

38159/D

A xxx. Mus

R. D. CAROLI
MUSITANI

Medicinae Doctoris Celeberrimi,

OPERA OMNIA.

DUOBUS TOMIS COMPREHENSA.

R. D. CAROLI
MUSITANI

Iatrias Professoris Celeberrimi,

OPERA OMNIA,

SEU

TRUTINA
MEDICA, CHIRURGICA,

PHARMACEUTICO-CHYMICA &c.

OMNIA JUXTA RECENTIORUM PHILOSOPHORUM

Principia, & MEDICORUM Experimenta, excogitata, & adornata.

Accesserunt

HUIC NOVÆ EDITIONI TRACTATUS TRES, NUNQUAM EDITI,

nempe de MORBIS INFANTUM, de LUXATIONIBUS, & de FRACTURIS.

Cum INDICIBUS CAPITUM, RERUM & MATERIARUM locupletissimis.

TOMUS PRIMUS.

GENEVÆ.

Sumptibus CRAMER & PERACHON.

M DCC XVI.

R. D. CAROL

James Professor of Chemistry

TRUTH

BIBLIOPOLARUM

AD

LECTOREM PRÆFATIO.

Clarissimi ac Reverendissimi Viri Caroli Musitani, Opera Medica, Chirurgica & Chemica, quotquot demùm exstant, concinnò ordine disposita, non parum ut credimus, nitida, ac etiam quantum licuit, correctissima, Tibi hic exhibemus. Ea variis jam temporibus, typis nostris seorsim evulgata: Trutina scilicet Chirurgico-Physica, ann. 1698. Trutina Chémico-Medica, cum adjunctâ Pyretologiâ & Pyrotechniâ Sophicâ, ann. 1701. Tractatus de Morbis Mulierum &c. ann. 1709. Summò sanè excepta fuere ab omnibus Medicis applausû; imò eorundem pars, tam magnis laudibus ab Illustrissimis Actorum Lipsiensium Auctoribus, celebrata, ut supervacaneum reputemus elogia nostra, quorum maximam partem ab Amicissimò Clarissimòque Virò, Joh. Jac. Mangetò, Sereniss. ac Potentiss. Regis Prussiae Archiatrò, atque harumce rerum æquò aestimatore, mutuaremus, attexere. Contenti propterea erimus propria Accuratissimorum Lipsiensium verba, qualia in eorum Actis Mens. Februarii ann. 1699. reperiuntur, hic exscribere. Sic autem Viri Doctissimi.

Clariss. Carolus Musitanus, ex nobili familiâ prognatus, religioso primùm se addixit Odini, officioque Sacerdotali tam laudabiliter præfuit, ut inter Confessionarios Papæ Innocentii XII. meruerit recipi. Nihilominus tamen, cùm Medicinam etiam, sub manu ductione Celeberrimorum Virorum, Cornelii præcipuè Consentini, atque Leonardi Capuani, sedulò addidicisset, ac speciale diploma à Pontifice Romanò Clemente IX. impetrâisset, artem Medicam, cujus exercitium Ecclesiasticis aliàs Hominibus, à Canonibus sine discrimine interdicitur, feliciter exercuit. De singulari namque ejus eruditione, ob quam non solum Romæ inter Academicos Peregrinos; sed & Barii inter Pigros; imò & Rossani inter Spenfieratos (*Incuriosos*) fuit receptus, Præfationes Operi præfixæ abundè testantur; nuncque idem fermè sexagenarius in Urbe Parthenopæâ dicitur degere, ac præter alia varia Opuscula Medica & Physica, Trutinam etiam Medicam, Pyrotechniam Sophicam divulgâsse, quæ tamen cuncta ad nostras non pervenere manus. Sed Chirurgiam quod spectat, in genere hæc in affectuum magis morbidorum explicatione pathologicâ, & curatione pharmaceuticâ, nitidioris compositionis medicamentis, partim ab Auctore inventis, partim usû & experienciâ multoties comprobatis, perficienda occupatur; quàm in Operationibus Chirurgicis, communiter dictis, edocendis: utpote quarum nonnullæ, v. g. venæ-sectio, vesicatoriorum applicatio, fonticulorum inustio, trepanatio, futura quæ acû &

Præfatio.

filò peragitur, cœu remediâ à Diabolò inventa, hinc inde repudiantur. In specie verò, quemadmodum integra Trutina Chirurgico-Physica, in quatuor dispescitur Tomos, Tumoribus, Ulceribus, Vulneribus ac Lui Venereæ, hujusque symptomatis indiversis capitibus explanandis & curandis dicatos; ita quilibet affectus, seorsim consideratus, methodicè pertractatur. Datâ quippe accuratissimâ cujuslibet morbi descriptione, annectuntur signa illius diagnostica, mox in causas inquiritur, ut ex his non minùs prognosis, quàm curativæ demùm indicationes, sæpe à Galenicorum aliorumque methodò medendi multum recedentes, eliciantur, remediâque elegantissima, istis satisfaciencia, subjiciantur. Et ne Physiologia atque Anatomia penitus negligantur, occasione Vulnerum Specialium, Capitis putâ, Thoracis, Abdominis, & Artuum; harum etiam partium Anatome unâ traditur, ususque earundem, quem præstent secundùm naturam, explicatur. Per singula tamen nunc ire capita, cùm nimis tædiosum ac prolixum foret, sufficiat paucissimis attigisse ea, quæ præ aliis notatû digna fuerunt visa, &c.

Haftenùs Excellentissimi Viri, qui alia multa procul dubiò addidissent, si vidissent alia non pauca, exquisitiorem, ut audimus, tum in Medicis, tum in Chemicis Praxim, undique spirantia, quæ à Celeberrimò Auctore variis temporibus fuere conscripta, quæque omnia, Lector Humanissime, Tibi in præsentiarum tradimus: additis etiam aliquibus luci antehac non expositis, Tractatû nimirùm de Morbis Infantum, qui Neapoli ad nos transmissus est manuscriptus. Imò etiam, quia Reverendissimus Musitanus, morte præventus, fidem liberare non potuit, circa Libros à se promissos, de Luxationibus & Fracturis, Dissertationem eximiam, à Peritissimò Chirurgò Parisiensi, super Morbis Ossium in genere & in specie, Gallicò idiomate evulgatam, ac à Clarissimò inter nostros Medicò, Latinitate donatam, adjecimus; quò scilicet defectui præmemorato sic suppleretur, ac Opus Chirurgicum omnibus suis partibus absolutissimum, jam prodiret. Hisce nostris curis fruire, Lector Ornatissime, nobisque in posterum, non minori quàm antehac diligentia, studiis tuis pro virili satisfactoris, benevolè faveas, rogamus.

EMINENTISSIMO, ET REVERENDISSIMO

P R I N C I P I,

DOMINO, DOMINO,

PETRO OTTHOBONO,

SANCTÆ ROMANÆ ECCLESIAE CARDINALI
AMPLISSIMO.

Uum ad summum illud, in quo nunc es positus, honoris fastigium E M I-
N E N T I A M T U A M evectam, & Sacrâ Purpurâ splendentem vidit
Ecclesia, lætis vocibus, & ingeminatis plausibus suum testata est gaudium, ac
exultans triumphavit, T E proxime accedere ad supremum omnium Digni-
tatum Ecclesiasticarum apicem, quem paucis ab hinc annis nomen suum in
ALEXANDRO VIII. Beatæ & Immortalis Memorix PONTIFICE MAXI-
MO tantâ cum gloriâ occupavit: Virtutem quippe, Eruditionem, rerumque divinarum,
ac humanarum Scientiam in excelsso hoc gradu tecum esse collocatam probè agnovit. Ve-
rùm non modò Ecclesia lætata est: Musæ quoque nostræ *certatim ingenti celebrârunt gaudia*
plausu, quòd in Illustrissimum hocce Theatrum producereris: Cùm enim audiverint T E
ipsis jam Sacrarium aperire, dum Bibliothecam luculentam adornas; nec ignorent, nihil esse
in interioribus, & reconditis literis, nihil in severioribus disciplinis, quod non imbiberis pe-
nitus, & in tuo animo, omnium artium, eruditarumque deliciarum thesauro, venustè con-
dideris; Tantum decus & præsidium in T E esse sibi constitutum, ac T E Mæcenatem suum
Sacro verendum murice conspiciere gloriantur; multum ipsis ornamenti à T U A E M I-
N E N T I A accedere confitentur, nec sibi unquam candidiores Soles illuxisse agnoscunt,
quàm quum in Sacrum Tuum admissæ sunt Contubernium. Omnes operas, administratos,
& Sacerdotes suos tuis laudibus servire, ac quicquid ingenii, doctrinæque commendatione
conspicuum est, Tibi consecrare jubent.

Hanc ob causam non semel stimulavit latè didita Tui Nominis fama, ut aditum ad
T E omni ratione quærerem: sed tum meus pudor, tum meæ tenuitatis conscientia, clau-
debat fores; Tui generis, tuorumque majorum splendore oculi perstringebantur, dum tot ma-
ximos Heroës recogitabam, ex quibus originem ducit E M I N E N T I A T U A, vel ad quos
sanguinis, & affinitatis vinculis, accedit, qui in Cœlo nostro, velut totidem splendidissima emi-
cuerunt sydera. Cui enim ignota sunt Nomina *Antonii*, & *Stephani Otthoboni*, præter alios
innumeros, qui militari virtute inclaruerunt, *Ioannis Francisci Otthoboni* Latinæ, Hetruscæ,
atque Hebraicæ Lingux scientissimi, magnique Venetorum Reipublicæ Cancellarii sub annum
1529. & complurium aliorum, qui summas in eâdem Republicâ dignitates occupârunt, &
laudibus nostris, virtutibus suis, se majores præstiterunt. Quem rursus latet *Leonardi Ot-*
thoboni Theologi eximii nomen, Viri gravissimi, ac prudentissimi, qui pro Serenissimâ Repu-
blicâ Venetâ ad Sacrum Concilium Tridentinum legatione functus, apud Inviçtissimum
CAROLUM V. PHILIPPUM II. aliosque Celsissimos Principes summâ cum
laude sapientissimè se gessit, majorumque suorum merita suis meritis cumulando, totius Fa-
milix gloriam amplissimè decoravit, & tandem ad sublime Magni Cancellarii munus fuit
evectus. Quis non veneratur ALEXANDRUM VIII. qui primum in Ecclesia gra-
dum meruit, & qui Tergeminam Coronam reliquisse nobis non videtûr, nisi ut æternam
reportaret; Taceo *Marcum Otthobonum* ipsius ALEXANDRI VIII. Progenitorem,
tertium de Tuâ Familiâ Venetorum Magnum Cancellarium, qui pro Patriâ ab Occidente ad
Urbem usque Constantini triginta expeditionibus haustis, totius Europæ conspicuas Princi-
pum Aulas honorificentissimè perlustrans, Legationis suæ munus gloriosissime obivit. Hæc

Præfatio.

omnia ad T E accedere meditantem remorabantur; sed longe magis terrebat Tua humanis laudibus major Eruditio, Tuæ eximiæ, & supra mortalem fortem evectæ ingenii dotes, ac Inclyta Virtus, quæ

*nec fascibus ullis
Erigitur, plausûque petit clarescere vulgi,
Nil opis externa cupiens, nil indiga laudis,
Divitiis animosa suis, immotaque cunctis
Casibus, ex alta mortalia despicit arce.*

Verùm dum singula ista me è Tuo Venerando, & splendido conspectu arcebant, decantata Tua erga literas, & literatos humanitas accedere jubet, & hunc quem EMINENTIÆ TUÆ, offert meo nomine Dilectissimus Nepos, ingenii fœtum ad pulvinar tuum deponere, ac TUÆ EMINENTIÆ sacrare suadet; persuasum quippe mihi est ea, quæ ei dicantur, æternitati esse consecrata, & quæ Tibi probantur, semper placitura, quamdiu suos literis constabit honos.

De me equidem tam elate non sentio, ut in iis ausim Nomen meum profiteri, qui dotibus ingenii, doctrinâ, libris eximiis Tuam mereri gratiam præsumant; sed inter eos me numerari satis erit, qui egregie in rem literariam sunt propensi, quos T E, pro mirifico tuo erga præstantissimarum artium amatores, studio, non contemnere novi, non igitur T. E. malè interpretaturam esse meam audaciam sperare audeo; cùm audiveris me non tam EMINENTISSIMA Dignitate TUâ, Natalium Tuorum Splendore, Longâ imaginum Tuarum serie, Majorum præclare gestis, quàm Doctrinâ Tuâ, Literis, Virtutibusque Tuis inductum, in T E suscipiendo, & colendo, nulli cedere eorum, quorum observantia in T E à plurimis annis est testatissima.

Nec Tuâ purpurâ indignum esse credat EMINENTIA TUâ Opus Medicinæ à Sacerdote compositum; nec enim ignorat *Gerontium* Diaconum Mediolanensem Medicinæ peritiâ Episcopatum Nicomediensem meruisse, & *Basilium* Ancyranum Præfulem, & *Theodorum* Episcopum Laodicenum fuisse quoque arte Medicos. Cui melius potuisssem OPERA MEDICA-CHIMICO-PRACTICA, seu TRUTINAM MEDICO-CHYMICAM in tres Partes divisam dicare, quàm EMINENTIÆ TUÆ, cujus iudicium subactissimum nostrarum in omni literarum genere meditationum *Trutina* est.

Accipias igitur rogo EMINENTISSIME, & REVERENDISSIME PRINCEPS, propitio, & sereno vultu meæ observantiæ summæ exiguum monumentum, quod si hoc consequar, & vel infimum in Tuâ Bibliothecâ locum occupet liber hic quem TIBI submissè offero, magnum sudorum, & lucubrationum mearum existimabo me cœpisse fructum, & sublimi feriam sydera vertice.

Cœterùm DEUM O. M. veneror, ut per totum vitæ cursum Medicorum Scripta T E quidem delectent, sed eorum ope minimè egeat, ac ad Nestoream usque senectam floreat EMINENTIA TUâ, nec prius in Cœlos redeat, quin

*Tempora fulgens
Insula Tergemina circumdet Sacra Coronâ.*

Hæc Sacræ Purpuræ Tuæ limbum reverenter exosculans vovet

EMINENTIÆ TUÆ

Obsequentiſſimus & Devotiſſimus Servus

CAROLUS MUSITANUS.

PRÆ-

V I T A

D. CAROLI MUSITANI,

Ab incerto Authore conscripta.

Um in totius Orbis perniciem malum ab Aquilone erumpens, *Gothi, Vandali, Hunni*, cæterique hujusmodi pestis barbari, ipsum Orbis caput, Romam, funditus solo everterent, ut Romam in Româ quæres; Romanæ nobilitatis reliquæ, dulces antiquæ patriæ cineres linquere, alioque novam patriam emendicare coactæ sunt. Plerique ultimam Italiæ oram, fortassè hostilibus furiis minùs obnoxiam, *Magnam* scilicet *Graciam* (quæ nunc *Calabria* dicitur) elegere. Inter hos Musitanorum familia * in *Fatis* Consularibus, utpotè nobilissima, locum habens, potiùs *Palladis*, quàm *Bellonæ* artibus addicta, *Pythagore* exemplum secuta est: qui *Samum* patriam suam à Tyranno occupatam fugiens, apud *Crotoniatas* Italicam scholam, primum nempe in Europâ scientiarum seminarium instituit. Haud procul igitur *Crotonæ*; in oppidò, quod hodiè *Castravillarium* appellatur, veteribus *Aprustum*, Musitana domus; post Urbis excidium, sedem fixit. Hic natus est D. CAROLUS MUSITANUS, Anno CHRISTI CIO IO CXXV. III. nonas Januarii post occasum solis, *Patre Scipione Musitano*, *Matre Laurâ Pugliese*. Humaniores literas ingenio adjutus promptissimò arripuit potiùs, quàm didicit, adeò ut vix decimum annum excedens, non modò latinè loqueretur alacriter, sed Poëticos, Rhetoriscoque canones optimè calleret. Hinc, fastidiente quamvis stomachò, Peripateticorum nugas ebibit universas plaudente Monachorum cœtu, quibus magistris, necessitate potiùs, quàm voluntate ductus, in patriâ usus est: donec sacris initiatus Neapolim petiit. Discendi desiderio flagrans, quotquot in hâc florētissimâ urbe virtute insigniores viros sibi tulisset fama, hos omnes frequenter colere, sibi que magistros proficere, attentius studuit. Sicque factum est, ut præter pietatis studia Christianæ, tum illustrium præceptorum auditu, tum assiduâ lectione librorum, affatim veram hauserit Philosophiam. Indè ad Medicinæ studium se contulit, præceptores habuit *Thomam Cornelium Consentinum*, *Leonardum à Capuâ*, & *Sebastianum Bartholum*, (quorum nomina nunc in æterna benedictione sunt) in qua comparanda non modò insudavit ardentissimè, verùm ante oculos, ut in cæteris semper, scopum habens veritatis, non priùs ullum Medicorum, quotquot unquam fuerunt, recepit animò, quàm in defæcati judicii *Trutinâ* subtiliter examinavit, experientiam magistræ, favente in primis, quàm optimè callet *Pyrotechnica*. Grassante in hâc potissimùm Civitate Morbò Gallicò quem Galli fortassè veriùs, Neapolitanum appellant, præcipuum huic bellum indixit: nec ulla pestis istius speciei infecti sunt mortales, quæ accedente Caroli manû, vel pharmacò ab ipsomet paratò, quàm festinanter non aufugerit, haud ampliùs reditura. Brevitati consulens, ne tedium afferam Lectori, unò verbò dicam, nec hyperbolicè: adeò proficua fuisse, & esse Musitani medicamenta, ut felices sese existiment quicumque, morbò quolibet gravati, ipsius operam nacti sunt. In exercenda ægrorum curâ, æmulos passus est plurimos, religiosissimos præcipuè, qui (utrùm veræ pietatis zelò ducti, an potiùs invidiæ livore) Musitanum nostrum infectari cœperunt, canina verba jactantes foro: *Turpe esse Sacerdoti fœmellas medicinæ prætextû invisere; imò artis medicæ exercitium ecclesiasticis hominibus indistinctè a canonibus vetitum*. Hujusmodi turbas, seu potiùs pueriles ineptias risit: clausit citissimè impetratò à CLEMENTE IX. PONT. MAX. amplissimò mēdendi diplomate. Viri fide dignissimi Musitanum in mulierum præcipuè morbis percurandis, castitatem firmare, non perdere, audacter, & verissimè testati sunt; si enim Medicis omnibus usû venit propter morborum muliebrium nāscam, Carolus noster à puerò Cœlibratui addictus, constanti animò fœmineum genus semper perosus, carnis illecebras inoffensò pede calcavit. Miraberis fortassè, Lector, adeò celebrem Musitanum prædicari, quòd in ipsò Sirenum gremiò *Ulissem* se gesserit, *Homericò Ulissem* fortiozem. Imò ob vitæ integritatem, aliaque laudabilia munia, annuente ANTONIÒ PIGNATELLÒ S. R. E. PRESBITERO CARDINALI; Archiepiscopo Neapolitano, nunc INNOCENTIO XII. PONT. MAX. in confessoriorum numero adscriptus fuit. Sed mirari defines, cùm alterum spiritali naviculæ scopulum nocentiorum, avaritiam, noveris feliciter evitasse: non solum enim in praxi medicâ summò studiò laboravit, ut prodesset multis, sed etiam ut nemini noceret; quanta emicuit charitate in tenuioris fortunæ homines, aperire operosum est nunquam enim ab illis pro labore quicquam pretii expetivit, imò honoraria afferentibus ea restituit, ac proinde invisendi operam gratis exhibuit, insuper iisdem pharmaca abundè, & æs suppeditavit, attamen quicquid ipsi à divitibus spontè oblatum fuit, cum gratiarum actione acceptavit. A sublimiori fastû abhorrens, nullis amicorum precibus, Magnarumque promissis unquam flecti potuit, ut ipsorum aulas frequentaret; philosophicò siquidem contentus modò, divitias contempsit, populares auras fastidivit, nec quicquam prius otio, & libertate habuit, quæ duæ inæstimabilis pretii margaritæ in Principum aulis nullò unquam tempore locum obtinuere. Verbis, & calamò Reipublicæ juvandæ pro viribus studuit, testantur ejus opera, quorum hætenus edita refert hæc pagella. In almâ urbe *Parthenopæâ* vivebat Musitanus, fermè sexagenarius, ac viridi fruens senectâ, annò 1698. sed postmodum dierum satur, annò 1714. obiit, magnum sui desiderium, quamvis in proVectiore senectâ ereptus, apud omnes genuinæ praxeos medicæ amantes, relinquens. Tu Lector ingenuè, Deo Opt. Max. mecum gratias agito, sæculum nostrum tales viros protulisse, ut superioribus sæculis clatorum virorum copia florētissimis, minimè invidemus.

* Vide sis Haloandum in calce Codicis Justinianei. Anno ab Vrbe conditâ 375. Ab ejectis Regibus 293. Olympiade 141.

IN PYRETOLOGIAM
*Viri Excellentissimi, Celeberrimi, Medicina,
simul Chirurgiæ Restauratoris,*

D. CAROLI MUSITANI,
EPIGRAMMA.

Eprelis tandem Mothodus certissima prodit,
Quâ dignoscantur, deficiantque Febres,
Magnas Authori grates debebitis, ægri,
Condidit hoc præstans qui sapienter Opus.
Plurima prisca ætas febrium produxit in ætus
Scripta; deditque recens, & dare plura studet.
Ulla quidem profunt, at inania pleraque turgent,
Quinimodò ipsorum dogmata multa nocent.
Hac methodo interea MUSITANI extinguitur ardor
Febrilis fusa seu perit ignis aqua.

JOSEPH PRISCO
in Neapolitano Archymnasio
Iatrias Professor.

ALIVD.

Postquam flammigero ferax à Sole Prometheus
In terras ignis femina rapta tulit.
Incubere ipsis latè feralia Terris
Agmina morborum, præcipueque Febres.
Ex quo tu lumen, MUSITANE, medentibus affers,
Instar qui nitidi Solis in Orbe micas;
Ecce salutifero pereunt medicamine morbi,
E venis fugiunt, visceribusque Febres.

Ad Clarissimum Virum Dominum

CAROLUM MUSITANUM

Præcellentissimum Medicum, Sacerdotalique Chara-
ctere Dignissime insignitum, Elucubrationes suas
Medico-Chymico-Præcticas edere meditantem.

D O M I N I

JO. BAPTISTÆ NOTARANGELI
EPIGRAMMA.

Prodeat in lucem longo, MUSITANE, labore
Elucubratum, prodeat istud opus.
Prodeat istud opus, quo jam perfectius ullum
Pœonia nullis extat in arte locis.
Suffulcit ratio simul, experimentaque certa.
Quod decursu operis totius ipse doces.
Hauriet id sanè flagranti pectore, quisquis
Ægrotis cupiet ferre salutis opem.
Sic de nonnullis ejusdem partibus actum
Vidimus ipsimet, qua subiere typos.
Ergo erit in Mundo vestrum indelebile nomen,
Doctorumque frequens ore, librisque virum.
Intereaque nites nostræ, semperque nitebis
Hesperix celebris gloria, fama, decus,
Maximus es Mystes pietate, ac Maximus idem
Es Sophus, & Medica Maximus arte viges.
Te Trismegistum, quo latè fulgeat omni
Ævo nostra Italix Terra, quis ergo neget?

Neapoli 14. Julii 1700.

D E E O D E M

O D E

DICOLOS TETRASTROPHOS

Ejusdem

Quem virum dulcis celebrare Clio,
Barbita sumpta, properas canendo?
Artibus forsitan placidæ vigentem
Pacis, an armis?

Ast virum quemvis, rogo, nunc omittas:
Ecce præcellit MUSITANUS altis
Laudibus latè celebrandus omni
Jugiter ævo.

Æger in molli jaceat cubili
Quolibet morbo, lue sive dira
Pressus; est illi MUSITANUS alter
Magnus Apollo.

Immò languentes miseratus omni
Sedulò quærens ope sublevare.
Sæpè Chironis quoque gaudet idem
Munus obire.

Condidit multo pariter labore
Digna revera monumenta cedro,
Queis docet, quidquid Medicæ sciatur
Artis, oportet.

Hiscæ scriptores superavit omnes,
Vicit antiquos, simul & recentes;
Temporis quare violenta nunquam
Damna subibunt.

Hujus observet methodum medendi,
Quisquis & tuto, faciliq; cursu
Optet ægrotis citò concupitam
Ferre salutem.

Ad Clarissimum Virum Dominum

CAROLUM MUSITANUM
SUA OPERA MEDICA

Typis Mandantem

BERNARDINI CORVISERII

EPIGRAMMA.

MUSITANE viges coryphæus in arte medendi:
Seu re, seu scriptis jam tibi nemo præit.
Ex Aganippeis cognomen nobile Musis
Appositè interea, ceu reor, ipse trahis.
Pimplæis charus Nymphis longum exigis ævum,
Gratusque ipsarum tu Sacra ritè colis:
Ac tua, quæ mandas, operosa volumina, prælis,
Pieridum semper sunt celebranda choro.
An in Apollinea dum Maximus arte renides,
Jure appellandus clarus Apollo fores.

UT MUSITANE tuis præconia laudibus addam
Nil mea metra valent: TE mea Musa canit.
Perge tuis Medicas decorare laboribus artes,
Sic immortalis, cum morieris, eris.

Geneva die 4. Augusti. 1700.

Hiscæ brevibus admodum R. Domino
CAROLO MUSITANO
Iatrias Professori celeberrimo
applaudere voluit
JO. ISAACUS CRAMER
Med. Doctor Genevensis.

IN LAUDEM AUTHORIS IATRIAS,

æquè ac

Moralis Theologiæ Professoris, Præstantissimi
Confessarii, &c.

D O M I N I

CAROLUS MUSITANUS

ANAGRAMMA PURVM

SOL MUNITUS AD CURAS

EPIGRAMMA.

Verte characteres CAROLI, qui nomina formant,
Authoris mentem, littera versa dabit.
Jactet Apollo suas artes, & maxima fingat,
Verius ingenium Tu MUSITANE tenes.
Ceu calamus doceat, corpus tuta arte mederis,
Ceu culpas animæ dextera sacra premat.
Tu SOL à Domino CURAS MUNITUS AD omnes,
Vel servas vitæ, vel paris ore Deo.

JO. BAPTISTA VULPINUS
Medicus Astensis.

In Occasione, che ristampa la TRUTINA MEDICA
SONETTO

O' la, che scorgo MUSITANO? Ardita
Quanto è la man, che il Pergamento sferza,
N' cruenti suoi dogmi ah troppo immersa
Glacè d'arte sì rea turba infinita.

Per suellar opinione tanto sciapita,
Poco giova iscoprir quanto perversa
Fu semper al Mondo, e sol d'errori esperfa
Al senso, ed alla raggion giamai unita.

Scrivi pur quanto sai, stampa, e ristampa,
Stringi con la raggion, prova con l'uso,
E di giusto furore acceso avampa.

Poco farai, tanto puo il cieco abuso,
Che ove una volta nell'errori v' inciampa,
Trova ogni varco per uscirne chiuso.

GIO. BAPTISTA VULPINO.

PRÆ-

PRÆFATIO

BENEVOLO LECTORI SALUTEM.

AD TRUTINAM MEDICAM.

I veteribus illis, qui ad philosophiæ studia animum adjecerunt, persuasum fuisset ex aliorum scriptis rerum naturam, non ex ipsamet naturâ persequi debere; certè totâ aberrâssent viâ, quâ ad veram sapientiam quisque institui, atque dirigi debet; unde in maximâ nunc rerum ignoratione versaremur, atque meliora nostræ vitæ bona in obscuro, densâque caligine obruta jacerent. Quid in hac vitâ laudabilius agi, aut utilius, quàm universa, quæ magnâ mente facta sunt, & incessanti motu aguntur, assiduâ meditatione contemplari? Est hoc præ cunctis animantibus Deorum immortalium munere homini datum, ut tanto operi spectator præfesset, illarumque rerum, quas ob oculos spectanda, sunt proposita, cognitionem præ reliquis rerum humanarum studiis longè præstantem aggrederetur. Namque in hunc Mundum venimus, veluti ad spectaculum, ubi ne dum maximo rerum apparatu invitamur, verùm his, quæ aguntur quotidie; sed nemini licet rationem earum, quæ celebrantur, intelligere, atque in ipsis maximè delectari, ni mirabundi, unde tot mala prodeant, nostrisque oculis tam variæ rerum formæ observentur, studiosè inquirentes, in singula animadvertamus. Quapropter præclare, copiosèque *Pythagoram* Leontini Principi *Phliasiorum* locutum accepimus in hanc sententiam: *Similem sibi videri vitam hominum, & mercatum eum, qui haberetur, maximo ludorum apparatu totius Græciæ celebritate: nam ut illic alii corporibus exercitatis gloriam, & nobilitatem coronæ peterent, alii emendi, aut vendendi quæstu, & lucro ducerentur; esse autem quoddam genus eorum, idque vel maximè ingenuum, qui nec plausum, nec lucrum quærerent, sed visendi causâ venirent, studiosèque perspiceret, quid ageretur, & quomodo;* Ita nos quasi in mercatum quadam celebritate ex Urbe aliqua sic in hanc vitam ex alia vita, & natura profectos, alios gloriæ servire, alios pecuniæ, raros esse quosdam, qui cæteris omnibus pro nihilo habitis rerum naturam studiosè intuerentur, hos se appellare sapientiæ studiosos, id est Philosophos. Et ut illic liberarissimum esset spectare nihil sibi acquirentem, sic in vita longè omnibus studiis contemplationem rerum, cognitionemque præstare. Profectò rerum optimarum cognitionem nobis oculi attulerunt, quorum beneficio philosophiam adepti sumus. Namque tot multa, quæ de universitate copiosè, atque magnificè disputantur, tot, tantæque abditarum rerum notiones, quas summi viri nostræ ætati advexerunt, tot denique novarum artium inventa, tot nova, & admiranda Cœlo, Terrâ, Marique deprehensa, nos adhuc laterent, si neque Sydera, neque Cœlum, neque Terra sub oculorum aspectum cadere potuissent. Quinimmodò dies, noctesque oculis essent incognitæ, & quod præ omni malo esset minimè ferendum, philosophiæ cognitio esset nobis ignota. Itaque nullum bonum vitæ posset accidere, quod foret optandum, nec ipsa quidem vita. Quid enim boni posset vitæ evenire, si hæc sapientiæ studia essent nobis incognita, quibus rerum divinarum, & humanarum scientia comparatur, atque ad benè, beatèque vivendum instituimur, ubi vera virtus, & summum bonum consistit? Hac ergò viâ nitendum, quibus est animo in rerum naturalium causas inquirere. Siquidem certè scimus virum illum jure magni nominis *Democritum* universum sibi spectandum proposuisse: Hic patrum nostrorum memoria primus omnium in hoc magno naturæ libro, multa admiranda perspexit, quarum cognitio, ut à reliquis neglecta, ita deinde posteritati multum lucis in philosophica attulit. Cæteri deinceps tanti viri institutum sequuti, in singularum rerum contemplatione studia collocantes, & vetera majori diligentia illustrârunt, & nova novis quotidie inventis cumulata tradiderunt. *Socrates* enim ut scribit *Cicero* veterem illam philosophiam, quæ numeros, motusque tractabat, Syderum intervalla, cursus, magnitudinem, ortum, & occasum, punctaque cælestia studiosè inquirebat, primus devocavit è Cœlo, & in urbibus collocavit, & in domos etiam introduxit, & coëgit de vita, & moribus, rebusque bonis, & malis quærere. Multa quoque apud *Platōnem* doctè, & copiosè de qualibet re sunt disputata, cujus multiplex, & varia philosophandi ratio hucusque digna est, ut commendetur, & à plerisque etiam tractetur, quippe quæ innumera propemodum in vita laudabilia instituit, & amplissimam ad sapientiam pandit viam. Præterea accepimus complures divinarum, humanarum rerum contemplatione ductos, eorum nomen ad errorem fabulæ traduxit se: alios *Caucaso* affixos, alios *cœlum*

Præfatio.

cœlum humeris sustinere, complures inter sydera relatos fabulati sunt. Sed quid ab antiquorum monumentis exempla peteret? Cùm hoc nostro felici sæculo nobiliora fuerint ingenia, & uberiora nunc etiam vivant, ut jure tot artium, & disciplinarum inventis in tot rerum in abstruso latentium repertis non amplius antiquis invidendum sit: quinimmodò sine scrupulo hoc possumus affirmare, & merito gloriari, hucusque hæc omnia in naturæ maiestate latuisse, ut nostræ ætati in munus cederent. Et ne hæc de nobis magnificentius fortasse iactare videar; hoc nostro ævo equæ egregiè cordatus homo, & philosophiæ corculum *Galileus* cœlo non deprehendi primâ ab origine mundi, ad hanc ætatem usque aliorum mentibus incognita, quæ neque per Assyrios, quibus cœlum ex omni parte patens, & apertum erat, eorumque studia in astrorum motibus, & trajectionibus erant collata, fuere observata; Neque per Chaldaeos, Ægyptios, Indos, Gymnosophistas, qui ferventibus Indiæ arenis alternis pedibus insistentes nudi ætatem agebant ab exortu ad occasum, solem immobilibus oculis contuentes; Neque tandem per illos, quos vel Laconio æternum somnum obdormientes, eorum nomen fabula ad sui magnitudinem traxit. Præterea quid de incomparabili *Cartesio*, & illustri naturæ exploratore *Roberto Boyle* loquar? Ille ad universi exemplar innumera adamussim meditatus novum Orbem Orbi peperit. Hic inter experimenta omnem ætatem transegit, manibusque tractanda, quæ in naturâ quotidie fiunt, secundante genio, aggressus est. Tot, tantosque viros præterire satius esse duxerim, quos fama in illustri monumento positos celebrat, ne in immensum cresceret noster hic sermo. Itaque ad rem nostram propius accedentes, talis contemplationis genus, & philosophandi institutum, illam philosophiæ partem, quæ ad hominis vitam tuendam maximè conducit, mirum in modum illustrasse nemini sanæ mentis in dubium cadere certissimè adducor. Videmus majori industriâ, & diligentia humana corpora, & varia animalium genera incidi, unde præter illas partes ab antiquis cognitatas, & à nostris clariori methodo observatas, multa principalia vascula, & nobiliores partes ab antiquis cognitatas magno usui destinatas, fuisse detectas à *Bartholino*, *Asellio*, *Pecqueto*, *Stenone*, cæterisque, quos scimus sedulam operam dedisse, & enixè addictos in vitali corporum anatome. Non parum quoque luminis medicinæ attulit nobile *Harvei* inventum, à *Paulo Sarpâ* prius indicatum, sanguinis nimirum motus, quem diuturna corporis inspectio peperit. Mirari licet, quæ sint hucusque animadversa, ex quo primum chymia coli, & ad uberiores fructum promoveri cœperit per industrios viros *Paracelsum Helmontium*, & quot unquam hoc nostro sæculo fuerunt, & nunc etiam vivunt, arte namque naturam imitari aggressi sumus, & multa ipsius opera manu fabricare, & quæ nec ratione unquam explicare, nec mente assequi poterant, chymia ductu experimento probantur; siquidem sive ea, quæ in atmosphærâ fiunt, & cœlo apparent, quæve natura in fodinis, & in terræ sinu operatur, non obscurè noscimus, & manu imitamur. Quod maximè facit, illud est, nimirum quæ in humano corpore eveniunt, sive cùm rectè valemus, sive cùm ægrotamus, & vario morborum genere affligimur, certiori sanè conjecturâ mente assequimur, atque nobiliora, & efficaciora medicamenta è re qualibet ad vitæ usum sunt comparata. Unde ex his quæ ratione ducti, & experienciâ novimus audacter affirmare licet, quod si ab *Aristotele*, *Hippocrate*, & *Galeno* inventa, & perfecta esset omnis naturæ cognitio, ut plerique temerè magis, an satis imprudenter affirmare non verentur, veluti omnia naturæ mysteria tribus illis duntaxat viris naturâ revelâssent, sui inexhausti ærarii custodiam demandâssent: lætari jure merito debemus, quotquot unquam fuerunt, & in maximam felicitatis partem ducere alieno labore, & alienâ industriâ tantis opibus abundare, & per manus tam pingue, & illustre patrimonium traditum pleno jure possidere. Quid noctesque, diesque insomnes transigere, sudando, nitendo, per improbos labores ignotos fines perigrinari: incognito mari vitam per pericula committere: vario cœlo caput exponere discendi studio incitati? Quid gentium, populorum, omniumque nationum mores, & patria legum instituta per omnes terras observare: omnes terræ recessus perquirere, in quibus quid curiosi natura parit, vel quid novi non vanâ spe ducti, forsan exhibet aliorum oculis non adhuc animadversum: & tandem vastissimos telluris sinus, & in profundo remotas quasque latebras vivus adhuc penetrare, ubi mercurii, vitrioli, ammonii, aliorumque corporum odor, & densissimæ, lethalesque mephites undique spirant, ardentesque passim ignes suboriuntur? Quid stulti tot incommodis vitam tristari, & per pericula quotidie agere, si à nostris avis omnia sunt in tuto parata, ut cuilibet proculdubio aliud non supersit, quàm sub umbrâ partis divitiis suoapte genio uti, frui? Sit cuique sua mens, & quisque proprio voto vivat; attamen ita se res non habet, quippe si in solo *Aristotele*, *Hippocrate*, & *Galeno* consensissemus, nobisque etiam mundus consensisset; non equidem tot illustrium Virorum ingenia universum hoc ob oculos sibi statuissent, eorumque studia in contemplationem contulissent, unde innumera magnarum rerum inventa emergere, & antiqua novâ rerum accessione illustrata cernuntur, si nimia prioris ævi ubertate fatigata, & jam effœta natura universum tradidisset senectuti. Sed mihi in hæc cogitanti sæpè numero illud mirari subit, quidnam esse causæ, cur cùm se *Aristotelicos*, *Hippocraticos*, *Galenistas* profiteantur,

Præfatio.

reantur, & tumidè glorientur, illorum vestigiis non insistant, inque illorum libris multiplici doctrinâ refertis, se instruant? An quod *Aristoteles* naturam rerum studiosè non fuerit contemplatus, ex antiquorum præceptis, nec non suorum temporum philosophorum complurâ non immutaverit? Sanè ex his, quæ ad hanc usque ætatem scripta inveniuntur, nobis clarè licet intueri quot adversus *Pythagoreos*, *Melissum*, *Alcinaonem*, *Gorgiam*, *Xenocratem*, *Zenonem*, quin adversus *Socratem*, cujus opera triennio abineunte adolescentiâ instructus fuerat: una de solitum dicere accepimus: *Socratis parva cura agenda est, veritatis autem magna*, tanta erat apud ipsum veritatis vis, quam ex ipsâ rerum inspectione inquirebat, ut qui summo honore apud totam Græciam habebatur, ejusque dicta veluti è tripode prolata religiosè tenebantur, veritati post longo tractu uti par erat relinquenda arbitrarentur: turpe dijudicans homini philosopho in alienâ inquirere, quæ contemplanda ante omnium ora natura statuisset. Accedunt his quæ de veteri medicina mutata, instaurata, vel de novo adjecta accepimus, per *Hippocratem*, *Herophilum*, *Erasistratum*, *Serapionem*, *Asclepiadem*, *Galenum*, aliosque quorum nomen in illustri erat apud veteres, & nunc etiam commendantur, namque ex diuturna rerum omnium observatione, quæ quotidie corpori incidebant multa vitæ salutaria pars usu edocti, pars ratione ducti adinvenerunt; unde factum est, ut in diversas medendi vias præcesserint, hominesque ad sanitatem perduxerint, alii victu, alii medicamentis, complures solo usu, & experientia, multi non nisi corporum omnium, & causarum morbos continentium ratione comperta. Quid & si magnâ ex parte, qui hanc artem exercuerunt, immutassent, quot unquam Clarissimi Viri ante *Galenum* extiterunt, atque ad suam usque ætatem, hæc ars increvit, spes tamen *Galeno* non defuit, quin magna rerum accessione sua diligentia in humano corpore, & ipsâmet rerum natura multa notari, & addi potuissent. Itaque antiquorum sapientum doctrinam à principio repetens, multa cœpit evertere, multa emendare, complura instaurare, non pauca de novo instituere, tandemque rationalem methodum partim sua, partim aliorum solertia conventus fuit: Rectè arbitratus, non ex alieno commentario, sed ex ipso naturæ fonte sapientiam hauriendam. Hæc, quæ hucusque insinuavimus, discant Galenici ex ipsomet *Galeno* (jam quod unius viri præjudicata opinio tanti est apud ipsos:) Ego inquit *Gal. 6. de morbis vulgaribus non solum in Hippocratis scriptis, sed in omnibus antiquorum libris observo, ut non temerè quæ quisque ipsorum dixerit, probem, sed experientia, & ratione, verumve, an falsum sit quod dixerint, examino*. Quapropter sectarios illos Medicos infenso odio insequabatur, præcipuè *Erasistrataeos*, unde hæc etiam *lib. de compos.* dicebat: *Quod semper dico etiam, nunc proloquar, nimirum per sua summe habere, quàm difficillimum sit ad veritatem revocare eos, qui sectæ alicujus servituti se addixerunt; falsa etenim opiniones animos hominum præoccupantes, non solum surdos, sed etiam cæcos faciunt, ita ut videre nequeant, quæ aliis conspicuè apparent*. Disperandum ergò de nostris Galenicis, nisi ab ipsamet sapere didicerint. His artibus novam *Galenus* medicinam invexit, cujus non parva gloria factum est, ut ad hæc nostra tempora vigeret; donec nescio, quo numine afflante, ex quo primùm datum fuit in re philosophica clariori lumine præeunte, multa in antiquorum scripta animadvertere, à ratione, & experimentis aliena, res medica in ipso naturæ volumine quæri cœperit, & ex humano corpore morborum causas peti, sanè laudabili philosophorum instituto, se solo nullius sectæ addictos infirmo corpori medicinam præstare cordatiores hujus ævi homines aggressi sunt, ita tamen ut nil prorsus fidendum ducant iis, quæ intelligere forsan videntur: siquidem rerum naturam certò attingere, in difficili positum cognoscentes, nulli medicamento se committunt, nisi prius natura demonstraverit, quæ bonam, quæ adversam facerent valetudinem. Hanc medendi methodum electricam cum nostris vocamus, quasi è reliquis selectam. Tantam in corporum sanatione diligentiam propter bonas philosophandi artes, quas Italiam peregrinatus in nostram Urbem invexit, primus egregii nominis vir *Thomas Cornelius Consentinus*, nobis detexit, sibi que morum, & studiorum necessitudine conjunctissimus *Leonardus à Capuâ*, ambo clarissima philosophiæ lumina, & meliorum disciplinarum nostra in hac Urbe Patres. Planè his robur, & æs triplex circa pectus fuit, qui in se ipsos universam Philosophantium & Medicorum turbam converterunt, atque contra inveteratam unius populi hæresim hætenus suspecta, & invisâ studia protulerunt, ita ut non defuerint insectantium Medicorum morsus, & invidia exitianda venena, quæ ad interitum usque vindicare curaverint, eoque processerint, ut nec in mortuos insævire invidia pepercerit, sed cujus vitæ sæpius jactata gloria nitidior effulsit, ita mortuo cumulator rediit. Quapropter cum in hæc tempora inciderimus, quibus majori libertate, nec tanta cum invidia philosophari contigerit, animos mihi feci scribere, & summa ingenuitate omnium medentium, qui ad manus fuerunt dogmata ad *Trutinam* revocare, uti multorum mos est, qui sua cogitata hominum memoriæ prodiderunt: Itaque si laudabili instituto multa à nostri sæculi Philosophis non ex aliorum libris, sed in ipso naturæ volumine sunt inventa, & emendata, nemo erit, qui non præclare ab illis positam, & à nobis susceptam operam philosophandi non arbitrentur.

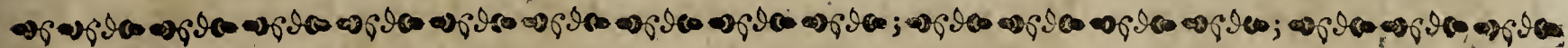
P R Æ F A T I O.
AD PYRETOLOGIAM.

A T O veluti quodam fuisse factum videmus tantoperè à nobis vitam expeti præ cæteris, quæ desiderari contingunt, adeò ut ipsimet Philosophi, qui libellos de contemnendâ morte scripserunt, iidem illam, quia inevitabilem, malorumque omnium finem, meliorisque vitæ adeptionem, patienter ferendam, non tamen exoptandam docuerunt, quinimò ut quâ possit parte immortalitatis quadam specie hominum memoriæ vivant, eorum nomen inscripserunt. Fato, inquam, veluti quodam factum in tantâ re tamque exoptatâ, artem fuisse inventam, quâ juvari valeret, sed adeo dubiam, obscuram, difficilem, & penè captiosam, ut parùm, quin verius nihil hominum industriâ contulerit, quod veritatem evincere potuerit, perfectâque rerum notitiâ potiri, quâ tutò sanitas, vitæque ratio instituatur, cùm contrà reliquis in rebus, quæ minùs ad vitam conferre videntur, propria sit adinventata ars, eaque veluti cælo divinitus prolapsa, ad majora semper indies evehitur. Ad gloriam namque & divitias parandas, quibus post vitam homines potissimùm vacant, Virtus, Labor, & industria omnia docuit, atque per ipsa pericula, per mortes viam facillimè stravit. Quot incognita maria, supra omnem hominum spem inaccessibleia perdomuit tandem novosque orbes orbi peperit, tam felici ausu, ut quondam mortalium cupiditati invida, & obstantia freta, nunc quæstiosa mercimonia ultrò exerceant, dorsumque illis revectandis supponant? Ad viscera usque terræ; ad profundi, immensique Barathri sinus, penetravit audacia, effossisque naturæ thesauris, penitissimisque ejusdem rimatis loculis, eò pervenit, ubi ulteriùs progredi natura ipsa nequivit. Præterea cælum ipsum tam longo intervallo à nobis, nostrâque cogitatione distitum penetravit unius tubi ope, adeo ut pene manu tangatur, quod prius apertis oculis tamdiu nos lauerat. Quot in Sole sunt deprehensa? Quot in Lunâ admiranda, cæterisque planetis? Quot in stellis, atque in ipsâ Cœli materia, & structura? Et quod tandem negotium facessere videtur universam cœli machinam, & cœlestium orbium motus, parvo in Orbe perstrinxit, quos nostro arbitrio, uno digito moderari nunc licet. Itaque (ne longiùs protrahatur sermo) ad ardua quæque manu, menteque pertingenda, virtus, obstinatusque labor profuit tandem, peculiaremque sibi artem adscivit, qua necessaria, vel utili humano usui accommodarentur. Ad vitam autem, sanitatemque comparandam, vel tuendam, quis affirmare auferit, tanto sæculorum cursu, tanto ingeniorum nisu vel quicquam certi fuisse repertum? Hæc potius, vel illa statâ lege procedere, suosque authores, longamque experientiam, sæpè sapiùs non frustantur, longa temporum serie in meliora res evadere compertum est; tempus siquidem maximarum rerum author, opifex, & repertor, quod verò ad medendi normam spectat, nil ipso deterius, quandoquidem tanto nobilium ingeniorum molimine, tot novis eorundem inventis, & cogitatis res in pejus abiisse conspeximus; quamquam multis, & propemodum sexcentis medicina illustrata videatur, & ut res est, jure merito nostra ætas gloriatur, de tantâ sæculi ubertate, magnarumque rerum accessione, attamen cùm ad rerum usum, & morbis medicinam faciendam, ut plurimùm non satis aptè cohærere rationabiliter inventa visum fuerit, illud certè innotuit indefinitas esse morborum causas, nec veri quicquam per nos statui posse, in tantâ varietate, ac naturæ ipsius multiplicitate, sed solum ejusdem vastitatem, & magnitudinem admirari licere, quandoquidem præconceptam priùs, & per experientiam probaram rationem tantoperè sensus nostros eludere observavimus. Itaque procul omni dubio affirmare oportet novis inventis, nova ingenia maximam hujusce rei difficultatem indicasse, & obscuritatem detexisse, ut cuilibet ex ingenuo illorum cœtu, liberè fateatur se nescire quid primum, quidve postremum sit in morbis. Siquidem compertum est illis interdum vetita, mederi, interdum quæ aliàs profuere, dein obesse, nunc cum *Hippocrate*, & *Galeno* tutius committenda esse negotia, quàm cum novâ, & exactiori medicina, eventus sæpè docuit, & tot, tamque varia, & miranda, quæ indies se exhibent spectanda. Ex hac tantâ mistione, formatumque mutatione, facilè effectum est nonnullos sive spe lucri, sive gloriosâ nominis vanitate ductos, ad imposturas, ad captiosas artes, & his similia, quibus hominum vulgus facilè detineatur, confugisse. Quot igitur in nostris editis commentariis antiquorum, Neotericorumque dissertationes protulimus? Quot ipsi vel ad meliorem formam redegimus, vel de novo comperta adauximus? Non ausimus tamen affirmare hanc huic morbo medicinam potius, quàm illam esse adhibendam, & postquam illam adhibueris, certè ægrotantium valetudini præstò fuisse. Non nostra igitur culpanda opera, sed naturæ potius malignitas; siquidem pro virili enitimur, opratam metam contingere, omnesque nervos contendimùs, ad unum scopum cuncta dirigere, illamque uti metam, & ducem proponimus, sed sæpè post tot labores, naufragium in portu facimus. Quapropter ex his, quæ quotidie conspiciamus, decreveramus satius esse nostræ scriptioni modum ponere, quàm rantis ineptiis

Præfatio.

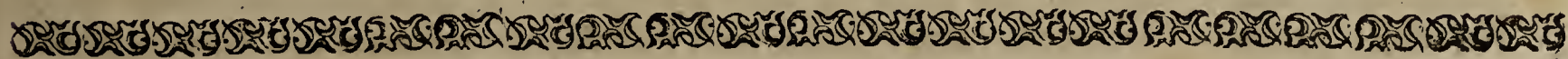
ineptiis effutientes, sarcinam pergravare. Sed propter ea, quæ scripsimus, desiderari, sæpiusque postulari cœpit tractatiuncula aliqua de Febribus, & præ cœteris, quæ in Medicinâ tractantur, hanc omnium præcipuam esse. Profectò ita se habere fateri licet; quandoquidem nec ætati, nec regioni, nec tempori parcat, sed per universum orbem grassando, vel sola hæc Cæmeteria tristi, & exitiabili epulo saginat, hinc sub tantâ familiaritatis specie inter omnes versari videtur, ut domesticum vitæ nostræ insidiatorem, potius vocaverimus, quàm hostem. Quippe natus calor nobiscum nascitur, nobiscum alitur, & vivit, nobiscum tandem moritur, ab hoc febris sua trahit incrementa, quæ vel si tantisper vitalem ignem præoccupaverit, multa nostræ vitæ exitianda parabit. Itaque de Febribus aliqua edisserere incipiemus, quamquam præter animi sententiam, attamen cum morem gerentes de reliquis morbis verba fecissemus, nunc etiam aliorum genio adblandientes, de Pyretologiâ unicum librum instituamus.

BENEVOLO LECTORI
S. P. D.
JOSEPH MUSITANUS
J A T R I A S P R O F E S S O R,
AD PYROTECHNIAM SOPHICAM.

Nter complurima infortunia L. A. quæ usque ad hanc diem nostro in Regno Chymia patitur, tum illud maximum semper existimavimus, non nisi nebulosis, nulliusque pretii hominibus Chymicarum præparationum curam laxari, qui nullo judicio, nulla doctrina, sed casu ducti præsentissima potius nostræ vitæ parant venena. Horum certò imposturis, vel ipsum nomen Chymix communi omnium opinione summoperè horrendum redditur, adeò ut non pauci, supersint ex vulgi sententia, saniori meliorum Scientiarum succo imbuti, sed nostro videri hircosi, & præpostera nati Minerva, ab omni hominum memoria abradendum putaverint, & veluti Reipublicæ exitiabile, ipsam quoque recordationem esse damnandam. Nos verò de his nil commovere solemus, quippe satis, superque apud Cordatos Viros, atque à vulgi opinione sed motos innotuit, non Chymiam culpandam; sed Baravæ auris, ut adagio fertur, illos homines, quorum opera hæc ars infamatur. Horum bonò ne credas hæc nostra scripta in lucem protulisse; sed propositum nobis fuit omnibus illis brevi methodo viam sternere, qui sano judicio præditi, ad Chymiam animum adjicere expetunt, ut saniori sapientiæ fores rectà ingredi possent. M U S I T A N U M autem cœteris præstitisse in hoc uno crediderim, quod suo judicio nil temerè commiserit, sed omnia in observanda natura, quam sibi veluti ducem, & magistram præfecit, illiusque artificio cognoscendo, probato examine paravit, & digessit. Hinc præcipuus sapientiæ fructus reputatur, qui per improbos labores, post tot vigilias, tot studia in naturalis scientiæ comparatur, ut ea, quæ per nosmet ipsos assequi nequimus, naturam ducem, non propria judicia statuere oportet. Tali igitur ingenuitate omnem arrogantiam, quæ ab homine Philosopho plurimum dissidet, vitare studuit, ut quæ ad humanos usus protulit, ad majora vitæ compendia instruerentur. Lege interim L. A. & bene utere. *Vale.*

BIBLIOPOLARUM
AD
LECTOREM PRÆFATIO.
AD TRACTATUM DE MORBIS MULIERUM.

Aud ita pridem R. D. Caroli Musitani Opera, cum Chirurgicali, tum Medica, typis nostris evulgavimus, quæ non solum Encomiis ab Amicis laudata, atque à Viris Doctis, imprimis à Lipsiensibus Academicis in suis nunquam satis depredicandis Ephemeridibus, seu Actis Eruditorum honorificentissimè celebrata; sed & à Medicinæ & Chirurgiæ peritis ac cultoribus magno cum applausu excepta, & nocturnâ versata manu, versata diurna: Cuncta namque quæ ad utramque scientiam spectant non minus doctè, quàm dilucidè tradita complectuntur; Verùm enimverò, licet Humanum Genus variis tentetur Morbis, longè pluribus obnoxius est debiliior ille sexus, immanes non modò in pariendo cruciatus patitur; sed variis, illisque gravibus ante & post partum conflictatur incommodis, quibus, vel præcavendis, vel leniendis, vel penitus profligandis, ut omnem absolveret paginam, Artificium suum hoc in Opere tibi clargitur Reverend. ac Clarissimus Author.

SERIES OPERUM

R. D. CAROLI MUSITANI,

TOM. I. OPERA MEDICA, CHYMICA &c. nempe

- I. **T**RUTINA MEDICA, *in tres Libros divisa*. In qua Rationibus, & Experimentis, undequaque conquisitis, quæ ex Galeno, Paracelso, Helmontio, aliisque Recentioribus Dogmata accipiuntur, ad TRUTINÆ examen revocantur exactissimè, comprobando, quæ juxta naturæ leges sunt excogitata, quæ vero præter, confutando, nedum circa Morborum Causas, & Notionem, verum quoque circa Signa, Prognosim & Curationem.
- II. PYRETOLOGIA sive Tractatus DE FEBRIBUS. In quo, Hippocratis serie servatâ, Novum Systema de FEBRIBUS singulisque earundem speciebus, aperitur; Antiqua Galenicorum Doctrina ad TRUTINAM revocatâ, penitusque evertâ.
- III. DE MORBIS MULIERUM Tractatus, cui Quæstiones Duæ. Altera de semine cum Masculeo, tum Fœmineo, altera de sanguine menstruo, utpote ad opus aptè facientes sunt præfixæ, quæ ad earundem naturam mulierum, Anatomen, conceptum, uteri gestationem, fœtus animationem, & hominis ortum attinent, ubertim simul explanantur. Omnia juxta Recentiorum Philosophiæ Principia, & Medicorum experimenta, sedulò enucleata.
- IV. DE MORBIS INFANTUM & PUERORUM, Liber Unicus.
- V. PYROTECHNIA SOPHICA. In qua Rerum omnium principiis vestigatis, reliquisque Chymici apparatus expensis, singulorum Corporum ex triplicato Naturæ Regno Vegetantium nempe Mineralium, & Animalium principia, generis præparationes, usus, & dosis ignis artificio, examine explorantur, & ad TRUTINAM revocantur.
- VI. MANTISSA ad HADRIANUM AMYNSICHT D. M. *Thesaurum & Armamentarium Medico-Chymicum*. Quæ Locupletiori Penu non adhuc cognita, vulgataque Medicamenta congerit, sive conquisita, sive propria industria excogitata, & experientia probata, eorundem usu, atque operandi rationabili energia. Cui accessit ANDRÆ BATTIMELLI Auctuarium. Et HIERONIMI PIPERI Corollarium.

TOM. II. OPERA CHIRURGICA, nempe

- I. **T**RUTINA CHIRURGICO-PHYSICÆ de TUMORIBUS, præter Naturam: In quo exacta methodo TUMORUM omnium Causæ, Signa, Prognoses, & Sanationes nuperis experimentis novisque observationibus, & medicamentis longo usu è sedulitate probatis proferuntur, atque juxta veræ Philosophiæ normam, & Anatomes inventa ad Trutinæ examen antiquorum Galenistarum, & Recentiorum dogmata sedulò renovantur.
- II. TRUTINA CHIRURGICO-PHYSICÆ de ULCERIBUS. In quo facilis ULCERUM curandorum via instruitur novis Medicamentis illustrata.
- III. TRUTINA CHIRURGICO-PHYSICÆ de VULNERIBUS. In quo conquisita prius vulneratæ partis Anatome juxta ea, quæ tum aliena tum nostrâ diligentia, & industriâ sunt de novo reperta, & adaucta Veterum Theoremata circa Vulnerum causas, & curationem facilè rejiciuntur, tutiorque Medela solitis rationibus, & experimentis locupletata juxta Naturæ instituta adhibetur.
- IV. TRUTINA CHIRURGICO-PHYSICÆ De LUE VENEREA, *in quatuor libros divisus*, in quibus ejusdem species singulæ, nedum recensentur, verum non vulgari Examine Signa, Causæ, Prognoses & Sanationes exactâ Methodo pensantur, atque diriguntur juxta Recentiorum Doctrinam, Galenicorum aliorumque ex Veteribus depravato Usu rejecto. *His quoque accessit*, Peculiaris fere cuique Symptomati MEDICINA hætenus ignota, propria tamen industriâ secundum veram Philosophantium Normam excogitata, atque omnium commodo facta.
- V. TRACTATUS DE LUXATIONIBUS & FRACTURIS, &c.

INDEX

INDEX AUTHORUM,

Qui
IN OPERIBUS MEDICIS CHYMICO - PRACTICIS
R. D. CAROLI MUSITANI
Citantur , & Laudantur.

A

Aëtius
Ægineta *Paulus*
Agricola *Ioannes*
Agrippa *Cornelius*
Albertus Magnus
Alchmæon
Alexander ab Alexandro
Alexander Benedictus
Algoretus *Victorius*
Alpinus *Prosper*
Altimari *Donatus Antonius*
Amatus Lusitanus
Aquapendente *Hieronymus*
Fabricius
Arantius *Iulius Caesar*
Arcæus *Franciscus*
Arcefilas Pitaneus
Aretæus
Argenterius *Ioannes*
Aristoteles
Arnoldus de Villâ novâ
Asellius
Athenæus
Averroës
Avicennas

B

Bacchinus
Balduinus
Barbatus *Hieronymus*
Barbette *Paulus*
Bartholetus *Fabritius*
Bartholinus *Thomas*
Bartholus *Sebastianus*
Battimelli *Andreas*
Bauhinus *Ioannes*
Bauderonius
Bauschius
Bayrus *Petrus*
Beguinus *Ioan. Baptista*
Birckmannus
Boëtius *Anselmus*
Borellus
Bonetus *Theophilus*
Bourdelonius
Bovius
Boyle *Robertus*
Brassavolus *Ant. Musa*
Brendelius
Bruele *Gualterus*
Brunnerus *Balthassar*

C

Cabrolus
Capua *Leonardus à*
Capucius *Ioan. Baptista*
Cardanus *Hieronymus*
Cardilucius
Capivaccius *Hieronymus*
Carrichterius
Cartesius
Casaubonus *Isaac*
Castelli *Petrus*
Castro *Rodericus à*
Cato
Cattierius *Isaac*
Catullus
Cælius Aurelianus
Cæsalpinus *Andreas*
Celsus *Cornelius*
Charleton *Gualterus*
Chrisippus
Cicero
Cleans
Clossæus
Cole
Columbus *Realdus*

Conciliator *Petrus Aponensis*
Conringius
Consentinus *Thomas Cornelius*
Constantinus *Caesar*
Cornæthinus *Marcus*
Cornelius à lapide
Crollius *Osualdus*
Curtius *Matthaus.*

D

Democritus
Deusingius *Antonius*
Diemerbroeck *Isbrandus*
Diocles
Diodorus Siculus
Diogenes Laërtius
Dioscorides
Divus Augustinus
Divus Hieronymus
Divus Paulus
Divus Thomas de Aquino
Dolæus *Ioannes*
Donodæus
Donatus Marcellus
Donzellius
Doringius *Michaël.*

E

Entius
Epicurus
Epiphanius *Ferdinandus*
Erasistratus
Erasmus Roterodamus
Erastus *Thomas*
Ettmüllerus *Michaël*
Euripides
Eusebius
Eustachius Rudius.

F

Faber *Petrus Io.*
Fallopium *Gabriel*
Ferillo *Paulus Æmilius*
Fernelius *Ioannes*
Fioravanta
Fonseca *Petrus*
Fontanus *Nicolaus*
Forestus *Petrus*
Fracastorius *Hieronymus*
Freitagius *Ioannes.*

G

Gabelchoverus
Calenus
Galilæus
Gassendus
Geberus
Geignerus
Gellius
Gesnerus *Cornelius*
Glissonius
Goclenius *Rudolphus*
Gordonius *Bernardus*
Guainerius.

H

Haly Abbas
Hermes Trismegistus
Hartmannus *Ioannes*
Harveus *Gulielmus*
Helmontius *Ioan. Baptista*
Heer *Henricus*
Hercules Saxonia
Herodotus
Herophylus
Highmorus *Nathanaël*
Hildanus *Gulielmus Fabricius*
Hippocrates
Hollerius
Holstius
Hoffmannus

Homerus
Horatius
Horne *Ioan. Van*
Hostius *Gregorius*
Huduardus.

I

Ingrassias
Joan. Baptista Gemma
Joël *Franciscus*
Joubertus *Laurentius*
Julius Firmicius
Julius Jafolinus
Junghen
Juvenalis.

K

Keplerus
Kerchringius
Kircheringius.

L

Langius *Ioannes*
Laurentius *Andreas*
Levinus Lemnius
Leoniceus
Libavius
Lindanus
Livius
Lucianus
Lucrecius
Lullius *Raimundus.*

M

Magalotti
Malpighius *Marcellus*
Marchettis *Dominicus de*
Marcus Marci
Massaria
Matthæus de Gradibus
Matthiolus
Mercatus *Ludovicus*
Mercurialis
Mesues
Monardes
Morton *Riccardus*
Mynsicht *Adrianus à*

N

Natalis *Stephanus*
Nicander
Nyloë *Clemens*

O

Oribasius
Ovidius.

P

Palmarius
Paracelsus
Pausanias
Pecquetus
Petræus
Platerus
Plato
Platonicus Proculus
Plinius
Plutarchus
Poterius *Petrus*
Posthius
Prævotius *Ioannes*

Q

Quercetanus *Joseph*

R

Realdus
Regius
Reies Francus
Reisnerus
Referus *Horatius*
Reusnerus
Rhodiginus *Calius*
Riolanus *Ioannes*
Riverius *Lazarus*

Rolfinckius *Guerrierus*
Rondeletius *Gulielmus*
Ronæus *Baldassar*
Rouffetus *Franciscus*
Rudbek *Olaus*
Rudius *Eustachius*
Rulandus *Martinus.*

S

Sala *Angelus*
Salius *Petrus*
Salvus Sclanus
Sanchez *Franciscus*
Sanctorius
Sarpa *Paulus*
Savanarola *Ioan. Michael*
Saxonia *Hercules*
Scaliger *Iulius Caesar*
Scheckius *Iacobus*
Schenckius *Ioannes Theodorus*
Shmittius *Ioan. Andreas*
Schroderus *Ioannes*
Seneca *Lucius Annaus*
Sennertus *Daniel*
Septalius *Ludovicus*
Severinus *Marcus Aurelius*
Sorsanus
Spigelius *Adrianus*
Strobelbegerus
Strobæus
Strumius
Sylvaticus *Ioan. Baptista*
Sylvius de le.Boë *Franciscus*
Sylvius *Iacobus*

T

Talentonus
Tertullianus
Themistius
Theopompus Chius
Thomas à Vega
Thonerus *Augustinus*
Tiraquellus
Tondinus
Trallianus *Alexander*
Trincavellus
Trismegistus *Mercurius*
Trustonus
Tulpius.

V

Valescus de Taranta
Valerius Maximus
Vallesius *Franciscus*
Valentinus *Basilius*
à Vega *Christophorus*
Veslingius *Ioannes*
Vesalius
Vinderus
Viridetius
Untzerus *Matthaus*
Vulpinus *Ioan. Baptista*

VV

VValæus *Ioannes*
VVarthon *Thomas*
VVeberus
VVecker *Io. Iacobus*
VVezelius *David*
VVierus *Ioannes*
VVillis *Thomas*
VVittfidius *Cornelius*
VVormius
VVurz

Z

Zacutus *Lusitanus*
Zeno
Zvvölferus *Ioannes*
Zvvingerus *Theodorus.*

INDEX

INDEX CAPITUM,

Quæ
IN TRUTINA MEDICA
R. D. CAROLI MUSITANI
continentur.

LIBER PRIMUS.

De Capitis Affectibus.

Cap. I.	De Dolore Capitis.	Pag. 2
II.	De Apoplexiâ.	11
III.	De Paralyfi.	17
IV.	De Catalepsi.	22
V.	De Incubo.	26
VI.	De Affectibus Soporosis.	32
VII.	De Somnambulis.	36
VIII.	De Vigiliis.	39
IX.	De Verrigine.	43
X.	De Epilepsiâ.	46
XI.	De Convulsione.	54
XII.	De Phrenitide.	59
XIII.	De Maniâ.	68
XIV.	De Philtro.	80
XV.	De Melancholiâ.	83
XVI.	De Catharro.	92
XVII.	De Anginâ.	98

De Affectibus Oculorum.

XVIII.	De Ophthalmiâ.	107
XIX.	De Sugillatione.	112
XX.	De Suffusione, seu Cataractâ.	113
XXI.	De Cæcitate, Visûs debilitate, & Gut- tâ Serenâ.	116

De Affectibus Aurium.

XXII.	De Aurium Inflammatione.	122
XXIII.	De Aurium Dolore.	123
XXIV.	De Exeuntibus p. n. ab Aurium cavitati- bus.	125
XXV.	De Aurium Sonitu.	126
XXVI.	De Gravi auditu, & Surditate.	128

De Affectibus Narium.

XXVII.	De Coryzâ.	131
XXVIII.	De Narium Hæmorrhagiâ.	132

De Affectibus Lingue & Tonsillarum.

XXIX.	De Lingue tumore.	137
XXX.	De Tonsillarum tumore, & inflammatio- ne.	138
XXXI.	De Columellæ laxitate, & inflammatio- ne.	139
XXXII.	De Balbutie, & his qui difficulter lo- quuntur.	141

De Affectibus Dentium.

XXXIII.	De Dentium Dolore.	143
XXXIV.	De Dentium Stupore.	146
XXXV.	De Fædo Dentium Colore, & Sorditie.	147
XXXVI.	De Dentium Mobilitate, & Casu.	148
ULT.	De Difficili Infantum Dentitione.	150

LIBER SECUNDUS.

De Affectibus Thoracis.

Cap. I.	De Pleuritide.	152
II.	De Asthmate.	158
III.	De Pulmonis Hydrops.	164
IV.	De Empyemate.	166
V.	De Tussi.	169
VI.	De Sanguinis Sputo.	177
VII.	De Phthisi.	183
VIII.	De Cordis Palpitatione.	193
Ult.	De Lipothymia, & Syncope.	197

LIBER TERTIUS.

De Imi Ventris Affectibus.

Cap. I.	De Ventriculi Actione.	202
II.	De Læsa Ventriculi coctione	210
III.	De Bulimo.	212
IV.	De Fame Canina.	215
V.	De Pica, & Malacia.	218
VI.	De Siti Intensâ	222
VII.	De Cardialgiâ.	228
VIII.	De Nauseâ, & Vomitu.	230
IX.	De Singultu.	235
X.	De Cholera.	239
XI.	De Lienteriâ, & Cœliacâ.	242
XII.	De Colicâ Passione.	245
XIII.	De Iliacâ Passione.	249
XIV.	De Diarrhœâ, & Dysenteriâ.	255
XV.	De Tenesmo.	265
XVI.	De Fluxu Hepatico.	266
XVII.	De Ictero.	267
XVIII.	De Ictero ex Veneno.	271
XIX.	De Melancholiâ Hypochondriacâ.	273
XX.	De Hydrope.	288
XXI.	De Diabere.	300
XXII.	De Nephritide.	303
ULT.	De Arthritide.	313

INDEX CAPITUM.

DE FEBRIBUS.

CAP. I.	Cognitio perfecta constitutionis corpo- ris viventis cognitionem cujuscumq; morbi præ- cedere debet, quem febrem communiter appel- lant.	319
II.	Corporis viventis divisionem in continentia, contenta, & impetum facientia ab Hippocrate traditam optimè fuisse institutam, multum que ad cognitionem constitutionis ejusdem vi- ventis corporis conferre, è contrâ Galenum	

in hoc fuisse sophisticum, illumque veritatem
deservisse demonstratur.

III.	Id, quod in vivente corpore est motionum omnium causa, quam vitam, animam, na- turam plerique appellant, & Hippocrates impetum facientem dixit, nullo modo ex tem- peramento primarum qualitatum resultat, ut Galeno placuit.	320
IV.	Id, quod vita, anima, sive natura in viventi- bus	321

Index Caputum.

- bus corporibus functiones exercet, est substantia simplex per cuncta corporis organa æqualiter diffusa, quam Hippocrates spiritum impetum facientem appellavit, & Aristoteles principium motus, & quietis, ejus in quo est per se, & non per accidens. 323
- V. Spiritus impetum faciens spermaticis partibus inexistens, movendo eas pro organi dispositione, ad quod constitutum est, exercitium functionis illius organi causat. 324
- VI. Quomodo intelligi debeat spiritum impetum facientem sive vitam liberè moveri debere, ut inculpatum sanitatem in vivente corpore producat. 325
- VII. De partibus corporis, quæ continent ab Hippocrate appellatæ fuere, & quomodo ipsæ esse possint occasiones motus depravati in spiritu vitæ impetum faciente. 326
- VIII. De speciebus sive differentiis contentorum in corpore viventium, quæ febrium occasiones esse possunt. 327
- IX. Quomodo ingesta in ventriculum ante separationem utilis ab inutili possint esse morbi occasiones. ibid.
- X. Quomodo humidæ superfluitates, quæ ab ingestis cibis in ventriculum ope Lienis separantur, possint esse febrium occasiones, & cujus generis. 328
- XI. Quomodo excrementa, quæ per pylorum in intestina descendunt, occasiones febrium esse possint. ibid.
- XII. Quomodo pars utilis à cibis in ventriculo, & intestinis separata, & in eorum villis recepta, quæ nutrimentum vocatur, possit esse febrium, & quarum occasio. ib.
- XIII. Quomodo pars illa nutrimenti, quæ per universam corporis peripheriam insensibiliter resolvitur, possit esse febrium occasio, & quarum 330
- XIV. Quomodo liquor nutritivus, qui à cerebro, & spinali medullâ elaboratus per fibrarum substantiam ad sustentandum corpus descendit, febres producat, & cujus generis. ibid.
- XV. Quomodo sanguis in venis, & arteriis contentus possit esse occasio febrium, & quarum? ibid.
- XVI. Quomodo serum, quod separatur à sanguine & in urinæ formam excernitur, possit esse occasio febrium, & quarum? 331
- XVII. Quomodo liquor felleus in folliculo contentus esse possit causa occasionalis febrium, & quarum? ibid.
- XVIII. Quomodo aqua pericardij possit esse febrium occasio, & quarum? 332
- XIX. Quomodo enumeratæ causæ occasionales in diversis corporis partibus, degenerationem, & indolem præter naturam nactæ, depravant cordis motum, & quamvis in certo corporis loco degenerent, morbum tam universalem producant? ibid.
- XX. Periodorum in febribus causa investigatur. 334
- XXI. De iis, quæ medicus attentè animadvertere debet in febrium quarumcunque curatione suscipiendâ. 335
- XXII. De Curatione febrium, quæ à cibis, & potu quantitate, vel qualitate peccantibus excitantur. 336
- XXIII. De Curatione febrium, quæ ex degeneratione serositatum, quæ à ventriculo per vasa brevia à liene alliciuntur, proveniunt. 337
- XXIV. De Curatione febris, quæ ab excrementis per intestina descendantibus concitari solet. 347
- XXV. De Curatione febrium, quæ à degenerato partium nutrimento foveantur. 350
- XXVI. De febribus ex aëris mutatione. 375
- XXVII. De febrium curatione, quæ ex prohibita transpiratione originem ducunt. 377
- XXVIII. De febrium curatione, quæ ex humido radicali fibrarum partium solidarum degenerato originem ducunt. 378
- XXIX. De febrium acutarum ex humido radicali depravato curatione. ibid.
- XXX. De febre Hecticâ. 379
- XXXI. De Curatione febrium, quæ à sanguine, vel in motu, vel in substantiâ depravato producantur. 390
- XXXII. De Curatione febrium, quæ à sanguinis motu intercepto producantur. 399
- XXXIII. De Curatione febrium, quæ ex sero urinario in malsâ sanguinis stagnante originem ducunt. 401
- XXXIV. De Curatione febrium, quæ ex liquore felleo fermentescente suscitantur. 402
- Ultimum. De Curatione febrium, quæ ab aquâ pericardij ortum habent. 406

INDEX ARTICULORUM ET CAPITUM.

AD TRACTATUM DE MORBIS MULIERUM.

QUÆSTIO PRIMA.

De Semine.

- Articulus* I. Quid sit semen. 407
- II. Ex quâ materia semen constet. 413
- III. An semen decidat à toro? 415
- IV. An semen sit animatum? 419
- V. An fœmina semen efficiat? 422
- VI. An Mulier aliquo modo ad generationem concurret. 424

QUÆSTIO SECUNDA.

- Articulus* I. De Sanguine menstruo. 426
- II. Cur in fœminis tantum fiat purgationem menstrualis? ibid.
- III. In quibus fiat sanguinis menstrui purgatio? 447
- IV. Quo anno incipiant, desinantque menstrua. 428
- V. Quanam sit causa periodi menstrualis? 429
- VI. An sanguis menstruus sit noxius, & quare? 432

DE MORBIS MULIERUM

Liber Unicus.

- Capitulum* I. De Mensium suppressione. 434
- II. De Nimio mensium fluxu. 439
- III. De Albo mulierum fluxu. 443
- IV. De Sterilitate. 447
- V. De furore uterino. 463
- VI. De Morbo Virgineo. 467
- VII. De Passione hysterica. 470
- VIII. De Uteri Procidentia. 474
- IX. De Uteri ulceribus. 477
- X. De Cervicis uteri ulceribus, & rhagadibus. 479
- XI. De Abortu. 482
- XII. De Mola. 485
- XIII. De fœtu mortuo. 487
- XIV. De Difficili partu. 488
- XV. De Regimine puerperæ, & infantis. 491
- XVI. De Lactis coagulatione. 493
- XVII. De Mammarum inflammatione. 494
- XVIII. De Morbo pilari. 496
- XIX. De papillarum fissuris. 497

INDEX

INDEX CAPITUM

DE MORBIS INFANTUM ET PUERORUM.

<p>Cap. I. De iis, Qui primis Puerperi diebus accidunt & de eorum diætâ, & educatione 499</p> <p>II. De Insultibus Epilectis, Convulsionibus, & Pavoribus ibid.</p> <p>III. De Phthiriasi seu Morbo Pediculari, Tinea, Favis Actoribus, & Crustâ lacteâ 500.</p> <p>IV. De Difficile Denfione 501</p> <p>V. De Aphthis ibid.</p> <p>VI. De Ictero 502</p> <p>VII. De Torminibus Infantum ibid.</p>	<p>VIII. De Tussi & Asthmate 503</p> <p>IX. De Alvi Fluxu & Adstrictione ibid.</p> <p>X. De Calculo urinæ, Obstructione, ejusque incontinentia 504</p> <p>XI. De Vermibus vel Lumbricis ibid.</p> <p>XII. De Intertrigine 505</p> <p>XIII. De Atrophîâ Infantum 506</p> <p>XIV. De Febribus tum intermittentibus; tum continuis, infantes, & Puerulos affligentibus 507</p> <p>XV. De Variolis & Morbilibus 508</p>
--	---

INDEX CAPITUM.

AD PYROTECHNIAM SOPHICAM.

LIBER PRIMUS.

<p>CAP. I. De Chymîæ Origine, & Progressu 511</p> <p>II. De Variis Chymîæ nominibus, & eorum Ethymo 513</p> <p>III. De Chymîæ Definitione, & Partitione 514</p> <p>IV. De Chymîæ Officio, Necessitate, & Dignitate 515</p> <p>V. De Chymîæ Sectis 516</p> <p>VI. Præsupponuntur aliqua de corporum naturalium Principiis ad dicendum intelligentiam necessaria 517</p> <p>VII. Explanantur voces abstrusiores apud Chymicos usurpatæ 519</p> <p>ART. I. Metallis attributa nomina enucleantur ibid.</p> <p>II. Mineralium attributa nomina exponuntur ibid.</p> <p>III. Attinentia ad Animalia, & Vegetabilia nomina explicantur 520</p> <p>ULT. Instrumenta, & Operationes Chymico usui inservientes describuntur ibid.</p> <p>Tabula, in quâ Metallorum, Mineralium, aliarumque rerum Chymicarum notæ significantur 521</p>	<p>VIII. De Essentiis ex siccis vegetabilibus extrahendis, sive de Extractis. 543</p> <p>Extracti Rhabarbari descriptio ibid.</p> <p>Extracti Agatici descriptio ibid.</p> <p>Extractum Senæ 544</p> <p>IX. De Scammonij, Aloës, Guttæ gambæ, & aliorum concretorum succorum extractis. ibid.</p> <p>X. De Extractionibus essentiæ ex Floribus, sive de Tincturis ibid.</p> <p>XI. De Extractione Essentiæ ex gummosis vegetabilibus 547</p> <p>Extractionis Essentiæ Terebinthinæ descriptio ib.</p> <p>Essentiæ Thuris extractio 548</p> <p>XII. De Aromaticorum vegetabilium essentiis ibid.</p> <p>XIII. De Elixiribus ibid.</p> <p>XIV. De Anodynis 550</p> <p>XV. De Aceto Destillato 552</p> <p>XVI. De Spiritu Vini ibid.</p> <p>XVII. De variis Vegetabilium decoctionibus 553</p> <p>ULT. De Specificis quibusdam Vegetabilium medicamentis 555</p>
---	---

LIBER SECUNDUS.

De Igne, & Variis ejus Operationibus.

<p>CAP. I. Quid sit Ignis 523</p> <p>II. Quotuplex sit Ignis 527</p> <p>ART. I. De Igne Actuali, & ejus in Chymîâ operationibus ibid.</p> <p>II. De Igne Potentia, sive de Menstruis 528</p> <p>III. De Igne Fermentali 529</p> <p>CAP. II. De Variis Ignis in Chymîâ operationibus 530</p> <p>ART. I. De Calcinatione 530</p> <p>II. De Sublimatione 531</p> <p>III. De Solutione 532</p> <p>IV. De Putrefactione 533</p> <p>V. De Destillatione ibid.</p> <p>ULT. De Coagulatione, & Fixione. 534</p>	<p>VIII. De Essentiis ex siccis vegetabilibus extrahendis, sive de Extractis. 543</p> <p>Extracti Rhabarbari descriptio ibid.</p> <p>Extracti Agatici descriptio ibid.</p> <p>Extractum Senæ 544</p> <p>IX. De Scammonij, Aloës, Guttæ gambæ, & aliorum concretorum succorum extractis. ibid.</p> <p>X. De Extractionibus essentiæ ex Floribus, sive de Tincturis ibid.</p> <p>XI. De Extractione Essentiæ ex gummosis vegetabilibus 547</p> <p>Extractionis Essentiæ Terebinthinæ descriptio ib.</p> <p>Essentiæ Thuris extractio 548</p> <p>XII. De Aromaticorum vegetabilium essentiis ibid.</p> <p>XIII. De Elixiribus ibid.</p> <p>XIV. De Anodynis 550</p> <p>XV. De Aceto Destillato 552</p> <p>XVI. De Spiritu Vini ibid.</p> <p>XVII. De variis Vegetabilium decoctionibus 553</p> <p>ULT. De Specificis quibusdam Vegetabilium medicamentis 555</p>
---	---

LIBER TERTIUS.

De Secretioribus Medicamentorum Chymicis Præparationibus in communi, & præsertim de eis, quæ ex Vegetabilibus educuntur.

<p>CAP. I. Quid sit Medicamentum, in quo consistat ejus vis curativa, & per quid differat ab alimento, & Veneno. 535</p> <p>II. Quotuplex sit Medicamentum in Communi. 536</p> <p>III. De Materia circa quam versatur Chymia, ut Medicamina educat. 537</p> <p>IV. De Medicaminibus, quæ ex Vegetabilibus educuntur 538</p> <p>ART. I. De Modo extrahendi essentiam volatilem è vegetabilibus. ibid.</p> <p>II. De Sale volatili, sive essentiali è vegetabilibus parando 539</p> <p>III. Quâ methodo sal fixum è vegetabilibus extrahatur ibid.</p> <p>IV. De Essentiâ Menthæ 540</p> <p>V. De Essentiâ Tithymalorum, sive Esulæ 541</p> <p>VI. De Essentiâ Sambuci, & Ebuli ibid.</p> <p>VII. De aliis vegetabilium succulentorum essentiis 542</p>	<p>VIII. De Essentiis ex siccis vegetabilibus extrahendis, sive de Extractis. 543</p> <p>Extracti Rhabarbari descriptio ibid.</p> <p>Extracti Agatici descriptio ibid.</p> <p>Extractum Senæ 544</p> <p>IX. De Scammonij, Aloës, Guttæ gambæ, & aliorum concretorum succorum extractis. ibid.</p> <p>X. De Extractionibus essentiæ ex Floribus, sive de Tincturis ibid.</p> <p>XI. De Extractione Essentiæ ex gummosis vegetabilibus 547</p> <p>Extractionis Essentiæ Terebinthinæ descriptio ib.</p> <p>Essentiæ Thuris extractio 548</p> <p>XII. De Aromaticorum vegetabilium essentiis ibid.</p> <p>XIII. De Elixiribus ibid.</p> <p>XIV. De Anodynis 550</p> <p>XV. De Aceto Destillato 552</p> <p>XVI. De Spiritu Vini ibid.</p> <p>XVII. De variis Vegetabilium decoctionibus 553</p> <p>ULT. De Specificis quibusdam Vegetabilium medicamentis 555</p>
---	---

LIBER QUARTUS.

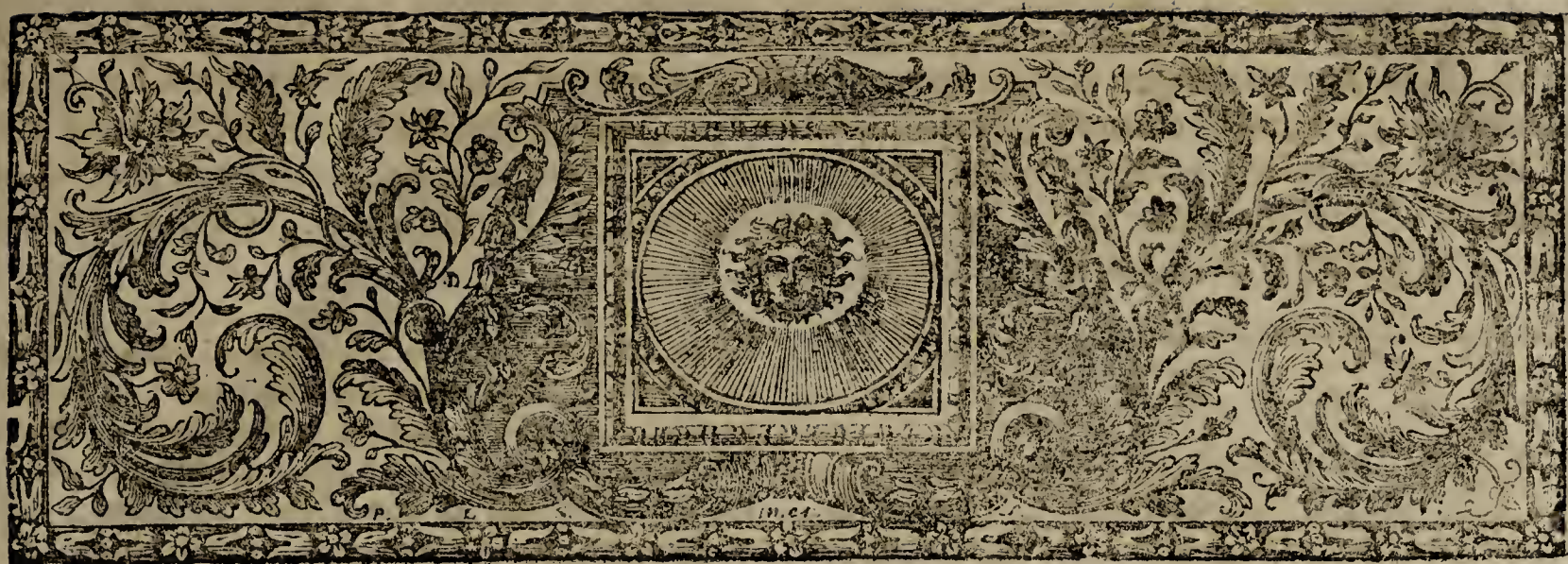
De Chymicis Magisteriis ex Mineralium Regno præparabilibus.

<p>CAP. I. De Magisteriis, quæ ex salibus, & saliformibus omnibus educuntur. 556</p> <p>ART. I. De Vitriolo ibid.</p> <p>II. De Sale communi 559</p> <p>III. De Sale Nitro 561</p> <p>IV. De Sale Armoniaco 563</p> <p>V. De Alumine ibid.</p> <p>VI. De Tartaro 564</p> <p>ULT. De Aquis Fortibus 566</p> <p>CAP. II. De Magisteriis Lapidum, Gemmarum, Coralliorum, Unionum, & similium. ibid.</p> <p>ART. I. De Coralliorum præparationibus 567</p> <p>II. De Margaritis 569</p> <p>III. De Gemmis ibid.</p> <p>CAP. III. De Sulphuris, Antimonij, Mercurij, & similium hujusmodi fossilium præparationibus. 570</p> <p>ART. I. De Sulphure ibid.</p> <p>II. De Antimonio 572</p> <p>III. De Marchesitæ, Arsenici, Auripigmenti operationibus. 578</p> <p>IV. De Mercurio 580</p> <p>CAP. IV. De Metallorum præparationibus 584</p> <p>ART. I. De Auro ibid.</p> <p>II. De Argento 586</p> <p>III. De Plumbo 587</p> <p>IV. De Stamno 588</p> <p>V. De Marte 589</p> <p>VI. De Cupro. 591</p> <p>ULT. De Bezoarticis 592</p>	<p>VIII. De Essentiis ex siccis vegetabilibus extrahendis, sive de Extractis. 543</p> <p>Extracti Rhabarbari descriptio ibid.</p> <p>Extracti Agatici descriptio ibid.</p> <p>Extractum Senæ 544</p> <p>IX. De Scammonij, Aloës, Guttæ gambæ, & aliorum concretorum succorum extractis. ibid.</p> <p>X. De Extractionibus essentiæ ex Floribus, sive de Tincturis ibid.</p> <p>XI. De Extractione Essentiæ ex gummosis vegetabilibus 547</p> <p>Extractionis Essentiæ Terebinthinæ descriptio ib.</p> <p>Essentiæ Thuris extractio 548</p> <p>XII. De Aromaticorum vegetabilium essentiis ibid.</p> <p>XIII. De Elixiribus ibid.</p> <p>XIV. De Anodynis 550</p> <p>XV. De Aceto Destillato 552</p> <p>XVI. De Spiritu Vini ibid.</p> <p>XVII. De variis Vegetabilium decoctionibus 553</p> <p>ULT. De Specificis quibusdam Vegetabilium medicamentis 555</p>
---	---

LIBER ULTIMUS.

De Chymicis Magisteriis ex Animalium Regno præparabilibus.

<p>CAP. Unic. Quæ animalia sub hoc regno contineantur. 594</p> <p>ART. I. De Medicamentis Chymicis, quæ ex Homine eliciuntur. ibid.</p> <p>II. De Medicaminibus, quæ ex Brutis educuntur. 595</p> <p>ULT. De Medicaminibus, quæ ex Insectis eliciuntur. 596</p>	<p>VIII. De Essentiis ex siccis vegetabilibus extrahendis, sive de Extractis. 543</p> <p>Extracti Rhabarbari descriptio ibid.</p> <p>Extracti Agatici descriptio ibid.</p> <p>Extractum Senæ 544</p> <p>IX. De Scammonij, Aloës, Guttæ gambæ, & aliorum concretorum succorum extractis. ibid.</p> <p>X. De Extractionibus essentiæ ex Floribus, sive de Tincturis ibid.</p> <p>XI. De Extractione Essentiæ ex gummosis vegetabilibus 547</p> <p>Extractionis Essentiæ Terebinthinæ descriptio ib.</p> <p>Essentiæ Thuris extractio 548</p> <p>XII. De Aromaticorum vegetabilium essentiis ibid.</p> <p>XIII. De Elixiribus ibid.</p> <p>XIV. De Anodynis 550</p> <p>XV. De Aceto Destillato 552</p> <p>XVI. De Spiritu Vini ibid.</p> <p>XVII. De variis Vegetabilium decoctionibus 553</p> <p>ULT. De Specificis quibusdam Vegetabilium medicamentis 555</p>
---	---

D. CAROLI

MUSITANI

JACTRIAS PROFESSORIS,

TRUTINÆ MEDICÆ

LIBER PRIMVS,

DE AFFECTIBUS CAPITIS.

UM multa in hominis opificio satis superque sint admiranda, tūm illud sapissimè contemplans jure mirari solemus naturam, quæ in solâ capitis structurâ omnes nervos contendisse videtur; quod meritò fecit, namque sensuum, vitæque nostræ augustum tectum, immortalisque animæ templum à naturâ rerum omnium in capite, velut in sublimiori nostræ hujus machinæ arce excitari debuit, ut anima in editiori corporis loco, velut qui cunctis præest ratione, & consilio toti corpori moderetur. Hæc est una, cui omnes sensus famulantur, cui omnia obediunt membra, à quâ sicut planetæ à sole, & totius terrarum Orbis Lumen, vitamque hauriunt, sic anima in hoc capitis regali folio relucens suo vitali Lumine rotum irradiat corpus: Sat est, ut sua exerceat munia, in capite præsidens toti corpori, ut suo pariat imperio, legem dicere, absque eo quod tota in quâlibet corporis parte resideat, ut hatenus apud philosophorum vulgus rumor increbuit. Sed quod usu venit, in munitissimas arces potius tormenta jaciuntur, & summos feriunt fulmina montes; Sic capiti velut in Regiam hostium impetus diriguntur, cum morborum invasionibus corpus miserrimè afflictitur, & undique invaditur, quod admirationi non erit, si sacrum animæ Augustale continuò mala jaculentur, cum fulmina in sacras jaciuntur arces. A capite itaque initium capimus, & capitis morborum causas nostrâ Trutinâ pro virili perpendemus, ut humano generi prodesse possimus, & de capitis dolore primum caput in hujus primi libri vestibulo instituimus, cum vix ulla alia corporis pars ita doloribus opportuna sit, quàm hoc Sacrum animæ domicilium, & felix ille est, cui nunquam caput doluerit. Meritò obnoxium doloribus est caput, quia pluribus par-

ib us nervosis constructum est, quæ facillimè lædi solent; adsunt nervi, fibræ nervosæ, membranæ, itè m duæ meninges cerebrum amicientes, nervorum tunica: pericranium, periostia, musculorum panniculus carnosus, & quamplurimæ aliæ partes sensibiles: in eodem itè cerebro unà quamplurima generantur excrementa, quæ si increcant, nec debito tempore excernantur; hæ nervosæ fibrillæ ab his impropportionatis excrementorum particulis non possunt non irritari, & crispari, & caput doloribus non affici.

C A P U T. I.

F Requens, & communis est affectio capitis dolor, à parte laborante nomen sortita est, cum nobilior, & præ cæteris digniorem lædat partem, & estò unius tantum partis sit læsio, particularis morbus dici non meretur, sed universalis, quia *Cum caput dolet, cætera membra languent.* Ideòque in ejus speculatione omnes nervos intendere debemus.

Digladantur medentes de parte in Capitis Doloze affecta, aliqui pro sede cerebri substantiam statuunt, sed hæc doloris subjectum esse nequit, id antoposita comprobavimus in quodam vulnerato, cujus cerebri pars argenteo cochleari absque ullo patientis dolore à chirurgo auferrebat. Alii cerebri ventriculos, quidam pericranium pauci-periostium, aliqui Spiritus animales, quidam stomachum hujus doloris domicilium statuunt, & hoc probant, quia cerebri meningibus laborantibus, Stomachus dolet, verum hoc evenit, cum caput per consensum à stomacho doleat. Nos hujus doloris sedem dicimus esse partes capitis nervosas exquisito sensu præditas, in quibus Spiritus animales hospitantur.

Omnia capitis dolor generaliter apud Græcos *κεφαλαλγία* dicitur, cui triplicem differentiam consignarunt medentes, primam cephalalgiam, secundam cephalæam, tertiam verò Hemicraniam dixerunt; usurpârunt enim cephalalgiam pro recenti Capitis Doloze, (sed perperam, nam Cephalalgia propriè omnem Capitis dolorem significat) Cephalæam pro inveterato, & hemicraniam pro dolore dimidiatum tantum capitis partem occupante. Primas duas species malè discriminant, licet Cephalalgia recentem Capitis dolorem, & Cephalæam antiquatum adscribant: Sed quid solatii in diversis vocabulis eandem rem significantibus? Sive enim Caput nunc dolere incipiat, sive diu cruciaret, tam unus, quam alter est Capitis dolor. Hemicrania differt à dictis prioribus, quia tantum dolorem occupantem dimidiatum Capitis latus alterutrum significat, qui ubique assidue terebratam quasi excitat dolorem, ac si clavus aliquis malleo incutitur, ac propterea Capitis clavus dicitur, cum dolor in supercilio à sale acido exaltato inter cranium, & pericranium clauso excitatur.

Sunt & aliæ, præter enarratas, differentie ob doloris situm, quâ ratione alius dolor est externus, & alius internus; externus pericranium obsidet, in superficie percipitur, capillorum radices inverti non sinit, & manûs compressione exacerbatur; internus verò meninges obsidione tenet, profundus est, manûs compressione mitescit, & ad oculorum radices pertingit. Quandoque dolor solum occiput infestat, & frequentius in mulieribus accidit, qui cum frigoris sensu istius loci conjunctus est, quasi glacies intrâ calvariam esset recondita, & talis dolor fit per uteri consensum. In senibus tam masculis, quam feminis interdum dolor synciput occupat, qui tamen ex alio oritur capite.

Capitis dolor duplex est, vel per idiopathiam i. per essentiam, vel per sympathiam i. per consensum. Dolor per essentiam est frequentissimus in Hemicrania, non tamen semper, ubi sæpius adest stagnatio, impeditus sanguinis motus in uno, vel

altero vasorum ramulo alterius medietatis; nam dura meninx, & ipsum cerebrum in duas dividitur partes, hinc altera tantum in hemicraniam afficitur. Per essentiam ergo caput dolet, cum in ipso hæret causa doloris, & non aliundè ad ipsum scandit; ac proinde contumaciter dolet vermicus in cerebro natis, quibus per nares rejectis, dolor evanescit, ut multæ extant observationes in febre Hungaricâ & morbo Castrensi. Itè calculi geniti pertinacissimos inferunt dolores, qui postmodum per nares excreti, dolor sedatus fuit, ut multa extant exempla. Fit quandoque per essentiam dolor à quodam humore lento, & viscido ex ultimæ digestionis vitio degenerato, & exaltato intrâ meninges, vel cranii suturas se insinuante, à quo intensissimi excitantur dolores. Itè in lue Venereâ horridi & implacabiles fiunt Capitis Dolores, nocturno tempore affligentes, ut de *Lue Venereâ* diximus, quia proximam inter cranium, & pericranium, & quandoque intrâ cranium materiam viscidam, fermentum Venereum sensum aciditat, & exaltat, unde Inferni dolores accenduntur, imò cunctando caries in cranio producit & dolores crescunt eundo. Similiter abcessus sub cranio, capitis externæ contusiones, vulnera, casus, ponderis gestationes cephalalgiam per essentiam constituunt. Fit per consensum Capitis Dolor, quando doloris causa ex alio viscere inferiori ad caput scandit, ita per consensum stomachi immanes capitis excitantur dolores à bile in stomachi cavitate stagnante, vel à mucilagine acidâ, qui dolor frequentissimus est in stomachi bradypepsiâ, & hypochondriacis. Vterus frequentes infert cephalalgias, & easdem inferunt tenes.

Ex his dolor alius est pungitivus, alius pulsatorius, alius gravativus, alius tensivus. Pungitivus fit à particulis acutis in cerebri membranis infixis. Pulsatorius à nimio sanguine effluente per arterias carotides violentius ad caput ruente. Gravativus fit à Lymphæ copiâ ut patet in capitis dolore à catarrho; in specie à corizâ incipiente. Tensivus vitio Lymphæ circa glandulas collectæ excernendæ oritur. Item alius Periodicus, qui statis periodis recurrit.

Signa.

Hujus affectus Signa facillima sunt, nam quisque infans expeditè indicare novit sibi caput dolere; difficillimum tamen est cognoscere, an dolor sit idiopathicus, an sympathicus, sed raro idiopathice patitur caput, sæpè verò sympathice ab aliis membris, unde sic discerni potest: idiopathicus dolor stabilis, & permanens, & sine intermissione discruciat, quandoque per intervalla recurrit, quando materia caput afficiens in ipso per intervalla generatur. Sympathicus est, cum caput sanum, benevalens, ac nulla læsio functionum animalium simul est conjuncta, sed ab alterius partis causâ dolorifica afficitur, ingravescit, & mitescit, prout intenditur, vel mitescit affectus in parte, à quâ capiti dolor communicatur; quandoque assiduus esse potest, si materia extra caput genita assidue ad caput feratur. Sed adhuc discernere superest; quia uterque assiduus esse, & per intervalla recurrere potest, pro quo ad alia signa recur-

rendum

tendum est, quibus discernere possimus an per se, an per consensum afficiatur.

[Veterum Causa.

Doloris Capitis causam in intemperie, & continui solutione mucidæ medicinæ professores consiliter crediderunt, quia ita eorum antesignanus *Galenus* sancivit in *art. med. c. 8. 2. de loc. aff. c. 5. 2. de Victus rat. t. 1. 12. meth. med. c. 1.*

Plausibilis equidem doctrina (sicut & cæteræ) quam incondita plebecula, & imperitum medicorum vulgus tanquam ex Sybillino folio depromptam, vel profectam ex Tripode, (imò ex Quadrupede potius dixerim, etenim nè dum vidimus sapissimè nostros Barbatos ex mulâ lacernatâ *Galen*i præcepta in vulgus jactantes, verum hoc nostro tempore certè dicemus, quod *Trahit equus Asellum*, cum velut plastro vecti passim per urbem schedulas salutis magno pretio venditent) religiose custodit, sed emunctæ naris hominibus inter gregarios potius numeranda, atque inter cauponas agitari digna meritò videtur, sicut tota *Galen*i medicina. Quippè si cuilibet (absit dixerimus histrioni, tonfori, qui in medentium albo nè dum scriptos se esse dicant, verum magno in honore cum apud omnes sint, suum quoque inter nostros Barbatos interponunt judicium, quorum consilium non rarò exquirunt) de plebe homini in triviis nutrito in menrem venerit de re medicâ aliqua disserere, certè poterit sine studio; atque labore, solo caloris, & frigoris commento inter reliquos *Galenistarum* procures assidere, atque ab illis garrulitate minime superari, sicut in dies singulos experimur. Hoc idè quia rudi more, & vulgarium sensus malè compacta, calidi, & frigidi principio rusticis sat cognito, facilè indoctorum ingenia tenuit, ut non difficile cuique reddatur, vel unâ hora celebrem medicum evadere, & tot, tantisque *Galenistarum* voluminibus sua quoque addere, vel antiqua glossematibus exornare. Horum *Galenus* velut *Antesignanus Hircus*, & *Pecoris Dux* suspensus de collo campanulam progreditur, quem innumeris posterorum grex sectatur. Cum ipse in viventis naturâ multa meditaretur, pro fundamento tractatum de Elementis primò stravit; deindè Logismum de temperamentis supposuit; tertio hæc in causas, & principia facultatum naturalium adegit; quartò has humorum quatuor elementis numero, & qualitate respondentium fabricatrices effecit; quinto tandem ex his reliqua entia, quæ in corporibus sunt, vel fiunt, sic ille obscurum per obscurius, ignotum per ignotius incerto semper pede venari visus est, & claudicanti veritatem rhetoricæ, & logicæ suppetias exhibere,

Platonem, & *Aristotelem* irridet qui pro animæ hominis immortalitate sentire videbantur; libro enim in quo probat animi mores corporis temperaturam sequi. c. 3. hæc ait: *Quamobrem animæ essentia erit quodammodo temperatura quatuor seu qualitatum dicar; humiditatis, siccitatis, caliditatis & frigiditatis, sive Corporis humidi calidi, frigidi, sicc, facultates autem ex animæ substantiâ sequi, si deindè actiones proveniunt, probare convenit; Si igitur pars quæ raciocinatur, animæ species sit, mortalis erit; siquidem ipsa quoque est quædam cerebro temperatura atque ita omnes animæ species & partes habebunt suas facultates temperaturæ consequentes, talisque erit animæ substantia.* Hæc *Galenus*; qui postquam *Platonis*, *Hippocratis*, & *Aristotelis* de animâ refutavit sententias, ex his aliqua transcripsit, quæ licet animam temperamentum esse pronunciant, eam tamen temperaturam corporis sequi quodammodo insinuant. Conatur deindè suadere animam ab eo idcirco temperamentum dici, quia discursus,

D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

sive ratio à vino, cicuta, ab aliisque medicamentis intrâ corpus assumptis subvertitur, & alienatur. Item quod à nimium calefacientibus anima extinguatur, quod totum ratione mori, & alterati temperamenti fieri contendit: Sed de his fusiùs in libro *Pyrotologia* & alibi egimus, ubi hanc impiam *Galen*i doctrinam à sectariis per tot sæcula receptam è suis fundamentis vertere conati sumus. Parcite *Galen*i manes, & vos ejus procuratores, qui per epistolam illius causam tuemini, si pro veritate vestigandâ evidentem suæ doctrinæ falsitatem detegimus; veritatem enim, & non auctores sectamur.

Fuit *Galenus* gloriosus homo, nugaturum jactator, turturæ loquacior, & prædecessorum gloriam sibi vendicans, qui suppressis auctorum nominibus illorum theoremata suffuratus fuit, undè aliorum laborum latrocinii præclara trophæa sibi erexit. Sæpius verò ut callidiùs plagii crimen mentiri posset, proprii ingenii sensa expressit, sed tum maximè sui judicii hebetudinem impudentiæ, atque temeritati associatam indicavit. Magistrum habuit empyricum, & suam medicinam variâ medicamentorum suppellectile ab agyrtis, & tonforibus corrosâ locupletavit. Suam anatomiam doctriinam verbotenus aliundè descripsit; undè *Vesalius* in anatomie doctissimus *Galenum* convincit nunquam cadaver humanum vidisse dissectum, sed tantum simiam disseccasse, ac proindè utrorumque anatomen confudisse, idèque centum, & sexdecim in locis eum errasse convincit. Rem herbariam *Discoridi* suffuratus fuit, cui ut pro suâ haberetur, qualitarum elementarium gradus confinxit.

Fuit quoque *Galenus* in omnibus ambitiosus; invidus, maledicus; multa mentitus fuit in multis suorum voluminum locis, ubique sibi ipsi inconstans, *Platoni* & *Hippocrati* magistro fuit insensus. Temerè, ac impiè lib. 2. de diff. puls. c. 4. *Mosis*, ac *CHRISTI* scholas obtrexavit, seu nullâ stabilitatis demonstratione: *Multò certè præstaret aliquam opponere, si non firmam demonstrationem, ac rationem sufficientem Sermoni de octo qualitibus, ut nè quis initio statim quasi in Moyse & Christi scholam impingat, leges audiat nullâ constans demonstratione idque ubique minime deceat.* Quasi verò miracula quamplurima, & verè divina utroque Testamento factitata legimus, atque credimus non omnem demonstrationem superent? Quasi mathematicas demonstrationes in nostrâ religione desiderasset. lib. 3. de diff. puls. c. 3. Sectariorum comparatione Christianorum in omnibus adversis ad mortem usque irridet constantiam *Citius enim Moyse assecla & Christi decedant de suâ disciplinâ, quam qui sectis sunt addicti, & consecratis medici & philosophi.* En *Salernitanum Collegium* incautos cogens medicinæ tyrones antequam impunè necandi diploma accipiant, ut jurent in verba *Galen*i? Nonnè in verba *Athei*? Nonnè *Galen*o Latriam exhibeant? Siccinè medicinam omnem in idolatrarum pectore, aut unius *Galen*i fonte clausam fuisse verissimile est? Ut Christianis hauriendi necessitatem imponamus, vel ab ethnicorum ore, vel à nullo latice.

Ad capitis doloris causam noster redeat sermo, & quodad intemperiem, nullo prorsus modo eam doloris capitis causam esse posse dicemus, &

Primò, Si intemperies capitis dolorem excitaret, statim ac introduceretur contrariorum applicatione tolleretur, quia contraria contrariis curantur.

Secundò, Dolor fit in subiecto sentienti, hoc est vitâ (quam *Hippocrates* impetum facientem appellavit,) quæ totum caput, omnesque corporis partes immediatè reddit sensiles; eâ enim sublatâ, nullo modo caput, omnesque corporis partes sentiunt, & in vitam nulla intemperies cadere potest, quin

à corpore recedat : igitur nulla intemperies capitis dolorem efficere potest.

Tertiò, Nulla intemperies citò introducitur, sed sensim, cum sensim introducitur, tunc vita assuescit, & caliditatis, frigiditatis, humiditatis, & siccitatis gradus non sentit, ut videre est in introductione febris hecticæ, atrophie, in hydrocephalo, apoplexiâ &c. & in cerebri intemperie simplici, quam calidam, frigidam, humidam, siccam dicunt, & in compositâ, ubi nullus est dolor, & tamen in his capitis morbis caput magnam induit intemperiem.

Quartò, In quartanæ accessionibus ingens percipitur frigus sine dolore, qui si aliquando adest, est aliâ ratione. In tertianæ simplici accessione ingens calor invadit corpus, & tamen non excitat dolorem. In hypocausto etiam percipitur calor nostro major sine dolore.

Quintò, Intemperiei calidæ proprium est calefacere, humidæ humectare, Siccæ siccare, & frigidæ frigefacere, non autem dolorem excitare, ac proinde Hippocrates inquit, *Non calidum, frigidum, humidum, Siccumvè morbos esse.*

Neque capitis dolor à continui solutione pendere potest, ut vulgares stabiliunt medici, &

Primò, Multoties capitis dolor ex improvise oboritur, & statim sopitur, quod fieri non posset, si minima discontinuitas in meningibus adest. Neque verum est, quod dicunt per huiusmodi discontinuationem non intelligi solutam unitatem, sed quandam tensionem, & divisionem partium nervosarum, & membranarum : nam hoc locum habere nequit absque horrendo spasmo, & convulsione epilepticâ.

Secundò, Vulnus recens vix dolet : mox autem dum vulneris Labia tument, & æstuant, vulnus acutè dolet, & dum sua flaccescunt labia, & fidunt, & vulnus adhuc apertum est, indolens est, ideòque continui solutio sive recens, sive inveterata dolorem non facit.

Tertiò, Ulcera leproforum nullum habent dolorem, imò si eorum caro acu perforetur, penitus non sentit. Insuper stygmata sagis à diabolo impressa (Si verum est, quod fertur) insensibilia sunt : igitur mitiores statuendæ sunt causæ in tantâ membranarum sensibilitate, sed indagine altiores.

Hermetici rejicientes intemperiem, & continui solutionem pro doloris capitis causâ, spiritus assignant sentientes. Cognoscunt isti in homine triplicem substantiam, terrestrem, sive elementarem, astralem, sive Cœlestem, & divinam, quam theologis relinquunt. Elementaris secundum ipsos materiam corpori suppe-ditat, astralis substantiam spiritualem, in quâ vita residet, quapropter vitæ balsamus nuncupatur, corpori toti rationem, & spirituum facultates omnes largitur, quæ facultates, cum in vita sint, & vita sit in spiritali balsamo, in hoc facultates omnes consequenter reconditæ sunt, inter quas est sentiendi vis. Spiritus hic astralis per totum corpus diffusus, cum patitur, dolet, non potest autem pati à re corporeâ, sed à sibi simile, hoc est à corpore spiritali : spiritus enim spiritui bellum infert, sic venenosi spiritus spiritibus nostris salutibus vim inferunt, & illos jugulant, cum fortiores sint.

Causæ igitur doloris spiritus sunt, qui afficiunt spiritus sentientes. Idem efficit ferrum, & alia instrumenta solvendo corporis continuitatem, harmoniam, & compagem, quam spiritus sui linent, & hac de causâ spiritus etiam dissociant. Hoc quoque facit calor, & frigus, & dolorem excitat. Spiritus hi sunt, qui à salibus resolutis proficiuntur.

Videntur Hermetici sensitivam animam ex spiritibus, hoc est ex tenuissimis principiorum particulis constare, quod examinare non attinet ad medicum. Causa doloris, quam assignant, an verâ sit ex infra dicendis patebit.

Dolor in solo tactûs sensu non verò in omnibus consistit, nam licet dolor in oculo ex reïminis lucidæ aspectu, aut ex aspero sono in auribus percipiatur, hi tamen excitantur dolores, quatenus, tactûs Sensum afficiunt.

Aliqui fatentur cerebrum omnium sensuum, & motuum non peculiare, sed universale ; & primum esse organum, quia mediântibus nervis, & muscularis per spiritus animales quaquâ ex se demissos motus, & sensus peragitur. Motum habere cerebrum probant ex eo, quia ipsum per diastolen, & systolen moveri constat, ut videre est in capitis vulneribus, vehementissimis capitis doloribus, & in recens natis, quorum in syncipite cerebrum palpitare observatur, quia ossa mollissima sunt, nec satis indurata, attamen toto errant cœlo, cum hic motus tribui debeat meningum arteriis, quia pulmonum motui correspondet, & non ad cerebri substantiam referendus est, cum ejus substantia sit mollis, & satis flaccida, ideòque ad motum inepta.

Nonnulli cerebrum statuunt immobile, & sensu orbatum, ac proinde in eo esse primi Motoris universalis adinstar, quem cum Aristotele recentiores perperam ex necessitate immobilem statuunt, ut alia movere possit.

Alii considerantes cerebrum immotum, & insensibile, & videntes, quòd dislocatâ vertebrâ, statim quoque sine sensu, & motu esset quicquid nervis illa vertebra inferioribus subiceretur, illicò decreverunt spinalem medullam esse cerebri vicariam, & adæquatum sensûs, & motûs organum.

Alii cognoscentes cerebri substantiam sensu tactûs orbam, nec moveri arbitraliter dixere ipsum esse dotatum duplici membranâ meningis, quæ est acutissimi tactûs, licet immota ; ideoque statuerunt omnem nervum quantumvis exilem duplici tegi membranulâ, eamque ab utrâque meninge descendere, quem voluerunt suum sensum à tegente membranulâ desumere, & non à medullari substantiâ. Maluerunt idcirco credere nervum esse primum subjectum motûs, atque doloris, cerebrum verò sensûs, & motûs initium ; at tamen nervum immediatum subjectum doloris, & sensûs. Motum verò dixerunt ex voluntatis arbitrio dependere. Sic voluntas est principium imperativum motûs, nervus organum delativum ipsius imperii, & musculus instrumentum executivum voluntatis.

Nonnulli tandem meditantur nervum per se esse sine sensu sicuti cerebrum, & alia membra solida, opinati fuere sensationem fieri in nervo tanquam in subjecto mediante spiritu animali, quamobrem voluerunt spiritus animales esse ipsius sensûs, & motûs primitivos sentientes, & moventes effectivos. Sed falsum esse est nervum organum, & primum subjectum sensûs, & motûs : Probat, nam qualibet pellis pars sentit, & subter se nervum non regit. Ureter summè dolet absque nervi alicujus insertionem. Ulcera cava sensitivâ replentur carne, nec in illâ nervi succrescunt denuò : cum partes primæ constitutionis semel ablatae non recrescunt ; Leproforum caro stylum adactum non sentit.

Causa Nostra

His ritè examinatis, & per nostram Trutinam libratâ, quòd scilicet neque cerebrum, neque spinalis medulla, neque nervus sit immediatum organum sensûs, & motûs, non per hoc concedimus in spiritu animali consistere, quia reverà hic spiritus non datur, ut fusiùs de Apoplexiâ, & concessio per hypothesein, quòd detur, huiusmodi spiritus mortuus est, & merum cadaver, nisi à vitâ illustratur, & quia vita ipsa in hoc Spiritu non est illi propria, & inseparabilis, sed vita est à spiritu toto subjecto distin-

distincta: sed sit ipsamet vita, quæ propinquius, & immediatius sentit, ac dolet in spiritu vitali, qui etiam est merum cadaver, nisi à vitâ illustretur, nec est illi proprius, & inseparabilis. His positis.

Dicimus omnem sensationem tam affectivè, quàm susceptivè consistere in illo spiritu, quem *Hippocrates* impetum facientem appellavit, & pro impetum faciente intellexit id, quod in vivente corpore dicimus esse vitam, animam, vitæ spiritum, naturam, & quicquid aliud supponitur in vivente esse principium facultatum, actionum, & operationum, & quod in corpore organico exercet vitæ functiones, & sine quo corpus est merum cadaver, ut fusiùs sequenti capite; ideòque anima immediatè sentit ubique præsens per sui irradiationem, nec opus habet mediantè spirituum facilitio nuncium ad cerebrum mittere sit doloris sensatio compressione corporis, in qua anima recipit impressionem; rei sensibilis, anico momento hanc impressionem spiritui vitali insinuat, sub qua insinuatione, & adaptatione tam primum oritur sensatio facta in spiritu vitali per animam. Quandoque contingit, si forsàn spiritus impetum faciens exaltetur, vel in insaniam occupetur, vel ob vim narcoticam, vel ob profundas speculationes, quod impressionem rei sensibilis non recipiat, corpus dolores non sentiat, famem, frigora, sitim &c. Imò tunc oculi aperti, & nullo obstituto impedimento non vident, aures non audiunt, & cæteræ vitæ functiones in vivente interceptiuntur.

Pro doloris causâ dicimus, quod omnis dolor è tristi objectorum affectione producitur occasionaliter cum læsæ partis contractione; sed ab ipso spiritu impetum faciente immediatè procedit tanquam à sensus testimonio; in dolore enim iste spiritus tristatur, furit, indignatur, anxiatur, ac timet primariò, & ut ipse est omnium actionum radix in vivente, non tantum musculos, sed quoque qualvis partes naturaliter mover, & contrahit juxta suarum passionum tonum: ideòque contractura est sensationis, sive doloris effectus ob læsionem spiritui impetum facienti, & vitali illatam. Omnis contractura adeò suum dolorem comitem habet, ut oblato lædente occasionali, statim pars læsa velut per Crampum contracta, & corrugata suum manifestet dolorem. Spiritus impetum faciens, dolore horrens venas, arterias, tendines, & membranas furiosè contrahit, & dum in furore speratum auxillum non recipit, ejus incrementum suscitatur. Sic spina digito infixa, quatenus dolet, crispatur & induratur arteriam, ejusque pulsus, qui antè ibidem non erat obvius ob solam arteriæ tensionem; Itaque doloris proprium est convellere & contrahere. Est natura ubique tam prona ad Crampum, ut nemo virorum cacaturiat, cui confestim Scrotum ut ut laxum, statim non crispatur, & corrugatur, attamen ista contractura est sine dolore, quia non tam dolore, quàm à merâ molestiâ ortum trahit, sed contracturæ fiunt à causis hostilibus. Dolores obtusi, contracti visceris sunt indices. Stomachi dolores fiunt, cum ejus membrana contrahuntur. In dolore colico, intestinorum contractura per intervalla recurrit. A Laxativis quandoque torminum dolor à contracturâ recurrit. Parturiens per intervalla suas patitur immanes contracturas, quoties uterus à tergo se contrahit, ut fætum excludat. Sic contrahuntur parastata vasa in gonorrhœâ spermatis stimulo excitata. Sic & sunt sui musculorum Crampi. Uterus, & duelech solâ sui convulsione ingentes penitus movet dolores, qui assueris tandem mitiores evadunt ob minorem animæ indignationem. Sic ignis, corrosiva igni proxima, aquæ fortes, & quælibet acuta dolores excitant, quatenus per se organorum fibras crispant, & convellunt, ideòque sunt causa oc-

casionalis externa, & excitativa doloris, non verò immediata.

Sicut aliarum partium dolor fit; ita & capitis, cum ubique sit eadem causa immediata, & occasionalis, unde adducta causa immediata, causas occasionales externas, & excitativas doloris capitis adducamus oportet.

Continui solutio est causa occasionalis, & non dolet, ut continui separatio, nisi aliquod inconueniens accesserit; nec minùs dolet in vulnere calor, quia illi proprium est calefacere, non dolere. Si autem aliquod advenit quod vulneratæ partis fibras contrahat, tunc, excitatur dolor, attamen cum vitæ nostræ advertentiâ, quod si accadat quod vita alienetur, non fit doloris sensatio juxta *aph. 6. sect. 2. Quicumque dolentes parte aliquâ corporis omnino dolorem non sentiunt, illis mens agrotat.*

Salini spiritus dolorem excitant, & præsertim qui molestiam gustatui pariunt, quia ex angulos constant particulis, & nostri corporis partes divellere, & convellere valent, unde dolor: frigus, & calor dolorem etiam excitare possunt, sed solum cum adeò intensi sunt, ut partes magno conatu divellere possint, ut experimur, attamen vix à calido, & frigido simpliciter dolores in nostro corpore excitantur; non potest enim esse tantus in humano corpore calor, ut possit conatu quodam magno ad calorem excitandum requisito partes convellere, ut patet in accessionibus quartanæ, ubi ingens adest frigus absque dolore, in tertianâ simplici ubi ingens invadit calor sine dolore, & in hypochondrio, ubi etiam percipitur calor nostro major sine dolore. Potest quandoque calor excitare dolorem per accidens, movendo spiritus salinos, & impetuosè illos penetrare faciendo, quâ de causâ aqua gelida dolores aliquandò sistit intentissimos, motum illis auferendo, & partes densando, & penetrationem impediendo.

Ex salibus acidum dolores intensissimos parit, ut videre est in colica quæ ab acidis fit, & in cardialgiâ, pleuritide, podagrâ &c. cujus ratio est, quia acidum componitur ex particulis acutissimis, confert tamen ad dolorem excitandum principiorum nostri corporis conformatio, quâ ratione una magis ab uno sale, quàm ab alio dolet, & philosophandum est hîc non aliter, ac de gustu.

Acidum quò magis exaltatum est, eò magis dolorem excitat, & quò subtilius, patet hoc, quia acidum exaltatum intensius, & utilius agit, subtilius magis penetrat, ut observatur in doloribus podagricis acerbissimis, qui tamen parùm pro reliquis durant, quia subtiliores spiritus facilius dissipantur.

Acidum à calore excitatum acerbiorum excitat dolorem ratione motûs, quem acquirit; hac de causâ multoties calidis medicamentis dolores augentur, qui vulgò tunc putantur à calore esse, quia calidis exacerbantur, calor tamen aliquandò, præsertim cum mitis est, poros aperiendo, leniter doloris causam vel non tam acerbiorum facit, vel exhalare facit, & tunc dolorem vel mitigat, vel tollit, quod facit, etiam aliquandò validus.

Acre piperinum, quale est non solum in pipere, sed arone, allio, sinapi &c. cum exaltatur, dolores vehementissimos etiam excitare valet, & videtur majoris efficaciam esse, quàm acidum acre, hoc est valdè exaltatum, ut observatur in arsenico, sed de hoc non compertum est; nam Spuma duorum Draconum, quæ ex particulis antimonij, & sublimati est, habet acorem à vitrioli spiritu, & tamen vehementissimos excitat dolores, quales forsàn non excitat acre piperinum arsenici, si in arsenico acre piperinum est, ut aliqui volunt, & non acre acidum, quod magis probabile est, ratione sulphuris, de quo participat.

Dulce dolorem non excitat, quia mulcet partes, cum constet ex particulis rotundis, & si aliquandò id facit, non dulce est, sed aliud, in quod dulce mutatum est, nam in saccharo e. g. quamvis in superficie contineri

videantur dulcedo, habet tamen acerrimas particulas; ut observatur vitali anatome, quæ cum exaltantur, excitare valent dolorem vehementissimum.

Loca, quæ intensissimis afficiuntur doloribus confluentiam habent cum salibus, ut ventriculi orificium, intestina, vesica, articuli, & aliæ partes; continent enim mucilagines, in quibus spiritus salium acutissimi quandoque latent, & post longam digestionem separantur, & effervescentias pariunt, & hac de ratione membranæ intensissime dolent, & viscera, quia habent magnam salium tincturam, & magis de mercuriali, & naturam sulphuream participant, & tantis afficiuntur doloribus.

Dolet, ut diximus, caput vel per essentiam, quando scilicet salini spiritus in ipso exaltantur; vel per consensum, quando aliunde confluunt. Dolet variè prout varia sunt salia, à quibus variè ipsius partes afficiuntur. Dolor pungitivus est à sale vel acido, vel acri, vel piperino, & sic philosophandum de cæteris.

Prognosis.

Dolor capitis externus minus periculosus est, quam qui internus. *Capitis dolor intensus statim delitescens, nullâ sequenti morbi imminutione per crism, lethalis*; significat enim vitæ alienationem, quæ amplius doloris causam non sentit. *In vehementi capitis dolore, si extrema frigent, malum*; ob doloris enim vehementiam vitæ extremas deserit partes, affectasque petit, unde facile inflammatio excitari potest. In acerbiori capitis dolore, si pus, vel aqua, vel sanguis per nares, os, aut aures effluat, morbum solvit, juxta aph. 10. sect. 6. *Caput dolenti, & vehementer laboranti, pus, vel aqua, sanguis effluens per nares, aut aures morbum solvit.*

Capitis dolores, & aurium sonitus sine febre, aut vertigo, aut surditas, aut manuum torpor imminuentem significat apoplexiam, aut epilepsiam, ita Hip. aph. 61. sect. 6. *Quicumque sani dolore capitis de repente capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt; in septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit.* In Coacis: *Capitis dolor cum sopore, & gravitatis sensu quodammodo convulsionem accersit.* In uterum gerentibus capitis dolores cum sopore & gravitate mali sunt, fortisque hujusmodi naturæ, unâ etiam convulsionibus sunt obnoxie. Capitis dolor assiduus, & vehemens, qui nullis cedit præidiis, futuræ Cæcitatæ metum affert ob humoris ad oculos affluxum.

Dolor capitis, qui ab ægritudinis initio non fuit, si tempore crisis accidit, metuendus non est utut molestus, & perturbativus; criticum enim naturæ motum ad hæmorrhagiam, vel vomitum expulsivum causæ morbi significat: sed in declinatione & inferiorum partium morbo convalescentibus dolor capitis vehemens si oboritur, & nulla evidens superveniat excretio, futura est in cerebro apostematio, transeunte materiâ morbificâ ab inferioribus ad superiora, ibique sedem figente, ubi dolor percipitur, ita aph. 32. sect. 4. *Quibus autem evalescentibus ex morbo, pars aliqua dolet: ibi fiunt abscessus.*

Lac dare caput dolentibus malum, inquit, Hip. aph. 65. sect. 5. attamen intelligitur non convenire in capitis dolore vel per essentiam, quia lac sumpturi, caput robustum habere debent, at qui capite laborant caput habent imbecillum, & lactis vapore caput feriunt, imbecilliusque reddunt; vel per consensum à stomacho, vel in corporibus impuris, quia lac facile concoquitur, ita malè affecto stomacho, & in corporibus impuris facile corrumpitur, & omnis corruptio est aciditatis mater, unde acidi vapores ad caput confluentes intensissimos excitarent dolores.

Capitis dolor acutus febris copulatus, concurrente tenuis & alba urina excretionem, phrenitidis periculum minatur ex aph. 72. sect. 4. Galenus urinae propheta ob raptam bilem, quæ urinam tingere imaginatur, ad cerebrum. Sed quisnam bilis raptor? Quisnam ductor, qui me-

ram bilem, & à cruore venarum, per quas deferitur, vel ab urinâ separatam ducit? Quoniam sine raptu illam, cum nihil fiat saltem sub boni apparentiâ? Quomodo ad cerebrum deferitur absque sanguinis infectio-
ne? Quis ille fuit separator, qui bilem ad urinam tendere solitam, è felliculo nunc detorqueat ad caput? Quâ semitâ id facit? Numquid ipsamet morbi materia spontè ad cerebrum scandit, & erit sui ipsius metrix? Si vaga in venis fluctuat à cruore separata, & sursum suâ sponte scandit, cur potius viâ consuetâ fores non proscribitur? Quodnam est hujus bilis receptaculum? forsân cerebri sinus? Decipiuntur medici urinarii, nam flavus urinae color non à bile, aut à felle advenit, sed tantum à falsedine in serositate dissolutâ, & transcolatâ instar lixivii vulgaris ex aquâ, & cinerum falsedine constantis, per quos aqua transcolatur, eamque elixiviando dissolvit, qua sibi copiosè unita itidem in formâ rufâ apparet, imò planè puniceâ, si valdè forte sit lixivium, quod à salis copiâ provenit; non verò à bile. Eodem modo dicendum est de urinâ, quod salis copia eam reddit opacam, coloremque mentiatur rufum, cum tamen illud sal post evaporationem omnino album inveniatur. Homo enim in omnibus ferè cibus utitur sale, qui postea non modo in urinam venit, verum etiam ejus digestio ex acido mutatur in falsum, cujus copiâ urina rufescit, ut videre est in acutis, five calidis morbis, in quibus fit rubicundior, quod arguit copiosorem falsedinem tempore febrili esse in corpore, & paucioram serositatem; non quod febrilis calor plus falsedinis producat, quia calor est tantum salis excitativa causa, nam quantumlibet urgeat calor corpus, ubi sal non est, nunquam sal efficere potest: sed majorem aquositate partem evaporare faciat, unde quod remanet fit lixivialis, spissius, & rubicundius, ut patet in lixivio vulgari, quod ad conficiendum saporem, ad eam redigitur spissitudinem, ut ovum inpositum ei supernatet, & ob suam spissitudinem rubicundum apparet. Quod verò urina, stante phrenitide, aqueam ostendat albedinem, causam ejus esse ordinariæ falsedinis defectum conjecturandum est, idque evenire potest ex digestionis defectu, quia, ut scholæ ajunt urinam aqueam, & tenuem esse deficientis digestionis signum, prout flavedine manifestè tinctam bonæ digestionis indicem. Quoties igitur in capitis dolore febris acutæ copulato adest digestionis defectus, prostratusque appetitus per aliquod tempus, toties urina habetur aquea, & tenuis. Minatur phrenitidis periculum hujusmodi urina, cum magna ethereorum salium copia caput scandit, vel ibi exaltatur, si ex eorum miscelâ fermentario oriatur, impromptu est inflammatio in cerebri meningibus, (si verum est, quod phrenitis in capite fiat) unde spiritus excandescunt, quâ excandescentiâ tota Palladis domus ardet, & vitæ legitimas & sanas actiones, & functiones peragere nequit, sed læsas, & depravatas faciat oportet.

Veterum Curatio.

Curationem doloris capitis medici auspicantur vulgares ab intemperie, solutionis continui immemores, Si intemperies sit nuda, alterantia contraria commendant, sic meram intemperiem calidam, meramque frigidam curant per contraria debellari, quam curationem melius obtinerent, si ægri caput ad Boreæ flatum in calida exponerent, vel in gelidam immergerent aquam, donec satis refrigeratum testarentur; in frigidâ verò candentis furni beneficio excalfacere deberent ad sanationem perficendam. Itâ medicina quam Omnipotens de terra creavit, Galenicæ caloris, & frigoris ineptias facta est fabula vulgi. Capitis dolor non est nuda caloris, & frigoris tempestas,

pestas, sed adest alia causa occasionalis, ad cuius præsentiam vita indignatur, furit &c.

Si intemperies calida, vel frigida sit cum materia coniuncta, eam evacuant, revellunt à capite, si fixa hæreat, eam discutunt, intemperiem temperant, & caput roborant.

Antequàm materiam evacuent, præparant, undè calidam *syr. de infus. ros. Nymphaea, viol. endiviâ, perulacâ, cichor. &c.* frigidam *Syr. de stœcade, betonica &c.* cum aquis convenientibus præparant, & tribus syrupis caput dolore gravatum syrupant, sed aliud est materiam præparare aliud concoquere; nam præparatio attribuenda est arti, coctio verò naturæ. Deinde ad purgans descendunt medicamentum, & potius pilulas, quam electuaria, vel potiones in capite purgando exhibent, quod fortius à capite, & distitis partibus per magnetismum attrahunt, quia diutius in ventriculo morantur; non enim propter formam validius purgant, quam aliæ medicamentorum formæ, sed quia magis vitam laceſſitant; stimulantque virus laxativum validorum ingredientium; ex quibus ut plurimum constant pilulæ. Ità pilulare concinant medicamen:

℞. Agaric, trochis cum rodomeſſ. 3. j. pilul. arabic. cochiar. aggregat. ana 3. j. cum cathart. ros. formentur pilul. ix. & deaurentur.

Semper pilularum imparem præscribunt numerum, ut tres, quinque, septem, & sic de singulis, quia numero Deus impare gaudet. Quibus adhibitis, si perfecta non succedit purgatio, exhibent apozema post nonnullas horas à pilulis prædictis, ut

℞. Syr. ros. solut. Suesſ. ana 3. ij. aque betonica 3. j. m.

Multum tribuunt pilulis cephalicis *Fernelij*, de quibus ipse asseverat, sibi non obvenisse aliquam cephalalgiam vel hemicraniam, quam istarum pilularum usu non curavit, quarum descriptio ita se habet.

℞. Aloës opt. 3. ℔. pulv. elect. de gemmis, trium santalor. ros. rubr. ana gr. iij. cum syr. abſinthij, & viol. ana q. s. f. massa pilularis,

& ex eâ formentur pilulæ, quarum 3. j. pro vice, hora una, vel duabus ante cœnam detur, idque bis in hebdomada. Sed hæ pilulæ non correspondent miraculis à *Fernelio* decantatis: Aloë namque purgativam vim non habet fortem, totumque corpus non purgat, sed tantum vitiosos humores in primis vijs cumulos subducit, qui prave ad caput mittunt vapores, undè medicamentum stercoraceum vocatur, hinc ex purgantibus sola aloë innocua censetur; quia stomachum, & intestina à subjectis vindicat excrementis. Potest itaque utiliter exhiberi, quibus per assiduas fientes è stomacho evaporationes caput dolet, & non in qualibet cephalalgia, sive hemicrania, ut se jactat *Fernelius*.

Pro falso venditant scholæ pilulas cephalicas, *lucis &c.* caput purgare, quia pilulæ nihil è capite eliciunt, nec caput aliquid dat, quod non habet, præter mucum, quem ad pelvim, neque salid mittit. Hinc deridendi sunt illi medici, qui in spumofarum dejectionum inspectione innocuum insimulant caput cum *Hip. aph. 30. sect. 7. Quibus in alvi profusis excrementa spumosa sunt, iis ex capite pituita defluit.*

Non possumus non criminari vel crassæ Mineræ, vel palliatæ imposturæ nostros barbaros, qui in purgantium exhibitione cibos admiscunt, quia laxativis cibos admiscere, alii non deservit, nisi ut in excretionem major excrementorum copia conspiciatur; cibis enim laxativis admixtus non concoquitur, imò inquinatur, & in putridum vertitur liquamen, & una cum laxativo elicitur. Hinc metus est ne aliqua excrementorum portio cibo mista, vel cibi corrupti, aut in concocti in penitiores corporis partes di-

stribuatur, & aliquid mali in ijs procreet. Idèque medicamenta purgantia homini jejuno, & probè celebrata coctione exhiberi debent, nec cibus, potusve sumendus est ad perfectam usque purgationem.

Parùm, vel nihil proficientibus laxativis ad sanguinis detractionem deveniunt, & cephalicam secant, si dolor sit per essentiam, si verò per consensum, juxta partium consensum venas aperiendas statuunt. Quà ratione in capitis dolore phlebotomiam celebrandam indicunt, non assignant; cum statuunt capitis dolorem fieri à continui solutione, & ab intemperie nudâ, sive cum humore conjunctâ. Certum est in solutione continui, & nudâ intemperie non convenire. Si intemperies, ut dicunt, sit cum humore conjuncta, vel erit calida, & sicca, & sic per illos bilem habet conjunctam: si frigida, & humida, pituitam; si frigida, & sicca, melancholiam; si tandem calida, & humida, sanguinem. Sanguis vel peccat in qualitate, vel in quantitate; si in qualitate, erit cacochymia, & purgans indicat medicamentum, si in quantitate, erit plethora, quæ sanguinis immutationem indicat. An sit plethora, quæ capitis dolorem leccitat, non demonstrationes habet, tantum conjecturas, & probabiles rationes, quas pro illâ afferunt; in ambiguis enim præstat vires conservare quàm perdere, & licet in ægroto sit plethora, cum à morbo invaditur, hæc tamen non multò post desinit, quia sanguis ex continua insensibili evacuatione exhalet, & eò magis per dietam, & vulgò dicitur: *Dietæ est assidua phlebotomia.*

Nonnulli ad diurnos capitis dolores post variâ diu frustra tentata remedia, præsentissimum remedium arterias in temporibus secare jubent; putant namque sanguinem calidiorem, fervidioremque caput scandere; sed hoc remedii genus periculo plenum, & incertum tentare audent. Non est inter chirurgos, qui arterias secare novit, & præcipuè hîc Neapoli, cum omnes chirurgi sint tonsores, & Nosocomiorum Trullarii, & periculum imminet, antequàm vulnus ad cicatricem deveniat, ne aneurysma relinquat. Verùm *Galenus lib. 3. de curandi rat. per sang. miss. cap. 3.* ut huic prospiciat malo, crudele, & dictu horribile suadet remedium, ut tota nempe præcidatur arteria. Arteriotomia est præsidium inter spem, & metum, quod si non prodest, multum noxæ afferre potest. Præterea vel causa occasionalis est fixa arteriæ parietibus, & frustratoria est arteriæ incisio, nam licet totus exhaustiatur sanguis, doloris causa intacta manet, imò nocentior, quia sanguis aufertur, qui eam diluere, vel dissolvere potest, vel in arteriis fluctuat, & quis pro te spondeat arteriotomia calidiorem, & fervidiorem tantum extrahi, & non laudabilem? Adde, quod sanguis arterialis cum intrâ se magnam spirituum copiam contineat, non potest non celebrari absque notabili Spirituum, & virium jactura.

Si ex hæmorrhoidum suppressâ evacuatione capitis dolor proveniat, hirudinibus podicis venas aperiendas jubent, quia hirudines paulatim, & sensim sanguinem evacuant, & multò minori molestiâ attrahunt; hæmorrhoides enim in nonnullis viris frequentius, rarius tamen fœminis videmus naturam aperire, & per eas statis temporibus proindè ac in fœminis menstruo circuitu per uteri venas, sanguinem fœculentum, & melancholicum effundere. Itaque ad naturæ imitationem medico naturæ simiolo hæmorrhoides interdum aperire licet; earumque apertio venæ sectionis vicaria esse potest, si sanguis crassior præcipuè abundet, & si sanguinem antea fundere consuevit, nunc verò eundem retineant, & sit in causâ doloris capitis. Fœdum remedii genus, vermes podici applicant, ut fœculentum extrahant sanguinem? Venæ hæmorrhoidales externæ (& internæ enim

enim oriuntur à venâ portæ, quæ profunda in ano sunt, & in conspectum non veniunt) veniunt in conspectum, quibus hirudines applicantur, à venâ cavâ oriuntur, & arteriæ hæmorrhoidales associantur; inferuntur in musculosam ani substantiam, quæ sanguinem requirebat puriorem, in corde elaboratum, & per ramos arteriarum huic advectum. Ridiculum igitur est hæmorrhoidum venis apertis sanguinem crassum, & melancholicum extrahi, quia venæ hæmorrhoidales non ex splene, ut volunt, sanguinem recipiant, sed ad ipsum reportant, quem hauriunt ab arteriis, & quia proximè illum hauriunt, sanguis est florentissimus. Quod si videatur crassus, & fœculentus, evenit hoc ex stricto orificio ab hirudinibus facto, ex quo sanguis guttatim exit, quapropter statim coagulatur, ut observatur in sanguinis missione, cum sit orificium strictum. Ex orificio autem stricto non pars aquosa sanguinis, sed crassior, in qua partes volatiliores conducunt, & consequenter melior, & utilior sanguinis pars excernitur, serosa exclusa. Hinc frustra fœdo caractere hæmorrhoidalis sanguis depingitur à barbaris, cum quandoque turgentissimæ hæmorrhoides citrà sanguinis effusionem dispariant, earumque sanguis in grariam recipiatur, nec sanitatis acquisitionem, aut conservationem impediunt. Quapropter non audiendi sunt, qui putant sanguinem ex venis hæmorrhoidalibus non admodum debilitare, sed de his fusiùs in Melancholiâ hypochondriacâ.

Si à mensuum suppressione capitis dolor ortum ducat, saphenam secundam habent. Huic affectui per accidens prodesse possunt, nimiam tantum copiam minuendo, sed potius ad productum, quam ad causam respiciunt, nec est vera morbi indicatio. Occurrendum igitur est sanguinis vitio, & præcipue causæ, ob quam per consuetas vias non effluit.

Cucurbitulas commendant scarificatas, quia ut vicariæ phlebotomiæ sanguinem evacuant, & revellunt à capite; sed falluntur, nam cucurbitulæ propriè sanguinem cutaneum evacuant in parte. Hinc evenit, ut tenuiorem exhauriant, qualis in minoribus venis continetur.

Frictiones revulsionis prætextu commendant, quibus per innocuæ cutis peripheriam, inquilinum hostem à centro avocare imaginantur; sed operam ludunt, nam capitis dolor non est affectus sub cute stabulans. Si asperioribus frictionibus universam decorticarent cutem, nunquam capitis dolorem curarent, neque per hoc remedii genus quis unquam curatus fuit. Ridiculum præsidium sine causarum cognitione, & locorum distinctione institutum, & Galenus ille nugarum inventor totus frictionibus occupatus, frictionum distinctiones in longum, transversum, obliquum, & in circulum, Necromanticorum ceremonias pœnæ capitalis indictione observandas strictâ sub obedientiâ præscribit!

Ad revellendum è capite clysteres præscribunt, quia non tantum ab inferioribus partibus, verum etiam à capite evacuare credunt, fœdum, pudendum, & medio digito demonstrandum, sed frequens medicorum remedium, Caput dolet, & podicem sollicitant! Nunquam clysterem præscripsimus sine magno rubore, & isti vulgares gloriantur se subscribere in schedulâ, in qua scriptus sit clyster ex *malva, mercurialis, salis communis, & fursuris decocto cum oleo violar. Cass. extract. & diaphœnic. vel diacatholic.* Nunquam clyster ascendit ad ileon, quia si lib. j. ß. iniicias, partim restat in tubo, & partim in injectionis actu foras propellitur, & coli intestini principium vix pertingere potest, & non obfessum caput, ad quod nulla rectitudo, nulla via inventa est; imo agitated in his locis fœtidum, & stercoreum sulphur non potest non inficere stomachi fermentum, appetentiam dejicere,

& coctionem turbare, ut multoties experti sumus. Medicorum nemo per clysteres capitis dolorem curavit, quia caput non adeunt, ut occasionalem causam auferre possint. Est clyster ani remedium, & familiare confugium lasciviorum hominum, & præsertim mulierum, non autem ægrotantium.

Sed quia non solum pertinax, verum etiam vehemens ut plurimum adesse solet hic affectus, ut non solum anodynus non cedat, sed nec etiam causam auferentibus præsiidiis, taliter quod pertinax, & ferus vires acquirat eundo, corpus labefectando, & vires prosterndo, propterea deveniunt ad hypnotica, & narcotica præsiidia, quæ vel propriâ naturâ humorum agitationem compescunt, vel somno excitato, vires roborantur, & coctiones adjuvantur; quæ ut extrema dijudicant remedia, extremis tantum applicant doloribus, & præ timore ab anodynis incipiunt, ut sunt *Lactuca, Nymphaea, Solanum, mandragora, papaverum capita: &c.* & fronti applicant. Cæterum capiti remedium adhibent, & id ut plurimum semper ad posterius, & ad tela vibrata, non autem ad sagittarium medelam applicant. Deinde ad fortiora progrediuntur, & intrinsecus propinant. Inter quæ *Philonium Romanum* primum tenet locum ad 3. j. exhibitum cum paucis vino, vel aliquo syrupo capitali, *Triphera magna, Requies Nicolai, pilula de cynoglossâ, & Theriaca novella.*

Si antiquatus, & contumax sit dolor, & prædictis adhibitis præsiidiis minimè cedat, tunc ad fortiora confugiunt remedia, & corpore optimè purgato sudorifica decocta ex ligno guajaco, falsâ, parillâ, china, saffras deveniunt, quæ secundum eorum sententiam vim habent exsiccantem, atque adeò ad exsicandos multos ab eis fictos humores propinari asserunt. Verum nos non adducimur ut credamus unciam cuiusque exsiccantis vegetabilis, quinque, aut sex aliis aquæ uncias immistam, quæ valent ut quinque humectare, siccare posse, cum *Siccitas nil aliud sit, ex Aristotele, quam humidi defectus* ac ipso naturæ lumine constat exsiccationem perfici per humidi evaporationem à calore factam; non igitur videmus, quomodo in quinque, vel sex aquæ unciarum exhibitione siccatio fieri possit, quin potius contrarium, scilicet humectatio succedat. Sed de his fusiùs in nostra *Pyrotechniâ lib. 3. cap. 4. a. art. 16. & De Lue Venereâ.*

Si omnibus præcalendatis remediis doloris atrocitas non cesserit, ad vesicatorium toti capiti admotum, derafo capillitio, tanquam sacratam anchoram confugiunt; vel tandem ne ægrotum deploratum, vel conclamatum veluti desertores deserant, ut aliquid moliri videantur, cauteria in brachiis, collo, & capite aperiunt ac per fontanellas, quasi per fontes morbos exhaurire imaginantur. Solvunt continuum, solumque sustentant, & quod Deus fecit integrum, melius solum putant, & Creatorem in condendis emunctoriis insufficienciæ incusant, quasi tot non condidisset, quot erant necessaria. Novum faciunt emunctorium, per quod ad medentem nutum naturam se noxio exonerare credunt, & illorum iussibus obedituram seridè sibi persuadent. Sed de his fusiùs infra, & alibi.

Curatio Nostra:

Antequam ad doloris capitis curationem deveniamus, operæ pretium est victus rationem præmittere, sine qua medicus incassum laboravit, & æger dolore conficitur: ac propterea uterque pariter ad morbum abigendum consentire tenetur, ille efficium pharmacorum præscriptione, hic optima victus ratione, quæ præscribenda est juxta causarum varietatem, nè fomitem dolori sufficiat; & in sex rebus non-

non - naturalibus perquirenda est, ac proinde.

Aër eligatur temperatus, tenuis, atque purus, qui vel arte, vel soli mutatione talis reddatur, non sit valde lucidus, sed tenebrosus nonnihil; lumen namque spiritus commovet, quia sunt de lucis naturâ, & hi agitati humores agitant. Vitetur aër frigidissimus, quia intentissimâ frigiditate suâ cerebrum lædit, & nocet aperto capite noctu sub luna decumbere, vel ambulare. Vitentur quoque radii solares, hypocausta, balnea, hominum turba, quæ expiratione, & transpiratione aërem calefaciunt, & omnino aër calidior fugiatur, & quæ aërem calfacere possunt, ac propterea

Inter utrumque vola, medio tutissimus ibis.

Aromatum odor, nisi ex aliquo medicamento exhalte, quod cerebri confortandi vim habeat, fugiatur.

Cibus in omni capitis dolore sit paucior, optimi succi, & facilioris coctionis, ut sunt panatella, panis lotus, jura consumpta gallinarum, caponum, vituli, ova sorbilia, ac proinde præstant cibi elixi, quam assi, sed omnibus præferimus cibos sorbiles, quia masticatio caput affectum magis lædit. Abstineat æger a salis, & acribus, quia sunt nervis inimica. Item a fumo induratis, flatulentis, fructibus horariis, oleribus, ut raphano, sinapi, allio, capis, quia caput replere, & acrimoniâ suâ cerebro molesta, & noxia esse comperta sunt. In omnibus, & super omnia ex lacte conflata interdiciamus, nam lac caput dolentibus præbere, malum.

Potus sit etiam paucior, & planè abstinendum a vino præsertim generoso, quia caput tentat, & calefacit, assuetis tamen sit vinum tenue, & parùm bibendum, & unus haustus cephalicis mistus concedatur. Aquam potantibus sassafras, ligni visci quercini, vel radicis pæoniæ decoctum, pro potu ordinario, vel aqua simplex, cui aliquid julepi rosarum admiscere licet, præbeatur.

Motus sit moderatus; immoderatus namque tenuiores, & calidiores sanguinis, & humorum particulae in corporibus contentæ a motu agitatae caput petunt, illud aggravant, & dolorem vel excitant, vel intendunt; vel ab interioribus ad exteriores avocantur & viscera suo viduant fermento, & ita magnus ciuitatum proventus aggeritur, ut cerebro. & nervoso generi liquor vitiosus suppeditetur, & partes illæ sensibiles vellicantur, & doloris sensus augetur.

Quies magis convenit. & præsertim a cibo; nam spiritus in placidâ quiete morantur, & calidiores particulae in naturali tono servantur.

Somnus sit moderatus, qui si naturaliter non obrepit, arte conciliandus erit; nam in doloris atrocitate non solum dolorem, sed etiam doloris causam abscindit: immoderatus verò caput replet, & dolorem vel excitat, vel intendit.

Vigilia intra convenientiæ limites coëceatur, in protractâ namque vigiliâ cerebrum maximè laborat, & spiritibus animalibus exhaustis, & humiditatibus absumptis, particulae salinae in capite exaltantur, & dolor eo magis intenditur.

Alvus laxa servetur, nè salinae particulae ad caput seandant, & dolorem intendant, quod si recto naturæ instituto non corraspondeat, & ignavior sit, vel cibis alvum subducentibus in prima mensa exhibitis, vel clysteribus solvatur. Mensium, lochiorum, hæmorrhoidum, & hæmorrhagiarum suppressiones vitentur, nè capitis dolorem non minùs producere, quam intendere valeant; ac proinde in suum naturalem fluorem redigantur, nè calorem nativum, coctionum munia intertubando, & sanguinis massam variis scoriis conspurcando, innumeris morbis, & symptomatibus occasionem præbeant, vel capitis dolorem accendant.

Animi pathemata, ut ira, terror, nimia Venus, & id genus alia vitentur, quia nimiam sanguinis effervescentiam excitant, spiritus, & cerebrum turbant, agitant, & calefaciunt, ac capitis dolores faciliè infligunt.

Indicatio desumitur a causis, & a partibus; causæ vel sunt auferendæ, vel deprimendæ. Auferuntur diver-

simodè, desumpta a partibus indicatione, quibus insunt occasiones; deprimuntur liquore anodyno aliquo, quo diluuntur, & temperantur, vel alio sale etiam acerrimo; a quo acrimonia illa absumatur; mitigant salia dulcia, & salia acria, illa separando, hæc verò mutando suâ unione acutiem; faciunt hoc etiam coagulentia, qualia sunt narcotica, non solum quia stupefaciunt vitam, & spiritus, quos coagulant, & quia claudunt nervorum valvulas, & excursus prohibent spiritibus salinis dolorem occasionaliter inferentibus, sed etiam quia spiritus salinos ipsos obtundunt & coagulant.

Cum capitis dolor sit ventriculi vitio, vel partium vicinarum, tollitur facillimè vel remediis jam dictis, vel vomitoriis, a quibus causæ dolorificæ unâ cum mucilaginis, in quibus hospitantur, evacuantur. Vomitus cietur *Sale vitrioli albo, aquâ Esculapii, syrupo ex aquâ benedictâ, croco metallorum, Mercurio vitæ, hippocras n. d. floribus antimonii*, quorum præparationes, & dosim in nostrâ *Pyrotechniâ* posuimus. Hic subintelligendum est, ut non omnia ista vomitoria simul ad pellendum istum affectum adhibeantur, sed eligendum esse unum ex his prout aptius videbitur. Cavendum tamen est, quantum fieri poterit a vehementioribus, & melius è pluribus vomitionibus moderatis, quam a paucis immoderatis, & vim maximam naturæ inferentibus res peragitur, cum verò non prosunt moderata ut *sal vitrioli album, & aqua Esculapii*, confugiendum est ad efficaciora cautè tamen semper agendum cum ejusmodi medicamentis.

Et reverà in obstinatâ & diurnâ cephalalgia utiliter emetica exhibentur & contumacissimi humores diuturnos foventes morbos eradicantur; Cæteriùm nè incautè in hujusmodi emeticorum exhibitione procedatur, ut pluries tyronibus, & bardis Galenicis evenit, qui plurimos emeticis jugulant ægros, multæ notandæ sunt regulæ. Prima, humores tenues, & calidi faciliùs per vomitum educuntur crassi verò, & melancholici difficulter. Secunda, æstate commodiùs per superiora purgemus, quam hyeme. Tertia, qui gracili sunt habitu per vomitum faciliùs expurgantur, crassi & carnosi minimè; hi enim laboriosè, & cum violentiâ propter omenti, & musculorum abdominis pondus, ac vasis alicujus in thorace rupturæ periculo vomere possunt. Quarta, quorum natura ad vomitum prona, atque facilis est, illis tuto vomitus excitari potest, qui verò difficulter, a vomitu arcendi sunt. Difficulter vomentes non nisi vehementissimis medicamentis ad vomitum excitari possunt, unde metus est, nè ex sanguinis agitatione alicujus venæ in pectore ruptio, & animæ cum sanguine vomitus contingat. Quinta, qui vomitionibus sunt assueti, faciliùs per vomitum expurgantur, qui verò non assueti, difficilior. Tandem pro Coronide addimus medicamentum emeticum longam passis inedia, nec ventriculum jejunis non exhibendum fore, sed si manè vomitorium propinandum sit, ad mediam noctem vario eduliorum genere ubertim infarciendi sunt, vel post lautum prandium post tres vel quatuor horas exhibeamus oportet, ut faciliùs, & sine periculo vomant.

Interdum res est peragenda diaphoreticis, cum scilicet causæ dolorificæ partem convexam ventriculi afficiunt & tunc vomitoria antimonialia non quia vomere faciunt, sed quia per diaphoresim etiam purgant, juvare solent. Dum æger vomit, imponatur fascia, si dolor per intervalla recurrit, horâ quietiore vomendum est; aliquandò tamen præstat vomitorium exhibere in ipso insultu, in quo habemus naturam opitulantem. mover enim tunc ipsa, si non movetur ipsamet causa doloris, quapropter facillimè expellitur quodcumque sit. Cautè tamen procedendum est, nam dolor in ipso vomitu augetur fortasse, & æger postea a vomitoriis abhorret. Præstat igitur mediâ viâ incedere, exhibendo vomitorium quinque vel sex horis ante insultum.

Quod si æger ineptus sit ad vomendum, instituatur purgatio dejectoria ex *Resinâ scammonii, extracto agarici colocynthidis, & aloës* in cataploris reductis, & convenienti

enti dosi exhibitis, à quibus assumptis bibat æger juris tartarifati parum, deinde immediatè moderatam sumat alimentum, si placuerit, sed melius esset rem peragere, si fieri posset, benignioribus catharticiis, quibus necessariò utendum est in quampluribus casibus, ut dicemus in hypochondriaco affectu, deinde medicamentis stomachicis utimur.

Si ab utero capitis dolor provenierit, medicamentis uterum respicientibus curatio instituenda est, profunt etiam in hoc casu vomitoria, vel dejectoria, quando scilicet uterus non immediatè capitis dolorem excitat, sed mediatè lædendo, scilicet coctionem, & cruditates in ventriculo coagmentando: at in aliis casibus, ut dicemus, mitigandus est interrim dolor anodynus, quod si fuerit vehementissimus ad narcotica deveniendum est, ut ad Laudanum opiatum &c.

Adhiberi possunt etiam opiata fronti, præsertim in doloribus in ardenti, & acutâ febre, salinis spiritibus accurrentibus, ut

℞. Laudani opiat. ʒ. j. aqua solani, rosarum ana ʒ. iv. aceti rosacei, Lactis ana ʒ. j. m.

& petiis lincis madefactis utere. Loco Laudani uti possumus pilulis de cynoglossâ, vel aliis ex vulgaribus narcoticis, extrâ verò ipsiunmet crudum opium in usum trahi poterit cum prædictis aquis.

Norandum est, quòd maximè errant medici, qui putant opium extrâ adhibitum ostupecere, nam esto mitiget, & dolorem tollat, id efficit non obstupescitivâ vi, sed aliâ qua pollet anodyna actione sulphuris.

Paracelsus de Peste ad Civitatem Sterzingensem in capitis dolore cum vigiliis, sequens commendat remedium capiti imponendum, ut

℞. Cort. exterioris jusquiame, Solani, Sedi ana m. ʒ. Bulliant in mensurâ vini dimidiâ, dimidiâ aceti rosacei, ad consumptionem quartæ partis. In hoc decocto intinge pannos lineos, & calidos capiti applica: reficatos denuò imbue, & impone. Hoc iterabis donec quies & somnus obruat. Cæterum narcotica nullo modo futuris applicanda sunt, sed tantum fronti, aliàs metus est, ne lethargicus subsequatur affectus, capitis dolore pejor.

Inter medicamenta in quacumque cephalalgia specifica, primum tenet locum *Verbena*, quæ vulgò sacra vocatur, usurpaturque internè ejus aqua, vel essentia, vel tinctura; externè verò ipsius aqua, vel succus vel ipsamet contusa cum linteis duplicatis fronti, & temporibus admota, maximoperè commendatur. Secundum tenet locum *Betonica*, quæ insigniter capitis doloribus auxiliatur, si in vino decoquatur, & capiti applicetur. *Succinum* egregium est in cephalalgia specifica, & præsertim ejus sal volatile, sive fiat dolor per essentiam, sive per consensum ventriculi vel uteri, admiscetur aliis specificis cephalicis, ut *Laudano opiato*, *extracto betonica*, *camphora* &c. *Ex camphorâ fit spiritus vini camphoratus*, vel *oleum camphora*, vel *butyrum camphora* alibi à nobis descriptum, & externè aplicitum, admodum commendatur. *Radix Rhodiâ contrita*, & aquâ *verbena* & *florum sambuci* irrorata experimentum est in contumacissimis capitis doloribus. Nonnulli pro radice *Rhodiâ pulverem Zedoaria* substituunt, quem aquis appropriatis irroratum capiti applicant. *Aqua cancerum fluviatilium*, *ranarum*, vel ipsimet *cancris cum aceto rosaceo irrigati*, & contusi, ac emplastri loco imposti. *Ex nucleis persicorum* & *seminibus papaverum cum aquâ betonica vel verbena sunt emulsiones*, quæ nunc intrinsecus propinantur, sed ferè semper extrinsecus sub epithematis formâ tepidè cum duplicatis petiis fronti, & temporibus applicantur felicissimo eventu. *Spiritus vini* cum petiis fronti applicatus dolorem lenit sed *Aqua Regine Hungaria* majori energiâ id præstat, non tantum fronti applicita, verum etiam

odoretenus. Commendatur *unguentum de Alabaastro*, vel *populeum malaxatum cum oleo de papavere*, vel *byssyamo ex seminibus per expressionem illitum*. In frigidis externis applicandis cautè procedendum est, ne vapores per cutem exhalantes impediatur, & dolor augeatur.

Si per essentiam, ut dicunt, capitis dolor sit, instituendæ sunt purgationes ad causam, & ægrotantis naturam appropriatæ, & maximè valet helleborei extractum, non solum in doloribus, sed in omnibus affectibus validis, Instituendæ sunt apophlegmatisma seu nasipurgia, ut

℞. Pyrethri, gummi ammoniaci ana p. aq. cum succo Iridis f. linimentum pro naribus, Confert ad hoc sal vitrioli naribus inditum, ut

℞. Salis vitrioli ʒ. j. pulv. betonica. roris marini ana ʒ. iv. m.

Si capitis dolor fuerit vehementissimus ad narcoticum recurrendum est, si mitior ad anodynum, narcoticum enim sensationis organum reddit ineptum ad suum munus exequendum; anodynum leniter dilatat, quæ dilatio efficit, ut dolorem excitantes particulae exeant à loco affecto, vel laxius stent in ipso: Anodynum igitur, & etiam narcoticum non solum respicit organum, sed etiam causam. Sequens magno habetur in usu, ut

℞. Tinctura opij cum aquâ impragnatâ spiritu vini vel oleo sulphuris extracta & tinctura croci cum spiritu acido reddito ab oleo sulphuris elicta ana p. aq. lento igne, cavendo coagulantur, addendo in fine coagulationis tinct. corall. ad libitum, vel salis vel magist. eorundem, & agitentur bacillo, auferantur Nepenthes non admodum fixum ab igne, & ponatur in vase argenteo, vel vitreato, & quotidie paululum agitetur bacillo, & irroretur oleo sulphuris spatio sex mensium. Dosis à gr. ij. vel iij. ad summum.

Advertendum tamen est, ut in nostrâ Picotechniâ diximus, in usu Nepenthes, aliorumque narcoticorum, quòd multa sunt, quæ illa non admittunt, vires nempe infirmæ, corpus impurum, humorum crassities, & naturæ motus. Vires imbecilles semper prohibent, motus naturæ non semper, nam cum immo-dicus hic est, ita ut non possit coerceri nisi opiatis, tunc opiata sunt cautè, & in parvâ dosi offerenda. Nec solus naturæ motus præsens opiata prohibet, sed etiam imminens, quapropter cum capitis dolor signum sit imminentis crisis, tunc non debet opiatis tolli. Quòd si urgentissimus sit, ita ut syncopes inducat, nec alia remedia vel extrâ, vel intrâ adhibita succurrant, tunc ad opiata necessariò recurrendum est, sed in paucâ dosi sunt usurpanda in hoc casu, & admista aliis medicamentis, quæ quodammodò respicient ad naturæ motum, & hoc non solum, quia ad quod magis urget, est respiciendum sed etiam quia non semper imminentis crisis certi sumus.

Corporis impuritas, & humorum crassities cum dolor maximè urget, opiatorum usum fortassè admittit; nam opium non tantum coagulando operatur, subtiles partes incrassando, ac dansando furentes, sed efferos figit ichores, refrigeratque, mordaces temperat succos, ac mitigat, partes etiam munit præsertim præcipuas. illarum poros claudendo, & minus obvios reddendo causis dolorificis, spiritus figit, nervos illis minus obvios reddit, & sensum minuit, ita ut impetum, insultum vaporum malignorum qui illis insidiantur, spernant.

Adde. quòd opiata, cum sulphurea sint, pollent vi quadâm diaphoreticâ, & sudorificâ, quâ humiditates morbificas expellere valent; undè ad doloris causam etiam respiciunt, Merito igitur cordiacis, & præsertim theriacæ admiscantur narcotica, ut diaphoreticorum simplicium vim acuant & non ut vulgò putatur tantum, ne evanescere faciant illorum vires quæ volatiles sunt, & facilè exhalabiles.

Ex his collige, quod opiata prudenter administrata, non solum doloze, & doloris causam abscindunt, verum etiam recreant, & tuentur omnes corporis partes precipuas; praesertim cot, & uterum, & interdum sulphureos fixandos spiritus, & occasionalem mitigando materiam, febrium ardore solantur, unde epilepsiae, melancholiae, maniae, vulvae strangulationi, delirio, haemorrhagiae, fluoribus ventris dysentericis, hepaticis, lientericis, & similibus, colicae, dolori nephritico, & innumeris aliis praeter naturam affectibus occurrant. Quae de re non mirum est, si apud Graecos, & Arabes innumerae opiatorum descriptiones inveniantur speciosis decoratae titulis, & praedictas ferè adversari ipsas omnibus praeter naturam affectibus, & medicinae Monarcha *Paracelsus*, qui merito appellatur, opiatum pilulis, nescimus, an ex mineralibus, an verò ex vegetabilibus confectis, quae secum semper ferre solebat, mira efficere valuit, ut ejus etiam testantur hostes. Sed quantum opiata rite adhibita prosunt, tantum obsunt male administrata, ut passim observare est in vulgaribus medicis, qui opiatum non paucos jugulant aegros. Non solum medicus respicere debet in opiatum exhibendis affectus, vires &c. Sed quam maxime advertere ad illorum reparationem, neque ipsis uti nisi à se ipso, vel à perito artifice praeparatis, neque fidem seplariis adhibere, maxime in *Nepenthis* confectioe. Unde melius est, si *nepenthe* legitime praeparato caret, ut confugiat ad *Philonium*, *Requiem Nicolai*, *pilulas de Cynoglossa*, & ceteras in officinis utilitatis compositiones. Sint narcotica rite correctae, & vetustatem sapiant; nihil enim tam bene illa corrigit, quam vetustas. *Nepentes* hyosciamo careat, & non veniat in usum, nisi rranfacto longo tempore à compositione: longo enim tempore opium cum adstringentibus probe miscetur, fermentatur, praviratem amittit, compescuntur, & obduntur nimiam subtiles illius spiritus, ligantur, coguntur, & exhalant, à quibus omnis noxa dependet; hi enim intimiora viscerum penetralia mirum in modum, & plus justo invadunt. Spiritus, & sensus tenebricosae caligine obnebulant, obtenebrantque, corrigentia posuimus in *Nepenthis* descriptionibus. Hic tantum sciatis, nihil opium posse corrigerè, quam crocus: crocus enim facultate, quae ebrietati resistit, & crapulae, opium etiam corrigit, & similitudine illius spiritus unitur. Quae adduntur pretiosa, ut benzoar lapis, aurum, ambra &c. ab aliquibus, partim inutilia, partim superflua sunt, & partim fortalè noxia. Veteres & etiam recentiores aliqui timentes opij frigiditatem, ignea corrigentia adhibent, & sic opium, quod calidissimum ipsorummet regulis est, calidissimis corrigunt. Nos si simplicissimum laudandum parare velimus, illud efficere poterimus ex sola opij, & croci tinctura, corallino pulvere, vel magisterio addito, & guttulis aliquot olei sulphuris ad fermentationem juvandam, & opij spiritus nimium subtiles figendos.

Non leve litigium circa opij crasum intercedit, alij sensuum externorum, gustus, & palati arbitrio ducti, calidum ob amaritudinem dixere. Nonnulli ob stuporem, & anhelandi difficultatem; ac nonnunquam ob suffocationes, quas spiritus densando invehit opium, frigidum in summo dijudicare, & quasi cum cicutae symmetriam habere crediderunt ob stuporem, & animalis facultatis omnimodam interceptionem. Alij vero hinc inde aspicientes rationes utrique suffragantes sententiae inter utramque mediam statuere neque calidum, neque frigidum pronuntiaverunt, sed tanquam ad ignorantiae asylum, ad qualitates occultas, & ad formas à tota substantia confugere, frigidum dixere, quia calidis corrigitur, ut crocus, sed in hoc errant, non quia crocus cali-

us est, opiatorum ingreditur confectioem, sed à facultate, quae ebrietati resistit, & crapulae, (ut diximus) corrigit opium. Calidum esse nemo sanae mentis est, qui ambigat, nam opium quoddam sulphur inflammabile, indigestum, ac obstupescitivum, quod narcoticum vocant spagyrici, habet, unde verum opium facile concipit ignem. Sed his plura in affectibus soporosis.

Si dolor capitis à Lue Venerea ortum ducat, curatur remediis, quae descripsimus *De Lue Venerea cap. De Doloribus Venereis, De Gummatibus, & De Ossium Erosione.*

C A P U T. II.

De Apoplexia.

Apoplexia (quae etiam morbus appellatur attonitus, vel percussio; vel sideratio, quia veluti pestiferi sideris afflatu vita percutitur, unde inarescit totum corpus, vel aliqua ipsius pars, non secus ac plantae propter caniculae aestum, humore absumpto, moriuntur, & proprie siderari dicuntur, vel universalis paralytis, quod omnium partium sensum, & motum auferat) est subitanea cunctorum sensuum, & motus privatio in toto corpore, & velut soporosa facultatum animalium interceptio, repente hominem ad eam dispositionem corripient, omnesque actiones intercludens, atque ex instanti suspendens, ita ut sola aliquali respiratione difficili, vel potius stertore à mortuo differat.

Duplex est apoplexia, una fortis, quam descripsimus, & est vera apoplexia; altera verò debilis, & hemiplexia vocatur. Fortis est morbus acutissimus celerrime de medio tollens; debilis aliqualem sensum, & motum relinquit, & stuporosum, ut in paralytim terminetur.

Signa.

Hujus funestae affectus signa nonnulla futuram portendunt apoplexiam, nonnulla verò praesentem indicant, quae praecedunt signa, sunt sensuum hebetudo, scilicet memoriae debilitas, somnus profundus, in somno stertor, aurium tinnitus, capitis gravitas, obtusus dolor, vertigo motus, & sensus pigritia. Quandoque quando validissima est, subito, nullis praemissis signis, invadit, & repente deficiunt corruendo, vel pedetentim inclinando, motu, & sensu orbantur cum stertorosae, & difficili respiratione, ac sudoris eruptione, oculos suspensi, vel clausi; qui fuerint hemiplexia, ad se redeunt, & videndi, audiendi, intelligendi, & loquendi munus adipiscuntur: verum quandoque perfecte convalescunt, quandoque affectus hic recidivare solet, & vitam extinguere, ac quandoque alterutrum latus, vel aliquod corporis membrum, linguam nempe, labium, brachium &c. resolvit.

Vulgates ex colli brevitate apoplexiam praeventuri solent, sed colli brevitatem quid commune habet cum pituita, vel cum quarti sinus cerebri obstructione? Numquid unum ex altero necessario inferi potest? Unum tantum colli brevitatem praesagiri potest, quod si vertigo, capitis gravitas, sensuum hebetudo &c. obveniant, quae apoplexiam minari solent, non organi idonei occasione, sed quia praesidium habent ab apoplexia, solo gradu, atque intensione distat.

Dicunt physiognomici, & chiromantici hominem in fronte, & manu signum gerere, quo cognoscitur ipsum apoplexia moriturum, quod si verum est negare non possumus, apoplexiae primordia ideata latere in semine, quo mediante parentes liberis hereditariam communicant, ut facile videre est in quibusdam familiis.

Signa verò, quæ præsentem & fortem demonstrant, sunt: Homo antea sanus, apoplexiâ correptus, interdum illicò, quandoque sensim, nullis tamen plerumque ante paroxysmum præcedentibus signis præmonitus, tanquam mortuus in terram corruit cum omnimodâ sensus, & motus, & vocis ablatione, suspensus, vel clausis oculis jacens, cum pulsu forti, & pleno, difficili remanente respiratione, quæ reverà respiratio non est, sed stertor. Non absimiles sunt profundè dormientibus, & reverà non dormiunt, sed torpidi, & stupidi jacent, ut trunci. Membra laxa elevata suo concidunt pondere, strangulatorum instar. Non audit, non videt, si tangitur, vel pungitur, non sentit. Interdum ani, vel vesicæ sphincter resolvitur. Differt his signis ab aliis affectibus cognatis apoplexia.

A caro, quia hic non illicò, sed sensim invadit, æger integrè respirat, profundè dormit, sensus, & motus non est ablati; nam vellicatus sentit, punctus movetur, & membrum contrahit, concussus excitari potest, & licet vix oculos aperiat, interrogatus non respondet: in apoplexiâ secus.

A comate, quòd in eo æger adhuc facilius, quàm in caro excitari potest, & concussus oculos aperit, respondet, iterumque mox in profundum relabitur somnum.

A lethargo, quia lethargici excitari possunt, & in somnum recidunt, adest febris cum delirio conjuncta: apoplectici non excitantur, excitati in paralyin sine febre incurrunt.

A syncope, quòd in eâ faciei color à naturali in pallidam, & cadavericam mutatur. Dentes, os, & manus ita arctè clauduntur, ut vix aperiri possint:

In apoplexiâ laxa manent. Sensus non aufertur, pulsus nullus, & nulla manifesta respiratio adest: secus in apoplexiâ. Sudor frigidus, & viscosus, qui in apoplexiâ non observatur.

Ab uteri suffocatione, quia in hac faciei color mutatur, & lividus fit: in apoplexiâ non. In hac sentiendi vis sæpè manet, nec respiratio læditur, & si respiratio lædatur, pulsus etiam læditur: in apoplexiâ secus.

Ab epilepsiâ, quòd in hac convellitur corpus, & inordinato concutitur motu, qui in apoplexiâ nullus adest.

A catarrho suffocativo, qui sensu, & motu integro, hominem strangulat.

Veterum Causa.

Quomodo apoplexia generetur, & quæ sit ejus causa, satis intricatum negotium est, quot in medicinâ sectæ (ne dicamus quot medentes) tot sunt opinamenta; verum *Galenus*, quem sectantur vulgares, cæteros venerans humores, pituitam accusat, creditque apoplexiam generari, tunc cum frigidus, & crassus humor confertim principes cerebri ventriculos opplet, & obstruit, undè spirituum animalium influxus necessarius denegatur, quibus cum desituuntur membra, omnes actiones, totaque sensuum œconomia momentaneè cessat. Ista tamen opinio in iudicium vocatur, & tanquam ridiculum commentum à recentioribus imposturæ crimine accusatur; his rationibus, &

Prima, Crassa hæc materia difficulter movetur, ex medicorum omnium sententiâ, quia ineptia ad motum, & vias requirit patentes, ut in ventriculos irruat: eadem igitur ratione, quâ *Galenus* asserit morbum, qui citò fit, & citò tollitur, non fieri ab intemperie, sed meliori modo concluditur apoplexiam non fieri ab humore viscido; Neque hæc ratio potest concludere, ut illa, ad quam dici posset gradum intemperiei certum requiri ad aliquem morbum efficiendum, qui gradus ferè momento habetur.

Secunda, qui hydrocephalo laborant, apoplexiâ non corripiuntur, quòd omninò fieri deberet, si ex obstructione ventriculorum cerebri fieret: Narrat namque *Vesalius de fabr. hum. corp. lib. 1. cap. 5.* historiam de quadam puellâ bienni, cui in mensibus plus minus septem, caput ita increvit, & intumuit, ut viri caput magnitudine excederet, in cuius cerebri cavitate, & dextro, sinistroque ventriculo novem ferè libræ aquæ continebantur, nihilominus ad mortem usque sensibus integrè usa est. Præterea multi, qui caput pituitosis excrementis repletum habent, nunquam, vel rarò hoc tentantur affectu, quibus adiciendi sunt infantes pituitosi, & quamvis hi, ut dicunt, expultricem habent robustam, vias tamen habent laxas nimis, ob quas pituitosus, qui dicitur humor, facile decurrere posset in ventriculos. Neque verum est pueros validam habere expultricem, nam ad expultricem validam efficiendam, debet esse partium robur, & compactio aliquantulum densa, & sicca, quæ in pueris non est.

Neque qui hydrocephalo laborant, ac pueri tentantur illis affectibus, qui apoplexiam præcedere solent, quemadmodum corripiuntur vinosi, & crapulosi ex fumis, & vaporibus vini, qui vapores non crassi, sed tenues, calidi, non frigidi, ejusmodi affectus in cerebro excitant, & aliquandò tam profundum excitant veterum: ut diebus integris profundissimè aliqui dormiant, neque excitantur, nisi solutis prorsus vaporibus.

Sed ad quid tot rationes, si in apoplecticorum dissectione perpetuò cerebri ventriculos salvos, & inanes observamus? Nec majorem excrementorum copiam in apoplexiâ mortuis, quàm communiter in aliis sedula anatomicorum industria observavit.

Aliquid in apoplecticorum dissectione cerebri ventriculos frigido humore oppletos non inspicientes, rejectâ eorum obstructione à *Galeno* somniatâ, non à ventriculorum obstructione apoplexiam pendere, sed à nervorum principii in basi calvariæ compressione statuerunt, attamen quia à rancidâ & cariosâ *Galeni* doctrinâ recedere vel nequeunt, vel nesciunt, confugientes ad frigidos, & humidos humores à cerebro defluentes in calvariæ basin, nervorum principium, ad veritatis scopum non collimant, eorumque sententia rationibus suprâ contrâ *Galenum* jacet explosa.

Quamplures, qui in *Galeni* verba jurarunt, pituitæ pro apoplexiæ causâ insufficientiam meditantes, abjuratâ ejus fide, chymiam per cancellos rimantes, ad narcoticum spiritum, seu vaporem confugiunt, quia hac vi narcoticâ spiritus animales, mobiles, & tenuissimi ad actiones inepti, & torpidi redduntur, & quasi consopiantur, undè apoplexiam è spiritu seu vapore credunt. Probant id ex opio, & opiatibus medicamentis, & à Venenis, ac humoribus narcoticam vim habentibus: Inquiunt enim carus, & cognatæ soporose affectiones ex humoribus in nostro corpore genitis quandoque producuntur, & ita conjecturaliter apoplexiam etiam hoc modo generari posse imaginantur: Sed quid commune habet apoplexia cum affectibus soporosis?

Perperam inter soporosos affectus apoplexiam connumerant, nam in caro sensus, & motus non aufertur, vellicatus sentit, punctus movetur, concussus excitatur. In comate facilius excitatur, respondet, & iterum obdormit, In lethargo excitatur, recidit in somnum, & adest febris: at secus in apoplexiâ, in differentiis diximus. Differt itaque apoplexia ab affectibus soporosis, non secus ac mortuus à dormiente.

Toto errant cælo, in æquivoco volutantur isti Chymicæstri, & pro Cete caneros piscantur. Non negamus

mandragora, solanum, hyosciamus, opium, stramonium &c. hoc tenebrosâ caligine obtenebrat spiritus animales, & vitales figit, ac ineptos ad morum reddit. Hinc anhelandi difficultates, & suffocationes invehunt, & ob omnimodam facultatum interceptionem spiritus in totius corporis partibus existentes figit, undè mors necessariò succedit. Hoc fit ob quoddam Gas sulphureum, narcoticum, vaporosum, & fœtidum, quod in omnes facultates inspirat, & in hoc omnis vis narcotica, seu obtupectiva consistit.

Iste spiritus, seu vapor narcoticus in nostro corpore generari potest, ut cap. de affectibus soporosis dicemus, quando ad ultimum exaltationis gradum pervenit, veneni naturam induit, ut cap. de Ictericâ, ubi fusiùs de venenis agemus, & sic multi non ex apoplexiâ, & affectibus soporosis occumbunt, sed ex veneno obtupectivo: sed id in apoplexiâ non accidit, nam remanet respiratio, & vitales functiones, ut ex pulsu conicere licet, at quando nulla adest respiratio, de ægri vitâ actum est. Ad id, quod de *Ioanne Scoto* dicere possunt respondemus, non apoplexiâ, sed Ecstasi eum correptum fuisse. Quod si dicant è carbonibus accensis fumum, vapores multos, cervesiâ, & calce vivâ exhalantes multos reddidisse attonitos. Minus rectè dicent; nam fumus è carbonibus exhalans, vapores musto, cervesiâ, & calce vivâ erumpentes nullum narcoticum continent spiritum, quod per mechanicam demonstrare possumus, sed suffocans virus nimîâ fracedine, & Gas virulento abundans, quod per inspirationem attractum, vitæ nostræ spiritum exsufflat, in quo morientes laterum dolores, pectoris gravitates, anhelitus difficultates, pulsus languidos, animi deliquim, copiosos in intestinis flatus experiuntur, deinde advenit vertigo, delirium, corporis intumescencia, qualis hydropicorum esse solet, convulsio, tremor, & in toto corpore sudor. Eodem modo *Crypta Agnani*, fodinæ, sepulchra, & cisternæ viventia sternunt. Ad id, quod de *Cleopatrar* interitu refert *Plutarchus* ex aspidis morfu lethalem inductum fuisse soporem, respondemus hujusmodi animalis virus non consistere in narcotico spiritu sed in acido coagulante, ut fusiùs infra, nec mirum, si lethalis inductus fuit somnus, quia ex sanguinis coagulatione vitæ spiritus ad motum redditur ineptus, & tandem cum ipso sanguine figitur.

Felix Platerus ab omnimodâ spirituum animalium consumptione apoplexiam fieri æstimavit, talem spirituum consumptionem à cerebri debilitate provenire male credidit, & hinc est, quod ut plurimum senes apoplexiâ corripiuntur; decipitur infelix, nam si res ita se in senibus haberet, non illicò accideret, sed sensum, & spiritus attenuaretur, dies breviantur & solùm superesset sepulchrum, ac propterea satis conspicuæ motus, & sensus in senibus immutationes in omnibus corporis partibus evenirent, spirituum consumptione signa corripiendos præmonerent, & lethalis eveniret apoplexia ob omnimodam spirituum consumptionem: sed oppositum experimur, cum senes integros habentes sensus exemplò apoplexia corripiat, multosque senes apoplecticos vidimus resitutos, non per spirituum generationem, sed causæ occasionalis ablationem.

Alii spiritus animales in cerebri ventriculis generari, & contineri, atque indè in sensuum organa influere negant, & proinde ad apoplexiæ genesis alio modo, & viâ procedunt: dicunt enim animalium spiritum non esse, ipsumque fictitium arbitrantur, nec alium in vivente præter vitalem agnoscunt. Hic vitalis spiritus (cujus sedes est cor) in caput scandit per aortas arterias, quæ desinunt in cavitatem inter cerebellum, & medullam ablongatam, vel ut alii volunt, in rete mirabili, vel in-

plexum choroidem. Hac viâ vitalis defluit spiritus, & in cerebri sinum expirat pro principum facultatum ministerio, scilicet judicii, & memoriæ. Hic non formalem accipit transmutationem, sed variam determinationem, nec diversus à vitali videtur, cum eadem sit materia, & idem efficiens. Innatus spiritus ex vitali influo sibi simile generare intendit, & in singulis officinis illi dat sui organi sigillum. Unde opticus spiritus non gustat, sed tamen ambo specie non differunt, licet in muniis differre videantur, nam aliter tot essent spirituum divisiones, quot munia, quod nemo fatetur. Hinc unus, & idem numero vitalis spiritus fit motivus in spinali medullâ, in oculo videt, in linguâ gustat &c. Unde appositè vulgares inquirunt philosophi: Si oculus esset in pede, in pede utique esset visio? nam semel in cordis vitalitate à mente animatus, fit ejus universale organum.

His ritè perpensis, & examinatis secundum rei veritatem, ad apoplexiæ genesis quod spectat, dicunt fieri: spiritus vitalis dum à sinistro cordis specu per arterias aortas, & deinde per carotides in caput, tanquam in arcem scandit, ut illius organi exerceat functiones, nimirum sensum, & motum toti impertiat corpori; si transitus ei intercludatur in inferioribus partibus, ne in superiores ascendat; exemplò habetur apoplexia. Præcluditur aditus ab exhalationibus acidis, vel austera energia scatenibus, unde præclusa viâ, statim omnes humani corporis functiones interceptantur, & apoplexia oritur, æger procumbit humi, & moritur nisi statim via expediatur, & libera fiat ab illis, quæ transitum præcludunt. Patet id in strangulatis, in quibus chorda, qua strangulantur, viâ illæ, quibus spiritus vitalis ad cerebrum ascendit, præcluduntur, nisi illicò ruptis ligaminibus, quibus viâ illæ intercludebantur, & apertis viis, vitalis transit spiritus, & revocatur ad vitam: Non hoc tamen à spinali medullâ provenit, ea cincta in medio vertebrarum stringi per suam nequit, ut transitum spiritui motori anhelitus denegeret. Percunt tamen eodem instanti memoria, intellectus, sensus, & motus propter arteriarum gutturalium occlusionem, etiam ante omnimodam aëris præclusionem. Unde sat liquet lumen aliquod intellectuale manare continuo ab inferis ab caput, cujus interceptione statim in suspensio, & submersione, quamquam illæsis cerebro, medullâ spinali, & nervis, perit tamen omnis animæ virtus, ac lumen. Experimur hoc etiam in suffocatis in aquâ, quia aquâ siquidem rejectâ, quæ pulmones, & ventriculum inundat, sæpè sæpius in vitam redeunt, modò non diu in ipsâ aquâ permanent, & ratio est, quia si intercepto spiritui illicò succurratur per arteriarum & canalium gutturalium reserationem redit ad sua obeunda munia. Eodem modo, eademque viâ fit in apoplexia, cum nostri alimenti exhalationes acidæ & austere magnâ in copiâ congeruntur & pulmones infarciunt, arterias aortas comprimunt, & vitalis spiritus intercluditur viâ, ne in cerebrum scandat, patet id, quia in forti apoplexiâ non adest respiratio, sed stertor, qui à pulmonum infarctu dependet, præter autopsiam in dissectis, in quibus ista excrementa pulmones infarciunt anatomicus detexit culter. Aliquandò veras jugulares, & arterias carotides eadem excrementa præcludunt, undè sanguinis circulatio, & spiritus vitalis transitus impeditur. Hanc sententiam, quam de apoplexiâ attulimus probabilem arbitramur, & longâ meditatione excogitavimus ex proprio Marte.

Chymicorum non una, eademque sententia est de apoplexiæ causâ; aliqui enim causæ à Galenicis allatæ se suberibunt, sed non ex animo, verum ut

minus ipsis Galenicis reddantur exosi; alii verò illam his rationibus explorare nituntur, quarum prima est, quia materia hæc crassa, qualis statuitur, non subito in cerebri ventriculos irruere potest, sed paulatim. Neque subito in illis generari potest, & sic non statim hic fieret affectus, sed semper apoplexiam epilepsia præcedere deberet, & in epilepsiam eâdem ratione semper apoplexia desineret: non potest enim confertim, sed statim vel expelli, vel dilui, si epilepsia sit ab eodem humore crasso non totos cerebri ventriculos opplente. Præcederent etiam semper eâdem ratione alii affectus, verum est, quod præcedit interdum capitis dolor, vertigo &c. Sed hæc sunt à vaporibus, non ab humoribus crassis excitata. Quod sint vapores, cernitur præcipue in iis, qui à carbonum vaporibus afficiuntur, à mineralium fumis, vini &c. Non semper præcedunt alii affectus apoplexiam, ex eo quia quando vapores sunt adeò exaltati, & coagulationi obediētes, statim apoplexiam efficiunt.

Causa Nostra.

Apoplexia fit à nebulosis exhalationibus in cerebrum elevatis, & in eo conclusis instar nubium in aëre expansarum; hæc autem exhalationes non simplici humiditate, & frigidityte scatent, sed efficaci humiditate, & frigiditate scatent, sed efficaci, & activâ energiâ sive mercuriali, sive sulphureâ, sive salinâ, ut plurimum tamen salinâ, à quâ subito congelantur, & congelantur, sic affectus ex glacie, & congelatione prædictâ subito nascitur, præfertim si emineat salina aciditas vitriolata, quæ maximam habet, & admirandam virtutem congelandi, quæ virtus etiam mediis in flammis persistit invicta. Quod sit spirituosâ exhalatio, probatur ex eo quia apoplexia subito fit & consequenter generatur ab agente maximè valido, & efficaci, qui subito agere potest, qualis est vitriolata coagulans energiâ, quæ & statim operatur. Probatur etiam ex his, quæ apoplexiam præcedunt, ut plurimum memoriæ abolitio, capitis gravitas, mentis turbatio, vertigo, scotomia, totius corporis tremor, dentium stridor, in summo extremorum refrigeratio, quæ à vaporibus fieri persuadent hi, qui ex carbonum fumo in hæc primo, deinde in apoplexiam incidunt, cum vapores statim non congelantur, quia congelatrix vitriolata non admodum exaltata est, cum prædicta præcedunt, cum verò exaltata est contrit in cerebrum, & tunc apoplexiam nullo præcedente signo efficit.

Qualitas etiam vitriolata constringit cerebrum, & sticticum facit, ut cognovit etiam *Avicennas* ex quâ cerebri meatus omnes occluduntur, & spirituum transitus impeditur, & consequenter sensus, & motus aufertur.

Interdum coagulatur sanguis ab eodemmet spiritu acido vel in carotidibus, ex quo, ut in suspensis videre est, in quibus à laqueo occluduntur, statim sensus cessat: vel in vasis cerebri; quapropter sanguinis circulario impeditur, coaguntur, & vel pressionem in sinibus efficit, & in plexu retiformi, vel vas aliquod rumpit, & extravasatus sanguis coagulatur, mox à spiritu acido idem efficitur.

Non negat *Paracelsus* ex alienius tumoris compressione generari apoplexiam, ut ex contusione &c. sed tumores, contusiones &c. ad eandem reducuntur causam. Appellat *Paracelsus* apoplexiam Eclipsim Lunarem cerebri lege microcosmicâ. Vult etiam generari à mercurio nimis exquisitè circulato, & reverà mercurius ille volatile reddere potest vitriolatum virus. Vult etiam generari apoplexiam à spiritu sensitivo instar aquæ vitæ flammam concipiente, more sulphurearum fodinarum, quâ phlogosi nervi, & tendines veluti concremantur in musculis, quod etiam vitriolatâ suâ acri aciditate, & maximè si sulphur admixtum habent, efficere possunt.

Iohannes Baptista Van-Helemonius pro apoplexiæ occasionali causâ venenum anodynum statuit, & veram huius affectus causam cognovimus, quam nos explicavimus.

Apoplexia vel in cerebro ipsomet, nullâ aliâ corporis parte concurrente, generatur, vel ab aliâ in cerebrum aliquid mandante fit. Quæ in cerebro generatur primariò vel ex rupto aliquo vase procreatur, vel ex vaporibus ex ultimâ digestionem provenientibus, facile coagulationi obediētib. Hi necessariò salini sunt ex rationibus allatis; multoties tamen solâ sticticitate, quæ in acidis, & austeris observatur, affectum hunc efficiunt, ob quas causas subsidunt cerebri ventriculi, & subjecti nervi comprimuntur, obstruuntur carotides arteriæ, & plexus coroides, quod efficere potest etiam res gravis cerebri subito deprimens, & hac de causa multos vidimus ex ictu aliquo repente in apoplexiam incidisse. Potest etiam excitari ab inflammatione aliquâ hic affectus.

Partes, ob quarum vitium apoplexia per consensum dicta procreatur, sunt stomachus, & subjectæ partes, uterus &c. Stomachus dupliciter potest apoplexiam excitare, vel vapores ad cerebrum mittendo, vel aliquid aliud (vaporum viam docuimus in catarrho) cum partem ætheream ciborum probam ad cor non mittit, ex quâ ad caput pravus sanguis, & frequenter acidus pervenit, qui vel in ipsismet vasis, vel extrâ apoplexiam generat. Interdum non stomachi, sed aciditatis fermentationis vitio, ex quâ vitriolata aciditas non corrigitur, & mutatur in salum.

In apoplexiâ non tollitur respiratio, quia aliqui dicunt respirationis motum partim esse animale, partim verò non. Alii respirationis nervos præ cæteris magis patere dicunt, tum ob suam magnitudinem, tum ob perpetuum usum.

Ut plurimum apoplexia abesos, & senes adoriatur, quia, ut aliqui volunt senes fermentum fellis debilitatum habent, vel quia æthereus ciborum spiritus fermentationis vitio non mutatur in salum; idèque *Apoplexia fit maximè ab anno 40. ad 60. aph. 57. sect. 6. & aph. 31. sect. 3. Apoplexia est morbus Senilis.*

Quæres, cur melancholici fiant apoplectici?

Respondemus melancholicos nimio acido vitriolato abundare, ceu tum ructus, tum vomitiones adeò acidæ, & austere, ut contactu dentibus stuporem inferant, quæ evacuationes, si cessant, facile in hunc affectum incidunt.

Prognosis.

Quod ad huius funesti affectus prognosim attinet, apoplexia etiam debilis magnum curationi facessit negotium; fortis verò extrâ omnem salutis spem censetur in *aph. 42. sect. 2. Apoplexiam fortem solvere impossibile, debilem verò non facile.* Ideoque inter initia sese prognostico muniat medicus, & absque cunctatione necessaria adhibeat remedia, in vehementibus autem remediis administrandis cautus esse debet, ne æger pereat, & medicus, & medicamentum infametur, estò blateret *Celsus*: *Quando huiusmodi tempestates ingruunt; remedia etiam cum aliquâ temeritate rapienda sunt; & omnino periculum in hoc morbo aliquid tentare permittit.*

Apoplexiæ vehementiam ex respirationis noxâ, quam affert, cognoscere possumus, cum vitæ nostræ respiratio necessaria sit, quâ præclusâ, ægri suffocatio necessario sequitur. Si respiratio aliquem servet ordinem, debilem arbitramur apoplexiam, quæ vel ordinem, debilem arbitramur apoplexiam, quæ ferè in alterius lateris paralytim terminatur. Si nullum servat ordinem, sed fuerit contenta; & violenta, inæqualis tamen inordinata, & intermittens apoplexiam significat fortem. Si respiratio magna cum violentiâ fuerit, stertor percipitur, & spuma circa os appareat fortior, & vehementior censetur in *aph. 43. sect.*

43. *sect. 2. Qui suffocantur, & à vitâ deficiunt, nondum tamen mortui sunt: non referuntur in vitam, quibus spuma circa os appareat.* Pulvis plenus & fortis multos decipit medicos; & mortis periculum nihil minuit; Secus verò in uterinâ apoplexiâ, qui licet penitissimè sæpè aboleatur, tamen celerrimè ad se redit ægra. Si à difficili respiratiõne apoplecticis sudor interveniat, & is frigidus, omninò lethalis est. Si febris exoritur benè sperare possumus, si tamen acuta, ut materiam morbificam discutere possit, moxque initio incalecat. *Quicumque sani dolore capitis repente capiuntur, & statim muti fiunt, & stertunt, in septem diebus pereunt, nisi febris apprehenderit, aph, 51. sect 6.* Si verò lenta, & mediocris, non tam benè, nulloque modo diù post se ingereus quod *Hip. in Coac. innuit: Apoplectica affectiones exolutoria, febre temporis progressu accedente, perniciofa.*

Interdum in fortissimâ apoplexiâ cum sensu, & motu, ita respiratio quoque aboletur, ut an apoplecticus vivat, an mortuus sit, in dubium revocatur; Itaque cum prognostico exploranda est vita vel per candelam accensam, lanam, grossipium, vel plumam, speculis clausis (si ex pulsu dignosci nequeat) naribus admota, an moveatur, vel per speculum tersum ori oppositum, an ad halitum maculas contrahat, aut per cyathum aquâ plenum pectori impositum, an agitatio aliqua percipiatur. His probatis, estò nullum vitæ indicium appareat, ante 72. horas apoplectici non sunt sepeliendi, cum respiratio nostrum sensum latere possit, & intra hoc temporis spatium revixisse observati sunt. Ita de celebri illo Scholastico *Johanne Scoto* fertur, quod bis sit mortuus, & semel sepultus.

Veterum Curatio.

Apoplexiæ curationem aggrediuntur Galenici, ægri corpus validis affligendo frictionibus, & his à capite pituitam revellere credunt, sed vanidæ sunt magis in illorum, quàm in nostrâ, & chymicorum sententiâ; nam frictiones sint quantumcumque atroces; nunquàm pituitam in cerebelli sinum illapsam ad unicam guttam tollent. Ipsas in pellis usque truculentam decorticationem celebrent, à cerebri sinibus viscidum mucum extrahere non possunt. Si apoplecticum excoerit totam, nullatenus apoplexiam curabunt. Vellemus nobis rationem assignarent, quomodo membrorum extremitates fricando ad cutis usque lanienam, pituitam à cerebelli sinu extrahant? Oppilationem in medullæ spinalis medullio causam affectûs stabiliant, & innocuam delaniant cutem. Crudele, sed ridiculum remedium, quia ipsi crudeles, & ridiculi. Sunt itaque frictiones sine causarum discretionem, atque locorum distinctionem institutæ; ideòque fuerunt, & perpetuò erunt irritæ, & steriles. His vanidis tentaminibus vel potiùs apoplexiam augerent, vel in paralysem verterent, quàm javaminis aliquid porrigerent, quia pituitam magis deorsum traherent, & spinalis medullæ canalem impingerent, quâ parte semper fit angustior, & eò magis in inferiores, & minores sui ramos fit dispensatio, unde apoplexia in paralysem necessariò degeneraret.

Ad ejusdem pituitæ revulsionem eodem die glandes, suppositoria, pluresque clysteres ano injiciunt. Pudendum medentum subsidium, ani medicamen, & belluinum remedium, non ab alite, ut ajunt, edoctum, sed in unâ ex illis civitatibus, quas ultor combussit ignis, inventum! Hoc remedii genere è quarto cerebri sinu pituitam elicere, & in podicem detrudere imaginantur, sed falluntur, quia obsessa non adeunt loca clysteres, nec unquam per clysteres apoplecticus restitutus fuit.

D. Car. Musitani Oper. Medic. Tom. I.

Deinde ægrum proprio nomine, magnâ voce crebrius vocant, & surdas plectunt aures, & concutunt, eas ferè evellendo. Interim strepitu, & vociferationibus auras implent, sed non aures. Pulsant pelves, & tintinnabula quatiant crepitacula, frangent æra, & tubas, quousque laboranti succurrant lunæ: mortuo verba facient, & pituita semper obstinatio, & surdior redditur.

Naribus acia obijciunt; sed ineassum, nam apoplecticus odoratus sensu caret. In os, & palatum hæc eadem injiciunt; credunt forsan, quod si odoratus sensu careat, saltem gustatu non carere. Mutus præterea à naribus exiens in paroxysmo apoplexiam non tollit. nec minuit.

Vellicationibus, pilorum evulsionibus, digitorum complicationibus, & distorsionibus manuum, & pedum validissimis, arctisque ligaturis, & aliis hujusmodi inhumanis cruciatibus attonitos contorquent ægros. His fucatis torturis innocuos discruciant, neve sensus in talibus deficiat partibus, & interim suæ obliviscuntur regulæ, quod sensus è cerebro totus pendeat; vel ut pituitam è cerebelli sinu ad extremas corporis partes citent.

Miror sanè non contorquere testes, cum exquisitum habeant sensum, & tamen cognovimus medicum, cujusdam apoplectici testiculorum domicilium, scrotum nempe, theriacâ emplastravit.

Frictiones in pedum plantis cum sale, & aceto commendant. Ridiculum præsidium, oppilationem in cerebri sinu pro causâ assignant, & pedum plantas fricant. Sicuti ridiculum esset remedium, si cui spinam gulæ infixam habenti medicus clysterem injiceret: Longa est via ad revulsionis commentum, salebrosam iter, & noxium medicamentum.

Cucurbitulas cum, & sine scarificatione cruribus, brachijs, lumbis, & scapulis, sicut capiti unam magnam cum multâ flammâ applicant. Interiora laborant, & exterioribus medicam frustra adhibent opem: libenter hoc remedij genus concederemus parum prodesse, si malum solo corporis habitu potiretur: sed alibi, quam in cute habet natale solum.

Vesicatorium magnum vertici, vel posteriori verticis parti applicant alii, sed frustra vexant, quia frustra vesicant, nec natura extrinseci imperantis mandata exequitur, nec morbus dat inducias, quia magnus est, & celerrimè ad statum properat.

Nonnulli cum morbi vis magna est, temerè audent ad cauterium, & ferri igniti ustionem venire inter primam, & secundam vertebra. in quibus scateum, seu potiùs laqueum apponere pro miraculo prædicant: sed vulgarium miracula non sunt credenda, & hoc remedij genere crassos, lentosque succos à capite evacuare credunt. Inunctiones, & emplastra ex calidis medicamentis abrafo capiti administrant alii.

Plerique ex antiquorum præscripto ignitam sartaginem capiti admovent. tali tamen distantia. ut solos capillos, non verò capitis cutem comburere possint. Sic his vanis terriculamentis capitis calorem conciliare, crassos humores dissolvere, & in ventriculis diffilare putant, sed non absque capite mortuo, sive residuo longè duriore.

Tandem flammis apoplecticum comburendum tradunt, capiti abrafo *stuppam aquâ vitæ intinctam* applicando, & comburendo, omni salutis spe destitutum, & conclamatum deferentes.

O miseram rerum humanarum sortem, quàm in dies tristes ærumnæ, miseriarum numerus exercent. Scilicet sat non fuit gravioribus curis premi, morborum fluctibus sollicitari, omniumque malorum lennâ undique stipari, ni miseriarum quoque Iliadi hæc dira medicorum pestis accessisset: qui vel neque minimam corporis partem cruciatibus liberam relin-

quentes supremam manum imponere ausissent. Itaque sapissimè humanitatis vices indolere solemus, lacrymasque vix cohibere, & quandoque iram temperare. Crudeles medici, & omne tormentorum genus exhaustis! Horrendi lictores, spurci carnifices, & omnem lanienæ modum in miseros indicitis, & exercetis! Crudele, exitiandum genus hominum in semivivos, in mortuos sævitis! Non hæc est medicina, sed carnificina. Vos publici grassatores, & urbani sicarii impunè, proprioque genio fortunias, vitamque hominum negotiamini. O quàm fortunata illa apud Romanos sæcula, quibus pullis medicinæ professoribus, languores, & morbi minores, paucioraque funera cernebantur; At nunc ipsi Romani humanitatis testes auctos ab arte morbos, humanam cladem acerbiorē, testantur, & funera.

Nec tot, tantisque satiati carnificinis sanguificinas exercent: aliqui enim narium venas, alij frontis mediam, multi cephalicam, plerique communem, nonnulli saphenam secant. Indicationis signa, quæ afferunt, ut si genæ rubent, & turgent venæ, hujus tamen affectus causam non demonstrare videntur; nam multoties genæ rubent, & venæ turgidæ videntur ex nixu aliquo occasionato ab ipsomet morbo, quo quandoque post mortem sanguinem vomunt. Præterea phlebotomia multum nocere potest, quia obstructionem non tollit, vires minuit, & imbecillæ non benè concoquere possunt; quapropter excrementa cumulantur, viæ occluduntur, per quas forsan expulsionem tentat, & ipsa defatigatur, & morbo succumbit. Insuper omnis calor à sanguine excitatur, & sanguinis detractio refrigerat, & in apoplexiâ non solum naturali egemus calore, ut per illum humor morbum efficiens extenuetur, & resolvatur, undè calida omnia in hoc affectu profunt, sed etiam febrili calore, & Hip. febrem apoplexiâ supervenientem optimam censet, quam calidis excitare quandoque conamur.

Tandem his irritis, ad purgans deveniunt medicamentum, & miramur, stante humoris cruditate, tres syrupos humorem crassum, viscidumque præparantes de more non præbere, licet humorum præparatio propriè non sit coctio. Equidem ad Hip. præscriptum non agunt 1. aph. 22. imperantis: *Concocta medicari, atquemovere non cruda, neque in principis: modo non turgat, & aph. 29. Sect. 2. Cum morbi inchoant, siquid movendum videtur, move: cum verò consistunt, ac vigent, melius quietem habere.* At apoplexiâ celerrimè ad statum properat: itaque coctionis signa expectare deberent.

Ea purgantia, quæ pituitam evacuant, exhibent, nempe *Pilul. de agarico, de tribus, fœtidis, cocch. aur. Ind. trochis. albandal, & diagryd. &c.* Si deglutiri nequeant in formâ solidâ cum syr. ros. solut. dissolvunt, & si apozema necessarium videtur, ex syr. Sueff. & ros. solut. cum appropriatis aquis parant. Sed profectò mirari subit, quomodo medicamentum, licet intra fauces ponatur, deglutiri possit, & in ventrem descendere; cum apoplectici sint toto corpore resoluti, ac proindè incassum laborant exhibere purgantia, nisi in morbi declinatione id fiat. Credemus tale opus à nostratibus medicis, ut perfici valeat infundibulo tentari, sæpius namque domi pipiones consueffe alere scimus; non enim alia sunt eorum graviora studia, & negotia, itaque crebrò hos *Luculli* carmina salvere jubemus.

Edite lurcones, comedones vivite ventres. Quod medendi consilium si prosperè ipsis cedat sedulam eorum curam, & diligentiam laudare expedit, sed maximoperè eorum helluationes, quæ talem medendi normam posteris tradiderunt.

Hæc sunt præcipua pro apoplexiâ curatione vulgarium medicamenta, quæ rusticis, ac mulierculis æquè sunt nota. Alia quæ materiam in capite sta-

gnantem resolvunt, caputque roborant, ejusdem farinae, idèdque nullius sunt momenti pro tanto curando morbo.

Curatio nostra.

In apoplexiâ de parte diætetica agere non decreveramus, quia morbus est perniciosissimus, & perniciosissimus, cui cura magis pharmaceutica, quàm diætetica congruit, apoplecticus namque difficulter respirat, vi deglutendi destituitur, motu caret, mortuo non absimilis jacet, & omnes supprimuntur excretiones, ac proindè extremos habet labores & vel æger morbo succumbit, vel paralyti corripitur, vel sanus evadit, ut *Quibus cerebrum sideratum est, intra tres dies intereunt, si verò has superaverint, sani fiunt:* attamen ut nostro more procedamus, diætetica partem ex sex rebus uon naturalibus venamus, & duplici præsidiorum genere apoplexiâ laboranti succurrimus, cujus virtus unita fortior evadit, idèdque:

Aër sit calidus, & purus: declinetur frigidus, nebulosus, austrinus, & pluviosus.

Cibus sit paucus, facilis coctionis, calidus, & forbilis, qui facilè dispensatur, ita sunt juscula pulli, gallinæ, capi, carniū, & id genus alia, quæ optimè aromatizentur.

Potus sit decoctum ligni sassafras, vel visci quercini, & abstineat æger à vino, & præsertim à vini spiritu, & alijs opiatīs narcotico sulphure præditis.

Motus sit validus frictionum, & cucurbitularum usus, ac urticationum institutio.

Quies post afflictionum lanienas necessaria est.

Somnus, & Vigilia nimis protracti magnum incommodum afferre solent.

Alvus clysteribus sollicitetur acrioribus.

Animi passiones malignæ, ut ira, mœror, metas, terror &c. maximoperè declinentur.

Curatio dirigitur ad ipsius apoplexiæ paroxysmum, vel ad ipsummet extra. Paroxysmus, quia ut plurimum apoplexiâ excitatur ventriculo consentiente, tollitur, si fortis non est, vomitu ex aquâ benedictâ, vel syrupo ex aquâ benedictâ procurato, à quo salina evacuantur excrementa in ventriculi tunicis degentia, & dissipantur illo vehementi vomendi motu interdum spiritus in cerebro coagulati. Si verò fortis est, exhiberi poterit mercurius vitæ, sive vinum emeticum ex ipsomet mercurio vitæ si paratum inveniat, ejus præparatio sic se habet:

℞ Merc. vitæ gr. viij. infund. in vin. alb. ʒij. per horas xxii. vinum per inclinationem coletur relinquendo pulverem, & vinum exhibeatur. Vis hujus medicamenti ex Sulphure antimoniali, pendet quod per artificium à suo tempore fuit extractum, & universum corpus mundificandi, & naturam sublevandi vires obtinet, nam unico actu profusissimos movet sudores, & per superiora, & inferiora ventriculi, & intestinorum saburram deturbat, & penitissimarum partium degeneres purgat humores trium horarum spatium, & paulopost ad se redeunt apoplectici. Omnibus emeticis palmam præripit nostrum Hippocras emeticum, quod ad multos annos, & ultra integrè conservari potest, cujus confectio talis est:

℞ Vini Graci lib. ij. mercurij vitæ ʒij. caryophyll. cinnam. acuti ʒ. j. β.

fiat pulvis, & inde in vas vitreum amplum, cujus orificium optimè claudet, trade igni cinerum, vel arenæ, & immediate post primam ebullitionem vas aufer, & serva. Dosis cochlear. j. ij. vel iij. In hoc affectu observandum est emetica in duplici dosi exhibenda esse, & statim ac medicus accersitus fuerit, nam in valde acutis medicandum est eodem die, differre enim in talibus periculosum. Prodesse poterit spuma venenata duorum draconum linguæ aspersa.

Ali.

Aliqui *sale virioli* utuntur, sed valde debile est, & intrâ corpus minimè assumendum; habet namque indolem suffocantem, licet alijs in affectibus pueris valde utile experiatur.

Sunt nonnulli, qui emetica in hoc affectu damnant, sed compertum est maximi juramenti esse, imò divinam opem asserre, ut fide digni testantur auctores & nos emeticorum usu multos apoplecticos restitimus.

Profunt etiam clysteres acres cum *croco metallorum*, vel *aquâ benedictâ confecti*: *crocus metallorum bulliat vel in vino, vel aquâ vitæ deinde misce cum decocto aliquo convenienti*. Dosis croci metallorum augeri potest usque ad *zj.* aquæ verò benedictæ usque ad uncias quatuor, & si fortiores desideres antequam è phialâ educatur, aliquantulum agita, ut nonnihil residens pulveris secum rapiat.

Notandum hîc, quod *crocus metallorum* continet sulphur fixum per detonationem extractum ex metallo antimonij corpore, cum privatione sulphuris arsenicalis; idèdque tam ore, quàm clystere sumptus totius corporis partes etiam dissitas mirabiliter purgat, & sicut antimonium in auro purgando ab aliorum metallorum admittance adhibetur, ita in purgando nostri corporis degeneres succos adhibemus.

Aliqui jubent, ut primò fiat clyster leniens, & deinde deveniendum esse ad acres. Volunt plerique esse abstinendum ab emollientibus, & ab oleis, ne in paralysem affectus transeat, ob nervorum relaxationem, quam excitare possunt, non aliter ac si emollientia, & olea per clysteres injecta nervorum principium pertingerent, paralysem excitarent.

℞. Decoct. comm. q. s. olei ruta ʒ. ij.

(quâ efficaciam oleum ruta in apoplecticos per clysterem injectum agat, nunquam investigare potuimus, vulgares forsan cerebri sinum penetrare, indeque pituitam revellere credunt) *hieræ picra, diaphœnic. ana ʒj. aquæ benedictæ ʒ. iv. f. clyster.*

Si debito tempore non reddatur, suppositorio aliquo acri alvus irritanda est, & umbilico in formâ cataplasmatris arthanitæ majoris unguentum adhibetur.

Omnes ferè dejectoria exhibent, sed magis emetica conveniunt. Antequàm æger hæc sumat, hinc inde frictionibus agitur, & ligaturis dolorem excitantibus affligatur, sed sint moderatæ, nam immoderatæ nocere possunt, quia spiritus exhauriunt necessarios ad morbum tollendum.

Sanguinis missio conferre posset, si fiat è copiâ sanguinis comprimente, si apoplexiæ causâ hæc esse potest, quod cordato medico relinquinus; cautè tamen in hoc remedii genere procedendum, quia si non juvat, ægrum subitò tollit, ut etiam aliqui vulgates observant medici. Quidam practici recentiores jugulares venas in apoplecticis secare audent, sed id cum præmeditatione faciendum, quia cum illic apoplexiæ causâ non sit, pro secandis venis jugulantibus ægrum iugulant.

Vertex inungatur *Balsamo Peruviano*, & oleo succini. Os illius aperiatur succinique oleum immittatur. Exhibetur cochleare aquæ apoplecticæ secundum descriptionem *Harimani*. *essentia roris marini, lavendula, erucæ, vel hujus aquæ.*

℞. Aquæ vitæ q. suff. gran. juniperi m. ij.

Contundantur, & macerentur in prædictâ aquâ tribus diebus, colentur, quod si non habes hoc medicamentum in promptu,

℞. Essentia salviæ, pulegij, nasturtij q. v.

& cum suff. quantitate spiritus vini, & tinctura croci m. Exhiberi potest aqua vitæ apoplectica. & balsamus apoplecticus *Crollij* cum sale volatili succini. Multum conferre potest spiritus cerasorum nigrorum cochleatim exhibitus, item *Balsamus Vnæ*, cujus compositionem vide in nostrâ Pyrotechniâ. Similiter spiritus sanguinis humani, vel fuliginis. Superius dicta

D. Car. Musitani Trutina Medica.

admisceri poterunt cum juniperi tincturâ; vel tincturâ castorei.

Fiant epithemata ad suturam coronalem ex succino pulverisato, cui sacculus oblongus herbis capitalibus plenus, aqua vitæ irroratus, & oleo succini decenti ligaturâ applicetur.

Naribus admoveantur sternutatoria ex pyrethro helioboro albo, & semine nigellæ oleo succini vigoratis confecta. Uti poterimus *sale virioli*, vel fumo ad sternutationem incitandum.

℞. fol. sampsiuci ʒss. sem. nigellæ ʒ. ij. rad. elleb. nigri. ʒ. j. ol. succini ʒ. iv.

cum balsamo Peruviano, & aquâ sampsiuci immista, formetur pasta, quæ carbonibus imponatur, & aptetur ita ut fumus ad nares perveniat. Vel

℞. fol. sampsi. ʒ. j. sem. nigellæ ʒ. ʒ. ellebori nigri ʒ. ʒ. moschi ʒss. ambra grisea gr. viij. fiat pulvis, & insuffletur ad gr. iv. pro vicè in nares utramque, quod si insufflatio fieri non poterit ex pulveribus prædictis, vel aliis eandem habentibus energiam cum oleo succini, succo iridis, vel betæ conficiatur pasta in narium cavitates imponenda. Medicamenta hæc statim aggredienda sunt, & sæpiùs iteranda.

Extra paroxysmum curatur apoplexia indicatione à causis desumptâ, scilicet ventriculi, vel fellis roboratione, & sanguinis depuratione. Summoperè commendamus tam in paroxysmo, quàm extra omnia aromatica, spirituosâ, & odorifera, ut sunt aqua apoplectica, spiritus liliorum convallium, cerasorum nigrorum. spiritus formicarum volatilis, spiritus fuliginis, essentia salviæ, melissæ, oleum cinnamomi, succini. *Salia volatilia herbarum cephalicarum, earumque spiritus volatiles, sal volatile succini, cornu cervi, liquor cornu cervi succinatus.* Nos magnificimus haustum decocti herbe *Theæ* tempore matutino assumendum. Extollimus *Vitriolum luna diaphoretica*, & arcana *Paracelsi* depurativa.

Apoplexia ex utero curatur in paroxysmo remediis uterum respicientibus, oleo scilicet, & tincturâ succini, castorei, elixire uterino, oleo foetido in *Mantissâ* apud *Amynsicht* à nobis descripto &c. de quibus in uteri suffocatione. Extra tollitur per coralliorum tincturam volatilem, sal chalybis, & aliis prædicto loco adducendis. Si verò fuerit per consensum ab aliis partibus, ad has quoque respicienda.

Extra paroxysmum apoplexiæ obnoxiiis etiam offeruntur aqua anti-apoplectica *Hartman.* spiritus Vini anti-apoplecticus *Crollij*, magisterium Succini, vel oleum. Statis quibusdam temporibus emetica &c. quæ maximâ cum cautelâ sunt exhibenda, ne à nimia agitatione in apoplecticum incidant insultum.

C A P V T. I I I.

De Paralyfi.

Apoplexia remissior ut plurimum in paralysem terminari solet, paralyfis igitur ab iisdem causis à quibus fit apoplexia, necesse est, ut fiat; siquidem apoplexia est universalis paralyfis: ergo paralyfis erit apoplexia particularis.

Paralyfis itaque est nervorum resolutio sensu, & motu privans vel totum corpus, excepto capite, quia aliter esset apoplexia, vel alterutrum latus, vel aliquam corporis partem, crus scilicet, pedem, brachium, manum, aut linguam.

Duplex est paralyfis, una perfecta, in quâ sensus, & motus omninò perit; altera imperfecta, in quâ motus aufertur, integro manente sensu. Alia imperfecta, quam *Galenus* non propriè paralysem vocat, sed partem sensu destitutam, in quâ remanet motus sine sensu.

Signa.

Signa hujus affectus sunt : ager vel ex apoplexia se recolligens, vel absque illius prægressu in sensus, & motus impotentiam incidit, & dexterum, vel sinistrum, vel utrumque sui corporis latus, vel aliquam partem, femur scilicet, pedem, brachium, manum, vel linguam movere nequit, & dicitur pars paralytica, quæ quasi gravescens non amplius voluntario obtemperat motui, licet coactum retineat motum, & ab aliis moveri potest, spontè tamen suæ gravitatis pondere decedit, & sæpenumero atrophiam tandem contabescit.

Addunt aliqui alia signa, scilicet quod pulsus in parte affecta sit debilis, & frequens; quandoque etiam laus resolutum calido influo quadantenus privatur, atque sic more eorum qui atroci hyemis frigore valde perfrigerati præ frigore in sensu, & motu deficiunt; latus verò sanum ita calidum, ac si esset in igne, observatur, vitriolatus vapor in nervis, vel in eorum poris ita congelatur, & recluditur, ut spiritus in partem affectam se diffundere non possit; unde latus resolutum frigidum, sanum verò, quia calor influens totus convergitur, & liberè diffunditur, calidius apparet.

Affectæ partis cognitio ex anatome petenda est, quæ nervorum origines, & insertiones docet; attamen hinc breviter dicemus, si dextera faciei pars resolvatur, reliquis illæsis, cerebrum tantum affici secundum eam partem, à qua nervi ad eam partem deferuntur. Si subjectæ capiti partes unà cum facie lædantur, dorso spinam, & cerebrum affici. Si subjectæ lædantur partes, illæsa facie, vitium in solâ spinâ, & quidem in illius principio, si omnes lædantur consistere. Si dimidia corporis pars resoluta sit, dimidiam tantum spinæ portionem obsideri. Si crura sint paralytica, vitium consistere circa spinalis medullæ finem juxta ossis sacri vertebra, & sic in cæteris sit judicium.

Verum pars resoluta paralyti, an convulsione laboret, vertitur in dubium, pro quo dicimus, si v. g. oris distortio à paralyti erit; pars resoluta longior facta in adversam sanam contorquetur; at contrarium, si à convulsione fiat, accidit, quia ægra decurtata sanam contrahit. Postmodum in paralyti, si pars resoluta facile partis sanæ, vel adstantium auxillio extendi potest sine dolore, quia sensu caret, quod fieri nequit in convulsâ non sine difficultate, & dolore, quia rigida manet.

Veterum Causa.

Paralytim fieri vult *Galenus*, ejusque sectatores ab pituitoso, à cerebro in spinalem medullam, & nervos defluente, & spirituum animalium com meatum obstruente: sed hæc sententia falsa deprehenditur, &

Primò, spinalis medullæ & omnium nervorum origo, secundum *Galenum* est à cerebro, si pituita in cerebro colligeretur, necessario vel apoplexia, vel epilepsia (quia utriusque in eorum sententia, eadem pituita est causa secundum magis, & minus) semper progredi deberet, & postmodum in spinalem medullam, & nervos defluentes paralytim efficeret.

Secundò innumeræ humorum defluxiones ex cerebro in dorso spinam decumbunt, quibus nervorum genus imbutur citra sensus, & motus privationem.

Tertio, excitatur paralyti ex colicâ, in quâ salvo cerebro, & nervorum principio defluxiones non adsunt, ut suo loco dicemus.

Quarto in paralyticorum dissectione nequicquam pituitæ deorsum à cerebro in spinalem medullam, & nervos decidisse hactenus nondum anatome vidit.

Quinto, spiritus animales sunt tenuissimi, & pituitam viscidam vulgarem pertransire possunt, ut exemplis allatis ab Hermeticis patet, potest tamen fieri ab hac motus diminutus, cum membra gravantur, & opprimuntur, ita ut non possint distendi à spiritibus.

Sextò nervi sunt solidi, aut ex filamentis confuti, nec civitatem habent ullam, ut venæ & arteriæ, quia

hæ unà cum spiritu sanguinem, nervi solum absque sanguine spiritum vehunt: igitur ad eorum originem obstruendam, non tantum humor ille crassus, quam etiam serosus proportionatus videtur, quia facilius in nervos effunditur, & spirituum animalium influxum prohibet.

Hinc stante nervorum soliditate, *Platerus* hos humores non per medullæ dorso, aut nervorum substantiam descendere docet, sed per vertebrarum dorso cavitatem continentem medullam dorsalem, & illic, vel circa principium, vel illius progressum subsistere, vel ulterius per eorum ductus sequi, & alicubi circa nervos hæere, atque eos, vel suo pondere comprimere, & spiritui animali viam interciperi, vel humiditate suâ nervorum substantiam irritare, replere &c. Verumenimvero à veritatis scopo *Platerum* non multum deflectere credimus, nam spiritus animalis est de luminis naturâ, & irradiativè à cerebro ad omnes partes pro sensu, & motu se diffundit, quia nulla alia influens causa tam citò affluit, & tam citò subtrahitur: Lux ferè in universo omnis motus causa est, nihilo ocyus eâ; intercipi tamen potest, sicut sol à nebulâ, & candelæ lumen ab appositâ manu nobis adimitur.

Pro tanti morbi causâ *Galenus* intemperiem quoque assignat, & præcipuè frigus, quia *frigidum inimicum cerebro, nervis, & spinalis medullæ* & frigidam, humidamque intemperiem paralyticos maximam causam esse statuit, sive illa ab internâ sive ab externâ causâ proficiat. Ità 2. de loc. aff. cap. 6. refert aliquem in paralytim incidere posse ob diuturnam rei frigidæ contractionem, nimirum aërem ambientem frigidum, ventum borealem, nivis, vel glaciæ contractionem, moram in frigidâ aquâ, vel sessionem super lapidem frigidum juxta vulgare apophthegma: *Mensibus erratis super lapidem ne sedeatis.* Et 4. de loc. aff. cap. 4. recitat quendam hieme, tempore frigido, & pluvioso, cum madidum pallium diutius obvolvisset, in manibus paralytim incidisse, nervis, qui à spinali medullâ ad manus deducuntur refrigeratis, & humectatis. Verum *Galenus* sibi ipsi inconstans seniles recitat ineptias, nunc paralytim ab humore pituitoso à cerebro in spinalem medullam, & nervos defluente fieri vult, nunc illæso cerebro, à spinali medullâ, nunc pituitæ oblitus ad frigus recurrit, nunc ad humidam intemperiem, nunc ad siccam, sed non observatur in hecticâ, nunc tandem ad calidam, quam non observamus in tertianâ exquisitâ, & ardente, sed aliam longè potentior, & efficacior pro tam pertinaci morbo, quam intemperiem assignare deberet: Si frigus enim paralytim excitaret, omnes illius terræ plagæ incolæ, ubi sol supra horizontem emergit cum tantâ inclinatione, ut trium horarum spatium commoratus, illudque metitus in occasum vergit, ob intolerabile frigus fierent paralytici. Et hisce nostris regionibus, brumali tempore, stante gelido boreâ, quamplurimi in paralytim inciderunt. Si paralytim frigus excitaret, non tam pertinax esset morbus, & ad multos duraret annos, nec tam diu efficacia remedia calefacientia, & exsiccantia sine fructu respuerit.

Hinc notandum est id, quod fusi in nostrâ *Parorechmâ siphicâ* de primarum qualitatum anilibus nugis diximus, quod frigus non constituitur per entitatem aliquam accidentalem positivam frigidam, sed nihil aliud est in se, nisi lucis, & coloris, sive substantiæ calidæ privatio; nam corpora, quæ lucem à suâ entitate excludunt, excludunt calorem. Sic lucis vitalis defectu cadavera ab actuali frigore occupantur. Itaque humani corporis membra per lucis, & caloris, sive substantiæ calidæ privationem, statim torpent unde tremor, rigiditas, nervorum condensatio, & inepta redduntur ad motum. Neque affectus, qui ad caloris privationem succedit, paralyti dici meretur, quia motus est diminutus, & in paralyti est abolutus, nec sensus adest privatio: Si enim acu pungantur, sentiunt, & se contrahunt, nisi mortificatio accesserit. Nec torpor paralyti dici potest, neque

marinæ torpedinis contactus paralyfin, sed torporem inducit nam torpor est sensûs, & motûs difficultas, non verò abolitio. Ab argenti vivi contrectatione, cinabaris confectoribus, aurifabris, specula conficientibus, & vinum immoderatiùs potantibus, non paralyfis, sed tremor accidit, qui est voluntarij motûs depravatio, quæ membrum alternatim celeriter elevatur, & deprimitur, atque hinc inde quatitur more eorum, qui rigore febrili, vel hybernâ perfrigeratione concutiuntur. Paralyfin quoque fieri autumant vulgares à timore, contritione, articulorum laxatione, ossium dislocatione, eorumque fracturâ, exsiccatione, partium motui inservientium durtie, ut in nodosâ podagrâ, musculorum vulnere, & à simili causâ, quæ movendi impotentiam inducit, sed latius se extendit motûs impotentia, quam paralyfis.

Nostra Causa.

Pro nostrâ stabiliendâ sententiâ explicare debemus, quomodo fiat motus, & sensus, pro quo.

Dicimus, quod anima humana, quamvis spiritalis, non potest tamen, quicquid vult, in corpore efficere, & præsertim nequit partibus motum impertiri, sed determinare tantum partes ad motum: nequit enim, quod spirituale est, corporeum tangere, quod requiritur ad motum: *Tangere enim, & tangi* (ut *Lucretius* ait) *nisi corpus nulla potest res*, ut patet. Quod autem fertur de Angelis, qui *Habacuc*, & alios transtulerunt de loco in locum, id fecere peculiari jussu Dei, modo nobis incognito, & incomprehensibili, & à Deo, qui omnia potest illis tributo; Deus autem, quia infinita est potentia solo nutu motum tribuit, & adimit, quibus vult corporibus. Quod anima non dirigat tantum, sed etiam movet corporis partes, multi asserunt, sed improbabiliter: nunquam enim si hoc esset corpus defatigaretur, neque spiritus, qui in continuo sunt motu, deservirent ad motum efficiendum, imò si quid anima posset; corpus sibi reftauraret. His positis.

Ad efficiendum motum animale, quem dicunt, requiritur animæ imperium, & ut pars motum habeat; & solâ directione indigeat, & quia partes solidæ hoc motu carent, spiritibus animalibus indigent, à quibus sese perperuò moventibus motum habeant. Anima igitur dirigit spiritus, spiritus ab animâ directi nervos, & musculos movent, & sic motus animalis efficitur, & ex hoc evenit, quod deficientibus spiritibus, vel spiritibus existentibus cum paruo motu, vel occlusis meatibus organorum vel omnino tollatur, vel fit diminutus. Cum igitur vel pori clauduntur, vel spiritibus nervi destituantur, vel spiritibus motum amittunt, fit paralyfis, à qua emittitur motus.

Causæ, quæ hoc efficere possunt, multæ sunt, sed videtur hanc non posse esse pituitam viscidam vulgarem, quia, ut diximus, spiritus animales sunt tenuissimi, & hanc pertransire possunt, potest tamen fieri ab hac motus diminutus, cum membra gravantur, & opprimuntur, ita ut distendi non possint. Interdum hæc coagulatur, lapidescit, & motus tollitur totus, sed tunc non est pituita simplex, quæ hoc facit, sed spiritus fixantes.

Causa igitur genuina videtur esse omne id, quod coagulare vel spiritus, vel partes potest, ita ut vel spiritus motum amittant, vel partes debitum tonum requisitum ad motum, vel spiritibus via tollatur. Id efficere valet vitriolatus vapor, qui vel in nervis congelatur, vel in poris nervorum recluditur, ita ut illos coarctare valeat, vel in cerebro congelatus, artis, vel naturæ auxilio solutus, & in nervos delapsus aciditate, sticticitate, mordacitate, & acrimoniâ illos vellicat, stupefacit, & consopit, non aliter ac dentes ab hujusmodi acidis vitriolatis irritantur, contrahuntur, & stupefiunt; stupores, & membrorum indormitiones paralyfis prænuncias, ac deinde paralyfin generant, solâ au-

tem magnitudine, paralyfis à stupore differt.

Sensus fit, sensibili movente nervo, & motu à nervo participato ad cerebrum, & à cerebro ad cor; (si cor est primam sensum) quotiescunque igitur fibrillæ nervorum sic afficiuntur, ut non possint motum ad cerebrum referre, sensus amittitur. Causæ omnes consequenter, quæ hoc efficere valent, hujus paralyfis, in qua scilicet sensus amittitur, sunt. Nervus, sive ejus fibrillæ deferunt motum sensibili habito ad cerebrum, cum tenduntur modo debito, & consequenter cum hanc tensionem amittunt, amittitur sensus, ut videre est in filo, vel fune, qui cum tensus sit totus, movetur, motus extremitate, cum verò laxus, non movetur; sed movetur tantum extremitas. Omne igitur, quod relaxare potest fibrillas nervi, sensum tollit, & cum ambæ causæ conjunguntur, sensus, & motus tollitur. Amittitur etiam, si non communicatur motus à fibrillis, cum rigide nimis sunt, & corrugatae, & cum veluti ligantur, sive impinguntur partibus, quod efficere valet vis vitriolata coagulans. Sic funis cum ligatur, vel circa medietatem, vel circa aliam partem, motus non continuatur usque ad extremitatem, si in eo fiat. Primo modo nunquam succedit paralyfis, quia nervus non potest sic relaxari, ut patet, obtunditur tamen sensus, ut videre est in obesità: sed non solum vitriolata, ut Chymici asserunt, coagulandi vim habent, nam alia esse possunt nobis incognita, & hac de causâ plerumque medicina rationalis conjecturis tantum stabilitur.

Paralyfis perfecta, in quâ sensus, & motus perit, oritur à nervis, & musculis secundum meatus, & fibrillas, ita affectis, & spiritus in musculos nec commode possunt determinari, nec motus fibrillarum, quæ tñbis nervorum includuntur, ad cerebrum queat ferri, hoc accidit, quotiescunque vapor, vel liquor vitriolatus nervos, & musculos totos afficit, vel comprimendo; vel replendo, vel illorum situm mutando. Non excitatur dolor, quia præpoller vis stictica, & primò sensus aufertur, quàm doloris causa percipiatur.

Imperfecta paralyfis, in qua motus aufertur, integro remanente sensu, fit, ubi fibrillæ nervorum ad motus objectorum menti in cerebro offerendos satis sunt liberae, meatus verò musculorum ita sunt læsi, ut spiritus ad musculos dilatandos commodè influere, & ex iis in oppositos musculos refluere non possint, eodem acido liquore, vel vapore nervorum fibrillas non attingente, ita ut officiat.

Imperfecta paralyfis alia, quam *Galenus* non propriè paralyfin vocat, sed sensu partem destitutam, in quâ manet motus sine sensu, fit ubi tubus nervi, spiritibus animalibus, qui in musculos deberent influere, satis patet, & meatus musculorum benè se habent, eorum tamen, fibrillæ vel nimis laxantur, vel conglutinantur, vel solvuntur, ut in elephantiacis experitur, & in stigmate diabolico notatis sagis, si verum est, quod fertur.

Prognosis.

Hujus affectûs prognosis, ita instituitur: Morbus hic nunquam acutus esse solet, sed semper chronicus, & deploratus, quia medica virtus ad debitam præstantiam opem penetrare non potest, cui debilis expultrici languor accedit, nec cum remediis cooperari potest, & profundus est spinæ, & nervorum situs, unde major emergit difficultas, quò licet medicaminum potestas penetraret, vix salva pertingit, & hoc non nili longo continuationis usu, quem pauci ad finem usque ferunt, quia iterum ita despondent animum, & sumptuum tandem afficiuntur, ut raro ad sanitatem perveniant, unde deperdito sensu, & motu, longavam, sed miseriam trahunt vitam.

Itaque paralyfis, quæ apoplexiæ est pedissequa non facile curationem admittit, sed ut plurimum in priorem affectum recidivare solet, & jam cerebrum ante

debilitatum pessum dat. Senum paralyfis longè insana-
biliores est quam juniorum, vel ætatis consistentis ob ca-
loris naturalis inopiam.

Si vel sponte, vel medicamentis actualis partis calor
revertitur, recuperandæ sanitatis adest spes: Si verò fri-
gus perseveret pertinax, contrarium. Si pars resoluta
atrophiam, aut insignem ostendit extenuationem cum
ingenti pallore conjunctam, curationis spem adimit,
& eò magis, si resoluti lateris oculus imminuatur, af-
fectus confirmationem, summam spirituum in ea cor-
poris parte penuriam, ac caloris nativi unà cum sana-
tionis spe extinctionem significat. Si diarrhœa, febris-
que valida paralyfi superveniat, benè: materiam enim
morbificam resolvere potest, & medicus in eâ naturam
sequi, & curationem subducentibus, calidisve aggredi
debet. Tremor paralyfi superveniens, salutaris; meatus
enim nervorum aliquo modo aperti significat, per quos
aliquid spiritus animalis ad musculorum motum efficien-
dum transire incipit. Inferiorem tamen partium, cru-
rum scilicet, & pedum resolutio facilius curationem
admittit, quàm superiorum, quia robustiores, & du-
riores habent nervos.

Veterum Curatio.

Pro paralyfis curatione vulgares eandem carnifici-
nam exercent, quam in apoplexiæ curatione, quia si
majus potest, potest & minus, undè pituitam spinalem
medullam, nervosque infarciunt, & animalis spiri-
tus influxum prohibentem trahere, evacuare, vel dis-
cutere, & absumere conjunctam jisdem remediis. Præscri-
bunt pituitosum humorem *syrupos de stecado, hyssopo &c.*
attenuantes, & præparantes mox *Pilul. de lina, agari-
co, coch. scetid. de hermodactyl. sagapen. opoponac. bened.
laxat. turbit, colocynth.* propinant ad aliquot dies, dein-
dè per aliquot ægrum quiescere sinunt; postmodum ea-
dem medicamenta pluribus vicibus repetunt, sed inca-
sum his cathartice parùm proficientibus laborant, nisi
ad emetica mineralia chymica transeant: ista enim
humores, penitissimos, contumaces, & diffitos solum-
modò trahunt, morborum, qui vulgaribus remediis ex-
tirpari nequeunt, curationem absolvunt. Quietis tem-
pore pudendos clysteres ad ægri, & assidentium nau-
seam, tædiumque usque iterato injiciendos curant: exis-
timant enim his pituitam nervosum genus opplentem
per podicis meatum subducere.

Mirabamur vulgares venæ sectionem improbare. cum
sanguis non peccet, sed pituita, & senes pituitosos, &
naturâ frigidos morbus hic adoriri soleat, attamen ex
his non desunt sanguinarij, qui hominum in occidua æ-
tate in sanæ partis brachio in venis phlebotomum im-
mergunt, si crudi sanguinis copia humorem pituitosum
producat, & affectum foveat. Peccat pituita, & san-
guinem exhaustiunt, unus peccat, & alter plectitur!
Quid commune habet sanguis cum pituitâ in spinali me-
dullâ, & nervis? Numquid sanguinem detrahendo, pi-
tuitâ spinalem medullam, & nervos deplent? Imò san-
guinis missione languidus extinguatur calor, corpus re-
frigeratur, majoris pituitæ fit proventus, majorque pi-
tuitæ in spinalem medullam, & nervos defluxio conci-
tatur. Insuper paralyfis est morbus frigidus, & senilis,
ad cujus sanationem non parùm prodest naturalis ca-
lor, scilicet febris valida superveniat, multum adju-
menti affert, & nonnulli ad hanc accendendam (atta-
men perperam agunt nam facilius est febrem accendere,
quàm accensam extinguere) crebrius confectioem
Anacardinam exhibent, aut temporum, brachiorum
pulsus; & sub axillis formicarum, & euphorbij oleo
inungunt.

Revulsionis gratiâ partem resolutam pannis asperio-
ribus, & calentibus quotidie fricant, Cucurbitulas mus-
culorum capitibus cum multâ flammâ, ut calorem, &
spiritum ad partem revocent, applicant, & ne calor,
tractusque spiritus dissipetur, statim emplastro ex pi-
ce, & resinâ pini vincitur.

Si his magnis remedijs morbus obstinatè repugnet,
decocto ligni guajaci, salsa parilla, china, &c. Sudores
ad 40, dies provocant, & infra hunc temporis cursum
quinto quoque die purgans exhibent medicamen. Au-
tumni tempore vinaceis effervescentibus membra reso-
luta per unam, vel alteram horam sepeliunt, & id toto
vindemiarum tempore peragunt. Post sudores partem
affectam, & spinalem medullam oleo vulpino, lumbrico-
rum, liliorum, rutaceo, de spicâ, laurino, de castoreo, eu-
phorbij inungunt. Cerata, & emplastra supra dorsi spi-
nam applicant. Ex unguentis Agrippa, martiatum, sed
pro efficaciore anserinum celebrant. Post inunctiones lin-
tea applicanda calefaciunt, & pulvere thuris, nucis mos-
chata, succini, caryophyllorum, cinnamomi &c. suffumi-
gant, & tandem in toto morbi decursu membra resolu-
ta pellibus vulpinis, leporinis, vel agninis opilionum
more appositè amiciunt.

Leporis cerebrum assum, vel fixum in hoc curando
morbo tanquam specificum decantant, & non extrâ
rem: Nam lepus animal est cursu velocissimum, & aper-
tis dormit oculis, nec (quæ sua maxima timiditas est)
alio, quàm fugâ se tutari scit, & potest. Credunt for-
san, quod moriens lepus codicillis spiritum animale
pro sensu, & motu efficiendo relinquit mortuo cerebro,
quia à cerebri organo scholæ sensum, & motum pende-
re putant, sed decipiuntur, nam cerebrum, licet sen-
sationis fons sit, sensu tamen caret. Non valentes per pri-
mas phantasticas qualitates rationem assignare, quare
leporis cerebrum assum, vel fixum paralyfin curet,
(quod omnino falsum compertum habemus) cum Ferne-
lio ad sacram ignorantie anchoram confugiunt: ad cau-
sas nempe occultas, & ita pro morborum sanatione in
medicaminum actione procedunt, & quia medicina ra-
tionalis tantummodò stabilitur conjecturis, & con-
jecturalia quoque sunt omnia medicamina, quæ in omni-
bus morborum medelis adhibentur.

Curatio nostra.

Quò ad paralyfis curationem primò se victus ratio of-
fert, quæ in sex illis rebus nonnaturalibus consistit, &
reverà sunt nostri corporis dominatrices, inter quas.

Aër primum sibi vendicat locum; aër igitur sit cali-
dus, siccus, & purus, qui si talis naturâ non sit, arte
paretur. Vitetur pluviosus, uliginosus, nebulosus, &
præsertim frigidus, quia hic aër nervoso generi infen-
sus est.

Cibus calefaciendi, & exsiccandi vi potiat, & in
primis 14. diebus sit tenuior, & parcior, cum magis
morbi materia, quàm vires urgeant; ac proinde famem
ægro tolerare, & cœnam intermittere proderit. Insuper
toto morbi curriculo nimio cibo non se infariat, cum
nimia cibi, & potus repletio huic affectui multum obsit.
Cibus sit boni succi, & in hunc finem illi laudantur, qui
peculiari vi huic morbo resistunt, ita sunt, qui calefa-
ciendi, & exsiccandi vim habent, ut turtures, colum-
bæ sylvestres, lepores, & præsertim cerebrum. Multum
commendantur capones, & gallinæ viperarum carnibus
saginati, & magis conveniunt assi, quàm elixi. Contrà
vitentur cibi mali succi, ut saliti, fumo indurati, acidi,
saccharati, & pingues. A lacte, & omnibus lacticiis
abstineat. Pisces non admittantur in mensâ, & ægro eos
appetente, saxatiles aromatibus condiantur. A cibis fri-
gidis, & humidis, flatulentis, a vibus aquatilibus, car-
nibus agninis, suillis &c. abstinere oportet. Panis con-
ficiatur semine fœniculi, vel anisi. Utiles sunt pineæ
nucis, pistaciæ, amygdalæ, avellanæ. Caveat à fructi-
bus horariis. In mensâ usurpentur aromata, cinnamo-
mum, nux myristica, zingiber, caryophilli, piper &c.

Potus in exigua quantitate usurpetur, & sit aqua, in
qua salvia, vel ros marinus ebullierit, sed præstat potus
decocti herba Thea, vel utatur *potu Hippocratio*, vulgò
Hippo, ut

4 Cinnam. 3. ij. zingiberis 3. ʒ. piperis longi, granor.
Paradyfi, galanga ana 3. j. ʒ. nucis myristica. caryophill.
macis

macis ana 3. j. Coquantur clauso vase in aqua font. lib. vj. Colatura dulcoretur sacch. alb. lib. 8. & per manicam Hippocratis trahiciatur. Vitentur vina fœculenta, & generosa, nam illa secum vehunt tartarum acrem nervis inimicum, hæc spiritibus animalibus narcosin inducunt, ceterum maximopere fugienda est aqua vitæ (imò potius aqua mortis) quippè narcosin, & soporem inducit, & non tam spiritus animales mortificat, quàm fugat. In morbi tandem declinatione vinum defœcatum, sed antiquum, quod non facile acefcit, & id paucum, decocto sassafras, vel aquâ salviæ benè dilutum concedi potest.

Partes resolutæ moderatè exerceantur, & præcipuè si non nihil restitui videntur, aut potius moderatè fricentur, ut calor sanguis. & spiritus ad illam revocentur partem, frictiones namque in partibus resolutis utiles sunt ad calorem, & spiritus revocandos. Absit

Motus vehementia, vel fortes frictiones, quia spiritus dissipant, & absumunt. *Quies* vitetur nimia, quia corpus reddit flaccidum, & caput serosâ colluvie replet:

Et vitium capiunt, ni moveantur aqua: & eodem modo sanguis, spiritus, & serum torpescit, ac Galenistarum pituita in coagulum aggeritur, & majores coacervantur obstructions.

Somnus non excedat septem horas, & sit nocturnus, & non diurnus, neque diuturnus, quia paralyfis, vel apoplexiæ periculum minatur.

Nimix *vigilia* nocent, quia spiritus exhauriendo, cerebrum, & totum nervosum debilitant genus.

Excreta, & *retenta* servantur secundum naturam, & alvi excretiones singulis diebus, quò ad fieri poterit, procurentur, quòd si non eveniat, clysteribus proritetur alvus, & eò magis si ani janitor paralyfi laboret, acceleranda est ejus curatio, ne alvinæ fœces involuntariè delabantur. Si vesicæ sphincter sit resolutus, ejus curatio acceleranda, ne urina involuntariè exernatur. Reliquæ consuetæ excretiones, ut sunt menstrua, hæmorrhoides, sudores &c. debito modo secundum naturam respondeant, aliàs procurentur.

Inter *animi passiones* hilaritas procuranda est, quia vividiores, & volatiliores particule salinæ spirituoliores, & oleosæ in nostro sanguine ab hilaritate procreantur, ex quibus spiritus fiunt animales, qui sunt subtilissima sanguinis pars. Exulent mœrores, tristitia, & curæ; ex his namque passionibus multos in paralyfin, & alios languores incidisse observavimus. Omni itaque conatu hæc parthemata vitanda sunt, nam nervis inimica sunt, ut artuum, linguæ &c. tremores testantur. Præ omnibus terror Panicus, timor, horror, nostros figunt spiritus, undè membra sine sensu, & motu remanent, & quandoque ita vesicæ, & intestini recti sphincter resolvitur, ut fœtus, & urina involuntariè excernantur.

Ad paralyfis curationem ea conveniunt, quæ ventriculum multis scatentem excrementis vitriolatis, ita pro universali corporis purgatione sunt emetica, quæ in apoplexiâ descripsimus; hæc namque motu spasmodico ventriculum concutiendo, & deplendo, totum corpus ad sudorem impellunt, & nervorum poros à vitriolato vapore coarctatos referant, ipsumque resolvunt, & spiritibus animalibus com meatum præbent, & partes ad naturalem disponuntur tonum. Verùm si paralyfis ab apoplexiâ genesim cognovit, & ægri corpus emeticis tortum fuit, cautè cum dictis medicamentis procedendum est, ne ex nimia cerebri concussione insultus apoplecticus sequatur, quia facilè repetere solet, & præferim si ab ante abhitis remediis virium imbecillitas adsit; tunc præstat adhibere, ut sunt *extractum catholicum*, *trochisci alhandal*, *resina jalappe*, vel *vulgares pilule de tribus*, his nervina quoque commiscere oportet, ut

4 Extract. catholici 3. 8. extract. pœoniæ gr. v. olei sampsuci. destill. gutt. ij. m. f. pilul. v. deaurentur & pro una vice sumantur. Vel

4 Trochis. alhandal. gr. vj. resina jalappe 3. 8. salis volat. succini gr. ij. fiant pilule inauranda pro unâ vice. Et etiam cautè cum purgantibus agendum est, semper vires

respiciantur, ne ægrum in majus ruat periculum, undè lenia purgantia fortioribus præferimus, & omnibus palam præripiunt aloëtica.

Sublatâ humorum saburrâ, ad sudorifica confugiâmus oportet, quæ suo sale volatili aciditatem nervorum poros præcludentem obtundunt, dulcificant, immutant, discutiendo transpirant, nervos obferatos referant, & liberum spiritibus animalibus transcursum largiuntur. Sequens nostræ compositionis *decoctum* pluries à nobis felici eventu expertum cõmendamus *sudoriferum*, ut

4 Sals. parill. minutim incis. 3. j. ligni visci quercini 3. j. 8. limatura cornu cervi; rasura eboris ana 3. ij. 8. ligni sassafras 3. 8. fol salvia, sampsuci ana p. 8. infund. in aq. card. f. lib. ij. 8.

Stent in loco calido per 24. horas, postmodum bulliant clauso vase, ne quid exhalet, quo refrigerato, decantata absque perturbatione. Dosis libra dimidia, propinetur mane jejunò stomacho, & stragulis optimè rectus sudores expectet paralyticus quinto quoque vel sexto decocto propinari potest apozema ad scorias, & fœces tartareas per alvum exturbandas, & si interim desideretur lubricitas, clystere sollicitetur, quia paralyticorum alvus strictior esse solet. A sudore membra resoluta medicamentis infra dicendis inungantur.

Post sudorifera diaphoretica succedunt; his enim acidum, quod in culpâ est, absorbetur, demulcetur, & dulcificatur, quod nisi consequamur, æthiopem lavabimus, ita sunt *gummi guajaci*, & *cinnabaris antimonii* in destillatione butyri illius in collo retortæ collecta, pulverisata, & deindè in cucurbitâ vitreâ sublimata, ut fusiùs in nostrâ *Pyrotechniâ* diximus, cui addendum *magisterium coralliorum*, *perlærum*, & *ossa humana usta*, vel aliorum, ut

4 Cinnab. antim. ter sublimati part. j magist. corall. perlæ. ana p. 8. ossium. ustor. p. ij. m.

Dosis 38. in aquâ senecionis, vel cardui benedicti, repetitis vicibus exhibeatur, quibus etiam miscetur ligni guajaci gummi, & antimonium diaphoreticum, sudor deindè excitatur aquâ ardenti.

Hûc spectant salia volatilia, quæ omnia alia excellent medicamenta; hæc namque peregrinum acidum absorbent, & obtundunt, succos fermentando acidus, spiritus animales ad effervescentiam excitant, hinc acida illa recrementâ in turgescentiâ conteruntur, & rarefactâ cute eliminantur. Sunt hæc salia volatilia pro paralyfi cœlestes suppetiæ, quia particulis volatilibus, & penetrantibus constant, ac nervorum tubulis se inferunt, eosque transcurrunt, pervadunt, & liberum spiritibus animalibus com meatum præbent, illisque robur adaugent: calidissima sunt, & nervis amica, ac omnibus morbis vulgò frigidis dictis conducunt, in quorum serie paralyfin vulgares statuunt. Ita sunt volatilia, ut *fuliginis*, *succini*, *cornu cervi*, *viperarum*, & *omnium vegetabilium cephalicorum* diverso modo combinata, aliisque antiparalyticis consociata medicamentis.

Felicem præbent usum in paralyfi spiritus salini volatiles, quia totum corpus pervadunt, penetrant, & in nervorum valvulas se insinuant, ac in acores obferantes se incuniant, illosque temperant, obtundunt, & hebeant, ac omnem acetositatem deponere faciunt, ut sunt *spiritus tartari dulcificatus*, *fuliginis*, *lumbricorum*, *cornu cervi*, *viperarum*, *salis armoniaci*, *formicarum*, *liquor cornu cervi succinatus*.

Præstant omnia Martia ia dulcificando, absorbendo omnem acetositatem & nervorum obstructions aperiendo, ut *tinctura Martis aperitiva n. d. vitriolum Martis*, ejusque spiritus, aliisque medicamenta ex Marte parata.

Hoc idem anti-acida efficere possunt, sed non tam brevi temporis intervallo, sed sensim, producto usu, ita sunt *cornu cervi præparatum*, *ebur præparatum*, *oculi cancrorum*, *pulvis lumbricorum*, & omnia salia fixa pei incinerationem ex vegetabilibus cephalicis parata.

Balnea naturalia, seu *Thermas sulphureas* summopere extollimus, in cujus defectu *Balnea artificialia ex herbis*

aromaticis cum radicibus, addito sulphure, & sale lixivioso, substituiimus. Nec excludimus hipocaufta, stufas siccas, machinam scilicet instar cistæ factam. Vel sudet æger in laconico ad facilitandum sudorem, & melius eliciendum. Verum ad copiosorem sudorem excitandum excipiat æger vapores cadentes ex herbis capitalibus, & aromaticis, additis foliis sambuci, tabaci, & ebuli, ita ut vapores recte feriant partem resolutam, herba bulliant cum vino generoso, æger commoretur in stufâ ad horam unam, aut quantum vires sinunt, continuetur per quatuordecim dies singulo mane, aut de biduo in biduum: sed antequam ingrediatur, spina oleo chamomelino, cui parum olei perreoli sit admistum, inungatur, & assumat Mithridatii 3. cum guttis IV. vel V. spiritus tartari. Post egressum lintheis calidis omnis exsicceetur sudor, & in lecto quiescat ad dimidiâ horæ spatium. Pro quotidiano usu sumat æger conservam anthos, florum salvia, stæcados cum extracto Mitridatii, aut tindurâ castorei, cum confusione Anacardinâ cum paucâ solutione perlarum, & interrim diatâ utatur tenui, & pro potu guajaci decoctum bibat.

Pro sunt etiam inunctiones in partibus externis ex oleis spirituosiss, & penetrantibus, calor, & spiritus ad membra resoluta revocentur, hæ enim nervis sunt amica, laxas roborant partes, naturalem restituunt tonum, illapsos obstruunt humores digerunt, diffundunt, & hinc evenit spiritus liberiùs vagari posse, & suas perficere functiones, ita sunt oleum ex baccis juniperi, ruta-cæum, lumbricorum, de castoreo, euphorbio, oleum cantharidum cum oleis aromaticis junctum, terebinthina, philosophorum &c.

Applicatur etiam utiliter essentia foliorum Nicotianæ viridium cum vino generoso, vel vini spiritu extracta; Si præsertim præmissis sudoribus membra paralytica diutius hac fricentur essentia, resoluta enim membra facile restituit, & ad sensum reducit. Pro sunt etiam fomenta ex urticis viridibus, nicotianæ foliis, salviâ, origano &c. Rubificationes in membris urticis factæ frictiones cum aquâ formicarum, & foliorum nicotianæ in vino malvatico infusorum prius. Inunctiones cum Galbaneto Paracelsi, ut

4. Galbani lib. 8. pone in cucurbitâ satis amplâ, & illi affunde Spiritus terebinth. lib. j. digerantur in loco calido per octo dies, & postea per alembicum ex cucurbitâ non satis altâ destillentur ad siccitatem usq; . Hoc balsamo membra paralytica inungi debent: factâ inunctione, imponatur cataplasma ex radicibus symphyti majoris in aquâ communi ad pultriculam coctis, & applicatio cataplasmatismatis in die saltem repeti debet, præcedente prius in partibus asperiori frictione, & asperso spiritu tartari, aut fricentur membra intincto lintheo in spiritu tartari, postea inungantur, & cataplasma applicetur. Hoc tamen asterismo notamus, ne olea cocta sola, vel pinguedines applicentur; quia visciditate suâ poros obstruunt, & eadem ratione emplastra improbamur. Vini spiritus omni unctuositate, & visciditate caret, attamen in paralyti maxime noxam inferre potest, quia totus sulphureus, & cremabilis penitus se insinuat, nervos nimium exsiccat, & rigidus reddit, ac proinde ejus usum in partibus nervosis rejicimus, nisi essentis oleosis consocietur.

Vera, & genuina paralytis curatio fit lacte perlarum; sed præcipue exhibitione diaphoretici Paracelsi; Mercurius enim iste sudorifer ut absque ullâ evacuatione sanat, ita citra vulgaris pituitæ revulsionem desideratam affert opem. Imò ipsum Mercurium paralyticos nonnullos, excitatâ salivatione, curasse observavimus.

Si lingua paralyti laboret (tunc impeditur loquela), post universalia, attamen vomitus non convenit, facile restituitur oleo anisorum linguæ asperso, aquâ liliorum convallium cum vino factâ, castorei essentia cum spiritu vini extractâ. Prodest sal perlarum, & coralliorum, magisterium, oleum, & sal volatile succini. Oleum nucis myristicæ, roris marini, pulegii, salvia. Quinta essentia primule veris, essentia perlarum. Ex his rotule cum saccharo, & aquis appropriatis confici poterunt, ut

4. Aqua lilior. convall. primule veris ana 3. iv. sacchari albi 3. v. Coque ad perfectionem, inde remotis ab igne, adde olei succini rectificati 3. j. extracti salvia 3. ij. olei ipsius salvia 3. 8. agitentur pistillo, & fiant rotule s. a. Aphoniam tollunt, & vocem amissam restitunt spirituosa lingua illita, ut spiritus liliorum convallium, spiritus cerasorum nigrorum, & alia, quæ recensuimus. Vel collui potest os pio hominibus tenuioris fortunæ decocto salvia in vino. Vel confici potest gargarismus ex decocto roris marini, salvia, radicis angelica, pyrethri, sinapi, caryophyllorum, qui cum syrupo florum paralyti. edulcorari potest.

Si vesicæ musculus, sphincter appellatus, paralyti corripitur, (cognoscitur, quia urinam non continet, sed profluit) curatur medicamentis antiparalyticis, quibus additur terebinthina, balsamus Peruvianus liquidus, trochisci de alkakengi sine opio, & in ejus regione fons adstringens applicatur. Potus sit è radicis cyperi, galange ana 3. ij. calami aromatici, nucum cupressi, balanstiorum, myrti, cupularum glandium, radicis sigilli Mariae, consolida majori, ana 3. j. gallarum thuris, seminum agni casti, ruta ana 3. j. fiat decoctum in vino rubro pro potu ordinario. Omnibus frustra tentatis, & nihil, vel parum proficientibus, hoc expertum exhibe:

4. Glandium 3. j. galange 3. 8. thuris 3. ij. coque in vin rubro, aqua ferrarior. lib. ij. & pro potu exhibe.

Si penis in paralytim incidat, tollitur per anti-paralytica, & foveatur lixivio cineris priapi cervi, & tauri, ac ea præscribenda sunt medicamenta, quæ virilitatem extingunt curant, ut suo loco dicemus.

Si ani sphincter resolutus sit, clysteres siccantes, & adstringentes id usum veniant, & fiat sequens sustitus, ut

4. Cortic. pini 3. j. cortic. thuris 3. 8. picis, colophonie thuris, mastich. ana 3. ij, castorei 3. j. rasura cornu cervi 3. 8. m. pro sustitu.

Multoties paralytis ex colicâ oritur, & tunc purgantia vehementia, quæ agrum convellunt, prorsus vitanda sunt. Ex purgantibus adhibetur Diatartarus dosi convenienti, deinde tertio quoque die sudores provocentur. Decoctum sassafra, aqua liliorum convallium, primule veris multum hic potest; juvat nimirum ventriculum, & intestina, unde mali initia, ut suo loco dicemus.

Quod si ortum habeat paralytis à narcoticis temerè usurpatis, vel à mercurio, vel ab aliquâ aliâ causâ, ad has respiciendum est remediis suo loco adducendis.

C A P U T I V.

De Catalepsi.

I Ure optimo post apoplexiam de catalepsi agere debeamus, quæ est appoplexiæ species, cum qua quandam sortita est affinitatem, sed immediate de paralyti tractavimus, quia hæc illam quandoque veluti peditse qua sequitur.

Catalepsis nonnullis κατὰ λέξις dicitur, aliis congelatio, quasi congelati rigent, quibusdam stupor vigilans cum rigiditate, quia hoc correpti morbo sensus expertes redduntur, & motum in toto corpore amittunt, & licet multi has voces inter se differre asserant, tamen nostrâ sententiâ unum & eundem significant morbum; describitur verò, quod sit repentina animæ & corporis detentio cum sensuum labefactione, & totius immobilitate, quâ correpti eam membrorum positionem retinent, quam ante invasionem hanc habebant, itâ ut si reperiantur sedentes, stantes, vel scribentes, eandem figuram post correptionem retinent, ac tantum profundæ speculationi inhærere videantur; impulsî tamen nec sensum nec motum voluntarium habere deprehenduntur.

Appellatur hic morbus stupor in genere, qui cum vehementior, & validius incumbat; & producat à Græcis ἐνσάσις dicitur, à latinis excessus, & est privatio officiorum animæ sentientis, moventis, & intelligentis; fit enim ecstasis, quando intellectus, & imaginatio usque adeo abducuntur à corpore ut corpus veluti desertum animâ remaneat, atque tunc sit, ut ecstasiorum corpora in eo jaceant situ, in quo reperiuntur, sine nullo sensu, ita ut etiam puncti non sentiant, ut relatum est de quâ plurimis, qui in contemplationes rapti non moveantur, neque sentiant. Quî hoc fiat disquirendum est, meâ sententiâ fit, quia homines tametsi oculis spectent res ipsas, nisi sensus communis advertat. sensus operari non videtur, & ratio est, quia animalia moventur propter imaginationem, ubi imaginatio cessat, & motus, ut videre est, quod sæpè homines inter ambulandum quiescant, quia imaginatio avertitur, & ab intellectu avocatur. Hoc ita perperis, non aliunde hoc evenit, quia sensus communis, imaginatio, & aliæ operationes statim fiunt, & ubi cessat sensus communis, statim cessat sensuum operatio, & ubi tollitur imaginatio statim tollitur & motus. In hoc affectu statim illæ operationes feriant, & propterea in eâ figurâ, in quâ invenitur homo eo tempore, in eodem etiam durante

durante morbo, remanet. Hinc vulgò usus obtinuit, ut ii, qui omnibus animæ sentientis, moventis & intelligentis functionibus privati, & quasi mortui jacent, postquam evigilant, mira, quæ audierint, & viderint narrant, ecstatici nominentur.

Hic monendum censemus, quòd Hippocrates nomine ecstasis quidem semper intellexit vehementem mentis emotionem, ac delirium, quod est de mentis potestate exire, aut vehementer mente moveri, & delirare, ac vehementer insanientibus, phreniticis, ac maniacis passim tribuitur.

Ecstasis vel est vera, cum mens ad cœlestia contemplanda abstrahitur, solet hic affectus quandoque à causâ divinâ proficisci, ut sunt Sanctorum ecstases, quos ad plures cubitos supra aërem elevatos fuisse ad divina mysteria contemplanda, & cœlestia arcana videnda legimus, vel dicitur raptus, ut de Divo Paulo fertur epist. 11. ad Corinthios. cap. XII. Scio hominem in Christo ante annos quatuordecim, si-
ve in corpore nescio, si-ve extra corpus nescio, Deus scit, raptum huiusmodi usque ad tertium cœlum. Et scio huiusmodi hominem si-ve in corpore, si-ve extra corpus nescio, Deus scit; quoniam raptus est in Paradisum: & audivit arcana verba, quæ non licet homini loqui. An corpus non modò animæ facultatibus, sed ipsâ animâ privari possit, Theologis discutiendum relinquitur. Vel est Dæmonica ἐκστασις ut sagarum saltus. Vel est naturalis, quæ somnia sua ob imaginationis contentionem verè accidisse putant, apud inferos multos damnatorum animas vidisse, in purgatorio cum multis animalibus illis in cruciatibus detentis allocutos fuisse & tali, ac tali indigere suffragio; item in paradiso angelorum choros, beatorum sanctorum animas vidisse, & sic bardis, & credulis imponunt.

Signa.

Hujus stupendi, & rari affectûs signa sole clario-
ra sunt: æger namque actutum impetitur, obmutescit, rigescit, veluti Marpesia cautes, & quasi Gorgone capite percussus lapidescit, fit immobilis, sensus, & imaginatio intercipitur, ac in eodem situ permanet, in quo offenditur; sic vigilantem, stantem, bibentem, edentem, scribentem, legentem in eo immotum servat, ac si saxea esset effigies, Æger non audit, non videt, & apertos servat oculos; eosque fixos, & immobiles, palpebris rigentibus, quæ nec ad minas clauduntur, nec ad motus manibus, nitentur, quod certissimum indicium est penitus nihil eos intueri. Hoc militat in legitimâ Catalepsi, in quâ nihil audiunt, nihil vident, estò oculos apertos habeant, quia mens aliò attendit. In spuria alii audiunt, & vident, sed loqui non possunt, recordantur, & post narrant, siquid ori ingeratur, diglutiunt. Sic Gal. Comm. in 1. prorreth. sect. 2. partic. 36. cujusdam condiscipuli sui historiam proponit, qui cum assiduo studio se fatigaret, catalepsi correptus est: Iacebat, inquit, veluti lignum prorsus inflexus, rigidusque, atque extensus, videbatur oculis apertis nos ita intueri. ut ne conniveret quidem, nihil tamen loquebatur. Is quoque tempore eodemqua loqueremur, audire se dixit, quamquam non evidenter, clarèque, nonnulla item & memoriâ tenens referbat: presentesque omnes sese conspiciere dixit, ut quorundam actiones recordatus exponeret: sed neque loqui posse, neque membrum ullum movere. Quidam etiam movere manus visi sunt. Alii si impellantur, ambulant: Milites in obsidione Metensi hanc in manibus tenuerunt, equites turmam sequebantur non minus quàm non congelati. Quidam etiam somnia se vidisse referunt. Fernelius lib. 2. de morborum partibus duas refert historias, & omisâ unâ in altera memorat: Alterum mortui ritu jacentem invisit, qui neque cernebat, neque audiebat, neque compunctus sentiebat quicquam. Facilis tamen inerat respiratio, & quicquid ingerebatur, promptè vorabat: è lectulo sublatus, solus insistebat, impulsusque in-

cedebat, & quocumque vel manus, vel brachium, vel crus inflecteretur, illic quasi fixum, vel stabile permanebat; expressam quandam dixisses levem, aut arte progredientem statnam.

Respiratio adhuc integra, & illæsa servatur, sed ita ut per intervalla sæpè magnus spiritus ducatur, quod ex costarum, & ipsius abdominis elevatione observatur, quia spiritus in sufficienti quantitate in organa respirationi dicata influunt, sanguinis circulatio viget, quod ex pulsu naturali simili sanguinem in corde legitimè efflorescere, fermentari, & per pulmones liberè circulari apparet. Ex legitimâ sanguinis effervescentiâ in cerebro spiritus generantur, fluunt ad pectus, & respiratio liberè peragitur, Alvus, & urina supprimitur; expultrices sopitæ, nec excrementorum stimulum sentiente.

Distinguitur catalepsi ab apoplexiâ, quia apoplectici pulsus habent parvos, & celeres, sed sine febre: Cataleptici habent majores pulsus, & non sine aliquâ febriculâ. Distinguitur à lethargo, quia lethargicorum pulsus sunt debiles, molles, inæquales: catalepticorum verò sunt majores, & minùs molles. Postmodum lethargici semper habent oculos clausos: cataleptici plerumque apertos. Distinguitur ab omni animi defectu, quia in animi deliquiis agrotantium corpora sunt frigida, & calor cadaverosus est: In catalepsi corpora sunt calida, & color floridus est.

Veterum Causæ.

Hujus intricatissimi, & admirandi affectûs causa aded intricata est, ut veram adinvenire rationem difficillimum censeatur. Rancidæ medicinæ professores cum Antisignano Galeno assignant nudam intemperiem frigidam, & siccam, vel cum humore frigido, & sicco conjunctam, hoc est melancholico. Fernelius deceptus, à pituitâ, & bile fieri putavit, sed reverà in Galenistarum opinamento vera catalepsi ab his humoribus non fit, sed, ut perperam putant, coma vigil. Hæc intemperies frigida, & sicca posteriorem cerebri partem occupat, eam constipat, & condensat; undè nervi, qui ab eâ oriuntur, etiam condensantur, & tensi, ac rigidi evadunt. Talis intemperies ab externâ, vel internâ causâ producta totum nervosum genus occupare potest. Externæ causæ sunt frigidum, & siccum anni tempus, veluti autumnus, inter quas regio censetur. Item ætas senilis, & qui melancholico abundant humore, huic affectui obnoxii sunt; eapropter puerilis, & juvenilis ætas huic morbo non subjecta est, cum humore melancholico hæ ætates non graventur, & eòd Galenus, & Aëtius hanc affectionem in juvenibus sese vidisse narrent, non fuerunt veræ Catalepses. Victus ratio, & potus magnam huic morbo ansam præbent, & Galenus aliquos solo aquæ refrigeratæ potu in hunc morbum incidisse refert. Vehementes animi motus, ut curæ, mærores, magnam hunc morbum producendi vim habent. Causæ internæ sunt morbi diuturni, & præsertim morbi melancholici, ut quartanæ.

Catalepsi causæ à Galenistis assignatæ sunt meræ nugæ, & aniles fabellæ, ac proindè tantam frigiditatem, & siccitatem in vivente corpore reperiri impossibile judicamus; Si enim in externis partibus quippiam congelari, & indurari debet, hoc necesse est, ut à summo gelu fiat: ergo tanto magis in partibus internis, quæ calidæ sunt, si quippiam congelari debet, fieri non potest, nisi à re summè frigidâ. Sed quis in corpore vivente gelu, & frigus usque aded summum imaginari audeat?

Ad causas procatarticas referunt Galenici aërem frigidum, pluviam, glaciem, nivem, & itinerari per loca nivosa, & nimis frigida, ut per Alpes. Verum estò verum sit, multos, qui per Alpes, & similia loca hyberno tempore itinerantur, ita congelari, ut partes extremæ moriantur, tandè sphacelo corripiuntur: tamen planè alterius generis est congelatio, quæ fit à frigore hyberno, quàm de quâ hîc sermo est. Nonnulli huic referunt etiam contactum torpedinis pisci-

cis, fumum vel inunctionem argenti vivi. Verum, & ista omnia potius stuporem in sensu tactus, quam Catalepsim inducunt.

Julius Cæsar Scaliger animæ hunc excessum, vel à functionibus abcessum, aut absistentiam provenire scribit percussis spiritibus, aut receptis in intimos cordis sinus. Verum si catalepsis hoc modo fieret, animi affectus, & Syncope potius, quam catalepsis excitaretur.

Sennertus novam excogitavit causam, quam dicit esse spiritum quendam congelantem, à quo spiritus animales figuntur, & immobiles redduntur. illam autem vim congelativam ab intemperie frigida, & sicca dependere negat, sed à qualitate quadam occultâ exoriri autumat, hujusmodi spiritus congelantes in macrocosmo reperiuntur, ut in fulmine, à qua interdum homines rigidi, & veluti congelati redduntur; quemadmodum refert *Cardanus* octo melfores sub quercu cœnantes, fulmine percussos fuisse, & eandem figuram corporis servasse, ut unus comedere videretur, alter manum poculo admove, alius bibere, licet omnes essent exanimati. Vulgò etiam fertur vinum in dolio à fulminis spiritu interdum congelari, in terræ motibus aliquando spiritus quosdam è terrâ erumpere, à quibus homines, & reliqua animalia repente consistunt, & rigida manent.

Hoc *Sennerti* inventum non esset omninò rejiciendum, nisi ille hanc unicam catalepticos causam statuens, reliquas omnes expugnaret. Neque ulla necessitas cogit ad causas occultas confugiendi, quando manifestæ habentur, talem producendi affectum capaces, ut infra dicemus. Præterea fulmine tacti non catalepsi moriuntur, sed ictu oculi usti in cinerem rediguntur, ut ex tactu patet, ideoque eandem mortui servant figuram. Insuper *Sennertus* hujusmodi spiritum congelantem ab humore melancholico excitari dicit, ac proinde illius sententia à vulgari parùm distat, quæ humori aut vaporis frigido, & sicco, atque adeò melancholico catalepsis genescim tribuit.

Michael Ettmüllerus de catalepsi genesci scribens inquit: *De Catalepsi seu ut alias vocatur Catoche quid dicam, ferè nescio. Et infra: In his quomodo verè spiritus animales sint constituti, vel quodnam eorum speciale vitium ferè nescio. Fixatos eos esse minusque mobiles, quàm naturaliter esse debent, certum est, simul tamen etiam eos continuo motu membra agitare, & animare, ex eo confirmatur, quod tales stent, sedent, impulsu progrediantur, & semper antequam figuram retineant, utut ipsi etiam hoc nesciant, hoc fateor me nescire.* *Ettmüllerus* laconicè per verbum nescio catalepsis causam assignavit, ne aliorum medicorum censuris redderetur obnoxius, & reverà verbum nescio quempiam à tricis eximit.

Nonnulli meditatores è telluris cavernis spiritus erumpentes homines & bruta repente in lapideam duritiem convertisse: similem spiritum catalepsim inducere sanxerunt. Cæterum ignotum per ignotius procedit, nec quis sit talis spiritus, assignant, credimus esse de qualitatis occultæ naturâ, nec unquam tales homines, & bruta in lapides verfos comperti & observati fuere, sed tantum, apud *Ovidium* legimus in metamorphosis.

Chymicorum soboles sulphur narcoticum spiritus animales figens accusant. Verum ab hoc sulphure narcotico soporosi, & non cataleptici oriuntur affectus. Nonnulli chymici hanc spirituum animalium congelationem, à mercuriali principio deducunt: Alii considerantes Mercurium currentem à Saturno dicto citius coagulari, & in duram cogi massam: statuerunt à Saturni spiritu spiritus animales coagulari, & fixari. Verum tot metallorum fodinæ, quot in humano corpore excogitant chymici, non reperiuntur, vel non facilis est illorum intra corpus infectio: vel generatio,

Nostra Causa.

Aliorum authorum de catalepsi genesci sententiis ad nostram adducendam deveniamus oportet, pro quâ supponimus fluidi naturam in partium componentium rotunditate, lævitate, & æquiponderatione consistere. Rotunditas, & lævitas particulis inservit, ut facile una super alteram excurrere possit; nulla enim figura figurarum aptior est ad fluendum, quàm rotunda, & lævis, Equiponderantibus corpusculis opus est fluido, ut liberè expositum, in plano Horizontali se adæquare possit, quod illi non accideret, nisi ejus particulæ eadem gravitate essent præditæ.

Verum unâ, aut alterâ ex his conditionibus à fluido ablata, vitatur fluiditas; si enim fieri posset, ut particulæ fluidi corporis, ex rotundis cubicæ reddi possent, certè fluidum amplius corpus illud non erit, quia figura ista ineptissima est ad motum, & à sphaerâ quammaximè distat, neque levigata est, quia quatuor habet angulos solidos. Si inæqualis ponderis essent, non explanarentur ad planum Horizontale, sed potius dum unirentur, in acervum reddi possent, quod fluidis corporibus accidere est impossibile.

Tribus hisce conditionibus etiam stantibus, potest fluidum solidum fieri, ex novorum scilicet corpusculorum ab extrinseco advenientium admistione; quæ quidem novæ particulæ inservire possunt veluti tot cunei firmandis partibus fluidi; sed quænam figura cunei similior sit, quàm solidus triangulus? nescimus.

Corpuscula triangularia in toto naturæ orbe nitrosa sunt, & fluidam substantiam congelare possunt teste autopsiâ, & *Willisio de fermentatione cap. 12.* sese insinuando in porulos illius cuneorum munus exercent, & mobiles fluidi particulas firmas reddunt; quomobrem corpus necessariò ex fluido fiet solidum.

His secundum naturæ principia, quæ vera sunt, stantibus, genuinam catalepsis causam statuimus: Nervorum principium in suis porulis à corpusculis nitrosis inibi à sanguine depositis, vel ab æris inspiratu, vel à potu, & cibo genitis, observatur, & obstituitur, imò ipsæ nervorum valvulæ rigiditate percussæ ardè clauduntur; undè spiritus animales rigido carcere clausi per nervos in artus, & musculos propter interclusam viam fluere non possunt, imò missi ante morbi invasionem redire non possunt ad regiam, sed hinc inde excurrentes nervos, & musculos inflant, vel quandoque denegato vehiculo, nempe succo nerveo fluido; qui à nitrosarum particularum influxu, quasi gelatina redditur, in quâ spiritus animales veluti fixantur, & excurrere nequeunt, undè rigida, & immobilia tota membra redduntur, & hinc animæ, & corporis cum omnium sensuum labefactione derensio oritur, omniumque functionum munia intercipiuntur, & motus, & sensus voluntarius perit, quia spiritus animales ad has non influunt partes. Hinc in regionibus glacialibus, & frigidissimo anni tempore frequens est catalepsis; in his enim magna particularum nitrosarum ubertas reperitur.

Prognosis.

Morbus hic sicut rarissimus est, ut multi seniores medici nunquam illum viderint, ita periculosam instituit prognosim, & nisi tempestivè agris occurratur, mors præforibus adest, quia nobilissimam aggreditur partem, cerebrum nempe, & spiritus animales intercludit, & pro majori, vel minori symptomatum procellâ, majus, vel minus vitæ periculum portendere solet, & difficiliorem, vel faciliorem admittit curationem, & catalepsis exquisita semper lethalis est, notha verò non ita. Sic spirandi difficultas, & interceptio, oculorum distorsio, excrementorum suppressio, & tandem summa virium imbecillitas morte morbum finiunt; intereunt enim cataleptici siye per virium exolutionem, siye

sive per suffocationem, ubi adeo motus cohibetur, ut respiratio supprimatur. Catalepsis sæpissime in apoplexiam, epilepsiam, aliosque soporosos transit affectus, & tunc periculosissima est.

Si febris lentæ, & quartanæ, vel alii morbo acuto superveniat, quia vires à pristino morbo fuerunt detritæ, penitus sub novo collabantur necesse est, exitialis censetur, & ejusdem quoque exitij est, si senes arripiat. Contrà verò juvenes viribus adhuc pollentes non difficulter ab hoc extricantur morbo. Solet quandoque hic morbus in phrenitidem, vel lethargum degenerare; Si in phrenitidem, æger sese movere incipit, quodam motu inordinato, brachia jactat, manus capiti admovet, obloquitur, & vana quædam semper profert; si in lethargum, æger stertit, clausos oculos tenere incipit, & floridus color vel deperit, vel in pallidum, & cadaverosum transformatur. Tempus, intra quod sive ad mortem, sive ad salutem terminatur morbus, breve est: si catalepsis itaque ad salutem terminatur, æger crepitus emittere, & jam sapere incipit, aliquorum recordatur, quod est optimum salutis principium, & ipse melius sese habere fatetur, & catalepticorum curatio nisi maturè acceleretur, torpidi remanent.

Veterum Curatio.

Institutâ victûs ratione, mucidæ medicinæ professores secundam medicinæ partem lustrant, desumptâ indicatione ab intemperie frigida, & sicca, medicamentis calidis, & humidis utuntur, & imprimis clysteribus podicem stimulant, sed in paroxysmo incalsum laborant; expultrice namque soporâ, alius clysterum stimulum non percipit. Postmodum terrificis clamoribus, extremarum partium frictionibus, arctissimisque ligaturis ægrum excitare conantur, sed frustra saxeum simulacrum omni sensu, & motu destitutum excruciant. Cucurbitulis affligunt ægrotum, & præcipuè plures magnâ flammâ cervici admovent, sed ægro terrorem, & expergescentiam non incutit ignis, ac attrahendo humiditatem, adaugent siccitatem, & peritæ redditur morbus.

His peractis, ad sanguificinam deveniunt, & sanguinem ex cephalicâ effundunt, verum nos à sanguinis missione non abhorremus, sed magnâ circumspeditione procedamus oportet, nè imprudenter nostros ad orci fauces demittamus ægrotos, & eodem modo procedere debemus ac in affectibus soporosis, & eò magis in hoc, ubi causa est glaciale venenum, nè phlebotomiâ ipsum calorem extinguamus nativum, & mortem acceleremus; admodum itaque cautâ, & initâ prius consultatione mittatur, & non nisi his stantibus legibus, & conditionibus: Catalepticorum corpora sint calida, eorum color floridus, venæ rubeant, & sanguine turgant, aliâs minimè mittendus.

Ægris nonnihil ad se redeuntibus medicamenta præscribunt purgantia, quæ humorem melancholicum frigidum, & siccum exturbant. Hæc medicamenta, quæ humorem melancholicum purgant, describere futile judicamus, ideòque ne cambrem recoctam pluries apponamus, consultiò prætermittimus, cum non solum tyronibus, sed etiam lippis, atque tonsoribus pateant.

Post corporis depletionem ea præscribunt medicamenta, quæ capitis intemperiem auferunt, & ea eligunt, quæ moderatè humectant, calefaciuntque, ita sunt perfusiones super tempora ex oleo violarum, & amygdalarum dulcium cum lacte, quibus in progressu, quæ leniter discutiunt, immiscent, ut oleum anethinum, & chamomelinum. Multi in hoc morbo acria medicamenta commendant, sed ea humectantibus corrigunt, ut.

℞ Olei Vulpini, amygd. dulc. ana. ℥.j. castorei, sinapis ana. ℥.j. cera parum. m. f. linimentum.

Vel digerentibus utuntur ex oleo sambucino cum euphor-

D. Car. Mustani Oper. Tom. I.

bio, & castoreo, quibus futuram lambdoidem, & spinæ exortum illiniunt.

Curatio Nostra.

A sex rebus nonnaturalibus catalepsis curationem exordimur, & primò: Aer debet esse benignus, serenus, purus, calidus, & humidus, vitetur nebulosus, crassus, pluviosus, & præcipuè frigidus.

Cibus sit boni succi, verum solent interdum cataleptici in paroxysmo totum triduum ita jacere, quod cibum capere nequeant, & vulgares ægrotantis os cuneis aperiunt, & vi cibum immittunt, at quia cataleptici orbi sunt motu, nulla deglutitio succedere potest, & maximoperè læduntur. Insuper in catalepsi cerebrum offenditur, & cunei administratione multò magis concutitur. Alij vulgares eruditiores, ut hos nutriant ægrotos, commodissimum nutritionis modum per podicem instituunt, adhibentque clysteres nutriendos, quos nos alibi explosimus. Extra paroxysmum victûs rationem præscribimus, quæ calefaciat, & moderatè humectet, undè commendamus cibos boni succi, sed forbiles, & bibiles, ut jura consumpta, panem tritum, ova forbilia, cerebella, vel olera, quæ non sint saporis acrioris. Vitentur vaporosi, flatulenti, fumo indurati, alijque caput ferientes, insuper omnia vitentur aromata.

Potus sit decoctum aromaticum, quod caput non lædat. Vitandus est vini spiritus, & omne vinum generosum, quia caput ferit, inebriat, & cerebrum lædit. Aliqui vulgares vinum tenue, album, & aquosum concedunt: verum nos in hoc affectu, & in aliis capitis affectibus quantum fieri potest, omninò à vino abstinendum esse opinamur, quod concedendum esset, solummodò in manifestâ morbi declinatione commendamus. Tenue vinum nullatenus caput ferire credunt, atqui vinum aquâ dilutum, & tenue factum etiam inebriat, & Aristoteles maculas, quæ à vino tenui, & lymphato ortum ducunt, difficilius auferri notat, quia hujusmodi vinum magis penetrat. Præterea si vinum tenue, vel optimè dilutum alembico indatur, & levissimo urgeatur igne, statim spiritiosa vini pars ascendit, à vino itaque satius abstinere arbitramur; capropter Gal. de loc. aff. semper in capitis affectibus vinum interdicat.

Somnus, & vigilia intra convenientiæ metam coercantur, quia nimius somnus caput multis vaporibus, & scoriis replet; vigilia multos absumit spiritus, quorum vice sylvestribus cerebrum cumulat: cæterum nugosum est in catalepsi somnum, & vigiliam designare, cum cataleptici neque dormiant, neque vigilent, sed eorum status est veluti medius inter somnum, & vigiliam; extra verò paroxysmum somnus, & vigilia mediocritatem servant.

Motus, & quies sint moderati, verum de motu catalepticorum nulla fieri debet mentio, nam toti rigidi, & immobiles à glaciale veneno, velut Marpesia cautes redduntur; extra verò paroxysmum motus, & quies moderatè regantur.

Excreta, & retenta ad catalepsim inducendam magnâ potiuntur vi; fæces namque aluinæ, lotium, sudores, hæmorrhoides, menstrua, lochia, narium mucus, lymphæ, & succus biliosus suppressa, vel retenta nimia morâ putredinem capiant, sanguinem conspurcant, & spiritibus obsunt, ac proinde in naturali cursu servantur oportet.

Animi passiones magnam habent energiam in gignendis, & profligandis morbis, imò actutum plerumque ipsam mortem, ultimam rerum lineam inducere valent; ideòque Hip. 2. Epid. sect. 4. circa finem; inquit: Medicus debet curare, ut ægrotantibus secundum opportunitatem introducatur modò lætitia, modò timor, modò ira. Animi pathemata spiritibus dominantur.

tur animalibus, & hos è suo folio exturbare solent, & non ægrè catalepsi inducere possunt, hæc itaque in hoc morbo secundum opportunitatem dirigantur.

Catalepsi secundum nostram sententiam est, quod nervorum principium, eorumdemque valvulae, & ipsi nervi à nitrosis corpusculis rigiditate percussi, deobstruantur, aperiantur, & naturalem adipiscantur cavitatem, ac proinde succo nervo fluido reddito, spiritus animales, remotis obstaculis, in nervos, & musculos influere possint pro motu, & sensu impertiendo.

Remedia itaque pro catalepsi tam interna, quam externa describamus oportet, quæ si non statim, tamen sensim, atque sensim animæ interceptæ libertatem restituant. Interna maximopere emetica prodesse possunt, & imprimis nostrum Hippocras emeticum, etiam in paroxysmo, quia præterquamquod saburram in stomacho latentem eliminat, in vehementi illo concussione motu totum concutitur corpus, & præcipue caput, undè ductus referantur, & multa in capite excrementa attenuantur, & resolvuntur. Purgantia quoque extra paroxysmum locum habere possunt, sed ea, quæ à diffinis partibus evacuant, conducunt, ut *ExTRACTUM catholicum*, *pillula divina*, *de Tribus*, & alia valde purgantia, si vires constent, & juvenilis annuat ætas. Insuper ea convenire dicimus, quæ peculiariter caput purgant, ut sunt *errhina*, & *sternutatoria*, inter quæ *Gummi guajaci naturale* excellit, naribus inditum, vel *vitriolum album cum aquâ sampsiuci*, vel

℞. Sampsiuci ℥. β. hellebori albi, seminis nigella ana ℥. j. m. f. omnium pulvis subtiliss.

Sternutatoriis nihil proficientibus, admoveatur naribus *fumans spiritus salis armoniaci*, qui non solum cataleptici vitam interceptam excitabit, verum etiam mortuum, qui cum Charonte de naulo paciscitur, ad vitam revocabit.

Præterea ea conveniunt medicamenta, quæ potentissime penetrant, attenuant, deobstruunt, & resolvunt nitrosa corpuscula triangularia, quæ suo glaciali veneno in succum nerveum viscidum redditum, & obstruentem se intruserunt, & spirituum animalium commercium inhibuerunt: hæc itaque requiruntur medicamenta, quæ spirituositate suâ se insinuant, nitrosas particulas eliminant, viscidum succum extenuant, subtilient, & in suâ fluiditate naturali stabiliant, ita sunt *salia volatilia cornu cervi, fuliginis, succini, viperarum, liquor c. a. succinatus, tinctura castorei cum syrupo de cinnamomo* sigillatim, vel unitim, juxta medici libidinem, exhiberi possunt, vel cum diamoscipilulæ efformati. Inter hæc etiam *salia volatilia acriora* tum ex plantis acrioribus, tum ex aromatibus longè præstant. *Silvius*, *sal volatile oleosum* ex herbis tanquam præstantissimum commendat, cujus compositionem tradere non piger.

℞. salis ruta, vel hymi ℥iij. fixi ejusdem ℥. ij. olei destill. ejusdem ℥. iij.

Facito ex his saponem, & levi calore digere, postea in phialâ sublima sal volatile oleosum.

Item *Spiritus salis armoniaci cum aromaticis, ut cinnamomo, nuce myristicâ, caryophyllis destillatus*, & exhibitus miracula præstat. Sequens *spiritus compositus pro catalepsi* arcanus existimatur, ut.

℞. Vini sublimati lib. β. olei cinnamomi. thimi. macis ana ℥. ij. fœniculi ℥. β.

Stent simul tamdiu, donec spiritus olea absorberit, & tunc adde,

Spiritus salis armoniaci ℥. iij. & ex longâ phiala ex arenâ destila, & ad usum serva.

Balsamum sanguinis humani ex nostrâ descriptione in *Mantissâ apud Hadrianum Amynsicht* non possumus non commendare.

Non desint interea medicamenta externa, quibus nucha, & spina dorsi inungatur, sed hæc sint & *spirituosa & linimenta aromatica*, ut

℞. ol. nucis myristica per express. laurini essentialis ana ℥. ij. ol. succini, lavendule ana ℥. j. ruta destill. ℥. ij. axungia castorei ℥. j. m. f. linimentum.

Vel ad vitanda pingua:

℞. Spiritus cerasor. nigr. aqua Regina Hungar. ana ℥. β. tinctura castorei ℥. β. spiritus c. c. formicarum ana ℥. j. m. pro linimento.

Clysteres extra paroxysmum cap. de Apoplexiâ descripti conveniunt, in ipso verò nequaquam, quia omnes excretiones sunt suppressæ ob membrorum rigiditatem, & expultrix sopita jacet. Cauteria tam potentialia, quam actualia repudiamus, quia vita intercepta extrinsecum non sentit cauterizantem, & estò quandoque juvisse legamus, hoc per accidens, & non per se arbitramur.

C A P U T V.

De Incubo.

Qui per somnum se ab aliquo invadi, prægrandi aliquâ mole incumbente opprimi, & ferè suffocari putat, adeò ut nec loqui, nec ullâ ratione moveri possit, illum incubo laborare judicablis. A latinis dicitur incubus à mentis, sensuumque incubone. Græcis ἐπιδαῖμος ab insiliendo nomen habens, quod hoc morbo correpti se ab aliquo invadi, atque ab onere incumbente premi somnient, cujus affectionis tamen recordantur expergefacti, falsamque illam imaginationem fuisse agnoscunt. Vocatur Strangulatio, quia, qui hoc laborant malo, sub primum somnum onere se aliquo opprimi, & suffocari somnient, & estò clamare, & alios in auxilium vocare velint, non possunt, neque etiam manus ad onus hoc, quo se opprimi somnient, amoliendum, & amovendum liberè movere valent. Dicitur suffocationis species, quia hoc laborantes malo in somno à magnâ mole suffocari putant. Asthma nocturnum, quia correpti magnâ loquendi, respirandique difficultate laborare falsò imaginantur. *Plinius lib. 25. cap. 4.* vocat interdum suppressiones nocturnas, interdum Ludibria Faunorum, & Satyrorum in quiete, & sic Faunos, & Satyros hujus merbi auctores autumant: Undè hoc correpti malo interdum veluti fugere, & aliquem sese amplecti, & quandoque ab aliquo ad libidinem comprimi arbitrantur. Delira antiquitas, quam stolidum sequitur vulgus, in dæmonem, assumptâ facie humanâ, hujusmodi ludibria, quæ contingunt, refert. Hinc forsan ortam esse opinamenti occasionem de dæmonibus incubis, & succubis, de quibus aliqui auctores mentionem faciunt, arbitramur, dæmones scilicet assumptâ pulchri juvenis formâ, & humano semine, mulieribus se commiscunt, ab incubando incubi dicuntur, & assumptâ pulchræ mulieris facie, viris succumbunt, & muliebria patiuntur, succubi vocantur. Cæterum nos adduci non possumus, ut dæmones mulieres comprimere, easque gravidare, & viros rem habere cum dæmone, & dæmonem implere posse credamus, cum hi factus ab orbe condito ad nostrum usque ævum nunquam reperti sint.

Merlinum ex Dæmone, & fœminâ Anglicanâ natum fabulam, & merum præstigium arbitramur, & veneficam ejus matrem in dæmonis, cui addicta erat, gratiam tantum protulisse mendacium ad hominum mentes præstigandas; ut historiis proditum est: quæcumque etiam historiæ à variis authoribus conscriptæ aliud commonstrant, & vana omnia videntur, nec aliundè originem suscepisse, quam ex humanâ vanitate, & novitatis desiderio, ex eventuum naturalium ignorantia, aut eorum negligentia, qui harum inquisitioni profecti fuerunt: sicuti de naviculâ cygni, de muliete crinibus apprehensâ à juvene in mari natante, de Magdalenâ angillâ Germanicâ à dæmone gravidâ, de Merlini matre &c.

Unum

Unum tantum credere possumus, quod si innupta, vel vidua, quæ casta, & devota censetur, clam gravidata fuerit, jurejurando, & fallacibus lacrymis nunquam hominem in pudoris sinum admisisse asseveret ob mortis metum, gravidata interrogetur, an noctu inter dormiendum aliquo onere adeo premi senserit, ut neque loqui, nec se movere potuerit, somniaverit, illa data hæret occasione, ut se sanctam testam rueatur, & cunctanter a dæmone, gravidatam fuisse sanguine junctis suadetur, ut mulieris famæ prospiciatur. Præterquamquod dæmonem incubum dari, humanam formam, & semen assumere, comprimere, & gravidare mulieres adeo vulgatus est rumor, ut lippis, atque tonforibus pateat. Est itaque metum inventum, opportunum, & impune in clandestinis Veneris furtis pro mulieribus remedium, nec famæ detrahitur, esto dæmonis uxor extrinsecè denominetur mulier, quod illi parum refert. Verumenimverò D. *Augustinus* de incubis, & succubis de *Civitate Dei* lib. 15. cap. 23. meminit, ideoque an sit, vel quâ ratione fiat Theologis catholicis remittimus, cum non sit hujus loci hæc disquirere, & nos de hujus morbi causâ naturali tantum inquiramus; non tamen, ut diximus, calidas mulieres ad tuendam æstimationem, vitandamque meritam necem ab incubo occasionem usurpare negamus. Hisce in nostris regionibus circa incubum abusus invaluit, & antiquitatem sapit; quotiescumque enim quis incubo corripitur, dicunt Monachellum (qui multis reperitur domibus, & præpuè ubi versatur) sub primum somnum, quia tunc somnus gravior est, suo onere comprimere, fortiter amplecti, & penè patientem suffocare, qui nec suffocare, nec auxilium querere, neque onus, quo opprimitur, manibus avellere valet, & hinc lubentè mulieres, & præcipuè puellæ hoc laborant morbo, nec extra rem hujus opinamenti inventores loquuntur, desumptâ occasione a dæmone incubo, nam sæpèpius dæmon in Monachum, & Monachus in dæmonem transformatur.

Definitur ab aliquibus authoribus esse parvam, & tempore somni factam velut apoplexiam. Dicitur parva, quia parum durat, & citò liberantur patientes expergefatti; nam motiva vis redit, remanente præcordiorum anxietate, & cordis palpitatione, & non rarò etiam diaphragmatis celeberrimâ, & violentâ vibratione. Fit tempore somni & præsertim primum somnum ob vapores à stomacho magnâ ciborum copiâ, & indigestionibus infarcto elevatos, & præsertim post in dorso decubitu, in vigiliis tamen nunquam accidit. Dicitur tandem velut apoplexia, in quâ sensus, & motus deperduntur, sed huic assimilis, in apoplexia n. ex toto sensus & motus amittitur, & nulla est imaginatio: in incubo diminuitur motus, tantum adest imaginatio, sed depravata, & tunc temporis non possunt se movere ægri, læsamque habent respirationem cum metu strangulationis; imaginantur enim se ab aliquo hoste invadi, vel à Monachello, vel à sagis, vel spectro vel dæmone incubante, vel ab aliquo pondere suffocari, & taliter supprimitur respiratio, ut si tempore vigiliæ aliquis aliquo gravatus pondere, prope esset ad necem. Hinc depravatur loquela, dum loqui nequeunt, sed sonum inconditum, aut boatum, aut saltem sonum confusum proferunt.

Breviter tamen describi potest, quod sit ingens imminutio motus naturalis, & partium voci, & respirationi inservientium, nervorum imprimis phreneticorum, & recurentium dictorum à prohibito spirituum per eos influxu dependentes; cum falsâ imaginatione molis gravioris, sub specie spectri pectori incumbentis.

Virgilius incubum 12. *Aeneidos* describit his versibus.

*Ac veluti in somnis, oculos ubi languida pressit
Nocte quies, nequicquam avidos extendere cursus
Velle videmur, & in mediis conatibus ægri
Succidimus, non lingua valet, non corpore nota
Sufficiunt vires, nec vox, aut verba sequuntur.*

D. Car. Musitani Oper. Medic. Tom. I.

Non inutile erit illam solvere quæstionem: An scilicet incubus vigilantibus evenire possit, sicut dormientibus accidit? Pro qua nequaquam posse contingere dicimus, nam vigilantes non ita falluntur circa imaginationem docente *Aristotele* lib. de somno, & vigilant, pravas phantasias dormientibus apparere, quæ vigilantibus non apparent. Præterea cum hujus mali non alia causa sit, quam vapores crassi impediens facultatis animalis transitum hujusmodi vapores faciliè in vigiliâ dissipantur, quod sitot, tantique fuerint ut dissolvi non possint, dum vigilamus tunc potius epilepsiam, vel apoplexiam, quàm incubum generant.

Signa.

Incubi signa ex his, quæ hætenus retulimus, adeo copiosè clarescunt; ut ferè pathognomonicè commemorata videantur, & ea esset bis recensere, at non pigebit, ut nostro instituto in unoquoque morbo, & medicina Tyronibus satisficiamus, ea in compendium cogere. Patescere hujus effectus signa tum ex ægri expergefatti relatione, cum ex concumbente cum ægro hauriti possunt. Tali affecti malo inter dormiendum magnam in præcordiis molem, sub ponderis alicujus incumbentis imaginatione percipiunt, unde impeditur respiratio, & suffocari imaginantur. Clamare, & auxilium petere frustra conantur. Assolent interdum fieri queruli, & gementes, attamen concumbentes, qui vigilant, sonum obscurum, raucum, inarticulatum, nihilque significantem audiunt; vox enim ipsis aliquando diminuitur, & interdum aboletur. Cnabant immobiles velut catalepsi correpti, & vocati non respondent. Interdum fugere, & in ipsâ trepidante fugâ amplecti, fortiterque brachiis vinciri, & nonnunquam ab insequente ad libidinem cogi, & Venerea pati imaginantur, & hinc orta est de incubis somniata opinionis occasio. Multo post tempore tandem, labore, anxietate, & facto impetu expergefatti conqueruntur ægri multa, de gravi, & magno pondere, aliaque plura aperire solent, ita tamen ut nòrint ipsis interceptam fuisse respirationem, impeditam loquelam & oppressum corporis motum. A tanto denique periculo erepti, floridus faciei color in lutidum, & sepulchralem immutatus apparet, remanet cordis tremor, & palpitatio, imò trepidationis & vibrationis motus, quia cor, diaphragma in suis motibus fuere cohibita, & somno discusso ad interrupta majora nixu redeunt munia, non aliter ac virga elastico motu ad se revertitur.

Veterum Causa.

Rhases, & *Avicennas* immediatam incubi causam esse sanguinem, at pituitosum, & crudum crediderunt; attamen inverisimile est à sanguine cujuscumque conditionis hoc malum fieri: nam corpora plethorica, & athletica, sive cacochema hoc corripere malo, quod tamen compertum non est.

Fernelius incubum solummodò ex crapulis, & indigestionibus fieri autumat, sed *Fernelij* pace plures sunt aliæ causæ hunc producentes morbum; narrat namque quidam apud *Cælium Aurelium* Romæ aliquando hunc morbum epidemium, & publicè grassantem fuisse, & multos jugulasse, quasi pestis quædam fuerit. Numquid tunc Romæ helluviabantur, & nunc minimè? Non ergò immediata incubi causa sunt crapulæ, & indigestiones.

Hujus mali causam ad aërem frigidum, & crassum nonnulli referunt; sed hanc causam inverisimilem deprehendimus, nam in regionibus uliginosis rigidâ hyeme omnes, vel saltem plures incubo corripereantur, quod incompertum habemus.

Censuit *Averroes* hunc affectum esse intemperiem materialem, id est cum humoribus conjunctam: sed esto in incubo aliquam reperiri intemperiem concedamus

mus, certum tamen est non ab illâ intemperie immediata lædi actiones, sed à morbo, cuius proprium est actiones lædere.

Humoristarum schola cum discipulis suis antecedentem causam crassus vapores elevatos à crassâ, & frigidâ pituitâ, aut humore melancholico in præcordiis, & circa hærentes, & posteriorem cerebri partem obstruentes, ac propter hos spiritibus transcurfus interdicitur, incubum producere imaginantur. Inquit quoties vapores multum crassi, & crudi à crapulâ, indigestionibus, vel pravis cibis in ventriculo non ritè coctis, aliisque primis viis, & hypochondriis turgent, & agitantur, toties thorax, pulmo, & diaphragma premuntur: præsertim verò crasso vapore illinc in fauces, deinde in cerebrum exhalante, & nervorum principia obstruente, unâ cum motu thoracis respirationis difficultas oritur, æger ab aliquo incumbente petitori onere comprimi, & sibi suffocari videtur, vox intercipitur, deinde vapor pravius imaginationis sedem irrepit, spiritibus se immiscet, phantasia visis tristibus perturbatur, & varia soporis cudit ludibria: & sicut à benignis, & suavis vaporibus cum spiritibus animalibus mistis somnia læta, & concinna oriuntur, ita à pravis prava, & terrifica, quæ mentem terrent, cudentur insomnia.

Generatur iste vapor ob errorem externum, nempe ob victum crassum, & vaporosum, ac proinde procacitæ causæ sunt nimia ciborum ingurgitatio, & hinc sequens cruditas, somnus statim à repletionem, quia tunc vapores crassiores majori copiâ ad caput elevari incipiunt, & hoc etiam accidit, dum homo supinus decumbit, nam per talem situm prompta fit in caput evaporatio, & vapores crassi facilius ad nucham, & posteriores cerebri partes, ac initium spinalis medullæ moventur, & meatus in illo decubitu nonnihil comprimitur. Incubus etiam facilius excitatur in supino decubitu ob musculorum motum, motum thoracis promoventium læsionem, motus n. iste in decubitu supino non ita liber est; unde qui supini dormiunt, facilius stertunt, quàm ij, qui in alterutrum decumbunt latus.

Primo intuitu hæc vulgarium de incubo sententia videtur optima, sed sub nostrâ Trutinâ suos patitur manes, crapulæ namq; nimis ciborum ingurgitationes, ebrietates & cruditates non sunt immediata incubi causæ, & si quandoque censetur, sunt non causæ ut causæ apud vulgares medicos; & quandoque sine ciborum ingurgitatione fit, unde aliis de causis fieri necesse est. Novimus nos quendam Sacerdotem, qui singulis quoque noctibus incubo corripiebatur, esse inopi uteretur mensâ, imò ut plurimum cubitum incanatus adibat, est solemne symptoma hypochondriacis incubus ad melancholiam hypochondriacam inclinantibus. Vermes in abdomine stabulantes pueris incubum inferunt. Præterea diximus Romæ fuisse morbum epidemicè grassantem.

Crassos imaginantur vapores à crapulis, & indigestionibus, vel à frigidâ pituitâ, & humore melancholico elevatos, thoracem, pulmonem, & diaphragma opprimere, hinc ad fauces, deinde ad cerebrum elevari, nervos obstruere, spiritus animales detineri, & vaporibus immistos varia cudere phantasmata.

Vulgares appositè, si incubi causam collocassent in humoribus pituitosis, & melancholicis; vestigassent; nam humores turgent primò naturalia, deinde vitalia viscera, & tandem ad caput scandunt, obstructionem in nervorum principio, & variam symptomatum procellam suscitare non est incredibile.

Vapores crassos incumbentes, suffocantes, & spiritus animales in nervorum principium, quasi in carcerem detrusos assignant; Cæterum meditari debebant à vaporibus tantum onus non inferri, sed potius talium viscerum inflammationem, imò spiritus animales esse tenuissimam substantiam, & posse impunè, & absque ullâ morâ pervadere hos crassos vapores, nec in

suis muniis cohiberi. Præterea in vulgarium opinamento vapores hunc affectum producentes, sunt molles, graves, & torpidi, qui suâ crassitie, & gravitate non ita faciliè ad sacram Palladis arcem scandere possunt, nec citò, ut citò fit, resolveretur morbus iste. Melius vapores agiles, & tenuiores excogitassent, nam malum hoc citò fit, & citò desinit, & durante somno durat, & factò vigili ægroto evanescit, & redeunte somno, redit affectus: non ergo vapores crassi, & torpidi, ex somno in vigiliam celeri factâ, imò ictu oculi, permutatione, tam citò & nullâ interpositâ morâ dissipari possunt, & morbus, qui citò fit, & citò resolvitur, à tenuissimâ, & volatili causâ fieri oportet, melius itaque vapores tenuissimos assignassent.

Non est itaque incubus Deus, ut de Iove, Marte, & Apolline fertur, qui multis incubere puellis. Nec semideus, nec Cupido, non satyri, nec Fauni, ut lascivi fabulantur poëtæ, & antiquitas decepta credidit, sed alio modo res se habuit, ad cohonestandam nempe honestarum puellarum famam, & celanda Veneris furta. Nec vetula, vel aliquod animal, vel monstrum in somno opprimens. Nec Monachellus fictitius, ut bardum vulgus suâ ignominia credit, sed verus furtim in cœcis demûs latebris commissus, & horâ somni premit, & suffocat. Nec Dæmon incubus, de quo ferunt, ejus coitu mulierculas concipere posse, unde homines nascuntur: id absurdissimum esse probavimus: hoc enim Deus solis concessit hominibus. Si fortè Dæmon mulierculas subagitans, masculo cuiusdam semen suffurari possit: ineptum tamen id erit ad generationem, cum subito spiritus in semine latens evanescat, ubi externum offenderit aërem, cum experientia nos doceat virum prolixum penem habentem, cum muliere coeuntem, generare non posse, cum ipso penis transitu spiritus evanescat, vel brevem neque gravidare posse ob ejusdem spiritus evanescentiam. Quomodo ergo Dæmon, estò sit Diaboli filius, raptum semen ad uterum ejaculari potest, absque eo quod spiritus non avolet? Non lamia, Striges, lemures &c. ut nonnulli ineptè putarunt, incubum producant, quia hæc quodam oblitæ unguento nocte per fenestras egrediuntur, per aëra deferuntur, longè latèque vagantes, quascumque, januis clausis, domos ingrediuntur, pueros incurvant, quandoque exedunt, in viridarijs gradiuntur, theatra colunt, tripudia agunt, sonant, cantant, convivium celebrant, concubitus cum formosis juvenibus, imò cum alternis animalibus, & ipso Dæmone exercent, & in diversas se transformant bestias. Nostris in regionibus nucem Beneventanam pro regia sibi seligerunt, ut bardum vulgus credit, & spectaculis, oblectamentis, omnibusque rebus, quibus delectantur, juxta eorum libidinem fruuntur. Item Dæmones, canes, lupos, leones, tigrides, variasque belluas, solitudines, carceres, & supplicia intuentur.

Quomodo id eveniat, disquirendum, lamia se quodam inungunt unguento, cuius compositionem describit Joannes Baptista Porta noster Neapolitanus lib. 2. *Magia naturalis*: *Puerorum pinguedinem ahenovase decoquendo ex aquâ capiunt, inspissando, quod ex elixatione ultimum, novissimumque subsidet, inde condunt, continuoque inserviunt usui? cum hac immiscens eleoselinum, aconitum, frondes populeas, & fuliginem. Vel aliter sic: Sium, acorum vulgare, pentaphyllum, vespertilionis sanguinem, solanum somniferum, & oleum simul conficiunt, partes omnes perungunt, eas antea perfricando, ut rubescant, & revocetur calor, rarumque fiat, quod erat frigore concretum. Ut relaxetur caro aperianturque pori adipem adjungunt, vel oleum ipsius vicem subiens, ut succorum vis intrò descendat, & fiat potior, vegetiorque, id esse in causâ non dubium reor. Lamiarum quoque unguentum propemodum simile tradit Cardanus: Constat pinguedine puerorum, succisque apii, aconiti, pentaphylli, solani, ac fugiline. Sed tamen dormire creduntur dum hæc vident. Hæc unguenti inunctio*

est violentorum somniorum causa, & per somnum ferri videntur in diversas regiones, atque ibi multifariam affici, prout uniuscujusque fuerit temperies, unguento adjuvante. Cui non absimile ad inducendum profundum somnum, longumque, adjungam. hinc oleum:

℞ Lolij. hyoscyami. cicuta. papaveris rubri, nigri, lactuca, portulaca ana part. iv. bacc. solani somniferi part. j. ex his omnibus f. ol. f. a. l. & pro qualibet istius olei 3. j. misceatur opii Thebaici 3. j. Hinc sumatur 3. j. vel j. ss, & duorum dierum subsequetur somnus.

Omnes operationes, quæ à lamiis peragi vulgò dicuntur, fiunt unguenti somniferi ope, quia in profundissimum habuntur somnum: tanta est imaginationis vis, & impressionum habitus, ut ferè cerebri pars ea, quæ memorativa dicitur, hujusmodi sit plena, cumque valdè sint mulieres ad credendum pronitate felices, sic impressiones capessunt, ut spiritus immutentur, nihil nocturnum, diuque aliud cogitantes. Hæ igitur operationes, & visiones nihil sunt, nisi ludibria, deliria, & phantasmata somni, ceu exinde patet, quod sæpè lamiæ conclavi benè clausæ, & somnum capessentes, maritis accumbentes, manè enarraverint, quòd varias peragrârunt regiones, fuerint in theatris, convivijs, tripudijs &c. cum tamen & à conclave suo unquam egressæ fuerint. Et tamen hæ aniles fabellæ, inania ludibria, & somni deliria, ac simulacra in somno visa sopitas deludunt, & bardum vulgus contremiscere faciunt.

Non tandè sanguis est incubi causa, non crapulæ, non aër frigidus, & crassus, non intemperies materialis, non vapores crassi à frigidâ pituitâ, aut humore melancholico elevati.

Nostra Causa.

Nos cum recentioribus dicimus incubum esse epilepsiam nocturnam, & epilepsiam parvam propter musculorum thoracis convulsiones, quæ fiunt in omnibus insultibus epilepticis; Dicitur epilepsia nocturna, quia nocturnum invadit; dicitur parva, quia brevi tempore absolvitur, & incubus confirmatus in epilepsiam degenerat, & medicamentis epilepsiam curantibus ejus perficitur curatio. Undè in epilepsiâ adest respirationis difficultas, & spuma circa os apparet, quæ in incubo nullatenus reperitur.

Est incubus convulsionis species, in quâ diaphragmatis primò, deinde thoracis musculi hominis somnum capientis ita afficiuntur, ut laboriosus exinde respiret. Est itaque proxima incubi causa omne id, quod liberum diaphragmatis motum versùs inferiora impedire potest; hoc enim primariò quoad respirationem impedito, secundariò reliqui musculi inspirationi intervinientes in motu impediuntur: notum namque est diaphragma esse primum respirationis organum. Quod diaphragma comprimit, aut saltem ejus liberum impedit motum, primò esse solet stomachus viscidus, & mucilaginosâ materiâ infarctus, quæ ab acido fermentante in flatum transit. Vel stomachus copiosis nimis alimentis confertus, vel tandè omne, quod stomachum cumulare, & expandere valet. Hinc supino decubitu dormientibus frequentior contingit incubus, quia à dictis causis diaphragma sursùm repelli, ejusdemque motus versùs inferiora dilatationis, & constrictionis impediri potest. Hinc eruiamus frugali utentes mensâ, & sobriam amantes cœnam rarò incubo corripitur: & frequentius crapulæ, vel ingurgitationibus, vel nimix voracitati, præsertim in cœnâ deditos incubo laborare; ob id incubus familiaris, & frequens pueris esse solet ob nimiam, assiduamque ciborum luscationem. Unde, qui sæpius ob voracitatem, & ebrietatem in incubum incidunt, ut levius affligantur, & facilius morbus discutiatur, non dormiant supini, ne venter diaphragma comprimat, sed elevato ca-

D. Car. Musitani Trutina Medica.

pite, & in dextero latere cubant, & sic incubum præcavent.

Pars affecta in incubo sunt nervi, & diaphragma, hi convulsi hunc efficiunt morbum. Incubi causa est lymphæ acida, quæ diaphragmatis primò nervos, deinde musculos motui intervinientes inficit, irritat, contrahit, duros, & rigidos reddit, ac motu spoliatur: postmodum in thoracis musculos se insinuat, quos inficit, & convellit; unde primò læduntur, comprimuntur, & impeditur diaphragmatis motus, & hoc impedito, quia præcipuum est respirationis instrumentum, cessat quoque thoracis, & pulmonis motus, nempe extensio, & contractio, ac sanguinis gyrus præpeditur. Et cum nervus ex intercostali, & ex eodem tunico profectus ramus laryngem moveat, à nervi intercostalis irritatione, musculis convulsis, simul etiam larynx convellatur oportet, & hinc strangulationis sensatio emanat, deinde loquela inhibetur, & sonus ab accumbente cum agrote inconditus percipitur, non secus ac in epilepsiâ adverti solet, & cum hinc sanguinis gyrena à læsâ pulmonum respiratione præpediatur, incubo correpti diu à anxietate corripiuntur.

Accidit incubus horâ somni, ac proinde faciliè varia excitantur somnia, ad id animâ concurrente humanâ, percipit namque molestiam, & juxta varias objecti molestias varia cudit somnia. Quod anima humana corporis alterationes percipiat, & pro perceptionis varietate varia cudit somnia, ex nocturnâ pollutione persuaderi potest: ij. quorum in vesiculis seminalibus sperma turgit, dum turgens foras erumpit, accidunt somnia Venerea, quasi cum hac, vel illâ pulcrâ muliere coeant. Sicut itaque ex spermatis turgescentiâ, & ejaculatione varia excitantur somnia Venerea, ita diaphragmatis motus, & thoracis impeditus dat compressionis, & constrictionis somnia rei superpositæ; Verùm hæc somnia vagi interdum certo applicantur subjecto. Anima nostra nunquam otatur, sed dum vigiliamus, vel dormimus, semper aliquid cogitat, unde dormientibus semper somniamus, & in profundissimis somnis confusas repræsentat cogitationes. Hinc incubo laborans in somno certum sibi imaginatur subjectum, & anima percipiens corporis alterationem, se premi, & suffocari imaginatur.

Sicut incubus dormientibus accidit, cur & vigilantibus evenire non potest? Nihil impedit quominus, & in his diaphragma, & reliqui musculi etiam interdum convellantur. Hujus incubi vigilantes affligentis exempla vide apud *Rhod. cent. 1. obs. 54. Smetium in miscellaneis medicis*, & alios.

Prognosis.

Incubus rarissimè lethalis est, attamen morbus non contemnendus; aliqui enim ita vexantur, ut in vitæ discrimen adeant. Pueris, & obesius utentioribus crassius cibariis frequentior est, quàm adultis, & iis, qui frugali utuntur mensâ. Suâ naturâ facilius est affectus, si rarò contingat, sed si frequentius vexet, vel præcesserint cephalici alij affectus, epilepsiam prænunciat, aut apoplexiam, aut melancholiam hypochondriacam, quandoque maniam, vel subitam minatur mortem. Pueri, & obesi quandoque hoc suffocantur malo; non enim rarum est multos hoc morbo è medio sublato fuisse tempore somni per modum catarrhi suffocativi. Si malum hoc in pejus ruat, & per noctem etiam vigilantibus eveniat, vel si dormientes adoriatur, deterius est, quia epilepsiæ propinquior, & rursùm deterius, si post expergefactionem spasmus, vel syncopa, cordis tremores eveniant, aut frigidi sudores, de ephialtici vitæ conclamatum est.

Uterum Curatio.

Vulgates medici pro incubi curatione in paroxysmo vaporem crassum cerebri meatus obstruentem discutimus;

C 3

dein-

deinde ne redeat morbus, humorem talem gignentem affectionem evacuant. Inparoxysmo, seu incubi insultu ægrum compellatione per proprium, & non appellativum nomen excitant, sed sub tanto pressus pondere, nescimus, vocantem an audiat, & excitari possit, cum vita alij vacet, & exclamantis vocem non advertat. Vellicant varias corporis partes, sed frustra, nam vellicatio cutem attingit, & morbi causam non adit; Deinde vapores revellunt, discutunt, & dissipant crassos, extrema fricando, & natale incubi solum intactum relinquunt. Forſan extremorum fricatione crassi vapores cerebri cuniculos obstruentes, evanescunt, & resolvuntur? Extrema vexant, peripheriam fricant, & morbi focus, ac centrum omittunt.

Ne morbus repetat, recurratque exacto paroxysmo, pituitosos humores redundantes si deprehendant, incidentibus, & abstergentibus, *syrupis* nempe de *stœcade*, *oximel. simpl. cum aquâ majorana*, vel *buglossa* præparant. Si melancholici exuberent succi, *syrupis de fumaris simpl. lupulis* cum aquis ejusdem conditionis utuntur, quibus flatus discutientia commiscunt. Deinde præparatos evacuant humores *pilulis Cocchiis*, de *agario*, de *lapide lazuli* &c. Vel in formâ potius utuntur *syr. de fumar. mal. vel sness. cum confectiōe hamech*, vel *diacathelicone*, aut *diaphœnicone cum decocto communi solutivis*. Has purgationes, sæpius, & per intervalla repetunt, & maximè cum motus est, ne hoc malum in alium degeneret affectum.

Post universales corporis evacuationes, si plethora dominetur, venam cephalicam, vel communem, aut hepaticam, in mulieribus, propter mensium obstructionem, saphenam, in viris ob hemorrhoidum segnitiam talum secant, & eò liberius sanguinem fundunt, quod crassiores deprehendunt. Quandoque venam frontis, aut eam, quæ sub linguâ est, ranina dicta, aperiunt. Maleferiati Galenistæ hoc malum à sanguine fieri supponunt, quod experienciâ falsum à nobis compertum est, nam plethorici tantum hoc corripere morbo. Putant sanguinem cordis ventriculis ad breve intervallum hætere, quia crassus, crudus, & pituitosus est: Sed si hoc aliquam haberet verisimilitudinem, potius syncope, quam incubus accideret. Præterea si verum hoc esset, cacochymia laborantes huic obnoxij essent malo, quod nequaquam accidit.

Interim ad revellentia recurrunt, ita sunt clysteres acres, verum caput patitur, & podicem stimulant. Quid commune cum podice caput habet? Non desunt cucurbitulæ, capitis frictiones, pectinationes, errhina, & sternutatoria, quibus innocens, & miserum ferunt caput, sed non collimant ad morbum, nec centrale incubi attingunt punctum. Caput hoc aspergunt lixivio:

℞ Hor. stœcados Arabica. betonica. majorana ana m. j. cyperis. agarici. macis ana ʒ. β. Coque in insufficienti aqua flor. ros. rubr. quantitate, & fiat lixivium cephalicum.

Denique ad vapores pituitosos, & melancholicos à capite abigendos, caputque roborandum cunfugiant, & ad hunc finem extollunt *electuarium Pliris archonticon cum confectiōe alhermes*, vel *Diambra mistum* horâ decubitûs. Utile quoque dijudicant *Diamoschum*, *Dianthos*, vel *electuarium de gemmis*, quotidie assumenda bis in hebdomadâ tribus horis ante cibum. Post cibum, ut inhibeant vapores caput ferientes, præscribunt *Diacydonium*, aut pulverem ex coriandro præparato, semine anisi, galangâ nuce moschata cum saccharo rosarum tabulato paratum. Magnificiunt capitis, pectoris, & ventriculi inunctionem ex oleo *chamomelino*, & *anetino*, sed hac inunctione veremur, ne cum sitigibus nucem Beneventanam adeat æger. Pro capitis integumento *pellam lupinam* commendant. O rem cachinno dignam. O ridiculum spectaculum. ò rictum inhumanum ex homine in lupum transformatum. Ridicula præsidia, quia ipsi ridiculi.

Pro coronide tandem incubi dæmonis ope adve-

nientis curationem subnectemus, (non loquimur hîc de Monachello, nam est fasti ominis in domibus) hæc curatio medicamentis naturalibus non perficitur, sed spiritualibus; ideoque huic malo dæmoniaco iobnoxia sacerdotem, virum religiosum superpelliceo, & stolâ adhibeant, qui psalmis, & orationibus ab ecclesiâ præscriptis de ordine recitatis, aquâ lustrali totam domum, & torum aspergat, benedicatque, deinde ephialtem patiens multis sanctorum reliquiis se muniat, ut omnis phantasia, & nequitia, vel versutia diabolicæ fraudis effugiat: sed hoc genus dæmoniorum non eijcitur nisi in oratione, & jejunio, & Deum orare debemus, ne nos inducat in tentationem.

Nostra Curatio.

Incubus cum sit brevissimus morbus curâ diætetica in ipso insultu non indigere videtur; nam resolutio paroxysmo, evanescit: atqui hujus affectûs cardo in præservatione totus consistit, ne imposterum recurrat, & curatur, ut à magnis præservet morbis. Curæ diæteticae nomine sex res non-naturales lustramus, & primò se offert

Aër, qui sit calidus, & siccus, nec terris conspurcatus expirationibus: vitetur nebulosus, humidus, & ventis turbatus. Non moretur æger sub solis, & lunæ radiis, vel ad ignem.

Cibus sit concoctu facilis, & optimi nutrimenti, ideoque se absteineat æger ab omni alimentorum crudorum, & crassorum genere, ut à leguminibus, pastâ, lacticiis, carnibus fumo induratis, flatulentis cibis, & durioris digestionis, nè materia crassa, & viscida generetur, & fermentescens in aciditate, & flatulentiam abeat. Sint cibi calidi, & sicci, qui faciliè coquantur, & distribuuntur; condianturque ijs, quæ extenuandi vim habent. Imprimis in hoc affectu summoperè crapula, repletio, & ebrietas vitetur. Vita sit sobria, mensa frugalitas, & super omnia cœna ab avarâ manu apponatur.

Si vis esse nocte levis, sit tibi cœna brevis.

Potus sit vinum tenue, vetulum, & dilutum, nam sic crescit, dulcescit, & lædere nescit, ac parcius sumendum, in quo fiat anisorum, vel cinnamomi, vel ligni sassafras infusio. Vitetur vinum firmum, album, vaporosum, austerum. Si vinum non bibat æger, levissimâ utatur aquâ, in quâ anisum, coriandrum, vel cinnamomum ebullierint. Vitetur crassa, turbulenta, & palustris, hæc namque in corporibus stagnans, viscidam, crassamque generat colluviem, & præ omnibus vitentur omnia acida.

Motus, & Quies moderamen servant, aliàs hujus affectûs occasionem esse possunt; à nimio enim motu spiritus absumuntur, partes volatiles dissipantur, & materiæ crudæ, ac viscidæ progignuntur: à nimia quiete magnus viscidarum, crassarumque materierum proventus provenit, undè hic morbus, & penè innumeri alij oriuntur.

Somnus, & Vigilia intrâ convenientiæ limites coercentur: somnus ergò diuturnus, & statim à cibo admissus, ac supinus decubitus noxius est: itaque non astutum à cibo, sed duabus exactis horis, & ultra lectum repetat. Supinum decubitus quandòque servare potest, si æger incœnatus dormitum eat. Vigilia si modum excesserit, cruditates cumulantur, & humorum crassities, & visciditas congeruntur.

Alvus servetur lubrica, menstrua, aliæque evacuationes secundum naturæ leges suis statis periodis fluant, aliter arte urgeantur, ne sanitati derogent.

Animi passiones benignæ, ut gaudium, spes &c. conciliandæ sunt, contrâ verò malignæ, ut curæ, sollicitudines, præsertim mœrores, timores, iræ, rixæ, desperationes &c. relegandæ sunt; hæ enim affectiones vitam alterant, illi molestiam inferunt, & secundum varias alterationes, & fortes impressiones varia molestia obji-

objiciunt objecta, & disparia cudunt somnia, in quibus horrenda somniorum spectra, ut lemores, striges, harpyæ, cadaverosæ facies, monstrosi rictus offeruntur. Quandoque conferre lites, conferre manus, cædes parare, ædificia conflagrare, se in cæno, & sordibus volutare, & gravi pondere se premi videtur. Vel in alto loco, & periculoso se suspensum esse imaginatur. Ablegandæ itaque sunt malignæ animi passiones, nè incubi sint causæ occasionales.

Pro nostrâ itaque incubi curatione duplici procedimus modo, uno in paroxysmi actu, altero extra paroxysmum. Incubo obnoxius æger non dormiat solus, sed semper in lecto fidum habeat Achatem, ut insultante morbo, concutiat, vellicetur, compellatur, & in tantâ vitæ compressione, & suffocationis imaginatione somno excutiat.

Exacto paroxysmo, metus est, ne repetat, & eodem insultante obruatur æger, vel in alium priori peiorem degeneret morbum; ideoque ut hæc declinemus discrimina utramque eadem curatione complebimus paginam, & unâ fideiâ duos dealbamus parietes.

Primò itaque stomachus, & primæ viæ inaniantur mucilaginosâ materiâ, & lymphâ acidâ diaphragmatis, & thoracis musculorum impediende motum deinde medicamentis antepilepticis curationem absolvimus.

Inter evacuantia emetica commendamus, ita est *Mercurii Viti infusio*, vel nostrum *Hippocras emeticum* pluribus in libris descriptum, vel *Tartarus emeticus Amynsicht*, quibus præsentanei correspondent effectus; hæc namque mucilagines, acidamque saburram ventriculo, aliisque locis infixas viâ compendiarîâ per superiora exturbant. Si ephialticus non sit ad vomendum facilis, vel vomitum reformidet, ut sit optimus, evacuationem per inferiora instituimus, ut

Extract. hellebori nigri 3. B. mercurii dulcis 3. B. diagridij gr. iij. trochis. alband. gr. j. m. & cum sufficiente quantitate olei anisorum destill. fiant pilule V. & deaurentur. Has pilulas in insultu epileptico non satis extollere possumus. Vel.

Extract. catholici 3. ij. f. pilule iij. & deaurentur.

Pilularum de Aloë ad ciceris magnitudinem duabus horis ante cibum continuatus usus certo certius incubum curat; & hac ratione multi practicautes pilulas *Aloephanginas* commendant in hoc malo. Eisdem vires, & majores, ut experti sumus, æmulantur pilule illæ sine curâ dictæ *D. Cyriaci Weberi*, quia aloë in compositione admittunt, ideoque in incubo pro præsertatione commendantur, quarum descriptio hæc est:

Xylocassia, cinnam. acuti, nucis moschata, mastiches electæ, cubabarum, ligni aloës, liquiritia ana 3. j. rosar. rubearum 3. ij. rhabarbari opt. 3. B. spica Indica 3. B. aloës succ. rosar. lota 3. iij. redigantur in massam pilularem.

Propinanda deinde sunt medicamenta spirituosa, & volatilia, quæ materiam viscidam, ac acidam lympham in diaphragmate, & thorace incidendi, attenuandi, & resolvendi energiam habent, ut *magisterium succini*, *spiritus salis armoniaci succinatus*, *sal volatile cornu cervi*, & cætera salia volatilia quæcumque.

Cætera verò, quæ huic conducunt malo, ex epilepsie curatione desumenda sunt, appropriata tamen recensemus, ut sunt, quæ omnibus palmam præripiunt, inter quæ primum tenet locum *Pœonia*; cuius radix, semen, & flores frequentius usurpantur. Radix infundi, vel decoqui potest pro potu ordinario. Ex seminibus fit emulsio, quæ syr. de pœoniâ edulcoratur. Ex floribus Ponatur Tinctura. Adjungimus ea medicamenta, quæ in epilepsiâ usitatiùs præscribimus, ita sunt *flores stæcados*, *lavendula*, *anthos*, ex quibus conservæ, vel tincturæ parari possunt, quas æger cubitum iturus ex cochleari sumere potest. Magnoperè contra incubum, & vapores nocturnos extollitur *pulvis smaragdi*, & ita exhiberi potest.

4 fœcula pœonia 3. B. Smaragdi præp. 3. j. m. f. pilule iij. & horâ unâ, vel alterâ sumatur ante somnum. Multum prodesse experti sumus aquam Cinnamomi additâ Diambrae particulâ.

Anisum in incubo appropriatum, & ferè specificum est remedium, si ejus semen sub lecti introitum comedatur, vel ejus syr. cochlear sumatur: Verum ejus oleum destillatum potenter operatur, & mira præstat in somnis truculentis, & turbulentis, si ejus olei guttæ aliquot cum aliis permixtæ post cœnam assumantur, præsertim puerorum pavores in somno minè curat; hoc namque semen, ejusque syrupus, vel oleum humores crassos incidit, extenuat, in flatus resolvit, & stomachum corrigit.

Patientis pectus, stomachus, & venter inungi potest nostro *Balsamo Catholico*; cujus compositio talis est.

2. Thuris 3. B. styrac. 3. ij. benzoini 3. iij. myrrh. elect. 3. vj. balsam. Peruvian. solid. 3. j. aloës succovirine 3. B. seminum. & flor. hyperici 3. j. moschi orient. ambræ griseæ ana. 3. B. Semina, & flores hyperici inde in vas vitreum cum spiritus vini alkoholizati lib. iij. quod optimè obsera per 24. horas, deinde decantato spiritui rubore, imbuto inde supra dicta ingredientia subtiliter in pulverem redacta, stent in infusione per xxx. dies ad solem, vel in ventre equino, vel in cineribus calidis, & hoc exacto tempore, seponere a facibus spiritum decantando per inclinationem, & in vase vitreo optimè clauso tanquam thesaurum custodi.

Catholicus dicitur hic balsamus ob universales, & mirabiles effectus, & omnibus morbis tam externis, quam internis congruit; carnes namque mortuas à corruptione præservat, & perennat, unde si vitulinæ frustum, vel hoc genus aliud ter, vel quater hoc balsamo irrores incorruptibile evadet, & in mumiam abibit, quanto magis carnes vivas à corruptelâ præservabit? Omnia vulnera tam casim, quam punctim inflata, etiam sclopetorum in qualibet corporis parte, tam cum contusione, ossium fracturâ, quam carnis deperditione, etiam capitis cum cranij, meningum, & cerebri læsione, absque Trepani usu feliciter, & tutò curat: hunc balsamum in vulnus instillando, partesque adjacentes mungendo cum gossipij imbuti applicatione, & decenti s. art. ligaturâ. Si verò vulnus sit penetrans, syringâ hunc balsamum intrude, nec turundis opus est, nam sunt ad curationem impedimenta physica, nec vulneribus emplastra, cerota, vel unguenta superponas. Hic balsamus sanguinem effusum, vel grumatum volatilitate suâ, subtilitate, & spiritualitate penetrat, attenuat, discutit, & ad insensilem transpirationem sollicitat; vel in naturalem fluiditatem, & è quiete ad motum adèò adigit, ut à venis resorbeat, & in vitæ gratiam redeat. Si suppurari incipit, suppurationem inhibet, & suppuratum in halitus resolvit. Ossium fracturas ferruminat, solutam unit carnem, deperditam redintegrat, inflammationes prohibet, easque extinguit, affectas, & circumscritas roborat partes, sanguinis fluxus impedit, tumores discutit, & dolores demulcet. Felix erit ille Chirurgus in vulnerum curatione, qui tali potitur balsamo, sed unâ infelix, quia digestivo non utens vulnerati crumenam digerere non poterit. In omnibus ulceribus in quacumque corporis parte cum materiæ affluxu, intemperie, carnis excrecentiâ, ossis carie, erysipelate, sordidis, verminosis, sinuosis, in ipsâ gangrænâ, & cancro præsentaneum, & salutare est medicamentum. In aurium ulceribus non habet simile; tumoribus adaperitis præsens est medela. Dentium dolorem solo tactu tollit, stuporem abigit, & mobiles firmat. Gingivis exesis, ulceratis, laxis, & putridis medetur. Fauces, & uvulam exulceratas curat. In omnibus oculorum affectibus promptum est medicamentum, nam si in oculos gutta una instilletur, inflammationem, & ruborem resolvit, fluxiones inhibet, lacrymas extinguit, vulnera, ulcera, & pustulas consolidat, carcinomata sanat; maculas, nebulas, preterigia, & ungues delet, imbecillitatem roborat, visum

clarificat, & cataractam prohibet. Dolores ischiadum, podagricum, cæterosque articulares frequenti inunctione si non tollit, saltem demulcet. Penis carunculam mediante syringa absumit. Solo olfactu capite dolentibus, vertiginosis, & apoplecticis succurrit. Flatus dissipat, & dolores colicos solâ inunctione externâ sedat. Catarrhalibus fluxionibus, tussi, asthmati, empyemati, phthisi, pulmonum vomicæ, & alijs pectoris affectibus præsentaneum est remedium tam ore sumptus, quam pectore inunctus. Specificus est stomachicus tam in ejus regione illitus, quam ore propinatus; stomachum n. confortat, digestionem promovet, appetentiam excitat, & omnibus morbis inde ortum ducentibus, ut intestinorum affectibus, lienteria, cœliacæ, diarrhææ, &c. subvenit. Insigne est cardiacum in cordis trepore, palpitatione, lipothymia, & syncope. Alexipharmacum est in vulneribus venenato telo influctis, morfu canis rabidi, viperæ, aspidis, & scorpionis ictu, à veneno præservat, ac proinde febribus malignis, & pestilentialibus summum est benzoar. Dosis cochlear. s. ad j. in vehiculis propriè morbum respicientibus.

Cave nè hoc in mulieribus utaris balsamo propter suaveolentia, quæ in compositione admittit, ne in hystericos præcipitentur affectus, pro fœminis itaque utere *unguento alabastrino aliquot guttis olei de castoreo, & balsami Peruviani, ac oleo nucis moschatae, & succini vigorato.*

In incubo nullam de capite mentionem fecimus, cum in capitis morbis ab omnibus medentibus collocetur, ideoque facilè in epilepsiam, vel apoplexiam degenerat. Verum est incubum in epilepsiam, vel apoplexiam degenerare, attamen causam non in cerebro latere fatemur, tanquam in morbi foco, sed aliunde advenit, ex diaphragmatis nempe motu impedito ab acidâ lymphâ, quæ ipsum, & thoracis musculos contrahit, convellit, & impedit motum, ac proinde compatitur caput, quia illud vitales spiritus ob aditum in cordis ventriculis præclusum, & pulmonis etiam motum impeditum non scandunt.

Incubus in epilepsiam transit, sed hæc suum natale solum in cerebro non habet, verum aliunde caput ferit. Sic epilepsia suppressis mensibus, vel semine in testibus corrupto exorta in virginibus, vel viduis juvenculis, vel uxoribus, quæ ignavos habent maritos, & non sunt prudentes, talis epilepsia ab utero dependet: à pluribus alijs partibus pendere potest, puta stomacho, liene, mesenterio &c. & alijs etiam partibus extremis, brachio nempe, pede &c. & pluribus succedit morbis, ut vulueribus, casibus, percussionibus, variolis, morbilis, verminibus, puerorum dentitione &c. Hinc aura elevatur vitriolata, & volatilis, & cerebrum jaculatur, verum antequam ad sacram Palladis arcem deveniat, in transitu viæ spirituum vitalium ad cerebrum pro suis muniis obeundis non taliter occluduntur, & illi parvi spiritus aciditate imbuti in cerebro epilepsiam in actu exerunt. Fit semper epilepsia sympathicè, & medentes dum non agnoscunt, partem, à qua pendet, hidiothicè evenire fatentur, & partem primariò affectam non vestigantes, infelicem faciunt medicinam magno cum ægri discrimine, in productum, & posterius curationem, & non in morbi fomitem, & causam dirigunt.

Sic apoplexia non fit in capite, sed caput compatitur, quia spiritus vitalis à sinistro cordis ventriculo per arterias aortas, & postmodum per carotides in caput non scandit, ob omninò interclusum aditum ab exhalationibus acidis, & austeris exaltatis, & hinc omnes humani corporis functiones, quæ in capite exercentur, intercipiuntur, & abolentur, & oritur apoplexia. Hoc non phantasticè adducimus, sed i. sâ autoptiâ comprobamus, & in strangua is experimur, in quibus chordâ, quâ strangulantur, viæ illæ, per quas spiritus vitalis ad cerebrum ascendit, arctè clauduntur, nisi illicò,

ruptis ligaminibus, quibus viæ illæ intercludebantur, & apertis viis, vitalis transit spiritus, & revocantur ad vitam. Hoc etiam in suffocatis, qui siquidem, aquâ rejectâ, quæ ventriculum inundat, sæpè apertius ad vitam revocantur, modò non diu in ipsâ aquâ permaneant, & ratio est, quia si vitali intercepto spiritui illicò succurratur per arteriarum, & canalium gutturalium refectionem, redit ad sua munia. Hinc meritò erui-mus facilè incubum in epilepsiam, vel apoplexiam degenerare, si minor aciditas vitriolata, incubi occasio cerebrum petat, & nervorum principium vellicet, fit epilepsia: si major, & ad ultimum exaltationis gradum exaltetur, ut vias spiritui vitali omninò præcludat, fit apoplexia.

C A P U T. VI.

De Affectibus Soporosis.

Affectuum Soporosorum nomine lethargum, coma & carum comprehendimus, & apoplexiam, quam aliqui inter hos connumerant affectus, à soporosis sejungimus. Differunt isti affectus: nam,

Lethargus, sive veteris est inexpergiscibilis dormiendi necessitas, somnusque gravis cum delirio, memoriâ læsâ, febre, pulsu forti, sed aliquantulum andoso, & faciei pallore.

Coma duplex est, vigil unum, somnolentum alterum; vigil est, cum ægri clausis oculis frustra dormire conantur, qui tamen vigilant, & quandoque delirant, quandoque verò non, atque ex levi contactu mox cum torvo aspectu oculos aperiunt, & extemplo in somnum labuntur; Somnolentum verò est pariter somnus profundus, sed patiens ab eo excitatur, oculos aperit, respondet, & mox profundè indormiscit.

Carus pariter est somnus sine febre, sed prædictis profundior, in quo æger excitatus vix aperit oculos, & interrogatus non respondet, sentit tamen concussus, & integrè respirat.

Signa.

Signa lethargi alia futurum, alia præsentem demonstrant; futurum arguunt capitis gravitas, dolor, tremor, aurium tinnitus, somnus absque insomniis, & frequens oscitatio, figura corporis inter dormiendum insueta, pulsus inæqualis, febris continua, & lenta.

Quæ præsentem patefaciunt lethargum, est somnus profundus cum febre lentâ in quo ægri profundè dormiunt, & excitati subitò iteratò in somnum labuntur. Insignis adest stupiditas, memoriæ, rationis, & imaginationis læsio, auditus infirmus, ita ut etiam si altâ voce vocent, non respondeant, oculos semper habent conniventes, creberrimè oscitant, & inter oscitandum sæpè os claudere obliviscuntur. Respiratio rara est, & debilis, pulsus magni, languidi, rari, faeces malè olent, quas excernere non recordantur: Sudant interdum copiosissimè, urinam reddere obliviscuntur, imò si iis matula porrigatur, aut non accipiunt, aut si accipiunt, mingere non recordantur, aut si mingunt, matulam reddere obliviscuntur, & sæpè etiam difficillimè urinam reddunt, & interdum lethargici mingendi difficultate intereunt. Vultus luteus est, aut lividus, lingua alba, & salivosa. Interdum salivâ redundant lethargici, ut ab ore depellere nequeant. Præterea delirium adest: excitati enim respondent quidem, sed inconditè & inconvenienter, non secus ac ii, qui naturaliter è profundo excitati somno, non adeò statim, & appositè respondere valent, sed inordinatè, & ridiculè loquuntur. Tandem usque adeò somno sepulti recumbunt, ut solâ respiratione vivere videantur, quæ respiratio sæpè fit cum stertore quodam.

Comatis somnolenti signa sunt somnus gravis, experegratio difficilis, stertor, & pulsus mollis. Discriminatur coma à caro stertore, quia in caro nullus adest stertor, sed in comate; anhelitus difficultate, nam in comate invenitur, minimè verò in caro; pulsus mollitie, quia in comate pulsus est mollis. Coma accidit tam in febribus continuis, quàm in febribus intermittentibus, ubi ægri admodum ad somnum sunt proclives, imò etiam quandoque profundè dormiunt; In intermittentibus quidem rariùs in paroxysmi principio, sæpius tamen in ejus fine, interdum tamen etiam observatur in principio somnus gravissimus. In continuis febribus communiter observatur.

Coma vigil cognoscitur, quia ægri modò dormiunt, modò vigilant, ut modò palpebras habent clausas, interdum modicè aperiunt, interdum manus movent, furiunt, obloquuntur, modò delirant, modò sapiunt, & quiescunt. Hoc coma vigil, alias appellatur Typhomania, & in febribus malignis comes esse solet, in quibus imminenti phrenitidem, vel convulsionem portendit. Adest alia affectio, quæ coma vigil æmulari videtur, appellaturque à medicis vigilandi impotentia, quæ cognoscitur, quia succedit post febres exitiales, & ferè semper in fine, & in hac affectione pulsus sunt maximè obscuri, & minimi.

Cari signa sunt: carotici profundè dormiunt, sine motu, & sensu jacent, oculos semper habent clausos, aut si aperiunt, statim claudunt, respirationem habent magnam, sed non multum impeditam; febris aut nulla est, aut maximè lenta; in vultu, & pulsu mutatio pauca, sed nihil omninò intelligunt, nihilque audiunt.

At quoniam carus pluribus aliis similis est affectibus, distinctiva adducere oportet, ne unus pro alio accipiat.

Distinguitur à lethargo, qui semper febrem comitatur, carotici verò febre non tentantur, quandoque lentà laborant. Lethargici stimulat à somno excitantur, & respondent; contra carotici puncti, & stimulat, aut non excitantur, aut excitati non respondent.

Ab apolexiâ, quia in hac valdè læditur respiratio, in caro nullatenus læditur, & solâ respiratione differunt; qui à caro liberantur, sani ex toto evadunt.

Ab epilepsiâ, epileptici namque moventur, spumam habent in ore; qui verò caro corripuntur non moventur, neque spumant.

A syncope, in hac enim pulsus admodum obscurus, & languidus est, atque facies cadaverosa, carotici pulsus magnus, & validus habent, & faciei color potius floridus, quàm cadaverosus est.

Distinguitur tandem ab uteri perfocione, quia perfocatae mulieres (homines non hoc tentantur malo) intelligunt, recordantur, & ferè sine omni respiratione sunt; in caro neque ægri intelligunt, neque recordantur, & conspicuâ fiuntur respiratione.

Carus propriè non est morbus, sed ex illo symptomatum genere, quæ ex externo fiunt errore, v. g. à nimia ebrietate: spiritus n. vini sulphureus non ritè cum humani corporis spiritibus junctus, iis tam confusè permixtus continuum infert somnum. Item opii abusus carum inducit. Fumus carbonum in conclave præcipuè concamerato, & clauso carum infert; carbones n. sulphure minerali sunt imprægnati, ac proinde figendo spiritus, carum inferunt. Item fumus Nicotianæ, quia insigniter narcoticus est, carum producit.

Veterum Causa.

Vulgares medici horum affectuum præcipuam causam esse volunt humorem pituitosum, vel aquosum in cerebro præternaturaliter conceptum, qui si copiâ non admodum magnâ copuletur, & cerebri substantiam irroret, atque refrigeret, illiusque meatus insensiles obturet, comatosum generat affectum; quod si putredinem concipiat, sive in tumorem sit collectus

sive per totam cerebri substantiam dispergatur; lethargum efficit; si in magnâ copiâ est & imbibitur à tota cerebri substantiâ, carum producit.

Causas à vulgaribus medicis allatæ displicent Hermeticis, &

Primò, pituitosus humor in multis catarrhosis maximè abundat, qui tamen his affectibus non corripuntur.

Secundò, quia hydrocephalo laborantes, quorum cerebrum totum aquâ aspersum est, neque comatosi, neque lethargici sunt.

Tertiò, sectionibus compertum est quamplurimorum cerebrum pituitâ, & aquâ fuisse repletum, qui tamen nunquam somnum præter naturam habuerunt.

Quartò, quia multi in hos incidunt affectus ex vini generosi nimio potu, qui consequenter in cerebro vini vapores calidos, & siccos habent.

Præterea frigida regionis incolæ quamplurimis sciant hujusmodi excrementis, & tamen in hos incidunt affectus, non aliter ac alij, qui in aliis habitant regionibus, cum deberent vel perpetuò, vel sæpè hæc pati: igitur &c.

Nonnulli vulgares somni causam à frigiditate provenire perperam crediderunt, quia neque aqua frigida, neque nix, neque glacies utpotè summè frigida somnum inducere possunt. Decipiuntur in opio, mandragorâ, solano, & multis aliis, quæ vim habent somnum inducendi, quem ab horum frigiditate oriri putant; ideòque vulgò frigida ultra tertium gradum statuunt. Verum si horum qualitates, & vires sedulò perpendamus, calida animadvertemus; est enim opium non tantum gustui amarum, sed acre, linguam vellicat, palatum, & fauces exulcerat, sitim excitat, odorem habet gravem, facilè flammam concipit, animum efferat, Venerem excitat, sudorem provocat; dura emollit, & discutit. Mandragora durities omnes, apostemata, strumas, omnesque tumores licet Scirrhusos resolvit, & *Dioscorides* inquit mandragoræ succum ebur dissolvere, & sic de cæteris. Videntur hi affectus à frigiditate pendere posse? Quæ frigiditate somnum inducere credunt, frigida nequaquam sunt, sed calida. Vnde styracem calefacere extra controversiam est, & tamen soporem afferre docet *Dioscorides*. Anethum calidum est, nihilominus somnum conciliat, teste *Gal. 6. de simpl. med. facul.* Lolium inter exalficientia connumerat *Gal.* & panis, in quo fuerit, stupiditatem quandam, & veluti temulentiam esitantes parit cum inexpressibili ferè somno. Vinum calidum putatur, & nimius vini potus profundum affert somnum potantibus, non minùs ac opium sumplissent, ideòque Turcæ, & Ægyptii in opii defectu, vino pro ejus succedaneo utuntur, teste *Prospero Alpino de medicinâ Ægyptiorum lib. 4. c. 1.* Vini spiritus non tantò profundior, quantò potentior somnum inducit. Nec etiam quæ calida sunt, somnum inducunt, sed ob quoddam narcoticum sulphur, quod eis inest.

Nostri Causa.

Principium chymicorum unum, videlicet sulphur; tam in mineralibus, quàm in vegetabilibus quibusdam reperitur, quod narcoticam habet virtutem, tale est in Opio, hyoscyamo, & aliis ex vegetabilibus; in mineralibus verò in vitriolo &c. Hoc in microcosmo esse probant chymici, primò ex constitutione, secundò ex commistione; ex constitutione, quia extrahitur ab homine mortuo tale sulphur; ex commistione verò, quia utitur rebus tale sulphur habentibus: alitur enim herbis, leguminibus, & frumentis, in quibus vel actu est, vel potentiâ hujusmodi sulphur; alitur quoque animalibus, quæ illis vescuntur. In lactucâ inesse actu sulphur narcoticum patet, quia cum lactucâ maturefcit, ferè ut papaver somnum inducit, quod non facit, cum tenella est quod deberet hoc

hoc magis efficere, si humiditate, & frigiditate id perageret. Præterea ex frumentis, fructibus, & leguminibus fermentatis liquor efficitur inebrians, & somnum inducens.

Cum narcoticum sulphur, vel in alimentis vel in sanguine existens exaltatur ac cerebri arcem petit, tunc cerebri pori clauduntur, & spiritus ad motum necessarium redduntur inepti ob fixationem, & somnus oritur; si non admodum sulphur exaltatum est, vel somnus naturalis, vel qui parum à naturali differt; generatur; si exaltatur magis; & etiam incenditur tunc lethargum efficit; si ad ultimum ferè gradum exaltationis provenit, coma vel carum efficit; si spiritus in totius corporis partibus existentes figit, catalepsim facit. Hinc facile controversia, quæ de somno præternaturali medicos angit, tollitur, qui aliquando febres comitatur acutas; nam cum febres fiant à sulphure, si sulphur aliud de narcotico participat, necessariò somni præternaturales generantur. Aliquando figitur vel Mercurius, vel sal à narcotico sulphure, & tunc affectus ferè insuperabiles procreantur.

Quæres quomodo probant chymici in sulphure esse vim narcoticam.

Respondetur probare primò ex vino, cujus sulphurea pars narcotica est: Secundò ex opio, cujus pars inflammabilis est etiam narcotica, quâ separatâ ab opio, opium amplius narcoticum non est.

Somnus igitur præsertim Præternaturalis neque frigoris, neque humiditatis soboles est, quia multoties; quorum cerebrum summoperè calet, & lingua siccatur, hi observantur prædictis soporosis affectibus obnoxii, ut videre est in praxi.

Hæc, quæ adduximus, præter rationem, ferè per mechanicam, an vera sint, unusquisque facile experiri potest: sed somni naturalis causam investigemus oportet, ut præternaturalis causa magis eluceat, ideoque dicimus: In somno naturali omnes quiescunt perceptiones, quæ ab externis objectis creantur, ad has efficiendas concurrunt nervi, spiritus, & animæ sedes: in his igitur vel omnibus vel in uno ex his necessariò in somno aliqua fit mutatio. Objecta externa movent nervos, sive nervorum fibrillas, à fibrillis moventur spiritus, à quibus animæ sedes: quotiescumque igitur motus hic deficit, oritur somnus; non oritur hoc ratione spirituum in cerebro existentium, quia spiritus etiam in somno naturali moventur, & excitant perceptiones internas, ut videre est in somniis: ergò defectus est vel in spiritibus existentibus intra nervos, vel in ipsismet nervis sive in fibrillis, vel in ambobus. Carentia spirituum in nervis non est, quia vehementi motione factâ ab objecto sensibili excitatur sensio in dormientibus, fibrillæ vel possunt laxari, vel ita ligari, ut motum non referant, laxantur à deficientiâ spirituum, ob quam concidunt; ligari possunt à materiâ quadam; sive à causa coagulante: Causa hæc coagulans, vel potest esse frigus, vel aliqua alia. Rursus defectus hic cum sit toti corpori communis, necessariò est in nervorum capitibus: cum capita igitur nervorum vel laxantur ob spirituum defectum, vel à frigore, vel ab aliquâ aliâ qualitate fibrillæ ipsorum colligantur, somnus oritur, & quia laxitas ab humiditate etiam proficiscitur, hinc, humiditas naturalem somnum causare potest.

Frigus non potest sic excedere in vivo homine, ut colligationem necessariam pariat ad somnum inducendum, nam serpentes, testudines, pisces, & alia animalia, quorum cerebrum gelidum observatur, non dormiunt semper; hujus ratio est, quia spirituum animalium existentium intra nervos tanta est tenuitas, & mobilitas, ut coarctati à frigore, licet excedenti non possit; exemplum habemus in vino, quod coagulatur in doliis, illæso manente spiritu. Neque humiditas præsertim sola id efficere valet, quia fibrillarum pori angustissimi sunt, & solum spiritibus animalibus patent.

Testantur hoc pueri, & qui existimantur pituitosæ temperaturæ, & qui hydrocephalo corripuntur non semper dormientes. Remanet igitur, ut hoc efficiat aliqua quædam causa, hæc autem talis esse debet, ut ex ramosis constet particulis sic fabrefactis, ut nervos, sive nervorum fibrillas colligando, somnum excitare valeant. Somnus igitur naturalis, vel ab hac causâ est, vel à spirituum deficientiâ in nervorum principio, ob quam fibrillæ concidunt, & hoc ultimo modo generatur somnus in iis, qui vel à vehementi aliquo exercitio, vel à vigiliâ aliquâ immoderatâ afflicti fuere, hæc tamen cum valdè nimia est ex usu, & viâ semper factâ à spiritibus insomnes fiunt: quibus causis addi potest rarefactio fibrillarum cerebri à vigiliâ confecta.

Ab his quoque causis præternaturalis somnus generari potest, scilicet à spirituum indigentia, & narcotici energiâ, & quia spiritus communicatur per arterias jugulares, illis clausis, somnus quoque fit; his comatosi, & lethargici affectus præferendi, sed carus validiorem requirit causam, vel igitur in caro ferè omnes deficiunt spiritus animales, vel à narcoticis spiritibus coagulantur, sic ut ad omnem motum reddantur inepti, vel nervorum capita narcoticiâ vi ita colligantur, ut spiritus animales vel fixentur simul cum fibrillis, vel à nervo exprimantur. In comate vigili adest narcotica vis, qualis in lethargo, sed adest præterea motus internus spirituum talis, ut facilè nervos subire possint, & cerebrum sic exagitent, ut deliria inducant.

Prognosis.

Horum affectuum prognoses hoc modo instituendæ sunt: omnes soporosi affectus sunt periculosi, quia *Somnus modum excedens, malum. aph. 3. sect. 2. In quo morbo somnus laborem facit, lethale. aph. 1. sect. 2.* Sed pro eorum minori, vel majori vehementiâ alius est alio periculosior, & quò difficilius expergiscitur æger, eò majus vitæ discrimen portendit Sic lethargus comate, & carus utroque periculosior est, attamen omnes senibus ut plurimum lethales esse solent propter spirituum indigentiam. Hi affectus periculosiores sunt in febribus acutis, & præcipuè ubi prægressæ sunt vigilæ, quia propter spirituum absorptionem vix superabiles sunt.

In lethargo præterea prognosis ita se habet ex *lib. 2. de morbis: Lethargo affecti in septem diebus intereunt* ibidem *lethargus septimum diem excedens, sanatur. Si lethargo parotides erumpant, vel pus ex naribus, faucibus, vel auribus effluat, & lethargus cesset, bonum, si non, lethale. In coac. lethargo servati enpyici fiunt i. purulenta excernunt alicubi, significat enim naturæ prædominium supra morificam causam, quam nondum perfecte concoctam, vel ad emunctoria expellit, vel in pus conversam per naturales ductus evocat. A lethargo tremor, malum. aph. 21. sect. 7.* Sed sudor frequens, convulsio, & singulus, lethalis. Nonnulli in lethargo, aliisque periculosis capitis affectibus ita prognosim explorant: Si hirudo fronti imposita non adhæreat, vel si pane, aut lardo frontem frices, quem vel quod si famelicus canis respuat, lethale, quæ an vera sit, experientia te docebit.

Uterum Curatio.

Soporosorum affectuum vulgarium describere curationem, non tam prolixum, quàm ridiculum existimamus, quia esset eandem recanere cantilenam, quam in apoplexiâ, paralyti, & epilepsiâ retulimus, hoc unum breviter dicemus, quòd in his affectibus ægrum magnâ voce, proprioque nomine vocitantes, omni strepitu, & tumultu excitare conantur, sed dormienti fabulam narrant, deindè ita soli exponunt, ut oculos radiis obijciat solaribus. Cutem vellicant, pungunt, pilos capillosque evellunt, testiculos contorquent, frictiones

Etiones celebrant validas, membrorum extremitates arctis vinctis ligaturis, nares veteribus calciamentis suffumigant. Spatulis scarificatas apponunt cucurbitulas, vesicantia, imò vexantia applicant, & sternutatoria usurpant. Alii ad eandem solvendam, sive evacuantiam puitam, carnes, & intersectorum animalium viscera calida, & adhuc palpitantia capiti apponunt, quæ sunt catulus, gallus, collumbus, & nonnulla alia. Glandibus, & clysteribus anum sollicitant, quasi ani stercus sopores cuderet, venas secant, hirudines podicis venis apponunt, & ad purgans deveniunt præsidium. Nonnulli laudant ferro candente, vel laminâ ignitâ unctionem in occipite excitare, & id genus alia carnificia in somno sepultos exercent, quæ æquè patent lippis, atque tonsoribus.

Nostri Curatio.

Antequam ad nostram curam pharmaceuticam, & chirurgicam pro affectibus soporosis deveniamus, operæ pretium est, ut cura diætica præcedat, quam in sex rebus non naturalibus rimamur, ideòque

Aër sit calidus, & siccus, præcipuè lucidus, & purus, ut spiritus excitentur, alteretur odoribus ex castoreo, pulegio, origano, & similibus, rectificetur lignis juniperi incensis, rore marino, & folijs lauri; Vitetur nebulosus, pluviosus, humidus, & frigidus, talis enim ad soporem disponit.

Cibus sit tenuissimus, & attenuans in principio, quia soporosi affectus sunt acutissimi, & in his præstat in defectu, quàm in excessu delinquere. Conducunt iuscula, vel jura consumpta per intervallâ usurpata, sicutque ex caponibus, gallinis, pullis, vel phasianis, condianturque aceto, succo limonum, herbis cephalicis, cinnamomo, alijsque aromatibus. Egri ad cibos assumendos impellantur, quia dormientes parùm, & nihil curant de victu. In morbi progressu, & præcipuè in declinatione aliquid carnis boni succi, & coctu facilis concedi potest. Vitentur cibi crudi, flatuosi, frigidi, falsi, olera, lacticia, & præsertim amygdalarum, & seminum melonum emulsionem, nam hæc somnum inducendi vim habent.

Potus sit aqua hordei cum cinnamomo, vel decoctum ex præcipuis herbis cephalicis, sed præstat potus herbæ Theæ ex aquâ fontanâ, qui saccharo edulcorari potest, vel sit potus Caffæ, cujus vires herbam Theæ æmulantur. A vino omninò absteineat æger usque ad declinationem, aut si ob ventriculi imbecillitatem aliquid vini ægroto permittendum sit, sit illud aquosum, vel benè dilutum, & subadstringens.

Somnus non plus concedatur, quàm quòd viribus saltem conservandis sufficiat, productus arcendus est omnibus modis, & quantum possibile est, & imprimis mox à cibo, saltem per unam, vel alteram horam arceatur somnus dulcibus amicorum colloquijs, & fabelis, quòd si non prosint, & æger labatur in somnum, excitetur vellicationibus, pilorum, & capillorum evulsione, digitorum compressione, artus vinculis ad partes extremas, & si necessitas urget, torqueatur, ut saltem torturâ excitetur, vel naribus sulphuris, castorei, euphorbij, piperis, galbani, vel sagapeni fumus admoveatur. Item naribus subdatur spiritus salis armoniacè fumans. *Vigilia* omnibus possibilibus modis procuretur, & hæc est unicum horum affectuum medicamen.

Motus loco, fortes instituantur omnium membrorum, pedum, manuumque frictiones, quæ asperis peragantur pannis, & sæpius in lecto ab uno latere in aliud volvatur æger.

Quies in his affectibus non est necessaria, ideoque meritò eam prætermittimus.

Excreta, & retenta omni conatu in suo statu naturali conservanda sunt. Sed heu, somnus evacuationem tollit! Expergefiat primò æger, deinde compellatur ad lotium reddendum, & vesica comprimenda supra perætinem, qui oleo rutaceo cum castoreo inungatur. *Alvus*

pro scybalis egerendis enematibus, glandibus, aliisque id genus urgeatur catharticis.

Animi passiones, quæ consonæ sunt affectibus, lætitia, & hilaritas præcellunt, ideoque accersendi sunt amici, qui semper discurrendo, ægri somnum interrumpant. Vitentur malignæ animi passiones, ut tristitia, melancholia, anxietas, timor &c.

Curatio juxta nostra principia, & sententiam dirigitur vel ad causæ ablationem, vel ad ejusdem mutationem, & depressionem. Aufertur causa nunc per vomitum, nunc per alvum, modò per sudorem, & modò per sternutatoria, quibus mediantibus, virus narcoticum, & concomitans phlegma cerebrum inundans feliciter eliminatur.

Evacuantiæ statim nullâ interpositâ morulâ, nullâque habita temporum electione, & respectu propinanda sunt, ideòque medicus debet esse audax, & omni deposito timore, & cunctatione in purgandis lethargicis, & quidem valido medicamento, quia somnus omnem evacuationem tollit, & sic incassum laboraretur. Inter evacuantiæ primum obtinent locum vomitoria, si commodè propinari possunt, quæ admodum proficua experti sumus, & inter hæc præcellunt antimonialia, & præsertim nostrum *Hippocras emeticum*, vel *mercurij vitæ in vino infusio*, vel *Aqua Esculapij ad 3. iij.* in nostrâ *Pyrotechniâ* descripta, vel *Nicotiana Tinctura vini spiritum extracta ad 3. ij.* vel *sal vitrioli albi*, si à stomacho præsertim morbi soporifici ortum habeant, ut ex crapulâ, vel vini nimia ingurgitatione, vel narcotico intempestivè adhibito, vel in dosi excedente, vel veneno obstupescativo, quod spiritus incrassat, & immobiles reddit, ut sunt Cicuta, solanum, hyoscyamus, mandragora, stramonium &c. quæ somnum profundissimum lethargo non absimilem inducunt: tunc vomitoria præsentaneam afferunt opem, & viâ compendiarîâ se extricant, quod non fit per medicamenta purgantia; quæ diutius in peragendâ evacuatione cunctantur.

Purgantia extemplò in his affectibus exhibeantur; quia vitium est in morâ, & maximum pro ægroto impendit periculum, ne dulci morte quiescat, & consultius est materiam evacuare, dum in motu est, quàm dum in capite firmata est, & sedem ibi fixit, quia tunc mors imminet, & à somno ad mortem brevis est transitus, & similitudo, ut

Stulte, quid est somnus, gelida nisi mortis imago? Ea propter purgantia sint valida, difficile namque est in profundissimum somnum demersis purgare, quia somnus omnem evacuationem tollit: ideoque assumpto medicamento, ad completam usque evacuationem omni industriâ, & artificio evocandus est à somno.

Inter purgantia maximopere, quod *Alexandri Tralliani* ætate fuit celeberrimum purgans in affectibus soporosis commendatur, ut

℞ Castorei 3. ij. scammonij præp. 3. j. misce, divide in duas partes æquales. Datur in oxymelitis scillitici vehiculo. Vel propinare possumus *extractum trachiscorum Alhandal ad gr. x. & castorei gr. viij.* Vel *extractum catholicum*, vel *pilula Angelica*. Vel quia dormientes non facile diglutiunt, appropriatum purgans erit *spiritus aureus Martini Rylandi*. Ex officinalibus *pilula cochiae ad 3. jß.* exhiberi possunt.

Si medicamenti purgantis æger non sit capax, vel illud assumere nequit, tunc clysmatibus fortiter stimulantibus uti possumus, qui parari debent ex herbis sale volatili uberibus, ut sunt *sampsucus, origanum, radix pyrethri, salvia, centaurea minor, ruta &c.* Ex his fiat decoctum in sufficienti aquæ quantitate, in qua bulliat *pulpa colocyntidos 3. jß. in petiâ ligata, fiat colatura, in quâ dissolve fellis tauri 3. j.* & injiciatur. Vel adhiberi possunt glandes acres, & suppositoria acuta oleo colocyntidos illita, sed ani stercus somnum non cudit.

Ani remediis nihil proficientibus, & sopitos non excitantibus, ad nasi medicamenta recurrendum est, quæ *sternutatoria* dicuntur, quia ista tales habent particulas rigi

rigidas, & de acrimoniâ participant, & statim ac membranas attingunt, illas vellicant, & spiritus ad motum spasmodicum, & excretorium irritant, & à somno sopitos excutiunt spiritus, quorum formula esse potest.

℞ *Hellebori albi, pipiridis albi, castorei ana* ℥. j. fiat pulvis. Vel

℞ *Sem. nigellæ* ℥. j. *euphorbij gr. vij. turbit, gummi guajaci ana* ℥. β. m. f. pulv. subtiliss.

Quæ sternutatoria per calamum, vel pennam naribus instantur. Vel

℞ *Vitrioli ad albedinem calcinati* ℥. j. solve in aqua *samplici* ℥. j.

Qui liquor naribus attrahatur, & est elegans sternutatorium.

Quod si nec sternutatorijs in somno sepultos ad vitæ munia reducantur, ad vesicantia, idest ad vexantia transeundum est, ut

℞ *Cantharid.* ℥. β. *euphorbij. gr. x. castorei gr. xv. fermenti acerrimi* ℥. β. m. pro vesicante.

Vesicantia ad Endimionis somnum dormientes idonea arbitramur, hæc quia cantharides admittunt, quæ facile volatili caustico, & sulphure inflammabili abundant, facile etiam extrinsecè se insinuant, spiritus à veterno excitant, in motum irrequietum impellunt, efferos reddunt, ac proinde magis excubias agunt.

Tutius ad ea medicamenta, quæ penetrant, & particulis subtilibus, & spirituosius constant, confugimus; quia hæc spiritus veterno coërcitos suscitant, ad volatilitatem reducant, eosque irritant, & in motum adigunt, poros volatilitate suâ penetrant, referant, & ingenuum, sui que juris spiritibus commeatum permittunt, hujusmodi sunt *Balsamus sanguinis humani n. d. in Mantissâ, salia volatilia succini, cornu cervi, liquor cornu cervi succinatus, spiritus fuliginis, ejusque saltatim volatile quàm fixum, spiritus salis armoniaci aromatizatus &c.* in diversis formulis exhibita.

Horum affectuum sopororum causa narcoticæ energię depressione mutatur, & ad hunc scopum excellens est pro his affectibus eliminandis, ut lethargo, comate, & caro, ac multis aliis morbis, ut apoplexia, vertigine, affectibus stomachi, malo hypochondriaco, podagrâ, dolore nephritico, confortandâ memoriâ &c. herba *Thea* quæ modernis est usitata. Est plantula Chinensis, & Japonensis foliis myrtinis, hæc coquatur in aquâ istiusque decocti, & aromaticum acquirisaporem. Qui hoc utuntur decocto aliquot dies, & noctes insomnes ducere possunt sine lassitudine, & ingenii labe, imò egregie ingenium acuit.

Deprimitur soporis causa ab essentiâ castorei, & ab omnibus illis, quæ opium corrigunt. Opium corrigentia in nostriâ *Pyrotechniâ* docuimus, ejusque tincturam acidis extrahi, quia ita opium deponit suum sulphur venenosum, foetidum, & vaporosum in quo omnis vis obstupescitiva consistit, quod cerebrum lædit, & attenuatum citius suam exerit malignitatem: acida autem, ut acetum, succum aurantiorum, berberum, citri, limonum eâ de causâ eligimus, quod sicut humorum acrimoniam ita & narcoticam vim acida hebetant, & spiritus narcoticos figunt, & deprimunt. Unde in omnibus affectibus soporosis nullum præstantius reperitur medicamen, quàm acida. Salutarissimus quoque in hisce profundè in somno sepultis est sulphuris, vel vitrioli spiritus acidi usus in magnâ dosi instillatus in acetum vini, & ea agro profundissimè dormienti per os exhibita. Pro robustioribus dosibus spiritus vitrioli, vel sulphuris poterit esse drachma una, imò in inspergiscibili sopore adhuc major, additis cochlearibus aceti, & agitatione probè invicem mistis, totam misturam pro unâ yloe alie dormienti propina. In defectu acidorum spirituum: ℞ *Chelidonium majus, &c. cum radice conquassatum recens in aceti vini lib. j. obtectâ ollâ, ad tertiâ partis consumptionem decoque, & colaturâ haustulum* ℥. iv. vel v. patientis ori infunde.

Castoreum sumptum corrigit opij virulentiam, & idem somnolentiam ab opio introductam etiam corrigit, ideò-

que in affectibus somnolentis, & soporosis, ut lethargo, comate, & caro expertum est remedium tam solum, quam cum appropriatis, & etiam cum purgantibus ut retulimus. Hinc *castoreum in aceto solutum, & in spongiâ, vel linteis naribus applicatum, est egregium ad lethargicos excitandos experimentum; nam acetum etiam opium corrigit, & ad arcendum somnum, & vigilias inducendas, eo magis cum castoreo admodum conducit. Fit ex castoreo extractum, tinctura, essentia, & oleum* quæ omnia affectibus somnolentis appropriata sunt remedia.

Crocus in affectibus soporosis, & præcipuè in caro mirè commendatur pro interno usu cum aceto, sed in moderata dosi; corrigit namque & figit opium, & opij sulphur volatile virulentum omninò destruit. Unde etiam à quibusdam in præparatione laudani opiatum assumitur.

Capiti abrafo hoc emplastrum magno cum juvamine superponi potest, ut

℞ *Succi apii, aceti acerrimi q. s. & cum castorei pulvere fiat emplastrum.*

Sed egregium proponit *Paracelsus* experimentum in sopore lethali pestilentium, vel malignarum febrium Vol. i. de peste ad civitatem Sterzingensem p. m. 397.

℞ *Betonica, majorana, salvia, ros. sylvestrium, flor. sambuci ana m. j. Coquantur in dimidiâ parte vini, & aceti rosei, ut aliquantulum bulliant.* Exprime, & herbas capiti impone. Refrigeratas in prædicto vino, & aceto iterum imbue, seu calefac, & denuò applica. Id sæpius iterandum est. Ita somnus lethifer mitescet, & naturalis fiet, ac sine noxâ vanescet.

Tinctura luna, & lunare bezoarticum non tantum in sopore præternaturali magnam habet efficaciam, verum etiam in omnibus capitis affectionibus.

C A P U T. VII.

De Somnambulis.

HUc spectat de *Somnambulis* aliquid dicere, & pauca attingemus, nam hæc affectio infrequens est, & per paucos adoritur. Mira, & vix credibilia, ac omnem superant fidem somnambulatorum opera, & vigilantibus inimitabilia, quorum exempla varii congerunt authores, quæ brevitatis gratia non commemoramus. Unam tantum hujus admittendi soporis observationem in medium afferemus, cujus testis oculus fui: Habebam amicum, cum quo easdem incolebamur ædes, hic intempestiva nocte strato surgebat, & foras efferens pedem, in proximam diuinam se conferebat domum, huic præter muros, & solos trabes in parte superâ nil aliud restabat, nisi præcipitium ad imi planitiem usque, nam præceps abduxerat omnia lapsus. Hic gradus ascendens, in domûs cacumine de trabe in trabem saliebat, & resaliebat, & id iterato peragebat; quâdam nocte cum exeuntem deprehendissem, eum insecutus fui (fortuitò evigilabam) ad domûs fastigium usque; & cum aspexissem de trabe in trabem salientem, nam Phœbi soror nostrum orbem fulgore replebat: ut vidi, ut perij, & vox faucibus hæsit, exclamare perterritui, ne se præcipitem daret, tacitus orabam pro ejus incolumitate, multas fundens preces. Tandem exacto tripudio, domum redeuntis pressi vestigia, obserato ostio, & scuticâ arreptâ profundè dormientem ad vibices usque diverberavi; simulabam enim canem è culina ejicere, & quoties id intempestivâ nocte peragebat, statim ac januam attingebat, ad verbera recurrebam, tandem ob incussum metum à tam perniciosâ noctambulatione eum imposterum vindicavi.

Noctambulus est sopor ita profundissimus, ut quosprehendit, manè è somno excitati, eorum operum quæperperant, non recordentur; etenim sani, & dormientes, inscii impelluntur, & coguntur, adeò ut nocte intempestâ profundè dormientes, è lecto surgunt, & profundè dormientes, clausis oculis, ambulant, ac vigilantium more munia exercent, imò mirabilia exequuntur, quæ sole meridiano vix

vix fieri queunt; cubiculi fores serâ aperiunt, & claudunt, ambulant, per diversa loca circumvagantur, loquuntur, scribunt, legunt quod scribunt; ridet, cachinnant, gladium evaginant, stringunt, digladiantur, feriunt, occidunt, tranant flumina, natant, nonnunquam murorum fastigia, necnon recta ascendunt, atque hinc inde impeterritè repunt, & demùm rursus promptè descendunt. Tum demùm domum reperiunt, januam aperiunt, & obserant, in lectum se reclinant, ac reliquum somni quiete transigunt, & manè expergefacti omnium sunt immemores.

Signa.

Somnambuli nocte surgunt; & dormientes ambulant, & expergefacti, eorum quæ egerunt, non recordantur, aut si recordantur, ea somnia esse imaginantur. Quæ agunt dormientes, varia sunt, & ut alii vigilantes aliis occupantur, ita variae sunt somnambulorum actiones, ut ex historiis quisque colligere potest. Et quis dicere potest vitam nostram non esse continuum somnium, & omnia ea, quæ agere putamus vigilantes, non agamus dormientes. Aliqui clausis oculis, alii apertis, suas exequuntur operationes. Neque enim feras aperiunt, avium pullos e nidis extrahunt, obviam factis de viâ cedunt, vel alia, ad quæ visus requiritur, petagunt, oculis clausis efficere possunt.

Veterum Causa.

Quenam hujus somnambulationis causa sit, hoc opus, hic labor est, hæc cordatorum medicorum ingenia torfit, nec ea, quam afferunt ratiocinationi satisfacit. Humoristatum medicorum vulgus hujus affectûs causam in quatuor humoribus rimatur, non aliter ac sues in cœno se volutantes, escam exquirunt. Aliqui in melancholicæ, quidam in colericæ, alii pituitosæ, & demùm alii sanguineæ corporis complexionis hanc adscribunt causam, adduntque cerebrum humidum, quod condenset illos vapores ex inferioribus partibus ascendentes. Cæterùm circa has complexiones frustra volutantur, cùm sufficientem hujus affectionis causam non assignent. In quacumque etenim corporis complexione, seu temperamento tam melancholico, quàm bilioso, tam pituitoso, quàm sanguineo hanc affectionem accidere posse testis est ipsa experientia, sed talis complexio hujus affectus non est causa.

Daniel Sennertus, relictis humoristarum ræniis, vaporem pro hujus causâ designat, talem penè vim obtinere inquit, qualem illa narcotica, quæ sensus ligant, & unâ plurima somnia, eaque clara excitant. Verùm ad narcotica confugiens, somni tantùm, non verò noctambulationis causam adducit & maximum inter somnum, & noctambulationem discrimen occurrat.

Joannes Baptista Van-Helmont. putat noctambulos fuisse lunæ luminè, quæ nocte peculiare irradiat lumen, cujus beneficio noctivaga cernunt animalia, quod hoc probat argumento: Vespertilio, mus, glis, bubo nocte sub densissimis tenebris eminens objecta sua distinguunt, & celerrimos objectorum motus notant, nequeunt oculorum nitore glauco, quem quædam præse ferunt, vel medium distantiae illustrare, ut per illum eminens perfectè cernant, ac proindè necesse esse, ut densissimâ nocte, & recluso antro aliquod continuò lumen sit, cujus interventu ejusmodi animalia perspicuè videant, illudque ex eo percipi posse, quod nimirùm noctivida nullum extra oculos lumen mittant, quod sit illuminando medio, ad distinctè noscendum objectum eminens positum, atque adeò illa videre solius luminis lunaris beneficio, si statuatur speculum

D. Car. Musitani Trutina Medica.

speculum intrer oculum animalis, & objectum suum; idque ipsis sub tenebris, ne nimium enim luminis in speculo reflexum inveniri; evinci ergò, aliud lumen subter terram esse, nempe lunæ ad dominium noctis constitutæ, quod etiam nocte illuni luceat, ac antra quoque subterranea infenestrata persulgeat, modò tamen diutius oculis impercepto, cujus illustratione noctambulanda animalia visu fruuntur. Horum in confirmationem narrat, sibi aliquando in classibus literariis, fuisse honestum sodalem in cubiculo, qui noctu plerumque clausis oculis surrexerit, & oberraverit, clavem verò secum detulerit, seramque post se clausam rediens aperuerit, & clavem clanculum subter pulvinar abscondisse. Illum verò in semnò surgentem, abditam clavem velut sibi visam capisse, & abiisse. Se ergò arreptâ tunicâ illum esse secutum. Illum antiquum scandisse parietem, terminum Collegii musco, ac tœno oblitum. Arcum enim fuisse, quo transflumen sustinuerit paries hortum vicinum, fuisse etiam plenilunium, & noctem pruinosam. Ad spectaculum se horruisse, & præ frigore rediisse. Sodalem verò mox reversum tam inhæsitanter clavem in foramen seræ abdidisse, ut vix illis videns, & sub meridiem æquè incunctanter id fecisset. Manè verò eum omnium immemorem fuisse. Istos enim ambulones clausis palpebris clarè sub densis videre tenebris, absque verri-gine securos scandere, eò quod lunari fruuntur lumine. Hæc Helmontius.

Helmontius aliorum medicinam destruxit, & suam non construxit, fuit felicior ad impellendum, ad docendum minimè, in multis morbis ad lunam quasi lunaticus recurrit, & circa lunam volutatur. Estò hujusmodi lunare lumen; necnon noctivagorum animalium ab eo influum visum concederemus, non per hoc sequitur noctambulones per clausas palpebras ad illud lumen videre, & scandendo, cum felibus certare posse, imò cum jam commemorato etiam res abditas cernere, & in momento è suis latibulis depromere, somnoque defunctos nil quicquam à se patratî reminisci, hæc enim à vulgari hominum naturâ aliena potius nos eò magis suspicaces reddunt, non nil innaturale hisce subesse, talesque per causas nobis incompertas subesse dominatui lunatico, & complicatè quibusdam spiritibus tenebrarum eos in somno moderantibus, maxime cum à somno resorbescentes, nihil horum sciant, non enim obscurè hisce emicat, quod hæc neque per voluntatem, neque potestatem istorum hominum fiant, aliàs deberet aliqualis eorum relicta scientia, & recordatio concurrere, nempe ad minimum quasi somnialis. Porro si illud lunare lumen tam potens, & fulgosum sit, ut etiam per clausos oculos visum illustrare possit; adeò ut non tantùm per sua regmina, verùm quoque spississimas tenebras cernere queat, idque etiam in homine nocticidis oculis aliàs non gaudente, tum sanè lumen lunæ immensis parasangis fulgorem solis superabit, & supervacanei fortè erunt oculi animantium noctivagorum.

Nonnulli à somnambulationis causâ supernaturali lumine irradiatî breviter se extricantes, aliquid supernaturalis concurrere meritò suspicantur; inquiunt enim: Rationi consonum non est aliquem talia in somno, & densissimis sub tenebris, clausisque oculis perpetrare posse, quæ sibi optimè vigilanti, luceque meridianâ fruenti interdum penitus impossibilia forent. Cæterùm isti illius, quod naturaliter accidit, causam cognoscere nequeunt, & magna temeritas est omne id quod naturaliter causatum est præsumere esse, & ubi naturalem causam demonstrare non possunt, nullam esse, nisi supernaturalem, nec aliam esse posse credere temerarium est; eapropter in somnambulationis causâ ad quid supernaturalis confugere, sanctum imperitiæ asylum existimamus.

D

Nostra

Nostra Causa.

Magnæ molis est somnambulatorum causam adinvenire, attamen juxta nostras vires, quæ rationi consentanea nobis videntur trademus: nobis sat erit humoristarum nánias vitare, circa lunæ lumen non ambire, & supernaturales non adducere causas.

Certum, & indubitatum est in dormientibus spiritus non deferri in corporis partes, nec in sensuum organa, verum non omnino feriantur, & cessant, has namque vices in cerebro exercent, hinc in somno multæ fiunt cogitationes, quæ vulgò insomnia nuncupantur. Fiunt insomnia non solum cum somnus levior est, & medius quidam status inter somnum & vigiliam, sed etiam in profundissimis somnis, ac proinde semper dormientes somniamus: atque eorum tantum somniorum recordamur, quæ in leviori somno contingunt. Multi dormientes loquuntur, interrogati, appositè respondent, queruntur, gemunt, suspirant, rident, flent, cantant, quia ductus, per quos spiritus ad sensuum organa deferuntur, non clauduntur. Neque in somno semper canales illos, per quos spiritus motivi feruntur, occludi observamus; nam illi, qui thoracis motum propter respirationem adjuvant, minimè clauduntur, sed neque eos, qui ad pedes, manusque pertingunt, semper claudi videntur, undè quidam dormientes toto voluntantur corpore, pedes, & manus variè movent, è lecto sese erigunt, & secum cubantes, verberant, ac pedibus impetentes calcitrant.

Perficitur somnambulatio spiritibus animalibus, qui à phantasiâ concitantur ad motum ob aliquod objectum in somno oblatum; etenim in homine vigilante ratio, & voluntas in locomotivam habet imperium, & in somnambulis voluntatis, & rectæ rationis imperium non concurrit, & actiones voluntariæ sunt, vel si concurrit obscurum, obtenebratum, & exiguum est, quod patet, quia somnambuli sæpè in præcipitia descendunt, & loca perniciofa scandunt, & feruntur, in quæ vigilantes nec possunt, nec audent conscendere, ut ipsi postea, somno excusso, & periculi, in quod dormientes se conjecerunt, magnitudinem attendentes, toti perthorescunt.

Non omnes homines somnambulatione corripiuntur, sed quidam solum, & illi quidem non singulis noctibus, sed per certa intervalla, alii quidem frequentius, & alii rarius. Causa hujus rei proxima esse videtur, quod appetitus in iis fortior, & vehementer est, ac locomotiva agilior, & summa ad res expediendas alacritas, imaginatio verò debilior & causa adest, quæ sensus ligat externos, & profundum excitat somnum, & appetitus tam fortis est, ut etiam ad motum animale hominem concitet. Vnde accidit, ut ratiocinatio phantasiæ segniter operantis, & operationis destituta, in somno nullas consideret circumstantias, memoriâ quiescente, errores phantasiæ non emendantur. Hinc evenit, ut nec pueri, nec senes, sed tantum adolescentes, qui fortem habent appetitum, & affectibus facillè trahuntur, hoc malo solum afficiantur. Illa appetitus vehementia à spirituum dispositione pendet, quam quidem illi ab admistis vaporibus accipiunt. Ut enim in sanis ratione dispositionis spirituum actiones illæ principes variantur, ita etiam somniantes rerum imagines in memoriâ assertas alii clarius, alii obscurius perspiciunt & non solum imaginatio, sed etiam appetitus hinc variatur, & quidem pluribus modis; nam quidam quierè dormiunt, nonnulli in somno loquuntur, iacrymantur, &c. alii manus, pedesque movent, & calcitrant, & si hic appetitus valdè intendatur, tandem accidit, ut planè è lecto surgant, & ad rem appetitam prosequendam moveantur. nec hæc dormientium, & som-

niantium actiones inter se differunt, nisi quòd hi surgant, illi verò in lecto jacentes eadem ferè agunt. Suppeditantur ab humoribus vapores, qui talem dispositionem spiritibus inducere possunt, qualis in ebriis, delirantibus, & narcotica sumentibus sæpè apparet.

Quod tam mira peragunt, & quæ vigilantes perficere non possunt, aggrediuntur, & perficiunt, ædium cacumina sine scalis superant; in puteos descendunt; præcipitiis sine damno se committunt, non est, ut causam corporis levitati spiritibus turgentis adscribamus, sed vera causa est, quod somno sensus ligati sunt, ac solo appetitus ductu cum summâ incogitantia, sine omni metu actiones suas aggrediuntur lumine phantasiæ.

Observamus idem in ebriis, & delirantibus fieri, qui eadem temeritate, & audaciâ sæpè perficiunt, atque ea pericula aggrediuntur, quæ sobrii, & sani perficere non possent.

Prognosis.

Somnambulatio etsi plerumque nullum inferat damnum, tamen quia somnambulones sæpissimè in vitæ discrimen adducuntur, & malè illis cedit, & quandoque miserè occumbunt; nam præcipientes feruntur, & tunc excitantur, oculosque referant, cum eos in somno obserant æternum, Imò solet hoc malum in peius degenerari, ut epilepsiam, vel simile quid mutari potest: studere itaque debemus, ut æger ab eo eripiat. Assolet hic affectus ætatis decursu mutari, ac in occiduâ ætate plerumque spontè evanescere.

Nostra Curatio.

Cura diæterica in sex rerum nonnaturalium regimen abeat, & primò

Aër sit serenus, & purus, vitetur pluviosus, & turbidus, quia hujusmodi est conveniens ad hoc malum dispositio. Radii lunares dormientis capiti non incidant, hoc enim malum excitare vulgò putatur.

Cibi sint optimi succi; vitentur flatulenti, qui somnia pariunt turbulenta, ut fabæ, lentesc, & alia legumina, ut etiam lactuca, papaveris semen, & crapulam interdiciamus, ac cœna sit solito parciore.

Potus sit aqua, fugiatur vinum, & præcipuè recens, vel generosum caput replens.

Somnus non statim capiatur à cœnâ. *Vigilia* magis quam somnus profunt. *Motus*, & *quies* sint alternatim regulati.

Excretoria emundatoria, ac quæ retinent in suo naturali serventur positu.

Animi passiones, ut ira, desperatio, anxietas, rixa, temeritas, audacia, diurnæ actiones, & fortes cogitationes, quarum ideas pertinaciter impressas memoria per somnum phantasiæ repræsentat, penitus corrigantur.

Somnambulatio potius industriâ, quam pharmacis curatur. In paroxysmo itaque si somnambulani sunt in loco tuto, excitandi clamore, vel aliis modis, & si ex loco pernicioso liberari possint, libenter faciendum, si absque periculo id peragi possit: verum si in præcipitio sint, vel loco periculoso, ita ut vigilantes redire non possint, nullatenus inclamandi vel expergefaciendi sunt; multoties evenit quosdam excitatos in vitæ incidisse discrimen, ut multæ extant observationes. Extrà paroxysmum præcavendus est affectus iste, ne repullulet, & ne è somno surgant, & ambulent dormientes, humores illi vitiosi, ex quibus elewantur vapores phantasiam turbantes, purgandi sunt. Cerebrum roborandum illis medicamentis, quæ alibi descripsimus. Sed irrita sunt pharmaca pro extirpando hoc ludibroso affectu, & experto crede

Roberto,

Ruberto, ut pluries nos experti sumus, curatur industria, sepositis medicamentis, & experimentum habemus infallibile à *Ioanne Huskâ Cardilutio* adductum, inquit enim: Habeas in promptu, ignorante ægro, acerrimum flagrum, eoque jam ad oberrandum consurgente, ipsum protinus sequere, ac ita nudum, vel indusiatum ab.que compassione flagro cedas tantâ cum vehementia ut quælibet ferè plaga, vel cæsis vibicem appingat, & quamvis æger expergefactus inhibitionem clamet, surdo tamen fabulam narret, sed te quoque somno, & somnio obrutum somniare fingas, de flagellatione equorum scuticis impellendorum, vel canum è culinâ ejiciendorum, sic æger præ dolore inermis tandem aufugiet, suoque genio tantum metum incussum reportabit, ut planè imposterum à noctambulatione desistat, veluti canes, qui semel opipatè vapulantes, postmodum semper ostento saltem baculo, se dant in fugam.

CAPUT VIII.

De Vigiliis.

SOmni naturalis, & moderati plurimæ sunt utilitates, sanitati namque confert, vires reficit laxas, membra calefacit, spiritus à laboribus diuturnis resoluti reparantur, & plurima alia præbet commoda, quæ in nostrâ *Chirurgiâ* opipatè recensuimus *cap. de sex rebus nonnaturalibus*; contra verò immoderatus & præternaturalis sanitatem evertit, naturales inhibet evacuationes, appetentiam prostermit, crudos cogit humores, calorem enervat, & spiritus animales torpidos reddit. Vigilia verò ea incommoda, quæ per immoderatum somnum contrahuntur, optimè reparat, corpus namque rursus ad suas obeundas actiones redditur vegetius; mens acuitur, sensus excitantur, & ad omnia peragenda evadit alacrior: eapropter, ut homo optimâ fruatur sanitate, necesse est per vices dormiat, & vigilet, ac proinde ubi spiritus per vigilias sunt exhausti, se quieti dare, & somnum carpere debet, verum inter somnum, & vigiliam apta proportio intercedere necesse est, nam *si somnus, & vigilia excedant, malum*. Cæterum quandoque ita producta est vigilia, ut morbosa evadat, & ut inquit *Horatius*:

Stulti dum vitant, vitia in contraria currunt.

Non loquimur hîc de vigiliis, quando homines ex industria, vel necessitate alicujus negotii causâ vigilias producant, & somno non succumbunt; sed de iis agimus; cum homo, qui dormire debet, cupit, & dormire non potest, & est ad somnum se componat, illum tamen carpere nequit, ac sensuum externorum exercitatio præter voluntatem persistit.

Hæ productæ vigilie plurima pariunt incommoda, calor n. ad exteriora propellitur, sensus in assiduo versantur exercitio, spiritus in sanguinis massâ absumuntur, & sanguis in vappam degenerat, corporis vires labefactantur, coctiones impediuntur, cruditates fiunt, universi corporis succi exsiccantur, & acres, ac corrosivi redduntur, imò ipsum cerebrum arefit. Vnde plurima eveniunt incommoda; nam cerebro exsiccat, & absumptis spiritibus animalibus, mentis alienatio inducitur, & morbi calidi dicti oriuntur, & cum consequenter, spiritus vitales, qui animalium sunt materia, exhauriuntur, imò ipsi etiam per se in vigiliis cum labore conjunctis imminuuntur, & dissipantur, languor totius corporis sequitur, & naturales actiones, quæ ut rectè perficiantur, spiritu, & calore indigent plurimo, unâ læduntur. Si homo solido, vel ubere utatur alimento; corpus cruditatibus, & humorum superfluitate cumulatur, & ad cachexiam inducitur; si verò tenuiori utatur cibo ad

tabem disponitur. Et quia spiritus, sanguis, ac præsertim bilis per vigilias incalescunt, & accenduntur, capitis dolor, vertigo, oculorum rubedo, ventriculi tensiones, febres, & deliria excitantur, corpusque variis morbis obnoxium reddunt. Hæc, & quamplurima alia sunt vigiliarum immodicarum incommoda, quæ de symptomatum numero sunt, & ab aliis dependent morbis, & nisi auferantur, quia nimia, & naturæ infensæ, vitam suffurari possunt; pro his itaque curandis medicus totos intendere nervos, & magnam solertiam adhibere debet, ne ex vigiliis in profundum veterum demergat ægrotum: unicum in hoc malo est auxilium, quod est somnus gemmis, & ipso prætiosior auro.

Signa.

Vigiliarum signa ex seipsis patescunt, æger enim queritur dormire non posse, unde satis vigilare colligatur, & est, æger vigilias non referat longiores, has præcessisse cognoscitur ex eo, quia oculi apparent squalidi, licet nulla immoderata præcesserit evacuatio, æger palpebras difficulter attollit, eæque instabiles sunt, ut refert *Gal. 1. prognost. c. 8*. Præterea cognoscendæ sunt immodicarum vigiliarum causæ, quæ faciles sunt, quando æger se curis affligit & affectibus indulgere fateretur. in febribus ardentibus, & malignis facillè parer, unde sint vigilie. Qua ratione cognoscantur causæ, in specie de singulis dicemus.

Nostra Causa.

Sicut somnus nil aliud est nisi sensuum quies, & cessatio, seu feriatio, ita vigilia eorundem actus, & exercitatio: vigiliarum itaque causa est spirituum animalium nimius, & continuus motus, sive influxus in corporeæ machinæ organa interna, vel externa, cujus influxus ratione sensibilium objectorum impressiones promptè recipiunt, & deinde pro motionis ratione in organo impressæ, similiter in cerebro motæ varias discursuum occasiones animæ subministrant, & quandiu hi spirituum influxus, sive motus durant, tandiu vigilie persistunt. Pro his peragendis motibus habet cerebrum suas valvulas, & has valvulas habent etiam nervi, per quas in cerebrum spiritibus animalibus datur ingressus, & regressus: istæ valvulæ in vigiliis semper apertæ, & suspensæ permanent ob fortem spirituum agitationem, & motum. Verum hi spiritus suas habent causas occasionales, à quibus impelluntur ad motum, & agitationem, ac proinde perpetuò vigilie alterius morbi sunt productum, eoque curato, spontè iterum ferari solent, adsunt verò in quibusvis magnis doloribus, præsertim capitis, oculorum, aurium, dentium, intestinorum, in inflammationibus, animi pathematibus, in ardentibus febribus, & similibus quibusdam etiam extrâ morbos molestæ sunt.

Causæ vigiliarum occasionales, & mediatae ad duas in genere reducuntur, & prima est, quando objectum sensile fortius sensus organum afficit, & tunc necessario spiritus agitantur, & fortius moventur, quæ motiones ab organo per nervos continuatæ ad cerebrum usque reliquos similiter in cerebro movent, & agitant spiritus, unde hominem vigilare necesse est. Hinc observamus clamorem fortiolem, dolorem quemcunque, capitis, oculorum, aurium, dentium, colicos, nephriticos, articulares &c. somnum auferre, & his affectibus correptos vigiles reddere. Huc faciunt tormina, quæ vigilias inducunt. Item tusses, quæ assiduò asperam artèriam fortiter stimulant, & huic forti stimulo fortis succedit spirituum agitatio, & hinc vigilie eveniunt. Imò & asthma vigilare facit, nam totum nervorum genus in eo contentorum

concurrit, & hinc spirituum commotio succedit. Huc pertinet anima rationalis in anxietatibus, vel cogitationibus occupata, cum namque hæc ipsa spirituum animalium ministerio utatur, necessario graves curæ, aut anxie meditationes, quibus spiritus agitantur animales, vigilias inferunt nimias. Huc pertinacissimæ melancholicorum vigilie faciunt; compertum namque est melancholicos ad plures dies, pluresque hebdomadas, & etiam ultra, nec quidem somni momentum capere potuisse: in his enim anima rationalis in assiduâ objecti melancholici meditatione volutatur, & spiritus animales semper inquietiores, & in continuâ sunt agitatione, unde nec benignis, sed validis obtemperat opiatibus.

Secunda causa occasionalis est varium spirituum vitium, à quo iidem ad concitiores, aut pertinaciores disponuntur motus, & huc spectat eorum, uti etiam totius cerebri fervor, & incallescencia in febribus ardentibus, & aliis similibus, qui in fervidiore cerebro celerius moti, necessario vigilias inferunt. Hinc etiam æstas, & præsertim complexionibus cholericis dictis, faciliores sunt vigilie. Miasma malignum spiritus animales depravando, obstinatas infert vigilias; in febribus verò malignis qui ipsi propter confusum motum à miasmate maligno. tunc simul deliria inferre, & varias phreneses inducere solent. Huc faciunt animi pathemata, quæ variè spiritus alterant, eosque rapidos, vel saltem in continuos dirigunt motus, ut sunt amor, timor, mœstitia, desperatio, terror, audacia, temeritas, imò excandescencia, in quibus spiritus nimis perturbati incessanti motu vigilias afferunt. Inedia etiam vigilias inducit, nam ciborum defectus spiritus magis subtiliat; & ad motum promptiores redduntur, & motu continuo vigilias inducunt: sicut contrà ex alimentorum succulentiorum copiâ aut cerebrum humectatur, aut ipsi spiritus fiunt aquosi. Unde placidè moti, aut in cerebro humido, aut qui humidi somnum inferunt. Huc pertinent alimenta nimis spirituosâ assumpta, & oleosa volatilia, vel piperata, ex cinnamomo, caryophyllis, zingibere, croco &c. Hæc enim ipsa salia volatilia oleosa aromatica fermentata abeunt in spiritus insigniter volatiles, à quibus acuti, quasi acres fiunt spiritus animales, & velocius moventur, & ex velociori motu nimias, & continuas vigilias inducunt. Tandem in senili ætate vigilia frequens est symptoma, & senes non amplius dormire possunt, hi in quibus hoc vitium est, imprimis acidi, & squalidi esse solent, quoad tactum, & alias proprietates. Unde has senum vigilias non tam ex spirituum vitio, quàm ex cerebri texturâ alteratâ dependet; nam poris cerebri per tot annos continuum spirituum motum, & transitum nimis apertis, ac nimis patulis libertimè spiritus meant, & remeant, indeque placidè quidem, sed tamen continuâ motione vix somnum concedunt.

Prognosis.

Vigilie nimie non contemnendum malum sunt, nam vires, quæ in somno reficiuntur, enervat, & non minus vires labefaciunt, ac deiciunt, quam sensibiles evacuationes, unde *Hip. vigilias edaces* appellavit, & quot incommoda vigilie inferant, jam enumeravimus; captopter inquit *Hip. sect. 2. aph. 3. Vigilia modum excedentes, male. Sect. 7. aph. 73. Vigilia immodica sunt morbus. sect. 2. aph. 12. Vigilia continue sunt pessima. Perituri vigilant. sect. 3. aph. 10. sæpius vigilie productæ convulsionem, aut delirium portendunt. sect. 7. aph. 19. A vigiliis convulsio, aut delirium, malum.* Verumenimverò corpora vigiliis assuetâ minus leduntur. 2. aph. 50. Vigilie in ætate consistenti, aut in sexu muliebri, plus offendunt, quàm in ætate juvenili, aut in sexu virili. Quò major causarum, à qui-

bus vigilie præter naturam excitantur, vis est, eò periculosiores sunt vigilie: & quò facilius causæ tolli possunt, eò etiam minus periculi conjunctum habent vigilie; Atque ideò à causâ internâ periculosiores sunt vigilie, quàm ab externâ & evidenti. Si à vigiliis nimis proveniat rufis, malum; Siccitatem namque respirationis organis communicari significat. Breve tempus est, imò diù durare nequeunt vigilie in morbis acutis, cum vires diù sine somno consistere non possint; & quidem via ad mortem est per virium dissolutionem; via verò ad salutem, & sanitatem, per somni restitutionem. In morbis verò chronicis, peculiariter in affectibus melancholicis, interdum satis diù citrà noxam vigilie continuari possunt. Observatum namque nonnullos satis diù incolumes, & sine vitæ dispendio vigilasse. Sic enim observatæ sunt vigilie 45. noctium continuæ *Schenck* refert *lib. 1. observ. de quodam 14. mensibus.* Somno propter melancholiam destituto. *Seneca de Provident.* narrat Meccenatem tribus annis integris sine somno permanisse, & tandem ab hac ægritudine liberatum fuisse solâ placidâ, & leni harmoniâ. Sicut & de eodem *Plinius lib. 7. natur. hist. c. 51.* refert, quòd ei triennio nullo horæ momento contigerit somnus. *Fernelius Patolog. lib. 9. c. 2.* mente quandam captum menses 14. insomnes duxisse refert. *Heurnius de morbis capitis cap. 16.* refert sibi in Italiâ narratum esse Nizolium, illum Ciceronianum, decennium somnum non vidisse. *Montanus de morbis lib. 1. cap. 27.* scribit se novisse mulierem, quæ per 35. annos insomnis permansit sana, & citrà noxam. Verumenimverò tales vigilie sine periculo continuatæ, nonnumquam in fatuitatem terminantur, quale exemplum habet *Panarollus Pentecost. 5. observ. 40.* de puero biennii sex mensibus insomni, qui postmodum fatuus redditus fuit.

Nostra Curatio.

Quàm maximè sex res non-naturales pro parte dieteticâ militant, ut somnus conciliatur, & primò.

Aër sit frigidus, & humidus, & præsertim pluviosus, qui si per contingentiam haberi nequeat, parandus est aquæ strepitu ad modum rivi blandè fluentis, vel aquæ in pelvim per gutturnium stillantis sonitu. Pavimentum frigidâ, & foliis rosarum, lactucæ, violarum, solani &c. conspergatur, si aër sit calidus, & siccus.

Cibus sit ejus conditionis, ut suaves generet vapores, qui ex alimento ascendentes vapores densandi, & spiritus sopiendi vim habeant; sit itaque concoctus facilis, frigidus, & humidus, talis est prisana hordeacea, ova sorbilia, caro gallinarum, vitulina, hedina, dapes sint ex lactuca, juscula cherefolio alterentur. Cibi sint elixi, vitentur frixi, vel assati, fugianturque alimenta sicca, corrupta, acris, salia, & acida, nam sæpè vigiliis ansam præbent. Inter hæc alimenta bellaria connumeramus, quæ ob latentem acidiores redduntur humores, effervescentiam excitant, & spiritus mobiles, & irrequios efficiunt. Vitentur cibi flatulenti, & nimâ quantitate ingurgitati; ne indigestio gignatur, & aciditas augeatur, præstat itaque aliquid assumere. Inedia, & jejuniū videtur, nam in nobis experimur, si cubitum properamus, non tam jejuno stomacho, quàm tenui cœnâ, somnum vix capere potuisse, & totam noctem insomnem transgisse, ideòque vigiles jejunia ferre non possunt, nam vigiliis ansa præberetur, & forsan dormituri, somnus evanesceret. Antiqui ad somnum alliciendum post cœnam lactucam frequenter usurpabant: cum hodiè jam appetitum gratiâ excitandi ante cœnam mandatur, unde *Martialis lib. 3. Epigram. cecinit:*

*Claudere quæ cœnas lactuca solebat avorum,
Dic mihi, cur nostras inchoet ore dapes.*

Assumitur

Assumitur nunc ex lactucâ, vel aliis herbis acetarium ante cœnam, & pro pauperibus optimum acetarium est pessimæ cœnæ principium. Assumitur quandoque acetarium post comestionem, qui mos apud Hispanos convaluit, ad hoc ut cum appetentiâ claudatur cœna. Panis cum amygdalis, & papaveris albi semine paratur, cum aliquali farinæ lolij portione. Absint in epulis omnia aromata, ut cinnamomum, caryophylli, crocus, piper, zingiber; hæc enim spiritus tumultuantes reddunt.

Potus sit, si morbus, à quo vigilæ pendent, id ferat, vinum dilutum, & liberalius potetur, antiquum verò & generosum, vel spiritus vini, aquæ spirituosæ, & id genus alia vitentur, nam sæpè hujus affectus sunt fabri, quia sanguinis motum adaugent, ejusque consistentiam minuunt, spiritus accendunt animales, & vigilias excitant. Eapropter operæ pretium erit, antequam vigil cubitum eat, haustum aquæ lactucæ stillatitiæ bibere. Imò salutarissimum medicamentum erit emulsio ex amygdalis, & quatuor seminibus frigidis dictis cum paucâ seminis papaveris albi quantitate; hæc enim humorum acrimoniam temperat, & tumultuantes spiritus ad quietem componit.

Motus, & omnis agitatio proscribatur, quies magis convenit, unde vigil in conclave, clausis fenestris, & in molli strato cubat, à quo culices, pulices, & cimices exulent. Absit omnis strepitus, & vehementior sonus, ac omne id, quod vehementius in sensuum organa agit, ipse quietus, & tacitus oculos habeat clausos, & interim mulier digitis ejus scalpat caput; hæc n. industriâ matres infantibus somnum conciliare solent.

Somnus est vigiliarum alexipharmacum, & hic omni operâ, sedulitate, & studio conciliandus, sed eâ cautelâ, ne in veterum degeneret, vel alia mala inducat; provocetur itaque vel dulcibus amicorum colloquijs, vel suavi cantu, & musicâ uniformem sonum edente, avium cantillatione, susurratione submissè lonquentium, aquarum strepitu, vel medicamentis somnum inducentibus, de quibus inferius agemus.

Alvus, & reliqua emunctoria, per quæ consuetæ peraguntur evacuationes, si secundum naturæ institutum suum non solvant censum, arte proritentur.

Animi pathemata sex rebus non-naturalibus supremam imponunt manum, ac ea maligna corrigantur, & ad benigna transferantur, quæ somnum conciliant. At si intenta cogitatio vigiliarum sit in causâ, mens dexteritate aliò evocetur, ne temperatum spirituum motum perturbet, & agitando, illos magis efferos reddat.

Vigiliarum cura non perficitur, nisi causæ, à quibus hæ dependent, removeantur; semper enim aliorum morborum sunt producta, & quæ his occurrantur, suis in capitibus dicetur. Cæterum causæ illæ, quia non ita breviter auferri queunt, & intereâ vigilæ vitæ œconomiam subvertunt, vires dissolvuntur, & æger vigilans morti succumbit; tunc vigilæ totam ad se rapiunt curam: indicatio igitur curativa, ejusque antidotus est somnus, nec aliam medicam exigit opem, & sicut sitis remedium est potus, & famis cibus, ita vigiliarum somnus, nec aliud pro vigilijs pharmacum habemus.

Ut somnus concilietur, ante omnia causæ removendæ sunt, si fieri potest, aliter spiritus animales blandè sopiantur, aut humectentur, vel narcoticis moderatè coërceantur, obserando cerebri, & nervorum valvulas, per quas in cerebrum ingrediuntur, & egrediuntur spiritus animales. Medicamenta, quæ somnum inducunt, universalia, ut venæ sectionem, & purgans, arcemus, nisi vigiliarum causa id exigat, quod in aliquibus casibus rarissimè evenire arbitramur. Cæterum Galeni armenta sanguinem à brachio, vel malleolo ad revellendos vapores acres ca-

put scandentes, & spiritus conturbantes, fundunt: quasi-hi vapores unâ cum sanguine è corpore egredierentur. Si bilis nimîa quantitate spiritus inquietet animales, & inde vigilæ exsurgant, illam, si sursum vergat, vomitorijs exturbant, Si verò deorsum, cholagogis eliminant, & si quò natura vergit, eò educunt: Sed bilis potius temperanda, quàm evacuanda est, nec tota evacuari potest, & ea, quæ remanet, majorem adipiscitur motum, magis æstuat, excandescit, & eò magis vigilias excitaret. Si bilis suâ quantitate spiritus irrequietos facere, & sic vigilias inducere posset, in complexionibus biliosis actum esset de somno.

Ad vigilias profligandas, somnumque inducendum ea conducunt medicamenta, quæ humectant, & vi pollent narcoticâ, & ex hac vi narcoticâ, lactucâ Galeni tempore in magno usu fuit contra vigilias. Apud nos in magnâ consuetudine est *emulsio somnifera* quatuor seminibus frigidis, tam majoribus quàm minoribus, ut *amygdalis dulcibus, semine melonum, papavere albo, lactucæ, portulacæ*, ut.

℞. Amygd. d. num. viij. cortice in aq. calidâ exuturum, semin. melon. ℥. ss. papaveris albi ℥ j. lactucæ ℥ j. fiat emulsio in aqua lactucæ ℥. iv. & edulcora cum syr. de Nymphæâ ℥ jss. quæ à cœnâ aliquo exacto tempore, frigida uno haustu propinatur. Quandòque *Nepenth. Quercetani gr. j.* pro pertinaci vigiliâ addimus. Hæc blandum conciliat somnum, quia blandè humorum effervescentium acrimoniam temperat, & irrequietos sopit spiritus. Attamen in acutis morbis alia morbis appropriata adijcimus, ut in febre malignâ u. g. emulsionem concinamus ex suprâ dictis, cum aquâ scorzonæræ, addimusque *bezoartici mineralis gr. viij. vel stibij. diaphoretici ℥ j. vel lapidis bezoar. ℥ j. vel magisterii cordialis ℥ j.* pro divitibus; pro pauperibus utimur *cornu cervi præp.* Sic enim malignitati resistit, somnum allicit, & profusus in somno detrudit sudores. Sic v. g. ad conciliandum somnum in dolore Nephritico, emulsione somniferâ utimur, ut.

℞. Semin. melon. ℥ j. papav. alb. dauci. milii solis ana. ℥ j. f. emulsio in aq. ononidis ℥. iv. diss. *Nepenth. Querc. gr. j. vel ij. syr. de Quinq; rad. aperient. ℥ j. m.* Hæc non solum vigilias sistit, somnum allicit, & omnem abigit dolorem, sed etiam expergesto agro, & dolore sedato, calculos excludit.

Maximoperè opiata, tanquam vigiliarum, alexipharmaca commendamus, hæc namque omnem humorum acrimoniam emendant; narcosin inducunt, spiritus animales furentes sistunt, eorumque motum inhibent, & blandum conciliant somnum, ut quotidie nos experientia docet, & præsertim si vigilæ à doloribus oriantur. Verùm accuratâ solertiâ exhibenda sunt, nec in dosi peccandum, eapropter moderatè his utendum, & potius in parvâ dosi, quàm in nimîa peccetur, ne majus malum, vel ipsam inferant necem. Tempestivè administrata; miracula patrant, & maxima morborum pars opiatæ curatur. Verumenimverò opiatorum usus non semper est tutus, estò in vigilijs sit pretiosum alexipharmacum. tamen his non semper, & in omnibus utendum est; eapropter quando vigilæ sunt futuræ crisis signum, planè opiata releganda sunt, ne naturæ labor impediatur. Sic quoque ubi adest virium pauperies & etiam ubi senes diuturnis torquentur vigilijs, tunc alia, quæ sunt de confortantium potius ordine, ut species diamofchi, diambra, & similia, commendare debemus. Sic etiam ubi vigilæ in pectoris angustia excruciant; in disponæa, catarrho suffocante, hydrope &c. opiata vix tutò adhibentur, proptet suffocationis metum; somno enim fortiori procurato, ægri suffocati moriuntur, & sic diabolus per Beelzebub stultè Medicus eliminabit. Item papaverina non admodum largè à matribus, vel nutricibus puerulis per os

exhibeantur, ut mos apud istas invaluit, puerulos papaverinis infarciendi singulis ferè noctibus, ne vagitus eorum perturbet somnum; sed hæc non solum eorum animam labefactant, & eos ingenij stupidi reddunt, verùm quandoque funere mergunt acerbo.

Habent sua narcotica rancidæ medicinae professores, quæ per vetularum, & tonforum ora feruntur, & præscribuntur, ut sunt *Requies Nicolai*, *Philonium Romanum*, *Philonium Persicum*, *pilula de cynoglossa*, quæ, cum simplicia cruda narcotica admittant, ferè in desuetudinem abièrunt, & ab aliquibus vulgaribus tantùm infimæ sortis ægrotis propinantur.

Narcotica simplicia sunt primò *Papaver*, cujus succus expressus, & inspissatus appellatur *Mæconium*, & tota papaveris planta est anodyna, narcotica, & obtupefactiva, tam foliorum, stipitis, quàm capitum, & seminum, ex quibus paratur *mæconium*, sive nostras opium, ut mercatorum fraus declineretur, qui opium ad nos adulteratum è dissitis regionibus asportant: hinc *D. Cajetanus de Augustino* peritissimus pharmacopæus, & Celeberrimus nostri temporis Chymia professor, Amicissimus noster, quotannis opium nostras propriâ manu, & artificio parat, quod in compositionibus narcoticis mira præstat & optatos patrat affectus, & meliori sorte id peragit, quia exotico opio sæpè adulterato fidem minimè præstat. Deinde *Mandragora*. ejusque radix vim habet narcoticam, & obtupefactivam, & est una ex primarijs narcoticis, & obtupefactivis, idèdque internè rarò, imò rarissimè, & ferè nunquam usurpatur, tamen extrinsecè adhiberi solet ejus succus in emolliendis tumoribus duris, & scirrhis, eodem modo ac cicuta. Postmodum sequitur *Hyoscyamus*, cujus radix, folia, & semen, ac tota planta est una ex primarijs narcoticis, & sine preparatione vim habet obtupefactivam, & dolorum lenitivam, tam internè, quàm externè usurpata: Cæterùm nimius ejus usus dementes, & amentes reddere solet fumentes, adeò ut si passer hyoscyami semen comedant, illi in terram stupidi, & torpidi ita decidunt, ut manibus prendi possint, & tandiù veluti mortui jacent, donec à naturâ vis obtupefactiva evecta fuerit. Tandem *Stramonium*, ejusque semen est narcoticum, & obtupefactivum, sed è narcoticorum censu proscribi arbitramur, nam vel in profundissimum veterum. vel insaniam fumentes adigit, & nos tres observavimus pueros, qui stramonium comederant, duo quartum agebant diem, in quibus profundissimè dormiebant, & tertius insanus evaserat, qui aromatibus, calidisque cibarijs pristinae restituti fuère sanitati. Sed præstat *Indorum Datura*, est hæc planta ex Stramoniorum generibus, cujus semen insigniter habet vim anodyn-narcoticam, nihilominus ita mitiorem, ut sint, qui hanc Indorum daturam ipsi præferant opio.

Habemus nos in medicinâ ipso auro, & lapidibus pretiosis pretiosiora narcotica, quæ si ritè præparentur, fermententurque miracula præstant, & ægros ab orci faucibus eripiunt. *Paracelsus ille medicina Monarcha* quibusdam pilulis opiatas, quas secum semper ferre solebat, mira efficere valuit. Sed quantum opiata profunt, tantum malè præparata, & perperam administrata obsunt, nec omnes medici his uti debent, quia non omnibus licet ire *Corynthum*, & tamen vulgares medici in medicamentorum recentiorum promptuaria se intrudunt, dicuntque nos quoque poma natamus, & recentiorum non tantum opiata, sed etiam alia pharmaca passim præscribentes, non paucos jugulant ægros. Sint itaque narcotica ritè præparata à perito pharmacopæo, vel ab ipso medico, neque omnibus seplasiarijs indifferenter fidem adhibere debemus, & præsertim in *Nepenthis* confectioe, cujus usus in tantum devenit tremorem propter vulgares medicos, ut vulgò

ab Italis dicatur: *Nepente, non mi pigliare, che ti ni penti*. Præstat proindè vulgaribus ad *philonium*, *requiem Nicolai*, *pilulas de cynoglossa*, cæterasque officinales compositiones confugere. Sint nostra narcotica ritè à peritâ manu præparata, correctâ, & vetustatem sapiant; nihil enim tam benè illa corrigit, quàm vetustas. Opiata egregia sunt *laudanum opiatum*, *laudanum sine opio*, *Theriaca Cælestis*, *Nepenthes Quercetani*, *Tinctura Zuvelseri anodyna*, nostra *Aqua somnifera in Mantissa*, & alia quamplurima apud varios authores descripta, quæ si prudenter exhibeantur, non tantum vigilias, sed earum causas abigunt, & quia sulphureâ pollent energiâ, vim diaphoreticam, & sudorificam habent, quâ humiditates morificas expellere valent, unde ad multorum morborum causas respiciunt.

Solent quandoque vires adeò esse debiles, & inopes, ut opiata non nisi magno vitæ discrimine præberentur, ideoque non rarò contra vigilias externa usurpantur, & elegantes pedum, & manuum lotiones fieri solent ex folijs lactuca, *nympheæ*, *solani*, *hyoscyami*, *mandragoræ*, floribus *chamomilla*, *sænuagræci* seminibus &c. ut

℞ fol. lactuca solani, hyoscyami, nympheæ, ana m. j capit. papav. alb. cum semm. nu. iv, Coque in suff. aquæ communis quantitate, & isto decocto foveantur tempora, deinde manus, & pedes, & petiis involutis eodem decocto madefactis, ac spontè exsiccatis, blandus provocatur somnus, præsertim si aliquot diebus vesperti ante lecti ingressum usurpetur.

Pest lotiones conducunt inunctiones temporibus, & fronti ex oleis anethino, seminibus papaveris albi per expressionem, seminibus hyoscyami etiam per expressionem, mandragoræ, nucis moschata expressio, ut

℞ ol. papaveris 3℔. hyoscyami, mandragoræ ana 3j. nuc. mosch. q. s. m. pro inunctione.

Vel adhibenda sunt unguenta somnum inducentia, ut unguentum populeum, de cynoglossa, alabastrinum, & unicuique istorum separatim aliquot guttæ olei hyoscyami addendæ sunt. Vel

℞ Ung. populei 3ij. ol. hyoscyami, cortic. mandragoræ ana 3j. ol. nuc. mosch. express. 3℔. opii 3℔. m. cum ol. papav. & f. s. a. unguentum. Vel uti possumus sequenti unguento somnifero à Schrodero descripto, ut

℞ Opii Thebaici 3j. croci. 3℔. ung. ros. alabastrini ana 3j. ij. ol. nuc. mosch. 3. v. 3j. aceti sambucini parum m. f. s. a. Ung. pro usu. Inungitur fronti, temporibus, aut manuum, & pedum pulsibus.

Similiter Medici tantam medicamentorum congeriem pro alliciendo somno adhibent, ut sunt balsamus hypnoticus, cataplasmata, epithemata, emplastra, turundæ ex laudano opiato, clysteres, glandes, suppositoria, & somnum per podicem conciliant, poma ex opio, sacculi, noduli, odoramenta, suffitus &c. quæ si describere voluissemus, caput in immensum produceretur: sufficit, quod eadem semper medicamenta simplicia à nobis supra descripta in vitiosum torquentur circulum sub diversis formis.

Refert *Ettmullerus*: Denique sordes aurium asini quantitate pisi temporibus illita in agripniâ febrium ardentium probata sunt. Sed observetur, ne augeatur dosis, aliàs nimis profundum, & diuturnum somnum inducit. Stupemus equidem tantum antheorem hoc arcanum asinum recensere, credimus ipsum hoc remedium opiatum experienciâ comprobasse, dum refert auctâ dosi somnum profundum, & diuturnum inducere. Censemus sordes aurium asini esse ipso opio ad somnum conciliandum efficaciores, quia temporibus tantum illitæ; extrinsecè veterum inducunt, quod de ipso opio extrinsecè adhibito in majori quantitate non tantam vim somniferam commemorare possumus. Miramur tamen non connumerari inter animalia

malia somnolenta, cum ejus sordes in auribus opio majores æmulentur vires, attamen est animal melancholicum, forsan sordium opiatarum energiâ. Si tantam vim extrinsecè ejus in auribus sordes habent, si propinarentur, somnum inexpergiscibilem inducere arbitramur. Est itaque asinus animal eximiis præditum virtutibus, & totus quantus est asinus, medicamentosus existimatur, nec est in humano corpore morbus, cui asinus non medetur.

Idem affert Clarissimus D. Io. Baptistæ Notarangelus in suo Asino Pythagorico, seu scientiarum Reformatore: opus id sanè multiplici, ac reconditâ cum Veterum, tum Recentiorum eruditione refertum. Ibi Momus varia, & opposita de Philosophia systemata, quæ hoc sæculo circumferuntur, contrariasque assertiones, quibus ipsa huc illuc distorquetur, ac laceratur Philosophia, mente volens, indignum id ratus, atque animo percitus, Iovem adit, eique stomachabundus, magis exoticas, dissentientesque, ac, ut ira dicam, phantasticas Philosophorum opiniones de rerum naturâ majori ex parte refert. Iovi, quorsum id, & quid sibi velit, roganti; aliquem sapientissimum respondet, eligendum, qui Philosophiam ex rei veritate reformet, idque ratum à cunctis habendum, tot commentitiis, futilibusque sententiis, & opinionibus in orcum rejectis. Auctore Momo, cogit Iupiter Deorum concilium: cum ibi alii alios ex antiquis philosophis, adjectis eorum laudibus, proponat: Momus, patefactis dogmatibus, ac vitiis, ad unum respuit, ac excludit. Tædio Divi tandem affecti, & irâ succensi, ut ipse in medium afferat, qui sibi tanto muneri par esse videtur, injungunt. Tunc Momus omnium maximè ad id oppositum, atque idoneum Asinum esse pronunciat; quare ab omnibus exhibitur, & magnis clamoribus, ut impostor, exploditur. Post aliquas contentiones, indicto per Iovem silentio, Asini laudes Momus expromit, ac luculentum texit encomium, in quo præter innumeras tum corporis, tum animi dores, & virtutes, præter multas scientias, Asinum pro ipsâ mente poni, ac germanum sapientis symbolum esse, clarè ostendit. Postremò Divi efficacibus Momi rationibus inducti, ad Philosophiam scientiasque reformandas unanimi suffragio Asinum eligunt.

CAP IX.

De Vertigine.

Vertigo est spirituum motus depravatus cum imaginationis depravatione, in quo omnia objecta circumagi, & in gyrum rotare videntur; at cuncta firma stant, & nullo pacto in gyrum vertuntur. Differt à phrenitide, & melancholiâ, quia in vertigine ratiocinatio manet integra, & imaginationis errorem advertit; in phrenitide verò, & melancholiâ ratiocinatio cum imaginatione afficitur.

Duplex est; una levis, altera tenebricosa; levis est, in qua visio illæsa manet; & objecta tantum aliquantulum in gyrum agi videntur; tenebricosa, in qua non solum omnia circumrotare apparent, sed etiam oculi simul caligine hebetantur offusâ, vel fumosâ, vel varia coloramenta obversantur. In utraque vertigine visio aliquantulum læditur, qui spiritus, qui ad oculos rectâ tendere solent per nervos opticos transversim moventur, undè oculus illis non ita commodè fruitur, sed in tenebricosâ vehementior est spirituum commotio, ita ut minùs ad oculos ferantur, unde visionis obtenebratio oritur.

Quanam functio in vertigine præsertim afficiatur, apud authores valdè controvertitur, de quibus prolixè agit *Sennertus*. Nonnulli vitium in visu esse au-

tumant, quia ita depravatur, ut res omnes externæ circumagi videantur ab oculo, & præcipuè in cristallino humore, qui in ipso certamine commoveretur, & in gyrum vertitur ab ipso animali spiritu, quia ipsemet spiritus gyrat, undè necesse est, ut omnes species externæ visibiles in gyrum etiam verti videantur. Habetur experimentum in speculo, quod quidem dum commoveretur, & in gyrum vertitur, tota domus; & ea, quæ in speculo repræsentantur, commoventur, & gyraunt. Ita species omnes visibiles repræsentantur in humore crySTALLINO, tanquam in speculo, si crySTALLINUS humor moveatur, & gyret, moventur, & gyraunt omnes species, quæ in eo humore repræsentantur. Hinc phantasiam non depravari, & sensum communem solum per accidens depravari statuunt, quatenus ei falsus motus à visu offeratur: Cætera rectè se habere, & motum illum à quiete discernere, & motû magnitudinem dijudicare. Sed experimur non oculum, & visum in vertigine affici, quod res quietæ moveri putantur, cum etiam si quis clausis oculis, aut reclus in gyrum agatur, nihilominus vertigine corripiatur, & pavementum cui insistit, circumagi putet, & nisi adminiculo se sustentet, concidat. Imò oritur vertigo morbofa, etsi nulla vel à visu, vel à motu, aut certè levis occasio præbeatur.

Alii sensum communem præcipuè, non læsâ phantasiam: alij phantasiam, non læso sensu communi, depravari stabiliunt. Verum sensus communis, & phantasia affici potest, si visus vertigini occasionem præbet, quia uterque rem, quæ quiescit, quasi motu agitatum apprehendit; Cum enim spiritus animalis sensuum objecta recipiat, & ad phantasiam referat, si ille p-n-moveatur, objecta quoque moveri videntur. Habetque se res sicut in aliis rebus visibilibus. Etenim ut si rei albæ species per virrum flavum, aut rubeum in oculum admittatur, res rubra, vel flava apparet: ita etiam cum res quiescentes moveri videntur, si spiritus animales non rectè in oculos, sed circulariter agitari influant. Si verò ab externâ tantum causâ excitetur vertigo, & oculi sunt clausi, solum imaginatio afficitur, non autem simul sensus communis, utpotè qui non agit, nisi ab externo sensu motus, ut externorum sensuum objecta mediis sensibus exterioribus percipit, secundariò postea motus, & visus sapè læditur. Cum enim à phantasiam animalis gressus-regatur, accidit, ut læsâ imaginatione, consequenter lædatur motus, & ægri concidant, quia spiritus animales in anteriori cerebri parte præter naturam moti, etiam eos, qui ad organa motûs influunt, turbant, ac ut inordinate moveantur, efficiunt, unde fit, ut spiritibus animalibus, non ut par est, in organa motûs influentibus, ægri colabantur: aut, ut aliis placet, cum omnia circumagi videantur, non habent, ubi ægri figant gressum. Et quia spirituum hoc vitium oculis quoque communicatur, tenebræ simul oculis oriuntur. Vtrumque tamen etiam evenire potest, ut & aliorum sensuum læsio, quod spiritus animales in organa sensûs, & motus non influant. Etenim cum spiritus animales rectâ lineâ in nervos influant, si hi circulariter moveantur, nervos præterlabuntur, sicut aqua, quæ in vase aliquo circulariter movetur, è vase non effluit, etsi illud perforatum sit.

Depravatur interdum auditus, & tunc levis obauditur fluctuatio. In nonnullis etiam olfactus, & in aliis gustus, ratiocinatio autem, & memoria salva est, cum vertiginosi se errare cognoscant in ipso paroxysmo, & post ipsum omnium recordentur.

Signa.

Verriginis signa non sunt longius inquirenda, cum ægris

ægris referentibus, manifesta fiant, nam præcedit objectorum inversio, & circumgyratio, & si tenebri-cosa sit vertigo; oculi simul variè obtenebrantur, modò quasi per spissam nebulam, aut fumum, jam quasi obversante viridi, vel flavo, vel spadiceo, vel varie-gatè colorato velo; & omnia inverti, & rotari in al-tum videntur. Hinc vertiginosus circum se palpar, ad-miniculum quærens, quo se sustentet contra lapsum, & nisi adminiculum apprehendat, in terram labitur.

Differt ab epilepsiâ, quia epileptici subitanè ve-lut siderati in terram concidunt, convelluntur, & denique spumam emittunt ex ore. Ab apoplexiâ, quia apoplectici, extemplò omnem sensum, & motum amittunt, & cum difficultate, & stertore respirant secus in vertigine.

Si caput dolens gravitatem, & aurium tinnitum percipiat, affectum idiopaticum in ipso capite esse dijudicamus; si verò in inferioribus partibus aliquod persentiat gravamen, sympathicam esse vertiginem conjectamur. At incomparabilis *Helmontius* omnem vertiginem ex debili stomacho oriri, & assumpto vomitorio cessare asserit.

Veterum Causæ.

Pro vertiginis causâ proximâ spirituum animalium circulationem *Gal. 3. de loc. aff. cap. 8.* totus verti-ginosus assignat, cui omnes vulgares in gyrum se subscribunt; pro causâ verò antecedente, omnes hu-mores, ut sanguinem, bilem, pituitam, & melan-choliam, è quibus vapores elevari possunt, cum tam à calidis, quam à frigidis vaporibus vertiginem ex-citari posse imaginatur. In his vertiginum causis vul-gares consentiunt medici, & Hermetici suo more ulterius progrediuntur, & non in simplicibus vapo-ribus sistunt, sed asserunt vapores, qui salinis sca-rent spiritibus, acrimoniâ suâ efficere capitis dolo-res &c. & unctuosos fumos, quales sunt, qui ex re-sinosus lignis exhalant, nigras affectiones concitare, si in cerebro illi vel generentur, vel ad cerebrum transmittantur ab aliis partibus.

Transmittitur per venas, vel arterias interiores, & exteriores cervicis vapor, qui inæqualiter in his ar-teriis, vel cavitatibus cerebri circumactus humores variè impellit, & spiritus animales, vertiginem sim-pliciter dictam efficit.

Procedit etiam aliquandò ex ventriculo, & præ-cordiis, quibus vapores hujusmodi à corrupto aliquo humore suscitantur, qui spiritus inficiunt & luce privant. Exaltari hujusmodi fumos ex pinguioribus corporibus, & hos in morbis esse probant Herme-tici ex sanguine, & lacte; quibus incensis nigræ fu-ligines denigrandi vi præditæ eliciuntur, quæ oleosæ sunt, ut observare est.

Opinantur aliqui ex vulgaribus medicis, quibus etiam quamplurimi ex Hermeticis se subscribunt, spi-ritus animales lucidos esse, & quia luce præditi ani-mam quodammodò illuminant, & actiones quamplu-rimas peragunt, & luce vel imminutâ, vel deficient-te, actiones quasdam vel minui, vel deficere cen-sent. Probant spiritus animales esse lucidos ex fulgo-re, qui ex oculo percusso exire observatur, & ex his, qui oculos habent splendidos, ut feles, sed mirum in modum, qui sic philosophantur, hal-lucinantur; nam ignis, qui in nostro corpore est, lucidus non est, quia cum humido corpore est, propter causas alibi tactas, sic aqua quantumvis fer-véat, lumen non emittit. Nec si lucidi essent ope-rari aliquid possent ratione lucis, quia lux in retinam tantùm agit, illamque movet, & visionem medio hoc motu excitat. Lumen verò, quod conspicitur in ocu-lis felis est adventitium ex dilatatione pupillæ, & sic etiam illud, quod in multis observatur, qui noctu

etiam per aliquod tempus legere possunt, ut sciunt philosophi. Neque lumen semper retinam percutere debet ut luminis phantasma oriatur; sufficit namque ut hoc oriatur, si retina feriat, sive comprimatur à corporibus, à quibus lumen excitatur, vel si mo-tus internus excitetur illi similis, qui exci-tatur à lumine mediâ retinâ, sic somniantes lumine phantasmatis, feruntur, neque anima à lumine af-ficitur, nisi quatenus lumen motum excitet in ejus sede.

Chymicorum sententia vana est de fumis tenebri-cosis, futile etiam est, quod dicunt de vapore sul-phureo acrimoniâ non habente; nam etiam vapo-res salini acrimoniâ habentes vertiginem efficere valent, ut observare est in iis, qui ex comestione ni-miâ sinapis, & allii in vertiginem incidunt etsi ver-tigo, ut ipsimet fatentur, præuncia aliquandò est epilepsiæ, necessariò fieri debet tunc ab acri vapore epilepsiæ causa.

Præterea à quibusnam vaporibus nebulosis affician-tur, qui intentè in labentes aquas prospiciunt? Quis-nam vapor rhedis, & curribus velociter currentibus, si velocissimus rotarum cursus aspiciatur, insidentes invadit? Quinam è locis altissimis respiciunt, quive ex irâ, mœrore, subitò in vertiginem incidunt, quibus va-poribus corripuntur? Ut vera vertiginis causa in-dagetur, imaginationis, quæ in ipsâ læditur investi-ganda est essentia.

Nostri Causæ.

Sensio non in his partibus fit, in quibus fieri vul-gò, & ab aliis philosophis putatur, videlicet in par-tibus, quæ organa ipsarum sunt. Probatum hoc ex hi-storiâ duarum mulierum, quibus inscientibus à me-dicis recisum fuit brachium, & crus: hæ mulieres semper querebantur de doloribus in digitis, quibus carebant. Sensio igitur non fit in organis, sed in se-de animæ, quam aliqui in cerebro statuunt, aliqui verò in corde, quidam in stomacho, alij tandem no-vissimè in centro nerveo, & licet hæ sententiæ pro-babiliores omnes sint, probabilius tamen videtur cere-brum animæ sedem esse. De parte cerebri animæ sede etiam controversatur, probabile tamen est in conario animam sedem habere, hoc est in illo, veluti in qua-dam arce objectorum nuncios recipere: anima igitur, cum sedes illius mutatur, sentit; & quia conarium cor-pus est, mutari tamen potest eo modo, ac corpus mu-tari potest; corpus autem mutari potest, tantum mo-tum recipiendo, vel secundum totum, vel secundum partem; motum autem recipere non potest, nisi à corporibus contiguis, & quia non continuantur ner-vi cum conario, per aliquod aliud, quod à nervis mo-tum recipit, habere hunc debet, hi cum subitò mo-veant, ac moti sunt, debent esse tenuissimi, & hi spi-ritus appellantur animales, qui nihil aliud sunt, quam subtilissima pars sanguinis ab arteriis, nervis, & ce-rebri ventriculis communicata.

Motæ fibrillæ nervorum ab objecto sensibili, movent in ventriculis cerebri spiritus, qui movent conarium, quo moto, anima sentit, & prout varius hic motus est, variæ fiunt sensationes, cum autem anima ima-ginatur, necessariò conarium moveri debet, quam-vis objecta sensibilia non sint in organis, motus hic conario impartitur à spiritibus, qui moventur tunc simili motu, ac moveri solebant ab objecto sensibili: cum igitur depravatur imaginatio, depravatur hic motus.

Ex his colligitur, quòd omne id, quod depravare motum spirituum potest, depravare etiam ima-ginationem potest, & quia in vertigine est depravata imaginatio secundum motum ab objectis visibilibus acceptum, investigandum est, à quâ causâ hic motus depravari possit.

Nervi visorii fibrillæ omnium tenuissimæ sunt, & motui aptissimæ, quem communicant spiritibus: quotiescumque igitur hæ inflectuntur, motum depravatam illis, communicant, & sic ex pugno parva oritur vertigo, vel ad oculum, vel ad caput inflecto. Quoties cerebrum comprimitur vel ab anodynâ qualitate, quam explicavimus in apoplexiâ, spiritus per illud spatium non possunt, sed intropelluntur, & motum vertiginosum inducunt, à quo etiam oritur vertigo, & præcipuè illa, quæ apoplexiæ est prænuncia.

Cum acre aliquod cerebri membranas stimulat, non tamen sic intensum, ut epilepsiam excitare valeat, cerebrum totum concutitur, agitantur spiritus, & vertiginem efficiunt.

In prospectu ab alto, in matore &c. comprimitur etiam cerebrum, ut speculanti patet.

Prognosis.

Vertiginis prognosis est: si raro invadit, & ab externis excitatur causis, pertimescenda non est, sicut quæ frequentius aggreditur, & internam agnoscit causam, & qui tali tentatur modo, raro consensescere solet, præcipuè si non tantum res externæ, sed etiam caput totumque circumagi corpus videntur cum visus læsione, periculosior est ob maiorem causæ vehementiam, & si adeò invalescit, ut patiens ad terram desinat, in epilepsiam, aut apoplexiam mutatur. Senibus solet esse frequens, quia *Vertigo est familiaris senili ætati. aph. 31. sect. 3.* & periculosior ob cerebri debilitatem, & caloris nativi inopiam, quam in florenti constitutis ætate. Et si frequentius senibus contingat, præsertim cum magnâ sensuum perturbatione, apoplexiam tandem præsignat. Si in tenebrosâ vertigine coloratum aliquod chaos oculis observetur, scilicet vel rubens, vel viride, vel atrum, quorum quidem rubens color in amentiam, viridis epilepsiam, & ater apoplexiam pronitatem, portendit. Et *aph. 15. sect. 8. Vertigo tenebrosa in febre est signum desperatum.*

Veterum Curatio.

Curationem aggrediuntur vulgares, si sanguis in toto peccet corpore, præmisso clystere aliquantulum acriori, venam tundunt, scilicet basilicam, vel communem, hinc cephalicam, tandem post aures, & *Galenus* arteriotomiam extollit: Sed hi sanguinari caute admodum in hoc maledicto remedii genere procedere debent, quia venæ sectio, si non juvat, statim agrum interficere potest, & incertum est in eorum opinione per se juvare posse quia ipsorum confessione non adsunt demonstrationes, sed tantum probabiles conjecturæ, quas pro illâ afferunt, in ambiguis autem tutiorem quisque sequi debet sententiam: eliminanda igitur prorsus è medicamentorum suppellectili. Non conducit, cum morbus sit frigidus senibus familiaris, & ut plurimum vapores à debili eleventur calore, qui illos resolvere nequit per naturales ductus, & per sanguinis educationem major inducitur perfrigeratio,

Si alii exuberent humores, secundum singulas humorum species conveniens instituunt medicamentum purgans: sed dicant nobis, in vertigine ex causis externis proveniente, ut ex prospectu ab alto, aquarum verticosarum aspectu, ab ambulatione per pontem angustum, & tremulum, à vehementi tonitruo, & bombardarum fragore, quem purgant humorem? quodnam medicamentum habent, quod virus illud rotans per alvum exturbat? Vidimus vertiginosum, quem vulgares post varia laxativa, tot sanguinis emissiones, hæmorrhoidum apertiones, omnem medicinæ carnificinam, invitâ vertigine, imò illasâ pro insa-

bili vertiginosum deseruerunt. Similem narrat historiam *Quercetanus* de quodam nobili in Galliâ, qui præter omnem medicorum expectationem à quodam rustico ex pavonis stercore restitutus fuit. Et nos *sala ex stercore pavonis*, posthabitis omnibus aliis medicaminibus, multos curavimus.

Deinde cucurbitulis siccis, & scarificatis, partium extremarum frictionibus, & sternutatoriis vapores evocare intendunt, ne caput ascendant, quia si illuc scanderent, à spiritu animali in fugam verterentur, & in gyrum in illo orbiculato certaminis loco, & vertiginem efficerent.

Tandem vesicatoria, setaceum, & cauteria ad vaporum derivationem celebrant, quia factò spiraculo, vapores vel in saniei formam, vel in halitus erumpunt.

Sua non desunt vulgaribus periapta. nam aliqui *vulpis virgam* capiti alligatam vertiginem tollere credunt. Alii *corollam ex ulmi foliis* paratam capiti imponi jubent. O bella periapta Dioginis digna cachinno?

Hæc sunt vulgarium medicamina, & non alia, quia non alia, quæ vertiginoso circumferuntur cursu pro cuiuslibet morbi sanatione.

Nostri Curatio.

Curatio huic morbo debetur, vel in paroxysmo, vel extrâ, sed non præmissâ curâ diætetica, frustra laboramus; nam certum est diætam esse primam medicinæ partem, & multos curare morbos, vel saltem si non curat, eos deterierare non finit. Hinc pro parte diætetica ad sex res non-naturales confugimus, & primo ad

Aërem, qui sit temperatus, serenus, lucidus, sed paroxysmi tempore non admodum lucidus; proinde vitandus crassus, humidus, teter, & nebulosus. Hinc varii ventorum flatus (nam ventus nil aliud est, nisi aëris motus) diversimodè nostra corpora afficere, & de unâ in alteram constitutionem transferre experimur, id testante *Hip. sect. 3. aph. 17. Flante namque Aquilone nubes exploduntur, aër serenatur, noxia è corpore humiditates exhauriuntur, corpora coguntur, firmiora, agilia, coloratiora, & melius audientia sunt, spirituum nebula disentiuntur, alvus exsiccat. At si Austrini insurgant venti, contra corpora diffundunt, humectant, auditum obtundunt, capita aggravant, & vertigines faciunt, oculis, atque corporibus difficilem præstant motum, & alvos humectant. Nil igitur boni ab Austriâ nobis afferunt, nisi in valetudine detrimentum.*

Cibus sit boni succi, facilisque coctionis, vitentur alimenta coctu difficilia, & quæ pravum suppe- ditant succum, quæ flatus, fumos, & vapores multos ad caput mittunt, & præsertim legumina, ut fabæ, pisæ, lentes, & similia, etiam lac, pisces viscosi, conchyliæ omnia, castaneæ, nuces rancidæ, allium, porrum, capæ, raphanus, & alia ejusdem farinae. Vitetur ciborum varietas, eorum satietas, ac fames sed

Inter utrumque vola, medio tutissimus ibis.

Potus non sit vaporosus, ne caput vaporibus repleat, ac proinde vinum non bibatur, nisi ventriculus sit imbecillis ex frigiditate, aut vitium languor id exigat, & tunc parçè bibendum, & sit tenue, aquâ lotum, & non vinosum, nec mustum. Vitetur itaque vinum generosum, & omnis ebrietas proscribatur. Post cibum sumat ea alimenta, quæ ventriculi orificium claudunt, & vaporum ascensum ad caput inhibent, ut coriandra præparata, cum nuce moschatâ, cydonia condita, vel diacydonium.

Motus sit moderatus, & vacuo ventriculo non est incommo-

incommodus, nec nimis exercitio se fatiget, nec per cochleas ascendat, nec per pontem transeat angustum, ne vertigo exciteretur. *Quies* potius prodest, & præcipue à cibo. Vitandus rerum aspectus, quæ circumrotantur, & in gyrum vertuntur, vel velociter moventur, ut rotæ, & flumina impetuose fluentia. Ager ex alto non despiciat, vitet etiam hominum turbam, qui hinc inde ambulant, & moventur, curru non vehatur, nec equo.

Motus mediocris magis prodest, nec à cibo statim se somno æger componat, vigiliæ verò nocent.

Scybala quotidie naturâ, vel arte excernantur, & eadem de aliis excretionibus ratio, ut menstruis, hæmorrhoidibus &c. habeatur, ac de iis, quæ retinenda sunt. Si vertigo à mensibus suppressis, vel semine retento ortum ducat, licitâ Venere frui fas est, aliter abstinendum.

Animi perturbationes nimix, ut ira, ne vertigini ansam præbeant.

In curatione, quæ paroxysmo debetur, quia vertigo sæpe in apoplexiam, vel epilepsiam degenerare solet, ea conveniunt medicamenta, quæ in earum insultibus descriptimus, & quia vertigo affectus est levior, non tanto remedium indiget penu; nares, tempora, & Suturam coronalem oleo succini, sampsoci, roris marini, macis, nucis moschata, salvia destillato fricamus. Propinari potest essentia rosarum, albarum moschatarum, balsamus vite, spiritus roris marini. Ori ad masticandum indatur aliquid macis, vel theriaca cum aceto rosaceo, vel aliquid elixiris proprietatis, vel confectiois alkermes, sed melius ejus tinctura ex nostrâ descriptione.

Sternutatoria omnino vitentur, nam undè facile spiritus animales in inordinatos excitantur motus, & vertigo potius concitatur magis, & ad epilepsiam magis disponitur.

Ad vertiginis præservationem, qui huic morbo sunt obnoxii, uti possunt imprimis doronico, ejusque radice, quæ etiam ad præservationem, ejusque curam commendatur. Hujus radice usu funambuli se præservare solent contra vertiginem, saltando in funibus, ipsis sibi tanquàm singulare reservant arcanum. Quidam ex doronico essentiam præparant, eamque singulariter ad vertiginem commendant.

Si apoplexia sit in metu, ad præservationem multum valet semen carvi in vino marceratum, & postea siccarum, si quotidie cochlear dimidium diu masticeatur, sub horam decubitûs, tandemque deglutitur. multum quoque sequens pulvis valet, cum timemus, ne vertigo in apoplexiam degeneret, singulis mensibus ante novilunium.

℞ Succini præp. ʒ ij. Spec. diarrhod. Abbat. ʒβ. rad. paonia ʒ. ij. fiat pulvis.

Dosis est ʒ. cum aquâ cerasorum nigrorum.

Extra paroxysmum removenda est vertiginis causa, ubi specialiter viscerum inferiorum habenda est ratio. Et quia vertigo est quasi quædam parva epilepsia, & ad apoplexiam multoties disponit, eapropter vertiginem in specie sistunt ea, quæ medicamenta epilepsix succurrunt, sicut contra, quæ vertigini medentur, etiam epilepsix opitulantur, & quia vertigo ut plurimum per consensum ex stomacho fit, curatur concitato vomitu sale vitrioli albi, vel aqua Esculapii. A vomitu statim elixir proprietatis cum syr. de cort. citri, vel aqua cinnamomi cum elæosaccharo citri. vel electuarium de granis juniperi exhiberi debet ad ventriculum roborandum.

Si verò fiat idiopathicè, vel sympathicè, nullum etiam majus medicamen emetico dati potest juxta mentem Hip. aph. 17. sect. 4. Vertigo extra febrem requirit purgationem supernam. Et convenientissimè fit in robustis per Aquam benedictam, crocum metallorum, mercurium vite, hippocras emeticum, tartarum

Emeticum &c. At in senibus cathartici levioribus, & deinde roborantibus curatio perficienda est.

Ad illam, quæ est per essentiam utimur magisteriis perlarum, & coralliorum, ut

℞ Magist. perlar. ʒ. iij. magist. corall. ʒ. v. salis betonice, sampsoci ana ʒ. β. olei roris marini, lavendula ana gutt. vj. m. Dosis ʒ. j. cum aquâ roris marini, lavendula. Vel sequenti, ut

℞ Succini alb. ʒ. ij. myrrha ʒ. j. aloës succotrina ʒ. β. flor. rosar. boraginis, buglossæ ana m. iij. cubearum ʒ. j. cardamomi ʒ. β. Digerantur cum duabus mensuris vini, & deinde destilla ad remanentiam medietatis. Detur cochlear. j. cum sale prædicto

Utuntur aliqui saccharo penidiato aromatizato:

℞ Sacch. penid. ʒβ. Pulverifetur, & irroretur olei citri essentialis gutt. xl. cinnamomi gutt. xx. caryophyll. ʒ. β. moschi, ambre ana gr. j. Commendatur etiam contra vertiginem pulvis e cinnabari nativâ, ut in apoplexiâ:

℞ Cinnab. mineral. ver. ʒ. β. vel in ejus defectu cinnabaris antimonij. magist. corallior. margaritarum ana ʒij. croci ʒ. j. fol. auri num. x. fiat pulvis subtilissimus, cujus ʒβ. vel ʒ. j. detur cum aquâ liliorum convallium.

Sunt multa medicamenta contra vertiginem specifica, sed expertum pluries à nobis felici cum successu, stercus pavonis, & omnibus præstetur, qui ejus periculum fecerunt, & maximè commendant, præmissis universaliibus. Bartholetus carnem etiam pavonis comestam admodum contra vertiginem laudat. Stercus itaque pavonis nullâ præmissâ præparatione, in formâ pulveris unius, vel semidrachmæ pondere vertiginem curat, cum saccharo exhibitum, ex qua curatione hujus affectûs causa patere potest, & analogiâ hic, & quamplurimi alij curari possunt. Vel propinari potest stercus pavonis exsiccati ad ʒ. j. cum conservâ florum anthos, vel miscetur pro ditionibus cum Confessione alkermes, quæ moschi, & ambre ratione admodum senibus convenit. Aliqui medici vanam, superstitiosamque sexûs observationem in eligendo pavonis stercus adhibent; nam pro homine vertiginoso stercus pavonis maris, pro muliere stercus pavonis feminx eligunt; imò hoc stercus, sed aliquæ ratione, mente majore colligendum. jubent, & hujus ʒ. j. per noctem in vino macerant, postmodum per linteum trajiciunt, & exhibent, continuanda à novilunio, ad plenilunium usque. His parum proficientibus, tanquam ad sacram anchoram, ad laudanum opiatum confugiendum est cum succinatis mistum; laudanum namque opiatum quoscumque inordinatos spirituum motus compescit, & eosdem fingendo, mirabiliter sedat. Pro mulieribus vertiginosis commodè permiscetur castoreum, vel ejus essentia, cum alijs medicamentis vertiginem respicientibus. Celebratissima, & à nobis pluries experta est Caffæ potio per plures auras assumpta; nam vapores caput scandentes, retardat, reprimit, compescit, & spiritus animales inordinate, & in gyrum se moventes in naturalem redintegrantur motum.

C A P. X

De Epilepsiâ.

NULLUS est ferè morbus, qui à veteribus pluribus fuerit nominibus insignitus, quàm morbus hic epilepticus, qui dicitur.

Primò *Comitialis*, quia vel in comitijs, & hominum frequentia facile detegitur; vel quia comitia vitare dicebatur: non celebrabantur enim comitia apud Romanos, quoties eodem die quis illo afficeretur morbo.

Secun-

Secundò, *Herculeus* aut quia Hercules eo morbo laborasse fertur, aut quia magnis, vehementissimis, & potentissimis eget remedijs aut quia ad hunc morbo obfistendum Herculeæ exiguntur vires.

Tertiò, *Morbis sacer*, vel quia divinitus immitti putatur, vel quia non ope humanâ, sed sacrâ tolli potest; vel quia sacram corporis partem, nempe cerebrum, arcem Palladi sacram impetit, & subvertit; vel propter morbi magnitudinem, quia magnus est, & Græci magna appellare solent sacra, ut sacrum mare, anchora sacra, sic medici os sacrum, vel quia detestabilis, & abominandus est morbus, ut apud Poëtam:

Auri sacra fames.

Quartò, *Caducus*, dicitur *morbis*, à subito agri casu.

Quintò *Puerilis*, vocatur *morbis*, quia pueritiæ tempore in primis solet negotium facere.

Sextò tandem dicitur *morbis lunaticus*, vel quia à lunâ immitti putatur; vel quia in novilunio natos hoc morbo corripit fertur, vel quòd lunæ circuitiōnem sequitur. Sic comitialis, Hercules, sacer, caducus, puerilis, lunaticus morbus synonyma sunt, significantia horrendum illum morbum, quo laborantes subitaneo casu in terram collabuntur, ac toto corpore, & præcipuè cerebri membranis, & consequenter nervis convelluntur.

Itaque epilepsia est motus convulsivus totius corporis, non perpetuò, sed interpolatis, & subitaneis paroxysmis suos adoriens ægros, omnemque plerumque mentis, ac sensuum usum suspendens, & lædens.

Signa.

Epilepsiæ signa alia imminem minantur, & alia præsentem indicant; imminem minantur, caput grave, vertiginosum, mentis torpor, vigiliæ, aut plurimus somnus, insomnia turbulenta, oblivio, mœstitia, pavor, membrorum frigus, & tremor, linguæ motus inordinatus, aurium tinnitus, obtusus defixus, scintillæ oculis obversantes, interdum nubeculæ, aut splendores, vultus pallor, oscitatio, & sternutatio, Iracundia, pectoris constriction, & anhelitus mutatio. Cibi fastidium, nausea, & oris ventriculi morsus.

Præsentis epilepsiæ signa nedum medicis, verum etiam plebeissimo cuilibet ex horrendo insultu manifesta sunt; nam patiens subitaneâ correptione in terram prostermitur, ita ut omnes ejus sensus interni, & externi intercipientur, & totum ejus convellitur corpus, atque inde post paroxysmum æger ad se redit actorum omnium immemor, & miserandâ debilitate laxatus.

In mitiori epilepsiâ non toto æger convellitur corpore, neque concidit, sed aliqua convelluntur partes, vel caput concutitur, vel oculi contorquentur, vel manus, & pedes hinc inde jactantur. Hic manus habet clausas, ille volvitur in gyrum. Hic cursitat, ille sedet. Quandoque loquitur, audit, sentit in paroxysmo, quo peracto, omnium, quæ egit, vel acciderunt est ignarus. Quidam vociferantur, aliis dentium stridor supervenit, stertor, oris spuma, urinæ, fecum, & seminis involuntaria excretio.

Quæ idiopathica, quæve accidentalis sit epilepsia, ex corporis constitutione conjectari poterimus, nam si perpetua capitis gravitas, dolor, aurium tinnitus, memoriæ imminutio, difficilis auditus, oculorum, & sensuum hebetudo, & alia capitalium functionum executio, morbum idiopathicum esse arbitramur; si verò caput, ejusque organa benè se habent, & molestia inferioribus alicubi percipiatur, & aura aliundè ele-

vari, & sursum ferri sentiatur, epilepsiam per sympathiam fieri conjicere oportet, & ubi molestia sensus se percipiendum præbet, ibi mali originem stabulari, cerebroque magneticè communicari, vel evaporabiliter transmitti.

Veterum Cause.

Rejiciunt Hermetici morbi caduci causam à Galeno, ac ejus sequacibus allatam, ventriculorum cerebri obstructionem à crassi, frigidi, & phlegmatici succi multitudine productam & excitatam.

Primò quia non differret epilepsia ab apoplexiâ, nec quicquàm facit crassum humorem in apoplexiâ facere perfectam obstructionem, in epilepsiâ verò imperfectam, nam magis, & minus non variat speciem: esset igitur levis apoplexia excitata à non omnimodâ obstructione.

Secundò, sequerentur convulsivi motus, oculorum inversiones, capitis concussio, & spumæ generatio circa os in epilepticis, quæ observantur etiam in apoplecticis, imò in caro detentis, cum utrobique, ut ex Galeno patet; in signis, humoris viscosi, ac frigidi copia cerebrum, ejusque cavitates occupat.

Tertiò, epilepsiæ obnoxii essent etiam apoplexiæ, & è contrâ, quod non observatur, coagmentatâ scilicet aliquando tali portione pituitæ, quæ sufficeret ad utrumque effectum: possibile enim non est, ut semper totaliter sinus cerebri repleantur, & semper non totaliter.

Quartò, nunquam, vel rarò fierent apoplectici, nam obstructis secundum partem sinibus cerebri, nasceretur extemplò epilepsia.

Quintò, argumento ab auctore desumpto, quod adduximus in apoplexiâ, convincitur epilepsiam excitari non posse ab humore crasso, cum subito fiat, & subito solvatur.

Sextò, si crassus, & phlegmaticus succus cerebrum obstruens epilepsiam gigneret, vertigo, sternutatio, & singultus, qui cum morbo comitali magnam habent cognationem, quæ ad casum in terram, quæ ad vehementem capitis, ventriculi, & ad aliarum partium corporis concussionem pertinent, ab eadem proficerentur causâ.

Septimò, quia nulla daretur sympathica epilepsia, quæ præsertim subito fieret alijs partis consensu, quod tamen manifestum est, ut videre est apud observatores, qui referunt ex vermibus, digito, pede, coxâ, & ex pupillâ, ut observavit Marcellus Donatus, & ex innumeris alijs locis natam fuisse epilepsiam. Quomodo enim ex partibus remotissimis, interdum exiguis, crassus humor ad cerebrum transmitti posset, & aliquando contrâ naturæ leges sursum?

Octavò, quia solveretur necessario paroxysmus, materiâ illâ crassâ per palatum, os, nares, vel aures excretâ, vel ad nervos transmissâ, quod non observatur; nam paralyxis semper succederet epilepsiæ, quod rarissimè accidit.

Nonò, quia multoties observantur aliqui, qui crassis humoribus in cerebro abundant, & præcipuè hydrocephalo laborantes &c. & tamen epilepsiæ subditi non sunt. Præterea compertum est ab anatomicis apertione capitum quorundam maximam in ijs inesse copiam pituitæ, quâ invenerunt etiam ventriculos oppletos, qui tamen nunquam tentari fuerit neque ab hoc affectu, neque ab apoplexiâ.

Decimò, quia nunquam generatur epilepsia hoc pacto; nam imperfecta ventriculorum obstructio nullo modo impedire spirituum animalium transitum, quorum substantia ponitur subtilissima, & quasi ætherea, & consequenter non potest impediri ab ullo humore, quin transeat, cum quosvis poros subeat,

ut diximus; in paralyſi; Præterea elegantiores anatomici docent, & nos innuimus ventriculos cerebri non eſſe receptacula excrementi pituitofi & non fieri, imò non dari in illis ſpiritus animales. Adde, quòd curatio, quam adhibent, non favet illorum opinioni, nam ut prætereamus medicamentum purgans, quid efficere poſſunt pœonia, viſcus quercinus, corallium, alciſ ungula ad mucum ex cerebri ventriculis extrahendum?

Ultimò, in diſſectione epilepſiæ mortui ventriculi cerebri huiusmodi muco pleni non obſervantur; inventa fuit ſolummodo macula, modò aqua lymphida, modò ſpumofus quidam humor, modò nihil prorsùs, ut teſtatur *Valcher*. communiter etiam de apoplecticis his verbis: *Aquam lymphidam tenuem, & puram in epilepticis & apoplecticis multoties vidi, nihil in cerebri ventriculis pituita, nullam in ijs obſtructionem, & non plus humoris tenuis, aquoſi, ac lymphidi in medio ventriculo atque in reliquis deprehendere quivi, ſed totam cerebri ſubſtantiam inveni aquoſâ humiditate reſertam, & ventriculos omnes eadem aquâ plenos.* Hoc quoque teſtatur *Erastus*: *Complurimum epilepticorum cerebrum diſſectum nihil habuit, ex quo obſtructio colligi poteſt.* Diſſecti etiam alii ſunt, in quibus aqueo humore, aliquando etiam cruento pleni apparuêre, quamvis nihil epilepſiæ fuiſſent paſſi.

Noſtra Cauſa.

Verùm hac opinione exploſâ, ſtatuunt Hermetici epilepſiæ cauſam eſſe vaporem mercurialem vitriolatum ex tartaro impuro, ſeu ex mucilagine æruginoſâ in aliquâ corporis cavitare collectâ expirante qui ſtypticitate ſuâ arterias carotides conſtringens, & comprimens, ſpiritus vitalis viam ſiſtit, & eadem aciditate vitriolatâ ventriculos, & meatus cerebri nimis coarctans, & panniculos ejus laceſſens, pungens, ac vellicans, ejuſmodi quas ſe offerunt omnium corporis partium præcipuè externarum convuſiones, & contractiones excitat,

Generari autem ejuſmodi vapores in corpore, non ſolum probatur ex analogiâ microſmi cum macroſmo, ſed etiam obſervatur præcipuè aciditas in ſtomacho, ut dicemus, quæ oritur, ut volunt Hermetici, digeſtione factâ in corpore variorum tartareorum liquorum, qui cùm expelluntur, nocere poſſunt, cùm verò tetinentur in aliquâ corporis cavitare, ſi exaltatur in ijs qualitas acida vitriolata, & vapores hac conſecti tranſmittantur ad caput, excitante epilepſia, & hac de cauſâ *Paracellſus* caducum morbum viridellum vocat, licet huic demonſtrationi occaſionem dederit ſpiritus vitrioli viridis, quo hic affectus tollitur. Unde dicitur etiam vitriolatus, in id quoque recidit, cùm ait: *Caduci cauſam materialeſſe ſulphur vitrioli narcoticum mordicativum in microſmo exiſtens.* Neque ut ipſe ſubdit: *Quilibet ſulphuris odor affectum hunc excitare valet, ſed ſtupeſactivus, inebriativus, & mordicativus.* Horum ſulphurum diſcrimen apparet in uvâ verſâ, cicutâ, hyoſcyamo, opio, mandragorâ, & papavere quæ mordicativâ potentiâ carent, & inebriativa tamen ſunt, & in ſulphure vitrioli narcoticâ, & mordicativâ præditi.

Fieri à vaporibus hunc affectum probatur ex dictis, quia ſubitò fit, & ſubitò tollitur; fieri autem à vaporibus vitriolatis, vel his analogis probatur etiam, quia hi habent virtutem ſtupeſactivam & mordicativam, quæ requiritur ad hunc effectum efficiendum,

Epilepſia cùm ſenſus privationem, & motum convulſivum contineat, neceſſario à cauſâ ſummopere irritante, & ſenſum auferente proficiſci debet, quæ ſummopere irritare poteſt, neceſſariò eſt acris, & mordax, & ex tenuiſſimis particulis conſtat, &

acuminatis. Ex quo rejiciuntur, qui *Galenum* defendere conantur, dicentes quantitate pituitam gravare naturam, non qualitate, & ſic irritare expultricem nam hæc irritatio, ſi adeſſet, parva admodum eſſet, quapropter non potens eſſet efficere tam validum motum, ſubtilem admodum eſſe cauſam hanc arguunt etiam invaſiones, quæ ſubitò ſunt, & quia ſenſum tollit, ſpiritus figere debet, vel comprimere, & conſtringere cerebrum, & ipſum per minima penetrare, ad quod ſubtilitas requiritur.

Ex quo colligitur, quòd vapor acris, & mordax, qui virus anodynum habet, quo ſenſus tollitur, eſt genuina epilepſiæ cauſa, & quia talis eſt vitriolatus, probabile eſt valdè vitriolatum, vel vitriolato analogum vaporem huius affectus cauſam eſſe. Confirmatur hoc, quia j, qui vitriolato hoc acido abundant, huic morbo obnoxij ſunt, nempe pueri, in quibus ob voracitatem lac aceſcit, & exaltatur, & ij, qui melancholici vulgò dicuntur, quod *Hip.* ſive quiſque ſit ille, qui dixit: *Melancholici ſunt epileptici & contra.* Quomodo autem generatur aciditas hæc, dicemus, cùm de affectibus ventriculi, hic ſolum advertendum melius locutos fuiſſe chymicos, quam Græcos medicos, & ſequaces dogmaticos, nam per vitriolatum vitriolati additamentum exprimitur, ſive melius explicatur aciditas illa, quæ huic affectui, & multis alijs reddidit obnoxios, idem igitur eſt dicere vitriolatus vapor quàm vitrioli naturam ſapiens, ex quo fit, quòd vulgares medici non explicant, quomodo melancholia hunc effectum generat, neque ſis tantum de nomine eſt, ſed quammaximè de re, nam qui melancholiam dicit humorem, terræ correſpondentem, frigidum, & ſiccum, & ad ſummum acidâ qualitate præditum, ex quo, quòd colligi poteſt ad cauſæ explicationem, huius, & reliquorum affectuum, quiſque conſiderare poteſt, ſed de his inferius.

Coagulandi vis, quam habent vitriolati vapores, ſenſum adimit in epilepſiâ; non adèò tamen hoc nobis perſuaderi debet, ut negemus dari non poſſe aliam cauſam valentem id efficere ob remedia, quibus hic affectus aliquando tollitur. Idemmet probant chymici, & rationes convincentes non ſunt, tum quia non ſemper illis remedijs non tollitur, tum quia alia poteſt eſſe cauſa, ob quam tollatur.

Multoties vapor tantum acrimoniam habet, & tunc epilepſiam excitat aliquando obſervatam, in qua manet ſenſus, motu depravato.

Quæres, quid intereſt inter cauſam apoplexiæ, & epilepſiæ?

Reſpondemus utramque vitriolatam eſſe, in eâ tamen, quæ cauſam dat apoplexiæ ineſſe magis vim coagulativam; in hac verò ineſſe magis acrem, quæ obtunditur coagulatione, & quia utraque vel in cerebro generatur, vel ex aliâ parte in cerebrum confluit; hinc epilepſia, ut apoplexia, modò ſympathetica modò adio-pathica eſt. Ut plurimum tamen ſympathetica exiſtit, & ventriculi ſenſu, in quo aciditas generatur, vel propagatur ſecundum aliquos in alimentorum digeſtione, quæ vel fir ab acido, vel aciditas ad illam conſequitur, ut nos opinamur: Conſequitur, & exaltatur, & figitur in ventriculi tunicis, ſcatente acetoſitate, acidorum ſpirituum ſede quadam non aliter ac dolium, in quo acrum fit, vinum in acrum convertit, alimentum magis quàm par eſt, acidum reddit; quòd cùm fermentatur, vel fibris, vel nervis mediantibus, caput petit, vel lacteis venis, ut dicunt, ad cor fertur, & à corde per arterias ad caput etiam tranſmittitur.

In utero quoque poteſt vitriolatus hic vapor generari, & deinde &c.

Vermes epilepſiam excitare poſſunt, tam ratione ſui, morſu ſcilicet nervorum, & retro vapore illos in-

inqui-

inquinando; tum ratione materiæ acidæ, à quâ generantur etiam in communi sententiâ, quæ ex putri ipsos generat, cujus putredinis comes est aciditas.

Possent etiam solo morfu excitari epilepsia, nervo moto, & ab illo excitatâ materiâ in cerebro existente, nam si hæc non excitaretur, insultus epilepticus momentaneus esset, si à solo morfu esset absque excitatione materiæ. Subtilior materia est quæ epilepsiam excitat, & hæc de causâ vel unquam, vel raro in paralyfin definit, ut observant practici.

Desinere potest aliquando in paralyfin, quia motu illo convulsivo latex in cerebro existens vel vitriolatus, vel mercurialis ad nervos transfertur simul cum aurâ epilepsiæ causâ, vel nunquam, à qua adjuncta ab aliquâ aliâ in nervis adinventâ coagulatur. Potest etiam coagulatio fieri solius auræ beneficio.

Prognosis.

Hujus affectûs prognosis est: epilepsia ratione accessionis morbus acutus est, secundum verò morbi latitudinem est chronicus: ideoque idiophaca difficillimè curatur, sympathica sæpè curationem admittit, & hæreditaria est extra omnem curationis spem. Infantibus, & pueris est per familiaris, unde infantes admodum parvi, & post nativitatem raro evadunt, imò novilunij tempore nati plerumque epileptici fiunt, & raro mortis periculum evadunt. *Aph. 25. sect. 3. Pueros faciliè corripit sub tempus dentitionis, maxime caninis dentibus erumpentibus. Prasertim in pueris crassioribus alvum durum habentibus. Sed ex aph. 28. sect. 5. Desinit in pueris ante septimum annum, vel ad pubertatem accedentibus, puellisque menstruis erumpentibus. Et sect. 5. aph. 7. Quibuscunque morbi comitiales sunt, ante pubertatem mutationem accipiunt. Et sect. 1. aph. 45. Quicumque juvenes morbo comitiali laborant, mutatione maxime ætatis, & temporum quoque liberantur. Et sect. 5. aph. 7. Post annum autem vigesimum quintum ferè ad mortem durat.*

Sed hic ultimus aphorismus falsitatis evincitur, cum multos ætate proventus ab hoc morbo fuisse liberatos, quamplures testantur observationes, quia *Hip.* tempore, incognita erant efficacia remedia, quibus modò Hercules iste morbus ab aliquibus superatur; nisi dicere velimus: epilepsiam post vigesimum quintum annum, ut plurimum per vitam durare.

Epilepsia, quæ cum ætatis flore evanescit, abiens ut plurimum quasi pulchritudinis invida quosdam deturpat, aut manum reddit inutilem, aut faciem distorquet, aut sensum aliquem aufert, & sui mancipiatus characterem relinquit. Mulier utero gerens, si fortiori epilepsiâ corripitur, in magno versatur discrimine. Si senibus, & decrepitis epilepsia superveniat, difficulter curatur. Faciliter curationem admittit, quæ (licet sit crebrior) breviores habet paroxysmos, at quæ longiores, & vehementiores, non raro in paroxysmo egro vitam abruptit.

Veterum Curatio.

Vulgares medici duplicem in epilepsiâ instituunt curationem, unam in paroxysmi actu ad tollendam illam accessionem; alteram verò ad tollendum in habitu morbum. In paroxysmo insignes ad aures adhibent vociferatores, at inanes, quibus sopitam facultatem excitari credunt, imò nonnulli ad ægri aures quædam susurrant verba, quæ, quia superstitiosa sunt, sub silentio involvimus. Verùm tacere non possumus, quod *Nicolaus* prodidit insusurrando in dextram aurem illud: *Oremus præceptis salutaribus moniti, & divinâ institutione formati audemus dicere:*

D. Car. Musiani Oper. Medic. Tom. I.

Pater noster, adjectâ totâ oratione Dominicali, post compleram supplicationem, antequam absolvantur hæc ambo, egrum surgere à morbo. Atqui hæc medicamenta, seu arcana, ut dicunt, ut superstitiosa explodimus, quia in his nulla est vis pro morborum sanatione, sed æreæ, & inutilia sunt experta, utpotè in verborum prolatione, & in ære fundata: Orationis namque Dominicalis finis est, ut Patrem oremus, quâ Christus Redemptor noster nos breviter orare docuit, ut habetur in *Evangelio secundum Math. cap. 6. vers. 7. Orantes autem nolite multum loqui, sicut Ethnici; putant enim, quod in multiloquio suo exaudiantur. Nolite ergo assimilari eis: scit Pater vester, quid opus sit vobis, antequam petatis eum. Sic ergo vos orabitis: Pater noster, qui es in cælis, sanctificetur nomen tuum &c.* Prætereâ opinamur forsan ex fortuito effectu, quem quandoque bardum vulgus, & creduli impostores observant, ita contingere, vel quia susurrus ille in aurem prodest, vel à flatu fieri, ut multi credunt medici, vel ab illâ aurâ, quæ interim exacto susurro consumitur, vel quia epilepsiæ paroxysmus per breve intervallum durat, & intereâ dulci superstitione captantur.

Manuum digitos, tum alias partes, ne vehementissimè convellantur, in rectum extendunt, & quandoque in ægri manu clavem masculineam imponere solent, quia tamen ratione ipsi nesciunt. Graves naribus adhibent odores ex galbano, sulphure, bitumine, asafœtidâ &c. sed potius epilepticum ingeminant insultum, quia rerum fœtidarum, sulphuris, bituminis picis &c. suffitu servos emendos, an essent epileptici, antiquitus explorabant.

Revulsionis gratiâ frictiones, & violenta scapularum, brachiorum, crurum, & ipsius dorsi cum pannis asperioribus, & pilosis celebrant. Ligaturas validas, & dolorificas instituunt, sed steriles sunt quia ex loco affecto propter obtusum membrorum sensum nihil evacuare possunt; neque sopiti sensus excitari, quia sensus molestas frictiones, & ligaturas non percipit. Si paroxysmus sit diuturnior, glandibus, & validis clysteribus alvum stimulant. Pudenda medentur medella, humor frigidus, & crassus cerebri ventriculos obstruit, & vulgares podicem sollicitant! Quid commune, quem consensum habet cum cerebro podex? Tot tamen anatomicorum pace dictum sit qui cerebro nates, & anum assignârunt. Ori, ut patulum servetur cuneum inserunt. Pungunt, vellicant epilepticum, cucurbitulas infligunt, ut frustra affligant, temporum, corporum, & natium illinitiones præscribunt, ut insultantem proscribant morbum, sed oleum, & operam perdunt, quia hoc extrinsecâ medicinâ inquilinum non eliminant hostem. Nonnulli testes scum arietis corio neclunt. Quisnam testium cum cerebro consensus? Si morbus tamen mentum obsideret, ægrè hoc remedij genus admitteremus, magnus licet testium cum mento sit consensus; ex quorum amputatione eunuchos videmus imberbes, & à maturis testibus barbam efficientes dependere observamus.

Extra paroxysmum *syr. de hyssop. stœcade, pœoniae &c.* pituitam præparant. Si melancholicus exuberet humor, præparatur *Syr. de boragine, betonicâ &c.* Si verò biliosus *syr. de endiviâ, violis &c.* Deindè præparatis humoribus pro tribus vicibus, ad purgans deveniunt medicamentum, & exordiando à lenioribus, ad fortiora confugiunt, eorumque diuturnum continuant usum, quæ non solum bis, ter, & quater, sed etiam ad plures menses exhibent, alternis, ternis, vel quaternis diebus. Cum verò animales melius se habere inspiciunt actiones, & symptomata se remittunt, non tam frequentius purgant, sed semel singulis hebdomadis, semel in mense vel longius protrahunt. Pro pituitâ *agaricum*, pro melancholiâ *helleborum*, & pro bile *rhabarbarum* exhibent cum

suis appropiatis decoctis, vel syrupos magistrales, pilulas, pulveres, vel electuaria, quam medicamentorum lanienam, an ægri sustinere possint, experientia te docebit, & ad epilepsiam curandam, an sufficiant, epileptici, qui vulgarium perfidæ tyrannidi se obstinatè submiserunt, sunt incorrupti testes.

Nonnulli in epilepsiæ paroxysmo sanguinem fundunt, sed in illâ vehementi, & inordinatâ vitæ concussione non commodè, & utiliter phlebotomiam celebrant, quia in eo insultu inter vitam, & occasionalem morbi causam atrox intercedit bellum, & vita nihil aliud, nisi causæ occasionalis expulsiōnem intendit, & quia vita habitat in sanguine, & sanguis est vitæ thesaurus, si in illo conflictu sanguinem emiseris, non nisi cum vitæ dispendio id efficias; unde fieri potest in ipsomet paroxysmo magnâ cum medici ignominia, ut causæ morbificæ ægri vitæ succumbat.

Extra paroxysmum multi venam aperiendam perperam censent, quia epilepsia in eorum sententiâ à frigido, & crasso nascitur humore. Nec in eorum opinamento, qui potius à tenui humore quàm à crasso ortum ducere dicunt, sanguis mittendus est, cum ad hunc affectum fovendum, sive excitandum nullum sanguinis vitium concurrat. Neque plenitudinis notæ, quæ in hujus morbi insultu apparere solent, plethoram indicant, nam venæ turgidæ à vehementi nixu, & inordinato naturæ motu fiunt. Neque aliqua sanguinis suppressa evacuatio, si ad comitalem præcesserit, ut mensium, vel hæmorrhoidum suppressio, morbum tam rebellem efficere potest, quia sanguinis missione proscriberetur, sed alium longè benigniorem, & faciliorem curationis patret.

His parùm proficientibus ad sudorifica confugiunt, quæ per triginta, vel quadraginta continuant dies, præ omnibus ligni guajaci decoctum præferunt cum antipilepticis, scilicet ligno visci quercini, & radice. Eodem modo salsæ parilla, radicis china, & ligni sassafras decoctum parant.

Si cætera non profuerint, quia morbus est chronicus, deveniunt ad cauterium, turpis ignorantiaæ asyllum & est id, quod quotidie evacuatur, parùm videatur: tamen quia continuatur, temporis progressu multa parva faciunt unum satis, quod in morbis acutis, qui subitas requirunt vacationes, minimè militat. At hoc remedij genus implicitam involvit blasphemiam, qua palam Creatorem in condendis emunctoriis insufficienciæ inculant, & quod Deus integrum fecit, melius vulneratum conservandum fore credunt. Ex permanente vulnere valerudinem mendicant! Non est via à cerebro ad cutem, qua crassus ille humor per adipis medium se exoneret. Id, quod corruptum putridumque in globulo, chartâ bibulâ, hærede folio apparet, non hujusmodi præexistebat, sed sanguis, vel geniale partium nutrimentum, quod in cauterizatae partis foramine, labiisque malè dispositis in degenerationem abiit.

Si cauterium parùm, aut nihil proficiat, ad setaceum confugiunt, quia majus præstat emolumentum, & ubi unum cauterium nullam tulit opem ibi unum setaceum totum abstulit morbum, cum per duo foramina plus evacuet. Unde setaceum, aliàs funem per cervicis pellem tractum magnoperè commendant, quo credulâ simplicitate humores à cerebro derivare, & revellere credunt, medicamenti genus tantum equis, & asinis à veterinariis hucusque vocatum fuit in usum; medicorum crudelis inscitia à veterinariis eruditia in mortales sibi agnatos transtulit, & afflictæ ægroti, falsâ valerudinis spe hoc crudele, & belluinum tolerant emunctorium, quod equi, & asini ægrè ferunt.

Si decantatis morbus non cesserit præsidii, ad ex-

tremum devenientes carnificium, synciput terebello perfodiunt, vitæ futuris. Excarnificant caput, ut tanti morbi pœnam luat, dum ipsis pravorum humorum est collegium, cloaca, & mephitis ad hoc ut facto spiraculo epileptici melius exhalare, possint. O! miseram humanæ vitæ conditionem, quæ capitis truculentam sustinere tyrannidem cogitis! Meus horret humana in tam barbari, & horrendi præsidii meditatione, quo in epilepticos crudeles utuntur medici citrà spem sanationis.

Tandem si neque medicamentis, neque sectione epilepsia tolli potuit, à ferro ad cauterium nempe actuale, quod ignito ferro in futurâ coronali excitant, transeundum censent: sed ut verum fateamur, ex hac cauterii applicatione nullum vidimus, qui commodi aliquid senserit, imò multos in vitæ discrimen incidisse, obortâ inflammatione cum sit medicamentum maximo, & necessario vitæ discrimine conjunctum, quia os in futurâ coronali est tenuissimum, & membrana durior per fibras, nervos, arterias, & venas pericranio connectitur, ignito ferro non ægrè inflammari & cerebrum in consensum trahere potest, & ab inunctione in hoc loco facta in phrenitidem eadem die incidisse observavimus; tum quia humores in corpore latentes suapte naturâ deorsum per suturas evocare difficile est. Explosis vulgarium medicamentis sectione, & inunctione, & remanet epilepsia juxta aph. ult. sect. 7. incurabilis: *Quacumque non sanat medicamentum, ea sanat ferrum, quæ ferrum non sanat, ignis sanat, quæ ignis non sanat, ea incurabilia putare oportet.*

Multi vulgares suorum medicaminum insufficienciam insipientes, ad illud humanæ ignorantiaæ asyllum confugiunt, ad medicamina scilicet, quæ ex occultâ, & specificâ qualitate epilepsiæ resistunt. In primis antesignanus Gal. l. 6. simpl. de pœonia radice hanc anilem narrat fabellam: *Et quidem vidi puerulum quandoque octo totis mensibus morbo comitiali liberum, ex quo gestabat radicem: ac postea fortè fortunâ cum, quod à collo suspensum erat, decidisset, protinus denudò convulsione correptum: rursusque suspensum in locum illius alio, inculpate postea egisse. Porro visum est mihi satius esse rursus id collo detrahare, certioris experientia gratiâ. Id cum fecissem, ac puer iterum esset convulsus, magnam recentis radicis partem ex collo ejus suspendimus: ac deinceps prorsus sanus effectus est puer, nec postea convulsus est.* At nunc pœonia radix miracula à Galeno decantata non efficit.

Commendant alii asini ungulam, cranium, & inasatum hepar. Non equidem miramur vulgares asinina celebrare remedia, cum similium facilis sit conventus, sed asinum tot medicamentosis esse præditum virtutibus admiramur, nec tantum comitiali asinum prodesse fatentur, sed etiam in insaniam, maniam & melancholicam tanquam specificum asini sanguinem laudant, ex eo quia asinus est animal melancholicum, ideoque melancholicos curare morbos, sive quia est animal stolidissimum, ideoque capitis ejus, sanguinem medicâ virtute morbosant humani capitis depellere stoliditatem ineptè credunt; imò credere deberent reddere melancholicos, & stolidissimos. In hecticâ febre lac celebrant asininum, sed illud capientes asini evadunt. Quàm medicaminibus est indiga vulgarium medicina, ut prodepellendis morbis, ab asino medicamina mendicant!

Plura antepileptica ex animalium regno commendantur medicamina ab ipsis, quæ inepta, & cachinnodigna videantur. Talia sunt: *Leporis coagulatum. Hirundinis, & talpæ cor. Bovis, cervi, & hirci cornu. Agni, & catuli fel. Capri hepar. Hirundinis pulli. Equi lien. Sanguis menstruus uenularum. Apri vesica. Ciconia, & coturnicis sterces, & id genus alia, quæ narrare velle non tam tædiosum erit, quàm naufragum.*

Nostra

Nostra Curatio.

In epilepsiâ curatione sex res non naturales non omittendæ, sed præmittendæ sunt, nam in his prima curationis jacinus fundamenta, cum sint prima medicinæ pars, quæ est diætetica & circa rectum ejus regimen sanatio ex voto nunquam succedet, & epilepticus in pejus corruet.

Aër itaque sit purus, & temperatus aut potius à temperato ad calidum, & siccum vergens. Vitandus angue, & rabido cane pejus, crassus, nebulosus, impurus, contagiosus, fætidus, præcipuè nimis frigidus. Vitentur venti australes, & aquilonares, fumi ac fuligines à carbonibus accensis, & præcipuè à rebus fætidis, quæ epilepsiâ obnoxium in paroxysmum conicere possunt. Radij lunæ, qui hunc morbum peculiarem excitandi vim habent declinentur, & in primis aperto capite sub lunæ radiis degere summè noxium est.

Cibus sit boni succi, coctus, facilis, & moderatè calidus, ea propter carnes conveniunt avicularum montanarum, gallinarum, pullorum, leporum, turdorum, turturis, columbarum sylvestrium, caponum, & hirundinum, quæ hilopo, salviâ, sampsuco, fœniculo, rore marino, nuce moschatâ, macere, cinnamomo, vel caryophyllis condiantur. Vitentur cibi crassos, & flatulentos generantes succos, qui peculiari quadam vi caput feriunt, ut sunt legumina, præterea cicera, lentes, fabæ, alia item; sinapis, cepæ, fungi. Inter carnes vitetur porcina, caprinâ, hircina, hædina, & de coturnicibus, anseribus, & passeribus; hæ carnes namque epilepsiâ obnoxiiis multum nocere creduntur. Item lacticia, nuces juglandes, fructus horarii, brassica capitata, portulaca, raphanus, apium, quia proprietate quadam epilepticis nocent. Inter pisces vitetur anguillas, carpiones, omnesque, qui in cœnosis, ac fætidis stagnis ac paludibus vitam degunt. Vitetur infantibus nimia lactis ingurgitatio, nam hoc in ventriculo acescit, corrumpiturque, unde tormina, motus convulsivi, & certa oritur mors. Vitet æger omnia saccharata, & dulcia, contra bardi vulgi opinamentum, ob latentem aciditatem, quæ sæpè sunt in epilepsiâ causâ, & in hoc jugiter medici peccant qui in præbendo infantibus medicamenta, semper saccharum admiscunt ad gustatus delectamentum, & dum minorem curare student: majorem inducunt morbum.

Potus non sit vinum, nisi in ventriculi languidi, vel virium fractarum gratiam permittendum sit, & sic paucum, tenue, & medicatum radice pœoniæ: non vestutum, non fumans, aut sulphure imprægnatum. Fugiat ebrietas, quæ quandoque epilepsiam commovet. Sit itaque potus decoctum ligni visci quercini. Devitet epilepticus omnes succos acidos tam pro potu; quàm in epulis, ut succum citri limonis, berberum, acetum &c.

Somnus & vigilia mediocritatem servant, ac proinde somnus maximè diurnus, & nocturnus inmodicus tanquam mortis imago vitetur, nec sub nocentissimis lunæ lucentis radiis dormiat. Vigiliæ iustas excedentes leges declinentur, aliter spirituum animalium inordinatum excitant motum.

Motus sit moderatus, & iusto tempore fiat, antè nempe prandium, & cœnam instituat, vel ejus loco extrema fricentur. Caveat epilepsiâ subjectus, ne ingruente paroxysmo, juxta puteos, aquas, ignem, & omnia loca, in quibus aliquid detrimenti pati potest, versetur. Si æger verò paroxysmum ingruere animadvertat, adstantibus illum illicò exponat. Verum qui tali est obnoxius morbo, semper fido gradiatur comitatus Achate, qui ad omnem mo-

D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

bi paroxysmum actutum eum ab omni eripiat periculo. *Quies* magis congruit, ubi exercitationes sunt periculosa.

Alvus singulis diebus suum deponat onus, quod si naturâ non fiat, clystere vel leniente aliquo medicamento primas evacuantem vias irritetur. Seminis, mensium, hæmorrhoidum &c. retentio maximè nocet, nam ex his non ægrè miasmata commoventur, quod credibilius sit, si malum per seminis excretionem sublatum fuerit. Hinc facilè est arbitrari diuturniorem seminis retentionem, ac solitum menstruorum, vel hæmorrhoidum fluxum retentum latentem epilepsiam in lucem excitare.

Animi pathemata, ut ira, excandescencia, timor paricus, mæstitia, anxietas &c. magnam habent energiam in epilepsiam excitando; solet namque per plures menses, & annos latere, & quasi sopita manere, & deindè per malignas animi passiones in apertum campum fulminis instar prodire. Vitandæ sunt itaque hæ malignæ animi passiones, ne latentem, sopitumque hostem intra proprios lares incolentem provocent.

Alma fugienda Venus est ab epilepsiâ obnoxiiis, nam coitus est parva epilepsia, in quam & majorem in illo actu facilè incidere possunt, ut fusiùs De Veneris sensu probavimus.

Perlustrato sex rerum non naturalium regimine, primâ nempe medicinæ parte diæteticâ, ad secundam pharmaceuticam, ut rectus methodi ordo postulat, pertingimus, itaque.

Epilepsia in paroxysmo curatur oleo succini, sampsuco, nucis myristica, heraclino, ex sanguine humano, & aliis hujusmodi, quibus solitariè sumptis, vel mixtis palatum, nares, futuram, & nervos inungunt. Iactitant ad hoc etiam pœonia extractum, oleum cranii humani quod per os exhibent cum vehiculo, facta innuntiatione in spinâ cum essentiis prædictis, additâ tinturâ castorei, & oleo lumbricorum in furno facto non autem, ut vulgariter fit.

Applicatur etiam in insultu futuræ coronali hoc emplastrum epilepticum.

℞. ol. de castoreo, rutacei, irini ana ℥. j. radicis, & sem. pœoniæ pyrethri ana ℥. j. visci quercini, squillæ præp. cornu alcis, cranij. humani spagy. calcinat. ana ℥. ij. thuris electi mastich. laudani, galbani opoponacis ana ℥. ℞. flor. lavendulæ, stœcadis, spica Indica ana p. j. olei stillatij rois marini, hyssopi, nucis moschatæ express. ana ℥. j. resina, & cera q. s. f. empl. s. a.

Exibetur per os essentia castorei, & spiritus succini albi gutta j. vel ij. ex aquâ antiepilepticâ, instante paroxysmo, quo detur etiam laudani opiatum pilula cum confect, alkerm. vel oleo camphoræ mista, ut.

℞. laudani opiatum gr. x. ol. camphoræ gutt. ij. m. optimè, & formetur pilula ij. vel iij. granorum pondere.

Dosis pilula j. Sed efficacius erit laudanum sine opio cum sulphure vitrioli anodyno paratum.

Irritant etiam alvum glande, vel clystere acri, in quo incoquunt scorias reguli antimonij.

Prodest etiam aqua cerasorum nigrorum cum eodem spiritu imprægnata. Accomodatissimus erit spiritus epilepticus, quem sequenti modo efficies:

℞. summitat. hyperici, anagallidis, ruta, rad. pœoniæ. visci quercini, theriacæ ana ℥. j. ℞. Vini lib. ij. ℞. Quod affunde prædictis, & per dies aliquot in loco calido colloca, per pannum colato.

essentia vitrioli lib. j. calvaria human. opt. pulverisatæ ℥. ij. opii optimè præp. ℥. ℞. Camphoræ ℥. ij. Adde, & cum per mensem integrum in ventre equino steterit, spiritum per destillationem abstrahere. Dosis ℥. j. ad ℥. j. cum aquâ cerasorum nigrorum, florum tilia &c.

Sal epilepticum magna est efficacia, instante paroxysmo, cujus preparatio sic se habet:

℞. Rad. palma Christi lib. ij. angelica, pœonia, pyrethri ana lib. j. semina pœonia, Scobis ligni cupressi, visci quercini ana lib. ℥. herbar. pentaphyll. millefolij, ruta hortensis, verbasco, lavendula, roris marini, morsus gallinae ana ℥. iv. flor. primula veris, stœcados, tilia, pœonia, Sambuci ana ℥. ij. Mista calcinentur in reverberatorio, postea adde cinerum picarum juniorum, hirundinum, stercoris pavonis ana ℥. j. & cum liquore appropriato. f. s. a. sal albiss. & crystallinum.

Dosis ℥. ℥. ad ℥. ℥. in aquâ liliorum convallium, florum tilia.

Suffimentum epilepticum, quod insultum sedat, si fumus epileptici naribus adinoveatur, ita paratur:

℞. succini alb. ℥. xi. myrrh. rubr. mastich. elect. gummi anime, galbani, elemi ana ℥. ij. visci quercini, sem. pœonia, bacc. juniperi, cornu alcis ann. ℥. j. absynthij, majonara, flor. lavendula, lilior. convallium, ros. rubr. ana ℥. ℥. m. & cum infus. tragacanth. factâ in aquâ epilepticâ f. s. a. trochis. pro suffitu.

Prodest magnopere *mistura antepileptica*, quæ sequenti modo fit:

℞. Spiritus vitrioli viridis ex vitriolo, & urinâ puerorum ℥. j. ℥. j. cum aq. radic. pœonia, & flor. tilia ana ℥. j. m.

De hac misturâ exhibe in paroxysmo, membris convulsis, & contortis, cochl. ℥. guttatim, & paulò post redibunt ad se, recollectis sensibus, quo animadverso, denuò aliquid exhibeto, atque ita tertio, quod siquidem rediturus sit paroxysmus, at fieri potest, eundem repete processum.

Maximæ virtutis est hæc aqua:

℞. Aquæ flor. tilia, pœonia ana ℥. ij. cheiri, flor. trinitatis ana ℥. j. essentia castorei gutt. v. aqua epileptica Langij ℥. vj. m. Dosis cochl. j.

Magnum arcanum contra epilepsiam est spiritus sanguinis humani, qui sequenti modo paratur:

℞. Sanguinis humani q. pl. & in vesicâ vitreâ per arenam primùm igne lento, quousque serositatis exierit, deinde usquequò nihil amplius de fumo conspiciatur, fortiori destilla, quicquid effluerit, per chartam griseam filtretur, ut oleum nigrum, & fœtidum separari possit: aqua flava duplicem materiam, aquosam nempe, vel phlegmaticam, & spirituosam cum sale volatissimo in se continet, quæ per B. à se invicem sunt separanda: nam sicut spiritu vin. ita pars spirituosam in alembico ascendit, & portio phlegmatica relinquitur, spiritus verò à phlegmate miro modo cognoscitur: Si namque guttulas aliquot spiritus vitrioli, salis, vel aquæ fortis huic spiritui addideris, statim cum fragore bullæ aliquot ascendunt, quæ in phlegmate non inveniuntur. Qui hoc spiritu rectè uti didicit, gloriari potest se magnum arcanum non tantum contra epilepsiam habere, verum etiam contra apoplexiam, asthma, & alios huiusmodi affectus.

Extra paroxysmum utimur extracto pilularum Cochlearum, hellebori nigri, agarici &c. quibus repetitis vicibus alvus purgatur. Chimica mineralia commendantur magnopere, sed præcipuè in epilepsiâ per consensum. Si fiat ventriculo consentiente, vomitus prodest, & usurpari potest Hippocras emeticum nostrum, Algorath. vel crocus metallorum &c. prout ætas, & vires ferunt. Multi commendant sal vitrioli, quod, quia nihil aliud est, nisi vitriolum vivificatum, vel purificatum minimè intra corpus assumendum arbitramur, habet namque indolem suffocantem, ideoque magis interno usui vitriolum album destinamus, prius tamen repetitis solutionibus, ut probè purificetur, quia ex argenteis mineris ortum ducit. Tutò cum maximo juvamine exhiberi potest Aqua Esculapij in nostrâ Pyrotechniâ descripta.

Sæpissimè morbus hic laxativis avelli nequit, quia

altiùs suas fixit radices, ideo post universales evacuationes ad decocta sudorifica recurrendum est, quæ pro Medici cupidine concinnari possunt ex ligno guajaco, rhodio, sassafras, juniperi, buxi, radice china, falsâ parillâ, rasurâ eboris, cornu cervi &c. quibus semper antepileptica admisceri debent, radices pœonia, lignum visci quercini, flores tilia, liliorum convallium, radices valeriana sylvestris &c. Sed fiant modo à vobis in Pyrotechniâ proposito, non ut vulgariter fit. Ad sudorem excitandum maximopere sudorifica ex nostro penu chymico desumenda sunt sequenti modo:

℞. Spiritus card. bened. ℥. j. spiritus guajaci ℥. ij. spiritus tartari ℥. ℥. salis volatilis C. C. bezoartici mineralis ana gr. vj. antimonij diaphoretici ℥. ℥. Sulphuris ex mercurio extracti gr. iij. m.

Valdè commendamus *misturam spiritalem*, quâ in comitiali nullum medicamentum præstantius inveniri potest, ejus compositio ita se habet:

℞. Spiritus vitrioli essentificati p. j. spiritus tartari p. ij. aqua theriacalis camphorata p. iv. misce, & in vitro Hermetice sigillatò per tres, vel quatuor hebdomadas digerantur, Dosis, ℥. j. in vincturâ, vel elixire pœonia.

Est Paracelsi arcanum, quod genuinam continet epilepsiæ curationem, & suis gloriatur chirographis se radicitus averruncare posse caducem qualemcumque inveteratum, ubi mirè Hippocratis aphorismum exagitat, quo affirmatur: *Epilepsiam post 25. annum solet ad mortem usque durare*, & ita se habet: *Primo ex tribus cranijs. humanis non sepultis, sed morte violentâ peremptis, sive per suspendium, decollationem, aliosve modos via iustitiæ usitatos, seu per violentum obitum in bello id factum sit, & in aère exsiccatis, crassiusculè contusis, ex retortâ igne lento arena, postea observatis gradibus, auctiore, dari potest ignis suppressionis, in receptaculum capax destillat liquor quem super easdem faces tercia vice destillando evocat, tandem per alembicum rectificat. Hujus liquoris accipit ℥. vj. vel 7. viii. addit. spec. diamoschi dulcis ℥. ℥. castorei, mellis anacardini ana ℥. iij. & vicissim è cineribus per retortam destillat. Extremò adjicit liquoris perlarum ℥. iv. ol. vitrioli, vel potius spiritus antepileptici puerorum ℥. j.* De hac totâ misturâ epilepsiâ laboranti exhibuit cochleare j. quotidie jejuno stomacho, ad novendum continuando. Perhibetur hac unicâ confectione antepileptica Paracelsus mirabilia præstirille. ideo Cæsari expetenti communicasse, sed rogasse, ne decoctoribus syruporum hæc patefierent.

Maximè commendatur ad epilepsiam radicitus tollendam Oleum ex sanguine humano, si singulis diebus per integrum mensem sumatur ℥. j. à novilunio incipiendo, & postmodum singulis noviluniis semel per annum ℥. j.

Ex cranio humano magisterium paramus, quod est verum epilepsiæ curativum, si ejus grana aliquot in convenienti vehiculo exhibeantur.

Cinnabaris antimonij à collo retortæ post mercurij vitæ extractionem semel atque iterum per sublimationem rectificata, dat pulverem specificum in epilepsiâ etiam inveteratâ, si cum ana magisterii coralliorum, perlarum, & cranij humani permisceatur. Dosis à gr. xv. ad xx. in liquore idoneo, & per diaphoresim morbi mineram exturbat. In defectu cinnabaris antimonij sustitui potest cinnabaris nativa, (non verò factitia) quam Crato epilepsiæ magnetem vocat, ut.

℞. Cinnabaris nativa pellucida, & splendentis ℥. ℥. pulverisa subtilissimè, adde magisterij corall. perlarum ana ℥. ij. croci ℥. j. fol. auri num. xv. Terantur omnia subtilissimè super lapidem, cujus gr. vij. ad xvij. in liquoribus appropriatis propinantur, & sæpiùs repetuntur.

Mirabilis efficaciæ erit sequens pulvis epilepticus:

℞. Rad

4. Rad. pœonia maris, rad. angelica sem. pœonia visci quer. ana ʒ. ij. rasura unicornu, unguis alcis ana ʒ. j. magist. margarit. & corall. ana gr. xii. cranij hominis violentâ morte mactati ʒ. ij. salis ejusdem ʒ. ʒ. lapid. bezoart. or. gr. xi. smaragdi, hyacinthi preparator. gr. xiii. ambra. gr. v. luna ana num. iij. m, & f. pulvis.

Dosis ʒ. j. Radix pœonia maris nimirum, seu nigrae (nam foeminae nullius est efficaciae) effodienda est in Julio Lunâ decrescente, sole leonis signum percurrente, in meridie, & die solari, si verò inclinante Lunâ, in ariete existente effodiatur, de collo suspensa comitalem abigere fertur. Piscus quercinus, lunâ decrescente inter duo Mariæ festa, hoc est 15. die Augusti, & 8. Septembris, colligi debet: nobilior autem habetur illa pars, quæ quercui proprior resecta est.

Exhibeatur etiam spiritus cerebri humani; luna vitriolum, tinctura, seu luna potabilis, hepata ranarum, spiritus vitrioli, & olei sulphuris tam vulgaris, quam viridis, & specialiter à chymicis præparatus. Prodest Pavonis stercus, vel ejus sal mane jejuno stomacho ad multos dies continuando, à novilunio usque ad plenilunium aut ultra, si opus sit. Datur etiam aqua hirundinis.

Multoties fit epilepsia à vermibus, & tunc cognoscitur ex dentium stridore, tremore verborum, terrore, ac subito in somno clamore, narium pruritu, facie pallidâ, eadem subito rursus incalescente, & rubente, morfu, & stomachi ac intestinorum dolore, rugitu, & ventris torminibus, atrophîa membrorum, & tandem ex vermium egestione cum alvi excrementis.

Curatur appropriatis, quæ vermes enecant, ita sunt essentia menthae tam assumpta, quam externâ ventris perunctione, spiritus salis, draco mitigatus, Calomelanos Turqueti, aloës essentia &c. Præstantissimus est pulvis contra lumbricos in nostrâ Mantissa apud Hadrianum à Mynsicht descriptus, qui non tantum vermes enecat, & expellit, verum etiam ovula extinguit, & fumantes ab omni verminosâ progenie præservat.

Si epilepsia fiat ab utero, cognoscitur ex menstruum suppressione, vel seminis, vel foetus mortui, vel secundinarum retentione, & tunc adest dolor circa uteri regionem in pectine, in utroque inguine, in dorso, abdominis crebra à flatibus distensio, anhelitus difficultas, cordis palpitatio &c.

Curatio dirigenda est ad causas; nam si menses suppressi fuerint, debent restitui, si semen retentum, est, corrigendum, vel Hyminæo evacuandum in Veneris Balneo; & foetus in utero mortuus est, extrahendus, sic secundinae.

Epilepsia pueris esse solet familiaris, unde morbus appellatur puerilis, qui quidem periculosus est, & multos ab ubere raptos acerbo mergit funeri, & facili tamen negotio à perito medico curari potest. Ut plurimum imperiti medici, dum vident infantes ob dentitionem se incurvare, contrahere, oculos pervertere, & spumam ex ore reddere, vel ob ventris tormina à lactis materni pravitate illos divexare, decipiuntur, accipiunt enim pro convulsione epilepsiam, & paroxysmo non laborant epileptico, dum musculos, & nervos distendunt, sed convulsione, quia etiam Convulsio est infantibus familiaris, ex aph. 25. sect. 3. Non negaremus in veram epilepsiam terminari posse.

Pregnanti mulieri epilepticae, in utero ut foetus ab epilepsia præservetur, potest Aqua Vita mulierum sive embryonata cochl. j. cum spiritus vitrioli antepileptici gutt. iij. vel v. singulis mensibus, semel in novilunio, à quarto mense ad partum usque.

Infans in utero materno multas hausit impuritates, & præcipue ante exitum, ducto spiritu, siquid sanguinis menstrui hauserit, & nisi vomantur, vel alvum saltem non purgentur, multorum morborum sunt causæ,

& præcipue epilepsiae; unde ut infans ab epilepsia præservetur, vel liberetur, ne succedente ætate, tali corripiatur morbo, si recens jam natus, antequam lac sugat, vel cibum comedat, sumat parum syr. de cichor. Nicolai, quo nos ad ʒ. j. utimur, & multos infantes à faucibus orci eripimus. Vel oleum amygd. dulc. recens, & sacch. tabarzeth permixtum, utriusque sit à ʒb. ad ʒ. ij. Vel stercoris de vacca nigra adhuc calidi in olla calcinati ʒ. j. vel ʒ. ʒ. Qui per aliquot horas, jejunis detineatur, ut materia epilepsiam generans, quæ Mæconium dicitur laxato stomacho, vel alvo educatur. Arnoldus Villanovano inquit. Cum primum infantes ex utero prodeunt, si priusquam aliquid gustent, corallij scrupulum dimidium diligenter tritum cum lacte nutrito hauserint, nunquam epilepsiam incurrent.

Deinceps balneantur infantes aliquandiu, & in primis per puerperii tempus in balneo ubi recentes salicis cortices coquantur. Sic non tantum ab epilepsia, sed etiam à tale præservantur, cum sit in puerorum aridurâ, seu Atrophîa specificum. Quidam in unitato infantis lavacro seminis pœoniae julto tempore collecti portuinculam incoquunt, idque aliquoties repetunt. Quidam verò seminis pœoniae conqualfati, & castorei ana q. pl. in suff. quantitate aquæ calidæ dissolvunt, quo totum infantis corpusculum post ipsius lavacrum illiniunt. Vel ex pœoniae semine, & castoreo cum spiritu vini essentiam extrahunt, & hujusmodi essentificato spiritu calidiusculè infantis corpusculum abluunt.

Epilepsia infantium lactentium, si ex vermibus, vel cruditate ortum habuerit, remedijs proprijs curatur, quæ vel nutritici, vel ipsi infanti adhiberi debent.

Multoties oritur epilepsia in infantibus ex lacte concreto, & tunc juvant ea, quæ lac concretum dissolvunt, ut succus, syr. & essentia menthae. vel præ omnibus sperma Ceti, Extrâ applicatur utiliter hoc cataplasma:

4. fol. ulmi q. u. coque in urinâ pueri, deinde partibus tribus illius misce butyri recentis partes. ij. & ventriculi regioni applica.

In paroxysmo, & extra, eadem, quæ in adultis aguntur, adhiberi debent, habitâ tamen ætatis, & virium ratione.

In adultioribus nullum datur majus specifium, quam spiritus vitrioli antepilepticus puerorum, cujus processus ita se habet:

4. Vitrioli Hungarici depuratiss. lb. iv. adde urinâ puerorum sanorum recenter collectâ lb. viii.

Digere vase clauso aliquandiu in B. M. postea in eodem destilla ad siccitatem duplex phlegma, quorum primum insigne est medicamen ad dolores podagricos, aliosque suaviter demulcendum, alterum est insigne ophthalmicum, ad quævis oculorum vitia utilissimum. Caput mortuum pulverisatum ex retortâ vitreâ validâ, igne nudo, sed tamen ab initio valde lento in excipiculum capax urge; prodeuntibus confertim spiritibus, liquor emanat pretiosissimus sulphurei odoris, & austeriusculi saporis, qui per retortam semel, atque iterum rectificatus, ac probe in vitro clauso reservatus omnem puerorum epilepsiam radicatus tollit. Ejus ʒ. j. cum aqua radice pœonia, & flor. vitellæ ana ʒ. j. misceatur, & servetur. De hac mistione exhibe in paroxysmo, prius membris contractis, & convulsis reductis cochlear dimidium, & paulopost re collectis sensibus, ad se redibunt, quo animadverso, denuò aliquid exhibe, atque etiam tertid. Quod si quidem paroxysmus rediturus sit, ut sæpe fit, eundem processum repete. nec diffide, quin secundâ vice hic morbus pueris, & infantibus valde familiaris, penitus radicatusque aboleri possit, si præsertim postea cerebrum confortantia adhibita fuerint, ceu sunt magisterium perlarum, coralliorum. Cranij humani, ut & tabula antepileptica; quarum descriptio talis est:

4. Rad. pœonia ʒ. j. magist. perl. corallium ana ʒ. j. ʒb. magist.

magist. cranij humani 3. B. sacch. in aquâ flor. tilia soluti q. s. fiant tabulae.

Detur una. atque altera, manège juno ventriculo; & vesperti longè à cœnâ.

Duplicem pulverem in nostrâ *Mantissâ* descripsimus, & uterque pluries à nobis fuit expertus in morbo Herculeo profigando, & reverà omnia medicamenta anti-epileptica prætergreditur; acidum namque vitiosum nervos infestans absorbet, undè spirituum animalium accensionem, & explosionem, nervorumque ac fibrillarum irritationem compescit, ac proinde spiritibus animalibus efferis, & volatilibus fixatis, nec non eorum moribus explosivis suppressis, malum tolerabilius reddit, & planè abigit.

Corallia tanquam amuletum, & periaptum circa col- lum gestant pueri, & mulieres: putant enim influen- tias eorum vitam ab epilepsiâ præservare. Ad eundem finem nonnullæ matres *feminibus pœonia* filo trajectis puerorum colla circumdant, & *Orbiculi è visco querno* vulgari filo transfixi multum præstant in amoliendâ, & præcavendâ epilepsiâ. *Annulus* ex albi asini ungulis con- fectus, & gestatus epilepsiam pati non sinir. *Ungu- la Alcis* adversus morbum comitalem magnam ha- bet energiam; ea propter ejus particula annulo in- clusa, digito annulari ita commissa, ut in palmam convertatur, collapsos in ipso paroxysmo plurimum recreat, & confestim excitat. Portiuncula ejusdem nu- da, & manui in pugnum complicatæ inserta, idem efficit; repentè namque epilepsiam propellit, & pro- stratos erigit, item ejusdem portiuncula in aurem si- nistram missa, & aliquandiu veluti scalpus mora, epilepticos resurgere facit; igitur tam suspensa, quàm gestata, modò cutem attingat particula ejusdem, est amuletum ad epilepsiâ præcautionem: Imò ramenta, vel scobem adversus eundem morbum feliciter pro- pinavimus. Cæterum eligenda est ungula dextri pe- dis posterioris, & cavendum ab impostoribus, qui bu- bulas pro alcinis venditant. *Cardanus* annulum ad epi- lepsiâ præcantationem adducit, quem si ex argen- to conficias, hoc modo intus scriptum † *Dabi* † *Habi* † *Haber* † *Heber* †. ne comitali morbo laborantes ca- dant, prohibebit, digito gestatus. Verùm quia præti- giosus est, & nullius efficaciam, meritò illum repudiamus.

Cùm ex lue Venereâ fit epilepsia, tollitur reme- diis mercurialibus, & præcipuè hydrargyri fumo, à quo alleviatus fuit affectus, si non sublatus in viro qui erat huic affectui à nativitate obnoxius.

Nullus est morbus, qui tot abundet remediis, ut epilepsia, quæ reverà est magnus affectus, & ut plu- rimum arcanum requirit. Nos pro ejus curatione sele- ctiora adduximus arcana, & unumquodque hunc mor- bum curare valet.

Habemus nos expertum specificum, & verum epi- lepsiæ prophylacticon, quod nunquàm nos; & epilep- ticum fefellit, ac proinde hucusque inter nostra scrinia latitavit, & gratis propriâ manu exhibuimus, ne in me- dicorum ungulas impingeret, ac illud agyrtorum more, in schedulis venditarent, ut eorum, de aliis trivialibus medicamentis sub arcanorum nomine, mos invaluit. At nunc charitate acti pro tot miseris ægrotis, qui in diem ab isto epilepsiæ fulmine ab astris emissio proji- ciuntur, & prosternuntur cum omni ferè functionum eclipsi, absque invidiæ livore communicamus: sed nos non præterit ante porcos projicere margaritas, & san- ctum dare canibus. Est hoc Arcanum lignum visci ad- nascens in illâ arbusculâ, quæ *Oxyacantha* vocatur: fit ex hoc pulvis subtilissimus, & in ejus decocto, vel alio convenienti liquore propinatur. Hucusque diximus, cætera verò cordatis medicis relinquimus.

Tandem operæ pretium erit ea adducere medica- menta quæ velut Index indicent, an totum morbi comi- tialis seminium exhaustum fuerit, an aliqua in corpore hospiretur scintilla, velut anguis in herbâ; ad omnem

mali suspicionem dignoscendam, post debitam medica- mentorum exhibitionem pro infallibili experimento, sequenti utere suffitu, quo curatum à non curato distin- guet:

℥. Rasura cornu caprini 3. j. asa fœtida 3. B. m.

Injiciatur prunis ad suffiendum quo nondum curatus confestim in paroxysmum cadet, curatus, vel sanus mi- nimè. Idem etiam præstat *lapis Gagates* incensus, suffitu suo: sed ne odor dispergatur, stragulis circumdari debet, quisquis est; nam tum si epilepsiæ est obnoxius, cadet.

C A P U T. XI.

De Convulsione.

Convulsio à convellendo dicitur; & hæc eadem af- fectio spasmus etiam vocatur, & à contrahendo derivatur; in hoc enim affectu musculorum principium, atque finem in unum quasi convelli, & contrahi ob- servare est. Differt tamen spasmus à convulsione, quia spasmus semper est dolorificus, quatenus partes sen- su exquisito præditas invadit, convulsio verò minimè.

Convulsio est involuntaria nervorum contractio ad suum principium. Dicitur involuntaria: convulsio enim nervos, vel ipsorum fibrillas, & musculos ad motum præter naturam cogit, & inde involuntarius motus fit in parte, quæ antea voluntariè movebatur. Dicitur contractio, nam nervi à capite ortum habent, qui si convulsione corripiantur, statim ad suum princi- pium retrahuntur, sicut etiam faciunt omnes partes, quæ cum nervis connexionem habent, ut sunt mus- culi. Dicitur nervorum, nam cùm convulsio sit mo- tus localis species, à nervis procedere debet, sed quia nervi in musculos inseruntur, & isti per tendines os- sibus alligantur, hinc est, quòd in hac affectione om- nes commoventur partes. Dicitur ad suum principium, nam id nervis contingit, quod lyrarum chordis eve- nit, quæ versùs sua capita contrahuntur. Dicitur tan- dem contractio involuntaria, ad motuum secundum naturam differentiam, qui voluntatis imperio fiunt.

Nostri corporis motus tripliciter depravatur; qui- dam enim à naturâ fiunt, sed irritati ab aliquâ causâ morbificâ, ut sternutatio, tussis, oscitatio, & singul- tus. Alii fiunt à naturâ, & morbo, quales sunt mo- tus torpidi, quippe natura membra movet, sed im- becilliter, quia scilicet à morbo est gravata, ut est tre- mor, in quo natura membra attollit, & morbus ex alterâ parte illa ad inferiora deprimit. Tandem alij fiunt à solo morbo, naturâ adipsum generationem nihil conferente, ut est palpitatio, & convulsio, quæ etsi plures habeat differentias desumptas à magnitu- dine, parvitate, à tempore, & generationis modo, tamen præcipuæ sunt tres, & hæc sunt totius corpo- ris, quia tres solum sunt figuræ, in quas corpus no- strum se movere solet: corpus enim dùm movetur, aut retrorsum curvatum; si curvatum, aut movetur antror- sum aut retrosum ita quod, cùm tot sint motus, & figu- ræ motus naturalis, totidem esse debent motus depravati secundum has figuras. Si itaque totum corpus in ante- riora curvatur, Græcè dicitur *ἐμπροσθέν*, ad postero- ra, *ὀπισθόθεν*, vel in utrumque latus æqualiter de- flectit, id est secundum rectam figuram dicitur *τίταν*, & *Celsus* rigorem corporis appellat; quia corpora ri- gida, & gelu concreta, ita erecta manent, ut in nul- lam flectantur partem, sic miseri agri, qui hoc cor- ripiuntur symptomate, manent inflexibiles. Corpus na- turale movetur etiam in latera, tum dextrorsum, tum sinistrorsum: deberet itaque in convulsione interdum dextrorsum, interdumque sinistrorsum contrahi, & tamen nunquam in has partes convulsos observamus. Verùm hoc evenit, quia pauci sunt muscoli, qui corpus ad latera flectunt, & plures, qui antrosum, vel retrorsum flectunt.

Queritur, cur in paralyti potius afficiatur dextra,

vel

vel sinistra pars, & in convulsione anterior :

Respondemus convulsionem à musculis incipere, & in cerebrum tendere, quia est contractio nervorum ad suum principium, cum igitur à musculis incipiat, necessario quando muscoli vel anteriores, vel posteriores superant, fit motus horsum, vel illorsum: paralytis verò incipit à cerebro, & desinit in nervos, ea propter facile fieri potest, ut materia à cerebri facultate detrudatur ad dextram, vel sinistram partem.

Has tres assignatas differentias ad convulsionem universalem referimus, quia causam habent in cerebro, quando nimirum cum universo corpore muscoli etiam faciei convelluntur, vel in exortu spinalis medullæ, cum muscoli caput, & spinam moventes, vel anteriores, vel posteriores, vel utrique convelluntur. In primas, emprosthotono, corpus cum cervice, & capite violenter ad interiora contrahitur, ut mentum pectori annectatur, & corpus navis carinam representare videatur; imò quandoque in arcum contorqueatur, & quandoque in orbem, ut ægri caput cum genibus annexum habeant. In secundâ, opisthotono occiput retrahitur versus dorsum, & posteriora. In tertiâ, scilicet Tetano est conductio anteriorum, & posteriorum capitis musculorum, hinc non possunt caput ad ullum latus vertere, sed rigidum, & immobile manet. Interdum omnes corporis partes, capite excepto convelli contingit, sæpius quoque accidit, ut caput solum retrorsum ad dorsum, vel antorsum trahatur, & convellatur.

Distinguitur convulsio à motu convulsivo, nam in verâ convulsione retractio musculorum est perpetua, continua, & indefinens; in motu convulsivo variè agitur, ut in epilepsiâ, quæ inter motus convulsivos principem tenet locum. Convulsio fit à solo morbo, & motus convulsivus à solâ irritatione, ut in epilepsiâ, febribus malignis, vulneribus capitis &c. sæpè observatur. Item in motu convulsivo membrum agitur, vibratur, & variè concutitur, quod non accidit in convulsione.

Particularis convulsio fit ex contractione musculi partis alicujus à nervo illius motioni destinato malè affecto, & interdum ab effectu, vel symptomate particulare sortitur nomen. Sic convulsio musculorum oculos moventium *Strabismus* appellatur, Mandibularum, & musculorum temporum *Trismus* dicitur. Oris convulsi ex latæ contractione, ex unâ tantum parte oriundâ, *Spasmus Cynicus, convulsio canina, & oris tortura* vocatur, si verò in utrâque parte fiat contractio, *risus Sardonicus* appellatur interim tamen oris tortura sine convulsione contingit, nempe ex paralytic alterius musculi, quo relaxato, ejus antagonista os ad partem sanam contrahit, & distortio in eâ apparet, quæ convulsio improprie nominatur. Musculorum penis *Satyriasis*, vel *Priapismus* dicitur. Est & alia convulsionis seu spasmi species quæ *Crampus* nominatur, & crura invadere solet, ac brevissimo temporis spatio solvitur, quandoque solâ frictione mitescit: Nonnullis ita arctè per hunc morbum contrahuntur, & convelluntur crura, quandoque brachia, quandoque manus. ut vix magno conatu extendi possint prædita membra, priusquam accessio finiatur. Est ita dolorissimus affectus ut vix cum podagra, lithiasi, colicis doloribus &c. comparari, & in suræ extensione musculus disrumpi videtur: attamen pede terram attingente, protinus evanescit. Appellatur etiam spasmus flatulentus, cui in primis ebrioli, & qui ad arthritidem nonnihil inclinant, sunt obnoxii. Reliquæ verò convulsionem propriis carent nominibus, ac propterea omnes corporis partes, & ipsa viscera, ut sunt ventriculus, renes, cor, intestina, mesenterium, uterus & omnes, quæ nervos sensationis organa habent, irritari, crispari, & unde crispaturâ convulsivâ affligi posse non ambigimus, nam ubi

sunt fibrillæ nervæ, ibi spasmus oriri potest. Sunt proinde convulsionem externæ & internæ; externæ quæ membra vexant externa, ut convulsionem capitis, oculorum, thoracis in asthmate convulsio &c. Internæ vero convulsionem sunt, quæ viscera interna membranosa mirè torquent, & doloris sensatione miserè angunt: ut in colicâ passione, in hysteris passionibus, dum intestina, mesenterium, & annexæ partes convulsionibus spasmodicis affliguntur. Talis etiam affectus est, quando in nephritide convulsivus stomachus vomit, & convulsa itidem intestina tormina colica in affectu nephritico patiuntur. Item quando cor palpitatur, & convellitur, & quæ similes frequentissimæ in hypochondriacis, scorbuticis, & hysteris sunt partium internarum convulsionem, & hac ratione in passionibus hysteris supervenit epilepsia, sive partium internarum convulsio. Similiter in partu difficili adest convulsio partium internarum scilicet abdominis, uteri in specie, mesenterii, & intestinorum, toties quoties ad parturiendi conatum se accingit.

Signa.

Ex his, quæ diximus, sole clarius convulsionis signa patefcunt, sed ut tyronibus elucescant, nostra methodo clariori procedamus oportet, ac proinde convulsio proprie dicta antopsia dignoscitur, quia pars affecta versus nervorum, musculique originem ita fortiter præter voluntatem contrahitur, ac rigida, & inflexibilis manet, ut ad voluntatis arbitrium in pristinum habitum vix flecti queat. Dum partes omnes capiti subjæctæ convelluntur contingit præter illam duram contractionem, corpus nullo modo inflecti posse, vel in priora ita incurvari, ut mentum pectori jungatur, vel in posteriora ita detorqueri, ut caput quoque aliquando vi huc illuc concutitur facies rubore perfunditur, & dolore molestat. In motu convulsivo eadem fit contractio, sed non semel, verum sæpius, & pars variè concutitur & agitur. In convulsione verâ sensus sunt integri, & in motibus convulsivis plerumque simul læduntur.

Pathognomonicum tamen unicum signum est spasmus dignoscendo, ut contractio sit sola præter voluntatis imperium; nam etsi alia convulsis symptomata accidant, tamen non semper eveniunt. Dolor quidem satis frequenter comitatur, non tamen semper, vel quia sensim fit contractio, vel quia membrum ultra modum, & naturalem firum non contrahitur. Motus convulsivus tremorem nonnihil quandoque infert, verum facile ab eo distinguitur: in tremore semper concurrat motus voluntarius; convulsio raro planè præter voluntatem accidit, & tremor solum fit in unam differentiam situs, cum convulsivus motus varius esse possit.

Secernitur à paralyti convulsio, quia pars convulsa difficulter, vel etiam cum dolore extendi potest; resoluta verò sine difficultate extenditur; Item in convulsione nervi, & tendines ad tactum rigidi percipiuntur, in paralyti verò non item. Convulsio tandem brevi tempore ad salutem, vel mortem terminatur; paralytis verò sine periculo ad plures annos durare potest. Quo solo convulsionis minera lateat è partibus convulsis rimemur; necesse est enim si cum toto corpore faciei etiam muscoli contrahantur, & simul sensus interni afficiantur certo, certius cerebrum ipsum affectum esse oportet: si sensus omnes rectè content, neque faciei muscoli contrahantur, & totum corpus afficiatur, spinalis medullæ principium laborare certum est. Sed ubi pars aliqua statim convellitur, nervi ac muscoli ejusdem membri intercurrentes motui afficiuntur: Atqui hæc necessaria est musculorum, & nervorum anatome ut medicus re-

etè judicare possit, ubi mali calidi causa inhæret.

Veterum Causæ.

Immediatam convulsionis causam tradidit *Hip. aph. 39. sect. 6. Convulsio fit vel ex repletionem, vel ex inanitionem.* Cui *Gal.* & omnes ejus fideles famuli se subscribunt, & reverà est tam clara, ut nullâ indigeat probatione, multis tamen exemplis vulgaribus corroboratur, & præcipuè exemplo chordarum, quæ in lyris, & citharis tendi consueverunt; dum enim chordæ ab humore replerentur, quod in Austrinis constitutionibus contingere solet, replentur, tenduntur, & disrumpuntur. Si verò præter modum arefiant, ut in constitutione Aquiloniâ fit, contrahi & disrumpi etiam contingit. Eodem modo corium prope ignem siccescens, tenditur, contrahitur. Idem etiam contingit in nervis, ut scilicet hunc subeant affectum, vel quia nimis ab humore replentur, vel quia nimis arefiunt, tenduntur, & contrahuntur, & musculos simul, ad quos inferuntur retrahunt ad suum principium, unde totum convellitur membrum.

Causas convulsionis mediatas, & procatasticæ, quæ repletionem, vel inanitionem efficere possunt, multas connumerant. Repletionis causæ sunt, vita otiosa, crapula, ebrietas, fluxus humoris pituitosi, inflammatio partium nervosarum, præcipuè in nervorum principio, suppressio alicujus evacuationis consuetæ, vulnus, contusio, luxatio, punctura nervi, animalium venenatorum ictus, & morsus, subitus terror, excandescencia &c.

Quod ad inanitionem attinet, nervorum siccitatem frequenter convulsionis alteram causam esse fatentur, verum ex hac parte longiori tempore producitur, ita est labor, vigiliæ, immodica, febris ardens, sollicitudo, sudor immodicus, vomitus, alvi defectio, sanguinis immodicum profluvium, nimius coitus, vomitus ex helleboro, & aliis venenosis, dolor vehementis, hæctica, cauteria, aut vesicatoria partibus nervosis temerè apposita, magnus partium nervosarum ardor, & alia id genus præcesserint.

Optima quidem convulsionis causa est repletio, & inanitio, sed nimis trivialis, & rustica, ac nullatenus immediata, ac proinde parcite *Hippocratis* manes, & vos vulgares medici, qui ejus causam tuemini; durum namque nobis est credere [nam sumus nimis scrupulosi, ideoque non facile credimus] repletionem, & inanitionem, cum sint termini planè oppositi, unicam convulsionem producere posse. Præterea persuaderi non possumus, quod inanitio tota privativa sit æquè causa immediata convulsionis, ac repletio, quæ est positiva. Miramur istam repletionem esse secundam illam trinam dimensionem, scilicet longitudinem, latitudinem & profunditatem, verum nervi sunt tam exiles, ut nullam admittant repletionem, nec tubulos habent patentes, per quos humor pituitosus, melancholicus, vel biliosus infundi possint, & repletionem efficere, ac si infunderentur potius paralyfim, quàm convulsionem producerent, & unus affectus cum altero confunderetur, & utriusque generis ex unâ, eademque causâ in effectu tantum observaremus.

Ex inanitione convulsionem non fieri his rationibus impellimur: Qui prolixo alvi fluxu, hypercatharsi, vehementi vomitione ex medicamentis antimoniatidis, diuturno sanguinis fluxu & cæteris evacuationibus immoderatis laborant, omnes equidem convellerentur, sed oppositum notamus. Præterea siccitas, quæ convulsionem facit longo tempore producitur & convulsio illicò se prodit. Siccitas à calore etiam introducitur, humidi evaporatione corpus exsuccum reddit nec tantus in humano corpore calor esse potest, quin prius alias partes & deindè nevos exsiccet, (cum vita sit

mansio caloris in humido) ut inde nervi contrahantur, nec id, nisi rarò in febre ardente, in quâ exurentissimus adest calor, animadvertimus. Denique tanta siccitas in corpore vivente esse nequit, ut nervi contrahi valeant cum in febre hæctica, atrophîâ, & marasmo nunquam convulsio contingat, in quibus summa viget macies.

Nostri Causæ.

Convulsionis causæ sunt particulæ acres, tatareæ, nitro-sulphureæ, ponticæ, & acidæ, quæ cum sanguine nutrimento, vel lymphâ vehuntur, & mediante circuitu nervoso generi communicantur; hæ nervos, nervorumque fibrillas, qui sensiles sunt, agrediuntur, vellicant, irritant, & assiduâ irritatione nervi, nervorumque fibrillæ crispantur, contrahuntur, convelluntur, abbreviantur, rigescunt: & dolorem atque duritiem in parte inducunt, atque sensum, & successivè secundum nervorum ductum crispatura sursum scandit, donec nervorum principio communicate, & inde pars immobilis redditur, & quia omnis motus à spiritibus fluit fibrarum nervearum motricum beneficio, quoties fibræ nerveæ molestantur & infestantur per inordinatam, & vehementem vibrationem, illuc spirituum impetus attrahitur, & convulsionem, ac motus convulsivos excitat. Convulsionis causa sæpissimè in membro latet, & non in cerebro, & hinc convulsio universalis est vel particularis. Hæ particulæ acidæ non debent esse volatiles, quia cerebri poros pervaderent, & potius epilepsiam, quàm convulsionem efficerent, sed esse paulò fixiores, & crassiores vel saltem viscido irretitæ, ut musculorum tubulos obstruant illisque adhæreant. sive sint particulæ pituitæ acidæ, ut cum vulgaribus loquamur, sive succus pancreaticus, sive lymphæ acidæ reddita. Si hæ particulæ nervorum canaliculis se insinuent, quia acidæ sunt inimica nervis, fixantur, & membrum omnino contractum permanet. Sic convulsio, & motus convulsivus ab harum particularum obstructione fit, & spiritus in magnâ copîâ, & impetuoso influxu in fibras nerveas circa obstructionem irruunt, & tali impetu eas fibras irregulariter movent, vellicant, distendunt, convellunt, & hi spiritus sunt immediata convulsionis, & motus convulsivi causa; Remota verò, & occasionales causæ sunt omnia, quæ particulas acres, ponticas, & acidas pro nervosarum fibrillarum irritatione sufficientes sufficiunt, vel impertiunt, vel humores blandos assumunt, ita ut qui remanent, acidiores, hostiles, & exotici reddantur. Sic in magnis evacuationibus, ut vomitionibus enormibus, hypercatharsi, magnâ sanguinis effusione &c. convulsio supervenit, non ex inanitione, sed ex acrimoniâ quæ subsequitur, nam exhaustis blandis humoribus, acres remanent. Nec repletio, ut vulgares sentiunt, convulsionem excitare potest, nisi cum magnâ humorum congerie aciditas copuletur, quæ nervosas lancinet, & contrahat fibras.

Prognosis.

Convulsio, quæ per essentiam ex cerebro periculosa est, quàm per consensum, & hæc periculosa est, attamen facilius curatur. Convulsio, quæ multas occupat parres, & præcipuè cerebro vicinas, periculosa est, sic etiam quæ thoracis obsedit musculos; metus enim est, ne ob difficilem respirationem æger suffocetur. *Convulsio ex vulnere lethalis. sect. 5. aph. 2.* Verum convulsio è vulnere, ut vulnus est, lethalis: non autem semper in vulnere lethalis, quandoque enim ex puris acrimoniâ excitatur. *Convulsio ab helleboro, lethalis aph. 1. sect. 5.* Verum pro helleboro intelligitur quodcumque medicamentum validè purgans.

purgans. nam aph. 4. sect. 5. inquit: *Ex nimia purgatione convulsio, aut singultus superveniens, malum aph. 25. sect. 6. A purgatione immodica, quam hypercatharsim vocant, convulsio, aut singultus, mortifera.* Post purgantia fortiora, si convulsio sequatur, rari sunt qui evadunt ægri, utut non sit desperandum, quia opiat, & theriacalibus alexipharmacis denuò convalescant.

Qui Tetano corripuntur. intra quatuor dies intereunt, si verò hoc superaverint, incolumes evadunt, aph. 6. sect. 5. Maxima enim omnium musculorum tensio respirationem impedit, ita ut ægri suffocati moriantur. Et notanda est interitus causa in convulsione, quæ non videtur alioqui periculosa ratione causæ nervos obsidentis, quemadmodum paralytis à simili ferè causâ oriunda, ad multos annos producit. Sed lethalis evadit convulsio, ex eo solum quod suffocationem inducit, convulsis musculis respirationi destinatis. *Ubi sanguis plurimus fluxerit, singultus, aut convulsio superveniens, malum. aph. 3. sect. 5.* Nam singultus est convulsio speciei. Item *A sanguinis profluvio desipientia, & convulsio, malum. sect. aph. 9.* A phrenitide convulsio lethalis. Affirmat Aëtius se neminem ex ijs, qui ita convulsi sunt servatum vidisse, neque qui vidisset audivisse. Difficiliter curatur si febris ardentis, vel malignæ occasione eveniat convulsio, unde aph. 26. sect. 2. habetur: *febrem convulsioni supervenire melius est, quam febre convulsionem.* Quia febris convulsioni accedens materiam convulsiois absument, & qui convulsione tentatur, febre superveniente, liberatur. Convulsio autem febre superveniens à materiâ malignâ oritur, quæ cerebrum petit, & nervosas occupat partes, ac vitæ periculum intentat. *Quartanâ capti non admodum convulsionibus capiuntur: si verò prius capiantur, & quartana supervenerit, liberantur, aph. 7. sect. 5.* Rigor enim in quartanâ humorem nervoso generi inimicum excutit, & subsequens calor eundem concoquit, & absument rigorem. Distorsiones labii, supercilij, oculi, vel nasi in febre continuâ sæpissimè mortem prænunciant.

Veterum Curatio.

In convulsiois curatione primum locum Barbatis concedimus, quia semper veneranda senectus, ac proinde quia convulsio à repletionem, vel inanitionem fit, vel evacuant vel replent, juxta Hip. mentem ap. 22. sect. 2. *Quicumque morbi ex repletionem fiunt, curat evacuatio: & quicumque ex evacuationem, repletio, & aliorum contrarietas.* Et quia à frigidorum humorum repletionem convulsi omnem fieri opinantur, in ipso primo introitu ad ægrum, clyster à nervoso genere humores ad anum traheret; Deinde præmissis *syrupis de betonica, stæcade, & rhodomellite*, medicamentum in formâ pilulari exhibent, ut

4. *Agarici trochiscati cum rhodomel. rhubarbari opt. ana 3. j. pilul. agregativar. 3. ij. misce, & cum cathartico rosato formentur pilula, & deurentur.*

Si evacuatio ex voto non succedat apozema parant ut

4. *Syr. rosar. solutivar. suess. ana 3. ij. aqua betonica 3. j. m.*

Verum medicamentum purgans tantæ non est energiae, ut ad nervosum genus perveniat, humorem pituitosum inde exturbet. Præterea convulsio ex repletionem subito fit, & repente evacuare periculosum est.

Corpore decenter purgato, ad venæ sectionem confugiunt, si sanguis abundet, & vires sint validæ, & si venæ sectionem ætas, & vires non admittant, cucurbitulis cum scarificationem utuntur, primò quidem longius à parte affectâ, deinde corpore bene expurgato, etiam in parte convulsâ, in quâ materia fixa est. Vulgares medici sunt de scarabeorum genere, qui intra stercus volutantur, & sanguisugarum, & alieno sanguine aluntur. Verum hoc maledictum venæ

sectionis præsidium ab hoc affectu proscribendum suademus, cum illa causæ principali, quæ ex eorum sententiâ pituita est, contraria sit.

Pluries corpore expurgato, ad decocta salsæ parillæ, & ligni guajaci deveniunt, quæ continuari ad plures hebdomadas jubent, ut pituita incisa, & subtiliata in sudoris forma eliminetur; Præterea revellentia ad humores à parte affectâ revellendo præscribunt, prout sunt frictiones, ligaturæ, cucurbitulæ siccæ, primò partibus remotioribus, deinde affectæ parti vicinis, ut si crura sint convulsa, nartibus, & lumbis applicentur; si brachia, collo, & scapulis. Sternutatoria, gargarismi, apoplegmatisimi &c. Tandem ad revellendam materiam parti impactam, localia applicant tam in parte affectâ, quam etiam in illorum nervorum principio, qui ad partem tendunt affectam, ut si convulsus sit brachium, topica circa sextam spinæ vertebra apponunt, unde nervi suum sumunt exordium, & ad brachium descendunt, talia sunt omnia calida, ut oleum balsamicum, scilicet centum annorum, chamamelinum, anetinum, vulpinum, costinum, de spicâ, de pyrethro, de rore marino &c. cum oleo nucis moschata & maxime valent pro emollitionem. Utuntur pariter oleo seminum lini, ac amygdalarum dulcium cum pellibus vulpium, vel si valentiora applicare volunt, resolutiva erunt oleum de sulphure, oleum euphorbij, de guajaco, quibus admiscant axungiam ursinam, medullam ossis bubuli, unguentum agrippæ, althææ. Item catulos vivos per medium dissectos, & pulmones è vivis animalibus exemptos parti convulsæ circumponunt; quandoque calent, & deinde oleo calenti immergunt membra convulsa, ut recalescant; tum etiam pars affecta in intima bovis, aut vervecis, aut majoris alius animalis recens cæcorum immittitur, & ibi tandiù detinetur, quamdiù animal calet. Pellibus felium, vulpium, vervecum, luporum ad partes convulsas vestiendas & fovendas utuntur, & his animalium sylvestrium pellibus convulsi animalia sylvestria videntur, & si in sylvis reperirentur à venatoribus, impune ictu sclopetæ occiderentur, accipiendo pro animali sylvarico hominem convulsus. Interim caput roborant theriacâ Mithridatio, confectioe anacardinâ diamoscho dulci, acoro, castoreo, opoponace &c. Oprimus censent remedium occiput, & cervicem aquâ vitæ calenti fovere, verum aqua vitæ partibus nervosis hostilis est, quia nervos exsiccat, & malum peiorat. Interim medicamenta purgantia frequentant, quia evacuationem repletio curatur.

Maximoperè aquas thermales celebrant, quibus nos annuimus ob maximam, quam in hoc affectu energiam habent, quales sunt sulphureæ, nitrosæ, & bituminosæ, quibus convulsi balneari possunt, ita sunt aquæ Balnei Gurgitelli. Dimidia via, Cytharæ, vel Sudatorium Barani, vulgò del Testaccio vel Arenationes Sanctæ Restituta in Insulâ Pithecusæ. Commendant quoque infusiones in vinaceis vindemiarum tempore.

Quandoque dolor ita intolerabiliter sentitur, ut ad eum tota cura dirigenda sit, & sequenti utuntur linimento.

4. *Olei violacei, liliorum, chamamelini ana 3. lb. ol. amygd. dulc. mastiches, rosar. ana 3. j. m.*

& partem inungunt affectam. Vel sequens parant balneum, quod potentiùs operatur.

4. *Rad. althææ. liliorum ana lb. lb. sol. malva violaria, origani, salvia absinthij ana m. ij. semin. lini sanogr. ana lb. j.*

Decoquantur pro balneo, in quo diù non immoretur æger, sed sedato dolore, confestim egrediatur; sufficiet autem partes convulsas immergere. Alii parant balneum ex oleo puro, & si æger sit dives, in eam unam vel alteram decoquant vulpem.

Si convulsio fuerit ex inanitione, nullam admittit curam, & prognos ad mortem fieri debet, sed ne corpus ex toto destitutum relinquant, viduis rationem impinguantem, & hypnoticam prescribunt, & medicamenta prescribunt, tamquam balneæ aquæ dulcis, & unctioes ex oleæ amygdalarum dulcium, & butyro admittunt. Verum circumferentiam humectant, vel curam incrementum, nec internas partes exinanitas vident.

Notæ Curatæ.

A vulgari curatio expediti, & nostram transeamus oportet, quam à sex rerum non-naturalium administratione auspicamur, & primo.

Aër temperatus, & serenus esse debet, ac vitetur immodicè calidus, & immodicè frigidus, & hac ratione meridionales, & septentrionales incalescentes plagas convulsioni sunt obnoxij. Hinc meridi dicitur hyeme magis fieri convulsiones, deinde æstate, postremo autumnio; & hac ratione aph. 17. sect. 5. habetur: *frigidum autem convulsiones, tetanos, leviores, rigores febriles.* Et eadem sect. aph. 20. idem reiteratur: *Ulceribus frigidum quidem ordax, eum obdurans, dolorem insupportabilem facit, livorem inducit, rigores febriles, convulsiones, & tetanos.*

Cibus sit, qui faciliè nutriat, faciliè concoquatur, & humectet, in hunc finem conducunt jura consumpta, ova sorbilia, cremor ptisanæ, lac amygdalarum, caro pullorum, gallinarum, caponum, hædorum, agnorum, cerebella animalium, aves montanæ; sint carnes potius assæ, quam elixæ, & cibis vegetabilia addantur cephalica, ut sampucus, salvia, serpillum &c. Vitentur cibi salsi, acres, pontici, & præsertim acidi, & omnes fructus austeri, nec cibi in magnâ ingerantur quantitate, sed temperata servetur frugalitas, maximè vitandi sunt cibi, qui flatus progignunt. Si infantes lac sugentes convulsione capiantur, hoc evenit ex nutricum ingluvie, & ebrietate, vel dentitione, tunc optima diæta nutricibus cum omnimodâ à vino abstinentiâ præscribenda est.

Potus sit decoctum ligni guajaci, vel salsæ parillæ, vel ligni sassafras, vel aqua hordei, in quâ ebullierint radices pœoniæ, caryophyllatæ, enulæ, salviæ, roris marini, chamædrios. Ab omnimodo vini potu, ciapulâ, & ebrietate absteineat æger, in vino namque maximè acidæ particulæ latent, quæ nervis sunt hostiles, ut rectè notatur in 5. sect. 5. Si ebrius quispiam repente obmutuerit, convulsus moritur, nisi febre corripiatur; aut ubi ad horam pervenerit, quâ solvuntur crapula, vocem recuperet. controvertunt medentes circa vini potum in convulsione: Celsus, & alij vini usum improbant, quia suâ proptietate convulsionem inducit; Avicennas, Serapio, & alij vinum subtile aquâ temperatum commendant. Verum ut nos tantam authorum pugnam conciliemus, ne conferant manus, veniant ad capillos, & deinde controversiam ferro decernant, dicimus in morbi principio nullatenus vinum convenire, at ubi morbus declinare inceperit, præberi potest, attamen dilutum, quia tunc magis attenuat, & resolvit. Acetum tam solum, quam cum aliis mistum, & si insignem crassos humores attenuandi vim habeat, tamen qui est nervis inimicum, cane, & aspide pejus vitandum.

Somnus, & vigilia immodici varias humoribus, & spiritus præbent alterationes, ideoque moderamine regantur; verum si æger dolorum fortunâ excarnifectur, pro dolorum lenimine ad opiata confugimus.

Motus necessarius est, ideoque membra convulsa ad naturalem figuram extendantur, sed lentè, & sensim, sic enim minus convulsione tentantur, nec materiam nervos impetentem faciliè admittunt. Frictiones vertebrarum, colli aliorumque artuum fiant, quia valvulas aperiunt, & spiritibus adicum referant; postmodum convulsa membra in molli pulvinario, vel culcitra plumeâ quiete fruuntur. Si ma-

xillæ convellantur, præcaveantur cuneo, vel aliâ re interjectâ, ne dentibus, vel linguæ noxa inferatur.

Excreta, & retenta naturali potiantur tono, & secundum naturæ exigentiam recurrant, ac proinde scybala quotidie gerantur, ut & reliquæ consuetæ evacuationes si supprimantur, ad naturalem fluxum referantur, & viscerum obstructions referantur. Sic quoque nimia depletiones, ut narium hæmorrhagiæ, immodicus mensium, vel hæmorrhoidum fluxus, hypercatharses, venena, nimii sudores, inedia, vigiliæ protractæ, nimius in Veneris palæstrâ conatus, purgancia vehementiora ex helleboro, antimonio &c. ac aliæ æque majores evacuationes vitandæ sunt, nam acrimoniam sanguini, & sero conciliant, exhaustis benignis, & amicis particulis, exaltantur acres, salsæ, ponticæ, & acidæ, quæ prius à sero, & sanguine corrigebantur, nervorum tonum spasmodicis versus sua principia contracturis pervenerunt, & spiritus animales ad inordinatos sollicitant motus.

Malignæ animi passiones vitandæ sunt, & præsertim ira, & exardescenzia, quæ ut plurimum hunc morbum eudere valet, ut etiam terror, mœror, qui magnum negotium in spiritibus facessere possunt, illos perturbando, & in varios spasmodicos adigendo motus. Animus itaque ad hilaritatem componatur, ut spiritus placidâ fruatur quiete.

Sat cum vulgaribus de convulsione curâ lusimus, & diætetici parte absolutâ, ad nostram curationem properamus, quæ ut juxta nostram methodum procedat, causæ removendæ sunt, fibrillæ nervæ leniendæ, & irritatio earum, ac spirituum sopienda, & tandem partes roborandæ.

Ad primam indicationem exolvendam, universalia præmitimus si morbus dat inducias, & æger viribus pollet, & quia convulsio est epilepsiæ affinis, ea exhiberi debent purgantia, qualia in epilepsiâ retulimus, ac proinde si morbus cathartica amittat, ea conducunt, quæ particulas tartareas, ponticas, acres, & acidas exturbare valent, hujus energię sunt *pilula divina, extractum catholicum, panchymagogon n. d. in Mantissâ*, quibus *mercurium dulcem*, tanquam validum acidi domitorem admiscemus; hæc namque fixam à quacumque dissitâ corporis parte materiam eliminat. Si leniora conveniunt, & quis ea exoptat, ad pilulas officinales, ut *cochias, foetidas, de sagapeno, vel de tribus*, confugere potest. Si vires purgantia non ferant, aut aliæ circumstantiæ dissuadeant, ea omitenda, & fortiores clysteres eorum loco injiciendos arbitramur, & conveniens est *enema ab Hadriano à Mynsicht descriptum*, ut

℞. Rad. pyrethri, ebuli ana ℥. j. herba betonica, salvia, althea, malva. serpilli ℥. ss. flor. malva arborea hyperici, verbasci ana ℥. ij. Coquantur.

℞. Colatura ℔. j. olei chamomellæ ℥. iij. dsaphæniconis ℥. j. pingued. anguille ℥. ss. salis gemmae ℥. j. turbith albi, & gummosi ℥. ss. m. & f. enema, quod applicetur.

Hoc enim ex intestinis viscidam materiam acidis corpusculis itretitam evocat.

Quandoque ad mali mineram funditus exhauriendam emetica præscribimus, ut *Vinum emeticum, Hippocras nostrum emeticum, mercurium viæ, crocum metallorum*, quia viscidum acidum tunicæ ventriculi interiori compactum repetitis vomitionibus exturbant, imò aliquot movent sedes, sudores lacescunt, & utinam ciunt, unde ex quacumque corporis parte acidas scorias evacuant, & estò malum factum sit habituale, & diu duraverit, magnas ferunt suppetias.

His præmissis, fibrillarum nervæarum irritationes, earumque spasmodicæ contractiones, quæ à particulis acidis provocantur dulcificantibus, & concentrantibus compescantur, ita sunt medicamenta, quæ volatilitate, & spirituositate suâ agunt in illas particulas, & agendo, illas fixant, ut sunt *spiritus fuligi-*

fuliginis; sanguinis humani, formicarum, liquor cornu cervi succinatus, spiritus lumbricorum terrestrium, aqua magnanimitatis, spiritus theriacalis succinatus. Vel ea propinamus, quæ acidum, vel acre corrigunt, & absorbent; ut sunt lapides cancrorum, cornu cervi, ebur, corallia præparata, aselli, lumbrici, & omnia alkalia fixa, & volatilia ex cephalicis; Martisque præparationes, quibus valvulæ convulsæ referantur, & ad naturalem statum perducuntur, & ut uno verbo dicamus, omnia antispasmodica conveniunt, sub quorum vexillo *sulphur auratum diaphoreticum* comprehendimus, sic quoque *castoreum, ejusque essentiam, cinnabarim antimonij, vel cinnabarim nativam.* hæc, præterquamquod humorum acrimoniam cicurant, illos per insensilem transpirationem discutunt.

Pro nervosarum fibrillarum crispaturâ, spasmodica vibratione, ac spirituum impetuosè recursum, ad opiatorum vim decantatam in spasmodicis contracturis medellam, tanquam ad sacram anchoram, confugiendum; hæc namque effrenem spirituum incursionem refrenant, eosdem legnes reddunt, acidorum spiculo obtundunt, mordacesque succos temperant, unde fibrillæ nerveæ flaccescunt, & spiritus sopiuntur, qui ad primum sensorium pro sensatione peragendâ non scandunt, & hinc contracturæ spasmodicæ, & dolorificæ feriantur, ut in somnis observare est. Opiata sunt *laudanum opiatum, quasi laudanum, laudanum sine opio, Nepenthes, Quercetani, nostrum laudanum opiatum.* Vel recurrere possumus ad vulgaria, & officinalia opiata, ubi hæc à nobis descripta non suppetunt.

Summoperè *Thermæ sulphureæ* naturales, aut artificiales profunt, quia particulis suis oleosis quodvis acidum obtundunt. Balnea artificialia, sed vaporetenus ex herbis nervinis, cephalicis, & aromaticis parari possunt, *betonica, sampso, rore marino, salvia, origano, pulegio, calamintha, chamadryo serpilo, chamomilla fenugreco &c.* In hoc balneo vaporoso convellus rectus fudet circa horam plûs, minùsve deinde abstergetur, & in calido cubili stragulis optimè opertus iterum fudet.

Medicamenta partibus convulsis, & quandoque toti spinæ commendamus: & præsertim quando pars convulsa rigida manet, & metus est, ne omninò contracta permaneat, tunc externa sub inunctionis formâ partem obliniendo conducunt: verùm anguillarum, hominis, pinguedines anatum, anseris, vulpis, unguenta, olea communia per infusionem, cæteraque unctiosa proscribimus, quatenus cutis poros potius infarciunt, & obstruunt quàm aperiunt; ideoque quò magis spirituosâ, & volatiliâ, eò meliùs penetrando conducunt, vel saltim spirituosâ cum oleis, axungis, vel pinguedinis combinata præferimus, quia præterquamquod partem convulsam ad suum naturalem tonum reducant, intensum dolorem leniunt. Ita sunt *Gálbanetum Paracelsi, oleum lavendulae, terebinthina, philosophorum succini, petreoli, juniperi, cere &c.* Quæ in hanc, vel aliam formulam præscribi possunt:

℞. Ol. lini, lumbricor. ana ℥ij. lavendula ℥. j. euphorbij petreoli ana ℥. iij. m. Vel

℞. Ol. terebinthina ℥. j. spiritus lumbricor. ℥. j. ol. cere ℥. j. caryophyll. gutt. vj. m. Vel.

℞. Pingued. humane non rancida, vulpis ana ℥. j. ol. philosophor. ℥. s. castorei pulverisati ℥. iv. m. s. linimentum.

Hæ inunctiones, & linimenta membro spasmo correpto calida applicentur, injectis post fasciis calidis.

Si convulsio ab utero suamumat genesis, præmissis universilibus, à castoreatis, cinnabarinis, & tandem tota curatio in opiatis quærenda est. Si abesufungorum, vomitoria profunt. Si à vulnere, curatio requirenda est in *Trutina chirurgico-phisica Tomo 3. cap. 24. De vulneratorum convulsione.* Si à morfu venena-

torum animalium ortum duxerit convulsio; vide eundem *Tomum cap. 29. De vulneribus ex venenato morfu influctis.* Si ex articuli laxatione fiat convulsio, laxati articuli repositione curatur. Si ex hypercatharsi, vel vehementiori purgante succedat convulsio, fumantur opiata, vel theriaca novella.

In Crampo, seu spasmio flatulento sufficit levis frictio partis panno aspero, aut manu calidâ, aut illinatur spiritus baccharum juniperi, aut spiritus theriacalis, vel ad hujusmodi spasmum flatulentum expertum habemus *Cratonis Unguentum*, ut.

℞. Axung. anseris recentis ℥. iv. ol. distillati caryophyll. ℥. s. cinnamoni gutt. v. m.

C A P U T XII.

De Phrenitide.

Phrenitis ita dicta est, quasi phrenis læsio, idest mentis, quod nomen diaphragmati quamoptimè quadrat, & est vetustissimum ejus nomen *φρενών*, quod apud græcos idem sonat ac mens, sive interior animæ fundus, & *Sebastianus Bartholus* meus præceptor, felicitis recordationis, *Exercit. Paradox. iv.* animam, seu vitæ, domicilium in diaphragmate, & propriè in centro nerveo collocavit, quòd eo affecto, mens, & sensus perturbantur ob consensum cum cerebro, & in ejus inflammatione paraphrenitis contingit.

Phrenitis, secundum vulgarium sententiam, est inflammatio cerebri & membranarum ejus cum delirio perpetuo, & febre acutâ continuâ, à spirituum accensione. Solent vula res ad phrenitidis essentiam magis enucleandam illam controvertere quæstionem: An cerebrum, ejus scilicet substantia inflammationem pati possit? Multi pro parte negativâ concludunt, quia in ipso disseminatæ non sunt venæ, substantiam habeat albam, & exanguem, inflammationi obnoxium esse non potest; nam cum in ipso disseminatæ non adsint venæ, quia molli, & laxâ substantiâ est præditum, alienos humores in se recipere non potest, & consequenter neque inflammari. Cæterum isti authores nunquam cerebri anatomen observârunt; nam si cerebri substantiam comprimas, guttulæ, si ve puncta sanguinea exsudent, ideoque plurimas venas, & arterias capillares ibi disseminatas habet, ut videre est *De Anatomicâ capitis historiâ* in quibus excrementa colligi valent, & inflammatione affici.

Per delirium ratiocinationis depravationem intelligimus, ita ut à consuetâ lege, & ordine aberret. Hæc aberratio secundum omnes tres mentis operationes fieri potest. In simplicium objectorum, indeque formarum conceptuum apprehensione, cum scilicet delirans quid pro quo, vel aliud pro alio apprehendit, & hominem è vulgi fæce Poloniæ Regem se appellet, Secundò, in conceptuum apprehensorum compositione, & divisione, & tertio inde ex his conclusionem, & ratiocinationem efformat, ut dum qui existimabat se ex butyro conflatum esse, & ob id ad ignem accedere volebat, quia metuebat, ne exindè calefscens colliquaretur. Omnes hæ aberrationes à rectâ ratione uno nomine delirium appellantur. Non tantum ratiocinatio in delirio generali depravatur, sed etiam imaginativa. Memoria in phrenitide depravatur, seu aboletur, cum ægri estò sistant, utut lotium urgeat, bibere & mingere obliviscuntur. Id tamen ferè ex accidenti contingit, quia in tumultuosâ illâ spirituum commotione variæ offeruntur imaginationes, quæ phantasiam, & rationem ita depravatam reddunt, ut ad id, quod natura exigit, non attendat; aliquandò tamen etiam per se lædi potest memoria.

Ut in aliis delirij speciebus, ita & in phrenitide ratiocinatio suo non fungitur munere, ita phantasia in suo officio aberrat, & in judicandis rebus ambæ aberrare possunt, nec verum à falso, bonum à malo, turpe ab honesto, congruum

congruum ab absurdo, & quod nec loco, tempori quadrat, distinguere valent, & ob causæ rationem omnia cum contentione, rixâ, & furore agunt.

Quandoque sola imaginatio depravatur, illasâ ratiocinatione, & quandoque utraque functio læditur. Dùm sola imaginatio afficitur, res absurdæ, & non coherentes offeruntur, & ea, quæ nullo modo adsunt, præsentia existimantur, cætera rectè judicant. Exempla utriusque casûs apud *Gal. 2. de diff. sympt. cap. 3.* leguntur, ubi cujusdam medici Theophali historiam narrat, cui, salvâ ratiocinatione, imaginatio tantùm erat læsa; nam is tibicines angulum domûs, ubi decumbebat, occupasse, assiduèque sonare, tum pulsare imaginabatur, atque illos se intueri rebatur partim stantes, partim verò sedentes, & continuò exclamare non cessabat, ut à tali rejicerentur loco, in eo imaginationem depravatam habebat: quòd vero eos, ubi sibi molestos, & quietem turbantes domo ejicere jubebat, & in cæteris omnia prudenter agebat, & rectè loquebatur, atque postquam convaluit, quæ quisque adstantium dixisset, vel fecisset, narrare poterat, & imaginationis illius depravatæ de tibicinibus recordabatur, in eo ratiocinatio, & memoria salva erant. Idem *Galeno* evenit, cùm festucas in lecto, & floccos in vestibus purabat eminere, eisdemque tentabat colligere, sed optimè alloquentes intelligebat amicos. Altera historia alterius phrenitidis, qui depravatum habuit discursum, apud ipsum pariter habetur sine imaginationis depravatione, dum lanificus quidam, occlusis foribus, singula vasa promens, & per fenestram transeuntibus demonstrans, ac singula nominans, & an ea projicere juberent, interrogans, illi ridentes, annuerunt, lanificus autem videns eorum affirmationem, singula vasa projecit. Rursus interrogans, juberentne, ut puerum quoque projiceret, & cùm annuissent, illic eum per fenestram dejecit: phantasia, & memoriam eatenus salvam habebat, dum vasa omnia agnosceret, eorumque nomina recitaret, verùm dum ea, & puerum ex alto projecit, rationem salvam non fuisse, ipso facto demonstratur. Plerumque & phantasia, & ratiocinatio depravari solet, verùm dum est insipiens, ipse altera tantum esse læsa. Ex quibus nonnulli vulgares facillè illud solvunt problema, quomodò una ex iis actionibus lædatur, altera illasâ existente? Respondent singulas facultates in singulis separatis cerebri sedibus, imaginationem scilicet in anteriori, discursum in medio, & memoriam in posteriori residere.

Plures sunt deliriorum differentiæ; quædam enim inveniuntur sine febre, ut Mania, Melancholia &c. de quibus infra; quædam consequuntur ad febrem, sive ad alicujus visceris inflammationem, ut Paraphrenitis; tandem quædam nascuntur cum febre, & cùm illâ semper perseverant, cujus generis est phrenitis, quæ conjunctam semper habet febrem, & delirium continuum. Phrenitidis duæ sunt species principales, una legitima, quæ primaria dicitur; & in definitione exprimitur: alia non vera, seu spuria, quam paraphrenitidem appellari diximus. Vera phrenitis est, quando primariò afficiuntur cerebri membranæ, & consequenter cerebrum propter viciniam in calefacto esse ponitur; eaque iterum duplici modo insultat, vel in dispositione, & vulgarissimæ frequentia est, vel in habitu, quæ hæctica phrenesis appellatur, aliisque se cerebro, veluti quadam biliosa tincturâ insinuat, & plures ejus partes obsessas tenet. Secundaria, sive paraphrenitis est, quando phreniticus calor cerebro adventitiè communicatur vel à toto corpore, ut in febribus ardentibus fit, vel per consensum à membro aliquo inflammato, nempe ventriculo, hepate, pulmone, imprimis verò diaphragmate, cujus inflammatio non rarò contingens, ferè lethalem phrenesim producere solet. Fit ex magno

consensu, ut vulgares putant, qui intercedit propter nervos insignes, qui ad illud feruntur, & ex motu perpetuo diaphragmatis, cujus ratione perperuos ad cerebrum transmittit vapores.

Omne delirium in febribus, quo etiam phrenitis fuerit, duplex est, unum ridiculum, alterum serium. Ridiculum est, quando ægri varia absurda incondita, & minùs coherencia cum quadam hilaritate, interdum cum risu &c. proferunt. Serium delirium est, quando ægri, quasi aliquantisper itati cum impetu, & quodam furore proferunt varia, & incondita, & interdum tam inscii, quàm excogitando, in varios protumpunt sermones, quæ differentia desumitur ab *aph. 53. sect. 6. Desipientia, quæ cum risu sunt, securiores, quæ verò cum studio, periculosiores.* id est deliria ridicula sunt tutoria, & minùs mala, quam deliria seria, & cum jurgiis.

Signa.

Phrenitidis signa alia sunt, quæ imminentem præmonstrant, alia præsentem ostendant. Imminentem quidem in febribus præcognoscere gloriosius est, ut eam præcavere possimus, quàm præsentem curare cum magno vitæ discrimine, & esset ægrum à libitinæ manu eripere, & à faucibus orci ad superas evocare auras.

Imminentis itaque phrenitidis signa sunt: patiens immodicè garrulus est, & ad loquendum nimis promptus, qui talis antea non erat, vigiliis infestatur, & si somnus obrepit, brevis, & turbulentus est, & cum labore vigilar. Urina primùm crassa, mox tenuis redditur, & diaphana. Item ex morum mutatione, si nempe is antea mansuetus erat, & nonnihil ferox, & temerarius fit. Si eorum, quæ legit, vel locutus fuit, illicò obliviscitur, & si eundem repetat sermonem. Cum oculi nicticant, caput cum dolore calet, quibus signis denotatur materiam febrilem jam ad caput scandere, & delirium excitaturam.

Præsentis phrenitidis indicia sunt: Delirium assiduum, quia assiduè cerebrum afficitur, stultiloquium, vigiliæ continuæ, turbulentiæ. Respiratio magna, & rara, quia phrenetici respirare obliviscuntur propter maximam mentis occupationem ab infinitis phantasmatis, quæ in imaginatione delirâ representantur, & spiritus animales evocant; respiratio fit rara per intervalla, quasi imò pectore deprompta, & raritas magnitudine compensatur. Ictigatio manuum, & corporis cum maximâ impatientiâ, unde sæpissimè ægri turbantur, membrorum situm semper præ inquietudine mutant, corpus nudant, & verenda videntur, quandoque è lecto prosiliunt, & furore perciti in omnem audaciam sunt proclives, & adstantes alios verberibus, alios moribus impetunt, & familiares, ac domesticos pro hostibus, habent. Facies est eximie rubicunda, aut lutidè pallescens, nec tamen idem calor antea fuit, sed in ipsa alteratione ita evadit. Adest oculorum rubedo, & sæpè ex oculis lacryma fluit, oculorum venæ, & arteriæ sanguine turgidæ conspiciuntur, & ipsi oculi inordinate moventur. Res visui oblata geminæ videntur. In auribus percipitur sibilus, sonitus, & strepitus, dentium stridor, & excreant absque necessitate. Ægri eorum quæ dicuntur, obliviscuntur, & interrogati cum iracundiâ respondent, & fixis oculis, ac torvis homines qui ad eos accedunt, intuentur. Varia nugantur, floccos, quisquillas, & festucas colligunt, & manus tremunt. Sitis nulla est, aut saltem perexigua, estò præsentis sint intensæ sitis causæ, quia mens ægrotat. Urina in phrenitide solet esse flammea, atque tenuis, & sæpè alba, non ob bilis raptum ad cerebrum, ut humoristæ falsò supponunt, sed quia scorix sulphureæ ad cerebrum feruntur quarum defectu urinæ non tinguntur. Pulsus est parvus & fre-

& frequens, & aliquantulum undosus. Febris est continua, quia cerebri inflammatio necessario febrem accessit. Lingua est aspera, nigra, vel citrina ob sulphureas scorias eam exsiccantes. Ager modò flet, modò ridet, nunc cantat, nunc vociferatur, & ob mentis alienationem varia & contraria imaginatur, & ut ebrius furit. Tandem omnia enarrata, vel singula signa præsentem denotant phrenitidem, sed pathognomonica sunt delirium continuum, & febris acuta, & si ulterius progreditur, ægri faciem habent hippocraticam.

Hæctica phrenesis cognoscitur, quia comitatur delirio subobscuro, ac mitiori, ac ægri sunt quieti, silentes, & dormire videntur.

Paraphrenitis hæc particularia habet signa: respiratio parva, & cita, quia inflammatum diaphragma non potest multum dilatari, & extendi, ideoque necesse habet eò citatiorem respirationem facere, ac parvitatem frequentiam compensare: Vox in eà est acuta, quia respirationis organum, impeditur, præcordia tument, & distenta sunt.

Phrenitis febre continuâ, delirio perpetuo, & vigiliis tanquam signis pathognomonicis facillè ab omnibus cognatis affectibus distinguitur; per febrem enim differt à melancholicorum delirio; vigiliis à lethargo; delirio perpetuo, & æquali ab aliis deliriis in quibus caput non primariò, sed per consensum afficitur, at cum diaphragmatis consensu laborat. Verum hoc delirii genus aliis signis à phrenitide distinguitur; in phrenitide namque est cerebri inflammatio, & ex partis naturâ facillè patet, quia dolor est vehementissimus, cum dura mater sit affecta, quæ est sensibilissima. Vnde est, quòd tales phrenetici capillos avellere, & pugnis caput percutere soleant propter immanem, & acutissimum dolorem, quem percipiunt. Similiter manus capiti admovent, & vario, aut quasi furioso motu caput hinc inde agitant. Sunt dolores acerbissimi in cerebri, & membranarum inflammatione: & hinc adeò brevis est affectus, cum durare non possit ob insignem spirituum dissipationem. Accedunt præterea interdum convulsiones, idque quandò cerebri inflammatio in gangrænam abire incipit, nam hujus inflammationis finis est gangræna. Deindè in tali casu pulsatio adest vehementissima, de quâ ante delirium conqueruntur ægri, quæ quanta sit, percipitur, si attentè collum inspiciatur ibi enim arteriæ carotides, quàm imperuosissimè pulsant propter sanguinem influentem, & ob inflammationem in cerebro stagnantem: hinc Hip. arteriam in temporibus pulsantem phrenitidis imminenti prænunciam existimat. In paraphrenitide vox est acuta, quia respirationis organum est impeditum. Denique in septi transversæ inflammatione hypochondria sunt sursùm revulsa, quia diaphragma inferiori parte tegitur membranâ à peritonæo mutuata, atque ita dum inflammatur, peritonæum trahit, & cum peritonæo hypochondria. Adest in septi transversæ loco tuberantia, & dolor intensissimus, & hypochondria à rabi-dorum canum dentibus dilacerari videntur, quia totum ex nervis est conflatum, & ob doloris immanitatem ægri illi sæpissimè manus admovent. Delirium modò ingravescit juxta doloris intensiorem, vel diminutionem, imò per vices intermittit, & non est continuum, sed in phrenitide est perpetuum, & nullam intensiorem, vel remissionem patitur.

Veterum Cause.

Phrenitis, quomodo fiat, certò nondum constat, nec ulla est certa opinio, quæ animum scrupulosum tranquillare, ut veritatis amantem exsatiare possit; quare nonnullorum opinamenta trutinemus oportet: tribuamus itaque primas Galenistis, quia sunt nobis

priores temporis prioritate, & quia à nobis Barbari vocentur (sed nescimus an barba eos sapientes, an capros reddat: & eos vel ut prudentes, vel ut capros veneramur, sit res quomodocumque prioritas debetur.

In Galenistarum animo phrenitidis causa est sanguis biliosus, cui etiam bilis excrementitia ut plurimum admista est, & pro variis bilis gradibus, majori scilicet, vel minori fervore, aut adustione, graviorem, vel mitiorem phrenitidem producit: Sic bilis pallida omnium mitissimam, adusta verò ferinam excitat phrenitidem. Ut fiat cerebri, ejusque membranarum inflammatio, sanguinem illum biliosum extravasari, & in dictarum partium substantiam effundi oportet, quod duobus modis præcipuè fieri consuevit, vel cerebro primariò affecto, vel secundariò. Primariò afficitur cerebrum, quando immediatè à causâ aliquâ externâ incalescit; ut radiis solaribus, meri potu, ita & similibus, ut sanguis in venis cerebri commotus extra vasa feratur, quod etiam à vulnere, percussione, contusione capitis fieri potest. Phrenitis hoc modo genita primaria dicitur. Secundaria phrenitis est illa, quæ febribus ardentibus, vel malignis succedit, quando humoris morbifici portio ad cerebrum detruditur, ipsumque inflammatur, ex quâ inflammatione spiritus animales excandescunt, & ratio perturbatur, & perit; quibus autem anterior tantum cerebri pars inflammatione corripitur, eos in imaginando media, in ratiocinando oberrare, posterior tantum pars affecta, illis memoriam labefactari credunt. Quidam vulgares culpant vapores biliosos ad cerebri regiam delatos, qui spiritus, animales perturbant, & à rectâ ratione alienant. Sic in paraphrenitide ex diaphragmatis inflammatione vapores biliosi adusti per consensum in cerebrum transmittuntur. Eodem modo in anginâ, pleuritide, peripneumoniâ &c. istos vapores adusti ad cerebrum scandere, & phrenesim excitare necesse est.

Phreneticant humoristæ cum deliro Galeno in phrenitidis causâ, & extra choream cum bile tam flava, quam adustâ; & muscas in aëre venantur, & paleas colligunt; putant enim bilem sanguini admistam, seu sanguinem biliosum in cerebri substantia, ejusque membranis extravasari, putrescere, & inflammationem parere seu apostema. Cæterum hæc inflammatio erit erysipelatodes, & illic erysipelas produci certo certius fateri tenentur, atqui si in cerebro, ejusque meningibus pro phrenitidis causâ oriretur tumor inflammatorius, hic vel in resolutionem, vel in suppurationem abiret; si in suppurationem, supervenit gangræna, postquam sphacelus erit ultima tumoris meta, & *Quibus cerebrum est sphacelatum in tribus diebus percunt.* In omnibus itaque morbis, quibus phrenesis copulatur, erysipelas erit conjunctum. Credat hoc Iudæus appella, & Galenistæ, non illi, qui sunt nimis scrupulosi. Insuper post cadaverum apertionem nunquam cerebrum bile imbutum repertum fuit. Præterea in febre ardenti, maligna, pestilenti, capitis erysipelate, anginâ, pleuritide, peripneumoniâ &c. quibus phrenesis associatur, semper culpanda erit utraque bilis pro tam lævo morbo producendo, quæ cerebrum peteret. *Fontanus* refert juvenem. 21. annorum ex gonorrhæâ virulentâ in phrenitidem incidisse. Nos ex panaritio in dextræ manus pollice phrenitide correptum observavimus. Numquid ex pudendo, & pollice bilis elevata cerebrum petivit? Credant hoc, qui in *Galen*i verba jurarunt. Maledicta, & excommunicata bilis, quæ hominem dementat, & perimit, & agasones fecit medicos? In æquivoco delirant humoristæ, serum supernatans in sanguine emisso pro bile ostentantes venditant; nam flavæ bilis naturam non sapit, nec bilis qualitates, & conditiones præter colorem habet, non enim amaricat, imò dulcis, aut

saltem insipida est, nec igneæ naturæ, ac proinde igneum apostema generare potest, nec cerebrum, ejusque meninges deflagrare: nullo itaque pacto calidâ, & ignea est, ut Palladis domum incendere possit, sed potius verè frigida est, ut experienciâ patet. Hoc serum simplicem curat scabiem, ejusque demulcet pruritus, unde colligimus bilis naturam non redolere quia scabiem urgeret, ejusque pruritus intenderet, cum bilis ex communi eorum sententiâ sit materialis scabiæ causa. Sed hæc Galenistarum de quatuor humoribus nanius fusiùs explosimus in *nostrâ Pyretologia cap. 3.* ubi funditus *Galenî* principia evertimus.

Imaginantur vulgares bilem per venas ad cerebrum, ejusque membranas scandere, inibi firmari, inflammationem producere, & præter hanc spiritus animales accendere, & rectam rationem perturbare debet, tenuissimum, æreum, spirituosum, vel saltem spiritus naturam redolens esse oportet: utraque autem bilis ipso spiritu tenuior, & spiritus fieri esse non potest, quia bilis est unus ex quatuor humoribus, quid materiale, terreum potius, quàm igneum, sive elemento ignis respondens, ut blaterant humoristæ; unde suâ crassitie, & mole omnes corporis partes pervadere, cerebrum scandere, ac spiritus penetrare, eosque inflammare non potest, non enim materiale in spirituale agere potest.

Vulgares Galenici vapores aridos, & adustos ex utrâque bile in caput ascendentes, & spiritus animales perturbantes culpant: Cæterum repugnat in terminis esse vapores aridos, & adustos, nam propriè vapores sunt illi, qui ex humido emanant corpore, cujus naturam redolent. Præterea hi vapores spirituum actiones, & functiones interrumpere nequeunt; non enim eorum vaporum est actiones morbosas facere posse, cum & sanas actiones peragere nequeant, juxta scholas: *functio vitata est ejusdem partis, cujus est in sanis functio integra, & contrâ.* Hoc solius est spiritus, qui læsus suas, quas peragere debet actiones, & functiones naturales, depravatas, & læsas faciat oportet. Nec dices utramque bilem præter naturam in corpore, & sanguine corruptam lædere posse spiritum, ipsumque excandescere, cum calida, & ignea sit utraque illa bilis; hoc tamen satis refutatum est. Præterea dicimus ex sanguine, & alimento nostro non posse aliquid per corruptionem & alterationem illius fieri simile, quod respondeat utrique bili, nam quod accendere, & spiritum nostrum inflammare potest, tenuissimum, æreum, & spirituosum esse oportet, & spiritus naturam redolere debet, cujusmodi non est utraque bilis, ut diximus. Explosâ Galenistarum bile pro phrenitidis causâ, nostram adducamus oportet, quæ si ipsis non arridet, velint nolint, & illa crepent, biliosi ad bilem recurrant.

Nostra Causa.

Phrenitidis causa est spirituum incalescentia, & effervescentia, primò in corde, deinde in cerebro; totum itaque vitium in spiritibus hæret, idque varium, & diversum, prout diversimodè spiritibus afficiuntur: anima enim humana immutabilis, & inalterabilis est, & semper eadem, nec excandescere, aut ab ullâ aliâ tam internâ, quàm externâ causâ lædi, aut fœdari potest. Hæc est immediata tam levioris, quàm gravioris phrenitidis causa, unde spiritus accensi, & in furorem acti in cerebro varia, & non cohærentia phantasmata à mente efformantur, quorum index sunt inconditi sermones, risus, aut fletus, flosculorum, qui nusquam sunt, collectiones, vigiliæ, jectigationes, muscarum insolitæ venationes, & variæ ænim motiones, donec aucto, & nimis impetuoso spiritum reddito motu, tandem convulsiones sæpè lethales superveniant, aut donec spiritibus tantum absumptis,

vel incondito narcoticorum usu fixatis, phrenitis in lethargum mutetur, vel potius in affectum caroticum. Hanc phrenitidem antecedit febris continua, ardens, vel maligna, in quibus pertinaces cudentur vigiliæ, & primò febris incipit ex spirituum vitalium in corde excandescentiâ, in nonnullis febribus, & in quibusdam ægotantibus ignescunt etiam spiritus animales in cerebro, & toto Palladis Regia ignem concipit, & excandescit cum vigiliâ diurnâ, & febre continuâ. Tunc spiritus, qui antea constabant partibus oleosis paucis acris ab amicis particulis castigatis, & aquosis harmonicè conspuantibus, in tranquillitate manebant mutationes non subitant; postmodum adveniente febre continuâ, vigiliisque pertinacibus, excrementa nostri alimenti, seu scorix nitrosulphureæ, salinæ, acres, acutæ, vel sylvestres in sanguine non corriguntur, nec per sua emunctoria resolvuntur, sed ex earum miscela fermentationem arripiunt, exaltantur, in igneam degenerant naturam, & totum perturbant sanguinem, eumque secundum omnes ejus partes mediante veloci circulatione inflamment, tunc eò magis inflammentur, & ignescunt sanguinis spiritus, unde ignitis spiritibus, ignescit spirituum domus: Sic cor excandescit, totumque perinde corpus, nil mirum deinde, si excandescente toto corpore, & excandescente simul cum suo spiritu vitali excandescat etiam cerebrum unâ cum suo spiritu animali, & tunc phrenitis producit. Tum spiritus animales vitæ muniis destinati agitantur, immutuantur, & sine lege huc illuc per cerebri poros à particulis eterogeneis, & sylvestribus feruntur, sed semper ad cerebrum ascendunt tanquam ad munitissimam arcem, non aliter ac ad internicionem exquirerentur, ibi perterriti, & confusi varia, & multiplicia phantasmata, confusæque notiones cudent, & hinc est, quod modò in hæc, modò in illa delati organa, vel loquelam absurdam, vel gestus incongruos excitant. In phrenitide judicium non laborat, estò anima absurdos, & absonos in corpore producat effectus; nam cum phreniticus de jurgiis loquitur, judicium ipsi non laborat, cum revera tales ideæ animæ repræsententur ut de jurgiis necessario cogitare debeat, sed tantum in hoc errat, quod ipsas ideæ sibi à causâ externâ præsentari putat.

Sed in nostram sententiam insurgere vulgares, & absurdo nos culpæ possent; nam in omni febre excandescit primò cor cum spiritu vitali in toto corpore: excandescit etiam cerebrum cum suo spiritu animali, in omni itaque febre phrenitidem fieri necesse erit quod utique absurdum esse nemo ambigit. Verum enimverò hoc in omnibus febribus fieri non solet, qui estò inflammetur cor, & spiritus vitalis nihilominus dum ita est inflammatus, & excandefactus à scorix, quæ in sanguine continentur, cerebrum conscendit, corpore cerebri, frigiditate hi spiritus moderatè temperantur, & frigescent, ita ut in nonnullis febricitantibus non intercurrat phrenitis propter innatam & naturalem cerebri frigiditatem, & humiditatem quâ pollet, & quamvis cor, ejusque spiritus excandescat, non proinde excandescit cerebrum & spiritus animalis, sed suas optimè peragit functiones.

Vulgares jactitant in phrenitide tam in cerebri substantiâ, quàm in ipsius meningibus apostema fieri propter sanguinis, vel biliosi humoris evasationem, sed ex quamplurimis observationibus nunquam nobis tale apostema colligere licuit; nec nunquam in hoc offendere potuimus, & tamen multos quibus sordida in capite fuere vulnere phrenitide absque tumore inflammatorio periisse observavimus, ut opipare *De Vulnere cap. 13. De Phrenitide vulnerariâ recensuimus.* Multa prostant exempla phrenitide functorum, & post apertionem nullum apostema repertum fuit. Refert *Rhodius cent. 1. observ. 9.* Phreniticum

niticum biduo extinctum, in cujus capite aperto cerebri, & membranae ejus cum intento rubore adeo tument, ut facile venae ab ipsius substantia separari poterint. Item *Nicolaus Fontanus in Analectis cap. 2.* Vbi nempe phrenitide mortuum refert, in cujus resecto cranio, cerebrum ubique maculis sanguineis conspersum, & meninges in specie, pia mater tumida admodum, & sanguine nigriusculo turgido visa fuit, & insigniores ejusdem rami per cranium dispersi sanguine congruato tumidi reperti fuere. Cerebrum in phrenitide non patitur, sed compatitur ut etiam meninges, non verò in his sit apostema inflammatorium; solus sanguis, cujus est spirituum domicilium, à tanta spirituum confusione, & resolutione praecipue aestuat, & tandem guttescit, unde catochus, & mors subsequitur. Si quandoque in meningibus inflammatio suboriatur, illaque non resolvatur, sed suppuretur, in hac cerebrum compatitur, & in suppurationem abit, hinc gangraena, & necessario sphacelus, malum ut rarum ita funestum & lethale: est. *Hip. aph. 50. sect. 7. dicat: Quibus cerebrum sphacelatum est, in tribus diebus pereunt: Si verò hos evaserint, sani sunt.* Tamen à nobis falsitate convincitur in nostra *Trutinâ Chirurgico-physicâ cap. 10. De Gangraenâ, & Sphacelo.* Observavimus nos cerebri sphacelo laborantem, in medio mortis discrimine cerebrum putridum, & putidum per nares, oculos, & aures miserè excrevisse.

Causae istius agitationis spirituum in cerebro mediatæ sunt omnes illæ, quæ nimiam massæ sanguineæ incalcescentiam, & insignem effervescentiam inducere possunt, unde spiritus fervidiores reddiri, agilius, & perturbatius in cerebro commoventur, & hinc primò vigiliæ pertinaciores, & postmodum phrenitis; Unde in febrium ardentium, & continuarum incremento, aut in statûs principio phrenitis affligere solet, quando maxima est sanguinis effervescentia: Verum quandoque in febris principio, sanguine non nimis effervescente, nec corpore nimis incalcescente, vigiliæ pertinaces cum leviori phrenitide se manifestare solent, tunc illa spirituum perturbatio à malignitate ortum habet, quæ velut anguis in herba latet, ut in peste alijsque morbis malignis evenit, quod in praxi probè observatur. Hinc erui-mus febres malignas multoties phrenitides habere conjunctas, nec insignis sanguinis effervescentia, nec corporis incalcescentia observatur. Unde medicos monitos volumus, ut semper phrenitidem vereantur, ne suos perdant ægros; in principio namque imminentem phrenitidem præcavere possunt.

Causæ itaque mediatæ, sunt scorix sulphureæ, salinæ, acres, mordaces, & sylvestres in humano corpore ex alimentis genitæ, non resolutæ, vel excitatæ à quacumque causâ occasionali. Ita sunt aëris ambientis fervor à radijs solaribus summè fervidis, qualis esse solet diebus canicularibus; eo namque tempore has scorias salinas, acres, sulphureas &c. ubertim in cerebrum confluere observamus, & sicut canes in rabiem, ita homines in phrenitides aguntur. Corporis incalcescentia ex litigijs, rixis, injurijs, alijsque iracundiæ occasionibus, & præsertim in juvenili ætate. Similiter nimia corporis agitatio per exercitia, labores, palæstram, cursum, vini generosi facillè inebriantis potationem, diætam inordinatam, studia nimis pertinacia, lucubrationes nocturnas, medicamentorum calidorum assumptionem, nimium aromatum usum, lasciviam, immoderatamque Veneris luctam, aliaque, quæ corpus calefacere apta sunt. Item exercitia intermissa, ut desidra, somnolentia, & labor intermissus, quo excretitia excrementa cumulantur. Excretiones suppressæ, ut hæmorrhoidum, lochiorum &c. Tandem animi passionibus, inter quas primatum obtinet ira, & ad febrem sicut disponit, ita etiam ad phrenitidem;

nam ipsa ira est quasi quædam parva febris naturalis, dum in irâ sanguis effervescit circa præcordia, unde corpus calet, facies rubore profunditur, pulsus est frequentior, & major ex auctâ sanguinis fermentatione. Unde non mirum si superveniat febris, & phrenitis.

Prognosis.

Phrenitis lethalis est, & pauci, quos æquus amavit Juppiter, evadunt, quia pars, quæ afficitur gravissimè, nobilissima est, & brevi infra septem dies occidit, nisi, dum imminet, maturè succurratur. Lethalem phrenitidem denotant lingua, & manus tremulæ, singultus, aut dentium stridor, convulsio, horror, & rigor pessima prognosis sunt. Vox tremula, quando ægri floc-cos, & festucas colligunt. Item fæcum, & urinæ inscia excretio, vomitus biliosus, & viulentus, niger rimusque tristis mortis signum, & æger celerrimè moritur. Phrenitis, si in lethargum vertatur, lethalis est. Ejusdem energix ad prognosim lethalem efficiendam, sunt stilla sanguinis è naribus manans, albæ dejectiones, urinæ albæ, & pellucidæ; Hæc omnia magnam cerebri oppressionem, vel scorias sulphureas à toto corpore in cerebrum transferri significant. Rubra dejectionio mala est, quia propter nimium æstum, & calorem omnia magis adusta significat; vel propter sanguinem sibi admistum. Phrenitis, quæ cum hecticâ, vel corpore sicco, vel calidiore conjuncta est, vix, vel nullam recipit curationem, quia spiritus animales in tali corpore sunt acriores.

Maximam tamen solutionis spem præbent, si somnus delirium sedat, quia in tuto posita est, si desipientia cum risu fiant, ac cum studio, & audacia, periculosiores sunt. Si phrenitis sæpius remittat, ac plura habeat intervalla, id melius est, ac si sit continua. Si symptomatum vehementia erit minor, si vires consent, tum tandem si post summum morbi vigorem, insignis aliqua contingat evacuatio per sudores, hæmorrhagiam, aut alvi fluxum.

Tandem advertere operæ pretium est, quod quædam deliria in febribus phreniticis, vel paraphreniticis sunt interdum critica, ac proinde distinguenda sunt à symptomaticis, quia symptomatica curare necesse est, critica verò intacta naturæ operi committenda sunt. His signis delirium criticum dignoscitur, quia narium hæmorrhagia sequitur. Si coctionis signa in urina appareant, & pulsus sit inæqualis, sit nonnihil magnus, & nonnihil validus. Item si tranquillitas quædam in symptomatibus sit ægroto. Si ex oculis splendores elici videantur. Si delirio superveniat à subito nata cephalalgia, si nares pruriant, si facies rubeat, & adsit tensio mollis hypochondriorum, ætas sit juvenilis, & forsitan aliàs æger consuetus sit excernere per nares sanguinem. In tali delirio caveat medicus, ne illud solvere conetur, quia est criticum, salutare, adeoque naturæ motus, quod delirium criticum, ut diximus, hæmorrhagia narium ut plurimum succedit, & tale delirium est salutare, & saluberrimum, reliqua symptomatica semper sunt suspecta.

Uterum Curationis.

Phrenitidis curatio ad Galenistas tanquam antiquiores, & in arte necandi peritiores primò spectat, postmodum ad recentiores, ac proinde illi, quia morbus acutissimus est, ante omnia, mox ab initio, & quacumque horâ diei, antesignano curationes præmissio, nempe clysinæ, venæ sectionem instituunt ex cephalicâ, vel si magna adsit sanguinis copia, ex basilicâ vel medianâ primùm, & aliquot post horas ex cephalicâ. Si ex mensium, vel lochiorum, vel hæmorrhoidum suppressione malum suum sumat genesim, saphenam in pede aperiunt, & postea cephalicam aperiunt, ut quod

in capite receptum est, vel proximè in id movetur, educere valeant. Unica phlebotomia ad hujus affectus curationem plurimum non est sufficiens, ac proinde bis, ter, & amplius in principio, vel morbi augmento, pro humoris copiâ, & conditione, ægrotantis ætate, temperie; & viribus repetunt.

Si febre continuâ laboranti phrenitis supervenerit, (ut non ratò fit in earum februm augmento, vel statu, naturam errantem, & materiæ morbificæ malignitate turbatam biliosos humores ad caput transmittere) licet antea ratione febris sanguis detractus fuerit, venæ sectionem repetunt. Sed quia vires à febre, & prægressa evacuatione debilitatæ sunt, parcius sanguinem detrahunt. Ideò tunc temporis venam cephalicam aperiant, vel si vires id non ferant, saphænam in alterutro pede, vel utroque, cujus venæ in talibus morbis apertio plurimum utilitatis affert. Neque minoris tamen est efficaciam hæmorrhoidum per hîruidines apertio.

Optimum, saluberrimumque præsidium est in phrenitide sanguinis missio, sed antiquum, & rancidum remedium à rancidæ medicinæ professoribus, & tandem in medicinâ durabit, quousque maledicti Galenistæ erunt. In eorum sententiâ sanguis est bilis frænum, & phrenitis ob bilis raptum ad caput fit: educito itaque sanguine, qui bilem compescebat, ipsa bilis effrænata è furit, & ad cerebrum scandit, quia elemento ignis correspondet. Potius bilem, quàm sanguinem educere deberent: sed bilis peccat, & sanguinem plectunt. Nonnulli maleferiati Galenici, ut hoc suppedaneum ante pedes positum declinarent, duplicem esse phrenitidem, unam à sanguine, alteram à bile asseverant, in sanguineâ sanguinem detrahere, in biliosâ verò purgare præstat. Verùm hoc discrimen est verum Galenistarum delirium, nam in hoc omnes conveniunt; quòd phrenitis à sanguine bilioso fiat, nec ipsa bilis est à sanguine secreta; ad educendam itaque bilem, sanguinem detrahere opus est non unâ vice, sed pluribus, & in copiâ educendus erit ad aliquam bilis quantitatem educendam: Imò aliqui vulgares sanguinem ad animi defectum usque detrahendum esse opinantur. His stantibus, phrenitici propter incessantes agitationes assidue enervantur, vires prosteruntur, & ex prostratis viribus nil opportuni in desperatis sperari potest, & in syncopen valdè perniciosam incidere indubitarum erit, imò in tantâ spirituum resolutione, vel in lethargum, catochumque faciliè phrenesis degenerare potest. Præterea tam virium præsentium, quàm futurarum habenda est ratio, nam eas in morbis acutissimis melius est vires conservare quàm perdere, & in hoc affectu victus tenuissimus præscribitur, & experienciâ constat phreniticos famem non sentire, quia eorum mens ægrotat, & aliò vocat, imò cogendi sunt ad ciborum assumptionem; adest oris, & linguæ ariditas, siti anguntur, & sitim non advertunt.

Alij vulgares post venam cephalicam, morbo perseverante, à venâ frontis sanguinem educunt, ubi venam frontis incidere non possunt, hîruidines naribus applicant, vel setis equinis nares stimulant, ut venæ aperiantur, vel sublinguales tundunt venas. Omnia venarum genera exhauriunt vulgares, & phrenitidem quasi Diogenis laternâ instructi in omnibus venis quæriant, in sanguine hospitatur, & pro advenâ eliminando, unâ hospitem eliminant.

Cùm venæ sectioni non est locus, cucurbitulas profundè scarificatas, primò partibus inferioribus, postea superioribus applicant, & cucurbitulæ non scarificatæ cruribus, alijsque partibus applicantur. Item frictiones in iisdem partibus, & ligaturas tibijs ad revelandum adhibent. Similiter vesicatoria scapulis, & brachijs admovent; sed his sanguinem inflammant, acriorem reddunt. Miseri phrenitici in quæstionem postulantur, & ab exotico torquentur canifice, nec hoc supplicij genus in tanta rerum confusione suffi-

ciebat, nisi vulgares ex omnibus congesti sentinis in eos omnium tormentorum genera exhaurirent.

Singulis diebus clysteres injiciunt ex refrigerantibus, & humectantibus paratos, quia his humorum acrimoniam temperare, eorumque motum ad inferiora promovere arbitrantur, horum formulam talem præscribunt:

℞ Radic. althææ. ℥j. fol. malvæ. violarum, lactuca, parietaria, beta ana m. j. flor. nymphae. summit. anethi ana p. j. prunor. parvor. par. vj. coquantur in aquâ hordei, & in colatura ℔b. j. diss. cass. recens extracta diaprun. simpl. ana ℥.vj. sacchari rubri ℥j. fiat clyster.

Hujusmodi clysteribus non immiscent olea, quia faciliè inflammantur. Quasi fæces in intestinis latitantes phrenisim producerent, & bilis focus in ipsis hospitaretur, ac fumigando phrenitidem suggererent. Latebrosa, & dissita est via ab interaneis ad caput, nec phreniticum per clysteres curatum vidimus; alia quàm podicis remedia in tam sævo morbo requiruntur.

Si phrenitis febre continuâ superveniat, magnus cacochymie apparatus notetur, & phrenesis sit incipiens, statim ad postremum auxiliorum genus, ad purgatorium scilicet medicamentum confugiant, & bilem tribus syrupis alterant, ut

℞ Syr. de endiviâ, nymphae ana ℥. j. aqua lactuca ℥. iij. m.

Verùm quia materia turgēt, & furiosa est, nullâ interpositâ morâ, statim purgans exhibent medicamentum. Purgationem autem instituunt ex decocto refrigerante cum purgantibus benignioribus, ut senâ, rhabarbaro, mannâ, cassiâ, tamarindis, catholiconē, & syrupo rosarum solutivarum, ut

℞ Myrobol. chebul. ℥iij. sebesten num. vj. pulp. tamarind. ℥.ss. flor. cord. p. j. fil. sen. or. ℥. j. fiat decoctum in aquâ endiviæ, & in suff. quantitate dissolve syr. de rosis solutivis ℥.v. diacatholic. ℥iij. m. f. p. Vel

℞ Manna elect. Calabrensis ℥. iv. diss. in decoct. hord. q. s. & f. p. Vel præstat ut

℞ Manna potabilis ℥viij. Vel

℞ Rhabarb. elect. ℥. ij. infunde in aqua endiviæ ℥v. quousque extrahatur tinctura, & decanta.

Cæterum hos Galenicos calices phreneticos exhaurire posse non possibile judicamus, nec exhiberi, quia mente alienantur, non obediunt medicis, neque domesticis, & ferè semper non tantum medicamenta, verum etiam alimenta respuunt. Sed datò, quòd purgantia astumantur, quia vita aliò vacat, non actuantur, nec optatas moliuntur evacuationes. Præterea non dantur medicamenta electivè purgantia; rhabarbarum enim non purgat bilem, sed quosque exturbat humores, suâ flavedine tingit. Insuper per purgantia humores benigni, ipsumque serum expurgatur, unde humores salini, acres, & acuti, qui antea corripiebantur, & diluebantur, correctore viduati, acriores, & acutiores redduntur, & in realgarinam exaltantur naturam, hinc eò magis sanguineam subvertunt massam, unde spiritus hinc inde furoris æstro perciti, profugi in Palladis Regiam, tanquam munitissimam arcem, & sacrum asylum se conferunt, ac proinde malum intenditur. Nec adest humoris coctio, quia ilium natura non secrevit, ideoque nullatenus purgare oportet; nec ulla turgentia animadvertitur, est furiosus, & alijs admixtus humoribus hinc inde jactatur, nec est secretus, nec proinde materia turgēt, nec in tantâ humorum confusione exturbari potest.

Post venæ sectionem, & medicamentum purgans ad repellentia recurrunt, quæ humorum ascensum inhibent, & cerebrum refrigerant, in quem finem oxyrrhodyna usurpant, ut

℞ Ol. ros. ℥iij. aceti ros. ℥j. aqua ros. ℥iv. m.

Hoc sincipiti abrato, & temporibus pannis quadruplicatis

plicatis applicant, sæpè permutando. Vel

℞ Ol. viol. rosarum, nymphae ana ℥.ss. aquæ ros. lactuæ, semper vivi ana ℥.ij. acet. ros. ℥.ss. m. Vel

℞ Aqua ros. ℥.iv. ol. ros. ℥.ij. acet. ros. ℥.ss. album ovor. num. ij. Conquassentur omnia simul, & excipiantur stupis cannabinis, & applicentur, & ubi resiccata fuerint, iterum imbibantur.

Admiserunt bardi Galenistæ acetum, quod reverà proferendum est; nam acetum in affectibus nervosis, & inflammationibus est hostile, quia nervis, & membranis nocet, & cum phrenitis sit cerebri membranarum inflammatio, clarè patet non esse tanquàm appropriatum medicamentum admiscendum; Verùm quia omnes practicautes oxyrrhodinis utuntur, acetum in paucâ admiscunt quantitate propter penetrationem. Cœterum in oxyrrhodinorum applicatione peccant, tum quia acetum vigilias inducit etiam in paucâ quantitate, cum quia propter olei admisionem, nam oleum poros obstruit, acetum, & aquæ cuti non adherent, imò defluunt, & nulla succedit refrigeratio, imò contrarius affectus ex oleo evenit, nempe cerebri incendium ex prohibita transpiratione. Præterea cerebrum suapte naturâ est membrum frigidum, & princeps, ac metus est ex horum refrigerantium usu, ne æger in comatosum labatur affectum, refrigerato primo sensorio, & præsertim si senex; aut admodum fuerit debilis.

Internè ad bilis refrigerationem julepos, emulsiones, & electuaria usurpant, ut

℞ Aquar. lactuæ, portulacæ, rosarum, papav. rhœados ana ℥.ij. syr. viol. granator. ana ℥.ij. m. f. julep. pro tribus dosibus ter in die sumendis.

℞ Quatuor. sem. frig. mai. mund. ℥.vj. papav. alb. aquæ bord. ℥.ss. aquar. lactuæ, nymphae ana ℥.ij. aquæ ros. ℥.i. f. emulsio s. a. adde syr. viol. ℥.ii. m. pro duabus dosibus.

℞ Conf. viol. ros. ana ℥.j. conf. flor. nymphae caulium lactuæ condit. ana ℥.ss. pulv. elect. diamarg. frigid. ℥.ss. cum syr. viol. f. elect.

His humores calidos, & acres, scilicet bilem refrigerare, vel saltem temperare credunt inepti Galenici. Sed quis unquam ignem refrigerare potuit? Si bilis in eorum sententiâ correspondet elemento ignis, quomodo refrigerari potest?

Exteriùs hepatis, & cordi epithemata refrigerantia admovent. Renum regionem unguento rosaceo, & cerato santalino cum aquâ lactuæ illiniunt. Pectus oleis relaxantibus inungunt. Testiculis linteis oxycrato madidis involvunt. Pedes lavant decocto refrigerante, nam frigiditatem illam per nervos toti corpori, & inde cerebro communicari credunt, ut

℞ Fol. viol. malvæ, salicis, vitis, nymphae ana m. ij. flor. nymphae, rosarum ana m. i. capit. papav. num. x. fiat decoctum.

Sunt ita Galenici in percurandis morbis accurati, ut nullum medicamentorum genus interitatum relinquunt, & à vertice capitis usque ad plantam pedis nulla pars suo appropriato careat medicamento, nec tantam medicamentorum suppellectilem in alijs morbis excogitarunt, quantâ in phrenitide utuntur. Multa omisimus, dum seriò scribimus, quæ verè ridicula sunt, quia ipsi ridiculi. Phrenitis unus est morbus, & unum exposcit medicamentum.

Inter omnia symptomata, quæ phrenitidi tanquam inseparabilis comes copulantur, sunt vigilie, ideoque omni industriâ somnum procurant non solum levioribus, sed etiam præsidij validioribus, quæ insigniter cerebrum refrigerare, & principem particulam stupescere possunt; inquit namque Hîp. aph. 2. sect. 2. Vbi delirium somnus sedat, bonum. Si verò non sedat malum. Unde omni arte interiùs, & exteriùs somnum promovent. Exteriùs sunt lotiones, perfusiones, embrocationes ex aquâ simplici, vel violarum, lactucarum &c.

℞ Fol. malvæ, lactuæ ana p. ij. solani m. ss. cap. papav.

num. viij. decoquantur ad consumpt. tertiæ partis.

Verùm non solum caput perfundunt, sed etiam crura, & manus abluunt, quo familiariter utuntur ad somni conciliationem. Ad idem valere credunt poma mandragora odoretens flores rosarum, violarum, aqua rosacea, & nenupharis. Idem præstare opinantur linimenta temporibus, & naribus inuncta ex oleo violaceo, de nenuphare, papavere, de mandragorâ, unguento populeonis quod est vulgare, & optimum: sed inter cœtera efficaciorum obtinet locum Opium, ut

℞ Opij. gr. iv. mochi. croci ana gr. ij. olei de nenuphare q. s. m.

Inter medicamenta, quæ per os propinant, sunt syrupus de lactucâ, de papavere, Philonium, requies Nicolai, nepenthes Quercetani: sed cautè in his somniferis inducere debent, cum non solum nativum calorem extinguere valeant, sed minantur periculum, quin phrenitici nimium refrigerentur, & in catochum incidant, adeò ut si dormire incipiant, postea suscitari non possint. Unde aliqui alienis arumnis prudentiores redditi familiariter semine papaveris ad ℥.ij. utuntur, ex quibus contusis cum aquâ, vel jure lac exprimunt, quod in ferculis, vel jure consumpto permiscunt, & felici successu propinant.

Tandem in phrenitidis curatione animalia, ut columbas, pullos, gallos, vel catulos exenterare solent, atque ita per medium dissecta, & calentiâ capiti apponere, ita tamen ut semper caput sit derafum; inquiunt enim, hæc est calida sint, sunt calida calore nativo, qui blandissimus est, & visceribus nostris summè familiaris; eapropter non solum ille calor nativus cerebro blanditur, verùm etiam quia placidissimus est, admodum cerebrum roborat, humorem discutit, illiusque acrimoniam temperat. Fuerunt nonnulli, qui hoc remedij genus improbarunt, quia ipse non dixit Galenus, nec excogitavit: Verùm natura, quæ non omnia arcana Galeno patefecit, successu temporis cordatioribus Galeni alumnis hoc novum, & optimum remedium revelavit. Hæc animalia exenterata sunt tot hostiæ, quas phrenitidi macerant vulgares, & interim orco macerant phreniticum.

Nostra Curatione.

Trutinatâ, & explosâ Galenistarum curatione, nostram afferamus necesse est, quam methodicè assequimur, ut consequamur, ejusque potissimum præsidium in victus regimine statuimus, in quo instituendo, primum aëris ratio habenda est.

Aër itaque morbo contrarius esse debet, putà temperatus, purus, & ad frigidum vergens. Vitetur calidior, & siccior, quia morbum adauget, spiritus animales nimium lacessendo; sub Cane enim, tunc calidior, & siccior existente aëre, sæpissimè contingunt phrenitides. Declinetur etiam nimis frigidus, quia poros condensando, insensilem prohibet transpirationem: Æstate ergò ubi calidus est nimis, arte refrigeretur & hyeme ubi frigidior, omni dexteritate reprimatur.

Sed quondam dubitatum fuit inter veteres in Republicâ medicâ: Vtrum aër lucidus, aut obscurus pro phreniticis esse debeat? Verùm hanc dubitationem Celsus, & Caelius Aurelianus enodavit, nam in parando phreniticorum aëre maximè observanda est naturarum diversitas, cum alii plus à tenebris, alii à luce turbantur. Nonnulli dum in lucido aëre versantur, multa, quæ non sunt, se videre imaginantur, alii pro alijs agnoscunt, & varia simulacra ab objectis concipiunt. Eapropter phreniticorum cubilia ab omnibus picturis libera esse debent, cum hujusmodi colorum varietas majorem præbeat ansam, ut multa falsa imaginentur, & eò magis ægri delirent, ac proinde in loco obscuro continendi sunt. Contrà si æger tenebras horreat, & pertimescat, in lucido loco continendus est.

Cibus sit humectans, & refrigerans, ut sunt cremor ptisanæ, hordeum excorticatum, farra, endivia, cichoreum, & id genus alia. Verum in cibo, cum morbus sit peracutus, aurea observetur mediocritas; nam immodica ciborum ubertas malum intendit; inedia vires protegit, & spiritus animales in fugam vertit. Fugiantur omnia acria, calida, aromata, quæ sanguinem, & spiritus animales torrent. Vitentur fructus omnes, quoniam in phreniticorum stomacho acescunt; huiusmodi ægri omnia alimenta respuunt, quia famis aculeum non sentiunt, cum mens aliò vacet. Declinante morbo præberi possunt pisces saxatiles, perca &c.

Potus sit aqua hordei, lactucæ, endiviæ, cucurbitæ, vel portulacæ destillata, serum lactis, decoctum tamarindorum. Sed dubitatum fuit, an potus aquæ frigidæ phreniticis competat? Verum nos dicimus estò ratione febris phrenitica frigidæ usum postulare videatur, at tamen non semper ægri natura illam sustinet, omnia potulenta spirituosæ, calidiora, sive aliæ aquæ cordiales, & super omnia vinum, ipsiusque spiritus angue pejus fugiantur, & nos dicimus vinum phreniticis præbere est perinde, ac dare venenum, quia sanguinem, & spiritus animales incendit, & in vehementiorem adigit motum, eapropter *Hip.* inquit: *In nullâ mentis perturbatione vinum convenit.* Verum aliqui vinum præbent, ubi vires sunt infirmæ, stomachus frigidus, absunt vigiliæ pertinaces, & aliqua apparent coctionis signa, & febris non amplius vehemens est: At nos in eâ sententiâ sumus nunquam vinum concedi posse, nisi febris totaliter sit deleta.

Motus sit moderatus, si sit nimius, inordinatus, & validus, quia sanguis incenditur, & spiritus animales resolvuntur, summoperè vitandus, ea propter diligenter custodiendi sunt ægri, ne sibi, vel aliis aliquid noxæ inferant, & nisi admonitionibus, objurgationibus, ac minis quieti contineri possint, & fuerint divites, detineantur à servis, & si tanto motui reluctari non valeant, debent omnino ligari, & ne à ligamentis lædantur, studendum, ut fasciæ lanæ, vel gossipio obvolvantur, ut minus offendantur. Si pauperes sint, funibus coercerantur.

Sed quæritur, cur phrenitici sint robustissimi, & longè ipsorum robur sit in phrenitide, quàm in sanitate? Reverà in praxi observamus phreniticos ea facere, quæ tres homines fortissimi non facerent, nec Hercules ipse. Cur hoc contingat, & quomodo fiat, disquirendum. Respondet ad hoc problema *Cassius*, quia corpus eo tempore magis adstrictum est, minime quoad perspiratum dispositum. Sed hæc responsio barda est, nam in hoc morbo tum ratione febris acutæ, tum inflammationis cerebri, ejusque membranarum, tum spirituum animalium impetuosâ irritatione, & confusione maxima observatur perspiratio, ut ex hujus morbi signis clarè patet. Magister *Galenus*, cujus temeritas ignaviæ combinata, totam medicinam primis qualitatibus vulgaribus conspurcavit, hujus affectûs causam membrorum caliditatis, & siccitati tribuit, dicebat enim siccitatem corporis maximè facere ad robur. Verum pace Galeni, & discipulorum, hæc responsio idiotismum sapit; nam falsum est corpora calida, & sicca esse robusta, & qui phrenitide laborant, non omnes sunt hujus qualitatis, & estò calidi, & sicci, causam materiam ex parte corporis assignavit, non verò causam efficientem pro robore, à quâ tanta virium validitas præter naturam, & ultra vires dependet, quæ in statu morbooso exercetur, & in sano non succedit. Nos pro hujus problematis enodatione dicimus, hujus affectûs causam efficientem esse vitam exaltatam, nec ullum agens agit nisi exaltatum, & quo magis exaltatur, eò magis agit, & si ad ultimum exaltationis gradum deveniat, supra vires naturales agit, mirabilia operatur; adest namque in phrenitide pulsus frequens, celer, & magnus, vehementissimus imaginationis motus: Vnde phrenitici sunt ad omnem audaciam procli-

ves, iracundi, & feroces, velut Hercules furens, & quicquid efficiunt, à vitâ exaltatâ supra naturæ vires dependet, ut in æstro iracundiæ accensis experimur. Hinc non mirum, si phrenitici postquam convalescerint, tantum virium robur non habeant, quia eorum vita non est exaltata, & operatur secundum, & non supra vires.

Quies magis convenit, ideò in quiete detineatur, turba ab eis abigatur, adstantes sint pauci, prudentes, ægri familiares, ac grâti, qui propè assidere caveant, ne lædantur, nec adhæreant, vel digitos ori admoveant. *Fab. centur. 1. observ. 84.* se à muliere phreneticâ demorsum narrat: absint verò, quos ægri odio habent, & suavi interdum musicâ demulcendi sunt.

Somnus maximoperè est necessarius tanquam unica phrenitidis medela, ideoque omni indutria, omnibusque modis procurandus, & conciliandus, cum nil phreniticis tam utile sit quàm somnus; hoc enim deliria mitescent, & ægri convalescunt. Pro majori quiete strata, & culcitra super quibus dormiunt, sint mollia, durities namque phreniticis noxia est, quia nervi laborant. Multum eos confert in obscuro conclavi detinere, nam in tenebris nullo modo oculi aperti detineri possunt, sed eos claudi necessitas urget, & facili modo ad somnum disponuntur; præterquam quod in tenebris, remotis objectis, varia simulacra non concipiunt. Præterea floccos non colligunt in tenebris: nam imagines illæ, quæ ante ipsorum oculos obvolvuntur ob vapores adustos, putantur esse in stragulis, & vestibibus & propterea eos avellere conantur, mentis errore compulsi, at in tenebris, vel in somno hi motus quiescant. Vulgares medicos admonitos volumus, ne decipiantur à somno, nam antea furore perciti, subito quiescant, non eos dormire, sed mori putent. *Vigilia* omni studio vitentur.

Excrementa alvi sint naturæ congrua, quòd si retineantur, quia non advertuntur à phreniticis, & cum alio ingenio alvum lubricam præstare non liceat, singulis diebus clysteres infundere oportet. Vrina crebrò sollicitanda est ad excretionem, cum non advertant; unde ægri monendi, imò congendi sunt, ut urinam reddant, oblatâ matulâ, intra quam mentula ponatur.

Animi passiones vehementiores, præsertim ira, fugiendæ sunt tanquam Syrtis, in quibus mens humana facile naufragium patitur, & in varios inordinatos actus motus, tandem defatigata fatiscit. Hilaritatem, vel motorem in hoc affectu multum conferre existimamus.

Pro phrenitidis curatione indicationem desumimus à febrilis sanguinis fervore, spirituum excandescentiâ, & à scorii sulphureis, salinis, & acris sanguinem, & spiritus animales in citiores, & turbulentos motus agitantibus; nec sanguinis effervescencia compesci potest, nisi spirituum agitatio compescatur, nec sanguis, & spiritus fervor demulcetur, nisi scorii, quæ sunt hujus affectûs causæ occasionales, abigantur. Hoc perpetuò observandum est in phrenitidis curatione, quòd caveat medicus, & præcipuè junior, ne in æquivo-co volutetur, & magno dedecore accipiat qui pro quo, ut ad ebrium accersitus, seu delirij curationem instituat, ut multoties à nobis observatum fuit accidisse quibusdam bardis Galenicis, ne hac occasione se cachinno apud vilem plebeculam exponat, & sacra ars ludificatur.

Phrenitidis curationem à sanguinis diminutione nos exordimur; diminutâ namque ferventis sanguinis quantitate, tantus cessabit fervor, & multæ scorii sanguinem in citiorem motum cientes eliminantur; nihil enim sanguinis flammam magis extenuat, quàm venæ sectio, & illam maximè commendamus, ut aliorum potius morem geramus, quàm ex animo, ne barbaris, & sanguinariis medicis reddamur exosi, cum venæ sectionem in vulgari curatione opiparè confutavimus, & nunquam Dii faxint ne phreneticus in phlebotomatus obeat, nam apud barbaros medico Beneventi asylum

non sufficeret. Et ut eandem insectemur, dicimus in phrenitide ut plurimum subesse malignitatem, quæ non venæ sectione, sed alexipharmacis & bezoarticis tollitur, & febris delirium non producit, sed simul ab eadem producitur causâ.

Admittimus venæ sectionem, licet non ex voto: ante omnia itaque, & quò citius, eò melius instituenda est; nam si febris ardens phrenetica absque malignitate optimè convenit, ut in *nostrâ Pyresologia cap. 34. De Curatione febrium, quæ à sanguine in motu, vel in substantiâ depravato producuntur*, admisimus. Aut estò adsit malignitas, tamen in primo principio sine periculo, & largâ manu celebrari, & iterari potest: Sed in ipsâ phlebotomiâ notandus est locus, nam si fortassè aliqua sanguinis suppressa evacuatio præcesserit, ut puerperia, vel hæmorrhoides in paribus inferis in talo, postmodum in brachio tundenda est vena. Tempore, quo vena secatur; medicus manum super ægri caput teneat, ut ex pulsu cognoscatur, quando sufficiens sit sanguinis evacuatio. Item ex pulsu cognoscere potest, an æger sit defecturus. Si æger minus sanguinis evacuationem ferat, in actu dum sanguis fluit, digito obseranda est rima, denuò aperienda, & iteratò obseranda, donec sufficiens sanguinis quantitas evacuata sit; sic enim minori ægri languore sanguis deturbatur. Nonnulli arteriotomiam extollunt, quam non rejicimus, verum non ita commodè celebrari potest tum quia apud nos non reperitur chirurgus, cum omnes sint de genere tonforum, tum quia caput, in quo morbi focus viget, æger agitat, ob atrocissimos dolores, quos patietur, & quandoque illud percutit, & carnes dilaniat, nec arteria facile coalesceret, ac proinde foramen fieri deberet angustum, & sanguis guttatim fluere.

Spirituum excandescentiâ compescenda est, verum quia perrinaces vigilie phrenitidem augent, utramque absolvemus paginam, & unâ fideiâ duos dealbabimus parietes, si blandè opiatum utemur, id facile consequemur, sed cautè propinanda sunt internè. Cæterum si opiata spiritus, eorumque inordinatos non coërceant motus, phrenitidem gravius intendunt, cum insomnia turbulenta, & truculenta inducant. Si opiata spiritus nimium figant, metus est, ne ægrum ita sopiant, ut in lethargum, vel eorum phrenesis degeneret, & deinde non amplius exsuscitari possit; spiritus namque animales in phrenitide sunt volatiliores, & fugaciores, quia ob assiduas agitationes circulantur, & volatilizationem, & spiritualizationem adipiscuntur, ad ultimum volatilizationis gradum exaltantur, in tantâ rerum confusione multi fugam arripiunt, & insensibiliter in auras evanescent, unde pauci remanent, qui ex auctâ narcoticorum dosi facile fixari, & in veterum æternum transire possunt; qui transitus periculosissimus est, cum morbus in pejus ruat, & de ægri vitâ conclamatum est. Non negamus tamen narcotica, & opiata legitimè adhibita non esse magna remedia, & unicam, ac saluberrimam in morbis medelam, verum quantum opportuno tempore, & legitimè præparata, ac adhibita sanant, tantum importuno tempore, vel perperam præparata, & auctâ dosi saltim obstant, vel ut plurimum interimunt. Ne in hoc remediorum genere decipiantur vulgares, & tyrones, observetur primò, quòd sint legitimè præparata à perito spagyrico, & sulphur narcoticum, fœtidum, & obstupescitivum, in quo omnis virulentia consistit, exhalet, & corrigatur mediantibus acidis, ut aceto. Tempus exhibendi non sit in motu statu, tunc cum ita spiritus sint exaltati, & rebelles redditi, non obediunt, eorumque energiam non advertant, quia sera medicamenta, licet exquisita, adhibita semper infamantur, sed tunc adhibeantur, cum æger vigilare incipit, & phrenitis imminet, ut videre est in imminenti phrenitidis signis, nam opportuno tempore data phrenesim miraculosè avertunt. Præstat igitur vi-

gilarum, quàm actualis phrenitidis tempore narcotica exhibere, quia prudentis est prævidere futura, tunc cum malum ruinam minatur, resciri potest, quia post excidium nulla reparationis spes superest.

Sanguinis missione præter spem frustra rei tantâ ut quandoque accedere solet, ad opiata, tanquam ad sciam anchoram, confugiendum est, quæ vix, ut verè dixerimus, ne vix quidem fefellerunt, equidem animam sensitivam, non humanam, quæ morbis non est obnoxia, intelligimus, inordinatâ ditione errantem ad ordinata judicia impellunt, nam viribus defectam reparant, & eadem vi consumptam blandâ quiete recreant, lympham furentem, ut sanguinis massam nimis æstuantem moderantur, & spiritus animales concitatos ad quietem componunt. Sed narcoticorum usus moderatus esse debet, & præcipuè cum vires sint fractæ, vel crisis instat, vel deliria sint critica, ut in signis inter symptomaticam, & criticam distinximus.

A lenioribus itaque incipiendum, & cautè validis utendum. Inter leniora primum locum emulsionibus somniferis tribuimus, ut

℞ *Quatuor semin. frigid. mai. ana ʒiij. papav. alb. ʒj. f. emulsio in aqua nymph. ʒiv. edulcora cum syr. papav. alb. ʒ. ʒ. Vel*

℞ *Sem. melon. ʒj. papav. alb. ʒ. iv. lactuca ʒj. f. emulsio in aqua anagallidis ʒ. iij. syr. de nymph. ʒj. salis prunella ʒ. iij. m. pro unâ dosi.*

His parum proficientibus, & necessitas somnium induendi urgeat, sensim ad opiata progredimur, quibus diaphoretica, & bezoartica admiscemus, quia in phrenitide sæpius adest malignitas, & ut plurimum febribus malignis copulatur phrenesis, & opiata vim diaphoreticam habent, quâ bezoarticâ, & alexipharmacâ etiam potiuntur, & scorix sulphureæ acres, & acutæ per insensibilem, vel sensibilem sudorem eliminantur, quorum formulæ magis à nobis usitatæ sunt, vel simplices, ut

℞ *Syr. de nymphæâ ʒj. emuls. sem. melon. in aqua bezoartica ʒiij. Nepent. Quercet. gr. iij. m. ad cochleare exhibe. Vel*

℞ *Aqua bezortica n. d. cochlearia. ij. laudani opiat. gr. iij. syr. de papav. alb. ʒ. ʒ. m. exhibe per duas vices. Vel*

℞ *Aqua lactuce, Cucurbitæ ana ʒiij. diascord. Fracast. ʒj. antidoti bezoartici n. d. ʒ. iv. syr. de nymphæâ ʒ. ʒ. m. & parum, & sæpè per intervalla propina ad somni usque conciliationem. Vel*

℞ *Laudani opiat. n. d. gr. iij. syr. de papav. errat. ʒ. j. aque lactuce ʒ. iij. m. & cochleatim exhibe, si æger dormit, sanus est.*

Non tantum medicamentis internis somnus conciliandus, verum etiam topicis, sive externis, & aceti aliquantisper addere conveniens est, tamen non multum commiscere oportet, quia vigilias inducit, & phrenitidem augeat. Vnde etiam externis nimis gravia odorata vitare congruum est, quia volatilia sunt, & propter assiduam spirituum agitationem phrenesis augeatur. Hinc epithemata fronti applicanda ad somnum alliciendum, quibus semper somnifera admiscenda sunt, ut ex decocto radicis mandragoræ, & hyoscyami sit epithema frontis tepidè applicandum. Item pro somno:

℞ *Aqua ros. opii ʒj. Croci ʒ. ʒ. m. & cum linteis duplicatis fronti tepidè applica reiteratò; nam conciliato somno mens redit. Vel*

℞ *Aqua spermatis ranarum ʒ. viij. succ. cancr. fluv. contus. & express. ʒij. opii aceto correcti. ʒ. ʒ. camphora croci ana ʒ. ʒ. m. pro epithemate. Vel*

℞ *Aquar. solani. Lactuce ana ʒ. ij. aceti rosacei ʒ. ij. ʒ. laudani opiat. ʒj. camphora gr. iij. m. Hoc epithema li-*
quidum sæpius, linteis exsiccatis renovandum. Ad somnum conciliandum aliqui sequenti unguento nares inungunt, ut

℞ *Ol. nucis moch. per express. laudani opiat. ʒ. ʒ. m. Aug.*
℞ *Vng. populi ʒj. essentia opii gr. iij. m.*

Sed parcè, & cautè his epithematibus, uti debemus, ne materia morbifica cerebro jam suffusa magis, & intimius illi insigatur, & malum pejoremus, & agrum occidamus.

Præterea multa epithema refrigerantia, & præcipitantia adhibentur ex seminibus papaveris albi lactuce, nucleis persicorum cum aqua rosarum, papaveris, nymphaeae, lactuce, endiviae, verbenae, fronti & sincipiti applicanda itè n contaplasmata ex herbis recentibus portulacae, sedi majoris, florum rosarum, nymphaeae, chamomillae & meliloti: sed hæc remedia pro infimæ fortis agrotis.

Pro Phrenitide imminuendâ nonnulli adhibent columbam viventem, quæ animalcula per pectus, & statim cum omnibus interaneis capiti abrafo imponunt, sed si nimiam contrahant moram hæc animalcula, ita intensissimum concipiunt foetorem, ut mephitis agri capiti inducatur, quæ multum cerebrum roborat, unde malum intenditur, ideoque sæpius renovanda: sed remedia, quæ animalitatem sapiunt à cordatorum medicorum aulâ recesserunt, nec sunt in usu, nisi apud barbatos Galenistas.

Ad sanguinis æstum temperandum ea conveniunt, quæ medicamenta in febre ardenti diximus, quorum vires julepis, decoctis refrigerantibus, & præcipitantibus tribuimus, ita sunt syr. de endiviâ, acetosellâ, julep. de soncho, violarum, boraginis, rosar. pallidarum, tinctura rosarum, violarum &c. ut

℞ Syr. de endiviâ acetosellæ ana ℥.j. anodynæ mineralis ℥.ij. decocti anagallidis ℥.iv. Misce.

Quibus præcipitantia admisceri possunt, ut corallia, perla, margaritæ, alique lapides pretiosi preparati, vel eorum magisteria, ut

℞ Julep. de soncho ℥.ij. diamarg. frig. ℥.j. nitri perlati ℥.ij. tinct. corall. gutt. xv. emuls. sem. melon. ℥.iv. m.

Si sitis urgeat, conveniens medicamentum erit decoctum anagallidis, serum lactis, emulsionem seminum melonum in aquâ lactuce, sonchi, vel sedi majoris, vel sequens erit optimum pro potu:

℞ Aquæ nymphaeae ℥.ij. rosarum, buglosse ana ℥.v. syr. de ribibus, aut limombus ℥.ij. salis prunelle ℥.j. m. utatur pro potu.

Sed quia in phrenitide subest febris maligna, ea etiam conducunt alexipharmaca, quæ in febre malignâ, in nostrâ Pyretologiâ descripsimus, unde petenda sunt.

Non loquimur hîc de medicamento cathartico, vel emetico, quia non conveniunt, quatenus sanguinis motum adaugent, & spiritus animales efferos reddunt, & particulæ sulphureæ non facili fortioribus evacuanti-bus obediunt, nec vita exaltata advertit, cum aliò vacet. Siquid moliendum, totum peragendum est à minoribus lenientibus, ut est tamarindorum decoctum factum in sero lactis, addito saporis gratiâ syrupo papaveris erratici, vel berberum.

Pro integrâ phrenitidis curatione tertia recurrit indicatio, ut scilicet scorix sulphureæ, salinæ, acres &c. eliminentur per sua emunctoria; harum namque nidus in mesenterio stagnat, & una quotidie cum urinis foras propelluntur; unde tinguntur, & colorantur urinæ, suo naturali colore flavo, vel rubro, quod si obstructionis causâ per urinas non exturbentur, in venas meseraicas regurgitant, & unâ cum sanguine miscentur, quem inficiunt, & quia hæc excrementa ignea sunt, ac proinde sanguinem, & spiritus suâ sulphureâ & inflammabili substantiâ excalfaciunt, & accendunt, & unâ cum sanguine cerebrum conscendunt, illudque membranas accendunt, ac tota Palladis domus ardescit, & omnes functiones interturbantur, & hinc urinæ albæ redduntur, tinctore absente, ac propterea Helmontius inquit: *Urina clara, non tincta prædicat futurum delirium*. His scoriis per sua emunctoria eliminatis, redeunt spiritus ad innatam temperiem, ad sua munia, & sanguis naturalem adipiscitur motum.

Imminente itaque phrenitide, vel saltem incipiente statim ad medicamenta mesenterium, ejusque venas meseraicas deobstruentia recurramus oportet, & quia res in angusto posita est, opimum deobstruens erit tinctura Martis aperitiva absque ullo cortosivo elaborata, cujus dosis est ℥.ss. bis in die, manè; & vespere in liquore convenienti propinata, cujus præparationem vide Andree Battinelli Auctuarium apud Hadriani à Myrsicht Armentarium medico chemicum. Et hoc eodem tempore diæretica bis, vel ter in die præbeantur, ita sunt spiritus salis dulcis, spiritus nitri dulcis, tinctura tartari, anodynem minerale tartarus vitriolatus, & alia diæretica, quæ recensere magnæ molis est: horum, quæ attulimus, immisceri aliqua possunt in julepo diæretico, cujus confectio talis est:

℞ Salis prunelle ℥.j. aquæ ononidis, petroselinæ ana ℥.iv. syr. de floribus ononidis, vel in ejus defectu syr. de succo limonum ℥.ij. m. pro julepo.

Hæc eadem phrenitidis curatio paraphrenitidi quadrat, sit namque paraphrenitis ex diaphragmatis inflammatione, ut fertur. Sed quis spondere potest ipsam phrenitidem non fieri ex diaphragmatis inflammatione, cum phrenes græcè, Latine Diaphragma, sive septum pectorale, præcordia, mens, animus sonet? Unde medentes in hujus morbi nomenclaturâ à verâ nominis ethymologiâ aberrant, nam cum diaphragma dicatur phrenes, ejus inflammatio phrenesis dici debet. Est diaphragma animæ sedes, ejusque domicilium centrum nerveum ut Sebastianus Bartholus felicis recordationis Paradox. 4. apprimè probat: Quotiescunque ergo inflammatur, anima (de sensitivâ intelligimus; non de humana, estò utrique eadem sit sedes, nec separantur, nisi post mortem, hæc ad suum evolat locum, illa petit) à rectâ ratione aberrat, spiritus vitales excalfacti unâ cum sanguine cerebrum ascendunt (& tunc dicuntur animales ex functionibus animalibus, quas ibi exercent, ut alibi probavimus) quod est animæ organum, non autem domicilium ipsum cerebrum, ejusque membranae excandescunt, & inflammantur; tunc in caput à diaphragmate prout scoriarum influxus interpellatus, vel assiduus fertur, mitescit, vel ingravescit, vel perseverat phrenitis. Medentes ad posterius non ad prius, ad affectum, non causam respiciunt, ad tela vibrata, non autem ad sagittarium medelam adhibent; sunt veluti canes, qui jactos lapides, non jaculatorem mordent.

CAPUT XIII.

De Maniâ.

M Oribus hic pluribus nominibus appellari solet nam apud latinos modò nuncupatur infania, amentia, vesania, dementia, vecordia, modò furor, & tandem Mania, sed estò denominetur hoc, vel illo vocabulo, parùm refert, dummodò de re nullus sit dissensus. Dicitur Mania, sed ineptè, à Manibus, id est à Diis infernalibus morbus immixtus, unde non Maniacus, sed Dæmoniacus appellatur; putant, namque nonnulli Dæmonem huic morbo se immiscere, quod bardum subterfugium arbitramur. Verùm Infaniæ nomine Celsus omnia deliriorum genera complectitur, phrenitidem scilicet, maniam, & melancholiam, qui cognati sunt affectus. Aliis à lunâ deducitur, unde infani lunatici vocantur, & sunt illi, qui furore laborant, non illo quidem perpetuò, sed intervallis quibusdam recurrente, quod mali genus inde nomen accepit, quod q

quod iis, qui ipso interlunio nati sunt, familiare esse consueverit, siue quod statis lunæ ratione intervallis soleat reverti. Dicitur etiam Ecstasis, id est vehemens mentis perturbatio, & delirium, hinc medicamenta, quæ insigniter mentem perturbant, ecstastica vocantur. His affectus apud latinos maniæ vocabulum retinet, & iisdem quoque infania nominatur.

Mania est delirium seu imaginationis, & ratiocinationis depravatio sine febre, & inflammatione, sine timore, imo cum insigni audaciâ, temeritate, vehementissimâ irâ, & maximâ feritate in quæcumque objecta irruunt, eadem diffingunt, vel dilaniant, homines verberibus malè mulcunt, & tanquam immanes bestię obvios quoscumque invadunt, veluti bubali pannum rubrum adoriuntur, nec seipsis quandoque parcunt, inhibiti contumeliis, & iurgiis impediētes lacerant: timendi itaque & vitandi, nec propè accedendum obfurorem, & temeritatem, ac quæcumque perpetrandi audaciam, & acutè catenis ferreis devinciendi sunt maniaci, & in loco clausi asservandi. Imaginantur, quæ non sunt, nullum discrimen inter honestum, & turpe, bonum, & malum, amicum, & inimicum agnoscunt.

Non ambigimus in maniâ cunctas principes animæ facultates lædi, principaliter discursum, & imaginationem, verum de memoriâ magnum est litigium; dum aliqui putant memoriâ minimè lædi. Verum fieri non potest ut insigniter, & tenaciter offensis aliis facultatibus, simul & aliæ non offendantur, & credere non possumus, memoriâ penitus illæsam conservari; siquidem in tanto animi tumultu, quis credat phantasma posse integra servari, & representari? Cæterum quod possit sæpè maximâ ex parte servari, sed cum aliquâ læsione, facile assentimur, ut ex cantilenis ipsis familiaribus, quarum in furore illi non obliviscuntur, colligimus. Hinc elicimus maniacos eorum, quæ sub maniâ fecerunt, interdum recordari, interdum non; non secus ac in somniis accidit. Fiunt autem insomnia non modò cum somnus levior est, & medius quidam status inter somnum, & vigiliam, sed etiam in profundissimis somnis: sed eorum tantum insomniorum meminimus, quæ leviori somno contingunt, non verò, quæ profundissimis somnis, nam nos sicut in vigiliâ semper cogitamus, sic dormientes semper cogitamus, & cogitationes in somno in somnia nuncupamus. Quod nos profundissimè dormientes somniamus ex somnambulibus patet, qui profundè dormientes, omnia vigilantium opera exequuntur, & expergefacti nullatenus eorum recordantur. In somniantibus itaque insomnia dicuntur dormientium deliria: sicut contra vigilantium deliria rectè dicuntur vigilantium somnia, cum tale quid patiantur delirantes, quod patiuntur somniantes. Cum ergò mania levior, & remissior est, certè recordantur maniaci, cum verò gravissima & intensissima, non recordantur.

In maniæ descriptione diximus sine febre, ad phrenitidis differentiam, in phrenitide enim semper acuta febris concurrit, in maniâ verò nunquam quò ad propriam essentiam, etenim si maniacus febre corripiatur, (ut quidem possibile est) aliâ ex causâ fieri necesse est, ac non eâ, quæ maniam gignere solet, ita ut ejusmodi febris non esset maniæ productum, sed peculiaris morbus cum maniâ complicatus, & jam cum duobus morbis ægro conflictandum foret.

Sed cur maniaci febre non laborant, disquisitione dignum videtur; maniaci namque atrocissimum frigus, frigidissimo etiam hyemis tempore nudato corpore dies, noctesque etiam super gelidissimo marmore dormientes, innoxie patiuntur, & absque damno perferunt, quod intensissimum calorem in iis vigere denotat, & calidi ad tactum sentiuntur, ac his stantibus maniacos febre non corripi, animo concipere non possumus. Pulsus est magnus, velox, & vehemens, insignis in sanguine fervor, in spiritibus incendium

adeft, & maniacos febre carere communiter medentium schola asserit, sed hoc malum exquirere, quàm credere; febris namque nil aliud est nisi sanguinis fervor, & multi in sanguinis circulo adaucto febrem consistere statuunt, & ex spirituum incendio ephemeram excitari asserunt, & hanc in maniâ neutiquam concedunt. Sed vestigemus, cur mania citra febrem infestet, ad cujus disquisitionem aliorum rationes trutinabimus, & primò.

Galenistarum synagoga cum Galeno antesignano maniæ causam esse calidam, & siccam intemperiem in cerebro ab humore atrabilario progenitam, ac proinde in maniâ febrem excitari non posse autumant. Verum hac eadem ratione de febre convicti obmutescunt; nam si tanta esset in cerebro intemperies, ut mentem de suâ sede dejicere valeret, febrem quoque parere deberet, cum calor remissior delirium efficere non posset, saltem febrem excitarer: sed

Aliqui Galeni procuratores hæsitantes respondent: ad febrem accendendam requiri calorem fuliginosum in materiâ humidâ existentem, qualis est febrium putridarum materia, cujus fuligines ad cor delatæ febrem excitant: in maniâ verò humores sunt adusti, & incinerati, & ab illis nullæ elevantur fuligines, & uno verbo concludunt calorem in maniâ esse velut in pruinâ, in febribus verò ut in flamma. Sed hac responsione instantia neutiquam subigitur, sed hæctica febris exemplo eò magis urgetur, quod nimirum in febre hæctica major sit humiditatum consumptio, quàm in mania. Attamen febris ad integram, & absolutam omnium humiditatum, ac ipsius humidi primigenij consumptionem, & ægri interitum usque perseverat.

Alii, & præcipuè Platerus, ad hanc limitandam difficultatem arbitrantur, malignam quandam, ac venenatam qualitatem cum diâ siccâ, & calidâ intemperie concurrere, & potiorē maniæ causam existere, quod scrutinoso ingenio nondum satisfacit, propositamque difficultatem diluit, quâ videlicet ratione hujusmodi intemperies cum malignitate conjuncta non potius febrem, quàm maniam suscitaret, eamque acutiorem, quàm si malignitate careret, cum observemus malignas febres etiam sine notabili caloris excessu interficere; quid ergo non perpetrabunt contumacæ tanto æstu, qualis in maniacis se prodit, adeò ut mediante eo, rigidissimo aëris hyberni frigore omnes aquas glaciāti, omniaque vulgaria olea, ferè ignea obrigescere facienti corpus nudum innoxie objiciant.

Delirant vulgares in assignandâ febris carentiâ in maniâ, nec eorum allatæ rationes, nos veritatis accidos, & simul scrupulosos exfatigare possunt, alias itaque solidiores inquiramus oportet, & prostrarum virium sufficientiâ dicimus: Adest febris carentia in maniâ, sed non abest calor intensissimus, nec febris essentia in calore consistit, ut in febribus castrensis, & alijs observamus, ut fusiùs in nostrâ *Piretologiâ*, in quibus calor non observatur, & febris adest, ita potest stare calor intensissimus sine febre. Mania fit à scorijis sulphureis, salinis acidis ad summum volatilisationis gradum evectis, quarum particule irregulares sunt, & spiritus animales ad motum irregularem, & consequenter ad intensissimum fervorem, & feritatem adigunt; hinc sanguis spirituum vector plus solito concipit æstum, qui partim per pulsum, nam pulsus in maniacis est plenus, frequens, & satis magnus: partim per respirationem manifestatur, nam respiratio est frequens, alta, & magna, unde totum corpus eorum calore perfusum percipitur, non aliter ac in iratis, vel ebrijs, qui in summam excandescētiā, vel summum ebrietatis gradum evecti, insigniter incalescunt, & naturalem observamus maniam, si actiones consideramus, quæ enim irati vel ebrij non aggrediuntur, quæ non patrant? Nec tamen irati, vel ebrij, licet sit præternaturalis,

naturalis, febris appellatur: eodem modo discurrendum est de maniacis, licet enim sit intensissimus calor, tamen mania est delirium sine febre, aliter irati, & ebrii febre laborant, quod neutiquam dicendum arbitramur.

Sunt maniaci furibundi, & quaecunque peragere, & tentare audent, exequuntur, attamen hic furor non est absque interno timore; nam si maniaci aliquem formidolosum vident, eum violenter aggrediuntur, sed si impavidum, eundem deferunt: sunt veluti viperae, quæ in formidolosum irruunt, & ab audaci aufugiunt. Quod si quandoque ab aliquo verberibus attriti fuerint maniaci, eundem admodum reformidant, & quaque ratione possunt, aufugiunt. Sic in omni nosocomio, ubi horum ingens jacer multitudo, semper illic adest maniacorum magister, quem omnes reformidant, venerantur, cui omnes nutu obediunt, quia eos in virgâ ferreâ regit, unde hic furor, & audacia non est sine timore.

Huic audaciæ, vel potius temeritati conjunctum est magnum virium robur, nam validissima diffingunt ferramenta, & quaecunque obvia illic contemunt, & evertunt, hoc tamen id ipsum non tantum maniacis, sed etiam phreniticis proprium est. Unde *Paracellus Pems. 4. obs. 49.* narrat se observasse phreneticum, qui in febris vigore cancellos ferreos, ac si cerei essent, tractavit, & ingentia facillimè elevavit pondera, qui tamen ex isto morbi vigore, adeo imbecillus fuit, ut vix surgere potuisset.

Dignum admiratione, & animadversione in maniacis videtur, quod intensissimum sustinent frigus; nam ut plurimum omnes dilaniant vestes, & inde etiam in gelu hyberno ita jacent diesque noctesque sub aperto Jove nudis membris absque eo, quod à frigore læsionem contrahant. Sic *Lindanus* refert se Amstelodami vidisse Gallum maniâ correptum, qui nudus in intensissimo hyberno frigore incedebat, & superveniente paroxysmo caput antlijs submittens aquam frigidissimam capite excepit, & inde levamen sensit. Huc etiam pertinet exemplum *Foresti lib. x. obs. xxii.* de muliere maniâ, quæ hyeme nuda in lecto jacens, corpus tamen habuit admodum calidum, ubique torido sudore perfusum. Admirandum certe videtur, & præter naturæ ordinem, quod maniaci tantam intensissimi frigoris potentiam eludant, cum tamen videamus animalia etiam frigori assueta, & contra illud pellibus spissis villosis, vel plumis munita tantum frigus vix diù sine noxâ perferre, sed tepida stabula requirere, aves se occultare, vel in calidas plagas secedere, ipsasque feras in lustra, & speluncas se abdere, aquas in glaciem concreescere, ova, poma, & carnes glaciali duritie imperfecibiles fieri, & nil ferè contra gelu persistere præter spiritus igneos, ut sunt spiritus vini, nitri, vitrioli, salis, aqua stygia, regia, & similia, & corpus humanum nudum majori ex parte cum glaciabili constet materiâ, hyemis tempore diù inglaciatum, vel non rigescens perduret sine læsione.

Tantam intensissimi frigoris tolerantiam per rationes inquiramus oportet, nec occultas causas, tanquam ignorantia æsylum perlustrabimus, sed genuinam assignabimus causam, pro quâ aliorum opinamenta adducemus, & trutinabimus.

Aliqui vulgares pro tam mirabili symptomate ad consuetudinem confugiunt, & ab aëre maniacos non affici inquirunt, quia assuetis non fit passio, & si fit non est tanta; id conjiciunt à delicatulis puellis, quæ hyemis tempore algido pectus nudatum gerunt, quod si tangas calidum invenies.

Verum consuetudinis ratio non convincit, in tantâ namque frigoris inclementiâ vix quisquam quantumlibet assuetus persistere potest, quin congelatus fatis

D. Car. Musmanni Opera. Tom. I.

succumbat, vel saltem ejus extrema pedum, manuum, aures, nares intensissimum frigus externum gangrænet, Puellæ in tanto algore se domi continent, & nudatæ pectus, ut mammas ostendant, invensque allaqueant, speculis se exponunt, vel curru per civitatem vehuntur ad breve tempus. & cæco capiuntur igne, qui per consensum ab utero pectus, & manimas incedit. Verum nos experientia gratiâ multoties rigidâ sub hyeme multas contrectavimus, quarum in pectore mammas frigidiores glacie invenimus. Quilibet in glaciali frigore pertremiscunt, assueti minus, insueti plus, sed maniaci horridâ sub hyeme sudant, & igne quasi calidiores attractu sentiuntur; ac proinde semper unicâ tunicâ & eâ levissimâ, ac albâ ut distinguantur, amictuntur.

Quâ hoc fiat, facili negotio rimabimur: Hoc ipsum fit partim ex massæ sanguineæ vitiosè æstuantis fervore: partim, quia maniaci in furore constituti, eorum mens alienatur, & frigoris sensationem non sentiunt, nec percipiunt, ut in ebrijs, vel iratis quisque experiri potest. Hæc tamen intensissimi frigoris tolerantia non omnibus maniacis, & semper contingit, sed tantum quibus semper sanguis æstuat, & mens alienatur, & perpetuè in mania statu suo constituti; alij verò, quibus per intervalla recurrit mania, in ipso paroxysmo glaciali perferunt frigus, sed transacto, frigus aversantur hybernum, nam interdum observati maniaci fuere vestibus contecti, aut vestes hyberno tempore postulantes: refert proinde *Platerus* quendam maniacum frigore intensissimo congelatum periisse.

Pro parte affectâ mania *Galenus* secta cerebrum assignant, & id ex principalibus functionibus, imaginatione nempe, memoriâ, & discursu, quæ in ipso exercentur, probant, & sic cerebrum in maniâ vel per consensum læditur: Verum nos dicimus cerebrum tantum per consensum, non per se affici, & functiones principales in cerebro tanquam in proprio organo effici, non verò in propria sede; sedes namque sunt præcordia, hinc enim cogitationes, rixæ, homicidia, & contentiones procedunt. Hæc sunt domicilium mentis, animæ, prudentiæ, sagacitatis, tristitiæ, hilaritatis, delirii, mania, melancholia, cæterorumque mentalium defectuum, & quia continuo movetur, potest esse tot motuum principium, quia primum movens, ut moveat, debet esse immobile, ideoque cor animæ sedes non statuitur, sed diaphragma, quod sub præcordiorum nomine venit, & propriè centrum nerveum, tanquam immobile, & est in capite ratiocinium exercentur, alibi tamen initium motus, & sedes residet, quod phrenem, id est mentem, seu animam, seu hujus fundum nominarunt præci. Residet diaphragma in corporis centro, & anima, quæ est natura luminis, hinc concentricas irradiat partes. Sol in medio Cælo totum irradiat hemispherium, ubicumque est solis radius, dicitur esse sol & hoc modo intelligitur, anima est tota in roto, & tota in qualibet parte totius. Ex hoc centro nerveo lux vitalis (*nam vita erat Lux*) initium caloris, & motus in totum corpus influit, & juxta organorum proprietatem, & destinationem operationes in qualibet corporis parte fiunt. Horologio non dissimile est nostrum corpus, cujus finis est horas designare, quod fit in superiori horologii parte: sic finis hominis est ratiocinari, quod in capite peragitur parte hominis sublimiori. Qui crederet in horologii peripheriâ, in qua horæ describuntur, esse principium tot motuum, summam ostentaret simplicitatem, cum tantorum motuum diversorum consistat initium in impulsu chalybeæ Zonæ suo axi violenter circumvolutæ, quæ sensibilem motum non edit, & diversas exercet operationes in machinâ secundum diversitates partium, quas movet. Sic etiam in homine licet in ejus capite ratiocinium exercentur, quod

quod est una ex humanis functionibus, alibi residet initium motus, quia ad omnia organa indifferenter se habet, ad illa movet secundum destinatum sui muneris functionem.

Helmontius philosophus per ignem, qui medicinam potius destruxit, quam construxit, & felicior fuit in confutando, quam in stabiliendo, hujus morbi sedem in ventriculi sacculo, & lienis scabrositatibus, & per ventriculum & lienem duumviratum constituit ac proinde in his duobus visceribus maniæ sedem collocavit; at tamen non adverterat dicta viscera non esse præcordiis concentrica, sed undequaque excentrica propriis obligata functionibus, à participato vitalis solis radio, non autem ab ejus integro disco.

Signa.

Satis patent ex his, quæ diximus, verum quia alia futuram, alia præsentem declarant maniã, idè ad futuram, vel imminetentem dignoscendam, primò consideranda est ægrotantis nativa dispositio: Sic capita angustiora, & acuminiata habentes, procliviores sunt ad maniã, ob angustum spatium liberiores spirituum commotionem impediens, unde coarctari facile incalescunt, uti quilibet experiri potest, qui per alembicum parvum, sive parvæ capacitatis destillati, talem enim præ magno longè citius, & vehementius, incalescere, incommodioremque destillationem facessere advertet.

Qui ad biliosam, vel atrabiliariam vulgò dictam temperiem accedunt, facile in maniã incurrere possunt. Duo imminetentis maniæ signa memoratu digna scribit. *Hip.* Unum est 2. *epid.* 5 Cui vena in cubito pulsatur, furibundus est, ad iracundiã præceps: cui verò sensim movetur, torpens, ac stupidus. Verum non quamvis arteriæ pulsationem furorem indicare intelligimus, sed tantum illam quæ ita magna, velox, & vehemens est à nativâ constitutione, cui opponitur, quando sensim movetur, ut absque contrectatione sit oculis conspicua, ad iram, & furorem maximè proclives sunt: qui verò tardum habent pulsum, torpidi sunt, & stupidi. Pro cubito sinistrum *Gal.* interpretatur, sed delirat, nam in cubito dextro, ut ex anatome patet, arteria est magis ampla, & vasta, quam in sinistro. Quare ipse *Hip.* lib. de morbo sacro manifestissimè scribit. In parte dextrâ esse vasa multò ampliora, quam in sinistra. Quamobrem ubi sanguis ita intensè fervet, ut motum oculis conspicuum edat, jure debet potius hujusmodi motus in dextro cubito, quam in sinistro apparere. Alterum *Secl.* 5. *aph.* 40. Mulieribus quibuscumque ad mammas sanguis colligitur, insaniam significat. Verum in hoc aphorismo insaniam ex utero intellexit *Hip.* quæ furor uterinus dicitur, & hoc ob magnum consensum ab utero ad mammas: nam cum menstrua instant, mammarum in mulieribus tuberculant: Sic liquoris genitalis abundantia, & acrimonia, eaque salsa, vel acida pruritus, & titillationem genitalibus uteri partibus inducit, sanguis in utero excandescit, & ob consensum inde mammas petit, ibique colligitur, & insaniam ex utero portendit. In hoc affectu considerandus est sexus; viri namque frequentius insaniunt, quam mulieres, & id de affectu primigenio intelligendum est, ex utero namque non raro mulieres in furorem, & insaniam aguntur. Etatis etiam habenda est ratio; frequentius enim juvenes maniã exagitantur, quam pueri, & senes. Tandem anni tempus ad insaniam multum facit; sæpè verno tempore, sæpius æstate, & sæpissimè autumnò contingit. Hæc signa sunt remota, & in genere tantum ad maniã dispositiva.

Signa, quæ futuram, sed proximè imminetentem pronunciant maniã, sunt assiduus capitis dolor, vigiliæ contumaces, somni levissimi, atque brevissimi, insom-

nia turbulenta, horrendas habent imagines, curæ & sollicitudines molestæ, terrores ex levi causâ, præceps, & frequens excandescencia ex minimâ, vel nullâ occasione, splendores oculis obversantes, oculis intuentur torvis, aurium sonitus, proclivitas ad iram insueta, risus præter assuetudinem, & rationem, loquacitas insueta, & ferè assidua, interdum taciturnitas meditabunda.

Signa, quæ maniã factam, vel præsentem ostendunt, sunt ea, quæ in maniæ descriptione attulimus, nempe delirium sine febre cum furore, & audaciâ. Varia tamen sunt hujusmodi deliria in variis ægrotantibus, tum etiam in iidem, diversis pro majori, vel minori causæ vehementiâ. Alii namque feroci itacundiâ rapiuntur, & ferarum more furere videntur, ita ut inter maniacum, & brutum rapax nulla intercedat differentia, nam quosunque indifferenter & immaniter impetunt, eoque unguibus, & morfu bestiarum instar aggrediuntur, percutiunt, vulnerant, occidunt, ac ne quidem parentibus, filiis, ac domesticis parcunt mordendo, vel aliter lædendo, nisi vinculis coercantur. Imò interdum nisi defendantur, seipsos interimunt, aut suspendunt, aut jugulum abscindunt, ideoque omnia ferramenta, & instrumenta arripiendi occasio adimatur. Præterea commune symptoma omnes comitatur maniacos, putà perpetuæ vigiliæ, refert *Fernelius* quendam maniacum per 14. menses fuisse insomnem, & omnibus adest validissimum corporis robur, & vis ferè gigantea, quam quæso, ne suscites, nam non impunis abibis; intensissimum quoque frigus, famem, sitim, verbera, vulnera, aliaque incommoda citra sensibilem noxam perferre possunt. Quidam jurant, blasphemant, vel varios faciunt gestus, crines sibi sæpè avellunt, vestes dilaniant, fenestras, fores, vincula, & cancellos perfringunt, sunt enim robustissimi. De magnis, & multis rebus, contentionibus, rixis, & cædibus noctesque diesque fabulantur. Interdum in cachinnos solvuntur, saltant, cantant, corpus mirè agitant, semper apparent aspectu torvo, vultu tribunitio, intepido, & inverecundo. Nonnunquam integras horas continuo blaterant, sed meras gerras adeò ut inter mille prolata verba, ne unicum quidem audiri queat, quod ullum sensum, vel intellectualem connexionem præbeat. Quandoque ita mitescunt, & tractabiles, ac sani videntur, ut seriò rem agant; & accedentes verberibus, moribus, aut aliis injuriis lædant, & mores quasi ferinos expriment: non itaque illis mitioribus fidere tutum est; cupiunt quandoque feritatem exercere, alios lædendo, & seriis, ac blandis verbis incautos alliciunt, nec fidendum, uno enim tempore plus alio ferociunt, cum maniã per intervalla recurrit juxta mali decrementum, vel incrementum, & tunc actutum temerarii, Iracundi, clamosi fiunt, & citra omnem expectationem notabiliter lædere possunt. Sunt isti maniaci veluti canes, adulantur caudâ, & deinde mordent. Sunt feris ferociiores, quia istæ alios impetunt, mordent, lacerant, vulnerant, occiduntque, sed seipsas minimè lædunt; at maniaci in alios sæviunt, & quandoque se ipsos vulnerant, suspendunt, jugulant. O crudeliora feris immanissimis hominum genera.

Sunt nonnulli vulgares, qui maniacos cum demoniacis confundunt, putantque maniacos à diversis spiritibus affici, & exagitari, compluresque morbos acceptos ferri spiritibus malignis: Sicut Lunaticus ille *Marc.* 9. caduco laborans, & sæpè in ignem, & aquam cadens, morbum suum habebat à quodam sibi inhabitante spiritu, quem Christus vocat spiritum mutum, & surdum. Et *Luc.* 11. iterum spiritum è muto ejecit. Item *Luc.* 18. fit mentio faminae per 18. annos spiritum infirmitatis habentis, qui ipsam facerat iuclinatam, ut se erigere non posset. Sic

fer. Sic pari modo de maniacis, tanquam de dæmoniis, & contra discutunt, putantque adhuc hodiè, Deo permittente, quod morbi quidam à diversis spiritibus malignis efficiantur. Non negamus multis morbis spiritus malignos immisceri posse, & hos ejusdem primordii participes esse posse ex Dei permissione, atamen isti morbi sunt dæmoniaci, non autem maniaci; ut ex utriusque signis, & differentiis patet: Ceterum vulgares sunt miseratione digni, & excusabiles, nam in deliriis hallucinantur, meditantes tot symptomata, quibus genuinam causam assignare non possunt, tot ineptiis credunt, ita sunt tot protracta jejunia, contumaces vigilæ, vires Herculeæ, tanta intensissimi frigoris tolerantia, ac proinde aliquid supernaturalis, vel divini in deliriis interversari opinantur, quia hæc symptomata à causis naturalibus, vix fieri posse ineptè arbitrantur. Si maligni spiritus morbis commiscerentur, essent morbi diabolici, & actum esset de medicinâ, nam ad hos persequendos Christi virtus necessaria, & exorcistis, non medicis traderentur. Hinc baridi vulgares post tot medicaminum lanienam ægros incuratos deserunt, exorcistisque consignant, quid divinum morbis inesse, submurmurantes, & hac imposturâ miscellis cum vitæ clade, & æris jacturâ vale dicunt.

Distinguntur à dæmoniis maniaci, nam dæmoniis ea, quæ humanas superant vires, efficiunt, & in specie, quod sapius per vomitum fermenta, lapides, lignorum frusta, animalcula viva, & similia inconsumpta, & non ingesta rejicere solent, quod semper à veneficiis, & incantationibus oriri solet.

Veterum Causæ.

Sicut maniae signa recensere facillimum est, ita ejus causam vestigare operosum, hinc *Democritus* ab *Hippocrate* interrogatus, quid ageret, cum cadavera secaret, respondit: se insanire, & furoris hominum causam pervestigare quasi sapientissimus ille philosophus intelligeret, non ita facile esse insanire causam reperire, ac idè si medici facile signa describunt, in causis tamen cespitant, delirant, & varias effutiunt ineptias, ac propterea Doctores vulgares insanis litigiis obstrepunt: Sed recenseamus vulgarium synagogam.

Aërius maniam à sanguine puro, & copioso fieri scribit. Imò similem sententiam habuisse videtur *Galenus* 5. *aph.* 40. ubi dicit sanguinem excurrentem per corpus incensum, & in caput sublatum facere maniam: Sed uterque delirat, nam sanguis est humor blandus, & naturæ amicus, & quomodo cumque incalcescat, & copiâ exuberet, nunquam tamen tantam cerebro ruinam inducere potest, quantum in mania observamus, ac propterea plethorici huic morbo tantum essent obnoxii.

Galenus & tota Galenistarum grex ab intemperie calidâ, & siccâ, ad melancholiæ differentiam, quæ fit ab intemperie frigidâ & siccâ, cerebro communicatâ maniae causam stultè provenire fatentur: Sed nos concipere non possumus, quo pacto hujusmodi intemperies tantoperè cerebro ita fit hostilis, ut mentem de suâ sede dejicere valeat, & prædominans absque febris accensione in cerebro stabulari queat, cum calor remissior non valens efficere delirium, saltem febrem pariat, qualis est ea quæ ab insolatu exoritur, nec valet subterfugium de calore fuliginoso. Præterea impossibile est affectum tam gravem, & diuturnum, atque in quo non solum cerebrum, sed etiam cor afficitur, à nudâ intemperie calidâ, & siccâ provenire: neque credibile est cerebrum, & cor ita à naturali statu dejici posse, ut non simul humores afficiantur.

Platerus ob has, & alias rationes, Calidâ, & siccâ intemperiei non acquievit, sed ei quandam malignam, & venenatam agglutinavit qualitatem, quam præcipuam maniae causam esse judicavit, suamque indè elicuit sententiam: Furor uterinus, maniae species, exoritur non tantum à semine corrupto, sed à malignâ, & venenatâ seminis qualitate, hinc dicitur, semen corruptum generat venenum. Hydrophobia, quæ est maniae species, & à venenato canis rabidi morfu in quocunque temperamento sine atræ bilis concursu inducitur. Tarantismus à Tarantulæ morfu exoritur, & etiam est maniae species. Denique venena quædam maniam inferre possunt, ut de mustellâ cerebro & solano maniaco fertur. Idè verisimile est peculiare quoddam venenum in humano corpore genitum; præcipuam maniae esse causam. *Platerus* maniae causam analogismo venatur, malignam, & venenatam qualitatem supponendo, sed cujus conditionis ista maligna, & venenata qualitas sit, nescit: profitemur scire, quod nescit, probat obscurum per obscurius, & ignotum per ignotius; ideoque multum dicit, sed nihil probat. Deberet primò furoris uterini, hydrophobæ, & tarantismi venenum, cujus conditionis esset, probare, & deinde ex his maniae venenum, scilicet causam elicere, cum omnes hi morbi maniae species sint.

Galenus cum discipulis suis maniam ab atrabile fieri insinuat, quæ nihil aliud est nisi bilis assata, & adusta, ac proinde calida, & sicca, ita dictante *aph.* 56. *sect.* 6. ubi dicit maniae causam esse humorem melancholicum, non semper, sed cum supra modum exustus, aut putrefactus malignam induerit acritudinem.

Humorem istum atrabilarium maniam producentem in venis, & arteriis vel totius corporis, vel cerebro propriis, vel ipsis cerebri vasis contineri dicunt, & ex locorum varietate symptomata varia, eaque graviora, vel leviora emergunt. Item idem *Gal.* 6. *aph.* 86. asserit maniam fieri semper ab humore calido, acri, & mordaci, nunquam autem fieri à pituitâ, nunquam etiam à melancholiâ nisi ea sit combusta, & putrefacta. Statuunt Galenici maniam ab atra bile, sive à melancholiâ, vel à pituitâ torridâ, putrefactâ. Verum in maniacorum dissectione culter anatomicus nunquam tales humores torridos, & putrefactos offendit: est itaque hic humor tantum in Galenistarum phantasiâ, & non in humano corpore. Hic humor secundum humoristarum sententiam, inter omnes alios est pertinacissimus, & pessimus, ac morbos gignit curatu ferè impossibiles, hinc secundum eos fit cancer elephaniasis, lepra, & alii, quos pro deploratis habent. Si intra venas, arterias, & in cerebri vasis contineretur humor iste, viscera omnia labefacteret, corroderet, & putrefaceret, & mania correpti ad breve tempus viverent, quod contra experimur, nam satis vivaces sunt in tantâ mentis confusione, & viscera habent salva. Præterea intra venas, & arterias sanguis ab hoc humore putrefacto necessario putrescet, juxta vulgatum dictum, quod tangitur à putrido, putrescit: & consequenter maniacus totus putresceret, vel saltem febrem putridam excitaret lethalem, quod oppositum observatur; nam mania est delirium sine febre cum furore, & audaciâ.

Nonnulli vulgares meditantes tot symptomata improporcionata, & tricas in mania, ad causas occultas confugiunt tanquam ad sacrum ignorantiae asylum, & sciunt, quod nesciunt.

Paracelsus potissimam maniae causam quibusdam spiritibus in naturâ oberrantibus, quos phantasmata vocat, eosque nec cœlestes, nec infernales esse asserit, invisibiles tamen, & prope homines libenter versantes morcanum, hominisque nimiam in phantasiâ se profundantis menti se ingerentes, & amentantes. Hæc cum captum nostrum

nostrum superent, in medio relinquimus, & malumus cum cæteris recentioribus genuinam inquirere causam, quam supra vires scrutando, & hos spiritus confutando insaniam periclitari.

Helmontius pro omnium deliriorum specie ad fortes Ideas recurrit, quæ certè rem illustrent, & primâ facie maximâ probabilitate nobis imponere solent: sed si ad rectæ rationis Trutinam revocentur, & ad primarios usus fundamentales vera fiat inquisitio, si etiam paulatim in nosmetipsos reflectamus, ut concipere possimus, quid & quale sit, & quomodo operari possit talis entitas Idealis sub materiæ compage, & quomodo hæc ipsa involvi, & evolvi possit: Certi sumus, quod tunc omnis ista idealis imaginatio fumi, seu vanæ cujusdam ideæ instar subito sit transpârura, & evanitura. Totum idearum fundamentum desumpsit *Helmontius* à fœtûs formatione in utero, ejusque per imaginationem maternam transformatione; hoc ipsum tamen obsecrum per æquè obscurum declarare nititur; obsecrum enim inagis formationis, & transformationis fœtûs per maternam imaginationem est negotium, quam tota superstructura idearum doctrina, adeo ut obsecrum per æquè obscurum declaratio nobis non satisfacere possit.

Nostra Causa.

Pro recentiorum maniæ causâ stabiliendâ, vitam incolumitatē fruentem, in hoc statu adeoque tranquillam, pacatam, & in omnibus motibus regulatam meditemur oportet. Hæc animi tranquillitas in blandâ sanguinis fermentatione consistit, & quamdiù hæc peristit, tamdiù spiritus regulari motu moventur, & sicut blandus temperatorum spirituum motus jucundas, lenes, & prudentes excitat cogitationes, ita ordinatas, & regulares suas peragunt functiones, & tamdiù motus in corpore placidi, & sine tumultu fiunt. Si verò irregularis, & impetuosus motus sanguini incutitur, spiritus vehementius agitantur, & irregulariter moventur, nec suas rectas peragunt functiones: non aliter ac homo stimulis concitatus, alioqui placidus, vel injuriâ laesit, vel contumeliâ affectus, in varios motus inordinatos concitatur, & furit, ac amplius suarum actionum habenas dirigere nescit, & hinc in tot in-compositos gestus, clamores, pugnas, & rixas prorumpit. Talis impetuosus motus sanguini incutitur à fermento sylvestri, sulphureo, acido volatili, exasperato, & æstuoso, realgarino, & de aquæ stigiæ indole, multis aculeatis constante particulis, quæ à sanguine avolare nesciunt, quia crassus spiritus, & intensè calidus est, ita extractus per venæ sectionem observatus fuit, & ater, ut atramenti speciem referebat, & si in aquam, vel tertam projiciatur, servescit, ebullit, ac spumescit. Hoc mediante acore volatili sanguinis massa plus solito calorem, & deinde æstum concipit, qui partim per pulsum, partim verò per respirationem manifestatur, & quod magis iste acor circulatur unâ cum sanguine, eò magis volatilizatur, & majorem, ac intensiorem adipiscitur gradum, & tunc maniacos vinculis ferreis coerceri oportet. Tunc spiritus animales, qui sanguine vehuntur, impetuoso, & irregulari motu cientur, nec suas peragere functiones, nec vitæ amplius imperio ascultare possunt, sed furiali impetu in omnes corporis partes, quas irradiant, ruunt. Hinc maniaci sunt valdè robusti, ac jejunia, sitim, frigus, æstum, verbera, vulnera, aliaque incommoda, & calamitates sine noxâ tolerant.

Hoc fermentum sylvestre, sulphureum, acidum, volatile, quod nos pro maniæ causâ assignamus, non concordat cum Galenicorum atrabile, cum in

eorum opinamento sit humor terrestris, concremat, & ferè carbonizatus; miramur sanè dari in corpore humano tantum incendium, quod talem humorem carbonizare possit, & in tanto incendio, cum sit de naturâ ignis, non exhâlet cum aliquo capitis mortui residuo. Assignare deberent saltem quis esset iste Incendiarius, qui bilem assavit, incendiavit, & in carbonis formam denigravit, aliosque non combussit humores.

Hic acor Sulphureus, volatilis, & exaltatus in variis humani corporis latebris latere; ibi volatilizati sanguini commisceri, caput ascendere, & inibi functiones depravare potest. Producitur acor à scorris nostri alimenti, quæ à causâ occasionali torridam, & igneam, vertuntur naturam, & præcipuus ejus focus sunt hypochondria, & pancreas, ubi succus acidus suam habet sedem.

Causæ occasionales sunt aer nimis calidus, & siccus, ea propter plagarum calidarum, & siccarum incolæ ut sunt Æthiopes, & Nigritiæ populi, sunt ferocissimi, crudelissimi, & penè de ferarum genere, quod aeris caliditati, & siccitati tribuendum est. Sic æstatis tempore, & præcipue diebus canicularibus, multo magis hic morbus grassatur, quam ullâ aliâ tempestate, excepto autumno, in quo etiam mania contingit, unde *Hip. 2. epid.* inquit: *Autumnus suapte naturâ ferinum esse*, quod ciudeles, & ferini morbi in ipso gignantur. Ad idem valet ætas juvenilis, & temperamentum adustum. Multoties mania post febres ardentes, interdum post pleuritidem, quandoque post epilepsiam, febrem acutam, & phrenitidem succedere solet. Cerebrum felis, vel muscellæ comestum insaniam inducere dicitur. Radix Solani furiosi vino infusa, & vinum solummodo potum maniam inducit, à quâ se à demonibus vexari, à serpentibus, & satellitibus malè tractari existimant. Hyoscyami nigri semen certâ dosi datum, jurgiosam, & contumeliosam efficit insaniam. Cicuta comesta certo certius maniam parit. Refert *Kircherus in Scrutinio pestis*, quod duo Monachi, qui ex cicutæ esu pro petroselino in delirium inciderunt, ut putarent sese anseres, & anates, ac propterea in aquam se contulerunt, natârunt, donec interierunt. Benè ergo observetur, ne cicutæ folia cum petroselini foliis confundantur, utpotè magnam in facie similitudinem habent. Radix ejusdem cicutæ mentem turbat, & in furorem agitatur illum, qui hauserit. Ita refert *Matthiolus in lib. 6. Dioscoridis*: *Quippe cum rusticus quidam suas coleret vineas, ligone forte fortuna eruis cicutæ radicibus secumque domum delatis, pastinacæ radicis loco decoxit, comeditque in cenâ unâ cum uxore: mox statim (ut rusticorum mos est) ambo ivere cubitum. Mediâ autem nocte à somno expergesciti, omni prorsus amissâ ratione, huc, atque illuc per domum in tenebris vagabantur, ameniâ, & furore ducti, unde adeo caput, faciem, & oculos in parietes percusserunt, ut manè accurrentibus vicinis, partim percussionebus tumidi; partimque effuso sub cutis sanguine liventes; tumetibus admodum oculorum palpebris, horrendam; ac monstruosam ostenderunt faciem.* Item mala insana, assidue esâ maniam inducunt, assiduus aromatum usus, vina meracia potata, sed hæc non insaniam causant, sed ebrietatem, quæ alia est furiosa, alia constans, & sonans, alia somnolenta, & est brevis mania; nam mania propriè dicta est vehemens, & diuturnus affectus. Nimia vigiliæ, cursus, & ambulationes frequentes sub solè inter externas maniæ causas recensentur. Nimia studia, unde Althenienses appellabant Paulum prædicantem maniacum ob multa studia. Huc etiam pertinent hæmorrhoidum, & mensium purgationes, & post partum in fæminis evacuationes retentæ. Item fistularum, & ulcerum antiquorum occlusio, vari-

cum curatio, ut de *Mario* referunt eum evasisse maniacum, postquam varices in cruribus ei medici eximissent. Pocula amatoria idem malum excitant, ita *Lucretius*, amatorio poculo ab uxore accepto, in maniam incidisse scribunt, qui propriis dentibus carnes dilanians perit. Sic hic affectus ex conceptâ animi vindictâ oriri solet, & poetis fidem adhibeamus. *Orestes* propter interfectam matrem furiosus factus est, donec ad Dianæ aram scelus expiaret. Sic *Ajax* præ irâ in maniam incidit, & sibi ipsi manus violentas intulit. *Empedocles* propter superbiam, ut putaretur Deus factus, furore percitus, noctû à locis clam descendens, in ardentem montis *Ætnæ* caminum se misit, sed ferreæ ejus crepidæ ex camino per flammam rejectæ rem patefecerunt, ut *Horatius* refert in arte poeticâ:

Deus immortalis haberi
Dum cupit Empedocles ardentem frigidus Ætnam
Insiluit.

Ex malignis animi passionibus, ut metu, invidiâ, ambitione, itâ, desperatione, anxietate, exclamatione, impetu, rixâ, amore, odio, temeritate, audaciâ, incontinentiâ, iniquitate, mania excitari potest.

Variae sunt maniae, & variae earum species, hæc autem varietas non provenit ab animâ rationali; quia hæc immortalis, immutabilis, inalterabilis, & eadem semper manet, nec mutari, nec ab ullâ aliâ causâ externâ lædi, & inquinari potest. Vitium, idque varium, & diversum tantum in spiritu hæret, qui secundum varias corporis constitutiones, dispositiones, inclinationes, & causas occasionales operatur. Veniat in exemplum vinum, quod sub diversâ ebrietatis exorbitantiâ, pro diversis subjectis diversas induit manias, alius namque fit furiosus, alius amarus, alius muscus, alius somnolentus, alius se ditissimum, & alius omnium sapientissimum esse concipit: attamen vinum est unicum, quod omnes maniacos reddit, nihilominus pro diversâ subjectorum inclinatione, variâ constitutione, eorumque habitudine, ac spirituum animalium varietate, diversæ maniae species fiunt.

Prognosis.

Omnis mania quantum est ex se periculi est expers, at vehementissimus est morbus ob diviniore partis deformationem, & ob diuturnitatem planè miserabilis, durans per menses, & annos, & sæpè ægros per totam vitam usque ad mortem comitatur, nisi seipso occidant, vel in vitæ periculum se coniciant. Quandoque ad tempus intermitit, & quiescit, postmodum tamen antiquâ feritate redit, quia fermentum consumitur, non verò ita totaliter exhauritur, quin reliquis in partibus solidis adhuc relinquantur, quæ iterum à causâ aliquâ externâ in actum deduci possunt, & tunc redit mania, & ad mortem comitatur. Sed queritur, cur mania non sit lethalis, cum præsertim sit gravissima cerebri affectio? Respondemus tripliciter, & primò, quòd à naturâ comparatum est, ut viscerum facultates, & præsertim nobilium à se teterrimos succos depellant, ita ut etiam si pravus succus sulphureus, acidus, volatilis, cerebrum infestet, tunc non diù illic permanet, cum valida expultrix eum continuo rejiciat. Secundò, quoniam non solum à cerebro strenuè hujusmodi impurus humor depellitur, verum etiam in ullo præcipuo viscere colligitur, & hoc ut faciliter intelligatur, dicimus naturam construxisse amplissimas venas, & arterias, quæ unâ cum sanguine teterrimum succum vehunt, item pancreas hujus humoris receptaculum, lienem, ut vulgares putant, & venarum hæmorrhoidalium germen. Tertio, quòd est aliqua hujus fermenti portio colligatur, & retineatur in cerebro,

tamen ob tot maniacorum motus, vigilias, inedias, & jactationes facillè aliqua saltem portio consumi potest. Esto mania ex se lethalis, non sit inveterata tamen, & quæ altas egit radices, incurabilis est, ac medicamentis hætenus notis vix ullatenus cedit, cujus difficultas plurimum augetur rationis defectu, quo ægri ad salutem suam cooperati, & obtemperare nec norint, velint, & medicis sunt inimici; præterea in tanto furore persuaderi nequeunt, ut idonea assumant medicamenta. Præterea dicimus maniacos à medico non esse propè invisendos: id quod non ita pridem expectus est medicus *Rhodiginus*, qui à maniaco occisus est. Mania, quæ hæreditario jure paterno in proles transplantata fuit, semper est incurabilis, unde vulgato proverbio quadrat:

Chi nasce matto, non guarisce mai, &
Ultimus stultitiæ medicus mors est.

Appetitus prostratus & ulceræ in facie, ano, & pedibus, enata malem habent omen. Maniæ superveniens dysenteria, aut hydrops, aut tertiana, vel quartana maniam solvit: verum dysenteria sapientest funesta propter humoris acrimoniam intestina corrodentis. Bonum est, si alvum laxum habeant ægri: quòd si non, malum. Minus periculosa est mania, quæ fit cum risu, & mitioribus symptomatibus, quam quæ cum studio, & insigni feritate, ut habetur *aph. 53. sect. 6. Desipientia, quæ cum risu fiunt, securiores: quæ verò cum studio accidunt, eoque periculosiores sunt, quò major concurrat temeritas.* Ad salutem terminatur mania, si insignis aliqua fiat per sudorem, vel alvi fluxum evacuatio, aut copiosa hæmorrhagia è naribus, hæmorrhoidibus, utero varicibus, vel artis prædiis spirituum ille fervor, & pravus remittatur, vel corrigatur, succus, vel evacuetur. De quibus *aph. 21. sect. 6. Insanientibus si varices, vel hæmorrhoides supervenerint, insaniam solutio.* Solvitur enim mania, & in alium morbum mutatur, humore vitioso ad inferiores corporis partes robore naturæ per crisin, licet imperfectam, depulso, & ad intestinâ misso, & per ea evacuato, aut eodem intra abdominis cavitatem cumlato; aut quando furiosa insania in taciturnam desipientiam mutatur, acrimoniam humoris à naturâ devictâ, & castigatâ. Dum natura coctos humores criticè evacuat, vehementissima symptomata antecedere solent ob materiæ motum, & impetum. Quandoque mania in alium morbum mutatur, & qui succedit, non ita periculosus est, utpotè adhuc finens: attamen si mania in convulsionem, aut atrophiam transeat, malum; significat enim ex venis, & arteriis in nervosum genus transire. Ex tumultuosâ permutatione in blandam, & contredabilem, malum, quia in habitum transire denotat, ut lanæ tinctæ ablui nequeunt.

Veterum Curatio.

Pro maniae curatione Galenici materiam peccantem evacuant, revellunt, & repellunt, calidam intemperiem corrigunt, & cerebrum roborant.

Primò in viris sanguinem mittunt: (& si æger persuaderi potest, præmittatur clyster, vel aliud medicamentum primas vias evacuans) ex venâ brachii sinistri magis conspicuâ, postridiè sanguinis missionem reiterant, ex altero brachio, & hoc remediî genus frequenter usurpant: Deinde ex manibus salvatellam aperiunt, in pedibus saphenam, præcipuè in foeminis, si menstrua sint suppressa, vel parcè fluant. Varices quoque in cruribus, vel ubi apparent, secant, cum magnam melancholici humoris copiam, ad eum locum detrusi, contineant, & non statim sanentur. Hæmorrhoides provocant, quia à mania præservare solent, & spontè aperta à mania liber-

liberant, vel saltim sedis venas, appositis hirudinibus, tundunt. Venas frontis in pertinaciori mania aperiunt, ut & narium venas setis, vel millefolio, immisiss. Adhibent post aures, & temporibus hirudines, & multis profuisse scribunt. Magnam ex venæ sectione utilitatem prædicant, quia non solum sanguinem, cæterosque humores in venis contentos evacuat, & à cerebro revellere, & derivare potest, sed etiam ex accidente refrigerat. Afferit *Platerus* se longâ observatione comperisse innumeros ab aliis medicis derelictos, sanguinis missione sanatos fuisse; à quibusdam chirurgis, vel aliis, qui ex professo hisce malis sanandis operam debant, qui vigesies, & sexages quoque venam tundendo. insanos penitus ita restituerunt, ut postea incolumes adhuc longam vitam vixerint; qui in venâ certâ eligendâ nihil laborarunt, sed nunc brachii, nunc pedis, hanc, vel illam, nunt alibi sine discrimine aperuerunt. Verum venæ istæ non omnes simul, aut continuò aperiendæ, sed per intervalla, interjectis humorum preparationibus, & evacuationibus. Maximam enim curationis spem in his magnis evacuationibus, sanguinis scilicet, & humoris melancholici, per vices factis, reponunt. Perpendunt sanguinem, qui effluit, si enim est nigrior, copiosius evacuant; si rubicundior, parcius.

In nullo alio morbo vulgares tantam feritatem quantam in mania exercent. Sæviunt in sanguinem sanguinari, sed iste non delinquit in quantitate, & estò plethora adsit, cum à morbo invaditur maniacus, tamen multò potius minuitur ob tot motus, jactationes, vigilias, & jejunia, & per insensilem transpositionem exhaustur. Peccat itaque in qualitate, quia illi admista est atra bilis, qui est humor assatus, & adustus, ac in sanguine vehitur, nec iste humor sanguinis missione educitur; nam estò centies, & ultra totum venarum genus secarent, & totum sanguinem non educerent; qui remanet, est ejusdem conditionis, ac e ductus. Sed quis spondere posset per phlebotomiam tantum sanguinem assatum, & adustum educi? Impunè per omne flagitium grassantur maniaci ob rationis depravationem, unde *quotidie clamitant ante thronum Dei: Vindica Domine sanguinem, qui effusus est.* Horum sanguis est conspurcatus, ut dicunt, ab humore exulso, & putrefacto, ac propterea à pravâ qualitate expiari non verò educi debet.

Dum sanguinem educunt, intercalaribus utuntur catharticis ad atrabilarium educendum humorem, sed illum antea præparant syrupis refrigerantibus, & humectantibus, ut

℞. Syr. borag. nymphae, viol. ana ℥. ij. aqua pomor. redolent. ℥. vj. m. pro tribus vicibus Vel

℞. Syr. de fumar. simpl. lupulor. ana ℥. j. m. cum aqua nymphae ℥. iij.

Deinde purgant maniacum, leviora cathartica singulis hebdomadis, fortiora singulis mensibus usurpant, ut

℞. Fol. sen. orept. hymi, polyp. ana ℥. j. fiat decoct. in aqua purâ; & in suff. quantitate diss. Syr. de fumar. mai. rosar. solutivar. ana ℥. iij. confect. hamech. ℥. m. f. p. Vel in formâ pilulari; ut

℞. Rhabarb. elect. ℥. j. diagrydii gr. x. m. cum syr. viol. formantur pilula v. & deaurantur. Vel

℞. Rhabarb. opt. ℥. ij. hellebori nigri ℥. β. diagryd. gr. viij. cum cathart. ros. formantur pilul. v. & deaurantur. Vel

℞. Pilul. de lapid. lazuli, de fumaria ana ℥. j. m. cum cathart. ros. f. pilul. vij. deaurantur. Vel

℞. Rament. helleb. nigr. ℥. j. infundantur per triduum: in aqua pluvia ℥. vj. decoquantur lento igne ad tertias. Colatura adde mell. opt. despumati ℥. ij. misce, capiat cochlear. j. cum jusculo pingui.

Verum maniaci cogi nequeunt ad assumenda medi-

D. Car. Musitani Oper. Medic. Tom. I.

camenta, & estò assumantur, quia vita aliò vacat, & mens ægrotat, non actuantur, nec operationem moliuntur: Si verò medicamenta sint vehementia, excitant furorem.

Maximoperè commendant balnea aquæ dulcis ad humorem atrabilarium refrigerandum; & humectandum: Cæterum quia maniaci etiam mediis in aquis furere solent, & magnum imminet periculum, ne seipsos suffocent, Galenitarum solertia, ut tantum vitaret periculum, maniacos in aquas funibus alligatos immergi, & illos cautè custodiri curat. Humectant, refrigerantque atram bilem adustam, sed refrigera, humecta quantum vis adustum, semper erit adustum: sic bilis ista semper erit adusta; nec quidquam beneficiis sentiet maniacus; nisi è corpore eliminetur.

Pertinacissimæ vigiliæ maniacos divexare solent; ac proindè per aliquot menses non dormisse observatum est, unde somnum conciliant, per intervalla, tam internis, quàm externis, dum curatio peragitur. Interna sunt *philonium Romanum*, *Requies Nicolai*, & cætera vulgaria officinalia somnifera; in quibus magnam curationis spem reponunt, quia *ubi somnus delirium sedat; bonum.* Cæterum aliud est morbum sedare, aliud sanare: Non quia maniacus vigilat, est maniacus, nam vigilia est mania symptomata, nec curato symptomate aliquo, morbus, qui principalis est, curatur, quia mania causa semper intacta remanet, cum multi maniaci optimè dormiant, & post somnum feraciores expurgantur. Insuper non eadem est somniferorum natura, quæ dant enim estò somnum concilient, tamen spiritus magis turbant in somno, quàm in vigiliâ, & malum curatu difficillimum reddunt; imò maniam adaugent, vel quædam maniam inducunt oretenus sumpta, ita sunt *hyoscyamus*, *solanium furiosum*, *stramonium*; & præterea opium ipsum nec ab hac labe est immune, nisi ritè corrigatur. Et sicut nemo vino, vel ebrietate, quæ etiam somnum inducunt, maniacos ad somnum deducere audet, ita quoque cum hic non solum somnus quietus, sed hinc quies spirituum requiratur; ea itaque seligenda sunt somnifera, quæ somnum inducant, & simul spiritus reddant quietos. Externa sunt *succus sedi majoris recens expressus*, capiti impositus, vel aqua solani, *papaveris*, *Lactuce*. Sed furentes spiritus intrinsicis somniferis quondòque non obediunt, quomodo extrinsecis acquiescent?

Interim dum hæc adhibent, calidam, & siccam corrigunt intemperiem julepis; & syrupis refrigerantibus, ut de succo boraginis, buglosse, pomorum redolentium, fumaria; cichorei; portulacæ; violarum. Vel conservis rosarum, violarum, boraginis &c. & his julepis, syrupis, & conservis vario modo intermixtis combustum humorem refrigerare, & humectare credunt.

Præterea omni studio cerebrum refrigerant, & humectant, quia de re derafo capiti perfusiones adhibent, quæ applicantur spongiis ex alto supra commissuram coronalem expressis, ut

℞. Fol. Lactuce, sedi majoris, solani ana m. jβ nymphae m. j. cap. papav. num. x. f. decoctio, & ex decoctione. fiat perfusio.

Vel capiti post perfusionem inunctiones admovent, ut

℞. Olei de nymphaa ℥. j. succi sedi mai: malva; lactuce ana ℥. β. ol. ros: omphacini ℥. jβ. vini opt. ℥. iij. cum modico cera, fiat linimentum.

Refrigerant cerebrum, sed atram bilem, & effratos spiritus refrigerare non possunt. Vertici medentur, & radicem non attingunt.

Caput roborant lotionibus ex herbis cephalicis. Cordi prospiciunt syr. de pomis, spec. diamargaris. frig. confect. de hyacinth. alkermes; etenim cum maniaci

vehementer irascuntur, & feroces sint, magnum æstum circa cor esse certum est, quem etiam mitigant epithematibus in formâ, vel sequenti modo:

4. *Aquar. nymph. rosarum ana ℥. iij. boraginis, acetose ana ℥. ij. fol. ros. rubr. sem. ocymi, santal. rubri cin. ana ℥. β. camphoræ gr. ij.* tepidè cordis regioni applicant. Cordialibus medicamentis cordi succurrunt, sed incalsum; nam cor in consensum trahitur, comparitur, nec exoticum hostem intra larem admissum expellunt, nec tanta vis cordialibus inest, ut ita percitos lenire possint, considerate nunc, an maniacos demulcere queant? Epithemata cordialia frustra adhibentur, nam peripheriam attingunt, & inquietum hostem intactum relinquunt.

Tandem cauteria extollunt, si fiant in nuchâ vel supra futuram coronalem, quæ aperta detineantur, quia non tantum vapores atri, & fervidi per ea foramina exturbantur, & resolvuntur, verum etiam cerebrum refrigerant, & consequenter atrabilis assata, & adusta exinanitur: sed non solum unum cauterium, vel alterum in capite juvare, verum etiam si fiat in ambobus brachiis, & cruribus mirificum adjumentum afferre credunt. Rarum *Gordonius cap. de mania* scribit exemplum cujusdam maniaci, cui cum esset capiti vulnus inflictum cum cranii fracturâ, quamdiu vulnus fuit apertum, tamdiu benè se habuit: vulnere sanato, reversa est mania. Si tantam insanos curandi vim haberent cauteria, qui ea gestant, vel ad insaniam proclives sunt, magnum pro insaniam haberent præservativum. Miramur sanè in nosocomiis, ubi tot insani aluntur, ut hinc in Incubiliu Valetudinario, cauteriis uti! Bardum Galenicorum remedium pro tanto curando malo, quia ipsi bardi, quasi humorem atrabilarium citarent, ut personaliter compareret, ad dicendam causam. quare, & eliminaretur. Dicunt atram bilem esse humorem assatum, adustum, & carbonizatum, & deinde imaginantur, quâ datâ portâ abscedere, & resolvî citra nullum capitis mortui residuum. *Ad Gordonii observationem*, seu fabellam dicimus, fides sit penes authorem, & Cæcus sit, qui huic observationi interfuit, sed dato, quod res ita se habuit, respondemus, quod vita, cujus est sanitatem, vel morbum producere, maniacus propter majorem causam occasionalem, nempe vulnus, non amplius occasionalem mania causam advertit, & tunc à mania liber est, sed tantum vulnus animadvertit, & sic non mirum, si stante vulnere curatione, à mania fuit immunis, curato demum vulnere, tunc mania causam occasionalem advertit, & mania rediit.

Nostri Curatio.

Peragratâ Galenistarum curatione, in quâ nihil boni, nisi medicamenta, quæ vetustatem sapiunt, comperimus: nostram depromamus, necesse est, & primò sex res non-naturales attingemus, ut curationem ex omni parte absolvamus.

Aër itaque debet esse temperatus ad frigidum, & humidum vergens. Vitetur nimis calidus, & nimis frigidus, nam in his constitutionibus mania fieri solent.

Cibus est eligendus, qui humectet, ac refrigeret, ac facilioris coctionis, ut sunt juscula caponum, perdicum, gallinarum, & pullorum, herbis refrigerantibus, & humectantibus infarctorum. Multum ob sunt alimenta flatuosa, & calidiora, ut aromata, dulcia, acuta, sinapi, & id genus alia, quia calidos generant succos, & spiritus animales accendunt. Carnes porcinæ, anserinæ, & fumo induratae valde nocent. Cave, ne maniacos inedia exerceas, quia estò aliqui dicant: quod sicut feræ cibi subtractione cicurantur, ita maniacos inedia mansuescere, &

sapere, tamen hoc falsissimum comperimus, cum etiam feris oppositum eveniat, ut cibo privatae magis furiant.

Potus sit refrigerans, ut aqua hordei. decoctum anagallidis. Vinum, vini spiritus, & cordialia calida angue, & cane rabido pejus vitentur, nam esset igni ignem addere, & vinum furiosos, vel stupidos facit. Verum assuetis si concedendum, detur tenue, & diluatur, ac temperetur aquâ violarum, rosarum, nymphæ, vel decocto anagallidis, vel santalorum, quâ in re consuetudini aliquid dandum. Qui vino sunt assueti, minus eo læduntur, cum moderatè sumptum, & dilutum lædere nesciat, & lætificet cor hominis. Ab omni potu, qui mel, vel saccharum recipit, abstineat æger.

Motus sit moderatus, nam nimius corporis motus magis calefit, mentemque plurimum agitat. *Plato lib. xi. de legibus* legem sancivit, ne maniaci per urbes ambulare permitterentur, quæ lex etiam medicis servanda est, ne scilicet maniacos ambulare concedant, vel ligati ducantur, vel ambulent soluti cum illis, qui super eos dominium exercent.

Quies quantum fieri potest imperanda; hæc enim corpora torpida, humida, & frigida reddit, quæ maximè ad curationem faciunt. Studiosè itaque procurandum est, ne ægri soli relinquantur, vel inter ignotos, vel quos odio prosequuntur. Si nimis furiosi sint, vinculis coercantur, & omnia circa eos ita comparentur, ut delectentur potius, quam offendantur, verum picturæ, & rerum imagines auferantur. Magnâ adstantium prudentiâ opus est, ut interdum moneantur, increpentur, vel ipsis assentiantur, ne ipsorum delirium confirmet. Suavis musica maniacos sapissimè demulcet, ut exemplum Saulis Israëlitarum regis testatur. Caveat sibi medicus, ne maniacis nimium credat & aliquid damni patiat, cum sæpè odium erga medicum blandis verbis occultent maniaci.

Somnus omnibus maniacis consueto tempore diuturnior necessarius est, quia de re omni industriâ, & arte conciliandus est, tum internis, cum externis; quamdiu enim insanus dormit, tamdiu sapit, unde medici ad somnum inducendum etiam lectos molliissimos, & pensiles excogitarunt.

Vigiliae productæ maximè nocent, & inter causas procatareæ mania recensentur, ea propter ad somnum tanquam ad unicam vigiliarum medellam confugiendum est.

Excernenda excernantur & retinenda retineantur, itaque si alvus situm non deponat onus, optimum est eam ad excretionem sollicitare, & hoc non ita facile clysteribus peragi potest, ac proinde quotidianis cibis immiscere oportet modò mannam, modò fennam, modò polypodium, ita ut decepti furiosi hac dexteritate alvum laxam servant. Mensium, vel hæmorrhoidum purgationes suppressæ omni operâ, & studio cieantur. Fissulæ, & ulcera antiqua occlusa aperiantur, ut novus concilietur fluxus.

Animi passiones sint benignæ, & maniacus in tranquillitate, & amicorum sodalitis detineatur; prohibeatur verò ignotorum admissio, & eorum, in quos aliquandò æger odia exercuit, vel exercet. Conferunt historiarum, & fabularum jucundæ narrationes, ac musici concentus, quia sic furentes spiritus demulcentur, & mens à perturbationibus abstrahitur. Sint procul malignæ animi passiones, ut mæsticia, metus, pudor, studium, ira, anxietas, avaritia, angustia, exclamatio, furor, impetus, contentio, odium, rixa, invidia, desiderium effrenatum, amor, displacencia, audacia, temeritas, incontinentia, importunitas, iniquitas, ambitio, diffidentia, desperatio, & id genus alia animi perturbationes, quæ omnia sanguinem, & spiritus ani-

males

males valdè commovere, accendere, & animam in furorem adigere solent. Non defuerunt, qui putârunt, optimum remedium esse maniacis amorem suscitare: Verùm hoc remedii genus non solum difficillimum est in mente captis sed etiam perniciosum, si quidem *Aristoteles circa initium 7. Eth.* inquit: *Ira, & cupiditas Venerea homines furiosos reddere.*

Præmissâ diæticâ parte, ad pharmaceuticam pro mania sanatione properemus operæ præteritum est, ac secundum nostram indicationem à causis desumptam, primò acorem sulphureum volatilem, exaltatum eliminamus; secundò sanguinis motum ad naturalem fermentationem reducimus; tertio accensos, & furentes spiritus animales coercemus, pro quo scopo acorem volatilem exaltatum; & alia fermenta sylvestria, & realgarina in primis viis hospitantia eliminamus, quibus sublatis, sanguis expiatur, & ad suum naturalem circuitum redigitur, ac furentes spiritus animales ad placidam redeunt tranquillitatem, & unâ fideiâ non tantum duos, sed tres dealbamus parietes.

Pro his abigendis scoriis nulla alia proportionata inveniri possunt medicamenta, quam quæ emetica ex antimonio parata, quod velint, nolint, & illa crepent Galenistis in maniâ maximopere ab ipsis commendatur. Totus itaque curationis cardo emeticis antimoniatibus subternitur, & primò ex antimonio ea recensemus, ita est *Tartarus Emeticus*, *Aqua benedicta Rulandi*, *sapa vomitoria*, *Crocus metallorum*, *flores antimonii*, *vitrum antimonii*, *hyacinthinum*, *Mercurius vitæ*, nostrum *Hippocras emeticum*, & id genus alia, & si antimonialia non sufficiunt, infusum in vino, vel alio liquore rasuræ unguium humanorum est etiam validum, & omnia vomitoria antimonialia superat. Ex mercurio multum prodest *Furpetum minerale*. In delicatioribus *Vitriolum album*, vel *aqua Esculapii* exhiberi potest: verum aliquot interjectis diebus emetica reiteramus, & vacuis diebus per aliquot dies anagallidis flore purpureo decoctum capiat æger. fortiora, & validiora purgantia regulariter improbamus, quia sanguinis, & spirituum animalium motum nimis augment, eosque cerebri poris profundius ingerunt.

Præscripsimus emetica ex antimonio parata pro mania sanatione, sed prima sedes helleboro nigro debebatur; hic namque ad insaniam præstantissimum est alexipharmacum, & omnibus purgantibus præferimus, unde dicitur, *indiget helleboro, quia insanus est*, vel caput helleboro dignum, id est insanum, quod corrigendum per helleborum capiti dicatum. In maniâ decantatissimus est *helleborus niger*, quia potenter evacuat omnes acores volatiles, exaltatos, ac scorias sylvestres, & realgarinas, ac omne id alienum, & exoticum, quod sanguini est permixtum. Dicitur secundus Rex medicamentum purgantium, sicut colocynthis primus vocatur, & succos mentem turbantes eliminat, unde acuit ingenium, memoriam facundat, spiritus roborat, & homines hilares reddit, præsumi solitus à *Carneade philosopho*, cum dilputaturus esset. Dicitur *fuga Demonum*, quia humores mentem confundentes exturbat, in quibus dicitur esse nidus diaboli, & refert *Freitag.* exemplum cujusdam curati per helleborum, qui quasi diabolo fuit obsessus, se coactum esse, inquiens, ut exeat, quoniam nidus suus sit destructus. Inquiunt Galenistæ diaboli nidum, seu domicilium, esse humorem atrabilarium; sed de his ineptiis, & anilibus fabellis diffusè egimus in nostrâ *Trutinâ Chirurgico-physicâ libro 2. De Vulneribus ex morsu canis rabidi, cap. 30.* Nonnulli reformidant hellebori usum, quia convulsiones inducit lethales, ut *aph. 1. sect. 5. Convulsio ex helleboro lethalis.* Verum hîc loquitur de helleboro

albo tantum Hip. usitato, non verò de nigro: sed prostant exempla de helleboro nigro. Refert *Hildanus*, quod quidam Princeps per extractum hellebori nigri pro purgante fuerit interfectus, & mulier cum extracto hellebori nigri purgata, intra sex horas sit mortua. Verumenimverò id, quod refert Hildanus provenit à malâ præparatione, correctione, & indebitâ fermentatione, nam ex eo ipso quod est purgans, non caret malignitate, ac proinde helleborus niger per fermentationem alterari, malignitas, & venenum laxativum demi debet, & sic fit magnum remedium, non tantum in maniâ, sed in quampluribus morbis, aliter est tanquam culter in manu furiosi.

Veteres nostri *helleboro albo* usi fuerunt, quo successu nescimus, forsitan illis melior præparandi, & propinandi modus innotuit, verum nunc recessit ab aulâ medicorum, quia vehementissimum remedium est, quod sæpius tragica solet excitare symptomata, validissimè namque per superiora, & inferiora evacuat, & quidem nos *Geigerus in Tr. microcosmo hypochondriaco cap. 23.* terret, qui refert quendam maniacum ex hellebori albi decocti usu convulsam interisse. Et *Kircher. in Musur. cap. 23.* scribit maniacum convulsam ex haustu decocti hellebori albi. De helleboro albo inquit *Hip. Convulsio ex helleboro, lethalis.* *Matthiolus* refert helleborum album inter præsentanea venena, hoc enim illitæ sagittæ in continenti feras enecant, ac proinde præscribendus est ex remediorum inrerorum censu, & interserviat tantum pro sternutatorio, & scabiei remedio.

Veniat tantum in usum *hellebori nigri radix*, quem alio nomine *Melampodium* appellant, à Melampo Amythaonis filio, qui relictâ agrorum culturâ, vino helleborato Eleam, & Celenen Præti Argivorum Regis filias bacchantes, quæ se boves existimabant, liberâsse traditur, ut canit *Ovidius lib. 15. Metamorphoseos.*

Amythaone natus

*Prætidæ attonitas post quam per gramen, & herbas
Eripuit furis: purgamina mentis in illas
Misit aquas, odiumque meri per transit undas.*

Est itaque helleboris verum, propriumque alexipharmacum pro mania curatione, & omnia medicamenta ex eo elicit maniam, melancholiam, cæterosque morbos, quos ex humore melancholico oriri imaginantur vulgares, curant. Ceterum accuratâ opus est lustratione, & inspectione in radicem hellebori nigri emptione, radices Aconiti, quod est summum deleterium, pro hellebori radicibus (cum hæ duæ radices, quoad externam formam, si folia de radica, vix à se invicem dignosci queant) emendo apprehendas. Multa sunt medicamenta, & ex helleboro, ut *aqua destillata*, *vinum helleborarum*, *decoctum*, *extractum*, *oximel helleboratum*, *syrupus de helleboro* &c. *Aqua destillata*, quæ est egestium purgans, ita fit:

4. *Radic. hellebori nigri lib. j. infunde in vini lib. iv. cum seminibus feniculi, & anisi, cum corrigentibus; deinde per balneum destilla aquam, cujus dosis cochlear unum, & sufficienter purgat, quod admirationem affert, cum nulla aqua ex purgantibus destillata corpus moveat: verum sal volatile acre purgans hellebori nigri adeò est volatile, ut per alembicum promptè ascendat, & in magmate nullum sal fixum remaneat; sunt enim acriora hellebori folia, quam folia plantarum antiscorbuticarum, pipiitidis, nasturtii, cochleariæ, raphani rusticani &c. ut ex gustu patet. Fit vinum helleboratum, in quod melius adhuc infunditur, quam in spiritu vini: sic optimè infunditur radix in vino, & fit elegantissimum infusum, quod propinatur à 3. j. ad 3. ss. cui admisceri potest anisum, tanquam proprium correctivum.*

Extractum hellebori nigri ita paratur:

℞. Radic. hellebori nigri mundat. lib. ij. conquassata & coquantur cum. s. q. aqua anisorum destillata repetitis vicibus effusa, colata usque dum vires omnes sine evocata: colatura omnes post leniter in vase vitreo evaporant ad mellis, vel electuarii spissitudinem. Quo facto, ut praestantius, & subtilius efficiatur, illud denuo cum suff. quantitate spiritus Vini boni extrahatur, quousque spiritus vini affusus colore rubeo tingatur; proinde repetita etiam spiritus affusione opus est; videbis enim magnam prioris extracti partem fœculentam à spiritu vini intactam relinqui, quâ ergo abjectâ, spiritus tincti omnes in B. M. abstrahendo redigantur ad justam extracti consistentiam. Hujus extracti dosis est ℥j. ad 3 ℥j.

Syrupum ex helleboro nigro præparat Ioannes Zuvelfer. in Pharmacopœiâ Regiâ:

℞. Fol. Hellebori nigri recent. s. q. ex quibus incisis, & contusis destilletur aqua per balneum vaporosum sine additione ullâ. Hujus aqua prolecta libris duabus immerge ulterius fol. recent. hellebori nigri incisorum, & contusorum libras duas, atque iterum peractâ prius maceratione per quatrimum circiter, aquositas per balneum vaporosum penitus, penitusque ad siccitatem foliorum proleciatur. Aqua hujus destillata libris duabus sem. denuo immerge fol. recent. hellebori nigri consessor. libram unam; Macerentur per biduum circiter, post fiat colatura cum forti expressione, colatura probe clarificata, aut filtrata adde Sacch. albiss. lib. iij. ac unâ, vel alterâ ebullitione confice syrupum.

Est aded helleborus in maniâ proficiuus, ut quocumque modo propinatus, magnum afferat emolumentum; unde aliqui pomum cum helleboro conficiunt, quod fuit *Fonsæca* secretum, hic recipit pomum, imprimis dulce, cui infixit radículas hellebori nigri, & cum illis sub cineribus coxit, postmodum radículas extrahit, & propinavit pomum ita coctum maniacis, & melancholicis, quod ita purgavit, uti & aliis quibus opus fuit helleborismo. Hoc pomo utuntur exorcistæ in à dæmone obsessis, illudque propinant, & propherizant obsessum necessariò vomere debere, non obsessum minimè, & subsequito vomitu, in magnâ veneratione apud stolidum vulgus habentur. Ineptè putant Dæmones stabulati in humore atrabilario, quo expulso, unâ non cum stibulo eliminari: sed hos dæmones nunquam expulsos per helleboratum pomum observavimus. Non omnes quotquot dicuntur, sunt obsessi: alias tartarus carcer dæmonibus careret; & quod mirum isti, qui nunc dicuntur obsessi, vel sunt abjecti homines, vel fœmellæ, versuti, qui se obsessos & obsessorum speculatores simulant, & hac versutiâ honestè vivunt. Non ita facile credendum est aliquem à dæmone obsessum esse, sed nota habere debemus signa quibus obsessus à non obsesso dignoscitur. Signa autem obsessi dæmonis sunt: ignota linguâ loqui, & loquentem intelligere, distantia & occulta patefacere, vires supra ætatis, conditionis, naturam ostendere, & id genus alia, quæ cum plurima occurrunt, majora sunt indicia. Multi obsessi judicantur, sed ineptè, quia vel maniâ, vel melancholiâ, metarchiâ, vel passionibus hysteris laborant, quos cum non curare noverint vulgares, expilatis fortunis, exorcistis pro reliquis consignant.

Sed quid sit, quod maniaci, & melancholici etiam quandoque peregrinis loquuntur linguis, & futura prædicunt? Aliqui negant maniacos, & melancholicos peregrinis linguis loqui, & futura prædicere posse negant; nam cum illi variis cogitationibus agitentur, linguam variè movent, & sæpè inconcinnos edunt sermones; imperitum vulgus, cum illos non intelligat, putat eos latine, græcè aut hebraicè loqui. Cæterum multorum authorum fide dignorum adsunt historiæ, quæ rem ita se habere te-

stantur, Refert *Grænerius tract. 13. cap. 4.* se rusticum vidisse melancholicum, qui semper in novilunio carmina componebat, sed post novilunium ne verbum quidem latine proferre poterat. *Rhases* narrat quosdam melancholicos ex illiteratis literatos evasisse, & ea prædixisse, quæ eventus comp. obavit. *Erasmus Roterdamus in Encomio medic.* narrat, quendam Spoletantum idiomata locutum fuisse, quæ nunquam didicerat, recuperatâ verò valetudine, & vermibus ope medicamentorum pluribus ejectis, ea loqui amplius non potuisse. *Forestus refert lib. 10. observ. 19.* Mulierem melancholicam cantiunculas latinas, & himnos cantasse, quos nunquam didicerat. Et *ibidem in Scholio* se vidisse puerum nautæ filium, qui lapide ictus in capite, incidit in delirium melancholicum, & semper syllogismos optimos in linguâ Germanicâ confecit, quod ipse postmodum componere nesciebat, quando curatus fuit.

Hujus rei causam alii ab astris mendicant, Platonicas, & astrologicas theses meditantès, inquiunt cum Platone animam creati omnium rerum scientiâ præditam, & corpori infusam obfuscari, & oblivisci: deinde per doctrinam, vel influxum, vel per planetæ impressionem, qui nativitati tempore infusionis animæ præsidebat, omnium scientiarum recordari, ac proinde nostrum scire esse quoddam reminisci. Verum hæc Platonis opinio est damnata ab Ecclesiâ. Præter quam quod astra temperamenta immutasse possunt, non tamen suo influxu rerum notiones excitare, vel etiam idiomata peregrina imprimere. Sic hæc possent astra sanæ mentis homines sine studio, & labore ad tantam rerum notitiam pervenirent nec depravati sensus, plus conferre possunt ad recipientium astrorum influxum, quàm qui rectis callent sensibus, neque maniaci, & melancholici planè à sensibus abstracti sunt.

Alii humori melancholico id tribuunt, nam melancholici sunt ingeniosi, ac propterea in artibus, scientiis vel in administrandis Rebus publicis aut aliis rebus perficiendis melancholicos præcelluisse observatum est, & hac ratione peregrinis linguis loquendi, & futura prædicendi facultatem humori melancholico tribuunt; Verum hæc opinio improbabilis est, nam estò concedamus quosdam melancholicos ingeniosos esse, tamen ea, quæ supra hominis vires sunt, melancholia efficere non potest, ut sunt peregrinis linguis loqui, & futura prædicere; & enim etò in homine ad omnes linguas addiscendas sit aptitudo, tamen temporis progressu, auditu, imitatione, & usu discuntur. Vnde qui neminem audivit, nunquam loquitur, & ea verba proferuntur, quæ audiuntur, nam idiomata sunt ad placitum, & estò homo sit ingeniosissimus, in his, quæ ad placitum sunt, ejus ingenij alacritas nihil conferre potest, non enim linguarum peritia ab ingenij acutie dependet, sed ab auditu, usu, imitatione, & memoria. Variis linguis loqui sunt supra naturæ vires, nec ad naturam pertinet.

Quidam nullam hujus quæsitæ consentaneam rationem adinvenientes, ad dæmones confugiunt, & *Fledere si nequeunt superos Acheronta movent.* & statuunt dæmones peregrinis linguis loqui, & futura prædicere, maniacis & melancholicis suggerere, ac proinde dæmones horum affectuum esse authores, quia in his morbis dæmones se immiscet, Deo permittente. Putant isti humori atrabilario, & melancholico dæmonem se immiscere, & in hoc nidificare, ceu nidificant aves, & hujus humoris eam esse naturam, ut varia phantasmata, & deliria pariat, ferocitatem, & mœsticiam, & multa alia exciret. Dæmon talem nactus occasionem, se huic humori immiscet, & multa edit, quæ vulgus sæpè morbo adscribit, cum tamen dæmoni sint attribuenda.

da Alia nimirum vitioso humori; & alia dæmoni ascribenda sunt. A melanoholiâ, mœstitia, timor, taciturnitas; ab atra bile ferocitas, iracundia; ab utrâque delirium, & vigiliæ procedunt. Si verò in delirio multa miranda accidunt, si ægri in desperationem adigantur, sibi ipsis, & aliis noceant, si ad impia stimulentur, aut ad maledicendum Deo incitentur, ea jam à dæmone provenire credunt, etsi aliis indiciis sese is non prodant. Si verò æger jam linguis, quas nunquam didicit, loquatur, futura prædicat, eo ipso dæmon se manifestè prodit.

Optima quidem sententia, cui *Sennertus* astipulatur, sed impia, quia involvit blasphemiam contra Deum; nam illa opera, quæ Deo attributa sunt, tribuit Diabolo. Miramur sanè diabolum in humore atrabilario; & melancholico habere sedem; cum tamen sit Angelus superbus, & ejus superbia ascendit semper estò malus, non tam turpis ut dicunt, & in hoc humore tam sordido, tetro, & omnium pessimo, ceu sues volutatur in cœno, cum volutari miramur sanè! Imò in hydrophobiâ quæ est maniæ species, in qua nullus atrabilarius præsupponitur humor, per canis rabidi morsum, vulneris nempe foramen dæmonem se insinuare perturbando humorem demorsum in caninam agere rabiem affirmant, sed has nanias aniles proprio capite explosimus. Si miranda eveniant, ut in desperationem agantur, sibi vel aliis noxam inferant, si ad impia concitentur, & dæmone provenire dicunt, simplicitas stolidi est hominem maniacum ad hæc impelli à dæmone credere, cum multi à miseris, vel aliis de causis & non à dæmone in desperationem ferantur, & præcipientes se adigant, jugulent, vel laqueo se suspendant, & tamen neque insani, neque à dæmone obsessi. Nec Deus tantam permissionem dæmoni in genus humanum largitur: Unum exemplum tantum de Iob habemus, quod scimus, in veteri testamento. Si omne malum, quod humano generi accidit, à dæmone dependere, ob Dei permissionem dicere velimus, hoc totum est nostrum præjudicium. Quomodo probant hæc à dæmone fieri? Deo permitte? Cui Deus hæc? Quis ejus consiliarius fuit, vel a secretis? Multa eveniunt propter peccata adversa, & nos nostrorum malorum fabri sumus, ut dicere eum *Ovidio* possimus:

Heu patior telis vulnera facta meis.

Et nos de more dicimus: Diabolus me obcecavit & diabolum acculamus, & ipse est innocens, & respondere posset, utique mentiris, diceret. Pensitate, quantum bardi vigilias, inedia, virium robur, & intensissimi frigoris tolerantiam à dæmone, Deo permittente, fieri dicunt, quæ nos ad causas naturales retulimus. Non miramur maniacos, & melancholicos ad impia concitari, nam observamus lufiores, vel aliâ de causâ desperatos, alioqui mentis compotes, nec à dæmone obsessos non tantum impia perpetrare, sed etiam Deo maledicere. Si linguis loquuntur, quas non didicerunt, vel futura prædicant maniaci vel melancholici, non per hoc dicendum, his affectibus cæcodæmonem se immisceat: & eo ipso se manifestò prodere, nam hoc est, quod *Hippocrates* dixit: *Quid divinum in morbis.* Et hoc etiam extra morbos evenit ex Dei permissione, ut habetur *psalm.* 80. v. 6. *Testimonium in Ioseph posuit illud, cum exiret de terrâ Egypti: linguam quam non noverat, audivit.* Vel ob fidei meritum, ut in *Act. Apost.* cap. 2. *Et cœperunt loqui variis linguis. Et v. 11. Audivimus eos loquentes nostris linguis magnalia Dei. Et cap. 9. v. 6. Et cum imposuisset illis manus Paulus venit spiritus sanctus super eos, & loquebantur linguis, & prophetabant.* Futura prædicere est solius Dei, aut eorum, quibus ea revelavit, nec Deus pro futuris revelandis dæmonis, mendacij patris,

operâ utitur, sed cui vult, spirat. Sed ad maniæ curationem noster redeat sermo.

Post purgationem, ut spiritus animales à scoris accensi, & sanguinis vehemens motus ad blandum, & ordinatum redigatur motum, præstat venæsectio; refert *Platerus obs. lib.* 1. de muliere maniacâ, quæ ab empirico in unâ hebdomadâ 70. vicibus repetitâ venæ sectione fuit curata. Verum venæ sectio debet esse iterata, & magna meditatione celebrata, & non affatim, sed simul, & semel institui in morbi principio, dum vires constant & ad debitam quantitatem, aliàs exanguis moritur æger, vel inducitur hydrops, ut multa extant exempla.

Sanguinem ad naturalem fermentationem reducimus, si ea propinemus medicamenta, quæ ipsum à scoris acidis volatilibus vindicant, obtundendo, vel immutando, & nimium ejus motum inhibent, cujusmodi sunt *lapis prunella, saccharum Saturni, magisterium perlarum, nitrum antimoniatum, lapides cancrorum fluviatilium, tinctura coralliorum*, omnia medicamenta vulgò aperientia dicta, tum ex chalybe, cum ex tartaro confecta.

Ad hanc sanguinis auctam effervescentiam tollendam, prodesse possunt decocta ex lignis vulgaribus, quæ acores sensibilibus, & insensibilibus eliminant. Item conducit *serum lactis caprini, in quo ebullierit anagallis.* Appropiatissimum pro maniâ remedium celebrant nonnulli *Sanguinem arteriosum Asini* prope aures verno tempore collectum linteo mundo, & nullo usu attrito exceptum, & ita exsiccatum asservatur pro usu. Ponitur in infusione in sufficienti quantitate aquæ anagallidis, vel florum hyperici, donec aqua tingatur, fiat potus pro aliquot dosibus, præmissis reliquis, & excitato sudore, maniacos curat; quando etiam illius sanguinis pulvis ad 3 j. usurpatus, simili sudoris effectu maniâ sanat. Sanguis iste singularem habet energiam acidum illud volatile destruendi. Optimum quidem, & specificum medicamentum ab analogismo medicatum; Asinus enim est animal melancholicum, & stolidum, cujus melancholia, & stoliditas in sanguine hospitatur, & ejus sanguinem fumentes ex maniacis melancholici, & stolidi asinini redduntur, & ab uno morbo in alterum transferuntur, & ex furiosis ignavi, & hebetes evadunt. Hæc eadem analogiâ *sanguinem leporis, cuniculi*, imò similiter *hominis meticulosi* in maniâ convenire arbitramur; & ratio id persuadet, si vera est analogia, quatenus in his animalibus, dum venâ secatur, terror, metus, horror, & tremor concurrunt, & horum animalium sanguini peculiaris inditur timoris idea. Hinc *Myrcus Marci* inquit non parùm conferre in quâ dispositione animalia moriuntur, quorum partes ad usum medicum. Sic leporis, vel cuniculi sanguis (postquam à canibus in magnum adorsus est timorem) totum id in maniâ efficit, quia spirituum ferorem, & iracundiam sedat, & pacat energiâ ideæ timoris à lepote, vel cuniculo in ejusmet sanguine impressâ; est enim lepus, & cuniculus pavidissimum animal, & uterque in pavore moriens, sanguini ideam timoris cudit, dum à canibus urgebatur. Hinc quisque discat, omnium morborum sanationes potius in vitæ sedatione, quàm in causarum occasionalium educatione consistere. Sic tauri cruor potantem strangulat, quia dum occiditur suo cruori vindictæ ideam imprimit. Hæc medicamenta, quæ per solam ideam operantur, exquisita sunt in morbis, qui per ideam in vitam se influunt, sub materiæ compage, attamen nobis imponit hæc idea, & ceu fumus evanescit in auras: has itaque extravagantes ideas *Marci & Helmontio* restituimus, & per traducem Helmontianis consignamus. Optima est theoria, sed praxi non est consona, nec morbi ideales per timoris

ideam curantur. Unam tantum terroris ideam ad maniacos curandos nos nacti sumus, & ea tam necessaria est, ut sine illâ sanari non possint: hæc est terroris idea, nempe minæ terribiles, vincula arcta, verbera, & alia, quæ magnam terroris, & timoris ideam incutiunt, & timorem incutientes sunt maniacorum Dij, juxta illud: *Primus in orbe Deos posuit timor*. Et hinc maniaci citius per supplicia, & cruciatus in gurgustio, quam per medicamenta sanantur. Aliam timoris ideam pro maniae curatione, quâ plures curatos vidit, commendat *Helmontius*, & est, ut maniacus in aquam frigidam submergatur, eodem modo ac fit in hydrophobiâ, cum etiam sit maniae species: Sed toto cælo mania ab hydrophobiâ differt, ut in proprio capite videre est, factâ utriusque affectus collatione.

Spiritus impetuoso motu furientes, & sanguinem inordinate commoventes sedandi, & coercendi sunt, sic microcosmum ustulent, & primò Palladis domus exardeat, velut Phaeton curru excussus paterno macrocosmum incendio consumpsit. Hos spirituum tumultus sedant, sanguinis turgescientiam leniunt, has furias demulcent, & has faces extinguunt opiata, quæ sunt unicum in hoc affectu solatium: verum hæc in maniae principio post exhibitum emeticum, miracula patrant, attamen si diuturnior sit affectus, minus juvant. Propinanda itaque sunt in formâ liquidâ, & si maniacus dormiat, salvus est, & in principio augenda est dos, quia spiritus animales in alio occupati vix narcosis advertunt, ideoque sensim in incrementum abeant: verum cum sanguis ex productâ excandescentiâ, & longo furore spiritibus exhaustus, non exhibenda sunt opiata, quia sanguinis fermentationes prosternerent, & inde mors eveniret. Præbemus primò emulsionem somniferam n. d. & diacodium in formâ liquidâ, postmodum ad efficaciora gradum facimus opiata, quæ sunt *Tinctura anodyna Zuvelseri*, aqua somnifera n. d. laudanum opiatum etiam n. d. laudanum sine opio, theriaca Cælestis, *Nepenthes Quercetani*, *Diascordium*: verum in formâ liquidâ dissoluta cum syr. de nymphaea, papa vere albo, sy. de hyperico, tinctura hyperici, aqua anagallidis, spermatis ranarum, herbe peridis, ut

℞. Laudani opiat. gr. iij. diss. in suff. q. essentia anagallidis, & hypericonis, & cum syr. de nymphaea edulcora pro una vice. Vel

℞. Nepenth. Querc. gr. ij. diss. in oleo perlarum q. s. pro una dosi, Vel

℞. Aquæ somniferae ℥. j. tinct. hyperici Diss. m. Vel

℞. Laudani opiat. gr. ij. m. cum butyro camph. fiat pilula. j.

Multa medicamenta ex mineralibus elicitæ sunt maniae appropriata, illamque curant, nec magno morbo nisi magnum remedium convenit, & valido validius oppugnat, ita sunt quæ ex lunâ concinnantur, ut *vitriolum luna*, *tinctura lune*, *luna potabilis*, ejusque quinta essentia, quæ cerebrum prodesse fatentur Chymici. Præter lunam ex Saturno, Marte, & Iove *Petrus Iohannes Faber* misturam potentissimam ad maniam elicit, ut

℞. Ol. camphora ℥. ℞. essentia Saturni gutt. x. Martis essentia gutt. vj. Jovis essentia gutt. v. m. cum aqua communi, sed præstat cum aqua spermatis Ranarum, & singulis diebus per decem dies propina. Hoc enim medicamentum in cura maniae est potentissimum, summo per refrigerat, maniae materiam alterat, spiritus illos terrores, caput & cerebrum ascendentes refrænat, & maniae materiam specificâ virtute eliminat.

Riverius ceu specificum in illustri quadam familiâ secretum hoc dicit esse in sua praxi, ut

℞. Fol. melissa, quæ minutim incisa infundantur in

spiritus vini ℥. iv. in quo diss. margarit. præp. ℥. s. Dos est cochlearia duo, quotidie repetendo.

Non tantum in mania remedia intrinseca, verum etiam extrinseca capiti admota profunt, inter quæ camphora est egregia, & sic *Hollerius* ad maniam præcipit temporum ablutionem hoc liquore:

℞. Spiritus vini ℥. iij. in quo diss. camph. ℥. s. imponantur in nodulo opil. gr. mos. hi gr. iv.

Hoc liquore tempora illinienda, & subinde nodulum odorandum suadet ad sedandum furorem, & somnum inducendum. Sunt & alia medicamenta extrinsecè applicanda, quæ capite de phrenitide recensuimus.

Egimus de mania à causis internis orta, nunc sequitur mania, quæ à causis externis occasionalibus ut plurimum oritur, & ipsæ causæ externæ occasionales singulari virtute aded spiritus animales dererminant, ut ex iis imaginatio l. datur, & mirandæ inducantur maniae species. Inter has est *Rabidi canis morsus*, & dicitur *Rabies*, live *Hydrophobia*, de quâ egimus in nostra *Trutina Chirurgico-physicâ*. De *Vulneribus* Cap. 30. De *Vulnere ex morsu canis rabidi*. Item *Philtrum*, *Amor insanus*, qui sunt maniae species. Et *Chorca Sancti Vini*, seu *Tarantissimus*, idest *Tarantula Venenum*. Huc etiam spectat Furor uterinus, qui etiam est maniae species. De *Tarantula* tripudio agimus post caput de melancholiâ hypochondriacâ, & de furore uterino agemus de morbis Mulierum, hic tantum laconicè describimus.

C A P U T XIV.

De Philtro.

Piltrum est poculum amatorium, & ab affectu, & formâ exhibendi nomen traxit, cum hoc tale in liquidis, & potulentis facilius propinari possit. Describi solet, quod sit pharmacum ad amorem conciliandum exhiberi solitum, estò ab aliquibus maleferiatis etiam quadam actiones, ceremoniæ magicæ in eundem finem institui solent, ut ex *Virgilij Pharmacutria* apparet. Est obstinatissima dementiæ species per totum vitæ cursum aequali furore eum, in quo radices fixit, percians. Originem trahit à maleferiatis, & impudicis utriusque sexus maligiis, qui ad exfatiandam suam luxuriam alias sibi complacitus personas seducere, & in sui amorem illicere conantur, & eius rei gratiâ veneficas vetulas, aliaque ejusdem farinae propudia donarijs oblinita in contilium vocant, ut sua promant experimenta ad dictas personas irretiendas, quæ edocent, quo pacto hoc, vel illud clanculum cito, vel potui sit immiscendum, & furtivâ cælatione in desiderati hominis buccam compromovendum. Quod interdum, ut communis fert rumor, in tantum ex eorum voto succedit, & per ejusmodi media illicita vel venustis, vel opulentis conjugibus potiantur: sed malis plerumque avibus, terminante amore coacto vesano in implacabile, perpetuumque odium, lites, rixas, non raro tamen malum sortiuntur finem hæc artes, aded ut procurati amoris loco omnem eis rationem suffurantur, quibus parantur. Per philtrum hic intelligimus clandestinas mitiones rerum certarum magicarum ex herbis, radicibus, vel aliis superstitiose, vel veneficè apparatus, & in ferculis vel poculis, quibus passi non quidem lethaliter intoxicantur, attamen veneficâ qualitate procul dubio præcellunt, & hominis rationem prorsus invertunt, & mentem per totum vitæ curriculum in perpetuam maniam ecstaticam rapiunt.

Certum est philtra amorem conciliare posse, verum quia amor est unionis affectus, quaerimus, an philtra talem unionis affectum conciliare possunt? Et qui-

quidem philtro, ut conciliant amorem, exhibentur: Verum ambigimus, an is, qui amantem non redamat, philtro cogi possit, ut repugnans, & invitus etiam amantem redamet? Neque amor est semper mutuus, sed sæpe amatus se amari nescit, & aliquis licet se amari sciat, amantem tamen non redamat, ut exemplum in Didone, & Aeneâ habemus. Notitia rei præcedere debet amorem, & quidem sub pulchræ rei specie, hinc ignoti nullum est desiderium: at ij, quibus philtro propinantur, sæpe nullo modo cognitum habent se amari, neque ejus à quo amantur notitiam habent, multo minùs ut pulchrum cognoscant, nullo itaque modo in amorem philtro protrahi possunt, quæ notitiam illam conciliare non valent: oculus proinde amoris fundamenta jacet, &

Oculi sunt in amore duces.

ex aspectu amor nascitur, nec ignotum amari potest, & tanquam prodigij loco *Juvenalis Satyra 4. de amante refert,*

Qui nunquam visa flagrabat amore puella.

Imò licet is, à quo amoris conciliandi gratiâ philtro propinantur, notus sit, tamen si idem sit exosus, nec placeat, philtro pro odio amorem inducere non possunt, cum talia pharmaca in corpus, non verò in animam agant.

Verumenimverò vera philtro talis conditionis sunt, ut ijs verus amor, & naturalis quædam inclinatio unius personæ in alteram excitetur, & id medio quodam naturali interposito tanquam magnis transplantatio perficitur, ut exinde mutuus sequatur affectus. Quæstio hîc primò exagitanda esset, An dentur talia philtro, quæ in determinatâ personâ amorem excitare, & conciliare valeant? Hoc quidem communiter contra experientiam negant: sed notum est philtro legitimè facta, usurpata omninò hanc vim obtinere. De cane notum est, quòd si quis recipiat panis frustum, & sub axillis applicet, ut insensibili transpiratione, & sudore benè imprægnetur, & postmodum cani propinetur, tunc canis talem hominem nunquam deserit. *Hartmanus* passerem habuit, cui similiter tale philtro propinavit proprium ex medio vegetabili, qui passer eum nunquam deseruit, sed in museo semper adstitit: visitans ægros, cum eodem volavit, & nunquam eum deseruit. Notum est *Helmontij* exemplum, quòd refert de *magnetica vulnerum curatione*, quòd nempe recepit herbam, quam ad tempus detinuerit in manu, & postmodum pedem cujusdam catuli ad tempus detinuit in manu istâ, unde factum fuit postmodum ut catulus eum secutus fuerit, relicto antiquo hero. Sic sunt duæ plantæ ubique obviæ, quæ si in manu detineantur, quæcunque ex illis sit, ut benè intepescant (nam hoc est conditio sine qua non) & hinc manus, abjectâ herbâ, porrigatur virgini, ita ut & illius manus probè detineatur, similiter incalescat, hinc amor mutuus conciliatur certus, non tamen diù durans, sed tantum per quatuor, aut quinque dies. His, & similibus exemplis certis, nullus ambigendi locus superest, quin fieri possit certa amoris conciliatio. Confirmant hoc ipsum similia exempla in naturâ obvia, sympathiarum mutuarum inter quædam animalia, imprimis quantum valeant curæ magneticæ in morbis, ita ut certo experimento morbus ex uno animali, in alterum transferri possit, ita tamen ut morbus curetur, altero affecto. Solum in Ictero fiunt placentæ ex urinâ ægri cum farinâ, quæ placentæ propinantur cani, vel feli, & exinde sanabitur icterus, quòd verissimum est. Nihil dicimus de Atrophîæ per ovum curatione. De Podagræ per transplantationem in quercum &c. curatione. Hæc, & similia omnia innuunt correspondentiam totius cum partibus à toto secretis. Quin & nota est Symphatia inter consanguineos: dum frater in Germaniâ corripitur variolis, similiter & alter

frater, qui in Galliâ est, corripitur iisdem: aut si Gemelli unus Lipsiæ, alter Wittebergæ simul eodem tempore variolis corripitur. Aliud exemplum de puellâ recenset *Borellus Cent. 2. obs. 47.* quæ nimis torturis, & artuum lincinationibus torquebatur, tunc temporis, cum ejusdem pater in loco satis dissito rotâ frangeretur. Simile exemplum habet de muliere, quæ sensit dolorem exquisitum in fronte, cujus maritus sclopeto in capite vulnus accepit. Sic simile recenset exemplum *Bartholinus Cent. 6. obs.* de marito toties, & cruciatus, & intestinorum tormina perferente, quoties uxor est in partûs labore. Hæc, & similia exempla satis confirmant dari vera philtro, & determinata.

Signa.

Nulla certa signa dantur, quibus vera philtro à falsis cognoscantur, non enim statim nocumenta inferunt, ac proinde varia exhibent signa. Hoc unum notamus, quòd omnes circumstantiæ morbum antecedentes rectè considerandæ sunt: subindè etiam ægri mox post assumptionem cujusdam vel esculentæ, vel potulentæ materiæ malè se habent, quando & ipsi interdum suspicionem habent a tali, vel tali personâ, in cujus domo versantur, propinatum fuisse philtro, in specie tamen de stomachi habitu pessimo, & hinc postmodum de mentis perturbatione tales conqueruntur ægri, amore insaniunt, & tandem in furorem conjiciuntur.

Causa.

Quomodo operentur vera philtro, *Helemontius* citato loco dicit, quòd philtro requirunt mumialem confermentationem, ut ad certum objectum trahatur dilectio. Reddit ita rationem, quare contactu herbæ, ejusque benè tepentis in brutum, vel in hominem fiat amoris transplantatio, quia dicit, calor prius herbam calefaciens, calor inquam, non solitarius, sed effluvio quodam spirituum naturalium concitatus, herbam ad se determinat, individuatque sibi, & assumpto hoc fermento per magnetismum alterius spiritum trahit, & in amorem subigit. In his est nervus omnis actionis transplantatoriæ, & curationis magneticæ, & etiam in his consistit fundamentum philtro genuinum. Dicit fieri debere per confermentationem Mumia: per mumiam prius intelligitur spiritus insitus, idque imprimis in cadaveribus, in quibus insui evanescere spiritus, secundariò tamen etiam in viventibus influus mumia spiritualis nomine subindè venit, & hic ipse sufficiens est pro tali transplantatione instituendâ, modò medio quodam tertio v. gr. planta quadam spiritus iste mumialis ex uno subjecto haustus, & certo modo determinatus, conferatur in alterum subjectum, cujus spiritui mumiali tam influo, quam insito arctè nubat, eique se conjungat, ex qua conjunctione postmodum inter hæc duo subjecta mutua conciliatur magnetismo mumiali in distans mutuo agente. Ex hoc fonte curationes magneticæ, & similia naturæ mirabilia sunt derivanda, & deducenda.

Philtro falsa (nam huc usque de veris loquuti fuimus, & naturalibus) à vetulis, & mulieribus, aut etiam prostibulis subindè propinantur, sed vel ipsa sunt præternaturalia, aut magica, aut si non sunt magica, saltem verorum philtro virtute carent & ordinariò ferè ex earum sanguine menstruo; adjecto sanguine leporino tanquam animali fecundo, & salaci componuntur. Alij ex parte umbilici decidui amorem conciliare intendunt. Sunt, qui ea componunt ex excrementis, aut animalibus, quæ putredo genuit; aut seminis humani beneficio philtro magnetica, seu amorem conciliare volunt: vel quale est illud, quòd ex eo, & utero catulæ ardentis in veni-rem fit, tamen tamen catulus præsens, diuque coram il-

illa detentus, ad eam non admittitur, tunc enim quasi rabida furit. Alij testiculis animalium salacium, sudore certi hominis irrigatis, homines in amorem cogere volunt. Hæc quidem non negamus Venereis stimulos, & Venereos affectus interdum à talibus pharmacis induci posse, non tamen is appetitus ad certam, & peculiarem, quæ hîc præsupponitur, personam determinatur, sed promiscuè in obviam quamque. Verumenimverò quia hæc philtrea non propinantur nisi personis, quibus aliquâ præcedit species ex visu, colloquijs, & consuetudine concepta sub pulchri imaginatione, estò objectum sit turpe; amor enim vulgò cæcus dicitur, & qui amat ranam putat esse Dianam, ideòque talibus propinata philtrea magnam vim habent sibi prædeterminatam personam determinandi. Sed hæc omnia, & similia philtrea sunt ludicra, & falsa, ut & magica, & præternaturalia, nam cupidi amoris loco sæpius in insaniam, & dementias eos qui acceperunt, cogunt. Sunt & alia philtrea, quæ non eduntur, vel bibuntur, & plerumque à mortuorum vestibus, candelis, mensuris, acubus, generaliter eorum, quæ funerum gratiâ parantur, sumpta, & eorum, quæ conscientia causâ sub silentio involvere necesse est. Sed de philtreorum falsorum, præternaturalium, & magicorum causis, & circumstantiis plura proferre nostræ rationis non est, nec fieri posse putamus, nisi à veneficii gnaro quod tamen nullus vir pius, & honestus addiscere desiderabit. Verum vera philtrea, cum honestatis, & amoris gratiâ, tantum instituuntur; nullo modo impedienda, imò facienda esse arbitramur.

Vnum tantum de sanguine menstruo, quem uxores, & meretrices pro philtro usurpant, sed falso, notamus, quod sit perniciosus, præus, & mortifer, nihilque magis tritum, quàm illius virulentiam decantare, non quia copiosus, sed quia veneficus. Canes si quidem in rabiem incurrunt ab ipso deglutito menstruo, nonne edunt sanguinem canes? sed nunquam inficiuntur: tunc igitur inficiuntur, non fieret à sanguine, quia copioso, sed quia infenso. Menstruosa mulier suo intuitu speculum maculat, isto enim tempore venenosa est, & basilisci oculos habet ex venenosi sanguinis menstrui causâ. In *levitico* prohibitum est ad mulierem accedere menstruantem. Vinum mutatur, lac acescit, ferrum rubiginem contrahit, terra, ut ab aceto fortissimo, abraditur, arbores, frutices, olera radicibus exsiccantur, sterilescunt tactæ fruges, moriuntur insita, hortorum germina, & arborum fructus, quibus insident, exuruntur. Detestamur itaque enormem abusum, & maledictum ritum diabolicarum uxorum, & meretricum, quæ à diabolo, humani generis hoste, persuasæ menstruum suum maritis, & amatis præbent, philtrem ad amorem conciliandum præbere putantes, quod tamen diabolicum, & flagitiosum mendacium est. Illud menstruum totum venenum est, & præcipuè fœminarum biliosarum; & sterilem perniciosius est, & ad insaniam fumentes redigit, aliarum verò fœminarum melancholiam asininam producit, quam in multis maritis observavimus.

Prognosis.

Philtrea vera nullam inferunt noxam, cum amor per talia philtrea inducatur castus, sincerus, & sociabilis, quia per licita media conciliatur; Philtrea verò falsa, quia amorem gignunt spurcum per media præternaturalia inter marem, & fœminam, nec intra honestatis limites coercetur, semper malus est, & periculosa ac crudelia infert symptomata, imò pro amore insaniam, & furorem inducit, de quo *Ovidius lib. 2. de Arte amandi cecinit*:

Nec data profuerint pallentia philtrea puellis.

Philtrea nocent animis; vimque furoris habent.

Inducunt philtrea furiosam mania speciem, sed maxime diurnam, & ad mortem usque comitantem, & hac de causâ prisca Romani peculiare leges sub pœnâ capitis contra exhibentes alijs pocula amatoria constituerunt. Refert *Plutarchus de Lucullo* Imperatore, quod hausto poculo amatorio in furem incidit, quo tandem misere periit. *Lucretius* poeta celeberrimus cæcum expertus fuit furem, huic uxor Lucilla nimis credula, dum conjugem fure poëtico abstractum extraneo amore detentum temere suspicatur (non enim cognoscebat uxorem), suum menstruum propinat, quo ductus in rabiem, sibi ipsi tandem manus violentas intulit. *Sennertus* dicit: Notusque hic Wittebergæ fuit ante paucos annos quidam calceolarius, qui philtro accepto, multos annos insanus vixit, & tandem in claustro insanus mortuus est.

Curatio.

Diætetica hujus affectus curatio eadem usurpanda est, quam in mania recensuimus, cum philtrem sit mania species; quoad pharmaceuticam verò medicus ante omnia in causam materiale inveniendâ studeat, quæ usurpata fuit in philtro, & statim ipsi occurrendum, ne venenum, in quod philtrea degenerant, cor petat, & genitalia inficiat, hominem in furem agat, & tandem jugulet. Considerandum igitur, an amor inductus sit solum per media præternaturalia, aut magica illicita, seu signum magicum; an verò sanguine menstruo, aut semine, aut urinâ, aut sudore, aut alvi excrementis, aut similibus amor conciliatus fuerit. Si de priori in suspicionem veniat, adhibentur remedia contra incantationem directa, aut morbis appropiata à veneficiis inductis. Sin verò de posteriori suspicio habeatur, tunc in furem ex philtre necessaria sunt vomitoria, ut sunt *aqua benedicta*, *mercurius vita tam in substantia quàm infusus*, *crocus metallorum*, *Hippocras emeticum*, *tartarus emeticus*, *tinctura antimonii*, *electuarium viri antimonii Crollii*, *aurum vita*, & similia, quibus semper specifica contra philtrea admiscenda sunt, vel alexipharmaca, ut *lapis bezoar*, *tinctura lazuli*, *tinctura bezoartica* &c. *oleum sambuci ex arillis* à 3. j. ad 3. j. s. tanquam appropriatum vomitorium contra philtrea commendatur. Egro quidam radicem asari contusam exhibuit, quâ sumptâ, multum evomit, & ita pristinae sanitati restitutus fuit, unde radix hæc philtro appropriata est.

A sumpto vomitorio, statim provocandus est sudor cum aquâ cardui benedicti, bardana, angelica, vel aquâ *Antisporidica theriacali*, spiritus tartari, terrâ sigillatâ diaphoretico in acutis, vel

℞. Theriaca 3. j. s. pulv. vipera 3. j. aqua card. sancti 3. j. m. Vel

sequentibus proritandus est sudor, sed æger stragulis optimè tegatur.

℞. Aquar. bardana, cardui bened. ana 3. j. terra sigill. Strigensis 3. j. matris perlar. præp. succin. alb. præp. ana 3. s. lapid. bezoar gr. v. mistura simpl. 3. s. aqua theriacalis 3. ij. syr. acetosatis citri 3. s. m. pro uno haustu. Vel

℞. Aqua galega, card. bened. ana 3. j. aqua. theriacalis P. Salii 3. ij. mithridatii 3. j. stibii diaph. gr. xii. salis volat. card. Maria gr. vj. tinctura hyperici 3. j. syr. de card. sancto 3. j. m. pro haustu.

qui per aliquot dies manè jejuno stomacho reiterandus, donec largus succedat sudor, & aliquod juvamen sentiat æger, sed continuandus est haustus, & sudor, quousque pristinae reducatur sanitati.

Præmissis universalibus, & sudoriferis, si quid de veneno à philtro introducto remanserit, ad appropriata de-

deve-

devenimus; ita sunt omnia medicamenta ex secundina parata, ut pulvis secundinae, ut

4. *Secundinam recentem, segrega venam umbilicalem, & cuticulam exteriorem, exsicca in clibano, ut pulverisari possit.* Hujus pulveris patienti exhibe 3. j. 8. *cum extracti theriacalis, vel diaphoretici in acutis 3. j. cum cochleari uno, aut altero succi. vel aquae Nasturtii, qui contra philtro ceu conveniens est vehiculum.* Hic secundinae pulvis felici cum successu contra philtro propinari solet, sed observetur, quod ultra annum non durat, sed copiosissimos generat vermiculos, ac singulis annis renovari debet. Item spiritus secundinae paratur per fermentationem, & diu durat. Summopere commendatur spiritus theriacalis, extractum theriacale, item hypericum, anagallis, & omnia ex hoc parata *Bacca herbae paridis pulverisata ad 3. j. commendantur, ut etiam corallia, & ex his parata unctura.* Sic etiam calculus microscopus pulverisatus, in aqua Nasturtii plurimum confert. *Præterius hederae corymbos, albicantes per octo dies ex vino, vel decocto cicerum exhibitos ad 3. j. ad sidera extollit.*

Præmissis etiam universalibus, aliqui sequens electuarium felici cum successu per aliquot dies exhibent.

4. *Succi melissae hyperici ana 3. ij. rad. vincetox. 3. B. magnetis bon. qui ferrum trahat 3. ij. mell. despumati q. s. f. electuarium.*

Dosis à 3. j. ad 3. j. 8. jejuno stomacho aliquoties, donec remitcat malum. Potest etiam à meridie quotidie exhiberi aliquid de coralliorum tinctura à guttis vj. ad x. Vel haustus de emulsione cannabina sequens propinari potest:

4. *Sem. cannabis 3. j. vini alb. generosi 3. ix. f. contundendo emulsio, cui adde præp. 3. B. pulv. sem. hyperici 3. j. lapid. chrisolith. 3. B. bezoar gr. iij. m. pro tribus dosibus.*

Si philtro sit factum ex sanguine menstruo cum sanguine leporino, remedium sunt margaritæ præparatae, ut notum est ex Borello Cent. 1. obs. 163. Verum si philtro fuerit tantum ex sanguine menstruo muliebri, singulare, & expertum à nobis remedium sunt trochisci de myrrha in succo nasturtii aquatici exhibiri, ut

4. *Succ. nasturtii aquatici 3. B. trochis. de myrrh. 3. j. m. pro uno haustu, quousque in omnis philtro minera exhausta fuerit, propinari debet.* Relationem ab Ettmullero adductam adducemus, inquit: *Vnum adhuc referam mihi à quodam fide digno narratum. Vir quidam loco philtro aliquid de sanguine menstruo accepit inscius, unde fit, ut triduo spatium mirum quantum totum corpus intumescat, omnesque partes inflentur mirabiliter: pro curâ propinantur illi pulvis cardui benedicti, & theriacæ ana in aqua cardui benedicti. Umbilico verò apponitur dimidium panis recentis, seu recenter ex furno extracti, & impleti similiter theriacâ, & pulvere cardui benedicti, sicque provocatur sudor: Unde tumor cessat, & remoto pane dimidio, livido: & subcæruleo sequitur levis Diarrhœa, à qua ipsa tandem ager fuit perfecte curatus.*

C A P U T. X V.

De Melancholiâ.

MAniam; à reliquis deliriorum melancholicorum speciebus in radice non differre dicimus, cum hi duo affectus penes gradus tantummodò diffideant; sæpe sæpius melancholicos fieri, qui antea fuerant maniaci, & maniacos fieri melancholicos observamus, ac proinde unus alteri, & alter uni succedit morbo.

Est itaque Melancholia delirium sine febre cum timore, & mœstitiâ. Distinguitur à phrenitide per febris carentiam; quod intelligitur per se, cum ex accidenti quodlibet febris genus melancholiâ correptis copulari possit, sed non est de melancholiâ essentia, ut est essentialis in phrenitide febris. Per timo-

rem, & mœstitiâ, à mania secernitur, quæ cum furore, & audaciâ conjuncta est. Cæterum hæc differentia minimi est momenti, nec propria, cum non habeat distinctam, & differentem formam, à qua solâ desumitur vera differentia: si distinguantur ergò mania, & melancholia, est tantum secundum magis, & minus, cum causa sit eadem, sed fortior in unâ, quam in alterâ.

Perperam hic morbus melancholia vocatur; nam melancholia apud humoristas est unus ex quatuor humoribus, & hoc nomen; melancholia, apud omnes practicos invaluit, quia à melancholico humore falso derivari putant, namque affectus hic homines reddit melancholicos i. mœtos: hoc itaque nomen antiquitatem sapit, & apud recentiores eandem retinet nomenclaturam; quantum potest antiquatum præjudicium! Verum non semper cum mœrore, & tristitiâ est conjuncta, ut vulgò falso volunt; nam etiam dantur deliria ridicula, & hæc affectu laborantes multi nimia hilaritate, & letitiâ perfunduntur: alij namque continuo ridet, alij lacrymantur, alij cantant, alij se ditissimos, alij vates, alij Reges, & Monarchas esse imaginantur.

In melancholiâ, sicut in aliis deliriis, phantasia, & ratiocinatio læditur, sed præ omnibus phantasia afficitur; ratiocinatio verò non semper multum, neque in omnibus. In melancholiâ in uno subiecto est error, constante judicio in reliquis; plerumque enim cogitatio, & meditatio est intense defixa, & tantum uni hæret subiecto, & circa illud solummodò aberrat, quod verum esse credunt, & in reliquis judicium constat, & phantasiæ depravatæ circa illud tantum assentiuntur; de reliquis prudenter, & sapienter ratiocinantur. Solent quandoque deliria melancholica ita feriare, ut recta ratio restituta videatur, attamen vel sub insignioribus tempestatum mutationibus, vel ex lunæ motibus, (dicuntur hoc morbo correpti vulgò lunatici) vel etiam, idque sæpissime ex gravioribus animi pathematibus recurrunt, & recidunt. Sunt melancholici in uno subiecto defixi, in quo errant, & verum esse credunt, & non tantum de reliquis, verum etiam de illo subiecto, in quo errant, appositè, prudenter, & sapienter ratiocinantur. Ita habemus ex Huardi Scrutinii ingeniorum cap. 4. Puer nobilis Satrapæ cujusdam in Hispaniâ pedissequus, sanus, ingenij stupidi, & pauci intellectus, postquam in melancholiam incidisset, tam aptè, tam prudenter ad interrogata respondit, tamque acutas, & ingeniosas edidit regulas de administrando Regno, cujus ipse se dominum esse imaginabatur, ut prodigij instar videndi, audiendique ejus causâ complures confluerent. Ille ipse, cui serviebat, herus raro à lecto discedebat, Dum rogans ne mentis ipsi restitueret medicus sanitatem. Et cum ipsum pristinae sanitati restituisset, malè id habuit herus, doluitque ex sapienti, & ingenioso rursùm stolidum reddidisse. Imò ipse puer agere tulit, se pristinam sanitatem recuperasse. Cum enim in delirio viveret, ejus animus subtilissimis mundi cogitationibus pascabatur, cujus Monarcham se esse imaginabatur, omnesque Reges quasi Vassallos se dominum agnoscere credebatur. Quod licet falsum esset, nihilominus tantam inde delectationem habebat, ac si reverà talis esset. Sic puer lapide ictus in capite, incidit in delirium melancholicum, & semper solœgismos in linguâ Germanicâ optimos confecit, quos ipse postmodum componere nesciebat, quando curatus fuit. Sic Rusticus in novilunio carmina componebat, sed post novilunium verbum quidem latine proferre non poterat. Memoria nec per se, nec per accidens læditur, quod non fit in phreniticis, ubi imaginatrix ob immoderatum spirituum calorem, & veluti efferata innumeram obsectorum multitudinem memoratrici offert, sed sine

ne ordine, quæ propterea citò, & facile in illâ obli-
rantur. Atque hinc accidit, ut propter memoriæ inte-
gritatem, cum probè sæpè ratiocinentur melancholi-
ci, tum plerique versuti admodum sint.

Datur melancholia sine delirio, & hæc apud pra-
eticos mentis perturbatio vocatur: quæ frequens est,
& recta ratio constat. Sic *Platerus* refert talem ani-
mi perturbationem in muliere, quæ simulabatur, ut
infantem interficeret: erat tamen adhuc rectæ rationis
compos, & tali mentis perturbationi resistebat. Et
hæc dicitur perturbatio melancholica, non verò per-
fectum delirium. Et hanc animi perturbationem
idem *Platerus* recenset de quâdam aliâ muliere, quæ
ad Deo maledicendum impellebatur, hæc vetò sanâ
ratione malis cogitationibus resistebat, ac proinde
erat animi perturbatio, non verò delirium melanco-
licum.

Varia sunt deliriorum melancholicorum species, &
primò adjunctorum symptomatum varietate, variis in-
signiuntur nominibus, & hac de causâ melancholia
alia dicitur errabunda, alia melancholia attonita, alia
erotica &c. quæ omnes tamen ex eodem oriuntur
fonte. Hinc etiam magnâ est melancholicorum varie-
tas, ut omnes melancholicorum imagines absurda
sint, nec facile comprehendi possunt, & nihil tam
absurdum, & ineptum sanis contingere potest, quod
non melancholici sibi imaginentur, & verissimum
esse pertinacissimè credunt. Hujus rei varia occurrunt
exempla, & plura recenset *Sennertus*, & quampluri-
mas observationes *Schenckius*, *Marcellus Donatus*, *For-
estus*, *Platerus*, *Hildanus*, alijque recensent autho-
res. Sit refert *Forestus* quosdam melancholicos sine ca-
pite imaginatos fuisse. Nonnulli in specie pauperes,
vel servili additioni addicti putant se esse totius mun-
di monarchas, ut ex *Thonero* retulimus. Quidam bu-
tyrum comedens, se ex butyro totum constare arbi-
trabatur, indèque igni accedere volebat, ne liquefce-
ret. Sic strenuus potator, mingere volebat, metuens,
ne quando mingeret, mundus diluvio interiret, ut re-
fert *Langius*. Quidam se ranam vivam in corpore ge-
stare putabat, ita referente *Platero*. Alius putabat se
Biblia in capite gestare, ut *Forestus* observavit. Qui-
dam suum nasum pedis bubuli instar extare putabat,
ita idem refert, & quosdam se serpentes in corpore
habere putantes observavit. *Rulandus* piscatoris exem-
plum narrat, qui cantabat, ridebat, concionabatur,
disputabat cum adstantibus, uno nomine se omnium
doctissimum esse putabat. *Brendelius* concionatorem
sibi imaginatum fuisse, se audire vocem Dei, & An-
gelorum. Refert *Marcellus Donatus* mulierculam quan-
dam se Regi desponsatam esse persuasum habuisse,
quæ si fortè in vitrorum fragmenta, aut alia lucida
corpuscula incidebat, eaque tanquam rem carissimam,
à sponso missam, in arcâ, quam totam ferè opple-
verat, asservabat. Quidam in testam sese mutatum
esse existimabat, & proinde neminem sibi appropin-
quare volebat, ne frangeretur, id refert *Galenus*. *Lem-
nius* narrat quendam opinatum esse, ex vitro sibi
conflatas nates, atque idèd omnia sua negotia stan-
do expeditur; cum metueret, ne si in sedile se in-
clinaret, nates frangeret. Sic pro variâ humorum
dispositione, vitæ, conditionis, & cogitationis innu-
mera hæc varietas occurrit, ac quidam rident, sed
hic risus dici potest sardonius, & hilaritas est tran-
sitoria, cui facile succedit mæstitia. Quidam cum
irâ, & contentione phreniticis assimilantur; alij nes-
cio quæ scelera se commisisse imaginantur, atque
hinc supplicij metu, & mortis terrore vexantur; non-
nulli se ad Inferos damnatos, imò gehennæ flammis
cremari conqueruntur; alij se mortuos esse putant;
quidam cælum ruiturum metuunt; nonnulli ser-
pentes, vel ranas in ventre gestare persuasum habent;
alij in bruta animalia se conversos credunt; alij

lacrymantur; quidam desperabundi mortem sibi in-
ferunt; alij divina affectant, colloquia cum Deo,
& Angelis somniant. Sed quis horum catalogum
efformare poterit, cum infinitus sit numerus stultorum?

Signa.

Pathognomica melancholiæ signa sunt timor, &
mæror, quæ in omni melancholiæ specie reperiun-
tur, verum hic timor, & mæror diù perdurare,
& sine causâ manifestâ esse debet, ut habetur, 6.
aph. 23. *Si metus, atque tristitia longo tempore perseve-
rant, melancholia est signum.* Siquidem qui inimi-
cos timent, & propter res adversas mærent, non
sunt appellandi melancholici, quoniam manifestas,
& evidentes habent causas. Melancholiæ sunt ob-
noxii, quibus vitiosa est capitis constitutio, capil-
li, & vultus sunt nigri, oculi profundi, obtusos,
& oculi defixi in aliquâ parte. Verum hæc signa
sunt communia, peculiaris verò sunt: Ager in som-
niis terretur, somnum habet turbulentum & horren-
dis interruptum spectris. Melancholicorum in som-
nia solent esse prophetica, cujus rationem affert *Ari-
stoteles in lib. de divinatione per insomnia.* Melan-
cholicos in somnis divinare, propter copiam com-
motionum, & imaginationum animi; sicut enim
jaculatores quotiescumque frequenter jaculantur, tan-
dem scopum attingunt ex frequenti jaculatione: Sic
melancholici propter frequentissimas imaginationes
aliquandò veritatem rerum futurarum imaginantur.
Vigiliis infestatur præter solitum, fit mæstior, &
tristior, sed invitus, aut tristia cogitat, & metuit
citra occasionem evidentem, quovis levissimo subj-
ecto subito terretur. Hinc æger fit taciturnus, & mo-
rosus, hominum consortia vitat, solitudinem se-
ctatur, terrificis, & intentis animi cogitationibus
vexatur, vitæ tædio afficitur. Et suspicax, insidias
sibi strui, & decipi putat, cibum, & potum into-
xicatum reputat. Præter solitum inedia tolerat;
& in nonnullis inedia tolerantia tam pertinax est,
ut fame perire malit, quàm comedere, & vivere.
Crebrò suspirat, respiratio est tarda, & rara, pul-
sus tardus, parvus, rarus, & tandem ubi malum au-
getur, illa, quæ cogitat absurda, & inania absque
ullo ordine, & connexione profert, & agit, ut ma-
nifestè delirare comprehendatur: attamen illa absur-
da loquitur, & agit sine omni sævitia, & furore,
& hæc universalis signa sunt.

Particularia signa sunt: aliqui melancholici abs-
que causâ rident, & hinc dicitur: *Risus est insanie
signum*: alij lacrymantur, multi vates esse sibi ima-
ginantur, & de rebus futuris prophetant, quidam sa-
pientissimos esse se putant, aliqui esse potentes Re-
ges, & Principes esse contendunt; alij pauperes di-
tissimos, & divites pauperissimos esse putant. Pars
in varia animalia transformatos se esse credunt, ut
in lupum, canem, felem; vulpem &c. quorum ge-
stus, & voces imitantur, vel in aves, ut pavonem,
cuculum, gallinam, palumbum &c. quorum voces, &
gestus æmulantur, ut illius, qui se gallum existimans,
gallos cantare audiens, brachiorum plausu latera qua-
tiebat gallorum more pariter cantans, eorum cantum
imitabatur. Quidam frumenti granum se esse imagina-
batur, & ne comedere, verebatur. Multi fictilia vâ-
sa se esse autumant, alij corpus habere vitreum, plures
vitâ defunctos putarunt, sepulchro statim inferri postu-
lantes. Quidam in hac, vel illâ ollâ, aut cistâ diabolum
se videre putant, ut sæpè à diabolo obsessi à stolido
vulgo putentur. Alij estò mortem exoptent, alijque
perimescant, quandoque eam sibi inferunt. Qui-
dam se capite, alij omnibus membris, pedibus, bra-
chiis &c. destitui putant, & sibi ipsis ita apparent.
Aliqui cibum recusant, nihil vitæ superesse existi-
mantes. Multi latrones, vel sicarios esse rentur, ti-
mentque ne ad carceres ducantur. Plures, ne terra de-
hisce

hiscat, & eos absorbeat, verentur. Nonnulli aut contentione aut rixis, aut studiis, aut precationibus, aliisque vitæ institutis, quibus addicti fuere, semper occupati sunt. Sed melancholicorum deliriorum plena sunt omnia, cum horum infinitus sit numerus.

Solet melancholia tum per essentiam tum per consensum ortum habere, ut dicunt, verum nos de phrenitide, & mania diximus hos affectus, ut etiam melancholiam dicimus tantum per consensum oriri, & in capite tanquam in organa has functiones depravatas exerceri, & per consensum à partibus in prædictum organum influere spiritibus mediantibus. Hinc à toto corpore signa recensemus, si totus corporis habitus sit melancholicus, vel naturalis qui ex colore nigro, hirsutie, macilentia, aliisque signis cognoscitur: vel ascititius ex curis, laboribus, vigiliis, victu crasso, & similibus contractus.

Ab hypochondriis melancholiam procedere duo testantur signa unum incipientis, alterum consummatæ. Ubi hypochondriaca incipit, præter timorem, & mæstitiam adsunt continuæ, & frequentes expuitiones à cibo, ructus acidi, flatu per superiora, & inferiora emissi, ventriculi dolores, ventris rugitus, unde mumurant, & strepitum edunt intestina. Circa hypochondria æstus, & sæpè palpitatio, sive pulsus percipitur, qui oritur vel à flatibus, vel ab arteria magnâ quæ perreptat per dorsum in parte internâ, & quandoque adeò pulsatur ut ab ægris percipiatur. Adest interdum diaphragmatis compressio, anxietas, æstus in hypochondriis sine siti, nausea: appetitus interdum insatiabilis, cordis palpitatio, aliquando tumor, & renitentia in hypochondriis. Sunt luxuriosi propter flatu, inconstantes, & mutabiles, modò avari, & modò liberales propter varia, & diversa phantasmata. Hypochondriacæ consummatæ signa præter dicta sunt alvi adstrictio, fæcum durities, & corporum extenuatio.

Ab utero melancholiam oriri ea indicant signa, quæ hystericas produnt affectiones, ut de morbis mulierum dicemus.

Veterum Causa.

Maleferiati Galenici pro melancholiæ causâ nudam intemperiem frigidam & siccam assignant; verum hæc intemperies torpidas, vel abolitas, non verò depravatas, & deliras functiones efficere potest. Insuper ejusmodi intemperies frigida, & sicca exiguo tempore duraret, vel faciliè per medicamenta calida, & humida tolleretur. Præterea Avicenna auctoritate *Fen. 1. lib. 3. tract. 4. cap. 18.* habetur: *Balbi sunt plurimum dispositi ad melancholiam.* Sed balbi temperamento valde humido sunt præditi, ut habetur *aph. 32. sect. 6. Balbi ab alvi profluvio maxime capiuntur.* Et Gal. inquit balbos habere humidioram temperaturam, quemadmodum & pueros, ratione cujus profluvio sunt maxime obnoxii. Nonnulli vulgares obnegantes hanc nudam intemperiem, his qualitatibus, frigiditate nempe, & siccitate materiam induerunt, qui humor melancholicus dicitur, & hunc melancholiæ causam statuerunt immediatam. Verum hic humor est qui terrestre, frigidum, & siccum, nec functiones depravare, sed tantum diminuire, vel abolere potest. Per humorem melancholicum intelligunt vulgares fæcem illam, quæ in sanguinis generatione subsidet, & appellatur sanguis melancholicus, & interdum atrabilis quam pro materia interdum vaporosâ, & humorosâ substituunt. Hunc humorem melancholicum in capite generari dicunt, aut extra; qui in cerebro, vel in venis, & arteriis, vel diffusus in totâ cerebri substantiâ latet, & dicitur melancholia per essentiam; vel extra cerebrum, vel in toto corpore; vel liene, aut ventri-

culo, & dicitur per consensum. Ex hoc humore melancholico, qui naturâ suâ est crassus, & niger, imaginantur vapores tenebricosos picis instar elevari ac caput scandere, spiritus animales, qui naturâ suâ puri, tenues, & perspicui esse debent ad cerebri functiones alacriter obeundas, & alacritatem, ac lætitiâ inducendam à propriâ constitutione dejici, opacos, & tenebricosos, imò nigros evadere, sic densari, & fixari, ac tandem timorem, & mæstitiam spiritibus inducere & ægritudinem melancholiam dictam produci commentantur.

Ecquis agaso non fieret medicus Galenista? Optimus medicus erit, qui hos quatuor humores meliori notâ combinare noverit. Hunc sanguinem, quem melancholicum vocant, terrestrem, frigidum, & siccum designant, deinde humoralem, & vaporosum esse, & cerebrum impetere dicunt: verum ut terrestris semper fundum petit, ut frigidus non potest functiones depravare, sed eas vel diminuire, vel abolere; ut siccus non potest esse humor, quia siccum idem est, ac exsiccum idest sine succo, nec quid vaporare, & exhalare, ut ad cerebrum scandat, nam si siccum validissimo urgeatur igne, nullum præbet succum. Sed dato, quod cerebrum petat hic humor melancholicus ab aliis vectus humoribus, spiritus animales obtenebret, non potest ipsos densare & fixare, ac timorem, & mæstitiam gignere; nam si spiritus fixarentur, vel actutum mors eveniret, vel catalepsis vel affectus soporosi succederent, & non melancholicum delirium. Timorem, & mæstitiam non aliunde proficisci nisi ab humoris, aut vaporis melancholici nigredine imaginantur, qui quotiescumque circumfusus est cerebri substantiæ, suâ nigredine animam rationalem perturbat, & mœrere facit. Galenus puerorum, & indoctorum hominum adfert exemplum, qui in tenebris perterrentur, & metuunt. Puere, & bardum affert exemplum Galenus ille nugarum propola pro imperitis, & stolidis; credidit forsitan delirio melancholico humanum sanguinem esse atrii sanguinis sepiæ instar, quæ dum se peti animadvertit, per aquam illud effundens attramentum piscatoribus iter præsepit. Verumenimverò hæc humoris melancholici tenebrositas spiritibus animalibus à Galeno assignata non est objectum visus, & consequenter non potest agere in potentiam rationalem, juxta illud vulgarium axioma: *Nihil est in intellectu, quod prius non fuerit in sensu.* Atque ideo tenebræ interiores, seu color ille niger, cum oculis non offerantur à sensibus internis percipi non possunt; nec imaginatio nem pervertere, & consequenter neque timorem, & mæstitiam inducere. Præterea nullus alius morbus, neque ulla alia operatio læditur à colore, quicumque sit: itaque neque imaginatio à colore melancholici humoris lædi potest. Insuper nigredo, seu obscuritas talis humoris est pura privatio, quemadmodum etiam tenebræ nihil aliud sunt, nisi lucis privatio, privatio verò nihil operatur: obscuritas itaque humoris melancholici imaginationem depravare non potest. Tandem si propter nigredinem humor melancholicus timorem induceret, semper ubi reperiretur in cerebro, hujusmodi timorem inducere deberet, qui cum non inveniatur, sequitur etiam nigredinem non esse veram timoris causam, quod non inveniatur, id ex maniacis clarè patet, qui cum habeant humorem atrum perpetuò in cerebro, tantum abest eos quicquam timere, ut potius sint audaces, temerarij & iracundi.

Nostra Causa.

Mediata delirii melancholici causa est acidum vitiosum, quod generatur in ventriculo, mox in liene, mesenterio, vel pancreate, aut in hypochondriis, ibique

ibique hospitatur, & augetur, ac primam vitiat coctionem, sanguini communicatur, ac sanguinea massa fit crassior, viscidior, cœnosa, limosa, & minus spiritiosa. In tali constitutione massa sanguinea, ejusque vitalis fermentario lentè procedit, & hinc non tantum raro anxietates, & cordis palpitationes oriuntur, sed spiritusascentia massæ sanguineæ, ac spirituum volatilifatio non convenienter perficitur.

Inter causas externas primum locum sibi vendicat aer calidus, & siccus, ut in Æthiopiâ, ubi tradunt gentem illam mirum in modum esse melancholicam. Item aer paludosus, & crassus, hinc Bœoti sub aëre crasso habitantes, stupiditatis, & crassi ingenij nomine malè audierunt, unde illud *Horatii lib. 2. epist.*

Bœotum in crasso jurares aëre natum. Inter anni tempus autumnus hujus sanguinis crassi est ferax. Similiter corporis habitus hirsutus, gracilis, & niger cœnoso sanguine abundat. Dispositio paterna inter has connumeratur causas; siquidem melancholicorum filij necessariò quoque melancholici evadunt. Ad hæc est ætas, nam senes, & ætate consistentes maximè omnium afficiuntur, Cibus crassus, ut carnes bubulæ, salitæ, cochlearum, pisces fumo indurati, mala insana, brassicæ, legumina, præsertim fabæ, lentes, phaseoli; & omnia, quæ vulgò melancholica putantur. Sicut etiam vina crassa, fœculenta, rubra, non satis cocta, aquæ lutulentæ, paludosæ. Nimia exercitationes, nimiumque otium. Productus somnus, & productæ vigiliæ. Nimia ciborum repletio, & nimia coitus abstinencia Menstruorum, & hemorrhoidum retentiones; Vita solitaria, nimia studia, & vehementes animi passionες.

Hæ causæ vel sanguinem cœnosum producunt, vel partibus subtilibus, & volatilibus, resolutis, crassus remanet, in suo cursu vertiginoso moram contrahit, & hanc ob moram vitiosum acidum, & fit effæctus; unde spiritus animales ex hoc sanguine geniti acetosam sapiunt indolem, fiunt ignavi, torpidi, desidiosii, & pigri, hinc minus volatiles, minusque subtiles, aut minus mobiles, quodammodò fixiores, imò minus apti ad varias motiones, & expansiones pro multitudine objectorum variâ in cerebro perficiendas: sed potiùs fixiores ab uno objecto fortius afficiantur, hujus potiùs, quàm aliorum impressiones, & subsequentes motiones recipiunt, & semel in tramite incohato cursu, & recurso continuo pergunt. Unde animæ rationali subministratur occasio unum tantum phantasma efformandi, & subinde repetendi. Hinc tale continuum circa idem subiectum sive delirium postmodum supervenit: sed circa illud objectum, & circa quod delirant, taliter Melancholici, subindè satis sunt prudentes; nam circa idem objectum semper occupatur anima rationalis, quia tato ejus essentia, prout equidem à nobis cognoscibilis est, consistit in eo, quod sit substantia immaterialis, quæ semper ratiocinatur, & aliquid cogitat. Hinc anima rationalis indefessè semper ratiocinando circa idem objectum subinde occupata, necessariò elegantes & naturales formabit discursus, quoniam a nullo alio perturbatur, & impeditur.

Hæc deliria melancholica pro phantasmatum determinatione causas habent externas, sive objectum quoddam, quod aut maximoperè placet, aut quod sæpius occurrit, aut circa quod fixissima sit reflexio: quod objectum per sensus externos spiritibus animalibus fortissimè impressum, eos subinde ad eisdem motus in cerebro disponit; ratione hujus occasionis anima rationalis idem phantasma secundum ideam, sive conceptum, sive speciem intentionalem format, & elicit. Exemplificamus in melancholicis id quod fit in ijs, qui gravi quodam negotio, aut curâ pressi, eidem sedulò incumbentes tempore nocturno ob negotium continuo mentem occupantes dormire ne-

queunt, aut estò dormiant per actionem tamen, & tractationem diurnam spiritus animales iisdem afflicti motionibus in cerebro, licet parcius in organa externa influant, eodem tamen modo in somno objectum, circa quod versata fuit mens, repræsentant, & ita delirium melancholicum, sive somnium melancholicum excitatur. Unde id, quod anxie tractamus, continuo, & fortiter in somnio impressum habemus.

Unde etiam contingit, ut ex talibus negotijs, & curis cum summâ intentione tractamus, interdum tales fiunt delirantes melancholicè, v. g. si quis concionibus sedulò vacat, ut egregius evadat concionator, tandem evadit delirans, ut putet se summum esse concionatorem. Nam delirium melancholicum primò, & in se est indeterminatum, sed paulò post quando objectum excellentius, aut gravius in sensus incurrit: certo modo determinatur, & figitur, v. g. si melancholicus non tamen delirans, sed tantum mæstus, meditabundus, & morosus; Hic ipse transiens per locum, ubi videt peponem putridum, huic statim subit cogitatio, quid si tu quoque putresceres? Unde supervenit delirium, quod putet se esse putridum. Vel talis melancholicus audiens vitra frangi, statim in mentem venire potest, quid si tu etiam tali ratione frangaris? Hinc oritur delirium, quod putet se esse vitrum, & metuat, ne frangatur. Unde in melancholico delirio circa aliquam rem imaginatio pervertitur & hinc depravatur judicium, cum anima putat se causas extra corpus percipere, quæ tamen intra corpus existunt, v. g. cum pauper imaginatur se esse Regem, & reverà in se percipit ideam Regis, sed mala est applicatio, quia putat se Regem esse: quod oritur, quia cum mente antea benè valeret, per particularem spirituum motum idea Regis imprimatur, judicat; & percipit reverà Regem videre, cum jam in statu corporis morbofo etiam talis spirituum motus oriatur, etiam judicat, se vel Regem videre, vel Regem esse, qui peculiaris spirituum motus potest fieri cum de re aliqua valdè sumus solliciti, & eam semper ob oculos ponamus. Hæc fixa attentio singularem spirituum motionem in cerebro excitat, quam in omnibus nervis producit; hinc spirituum fermentationes in sanguine alterantur, & depravantur, ac ab isto sanguine spiritus acetosi & ex acetositate torpidi generantur, in quibus pertinaces cudentur ideæ: & radicanur; Cum hi spiritus in cerebri meatum pertingunt, ibidem propter lutositatem huic inhærent, unde non facile idea semel concepta deleri potest, sed dies, noctesque idem objectum animo volutant ægri, nec alias res etiam majoris momenti meditantur. Si hi spiritus non totaliter torpidi sint, sed aliquantulum volatilitate fruuntur, judicium valdè labefactetur; si ordine non moveantur, varia oriuntur deliria cum risu, cantu, saltatione, Venere, alijsque blandis cogitationibus. Si vetò spiritus animales crassiores sint, tunc melancholici lentè incedunt, & vestigia semel cerebro impressa semper eandem retinent impressionem, quam menti repræsentant, & perpetuò præsentem habent. Unde melancholici se diabolum videre imaginantur, vel illo loco, si spiritus sint valdè crassi, & segnius moveantur, si incidant in vestigia de diabolo aliquando impressa, cum ægri eum olim pictum viderint: si fortis idea cuditur, perpetuò spiritus animales diaboli ideam menti repræsentant & melancholici diabolum deformem, ut à pictoribus effingi solet. ante oculos habere imaginantur.

Si hypochondriacus in melacholiam inclinat, hic si murmura, & ructus in abdomine percipit, quasi coaxationem, his sonitibus perterritus melancholicus, & circa eosdem fixis cogitationibus inhærens, facile potest exindè in istud incidere delirium quod putet se habere ranas viventes, seu serpentes in ventre.

Tandem ut res clarior fiat, cum *Etmüllero*, ponamus arianum juvenem, alioqui sanissimum: Hic primò admodum sibi placet circa amasiæ præsentiam, postmodum absens meditat, ejusdem pulchritudinem cogitat, quomodò denuò ejusdem præsentiam acquirere possit: hinc meditat confabulationes &c. Unde fit, ut in somno postmodum amasiæ species, & actiones cum eadem occurrant: tandem ita determinantur spiritus, ut non nisi amasiam representent. Hinc tale sequitur delirium, quod æger continuò putet se habere amasiam præsentem, unde incipit cum eadem confabulari, adulari, ridere, precari &c. ut neminem præsentem habeat, & tamen ipse delirus amans est, amator, & amasia. Hæc & similia tali modo se insequuntur: Quò etiam pertinet, qui post terrores, tristitiam, mœrorem, vel similes animi affectus graviore subinde deliria melancholica succedunt, quâ ratione mulier perterrita ex viro suspenso gravissimâ melancholiâ correpta fuit, teste *Platone*.

Hæc deliria quæ ab externâ occasione, vel graviore animi affectu oriuntur, quare non æquè omnes affligunt? aut quare non omnibus ex animi affectibus graviore oriuntur deliria melancholica? Respondemus quòd hic consideranda est subjecti conditio, & dispositio; nam certum est unum esse magis promptum ad delirium, alterum minus. Causa hujus promptitudinis remota habitat in massâ sanguineâ, proxima verò hæret in spiritu animali. Remota dicimus, cum eodem *Etmüllero*, est in massâ sanguineâ: notum est enim, prout massæ sanguineæ naturalis crasis ex semine oriunda, etiam hinc hominum mores variare, & hinc est quod suo tempore suo idiotismo dixit *Galenus*, quòd animi mores sequantur temperaturam corporis. Unde totâ die experimur, quosdam naturâ esse iracundos, quosdam lætos, & hilares, tristes, & meditabundos, idque pro varietate sanguineæ craseos, unde variæ spirituum animalium constitutiones: unde etiam ista ingeniorum diversitas. In his verò in quibus adsunt deliria melancholica, illi ut plurimum sunt hypochondriaci. Uti etiam malum hypochondriacum confirmatû sæpissimè delirium melancholicum post se trahit, aut si non sunt hypochondriaci apertè simile tamen vitium malo hypochondriaco in stomacho tales patiuntur: unde subinde acida eructant, nimium appetitum habent, alvo sunt obstructâ, & similia. Et tale delirium, quando non apertè fomitem in hypochondrijs habet, vulgò dicitur oriri ex consensu cordis, & totius.

Varia idiomatum genera de melancholicis prædicant vulgares, sed unde oriuntur, & quomodò fiant, incomprehensibile esse putant. Astrologi omnia melancholicorum opera mirabilia syderum influentiis, quæ melancholicos gubernant, tribuunt. Sed satis confutati sunt Astrologi *Pico Mirandi*, ideoque non opus est adversus hos contendere. Christiani à Dæmonibus id fieri putant: sed hoc nos Theologis catholicis relinquimus, medicus tamen causas naturales, & non dæmoniacas indagare debet, & miramur sanè hæc melancholicorum varia idiomata diabolo malle tribuere, quam Deo, & magis diabolo, quam Deo credunt, sed nimis quàm par est, credulis hoc opusamentum consignamus, nos verò quia nimis scrupulosi sumus, his bardorum nanijs fidem non adhibemus, attamen causas naturales vestigamus. Melancholici varijs, & innumeris cogitationibus continuò agitantur, unde fit, ut linguas vario modo fingant, & moveant, quæ diversæ figuræ, & motiones cum ab auditoribus non comprehendantur propter ignorantiam, evenit, ut putentur modò latine, modò Græcè modò Hebraicè &c. loqui. Et eò maximè in hac sententiâ stabilimur, quod nunquam quisquam vir cordatus Latinus, sive Græcus, vel Hebræus varia melancholicorum idiomata intellexisse reperitur.

D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

Prognosis.

Morbus hic recens, cui nondum confirmatum sit delirium, faciliè curatur à sola decenti victûs ratione, ac aëris mutatione, quia naturale fermentum visceribus restituitur, laudabilis, & tenuis sanguis generatur, ac spiritus subtiliores, & volatiliores conficiuntur, & tales ægri curantur. Si verò morbus semel altas fixerit radices, & pertinax accessit delirium, chronicus, & contumacissimus evadit, & hinc dicitur vulgò flagellum, & opprobrium medicorum, & raro curatur, quia remediorum energiam eludit, mitiora contemnit, & validioribus exasperatur. Viscera enim utpotè fermenti conficiendi officina ob spirituum animalium torporem, & ignaviam ferè omni suo defraudantur fermento naturali, ad quod restituendum longum temporis spatium exauritur, quod non faciliè attingimus. Quantum ex se est hic morbus non est lethalis, & ad mortem comitari solet, nisi æger aliquandò impias sibi manus inferat, & inde faciliè mors evenire potest.

Quando delirio melancholico alia mala copulantur & ipsum exitiale reddunt, nam melancholia hoc proprium habet, quod ubi alteri conjungitur ægritudini, eam semper faciat lethalem. Melancholia quæ post morbum acutum sequitur, ut post febres diuturnas, aut acutas, aut post phrenitidem, facilius alijs, & sæpè per solam diætam curatur. Melancholia, quæ est cum risu, sive gaudio, tutior est, & tractabilior, quàm illa melancholia, quæ est cum furore, studio, & teria ob majorem humoris pravitatem. Facilius tollitur, & minus periculi habet per consensum, quàm quæ per essentiam. Si imaginatio saltem tollitur, levius malum; gravius, si simul ratiocinatio. In morbis melancholicis periculosa sunt tempore verno humorum depositiones, & decubitus; quoniam permutantur frequenter vel in apoplexiam, vel in convulsionem, vel maniam, vel cecitatem, ut inquit *Hip. 6. aph. 56. Atrabilaris morbis periculosos humorum à loco ad locum decubitus, aut siderationem corporis, aut convulsionem, aut insaniam, aut cecitatem significat.* Eapropter *Arist. sect. 30. probl. 1.* scribit Herculem melancholicum fuisse, & simul epilepticum, & ab illo Herculeum prisca nominavere. Melancholia, quæ à caractere seminali per parentes in liberos transplantata fuit, nunquam curatur. Si melancholicus præter solitum in risum, vel fletum, vel lacrymas solvatur, ne in maniam transeat, metus est.

Ad salutem demonstratur iter, si melancholiæ materia vel dissipetur, si pauca fuerit, si mitiora sint deliria, vel ad inferiores, & ignobiliores partes à natura detrudatur. Si hæmorrhoidum fluxus superveniat, aut etiam uteri si superveniant varices, quos commendat *Hip. sect. 6. aph. 21. Insanientibus si varices, vel hæmorrhoides supervenerint, insaniam solutio.* Quod de melancholiâ intelligendum esse explicat *Galenus*. Item eadem *sect. aph. 11. Melancholiâ laborantibus hæmorrhoides supervenientes, bonum.* Item *aph. 5. sect. 7. Ex insanîâ, dysenterîâ, vel hydrops aut mentis emotio, bonum.* Eò quia per has partes morbificus humor, qui melancholiam efficit, educitur, vel à cerebro ad infernas partes deponitur, & illæsa remanet cerebri substantia. Verùm hæmorrhoides, aut varices curationem interdum afferunt, si criticè humores à naturâ ad illas partes inferiores detrudantur, non verò symptomaticè. Solvitur interdum per scabiem, aut alios cutaneos affectus. Multò atrocius divexantur mulieres à melancholiâ quàm viri, & viri quidem evadunt quàm mulieres; ubi melancholicæ evadunt, multò pejus tractantur, quàm viri, unde multoties se interimunt mulieres. Hujus causa prima est corporum mulierum frigiditas, nam affectuum diversitates, qui in melancholicis conspiciuntur, ex diversitate habitûs corporum oriuntur, ita ut quando est valdè frigidus, accedente humore melancholico, sunt molestiæ, & anxietates, propter quas deinde sese mulieres interimunt. Secunda est sanguinis menstrui impuritas, & pravitas; est enim hic sanguis adèd fœdus, & hostilis, ut quotiescumque hu-

mori melancholico jungitur, horribiles, & incredibiles producat effectus. Ultima ratio est, quoniam hic sexus usque adeo pusilli animi est, ut ubi semel ab hoc humore corripitur, sese totum in ipsius potestatem tradat. Via ad interitum in melancholiâ est vel per virium resolutionem, quæ sensim succedit, cum ægri cibum, ac potum pertinaciter averfantur, parum, aut nihil dormiunt, vel caloris nativi suppressione, & suffocatione, quod fit dum ægri animi mœrore, vel aliis cogitationibus se miserè contabescunt vel per convulsionem, aut epilepsiam, materiâ ad nervorum principium, & cerebri membranas conversâ.

Veterum Curatio.

Veterum medicorum summa indicatio est humorem melancholicum evacuare, & malam cerebri, & aliarum partium intemperiem calidam, & siccam auferre, ac proinde si melancholia sit in omnibus corporis venis, curationem à sanguinis effusione exordiantur, & in quocumque corpore etiam gracili hoc magnum auxilium convenire opinantur, cum sanguis melancholicus sit, & neque inediâ, neque fritionibus, neque balneo resolvi possit; Unde venæ sectione ipsum tantum evacuare oportet. Neque dici valet melancholicos corpora habere cacochyma, quia in melancholiâ à toto, quicquid vitiatum est, in sanguine reperitur, ideoque sanguinis missio valde necessaria est.

De sanguinis mittendi quantitate *Gal. 1. ad Glanc.* in melancholiâ curâ hanc affert regulam, ut dum secta est vena, animadvertatur, an sanguis fluens sit crassus, an tenuis, si tenuis, suppressendus est, & modicè evacuandus; si autem crassus sit, largiter & opipare fundendus.

Locus unde sanguis mitti debet, nullam particularem venam destinant, cum melancholia sit universalis, sed totum venosum genus designant, ac proinde venam medianam, & quidem sinistri brachii, vel si lien à melancholico humore obstructus sit, venam inferiorem cubiti, quam lienariam vocant, aperiunt; si hæmorrhoides solemnes erant, venas hæmorrhoidales circa podicem secant. Ubi verò ex mensium obstructione mulieres laborant melancholiâ, statim menses per venæ sectionem in pede institutam, & per alia medicamenta hæmagoga provocant: cerebro melancholiâ imbuto, ubi corpus maximè sit plethoricum, venam dextri cubiti jecorariam dictam, vel cephalicam sinistri cubiti incidunt.

Circa sanguinem evacuandi modum nonnulla animadvertunt, primum, ut barbitonsores incidendo venam, magnum faciant foramen, nam sanguis melancholicus est crassus, & nisi amplum efficiatur foramen, sanguis vix exire potest; alterum observandum est, ut in hoc casu brachium in aquâ calidâ detineatur: sic enim foramen magis dilatatur, & sanguis subtilior, & fluxibilior redditur. Et quod est operis complementum, ubi sanguis erit mittendus, primum observant, an alvus fluat, si minimè spontè fluat, statim clysterem injiciunt, & unâ fidelâ duos dealbant parietes, nempe simul merdam, & sanguinem educunt.

Venæ sectionem in melancholiâ repudiare nobis supervacaneum videtur, nam melancholicorum sanguis est crassus, terrestris, & fœculentus, ac proinde tantum in quali, non verò in quanto peccat; igitur vel totus crassus est, & quomodocumque educatur, qui remanet, etiam crassus est, & ejusdem conditionis, ac qui non est eductus; vel cum crassitie partes habet subtiles, & hæ partes in educatione primò foras erumpunt & qui remanet, crassior, & fœculentior erit, & melancholia pejorabit: melancholicorum itaque sanguis nullatenus educi debet, sed potius expurgari, à crassitie, fœculentiâ, & terrestitate vindicari, vel in partibus vitiosis corrigi, emendari, & temperari debet, & per convenientia cribra evacuari, id quod vitiosum est, donec sanguis ad debitam fermentationem, & temperiem naturalem redigatur. Nec quia natura per hæmorrhoides, vel per uterum sanguinem evacuat, & melancholiam curat quando

criticè, & non symptomaticè evacuat; ideo medicus imitari potest, quod natura facit in suppressis hæmorrhoidibus, & retentis menstruis in causâ melancholiæ, hæmorrhoides secare: & saphenam tundere debet: non semper enim scit medicus, an Natura id facere debeat, & non possit, ut ille suppleat.

Emissio sanguine semel, bis & ter à sanguinariis, statim ad purgatorium confugiunt medicamentum, sed non nisi præparato humore melancholico *syrupis de succo boraginis, fumariæ, lupulorum, cichor. de promis* cum appropriatis aquis, quos sexies, vel septies propinant, post quos purgans exhibent medicamentum ad humorem melancholicum educendum, ut

℞. Flor. cord. p. j. fol. sen. or. ℥. ℞. f. decoct. in aquâ fumar. & in suff. colat. diss. Syr. sueff. de plurib. infus. ros. rubr. pers. ana ℥. iij. m. f. p.

Post aliquot dies à medicamento purgante, rursus humorem melancholicum præparant, & ad cathartica cum fortius deveniunt, ut

℞. Flor. cord. p. j. fol. sen. or. ℥. ℞. polyp. querc. ℥. j. epithymi ℥. iij. f. decoct. in s. q. diss. syr. de fumar. mai. sueff. ana ℥. iij. confect. hamech. ℥. ℞. m. f. p. adde aquæ cinnam. parum.

Si his evacuationibus universa materia non videatur evacuata, solent devenire ad nonnullos syrupos magistrales, qui per quædam intervalla exhibentur, ut

℞. Succ. utriusque cichor. utriusque endivie ana lib. ℞. succ. hepatica, fumaria ana ℥. iv. bulliant, & depurentur, addendo fol. senæ, polyp. querc. ana ℥. j. fol. melissæ, boraginis, lupulorum, betonica, agrimonie, capill. Ven. ana. p. j. f. colat. & cum saccharo aromatizetur, & f. Syr.

Dosis ℥. v. pro vice.

Quandoque melancholicum in formâ boli hoc modo purgant:

℞. Confect. hamech ℥. iij. diacatholic. ℥. j. agarici trochisc. ℥. j. cinnam. ℞. ℞. m. f. bolus.

Vel ægrum pilulis purgant, ut sunt *pilula cum helleboro, pilula de lapide lazuli.* Serum pro evacuando humore melancholico maximopere extollunt, sed hoc modo compositum.

℞. Seri caprini lib. j. hellebori nigri ℥. j. epithymi, polypodii querc. ana ℥. j. succ. borag. ℥. j.

Infundantur omnia per noctem in sero predicto, dein parvum bulliant, & factâ colaturâ, capiatur manè calidum, idque non semel, sed sæpius; adeo enim seri usum commendant, ut hoc solo præsidio multos fuisse liberatos scribant.

Hæc purgantia, & alia pro humore melancholico expurgando non unâ, sed pluribus vicibus propinant, non enim semel educi potest, quia istum humorem picis liquidæ instar tenacem esse credunt; verum enim verò tanta est hujus humoris contumacia, ut non sit sperandum unicâ purgatione debellari posse, quinimò non defuerunt, qui existimâunt melancholicos affectus esse penè immedicabiles, ac proinde hujusmodi melancholicos morbos si pharmacis sanare tentaveris, si levioribus, id aggredieris, incassum laborabis, mitiora enim contemnunt; si validioribus, illos exasperabis. Unde *Plato in Timæo* hujusmodi morbos minimè pharmacis irritandos esse dicere solebat. Præterea delirium melancholicum ab illius humoris redundantia, & nova ejusdem generatione vix per purgantia curari potest. At quia assidue malum hoc augetur, & fomentum ab humoribus melancholicis, qui quotidie ex cibo, & potu generantur, suscipit, vulgares circa productum eliminandum insaniunt, & causam producentem seu fermentum intactum relinquunt, ac proinde estò centies purgent, nunquam malum eradicabunt, imò ægrum potius periment, quam curabunt, nisi ad humoris rectificationem, & fermenti extirpationem confugiant.

Ad intemperiem corrigendam duo præsidia convenire fatentur, usus nempe *Lactis*, nisi adsit aliquod repugnans vel *balnei aquæ dulcis* usus, & hoc *Gal. 3. de loc. aff. cap. 7.* melancholiam sanasse gloriatur. Interim ea, quæ cerebrum roborant, cor latificant, & spiritus animales

creant, propinant, ita sunt *conserva, vel syrup. flor. boraginis, buglossi, violarum, melissæ, nymphae* &c. *Gallia moschata, diambra, dianthos, electuarium de gemmis, confectio alkermes* &c. Non desunt cucurbitulae, frictiones, ligaturae, cauteria, & id genus varia medicamenta, quae recensere velle esset tempus inutiliter terere.

Tandem his & aliis vulgaribus praesidiis secundum pandectas exhaustis, si delirantes melancholici curati non fuerint, ad malefactorum subterfugium recurrunt medentes, & tales aegrotos exorcistis consignant; ineptè namque cum *Vallesio, Casalpino, Sennerto*, & aliis credunt daemones humana corpora ingredientibus humores excitare melancholicos, & atrabilem exagitare, & hoc modo non tantum delirium melancholicum, & maniam, verum etiam paralyseis, epilepsias, cephalalgias, caecitates, surditates, phthises, dolores, passiones hypochondriacas, & ceteros morbos chronicos oriri credunt, ac proinde praesente morbo, in primis si quid divinum inest, praecipit *Hippocrates* à Diis exordiri: postea adhibenda remedia naturalia. Ambigendum itaque restat, an agnitudines à daemone, an à causis naturalibus generum agnoscant, & sic actum esset de medicinâ. Sed demus has chronicas agnitudines à daemone oriri, ut dicunt: quorsum tendunt tot medicamina ab hodiernis exorcistis propinata? Certo certius sufficient tantum medici. Sed similes medicinæ hypocritæ vel sunt adversus cacodæmones, vel humores; si in humores, naturalibus pharmacis cacodæmones non fugantur, imò educto humore melancholico, vel atra bile, alios humores degenerate in hos facient, nec obsessi liberantur, & erunt mala pejora prioribus, vel adversus daemones, nec credere possumus daemones herbis, pilulis, emplastris, cerotis balneis, inunctionibus expelli posse à quibusdam recentioribus exorcistis. Verum scimus hoc daemoniorum genus non ejici nisi in oratione, & jejunio, & tamen aliqui reperiuntur exorcistæ, qui Ecclesiae Catholicae piis, & sanctis dispositionibus abutentes, nimis credulis infirmis imponunt, & horum crumenas per illicita dispendia exhaunt. Vera, & salutaria pharmaca sunt jejunia, & orationes, quibus humani generis hostis fugatur, & non herba Paris, ruta, hypericò, helleborus, & cætera ex his, vel aliis herbis medicamina composita. Sed has sacrificulorum imposturas sub silentio involvamus, ne noster sermo prolixior reddatur, & calamus pro veritate patefaciendâ quæ odium parit, Satyricus habeatur.

Nostra Curatio.

Transeamus itaque ad nostram melancholiæ curationem, quæ ut rectè peragatur primò diætam, & deinde pharmaciam instituere oportet, quæ nisi ambæ ad curationem concurrant, nullatenus ex voto succedere potest, & primò.

Aër debet esse lucidus, subtilis, & calidus, ut spiritus animales reddantur lucidi, vividi, subtiliores, nobiliores, & volatiliores, unde homines in tali aëre versantes fiunt hilares. Hinc eos qui sub aëre subtiliore, & calidiore degunt, rarò fieri melancholicos observamus; adest enim in aëre aperto, lucido, & ventilato quædam substantia æthereæ, quâ vita nostra nutritur, sustentatur, vividior redditur, & pro spirituum materiâ substratur, quâ spiritus animales recreantur, & promptiores ad munus suum obeundum evadunt. Unde si homo in conclave undique optimè intercluderetur, cui recentis aëris accessus inhiheretur, utique ob talis substantiæ privationem ad breve tempus viveret. Similiter aër sit odoratus, & arte paretur, sic enim spiritus nostri, reficiuntur, & exhilarantur. Vitetur aër crassus, obscurus, humidus, & foetidus, nam in hoc spiritus animales fiunt crassi, torpidi, obscuri, minùsque prompti ad suum exequendum officium, ideoque suam sibi servant sedem, & ideam: sic in aëre crasso habitantes tardioris, & obtusi ingenii sunt, & melancholicæ sunt obnoxii.

Cibus sit optimi succi, concoctu facilis, temperatus, tenuis substantiæ, calefaciens, moderatè humectans, qui blando humore nutritio si turgidus, & imprægnatus. Ex-

hibeatur ergo caro ex gallinis, caponibus, avibus montanis, hædina, agnina, vervecina, ova forbilia, pisces saxatiles, & id genus alia. Laudatur ab antiquis, authore *Plinio*, caro leporina, quia in septem diebus corporis gratiâ, & formâ conciliat, unde *Martialis l.v. epigr.* sic cecinit:

Si quando Leporem mittis mihi Gellia, dicis,

Formosus septem Marce diebus eris. quam tamen medici in affectibus melancholicis damnant, sicut etiam apiorum, & capreolorum carnem damnant. Ex oleribus borago, buglossa, intybus, lactuca, & endivia laudatur. Ex fructibus, ficus, amygdalæ, pinæ, pastinacia, uvæ passæ commendantur. Panis sit albus, benè, non tamen nimis fermentatus. Contrà vitandus est cibus durus, siccus, frigidus crassus, sæculentus, flatulentus, & omnes illi, qui melancholicum generat succum, ut sunt caro bubula, suilla, caprina, cervina, aprugna, hircina, leporina; ex avibus, quæ magis ambulant, quàm volant, ut anserina, anatina, & similes. Inter pisces, qui crassam habent carnem. Abstinentum à falsis, siccis, aceto conditis, & sale, ac fumo induratis tam piscibus, quàm carnibus. Ex oleribus brassica, & mala insana vitentur. Inter legumina maximè fugiantur lentes, fabæ, cæteris verò ne vescatur ager. Ex lacticiiniis vitetur caseus vetustus; de lacte controvertunt medici, quia facilè in quemlibet permutatur humorem, & *Hip. s. aph. 65.* in illis lac damnat, quorum hypochondria murmurant, cujusmodi sunt melancholici. Ex alterâ parte lac convenire videtur, quia humidum est, & moderatè calidum, imò primum hominis nutrimentum, ac proinde humori melancholico adversum. Verum enim verò in melancholiâ hypochondriacâ neque lac, neque lacticia conducere dicimus, capropter si delirium melancholicum ortum habeat à melancholiâ hypochondriacâ, ceu ut plurimum evenire solet, nullatenus convenit; in aliis verò melancholiæ speciebus convenire potest, sed cave, ne ace scat, ac proinde illis regulis, quas in febre hæcticâ recensuimus, utatur melancholicus. Cibi assumantur eâ quantitate, quæ ventriculo nullam in coctione molestiam pariat, nec novi ingerantur priusquàm priores è ventriculo in ventrem descenderint. Vitentur tandem hæc omnia alimenta, quia hunc morbum vel augere, vel producere possunt, quale nutrimentum, talis sanguinis, & tales spiritus; ex nutrimento ergò tali vitioso, fit sanguis vitiosus, ac proinde sæculentior, viscidior, & crassior, ex quo sanguine deinde spiritus animales non possunt generari satis lucidi, vividi, & ad munus ad quod destinati sunt peragendum prompti, sed torpidi, & ignavi; fiunt enim spiritus ex purissimâ, & subtilissimâ sanguinis portione, qui si sit impurus, impuros dabit spiritus. Summa itaque curationis melancholiæ sedulitas erit victus ratio, quoniam morbus iste fovetur, & continuò augeatur à cibo & potu, ideoque conveniens victus præscribi debet, & deinde propria medicamenta, si aliter efficies, ab alino lanam quæres. Est itaque victus ratio tam necessaria, ut sine ipsâ impossibilis sit sanatio; estò pro hoc curando morbo adhibeantur arcana, & tamen sine medicamentis hac unâ interdum melancholici per sanantur. Verum cū morbus sit chronicus, talis victus ratio instituat, qua corporis vires si saltem non augeantur, tamè conserventur, non verò debilitentur, vel imminuantur.

Potus sit vinum album, benè maturum, defœcatum, non admodum generosum, oligophorum, atque etiam aquâ castigatum; vinum namque latificat cor hominis. Vitetur crassum, sæculentum, novum, austerum, ponticum, & acetosum. Si melancholicus vinum non bibat, aquâ purâ vel medicatâ ex herbis contra melancholiam per decoctionem, vel infusionem, vel sero lactis utatur. Fugiantur potiones mellitæ, vel saccharatæ, ut sorbet, chocolata, castæ &c. Melancholicis vinum, & vini spiritum moderatè concedimus, cū sanguis à vino spirituosus fiat, eoque reddit hilares, sed cū spiritus absumpti fuerint, iterum melancholici evadunt. Aceri usum omnino improbamus, nam hoc humorem melancholicum dictum auget, & deteriorem reddit, ac

in atram bilem dictam degenerare facit, quia melancholiæ adversissimum est. Insuper spiritus acidus, ut vitrioli vel tincturam rosarum, & violarum spiritu Vitrioli elicitam, vel syr. rosar. vitriolat. conservam rosarum vitriolat à melancholiâ proscribimus; observavimus enim ex nimio spirituum acidorum usu, quosdam melancholicos factos.

Somnus omni studio concilietur, & prorogetur; somnus namque omnem tristitiam abigit, & Turcæ ad animi anxietatem, & alacritatem inducendam opium sumunt, verum ne quid nimis: Somnus enim nimis spiritus animales profundius cerebri meatibus figit, & torpidiores reddit. Eadem est de *vigiliâ* ratio, hæc enim nimis protracta spiritus pauciores resolvit, restantes torpidiores reddit, cerebri constitutionem vitiat, & eò magis delirare facit: Sint itaque somnus, & vigilia moderata, attamen somnus quàm longior fieri potest, dummodo sit naturalis, procurandus est, & somnum vigiliæ præferimus, tunc cum melancholicis humectatio est necessaria, somnum convenientiorem putamus, & præcipuè post Cœnam, & tunc melancholicis est remedium supra gemmas, & lapides pretiosos æstimandum.

Motus modum servet, & præsertim ante cibum, ea propter conferunt avicularum aucupationes, vel saltem obambulationes sub aperto Jove magis quàm sub porticibus, in loco aprico quàm sub umbrâ, quod si incedere non possit æger, vehatur curru, ut corpus aliquo modo se exercent. Immoderatus motus vitetur, ne spiritus volatiles, & mobiles absumat. Sic *quies* moderata quammaximè necessaria est non tantum corpori, sed etiam animo post motum, & cibum; nimia verò quies, quod otium vocatur, multum obest, nam ciborum coctionem, & distributionem inhibet, calor naturalis extinguatur, & excrementorum saburram aggerit, ægros ignavos, & desidiosos, ac spiritus animales torpidiores reddit; unde ægri profundè se curis immergunt, & melancholicum delirium augetur, vel saltem fovetur.

Excreta, & retenta secundum naturam incedant: Alvus in melancholiâ perpetuò lubrica servetur, & eò magis quia melancholici maximâ ex parte alvos adstrictas habent, multò acerbius tractantur. Unde si naturâ suam non deponat onus, clysteribus emollienda est, ut

℞. Fol. sen. ʒ. f. fol. brassici, malva. violar. ana. m. β. f. decoct. f. ar. ℞

℞. Dicti decoct. lib. j. diaphœnic. ʒ. xv. ol. violar. ʒ. v. salis ʒ. j. m.

In melancholicis namque opus est clysteribus paulò vehementioribus, quia ferè semper alvum habent adstrictam. Quod si clysteres respuant, vel sustinere non possint, lubricam servant glandibus, vel decocto *senna*, vel conservâ *prunarum Damascenorum*, vel quod melius *syrupo fol. sen. or.* ex nostrâ descriptione. Menstrua, lochia, & hæmorrhoides sollemnes naturalem cursum servant; hæc enim retenta quàm maximè nocent, unde spiritus animales valde conspurcant, & non potest non fieri, quin varia, & tristia phantasmata in cerebro suscitantur, & conserventur.

Inter *animi pathemata* studiosè vitandi sunt inprimis timor, & mæstitia, qui melancholiam constituunt, item nimia curæ, anxietates, sollicitudines, & nimia studia proscribantur; ac proinde animus suavis amicorum colloquiis, vel musicâ, comediis, lætis fabellis, læto nuncio, ab intentis, & mæstis cogitationibus, & meditationibus avocandus est, & ad gaudium, & hilaritatem adducendus. Vel hilaritas concilietur illis, quibus maximè delectari sanus consuevit, vel leniter increpanda vana tristitia; vanusque timor, aut si increpationibus nihil proficiatur, acriter objurgetur, minacibus terreatur verbis quæ si non prosint, verbera cum verbis misceri possunt, ut à falsâ illâ conceptâ imaginatione abducatur, & mens aliò vacet.

Dubitatur, an Veneris usus in delirio melancholico conveniat? Et pro nostrâ sententiâ convenire, & conducere videtur, nam hic usus melancholicos reddit hilares,

spiritus vivificat, passiones demulcet, corporis torporem proscribit, calorem suscitatur & carnes emortuas ad vitam revocat, præsertim si nimia coitus abstinencia præcesserit, vel si melancholia ab utero ortum ducat, ut in virginibus, & viduis. Verum oppositum ex alterâ parte evincere videtur, nam parentes fatui fatuitatem in filios hæreditario jure per semen transferunt, sed hoc non est perpetuum, siquidem quotidie ex parentibus stupidis oriri filios ingeniosissimos, & contrâ, ex parentibus peritis, filios fatuos observamus, ut relatum est de filiis *Hippocratis*. Præterea coitus tristitiam parit, nam omne animal post coitum mæret, præter Monachum, mulierem, & gallum, ut inquit *Aristoteles*; verum enim verò hic mæror fœnore compensatur, nam relicta possessæ Veneris sensatio maximum gaudium, indicibilem animi hilaritatem, blandamque elargitur voluptatem, unde facile à delirio melancholico liberatur æger, nam omnia vincit amor.

Post delineatam diætæ curam, de nostro more pharmaciam aggredimur; si enim hæ duæ consentiant, magna salutis spes affulget: pro nostrâ itaque indicatione totus curationis cardo in sanguinis massæ rectificatione, ejusdem vitiorum correctione, & regeneratione massæ sanguineæ spirituosâ, & volatili vertitur, sed hujusmodi morbi curatio magnam patitur difficultatem, nam malum est contumax, quia melancholici ob morbi diuturnitatem medicamenta respuunt, & medicis sunt inobedientes.

Ut ergo methodo procedamus, si ægri phantasticis illusionibus seducti sint, & de seipsis prodigiosa quædâ imaginentur, & sumite credant, salvâ tamen ratione, mens ab istis per inventa artificiosa abducenda est, & stultis stulta interdum conveniunt remedia, adeò ut ridicula deliria ridiculo modo fuerint curata: ut scilicet impressum phantasma per aliud artificiosum contrarium quasi deleatur, & extinguatur, cujusmodi curationum plurimos casus, & exempla apud practicos hinc inde proferre notamus.

Trallianus refert: Medicus quidam, qui sibi caput amputatum esse putabat, curavit, imposito repente capiti ipsius plumbeo pileo, ut gravitatem sentiens, caput se recepisse putârit, gavisusque sit plurimum atque adeò vanâ imaginatione liberatus.

Sic & alius, qui se cornua gestare putabat, capiti cervinis cornibus alligatis, ferrâque resectis, & ostensis, insaniam liberatus est.

Ut & ille, qui se in capite passeres habere dicebat, medico per nares eos se extrahere simulante, & ægro tanti, quem in manicâ absconderat, passerulum monstrante sanatus fuit.

Marcellus Donatus notat: Senensis quidam nullo modo persuaderi poterat, ut urinam redderet; aiebat enim, si mingeret, totam urbem diluvio perituram, quem ad lotium excernendum eleganti commento perduxerunt. Nam pulsantibus campanis, ad insanientem accurrunt, & magno incendio urbem conflagrare nunciantes, obnixèque rogantes, ut reddita urinâ civitati ob incendium periclitanti opem ferret.

Alius, referente *Foresto* suum nasum pedis bubuli instar extare putabat, qui curatus fuit intestino alicujus animalis appenso, quod medicus abscindebat, & ita se nasum abscidisse dicebat.

Idem refert, quod quidam serpentes se in corpore habere putans, fuerit curatus, in excrementa avina serpente injecto, ita ut persuasus fuerit æger se excrevisse.

Fuit melancholicus, qui putavit se semper frigere, seu sese summo frigore esse affectum: hic curatus fuit postmodum, dum ipsi applicata fuit vestis pellea spiritu vini imbuta, quâ accensa, æger non ampliùs se frigere dixit, & ita curatus fuit, ut habet *Zacutus Lusitanus*.

Tulpius refert quendam melancholicum se furis carere putasse, qui postmodum forti furarum percussione curatus fuit.

Areæus cujusdam historiam narrat, qui ob amorem cum

cum melancholicus evasisset, postquam amasiâ potitus fuit, statim curatus est.

Si verò non tantum imaginatio, verum etiam ratio depravata sit, seria, & appropriata conveniunt medicamenta. Unde curatio dirigenda est undequaque malum traxerit originem, hinc si hæmorrhoides sint supressi, in suum naturalem reducantur fluorem, & optimum. & à nobis expertum remedium sunt *pilula de aloë*. Si menses non fluant, exhibeantur ea, quæ in *Matissâ* descripsimus, experta medicamenta. Si affectio hypochondriaca in causâ sit, usurpentur tam digestiva, quam laxativa, quibus, quæ delirium melancholicum respiciunt, addere oportet, & pro melancholiâ curandâ; identidem, quæ ad affectionem hypochondriacam spectant, pro melancholiæ curatione admiscenda sunt.

Pro nostrâ itaque melancholiæ methodo sanguinis massa rectificetur, & ejusdem vitia corrigantur, isque spirituosus, ac volatilis generetur, ut spiritus animales volatiliores, subtiliores, & agiliores ex eo generentur. Rectificatur, & corrigitur sanguinis acidum, si causa, ob quam massa sanguinea generatur, & foveretur, crassior, viscidior, & acidior, naturale fermentum subeat, & viscida, & acida saburra inde effluens propriis remediis à primis viis, à ventriculo nempe, liene, mesenterio, pancreate, vel hypochondriis foras eliminetur, ne sanguini impertiatur. Hujusmodi sunt antimonialia emetica, sed fortiora, aliàs partes sensiles ad talem spasmodicam contractionem non irritari possunt; & acidum illud viscosum, lentaque saburra ventriculi parietibus adhærens melius excutitur, & exturbatur, ita sunt *Tartarus emeticus Mynsicht à gr. vj. ad viij. Sapa Vomitoria Sylvii ex musso, & mercurio vite, n. strum Hyppocras emeticum, crocus metallorum, infusum mercurii vite, vel aqua Esculapii*. In hoc morbo præ aliis antimonialia commendamus, nam humores valde dissolvunt, & fluxiles reddunt, & curationem quasi politicam efficiunt, quia humores valde corrumpunt, & immutant, ita ut excreta sub viridi colore appareant: Hinc æger illa colorata videns credit omnem mali mineram eo tempore exturbatam esse, & sic cessat in ægro illa phantasia, & phantasmata, quibus melancholici plerumque obnoxii sunt, planè cessant. Et reverà tamen in antimonio specifica latet energia contra melancholiam, & nihil tam melancholiam per superiora, & inferiora purgat, quam antimonium, ut multæ prostant historiæ.

Verum si hoc acidum viscidum circa hypochondria, aliasque infernas partes, ut mesenterium, lienem, pancreas &c. stagnet, sanguinem conspurcando, tunc cathartica conducunt, & in primis *helleborus niger, & omnia helleborata in deliriis melancholicis primum tenent locum, ut*

℞. *Extract. rad. hellebori nigri* ℞. ij. *extract. trochisc. Albandal. g. iv. m. f. pilul. iij. deaurentur.* Vel.

℞. *Extract. hellebori nigri, extract. diacatholic. ana* ℞. ss. *m. f. pilul. v. deauranda.*

Ex helleboro fieri potest *vinum helleboratum*, ut videre est in *Quercetani* pharmacopœiâ, quod est convenientissimum melancholicorum laxativum. Paramus nos ex hellebori nigri radicibus pulveres, eas macerando ter in vino sublimato, quas post exsiccationem pulverisamus, & ad ℞. ad plures dies felici cum successu melancholicis exhibemus cum sufficienti anagallidis extracti quantitate, nec ulla sensibilis observatur evacuatio, sed insensibiliter operantur: *Lapis Lazuli specificum est medicamentum* contra deliria melancolica, cujus pilulæ nunquam satis laudari possunt, ut

℞. *Pilul. de lapide lazuli* ℞. j. *℞. resina jalap. gr. vj. m. f. pilul. v. & deaurentur.*

Ex eodem lapide lazuli parentur *tinctura*, & *Magisterium*, quæ eximias in hoc debellando morbo habent vires. Similiter conducunt *Pilula de fumariâ, de ammoniaco, Tartarca Quercetani*, sed hæc medicamenta per intervalla reiterari debent. *Serum lactis caprini*, si ventriculo non obsit, ad plures dies copiosè sumptum eâ-

dem ratione acidas, salvas, & sulphureas sanguinis particulas eluit, educitque & præsertim si in eo infundatur, vel coquatur epichymum. Verumenimverò à purgantibus melancholicos temper malè se habere, & vix aliquod juvamen percipere observavimus, præcipuè cum morbus iste in malâ cerebri conformatione consistit, atamen sanguinis, & spirituum discrasia multum conferre possunt, nam acidas exturbant visciditates, nec nova visciditas, & aciditas unâ cum nutrimento pro sanguinis generatione suppeditatur; ac interim impertita eidem sanguini lentor, & aciditas per medicamenta obtunditur, dulcificatur, vel eliminatur, & optimi generantur spiritus pro suis obeundis partibus.

Ad acidum in malsâ sanguineâ corrigendum, vel destruendum mirum in modum medicamenta ex Marte, vel tartaro confecta juvant, & præsertim Martis vitriolum; si enim Martialia intra corpus assumantur, vitiosa aciditas agit in illa, & eadem actione qua agit supra martis corpus fixatur, & sic fit tertium, & acidum absorbetur, & destruitur. Veniat pro praxi vitrioli Martis confectio, fit hoc ex Martis limatu â, & spiritu vitrioli, qui acidissimus est, hic agendo supra Martis corpus, fit unum, & dulcescit, ut gustu quisque percipere potest. Vel id planè observabile est in tartari vitriolati præparatione, qui fit ex spiritu vitrioli, & oleo tartari p. d. tactu hæc duo agendo magnam concipiunt ebullitionem, quâ absolutâ, ad vitri fundum quid tertium omni aciditate destitutum præcipitat, quod Tartarus vitriolatus appellatur. Sic omnia medicamenta ex Martè confecta, ut *Martis vitriolum, tinctura Martis antimoniatâ, crocus Martis aperitivus, tinctura Martis aperitiva ex Andrea Battimelli Auctuario, essentia Martis* in hoc morbo ad plures dies sumpta conducunt; ut etiam ex *Tartaro tartarus vitriolatus, cremor tartari, sal tartari fixum, sal tartari volatilis, tinctura tartari ex eodem Battimelli Auctuario*, & hæc diversimodè combinata magno cum fructu exhibentur, ut & maximopere proficiunt antiacida, quæ alkalia fixa, & terrea sunt, quatenus acidum peregrinum absorbent, & destruunt, ut sunt *lapides cancerorum, eorumque magisterium, margarite, cornu cerviustum, ebur, præparatum, sal absynthii fixum, sal fraxini*, Vel.

℞. *Tart. Vitriolati. vitrioli Martis, ocul. canceror. ana* ℞. j. *margarit. ℞. ss. m. f. quam in ix. partes aequales divides, & singulis auroris sumatur una, in aquâ stillatiâ anagallidis.* Vel

℞. *Vitrioli Martis gr. vj. rhabarbari opt. ℞. ss. Salis fraxini ℞. j. f. pulvis.*

Sumatur hæc dosi per 20. & ultra dies in rore majali stillatio; advertendum tamen, quod medicamenta Martialia requirunt exercitium. Dosis vitrioli Martis quotidie augeatur gr. j. usque ad xx. ultra continuanda, rhabarbari verò, & salis fraxini semper sit eadem dosi.

℞. *Croci Martis aperitivi ℞. ss. salis tartari volatilis gr. v. eboris præp. ℞. j. m.*

& propina ad plures dies in *syrupi de fumar à helleborati cochleari*, præmissâ tamen catharsi, ut in omnibus medicamentis Martialibus propinandis fieri debet. Vel

℞. *Magist. perlar. ℞. ss. C.C. spagyricè præp. ℞. ss. lapid. lazuli magisterij. ℞. ss. magist. corallior. gr. xiv. m.* Et exhibe in tincturâ hyperici.

Hæc *Tinctura hyperici* magnum est remedium in melancholiâ ac proinde ejus receptum ex *Hadriano à Mynsicht* huc traducere placuit:

℞. *Succ. herbae, & flor. hyperici. express. & depurator. lib. j. anagallidis cum floribus purpureis express. & depur. rat. lib. j. sang. asinini ex venis post aures extract. lib. ss. florum bugloss. rosar. rubr. anthos ana* ℞. vj. *confect. Alkermes, cassia lineæ ana* ℞. ss. *croci orient. ℞. j. Infundantur per noctem, & in B.M. destillentur ad secundum cohobum.*

℞. *Hæus aqua lib. j. ss. flor. hyperici cum sp. Rect. ℞. ss. Stent in loco tepido per noctem, manè aliquoties filterentur, donec tincturam rubicundissimam, rubini instar accipies, quæ sacchari candi. q. s. edulcoranda, & ad usum servanda.*

Hæc tinctura non tantum in melancholiâ, verum etiam in maniâ, dementiis, in imminuta, & abolita, seu depravata phantasia, & ratione maximum est arcum; imbecillitatem enim, hebitudinem, stupiditatem, mentis torporem, & ingenij tarditatem emendat, & quantum per artem licet, corrigit, & omnes imaginationum affectus feliciter tollit. Dosis cochlearia iij. ad iv. bis in die, mane scilicet ante solis ortum, & vespere cubitum.

Dum hæc propinamus medicamenta, quæ sanguinis lentorem, & aciditatem corrigunt, absorbent, & destruant, ea exhibenda per epictasim censemus, quæ sanguinem in fermentationem adigunt, ejusque lentas, & acidas sordities præcipitant, eum purgant, & ad naturalem fluorem, & dulcedinem reducant, ac deinde per proximiora emundatoria exturbant. Ea spirituosa, & volatilia esse debent, & huic morbo convenientia, ita sunt *essentia fumaria, ambra, croci, anagallidis, hyperici satyrii, melissa, corticum citri, corticum aurantiorum, elenii, aliaque essentia. Tinctura castorei, cinnamomi, caryophyllorum. Spiritus tartari volatilis, cerasorum nigrorum, salis armoniaci &c.*

℞. Tinct. castorei ℥. β. sp. cerasor. nigr. ℥. ij. essentia meliss. ℥. j. essentia citri ℥. j. syr. flor. borag. ℥. β. aqua flor. hyperici ℥. j. m. detur parum, & sæpè. Vel

℞. Aquar. anagallidis, melissa, boraginis ana ℥. j. essentia croci ℥. j. ess. cortic. aurantior. ℥. j. β. tinct. caryophyll. ℥. β. sp. salis armoniaci gutt. xv. camphora gr. v. elaeosacchari citri ℥. j. tinct. alhermes ℥. iv. julep. de cinnamomo ℥. β. m. detur parum, & sæpè cochleatim.

His medicamentis in naturalem temperiem, & propriam dulcedinem redacto sanguine, spiritus animales volatiles, & subtiles generantur, sed quia quandoque austeram conservant indolem, unde ignavi, lenti, & desidiosi quodammodo remaneant, nec officium suum appositè paragere possunt, in hunc finem volatilibus supra recensitis, ac infra dicendis cordialibus, tota res peragitur, austerâ expoliantur indole, & si unâ confundantur, corroborantur, subtiliantur, volatilisantur, hilares, & prompti redduntur, unde postea liberius expansi totum cerebrum pro imaginationis, ratiocinationis, & aliarum principum facultatum actionibus irradiant, ita sunt extractum granorum Kermes cum succo pomorum redolentium, confectio Alhermes ratione lapidis lazuli, & ambra, tinctura ligni aloës, ol. cinnamomi, julep. cinnam. vel aqua lactiginosa, julep. caryophyllorum, julep. Vitalis n. d. elixir sanitatis n. d. tinctura alhermes, ita quam in Mantissâ paramus:

℞. Confect. Alhermes ℥. j. aque ardentis, pomor. redolent. ana lib. β. spiritus vitrioli ℥. j. digere, & decanta.

Quæ cordialia variis formulis juxta medici præscribentis arbitrium combinari, vel solitariè, & cochleatim per intervalla propinari possunt, unde pro tyronibus.

℞. Julep. Vitalis compositi ℥. j. extract. granor. kermes ℥. j. elixiris. cordialis, tinct. lign. aloës ana ℥. ij. tinct. alhermes ℥. β. syr. exhilarant. Laurentii ℥. j. m. Vel

℞. Syr. flor. borag. ℥. ij. tinct. cinnam. ℥. β. elixiris sanitatis ℥. iij. julep. caryophyllor. iv. essentia aurantior. ℥. j. aqua perlar. ℥. j. β. spiritus cerasor. nigr. ℥. iv. aqua melissa ℥. ij. β. m.

Cum melancholici delirantes protractis vigiliis emaciantur, ne in deterius labantur, somnus restituatur, & conservetur, dentur potulenta, & esculenta, quæ blando succo nutritio sunt turgida, & imprægnata, & ad blandiora somnifera confugere oportet, ut sunt aqua stillatitia foliorum lactuce, syrupus de papavere albo, emulso somnifera n. d. si ad opiata confugiendum sit, hæc nunquam sola propinanda sunt, nam parum operantur, duplicatâ tamen, & triplicatâ dosi nihil efficiunt, & ideo magis, quò diutius somnum in oculis non viderit ager, & tunc narcotica, & opiata malum aggravant, quam leniunt, cum talia narcotica per se somnia nonnihil turbulenta sæpius, & in majori dosi inferunt: itaque semper

appropriatis, & præcipuè humectantibus miscenda sunt.

Est & alia insaniei species, quæ Lycanthropia vocatur, & ad maniam reducitur ob depravatam imaginationem & describitur, quòd sit delirium sine febre, in quo homines imaginantur sese in lupos, vel canes transformatos esse, quapropter ululant, larrant, nocte vagantur, sepulchra perquirunt, & quod magis horrendum est, etiam cadavera corrodunt. Unde intelligere possumus, quid significare voluerit Plinius, dum lib. 8. cap. 22. narrat: Neuros Scythiæ populos, quorannis per aliquot dies lupos fieri, & deinde in homines redire. Et quamquam fabulosum sit homines lupos fieri, semper tamen existimavimus, & alios, qui de hac re testati sunt, non omnino fabulas recitasse, quandoquidem accidit, ut variae gentes Lycanthropiâ sint tentatæ, & in omnibus lupos imitatæ, adeò ut occasionem dederint fingendi transformationem in lupos. Et de hoc morbo intelligendus est Pausan. cum lib. 6. Illia. scribit Demarchum quendam pugilem decem annis fuisse lupum, & deinde pristinam recepisse formam; nam verisimile est virum illum laborasse quorannis Lycanthropiâ, ita, ut fuerit existimatus lupus. Et non alienum à ratione censemus mutationem illam Nabuchodonosor in bovem, & in feram, non aliud fuisse, quàm hujusmodi ægritudinem.

Qui hoc corripiuntur morbo interdum latent domi, & ubi tenebræ apparent, statim exeunt, & huc illuc vagantes, clamant, ululant, fugiunt obvios, sepulchra frequentant, cadavera corrodunt, vultus colorem habent fœdum, linguam aridam & siticulosam, & præcipuè habent crura dilacerata, vel ulcerata propter allisiones ad lapides, & res duras, ac ob canum morsus, dum noctu ambulant.

Hic morbus & si horrendus sit, non est tamen exitiosus, licet pluribus mensibus duret, tamen maniæ, vel melancholiæ curatione curatur. Vulgares in hoc malo phlebotomiam ad sydera extollunt, inquiunt enim, quòd si hujusmodi dum actû tali laborant affectione, si vulnerati fuerint, statim convalescunt.

C A P U T XVI.

De Catarrho.

Vulgares medici proprium vocabulum, quo catarrhi nomen expriment non habent, cum per catarrhum pituitæ fluxionem, & destillationem à capite, & præcipuè cerebro in cûctas subjectas corporis partes prolapsam intelligant, cui morborum myriades adscribunt; sic enim oculorum, aurium, linguæ, dentium, columellæ, laryngis, pectoris, lumbrorum & crurum defectibus accusantur catarrhi. Nullus ergò humani corporis partes infestans morbus progignitur, quin suam à catarrho non agnoscat originem. Itaque si materia non decidat, sed in cerebro stagnet, adest sopor, coma, cathocus, Lethargus, vertigo, memoriæ, & sensuum jaçura. Si ad cerebri ventriculos exprimatur, investientes cerebrum membranas vellicet, epilepsiam gignit. Si ad cerebri basim, & nervorum principium ruat, apoplexiam. Si ad spinalem medullam, & nervos delabatur, stuporem, paralytim, convulsionem, & arthritidem gignere fatentur. Si ad anteriores capitis partes delabatur, & ad nares depluat, non solum corizam, & odoratus læsionem, sed etiam ozenam, & polypum efficit. Si ad oculos, ophthalmiam, lacrymas, cæcitatem. Ad columellam, tumorem, laxitatem, ulcus. Ad laryngis musculos, anginam. Ad fauces, asperamque arteriam, raucedinem. Ad pectus, & pulmonem, pleuritidem, peripneumoniam, tussim, asthma, sanguinis sputum, phthisim. Ad cor palpitationem, & inopinam mortem. Ad stomachum, cruditates, vomitus cardialgias, obstructions, atrophias &c. Ad venas, febrem. Ad renes, & vesicam, calculos. Itemque chirurgicos defectus, apostematum, ulcerumque variam prolem catarrhos progignere puerorum simplicitate credunt. Flenda ipsis proinde huma-

næ vitæ conditio ; quæ quotidie capitis truculentam sustinet tyrannidem, ac tot tantosque patitur morbos à capitis vertice ad pedis calcem. O caput morborum sentinam ! Jure merito es plectendum trepano non minùs pro pure, quàm pro catarrho, ut tantorum malorum pœnam luas. Resipiscant tandem vulgarium scholæ, & discant, non ex uno fonte, capite scilicet humano tot catarrhos depluere, sed ex propriâ, & topicâ uniuscujusque partis dispositione morbos oriri. Derelinquant Græcorum dogmata, quæ nunquam tuta fuere, nec in posterum de manu in manum ethnicorum præjudiciis, nugis perniciosiss, anilibusque fabellis se subscribant. Credimus equidem catarrhum esse humani generis hostis inventum, ne cognitis morborum causis remedia innotescant.

Signa.

Catarrhum indicantia signa, alia imminenti prænunciant, alia præsentent ostendunt ; præcedunt enim catarrhum ut plurimum capitis gravitas, sternutatio frequens, sensuum torpor, somni longiores, artuum lassitudo, refrigeratio, levis dorsi horripelatio, emunctio narium, expunitio solito copiosior, alvi segnities, urina copiosior, alba, & tenuis, accedit febricula, quæ vespertino & nocturno exacerbatur tempore, & cum febriculâ catarrhi symptomata incrementum suscipiunt, & catarrhum imminere persuadent, ac corpus insigniter incalcescit. Præsentem deinde indicant catarrhum tussis, raucedo, & sputum copiosum, ac varia excreta per os, nares, & fauces. In naribus, ossis ethmoidis foramina vel obstruuntur, vel tenuis lymphæ aquæ instar defluit. In raucedine adest gutturis asperitas, vox rauca, & sepius tussis, & cum immodica lymphæ in suis exuberet vasis, pars per nares, partim per palatum, interdum per oculos excernitur. Aliquando hæc lymphæ in pulmones effluit, (sed non ex capite) & tunc tussis, vel asthma exoritur; nulla enim in toto corpore humano pars immunis est à vasis lymphaticis; ac proinde nulla pars ab hujus lymphæ receptione est immunis. Dum hæc vasa lymphatica nimium quàm par est repletionem distenduntur, vel crassescunt, vel aciescit, & in hæc, vel illa se exonerat loca, in quibus dolor, & tumor vel lateris, vel lumborum, brachiorum, scapularum, vel oculorum, dentium, lumborum, vel adenum, coxendicis, vel crurum, diversorumque articulorum oritur.

Catarrhus externus ab interno dignoscitur, quod in illo dolor magis externus sit, imprimis sub cute verticis, ubi interdum tumor mollis percipitur; sæpius verò pilorum inversio dolorifica est, & sæpè ægri humorum descensum per partes exteriores cum dolore, calore, aut frigore sentiunt. Alius catarrhus dicitur frigidus, alius calidus; frigidus à lymphâ insipidâ, sæpius simul præternaturaliter crassâ oritur; calidus verò à lymphâ acri corrosivâ ob excitatam partium affectarum phlogosim ortum habet.

Veterum Causa.

Hermetici authorem, quem volunt *Hip. lib. de Glandulis* sequuti, cui se subscribunt *Aristoteles*, & *Avicenna*, putant ex inferioribus partibus variorum vaporum genera elevari, ac in cerebro vi frigoris densari, densatos verò ad varias corporis partes delabi, & in illis varios præternaturam affectus progignere.

Vapores, qui ex liquoribus mercurialibus eleuantur, fluxiones concitant frigidas, & contumaces; si hi cum terrâ damnatâ fixantur, portione aliquâ salis admistâ, & mercurius prævalet, tunc catarrhum densissimarum nubium in modum in partes vitales proscribunt, & catarrhum creant celeriter hominum de medio tollentem, quem suffocativum nuncupant; si salis salis marino analogi immistum aliquid habuerint, falsam destillationem efficiunt; si sulphuris, calidam, tenuem, biliosam à scholis dictam, si amari salis aliquid continent.

Non negant *Hermetici* cerebri solius vitio catarrhos aliquando fieri posse, sed frequentius volunt ex vapori-

bus accidere, præsertim catarrhi hi, qui maximum medico negotium faceffunt.

Quod ab *Hip.* asseritur lib. de loc. in homine, comprimmi nempe à frigore carnem, & succum humidum exprimere, ac fluxiones deinde generari quamplurimis medicorum arridet, sed valdè improbable est, quod ipsemet spongiæ exemplo affert, comprobatur; Spongia enim aquâ plena à frigore non comprimitur, nec aqua frigori exposita exit, sed si frigus magnum sit, arctius retinet aquam in glaciem versam. Neque valet effugium de spiritibus, qui intrò pelluntur à frigore in carnem, nam estò spiritus calidi sint, (quod forsan verum non est) & intrò compulsi carnem comprimere valeant, si pori carnis externi omnes à frigore clausi sint, per quas vias liquor expressus emanabit? Potest compressus emanare spiritus, quia tenuis est, & per quoscunque poros, licet angustissimos exire potest, sed non liquores, qui dum prope exitum sunt, frigore magis incrassantur, & inepti ad eundem redduntur. Adde, quod frigus intensissimum requiritur ad ipsosmet spiritus exprimendos, quale non observatur in nostro corpore. Probatnr, quod assumpsimus ex vino: ergo eo minùs liquor.

Placet etiam multis, quod idem asserit *Hippocrates*, caput instar operculi ollæ, aut cucurbitæ totam corporis humiditatem attrahere, sed ineptum exemplum est; nullo enim modo militat ratio, quæ de operculo, aut cucurbitâ redditur in caput, valdè enim dispar exemplum est. Si *Hippocrates* diutius catarrhum contemplatus fuisset, forsan destillationis per alembicum artificium invenisset, dum huic affectui idem nomen imposuit.

Neque quod *Avicenna* ait de alembico, catarrhi generationem facere videtur, nam.

Primò, vapores non ascendunt à stomacho, quia gula clausa est, & si ascenderent, bolo deglutito, vapor, qui infra eundem esset, à bolo depelleretur, & stomachum denuò peteret, & sic excitaretur ructus, quod non accidit.

Secundò, si ascenderent vapores à stomacho in caput, illorum continuò perciperetur sapor, & consequenter os à perceptis cibis continuum illorum saporem perciperet, & nares illorum odore afficerentur, sed estò pertingerent usque ad hos vapores, cerebrum non possunt petere; nam per os, & nares diffarent, antequam per occultas vias ad cerebrum penetrare possent. Sed detur, quod ascendant ad cerebrum, cum in hoc non sit ampla cavitas, quæ capitellum referant, non possunt vapores in guttas concrefcere, quod si concrefcere in basi cerebri, cum pars hæc sit admodum angusta, & muco plena, statim deciderent per naris tubulos simul cum muco, quod cerebri excrementum est, & sic nullam parerent noxam, sed reverà non decidunt simul cum muco, nam ut cæteræ aquæ stillatiæ, mucus saporem, odorem haberet assumptorum ciborum, quod etiam contingeret, si in os, & pulmonum deciderent. His omnibus adde, quod calor in nostro corpore tantus non est, quamvis præter naturam augeatur, ut valeat vapores ad caput usque tollere, quapropter vapores etsi in stomacho generantur, necessariò in stomachum iterum deciderent non secus ac vapor ab olla collatâ in tenuissimo igne elevatus in ollam decedit.

Quod si vapores saporis expertes ascendere non possunt, eò minùs acidi, ac falsi, Calor enim ad falsum, & acidum vaporem elevandum, ad tantam altitudinem præsertim, debet esse intensus, qui in animalibus non reperitur, nam si reperiretur, non viverent. Salia enim fixa sunt acida, & falsa, & quarti gradûs ignem desiderant, ut eleventur: non benè igitur destillationis falsæ cautâ à medicis assignatur.

Præterea, qui calidum habent hepar, & copiosiorî victu se reficerent, catarrho laborarent continuo. Quod observant in destillationibus obnoxii de stomacho, frigido, & hepate calido, examinabimus in affectu hypochondriaco.

Galenus vult catarrhos fieri ab actione cerebri vitiata, & ob quam excrementa congeruntur, quæ postea varias in partes decidunt; vitiari autem coctionem vult, ab intemperie præsertim frigida, sed quicquid sit de hoc, non videtur causa sufficiens ad catarrhi generationem, in quâ materia tam multa continuo fluit. Neque quod addit de sanguine, vel qualitate, vel quantitate peccante, qui non potest concoqui, suppetias affert; nam qui superfluous est, per vasa transcurrit, & sic excernitur, non in parte validissimâ, & principe, sed in ignobiliore id accidit.

Galenus admittit caput impleri calidâ, atque humidâ constitutione, & frigus superveniens ipsum comprehendere, & premere cerebrum, veluti manus quædam extrinseca spongiam exprimit, sed hoc jam examinatum est, & ipsi *Galenicis*, *Langio*, & *Mercurio* displicet.

Author lib. de flatibus vult à venis aëre repletis caput aggravari, & varias fluxionum species efficere, quod suâ probabilitate caret, & catarrhi generationem vix explicat.

Catarrhum excitari à frigore externo, nec non à calido quotidie experimur, sed quomodo hoc accadat, examinandum est.

Causa Nostra.

Adest in catarrho magna excrementorum copia è cerebro defluentium, hæc vel in cerebro generantur, vel aliunde ad cerebrum ascendunt; si in cerebro generantur, materiam æquivalentem, ex quâ generantur, expostulant. Materia hæc vel à venis, vel ab arteriis, vel à nervis (probatum est antea, alias non esse vias) ministratur. Arteriæ sanguinem totum ex alimenti residuo in venas transmittunt, sanguinis etiam vapores per poros assidue pellunt, qui per transpirationem evacuantur. Quotiescumque igitur à frigore pori cutis clauduntur, vapores hi remanent, & densantur unionem, quæ non semper à frigido fit, sed à loci angustia, ut in destillatione patet.

Via, per quas communicant arteriæ cum venis ab his vaporibus densatis, & forsan ipsomet frigore adjuvante, partialiter, si non totaliter, obstruuntur, quapropter sanguis veluti percolatur, remanente crassiori substantiâ illius, quam fibras aliqui esse volunt, vel pituitam, aliqui verò succum alibilem, hic cum cerebri excrementis admiscetur, & pro variâ cerebri dispositione varias induit species, nam à sale nimio, & terrâ damnatâ, quâ cerebri excrementa aliquando scætant, crassa evadit, ab ichore admodum falso, falsa efficitur, à sale amaro, amara &c. In quæ degenerant etiam fermentatione quadam à cerebro acceptâ.

Calor nimius humores liquat, à quibus liquatis, viæ etiam impediuntur.

Remanent fibræ, & nervi, qui succum alibilem è stomacho, & ab aliis partibus ad cerebrum deferunt, à quo postea distribuitur, cum succus iste vel nimius est, vel sic dispositus, ut in cerebro crassescat, catarrhi etiam materia esse potest.

Conferunt etiam ad vias obstruendas narcotica, & hoc pacto vinum catarrhos generare valet.

Quæres unde eveniat catarrhus à mutatione subitâ vel vestium &c. vel à calido ad frigidum, vel è converso?

Respondetur, quod ut observat *Sanctorius* libello de *Staticâ Medicinâ* à *Petro Suavio* inventâ, & ipsi communicatâ, evacuationes insensiles, quæ perspiratione fiunt, esse longè pleniores omnibus sensibilibus simul unitis. Observavit ipse cibi, & potûs unius diei octo librarum pondere, transpirationem insensilem ascendere ad libras quinque, quæ quidem transpiratio longior est in calidis temporibus, & in iis, qui ve-

sibus densioribus utuntur. Quapropter in his cessat, vel minuitur, ut melius dicamus, omnis alia evacuatio.

Cum repente igitur ob mutationem vestium, vel aëris, pori clauduntur, retinentur vapores, & cum aliæ viæ minus pateant ob interpolatum usum, catarrhi generantur.

Ex his collige catarrhum excitari posse quandoque à stomacho, fibris, nervis, & arteriis mediantibus, & sic quandoque omnes alios capitis affectus: coctio enim cibi, & distributio non fit (ut communiter volunt) octo horarum spatio, sed immediate ac alimentum in stomachum immititur, coqui incipit, ut fusiùs dicemus. Vino epoto, pars ejus spirituosâ, in quâ vis narcotica inest, & fixativa vel per fibras, vel per nervos statim cerebrum petit, eo modo forsan ac per ellychnium aqua è puteo ascendit, vel per lacteas venas (si verum est, quod recentiores asserunt, ut rigorose examinabimus), vel per ipsasmet arterias immediate, & sic quoque omnia alia, quæ in stomacho sunt, in cerebro varios affectus excitare possunt, adjuvante fermentatrice vi, quæ semper in stomacho reperitur, & sic fit somnus ab assumptis narcoticis, sic excitatur apoplexia, sic quoque forsan de utero philosophari licet.

Multoties flatu, vel aliquid aliud spiritus nervorum movet, vel inficit, & deinde cerebrum, & sic dolor excitatur à flatu in capite, existente in ventriculo, qui motu cessat. Multoties tenditur à flatu nervus, & sic dolor & in cerebro, & in stomacho excitatur.

Advertendum, quod maxima est cum cerebro communicatio aliarum partium, & præcipue plantarum pedum, ob quarum vel refrigerationem, vel humectationem catarrhus oritur. Aliqui dicunt refrigerari nervos, & ab his cerebrum, & consequenter catarrhos fieri, sed refrigeratio antequam ad cerebrum deveniat, in aliis corporis partibus deprehenditur, nec tanta esse potest, ut catarrhum gignere valeat, qui vult causam inquirat. Ex his deducimus medicamenta varia pedibus applicata in catarrho tollendo adjuvare posse.

Catarrhi causa, quam recensuimus, licet aliquam habeat probabilitatem, non multum à vulgari diffidet sententia, ideoque veritati non arri-det. Supponit quoque catarrhum à capite excitari, & tanquam ex cælo microcosmico in partes inferiores sua demittat excrementa, cum à natura emuntoria designata & idonea ad illa excrementa recipienda, & foras deturbanda habeat. Temerè igitur finxerunt scholæ catarrhum, cum in rerum naturâ non detur: Si tamen quid est in naribus, dentibus, faucibus, gutture, pulmone &c. noxium, & morbosum, non per destillationem, & fluxionem in illas depluit partes; sed si quid nares, dentes, fauces, guttur, pulmo, & cæteræ partes inferiores patiantur, ab aëris v. g. injuria calida, vel frigida non dependet, vel ex fluxione, & catarrho, sed à spiritu harum partium insito, & innato, quia laceffit linoquit, & inturbat proprium cujuscumque partis munus coctionis, & digestionis, ut à vi se tueatur, unde partium nutrimentum degenerat, & per partium poros tanquam excrementum foras deturbat. Falsò itaque tot fictitios humores, & fluxionum decubitus, ab unico mendicant cerebro scholæ, quasi horum cerebrum collegium, & unica esset cloaca. Non ad partes inferiores defluunt humores, sed quoties influus spiritus deturpatus ad loca transit, primus qui eò recedit communi elvendi studio, est latex; spiritus enim depravatus exotico contagio per nervos, arterias imò per ipsum corporis habitum defertur, indè cerebri arcem petit, & ægri velut humoris deflui decubitus percipiunt, quia latex per venas eò deputatur, non ut mali causa, (estò quandoque malum foveat) sed in suppetias, & ablutionem: ideo credulæ scholæ à partibus inferioribus vitiosos humores, sive eorum vapores inter carnem, & cutem per musculos, venas & arterias

rias ad cerebrum ascendere, & eadem viâ descendere crediderunt. Discant esse malum topicum, non autem, à ventriculo, hepate, liene, mesenterio, intestinis, utero, & capite impertitum, ut fabulantur.

Causæ occasionales catharri sunt, repentina caloris, & frigoris alternatio, ær nocturnus, & aura palustris. Constitutio austriana, & pluviosa. Vita crapulis dedita, & sedentaria. Commestiones, & ebrietates, vigiliæ, & incubrationes immodicæ, & intempestivæ. Victus frigidus, & humidus. Somni diurni, vel diurni, capitis calefactiones &c. ex quibus sæpè cerebri, vel pulmonum nutrimentum unico insultu degener redditur, & pro variis excrementis deinceps fit officina. Hinc copiosâ supellectili suscitât, sæpius ibidem spiritui insito impressionem characterizat in vitam durabili stigmate.

Post tot defluxionum genera in subjectas partes à capite depluentium, tres catharri species vulgares juxta hos versiculos assignant:

*Si fuit ad pectus rheuma, tunc dico catarrhum;
Ad fauces bronchos ad nares dico coryzam.*

Præcipuè catharri differentiæ sunt, ut aliis dicatur ferinus, qui ab exotico sale pulmonem exulcerante, & tabem inducente fit; alius suffocativus, qui fit à degeneris nutrimenti magnâ copiâ pulmonum bronchia infarciens cum suffocationis discrimine; alius verò epidemicus, qui fit ab inspirato gas aut minerali, aut quomodocumque putrido malignitatem vehemente, & populariter grassatur.

Prognosis.

Vulgares in excrementorum ablationes, & non in causam incumbentes vulgo dicendi ansam præbuerunt: catarrhum sine remediis triginta novem, sive, quadraginta dierum spatio perdurare.

Catarrhus estò levis, non semper contemnendus est, præsertim in iis, qui variis pectoris affectibus tentantur, & imprimis qui ad phthisim proclives sunt. Coryza tutior est, bronchos peior, quia suffocationem minatur, ob impeditam sanguinis circulationem; si verò pulmo afficiatur, pessimus ob exulcerationis periculum. Catarrhus senibus familiaris esse solet; & in valde senibus coctionem non admittit, ut aph. 40. sect. 2. *Raucedines, & gravedines in valde senibus coctionem non admittunt.* Tum ob imbecillum calorem, tum quia pulmo membrum est primum senescens, atque moriens, ut per senum tussim, & morientium stertores patet.

Veterum Curatio.

Pro catharri curatione Galeni sectatores in principio ad materiam fluxuram evitandam, sicut etiam pariter ad fluentem repellentia adhibent, ac proinde si catharrus sit levis, victus rationi, & naturæ, si verò gravis, præter victum medicamentis sanationem committunt. Unde catarrho, leni clystere primum intestina ab excrementorum sarcinâ liberant. Ubi magna humorum copia redundat, & ea à phthorâ, vel cacochiâ est, tunc periculosus inducitur catarrhus, & verentur, ne copiosus humor affatim irruens, suffocationem, vel aliquod aliud damnum inferat, & sic catharri duplicem instituunt curationem, unam quæ frigidum, alteram, quæ calidum respicit catarrhum.

Si materia calida statim ad sanguinis missionem deveniunt, si calida sit intemperies, & fortè febris adjuncta, totius corporis plenitudine existente sanguinis, utique mittendum putant non ratione catharri, sed ratione illorum, quæ cum catarrho adjunguntur; quippè cum sanguinis abundantia semper adeit vaporum copia, quæ catharri generationem auget, eumque mitiori educunt phlebotomo, quæ evacuatio potius reiteratur, quàm semel multam sanguinis quantitatem extrahunt venam humerariam aut medianam secando. Cæterum in catarrho san-

guinis missione calor, qui destillationem conquere debet, hebetatur, & catarrhus incrudatur, unde majora emergunt, & pejora symptoma, & si febris adlit, malignitatem acquirit, quæ omnia mortem intentant, ut multi funesti eventus testantur eorum, qui, educto sanguine, perierunt, & adeò nunc angue, rabido cane pejus phlebotomia in catarrho peritimescitur, ut qui phlebotomandi sunt aliqui de causa, quibus eductio aliquo modo competit, primum interrogantur, an catarrho laborant, & sanguinis missio nunc in catarrho est contraindicans, live sanguinis plenitudo, sive febris, calida intemperies adlit, hepar calidum, ut dicunt. Quod si vulgares aliquod eamprohibens reperiant saltem cucurbitulas scarificant, quas in magnis destillationibus utilissimas esse arbitrantur.

Postmodum redundantes humores catarrhales syr. de ros. recentibus, de Betonica &c. cum aquis hordei betonica, sampfuci &c. præparant, quibus præparatis ad purgatorium medicamentum recurrunt, Ut:

℞. Manna elect. ℥. iij. diss. in q. decoct. com. solut. ut f. p. Vel

eadem manna dosis dissolvipoterit in sufficiente quantitate potione chocolatis, & propinetur, eritque blandum purgans, & æthereum Nectar. Vel

℞. Sen. or. ℥. s. tart. vin. alb. polyp. querc. ana ℥. j. f. decoct. in aquâ betonicæ, & in f. q. diss. Syr. ros. persic. ℥. ij. fumar. mai. ℥. iij. elect. de suc. ros. ℥. iij. ℞. m. f. p. Vel in formâ boli, ut

℞. Cass. recent. extract. ℥. ij. lect. lenit. ℥. vj. m. f. bolus.

Si catharri causa sit frigida, purgetur sequenti medicamento:

℞. Syr. Sues. ℥. iv. diaphœnic. ℥. s. diss. in decoct. pectorali q. s. & f. p. Vel in formâ pilulari:

℞. Agarici trochis. ℥. j. pilular. cochiar aurear. ana ℥. ij. m. & cum. mell. ros. f. pilula vj. & deaurentur.

Si operata, & sufficiens evacuatio non succedat ex voto, apozema propinant. Verum à validis purgantibus abstinere volunt, ne materiam magis ad fluxum irritent.

Verum si catharrus admodum contumax fuerit, ad vomitoria confugiant quæ illius materiam potenter eradicant. Colocynthidem ad cerebrum expurgandum efficacissimam censent, sed ob summum amarorem multum infensa, & vehemens est ejus operatio, ac intestina corrodit, ac propterea eam infusione in urinâ corrigunt, & sic omnem deponit amaritiam, & insipida evadit, & ita illius infringitur vehementia, ut ad ℥. j. tutò exhiberi valeat, & excellens sit ad omnes capitis affectus à causâ frigidâ ortos medicamentum.

Demum caput purgant errhinis, apophlegmatismis, sternutatoriis, cauterio actuali, & potenciali anteriori capitis parti admoto, & sic catarrhum derivare, & deducere tentant.

Si catharri vehementia suffocationis periculum impendeat, vel tenuitate suâ, & acrimoniâ in pulmones irruat cum periculo erosionis, catarrhum in crassantibus sistunt, & acrimoniam temperant, quæ sunt diacodium simplex, vel compositum, species diapauperis, diatragacantum frigidum, si catharrus sit calidus; si frigidus, calidum, & sic contrariis contrariis curanda esse acriter contendunt, looch. de caulibus, de papavere, succus glycyrrhiza, violarum &c.

Interim cerebrum catharri cloacam roborant, diamoscho dulci, speciebus aromatici rosati, diambra, Nithridatio, galliâ moschatâ; vel conservâ salvæ, roris marini, betonica; vel syrupis de stœcade, betonica, de ros. siccis, de pœniâ &c.

℞. Syr. de Stœcade ℥. ij. diambra ℥. j. ℞. spe-

cier. aromatici rosarū ℥. ij. looch de papavere ℥. aqua betonica ℥. v. m.

Sumatur parū, & sæpè horâ somni. Vel in ore detineatur *conserva florum anethos, vel diacodium in tabellis*. Sed ne tempus in his Galenistarum insulsi-
bus teramus, ad meliorem redeamus frugem, quæ est

Nostri Curatio.

Quia catarrhus levis, tantum diætâ curatur, gravis verò pharmacis, & diætâ quoque, ac proinde primò de victūs ratione agamus oportet, quæ in sex rebus non naturalibus consistit, quatum prima 1ª est.

Aër qui moderatus neque calidus nimis, neque frigidus esse debet; nimium namque frigidus admodum nocet, & catarrhi in causâ est, cum inde transpiratio tam necessaria impediatur, serum coaguletur, in motu sistatur, & cutis glandulæ obstruantur: & maximè nocet frigus illud, quod subito post magnum calorem accidit, & quod cum humido conjunctum est. Vitent itaque catarrhis obnoxii status australes, & boreales, ac pulvias; vitent quoque solis, & lunæ radios.

In cibis parsimonia servari debet, & catarrhosos jejunare oportet, concoctu faciles sint, & non multi nutrimenti, ita sunt ova sorbilia, carnes gallinarum, pullorum, caponum, vitulina, avium montanarum, quæ potius sint assatæ, quàm elixæ, attamen quantitas ab avarâ suppeditetur manu, & *Celsus* dimidium de consensu cibo adimi præscribit, Videntur cibi crassi, viscosi, & humidi, concoctu difficiles, vaporosi, acres, acidi, & excrementitii. Exulent etiam omnes carnes vetustæ, salitæ, infumatæ; omnes pisces, præsertim lacustres, palustres, & ostreæ, legumina, herbæ, lacticia. Inter fructus commendantur, qui sunt pectori amici, ut nuclei pinei, amygdalæ, pistachia, passulæ. Inter lacticia butyrum laudatur, quia pectori est amicum, & *Aëtius* caseum tenerum, & recentem commendat.

Vulgares medici digladiantur, an in catarrhi curatione prandium, an cæna parciore esse debeat? Aliqui, & præ cæteris *Mathæus Curtius* cænam lautiorē prandio esse debere demonstrat more veterum, quos omni tempore lautius vespere, quàm manè edere consuevisse constat & reverà felicius noctu cibi concoquantur non solum in stomacho, sed etiam in corporis habitu. Unde tanto copiosior cibus capi debet, quanto melius coctio conficitur, ac proinde si minimè concoquatur, præter alias noxas, illa quoque contingit, ut excrementa in toto corpore, & præcipuè in cerebro congetantur. Præterea productius horarum spatium est à cænâ ad prandium, quàm à prandio ad cænam, ideoque in cænâ major copia concoquitur. Sed his non obstantibus rationibus, contrariam nos sequimur sententiam; nam in methodicâ catarrhi curatione non solum studere, ut catarrhi materia exhauriatur, sed etiam, ne nova gignatur prospicere debemus; cum verò cæna sit parciore, quæ cænula vocatur, maximum commodum præstat: nam noctu si natus calor circa cibi coctionem non occupatur, certissimum est materiam catarrhalem valentiùs consumere, & exsiccare, vel saltem minuire, cum nostri corporis humores ex cibis, & potibus generentur, si itaque cænâ sit lautior, major fiet humorum congeries, & catarrhus intenditur. Nec valet hanc novam magis in lauto prandio evenire posse, nam die nostra corpora variis agitantur motibus & meatus aperiuntur, & si copiosi vapores generentur, tum permeatus exturbantur, quod de nocte non contingit, quo tempore nostri corporis meatus clauduntur, & corpora non moventur, unde fit ut majores ex alimento vapores gignantur nec resolvuntur. Nec cæterum consuetudo quicquam suffragatur, cum apud recentiores aliter observetur ad tuendam incolumitatem, & ad placidam, ac tranquillam noctem transigendam, Imò aliqui nostri Itali incœnati sunt cu-

bitum, & incolumem, ac diuturnam degunt vitam. Nec major horarum numerus à cænâ ad prandium prodest, quia non horarum numerus, sed virtutis concoctricis actio est illa, quæ cōcoquit, & hæc manè mediante somno magis valida invenitur, & in die languescit, ideoque lautius prandium, & parciore cæna convenit, quia

*Ex magnâ cænâ stomacho fit maxima pœna,
Ut sis nocte levis, sit tibi cæna brevis.* &

Cæna levis, vel cæna brevis fit raro molesta,

Magna nocet, medicina docet, res est manifesta.

Verum pro hac quæstione enodandâ uniuscujusque consuetudo spectanda est cum nil sit consuetudine majus; attamen illis, qui morbis nocturnis, vel phlegmaticis, vel catarrhis, & destillationibus vulgò dictis sunt obnoxii, semper cæna parciore est laudabilior, & utilior.

Potus sit moderatus, nam immoderatus copiosum auget serum. Vulgares hordei aquam præscribunt, quàm nos noxiam censemus, ventriculo enim laborem facit, frigidos lentos & crassos generat humores, lympham vitiat Pro potu ordinario magnæ energiæ est aqua lassafra tam per infusionem, quàm parata; lignum namque lassafra nobilissimum est præ omnibus ad catharrhos remedium & catarrhorum alexipharmacum vocatur, odorem, & saporem habet aromaticum, an propterea lymphæ acrimoniam tam acidam, quàm lassam corrigendi, & alterandi vim habet & eandem per urinam, vel sudorem exterminat, unde catarrhos sistit, & curat. Valex hoc ligno parari potest *lassafra juxta Hadriani à Mysicht descriptionem ut*

℥. Aqua fontana benè coct. & summe calida lib. viij. ligni lassafra in taleoles tenues: incis. ℥. ij.

Stent in infusione per noctem in ollâ novâ vitreatâ, & benè coopertâ, donec per se refrigescant: Manè per chartam filtrentur, & colatura clara cum vinclurâ cassiæ lignee parum aromatizetur, & ad usum pro potu quotidiano servetur. Item summo cum fructu catarrhosis china decoctum pro potu ordinario præscribitur, & etiam in affectibus catarrhalibus singulare remedium est aqua Serpissi, quia corrigit stomachum, & antecedentes removet causas. Decoctum ligni lentiscini, ex quo destillat mastiche singulare est anticatarrhale, cum ipsa mastice pro catarrho sit summum medicamentum; hæc namque aquæ, & decocta ventriculo succurrunt & sanguinem emendant, & lympham crassam ac viscidam incidunt, subtiliant, ejusque acrimoniam corrigunt, obtundunt, resolvuntque ac per urinam aliæque emunctoria deurbant, vel ad expectorationem disponunt. Sed meliori sydere convenit vinum medicatum *Paracelsi*, quod pro basi radicem caryophyllatæ, & acori aquatici admittit: cujus descriptionem aliter tradit *Hartmannus in praxi chymiatricâ cap. 18. de Catharrho:*

℥. Rad. caryophyllatæ ℥. v. j. acori ℥. iij. pulv. flor. sambuci m. s. sol. majorana m. ij. Vini ℥. xvi.

Exhibeatur pro potu communi. Hoc vinum medicatum est singulare, non tantum catarrhum, verum etiam contra omnes fluxiones præcavendas, & tollendas, est aliæ descriptiones hujus vitri medicati, unam, pro hyeme, alteram pro æstate tradat: Verum vini dosis augeri debet. In catarrhi declinatione convenit vinum mediocre, subdulce non verò adstringens, nec potius sit actū frigidus.

Somnus, & vigilia sint moderata, nec eorum consilium audiendum est, qui dicunt vigilias maximè esse catarrhosis salutares, eisque vigilias præcipiunt; siquidem vigilie inter cæteras cruditarum causas maximam habent partem: debent itaque ægri moderatè dormire, sed nunquam à cibo, nisi duabus, vel tribus hori tractis, nec somnus sit diuturnus, nisi quis forsan somno diuturno sit assuetus, aut noctū non dormierit. Caput regitur, ne a frigore lædatur. De situ inter dormiendum certant vulgares, & catarrhosos elevato capite semper dormire præcipiunt, & hujus decubitus rationem ab

Aristotele 10. Problem. 2. & 53. Hieronymus Mercurialis cap. 27. De Catarrho mendicavit; putavit enim ille bruta multò minùs, quàm homines catarrhis, & destillationibus tentari, & inter bruta maximè omnium aves, quia homines, & aves semper caput habent elevatum, cùm cœtera animalia semper capite prono terram spectent: Sed Aristotelis, & mancipiorum pace, hæc ratio non satis est valida, nam humores, & præsertim lymphatici naturâ sunt graves, ac difficillimè in erectâ figurâ quàm declivi ad caput scandunt, sed potiùs gravitate suâ ad inferiores, & debiliores partes, tum in caput geniti, tum aliundè transmissi procumbunt. In secundis mensis ad vapores reprimendos utilem censent vulgares cydoniorum carnem assumi debere, quia hæc est veluti superioris orificiï sigillum ne vapores ad caput ascendant.

Motus magis convenit, attamen moderatus nec excedat; Vitetur desidiosa Quies, & vita otiosa, nam hæc crudis, & copiosis humoribus vasa lymphatica replet. Laborandum moderatè ante cibum, nunquam à cibo, & qui catarrhis ac destillationibus laborant, caveant ne studeant, scribant, vel depingant pectore, tabulis innixi, cùm experienciâ compertum sit compluribus studiosis destillationes in pectora, & stomachos præcipitari, & insignes afferre noxas.

Alvus, & vesica lubrica servantur.

Animi passiones malignæ penitus exulent, ut metus, mæror, desperatio &c. quatenus sub his sanguinis, & spiritus motus tardiores fiunt, indè plurimæ serositates cumulantur; studendum tantùm hilaritati, aliisque benignis speculationibus, & meditationibus. De Veneris usu multùm ambigere possumus, an corpora destillationibus obnoxia Venere uti possint? Ex unâ parte stat Epicuri sententia, qui Veneris usum omninò tantùm noxium tam pro ægrotantibus, quam pro sanis universaliter interdicit, quia summum bonum in rectâ corporis valetudine collocat; (& hæc ab illo voluptas appellatur) utpotè quæ valetudinis commodum lædit. Ex alterâ parte affirmativa stat Hippocratis sententia, qui Epid. Sect. 5. inquit Coitus morbis ex pituitâ commodus est. Cum itaque destillatio sit affectus p. n. à pituitâ ortus, dicimus in catarrhis Venerem juvare. Et idem 5. Epid. 27. narrat: Timocheri hyeme destillatio, maximè in naves: Cùm Venere usus esset, resiccata sunt omnia. Hinc in destillationis curatione Veneris usum convenire colligimus. Verùm ut Venus prosit, debet esse moderata in destillationis principio, vel declinatione, at ramentum immoderata neque in principio, neque in declinatione catarrhi utilis esse potest.

Curationis scopus ad partium mundificationem, & roborationem dirigitur.

Catarrhus à materiâ merè mercuriali salis, & sulphuris experte, tamen terram damnatam comitem habente, & à sale aliquo insipido fixatâ, expostulat, si nimia non est, calefacientia, & attenuantia, qualia sunt aquæ stillatitia hyssopi, roris marini Iulep. Vitalis simplex, vel compositus elicitus cum betonicâ, rore marino, salvîâ, nepetâ, origano. Vini spiritus, vel tinctura, cum eodem ex iisdem herbis, cinnamom. addito extracta.

Si nimia, expostulat remedia, quæ medio modo se habent, conducunt, præsertim in principio, ne materia nimium quàm par est liquata à medicaminibus valentioribus in partes aliquas nobiliores ruat, ibique excitet p. n. affectus difficiles curatu, procedendum est igitur in hoc casu medicaminibus medio modo se habentibus. Purgantia, si competunt, adhibeantur non valentiora, præsertim in principio confert agarici extractum aloes, hyera simplicis.

Ehrrina conferunt, si sint ex semine nigellæ pulverisata, aquâ stillatitiâ sampsucii admistâ. Vel prodest gum. guajaci pulveretenus. Inungantur etiam pedes remediis appropriatis, ut oleis calidis.

Catarrhus, qui à materiâ tenui, & aquosâ, ex mer-
Car. Mustans Oper. Tom. I.

curio scilicet, & phlegmate, minimâ, vel nullâ salis portione comitante, tractandus est cum moderatè incrasstantibus, Tincturis scilicet mastichis, nucis myrasticæ, thuris &c.

Quod si latex comitem habuerit salem marinum, sal-sedo compescenda est Tincturâ papaveris, magisteriis ex semine ejusdem, & amygdalarum recentium, seminum melonum &c.

Purgatio est administranda medicamentis lenientibus Tinctura sene, mannâ simplici, vel potabili, saccharo rosarum persicarum, tincturâ rosarum pallidarum.

Exsiccat materia rotulis ex floribus sulphuris oleo succini, quo nares, & tempora illinantur, succino pulverisato clauso in sacculo spiritu malvatico asperso, additis olei succini guttis aliquot, vertici applicato. Extracto radice china, salsæ, sassafra, santalorum rubrorum, & citrinorum.

Cùm materia catarrhi subtilis est, & mordax incrasfari debet, & tunc inungi debent pedes oleo violarum, nenupharis cum opio, vel camphorâ mistis; cùm verò materia tenax est oleis resolventibus spiritus vini vigoratis, & essentiis herbarum cephalicarum salvie, roris marini &c.

Si materia calorem excitet, & actû calida deprehendatur exire, compescenda est tincturis rosarum rubearum, violarum, & santalorum, & evacuanda lenientibus præsiidiis tempore quo lenientia conveniunt.

Catarrhus, qui cum impetu magno ruit, præter diversiones, & alia etiam imposita, solet sisti & incrasfari Laudano opiato, in cujus defectu exhiberi potest theriaca recens, & præ omnibus aliis pilule de Cynoglossa, vel trochisci de papavere ab Hadriano à Mynsicht descripti.

Advertendum semper, ne nimium quàm par est, materia agitetur à medicamentis. Iuvat maximè ferè in omnibus catarrhis succini gummi anime, & ambra suffusus, qui, & aliàs in asthma vitandus est, nam movet materiam, & aliquando asthmaticos excitat insultus.

Utuntur aliqui, ut caput roborent, 3. j. extracti myrobalarum, præcipuè chebalarum.

Cum catarrhus, vel à ventriculo, vel aliis partibus, ut dicunt, ortum habet, ad illas respiciendum est, maximè juvat singulis hebdomadis maximè in iis qui strictiori alvo sunt præditi primas vias lenienti aliquo medicamento expurgare, & maximè conducit Diatartharus, & aloë rosata, habitâ ratione ad ægrotantis naturam:

℞. Cremoris tartari, vel tart. simpl. pulverisati, pulv. sene ana 3. j. ℞. sacch. rubr. Mannæ montis Gargani ana 3. j. radice asari, zinziberis, anisorum, cinnamomi, galang. min. ana 3. j. syrupi, vel mell. ros. solut. 3. v. fiat electuarium.

Dosis 3. j. usque ad 3. ij. extendi potest ante cibum.

℞. Aloes rosatæ 3. j. extracti myrob. 3. j. formentur pilule. & serò ante cibum exhibeantur.

In catarrho suffocativo exhibentur vomitoria:

℞. Oximell. Scillit. 3. j. Salis vitrioli 3. j. m.

Quod si vomitoria non convenient oportunitatem remedium erit elixir proprietatis per infusionem, vel destillationem cochlearum per intervalla sumptum.

Interdum tamen quia vomitoria non juvant, cum, materia scilicet impacta est solent sanguinem mittere, ne affluentia cruoris, & laticis spiritus pulmonarius suffocetur, à quo affluxu deonerata ægrotantis natura facilius respiret, sed in cachecticis corporibus periculosa est venæ sectio, ægri enim citius pereunt, quapropter qui curationem hanc per venæ sectionem tentant periclitantur, nam ex hac manifesta partium vitalium læsio oritur: multa igitur circumspeditione opus est in hoc maledicto remedii genere.

Aliqui futuræ coronali imponunt vesicatorium, jubent fricari scapulas, collum, & brachia. Si sputum est crassum jubent loch de scillâ cum oxymellite scillit. & ammoniaco. Cum sputum est tenue; exhibemus pilulas de cynoglossâ. Plura remedia dabimus capite de asthma.

CAPUT XVII.

De Anginâ.

Illud malum examinandum aggredimur, quod præceps ad finem properat, & periculo non caret, vel proinde ægros veluti per canificis laqueum suffocat, & jugulat. Non idcirco princeps afficitur pars, sed ea sine quâ cor nobilissimum membrum saluum esse nequit ob necessariam respirationem, & deglutitionem, sine quibus nullatenus homo vitam traducere potest. Hoc lethiferum malum Anginam vocârunt mēdentes à verbo *ἄσχω*, quod Græcè suffoco, & strangulo significat.

Quatuor anginæ species ab authoribus assignantur. Prima dicitur *κυνάσχη*, & est, ubi muscoli laryngis, seu gutturis interni inflammantur, & omni tumore, & rubore carere videntur, ægri tamen per æstum canum sitientium more hiant ore respirare coguntur. Secunda *παράκυνάσχη*, ubi exteriores laryngis musculi cum aliquali, sed parvo tumore conspicuo sunt inflammati. Tertia *ἐννάσχη*, ubi internus adest tumor, & inflammatio interiores pharyngis, seu faucium musculos invadens. Quarta *παράκυνάσχη* si exteriores faucium musculos cum tumore, & rubore affligat. Itaque in parasyanche, synanche, & paracynanche apparet tumor, non verò in cynanche.

Rursus angina duplex statuitur, una exquisita, & altera notha; exquisita est illa, quæ vehementem summæ gulæ, & gutturis partium inflammationem, & febrem habet comitem; notha verò, quæ febre, rubore, & dolore caret, quia à viscido excitatur phlegmate, at tamen horrore, & inæquali non carebit calore.

Partes in hoc morbo affectæ sunt tonsillæ, faves, uvula, muscoli laryngis, pharyngis, & œsophagi, imò ipsum palatum.

Signa.

Angina, cum morbus periculosus, & peracutus sit, qui celeri suo cursu omnem medici doctrinam, & solertiam eludit, operæ pretium erit imminentis signa primò describere, ut omni meliori modo præcogniti morbi augmentum præcaveatur; Imminentis igitur anginæ signa sunt: patiens collum more solito non movere, difficilius respirare citra aliquod thoracis, vel pulmonis vitium, nec aptè deglutire potest, ardorem, & dolorem sentire in faucibus, ac proinde crebrius salivam deglutit, sperans simul noxium cum eâ deorsum lapsurum, unde frequenti deglutitione malum deterius fit, quæ omnia brevi temporis curriculo ita augentur, donec præsens angina jam se pandat, cujus diagnosticæ signa sunt: Respiratione tam difficilis, ut suffocationi proxima videatur, & aperto ore spiritum ducere cogatur æger. Deglutitio sic impedita, ut ne potus, & liquida omnia per fauces descendere queant, sed per nares resiliant. Febris acuta æstuat cum dolore, & ingenti angustia, facies rubet, lingua arefcit, vox languet, & quandoque in collo tumor apparet.

Angina notha dignoscitur ex febris, ruboris, & doloris carentia, & viscido phlegmate ad os confluyente, verum non carebit horrore, & inæquali calore.

Veterum Causa.

Hippocrates ineptè asserit humanum caput instar cucurbitulæ totam corporis humiditatem attrahere. *Avicennas* alembico caput comparat; alij ollæ operculo; aliqui spongiæ corporis humiditatem attrahenti; nonnulli cælo microcosmico. Deinde credunt ab inferioribus partibus humores evaporare, sursumque ferri in frigidum cerebrum, tanquam in partem elatiorem, &

veluti nubes in aëre condensari, & denuò per incalescentiam liquari, & in modum pluvie rursus in subjectas depluere partes, deorsumque destillare. Hoc fere modo omnes morbos, quos fluxiones, destillationes, descensus appellant, à plantâ pedis ad verticem capitis progigni existimant, ut fusiùs capite de catarrho diximus.

Hinc vulgares medici cum *Hippocrate*, *Galeno*, & cæteris anginam fieri credunt, cum multa fluxio & viscosa ad jugulares defluerit venas, tam si humorum copia in toto redundarit corpore, quàm in capite, idque evenire ratò per paulatinam congestionem, sed ut plurimum per viam fluxionis, tunc cum sanguis vel purus, vel biliosus, pituitosus, vel melancholicus est in capite, vel ad illud ex toto transfertur, si cerebrum adeò fuerit robustum, ut ab eo respuatur, & inferiores partes debiles, laxæ, aut ad suscipiendam fluxionem idoneæ, statim in jugulares detrusus venas, anginam efficit.

Hæc anginæ genesis omnibus vulgaribus medicis, & stupido arridet vulgo, sed valdè improbabilem assignant causam; nam angina est tumor calidus, & à sanguine ortum habet, imò nonnulli faucium erysipelas esse fatentur, at hoc falsum est, nam si suppuraretur, maximum medico negotium faceretur, quia *Ab erysipelate suppuratio malum. Et Hip. 4. de rat. vict. in acut. tex. 30. Anginam, inquit, fieri dum hyeme, & vere fluxio multa, & viscosa ad jugulares defluerit venas, cum autem frigida, & glutinosa fuerit, spiritus obstruit permeationes.* Nec Hip. dicta de anginâ nothâ intelligi possunt, quia hæc periculo vacat.

Præterea omnis angina est angustia summæ gulæ, & gutturis partium, seu faucium ab inflammatione eademdem ortum habens, unde in cynanche muscoli laryngis interni inflammantur, & omni tumore carere videntur, in paracynanche exteriores laryngis muscoli cum parvo tumore inflammantur, in cynanche interiores pharyngis muscoli cum tumore interno inflammantur, & in paracynanche exteriores faucium muscoli cum tumore: igitur omnis angina exquisita est inflammatio, & à sanguine tantum oritur; à cæteris verò dictis humoribus alij à sanguine oriuntur tumores.

Assignant sanguinem vel purum, vel biliosum, vel melancholicum, qui cum in fauces, laryngis musculos &c. diffunditur ex venis, hujus, vel illius humoris participem excitat anginam. Certum est, cum à sanguine fit, vel in resolutionem, vel in suppurationem abit; Verum in anginâ perpetuò magna viscidæ, & glutinosæ materiæ copia expuitur: Numquid est pituita à sanguine secreta? Quis est iste internus separator, qui tantum pituitam extrudit absque aliquâ sanguinis tincturâ? Deberet potius bilis excerni, quia volatilior, & non viscidus, & glutinosus humor. Cur non excernitur melancholia, quæ etiam est humor crassus, & sæculentus.

Dicunt præcesso calore, exercitatione, vel motu plus solito; pituitam viscidam, solvi liquidiorēque reddi, & ab aëre frigido &c. ambiente, vel ore hausto coagulari. Sed cur tantum pituita solvitur, & coagulatur, & non cæteri humores, vellem mihi rationem assignarent?

Apud vulgares cerebrum pituitæ metropolis statuitur, imò cloaca, sed docere tenentur, in quâ cellulâ habitat, & cubet ista pituita; non in totâ cerebri substantiâ, nam paucas, & exiles habet venas per suum corpus disseminatas; quibus nutritur; non extra venas, quia collectio in imperceptibilibus, ac minimis partibus singulis cerebri plurimas post se relinquet obstructions &c. quæ nunquam obviam veniunt. Nec cerebri arcem ab aliis subjectis partibus petere potest, quia ductus, vel canales, quibus hic humor tranatur, demonstrare coguntur, & capsam in quam se recipiat. Nullum planum adhuc per anatonem repertum fuit, in cujus cavo hospitetur.

Hanc pituitam in cerebro collectam, asserunt non omnem

omnem per nares, & palatum evacuari, sed præcipuè eâ parte ubi venæ, & arteriæ primùm in ejus substantiam inferuntur, in vasa regurgitare, atque hinc per jugulares ad faucium, & gutturis venas anginam excitare, undè non tantùm per nares, & palatum fluit sola pituita, sed etiam cum aliis humoribus, qui in fauces ruunt, & quia per venas feruntur, sanguinem pro vehiculo habent, inflammatio excitatur hujus, vel illius humoris particeps,

Nunquid venæ aperta habent ocilla, ut pituitam intra suos trahant tubulos? forsan calor ita pituitam subtiliat, ut per osculorum venarum poros permeet argenti vivi more, quod corio inclusum, & compressum corii poros absque disruptione extendit, & permeat? Si à calore liquatur, & à frigore condensatur, cur acutissima febris iterùm eam non liquat, & inferiores dimittit partes? Pituita liquata, adveniente frigore, iterùm coagulatur, & ad suam redit temperiem, vel saltem assignare debent venarum poros, per quos egreditur, & egressa, adveniente frigore, quanta extra venas reperitur, coagulatur, & non quæ intra. Præterquamquod in falso versantur supposito, nam venæ, & arteriæ sursum scandunt, & non deorsum, ut phantasiæ ductu imaginantur. Venæ jugulares sunt propagines venæ cavæ ascendentes, & à jugulo ad colli latera ascendunt, & interiores (sunt quoque exteriores) adeunt musculos oris, faucium, hyoidis &c. quarum aliquæ crassæ meningis sinum subeunt, aliquæ verò per tenues meninges, & cerebri substantiam in capillares disperguntur. Arteriæ carotides originem habent à trunco arteriæ magnæ ascendente, & ubi ad fauces deveniunt, dant ramulos laryngi, linguæ, faucibus &c. antequam cranium ingrediantur, deinde ad cerebrum disseminantur suprâ, infravè.

Non igitur angina fit ex humorum defluxione, destillatione, vel descensu à cerebro in partes subjectas, veluti in destillatione, quàm chymici per descensum appellant, quia meritò inferiores dolerent partes se cerebrum habere vicinum, & tyrannum superiorem, & fortem qui in debiliores perpetuò onus superfluum deponeret, veluti Principes, & Magnates gravia deponunt onera in miseram plebem, ceu debiliorem.

Blaterent nostri barbatî Galenistæ contra innoxium caput, insimulent intemperatum, compluvio recto comparent, quod imbrem admittat. Velint nolint, hoc vitii genus est partium continentium, non verò liquorum contentorum. Est malum topicum, non autem impertitum à capitis deuteropathiâ. Est sua cujusque partis debilitas, acquisita, sive innata cum vegetantis fermenti diminutione, atque hinc hujusmodi partium omnia profluunt excrementa.

Nostra Causa.

Anginæ genèsim à causis occasionalibus rimemur oportet, quæ sunt nimia corporis commotio, excalefactio per exercitia, iracundiam, cursum, luctum, saltationem, Veneris palæstram &c. Præcipuè si statim à percalefactione perfrigeratio sequatur, vel frigidus haustus poterit. Sic quoque æstus à sole, aëre ambiente, frigus ambientis, boreæ flatus. Tum etiam capitis, & colli nudatio nocturno tempore, vel nimia eorundem oblectatio. Sic etiam multa compositio, & crebræ crapulæ. Tandem externa violentia, ut casus, concussio, urentium rerum deglutitio, ut est piper Indicum, vel aculeatarum rerum, uti sunt pisciculorum spinæ, quæ dum incautè deglutiuntur, faucibus inhaerent. His positis.

Sciendum, quod unica in vivente est natura, vita, sive spiritus, quem *Hip.* impetum faciens appellavit, quæ illud regit, conservat, & movet, diversa tamen illa nobis videtur ex functionum diversitate: Oculus enim videt, & non audit, auris audit, & non videt, verùm ista functionum diversitas non pendet à diversis

naturis intra vivens latentibus, sed ab ipsâ organorum diversitate. Cum igitur una natura in singulis corporis particulis vigeat, sintque in vivente corpore aliqua membra, quibus ob functionum præstantiam ipsa natura veluti præsidere cognoscamus, non erit à re alienum nobis suadere id, quod à magnis viris fuit sanctum, naturam scilicet viventium, licet unam ob diversa munia in influam, & insitam, sive in spiritum influum, & insitum dividi, influum quidem in principalioribus membris, insitum verò in totius corporis particulis.

Spiritus hic insitus (quem custodem vocamus) singulis totius corporis partibus præsidet, cujus peculiare munus est quarumcumque partium alimentum sibi demandatum coquere, digerere, & juxta partium exigentiam convertere, ut singula nutriantur partes, quod si à subitanæ aëris injuriâ calidâ, vel frigidâ, ut accidit in nimia corporis motione, frigidissimo haustu, boreæ flatu &c. tonsillæ, fauces vuula &c. afficiantur, & illius frigoris, alteriusve injuriæ impressum stigma custos sentiat, statim læditur, & laceffitur in sui coctione à tam crudeli, & molesto hoste; quapropter impatiens, ut partem defendat, & obliniat proximam substantiam sui alimenti degeneratam ob partis alendæ indispositionem per poros profundit, eâque sub formâ muci affectas partes munit pro tunicâ, & quia partium stigma eluere nequit, locale fermentum interturbat, & proximum alimentum successivè arcessit, & sic semper nova suscitantur excrementa. Nec tot nutrimenti degeneraciones ad sordem eluendam sufficiunt, unde spiritus exotico deturpatus contagio, per nervos, venas, arterias, imò per ipsum corporis habitum defertur, deinde cerebrum petit, laticemque in sublamen, & abluitionem desumit, quia latex ad partium eluendas sordes fuit destinatus, per venas eò deportatur, & quia depravato inficitur fermento, quod in parte contraxit, primùm in mucidam salivam, deinde in mucilaginem facientem transmutatur, qui ut plurimum cum sit salus, in his partibus excoriationem & exulcerationem inducit, & hac de causâ ægri humoris deflui decubitus sentiunt.

Neque hujusmodi latices ob proniorem situm, vel viarum facilitatem procumbunt, quasi caput horum esset collegium, siquidem in cadavere non sunt hujusmodi defectus, sed in vivis dumtaxat: Itaque quicquid horum sit, ab impetum faciente spiritu procedit, in cuius œconomia non est difficilior ascensus superus, quàm descensus inferus, cum nil horum in vivis fluctuet suo gravitatis motu, sed dirigatur missum ad certos sui terminos.

Hinc considerandum est quodlibet membrum malè affectum, ne dum plurimum excrementi sui, sed etiam adversi fabricare. Sic oculo diversimodè affecto, plurima sanies, & lacryma acris emanat, imò festuca in oculo continuas proritat invito lacrymas. Os ethmoides oppilatum muco, continuum in coryza provocat laticem, & mucum profundit. Sic in dentibus, dysenteria, gonorrhœa, albo mulierum fluxu, lithiasi vesicæ excrementa proprio fiunt errore. Angina quoque mucum, & mucidam eructat salivam, non quidem à cerebro, sed ex degenerato partium nutrimento, & corrupto latice, qui copiosius ex ore profluit, & hac de causa in anginâ alvus redditur siccior, & urina parcior. Sic etiam mercurius foris illitus, tum in suffimigij formâ intra corpus admissus fauces, linguam, dentes &c. afficit; siquidem cum hic deturpatus spiritus ad suæ missionis locum devenit, illic partis nutrimentum suo fermento imbuat, transplantat, atque traducit juxta seminis ideam, illudque successivis haustis, afflatibus peregrinis, dispositionibus digestionum, & nutritionum munia interturbat, laticemque advocat, & demum copiosam suscitât supellestem.

Exquisita angina perpetuò comitem habet inflammationem, quæ fit, cum sanguis è venarum jugularium

ramis à causis occasionalibus suprâ allatis, expressus in faucium musculos &c. effunditur, unde fit insolens, & hostilis, & spiritus irritatus excandescit, & furit, hinc febrem, dolorem, tumorem, & ruborem provocat.

Dantur anginae epidemicæ, quæ nonnunquam publicè grassantur, sed à quibus causis, & quomodò hæ fiant, titubant vulgarium scholæ, & quia extra caloris, & frigoris nœnias nunquam caput extulerunt, à manifestis aëris alterationibus frigiditatis, caliditatis, & humiditatis excessu provenire crediderunt, & occultum morbum à manifestis deducunt causas.

Alij hisce non contenti causis ad occultas qualitates ab astrorum influxu mendicatas, tanquam ad sacrum ignorantiaæ asylum recurrunt. Miror sanè has occultas, quas vocant qualitates, multis ab hinc sæculis sub alto prætererisse silentio, & per traditionem professoribus non divulgasse; sed imposterum has occultas qualitates occultissimas habebunt, dum nec ipsi quid dicunt sciunt, & nesciunt, quod dicunt.

Causas anginarum epidemicarum juxta nostra principia perquiremus. pro quibus aërem causam occasionalem remotam assignabimus; quapropter nostratis aëris natura considerata est, qui non simplex, & uniusmodi est, sed ex pluribus dissimilibus substantijs compositus, quemadmodum facillè intelligitis, qui animadvertet magnum rerum proventum jugiter accedere aëri: quippe ea omnia, quæ solis, vel ignis ardore dissipantur, & consumantur, in aërem abeunt, imò maxima eorum pars, quibus anima extenuata, & in halitum insensibilem versa per corporis meatus perspirat, & in spiritum mutata evanescit.

Hæc verò ita intelligenda sunt, ut minimè illorum excludatur opinio, qui dicunt nostro huic aëri impuro vaporibus, ab aquis, exhalationibusque à terrâ prodeuntibus permixto superflare alium hoc puriorem, cujus summa sit tenuitas, & perspicuitas; qua de re aëris impuritas major est circa terram, quàm in regione supernâ à terrâ longè distat: Nequeunt enim vapores, halitusque crassiores propter gravitatem sursum efferri in altissimam aëris regionem. Hinc liquet causa, cur in excelsis montium cacuminibus homines non aliter vitæ munia obire potuerunt, quàm per spongiam humore imbutam spiritum haurientes, quia in respiratione requiritur aër notabiliter crassus, & multâ vaporum, exhalationumque copiâ refertus; hi autem nequaquam ita elevari possunt, ut insignis eorum copia ad altissimorum montium cacumina pertingat.

Est autem aëris plurima sanè pars in afficiendis nostris corporibus; multis enim in locis ubi tetri, & venenati halitus, vaporesque aëri commiscuntur, homines statim intereunt, aut in gravissimos incidunt morbos. Ubi verò est procul à face, & ab omni inquinamento remotus, purus, serenus, & omninò utilis aër invenitur, ut in montibus, ibi homines diutissimam ætatem attingere observantur, quia aëris purissimi est potatio, & expeditissima cælestium irradiatio.

An aëreum orbem excipiat igneus orbis spheræ lunaris ambitu circumclusus, à nonnullis in controversiam citari solet, sed recentiores Astronomi considerantes phænomena, quæ in cœlo tubi dioptrici ope observantur, consueverunt è rerum naturâ eliminandos esse multiplices illos orbes, quos antiquiores ad determinandum stellarum motus imaginati sunt, & eundem locum sustituerunt per lucidam, & summè tenuem substantiam, quam aëris nomine nuncuparunt. Verùm aëris nomine vocatur hic orbis opaco-pellucidus, qui telluris globum circuit, & à multis græco nomine Atmosphaera nuncupatur. Componitur autem atmosphaera ex æthere, aqueis vaporibus, & terrestribus expirationibus permixto.

Hic aër opaco-pellucidus est ita ad vitam conservandam necessarius pro respiratione, ut sine eâ vix ad paucula momenta vitam prorogare possimus: non ita de

cibo, & potu par est necessitas, quia sine eo diutulè vivere possumus, novimus enim homines, qui plurimum annorum spatio à potu abstinerunt, & itidem admirandæ memorantur de longissimis inedijs observationes; idcirco manifestum esse potest multò majorem esse inspirati aëris necessitatem, quàm alimenti, & potûs. Eorum; quæ intra corpus assumuntur, maxima pars est aër, ut per experimentum *Cardanus* octoginta aëris amphoras unius diei naturalis spatio ab homine hauriri scribit: Sed quemadmodum non omnes, nec semper eadem cibi, & potûs menturâ utimur, ita nec aëris; nam febricitantes, qui currunt, vel corpus utcumque immoderatè agitant, qui calidiores, & agiliores sunt plerumque majorem aëris quantitatem expirant.

Volitant in atmospherâ varia salium genera, quæ ex aquis, terrâ, fodinis &c. jugi fermentatione elevantur. ut sunt vitriola, nitrosa, gemmea, armoniaca, aluminosa, arsenicalia, realgarina, scetica &c. quibus etiam addimus sulphurum genera, quæ furtivo quodam modo inspirata, diversimodè nostra afficerent corpora, ni amicarum rerum effluvia miscerentur, quare quæ hostilia sunt ab amicis castigantur. Quæ castigatio nisi intercedat, gravissimi subsequuntur morbi, & si vitam non tollunt, saltem breviant, eamque variis subjiciunt cladibus. Sic quotidie spagyrici sylvestre, & perniciosum gas è carbonibus, aquis stygiis, & mineralium fusionibus potant. Item qui cinnabari, arsenico, auripigmento, sublimatis, & Stribio laborant; quive minium, cerussam, viride æs parant; sic qui deaurant plumbum, cuprum, argentum &c. Item fossiores, separatores, & coctores mineralium, qui non sibi cavere possunt, indefinenter eorum halitum introhauriunt, qui proditoriè, atque insensibiliter vitam turbat, donec inspirati juxta indolem infirmetur, & tandem obruta malis concidere necesse sit.

Veruntamen in morbis epidemicis, qui à causâ quidem communi originem habent, & per aliquod saltem temporis spatium in civitate, vel provinciâ &c. grassantur, non peculiarem, sed communissimam unâ cum aëre causam assignare necesse est. Talis erit id, quod forinsecus in nos intrat cum aëre, in quo continuò degimus, quem potamus, sine quo ne brevissimo quidem tempore vivere possumus, & quidem quatenus inspiratione attrahitur, non prout nostrum ambit corpus, illudque undique cingit, ut perperam *Galenus* 1. de diff. febr. cap. 4. docet ob substantiæ tenuitatem in ejus profunditatem per poros penetrare, atque etiam arteriarum dilatatione attrahi. Ille aër inquinatur, varijs salium generibus, quæ ex voraginibus, specubus, cavernis, paludibus, aut cadaveribus animalium, aliarumve rerum putridarum erumpunt. Inest enim his magna salium ætherogeneitas, quæ invicem agendo fermentationem concipiunt, & mediante fermentationis calore hæc salina effluvia juxta matricis conditionem in auras abeunt, & ventorum vi non solum incumbunt in propinquos pagos, urbes, provincias &c. sed etiam in remotiores deferri, & propagari possunt. Id testatur *Tucydides*, & *Lucretius* accidisse in illâ lue Atticâ, quæ ex Æthiopiâ usque Athenas pervenit. Non negâtim tamen, quodd ubicumque epidemicum aliquod natale habuerit solum transeundo demissius non inquinârit successivè regiones; attamen quandoque accidit, ut non prope terram, sed altius ventorum vi tranetur, & alibi suas exerat actiones, ceu nubes longo tractu, altiusque transferri videmus, quæ halitus, & vapores sunt, absque eo quod in aëre solvantur, id ingeniosè expressit idem *Lucretius* philosophando his carminibus:

*Proinde ubi se Cælum, quod nobis forte alienum est,
Commovet, atque aër inimicus serpere cœpit,
Vt nebula, ac nubes paulatim repit, & omne
Quâ graditur, conturbat, & immutare coactat,
Fit quoque, ut in nostrum cum venit denique Cælum,
Corrumpat, reddatque sui simili, atque alienum.*

Varia

Varia salium genera in voraginibus, antris, fodinis &c. quandoque fermentationem arripiunt interno, vel externo calore adjuvante, & mediante fermentationis calore in atmosphæram elevantur, & juxta ventorum excursum incumbunt in pago, oppida, provincias &c. quæ proditoriè, & insensibiliter vitam afficiunt nostram juxta inspirati conditionem. Non totus aër est inquinatus, aliàs enim quispiam immunis in eo degere non posset: sed sufficit, si salinis illis effluvijs hinc inde sit conspurcatus. Quod tamen ubi evenit longè perniciosum est in tali aëre versari, & epidemicæ constitutiones, ubi totus aër est inquinatus, sunt longè gravissimæ, & latè in obvios quosque ob communis aëris vitium grassantur.

Epidemicam constitutionem, quæ nostram roborat sententiam apud *Hip. 6. epid. sect. 7. c. 1.* legimus, in quâ anginæ, tusses, peripneumoniæ grassabantur, & paucas fœminas ægotasse affirmat. Hujus rei non aliam adducit causam, nisi quod minùs in publicum prodibant, quàm viri, & ita aëris externi injurijs sese non objiciebant.

Quotiescumque sale septico, & arsenicali, idest nimis exaltato, aër ex fodinarum, antrorum, voraginum &c. eruptione inquinatur, & inquinatus in laryngis ductum inspiratur, qui strictior, est intra aëris poros arsenicale sal magis condensatur, & in agendo activius redditur, laryngis, & gutturis partes afficit, digestionis munus turbat, latex ad eluendum impressum stigma advocatur, & varia generantur excrementa, quæ partem sarcinant, fit vomica ad escharam vergens, anthracem, & carbunculum, ubi est summus ardor, & dolor; fit angina epidemica, quæ malignam, & pestilentem comitem habet febrem, tertio, vel quarto die respirationis via omninò occluditur, & anginosus veluti laqueo suffocatus vitam finit, ut multoties autopfia nos docuit.

Eodem ferè modo aliæ epidemicæ fiunt constitutiones, sed juxta exaltationum differentias, ita ophthalmiæ à sale acti, & mordaci pleuritides à sale acido; diarrhœæ colliquativæ; & dysenteriæ à sale septico, & arsenicali, juxta partes, in quibus eminet, & aëris inclementiam. Ens epidemicum noxium, vel saltem molestum partium digestionem turbat, digestionum errore vix producto morbifico carere possunt, quia digestioni proprium est digerendo aliquid producere juxta inspirati indolem. Nec mirum fit inspiratum modò hunc, modò illum excitare morbum; nam in hoc multum confert inspirati indoles, exaltatio, & partium conditio; namque in lue Venereâ observamus modò caries, pustulas & ulcera, modò gonorrhœam, & bubonem, salvis reliquis partibus. Subterranea inspirata sunt longè constantiora, quam quòd nostro obediant calori, domentur, vel expellantur: multosque minùs, ut in alimentum transeant, ideoque vegetabilia respuunt medicamenta. Eodem fere modò febrium malignarum genesim esse dicimus, cum hac tamen differentiâ, quòd hæ causam occasionalem ab intrâ cognoscunt, illæ, ut epidemicæ, endemiæ, castrenses, alijque morbi populariter infestantes, ab extrâ. Effet hic agendum de febre, quæ ex aëris mutatione contingit in aliquibus nostræ Italiæ regionibus, sed quia *libro de Pyretologiâ cap. 28.* ogimus, meriò omittimus.

Non tantum aër supra enarratis inquinamentis est obnoxius, verum etiam victus, potus, imò nedum mare ut falsum à tantis malis est immune. Id. per scorbutum incolæ littoris maris Baltici testantur, familiaris bronchocele Alpinarum regionum incolis putatur. Ita plieca Sarmaticis, & Polonis est familiaris. Itaque interiùs, exteriùsque patimur, & quæ nobis sunt amica, infensa ut plurimum vitæ nostræ experimur. Cavendum igitur ab ijs, quæ maximè diligimus, quia si quandoque hostilia evadunt vitam suffurantur. Necessè est alia ab aëre, alia à terrâ, alia ab aquâ, & alia ab homini-

bus pati, & quia tandè in cunctis post primi parentis lapsum deliquimus, à cunctis ferimur.

Prognosis.

Angina exquisita est morbus acutissimus, & valdè periculosus, quia duæ læduntur actiones maximè ad vitam requisitæ, respiratio scilicet, & deglutitio, ideoque nulla angina tuta, sed periculosior erit illa, quæ majorem habet respirandi difficultatem; quæ à faucium, & gutturis angustia contingit, & præsertim si febris præcedat acuta, ac proinde cynanche est omnium periculosissima, quia musculorum interiorum laryngis inflammatio meatum magis præcludit, & intra unum diem, & plerumque intra quartum jugulat, & de hac *Hip. sect. 4. aph. 34.* inquit: *Si febre habenti suffocatio repente superveniat, nullo in faucibus apparente tumore, lethale.* Et *lib. 3. præfag. 18.* *Angina periculosissima est, celeriterque necat, si neque in faucibus, neque in cervice quicquam appareat, si dolor vehemens, si vix spiritus trahitur: etenim eodem die jugulat, licet interdum usque ad secundum, aut tertium, aut etiam quartum protrahatur.* Et *sect. 7. aph. 60.* *Si febre correpto tumore non existente in faucibus, suffocatio repente superveniat, & non possit devorare, nisi vix; lethale.* Si verò respiratio, & deglutitio non valdè lædatur, neque vehemens adsit dolor, mali parvitas significatur, & ad novum protrahitur diem.

Paracynanche estò admodum periculosa sit, tamen paulò minùs lethalis est, quàm Cynanche, quia musculorum laryngis exteriorum inflammatio non tam citò constrictionem facit, & diutius protrahi potest, de quâ *Hip. lib. 3. præfag. 19.* inquit. *Quæ verò in reliquis quidem non minore dolore afficit, in faucibus verò tumorem, ruboremque excitat, superiori non minùs periculosa est, sed longius spatium habebit, præcipue si vehemens fuerit rubor.* Solet in cynanchem quandoque transire.

Sinanche est minùs periculosa, quia in eâ minùs respiratio, quàm deglutitio læditur à musculorum faucium interiorum inflammatione. Deglutitionis læsio non ita periculosa est: homo enim sine cibo, & potu diutulè vivere potest; non verò sine respiratione, præcipue si febris acutior conjuncta est.

Parasynanche est omnium levissima, & minimè periculosa, quia inflammatio longius à gutture abest, & de hac *Hip. sect. 6. aph. 37.* inquit: *Anginâ correpto, si tumor in collo fiat, bonum.* Foràs enim morbus deducitur. Et *sect. 7. aph. 49.* *Ab anginâ detento tumor, & rubor in pectore superveniens, bonum; foràs enim morbus vergit.* Et *lib. 3. præfag. 20.* *Tumor, & rubor foràs conversi, signum tutissimum.* Si anginâ, tumore, & rubore foris apparente, ista subito intrò evanuerit, malum, quia materia ad interiora recurrens suffocationem parit. *Tumores faucium repente disparentes, lethales.* In anginâ lingua tumores absque ullâ significatione evanescentes periculum denunciant. Cum etiam dolores citra evidentem causam disparentes perniciem ostendant. *Coac.* Nisi hoc fiat, materiâ criticè discusâ, aut aliò depulsâ, atque æger meliùs se habeat.

Si anginæ materia ad pulmonem transeat, vel ægri moriuntur, vel in desipientiam aguntur, vel empyici fiunt; ut *sect. 5. aph. 10.* *liberatio ab anginâ ad pulmonem transiens necat in septem diebus; diutius viventes fiunt empyici.* Et *lib. 3. præfag. 22.* *Angina conversa ad pulmonem, dementiam excitat; plerumque autem suppurationem.*

Anginâ laborantes, nisi celeriter cocta expuant, sed pauca viscida crassa reddant (puta lethaler se habent). *Anginosi, qui non celeriter cocta expuant, sed pauca, viscida, crassa sputa reddunt, male, & lethaler habent.* in *Coac.* Anginâ laborantibus, subarida sputa, gracilescuntibus faucibus, malum præ-nunciant. *Ibidem.* Talis enim angina est periculo-

sa sine tumore in collo, & faucibus, quod ut plurimum anginosi suffocantur, sputaque subarida maximum febrilem indicant calorem.

Quando in anginâ difficilis est respiratio, & spuma in ore appareat, omnis salutis spes auferitur ex *sect. 2. aph. 42. Strangulatio, quæ fit cum spumâ circa os, omnem spem recollectionis adimit.* Extremam enim cordis angustiam significat, fervoremque summum, à quo propria pulmonis humiditas exprimitur, & in spumæ formam in os transmittitur. Cui si etiam anginoso febris invalescat, facies virescat, & oculorum sinus denigretur, extrema frigescent, & lingua nigra, & crassa cernatur, lethale, quia in forti febre multâ opus est respiratione, quem angina negat.

In anginâ sine ullâ significatione dolores in caput conversi cum febre, periculum indicant. In coac. Malum enim diffundi, & cerebro propagari significant, si sine crisi fiat, manente eadem angustia, & respiratione difficili. Propagatur quandoque anginæ materia ad cerebrum, ubi statim gravis capitis dolor, deliria, & phrenitis sequuntur, vel ad pulmonem, & pleuram, unde pectoris dolor, tussis, anhelitus difficultas oritur; vel ad alvum, & purulentas facit dejectiones, vel ad cor, & ejus tremor, syncope, & pulsus obscuritas excitatur.

Si febre detento repente collum intorqueatur, ac vix deglutire queat, nullo tamen tumore intus, vel foris apparente, lethale. *sect. 4. aph. 35.* Ob vertebra- rum luxationem in anticam, vel posticam partem.

Angina vel resolvitur, vel suppuratur, quod si tumor remanet qui nec naturæ, nec artis beneficio resolvi, vel supputari queat, vel mortem, vel recidivam minatur, vel in scirrhum degenerat.

Veterum Curatio.

Anginæ curationem vulgares medici ipsam perficiunt indicationibus, quas in inflammationis curatione observant. Sic humorem ad partem affluentem revellunt, fluxum derivant, & resolvunt, quod si resolvi nequeat, concoquunt, & suppurant, quæ omnia sequentibus perficiunt medicamentis, &

Primo victus rationem instituunt tenuissimam, refrigerantem, & humectantem, ex herbis refrigerantibus dictis, pullorum, aut caponum jusculis, & alijs hujusmodi. Quod si æger ob œsophagi angustiam deglutire nequeat, ut inde virium jacturam reparent, & mortis periculum avertant, ab eo eripiunt, immisso in œsophagum cathetere, cui syringam adaptant, per quam jusculum in ventriculum immitunt. Alij per fistulam faucibus inserunt, & vasicam suillam alimentum injiciunt liquidum. Practici clysteres usurpant nutrientes, quibus aliquid nutriti ad hepar per venas meseraicas ineptè transferri credunt. O intolerandæ stupiditatis argumentum, & anile figmentum! Quis unquam per podicem nutritus fuit? Clyster quocumque injectus titulo, naturaliter est intestino peregrinus, & non potest illi non esse molestus, & ingratus, nec unquam propter valvulam ad ileon intestinum ascendit. Injecti liquores primum se commiscunt sterco- ri ibidem reperto, deinde partibus infunduntur, quibus proprium est cuncta in stercus mutare. Quod si post bihorium rejiciantur, non solum redolent stercus, verum etiam cadaver, ideoque nullatenus in alimentum transire possunt, nisi in stomacho primam susceperint digestionem, quæ alibi non reperitur.

Quia angina morbus est acutissimus, & quandoque, unius diei spatio solet hominem de viventium numero tollere, magna exoptulat remedia ideoque, quacumque diei horâ medicus vocatus

fuerit, censent illicò sanguinem detrahendum è directo partis magis affectæ, à venâ cephalicâ, vel medianâ, vel raninâ ad libram unam, vel duas, & quantum vires ferre possunt. In hac prodigâ sanguinis missione omnem salutis spem collocant, putantque optimum, præsentaneum & compendiarium in hoc morbo esse remedium. Sunt nonnulli, qui usque ad syncopem sanguinem judicant evacuandum *Galenus* sententiâ persuasi, qui *1. aph. 23.* scribit: *In ardentissimis febribus, & maximis inflammationibus, & vehementissimis doloribus usque ad animi deliquium sanguinem detrahendum esse.* Aliqui tamen non unâ vice detrahunt, ne in deliquium, & suffocationem æger præcipitetur, sed partitis vicibus, & per aliqua intervalla, tertiâ scilicet, aut quartâ quaque horâ. Tantoperè hoc remedii genus necessarium in hoc affectu dijudicant, ut posthabitis contra indicantibus, imò clystere, celebrent in gravidis quocumque gestationis mense, mensibus suppressis, proximè fluxuris, & fluentibus, aut lochiis, quacumque ætate &c. Altero die ad purgans deveniunt medicamentum, etiam non præmissâ humorum præparatione, vel coctione juxta *Hippocratis* præceptum: *In valdè acutis medicandum est eodem die, omnis enim tardatio periculosa est,* quasi *Hip. de purgante* tantum loqueretur medicamento & phlebotomiâ, nec alia adessent. Quod si morbus admodum urgeat, pluries celebratâ phlebotomiâ, eodem die lentoribus purgandum putant. Purgatio, & phlebotomia sunt duæ firmissimæ columnæ, quibus totâ vulgare medicinâ nititur, has omnibus morbis, & affectionibus adhibent, quibus semotis, tota quanta est vixit. Sunt vulgares agyrtarum instar, qui oleum, vel emplastrum nacti; illud ad omnes prorsus efferunt morbos, atque alias insuper quamplurimos valere.

Non hæc est vulgare medicina. sed carnificina, imò sanguificina. Revulsione innocentem detrahunt sanguinem ne ad partem affluat affectam, ac si ibi effunderet se, & concreceret. Respiciunt ad posterius, id, quod futurum erit, ex falsâ eorum suppositione præcavere student, & noxium in radice non attingunt. Angina vel resolvitur, vel suppuratur, detrahendo sanguinem, à quo omnis noster est calor, refrigerant, & resolutio vel suppuratio impeditur, vel in longum protrahitur tempus. Anginosi per sanguinis missionem curati ægrè convalescunt, & anginæ redduntur obnoxij.

Quatuor de causis sanguinem evacuandum esse jubet medicorum grex. Prima quotiescunque quantitate, seu copiâ peccat. Secunda, revulsione, aut derivationis gratiâ, ut ab alto devolutionibus, vel percussionibus. Tertia, in morbis vehementibus, & potissimum, qui inflammationem habent conjunctam, ut in anginâ, pleuritide, peripneumoniâ, & similiter morbis acutis. Quarta, in febribus refrigerationis, aut ventilationis gratiâ & *Galenus saluberrimum* scripsit esse in omnibus febribus sanguinem mittere: his igitur de causis auctores sanguinem mittendum volunt.

Si copiâ, seu quantitate peccat sanguis, libenter phlebotomiam concedimus, præcipue ubi necessitas urget, malum inducias non dat, & ex magno sanguinis affluxu suffocationis periculum impendet; quotiescunque verò sanguinem minuere expedit, nec interea à præcipitantia cogimur, possumus multò tutius, atque commodius rem per inediam absolvere, nam inedia est assidua phlebotomia. Revulsio, & derivatio penitus ab hæcæ no sanguinis motu evertitur, nam cum sanguis in orbem à venâ cavâ in cor, è corde in arterias, ex arteriis in venas, à quibus iterum in cor & arterias deferatur manifestum est quancumque sanguinis missionem non ad peculiarem quandam partem, sed ad universum corpus pertinere. In morbis vehementioribus, inflammatio-

mationem conjunctam habentibus, ut anginâ, pleuritide &c. sanguinem mittendum non concedimus, nisi plethora adsit, ex quâ suffocationis evidens imminet periculum, sanguinem mittendum ultrò fateamur; in pleuritide verò, & peripneumoniâ hoc remedium genus tanquam maledictum improbamus, ut suo loco fusiùs dicetur. Cæterum nos sic statuimus non frequenter usurpandum hoc remedium genus, nam aliquando licet convenire illud videatur ut ex imminente apoplexiâ ex plethorâ, attamen hætenus non rectè cognoscitur, quando id facere expediat. Nostrates barbari, ut indiscriminatim in omnibus morbis sanguificinam exercent, ventilationem commentati sunt, cum unam, vel saltem duas sanguinis uncias evacuandas jubent, sic enim sanguis respirabit. Sed quanam ventilatio, sanguine è venis prodeunte, contingere potest, cum nihil aëris in venas subingredi possit? Quis unquam agnovit sanguinem respiratione, & ventilatione, indigere? Perfectò enim natura sanguinem in propriis conceptaculis, idest venis, arteriisque conclusit, ubi nullus patet aëris aditus. Verùm fortassè minùs damanda erit ejusmodi phlebotomia, quæ paucissimum evacuat sanguinem, cum minimum noxæ, aut periculi possit inferre.

Alipui vulgares sanguinarij post irritam phlebotomiæ lenientiam, in anginâ desperatâ venas jugulares secare audent: sed vanidum, & periculo plenum est remedium, ob sanguinis fluxum, qui difficilè cohiberi potest; attamen morbi radicem non attingunt, & anginosum pro anginâ jugulant.

Tandem, vanidâ sanguificinâ, aliqui fecarii in anginâ deplorata, in quâ omnimoda ægri suffocatio præforibus adest, ut anginoso mortem accelerent, asperam incidunt arteriam, per quam in pulmonem aëri detur ingressus. Hoc remedium genus evidentissimum mortis periculum habet conjunctum, quod si angina quandoque non necat, necessariò ex trajecto guttore irreparabile lethum subsequitur, quia asperæ arteriæ vulnera sunt insanabilia, & pulmonis trachea coalescere nequit, cum ossibus, & cartilaginibus constet, ut *sect. 7. aph. 19. Cum discissum fuerit os, aut cartilago &c. neque augetur, neque coalescit.* Præterea sanguis ex vulnere effluens in pulmones ruere, & ægrum suffocare potest, quare non ita rectè laryngotomia celebrari potest, quin sanguis in pulmones ruat, quicquid dicat noster *Marcus Aurelius Severinus de efficaci medicinâ.* Itaque nullo prorsus modo hæc operatio in usum revocari debet, tum certissimum mortis periculum, tum ob medici infamiam (quamvis omnis medicus est infamis cum nunquam moriatur æger absque medici infamiâ;) tum quia mors potius operationi, quàm morbo tribuitur, estò adversus calumniam præmissa sese prognostico munierit medicus. His addimus in anginâ conclamata semper pulmones affectos esse, & multis repletos humoribus, unde irreparabilis suffocatio contingit.

Id quod de medicamento purgante dicunt vulgares, non omninò improbandum censemus, nam si cacochymia, scilicet pravorum humorum colluvies in corpore luxuriat, non est dubium, quin purgatio in principio conveniat, non obstante humorum cruditate, si nihil aliud prohibeat. Cæterum ea, quæ per alvi defectionem operantur, ad intestina referri videntur; nam ductus per quos humores ex universo corpore per alvum purgantur, duo ad finem duodeni intestini vituntur, quorum unus ex cystico, & hepatico constituitur ductu, alter verò per longitudinem pancreatis rectâ protenditur. Per hos inquam, ductus humorum illuvies ex universo corporis habitu ad intestina fluit. Hæc est via, quâ nimius latex, qui in corpore redundat, & ad affectam accurrit partem & magna nutrimenti degenerati copia evacuatur

unde morbi imminutio, vel resolutio oritur: sed quia verentur, ne vehementius commoveant, & ad partem irruant affectam, nihil boni moluntur, cum purgans ex blandioribus præscribunt, quod primas tantum vias subducit.

Contingit plerumque deglutationem impediri, & frustra præscribunt purgantia, quæ æger deglutire non potest; tunc nostrates medici, clysteribus per anum injectis, gulæ morbum absolvere conantur, quasi ani stercus anginam cuderet. Tota vulgaris medicina est ridicula, nec mirum, si ridiculos se exhibent, quia facta est fabula vulgi non aliter ac ille medicus *Magister Gryllus* nomine qui vocatus, filix Regis clysterem præscripsit, ut eam de spinâ gulæ infixâ curaret, quod ineptum medicamentum ita in aëni injectionis eam concussit cachinno, ut spinam è gulâ eructasse fabula narret.

Pro revulsione etiam cucurbitulas scarificatas cervici & scapulis admovent, frictiones, & legaturas inferiorum partium, & pedum lotiones ex aquâ calidâ celebrant. Vesicatorium posteriori cervicis parti applicant, ad humores à capite defluentes revelendum. Sunt medicamenta, quæ peripheriam discruciant, & centrum, ubi inquilinus hospitatur hostis non attingunt.

Revulsionibus nihil proficientibus, ad derivantia deveniunt, quibus humorem parti impactum evacuare credunt, ac primùm venas sublinguales, raninas dictas, ex *Hippocratis, & Galeni* præcepto aperientdas præcipiunt. Cucurbitulam sub mento scarificatam applicant, vel sub maxillis, & supra collum profundiores infligendo plagas. Per hæc vulnera sanguinem inflammationem proximè efficientem educere imaginantur. Quasi ob loci viciniam ad locum affectum devenirent. In magno versantur errore, nam sanguis extra venas effusus, per hanc lenientiam nequit intra venas relabi. Imò majorem sanguinis affluxum ad partem affectam concitare, & suffocationem accelerare possunt; Nec non pars affecta magis debilitatur, & ad ipsam humores facilius decumbunt: Sunt igitur hujusmodi derivantia, dura, & periculo plena.

Ex derivantibus ad repellentia, dum prædicta usurpant remedia, recurrunt, & his topicis frigidis remediis gutturis & faucium inflammationem oppugnare intendunt, quia pro inflammationis curatione inflammationis partis refrigerationem existimant, & ea in principio ante corporis depletionem adhibent, ad gargarismatis formam redacta, ut partem immediatè attingant. Ea parant ex *solano, lactucâ, plantagine, acetosâ, sambuco, fol. ros. succ. & cortic. granat. aceto rosaceo, syr. ex infus. ros. portulacæ, myrtillorum, de moris, violarum*, ex quibus varias gargarismatum concinnant formulas. Ex adhibitis repellentibus magnum non tantum percipitur damnum, verum etiam malum iis augeatur, & in lethale degenerat; nullo prorsus modo adhibenda sunt ob infelicem successum, quia humor ad alias corporis partes percussus majora inferre potest incommoda. Sunt repellentia frigida, & humida, quæ de re densantia, & adstringentia potius, quàm repellentia appellari debent, quia partem, ejusque vasa comprimunt, & contrahunt, (calor vasa ampliat contra frigus constringit) humoresque in iis existentes repellunt, & retrocedere faciunt. Adhiberi non debent, quia angina morbus est partibus nobilioribus vicinus, ne humor repulsus ad internas. principes, nobilioresque remeet partes: nam si ad cerebrum repellatur, delirium, & phrenitis oboritur; Si ad pulmonem desipientia, vel in septem diebus enecat, & si ad longum protrahitur tempus, fit empyema; si ad cor, ejusque tremor, & syncope excitatur. Si præsertim angina fuerit maligna, vel epidemica, ea repellentibus minimè tractari debet, ne ad interiora regie hominem ilicò jugulet. Nimio repellentium uso tu-

mor ex partibus superjacentibus intropellitur, & in affectam partem cogitur, impingiturque, & frustra adhibentur, cum humor parti jam impactus est, quia repelli nequit.

Vbi angina ad augmentum pervenit, gargarismis utuntur discutientibus ex decocto hyssopi, betonicae, glycyrrhizæ, origani, calamintha chamomilla, meliloto, semine lini, fœnugræco, althea, hordeo, passulis &c.

Dum hæc in gargarismi formam adhibent, inflammationem ad exteriora trahere, & discutere tentant oleo amygdularum dulcium, chamomilla, anethi, violarum, quorum aliqua cum lanâ succidâ applicant. Axungia capri, porci, gallinarum. Emplastro de meliloto, mucilagine. Vnguento de althea, nido, & stercore hirudinum, stercore canis, medulla cassia, ex quibus diversa unguenta, cataplasmata, & emplastra concinnant, & calida ad anteriorem colli partem applicant.

Si tandem tumor discuti nequeat, & ad suppurationem vergat, ad emollientia, & suppurantia deveniunt, eam promouent tum internis, tum externis. Internè cassia medullam in ore teneri jubent, ut pedetentim liquefcat, per gulam descendat. Gargarismos, & collutiones formant ex decocto radic. lilior. albor. alih. malva, sem. lini, fœnugræc. caricar. ping. jujub. passular. &c. quibus addunt sapam. Externè suprâ dicta cataplasmata, & emplastra continuant. Quod si abscessus spontè non rumpatur, nonnulli jubent, ut æger spongiolam filo alligatam, vel semicoctæ carnis salisæ frustum deglutiat, ut filo attracto vomica rumpatur. Alij panis crustam deglutire præcipiunt: Sed cum vix liquidum alimentum deglutiri possit, multò minùs solida deglutientur. Plerique cultro ligneo acuto aperiri suadent. Abscessum ruptum collutione, vel gargarismo cum hydromellite, & aquâ saccharatâ extergunt.

Nostra Curatio.

Nostram de anginâ curationem à sex rebus non-naturalibus auspicamur, attamen dicta pharmacie non quadrat, cum sit morbus acutissimus, præcept & celeritè ægrum jugulat; ideoque citam, & præsentaneam exposcit curationem, nec de diætâ habenda est ratio cum æger diutulè sine cibo, & potu vivere possit: eapropter medicus vocatus quam celerrimè remedium applicationi vacare debet, sed ut nostro procedemus ritu

Aër sit temperatus, quem erecto corpore hauriat æger, pluviosus, & fumosus, & frigidus vitetur.

Cibus seu victûs investigatio non requiritur diligens, siquidem opus habet tenuissimo admodum victu, cum sit affectus acutissimus, unde cibus tenuis, parvus, & liquidus esse debet; liquida enim faciliè in stomachum descendunt, ac proinde jus pulli, vel carnis, vel ova forbilia prosunt, si vires requirunt, aliter viribus constantibus, exactissima diætâ imperanda: æger namque ad duos, vel tres dies, & ultra sine cibo, & potu vivere potest, & acutie morbi transactâ, deperditæ reficiuntur vires. Quod si æger deglutire planè non valeat, sint procul ab ægroto vesicæ, fistulæ, ut clysteres nutrientes à Galenicis præscripti; plures namque novimus qui per octo, & novem dies deglutire non potuerunt, nec tamen fame perièrè, sed pristinam recuperârunt sanitatem.

Potus sit hordei decoctum cum scorzonera, & cornu cervi, edulcoratum cum syrupo de papavere rhæados, vel de succo violarum. Vinum perpetuò interdicatur.

Somnus emulsione somniferâ conciliandus est, ut Vigilia sit moderata, nam utraque mala, si modum excedant.

Motus exulet, ne succi nimis agitentur, & ad af-

fectam accurrentes partem, malum pejorent. *Quies* necessaria est, & æger silentia seruet.

Excernenda excernantur, unde quotidie tam per alvum, quàm vesicam in suo naturali ritu seruetur consuetudo; verùm suppressæ evacuationes, ut mensium, vel hæmorrhoidum nullo sollicitentur stimulo, estò acidum ob stagnationem acquirant, nam morbus celerimus, & præcept est, nec pro his evacuationibus proritandis tempus suppetit, unum tamen notamus, quod transpiratio sit liberrima.

Animi passiones malignæ, ut ira, desperatio, odium, furor &c. prorsus exulent, ne spiritus animales, & subtiles succi concitentur, & insipientius effervescentiam capiant. Benignæ passiones eligendæ sunt quibus animus demulceatur, ut gaudium, si gaudio frui potest laqueo proximè suffocandus, spes tamen potior est, quia saltem afflictorum medicina est, & sicut in secundis rebus animus non extra modum se extollere debet, ita in adversis non deficere, ut ingeniosè expressit *Horatius lib. 2. carm. ode 10.*

*Rebus adversis animosus, atque
Fortis appare: sapienter idem
Contrahes vento: nimium secundo
turgida vela.*

Et eodem lib. ode 3.

*Equam momento rebus in arduis
Servare mentem; non secus in bonis
Ab insolenti temperatam
Lauriâ.*

Diversæ sunt anginæ species, ideòque juxta ejus diversitatem curatio variari debet: si itaque angina fuerit epidemica, maligna, vel quomodo libet, nihil attendendum priùs, quàm ut malignitas alexipharmacis discutiat, & eliminetur; si verò febrium malignarum symptomata fuerit, curato morbo, symptoma faciliè evanescit.

In hac anginæ specie venæ sectio nullatenus convenire, imò obesse, & sanguinis missione multos de medio fuisse sublato experientiâ nobis compertum est. Nec medicamentum purgans, nisi in principio principij, antequàm malignitas debacchari incipiat, convenit; non enim malignitas venæ sectione; vel medicamento purgatorio tollitur: insistendum itaque potius solis sudoriferis, & alexipharmacis, quibus febrilis sedatur æstus, & malignitas abigitur. Caveat sibi medicus ab habitu tali anginâ correptorum, ægrorum, ne ipse similiter hæc corripiatur malignitate.

Anginam epidemicam & malignam incipientem insigniter vomitoria tollunt, antequàm viginti horæ præterlabantur, postea verò nullatenus convenire possunt, ob suffocationis periculum, quod si absit, altero die tutò administrari queunt. Vomitoria commendat *L. Riverius cent. 2. obs. 10. & eadem cent. obs. 24. cent. 4. obs. 60.* & in multis aliis locis. Hæc eadem commendat *Iohann. Hartman. cap. de Anginâ.* Item *Martinus Rulandus in suis centuriis* vomitoriis usus fuit, laudantque *Aquam Benedictam ad 3. ij.* Sed vix inveniri posse putamus excellentius medicamentum in toto naturæ orbe vomitorium nostro *Hippocras emetico*, si sub primam morbi inceptionem decenti dosi hauriendum exhibeatur, quia primo statim die propinatum morbum mirabiliter expugnat, degeneratumque nutrimentum in gutturi abscessum coitutum proscibit, & intra bihorium ægrum ab omni absolvit periculo.

Vulgares medici vomitoria improbant, quia non tutò exhibentur ob suffocationem, quæ minari possunt. Exemplum pro ratione ex *Trincavello lib. 5. cap. 7. de rat. curand. part. corp. hum. affect.* adducunt, qui quandam fœminam, sumpto medicamento ex cassiâ, excitato vomitu, stragulatam interrisse refert: sed non animadvertunt vulgares hanc fœminam sumpsisse medicamentum

mentum purgans, illudque vomitum conciliâsse, transacto primo, secundo, & tertio die, ut ex ejusdem *Trincavelli* verbis colligitur. Idem igitur suffocationis periculum ex medicamento purgante imminere conjicimus, quotiescumque magna humorum colluvies ventriculum gravat, & vomitum concitat, præsertim primo transacto die.

Non negamus vomitoria vel laudem, vel vituperium medico conciliare, est enim medicamentum periculo plenum, quod si non juvat, suffocare potest, magna igitur meditatione propinandum est, & ut salutariter præbeatur, tempora observanda sunt, aut primum principium, aut periculosissimus status; in principio namque tantum eorum conducit usus, & multum proficua sunt, quia interdum causa occasionalis remota in stomacho, primisque viis stagnat, quæ in specie est humor, quem vulgares medici bilem appellant æruginosam, in quâ uti notum est, peccat imprimis acidum. Quando itaque testantur ægrise in primo principio vitiosos humores in linguâ, acres, rancidos, ac quandam titillationem, & quasi erosionem percipere, quod sæpius in anginæ principio evenit, tunc protinus vomitorio danda est opera; nec melius instituitur, quàm per *Aquam Benedictam Rulandi*, vel *Hippocras emeticum*, quæ non tantum quoscumque vitiosos humores ex ventriculo exturbat, verum etiam secessus, & sudores movet. Præterea angina maligna, & epidemica per contagium afficit ægrum, & illud contagium non minus est quàm pestis, & febrium ex æeris mutatione, quod per æeris attractionem introhauritur, & in transitu tonsillas, fauces uvulam, laryngis, pharyngis, & œsophagi musculos, ac ipsum palatum contaminat: cum igitur venenata aura in æere delitescat, optimum consilium est in tali anginâ mox in principij principio vomitorium suppeditare, & horum vomitorium usus est maximè necessarius, utpotè auram venenatam potentissimè evocant.

Gargarismata repellentia omninò rejecimus in vulgatum curatione, cum anginam in ipsorum sententiâ erysipelas esse fateamur, quod frigidis cum vitæ periculo intropellitur, cum foràs potius converti debeat.

Quod si prima transacta fuerit dies, vel vomitoria locum habere nequeant, ad ea specifica recurrendum est, quæ etiam post vomitum locum habere possunt: hujusmodi sunt *stibium diaphoreticum*, *sanguis hirci ad pleuritidem paratus*, *bezoarticum minerale*, *decoctum contrayervæ in aquâ ruta caprarie*, *sal volatile viperarum in aquâ juglandium*, vel *sequens electuarium*, cujus sæpiù, nucis moschatae quantitas lambatur, ut

℞ Mellis ros. ʒ. ij. diamori ʒ. j. B. albi graci ʒ. B. m.
Vel sequens:

℞ Dianuc. ʒ. j. nitri stibiati ʒ. ij. cinis hirundinis ʒ. ij. B. mell. ros. q. s. f. elect. molle,
cujus fabæ quantitas in ore detineatur, ut sensim deglutatur.

Post primum principium, etiam in statu periculoso vomitoria conveniunt quando facta est suppuratio, & propter loci angustiam, & ineptitudinem suppuratus abscessus aperiri non potest, quin potius ex tumore suffocatio imminet, vel si spontè aperiatur, metus est, ne in pulmones labatur, & ægrum suffocet, aut in stomachum ruat, & eundem insigniter vitiet. Talibus in angustis collocatus anginosus deploratam, & quasi conclamata vitæ spem habet, cum Charonte de naulo paciscitur, quia auxilia in arcto posita sunt, unum tantum restat, ut abscessus aperiatur, & extremum asyllum est vomitus, qui potenter abscessum concutit illumque maturatum rumpit, eoque rupto, pus per superiora evacuat. Periculosum quidem remedium, sed extremum, & necessarium, cum aliud non suggeratur, & estò vomitoria deglutiri non possint propter ferè omnimodam angustiam, nihilominus *plumâ oleo illicitâ* fauces titillandæ sunt, vel liquor vomitorius iisdem faucibus instil-

landus, vel *mercurius vitæ melle exceptus* faucibus illiniatur, vel lingua tangatur *spumâ venenatâ duorum draconum*, vel *nostrum Hippocras emeticum* fauces diluat, & irriter: Sic enim fauces, & œsophagus irritatus ad spasmodicum motum stomachum provocat, gula concutitur, & abscessus per superiora rumpitur, & pus per os rejicitur.

In anginâ, non epidemicâ, nec malignâ; cum etiam sit morbus acutissimus, quia summum suffocationis periculum imminet, non cunctandum; in valde enim acutis eodem die medicandum, nam omnis cunctatio periculosa est; causa itaque morbifica extirpanda est, & eâ ablata morbus, & symptomata, tanquam effectus desinunt. Cum igitur anginæ causa sit degeneratum partium nutrimentum, latex partibus arctius inhaerens, & sanguis è venarum jugularium ramis à causis occasionalibus in musculos expressus, curationis ordo in substantiam alimenti degeneratam abstergendo, laticem eluendo, & sanguinem intra musculos vel resolvendo, vel suppurando consistit.

Id quod magis in anginâ præsertim exquisitâ negotium facessit, quandoque est metuendum suffocationis periculum, & reverà in tanto miserabili mortis discrimine vena secanda foret, sed nos ipsam non esse necessariam fatemur; nam sanguis intra musculos diffusus nullatenus eliminari. nec nutrimentum degeneratum, nec lymphæ adhærens per venæ sectionem educi possunt. Nos, & alii multos absque venæ sectione anginosos curatos fuisse novimus: sed ne barbatorum synagoga, & bardum vulgus calumniandi, & blaterandi antam arripiant, quandoque in cynanche ad uncias tres in eorum gratiam educi potest, ut aliquantulum sanguinis copiâ diminutâ major sanguinis circa venas non fiat affluxus, & congeries: verum sanguis alios ductus, per quos permeare potest, habet, ut in arteriis, venisque resecis patet. Ex hac phlebotomiâ magnam adipiscitur famam medicus, si æger convalescat; si verò moriatur, inquit vulgares, & stolidum vulgus canonicè periisse. Conducit quandoque phlebotomiam ob politicam celebrare, estò in recentiorum opinamento non conveniat, nam in his casibus medicum magis politicum, quàm doctum esse oportet; quia si æger purgatus, & optimè phlebotomatus pereat juxta Galenistarum pandectas, hebraicè curatus fuit, & christianè mortuus.

Ea conveniunt in anginâ medicamenta, quæ in omni inflammatione, & præsertim in pleuritide sunt in usu, ut *sanguis hirci*, *stibium diaphoreticum*, *rasura dentis apri*, *lapides cancerorum fluviatilium*, *lapis prunella*, *Syrupus de papavere rhæados*, *aqua cardui sancti*, *decoctum cornu cervi* &c. hæc enim præsentanea sunt non aliter ac in pleuritide; sanguinem resolvunt, blando sudore ventilant, febris effervescentiam temperant, & inflammationem tollunt.

℞ Syr. de papav. errat. ʒ. j. sang. hirci ʒ. j. stibii diaphoretici gr. xii. lapid. canceror. fluv. ʒ. j. aqua card. sancti ʒ. iv. m. Vel

℞ Syr. de carduo sancto ʒ. j. rasura dentis apri ʒ. j. decoct. corn. cervi. ʒ. iij. m.

In anginâ semper unâ lymphæ habenda est ratio, quæ nimis crassa, interdum simul acida, aut alio modo vitata per medicamenta interna anti-catarthalia, succinata, vel myrrhata, & similia corrigenda, & emendanda est.

Maximopere inter interna gargarismata commendantur, quæ quasi ad partem affectam manû ducuntur, ac lympham crassam, & vitiatam incidunt, subtiliant, & educunt; nutrimentum degeneratum abstergunt, & sanguinem inter fibras expressum ad resolutionem, vel supurationem sollicitant. Verum gargarismata suspecta esse possunt, quia partes exagitant inflammatas, quæ tamen potius quietem expostulant. Unde in anginosis præstat nullam instituere gargarisationem, quàm par-

tem affectam vexare; nam propter aëris luctam cum aquâ gargarisatâ in faucium angustis, & propter laborem motus, & exagitatio fit, & inflammatio augetur: eapropter quidam omninò gargarisationes prohibent quin potius tantummodo de gargarismo quantum sufficit in ore tenere, ac ita sensim ad fauces depellere, atque paulisper sine insigni agitatione retinere jubent, ac sic postmodum per cavum oris refundere, quod eò melius fit, si æger resupino corpore jaceat: sic namque facilius ad faucium posteriora delabitur gargarismus.

In principio adhibenda sunt gargarismata, quæ leniter, & blandè adstringunt, ut

℞. Cortic. juglandium fol. rubi, flor. malva arborea, rosar. rubr. ana p. j. bulliant in aquâ plantag. vel ferrarior. in cujus colatura lib. ij. diss. syr granator. de rosissicis, de succ. cydonior. ana ℥. jss. albi graci ℥. ij. dianuc. ℥. j. lap. d. prunell. ℥. jss. m. pro gargarismo.

Vel sequens, ut

℞. Aq. flor. sambuci, fol. quercus, rosar. rubr. ana ℥. ij. rob. sambuci, dianuc. diamori ana ℥. ij. succ. taraxaci express. ℥. ℔. Spiritus vini rectificati ℥. vj. lapidis prunell. ℥. j. sacch. Saturni ℥. ℔. m. f. gargaris.

Verùm gargarismata adstringentia cautè adhibeantur, ut præsertim in anginâ epidemicâ, & malignâ, ne materia peccans adstricta intropellatur, & tunc facile ad cor propelli potest, & syncocopen, vel ad pulmonem, & suffocationem, vel cerebrum ob vicinitatem, & epilepsiam, & vel maniam excitare.

In inflammationibus præstat resolutio, quàm suppurationio, dummodò malignitas desideretur; ideoque omni conamine resolutionem tentare debemus, pro quâ gargarismata resolventia adhibenda sunt, ut

℞. Aqua plantag. ℔. ℔. pulegij ℥. ij. syr. de byssopo, betonica ana ℥. j. dianuc. ℥. jss. spiritus vini ℥. iv. m. Vel

℞. Fol. veronica, scabiosa, succisa, meliloti anam. j. prunella, origani ana p. ℔. albi graci ℥. ℔. nidi hirundinum ℥. ij. bull. in aquâ com. & in colatura ℔. ij. salis armoniaci ℥. jss. syr. jujubini, de altheâ Fernel. ana ℥. ij. aceti sambucini ℥. jss. m.

Sequens gargarisma mirabiliter degenerati nutrimenti eductionem sollicitat, & resolvit, ut

℞. Fol. peti Brasiliæ ℥. ij. aque fontis ℔. ij. bulliant simul parùm, deinde aquam è foliis separa, & multoties in die utatur æger. Vel

℞. Aquæ sedi majoris, prunella ana ℔. j. salis armoniaci ℥. ij. m. f. gargarisma.

Accidit quandoque, ut suppuratio incepta fuerit, & tunc nullo modo resolvi potest, sed tantùm suppuratio gargarismis suppurantibus acceleranda est, & ea conveniunt medicamenta quæ emolliunt, & gutturis apostemationem rumpunt, quæ plerumque quarto, vel quinto die contingere potest, quod si animadvertatur, tum internis, tum externis adjuvanda est medicamentis, ut

℞. Radic. althææ, lilior, alborum. j. fol. malva, viol. meliloti, chamomill. ana m. ℔. nidi hirundin. ℥. j. caricar ping. num. v. dactylor. paria iij. passilar. exacinar. semin. fenugracii ana ℥. ℔. semin. lini ℥. ij. coque, & in colatura ℥. xv. diss. sapa, syr. de altheâ ana ℥. ij. f. gargarismus.

Utile quoque est cassiæ medullam in ore detinere, ut sensim liquefscens per gulam descendat. Sic etiam collutiones ex lacte tepido cum saccharo commendamus. Optimè præstat nasturtij hortensis, vel aquatici succus expressus mistus cum aceti vini quartâ parte, & olei olive, & salis communis cantillo, cujus misturæ sæpius unum vel alterum cochlear sorbeat.

Exterius circa guttur, & præcipuè si in collo tumor appareat, sequens cataplasma applicari poterit:

℞. Mell. ad spissitudinem cocti ℥. v. mell. ros. ℥. ij. albi graci subtilissimè pulver. q. j. m. ad cataplasmae consistentiam.

Vel etiam applicetur sequens ex nidiis hirundinum, & albo graco ana aquâ ferrariorum coctum calidè.

Conferunt anginæ ea, in quibus sal nitrosum armoniacum delitescit, ut est stercus canis ossa rodentis, quod Chimici Album græcum appellant, in aquâ probe coctum, & cum melle exhibitum. Undè Galenus Merdæ propheta historiam narrat de anginâ à se curatâ, quod cum aliis destitueretur remedijs, reperit pueri stercus (stercus humanum zibettum occidentale vocant chymici) & exsiccavit, idque cum melle commiscuerit, & prædivitis cujusdam fauces anginâ laborantis illinisse, & intra unius horæ spatium tumorem ruptum fuisse, hominemque sanitati restituisse. Abundant stercora sulphure volatili foetido, & plurimo sale fixiori nitroso, sed humanum stercus est profectò indignum, ut à quopiam medico in usum advocetur.

Appropriatum cataplasma est, quod fit ex hirundinum nido, (quò plus stercoris nidus habet, eò melior est, quia majorem salis nitrosi, & armoniaci quantitatem continet, & præsertim in anginæ curatione convenit) nidus unà cum stercore pistetur, & incorporetur cum melle axungia suillâ, & albo graco, & fiat cataplasma. Ante cataplasmae applicationem partes externæ illiniantur unguento de althæâ, & tunc applicetur, quod toties reiterandum, quoties siccetur, siccum enim nullius est usus.

Factus jam abscessus, & ad maturationem perductus necesse est ut aperiatur, si spontè non eveniat, scalpello attingi debet, vel cinere noctua combusta cum melle illiniatur, & promptè rumpitur. Ruptum abscessum spontè, vel arte mundificat, & consolidat sequens collutio, ut

℞. Aqua hordei ℔. ij. mell. res. simpl. ℥. iv. radic. alb. ℥. j. Bulliant ad tertia partis consumptionem, & colentur.

Diximus in anginâ vinum nullatenus exhibendum, ac proinde pro potu dissolve nitrum præparatum, vel sal prunellæ in aquâ fontanâ. Sal prunellæ, quod anodynum minerale vocant chymici, insignis est virtutis ad drachmam unam in aliquâ appropriatâ solutum, & gargarisatum anginæ unicè medetur. Verùm ut in officinis paratur, ob fusionem exaltatur, igneum, & mordax evadit, licet aliqui frigidum existiment, quia in corpore humano frigidas exerit operationes, calorem scilicet fugando, vel alliciendo: nos tamen in nostrâ Pyrotechniâ Sophicâ calidum dijudicavimus, quia est sal sulphureum, inflammabile, quod non solum operationes edit igneas in chymâ, sed omnes commotiones, & meteorologicas impressiones tam subtus terram, quàm supra ærem gignit. Præstat itaque nitrum, quod solvitur in aquâ communi, pluviali stillatitiâ, vel aliquâ aliâ destillatâ refrigerante dictâ, & odore fragrante, ut rosarum, violarum, liliorum convallium &c. Copia aquarum debet esse ad solam nitri dissolutionem, & cum prædictis aquis nitrum est solvendum, per filtrum purificandum, & aliquâli aquositate exhalatione denuò crystallizandum in leni calore, ne fragrantia, & magis spirituosæ aquarum partes in diutina coctione exhalent, sed potius cum nitro unitæ permaneant, illudque in virtutibus suis nobilitent, & intendant. Multùm confert, si sal prunellæ ita parato sacchari candi tantundem, vel etiam plus addas, & utrumque pulverisatum in aquâ rosarum sufficienti quantitate coquas, donec gutta lamellæ stannæ superfusa consistentiam habeat, effunde in concham, & reponne, relinquendo, donec lapidis instar induruerit, tandem exime, & in particulas diffinge, vel etiam in pulverem redige, quo sæpius utatur anginosus. Vel sal prunellæ cum æquali sacchari portione junctum in pulverem reducitur, & sæpius deglutitur.

Potioris notæ quàm ipsum sal prunella sunt in anginâ flores nitri, quorum descriptionem Hadrianus à Nysicht tradit, ut

Solve nitrum præparatum in aquâ rosarum, postea inde olla nova non vitriata, & pone in loco frigido per aliquot dies, donec flores nitri pertranseant, & parietibus ollæ externæ adhæreant; qui deinde pede leporino diligenter abster-

abstergantur, & ad usum sine ulteriori præparatione serventur.

Si dolor sit vehementior, ea conveniunt medicamenta, quæ dolorem leniendi vim habent, & præservant, ne fances exasperentur. In hunc usum convenit lac recens caprinum cum saccharo dulcificatum, ob anodynâ, quam habet partem. Item serum lactis pro gargarismo, nam tam lac, quàm serum potenter detergunt, & dolores demulcent. Conducunt etiam emulsionem quatuor seminum, & mucilagines.

Sed ni primò spiritus infici, sive custodis sedetur agitatio, & furor, deinde pori aperiantur ante inceptam suppurationem incassum laborabis, imò anginam in pectus convertes, furioso existente spiritu, & inceptâ suppuratione in abscessum abire necesse est, nam sanguis effusus, & coagulatus in naturâ grâtiâ redire non potest, vel resolvi, vel in pus abire debet si spiritus agitationem sedaveris, facilliter & sanguis resolvitur, & pori aperiantur. Igitur ante suppurationem spiritus furorem & agitationem sedabis sulphure anodyno vitrioli, vel ejus phlegmate, vel aquâ ex nostrâ descriptione; magna enim vitrioli vis anodyna inest spiritum sedans, non autem refrigerans materiam coagulatam, ut medicorum vulgus hætenus credit: sed in his conficiendis, & administrandis optimi spagyrici requiritur solertia. Non sunt medicamina per vulgarium manus tractanda, quia facillè noxa suboriri potest. Præbeant tantum vulgares ea, quæ gulæ oblectamenta sunt, non quæ morbi indicationem respiciunt. Oportet igitur, ut hæc nostra medicamina sint optimè cicutata, ne gulæ asperæ arteriæ, & ventriculo noxam inferant, *Gal 6. de comp. med. sec. loc. cap. 1.* refert de quodam medico, qui cum gargarisma ex atramento futorio constans adhibuisset, magnum gulæ asperæ arteriæ extremitati, ac ventriculo, & pulmone intulit damnum.

De Affectibus oculorum.

C A P U T. XVIII.

De Ophthalmiâ.

Capitis morbis exactis, ad oculorum morbos gradum facimus; siquidem oculi, cum sint nobiliores, magis apti sunt ad suscipienda, ut dicunt, ex cerebro mala quàm aures, nares &c. Merito prius de visus sensu, quàm de ceteris sermonem instituamus oportet, ast quia propemodum innumeri sunt oculorum morbi, adeò ut apud Priscos medici ocularii reperirentur, qui non nisi oculos curabant, & ocularii dicebantur, sicut alij nasarii, qui naribus curationem administrabant: at nunc medentes omnibus humani corporis morbis medentur, sed quâ scientiâ, dicant languentium in medicos ejulatus, detractiones, & convicia.

Summam oculi partem natura tunicâ induit quadam, quæ adnata ab anatomicis appellatur, à quibusdam etiam conjuncta, quæ est totum circumvestiat oculum ad circulum iridis definit, & quâ pupilla est non ambit ab *Hippocrate*, & *Galeno* album oculi appellatur, & hæc tunica, quia magis externis patet injuriis, ideò plurimos sustinet affectus, ut vulnera, exulcerationem, pustulas, tumores, &c. Verum inter hos præcipuus, & frequentissimus est *ὀφθαλμία* à nomine *ὀφθαλμός* [oculus,] & sub hoc nomine plures ferè oculorum affectiones præci comprehendunt authores, & inde magna orta fuit confusio: Verum usus obtinuit, ut per eam nunc strictè ab omnibus exterioris tunicæ inflammatio, quæ eam adnatam vocant, intelligatur. Nonnulli modò dolorem, modò inflammationem oculorum, & modò lippitudinem pro ophthalmiâ accipiunt: Sed lippos dicimus illos, qui oculos habent lacrymosos sine inflammatione, & hanc lippitudinem patiebatur *Horatius*, ut *satyrâ 5. innuit*:

Hic oculis ego nigra meis collyria lippus Illinire.

Et *Virgilio* dispœa laborante, dum Cæsar inter hos sedebat, dicere solitus erat, se inter lacrymas, & suspiria versari:

Hinc inter lacrymas sedet, & suspiria Cæsar.

Est itaque ophthalmia inflammatio tunicæ adnatæ oculi cum rubore, dolore, & illacrymatione, ejusque subjectum primarium est tunica adnata album oculi constituens. In hac oculorum affectione tenues oculorum venæ adeò turgent, ut quæ in albo oculi inconspicue erant dum membrana benè se habebat, fiant visibiles, & conspicue, plerumque quicquid album est in oculo, rubescit, summus dolor, & ardor inest, qui lacrymas acres, & mordaces accersit.

Signa.

Concurrit oculi tumor, dolor gravans, rubor, & ardor Lacrymæ affluenter ex oculo decidunt, plus minus pro causarum conditione, & vehementiâ, adeò imminuta videndi actio, ægris enim oculus connivet, nec ipsi lucem aspicere possunt, imò illam vitare coguntur. Sæpè ita tumet, lacrymatur, & dolet, ut suo munere neutiquam fungi possit, & quandoque ita in tumorem elevatur, ut tunica, necnon partes, quæ in vicinis sunt, admodum intenduntur, & ipse oculus ad malas usque intumescit. Lacrymæ etiam sæcundæ ex oculo decidunt, à vehementi dolore accersitæ; tanta aliquando oculi punctio concurrit, ut acu, vel alio corpore pungenti simulari videatur. In morbi principio tenues existunt humores, & hinc crassæ sordes, quæ lippæ vocantur, & lippitudinis affectui nomen indiderunt, copiosè sequuntur, quæ in majoribus oculorum augulis adhærescunt, & incrementi sunt testes. Sensim hæc humiditates ita crassescunt, ut palpebras in somno invicem conglutinent; & quasi ipsæ coalescant, & mali statum adesse significant. Lacrymæ tenues quandoque ita sunt salsæ, vel acidæ volatilibus particulis imbutæ, ut defluentes palpebras, & ipsas genas exulcerent, & excorient, & harum illapsu oculi quasi uri videantur. Sæpè etiam somnum non concedit, sed omnium dolorum more molestas inducit vigilias. Quandoque visus depravatur, objectis rubeis, & flammeis apparentibus. Sæpè non solum tunica adnata inflammata est, sed etiam totius oculi bulbus, ejusque musculi & palpebræ. In hoc malo quæque arteriæ circumsitæ valdè pulsant. Interdum capitis dolores conjunguntur, interdum febris, & suppuratio, nisi præcaveatur, succedit.

Hæc prædicta signa prout intensa, & magna, ita etiam affectus magnus est, & prout sunt mitia, ita etiam affectus levis est, ac proinde non semper eadem vehementiâ affligit, in nonnullis mitius, in aliis acerbius, unde triplicem constituunt distentionem. Levem inflammationem cum mediocri dolore, exiguoque rubore conjunctam *τάραξις* sive conturbationem vocant medici. Majorem verò æstuationem cum manifesta intumescentiâ, ac dolorificâ rubedine complicaram ab internis causis provenientem, veram *ὀφθαλμίαν* vocant. Ferventissimam autem dolorositatem cum ingenti rubore, & tumore discruciantem *χίμωσις* vocant, quâ nimirum superiores palpebræ adeò intumescunt ut versus frontem retrahantur atque utraque planè invertatur, itaut oculi eis obtegi nequeant, in hac quoque oculorum album altius assurgit, & rubor majorem in partem iridem occupat, totusque oculus deformem admodum obtinet aspectum.

Hinc tres ophthalmiæ differentiæ emergunt juxta gradus; sic subjecti ratione quandoque oculus alteratur, interdum ambo afficiuntur; sic interdum sola tunica adnata; aliquando etiam vicinæ partes in consensu trahuntur; alia est à causis internis, alia ab externis

ternis, Alia dicitur benigna, alia maligna, & contagiosa, ut si quis ophthalmicos istos intueatur, simul quoque eodem malo corripitur; alia epidemica, alia sporadica, quædam à motu est periodica, & per intervalla repetit.

Veterum Causa.

Pro ophthalmiæ causâ efficienti assignant vulgares fluxionem à capitis venis, & arteriis, ut plurimum ab intemperie capitis frigidâ, vel humidâ, rarius à calida, & sicca, cui humores calidos, & vitiosos sanguini permistos in tunicam adnatam defluentes è vasis capitis vicinis, eamque tunicam distendentes connectunt. Sic non solum plethoram, sed etiam cacochimiam, humoresque vitiosos in corpore genitos, & transmissos, seu attractos per venas in pericranium, & vicinos musculos dispersos assignant, & hinc in innatam oculi tunicam propagantur, & in hæc loca effunduntur, id accidit nonnunquam nulla causâ externâ accedente, sed solum natura quantitate sanguinis, vel humorum copiâ irritata ad has partes sanguinem cum vitiosis humoribus transmittit. Externæ causæ sunt, quæ fluxionem in capite irritare possunt, ita sunt frigida æris constitutio, pluvialis, australis, fumi acres, pulvis, aliæque res in oculos illapsæ; item oleum, acetum, vel alius acris liquor infusus; contactus à plantis acerbis, ut esullâ, urticâ. Solis ardor, balnei calor, ignis immodicus, vini potentioris usus, ictus, casus, & quæcumque caput, & oculum debilitare possunt.

Ridicula prorsus pro ophthalmiâ est Galenistarum causa; nam caput excrementa per fluxiones non in oculos deponit, sed sua habet emunctoria à naturâ illi assignata, per quæ suis innatis se exonerat excrementis: oculi autem non sunt emunctoria, sed quicquid patiuntur, à suis excrementis non aliundè scatentibus, & ad illos fluentibus patiuntur, & has fluxionum nantias in omnibus oculorum morbis, quas ubertim capite de Catarrho repudiavimus, repetunt.

Nostri Causa.

Ophthalmiæ causa est sanguis in venulis tunice adnatæ stagnans, ideoque est tumor à sanguine genitus suo circulo destituto, nec ulla ophthalmia sine sanguine contingere potest, ut ipse oculi rubicundus color satis sanguinem arguit, indeque sanguis in suis conceptabilis omnem dat inflammationem. Fit igitur ophthalmia, cum sanguis intra tunicam adnatam causarum occasionalium ope in venis stagnat, & suâ copiâ aggestus venas capillares turgescere facit, fibras dilatando, & coagulatur, spirituosos particulis avolantibus, aciditatem, & salsedinem nanciscitur, & novo sanguine concurrente, major fit vasorum distensio, tumor succedit, & quia venæ ob earum vicinitatem una alii adheret, quædam massa sanguinea in oculo conspicitur. Sanguis stagnans fit insolens, & hostilis, & acrimoniâ suâ, suisque spiculis irritat vitam partis, quæ tunc furit, excandescit, calorem, dolorem, & alia provocat accidentia. In hoc morbo sanguis non diffunditur per venarum solutionem à suis vasculis, & intra tunicæ adnatæ fibras non extravasatur, quia sic non esset ophthalmia, sed sugillatio, alia morbi oculorum species ab ophthalmiâ. Illacrymant oculi, quia lymphæ lacrymalis, quam ad palpebrarum, & oculorum lubricationem ob continuum motum efficiendum natura demittit per punctum lacrymale, acrior, solito salsior, & quasi corrosiva redditur, imò magnus fit lacrymarum effluxus, quia natura tanquam pia mater affluenter lympham ad

abluendum, & abstergendum impressum stigma in tunicâ adnatâ demittit. Causæ occasionales, quæ corpus calefaciunt, quod si statim refrigeretur, inflammationem pariunt, ita sunt vehemens exercitium, excandescencia, Veneris lucta, ebrieras, crapula, æris calidi in frigidum mutatio, ventus australis, & præsertim aquilonius irruens; frigus n. est oculis inimicissimum, ut & aliis partibus nerveis, & membranis, quia maximè humores coagulat. Notandum, quod oculus semel ophthalmiâ correptus ex quacumque causâ sæpius postmodum de novo inflammatur, idque evenit propter partis robur tunc læsum, seu propter ejusdem tonum laxatum, ut in pleuritide, erysipelate, & aliis observamus. Sic, cum variolæ oculis sint infestæ, sæpius ophthalmias recurrentes post se relinquunt.

Prognosis.

Ophthalmia nullum vitæ periculum minatur, si verò diu prorahatur ut vereretur, magnam noxam infert, & ægrè curatur. *τράχης* minus periculosa est *χημωσις*, seu ophthalmiâ perfectâ. Hæc affectio in pueris, si cætera paria sint, difficilius curatur, quia commode tractari nequit, & pueri plurimis scatent excrementis, sicut & senes. Si in uno oculo incipiat, non raro ad alterum etiam transire consuevit. Est ophthalmia quandoque inficiens, ac eorum oculos, qui optimâ fruuntur sanitate, probamque observant dietam, solâ inspectione, quando nempe infirmi oculi sanos alterius incipiunt, ad consimilem passionem inficere possunt. Ophthalmia per consensum à cerebri membranis periculosa habet symptomata, & difficilius curatur quàm ea, quæ est per essentiam, affecto oculo. Ophthalmia diutius durans exulcerationem, vel suppurationem minatur, cum lacryma salsa fluit, multumque calida, exulcerationis pupillæ periculum impendit. Si pus ex oculo effluit post ophthalmiam, tunc actum est de oculo; suppuratio n. ob acrimoniam oculis ferè semper funesta est. Dolor diu perseverans in ophthalmiâ pessimum est indicium; materiam enim aut corrodentem, aut vehementer distendentem, aut suppurantem arguit: periculum igitur est, ne vel exesit, vel ruptis tunicis, atque corneâ in primis exulceratâ, cæcitas sequatur, aut quod mitius malum est, suffusio expectanda erit, crasso humore circa pupillam crescente. Aliquando perfectè medicamentis solvitur, aliquando naturæ ope, & quandoque per alvi profluvium, ut *aph. 17. sect. 6.* *Alvi fluxus ophthalmia superveniens bonus.* Quia humorum abundantia evacuat, & ad inferiora trahitur. Quandoque post se relinquit ungulam, nebulam, ulcusculum in corneâ angustiam pupillæ, vel obscuritatem, imò aliquando fistulam lacrymalem.

Veterum Curatio.

Curant vulgares ophthalmiam tenui instituto vitæ, & semotis causis; his n. non sublati, frustraneum est medici studium: sed isti sæpè malè torquent oculos, partem nimirum nostri corporis pretiosissimam, quæ lucis usu mortem à vitâ distinguit. Procedunt in ophthalmiâ sicut in cæteris corporis inflammationibus, sanguinem puta detrahendo, unde statim in morbi principio venam secant, sed præmissis clystere, eamque è directo partis affectæ aperiunt, quam sæpè reiterant, donec sufficiens evacuatio, & revulsio facta fuerit. *Avicennas* docet in verâ ophthalmiâ sanguinem mittendum esse usque ad lipothymiam, & *Galenus* lib.

lib. de curat. per sangu. miss. cap. 17. cuiusdam æconomi historiam refert, qui à gravissimâ ophthalmiâ liberatus est sanguine detracto, primum ad libras tres, deinde verò post quatuor horas ad libram unam, & cap. 16. ejusdem libri testatur ophthalmias, sæpè solâ phlebotomiâ intra unam horam fuisse curatas. Sed hæc sanguificina nunc ab aulâ medicorum recessit sicut & tota medicina *Galenî*, non n. phlebotomia sanguinem in tunicâ adnatâ venis stagnantem auferre potest, in quo ophthalmiæ ratio consistit, sed tantum majorem affluxum in proximas venas extra tunicam adnatam sanguinis copiâ inhibere valet, præsentem affectionem intactam relinquunt, & futuram præcavent, prævident futura, & præsentia non curant: tota ophthalmiæ curatio versatur circa sanguinis stagnationem in tunicâ adnatâ venis resolvendum, quam utique topicis medicamentis assequimur, & novam sanguinis generationem exactissima diæta prohibet, nam hujusmodi diæta phlebotomiæ vicem supplet. Si sanguis in toto corpore redundet, primum, basilicam, vel medianam aperiunt, deinde cephalicam. In his, quibus aliqua sanguinis evacuatio consueta suppressa est per menses, aut hæmorrhoides, venas inferiores aperiunt, aut hirudines venis sedis affigunt. Post sufficientem sanguinis educationem ulterius revulsionem moliantur per cucurbitulas scapulis, & dorso affixas, tum siccas tum scarificatas. Ad eandem revulsionem conferre credunt frictiones, & ligaturæ in partibus inferioribus celebratæ. Revulsionibus prædictis adjungunt derivationes, quæ fiunt per venarum frontis, & temporum sectionem, quibus addunt venarum apertionem, quæ sunt in angulo oculi. Alii temporibus hirudines admovent, alii pone aures. *Galenus* 13. *Meth. cap. 22.* laudat arteriotomiam in temporum arteriis celebratam. Est oculus totius corporis respectu minima pars, & dum inflammatur, à plantâ pedis ad verticem capitis usque omnes incidunt venas. non sic *Anneus Seneca*, dissectis venis Neronis jussu occubuit, ac ophthalmiâ correptus vulgarium sanguificina perit.

Vesicatoria quoque in hoc affectu utilissima judicant tum posteriori cervicis parti, tum pone aures admota. Si prædictis malum non vincatur, seraceum, seu funiculus ex serico filo multiplicatus in posteriori capitis parte, in initio cervicis ex opposito oculorum ita trajiciantur, ut hinc inde traduci possit, id fiat apprehensâ digitis cutē cum carne: sed hæc remedia barbara sunt, quia ipsi barbari.

Sanguine sufficienter effuso, purgans medicamentum propinant ad humores biliosos, qui sanguini fervorem conciliant, evacuandos, juxta *Hippocratis doctrinam aph. 17. sect. 6. Albi fluxus ophthalmiæ superveniens bonus.* Verum hic alvi fluxus sit à naturâ rectè operante, nec in hoc medicus scit, an natura id facere debeat, & non possit, ut ipse suppleat, & sic ars perperam naturam imitatur, ophthalmia correptum purgans. Præterea cavendum à solutivis etiam lenibus, ne humores commoti magis ad partem irruant affectam. Sed his non obstantibus, præparatâ materiâ cum syr. de infus. ros. de succo cichor. & de endiviâ, medicamentum cassiâ propinant, ut

℞. Cassiæ recens extracta ℥. j. & Diacatholicon. ℥iij. rhabbari pulv. 3j. cum saccharo f. bolus.

Vel purgans in formâ potûs ex syr. de ros. solut. vel de cichor. Nicolai exhibet. Neque unica sufficit purgatio, si præcipuè morbus diu affligerit, sed eam per intervalla celebrant, interim julepis refrigerantibus humorum effervescentiam temperant.

Præmissis universalibus, sanguinis nempe educatione, & purganti medicamento, ad topica deveniunt juxta aph. 31. sect. 6. Dolores oculorum meri potio, aut balneum, aut fomentum, aut vena sectio, aut medicamentum epotum solvit. Et secundum *Hippocratis*

D. Car. Musica. Oper. Tom. I.

mentem sanè curationem his quinque absolvunt. Sed meri potus in hoc affectu omninò intercitur à nostratis vulgaribus, sicut in omni aliâ inflammatione: Igitur perperam vinum commendat *Hippocrates*, & multos vini potu malè cessisse legimus. Refert *Zwinger. in theatro P. Ramum Lutetiæ* à nimis vigiliis ophthalmiâ correptum, quem cum *I. Sylvius* vinum bibere jussisset juxta Hip. aphorismum, vehementer malum crevit, ut cæcus ferè fieret.

Balnei usum prorsus improbamus, nam fieri non debet, nisi corpus sit optimè purgatum, quia, impuro corpore, periculum est, ne materia diffusa ad oculos ruat; deinde ut materia sit diffusa ad oculum, postmodum ut adhibeatur, ubi humor est crassus, quia à balneo attenuantur humores; & tandem ut ophthalmia sit in declinatione. Cæterum cum morbus est in declinatione, jam judicatus est, & à naturâ superatus, nec remediis indiget.

Fomentum non admittimus, nam oculos exasperat, & dolorem adauget.

His sic stantibus, ad topica deveniunt, & circa primum ad fluxionem cohibendam applicant fronti, & temporibus cataplasma ex succo urticæ, & farinâ tritici; urticæ namque succus specificâ vi omnem sanguinis fluxum cohibet.

In principio multa medicamenta præscribunt, verumtamen omnes medici uno ore monent, ne topica in principio applicentur; multi n. cæci facti sunt medicamentorum copiâ in principio adhibitâ. Si dolor valdè urgeat, ad anodyna medicamenta oculo admovenda recurrunt, inter quæ primum tenet locum lac mulieris. Verum pessimo consilio, lac enim oculis instillatum corrumpitur, acescit, & unctuositate suâ oculos incrustat, & quasi sordibus inficit, unde impeditâ insensibili transpiratione ejus, tunc maximè inflammationem adauget, & sic oculo insensibilis est. Ovi albumen diu agitarum, & in aquam conversum, maximè à *Galeno* commendatur, quia dolorem lenit, & fluxionem leniter cohibet, sed hoc oculos ita conglutinat, ut nec facillè aperiri possint. Vel

℞. Medull. pomi dulc. sub cinerib. cocti ℥. j. mucilaginis sem. psyllii. cydoniorum cum aq. ros. extract. an. 3. vj. liquoris album. ovor. recent. lactis mulieris ana ℥. j. f. cataplasma oculo applicandum.

Vel
℞. Pulpæ pomi cocti, micæ panis albi ana ℥. j. lactis muliebr. ℥iij. ovum. num. j. m. f. cataplasma.

Sed facillè acorem concipiunt. Si dolor vehementissimus sit, & penè intolerabilis, ad narcotica confugiunt, & inter narcotica ocularia primas tenent trochisci albi Rhasis cum opio, ut

℞. Aq. ros. ℥. j. liquor. album. ovi fortiter agitati ℥. j. trochis. alb. Rhasis cum opio 3. j. f. collyrium in oculo instillandum.

Verum opiata applicata nocentissima sunt, quia sic necessariò cæcitas oritur; nam opium dolorem quidem demulcet, & gangrænâ infert; ideoque ut plurimum saltem spiritus opticos condensat, humores, & tunicas incrassat, & visum hebetat, & sic vel ex lacte, vel opio nunquam felicem successum observare potuimus. In principio itaque nunquam localibus utendum, quia inflammati oculi ita sensûs acumine pollent, ut qualibet attractione offendantur, & malum intenderetur, ut millies nos experti sumus.

Sedato dolore, ad repellentia recurrunt, sed hæc partes contrahunt, materiam intropellunt, tunicas inspissant, resolutionem prohibent, & dolorem adaugent:

Tandem inflammationem resolventia adhibent cum variis ophthalmicis, ut ros. albar. feniculi, euphrasia, chelidonia, verbena, ruta, &c. ut

K

℞. Caryo-

℥. Caryophyllor. num. iij. tutia præp. 3. s. viridis aris gr. xv. contundantur omnia crasso modo, & in linteo, ac f. nodulus, qui in vini cyatho imponatur. Usus tempore nodulus exprimendus, & gutta j. oculo instillanda. Vel

℥. Vitriol. albi ʒj. tutia præparat. ʒj. camphor. ʒss. pulverisata subtilissimè infundantur in aquâ ros. alb. pro collyrio. Vel

℥. Tutia præparat. ʒij. aloës lotæ ʒj. sacchari ʒij. Tria infundantur in aque fœniculi, euphrasie, verbenæ, ruta ʒj.

Postea colentur, & ad usum servantur.

Tandem, si ophthalmia diutius protrahatur, ad fonticulos in brachiis recurrunt, vel aures perforant.

Nostra Curatio.

Antequam nostram de ophthalmiâ curationem aggreddiamur, omnes causas occasionales submovendas expedit, quas his versibus schola Salernitana recenset.

Balnea, Vina, Venus, piper, allia, fumus,
Porrum cum cœpis, faba, lens, fletusque, sinapi,
Sol, coitusque, ignis, labor, ictus, acumina, pulvis,

Ista nocent oculis, sed vigilare magis.

Ex quibus diætæ regimen educimus.

Aër itaque eligatur temperatus, & purus; vitet æger, pulverem, ventum austrinum, & præsertim aquiloniam constitutionem, nam humores movendo, oculos lacrymis suffundit, & malum adauget. In paulò obscuriori, & tenebrosiori conclave degat æger, in quo curationi se submittat. Oculus laborans panno serico viridi tergatur, & obtegatur, calor namque iste oculis est gratissimus, quia blandè lucis radios moderatur. Intuitus rerum rubrarum, rutilantium, aut fulgentium prorsus declinetur, quia lucem intendunt, & improporcionatam reddunt; debilibus existentibus spiritus in oculis, unde aspectus rerum lucidarum omnino vitetur. Item ignis, solis radii, fulgur, & fumus exhalans ex mineralibus, & hinc aurī fabri ob gas venenosum acre, quod in fumo continetur, aliisque, quæ tractant, serè semper ophthalmiâ corripuntur. Item exhalationes ex semi mineralibus, ut in confectio- ne cinnabaris, præcipitatione, & sublimatione mercurij, antimonij præparationibus, & aquarum fortium destillatione. Tabaci fumus per cannulam sumptus multum juvat illis, quibus est usus. Præterea pulveres adurentes casu quandoque, aut datâ operâ, ut ex vindictâ ab iratis in oculos insperfi, cineres, arena, terra, &c. Teneat æger non solum oculum laborantem, sed etiam sanum, clausum, vel re- ctum; cum unius motus alterum etiam inquietum reddit.

Cibus sit parcus, & parum nutrens, & exigua pri- mis diebus quantitas offeratur, donec ophthalmia consistat, ut panatella, & deinde epulæ ex endiviâ, boragine, cichoreo in jure carniū, sorbilibus po- tius, quàm solidis, elixis, quàm assis, mollibus, quàm duris; operosa n. dentium commansio ocu- los acerbè exagitat. Vitentur vaporosa, & acia, quæ caput, & oculos feriunt, ut capæ, sinapi, rapha- nus, allia, porrum, eruca; inter legumina fabæ, cicercula, phaseoli, pisæ, &c. Item salsa, acida, aromatica calidiora, omnia dulcia, lac, mel, sac- charum, & quæ cum aceto parantur.

Potus sit decoctum hordei, vel herbæ theæ vel li- gnorum, vel radicum. Vinum exulet, nec prorsus in ophthalmicorum mensâ nominetur quicquid dicat Hippocrates aph. 31. sect. 6. Quia metuendum, ne major humorum affluxus ad oculos concitetur. Celsus vult vinum bibendum esse ad somni conciliationem sed non sunt facienda bona, ut inde eveniant ma-

la, potest somnus conciliari aliis medicamentis à vi- no; in declinatione tamen concedi potest. Vel me- dicatum euphrasiæ, betonicæ, fœniculo, verbenæ, fragariæ, vel herbis appropriatis.

Motus omnis corporis vitandus partium superio- rum, & præsertim oculorum commotio vitetur. Lu- cubrationes ad multam noctem protrahæ quietis, & somni nocturni sunt fures, & oculorum inflamma- tionem parere, vel præsentem augere possunt, & can- delæ lumen maximè lædit ophthalmiæ obnoxies; Ca- put non abluendum, imò nec pectendum, ne ma- jor augeatur inflammatio. Capilli, si multi sint, & caput gravare videantur, & illud calidum sit, mi- nuendi; secus autem si multi non sint, nec caput gravent.

Quies ita necessaria est, ut Celsus primo die à sermone quoque abstinere jubeat, ne motu mate- ria ad caput attrahantur. Oculi detineantur clausi, vel quæ aspiciuntur sint viridia, vel cærulea, vel nigra, in quâ re etiam nonnihil discriminis est, quia si visus non sit adeò disgregatus, potius viridia, & cærulea conveniunt: Si multum disgregati spiritus, nigra.

Somnus valdè conducit, quia in somno oculi non moventur, nec lumen admittunt, atque ita humo- res ad se non attrahuntur; Præterea per somnum materia, quæ in oculos confluit, concoquitur. Do- lorem etiam, qui valde attrahit, somnus sopit. Æ- ger non dormiat in latere, cujus oculus afficitur, ut elevato capite cubat, & supinè, vel fugiendi sunt somni graves, & multi.

Vigilia nimia prorsus vitanda, accendit nempe hu- mores, spiritus resolvit, caput vaporibus replet, & oculi malè affecti intuendo, ac nictitando defa- tigan- tur.

Excernenda, & retinenda excernantur, vel retinean- tur, juxta naturæ exigentiam, aliter humores fla- gnantes facilè ad oculos confluunt, & ibidem inflama- tionem peiorant: sic ophthalmiam ex mensibus retentis, & hæmorrhoidibus suppressis observavimus. Alvus quotidie scybala deponat. Venus prorsus fu- gienda venit, & ex nimio Veneris usu hunc mor- bum observavimus, nam sicut oculi sunt in amore duces, ita in coitu laborant, invertuntur, & in tam vehementi motu epileptico micant, rubescunt, inflammantur.

Animi pathemata tranquillentur, & animus liber à motibus vehementibus conservetur, ab excandescen- tiâ n. conturbatione, & tristitiâ lymphæ plus justo salina, vel acis redditur, & in tantâ animi pertur- batione lacrymarum profusio succedit, unde oculi ordinariè rubescunt, ut experienciâ patet, quia lym- pha per glandulas, accersitis salibus liquatis, in la- crymas prorumpit, & ophthalmiam vel augment, vel progignunt, hinc flendi occasio maximopere vi- tetur.

Semotis causis occasionalibus, & optimâ victûs ra- tione per sex res nonnaturales iustiturâ, ad ophthal- miæ curationem progredimur, ideoque sanguis in oculo stagnans vel resolvendus est, vel in circulum redigendus, & eò respiciendum est ut unâ sympto- mata maximè urgentia mitigentur. Ubi inflammatio est parva, & periculum non imminet, ut in rubore, aut moderato dolore, externa tantum sufficiunt re- media: Ubi verò magna est inflammatio, tumor, dolor, aliaque symptomata internis, & externis sub- veniendum est.

De venæ sectione in nostrâ curatione non loqui- tur, nam eam in veterum curâ repudiavimus atqui ur maledictis Galenicis, qui velut hirudines huma- no gaudent sanguine, minus reddantur exosi; quan- doque, sed magnâ cautione, & sedulitate in eorum gratiâ admittimus; non n. sanguinem stagnantem ex ad- natæ

natae tunicae venulis educimus, ideoque avarâ manu mittendus, ut nisi juvemus. saltem non noceamus.

Medicamentum purgans in Galenistarum curatione rejicimus, illud in principio exhibitum, quia humores commovet, & ophthalmiam adauget; attamen in ophthalmiâ contumaciori, aut sæpius recidivante utrique admittimus catharticum quod lymphæ discrasiam educit, ut erit *conserva florum persicorum. vel syrupus, vel jalap. ejusque resina.* Imò, in his casibus libenter utimur *decocto lignorum juniperi, sassafras, guajaci, vel radicum* ad sudorem excitandum, præcedente medicamento in formâ pilulari, leniter purganti, ne humorum commotiones in corpore excitentur. Si ophthalmiæ pertinacitas, & diuturnitas à lue Venereâ ortum ducat mercurii ope, vel decoctis lignorum vel aquâ anti-venereâ curatur.

Inter omnia medicamenta topica ea commendamus; quæ stagnantem sanguinem resolvunt, vel in circulationem redigunt; verum non statim à principio usurpanda veniunt, nam oculi inflammati exquisitissimo pollent sensu, ideoque tangi nolunt. Imò vulgus ob infelices successus in ophthalmiâ observatos dicit oculos inflammatos cubitu tangendos esse, quia qualibet levi attractatione læduntur, exasperantur, in pejus ruunt, & in æternâ nocte quandoque clauduntur: ideoque, quantum fieri potest, topicis non tangantur, & levis ophthalmiæ curatio naturæ relinquatur, & non nisi necessitate coacti in diuturnâ, & pertinaci localibus utimur.

Assolet ut plurimum insolens symptoma, putà dolor, tanquam assiduus comes ophthalmiam comitari, qui nisi demulceatur inflammationem adimere impossibile arbitramur; sedato namque spiritûs furore, & agitatione, faciliter sanguinis concretio resolvitur, vel ad circulum redit, aliter furioso existente spiritu, incassum curationem tentabis, & inflammationem in pejus convertes.

Ad oculorum dolores in ophthalmiâ pro veterum curatione lac muliebre pro collyrio commendari diximus, & optimo consilio rejecimus ob charitatem erga ophthalmicos, & hoc idem iterum insectamur; omne namque tam mulieris, quam aliis animalis lac oculis applicitum fit insensibilissimus ex eo quod quando refluxerit, acescere; & leviter coagulari incipit, & quia oculi exquisitissimæ sunt sensationis, fit, ut parum ex peregrino acido subtili, partim ex exotico coagulo, quo se obducunt, partimque ex acidâ lymphâ irritentur, & ex tali irritatione dolores, sanguinis affluxus, vel similia multum augentur, addo ut plus damni, quam utilitatis ex muliebri lacte expectandum venit.

Aliqui commendant pro dolore sedando cataplasma ex micâ panis albi cum lacte, sed propter lactis vitia dedecet, atqui potius maceretur in aquâ tepidâ ophthalmicâ, & interdum mucilagines misceantur, ut

℞ Medullæ panis albi in aqua euphrasie cocta ℥ij. mucilaginum sem. psyllij. cydoniorum cum eadem aquâ extract. ana ℥ij. m. f. cataplasma.

Maximopere javant hæ mucilagines, quia acorem, & acrimoniam peregrinam temperant, & absorbent. Ad talem sedandum dolorem profunt quoque sub formâ cataplasmatum collyria, poma sub cineribus cocta, & per setam trajecta: concoquuntur sub cineribus, nam quidam coqui volunt in lacte, quod non conducit, ut de lacte diximus.

Reprobavimus opii usum pro dolore ophthalmiæ demulcendo, ob rationes quas attulimus de trochiscis alb. Rhasis cum opio; attamen si dolor valde urgeat, ut vigilias dolorosas inducat, ad opiata recurrimus ut sunt *pilula de cynoglossâ, laudanum sine opio, laudanum opiatum, nepenthes Quercetani*, sed in parva dosi vel conducit *emulsio somnifera nostræ descriptionis.*

D. Car. Musia. Oper. Tom. I.

Si autem ophthalmia sit maligna, & epidemica cum oculorum dolore; præstat *diascordium Fracastorii*; sed hæc in parvâ dosi propinanda sunt, vel cochlearim. Conducit in oculorum doloribus ab ophthalmiâ *frustulum carnis cruda vitulina, bovina, vel verricina recens cocta* thaleri magnitudine, & crassitie sub introitu lecti, & à quibusdam pro magno habetur arcano, sed cave, ne putrescat, ab subindè manè removeatur. *Unguentum nihili* cujus compositio extat apud *Joannem Zuvolverum*, est egregium in rubedine, & dolore oculorum, si externè palpebris iniungatur. Vel dolori urgenti sequens collyriū applicari potest, ut

℞. Aquarum sperm. ranar. solani, ros. albarum ana ℥j. tintia preparata vitrioli albi ℥j. sacchari Saturni ℥℥. camphora gr. iij. m.

Scent in loco calido, & postmodum per chartam emporeticam filtra, & utere. Vel ubi dolor intensissimus est, cum fractu applicari potest *sacculus floribus euphrasie, cyani, chamomilla, summitate anethi refertus, & spiritu vini madidus.* Vel peria infusa in *decocto chamomilla, semin. fanigraci, & lini ex aquâ spermatis ranarum* humectari potest ad doloris lenimen, cui decocto infundi potest *tintia*; hæc namque à vulgaribus *oculi anima* dicitur, & inter ocularia primatum obtinet, quæ est favilla quasi quædam ex ære, quæ promptè in se absorbet quodcumque subtilissimum acidum excedens, lymphæ lacrymalis acrimoniam corrigit, detergit, absorbit, quæcumque peregrina resolvit, & eliminat.

Admonitos volumus vulgares, ut medicamenta omnia oculis, tanquam partibus nervosis, tepidè applicentur, & urgente inflammatione magis temperandum, nec sint acria, vel lenta, nam tristem inducunt sensationem, & magis irritant, vel oculos obviscant, nec medicus, vel ægrotus hujusmodi oculis curandis pertinaciter insistat, sæpè namque nimiam medicamentorum copiam cæcitatem inductam fuisse observavimus; Item acida, & frigida suspecta sunt, cum humores, spiritus oculis inhabitantes ab iis incrassentur, qui volatiles semper esse debent.

Sedato dolore, ad diaphoretica blandiora deveniendum est; ut. n. diaphoretica omnium inflammationum sunt remedia, ita in hoc affectu maxime juvant, quia serum vitiosum particulis acidis, & hostilibus imbutum eliminatur, ita sunt *ebur, & cornu cervi preparata, bezoaric. minerale, stibium diaphoreticum, lapis bezoar, &c.* Conducunt etiam diuretica, quæ serum vitiosum cum particulis acidis, & salinis educunt.

Interim ad topica, quæ sanguinem concretum resolvunt, vel ad circulationem disponunt, devenire oportet, quæ oculis instillamus in ophthalmiâ: verum has usurpandi aquas ophthalmicas modus servandus est, quo rectè applicari debeant: æger supinus decumbat, & guttam unam, vel duas immittat oculis apertis, in majorem oculi canthum, & clausis palpebris, oculum hinc indè vertat, sic negutta una plus prodest, quam centum, ægro stante, aut cum gossipio applicatæ: hæc applicatio reteranda est singulis tribus horis pro ratione affectûs. Hoc medicamenti genus, quod oculis adhibetur, collyrium dicitur, & alia sunt in formâ liquidâ, alia unctuosâ, & alia denique sicca & hæc sunt pulveres pro oculorum morbis, qui subtilissimi ab Arabibus Sief. appellantur, & tali nomine etiam prostant in officinis pro oculorum usibus. Hi pulveres sunt ex turiâ, tanquam basi principali, cui quandoque modò Saccharum Saturni, modò camphora, modo vitriolum album in minimâ quantitate, pulvis oculorum cancrorum, vel ossis sepiæ. Alia collyria sunt vaporosa quando scilicet vapor ex medicamentis excitatus oculis excipitur pro oculorum affectibus.

Collins summis laudibus effert sal Saturni in aquâ rosarum

rosarum albarum dissolutum. *Quercetanus, & Marti-*
nus Rylandus commendant infusionem croci metallo-
 rum in aquâ euphragie, & fœniculi. Inter medicamen-
 ta valide efficax est tutia, seu pompholix, quæ sine
 morfu resolvit, ut

℞. Tutia preparata ℥ij. aloës lota ℥j. sacchari ℥ij.
 Trita infundantur in aquâ fœniculi, euphragie, verbe-
 nae, ruta ana ℥j. colentur, & ad usum servantur. Vel

℞. Vitrioli albi, tutie preparata ana ℥j. campho-
 ra ℥j. pulverisata subtiliter infundantur in aquâ rosarum al-
 barum pro collyrio.

Vel

℞. Aquarum ros. alb. euphragie, verbenae ana ℥j.
 tutia preparata ℥j. macris perlarum subtilissimè pulveri-
 sata ℥ij. m. in oculum instillando. Vel

℞. Aquarum fœniculi, euphragie, cyani ana ℥j.
 vitrioli albi grana viij. f. vitrioli in aquâ solutio, fil-
 tretur per chartam emporeticam, addatur sacchari fovia-
 lis ℥j. f. collyrium.

Vitriolum album est summum remedium in oph-
 thamiâ, nam continet sulphur anodynum. Vel

℞. Aquar. sperm. ranarum, fragorum ana ℥ij. solani
 ℥j. vitrioli albi ℥j. solutioni filtrata adde tutia prepara-
 ta ℥ij.

Alii infundunt vitrum antimonii in aquam ophthal-
 micam appropriatam, ut

℞. Vtri antimonii pulv. ℥ss. infunde in aquâ flor.
 cyani, euphragie, fœniculi ana ℥j. Stent in loco cali-
 doper noctem, mane filtretur.

In rubedine, dolore, tumore, & inflammatione ocu-
 lorum prodest aqua fragorum ex bacis destillata, &
 multum commendatur aqua spermatis ranarum. Item
 ros majalis collectus in plantis ophthalmicis, ut eu-
 phragiâ, fœniculo, vires harum herbarum secum ra-
 pit, & vires habet. Tandem aqua sapphinea in Pyrote-
 chniâ descripta multum valet in ophthalmiâ, & aliis
 oculorum affectibus, & summam laudem meretur
 spiritus vini cum aquâ euphragie, chelidoni, vel ro-
 sar. albar.

C A P U T XIX

De Sugillatione.

Est sugillatio oculorum affectus, in quo macu-
 læ rubræ seu sanguinea puncta quæ in quadam
 parte laborantis oculi conspiciuntur, putâ in tunicis
 exterioribus, scilicet adnatâ, vel corneâ, vel utrâque.
 Græcis dicitur ὑπόπικον, & ὑποφθάλμιον & est ex infu-
 sionum genere quæ διαποδησιν, vel ανατόμωσιν ap-
 pellantur, & à quibusdam macula rubea, seu san-
 guinea. Fit hæc effusio lentè per διαπύδησιν, vel
 ανατόμωσιν è minoribus vasis specie transfudationis,
 ubi temporis progressu livescit, & nigrescit. Est ita-
 que oculi sugillatio sanguinis ex ictu, lapsu, aut con-
 tusis vasis, vel alio modo apertis, in oculorum tu-
 nicis adnatâ, vel corneâ in eisdem diffusio colo-
 re primum rubeo postea livido, & tandem nigro,
 quem sanguinem mortuum appellant.

Signa.

Sugillatio visu deprehenditur ex macula rubra seu
 livida à sanguine ex venis apertis effuso, Si causâ fiat
 externâ, agro hæc innotescit; si ab internâ, ex-
 ternâ abest. A sanguinis copia maculæ color erit
 rubeus; à fervore, ad citrinum verget. Si cornea à
 sanguine magis diffusa est, ægris cuncta objecta ru-
 bicunda videntur; nam ad corneam venulæ porri-
 guntur è parte, qua Iridem spectat, & ex vicinis
 vasis sanguis in eam partem diffundi potest.

Causæ.

Causa interna & immediata est vasorum ruptio,
 vel apertio, nimirum venularum, vel arteriolarum
 per exteriores oculorum tunicas extensarum, con-
 tingens vel ex nimia vasorum repletione, sanguinis
 copiâ, ut effusio fiat: aut à sanguinis ebullitione,
 à fervore, vel acrimoniâ, vel incalescentiâ corporis
 excedente oriundâ, & per vasorum ανατόμωσιν ita
 excidit, ut inter tunicam adnatam, aut corneam
 effusus stagnet. Externâ, & mediata causa, est vio-
 lentus ictus, vel plaga, vel confusio oculorum, vel
 intensa asperitas, vel ambientis aëris frigiditas, cla-
 mor vehemens, excandescencia, vel tubarum infla-
 rio, &c. ob quæ venulæ tensæ modo in cornâ, &
 quandoque in utraque tunicâ apertiri possunt. Inter-
 nas causas scrutinate rationis conjuncturâ assequi pos-
 sumus; externæ verò ex ægri relatione percipiuntur.
 Hujus mali differentiæ sunt quod sugillatio alia est
 recens, quæ rubro colore apparet, alia antiqua, quæ
 livido, fusco, vel nigro: Sanguis n. extra sua con-
 ceptacula effusus, & proprio calore, & spiritu or-
 batus primò livescit, deindè grumescit, & tandem
 planè emoriens nigrescit.

Prognosis.

Sugillationi statim succurrendum est nam dum re-
 cens est, non difficulter curatur, cum sit exiguum
 in oculo vitium, & nisi confestim ad curationem
 properet, deindè curam non suscipit, si n. sanguis
 nigrescit, & grumescit, malum est, & difficilè post-
 modum discutiur, cum sit extravasatus, & hinc vi-
 sum oppidè obscurat, & alia graviora parit sym-
 ptomata. Hic sanguis non rarè quoque suppuratur,
 præcipuè si aliquantulum copiosior sit subeffusus, &
 hinc curatio difficillima redditur, & non rarè in ul-
 cus, & fistulam degenerat, cum omnimodâ visus
 abolitione.

Curatio.

Indicatio sugillationis curativa est, ut sanguis
 extravasatus, & stagnans vel fluxilis reddatur, vel
 resolvatur, ac discutiatur, & dum malum recens est,
 inter initia medicamenta leniora esse debent, & cum
 curâ Ecchymoseos convenit, ideoque pars affecta
 decoctio malvarum, vel florum chamomilla, seminum
 fœniculi, fœnigræci calidè foveatur. Vulgò sanguinem
 pipionis collectum ab extractis eorum pannis tenellis
 in extremitate sanguine plenis expressum calidè oculo
 inungunt. Alii applicant caseum recentem, nonnul-
 li commendant aquam vitis, quæ verno tempore ex
 palmitibus præcisus extillat. Galenus ex Archigene hys-
 sopi comam tritam, & nodulo alligatam in ferventem
 aquam demittat, nodulumque postea oculo tepidè ad-
 mover; ita n. cruor elicitur adeò ut linteolo adhæ-
 reat: idque etiam verum esse, se expertum scribit
 Joannes Rielanus.

Si verò sanguis effusus in grumum conversus est,
 ad validiora confugiendum est, atqui in eorum usu
 cave, ne acrimoniâ sua venarum osculis, majori
 copiâ proluciant: tunc Hartmannus commendat
 ovum ad duritiem coctum, per medium dissectum,
 & oculo per noctem calidè appositum: Sed opti-
 mum remedium est cum felici successu spiritus vini
 camphoratus cum linteis tepidis applicatus, vel sola
 aqua Regina Hungaria, vel spir. vini simplex.

Si malum sit inveteratum, & nigrescens, fortic-
 ra expostulat remedia, ut radix sigilli Salomonis con-
 quassata oculo, ac partibus vicinis in formâ cata-
 plasmatis apposita. Item succus radicis raphani, vel sac-

sacculus ex hyssopo, charesolio, rasura bryonia, floribus sambuci coctis in aqua simplici, vel decoctum radicis symphyii; vel herba bellidis. Similiter decoctum radicis bryonia in aqua hyssopi.

Tandem, ut sanguis fluxilis reddatur, & corruptus removeatur, salia volatilia, & diaphoretica interne commendamus, quibus pori aperiuntur, & sanguis coagularus subtilior redditur, & per eodem exhalat, hujusmodi sunt sperma ceti, mumia, oculi canerorum, stibium diaphoreticum, cerussa antimonii cum extracto bellidis, &c.

C A P U T XX.

De Suffusione, seu Cataractâ.

M Orbum, qui Græcis dicitur ὀφθαλμία, vel ὀφθαλμῖς, Latini suffusionem appellant, quæ est concretio humoris lenti ad modum veli, vel nebulae, vel pelliculae sub cornea ante pupillæ foramen subsistens, quæ visum vel minuit semper cum ejus depravatione, nam quandoque materia est minor, & tunc non omni ex parte visio aufertur, & interdum tanta est, ut totam occupet pupillam, & tunc visio totaliter tollitur, quia radiorum visibilium ingressus in crystallinum abarceatur. Vulgus cum Barbatis hunc morbum cataractam appellant, tanquam aquæ decubitus ad pupillam, est n. cataracta locus abruptus, & præceps in flumine, unde aqua ruit potius, quam fluit, unde etiam aquam simpliciter, & aquæ descensum nominant. Hoc itaque malum incipiens Græcis ὀφθαλμία, latinis suffusio, consummatum verò cataracta vocatur. Putant aliqui suffusionem diversos habere gradus, quorum cuilibet diversa denominatio competat, & eum in finem diversa excogitarunt nomina, sed cum his non altercabimur, facit n. hoc ad meliorem distinctionem, si diversis affectûs gradibus diversa nomina imponantur. Incipientem primum gradum visûs aciem jam leviter obscurantem, & varias imagines oculis objicientem suffusionem appellant. Augmentum verò, in quo quippiam in pupilla collectum apparet, aquam nominant. Cum omninò fuerit confirmata, manifestè pupillam obducens, tum cataractam vocant: est itaque suffusio hujus affectûs nomen generale, sive incipiat, sive in statu existat, unumque, vel ambos invadat oculos, uti veræ suffusioni solemne est.

Præter hanc suffusionem altera est, putâ spuria, quæ semper ambos oculos simul afficit, & eodem modo imagines, muscas, culices, filamenta, aliaque velut in aëre volitantia corpuscula oculis objicit, ut in verâ, differt tamen à verâ, quòd observationes ejusmodi oculorum in falsâ obtingant semper utrique oculo, ac interdum remittat, in verâ autem hoc non semper fit utrique oculo, sed crebrius alterutri, & si affectus oculus claudatur, tunc alter oculus, nisi unâ laboret, ejusmodi imagines non videt, & qui eas cernit, sine intermissione ita pergit, in diesque deterius afficitur, donec patiens confirmato affectu, denique visu istius affecti oculi priveretur.

Suffusionis differentia à prædicamentis sumuntur, à substantiâ primò, quia alia est tenuis, quæ non in toto visum aufert: alia crassa, quæ ex toto visum tollit. Secunda, à quantitate, aliæ n. sunt magnæ, ita ut totam ohnubilent pupillam; aliæ parvæ, vel in medio, atque omnia fenestrata apparere faciunt, aut sunt à latere, aut sursum, aut deorsum, & quia parvæ sunt, faciunt ut res non videatur. Tertia, à qualitate, quia aliæ sunt nigricantes, aliæ albicantes: nigricantium aliæ plumbeæ, violaceæ, albicantium aliæ cinereæ, aliæ aëreæ, aliæ gypseæ, aliæ argenteæ, seu ut græci dicunt, aliæ aërea, aliæ vitrum referunt,

D. Car. Muscan. Oper. Tom. I.

aliæ ceruleum, aliæ glaucum colorem. Quarta, à situ, quia aliæ sunt intimiores, & in ipso humore albugineo fiunt, qui est intimior, aliæ extimæ, quæ posita sunt inter uveam, & corneam. Quinta, ab habitu, quia aliæ curabiles, aliæ incurabiles dicuntur. Sexta, à tempore, quia dicimus alias esse recentes, alias verò antiquas, & contumaces.

Signa.

Suffusionis signa alia futuram, alia præsentem indicant, quæ futuram suffusionem, sunt corpuscula varia obvolitantia, & colorata hoc, vel illo colore specie muscarum, culicum, formicarum, filamentorum, lineolatum, pilorum, lanatum, telarum, araneatum, nebulatum, aliarumque rerum fuscarum, vel attrarum, interdum etiam subsplendidarum, nonnunquam etiam aspicientibus lucernas halones circa eas videntur, & non sunt. Signa, quæ præsentem indicant suffusionem, sunt apparitiones veluti veli, turbatio oculi, humor suffusionem gignens crassescit & visus magis magisque deficit, species visibiles incipiunt ex parte ipsum effugere, vel alieno colore apparere, donec visio planè dispereat, manente pupillâ alba, vel alio imbutâ colore.

Veterum Causæ.

Suffusionis causam statuunt vulgares Galenici pupillæ obstructionem, ob quam spiritus transire nequeunt, factam ab humoribus pituitosis, à cerebro in oculos, tanquam partes debiles, decumbentibus, qui ibidem concresecunt, & crassescunt. Vel est frigida, & humida oculorum intemperies. Hæc oculorum debilitas in quibusdam est nativa, ut oculi humidiores, prominentes, glauci, cæsi; vel adventitia, quæ fit à causis externis, ita sunt contusio, ictus, balneum, pluviosa constitutio, fumi, venti in primis austrini, habitatio in locis oliginosis, & subterraneis, involatio rerum acrium, & mordacium, admotio caparum, porrorum, consimilium oculis inimicorum, lucubrationes, lectiones, vel scriptiones ad lucernam; nimia in Veneris palæstrâ exercitatio. Vel est suffusio sputia, quæ fit vaporibus à capite, ventriculo, aliisque partibus ad oculos translatis, ut sunt crapulae, ebrietates, &c. Hæ omnes causæ humorum fluxionem ad oculos commovere, ac proinde suffusionem producere possunt.

Via per quas humores, aut vapores à cerebro ad oculos fluunt, sunt nervi optici per tunicam retiformem, & araneam ad crystallinum derivantur, & materia suffusionis crystallini superficiem adhæret. Vel sunt venæ per quas humores ad oculos deferri possunt, & hæ sunt, vel quæ deferuntur à cranio ad conjunctivam tunicam, deinde ad corneam & uveam, vel à cerebri meningibus à quibus rami ad oculi membranas derivantur.

Delirant humoristæ in suffusionis causâ vestigandâ, assignantes humores pituitosos à cerebro in oculos decumbentes, ibique in pelliculam concresecunt; habet cerebrum sua excrementa, sed illi à naturâ data fuere emunctoria, ut nares, os, aures, per quæ illis se exonerat. Nec per nervos opticos hi pituitosi humores ad oculos deferuntur, quia in ipsis nervis obstructionem parerent, & guttam serenam producerent. Non per venas, quia non se in crystallinum diffundere possunt, sed in ipsis unâ cum sanguine circulare debent. Nec suffusio fieri potest propter vapores à capite, ventriculo, aliisque partibus

ad oculos translatoſ, quia viæ assignari non poſſunt. Præterquam quod vapores ad aliquam convexitatem translati, in cryſtallinum concreſcunt humorem, ut in deſtillatione patet, nam vapores ad capitellum eveſti in aquam limpidaſ coguntur.

Noſtra Cauſa.

Non fit ſuffuſio per conſenſum, ſed tantum per eſſentiam, oculo primariò affecto, vitio putà humoris aquei, vel cryſtallini, quod ex alimento oculi non bene cocto, & converſo adnaſcitur, & ſenſim cumlatur, unde ægri ſibi videre videntur modò pilos, modò aranearum telas, modò circa candelam circulos, modò aliud, quod in aëre volitat. Sunt variæ imagines oculis obverſantes, prout varia eſt circa pupillam humoris conſiſtentis figura; non n. quod videtur ſuffuſis, eſt objectum externum, ſed excrementum in oculo variâ configuratione cumulatum ante pupillam. Hoc tandem ipſius oculi calore in pelliculam illam tenuem, quæ pupillæ apponitur concreſcit, craſſeſcit, & viſionem abolet.

Remotiores ſuffuſionis cauſæ ſunt aër frigidus, humidus, & craſſus, oculorum percuſſiones, prominentia, magnitudo, & aliæ, quas in vulgariuſ cauſis enumeravimus. Et reverà oculi ſerè omnibus cœli, & terræ tam internis quàm externis, injuriis ſunt obnoxij, à quibus præſervari quaſi impoſſibile eſt, ſicut cœteræ corporis partes, quas contra omnes injurias munimus. Imò totum non ſemper ſe movet, vel aliæ partes non ſemper ſuas exercent functiones, ſed ut plurimum ociantur, at nobis vigilantibus, ſemper, & neceſſariò oculi viſionis munere funguntur, & inceſſanti ſemper motu agitantur, laxantur, & hinc innumeris propemodum afflictiſ morbis, & quod magis totius corporis reſpectu ſit tantula pars, eò magis aſcitiā nanciſcitur debilitatem, excrementum hoc in humore aqueo, vel vireo non bene coctum, & p. n. factum particulas habet craſſiores humoribus ſupradictis innatantes, unde varia corpuscula apparent, quæ non ſunt extra oculum; poſtmodum ſibi invicem adhærentes quandam maſſulam tenuem efformant, unde viſio depravari incipit, corneæ adhæret, & per partis ad partem additionem concreſcit, craſſeſcit, & viſum magis arceſcit, aucta tamen ſit pellicula penitus opaca, & hinc totalis inducitur cæcitas. Nativā debilitas maximè ad ſuffuſionem pertinet, ut eſt oculorum prominentia, vel eorum magnitudo, unde, qui huiusmodi habent oculos, ſuffuſioni ſunt obnoxij. Aliqui dicunt, qui prominentes, & magnos habent oculos, eſſe melancholicos, propter ſpirituū craſſitiem, & ſemper ad oculorum extuberantiā ſequi ſpiritus craſſos; & ubi ſunt ſpiritus craſſi propter humores ſpiritibus admixtos, difficile non eſſe dari occaſionem gignendis ſuffuſionibus: ſed hæc ratio eſt nimis ruſtica. Vera ratio eſt, qui habent oculos magnos, vel prominentes, debilem habent viſum, quia in magno ſpatio virtus diſfuſa, ſit infirmior. Præterea, qui magnos, vel prominentes habent oculos à conformatione, facilè tum internis, tum externis exponuntur injurijs, adeoque non ægrè in oculis læduntur.

Prognofis.

Spuria ſuffuſio non ſolum periculo vacat, ſed etiam facilè, præcedente evacuatione univerſali, curari poteſt. Vera verò difficulter, & alia quidem medicamentis foris, & intra adhibitis, alia verò acu punſtione curatur. Unde curationis ſpes ſemper aſſulget dummodò æger planè cæcus non ſit, & cum pupilla dilatari, & conſtringi poteſt; tunc n. oculi partes ſunt mobiles, quod ſemper bonum ſignum eſt. Suffuſio, in

quæ ægri objecta communia, ideſt magnitudines, figuras, numeros, & motus adhuc diſcernere poſſunt, vel ea per nebulam conſpicere videntur, curabilis eſt, modò æger in florenti ſit conſtitutus ætare; in ſenibus n. hic affectus, & in ijs, quibus oculi ex nativâ conſtitutione debiles ſunt, incurabilis eſt. Ubi diutius conſtiterit, & craſſior aliquantum facta eſt, chirurgicam operam requirit, ſed quandoque reverti ſolet. Quæ ſuffuſio nigra eſt, obſcura, gypſea, plumbea, vel multum citrina, viridis, vel dura, & quæcumque ſplendoris, & nitoris omnis expers eſt, nullo modo neque medicamentis, neque acu curari poteſt. Suffuſio nimium inveterata, vel congelata ægritudine ad ſummum prorogata, ægrum excæcat, & pupillam ad candidum colorem ſine ullo penitus ſplendore mutat.

Veterum Curatio.

In ſuffuſionis curatione vulgares Galenici omne adhibent ſtadium, dum in principio eſt, ne incrementum ſumat ac proinde, præmiſſo clyſtere, venam ſecant in cubito, vel etiam in fronte, vel naribus, vel poſt aures, vel aliâ parte oculis vicina, vel tandem in hæmorrhoidibus. Verum ſuffuſio ſit ab humore frigido, & craſſo, & venæ ſectio locum non habet, quia ſanguinis, & ſpirituū evacuatione cerebrum magis refrigeratur, & humor craſſior redditur.

Deinde ſtatim ad medicamentum purgans deveniunt, præparatis primò humoribus cum *ſyrupis de ſtœcade, betonica, & rhodomellite ſaccharino cum aquâ betonica, vel meliſſe*. Cæterum purgationem inſtituunt non medicamentis lenibus, ſed gravioribus, quibus medicamenta oculos purgantia ſemper admiſcent, ut

℞. Pulver. hieræ picræ ℥ij. diacolocynthidos ℥j. cum ſ. q. ſucci ſœniculi ſ. pilule, quas capiat ſuffuſus horâ ſomni, & decimo quarto quoque die repetat. Vel

℞. Agarici trochiſcati cum rhodo. ℥j. pilul. lucis majoris, Arabicarum ana ℥℔. aggregativarum ℥j. cum cathartico roſ. formentur pilule, quæ ſingulis ſeptimanis uſurpentur: ſed hæc purgantia obſeſſos non adveniunt oculos, & tantum totum reſpiciunt.

Purgato corpore, ad medicamenta extenuantia recurrunt, ut ſunt decocta ſalſæ vel ligni guajaci, vel ſaſſafras, ut

℞. Salſæ parillæ minut. inciſæ ℥ij. aquarum chelidonij, euphragiæ, ſœniculi ana ℔℔. j℔. Macerentur per 12. horas, deinde bulliant ad duarum librarum remanentiā & in fine adde ſemin. ſœniculi, rutæ ana ℥℔. Deinde coletur, & ſervetur cujus capiantur mane ℥vj. totidemque vesperti, & more ſolito ad ſudandum æger ſe componat. Interim utatur pane cum ſœniculis, & carnibus avium aſſatis. Hoc decoctum ſecundo quoque die recens fiat, quo per viginti, vel viginti quinque dies utatur, intra quos aliquod interimſcent purgans. Cæterum his purgantibus, & decoctis ambigimus, quin ex humorum agitatione malum augeatur, vel ſaltem ſubtiliori parte reſoluta reliqua eò magis craſſeſcat, indureſcat, & reſolutioni reddatur inepta, & ſi malum inveteratum fuerit, ab his abſtinendum arbitramur, nam potiùs incommodum faciunt, & æger fruſtrâ torquetur, & prohibent etiam quod minus perfectè, & commodè deponi poſſit.

Interim ſemel in hebdomadâ exhibent *theriaca, vel mithridatij. ℥j. vel ℥℔. in conſervâ betonica, anthos, aut ſimili*, Quandoque caput abluunt lixivo, in quo ebulliunt herbas cephalicas, & ophthalmicas.

Occipitio revulſionis gratia cucurbitulas, vel veſicatorium, aut quod efficacius putant, ſeta-cum applicant, & id diù apertum aſſervari jubent, ad mini-

minimum sex menses. Item vesicatorium sæpius repetunt post aures. Similiter cauteria brachijs applicant: verum hæc remedia caput debilitant, & tam per viam fluxionis, quàm congestionis malum adaugent.

Ad suffusionis materiam resolvendam à mitioribus solventibus exordiantur, & emollientia admittent, ut resolutio facilius perficiatur, & ejus induratio inhibeatur, & in hunc finem sequentem usurpant forum, ut

℞. *Fol. ruta, fœniculi, euphrasia, chelidonia majoris an. m. j. semin. fœnigræci ℥j. flor. chamomilla, meliloti ana p. j.*

Coquantur in tribus partibus aquæ fontis, & unâ vini sub finem additi. Colaturâ foveantur oculi manè, & serò cum spongiâ molli. In morbi progressu non parùm commendant pueri halitum manè oculis exceptum, si priùs aliquandiù puer fœniciuli semen masticaverit.

Multa adhibent collyria in suffusione, & forsitan ea, quæ in ophthalmiâ adhibere solent, sed magnum versatur discrimen inter ophthalmiam, & suffusionem; in illâ namque medicamentum immediatè parti affectæ admoveatur, in hac verò nequaquam.

℞. *Aquæ fœniculi ℥ij. chelidonia, euphrasia. ana ℥i℥. pompholyg. ℥℥. m. Vel*

℞. *Mellis optimi ℔. ij. radic. fœniculi, aristolochie longa, & rotunda ana ℔ j. fol. ruta, euphrasia, chelidonia majoris, summit. fœniculi ana m. viij. centaur. min. m. iij. rosar. recentium p. iv. urinae pueri impubis ℔. ij. Misceantur omnia simul in vase vitreo, & destillentur in B. M. Hæc aqua instilletur in oculos frequenter. Vel.*

℞. *Virid. aris, vitrioli, salis ammoniaci, aris usti ana ℥j. fellis hirci ℥ij*

Terantur omnia in pulverem subtilissimum; & cum succo sampsoci, aut aquâ mellis destillatâ f. collyrium, sed hæc validius, & acre est, & inflammationis ac doloris periculum impendet, ac proinde tanto cum periculo non est usurpandum.

Optica sunt vulgarium collyria, sed non adhibenda, nam superficiem sanam attingunt, & centrum intactum relinquunt, ac proinde inquit Galenus 4. de compos. sec. loc. 4. *Medicamenta localia pro suffusionibus multa quidem bona polliceri, sed vel exigua, vel nulla auxilia præstare: tota n. eorum virtus in corneâ tunicâ ferè absumitur, neque potest ad interiores partes penetrare, nisi ea insigni acrimoniâ prædita sint, quâ dolores in oculis excitantur, & fluxio ad illos magis promovetur, unde non pauci immodico eorum usu, ex leviori affectu, in omnimodam cæcitatem perducti sunt.*

Disperatâ suffusionis confirmatæ curatione, ad chirurgicam operationem confugiunt; quâ acu in oculum immisâ, pellicula illa ad inferiores oculi partes detruditur, & veluti apertâ fenestrâ cæcitatis tenebræ fugantur: sed hæc operatio infelici succedit eventu, ita ut ex eâ multi imperpetuum visum recuperandi omnem spem amiserunt; ideoque propter incertum eventum à chirurgis ordinarijs non exercetur, sed tantùm à quibusdam chirurgis, qui non certas incolunt sedes, & per varias vagantur urbes, & hac mediante operatione suffusos excæcant, & omni recuperandæ visionis spe, quæ alit afflictos, destitutos relinquunt.

Nostra Curatione.

In suffusione incipienti multùm diætâ conducit, imò Avicennas ait se novisse sapientes aliquos, qui solâ victûs ratione, & nonnullis medicamentis visum penè amissum recuperârunt, ac proinde huic maximo periculi incumbendum est, & per sex res non-naturales inquiramus oportet.

Aër igitur sit temperatus, calidus, & siccus, non nebulosus, humidus, frigidus, & crassus, vitetur nimium lumen, & omnia, quæ visum disgregare possunt.

Cibus sit facilis coctus, carnes avium allatæ, & præcipuè montanarum, vel pullorum conducunt. Inter olera conducit fœniculum, quod Italicè dicitur *Finocchio*, & latinè *Fini-culum* quasi redderet *finum*, idest *clarum culum*, sed hæc dicta sint ex joco. Nihil frigidum cibaria non tantùm sunt fugienda, sed etiam acida. Similiter pisces palustres, aves aquatiles, legumina omnia, lagana, & quæ crassum generant succum; allium, capæ, sinapi, & quæ vaporibus caput replent. Cibi condiantur herbis, seminibus, & aromaticis, quæ oculis profunt. Panis debet esse fermentatus, & conditus semine anisi, vel fœniculi. Post cibum sumatur cydoneum, coriandrum, & quæ simul coctionem adjuvant, & vaporum ad caput ascensum inhibent, & suffusus parcius cœnet.

Potus sit saltem marathrites, vel vinum album, & pauciferum, cui immacerata sit herba, vel semen vel radix ex ophthalmicis, sed præstat decoctum sassafras ob fœniculi odorem, & saporem, vel decoctum herbæ theæ.

Motus vehemens ablegandus est, moderatæ exercitationes conducunt, & præsertim partium inferiorum. Abstineat æger à clamore, & vitet omnia quæ caput, & oculos commovere possunt, ut & scriptiones, & lucubrationes.

Quies multùm conducit, sed non transeat in desidiam, in lecto corpore supino, & capite elatiori cubat suffusus.

Somnus sit moderatus, quantum ad sanitatem conducit, nimius namque crassarum particularum proventu caput replet, & noxam ei infert.

Vigilia producta oculos fatigat, spiritus resolvit, & particulas, & lympham minus temperatam efficit.

Excreta, & Retentia, si naturæ leges non servant, arte regantur, unde alvus lubrica servetur. Menses, & hæmorrhoides suppressi ad debitum reducantur fluorem, & hi, si nimium quàm par est, fluant, debitis adhibitis remediis coercantur.

Animi pathemata maligna rationis moderamine regantur, ac proinde vitetur tristitia, mæror, & lacrymarum profusio, quia spiritus, & succos incrassando, eosdem ad motum reddunt ineptos. Exulet excandescencia, exclamatio, desperatio, quia nimio motu spiritus animales in furorem adiguntur & disperduntur, ac suffusionem intendere possunt, sola spes suffusum soletur. Fugienda Venus, nam hæc non solum mentis lucem obtenebrat, sed etiam corporis omnes sensus, & præcipuè visum obæcat.

Victûs ratione institutâ suffusionis curationem tantùm incipientis aggredimur, nam suffusio facta, & confirmata solius oculistæ chirurgi ope curari quandoque potest. Suffusionis itaque incipientis curationis scopus in hoc consistit, ut ejus generatio ulterior inhibeatur, & quæ jam genita est, incidatur, attenuetur, discutiatur, opportunisque medicamentis resolvatur. Utilia sunt primò medicamenta purgantia inter quæ primum tenet locum sequens, ut

℞. *Extracti Catholici ℥. ss. pilul. sine quibus esse nolo Nicolai ℥j. m. cum cathartico ros. & formentur. pilul. viij. & deaurentur.*

Hæc namque omnes humores partium superiorum purgans, quo nomine suffusionibus oculorum caliginibus & visionis conferunt, & ita præbeantur ne magna humorum in corpore agitatio succedat; deinde aliquot exactis diebus bis, vel ter *pilula cephalica Fernelii* propinantur, & tandem bis in hebdomadâ *pilula lucis majoris, seu optica Mesuæ.*

Conducunt quam maximè decocta *ligni guajacæ, K 4 sassa*

Sassafras, radic. salsa parilla, semin. fœniculi, sol. euphrasia, ut

℞. Salsa parilla ℥j. β. cortic. ligni sassafras ℥j. β. guajaci ℥j.

Infundantur per 24. horas in aquæ fontis lib. ij. Deinde coque ad medietatis consumptionem, & sub finem inde fol. euphrasia verbenæ ana m. j. semin. anisor. ℥j. coriandror. preparat. ℥ij. flor. anthos m. j. & f. colatura.

Cujus dosi sit lib. β roborata aquâ sociali, propinetur tempore matutino, & suffusus stragulis bene reclusis sudores expectet. exhiberi possunt hæc decocta ad dies 15. vel 20. nam suffusionis materiam attenuant, & sensum ac insensibilitet resolvunt, cum corpus totum sit perspirabile, & quarto, vel quinto quoque die interponendæ sunt pilulæ opticae cum decocti intermissione. Hinc etiam eadem praxi diaphoretica commendamus.

Præterea suffusionibus materiam attenuamus, & resolvimus medicamentis sale volarili præditis, & præsertim ex herbis ophthalmicis, ut fœniculi, euphrasia rute, chelidonia, verbenæ, vel succini, & pilulæ formari possunt, ut

℞. Extracti euphrasiae ℥ss. sal. volatilis succini, chelidonii, verbenæ ana gr. vj. m. cum oleo Fœniculi stillata & fiant pilul. v. deaurandæ.

Propinantur in aurorâ jejuno stomacho, in lecto cubando.

Hæc eadem salia volatilia cum aquis ophthalmicis, si oculi pluries in die abluantur, quia volatilia sunt, se in oculos insinuant, illosque pervadunt, excrementa illud insensibiliter disperdunt, resolvuntque, ut etiam spiritus seu essentia ex ophthalmicis herbis elicti cum eisdem aquis debitâ quantitate diluti oculis appliciti, illos clarificant.

Quandoque his præmittimus fotum ex decocto quarundam herbarum specificarum, ut chelidonia, ruta, euphrasia, fœniculi charesfolii, flor. meliloti, chamomille, verbenæ, anagallidis, valerianæ &c. spiritu vini roborato. nam magnam penetrandi, & discutiendi vim habet. Vel

℞. Herbar. euphrasia, fœniculi, flor. chamomille, meliloti ana m. j. sambuci, valerianæ, verbenæ ana m. ss. Decoque in vino & vapor ex ferventi hoc decocto in oculos excipiat, & cum jam deferbuerit sub formâ fotus adhibeatur. Vel ante collyriorum usum non inutile erit oculos fovere sequenti sacculo in aquam calidam immerso, ut

℞. Fœnigræci aq. frigida loti ℥. β. semin. lini ℥ss. malvæ alibæ ana ℥j.

Terantur, & pannis lineis includantur, & insinuantur. Tum suffusio discutienda succo fœniculi, chelidonii, verbenæ, spiritu vini, aqua cancror. mellis, fellibus variorum animalium de quibus extrahatur tinctura vini spiritu, & omnibus collyriis in ophthalmiâ descriptis. Præstat quotidie pluries oculos abluere aquâ sociali, vel ejus guttulas immittere. Vel collyrium hoc oculo affecto aliquoties medianre linteo aliquo puro applicetur, quod magnatum est virium, ut

℞. Aquæ fœniculi ℥ij. sp. armoniaci gutt. x. aqua Regina Hungaria ℥j. m. f. collyrium.

Verum inter collyria ad suffusionem præcipuus est spiritus vini ita per se linteolis duplicatis dieterim, bis tervè vel quater oculo suffuso impositus, continuato ejus usu per integrum mensem, indubiè n. suffusionem detergit, ablumit, & resolvit.

Internè spirituosa penetrantia, & similiter discutientia adhibenda sunt, ut spiritus euphrasiae, rute, salis armoniaci succinati, essentia valerianæ, chelidoniae, roris marini, & salia volatilia.

At ubi suffusionis præcautio intermissa fuerit, vel ejus generatio ulterior non inhibita, vel eadem nullo modo ita impediri valuerit, ut totam pupillam

occuparit, & omnimodam visionis ablationem, & cæcitatem induxerit: tunc cataractæ induratio, seu maturatio patienter expectanda est, & opportunâ soliditate obtentâ, purgato corpore, & tenui indictâ diætâ, acu argenteâ, rotundâ in oculum missa in parte exteriori fiat perforatio, & pellicula illa, seu cataracta, quæ pupillam totaliter tegit, ab uveâ separanda, & deorsum depellenda, donec lumen, & objecta externa ab ægro dignosci possint, cui perforationi applicetur ovi albumen aquâ rosacæ subactum, delicatula stupâ exceptum, & devinciatur, & æger per aliquot dies in dorso quietus decumbat, ut sublidens cataracta non elevetur denud, & visum impediat.

Nonnulli conantur cataractam, seu pelliculam ab oculis detrahere, sed hæc operatio impossibilis, & perniciosissima est, si fiat, quia si extrahenda esset materia congregata, & consistens, necessariò foramen fieret latius ab acu, & cum cataractâ simul humor albugineus exiret, quare melius est, ut acti ipsa deponatur, à loco pupillæ ad locum inferiorem.

C A P I T U L U M XXI.

De Visûs debilitate, Guttâ Serenâ & Cæcitate.

IN hominis opificio natura maximam adhibuit sedulitatem, ut ex omni parte omnibus numeris absolutus conspiceretur, & quod pluribus cumulavit muniis, eò pluribus insignivit instrumentis. Hinc oculos, & aures summo elaboratos artificis apposuit, quibus duos collocavit, inter alios maximos, visum nempe, & auditum, & hi duo ad prudentiam, disciplinas, & felicitatem maximè conferunt; si his orbaremur, quantâ rerum notione destitueremur, quas intellectui suppeditant, cum nihil sit in intellectu, quin prius fuerit sub sensu. Sed præter aures oculos in ediori capitis parte, in hac speculâ, tanquam speculatores, ut hominem injuriis tuerentur, collocavit, & hos quam maximè custodiendos arbitramur: Sed alia eximia oculorum utilitas, ut quemadmodum oculi valeant, ita & totum corpus, cum ex ipsis statum conijcere liceat; Sunt oculi pars corporis pretiosissima, & qui, teste Plinio, lucis usu vitam distinguunt à morte, & reverà vita est de lucis naturâ ut habetur lo: *Et vita erat lux.* Et nos alibi hanc vitam de naturâ lucis in oculis residere diximus, & hinc totum pro vitalitate corpus irradiant, ut habetur *Luc. cap. 11. vers. 34. Lucerna corporis tui est oculus tuus. Si oculus tuus fuerit simplex, totum corpus tuum lucidum erit: Si autem nequam fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo, ne lumen quod in te est, tenebræ sint. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrarum, lucidum erit totum, & sicut lucerna fulgoris illuminabit te.* Si itaque oculi lucis usu vitâ à morte distinguunt, vita est de lucis naturâ, & lucerna corporis sunt oculi, cæci verè mortui credendi sunt, estò vitâ in actu primo fruantur, cum sit intercepta, vitâ miseriam sub perpetuâ nocte trahunt: præstat ergò semel mori, quam diu vivere cæcus. Agimus in hoc capite de visûs debilitate, quæ temporis progressu in cæcitatem transit; de guttâ serenâ, quæ genuina est cæcitas, & nihil vitij advertitur in oculis, & ægri oculis apertis, & serenis cæci sunt; & tandem de cæcitate, quæ est ablata visio, ut apparet in cæcis vel à nativitate, qui prorsus organa in formatione non obtinuerunt, vel ab accidente, quia scilicet ex aliquâ occasione organum visionis est deperditum, & de his tanquam incurabilibus non loquimur, sed solum de cæcis illis, qui licet omninò habeant ablata visionem non tamen ablatum organum, ita ut oculus apparet illæsus, nulloque pacto mutatus, & ablata est visio, quam affectionem medici guttam serenam appellare solent.

Visûs debilitas, & imminutio est quando ægri parùm vident, imminuitur visus in nonnullis, quando res non videntur debito tempore, vel debito spatio. Si res clarè non videntur, sit visio impedita, si verò non debito spatio, aut quia res propius admoventur, ut videri possint, aut quia removentur longius, ut conspici possint; si verò non debito tempore, vel quia magis videntur interdium, quàm vesperi, vel è converso, quia magis videntur nocte, quàm interdium, idque plerùmque, nullâ quocunque causâ in oculis se offerente, contingit, hinc tres debilitatis usûs differentiæ emergunt *Μυωπία, Νυκταλωπία, Αμελωπία.*

Μυωπία est visûs imbecillitas, quæ multis accidit, quia à nativitate ita oculos habent conformatos, ut pusilla propè admota optimè conspiciant, procul verò magna conspiciere nequeant, & legendis, ac scribendis literis oculos propinquissimè adhibere opus habent, & latini lusciosos, appellant. Hujus debilitatis causa adscribitur raritati tunicarum oculi, vel humoris tenuitati, & si exactè hujusmodi oculi introspiciantur, deprehenduntur amplæ pupillæ; quibus etiam adduntur spiritus visorii, qui pauci sunt, & subtiles, ac propterea cum pauci sint, longius ad operationem progredi non possunt: cum verò sint tenues, facile propinqua intuentur, unde, qui vident solum propinqua, non immeritò solent oculos constringere, ut spiritus, qui alioqui pauci sunt, congregentur non autem dissipentur latitudine meatuum, propter quod *Aristotel. sect. 3. probl. 8. ait Myopes characteres breves, & parvos scribere, eò quod cum in angustum locum sint collecti spiritus pauci, necessariò ipsi res magna parva videntur.* Non pauci myopes inveniuntur, qui in juventure eminè probè, ac rectè cuncta prospiciunt, studiis verò incumbentes ac nimis crebrò lucubrant, atque ad lucernas multum minutis literis scribentes, cum tempore ita mutantur, ut non nisi probè admota oculis debite cernant, ex eo quod multà nocturnâ lectione, & exaratione pupilla valdè dilatatur, quæ myopix vera causa existit, ac medicamentis sanari nequit, conspiciillis tamen ocularibus concavis adedò sublevantur myopes, ut eorum interventu etiam procul exactissimè cernant, literasque impressas, vel scriptas, quas aliàs vix spirituum unius distantia distinguere valebant, per talia conspiciilla etiam ad pedes posita erecti legere queant.

Νυκταλωπία est altera visûs debilitas sive nocturna cæcitas, quâ affecti per diem rectè vident, sole autem occiduo, eorum oculi simul occidunt, ut parùm tempore noctis nihil omninò vident gallinarum more; paulò tamen melius vident tempore novilunij, quàm plenilunij, cujus causa est tunicarum crassities, vel humorum multitudo, & spiritus ipsorum quidem multi sunt, & valdè debiles, sed tenebricosi, & obscuri, propter quod à luce diurnâ coadjuvantur, & vident, ubi verò hac luce privantur, aut nihil aut obscurissimè vident. Videtur tamen in hoc concurrere atrabilis quæ calorem nativum debilitat, & magis noctu dominatur; sunt n. hujusmodi patientes melancholici, & juxta lunæ phasēs gravius vel leviùs afficiuntur, ita ut hinc conjecturabile sit ob dominium melancholiæ, & lunaticam frige factionem spiritus eorum visivos post solis occasum torpescere. Contrà sunt, qui noctu magis vident minùs autem in die (quos *Hip. 3. Prorætor. Νιχταλωπες* etiam vocavit,) & ratio est quia spiritus ipsorum valdè subtiles sunt, ita ut à luce diurnâ dissipentur, atque minuantur, nocte verò collecti magis operari possunt.

Αμελωπία est, quando visus ita debilitatur, ut unicum objectum intuenti, duo appareant, cujus causa putatur nimia humiditas oculorum spiritui vi-

sorio reflexionem faciens, ut pro uno duo cernat. Potest etiam fieri ab impetu humorum tunicas tantillum saltem à situ suo detorquentium, vel elevantium, ita ut uterque oculus uno intuitu non faciat exactam harmoniam, sed quilibet peculiariter videat, unde necessariò visio duplicatur, alterutro autem oculo clauso, alter oculus apertus manens, rectè cernit. Id clarè pater in ebriis, quibus omnia ferè gemina videntur objecta, & ratio est, quia visus fit in eâ nervorum opticorum incruinatione, ubi cum pertingat plurimi vapores, spiritus ab iisdem discinduntur, discissi in duas faciunt partes, ut in duo loca unius rei species feratur, & propterea una res gemina videatur. Luculentissimum hujus rei exemplum habemus, quòd si aqua, in quâ solis imago appareat, baculo in duas partes discindatur, duæ apparebunt solis imagines: sic ubi spiritus illis in ebriis à vaporibus discissi sunt, una res gemina hoc pacto apparet.

Gutta serena, græcè dicitur *αμαυρωσις*, est, quando visus est abolitus propter nervorum opticorum obstructionem, vel angustiam, & nihil vitij in oculis animadvertatur, & ægri oculis apertis, & serenis cæci sunt. Quando aboletur visio, ut omni tempore, & semper nihil videant ægri, cæcitas dicitur.

Signa.

Visûs debilitas signis non indiget, quia ægri relatione facile accipi potest, ut & ipsius aspectu patet, in quâ nullum planè oculorum vitium cognoscitur, ut sic æger oculis apertis, & serenis cæcus est. Verùm signa, quibus causæ visionem lædentes majori inquisitione opus habent, sed signa eorum vitiorum, quæ non à nativitate, sed à morbo oriuntur, solum inquirenda sunt. Si itaque visionis vitia à cerebro ortum sumpserint, hæc erunt signa quod capitis dolor, vel gravitas, aut præcessit, aut præsens est; adsunt, & alia signa, quæ aliquas capitis ægitudines declarare possunt. Si à nervis opticis obstructis, vel alio modò læsis, hoc est præcipuum signum, quod dolor, & gravitas, in profundâ oculorum parte sentiantur; malum subitò fit, ita ut necessarium ferè argumentum sit, malum esse in nervis opticis, ubi videndi obtusio, aut cæcitas statim fiat, ita ut nulla alia causa adesse appareat. Cæterum ubi videndi obtusiones, vel cæcitates paulatim fiunt, dicendum sit vel à siccitate, vel ab aliâ causâ spiritus exinaniante evenisse. Si ab intemperie, ut *Galenista* volunt, non subitò fit, sed paulatim, nam noxæ quæ ab intemperie fiunt, si à spiritibus & præsertim ob eorum paucitatem, quam habent myopes, nam magis propinqua, quàm remota vident, & ut melius videant, oculos constringunt. Præterea quod diu, & sæpè aliquam rem intueri non possunt. Insuper oculi in istis magis subsident, nam spiritus, ubi sunt copiosi, oculos turgidos reddunt, obeuntibus verò spiritibus, oculi subsident, quapropter qui aliquo premuntur angore, oculos magis cavos, & subsidentes habere observamus. Si à spirituum crassitie, isti oculos habent præminentes, longinqua & remota melius, quàm propinqua vident.

Pars affecta in genere est totus oculus, in specie verò nervi optici, oculorum tunica, eorumdemque humores circulares. Inter visûs debilitatem, & cæcitatem hæc est differentia, si causa sit minor, visûs debilitas introducitur, si major, cæcitas.

Causa.

Visûs debilitatis causa proxima est spirituum animalium defectus, vel crassities, ita ut minùs agiles tunicae retinae fibras seigniùs, aut non sufficienti co-

piâ transcurrentes species visibiles; & radios lucis tardius, ad commune deferunt sensorium. Vel est spirituum impuritas ob admistos vapores crassos, & viscidos, à quib. nervi optici aliquid obstruuntur & debitus spirituum com meatus occluditur. Inter causas internas corporum habitus connumeramus; nam qui capite valde pituitoso existunt, & qui capillis sunt albis, omnes ferè pravè videre conspiciamus. Similiter & ætas, de quâ Hippocrates sect. 3. aph. 31. ait: *In senibus visus hebetudines fieri.* Fit hoc ob humorum crassitiam, & turbulentiam, vel ob tunicarum densitatem. Remotæ causæ sunt nimia Venus spiritus consumens, lucubrationes protractæ, maximè ab assumpto cibo illicè incepræ, crapulæ à quibus multæ oriuntur cruditates impediens spirituum generationem, quos multis particulis impuris imbuunt. quas causas sex rebus non naturalibus tribuimus, de quibus fusiùs infra.

Guttæ serenæ causa ut plurimum est nervorum opticorum obstructio à quacumque causâ facta, à crassorum humorum collectione eorum meatus obstruente, & spirituum animalium influxum impediente, & hæc obstructio solemnis, & vulgatissima est causa guttæ serenæ. Quandoque etiam nervorum opticorum compressio guttam serenam efficit, quando huiusmodi humorum collectio coacervatur non intra, sed extra eos, suumque extendit spatium, unde necesse est adjacentes partes magis angustari, & premi, quæ compressio spiritus visivos includere potest. Adstrictio etiam guttæ serenæ in causâ esse potest, à vaporibus austeris, & frigidis accidere potest; frigidus n. semper constringit, ut flante aquilone observamus, quod semper alvus adstringatur, & si frigus incrementum sumat, suâ adstrictione adeò pergat ut aquas in glaciem cogat & induret, ut etiam alumen, & vitriolum suâ frigidâ qualitate talem constrictionem potentissimè demonstrant. Vehemens æstus visum obtenebrat, quemadmodum in furnis destillatoris calor intensè auctus, tandem spiritus nebulosos elevat, qui totum receptorium utut è crystallino vitro confectum adeò obnubilant, ut per illud amplius conspici nequeat, ita pariter etiam fieri ab ingente calore intetno, quotidiana docet experientia; in phrenitide n. & aliis æstuosis morbis tandem visus obtenebrari solet, adeò ut patientes sæpè nihil cernere queant. Sic post febres malignas, variolas, &c. cæcitas inducitur ob humorum crassorum collectionem ad nervos opticos, partim ob stagnationem, partimque ob humorum coagulationem, & effluxum.

Debilicatis visus, & guttæ serenæ causas externas, & mediatas ex sex rebus non naturalibus educimus, inter quas prima est.

Aër, qui si sit caliginosus, humidus, crassus, & austerus, maximè visum hebetat, quapropter eos, qui in paludibus victitant, aut inter aquas, visum obscurum habere observamus. Similiter dicit Hip. 3. aph. quod austri visum hebetant, & hæc scilicet ratione, quia & in iis regionibus, & ijs vaporibus spiritus crassescunt, 7. epid. in initio in cæ-

constitutione, in quâ austri, & boreæ vicissim perflant, nyctalopes multos factos esse refert. Item fervor solis caput feriens, & alij externi immoderati calores humores in capite fundentes, quod idem etiam fieri potest à violentis corporis exercitijs corpus calefacientibus eodem modo repentina caloris, & frigoris alternatio, migrando nempe ab una extremitate in aliam absque interjectis temperatis medijs, ut fit, quando quis repentè è frigore forti in locum intensè calidum se confert, & vice versâ, quâ mutatione semper gravissimos catarrhos excitari quilibet novit, quibus postea variæ obstructions oriuntur.

Crapula, & in diætâ excessus multum visui nocent, quia multæ superfluitates coagmententur, quæ nervorum meatus obstruunt. Inter cibos plurimi sunt, qui à proprietate oculis nocere à medicis putantur, ut sunt lac, legumina, pisces, quia ex his crassi in caput attolluntur vapores, qui spiritus obscurant, & crassesciunt. Amylum quoque, lactuca, & portulaca maximè visum offendunt. Item vitetur lolium juxta vetustissimum illud servi Plautini dictum qui volens alteri exprobare, quod luscus esset, dicit eum lolio victitare, eò quod lolium, ut ab alijs dicitur, maximè visui obest. Fugiat brassica, & lentes, quia visum hebeant.

Vini potus visui obest quia in vino Venus, quæ libenter occæcat.

Motus vehemens caput exalfaciens visum debilitat, percussiones capitis, & vulnera superciliorum maximè nocent oculis.

Nimia quies crassos, & viscidos generat humores, qui spiritus visivos torpidos reddunt, vel obtenebrant. Hinc tenebroso carcere diù clausi, cum ad lumen egrediuntur, facilè in guttam serenam incidunt, ut Stephano Petrucci annis elapsis accidit.

Somnus immoderatus visionem hebetare potest, quia, ubi quis à diuturno somno expergiscitur, per aliquod tempus vix conspici posse videtur; tum autem præcipuè somnus visui nocet, quando supinè captatur, quia tum magno impetu humores ad oculos feruntur, ut apparet ex lacrymis emanantibus eo tempore ex oculis.

Nimiæ vigiliæ visum debilitant, quia ex ipsis consumuntur, & destruuntur spiritus. Inter causas internas corporum habitum connumeramus; nam qui capite valde pituitoso existunt, & capillis sunt albis, omnes ferè pravè videre conspiciamus. Similiter & ætas de quâ Hipp. section. 3. aph. 21. ait. *In senibus visus hebetudines fieri.* Fit hoc ob humorum crassitiam, & turbulentiam, vel ob tunicarum densitatem.

Menses suppressi visum enervant, quia spiritus incrassescunt, & obscurantur, ac vis visiva infirmatur. Assiduum quoque studium inter has causas recensemus; observamus n. eos, qui literis incumbunt, & continuò studijs invigilant, raro contingere, quin in oculis lædantur. Similiter hos patiuntur manes, qui suas exercent artes inclinato capite, aut qui ad ignem operantur, ut metallorum fusores, vitriarii, fornarii, &c.

Animi

Animi passiones quoque horum affectuum sunt cause, in primis ira oculos obnubilat, mœror, & maxima lacrymarum profusio maximè visum lædit. Venus visui obest, nec alia de causâ antiqui amorem veneris filium finxere cæcum, quia veneri actus homines occæcant. Quidam debilitate visus correptus, plurium medicorum consultatione sancitum fuit, ne imposterum, si debilem visum saltem fovere vellet, Venere uteretur, atqui libidinis percitus cæstro, impatiens tandem cojuvit, in quo actu inquit: Vale charum lumen, & acturum visionem amisit.

Sed quæres, cur in nostrâ Civitate tot ophthalmiam, pannum, sugillationem, visus debilitatem, guttam serenam, cæcitatem, reliquosque omnes morbos oculorum frequentissimè patiantur, ut multi ob visus læsionem conspiciilla gerere cogantur, quod in alijs Regionibus non ita frequenter contingit? Nonnulli vinum culpant, sed Galli, & Germani in vini potu nostros excellunt cives: sed multæ concurrunt causæ ad visus læsionem, quarum prima est, quia pluribus utuntur herbis, & fructibus, qui civitate cælum inconstans est. Alia qui Neapolitanorum magna pars hyeme degunt ad ignem, aliæ verò nationes nunquam igne, sed laconicis utuntur, ignis n. maximè oculos lædit. Tandem Neapolitani omnibus sunt salaciores, & veneri dediti; observamus n. quosdam juvenes perspecillis utentes, qui dicunt ob assidua studia visum ferè amisisse, sed nos Veneris studio incubuisse arbitramur, & estò aliquo arcano ad visus claritatem utantur, non per hoc formicas in montibus Piræneis conspiciere possunt.

Humorum oculorum defectus varijs refunditur causis, ita est calor, & siccitas ex febribus, tum ardentibus, tum hecticis, phthisi, & atrophîâ, ætate senili, venere immodicâ, & nimis evacuationibus. Humor profusio ortumplerumque ducit à continui solutione à violentâ causâ inductâ, ut vulnere, puncturâ, ictu, morsu, alijsque venenis, acerbis medicamentis in oculos immixtis, vasis scilicet ruptis.

Prognosis.

Omnes visus læsiones in organo tam nobili periculosæ sunt, & quò causa est validior, humor crassior, & copiosior, obstructio major, eò affectus est periculosior. Visus itaque debilitas ab ortu, vel temporis longitudine contracta incurabilis est. Qui videndi habitudinem paulatim contrahunt, nunquam curantur, unde visus imbecillitas in senibus curationem non admittit. Visus hebetudo genita post nimias evacuationes, vel morbos diuturnos, non, nisi restaurato corpore, corrigitur. Qui longinqua magis quàm propinqua intuentur, facilius curantur, quia facilius est crassos attenuare spiritus, quàm tenues, & subriles ad mediocritatem reducere. Nyctalopia inveterata nunquam curatur, cum ob humoris plerumque cristallini vitium accidat. Gutta serena post convulsiones ex contorto nervo optico contracta, nisi intra triduum visio spontè redeat, ut quandoque contingere solet, desperata res est. Si affectus hic capitis morbos, ut apoplexiam, epilepsiam, &c. comitetur, vel sequatur, lethale signum est; significat n. spirituum animalium stagnationem, vel absorptionem (unde moribundi non vident) plerumque ut incurabile malum curationem non suscipit. Ex totali nervorum opticorum obstructione, desperata est cæcitas, & præcipuè si dicti nervi paralyticentur, vel vulnere abscindantur. Si obstructio ex compressione, vel adstrictione extra nervos opticos causam habeat, facilius discuti potest. Tunica relaxata cæcitatem incurabilem inducit. Cæcitas ob fortem capitis plagam, aut casum ab alto contracta difficilius cura-

tur; si verò nervus opticus sit læsus, omninò est incurabilis. Humor aqueus, si effundatur, spes adest, nam circulatione restitui potest; cystallinus, & vitreus nullas restitutionis in integrum spes superest. Cæcitas tum à nativitate, tum adventitia solius DEÏ potentiâ, vel Sanctorum miraculis curatur.

Curatio.

Ad curandam visus imbecillitatem, & guttam serenam primùm scire necesse est, quo vitæ genere uti debeant ægei, quod totum ex sex rebus nonnaturalibus petendum putamus; nam sicut præposterus sex rerum nonnaturalium usus harum affectionum in causâ est, ita optimus earum usus, si hæc mala non tollit, saltem ad meliorem redigit frugem.

Aër itaque sit serenus, temperatus, & tranquillus, non crassus, caliginosus, frigidus, ac non nimium lucidus, & omni studio fumus vitetur. Confert assiduè res virides, & cæruleas cernere, & ad hunc finem adhiberi possunt perspecilla viridia, vel cærulea, vitetur rerum albarum aspectus, quia visum disgregat.

Cibis parcè utantur ægri, qui optimi sint succi, ac facilioris coctionis, & præcipuè has habere debent conditiones, ut attenuandi, exsiccandi ac nullos flatus, nullosque succos crassos generandi energia sint præditi. Eapropter panis optimè fermentatus, & fœniculo conditus multum commendatur, & similiter carnes fœniculo condiantur. Multa carniū genera, quæ dicuntur à proprietate prodesse, laudantur, ut leporum, hircorum, columbarum volare incipientium, hirudinum, passerulorum, omniumque avium rapacium, sed ad sydera viperarum carnes commendamus. Vitentur cibi, qui succum crassum progignunt, ut sunt caro leporina, bubula, suilla, capreolorum, &c. omnia alimenta frigida, & acida. Exulent prorsus cibi saliti, acres, fumo indurati, file macerati, vaporosi, brassica capitata, & omnia legumina. Inter olea commendatur fœniculum, vel rapum in jure carniū coctæ.

Potus aquæ non modò utilis, sed etiam necessarius est, aquæ enim potatores, semper acutiùs vident, imò aqua oculos, & faciem lavare ad visus claritatem confert. Vinum non conducit, quia quodcumque sit, vapores in caput mittit, qui spiritibus commisti, eos reddunt nebulosos. Quod si æger vino sit assuetus, vel aquæ potum refugiat, bibat vinum, potens fugiatur; clarum, vetus, pauciferum, & maximè dilutum aquâ ophthalmicâ, vel infusione ligni sassafras concedatur, vel euphrasitum, sed egregius potus est decoctum herbæ theæ. Vina recentia omninò vitentur, quia hæc maximè caput replent, & oculos, & hac de causâ autumno fiunt somnia turbulenta, quia tunc vino utuntur novo.

Motus in his affectibus sit moderatus, nam ad multas superfluitates discutiendas inservit; nimius vitetur, ne, excafacto corpore nimis quàm par est, spiritus dissipentur, & oculi lædantur, crassiori relictâ parte, nervi optici magis obstruantur ad perpetuam noctem usque, & æger ambulet in umbrâ mortis. Unde buccinatores, & cantores dum inflant buccas, oculi, & spiritus maximè læduntur. Tunc æger fideli ductori, & custodi committendus est, ne in perpetuis tenebris ambulaturus, nullo modo suum corpus periculis exponat, ad aliquod offendat, vel præcipitem se adigat. Verum in nostrâ Civitate, ubi numerosa cæcorum caterva existit, divites, ut hos vitent scopulos, vel sellâ gestatoriâ vel curru vehuntur; pauperes, vel alicujus pueri, vel alijs inopis videntis adjumento, vel, quod mirum est, solius fustis duce totam percurrunt Civitatem, fides, tetrachordum;

barbiton, citharam, vel diachordum, aliaque instrumenta musica pulsantes, & varias cantantes orationes, psalmos, & *Dies illa*, victum quæritant, & inclinante die, ad proprias se conferunt ædes.

Quies maximè juvat, & æger in loco tenebroso degat, clausis oculis quia maxima illuminatio nocet.

Somnus sit moderatus in cubili temperato, decubitus fiat ad latus sanum, sed præstat decumbere elato capite, & in dorso resupinare.

Vigilia modum servet quia proditæ spiritus animales absumit, hinc lucubrationes, & scriptiones vitentur, ne oculi defatigentur.

Æcreta & *retenta* suo fungantur munere, ac proinde alvus suum quotidie dponat onus. *Menses*, & hæmorrhoides fluant dejectione; nam ob suppressos menses in fœminis, & in viris hæmorrhoides guttam hanc serenam multoties observare licuit.

Inter animi pathemata, fugiatur mœror, excandescencia, diffidentia, desperatio, lacrymarum profusio, & quæcumque hos affectus deteriores reddere possunt. Laudentur gaudia, risus, sermocinationes rerum lætarum. Venus omninò vitetur, sed quandoque moderatissima, & rarissima forsan juvat, quia corpus multis exonerat excrementis, & vegetum reddit.

Institutâ victûs ratione, ad medendi rationem, & pharmaciam gradum facimus, in quâ magna solertia adhibenda est, quia morbus sit vel ab humoribus, vel à spiritibus, vel nervis læsis; patiuntur partes contentæ, impetum facientes, & continentes; in quibus totus curandi cardo versatur. Divertendi sunt primò humores in oculos fluentes, quia morbus factus curari nequit, nisi fomes ab ipso auferatur, caput deinde purgandum, & corpus, ac postremò oculi corroborandi, ut scribit *Galenus 3. de ratione medendi: Oculorum non posse unquam institui rectam curationem, nisi prius, & caput optimè munde-*

Si visûs debilitas à spirituum pauperie genesim ducat, talis defectus reparandus, & spiritus appropriatis medicamentis roborandi sunt: Verùm purgantia quantumvis leniora, & venæ ventilatio proscribantur, nam visûs imbecillitatem augent, & guttam serenam accelerare possunt, exhaustiendi spiritus. Inter appopriata primum tenet *Valeriana hortensis*, nunquam satis decantanda, si pulvis radicis internè quotidie usurpetur, nam senum visum mirificè restituit, & imbecillitatem abigit, sed hanc visionis debilitatem ejus essentia chymicè extracta miraculi instar reparat. ac proinde jure merito valerianæ radix oculorum solatium vocatur, quam feles tantoperè amant, & ubi eam advertunt, crebrò se super eam volutant; hæc enim radix oculis ferè ad miraculum tam in hominibus, quàm in brutis conducit, ac propterea ejus usus tam internus, quàm externus, semper salutaris est, imò hujus amuletum ad collum suspensum mirificum est ad visum clarificandum. Tanta est hujus valerianæ usus in oculorum affectibus pro interno usu, ut etiam externè egregia sit, si ejus aqua in collyrijs, vel lotionibus adhibeatur, non tantum visûs debilitatem, sed etiam ophthalmiam, nebulas, maculas, & oculorum albugines aufert.

Secundum tenet locum *Euphrasia* dextrè præparata. Præstat *vinum euphrasiatum* pro corroborandâ visûs debilitate, quod sit, si recens mustum superaffundatur herbæ, quo factò per fermentationem imprægnatur vinum euphrasie viribus, cujus vini usum senum oculi rejicere nesciunt, dum quodcunque visûs impedimentum potenter removet. Huic substituitur per se vinum, quod super flores infunditur: sed longè præstat *quinta ejus essentia* chymicè extracta à guttis ij. ad v. Similiter ejus *sal volatile* mirificè visum roborat. Item ejusdem eu-

phrasie *sal fixum*, ad summam puritatem reductum pro sale mensario adhibitum mira præstat.

Præterea semper cephalica, & ophthalmica intermiscenda sunt, quæ maximè spiritus roborant, & visum clarificant, ita sunt *salia volatilia valeriana, euphrasia, chelidonia, succini; spiritus c. c. armoniaci, essentia roris marini, sampsucii, euphrasie, fœniculi, betonica, &c.* in vehiculis appropriatis, vel *conserva flor. anthos, vel aliquo electuario opico. Electuarium Hadriani à Minsicht* optimum remedium est ad visûs imbecillitatem restaurandam, undequaque proveniente, ut

℞ *Elect. optici à Mynsicht* ℥ss. *essent. valeriana* ℥ij. m. Dosis continuè jejuno stomacho, & vesperi eundo cubitum, quantitas castanæ, quia sic utentes clarò, & libero visu sine ocularijs parvas etiam literas ad vitæ usque finem perfectè legere possunt. Sequens *Electuarium* visum corroboraturum ad sidera extollitur, ut

℞ *Flor. anthos, salvia, euphrasia ana* ℥vj. *radic. valeriana, chelidonia ana* ℥ss. *semin. fœniculi, sileris montani ana* ℥iv. *semin. anisorum, petroselini, baccar. juniperi ana* ℥j. *corticis sassafras* ℥ij. *Omnia pulveriscentur, & cum s. q. mellis excipiantur, & f. electuarium*, de quo nucis juglandis quantitas horâ somni, & duabus horis à passu cum superbibitione sequentis aquæ, quam efficacissimam, & omne laude dignam in visûs imbecillitate roborandâ observavimus, ut

℞ *Fol. valeriana, euphrasia, fœniculi, chelidoni. ana* m. j. *salvia, flor. anthos, rosar. ana* p. j. *baccar. juniperi* ℥j. *cassia lignea* ℥ss. *ligni aloës* ℥ss. *semin. fœniculi* ℥ij. *sileris montani* ℥j. *ruta* ℥ss. *Infunde cum vini malvatici lib. vj. per quindenam, postea destillentur.* Dosis cochlear. ss. vel j. mane jejuno stomacho cum altero cochleari syr. fœniculorum mirificè visum corroborat.

Verùm quia visûs imbecillitas oritur à spirituum subtilitate, & paucitate convenit potius victus, quem aliàs demonstravimus, modo has habeat condiciones, ut humectet, & probum gignat succum, quia medici scopus est, ut spiritus generentur optimi, & moderati, qui nullo modo melius haberi possunt, quàm per optima alimenta.

Ad spiritus animales crassos attenuandos, subtiliandos, & tenuiores reddendos etiam supradicta conducunt medicamenta: sed pro vaporibus crassis spiritus obtenebrantibus proficua sunt, quæ humores viscidos, & crassos obfuscantes attenuant, discutiunt, & spiritus clarificant, nec id quandoque consequi valemus, nisi prius impuritates spiritus obtenebrantes eliminemus, ad quem finem maximoperè purgantia præcedere debent, ut *pilula aloephangina, de succino, sine quibus, arabica, aurea, vel lucis majores cum essentia valeriana, vel oleo fœniculi stillatio.* Deinde conveniunt salia volatilia, ut *viperarum, euphrasia, & volatilia aromatica supra jam cognita, vinum euphrasiatum, conserva flor. anthos, euphrasie, &c.* Ad spiritus crassiores subtiliandos, & promptius nervos opticos pervadendos, & sua munia alacriter peragenda sequens liquor destillatus optimus censetur, ut

℞ *Herbar. bethonica, euphrasia, ruta, sampsucii mellissa ana* m. j. *radic. valeriana, irid. florent. fœniculi ana* ℥ss. *flor. salvia anthos ana* p. ii. *semin. fœniculi, ruta ana* ℥ij. *sileris montani, sassifragie alba ana* ℥ij. *nuc. moschat. ℥ss. cubearum, macis ana* ℥j.

Incisa, & confusa affunde vini albi ℔. iv. *stent per duos, vel tres dies in infusione, postmodum destilla, & liquorem ad usum serva.* Dosis cochlear j. aut ij. in quo sequens pulvis felici cum successu capi potest, ut

℞ *Carnium viperar. ℥vj. spec. dianthos* ℥j. *herba euphrasia* ℥ij. *flor. salvia* ℥j. *semin. fœniculi* ℥j. m. f. *pulvis subtilissimus, & adde sacchari ad pondus omnium.* Dosis ℥i. sumatur manè jejuno stomacho, & vesperi horâ somni. Egregium est sequens electuarium, quod semper in omnibus oculorum affectibus expertum est velut manus Domini, ut

℞ *Eu-*

℥ Euphrasia ℥iv. floris montani, semin. feniculi ana ℥ii. semin. anisorum, carvi, cubebæ. ana ℥b. chelidonia, pulegii, hyssopi, flor. roris marini an. ℥vi. bassar. juniperi, saxifragia alba ana ℥iv. cortic. aurant. mundat. à pulpâ albâ exsiccat. galanga, cinnamoni ana ℥i℥. caryophyllor. ℥i. mellis anthosati mentha, ana ℥i℥.

Contundenda contundantur, & pulverisanda pulverisensur, & misceantur, ut s. art. f. electuarium. Efficacissimum est hoc electuarium ad corroborandum, & clarificandum visum, insuper lacrymationes, & ophthalmias inhibet, obscuritatem, & suffusionem abigit, & tandem nervorum opticorum obstructionem reserat, & à guttâ serenâ liberat. Ad ultimum vitæ periodum visum conservat absque perspicillorum ope, & omnes oculorum affectiones impedit. Dosis ad magnitudinem nucis juglandis, & ad absorptionis beneficium ejus usus familiariter frequentari debet.

Externè in visûs offuscatione sequens aqua ophthalmica mirabiliter commendant, quæ vix ab ullâ aliâ superari poterit; multi enim eâ per aliquod temporis spatium usi tantam visûs acutiem sibi comparant, ut specilla ocularia jam dudum in auxilium advocata, rursus abjecerint, cum antea absque ejusmodi conspiciillis nec legere, nec scribere potuerint, paratur verò in hunc modum:

℥ Tutia preparat. ℥ii. vitriol. alb. ℥i℥. lapid. calamin. preparat. salis communis ana ℥i.

His subtilissimè pulverisatis affunde in novâ ollulâ aqua feniculi, & chelidonia ana cyathum, bulliant invicem super prunis tantillo temporis spatio, tum mox refrigescant, atque aquam à relicto pulvere per filterum separa, cujus una, vel altera gutta infirmis oculis manè, meridiè, & sub noctem instillata omnem dolorem, & ruborem ex ipsis brevi abigit, ac visum mirè clarificat.

Pro guttæ serenæ curatione à nervorum opticorum obstructione oriundæ, in principio cum malum advertitur, eadem medicamenta, quæ in visûs debilitate descripsimus, in usum vocamus: primò totum corpus universali evacuatione deplendum est pilulis suprâ notatis, nec semel purgandum est, sed reiteranda est purgatio, nam nunquam primâ vice caput à recrementis benè purgari potest. Post sufficientem purgationem dieta sudorifera instituenda est decocto ligni guajaci, sassafras, radic. salsa parilla, capite de suffusione descripto, cui circa illius finem ea, quæ oculos specificè respiciunt, ut valeriana, chelidonium majus, euphrasia, feniculum &c. addunt. Hæc decocta ad dies 20. vel 30. sumi debent, & quinto quoque die præberi debent pilula cephalica Ferneli; vel lucis majores prætermisso decocto. In toto curationis decursu semper excrementa congeruntur in dies, ac proinde interpolatis purgantibus ex pilulis educenda sunt, quæ humorem crassum obstruentem, sive comprimentem attenuant, resolvunt, & meatus opticos aperiunt. Ad sidera extolluntur jura vipere consumpta, vel ejus carnis esus, per aliquod tempus continuatus, vel caro in pulverem redacta, necnon ipsum ejus sal volatile cum appropriatis ophthalmicis, vel cum syr. feniculorum

Interim non desint collyria, quæ in suffusione descriptimus, ac præ omnibus, quæ volatilitate, vi penetrativâ, & sale volatili sunt prædita, in quibus excellunt in specie fella animalium, quia hæc humorum crassitiem attenuant, & resolvunt, inter quæ fel lucii piscis, est præstantissimum, ut

℥ Aqualeucioj bulbesi ℥ij. fellis lucii piscis ℥j. m. optimè. Stent in loco calido per noctem, manè filtrentur.

Quidam animalium fella destillant, & aquam destillatam recipiunt, & parum camphoræ addunt, & utuntur. Verum hæc topica frustra oculis admoventur, estò ab authoribus proponi consueverunt, nullius tamen efficaciam ea censemus, quia eorum vis non actuat à calore, & locus affectus est valdè intimus, &

profundus, ut propterea medicamentorum vires ad nervos opticos pervenire non facile sit: Attamen hæc medicamenta exteriora non inutilia sunt, ex oculorum saltem angulis volatilitate suâ penetrare, & per vasorum communicationem eò pervenire posse arbitramur. Præterea collyriis humores rectificari, visum mirè clarificare, & ad senium usque perdurare observamus. Insuper sæpè collyria oculis adhibita, ita palati sapes commutare compertum est, ut rationi videatur consonum medicamenta exteriora penetrare.

Si gutta serena ex incipienti, fuerit confirmata, & in omnimodam transierit cæcitatem, his & aliis medicamentis nullam penitus curationem admittit, & hujusmodi cæcos in perpetuis tenebris, & umbrâ mortis sedere, ac aliorum tutelæ, vel scipioni commendandos esse oportet. Unum tamen, & ultimum superest remedium, in quo tota visum recuperandi spes versatur, verum hujusmodi cæcum in floridâ ætate, ac solidæ constitutionis esse necesse est, non verò in occidua ætate constitutum, ut tantam medicamenti insolentiam tolerare possit: hoc est hydrargiri suffragium vel inunctio, hæc namque mercurij ope totum pervadit corpus, totasque minimas penetrat partes & phthyalismo, vel sudore, vel diarrhœâ, vel per urinæ vias omnem viscidorum humorum congeriem incidit, attenuat, & è corpore eliminat, ac ipsos nervos opticos ab omni infarctu, & obstructione eripit. Vanida in hoc affectu vulgaria medicamenta putamus, ut sunt sanguinis missio, cucurbitulæ scapulis, & dorso, ac præsertim cucurbitula cum scarificatione occipitio admota, vesicatorium posteriori cervicis parti, causticum occipiti, setaceum, causticum potentiale futuræ coronali admotum, vel tandem, his omnibus frustra tenratis, vesicatorium toti capiti abrafo cucuphæ instar admodum.

Cæcitas ex humorum defectu, si fiat ex humore aqueo, facile reparabilis esto, ut cap. de vulneribus oculorum dicemus, ex solâ usurpatâ diætâ benè nutriente, & succulentâ, naturâ adjuvante; de vitreo, & crystallino non idem sentimus. Crassitiem, & turbulentiâ humoris aquei collyrijs attenuantibus, & solventibus corrigibilem non semel observavimus.

Alij oculorum morbi, ut albugo, phlyctenæ, pustulæ, ulcuscula, epiphora, pannus, ungula, pterygium, unguis &c. infra descriptis ophthalmicis curantur remediis, & præter hæc aquam nostram ophthalmicam pretiosissimam in Mantissâ descriptam extollimus pro omnium oculorum medelâ, ad quam ranquam ad sacram anchoram confugiendum putamus, quam huc referre lubet.

℥ Herbar. recent. ruta, euphrasia, feniculi, chelidonii major. ℥i. flor. recent. ros. albar. ℥i. cichor. ℥b.

Subtiliter incisa, & contusa stent in loco calido per. 4. dies, deinde destilla in M. B. ad siccitatem, cohobate, & aqua stillatitia inde lapid. hematit. preparat. ℥ii. salis saturni ℥i. auri stridentis ℥b. croci metallor. ℥iii. tutia preparat. ℥i℥. Vas vitreum sigilla, & per 15. dies stet in loco calido, deinde aperi, & per chartam emporeticam filtra, & tinctum liquorem in vase optime clauso asserva.

Pretiosissima reverà est hæc aqua in omnibus oculorum affectibus: ophthalmiam & sugillationem resolvit, vehementissimos dolores lenit, pterygia, & pannos incipientes discutit, nebulam, & albuginem, tollit, lippitudines, & lacrymationes sistit, fistulas & pustulas sanat, suffusionem, & cataraetam incipientem avertit, guttam serenam, & cæcitatem evitat, viscosos, & excrementitios eorum humores dissipat, tunicas roborat, visûs debilitatem corroborat, eumque clarificat, & tandem conspiciilla proseribit. Dosis gutta una, vel altera in malè affectos oculos ter in die manè, meridiè & vespri instillatur, ad visum verò conservandum, & clarificandum semel in aurorâ laventur.

De Affectibus Aurium.

CAPV T. XXII.

De Aurium Inflammatione.

AB oculis ad Auditûs organum, tanquam partem ipsi proximiorē descendimus, & juxta nostram methodum de omnibus aurium morbis in Galenistarum gratiam agimus, qui surdastri, ut erat *Marcus Crassus*, veram non hauriunt sapientiam, & quod pejus malè audiunt, & nisi resipiscant, muti evadunt. Hinc

Aures inflammationem & suppurationem patiuntur, non minùs, ac aliæ nostri corporis partes, licet auris structura, præcipuè ex ossibus constet; habet tamen membranas, per quas exiles venæ, & arteriæ disseminantur, quæ à venis arteriisque membranarum cerebri ortum ducunt.

Aurium inflammatio interiores auris partes occupare solet, scilicet vel eas, quæ auditorii instrumenti compositionem ingrediuntur, vel vicinas, quæ etiam instrumentales partes afficiunt, & exteriores saltem apprehendunt, vel intimiores ad nervum usque auditorum, quas differentias sollicitè noscere oportet, tum ratione curationis tum periculi magnitudine.

Signa.

Auris inflammatio cognoscitur ex eo, quod patiens in aure affectâ continuò vehementissimum dolorem pulsatilem percipit cum gravamine, & tensione; cum calore, & rubore, qui plerumque ad malas, & tempora se extendit; cum febris, & forti arteriarum pulsatione, tum exactè in aurem introspectienti interna pars ad lumen tumere, & rubere videtur, nisi inflammatio sit nimis profunda, & abdita: tunc caput universum est simul calidum, & inflammatum, unde deliria, motus convulsi, syncopes, extremorum frigiditates succedunt, idque eò magis, si inflammatio ad interiora vergat; quanto n. ea intimior est, tanto intensior fit febris, pulsatio major percipitur, quia arteriæ majores comprimuntur, dolor acerbior, & periculum majus.

Causa.

Pro aurium inflammatione assignant vulgares sanguinem biliosum, & tenuem à valis suis apertis, vel ruptis, in ipsas auris membranas effusum, qui copiâ suâ tumorem, & tensione dolorem, & calorem excitat. Verùm nostra sententiâ est, quòd aurium inflammatio sit à sanguine in earum venulis, & arteriis concrecente; concretionis verò causæ sunt fervor, copia, nimia corporis incallescencia à Sole, vel exercitijs, iracundia, subitanea permutatio ambientis aëris in frigus, vel vice versâ, & his pares, quæ sanguinem extra arteriorem, & venularum poros exprimunt, ibi concrecentem.

Prognosis.

Aurium inflammatio periculosa est, & in primis in juvenibus, & ubi inflammatio profundius hæret, & nervum auditorium apprehendit, ut plurimum mortem minatur, antequam suppuratio accadat, nervus enim internam auris superficiem attingens acutâ ensilitate præditus, vehementem doloris perceptionem efficit, & cerebrum in consensum rapit. Unde ægri in delirium, & convulsionem incidunt, & in mortis discrimen, vel non

nunquam attoniti moriuntur. Si verò dolor, & febris diutius protrahantur, & ægri septimum superent diem, evadunt, materiâ in pus conversâ, quod facile cognosci potest ex doloris, & febris remissione, ut *sect. 2. aph. 43. Dum pus conficitur, dolores, & febres accidunt magis, quam jam confecto.* Attamen si pus bonum effluxerit, & postmodum æger meliùs se habeat, magna sanationis spes est, verùm post sanationem ferè semper auditus gravitatem relinquit. Senes in aurium inflammatione minùs periclitantur, quàm juvenes.

Veterum Curatio.

Aurium inflammationem curant vulgares iisdem medicamentis, quibus aliarum partium corporis inflammationes; primò itaque præmittunt refrigerantem, & emollientem clysterem post expulsas à clystere fæces, horâ unâ, atque alterâ, sanguinem detrahunt, & quidem à venâ cephalicâ, & si inflammatio sit major phlebotomiam liberaliter reperunt. Hac sanguinis detractione non possunt affluxum, concretumque sanguinem detrahare, licet totum depleant: igitur effluxurum detrahunt, ac proinde ad posterius respiciunt, præcautionis potius, quàm curationis gratiâ, & inflammationem in radice non attingunt. Per sanguinis depletionem corpus refrigeratur, & mala majora sequuntur, scilicet vel resolutionem prohibent, vel suppurationem in longum protrahunt tempus. Ad revellendum sanguinem ad aurem fluentem, alia adhibent revellentia, scilicet cucurbitulas, frictiones, ligaturas, & clysteres, si opus sit, repetunt, quasi ani stercus aurium inflammationem efficeret. A venæ sectione, uno atque altero die intermisso, bilem educunt medicamento cholagogo.

Deinde, si ingens sit dolor, repellentia usurpant, & in aurem instillant, ut

℞ Ol. ros. vel Viol. ʒ. iij. Acet. ros. ʒ. vj. Nitri ʒ. i. m.

Verùm repellentia hîc locum habere nequeunt; inflammatio enim repellitur in cerebrum, & alia majora mala gignere possunt. Vel refrigerantia adhibent ex butyro recenti, lacte, & foliis herbarum frigidarum, quia inflammationis curationem esse inflammatæ partis refrigerationem existimant. Sed in magno versantur errore, quia licet inflammationem copiosius refrigerent, tumorem non tollent, sed lividam, frigidamque partem reddent, & lenem inflammationem plerumque in magnos, lethalesque morbos degenerare faciunt: igitur calefacientibus disseciendum est.

Viæ præscribunt tenuem, refrigerantem, & humectantem cum abstinentiâ à durioribus, pro potu hordei aquam, interdicto vino, alijsque calidis.

Interim cataplasma conficiunt, quod inflammationem resolvere, & dolorem lenire possit, ut

℞ Lenticula palustris m. ii. Medull. panis in lact. muliebri infus. ʒ. iv.

Contunde, & fiat cataplasma, quod auri applicetur, Vel

℞ Fol. alth. Malva, Lactuca, Salicis ana m. i. Flor. ros. rubr. Meliloti, Chamomill. ana p. i. Sem. cydon. Malv. ana ʒ. iij. Coque, & decocto foveantur aures, Vel.

℞ Ol. ros. Nymph. ana ʒ. ʒ. Succ. papav. ʒ. vj. Mucilag. sem. psyll. Cydon. ana ʒ. iij. Lactis Muliebri ʒ. i. m.

Et auri applica, vel instilla,

Si inflammatio nullatenus resolvi possit, sed ad suppurationem vergat, quod ex interiori febre, dolore, & pulsatione cognoscitur, eam maturantibus adjuvant, quæ sunt *radices liliorum albor. alth. flores chamomill. meliloti, ficus, farina tritici, fœnugraci,*

graci, eorumdem mucilagines, animalium pinguedines, ut gallina, porci, butyrum, ol. amygd. d. lior. chamomill. sesaminum, crocus &c.

Maturato abscessu, ejus ruptionem expectant, ad cujus accelerationem succum cyclaminis cum quadruplo lactis muliebris in aurem instillant. Quo rupto, saniem abstergunt melle ros. vel syr. ros. sacco absinthii, centaurii minoris cum melle, decocto lupinorum &c.

Nostra Curatio.

Aurium inflammationem nos curamus, nullam phlebotomiam celebrando, quod tamen sapè magni nominis medici, & chirurgorum vulgus facere solent, non sine ægri periculo, & torurâ, est namque perniciofa, cum ratione circuitus sanguinis, tum etiam quia resolutionem inhibet, vel suppurationem in longum protrahit.

Purgans medicamentum omninò inutile existimamus, cum eam in deterius mutare soleat. Ea medicamenta conveniunt, quæ sanguinem concretum, val evasatum fluxilem reddunt, & discutunt per insensilem evaporationem, cujusmodi sunt sanguis hirci, & stibium diaphoreticum quotidie bis assumptum ad ana ʒ. j. Item omnia alia volatilia ex cephalicis, & diaphoretica alibi commemorata. Verum antimonium diaphoreticum tantummodò omnem abscessum interiorem, ubicumque situs est, efficacissimè resolvit. Vel his duobus remedijs ritè adhibitis, omnis inflammatio resolvitur, nec in suppurationem abit.

Si dolor sit mitior, topica anodyna conveniunt, quæ leniunt, & nonnihil relaxant, quorum formulas De Aurium dolore describimus.

Interim quoque dolentem locum fotibus lenientibus, & discutientibus fovemus, ut

℞ Comar. malva, Althæa, Lactuca, Salicis, Violar. ana m. j. Flor. sambuci, Chamamel. Meliloti. Ros. rub. ana p. j. Sem. malva, Cydon. ana ʒ. j.

Coquantur in aqua lib. iij. In decocto madesiat spongia, expressâque tepente locus foveatur, hisce continuatis aliquantisper, adhuc magis digerentia addi possunt, uti sunt semina lini, & fœnugraci, quibus sapiùs adhibitis, materia omninò resolvitur.

Si verò dolor vehementissimus sit, pro ipso obtundendo, conciliandoque somno convenit emulsio somnifera in nostrâ *Trutinâ lib. tertio, capite sexto*, descripta, Vel ad narcotica confugiendum est, tum interna, ut est *Laudanum Opiatum*, tum externa, vel in formâ fotûs, vel vapore tenus, quæ in aurium dolore descripsimus.

Accidit quandoque inflammationem omnia discutientia, & resolventia eludere, & in suppurationem ruere, cujus rei febris, & dolor intensior, fortisque pulsatio nos certiores facit; tunc maturantia, & suppurantia adhibere debemus, ut

℞ Radic. alth. Arundinum, Lilior. albor. contrus. ana ʒ. s. Fol. malv. Alth. Viol. ana m. j. Flor. chamamel. Meliloti ana p. j. Lilior. albor. p. s.

Decoquantur in suff. aqua quantitate ad mollitiem, & tum confusa per cribrum transmittantur, & adde Earina sem. fœnugraci, Lini ana ʒ. j. Axung. porcine. Capi ana ʒ. j. Butyr. majalis ʒ. s. Ol. amygdal. d. q. s. F. s. a. cataplasma

Tepide imponendum, & renovandum, donec abscessus rumpatur.

Vel sequens conveniet cataplasma:

℞ Capam num. j. Butyr. recent. ʒ. ij. Ol. chamomill. Ros. ana ʒ. j. Croci ʒ. s. m. F. cataplasma auri imponendum.

Ruptus abscessus abstergentibus repurgetur crebriùs instillatis, cujusmodi sunt mel rosatum tepidum cum balsamo proprietatis admixtum, vel unctura aloës, vel myrrha cum spiritu vini parata ad guttulas aliquot immissa, vel balsamus sulphuris terebinthinatus, vel balsamus artificialis, vel ea adhubeantur, quæ Libro 3. De Ulcere aurium cap. 25. tradidimus.

CAPUT. XXIII.

De Aurium Dolore.

Gravissimum, & periculosum malum est otalgia, sive aurium dolor, qui nisi statim sedetur, graviora excitabit symptomata, & ægrum extinguet. Aurium dolor est affectus oculorum dolore gravior, quia oculorum dolor in oculis tantum persistit, aurium verò facilè cerebro impartitur, unde insomnia, deliria, convulsiones, syncopes, apoplexiæ, & tandem mors.

Quinque sunt dolorum species, & partim ex partis affectæ naturâ, & partim à causis desumuntur: Gravis, sensibilis, stimulan, punctorius, & pulsativus. Omnes hæ species, & qualescumque adhuc inventiri possent, ferè simul in atroci aurium dolore concurrere, ita ut simul, & semel dolor atrociter gravans, pungens, lancinans, stimulan, & pulsans excruciet, & id rem excessiva acerbitate, ut sapè æger in magno vitæ discrimine versetur, ut *Hip. in prasag. innuit; Auris dolor, cum febre non intermittente, vehementique, grave periculum minatur, nam & mentem turbat, & hominem rapit.*

Signa.

Ad aurium dolorem cognoscendum non opus est signis, cum ex ægri relatione patefiant; causarum verò signa, quæ varia esse solent tantum recensere oportet. Primò itaque diligenter inquirere debemus, an aliquid quod dolorem efficit, deforis auri immixtum sit, quod ex ægri relatione, auri inspectione, & exploratione patet, an auri vulnus inflictum sit, vel alia illi violentia illata sit, & id quoque ex ægri relatione manifestum esse potest. Si occasionalis causa fuerit aer frigidior, vel Boreæ flatus, tum etiam ex ægri confessione patefcit. Si oriatur à spiritu flatulento, dolor est vehemens cum tinnitu & strepitu manifesto apud ægotum, & dolor non est assiduus, sed per intervalla recurrit. Verum frequentissima doloris causa est inflammatio, ejus signa De Aurium inflammatione, proposuimus. Si ex vulnere, sit retentâ sanie. Si ex nervi auditorij vitio lædatur auditus.

Veterum Causæ

Galenii sectatores doloris aurium causam continui solutioni refundunt, ut sunt sanies, sordes, vermes, externa illapsa, ut capilli, ossicula, item medicamenta incongrua, sonitus, vel strepitus vehemens, & horribilis, tonitru, tormenti bellici explosio, & id genus alia, quæ continui solutionem inferunt, & tristem sensationem. Vel calidam vel frigidam causant intemperiem, ut est magnus calor, frigoris, ventorum pluviarum &c. impulsus, qui naturalem aurium unitatem solvate possunt. Verum hæ causæ tantum remotæ, & occasionales esse possunt, non verò proximæ, & immediatæ, ut fufius explosimus de capitis dolore.

Nostra Causa.

Vera aurium doloris causa oritur à particulis sulphureis, acidis, salinis, vel à quopiam alio id genus internas aurium fibras nervosas, membranas, & musculosas, distendente, divellente, contrahente, vellicante, vel aliâ materiâ peregrinâ, quæ fibrosas aurium partes divellit, spasmosque dolorificos in iisdem excitat; internæ namque aurium partes exquisito gaudent sensu.

Quandoque partes externæ dolore tentantur, verum cum dolor hic non sit magnus, de eo non agimus, sed de eo qui internum meatum, membranas, & nervum auditorium obsidet.

Prognosis.

Vehemens aurium dolor in juvenibus valdè periculosus est; septimo namque die, vel citius moriuntur, quia facilè cerebrum in consensum rapit, & gravissima excitat symptomata, internum scil. erysipelas, febrem acutam, insomnia, delirium, convulsionem, lipothymiam, & mortem. Senes autem in vehementibus aurium doloribus minùs periculantur, quia frigidum habent corpus, ideoque vehementi inflammatione, febribus acutis, & deliriis non ita facilè corripuntur: sensus etiam tactus in senibus est obtusior, ideo diutius illos ferunt dolores, unde apud illos faciliùs materia aurium dolorem efficiens, in suppurationem abit. Recidivæ tamen periculum subeunt senes, cum materia dolorem excitans non benè concoqui possit ob frigidam constitutionem. Si vehemens sit aurium dolor, & in penetralibus hæreat, mortem portendit, significat enim auditorium nervum affectum. Aut si morbus curetur, auditûs gravitatem, vel surditatem relinquit.

Veterum Curatio.

Galenî procuratores aurium dolorem curant, auferendo causas, à quibus dolor ipse fovetur, quod si virium resolutio immineat propter doloris vehementiam, & tempus non suppetit pro sedantium exhibitione, extemplò humorum colluvie corpus deplet, præmissis internis, deinde externis frictionibus, scarificationibus, & enematum injectionibus. Pro frigida intemperie in aures instillant *oleum amygdalar. amararum, aneth. chamomel. croci.* Vel decocti *caryophyllor. aromaticor. in vino rubro guttae duæ, vel tres* tripidè in aurem instillant, deinde caryophyllo cocto aurem obturant, Vel *ca. a excavata in medio indunt parum euphorbij, & oleum commune, illumque super prunis ponunt ad olei ebullitionem*, quod tepidè in aurem instillant. Vel in uno, aut pluribus ex prædictis oleis coquere solent *sampfucum, stœcad. rorem marinum. Lavandulam, castoreum crocum &c.* & in aurem instillant. Vel fotum ex quatuor anodynis applicant.

In calidâ intemperie affectæ partis venam secant, solutâ priùs alvo clysteribus, *lac tepidum* dolenti immittunt auri, cui quandoque *ovi vitellum* immiscunt. Vel *oleum amygdal. dulc. aut rosaceum* guttatim instillant. Vel *decocto malv. alth. viol. bard. fœnugrac.* Vel *cataplasmate de micâ panis* locum foveant.

Si auris dolor ex flatibus excitetur, illum discutientibus, & carminantibus sedant, fomento scilicet *furfuris, milii, salis, anisi, vel sacculo flor. chamom. nuc. mosch. caryophyll. macis repleto*, & imposito, vel auri immittunt *Zibetum, moschum, crocum, castoreum &c.*

Si dolor ita perseveret, ut vires prosternantur, ad narcotica confugiunt pro partis sensûs hebetatione, ad quem finem *Philon. Romanum, succum mandragoræ cum castoreo, theriacâ, Mithridatio, & opio* usurpant.

Dolor si gravior, & diuturnior fuerit, vesicatorium in nuçâ applicant, cui si reluctatur, Seraceum inter secundam, & tertiam vertebra excitant, vel tandem fenticulos aperiunt, & demittunt.

Nostra Curatio.

Aurium dolor tripliciter aufertur, primò iis, quæ doloris causam tollunt; Secundò anodynis, quæ doloris causam consopiant, æquabilem reddunt, & leniter rarefaciunt; tertio Narcoticis, quæ dolorem sedare, & pacare valent, & id non per molestantis causæ ablationem, sed quia doloris sensationem obstupefaciunt, soporem inducendo, à quo ferè omnia mala sedantur. Dolor vehementissimus narcoticum, & mitior anodynum indicat.

Unde si à rebus extraneis intra aurem immixtis pendat tollendæ sunt. Itaque si sint vermes in aure geniti, vel foris ingressi, ad hos enecandos, & extrahendos magnoperè valet *oleum philosophorum* guttatim instillatum, vel *unguentum ex capi axungia, & oleo coryli cum paucis mercurio dulci mixtum, ut*

℞ Axungia capi 3.℔. ol. coryli gut. xv. merc. dulc. gr. iv. m. & in aurium orificio cum gossipio ponatur. Vel *sulphuris fumus* per infundibulum exceptus, deinde enecati auris capio extrahendi sunt. Si pulices sunt, qui in aure vagantes, ingentem strepitum aures percipere faciunt, eos ferunt vulgares statim adhærescere naturaliter indito auribus fasciculo ex pilis caninis, & sic extrahi. Si aqua in aurem illapsa sit, inclinato capite, rursus effluere sinatur, vel per calamum ipsa exsugatur.

Si à spiritu flatulento dolor sit, cum flatus materiam præsupponat, à qua elevatur, ea primò exturbanda est, post-modum discutienda *quintâ essentiâ nucis mystica, anisorum, corticum aurantiorum, sampsucis roris marini, bac. juniperi &c.*

Si doloris causa sit inflammatio, quâ ratione curanda est, diximus *cap. superiori.*

Si ex membranæ perfrigeratione, ab inspiratâ aurâ gelidâ, à ventorum afflatu oriatur dolor, instillantur olea calida, ut *oleum essentielle laurinum, de castoreo destillatum, essentielle pulegij, roris marini, succini &c.*

Si dolor sit mitior, tollitur anodynis, quæ leniter rarefaciendo, & contracturam leniendo, doloris causam consopiant, & ita erunt *oleum amygdal. dulc. lilior. albor. cum lacte muliebri*, quæ cum specillo molli lanâ involuto tepidè in aurem immittantur. Utile est *ol. ros. cum roris marini succo, ut & mucilago sem. psyllii, fœnugraci.* Item *folia Nicotianæ viridia, vel etiam exsiccata, sed iterum humectata*, mirificè profunt. Magnoperè dolorem pacant *quatuor anodyna in hydreoleo*, si auris affecta calidè spongiâ foveatur, vel eorum vapor in aurem excipiat. Sequentem fotum multoties profuisse experti sumus, ut

℞ Radic. Lilior. alth. cum toto. fel. malv. viol. ana m. j. Sem. cydon. malv. lini ana 3. iij. flor. ros. rubr. chamomill. anethi ana p. ij. f. decoctio. qua auris frequenter foveatur. Sed sequens vapor vehementissimum aurium dolorem semper pacavit, ut

℞ Fol. ror. marini, Sampfuci, Betonica, ana m. j. Flor. ros. rub. Meliloti, Chamomilla ana p. j. Semin. cini, Fœnugraci ana p. ss. f. decoctio pro vapore excipiendo. *Oleum* etiam ex ligno coryli acerbissimos aurium dolores statim sedat.

Ubi tandem aurium dolor est acerbissimus, quia delirij, convulsionis, syncopes, & mortis imminet periculum ad narcotica confugiendum est, quæ dolorem percipi non faciunt, vitam sopiendo, quæ est immediata causa doloris, talia erunt, *laudanum*

num opiatum, vel vulgaria, ut *Requies Nicolai*, *philonium Romanum*, *Persicum*, *pilul. de cynoglossâ*, &c. Sequens decoctio narcotica in formâ fortis, vel vaporis miraculi adinstar quoscumque aurium dolores extemplo sedat, ut

℞ *Fol. lactueæ*, *Nymphaeæ*, *Solani Hyoscyami*, *Mandragoræ ana m. j.* *Capita papaver. num. iij.* *F. decoctio.* quâ auris frequenter foveatur, vel vapore tenuis in affectâ recipiatur aure.

Cave ne intra aurem liquorem instilles aliquem, qui opium exceperit, quia licet dolorem sedes, alia deteriora mala excitabis.

C A P V T. XXIV.

De Exeuntibus p. n. ab aurium cavitatibus.

Multa p. n. quandoque ex auribus excernuntur; & primò, post aurium inflammationem, rupto abscessu, pus, aut sanies emanat. Secundò, idem accidit in aurium ulceribus. Tertiò nullâ præcedente suppuratâ inflammatione, ulcere, & externâ injuriâ accidit aquosum humorem, aut saniei aliquid simile ex aurium cavitatibus effluere, id vel continuò, vel per intervalla cum odore terro, non tam ægroto, quàm adstantibus nauseabili. Quartò, sanguis interdum ex auribus effluit, & non tantum evenit in capitis vulneribus, percussione, casu ab alto, & similibus externis injuriis, in quibus aurium venæ rumpi, vel lacerari possunt, sed etiam crisis modo. Quintò, Vermes aliquando in sordidis aurium ulceribus gigni, atque inde prodire observavimus. Sextò tandem, excernitur per aures auriscalpij ope viscidum quoddam naturale excrementum amaricans. Cerumen dictum, quod indies vapore tenuis in minimâ portiunculâ materialiter internis aurium parietibus apponitur.

Signa.

Horum affectuum signa ex excretis manifestantur.

Veterum Cause.

Pro aquosi & saniosi fluxûs causâ Vulgares cerebrum nimium humidum, impurum, & superfluis redundans humoribus stabiliunt, sed quando tantâ effluit copiâ etiam vicinas partes ejusmodi sordidam illuviem subministrare, & ad aures derivare credunt, ut plurimum pueris contingere solet, ita *Hip. sect. 3. aph. 24.* asserit: *Nuper nati infantes habent aures humidas.* Quorum cerebrum superfluâ, mucosâ, & catarrhosâ humiditate non solum per vias ordinarias, huic usui à naturâ destinatas, nares scilicet & palatum, sed etiam per aures tanquam ductus minus idoneos, oculos, & totam capitis superficiem expurgatur, ut in capitis achoribus, & ulceribus patet.

Falsum deprehendimus vulgarium opinamentum de aquoso, & sanioso aurium fluxu, cum nulla sit via è cerebro, nisi ossis petrosi foramen nervo auditorio paratum, neque salvâ tympani membranulâ, ex aure effluere posset, si humor in anteriorem auris cavitatem primò effunderetur.

Causâ Nostra.

Aquosi, vel saniosi aurium fluxûs causam nos dicimus, esse laticem, vel aurium nutrimentum de-

generatum, ob aliquod continentium vitium. Hic aquosus, vel saniosus fluxus citra auditûs læsionem ab aure procedit, quia in interno ejus meatu, & circumadjacentibus partibus generatur. Potest quandoque hic fluxus, si in diuturnitatem abeat, vel intra prædictam cavitatem cohibeatur, tympani membranulam perrodere.

Prognosis.

Aquosus, vel saniosus aurium fluxus tam in abscessibus, & ulceribus, quàm quovismodo, minimè cohibendus est; nam importunè suppressus ob consensum, epilepsiam, aut alium gravem cerebri affectum parit, sed fluat sinamus, donec pars optimè absterfa sit. Hujus materiæ fluxus nonnullos à pluribus præservat symptomatibus, cephalæâ, apoplexiâ, epilepsiâ &c. quibus levantur sub fluxûs hujus continuatione, uti in infantibus subindè observamus, qui per hujusmodi aurium fluxus plûs minûs sordidos à pluribus malis, tam externis, quàm internis, levati sunt. Sanies recens effluens albi coloris, quam præcessit capitis dolor, & sensuum perturbatio, quæ etiam cum erumpente sanie mox quiescunt, boni indicij est, brevis sanationis signum. Non diù fluere sinatur, nam in consuetudinem, & diuturnitatem abit, ac proinde membranulas perrodit, auditum pessumdat, atque in fistulam, vel cariem transit nunquam sanabilem, præcipue si effluens sanies mali sit coloris, & fœtidi odoris.

Veterum Curatio.

Sanguinem ex aure profluentem propter externam injuriam statim sistunt vulgares venæ sectione in contrariâ parte præmissa, & cucurbitulis scapulis affixis cum scarificatione. Deinde adstringentia, & roborantia frigida in aurem instillant, qualia sunt *succus plantaginis*, *virgæ pastoris*, *polygor.* *Decoctum rubi, ros. rubr. malor. punic. acaciæ, hypocistidis, sumach & similia in vino & aceto, vel aquâ ferratâ.*

Aquosum, vel purulentum fluxum curant superfluos in cerebro humores educendo blandis, & frequenter repetitis purgantibus cephalicis, tum etiam derivantibus per vesicatoria posteriori cervicis parti admota, causticum occipiti inustum, fonticulos, cucurbitulas, quibus credunt humores in cerebro redundantes citari, ut personaliter compareant sub pœna &c. Postmodum diætâ sudorificâ superfluum absumunt humiditatem. Aurium meatum hoc medicamento deterunt, & exsiccant, ut

℞ *Succi agrimonie, absynth. ana ziv. vini albi, & mellis ros. ana unc. j.*

Bulliant parum, & in aurem instillantur, sordibus prius absterfis, deinde aures gossypio obturentur eodem liquore imbuto. Vel.

℞ *Vin. alb. succor. agrimonie, centaur. min. ana unc. j.*

Bulliant simul & in aurem instillantur.

Nostra Curatio.

Quomodo purulentus aurium fluxus ex suppuratâ inflammatione, & ulceribus curetur, & vermes ex auribus educantur, supra dictum est. Si verò sanguis ex aure fluat ob externam injuriam, & modicus sit, ejus fluxus non statim cohibendus, quia intus retentus inflammationem efficere. Si immodicus, aut diuturnus sit, sistendus est *succo urticæ, aquâ spermatis ranarum*, sed præstat *aqua arterialis* in aurem instillata.

Aquosus, vel saniosus aurium fluxus, in pueris non supprimatur, quia intempestivè suppressus mortem inferre solet, sed malum ætati crescenti relinquendum est; solet namque ætatis progressu, & corpore jam sicciore reddito, sponte cessare. Si verò ad pubertatis annos protrahatur, tunc fluxus sistendus, & prius necessariae sunt capitis purgationes vel medicamentis communibus, vel pilulis. Dentur præterea potiones sudorificæ ex *guajaco*, *salsa parilla*, *linguo visci quercini*, *limatura c. c. scabiosa*, *auriculâ muris*, *betonica* &c.

Interim aurium meatus cum partibus circumjacentibus detergatur quotidie manè jejuno ventriculo *urina pueri destillata guttis aliquot*; relinquatur immissa urina aliquandiu, deinde, inclinato capite, emittatur. Ad exsiccationem verò maximè valet *balsamus artificialis*, *proprietas*, vel *sulphuris terebinthinati guttas aliquot*.

C A P U T XXV.

De Aurium Sonitu.

Est aurium Sonitus depravatæ auditionis symptoma. Auris nullum intra se sonum habere debet, ut omnes sonos extrinsecus advenientes percipere valeat: sicut oculus omnis coloris expertus esse debet ut omnes objectorum colores optimè percipiat, quod si aliquando aliquo præternaturali colore afficiatur ut in ictero, tunc visio depravari necesse est. Aurium sonitus est sensus depravati auditus intra ægri aures excitatus, cum foris omnia sileant, & ita percipitur sonus, ut is externus audiri credatur, estò nullus edatur, vel isti alius admistus putetur. Est ita molestus aurium auditus, ut externum alijs audibilem sonum, vel planè non, vel admodum difficulter percipere faciat, cum ab illo spurio sono intra aures stridente repercutiatur.

Hunc morbum varijs nominibus medentes appellavere, aliqui aurium tinnitum, alij sibilum, pauci strepitum, plerique verò sonitum, dixere, meritò, nam sonus nomen generale est & notissimum est sonum adæquatum esse auditus objectum, ideoque tinnitum, sibilum, strepitum sonus comprehendit.

Isti varij aurium sonitus ortum habent à vaporum multitudine, vel paucitate, crassitie, vel tenuitate, motu celeri, vel lento. Unde si vapor multus sit, & celeriter moveatur, sensorio exhibebit similitudinem aquæ rapido cursu cum frigore fluentis, vel tympani, vel id genus instrumentorum musicorum, vel venti reboantis, vel id genus similia. Quod si vapor paucus sit, crassus & celeriter moveatur: arboris contractæ, vel domus cadentis, subitæque ruinæ speciem repræsentat. Si multus sit, tenuis & celeriter moveatur sibilum refert solet & torrentis cujusdam lenioris imaginem. Si paucus sit, tenuis & celeriter moveatur: tinnitum excitat modo nolarum, vel tintinnabulorum. Si multus sit, crassus & lente moveatur: murmurata quædam excitare solet. Si paucus sit, crassus & lentè moveatur: susurrum repræsentat. Si multus sit, tenuis & lentè moveatur: sibilum remissorem refert. Et tandem cum gradus innumeri dari possint crassitie & tenuitati, multitudinis & paucitatis, motus celeris, vel tardi, pro eorum variatione, infiniti propemodum sonorum modi in auribus produci poterunt: prout magis vel minùs ad hanc, vel illam accedere videntur.

Signa.

Hujus affectus signa ex ægrotantis relatione pa-

tescunt; verùm hæc signa penes ægrotantis relationem sicca videntur vulgaribus juxta eorum causas assignandas, ideoque ex prægressis causis aliisque circumstantiis quandam conjecturam desumunt. Si malum pedetentim cœperit, & per quædam intervalla recurrat, tum etiam si cibi flatibus procreandis præcesserunt & sonus clarior sit, à flatuoso spiritu malum fieri nemo ambigit. Affectus hic dupliciter contingere potest, vel per essentiam, vel per consensum; per essentiam fit in ipsis auribus, & essentielle vitium assiduus testatur sonitus, sine ullâ intermissione molestans: potest tamen per intervalla in ipsis auribus etiam contingere, si causa per intervalla coarctetur, & deinde resolvatur, & sic vicissim. Per consensum fit ab alijs partibus, si aliqua pars peculiari laboret affectu, & tunc subito invadens, per intervalla recurrit; potest nihilominus assiduè infestare, si assiduum effluvium auribus pars affecta subministrat. Quando fit à cerebro adest capitis dolor & gravitas; & ut plurimum noxa alijs simul communicatur sensibus. Ab aliarum partium, vel totius consensu, id suis cognoscitur signis, & malum post inanitionem, vel repletionem, post motum, vel quietem, post vehementem calorem, vel frigus quiescit, rursusque concitatur. Si à crassis, lentisque humoribus fiat, non illicò, aggreditur, sed pedetentim crescit, & sonus magis obtusus, fluctuationis, & gravitatis sensus percipitur. Si à vaporibus crassis, vel tenuibus, paucis, vel tenuibus copiosis fiat, cognoscitur ex sonorum differentijs, quæ in auribus percipiuntur. Si ex aurium obstructione sonitus dependeat in febribus, aut harum, aliorumque morborum crisi, provenit à causis illos morbos excitantibus. Si ab imbecillitate, facile ex his, quæ imbecillitatem induxerunt, cognoscetur. Si ab abscessu, ex inflammationis signis facile percipitur.

Veterum Causæ.

Pro aurium sonitus causâ vulgares statuunt vapores, aut spiritus flatulentos inter membranam foraminis auditorio obtensam, à nervo auditorio ortam, vel in ipsâ aure genitos, vel in aurem ab alijs partibus transmissos, ut à toto in febribus, in paroxysmorum principio, & instante crisi per hæmorrhagiam. A peculiari parte elevati status ad aures transmittuntur, ut à cerebro, ventriculo, ut in vomitu, melancholiâ hypochondriacâ, ab hepate, liene, mesenterio, utero, ut in suffocatione hysterica, & ab alijs partibus. Elevantur prædicti vapores, & status ex frigidis, & pituitosis humoribus, à debili calore excitati & in aures deferuntur per venas, arterias, & quintam nervorum conjugationem. Isti vapores & status ad aures elevati exitum quærunt, & præ loci angustiam non invenientes, ad ossa, tympani membranam, expansumque nervum allisi, præternaturali commotione congenitum aërem exagitant, & sonitus causa existunt.

Non mirum, si aurium sonitum ad vapores, & status referunt vulgares, cum non sit morbus, qui à flatibus suam ferè non agnoscat genesim, ita capitis dolores, vertigines, asthmata, pleuritides nothæ, convulsiones, crampus, sarytiasis, tympanites, epilepsiæ, syncopes, cordis palpitationes, uteri exorbitationes &c. extra controversiam sua debent initia flatibus, atque vaporibus cæterosque morbos ad fluxiones referunt, ut diximus *cap. 16. de Catarrho*. Sunt itaque status & fluxiones, tanquam duæ firmissimæ columnæ, quibus rota vulgariæ medicina superstruitur, ad quos tanquam ad sacram ignorantie anchoram perpetuò confugiunt. Omnium ferè morborum naturam, & causas flatibus, & vaporibus infernè sursum

sùm scandentibus, & supernè deorsum decumbentibus dicant. *Hippocrates* ille senex ita omnes ferè morbos flatibus consecravìt, ut peculiarem de flatibus conscripserit libellum. Et *Medicina Monarcha*, *Paracelsus* non fuit à ventorum turbine immunis, itaque tormina quadrifariam partitur, juxta quatuor consuetos ventorum cardines; quorum septentrionem in lumbis, austrum in umbilico, orientem in dextris, occidentem in sinistris, tanquam fidelis *Æolus* collocavit: putavit *Paracelsus* nos omnium morbos, ac defectus sentire debere, quòd singuli sumus totius universi extractum.

Galenus quoque externum ventum, sive aëris flatum porosam perforare pellem, ut & carnosam membranam, simul & musculos subter eam, & per arterias ad cordis refrigerium, ejusque fuligines explodendas ferri falsò putavit. Imò ejus sectatores credunt ventum contractum multas ægritudines progignere posse: ideoque sæpiùs meâ cum reverentiâ eos alloquentes audivi: *Mulium serò contraxit ventum, nude partes malè se habent*, & hanc causam multis in morbis assignari his auribus hausi. Insuper ægrotis, & præcipuè hypochondriacis imperant, ne in stricti orificij vasis bibant, aliàs se flatibus infarcirent; errant, quia externi venti non intrant regiones insolitas.

Nostri Causa.

Nullibi flatus reperitur, præterquam in stomacho, & intestinis, quia in præfatis locis suam agnoscit genesim ab acido, quod alibi non reperitur. Omnis flatus suscitatur à cibis nondum digestis vel à spirituosâ ciborum substantiâ, vel à ciborum reliquiis, vel ab alimento intestinorum spermatico degenerante: Est igitur quadruplex flatus in nobis internus, & quintus externus, tympanias, qui extra intestina clauditur. Nullus itaque flatus est aër, aut ventus, cum ventus sive aër non sit de concretorum compositione. Est flatus in nobis Gas sylvestre inter digestionem excitatum è cibis, potibus & excrementis. In stomacho dicitur ructus & stomachi impotentia excitatur, in intestinis peditus, qui fit è cibis in stercoream prope indolem degeneratis.

Hinc fabulosum judicamus cibos quos vulgares flatulentos appellant, cum nullatenus dentur cibi, qui in se flatus conservent, sed tantum ubique errore digestivæ, cibi vitiatis in se, vel vitiato fermento inter digerendum suscitantur, ideoque debilis digestio plures parit flatus, quos fortior non admittit.

Falsum deprehendimus vapores, seu flatus per arterias, venas, nervos sursum deorsumque deferri, cum citissimè aliàs per ructum è stomacho, per peditum ab intestinis explodi possunt. Nec stomachus follis est, ut invitis canalibus, sibi conceptos vapores noxios in arcam vitæ deferre debeat. Imò pauca venæ arteriæ, & nervi sunt in stomacho, nec peregrinum est, potest aliò transferre per dictos ductus. Quorsum enim allicerent, & reciperent, quod præter naturæ est institutum? Quomodo vapores, & flatus insufflaret suos stomachus in vasa angustissima cruore repleta, quæ non valent irahendo?

Non in utero internè suscitari flatus dicimus, quia uterus materiâ destituitur flatulentâ, nec ejus digestio est, creando flatus, nec externè in uterum intrat aër, non enim vacuum patitur, suâ membrânâ totus concidit madidâ, ideoque suâ sponte aëri aditus præcluditur spiranti, nisi vi per instrumentum aliquod is injiciatur.

D. Car. Musitan. Oper. Tom. I.

Non negamus ab inferis partibus capitis dolores vertigines, surditates, epilepsias, cæteraque id genus mala ortum habere: non tamen per vapores ad caput delatos; etenim per œsophagum ascenderent & nil, nisi insipidam aquam stillatitiam darent. Multum interest vapor à flatu & aëre.

Dantur duo flatus in nobis, unus planè heteroclitus, tam in intestinis, quàm toto corporis habitu detentus, atque natus, etenim ex fermento venenoso, & stercoreo extrinseco, alter verò flatus oritur in ultimâ digestionem partium similium à sextâ digestionem. Itaque si ultima digestio intra partes aurium constitutivas vitietur à fermento inter digerendum flatus producit, qui sonitum juxta quantitatem, qualitatem, & motum excitat; non quòd ab inferis superna petat, vel à superis in inferiora descendat. Hujus affectus occasionalis esse potest vehemens capitis percussio, sonus vehementior, aurium ulcera, debiras &c.

Alii arbitrantur auditus debilitatem ob caloris naturalis inopiam aurium sonitum efficere posse, ut patet in senibus, & convalescentibus. Verum horum opinio improbabilis est; auditus enim debilitas ob caloris naturalis inopiam non potest esse causa actionis depravatæ, sed tantum imminutæ. Quòd verò in senibus & convalescentibus interdum aures tinnunt, hoc non provenit ex debilitate auditus, sed ex viciatâ talium partium digestionem factâ intra aures hærente, cujus productum resolvi nequit à debilitate, unde in convalescentibus postquam perfectè convalescerunt de infirmitatibus suis, non amplius ab aurium sonitu molestantur, quia partes ad perfectam redeunt munia.

Aliqui putant sensum auditus exquisitiorem aurium sonitum efficere posse, quia objecta licet moderata illum efficiunt; unde qui exquisitori fruuntur sensu, ad minimum cujuslibet objecti motum expergiscuntur. Concedimus sensum exquisitiorem, illumque pendere putamus à sensorio perfectissimè disposito, imò quodammodo plusquam perfectò, & simul valdè tenero. Verum sensum exquisitiorem per se actionem depravatam producere posse negamus; imò quòd sensus est exquisitior, eò minus errare debet; debet igitur esse præternaturalis sensus, ut præter naturalem producat effectum. Quòd ad cujuslibet objecti motum excitantur, hoc provenit, quia sensorium est valdè tenerum, & facillè molestia afficitur, cum recedat ab exactâ mediocritate. Hinc talium hominum somnum experimur valdè levem, ac continuo ferè interruptum, quia itidem existit valdè molestus.

Prognosis.

Aurium sonitus recens facillè curatur, inveteratus & chronicus difficilè & eò magis si ab affectione hypochondriacâ, vel lue venereâ originem traxerit; In senibus verò medelam non recipit. Diuturnus aurium sonitus h. e. si biennium, vel longius duravit raro curationem recipit, sed plerumque in surditatem degenerare solet. A capitis ictu curationem respuit.

Veterum Curatio.

Variant aurium sonitus curationem vulgares, non tantum juxta causarum diversitatem, verum etiam si ex alicujus partis consensu oriatur, primò parti affectæ curationem dirigunt. Qui ab aure primario affectu exoritur, peculiarem requirit curationem: præmissis igitur iteratò cephalicis purgationibus, magnopere extremorum frictiones, sternutamenta, masticatoria, & frequentes capitis pectinationes commendant, nec non capitis lotiones cum decocto absinthij, betonica, la-

vendula, reris marini, sampsuci &c. Nec lenes omitunt clysteres, quasi intestinorum sordes aurium sonitum excitarent.

Si aurium sonitus à calidâ intemperie excitetur refrigerantibus & humectantibus utuntur, ut decocto *violarum, lactuca, nymphae* pro foru, qui si parum juverit, ad validiora recurrunt, ut est *succus portulacæ, mandragoræ, papaveris albi*. Vel evaporationem *ex cicuta semine in aceto cocto* excipere jubent. His nihil proficientibus, *opio* utuntur in exiguâ quantitate, ut

℞. opij. gr. ij. ol. ros. ℥. ss. diff. & utere.

Putant vulgares opium frigidum, quod falsum est, & rationibus, ac experimentis demonstravimus *cap. de affectibus soporosis*. Hoc remedii genus est periculo plenum; solet enim ut plurimum ita sensum auditus obtundere, ut in gravem auditum, vel surditatem multos incidisse observavimus.

Si ex humore viscido malum oriatur, totum, & caput deplent, deinde attenuantia, & discutientia auribus adhibent, inter quæ auribus instillant *amygdal. amarar. ruta, castorei, aut in aliquo ex prædictis decoquant anethum, nigellam, nardum, castoreum, rutam*, quibus ad majorem attenuationem *acetum* admiscunt. Laudant *caparum aut porri succum cum lacte muliebri, vel cum oleo rosac. coctum*. Vel

℞. Pulpa colocynt. ℥. ss. Succus Ruta. Sampsuci ana ℥. j. cumini. carvi ana ℥. ij. coquantur in vino, & ol. amygdal. amarar. ad vini consumptionem. De expresso, & colato aliquid in aurem instilletur, & auris gossipio moschato obturetur. Vel

℞. Semin. porri, Caryophyll. ana ℥. j. Mosch. gr. v. cum succo sampsuci, & ruta m. & auri instilla.

Majori cum efficaciâ supradicta auri instillantur, si prius evaporatione in aure fiat mane, & vespere ex sequenti decocto, ut

℞. Fol. majoranæ, reris marini, betonica, calaminth. ana m. j. bacc. junip. num. xx. fol. lauri, absynth. ana m. ss. lupinor. num. xv. lumbric. terrest. vin. lotor. in sudore ligator. p. ss. coquantur in suff. quantitate aquæ, & duplo vini albi ad tertiæ partis consumptionem. Colatura pro evaporatione servetur, qua dum utitur æger, fabas, aut pisca aliquot in ore detineat, & masticet, ut patente ita meatu auditorio, fumus magis penetret.

Post evaporationem, & liquoris instillationem, sacculum calefactum auri imponunt repletum folijs *salvia, betonica, sampsuci, hyssopi, calaminth. ruta, pin. lauri, reris marini, floribus chamamelis, stœcadis, sem. anis. carvi &c.*

Nostra Curatio.

In aurium sonitu, si viscidus sit humor, purgantia cephalica conveniunt, deinde quæ incidendi vim habent, nec desint diaphoretica in aquis appropriatis, quæ per aliquot dies continentur quibus aliquid bezoardici lunaris addatur, tunc omnia ex lignis parata proficua sunt, & interdum sternutatoria adhiberi possunt. Verum purgantia, aliaque nimis acria, ut & sternutatoria, quæ tantum spiritus magis exagitant, sic frigida, & acria nervosis partibus tam adversa, nocent, ut & acida. Instituatur fons ex caput corroborantibus, qualis est decoctum *absynthii, & verbenæ in lacte*, ut

℞. Absynth. crudi, verbenæ ana m. j. decoque in lacte vaccino, postea per tritorium, quod commodè ollæ orificium istius decocti claudat, decocti vapor adhuc ferventis in aurem, immittatur, abstersâ aure, gestetur aliquandiu gossypium moschatum, est enim moschus capiti amicus, in primis viris, mulieribus verò inimicus ratione cloacæ s. uteri, ideoque commodè applicari poterit gossypium oleo

castorei stillatio madidum. Si huic remedio cedere nolit, immittantur auri olei amygdalarum amar. guttæ duæ vel tres, quæ postmodum emittantur. Verum præ omnibus præstat *panis calens statim è clibano extractus spiritu vini supersusus* (si affectus sit lenior) si ad aurem applicetur, ut ille vapor intus recipi possit. Tandem si malum sit pertinax, immittatur in aurem turunda ex raphaniradice affabrè sculpta, & per aliquot dies in vini spiritu, vel aquâ Reginæ macerata. Quod si neque per hoc solvatur, eadem turunda maceretur in oleo fœniculi stillatio, & inrer sudandum usurpetur. In aurem instilletur sæpè oleum carvi, & illiniatur post aures, & masticatoria usurpentur.

C A P V T. XXVI.

De Gravi Auditu, & Sorditate.

Auditus triplici læditur modo, depravatè, ut in sonitu, de quo diximus, vel diminutè, vel abolitè. Diminutio vocatur gravis auditus, abolitio dicitur surditas. Hi duo affectus ab iisdem pendunt causis, quæ secundum magis, & minus differunt, ita ut remissiores auditum tantum diminuant, & valdè excandentes prorsus auferunt; ideoque sub uno capite utrumque comprehendimus affectum, licet uterque vulgò surditas appelletur. Qui gravi laborant auditu surdastri, & subsurdi dicuntur, quia sonos, & verba summissâ voce prolata penitus non audiunt, vel saltem confuse absque significativarum differentiarum perceptione, fortiores autem voces etiam difficulter distinguunt, nec alloquentes intelligunt, nisi fortis vociferatio fiat ad aures; qui verò afficiuntur auditu, surdi nominantur, nec ullis clamoribus aliquid percipere possunt. Hi etiam muti sunt, si surdi nascuntur, quia voces nec animo percipere, nec linguâ proferre queunt, quamvis organa ad articulatam vocem necessaria à natura data sint, nisi tamen sermonem articulatum proferendi rationem didicerint, nunquam articulate loquentur. Nec obstat, quod muti, & surdi à nativitate sint satis ingeniosi; nam auditus non est simpliciter sensus ad vitam rationalem necessarius, cum intelligendi vis sit ab auditu distincta, & in surdo vigere possit ex phantasmatis, quæ phantasia è speciebus visibilibus, & aliis sensibilibus desumpta suggerit, multa intellectus colligere potest. Infans, qui neminem audit, nunquam loquetur, cum nesciat, quid sermo articulatus sit: *Nihil est in intellectu, quin prius fuerit sub sensu*, quia nullum articulate loquentem antea audit. Nulla idiomaticæ species hominibus connascitur, sed omnes quas audire voces, exprimere sciunt: Neque sicut vita, ita sermo à parentibus in liberos transfunditur, sed temporis progressu, auditu, imitatione, & usu discitur, ad quam rem auditus est necessarius. Voces articulatae non significant naturaliter, sed sunt institutæ ex liberâ hominum voluntate, & beneplacito ad quidpiam significandum, ut fusiùs in logicis, ac proinde ut homo sermonem proferat, non est à naturâ, sed ab auditu, & imitatione discit. Cæteris animalibus vocem naturaliter significantem natura dedit, ut canibus latratum, leonibus rugitum &c. hæ sunt voces naturaliter significantes, & inarticulatae, ut & hominum gemitus, suspiria, &c. quæ sunt pathemata naturalia. Cæterum multum interest inter vocem, & locutionem, quia vox à naturâ data est, locutionem tamen à naturâ, quæ homini propria est homo habere non potest, sed ex imitatione saltem addiscere ut huma-

humanæ vitæ politia, & societas servetur, est enim homo animal politicum, & sociabile, qualia cœtera animantia non sunt; nullum igitur idioma nativum est. Hinc falsa est illa vulgaris opinio asseverans: *Si nemo coram infantibus recens natis vocem ederet, in adultâ ætate natura, quæ nunquam deficit in necessarijs, tenetur sermonem eis tribuere, nec alio idiomate loquerentur, nisi illo, quod Adam habebat.* Errat stolidum vulgus, nam primi parentis sermo non fuit à naturâ, sed ad placitum, quia ipse fuit primus instituens, ut habetur *Genesi cap. 2. num. 19. & 20. formati igitur, Dominus Deus, de humo cunctis animantibus terra, & universis volatilibus cœli, adduxit ea ad Adam, ut videret, quid vocaret ea: Omne enim quod vocavit Adam anima viventis, ipsum est nomen ejus. Appellavitque Adam nominibus suis cuncta animantia, & universa volatilia Cœli, & terra.* Præterquam quod hanc quæstionem Philosophi, & Medici melius exagitare solent: *An articulata vocem proferendi, seu loquendi potentia sit homini naturalis, an verò saltè ab imitatione, dum quisque sermonem, quem etiam loqui primò audivit, & ipse discit, & loquitur.* Non defuerunt aliqui in eâ sententiâ, qui infantem sibi relictum, tandem sponte locuturum affirmarunt. Verùm notissima est historia de *Rege Maguth*, is triginta infantibus recens natis in locum solitarium inclusis, nutricibus eorum hoc negotij dederit, caveant, ne vocula ulla ad eorum aures perveniret, ut experiretur, quonam idiomate aliquando essent usuri, atque ad eam ejus nationis religionem amplectereretur, culus infantes linguam proferrent. Sed cognovit tandem Rex ipse vanissimum fuisse laborem, siquidem ipsorum nullus distinctè locutus fuit: firmum igitur restat, quod qui loquentem neminem audivit, nec ipse loqui potest, sed eum quisque sermonem loquitur, quem alios loquentes audivit & nulla idiomatis species homini connascitur.

Cur à nativitate surdi etiam muti sunt, alij aliam adducunt rationem, scilicet maximam sympathiam, & consensum auditus & loquelæ organorum; lingua enim cum præter alios nervos, quibus ad sensum indiguit, etiam à nervo illo quinti paris in aurem tendente, furculum acceperit; Si hic nervus auribus & linguæ communis viciosam habeat constitutionem, accidit, ut non solum surdi tales fiant, sed etiam muti, & linguam sufficienter, & quantum ad vocem articulatam opus est, movere non possunt, etsi sensum & aliquem motum ob reliquos nervos integrum habent. Rationem adducunt, quia à nativitate surdi, si loquelæ organa non haberent vitata, aliquam vocem ex naturæ instinctu articulatam ederent; quemadmodum cœtera animantia etiam si à nativitate ab alijs ejusdem speciei separentur, connaturalem proferunt. At surdi à naturâ nullam vocem edunt articulatam, sed tantum confusum sonum, qui parium loquelæ inservientium manifestam arguunt læsionem.

Verùm horum opinionem falsam his deprehendimus rationibus: Primò, si consensus iste nervi quintæ conjugationis hujus rei esset causa, necessariò sequeretur etiam post ortum, & in adultâ ætate idem accidere posse, nimirum si post ortum nervus auditorius vel obstruatur, vel crassior fiat, ut indè auditus vel solum diminuat, vel prorsus aboleatur, tum enim necesse erit, ut locutio eodem modo vel diminuat, vel aboleatur, quod tamen non accidit, ut experientia testatur auditum & loquelam varias læsiones seorsim, & privatim suscipere, & auditum lædi posse, salvâ Loquelâ, & contrâ. Secundò, multi difficulter à nativitate audientes inveniuntur, qui expeditè loquuntur, & contrâ. Tertiò non semper surditatis causa est in origine quinti paris nervorum, à quo oritur nervus auditorius, & qui mittitur ad laryngem, sed quandoque surditas à nativitate ori-

tur ab alijs causis; læso enim quolibet interno aurium instrumento, surditas oboritur, si nimirum à primâ generatione in malleolo, incude, stapede in utraque aure vitium sit. Tum enim auditus & consequenter loquela lædi potest, nullo vitio in nervo quintæ conjugationis auri, & laryngi communi existente. Quod idem accidere potest, si meatus auditorius obstruatur, aut tympanum vitietur aut aër implantatus sese non rectè habeat. Ex dictis patet surdos à nativitate non fieri mutos ob consensum nervi quintæ conjugationis, qui auri & laryngi est communis, restat igitur surditatis vitium à privatis læsionibus in aurium organis provenire.

Signa.

Gravis auditus & surditas per se patent, causarum verò signa sigillatim distinguere difficillimum est, conjecturâ tamen in hunc modum distingui possunt. Si surditas à nervo auditorio, & ejus interno meatu contingat, præcesserunt affectus, vel adsunt in cerebro, ut capitis dolor, gravitas, apoplexia, epilepsia, lethargus &c. & alij etiam sensus læsi sunt. Si in solo nervo auditorio sit vitium, reliqui sensus erunt integri, præcessit tamen necessariò aliquis celebris affectus, qui nervum auditorium degenerate succo obstructum esse testatur. Si obstructio sit interno auris meatu, oculis conspicitur, & instrumentis explorari potest. Si aliquod extrinsecus in aurem immisum sit, ægotantis relatione patebit. Tympani laxitas, ex humectantibus causis cognoscitur, exsiccatio ex exsiccantibus. Si ex implantati aëris crassitie proveniat, ex incrassantibus facile deprehenditur; disruptio ex disrumpentibus, & erodentibus. Verùm adeò exactè non semper cognosci potest, quamam auris pars in surditate laboret, cum facile hæ conjecturæ, & aliæ quemlibet medicum decipere possint.

Causa.

Surditatis causa nunc hæret in externâ auris cavitate, nunc internâ, nunc in tympani membranâ, nunc in aëre implantato, nunc in nervo, nunc in spiritu animali.

Causa hærens in externâ auris cavitate, tuberculo, abscessui, saniei, aliisque rebus tum intrinsecus aures obturantibus debetur. Advertendum tamen est, meatus exterioris obturationem absolutam surditatem non posse inducere, sed tantum gravem auditum, quia quandoquidem per os etiam ad aures soni deferri possunt; etenim meatus patens est ab auris cavitate ad palatum, per quem soni facile ingrediuntur, & ad aures sese insinuant, qui meatus etiam aurium expurgationi dicatus est. Et sonum per os patens excipi multa ostendunt experimenta, videmus enim multos surdastros, ut melius loquentes audiant, aperto ore sermones eorum excipere. Et si utraque aure diligenter obturatâ, musica instrumenta baculo contingas, quem dentibus apprehenderis, exquisitiùs audiuntur. Et vix noctu alicujus procul advenientis strepitum captamus, at è longinquo magis audimus, si baculi alterum extremum terræ affigamus, alterum verò dentibus apprehendamus Verùm id melius assequemur, si aurem terræ admoveamus qui mos lupis inditus est à natura. Imò utraq; aure fortiter & diligenter obturatâ, si per tubulum cuique capitis parti procul ab aure admotum verba pronuncientur, clare, & distinctè audientur, quod experimentum magis probat, quam nos probare intendimus.

In internâ auris cavitate gravem auditum, vel surditatem.

surditatem efficiunt degeneres succi & secundum Hip. quandoque biliosi sunt, ut *sect. 4. aph. 18. Quibus biliosa sunt dejectiones, hæc superveniente surditate, cessant: & quibus sarditas adest supervenientibus biliosis dejectionibus, cessat.* Existimabat enim Hip. surditatem fieri excrementis biliosis retentis, & ad caput recurrentibus, talemque surditatem cessare, alvo turbatâ, & bile per inferiora dejectâ, dummodò hæctica non fuerit sarditas, sed repentinè in febribus facta, quod tamen falsum est. Interdum sanguis surditatem efficit, cum futuram crisin per narium hæmorrhagiam significat, ut idem innuit *sect. 4. aph. 60. Quibus in febribus aures obsurduerunt: sanguis ex naribus fluens, aut alvus turbata solvit morbum.*

Tympani membranula graviolem auditum efficere potest, si ab externo aëre frigiditatem contrahat, quia *frigidum nervis & membranis inimicum est*, Vel si narcoticorum usu obtupescat; vel crassior reddatur, quæ causa in senibus frequens esse solet, ut enim oculorum tunica in senibus crassescunt & obscuriores redduntur: ita quoque procul dubio ætatis progressu hæc membranula aliquam suscipit mutationem, & hæc de causâ habetur *sect. 3. aph. 31. Gravis auditus est senibus familiaris.* Eadem quoque nonnunquam rumpitur externâ violentiâ & surditatem efficit, ut ab auriscapio, aliove instrumento violenter intruso, apostemate rupto, casu, percussione, &c. Hoc idem efficere possunt immanes fragores repentini, quales majora tormenta bellica, tonitrua, &c. facillè aëris commotione illam lædere possunt, continuique solutionem inferre quamadmodum etiam displosa tormenta bellica propinquas concutiendo fenestras dissiliere faciunt, ab ejusmodi enim violentiâ interdum fiunt sanguinis grumi, nec non abscessus, sordesque relinquunt, aurium foramina obstruentes. Quandoque tympani membrana ab aëris humiditate relaxatur, & quam plurimi surdastri in austrinâ constitutione graviolem habent auditum, ut habetur *sect. 3. aph. 17. Auditus hebetatur ab austrinâ constitutione.* Vel nimis tenditur, exsiccatque post morbos acutos, vigilias, aut jejunia. Ita etiam si ossicula illa tria, quæ huic adjacent membranæ, loco dimoveantur ietu vehementi, sonitu, vel humoris alicujus effluxu, auditus gravitas, vel surditas subsequitur.

Aër implantatus, seu congenitus gravem efficit auditum, si crassus, humidus, vel impurus reddatur, qualis in austrinâ constitutione, vel in regionibus uliginosis; uti in Belgio solemne est, ac proinde gravis auditus olim vocabatur: *Auris Batava*: Qua propter sicut visus organum esse debet, ut objecto respondeat: ita auditus organum aëreum, omnem impuritatem excludens. Flantibus austris, ventis vel regionibus uliginosis existentibus, aër crassus, turbidus & caliginosus redditur, non modò in aëris regione, verum etiam in interna auris cavitate, qui implantato aëri sese permiscet & debiles repercutit sonos, unde aurium tinnitum excitat, qui auditus gravitatis, & surditatis prænuncius est. Id evenit non aliter ac fumus in tali aëris constitutione ab igne focorum ascendens in caminorum fastigijs ab externo, spisso & humido aëre repercutitur, ita ut talis fumi repercussio sit certum pluviosæ tempestatis signum, indicetque aëris spatia vapore aquoso jam esse repleta & alios vapores, ut est fumus, in se recipere non posse. Item vapores crassi à malâ vivendi ratione, & diætæ erroribus cerebro communicati, si interiorem auris cavitatem per foramen, quod nervus auditorius transit, se insinuant, hoc malum efficere valent.

Nervus auditorius surditatem efficere potest, si exsicceatur, aut obstruatur ejus medulla ab humore

intra ipsius membranas contento, vel comprimatur à quovis tumore vicino. Si malè sit conformatus, vel rectè auri non inferatur & hoc modo surdi ab infantia fiunt.

A spiritibus auditus læsio oritur, tum cum à morbis vel depopulantur, vel non transmittuntur, vel cum immobiles redduntur ad tempus, ut in apoplexiâ, caro, catalepsi, &c.

Prognosis.

Surditas miserandum malum est, aures enim sunt veluti mentis porta per quam menti ea immittuntur, quæ doctrinâ & institutione ad vitam politicam & sociabilem transigendam necessaria sunt: miserum itaque eum hominem esse necesse est, qui audiendi facultate destituitur, cum hoc adminiculo ad vitam incolumem tuendam careat. Cæterum miseres sunt, qui surdi & cæci sunt.

Gravis auditus & surditatis prognosis ita se habet: auditus gravitas est malum non contemnendum, si brevi non discutiatur, temporis curriculo sensim increbescens plerumque tandem in omnimodam transit surditatem.

Surditas nativa curationem non admittit, sic & quæ diuturno tempore contracta fuit, insanabilis omnino censetur, estò multa extent exempla quorundam curatorum, qui per multos annos surdi fuerint; id enim ratò contingit, multòque plures sunt, quibus frustra adhibentur remedia. Surditas ex obstructione in meatu externo facilius curatur, difficilius in meatu interno, & auditorio. Tympani membrana rupta, vel erosa, vel cicatricem superstitem nacta, aut ossicula luxata immedicabilem reddunt surditatem. Surditas, quæ modò crescit, & modò decrescit, facilius curatur, sit enim ab humore tenui, & exiguo, qui interdum minuitur, vel à flatulento spiritu. Surditas, quæ per aurium idiopathiam excitatur, facilius curatur, quàm quæ per sympathiam. Surditas in febribus contingens, cum eâ plerumque solvi solet, ut *sect. 4. aph. 28. surditas in febribus solvitur biliosa dejectione.* Sed quandoque mortis prænuncia est, significat enim audiendi vim per morbi vehementiam extinctam esse, & pravi humoris copiam cerebrum, & aures occupare, ut eadem *sect. aph. 49. Auditus deficiens in febribus continuus signum lethiferum.* & *sect. 8. aph. 16. in acutis febribus non audiens est morti proximus.*

Curatio.

Curatio pro causarum diversitate varianda est, semper tamen præmittenda sunt universalia s. corpus purgantia, & caput mundificantia, quæ ubi necessaria sunt per intervalla repetenda sunt, in surditate autem purgantia frequentiora, & fortiora sint, quàm in gravi auditu, deinde topica auribus applicanda sunt.

Surditas originalis confirmationis vitio, audiendi instrumenti defectu, aut aliquâ aliâ vitiosâ figurâ incurabilis est, cum aliud, quod natura semel ademit, à medico nullo pacto reparari possit, est ejus sanatio soli Deo reservata. Adventitia non ratò curationem recipit.

Quæ aliquo cerebri, vel aliarum partium defectu originem trahit non aliam requirit curationem, quam quæ dictis destinatur affectibus, & à propriis capitibus desumenda est. Quæ à tuberculo, sanie, aliisque tum intrinsecus, tum extrinsecus observantibus dependet; at tamen si auditus gravitas, vel surditas sit ab aurium ulcere, ejus curatio instituenda est, ut de ulcere aurium diximus, atque hic abstinendum est ab oleis, nam oleum est ulceribus inimicum, & præcipue ulceribus aurium.

Si degeneres succi in internâ auri cavitate gravem auditum, vel surditatem efficiant absque insigni aliquâ instrumenti auditûs læsione, evacuatis per alvum, vel per nares effusis, vel insensibiliter discussis succis, malum sponte cessat.

Si tympani membranula ratione frigoris gravem pariat auditum, per apposita debellativa perficienda est curatio, & efficacissima erunt olea ex penu chymico, qualia sunt roris marini, sampsoci, lavendule, caryophyllorum &c. quæ nunquam ob nimiam vehementiam sola sunt usurpanda. Si à tympani membranulæ rupturâ, vel corrosione surditas pendeat, curationem non recipit, ut & gravis auditus à prædictæ membranulæ crassitie, ut senibus accidit. Si à membranæ siccitate oriatur affectus victu humectante, somno longiori, & capitis humectatione utendum est, & in aurem humectantia immittantur, ut oleum amygdalarum dulcium & similia.

Si tympani membrana sit relaxata in nimia aëris humiditate, vel congenitus aër crassitiem, & humiditatem adeptus sit, & gravis auditus in causâ sit, vitetur austrinus aër, victus exsiccans instituitur, & præ omnibus alijs medicamentis masticatoria conveniunt, propter meatum, qui ab internâ aure ad palatum defertur, & aurium excrementa deponit. Si morbus contumax sit, & in longitudinem abeat, diæta sudorifica hîc maxime locum habet.

Hujus curationis summa erit, ut diæta medicamentis, & causarum varietati respondeat, vitando cibos, qui crassum generant alimentum, & vaporosum, in primis allium, sinapi, cæpas &c. quæ auditui nocent. Aër sit purus æger austrinos vitet ventos, & ab ijs muniat aures. Primum instituitur universalis evacuatio, & si affectus pertinax sit, diaphoretica pluries recensita profunt, ut diximus. Vulgarium cauteria, & vesicatoria maximè nocent. Sternutatoria hîc non usque adeò tuta sunt, cum incertum sit, quò humorum motus ex vehementi illa agitatione concitatus vergere possit. Vulgarium frictiones inutiles sunt, & mortuum potius, quàm surdum excitarent.

Peculiariter post corporis depletionem multum valet de manè *Tritholi sudatorium in Puteolano* & de sero *sulphuris fumus per infundibulum in aurem exceptus in foro Vulcani. In Insulâ Pithecusa valet sudatorium sancti Angeli, vel balneum Ulmitelli, vel furnelli.* Nostrates vulgares maximopere commendant *Sudatorium Aniani*, dictum balneum siccum ad hunc, & alios affectus, verum ejus exhalatio est heterogenea, & propter Mephitis viciniam majora damna, quàm commoda in capite, & thorace recepta producit, & nos multos in animi deliquium & syncopem incidisse observavimus.

Interim topica applicentur, & in aurem instillantur, talia sunt oleum amygdalarum amararum, anguille pinguedo, axungia talpæ, pinguedo serpentis, aqua è ligno *fraxini destillata*, aqua origani ex sicca plantâ cum vino destillata. Efficacissima sunt olea arte chymicâ destillata rutata, castorei, roris marini, sampsoci, salvia, baccarum lauri, caryophyllorum, cinnamomi, Philosophorum. Maximopere commendamus balsamum sulphuris spiritum vini extractum, fel animalium, ut leporis, capre, perdicis, vel cervi, si cum olei succini aequali parte misceatur, & in aurem immittatur, sed præstat essentia fellis per vini spiritum extracta, qua curatos esse multos ajunt, qui planè surdi fuerint, attamen mirabiliter operatur essentia fellis humani spir. vini extracta.

Multum prodesse poterit succus ex cæpâ expressus, vini spiritu imbutâ, & sub cineribus cocta. Item præ omnibus sequens experimentum, ut

¶ Capam magnam rubram in medio excavatam, cujus cavitatem reple ol. ruta, addendo pulv. cyperi, baccar. lauri, anisorum, cumini ana ℥j. castorei pulv. ʒss.

Bulliant omnia super prunas ardentes, postea exprimentur, & servantur in phialâ, de quo stillentur guttæ aliquot in aures manè, & vesperi, claudendo eas gossypio moscato. Expertissimum quoque medicamen est liquor destillatus ex melle, & formicis.

A nonnullis laudatur panis ordinarius ex clibano extractus, & inferiori crustâ ablata, qui in vini spiritum immergatur, & calidè quantum æger ferre poterit, ad aurem applicetur.

Tandem sequens expertum medicamen, tuto in aurem instillari poterit.

¶ Seneculiem serpentis ovor. formicar. an. ʒij. contunde optimè affunde ol. sambuci ℥ss. Inde aludeli, & per mensem chymicum stent in ventre equino. & habebis oleum penetrans, quod cum gossypio manè, & vesperi instilla in aurem.

De Affectibus Narium.

C A P V T. XXVI I.

De Coryzâ.

A B auribus ad Narium affectus descendimus, & præter ulcera, quæ fusiùs libro de Ulceribus aliud patiuntur malum, humoris scilicet excrementitij fluxum, qui à Græcis *Κόρυζα*, à Latinis *Gravedo*, quia in anteriori capitis parte circa frontem quidam gravitatis sensus molestus percipitur. Est catarrhi species cuilibet nota, qui eam multoties non sit expertus, reperitur. Est obstructio ossis ethmoidis à narium excremento.

Signa.

Affectus hic per se patet, nam plurimum excrementum per nares cum strepitu excernitur, nunc liquidum, nunc spissum, & quandoque nihil, nares opplentur, caput gravatur, respiratio ita difficilior redditur, ut æger non nisi hiant ore respirare possit, unde odoratus abolitio succedit, vox fit rauca, & non sonora, & clara, ut antea, quia larynx, & guttur eodem afficiuntur excremento, & hinc gustatus læsio.

Veterum Causæ.

Fluxionem à cerebro in nares defluentem pro coryzæ causâ assignant vulgares, fieri enim destillationem ab humoribus crudis in anterioribus cerebri debilitari ventriculis, contentis dijudicant. Hæc destillatio, seu fluxio fit vel à causâ calidâ, quæ pituitam in cerebro collectam fundere, & liquare potest, vel à frigida quæ cerebrum refrigerat, & spongiæ instar humorem in illo contentum comprimit, & ad nares ablegat excernendum. Tum etiam cerebri refrigeratione, fit novus pituitæ proventus, & illum caloris penuria malè concoquit, unde plurima excrementorum supellex, quæ à facultate expultrice per patentes ductus excluditur, Non confutamus coryzæ causam à Galenicis allatam quia cap. 16. Catharro ad nauseam usque eorum nares explodimus.

Nostra Causa.

Coryzæ causa occasionalis est aura frigida vespertina, boreæ flatus, repentina caloris in frigus mutatio- &c.

&c. calor enim poros aperit, quos, si extemplo frigus insequatur (frigus namque ex particulis acutis acidis, nitrosis, acribus in aëre volitantibus constat) constringit, atque ita spongiosum os ethmoides, progressu calore, maximè apertum est, insequente subitaneo frigore obstruitur, unde læsæ partis functiones, & digestiones statim vitiantur; interim narium insitus spiritus peregrinum sentiens hostem, lacessitur, in suis actionibus perturbatur, suumque relinquit munus ac partis alimentum, aliàs vividum, fit degener, & initio magnam laticis quantitatem, aquæ falso-acidæ instar ad sordes eluendas provocat, & per nares exstillat, quam ægrè ferentes, solent inde cum adjacentibus phlogosi rubere, & tumescere. Quod sit latex in coryzæ principio, paret, nam mox à biduo alvus sicciior, & urina redditur parciior. Deinde topicum interturbat alimentum, & degener sub muci formâ profundit, non aliter ac festuca in oculo continuas proritat lacrymas, angina indefinitem, & mucidam salivam spumat; Dysenteria proprium intestini nutrimentum mucorum cum sanguine exturbat, vesica continuum deturpati alimentum plorat mucum, præsentem calculo, qui cessat, illo absente.

Coryza odoratum suspendit, & gustatum lædit, quia peregrinus hostis non solum circa odoratus organum, sive ossi spongioso insidet, verum etiam in vicinum cerebrum, labes propagatur; unde nervi gustatus contagij fiunt participes. Quandoque sicca tussicula cum asperæ arteriæ prurigne infestat. Iterdum raucedinem facit, & non raro titillationem in larynge proritat, quia labes in has partes propagatur. Laudatur spissior, tenacior, fluidiorque mucus, quia excrementa crassescere, bonum; indicat enim custodem, ad suum redire munus.

Prognosis.

Coryza est affectus levissimus, & tutissimus, & citò curatur, si recens fuerit, & à causâ concitatus externâ, sed solummodò, si latex fuerit nimio falso acido saturatus, exulcerare solet, & ulceribus, ac ozæonis viam sternit. Est quandoque coryza contagiosa, & miasmata ex partibus affectis exhalantia, vel per aërem attracta, vel per lintea, aut pocula communicata fermenti instar similem labem alijs inferre solent. Per aliquot dies caput aggravat, si in consensum trahatur, odoratum suspendit, non nihil loquelæ impedimento est, gustatum lædit. & intra paucos dies cessat, quod ex flavo, viscido & inspissato excremento judicatur. Coryzam in omnibus circa pulmonem morbis, & antecessisse, & succedere malum. *Oriuntur gravedines vere*, ut inquit *Hip. aph. 20. sect. Item hyeme post astatem siccam, & aquilonarem, autumnum verò pluviosum sect. 3. aph. 13. In senibus coryza malum. Raucedines, & gravedines in valde senibus coctionem non admittunt sect. 2. aph. 40.*

Veterum Curatio.

In Coryzæ curatione vulgares cerebrum respiciunt, ejusque intemperiem calidam, vel frigidam corrigentes, humores crudos evacuantes, ut in catharrho, revulsionibus, & derivationibus adhibent, & præter hæc caput roborant, expultricem sedant facultatem, ne humores crudi ad nares transmittantur, & deinde materiam nares obstruentem educunt, vapore *de oculi samplici* naribus excepto, vel ejusdem samplici aquâ. Vel *acetum in ferream laminam candentem infusum*, vapore tenui exceptum, ad id conferre credunt, & id efficacius si in aceto rosa rubra prius infundantur. Ad id etiam valet *acetum, in quo infusum sit castoreum*, naribus

attrahere. Vel olfacienda præbeantur *calamintha, serpillum. semen nigellæ aceto maceratum, item castoreum*. Vel adhibent errhina, quæ cerebrum, & nares purgant: optimum tamen errhinum esset elleborus, quia reverà caput purgat. Verum hæc vulgaria medicamenta patent lippis, atque tonsoribus, & potius nocent, quam juvant; solvunt enim à cerebro, & naribus, unde malum adaugent, & foveant, quapropter, si his remedijs, quis coryzâ non laborans, uteretur, utique coryzâ corripereetur.

Nostra Curatio.

Coryza est ita morbus levissimus, ut à quovis negligatur, cum ferè semper per se abire soleat, citòque curetur, à causâ tamen externâ concitatus: verum si à causâ internâ, ut ulcere, sarcomate, polypo, carcinomate &c. concitatur, his sublati sponte cessat.

Si pertinax, & rebellis persistat coryza, tunc lymphæ exuberantiam resinâ jalap. per sedem eliminamus, vel nimias serositates absumimus per cutis poros diaphoreticis, ut *stibio, cornu cervi sine igne, misturâ simplici, aquâ bardana, vel salibus volatilibus, ut cardui sancti, rosis marini, scabiosa &c.* vel eas per urinæ vias exturbamus. Quibus medicamentis internis externa copulamur suffumigia, ex quibus præ cæteris sequens nobis magis arridet quod citò, tutò, & jucundè, aliquoties unico die usurpatum, & sensum exceptum coryzam percurat. Talis est *succini pulvis* qui prunis inspersus, ore patulo, & naribus excipitur, & ne quid fumi pereat obtecto capite, ab ægro studiosè est excipiendus. Si magis composita describere volumus ad pompam augendam, *succino addimus mastichen, thus, benzoinum, & styracem* ex quibus fumus excitatur, & modo quo supra excipitur. Expertum etiam habemus ejusdem *succini oleum* digiti auricularis interventu intra nares immissum, illud introvertentis, aut *oleum essentielle samplici*. Item *balsamus apoplecticus* naribus illitus. Magnopere etiam valet *gummi animæ* pro suffitu super carbones, aut *eius oleum*. Similiter *tabacum aliquot olei anisi guttis conspersum*: communi more sumptum. Hæc impressionem tollunt, & efficaciter obstructionem solvunt, ac discutunt. Opiata nonnulli commendant, verum magnâ sedulitate adhibenda sunt, ne nimis incrassando, fectorem, vel aliud incommodum pariant, ut sæpè à nobis compertum est. præsentaneum est præ omnibus spiritus salis armoniaci cum calce celicitus.

C A P U T XXVIII.

De Narium Hemorrhagiâ.

Solet quandoque natura sanguinem vitiosum per nares effundere, & multos curare languores, verum multoties lacescita optimum, laudabilemque sanguinem impetuosè ita profundit, ut vitæ thesauro exhausto, patientem non obire. sed, abire quotidiana nos doceat experientia.

Affectus hic *αιμορραγία* dicitur græcè, quasi dicas fluxum, præsertim liberalem, & copiosum, à quacumque parte fluat, cujus variæ sunt species, qui ex sedis vasis fluit, dicitur hæmorrhoidum fluxus; quæ ex utero singulis mensibus provenit, mensium fluxus nominatur; qui post partum è mulieribus labitur, lochiorum fluxus appellatur. Sunt & aliæ cruentæ ex quibuscumque partibus excretiones, de quibus suo loco agemus. Usus tamen obtinuit, ut nunc non addito partis nomine, pro hæmorrhagiâ sanguini-

sanguinis fluxum è naribus tantùm erumpentem specialiter intelligamus.

Est itaque hæmorrhagia immodicus sanguinis per nares fluxus. Pars affecta in hæmorrhagiâ sunt nares, vel per essentiam, vel per consensum, & ut in hæmorrhagiâ regia afficiuntur vasa sanguinea, ex quibus autumnamus arterias magis in culpâ esse, quam venas, sinumque tertium crassæ meningis per longitudinem falcis ad os cribrosum excurrentis in hæmorrhagiis apperiri. Vel ut plurimum tamen propagines rami arterialis à carotide internâ aperiantur, rumpuntur, vulnerantur, eroduntur.

Signa.

Narium hæmorrhagia signis non indiget, cum ad sensum, vel ex solâ relatione immodica sanguinis copia conspiciatur. Distinguendæ autem sunt illius causæ hoc modo: Si per anastomosin fit, narium sanguis copiosè fluit, si per diæresin, sanguis adhuc majori copiâ, & impetu fluit, præcessitque contusio, aut alia violenta causa externa; si per diapedesin, sanguis fluit paucus, tenuis, atque ferofus.

Sunt & alia signa observanda; si enim hæmorrhagia critica est, ægrum levat, quia cum ipsa prior morbus, ejusque symptomata evanescent; si enim symptomatica, æger eam difficulter sustinet, & cum pulsu languidiori vires sensim attenuantur.

Si sanguis immediatè è narium venis fluat, nullus percipitur capitis dolor, & faciliè per adstringentia narium applicata sistitur; si verò à cerebri venis fluat, in aliquâ determinatâ capitis parte percipitur dolor, & per adstringentia medicamenta narium imposita non sedatur fluxus.

Solet quandoque ab aliis etiam partibus sanguis fluere, ut hepate, utero, harum partium signa dolores, & tensiones indicabunt.

Tandem; si sanguis ab arteriâ fluat, egreditur calidus, floridus, subtilis, cum spumâ, & impetu; è venâ verò crassior, & nigrior cum paucò impetu egreditur.

Si hæmorrhagia à sanguinis copiâ oriatur, adest faciei rubor, venarum tensio, tumetiam victus largior, & rubens apparet. Si cacochymia contingit, quasi corruptus, & pravâ conspurcatus qualitate apparet, faciei color depauperatus.

Diversas habet hæmorrhagia differentias, cum alia sit à naturæ motu, & dicitur critica; alia à causâ morbificâ, & dicitur symptomatica; criticam natura moderatur, ea quæ sibi noxia, & molesta sunt, exturbans, ut in febribus acutis, in quibus natura causam morbificam per has vias expellere conatur. Hæc etiam fit sine febre, naturâ sese superfluo sanguine exonerante, ut multoties videmus multos in floridâ ætate periodicam pati hæmorrhagiam. Symptomatica etiam fit à naturâ, quæ turbata, confusa, & irritata procedit in suis operationibus, & perperam operatur, ut in morbis chronicis evenire solet.

Veterum Cause.

Hæmorrhagiæ causa est continui solutio facta in narium venis, & hæc solutio ad scholasticorum mentem tribus modis fit, quibus generaliter vasa sanguifera solvi possunt, & sanguis effundi, quorum primus est anastomosis sive apertio, secundus diapedesis, sive rarefactio; tertius rhisis, sive ruptio.

Αναστόμωσις provenit à sanguinis calore, & effervescentiâ venarum orificia aperiente, & illum promptiorem efficiente. Διαπένδσις fit à venarum tunica magis attenuata, & à sanguinis tenuitate, & subtilitate per poros transeuntis, veluti per sudorem, non aliter ac hydrargyrum subtilissimas suas guttu-

las per corium spargere solet, sed hoc modò valdè dubitamus, quomodò scilicet sanguis sub sanguinis formâ è vase aliquo transsudare possit. Ρήξις ab externâ violentiâ, collisione scilicet, ictu vel contusione accidit, venas erumpente, vel etiam à sanguinis superfluitate vasa dirumpente.

Pro horum modorum causis putarunt vulgares, & quidem in anastomosi pro interna esse sanguinis copiam impetuosè ad venarum orificia ruentis, ejusdem caliditatem, & acrimoniam, facultatem expultricem irritantem, retentricis debilitatem, venarum mollietatem & tenuitatem; pro externa, quæ sanguinem multiplicare valent, victum pleniorum, crapulam, comotationem, vini meracioris, fortiumque potulentorum, intermissionem venæ sectionis, hæmorrhoidum suppressionem, à Venere abstinentioniam, medicamenta venarum oscula nimis referantia &c. In diapedesi internè vasorum raritatem, & relaxationem, & quæ sanguinem attenuare possunt accusant: externè exercitia nimia, iracundiam, æstum, veneris æstrum, longiorem sub sole moram, balnea &c. In diæresi internè culpant sanguinis acrimoniam & mordacitatem vasa corrodentem, eorundem distensionem à sanguine copiosiori, & ebulliente; externè acria quævis, motum vehementem, pondus grave, magnum clamorem, contusionem, incisionem, puncturam, rupturam.

Nostra Causa.

Hæmorrhagiâ oritur vel à sanguinis, vel vasorum, aut simul utriusque horum vitio. Sanguis quandiu intra sua conceptacula coërcetur, omnia in pace posita sunt, si verò ab aliqua causa conturbatur, & in varios se adigit motus, ut intra suos parietes coërceri nequeat, sed eorundem ostiola distendendo aperit, vel rarefacit, vel rampit, & quâ datâ portâ ruit, ac ut uno dicamus verbo, omnes modi à scholasticis assignati, sunt meræ tunicarum, sive arteriarum, sive venarum solutiones. Sanguis hæmorrhagiam causat quantitatis, vel qualitatis peccato; quantitate peccat, quando sanguinis in corpore copiam nimis augent alimenta euchyma, vina generosa, excretiones menstruorum, vel hæmorrhoidum suppressæ quæ ita sanguinem intra sua mœnia cumulant, ut coërceri non possit & necessariò foras erumpere debeat. Qualitate delinquit sanguis, cum acrior, tenuior existit, vel salinis, acidis lixiviosis, sulphureisque scatet corpusculis. Huc pertinet validus corporis motus, alimenta calidiora, ac aromatibus condita, sicut quoque spiritus vini abusus & cœtera calidiora, & acriora quæ consimilem sanguini imprimunt characterem. Item excandescencia, quæ citatiorem in sanguine motum excitat, unde visi sunt quidam, ita excanduisse, ut non tantum facie spirarent ignem, sed & sanguinem ex oculis & naribus, emisissent.

Ad hæmorrhagiam etiam vasorum vitia conjungunt, vel enim ipsa vasa fibras nimis debiles, laxas vel teneras ita habent, ut faciliè sanguini transitum præbeant, estò impetuosè non feratur; aut à causa distendente, & rumpente aperiantur; aut poris, ostiolisve nimis dilataris, aut apertis constant; quibus sanguis nullo obstante impedimento, faciliè elabatur.

Hæmorrhagia est affectus junioris ætatis, ut habetur sect. 3, aph. 27: *Hæmorrhagia narium est affectus familiaris pubescentibus.* Hæc enim ætas sanguine spirituosior, & tumultuoso abundat, ac proinde faciliè de causâ ejus effervescentiam sæpissimè experitur, non aliter ac novum vinum non adhuc perfectè defæcatum, quod ob spirituositatem & turbiditatem seipsum ad fervorem concitat, ut suas deponat fæces, quas sursum, deorsumque tanto propellit con-

tu, ut magnâ optimi vini pars cum fœcibus sursum ad orificij vasis foramen unâ feratur, & effluat: idem probabile est in juveniculo sanguine fieri, ut ad amovendam à se fœculentiam fervidè se commoveat, & præ fervore sursum bulliat; ejusque pars ad summum humani vasis orificium, nimirum nares superfluat, ac dictam constituat hæmorrhagiam, in qua sanguis per nares exiliens vel à venis, & arterijs imam, aut supremam cerebri sedem permeantibus affunditur, vel à vasis, à palato ad nares descendentibus, quæ sunt venarum hæmorrhoidalium instar in ano, & utero.

Prognosis.

Duplex est hæmorrhagia, una imminens, altera præsens, verum majori existimationi erit medico imminentem præfagire, quam præsentem sistere; ideoque imminens præfagia sedulo recessere oportet. Imminens hæmorrhagiæ prognosis, præsertim critica eruitur ab actionibus læsis, excrementis, & qualitatibus mutatis. Futuram hæmorrhagiam præfagiunt insomnia, & rerum rubrarum imagines; capitis & cervicis dolor subinde ortus; temporum gravitas, & magna pulsatio in illorum arterijs; aurium tinnitus, vel sonitus; oculorum habetudo, vel splendores, Marmarigines oculis obversantes; faciei & oculorum rubor; lucis aversio; lacrymæ involuntariæ, pruritus aurium, nasi rubor; sanguinis stilla die indice apparens v. g. quartâ, vel decimâ, ostendit futuram hæmorrhagiam die judicatoria, nempe septimâ, vel decimâ quartâ, quibus diebus judicatorijs natura humores ad eas partes transferre incipit, difficilis respiratio, & tandem hypochondriorum tensio sine dolore.

Præsentis hæmorrhagiæ prognosis ita se habet: Hæmorrhagia mediocris, & per rara adveniens intervalla salutaris est; natura enim rectè operans superfluo pondere se exonerat: at si crebræ, largiores & vehementes sanguinis profusiones fuerint, pessimæ; omne enim sanguinis profluvium immodicum est periculo plenum, viam præparans ad mortem, in primis si extrema frigeant, si facies appareat pallida, viridis, vel livida, vel animi deliquia, syncope, vel cachexiam & hydropem omninò incurabilem excitat, ita ut exempla non sint curatorum ab hydrope, qui narium hæmorrhagiam sequutus sit, in quem etiam conjicit, si per plura spatia ejusmodi fluxio per nares diù fatiget, ac si confertim & continuatim fiat.

Hæmorrhagia in morbi principio, mala, quia symptomatice est, fit enim à naturâ ante tempus ad excretionem irritatâ à materiæ morbificæ malitiâ. Pauca sanguinis stillæ in morbis per nares effluentes, infaustum prædicunt eventum, & vel mortem, vel recidivam prænunciant, & præcipuè in morbi principio *Epaminonis & Sileni* exemplo penes *Hip. Epidem. lib. 1.* qui interierunt, quod pusillum quid è naribus stillaverit: significant enim naturæ imbecillitatem, vel malignitatem morbi, eo quod omnis excretio in morbis acutis, quæ tantum incipit & non finitur, damnanda est. Quod si stilla die indice prodit coctionis signis utcumque apparentibus, futuram crism per hæmorrhagiam die critico significat.

Hæmorrhagia in quartanâ pessimum signum est, ut habetur *sect. 8. aph. 3.* *Quibuscumque in quartanis febribus sanguis è naribus defluerit, malum.* Quia sanguinis fluxus in melancholicis & phlegmaticis noxius est; hi enim sanguinis profusione magis refrigerantur & debilitantur, quia vulgo quartana, ur & cachexia, & hydrops morbi frigidi nominantur. Sic etiam si hæmorrhagia in senibus oboriatur, malum. Per hæmorrhagiam quandoque natura alias compen-

sat evacuationes, ita notavit *Hip. sect. 5. aph. 33.* *Mulieris menstruis præter naturam deficientibus, sanguinem è naribus profluere, bonum.* At si hæmorrhagia intempe ivè supprimatur, convulsionem, epilepsiam &c parit, ut hæmorrhoides longo tempore fluentes, si inconsideratè cohibeantur secundum *Hip. tabis*, aut hydropis & secundum alios scirrhi, cancri, & lepræ periculum impendent.

Febres acutas criticè & quandoque symptomatice antè humorum coctionem hæmorrhagia solvit; experimur enim quam plurimos à gravissimis morbis narium hæmorrhagiâ liberatos fuisse & præcipue febribus malignis, ut pote iis, quæ variolas & morbillos habent adjunctos, si hæmorrhagiâ superveniat febris vel solvitur, vel mitigatur & variolæ vel morbili multo pauciores erumpunt, quam si nulla supervenisset hæmorrhagia. Verum huic doctrinæ adversatur *Fernelius* inquit: licet deliria, vigilias, capitis dolorem, & reliqua symptomata demulceat, vix tamen propriam morbi essentiam, & radicem evellit, quia sanguinis portio purior emittitur, impuriori remanente. Idque ex eo probat, quod sanguis è nare profluens, calore, substantiâ laudabilis apparet; cum sanguis eodem tempore è venâ detractus impurus & corruptus videatur.

Plausibilis equidem est hæc Fernelij doctrina, non tamen absolutè recipienda. Verum est in quamplurimis morbis acutis, præcipuè in febribus malignis, hæmorrhagiam sæpè morbum penitus non solvere, atque perpetuum non est, sed tunc cum tales evacuationes fiunt à naturâ ante coctionis tempus irritatâ à causa morbificâ.

Ad id, quod Fernelium dubium reddit, nimirum quod sanguis, qui in narium hæmorrhagiâ effluit, semper purus & floridus apparet, facile respondemus; nam non semper è solis venis effluit, sed sæpè ex venis & arterijs simul, putà è tertio crassæ meningis sinu: sicut & è venis, & arterijs in cerebri basi, per varias anastomoses concurrentibus ista hæmorrhagia fieri potest. Cum ergò iste sanguis non solum è venis, & arterijs fluat, non mirum est, si rubicundior appareat, quam ille, qui è venis in cubito sectis emanat.

Veterum Curatio.

Vulgares in hæmorrhagiæ curatione ita se gerunt: Criticam non supprimunt, sed ad debitam sanguinis quantitatem fluere permittunt; Solet enim quandoque licet critica, modum excedere, siquidem sanguinis multitudine gravata natura ad illius expulsionem excitatur, & modum tenere non potest, & vehementem facit evacuationem, unde virium jacturam, & mortem timere oportet, tunc illam cohibent. Sed quis debitum modum in omnibus statuere potest?

Symptomatice hæmorrhagiâ cohibent celerioribus præsidij, in anastomosi vasa reclusa obturant, in diæresi uniunt, in diapedesi densant, sanguinem ad nares confluentem revellunt, ab iisdem, & vicinis partibus repellunt, humores acres, & tenuiores sanguini permistos evacuant, & corrigunt, eorum genesim prohibent, hepatis, & venarum retentricem roborant facultatem.

Primò sanguinis missionem; quæ inter revulsoria remedia principem possidet locum, maturè antequam vires debiles evaserint, celebrant. Hic Barbari suam excercant carnificinam. Hic barbatorum sanguificina triumphat & ægrotus tanquam ad lanienam ductus, satellitio consipatus, per fidos carnifices, nimirum tonfores, incisus venis sanguinariorum inexplebilem explet sitim. Incidunt venam mediam, aut internam brachij è directo partis, qua sanguis profluit, dextri scilicet, si è nare dextra, vel sinistri, si sinistra,

stra, utriusque dum è nare utraque sanguis emanat. Si caput magis sanguine abundare vident, cephalicam aperiunt. In magnâ phlethorâ prius tali venam incidunt, præsertim ubi ex suppressis mensibus, vel hæmorrhoidibus acciderit. Attamen si unicâ phlebotomia hæmorrhagia non cohibita sit illam reiterant ad mali usque declinationem.

Verùm incompefcibili jurgio controvertitur inter vulgares, an phlebotomia fieri debeat angusto, an amplo foramine, & sanguis exigua quantitate sapius repetita detrahendus sit, adeo ut in phalangas distincti invicem digladiantur. Aliqui censent foramen debere esse angustum, ut subtilis sanguinis pars effluat, manearque crassior, minùs ad fluendum idonea; & sanguis moderatè seducendus ad 3. j. vel ij. atque iteratò post horæ spatium, ut major fiat revulsio, viresque simul non devastentur. Alij ampliori foramine, & exiguâ quantitate sapius repetita sanguinem detrahendum, & revulsionem meliùs fieri censent: nam ut contrarius motus sanguini concilietur, vehementiori agitandus est motu, siquidem motus vehementior debiliorem rapit: ideo quò ampliori foramine, & magis confertim sanguis effluit per sectam venam, eò promptiùs è naribus fluentem adducit sanguinem.

Non possumus non respondere ad hanc vulgariam controversiam, licet utraque sententia à verâ medendi methodo aberret, tamen verisimilior videtur, quæ ampliori utitur foramine, ex allatis rationibus & tanquam improbabilem rejicimus illam, quæ angustum statuit foramen ex angusto enim foramine subtilis sanguis i. spirituosus effluit, remanente reliquo sanguine spiritibus effæto, unde lipothymia, syncope, virium jacturæ emergunt, ob magnam spirituum deperditionem.

Vindicandam censemus naturam à tantâ vulgariam sanguificinâ, licet prædicent multos infirmos è faucibus orci ereptos, cum potiùs per accidens id evenit, quàm aliquâ demonstratione; sunt enim probabiles conjecturæ, quæ pro illâ afferuntur. Non est hæc recta via ad salutem, neque optimæ notæ medicus hoc incerti præsidij genere uti debet, quia periculum facere per hominum mortes, esto quandoque juvisse observaverit, tamen multoties interemisisse expertus est. Itaque recedat à medicorum aulâ hoc incertum remedium, quod cum ambiguitate, & perniciæ tentatur; in ambiguis enim & præsertim perniciosis tutior sententia amplectenda est, unde præstat sanguinem, qui est vitæ thesaurus, conservare, quàm illum veluti aquam profundere. *Clamat enim occisorum sanguis ante thronum Dei: Vindica Domine sanguinem nostrum, qui effusus est.*

Quod de revulsione & derivatione dicunt vulgares in hæmorrhagiâ phlebotomiâ sanguinem ad læsam partem occurrentem posse fisci, & retrahi, merum figmentum esse sanguinis circulatio ostendit, ex quacumque enim parte sanguinem mittas, æquè totum corpus sanguine depletur. Putârunt creduli vulgares in humano corpore sanguinem intra venas, & arterias stagnare, ac posse aliquando à læsis partibus in auxilium retrahi. Sanguinis igitur missio solam aufert plethoram, non cacochymiam: verùm vix adduci possumus, ut credamus naturam, quæ nunquam deficit in necessarijs, in superfluis abundare, ut tantam sanguinis copiam produci patiatur, quantam venæ capere non possint.

Post phlebotomias, alia adhibent revulsoria præsidia, ut cucurbitulas cum scarificatione in scapulis, & cervice, quibus fluentem à naribus sanguinem retrahere imaginantur. Atramen non est tutum remedium, possunt enim sanguinem ab inferioribus partibus ad superiores attrahere, & novo affluxui occasionem præbere. Hirudines post aures, extremorum

frictiones, corundem ligaturas dolo ificas, lotiones quoque ex aquâ fervente. Cucurbitulam satis magnam sine scarificatione hypochondrio applicandam jubent, dextro, si è dexterâ nare sanguis fluat, sinistro, si è nare sinistrâ effluat, utrique si ex utraque sanguis effluat. Verùm cucurbitularum applicatio hypochondriorum regioni est medicamenti genus maximo periculo adjunctum; sanguis enim tunc effervescent ad hepar & lienem magnâ copiâ attrahi potest & in his partibus inflammationem atticere, cujus inflammationis historiam narrat de quodam aulico *Fabricius Hildanus obs. 47. cent. 2.*

Hujus occasione cujusdam medici vulgaris recordamur, qui in narium hæmorrhagiâ cucurbitulas supra utramque mammam cuidam juveni applicuit, sanguis quidem extemplò substatit, sed ita maxima raucedo subsequuta fuit, ut vix miser audiri potuerit, quem ad mortem usque comitata fuit.

Si narium hæmorrhagiæ sola plethora sit causa, sola sanguinis revulsio sufficit, nec purgatione opus est, ubi verò vitiosi alij succi sanguini sunt admixti, purgans medicamentum, quod compressivum vocant, institunt, quia non nihil adstringunt, & humorum revulsio ad inferiora fit: tale concinnant, si præcipue bilis redundet, *ex tamarindis, myrobolanis citrinis, vel chebulis, syrupo ex multiplici rosarum infusione, & rhabarbaro torrefacto.* Verùm vulgarium pax, purgans medicamentum nullum jus intra venas habet, cum illuc non pateat aditus.

His omnibus administratis, si sanguis adhuc fluat, ad alia deveniunt medicamenta, quæ tam intrò, quàm foris imponuntur; unde primò exhibent syropos refrigerantes, *ut de succo acetosæ, de nymphææ, cichorio, portulacæ &c. cum aquis plantaginis, lactucæ, portulacæ &c.* Vel opiata, *ut Phil. nium Romanum, & sciscum, requies Nicolai,* putant enim opiata esse frigida, & sanguinem incrassare; non exhibenda tamen sunt ægro debili, quia periculum est, ne calor ab opiatis extinguatur.

Foris topica applicant refrigerantia, capiti nempe, fronti, temporibus, collo, hepatri, retribus, manibus, brachijs, pedibus, & tandem toti corpori.

Caput aquâ frigidâ perfundunt; verùm sanguis per refrigerantia intropulsus, venas, quæ alto sunt, replebit, & sanguinis fluxus augebitur, vel sanguis retentus convulsionem, apoplexiam, parotidem: dyspnœam, aut alium quempiam gravem affectum excitare poterit.

Fronti & temporibus fotum *ex aquâ valdè frigidâ, vel ex succo plantaginis, bursa pastoris, solani &c. addito aceto* ad penetrationem, applicant cum linteis, quæ dum calefcere incipiunt, frequenter mutant. Vel iteratò frontem *spongiâ aceto frigido madidâ* foveant.

Collo linteum ex aquâ frigidâ madidum circumdant; verùm in hoc metus est, ne apoplexiâ, vel syncope accersatur, præclusis vijs inter cor, & cerebrum.

Faciem aquâ gelidâ conspurcant, quia non solùm sanguinem fluentem repellit, verùm etiam eundem ad interiora retrahit. Sed aqua frigida satis in magnâ copiâ in faciem conjici debet ex improvîso, nempe ad duos, vel tres cyathos per breviam intervalla projectos. Verùm tamen hoc remedium aquæ frigidæ syncopen excitare potest, vel saltè lipothymiam & ægrum de medio tollere. Neque optimum remedium est ad hæmorrhagiæ fluxum cohibendum, syncopen excitare, cum non desint alia remedium genera efficaciora & tiora.

Hepar *cerato santalino, vel unguento rosarum* inungunt, quia hepar calidum sanguinem sursum mittit.

Testes circumligant aquâ frigidâ panno madido *ex aquâ plantaginis, portulacæ, bursa pastoris, pulvere rosarum, & trochiscis de camphorâ.* Verùm nullus con-

sensus est inter testes, & nares; si è barbâ sanguis flueret, utique hoc remedij genus concederemus cum inter barbam & testes magnus intercedat consensus, ut videre est in eunuchis, qui quia testibus carent, carent quoque barbâ.

Manus, brachia & quoque pedes refrigerare valde utile esse dijudicant, ac proinde in aquam frigidam immergunt. Vel aquâ frigidâ volas, & plantas è carpi regione lavant, ubi arteriæ pullant. Vel filices, ferrum, aut alia frigida manibus tractanda imperant, aut pedibus laminas plumbeas, vel lapideas subternunt.

Tandem, si omnibus his refrigerantibus sanguinis fluxus non compescatur, quia maximo in fervore versatur, quidam vulgares totum corpus in balneum frigidum demittunt. Verùm hæc remedia sunt ex aquâ frigidâ.

Nihil proficientibus refrigerantibus, ad adstringentia recurrunt, uti sunt *myrtus*, *pileosella*, *consolida major*, *holus armenus*, *terrâ sigillata*, *corallia*, *acacia*, *hypocistis*, *cortices granatorum*, *sanguis draconis*, *lapis hematites* &c. ex quibus pulveres concinnant intra nares insufflandos, vel aceto, & ovi albumine subagitant, fronti, & temporibus admovent, vel supra linteamen extendunt, & collo, ubi venæ jugulares descendunt, circumdant.

Vel utuntur *syrupis cydoniorum*, *myrtino*, *de ribibus*, *rosis siccis*, *de agrestâ*, *trochiscis de terrâ sigillatâ*, *de spodio*, *de carabe*, *myva cydoniorum*, & ex suprâdictis pulveribus varia electuaria & opiata parant.

Instillant in aurem acetum, quæ nari fluenti proxima est; sic enim venam, per quam sanguis fluit, adstringi potest.

Fabam, aut numisma argenteum radicinarium inter cilia admotum, & fasciâ arctè alligatum, ut fortiter partem comprimat, eundem fluxum cohibere credunt.

Non desunt vulgaribus medicamenta specifica, quæ à proprietate occultâ sanguinem fluentem cohibent. Ita est *urtica succus*, quem semel, atque iterum ad ʒ. iv. propinant, tum per nares attractus, tum fronti & temporibus admovent totam urticam contusam. *Stercus porcinum* inter præstantissima specifica recensent, si calens fronti, & temporibus admoveatur, vel olfaciendum detur, vel succus in nares immittatur. Maximoperè etiam ad sydera extollunt *stercus asinum* eodem modo usurpatum, ut de porcino dictum est; imò conficiunt *syrapium de stercore asinino*. Narrat *Rodericus à Castro lib. 1. de morbis mulierum cap. 5.* Medicum quendam septuagenarium hæmorrhagiæ maximè obnoxium, *stercus asinum* modicè exsiccatum in capsulâ semper gestare solitum, cui medicamento nullum aliud simile se reperisse referebat, præsertim si succo urticæ commixtum, si siccum, aut recens per se naribus exhiberetur.

Multi vulgares hæmorrhagiæ occurrunt verbis aliquibus superstitiosis, quæ recensere non licet; sed hæc ærea inutilia sunt experta, ut pote in aëre verborum fundata.

Si narium hæmorrhagia sit critica, aut consueta, & modum servet, non impedienda, nisi copia vires prosternat. Nunquam autem statim in principio sistatur, & multò tardiùs in ijs, qui in ætate sunt juvenili, & constitutione corporis sanguineâ, & quibus hæmorrhoides, aut menses substituerunt; multi enim ex intempestivâ suppressione in graves, aut chronicos morbos inciderunt. Morbosæ, seu symptomaticæ mox in principio succurrendum, & quo longiori tempore fluxus duravit, eò citiùs occurrendum est, ne vires prosternantur.

Nostra Curatio.

Succurrimus narium hæmorrhagijs tum internis tum

externis medicamentis. Interna sunt, quæ sanguinis acrimoniam, ejusque particulas salinas, & sulphureas absorbent, ac præcipitant, quæ sanguinis impetum, & turgescientiam, mitigant, pacantque, quæ particulas aciores dissolutas hebetant, & compingunt, & tandem quæ vasa angustant.

Sanguinis acrimoniam obtundunt in primis *crocus Martis cum succo cydoniorum*, aquâ *bursæ pastoris*, vel ejus succo; sed præstat extractum *croci Martis* sequens, si ejus grana quatuor cum aqua plantaginis exhibeantur:

℞. *Limatura Martis* ʒ. j. affundantur lenè, & successive aquæ fontis ʒ. iv. ad viij.

Digerantur per noctem in cineribus, vel arenâ ad totalem usque solutionem. Hinc per alembicum aquæ fortis abstrahitur ad siccitatem, pulveri restanti affundatur vini spiritus vulgaris ad duorum digitorum eminentiam, & apposito alembico cæco, digere in arenâ, donec rubescat, tunc vini spiritum abirabe, & alium affunde, & secundum artem ita procede, donec corrosiva salia aquæ fortis totaliter abstracta sint. Tunc novum vini spiritum affunde, digere, & tinctum decanta, idque repete donec nil ampliùs de tincturâ extrahatur, eximines infusiones, seu decantationes commisce, & per Balneum, vel cineres ad oleitatem usque destilla.

Utilis est *syrupus*, *sal magisterium*, & *tinctura corvalli*, *essentia rosarum rubrarum*, *tinctura lapidis hematitis*, *magisterium margaritarum*, *oculi cancerorum*, *ebur sine igne preparatum*, & quamplurima *antiscorbutica*, quæ sanguinis acrimoniam corrigunt, demulcent, & adiununt.

Sanguinis motum, & impetum refrænant *laudanium opiatum*, ejusque *tinctura*, *sperniola compositum*, præcipuè efficacissimum est ad quamvis hæmorrhagiam sistendam, si in aqua *bursæ pastoris* ad grana tria, vel quatuor exhibeatur, præsentaneum verò sit medicamentum, si aliquid *laudani opiatum* addatur, & cum *syrupo papaveris rhaados*, vel *urtica succo* exhibeatur.

Externa ea medicamenta conveniunt, quæ austeritate sua vasa sanguifera coarctant, & angustiant, ut *vitriolum*, vel ejus sal, vel pulvis *sympaticus*, quo lintea sanguine madefacta inspergi debent. Magnoperè juvat *colchotar*, vel *terra exanimata vitrioli*, vel ipsum *vitriolum rubificatum* intra nares immixtum, vel gestatum. Vel sequens pulvis pluries à nobis expertus, ut

℞. *Cortic. granator. aluminis*, *vitrioli ana* ʒss. f. omnium pulvis subtilissimus.

& tabaci instar naribus indatur. Vel *alumen*, quod laccâ pictorum pro incarnato colore larvetur. Item *fuligo camini succinii instar splendida* pulverisata. *Lepus in martio captus, exsiccat, & in pulverem redactus*, ac in nasum immixtus.

Sed advertendum est, quòd fluxu sedato per escharotica medicamenta, vel glutinantia &c. eschara non est removenda, neque sanguis coagulatus, si adsit, ob novæ hæmorrhagiæ periculum.

Sanguinem coagulant aqua *spermatis ranarum*, si in eâ addatur pauca *camphoræ quantitas*, & *sacchari Saturni*, & linteamina madefiant, ac collo, ubi venæ jugulares descendunt, circumdantur. Imò aquâ *spermatis ranarum* lavare faciem. & nares commodum est. *Laminam*, vel *numisma argenteum aliquo opiato inunctum*, ac sequenti unguento fronti applicari jubemus

℞. *Croci Martis subtiliter pulverisati*, optimèque reverberati, & *croci Veneris ana* ʒij. cum ol. visci pomor. f. linimentum.

Laudanum, vel *opium* intra nares immixtum mirificè hæmorrhagiam sistit.

Si sanguis ex arterijs fluat, quia spiritibus turget, difficulter reprimitur; generosa, & plura remedia ar-

medi-

medica excogitavit, & sicut hominem servare didicit, ita & sanguinem, inter alia nullum aliud præstantissimum remedium in totâ republicâ medicâ inveniri potest, quàm aqua arterialis, ad quamlibet hæmorrhagiam deploratam sistendam, descripta in nostrâ *Pyrotechinâ sôphicâ lib. 4. cap. 1. art. 1. & de Tumoribus cap. 14.*

Causæ hæmorrhagiæ deinde, si aderit, respiciendum est, quapropter si sanguis aquosus nimium fuerit, emendandus remedijs appropriatis, scilicet *pilulis, de cynoglossâ.* Si mordax, mordacitas compescenda & causa principalis removenda. Examinandum quoque diligenter erit, quæ mordacitas, salinæ, an vitriolata sit.

A naribus rectè ad os descendimus ut more nostro ejus languores examinemus, & eorum unicuique medicam opem præstemus.

De Affectibus Linguae, & Tonsillarum.

C A P U T XXIX.

De Lingue Tumore.

Non uno, sed varijs tumorum generibus lingua laborat, interdum supra modum incrementum sumit, ita *Gal. de diff. morb. cap. 9.* scribit se vidisse cujusdam linguam supra modum absque ullo doloris sensu excrevisse, ut neque œdema, neque scirrhus, neque inflammatio esse videretur. Neque enim prementi digito cedebat, neque omnino sensu carebat, neque dolore infestabatur, sed hoc ipsum incrementum dumtaxat erat, nihil ipsâ substantiæ particulâ vitiatâ. Verum hoc accidit ob copiam utilis alimentii in ejus substantiam conversi. Nonnunquam ex magnâ alimenti degenerati copiâ ita intumescit lingua, ut vix in ore contineri possit, ut *Forestus observavit lib. 14. observ. 18.* Quandoque in linguae superficie hinc inde verrucarum instar tumusculi scirrhosi oriuntur, alij tamen sunt molliores, & albi, & aliorum colorum alij, qui à lue Venereâ ortum habent. Interdum est œdema, vel Cancer. Quandoque à lue Venereâ, & ab hydrargyri inunctione ita intumescit, ut ex ore emineat. Nonnunquam ex materiâ venenatâ, ut fungorum venenatorum esu, Napelli, aconiti, vel alterius rei venenatæ, vel bestiae venenatæ morfu, linguae tumor excitatur, ut in quodam milite Hispano ex viperæ morfu observavimus. Tandem ex inflammatione intumescit lingua, & quandoque inflammatio in abscessum degenerat.

Signa.

Linguae tumor visui patet, si verò sit ex alimentii copiâ, lingua sensim incrementum sumit æqualiter, secundum omnes partes, & dolor, ac vitiosorum humorum signa absunt. Si fiat ex alimentii degenerati colluvie, cachexiæ signa, & dolor plerumque adest, & ferè magis in unâ parte quam in aliâ apparet. Si tumusculi verrucarum instar sint, in superficie apparent, sunt molliores, albi, & aliorum colorum. Si ex Lue Venereâ sit tumor, ejus notæ etiam alibi in corpore apparent. Si ex veneno, aut re venenatâ sumptâ, id ex ægri relatione patebit, & alia etiam veneni signa aderunt. Si demum ex inflammatione, adest faciei, & linguae rubor corporis habitus ut calidior, dolor manifestus, & febris percipitur.

Causa.

Horum tumorum causæ variæ sunt juxta tti-
D. Car. Musitani. Oper. Tom. I.

moris qualitatem, de quibus suo loco egimus.

Prognosis.

Linguae tumor perniciosus est, nec despiciendus, lingua enim suo motu sermoni, & cibi, potusque deglutioni inservit, quia in linguâ tumidâ læditur. Insuper ex nimio linguae tumore suffocationis periculum imminet. Si linguae tumor sit durus, lividus, & ad canceri naturam accedens, insanabilis est.

Curatio.

Credunt vulgares linguae tumorem per fluxionem fieri, ideoque eam evacuant, repellunt, & quæ sunt, discutunt, vel suppurant. Si sanguis abundat, venam cephalicam in brachio aperiunt, & cucurbitulas cervici apponunt. Postmodum venæ sectionem sub linguâ instituunt. Si humor fuerit biliosus, vel pituitosus, convenienti utuntur pharmaco.

Præmissis universalibus, & revulsionibus, ac diversionibus adhibitis, in tumore à sanguine ortum ducente, repellentibus in principio utuntur medicamentis, ut *succo citri, limonum, ribium, granatorum, acetosæ, lactucæ, &c.* Inquiunt enim hos succos suâ frigiditate, & aciditatis ratione humiditatem cum salivâ educere. Verum repellentia non tantum magnum inferunt damnum, sed malum ijs atgetur: nullo igitur modo adhibenda sunt ob infelices successus, quia humor percussus, ad internas, principes, & nobiliores remeat partes, & majora damna inferre potest. Præterea repellentia frigida, & humida sunt, qua de re potius adstringunt, quàm repellunt. In augmento *Diamorum* addunt, & in declinatione *acetum* admiscunt *scilliticum.*

In materiâ venenosâ ad alexipharmaca confugiunt, & os colluunt *decocto plantaginis, scabiosæ, syrupo osato.*

Si linguae sit inflammatorius, primò cephalicam tundunt venam, deinde sublingualem, & cucurbitulas usurpant. Ut abscessus rumpatur, utuntur *decocto hordei, lactucæ, addito Syr. de jujubis.* Quandoque *ficum per medium scissam* continuo super linguae tumorem gestare imponunt, ajunt enim ficus suppurationem ptomovere. Tumorem scalpello aperiunt, nisi sponte rumpatur. Excreto pure, abscessum apertum eluunt *decocto plantaginis, cicet. rubr. & agrimon. addito melle rosaceo,* abstersum ulcus consolidant.

Si lingua ex nimia alimenti copiâ incrementum sumat, decenti diætâ absolvitur.

Si ex alimentii degenerati colluvie linguae tumor ortum ducat, nullum majus remedium inveniri potest, quàm medicamentum purgans, hujusmodi erit *extratum catholicum,* cujus rei experimentum habemus apud *Gal. lib. 14. m. m. cap. 8.* Sanè linguam ita tumefactam cuidam vidimus, ut in ore contineri non posset. Erat qui sexagenarius jam erat, horaque ferè decima erat, cum ad eum primis accessi, & vidi. Ac usus est usitatis mihi pilulis, quæ ex *aloe, scamoneo, & colocynthide* constant, vespere datis purgandus. Cæterum eâ nocte evidentissimum, per quietem in somnium nostrum homini consilium materiam ipsam medicamentum definivit.

Linguae tumor ex lue Venereâ si sit, ejus curatio ad eundem morbum dirigenda est.

Si in lingua carcinoma sit, ulcus nimirum durum, atrum, callosum, melancholicum, malum incurabile est, si irritatur, venas erodit, sanguinem profundit, ac per totam linguam ad ejus radicem usque serpit, & mortem infert, pro more enim canceri vulgaribus non auscultat remedijs, nisi nota, & selectiora *cap. 9. de cancro, & cap. 23.*

De ulcere cancroso assumantur.

Si in ling.æ superficie tumusculi verrucarum instar infestent, eorum curatio *cap. 27. De Verrucis* petenda est, sed selectoria, & mitiora ratione partis desumuntur medicamenta.

Si ex materiâ venenatâ assumptâ, vel bestię venenatæ morfu, linguae tumor exciterur, in huiusmodi malo tumor non est magni momenti, sed id, quod urget, est Venenum, quod illicò extinguendum est, quo extincto, facilis est linguae ad naturalem statum reductio. Vitanda sunt phlebotomia, & purgantia: nam ipso veneno sunt nocentiora, quia ipsum ad corporis centrum trahunt, & intus retinent. Si igitur venenum assumptum fuerit, omni diligentia & nullâ postpositâ morâ, nam periculum est in morâ, illicò e corpore eliminetur emeticis, quæ leniora sint, & unâ lentorem habeant, ut salia corrosiva, & sulphura inflammabilia infringant, & gas illud suffocativum disperdant. Non desint clysteres pingues, & mucilaginosi, si in intestina aliqua veneni portio descenderit. Interim venenum statim foras eliminetur, ne ad interiora serpat. & si in venas, vel arterias se intrusit, alexipharmacis exturbetur, huiusmodi sunt *Theriaca, Mithridatium, elect. de bacc. junic. c. c. terra sigillata, bolus armenus, unicornu, & Cætera* vulgaria.

Si à bestię venenatæ morfu pendeat linguae tumor, exhibeantur alexipharmaca supra enumerata, sed præ cæteris *Theriaca, Orvietanum, Mithridatium, aqua theriacalis ex spiritu vini, tinctura bacc. junip.* & interim demorsus gargarismata adhibeat, quæ vim aciditatis infringendæ habent, ut sunt *alkalia omnia in succo rutæ caprarie, in decocto tormentillæ, scordij, scorfonera &c.* Item *vini spiritus cum sale viperarum*, & pro pauperibus, in qua sal dissolutum fuerit, gargarizetur. Verùm de vulneribus ex venenato morfu inflictis, ut viperæ, aspidis, scorpionis &c. egimus.

Si lingua inflammatione tentetur, os gargarizandum decocto aliquo discutiente in principio, *ex hyssop. betonic. origan. calaminth. melilot. sem. lini, fœnugraci, & syr. de moris, vel diamoro.* Quod si tumor non resolvatur, sed in suppurationem vergat, ad emollientia, & suppurantia devenimus, ex quibus gargarismos, & collutiones concinnamus *ex decocto radic. lilior. albor. fol. alth. passular. fursur. fic. ping. sem. cydonior. in aquâ hordei facto quibus sapam addimus.* Quod si abscessus his remediis sponte non rumpatur, aperiendus est scapello, excreto pure, ulcus abstergetur collutione *cum hydromelite, & aquâ saccharatâ*, & tandem consolidetur sequenti gargarismo.

℞. Aq. hord. lib. ij. Mell. ros. simpl. ℥iv. Radic. alth. ℥. ij. Bull. ad tertiæ partis casum, & coletur.

C A P U T XXX.

De Tonsillarum Tumore, & Inflammatione.

DUæ carunculæ exiguæ, & naturales in oris termino, utrinque circa linguae radicem paulò suprâ laryngem, videlicet ad uvulæ latera in omnibus positæ sunt, duorum nucleorum amygdalinorum instar, ac proinde vulgò à figurâ amygdalæ, Latine tonsillæ & glandulæ vocantur, Græcè verò *ωαείδμια* ob similitudinem ab Isthmo, significante angustam terræ partem, seu telluris brachium, inter duo maria jacens, nec non *Αντίδες* quia primò se oculis offerunt.

Condita sunt à naturâ tonsillæ spongiosæ, ut sa-

livali humiditate fauces, laryngem, linguam, & œsophagum humectent, ut cibum sicciorum, & duriorum madidum reddant; ad faciliorem deglutationem; Item ad laryngis irrigationem, ut ejus cartilagine ad motum aptiores reddantur, quod imitantur ij, qui fistulas irrigunt.

Sæpè hæ partes, licet exiguæ magnum medico, sed majus ægroto negotium facebant; intumescunt enim quandoque sine inflammatione, colorem retinent naturalem, & dolore vacant: at interdum inflammatione, ardore, dolore, & sui infestantur cum deglutationis, & respirationis difficultate. Quia inflammatione in abscessum degenerante, pus intra fauces effunditur, unde sæpè ulcus sordidum, & fœtidum relinquitur. Quandoque non suppurantur, sed indurantur, & in scrofulas, scirrhosque degenerant tumores.

Solet hic affectus admodum pueris esse familiaris ante, vel post septennium, ut *Hip. aph. 26. sect. 3.* testatur: *Cum verò jam magis adoleverint tonsillæ &c.* Sic etiam virginibus jam viro maturis, quibus menses non fluunt.

Signa.

Tonsillæ majores aliquantulum foris sub maxillis tactu, & visu cognoscuntur; intus verò ceteri carnis frustulum quoddam faucibus inhærens mole suâ premit, obstatque ne facilis deglutitio fiat, & id sine siti, & ardore, proprium tamen suæ substantiæ servant colorem: Alit ubi inflammantur, rubicundæ insipientibus apparent, & præter spirandi difficultatem, & deglutiendi, ardorem, & dolorem inferunt molestem, partes circumjacentes incendunt, sitim, & febrem excitant.

Veterum Causa.

Tonsillarum tumorem ex cerebri defluxione fieri clamitant Galenici: Inflammationem ex humorum calidiorum affluxu ad illos, qui cum calidi sint, partes illas calidas, & humiditas inflammant. Verùm hæc Galenicorum causa ridicula est, cum omnes morborum causas à plantâ pedis usque ad verticem capitis ad fluxiones refundat, & cujusdam Galenici recordor, qui interrogatus à quodam ægroto, qui immani capitis dolore cruciabatur: Domine medice, quodnam malum est, hic meus capitis dolor? Respondit, est Podagra.

Nostra Causa.

Vera tumoris tonsillarum causa, est succus alimentitius in ultimâ sui digestionem degeneratus in his partibus spongiosis, & laxis, cui magnus acidi laticis proventus accedit. Inflammatio verò fit ex sanguine in his locis ob lentorem, seu visciditatem stagnante, vel extravasato in spongiosâ, & glandulosâ tonsillarum substantiâ, & ob turgentiam quandam copiosius aggesto, unde rubor, tumor, & ob fibrarum tensionem, earumque continui solutionem, dolor suscitatur. Causæ remotæ sunt intemperata aëris constitutio, ut caloris, vel frigoris excessus, pororum in hisce partibus obstructio, ciborum calidiorum, & potuum ardentium usus, vehemens corporis motus excandescencia, &c.

Prognosis.

Tumor tonsillarum, si mox ab initio medica adhibeatur manus, facile curatur; at si negligantur tonsillæ, quandoque indurantur, & in scirrhum

thum degenerant, qui nusquam, vel raro curatur.

Inflammatio morbus acutus est, qui non exiguum doloris, & deglutitionis molestiam adducet, imò sæpè suffocationis periculum, & in veram mutabitur anginam, quæ lethale minatur periculum. Harum partium inflammatio vel resolvitur vel suppuratur. Tonsillæ in febribus denigratæ, & arefactæ inevitabilem portendunt mortem.

Veterum Curatio.

Perficiunt tumoris tonsillarum sanationem vulgares, frictionibus, cucurbitulis, aurium extensione sursum vehementer, & earum attractione dolorosâ. Item longâ brachiorum frictione dolorosâ in carpo super focilium deorsum, vel cum ligno extremitatem habente rotundam, vel pollice salivâ inuncto; hæc omnia peragunt ad fluxionis diversionem, sed hæc remedia sunt nimis rustica. Deinde externas moliuntur inunctiones ex oleo amygdalarum dulcium, utriusque lilii &c. Postremo gargarismis utuntur ex aquâ, & aceto, vel ex decocto ros. incomplet. plantag. & kord. cum syr. de rosis siccis, viol. de moris, & aceto rosaceo.

Tumoris tonsillarum curationem nos perficimus externè inungendo partes oleo amygdal. dulc. ad ʒ. ʒ. olei cera destillati ʒ. j. admiscendo. Internè gargarizationes adhibemus ex pipere longo in aquâ communi decocto, vel ex radice angelica, & tandem ex peto.

Si tonsillarum inflammatio sit circa initia levis, ad ejus curationem adstringentia gargarismata adhibent vulgares, ut

℞. Aqua plantag. ℥. j. ʒ. Flor. ros. rubr. m. ʒ. Cortic. granat. ʒ. iiij. Succ. hippocistid. ʒ. ij. Bulliant, unicâ ebullitione, & colat. ad-

Diamori, Dianuc. ana ʒ. ʒ. Et f. gargarisma. Deinde ad repellentia deveniunt simplicia, ex quibus varias decoctorum formulas parant, ex fol. plantag. rubi, vitis, balaustris, rosis, sorbis, messilis, cornis, fol. & bacc. myrti &c. tandem refrigerantes usurpant gargarismos, ex decocto herbarum dictarum refrigerantium, ut solani, lactuca, sedi cum syrupo de portulacâ, endiviâ &c. Vel ex lacte. Sed in magno versantur errore, & ut plurimum levem tonsillarum inflammationem in lethalem anginam degenerare faciunt, vel si copiosius refrigerant, inflammationem, defluxum humorum, & tumorem non tollunt, sed lividam, frigidam, durumque reddent partem, & inflammationem, si in gangrenam non mutabunt, saltem in scirrhum degenerabunt: impactus igitur humor nullum auxilium ab abstringentibus, repellentibus, & refrigerantibus admittit. Imò indurata tonsillæ deglutitionem, respirationem interdiciunt, & medicamentis emolliiri non possunt, in quarum extractione chirurgiæ operatio nec facilis, nec tuta est.

Si inflammatio sit vehemens, & suffocationis periculum immineat, statim cephalicam, vel basilicam secant, & ubi phlebotomia locum non habet, venæ sectionis loco aures, & cucurbitulas scarificant, tanquam venæ sectionis vicarias. Ad materiam conjunctam evacuandam venas sub linguâ, raninas dictas, secant; in mulieribus verò tali venam excidunt. Verum si inflammatio sine febre sit, periculosissima ratione circuitus sanguinis, & tam resolutionem, quam suppurationem impedit, neque concretus sanguis phlebotomiâ educitur, imò obstinacior redditur.

Si vitiosi cum sanguine humores redundant, clysteres frequentantes, credunt concretum sangui-

nem, qui est veluti spina infixâ, è gulâ clysteribus extrahere. Vel lenè exhibent purgans ut

℞. Syr. ros. solut. ʒ. iiij. Flor. cass. recens extracta ʒ. ʒ. Aqua betonica ʒ. ij. Rosarum, Chicor. ana ʒ. j. M. f. p.

Verum purgans medicamentum inutile est, imò in pejus inflammationem convertet. Nec interim gargarismata defunt.

Inflammatio si ad suppurationem tendat, illam promoveant gargarismis ex aquâ mulsâ calente, decocto caricarum, hyssopi, glycyrrh. vel decocto passularum, jujuborum cum violis, & malvâ. Vel foris applicant cataplasmata ex farinâ hordei, tritici, fœnugraci cum decocto caricarum. rad. alth. & melle. Rupto abscessu: aquam mulsam gargarizandam præscribunt, primò per se, deinde admistâ lenticulâ, rosis, plantag. &c. donec ulcus ad cicatricem perducant. Sed de his rancidis medicamentis fufius egimus cap. 7. de Anginâ, quam vulgares ut plurimum cum tonsillarum inflammatione contundunt, & utrique remedia communia faciunt.

Curatio Nostra.

Tonsillarum inflammationem citò, tutò, & jucundè absque suppurationis metu curat sanguis hirci ad pleuritidem paratus, & ammonium diaphoreticum, quia concretum dissolvit sanguinem, tumorem, & inflammationem tollit. Usurpari possunt gargarismata ex aquâ spermatis ranarum cum syr. de moris, & anodyno minerali, attamen tepida: inflammatio enim neque calida, neque frigida, tolerare potest, quibus si non cedit utere gargarismo ex spiritu vini cicurato cum aquâ prunellæ, vel fiant collutiones ex decocto fragariæ, & fol. salicis cum paucis armoniaci crudi in eodem dissoluto vel spiritu ejusdem guttatim addito, quibus obstructio quævis facile referatur, vel utere gargarismo de peti decocto. Externè applicari potest cataplasma ex micâ panis triticeî cum melle, quod citò inflammationem sistit.

C A P U T XXXI.

De Columellæ Laxitate, & Inflammatione.

Descendit in os teres caruncula ex palati tunica reduplicatâ, penitus juxta narium meatum, supra laryngis rimam, inter tonsillas, quæ uvula appellatur; morbofa hujus carunculæ affectio, cum ejus summum uvæ, acino non absimile apparet. Proprium hujus carunculæ nomen est columella, quia oblonga, & rotunda, columnæ adinstar, parvam columnam, seu columellam efformat. Dicitur quoque gargulio, & γαργυλιὸν à sono illo qui in gargarisatu auditur. Ejus substantia est glandulosa, mollis, spongiosa, & rubro donata colore, communi oris tunica amictur, figuram habet, diximus rotundam; teretem, superius crassiorem, & inferius in acutam obtusè desinit. Hæc caruncula suos patitur manes, scilicet laxitatem, seu elongationem, tumorem, inflammationem, atrophiam & ulcus.

Signa.

Horum affectuum signa ante oculos sunt posita, aperto ore, & depressâ linguâ hoc modo distinctim cognoscuntur. Laxitas intro aspicientibus oblongior, &

tenuior de palato in guttur pendet columella, supra linguam jacet, nauscam parit, assiduam excitat salivationem, & æger quasi carnis bolum summo œsophago hærentem habere videtur, quam perpetuò frustra devorare contendit; attamen palato est concolor, sine dolore, & calore.

Si inflammationem patitur, adest tumor rotundæ uvæ instar, rubor, ardor, & dolor: diglutiendi difficultas, quoddam suffocationis periculum, & interdum febris.

Veterum Causa.

Columellæ relaxationem fieri autumant vulgares ab humore pituitoso, à cerebro debilitato in columellam depluente; inflammationem effici ab eodem humore pituitoso tenui, à cerebro defluxo cum sanguine misto. Nihilominus vulgares semper repetunt cerebrum esse veluti communem cloacam, unde omnia in humana depluunt corpora.

Nostri Causa.

Fit columellæ relaxatio, tunc cum subitanea aëris injuria sive calida, sive frigida, nimia corporis agitatio, frigidus haustus, boreæ flatus &c. insitum columellæ spiritum ita afficit, ut frigoris, alteriusve impressum sentiat stigma, illicò in sui digestionem ab exotico lacescitur hoste, & ut partem muniat, substantiam proximam alimenti degenerantem, ob partis alendæ indispositionem per poros profundit, & ut impressum eluat stigma, quod si eluere nequit, topicum conturbat fermentum, laricemque qui ad partium eluendas sordes, est destinatus, advocat, ac proinde ligamenta relaxantur, & columellæ oblongatio exoritur. Columellæ inflammatio fit ex sanguine in venularum, vel arteriarum poris concreto, vel effluxo.

Prognosis.

Horum affectuum prognosim, in hunc modum instituimus: Quivis columellæ affectus festinam requirit opem, ne relaxatio, aut inflammatio ad finem properet: hæc enim in perniciosam, & operosam desinunt exulcerationem; illa verò antiquata mirè pendulam oblongationem, confirmat, ut ad anteriores propendatur quandoque dentes, & postremò putrescentiam gignit, cujus sanatio est abscissio, quæ operatio periculo non vacat, cum ob vocis depravationem, tum ob sanguinis fluxum, qui per sectionem excitatur, ut vix ulla arte compesci possit. Quibus columella tota abscinditur, vel exeditur, raro clarè, & distinctè loqui possunt; inservit enim ad vocis modulationem, unde vocis plectrum appellatur. Qui columellâ destituuntur, phthisici moriuntur, quia ejus est aëris frigiditatem moderari, ne illicò in pulmonem irruat. Si uvula ex inflammatione nigrescit, vel nimium albet, & stupet sensu, faciliè putrescit, & sphacelatur.

Veterum Curatio.

Relaxatam curant columellam vulgares per frictiones, & cucurbitulas, præmissâ, si opus fuerit, capitis purgatione per pilulas capitales, vel totius corporis diversiones, & evacuationes. Præ-

scribunt errhina, & omnia, quæ pituitosum absorbunt humorem, corriguntque frigidam, humidamque capitis intemperiem. Postmodum ad topica deveniunt adstringentia, & repellentia, ut sunt aqua vel decoctum plantaginis, myrti, rosarum, rubi, origani, hyssopi, aceti &c. & varia componunt gargarismata, ut

℞. Flor. ros. rubr. Fol. plantag. Mespilorum ana m. ℞. Salvie Hyssopi ana m. j. Gallar. immaturar. ℞. ij. Alum. usti ℞. ℞.

Coque in suff. aqua quantitate ad tertiat, & pro lib. i. colatura adde

Dianth. & Syr. myrtill. ana ℞. j. Aceti ℞. ℞. Succ. acaciae ℞. j. M. pro gargarismate. Vel

℞. Fol. querc. centinodia ana m. j. Flor. balauft. Summitat. rubi ana m. ℞.

Bulliant in aquâ myrtillor. ad lib. ij. colatura adde

Syr. de ros. sicc. Succ. granator. Diamori ana ℞. j. Rob. berber. ℞. ℞. Alum. sacch. ℞. ℞. F. gargarisma.

Si malum protrahi vident, & materia pauca est, & caput non excrementis refertum, columellam cortice granatorum subtilissimè pulverisato tangunt, vel pipere longo, cui aliqui addunt aliquid aluminis, & boli armeni, vel myrrha, & nonnulli piperis longi loco, Zinzibere utuntur. Quæ medicamenta periculo non vacant, quia metuendum est, ne humores affluerent à cerebro ad partem trahantur affectam, & grave aliquod afferant damnum.

Quidam futura coronali applicant emplastrum, quod conficiunt ex acaciâ cum aceto, aut ex gallis ustis cum aceto. Alij ovum recens ad duritiem coctum, & per medietatem dissectum in longum, & cum ligaturâ vertici imponunt calidissimè per aliquot horas, donec relaxatio sublata fuerit. Nonnulli prædictum ovum thure, vel zinzibere aspergunt, & calidè applicant. Vel ex thure, & gallis in pulverem redactis cum farinâ tritici, & melle virgineo emplastrum concinnant, quod vertici imponunt.

Si hæc omnia parùm, vel nihil juverint, statim recurrunt ad ea, quæ experta sunt à vetulis ad columellæ elevationem: accipiunt capillorum ægroti manipulum ex vertice, quem maxibus complicant, & illi, ut taceat imperant, & capillorum manipulum sursum vehementer trahunt, usque dum cutis sonitum edat, & paucillum de alumine usto, vel rosarum semine supra columellam aspergunt, & illicò miraculi instar, inquit, laxitatem remitti. Pulchrum experimentum, quod expectationi non respondet, & inter histrionicas scenas representari dignum.

In columellæ inflammatione procedunt, sicut in aliis inflammationibus, & tam si plethora adsit, quàm absit, primò cephalicam secant, deinde venam sub linguâ aperiant, cucurbitulas vertici, & scapulis affixas scarificant, & diversiones per clysteres, frictiones, extremorum ligaturas, & id genus alia celebrant. Si corpus pravus scateat humoribus, primò caput per pilulas cephalicas, deinde totum per purgantia juxta humoris peccantis qualitatem deplent.

Interim in principio ad topica deveniunt repellentia, quæ in gargarismi formâ usurpant, & ubi exigua est fluxio, austerâ præscribunt gargarismata ex aquâ, & aceto, vel ita parant:

℞. Ros. rubr. Rubi. Plantag. ana m. j. Cortic. granat. p. j.

Fiat decoctio in sufficiente aqua quantitate & in colatura lib. j. ℞ adde

Acet. ros. Rob. de ribibus ana ℞. ℞. Succ. malor. granat. ℞. j. Diamori ℞. ij. m. Pro gargarismo.

Vel

Vel ubi inflammatio, & fluxio est vehementior, acerbis utuntur, quia fortius adstringunt, & repellunt, ut

℞. Decoct. myrtill. Fol. teneror. quercus, Mespilorum, Balaustior. Sumach. lib. j. ℞. Syr. de agrestâ, Rob. de ribibus, Nucum virid. ana ℥ j. M. pro gargarismate.

Sed hæc gargarismata non tantum partem exasperant affectam, verum etiam fluxionem, inflammationemque ad penitiora repellunt, unde graviora mala emergere possunt.

Quandoque transacto principio, discutientia admittunt, ut fol. althææ, malvæ, hyssopi, siccas, flor. chamemeli, meliloti, sem. fenugraci &c.

Si ad suppurationem vergat, suppurant decocto caricarum cum aquâ mulsâ, aut decocto passularum, quod si sponte non succedat apertio, eam ferro molliuntur, & post abstergentibus adhibent aquam mulsam vel caulium succum cum melle.

Relaxatæ columellæ vera curatio consistit in degenerati alimenti educatione, & si nimia laricis copia ad fordes eluendas advenerit, in ejus depletionem iucumbimus.

Unde nimius latex columellam oblongam hydragogis evacuandus est, vel sæpè mastiche nigra masticetur, ut per salivationem superflua ejushumiditas exsicceetur. Vel ad hunc finem alimenti degenerati ablationem faciunt gargarismata, ut

℞. Pilosella, Pyrolæ ana m. j. Cort. radic. angelice, Imperatoria ana ℥ij.

Fiat. decoct. ad lib. j℞. cujus colatura cum paucis melle edulcoretur, & utere pro gargarismate. A proprietate huic morbo prodest uvularia propter signaturam, ex qua gargarismus ita componi potest:

℞. Uvularia, Tormentilla ana m. j.

Coque in suff. quantitate aquæ, cujus decoctum edulcora cum paucis melle, & utere,

Deinde post usurpatum gargarismum, hos adhibe pulveres in columellam insufflando, vel melius eam tangendo hujusmodi est pulvis myrobolanorum citrinorum, vel sequens ut

℞. Piperis longi ℞. Succ. acaciæ exsicc, Radic. tormentill. ana ℞j. F. omnium pulvis. Vel

℞. Pilosella, Uvularia ana ℞j. Radic. bistort. Cort. rad. angelice ana ℞. Alum. scissil. gr. viij.

Contundantur, & cribrentur. E vestigio oblongata columella se contrahet, remitter, ad naturalemque reduceretur statum. Sed aqua destillata Vincæpervina, vel tantummodo ejus decoctio gargarizata, vel pulveris immissio columellam laxatam erigit, & refirmit, quod admiratione dignum est.

In columellæ inflammatione ad sanguini conciliandum fluorem, lentore eundem liberandum, & obstructionem referendam conferunt internè sumpta sanguis hircinus, antimonium diaphoreticum, & alia diaphoretica pluries repetita, verum multum proficiunt gargarismata cum anodyno minerali, quia immediate partem tangunt affectam, ut

℞. Aqua prunellæ, Sedi minoris ana ℞℞. Syr. de moris ℥ij. Anodini mineralis ℥j. m. Vel

℞. Aqua fragor. Nymph. ℞j. Diamori ℥ij. Anodyni mineralis ℥j℞. m. Vel melius

℞. Aqua prunell. Flor. sambuc. ana ℥ij℞. Spiritus vini ℥j℞. Spiritus armoniaci gutt. xx. m.

Si ardor ægrum fatiget, convenit emulsio quatuor seminum majorum, vulgò frigidorum, in decocto malvæ cum mucilagine seminum cydoniorum pro gargarismo. Si dolor urget, prodest aqua spermatis Ranarum, & lactis ana gargarisatum in quo dissolutum fuerit aliquid de nitro fixo, scilicet lapide prunellæ. Vel gargarismus ex succo cancerorum fluviatilium cum aquâ lactinæ.

CAPUT XXXII.

De Balbutie, & his, qui difficulter loquuntur.

Linguae motus tripliciter læditur abolitè, diminutè, & depravatè. Abolitur atque ita loquela simul aufertur, & dicitur aponia, sive conformationis vitio à primo ortu contractâ culpâ, aut post; quando spiritus animalis denegatur influxus ad linguam, vel ob cerebri obstructionem, ut in apoplexiâ, caro, cathece; sive ob spirituum animalium consumptionem, aut ad interiora retractionem, ut fit morti proximis syncope, & uteri suffocatione; sive ob nervorum angustiam, quæ vel est perfecta, & sequitur paralytis, vel est levior, & ex intervallo modò loquitur homo, modò obmutescit. Imminuitur linguae motus, ut tarda & difficilis evadat loquela, vel citra linguae vitium, dum spiritus animales aliò avocantur, ut in irâ, terrore, nimio gaudio. Vitium autem hoc vel est nativum, dum tales homines non possunt initium capere, nisi prius multoties linguam moverint, & labia, aut postquam loqui inceperunt, non possunt in sermone progredi, sed sæpius eandem repetunt syllabam. Vel adventitium à linguae vulnere, vel apostemate, ulcere, paralyti &c. Hoc vitium dicitur hæsitantia sive titubantia, & Battarismus. Depravatur linguae motus & dicitur Balbuties, de qua hinc nos agimus.

Est balbuties linguae vitium; quo laborantes difficulter loquuntur, in sermone resistentes, loquelam præcipitant & literam R. maximâ cum difficultate pronunciant, ut etiam id ex Ciceronis verbis pateat dicentis: Ita balbus erat, ut literam R. non posset pronunciare, Et alibi: Cum ita balbus esset, ut ejus ipsius artis, cui studeret, primam literam non posset dicere. Quæ verba contra illos faciunt, qui literam S. effari non possunt, qui tamen balbi non sunt, sed blasi.

Hoc linguae vitium in singulis literis esse potest, nam si J. crasse quis pronunciârit, dicitur Jotacismus, si L. lambducismus, si M plus æquo Meticismus faciet. Quæ de re cum dentes ad formandam vocem conferant, infantes non loquantur, antequam os dentibus plenum habeant, & præcipue incisori ad quasdam exprimendas literas conferunt. Hinc edentuli quasdam literas pronunciare nequeunt v. g. T. & R. ubi lingua prioribus ampliata dentibus inniti debet. Huic vitio facillè succurri potest, si arte insititios procurent dentes aureo filo vinciendos, ut expedire has literas pronunciare valeant. Sed de viriis oris, & linguae, quæ loquelam vitare possunt, fusiùs egimus in nostrâ Grammaticâ speculativâ, capite de Barbarismo.

Signa.

In hoc morbo cognoscendo non opus est signa recensere, sed sat est balbutie affectum loqui, ut cognoscatur affectus.

Causæ.

Balbutiem fieri credunt Galenistæ à linguâ breviori, vel ab ejus imbecillitate ob intemperiem humidam, aut calorem, vel à fræno, aut membranulâ subjacente linguam nimis adstringente, & ejusliberum motum impediante.

Balbuties pendet à nimia spirituum agitatione, qui inordinate muscutorum tubulos ingrediuntur, vel

vel ab eorundem paucâ quantitate, ut non sufficiat ad linguæ motum perficiendum, vel ab inconcinna musculorum, & linguæ conformatione, vel ex horum musculorum obstructione, qui viscido infarciuntur humore, à quo diminutus sit motus, quia linguæ muscoli ita gravantur & opprimuntur, ut distendi non facile possint. Hinc spiritus motoris transitus ad linguæ musculos impeditur, & linguæ motus non expedite fit, unde difficilis pronuntiatio, & non expedita oritur loquela. Vel à nimia copiosa humiditatis præsentia, à qua muscoli relaxantur & cuilibet vocis expressioni minus sufficiunt. Id clarè patet in aliquibus pueris, qui balbi sunt, literasque R. J. L. M. vel S. pronuciare nequeunt, verum temporis & ætatis progressu humorum illa excessiva visciditas, vel nimia humiditas absumitur, & nullum amplius impedimentum in talium literarum pronuntiatione in posterum sentiunt, in quibus verò non absumitur, per totum vitæ spatium balbi remanent. Oritur quandoque à fræno sub lingua non dissecto, quod impedit, ne lingua liberè volvi & moveri possit. Vel nimia in loquendo festinatio, dentium defectus, labiorum mutilatio, palati exesio, lingua iusto longior, aut brevior, crassior, indecenter formata & pluribus alijs modis depravatur loquela ut fufius in nostrâ *Grammaticâ speculativâ* capite de *Barbarismo* egimus.

Prognosis.

Balbuties nullum vitæ discrimen minatur, attamen ab appoplexiâ, vel caro relicta rarè & difficulter curatur, & ex confirmatâ paralyfi omnes obmutescunt, dum tota lingua resolvitur, gravis impendit apoplexiæ metus. Balbi, & celeri linguâ præditi melancholici sunt, item morbis humidis obnoxij sunt, ac præcipuè alvi profluvio corripiuntur, ut innuit *Hip. aph. 22. sect. 6. Balbi ab alvi profluvio diuturno maxime capiuntur.* Nativa linguæ vitia ex magnitudine, conformatione, vulnere, nervorum rupturâ insanabilia existimantur, verum à phlegmate, vel nimia humiditate, solet quandoque temporis progressu in pueris, absumpto phlegmate, vel humiditate, auferri; si verò diturnâ consuetudine inveterata fuerit balbuties, prorsus curationem non recipit. Si tandem à linguæ vinculo non secto pendeat, facilè chirurgia curatur.

Hoc morbi genus sermonis puritati multum obstat, at ne ingenia à bonis retrahantur cœptis, admonitos & exhortatos volumus adolescentes hoc vitium oratoris splendori nunquam, vel quicquam detraxisse, nec gloriæ impedimentum fuisse. Hoc vitij genere *Aristotelem* laborasse accepimus, nec quia balbus fuit, sui nominis fama claudicavit, aliosque relinquimus illustres scriptores memoriæ posterum traditos. Equidem nullum est vitium, quam hoc magis excusabile, in quo nihil ipsi peccavimus, sed potius naturam, uti novercam, accusare debemus.

Veterum Curatio.

Ex malâ conformatione balbutiem, aliasque loquendi difficultates insanabiles esse diximus, attamen hoc unicum, sed ideale exemplar *Demosthenis*, illustre inque medelam proponemus, qui ad vitia oratorein deturpantia præferenda in se unum omnia natus videbatur, namque primam literam ejus artis, cui totus obstinatè animum addixerat, cum dicere non posset, ore inferis calculis, expedite proferre didicit: humerum, quem sæpius inter dicendum attollebat, gladio superne appenso, ut ejus metu injecto, ne pungeretur, demisit. Actionem omnem ante speculum, tanquam magistrum, composuit, & etiam hystionem. Pectoris, & laterum angustias, sicut & vocis exilitatem, & acer-

bitatem dilatavit, & sonoritatem produxit. Per aspera, & adversa loca uno spiritu plures versus recitare assuescens, sic tonare, non orare, locumque proverbio fecit: *Latera Demosthenis.* Patientia duravit aures prope flumina oblectantium aquarum fragoribus obitrementia declamans, ut in actionibus turbarum fremitu non interromperetur. Hæc omnia, aliòque apud *Plutarchum*, *Lucianum*, aliaque in ejus vitâ multo temporis spatio peregit, & ne aliqua occasio ad egrediendum impelleret, capite semiabrasso, & barbâ se domi detinuit, eò tandem cunctus est, ut ipsemet *Cicero* fateatur majorem partem *Demosthenis* abesse cum legimus, tantum ei dedit actio, ut illud *Æschynis* apud *Plutarchum* in apophth. demonstrat, quem relinquimus. Ad summum industria naturam vicit *Demosthenes.* *Prelatus* (ait *Val. Max. l. 8. cap. 7.*) cum rerum naturâ, & quidem victor abiit, malignitatem ejus pertinacissimo animi robore superando. Itaque alterum *Demosthenem* mater; alterum industria enixa est. Nil tam arduum, quod sedula industria vincere nequeat.

Balbutiem difficilis esse curationis vulgares Galenici fatentur; linguæ enim brevitatem naturalem, arte prolongare, longitudinem brevare, & crassitiem subtiliare nesciunt, attamen imbecillitatem ab intemperie humidâ ortam corrigere conantur exsiccantibus, à frigidâ calefacientibus.

Nostra Curatio

Nostra curatio est, quod si vitium à nativitate, & organi vitio sit, ferè incurabilis est. Si pendeat à nimia spirituum agitatione, remedijs nimium motum sedantibus, & eundem æqualem ijs conciliantibus curatur, talia sunt *spiritus rosarum aqua theriacalis cum spiritu vini, elixir vita, tinctura juniperi, aqua lavendule, vel liliorum convallium* &c. quibus lingua sæpius fricetur. Si spirituum paupertie lingua moveri nequeat, curatur, ut paralyfis, & tum interna, tum externa conducunt, quæ in *cap. de Paralyfi* descripsimus, robur fibris carneis, musculis, & nervis concilietur. Specificè hic commendamus *oleum anisi* in linguæ apicem instillatum, item *balsamum, vel oleum caryophyllorum.* Si à nimio phlegmate, vel humiditate spirituum transitum impediens oriatur, hujus phlegmatis educatione tollitur, unde os sæpius *spiritu ardenti ex succo cerasorum nigrorum extracto* lavetur, hic enim spiritus ardens summo per linguæ musculos phlegma infarciens, adeò resolvit, & linguam roborat, ut spiritibus pateat aditus.

Si substrata linguæ membrana, sive frænum impediat, præcipuè in recens natis, ut sugere non possint & in adultioribus, ut loquela impediatur, aut depravetur, vel diglutitio prohibeatur, quia lingua curta, & adstricta, unde non liberè volvi atque moveri potest, tunc affectus iste Chirurgiam exposcit. Nostrates imperitæ obstetriculæ unguem pollicis dextri longum, & in cultri apicem conformatum gerunt, quo statim ac infantes orti sunt, indifferenter eis frænum præsciunt, quam operationem improbant vulgares chirurgi putantes, unguem veneno esse infectos, & venenatam inducere excisionem: cæterum multum distat venenatum esse, & noxium, non equidem negamus unguem aliunde infici, & quibusdâ sordibus coquinari, & tunc per accidens & non per se noxios esse concedimus, sed innoxios, ut reliquas partes existimamus. Hæc operatio nullatenus unguibus fieri debet, hi namque facile vicinas, & innocuas dilaniant partes, ac planè disrumpunt, unde dolor, inflammatio, aliaque gravissima oboriuntur mala, imò infan-

Cap. XXXII. De Balbutie, & his, qui difficulter &c. 143

Infantuli lactis suctione tam necessariâ, propter accidentia, quæ subsequuntur, & vitâ privantur, cum ex mille vix unus infans nascatur cum tali ligamento, & postmodum balbutiat, ac tali indigeat chirurgiâ. Solent quoque obstetriculæ hanc sectionem nummi acie instituere, quam profectò repudiamus, cum eadem importet accidentia, & persæpè sine necessitate agunt, & in operando errant. Quod si quandoque frænulum sit malè constitutum, sectionem, aut divulsionem instituimus (aliàs nunquam) non unguibus, non nummi acie, non vulgari tonforum phlebotomo, sed forcipis apice, elevatâ linguâ, ligamentum nerveum tantum incidimus, vitando semper, ne carnem attingamus. Si primâ vice totaliter non abscindatur, eadem operatio reiteretur, inciso ligamento, blandè incisionis pars sapissimè madefiat melle rosato vel simplici, & sic agglutinatio impeditur, & consolidatio succedit.

Advertendum tamen volumus, ut in operatione cautè procedatur, ac chirurgus in anatome perito committatur, ne per imprudentiam, venæ aut arteriæ vicinæ ductus salivales sub linguâ, partesque adsitæ, aut nervuli lædantur, sic enim sanguinis fluxus, vel pyalismus assiduus succedit, & si vicini, linguæque substrati nervi incidantur, repentina linguæ convulsio supervenit, ut *Riolanus* observavit. Hinc fraternâ charitate obstetrices expertes, & chirurgos imperitos admonemus, ne temerè ad hanc operationem se accingant.

De Affectibus Dentium.

C A P U T XXXIII.

De Dentium Doloze.

Dentium dolor primâ facie levis videtur, at tamen non rarò cum alijs gravioribus symptomatibus, quæ corpus affligunt, comparandus est; est namque immane tormentum, & miserabile supplicij genus, adeò vulgarissimum, ut pauci reperiantur, qui cum non experiantur: aliqui enim aliquantulum mitius eo vexantur, alij longè acerbius, & tandem quosdam tam immanis occupat dolor, ut præ immanitate & impatientiâ ejulantes sibi ipsis violentas inferant manus.

Quisnam in dentium dolore sit locus affectus, ex ipsâ nomenclaturâ ariolatus fuit *magister Gal. s. de compos. med. sec. loc.* ubi dentes in propriâ substantiâ sentire asserit: Verùm parcite Galeni manes, nam qui oppositus est denti evulso attritionis penuriâ suam superat seriem, & limâ atteritur absque doloris sensu, quia planè sensu sunt destituti, ut alia ossa, nec membranis nec nervis præditi sunt, ac insensiles omninò sunt, ideoque non dolent neque ab igne, neque à ferro.

Dolor falsò dentibus adscribitur, sed tribuendus est membranis tenuissimis exquisitè sentientibus, præsepiola eorum investientibus, & nervulis molli- bus ex quinto pari per dictas membranas radicibus alligantur, vel cavitatem ingrediuntur, ubi disperguntur, & parvulis propaginibus cum substantiâ quadam mucosâ in dente medio repertâ, miscentur.

Signa.

Ad dentium dolorem cognoscendum non opus est signis, cum ab ægro medicus certior fiat, tantum cognoscere debemus, an dolor sit in gingivâ, pro-

quo gingiva inspicienda est, utrum inflammatio, tumor, corrosio, seu putrefactio in eâ appareat. Si nihil horum adsit, doloris causa vel in membranis, vel in nervulo, vel in dentis cavitate erit. In membranis quidem dolor non est ita profundus, sed secundum latitudinem extenditur, & quædam doloris mutatio animadvertitur. In nervulo si dolor sit, profundior & vehementior est. In cavitate verò si in mucosâ substantiâ in dente medio repertâ, obtusus erit, sed diuturnus.

Si dens est cariosus, & à verme intus obsessus, dolor est interpolatus ad ipsius vermis motum, exiguis desinens & rediens intervallis, & ipsius vermis motus in parte quadam percipitur.

A spiritu flatuoso cognoscitur ex illius atrocitate & divulsionis sensu, qui in parte percipitur vel qui ex guo cessat spatium, ac facillè discutientibus curatur remediis.

Vulgares, quorum medicina est ex calore, & frigore aggregatum, doloris signa ex calore, & frigore assignant: Si à calore dolor oritur, præcesserunt caloris causæ, multo est intensior, caloris sensus in parte percipitur, à frigidis curatur remedijs, & à validis intenditur; Si verò à frigore oritur dolor, signa prædictis contraria apparere solent. Verùm in hoc hallucinantur vulgares, & videntur ex caudâ vulpem, & ex ungue leonem cognoscere. Non benè inferunt dentium dolorem à calidis intendi, & à frigidis sisti: igitur à calore. A frigidis exacerbari, & à calidis curari: igitur à frigore. Non inquam, ita dicant; possunt enim calor, & frigus per accidens excitare dolorem, spiritus s. salinos, vel acidos impetuosè movendo, & illos faciendo penetrare, ideoque ratione motus, quem acquirunt, intensissimos excitant dolores, & tunc à calore esse putantur, cum frigida, vel gelida dolores sistant, motum illis auferendo, partes densando, & penetrationem intercludendo. Cum calida dolores sistunt, à frigore creduntur, quia aliquando calor, præsertim cum mitis est, poros aperit, & exhalare facit, & tunc dolorem vel sedat, vel aufert, quod facit etiam aliquando validus calor.

Veterum Causa.

Gregarij medici dentium dolorem vel à quadam simplici intemperie, vel à catarrhò à capite defluo, fieri imaginantur, & quandoque à partibus promanare inferioribus, qui in maxillarum, & alveorum dentium membranas vel in nervulum dentis radici insertum, vel in ipsam dentis substantiam con- vult.

Verùm decipiuntur vulgares à fluxione ad dolentem dentem depluente, quam ægri sentiunt, & eò magis ab assiduâ salivatione; quæ in dentium dolore ferè perpetuò esse solet. Insuper falsum est in propriâ substantia dentes humorum affluxum, ac distentionem recipere posse, cum sint corpora solidissima, & durissima, ac lapidibus vix cedant, & secundum *Helmontii* sententiam, dentis materia non est merè ossæ, sed inter os, & petram media, seu neutra.

Alij vulgares cum caloris, & frigoris doctrina doloris proximam causam in continui solutione fatuunt, quam calor; & frigus parit, ita frequenter accidere solet, cum juscule nimium fervida, & alia cibaria calida quotidie ingerantur; mox his potum superaddendo frigidissimum, his contrariis fatiscant: Non secus ac silex, aliisvè durus lapis, sive vulgaris, vel gemma, vel vitrum, vel crystallus candens, in frigidam projectus a quam, hisce contrarijs non potest non dehiscere, & in minimas non dissilire particulas. Sed de caloris, &

& frigoris nanijs fufius de capitis dolore egimus. Præterquam quod inter huiusmodi contraria non est par comparatio, longè enim distat à candore fervor, nec dens à fervido jusculo, imò difficile igne actuali calcinari potest, ut lapis per aliquot horas in candore deſentus.

Nostra Causa.

Vera dentium doloris causa, sunt particulae salinae, & acida cuspidatae, & angulares vellicantes, divellentes, contrahentes, distendentes, vel pungentes membranas tenuissimas dentium alveolum succingentes, vel nervulos exquisito sensu donatos, radicibus fortiter alligatos, vel cavitates ingredientes. Hæ particulae vel cum succo nutritio, vel sanguine, vel lymphâ ex proprijs conceptaculis in interiorem dentium cavitatem, aut membranulas, aut nervillos inferuntur. Huiusmodi particulae acutæ, vel cum cibo, potu, vel aëre communicantur, & præsertim dentibus jam erosis & cavitare ad medullam interiorem, vel ipsos nervulos inferuntur. Excitatur magnoperè dentium dolor à vitiosis particulis per stagnationem ob obstructionem factam; humores hypochondriaci, cacochymici, visceri, falsi, acres, in dentium membranulas cumulat, vel evasati, & circa fibrillas nerveas, & radices, vel cavitates odontalgia sunt causa.

Cibus immodicè sumptus non solum multum facit ad hoc malum producendum, sed etiam pravâ qualitate imbutus, sic nimis salita, infumata, allia, caprea, aurantia, limones, acetum &c. aliaque succi pravi edulia nocent, quæ acrimoniam sero, seu lymphæ imprimunt, in primis dulcia dentibus infensa sunt, ob aciditatem, quam in glutinosis dulcedinis particulis latentem viscidam, & vinctam habent, quæ deinde caloris ope extricatur.

Idem de potu dicendum putamus, dum copia sua, & intempestivè digestionem interturbat, isque intensè frigidus, & potissimum in glaciem redditus vitandus, & præprimis si varia salium genera intra se continet: quippè notum est frigida coagulare, & dentibus esse hostilia, & eo magis, si jusculis calidioribus assumptis desuper frigidus hauriatur potus. Nocet potus intensè calidus dentibus, hinc & ipse chocolatis, vel theæ, vel cassæ potus fervidus dicitur dentibus insensibilissimus.

Aër quoque multum odontalgia favet, hinc accolæ maris Baltici, & septentrionales alios populos dentium doloribus affici notum est; volitant namque in aëre varia salium genera, inspiratione furtivè quodam modo introhauriuntur. Contra in Ægypto ubi insignis est aëris clementia, dentes nec dolere, nec cariari fertur. Autumnus maximè odontalgia ferax est, tunc enim magis aër varijs salium particulis conspurcatur, ut fufius diximus de *Angina*, cujus occasione de *Febribus* cap. 26. ex aëris mutatione agemus. Sic & hyems, flante Boreâ, tunc tubuli obstruuntur à frigido aëre, unde humorum stagnatio facilius redditur ab aëre acido nitroso.

Fit quandoque dentium dolor, cum gingiva est detecta, vel malè digesta & ultimi alimenti sui materia, & circa dentes radicem putrescens.

Vermes in cariosis dentibus geniti esse possunt doloris dentium causa: fiunt vermes in dentium carie ex ovulis, dum mediante cibo à muscis, alijsve infectis ovulis suis conspurcato, dentium cavitati inferuntur, hæc ovula, mediante calore à reliquis cibis suscitato, ibidem in vermes excluduntur: vel aliundè ibidem congeruntur. Hi vermes doloris sensum inferunt, repentes, jectigantes, vel mordentes, & vellicantes nerveas fibrillas.

Prognosis.

Dolor, qui per intervalla recurrit, fit à substantiâ admodum volatili, quæ quoties generantur, do-

lor recurrit, & quoties resolvitur, sedatur; quod si in aliquo dente sedem fixerit; tunc à substantiâ vix dissilabili oritur, sævire non desinit, & hinc crebra odontalgia, donec caries, cavitas, putredo &c. quas etiam gingiva ita pluris recrementi ferax sollicitat, donec aëri detur accessus; tunc in isto dente dolor cessare solet, sed temporis tractu in alium transit dentem in quo novum dolorem, cariem &c. excitat & hac de causâ multi redduntur edentuli.

Quandoque dentem non attingit, sed gingivas, in tumorem attollit, (& dentis evulsionem dolor non remittitur) qui transpiratione resolvitur, & interdum gingivas inflammat, earumque tumor supurationem, exulcerationem, & quandoque (quod pejus est) maxilla cariem inducere solet.

Si tumor in malis oboriatur, doloris dentium resolutionem portendit: rationem assignant vulgares, quia naturæ robore, vel medicamenti virtute transfertur fluxio ad partes exteriores, & non amplius ad internam dentis cavitatem decumbit. Verum errant, dum à cerebro, vel à distitis partibus defluxionis decubitus mendicant: Sentiunt ægri humoris deflui decubitus, quia latex per nervos, arterias, venas & ipsum corporis habitum ad laceffitam defertur partem, ut exoticum cicuret hostem, & indolentem excitat tumorem, si non sit qualitate molestus.

Dentium itaque dolor simpliciter morbus lethalis non est, non tamen est parvi faciendus, ne mors inde sequatur, multi enim ob doloris vehementiam mori maluerunt, quam diutius torqueri, & nosrates mulieres parere malunt, quam dentium dolore corripì, imò sæpè ægros ad insaniam adduxit. Si membranula, seu magis nervuli circa radices, ubi inferuntur, à vermibus, vel à salinis, acidisve particulis stagnantibus torqueantur, facile spiritus animales, & totum corpus in consensum trahi possunt, & ob doloris immanitatem, vigilias, inquietitudinem, aliaque accidentia, vires insigniter deficere possunt, imò non ægrè convulsiones oboriri. Ubi odontalgia cum fridore, & febre ardente seu maligna maritatur, mortem portendit.

Veterum Curatio.

Curant vulgares dentium dolorem ita si ab humoribus calidis ortum ducat, cephalicam secant è brachio ejusdem lateris, revulsionis gratiâ, si materia è capite defluat; vel basilicam, aut saphenam, si ab inferioribus ascendat partibus, tundunt; aut cucurbitulas in scapulis scarificant. Venas sub lingua derivationis causâ incidunt. Nonnulli venam pone aurem aperiunt. Quidam aures scarificant. Si dolor à frigidis excitetur humoribus, venæ sectionem minus convenire fatentur, fluxionis tamen ratione etiam usurpant, quia inter revellentia remedia locum tenere existimant: Verum tunc minori copiâ sanguinem detrahunt, nisi plethoræ signa appareant, ratione cujus etiam si materia sit pituitosa, liberalem venæ sectionem instituunt juxta Galeni præceptum qui in magnis morbis & vehementissimis doloribus promptissimum remedium esse largam sanguinis missionem asserit.

Cæterum errat Galenus, nam magnus dolor remedium magnitudinem indicat, non autem venæ sectionem; ac proinde magnum remedium illud existimatur, quod magnum curat morbum, non quod sit unum ex universalibus præfidiis putatitijs, ut est purgans medicamentum, & venæ sectio apud vulgares. Sit cujuscunque conditionis remedium, sufficit, ut magnum curret morbum, ut est potus aquæ frigida in febre ardente. Nec revulsionis, aut derivationis gratiâ desunt frictiones, extremorum ligaturæ, crurum lotiones, vesicatoria brachijs, cervici, vel post aures applicata. Imò in carpo ejus manus, quæ est è conspectu, & laterè doloris, flammulam, vel ranunculum imponunt.

Si alij

Si alij à sanguine peccant humores, purgans exhibent medicamentum humori peccanti accommodatum, in formâ potionis, si peccans humor fuerit calidus; si verò frigidus in formâ pilularum secundum doloris, vel peccantis naturæ exigentiam.

His peractis, si materia adhuc fluat, adstringentibus inhibenda est, si à capite fluat, fronti, & temporibus *emplastrum ex gummi elemi, & mastiche, myrrhâ, vel contrariâ rupturam* applicant; si à partibus inferioribus sursum scandat, quæ ventriculi os adstringunt, & roborant, adhibent. Verùm hæc adstringentia, & repellentia (posito, quod verum sit, quod vulgaris sententia asseverat) non sine ægri periculo adhibentur, præcipuè si fluxio copiosior esset, pollet enim intro ad fauces irruere, & ægrum suffocare. Cessante fluxione, discutientibus quibus adstringentia admiscant, utuntur.

Medicamenta topica in duas dividunt classes, vel pro fluxione calidâ, vel frigidâ. In calidâ pro oris collutione varia adhibent decocta *fol. myrti, ros. rubr. radic. oxylapath. silicis, tormentilla, urtica &c.* Vel *sedî, plantag. lactuc. sem. papav. alb. hyoscyani &c.* Bulliant in sufficienti quantitate ad tertie partis consumptionem. Cæterum acetum per ebullitionem ob phlegmatis evaporationem fit acerrimum, & nihil differt ab aceto destillato. Putant vulgares acetum frigidum, & vinum calidum, & tamen acetum est vini soboles per secundam fermentationem: Id falsum deprehendimus, solvit enim corallia, & uniones, quod si frigidum esset, utique non eveniret. Vitandum itaque est acetum, tanquam hostilis gladius in dentium dolore à causa calida, & præcipue si gingivæ sint simul affectæ, quia per se dentibus nocet, dolorem adauget, eosque, si corrosi sint, magis corrodit, Vel prædicta decocta in vino parant ad terriæ partis consumptionem, sed perperam, nam volatilis vini spiritus abit in auras, & inlipidum phlegma nullius energię compos remanet. Multum prodesse existimant, aquæ frigidæ in ore retentionem.

In dolore dentium ex frigida fluxione diversas oris calidas collutiones parant *ex origano, menthastrô, hyssopo, ligno guajaco, rore marino, salvia, betonica, saopfuco, radice pyrethri, sem. nigella, flor. stœcad. Arab. &c.* ex quibus variarum decoctionum formulas concinnant. Vel *ex caryophyll. cinnam. pipere, pyrethro, zingibere, nucis mosch &c.* decocta parant in vino guaraneto pro calidâ oris collutione. Vel allium sub cineribus coctum denti dolenti imponunt.

Si dolor ita immanis sit, ut his præsidij adhibitis non cesserit, ad narcotica deveniunt post universalia præsidia, quæ dolorem sedant, & fluxionem cohibent, ut est *theriacal recens, aut Mithridatum, Philonium Romanum, requies Nicolai &c.*

His omnibus incassum adhibitis, dentem evelli suadent, & primò gingivam à dente scalpello separant, deinde tenaculâ, vel rostro corvino, vel pellicano dentem eruunt, & tandem, expresso à gingivâ sanguine, vino rubro, vel poscâ sanguinis fluxum sistunt. Verùm quia nonnulli hanc chirurgiam exhorrent, tunc corruptentibus, & dentes mobiles reddentibus utuntur, ut dentes manu extrahi possint. Hujusfarinæ est *pyrethrum in aceto maceratum per 40. dies, aut thymali succus*, verùm dentes sani, ac gingivæ cerâ obductâ præmuniantur, & tantum dens malè affectus illiniatur, & infra horæ spatium digitis eximi poterit. Eodem ferè modo applicari potest *gummi hedera vel olea*, & dens brevi spatio in partes dissili-

Nostra Curatio.

Dentium curatio pro causarum diversitate institui debet, unde si dolor ab acido ortum ducit, quæ

acidum obtundunt; si à falso, quæ falsum diluunt, administrari debent; si à vermibus, quæ vermes encant; & si à spiritu flatulento, discutientibus remediis facile curatur.

Purgatio, & phlebotomia in dentium doloribus administrari non debent, quia nihil profunt, in dè maximè obsunt. Cæteri, quos exercent cruciatus vulgares, quibus miseri torquentur ægroti, sunt peccatorum pœnæ; *Deus enim, delinquentes in conspectu suo tradit in medicorum manus.*

Convenientia odontalgica erunt liquores, quibus, dolentes tanguntur dentes, vel in ore detenti, qui dolorem demulcendi, humoremque dolorificum ad se arripiendi energiam habent. Verùm quia quandoque magnus laticis affluxus ad lacessitam decumbit partem, ut exoticum cicuriet hostem, adhibenda sunt, quæ laticem per assiduam exturbationem salivationem, & hoc modo multoties cum laticis exturbatione doloris causam eliminavimus: hujusmodi est *nicotiana fumus ore exceptus, vel angelica radix in ore detenta vel pyrethri*, quam vulgus *radicem sanctæ Apolloniæ* appellat. Quod si hæc medicamina respuantur ob caliditatem ingratumque saporem, & præcipuè nicotianæ fumus ejusve masticatio, ob prava symptomata, quia non omnibus est usus, optimum succedaneum erit *masticen in ore versare*, vel eam dentibus premere.

Multum conferre possunt, decocta, quibus dentium collutiones fiunt, ut

℞. Vini alb. generosi ℥. v. radic. hyoscyam. alb. ʒiiss. Bulliant clauso vase, & colaturâ calidè os ablatur. Vel fiat oris collutio *ex decocto radicis hyoscyami, & ejusdem seminis, ac sem. lactuca, & papaveris albi ex vino cum opij ʒss.* Aut decoque *hyoscyami radicem cum herbâ persicatâ in aceto*, & calidè collue, & efficacissimè dentium dolores sistuntur; in hyoscyamo enim receptaculum, seu siliquæ seminis dentis maxillaris figuram habent: ideoque *radix ejus oleum semen seu liquor expressus* insigne est odontalgicum *Decoctum comarum sabine* calidum per aliquod temporis spatium in ore detentum dentium dolorem demulcet, causam extrahit, & si fortè in dentis cavo vermiculi celentur, illi simul extrahuntur, & exterminantur. Si hoc quandoque non juverit, ad *lapidem prunella in rotulas fusum* confugiendum est, quarum una in ore ad dolentem dentem retenta multam extrahit ex ore salivam, cum qua doloris causa plerumque eliminatur.

A quacumque causâ oriatur dentium dolor, sequentibus odontalgicis non tantum demulcet, verum etiam tollitur; ita est *radix laphati acuti in taleolas secta, & exsiccata*, & denti dolenti imposita. Verum vere ante germinationem colligi debet. Magnæ efficacię erit *oleum buxi*, tam per distillationem à retortâ, quam per descensum, sed pluris facimus *oleum ligni Heraclini, sive ligni corylini*. Idem præstat *oleum camphoræ, & cinnamomi*, in quo gossypii frustulum intinctum denti admoveatur, verum si dens cariosus fuerit, illius cavo inseritur.

Si dentium dolor sit vehementissimus, narcotica expostulat, ita est *camphoræ spiritus*, in quo applicando, cavendum est, ne gingivæ à menstruo erodantur; unde aliqui utuntur, *camphorâ ipsâ in mortario solutâ cum vino vel vini spiritu*, sed vitium quandoque suspectum est ob aciditatem, quæ semper in eo experitur; ideoque in odontalgicis medicamentis majoris suspicionis erit acetum, quando dolor ab acido ortum ducit. Interdum recurrendum est ad vulgaria opiata, quæ, ut citius penetrent, dissolvi poterunt cum *aquâ salvia, rosis maris &c.* cum quibus solvitur quandoque *opium cum croco mistum*. Solvunt interdum dentium dolorem suffu nigia ex opiatitis, ut *ex seminibus hyoscyami*. Profunt etiam iusfumigia *ex juccino, vel ejus oleo*, vel applicatur ip-

cificum gummi anime cum gossypio. Aliquando ad-
moveretur oleum cariophyllorum, juniperi, roris marini,
nucis moschata, guajaci, spica &c. quæ miscentur etiam
cum camphorâ, & opio, ut

℞. Ol. caryophyll. gutt. ij. camphoræ parum.
misce in mortario, & cum gossypio denti impone. Vel

℞. Camphoræ ʒ. ʒ. ʒ. apsi gr. iv. Spiritus vini ʒ. ij.
aque salvia ʒ. vj..

misce, & calidè detineatur in ore. Efficacissima erit
unctura laudani opiat. Vel indatur denti, si cariosus,
vel perforatus fuerit, pilula de laudano opiato, ve
de cynoglossa.

Respicendum est etiam quàm maximè ad causas,
nam aciditas dentem inficiens, tollitur oleo caryophyl-
lorum, portulacæ &c. & sic in alijs procedendum ap-
propriatis remedijs. Interdum ex dolore inflammatio
vicinarum partium procedit, & tunc medici vulgares
putant doloris causam esse calidam, & cavendum est
in hoc casu à medicamentis, quæ nimium calorem
excitare valent.

Si dens dolens sit cariosus, ejus dolorem demul-
cet sequens electuarius, ut

℞. Radix bistorta, pyrethriana q. v. alum. usti pa-
rum.

contunde invicem, & cum suff. mellis quantitate fiat ele-
ctuarius, cujus quantitatem ipsi cavo denti immit-
te. Sedat dolorem, laticem extrahit, & vermiculos
enecat.

Pro certissimo experimento habemus contra den-
tium dolorem, Rana terrestris tibias optimè à carnibus
mundatas, quibus si dolens tangatur dens, omnis
abigitur dolor. Item dens ex maxillâ mortui evulsus,
& cum radice suâ dentem dolentem tangens, dolorem
tollit, & dentem glacie frigidiorē reddit, qui tem-
poris tractu vel frustulatim cadit, vel ad priuinam
abit temperiem.

Si à vermibus dolor exciteretur, hos enecat sabine,
absynth. tanacet. vel prun. sylvest. cum radice angel-
lica, & semine zedoaria decoctum pro gargarismate.
Alij commendant fumum halicacabi. Quidam fu-
mum seminis hyoscyami per infundibulum ad dentem
dolentem exceptum unice prædicant. Item omnia
amara, ut sunt myrrha, aloë, colocynthis, centeria mi-
nor &c. Ad vermiculos fallendos, & eliciendos quan-
doque dulcia prosunt, sic mel denti carioso imposi-
tum vermes allicit.

Dentium dolor primis mensibus gravidis quando-
que molestus esse solet. Oritur iste dolor à spiritu sal-
so, vel acido ex sanguinis redundantia, non verò ob
menstruorum retentionem cum gravidæ menstruis
non tententur, irruente in nervulos, vel membra-
nas à quo contrahuntur, & ex contractione dolor.
Dentium dolor in nonnullis est certissimum gravid-
tatis signum. Cessant hi dolores ut plurimum tem-
poris progressu, ut cessare solent alia gestationis sym-
ptomata, quæ in conceptionis principio molesta es-
se consueverunt. Sedatur dentium dolor in gestanti-
bus remedijs suprâ notatis; Si verò gravior sit eodem
modo succurrendum est, ut supra notavimus.

Si omnibus hisce remedijs dentium dolor non ce-
dit, vel post aliquod temporis intervallum recurrere
consuevit, quia dens vel cariosus fuerit, optimum,
& infallibile remedium erit, cum ferro extrahere,
quo extracto, statim omnis vulgare fluxio eva-
nescit, & dolor non amplius reversurus remittitur.

C A P U T. XXXIV.

De Dentium Stupore.

Dentium Stupor, Græcis Αἰμωδία, est molestia,
qua dentes tacitus sensu vitiantur, & ita stu-

pentes evadunt, ut non nisi magnâ cum molestiâ ci-
bum commasticare queant.

Signa.

Malum hoc ita dentes occupat, ut non solum man-
dentes ex eo intolerabiliter doleant, verum etiam nec
cibum mollem mandere possunt, imò nec digitis suis
ager attingere præ dolore vix sustineat. Quapropter
perperam dentium stupor appellatur, qui est sensus
abolitio, sed potius ad dolorem pertinere videtur.
Unde rectè Capivaccius hæmodiam dolorem dentibus
propriam esse asserit.

Veterum Causa.

Galenici in dentium stupore intemperiem frigi-
dam nervos antedictos infestare autèmant, quam fri-
gida etiam externa occurrentia adaugere credunt. Ho-
rum nonnulli velint nolint, etiam illa crepent, ad
saporem acidum confugiunt, verum dentium tem-
periem immutantem, ad quem etiam austera refe-
runt.

Stuporis dentium causam ab acidis, & austeris
provenire asseveramus; hæc namque non modo ex
particulis acutis, sed etiam hamatis constant, quæ
ita fibras, & nervulos nimium constringunt, & rigi-
dos reddunt, ut spiritus simul ligentur, nec ob fi-
brarum, & nervulorum rigiditatem liberè moventur.
Unde fibræ, & nervuli nimis tensi ad quemcumque
leviorem contactum molestè moventur, ut vi qua-
dam flectantur, quam molestiam spiritus adverten-
tes; communi sensorio offerunt cum quadam inep-
titudinis ad motum ideâ, & stuporis perceptionem
excitant. Hujusmodi particulis abundant fructus val-
dè acidi, acerbis, & austeris, ut pruna sylvestria, om-
phacium cornum, amarenæ, mala limonia, citria,
aurantia, cotonea, ribes, & alia poma immatura,
& acerba. Item potus vini acidiusculi, aceti, spiritus
vitrioli, sulphuris &c. ad quorum comestionem, aut
haustum facillè subsequitur hæmodia. Similiter sac-
charata hunc peregrinum acorem producere solent,
quia occultum in se habent acorem. Id etiam eve-
nit ab humoribus acidis vomitu rejectis, quod multis
affectione hypochondriacâ vel scorbuticâ laborantibus
accidisse observavimus, qui tam acida vomitu reje-
cerunt, ut dentes stupidi iis ita indè evaserint, ut
per integrum diem vix aliquid comedere potuerunt.
Sic & affectus iste, quod mirum, imaginatione sæ-
pè oboritur, quando alium res acidas, & acerbis
masticantem videmus, aut tetricum, & asperum so-
num audimus; nam imaginatio furtivo modo mo-
vet in corpore humores & eos præcipuè, qui cum
re, quam imaginamur, aliquam habent analogiam.
Hieronymus Fracastorius tamen de sympath. & antipath.
cap. 14. ad auditus organum affectum causam refert,
inquiens: Similiter & si acutus valde sit sonus, & strid-
ulus, applicatio vim paritur, quasi in angulo facta,
cum membrana auditus quasi icta offenditur, unde con-
trahitur repente, ac cum eâ simul & nervuli quidam
usque ad radices dentium, in quem locum subito inci-
dens novus aer horrorem quandam circa dentes facit.

Prognosis.

Dentium stupor est molestus sit non semper dif-
ficulter curatur; sæpè namque nullis adhibitis reme-
dijs absque ullo dentium damno cessat.

Veterum Curatio.

Curant vulgare dentium stuporem quibusdam re-
medijs specificis per experientiam observatis, ut por-
tulacâ

culacâ viridi masticatâ cuius succus lentore suo dentibus adhærens, aciditatem è dentibus extrahit. *Rhasis amygdalas amaras, & ceram masticatam* commendat, quia unctuositate suâ illam congelationem remittere credit. Alii *radices glycyrrhizæ aut pineas avellanas juglandes* extollunt quibus aciditatem obtundere imaginantur. Nonnulli *caseum recentem, aut vetustiore, vel calidum ovi vitellum* laudant. Plerisque *panem è furno calidè extractum masticandum* exhibent vel oris collutionem cum *vinocalido* præcipiunt. Verùm si dentium stupore laborans masticaverit panem è furno calidè extractum, calidum ovi vitellum, caseum recentem, vel vetustiore, poterit utique hos deglutire, & optimum vini cyathum superbibere, & ire dormire, & sic manè à dentium stupore immunis erit. *Joannes Hartmanus* in dentium stupore jubet, ut stupidi dentes *sale fricentur, vel masticetur pannus laneus vel pileus pileus*. Verùm errant vulgares, nam stupidi dentes non tantùm cibum mollem mandere non possunt, verùm etiam nec tangi, unde si suprâ enarrata masticare possent, utique nullâ molestiâ cætera alimenta contererent. Præterea his nulla virtus inest acidum dissolvendi, infringendi vel corrigendi.

Nostra Curatio.

Hæmodiam curant remedia, quæ particulas acutas, hamatas non solum hebetant, sed quæ emolliunt, & fluxiores reddunt fibras nervosas, & eas blandè commovendo reficiunt, ne ulteriùs tigescant. Hæc curatio non modò producti eliminationem respicit, verùm etiam causæ, quæ si interna sit, auferatur remedijs millies à nobis decantatis. Producti curationem perficit *decoctum salvia, sampsiuci, baccharum lauri, vel essentia salvia, roris marini, tinctura juniperi, vel balsamus Peruvianus* cum gossipio denti affecto applicatus. Omnium optimum est *urina hominis calidè dentibus adhibita, vel sal armoniacum in aquâ portulacæ solutum*, & applicatum. Vel omnium remediorum optimum est, si stupidi dentes *alkalibus* fricentur, in quorum defectu os *lixivio* colluatur, vel *vini spiritu vel oleo tartari per deliquium*, si tangantur.

C A P U T XXXV.

De Fædo Dentium Colore, & Sorditie.

Dentes candidos, & nitidos natura efformavit, quid enim pulchrius esse potest, os albis dentibus præditum spectare? Profectò videtur naturæ ærarium, in quo pro dentibus tot margaritæ spectantur, & tamen quos natura dealbavit, incuria nigricavit! Quid abominabilius est dentes nigros, vel lividos, vel fuscus vel fætentem mucilaginem, tartareumque tophum habentes aspicere? Equidem dentes ita sordidi hominem dedecorant, & aditantibus nauseam pariunt. Quique dentes candidos & eburneos habere potest, cum ex incuriâ tantùm hic proveniat affectus, si debito mudentur modo, & in suo conserventur tenore.

Signa.

Signa ad simplicem oris hiatum sunt ita manifestata, ut ea describere non oporteat.

Veterum Causa.

Vulgares dentium fæditatem, & sorditiem humoribus vitiosis, in illorum superficie hærentibus refu-

D. Car. Musitani Oper. Tom. 1.

dunt, quod si verum hoc esset, tantùm cachexiâ laborantes hoc afficerentur malo; & vaporibus sursum exhalantibus, quod etiam à veritate alienum cognoscimus nam vapores sursum exhalantes, in simplicem se condensant aquam; crebra dulcium eduliorum usui, & hoc malum solum nobilibus, & magnatibus esset familiare: Verùm id credimus anile esse inventum ad arcendos pueros à dulcium edulio usu; fructuum nigrorum, ut cerasorum, myrtillorum, mororum &c. masticationi, quasi potus & saliva talem nigredinem superficiei diluere non valerent. Præterea qui tales nigros nunquam degustarunt fructus, cur tali laborant effectu. Crapula nonnulli refundunt, quod maximè canibus & suis, cum voracissima, & omnivora sint animantia, hoc contingeret malum. Multi frequenti lacticiniorum usui & præcipuè, caseo putrido, alij cibus nimium calidis & alijs excentis anilibus fabulamentis. Qui incuriæ, & mundificationis dentium neglectui tribuunt de medicamento agunt præservativo, non vetò de hujus morbi causâ.

Non negaverimus tamen ab argenti vivi suffumigio, & inunctione, in lue Venereâ, dentium fæditatem provenire, sicut etiam à mercurio cosmetico, vel sublimato in aquâ cisternæ soluto, cum limonium succo, ovi albumine, cucurbitæ feminibus, & camphorâ, quibus Neapolitanæ mulierculæ pro dealbandâ facie utuntur, plerumque dentes fædo imbuti colore, quia poris se insinuat, & temporis tractu dentes inficit, quomodo id accadat, ex infrâ dicendis eruitur.

Postquam tartarus, ductore *Paracelsi*, in medicinam fuit ingressus, non defuere medentes, qui morborum myriades tartaro adscripserunt, & tartaro quoque fædum dentium colorem, & sordes tribuere, ac proinde voluit *Paracelsus* ciborum tartarum tanquam propinquiorem in dentalem lapidem transire, potius verò tartarum in renum & vesicæ calculos: putabat enim nil cibalis tartari ad renes, & vesicam pertingere, & reverà tartareum lapidem dentibus obnasci cernimus, tartaro correspondentem, nihilominus in cibo reperiri negamus, & Primò, febricitans, qui triduo, vel quattriduo, nihil edit, aut masticat, in dentibus lapidescentem contrahit mucilaginem, imò copiosiore, quàm si benè valens comederet; constat itaque mucilaginem lapidescentem circa dentium radices, quâ extragingivam offert, non esse ciborum tartarum.

Secundò, qui nihil edit, & bibit, nisi per infundibulum ob oris, palati, linguæ, faucium &c. defectum, nihil, masticat, neque alimentum dentes attingit & tamen quotidie dentes incrustantur, non aliàs quàm comedens, & bibens.

Tertio, si quis in singulis comestitionibus os, & dentes exquisitè abluat, fricet, abstergatque manè tamen novum lapidescentem, olidumque lentorem circa dentes reperiet, qui ex cibo remansisse nequit.

Quartò, si tartarus ciborum esset soboles, toties esset diversus quoties cibi diversi.

Quintò, qui simplici pane, & aquâ jejunant, non aliter ac qui panem, carnes, caseum &c. comedunt equè in eodem olido conveniunt lentore. Constat igitur vanum esse *Paracelsi* de tartaro circa dentes commentum, cum alimenta tartari sint insontia, ut fusiùs probat *Van. Helmont*.

Nostra Causa.

Pro nostrâ sententiâ cum suprâ citato dicimus, quod lingua tunicâ amicitur tenui & porosâ, ut sapores penetrent, ejusque substantia est mollis, laxa, rara, & spongiosa ad imbibendos sapores aliquo madore vectos. Hæ porositates inter mandendum ma-

dore replentur, non ramen tartaro, sed solidâ ciborum substantia. Imò si abradatur ista sordes à linguâ, non acquirit dentalis lapidis duritiem, licet arescat; fœtet tamen, sed non pro dentalis lapidis odore cadaveroso. Si mox post passum lingua abradatur, vel duriori fricetur linteo, manè minus mucilaginis iterum abrades, sed non minus olide. Hæc lingue saburra non minus ex solidis cibis, quam ex salivâ & totius corporis recremento oritur, quod dentibus per successivam incrustationem obducitur. Hinc si dentis cavo detineatur cibus per noctem, hoc recremento imbibitus utique fœditiorem anhelitum expirabit, ac abrasa mucilago. Sic quoque inter gingivas, & maxillam ut ut à cœnâ os ablueris singulo mane alba quædam mucilago coacervatur, quæ deindè linteo absterfa, & exsiccata, proprio olet fœtore. Hæc mucilago dentibus in primo ortu alba adhæret, quæ pedetentim flavescit, & deindè in duritiem accrescit in dentibus, à quorum gingivis lutea inceptit, & in dente non rarò nigris manifesta maculis, imò nigrum, & cariosum efficiet dentem.

Verùm aliqui contra nostram sententiam ita instare possent: Iste tartarus omnium dentibus æqualiter absque ulli exceptione adnasci deberet, eo quod in omnibus omnia suprâ enarrata æqualiter concurrant; nihilominus plures ab isto lapide immunes habent dentes, & præ omnibus Æthiopes.

Respondemus, quod Æthiopes. quorum gingivæ in acutam desinunt cuspidem non facile lapidem efficiunt, contra verò quibus gingivæ tument cruentæ in obtusum desinunt, malè dentibus associantur, iis frequens coacervatur ejusmodi lapis;

Prognosis.

Sicut albi dentes non tantum venusti, verùm etiam propriæ conferunt valetudini, ita nigri, & sordidi olidam eructant animam, & sæpè in corruptionem, cariem, casum, & in gravia degenerant vitia, quia perpetuò inter madendum detritu fœtidum quid, & abominabile emittunt, quod cum cibo & salivâ in stomachum descendit, & nihil boni ibi moliri potest. Præterea in febricitantibus vehementem significat febrem in dentibus lentor, ut habetur *aph. 55. sect. 4. quibus per febres circa dentes lentor quidam obnascitur, iis vehementiores sunt febres.*

Veterum Curatio.

Nostri vulgares hujus affectûs curationem aggrediuntur à causâ antecedenti, qua de re si pravi humores in ventriculo redundantes huic malo ansam dederint, eos purgantibus auferunt, si intemperies; eam corrigendam existimant, & interim optimam victûs rationem præscribunt. Sed sicut in causâ inveniendâ cœcutiunt, ita quoque in applicandis remediis hallucinantur. Est malum topicum, & non à toto, vel ab intemperie impertitum.

Quò ad topica, pro dentium vitioso colore emendando, & sorditie tollendâ usitatissima habent dentifricia, quæ in diversas concinnant formulas ex frequentibus, ut *ossibus sepia, rasurâ eboris, alabaastro, pumice ignitio, c. c. usto corall. margarit, præp. ocul. cancer. Lapide spongia, testis ovorum, cochl. usts, Silicibus combustis, arenâ alba sale tosto, tartaro calcito, alumine usto, & his similibus, ex quibus pollinem efformant, & ne pulveris dentifricij ingredientia cognoscantur, addunt cinnam. flor. ros. mosch. &c. etiam in pulverem redacta ad suavem conciliandum anhelitum.*

Nonnulli ad dentes dealbandos & abstergendos tanquàm arcanum, commendant carbones, & cine-

res stipitem roris marini, quibus alij pro certissimo experimento præferunt *nicotiana cinerem.*

Optima quidem nobis videntur hæc vulgarium dentifricia ad dentes dealbandos, sordesque tollendas, quia omnia ex albis, vel usts tosts, calcinatis, & igne exaltatis constant, sed non respondent dicta promissis; imò magis obsunt, quàm profunt, quia malum hoc semper tumentes, cruentæ, malè dentibus associatæ, erosæ, & exulceratæ gingivæ suggerunt quæ in dentifriciis non possunt non excoari, cruentari, & magis à dentibus dissociari, unde postea ob alimenti degenerationem uberior fœtentis mucilaginis, nigredinis, tartareique tophi census emanat. Innumera ferè proponuntur à vulgaribus medicamenta ad dentes dealbandos & sordities abigendas, sed nullius, vel parvæ efficacis, rancidæ medicinæ sunt soboles, & tantum tonsoribus digna, ut quisque experiri potest.

Nostra Curatio

Nos paucioribus erimus contenti è chymico depromptis penû, quæ in instanti fœdos dentium colores auferunt, illos ab omni liberant sorditie, & carie præservant. Talia sunt *vitrioli oleum, vel spiritus vel oleum sulphuris per campanam*, attamen aquâ fontanâ diluuntur, in quibus bacillus, in cujus cuspidem obvolutum sit gossipium, immergendus est, & dentes, fricandi. In magnâ dentium sorditie purus spiritus, purumque oleum usurpari poterit, si verò stuporem contraxerint, supra enarratis c. de dentium stupore auferes. Solent quandoque aded magno dentalis lapidis proventu obduci dentes in quibusdam ut nulla eorum distinctio amplius appareat, sed unius tantum ossis speciem præ se ferant, tunc his minimè cedunt, ideoque prius scalpriis, vel aliis instrumentis ferreis, argento paratis dentalis removendus, & abradendus est deinde facile dealbantur. Si fœdus color, & sordities superficialis sit, præstanserit limonum, vel citri succus; omnibustamen palman præripit *salis spiritus aquâ communi temperatus*, quia præter dentium dealbationem, quam in momento efficit, eos à carie, & gingivas à putrefactione præservat ob balsamicam energiam.

Nonnulli *aquam fortem communi aquâ temperatam* commendant cum penicillo denti appositam, sed nullatenus est usurpanda; quia est corrosiva cum venenatâ indole & gingivas corrodit, & causticat; maximæ tamen efficacis est *aqua aluminis.*

Sunt nonnulli, qui pro præservatione singulis diebus unâ, vel alterâ olei vitrioli guttulâ gingivas, & dentes leviter fricari commendant: sed perperam quia certum est concavari dentes & subtiliari similiter ac tandem esringi ut multoties observavimus. Itaque nos pro præservatione dentes semel dealbatos, & à sordibus mundatos non iterum attingi imperamus, sed ne imposterum fœdum contrahant colorem, à cibis, & sordibus mundandi sunt, non autem cultri acuminè, ne lædantur, sed dentiscalpiis flexibilibus, & post cibum aquâ abluatur, & dentes indice fricentur deindè mappulâ abstergantur. Verùm hæc cura est nimis morosa, sufficet in faciei ablutione, quolibet mane os colluere, dentes indice fricari & linteo abstergere.

C A P U T XXXVI.

De Dentium Mobilitate, & Casu.

V Acillant dentes, cum suis non firmiter adherent alveolis, sed huc, illucque moventur, & digitis ab uno in alium locum moveri, ac contorqueri possunt

Cap. XXXVI. De Dentium Mobilitate, & Cas. 149

possunt, ut facile eos eximere possis, quod malum non infrequenter incisoriis accidit, quia unâ nuntur radice. Quandoque excidunt, sed rariùs; interdum per aliquot dies solummodò vacillant, & postmodum pristinam suam recuperant firmitatem, nec ampliùs moventur, sed firmiter suis adhærent alveolis, quemadmodum clavis in ligno.

Signa.

Signa; ex his, quæ diximus facile eruntur, nam non firmiter adhærent dentes, sed ita moventur, ut non tantum digitis eximi, verum etiam linguâ è gingivis eliminari possent videantur.

Causa.

In assignandâ mobilitate dentium causâ non discrepant vulgares à recentioribus, recensent namque gingivarum laxitatem, aut erosionem ab humoribus quantitate peccantibus inductam, ut ita dentes non satis arctè & firmiter à gingivis amplectantur.

Duplex est causa, quæ dentes reddit mobiles; una interna, altera verò externa; interna nimia prava humiditas, sive liquor lymphaticus, & salivalis in gingivas, dentium radices & nervos effusus, unde postmodum mollescunt, relaxantur, flaccescunt, corroduntur, & excidunt. Ita videre est in cinnabaris fumo, hydrargiri inunctione, qui phialismum semper excitant, & dentes quandoque ita supra modum relaxant, & corrodunt in quibusdam, ut omnino excidant, & in malè præparatis medicamentis mercurialibus intrò assumptis, quæ quandoque salivationem inducunt, dentesque mobiles reddunt, at nunquam cum dentium detrimento, quia eductis per phialismum pravis humoribus, dentes refirmantur. In scorbuto contingit dentium mobilitas à gingivis laxis, tumidis, & corruptis. In lue venereâ vacillant, quia gingivæ ab exaltato salis nutrimento diminuuntur absumuntur, & dentes gingivâ denudantur. In fumis mineralium venenatis frequentissimè aurifabris, argentariis, & metallorum fusoribus dentium mobilitas accidit. Vacillant in copiosiori alimento, cum gingivæ magis expandantur, ut in pueritia, & juventute contingit, in quibus dentes minores non respondent dilatatis alveolis. Vacillant quoque in alimenti defectu, in quo dentium alveoli ampliores redduntur, & præsertim, si prava coacervetur humiditas, ut in senibus, videre est. Primores dentes omnibus pueris ante septennium vacillant, sed non omnes simul, verum unus post alium & omnes præter maxillares istam patiuntur mobilitatem, tandemque sponte excidunt, quia succrescente alio, è foveâ alimento privantur & propulsantur. Hic nos non agimus de hac naturali mobilitate, sed de morbosâ à causis suprâ enarratis proveniente. Externa denique causa est violenta dentium contusio, vel allisio.

Prognosis.

Dentes vacillantes, per aliquod tempus refirmantur, at si diù vacillent, solent tandem penitus excidere, ideoque non parvifaciendi, denotant namque magnam gingivarum putrefactionem, cui si opportuno tempore non consulatur, eorum casus expectandus est, nec alii in elapsum locum succrescunt, præterquam in pueritiâ. Hinc non modò pulchritudinem imminuit, sed loquelæ & masticationi obest.

Veterum Curatio.

In dentium mobilitate curant vulgares, ut dentes in suis alveolis firmentur, ac proinde humores pec-

cantes evacuant vel catharticiis, vel salivantibus, & postmodum gingivas nimis laxas corroborant, & adstringunt gargarismate ex decocto fol. mespilor. plantag. myrrh. sorb. salvia, prunella, facto in vino rubro. Vel eas adstringunt decocto cupular. gland flor. balanstior. ros. fol. quercus in vino rubro stibitico facto, additâ aluminis portione. Vel linimento ex sang. drac. acaciâ, corall. prunis sylvestribus immaturis, radice tormentill. & alumine usto, melle rosaceo exceptis. His & aliis ejusdem conditionis medicamentis, gingivas adstringere, dentes arctius firmari, & retineri credunt.

Nostra Curatio.

Dentium mobilitatis curatio pro causarum diversitate diversâ instituitur: si à scorbuto ortum duxerit, curatio ad scorbutum dirigenda est: vitiosi humores expurgandi sunt admistis semper herbis anti-scorbuticis, quales sunt nasturii aquatici, cochlearia, becabunga folia, armoniaca radices &c. & adhibentur, quæ de gingivarum exulceratione, & erosionem suo capite proposuimus, sed præ cæteris sequens prodest, ut

℞. Tinctura gum. lacca ℥. β. flor. aquileg. 3. j. spiritus cochlearia 3. ij. m.

hoc os, gingivas & dentes colluito.

Si in lue Venereâ à fumis, inunctionibus, & aliis medicamentis mercurialibus vacillent dentes, tunc os colluendum est aqua Anti-Venereâ vel decocto ligni sancti, salsa parilla parato cum vino, mastiche, & quidem alio fortiter adstringente, à nobis infra proponendo.

Si ab alimenti defectu, ut in senibus, nullum adhiberi potest remedium, in convalescentibus verò facilis est reparatio.

Si dentium mobilitas à nimia humiditate oriatur, curatio perficienda est exsiccantibus, & adstringentibus; attamen vitanda sunt, quæ dentes denigrant, ut sunt granatorum cortices, balauzia, galla, vitriolum &c. Ad humiditatem verò educendam maximo-perè valent salivantia ex mastiche, radice pyrethri, angelice, zinziberis, fumo nicotiana &c. Vel quæ lymphæ superfluitatem exturbant, vel medicamenta diaphoretica satis cognita, postmodum salinæ particulæ gingivis, & dentibus hostiles corrigantur, vel diluantur. Adstringunt, exsiccantque sequentia decocta pluries experta, si sæpius quotidie eluantur dentes, qui rursum figuntur.

℞. Glandium 3. j. gallarum 3. β. alum. usti. succ. acacie ana 3. β. fol. ros. rubr. m. β. Coque in vini rubei lib. ij. clauso. opt. vase & cola.

Sequens nostra aqua est expertissima ad dentes mobiles, & carne nudatos, ut immobiles reddat in suis alveolis, & carne vestiatur & nunquam ægros tali affectu laborantes felici defraudavit eventu, & potest fieri tam per decoctionem, sed in minori dosi, quam per destillationem, ut

℞. Fol. salvia. rosis marini, sorb. olea, mirtill. pilosell. flor. ros. incompletar. balauz. ana m. j. radic. bistort. 3. β. symphyt. mai 3. j. nuc. cupress. num. xvj. santal. rubr. cortic citri ana 3. β. macis, myrrha ana 3. j. β. sang. drac. gummi Arabic. mastice. tragacanth. ana 3. ij. β. sarcocoll. 3. j. alum. usti 3. β. pyrethri 3. ij.

contundenda contendantur, & incidenda, incidantur quibus superfunde vini nigri lib. x. stent in calore digestionis, & per cucurbitam vitream, cui recipiens adaptetur, destillantur s. a.

Vel sequens decoctum miræ efficacæ à nobis expertum pro dentium collutione adhiberi potest, quos firmissimos reddit.

℞. Aristoloch. rotunda. trissaginis, stellaria m. β. lentisci. hypocistidis ana 3. ij. cupular. gland. 3. β.

acacia. sang. drac. ana. 3. j. B. radic. angelica 3. ij. nuc. cupress. num. iv. mastich. 3. j. alum. usti 3. ij. Infundantur in vini nigri austeri lib. v. stent in loco calido per biduum, deinde bulliant lenis igne, clauso vase, quo refrigerato, cola. & utere vel destilla s. a. & utere.

Johannes Baptista de la Porta sequentem aquam pro dentium mobilitate extollit:

℞. Herbar. salvia. arctica, roris marini, tormentilla, nuc. jugland. bene lotar. & contusar. ana m. iij. flor. salvia, roris marini, ros. rubr. fol. prunell. plantag. summit. rubi, marrubii ana m. ij. sem. myrsill. lib. ij. coriand. præp. cortic. citri ana 3. ij. cinnam. 3. ii. nuc. cupress. num. x. boli armen. mastich. ana 3. ij.

Incisa & contusa infundantur in suff. quantitate vini nigri auster. per triduum, deinde fortiter exprimantur. Expressum indatur cucurbita vitrea, destilletur lento igne. In destillato ebulliant clauso vase, alum. 3. ij. & ad usum serva.

Qui mobiles habent dentes, non multum garriant, nec digitos, vel linguam ad dentes impellant, nec frigidum admittant ærem, nec res mastigent duras, sed puliculam, vippam, juscula, ova sorbilia, vel alios hujusmodi sumant cibos, in quibus non forti opus est masticatione.

Si ita vacillent, ut firmari nequeant ne fiant edentuli, ad firmam ementiendam stitucuram per aureum filum fiat allegatio; attamen cautè instituenda est, ne inflammatio sequatur.

Dentium casus restituitur ex semine in alveolo latente, alveoli implentur, & ita defectus reparatur; quumdiu semina intra gingivas latent, novi post priorum casum facile renascuntur, & hac causâ in occidua ætate renasci solent, sed hoc rarissimè contingit. Ad dentium itaque casum reparandum edentuli insititios dentes ex ebore, vel dentes hippopotami fabricatos, in illorum locum substituunt non tantum in venustatis gratiam, sed & in articulatæ locutionis, quia edentuli quasdam literas pronunciare nequeunt v. g. T. & R. ubi lingua ampliata prioribus dentibus inniti debet.

C A P. U L T I M U M.

De Difficili Infantium dentitione.

Dentium germina in utero generantur post maxillarum generationem, in quibus imperfectè latent, (raturum est enim infantem nasci dentatum) ne fugens papillam lædat; unde in abortu, vel in infantulo recens nato dentes exigui erui possunt. Erumpunt extra gingivas circa mensem septimum, vel feriùs, & quidem primo incisarii, quos aliquo temporis curriculo sequuntur canini, & tandem maxillares. Eorum eruptio est naturæ opus, quæ illos propellit, & eo tempore, quo erumpunt in infantibus, ex illâ gingivarum continui solutione plures affectiones præternaturales tenellos affligunt infantes; hi enim primò magnum in gingivis sentiunt pruritus, deinde quasi aculeo gingivæ, dum ab aculeatis illis perforantur ossibus; punguntur, unde vehementissimus dolor, tormina, diarrhœæ ex viridi flavescentes, terrores, insomniæ, vigiliæ, gingivarum inflammationes, febres excitantur, & ex divulsione, & contractione convulsiones; quas imperiti vulgares pro epilepsiâ accipiunt, ob oris spumam, & indefinentem salivationem. Id maximè accidit, cum canini erumpunt dentes, qui vulgò ocularii nominantur, unde vulgò dici solet proverbio: *Parentes de liberis gaudere non posse, donec dentes ab oculis editi sint.*

Circa septimum annum alia fit dentitio, quia alveoli crescunt, & ampliantur, ac lactis dentes tum temporis molliores vacillant, & excidunt ac alii grandiores, firmiores, & duriores prodeunt in utraq; maxillâ decem, quatuor incisarii, duo canini, & quatuor molares sed cum tum gingivæ antea perforatæ sint, id sine dolore accidit.

Signa.

Infantuli nondum sermone dolorem indicare possunt, quia dentibus carent, qui ad vocis modulationem necessarii sunt: attamen cognoscitur dentitio, Primò ex tempore, quo dentes erumpere solent quod est, circa septimi mensis initium, vel feriùs. Secundò infantuli assiduò digitos in os inferunt, unde magna salivæ supellex fluit. Tertiò, matres, vel nutrices papillas fortius stringi, morderi, & calefieri, quam antea percipiunt, Quarto, ubi dentes erumpunt, gingiva tumet, & albicat. Quinto tandem, plures affectiones præternaturales accidunt, dolor, vigiliæ, tormina, alvi profluvium; & convulsiones.

Causa.

Difficilis dentitio à gingivarum densitate, & crassitie provenit, at in dentitione symptomata ab alijs causis ortum habent, unde.

Pruritus oritur, quia primâ invasione fibrillæ nerveæ à dentibus gingivas perforantibus vellicantur. Dolor pendet à continui gingivarum solutione, quæ membranæ nerveæ non tantum distenduntur, sed lacerantur, & continui solutio fit, & quò spina est acutior, eò acutiorem causat dolorem, sic quò dentes sunt acutiores, eò dolores immaniores oboriuntur: quapropter canini dentes, ut acutiores, omnium symptomatum præ reliquis atrociorum sunt auctores. Affligenti dolori atrociorum addunt dolorem salina humorum spicula, dum circa radices tenetioribus, & sensibilibus fibrillis præditas insiguntur, & ob inæqualitatem ipsi molestum inferunt sensum. Inflammatio oritur à gingivarum perruptione, haud raro enim sanguifera conceptacula ibidem satis copiosa simul dilacerantur, sanguis effluit extra sua vasa, exitum non inveniens, in earum spaciolis remoram contrahit, vitium capit, & tumberat. Vel quia membranulæ, & fibrillæ distenduntur, unde spasmus in nervis producit, nervi contracti arterias facias comprimunt, convellunt, crispant, & sanguinis motus feriarur, & inflammationem excitat, particulis deinde roscidis & balsamicis evolutibus, suppuratur, unde abscessus, & alia oriuntur mala. Salivatio pendet à dolore spirituum motione, acrimoniâ & fluxilitate lymphæ, quia ex dolore glandularum vasa, & præcipuè salivalium, & membranæ illas cingentes vellicari, & crispari solent, & simul uberius salivæ proventus in os effunditur, spirituum commotio faciliè efficere potest, ut uberius feri copia ad glandulas emandetur; lymphæ denique acrimonia, & fluxilitas uberius salivæ supellectilem movent, ut videre est in scorbuticis, & hypochondriacis, quorum latex salinis abundat particulis, hi molestissimo crebrius vexantur phthialismo. Saliva fauces alluit, & ad ventriculum tendit, non enim infantes spueri usum habere possunt: si hæc blandior, & in statu naturali sit, sine noxâ defluit, at si uberius spicula salina habeat, tunc faucium irritationes, erosiones, & sicca tussis excitantur. Si ad ventriculum deferantur, tunc illum spasmodicè afficit, vomitus frequentes, tum aliorum humorum, quos in sinu fovet, & alia multa mala concitat. Si ad intestina saliva salinis spiculis imbuta deriveretur, & ibi humorum stagnantium saburram inveniet, & hos fundit,

dit, & intestinorum fibras laceffit, irritat, & vellicat, ac diarrhœa succedit.

Prognosis.

Dentitio infantibus morbus est congener, ac proinde per se minus periculosa est. Non tamen omni vacat periculo ob symptomata, quæ ingruunt, quapropter non pauci, febre, & convulsione superveniente, quin tenella invadunt corpora, hos calamitatum scopulos effugere non possunt, unde acerbo succumbunt funeri: & eò major imminet perniciēs, si difficilius longiori tempore dentes erumpunt, & præsertim si sint canini, pejus se habent, & gravius laborant quia acutiores & magnum infantulis negotium faciunt, ac proinde parentes de vitâ longâ sperare non possunt, & præcipue si symptomata de die in diem augeantur, imò nova, prioribus ablatis, accedant, naturæ robur imminuitur, debilitatur, & sic tandem infantum tenella corpuscula huic oneri ferendo imparia redduntur, & morbus hic in mortem terminari solet. Qui crebrò alvum habent laxam in dentium eruptione, minus convulsione capiuntur, quàm qui adstrictam ut aph. 25. testatur Hip. in progressu verò cum jam dentire incipiunt, gingivarum prurigines, febres convulsiones, alvi profluvia: & maxime cum caninos edunt dentes: & iis præsertim pueris. qui crassissimi sunt, & alios duras habent. Qui in dentitione acutâ corripuntur febre, raro convulsione tentantur, quia febris convulsiones materiam absomit. Qui gravi premuntur somno, faciliè in convulsionem labuntur: Hyeme & vere infantuli faciliè dentes emittunt, minùsque molestiam sentiant ob nativi caloris robur, si tamen cætera consentiant, & ab externis aëris injuriis muniatur; æstate etiam absque molestiâ dentiunt ob gingivarum laxitudinem, si symptomata non urgeant.

Curatio.

Cum difficilis dentitio à gingivarum densitate, & crassitudine ortum habeat, sedulò danda est opera, ut rarecant & dilatentur gingivæ, remotis obstaculis, & symptomatibus sedatis, quantocius & facilius dentes erumpere possint. In primis verò incumbendum est, ut alvus sit libera, quod si obstructa, per mannâ, vel syr. de cichor. Nicolai cum rhabarbaro releaxetur. Interim rarefiant, laxentur, & molliantur gingivæ pinguibus, oleosis, & mucilaginosi: obliniantur ergò melle cum butyro recenti permixta, vel cerebro leporino, aut crudo, aut elixo cum toto corpore, eodem modo adhibentur avium, & pullorum cerebella. Vel gingivæ inungantur gallinæ, aut anatis pinguedine recenti.

Si dolor vehementior sit solani cum oleo ros. calefiat, & illiniantur aut foveantur gingivæ, decocto malvarum, althææ, fœnugraci, chamæmeli, in quo dissolutum sit butyrum recens vel gallinæ pinguedo. Vel imponatur emplastrum ex theriacâ recenti. Vel fiat emulsiō ex semine lactucae, papaveris albi & lini cum aquâ violarum, illiniantur. Vel foveantur mucilagine seminum cidoniorum, althææ. malvarum cum aquâ lactucae. Si inflammatio adit, addatur, aqua spermatis ranarum. Hæc omnia suprà dicta calida applicentur ne gingivas adstringant. Interim infantulo masticanda præbeatur candela ex cerâ virgineâ, quia gingivas laxat, & pruritus demulcet.

Ad hunc etiam finem nostræ mulierculæ varia appendent duriora quorum agmen ducit dens lupi, crystallus, jaspis canali argento inclusus, chalybs septies, & ultrâ candefactus, & in lacte caprino, vel muliebri intinctus, aliaque ex ebore amuleta, sive ex aliâ materiâ lævitate simul conspicuâ parata, quæ de collo pendent, infantes arripiunt, in os intendunt, gingivis interponunt & commandunt. Verum his, & similibus magis duriores reddunt gingivam, & dentium alveolos potius occludunt, quàm aperient. Maxime periaptâ, & amuleta improbanus ut sunt dens hominis, dens equi primum natus, pellis luti, dens vipere mascula, lana aguina, jaspis viridis, & tanquam fabulosa rejicimus, non viribus, sed persuasione, imaginatione hæc juvare credimus.

Nonnulli axungiam inungunt leporinam in gingivarum locis, ubi dentes erumpere debent, ita levius mollicatas jam gingivas, dentium cuspidēs sub eis latentes perterebrant, & erumpunt.

Si omnibus his modis nec prodire videantur, & necessitas urget.

¶ Sanguinem è cristâ gallinacæ recentem, & digito semel tantum, vel ad summum bis gingivas inunge & sine difficultate, alijsque accidentibus tandem prodeunt.

Quod si non tantum difficilis, verum desperata sit dentitio, in hoc casu ad ferrum confugimus, & gingivæ, eâ parte ubi protuberant, scalpello incidendæ vel pollice sunt fortiter premendæ, ut facilius dentes prorumpere possint.

Symptomata, quæ pertinacius difficilem dentitionem comitantur, ut febris, convulsiones, vigiliæ, vomitus, diarrhœa, phthiasmus, tussis sicca, faucium exulcerationes, aphthæ &c. curantur, ut in suis capitibus.

Dum infantuli dentiunt, nutrix, vel mater bonam diætâ observare debet, victusque sit temperatus, si febris adsit, vel immineat, declinet ad frigidum & humidum, quia vel imminuitur, vel præcavetur. Vicentur interim acida, & salsa.

D. C A R O L I
M U S I T A N I
I A T R I A S P R O F E S S O R I S.
T R U T I N Æ M E D I C Æ
L I B E R S C U N D U S.

D E T H O R A C I S A F F E C T I B U S.

Uti nostri corporis structuram contemplati sunt, atque singularum partium fabricam mirabili opere se se mutuò respondentium, ut ex ipsis unius motu cæteræ æquabili ordine suos cursus absolvunt; non immeritò hanc corporis machinam automati assimulârunt, quòd non aliud majori industriâ compactum, nec majori ingenio moveri cuipiam in hæc attentius consideranti videtur. Et sanè quidem qui cordis machinam intuetur, pulmonum lobulos industrii artificio intextos, cunctaque pectoris organa, quâ lege innumeros penè motus peragere, quantoque studio, vel minima corporis pars horum motu suos fines non prætergressa moveatur, sat clarè perspiciet omnia vitæ machinamenta, in hac pectoris capsulâ contineri, vitamque ab his motûs principia derivare. Fate-mur equidem multa quoque rerum naturam ad vitam spectantia in capite collocasse, ea-que ad præstantiora vitæ munia tractanda destinasse; attamen nobis in hæc considerantibus sæpissimè videtur, nec vivens sentire, nec animal intelligere, nec tandem viventis nomen mereri ni motûs primordia indè ducere valerent: siquidem sicuti automata perenni machinarum motu intra sui corpus abditarum in spherâ suas exerunt operationes, ita & pectus vitali organorum suorum motu in capite nobiliora vitæ officia peragit. Itaque ex his graviora dijudicamus, quæ pectori quandoque impendent mala; solet quandoque pluritide affici, empyemate laborare, pulmonum hydrope gravari, aliisque corripì malis, & quod omnium est calamitosius, asthmate premi, qui vitæ præcipuum opus intercluditur, de quibus agere, ne in re tanti momenti forsan medicina expeteretur, in præsentiarum pro virili parte nitimur.

C A P U T I.

De Pleuritide.

DE parte affectâ in pleuritide veteres, & recen-ciores, non æquè conveniunt; plerique enim solum pleuram, aut musculos intercostales, & nonnulli tantum pulmones affici volunt. Si verus hujus morbi etymon esset, utique in pleuritide partem affectam esse pleuram, membranam costas succingentem, nullus ambigendi locus superesset; at solummodò eorum, qui pleuram partem affectam esse crediderunt, explevit libidinem.

Pulmones in pleuritide affici his experimentis & rationibus quisque convinci potest: Compertum est

enim sectione quamplurimorum pleuriticorum semper pulmones affici, afficiuntur tamen exteriores pulmonis partes. Dolor autem pungitivus oritur à membranâ pulmonem vestiente, quæ inflammatione cum pulmonibus laborans, dum alternis vicibus perpetuò distenditur, & contrahitur, illum parit.

Aliqui confugiunt ad connexionem pulmonum, & pleuræ, sed hæc in omnibus pleuriticis non reperiuntur, non valet tamen argumentum à multorum inspectione, nam etiam pleura inflammari potest, quæ adhuc non observata fuit, nam sectus non fuit, qui eâ laborabat, quia rarò periclitetur, qui hac solâ parte laborat.

Plerique Medici *Galenum* sectantes affici pleuram ctedunt, & pleuriticorum excretionem à pleurâ hanc imaginariam aperiunt viam, inquit enim sputum, sanguinem

sanguinem &c. in pleuritide per pleuram transsudare, aut eâ perforatâ, vel quovis modo rarefactâ in thoracis cavitatem pervenire, atque inde tussî thorace compresso, & pulmone dilatato in asperas arterias, quarum orificia in pulmonis ambitum tenui tunicâ obducta desinunt, cogi, primò quidem in minores, hinc majores, donec tandem per canalem amplissimum tracheæ è faucibus tussî ejiciatur.

Verùm *Galenî* & procuratorum ejus pace, nemo sani judicii adduci potest tantam sputi & materiæ colluviem, quantam sæpè pleuritici per tussim excreare solent, & pleurâ sat commodè in pulmones posse transire, & quidem crassam, viscidamque credere per angustos illos meatus è thoracis cavitare posse in pulmonis substantiam penetrare, sed faciliiori negotio in diaphragma.

Neque quisquam tam facilè credere potest in principio quandoque sanguinem purum, & mox cruentum sputum, quale sæpè pleuritici tussî rejiciunt, è pleura in thoracis cavitatem effundi, cum id in aliis inflammationibus fieri non observamus. Præterquamquod à pleurâ costas succingentes ad pulmones non potest transire, cum membrana pulmonem investiens est ejusdem naturæ, quæ à sanguine extravasato, & cruento sputo penetrare non potest.

Pulmo totum pectoris cavum non complet, & minimè immediatè sanguinem purum, & cruentum sputum attingit, ejus itaque substantia penetrare non potest. Demonstratur id Catheteris machinâ, quæ nisi immediatè liquorem assurgendum attingat, eum trahere non potest. Item hirudo sanguinem sugere nequit nisi cutem, & venam erodat, immediatè cum sanguine habeat contactum.

Pleuritis, & peripneumonia non differunt loco affecto, nam in hac interiores pulmonis partes, in illâ exteriores afficiuntur, & eadem signa, causa, prognosis est, & utriusque curatio. Confirmatur *Hippocratis* autoritate lib. de loc. in homine, ubi dicit: *Utrâque pulmonis parte inflammata fieri peripneumoniâ: si verò, altera tantum pulmonis pars inflammatur, esse pleuritidem.*

Falsum est id, quod vulgares cum *Galeno* asserunt empyema esse in thoracis capacitate puris collectionem, quod tussî rejicitur, ut infra dicemus. Neque verum est mulsam in pectoris cavitatem per indictum vulnus injectam per os tussî rejici, ægrumque mulsæ saporem percipere, nisi dicere velimus acidâ esse pectori inimica, tussimque concitare, ac proinde copiosam expectorationem, in quâ pars mulsæ spirituosâ per fibras se insinuat ad gustatum usque.

Signa.

Pars medica, quæ de signis tractat, tota quantâ est incerta, & minimè demonstrativa, sed tota ferè conjecturalis est: attamen pleuritidis signa tam certa, & indubitata sunt, ut certissimam hujus morbi fidem faciant, & tamen nostrates barbatî *Galenistæ* quandoque in morbo solè clariori hallucinantur, cœcutiunt, & rixantur, ac veluti cœci miscent verbera verbis. Quinque connumeratur. 1. dolor lateris punctorius. 2. febris acuta continua. 3. difficilis respiratio. 4. pulsus durus, & ferratilis. 5. tussis frequens, & molesta.

Dolor autem punctorius oritur, à membranâ pulmonem vestiente quæ est pars admodum sensitiva, & divellitur à causâ acri, & præcipuè dum alternis vicibus distenditur & contrahitur, & assiduâ respiratione sæpius augetur, magisque in forti, ac magnâ respiratione fit acutus.

Febris in pleuritide excitatur hoc modo: Calor omnis in nobis est à sanguine; exsanguia enim ani-

malia vel parum, vel nihil caloris habent ad sensum saltem. Neque partes ex se calidæ sunt, quia si ab his, quæ calidissima putantur, sanguis auferatur, statim calor evanescit. Calor in sanguine est à continuò fermentationis motu, non secus ac mustum calefit, cum fermentatur, qui adjuvatur à sanguinis motu, quo perpetuò circulatur: Sic dolium multo plenum cum agitur, magis ferveret. Cum igitur motus circulationis augetur, etiam fermentatio. Acidus spiritus à loco affecto communicatur ad cor per venas, cor ferit, & illius motum adaugere, & sic fermentationem auget, & sic febris. Adjuvat etiam fermentationem implet acidus spiritus, qui valet fermentationem promovere, ut patet.

Difficilis respiratio ortum ducit à tumore, qui pulmonem distendi, & contrahi non sinit ad magnam aëris copiam attrahendum.

Pulsus durus, & ferratilis provenit à causâ arterias corrugante, qualis est aciditas vitriolata.

Tussis frequens, & molesta oritur primò ex noxiæ aciditatis sensu pulmonem infestantis, deinde sputi copiam.

Nonnulli cruentum sputum prædictis adjungunt signis, sed quia non in omnibus pleuriticis apparet, inter signa pathognomonica non annumeramus.

Veterum Causæ.

Pro pleuritidis proximâ causâ *Galenici* stabilienti secum acerrimè contendunt: statuunt enim aliqui sanguinem biliosum, melancholicum, & pituitosum. Plerique à melancholiâ, pituitâ generari posse negant, quia vasa, quæ pleuram perungunt, exilia sunt, ipsa membrana densa: sed nonnulli hos non audiendos esse dicunt, quia recedunt à *Galeno*, qui pleuritidis causam ex sputis rimatur, nam cum sputum ex pituitâ, & cum nigris ex melancholiâ eam provenire credit. Multi pleuritidem inter defluxiones, & catarrhos annumerant; autumant enim defluentem pituitam, à cerebro ad pectus depluere. Cuncti unaminiter postea per ramum subalarem, venasque mammarias, vel per venam azygos circa pleuram delabi, pleuram à costis avellere, cavitatem facere, & suo pondere lacerare fatentur.

In istis somniatis humoribus, sive catarrhis, quos pro pleuritidis causa *Galenici* statuunt, causam efficientem, quæ adnatam pleuram à costis avellit, non docent; credunt forsan solo sui pondere pleuram à costis avellere, ac si librarum pondere, & non guttatim defluerent. Nec cur ad parvum locum defolvant, nec pituitæ vias, quibus continuas in transitu esset à cerebro ad membranam intercostalem assignant. Neque cavitatem, ubi hujus accumulati pondus humoris residet, declarant. Deinde medendo, bilis, pituitæ, melancholiæ, & defluxi catarrhi oblii, ad solam sanguinis depletionem incumbunt.

Paracelsi cum *Galenicis* partem affectam esse pleuram conveniunt, attamen in assignandâ causâ multum dissident: vult enim *Paracelsus* pleuritidem fieri à Sale Ogertino. Sal orgertinum est proprietate arsenicali, & realgarinâ, acre scilicet mordax, & prout magis, vel minus est pleuritis dolorifica, & periculosa, & quia arsenicum socium est sulphuris, & ferè semper cum sulphure invenitur, & acidum sulphuris simul cum illo aliquando exaltatur, capropter contractiones sunt maximæ, & pleuritides suffocantes, in quibus nihil expuitur, & consequenter quàm maximè periculosa. Multoties conjungitur cum mercurio, melius est quò Mercurius & sulphur uniuntur arsenico, & tunc pleuritides fiunt, quæ celerrimum habent motum. Interdum conjungitur cum phlegmate, & terrâ damnaâ, ex quâ missione variorum resultant pleuritidum species.

Paracelsus

Paracelsus novum, & à se tantum somnium falem ogertinum pro pleuritidis causâ fingit, & inauditum sanè statuit, sed non ut humoristarum scholæ, quæ ad nauseam usque in quolibet morbo quatuor fictitios humores perpetuò decantant; attamen eodem luto quo scholæ squalent, fordescere non desinit. Nec hujus falsi ogertini fodinas, proprietatem, historiam, etymon, & etymi rationem aperit, imò alto sub silentio involvit.

Nostri Causa.

Pleuritidis causam ex ipsismet erimus signis: Observatur namque in pleuritide febris cum pulsûs duritie, pungitivus lateris dolor, & tussis, ex his omnibus, ut etiam ex sanguine per tussim excreto, pleuritidis causam conjicere licet. Dolor pungitivus excitatur in patre admodum sensitivâ, & à causâ, acri, quæ divellere valet: Pleuritidis igitur causa necessariò est salina acris, qui in pleuritide observatur, potest esse hujus doloris causa, esto acredinem adjudicare possit, siue acria corpuscula agitando; sed quodnam sal sit, de quâ scilicet acredine participet piperinâ, vel acidâ, lis magna est.

Helmontius acidum esse sibi persuadet primò, quia maximi dolores, & pungitivi à sale acido fiunt, ut observatur in podagrâ.

Secundò, quia pleuriticorum sanguis statim coagulatur, ac missus est, quæ coagulatio ab acido oritur. Afferemus observationem in quodam pleurifico factam: Huic statim initio anodyna applicata fuere, à quibus dolor nec levatus, nec exacerbatus fuit, crescente febre, eodem die sanguis detractus fuit ad uncias quatuor, qui statim, imò dum mittebatur, ferè se coagulavit, erat variegatus, ut pleuriticorum sanguis esse solet, ita ut existimassent vulgares *Medici* summam in illo putredinis intensiorem. Manè in febris declinatione iterum sanguis fuit missus, & non statim se coagulavit, sed ad colorem naturalem magis accedebat. Serò, invalescente febre, sanguis fuit ut alter præcedentis diei, altero mane ferè naturalis, declinante affectu, & febre deficiente, sanguis ad uncias duas detractus, fuit coloris à naturali non abhorrentis.

Ex hac observatione ratio *Helmontii* roboratur; in statu enim febris aderant magna fermenti commotio, & sanguis ab acido spiritu maximè coagulabatur. In declinatione verò omnia erant remissa, & idèò sanguis aliter se habebat. In declinatione universalis fermentum commutatum jam erat ferè totum vel expulsum, quapropter sanguis erat sensibilibiter mutatus.

Tertiò, quia acidum est ventriculo gratum, ita hostile venis, sanguinem enim coagulat, & consequenter expellitur, expellitur autem quam maximè in pulmonem, ubi ex observatis à recentioribus prima hæmatodes fit; valdè verisimile est ab acido pleuritidem fieri, & quidem vitriolato, tum ex rationibus ab *Helmontio* adductis, tum ex pulsûs duritie, quæ à causâ arterias corrugante, qualis est vitriolata acida necessariò fit; non enim potest sola inflammatio hoc efficere, quia ab acido vitriolato oritur. Concurrit etiam pars affecta ad hoc efficiendum, quæ ex arteriis constare debet.

Suaderi potest hoc ex vini desiderio, quo pleuritici quam maximè tenentur; vini autem desiderium ex acido præcipuè oritur. Idque videtur primum mendium *Hippocrati* sensisse, cum scribat: *Non calidum, frigidum, humidum, siccumve morbos esse, sed acre amarum, acidum, & austerum. Et aph. 33. sect. 6. Qui acidum eructant, non facile pleuritide corripiuntur.* Verum poterit etiam ab aliâ acredine, piperinâ scilicet pleuritis excitari, quæ forsan & corrugare

non minùs arterias valet obadstringentem facultatem, quæ simul scatet; potest enim misceri cum sulphure habente partes remotas admodum, probabilius tamen est ab acidis fieri, ut etiam medicamenta, quæ pleuritidi adversantur, suadere videntur.

Progignitur remorè pleuritis à vehementis corporis exercitatione calefactoria, vel incalescentiâ à solis fervore, irâ, Veneris palæstrâ, vini meracioris ingurgitatione. Item per subitanæ refrigerationem, post immediatam corporis æstuationem, vel per largum frigidæ haustum, vel per inspiratum aërem frigidum. Similiter inspiratum endemicum virulentum, quod pleuritides populariter grassantes progignit. Hæc omnia itaque pleuritidem excitare valent, dum in primâ digestionem acor totaliter non transit in salsum. Sed illi parti æthericæ immixtus in fibrarum texturam se insinuat, & per ipsas fibras in cerebrum, & spinalem medullam fertur, ibique elaboratur, & per substantiam fibrarum, venarum, & arteriarum tubulos destillat, & præexistenti in iis sanguini commiscetur, & in sanguinem transit. Quod a latice non correctus, in venam arterialem, & in arteriam venalem dispergatur, deponaturque in pulmonis partes exteriores, statim pleuritis efficitur, si verò in partes interiores peripneumonia. Ibi coagulatur, grumescit, apostematur, & pus fit.

Prognosis.

Pleuritidis prognosim tripliciter instituimus. vel ad salutem, vel ad mortem terminatur, vel in alium degenerat morbum. Si actiones vitales, naturales, animales, & signa coctionis sputi benè se habeant; bonum: Sin contrâ, malum. Sin symptomata fuerint remissa, ut dolor, anelithus difficultas, & febris non multum molestarint, pleuritidem ad salutem terminari existimamus; ast si dolor vehemens fuerit, tussis magna, in quâ nihil expuitur, febris valida, & maxima spirandi difficultas, periculosum arbitremur oportet.

Sputum in principio, & intra tertium diem apparens, morbum brevem, sin verò posterius, longum significat ex *aph. 12. sect. 1. In pleuritide si sputum statim appareat in initio, brevem morbum indicat sin verò posterius, longum.* Copiosa sputi excretio, à quâ dolor, & reliqua symptomata non sedantur, mala: magnam enim materiæ copiam cum malignitate conjunctam denotat. Sputum viride, æruginosum malum, nigrum verò pessimum: partis enim mortificationem significat. Album, rotundum, & glutinosum quoque malum; magnam acidi vitriolati copiam denotat.

Vomitus in pleuritidis principio salutem portendit, levatur enim natura & morbum superat.

Dolor pleuriticus cum sputis flavis, si sine ratione evanuerit, agri in delirium incidunt. 3. porreth. Lateris dolor cum biliosis sputis temerè, & præter rationem evanescens ægros in vehementem, & furiosam mentis emotionem agit; causæ morbificæ raptum ad caput significat, & tunc urinæ albæ, & tenues fiunt.

Qui pleuritide laborant, nisi intra dies 14. supernè repurgentur, iis in empyema, fit mali translatio, Aph. 8. sect. 5. Aph. 15. eadem sect. Empici ex pleuritide debent in 40. diebus è rptione sursum purgari, alioqui phthisici fiunt.

Pleuritide, & peripneumoniâ correpto alvi profluvium adveniens, malum. Aph. 16. sect. 6. fit enim vel materiæ morbificæ ad ventriculum translatio, vel in consensum trahit, unde virium prostratio: at verò si coctionis signa præcesserint, & pleuritis non adeò magna, & in corpore cæchymo alvi profluvium accidat, salutare esse solet.

Pleuritidis si peripneumonia superveniat, malum, Aph. 11. sect.

21. *sect. 7.* fit enim translatio à parte exteriori pulmonis ad interiorem.

Pulsus parvus, frequens, & valdè exitialis, pleuritidis maximum est signum: pleuriticus enim cum tali pulsu nullus sanatur.

Pleuritidis his, qui jam ante bis, vel ter laboraverunt, item asthmaticis, prægnantibus, decrepitis, nec non cachecticis, ex priori aliquo morbo debilitatis, perniciofa est ob virium imbecillitatem caloris nativi inopiam, & ob tenuem victum, qui in pleuritide necessarius est, quem non facillè tolerant.

Laboriosi, & gravi labori quotidie dediti, ut sunt fabri ferrarii, fossiores & similes pleuritide correpti omnes propemodum intereunt, qui ejusmodi robusti homines non nisi ex vehementi causâ tali morbo corripiuntur, eoque magis superantur. In coacis: *Densa, & exercitationi dedita corpora citius ex morbo laterali. & pulmonis inflammatione intereunt, quam quæ sine exercitatione degunt. In coac. Quibus in morbo laterali plurimus ex sputo strepitus in pectore sonat, & vultus demissus est, oculusque aurigine suffusus, & caligine obductus, in his mors expectanda est.*

Veterum Curatio.

Perficitur curatio à vulgaribus, injecto tamen prius clystere, remedio æquè rusticis noto, venæ scilicet sectione in pueris, senibus, gravidis, puerperis, & menstruas patientibus purgationes, & eam eodem die semel, & bis reiterant, & singulis diebus. donec dolor, & febris multò mitiores evaserint. Hæc execranda sanguificina ab ethnicis per successionem malè feriatas posteris tradita fuit. Imò *Hip. 2. de rat. vict. in acut. tex. 10.* exitialem regulam credulæ posteritati tradidit, ut scilicet, *Sanguis ad coloris usque mutationem mittatur.* Hermetici cautè admodum in venæ sectione procedunt, quam *Helmontius*, ejusque sectatores omnino rejiciunt tanquam maledictam, & vires imminuentem spernendam suadent. Vomitus proritant in principio, Aquâ benedictâ, croco metallorum, sale vitrioli &c. *ex aph. 1. sect. 4.* *Dolores, qui sunt supra diaphragma, quicumque egent purgatione, medicari oportet per superiora si gnificanti. Quicumque autem infra subsistunt per inferiora.*

Post aliquot vomitus statim ad appropriata deveniunt, ut sunt ramenta dentis apri, scobs priapi taurini, vel cervini, fuligo camini, vel ejus spiritus ad 3. j. in aquâ papaveris rheados.

Exhibent interim syrup. papaveris rheados cum aquâ ejusdem, addito aliquando spiritu tartari. Interdum nonnulli spiritu nitri, cum spiritu vini utuntur, sed spiritus nitri non est, qui vulgariter, paratur is enim non debet intra corpus sumi. Sal prunellæ, & sal nitrum tollit volatilitatem salis ogertini, quamvis ambo volatilia, simul fixantur. Alii propinant oleum lini, cujus dosis est ab uncia unâ ad tres, sed debet per expressionem recens fieri.

Prosunt ad leniendum dolorem epitemata ex melle, & lacte invicem decoctis, & in calidâ vesicâ suillâ, applicatâ, vel quatuor anodyna. Prodest brassicæ folium butyro, aut pinguedine porcina, vel gallina, inunctum, & in pleuritide flatulentâ aspergitur pulvis cumini. Juvat etiam partem unguento dialib. & oleo amygdalarum dulcium inungere. Vel vervicis omentum, & oleum amygd. dulc. calidè in parte dolente iteratum.

Ad materiam expectorandam syrupum violarum, de farfarâ, pomis, susjibis, liquiritiâ &c. commendant, quos ex cochleari, supino ore sensim deglutiendos præcipiunt, ut melius in pulmones illabantur; putant enim sicut & potu stomachus oblectatur, ita dulcibus oblectari pulmonem, sed nesciunt, quòd ejusmodi eclegmata, si ad pulmones intrarent, majorem tussim,

molestiam, & suffocationem causarent, quàm ipsæ fordes ibidem stagnantes.

Veterum Curatio.

Pleuritis cum sit morbus ex acutorum numero, qui nec certam salutem, nec certam promittunt mortem, accuratam requirit diætam, & hæc ad sex res non-naturales se extendit.

Aër itaque sit temperatus, ad calidum vergens; frigidus tanquam juratus hostis vitetur, quia frigida sunt pectori inimica, & ore talis haustus aër pulmones sufflaminat, sanguinis circulationem retardat, & minora vasa sanguifera obstruit. Hinc volatiles spiritus in auras abeunt, sanguis concrevit, & pleuritides in aquiloniâ constitutione ferè grassantur epidemice, si acidis miasmatis inficiatur aër.

Cibus sit lævis, & tenuis, ne sanguis & acidus multiplicetur, in principio itaque ad dies quatuor, si ægri vires tolerant, tenuissimo victu utendum est. Veteres in assignandâ pleuriticis victûs ratione accuratissimi fuere, & diversas habuerunt sententias. *Diocles* putavit pleuriticos ante undecimam diem non esse cibandos; *Praxagoras* ante sextam; *Hippocrates* usque ad septimam diem vult levissimis sorbitionibus pleuriticos esse detinendos, quasi septima dies sit incrementi pleuritidis terminus: nostrâ tamen tempestate vix ulli medico licet agrotos in tantâ inediâ detinere; quandoquidem ubi morbi pernicië pereunt ægri, medico adscribitur, quòd cibi subtractione interimat. Nostrî homines tenuissimæ illi victûs rationi, quâ præci utebantur, non ita sunt assueti, præberi itaque possunt primis diebus sorbitiones ex cremore ptisanæ, primum sponte colato, postea expresso. Ptisanæ cremor in pleuritide præstantissimum est alimentum; viscositas namque ejus lævis, continua, jucunda, lubrica, & mediocriter humens, sitim non infert, aciditatem obtundit, & si quid ablui, vel excerni debet, probè abluit, ut inquit *Hippocr. de rat. vict. in acut. text. 18.* pruitam dissolvit, & abstergit, atque per superiora, quæcumque educi possunt, absque dolore educit, alvum facilem reddit, ad deglutiendum facilis est, dolorem & calorem mitigat, maturat, & omnia emollit. Ad di etiam possunt ad refrigerationem quatuor semina majora frigida dicta. Morbo ulterius progrediente præberi possunt jura carniû tenuia, cum aliquot panis buccellis, vel panis contritus in jure pulli, vel panatella in jure gallinæ, carnes omnino interdican- tur, quia facillè in stomacho acescunt. Conducunt cichoreum sylvestre, vel boriago in jure carniû. Bellaria prorsus fugiantur, ob saccharum, quod latentem aciditatem continet. Declinante morbo, ad ova in jure gallinarum dissoluta, ad carnes coctas, assas pullorum, & gallinarum transeundum est. Vitanda sunt salsa, acuta, acida, acerba, aromatisata, omnia legumina, cibi frigidi dicti, fructus horarii, milones, cucumeres, acetaria quæcumque, quia acidum augent.

Potus sit decoctum hordei, & passulatum, item glycyrrhizæ, vel florum papaveris erratici, vel decoctum pectorale, vel decoctum cornu cervi, vel aqua cardui sancti, cardui Mariæ, papaveris rheados, cichorii sylvestris. Pro rusticæ gentis hominibus *Helmontius* decoctum ex stercore equino paratum pro experimento commendat, quia in ipso stercore continetur multum alkali acido-pleuritico absorbendo aptum. Pleuriticorum potus non actu frigidus, sed calidus esse debet, quandoquidem omnia frigida pectori maximè adversantur, & sputum, ac quod insensibiliter transpirare debet, retinentur. Vinum in morbo laterali præsentissimum venenum est, ei d æger id avidissimè appetat, assuetis tamen in morbi remissione, vinum aquosum, & dulce concedi potest,

est, sed præstat nostrâ experienciâ vinum omittere, quàm exhibere; ægro enim blandiando pro potu tam opiato ante morbi declinationem porrigimus exitiale venenum.

Motus corporis vehemens caveatur, & ita levis sit quicumque motus, ut æger quoque parùm loquatur; motus vehemens sanguinem commovet, incendit, affectam partem congerit, inflammationem ampliat, remorum facit, acidum reddit, & malum peiorat. Quies igitur imperanda est, quâ motus blandiores, & regulares secundum vitæ institutum procedunt.

Somnus aliquantulum solito, diutius protrahatur, quia dolorem lenit, nec opiatu provocetur, quoniam omnem evacuationem tollit, & materiam expectorandam incrassat, & ad excretionem ineptam reddit. Vigilia uon nimis producat, sed consuetum custodiat morem, nam protracta humores retinendos dissipat, & dissipandos retinet, ideoque somnus, & vigilia modum non excedant.

Excreta, & retenta si secundum naturæ leges non procedant, arte provideatur. Alvus lenibus clysteribus lubrica servetur; acres enim in omni inflammatione internâ perniciosi sunt, quia remediorum acrimoniâ partes inflammatae semper magis exasperantur. Præfente itaque pleuritide alvum suppressam, quàm lubricam habere præstat, unde in hoc affectu purgantia nocent, quia si alvi profluvium superveniat, malum. Hæmorrhoidum, menstruorum, lochiorum & fistularum retentio noxia est, & ex horum retentione multi ad hunc disponuntur affectum.

Animi pathemata sint moderata, maximopere hilaritas, & futuræ salutis spes juvat. Ira, quæ est humanæ vitæ unica pestis, mæstitia, timor, cura, idque genus aliæ malignæ passiones quantum fieri potest, declinentur, nam sæpius hujus mali causas occasionales fuisse nobis compertum est.

Pro pleuritidis curatione scopus ad acidi fermenti depressionem, vel expulsionem dirigendus est. Totum hoc remedia huic affectui appropriata absolvunt, & quia in morbi progressu sanguis extravenatur, & non totus rejicitur, & coagulatur, ex quo postea empyema efficitur, debet etiam hic sanguis resolvi, & evacuari, quod eadem remedia efficiunt. Appropriata sunt hæc: Genitale cervinum, vel taurinum, pulvis papaveris erratici, dens apri drachmæ unius pondere in syrupo, & aquâ papaveris rheados. Præstat ad idem succus cicorei sylvestris, herba bellidis, fœnus equi, pomum Quercetani &c.

℞. Syr. papav. errat. ℥j. pulv. dentis apri, rasur. priapi cervi ana ℥ij. pulv. flor. papav. errat. ℥j. aqua card. sancti ℥ij. m. Vel

℞. Mandibul. lucii piscis, lapid. percar. ana ℥℥. Lapid. prunella ℥j. Succ. cicor. sylvestr. bellidis depurator. ana ℥j. syr. papav. rheados ℥j. m. Vel

℞. Mumie transmarinæ, Lapid. carphonis, ossis de corde cervi ana ℥j. Lapid. cancr. fluvi. ℥℥. syr. de card. sancto ℥i. aqua papav. rhead. ℥iv. m. i.

Singulare remedium est Tragea anti-pleuritica Lartman. ut

℞. Anodyn. mineralis ℥ij. flor. papav. rhead. corall. rubr. ana ℥j. sacch. viol. ℥℥.

Dosis ℥ij. cum aquâ papav. errat. vel card. debened.

Hæc medicamenta in pleuritide specifica sunt, nam sanguinis acorem corrigunt, effusum, vel coagulatum resolvunt, vel fluxilem reddunt, vertiginoso motui restitunt, & exanimantem compescunt dolorem; Unde curanti Medico, hæc specifica famam non pariant, quia medicæ artis ignari sputum absque sanguinis tincturâ observantes, pleuritidem non fuisse arbitrantur.

Præterea ex omnibus medicamentis appropriatis id, quod pleuritidi mirifice subvenire potest, est su-

dor, ac proinde huic totis viribus incumbendum est, ut sudor toto corpore fluat, & præcipuè ex thorace, & hæc est compendaria pleuritidis cura, ut

℞. Syr. card. bened. ℥j. Stibii diaphoretici ℥j. C. C. philosoph. præp. spiritus tartari gutt. viij. aqua bardane ℥ij. m. Vel

℞. Syr. papav. rhead. ℥℥. sulph. aurati diaphoretici, lapid. benzoar, cinnab. antimonii ana ℥℥. sang. hirci ℥℥. aqua card. Maria ℥ij. m. Vel

℞. Syr. card. sancti ℥j. spiritus tartari, cornu cervi spiritus sang. hirci ana gutt. viij. lapid. cancr. fluvi. ℥j. aqua cancr. Maria ℥ij. m.

Sed omnium videtur efficacissimus sanguis hirci, & est expertum remedium contra pleuritim, & hoc modo legitime secundum Helmontii descriptum pareretur: Hircus suspenditur cornibus, & cruribus ad cornua reflexis testes absciuntur, & sanguis è vulnere exiens succatur, & conservatur. Hoc medicamentum nunquam te deseret, si drachma una, vel duæ propinantur in aquâ cardui sancti, vel Mariæ, si primâ vice sensibile non sequatur levamen, post octo horas repetatur haustus, & id faciendum mox in principio antequam facta sit suppuratio; facta enim suppuratione, frustra hoc adhibetur remedium.

Similem habet energiam leporis sanguis, qui ab eo educitur, postquam à canibus in magnum adorsus est timorem, vivus laqueo strangulatur, ut sanguis in unum confluat, & grumescat, aperiatur postmodum, & sanguis exsiccet, cujus dosis est drachma dimidia. Totum id efficit sanguis leporinus, quia spirituum furorem, & excandescentiam in pleuritide pacat propter timoris ideam à lepore in ejusmet sanguine impressam, dum à canibus urgebatur, quia pavidissimum est animal, hinc quisque discat omnium morborum sanationem in vitæ potius sedatione, quàm in causarum occasionalium ablatione consistere.

Si dolor urget, nullum majus remedium, quàm sulphur vitrioli anodynum cum syrupo violarum, & aquâ cardui Mariæ propinari potest.

Præstantissimum remedium est emulsio anti-pleuritica, quæ ita se habet.

℞. Semin. card. Maria, cardui benedicti ana ℥j. papav. albi ℥ij. aquar. card. Mariæ ℥vj. card. benedicti, papav. rheados, ulmaria ana ℥iv. f. l. a. emulsio, cui adde magist. ocul. cancr. ℥j. stibii diaphoretici ℥℥. dentis apri præp. ℥ij.

Edulcoretur sacch in syrupo violarum concreto. Dosis ℥ij. ad ℥ij. vel iv. Hæc emulsio febrilem demulcet ardorem, pleuriticos sedat dolores, magno cum adstantium stupore, sudorem provocat, & pleuritidem curat.

Papaver erraticum totum quantum est, anti-pleuriticam habet facultatem, hujusmodi est aqua à floribus destillata, flores pulverisati, syrupus, & alia hujus generis elicit medicamenta, præstat tamen jus tinctura, quæ ita paratur.

℞. Conf. flor. papav. errat. ℥j. flor. ejusdem papav. irrorat. cum spiritu vitrioli ℥ij. & cum suc. prædict. flor. destil. ℥℥. extrahatur tinctura rubicundissima, quam filtra & adde syr. è succ. flor. papav. errat. parum vitriolati ℥viij. m. & ad usum serva.

Dosis ℥j. vel ij. vel iij.

In pleuritide ad dolorem leniendum, inflammationem resolvendam, & sudorem eliciendum admirabile est præsidium.

Maximæ efficacæ est pulvis noster pleuriticus in Mantissa Minsubt descriptus, cujus receptum huc tanquam in proprium locum transferre lubet:

℞. Sang. hirci ℥ij. pulv. de virgâ cervi ℥j. ocul. cancr. ℥j. lapid. prunell. ℥iv. sulph. citrini ℥℥. flor. papav. rhead. ℥j. stibii diaphoretici ℥ij. f. omnium pulvis subtiliss. & asservetur pro usu. Item

alius

Item alius pulvis pleuriticus:

℞ Salis volatilis cruoris hirci, cornu cervi ana ℥ ij. lapidis carptionis, mandibula lucii piscis ana ℥ j. flor. sulph. 3℔. dentis aprugn. ℥ ii ℔. sem. card. Maria ℥ iv. spermatis ceti ℥ ii. f. omnium subtiliss, m. & aservetur pro usu.

Magnum arcanum uterque hic pulvis est contra pleuritidem, peripneumoniam, & omnes internas inflammationes; sanguinem enim effusum, vel coagulatum resolvit, aut fluxilem facit, in naturæ gratiam, & in circulationem adigit, acorem emendat, & dolorem demulcet. Est tantæ in pleuritide efficacitæ, ut efficacior non detur. Dosis ℥ j. vel ii. bis, vel ter per diem exhibetur in syrupo de papavere erratico, in aquâ cardui sancti, cardui Mariæ, vel in jure saccharo albo edulcorato.

In pleuritide expertum remedium est *Quercetani pomum excavatum*, & *thuris* ℥ j. repletum, & coctum, ad ignem, quod deglutendum cum superpotatione aqua cardui sancti ℥ iii. & hinc sudandum. *Bartoletus pomum excavatum olibano repletum*, & cum aqua cardui benedicti ℥ iiij. vel iv. propinatum commendat. Præstantissimum remedium est, si *pomum excavatum* & *thuris*, ac *florum sulphuris* ana 3℔ repletum, & coctum assumatur.

Contingit quandoque fermentum non deprimi, nec sanguinem resolvi, nec sudoriferis malum domari, vel ob contumaciam, vel quia *Medicus* tempestivè accitus non fuit, pleuritis non desinit, sed in suppurationem abire necesse est; tunc suppuratio promovenda est, ruptio adjuvanda, pars mundificanda, & consolidanda, ne in empyema transeat.

Suppurationem promovent *syrupi de althæa*, de *hederâ terrestri*, *nicotiana*, *malvâ*, *symphyto* &c. Si lambendo assumantur, hi namque non solum suppurationem accelerant, verum etiam inflammationem rumpunt: factam abscessûs apertionem cognoscimus ex puris exuptione per tussim cum ichore plus minus cruento, & tunc maximoperè conducunt *syrupi expectorantes de tussilagine*, *prassio*, *juiubis*, *pomis*, *liquiritiâ*, *violis*, *hyssopo*, qui modò unus, modò duo, vel plures simul misti cochleatim sumuntur, vel copiosam sputi excretionem raphani succus cum saccharo absolvit. Tandem consolidationem perficit *syrupus de cancris fluviatilibus*, vel *hypericonis*, vel de *symphyto Fernelii cum Antihectico Poterii*. Dum materia per tussim expectoratur, angue pejus vitentur opiata, nam materiam concoctam incrassant, nec sine suffocationis periculo subministrari possunt.

Maleferiati vulgares in principio expectorantia præscribunt, seu talia, quæ tussiendo materiæ excretionem adjuvant, sed perperam; nam talia, dum tussim excitant, pulmonem, & thoracem concutiunt, & in principio magis pleuritis exasperatur quàm minuitur; conveniunt proinde in toto pleuritis cursu decocta pectoralia, quæ suppurationem moliuntur, & nobilissimum est *decoctum ex liquiritiâ*, & *passulis*, vel concinnari potest ex radicibus, & herbis pectoralibus, ut

℞ *Passular. min.* ℥. iv. *dactyl.* à pelle mundator. *juiubarum*, *caricarum* ping. ana num. viij. *radic. tussilag. liquiritia* ana ℥ j. *herb. pulmonaria maculosa*, *capill. veneris. marrubii* ana ℥. ℔.

Incidantur, *contundantur*, & *infundantur* per 24. horas in aqua scabiosa destillata ℔. iiij. coquantur ad tertiam partis consumptionem, trajice per manicam Hippoc. ut fiat potio clara, quam edulcora cum syr. de papavere erratico, sumantur manè, meridie, & vesperti ℥. ii. vel iiij.

Saccharum malè pectoralibus additur, compertum est enim omnia saccharata, & mellita facilè in stomacho acescere, cui nil hostile, quàm illud sylvestre acidum. Præscribantur itaque decocta pectoralia; sed

D. Car. Musian. Oper. Tom. I.

semper omittantur dulcia; falsum est enim pectus dulcibus gaudere, sunt dulcia tantum oblectamenta palati, non verò pectoris, gaudet hoc solummodo insipidiæ, quæ excedentem non habent qualitatem, non verò extremè dulcibus, ut est saccharum, & mel, quibus mannam addere possemus, nam ex hac per destillationem spiritum corrosivum, & venenatum elicimus.

Hæc, quæ pro pleuritide descripsimus, sunt etiam vulneraria, quia in vulneribus acorem resultantem, corruptionis principium tollunt, dolorem pacant quia acidum extinguunt, cruorem extravenatum resolvunt, & corpus ad diaphoresim disponunt. Ablato etiam cruoris fermento extravenati cruoris aliqua pars resolvitur, reliquum, neglectâ puris destinatione, per tussim rejicitur.

Venæ sectio in pleuritide per accidens aliquod juvamen asferre videtur; minuit enim sanguinem, qui affluens est, acescit, & affectum auget, sed infirmi vires infirmiores reddit iterata venæ sectio; & tamen ex stratis viribus opportuni aliquid sperant in desperatis. Unde affectus ad mortem terminatur, vel in longum protrahitur vel in empyema transit. Multoties sanguinis missio sputum prohibet, quapropter aliquibus Galenicis non administratur, sputo sanguinis præceptum malè explicatum à *Galeno anthoris lib. Epidem.* qui asserit impediri à sputo sanguinis venæ sectionem in pleuritide.

Quod autem de revulsione, & derivatione vulgares medici dicunt, figmentum est, ut sanguinis circulatio ostendit, ex quacumque enim parte sanguinem mittas, æquè totum corpus sanguine depletur, quod ut intelligatur, fingamus retortum tubum in se subintrantem, per cujus canales aqua perpetuo fluat, is æquè deplebitur, ex quacumque parte foramen facias. Missio igitur sanguinis non solum plethoram aufert, qui licet sit in ægroto, cum à morbo invaditur, hæc tamen non multò post decidit ex assiduâ insensibili evacuatione, qua non multum solidarum partium, sed multum sanguinis consumitur. Exemplum dedimus à *Sanctorio* desumptum. Adde, quod febris, quæ in pleuritide adest, minuit sanguinem magis ratione fermentationis acutæ, & motûs cordis, quo sanguis tenuior fit, & facilius in auras insensibilis abit, id cauteria probant, quæ alterâ febris die non fluant.

Quæres, quod magis minuit vires, venæ sectio, an victus tenuis?

Respondemus, æqualitate servatâ, magis venæ sectionem vires minuere, quàm victum tenuem, quia illa fixi, & volatiles spiritus æquè extrahuntur, hoc verò tantum volatiles, & aquosa pars sanguinis aufertur, etiam sanguinis missione vis digestiva, & sanguificativa. Quapropter non tam citò restituuntur ii, quibus sanguis missus est, ac ii qui tenui victu usi fuere. Imò pleuritis, quæ per venæ sectionem est restituta, sæpè post annum recurrit, sæpiusque empyema, vel tabem post se relinquit.

Quæres iterum, quid venæ sectio in reliquis febribus, quæ à pleuritide non sunt, efficiat?

Respondemus eandem rationem militare in febribus symptomaticis dictis ab inflammatione aliquâ intrinsecâ excitatis; in aliis verò non probatur à quibusdam ut illo modo, ex eo quia illa neque plenitudo eget, quæ statim minuitur; neque mala qualitas, nam vel hæc est intra venas solum, vel extra etiam, à quâ intra venas perpetuò, vel per intervallum alia similis vel excitatur, vel cum corrupti humoris parte admittitur. Si intra venas, vel in parietibus adhæret, vel in sanguine, fluctuat; Si in parietibus adhæret, frustratoria est sanguinis missio, nam etsi totus auferatur sanguis, febris causa intacta remanet, imò nocua, quia sanguis aufertur, qui ipsam eluere potest, vel dissolvere. Si in venis fluctuat, & totas occupat ve-

nas, quantumlibet minuas, non proficies, ex eo quia quod remanet, eodem modo se habet ad vires debilitatas, ac se habet totus sanguis ad vires integras si non totus corruptus est, quis pro te spondeat venæ sectione corruptâ tantum partem, & non bonam extrahi? Si extra venas est febris causa, ad quid sanguinis missio? forsan ad trahendam, ut vulgò volunt, illam intra venas? Quicquid sit de hoc, certum est sanguinis missione vires minui, & consequenter morbum augeri. Incertum tamen est in opinione vulgari ipsam juvare, quia ipsorum confessione etiam non demonstrationes, sed probabiles conjecturæ sunt, quæ pro illâ afferuntur; in ambiguis autem melius est vires servare, quam perdere. Addè, quòd febres tenuem expostulant victum, ex quo etiam minuuntur vires, quod agnoscentes medici *Hippocratem*, & *Galenum* deseruerunt, imò rationem, atque experientiam, atque in statu morborum pleno victu uti coguntur, ex eo quia venæ sectionibus, & purgationibus ægrorum vires sustulere, & magis læduntur à venæ sectionibus afflicti ægroti ii, qui in statu victu pleno utuntur, quam ii, qui illarum tyrannidem non experti fuere, ex eo quia ob imbecilles vires concoquere bene non possunt, quapropter cumulantur excrementa, viæ occluduntur, per quas forsan natura crissim tentare vult, & ipsa defatigatur, unde morbo, & medico succumbit.

Hoc maledictum remedii genus, phlebotomiam intelligimus, à cacodæmone in generis humani perniciem excogitatum, & male feriat Galenicis per fideicommissum, quasi hæreditario jure traditum fuisse non ambigimus; cacodæmon namque humano semper sanguine delectatus est, cum olim ad proprios filios loco victimæ mactandos induxerit homines, cuius rei non modò sacræ, verum etiam profanæ redundant historiæ: isti itaque medici phlebotomistæ sunt sacrilegi, qui humanum sanguinem dæmoni sacrificant, & certo certius aliquod pactum tacitum cum dæmone habere credimus, ac proinde non est morbus quantumlibet parvus: vel magnus, cui hanc execrandam phlebotomiæ carnificinam non præscribant. Est omnium Panacea morborum, sed non aliter ac oleum, vel balsamum ab agyrtis compertum, quod omnibus langoribus decantatur. Est phlebotomia una ex actis medicæ columna, (altera medicamentum purgatorium) sed incerta, conjecturalis, & periculo plena, quam magnis morbis, tanquam magnum remedium, convenire obstinatè contendunt, & quotidie parentes filiis, sorores fratribus, uxoresque maritis in floridâ viduat ætate, aut medentum inscitiam terra regit. Unde aliorum funera cautiore reddiderunt ægrotos, & nullum magis præsidium, quam sanguinis missionem reformidant; nam vires enervat, morbos parvos in magnos commutat, si non interemit, languores pottrahit, vitæ thesaurum exhaurit, & purpuream animam fundere facit; ac proinde tot cruentorum funèrum miseratione motus *Excellentissimus Joannes Baptista Vulpinus Observatissimus amicus noster, Medicus Astenfis*, phlebotomiam non tantum coërcet, verum etiam funditus evertit, eamque ab aulâ medicorum proscrit in illo planè aureo libello Lugduni in lucem edito, cuius titulus: *Hæmophobia Triumphus, sive Erasistratus Vindicatus*.

Non agimus hîc de peripneumoniâ, quæ vulgò vocatur Pulmonia, nam pleuritis, peripneumoniaque estò diversi affectus videantur, tamen non differunt loco affecto quia in hac pulmonis partes interiores, in illâ exteriores afficiuntur, & eadem causa, prognosis, & est utriusque medela: quo ad signa peripneumonia plurima cum pleuritide habet communia, & aliqua particularia; spirandi enim difficultas major est quam in pleuritide, & cum suffocationis periculo, ita ut ægri erecti respirare cogantur, & citò in supino decumbitu libenter permanerent, ut

potè virium debilitati convenientiori, tamen respirationis difficultas, & angustia ad erectum corporis situm ipsos cogit. In hoc situ thorax facilius dilatur, quippè qui decumbentibus in sese concidit, eò quòd pectoris partes ad spinam declinant, quâ erectâ thorax etiam simul effertur, non ampliùs seipsum gravans. Ob eandem respirationis angustiam interdum nec bibere, nec loqui commodè possunt; nam major respirandi cordis necessitas urget, cum inflammatio sic cordi vicina, quam in pleuritide, ut pulmo inflammatus humore plenus, etsi plurimùm distendatur ærem, ut opus, excipere non possit. Adest pectoris angustia cum dolore, & dolor non pungens, sed gravativus spinam attingens. Febris est acuta, & quidem acutior, quam in pleuritide, ob cordis vicinitatem.

Adest etiam anxietas, & jactatio, unde ægri situm, & figuram decubitus sæpè mutant, quod fit ob febris vehementiam, & summam spirandi difficultatem. ob summam enim respirandi difficultatem; & angustiam ægri sese frequenter erigunt, & sedere conantur, & ex hac corporis erectione aliquam sperant allevationem, sed ob virium imbecillitatem erecti diù sedere non possunt, ideòque situm iteratò mutare coguntur.

Pulsus est magnus ob vehementem arteticiæ percussionem, & usum urgentem; languidus tamen ob virtutis imbecillitatem.

Facies rubet ob vapores calidos ad caput exhalantes, & sanguinem simul secum rapientes, & imprimis malæ rubent, ubi cutis est tenuior, & propterea sanguini calor ibi evidentius efflorescit. Eadem de causâ oculi, & venæ temporum tument, lingua flava est, vel multo obducta lentore, & tandem nigrescit, sæpè accidunt deliria, sitis magna molestat, & frigidi potus, præcipuè verò æris frigidi appetitus ob linguæ, & faucium à calidis vaporibus ex inflammato pulmone exhalantibus inductam siccitatem, quæ ori ventriculi ob communem tunicam communicatur, unde pulmones etiam, membrum siticulosum appellatur.

CAPUT. II.

De Asthmate.

PRo asthmate non intelligunt medentes anhelitus difficultates, quæ ferè sæpius multis in morbis contingunt, ut sunt in inflammatione mediastini, diaphragmatis, pulmonis, sicut etiam cordis incendium in febribus, quod respirationem intendit. Item hypochondriaca affectio, quæ insigniter anhelitum impedit; omnes hydropis species, & præcipuè pulmonis, ac uterini affectus, qui anhelitus difficultatem inferunt, licet in genere omnes spirandi difficultates appellentur asthma: sed respirationis impedimentum pro asthmate intelligunt à multâ cannarum pulmones infarctione, ita ut difficulter aër pervadat, quod ipso auditu percipimus, & sibilus, stridor, & rhonchissatio percipitur, tam ingrediente, quam egrediente aëre ob meatuum angustiam, quia per angustas transiens rimas aër sibilat.

Secundum asthmatis remissionem, & intensionem, duæ generantur illius species, nimirum *δύσπνοια* & *ὀρθόπνοια*. Dispnea est difficilis respiratio, asthmate aliquantulum levior absque stridore, & sibilo contingens, quia major materiæ copia ipsam pulmonis substantiam, quam bronchia obstruit, unde stertoris carentia. Orthopnea verò est maxima, & omnium difficillima respiratio, in quâ ægrotantes, dum jacent, suffocari videntur, unde sedendo dormire, & erectâ cervice respirare coguntur, quia tam pulmonum substan-

substantia, quàm bronchia infarciuntur, licet alij dicant, musculos inrercoſtales, & abdominis, nec non peſtoris, & ſcapularum in orthopnœa vehementer exagitari.

Signa.

Signa ſunt, in aſthmate fit ſpiritus attractio cum ſatis magnâ difficultate, & peſtoris anguſtiâ cum anhelitu ſibilante, ſtridente, & rhonchiſſante. In diſpnœa aliquantulum levior eſt reſpirationis difficultas, ſed abſque ſtridore, & ſono. In orthopnœa per totam morbi durationem, decubitus denegatur, ſed ſolum dormire, & erectâ cervice reſpirare coguntur, niſi cum ſuffocatione continuo luctari velint.

Veterum Cauſa.

Concordant ferè chymici: cum medicis vulgaribus in aſthmatis cauſis, & generatione assignandis. Fit hoc (ut vulgò volunt) à pituitâ pulmonis bronchia obſtruenſe, quæ vel generatur in ipſiſmet pulmonibus, concoctricis facultatis vitio, ob quam alimentum in excrementum degenerat, vel vitio ipſius alimenti, qualitate, vel copiâ, vel utraque peccante, vel tam alimenti, quàm facultatis, crimine, vel defluxione pituitæ crudæ à cerebro, quæ frequentiffima ſecundum ipſos eſt cauſa. Poſteſt etiam generari aſthma à tumore in bronchiis exiſtente.

Sed addunt chymici ſalis fixi aliquid neceſſariò cum phlegmate miſceri debere, ad efficiendum aſthma, à quo phlegma craſceſcit, & lentorem acquirit, quod bronchiis adhæret; at quia in aſthmaticis acceſſionibus ſenſus & motus quandoque aufertur, neceſſariò narcoticum ſulphur ad tale aſthma efficiendum concurrere putant.

Utraque cauſa à vulgaribus medicis allata, ut etiam generationis modus inveriſimilis eſt, primò coſtione vitio, non poſteſt tanta excrementorum copia coacervari, quanta in aſthmate deprehenditur. Secundò, haud probabile pituitam à cerebro ad pulmones depluere, præſertim tanta copia quanta in aſthmate obſervatur, ut de empyemate dicemus.

Aſthma duplex eſt, unum humidum, alterum ſiccum; ſiccum inducias dat ut plurimum, nec difficultatem ullam experiuntur, qui huic affectui ſunt obnoxii extra paroxyſmum in reſpirando. Dependet hoc, ut vult *Helmontius* interdum à liene, interdum ab utero, quando illorum ſpiritus inſitus enormiticus factus, ſolo aſpectu pulmonem contrahit, quod licet verum fortasſè ſit, falſum tamen eſt, quòd nunquam fieri poſſit proprio pulmonum vitio.

Neque ratio, quâ ſuum dogma probare nititur *Helmontius*, concludit; nam poſteſt pulmonis vitio accidere, hic affectus, & tamen non eſſe perpetuus, quia non perpetua cauſa occasionalis, quæ huic affectui originem dare poſteſt: irritat archeum, vel quia non eſt ſemper, & generatur, & deſtruitur per intervalla, vel quia non ſemper exaltatur.

Generatur ſecundum *Helmontium* hoc pacto aſthma ſiccum: Archeus vel ſplenis, vel uteri per actionem regiminis, primariò afficit pulmonis ſpiritum innatum, ſive archeum, qui indignatus, conceptâ Ideâ, pulmones contrahit, & efficitur quid epilepſiæ ſimile, & quamvis contrahantur jecur, renes, pulmones &c. hoc per conſenſum fit; quapropter affectus hic epileſia pulmonum dici poſteſt. Incipit cum febre, quia tamen quod ipſi occaſionem dat, per febrilia initia conſequentur.

Reverà tamen aſthma ſiccum & vitio pulmonis, & lienis vitio, & uteri, & aliarum partium generari poſteſt, cum ſubtiliſſima ſanguinis pars, à prædictis viſ-

ceribus inquinata, mediâ circulatione pulmones peſtitos contrahit.

Debet autem, ut contrahat, participare de vitriolata, ſive conſtrictivâ energiâ, & quia hæc ſanguinem fermentat, febreſ cauſat.

Noſtra Cauſa.

Occaſiones aſthmatis ſicci plurimæ ſunt, ut potius vini generoſi, animi pathemata, vitioſæ mineralium exhalationes, quia unumquodque minerale continet arſenicum, qui metallorum fumus, ſeu fuligo dicitur ut fulius in *noſtrâ Pyrotechniâ Sophicâ lib. 4. cap. 3. art. 3. De Arſenico* diximus; quapropter monetarii, fodinarii metallici, & præcipuè argenti vivi, ac mineræ ipſius cinnabari, fuſores metallicarum minerarum; nulla enim minerâ eſt, quæ arſenicum non contineat, quod unum eſt principii metallicis exiſtit, & in primâ fuſione denſiſſimi fumi inſtar effumat, & à circumſtantibus anhelitu attrahitur, ac poſtmodum reſpirationis vias obſidet. Confectores cinnabaris factitiæ, ſublimatores mercurii, aurifabri inauratione multum fumi argenti vivi inſpirantes. Cæmentarii calcis vivæ, & chemiſtæ huic affectui obnoxii ſunt, & morbus ſic contractus dicitur metallicus, qui vulgaribus non cedit remediis, ſed tantum *Paracelſi arcanis cap. de morbis metallicis*.

Quandoque & exhalationes hæc vitiant laryngis canales, vel etiam aſthma humidum inducunt, quod cum ſicco complicatur, vel videtur aſthma humidum, & medicus decipitur. Multoties liquatur humor in pulmone ab eademmet cauſâ ſicci aſthmatis, & vel humidum generatur, vel generari viderur.

Aſthma humidum multas habet cauſas; interdum enim dependet ex aquâ in pulmone collectâ, & hydrops tunc pulmonem afficit, ut inſiâ. Dependet etiam interdum aſthma ab occultâ vomitâ indurata.

Aſthma etiam inducit hydropis quædam ſpecies, in quâ hepar ſupra modum excreſcit, ac diaphragma, & pulmones comprimit. Multoties hepate ſic affecto, reliquæ partes tabe conſumuntur, aliquando pulmonum venæ etiam turgent, hoc etiam aſthma ſiccum eſt, & nihil momenti in eo excernitur, vel humidum exiſtit, quando ſcilicet cum humido complicatur.

Interdum aſthma excitatur ab humoribus crudis & ſeroſis in pulmonem tranſlatis, ac à bronchiorum canalibus profluentibus, & tunc verum aſthma cum ſtertore efficiunt. Multoties in pulmonum ſubſtantiâ, vel in lavibus arteriis ſubſiſtunt, & aſthma ſpurium, nimirum diſpnœam generant ſine ſtertore.

Aſthma verum humidum hoc pacto aliqui generari autumant: Chylus à ſtomacho per venas lacteas, ad ſacculum lacteum tendit, ex hoc per ſubclavas ad cor, ex quo per pulmones ſimul cum ſanguine fertur, & iterum ad cor redit. Cum chylus hic vitioſus eſt, & excrementis ſcæter, in pulmone expurgatur, & excrementa deponit, hæc ſi pulmonis vitio non expellantur, & ſi à ſalis aliquâ portione increaſcet, varios affectus in pulmonibus generant, & præcipuè aſthma, & hinc ſtatim aſthmatici læduntur, & expuunt ab aſſumpto cibo, & quia chylus non probè expurgatur, & cum ſanguine miſtus, ſi ad caput aſcendit, excitat in capite catarrhi ſpeciem, & hac de cauſâ oriri videtur aſthma à deſtillatione. Adde, quòd perfectus chylus, ſive ſanguis cum chylo miſtus inſicitur, dum tranſit à vitiatas pulmonibus, quapropter aſthmate introducto, etiam ſi probè poſt concoquat aſthmaticus, aſthma fovetur, & caput afficitur.

Verum juxta noſtra principia humidum aſthma generari hoc modo dicimus: Pars illa ciborum æthereæ naturæ, quæ per fermentationem in ventriculo, ut

intestinis à sacibus separatur, excipitur primò ab eorum villis, & quia tenuissima est, regitur à motu fibrarum continentium, & ad maiorem semper perfectionem adigitur per separationem ab eâ, illius, quod aqueum est, & serosum, ut purus remaneat spiritus volatilis & falsus. Depuratur in fibrarum intercapedibus alimentitius iste liquor & paulatim in cerebrum, à quo omnes fibræ spermaticæ corporis originem ducunt, fertur, recipitur, & elaboratur; à cerebri medullâ elaboratus, dum per substantiam fibrarum tunicas venarum, & arteriarum constituentium fluit, in dictorum vasorum cavitatem exillat, & sanguini, qui per ea fertur, commiscetur, perfectamque acquirit sanguinis indolem, assiduus per cordis ventriculos, & pulmones circuitibus. Cum pars ista spirituosa aliquod excrementum, nimirum magnam phlegmatis copiam secum admiscet, quæ si à febris, & cerebri medullâ non segregatur, sanguini commiscetur, ejusque puritatem contaminat, & in pulmonibus expurgatur, & phlegma deponit, quod si pulmonis vitio non expellatur, & aliquam salis portionem habeat, incrassatur, tunc varios illic generat affectus, & præsertim asthma humidum. Hinc est, quod immediate læduntur asthmatici, & ab assumpto cibo expuunt, & quia pars ciborum ætherea cum phlegmate mixta ad cerebrum ascendit, ibi catarrhi speciem excitat, & hac de causâ vulgares decepti, in asthma de stillatione ex cerebri discrasia inculant.

Quod de asthmatis generatione recentiores asserunt, duto ex hypotefi chylo, etiam luculenter ruit; nam in lacteis venis, sacco lacteo, & subclaviis per distentionem parva hujus cremoris sive puri, sive vitiosi, & excrementitii quantitas asthmaticorum excretioni non correspondens observatur; nec statim læderentur, & ab assumpto cibo expuerent, quia ad cibi coctionem, & ipsius chyli distributionem, octo horarum spatium requireretur.

Interdum conjungitur cum asthmatis causa, narcoticum sulphur, & sopores inducit, ac paroxysmo præertim. Interdum copulatur cum illo apoplecticum virus, & sensu, & motu in paroxysmo asthmatici orbantur. Quandoque materia lapidificâ vi, lapidescit & pulmoniam excitat ab *Harveo* descriptam, quo affectu bruta præcipue tentantur. Interdum flatus crassi ab hypochondriis, & copiosi elevati diaphragma comprimentes asthma spurium sine stertore generant.

Pregnoſis.

Asthma non tantum antiquis, sed etiam hodie inter affectus maxime incurabiles annumeratur, juxta illud: *Hydrops, & asthma mirabile phantasma, quod nullum sanat cataplasma*. Et licet morbus sit chronicus, tamen paroxysmos habet acutos ob loci nobilitatem, quo graviter affectu homo diu vivere nequit; unde infantes suffocat, senes extra curationis spem sunt, & juvenes, interdum adhibitâ omni curationis industriâ, difficulter curantur, plures tamen nullo modo, sed non raro cachexiâ, vel hydrope corripuntur. Orthopnæa reliquis speciebus gravior est, & sæpe gravium paroxysmorum insultu, suos suffocat ægrotos. Si sit hæreditarius morbus vix unquam curatur. Si pleuritis vel peripneumonia superveniat, lethale, quia pulmo à chronico morbo debilitatus supervenienti resistere, & materiam morbificam expellere nequit. Si febris acuta superveniat, periculosum.

Asthmatici maxime periclitantur ij, qui viribus sunt infirmi; citò enim suffocantur, vel in syncopen labuntur, & cum pulsus admodum redditur inæqualis, ægrotum morti proximum esse indicio est, & mul-

tò magis si intermittat: sed decipitur quandoque medicus, nam qui pulsus bonus habere videntur, sæpius suffocantur; contra verò qui pulsus habent parvum, adhibitis auxiliis, vel fluxu discussæ, vel humore seroso, statim restituuntur. Non igitur ad solum pulsus attendere oportet, sed ad aliquid aliud.

Veterum Curatio.

Vulgares duplicem asthmatis curationem instituunt, in paroxysmo unam, & extra alteram. In paroxysmo, præmisso clystere, phlebotomiâ sanguine venas deplent, ad hoc ut æger liberior respirare possit, imò expirare. Infantem plectunt sanguinem, & reo asthma dant veniam. Statuunt hunc affectum esse omnino frigidum, & senilem, ut 3. aph. 31. *Spirandi difficultas est affectus senum*. Sed sanguinis & spirituum detractio magis refrigerat, & morbus non potest non augeri, & vitales spiritus in sanguine stabulantur, sicut vini generosi robur in spiritu vini ardentis copiam, ut destillatione patet, quod quanto fortius vinum sit, tanto complures spiritus ardentes continet: sicuti ergo à sui spiritus destillatione debilitatur, & in vappam vertitur, ita etiam sanguinis detractio in ægrotis jam pridem ex frigidityte, sive sanguinis paucitate laborantibus, nil nisi morbi augmentum inducere potest.

Ante purgantium exhibitionem syropos qui extenuandi, incidendi, & abstergerendi vim habent, propinant ad humorum coctionem, sed id, quod nunquam natura concoquere potuit, saccharatis concoquere credunt, nec unquam in asthma natura critica observata fuit. Syrupi sunt *de prassio, liquiritiâ, violis, jujubis, farfarâ, fursure* &c.

Purgantibus medicamentis nil profecturis miseros torquent ægrotos; nam materia non ita facile per alvum evacuari potest, quæ in pulmone continetur, cum nulla adhuc per secessum sit inventa manifesta via, sed tantum per tussim, & sputa. Non tantum leniora præscribunt, verum etiam fortiora propter humoris peccantis renitentiam, & qualitatem, qui cum sit crassus, viscidus, & lentus, lenioribus non cedere solet præsidii; à fortioribus autem agitâtâ materiâ quandoque suffocationis discrimen tentant, & partes absumunt tenues, & reliquam magis incrassant, & ita malum curatu difficillimum reddunt.

Friktiones in partibus inferioribus celebrant, & plures insigunt cucurbitulas, quas etiam cervici insigunt, ut magis affligant, & his frustaneis tentaminibus miseros agitant ægrotos, ita materiam impactam, vel depluentem sistere, revellere, evacuare, consumere, vel avertere credunt.

Extra paroxysmum linctus, loch, & syropos expectorationem sollicitantes præscribunt, hisque attenuare, incidere, & abstergere cerò sibi persuadent, iteratòque purgant.

Summopere vulpis pulmonem exsiccatum commendant, nam cum hoc animal penè sit indefessum, putant, quod motiens suspiriosos sanandi remedium suo legasset pulmoni, hinc non possumus non reminisci ridiculi remedij pro arcano habiti, cuidam Matronæ asthmaticæ à quodam Galenico revelati, cui præscripsit, ut murium carnibus vesceretur, quia felles omnes naturaliter asthma laborant, mures venantur, ut eorum carnibus pro asthmatis remedio vescantur: at illa subridens, modestis verbis imprudenti inquit medico: at nunquam felles hoc ex morbo curatos aspexi. Interim festivo crepitu, multoque cachinno ab ædium usque penetralibus, famulitiorumque contumeliosis verbis, ne dicamus verberibus foras fuit ejectus.

Internis medicamentis externa conjungunt, pectus nimirum illiniendo *oleo liliorum, amygdalarum dulcium*

gium, rutaceo, adipe gallina, anseris, mucilagine seminum fœnugraci. Emplastra etiam calidè pectori, & dorso applicant: sed cutis poros excludunt, partis diaphæresim prohibent, & malum adaugent.

Ad cœlum usque decrepiti galli jus laudibus efferrunt, pro infallibili asthmatis remedio, quâ ratione, ipsimet ignorant, quo fructu, apud manes sciri potest. Decrepitus forsan assumitur gallus, quia tunc ex suo ovo (ut vulgò fertur) proximus est ad basiliſci generationem? Cur pro tanto morbo adolescens, in quo plus est vitæ, non exenteratur? Potius gallinæ veteris jus præscribere debent, quia (ut vulgò à nostris vetulis dicitur) gallina vetus, bonum efficit jus. Cur galli Aphricani, capi, pavonis, perdicis, phasiani, vel cæterarum montanarum avium jura non præscribunt? Exosa forsan fuit natura miserandæ galli senectui, & non reliquis avibus amica, dum tantæ medicinæ ipsum voluit auctorem? Equidem hoc remedij genus magni esset faciendum, & tanquam à divinâ auxiliatrice manu promanasset, sed non respondent facta promissis, nec expectationi satisfacit. Hoc remedij genus credimus anile esse inventum, ideoque si profecit semel, vel per accidens fuit, vel alium pro asthmate morbum acceperunt, vel ab utero suam habuit originem. Galenicorum schola est remediis indiga, ideoque ad empirica sæpè relabitur, rationem adaptaret à qualitatibus medicatam, quæ si non suppetiatur, ad occultas confugit causas. Pro assignandâ ratione, quomodò galli jus asthmaticos curet, aliqui relictis quatuor qualitatibus somniis, necnon occultis causis, in chymicorum impingunt sententiam, nitrosas partes in decrepito assignando, & secundum eorum principia, pituitæ cumulum statuere debuissent. Miramur sanè salinas non assignare partes, cum gallus sit animal, sed non in occidua ætate. Concedamus estò in decrepito nitrosas partes, illæ sunt terrestres, & frigidæ existimantur, quia in corpore frigidas edunt operationes, unde potius pituitam incrassant, nec verum sit asthma, nisi aliqua salis portio admisceatur. Igitur tanquam noxium, minimè rationi consonum, & experientiæ non correspondens, à medicorum suppellectile decrepiti galli jus rejiciendum est.

Quæ ad exenterati galli repletionem pertinent, vanida quoque censemus, nam quæ pro solvendâ alvo infarciuntur, ut *agaricum, sena, semen carthami*, nimiam requirunt ebullitionem, & ex longâ ignis torturâ omnem purgandi vim amittunt, patet id in *rhubarbaro, senâ, cassiâ*, quæ ignem experta laxandi vi destituuntur, nec in optimè clauso vase id præcaveri potest, ut perperam *Sennertus* credit, cum illa purgandi vis in parte æthereâ, & spirituosâ consistat, ludatque in superficie, quæ ab igne extrinsecata, exanime linquendo corpus, avolat in auras. Sed demus, quòd *agaricum*, quia compactionis naturæ habet essentiam, in jure laxet, partes illæ nitrosæ putativæ (quas unquam per analysim observârunt vulgares) à laxativo per secessum exturbantur, quia fortius attrahit minus forte, abstergerendi vi defraudabuntur.

Alterantia, ut *capilli veneris, origanum, botrys* &c. essentialem spiritum, in quo omnis vis medicamentosa consistit, non reddunt, nisi fermentatio præcesserit; hinc herbarum destillatæ aquæ absque præcedenti fermentatione, exiguas medicaminis habent partes, quia sunt earum sudores, & non liquores essentielles. Restat tandem explosum à medicamento censu galli veteris jus medicatum, nisi sub mentitâ iterum larvâ sua apozemata mentiri velint.

Si morbus fuerit antiquatus, brachiis, & coxis cauterium aperiunt. Putidum remedium, & crudele emunctorium, per quod viscidam pituitam decumbentem derivare, & revellere putant? Sed credulæ

alias crudeles falluntur scholæ; nam cauteria degeneres non purgant humores, sed laudabilem cruorem; optimumque alibilem succum alendæ parti cauterizatiæ destinatum, topicè in ipsis vulneris labris cum digestivæ facultatis labore corrumpunt in excrementum. Præterea cauterizatum membrum debito defraudatum alimento, naturale amittit robur, extenuatur; & multoties atrophias, erysipelata, inflammationes, gangrænas, & sphacelos subit, præter assiduas collicitates, & carniū excrescentias.

Nostri Curatio.

Veterum pro asthmate nostro de more curatione absolutâ, ad nostram deveniamus oportet, quam à rectâ victus ratione auspicamur, & hæc ex sex rebus non naturalibus constat, inter quas primum sibi locum vindicat.

Aër temperatus esse debet, idest non nimis calidus, quia in tanto caloris æstu sanguis, vini instar, turget, & copiosiora excrementa in pulmonum, & asperæ arteriæ propagines deponit, & sanguinis massam inquinat, nam qualis est aër, talis plerumque est sanguinis massa. Nimis frigidus, humidus; & crassus vitetur; humores namque quoslibet inspissat, & condensat, poros obstruit, & corpus minus perspirabile reddit, & condensati humores postmodum ægrè per consueta emunctoria exturbantur, pulmonem ejusque vesiculas infarcit, & asthmaticus in mortis angustiis reperitur. Vitetur itaque nimirum calidus, frigidus, humidus, & siccus. Aër non sit obscurus, sed lucidus eligatur, quia in obscuro crassior esse solet, & dispnoici quasi suffocantur, unde malum hoc est veluti dæmonium nocturnum, negotium ambulans in tenebris, & noctis tempore plectit. Igitur fenestras aperiri, & hominum frequentiam avocari oportet, quia cum copioso aëre opus habeant, certè in obscuro, & magnâ hominum frequentia illum nancisci non possunt. Cubiculum, in quo ager degit à fumo, & graveolentibus sit immune, hæc namque in pectus se insinuando, asthmaticum paroxysmum suscitare possunt; si verò patiens sit mulier, suaves vitentur odores, isti enim uterum in varios rapiunt furores.

Cibus sit calefaciens, & attenuans, ne materia crassescat, sed ita moderatus esse debet ab humectantibus intermissis, ut expectoranda facilius expurgentur; nam si cibus, & potus, qui solum calefaciat, attenuet, & simul siccet, exhibeatur, facile fieri potest, ut humor majorem nanciscatur crassitiem, & tenacius asperis pulmonis arteriis adhæreat. Unde avicularum montanarum, gallinarum, pullorum, hædorum carnes, conveniunt. Panis optimus erit, cui immistum sit anisi, vel fœniculi semen, sed recens, & unius diei esse debet. Cibi omnes condiantur herbis aromaticis pectoralibus, salviâ nempe, sampſuco, hyssopo, fœniculo, thymo, satirejâ, baccis juniperi, cinnamomo, & præsertim croco. Utiles quoque sunt amygdalæ dulces, passulæ, pinæ, pistachiæ, caricæ, dactyli. Abstineat æger à cibis adstringentibus, flatulentis, frigidis, crassis, & lentis, ut sunt carnes fumo induratae, suillæ, magnorum animalium, & verustorum, caseus, omnia lacticina, leguminina. Ova sorbilia conducunt. Tandem vitetur nimia repletio; & inanitio.

Potus sit vinum tenue, vel vinum medicatum herbis pectoralibus, & aromaticis, sed si æger vinum non bibat, vel à vino abstinendum sit, ipsius loco aquâ hordei, vel aquâ pectorali ex passulatum, & caricarum decoctione uti poterit æger. Utilis etiam potus decocti ligni guajaci, vel herbarum thoracicarum vel aqua ex ligno sassafras pro potu ordinatio. Ager sitim non ferat, sed largius bibat, quoniam in asthma-

te curando, thoracem humectare oportet, ut faciliter extendi, & respirationi inservire possit, & etiam quia humectatione indiget ad eam, quæ jam incisa, & deterfa est in pectore, materiam tussi ejiciendam. Attamen potus copiosus cum cibo unicâ vice sumptus nimis ventriculum replet, & suâ sponte anhelandi difficultatem facit. Si opus est nimio potu, sit nimius quantitate continuâ, idest ut crebrò, sed paulatim potetur; sic enim potus paulatim sumptus magis sitim extinguit, quàm ubertim sumptus, quia magis irrigat, & humectat, verùm non nisi cibo jam concocto aliquid assumatur; advertendum tamen, quòd in hoc affectu angue pejus potus frigidus, quia pectori inimicus, vitetur.

Motus moderatus ante cibum perutilis est, attamen acclivia videntur loca, & in planitie deambulent ægroti, qui motus si ob virium imbecillitatem peragi non possint, partium externarum frictio exercitij vicem supplet. Vehementia exercitia, quæ humores commovent, & anhelitus difficultatem inducunt, omnino sunt intermittenda. Post cibum *Quies* prorsus necessaria est, & præsertim in paroxysmo, in quo ægri super cubile sedeant, quia erecto corpore facilius respirant, si verò decumberent, suffocationis immineret periculum.

Somnus sit moderatus, & nocturnus, diurnus autem, magnoperè fugiatur; diurnus namque somnus magnam excrementorum saburram congerit, quæ asthma ut plurimum ansam præbent: modum itaque non excedat, & huic affectui obnoxii capite elevato, & non humili dormiant. Sic pariter *vigilia* nimium protractæ maximè nocere possunt, ac proinde somnus, atque vigilia, si modum excefferit, malum.

Alvus lubrica servetur, & omnis irritatio vitetur. Consuetæ sanguinis evacuationes suppressæ ad debitum reducantur fluorem.

Animi passiones coëceantur, unde hilaritas, & recuperandæ sanitatis spes maximè conducit; Vitetur exandescencia, & nimia sollicitudines, & almæ Veneris fugienda voluptas.

Nostram asthmatis curationem duplicem instituimus, unam extra paroxysmum, alteram in paroxysmo: eandem etiam duplicem, unam de asthma humido, alteram de sicco curationem; humidum namque à materiâ manifestâ fovetur, cujus excretionis cessat; siccum, quod absque talis materiæ præsentia à solâ fit convulsione musculorum thoracem moventium, in specie diaphragmatis.

Pro curatione dicemus, asthma humidum rarè purgantia expostulare, quia hæc pulmones non attingunt, per accidens tamen prodesse possunt, minuendo materiam, quæ ad pulmones confluit, eo modo ac juvat victus tenuis ratio; & exsiccans. In administrandis autem purgantibus vacandum perpetuò est viribus, quæ cum debilitentur, æger periclitatur: purgandum est igitur corpus per intervalla extractis appropriatis, aloës nempe, agarici, hellebori, nicotiana &c. Vel purgetur ex malsâ pilulari, ut

℞ *Pill. de agarico* ℥. ii. *gumm. ammoniaci* Querc. ℥. ℞. *trochise. albandal. extracti cinnamomi ana* gr. iij. *m. f. pilul. iij. deaurentur.* Vel

℞ *Pilul. de hierâ cum agaric.* ℥. j. *gumm. ammon. cum aceto scillitic. solut.* ℥. ℞. *trochis. alband. gr. iij. m. f. pilul. iij. deauranda.*

Maximoperè conducunt, præsertim ubi asthma evenit vitio stomachi, & quando viscidis, & mucilaginosus scater excrementis, & asthmatis sunt in causâ. Convenit quoque ad stomachi incidendam, subtiliandam, & per secessum educendam mucilaginem tartaream *Diatartari Petri Castelli in formâ opiatâ* ℥. j. ℞. *vel pulveres diatartari n. d.*

Juvant maximoperè in hoc affectu vomitoria, quæ immeritò à quâ plurimis improbantur, sed quare ju-

vant, explorandum est: Plerumque hic affectus à ventriculo laborante fit, scatente præcipuè tartareis succis, qui sic imbibuntur in illius parietibus, ut solummodo vomitu excerni possint. Elevantur etiam ex ventriculo sic affecto flatus, qui ventriculum inflantes, diaphragma comprimunt, & affectum adaugent. Confert *sul vitrioli ad* ℥. ℞. *Aqua nicotiana* ℥. j. *pondere exhibita.* *Aqua Benedicta Rulandi.* *Hippocras emeticum.* *Oxymel helleboratum,* *Tartarus emeticum.* *Syrupus nicotiana vel simplex, vel compositus, ut*

℞ *Nicotiana sicca* m. iij. *calamintha, prassii ana* m. ℞. *Capill. Veneris, scabiosa ana* m. j. *ficum, dactylorum ana* num. x. *foenugræci, radicis apij, feniculi ana* ℥. iij. *sem. urtica* ℥. ℞. *ireos, glycyrrhiza ana* ℥. ij.

Infundantur hæc omnia in lib. vj. aque stillatitie capill. Ven. & calamintha, digerantur vase clauso in loco calido trium dierum spatio. Colatura post ebullitionem denud digerantur, & decantetur, ex aquâ cum saccharo, vel melle f. syrupus. Dosis unum aut alterum cochlear, cum verò vomitus ciendus est, augeatur dosis. Duo sunt nicotianæ syrupi, unus compositus, cujus confectioem tradidimus, alter simplex, ambo pro asthma appropriati, & in dosi aucta vomitum præritant, in diminutâ verò nequaquam.

Vomitiva in asthma æqualiter materiam hauriunt, sive in stomacho, sive in pectore hæreat; notum namque est in omni vomitu simul insignem pectoris constrictionem fieri, & per gulæ vomitum sursum simul asperam moveri arteriam, & ita simul ex ventriculo, & pectore evacuationem fieri, ac proinde per vomitoria id, quod pulmonum bronchiis fortiter impactum est, certò, & feliciter exturbatur. Imò ipsa Natura vomitoriorum usum interdum proficuum esse demonstrat. Refert *Sylvaticus cent. 3. conf. 49.* Asthma singulis noctibus recurrens, cum suffocationis periculo, à quo non potius æger fuit immunis, quàm spontè succederet tam assumptorum, quàm materiæ pituitosæ vomitus.

Juvant etiam pro alleviando asthma *flores sulphuris* vel simplices, vel cum croco, & myrrha sublimati. Simples sursumuntur quavis die ℥. j. *pondere cum ova serbili, vel cum conservâ hyssopi, betonica, roris marini, salvia &c.* quæ præsertim conducit, cum nidus est in stomacho.

Profunt etiam *tinctura glycyrrhizæ, ireos, capillorum Veneris, hyssopi, cardui benedicti, scordii, prassij &c.* sed maximoperè *tinctura croci.*

℞ *Croci* ℥. j. *aq. appropriata* ℥. iij. *m. fiat tinctura* Dosis ℥. ℞. cui adde parum sacchari si vis.

Juvat etiam *oleum sacchari* vel simplex, vel cum syrupis appropriatis confectum:

℞ *Aque ardentis lib. ℞. loboch sani, vel syr. de glycyrrh. ℥. ij. m. f. magisterium oleiforme.*

Aliqui utuntur *tincturâ scille*, ex quâ conficiunt syrupum:

℞ *Spiritus anisorum* ℥. j. ℞. *oximell. scillit. aqua cinnamomi ana* ℥. j. *gumm. ammoniac. aceto sambuci. soluti* ℥. ii. *trochis. gall. mosc. ℥. j. aqua ardentis* ℥. ℞.

Dosis gutt. iij. vel iv. cum syrupis appropriatis.

Exhibetur etiam *terebinthina* vel vera, vel abjegnina.

Dosis est ℥. j. usque ad ℥. ℞. si vis etiam lenire corpus:

℞ *Terebinth. ℥. j. cum glycyrrh. formantur pilula.*

Hæc singulis quibusque horis iuxta exigentiam, vel duabus, vel tribus interpositis deglutitur cum cochleare syrupi hyssopi, vel

℞ *Terebinth. ℥. j. ammoniaci* ℥. ij. *flor. sulph. ℥. j. m. f. pilula molles. & deglutiantur, ut supra.*

Datur etiam *croci* ℥. j. cum vini cochleare, vel oleo sacchari. Exhibetur etiam *essentia salvia, roris marini, vel anisorum.* Dosis est gutt. iij. vel iv. cum vino, vel julepo vitali.

Exhibe-

Exhibetur etiam spiritus vini compositus.

℞ Aq. ardentis ℥. iv. aqua tussilaginis, scabiosa ana ℥. iij. sacchari ℥. ii. cinnamomi ℥. vj. anisorum ℥. ℞. Digerantur vase optimè clauso diei spatio, trajiciantur deinde per manicam Hippocratis. Dosis ℥. ii. vel iij.

Fiunt etiam tabella cum sacch. tragacanth. & flor. sulph. quæ asperguntur postea essentiis salvia, roris marini, vel anisorum. Maximè commendatur elixir proprietatis Paracelsi, vel Van Helmontii cum aquâ hyssopi, aut tussilaginis exhibitum à gutt. vi. ad x. vel xii. spiritus sulphuris viscidam dissolvit materiam, & bronchia aperit, si illius guttæ iv. aut v. in decenti fumentur syrupo. Helmontius maximè commendat potum sulphuratum pro asthmate, & reverà sulphur est pectori dicatum, vocaturque balsamus pulmonis ob egregias virtutes, quibus pollet in conservando pulmones, & quascumque pulmonum impressiones, ac vitia delendo, & id operatur, tunc cum pinguedo balsamica ab aciditate corrosivâ separatur. Sic potus Helmontii sulphureus illo gas sylvestri imprægnatus non imbuitur à spiritu acido, sed ab oleosâ sulphuris parte. Hoc gas clarè nobis demonstrat singulari vi pollere in arcendâ putredine à corpore humano, quoniam vinum præservat, quod aliàs corrumpere-tur. Unde quicumque sulphuris balsamus, & in specie balsamus sulphuris anisatus, vel etiam balsamus sulphuris therebinthinatus insigniter commendatur à quamplurimis ad guttas aliquot in decenti liquore sumptus. Ex eodem balsamo cum gummi ammonico formari possunt pilulæ, quibus assumptis, haustus appropriatus desuper ingurgitandus est, ut eò promptius operetur.

Denique expertum, & utilissimum habet decoctum Joel lib. 3. prax. sect. 2. cap. 5. in asthmate, cujus præscriptio est:

℞ Rad. zedoaria ℥. ℞. gummi ammoniac. ℥. iij. flor. sulph. ℥. iij. croci ℥. j.

confusa coquantur in hydromelitis lib. j. nam medicis mellis usus præferendus est usu sacchari) ad medias. Dosis cochlear. j. sæpè in die.

Pro coronide tandem asthma humidum suo elixire non defraudabimus, quod hujus mali est ultimum solamen, & expertissimum prophylacticon ut

℞ Rad. enula campana ℥. vj. polipodij, iridis ana ℥. iij. scilla mediocriter exsic. & non ut præp. ℥. iv. herbar. tussilaginis, pilosella min. prassij, hyssopi, scabiosa, pulmonaria ana m. ij. salvia, roris marini ana m. i. ℞. cardui benedicti, capill. veneris, calamintha ana m. j. baccarum juniperi, cinnamomi ana ℥. ℞. Sem. urtica, fœniculi ana ℥. j. anisorum ℥. vj.

Hæc incidantur, & grossomodo contundatur. a. infundantur in spiritus vini opt. dephlegmati lib. x. in vase optimè clauso per dies vij. postmodum in M. B. destilla præter tertiam partem, residuum frigidum fortiter exprime, & optimè cola, & iterum destilla, ut antea & evoca spiritum, qui separatim colligatur; destillando perge, quousque in vasis fundo remaneat extractum ad justam consistentiam, quod diligenter serva. In spiritum destillatum infunde sequentia subtiliter pulverisata flor. sulphuris ℥. j. ℞. benonii ℥. j. styracis calamita, croci orientalis ana ℥. ℞. salis armoniaci sublimati ℥. vj.

Omnia mista inde pellicano, & in leni cinerum igne per dies xxiv. circula, elixir deinde edulcora alicujus syripi thoracici convenientis lib. j. & ad usus serva.

Efficacissimum est hoc Elixir Astmaticum in anhelitus difficultate; humores namque viscidos, & mucilaginosos, qui pulmonem & thoracem infarciunt, incidit, subtiliat, & volatilitate sua resolvit, unde respirationem faciliat, & ad naturalem reducit tonum. Confert proinde omnibus thoracis, pulmonis, & arteriæ arteriæ morbis ab humorum pituitosorum infarctu genesim ducentibus, & in his partibus im-

pressiones, & vitia delet. Unde potentissimum est remedium in raucedine, tussi, asthmate, vomica pulmonis suppuratâ, & phthisi; præservat tandem à putredine, & contagio resistit.

Remedia alia appropriata, quæ asthma humido conveniunt, præcipuè sunt pectoralia dicta, quæ materiam crassam, viscidam, & flatulentam atenuandi, resolvendi, & corrigendi vim habent, sive pulmonibus, sive præcordiis, aut stomacho adhæreat.

Si asthma à melancholiâ hypochondriacâ, à nimia obesitate, graviditate, tympanitide, vel flatibus oriat, in hoc casu morbi primarij quod ad curationem habendus est respectus, quo sublato, & ipsum asthma curatur. Si verò ab abdomine flatibus referto, & inde diaphragma premente, curatur, flatu minuendo, & discutiendo per interna medicamenta carminativa, & aromatica.

Asthma ex metallorum fumis non facilè ordinariis cedit medicamentis, quæ in asthma humido præscriptimus, sed altioris gradus expostulat, ejusque remedium præcipuè ex arcanis petendum, & ex illis, quæ vitiatæ parti novum robur infundunt, & spiritus insiti malam tollunt impressionem, ita sunt mineralia, & metallica, inter quæ extollimus mercurium dulcem, calomelas Turqueti, cinnabaris antimonij, antimonium diaphoreticum, (& quod sicciora, eò meliora) Turpetum minerale, mercurius vite per inferiora purgans, bezoarticum minerale, arcanum metallicum n. d. &c. ac proinde sicut magnis morbis magna conveniunt remedia, ita morbis metallicis metallica conducunt medicamenta. Unum tantum hic asterisco notandum volumus, eos, qui ad ignem artes faciunt, frequentius asthma tentari, & ubi hoc corripuntur morbo, annum non perdurare.

Egimus de asthmatis humidi curatione extra paroxysmum, nunc de ejus curatione in paroxysmo agendum est, ut æger à præsentis laquei suspensione liberentur, deinde causa morbifica removeatur, ne paroxysmus tam sæpius redeat. Durante itaque paroxysmo, æger erecto maneat corpore, ne pulmones, & aspera arteria à crassæ materiæ infarctu, & internâ oppressione lædantur; omni itaque solertiâ studendum est, ne inferiora viscera diaphragma sursum pellant, & præcordia obruant. In accessione ergo abstinendum est ne à clysteribus acerbis, ne materia nimium concitetur, profunt tamen linientes, sed quantitas sit exigua in paroxysmo, ne intestina admodum replendo, diaphragma comprimant clysteres. Aliqui vomitoria exhibent in ipsamet accessione, sed maximâ cum cautelâ procedendum est, ne æger pereat, & medicus, & medicamenta infamentur, quod idem de medicamento purgante dicimus. Exhibent etiam croci tinturam, vel crocum, verum nonnulli calida timent, ne nimis quàm par est liquentur humores.

Oritur paroxysmus astmaticus, cum per accidens ad huc plures nervorum tubuli obstruuntur, unde spiritus superstites sufficienti copiâ ad partes respiratorias fluere non possunt, unde magnus nîsus, & conamen oritur. In hoc paroxysmo egregium medicamentum est sperma ceti à ℥. j. ad ℥. j. usque, si in vino, vel jusculo calido propinetur; dissolvitur enim sperma ceti butyri instar, & facilè, ac sine nausâ assumitur. Spermatidis itaque ceti usus tam in asthma, quàm etiam in paroxysmo est adeò certus, & infallibiliter, ut nunquam medicum, & astmaticum defraudarit. Brunnerius tanquam panaceam in paroxysmo, ubi aliàs sedari nequeat, sequentem commendat compositionem:

℞ Rad. fœniculi, asari, ireos. florent. ana ℥. iij. glycyrrh. rosa ℥. ij.

Coquantur in aquâ font. ad consumpt. tertia partis.

℞ Colatura ℥. viij. in quibus dissolve gummi ammoniaci

niaci 3. j. oxymell. scillitic. 3. B. syr. de brassicâ 3. j. m. cochleatim propina.

Sequenti pulvere in asthmatis accessione plurimos suffocatos, & quasi laqueo suspensos ab invisibili carnifice mirabiliter eripimus, ut

℞ Flor. benzoës, spermatis ceti ana 3. B. gummi ammoniaci 3. j. salis volatil. fulig. gr. xii. flor. sulphuris 3. ii. croci gr. iv. m. pro iv. dosibus. propina in aquæ cinnamomi cochleari.

Prodest ad asthmatis paroxysmum tollendum, vel saltem imminuendum balsamus sanguinis humani, elixir asthmaticum, spiritus gummi ammoniaci, tinctura balsamus sulphuris anisatus.

Jam asthmatis humidi curationem tam in paroxysmo, quam extra complevimus, in quo copiosa materia generatur, unde nomen desumpsit, & excernitur: hæc non causæ occasionali, sed productæ adscribenda est, cum immediata causa sit proprium pulmonis vitium, injuria, & prava impressio, quæ mucilagines parit, & potissimum senes, morti proximos, & phthisicos adortur. Agendum nunc de asthmatis sicci curatione, quod *Helmontius* caducum pulmonum vocat, *Lindanius* asthma siccum appellat crampum, seu diaphragmatis convulsionem, nonnulli occultum asthma, alij asthma convulsivum nominant. Hæc asthmatis species repente invadit, non secus ac laqueus collo injectus, & citra illam sensibilem excretionem solvitur.

Pro asthmatis sicci causâ aliqui falsò pulmonum infarctum maximo conamine statuere student, & à flatibus in pulmonibus oriri statuunt, attamen isti flatulenti medentes insufficientiam meditantes, flatibus terga verterunt. Alij seri coluviam in pulmonibus assignant, sed frustra laborant, qui eam construunt. Quidam pravum pulmonum motum ob constrictionem adducunt, sed unde parvus pulmonum motus ob constrictionem ortum habeat, sub silentio involvunt. *Helmontius* falsissimæ hypothese innixus, putavit pulmonem non moveri, sed esse cribrum, per quod aëri moveatur, ac propterea in occulto asthma te pulmonum poros obstrui, & ocludi, per quos aër ingreditur, & ex his occasionibus tale asthma nimitur. Verumenim verò dicimus in hoc asthma te vitium inesse musculis convulsivis, primariò in diaphragmate, secundariò in reliquis thoracis musculis, qui inspirationi, sive expirationi inserviunt, sed ut plurimum convelluntur muscoli inspirationi fervientes. Huc etiam pertinet asthma hystericum in mulieribus, ex utero enim acidum virus surgit, quod gulam stringit, & pulmonum lobos, & poros coarctat, & huc etiam spectat asthma hypochondriacum in viris; sæpè namque mulieres hystericæ, & viri hypochondriaci inter varia symptomata insignem anhelitus difficultatem patiuntur, quod totum ortum ducit à convulsione diaphragmatis, & musculorum thoracem moventium. Quod diaphragma, & musculos convellit est acidum vitiosum, quod est nervis inimicissimum, hoc in abdominis plexibus, sive in alio foco lymphæ communicatum, has confusiones, & mortis angustias excitat.

His ita perpensis, asthmatis sicci curatio ab humido varianda venit, & quicquid epilepsiam, vel spasmodum curat, siccum asthma curat, ideoque antiepileptica, antispasmodica, vel antihysterica pectoralibus maritata conducunt, eaque juvant, quæ alkalina sunt; quia acidas particulas obtundunt, dulcificant, ut diluunt: ac ea, quæ nerveas demulcent fibras, subveniunt. In hujus mali curatione quandoque præmittitur vomitus, sed ubi mali seminium in abdomine stagnat. Prosumt itaque omnia quæ in epilepsiâ, & spasmo præscripsimus, ut omnia cephalica, ut *castoreum*, ejusque essentia, & tinctura. *Cinnabaris antimonii*, vel *nativæ*, sal volatile succini, ejusque tinctura essentia croci, spiritus fuliginis,

vel *armoniacum*, sal volatile, cornu cervi, *salvia*, *roris marini* &c. spiritus sanguinis humani, balsamus ejusdem sanguinis humani n. d. vel

℞ Salis volatil. succini gr. viij. castorei 3. B. cinnabaris nativæ spermatis ceti, asellor. præpar. ana 3. j. ungula alcis præp. gr. xv. m. f. pulv. pro tribus dosibus propinandus in aquâ florum tilia Vel

℞ Extract. lign. visci querc. 3. B. salis volatil. c. c. salis volatil. fuliginis ana gr. vj. lumbricor. præp. 3. B. m. f. pilula vj. 3. dearentur. dosis pilula iii. pro vice. Vel

℞ Spiritus sang. hum. 3. B. essentia croci gutt. iii. tinctura succini, castorei ana gutt. vj. spiritus fulig. gutt. v. m.

pro unâ dosi, exhebetur in cochleari syr. flor. pœoniae. Vel

℞ Spiritus lumbricor. scarabeor. ana 3. j. B. spermatis ceti solut. 3. j. essentia croci 3. B. m. f. essentia ad gutt. xv. propinanda.

Ad acrimoniam salinam, vel acidam nervosum genus stimulantem delendam, valent absorbentia, invertentia, & præcipitantia antiepileptica, & spasmodicis prædictis permista, ut

℞ Lapid. cancr. præp. 3. B. bezoar. orient. gr. iii. spermatis ceti, succini præp. ana 3. B. m. f. pulvis.

Externè pectori, & diaphragmati variæ adhibeantur inunctiones spirituosæ, ut ex oleis succini, castorei, lumbricorum, lavendula &c. destillatis.

Tandem præ omnibus medicamentis optatum successum incantamenti instar tam in paroxysmo, quam extrâ laudatum *laudanum* sc. opiatum paucis granis in aquâ convenienti dissolutis, & cochleatim exhibitis patrat, quod satis commendare nequimus in asthma sicco; laudanum namque opiatum subtiles incassat partes, furentes densat, efferatos figit ichores, acidiores temperat succos, fibras convulsas placat, & pacat. Cave tamen, ne in asthma humido illud exhibeas, nam mucilagines, viscidæque pituitas in pulmonum bronchiis & asperâ arteriâ coagulando, ægrum suffocabis.

Pro coronide subjungimus utriusque asthmatis remedium ex arcanis petendum esse, & præcipuè ex illis, quæ vitiatæ parti novum robur infundunt, & spiritus insiti malam tollunt impressionem; verumenimverò hæc medicamina, quæ præscripsimus multis prodesse, compluresque curatos comperimus, & si à perito medico sedulò administrantur, sæpè curare possunt, estò in tam horribili malo parvi videantur momenti, ut cecinit *Ovidius de Remedio Amoris*:

Parva necat morsu spatiosum vipera taurum;

A cane non magno sæpè tenetur aper.

C A P U T III.

De Pulmonis Hydropo.

Asthmati pulmonis hydrops est, & licet novissimè contingere videatur, frequentior tamen quam vulgò creditur, contingit: quia perpetuò in ejus cognitione decipiuntur vulgares, unde rarissimè cognoscitur. Utinam ignotam pulmonis hydropem aliorum non acciperent, cum magno æris, & valetudinis dispendio; multi enim empyema, nonnulli verò pervicaciter asthma siccum, hunc affectum esse opinantur, donec dissectorum cadaverum trægædia veritatem in penetralibus sepultam patefaciat.

Signa.

Signa sunt: febris lenta, tussis, spirandi difficultas, frequens & imminens suffocatio, quæ primo somni tempore aggreditur, & de nocte magis urget, adventante die, pedetentim lentescit, & hoc pathogno-

pathognomonicum est signum, quo solo pulmonis hydrops ab empyemate & asthma discrinatur. Dolor pectus gravans, & dum se movet æger, aquæ fluctuatio percipitur. Si validus homo apprehensum scapulis corpus sursum, deorsum, ac transversum agitet, fluctuantis aquæ murmur exaudiri potest, si verò multo tempore, aure ad latera adhibita, audire tentaveris, ebullit intus velut acetum. Sicis excruciat, appetitus dejicitur, accidunt animi deliquia, & cordis palpitationes. Color faciei pallidus inest, ungues contrahuntur, sæpè palpebræ, & pedes tument, ac quandoque aliqui facie, ventre, & scroto intumescunt.

Vulgares medici obstinatè partem affectam in hoc affectu esse thoracis cavitatem contra anatomicorum cultum, & ipsam autopsiam contendunt.

Veterum Causa.

Pro causâ cerebrum aliqui incusant per asperam arteriam illam serosam materiam in pulmonem depluerunt: Sed improbable est tantam à cerebro copiam extillare, nam si in pulmones primò destillaret, qui hunc affectum incurrunt, antecedenti & diutinâ premerentur tussi, quod falsum deprehendimus.

Nonnulli rem alius trutinantes, serosum humorem colligi pulmonis vitio credunt, dum is frigidus est, & debilis, ac suum non benè concoquit alimentum, sed in aquosum mutat humorem: At hic generationis modus falsus quoque deprehenditur, nam alimentum pulmonis vitio degeneratum diutinâ contentione tussim, catarrhum, asthma, vel spurium empyema generare deberet, & non hydropem.

Alii altioris indaginis modum rimantur: inquit enim in thoracis specum ab hypochondriis transmitti serosam colluviem, quando scilicet hepar, aut lien intemperie, scirrhus, aut alio gravi morbo laborat: sed huic generationis morbo tramitem, quo ad thoracis specum serosus ille humor tenderet, assignare deberent, aliter esset anile figmentum. Viæ, per quas humor ille serosus in thoracis cavitatem penetrat, non æquè constant; alii cæcos assignant ductus, quos nesciunt. & in ignorantia foveam cadunt; Nonnulli verò vaporis specie humorem penetrare credunt, & ibi rursus condensari. Si his destillationis artificium per alembicum innotesceret, circa incognita forsitan non delirarent. Demus, quòd hepar, & lien intemperie laborarent, aut alio gravi morbo, & vaporosos generarent habitus: si frigida erit intemperies, huius serosi humoris resolutio in vapores haberi non potest, nam in frigido attenuatio in halitus non fit; si calida erit, utique vaporum resolutio habetur, qui ut ad superiora evectantur, patentes requirunt ductus, ut à loci frigiditate percussus in simplicem, crystallinumque facessant humorem, & non in serosum. Itaque ad caput potius scanderent, (quod ab Hippocrate ollæ operculò comparatur, & in cerebro condensarentur, tanquam in parte frigidior, nam cum exsangue sit, frigidum esse credunt) quam in thoracis specum peterent, qui actu non friget: cessat ergò illic condensandi vaporis ratio. Nunquid huic vaporis aliquod indicitur edictum, ne ultra thoracis concavum progrediatur? Præterquam quòd si alembico serosus indatur humor, & levi urgeatur igne, sub vaporis specie totum id, quod evaporabile est, eructabit in capitellum, remanente capite mortuo, & in aquam simplicem, & elementarem se condensabit, non verò in serosum humorem. In huius mali assignandâ causâ cespitant vulgare scholæ; non negamus tamen intra thoracis specum lymphatica obdita vasa exoriri posse. Hinc falsò scholæ hepar de hydropis crimine accusant.

Paracelsi, ejusque sectatorum sententia est, pulmo-

nis, sicut & omnem hydropem ex sale oriri, quâ naturâ suâ resolutionem abire aptus natus est, & superflua humiditatis hausta liquatur, quam sententiam non omnino improbabilem arbitramur, cum id in tartari oleo per deliquium fabrefaciendo accidat.

Nostri Causa.

Colligitur hæc aqua ut plurimum, quemadmodum in sectionibus observari potest, in quibusdam vesiculis in pulmonum parietibus generatis, quæ interdum folliculos habent.

Exoritur pulmonis hydrops, cum aqua in pulmone colligitur vel vitio ipsius, vel chylosificationis, (ut dicunt) vel hæmatosis, vel vasorum lymphaticorum occlusionem, quibus latices purgantur nimij, quâ impeditur per hæc vasa transitus, vel à lymphæ copiâ rumpuntur, vel liquoris acrimonia corrumpuntur; disrumpuntur, vel corrosis in pulmone vasis lymphaticis, lymphæ in ejus vesiculas extillat, (est pulmo vesiculosa substantia) & quò magis implentur, eò magis dilatantur. Pulmo potest esse male affectus vel ab ipso ortu, vel ab aliquâ causâ obstruente vias, per quas pulmo ab aqueis excrementis expurgatur.

Prognosis.

Quò ad prognosim attinet, aggestio primò incipit, deinde sensim, & sæpenumero insensim augetur, donec morbus deploratus evadat, & quamvis collecta aqua idoneis evacuetur remediis, (quod tamen difficillimum est, ne dicamus impossibile) non solum revertitur, sed etiam deterior evadit indies & non tantum incurabilis est, sed brevi lethalis existit, quia aquarum illuvies cordis arcem inundat.

Veterum Cûratio.

Instituitur à vulgaribus cûratio, serosum humorem in pulmone, & thorace contentum exhaustiendo, & novæ materiæ genesis impediendo, sed remediis, quibus id totum exequantur, carent; præscribunt enim nimiam serositatem à parte affectâ evacuandam hydragogis, ut est radicem sambuci, mechoacanna, jalap. gummigut, elaterium, sed corpus, venas, vires, & ægrorum loculos exhaustiunt, ut inquilinum hostem intactum relinquant, nec quicquam de radice excidit, cum eò purgantia non pertingant, imò serosi humores illic contenti copiam quandoque ita exagitant, ut extempore ingens suffocatio ægrum apprehendat, & de medio tollat.

Diuretica, & sudorifica frequenter usurpant, quia serosum humorem ad partem affectam confluentem avertunt, & per urinæ vias, vel corporis peripheriam detrudunt, at à posteriori per præcautionem, & incrementi præventionem medentur.

Ad serosi humoris quoque aversionem in cruribus, & tibiis cauteria aperiunt, sed longa, difficilis, & salebrosa via est, quâ serosus ille humor à thoracis cavitatem ad crurum, & tibiæ pellè deferatur. Nec citati latices, duce ignorantia, in aperto vulnera personaliter comparent, licet puerilis medentur simplicitas, & infima vulgi fæx, morbos per fontanellas exhaustiri credat.

Hippocrates materiæ in thorace contentæ difficillimam perpendens evacuationem, quia viæ non sunt paratæ, (at internum non consideravit effectorem) in latere apertionem indicit, crudele spectaculum, quod à credulâ posteritate in usum receptum, tot mortalium latera infelici semper eventu tenebravit.

Pro serosi humoris genesis impediendâ, ad earum partium correctionem, quæ hanc suppeditant materiam, se convertunt.

Nostri

Nostra Curatio.

Nostram de pulmonis hydropis curationem à sex rebus non-naturalibus exordimur, undè

Aër sit calidus, & siccus, vitetur ventosus, frigidus, & crassus.

Cibus sit facilis coctionis, ac proinde omnia liquida fugienda sunt, & omnia quæ latices augere possunt. Siccus conveniens est, ut carnes avium montanarum assæ potius, quàm elixæ, nam sic magis siccatur. Pisces omnes vitandi, & nisi sitis urgeat, salsi anteponendi sunt, ut haleculæ, sardæ, harynges, melondria, & tynnotum abdomen. Panis sit biscoctus, modò æger rectè concoquere possit, quia vehementer exsiccatur, & humiditatem absorbit. Inter fructus conducunt pistachia, amygdalæ nûces juglandes, & avellanæ. Prandium sit largius, cœna verò parcior, & si æger incœnatus abibit, melius se habebit.

Potus quantò parcior erit, tantò utilior, & pro potu vinum convenit vetus, tenue, & album. Aqua vitanda, & si ulla aqua in usu venit, in eâ sit decoctum cinnamomum, vel coriandrum, vel anisum, vel liquiritia, & hæc sitim tollit, verum potus cochleatim sumatur. Vina etiam artificialia juvant. ut vinum absynthii.

Motus moderatus prodest, citatus obest, *Quies* tamen multum commendatur.

Somnus brevis esse debet: *Vigilia*, cum magis siccant, magis juvant, quàm somnus.

Alvus mollis servanda, & vrina diureticis sollicitanda. Repletio fugienda, multum inanitio prodest, præterquam ex Venere facta.

Maligna animi passiones coercendæ sunt, benignæ verò in ægro suggerendæ, & præsertim beata illa spes, quæ afflictorum medicina vocatur.

Pulmonis hydrops curatu valdè difficilis est, & recidivam pati solet. In eo purgantia per alvum noxia sunt, in initio tamen hydragoga aliqua benigniora, ut *extra-ctum mechoacan.* *jalap.* *gutta gamba* tentari poterunt. Maximoperè efficax est *Calomelas Turqueti cum scammoni resinâ*, cujus præparationem in *Pyrotechniâ* docuimus, & cæteris palmam præripit *sambuci, ebuli, & bryonia essentia* ex nostrâ descriptione, quia non tantum latices, à quibus pulmonis hydrops occasionaliter fovetur, evacuat, verum etiam salem omnem resolutum, corruptumque corrigit, atque foras expellit. Si nihil boni per hæc moliatur Medicus, ad diuretica confugiendum est. Juvat *absynthii sal cum propriâ aquâ exhibitum*, ut

℞ Salis absynthii fixi ℥j. aqua ejusdem, vel tinctura ʒss. essentia ejusdem gutt. v. m.

Abstineat à potu æger, quantum fieri poterit quod si urentes sitis excruciat fauces spiritu salis dulci compescitur. Juvat interdum sudores excitare *guajaci, salsa parilla, sassafras decocto*, de quo in pastu etiam bibat æger. Quod si à vino nihil damni ægro imminet, vino utatur albo guajaci, vel sassafras, quod valet etiam ad asthma humidum. Vinum confici potest vindemiæ tempore, vel pro potu quotidiano *sassafras tincturâ*, utatur, quam descripsimus; hæc enim nectar est, ob ingentem siccitatem, & moderatum calorem, sed iis, qui extenuati sunt non convenit. Summoperè valet *Mercurius vitæ fixus ademptâ* scilicet vi emeticâ, & catharticâ, nam per sudores purgat absque ullo recidivæ timore.

Cognatum pulmonis hydropi malum sunt Hydatides, vesiculæ aquâ plenæ, quæ externam ejus superficiem occupant, quæque ex seroso, & tenui humore oriuntur, qui raram pulmonis substantiam transit, & sub ejus membrânâ, quæ densior est, hæret, & subsistit.

CAPUT. IV.

De Empyemate.

EX pleuritide, & peripneumoniâ non rarò ἐμπύημα provenit, & estò empyema omnem suppurationem si-

gnificet, tamen puris collectionem in thoracis capacitate in specie vulgares crediderunt, & quia nos autopsia, & rationibus pleuritidis, & peripneumoniæ affectam partem pulmonem esse demonstravimus, ideoque in empyemate (præter multorum empyicorum dissectionem) ipsum quoque pulmonem effici decernimus. Præterquam quod auctor lib. aph. id ipsum asseverat, 10. sect. 5. docuit: *Quicumque ab anginâ liberantur, iis ad pulmonem vertitur, & in septem diebus pereunt; Si verò hos effugerint, suppurantur.* In coac. *Ex suppurationibus, quas pulmonum morbi excitarunt, fere senes moriuntur ex cæteris verò juvenes.* Et 5. aph. 15. *Ubi pleuritis in empyema transit, intra dies quadraginta pus per sputum ejici debet, quod si non fiat, in phthisin transit.* Et vulgares medici phthisin pulmonis ulcus esse fatentur. Verum enim verò auctor aph. quisquis ille fuit 44. sect. 7. inquit: *Empyici debent uri & secari inter quartam, & quintam costam in latere, ubi major est dolor.* Empyema itaque est puris collectio in thoracis capacitate, ut vulgares sentiunt, & non in pulmone, ut nos censemus, sed quia in empyemate magna purulentæ materiæ ubertas, & sputi colluvies per tussim excernitur, & hæc crassa, & viscida est, è thoracis cavitate in pulmonis substantiam penetrare non potest, nec tussi evacuari, quia pori non sunt satis lati ad recipiendum; præterquam-quod pulmo in materiam purulentam deberet esse immeritus, aliter pus non attingens, impossibilis esset evacuatio, ac proinde res est magnis obvoluta tricis, pro quarum enodatione, quæ in nostrâ *Trutinâ Chirurgico-physicâ de vulneribus cap. De Anatomica thoracis, ejusque partium historiâ, & propriè de Pulmonis anatome* diximus recenscamus oportet: Pulmo plerumque plenæ connexus non recipit: ita dicimus, quia multoties illi, nunc toto ambitu, nunc aliquâ parte fibrosis nexibus alligatur, & in sectionibus invenitur ferè tertiæ hominum parti hanc connexionem contingere: nam valdè multa occurrunt cadavera, in quibus pulmo per innumeras fibrillas pleuræ firmiter alligatur; imò multa, in quibus ipsa exterior pulmonis membrana pleuræ maximâ sui parte adhæret immediatè, nec qui talem habent connexionem, salutis, vel respirationis incommodum præsentunt, sed inculpatè vitam degunt, & hic facilius, & frequentius in pleuritidem incidunt, quàm alii, quibus pulmo liber reperitur, & durante pleuritide, si suppuratio accederet etiam pus sanguinolentum, & sputa purulenta ex latere affecto facilius, & citius expuere; in aliis verò quibus pulmo à pleurâ liber est, pleuritidem minus frequenter contingere, eamque si ad suppurationem deveniat, nihil ejici & rarissime solvi per puris expuitionem, sed plerumque in empyema mutari. Ratio hæc est, quod in priore casu pus ex pleuræ apostemate possit immediatè defluere in ipsam pulmonis substantiam ei adnexam, atque unâ cum plenâ, fortè ob viciniam, nonnihil quoque inflammata, & sic expui; in posteriore verò cum non possit non defluere in thoracis cavitatem, è quâ non facilis in pulmonis poros detur introitus, & hoc asthma secari, & uri potest.

Signa.

Empyema aliud imminens est, aliud nuper factum, aliud verò confirmatum. Nisi pleuritis, vel peripneumonia debitis adhibitis remediis cessarit, & rigores, intensior febris, & in parte pondus subsequatur, imminens empyematis signa portendunt; juxta enim aph. intra 14. dies materia expurgari debet. 8. sect. 5. *Qui pleuritide laborant, nisi intra dies 14. supernè purgentur, iis in empyema fit mali translatio.* Fit verò vomicæ ruptio circa dies 40. ut aph. 15. sect. 5. *Qui ex pleuritide empyi fiunt, si à ruptione empyematis intra dies 40. repurgentur, liberantur alioquin transcunt in tabem,* febris excitatur à puris confectione, ut aph. 47. sect. 2. *Dum pus sit dolores, ac febres magis, quam confectio.* Rigor à pure genito membranas

branas vellicante, ponderis verò sensus à pure in unum locum collecto.

Nuper facti empyematis signa sunt eadem, quæ in suppuratâ inflammatione observantur, quibus anhelitus difficultas accidit à pure in pulmonis bronchiis imbibito, unde tussis, & sputum exoritur purulentum.

Confirmatum empyema denotat febris, quæ de die mitior redditur, sed lenta, & perpetuò infestat, circa vesperam exacerbatur, & noctu vehementior fit. Tussis valida, & frequens cum sputo purulento. Adest anxietas, & cibi fastidium. Sudores in somno ad quemlibet dormitionem circa cervicem, & claviculas erumpunt. Tandem sicca tussis incessanter molestat, donec pederentim ad phthisin abeat, & marcor, necnon totius corporis subsequatur. Oculi concavantur, malæ ruborem contrahunt, ungues unci fiunt, musculosa prope manuum pollices caro consumitur, tumet pedes, crebræ pustulæ in extimâ corporis cute, vel interdum intra buccam erumpunt.

In quânam pulmonis parte, dexterâ, vel sinistrâ pus lateat, facile conjectari poterimus ex pondere, calore, & dolore, quia ubi pondus, calor, & dolor, ibi morbus. *Hippocrates* linteam utriusque lateri applicari jubet, & ubi citius siccatur, ibi pus latet.

Veterum Causa.

Paracelsistæ in assignandis empyematis causis cum Galenistis concordant, cum verò ad particularia descendunt, mirum in modum dissident, & hoc serè est in omnibus inter ipsos perpetuum litigium, quod Hermetici ad ultimas, quas possunt, explicandas causas deveniunt.

Prima causa, quæ affertur, est pituita à capite, vel aliis partibus in thoracem illata, & ibi putrefacta; Galenici volunt hanc vel esse insipidam, vel salis. Salsædinis causam afferunt colorem nigrum, vel hepatis, vel utrorumque. Hermetici hanc rescipiunt causam, & dicunt calorem esse tantum causam excitantem, idest separantem principia ab illo sale, nam quantumlibet urgeat calor corpus, ubi sal non est, nunquam sal efficere ex illo potest. Salsus igitur latex in nobis est, & illum acquiritur à cibo, & potu. Cum itaque sal assumptum exaltatur, idest non dispergitur, uti debet per singulas sanguinis partes, vel non evacuatur à sanguine, non eluitur à latice per vias à naturâ destinatas, tunc si impressionem in membris facit, membra erodit, ex quâ erosione pus fit. Nec dissident minùs de puris generatione, ut dicemus inferius.

Secunda causa est sanguis in thoracem effusus.

Tertia est inflammatio suppurata.

Effluit sanguis in thoracem venâ ruptâ, vel nimium patente in suis poris, vel in anastomosi, seu in osculis. Multoties sanguis magis quam par est, subtilis est, & incolumi venâ fluit. Multoties acredinem habet, ob quam vel venam rumpit, vel earundem oscula aperit.

Omnium harum causam afferunt Hermetici, cum sanguis non fixatur, uti debet, tunc subtilior, quam esse deberet, redditur, & quia sal fixat, salis deficientiâ non fixatur sanguis, potest etiam aliquod esse in sanguine, quod prohibet actionem salis fixativam, nimius enim latex aqueus, sive phlegma, mercurius & sulphur immodicum &c. & hac de causâ ii, qui nimio abundant latice, facile sanguinis excretionem patiuntur. Acredines à sale fiunt, ut docuimus, & hac de causâ phthisici, qui sanguinem habent acriorem, facile in hunc affectum incurrunt, sic etiam ii, qui ad phthisin sunt procliviores.

Empyema apud vulgares diximus strictiori significato, pro puris collectione in thoracis cavitate usurpatum: atque hinc empyemata spuria à veri empyematis ratione abhorrent, in quibus scilicet verum pus non

observatur, sed quid aliud puri analogum, quod comitem etiam tabem habere solet; potest autem hoc, & ferè semper solet in verum empyema degenerare, erosâ ab acri suâ energiâ pulmonis substantiâ.

Quod asserunt de pituitâ, sive aliquo alio humore, à capite in pulmones delabente, probabile non est, ex eo quia nihil per asperam arteriam penetrare potest, quod tussis perpetuâ antequam penetret, non ejiciatur, ut præcipuè observamus, dum bibimus, si casu aliquo aliquid humoris in eam defluit: falsum ut igitur, quod asseruit *Hippocrates*, totum id, quod bibitur, sive maximam illius partem in pulmones per asperam arteriam penetrare. Neque exemplum observatum in sectione vivâ quicquam probat, nam dum excarnificatum moritur animal, doloris vi multa aguntur præter omnem illius animalis naturam,

Nostri Causa.

Quod peregrinum igitur, & hostile, cum aliunde empyema est, ad pulmones confluit, vias, quas posuimus, cum de pleuritide.

Potest etiam effici empyema ab aëre inspirato, qui multoties acris alia secum vehit, ex mineralium, effluviis hausta, quæ fixantur multoties cum pulmonum excrementis, illosque lacerant, præsertim si pulmones procribro inserviunt, inesse autem aëri alia acris, interdum facile admisit, qui pulvisculos in ipso à solaribus radiis illustratos observavit, in quibus latitant interdum hæc alia, atque hinc, qui propè mineralium fodinas viram degunt, in empyema facile incidunt. Communissimam igitur causam esse putamus, attractionem atomorum acrium per respirationem; hinc enim quamplurimi chemistæ subitanè morte occumbunt, & suis in lectis sapissimè mortui inveniuntur, quorum mortis proculdubio vomica præcipua causa sunt, improvisâ ruptione pus cordi communicantes, illudque obruentes, quæ conjecturaliter ipsis occultè succrevêre, ab intrò haustis acris atomis rerum venenatarum, ac in igne evaporabilium, uti sunt mercurius, antimonii flores, aquæ fortes, liquores arsenicales graduationibus eorum inservientes, & similia fusionibus, sublimationibus, & destillationibus ab ipsis parata, à quorum acris vaporibus sibi non cavent, & indefinenter halitu introhauriunt, donec tandem acris aliquid in aliquâ pulmonum cavernulâ adhæreat, & ejusmodi tuberculum procreet. Præterquamquod, ut diximus, vita nostra continuò, nedum vegetantium, & animalium haustu, verum etiam mineralium; latent siquidem mineralia, & in omnibus corporum partibus natura abstrusit, quibus non apertè, sed furtivè quodam malo vescimur. Vel aër, & aqua, quâ utimur quotidie, varia salium genera, & mineralium intra se continet. Attamen non rarò variâ istorum miscelâ humana corpora agitata infirmantur, & tandem obruta malis concidere necesse est.

Observavit *Helmontius* in linteo aëri exposito salinas hæc impressiones, & nos quoque paucis ab hinc annis, hic vidimus linctorum licia aëri siccanda expensa subfusco, & rubiginoso colore tincta, crucisque figuram variè referentia, quod nostri Galenistæ rerum naturalium veras ignorantes causas, ad occultas qualitates confugere non valentes, rudi vulgo tanquam ominosi eventus fore talem rem prædicabant. Certè si probè nossent inter cæteras omnis generis particulas, vitriolatas quoque in aëre contineri, quæ linctorum licia colorabant, & fortè tali figura disponebantur; cum licia intertexta non difficile crucis figuram assumere possint ut cuiuslibet manifestum esse potest, certè inquit, talia non effutissent. Unde mirum est, animalia non solum huic affectui, sed innumeris alijs esse obnoxia: Ratio hujus

pus est, quia & amicarum, & inimicarum ferum, effluvia miscentur, & quæ hostilia sunt, ab amicis castigantur. Concurrit ad hoc, mala pulmonum conformatio, ob quam excrementa noxia retinentur caloris excessu, sive defectu, qui vel dissolutionem impedit, vel coagulationem acrium salium juvat.

Prognosis.

Consequitur ad empyema tabes, tum ratione causæ, tum ratione ipsius affectûs; ratione causæ, quia dum sanguis acrior empyematis causa est, partes non nutriuntur, ratione ipsius affectûs, quia inquinat fermenta, quapropter digestionem vitiantur, & conspurcat sanguinem, & succum alimentitium nutritioni reddit ineptum, obstruit vias, per quas nutrimentum fertur, ut poros, ad quos defertur. Communicatur etiam sanguini circulationis vi, pus in pulmonibus collectum, præsertim verò continuò generatur, & consequenter continuò fermentationem subit, & hac de causa etiam aliarum partium defectus, atrophiam inducunt.

Interdum mala confirmatio à nativitate oritur, interdum acquiritur, sic quoque acre sal, quod hujus affectûs veluti semen est, vel cum semine oritur, & postea maturefcit, & exaltatur, vel acquiritur. Incurrunt facillè in empyema ii, qui carnes habent tenuiores, quorum cruor consumi nequit, quapropter nisi hi temperanter vivant, in sanguinis sputum facillè incidunt, & consequenter in empyema; incidunt autem in sanguinis putum, ex eo, quia cruor superius in carnis habitu remanens acefcit, & vasorum apertiones causat, & hac de causa à 18. anno usque ad 36. sputum sanguinis, & tabes præcipuè observantur.

Imminens empyema, si opportunis tractetur remediis præcaveri potest; nuper factum difficilioris curationis, & confirmatum nullam admittit, præcipuè si in tabem transivit, unde

Ut plurimum empyema in phthisin transit, ut *aph. 15. sect. 5. Ubi pleuritis, vel peripneumonia in empyema transit, intra 40. dies pus per sputum ejici debet. quòd si non fiat, in phthisin transit. In coac. Quibus tubercula in pulmone oriuntur, iis pus intra dies 40. ex quo fit eruptio expuunt. quos si superent, ut plurimum tabidi sunt.*

Cum abscessus rumpitur, & febris eodem die mitior evadit, æger cibum appetit, non sitit, pus album, læve, & æquale absque dolore, & validâ tussis expurgat, bonum: Si verò febris non desinit, sed recrudescit, æger non appetit, & sputum est flavum, nigrum, fœtidum, malum.

Si sputum igni impositum, graviter olet perniciosum, si in aquam marinam pus injectum petet fundum, celerem denotat perniciem. Si alvi fluxus, & sputi retentio supervenit, celerem significat mortem; *aph. 16. sect. 7. A puris sputo phthisis, & fluxus, cum sputum retentum fuerit, moriuntur.* Si pus per alvum secedat, lethale. In coac. *In pulmone pus colligentibus, pus per alvum secedere mortiferum.* Si pus in utroque pulmonis latere lateat, periculosius, at si in sinistro quoque periculosius, quàm in dextero.

Veterum Curatio.

Empyematis curationem adoriuntur vulgares, pecus inungendo oleo *chamomellino*, *liliorum*, *axungia elis*, *catuli*, vel emplura vel cataplasmata, loco affecto ex mollientibus applicando, ad suppurationem promovendam. Intra corpus decocto ex *ficibus siccis*, *avis*

passis, *jusjibus*, *hordeo malvâ cum saccharo* utuntur. Exhibent quoque per os ex *terebinthinâ*, & *ovi vitello digestum* ad ulcus in thorace digerendum. Interim pro potu hordei aquam, & pro cibo prilianam, scilicet hordeum decorticatum, equorum potius, quàm hominum alimentum, & farra præscribant, quæ æger stomachus non facillè concoquit, cum vis digestiva laboret, & actuali ignis non nisi post octo, vel decem horarum spatium concoquit.

Purgant, repurgantque *mannâ*, expectorantes *syrupos de cannis*, *passio*, *glycyrrhizâ*, *tussilagine* &c. pro quotidiano usu cochleatim consulunt. Ad multos dies, & menses quolibet mane *Asina lac*, initio tamen prius consilio exhibent, at advertendum, quòd multum confert *Asina nigra*, & in otio refrigerantibus herbis est nutrienda, & quolibet mane pectenda, & non absque sale *Asina nigra* esse debet, edocti ab illâ medicinæ parte, quæ analogissimo morbos curat, nam cum nostrâ in urbe observâint, quibus nigri pallii est usus, non rustico, sed nobiliori, & delicatiori sanguine natos, moribusque similiter urbanis studere, pariter de asinâ nigrâ crediderunt. His imposturis pinguioribus evadunt vulgares, & asinæ nigræ, & miselli ægroti in sceleti formam redacti cum magnâ æris jacturâ, æris permutationem facere tandem suadentur. Quibus omnibus incassum adhibitis, ceu fieri solet, ut crescat ab arte malum, Hippocrates medentum primus patriarcha urendos, aut secandos contulit in *aphor. 44. sect. 7. Empyici debent uri vel secari inter quartam costam in latere, ubi major est dolor.*

Paracelsi curationem peragunt medicamentis vel causam, vel affectum respicientibus utunturque remediis ex sulphure paratis. Præscribunt *Paracelsi corallatum*, *perlarum lac*, & innumera alia, quæ vel parum efficiunt, vel illorum genuinas ignorat descriptiones, arcana scilicet renovativa, quæ eminenti balsamo totum tingunt corpus, & pus in thorace contentum per sensibiles meatus evacuant, ulcus tollunt, & tabem vel prohibent, vel auferunt.

Jactitant aliqui allata arcana se habere, ut etiam *lili tinturam*, *mercurium diaphoreticum*, sed forsân falsò sibi, & aliis persuadent, quod etiam de Aureo potali dicendum est, ut fusiùs suo loco diximus.

Nostra Curatio.

Empyematis curationem non parum juvat pars dietetica, quæ ut rectè procedat, in sex rebus non naturalibus consistat oportet, quæ de re

Aër vergat ad siccum, & ob hoc *Averroes 7. collect. inquit* consuevisse empyicos in Arabiam, & Æthiopiam mitti ob cœli siccitatem, capropter humidus, & frigidus fugiendus est aër.

Cibus sit exticcans, & extenuans, ut carnes columbarum, perdicum, avicularum, pisces saxatiles, cancri fluviatiles. Conducunt nuclei pinei; amygdalæ, pistachia, passulæ. Vitentur cibi concoctu difficiles, acres, saliti, &c.

Potus sit vinum pauciferum, aquâ hisopi dilutum, generosum exulet, at si magna adsit febris, à vino abstinendum, aut si æger vinum non bibat, utatur decocto ex herbis vulnerariis, & præcipuè portionibus vulnerariis pro potu ordinario.

Motus nimius vitetur, pectori namque malè affecto obest; *Quies* tamen potius imperanda.

Somnus, & *Vigilia* moderamen servant.

Alvi excrementa non retineantur, sed more consueti fluant, si non naturâ, saltem arte proritentur.

Animi passiones malignæ vitentur, benignæ verò mul-

verò multum conferunt, & præcipue spes, speret namque in Deo æger; & ipse eum eripit.

Curatio itaque omnis ad productum, & causas dirigenda est, pus tollendum; vel non augendum saltem, quapropter omnia, quæ excrementa generare valent, empyematicis prohibenda, & præsertim carnes, quæ licet in sanis sanguinem laudabilem generare valeant, in iis tamen, in quibus fermenta digestiva laborant ut empyematicis accidit; carnes non probè concoquunt, & acorem induunt. Pulmoniaci igitur hac de causâ; ex iis, quæ partem nutrimenti dant, melius se habent. Debent præterea alimenta aliquando tenacitatem habere, ut acorem mitigent, & sanguinem fluxilem non reddant, quapropter juvant *limaces, animalium extremitates, ostreae*, & similia. Debent autem ostreae, sed quammaximè limaces impuritate excrementitiâ spoliari. Præparat limaces *Quercetanus*, cujus præparationem quisque videre potest. Conferunt quammaximè *canceri fluviales* præsertim ii, qui diuturnè lacte alui sunt; vel eorum *alkalia*.

Ad productum quoque respiciunt ea omnia, quæ diaphoretica sunt, quæ præter hæc; aciditatem deprimunt, causam etiam respiciunt *magisteria cancerorum, margaritarum*, sed hæc debent à menstruo probè separari. Ad utrumque etiam respiciant simplicia vulneraria, qualia sunt *rhaponticum, rosa rubra &c.* aut oleum, ex quorum usu continuò quosdam curatos fuisse auctores asserunt; attamen usurpandum est oleum; si antiqua adhuc continui solutio in pulmone sentitur; ex quo talis conficitur compositio, quam nonnulli *balsamum Samaritanum* appellant, ut

℞ Olei olivar. lib. j. sacch. albiss. lib. ij. misceantur sensim, & calefiant ad ignem, ut saccharum liquecat, postmodum assidue agitando; infunde vini generosi calentis lib. ij. (potest etiam inter agitandum vini spiritus lb. β. simul infundi) sic mediante saccharo oleum, vinum, & vini spiritus commiscetur, & in nobile transeunt balsamum, quale samaritanum illum evangelicum habuisse rationabile est, qui vinum, & oleum vulneribus infudit. De hoc balsamo j. vel ij. cochlearia mane, meridie, & vesperti assumpta contra internas inserviunt læsiones, extrinsecè in vulneribus miracula parat.

Magnoperè conveniunt *vulneraria potiones*, quæ materiam evacuabilem vel insensibiliter discutiunt, vel per urinam, vel sudoretenus resolvunt; & ut unusquisque facile habeat, parandi has potiones modum sequentem inscribimus, quæ ubique faciliter parari possunt:

℞. Betonica, Sampsuc: ana ʒ. ij. consolid. min: santal. rubr. contus. ana ʒ. j. corn. cerv. crud. limat. ʒ. ij. β. cinnam. contus. ʒ. j. aqua font. lib. j. β. Ponantur omnia in vas vitreum amplum, optimè clausum, & bulliant in M. B. vel igne cinerum, vel arena per tres horas; post refrigerationem fiat colatura cum leni expressione. Hujus decocti ʒ. uncias quatuor, & empyematico exhibe. Qui harum potionum varios concinnandi desiderat modos, nostram *Pirotechniam* videat.

Quam maxime *Antimonium diaphoreticum* convenit, quotidie bis assumptum, quia omne apostema interius ubicumque situm est, efficacissimè, sed lentè tamen consumit.

Conveniunt medicamenta, quæ ex sulphure parantur, ut *essentia, balsamus, sive tinctura, rubinus, lac, butyrum, cremor*, sed præcipue *balsamus sulphuris terebinthinatus*. Ex floribus fiunt rotulæ; ut ex floribus etiam *benoini*, ut

℞ Flor. sulphuris, vel benoini ʒ. j. β. spec. diatragacanth. frigidi, diatreos ana ʒ. j. bol. armeni ʒ. β. sacch. opt. in aqua ros. ʒ. iij. f. rotula.

Nos uti solemus *juribus consumptis ex canceris*
D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

fluvialibus paratis, additis limacibus probè purgatis santalo rubro, consolidâ, quibus interdum restudinem unam; vel alteram addimus. Utimur etiam jure contumpto viperarum. Debet continuò sumere æger *santalorum rubrorum conservam, & ex illis paratam* bibere.

Cum oritur affectus à lue Venereâ, juri consumpto addendum est *gummi guajacum*, & parum vini; ad hoc ut balsamius guajaci juri adhæreat; & sumere potest æger ʒ. j. quod si habeatur nativum, (ut nunc apud nos magna prostat ubertas) quod ab incisione arboris fluit, melius est; quia non habet partem menstrui sulphurei; quod morbo adversatur; spiritus enim vini, quo gummi guajacum extrahitur; maximè huic affectui nocet; acriorem, & subtiliorem sanguinem reddens, ut etiam aromata; & medicamenta purgantia; conferunt tamen forsan vomitiva ex sale vitrioli parata, sed miracula illa non efficiunt, quæ ab *Angelo Salâ* & aliis jactantur. Dosis sit ʒ. j. vel alterius pondere, & exhibeatur, ita ut vomitum, si possibile est, solum excitet; neque adhibendum est ægrotis debilibus. Juvat *papaveris semen, & opiata ex illius lacrymâ parata, præsertim pilula de cynoglossâ*, ex eo quia sanguinem incrassant; somnum conciliant, & acredinem quodammodo deprimunt; sed reverà omnia medicis magis consulunt; quam ægrotis: palliativa enim sunt; & requiem aliquam parare videntur. Quapropter ægrotus medico fidem adhibeat, & speret se ab ulterioribus remediis convaliturum.

Juvant præcipue aliquando antipleuritica, quæ suo tempore adhibita, forsan ægrotum restituant.

Advertendum tamen, quod cum affectus hic oritur ex lue Venereâ, non est desperatæ salutis, & interdum à lue Venereâ non videtur profisci, ex eo quia parentes contraxerunt luem, & illius semina filio communicaverunt, à quibus suo tempore empyematis fructus prodiit; quapropter in hoc desperato affectu semper tentanda sunt remedia, affectui adversantia. Sed de hoc affectu opinari de lue Venereâ egimus, & propriè *De Tabe ex venereo firmamento productâ*.

Mirantur aliqui medici, quomodo guajacum acre, & mordax cum sit, huic affectui succurat, qui ab acibus generatur? Sed multoties ortum habet à lue, & guajacum balsamicum est, diaphoreticum, & vulnerarium, unde non semper ex nobis notis qualitatibus examinanda sunt remedia; Urtica namque & bursa pastoris sunt acres, & tamen sanguinem fluentem sistunt.

C A P U T V.

De Tussi.

T Ussis multorum morborum symptomata, ut est asthmatis, empyematis, pulmonis hydropsis, pleuritis, phthisis &c. in cujus descriptione non multum hæremus, cum nullus unquam inveniat homo, qui eam sæpissimè non patiat, estque homini tam familiaris, ut etiam infantes & recens natos fatiget, & absque illius institutione eam brevi addiscant. Est ergò tussis motus naturalis pulmonum, asperæ arteriæ, musculorum thoracis, & diaphragmatis à materiâ institutus, ad respirationis organa per excussionem repurganda à pulvisculis, & aëreis atomis, cum respiratione quotidie haustis, unde quoties natura irritata videtur ab aliquâ causâ morbificâ circa thoracem, internas ejusque partes existente, motu convulsivo quærit, & tentat illam à pectore eliminare, & plurimo spiritu, magnâ in foras elato eam extrudere

extrudere conatur, & quia inepta esse solet materia molestant, primo impetu, & expiratione eam expellere nequit, tunc bis, ter, & sæpius id tentare non desinit, donec magnâ saltem ex parte intentum consequatur finem, cum conamen illud toties repetatur, quousque ea materia propellatur; Sicut enim in sternutatione cerebrum, in singultu, & vomitu ventriculus: ita in tussi thorax insurgit, & plurimo spiritu in pulmonem immisso, foras iterum celerimè exploso, atque impetu quodam id, quod molestum est expellere conatur. Etenim aspera arteria, & ejus ramuli per pulmonem sparsi, tunicâ intus obducti sunt, cui exquisita vis inest sentiendi, ea, quæ molestiam pulmoni creant, ita ut nimium quodque in asperam arteriam ilapsum, statim sentiat: atque ita tussim nihil excitat, nisi quod hanc membranam, quæ intus asperam arteriam, ejusque ramos invellit, afficit: Sic igitur irritatus pulmo non solum ipse movetur, sed & in auxilium thoracis musculos, & diaphragma sibi adsciscit, & quod sibi molestum est, expellere nititur. Eapropter tussis non ad veras refertur convulsiones, sed ad convulsivos pectoris motus.

Tussis una est voluntaria, altera verò coacta; tussis namque cum fiat per musculos, imprimis diaphragma, qui musculi thoracis certo modo voluntati obediunt, est actio media, seu mista, partim animalis & partim naturalis: hinc fit, ut pro voluntatis imperio variè expirationem alterare, & sic etiam tussim provocare queamus. Non raro tamen nobis nolentibus admodum contumaces fiunt tusses, quæ sunt præternaturales, & considerationi medicæ subsunt.

Duplicis autem generis tussis deprehenditur, nimirum sicci, & humidæ. Sicca tussis est, quoties magno, & multo labore nihil excernitur: sed irritito tussendi conatu, corpus universum concutitur, & defatigatur, quâ tussi inani, seu siccâ, non raro tam capitis, quàm hypochondriorum, aliarumque partium dolores contundentes, & lacerantes oriuntur. Ad hanc tussim siccam reducitur tussicula, in quâ æger ad tussim quidem stimulat, & creberrimè tussit, sed nihil excernit. Tussis humida est quando concussionis illius ope humores, sanguis, pus, lymphæ, mucus tenax, vel pituita tussientis excreta ejiciuntur, ex quocumque loco proveniant talia.

Differentiæ tussis sunt, alia humida, vel sicca, alia recens, vel vetusta, alia per essentiam, vel per consensum.

Signa.

Tussis signa adeò sole clariora sunt, ut per se manifesta sint, & quandoque ita valida, & frequens est, ut si velit æger eam cohibere, nullatenus simulare valeat; Unde proverbium emanavit, tussim, & amorem cælari non posse, quæ de re citra ægri confessionem, ab ipsamet medicus sit certior. Verum cum causæ, à quibus excitatur, variæ sint, omnino signis opus est, quibus illæ cognoscantur, ne Empyricorum more cum ægri perniciæ cuilibet tussi quodvis remedium applicetur.

Si itaque à causâ occasionali frigoris oriatur tussis cohibito spiritu, non solum reprimitur, sed etiam curatur: auctus enim tum in organis calor occasionalem frigoris causam corrigit, & æger calidis juvatur, ut cibo, & potu calido, & frigidus læditur. Si à calore, sitis molesta est, quæ potius aëris frigidi inspiratione, quàm potu sedatur: calor circa pectus percipietur, aderit faciei rubedo, & pulsus magnitudo.

Si tussis fuerit sicca, cognoscitur à faucium as-

peritate, & siccitate, ac à tussis parvitate, & sicut tempore famis exacerbatur, & tempore repletionis, vel alterius humectationis sedatur, & nihil expuitur. Signa humidæ tussis, idest illius in quâ expuitur, sunt humiditates illæ, quæ educuntur interdum copiosæ, quæ si frigidæ fuerint, cognoscuntur ex sitis paucitate, colore vultus, temperamento frigido, & senili, & juvenamento à calidis.

A catarrho tussis proveniens, è signis catarrhi suprâ propositis patet, & causis ut vehementior, & perseverans, quandoque adest loquela rauca, & quandoque ita abolita, ut vix percipi queat. Si citra catarrhum à materiâ in pectore contentâ tussis concitetur, aderunt tales morbi, quos tussis concitatur, ut pleuritis, peripneumonia, empyema, phthisis, pulmonis hydrops, grandines calculi, vermes, & alij similes morbi, in quibus materia tussim excitans in pulmone colligitur. Si asperitas à causis externis inducta sit, ut à fumo, pulveribus, cibis, vel medicamentis exasperantibus, illæ per se patent. Si denique morbi extra thoracem, pulmonem in consensum trahendo, quocumque modo, tussim inducunt, ex propriis illorum morborum notis cognoscuntur, ut est ventriculi hydrops, hepatis, lienis tumores, inflammationes &c.

Veterum Curatio.

Bardi vulgares putarunt intemperiem solam sine materiâ tussim excitare, sed leviolem, quàm cum materiâ; frequentissimè tamen, & maiorem tussim intemperiem frigidam parere, quia frigus est pectori inimicum. Siccitatem præcipuè cum frigiditate conjunctam exasperando, & irritando tracheam tussim excitare, aquilonares constitutiones demonstrant. Excitat etiam tussim intemperies calida, ut in febribus ardentibus observatur. Humiditatem quoque tussim excitare patet: Tussis itaque ab his intemperiebus excitatur, quoties nihil expuitur, & tussis arida, vel sicca dicitur, quæ fauces tracheam, & pulmones exasperat, nullo humore in his partibus existente.

Vel fit tussis ab intemperie cum materiâ, quæ in asperam arteriam, & pulmones incidit. Hæc materia varia est, ut humor pituitosus in cerebro collectus, qui in asperam arteriam, & pulmones depluit, & defluit, ac tussim excitat. Aut humor in his locis præternaturam continetur, ut in phthisi, peripneumoniâ, & vomica pulmonis. Vel ab aliis vicinis partibus communicatus, ut in pleuritide; & pectoris hydrope fieri solet. Huc pertinent grandines, calculi, ac vermiculi in pulmone geniti, vel res externæ in tracheam illapsæ. Vel ad has partes aliunde irruit, ut sanguis è vase in pulmone rupto profluens, vel è vicinâ aliquâ parte vulneratâ, vel erosâ in pulmones irruens. Vel excitetur tussis, hepate, liene, ventriculo intumesciente, vel inflammato, ut & in hydrope, quia vapores aliqui ad respirationis organa transmittuntur, eaque sive obstruunt, sive mordicant; idque etiam in febribus accidere solet.

Galenistæ semper in qualitatibus, sicut sues volutantur in cæno, & eorum medicina facta est caloris, frigoris, humiditatis, & siccitatis, eloquium: Verum intelligere non possumus, quomodo hæ crudæ qualitates omni viduatæ materia, & à corporibus abstractæ agere possint, & tracheam, ac pulmonem irritando, tussim excitare. Sunt hæ qualitates immateriales, ac proinde in materiam agere non possunt, cum inter materiale, & immateriale nulla detur proportio. Præterea intemperies calida habet calefacere, humida humectare, & lenire, frigida frigefacere, & sicca exsiccare, non verò tussim excitare, aliter febricitantes omnes, hydropici, frigidi, ut senes, & atrophici per-

perpetuò tuſſitent quod falſum obſervamus.

Quod de intemperie cum materiâ conjunctâ dicunt, & hanc eſſe humorem pituitoſum, in cerebro collectum, & in aſperam arteriam, deinde in pulmones depluere, & tuſſim excitare aſſignant, etiam falſum deprehendimus; probavimus, namque in aſthmate, & in noſtrâ *Anatome cap. De Aſperâ arteriâ & Larynge* nil potulenti per epiglottidem in pulmonem ingreſſum habere, & penetrare poſſe abſque ſuffocationis periculo, vel ſaltem magnâ tuſſi antequam penetret, non ejiciatur. Ideoque ne aliqua ſubſtantia præter aërem in aſperam arteriam, ejuſque ramulos per pulmones diſperſos ingreditur, caput aſperæ arteriæ epiglottide, ſeu operculo quodam ſapientiſſimus rerum opifex munivit, ut ſic quidem aëri ingreſſus pateat, à cibi verò, potuſque pondere depreſſum eſculentis, & potulentis aditum denegat, ne ex cibo potuſque in tracheam aliquid decidat, ſed clauſâ epiglottide, in gulam cibis, & potus abeant. Quid, tamen, ſi fortuito fiat, ut interdum inter loquendum, & ridendum, & infantibus inter lac ſugendum accidere ſolet, ſuffocationis periculum inde imminet: à quo, ut natura ſeſe excipiat vehementiſſimam tuſſim excitare ſolet, quæ perſeſerat, donec quod indebitè ingeſtum eſt, rejiciatur, quod ſi non eveniat, mors præ foribus adest. Provideant igitur helluones, ne inter hanc rimulam cibis, vel potus ſe inſinuet, aliàs ſuffocationis periculum ſubeunt. Nota eſt *Val. Max. lib. 9. cap. 12. de Anacreonte* hiſtoria, qui cum ſeniles vires ſucco paſſæ uvæ reficeret: unius acino, qui faucibus hærens, nec demitti, nec revocare poſſet, guttur premente, ſuffocatus obiit. Item *Fabius Senator* in lactis hauſtu uno pilo ſtrangulatus eſt, Jam ſatis demonſtravimus, nil à capite ad laryngem, vel pulmonem depluere, quod frequenter, & copioſè tamen per tuſſim excreatur, adeò ut nec locus ſictæ deſtillationi, vel catarrho ſit integer.

Noſtra Cauſa.

Tuſſis cauſa eſt quicquid pulmones, aſperam arteriam, & quidem tunicam, quâ intus inveſtiuntur, moleſtat, & irritat. Irritationis locus, vel eſt in aſperâ arteriâ, quæ ſenſibiliſſima eſt, præſertim quodad internam tunicam eandem inveſtientem; vel in œſophago, qui aſperæ arteriæ eſt connexus; vel in ipſis muſculis reſpirationis, aut in nervis eos moventibus.

Aſperæ arteriæ irritationes variæ ſunt, & ex externis, quicquid cum aëre inſpiratur, & aſperæ arteriæ tunicam exaſperat, & irritat, huc imprimis pertinet pulverulenta inſpiratio, vel acida, vel ſumofa, quarum quælibet crebrius in operationibus, & deſtillationibus Chemicis contingit, pulverem enim volatilem carbonum, cinerum, rerumque ſuarum calcinatarum, vel ſublimatarum halitu intromittunt, ut & vapores minerales acidos, aquarum fortium, metallorumque fumos à furnis aſcendentes. Item pulvis ex lino, dum peſtitur, ex veteri tritico, dum cribro excutitur. Hæ acidæ, ſumofæ, vel pulverulentæ inſpirationes, & effluvia pertinacem, & intenſiſſimam excitant tuſſim, quia particulæ acidæ & corroſivæ inſigniter ſunt aculeatæ, aſperam arteriam pungunt, quâ puncturâ oritur tuſſis. Similiter quicquid extrinſecus hauſtum, aſperam arteriam irritat, tuſſis cauſa eſt: hinc quoties vel minutiſſima gutta potuſ, parva mica panis, vel alterius edulii, aut ſimile quid, nobis invitis in ſpiritu meatum illabatur, ex irritatione pertinacem concitat tuſſim ex modo dictâ ratione.

Inter irritamenta quæ extrinſecus propter aëris

inclementiam, hyberno tempore hauriuntur, aër frigidus, regio Septentrionalis, hyems, venti boreales recenſentur; de quibus teſtimonium perhibet *Hippocrat. toto libro 3. aphoriſm.* & tum maxime libro de aëre, aquis, & locis. Adest quandoque ſingulare in aëre vitium, & tuſſis epidemicè graſſatur, de quâ *Schenckius lib. 2. obſ.* de tuſſi habet exemplum tuſſis admodum ferinæ Romæ epidemicè graſſantis. Præterea vigiliæ, nimie repletiones, potus valdè frigidus, quia ex *aphoriſm. 24. ſectio. 5.* habetur: *frigidum, ut eſt glacies, & nix, eſſe inimicum pectori & tuſſim excitare.* Cibi nimium adſtringentes, nimium acres, ut piper, pirethrum, ſorbum, cytonium, dum in ſtomachum feruntur per œſophagum, ſpiritualibus viis eorum ad riſtionem, & acrimoniam impertiuntur, & tuſſim excitant.

Inter internas cauſas aſperam arteriam irritantes primum ſibi locum vendicat lymphæ nimis acida, vel nimis ſalfa, pro quâ notandum, quod juxta tracheæ annulos ſitæ ſunt glandulæ, quæ pro membranæ humectatione continuo lympham pro faciliore vocis formatione ſuppeditant. Quando itaque ex catarrhi vitio lymphæ eſt nimis acida, & inde ad anteriorem aſperæ arteriæ tunicam deſertur, eam non poteſt non irritare, & contumaces tuſſes non excitare. Quandoque lymphæ eſt ſalfa, ut ex falſo oris ſapore innotescit, aſperam arteriam vellicat, & tum excernitur, & tuſſim excitat. Tuſſis ex lymphâ acidâ, & ſalfâ nocturna eſſe ſolet; ſolet namque nocturno tempore agros vexare, alio autem tempore parum, aut nihil tuſſiunt: imò ſapius lenta febris, tunc temporis agros fatigat. Præterea cum agri circa veſperam lectum ingrediuntur, tuſſis ingraveſcit, quia acidæ, vel ſalinæ particulæ antea immotæ jacebant, nunc à levi calore, magis agitantur, & in ſpirituales impelluntur ductus, ſic hæc irritant partes, & tuſſim efficiunt.

Locus irritationis quandoque eſt œſophagus, qui ſatis frequens eſt, & tamen parum à Medicis expenditur; œſophagus namque irritatus dat tuſſim, quia cum aſperâ arteriâ connectitur, ubi tracheæ annuli deſcunt, & eſt pars membranofa, & hinc faciliſſimè irritatur aſpera arteria contigua, & ita per conſenſum fit tuſſis: dum enim aquam bibimus, aut aliquid aliud ſpirituofum, eo tempore, quo per gulam tranſit, excitantur tuſſes. Similiter dum admodum acida aſſumimus, ut exactè claudatur larynx, tunc obſervamus tuſſiculam, nunc leniorem, nunc aſperiores, prout plus, vel minus aſpera irritatur arteria.

Solet quandoque ſtomachus irritatus tuſſim excitare ferinam, & præcipue quando vitium circa oriſcium ſuperius hæret, quod diaphragmati connectitur: materia illa ſapius eſt tenuis, & ſalfa, raro crassa, & tamdiu hæret in oriſcia, donec pertinaci tuſſi concuſſus ſtomachus contenta eructet. Imò omnes infantium tuſſes ſemper in ſtomacho cauſam habent. Quandoque in febrium intermittentium paroxyſmo pertinaciſſima oritur tuſſis, & hæc ex ſtomacho ſuam cognoscit geſum, dum fortis efferveſcentia in inteſtino duodeno fit, imprimis ex conſuſu ſucci pancreatici & bilioſi in principio paroxyſmi, tunc elewantur halitus acres, qui dum ſtomachum vellicant, per hujus conſenſum cum diaphragmate iſtam excitant tuſſim. Qui in febrium intermittentium paroxyſmo tuſſes patiuntur, o dinariò ſunt hypochondriaci, & eorum ſtomachus plurimo abundat acido.

Tandem irritatio fieri poteſt in ipſis muſculis moventibus, aut in nervis eos moventibus, & ſic tuſſis excitari, quæ per conſenſum dicitur, & ſemper ſine ſalvis pulmonibus, & tuſſis convulſiva dicitur, quia

partibus nervosis irritatis, & vellicatis spasmodicæ crispaturæ inferuntur, unde convulsiva oritur tussis.

Solet ut plurimum tussis ab aëris inclementiâ excitari, & præsertim ex repentinâ ejus mutatione ab uno extremo in aliud; cum enim corpus humanum est valdè calefactum, pori cutanei valdè patefunt, per quos insensilis transpiratio celebratur: cum itaque tale corpus excalefactum frigido sese exponit aëri, multæ aëris particule in cutaneos poros apertos sese insinuant, eosque angustant, qua de re insensilis transpiratio ex parte inhibetur, & avolantibus per contractos poros particulis subtilioribus, crassiores remanent, quæ postea perpetuò subtiliunt particulæ transpiratione magis, magisque crassescunt. Si tunc materia hæc crassa in musculis, & membranis pectoris, & pulmonis hæret, nimia aciditate suâ, quam per moram acquirit, musculos, & nervos vellicat, & tussim inducit.

Omne tandem, quod irritat, & laceffit asperam arte iam, œsophagum, stomachum, musculos thoracicos, & diaphragma tussim excitare diximus, & ex hac irritatione in harum partium tunicis lymphæ in acidam, salinam, vel insipidam degenerat, & à partibus renuitur, & vellicatione tussim excitat; vel harum partium vitatur digestio, & hinc humor nutritius depravatur, & in liquamen, mucum crassum, & viscidum transit, & tunicas incruistans vellicat, ac tussis producit.

Prognosis.

Tussis levis quidem est affectus, & faciliter advenit, atque etiam non difficulter in junioribus robustis, & aliàs benè dispositis rursus abit, ac proinde per se lethalis non est morbus: lethalis tamen esse solet, dum alios comitatur morbos, ut pleuritidem, empyema phthisim, hydropem &c. Si frequens sit, & diù duret, contemnenda, & negligenda non est, plerumque sanguis sputum inducere solet, vel propter vehementem thoracis motum, à quò ruptura vasorum pulmonis fieri potest, & hoc præcipuè in adultis, quarum membra duriora concussionis violentiæ non faciliè cedunt. Vel radicem figens absque pulmonum læsione vix recedit, quippè continuâ concussionem tandem exasperatur, & tempore progrediente acridinem, & falsedinem assumit, ac vasa, & pulmonum vesiculas corrodit, unde sputum sanguinis, postmodumque exulceratis, ac ipsa phthisis. Si materia tussis non ejiciatur, intus putrescit, & tunc vel febrem putridam, ut dicunt, vel ulcus, & phthisin gignit.

Tussis infantum, & adultorum vehemens, & diuturna rupturam, & herniam intestinalem infert: Sicuti non raro magno conatu aliquando vomitum proritat, & quandoque urina, aut etiam alvinæ fæces involuntariè protruduntur. Diuturna quoque, & violenta tussis in prægnantibus periculo non vacat, plerumque enim abortum efficere solet. Infantum tussis diuturnæ, & vehementes, pessimæ, quia respirationem, & somnum impediunt: sæpè ex nimia concussione febres acutas, & epilepsiam excitant.

Tussis quæ antea humida erat, si extemplò in siccam desinat cum pulmonis gravitate, pulmonum exulcerationem minatur, & inde periculosa est. Sicca tussis cum febriculâ; & quidem si à cibo ingravescat, & æger nil expuere potest, febrem arguit hecticam. Si tussis diù perduret, & sputum cohibeatur, perniciosum; nam materia retenta putrescit, & pulmones erodit & exulcerat, unde sequi-

tur phthisis, quæ mortem ante oculos ponit. Periculosa est tussis, quando est antiqua, vel acris, vel falsa materia excreanda, quia tunc pulmones, & vicinas partes exulcerare valet. Tussis vehemens interdum suffocat, non tam re aliquâ obstruente, quàm iteratâ sine intermissione, valida efflatione, & quod aër inspiratus, priusquam ad cor perveniat, è pulmone mox iterum eliditur. Si hydropico tussis superveniat, mors proxima est, nam aph. 47. sect. 7. habetur *Aquâ inter cutem laborans. si tussi corripiatur, desperatus est.* Serosa enim humiditas ita tum augetur, ut contineri tota in abdomine nequeat, sed pars quædam in thoracem, & asperas pulmonis arterias transponatur. Tussis à catarrhis in senibus periculosa sunt, quia in his non maturantur, unde eos ad mortem usque comitantur.

Tussis, quæ ex vicinarum partium consensu fit, per se periculosa non est, sed sublatis illis morbis, earumque causis, tollitur. Tussis cum modico conatu, alleviatione, multâ, & veloci expulsionem, sine labore, & fatigatione, absque periculo est.

Veterum Curatio.

In tussis curatione primum concedimus locum nostris Reverendis Barbatis, tanquam insignioribus in arte necandi, ac proinde si à nudâ intemperie tussis fiat, sola victus ratio in rebus non naturalibus magnoperè conducet, ita tamen, ut contrariis facultatibus sit semper intemperiei opposita; unde si fiat tussis à frigidâ intemperie, aër calidus est, juvat clamare, legere altâ voce: ad hæc prodest spiritum quantum fieri potest, retinere, cujus ratio est, quia spiritu retento magis calefunt pulmones, & pectus. Similiter prodest vini generosi, aromatum, & ciborum calidorum usus, ut nucleorum pini, amygdalarum, nonnulli commendant nuces assatas, & juvat etiam lintheaminibus collum circumdando calefacere. Contrâ, si à calidâ intemperie fiat, aër eligendus est, animi, & corporis quietem, taciturnitatem, frigidam potandam; & cibos frigidos ingerendos esse præcipiunt. Si à siccâ intemperie ortum ducat tussis, victus sit humidus, convenit ante omnia lactis usus. Convenit præterea malva, potus aquæ hordei, ova sorbilia, pilulæ bechicæ continuò sub linguâ, & inter alia efferunt balnea aquarum dulcium, & per epicrasim, gargar, & aspera arteria exsiccata irriganda. Si tandem tussis ab humidâ intemperie proveniat, moderatissimè, & citra ullam acrimoniam exsiccant.

Hanc medendi methodum pro tussis aliorumque morborum curatione, catus ille Galenus græcocalico logismo in medicinam introduxit, innixus illi bardo axiomati æquè rusticis noto: *contraria contrariis curantur*; opinatus namque fuit omnia corpora naturalia, ex quatuor elementorum connubio prodire, & omnes eorundem activitates primis elementaribus qualitatibus consignavit, quas sicut contrarias invicem assignant, omniumque corporum activitatem vi contrarietatis sustentare putat, ita etiam omnia medicamenta vi ejusdem contrarietatis agere, & morborum curationes perficere suadeat, cui doctrinæ omnis vulgare synagoga se subscribit. Hinc in tussi, mente concipere non possumus, nudam intemperiem tussis effectricem, contrariam eique oppositam qualitatem eandem curare, cum istam nudam qualitatem, seu temperiem nullatenus absque subjecto, & à subjecto secretam naturaliter dari impossibile arbitremur, & sicut miraculosum est accidens sine subjecto existere, ita intemperiem nudam dari. Præterea nuda intemperiei nudæ qualitas correspondere debet, quòd aliter in curatione præscribunt vulgares,

vulgares ac proinde hæc tusses à nudâ intemperie nullo modo dantur.

Pro tussi, quæ ab intemperie cum materiâ conjunctâ fit, tum ad materiam fluentem à capite in pectus, cum fluxam curationem dirigunt. In fluentem omnes intendunt nervos, ut impediatur, quod minus in pectus præcipitetur.

Materiam fluentem intercipiunt vel in aliam partem à pectore avocant, vel ad motum tardam, & inertem reddunt. Materia fluens à capite frictionibus, ligaturis, cucurbitulis scarificatis, & non, erhinis, clysteribus avocatur, & præsertim cauterijs. quando alia non profuerint remedia, quæ vel in brachiis, vel supra commissuram coronalem; aut in occipitio aperiunt, & hic est modus, quo fluentem à capite materiam avocant. Cæterum materia fluens ad frictionum, ligaturarum, & cucurbitularum lanienam extrinseco imperanti non asculat, nec citata compareret, ut proscribatur. Nec cauteria profunt, quia caput intemperant, infirmant & magis obnoxium fluxionibus reddunt. Eandem intercipiunt materiam, pigram, & motui ineptam reddendo, & hoc modo reddita nullatenus fluit, nec molestat: eam medicamentis dulcibus, refrigerantibus, & viscidis ad id consequendum, compediunt. *Diacodion* summo perè commendant, tum in formâ liquidâ, cum in rotulis, item *syrupum de papavere albo*, *pilulas de cynoglossâ*, quæ fluentem à capite ad pectus materiam incrassant, & tusses demulcent.

Optima sunt hæc medicamenta, & præcipue pilulæ de cinoglossâ, quibus nos etiam utimur, sed magnâ indigent cognitione de tempore, quando conveniunt, nam quandoque hos multos suffocasse ægros observavimus nam humores fluentes incrassando procedunt, quod si quandoque in pulmonis bronchia talis humorum crassities defluxa sit, talium pilularum usu, magis crassescit, in gluten durefcit & adhærens, obstrictis bronchiis, spiritum præcludit.

Magnoperè *species diatragacanthi* tanquam utilissimas in compescendâ tussi commendant, tam sub formâ rotularum, quàm morsularum noctu sub linguâ detentas, liquefactas, ac sensim, sensimque deglutitas, ut in asperam defluant arteriam sed toto errant cælo, ut supra diximus, cum in asperam arteriam nihil præter aërem ingrediatur, & omne aliud illi est exoticum, & hostile, ac tussim irritans.

Pro materiâ fluxâ eam per tussim evacuare student, quæ evacuatio peculiariter pectus respicit; propterea ut hanc evacuationem instituant, materiam præparent oportet, quæ si frigida sit sic præparant:

℞. *Syr. de hyssopo*, *prassio*, *jubis ana* ℥. j. *diacodii* ℥. j. *℞. aq. tucilag.* ℥. v. m. & cochleatim pro lambitivo sumatur. Pro materiâ calidâ

℞. *Syr. violacei*, *Syr. de liquiritiâ*, *de tussilagine ana* ℥. j. *℞. loboh sani*, & *expertii*, *de pulmone vulpis ana* ℥. iij. *aqua hordei* ℥. v. m. pro lambitivo.

Præparata materia frigida, necesse est, ut purgetur, pro quâ

℞. *Pilul. de agarico*, *cochiarum ana* ℥. j. m. & cum *syr. de hyssopo* f. *pilul.* vii. & deaurentur.

Quod si æger malit medicamentum purgatorium in formâ potûs.

℞. *Decoct. pectoralis* ℥. v. infunde *rhaharb.* deinde f. *expressio*, & *diff. mellis violati* solut. ℥. v. *elect. de psyllio* ℥. iij. m. f. p.

Materiam calidam sic evacuant:

℞. *Myrob. citrinor.* ℥. iij. *semin. carthami* ℥. iij. *passular.* ℥. ℞. *stor. card. p. j.* f. *decoctio*, & in suff. quant. *D. Musiani Oper. Tom. I.*

titate dissolu. *Manna calabrina* ℥. iij. vel iv. & f. potus.

Vel in formâ boli:

℞. *Cassia recens extracta* ℥. j. *agarici trochiscati* ℥. j. *m. cum sacch.* & f. bolus.

Verum hæc medicamenta per alvum purgant, & totum respiciunt corpus, & nullatenus pectus, nam nullum medicamentum habemus, quod à pectore purget.

Purgato corpore, cum ea, quæ faciunt tussim, neque per alvum evacuari possint, necesse est sensibilibiter per tussim, peccantem materiam educere, ac proinde ea medicamenta, quæ sputum promovent, ut est *Syrupus glycyrrhizæ*, ejusque succus inspissatus, *diatragacanthum*, *loboch. sanum*, & *expertum*, *de pulmone vulpis*, *de pino*, *de scillâ*, *diapenidium*, deinde varios præscribunt syrupos expectorantes, juxta materiæ calidæ, vel frigidæ qualitatem, pro frigida sunt *syrupi de hyssopo*, *prassio*, *glycyrrhizæ*, *capillorum Veneris*, *calaminiæ*, *de stœcade*, *oxymel compositum*, *scilliticum*, *mel rosatum*. Pro calida *syrup. violarum*, *papaveris*, *de jubis*, *nymphæâ*, quibus *aquas hordei*, vel *glycyrrhizæ*, *capillorum Veneris*, *prassii calamintæ*, vel *scabiosæ* admiscunt. Nonnulli magnificiunt *hordei decoctum cum modicâ sacchari quantitate paratum*, si propter nimiam irritationem fiat tussis. Si verò tussis fuerit antiquata, & ratione acrimoniæ ulcerationis periculum timetur, in tali casu *Aëtius* laudat *siccas in veno dulci maderactas*, & unâ cum vino devorandas exhibet, vel *styracem*, si avellanæ magnitudine fuerit devoratus.

Præter hæc interna, externas emollientes adhibent inunctiones, ut *unguentum dialthææ*, *oleum lini*, *amygdalarum dulcium*, *butyrum recens*, *axungiam anatis*, vel *gallinæ*. Verum hæc inunctiones pectoris poros suâ crassitie, & unctuositate obstruunt, & insensilem pectoris evacuationem impediunt, ac tusses adaugent. In diuturnâ, & contumaci tussi ad chinæ decoctâ confugiunt. Tandem in desperatâ ad cauteria tum actualia, tum potentialia, & vesicatoria recurrunt.

Nostra Curatio

Pro tussis curatione exacta victus ratio requiritur & hanc, ut rectè procedat, à sex rebus non-naturalibus desumamus oportet, hinc.

Aër temperatus, & ad siccum vergens seligatur, vitetur tamen quicumque aër frigidus, impurus, nebulosus, fumosus, & vaporibus refertur.

Cibus eligatur concoctus facilis, optimi nutrimenti, necnon in quantitate mediocris, vel potius ad paucitatem inclinans, sed ille sit temperatus, leniens, & pectus dilatans, ut blandis suis particulis partes membranosas demulceat. Vitentur cibi acres salsi, aromatici, acerbi, acidi, qui serum fluxile reddunt, ab acris enim, salsis, & acidis succis, fit harum partium vellicatio, erosio & ulceratio.

Potus sit decoctum hordei cum passulis, & ficubus, vel decoctum pectorale à Joanne Zulfero descriptum, ut

℞. *Passular. min. mundat.* ℥. j. *sebesten jububarum ana num.* xv. *dactylorum num.* vi. *caricar ping. num.* iv. *hordei purgati* ℥. j. *glycyrrhizæ* ℥. ℞. *capill. Veneris m. ℞. hyssopi* ℥. iij.

Incendantur, misceantur, infundanturque in aquæ communis, ℞. iv. coque, & deinde cola, & pro potu ordinario utatur æger. Nocet frigidissimi potus larga, & assatim facta ingurgitatio. Vinum novum, tenue, acidum, ponticum, & austerum, maxime nocet ob acidas particulas, quas in se continet.

Motus sit moderatus, vitetur diuturnus, & ci-

tatus, quia laticem actiorem reddit, & illum evasat.

Quies nimia nocet, quia sanguinem, & lympham ad motum reddit ineptum, pituitosos, crassos, & acres cumulat humores, & nimia stagnatione vitium capiunt, & in acres degenerant: motus itaque, & quies intra convenientiæ limites coercerantur.

Somnus in tussi sicca multum prodest; ut plurimum namque illum opiatum capiamus, unde spirituales humectantur ductus, & tussis delinitur; & quandoque felici cum successu eliminatur: attamen diuturnus declinetur, ne nimia excrementorum aggeratur ubertas, & tussis congeratur.

Vigilia in tussi humidâ confert, nam magna tussis materia in vigiliâ excreatur, quæ somno retinetur, cum somnus omnem tollat evacuationem, attamen somnus, & vigilia, datâ proportionem, quo ad tussim siccam, & humidam; modum non excedant.

Excreta, & *retenta* secundum naturæ ritum procedant, eapropter si alvus scybalâ non deponat, vesica lorum non reddat, vel menses non recurrant, arte proritentur, ne nimia ferositates in corpore congerantur, & inordinatæ commoveantur tussis.

Animi pathemata eligantur benigna, maligna vero proscribantur, ne tussium sint irritamenta.

Quoad nostram tussis curationem spectat, ante omnia causa est removenda, & irritamentum sistendum. Causa interna vomitu removeretur, & præcipue si vitium in stomacho foveatur, ad hospitantem illic viscidam, & mucilaginosam materiam eliminandam, permittitur vomitorium & deinde stomachica propinantur, inter quæ optimum censemus *Zedoaria decoctum in vino paratum*, aut alia stomachica alibi describenda. Sic etiam si vitium sit in pectore, convenientissimus erit vomitus: tussim namque inveteratam, & antiquatam citra vomitum curari laboriosum est. Vomitoria quæcumque tam ex vegetabilibus, quam ex mineralibus usurpari possunt; quæ alibi opipare descripsimus; hæc namque dum motum excitant, magnam tussis materiam tam proximam, quam remotam à pulmonibus, & asperâ arteriâ, vi compendiariâ cum aliis humoribus, ab aliis partibus unâ exturbant.

Si æger difficulter vomat, vel ob lympham falsam hæc nopysis periculum immineat, ad laxativa per inferiora recurrendum est, & appropriata sunt *agaricum*; hoc enim mucum crassum, & viscidum purgat à thorace, & totâ sanguinis massâ, & ubi in tussi necessaria est purgatio, nihil melius est *agarico*. *Semen catarrhi* eandem habet proprietatem, & in tussi, & pectoris affectibus crassos viscidos, & mucilaginosos humores unâ cum alijs potenter purgat. *Agaricum* non usurpetur in substantiâ, sed tantum in infusis, vel decoctis à 3 ij. ad 3. ℞. verum zingiberis pulveris admistione, ne vomitum, vel cardialgiâ concitet, corrigatur. Vel propinari potest *agarici extractum*, vel *agaricum trochiscatum*, vel ejus pilule. Semen carthami raro in substantiâ adhibetur, sed tantum sub emulsionis formâ cum decocto feniculi, anisi, vel cinnamomi à 3. j. ad 3. iij.

Verum, ut verum dicamus *agaricum*, & *catharmi semen alba* sunt, & purgando, latices sua albedine imbuunt, unde facile vulgares à tali colore, allucinantur, & aliud pro alio conspiciunt, & mucilaginosos ineptè evacuare credunt, ut etiam in rhabbaro decipiuntur, quod bilem non evacuat, sed humores quoscunque suâ flavedine tingit. Est præterea *agaricum arboris fungus*, ejusque sapor in initio dulcis; mox in distributione in amaritudinem transit, & omnes arborum fungi, sunt succus ex-

crementitius non aptus arboris nutritioni, unde non mirum est, si omnes, uti etiam *agaricum*, conjunctam habeant malignitatem, & aliquid veneni lateat in *agarico*. Tandem purgantia in pectoris affectibus noxia sunt, quemadmodum in phthisi, in vulneribus, aliisque pulmonum affectibus deprehenduntur; noxia, namque excrementa in pulmonibus, & pectore per laxantia non cedunt, cum medicamentum à tali loco purgans non habeamus, & est excreationes à purgatione imminui videantur, hoc ex diminuto latice evenit, adeoque ex pauciori alimenti dispensatione. Insuper purgantia in pectoris, & pulmonis affectionibus totius generale robur sternit, eapropter plus fellis, quam mellis habent, & denique ex purgatione lymphâ redditur falsa, & exulcerationis discrimen impendit.

Iritamentum tussim excitans præ cæteris adimunt opiata; & in nocturnâ tussi sunt egregia appropriatis mista; nam præterquamquod irritationem tollunt, lympham acidam, & falsam potenter demulcent. Unde vulgare ad serum tenue temperandum perpetuè pilulas de *cynoglossâ* usurpant, quæ opium, & *hyoscyami semen* capiunt: sed hæc pilulæ sunt nimis crudæ propter crudum opium, & im præparatum *hyoscyami semen*, cujus compositio talis est:

℞ Rad. cynoglossæ sicca, sem. hyoscyami, opii ana 3 iv. myrrhæ tragloditica 3 vi. olibani, caryophyllorum, cinnamomi, corimbiana 3 ij. m. fermentur pilulæ cum aqua rosarum.

Verum hæc pilulæ magnam opii, & feminis hyoscyami dosim in compositione admittunt, ac proinde horum sulphur feridum, & crudum in inemendabilem veterum præcipitat ægrum, vel cum dementat: debent itaque sex mensium spatio fermentari, & hac fermentatione sulphur illud narcoticum, & crudum invertitur, & maturescit, ac tunc propinari possunt, & miraculi adinstar operantur: Hinc in tussi tam solitariè adhibentur, quam aliis appropriatis admistæ, ut

℞ pilul. de cynoglossâ 3 j. succ. liquiritiæ inspissati 3 j. styracis calamitæ 3 ij. m. cum syr. de hederâ terrestri, & f. pilulæ xii. & deaurentur.

Dosis pilul. iv. quas tussiens cubitum iturus capiat, præmissâ cœnulâ. *Franciscus de le Boë Sylvius* loco pilularum de cynoglossâ ad temperandam lympham falsam, & acidam substituit pilulas de styrace, quarum compositionem ita describit:

℞ Styracis calamitæ, succ. liquiritiæ inspissati, olibani, mirrhæ rubr. Opii Thebaici ana 3℞. crocilor. 3j. m. & cum syr. papav. alb. q. s. f. massa pilular. Dosis gr. ij. vel iij. semel, aut bis quotidie assumpta.

Ad eandem lympham falsam, vel acidam temperandam egregium est *Laudanum opiatum cum succino*, & *spermate ceti*, ut

℞ Succin. præp. gr. x. spermat. ceti 3j. laudani opiat. gr. iij. m. cum syr. de papav. alb. & fermentur pilulæ iij.

pro tribus vicibus noctu sumendæ, Vel

℞ Flor. benzoes 3℞. salis volat. succini gr. viij, liquiritiæ succ. inspissati 3℞. spermat. ceti 3j. laudani opiat. gr. iv. f. pilul. viij. cum syr. de præssio, & inaurentur.

Dosis pilul. ij. quos cubitum iturus capiat æger: Præter hæc, quæ lympham demulcent, gummata mucilaginosâ, ut *tragacanthum* & *gummi Arabicum* commendamus. Eandem lympham corrigunt lapides cancerorum, corallia preparata, margarite; hæc namque omnem lymphæ aciditatem adimunt, ut patet, si hæc in acerrimum acetum injiciantur, omnis aceti aciditas dulcescit. Miram habet energiam ad lymphæ falsedinem, & aciditatem corrigendam succus glycyrrhizæ inspissatus, ac proinde ejus syrupus eandem vim retinet. Tinctura papaveris rheadôs, & baccarum juniperi lympham falsam emendat. Ad

Ad lympham craſſam incidendam, egregiè commendamus ſyrupos de nicotiana, praſſio, jujubis, hederà terreſtri, hyſſopo, de botryde, quorum formulæ in tyronum gratiam adducuntur, ut

℞ Syr. de praſſio, hederà terreſtri ana ℥ j. aque pomor. redolent. ℥ iiii.

ſumatur cochleatim. Vel.

℞ Syr. de hyſſopo, capill. Ven. ana ℥ j. oxymell. ſcilliciti ℥ vi. aqua tuſſilag. ℥ iij. m.

& eodem modo propina. Vel

℞ Syr. de Eryſimo Lobellii nicotiana ana ℥ ℔. diacodii liquidi ℥ j. flor. benzoës ℔ ℔. aq. hyſſopi ℥. v. m.

ſumatur parùm, & ſæpè pro lambitivo. Vel

℞ Sy. de botryde ℥ j. ℔. aqua de praſſio ℥ iij. ſpirit. gum. ammoniaci compoſiti ℔ j. m.

ſumatur per epicraſim, hi namque ſyrupi, quos deſcripſimus, ſunt pectorales, & materiam craſſam incidunt, attenuant, & facilè expectoratur.

Ad digeſtionum vitia, & errores corrigendos, & ad excrementorum producta inhibenda, quæ in pulmone, aliſque proximis partibus generantur, unicè valet eſſentia cleanti, elixir proprietatis Paracelſi, vel Helmontii, elixir proprietatis per infuſionem, elixir pectorale in vino enulato, baſſamus Catholicus, baſſamus ſulphuris aniſatus, vel ſuſcinatus; ſed quia hæc ſpirituosa ſunt, in principio quidem tuſſim exaſperare videntur, ſi verò ad tempus continuentur, neminem ſuâ ſpe fruſtrabunt.

Hanc eandem facultatem habet oleum ſacchari tam ſimplex, quàm compoſitum. Quidam olei ſacchari loco, coquunt ovum ad duritiem, & exempto cortice, diſſectum per medium, adempto vitello albumen induratum ſaccharo replent, & ita nonnihil perforant, & in cella ſuspendunt, & per deliquium ſaccharum tranſit in oleum egregium, quod arbitramur non eſſe conveniens. Julepus vitalis tam ſimplex, quàm compoſitus mirificè digeſtionum errores emendat, & tuſſi medetur. Expertum remedium ſunt flores ſulphuris, & benzoës, ut

℞ Flor. ſulphuris ℥ ℔. flor. benzoës ℔ j. m.

& in tenuiſſimum pulverem redige, cujus ℔ ij. in ovo ſorbili manè, & veſperi cubitum ituro agro, per quatuor dies continuos propina, & miraberis effectum: flores namque benzoës, & ſulphuris vocantur baſſamus pectoris, & in morbis pectus affligentibus reverà ſunt egregium remedium. Quidam omnes curavit tuſſes per pomum excavatum melle roſaceo impletum, ſupra prunas poſitum, & ita ſub noctem devoratum.

Chocolata in quacumque tuſſi, ſive mucilago in ſtomacho, ſive in pectore hæreat præſentantum eſt remedium, nam egregium eſt ſtomachicum, & pectorale.

In tuſſi convulſivâ conveniunt ſalia volacilia, ut ſal volatile cornu cervi, ſuccini, urina &c.

Præſervatio à tuſſi mirabilis, eſt in majoribus illis uvis paſſis ziziphis, quas nos Itali Zibibo vocamus, macerentur in vini ſpiritu, & valdè turgeſcentibus, earum una, atque altera manè, & veſperi aſſumpta à tuſſi præſervat.

Tandem ſi tuſſis ſit ſymptomatica, & ab aliis malè affectibus partibus dependeat, tunc curatio ad earum defectus primariò dirigatur.

C A P U T VI.

De Sanguinis ſputo.

M Orbum illum trutinandum aggredimur, quo fortè non alius vel cognitu facilior, vel curatione eſt difficilior, ac periculoſior, cùm non ſolum phthiſin, ſed etiam certam mortem tandem minari

ſoleat: illum hîc intelligimus, in quò ſanguis ex aſperæ arteriæ, & utplurimum à pulmonum vâſis protruditur. Hic nomine grajo αιμώλυσσις, hæmoptoë, vel hæmatoptiſis dicitur, latine ſanguinis exſpuitionem ſignificat, & eſt affectus, in quo ſanguis ſincerus, & majori ex parte ſpumofus ſcreatu excernitur. Hanc affectionem ad tuſſis genera quidam referunt, & revera utplurimum ad vehementem, & diuturnam tandem tuſſim ſubſequitur. Verumenimverò ſanguinis per os rejectionem ſignificat, & eam etiam, quâ ſanguis à capite, naribus, labiorum parte internâ, quæ dentes reſpicit, gingivis, palato, faucibus, columella, œſophago, ventriculo, hepate, liene, pancreate, utero, & locis vicinis per os rejicitur: tamen propriè hæmoptiſis, ſeu ſanguinis ſputum, de quo hîc agimus, eſt, cùm ſanguis tuſſi ex partibus reſpirationi dicatus, ab aſperâ nempe arteriâ, pulmone, & thoracè citra inflammationem rejicitur. Hinc eſt in pleuritide, & peripneumoniâ fiat ſanguinis rejectio, non tamen dicitur hæmoptiſis, ſed cruenta ſputatio. Eſt itaque hæmoptiſis ſymptoma in genere excretorum, quæ toto genere ſunt præternaturam è pulmone, & vâſis ejus; nulla namque ſanguinis rejectio eſt ex naturæ inſtituto, ſed toto genere præter naturam, & eſtò naturaliter in fœminis per uterum, & in quibusdam cùm fœminis, tùm viris ſanguis per hæmorrhoides evacuari ſoleat, tamen naturaliter à pulmone nunquam evacuari ſolet. Profluvium ſanguinis è naribus laudamus, attamen comparatione ejus ad ea, quæ ex ore prodeunt, hoc facimus, illud namque è naribus rarò noxam infert, niſi multitudine excretionis.

Hæmoptiſis autem triplici modo contingere ſolet, vel per oriſiciorum venarum, & arteriarum dilatationem, ſanguinis receptacula ſunt, quæ dilatatio, & apertio αιμασμία vocatur, vel per eorundem diſruptionem, quæ ρήξις appellatur, vel per eroſionem ipſorum, quæ διατρῶσις nominatur, juxta vulgare diſticon:

Diabroſis venas erodit, rixis eaſdem

Scindit; anastoſiſ has aperire facit.

Anaſtomofi etiam accenſeri poteſt Διαπνοῆσις ſive ſanguinis rarefactio, quando ſanguis præ raritate, & tenuitate abſque apertione oſculorum venarum poros tunicarum earum permeat, & tranſcolatur more argenti vivi, quod corio incluſum, & compreſſum poros corii vi compreſſionis extendit, tranſcolatur abſque corii diſruptione, vel apertione.

Signa.

Quod attinet ad ſigna, hæc difficilia ſunt partis mandantis ratione, ac proinde primò inquirendus eſt locus, ex quo vas læſum ſanguinem fundit, nec ſine ratione, quia in hoc curando affectu, tota vis in loci affecti cognitione poſita eſt. Partis autem mittentis indicia petenda ſunt ex aliquâ prægreſſâ indiſpoſitione hujus, vel alterius partis, hujus, vel illius regione præſenſâ, nimirum gravitate, tenſione, vel dolore quodam hoc, vel illo loco.

Prægreſſo enim capitis dolore gravativo, auriumque ſonitu, ac poſtmodum ſanguine cum ſcreatu rejecto ſanguinem à capite in os confluere cognoſces, & licèt tuſſim interdum moveat, major tamen illius portio ſcreatu excernitur, & titillatio percipitur in palato, qualis ex catarrho contingere ſolet; tùm etiam palatum inſpectum ſorditatum, & cruentum apparet, & tandem omnimodam facit certitudinem, ſi eodem tempore aliquid ſanguinis è naribus ſtiller.

A palato, faucibus, tonſillis, vel columellâ prodire cognoſcitur, ſi hæ partes rubræ, exulceratæ, vel cruentæ apparent, & tunc ſimplici excreatu rejicitur ſanguis.

Si à gingivis fluat, deprehenduntur tumidæ, & rubentes, ac si digitis comprimantur, sanguis exprimitur.

Verum si à partibus inferioribus, & naturalibus fluat sanguis, variis cognoscitur modis, si enim à ventriculo deferatur, erit grumofus, & niger, aderit nausea, & evomitur interdum cibus, interdum pituita aut bili commixtis absque tussi.

Si fluat ab hepate, cognoscitur primum, quia sanguis fluens est subalbibus, interdum flavus, & semper huiusmodi rejectionem aliquis hepatis affectus, dolor nempe, tumor, aut aliud vitium comitatur.

Eodem modo si à liene rejiciatur, est niger, & aliquis affectus, veluti dolor, inflammatio, vel tumor diuturnus antecedit.

Si ex utero, prævia fuit mensium obstructio, tumorque, & epigastrii dolor occurrit.

Advertendum tamen est, sanguinem interdum ab hepate, liene, utero, aliisque partibus in pulmonem transmitti, & per tussim excerni, & pulmo secundario tantum, & non primo afficitur, quod ex prædictarum partium dolore, inflammatione, tumore, vel aliquo affectu dignoscitur, & nullum, aliud in pectore adest, aut præcedit vitium. Quandoque sanguis ab hepate, liene, pancreate, meenterio, vel utero ad ventriculum fluere, & dolor has partes gravans turbare solet, & vomitu sanguis nigricans, & grumofus redditur. Et hæc sunt signa, quæ à partibus naturalibus sanguinem prodire denotant.

Sunt verò particularia hæmoptysis signa, quibus sanguis per tussim à partibus spiritualibus expuitur, & primum ubi

Ab asperâ arteriâ excluditur, tussis adest, sed exigua, interdum solus screatus, quemadmodum etiam in faucibus existente vitio, fit; sanguis exiguus est, ruber, calidus, tenuis, & dolor aliquis obscurus circa pectus, & asperam arteriam percipitur. Interdum sanguis à capite labitur in asperam arteriam, & inde postmodum per tussiculam rejicitur, ac propterea in hac re medicus iudicium ex cultum habere debet, ut locum discernere possit.

E pulmonibus prodiens sanguis percipitur, quia citra dolorem copiosus emanat, nam in pulmone sunt vasa ampla, & irrequieto agitur motu & à vase, in quo fit hiatus, necessario magna sanguinis copia funditur, & is floridus, fervidus, spumofus, sine dolore, & cum tussi prorumpit.

A thorace sanguis exiguus profluit, niger, coagulatus, & grumofus, quia cum longum emetitur iter, necessario grumescit, nigrescit, & dolor circa thoracem percipitur.

A venis si profluat sanguis, erit crassus, niger potius, facile densatur, & citò cohibetur.

Ab arteriis sanguis tenuior est, floridior, & magno impetu fluit, fervet, nec facile refrenatur, quia arteriæ irrequieto motu moventur.

Modus solutæ unitatis his cognoscitur signis, si enim per *αναστόμωσις* venarum sanguis feratur, causæ vasorum orificia aperientes præcesserunt, & sanguis egredietur mediocri quantitate, & sine dolore. Per *διαπύλησις* affluens sanguis serolus est, paucus, & sine dolore. Per *ρήξις* erumpens, copiosus est, si plethora præcessit, vel causa aliqua externa vasorum eruptionem efficere valens. Si denique per *διασπρωσις*, seu venarum erosionem sanguis profluxerit.

Peterum Causæ.

Ut sanguis præter naturam rejiciatur, vas aliquod sanguiferum aperiatur necesse est, & nisi tale vas in pectore pateat, sanguis per sputam exturbari non potest. cum autem hæmoptysis sit symptoma, necessario à morbo tanquam à causâ proximâ depen-

det: hujus causa erit, morbus organicus vel communis. Organicus duplex est, vasorum apertio, quæ græcis *αναστόμωσις*, & rarefactio, *διαπύλησις* dicitur. Communis etiam duplex est, vasorum ruptio, ad quam refertur contusio, ut etiam vulneratio, seu venarum incisio quæ rixis appellatur, & erosio, quæ diabrosis nominatur. His positis, Galenistarum Synagoga, quoad causas internas sanguinis sputum producentes duplex sanguinis peccatum vel quoad quantitatem, vel quoad qualitatem assignant. Sanguis itaque in quantitate delinquens venos rumpit, illarum orificia pandit, & *αναστόμωσις*, vel *ρήξις* efficit. Idem sanguis qualitate delinquens, si calidior, & tenuior, ut per *αναστόμωσις* effluere potest, quia calor orificia dilatat, & tenuitas efficit ut facilius affluat. Eadem qualitates *διαπύλησις* etiam efficiunt; calor enim vasorum tunicas rarefacit, & tenuitas efficit, ut sanguis per earum tunicarum poros facilius transfluere possit. Sanguinis denique acrimonia venarum tunicas excedit, & exulcerat, & *διασπρωσις* producit. Id ipsum humores acres, vel falsi à capite destillantes, vel aliunde in pulmonem confluentes, efficere possunt. Causæ externæ sunt, quæ hæmoptysim efficere possunt, vel immediata vel mediata; Immediata sunt ictus, casus, vulnus, & id genus alia. Mediata sunt, quæcumque sanguinem augere, ut victus plenior, aut calidior, aut hæmorrhoidum suppressio, aut quæcumque calefacere, aut attenuare possunt, ut nimia exercitatio, magnus clamor, æstus. Longa in sole mora, & alia quamplurima sunt sanguinis sputi causæ occasionales.

Sed has barbatorum causas ponamus in Trutinâ, ut quanti ponderis sint, percipiamus, & primo sanguinis peccatum quoad quantitatem hæmoptysim producat, venas rumpere, ac earum orificia referare, non adeò facile arbitramur; non enim venas ex chartâ emporeticâ natura conflavit, ut discindantur, vel dehiscant: sed sanguinis conceptacula ex triplici librarum genere contraxit, ut per has contrahi, & dilatari possint juxta sanguinis copiam, vel inopiam: ideoque effervescat turgescat sanguis, & vehementissimo impetu circulari per venas, & arterias feratur, synochamque constituet febrem, nam per hoc hæmoptysim producat, sed vel sensim cessabit, vel per hæmorrhagiam à sarcinâ molestante se extricabit, ut sine febre etiam in juvenibus quotidie talis sanguinis copia per nares, tanquam mulum in dolio effervescens se per superius orificium, profluit. Nec vera plethora datur, cum plus possit adesse sanguinis, quam à viribus naturalibus elaboratur, quod si daretur plethora, non reperiretur nisi in mulieribus, in quibus tanta generatur copia, singulis mensibus per genitalia expurgatur, quod si non contingat, sæpe per alia loca, per mammas, nares, vomitum, oculorum canthos, hæmorrhoides, & non per hæmoptysim fit eruptio. Hoc idem contingit in viris nimio sanguine exuberantibus quæ statim periodis per hæmorrhoides sanguinem fundunt, habet namque natura sua emunctoria, per quæ se copiâ exonerare solet, præterquamquod natura non deficit in necessariis, nec abundat in superfluis.

Secundò hæmoptysis causam sanguinem in qualitate peccantem assignant, pro quâ calor primo potitur loco, qui venarum orificia aperit, & sanguis effluit, sed si hoc evenire deberet, in nullo alio calore erumperet, non in febris ardenti, & ætuosa, vel in hypocausto, quod non observamus. Nec sanguinis acrimonia, vel acres, & falsi venarum tunicas exedere, & exulcerare valent, nam in scorbutico, hypochondriaco malo, aliisque morbis, in quibus acres, falsique abundant humores, & etiam venarum genus his scatet scoriis, nunquam pulmones exulcerari, & hæmoptysim inferri, sed potius hi

hi excrementitii, acres, saluginosi succi ad universale cutis emunctorium suas exerere actiones deprehendimus. Præterea isti acres, salique humores vasa, & pulmonum substantiam exedere possunt, sed sensim, & potius sordidum ulcus, & quam hæmoptysim excitare possunt, & sic deinde si sanguis rursus educeretur, proveniret potius ex ulcere, quam ex hæmoptysi.

Nostra Curatio.

Explosumus de hæmoptysi Galenistarum causas, quia hoc est nostrum institutum, attamen nunc ab his circa causas parum, aut nihil dissidemus, & ulterius inquirimus.

Pro nostrâ itaque stabiliendâ hæmoptysis causâ, occasionales primò rimabimur causas; & externæ sunt omnes illæ, quæ sanguinem in quantitate vel qualitate plus justò supra legitimum naturæ terminum evehunt, ut victus ratio nimium sanguificans, propter ciborum euchymorum, vel potuum plus justo refectivorum usum, seu sunt victus plenior, sanguinem multiplicans, vina genetosa optimè nutrientia, vel diata nimium calefaciens, ut aromata, cibi salii, calidi, acres, & vina meraciora plenius potata, vehementia corporis exercitia, nimius cursus, equitatio, venatio, saltatio in choreis, luctatio, Veneris palæstra, ac propterea athletæ, & lanistæ faciliè in sanguinis sputum incurrunt. Sic nimix vociferationes, ira, aliæque tum animi, tum corporis excandescentiæ, ponderum elevationes, spiritus retentiones, & pectoris compressiones. Item ab externâ violentiâ sanguinis sputum contingere potest, ut casus ab alto, percussiones, vel vulnera. Eodem modo multa, quæ corporis constitutionem in fervorem adigunt, ut sit à solis, & balneorum calidissimorum æstu, præsertim si caloris in frigus, vel frigoris in calorem repentina accedat alternatio, seu quamplurimi eo modo hunc sibi cudant affectum, nimirum vel aëris frigidissimi inspiratione, post ingentem corporis calefactionem, vel potius frigidi assumptione æstuante corpore ubertim, & repentinâ deglutione ingurgitati, quâ contrariorum concursione nil nisi intermedii corporis destructio succedit, ut observamus candentes silices aquæ frigidæ subito injectos, mox fragilesce, & in pulverem dissilire. Item si ferventi oleo frigida aqua subitanè infunditur, tantus excitatur strepitus, ut oleum mox omne conflagret. Contingere etiam hic affectus à mensium, hæmorrhoidum, vel hæmorrhagiæ retentione, ubi stagnans sanguis, & simul vitiosam assumens qualitatem, vel ruptionem, vel erosionem producere valet. Hinc etiam viros magis sanguinis sputo obnoxios esse, quam mulieres, quia hæ singulis mensibus per muliebria purgantur; si enim aliquæ hac menstruâ priventur purgatione, faciliè in hunc affectum incidere solent: sic viri ordinato hæmorrhoidum fluxu laborantes, hoc affectu non corripiuntur, si verò supprimantur, in huiusmodi labuntur affectum.

Aliæ sunt causæ internæ præternaturales tussis ut vomitus, menstruorum, vel hæmorrhoidum suppressio. Aliæ sunt naturales, aliæ non naturales. Inter naturales causas est calida, & sicca corporis constitutio, habitus corporis athleticus, plenus, pectoris angustia, venarum structura, & inter has ætas recensetur, ut habetur *aph. 29. sect. 3. Juvenibus autem sanguinis sputiones, tabes &c.*

Causæ internæ hæmoptysin producentes sunt quantitas, vel qualitas sanguinis naturæ modum excedens, quantitas enim sanguinis vasa extendit, unde ruptio, vel dilatio contingit; qualitas verò vitiosa, sive nimis calida, vel tenuitas sanguinis efficit, ut faciliè per poros caliditate magis dilatatos permeet, vel ar-

reptâ acrimoniâ tunicas erodat. Nimia caliditas effervescentiam parit, quemadmodum nimius calor ahenis, & ollis substructus liquorem intus contentum in effervescentiam, & ebullitionem redigit, ut priori spatium amplius contineri nequeat, sed insurgit, summum vasis transcendit, ac ebulliendo effluit, vel si exitus denegatur, vas dirumpit, & foras erumpit. Ita etiam ejusmodi nimium incalescens, & effervescent sanguinis vasa tendere, vel aperire, vel rumpere potest.

His ita perpensis, intimius hæmoptysis causam perscrutamur, pro quâ notamus, quod intestinus motus, & circularis sanguinis agitatio dicitur fermentatio, quæ à duplici sale, acido, & alkali volatili regitur, quorum concursu, actione, & reactione reliquæ particulae nimis commoveantur, & agitantur. Quando horum salium actio in legitimis se continet terminis, nempe cum non sit unius vel alterius excessus, vel defectus, sed debitam hæc salia inter se proportionem servant, nullo existente excessu, vel defectu juxta exigentiam, tunc placida, moderata, & mitis succedit sanguinis fermentatio, & omnia sunt in pace, & ex istâ inculparâ sanguinis fermentatione inculparâ salus habetur. Læditur quandoque hæc placida fermentatio ob hujus, vel alterius salis excessum, & tunc impetuosæ excitantur effervescentiæ, vehementes suscitantur tempestates, tumentes inundationes, & vortices, ac veluti procellosum æquor præscriptos transilit fines, sanguis in impetuosâ fermentatione venarum, arteriarumque fibrosam texturam extendit, solvit, divellit, & rimas, & hiatus facit in pulmonum arteriis, vel venis, præcipuè si hæc vasa debilem, & teneriorem nacta sint compagem, & texturam, quod contingere potest à vehementi corporis incalescentiâ, & ab omnibus illis causis, quas recensuimus.

Vel pendet à vitiosâ sanguinis qualitate, ut dicunt vulgares, & qualis sit hæc vitiosa sanguinis qualitas, non explicant, sed nos dicimus, quod si sanguinis fermentatio excessum habeat in sale acido, vel alterius energix, quod non despensetur, in sanguine exaltatur, & corrosivam adipiscitur indolem; & vasa sanguifera scindit, perfodit, exedit, facit hiatus. Quandoque provenit à nimia sanguinis fluiditate, vel feri abundantia, vel sale volatili simul, & acri sanguinis massam non tantum fundente, sed etiam solvente, & per venarum, vel arteriarum texturas teneriores tenuitate suâ penetrante, & sanguinem eliminante. Solvitur etiam continuum, quando sanguis uno ictu, & impetu delatus per tenerioris texturæ vasa seu angustiora, seu tantæ molis non capacia, indeque fibras dilatans, atque ita per rimas raptus effluit.

Prognosis.

Superna sanguinis rejectio semper mala censetur, ut habetur *aphor. 25. sect. 4. Sanguinem quidem supra ferri, qualiscumque sit, malum; infra autem, bonum, cum niger deijcitur.* Omnis enim vasorum apertio, quæ sanguinem effluere sinit, perniciofa est, quia vitæ thesaurus profunditur, & purpuream vomit ille animam, & hic affectus adolescentibus est familiaris, & hic aphorismus de sanguine à pulmone prodeunte intelligitur, ac proinde præsentissimum mortis periculum imminet, ex arteriæ magnæ pulmonaris rupturâ, unde per extravasatam sanguinis copiam necessariò cor suffocetur oportet: quippe quandoque tanta sanguinis copia profunditur, ut pelvis, & magna vasa brevi temporis spatio compleantur, unde æger actutum animam cum sanguine fundit.

Sanguis

Sanguine è pulmone rejectus nisi intra tres, vel quatuor dies curetur, superveniente inflammatione, & in suppurationem versâ, ulcus producit, à quo phthisis emanat. Si pulmonis vena, vel arteria rumpatur, & sanguis excernatur, & soluta unitas consolidetur, non tam periculosum malum portendit, quam is, qui in pulmonum substantiâ detineatur, nam ob moram grumescit, & avolantibus spirituosius particulis, suppuratur, ut patet *aphorism. 20. sect. 6. Si in ventrem sanguis præter naturam effunditur, necesse est suppurari.* Tum pulmonum substantiam corrumpit, & ulcus generat, ut *aphorism. 15. & 16. A sanguinis sputo puris sputum sequitur, à puris sputo phthisis, & tandem succedit mors.* Et hoc modo intelligitur aphorismus: *Sanguinem quidem supra ferri qualiscunque sit, malum.* Profecto pulmo exulceratus maximum vitæ periculum minatur, cum inde suppuratio, & tabes certò metueda sit, & nulla super sit salutis spes; nam glutinationem inhibet, imò circumstantes depascitur partes, & vasa corrodit. Præterea pulmo, sicut & cæteræ partes vulneratæ vel ulceratæ quietem non motum exigunt: at pulmones irrequeto agitantur motu, quare sanationis ulla salutis spes superest. Insuper pulmonum ulcera, ut expurgentur opus est, sed expurgari aliâ non possunt viâ, nisi per tussim, & tussis semper ulcus magis aperit, ideoque hujusmodi pulmonum ulcera penitus sunt exitiissima. Addimus, quod in spongiolo membro hoc, quale sunt pulmones, sanies non solum firmiter adhæret, sed ex unâ pulmonis vesiculâ in aliam facili viâ transit, unde non potest non fieri, quin de die in diem pulmo sic constitutus, magis exulceretur, respiratio impediatur, calor incrementum sumat, corpus contabescat, & mors præ foribus adsit ut inquit *Ovid. 1. de Ponto.*

Cernis, ut è molli sanguis pulmone remissus, Ad stigias certo limite ducat aquas?

Non semper tamen sanguinis sputum timendum est, cum interna viscera, putà hepar, lienem &c. præservet, hæmoptysis namque sæpius critica est, & à magnis quandoque liberat morbis. Contingit interdum talis sanguinis excretio innoxie, naturâ motu quodam critico sanguinem superfluum excernente, ut multoties observamus quasdam mulieres menstruum suppressione laborantes, singulis mensibus sanguinem è pulmone per illius venarum anastomosis absque noxâ excrevisse, & pro menstrua purgatione interfuisse, nihilominus centies melius fuisset, si non per istam, sed ordinariam naturæ viam taliseductio facta fuisset. Vehemens quoque cephalalgia non nunquam sanguine ex ore prodeunte solvitur.

Sanguinis sputum, quod ex pectore venit, minus periculosum est, quam quod ex pulmone; hæc namque sanguinis è pectore excretio triplici gaudet beneficio, præ eâ quæ sit in pulmone; Primum, quia pectoris vasa minora sunt; Secundum, sanies in pectoris cavitatem effunditur; Tertium, quia pectus magis carnosum est, ideoque ulcera facilius carne replentur. Sputum sanguinis diu durans, & medicamentis idoneis, non obediens, in tabem transit. Si sanguinis sputum in valetudinario fiat, periculosius est, quam si robustiori contingat. Vomitus sanguinis sine febre, salutare, cum febre perniciosum signum judicatur juxta *aphorism. 37. sectio. 7. Quicunque evomunt sanguinem, si sine febre quidem, salutare: si vero cum febre, malum. Curatur vero acerbis, & refrigerantibus.* Post sanguinis fluxum singultus, aut convulsio, malum portendit. Sputum sanguinis, ceu primarius morbus, magis est

periculosus, quam si est morbus secundarius, quale est in pleuritide, & peripneumoniâ, quia secundarius rupturam apostematis significat, ac evacuari denotat. Si sanguis à faucibus, gingivis, linguâ, vel palato egredietur, nullius erit periculi; si vero à ventriculo, quandoque mali ominis est, quia *sanguinem supra ferri, malum.* Si à capite, propter periculum ne pectori læsio communicetur, periculum minatur. Si ab aspera arteriâ, aut pectore, maximum adest discrimen, quia si sanguis retineatur, in pus convertitur, & pulmonem exulcerat, quod utrumque malum lethale.

Ratione causarum *διασπορῆς* minus periculosa est, *αναστομῶς* magis, *πρῆξις* adhuc periculosior, & *διασπορῆς* periculosissima; nisi enim intra tertium, vel quartum diem consolidetur, inflammatio succedit, deinde suppuratio, tum ulcus, & tandem *φθίσις*.

Veterum Curatio.

Medici vulgares, optimâ victus ratione institutâ, hæmoptysis curationem triplici indicatione perficiunt. Prima sit sanguinem à pulmone revellendo; Secunda malam illius qualitatem corrigendo; Tertia venam apertam claudendo. Ideoque si vitium sit à causâ internâ, ea tollenda, putà sanguis copiosus, & ad partem affluens, revellendus, calidus, & acris refrigerandus, & mitigandus; humores acres evacuandi; ipsum verò vas, è quo fluit sanguis, occludendum. Eapropter si ab anastomosi sanguinis sputum originem ducat, vas obturandum, & adstringendum. Si à vasis rupturâ, unire, & agglutinare oportet. Si à corroso, sarcoticis opus est, quo deperditum regeneretur. Si à diapedesi proveniat, densare, & incrassare decet. Sanguis in pulmone concretus, si quis adsit, dissolvendus, & detergendus.

Pro quibus intentionibus adimplendis dicunt, quod si sanguis in quantitate peccet, illum à pulmone revellunt, & illius lateris venam tunc dunt, in quo gravitas, aut punctio percipitur, & in paucâ quantitate educunt, modò ab unâ parte, modò ab aliâ ad unciarum pondus pro singulâ vice, bis, vel ter eadem die: iterum postera die semel, aut bis, si vires valent. Post venæ sectionem in brachio, saphænam aperiunt, & sic revulsionem ad distantissima celebrant, imprimis si malum à menstruum suppressione genitum suam agnoscat juxta *aphorism. 31. sectio. 5. Mulieri sanguinem evomenti menstrui erumpentibus solutionem fieri.* Si hæmopticus hæmorrhoidibus sit obnoxius, utiliter sedis venas, admotis hirudinibus, aperiunt.

In nullo morbo indocile Galenistarum genus magis de sanguine humano, quam in hæmoptisi triumphat, hæc barbaries de humano sanguine impunè ludit, hæc laniena, & carnificina exercetur, hæc sanguinarij medici, quasi jurati humani generis hostes, benè soluti Tantaleam exstiant sanguine sitim. Phlebotomia non est tantum barbarum, & bestiale inventum ab Hippopotami fabellâ derivatum, sed à Belzebug dæmoniorum principe in medicinam intrusum, qui humano gaudet sanguine. Sunt isti Galenistæ sanguinarij velut hirudines, & humano saginatur sanguine. Usque modò hi carnifices, & laniones viguerunt, quia *Galen* doctrina viguit, at nunc hæc declinare cœpit, & ipsi quoque declinare cœperunt, ac proinde san-

tanquam falsarii, quia in falsam Galeni doctrinam jurarunt, otiosi in phamacopoliis prostant, praestolantes, ut conducantur. Unde merito de his dicendum est: *Cur statis hic tota die otiosi? Quia nemo nos conduxit.*

In hæmoptysi uberrimè exhaustiunt sanguine venas, quia ejus causam sanguinem in quanto, hoc est plethorâ, & plenitudine ineptè peccare credunt. Plethora, seu sanguinis plenitudo nihil aliud est, quàm sanguinis boni, & laudabilis redundantia, verùm hujusmodi plethora rarissimè, nè dicamus unquam, occurrit, & vix tot medentum myriadibus unus reperitur, qui eam realiter adnotaverit: ideoque de verâ plethorâ jure ambigimus, nisi quid pro quo accipere velint; etenim natura nunquam in necessariis deficit, nec in superfluis redundat, eapropter si daretur, & hæmoptysim produceret, utique ultrò sanguinis missionem admitteremus.

Duplicem assignant plethoram, unam quò ad vasa, alteram quò ad vires, quibus praesentibus, si venæ sectione extemplo occurratur, metus est, ne vasa in primâ nimis distenta disrumpantur, vel dehiscant, & sic internis inflammationibus, sanguinis

expuitionibus, hæmorrhagiisque præbeatur occasio; vel in secundâ vires ita obruantur, ut dirigendæ machinæ impares effectæ, ejusdem eversionem facile permittant. Verùm hæc differentia quoad vasa, & vires percipi nequit, quomodo sanguinis copia vasa ad disrptionis metum distendens, vires non obruat, & redundantia viribus infensa; vasa pariter non distendat, cum implicet sanguinem supra consuetum naturæ modum excrecere, quin uno eodemque tempore, vasa non distendat, & vires non obruat. Verùm quemadmodum hæc differentia non datur, ita neque plethoram naturæ molestam assignari posse censemus.

Multa de plethorâ dicenda forent, sed tempus non suppetit, qui plura cupit, aureum illud opus *Hæmophobia Triumphum* legat, quem Lugduni excudendum curavit Anno 1697. *Joannes Baptista Vulpus Astensis* Celeberrimus Medicus, Vir omnigenâ eruditione refertus, amicus noster cordilissimus, cujus nomen, & dogmata perpetuò veneramur.

Tantummodò hic hujus Clarissimi Viri Epistolam mihi conscriptam adnectere lubet, in quâ sanguinis missio doctissimè & solidissimè confutatur.

CLARISSIMO, AC OMNI GENERE VIRTUTIS,
& Eruditionis Ornattissimo Viro

D O M I N O.

C A R O L O M U S I T A N O
PHILOS. ET MED. PROFESSORI.

S. P. D.

J O. B A P T I S T A V U L P I N U S
M E D. A S T E N S I S.

Nescio an Dominationis Tuæ in notitiam adhuc devenerit, Opusculum Apologeticum sub nomine Phlebotomiæ Liberatæ, à Domino Matthæo Georgio Medico Albiganensi, tribus ab hinc annis Genuæ impressum. Doctissimus Vir iste nobilissimum præsentis sæculi ornamentum, de Hæmatoseos Officinâ, cruorisque circulo perferens, pro plethorâ tamen, revulsione, derivatione, &c. cæcam adhuc passionem enutrens contra Dominum *Dominicum la Scala* Messanensem Medicum Clarissimum insurgens, ejusdem phlebotomiam damnatam, quam ingenti cum saniorum applausu evulgavit sic infectatur, ut eam nedum convellere, sed & evertere in totum fere contendat, & quia

Tunc tua res agitur paries cum proximus ardet.

ideo pro communi tutelâ sequentem Epistolam quam legendam tibi demissam (laconicè tamen) quia cum viro Doctissimo res agitur, eidem exarare duxi.

C L A R I S S I M O D O M I N O

M A T T H Æ O G E O R G I O
M E D I C O A L B I C A N E N S I

Pervenit diebus tantummodò elapsis per viam Genuæ, & beneficio Reverendi Patris Matthæi à Cadratio Religiosi Capucini, Jatricesque Professoris Eximij Apologeticus Dominationis tuæ tractatus, contra *Dominicum la Scala*, eoquè attentè perlecto, stupui quomodo, Vir

omni

omni Doctrinæ genere ornatus, quique è *Galeri* Classibus in totum ferè discesserat, erga phlebotomiam tamen, servili adhuc mancipio sic alligetur, ut quasi nobilissima ars, post tot gloriosissima hujusce sæculi lucra, citra crudele hoc supplicium exerceri non posset, ceu pro aris, & focis, in ejusdem patrocinium decertans Clarissimi *la Scala* theses infringere, immanique censurâ expungere nitatur. Perpendi utriusque argumenta, & utur illa Domini *la Scala* tuo genio infirmissima sint, meo tamen sic adhuc arrident, ut ab iisdem discedere validissima tua, me hactenus minime cogant.

Suppono itaque D.T. Naturam, & non pro deastrâ humani automatis œconomiam, ex consilio, ut antiquis audiebat, regentem, sed pro fluidorum pabulum, calorem, vitamque motu præbentium, quo quandiu liberè fruuntur sanitatem, præpedito verò, morbum, quandoque & mortem inducunt, accipere.

De putredine pariter cum ipsis haud convenire; Doctissimus tuus Tractatus, eadem ferè jejunus, febrileque systema novum, non à sanguine derivatum, luculenter evincunt. Ergo si sanitas in libero fluidorum motu consistit, cur si infirmus commissa sibi stadia metiri vix valet, eundem educatione magis infringere? ut currat equus avenâ, non vulnere opus habet. Dices per levem educationem non deprimi, sed erigi vires, cur ergo tanto emolumento pueri, senes, valetudinarii, imò malignè habentes saniorum consilio frustrantur? Porro ad quid vires inter scopos reponere? Dices in iisdem copiam, aut plethoram minime occurrere: Ingrata responsio? Quid enim levius quam in vase undique pervio, ubi liquor semper extillans, ob magna dispendia, reparari jugiter possit, copiam ad disruptionem effingere? Obiter si copia? vel mali, vel boni: si boni? quid mali? Si mali, quid boni? si post detractionem talis remanet, qualis educitur? & si ab alijs præliis correctio attenditur: cur non magis à principio viribus integris quam educatione jam fractis? Dices effluvia detenta hanc facere, si priusquam erumperent hanc non patrabant, cur erumpentia? Præterea si pori vel nulli cum Clarissimo *Glissonio*, vel si qui sunt, vita superstitè, eorundem occlusio è Doctissimo *Sanctorio* est merum commentum, quid effluviorum detentio, ore præsertim, & naribus libertate fruentibus? Verbo si æstate magis, quam hyeme ægrötamus, quid pororum occlusio? Dices educatione quantitatem minui, resistantiam tolli, fluida ad motum cieri, secretiores facilitari, diapneustiam promoveri &c. falsum; nam fluida obices, turgida magis, quam depressa, infringunt. Reliqua, si vena secta succedunt? Plaudite Atrophici, Hydrofici, Valetudinarii, Tabidi, sanitas jam præstò est: ast Pallores, Asphyxiæ, Anaudia, Lipothymia, imò mortes in venæ sectione haud rarò evenire consuetæ, à tam strenuo præsidio cujus occasione fortè languescunt, eos jam dehortatur. Dices revulsionem pariter fieri: absit quod retractio in partem oppositam, revulsionis lege importatam, à constanti sanguinis motu, valvularumque obice impetrari queat: Jordanes enim non nisi miraculo conversus est retrorsum. Dices derivationem quoque succedere: quidem in hydrope, abscessu, aliisque stagnationibus, non verò à sectâ vena, à quâ quo plus educes, magis allicies. Dices quantitatem semper imminui, sed ad quid quantitas, ubi qualitas urget? Tandem febrili systemate, non ita tamen novo, quin ab *Hellmontio*, *Borello*, *Cole*, *Entio*, *Mortono* &c. jam evulgatum non sit, tractatum concludis: sed quid ad *Scaligerum*, *Entium*, *Trustonum*, *Iunghen*, *Sinapium*, aliosque Poliatros, qui spiritus animales minime norunt, adduces. Verbo si sanguis non peccat, cur mulctatur? Siste ergo. Vir Præstantissime, & ingens illud talentum à summo Jevâ impetratum tutiorem in usum converte, sic etenim Jatricem, ut in alijs doctissime jam reformasti, ubi autopsiam ut ipse feci, in consilium adduces à Phlebotomiæ præjudicio liberari pariter posse, luculenter agnosces, eaque omnia, quæ ex Mechanicâ, Hydrostaticâ, Diapneustiâ aliisque doctissimis principiis contra Clarissimum *la Scala* obtrudis, mera esse paradoxa credulis tradenda enim tandem concludens. *Vale.*

Quandoque pro venæ sectione cucurbitulas scarificatas scapulis, & dorso, vel non scarificatas hypochondriis, & inguinibus admovent: Cæterum curim scarificant, innocentem sanguinem educunt, & noxium non attingunt, nec avertunt à pulmone.

Extremarum partium ligaturas per intervalla toto curationis decursu celebrant, quas non saltem inutiles, verum etiam perniciosas arbitramur, quia ubi sunt ligaturæ, sanguis intropellitur, & consequenter versus locum affectum, unde magis profluvium excitatur. Deinde ligaturæ vel sunt debiles vel validæ; si debiles, inutiles sunt; si validæ, tormentum potius sunt, quam medicamentum. Tandem si sanguinis sputum ligaturis compescatur, dum partes ligatæ sunt; nihilominus cum relaxantur, fluxum magis excitent.

Si sanguis malâ qualitate peccet, corrigentia, & temperantia adhibent, ideoque si ab acris sanguine, & bilioso humore referto fiat vasis apertio, vel erosio, statim in ipso morbi insultu humorem biliosum purgant; verum purgantia calida, & fortia virant, ne humorum acrimoniam augeant, eosque validè commoveant, quare aloën, & scammonium proscri-

bunt. Si periculum non sit in morâ, præparant humores, ut

℞. Syr. de portulacâ myrrh. ana. ℥. j. aqua plantag. ℥. iij.

Deinde medicamentis adstringendi vi præditis, & eodem nomine humores minimè commoventibus, quæ medicorum grex compressiva vocant, utuntur, ut

℞ Pulp. tamarind. ℥. s. diasabest. sine scammonio ℥. iv. cassia recens extract. ℥. j. m. f. bolus. Vel

℞ Rhabarb. elect. ℥. j. myrobol. citrin. ℥. s. Infundantur in aquâ plantaginis, in expressione facta diss. rhabarb. ℥. s. syr. de rosis siccis ℥. j. fiat potio.

Verum purgantia non debent esse calida, & fortia, quia humorum acrimoniam augerent, eosque valdè commoverent.

Corpore sufficienter expurgato, ad ea confugiunt medicamenta, quæ sanguinem immodicè fluentem sistunt, tenuem incrassant, & acrem obtundunt, ita sunt emplastica, & adstringenti vi prædita, & venarum oscilla referata occludunt, ut

℞ Boli Armen. terre sigillata, corall. rubr. lapid. hemat. ana. ℥. s. sacch. rosacei ℥. s. album. ovi cum aquâ plantag. fortiter agitatum num. j. m. f. looch quo frequenter utatur.

Sanguinem draconis ad omnem venarum apertionem internam conglutinandam mirè commendat ad 3. ℥. in aquâ plantaginis, vel portulacæ.

Vel propinant sequentem opiatam, ut

℥. *Conf. ros. symphyt. maj. ana 3 j. bol. armen. terra sigillat. ana 3 j. cum syr. ros. sic. m. fiat opiata*, quæ teneatur in ore frequenter, & sensim deglutiatur. Vel propinant sequentem julepum, ut

℥. *Syr. de succ. myrtill. ros. sic. portulacâ ana 3 j. Lapid. hemat. trochif. de spodio ana 3 j. ℥. aqu. burse pastoris, centinodia, plantag. ana 3 iij. m. f. julapium. quod detur ter actû frigidum.*

Mirè decantatur *Urticæ succus*, & reverà magnum est remedium ad sanguinis sputum cohibendum, nam multi, post alia incallum experta remedia, tanquam deplorati relictî, hoc solo succo convaluerunt. Sumitur ad quinque vel sex dies singulis diebus ad 3. iv. manè jejuno stomacho. Imò & ipsa urtica in jure pulli cocta, & mansa eundem præstat effectum,

Cæterum sedulo cum adstringentium usu procedendum est, nam sanguinem intrò in pulmones impellunt, sputum supprimitur, spirandi difficultas oritur, suffocationis periculum imminet, vel sanguinis putrefactio, & pulmonis ulcera subsequuntur. Quæ de urticæ succo ferunt medentes, sanguinis nempe fluxum, seu hæmorrhagiam, nimium mensuin, & hæmorrhoidum fluxum, sanguinis sputum ac vomitum sistere vera experimur, & nos multoties ejus succum in talibus affectibus experti sumus, quod cum expertissimum sit, negare non possumus, quomodo verò id succedat, nescire profitentur, quia urendi virtutem habet per aculei puncturam, deinde per humorem acrem, qui circa basim aculei confusus est, cum aculei sunt cavi, unde quando cutem perforant, penetrat simul succus, & salina vis communicatur parti, ubi salinâ suâ acrimoniâ ardorem concitat, & partes fermentativas fermentat, & fit tuberculum. Hac igitur de causâ potius sanguinis fluxum, & sputum concitare in hoc morbo deberet; actia n. in hoc affectu sunt causæ sanguinis excitativæ. Unum tantum dicere possumus, quod mirabilis Deus in operibus suis, de malo bonum, de veneno antidotum, & de tenebris lucem splendescere facit.

Ea medicamenta, quæ sanguinis sputum sistunt actu frigida propinant, verum frigida sunt pectori inimica non solum, sed etiam sanguinem intropellunt, fluxum augent, & spiritum reddunt difficilem.

Si his medicamentis sanguinis sputum non cedat, ad opiatam gradum faciunt, ut sunt *theriaca recens quatuor mensium, philonium Romanum, requies Nicolai, pilul. de cynoglossâ, semina hyoscyami, papaveris alb. &c. ut*

℥. *Syr. de papavere alb. 3 j. requ. Nicolai 3 j. aqua polygon. 3 iij. m. Vel*

Aqua portulacæ 3. iij. semin. papaver. alb. 3 j. f. emulsio, in quâ diss. pilul. de cynoglossâ gr. xii. terra sigillata, lapidis hematitis an. 3. ℥. syr. cydonior. 3 j. b. m. Detur horâ somni. Vel

℥. *Syr. de succo myrtill. cydonior. an. 3 ℥. theriaca recentis 3 j. corallior. rubror. preparat. diatragacanthi frigidi an. 3. j. succi urtica depurati 3. ix.*

Dum remedia sanguinem sistencia propinant, clysteres præscribunt, quasi podicis sterco sanguinis sputum cuderet.

In toto curationis decursu, si sanguinis concreti in thorace contenti suspicio sit, oxyciato illum dissolvunt, sed hoc ob acetum tussim excitat, & sanguinem cohibitum ad sputum concitat, nec acetum sanguinem sistendi proprietatem habet. Vel utuntur mumiâ, vel pulveribus ad casum, & percussione cum syr. de papavere rhæados. Vel sanguinem hirci propinant, sed perperam agunt, nam hæc sanguinem grumatum dissolvunt, & liquant, & illum fluxilio-

rem reddendo, sputum faciunt, & malum augetur; concedimus tamen hæc medicamenta propinari post totalem sanguinis sputi cessationem, sed magnâ consideratione opus est, ne sanguinis sputum sollicitent.

Sedato totaliter sanguinis sputo, quater in anno hæmoptoicum purgant, excitato cauterio in tibiâ dextrâ, vel sinistrâ prout hepatis, vel lienis vitio succedat affectus.

Tandem lactis asinini chalybeati usum per mensem integrum ad hujus morbi præcautionem præscribunt, tum ad hepar refrigerandum, tam ad phthisim præcavendam.

Nostra Curatio.

Expediâ Galenistarum bardâ, & truci hæmoptycos curatione, nostram præscribamus operæ pretium est, cui illicò occurrendum, nam malum perniciosissimum est, & miserrimi hæmoptoici sunt veluti hostiæ, & oves tanquam ad occisionem, quæ jugulari præstolantur, inò actutûm jugulantur, dum purpuream emittunt animam, ideo quæ in tanto rerum discrimine, non cunctandum in diæticâ, vel câ omisâ, ad pharmaceuticam expertis medicamentis extemplo confugiendum, ut aufugientem animam intra corpus quoad licet, detinere possimus: verum quia quandoque malum dat inducias, unam, atque alteram pagellam, diæticam, & pharmaceuticam absolvemus, unde ut rectè procedamus, illam in sex rebus non-naturalibus rimabimur, quarum primus est.

Aër, qui temperatus esse debet, unde veteres hæmoptoicos in Ægyptum mittere solebant. propter temperatam illius cæli constitutionem; inclinare debet magis ad frigiditatem, contrâ verò vitandus est calidus, ob subtiles, & aculeatas salinas particulas, quas vehit, pulmone, ipsiusque vasis intensas. Vitandus quoque frigidus, qui propter rigidas suas particulas per moram, & stagnationem nactas, & continui solutionem, & exulcerationem faciendam, solus sufficere potest. Vitet æger Solares radios, ventumque meridionalem, atque lucentem forum. Hæmoptoicis rerum rubrarum aspectum prohibent vulgares ne imaginatione commotâ sanguinis fluxus concitetur; certum est imaginationem, & spiritus a rerum externarum aspectu moveri, nimirum & tenebræ, & color niger timorem incutit, & tristitiam parit; contrâ verò color albus, & lucidus exhilarat; unde etiam color rubeus, cujus natura in fulgore quodam consistit, spiritus non parum movet, & notum est barros, bubalos, tauros, gallos Indicos rerum rubrarum aspectu ad iram concitari Libentèr cum vulgaribus conveniremus, si sanguinem spuentes essent barri, bubali, tauri, vel galli Indici, faciliè ad iram concitarentur, & ex hac in sanguinis sputum. Unum tantummodò hujusmodi ægrotis assistentes admonitos esse volumus, ut sanguinis exturbati aspectum celent, ne tali intuitu ægri terreantur & in syncopen, ac mortis agonem labantur.

Cibus sit refrigerans, adstringens, vi emplasticâ, inò viscosâ, atque glutinosâ pollens, ut lac cateus recens non salitus, cremor hordei; farra, oryza, lacti incocta, lagana; conducunt carnes damatum, leporem, cuniculorum, phasianorum, aviculatum, gallinarum, columbarum, perdicum. Inter carnes præstant intestina, cerebella, pedes vitulorum, suum, hædorum, gelatinæ sine aromatibus tam carniûm, quàm piscium. Ex piscibus optimis sunt laxatiles, glutinosi, ut cancri, ranæ, anguillæ, cochleæ, testudines, polypi, & alii, qui carnibus glutinosis sunt præditi. Abstinentum a cibis salitis, aromatibus acris & dulcibus. Inter olera optima est plantago, portulaca, & omnium urtica, item lactuca, endivia, eichorium. Abstineat tandem a crapulis.

Potus ordinatius sit aqua destillata plantaginis, urticae, vel sanguisorbæ, & pulmonariæ, vel aqua hordei, emulsiones amygdalinæ, lac caprillum. Extraordinarius, sit vinum rubellum, & unâ ex his aquis dilutum, si vires sint imbecilles. Vitetur vinum generosum, & album.

Morus omnis corporis vitetur, & præcipue pectoris, clamores, cantus, cachinnus, tusses, sternutationes, suspiria, & capitis agitationes, quia immediabilem pulmonum, eorumque vasorum rupturam inducere possunt, ut & proscribantur saltatio, cursus, pilæ lusus, equitatio, ars digladiatoria, vectio curruum, &c. quæ omnia, quia nimia corporis agitatione fiunt, hæmoptysin inducere valent.

Quies corpori imperanda est, & æger in lecto se contineat, nec inde surgat, nisi hæmoptyseos suspicione sublata.

Somnus, quantum fieri potest, sit nocturnus, & protrahatur, quia omnem supprimit evacuationem, & dormiat pectore elevato æger, & potius supinus, quam pronus, & vitetur somnus diurnus.

Vigilia d. u. protracta humores acuit, particulas spirituosas absumit, & sanguinem actiorem relinquit, ideoque mediocritatem habeat, sed semper somnus, vigiliâ sit prolixior.

Alvi excrementa quotidie vel naturali, vel artificiali modo excernantur, hinc menses, hæmorrhoides, & hæmorrhagiæ retenti, quia plurimum hæmoptyseos in causâ esse possunt, omni conatu ad naturalem, & pristinum deducantur statum.

Animi passiones vehementiores vitet hæmopticus, & animi tranquillitate fruatur. Maximoperè viranda est ira, quia est accessio sanguinis circa præcordia, quæ spiritus reddit rebelles. Sic filix iræ vitandæ, ut rixæ, anxietas, impatientiæ, furores, contentiones, incontinentiæ, &c. quæ spiritus in furorem agunt, & majorem sanguinis effervescentiam pariunt, unde perniciosissimi oriuntur morbi, & præsertim hæmoptyses. Sanguinis sputo obnoxius fugâ immodicæ Veneris connubia vitet, & si quandoque ad coitus voluptatem trahatur, non ardentem coëat, nec multum se fatiget, sed leniter, & tanquam ex joco coëat, nè in operatione, & præsertim in seminis ejaculatione tantus inordinatus motus, æstus, tot motuum varietates, & corporis motus quasi involuntarii succedant.

Peragratissæ sex rebus non-naturalibus, à quibus optimam victus rationem pro hæmoptyseos curatione eliciimus, ad pharmaciam deveniendum, pro quâ primo purgantia proscribimus; nam hæmoptici non facile catharsim ferunt, quia facilem in phthisim habent dispositum, & hunc ad phthisim terminabilem sanè habent, quia cognatos pectoris affectus patiuntur, & omnes isti copiosissime etiam à levi cathartico non sine noxâ purgantur. Præterea purgantia sanguinem à sordibus non purgant, imò in majorem adigunt effervescentiam unde vitiosæ particulæ sanguine vectæ erodentem nanciscuntur indolem, quæ per vasa pneumonica unâ cum sanguine circulant, malum intendunt; proscribantur itaque purgantia tanquam noxia, cum humores non sanguinem purgent, & tantum sanguinem ab omnibus vitiosis particulis medicamenta repurgantia præscribi debent.

Phlebotomiæ præsidium omnino in hoc morbo execramur; non n. sanguis quantitate peccat, quod si quandoque vigeat, quæ nunquam observata fuit, nisi quid pro quo, ex sanguinis rejectione, & exactissima diætâ primis diebus antequam ad phlebotomiam devenit sit à vulgaribus, jam absumpta est. Si quantitate peccat, sanguinis qualitas non ipse sanguis internis ableganda est. Si supressi menses, hæmorrhoides, vel hæmorrhagiæ subducendi sunt; nam non sanguinem in quantitate constituunt, sed in paucâ qualitate, & hæc tollenda est à sanguine, & naturalis,

ac debitus cursus concilietur: non n. phlebotomia peccatum tollit in qualitate, sed in quantitate. Hoc maledictum itaque præsidium à maledictis Galenistis præscribatur, non verò à nobis, qui admodum scrupulosi sumus, & nostras manus à sanguine humano hucunque, immaculatas custodivimus. Hæmoptycorum sanguis sit super Galenistas, & Galenistarum filios, eorumque, hæredes, & successores, & contra hos vindictam clamitet ante thronum Dei: *Vindica Domine sanguinem nostrum qui effusus est.*

Nostra itaque curatio internis tantum peragitur medicamentis, quæ tres indicationes habet curativas, quarum Prima est, ut sanguinis spuitio extemplo sistetur. Secunda, ut particulæ salinæ acidæ, vel alterius indolis exaltatæ emendentur, & corrugantur. Tertia ut continui solutio adeò ferruminetur, ut nullus ambigendæ phthisis locus relinquatur.

Ea medicamenta primam complent indicationem, quæ vasa pneumonica aperta adstringendi vi prædita sunt, ut tum acidæ, tum austera, ut *plantago*, *syr. de ros. siccis pomum citoneum*, *sanguis draconis*, *pilosella*, *urtica*, *myrtillus*, *tormentilla*, *crocus martis adstringens*, &c. Vel, quæ sanguinem incrassandi vi insignita sunt, ut *portulaca*, *symphytum majus*, *opium*, &c. Vel, quæ emplasticam habent energiam, ut *terra sigillata*, *hypericum*, *gummi Arabici*, &c. & ex his varia medicamenta, variis modis elicita; ut

℞ *Syr. de succo plantaginis*, de *symphyto* an. ℥. β. *crocus martis adstringens* ℥. β. *terra sigillata* ℥. β. *lapis hamatit.* ℥. β. *aq. portulacæ* ℥. iij. m. Vel

℞ *Syr. corall. de ros. siccis* an. ℥. β. *lacrima sanguinis dracon.* ℥. β. *gummi Arabici* ℥. j. *agua pilosellæ* ℥. iij. m. Vel

℞ *Succi urticæ hortensis depurati* ℥. iij. *extracti hyperici* ℥. j. *sperniola Crollij* gr. v. *syr. de portulacâ* ℥. j. m. Vel

℞ *Aqua radic. urticæ* ℥. iv. *syr. de ros. siccis* ℥. j. *sp. vitrioli* ℥. j. m.

Ubi sanguinis sputum his medicamentis resistit, tunc sanguis debitâ suâ consistentia orbatus est, & orgasmo à spiritibus animalibus impetuosè in cor, & arterias intrantibus excitato, exagitatus, quia ruptis arteriolarum osculis, & factâ apertione cum impetu effluit, ad opiata confugere oportet; hæc enim sanguinem incrassant, & furentes compescunt spiritus, quæ multis alijs admisceri possunt, estò solitariè sint validissima, & omnem fluxum tollant, ut

℞ *Syr. cydonior.* ℥. β. *terra exanimata vitrioli* ℥. β. *lapis hamatit.* ℥. j. *nepenthes* gr. ij. *aq. bursa pastoris* ℥. iij. m. *detur cochleatim.*

Vel in formâ electuarij:

℞ *Conserva ros. antiquæ* ℥. β. *conserva de symphyto* ℥. j. *terra sigillata sp. vitrioli irrorat.* ℥. j. *extracti rad. tormentillæ* ℥. j. β. *croc. martis adstringentis* ℥. j. *trochis. de carabe* ℥. j. *laudan. opiat.* gr. vj. m. cum. s. q. *syr. de urticâ*, & s. r. f. *electuarium.*

Dosis ad castanææ magnitudinem pluries in die. Vel

℞ *Syr. de symphyto Fernelij* ℥. j. *laudan. cydoniat.* gr. iij. *corallior. rubr. preparat.* ℥. j. *aq. pilosellæ* ℥. iv. m. Vel

℞ *Pilul. de cynoglossâ* gr. xv. *sperniola Crollij* gr. x. *succi acaciæ inspissati.* ℥. j. m. cum *mucilagine symphyti* q. s. f. *pilul.* vj. *deaurantur pro duabus dosibus* Vel

℞ *Lapis hamatit.* preparat. ℥. j. *sperniola Crollij* gr. xij. *laudan. opiat.* gr. iij. m. f. *pulvis dividendus in duas doses.*

Si sanguis sit nimio sero dilutus, non abs re erit illum à nimia serositate eripere, resinâ jalapæ, sed tutius id efficies medicamentis diureticis.

Ad acrium, acidarum, salinarum, vel alterius energæ particularum, ac humorum acrium emendationem, correctionem, & sanguinis effervescentiam sistendam, præstantissima sunt medicamenta opiata, quæ præscripsimus; hæc namque, & quodcumque opiatum strenuus est spirituum animalium, salium acerrimorum, & acrium humorum domitor, & corrector, &

& præter hæc his commendamus emulsionēs ex seminibus, frigidis dictis, tam majoribus, quàm minoribus, adjectis *amygdalis dulcibus* pro gustu, quibus admiscemus *lapides cancerorum, stibium diaphoreticum, C. C. preparatum, ebur preparatum, magisterium perlaturum, magisterium coralliorum, &c. ut*

℞. *Aquar. portulacæ, plantaginis an. ℥iij. semin. pepo-
num mundat. ℥ss. papaver. albi ℥j. f. emulsiō; in quâ diss.
laudani sine opio gr. v. lapid. canceror. ℥ij. magisterij per-
larum ℥j. syr. papaver. rhæados ℥ij. pro duabus dosibus,
& frigida una medietas propinetur.*

Sedato sanguinis sputo, tertia restat indicatio, ut scilicet continuum solutum ita obseretur, ne imposte-
rum referetur, ad huc obtinendum finem, ea medica-
menta adhibenda sunt, quæ adstringentia, congluti-
nantia, & consolidantia appellantur, à nobis descrip-
ta, quibus ea immiscenda sunt, quæ sanguinem gru-
matum fluxilem reddunt, & resolvunt, ut

℞. *Syr. papaver. rhæados ℥j. sanguinis hirco ℥j. mumia
transmarina ℥j. aq. flor. uliæ ℥v. m. pro linctū. Vel*

℞. *Syr. hyperici n. d. ℥jss. extracti bellidis ℥j. lapi-
dum canceror. fluvial. ℥ij. sacchari perlati, spermatis ceti
an. ℥ss. aq. flor. papaver. erratici ℥v, m. pro linctū.*

Cave in hæmoptoë à calidis, volatilibus, & spiri-
tuosis essentijis, quia sanguinem magis commovent,
particulas acido-salinas impetuosè agitant, & spiritus
in furorem redigunt, atque adeò magno impetu fa-
cto, vasa distendunt, & sanguinis sputum vel augent,
vel periculum inducunt, ne affluxus cohibitus citra
salutis spem iterum erumpat.

Vulneraria potiones ad continuum solutum optimè
ferruminandum tutissimæ sunt, & unâ fidelitè plures
dealbamus parietes, sanguinis nempe grumos dissolvi-
mus, & continui solutioni medemur, ne imposte-
rum dehiscat, & sic futuræ phthiis prospicimus:

℞. *Herbar. Alchimilla, stellaria, sanicula, bellidis ru-
bræ, pulmonaria maculosa an. m. ss. radic. consolida me-
dicæ, tormentilla, liquiritia an. ℥ss. flor. bellidis, hyperi-
ci, balaust. an. p. ij. santali rubri ℥iij. nucleor. pini ℥j.
aq. pulmonaria ℥liij. coque in duplici vase, cola*

℞. *Dicta potio. vulneraria ℥v. ocul. canceror. ℥j. edul-
cora cum syr. de hyperico, vel symphyti majoris ℥j.*

Sumatur manè, & serò quousque qui sanguinis
sputo fuit obnoxius, tutus esse possit in futurum.
Quòd si aliqua phthiis suspicio adsit:

℞. *Syr. de hederà terrestri ℥j. alkali canceror. fluvial.
℥j. aq. de hederà terrestri ℥iij. m. pro linctū. Vel*

℞. *Massa pilul. de cynoglossa ℥ss. pulv. anti-hæctici
Poterij gr. vj. m. cum syr. de cancr. fluv. q. s. & formen-
tur pilule duæ, & deaurentur.*

CAPUT VII.

De Phthisi.

Illud miserabile morbi genus trutinandum aggre-
dimur, phthisim putà, quæ non paucis diebus,
sed longo post tempore perimit, nec per crisin judi-
catur: Cæterum tandiu vitam Libitinâ pejorem spon-
det, donec à tabifico viru absumptis omni humido,
& carne, ossa supersint. Est Veneris lue crudelior,
sed hæc nunc nobiscum amicabiliter negotiatur. Est
ipsâ peste miserabilior, nam hac cædibus Provincias,
& Regna depopulante, vel non omnes inficiuntur,
vel infecti curantur. Sola phthisis sine medelâ grassa-
tur, &

Mors est ante oculos, & opem medicina recusat.

Infelix ille, quem semel hæc dira, & diuturna lues
apprehenderit, nam à morbi initio ad finem usque
citra omnem salutis spem vivit, & moritur, moritur,
& vivit, intuentibus triste spectaculum, putà *οὐδέτερον*

D. Car. Musitan. Oper. Tom. I.

quasi exsiccatum cadaver spirans repræsentat, ut me-
ritò cum *Ovid. lib. 4. Trist. elegiâ 6.* dicere potest:

Vixque habeo tenuim, quæ tegat ossa, cutem:

Hoc vitæ spiraculum ad capillorum casum, vel
deficientem tussim, vel diarrhœam usque perseverat.
Est formidabile morbi genus, quia contagiosum, &
non tantum viventes, sed etiam utensilia inficit, ac
proinde tot miseriarum cumulo accedit, ut ab affini-
bus, consanguineis, domesticis & familiaribus sub
miserabili ejusdem morbi supplicio declinetur. Refert
Lazarus Riverius cent. 1. obs. 35. de quadam muliere
viduâ, quæ phthisim contraxerat ex marito, qui ante
duos menses phthisicus perierat. Et eadem *cent. obs.*
99. de aliâ muliere, quæ phthisica interijt, & post
unum, aut alterum mensem illius ancilla, quæ diù,
nocturne illi ministrabat, in hunc affectum incidisse.
Et *cent. 4. obs. 92.* observat phthisim per contagium
prognatam in mulierem, quæ mammas viro phthi-
sico, qui postmodum periit, lactandas præbuit, quæ
mulier subindè postmodum sororem suam 15. anno-
rum infecit. Insuper refert *Schenkus* in observationi-
bus adeò phthisicorum sputa esse contagiosa, ut me-
dicus sputa phthisicorum olfaciens, exinde phthisicus
factus sit, & idem ex *Fracastrorij* relatione refert, phthi-
sicorum vestes post biennium contagium phthisicum
propagasse. Imò ædes, ubi phthisicus degit, vel periit,
inhabitabiles redduntur ob halitus, excrementa, &
sputa, quæ pavimentum, tecta, & parietes inficiunt,
& est ea aquâ maris, vel aceto abluant, vel calce
dealbent, laterem lavant.

Sed insolitum ante nostros oculos monstrum se of-
fert, quod est Alvenustam Hippocraticam habens
faciem, de quo merito dicitur:

Adducitque cutem macies, & in aërea succus

Corpus omnis abit, vox tantum, & ossa supersunt.

& adhuc vivit, quasi inter mortuos se per Urbem
trahit, & schedulas salutis, quæ caret, caro venun-
dat pretio, sed miseri imponit ægrotis; illos namque
tabe solo intuitu inficit, & crudeli morte perimit.
Graditur pausâ magno & alumnorum satellitio, qui-
bus praxim, quam ex *Doleo* ad unguem exaravit, enu-
cleat: cum verò præceps Boreas perflat domi se regit,
ne à Boreâ recipiatur, & in cœli caulâ inter Zodiaci
Bestias collocetur. Nec mirum, nam Medicus iste non
est Physicus, sed Phthisicus, non Medicus, sed sa-
lute Mendicus, nec equidem scimus an sit Phthisicus,
an Atrophicus, ac Tabidus, cum horum morborum
sit congeries, unde in lecto perforato decumbere de-
beret, & non visere infirmos.

Præterea est Neapoli Probatia Piscina, ubi me-
dicorum languentium magna multitudo jacet, nam alij
sunt Claudij, alij Cæci, alij Gibbosi, alij Edentuli,
alij Calvi, alij Herniosi, alij Podagræci, alij tandem
Hipocondriaci, flatuosi, ac Scorbutici, & quisque
suos patitur manes: non est inventus unus, qui op-
timâ potiatur salute, de quibus dicimus: *Trahit equus
asellum*, alij verò se trahunt. Deus ob suam misericor-
diam unumquemque fidelem Christianum ab horum
medicorum ungulis eripiat, quia si seiplos curare nesci-
unt, nec alios curare poterunt. Alij ad complemen-
tum penè Medicastri ridiculos se ostendunt & pede-
stres magnâ energiâ totam percurrunt Civitatem,
trahentes post se scholam Cavensem, putà maximo
alumnorum satellitio stipati. Alij sunt formosi ephe-
bi, sed hi velut Ganymedes nectareas patri Jovi mi-
nistrant dapes. Et alij tandem tot Adonides, velut
Novelli sponsi quasi ad nuptias pergunt & ad ægræ
thalamum accedentes cum sponsâ, & non ægrâ sermo-
cinari videntur.

Postremò ridiculos illos arbitramur medicaistros ju-
venes, qui postquam plures principalium morborum
codiculos (sed nescimus, an ex proprio, vel alieno
marce conditi sint) memoriæ tenaciter mandârunt,

non amplius medicinam excolunt, hos prolixo verborum, autoritatum, & medicamentorum apparatu recitant in consultationibus, & periti apud medicinæ ignaros, & præsertim apud bardum vulgus habentur. Quibusdam Monachis Prædicatoribus non absumiles sunt, qui postquam aliquod Quadragesimale nacti fuere, illudque didicerunt, nunc in hac, nunc in illâ Civitate, & passim easdem recitant conciones.

Affectus, de quo in præsentî capite agimus, græcè dicitur *φθίσις* vel *φθών*, latine consumptio, contabescencia pulmonalis, corporis extenuatio, totius corporis contumptio, macies, exulceratio, & ulcus pulmonum. Est phthisis totius corporis extenuatio, & macies cum febre lentâ, & tussi purulentâ à pulmonis ulcere ortum habens.

Verùm nomen phthisis latè patet, & generale est, & omnem corporis consumptionem significat, à quacumque causâ & in quacumque parte fiat. Strictè verò, & usitatius phthisis dicit omnem contabescenciam, quæ ab cuiusvis visceris nobilioris corruptelam sequitur. Ità si quis ob purulentum hepar contabescat, si quis ob purulentos renes, & similia viscera corrupta contabescat, tunc phthisi laborare dicitur. Cujuscumque itaque partis sit ulcus, semper sequitur phthisis, & hinc suppurati dant phthisim renalem, à suppurato pulmone datur phthisis pulmonalis, à suppurato jecore, phthisis jecoralis, à suppurato mesenterij abscessu phthisis mesenterica datur; sed hîc notamus, quod viscus nobile essentialiter læsionem contrahere debet, quippe si per accidens lædatur, ut in febribus putidis, quas dicunt, evenit, eo usque læsio duraverit, quo usque humor suâ præsentia turbatur redeunte pristina temperie, læsio cessabit: sed quoties substantia membri principalis per se læditur, numquam cessabit, nisi integra substantia læsa illius membri restituta fuerit, dummodò morte non præveniatur infirmus.

Datur vomica pulmonis, & hæc à phthisi differt, ut abscessus ab ulcere, nam vomica est pus purum, album, læve, & æquale, quod citra excretionem in suis membranis inclusum in pulmonibus hæret, ubi verò tale pus non excernitur, dicitur vomica; cum verò expurgatur, & ulcus supervenit sordidum, datur phthisim. Verùm quia pulmo ex omnibus partibus, maximè externis injurijs, à quibus insigniter lædi solet, expositus est, frequentissimè exulceratur, & ex eius ulcere fit phthisis, cum quâ hæctica, seu lenta febris copulatur. Hæc febris interdum ulceribus partium externarum insignioribus conjungitur. Nos tantum hîc agimus in particulari de phthisi, quæ pulmonis ulcus conequitur, & præsertim à sanguinis sputo genesis ducit, ut habetur: Ad sanguinis sputo, proveniens nempe à pulmone, sequitur puris sputum, & ad puris sputum phthisis, & tandem succedit mors.

Præter phthisim est alia contabescencie species, ut *ἀστροφία*, quæ totaliter nimia corpulentia est opposita. Est atrophia deficiens nutritio, & quidem deficit manifestè carnis musculosæ & pinguedinis ratione, non item ratione cartilagineæ, ossium, ut parenchymatum viscerum; hæc n. non absumuntur, ut partes musculosæ absumptæ atrophiam constituunt: Quando sola pinguedo deficit vocatur *macies*, quando verò caro simul absumitur, nec restituitur, dicitur *tabes*.

Hæc atrophia vel est particularis, vel universalis. Universalis frequens est, quando totum corpus non nutritur. Particularis verò, est rarior, quæ unam, alteramve occupat tantum partem, & hæc propriè *aridura* vocatur, vel atrophia particularis.

Atrophia universalis causa est vel alimenti defectus, vel alimentum nutritioni ineptum; est nutrimenti defectus, vel quia non generatur in stomacho, ut contingit, vel ob inedia voluntariam, aut quando alimenta parum nutriunt, aut vitiosa assumuntur.

Deficit nutritio quando partes nutritiæ non distribuuntur, vel vitio vasorum, quia obstructa, ut vitio glandularum mesenterij obstructum, & tunc tumefactæ aut scirrhosæ, ac stumolæ; vel quia vasa nimis hiant, ut in celiacâ passione.

Decantata est tabes in Angliâ, quæ originem sumit à mesenterij glandulis stumosis, & scirrhis. Atrophia rara est adultis, frequens verò infantulis; corripuntur infantuli frequenter, quia ventriculum habent humidum, & inflatum, & dolores compressivos vitio mesenterij denegantes nutrimento transiunt, & debitam distributionem.

Deficit nutritio, quando nutrimentum assimilatum nimis evacuatur, & est nimia sanguinis effusio vel per nares, vel uterum, vel hæmorrhoides; tales namque sanguinis evacuationes depauperant his evacuationibus obnoxios rorem nutrimentitio, unde non potest non sequi atrophia. Hîc pertinet nimius motus, qui nutrimentitium rorem exhaurit sub formâ sudoris per glandulas subcutaneas. Solet hæc atrophia succedere ex longo alvi profluvio; Hanc gignit fluor uterinus albus mulierum, qui tandem in atrophiam, & maciem degenerat. Tandem nimia Venus, in quâ cum spermate nutritivus succus exhauritur, tabem, & atrophiam inducit. Hîc etiam spectat *tabes dorsalis*, quæ contingit his, qui pollutionibus nocturnis sunt obnoxij, quia rorem nutrimentitium exhauriunt. Cognovimus nos quendam Sacerdotem, qui dum mulierem aspicebat, vel Veneris curas animo volutabat, vel obscenos percipiebat sermones, toties involuntariè semen excernebat, præter nocturnas involuntarias pollutiones, de quibus anxie, querebatur, tandem atrophicus ex tabe dorsali periit. Hîc facit affectus noviter maritatorum, quem vocant tabem dorsalem, vel hæcticam novorum sponsum, quando hi cum sponsâ præcipue pulchrâ insatiabiliter coeunt, non aliter, ac si deficeret: sed in Veneris palæstrâ debet esse modus, quia nunquam expletur, imò quò magis exercetur, eò magis reaccenditur, & tandem rorem, seu succum nutritivum nimis exhauriunt, quod sponsæ non succedit. Unde taliter in dorso successivè extenuantur, spina prominet, & vermiculationis sensus cum titillatione subito per dorsum recurrente percipitur.

Atrophia ex nutrimenti vitio oritur, quando ipsum nutrimentum est nimis asperum, aut acre, & salsum, aut alio peregrino vitio conspurcatum, & ineptum, ut corpus nutriat, nec de partium indole est, ac proinde respuitur. Id vel propter vitiosam nutrimenti generationem in stomacho, vel propter vitiatum, vel infectum nutrimentum in massâ sanguineâ antea vitiatâ.

Inter tabem in genere refert *Celsus* cachexiam, sed perperam, nam est in hac universum corpus laxum, & humidum conspiciatur, non propterea extenuatur, sed potius augetur. tamen in eâ verum augmentum non est, sed potius musculosarum partium à pituitoso, & crudo sanguine repletio; partes enim ipsæ secundum suam essentiam bono alimento destituuntur.

Signa

Quoad phthisis signa attinet, cum hæc recens curationem suscipiat, inveterata minimè quidem, imminetis, incipientis, & consummata signa describere operæ pretium arbitramur.

In principio affectus hic difficulter cognoscitur, & tunc facile curatur, ac propterea imminetis, & incipientis signa, quæ futuram indicant, diligenter expendemus, ut si possibile esset, tam perniciosus morbus præcaveatur. Imminetis itaque signa sunt respiratio difficilis, tussis sicca & tenuis, tussendi cupiditas diuturna, sputum rotundum diutius apparens; quod

quod materiam crassam à calore excedente in pulmone condensari indicat. Item sputum solito amarior, & acrius salinâ, vel muriacâ indole redolens perferitur, ac calor tenuis, qui vix ab ægroto percipitur.

His additur dispositio, nempe prava thoracis conformatio, quæ in ijs reperitur, qui thoracem habent angustum, collum longum, & scapulas prominentes alarum modo, & in avium similitudinem; partem thoracis anteriorem angustam, posteriorem autem latam habent: quare & parvitatem, & malam conformationem thoracis simul possident. Thoracis angustia caloris nativi penuriam, mala conformatio, ejusdem imbecillitatem significat. Si n. calidum insitum plurimum, ac vegetum fuisset, thorax amplius, & magnus, extensâ ab eo validè materiâ, formatus fuisset; tanta autem, & talis est hæc dispositio ad tabem, ut eam *Hippocrates* nativam tabem appellaverit, quod ab intimis ortus primordiis, & naturæ principiis concepta sit. Quamobrem necessarium ferè videtur ita affectos in phthisim tandem incidere, nisi ab alijs gravioribus præveniantur morbis. Notandum est hæc obiter eos, qui talem habent dispositionem, si gravi aliquo, & acuto corripiantur morbo, ut plurimum interiri. Cum n. in his calor natus sit paucus in quantitate, & debilis in virrute, causis morbosicis vehementibus facillè succumbit. ideo cautiore medicos in hujusmodi naturis, & habitibus volumus, si gravi aliquo morbo corripiantur, mortem potius, quam salutem, aut saltem grave periculum prælagire.

Dispositio hæreditaria non leve imminentis phthisis indicium præbet, ut si familia illa phthisi sit obnoxia, parentes, vel fratres, aut sorores phthisi perierint, vel si phthisico famulatus quis fuerit, vel phthisici vestibus usus, vel habitaverit in illis ædibus in quibus phthisicus perierit, vel alio contagij modo malum contractum fuerit.

Ætas juvenilis in dispositis ad hunc morbum producendum maximè idonea est, habetur ex *Hippocrates aph. 9. sect. 5. Tabes fiunt præcipuè ætatibus à decimo octavo, usque ad trigessimum quintum.* In illâ n. ætate adest maxima sanguinis copia ruptioni venarum efficiendæ idonea: adest etiam ejusdem sanguinis tenuitas, & acrimonia apertioni, aut erosioni vasorum producendæ disposita. Contrâ verò in pueris catarrhi humido multo hebetantur; in senibus frigore torpent; cum in mediâ ætate, propter rationes dictas, frequentius exulcerent. Adde, quod in juventute plurimi errores committantur in viâ, à quibus pravorum humorum copia cumulari solet, & prava qualitas massæ sanguineæ induci, tum etiam ob vehementiora exercitia in cursu, luctâ, saltu, armis, & insoluta ruptio vasorum in pulmone, & ab eâ phthisis excitari potest.

Incipientis phthiseos signa sunt tussis frequentior, quam antea fuit. Frequentior quidem, quia plurima irritatio, pauca verò expurgatio, unde natura iteratis vicibus perficere conatur, quod unicâ non potest. Fortior autem est tussis, non solum, quia major puris acrimonia expultricem acrius stimulat, sed etiam quia, emaciatis solidis partibus, thorax quoad cavitatem, est amplior factus, unde fit tussis quædam rauca, & resonans, ut in illis rebus contingit, quæ ex cavo, & recondito loco resonant.

In thorace gravitas percipitur, quæ ex materiâ in pulmone congestâ exoritur; in eodem thorace antè, & retrò acutus percipitur dolor. Temporis progressu tussis fit vehementior, & molestior, pulmo à particulis salinis, & muriacis lancinatur, & ad expulsionem irritatur, & cum sufficienter ea materia non expurgetur, morâ intenditur & acuitur, ac pulmo magis irritatur, & vehementior exoritur tussis. Sputa excreantur flava, cinerea, vel subviridia, purulenta, & subindè cruenta, & quandoque per totum hujus

morbi cursum nihil sanguinei in sputis conspicitur. Corpus lentè febricitat, quæ febricula indies duabus circiter horis à sumpto cibo exasperatur, & manuum volas reddit calidiores. Ventriculus inflatur, abdomen intumescit, appetitus prosternitur, mox depravatur, mox caninus evadit, sitis interdum intenditur. Quandoque intumescunt pedes ob humores in pedum tubulis restagnantes, & vasa lymphatica tandem exedunt. Sputa primùm albida, amariùcula, & lævia sunt; ac sensim crassescunt, colorantur, putrescunt, ac fœrent, tumque eorum halitus adstantibus fit gravis, & tetèr, corpus à febriculâ illâ lentâ, & hæticâ consumi incipit, quæ consumptio in carnis manuum, & carne musculosâ pollicum incipit.

Confirmatæ phthisis signa sunt, notabilis corporis emaciatio; sanguis n. phthisicorum, quia acris est, non nutrit, sed potius corrodit, & pulmonem exulcerat, & succus nutritivus ad pulmonem conversus puris speciem assumit, & per sreatum citra dolorem expectoratur, & totum corpus sensim emaciatur, reliqua corporis succulentia à calore febrili in somno aucto in sudorem resolvitur. Hic febris calor magis exacerbatur noctu, quàm die, quia noctu sunt majores colliquationes, & evaporationes. Sudores hi copiosi, & acidum spirantes præsertim nocturno tempore, emaciant ægros; quia succus alimentivus ad partes nutriendas cum deferatur, ob acrimoniam, & acorem salinum non potest apponi, nec assimilari, cum non sit de indole partium renuitur, & per poros deletos elabatur, ac per corporis periphæriam effluit, hi sudores colliquativi dicuntur.

In hoc affectu frequentes eveniunt lipothymia, tum ob puris vicinitatem, tum ob congeriem per cor circulantem, & quia puris scorix quandoque cerebro impertiuntur, deliria fiunt. Pulsus nunc inæqualiter se habet, nunc debiliior, nunc frequentior, nunc durus, nunc mollis: mollis quidem ob materiam humidam arterias humectantem; durus autem ubi calor corpus exsiccavit. Cum superficies ægrotum manu tangitur, calor acer percipitur, qui oritur à sale volatili copioso, per corporis poros exhalante. Febris semper lenta, sed aliquot horis à pastu invalescit cum levi genarum rubore. Exacerbatur post pastum, quia novum accedens nutrimentum sive rectè, sive depravatè in stomacho elaboratum cum sanguine se miscet, & ex hac miscelâ novus fomes, novusque ignis additur igni, ac recens exoritur effervescentia, angetur circulatio, & nova pugna propter irregularem misturam, & partium figuram, unde post pastum non potest non augeri febris. Urinæ quandoque purulentæ apparent, interdum rubræ, ac nonnunquam rubicundam arenam ferè cinnabaris pulverisatæ instar ad matulæ fundum deponunt. Aliquando urinæ innatat pinguedo, & materia oleaginosa, & hinc etiam febris dicitur colliquativa; pinguedo, & oleositas in urinâ oritur, quia puris acrimonia multas particulas pingues, & oleaginosas cum alijs particulis solidarum partium abradit, & solvit, quæ particule oleaginose cum urinâ exernuntur, & ob earum levitatem urinæ non permiscantur, sed superficiei innatant.

Respiratio est difficilis non solum ob partium imbecillitatem, vel etiam quia pulmonis bronchia infarciuntur tum à puris copiâ, quæ ab ulcere in ea transmititur, tum à multis excrementis, quæ in debilitato pulmone congeruntur, quibus accidit, quod ipse pulmo ulcere debilitatus, & sæpè magnâ ex parte consumptus, materiam collectam satis rejicere non potest.

In consummatâ tandem phthisi, & inveteratâ pus indies magis fœtidum redditur, & sæpè putris pulmonum portio, ac bronchiorum, & vasorum pulmonis ramenta, aut crustulæ quædam tussi excernuntur. Fauces sono implentur, & veluti per arundinem sibilum

bilem reddunt, pedes intumescunt, pediculi in nonnullis copiosè generantur, cutis aridior, & nigrior evadit. Ungues fiunt adunci, quæ de re *Hip. Phthisim* morbum ferinum appellavit, eò quòd phthisicorum ungues curvantur perinde ac ungues ferarum: habent tabidi carnes, quibus ungues adherent, consumptas, atque ijs consumptis, cum non habeant sustentaculum ungues, & sint terrei, necessariò curvantur, Ægri faciem induunt Hippocraticam, nares nempè acuminantur, oculi concavantur, tempora collabuntur, aures fugiunt, & contrahuntur, cutis circa frontem, & manuum volas durefcit. Faciei color pallescit, livescit, nigricat, cadaverescit. Accidit tandem capillorum defluvium, quia cutis poris ab humoribus acerbis invertuntur, & capillorum radices destruuntur. Vel decidunt quia in phthisicis omnis humiditas exhausta est, & capilli eâ humiditate privati decidunt, non aliter ac ab arboribus, adventante autumno, frondes decidunt. Alvi fluxus supervenit, quia pori sunt obstruati, quævis humiditas effluit, unde sputa supprimuntur, & mortem accelerant, quæ ut plurimum placidissima, & cum rationis retentione ad extremum usque halitum, esse solet.

Hæc, quæ attulimus signa non in singulis observare licet, sed in aliquibus plura, & in alijs pauciora observantur. Pathognomonicum signum, quo phthisis cognoscitur, est tussis frequens, respiratio difficilis, corporis emaciatio, lenta febris, & excretio purulenta; siquis enim plebejus hominem viderit palentem, imbecillum, tussientem, macie confectum, hunc verâ phthoe laborare pronunciat, ut *Aretæus* scribit.

In confesso est apud omnes phthisim esse pulmonis ulcus, cujus certissimum signum, est pus per tussim rejectum, & quòd ulcus serpit, & sordescit, eò pus excernitur, & sputa sordida, & copiosè purulenta excernuntur. Verùm quandoque pus excerni videtur, sed reverà non est pus, sed quid puri simile, quod pro pure aliqui accipiunt: non est semper verum pus, sed affluens corporis latex, puris speciem mentiens, & id non tantum hic, sed etiam in alijs affectibus importat; in ophthalmiâ namque similiter occurrit, & tamen non est verum pus, aliter oculi vera contraherent ulcera, quod tamen ut plurimum non faciunt, & citra exulcerationem convalescunt. Sic in coryzâ affluens hic latex, qui in principio sub aquosâ formâ apparebat, in fine in spissum, glutinosum, flavum, & subviridiusculum liquamen mutatur. Sic in dysenteria, & tenesmo unâ cum sanguine excrementum puri analogum excernitur, & affecti sine exulceratione sanescunt. Eodem pariter modo contingere potest in pulmonum catarrho, cum non certò constet in vehementi tussi pulmonem esse exulceratum, ac pus subesse, & scitari. Accipiunt medici quid pro quo, & facile decipiuntur, & ægros decipiunt, ac interdum quispiam hardus medicus putat, concurrente vehementi tussi, pulmonem esse exulceratum, pus excerni, ac lac caprinum, & rosarum conservam præscribit, quibus catarrhus demulcetur, & subsistit, & deceptus clamat se phthisim exulceratam sanasse. Est hæc materia, quæ excernitur, vulgarium pituita crassa, puri similis nimis cocta ob moram, imò in causâ est interdum materia catarrhalis in pectus delata, præsertim in juvenibus, quæ ad quandam puri similem consistentiam deducitur, unde cum putrescat, fiunt febres puridæ vulgarium, & hinc corporis macies sequitur, phthisis reverà non est, nec aliqua substantiæ pulmonis læsio cum macies, restauretur, & putatitius phthisicus convalescat, & affectus hic à verâ phthisi distinguitur.

Ad explorandam veram phthisim, quæ ex sputo purulento ex pulmone exulcerato ortum sumit, sputa examinant an gravia, an fœtida sint juxta *aph. II.*

sect. 5. Qui phthisi molestantur, si sputum, quod ex-tussiant, grave oleat injectum carbonibus, &c. Unde solent sputa supra ardentes carbonibus injicere, vel in vas aqueum infundere, & unum memoratu dignum apud *Hip. in coac. prænot.* animadvertimus, ubi videtur significasse apud medicos non nullos morem fuisse explorandi hæc sputa in aquâ marinâ, & in vase æneo. De vase æneo certè firmam non invenimus rationem, at de aquâ marinâ est aliqua ratio; quandoquidem certum est aquam marinam pondera faciliùs sustinere, quàm aquam dulcem, ut forsitan ob hoc veteres ad explorandam sputorum phthisicorum gravitatem anteposuerint aquam marinam dulci: sed hoc signum plerumque est fallax, & medici falluntur, nam pituitâ viscidâ cunctatione nimis cocta prout in spleneticis, & scorbuticis ponderat, & ob gravitatem in aquam marinam, vel dulcem calidam fundum petit. Explorant deinde sputa, an sint purulenta, & fœtida, ea igni, vel carbonibus accensis injecta, si fœtidum odorem reddunt, sed maximè falluntur, nam vulgares pituitam diù retentam, & nimis, quàm par est, concoctam, & putridam carbonibus injectam fœtorem exhalare observavimus. Neque phthisim harrolari licet, quia sanguinis sputum præcessit, nam ex asperâ arteriâ, tussi excerni potuit, quo sanguine restincto, & supervenienti tussi cum materiæ catarrhalis nimis coctæ, excretionem phthisim augurari non possumus. Neque ex alijs partibus omne pus fœtidum est, ut quisquam observare potest, sed saltem in ulceribus sordidis, & putridis, nec *Hip. in omni phthisi* sputum graviter olere intellexit, sed in lethali saltem, & perniciosâ; rarò namque omnis fœtor à verâ phthisi abest, quod vel anhelitus fœtidus testatur, & ipsi ægri expuentes ferè gravem percipiunt odorem. Visio itaque quolibet alio sensu certior est, non modò in ijs quæ rejiciuntur, intuendis, sed & ægrotantis specie considerandâ.

Veterum Cause.

Pro immediatâ ulceris pulmonis, seu phthisis causâ assignant vulgares humorem acrem, & erodentem, qui vel aliunde in pulmonem influit, vel in ipso generatur. Influit à cerebro debili pituita acris, & falsa catarrhum efficiens, quæ pulmonem exulcerare faciliè potest. Hanc sententiam mutuati sunt vulgares ab *Hip. lib. de glandulis*, ubi scribit: *Pituitam descendantem à capite in pulmones in ipsis interdum retineri, & retentam putrescere, putrescentem verò excedere pulmones, atque iis exulceratis fieri tabes, quæ ad sanitatem nunquam perducuntur.* Atque idem confirmat *sect. 7. aph. 38. Si pituita in pulmonem delabens vigesimo die detineatur, in pus converti.*

Optima quidem est vulgarium sententia ab *Hip.* confirmata, sed nimis trivialis: Statuunt cerebrum pituitæ collegium, & quasi crudorum excrementorum colluviarium, quæ ad infernas partes quasi ignobiliores, ut se exoneret, detrudit, & sicut gutta cavat lapidem, ita pituita destillans in pulmonem, illum exulcerat; attamen vias, per quas à cerebro ad pulmonem hæc pituita depluit, assignare deberet. Statuunt asperam arteriam, cum nulla alia sit via, sed hæc esse nequit, cum tantum hujus aditus aëri pateat, nec quicquam tolerare potest, quod tussi non rejiciatur, ut patet, si aquæ gutta, vel mica panis fortuitò infra epiglottidem incidat, nec tussis cessat, donec ab exotico se extricet. Nec hunc affectum concomitans tussis à pituitâ depluente à cerebro excitatur, sed ab excrementis in pulmone genitis turbatæ digestionis vitio, & hinc à vulgaribus fallacia committitur, ut logici dicunt, non causa ut causa. Præterea non semper (cum vulgaribus loquimur) pituita putrescens in pulmone illum exulcerat; sæpè

sapè namque in catarrho pituitam putridam excerni observamus, nec tamen pulmo exulcerationem concipit. Ad id, quod dicunt vitiosam pulmonis constitutionem, nempe mollem, & tenellam pulmonis substantiam concurrere, dicimus pulmonis substantiam non esse à naturâ ex chartâ emporeticâ conflata, ut facile discerpi possit, sed constat, ex *Marcelli Maltigij* acutissimi pulmonis perscrutatoris observatione, ex pluribus membranis extensibilibus, quæ vesiculas constituunt ad aëris ingressum turgescere, & regressum subsidentes: si itaque molli substantiâ compactus sit pulmo, firmioribus tamen membranis constitutus est, ut perpetuò respirationis & exasperationis motu agitari possit. Insuper ista pituita à cerebro in pulmonem depluens, illumque exulcerans, non tantum pulmonem sed etiam à cerebro ad pulmonem usque à termino à quo ad quem, exulcerare deberet, quod nullatenus observatur.

Inter causas antecedentes præcipuè recensentur, humores vitiosi in toto corpore collecti, qui, ubi à causis externis commoventur, ad cerebrum transmittuntur, & inde in pulmonem confluunt. Huc pertinet mensium, hæmorrhoidum, aut alterius evacuationis consuetæ suppressio, quæ materiam catarrhis, & fluxionibus suppeditat. Alias verò causas externas adducunt, ut est aër impensè calidus, aut frigidus; calidus n. humores acres in capite contentos fundit, & liquat, & in pulmonem præcipitat; frigus constringendo, & comprimendo, ejusdem humoris defluxum promovet. Hinc noxius est aër in primis autumnalis, qui inæqualitate frigoris, & caloris acres, & salsas destillationes concitat, unde apud *Hipp. aph. 10. sect. 3. Autumnus tabidis malus*. Secundò, ad phthysim producendam maximè conferunt cibi, potusque acres, & salsi, & qui caput hujusmodi vaporibus replent, ac denique omnes aliæ causæ tum internæ, tum externæ, quæ hæmoptoen inducere solent cum ea plerumque in phthysim degeneret. Sed hæ causæ satis superque explosæ manent, cum non à cerebro, tanquam à superiori tyranno fiat phthisis, sed provenit pulmonum labe impertitâ.

Vel tales humores acres, & erodentes à vicinis partibus in pulmonem influere solent, ut pleurâ, mediastino, asperâ arteriâ, &c. & imprimis ex earum partium inflammatione suppuratâ, ut pleuritide, peripneumoniâ, empyemate, verum hæ affectiones in pulmonibus fiunt, ut in proprijs capitibus diximus, nec aliunde humores ad pulmones deferuntur.

Generatur hic affectus in ipso pulmone, è vase illius rupto, vel eroso, aut, ex vulnere aperto, sanguis effusus putrescit, aut à variolis ulcus in eo relinquitur, aut à disruptâ pulmonis vomica, quod ultro concedimus.

Causa Nostra.

Phthisis, sive ulceris pulmonis causa sunt particule acido-sulphuræ, vel salino-muriaticæ, quæ corradendi, & exulcerandi vim habent, ut patet ex spiritibus, putâ sulphuris, nitri, aliorumque acidorum adhibitione, & applicatione ad partes carnosas, ubi ab iisdem albedine, & materiâ purulentâ apparentibus corrodi manifestissimè observamus. Hæ particule vel in stomachi officinâ ejus vitio originaliter progignuntur ob cruditatem putridam, acidam, vel nidorofam, quando alimenta in stomacho pervertuntur, & vitiosum acorem, aut etiam salsum, depravatam nanciscuntur saporem, & nutritivus succus his conspurcatus particulis in massam sanguineam delatus, eam inquinant, & vitiat, & successivè suâ acrimoniâ salinâ lympham inficit; unde ægri se habere salsum in ore saporem matutino tempore conqueruntur, & muriam vix esse salsiorem, quæ om-

nia ex ventriculo oriri manifestum est, ex putridâ ejus cruditate. Præter hanc acrimoniâ salsam de sapore cinereo conqueruntur, qui incipientis ulceris in pulmonibus signum est. Deinde conqueruntur de piscium, aut carniū putridarum sapore, qui tales si perseverant, necessariò tandem ex corruptione stomachi, & sanguinis degenerant in phthysim. Hæ particule unâ cum sanguine circulant, per pulmonem transeunt, & in principio acrimoniâ salinâ bronchia, & pulmones ad tussiculam parvam, & siccam stimulant, deinde crebriorem excitant, & stagnationis maleficio aciores, saluginiosiores redduntur, exaltantur, & activiores ad corroendum fiunt; hinc concutiendo pulmones, & vellicando, eorum substantiam, vesiculas, atque vasa corrodunt, imò & sanguinem per *διάρρυσιν*, extravasatum in pus convertunt.

Eodem pariter modo mensium, hæmorrhoidum, & aliis evacuationis consuetæ suppressio, phthysim progignere potis est, quia in tali sanguine suppresso nimia morâ particule salsoacres, quibus scater, indies exaltantur, & intenduntur, ac circulationis legem primò tussim excitant assiduam, postmodum mollem pulmonis substantiam sensim exedunt, vasa corrodunt, & sanguinis sputum efficiunt, vel sine hoc phthysim inducunt exulcerando.

Similiter prægressa peripneumonia, & pleuritis suppurata, seu malè curata, sæpius post se phthysim, si à rupturâ non purgentur, relinquunt. Uvulæ abscessus, vel angina quando rumpitur, & inde materia purulenta, si ad pulmones descenderit, & diutius in his stagnaret, salsedine suâ pulmones corrodit, & ulcus producit, & phthysim.

Inter causas externas quæ phthysim excitare possunt, numerandum est contagium, unde phthisis morbus contagiosus est, & promptius communicatur attractione halitus alterius phthisici, unde tuta non est, non tantum compositio ex eodem poculo, & com-manducatio cum hujusmodi ægroto, sed nec etiam in eodem cubiculo commoratio, nec ingressus, ubi phthisicus degit; imò nec tuta est conversatio, nec cubiculum, neque vestes, non tantum dum ægrotat, sed nec etiam post obitum, observamus namque consanguineos, affines, ac phthisico servientes eodem corripit affectu. Unde facilius, & promptius hujusmodi contagium inter consanguineos, & affines communicatur. Siquidem *μιάσματα* illa, quæ à phthisicorum pulmonibus exhalant, & cubuli totius aërem inficiunt, ab alijs in pulmonem attracta, similem communicant morbum.

Est præterea phthisis morbus hæreditarius, & integras familias eodem affectu interjisse observavimus; non solum propter impressum characterem à semine parentum, sed etiam propter commercium illius qui primus hoc affectu actu laboravit. Sic ex calculoso calculosam, podagrico podagrosam, epileptico epilepticam, apoplectico apoplecticam, gallico gallicam prolem ut plurimum gigni observavimus: quidni ex phthisicis parentibus malum hoc hæreditarium in liberos, & stirpes transplantari possit? Semen namque sanum à sanis, à morbosis verò parentibus morbosum decedit, & hæc dispositio est mala thoracis conformatio, ac nativa substantiæ pulmonis debilitas, & flacciditas; nam ut liberi parentibus similes sunt quoad externa lineamenta, ita & quoad partes internas. Hæc prava dispositio in liberos per morbosas ideas transfertur, vel per fermentum exoticum, quod tempore, crescit, maturescit, & defectus hæreditarios patefacit: non minus liberi morborum quam bonorum parentum sunt hæredes, sic divites divitem hæreditatem, pauperes pauperem legant liberis. Hinc in quibusdam familijs tanquam morbus hæreditarius grassatur phthisis; nullâ n. humoris ad pulmones de-

stillatione, aut transmissione accedente à capite, ut Galenici cum *Hippocrate* perperam insinuant. Hinc in contrahendis hymenibus magna solertia in familiarum electione adhibenda est, & necessum est, ut sciatur, an morbis hæreditarijs sit obnoxia.

Inspirata, maxima phthisis causa sunt, quia vaporem hausta ob particulas acutas, & acres pulmones exedunt, corrodunt, & phthisim brevi tempore inducunt, sic aquarum fortium destillatores, absque operationibus chymicis, vel metallicis nimium indulgentes, & metallorum fumos inspirantes, item qui calcem, & gypsum tractant, prout murarij, & parietum dealbatores plerumque phthisici moriuntur ob particulas ex ipsâ subjectâ materiâ resiliens acutas, subriles, & volatiles pulmoni infestas. Unde experientia docti, omnes novas domos inhabitare timent, ni longo post tempore, imò nec quispiam in conclavi recens calce obducto, putà dealbato, dormit; particulae n. tales acutæ, salinæ, volatiles non tantum sanguinem volatilifant, sed etiam arteriolarum tunicas discindunt, quibus discussis, sanguis necessario effluit, quem sequitur puris sputum.

Frigida æris inspiratio, aura borealis, multum facit ad phthisim, nam pulmones, plusquam par est, refrigerat, & proprium pulmonis nutrimentum degenerare facit, imò sanguinem ipsum quasi coagulat, & sanguis coagulatus efficit, ut pulmones difficilius moveantur, & propterea cum facultas magnâ vi eos movere conatur, contingit, ut venæ distumpantur, & ulcus, ac phthisis sequatur: volitant in aëre varia corpuscula, quæ furtim hausta varias ægritudines pulmonibus inferuntur. Hoc quoque facit mora in specubus subterraneis. Huc pertinent regionum conditiones, quæ frigida sunt. Columellâ privati phthisi tentantur, quia aër frigidus ab uvulâ non temperatus, thoracem ingrediens, pulmones refrigerat, debilitat, intemperat, & ad phthisim disponit.

Cibi saliti, fumatæ carnes, & pisces hunc affectum producere possunt, ut & potus frigidissimi, immodica vini meracioris ingurgitatio, & præcipue potus vini acidi, & tartarei ad phthisim disponit, unde in Moraviæ, & Austriæ Provinciis phthisis quodammodo est endemia propter vinum acido-tartareum crebrius haustum. Item lapsus corporis ab alto, vel gravium rerum in corpus delapsus, pectoris violenta percussio, pulmonis contusio, læsio, &c.

Prognosis.

Phthisis est sæpè morbus chronicus, & sicut in principio difficillimæ, ita temporis progressu omnino impossibilis est curationis, & sanationis impossibilis non una, sed multiplex est, ac perinde eò major, cum vis unita sit fortior: primò n. omnia medicamenta in stomacho immutantur, & vis medicamentosa tanto longo itinere, adeò debilitescit, ut vix quicquam integris viribus, ad pulmones deferatur, unde ægroti medicos maledictis aggrediuntur, quia omnia medicamenta in nihilum redeunt. Secundò, curatu impossibilis est, non tam ob continuum exulcerati pulmonis motum, quam ob assiduam tussis molestiam, nec pulmonis sanies in molli, & spongiosâ illâ carne hærens, citra tussim validam expurgari potest, quin pulmones indies magis lædantur, & lacerentur, quia ulcus, ut sanescat, quiete indiget; continuus n. motus consolidationem inhibet, ut proinde ulcus in juncturâ in parte externâ topicis adhibitis efficacissimis medicamentis ob illius partis motum, qui etiam non coerceri potest, non nisi vix longo post tempore curari observamus. Præterea in phthisi adest aliqua pulmonis portio deperdita, quæ nulla arte restaurari potest; in ulcere namque semper aliquid in ipsâ parte aufertur à causâ ero-

dente. Ad hæc adde, quòd ulcus, sputum, febris, & macies omnino contraria exposcunt remedia, ita ut febris, & macies humectantia exigant, quibus tamen ulcus plus sordescit, ulcus verò exsiccantia, quibus sputa inhibentur, & febris augetur. Interdum tamen quibusdam ulcus sanatum videtur, crustâ superinductâ, quæ levi tamen occasione decidens, morbum renovat, & ægrum ad pristinum reducit statum.

Phthisis, quæ ab ulcere pravo, & non diuturno provenit, estò curatu difficillima sit, non tamen omnino est incurabilis, sed aliqua curationis spes affulget, (hæreditaria, & quæcumque altas egit radices nunquam curatur) cum non pauca curatorum phthisicorum apud observationum collectores reperiuntur, exempla; si vires robustæ sint, sputum album, æquale unius coloris, & facile expectoretur, catarrhus aliò divertatur, febrisque indè minuatur, si appetitus vigeat, sitis absit, alvus quotidie compacta, & assumptis convenientia deponat. Si æger bono sit præditus habitu, in ætate puerili, aut pectus habeat amplum, & hirsutum, ac tandem si curatio idonea, maturè adhibeatur.

Est phthisis malum quandoque brevi interficiens & præsertim si morbo acuto superveniat, quandoque diuturnum, & ad multos perseverat annos. Refert *Avicennas* se mulierem phthisicam vidisse, quæ per 23. annos vixerit: & *Mattheus de Gradibus* aliam mulierem phthisicam, quæ circa furnum, & ignem quotidie occupabatur, plus 28. annis vixisse.

Appetitus prostratus in phthisi, malum, præsertim elevatis simul hypochondriis à flatibus, atque ventriculo ab humorum vitiosorum malè affecto, de quibus phthisici conqueruntur.

Si phthisicorum sputum carbonibus injectum malè oleat aut pedes tumeant, aut capilli defluant, vel alvi fluxus superveniat, aut sputum supprimatur, vel facies Hippocratica appareat, mors in propinquo est. Præterea pulsus rarior, debilis cum respiratione difficili, & tussi vehementi, & immani vitam in periculo esse denotat. Item pediculorum abundantia, animi deliquia, sudores colliquativi, urinæ oleaginosa, & pingues, convulsionones, mortem præ foribus expectare significat. Phthisici plerumque veris, aut autumnali tempore, quando folia prorumpunt, aut decidunt, moriuntur.

Veterum Curatio.

Phthisis curatio ad tres præcipuos scopos dirigitur à vulgaribus, ut expurgetur ulcus, reficiatur pars consumpta, & ulcus consolidetur, non neglectis symptomatibus & accidentibus, nempe febre, & corporis extenuatione, quæ phthisim inseparabiliter comitantur. Verum hæc accidentia nequaquam removeri possunt, nisi ulcus sanatum fuerit, ideòque ad ulceris curationem totaliter reflectunt, & omnia impedimenta, quæ naturam à curatione avocare possunt, remove conantur.

Primò itaque, si humores in toto redundant corpore, & in caput affluant, & deinde in pulmones depluant, illos evacuant, & corpus à caco-chymia liberant ne malum foveatur, & augeatur, ac cætera symptomata, ne graviora reddantur. Unde ad fortiora in principio recurrunt medicamenta ad catarrhum acrem, & salum, præcipuam ulceris causam potentiùs revelendum: deinde ad blanda purgantia per intervalla repetita, verum primò corpus syrupis expectorantibus ut de liquiritiâ, pomis, tussilagine, succo violarum, jujubis, prassio, &c. cum aquis appropriatis præparant, deinde purgant, ut

℞. Hordei integri p. β. liquiritia rasa, passul. mundat. an. ℥iij. jujubar paria ij. Fior. buglosse, violarum an. p. β. coquantur ad ℥iij. in colaturâ dissolve rhabarbar. in aquâ scabiosa

scabiosa cum santalo citrino infus. Div. manna ℥j. syr. ros. solut. ℥ss. f. potus. Vel

℥. Manna ℥ij. exhibe in pulli jasculo.

Vel parari potest bolus, ut

℥. Cassia recens extracta ℥j. pulv. liquiritia ℔j. m. sam saccharo, f. bolus.

Cæterum, si corpus fuerit emaciatum, & febris actualiter depascat, purgantia non tantum valida, verum etiam lenientia tuta non sunt, quia acrimoniam non evacuant, imò exagitant, febrem, maciem, & ipsum malum augere, vires deicere, vel diarrhæam concitare possunt: validioribus itaque, & lenientibus purgantibus, & etiam clysteribus, nullus est locus; alvus propterea potius styptica, quam lubrica servetur. Post purgantia ad phlebotomiam confugiunt vulgares, ut eorum mos est, verum in phthisi nullatenus sanguis in quantitate, sed potius in qualitate peccat, & extenuatis sanguinem detrahare est voluntariè hujusmodi ægrotos Libitinæ litare, & quia sanguinis, seu vitæ balsami, quo maxime indigent phthifici, subtractio nunquam proficua, imò nocua semper fuit; qua de resanguinem phthificis potius infundendum, quam detrahendum, existimamus. In phlebotomiæ testimonium adducunt *Hip. 5. epid. 2.* qui in historiâ illius viri in Oeniadis narrat se in eo ægrotato vidisse cuncta alia remedia fuisse vana, confugisse ad sanguinis missionem usque ad animi defectum, curasse illum tabidum. Habent etiam historiam relatam à *Galeno 6. epid.* illius mulieris, quæ erat mirum in modum extenuata, & cui se cum magnâ utilitate detraxisse sanguinem in magnâ copiâ narrat, & perfectè curata fuit. Verum *Hip. aut Galeni* auctoritas non valet; siquidem *Hip.* illum curavit virum, qui non erat verus phthificus, sed consumptus, & extenuatus propter ingentem extenuationem à nimio calore factam. Unde sanguinis missio non absque ratione sibi contulit: quemadmodum in Romanâ illâ contulit, quoniam ex suppressis mensibus in eam corporis consumptionem inciderat.

Ad revellendos humores à cerebro in pulmones depluentes, cauteria super commissuram coronalem applicant, sed eò magis caput fluxionibus obnoxium reddunt. Vel seraceum cervici admovent, vel fontanellas in brachijs aperiunt, unde major extenuatio, & macies, quam par est, conciliatur.

Decoctum ligni guajaci per longum tempus continuatum, ad pulmonis ulcera sananda miris encomijs decantant *Franciscus Arceus, Ingrassias, Fracastorius, & Erasmus*, ac multos phthificos curasse testantur. Optimum quidem remedium, sed corpus exsiccat, & emaciat, nec pulmonis ulcus sanat, febrem caliditate suâ auget, & sudores movet, qui in phthisi pessimi ominis sunt.

Alij commendant sequens ex radice china, & salsa parilla cum herbis pectoralibus decoctum, ut

℥. Radix china, salsa parilla an. ℥j. fol. scabiosa, musilaginis, hederæ terrestris, ulmaria, capillor. veneris, caryophyllata totius an. m. j. hordei integri p. j. liquiritia rasa, uvarum corinthiac. an. ℥j. coquantur ad lib. ij. colatura adde sacchari ros. ℥iv. capias ℔ss. in die.

Cæterum chinæ, & salsæ parillæ decoctum insigniter exsiccat, & sudores movet, & tot vegetabilia decocta stomachum laxant, & diarrhæam concitare possunt.

Laudant conservam rosarum annum non excedentem, è cujus largo usu multos penè desperatos phthificos convaluisse testantur. Unde refert *Avicennas* mulierem quandam phthificam, & morti destinatam, ejus usu ita curatam fuisse, ut non solum sana, sed & pinguis redderetur; vim n. abstergerendi, & consolidandi totis inesse, saccharum etiam abstergere, & simul nutrire inquirunt. De hujus conservæ in phthisi efficaciam, fides sit apud vulgares, at si hos imitari velis, in pluri-

mis, & fere in omnibus hæc conserva rosarum antiqua faller. Rosæ abstergerendi, & consolidandi vim non tantum habent, sed etiam laxandi. Confert hæc phthisi; quia adstringit, & consolidat ulcus pulmonum, sed præmissis ulcus mundificantibus, sed hoc opus, hic labor est, nam ulcere purificato, consolidatio est totius naturæ opus. Adhibetur vel nudè vel adduntur pulveres appropriati: *Poterius antihecticum* suum admiscet, alij terram sigillatam, vel lapidem hematitem, ut

℥. Conserva ros. antiq. ℥j. terra sigillata, vel lapid. hematicis ℥j. m.

Saccharum abstergere, & simul nutrire (ut dicunt) est omninò à veritate alienum, nam potius putrefacit, cum positum supra carnem recentem, eam in putrilaginem degenerare facit, & fermentat, ac aciditate suâ latente sanguinem, laticem, & nutrimentum inficit, ac pulmonibus nocet. Potestne nutrimenti, & medicamenti rationem habere saccharum? Antiquorum saccharum, quod syrupis, alijsque medicamentis commiscebatur, alterius conditionis erat, quàm nostrum.

Adhibent balnea aqua dulcis tepida, ad corporis extenuati humectationem: Cæterum hæc potius hæcticis simpliciter, quam phthificis conducunt. Et in phthificis, estò ad hæcticam declinent, non habent locum, nisi ulcus ab omnibus sordibus repurgatum, & consolidatum sit, & corpus exsiccatum, balneo ad alimentum rectius suscipiendum præparandum sit, sed post repurgatum, & consolidatum pulmonis ulcus, corpus spontè nutritur citra balneorum ope.

Lac commendant, quod nos maxime commendamus, quia habet, & medicamenti, & nutrimenti rationem; optimè n. corpus nutrit, sanguini optimam præbet materiam, vitiosorum humorum acrimoniam temperat, parte serorâ ulcus abstergit, caseosâ consolidationi inservit, butyraceâ humectat, corporis emaciationi resistit. Laudant vulgares lac asininum, (similium facilis est conventus) quia tenuius, & serosius est, & ad ulcus abstergendum commodius. A mihi ad majorem quantitatem ascendunt, & eâ quantitate, ut concoqui possit, illudque jejuno stomacho propinant, & ne acido coaguletur, aliquid sacchari admiscunt.

Dioscoribus sulphur vivum exhibet, & hinc chymici contra phthysim medicamenta ex sulphure, ut flores sulphuris, balsamum, & lac, parata commendant: sed de his sulphureis medicamentis, aliter rationabiliter sentit *Sennertus contra Crollium in Basil. Chym.* qui scribit, quod lac sulphuris sit balsamum humidi radicalis; viresque conferret naturales, hæcticis, & aridis peculiariter suâ confortatione profit, si cum aquâ cinnamomi miscetur. Verum, si ad trutinam revocetur lac sulphuris, & alia medicamenta ex sulphure parata, rectæ rationi non responder, nam humidum radicale augendo non procedit, sed potius exsiccando agit, ut lignorum decocta. Non est lac sulphuris humidi radicalis balsamum, & hæcticis propriè dictis, seu tabidis à febre sine pulmonis ulcere prodesse potest, cum rationi, & experientia repugnet; humidum namque radicale non nisi alimentis humectantibus conservatur, & restauratur: ac sulphur ut pote minerale non alit, sed ignis instar consumit, & exsiccat, & sudores potenter movet, unde tantum abest, ut hæcticis sit utile medicamentum, ut potius ijs plurimum nocere possit, imò lactis sulphuris usu plurimos in phthysim incidisse observatum est. Idem dicendum est de balsamo sulphuris, qui nunquam pulmonis ulcerum consolidationem promittit, quomodoque paratus etiam in levioribus pulmonum vitijs sæpius magno vitæ discrimine in usum vocatus fuit, imò aliqui ex nimio istius balsami usu in phthysim inciderunt. Et nos tam balsamum sulphuris anisatum, quam terebinthinatum in parvâ dosi cum syr. de hederâ terrestri duobus phthificis bis propinavimus, & sanguinis sputum iterum concitavit. Calida itaque, & ferè ignea medicamenta, sint procul à phthificis, & tantum abster-

gentia

gentia, & consolidantia lenia veniant in usum, nam, ulcere non absterfo, frustanea sunt ea, quæ exsiccant medicamenta.

Propinant interdum ad ulceris absterfionem, & consolidationem varia expectorantia, ita sunt *looch de pulmone vulpis, de pino, de succo caulium, sanum, diacodion tam in formâ liquidâ, quàm in tabellis, diacari-dion. Item syr. de alihâ, de symphyto, papavere erratico, de hyssopo, de nicotianâ, &c.* Verùm quia vulgares semper dulcibus hærent, potiùs obsunt, quàm prosunt, idcirco in phthiseos curatione parum usurpari debent, ob rationes supra allatas.

Summoperè pro ulceris consolidatione laudant *pulveres Haly Abatis*, ut

℞. Semin. papaver. albi ℥j. gummi Arabici, amyli an. ℥iij. semin. portulacæ, malvæ, alihæ, an. ℥j. cucurbitæ, cucumeris, curulli, cydonior. an. ℥vj. spadij., succ. glycyrrhizæ, tracaganthi an. ℥iv. f. pulvis.

Dosis ℥j. in syr. de iujubis, vel. papavere.

Præterea ad ulcus exsiccandum suffumigia usurpant, & illa ore, naribusque frequenter attrahenda imperant ut

℞. Gummi hedera ℥iij. thuris ℥j. myrrha 3℔. succini ℥j. benjoini, styracis an. 3℔. hypocist. ℥ij. semin. coriandri, ros. rubrarum, santal. rubr. an. ℥j.

pulveriscentur. & excipiantur mucilagine gummi tragacanthi, vel resinâ laricæ. Fiant trochisci super prunas injiciendi.

Quantùm sint bardi vulgares, ex his suffumigijs quisque colligere potest, sperant horum fumum pulmonem penetrare, & ulcus exsiccare; est namque fumus pulmone inimicus, & tussim excitat. Si phthificus totam salutis spem in suffumigijs reponit, de ejus salute concludendum est. Est aer optimæ notæ, ut in Stabijs, ad quas *Galenus* ex Græciâ phthificos mittebat, nec tamen in tali aëre, quem continuo potabant ægri, curabantur: considerate nunc, si fumus talium aromatum, & rerum resinosarum pulmonis ulcus sanare valeat?

Febrem habitualementis humectantibus, & refrigerantibus extinguere conantur: sed frustra laborant, nam febris non est causa mali, sed tantùm accidens conjunctum.

Exteriùs pectus manè, & serò sequenti linimento refrigeranti, & lenienti inungunt, ut

℞ Gummi tragacanthi, Arabici an. ℥j. infundantur in aquâ rosacæ per diem, & noctem, adde ol. violacæ ℥ij. s. butyri recentis 3℔. sal. prunella ℥ij. camphora ℥j. lactis muliebris q. s. misceantur in mortario, & f. unguentum.

Verùm hoc unguentum pulmones non penetrat, & tantùm extimam thoracis partem inficit, & poros obstruit.

Tandem ad maciem, & extenuationem restaurandam, aut impediendam, præter victum ordinatum, utuntur varijs destillatis, gelatinis, electuaris restaurantibus, morsulis, jusculis consumptis, præsertim ex vituli hepate, & pulmonibus, imò aliqui ex vituli mesenterio, hepate, & pulmone julapia conficiunt, sed est vilis annona, eritque nimis bardus, & ridiculus ille medicus, qui phthificum extenuatum pinguem reddere conatur, nisi phthiseos causam priùs evellat; nam optimus quisque cibus reffectivus in phthifici corpore corruptioni subjacet, & potiùs detrimentum, quàm quicquam emolumenti afferat, cum corpora impura, quò magis nutries, eò magis lades.

Nostri Curatio.

Expediti à vulgarium curatione, nostram proponimus, sed quia vera phthisis est prorsus incurabilis, nos ejus curationem instituere piget: attamen quandoque in medicinâ accidunt monstra, ut desperati, & omni salutis spe destituti, etiam sanitati restituantur. Præterea curationem proponimus, ut saltem, qui huic malo sunt obnoxij, præserventur, vel si phthifici integræ sanitati restitui nequeant, saltem medicamentorum ope

diutiùs optatam vitam potraherent. Sunt medicamenta, quæ à proprietate phthificis curant, sed hæc non omnibus dantur, nec typis mandantur, ne margaritæ ante porcos vulgares projiciantur, quorum tanta est copia, quanta mulcatum in Apuliâ cum maximè calet. *Avenzoar* narrat se à pastoribus audivisse, quòd oves pulmonem ulceratæ, quodam naturæ instinctu quærunt herbas, ut sibi medeantur, quibus inventis, ab hoc eripiuntur malo, & hoc pastores cognovisse inquit, ex pulmonum cicatricibus, quas in occisis ovibus inspexerunt. Eapropter nos audaciores redditi, curationem aggrediemur, & nostra medicamenta in propatulo ponemus, & quæ à proprietate hunc morbum curare possunt, cordatis seligenda relinquimus. Nec curationem auspicari possumus, nisi à fonte diæterico, qui auxilij est locupletissimus, cujus solius munere quandoque gravissima tolluntur mala, sine quo frustrâ laborant medici. Consistit in recto sex rerum non-naturalium regimine, ut noxia declinentur, & proficua observentur.

Aër, quem phthificus haurit, sit temperatus, serenus, ac mitis, vitetur in nimio calore, & frigore excedens, ac ejus subitæ mutationes. Fugiat intensè frigidus, nam frigidus aër post corporis calorem subito inspiratus, variarum inflammationum, & consequenter phthiseos, causa existit: frigus verò temperatum, & humidum phthificis non inconveniens est. Autumnalis frigidus aër nocuus, & tabes inter affectus, qui autumno proveniunt, recensetur. Siccus aër maximè nocet, quia nimis exiccat, ac propterea emaciat obest. Vitetur aër particulis acribus, acidis, salinis, corrosivis, malè configuratis, & contagiosis conspurcatus, quia pulmonibus insensæ sunt, eorumque ulcus magis exasperant. Sit itaque aër temperatus, putà alkaliceis particulis refertus; hæc namque acidas, acres, salinas, corrosivas emendant, & inimica amicè corrigunt, & hac de causâ antiqui phthificos ad Stabias mittebant, locum præcipuè siccum, idest alkaliceis particulis imbutum, ob Vesuvij Montis vicinitatem, qui *Ætne* instar, perpetuò flammam, cineres, & particulas alkalinas evomit. Sed hunc aërem fusiùs cap. de Febre Hæctica trutinavimus. Prodest talis aër, ubi spes aliqua recuperandæ salutis affulget; si n. de ulceris curatione desperetur, & æger ad extremam maciem reductus sit, talis aër ulcus non sanabit, sed ægro mortem accelerabit, Maximoperè aëris mutatio hujusmodi prodest agrotis, quadere Angli plures tussientes, aut tabidi, australes Galliarum Regno gregatim petunt. Si aër naturaliter medicamentosus haberi nequit, arte parandus erit, unde *Plinius* scribit, quòd phthifici vivunt in saltibus, ubi pix nascitur, eò quòd aër ille pulmonis ulcera exsiccat, & conglutinat: possunt ergo etiam ligna resinosa, & arbores piceæ in conclavi haberi, vel incendi.

Cibus sit boni succi, digestionis facilis, & multi nutrimenti, ut corpori extenuato robur conciliet in quem finem conducunt hepata gallinarum, testiculi gallorum, carnes vitulinæ, caponum lacte alitorum, columbarum, gallinarum, & pullorum farre nutritorum, contusæ, vel indè parata juscula, vel elixæ. Commendantur cancri fluviatiles, quia sale volatili alkali constant. Item caro cochlearum, limacum, ostrearum, ranarum fluviatilium, testudinum, & animalium extremitates, & ex his brodia parata; putant vulgares has habere nutrimentum solidum, & viscosum, ac propterea partibus consumptis agglutinari, nec à lentâ febre resolvi; sed errant, nam ex his pars spirituosâ educitur, & juvant, quia acidum absorbent, ob alkali temperatum, quod continent. Commendantur farra, prænata hordeacea, quia frigida, & humida, ut credunt, sed quia temperato alkali sunt prædita. Inter fructus laudantur dacstyli, passulæ, ficus, pro secundâ mensâ, ob dulce nutrimentum, quod generant. Similiter

militer nuclei pinearum, pistachiorum, amygdalarum dulcium, quatuor semina majora frigida putata, & inde paratae emulsionem, & hæc suo lentore mucilaginoso acres, & acidas particulas obtundunt. Circa cibum duo notamus, unum est, ut edulia mutentur, quia cum in huiusmodi infirmis facile appetitus imminuatur, nisi ciborum varietate sustententur, non ægroti cibos fastidiunt. Aliud est, ut cibus sæpè exhibeatur, sed in modicâ quantitate, quia coctio, cum in phthisi sit valde imbecilla, oportet, ut vires restarentur, justam ciborum copiam exhibere, sed ut concoqui possint cibi in paucâ quantitate, & ventriculus non obruatur. De lactis usu huc transfer ea, quæ *capite de Febre Hæctica* dicemus, nam utriusque eadem est ratio. Vitentur omnia acida, acrida, salia, & muriatica, quæ talem conditionem nutrimento, & sanguini communicant. Fugiantur eodem modo cepæ, sinapi, allia, porri; Vitentur dulcia, quia morbosum gerunt acidum occultum.

Potus sit aqua hordei cum passulis, vel decoctum fantali, radicis chinæ, vel glycyrrhizæ, verum si abstergendum sit, aqua mulla benè diluta, vel aqua hordei cum paucis melle conducit; si glutinandum, aqua hordei, in quâ saccharum rosaceum sit dissolutum. Vinum maximè conducit, sed in modicâ quantitate sumptum, non generosum, minus acidum, aut austerum, quia ventriculum roborat, nutrit, spiritus, & vires adauget. Potus frigidior, & nimis potationes vitentur. Aqua vitæ, tanquam aqua mortis, fugiatur.

Motus ante comestionem convenit, sed deambulationes sint mediocres, verum si æger debilis, gestetur rheda, vel sede gestatoria, à duobus viris. Vitentur cantus, vel clamor, cum pulmones magis moveat, & consequenter eorum ulcera refricat.

Quies nimia nocet, quia humores cunctatione torpidiores, & acriores redduntur, verum post cibum, quies necessaria est.

Somnus magis necessarius est, sed non sit immoderatus, ne sputa in somno retineantur, & malum augeatur.

Vigilia non sit nimis protracta, nam humores reddit acriores, coctionem vitiat, spiritus resolvit, & phthicos macilentiores facit: si itaque nimia sit, temperatè opiatibus abigatur.

Excernenda excernantur, & *retinenda* retineantur, ac proinde alvus nimis stricta non sit, cuiusmodi emaciatas frequens esse solet, ob siccitatem, & talis alvus aliquam securitatem phthificis portendit, verum, si sui muneris oblita fuerit, blandè in dies admonetur, sed nimis non fluat. Hæmorrhoides, & menstrua per suos proprios ductus naturâ, vel arte fluant, ne per vasa pulmonaria debilitata, se exonerent, & cum exitus denegetur, saltem aliquid remaneat, quod acescere, putrescere, & malum accelerare possit.

Animi passiones malignæ, ut iræ, rixæ, Veneris usus, nisi malum à semine suppresso excitatum fuerit, terror, mœstitia, invidia, metus, &c. vitentur, quia spiritus animales turbant, & sanguinis massam acrioribus particulis infarciunt, vel sanguini remoram inducunt, & deinde illum coagulant. Benignis itaque passionibus, ut falso gaudio, fictâ animi tranquillitate, & vanâ spe, quæ miseros fallunt, phthicus sublevetur.

Curacionem pharmaceuticam eò, dirigamus oportet, ut causa, quæ sanguinis massam inficit, tollatur, acrimoniæ acidæ, salinæ, & vitriolatæ mitigentur, & massa sanguinea ab omnibus recrementis abstergatur, ne pulmones exedantur, & consummata, ac deplorata phthisis, quibus tractetur remedijs, & tandem ut symptomata sedentur.

Causa, quæ sanguineam inficit massam, primaria esse solet stomachus, qui alimenta non benè conficit, sed ejus vitio particulæ acido-salinæ progignun-

tur, & deinde in sanguinis massam se intrudunt, ut in hypochondriacis, & scorbuticis observamus, ac proinde primò stomachi ratio habeatur: quapropter, incipiente mali suspitione, statim vomitoria, quæ apprimè necessaria sunt, præbeantur, & reiterentur, sintque blanda, ut aqua benedicta ab *Hartmanno* in hoc affectu commendata, nostrum *hippocras emeticum*, tartarus emeticus, aqua *Æsculapij*, vel ex vegetabilibus *asari decoctum*, & præsertim si ventriculus peccantibus humoribus, & in primis biliosis, nam semper ad phthisin proclives, & phthisi affecti de oris amaritie, & amarulentis sputis conqueruntur, turgescere, & nauseare videatur, tunc illa alijs evacuantibus palmam præripiunt; unico n. vomitorio plus evacuari potest, quàm sex sedibus. Evacuat vomitorium non tantum peccantes à ventriculo humores, sed in illo nixu etiam recrementa ex pulmonibus. In phthisi verò perfectâ, ubi urget difficilis materiæ excretio, *Bartholetus*, & *Silvius* insigniter vomitoria commendant, quia præter sordes in ventriculo aggestas, pectoris saburram, & materiam purulentam ex pulmonibus inter vomendum, in illo vehementi conatu copiosè educunt, nec alia via adest, imò compendiaria ad purulenta sputa excernenda, quàm per superiora, tussi comitante in vomitionis actu. Verum magnâ cautelâ opus est, vomitiones namque non usque adeò tutæ sunt, ubi jam actu pulmonum læsio, seu exulceratio suspicabilis est; facile enim etiamnum plus lædi vel vomitus sanguinis excitari posset.

A vomitu ea conducunt medicamenta, quæ stomachum corroborant, ut *elixir proprietatis sine acido*, *elixir Helmontij*, *Paracelsi*, *balsamus proprietatis*, *pulveres stomachici*, *spiritus salis coagulatus*, *elæosaccharum citri*, & alia, quæ alibi descripsimus. Vitriolationum chalybis usus non omittendus, quia in roborando ventriculo, & tollendis obstructionibus vix par habet; si verò pulmonis læsi, vel exulcerati suspicio adsit, vitriolata utut acida, vel aquæ acidulæ minerales, vel arte paratæ Diabolo pejus fugiantur, quia insigniter tabidorum pulmones lætos lædere pergunt, cum vitriolum virulentum sit phthificis, eorumque pulmones exedat.

Purgatoria medicamenta prorsus exulent, non tantum fortia, sed etiam lenia, quia à leni purgante etiam liberaliter evacuatur, nec acres particulas educit, & à pulmone nihil exturbat, imò crassa, vel purulenta saburra in pulmone contenta, magis exagitur, & acrimonia magis augetur, & tales ægros à purgatione, vesperi pejus, & crebrius tussire experienciâ constat. Omnia medicamenta aloëtica; tanquam malefica proscribimus, phthificis namque nocent, quia venarum orificia aperiunt, & sanguinis sputum concitant.

Ad acrimoniam acidam, vitriolatam, salinam, & realgarinam unâ cum sanguine, quæ vehitur, & suo circulo per pulmones itque, reditque viam, toties aciditate suâ corrosivâ illos lædere, & exulcerare valet, corrigendam, totos intendimus nervos, ut phthisis imminens avertatur, & incipiens in suâ primâ genesi inhibeatur, vel curetur. Ad hunc consequendum scopum decocta conducunt, quæ acre acidum temperant, & corrigunt, ac suo alkali volatili, & temperato castigant, & sordes pulmonem exedentes, & exulcerantes resolvunt, & insensibiliter, vel sensibiliter per universale corporis emundorium, scilicet per cutem, vel saltem per diureticas vias exturbant, & sanguinis discrasiam corrigunt.

4. *Limatura ligni guajaci* ℥iv. *cortic. ℥j.* *ligni aloës* ℥i *sassafras* ℥ss. *semin. anisi* ℥ij. *cinnamomi electi* ℥j. *fantali citrini* ℥j. infunde in aquæ ferventis ℔v. in alembicum cum capitello cæco ponantur in loco calido per 24 horas. Deinde sensim coque vase optimè recto, & amoto igne, ac frugesfacto alembico colatur,

colatura cautè defundatur. Dosis $\mathfrak{z}\text{v}$. quas edulcora cum syr. de symphito Fernelij $\mathfrak{z}\text{ss}$. vel conservâ ros. antiquâ. Hæc decocta ad plures dies reiterentur in aurorâ, & æger stragulis benè tectus dormiat: si possibile est, & sudores expectet. Si phthisis à Lue Venereâ ortum ducat, præstantissimum est hoc decoctum, præter ea, quæ libro de Lue Venereâ descripsimus. Relictis in fundo alembici materialibus affunde aquæ cælestis lib. iv. & appposito capitello cæco bulliant ad sesqui horam, & circa finem injice cinnamomi acuti $\mathfrak{z}\text{ij}$. frigefacto vase, cola pro potu ordinariorum. Vel

$\mathfrak{z}\text{ss}$. Radic. china in taleolas dissect. $\mathfrak{z}\text{ij}$. trium santalorum an $\mathfrak{z}\text{j}$. ligni sassafras $\mathfrak{z}\text{j}$. infunde in aqua hordei destillata lbviii . & stent in loco calido per diem, & noctem postmodum bulliant ad medietatis casum, & injice passul. major. corinthiacarum an. $\mathfrak{z}\text{j}$. coque ad crepatur. & in fine adde cinnamomi opt. $\mathfrak{z}\text{iiiss}$. remove ab igne, & defunde. Dosis lbss . & edulcora cum syr. de hederâ terrestri. Vel

$\mathfrak{z}\text{ss}$. Salsa parilla minutim incisa $\mathfrak{z}\text{ij}$. radic. china dissecta $\mathfrak{z}\text{j}$. santali citrini $\mathfrak{z}\text{ss}$. ligni aloes $\mathfrak{z}\text{j}$. dactylor. sine ossib. paria ii . passul. major. sine arillis $\mathfrak{z}\text{ij}$. radic. tussilaginis. pulmonaria an. $\mathfrak{z}\text{j}$. fol. bellidis minoris p. j. hederæ terrestres m. j. infundantur omnia in aqua cælestis lbv . in vase vitreo, quod capitello cæco claudatur, stent in loco calido per diem civilem. Tum demum bulliant ad horas ij . frigefacto vase, decanta ad lib. iiij . Colatura adde ag. cinnamomi $\mathfrak{z}\text{j}$. syr. de papavere rhæados $\mathfrak{z}\text{v}$. Dosis lbss . manè, & serò, tribus, vel quatuor horis ante cibum.

Prodigiosum est decoctum antiphthisicum, in nostrâ Mantissâ descriptum, in phthisi imminente, & inchoatâ, cum nunquam confirmata curetur; phthisim namque imminuentem avertit, quia acidum, acre, vel salum iu sanguine, & latice corrigit, temperatque inchoatam phthisim, & pulmonum ulcus, ex quo pus toti sanguinis massæ communicatur, unde non tantum lenta, & habitualis febris suam cognoscit genesin, eliminatur, & tabes lethalis profligatur, mundificat, consolidat, sanat, & sanguinem pure conspurcatum repurgat, & abstergit, ut

$\mathfrak{z}\text{ss}$. Radic. symphiti majoris, aristolochiæ rotundæ an. $\mathfrak{z}\text{ss}$. fol. hederæ terrestres $\mathfrak{z}\text{ss}$. plantaginis, scabiosæ, cynoglossæ an. m. j. saniculæ, hyperici an. m. ij . radic. china in taleolas $\mathfrak{z}\text{j}$. Infunde in aqua stillatitiâ saniculæ s. q. & post 24. horas bulliant, & de hac colaturâ

$\mathfrak{z}\text{xxij}$. quibus dissolve succi purificati persicariæ, piroclæ an. $\mathfrak{z}\text{ss}$. edulcoretur manûs Christi perlata s. q. vel balsamo Peruviano liquido fortificetur pro usu. Dosis $\mathfrak{z}\text{ij}$. ad $\mathfrak{z}\text{iiij}$. manè & vespere.

Ad acido-acres particulas peccantes in sanguine, & latice, ac pulmonibus inhærentes demulcendas, ut omnem lædendi, & exedendi activitatem deponant, alia suppetunt medicamenta; hæc namque particule & fomes nisi maturè abigantur, quæcumque optimæ notæ medicamenta propinata, nullius sunt momenti, imò infesta observamus, & æger semper ruit in pejus. Hæc sunt, quæ acidum absorbent, infringunt, concentrant, cicurant, dulcificant, quia alkalino temperato sale prædita sunt, & anti-acida vocantur, ita sunt lac, & magisterium perlarum, antihæticum Poterij, à nobis in febre hæticâ descriptum, manna, seu saccharum aluminis, oculi, & alkali cancrorum fluxiatilium, stibium diaphoreticum, vel tragacanthum frigidum, quibus addi potest nonnihil de laudano opiato, quo solo humorum acrimoniam, & tussim tollimus, quæ ab acrimoniâ dependet, ut

$\mathfrak{z}\text{ss}$. Anti hælici Poterij $\mathfrak{z}\text{ss}$. stibij diaphoretici $\mathfrak{z}\text{j}$. oculi cancror. $\mathfrak{z}\text{j}$. pilul. de cynoglossâ $\mathfrak{z}\text{j}$. M. cum syr. de hederâ terrestri, f. pilul. xx. & deurentur. Capiat æger unam in aurorâ, & alteram post cœnam.

Cum in phthisicis sanguinis æstum antmadvertimus, à particulis acido salinis, ad eum sedandum conducunt emulsiones ex seminibus frigidis majoribus, & minoribus: amygdalis dulcibus, papavere albo, & lactuca, quibus addes laudani opiati gr. j. Hæc namque emulsiones lentore suo mucilaginoso, & oleositate acido-acres particulas infringunt, & demulcent, & omnem vim corrosivam obtundunt, ut

$\mathfrak{z}\text{ss}$. Semin. melonum mundat. $\mathfrak{z}\text{ss}$. amygdalar. dulcium mundat. num. viij. semin. papaver. albi $\mathfrak{z}\text{j}$. lactuca $\mathfrak{z}\text{j}$. f. emulsio in aqua nymphae $\mathfrak{z}\text{iiij}$. laudani opiati gr. j. syr. de hederâ terrestri $\mathfrak{z}\text{j}$. præbe post cœnam.

Sunt nonnulla, quæ ex vegetabilium Regno acrimoniam corrigunt; & dulcificant, ut folia endiviæ, portulacæ, veronicæ, lactucæ, tussilaginis, nymphae, violarum, santala omnia, &c. ex quibus varia concinantur medicamenta, quia volatili alkali temperato prædita sunt, ut

$\mathfrak{z}\text{ss}$. Radic. tussilaginis, liquiritiæ, scabiosæ, helenij an. $\mathfrak{z}\text{ss}$. fol. pulmonaria, hederæ terrestres, bellidis minoris, erysimi an. m. j. flor. rosarum, bellidis minoris, tussilaginis, violarum, scabiosæ an. p. ij santalorum omnium an. $\mathfrak{z}\text{j}$. coque in. s. q. aqua com. colatura adde syr. de prassio $\mathfrak{z}\text{ij}$. vel iiij .

Capiat æger subindè haustum bis, ter, vel quater in die.

Pro temperandis his particulis, & præcipue nocturnâ tussi sistendâ, & copioso sputo coercendo optimum remedium est laudanium opiatum, & massa pilularis de cynoglossâ, cujus largas doses præ alijs ægris diu citra noxam phthisici ferre, & diu conservare possunt, imò eò opiata gratiora sunt, quia vigilias nimium urgentes curant, ut

$\mathfrak{z}\text{ss}$. Anti-hælici Poterij $\mathfrak{z}\text{j}$. lactis perlarum $\mathfrak{z}\text{ss}$. laudani opiati gr. xij. conservæ flor. papav. rhæados, hederæ terrestres ana. $\mathfrak{z}\text{ss}$. succi liquiritiæ inspiss. $\mathfrak{z}\text{j}$. balsami peruviani liquid. $\mathfrak{z}\text{j}$. m. optimè f. opiata. Dosis $\mathfrak{z}\text{j}$. post cœnam.

Vel

$\mathfrak{z}\text{ss}$. Sacchari Saturni $\mathfrak{z}\text{ss}$. Anti-hælici Poterij. gr. xij. laudani opiati gr. ij . m. cum s. q. balsam. Peruviani, f. pilul. ix. & duabus horis ante cœnam assumantur duæ Vel

$\mathfrak{z}\text{ss}$. Magisterij Perlarum, stibij diaphoretici an. $\mathfrak{z}\text{ss}$. magist. lapid. cancr. $\mathfrak{z}\text{j}$ tragacanthi $\mathfrak{z}\text{ij}$. pilul. de cynoglossâ $\mathfrak{z}\text{ss}$. m. & cum syr. de cancris fluxiatil. q. s. f. pilul. xij. & deurentur. Dosis pilul. ij . post brevem cœnam.

Conveniunt opiata in phthiseos principio, & augmento, sed in statu, cum difficilior est anhelitus, aut quando multa sputa viscida excreanda sunt, tunc cautè usurpanda veniunt, aut, quod melius, penitus prætermittenda, ne sputa incrassentur, excretio impediatur, & phthisicus strangulatus pereat.

Imaginantur vulgares phthisim à destillationibus à cerebro in pulmonem depluentibus fieri, idque à tussi assiduâ augurantur: at talis tussis non fit à putritijs destillationibus, sed excitatur à lymphâ acri, acido-salinâ in massâ sanguineâ, quæ pulmones in circulo suis aculeis titillat, pungit, & ad tussendum, quod exoticum est, urget, & quia hæc lymphæ est depravata, in circuitu caput afficit, & ægroti de capite lamentantur; rentur vulgares idè à capite tanquam intemperato destillationes guttatim, non semel, sed sæpè cadentes in pulmones depluere, illos cavare, & exedere, ac proinde toto errant cælo.

Præbent vulgares opiata ad has sistendas, & incrassandas fluxiones in cerebro, ne in pulmones depluentes, illos exulcerent, sed ex pilularum de cynoglossâ exuberanti dosi materia excreanda in pulmonibus incrassatur, & sistitur, & ex haurum assumptione ægros suffocatos, integro manere cerebro, observavimus.

Phthiſis consummata, & perfecta nunquam curari potest, per hæc tria tamen medicamenta, puta per legitimum lactis, & vulnerariorum usum, ac per æris mutationem diutissime vita protrahi potest. Si itaque phthiſis perfecta fuerit, & jam ulterius altiores egerit radices, & æger planè emaciatus fuerit, ad lactis usum, tanquam ad sacram anchoram, recurrendum est, serosa nempe parte non tantum abstergit, sed etiam sanguinis, & laticis acrimoniam demulcet, & corrigit, caseosâ consolidat, & butyraceâ humectat atque multum prodesse poterit: Verum si phthiſis ex stomachi vicio suam cognoscat genesim, nisi hic prius corrigatur, facile in ventriculo acescit, & corrumpitur, cum tenerimum sit, & facile inficiatur, & coagulatur, & postmodum plus nocimenti, quam emolumenti expectandum. Si acidum vitiosum in ventriculo hospitetur, & lateat, illud, antequam cura incipiatur, per anti-acida absorbeatur, alias lac assumptum coagulatur, unde maxima noxa emergit. Si febris urgeat putrida, nocet, nam *febricitantibus lac dare, malum*. Si diarrhœa phthiſicus affligatur, lactis usus proscribatur. Animalia, ex quibus lac emulgendum est, non debent esse grvida, & optimis herbis anti-phthiſicis, balsamicis, & vulnerariis alta esse oportet, Lactis usus ad minimum per tres menses continuandus est, æger, qui lacte utitur, illud debet ter in die sumere ad ℥ss. ꝑ. & vix alium cibum sumere, idque per aliquot hebdomadas, donec corpus proficere, & vires augeri cernamus, postmodum in dictum lac aliquot micæ panis infundere, & optimè se habens edulia concoquere potest. Sumpto lacte, moderato exercitio corpus moveatur, ut facilius distribuatur, nec longâ indiget in stomacho coctione, cum sit cibus facillimæ coctionis, ut dicunt vulgares, imò chylus antea bene præparatus.

Muliebre præ cæteris lac, tanquam ejusdem naturæ, & corpori humano familiarissimum, ut primum alimentum, pro ægri refectione maximè excellit, quia præ cæteris est, nimis subtile, ocyus se diffundens, & melius nutriens. Quantum nutriat hoc, videri potest in infantibus, qui potenter solo tamen lacte nutriuntur: verum phthiſicus muliebre lac ab uberibus fugat, & nutricem conducit, eamque optimis nutriet cibus, si inveniatur, quæ phthiſicum lactare velit, ob infectionis suspicionem.

Post muliebre lac, asininum & ex asinâ nigrâ commendant vulgares, quia frigidius, humidius, & tenuius, ac minus coagulatur. Miramur tamen vulgares tantas dores Arcadico pecori attribuisse, & in tantam sustulisse gloriam, quod ejus lac humanum genus phthiſi correptum restauret, cum olim Ægyptij adeò abominati sint, non tantum propter imperitiam, ineptias, & contumeliosam naturam, quam quod victimis sit inhabilis (Deus enim in sacris Hebræorum hoc animal ove commutari jussit) judicatur. Præterquam quod, qui lacte asinino aluntur, naturam, & mores induunt asininos, nam infantis mores à nutricis lacte formantur. Si itaque homo asininam nutricem habeat, ejus naturam, & mores induit, & hac de causâ *Chrysippus* doctam nutricem, infanti oratori futuro dandam esse censebat.

Post asininum, caprinum quoque phthiſicis perutile est, adstringentius tamen habetur. Item equinum, vaccinum, & bubulum commendatur, omnibus curationis intentionibus adimplens. Debet lac calidum sumi ab ubere raptum, & ne acescat, coaguletur, grumescat, & caseſcat, addi aliquid de *saccharo rosato, vel simplici, vel sale*, sed nos *syr. de mentha, vel ejus succum* lacti immiscemus; mentha namque experta est contra lactis coagulationem, quod lacti imposita non sinit illud acescere, coagulari & incasum condensari, ac proinde usitata est mulieribus

ad impediendam lactis coagulationem, quæ valdeperè nocere, & varia mala inducere solet, quæ præcavet mentha. Hinc ceu secretum à quibus habetur in lactis coagulo, recipiunt mentham viridem, contundunt, & cataplasmatibus instar mammis applicant, quod per plures dies faciunt, cataplasma renovando quotidie, vel cataplasmatibus loco decoctum menthæ cum linteis fomenti instar mammis admoveatur, coagulum resolvitur, & ulterius impeditur.

Præterea phthiſi perfectæ decocta vulneraria, ex vegetabilibus antiphthiſicis conducunt, quæ si eam non curant, ægrum saltem diutiusculè vivere sinunt & omnia, quæ in imminente, & incipienti descriptimus. Juvant *syrupi de hederâ terrestri, cancris fluviatilibus, nicotianâ, prassio, &c.* pro lambitivo, quia vilcidam, purulentamque materiam pulmonibus adhaerentem, expurgant. A solutivis, & sudoriferis cave, ne illa post se diarrhœam relinquant, & hæc sudores colliquativos concitent.

Tandem ex vegetabilium Regno *terebinthina Cypria* commodissime cum alijs assumitur, & præsertim ubi adsunt internarum partium ulcera, quoniam detergit, & purificat ulcus. Assumitur etiam in *ovo sorbili, vel in vino calido, vel in syr. de hederâ terrestri*: sed nausæolum est medicamentum, & præcipue cum ovo sorbili digestivi vulgaris speciem habet, præstat balsamus Peruvianus terebinthinæ loco. Hac occasione cujusdam medici recordamur, qui pilulas de terebinthinâ cuidam foeminæ phthiſicæ propinabat, & has auro cariores sub ficto balsami solaris nomine vendebat. Verum magnum in phthiſi arcanum inter vegetabilia est *herba bellidis cum butyro frixa*, & sæpius comesta tam cruda, quam in edulium cum carnibus cocta, ex quâ etiam acetaria fieri possunt.

In phthiſi hæreditariâ ea, quæ descriptimus, propinari possunt ad miseram vitam producendam, & *Boyle spiritum sanguinis humani rectificatum* in hac phthiſi desperatâ mira præstitisse testatur.

Diarrhœa colliquativa si supervenerit, utut ferè pessimi sit ominis, absorbentia postulat, ut est *terra sigillata, crystallus montana præparata, coru cervi ust. extractum radic. tormentillæ*, & similia conducunt, quæ valeant quantum valere possint, nam virus illud laxativum, & colliquativum non est absorbendo.

In imminente, vel incipienti phthiſi, æris mutatio maximopere prodest, & præsertim ad exterarum regiones peregrinatio; mutando enim ærem, & cibum, multi ab hoc morbo fiunt incolumes. Utilissimum quoque est phthiſicis navigare, quia sicut externa navigantium ulcera siccantur, & facile sanantur: sic pulmonum ulcera frequenter ab ære marino sicco, & salso tacta sanantur, aut saltem præservantur, unde veteres phthiſicos in Ægyptum mittebant potius propter navigationem, quam propter illud Cælum. In phthiſi confirmatâ, & deploratâ æris mutatio inservit tantum pro accelerandâ morte.

C A P U T VI.

De Cordis Palpitatione.

NOstræ vitæ primordia, ex quo primum obumbrari prospiciuntur, tum potissimum in admirabili cordis machinâ, veluti totius operis fundamento excitantur, quippè quod primum extrahitur, & perenni motu, vitæque agitur, & vivit, cor esse cuilibet in naturæ operâ curiosius exquirenti autopsia monstravit. Hinc cum usus tam apud veteres quoque comperto fuisset, nonnulli pro certo habuere, in solo corde tanquam in nobiliori folio animam præsidere. Etenim cum vitalis aura è corde prodeat, atque ab ipso sanguis ne dum promanet, verum vitæ caractere signetur, quinimò plerique sanguis

sanguinis, totiusque corporis incendiarium cum antiquis, & præcipue cum *Galeno* credere non sunt veriti; merito tantum soli cordi tribuere, quantum ex reliquis membris fortasse nemini. Certè nec sine ipso, vivere, nec vel aliquo affligatur malo diutius ab hac vitâ degere nobis omnibus, qui hanc terram incolimus, datur. Sapissimè videmus aliquo affectum incommodo totum corpus, & ipsam mentem miserrimè agitari, hinc luctus, hinc dolor omnis, & tristes ejulantium voces; hinc denique omnis animi consternatio promanat, sic quoque contrarius, gaudium, voluptas, omnisque animi hilaritas ex corde pendere certum. Præterea nonnulla sunt, quibus affectum cor vitâ cum ipso extinguatur, nisi quantum possibile sit adjumento sumus, quippè vario morborum genere non rarè afficitur; nimirum erysipelate, tumoribus, inflammatione, ulceribus, aliisque gravioribus, in quibus describendis non immoramur, quia ut incurabiles, ita cognitu difficiles, ut in extinctis non nisi anatome comprehendat, sed tantum agere nobis est animo, de palpitatione, lipothymia, & syncope, quia licet perniciosi sint affectus, quando idiopathice paritur, minus tamen periculosiores erunt, si sympathice excitentur.

Est cor, instar rotæ molendinariæ perpetuo aquarum insultu agitata, membrum irrequietum, quod assiduo suo fermento occupatur, in efficiendo è cruore in dextro sinu sanguinem arterialem in sinistram, & ex hoc spiritum vitalem ad animæ subterniculum. Hic sanguis per fermentationem, calorem, & motum acquirit, totusque per corporis diaphæresin absque omni facie, aut capitis mortui residuo in auras exhalat, cum sit de naturâ gas. Fermentatio hæc in sinistro cordis ventriculo fit, ex quâ calor, & motus, ideòque vitalitas, ut videre est in fermentationibus; est tamen ejus ebullitio aqualis, ac pulsus subindè æqualis, quia à naturâ rerum omnium effectrice, & moderatrice fit. In hoc sinistro sinu efficitur cordis digestio, cum sanguinis mutatione in spiritum vitalem, sed non totus sanguis vertitur in spiritum purum, quia non potest ob celeritatem, & vehementiam, nec debet. Hinc per arterias in totius corporis partes deferretur, quibus calorem, & motum impertitur. Nec calor, qui in effervescentiâ suboritur, est à corde, sed à vitâ; unde conspicuum est, calorem, tantum esse vitæ nostræ adjacens, & concomitans judicium, non autem fundamentum primum. Spiritus iste vitalis merum esset cadaver, nisi à vitâ, quæ est lux, irradiaretur, ista lux est in spiritu; hic cum per arterias in totum deferatur corpus, debet sibi utrobique esse continua, quod est luci proprium, alias extingueretur. Idèò arteriæ apertæ manere debebant, ita quidem ut nunquam compressæ dudum manean; jure igitur merito duplici, forti, & duriori tunica non injustè vestiuntur, quare, & pulsum easdem dilatare conveniebat, nec ita comprimi, ut tota prorsus in se concideret: Quod si quandoque contingat aliquod peregrinum in ipsius cordis sinus detrudi, ut ejus valvulæ obstruantur, seu ipsius fibræ præter consuetum naturæ ordinem contrahantur, & spiritus vitalis, qui est de naturâ gas, exitum non reperiatur, tunc partem attollit, quæ suâ gravitate iterum concidit, cor palpitatur, cum ejus spiritus non libere permeare, & totam cordis substantiam penetrare queat, unde motus inordinatus oritur, & assuetus interruptitur, & fit palpitatione.

Est itaque palpitatione immoderata cordis concussio, per vehementem *διασολήν* & *συσσολήν* molestam, ut illud, à quo naturalis ipsius motus arctatur, attollitur, & concidit, à se pellat. Solet interdum ista concussio ita vehemens esse, ut (*Fernelio*) animad-

versa sit vicinas quandoque costas ab eâ fuisse fractas, easque, quæ supra mammas sunt, de propriâ sede propulsas, sed fides sit penes authorem.

Signa.

Cordis palpitatione est affectus ita sensibus manifestus, ut conspicue palpitationem in se ipso æger percipiat, & adstantes cordis regioni manum admoventes, vehementem illam percipiant concussionem, qui motus, aliquando etiam in pulsibus elulescit. Imò visus interdum sese objicit, in jugulo insultans arteriarum morus. Quandoque auditu comprehenditur, ut *Forestus* refert.

Causarum varietates palpitationes producentium, ex suis signis non difficillimè discernitur; nam si à vapore, vel flatu ortum ducit, accessio est repentina, & à levi corporis motu excitatur, & facilius etiam discutitur. Respiratio interdum erit difficilis, & interdum tremor contingit, oculorum tenebræ, aurium sonitus, & non rarè circa aliquem vaporem dolor subito evanescens percipitur.

Si ab humoribus generatur, malum non ita subito invadit, & diutius perseverat, quam cum à vapore, & flatu originem ducit.

Quæ per aliarum partium consensum exoritur palpitatione, ex proprijs illarum partium affectuum signis dignoscitur. Si inappetentia, nausea, vomitus, & stomachi morsus, ventriculi consensum indicat.

Molesta circa lienem, aut pancreas pulsatio, aut alijs lienis affectus, causam occasionalem in iis partibus latitantem portendit, à quâ vapores, & flatus ad cor demandantur. Si à mesenterio, hepate vel alijs partibus, erunt harum partium signa obstructionum, quibus arteriæ comprimuntur, vel flatûs abundantia oritur, vel ob illarum calorem fervescit nimis, quam par est, sanguis. Si mensium suppressio, & affectiones histericæ, palpitationem ab utero exoriri significant. Si à veneno palpitatione ortum ducit, dignoscitur adducendis c. de lctero, ubi fusius de venenis agimus. Si tumor palpitationis sit causa, notabilis in pulsu apparet varietas, & cordis motus à naturali valde recedit, & admodum inæqualis est, & inordinatus. Si tumor erit calidus, ingens in corpore erit inflammatio, sitis, anhelitus, succedit lipothymia, & tandem mors. Si verò sit durus tumor; affectus est assiduus, ut æger pedetentim, & sine evidenti causâ contabescit. Si caro, vel quidpiam aliud solidius cordi adnascitur, palpitatione a morbi ortu ad mortem usque ægrum excruciat.

Difficiliter aqua in pericardio exuberans cognoscitur, verumtamen conjectari potest, quia malum assiduum est, & ægotantes cor velut intra aquam suffocari sentiunt, & tandem si affectus sit continuus, sine causâ manifestâ, ut hystericâ, vel atrophici correpti emaciantur.

Veterum Cause.

Vulgares medici semper intra intemperiem se volutantes calidam, vel frigidam intemperiem assignant, posse cordis palpitationem excitare: sed toto errant cælo, nam si verum hoc esset, febricitantes, & hydropici semper cordis palpitatione laborarent, quod falsum quisque deprehendit.

Assignant quoque in palpitatione per essentiam, cum aqua in pericardio contenta copiosius coacervatur, vel in minimâ copiâ adest, & consequenter ab eâ cordis calor non mitigatur: Sed hæ causæ modo præsertim, quo ab ipsis explicantur, causæ veræ non sunt horum affectuum, & præsertim ab aquâ in pericardio cordis æstus non temperatur, quemadmodum

dum aqua in lebece posita non temperatur igni nec aqua, quæ in ipsomet sanguine est.

Nostra Causa.

Dicemus igitur nos, & veriùs tremores, & palpitationes ortum ducere, cum quid peregrinum à partibus ad cor transmittitur, vel insensibile, vel per effluvium, vel sensibile.

Partes præcipuè, à quibus tremores, & palpitationes sunt, numerantur stomachus, intestina, mesenterium, hepar, lien, uterus, &c. A stomacho oritur palpitatio, cum benè digestionis munus in eo non perficitur. Ab intestinis, cum peregrina excrementa in iis coagmentantur, à quibus ætherea ciborum pars inficitur. Ab hepate cum non probè, vel per obstructionem, vel ob aliam causam sit sanguinis percolatio. Ab utero verò, cum excrementa congeruntur in illo, à quibus sanguis inficitur. Potest etiam contingere venarum palpitatio, vel arteriarum vitio, cum ipsarum parietes excrementis scatent, præsertim vitriolatis, à quibus veluti corrugantur. quapropter sanguis non potest liberè per illas transire. Multoties oritur ab ulcere alicujus partis, & præsertim cordis, in cujus substantiâ interdum coagmentantur salis, & terræ damnatæ portiones, à quibus flatus, & palpitatio.

Prognosis.

Quoad prognosim spectat: cordis palpitatio periculosa, & non contemnendus est affectus, ob impeditum naturalem cordis motum, inevitabilem ad vitam conservandam, & licet quandoque non videatur morbus ita violentus, solet tamen temporis progressu interimere. Unde Galenus s. de loc. aff. c. 2. hanc observationem posteris consignavit: Omnes, qui juvenes, aut declinante ætate sane sine ullo manifesto symptomate, cordis palpitatione correpti sunt, omnes ante senectutem mortuos esse, alios per febres acutas, alios, cum sani degerent, syncope correptos, alios citra syncopen apoplectico more. Palpitatio idiopathica periculosior est, imò deplorata, quàm quæ per sympathiam ab utero vel ab aliis partibus excitatur; hæc verò illâ frequentior est. Item periculosior illa, quæ excitatur ab internâ causâ, quàm quæ ab externâ, nisi magna sit causæ externæ vehementia, vel alicujus vulneris insignioris. Palpitatio sæpiùs recurrens, tandem de medio tollit, & quidem si ab affecto pericardio proveniat, lentè necat, & in tabem deducit. Si à cordis tumore, vel à solutâ unitate ortum ducit, insanabilis est, & deplorata. Periculum etiam est, si à causâ venenatâ, & malignâ excitatur, tales ægri rarò mortem effugiunt, sed citò intereunt.

Veterum Curatio.

Curationem absolvunt Galenici sanguinis missione ex Gal. præcepto s. de loc. aff. cap. 2. testantis se nunquam inutiliter venam secuisse, sed hæc maximè obest, quando stomachi defectu oritur, ut etiam defectu cordis, videtur non prodesse, quia sanguinis motus minuitur, quapropter vapores non excitantur, & materia, à quâ palpitatio excitatur, magis contumax redditur. Hac de causâ forsan observat Gal. s. de loc. aff. cap. 2. Qui cordis palpitationem patiuntur, senectutem non attingunt, scilicet quia curati per sanguinis missionem. Qui palpitationem patiuntur, ut plurimum in sanguine saturninæ austeritatis quandam habent missionem, quæ quantulacumque sit in circulatione ad cor perveniens, non potest dulcedini solari non adversari, ac effervescentiam quandam

non excitat, præcedente aliquo gravi animi pathemate, nempe metu, terrore, tristitiâ, & similibus, quæ sanguinem adhuc magis depravant, ut non ægrè è coloris vultus talium depravatione observari potest. Mentis inops esset ille, qui vini optimæ notæ bociam haberet, & in eam muscam incideret, si cum muscâ vinum profundere, & non à vino muscam extrahere vellet. Si aliquod peregrinum in sanguine irrepsit, peregrinum remove, & ipsum sanguinem permittite subsistere. Crediderim tum adjumentum aliquod præstare posse sanguinis missionem, cum à plenitudine fovetur affectus (sed cordis palpitationi obnoxij vix plethorici sunt, & semper in sanguine alicujus vitij admisionem habent;) vel quod fluctuat juvenis, à quo erat palpitatio, fortè sanguinis missione extraheretur; ut etiam cum evacuatione. id quod mensium suppressionem facit, dummodò non sint excrementa in utero genita.

Exhibent deinde syr. cordiales, scilicet borag. de pomis, exhilarantis D. Laurentii cum aquis cordialibus. ut bugloss. borag. &c. quibus admiscant confectiones cordiales, ut alkermes, elect. pliris, diamargarit. diamosc. spec. diamb. arom. ros. theriac. &c. ex quibus varias concinnant compositiones, semper tamen admiscendo auri folia, tanquam insigne cordiale, & jubent, ut cochleatim assumat æger. Præscribunt etiam conservas cordiales, ut flor. borag. bugloss. caryophill. nostratium, cortic. citri, &c. Sed frustranea sunt cordialia, quia exoticum non expellunt hostem, intra larem admissum. Si palpitatio robustum, & benevalentem sternit, quomodo permittet consternatum fortificari? Quomodo n. civis se fortificabit, cum hostem domesticum se fortiolem penes receperit?

Cordis regioni epithemata reiterato applicant concinnata ex aquâ ros. borag. acet. ros. vin. odorifer. spec. de gemm. calid. ligni aloës, margaritar. & corall. preparat. &c. Vel accipiunt aromat. ros. & diamosc. an. 3 ij. flor. bugloss. & citri an. 3ß. pulv. macis caryophill. citri an. 3 j & induunt in sacculum ex sindone rubrâ quem vino albo irrorant, & cordis regioni applicant. Sed si hæc calida applicant, cordis vires dissolvunt; si frigida calorem labefaciunt. & spiritum reddunt difficilem, si tepida nullum afferre possunt jnvamen, cum majoris activitatis sit cordis calor, quàm horum epithematum activitas. Nullatenus conjicere possumus, quomodo per cutim, musculos, pleuram, thoracis spatium, pericardium, & musculosam cordis substantiam, in hujus sinus horum medicaminum virtus penetret. Præterea tota humani corporis cutis porosa est primò; ut id, quod à nutrimento separatur, per corporis circumferentiam sub halitûs specie pellatur; secundo, ut sanguis per διαφύεσιν totus spiret, & in auras exhalat. Cutis pori ita à naturâ sunt fabricati, ut quisque suas habeant valvulas, quibus ab intrò extrâ insensibili, sive sensibili transpiratione pellant, & ab extrâ ita exactè occluduntur, ut nihil omnino intrò recipere possint; hac tamen naturæ lege. tantum solutus est mercurius, ob analogiam, quam cum vitâ animali, & corpusculorum conformatione cum poris habet, qui tam in fumi, quàm unctionis formâ intrò se insinuat, in ossa non solum usque verum etiam in medullas. Hinc liquet, quàm impostorius sit epithematum usus, quæ licet sub formâ calidâ applicentur, partis poros recludunt, attingunt tantum peripheriam, & ob maximam distantiam centrum intactum relinquunt.

Frictiones, & cucurbitulas vanidas quoque arbitramur, cum partem non attingant affectam, nec causam morbi occasionalem, sed tantum innocuam divexant cutim, ut inquilinum evocent hostem.

His parùm, vel nihil proficientibus, ad catharticum deveniunt medicamentum, ut vitiosos purgent

humores, sed frustra laborarent, si palpitatio esset per essentiam, quia omnibus remediis præclusus est aditus; prodesse tamen poterint, si per aliarum partium consensum excitetur palpitatio, medicamenta non violenta, sed lenia sæpè repetita requirit, ut vitiosus humor per *ἐπιμελίσιν* auferatur.

Frequenter clysteres purgantes, & carminantes injiciunt, quasi ani sterco in corde palpitationes excitaret.

Nostri Curatio.

Cordis palpitationis curatio duplex est, una in paroxysmo, altera extra. In paroxysmo de diæta nulla habenda est ratio, extra verò optimè necessaria est, quare ante omnia alia huic rectæ vivendi rationi incumbendum est, quæ non solum in cibo, & potu, sed etiam in sex rebus non naturalibus consistit; quare

Aër sit purus, serenus, & siccus; vitandus omninò nebulosus, pluvius, falsus, infectus varijs exhalationibus; qui arte suaviter olentibus corrigi debet.

Cibus sit optimæ notæ, boni succi; ut probus generetur sanguis, & qualis sanguis, tales spiritus. Unde conveniunt carnes pullorum, perdicum, caponum, gallinarum, vitulorum, avicularum, & venationis, quæ condiri debent, sive elixentur, sive assentur, caryophyllis, cinnamomo, nuce moschatâ, macere, pipere alijsque aromatibus, tum herbis, tum radiibus. Inter olera borago optima est, jura consumpta primum tenent locum, & deinde ova recentia, inter quæ eminet portio Chocolatis quotidie exhibita. Vitentur cibi flatulenti, frigidi, crassi, visceri, falsi, acidi, acres, & omnis ingurgitatio. Similiter omnes fructus, lacticia, omnia pastilla, carnes, & pisces fumo induratos fugere oportet. Panis aniso, coriandro, vel fœniculo condiantur.

Potus sit vinum mediocre, odoratum, putà apianum, vel creticum, vetus potius, quàm recens, dulce, aquâ boraginis, vel melissæ dilutum. Vitentur vina generosa, vel sulfurea, aluminosa, acida, & austera; hæc n. sanguinem, & spiritus in furorem agunt, & cor ad motum extraordinarium incitantur. Nimiam vini ingurgitationem declinare oportet, quia vini bibones, cordis palpitatio ut plurimum exercet. Si æger vinum non libat, utatur decocto cinnamomi, anisorum, ligni sassafras, vel aquâ stillatitiâ boraginis, vel melissæ. Fugiantur aquæ palustres, puteales, pluviales, nivæ, cisterninæ, ac cæteræ vitiosæ.

Motus corporis sit moderatus, quia flatus, & vitiosos exhaust humores; immoderatus vitetur, eò quòd sanguinem, & spiritus exaltat, in furorem ipsos concitat, & facit illos ad spasmodicos insultus cor sollicitat, unde non ægrè palpitatio suboriri potest.

Quies nimia nocet, quia desidiosi ut plurimum cordis palpitatione affliguntur; nam sanguinis massa quodammodò stagnans crassa, & viscida redditur, nec à recrementis per transpirationem expiatur, ac vitium contrahit, & consequenter actior, & vellicans fit, & per cor circulans palpitationem inducit.

Somnus non sit immodicus; nam spiritus reddit torpidos, & consequenter ad debitas functiones peragendas inhabiles efficit, & sanguinem unà in motu segnem facit. Cordis palpitationi obnoxios admonitose volumus, ne in comitati dormiant, quia hic morbus noctu interdum adeò repente, & impetuosè aggredi solet, ut nisi ocyssimè subveniatur, suffocationis periculum imminet.

Vigilia protracta, particulas spirituosas in sanguinis massâ absorbit, & sanguis vapidus, effectus, viscosus, & acris relinquitur. Somnus itaque & vigilia modum non excedant, aliter malum.

Excernenda, & retinenda secundum naturæ institutum recurrant, aliàs multorum pravorum affectuum sunt in causâ. Alvi excrementa respondeant arte, aut naturâ. Menses, hæmorrhoides, & hæmorrhagiæ suppressi ad debitum redigantur fluxum, ne vitiosæ particule in sanguine retentæ illum varijs sordibus inficiant, & planè vitient: si nimis, quàm par est, decurrant, coërceantur. A repletionibus nimis prorsus abstinendum.

Animi passiones graves omninò vitentur, & præcipue ira, ob quam quandoque in membris quidam tremor conspicitur: quidni, & in corde palpitationem, terror, timor, tristitia, & insperatum gaudium excitare possunt?

Ex his, quæ diximus patet palpitationis curationem per essentiam absolvi iis, quæ sanguinem purificant, & excrementa à corde fugant. *Helmontius* probat olea destillata aromatum simplicium cordialium, in salem volatilem transmutata, cum suo alkali per artificiosam circulationem. Nos verò sequentia medicamina commendamus propriâ observatione comprobata, ut

℞. Tinctura alkermes ʒij. β. julep. cinnamomi ʒij. ol. citri essentialis gr. v. m.

Memorabilis est lapis bezoar genuinus, non adulteratus, ut

℞. Lapid. bezoar gr. viii. magist. perlar. coralliorum an. ʒβ. aq. cinnamomi ʒj m.

exhibe quotidie usque ad morbi remissionem. Vel.

℞. julep. lapid. benzoar cochlear. ij. tinctur. ligni aloës ʒij. oleo cinnamomi gut. iij. julep. caryophyllor, ʒβ. aq. cinnamomi ʒβ. m.

℞. Elixir. propriet. ʒij. balsam. vitæ ʒj. spiritus mellissæ gut. viij. julep. vital. composui ʒj. m.

& quam plurima alia sunt è chymicorum penu petenda; nos selectiora comprobata descripsimus, quæ hunc affectum non tantum pacare, verum etiam unitim, & seorsim averruncare possunt, quia excrementa in sanguine, & præsertim vitriolata obtundunt, & immutant; deinde per urinæ vias, vel diaphæresim sanguinem purificant.

Nonnulli commendant rhaponticum ad ʒij. in vino exhibitum, vel vinum, in quo rhapontici radix macerata fuerit.

Alij hanc probant aquam ut

℞. Cordium cervi, porci an. n. m. iij. caryophyllorum, galangæ, cinnamomi an. ʒiij. semin. basiliconis, maccis an ʒijβ. macerentur in lb. vi. vini, & destilla imposito in alembici rostro.

ambra moschi an. ʒβ.

Extrahitur etiam succus ex cordibus vervecum, ut

℞. Cor vervecis, imple caryophyllis confusis vel confect. alkermes, & hyacinth. & impone in duabus patinis vitreatis, pastâ occlusis rimis, & igne cinerum succum extrahe.

Ad succi imitationem sequens liquor ex cordibus parari potest utilissimus, ut

℞. Corda vervecis, vel porcin. iij. in taleolas secta, & vino albo lota, cinnamomi, caryophyllorum an. ʒβ. semin. ocymni, acetosa an. ʒj. vini albi, aquar. melissæ, boraginis, rosarum an. ʒij. confect. alkermes ʒij Bulliat inter duo vasa. De hoc liquore capiat æger cochlear. ij. manè, & vesperi.

Sed ita regioni cordis applicandorum medicaminum invaluit usus, ut non videatur melioris notæ medicus apud stolidum vulgus, nisi in medendo hæc præscribat, describemus itaque sacculum, & unguentum cordiale, quod odore tenui vitales valet recreare spiritus:

℞. Cin-

4. Cinnamomi; costi veri, caryophyllorum; ligni aloës, succini albi preparati, ammoniaci veri, cubebe, santalor. omnium an. m. j moschi, ambra, zibeti an. gr. iv. ol. citri, aurantiorum an. gr. v. f. sacculus.

Quod si aliqua defint fac sacculum, ex caryophyllis, ligni aloës, santali citrini, flor. aurantiorum, & citri cum sudore rubra, qui irroretur vino albo, & aqua ros. & cordis regioni applicetur. Pro unguento.

U. Unguenti ros. ʒʒ. axungie porcine ʒiv. ol. aurantiorum, citri ʒj. moschi, ambra an. gr. iij. f. unguentum.

Cum cordis palpitatio per consensum sit, hæc remedia etiam per os assumenda sunt, & cordi applicanda, quia productum respiciunt, sed perspicendum est, quam maximè ad causam partium.

In palpitatione ab utero conveniunt anti-histerica, & præcipuè elixir uterinum in aqua melissæ dissoluum, tinctura succini, ejusque oleum, essentia granorum chamaedrys, sal Jovis umbilico inunctum, &c. & si nihil aliud sit ad manus, detur castorei ʒi. in aqua melissæ.

Si palpitatio à stomacho ortum ducat, vomitoria, & stomachum corrigentia conveniunt.

Si ab affectione hypochondriacâ, ejus curatio ex infra dicendis patebit. Si à veneno deplorabilis habetur curatio, & ne conclamatum relinquamus ægrum, exhibenda sunt alexipharmata; juxta veneni diversitatem, de quibus suo loco.

C A P U T Ultim.

De Lypothymia, & Syncope.

Cordis motus, qui pulsus dicitur, & vitæ nostræ substerniculum, & quod debilior est pulsus, eò minus vita, & vires vigent, & pulsū deficiente confestim, super vite vita, omnia deficiunt. Quoties cor pulsat, toties in homine vitam existere profectò fatemur. Si quandoque accadat à pulsatione cessare, vita est in ter spem, & metum, quia omnes deficiunt actiones, membra laquefcunt, calore destituta torpent; & lethale oboritur frigus; à corde n. per spiritum vitalem omnibus membris vitalis affluit calor, cujus beneficio suas perficiunt actiones, & eo deficiente, etiam in agendo deficiunt.

Alij dantur affectus, qui maximè ad syncopen collimant, ab eâ tamen secundum magis, & minus differunt, atque summam virium imbecillitatem, & animi deliquium significant: Sed hæc vocum varietas, tyronum mentem non debet in confusionem adigere; cor n. unum est, quod in virium imbecillitate patitur, estò in uno vehementius, in altero verò minus, & semper eadem remedia cordialia in vehementiori, ac mitiori adhibentur. *Ἐκλυσις* est leve animi deliquium, quia multi animæ sedem in cordis parenchymate statuunt, *λειποθυμία*, *λείποψυχία*, & *ἀποψυχία* gravius, syncope gravissimum, quæ si eo usque deveniat, toto in corpore aboliatur pulsatio, *ἀσφυξία* dicitur, quæ est gradus ad mortem proximus.

Aufertur in syncope motus in toto corpore, nec propterea syncope est cerebri, sed cordis affectus; sensus, & motus cessat, quia spiritus vitalis, cerebro à corde non communicatur, atque ita vitali spiritu in cerebro deficiente, etiam actiones animales & naturales deficiunt, quia cerebri, & aliarum partium actiones, unicus spiritus vitalis peragit, eoque collabente, omnes alias actiones labi necesse est.

Λειποθυμία est inceptanea animi defectio, cum partium extremarum perfrigeratione, & virium exolutione absque sudore, quia vires non ita collabuntur, vox, & sensus non intercipiuntur, nec vita-

li robur omnino dissolutus existit.

Συνκοπή est animi defectus, & præceps virium lapsus, cum intermissione spiritus vitalis, absque eo quod in cerebrum scandat, in quâ omnes vires simul repente concidunt, vox, sensus, & motus intercipitur; pulsus est extremè rarus, & obscurus, interdum nullus, quia intercipitur spiritus, qui est cordis motor. Extrema, ut manus, pedes; nasus, & auriculæ frigent; quia cordis calor intercipitur. Tempora, cervix, thorax, & pectus circa cordis foveam frigido madent sudore, quia spiritus vitalis solidas regens partes, eas deserit, & ad interiora confugit, & humidum partium solidarum rectore destitutum ad exteriora defluit. Facies, & labia pallescunt. Vividus, floridus, tumidusque carnis habitus vitali lumine destitutus, perit, & statim vultus ipse rugosior concidit, & luridescit, quia spiritus, qui antea placido rubore, velut omnia vivificabat, mox, atque alienâ aurâ subactus mutatur, totumque corpus quasi enervatum jacet; omnisque sensus deficit.

Signa.

Syncope signa, vel respiciunt subjectum magis ad syncopen pronum, vel paroxysmum imminens, vel præsentem, vel tandem causas illam producentes.

Subjecta ad syncopen magis prona, sunt homines debilitate quâdam nativâ, vel acquisitiâ à morbo affecti. Item pusillanimes, mulieres potius, quam viri, & virgines præsertim, quæ men suas patiuntur purgationes, & gravidæ mulieres; tum illi, qui rarâ sunt præditi texturâ, melancholici, &c. *Sani; à purgatione incidunt in animi deliquium. In his, qui prævo cibo utuntur, purgatio excitat syncopen, aph. 37. sect. 2.*

Improvisa anxietas, perturbatio animi, capitis gravitas, vertigo variegata, coloris faciei mutatio, ut etiam pulsus frequens, subita ejus mutatio imminens significant syncopen. Utilissimum, imò summe necessarium, imminens prævidere syncopen; ut quantum fieri potest, præcaveri possit, quia medicus, qui syncopen non prævidet, aut prævisam non annunciat, hominis per syncopen mortui homicida est.

Præsentem ostentant syncopen præceps virium lapsus; pulsus rarissimus, formicans, obscurus, & tandem abolicus; totius corporis, & præsertim extremorum frigiditas; sudor frigidus circa pectus collum; & thoracem; faciei, & labiorum calor pallidus, & lividus. In lypothymia non adest sudor, & pulsus manet. Causarum signa ex ipsis patebunt causis.

Distinguitur syncope ab alijs affectibus cognatis, proprijs signis; ab apoplexiâ, quod in eâ adest cum stercore respirationis læsio, & pulsus non insigniter mutatur, nisi instante morte: in syncope pulsus ferè aboletur, & respirationis libertas permanet; ab epilepsiâ, quod in eâ adest convulsio: in syncope secus; ab uteri suffocatione, quia in eâ aufertur respiratio, ut ægrotantes suffocari videantur, & pulsus non admodum immutatur, neque faciei color, quia statum servant naturalem, imò frequenter rubicundior videtur: in syncope respiratio non læditur, sed pulsus ferè aboletur, & facies pallore perfunditur. Quandoque cum uteri suffocatione copulatur syncope, & tunc non percipitur pulsus.

Veterum Causa.

Rentur vulgares lypothymia, & syncopes subjectum esse cor (differunt hi affectus penes gradus, ita ut si causæ sint leves, lypothymiam, si fortiores syncopen producant: imò una est via ad alt. tam) & causas esse spirituum defectus. Causæ internæ immediatæ proponuntur à Galeno 5. d. l.c. affect.

bi scribit, cor essentialiter affici ab intemperiebus tum simplicibus, tum compositis, si cum materiâ, & propterea hunc morbum ab intemperie produci, & non impossibile judicat bilem, pituitam, vel melancholiam in cor ingredi, & sic syncopen inducere: sed has Galenistarum nœnias, non explodimus, nam frustra esset tempus terere, cum fusiùs has refutet *Argentarius*.

Causæ internæ, sed mediatae sunt sexus, & ætas, nam mulieres, & decrepiti huic affectui sunt obnoxij. Temperamentum, & corporis habitum inter has causas recensent, siquidem delicati faciliè syncopè tentantur.

Externas plures referunt, & primò cum causâ venenatâ, & malignâ cor afficiunt, & spiritus vitales venenatis, malignis, endemicis, & putridis halitibus obruunt, ut accidit in febribus pestilentibus, malignis, colliquativis, & hecticis. Vel ab assumpto veneno, vel ab aliarum rerum venenosarum assumptione. Aut à febris putridis, & corruptis, quæ cordi infestas exhalationes imperceptibiliter communicant, ut ex utero, ejusque putidâ sentinâ, à corrupto, & retento sanguine mensurâ, vel semine, vel à pravis, & vitiosis humoribus in ventriculo stagnantibus, illumque gravantibus. Vermes in aliquo loco stabulantes. Vel aër malignus, & venenatus, morsus, vel ictus, vel halitus animalium venenatorum corpori impertitus, & communicatus. Huc etiam pertinent quædam peculiare antipathia, cum quidam rerum alijs non ingratarum odorem, conspectum, vel præsentiam ferre non possunt, sed eâ de causâ animo deficiunt. Sic tetri odores nonnullis eundem præstant effectum, imò verò suaves quibusdam mulieribus. Vel causæ esse possunt, quæ calorem dissipant, & spiritus resolvunt, ut febres ardentes, aëris æstus, balnea calida, hypocausta, nimius corporis motus, nimia perturbationes, ira, voluptas maxima, sive gaudium effusum, timor subitus, & vehemens, quibus multos syncope correptos, & multos mortuos legimus. Curæ, animi anxietates, vigiliæ, inedia diuturna, Venus nimia, dolores vehementes, ut colici, oculorum, dentium, oris ventriculi, & aliarum partium, quæ magnum cum corde habent consensum. Item evacuationes nimia, ut sanguinis per uterum, hæmorrhoides, nares, vulnus, phlebotomiam. Vel humorum fluxus immodicus, vel aquæ, ut empyicorum pus, aut hydropticorum aquæ, si subito evacuentur. Abscessus ruptio, vel apertio. Alvi nimius fluxus, evacuatio corporis confestim, acceleranter, & superabundanter facta, ægitudines diurnæ, & acutæ, vomitus bilis æruginosæ, urina, sudores, bulimus, in quibus magna spirituum consumptio evenit. Item percussio, vel allisio violenta versus sinistram mammam, vel stomachi orificium.

Quandoque sanguinis, & spirituum subito ad cor confluxus gravissimam syncopen infert, ut de quadam nobili virgine refert *Riverius cap. de syncope*.

Optimæ sunt lipothymia, & syncopes causæ à vulgaribus adductæ, sed hæ tantum sunt occasionales, & non immediatae; nam spirituum vitalium pendet à causis, quæ sanguinis partem in corde vel coagulant, vel activiorem partem fixant, vel ipsum cor ad motum reddunt ineptum, vel volatiles sanguinis partes etolvuntur, vel aliæ regenerantur, vel spiritus vitales suffocantur.

Nostri Causa.

Causa hujus affectus immediata est spirituum vitalium defectus, qui pendet ab illis causis, quæ sanguinis partem coagulant in corde, vel ipsummet

cor reddunt ad motum ineptum, vel activiorem sanguinis partem fixant. Pars primario affecta est cor.

Sanguinem in corde coagulat acidum, quia ut acor stomacho est gratus, & ordinarius sapor: sic extra stomachum omnis aciditas est p.n. & hostilis, imò ita venis est hostilis ut non possit non intra venas transire sine noxâ. Unde cruor acescens coagulatur, & si profundius in venis eveniat, semper pestilens aliquod pathema insurgit. Si acidum liquorem per syringam intra venas immittes, experieris me vera docere. Præterea à sanguine syncopen ortam vidit *Petrus Satus* in puellâ 14. annum agente, quæ cum per diem capitis gravitatem, vertigines, & anxietatem passa esset, die sequenti subito extincta est. Secto post mortem cadavere, in arteriâ magnâ, & in venâ cavâ totus sanguis apparuit coagulatus, ut apprehenso illius altero principio, ita integer ex venâ, & arteriâ educeretur sanguis, ac gladius è vaginâ extrahi solet.

Si acidum, quod sanguinem coagulare solet, sit nimis exaltatum, & intra venas evenerit, activiorem sanguinis partem fixare valet, quia sanguis intra se magnam salis balsamici portionem habet, quæ acidi attractu statim fixatur. Sanguinem coagulat viperæ, aspidis, scorpionis, &c. venenum.

Multoties à sanguine crasso oritur syncope, quia bonus non fit, non sanguificationis, sed digestionis vitio, si pars ciborum æthereâ magnam phlegmatis quantitatem admittam à ventriculi calore sollicitatam secum rapiat, sanguis crassus conficitur, resolutâ per diaphæresim parte in spiritum vitalem resolubili, remanet pars spiritu vitali destituta, & necessariò sanguis coagulatur, ideoque cor ad motum reddit ineptum.

Ut plurimum partes omnes sanguinis volatilitates evacuantur, sive dissipantur. Hujusmodi evacuatio vel est sensibilis, vel insensibilis; sensibilis ipsius sanguinis fit, primò per os, nares, alvum, hæmorrhoides, phlebotomiam, & vulnus, secundò aliorum humorum, qui estò sint excrementitij, si major eorum copia excernatur, magnam spirituum dissipationem faciunt, & syncopen. Talis humorum excretio fieri solet per vomitum, secessum, urinam, sudores, magni abscessus apertionem, & præcipue intorsum, ut habetur *aph. 8. sect. 7. A tuberculi interni eruptione animi fit defectio*. Sic etiam extrorsum, ut si hydropticorum aquæ, aut empyicorum pus subito evacuetur. Insensibilis evacuatio fit ex corpore per diaphæresim apto, & contentorum tenuitate, calore nimio, balneo, vel laconico calidiori, immodico labore. Evacuant etiam pertinaces vigiliæ, diuturna inedia, inexplabilis lascivia, & Veneris palæstra supra vires exercitata, indicibile gaudium, ægitudines longæ, & acutæ. Item dolores immanes cordis, ventriculi, intestinorum, renum, & omnium partium nervosarum, & in primis earum, quæ magnum cum corde consensum habent. Denique omnia immoderata, & excessiva animi pathemata, ut sunt perturbationes animi nimia, ira, & alia, quæ non modò animi deliquium, verum etiam ipsam mortem repentinam inducere possunt.

Oritur tandem lipothymia, & syncope à spirituum vitalium suffocatione; suffocantur enim spiritus vitales, tunc cum virulentum gas, sive quid nimium redolens fracedinem, aëri intermixtum intra vitæ nostræ domicilium inspiratum, sive quovis modo receptum, sive genitum, spiritus vitales sub se comprimit per sui violentam exaltationem, & tandem exsufflat, ita evenit in nostri Aniani cryptâ, sepulturis, cisternis, fodinis, carbonum fumo, ubi viventia nimia fracedine, & gas virulento sternuntur. Ita quoque in febribus syncopalibus, malignis, morbillorum, & violarum eruptione, à vermibus,

& ex utero exhalatione cordi infectâ. Huc referri potest spirituum vitalium concentratio, ut accidit in terrore panico, immenso mœrore, timore, &c.

Prognosis.

Quod ad prognosim attinet: syncope perniciosus est affectus, præcipue sæpius repetens de medio tollit, ut habetur *aph. 41. sect. 2. Qui sæpe & vehementer animo linguuntur, ij derepente moriuntur.* Quia syncope est gravior affectus, qui vitæ fontem opprimit, ejusque spiritus exolvit, unde mors necessariò subsequitur. Omnis syncope mala, at pessima, quæ excitatur in corpore debili, quæ antiqua, & quæ confirmata. Syncope, à quâ æger non restituitur; post faciei irrorationem cum aquâ rosaceâ, post vini exhibitionem; post ~~ætheris~~ *ætheris*, etiam lethalis. Cum quis à syncope sibi redditur, non statim salus promittenda est, nam si pulsus non restituitur, nec color vividus redit, & æger frigidus semper manet, mox in syncopen relabitur, ex quâ vitæ discrimen impendit. Si cor primariâ affectione laborat, ut phlegmone, erysipelate, per febres acutissimas, vulnera præsertim sinistri ventriculi, auxilium non admittit. Qui ob magnam crudorum humorum copiam, in syncopen incidunt, si ventriculus, & hæpar in his inflammatum fuerit, deplorata est salus. *Deliquium in muliebri fluxu, malum. aph. 57. sect. 5.* Lipothymia licet sit mitior affectus, adhuc tamen est valde periculosus, quia facile mutatur in syncopen.

Veterum Curatio.

Vulgares syncoptici in ipso paroxysmo à quacunque causâ in faciem vel aquam frigidam, si alia non suppetit, conferunt, & violenter projiciunt, ut spiritus tali frigiditate revocentur, & excitentur. Quod si non eveniat, enervum excruciant corpus vociferatione, agitatione, narium compressione, digitorum contorsione, pilorum evulsione, validis frictionibus, arctis ligaturis, & cucurbitulis: sed afflicto non est addenda afflictio, & in tantâ cruciatuum lanienâ, non potest non fieri magna spirituum resolutio, malum non acquirete vires, & ex defatigatione non deficere.

Extra paroxysmum roborant varijs medicamentis cardiacis ut syrupo *exhilarante D. Laurentij, boraginis, de cortic. citri, pomis, & cinnamomo; vel confect. alhermes, de hyacinto, elect. de gemmis, &c.* vel

4. Syr. de cortic. citri, de pomis, boragine an. ʒij. aq. melissæ, de pomis redolentibus an. ʒiv. elect. de gemmis ʒij. aromatic. ros. ʒi. confect. alhermes ʒij. diacinnamomi ʒij. vini odoriferi ʒij. m. detur cochlearium.

Cordis regioni varia epithemata applicant, ut

4. Caryophyllorum, cinnam. an. ʒij. ossis de corde cervi ʒj. cortic. mali citri ʒj. ligni aloës ʒb. rosarum m. j. spec. elect. latificantis Galeni ʒij. moschi, croci an. gr. iij. vini odoriferi lb. aq. melissæ, vini malvatici an. ʒiv. m. f. epithema pro cordis regione.

Deinde nullâ postpositâ morâ, si causa sit sanguinis copia, venam secant jecorariam: sed errant, nam huic affectui obnoxij tantum essent plethorici, & sanguinem mittere, est spiritus exhaurire, vires, quæ in hoc morbo necessariæ sunt, tollere, vel saltem minuere, quod hoc malum efficit, est quid exoricum in sanguine latens, & non ipse sanguis, quia merè passivè se habet: tota itaque curatio non ad sanguinem dirigenda est, sed ad id, quod spiritus fixat, vel resolvit. Si verò aliorum humorum copia peccet, corpus juxta humores peccantes purgant. Sed non absque virium dispendio, & spirituum resolutione. Si sit intemperies calida, curatur, ut febris,

si verò frigida confectione de hyacintho, & alhermes cum syr. de corticibus citri, & de pomis.

Extra paroxysmum causarum diversitatem respiciunt, & juxta illas medicamenta propinant. Si à venenatis; & malignis halitibus lipothymia, & syncope ortum ducat, varijs alexipharmacis & cardiacis, occurrunt. A veneno hausto; antidota exhibent, vel vomitum provocant, & si deinde ventriculi ardor sentiat, lac, butyrum, & juscula pingua præbent. A vitiosis humoribus in ventriculo, vomitum concitant. A vermibus, contra vermes subministrant. Ab immodicâ evacuatione, theriacâ, cibo, potu, & somno reficiunt ægrum. Si ab utero, uterina usurpant medicamenta, pedes magis, quàm manus fricant, cucurbitulas coxis, & inguinibus admovent, & grave olentia suffumigia usurpant, vitando odoramenta. A nimia diætâ sensim reficiendus est. A nimio sudore, coërcentibus utuntur. A nimia sanguinis evacuatione, &c. proprijs remedijs ex capitibus proprijs subveniunt.

Curatio Nostra.

In lipothymia, & syncope victus ratio convenit, quia collapsas reficit vires, debiles roborat spiritus, & fugientes ad cordis arcem revocat. Unde extra paroxysmum magna solertia in victu instituendo adhibenda est, cum hujusmodi victus, maximè ad amputandas omnes causas externas, quæ hos affectus inducere solent, necessarius sit, & præcipue sex res non-naturales adducamus oportet, à quibus hi affectus progigni possunt, si his sinistrè utamur, quibus etiam dextrè usurpatis, à tali morbo ægrum eripere valent.

Aërem itaque eligere oportet serenum, lucidum & ab omni inquinamento, & sorditie depuratum; potius ad frigidum, quàm ad calidum vergens, qui si haberi nequeat, arte parandus erit, irrorationibus factis aquâ angelorum, rosarum, aurantiorum, citri, aceto, spargendi sunt etiam odores per cubilia; quibus spiritus reficiuntur, & cor mirificè confirmatur, non quod odores nutrant, sed spiritus refici experientiâ constat.

Cibus facilis coctionis convenit, & talis naturæ, ut nutriat, & non oneret, idest non nimia quantitate ingestus. Conducunt juscula carniū, & jura consumpta aromaticis condita, testiculi pullorum chocolata, ovorum vitelli magis, nam albumen difficile coquitur, & hi cibi dentur ordine, & tempore convenienti, ætati quoque, & sexui congruis. Si resolutione, & consumptione, ut vigiliis, sudoribus, aliisque superfluis evacuationibus, & inediâ malum ortum sit, paulatim, & assidue nutrire oportet, etiam si febricitent, & in ipsis accessionibus, & in principio, & paulò ante accessionem, quod in cæteris prohibetur, nam *cibum dare nocuum est*; Unde in paroxysmo hujus mali roborandæ sunt vires alimento, quæ est communis omnium curatio, quamvis ex plenitudine oriatur, nam saltem spirituum defectus adest, qui nisi reficiantur, periculum, ne innatus extinguatur calor, imminet; ad præcipientem namque lapsus citissima requiritur instauratio: *Que n. longo tempore extenuata sunt corpora, lenè revocare oportet, quæ verò brevi, breviter.*

Potus sit vinum potens, odoratum, suavis, & clarum, ut citissime in alimentum transeat, vinum namque spiritus potentissime reparat, & vires restaurat, unde potius inter cibos, quàm inter potus recensendum est: est itaque cibus, quia nutrit, est potus, quia bibitur, & est aqua potetur, non tamen nutrit, sed omnes corporis fordes diluit, est vinum palato gratissimum, & stomacho utilissimum, Italicè dicitur *conforta stomacho*, cor exhilarat, est insigne cardiacum, & ti-

tissimum vitæ nostræ præsidium, ideoque præsci ejus plantam vitæ, quasi esset vita, vocârunt; attamen moderatè bibendum. Vinum in omnibus, quos syncope apprehendit, offerre convenit, nam in his, quibus non convenit, aliquando aliquid vini dare cogimur, non quo affectum curemus, sed ut periculum in præsens depellamus. Extra paroxysmum, si æger vino non sit assuetus, aquis cordialibus, vel cinnamoni decocto utatur.

Motus omninò vitetur, quia multi spiritus exhauriuntur, & particulae salinæ avolant, remanente acido.

Quies ita necessaria est, ut etiam syncoptici ad alvum exonerandam non assurgant.

Somnus sit moderatus, nec consueto tempore longior; si tamen syncope ob magnum dolorem, magnos labores, immodicam famem, aut gravia animi accidentia, accadat, somnus diutius protrahatur, nam animum recreat, & mirâ dulcedine totum perfundit corpus: spiritus quoque laboribus, curis, studiis vigiliisque consumptos, reficit, fugientes retardat, & novos progignit. Idque hîc observandum præcipit *Gualterus Brunsle*, quod medicum quasi requirat adstantem, ut observet qualiter æger in somno se habeat, & qualiter tempore vigiliarum, & secundum hoc somnum admittat, aut vigilia imperetur; si n. dum vigilat, pulsus, faciei color, anhelitusque sibi magis consent, à somno interpellabitur; si verò eadem accidentia, melius se habeant tempore somni, ut dormiat potius consulemus.

Vigilia sit moderata, immoderata namque spiritus consumit, & vires exhaurit.

Excreta, & *retenta* secundum naturam moderemur oportet, nam nimis excretiones, syncopen inferunt, ut repetita, & vehementia purgantia, vomitus enormes, phlebotomia larga, nimij sudores, hæmorrhoides, menstrua, lochia immoderata, empyicorum puris, & hydropicorum aquæ evacuationes, unâ vice factæ, hunc affectum concitant. Immoderatus Veneris usus omninò proscribatur.

Animi passiones à rectâ ratione coësceantur, nam immodicæ tam benignæ, quàm malignæ, ut gaudium effusum, ira immanis, amor vehemens, metus profundus, studia assidua, curæ anxie, lucubrationes protractæ, fervida zelotypia, ardens cupiditas, timor panicus, æmulatio, invidia, &c. syncopen excitare, & syncopticis multum obesse possunt.

Curatio lipothymie, & syncopes peragi debet, juxta causarum diversitatem, ex quibus pender; attamen urgente paroxysmo, à quacumque fiat causâ, in eo curationis scopus consistit, ut quàm citissime fieri potest, paroxysmus, qui non dat inducias, solvatur, donec mali causæ benè discerni possint. Interim tantum vitæ nostræ cum inquilino hoste conflictum ad tollendum festinare debemus, quia magis urget. Confestim itaque liquor aliquis odoratus, efficax, & frigidus, violenter, & confestim in languentis faciem projiciatur; ex tali enim suavi frigiditate spiritus vitalis foras revocatur; tum etiam aliquod oleum odoratissimum stillatirium, ut *angelica*, *cinnamomi*, *caryophyllorum*, *cortic. citri*, vel ex eis paratus *balsamus cinnamomi*, *caryophyll. n. d.* naribus illini debet, suavi enim fragantiâ lapsæ recreantur vires, foeminarum naribus suavi violentiâ non admoveantur, (præter *ol. succini*, ejusque *balsamum*) sed potius fœtida, ut sunt *combustarum plumarum fumus*, *sulphuris*, *castoreum*, *asa fœtida*, & *similia*, ne uteri suffocatio concitetur, atque ita malum pejoreretur. In languentis os immittatur *vinum generosum vetus*; vix enim magis, & citius vires, quàm vinum reficit, sed citissime *vini sp. aqua*, *ol. cinnamomi*, *balsamus vitæ*, *unctura hyacinthi*,

alkermes, *elixir vitæ*, & *proprietas*. Multum confert *aqua perlarum*, cujus descriptio ita se habet.

℞. Aquar. quatuor cordial. an. ℥ij. manus Christi cum, vel sine perlis ℥j. magist. perlarum 3℔. succin. alb. pulverisati ℥ij. aq. Langij ℥j. m. detur cochlear. 8.

Cordis regioni epithemata, inunctiones cordiales, & sacculos admovent, sed præ cæteris sacculus ex folijs, & floribus *melissæ* utilior est, qui cum vini spiritu aspersus, dextræ applicetur mammillæ calidè.

Jactitant vulgares *aurum* tanquam insigne cordiale omnibus cordis affectibus succurrere, unde limatum, & in folia redactum cardiacis conditis immiscet, languentibusque propinant; quasi strutionum stomachos ferrum digerentes habeant. Verum impossibile est aurum, metallorum fixissimum, à debili calore, & ventriculi fermento digeri, & actuari posse, quod igne vehementissimo reliqua metalla vincente, lapidesque consumente, non uritur, sed purius, & perfectius redditur: donec ad summum suæ perfectionis gradum devenit, & tunc in igne tanquam salamandra jubilet. Non aurea majorum sæcula ad nos refluxerunt, quibus thesauri adeò vilescunt, ut labia, mentum, barba, oesophagus, intestina, & stercora ægrorum obryzo incrustentur auro. Hanc taceremus insaniam, & prodigalitatem, nisi ægri quoque magno indè tentarentur incommodo, dum scilicet ventriculi actio, & succi alimentitij transitus per ventriculi, & intestinorum fibras, ejusmodi aureis corpusculis intervenientibus, turbaretur. Nam quædam intra fibras se insinuant; quædam citra alterationem, ut ingesta per alvum cum excrementis inauratis descenderent, reliqua verò corporis œconomiam turbarent. Aurum limâ comminutum, aut foliatum medicamentorum compositionibus admixtum nullum alium habet usum, nisi ut vulgi oculos pascat. Verum dum fallaci hoc auri fulgore, plebis oculos demulcere volumus, saltem eâ ratione id præstemus, ne sumptuum, & crumenæ pauperum immemores, illis fortunas, & sanitatem insanâ hac nostrâ prodigalitate eripiamus.

Auri vires roborando cordi, spiritibus vitalibus, & sanguini mundificando dicatas esse tradunt, propter mutua cordis, & auri effluvia sympathica, & magnetismum inter aurum, & cor, quod alienum à veritate esse rationes allatæ in *nostrâ Pyrotechniâ* convincunt; applicari quidem posset extrinsecus majori in copiâ, atque proculdubio majori cum utilitate, vel nullo dispendio. Hoc unum scimus, aurum in crumenâ gestatum, corroborando, & lætificando cor præsentaneum esse contra melancholiam remedium.

Extra paroxysmum pro curatione legitimâ remedia peti debent à causarum diversitate, in hunc modum: Cum igitur coagulatus est sanguis, ad coaguli ablationem nostra dirigenda est intentio; volatiles sanguinis partes debent restitui, cum ablatae sunt, & remedia debent esse penetrantia, & quia urget affectus *elixir vitæ* res peragenda est.

Sed juvant quam maximè id, quod efficitur ex ijs, quæ coagulationem auferre possunt, tale est *dictamum Cretense*, hoc misceri potest cum *radicibus angelica*, & alijs appropriatis; hæc enim sanguinis etiam volatiles partes restituant, ut

℞. Dictami Cretici, *angelica*, *caryophyllata*, *pentaphylla*, *imperatoria*, *zedoaria*, *scorzonera*, *petasidis*, *cardiaca*, *cortic. aurantiorum*, *citri*, & *flor. eorumdem. fol. abrotani*, *cardui benedicti*, *basiliconis*, *lavendula*, *melissæ*, *roris marini*, *semin. citri*, *baccar. juniperi*, *caryophyllorum*, *macis*,

Digere hæc omnia ad libitum in igne, irrorata vino generosissimo in s. q. spatio xxiv. horarum. Destilla deinde lento igne B. vel cinerum moderato. Spiritui extra-

extracto junge caryophyllata, dictami, contrayervae q. s. ad extrahendum tincturam addita ligni aloës portione, moschi, ambræ. ol. ros. destillati, citri, aurantiorum, & roris marini.

Dosis gutt. aliquot in vino generoso, vel alio liquore convenienti. Si aliquot deficient ex simplicibus duplicanda erunt alia. Eodem spiritu cordis regio, & tempora inungantur. Idem præstat *aqua theriacalis*.

Si accidat, quia calor nimius partes sanguinis volatiles resolvat, tunc frigida conveniunt; à quibus si fermentatio sit nimia, cohibeatur.

Quæ à crasso sanguine oritur, causarum investigatione maximè indiget, nam multoties sanguis bonus non fit, non sanguificationis, sed digestio-

nis vitio, propter quam alimentitius succus crassius transfertur ad cor; observandum est igitur tunc, quod lædit digestionem, nam si humores crudi in stomacho existentes, hi sunt vomitu evacuandi, sed cautè cum hoc agendum, propter virium dispendium.

Quæ per consensum ventriculi, non communicatâ totali causâ ad cor, fit ut plurimum ex acido exaltato; tunc corrigenda est aciditas, & prospiciendum est præcipuè stomacho, nam interdum ex ipsomet calore in ventriculo excitato syncope accidit, ut observatur in quibusdam febribus syncopalibus.

Si ab alijs causis ortum ducat syncope, juxta causarum diversitatem, adhibenda est curatio.

D. C A R O L I
M U S I T A N I
I A T R I A S P R O F E S S O R I S,
T R U T I N Æ M E D I C Æ
L I B E R T E R T I U S.

D E I M I V E N T R I S A F F E C T I B U S.

RATI sumus sapissimè pro eo quod memoriæ proditum invenimus, & longo rerum humanarum usu edocti sumus, Naturam omnium matrem iniquiùs, & uti novercam cum solo ventre se gessisse, ut pro certo habuimus, cum primùm de formando homine singulisque ejusdem membris consilium agitari ceptum fuerit, malè pro ventre in sententiam ivisse, illumque inauspicato condi debere, molestoque operi addici, semperque angustia premi. Fertur tempore, quo singulis membris suum cuique consilium, suus sermo fuerat, nec alieno arbitrio, sed suopte magis genio vivere, magisque propriâ prudentiâ regi placebat, singulas corporis partes sermonem habuisse, ipsas solummodò corporis servitio addictas, suoque operi cuncta in ipso fieri, ventrem autem in medio quietum alieno labore saturari, alienâque industriâ omnia sibi quærere, nec ipsius ullum in nostro corpore esse ministerium; quapropter conspirasse, ne manus cibum ministrarent, nec os acciperet datum, nec dentes conficerent: cumque in suâ sententiâ permansissent aliquandiù, evenit inedia, corpus paulatim languescens tabo, palloreque affici, proinde consilium ipsidem pessimum fore cognoverunt. Sed ultimus non fuit hic ventris labor, nec maximus, siquidem, ex quo primùm Galenicorum agmen terris incubuit; nec acrius unquam in ventrem sævitum, nec miseriùs afflictum conspiciamus. Si caput langueat, si oculi caligent, dentes doleant, pedes infirmantur, si tandem quælibet corporis pars vel minimo afficiatur incommodo, illicò venter culpatur; quapropter potionibus, pharmacis, clysteribus, & sexcentis hujusmodi turbant, enervantque summo labore, languoreque afflictum, ad extremæ suæ exitium perductum, corpori potius exitio sit, tali potiri viscere. Quod plerique ut ventrem à tot ærumnis sublevent, atque à tantâ injuriâ vindicarent, grande opus aggredi conati sunt: in ipso animam locare non sunt veriti, quippe partem excellentiori sensu præditam agnovêre; sed etsi magno molimine in id incubuêre, incassum tamen hæc tentârunt. Etenim nunquam Galenicis cordi fuit violentas manus, vel parùm à ventre cohibere, semperque pro hoste habuerunt. Sed ita se res habent, quæ in hoc orbe incerto cursu agitantur, sub adversis ortæ auspicijs, sinistroque Jove progenitæ, infelici fato sursum, deorsumque volvuntur in æternum & ultrà. Profectò nunquam querelis parceremus, atque pro ventre causam ageremus, nisi modum illis ponere res ipsa exposceret, alijsque quæ in hoc libro tractare est animo, forsan Galenicos à tot injurijs cohibere spes nobis foret.

C A P U T I.

De Ventriculi Actione.

Priusquam ad Ventriculi affectus perveniamus, de hujus visceris actione aliqua præmitteremus. Ventriculus est membrum princeps, sine quo nulla corporis pars constere potest, est omnium unica culina, & cœu-radix, quia non secùs ac arbor à suâ radice

viret: sic omnes reliquæ partes omnem succum, & sanguinem à ventriculo obtinent.

Certa, & indubitata est ventriculi actio, sed dubius, & obscurus talis actionis modus hætenùs fuit. Nemo est, qui ventriculi actionem esse, ut ingestos cibos disponat, & præparet, ut eorum nobilior essentia, à sæculentijs separata, intùs pro animantis nutritione accipi possit, ambigit. Hanc ciborum in ventriculo præparationem, vetustissimo illo quo chylosim appellavit *Hippocrates*, quæ vox minimè quidem cremorem quendam designat, ut perperam

peram credidit *Galenus*, sed specialem quandam præparationis modum, quem à calore promoveri arbitratus est *Hippocrates*, & *Aristoteles* elixando, scilicet in humido concoquendo.

Erisistratus adjudicavit confici in ventriculo cibos per triturationem quandam, quâ comminuti transmutantur, quod verum de pennatis, sibi quoque persuasit *Harveus*.

Asclepiades inepta de hac re protulit; fuit enim voti, in ventriculo cibos nullo modo concoqui, sed crudam materiam, sicuti assumptam esse, in corporis partes deduci.

Galenus coctionem à calore promotam, cum *Hippocrate* ciborum in ventriculo coctionem vocavit, addidit ille, id quod nunquam *Hippocrates* somniavit, scilicet ex coctione chyli, seu albi cremoris generationem.

Recentiorum plerique & præcipue chymistæ cum animadvertissent in piscium, & aliorum frigidorum animantium ventriculis, sine ullo colore ingesta cibaria confici, & transmutari, observassent quoque quamplurima, ab animantibus calidis deglutita, per elixationem, quam per concrenationem inalterabilia in eorum ventriculis confici; neque per calorem, neque per elixationem ciborum, coctionem in ventriculis fieri, sed omnino aliter credere: Unde cum experti essent in mechanicis spagyricis metalla, solida corpora à quibusdam liquoribus acidis sine calore dissolvi; Experimentiâ quoque cum didicissent cibos in animantium ventriculis, dum conficiuntur, vehementer acescere, ac tandem cognovissent lienem animantium subacido, austeroque sapore esse refertum, ex rebus tam manifestis, hoc quod sequitur, construxere theorema: Ex liene per vas breve venosum, in ventriculum refunditur liquor quidam acidus, qui ingestis cibis inspersus, & commistus eos resolvit, & in chylum convertit; talemque conficiendorum ciborum modum, licet abusive, & falso, fermentationem dixere.

Tandem *Thoma Cornelij* consummati in Philosophiâ viri, opinionem legimus, quæ ciborum coctionem in ventriculo fieri suadet: supponit inter ventriculi tunicas, glandulas quasdam lenticulares, ex quibus liquorem quandam album, acidumque effluere asserit, quem menstrui dissolventis loco, cibis commisceri credit; addit quoque effluvium quoddam spirituum, in ingestos cibos è vicinis partibus egeri, quod massam movet, & agit, ad quod conferre quoque multum existimat motus quidam fibrarum membranæ inferioris ventriculi, quibus omnibus associatâ ipsâ ciborum fermentatione, eos confici, & transmutari in chylum indubitanter credit.

Sub tam multiplici itaque opinionum diversitate, latet adhuc veritas, & penitus est in obscuro, verum, ut de illis iudicium tradamus.

Dicimus ciborum coctionem in ventriculo, si ve per corruptionem, resolutionem, si ve per elixationem minimè tribui calori, & probatur.

Primò, si per calorem efficienter, & effectivè fieret, ubique quicquid ab animantibus ingurgitaretur, si foveretur gradibus caloris proportionè respondentibus calori viventium, chylum generaret, quod falsum est, gradus enim caloris correspondentes calori viventium, si instrumento, quo ambientis temperamentum mensuratur, æquè mensurarentur, vix frigidam tepescerent aquam, ut immutent cibos in hoc aliquid: At licet per falsi suppositionem, calorem viventium tantæ esse efficacitæ concedamus, ut cibos elixet, corrumpat, vel resolvat, ac constituamus calorem extra viventem ejusdemmet energix, quâ cibi in ollâ elixentur, putrescant, vel resolvantur, non propterea ex dictis

caloris actionibus, chylus resultabit. Caloris proprium est calefacere, non autem cibos in chylum convertere, nam extra viventium ventriculos, si calor in cibos agat, alterabit illos quidem, sed non convertet in chylum.

Secundò, canum ventriculi durissima ossa, avium lapides, silices, & vitrum digerunt, structionis, imò hominum, quibus stomoma ad deobstruendum propinatur, ferrum resolvunt, ac in partes dividunt; id caloris activitate fieri impossibile est, cum subiecta materia silicis, ferri, vitri, non solum temperamento caloris gradui, ut est animantium, sed potentissimo actuali igni resistat.

Tertio febrientium ventriculi vehementiori æstuant calore, ac non febrientium, itaque si calor esset, qui efficienter cibos digereret, coctio in febribus celerius, & efficacius expediretur, ob caloris exuberantiam, quod est simpliciter falsum: igitur licet calor vim confectricem ciborum in calidis animantibus comiteretur, nullo modo ipse solitariè acceptus munus coctionis ciborum in alimentum perficeret.

A calore fieri coctionem *Galenus*, ejusque discipuli persuadent.

Primò, quia coctio est elixationis species; fit enim in humido, elixatio autem à calore fit.

Secundò, pueri, qui calore abundant, perfectius concoquunt, & hyeme, in quâ calor innatus abundat, perfectiores celebrantur coctiones.

Tertio coctio ubi imminuta est, calidis juvatur medicamentis, & ij, qui stomachum habent frigidum, malè concoquunt, medicamentis restituntur calidis.

Quartò, qui benè valent, assumpto cibo, parùm refrigerantur in extremis partibus, ex eo quia calor concurret, ut coctionem efficiat, ad ventriculum, & hac de causâ in somno meliores fiunt coctiones.

Ad argumenta respondemus, &

Ad primum, negamus coctionem esse elixationem; humidum enim requiritur, ut probè fiat fermentatio, non ut elixetur alimentum, nam alioquin pisces, quibus non est calor elixationi idoneus, non concoquerent.

Ad secundum, pueri melius concoquunt, quia fermentum habent validius, quod si validius non esset, à calore nimio forsan puerorum evanesceret, si ve deprimeretur, non aliter ac deprimitur à calore nimio furni pastæ fermentum, quod si pueri calore exuberanti melius concoquerent, etiam febricitantes id efficerent, præsertim qui simul cum febre haberet stomachum frigidum, ut sunt hi, qui quotidianâ laborant, & quia fermentum à febrili calore deprimitur, febricitantes non probè concoquunt.

Neque valet effugium de calore præternaturali, qui specie non differt à naturali, quapropter febres multos præternaturam tollunt affectus, ut convulsiones, apoplexiam &c.

Ad tertium, negamus consequentiam; calor enim non est, qui efficit, sed qui adjuvat coctionem, ideo calore diminuto, non probè fit coctio in illis animantibus, quorum fermentum indiget calore, ut actuetur.

Ad quartum, dicimus non esse verum, quod asseritur, neque frigescent extremæ partes in perfectè sanis, dum alimenta concoquuntur, sed dato, quod frigerent, ad summum sequeretur ex hoc, quod calor esset quid adjuvans coctionem. Neque verum est, in somno meliores fieri coctiones. Hyeme autem animalium fermentum magis exaltatur, quia magis unitur, nec per cutis poros minuitur. Falsum expressè observamus calorem hyeme esse intensiorem in animalibus, quod si verum esset, de calido innato, & influo, quem vocant verificaretur;

nam

nam et si minora hæc essent, pollerent majori intentione, & consequenter efficacius agerent.

Alteram sectam, quæ ciborum comminutionem, & in atomos triturationem, in nutrimenti conversionem fieri credit, præcedenti minus subsistit, etenim comminutio per se transmutationem non inducit, lapis in subtilissimum pollinem, seu atomos contritus, & comminutus lapidem esse non desinit, frumentum in farinam redactum, adhuc indolem conservat.

Tertia sententia, quæ à liene per vas breve, acidum succum mendicat pro ciborum transmutatione, Pseudochymicorum fuit, quos sequuntur ex Galenicis quamplurimi, qui transmutationum radicem minime intelligentes, hoc invenire commentum, quod omnino falsum est, &

Primo, quia lien arteriali sanguine, per rimum celiacum in ipsum descendente turgescit, non autem succo acido.

Secundo, quia lien à ventriculo trahit, non autem ventriculus à liene, ut in affatim potantibus apparet.

Tertio, jejuni ventriculi aciditatem non continet, sed tantum dum cibus sunt repleti, à quibus aciditas producit; nam si à liene illam suggereret, adhuc jejuni acidum eructarent.

Quarto tandem, quod ista Pseudochymici cum observassent corallia, uniones, metalla, & similia acidis liquoribus, & fortibus aquis dissolvi, & in calcem, & pulveres comminui, credidit per illam comminutionem, ea corpora transmutata esse: sed id omnino falsum esse experientia patet, nam metalla à fortibus liquoribus dissoluta, licet calcem mentiantur, ignis fusione pristina corpora recuperant, sic corallia, & uniones si oleo tartari per deliquium, ab eorum solventibus repercutiantur, in vasis fundum, in formam pulveris præcipitant, qui nihil nisi corallium, & unio est. Igitur cum acidi liquores tantum comminuant, non autem transmutent, absque fundamento eorum inventum, in transmutationem ciborum in ventriculo introductum est.

Pseudo-chymici, & quamplurimi ex Galenicis his rationibus suam sententiam probare credunt, &

Primo, quia alimentum dum concoquitur, in acidum mutatur, unusquisque experiri potest: Sed hæc mutatio in acidum non fit à calore, quia aciditas à frigore est, & si à calore, à calore pusillo: ergo ab aciditate, sive à liquore acido in stomachum confluxo.

Secundo, quia coctiones acidis adjuvantur, & avium linguæ voracissimarum acidæ sunt.

Tertio, multa in ventriculo digeruntur, quæ calore, vel æquali, vel intensiori indurantur, ut ossa, & alia multa, quæ calore humido non comminuantur, in stomacho digeruntur, quæ acidus liquor comminui valet, ut experientia testatur. Primi generis sunt ova; quæ quamvis bulliant, semper duriora fiunt.

Quarto, liquore acido in phialâ infuso cum alimentis, fit quædam analoga chylicatio, & si in digestionem perseveres, etiam sanguificatio.

Unde procedat acor ille ciborum, infra, & harum rationum responsiones patebunt.

Quarta sententia, quæ glandulas lenticulares pro eodem acido menstruo supponit, eisdem rationibus refellitur. Adde, quod dictæ glandulæ præterquam Thomæ Cornelio nostro auctori, nemini amplius hætenus, apparere.

Allatis sententijs sic perpensis, nunc nostram proponemus, & antequam eam stabiliamus, aliqua notanda, quæ rem planiorem reddunt, præmittere debemus.

Primo itaque notandum est, quod non integra ciborum substantia, quam animantia ingerunt, in eorum nutrimentum transmutatur, sed pars quædam illius subtilis, spirituosæ, & falsæ; nam crassa, faculenta, & insulsa, per intestina ab animantibus excernitur, quod adeo verum est, ut probatione non indigeat: ergo actio ventriculi in cibus ingestis, non est simpliciter transmutans, & causa efficiens, sed disponens ad separationem subtilis à crasso, nutrimenti ab excremento.

Secundo, quod hæc separatio nutrimenti tantum promoveri à ventriculo potest, sed efficienter, & effectivè ab ipsâ parte in cibus alibili, fieri necesse est: nam ventriculus, judicio electivo præditus non est, quo purum ab impuro secernat. Verum pars æthereæ, subtilis, & spirituosæ, quæ in nutrimentum abire solet, à vitali ventriculi robore sollicitata, se movet, & in motu post se faculentam partem inertem relinquit.

Tertio, quod hæc separatio fieri non potest à ventriculo, & in locis diversis, scilicet ut in unum locum se recipiat nutrimentum, in alterum, quod excrementum est; nam præterquamquod in ventriculo una est cavitas, & unum spatium absque sepimentis, caret ventriculus hoc separatore, qui exactè illud separationis munus exerceat: necesse igitur est, ut ea ciborum pars, quæ nutrimentum est, eodem motu, quo se ab excremento separat, eodem inquam motu in ventriculi tunicas se insinuet, ut in loca nutrimenti se ferat; excrementum verò in cavitate ventriculi relictum, sua deinde petat loca, intestina scilicet.

Quarto, quod cum brevis sit mora, quæ secundum naturæ institutum, cibus in ventriculo detinetur, evenire faciliter potest, ut pars nutrimenti illo octo horarum spatio, integra non separetur, & aliqua ejus portio, in excremento profundior remaneat: in intestinis itaque in quibus longior est mora, pars nutrimenti in excremento residua, eodem ferè motu integram sui separationem moliri credendum est, se in tunicas intestinorum insinuare, exsuctumque excrementum foras inde deturbandum relinquere.

His ita animadversis, quæ à nemine sani iudicii in dubium verti possunt, quia ex ipsâ rei naturâ, vera apparent, cunctis perpendendum proponimus, quæ industria sit naturæ facilior, & quo artificio uti possit, ad separandum à faculentis, quod inutile est, & animali pro nutrimento proportionatum; nam si id aliquo modo assequamur, facile deinde erit intelligere, quomodo in ventriculo id evenire possit; natura enim ubique est eadem, & pro iisdem finibus, iisdemque ubique utitur medijs, eò magis, ut in secundo notando monuimus, separatio puri ab impuro, pender ab ipso puro separabili, quod ex celeritate motus impurum deserit, non autem à ventriculo, & ab agentibus externis, quæ promoveant tantum motum puri, ut ab impuro discedat: Itaque ad id mechanicè intelligendum, proponemus naturæ quoddam opificium, quod unusquisque experiri potest, & quod proponimus ex fundamento intelligere.

Demus

Demus ex musto ab uvis recenter expresso, quod pro unâ parte adaptetur dolio; pro alterâ verò parte, vitreis destilletur vasis, hæc in destillatione aquosum liquorem insipidum reddet, vix aquâ simplici distinguibilem, usque dum mustum in liquidâ picis consistentiam exsiccat, ac tunc oleum subcitrinum eructabit, quod præcedenti liquori supernabit: reliquum deinde carbonizabitur, quamcumque Vulcani torturam spernens, nisi aperto conflagetur æthere. Altera verò pars musti in dolio adaptata, temporis intervallo effervesceat, aciescit, transmutatur, & in acidulum vinum abit, absque eo, quod ab extrinseco aliqua aciditas, menstruum acidum, vel quid simile illi adjungatur, quia spiritus in musto delitescens, dum moveri incipit, effervescentiam in musto parit, & fermentali motu ab ambagibus concreti, se in superficiem extricat. Si destillabis, & vix perceptibili calore vinum urgeatur, purissimum dabit spiritum, in tenuissimum vaporem in refrigerij loco, in crystallinum liquorem oleosum, diaphanum, acutum, & omninò cremabilem, qui integram vini essentiam secum refert. Ipso enim abstracto spiritu, quod remanet, vinum non est, sed phlegma ignavum, quod si igne sollicitabis, aquosum eructabit liquorem, usque ad omnimodam sui exsiccationem, quæ vix partem sæcum musti respectivè carbonizatam proprio gravidam sale præstabit.

Sciendum itaque est, quòd in omnibus universi corporibus, ac præcipuè in vegetabilibus de quibus nunc nobis est sermo, latet pars quædam æthereæ naturæ, quæ est illa, quæ dat formam specificam, & proprietates essentielles constitutivas talis corporis: hæc pars, quæ sui natura mobilis, spiritualis, ac calida est, in profundis suis latibulis tenacitate materiæ coercetur, contra suam indolem, quæ ætherem semper petere cupit; hæc pars multoties ex seipsâ, ut in musto diximus, ab aliquo agente externo concitata, ut in panificio, se movere incipit, ac materiam, quæ illam cogit, subigere, ita ut suam acquirat libertatem. Dum pars ista æthereæ hæc omnia molitur, totum corpus, & se movere, & effervesceat observamus, quem motum, & effervescentiam fermentum, id est fervimentum, & fermentationem dicimus, in quâ evenit, quòd pars æthereæ à materiæ compedibus se extricat, ac ubi prius in fundo latebat, se in superficiem recipit, & materiam, quæ antè erat in superficie, in fundum præcipitat, quod evidenter apparuit, in suprâ allatâ de musti, & vini destillatione: quippe musti destillatio, in quâ motus partis æthereæ non præcesserat, aquam simplicem reddidit; dum deinde per fermentationem pars æthereæ suam subegerat materiam, & in superficiem se receperat, quo medio mustum in vinum redegit, tunc pars æthereæ vini, scilicet spiritus primò in destillatione venit. Constat itaque mechanicè separationem puri ab impuro, in vegetabilibus fieri non posse, nisi per fermentationem, quæ fermentatio aliud non est, nisi motus partis æthereæ in corpore gliscntis, quo in superficiem propriæ materiæ fertur.

Hinc notandum, quòd abusivè, & falsò imperiti hoc fermentationis nomen in actionem, quâ liquores acidi, salii, sive fortes in aliquibus corporibus exercent, transferunt; ex eo, quia ab actione liquoris acidi in corpus motus quidam, & effervescencia resultat: nam quoties motus effervescentiæ ab intimis corporis partibus non pender, qui ab externo liquore fit, fermentatio non dicitur, sed corporis patientis corrosio, quod pater in metallis, quæ quamvis in liquorem per aquas fortes dissolvantur, & in dissolutione observatur effervescentiæ motus, quia metalli partes internæ illum motum non fecere, licet metalla transmutata appareant, in eadem tamen reducuntur metalla, absque eo quod nil passa fuerint, quòd si eorum partes internæ motum il-

lum concitavissent, amplius in metalla reduci non potuissent.

Demonstratum credimus hætenus esse separationem puri ab impuro in vegetabilibus, tantum per fermentationem fieri posse, quæ ab internis corporis concitatur; videamus nunc, an sapor corporis mutetur per fermentationem intrinsecam, & si mutetur quis sapor fermentatis rebus superveniat?

Propositionem universalem, & invariabilem in hoc proponimus, scilicet quòd in corpore quolibet vegetabili, quod intrinsecâ effervescentiâ fermentescit, cessat innatus sapor, & acidus in eo producit. Propositio probatione non indiget, nam experienciâ pater. vinum, cerevisia, panis fermentatus ex fermentatione acida fiunt, & rario est, quia pars æthereæ, quæ in corporis fermentescntis superficiem venit, salis indolem præferret, qui propter materiæ heterogeneitatem acidus apparet, suam falsedinem nanciscitur, ut vini spiritus falsus ex acido vino.

Totum id, quod attulimus minimè quidem ex imaginatione, probabilitate, vel conjecturâ ortum ducit, sed ex demonstratione mechanicâ, quæ nos docet, separationem puri ab impuro in vegetabilibus, alio modo fieri non posse, nisi per fermentationem intrinsecam in vegetabilibus, ob quam fermentationem sapor acidus, etiam ab intrinseco illi advenit in suâ materiâ, à quâ si separatur, falsus evadit.

Acidum hunc liquorem, chymici melioris notæ, ab effectu meliori ratione fermentum dixere. A Paracelso tract. 2. de ente veneni cap. 7. Alchimista ventriculi vocatur, & hac de causâ: In longis levitatibus intestinorum, si acidus ructus superveniat, qui prius non erat: Signum bonum. Ex aphorismorum auctore aph. 1. Sect. 6. quia alchimista ventriculi in ventriculum rediens, quod prius non faciebat, concoquit alimenta, quæ prius ob illius absentiam deiciebantur inconcocta, cruda, & non fermentata. Fermentatio hæc, respectu diversorum exaltatione differt, unde alius digerit alimentum, quod alius, & alius digerere non potest. Paracelsus ait, qui acetositate ex cupro extractâ uritur, is cuprum etiam digerit, & sic de omnibus metallis vitriolis intelligendum est. Cum igitur de Strutione dicitur, quod omnia digerit metalla, verum est, quia in omnibus metallis acetositas vitriolata est, in solo auro nullum est vitriolum, eam acetositatem habens, quam strutio à suâ naturâ habet, ideo metallum consumit; Homo autem, qui eâ caret, arte ejus stomachus juvandus est, & sic confortandus, ut omnia, quæ aliâ à naturâ, & proprijs viribus nunquam consumere posset, faciliè digerat, & consumat. Sic qui igitur ab assumpto chalybe, malè se habeat, remediis chalybem solventibus sublevandus est.

Nunc viventium cogitatione, de ventriculis, qui necessariò ex vegetabilibus cibus, sive animalibus esse debent, nostrum feramus iudicium; nam ibi non aliter rem evenire percipimus, ac de musto in vinum mutato, deque alijs suprâ allatis exemplis retulimus: etenim transmissis in ventriculum cibis, spiritus æthereus, qui in eorum latibulis continetur, non solum propriâ energiâ, sed calore fovantis, & amplexantis ventriculi excitatus, se movere incipit, producitque in totâ massâ effervescentiâ motum, quo motu à latibulis materiæ in massæ superficiem surgit, massam reddit acidam, & cum amplexante ventriculo init commercium; ubi attentè notandum est, quòd motus effervescentiæ, & acidus sapor in ciborum massa, ab illo spiritu æthereo absolutè fiunt, nihil administrante ventriculo, præter calorem vitalem, cujus præsentia spiritus ille, ad motum celerius se accingit, sollicitaturque, ut quàm citius potest, à suâ materiâ se extricat, ut purus in corpus se recipiat.

Ex jam dictis, intellexisse vos credimus, quo naturæ artificio pars pura, subtilis, spiritualis, & alibilis ab ingestis in ventriculum cibis, à crassitie materiæ separatur; superest, ut vestigemus, quomodo pars illa spiritualis, & nutritia intra corpus se recipiat, ut nutriat; & pars faculenta in intestina descendat, ut inde foras expellatur.

Ut id vobis innotescat, attendite, quod dum mustum per spiritus effervescentiam fit vinum, postquam ipse omnino suam superavit materiam, quiescit, & ab affervescentiâ desistit; nam gaudet se continere suam materiam, in quâ prius continebatur, sed si vinum, in quo jam spiritus iste quiescit, in retortâ ponatur, vitreâ, & levi urgeatur calore, statim aufugit, & inertem, insulsamque suam relinquit materiam. At in ventriculo viventium spiritus ciborum, dum semel se movere cœpit, nunquam à motu desistit, nam ventriculi calor moventis indefinenter illum sollicitat, ut suam deferat materiam. At quia superficiem massæ ciborum immediatè membrana interna ventriculi sequitur, illamque arctè amplexatur, spiritus à calore indefinenter sollicitatus, postquam massam ciborum superavit, à motu non desistit, sed suâ subtilitate in amplexantes ventriculi tunicas se insinuat, & per earum fibras per universum dispergitur corpus, impertiendo illi calorem, & robur. Hinc est, quod famelici immediatè post assumptum cibum restaurantur, & nutrices immediatè post prandium lac in uberibus sentiunt, quod ciborum saporem præferre solet; quæ evenire non possent, si chyli generatio ex cibis, post decem horas expectanda esset, ac deinde ejus in sanguinem mutatio, ut falsò hæcenus creditum est.

Hoc modo utili substantiâ ab inutili separatâ, & per corpus diffusâ, videndum quid de parte faculentâ, in ventriculo relicta, eveniat. Naturæ lege impositum est pyloro, sive orificio inferiori ventriculi, ut se non aperiat, nisi cibis in ventriculo fermentatis, in ejusdem, ventriculi tunicas, spiritus ille fermentatione excitatus se transmittat, scilicet cum spiritu illo depauperati ex acidis iterum dulces, sive insulsi cibi deveniunt, nam aciditas, ut suprâ innuimus, ab illo spiritus fuit product, qui quoties in membranas transivit, materiam illam non acidam relinquit, non secus ac si à vino, spiritus destillatur, quod remanet in vitro nihil acidi, nihil acuti amplius habet; quoties ergo ventriculi membranæ spiritum à fermentatione in massa ciborum elevatum emunsere, relinquunt paulatim à pyloro, in duodenum transmittitur, cui operi adeo accuratè pylorus vocat, ut si sui incuria acescens adhuc cibus, & spiritu adhuc luxurians in intestina descendat, statim tormina diarrhœæ, Cœliacæ, aliaque intestinorum mala excitantur.

Est tamen hîc animadvertendum quod non omnis spiritus ille æthereus, qui in ciborum massâ latet per traditam fermentationem in ventriculo educitur, separaturque; sed illa portio, quæ ad motum promptior est, nam altera pars illius, quæ in compactioribus materiæ partibus profundius latet, inter illas remanet, quæ, quia faculenta, ignava, & viscida est, cum non sit de ventriculi indole, corrugatione ejus fibrarum, per pylorum in duodenum exprimitur. Verum quia sensivorum vita altioris est indolis, quàm vegetabilium vite, dum illa integra est, & aliquo impedimento non urgetur, non quiescit, nisi ab ingestis cibis vegetabilium viram, sive essentiam omnino emungat, sibi subiciat, & eorum cadaver adeo immutet, ut in excretis, neque vix signum ingestorum ciborum remaneat. Unde postquam fæbulæ ex fermentatione residuæ, sub pylorum descenderunt, spiritibus à ventriculo depopertæ, motum fermentalem ex se ipsis excitare non potuerunt; propterea remansissent partim mutatæ, &

partim non mutatæ, si tali inconvenienti à principio generationis non consulisset natura, constituendo scilicet fellis folliculum sub hepatis cavo, in quo amarissimus liquor produceretur, ad hoc ut pars excrementitia à felle spreta, in duodenum fluere. Unde ciborum reliquijs se immiscet, & tali menstruo in liquorem resolvuntur, ut fusiùs capite de Icteria. Hinc reliquus æthereus spiritus, qui antea in centro ligabatur, ad superficiem evocatus, per talem materiæ dissolutionem se movet, & in intestinorum membranas se insinuat, non secus ac altera pars se in ventriculi membranas insinuavit. Quod omnino faculentum est, & à specificis ciborum qualitatibus penitus liberatum, paulatim transcolando in intestinum cœcum, in fæces crassescere incipit, ut per inferiora intestina facies deturbetur.

Diximus, quod spiritus ille, sive ciborum essentia, quæ tam in ventriculo separatur per fermentationem, quàm in intestinis per resolutionem, non aliter in stomachi, & intestinorum villos recipitur, ac rerum sapores in linguam, & palatum recipiuntur, & deinde minimè quidem per meseraicarum, & lactearum tubulos, sed fibrarum rectitudine, per universum corpus diffunditur, illudque nutrit, & recreat, dum adhuc sanguinis proprietates non acquisivit.

Pro completâ tamen rei notione, examinandum superest, an chylus, sive lacteus cremor, quem vulgares è cibis per coctionem sequestrari pro sanguinis generatione credunt, sit in naturâ, vel tantum in medicorum phantasiâ: sed hæc chyli è cibis generatio, ita in inviolabilem transivit legem apud illos, qui aliorum placitis absque rei examine se subscripserunt, ut malint credere, quàm exquirere. At neque ad hanc usque ætatem viguere, atque philosophantium oculis nubem obdlexerunt, ulterius ad posteros promanent, nostras conjecturas in medium proferte necesse judicamus, quibus pro virili exquiremus, an reverâ à cibis chylus educatur. Viridicandum itaque duximus, hominum mentes ab hac quoque rerum ignoratione multifariam; primum namque multis rationibus, atque observationibus, talem chylicationem fieri non posse coniecimus; Deinde nullas usque adeo repertas fuisse vias, per quas chylus ad hepar, vel cor vehi possit; demonstrabimus; Postremo quod de hac re nos sentiamus, & quoniam passio ciborum essentia corporis sustentationi cedat, apertum faciemus.

Jam primum omnium satis constat octo, vel decem horarum spatio, cibos in ventriculo digerî, quapropter isto medio tempore, vel prope digestionis finem tum maxime chylus deberet abundare, vel aliqua saltem insignis, nostrisque oculis manifesta portio; quod si lubet quolibet digestionis tempore ventriculum secemus, profectò nulla chyli, vel minima pars, ejusque reliquiæ observantur: albicans quippè materia, qualis illa chyli esse creditur, quam ut talem tum potissimum *Asellius, Pecquetus, & Bartholinus* in lacteis, & sacco lacteo ostentat: Cur in ipso ventriculo, in ipso fonte nunquam apparet, sed vel acescens cibus, vel paractâ digestionem, ventriculi tunicis dumtaxat ciborum reliquiæ adhærentes inveniantur? Insuper quolibet coctionis statu, si totus cibus vomitu ejiciatur, saporem, halitusque non nisi valdè acres dabit, nec quicquam lactei cremoris intermiscet. Profectò mirari subit, ubinam natura chylum seponat, & in quâ cellulâ diligentissimè custodiat.

Cum ergo nullæ sint in ventriculo cellulæ, ubi chylus asseretur, quæ ad attendamus diligenter quo pacto à reliquis ciborum facibus separari possit. Communiter tradunt pylorum, collectis cibis etiam perfectè elixatis, referari; hinc quæreremus, vel solus chylus effluit, vel residuæ fæces, vel chylus inutili excremento permixtus; si primum dicat; quare pylori

ri orificio jam patente solummodo chylus, non etiam intermissæ fæces extruduntur? Cuilibet notum sat est, vasis ostio aperto, quicquid in ipso condebatur, continenter excidere, nec in dubium cadit, pylori orificium non satis esse amplum, ut fæcibus aditum in intestina præbere nequeat; si secundum in eodem vado laborandum, cur non etiam chylus? Denique si fæces chylo permixtæ in intestina deducuntur, certè fæcibus chylus inquinatus, per universi corporis partes derivari deberet, quippe nullus adest ita sedulus eductor, qui purum ab impuro educat, nec magnetica aliqua vis, occultavè qualitas, & reliquæ vulgaris scholæ trice, huic conjecturæ occurrere poterit; quin etiam urgeat, si inter digerendum talem separationem fieri quis putaret.

Sed putant plerique cum antiquis, elixatos cibos in tenuia intestina descendere, quorum meliorem succum, meseraicæ intestinis adhærentes exugunt, residuamque massam puriori substantiâ nudatam relinquunt, hinc per truncum venæ portæ, ad hepar confluere; quorum opinio, quam infirmo nitatur fundamento, autopsiâ manifestum reddemus. Etenim meseraicæ sanguine turgidæ semper conspiciuntur, non candicant lacteo chyli succo, suasque habent valvulas ab Harvejo detectas, atque à *Columbo*, aliisque observatas; nutriuntur intestina arterioso sanguine, per arterias meseraicas ad ipsas derivato, quem postea vitali lumine ornatum, venæ meseraicæ ad hepar remittunt, ut evidenter ligatura demonstrat: ligentur venæ meseraicæ, tunc illas videbimus, quæ intestina respectant, intumescere, quæ verò hepar, inanitas. Præterea meseraicarum oscula, ita natura construxit, ut chylo non pateat aditus per ipsa, & quod maximè conducit, ipsarum orificia ultra convexam intestinorum membranam non protenduntur; Certè si huic muneri essent addictæ, in ipso intestinorum cavo sua orificia terminata conspicerentur, ut illa immediatè ciborum massæ chylo intermixtæ admota suo possent officio fungi. Excurrunt meseraicæ venæ super intestinorum tubulos, inque varias ramificationes diducuntur, & in tenuissima capillamenta extenuantur; sua oscilla non nisi cum arteriis meseraicis communicant, nec suas anastomoses cum aliis participant, ut non obscure microscopium nobis monstravit.

Iohannes Pecquetus aliam ingressus est viam à vulgaribus, ut hanc rem aperiret: putavit respirationem tale munus obire, chyli nempe ex intestinis in lacteas exprimendi [sed an chylus, sit lacteus iste liquor, qui in lacteis, sacco lacteo, aliisque vasis *Asellij*, & *Pecqueti* invenitur, post pauca dicemus] siquidem ultra intestinorum motum, qui ipsam quoque contentam materiam dilatat, & premit, existimavit omnia respirationum organa, partesque ipsis adjacentes, quæ respirationis motui obsequuntur, hanc chyli exsuctionem peragere; etenim diaphragma, muscoli intercostales, tum interni, tum externi, pulmones, abdominis muscoli, aliorumque se moventium machinæ, dum perenni motu pectus, & abdomen modò amplum, modò angustum reddunt, subjectas quoque partes, vel premunt, vel ampliant; inde fieri censuit, abdomine suâ pressione intestina digesto cibo premente, & pectore reliqua vasa in lacteas meseraicas, lacteas thoracicas, & dextrum cordis ventriculum exprimi chylum, & ulterius excurrere per omnes chylicos ductus: non secus ac si herbarum succus, vel aliquid simile in saccum intrusum, manu modò premente, modò ampliante, interspersum liquorem in subjectum vas excipiat.

Ingeniosa esset, profectò *Pecqueti* conjectura, nisi ad nobiliores, utilioresque usus, respirationem fuisse institutam, usque adeò non innotuisset, & ultro eam nos sequuti fuisset, ni quoque mechanicæ leges [si nostra nos non fallat opinio] impedimento essent, quominus hanc *Pecqueti* conjecturam amplecteremur. Etenim [missum faciamus, quod huc quoque repetere possemus, cur non etiam fæculentiarum portio aliqua exprimatur] libenter *Pecqueti* concesserimus, dum animal respirat, musculos intercostales internos, dum costas versus abdomen trahunt, & una simul diaphragma versus idem abdomen protruditur, pectus longius, & constrictius reddendo, ne dum subjectas in pectore partes premere, & urgere, verum etiam ope musculorum abdominis intestina comprimere; sed quoque concedere debet *Pecquetus*, non solum intestina, verum etiam venas lacteas debere comprimi, & omnia reliqua vasa sub abdomine contenta: non enim talis pressio uno in loco fieri potest, secus verò in reliquis pariter subjectis, imò fortior pressio in lacteis esse debet; perreptant hæc intestina, illaque multis in locis vinciunt, non aliter ac capreoli ulmo adhærent. Itaque impossibile intellectu est, nec usquam experientia nobis monstravit torcularē suppositas res non æqualiter premere, vel aliquas omnino, reliquas verò nullatenus stringere. Cum ergo hoc evidentissimè ita esse appareat, quo pacto Lactearum tubuli pressione occlusi, chylo repleti poterunt.

Præterea (ut ad satietatem hæc quoque congeramus) mechanica lex sat nobis ostendit liquorem in aliquo,

exempli causâ, sacculo inclusum, cui multi sunt perangusti meatus, sit verò unus dumtaxat amplus cum aliquâ vi premimus, per patens potius ostium prodire, quam per reliquas vias; quilibet namque observare potuit in collectis aquis, cum extra alveum erumpunt; quippe illac suum capiunt inter, quæ liberior ipsis via aperitur, etsi plures furculi alijs pateant: tali pacto crediderimus, in hac chyli derivatione in lacteas fore, ut eveniret, nimirum abdomine intestina premente per hiantes potius, & satis amplos intestinorum tubos, chylum ultra ducere & ad rectum usque derivare, quam per exilissimas lactearum venas.

Videamus nunc, an aliqui supersint præter meseraicos, per quos chylus vehi possit? Nos certè semper credidimus nullos inesse, quod cum sæpius tentasset, nostræ sententiæ firmitus adhæsimus, quippe quòd pluries nobis licuit experiri; non obscure illuxit, ut hanc rem animo diutius conceptam, manu allequeremur. Satis constat internam œsophagi membranam, illamque ventriculi ad rectum usque intestinum continuari, nec præter vas breve, & ductum cholidochum in ventriculum, & jejunum intestinum hiantes, aliud vas, vel orificium reperiri, filo horum oscula strictè ligavimus, admissio deinde per œsophagum copioso spiritu, donec ad ligaturam usque excurreret: tunc maximè distentis ventriculi, & intestinorum fibris, membranisque obsestavimus, præter has nullas ex reliquis circumstantibus partibus spiritu vel tantillum inflari, quod necesse erat, eo vel maximè, si chyloferorum vasorum oscula in intestina hiassent, vel valvulas ex intestinis in mesenterium spectantes, & ducentes, habuissent: sed quia verebatur, ne flatus satis potenter, & copiosè inflaret, & singulas permeasset, œsophagum circumligavimus, & manu stomachum sedulo stringentes, contentum aërem fortiter pressimus, ut violento excursu, aëris spiræ magis urgeret, & singulos meatus peteret; sed incaluit hæc omnia tentabamus, cum membranæ vi aëris elasticæ, potius rumpebantur, quam ultra inclusus aër excurreret, idemque aquâ injectâ experti fuimus. Satigitur ex his manifestum esse potest, si nec aqua, nec spiritus aliqui tenuissimus singula quæque corpora facile pervadens, intestinorum membranas, penetrare potest, neque etiam ullo pacto ullaque viâ chylus suo lentore piger, quippe qui mortua adhuc substantia est, meatus ita exiles penetrare poterit. Certè quidem si hæc vasa adessent, potius aëri liber fieret aditus; non enim chyloferorum oscilla angustiora esse possunt, flexuosis porulis septi cordis, quos *Gassendus* observavit nullatenus tamen teste *Uvillhelmo*, *Uvarnio*; *Nicolaus Bradbequius* ligatis ceteris ductibus, cavâ exceptâ, quam fistulâ immisâ revinciebat, illamque, cavam inflando, ne dum dexter cordis ventriculus verum etiam sinister cum auriculis aër turgidus se exhibebat. Neque verosimile videri potest, quod putant aliqui, quos inter est *Veslingius*, chylum per ventriculi poros transudare, vel per vas quoddam invisibile, nobisque absconditum ad lienem usque percurrere. Etenim ridicula profectò res est, pro certo haberi, quod ipsis authoribus fuit ignoratum, nec unquam visum Videtur nobis videre, ut dicamus, quòd res est, tale opinamentum occultis Galenistarum qualitatibus valde affinem esse, quibus specioso quodam verborum involucro, variisque ambagibus, dum sibi, aliisque blandiuntur, propriam inscitiam vel inviti fatentur. Falsum præterea putamus, chylum per ventriculi poros posse ad lienem transmitti, atque ex fluidiori ejusdem parte, unâque terrestri, crassiorique permixtâ ex ipso ventriculo, & pancreate educâ, sanguinem fieri: quippe chyli portio aquea sive illa sit, sive tergestris vitali motu carere, semperque crassitudine aliqua insigni pollere debet, [quod in nutrimentum cedit viscositate quadam, ut plurimum est sententia, abundare necesse est, & fibrosæ substantiæ naturam acquirere] unde

per angustos poros transire impossibile redderetur, quia à nemine hætenus animadversum fuerunt. Præterea si pori sunt undique per ventriculum dispersi, cur non etiam in reliqua viscera spargitur chylus?

Unde quamplures peculiare aliquod vas ostendere tentarunt, atque vas breve illud esse pro certo credere, quod aperte falsum experientia restatur. Etenim vas breve ad ventriculum potius, quam ad lienem vehere ligatura demonstrat, ut sæpè compluribus amicis ostendimus, quicquid *Regius* dicat. Quinimò dissectione quartâ post prandium horâ, tunc cum maximè chylum abundare credunt, nunquam chyliifero humore, albicantique succo refertum conspeximus. Multoties vas etiam breve in lienem non inseritur, & ad hepar potius, quam lienem ferre demonstrat.

Qui verò putant gastricas venas, & epiploicas hoc munere fungi, quoque decipiuntur, cum hæc vasa in splenicum ramum exornerata, recto ductu ad hepar sanguinem transmittant.

Sed ad huc postremus restat labor, in quo maxima sita est difficultas, quippe omnium, cum ex antiquorum scholâ, tum recentiorum consensum traxit celebre inventum, quod primum nostra ætas, ad maiora semper detegenda nata, tulit, lactearum nimirum, quas *Asellus* detexit (quanquam legamus *Erasistratum* prospexisse, & veluti subodorasse in hædis,) sacculi lactei, & lactearum thoracicarum ad cor, quæ in brutis, secundante fortunâ, *Pecquetus* animadvertit, & *Caspar Bartholinus*, in homine ampliorem viam secutus illustravit, multisque inventis adauxit. Omnium una vox est, idemque consensus per hos tubulos pervadentem liquorem chylum esse, quippe lacteo colore candicans, à lacteis intestinorum tabis, tum potissimum duodeno adherentibus promanat. Nos verò tantorum virorum illustrium auctoritas tot firmata experimentis, ut fateamur in suspicionem adduxissemus; primum de ijs maximè suspicari debere, nec conniventibus oculis, quæ frequenti omnium voce percerebuerunt, claroque plausu sunt recepta, prospicere; namque hoc esse primum recte philosophandi lapidem, qui naturæ cognitioni viam sternit, ut incomparabilis *Renatus* in suis principijs ediserebat, de omni re nempe dubitare, vel de ijs, quæ ipsamet natura nostris mentibus inseruit. Nec instituta methodus nos fefellit (quod erat alterum nobis suspicioni ansam præbens,) quandoquidem legimus non erubuisse *Bartholinum* cum alijs ultrò fateri omnes cum *Asellio* deceptos fuisse in lactearum cursu per glandulam mesenterij ad hepar, donec clarior dies illuxisset, quem *Pecquetus* suo sacculo, lacteis thoracicis, idemque *Bartholinus* lymphæ invento orbi anatomico advexit. Præterea quanquam de horum invento nemo ambigat, tamen non ita illibata de lacteo chyli excursu, per lacteos surculos extitit opinio, ut non viderimus nonnullos illustres viros, gravesque authores de eâ non dubitasse, quapropter animos sumptimus, & præconceptam spem firmavimus, arbitrati temerarium non fore, nos quoque in controversiam adducere, quæ hætenus sapientum virorum iudicium in ambiguo tenuere.

Neminem fugit (ut multos prætereamus, qui nervos, arterias, vasaque alium à chylo succum derivantia esse putarunt) plerosque doctrinâ graves sano consilio in rem maturius perpendentes, non ausos de illis quicquam deliberare, verosimile ipsis visum non fuit, si huic operi natura lacteas adduxisset, manifesto trunco donatas, & multiplici glandularum genere, alijsque ligaminibus, ut pateret roboratas conspici non debere: in tantâ rerum necessitate, quanta ipsa est vitæ conservatio, cum in minimis tanto studio occupatam intueamur, naturam defecisse minimè credendum est.

Sed præ multis nobis estò eloquentissimus *Gassen-*

ius Epicuræ philosophiæ restaurator, qui de hoc chylico liquore per lactea hæsitavit multum, ut mallet existimare albicantem succum adipis generationi potius inservire, quam chylum esse, nec lacteas ullo tempore chylo repleti, idque hac lege nostro in corpore peragi docet; liquorem hunc, quem adipem esse putat, per meseraicas ferri glandulosum pancreatis corpus, indeque per lacteas derivatus, totum corpus irrorando percurrere; alias verò ab hoc esse chyli vias, aliaque ab his vascula à naturâ fabricata fuisse; putavit siquidem chylum ex ventriculo per porum biliarium ad hepar ferri.

Nobis itaque in tantâ opinionum varietate, rerumque conflictu non modica spes facta est, absque eo quod novatores rerum omnium placitis exceptarum videamur, nostras conjecturas in medium proferre; vel eò magis eum non effecta conspiciatur natura rerum, ut nihil laudabile pariat, nec semper quid novi cuilibet ostendere valeat. Si namque rerum naturalium investigationi ultimæ metæ essent positæ, acta res esset, nec in obscuro res laterent, nec tot illustrium philosophantium ingenia, quot lapsa tulit ætas in naturæ cogitatione insudassent, nec quot quot ventura sæcula melioribus fortan auspicijs dabunt, Ipsa namque natura parvi esset æstimanda, si angusto limite contenta, pauperem Regnum clausisset; sed non ita se res habet, cum multum adhuc restet operis, (ut cum *Seneca* loquar) nec ulli nato post multa sæcula, aliquid addendi præcideret occasio.

Sed agè nunc veniamus ad nostras conjecturas, atque perpendamus exactissimè, chylus sit ne lacteus hic liquor per lacteas derivatus, an serosa potius substantia? ut verius putamus, quæ subtiliori parte nudata elevari nequit una cum ciborum essentia, vitæ sustentationi addictâ, quapropter ad alios usus per suos canales ferri debet, quod mox ratum faciemus, atque testatum.

Facile crediderimus ciborum coctionem (quod latiori calamo post multa dilucidavimus) eâ lege ministrari, quâ in artefactis observamus vegetabilium, aliarumque rerum spiritus fermentationis ope separari. Siquidem didicimus, fermentatas res in alembico, aliove vase injectas, spirituosam sui partem reddere, quod verò reliquum, non nisi phlegma insipidum esse subtiliori substantiâ nudatum, visibusque parum idoneum; itaque ignem nisi vehementer urgeas, non ascendit, quod maximè piger, & lentus motus suadet, quo fertur: inde ramosis partibus sibi invicem implexis, conflari arguitur apertissimè.

Liceat hic nobis affirmare, cibos in ventriculo ingestos, dum fermentescunt, nobiliorem substantiam vivificantem per omnes artus perducere, quod reliquum est, ut potè magis crassum, & spirituosiori orbatum elevari, perque exilissimos fibratum tubulos excurrere minimè valere; itaque natura proprios tubulos huic sero vehendo dedit, quos non nisi lacteas mesenterij, & thoracis esse certò putaremus. Hoc necesse est, ut eveniat, siquidem (ut infra ostendemus) spirituosiori substantiâ à ciborum fermentante massâ separatâ, quæ corporis sustentationi cedit, quod remanet, non nisi serum esse potest, quod elevatur, si ventriculi calor & intestinus fermentationis motus, ita vehementer posset urgere, & illius partes in minimas particulas divelleret, & comminueret, si tandem hujus seri particulæ ramosæ quoque ferri possent. Unde à naturâ ita comparatum est, ut per lactantes derivetur, ut ope multarum glandularum exilium tamen; horum surculorum oscellis circumjacentium hujus seri utilior pars, à reliquis impuritatibus seceratur. Tale serum ad glandulam usque mesenterij fertur, ibi aciditate pancreatis maximè albicat; quippe cum salis volatilis indolem præ se ferat, necessariò acido

acido succo commistum, ut in lacte virgineo, machinata, oleo lixiviali aqua permisto, & huiusmodi sexcentis conspiciamus.

Neque hoc perperam natura instituit, quandoquidem maximo usui debuisset inservire. Necessum erat hanc salinam partem in sero latentem (experientia clarum est, salem magis fixum, magisque acrem, aliaque vitæ exotica in eo, quod à distillatione remanet, residere,) ne dein nimium evecta, vitam exturbaret, & esset nocumento mitescere, dulcioremque reddere, ut aptius liquor hic spiritus interfluens, perque artus diffusus, vitale lumen temperaret, ut hoc veluti lenimine mulceret; siquidem cum vitæ formes substantia quædam purior, videatur perenni motu agitata, ipsaque vita non nisi sub luminis figura explicari valeat: procul omni dubio sæpè sapius æthereæ huius substantiæ motus augeretur, atque à sua temperie, & æquabili motione removeretur, si aliquod corpus natura non destinasset tali temperie, quod frænum, ut ita dicamus, injiceret. Manifestum tum huius serii, ita correcti, saporem esse valde gratum quadam falsedine vitæ amicâ refertum, quod si cum aliquâ ex ipsius parte magis crassâ, & sale non ita putificato commisceas, acorem valde purgantem acquirit.

Itaque ex his conicere nobis liceat tale serum, postquam lactentis coloris formam, debitamque temperiem acquisivit, per reliquos *Pecqueti*, aliosque detectos nuper ductus, per axillarem in dextrum cordis ventriculum erumpere, ut spiritus, qui affluentiori copiâ à ciborum massâ sanguini sunt permisti, cohiberet, nec irregulari motu sineret excurrere, quod facile idoneâ particularum ramositate præstare potest.

Tandem videamus, quænam substantia à cibis educatur, quâ vitale lumen perenni motu conserveatur; siquidem ex tribus vita potissimum sustentatur, aëre nimirum, cibo, & potu, unde certum sit aliquod in his contineri nostræ vitæ familiare, apprimèque necessarium, quo admirabilis hæc machina, suos cursus rectè absolvat, inque suis motibus incessanter perseveret. Quamobrem nobis in hæc maturinè considerantibus, quænam vis illis corporibus inesset, unde tota corporis machina moveri, lumenque incendi posset, in mentem venit singulis corporibus, tum potissimum in aëre, & cibo particulas inesse spirituosas, æthereas, & maximè mobiles, quæ suo celeri motu, à reliquis terrestribus liberatæ, facile reliquorum corporum particulas subeunt, illasque pervadendo, suo incessanti motu exturbant, agitantque: hæc autem cum in machinam suis organis rectè dispositam, motuque aptam impingunt, illamque facile movent, nec unquam à motu cessabit, donec jugi affluxu particula æthereæ in organa se intrudere cessent. Præterea nemo unquam in dubium revocavit, animal idèò vivens esse, quia concinna organorum structura sibi mutuo in suis motibus aptè responderet, spirituque, seu æthereâ mobilique substantiâ per illos excurrente donetur, quod nisi esset, certè motu, sensu, vitæque privaretur. Manifestum ex his cuilibet erit, si non nisi aëre, & cibo vivimus, continuo ex ijs nobiliorrem partem mobilemque auram educi, elevari, quæ per artus diffusa totam corporis molem agitat, movetque. Hanc subtiliorem auram æthereæ valde cognatam, antiquitas non ignoravit, quàm alij ignem appellarunt, alij animam mundi, nonnulli vitale lumen, auram vivificantem, ætheream, divinam, denique ut multa prætereamus, complures archei nomine donarunt. Nos verò hisce non putamus insistendum, cum tantum sufficiat vitam spirituosæ substantiæ perenni motu agitari, ex illis corporibus elevatam, quibus nutrimur.

Nunc verò ad illud solvendum pertranseamus, ubi nodus inerat; nimirum, an spiritus iste æthereus

duntaxat à cibis educatur, quoque pacto id fiat, perque omnes fibras excurrat, singulosque artus petat, num verò chylifica substantia per illos deriveatur, unde corpus vigeat, & moveatur. Certum est, in singulis corporibus, quibus vescimur, sicut in reliquis latere spirituosam quandam, & subtiliorem substantiam, unde corpora omnia vel vivunt, vel quodammodo vivere dicuntur; hæc verò intra terrestres corporum particulas dispersa manet, quæ si moveri incipiat, quousque tandem à suis nexibus solvatur, terreas particulas, substantiamve prorsus inutilem, quam damnatam vocant, relinquit; nec corpus vel ullâ vi erit præditum. Totum hoc evidenter chymia demonstravit: in anatome siquidem corporum, dum fermentali motu spiritus agitari incipit, statim à reliquis partibus separatur, & elevatur; reliquo corpore inutili jacente, ut in vino, cervisâ, spiritu vini, & spiritu vitrioli, & penè sexcentis operationibus chymicis.

Ex his certè crediderimus, partes spirituosas in cibis existentes, ope triturationis in ore, & assiduo ventriculi motu agitas, moveri incipere; totamque massam ex his subigi, quem motum, fermentationem chymici appellant, quæ ex irrequieto spirituum excursu nascitur, dum à ramosis, crassioribusque particulis conatur se extricare, unde in illas impingunt, & ultio, citroque propellunt; hæc verò suis nexibus exsolutæ, absque ullo facultatum tractricium adminiculo, vel lacteatum ad cor vehementium, ut ad ulteriorem perfectionis gradum promoveantur per fibras motrices in universum corpus dispersas, atque suis functionibus aptè fabricatas excurrunt; itaque ex hoc organa nostri corporis continuo in suis motibus, propriæque harmoniâ detinentur, interque sese librato motu respondent. Hoc est, quod diximus animal vivere, lumenque vitale continuo incendi: hoc inquam est vivens nutriri, sive cibis vitam sustentari.

Videre nobis videtur valde esse verosimile experimentis, & simplicitati, quâ natura in operando utitur, hanc nutritionis conjecturam his, quæ diximus expedire; etenim simplicitati repugnat, quâ in rerum naturalium investigatione, nihil pulchrius homini philosopho demonstratum est, tot vasis, tot circuitibus, tot secerniculis naturam impedire, tot denique cotionibus, chylificam materiam torquere, ut ex hac nobilior sui pars, spiritus ille æthereus elevetur, quo solo operatore vita regitur, cum apertè manifestet experientia, essentias, spiritus, salia volatilia è vegetantium, & animalium regnis simplici methodo parari & educi, solo fermentationis motu id juvante, quem facile concipiunt, unde nobilior eorum substantia elevatur, immò cum spiritus, & essentia ferè in superficie ludere videatur, ut in nostra *Pyrasechniâ* monstravimus, nisi moderato ignis adminiculo utamur, & exactissimâ methodo procedamus, in auras abibit, vel nihil, parumve spirituosæ substantiæ colligere poterimus; unde non videmus, cur natura in ciborum cotione, & aptâ ipsorum per corpus distributione, eodem modo operari non valeat, cum ipsa sit cunctorum chymicorum artificum peritissima.

Sed his omissis, gratuito concedamus, chylum nostri corporis partes nutrire, quædò, petemus à nostris barbatis, vel chylus pro vehiculo istius substantiæ spirituosæ inservit, vel ipso partes nutriuntur: primum nequit esse, tum quia spirituosæ substantia vehiculo non eget, tum etiam quia fibrarum, & cæterarum partium structura, faciliorem aditum spiritibus aperire deberet, quàm materiæ chylificæ motui ineptæ, & crassioribus partibus constanti, quod si verius loqui velimus, spirituosæ potius substantia deberet chylum vehere, cum chylus, si motum ha-

bet, non nisi ope istius substantiæ esset, ut vel stupido notum esse potest; nec ope facultatum hoc fieri posset, cum hæ non nisi à spirituosâ istâ substantiâ moveantur, ut suprâ diximus, quod si ex se ista substantia hoc facere potest, cur tot, tantisque commentis nutritionem movere, & naturam à simplicitate, quâ operatur, removere?

Secundum neque potest dici, namque vel chylo nutriuntur partes, prout mortua est materia, vel prout spirituosam substantiam continet, sed indiget, ut perficiatur. Primum esse nequit, cum vita in motu consistat, nec id, quod omni motu caret, vitæ sustentaculo inservit: Si secundum fateantur, neque experientiæ, & rationi erit consonum, quippe spiritus, qui in rerum substantiis latent, in continuo motu manent, eò fortius in vegetabilibus, & animalibus substantiis, unde facili modo, si rectâ methodo utamur, educetur.

Ulterius ex his, quæ quotidie experimur, nobis certè credere licet, talem chylum neque ex cibis educi, neque ut corpus nutrirî possit, & illum reviviscere, tantâ elaboratione, & præparatione indigere; siquidem essentiæ, spiritus, salia volatilia etsi in ventriculo non ingerantur, sed palatum tantum attingant, subito hominem vivificant, à lipothymiâ liberant; & apoplexiæ resistunt. Præterea vinum, cerevisia, cæterique liquores jam fermentati, sensibiliter cum potentur, languentes artus reficiunt, & recreant, & quod magis est admiratione dignum, quæque cibiorum genera, statim ac ventriculum attingunt, nobis robur addunt, ita ut longam inedia[m] passi, post moderatum cibum illicò ab orci januâ revocari videantur, hilariorumque viram spirare. Itaque ciborum spiritus statim ac moveri incipit, per fibras excurrit, & prout citius, vel tardius eorum fermentum excitatur; ita & pariter spiritus elevatur, ut vinum, alique succi fermentati demonstrant; quippe ratione fermenti spiritus magis in actuali motu existunt, quod si chylus educi deberet, tantamque elaborationem pati, ut melior ipsius pars corporis alimento inserviret, quomodo hæc phænomena salvari possent? Nec profectò vires subito reficerentur, priusquam inedia laborantes lethi vias percurrerent, quàm ciborum vivificans aura, & præpotens spiritus illis præsto esset.

Tandem lactans puer purgatur perquam bellè, si pharmacum matrî propinemus, matrisque lac post mediam horam ab assumptâ potione exugat. Quonam modo pharmacum tam brevi intervallo statim digestionem patietur, chylificari poterit, & lac denique post tot, tantosque circuitus fieri. Quod idem apertissimè videmus in lactantibus cujusque speciei, ut in ovibus, capris, cæterisque animantibus, quorum lac, si ab assumpto cibo post horam dimidiam, gustetur, palato illius cibi saporem imprimit, quod si velimus cum terebinthinâ in nobis experiri, facili fiet, cujus uncia post horæ quadrantem ab assumptione, lotium tali odore inficiet, quæ omnia magis sunt observatu digna, quippe quia excrementa non ita facili quid spirituosæ substantiæ secum vehere possunt. Ex his ergo, quæ ratio suavit, & experientia monstravit, cum ad hanc rem spectantia phænomena, nō fallimur simplicius, & clarius explicari persuaserimus, rerum naturam hac in re nos magis affecutos putamus, quàm qui tot, tantisque medijs couati sunt demonstrare.

C A P V T. II.

De læsâ Ventriculi Coctione.

Ventriculi Coctio, quâ pars ætherea à fæculentâ sejungitur, maximum est vitæ opus, veluti præcipuâ materna mamma, vel coquus totius corporis, quod quisque in se ipso experiri potest, si per naturalem diem, vel ulterius jejundet, postmodumque

optimum nutrientem ingerat cibum, superbibendo optimæ notæ vinum; statim ac ventriculum attingent, amissas totius corporis vires refici, & recreari percipiet, adhuc in ventriculo existentibus cibo, & potu: quâ stante veritate, aliqui perperam à venis, arteriis, & nervis in stomachum delinentibus, præparati chyli optimum succum attrahi, attractumque in substantiam ei similem fermentari, si optimâ potiatur coctione ventriculus, & impuratum colluvie non scateat, sed si impuritatibus sit refertus, tunc diminutè, depravatè coctionem peraget, & à laudabili cibo, & potu parvum, vel nullum sentiet juvamen, imò molestum gravamen, & majus viribus percipiet pondus, quia impura corpora quantò magis nutries, tantò magis lædes.

Signa.

Læsæ coctionis signa sunt: post ingestum cibum pondus, & tensio in ventriculi regione, adeò ordinaria ingesti cibi oblectatio coctioni resistens, ut non tantum plurimos moveat ructus acidos, vel nidorosos, sed eos quoque post decem horarum spatium circiter suo sapore, & odore imbuat, ita ut dudum post ciborum saporem, & odorem in fauces eructatum, tam exactè hoc affectu laborans percipiat, ac si jamjam comedisset. Frequenter os salivâ abundat aquosâ, quam crebrò expuere cogitur. Interdum lingua amarum sapit saporem, & sicca existit. Urinæ tenues, albæ, aquosæ, interdum vero crassæ, & rubræ apparent.

Causa.

Læditur coctio à colore diminuto, vel nimio; à calore diminuto, quia in coctione peragenda, moderatus requiritur calor, qui fermentationem exciter, ut purum ab impuro sequestretur; à nimio calore ita turbatur fermentatio, ut totam ventriculi œconomiam subvertat, & depraver, ac ætheream ciborum substantiam in ructus, & flatus pro unâ parte sollicitet, reliquam verò reddat degenerem.

Læditur quandoque coctio, quia viæ, per quas ciborum essentia transit, clauduntur, & hoc contingit, cum circa stomachi fibras obmucatio, & sordes tartaræ, vel sulphuræ paulatim obducuntur; unde coctionem turbant, ac boni succi cibos inquinant, & degeneres reddunt.

Multoties fermentationis acidum nimis exaltatur, quàm par est, nec totaliter in falsum mutatur, & multoties deprimitur.

Interdum ingesta ventriculi coctionem lædunt, vel ratione multitudinis, vel pravæ qualitatis; ratione multitudinis, si ita ventriculi vis gravetur, & obrundatur, ut ob resistantem coctionis munere ritè ampliùs fungi nequeat, degenerant tunc ingesta, & non fermentantur; ratione pravæ qualitatis ingestorum, non solum ventriculi actio à promovendo in ijs fermento desistit, sed principium motus ipsius actionis à pravâ qualitate ad depravatè movendum adigitur, rotamque ventriculi œconomiam subvertit, & per consequens proprium nutrimentum degenerem reddit.

Quandoque coctionem viciant, vermes in ventriculo existentes.

Ex læsâ coctione omne mali genus oritur, quia est omnium ægitudinum mater; attamen si coctionis vitium à causâ excitetur externâ, & spontaneo vomitu, diarrhœâ vel urinæ profluvio non exoneretur infirmus, facili corrigi potest, si maturè convenientior instituat diætâ, & ventriculi colluvies per intemperantiam inducta exturbetur. Si coctionis vitium inveterascere permittatur, in habitum vertitur exorbitantia illa, ut postmodum in dies ventriculus debilior evadat, & viscera fiant debiliora, unde chronici, & lethaliissimi subsequantur.

sequuntur morbi, ut inappetentiæ, dolores colici, febres, obstructions, affectiones hypochondriacæ, lienteris, cachexia, vel variæ hydropis species, vel quia corpus debito defraudatur alimento, oriuntur atiduræ atrophiciæ, tabes, & aliæ mortis occasiones.

Curatio.

In læsa ventriculi coctione, ex quacumque causâ ortâ, bonam diætæ rationem observare necesse est, in quâ potissimum curationis cardo consistit; hæc enim solâ quandoque citra medicamentorum assumptionem, & applicationem, ventriculus suum peragit coctionis munus: Cæterum hæc in sex rebus non naturalibus volutatur, quibus apprimè descriptis, prima medicinæ pars, pro læsæ ventriculi coctionis curatione, quæ languentem ventriculum solari potest, suppeditatur, ac proinde.

Aër quantum fieri potest, sit purus, & temperatus ad frigidum tamen magis vergens, hyeme namque stomachus etiam malè affectus optimè concoquit, quia tunc calor unitus, coctionem excitat, & fermentum magis unitur, & fortius agit.

Cibus sit facilis coctionis, & fermentationis, ne suâ morâ ventriculo negotium facessat, à cibis autem pravi succi omninò abstinendum, etiam si coctu sint faciles, nam licet in principio nihil damni inferre videantur: tamen nobis non advertentibus, temporis progressu pravi congeruntur humores ad alendum inepti, qui levem postea naçti occasionem, mali moris febrem excitare possunt, quicquid *Celsus* dicat, dum statuit *lib. 1. cap. 1. Qualitatis ciborum nullam habendâ esse rationem, modo coquantur*. Estò nâque optimè coquantur, nunquam ex his bonæ notæ succus educitur. Vitandi sunt cibi difficilioris coctionis, ut visceri, flatulenti, acres, nimium saliti, & fumo indurati, sicut sunt omnia legumina, raphanus, fœniculus, Cæpe, allium, castaneæ, quæ ventriculo laborem faciunt. Nocent dulcia, pingua, oleosa, quæ non facilè à fermento subiguntur. Nimia ciborum quantitas, eorumque varietas in uno convivio assumpta, maximè nocet, nam stomachi fermentum obruit, & subigi nequit. Maximè confert ad coctionem ciborum ordo, ac proinde ad perfectam coctionem omninò servandus est. *Gal. 2. de alim. fac.* ejus fuit sententiæ, quod *alimenta, quæ citius coquantur, prius sunt sumenda, quæ verò, tardè posterius*. Cæterum pace Galeni, in ciborum coctione in ollâ ad ignem nos potiùs oppositum observavi, nam quæ difficilioris coctionis sunt, quia plurimo indigent tempore, ut coquantur, prius ollæ, & quæ facilioris, posterius induntur. Eadem ferè recurrit paritas de ventriculi coctione, ac de eâ quæ in ollâ fit, cum coctio per vulgares sit quædam elixationis species; quæ igitur edulia difficilia concoctu sunt, plurimo opus habent tempore, & prius edi debent, quæ facilia, posterius, & hic ordo in comedendo est servandus. Verum ut verum dicamus, nihil refert (simpliciter loquendo) in corpore sano, an hic, vel ille cibus primò sumatur, quoniam cibaria non eodem ordine, quo ingesta fuere, in ventriculo manent, usque ad eorum confectio-nem, sed quantumcumque ordinata certo quodam ventriculi motu commiscuntur, confunduntur, & in unam rediguntur massam, à quâ mediante fermentatione, æthæreus ille spiritus educitur, & per fibras sua loca petit, & postmodum aperitur pylorus, & ob secundam fermentationem in duodeno perficitur. Hanc massam cibalem albescere in substantiam cremoris seu chyli medicorum vulgus hætenus credidit, quod falsum esse capite superiori deprehendimus, nam dum adhuc in ventriculo moratur, proprium, nativumque colorem servare videtur. Sic vernâ tempestate observamus in animalibus, quæ solâ viridanti pascuntur herbâ, massam eam tubactam, in ventriculis virescere: atqui homines cibariis ut plurimum vescuntur albis, quæ cum comminuuntur, atque liquantur, eorum massa candicare solet.

Potus sit optimæ notæ vinum, si æger antea sit asuetus, sed nimietas vitetur; excessiva namque sicut

ingluvies, ventriculum, ejusque fermentum pessumdat, sic & vini ingurgitatio acidum in ventriculo absorbet. Ex quâ causâ strenuos potatores non multum comedere, sed panis buccellâ per diem integrum contentos vivere, sed tandem pro mercede hydrope compensantur.

Motus corporis sit moderatus, & tempestivus; vitandus tamen à pastu, quia ventriculum interturbat, & lædit, volatiliores cibi particulas dissipat & flatus excitat: moderatus verò post cœnam non erit inutilis, & exercendum corpus ante prandium, & cœnam.

Quies post prandium ita imperanda est, ut æger sit desidiosus, & omnem etiam levem vitet laborem, & motum, imò nec legat, nec scribat, & per duas, vel tres horas pacatam, & hilarem degat vitam, vel somno indulgeat.

Somnus ad perfectam ciborum coctionem maximè confert, nam cibus in somno melius conficitur, ac proinde juxta coctionis læsionem, longior convenit. Decubitus in somno primò fiat super latus dextrum, ut cibus ad ventriculi fundum, ubi coctio maximè viget, & facilius descendat; postea verò supra latus sinistrum, ut hepar ventriculo incumbens coctionem adjuvet.

Vigilia ad alimenti distributionem, & inutilium reliquiarum secretionem, excretionemque magis conferre videtur, quàm ad coctionem perficiendam.

Excreta, & retenta, juxta naturæ exigentiam dirigantur: alvus itaque, si quotidie suum non deponat onus, clysteribus urgeatur; fæces namque alvinæ diutius, & præter naturam retentæ, ob fœridos vapores ad ventriculum missos præter alios morbos, quos inducere possunt, coctionem vitiant Menstrues, & hæmorrhoides, si nimio fluxu recurrant, in debitum redigantur fluorem, si suppressæ fuerint, ad consuetum naturæ decursum alliciuntur.

Inter *animi passiones* gaudium eligatur, graviores, ut mœrores, tristitia, ira, & hoc genus aliæ, quæ animum perturbare possunt, passiones vitentur, quia coctionem vitiant, ac proinde si languentem impetant, jucundis colloquijs, vel melodijs animus demulceatur. Omninò fugienda Venus, quia stomachum debilitat, ejusque coctionem lædit, præcipuè à pastu.

Curatio itaque diversificatur ad causarum diversitatem, nam si læsio sit à causâ externâ, eâ sublatâ, ventriculus est roborandus.

Si à calore vel nimio, vel diminuto, tunc calor vel evocandus, vel minuendus. Ad evocandum calorem conferunt, *Spiritus vini* tam extrâ, quàm intrâ adhibitus. *Oleum menthae, rosis marini, nucis myristicæ, julep. Vitalis, julep. cinnamomi compositum, aqua cinnamomi, electuarium de bacc. Juniperi, elæosaccharum citri, &c.* *Galenus 5. de simpl. med. fac. cap. 5.* Græcum commendat remedium, ut nempe puellus nondum agens duodecim annos, ita amplectatur, ut ventriculum ventriculo tangat. In calore minuendo semper parti prospiciendum est, quæ ut Galenici observant, medicamenta admodum refrigerentia non tolerat.

Advertendum, quod multoties caloris excessus, vel defectus est vitio fermenti, & tunc fermentum corrigendum est, causæ scilicet, non effectui occurrendum, in quo semper peccant medici, qui cum quid manifestum vident cum altero conjunctum, ipsius causam putant; sed hoc est proprium Philosophi, & Medici munus causas veras investigare, & non acquiescere in causis apparentibus, quod rustici faciunt.

Ego uti soleo, cum ventriculi calorem excitare volo, *lacrymâ nucis myristicæ* admistâ cum *essentiâ menthae, & absynthij*. ut

℞. Lacrymæ nucis myristicæ 3. ij. essentiæ menthae, absynth. ana ʒss. fiat linimentum.

Poterit addi *essentiâ lavendulae*.

Quando clauduntur viæ, per quas ciborum essentia transit, debent referari, ut curetur affectus. Quandoque in vijs aliquod existit, quod vel nimium

exaltat fermentum, vel deprimat, vel inficit, quibus omnibus occurrendum est, ut moderetur, & quia fere in omnibus his casibus, producta excrementa reperiuntur in stomacho, curatio semper incipienda est ab his, quæ stomachum evacuare valent, hæc sunt vomitoria, vel dejectoria. Vomitoria magis conferunt, non sint tamen vehementia, nec evacuatio fiat unicâ vice, sed per epicrasim. Dejectoria sint lenientia, & tam causam, quam productum respicientia, non quoddam electivè trahant, sed quia admistam habent majorem, vel minorem detergendi vim. Prodest *Diatartarus in formâ electuarij, Aloë rosata, tartarus simplex, tinctura sennæ, & similia.*

Nihil est in totâ naturâ fortius, & potentius oleo vitrioli Veneris; est enim hoc oleum esurinum, quod tot, tantisque pollet viribus, ut omnia, quæ in ventriculo continentur, sive tartareæ, sive sulphureæ coluvies fuerint, consumit, ventriculumque humanum ita roborat, & restaurat, ut ferrum, veluti strutio, concoquere, & digerere queat. Sumitur ad gratam acetositatem in conservâ rosarum, acetosellæ, menthæ, vel alio liquore decenti mistum. Poterit quoque usurpari *spiritus vitrioli Philosophicus*. Quod sit vitriolum Veneris, & quomodo oleum ex eo eliciatur, fusius docuimus, ejusque olei extractio est ita trivialis, ut pateat lippis, atque tonsoribus.

Quandoque fermentum est depressum, & tunc succurrunt acida. Interdum aliquod in stomachum confluit, quod coctionem impedit, & hoc tollendum est, vel corrigendum, si auferri non potest.

Succurrunt læsæ coctioni medicamenta extrâ adhibita, quæ aciditatem promovent, ut est *salsa ex cytonio, mentha, & aceto* composita, vel claudendo poros, & corrugando ventriculi tunicas, fermentum magis uniunt, & exhalare non permittunt, & sic prodest *mastiches, tacamac emplastrum*, ut

℞. *Tacamac, caranna ana p. a. balsami Peruviani parum, fiat emplastrum.*

Vel sequens *ceratum stomachicum*.

℞. *Gummi ladani ℥ij. cera ℥iv. ol. nucis mosch. ℥iij. fiat massa emplastri.*

Mirabile est *Scutum stomachicum in Aluario Hadriani à Mynsicht* ut

℞. *Cinnam. electi, Caryophyllor. ana ℥j. galange, macis ana ℥ss. nuc. mosch. ℥ii. calami aromatici ℥ss. ligni aloës ℥j. gall. mosch. balaustr. ana ℥ss. ros. rubr. ℥ii. mastich. Ladani ana ℥j. balsam. Peruviani nigri ℥ss. ol. mastiches. menthæ ana ℥ss. rosar. ℥ii. cera ℥j. resina terebinth, q. s. f. a. ceratum.*

Efficacissimum in omnibus stomachi defectibus experiri sumus, & mirabiles ob effectus in usu habemus; in omnibus enim vitijs à materiâ crudâ ortis succurrit, coctionem juvat, ventriculum debilem roborat, & ciborum appetentiam excitat, præter alios affectus, quibus opitulatur. Applicatur stomachi regioni calidum super aluram extensum, & ad casum usque gestatur.

Cum fermentationis aciditas nimis exaltatur, ab acore liberanda est magisterijs ijs, quæ acorem ad se rapiunt, ita sunt *cornu cervi præparatum, magisterium coralliorum, margaritarum, lapides cancrorum fluvialium, &c.* & hac de causâ coctionem juvat *Agaricus mineralis fossilis*, ex quo fit specificum stomachicum, *Terra mineralis Sicula Claromontij*. Sed advertendum, quoddam multoties materia hæc rapit acida, & simul cum ipsis conglobatur, fixatur, & gravia parit symptomata, quibus vomitorijs obviatur. Tutissimus, & mirabilis energix est *pulvis stomachicus Quercetani* cujus receptum accepit ab excellentissimo medicinæ professore D.D. Birckmanno qui est pulveris Author, ut

℞. *Pulv. rad. Aronis præp. ℥ij. asori vulgaris, pimpinellæ ana ℥i. oculor. cancri ℥ss. cinnam. ℥iij. salis absynthij, juniperi ana ℥i. sacch. rosati ad pondus omnium,*

conficiatur pulvis gustui gratus.

Præstat quoque medicamentis uti, quæ vel deprimunt aliter acidum, vel si rapiunt, secum vehunt, ut sunt *ex chalybe parata remedia, vel ex tarturo*. Succum acidum obtundunt pingua, & glutinosa alimenta facile digestionem obedientia, talia sunt *cremor ptisana, amyllum, tragacantha, & similia*. Succurrit etiam *gelatina ex pedibus animalium facta juvenum, & optimi succi*. Diluunt acidum aquea quævis copiosè usurpata.

Acidum exaltatum temperat *spiritus volatilis ex vino*, imò acidum fermentum concoctivum planè destruit; spiritus enim vini ardens, omnem dulcificat aciditatem, adeò ut fortissima corrosiva, ut aqua fortis, regia, spiritus nitri vitrioli, & alia à vini spiritu immutentur, & suam aciditatem corrosivam in eo amittant. Tollit etiam quamlibet fermentationem, ut quisque experiri potest, si musto jam valde in dolio fermentanti, vini spiritum infundat, videbit statim fermentationem cessare. Idem quoque vini spiritus in ventriculo efficiet, si per se, vel in meracioribus poterit, unde destructio fermenti acidi ventriculi sequitur, & deinde alij peiores morbi, ut hydrops, tabes, vel alij.

Si à sordibus, sit fermentum inquinatum, remedijs appropriatis purificari debet. Conferunt vomitoria lenientia *ex sale vitrioli albi parata, vel aquâ Esculapij*.

Ingesta, si ventriculi coctionem lædant, vel ratione multitudinis, vel pravæ qualitatis, quia scilicet præterquamquod multum quis comedit, & bibit, vel mali succi cibos ingessit, tunc si ingestorum sarcina in ventriculo adhuc sentiat, vel ructus acidus, vel nidorosus in ore percipiat, præsentaneo vomitu curatio perficietur, & ad corroborandum ventriculum, & subducendum ex ejus fibris nidorem, adhiberi potest *elixir proprietatis per extractionem in syrupo de corticibus citri*, quia credibile non est, quantum hoc nobile medicamen afflicto ventriculo à languore sublevari. Idem præstat *elixir proprietatis Helmontij*, vel

℞. *Syr. de cortic. citri ℥j. aqua cinnam. tantumdem, in. ad coalescere.*

Si vermes coctionem vitiant, hi auferendi, & eorum causa averruncanda est. Vermes tolluntur *Mercurio vivo in substantiâ exhibitò, vel aquâ, in quâ quasatus sit Mercurius*. Aliqui bulliunt mercurium cum aquâ, sed multoties vermes mercurio crudo non cedunt, & tunc exhibendus est *Mercurius dulcis, vel Calomelas Turqueti, essentia aloës, aqua theriacalis, essentia seminum citri*, quæ etiam ventriculus extrâ inungi potest. Summum remedium est *oleum ex seminibus colocynthidis per expressionem extractum*, quo ventriculi regio inungitur.

Verum nos habemus expertum *pulverem contra lumbricos in nostra Mantissa* descriptum, cujus receptum est,

℞. *Sem. Santonici ℥ij. tanacetii, citri mund. ana ℥j. corallina ℥ss. pulv. bryonica ℥j. sem. hyperici ℥ij. mercurij dulcis ℥iv. rhabarb. ℥ij. m. f. pulvis subtiliss.*

Qui valde eximius est in necandis omnium lumbricorum generibus, non tantum in Ventriculo; & in intestinis, sed etiam in quocumque corporis latibulo, quos per sedem potius mortuos, quam vivos exturbat: imò vermium ovula extinguit, ac proinde ab omni verminosâ progenie, fumentes præservat. Dosis ℥j. in conservâ florum boraginis, vel alio vehiculo.

CAPUT. III.

De Bulimo.

A Læsâ ventriculi coctione, ad præternaturalem appetitum gradum facimus, attamen hîc de ni-

niâ voracitate, quæ aliquibus naturalis est non agimus; reperimus enim aliqui, qui ad miraculum usque voraces sunt absque ullo sanitatis incommodo, sed de his agimus, qui aliâ non ita comedere consuevi p. n. hoc laborant morbo. Appetitus seu fames præter naturam *βελίμπος* nuncupatur, est morbus, quo qui laborat, post magnam ciborum ingluviem, etiam insatiabili comedendi desiderio tenetur, & nisi illicd cibum obtineat, in Syncopen incidit, appetitus perit, oblatos fastidit cibos, quos neque vi sumere potest, & adeo debilitatur, ut in animi deliquium labatur. Sunt nonnulli, qui bulimum cum caninâ confundunt fame, inter quos perperam *Celius lib. 13. cap. 39.* in caninâ namque fame, adest quoque magna & perpetua voracitas, sed ingesti cibi paucopost supra, infra v. excernuntur, & alij appetuntur, vorantur, & vix se saturare possunt, mox eodem rejiciuntur modo; canum more unde nomen desumpsit: alii in bulimo cibis retinetur assumptus, & in aliquibus appetentia cibis restinguitur, in alijs verò non nisi multo ingesto cibo, unde à barbaris ineptè vaccina nuncupatur fames.

Signa.

Præter ea, quæ supra diximus, facile quoque Bulimus cognoscitur, nam initio multa appetuntur alimenta, post robore ventriculi dissoluto, cibi fastidium sequitur, estd corpus alimento indigeat. Unde ventriculi imbecillitas oritur, animi deliquia, parrium extremitatum frigus, & obscuri pulsus.

Veterum Cause.

Pro bulini causâ vulgares, quorum medicina est calore, & frigore referta, frigidam assignant ventriculi intemperiem. Id *Plutarchus in Sympos. lib. 5. cap. 6.* evenite narrat, qui per altam nivem longum iter faciunt. Et reverâ si quis in Alpibus Rhæticis hyberno tempore iter faciat, etsi in quibusdam locis ab unâ montium radice, ad alteram usque vix bina Germanorum milliaria intersint: nemo tamen jejunos, hyeme eas superare audeat. Verum de modo, quo bulimum excitet, inter se digladiantur vulgares.

Aliqui magnam afferunt famem à frigore, quia frigus ventriculum comprimit, & compressione sua, succulentam ab ipso expellit substantiam, defectu cujus ingens oritur fames. Verum hic modus improbabilis deprehenditur; nam viventis ventriculus tantum frigus ferre nequit, ut comprimat, expellat, famemque excitet, quia in pusillâ fame, pusillum frigus, & in ingenti ingens requireretur frigus, & quibus post vehementia exercitia, inedia, morbos diuturnos, ingens supervenit fames, à frigore excitatur. Qui stomachum habent frigidum, ut vulgo fertur, fame laborarent, quod falsum observamus. Magnopere sibi contradicere videntur vulgares, cum coctionem à calore celebrari statuunt, & in ingenti fame, in quâ celeriter fit coctio, frigus assignant.

Alij frigiditatem mordendo, & irritando bulimum excitare opinantur, sed falsum hoc quoque deprehendimus, nam frigiditas potius ventriculi sensum obtundit; experienciâ namque constat, nostra membra ob intensum frigus in torporem abire.

Plerique frigus, ut causam remotam ad bulimum excitandum concurrere credunt, idque fieri, quia frigus, à quo appetitus dejectus fuit, calorem cotrigit, atque ad naturalem reducit temperiem; vel quia externum frigus calorem intropellit, atque ita ob calorem ad interiora collectum, & exuberantem, corpus copiosiori indiget alimento. Hujus sententiæ fuit *Aristoteles 8. probl. 5.* qui nimix appetentiæ causam, statuit ventriculi calorem ab ambiente aëre frigido auctum, qui calorem ad interiora pellit. Aristotelem sequuntur, ac

tuentur *Alexander Trallianus, Hieronimus Mercurialis, Donatus ab Altomari*, reliquique vulgares, qui hujus quoque sententiæ fuisse *Hippocratem* existimant, ut *sect. 1. aph. 15.* Scribentem: *Ventres hyeme, & vere naturâ calidissimi sunt, quare per ea tempora alimenta copiosiora sunt exhibenda.* Verum in falso voluntantur supposito scholæ, nam si celerrima digestio, famelique implacabilis ab intropulso calore fieret, in calidissimis nobis molestus, & intensus calor sentiri deberet. Si parvam degestionem, parvus ad calor causaret, mediocrem mediocris: ergo potentem, molestamque digestionem, ingens quoque calor adeste deberet. Sed de his nanijs fusiis suo loco. Qui hyeme à pastu friget, (salutis signum falsò vulgares putant) meliorem, quam qui non friget, celebraret, quod verum non experimur, nam caloris pauperiem portendit, qui ad digestionem sufficiens non est. Non intropellitur frigore calor, quia hujus intropulsionis tactus esset legitimus index, & pulsus indicium daret. Itaque major, & velocior esset pulsus hyeme, quam æstate, quia calor intropulsus cor peteret, tamquam ad caloris fontem. Sunt hæc vulgarium deliramenta.

Nonnulli iisdem caloris, & frigoris rusticis fabulamentis insistentes; temerè judicant, ab externo aëre frigido, calorem omnem ad internas corporis partes propelli, sed ab eo ibi valdè aucto, & concentrato alimentum absumi, hinc membra magnopere à ventriculo trahere, quam suctionem, dum ventriculus sentit, cum vehementem excitare appetitum, qui nisi cibo reficiatur, illicd famelicus animo linquitur, sed non longè post revocato, & sensim reviviscente, ciborum appetentiam redire. Hæc opinio aliquibus ad scopum collimare videtur, verum longè aberrat; supponit enim cruorem à venâ cavâ in minores, & tandem in exiguos ramulos dispensati, per quos in corporis habitum ultimò dispergatur, & ideo in hoc sensu inedia sugere postremos venarum ramulos, majorem truncum, hunc verò deinceps stomachi, & mesenterii venas sugere, unde tandem famem sentiri. Quo posito, primò quorum venæ turgent, nullâ premerentur fame, & contra hæmorrhagia, dysenteria, & phlebotomia famelicos necessariò faceret; deinde non esset suctio, nisi prius venæ majores essent depletæ, tertio hæc thesis repugnat doctrinæ scholarum docentium stomachum per se sibi tantum concoquere, per accidens verò pro toto corpore, ut stomachus communi subit phantia. Nam hoc dato, stomachus non concoquet, non appetet, esurietque pro corpore, sed tantum per se: ergo neque ut venarum penuriam suppleat, sentiet, sed venæ per se esurient, & stomachus tantum per accidens, & non per se, sed propter venas:

Nostra Causa.

Si vulgarium opinamenta rectè meditemur, utique externum frigus famem remorè, & occasionaliter excitare inveniemus, & ipsum bulimum famem præternaturalem; sed modus, quo id fieri solet, nimis rusticus ab ipsis adducitur, & nisi nostræ se subscribant sententiæ, nihil reale in medicinâ adducunt.

Notandum itaque cum doctissimo Van-Helmont, quod neque in fame, neque in saturitate, vita nostra experitur morbosa, licet fames crudeliter enecet, ac si morbus esset acutus, & tamen morbus non est eo titulo, quia videlicet vita nullatenus morbosa est in fame, cum materiæ cibalis catentia privationem, non autem morbum dicat.

Neque fames excreti cruoris defectum arguit, quia ut diximus, hæmorrhagia, dysenteria, & phlebotomia famelicos necessariò faceret, sed in fame est nutrimenti devastatio. Frigus esse diaphoreticum, & alimenta absumendi, & dissipandi vim habere nemo est, qui ambigit. Itaque bulimi causam ad frigus, quatenus diaphoreticum, referimus. Esse frigus diaphoreticum in nobis

nobis experimur sub boreæ flatu, maximis frigoribus, aëreque purissimo, quia tunc sumus edaciores, minime sudamus, & tamen è nobis plus diffilatur cum pauco, & duriori secessu, unde maiorem hyeme, & vere, quam æstate, esse diaphoresim existimamus, quia tunc edaciores sumus, & plus diffilatur. In mari navigans duplo plus edit, (nisi ægrotet) minusque excrementi excernit, se ipso in terrâ degente. Unde adagium: *Aqua facit digestionis promotionem, & Hip. 6. epid. text. 19. inquit Aquam esse voracem.* Quasi navigans non in aëre, sed in aquâ fluctuaret! fluctuatio autem nobis aërem recentat, & hætenus fortior digestio. Itaque si fortius edimus, minusque deficiamus, sequitur necessarid plus diffilati, sive evanescere è corpore. Quod est dicere aërem puriorem boreæ, & marinum facere ad corporis diaphoresim, & disponere nutrimentum, & cruorem ad sui perspirationem insensilem, quæ major est omnibus sensibilibus evacuationibus simul unitis, ut observat *Sanctorinus libello de staticâ Medicinâ à Petro Snaviso inventâ.* Nimirum eâ de causâ fit respiratio, non quidem, ut aër in alimentum spiritui vitali, (vocant vulgares à Poëtis forsan edocti spiritum viralem, auram viralem, quia in eorum opinamento ex aëre fiunt) sed ipsi connectitur assuctus per venam arterialem, & arteriam venalem pulmonum, & hætenus traductus aër in cor suscipit fermentum, quo comitante, ambo alimentum, & cruoré in totalem sui diaphoresim disponunt, Hispositis.

Frigus in quantum diaphoreticum, bulimum excitare statuimus, quia insensilem transpirationem, alimentum, & sanguinem copiosius diffilare facit, resolutio alimento, & magnâ sanguinis portione per diaphoresim, spirituum resolutio contingit, & quod major horum resolutio, eò inexplibilis oritur fames circa alimentum, tanquam opportunum remedium, ad amborum indigentiam reficiendam, & restaurandam; quod si statim cibi non offerantur, in syncopen, & animi deliquium labitur patiens, appetitus perit, oblatos fastidit cibos, externas partes occupat frigus, & obscuri subsequuntur pulsus.

Sunt nonnulli, qui cibum copiosius, quam par est, non solum assumunt, verum & concoquunt, & digerunt, & nihil indè horum symptomatum sentiunt, & horum fames magna, & implacabilis adhuc naturalis dicitur, quia in his maxima nutrimenti devastatio per diaphoresim fit, nec alimentum tandiù retinetur, donec corpori apponatur. Naturalis quoque & non præternaturalis dicitur fames, quæ post vehementia exercitia, inedia, morbos diuturnos, plurimam Veneris palæstram excitatur, quia ab alimenti devastatione ortum ducit.

Quandoque oritur bulimus, non ab alimenti resolutione per diaphoresim, sed ab ejus assumptione à vermibus in ventriculo factâ, unde universæ corporis partes debito defraudantur alimento. Hac de causâ quandoque infantes voraces ita sunt, ut vix saturari possint. Hujus rei historiam recitat *Alexander Trallianus lib. 7. cap. 14. de quadam muliere bulimiâ laborante, quæ ab hieræ usu vermem duodecim cubitorum longum excrevit, liberata fuit.*

Prognosis.

Bulimus sicuti rarissimus est affectus, ita periculosus, & veluti peracutus morbus paucissimorum saltem dierum patientiâ seriò necat, ut habetur *sect. 2. aphor. 16. In fame laborandum non est*, quia nisi cibis citò offeratur, patiens cum extremarum refrigeratione partium in animi deliquium incidit, quo facile extingui potest, auxilio enim destitutus perit. Si vino sumpto patiens ab animi deliquio statim revocetur, bonum signum est, ut habetur *sect. 2. aph. 21. famem vini potio solvit.* Indicat enim vires non esse ita prostratas. Si à causis dependeat externis, ut vehementi exercitio, effrenatâ Venere,

vermibus &c. periculosus non est, quia, illis sublati aufertur. Bulimus atrophiam causat, ut habetur *sect. 7. aph. 59. fames corpora siccat.* Magna fames post morbos, recidivam minatur. In morbis chronicis, quartanâ, quotidiana hydiope, lethalis.

Veterum Curatio.

Estò vulgares medici in bulimi assignandâ causâ dissideant, in curatione tamen conveniunt, cujus curationem duplicem instituunt, unam in paroxysmo, idest in animi deliquio, alteram extra paroxysmum. In paroxysmo ægrotum revocant frictionibus, odore panis recentis, aceti, & aquarum destillatarum. Commodum judicant micam panis vino madidi exhibere, dummodò æger eam deglutire possit, verum in deliquio minime convenit, quia tum ventriculi coctio admodum labefacta est, ut impossibile sit eam utilitatis quicquam ex pane recipere. Ab animi deliquio revocatus, non statim cibum capiat, sed paucillum panis vino madidi, & paulisper quiescat, donec vires aliquantulum reficiantur; postmodum præbeantur cibi, qui citò, & multum nutrant, ut panis vino madidus, ova sorbilia, juscula &c.

Nostri Curatio.

Bulimi curationem à sex rebus nonnaturalibus exordimur, de nostro more procedentes, itaque.

Aër debet esse calidus, & humidus, vitetur frigidus & purus, quatenus est diaphoreticus.

Cibi sint difficilioris coctionis, qui diù retineantur in stomacho, & pedetentim coquantur, ac ad satietatem offerantur; vitentur tamen facilioris coctionis.

Potus sit cibo uberior, nam *facilius impleri potu, quam cibo;* verum potus sit ex vino generoso, nam *famem vini potio solvit*, quia vinum bibentes parum comedunt: expropter parum, & sæpè comedant & bibant, imò qui bulimo ebnoxij sunt, semper secum aliquid ferant, quo possint sese, postulante necessitate, ab animi deliquio tueri; unde admonitos esse volumus itinerantes per frigida, & nivosa loca, ut prius optimè comedant, & avidius bibant, ac cibis, & mero seipsos onerent.

Motus validus, & omne exercitium corporale interdicitur, ne nutrimenti succedat devastatio, & inde fames augeatur.

Quies magis convenit, quia appetentiam enervat, coctionem retardat, ac nutrimenti resolutionem inhibet.

Somnus procuretur naturalis, vel saltem opiatu inducatur; dum enim bulimo correptus dormit, famem non sentit, & estò coctio melius celebretur in somno, à somno tamen appetitus languet.

Vigilia non nimis apta bulimo, quod si admodum protrahatur, anodyna conducunt, & vigiliæ tempore à virorum cordatorum consortio, colloquijs, vel spectaculis abstrahatur æger: sed *jejunus venter non audit verba libenter*, cavendum tamen, ne in animi deliquium incidat.

Excreta, & excreta magnâ coërceantur solertiâ & in hoc malo magis conducit retentio, quam excretio, ne in excretionem magna fiat alimenti deperditio, pro cuius reparatione uberima ciborum ingestio sit necessaria.

Animi passiones, in quibus corpus maximè perspirat, ut ira, exclamatio, rixa, gaudium &c. declinentur, ac propterea conducunt timor, mœstitia dedecus, desperatio &c. hæc namque appetitum prosternunt. In omnibus, & super omnia alma Venus vitetur, quia ejus palæstra magnam excitat appetitum.

Bulimi curatio duplex institui debet, una in animi deliquio, altera extra ipsum. In animi deliquio curandum, ut æger revocetur, idque fit illis remedijs, quibus syncopen, & lipothymiam curari diximus. Interim offeratur mica panis vino madidi, si eam æger deglutire possit, si minus ea offerantur omnia, quæ spirituum jacturam reparare possunt. Si animi deliquium in aliquo immineat loco, ubi remedium copia

copia absit, tunc quicquid ad manus venit, ut fructus, herbae, & radices esui apti praebeantur, nam usque adeo inducias praebeant, ne animi deliquium irruat. Commodissimum erit *vinum meracum*, in quo spiritus vitae nostrae analogus delitescit, quia statim amissas reparat vires, famemque restaurat, ut *sect. 2. aph. 21. famem vini potio solvit*. praecipue verò vini essentia, licet sit diaphoretica, est tamen summè cardiaca, diuque spiritus reficit vitales, summum remedium erit *cinammomi essentia*, vitaeque *Balsamus nostrae descriptionis*.

Revocato ab animi deliquio aegro, non illico cibibus propinetur, sed aliquantulum quiescat, donec amissae recuperentur vires. Deinde, qui citò, ac multum nutriunt praebeantur cibi, quorum spirituosae pars non facile per diaphoresin difflet, sed tamdiu retineatur, donec corpori apponatur, ut sunt panis vino madidus, ova sorbilia, juscule, chocolata &c. Propinetur singulis horis parum cibi, nec sinatur inedia pati. Post hæc pedetentim illi exhibeantur cibi, qui coctioni reluctantur, & lento modo concoquantur, sed eâ sedulitate ne aeger in animi deliquium relabatur. Interim foris cutem densantia adhibeantur, ut, *oleum omphacinum*, *myrtinum*, *rosaceum* &c. sed summâ cautione id peragendum, ne obstructio, vel febris ex prohibita transpiratione, vel aliud malum oboriatur.

C A P U T I V.

De Fame Caninâ.

Nonnulli, ut diximus, famem caninam cum bulimo confundunt, & sub uno nimiae ciborum appetentiae capite utramque comprehendunt affectionem; attamen à diversis excitantur causis, & in accidentibus variant: ideoque fami caninae peculiare tribuimus caput.

Est hic affectus insatiabilis, & continua vorandi cupiditas, nam aegri assumpto cibo non explentur, nec fames, vel vorandi desiderium remittitur, donec tota ventriculi capacitas vorando sit repleta, sed cum tanta ingesta est copia, ut inde gravetur, tunc vorata priora per vomitum, & reliqua per secessum excernuntur, & statim nova alimenta rursus insatiabiliter vorantur, & ita alternatim voracitas, vomitio, & quandoque alvina excretio infestat aegros canum more, unde appetitus dicitur caninus; Canis enim de sui naturâ multa, & diversa appetens quaerit, & inveniens maximè eis repletur, quæ stomachus non valens continere, paulo post exturbare compellitur ante digestionem vomitu & quandoque secessu, mox alia expetit, vorat & rejicit. Vocatur quoque fames, seu *appetitus lupinus*, quia lupus (est canis sylvestris) unum habet intestinum, & rectum, in quo cibum assumptum, tamdiu continere non potest, quamdiu digeratur & membris distribuatur, unde inexplebili premitur fame. Animalia quò rectiores intestinorum habent ductus, à ventriculo ad anum, eò gulosiora sunt, ut *Cabrolus* in quodam observavit voracissimo, cui unum, tantum intestinum sigmæ formâ intortum erat; quò convolutiora, eò continentiora. Hinc animalia voraciora, crebrius alvum deponere coguntur, nondum peractâ coctione, & hac de causâ macilentiora observantur, quia non ingestis, sed benè digestis nutritur corpus.

Signa.

Facillimè cognoscitur hic affectus, nam aegri assidue cibos assunt, & nunquam ferè explentur, & ita cibus stomachum infarciunt, ut eos ante digestionem vomitu exturbent, vel per alvum excernant. Quanto plus comedunt, tantò plus appetunt, nec proin-

de remittitur fames, quia alternatim vorando, & vomendo sunt occupati.

Veterum Causæ.

Galenus 2. de caus. sympt. cap. 7. Famem caninam à duabus oriri causis docet, prima est humor vitiosus, & frigidus ventriculi orificium mordicans; secunda est alimenti indigentia. Verùm *Galenus*, & cum eo *sectarij* in hujus stupendi affectus causâ caneros piscantur; nam assignare deberent, quisnam esset hic humor vitiosus, & frigidus. Hic humor nullam efficaciam habere potest ad eximiam illam ciborum liquationem. Quòd si ad ventriculi facultatem recurrunt, nihil veri dicunt, cum facultas sine instrumento non agat. Certè in humoristarum sententiâ, hic humor est melancholicus, qui ut dicunt, est frigidus, & siccus, à quo nulla coctio celebrari potest, cum sit quidam elixationis species coctio, quæ in humido fieri debet. Præterea canes, & lupi inter animalia melancholica connumerandi essent, & isto vitioso, & frigido naturaliter scaterent humore, ac proinde melancholici hoc affectu laborare deberent, quod alienum à veritate conspicitur; hi enim perpetuò de prostrato queruntur appetitu, & frigido ventriculo. Si hic humor ventriculi orificium mordicando, & vellicando caninam excitarent famem, & qui tali laborarent affectu, cardialgiâ premerentur, quod nunquam observavimus. Si alimenti indigentia caninam efficeret famem, utique phlebotomia, hæmorrhagia, alvi fluxus, medicamentum purgans, quod alimentum devastat, caninam excitaret famem, sed oppositum experimur, nam ciborum appetentiam prostrernit. Si alimenti indigentia præternaturalem produceret appetitum, certè assumptus cibus famem sedaret, tanquam ejus appropriatum remedium.

Hermetici inspicientes acetum destillatum, limonum, herberumque succum corallia, & uniones solvere, acetum radicum durissimos lapides; item ex varijs salibus, vitriolo, nitro, sale communi, alumine, sulphure, spiritus, seu liquores, quos aquas fortes vocant, arte spagyricâ elici, qui durissima metalla brevi temporis intervallo in aqueum dissolvunt humorem; ita ut aurum, quod in igne vehementissimo reliqua metalla vincente, lapidesque consumente, perpetuò jubilat, absque eo quod dissolvatur: attamen intra horæ quadrantem aquâ regiâ solvitur, & in liquorem aquæ ipsi per similem convertitur. Non absimili modo in animalium ventriculis coctiones fieri asseruere; nam animadvertentes forsâ durissima ossa à canum ventriculis digerri, ferrum à *Struthione*, vitrum, lapides ab avibus, atque hæc in eorum alimentum cedere, quæ corpora etsi potentissimo actuali igni exponantur, vix immutari: hinc consimilem succum (quem acidum degestivum, spiritum famelicum, eturinum, voracem, salinum, acidum, & vitriolatum vocant) in animalium ventriculis coctionis effectivum asseruere. Si liquor acidus naturaliter se habeat, digestionem naturalem, moderatamque perficit; si à naturali recedit statu, acuitur, exaltatur, nimiam activitatem, & potentiorē dissolvendi vim acquirit, solidiora alimenta promptius liquabit, & conficiet: his liquatis, & à ventriculo confestim prænimia aciditate turbatis, nova fames, eaque immodica exurget. Famem excitat vel constringendo, vel corrugando interiorē ventriculi tunicam, vel aciditate suâ vellicando: Verùm id falsum invenimus; nam si constringendo hoc efficeret, omnia adstringentia id præstare possent; si vellicando, acria qualibet potentius, quam acida appetitum excitarent. Sic etiam contrà, si vis illa dissolvens debilior efficeretur, ventriculi coctio imminuta, aut omninò deficiat, abolita sequeretur. Hinc meritò acidus iste liquor à *Paracelso* ventriculi alchymista vocatur.

catur, & hac de causâ *In longis levitatibus intestinorum, si ructus acidus superveniat, qui prius non erat, signum bonum. ex sect. 6. aph. 1.* quia fermentum illud acidum, quod morbo fuerat deperditum, in ventriculum rediens, restitui incipere, & alimentata, quæ prius ob ejus absentiam deficiebantur incocta, cruda, imputrida, & non fermentata concoquere significat. Hinc aliqui Medici in appetitu prostrato ad vitrioli spiritum tanquam ad sacram confugiunt anchoram: sed fermentatio non semper ab acido fit, decipiuntur, ex eo quia vident in compluribus fermentationibus acidum liquorem.

Ab acido coctionem fieri probant Hermetici, quia cibi, dum concoquuntur, mutantur in acidum, ut quisque experiri potest. Coctiones acidis juvantur. Voracissimæ aves validum habere acidum succum ostendit *Van-Helmontius* proprio experimento, refert enim: *Se in pueritiâ, cum passerem aleret, ipsi aliquando linguam obtulisse, quam ille rostro apprehendens deglutire conabatur: se verò lingue apice passeris guttur contingentem, maximam in eo aciditatem percepisse.* Sed non in omnibus fermentationibus acidum observatur ut in multis tam chymicis, quam naturalibus patet, quia si in acido fermentum consisteret, acetum, vitrioli oleum, & similia panis massam fermentarent, nostrosque cibos perfectâ transmutatione conficerent.

Hunc succum acidum non fieri in ventriculo, sed in ventriculum à liene confluere volunt, quapropter longè nobiliorem lieni usum tribuunt, qui ab antiquis fuit propositus. Hinc aliqui Galenici Hermeticorum doctrinam meditatores, in ciborum confectioe, hunc succum acidum vocârunt succum melancholicum, à *Galeno* edocti *S. de usu part. cap. 3.* qui sancivit humorem melancholicum, à liene in ventriculum transfusum, appetentiam excitare; idque vel constringendo, ac corrugando interiorem ventriculi tunicam, vel aciditate suâ vellicando. Chymici hunc succum melancholicum, fermentum dixerè meliori notâ ab effectu. Quadere consentiant Galenici cum Hermeticis, sed quia non possunt à caloris dogmate recedere, dicunt calorem, ut animæ in ramentum coctionem efficere, & inter ipsos incompefcibile intercedit diffidium.

Verùm hæc doctrina est nimis rustica; nam acidus succus à liene ad ventriculum non transmittitur, ut etiam malè somniavit *Bartholinus*, per vas breve, imò tantum à ventriculo ad lienem per ipsummet vas breve potulentum refunditur, unde solis illis animantibus lien obringit, quibus renes, & vesica. Neque per venas gastricas, & arterias acidum fermentum transit, nam venæ reportant tantum, & si per illas transiret humor acidus, sanguis, qui ex illis exiret, acesteret, quod incisio non patefacit. Neque per abditos meatus id contingit, quia in illo intermedio aliqua aciditas vel saltem obtusa perciperetur. Nec in liene acidus reperitur succus, nam sanguis in liene contentus, nec ipsius lienis parenchyma acidum refert saporem, quem necessariò haberetur, si in liene vel fieret acidi succi separatio à sanguine, vel acidus succus aliunde separatus ad lienem deveniret. Præterea *Floravanti* observatio testatur se uni cuidam lienem detraxisse, qui postea in columis sine liene diutius vixit, & recentiorum observationes qui canibus lienem eximunt, ut alacriores reddantur ad cursum, testatur & hoc *Bartholinus* in suis centurijs, sed de his fusiùs egimus *de Vulneribus cap. De lienis anatome.* Carent etiam sine noxiâ liene, quæ vesicam non habent. Insecta quoque splene carent, unde falsum illud: *Habet & musca lienem.* Quamobrem funditùs *Helmontii* doctrina evertitur de lienis proprietatibus, actionibus, & duumviratûs regimine.

Certum, & indubitatum est alimentum, dum concoquitur, in acidum mutari, sed an ex liene, an ex quibusdam glandulis lenticularibus (quas anatomicorum nemo præter somniantem authorem observavit) inter ventriculi tunicas contentis proveniat, in dubium vertitur.

Acidum succum ciborum coctionem efficere pseudo-chymistæ commentati sunt, quos quamplurimi ex Galenicis sectantur, quia mineralium transmutationem minimè intelligentes, hoc invenère commentum. Videntes uniones, corallia, metalla, & similia acidis succis, & fortibus aquis dissolvi in calcem, & in pulveres comminui, crediderunt per illam comminutionem, ea corpora transmutata fuisse, quod falsum omninò deprehenditur, nam uniones & corallia, si tartari oleo p. d. ab eorum solventibus reperiuntur, in vasis fundum in formam pulveris præcipitant, qui nihil nisi unio, & corallium est: sic metalla à fortibus soluta aquis, licet mentiantur calcem, si fusionis igne sollicitentur, in pristina redeunt corpora: igitur cum acidi liquores solummodò comminuant, & non transmutent, falsò ciborum fermentationem introducere. Unde perperam fermentationis nomen in actionem, quâ liquores falsi, falsi, seu fortes in aliquibus corporibus excercant, transferunt, quia à liquoris acidi actione in corpus quædam resurât effervescentia; Nam quoties ille effervescentiæ motus ab intimis non pendet partibus corporis, qui ab externo liquore fit, non dicitur fermentatio, sed corporis corrosio, ut patet, in metallis quæ licet in liquorem per aquas fortes dissolvantur, & in dissolutione effervescentiæ motus observetur, quia internæ metalli partes, illum motum non excitant, esse metalla transmutata appareant, in eadem tamen metalla reducuntur, absque eo quod nihil passa fuerint, quod si internæ eorum partes motum concitassent, illum utique amplius in metalla redigi non potuissent, Attamen in ciborum fermentatione in ventriculo, motus excitatur ille ab interno ciborum spiritu, qui in eorum latibulis continetur, non solum propriâ energiâ, sed à vitali ventriculi calore sollicitatus se movet, & in totâ massâ effervescentiæ motum producit, quo motu à suæ materiæ compedibus, in massæ superficiem extricatur.

Nostra Causa.

Unde ille ciborum acor procedat, examinandum est, pro quo dicimus, jejunos ventriculos aciditatem non continere, sed cum cibis sunt repleti, internus ciborum spiritus à calore excitatur, & effervescentiæ motum in totâ massâ producit, eamque totam reddit acidam, tunc in corporis fermentescentis superficiem falsis indolem præfert, qui propter materiæ heterogeneitatem acidus apparet, & non falsus; talis enim acidus sapor fermentescentibus rebus supervenit: Quoties igitur vegetabile aliquod corpus intrinsecâ effervescentiâ fermentescit, toties in eo cessat innatus sapor, & acidus percipitur, patet experienciâ, mustum, vinum, cerevisia, panis fermentatus ex fermentatione acida fiunt. Aciditas ista si à materiâ separatur, suam nanciscitur falsedinem, ut vini spiritus falsus, ex acido vino.

Acidus sapor cibis fermentantibus superveniens, quandoque non totus mutatur in falsum, sed in stomacho relinquitur, qui cum non crassus, sed tenuis & spiritibus corrosivis refertus grato suo acore nervosum, ventriculi corpus afficit, & suâ mobilitate statim omne ingestum permeat, effervescentiæ motum in interno ciborum latitante spiritu excitat, unde novus, & major in massâ resultat acor, ac proinde ventriculus magnâ ciborum sarcinâ gravatus, & magno volatili acido lancinatus, convellitur in fibris; unde ingesta

aciditate

aciditate per vomitum, & quandoque per alvum indigesta deturbantur. Hinc corpore debito defraudato alimento, & magno acore in ventriculi tunicis relicto, statim nova alimenta expetuntur, ingeruntur, iterumque alternatim vomitus insurgit, & deinde voracitas: Igitur canica fames est affectus, qui è gradu aciditatis alienæ oritur, quapropter peccat stomachus in adultero acore, unde puncturæ, acidi ructus, & peracidi proritantur vomitus.

Canes, & lupi nimio hoc adultero abundant acore, quo ad voracitatem stimulantur, & per hujusmodi succum dura corpora, ossa scilicet, cartilaginee &c. conficiunt, cujus gratiâ eadem fortasse devorant, ut aciditati resistent, & acidum, in ea agendo, hebetent, obtundantque. Eadem ratione volucres; gallinæ, cœteraque pennata, semper durissima semina, lapillos, arenulas, vitrum &c. deglutire coguntur, tanquam opportunum remedium, ut nimirum adulter, & superfluous acor in eorum stomachis in ea agendo, infringatur: nisi enim his duris vescantur corpusculis, malè se habent, & quasi ægrotant; nimia namque aciditas benè disposita, nec habens objectum, in quod agat, (nec tamen proinde feriari potest) resolvendo aggreditur proprium stomachi alimentum, quo consumpto, in ipsum ventriculi corpus agere potest. Eadem etiam ratione Struthio omnia metalla digerit, & consumit, quia acetositate esurinam exaltatam à naturâ suâ habet. Hinc homo, quia eâ caret, ejus stomachus arte juvandus & sic confortandus est, ut omnia, quæ aliàs à naturâ, & proprijs viribus nunquam consumere potest, facilè digerat, & consumat, ac proinde si quis ab assumpta chalybe malè se habeat, remedijs chalybem solventibus sublevandus est.

Ex hac doctrinâ patet, quàm necessarij sint lapilli, arenulæ &c. pennatis, non ut quidam somniarunt inservire pro aliorum alimentorum attritione; inserviunt enim, ut diximus, ad superfluam aciditatem infringendam, quâ ita penitus consumuntur, & calcinantur, ut nihil quicquam lapilloso, arenoso &c. in eorum excrementis supersit, præter particulam albam cretaceam, plurimo sale refertam. Ex his, quæ diximus, patet, quare panis omnibus commiscetur cibus, unde dicitur: *Omnia cum pane, si vis vivere sanè*. Panis enim ciborum fermentationem excitat, ideoque primarij victus rationem habere non debet, & cœtera alimenta concibi, vel obsonia, quia: *Omnis repletio mala, panis autem pessima*, ut in multum ingurgitantibus panem, vel in pane, & aquâ jejulantibus clarè patet, nam Non in solo pane vivit homo. Præterea panis repletio maximum paupertatis indicium denotat: igitur panis tantum obsonium esse debet, cœtera verò alimenta concibi. Eandem quoque rationem omnia acida cibus commista habent, ut acetum &c. nimirum fermentationem promovendi.

Sed adhuc Galenicorum, opinio melancholicos, quia plurimo abundant acido, fami caninæ obnoxios esse viget; Non negaverimus tamen quandoque melancholicos fame caninâ laborare posse, si in eorum ventriculis stagnaret volatilis acor omne ingestum permeans, & effervescentiæ motum in ciborum spiritu excitans: sed quia est crassus & acrior, quandoque satis magnam excitat fermentationem, ex quâ flatus erumpunt, & pura ciborum pars in ventriculo diu retenta, & exagitata, acido se non spoliatur, imò ut plurimum per secundam fermentationem acerrimus evadit, (ut patet de vino, quod per secundam fermentationem, ejus spiritus fit acerrimus, & fixus, ac in acetum transit) & simul cum ciborum reliquijs in nidorosam, acerrimamque transit substantiam fixam, depravatur; non mutatur in salsum, & propter nimiam aciditatem, nullatenus corrigi potest. Hæc in stomachi tunicis cum superfluâ serositate ex nimio potu, vel potulentis cibus in ventriculo magis depravatur, & in cœnosam degenerat aciditatem.

D. Car. Musitani Oper. Tom. I.

Prognosis.

Canina fames, in quâ omnia ingesta vomitu, vel crebra dejectione exturbantur, nisi citò curetur, nil nisi vitæ periculum portendit; in cachexiam enim, hydrophem, lenteriam, atrophiam, similesque ad interitum ducentes affectus degenerare solet.

Veterum Curatio.

Curationem perficiunt vulgares vomitorio, quo credunt vitiosam materiam in ventriculo stabulantem educere; verum hoc remedij genus periculo plenum agnoscimus, nam, moto homore, sequi potest cholera, præterea spontè vomunt ægri. Nonnulli evacuationem in principio per alvum instituunt, sed idem periculum choleram inducendi militat, & exaltatus acor ad intestina detrusus (attamen nulla hætenus medicamenta acidis humores blandè purgantia novimus) non educitur, nisi summis torminibus, & majori noxâ, quàm fructu. Pinguibus, & lentis caninam compefcunt famem, sed hæc vomitum provocant, & malum adaugent.

Nostra Curatio.

Ad nostram famis caninæ curationem multum profunt sex res non-naturales, quæ si affectum non tollunt, saltem attenuant, ideoque

Aër eligatur, qui nec frigore, nec calore excedat, nam in nimis frigido, ventres sunt calidiores, & ciborum confectio magis excitatur, & appetitus intenditur; in nimis calido magna fit per diaphoresim nutrimenti devastatio, ad cujus restorationem ciborum repletio necessaria est.

Cibus sit pinguis, viscidus, oleaginosus, & butyrosus, ut adipēs, butyrum, caro porcina, anserina, animalium cerebrum, extremitates, jura pingua, farra, amyllum recens, &c. quia ab his acidum infringitur, & iners redditur, quibus magis in principio est locus, dum vomitum provocare intendimus; postea verò, dum vomitus viget, omittenda censemus, ne ventriculus relaxetur, & pejora inde sequantur mala: tunc caro assa, & solidiora exhibeantur cibaria, in quæ acidum agendo, infringatur. Panem ex fatinâ cum fursure paratum, nec prius fermentatum ob eandem rationem, commendamus. Fugiantur gustus oblectamenta, ne appetitum alliciant, & famem prius exsatiatam inexplebili esuriendi aviditate faciant, ut ad extremum repleti, adhuc famem patientur, ut canes. Sit itaque mensa frugalis ab avarâ manu parata.

Potus non sit vinum, imò omnino interdicator, unde errant Galenici consulentes vinum meracum copiosè sumptum, potentissimè famem sedare caninam, malè intelligentes illum Hippocratis aph. 21. in sect. 2. *Famem vini potio solvit*. Quia à vino malum augetur ob acidum, quod in se continet, maximè autem vini spiritum commendamus, quia ejus sal volatile in acidum agendo, illud immutat. Convenit itaque largus aquæ potus, pro quo ea propinentur cibaria, quæ sitim inducunt, quia urgente siti, fames minuitur, & acidum diluitur. Vitentur omnia acida, vitriolata, & dulcia, ob latentem aciditatem, ne malum intendatur.

Motus sit moderatus, & tantum animi gratiâ, ne appetentiam exciter, labor interdicator, ne alimentorum fiat devastatio, & eò appetitus intendatur.

Quies magis convenit, & ægri, quantum fieri potest, ab omni comedendi cogitatione, & colloquio arceantur, nam multum valet in hoc appetitu, ut in alijs cogitationibus, & colloquijs occupentur; sic enim famis molestiam non advertunt, ut habetur apud Platonem in Phædro de illis, qui in contemplatione

T occupa-

occupati, cibos negligebant, & in cicadas convertebantur.

Somnus, quàm vigilia præstat, nam dormiens famem non sentit; & expergefactus per aliquod temporis spatium appetitus torpet.

Excreta & retenta naturæ cursui respondeant, non urgeantur, neque inhibeantur, ne malum augeatur, unde alvus semel in die scybala deponat, menses, & hæmorrhoides statis circuitibus fluant, quòd si suppressio præcesserit, proritentur, si nimis impetuosè fluant, demulcentur. Medicamenta purgantia exulent; non enim ea, quæ acidum proferunt, habemus.

Animi passiones cœrceantur, præsertim vehementes, ut ira, rixa, furor, odium, &c. vitentur, quia corpus excandescit, aciditas intenditur & in his animi perturbationibus fames acuitur, & infatiata succedit. Declinetur quoque gaudium, nam in hoc semper convivia præparantur, & in lautis mensis assidue in ciborum quantitate delinquitur. Profunt in canum fame timor, melancholia, mœstitia, anxietas, diffidentia, desperatio, &c. aciditatem infringunt, obtundunt, & quodam modò figunt, digestionem debilitant, & à comedendi cogitatione avertunt, nec fame caninâ correptus de commestationibus avertit, quia in his malignis animi passionibus mens ægrotat. Angue, & rabido cane pejus alma Venus vitetur, nam post coitum rabida concitatur fames.

Caninæ famis curatio pharmaceutica institui potest emeticis, nihilominus hæc in principio conveniunt, antequam vomitus invalescat, ut aciditas per superiora tantum exturbetur; nam sicut aciditas est ventriculo grata, ita intestinis exotica, & hostilis.

Aciditatem infringunt, & figunt *corallia*, *perla*, *oculi cancrorum*, *chalybis limatura*, *creta*, *terra Sicula*, *Claramontis*, & similia, sed præstat his in pollinem lævigatisuti, quàm ita corruptis magis, quàm præparatis, quia decantata & mirè commendata salia, & magisteria ex corallijs, perlis, Marte, & similibus per acida menstrua parata minimè chymicorum promissis respondent, postquam tali præparatione eorum vis acidum temperandi, figendi, ac concentrandi fracta est, si non in totum abolita, & sic inefficax, & nullius activitatis particeps; acidas enim menstrua, ut *limonum succus*, vel *acetum destillatum*, *vitrioli*, vel *sulphuris spiritus*, aut similia, dum *corallia*, *margaritas*, *Martem*, &c. solvunt, eadem actione, quâ solvunt, dulcescunt, & corriguntur. Unde peractâ solutione, si menstruum acidum reafundatur, nihil agendum; & solvendum remanet, ac proinde minimè dulcescit. Imò si solventes addas acores, quia acida menstrua volatilia sunt, agendo supra corpus coralliorum, margaritarum, Martis, &c. fixum, fixantur, unde majores ægrotis noxæ accedunt: præstat igitur vulgare more *corallia*, *perlas*, *Martem*, &c. præparata exhibere.

Præsentaneum, & expertum habemus medicamentum in fame caninâ, salia alkalia, quorum proprium est acidum præcipitare succos, eorumque acores corrigere, à quibus hujusmodi morbi fomes pendet. Idem præstat *oleum tartari p. d.*

Nonnulli ad opiata confugiunt medicamenta, quia opium non tantum subtiles incrassando partes operatur, verum etiam efferratos figit ichores, mordaces temperat, & mitigat succos; attamen cautè, & rarò usurpanda sunt, & nonnisi summâ urgente necessitate.

Alii *theriacam* usurpant *recentem*, & *mithridaticum*, non quia obstupesciendo vi narcoticiâ caninam famem sedare existimant, sed alexiteriâ virtute malignam humorum, venenatam, & occultam qualitatem, quam in hoc affectu subesse credunt, oppugnare.

CAPUT V.

De Picâ, & Malaciâ.

Pica, & malacia est affectio depravati appetitus, in quâ insolita & inconvenientia, minimè alibilia ægrotantes vorare appetunt, ut sunt terra cimolia, gypsum, arena, pix, cera, carbones extincti, cineres, calx, & quandoque ad fœtida hic appetitus se extendit: ejusmodi appetitus depravatus frequentius fœminas, rarius verò mares divexare solet.

Dicitur appetitus depravatus Pica ab ave picâ, quòd sicut in eâ pennarum, & vocis magna est varietas: ita in hac affectione varia est rerum appetentia, à ciborum natura alienarum. Vel dicitur pica, quia hæc avis hoc laborat malo, esitando insolitas, & nutritioni inconvenientes res, sed parum aptum videtur nomen, cum nulli picæ appetitus sit cognitus. Vel picam dici volunt Cittam à città, id est hederâ, eò quòd sicut ea varijs plantis occurrentibus adhæret, atque se implicat: ita hoc laborante malo circa varia absurda, & inconvenientia hominis nutrimento feruntur.

Malacia alius est morbus, languor scilicet, & defectio, quadere propriè pica est appetitus depravatus, quando languentes vitiosas, & à ciborum natura alienas res vorare appetunt, & vorant, ut terram, cretam, calcem, carbones, & similia; Malaciâ verò ea est appetentia, quâ solummodo prægnantes non quidem cibos ab hominum naturâ alienos, sed solitos appetunt tantâ animi impatientia, & maximâ aviditate, ut prægnantis imaginationem fortiter depravent, & nisi per rei exoptatæ manducationem ipsi satisfaciatur, vel abortum patitur, vel ejusdem rei sibi per desiderium imaginatæ, fœtui characterem cudit, ad sui corporis attractum. Malaciam nonnulli cum picâ confundunt, & unum affectum pro alio, & versâ vice accipiunt: verum inter se discriminantur, malacia enim græcè molliem, & malacus mollem significat, unde à *Cælio lib. 1. cap. 15.* malacia maris dicitur pro tranquillitate, ac velut mollietate. Pica contingit non tantum hominibus, pueris, & puellis chlorosi laborantibus, sed etiam prægnantibus, à quadragesimo die conceptionis, & ad mensem usque quartum perseverat, ac postmodum feriare incipit.

Signa.

Pica facilè cognoscitur, & ex solâ innotescit relatione, tales enim ægrotantes res diversas, & hominis nutrimento inconvenientes vorant. Adest languor, & salubrium ciborum tœdium, ventriculi morfus, anxietates, crebræ expuitiones, nausea, & interdum vomitiones, quæ materiam in ventriculo contentam indicant.

Malaciæ signa per se manifesta sunt; prægnantes enim cibos non quidem à naturâ hominum alienos, sed consuetos avidius appetunt, & cum tantâ animi impotentia, ita ut si eorum participes minimè fiant, vel cum fœtu periclitantur, vel ipsi fœtui ejusdem rei desideratæ stigma ad tactum imprimunt.

Veterum Causa.

Vulgares pro appetitus depravati causâ, humores assignant vitiosos, pravâ qualitate præditos, ventriculi tunicis adhærentes, & hinc ejus orificium affligentes. Hi humores vitiosi, & corrupti in ventriculo ob læsam illius coctionem colliguntur, vel ab alijs partibus ad eum transmittantur. Quæ autem horum humorum vitiosorum, & corruptorum natura sit, &

& quam prava illa qualitas, quæ hunc depravatum excitat appetitum, minimè explicant, ac proinde inexplicabilem dijudicant, quia res, quæ appetuntur, nullam cum humoribus dulcibus, falsis, vel acidis in manifestis qualitatibus convenientiam habent. Hinc *Platerus* & cum eo *Sennertus* ad occultam qualitatem, tanquam ad ignorantiae asylum, confugiunt. Hunc affectum gravidis mulieribus familiarem imaginati sunt, ob menstruorum suppressionem, quæ moram in corpore trahentia, vitiosam inducunt qualitatem, quæ ad ventriculum defertur, & eum pravo illo inficit succo, à quo illius actiones depravantur, unde depravatus exoritur appetitus. Provenit hæc absurdorum appetentia in gravidis, ab conceptu primis duobus, aut tribus mensibus, quia tunc fœtus adhuc minor est, & in vulvam delata omnia ratione alimenti absumere nequit, quodque impurius relictum, superiores petit partes, & in stomacho multorum factâ redundantia, absurdorum sese promit appetentia; quarto verò mense cum fœtus grandior fieri incipit, copiosiore indiget alimentò, & depravatus cessat appetitus.

Sed hallucinantur vulgares in fœtus nutritione, nam sanguis cum degenerat, fit menstruum, deponendo balsami vitalis favorem, & in extremitatem transit, tunc ad uteri venas ejicitur tanquam ad destinata emunctoria, veneni indolem assumit, virefque in pejus acquirit eundo, & tandem recentis cadaveris horridas nanciscitur proprietates. Si diutius circa uteri venas detineatur, virulentius magis evadit, & varia excitat symptomata quibus mediantibus, mulieres mortuis similes decumbunt. Hinc clare patet, menstruum sanguinem ad fœtus nutritionem ineptum esse, ac proinde gravidas carere menstruis, vel si habent, ut aliquibus evenit, per destinatum colluvium exturbari conspiciamus, ut fusiùs de morbis mulierum dicemus; quapropter frustra blaterant vulgare scholæ de menstruo, tanquam fœtus ordinario alimento, & in utero fœtum nutriri, & grandescere menstruo: in prægnante enim regulariter nullum fit menstruum, & consequenter nec fœtus illo alitur. Nonnulli melioris notæ medentes, fœtum puro matris sanguine, puroque cruore in suis culinibus depurato nutriri asseruere. Verum nos juxta nostra principia dicimus, sanguinem tantum ad animalis vitalitatem deservire, & ciborum essentijs sustentari, ac proinde non verè nutriri.

Qui hæmorrhoidum suppressionem patiuntur, eos picæ laborare credunt; sed decipiuntur, nam sanguis ad hæmorrhoidum venas detrusus, & quasi à naturâ ad varicosum corpus proscriptus, multoties in naturæ gratiam redire solet & remeabilis per venarum, articularumque tubulos evadit, cum verò degenerat, & à vitali lumine non illustratur, cadaverosus evadit, seceratur, & excernitur. Prætereâ eos, qui hæmorrhoidum suppressionem patiuntur, nullo modo picæ laborare observavimus.

Picæ quoque obnoxios esse, qui melancholico præditi sunt temperamento, obstructions patiuntur, virgines, quæ chlorosi laborant &c. asseverant; inquit enim hunc morbum à pravis, corruptisque humoribus produci, ob coctionem depravatè in ventriculo celebratam, vel ab alijs partibus in eum translatis, qui vitiosam ex quadam peculiari corruptelâ qualitatem adepti, absurdarum rerum appetentiam inducunt. Verum melancholici, obstructi, & virgines chlorosi laborantes, non omnes picæ sunt obnoxij. Neque dicant tantummodo eos huic morbo esse obnoxios, qui depravatè concoquunt, unde pravi, & vitiosi generantur humores cum quadam peculiari corruptelâ, nam ad occultam, inexplicabilemque confugiunt qualitatem, & morbum ab occultâ qualitate procedentem, potius medicamentis occultâ qualitate præditis, quàm manifestâ curare deberent.

Circa hunc morbum delirant vulgares, cujus causam rimantes, quasi per cancellos prospiciunt, nec à tot tricus facile se expediunt, nisi per occultæ qualitatis confugium, & ne nos in eandem labamur foveam, causam assignabimus manifestam, pro quâ

Nostra Causa.

Dicimus, quod in hoc morbo eorum authorum sententia militare videtur, qui dicunt fermentationem in ventriculo excitari à sanguine, ab illius scilicet tenuissimâ portione per arterias, & venas communicatâ, & in ventriculi tunicis exaltatâ, quodammodo fixiori redditâ, quia apud ipsos, aliorum rejectis causis, alia non suppetit; tum quia sanguis solus continuo motu, calore, & fermentatione hujusmodi effluvia potest ad stomachum transmittere, nam parenchymata totum id, quod habent, à sanguine habent. Confirmant hoc, quia misso sanguine, ventriculi coctio non probè succedit; neque hoc caloris defectu evenit: multoties enim calor non diminuitur, imò quandoque augetur circulatione auctâ, quia signum est, quod aliquid aliud perditum fuit. Quid sit hoc, dicunt difficile esse exploratu, quia volatile est: fermentum hoc cibum penetrat, divellit, & fermentat, à quâ penetratione partes acidæ solvuntur, quæ in alimento errant, simul uniuntur, exaltantur, & fermentationis complementum adjuvant. Cum ciborum reliquæ descendunt à stomacho, fermentum agit in chyli partem in stomacho relictam, quam illius dispositiones, acidam magis, vel minus reddit, hæc portio appetitum excitat, & alimentorum concoctionem etiam juvat, & hac de causâ: Ructus acidi cum aliquibus morbis superveniunt, boni sunt; significant enim fermentum ad suum rediisse munus. Neque obstat sanguinis carentia in piscibus & stirpibus, nam habent aliquid sanguini analogum, in quo spiritus fermentativus residet.

Neque hæc opinio de ventriculi actione, nostram derogare potest sententiam, quia hoc sanguinis effluviu cibos penetrando, & divellendo, internum ciborum spiritum tantum excitat, qui omnem efficit fermentationem; aliud enim est fermentationem excitare, aliud verò efficere.

Posito ex sanguine effluvio (quod verum agnoscimus) ciborum fermentationem excitante, facile est picæ causam assignare; sanguis enim, qui gestationis tempore in venis fluctuat (non tamen sanguis est menstrualis) plurimum acidum aluminosum in se continet, quod propriâ didicimus mechanicâ. Item sanguis hæmorrhoidalis retentus, menstrualis in virginibus suppressus & eorum, qui obstructione laborant &c. tam in maribus, quàm in fœminis semper acido aluminoso redundat: hujus salis acidi aluminosi, si pars, mediante fermentatione cum effluvio, quod stomachum petit, sursum rapiatur, stomachum inficit, in quo acres producit succos, (ut ex vomitu clarè patet) qui imaginationem stimulent ad peregrina, & quidem ex ratione, & exotica humorum phantasia, sic natura imperante. Isti succi acidi aluminosi, non uno, eodemque modo se habent in omnibus mulieribus, sed juxta cujusvis naturam graduantur, unde etiam earum appetitus heteroclitus ad dissimilia, & diversa se extendit. Hinc una res acidas, alia austeras, frigidas, calidas, vel alias appetat, unde tanta oritur diversitas, ut quædam terram, cineres, carbones, gypsum, sal, aliæ aromata, nonnullæ glaciem, nivem, acetum; limones, aurantia, fructus acerbos copiosè, & sine noxâ vorent.

Ventriculi orificium non esse hujus affectus propriam sedem, ut opinantur vulgares, sed tunicis inherere statuimus, quia si isti humores ventriculi ori-

ficiū occuparent, cardialgiā, & morsum excitarent.

In picā, rancidæ medicinæ professores digladiantur, an humori pravo contraria, an verò similia appetantur? Aliqui naturam contraria appetere statuunt, veluti remedia ad ea profliganda, quæ præter naturam, in ventriculo continentur, quia contraria, in eorum sententiā, contrariis curantur: Verū si contraria morbo, vel illius causæ appeterentur, ex continuato illorum usu, morbus tandem curaretur, & ab ijs in dies deterior non redderetur. Plerique oppositam tuentur sententiam, quia vomitu rejiciuntur humores non contrarij, nimirum acida appetentes, acida vomunt; humores enim pravi, & vitiosi, quasi familiares redditi, naturam ad similitudinem conservationem stimulant, ac proinde similia appetunt: sed si picā laborantes appeterent similia causæ morbificæ, ex eorum frequenti, & copioso usu, malum maximè augeretur, & tamen hujusmodi ægrotantes videmus carbones, cineres, calcem, gypsum, aliaque noxissima ingurgitare & ex ijs levissimam, vel nullam percipere noxam, à quibus bene valentes, ad internecionem usque læderentur. Præterea, quæ convenientia est inter carbones, cinerem, calcem, gypsum &c. cum humoribus? Tandem prægnantes salios, & acidos vomitu rejicere humores & tamen neque salsa, neque acida appetere videmus, sed potius toto genere diversa. Nonnulli probabile autumant potius à simili, quàm à contrariā qualitate, depravatam provenire appetentiam, attamen quæ illa sit non tantum explicatu difficilem, sed impossibilem dijudicant, cum nulla in manifestis qualitatibus convenientia sit cum humoribus dulcibus, salis, vel acidis. Verū ad occultas confugiunt qualitates, & si qualitas est occulta, quomodo sciunt potius à simili, quàm à contrariā depravatam provenire appetitum.

Nos in picā humori pravo neque contraria, neque similia appeti juxta nostra principia statuimus; natura enim gravata, vel irritata ab illis humoribus, talia appetit non prout illis contraria, vel similia ad eorum correctionem, sed ut opportunum produci remedium, ut nimirum illos rectificet, & corrigantur, quibus rectificatis, correctisque ad appetendum solitum, & conveniens redeat alimentum. Id patet, quia ægrotantes ex frequenti, & exuberanti absurdarum rerum usu, nullam percipiunt noxam; imò eis ita oblectantur, ut laudabiles respuant cibos, quod in statu sano aliàs fieret. Videmus excelsa corpora, sive in statu naturali, ut per immodica exercitia, sive in statu præternaturali, ut in febribus, refrigerationem experire non tanquam contrariam qualitatem, sed tanquam opportunum remedium. Item famæ sanatur, non contrario cibo, non denique simili, sed sedat famem cibus, quia appropriatum remedium. Sic canes ossa, columbæ lapillos vorant, strutio ferrum, non quia fermento contraria, vel similia, sed opportunum remedium. Eadem quoque ratione, rerum insolitarum appetitus aliquos solvit morbos. Vorant ægrotantes terram, cretam, gypsum, carbones, cineres, calcem, & similia, quia in his sal nitrosum, vel alkali, quod acido aluminoso junctum, istud infringitur, & corrigitur, ita provida stimulante naturā. Hinc inepti discant vulgares ex ijs, quæ picā laborantes vorant, appropriatum elici posse remedium, ad hunc morbum corrigendum. Vorant copiosè, nimirum acetum, limones, aurantia, fructus acerbos, ut remedium opportunum sine læsione, quorum succus in aliud ens corpori innoxium transmutatur, ut patet in oleo Vitrioli acerrimo, quod sine corrosione in ventriculo minimè morari potest, persusum tamen cremori tartari infringitur, & cicuratur, tanquam ab appropriato remedio, & sit cremor tartari vitriolatus, ut postmodum utrumque in satis largā quantitate, absque

ullā noxā in ventriculo morari possit. Iste succus acidus aluminosus, juxta conditiones, & gradus suas nanciscitur proprietates, quapropter non uno, eodemque modo se habet, sed juxta cujusvis naturam, & dispositiones graduatur, & causatur appetitus talis, vel talis, ut humor in tali, vel tali graduatione corrigatur, & patiens ab ejus molestiā releveretur.

Pica quandoque ad fœtidas se extendit, ut ad cimices, pediculos, scarabeos &c. vel ad non fœtida ut ad Lanas, pannos, telas, carnes crudas &c. In ejusmodi ægrotis, non tantum pro causā assignamus gustum, odoratumque depravatam, verum etiam sal acidum aluminosum excrementum, quod imaginationem depravat, & ad peregrina stimulat, non quidem ex ratione, sed exoticā humorum phantasiā, sic stultè imperante.

Pro malaciā, quæ est tantum prægnantium affectio, causam assignamus vehemens desiderium, quod non quidem ad cibos ab hominum naturā alienos, sed solitos fertur, qui tantā animi appetentiā & aviditate prægnantium totam vitæ œconomiam agitant, perturbant, & depravant, ut in tantā animi perturbatione, & agitatione, nisi desiderata rei composita fiant, vel abortiunt, vel apposita manu ad aliquod membrum, licet inadvertente, & citra voluntatis concursum, sui appetitus stigma in fœtu depingunt, membrum tacto correspondens, imagine objecti illius perturbationis. Unde si appetitus fuit ad cerasum, depingitur cerasum utique in fœtu, & in membro consimili, quale prægnans sibi manu tetigit, quod viridescit, flavescit, & rubescit quotannis, iisdem temporibus, quibus arboris cerasa, has colorum varietates acquirunt.

Dignum videtur examine, quomodo id contingat, pro quo dicimus hominum perturbationes, circa stomachi os fabricari, & inde ad cor ascendere, mulierum verò proclivius ad uterum mitti, quia mulier naturaliter inspirationes mittit virales ad fœtum, ideoque omnis præcordiorum commotio in mulieribus, continuo respicit uterum, sive in eo adsit fœtus, sive non. Omnis generatio imaginationem præsupponit, juxta quàm suas exequitur dispositiones, unde tam in animalibus, quàm in plantis sua cujusque est imaginatio suo modo, productrix tamen utrobique fecunditatis seminum, tam ad esse naturale, quàm monstruosum. Sicut prægnans non operatur, nisi sit perturbatione perculsa, ita semina desinunt esse fœcunda, nisi conjuncta sit libidinis perturbatio, faciens animam descendere in semen, ut illud illuminet. Mulier prægnans ita fortiter per phantasiam operatur, ut nec vir, nec alia quævis fœmina operetur. Insuper in prægnante manus requiritur, organum organorum, ut externum, & signum determinati membri, in quo imago est sculpenda, quia anima perpetuo utitur mediis, super quæ imago fertur ad esse, & operari. Quare notandum, si prægnans fuerit dextera, sinistrā tamen manu aliquod sui membrum attigerit, sub perturbationis insultu, nihil inde super fœtum signabitur. Unde apparet, quod manus illa, quæ communis, ordinaria, & quotidiana, & cogitatum executrix, sit etiam directiva ad imaginationum loca, & operationes.

Prognosis.

Pica miserandus est affectus, & nullatenus tamen periculosus, si in solita, & aliena à cibi natura vorentur, quantum satis ad humoris in ventriculo contenti correctionem: verum si eorum usus sit ita exuberans, ut natura, oneri succumbat, inde gravissimi succedunt morbi, quia vitiata primā coctione, necesse est secundam &c. vitiari, ex quā pertinaces obstructions, cachexiæ, hydropes, & plurima contingunt mala; attamen observandum est fœminas, quæ tali laborant affectu, sæpè talia præter naturam sine noxā comedisse, præcipue mentis,

stus fluentibus. Si humor confertim ad ventriculi os feratur, cardialgias interdum producit ex quibus lipothymia & syncope, & quandoque mors succedere solet. Minus malum est in hoc affectu, acida, austera, & acuta vorare, quam res à naturâ alienas, quia significat minorem excessum à statu naturali, qui facilius emendari potest. Si ab alienis abstinere incipiunt pica laborantes, & laudabilibus utuntur eduliis, minori cum fastidio, incipientis curationis certissimum est indicium. Prægnantes à picâ ut plurimum liberari solent circa quartum gestationis mensem, quia per crebras vomitiones, vel per alios naturales ductus, succum acidum aluminosum natura excludit, ne fœtui noxâ inferatur.

Malaciâ perpetuò malum portendit, nimirum vel abortum vel in fœtu stigma per totam ipsius vitam retinendum.

Veterum Curatio.

Vulgares in picâ curatione pravos humores in ventriculo contentos evacuandos præscribunt vomitu, quem concitant *decocto raphani aut aqua tepidâ cum butyro*, etiam in prægnantibus, quia prægnantes sæpè primis mensibus sine noxâ vomere solent; attamen si humores commodè per vomitum purgari nequeunt, illos præparant, & per alvum evacuant, eandem observantes methodum in prægnantibus, quas tamen lenioribus purgant. Sed quia horum humorum natura in eorum sententiâ peculiaris qualitas est prorsus occulta, deberent ea præscribere medicamenta, quæ id perficerent occultâ qualitate, & non quæ ex suis promunt pandectis: quasi vulgaria medicamenta essent veluti panacæa, quæ omni humorum generi accommodari possent.

Non omittunt phlebotomiam, & in fœminis non gravidis venam in malleolo, vel poplite secant, in viris verò hæmorrhoidum venas aperiunt: sed frustra laborant, nisi menses provocentur, obstructiones referentur, & hæmorrhoidum fluxus concitetur.

Ad discutiendos pravos humores ventriculi tunicis compactos celebrant ante cibum *cappares, vel olivas sale & aceto conditas*. Præscribunt ventriculum roborantia, ut *succum mali punici cum pulvere mentha sicca, panem cum succo cidoniorum, granatorum limonum, aut aurantium acidorum maceratum*. Vinum generosum pro potu &c. quæ an prosint, vel obtineant, ex nostris dictis patent. Ad excitandum naturalem appetitum, & ventriculi os detergendum laudant *amygdalas amaras cum pane*. Item *cichorii decoctum in aquâ conditum sale oleo & aceto*. *Troscula de pass. mulier. cap. 15.* ad sidera extollit *fabas coctas, vel conditas saccharo*, putatque pravam appetentiam in mulieribus adimere ab occultâ proprietate. Quàm prorsus vana, & nimis rustica sunt vulgariùm medicamenta!

Nostra Curatio.

Hujus duplicis affectûs curatio duplicem requirit domitorem; unus est diæteticus, alter pharmaceuticus, primus, ex sex rebus non-naturalibus petendus est, inter quas primum tenet locum.

Aër qui debet esse temperatus, purus, & tenuis, ac nullo modo crassus, frigidus, nebulosus, & vaporibus refertus.

Cibus sit optimi succi, omnium avium carnes sunt accommodatissimæ, præsertim columbarum assatum. Vitandæ carnes crassæ, & viscidæ, hinc agnina, caprina, & similes fugiantur. Cibi condendi sunt aromatibus, & ita conditi maxime conferunt. Pyra cydonia cocta, & cinnamomo conspersa

D. Car. Musitani Oper. Tom. I.

juvant. Quæcumque optantur ab his ægrotis in extremis casibus, conspurcentur, & fœdissimè paratæ offerantur, ut si cupiant carbones, conspurcentur fimo, stercore, & urinâ, ac ita apponantur, ut fœtidarum rerum horrore percussî deponant desiderium, sed hic modus non omnibus convenit ægris: civilior erit si ita edulia parentur, ut assimilentur rebus optatis, ut si petierint calcem, fiant edulia ex carne, & saccharo, ita ut constructa calcem æmulentur, si carbones, in ciborum formâ parentur, sed non facile est hos decipere ægrotos.

Potus sit jucundissimus, ut est vinum odoratum, suave, potens, generosum potius, quam tenue; generosa namque vina non solum dissipant, & exsiccant humores, verum etiam corrigunt, & hebetant. Vel si vinum non bibat æger, decocto cinnamomi, vel anisi, vel coriandri uti poterit.

Motus si moderatus, nimia quies, & otium obest.

Somnus, & vigilia intra convenientiæ leges coercantur, verum somnus magis conducit, nam somnus ægros ab eduliis ab hominum naturâ insolitis avocat, humores temperat, corrigit, & horum desideriorum sensum obtundit.

Alvus lubrica præsertim clysteribus servanda est, vel his, quæ alvum leniter subducunt, quotidie proritetur, quia hoc modo à ventriculo lenissimè humores exturbat. Si menses, vel hæmorrhoides sint suppressi, ad debitum reducantur fluxum.

Animus varijs, & solidis rationibus persuadendus est, ut ab his, & alijs insolitis inconvenientibus, & absurdis, ac minimè alibilibus avertatur.

Pharmaceuticus victor, pro picâ curatione non tantum dirigendus est ad productum, sed etiam ad causam, quo ad producti eliminationem, utiliter per alvum, vomitumve institui possunt purgationes, attamen in prægnantibus vomitus, & purgantia licet benigniora locum non habent. Ad ejusdem producti correctionem, & mitigationem prosunt *salia tam nitrosa, quam alkalia pyrotechnicâ arte elicta* ex rebus à cibi naturâ alienis, quas ægrotantes vorant, & in cibis, vel stomachicis liquoribus propinata, in aquâ cinnamomi, corticum aurantium cum syrupo de absinthio, ex corticibus citri cum essentia ejusdem citri, corallijs, vel perlis preparatis. In virginibus aperiendæ sunt obstructiones, & provocandi menses *pulveribus cachecticis, vino, vel vitriolo Martis, tartaro vitriolato*, ut fufius suis locis.

Ad causam tollendam usurpanda sunt sanguinem purificantia, & emendantia, hujusmodi sunt salia volatilia, quæ cum varia sint, illa seligenda, quibus plus utilitatis ægris accuratâ observatione experiemur, quapropter mutanda sunt, ubi ijs parum proficere observamus. Horum salium usus erit ad plura, vel pauciora grana, prout debiliora vel potentiora sunt, bis, vel ter, aut sæpius, in die in liquore decenti, & præcipuè in prandio, ac cœnâ. Juvat in hoc affectu sudores quandoque blandè movere, attamen ægri tegumentis non obruantur, nam ducenda, non cogenda est natura, quia vitiosos emendant humores, corrigunt sudorifera, licet eos sensibiliter non expellant. Præferuntur crassioribus liquida, & spiritiosa, & est *antimonium diaphoreticum, bezoaricum, bezoarticum minerale, &c.* sicca sint, longè tamen præstantiora sunt.

In malaciâ, licet res præter naturam, & secundum naturam avidius expetantur, non denegentur, quia prægnantes vel abortiunt, vel stigma fœtui imprimitur. Suadent nonnulli mulieres prægnantes decipiendas esse dulciarijs colorem, & figuram rei, quam appetunt, referentibus: Sed impossibile est talia conferre, & appetitum explere, cum non colorem, & figuram, sed certam appetant substantiam. Quod si res cupita haberi non possit, ne quid in-

commodi matri, vel foetui accidat, aqua pampinorum vitis alba convenit, quæ statim matri offeratur. Quod si post partum aliquod stigma in infante observetur, ne per totam vitam retineatur, hujusmodi habemus expertum remedium: Stigmati admove cadaveris manum, longâ tabe extincti, omnique proprietate exuti, donec frigus partem penetraverit maculatam, (quod sit unius misere spatium) & de cæterò spontè evanescit. Vel primus veris flos stigmati affricetur.

CAPUT VI.

De Siti intensâ.

Sicut fames est cibi appetitus, ita sitis est potus, & quemadmodum fames nunc minuitur, nunc aboletur, nunc intenditur & nunc depravatur: Ita quoque potus, scilicet sitis appetitus vel imminuitur, vel aufertur, attamen rariùs cum hominis detrimento imminuitur, vel aufertur, vel depravatur, verumtamen rarissimè contingit, ut quis omninò contra naturam potum appetat; vel intenditur, ideoque tantùm de intensâ siti tanquam frequentiori specialius agemus.

Signa.

Sitis signa nil habent difficile, ægri enim fati de anhela conqueruntur siti.

Causæ etiam proprijs signis cognoscuntur ex his, quæ præcesserunt. An sitis ex toto, vel aliquâ parte vicinâ cum ventriculo consensum habente sit excitata, non ægrè ex signis cognoscitur Febris, quæ morbus est universalis, facillè ex eâ sitis innotescit. Sic quoque patet, an ab aliquâ causâ evidente, ut æris æstu, ita ciborum calidorum usu, vel salforum, corporis evacuatione veneno corrosivo, hydrope, diabete, &c. sit excitata. Si ex ventriculo, calor & siccitas vicinarum partium sentitur, & sapor aliquis p. n. ut amarus, nitrosus, fæluginosus, faucium, linguæ, & palati aspreto, quæ partes communem cum ventriculo tunicam, quâ teguntur, habent. Sitis, quæ ex pulmone, & corde excitatur, patet ex calidissimi spiritûs expiratione, à quo os redditur aridum, difficilisque locutio propter trachææ, & laryngis ariditatem. Anhela ista sitis parùm, vel nihil fonte levatur, cum nihil potûs ad pulmones perveniat, sed potiùs frigidis æris potatione restinguitur. Ita si hepatis, vel alterius partis ventriculo vicinæ inflammatio, vel æstus adsit, illa sitis è suis cognoscitur signis.

Veterum Causæ.

Nostri barbari sitis causam ad siccitatem, seu humoris inopiam reducunt, attamen Galenus 1. de simpl. med. facult. cap. 30. ad duas causas sitim redigit, vel ad caloris inopiam, vel ad caloris copiam. Incipit sitis à calore, & desinit in siccitatem, hinc primariò frigida, secundariò verò humida expetit, ac proinde incipit ab inanitione membrorum, sed ob calorem à consumptione roridæ substantiæ ipsius ventriculi, & postea in consumptionem reliquarum humidi partium desinit, & hac de causâ, sitim definiunt esse appetitum frigidi, & humidi, quod est potûs. Nonnulli sitim p. n. non solum à calefacientibus sed etiam à siccantibus primariò derivare dijudicant, quia quædam, non tantùm primariò calefaciendo, sed primariò exsiccando sitim excitare vident.

Plausibilis certò est hæc de siti doctrina, (sicut, & cæteræ) sed quia caloris, & siccitatis dogma

continet, facta est fabula vulgi, ac proinde inter cauponas est agitari digna.

Non oritur sitis à siccitate, licet illudat, ac si repente magna advenisset siccitas, alioqui senes, phthisici, hæctici, & atrophici semper sitirent, & plusquam hydropici, quod à veritate alienum deprehendimus. Neque linguæ ariditas, crusta æque ejus sordes exhalationes è stomacho sursum non ferri indicant. Neque à calore, & siccitate oritur sitis, ut magister Galenus somniavit; sæpè enim febrientes siticulosos potum evomisse, cum ejus quadruplo observavimus: ergo sitis non ob humidi defectum necessariò; nam in febribus alkalizetur causa febrilis, qua de re non cessat sitis, estò stomachus proprio affluat potu, quia potus ad hoc alkali non pervenit. Sic nempe vini meracioris usus, dura pipérata, & indigestibilia, intensam excitant sitim, non quia calida, & sicca sunt in medijs stomachi undis detenta, sed quia veluti alkalia putrida acidum è stomacho excludunt fermentum, illique resistunt, & non ob humidi nutritivi defectum, sed ob impeditum fermentum, quod tandem longiori somno præfatas superans difficultates, sitim tollit, ut aph. 19. Sect. 4. habetur: *Nocturnum bibere appetentibus admodumque sitientibus, si superdormierint, bonum.* Neque febrem siticulosam à calore, & siccitate manare existimamus, quia exhibito potu sedaretur quod fieri deberet, si regulariter, à calido & sicco sitis oriretur. Præterea febris per ipsos est passio calida, & sicca, ut præcipuè in hæcticâ observamus, quod si verum hoc esset, in omni febre regulariter sitis tanquam inseparabilis comes adesse deberet. Tandem hydropicus absque calore, & siccitate incompossibili premitur siti: ergo sitis alibi quàm in calore, & siccitate querenda est.

Hermetici præternaturalem sitim à spiritibus quibusdam sitibundis ex impuritatibus sulphuris genitis, provenire contendunt, qui non simplici refrigeratione, & humectatione, sed spiritibus alijs sibi analogis satiari volunt: quemadmodum in febrium accessionibus intensam observamus sitim, multo aquæ potu, parùm, vel nihil restingui, quæ tamen spiritibus acidis, sulphureis, vitriolatis, & salinis longè cum minori aquæ quantitate permixtis faciliùs cedat. Non mirum, si Hermetici spiritus sitibundos assignent; cum etiam famelicos constituent, quaderè apud ipsos unus famem, alter verò sitim excitat: attamen isti spiritus ex impuritatibus sulphureis geniti, ad nostra reducuntur alcalia, nec Hermetici de sitis causâ à nostrâ dissident sententiâ.

Nostra Causa.

Ad nostram de sitis causâ stabiliendam sententiam.

Præmittimus primò id, quod fusiùs in nostrâ Pyrotechniâ sôphicâ lib. 4. cap. 1. art. 2. de salis communis proprietatibus diximus: Tanta est salis necessitas, ut absque eo naturaliter homo vivere nequeat ac proinde hoc opus habet in omnibus cibarijs. Sal naturæ est balsamum, quod corruptionem arceat calidi sulphuris cum humido Mercurio, ex quibus homo naturaliter constat. Cum prima principia, & quodlibet sibi simili nutriti oporteat, sequitur hominem ad sui sulphuris interni sustentationem, ardentibus uti cibarijs. humidis ad mercurium tuendum & salis ad sal in condenti facultate conservandum. Ejus conservationis virtus in eo maximè elucet, dum carnes mortuas à putredine diutissimè conservat, quantò magis vivas præservabit, judicare facile fuerit. Sal est ciborum correctio, nam si non intervenit in his, nulla est correctio, quos quidem estò

stoma-

Stomachus receperit, decoquere minimè potest; est enim in sale expulsiua virtus in secessum; vel in urinam, quæ duo, nisi in suo conseruentur cursu naturali, omnes vitæ functiones frustrantur viribus expulsionis. Sanguis naturâ suâ falsus est, & insulsum non recipit nutrimentum, quod si aliquando recipere coactus sit, maximâ quadam inediâ, hoc in corruptionem abit. Ut igitur vitetur hoc vitium, ordinatum fuit alimentarijs cibis sal addititium, ne meatus obstruantur, membraque suis debitis fraudentur nutrimentis. Insuper provida Natura, ne in necessarijs deficeret, in ciborum fermentatione acidum resultans mutat in salum. Præterea latet in sale facultas resolutive oppilationes in poris accidentaliter contingentes aperiendi, ac per resolutionem in urinam expellendi; nam urina cum sit sal cruoris, tantum id est, sal dumtaxat ex sale naturali, quod naturaliter cum sale microcosmico associatum per conjunctionem simul ambo maximè faciunt, ad excrementorum expulsionem: hinc sudor, lacrymæ, saliva, & quicquid ex humano corpore expulsionem recipit, salinam redolet indolem. Quapropter nil mirum, si Paracelsus salinos fontes microcosmicos, contemplatus fuit.

Præmittimus secundo ad nostram sententiam stabilendam, aliquid de latice, pro quo dicimus, quod latex non est de sanguinis naturâ, sed liquor fatuus nutriendo ineptus, omni sale carens, suis tamen accomodatus usibus, & sanguinis comes, cum quo innocuus fertur, ne in concretionem abeat, qui ad partium eluendas sordes deputatus fuit. Saluginis quandoque & acridinis admistiones ab internarum partium sordibus deturpatus combibit, & multas ulcerum excitat catervas, diversas exituras, prout & varias in pelle pruriges. Hujus inscitia laticis, vulgare scholas in insens jecur dementavit, cujus intemperiem perpetuò accusant, & amariorum potionibus reiteratisque phlebotomijs insens excruciant hepar, ne dicamus stomachum, nec animadvertunt, quod *Morbida facta pecus totum corrumpit ovile*, absque jecinoris labe. Renes laticem emulgent, transitque in salum lotium ob salem, quem in mesenterio sibi adscivit. Carnosa pellis perpetuò laticis effluvio gaudet, ut subjectam supellectilem intra se eluat, & per sudorem eliminet; sudor enim materialiter nil, nisi latex est, cui superfluus accedit sal. Saliva itidem materialiter latex est, in cruoris Massâ vagans, qui ad maxillares glandulas mediante circulatione, per varios deducitur ramulos, quibus in salivales ductus noviter detectos sese inferunt, quod per salivationem arte citatam ad sensum patet. Sed quia magnam quandoque salivæ copiam brevi tempore ita exturbare experimur, ut eam à cruoris massâ, vix possibile sequestrari posse videatur, ex ventriculo, & ductibus, qui salivalibus coherent vasis, eam provenire necesse est, quia lingua, os & ventriculus totus, communi intus amicitur tunica. Insuper cibus aquæ in ore, ac ventriculo salivâ commisceri debet, cujus sal ad ciborum fermentationem promovendam plurimum adjuvat, & confert, non verò quod saliva ciborum fermentationem efficiat, ut aliqui temerè credunt. Præterea molestum valde esset inter comedendum, continuò bibere, qua de re ventriculus assumptum liquorem aliquandiu conservat, & ex eo sensim per fibras portionem aliquam ore communicat, pro faciliiori ciborum deglutione; hinc melancholici, insignes sputatores esse solent, non solum ex ventriculo, (sive mediante vase breve ex liene) sed ex aliis vicinis vasis. Tandem latex totum penetrat corpus, atque proinde ventriculum, & os. Iste latex fit saliva, non solum in glandulis maxillaribus tanquam in culinis, verum etiam in glandulis ad gar-

garconis latera, quæ spongiosæ cum sint, laticem ex totâ cruoris massâ circulationis beneficio combibunt, & adauces, laryngem, linguam, & ad œsophagum ob operosum formandarum vocum, & loquelæ motum, nec non smadefaciendum inter comedendum cibum, uberimus hujus madoris proventus affluere debuit, ita ut magna pars tanquam excessivum excrementum sub peculiari salivæ nomine expuatur. In iis glandulis latex transit in salum, hoc est in salivam partim ex cruoris parte qui falsus est, partim ex sale quo in omnibus cibis largissimè utitur homo, & partim ex fermentationis acido in salum mutato. Fulciunt glandulæ venas, arterias, & nervos, ac ex his laticem alliciunt, ideoque sunt omnibus filtris multum porosiores, per quas solutus transit sal, unde saliva unicuique non cogitanti in os ultrò confluit: atque ad voluntatis nutum copiosius allicitur, nunc viscidior ob similem cruorem, nunc verò tenuior ob hunc magis tenuem, & aquosum.

His de sale, & latice benè perpensis, intensam sitim, non excitari ab humoris egestate, neque à caloris redundantia, ut causâ proximâ, & immediatâ, sed ut causâ remotâ, & mediatâ, excitari verò fatemur proximè & immediatè à sale microcosmico exaltato, qui ventriculum, ejus orificium œsophagum, Laryngem, & linguam malè affectat: caloris enim copia laticem per sensilem, & insensilem evacuationem absument, & sal microcosmicus exaltatur. Id per externas causas ultrò patet, quæ sunt cibi vehementer saliti, ut haleces omniaque alia sale condita. Condimenta acrida, qualia sunt sinapi, piper, Zinziber, allium, & similia, quæ plurimo abundant sale piperino. Potus meracior copiosè ingurgitatus. Longa mora in locis æstuosis, nimia corporis exagitatio, vehemens linguæ, & partium vicinarum motus, ut diurna lectio, & peroratio. Dormitio hiante ore. Vigiliæ protractæ, evacuatio per medicamenta purgantia, venena corrosiva, alvus tum adstrictior, tum laxior, sudor multus, urina copiosè excreta, sanguinis, vel feminis notabile effluviu. Inter animi affectus, fortis indignatio, magnus terror, timor, imaginatio mortis festinæ, ut inductis ad mortem apparet. Omnes hæ causæ externæ intensam sitim excitare valent, vel addito majori salis proventu, vel absumpto latice, qui salem diluebat; unde in siti intensâ lingua nimio inficitur sale, ariditate finditur, est alioquin indolens, & nil mali in se habet.

Sitis in hydropè non oritur liquoris penuriâ, neque ab hepate, multoque minùs à ramis minoribus majores sugentibus, sed à latice, qui naturaliter insipidus esse debet, ut nos multoties ex sanorum, & agrorum educto cruore gustu deprehendimus; latex enim in hydropè plurimo sale est saturatus, nec per urinæ vias exturbatur, imò per varias fermentationes intensæ emergunt salugines, ac proinde suo non instructus viatico, in ipso stomachi hospitio, ejusvè vicinis ineptus evasit: pro suo munere, & acidum excludit. Quæ de re multa oritur sitis, etiam à potu frequenti, ut *Horatius lib. 2. Carminum Ode 2.* inquit.

*Crescit indulgens sibi, dirus hydrops,
Nec suum pellit, nisi causa morbi
Fugerit venis & aquosus albo
Corpore languor.*

In diabete oritur sitis, quia in hoc morbo, saliva redditur paucior, diaphæresis, diminuitur, sudor totaliter intercipitur, alvus consipatur, sanguis in lotium mutatur, nutrimentum ad vitæ sustentationem redditur ineptum & omnes insensiles evacuationes, per hanc unam urinam tan-

tum compenſantur, unde microſmici ſal non diſpenſatur per ſalivam, diaphæreſim, ſudorem &c. Sed in partibus exaltatur, & à potu non diluitur, quia ut aſſumitur, ſine ullâ alteratione, ſtatim per renes ad veſicam rejicitur, ideoque urina redditur tenuis, aquoſa, cruda, abſque ſedimento, & omni carens ſale.

In febre ardenti oritur, ſitis, à vehementiori ſanguineæ maſſæ efferveſcentiâ, in quâ exurentiſſimus calor, laticem vaporetenſ ſollicitando, ſalem microſmicum exagitat, & halitus ſalſos ad ventriculum, & os elevat, unde ſitis & ariditatis illuſio ibidem producitur.

Prognofis.

Sitis à cauſis procatarticiſ excitata nil periculi habet, aſſumpto enim potu, facilè reſtinguitur; attamen in magno ſitis æſtu plurimi ſubitanè, & ubertim bibentes, in graviffimos præcipitantur morbos, ut patet ex *aph. 51. ſect. 2. Plurimum, atque repente evacuari, vel repleri, vel calefacere, vel frigerare, alio quovis modo corpus movere, periculofum; omne enim nimium natura inimicum, ſed quod paulatim fit, tutum eſt.* Cùm ingenti ſitis ardore, corpus plurimum æſtuat, graviffimorum malorum, & mortis cauſa eſt, illud repente & aſſatim frigidiffimo potu refrigerare, quia interna viſcera æſtuantia, frigidiffimo potu exſolvuntur, non aliter ac ſilices candentes projectione aquæ diſſolvunt. Unde pleuritidem, hecticam, hydropem, vel &c. indubiè pariunt. In quavis igitur corporis æſtuatione; non ſtatim bibendum, ſed tandiu à potu abſtinendum, donec efferveſcentiâ reſtinguatur, & tunc panis buccella priùs, vel aliquod dulciarium comedendum eſt, & poſtea bibendum.

Sitis p. n. eſt malum non contemnendum, nocet n. corporis nutritioni, & vires valdè deſicit, quia *faciliùs eſt impleri potu, quàm cibo.* Et ſitientes maximopere potui indulgent, & parùm comedunt, unde in cachexiam, hydropem & alios graviffimos incidunt morbos. Hinc

Sitis, quæ à cauſis excitatur internis pro illarum varietate magis vel minùs eſt periculofa, quapropter quæ febribus, aliifque affectibus curatu facilibus contingit, eorum ſolutione ſpontè evaneſcit. Si verò à morbis chronicis, vel gravibus dependeat, eſt valdè periculofa, ut in hydrope, in quo ſitis potu non reſtinguitur, ſed potius intenditur, ut in phthiſi, diabete &c. quorum ſiticuloſorum vix nullus evadit, denotat enim magnam è ſalinis particulis exuſtionem intùs excitatam. Unde *In febribus continuif partes externæ frigent, internæ uruntur & ſitis adeſt, lethale.*

Infelix morbi exitus timendus eſt in morbis, quibus ſitis adeſſe deberet, & deſicit, nam *In cauſâ ſiſſerâ non ſitire, malum;* neque enim credendum eſt ſitim, ejuſvè cauſam verè ſublatam in quibuſdam, cum oris ariditate, corporiſque ardore delirantibus, quoniam eam non ſentiunt, non advertunt; Vel ubi aderat intenſa ſitis, ut in febre præſertim ardente, & præter rationem evaneſcit, quia *In gravi morbo ſitim temerè, ac præter naturam ceſſare penitus malum eſt.* Virtus enim animalis oppreſſionem, vel nativi caloris exſolutionem, vel appetentiſ facultatiſ in ventriculo extinctionem ſignificat. Attamen ex *aph. 54. ſect. 4. Quibus in febribus ardentibus ſicce viſſes paululum irritantes diu durant, non admodum ſiticuloſi ſunt.* Quia glandulæ, quæ adſtant inferiori laryngiſ regioni, laticem à cerebro ſuſcipientes, primos aſperæ arteriæ annulos corrigunt, ſalemque ſitim excitantem, aliquantulum diluunt.

Si ſitis ab evacuatione accidat, perfectæ purgationiſ

ſignum eſt, ut inquit *Hipp. aph. 19. ſect. 4. Quia medicamentiſ purgatiſ non ſitiunt: non ceſſant priuſquam ſiſtant.* Siquidem humoribus pravis evacuatiſ, medicamentum etiam aliquid de ventriculi humiditate abſumit, atque ità ſitim inducit, quod ſi ſitiſ non adveniat, perfectam purgationem nondum factam eſſe indicio eſt. Noſtrates barbari hunc aphoriſmum tanquàm divino ab ore prolatum venerantur, quia eorum judiciuſ eſt limitatuſ, nec extra limites proſiluunt. Maximum præjudiciuſ, imò acerbam eadem humano generi hic aphoriſmuſ advexit. Quæ de re ſi poſt medicamentiſ purgantis evacuationem ſitiſ deſideratur, præbent pilulas, apozemata, conſervas &c. donec ad evacuationem ſitiſ ſuccedat, ut perfectæ habeatur purgatio juxta aphoriſmiſ decretuſ. Hinc multoties aſtris vel dant *Recipe* in cadaveriſ formâ, vel propinant malæ ſaluti. Unde ſi viventes ob hoc concoqueruntur, deſuncti pejuſ agunt, licet medentiuſ inſciã terra tegat. Medicamenta purgantia ſunt venenata, & quadam de fermentali energiâ virulentâ participant, quâ latex, & ſolidæ partes in liquamen vertuntur cadaveroſum, ſanguinem reſolvunt, evacuant, & tandem ſuam tyrannidem, in humano corpore exercent, tam purgantia, quàm emetica. Eorum energia in veneno laxativo, ſcilicet corroſivo conſiſtit, quod eſt de ſaliſ ſectici indole, ac non mirum proinde ſi ſitim excitat, cùm microſmicum fermenter ſalem. Neque medicamenta quodpiam à veniſ trahunt, ſed venarum oſcilla in teſtiniſ proximorum aperiunt, & ſanguinem, ac laticem exeuntem colliquant. Convenienti doſi exhibitâ lenientia, viſuſ laxativuſ habent debile, attamen in majori purgatione faciunt exquisitas, & vehementia æmulantur medicamenta, quod maniſteſtuſ ſignuſ eſt, lenientia hæc cum additamento habere viſuſ laxativuſ in minori quantitate, & non exaltatuſ. Igitur in majori doſi viſuſ laxativuſ habent exaltatuſ & vehementer expultricem irritant facultatem, reſolvunt, colliquant, magnum in corpore excitant tumultuſ, & ſitim inducunt. Quapropter moduſ in agendo retinere non poſſunt, & non ſecus ac corpori ſuccedit, ac civitati tumultuanti, ubi omnes leges, ſi quæ ſunt, ſine lege ſunt, & inordinatæ. Unde vel nullam, vel valdè exiguam ſpem in purgantibus habere debent medici itercorari, ad morbos proſtigandos; ut plurimuſ enim ſanant per accidens, cùm ſanant, quod raro faciunt: illiſ ergò non temerè utenduſ, & præcipuè cùm ſitim excitant.

Veterum Curatio.

Curatio ſitiſ p. n. facillima eſt apud vulgares, cùm ejus cauſa ſit calor, & ſiccitas, eamque definiant, eſſe frigidi, & humidi appetituſ; quæ de re totuſ curationiſ cardo, in aquæ potu conſiſtit, quæ frigida, & humida eſt, & eò magis, cùm videant ignem caliduſ, & ſiccum exſtingui ab aquâ frigidâ & humidâ. Hac ducti analogiâ pro exſtinguendæ ſitiſ remedio, potum ad ſidera extollunt, & pro fame cibum, quod remedij genus cunctiſ animantibus à naturâ inſituſ fuit, & aded inſallibile, ut nunquam quodpiam feſellerit. Veruſ *Maſter Galenuſ 7 meth.* ad ſitim ſedanduſ, duo præſtantiffima proponit remedia *lac ſcilicet, & balneuſ;* attamen lac reſceſſit à vulgariuſ aulâ, quia improbatuſ ab *Hip. aph. 64. ſect. 5. lac dare ſiticuloſiſ malum.* Reſtat balneuſ quod paratur ex decoſtoradicis *alibæ, lilioruſ, folioruſ malvæ, violariæ &c.* Vel ex decoſto capitiſ, peduſ, inſteſtinoruſ verveciſ, quod remedij genus impoſſibile eſt apud pharmacopolaſ reperiſ, poſſibile tamen apud cauponeſ. Aut ex butyro recenti, vel oleo violaceo, quæ in tepida aquâ diſſolvuntur pro balneo, quod tepiduſ eſſe debet, & frequen-

ter usurpari. In balnei exitu inunguntur lumbi, dorsum, & ventriculus oleo violaceo, medullâ cruris viruli &c. Exteriùs quoque adhibent manuum, & pedum lotiones cum aquâ frigidâ, quia stomachi caliditatem imaginantur, quasi aquæ frigiditas pedibus, & manibus recto tramite stomachum peteret. Epithemata ventriculi, hepatis, & cordis regioni applicant, quæ omnia totius corporis calorem temperare, & Sitim sedare credunt, attamen sitis incipit à calore & definit in siccitatem, nec epithemata frigida, si calorem temperant, siccitatem, quæ est humidi defectus à calore relictam auferre possunt. Stomacho exteriùs applicantur *rasura cucurbitæ & ejus succus, solatri, lactuca, portulaca, flores rosarum, violarum, Nenupharis, agrestis, succus cydoniorum cum aceto, folia salicum, & similia*. Hepatis regioni applicatur *Succus cichorii, endivia portulacæ, lactuca cum aceto*; hoc acetario sitim sedâsse sæpiùs & feliciùs *Hercules Saxonia* scribit. Nonnulli & *cristallum, ac corallium* in ore detinere jubent.

Hæc & alia ridicula pro siti sedandâ præscribunt vulgares, quæ multo cachinno, & festivo crepitu sunt digna. Ubi venæ sectioni, & laxativorum suppellectili non est locus, in seniles incidentes ineptias, transeunt in Scenas, & in vulgi ludibrium, quia vix alia suppetunt remedia, nisi quæ paganicis adherent doctrinis; ideoque omnis eorum scientia in sanguinem & stercus definit. Sicut solidior substantia quæ absumpta est, non restauratur per forinsecam cibi applicationem: ita nec humidæ substantiæ restauratio succedit, nec sitis per externam balneationem, lotionem & epithemata extinguitur.

Nostra Curatio.

Nullus ferè morbus diæticâ parte curatur, sepositâ pharmaceuticâ, quàm sitis intensâ quæ solo potu restinguitur, attamen cum morbosa sit, rectâ sex rerum non-naturalium administratione indiget, & pharmaciâ, ideoque

Aër sit frigidus & humidus, qui si naturaliter non sit talis, arte paretur; vitetur calidus, & siccus; nam hujusmodi aër sitim intendit.

Cibus debet esse refrigerans, & humectans; ex herbis refrigerantibus dictis, ut endiviâ, cichoreo, boragine, portulacâ, soncho, lactucâ, cucurbitâ, vel ptisanâ hordeaceâ &c. Hoc tamen advertingendum est, quod semper cibus debet esse potulentus, ac proinde jura conducunt. Vitentur edulia dura, & carnes assatæ, salitæ, vel fumo induratæ. Optima sunt ovi sorbilia, sed recentia, bonæ notæ pisces, pulli gallinacei, caro vitulina, hædina, agnina. Cibi non condiantur aromatibus, & sale quantum satis ad gratissimam sapiditatem redoleant, non autem sint insulsi. Succulenti fructus liberè concedantur. Bellaria, saccharata vitentur, nam saccharum nil aliud est nisi salis dulcis concretum, non proinde sitim non accendit, vitentur quoque fructus saccharati, seu saccharo incrustati, nam antequam candescant, diù in aquâ intensè falsâ macerantur. Fugiantur salsa, austera, amara, & adstringentia, quia naturalem absumunt humiditatem, & sitim intendunt. Tandem à nimio cibo se abstineat sitiens, ne nimio indigeat potu, & ventriculus vehementer lædatur, nam cibi moderamen accommodatissimum sitis experitur remedium.

Potus non debet esse multus, nec paucus, & post cibum sitiens parùm bibat, ut sitis sedetur, & omnis abigatur molestia.

Sed circa ea, quæ ad sitim extinguendam adhibemus, in sacrâ medicorum aulâ, dubitatum fuit, an potulenta medicamenta in multâ quantitate, an

paucâ, & frequentissimè assumi debeant? Hanc ambiguitatem prorsus solvit *Arist. 1. Problem. 23.* ubi quærens, cur potus magnus, & confertim acceptus, non extinguat sitim, ut facit potus paulatim sumptus? Inquit eam esse rationem, quoniam potus copiosus, & acervatim sumptus, suâ gravitate statim à ventriculo labitur, hinc non humectatus ventriculus, non levat sitim: ex adverso, si paulatim sumatur, permanens in ventriculo, sitim levat. Sicut enim in humo, si aqua largè accesserit perfluat: si paulatim verò, madefaciet tantum, ita etiam in siti agit. Hinc meritò in febre ardente ad restinguentem intensissimam sitim, unicum frigidæ haustum ubertim præscribentes improbavimus.

Deinde circa sitis extinctionem dubitatum etiam fuit, an aqua magis sitim extinguat, an vinum aquâ dilutum? Ex unâ parte est *Hippocratis* sententia 6. *epid.* dicentis: *Natura calida quies, & aqua potus*. Ex altera parte idem *Hip. in lib. de salubri diætâ* ait: *Qui sitiunt, debent abstinere à laboribus, & vinum bibere aquosum*. Verùm optimum ad extinguendam sitim, & certissimum remedium, ac infallibile nobis videtur aqua; hæc enim frigida est, & humida, & in vulgarium opinamento sitis fit à colore, siccitate, cum igitur aqua sit frigida, pugnat cum calore, & cum sit humida, siccitati medetur, ut inquit *Ovid. 1. metamorph.*

Frigida pugnabant calidis, humentia siccis.

Sed an vera sit hæc Galenistarum opinio, satis superque respuimus: non recusamus tamen aquam sitim restinguere, aqua enim in siti profligandâ, est præsentaneum remedium omni pretiosius auro, & antiquitus in maximum supplicium reis aquam interdicebant. Pro fame compescendâ multa sunt comestibilia genera, quæ eam explere possunt, at sitim tantum aqua, estò sitiens varia potulenta; præter aquam, potet, potius eam accendet, quàm restinguet: Atqui juxta nostra principia extinguit aqua sitim, quia salia, à quibus suscitatur, diluit, aquæ namque potus nostris corporibus, præter multa alia beneficia, ad diluendas scórias, impuritates, & particulas salinas destinata fuit, cum itaque sitis à particulis salinis exaltatis fiat, aqua has diluens & exturbans per diversos ductus, & præsertim per urinæ vias, sitim demulcet, & abigit. De vino, an sitim restinguat, ambigimus, quia aqua est naturalis, & simplex, & natura simplicitate gaudet, & aqua est vino prior. Imò aliqui volunt aquam esse increatam, & Creatori coævam, quod ex primo *Genesis* colligunt. *Et spiritus Dei ferebatur super aquas, Dixit quoque Deus: fiat firmamentum in medio aquarum, & dividat aquas ab aquis*. Vinum dilutum sitim abolere credimus, fuisse, & etiam nunc esse tumulentorum hominum inventum; istis itaque ebrijs concedatur vinum aquosum, ad sitim abolendam, nam vinum dilutum crescit, dulcescit, & lædere nescit, ac aquæ vinum additum, secundum illam partem spirituosam, quæ calida censetur, majorem penetrandi vim adipiscitur, & consequenter in sitis æstuatione in toto corpore sitim citius finiet.

Tandè pro siti compescendâ inquirimus, an aquæ potus frigidus, an calidus esse debeat? Quapropter dicimus reverà potum calidum esse debere, nam in calidâ aquâ carnes, & pisces salitos, vel muriâ conditos diluit, & sale privari experimur, quod si in aquâ frigidâ macerantur, non succedit: deberet itaque esse potus pro siti deliniendâ calidus, ad salia sitim excitantia diluenda, attamen quia aqua frigida in tantâ sitis æstuatione est maximum refrigerium, & palati oblectamentum, frigidâ utimur, rationem negligimus, & sensum sequimur. Præterquamquod vita nostra est mansio caloris in humido ac proinde à calido, & humido, vita nostra conservatur,

fervatur, & ad sitis reparationem calido, & humido uti debemus, nam salinæ particulæ facilius, & commodius à calido, & humido diluuntur.

Motus siticulosus omnino interdicitur, & *Quies* imperanda, ne corpus calefiat, & per humidi resolutionem, vel sensibilem sudorem salinæ particulæ exaltentur. Imò æger os teneat clausum, nec multum loquatur, ita distante *Hip. 6. epid. comm. 3. text. 33. ubi os claudere, & silere, sitim sedare* ait.

Somnus magnum sitis est remedium; per somnum enim introcollectus calor naturalis, & sanguis viscera humectant, ac particularum falsedinem diluunt. Si verò sitis valde excruciet, dandus est potus, & præsertim, si ex humidi defectu illa orta sit, sed moderatius, ad illum reparandum defectum præbeatur potus, & hic sit in initio, priusquam coctio absoluta sit. Verum semper tutius est noctu à potu abstinere, & somno indulgere, ut habetur *aph. 27. sect. 5. Quibus noctu bibendi est aviditas, ijs admodum sitientibus obdormire, bonum*. Nam somnus sitis medela est; sæpè namque contingit noctu aliquem sitire, sive quòd parcius in cœnâ bibit, sive quòd liberalius vinum hausit, sive quòd cibiis falsis usus est. Si igitur sitis sit levior, non bibendum, ne ventriculi coctio turbetur, sed dormiendum, ut in somno, sitis materia corrigatur, sive illa sit crudus succus, sive vapores fervidi falsedine imbuti fauces, & os ventriculi exsiccantes. Si verò sitis sit intensissima, maximum erit supplicium nulli comparandum, & tria sunt intolerabilia, fames, sitis, & zelotypia, sed horum major erit sitis, nam de longâ cibi abstinentiâ innumeræ extant historiæ, zelotypia est tantum bardorum cruciatus, actualis autem sitis intolerabilissimum malum, & Regina tormentorum appellari potest, cujus infallibile prophylacticon est aquæ potus; tunc ne nox irrequieta, & anxia protrahatur, necessariò bibendum, cum aliud non suppetat remedium, & post potum faciliè obripit somnus, *Vigilia* omnino vitentur, nam hæc protractæ sitim excitant.

Excreta, & *retenta* in suo naturali tono conserventur, ac propterea alvus statim diei horis suum deponat onus. Omnes nimix evacuationes sitim inducunt, ut immodicus hæmorrhoidum, vel mensium fluxus, ideoque coercantur. Si per valida medicamentâ purgantia oriatur sitis; vitetur aquæ potus, & optimum jus consumptum hauriat sitiens, ad humidi substantifici deperditionem reparandam, vitetur conserva ad sedanda sitim, cum largæ aquæ superbibitione, ut vulgares medici sequenti die à purgatione præscribere solent; non enim conserva & aqua communis humiditatem substantificam reficere possunt.

Animi pathemata magnam vim ad sitim excitandam habent, eapropter vitentur iræ, exclamationes, contentiones, rixæ, cantus &c. quæ corpus in calefacto esse ponere possunt. Item inter causas sitim excitantes, timor connumeratur.

In sitis curatione totus scopus esse debet, ut affectus, & morbus, à quo tale symptoma pendet, auferatur, hoc enim symptoma nunquam causæ rationem habet, & nunquam ita medicum urget, ut neglecto morbo, solum studium ad sitim extinguendam convertere debeat. Unica igitur, & potissima est indicatio, ut morbus auferatur, sed quia in tollendo morbo, diu Medicus immoratur, atque interim à siti magnoperè excrucietur æger, ideo sciendum est quomodo sitis restringenda sit, usque dum causa sit ablata.

Legitima itaque sitis curatio, pro causæ diversitate variat, ac primum sitis ab externis concitata causis, quales sunt cibi vehementer saliti, vel aromatibus conditi. potus meracior immoderatè in-

gurgitatus, corporis agitatio, & similes, ejus causa externa quæcumque fuerit, auferatur, deinde impressio, si remanserit in ore &c. corrigatur infra dicendis; vel medicinam in somno reperiet æger, ut habetur ex *Hip. 6. de morbis: Siti superficiali somnus medela est*. Et *aph. 27. sec. 5. Noctu bibere appetentibus, admodumque sitientibus, si superdormierint, bonum*. Attamen hoc intelligendum est, si sitis tolerabilis est, & inter cibum, & potum præassumptum aliqua fuerit proportio. Quod si tolerari non possit, nec inter cibum, & potum fuerit proportio, valde utile est aliquid bibere, ad sitis sedationem, & deinde superdormire. Nihil enim bibere, maximus est cruciatus sine juvamine, quia tunc bibendi necessitas monet, ac proinde prodest, & nullo modo obesse potest, non enim bibere pæna est sine juvamine, imò potius cum noxâ: igitur intensam sitim præ omnibus alijs aquea curant, quia talem diluunt, & ad urinæ vias deducunt.

Si sitis ex inanitione, seu copiosâ aliquâ evacuatione proveniat, quia solidior, & humida substantia absumpta est, non tantum ejus restaurationem expostulat per laudabile alimentum, verum etiam convenientem potum, ad humidæ restitutionem, & ad salis exaltati resolutionem, hujusmodi sunt juscula carniū vervicinæ aut virulinæ cum multâ aquâ, & sine sale parata.

Si à bilis copiâ exciteretur, (bilis n. amarum continet salem) acidis infringenda, & invertenda, vel emetico exturbanda, vel per secessum cholagogo educenda est.

In genere autem sitim sequentibus restringimus remediis, & primo *ros. tindura*, quæ efficax est ad p. n. sitim sedandam, quia falsos humores, à quibus talis fovetur sitis, resoluit, unde siticulosus omnibus, & ardentibus febribus summum est solatium. Vel propinari potest *tindura violarum*, quæ frigida fiat, & exhibeatur. Vel

℞ *Susc. limon* ℥ij. *aque fontis lib.* ℥ss. *sacch.* ℥ss. *m. f.* frigida, & propinetur.

Quandoque acida siticulosus vel ingrata sunt, vel nocent, sequens emulsio lactea optima erit, ut

℞ *Hord. mundat. ad crepat. coct.* ℥. j. *amygdal. d. à cort. mund.* ℥ss. *cum aquâ decoct. hord. f. emulsio ad* ℥ss. *j. addendo sacch. pulv.* ℥ij. *vel syr. de portulacâ, nenuphere ana* ℥. j.

Ad majorem gustatus gratiam, & ad debilem ægri ventriculum corroborandum, huic emulsioni aliquid *aquæ cinnamomi* addi poterit, quæ frigida propinetur. Poterunt quoque fieri emulsiones in similem formam concinnatæ, ex quatuor seminibus frigidis majoribus, vel minoribus. Ubi cum siti p. n. molestant vigilias, ad somnum conciliandum, sitimque sedandam parari poterit *emulsio somnifera* in hunc modum:

℞ *Amygd. dulc.* ℥. iij. *sem. papav. alb.* ℥. j. *melon.* ℥ij. *℥. lactucæ* ℥. j. *fiat emulsio cum aquâ lactucæ* ℥. v. *adde syr. papav. alb.* ℥. j.

Sumitur ut frigida horâ somni à cœnâ.

Cum ægri à multâ læduntur aquâ, ad sitim fallendam aliquid lapidis prunellæ in ore contineri potest, vel ejus rotulæ contineantur, quas sic formabis:

℞ *Lapid. prunella q. pl. adde sacch. candi tantundem, vel etiam plus, utrumque pulverisatum coque cum succo citri suff. q. donec gutta porphyriti superfusa consistentiam acquirat, tunc guttatim effunde, ut materia refrigerata in rotulas concreseat*. Fallacem, veramque sitim, acidum sulphuris delinire solet, non secus ac aqua ignem extinguit.

Sitim à quacumque causâ proveniente, *Lapis prunella* mirificè extinguit in aquâ frigida dissolutus, vel in alijs officinarum aquis cum syr. julep. refrigerantibus. Idem quoque omnino præstat *spiritus virioli*, &

Cræolum sulphuris per campanam factum ad aliquot guttas, scilicet ad gratam aciditatem cum aquis, & julepis refrigerantibus: Sed *salis spiritus* præ omnibus in hydropicis tantum sitim extinguit.

Siti in febribus occurritur sequentibus remedijs, ut

℞. Aquar. nymph. boraginis, buglossæ, violar. ana ℥. ij. aqua font. ℔. j. syr. de succ. limon. nymphae, violarum, de portulacâ ana ℥. j. spiritus vitrioli, vel sulphuris, ad gratiss. acidit. m.

Pro potu ordinario.

Sitis autem in febribus malignis sequentibus delinquitur remedijs, ut

℞. Limat. C.C. ℥. iij. ponantur in pupatellâ, & coque in aq. font. ℔. viij. ad duorum digitorum transversorum casum, adde cortic. citri recent. contræyervæ, radicis scorzonera ana m. j. obtege vas optimè, remove ab igne, ut probe objectum frigescat, deinde cola, & adde spiritus sulphuris, vel vitrioli ad gratissimam aciditatem, vel salis prunellæ ℥. iv. Vel

℞. Aquar. sonchî, rutæ caprariæ, scorzonera ana ℥. iv. syr. de succ. limon. de aced. citri, julep. ros. ana ℥. j. spiritus vitrioli ad gratiss. acidit. vel anodyni mineralis ℥. j. m.

Supra dicta alterantia frigida propinentur.

Si catarrhus falsus, vel consimilis saliva est sitis p. n. causa, falsus latex in sanguine redundans evacuandus, vel per urinæ vias, vel per alvum, aut temperandus per pilulas de cynoglossâ.

Præ omnibus alijs medicamentis sitim extinguentibus, nil majus in toto naturæ orbe *vini spiritus* reperitur, licet nostrates Barbatî calidum proclament, igneumque divulgent, ac proinde majorem sitim excitare credunt, quæ à calido provenit, & reverà vini spiritus totus cremabilis, & igneus est: sed quia, in quo sitis essentia consistat, nesciunt, non mirum, si extra choreas prosiliunt. Deinde in siti extinguendâ oleum sulphuris, & vitrioli spiritum adhibent, & tanquam frigida stolidæ plæbeculæ insinuant, cum corrosiva, & caustica sint; lapidem prunellæ frigidum existimant, quem spagyrici ex nitro, & sulphure conficiunt, cum ambo ignea, & inflammabilia sint, igneasque in chymiâ edant operationes.

Certum est vini spiritum igneum esse, quia substantiâ abundat æthereâ, sulphureâ, & sale volatili, ac proinde maximam habet energiam immutandi, infringendi, & resolvendi omnia salia acuta. Id comprobatur pyrotechnicâ mechanicâ, nam mercurius, dum præcipitatur, in igneam vertitur naturam, quia sal exaltatum in liquoribus fortibus destillatis, dum mercurium adoritur, super illius corpus fixatur, & humidum aqueum, per quod diffusum erat, derelinquit: sal illud mercurij partibus admistum, & omni humiditate privatum, veneni indolem præ se fert. Ita quoque mercurius in sublimatione in venenum transit corrosivum, quia vitrioli sal, sal commune, & nitrum, quibus antea innocuè utebamur, dum mercurij corpus strenuè adoriuntur, illud devorare præsumunt, & quia debilia sunt ad tantam hujus corporis constantiam vincendam, ipsa salia super mercurium exaltantur, coagulantur, & veneni corrosivi proprietatem acquirunt. Si à mercurij præcipitati, vel sublimati corpore, vini spiritus in retortâ aliquoties destillando abstrahatur, salia acuta, exaltata & corrosiva immutantur, & dulcescunt. Id quoque luculentè in spumâ venenatâ duorum draconum patet, quæ cum liquor sit valde corrosivus, & causticus, si vini alkohol ab eâ iteratò dekilletur, curatur, & mellis instar dulcescit, ut videre est in bezoartici mineralis operatione.

His positis, quæ vera sunt, facile intelligi potest, quomodo vini spiritus sitim extinguat; nam immutat, infringit, & promptâ obedientiâ salem resolvit microcosmicum sitim excitantem, & non

secus ac aqua nivem solvit, volatizat salia diaphoretica, & diuretica resolvit, & exturbat.

Falluntur, & fallunt nostrates Barbatî credentes sulphuris, vitrioli, & salis spiritum frigidum esse, quia sitim extinguit, nam hi spiritus sunt ita acerrimi, caustici, & corrosivi, ut metalla omnia, & mineralia solvant, quæ omnem ignis actualis activitatem spernunt, & fusa diu in eo jubillant, horum resolutiones minimè à frigido perfici possunt, cum frigidi sit potius condensare, quàm solvere. Hi spiritus sunt salini, ac sulphurei, & ignis beneficio summam essentiae puritatem, subtilitatem, & penetrationem nacti fuerunt, unde corrodunt, & abstergunt omnia salia exaltata in itinere obvia, à quibus fovetur sitis, ac cum urinâ resolvunt. Hinc siticulosorum urinam post horum spirituum assumptionem, majoris salis copiâ refertam, propriâ observavimus mechanicâ. Minori acutie, corrosione, & resolutione acetum, limonum, berberum succus, & similia potiuntur, quia ex vegetantium regno deducuntur, quadere corallia, & uniones, non metalla, & mineralia, solvunt, minorem n. in corrodendo, & abstergendo nacti sunt energiam, ideoque alkalia solvunt, & soluta cum urinâ extrudunt.

Sal petrae (ex quo fit sal prunellæ cum sulphure) totus inflammabilis est, & igneæ naturæ, ideoque à chymicis sal infernalis appellatur; igni n. immediate injectus, in ignem veluti conversus totus evolat; quo ad pulverem bombardicum efformandum utuntur (execrandum venenum omnium venenorum potentissimum), & spagyrici ad aquas fortissimas conficiendas, quibus argentarij fabri aurum ab argento separant, & nostrates Barbatî frigidum prædicant? Nitrum sitim extinguit, quia plurimò sale volatili amaro, & sulphure inflammabili abundat, & multo acido est refertum; ideoque penetrat, incidit, extenuat, abstergit, resolvit omnia salia exaltata, ac per urinæ ductus expurgat.

Quatuor semina majora, scilicet peponis, cucurbitæ, cucumeris, & anguriæ, frigida à vulgaribus creduntur, verum sicut in alijs falluntur, ita & in istis, cum potius calida, quàm frigida sint, quia aperiendi vim habent, cum calidi sit tantum aperire. Hac de causâ nostrates mulieres non fallaci eventu, hæc adhibent semina ad menses sollicitandos, & nos eorum emulsionem calculosis præscribimus, quia calculos comminuunt, & urinam movent. His quatuor seminibus abstergendi, & leniendi vis est; quam ob rem nostrates mulieres etiam adhibent in sordidam defricandam cutim, delendo maculas solis calore factas, & in tollendo lentigines faciem occupantes. Horum igitur emulsionem abstergunt, leniunt, & resolvunt exaltata salia, ideoque habent provocare urinam per virtutem salis resolutivam.

Plerumque sitis est inseparabilis comes, & circa ventriculum magnum solet excitare æstum, & sapore amaro, vel nitroso, vel saluginoso fauces, linguam, & palatum inficit. Hinc linguæ ariditas, crustatæ ejus sordes emergunt, & quandoque finditur, os redditur aridum, & veluti torridum ignem expirat, ideoque locutio difficilis propter tracheæ, & laryngis ariditatem. Et nostrates barbatî in febribus siticulosis omnimodam à potu abstinentioniam inviolabili lege præscribunt? Nos verò in febribus, in quibus sitis urget anhela, à potu abstinentioniam detestamur, nam si febris sit calida, & siticulosa, & humectante privetur potu, cruorem, & solidarum partium alimenta, cum viribus depopulatur. Etenim ut vesicam exonerare licet, quoties importuna urget necessitas, & ad hoc à Medico veniam non petit: ita quoque bibendum est, quoties monet necessitas, cum unum non sit magis naturæ consonum, quàm alterum; sitis alioqui stricta lex, & rupta Medici obedientia millies medenti infame attulit dedecus.

Ad-

Additius calor maximam habet vim dissolvendi nostri corporis solidas partes, & roridam dissipandi substantiam; ad id præcavendum, viresque ex humidi devastatione exolutas recolligendas, maximopere valet frigida potus; attamen convenientiæ pro anni tempore, cœli statu, corporisque constitutione ratio habenda est. Præter humidi restaurationem, & sitis extinctionem, adhuc alij supersunt potus usus, quos etiam juscula, aliaque liquidiora alimenta præstare possunt. Inservit n. potus ad cibos in ventriculo miscendos, liquandos, ad facilius undique coctionem suscipiendam, & ad deferendam ciborum essentiam, per angustos vasorum meatus. Præterea est sanguinis comes, ne in concretionem abeat, & est deputatus ad partium elevandas sordes. Prohibet tandem, ne volatilis ciborum pars, corpori sustentando destinata, a calore accendatur.

Adeò maxima est aquarum diversitas, ut aliæ dicantur fontanæ, aliæ fluviales, pluviae, puteales, stagnantes, nivosæ, & tandem aliæ glaciales; verum optima est illa, quæ visu, gustu, & olfactu pura, & sincera esse deprehenditur: quæ nullius rei sorem, vel odorem gustui, vel olfactui offert; quæ tenuis, & levis, ut per hypochondria celeriter permeet, & per corpus citò distribuatur, quæ versus solis ortum, & præcipuè æstivum scaturiat per terram mundam quæ arenis, & lapillis scaturiens per eosdem fluit, & ab omnibus, quæ innatare solent ramentis, liberata, quæve hyeme est calidior, æstate verò frigidior, & tandem, quæ citò calefcit, & citò frigescit, ut *aph. 26. sect. 5. Aqua quæ citò calefcit, & citò refrigeratur, levissima est, quæ omnes bonæ notæ his meliùs versibus continentur:*

Sic aqua clara fluat, qualis nitidissimus aër,

Dulcis, & exigui ponderis, & gelida;

Et tenuis currat nullo purissima limo,

Sitque sapor nullus, sit procul omnis odor.

Frigescat breviter, modico simul igne calefcit,

Uilis, & duris apta leguminibus.

Hanc mihi si quis aquam dederit, vinosa valete

Pocula, nam vincit optima lymphæ merum.

Inter has aquarum differentias, fontana, illas optimæ aquæ notas habet, si optima seligatur; non enim omnes aquæ fontanæ æquè bonæ, & salubres sunt. Unde quæ aliquem sorem, & odorem continent, loci naturam, per quem fluunt, arguunt, mineraliumque vires, aluminis, sulphuris, & vitrioli, similitudinemque secum vehunt, ac propterea non pro simplici potu, sed pro medicato habendæ sunt. Quæ per canales decurrunt, vel è lutofo scaturiunt fonte, jam mista malignitatis sunt participes. Has non tantum crudas vocamus, quam infectas, quibus nemo pro potu uti debet.

Vulgares medici, aquam coctam pro potu ordinario ægris præscribunt, ut tantum ejus cruditas auferatur. Verumenimverò aqua per se nec cruda, nec cocta dici meretur, neque per calorem aliquid acquirit, vel amittit, imò aqua post fervoris ebullitionem turbida, & confusa remanet, putrescit, & anhelitum causat fatentem.

CAPUT VII.

De Cardialgiâ.

Vulgares Philosophi animam esse in toto, & totam in quilibet corporis parte statuunt, ac proinde ubique æqualiter in toto corpore, ita ut nullibi certam habeat sedem, non magis quam corpore ligetur: ideoque animam esse vagam, incerti laris incolam, & nulla certe sede hospitari decernunt. Non

has sentiant ineptias, si aliquas corporis partes, sospite anima rationali, amputari respicerent, alias vero leviter percussas totius mortem statim adferre. Assignanda est animæ sedes, & centrale domicilium, unde totum il uminet corpus. Idem judicium de animâ ferendum est, ac de Sole, qui non est nisi in suo loco, in Cœlo, tamen ejus lumen quocumque aspexit, est. Sic in sacris paginis de Deo habemus: *Cœlum sedes mea est. & Psalmo 138. Quò ibo à spiritu tuo? & quò à facie tuâ fugiam? Si ascendero in Cœlum tu illic es: si descendero in infernum, ades. Si sumpsero pennas meas diluculo, & habitavero in extremis maris. Etenim illuc manus tua deducet me, & tenebit me dextera tua. & alibi Cœlum, & terram ego impleo.* De hoc animæ centro, incompescibile certamen inter antesignanos, eorumque sectarios versatur; aliqui n. capitis partes fovent, quia inibi est discursus, & intellectus hospitium, quam sententiam baptizantes sequuntur; alii cordi faventes, pro animæ domicilio illud assignarunt: sed revera isti in magno versantur errore, nisi pro cordis nomine, stomachi orificium intelligant, quia primi motus, sive impetus, qui in nostrâ potestate non sunt, circa stomachi orificium contingunt: incipit namque omnis primus motus à centro, & animæ centrum est, ubique conceptum, & perturbationum primordium sentitur. Triste nuncium nullibi alterationem, nisi in isto animæ domicilio excitat, unde jure merito stomachi orificium, os animæ mecum appellat vulgus, & quoties quis premittitur angustiis, tam corporis scilicet, & vitæ anxietatibus, quam afflictionibus mentalibus, circa stomachi os pergrave sentit onus. Multos in stomachi orificio leniter percussos, non quod vulneratos extemplo repentinâ occubuisse morte observavimus, quæ in capitis, & cordis magno ictu, imò vulnere minimè observata fuit. Centrale ergò animæ domicilium, est stomachi orificium, non aliter ac vegetabilium radix; cerebrum verò est organum conceptum animæ executivum, quatenus nervis mediantibus, & musculis motum exercet, & mediante tali organorum dispositione, inibi memoriæ, voluntatis, & imaginationis functiones exercet: nec ob tales obeundas functiones, centrale deserit domicilium, sed hinc suâ præsentia vitales dimittit radios pro capitis, cordis, totiusque corporis functionibus. Ex hoc stomacho oriuntur pallores, tormina, lienteria, cachexia, variae hydropis species, atrophia, tabes, asthma, icteri, paralyses, vertigines, epilepsia, apoplexia &c. nec hæ, & aliæ superantur affectiones, per medicamenta circumferentia adhibita, sed per centralia stomachica. In syncope intellectus, sensus, motus & pulsus functiones suspenduntur, & tamen in stomachum liquoribus aromaticis injectis, syncopicus etiam restituitur, quia immediatè ab ore stomachi manat.

Medici quicquid magni momenti de corde fecerunt, id totum stomacho commune tribuerunt, unde morsus oris ventriculi cardialgia, *καρδιωγμία* ab ipsis nominatus fuit; dixerunt ejus orificium *καρδίον*, quasi cor, id est centrum, quia ibi est centrale domicilium. Cæterum nos totum id ad centrale animæ domicilium, nempe ad septum transversum, & propriè ad centrum nerveum referimus, quod à stomachi orificio maximam vicinitatem, & affinitatem habet. De quo alibi egimus.

Si dolor sit in superiori ventriculi orificio cardialgia dicitur, si verò ventriculi cavitas, vel pylorus dolore afficiatur, simpliciter ventriculi dolor dicitur.

Signa.

Cardialgiæ signa sunt: Ager de dolore, morsu, & erosione conqueritur circa superius ventriculi orificium

cium, sub cartilagine xiphoide, locumque affectum indicat, nisi unâ mente laboret. Sed hanc affici partem, & veram esse cardialgiâ significant dolor acutissimus, anxietates, jactationes, ut languens uno situ consistere nequeat, quibus quandoque lypothymia, & syncope; interdum verò cephalalgia, hemicrania, vertigines, & epilepsia accedunt.

Veterum Causæ.

Pro cardialgiæ causâ vulgares continui solutionem à rebus mordentibus, & vellicantibus excitatam, & quamlibet intemperiem excedentem, tum calidam, tum frigidam assignant, easdem nœnias, quas pro capitis dolore retulerunt, repetunt; has hîc confutare supervacaneum ducimus, cum de his satis superque dictum sit.

Nostra Causa.

Causa doloris oris stomachi, mediâtè pendet à læsæ partis contractione, ob tristem objectorum affectionem, sed immediâtè ab ipso spiritu impetum faciente procedit, quia in dolore iste spiritus tristatur, furit, indignatur primariò. Occasionales causæ sunt, salia acida, quæ ex læsa stomachi coctione congeruntur, & quò longioti tempore illic resident, eò fortius coquantur, & fortiori coctione in acria transeunt, & ventriculi dolorem progignunt; imò quandoque adeò veneni corrosivi, salivæ caustici naturam acquirunt, ut ipsum ventriculi fundum solvant, & causticent, [ut multoties autopsia nos docuit] unde ulcera fiunt summo cum dolore, & persentitur erosio, & intensus in ventriculo ardor. Si verò acida salia exaltantur, acerbiores excitant dolores, quia intensius, & unitius agunt, & subtilius magis penetrant, & præcipuè si acida salia à colore exaltentur, acerbissimos, & immanes excitant dolores, quia motum acquirunt, & per sublimationis modum elevantur, & stomachi os superius vehementissimè lancinant, pungunt; indè ejus membranæ contrahuntur, & fiunt dolores immanes, quia os ipsum stomachi est pars principalissima, & animæ sedes, ideoque admodum sensitiva.

Externæ sunt alimenta summâ acrimoniâ prædita, vel medicamenta acriora, vel nimia quantitate sumpta, vel non satis correctâ, & omnia, quæ ad veneni corrosivi indolem accedunt.

Prognosis.

Cardialgia magis periculosa est affectio, ratione partis affectæ, quàm simplex ventriculi dolor; attamen minùs periculosa, quæ à causis est externis, nisi causa externa vehemens sit, & aliquod grave attulerit malum, ut corrosionem, ulcus, virium exolutionem, &c. Periculosior erit à causâ internâ acriori, & corrosivâ, & pro minori, vel majori corrosionem, & symptomatum gravitate, quæ cum cardialgiâ conjunguntur, salus, vel mors est expectanda. Periculosissima est, quæ comitem habet syncopen, quia ipsam repentinus sequi solet interitus, & præsertim si excitatur à lumbricis ad ventriculi os repentibus, ac illum corrodentibus, ubi etiam ut plurimum aliqua malignitas concurret; lumbrici n. non facilè in stomachum ascendunt, nisi malignitate è suo loco ordinario pellantur. Tum etiam si febris adsit continua, & acuta, & magnus æstus circa ventriculum conjungatur, magnum vitæ discrimen minatur, ut aph. 65. sect. 5. In febribus circa ventriculum vehemens æstus, & cardiognos, malum. Significat, n. ventriculi inflammationem, vel magnam salis caustici quantitatem. Cardialgia cum extremorum frigiditate mortem proximam prænunciat. Oris ventriculi dolor seniori cre-

bro adveniëns, repentinam mortem denunciât. Mortiferum etiam est juxta Hipp. si cardialgia agro vesicula, vel tumor in dextro crure oboriatur. Diuturnus dolor partium ventris terminatur in suppurationem aph. 22. sect. 7.

Veterum Curatio.

Vulgares medici cardialgiæ curationem adoriuntur, materiam per alvum educendo, quia tutius vitiosos humores per alvum, quàm vomitum exturbare credunt; metuunt n. magis ventriculi orificium lædere, si per os rejiciatur. Sed decipiuntur, nam nullum datur medicamentum majus vomitorio, ad ventriculum purgandum, primasque vias à nimio anfractu, & brevior via. Si id nesciunt, à canibus, felibus, lupis &c. discant, quibus ad ventriculum exonerandum, facilem dedit natura vomitionem.

Nonnulli emunctæ naris medentes, purgantibus narcotica admiscunt, ut dolor unâ sedetur, & peccantes educantur humores, sed huic missioni contrarius respondet affectus, & qui sumet, fatebitur me vera docere; nam purgantia vitam vitæ inferunt, quia venenum continent laxativum, venenum autem vivis est laxativum, non mortuis: necesse igitur est ut, vitæ veneni efficaciam in actum deducat, quoties itaque narcotica vis vitam sopit, veneni virus non invenit illam, quæ in actum illud deducere debebat, & sic quoque illud quiescit. Si major purgantis quantitas est, [ut ferè sempe esse debet] vitam laceffit sopitam, oboriturque pugna, tormina, stypticitas, inflatio, &c. ut cuidam medico galenico contingit, qui antequàm purgans assumeret medicamen, theriacam prægustavit, & parum absuit, quin dehisceret, ni sopitam vitam clysterum ictibus excitaret. Antesignanus eorum Galenus optimæ theriaces diagnosticum asserit signum; quod si unâ cum purgantibus sumatur theriaca, quia opium in compositione admittit, indubiè non sequuntur secessus; si n. opium à theriacæ compositione detras, actum erit de ejus alexipharmacâ virtute: ita etiam si quatuor, aut quinque simplicia, quæ maximam vim habent diaphoreticam, ab ejus compositione auferas, inutilem experieris theriacam.

Clysteres in hoc affectu adhibent, & quandoque totam morbi curationem ita penes clysteres reponunt; ut nullo alio utantur medicamento. Crassâ Minervâ credunt, ab orificio stomachi superiori, per tot intestinorum ulnas, anfractus, & convolutiones, acres, biliososque humores in podicem clysteres trahere.

Ventriculi fotum ex radic. albæ, ros. rubr. flor. meliot. chamomill. fol. absynth. commendant, & quandoque ad balneum deveniunt. Vel ipsius ventriculi inunctionem ex ol. rut. absynth. aneth. &c. mistis celebrant. Post inunctionem, si non prosint, empl. & cataplasma adhibent ad longos dierum usus. Sed hæc medicamenta potius apta sunt unctuositate, & retro odore ad subuculas conspurcandas, quàm ad morbum nec tantisper demulcendum; nec vitiosos humores obtundere, vel exhaustare valent, quia obfusa non adeunt loca, nec cutim, pinguedinem, membranam carnosam, musculos, peritoneum, & membranosum ventriculi corpus penetrare possunt.

Intrinsicè ad bilem demulcendam propinant Poscam, syr. de agrestâ, granatis, acetositate citri, cydonior. absynth. &c. sed potius suâ acredine acutiem augere, & exaltare valent.

Galenus betam, & porrum cum sinapi, tanquam certum & infallibile celebrat medicamen, sed errat Galenus in medicamentis, quæ homines tenuioris fortunæ sumere possunt, nam beta noxii succi est, propter nitrosam salem, quem in se continet, stomachum demordet, & infestat. Porrum acrem habet saporem, & stomacho adversatur. Sinapi calidum valdè est, vim-

que igneam, acrem, & urentem habet. An hæc potuerint ventriculi dolorem sedare, vel excitare, qui sumet, experietur invitus. Commendant alii *allii esum* in hoc affectu, quod idem *Galenus 4. de rat. vict. in acut. l. 90.* damnat, quod igneam habeat acrimoniam, ex quâ æstuat, & ventriculi dolor provenit, & ipse in *betâ*, porro, & *sinapi* non resipiscit?

Nostri Curatio.

Cum in cardialgiâ ventriculi orificium afficiatur, quod totum ex nervis penitus confectum est, eapropter exquisitissimo gaudet sensu, unde in ejus curatione partem diæticam non minus, quàm pharmacicâ magnâ solertiâ perpendamus oportet: & si hæc medicinarum partes, una conspirent, & Medicus, & ægrotus in morbum conjurent, sanatio celerrimè absolvitur, & pro parte diæticâ veniunt omnes sex rex non naturales, & primò.

Aër eligatur temperatus, & purus, magis ad calidum vergens, quàm ad frigidum, quia ventriculus frigus ambiens tolerare nequit, cum sit corpus nervosum. Fugiat, quantum fieri potest, aër particulis salinis, vitriolatis, sulphureis, aluminosis, & realgarinis conspurcatus, ne malum vel intendatur, vel protrahatur.

Cibus humorum acrimoniam obtundere, & ventriculi os corroborare debet: ideoque sit facilis digestionis, & fermentationis, boni succi, qui non facile corrumpatur. Conducunt farra, ptisana hordeacea, lac, sed ne ace scat, cave, pingua, carnes magis asfatæ, quàm elixatæ; in hæc n. edulia acres, & acidæ particulæ agunt, & agendo obtunduntur. Vitentur cibi flatulenti, acres, acidi, saliri, omnia legumina, raphanus, cæpæ, allium, sinapi, fructus horatii, dulcia, quæ acorem latentem habent, & malum augere, vel producere valent. Vitentur quoque errores in quantitate, & qualitate.

Potus sit aqua hordei, vel lactucæ. Vinum nullatenus convenire dicimus, ob aciditatem, quam continet.

Motus immoderatus fugiendus, ne humores agitentur, & malum exasperetur.

Quies magis prodest, quia particulæ salinæ, vel acidæ in quiete feriantur, à motu cessant, & non agunt.

Somnus, quantum possibile est, alliciatur, nam omnes dolores à somno magnoperè demulceri solent.

Vigilia, si nimium protrahatur, opiatis ei succurrendum fere censemus.

Alvus mollis servetur, saltem clysteribus, si spontè non fluat, ne retentæ fæces ad stomachum acres mittant vapores & malum augeatur.

Malignæ animi passiones, ut ira, mœstitia, terror, & præsertim timor vitentur; benignæ verò ut gaudium, hilaritas, & spes animum demulceant.

Curatio extra febrem ita instituitur: in ætate juvenili, nil melius vomitu ex *aph. 17. sect. 4. Eum, qui non febricitat, morsus oris ventriculi, purgatione indigere per superiora significat.* & *aph. 18. Dolores qualescumque supra diaphragma indicant purgandum esse per superiora.* Inter vomitoria sal vitrioli improbat, quia præter indolem suffocantem, quam habet, aciditate suâ dolorem intendit: Conveniunt itaque *croc. metall. aq. bened. hyppocras emetic. & vin. emetic. ex mercurii vitæ infus.* attamen semper cum pinguibus, & mucilaginosi salium aciditatem obtundentibus exhibenda sunt, qualia sunt, *jus pingue, ol. amygd. dulc. recens, earum emulsio, mucilag. semin. psyll. cydonior. malva, amyllum, lac.* &c. In ætate senili vomitiones non sunt satis tutæ, conveniet *Syr. de chamomill. cum mentha aquâ* pluries exhibitus.

Si dolor acerbissimus, & immanis sit, ad stupefactionem, & narcotica, confugiendum est, ut ad *syr. de papaver. alb. philon. Rom. pilul. de cynogl. ss. requ. Ni-*

colai, laudanum. tam cum opio, quàm sine eodem; Narcotica n. non tantum coagulando operantur, subtiles incrassando partes, verum efferatos figunt ichores, & mordaces mitigant humores: somnus itaque per narcotica conciliatus, mirum in modum dolores sedat.

Magnoperè ea conveniunt medicamenta, quæ acida ad se rapiunt, ut *sal, vel magister. corall. & margarit.* Vel acida præcipitant, ita sunt omnia alkalia. Nos utimur *sale absynth. fixo ad ʒj. in aquâ menth. ʒ. iij.* Multum confert *ol. tartar. p. d. in aquâ menth. vel absynth.* Vel, quæ acida obtundunt, ut *pingua, & glutinosa alimenta, ptisana cremor, amyllum, pedes animalium juniorum, carnes pingues, tragacanth. fecula symphyti* &c. Si acida salia sint nimis exaltata, ut ad veneni corrosivi naturam accedant, exhibenda sunt medicamenta, quæ veneni corrosivi curationi inserviunt, ut infra.

Si prædicta affectio à lumbricis ortum trahat, ea exhibere debemus medicamenta; quæ ipsos enecare, & è corpore eliminare possunt.

In febribus malignis, si cardialgia adeit molesta, conveniunt *c. c. philosophicè præparatum, antimon. diaphor. bezoart. mineral. lap. bezoar. aq. theriacal. cum spiritu vini, terra sigillata, bolus armen.* Vel sequens mistura cochleatim per brevissima intervalla usurpetur; ut

℞. Diascord. Fracast. ʒi. ʒ. vin. Hyacinth. vel alker. ʒ. syr. papaver. alb. ʒi. menth. ʒ. aq. menth. ʒ. iij. m.

C A P V T. XVI.

De Nauseâ, & vomitu.

Ventriculus duo habet orificia, unum dextrum quod pylorus dicitur, & pertinaciter obliteratum manet, donec ciborum ingestorum fermentatio, & utilis ab inutili separatio completa fuerit. Aperitur interdum, quando ex intestinis aliquid ascendit, quod per vomitum rejiciendum est. Revera noxiis humoribus apertum esse testatur lienteria, fluxus alvi, ileus, & ceteri affectus ultro citroque per pylorum transeuntes. Alterum sinistrum, vulgò superum orificium, quod semel à pastu in benevalentibus clauditur, & ad unamquamque boli importunitatem, vel potus pertinaciam, integrè se pandit, cum vix quod sibi quicquam superre in gulâ impendat, tolerare possit. Quamquam in agrotantibus, & diuturnâ pressis inedia, ejus patefactio cum dolore & anxietate magna contingit. Quamvis ventriculus, cum pro naturæ lege se habeat, ut peristaltico motu trahat ad se superne ad suum fundum, deorsum verò per intestina excernat, tamen quandoque accidit, ut motus invertatur, quo contra suam naturalem consuetudinem, quæ in motu consistit descensivo, se convertat ad descensivum scilicet sursum ad gulam. Hic motus inversus peristalticus violentus est, quia p. n. violentâ expulsiōne ingestorum difficili ascensu opus habentium, antequam per os rejici possint, contingit, quoties causa occasionalis ventriculi membranas laceffit, & vellicat, unde convellitur, & tota ventriculi œconomia evertitur, & motu depravato, ad causæ occasionalis rejectionem insurgit, vel subversione, vel nauseâ, vel vomitu, quæ tria symptomata differunt secundum magis, & minus, etenim in subversione ante, vel post cibum ventriculus ad expellendum insurgit, & percipit materiæ ascensum patiens, sed iterum illa inferius relabitur, nec extruditur; Nausea, quæ prodromus vomitionis esse solet, est inanis vomendi voluntas, cum in ipsâ nil nisi tenuis humiditas, seu copiosa ex ore profluat saliva, quæ à naturâ ad gulæ lubricitatem instituta videtur, ut facilius vomitus sequi possit, ut de humidiores absque labore, & anxietate vomunt, quàm sicciores.

Signa.

Signa.

Subversio, nausea, & vomitus signis non ægent, cum ad sensum pateant; nam in subversione materiæ ascensus percipitur, sed iterum relabitur; in nauseâ vomendi desiderium adest, sed nihil ejicitur præter tenuem; & copiosam salivam; in vomitu verò aliquid sensibilibiter evacuatur. Signa tantum sunt adducenda distinguere valentia, à quibus causis ipse oriatur, quarum notionem non satis assequi possumus, nisi sufficiens ægri relatio, aliæque circumstantiæ simul perpendantur.

Si causa ventriculo idiopaticè hæreat, ejusdem partis laborantis signa apparent, ut inappetentia, gavisitas, tensio, & inflatio in stomachi regione. Tarda, & difficilis coctio, oris amarities, ructus acidi, vel nidorosi, aliæque signa ventriculi debilitatem demonstrant. Si ex morbo organico, vel communi ventriculo in hærente, ut tumore, inflammatione, vel excoriatione vomitus originem habeat, tumoris, inflammationis vel ulceris signis vestigatur. Hoc saltem addimus, excoriationem, vel ulcus semper comitem habere singultum. Si vomitus, à mala ventriculi conformatione oriatur, scilicet ob ventriculi angustiam, vitium hoc non solum visui est conspicuum, verum etiam ab ortu tales parum comedunt, & si paulò plus comedant, statim id vomitu rejiciunt.

Si sympathicè, erunt aliqua totius, vel partis mandantis signa, nec vomitus, nec symptomata perpetua erunt, sed quandoque ægrum affligunt, mandantiumque partium signa adsunt. In febribus, cachexiâ, ictero, & atrophîâ fit quandoque vomitus ratione totius, partes verò, à quibus humores ad ventriculum frequentius demandantur, qui vomitu rejiciuntur, vel ventriculum in consensum adigunt, sunt cartilago ensiformis, ductus cholidochus, intestina, hepar, renes, & uterus. Fabulosum id quod dicunt, censemus à cerebro humores destillatorio descensu ad ventriculum depluere, & vomitum concitare; non negarim tamen ventriculum irritari, ad motus sui peristaltici inversionem, agitato vehementer, ac sursum in gravi tussi, unâ cum abdominis musculorum contradictione diaphragmate.

Oritur quandoque vomitus ex cerebro percusso, vel affecto, ut *sect. 6. aph. 50.* habetur. *Quibus cerebrum vulneratum his febrem, & vomitum supervenire necesse est;* quia à sexto pari duo nervi descendunt, quorum dexteris ventriculi partem anticam, & sinistram jungit; sinister verò posticam, & dextram. Rami nervorum ex his quoque deorsum mittuntur ad fundum usque. A sinistro nervo abit propago secundum supremam ventriculi sedem ad pylorum: Alii etiam duo nervi ventriculi fundum adeunt. Quamobrem percusso, vel malè affecto cerebro, ventriculus turbatur, & vomitiones fiunt, maxime in hemicraniâ.

Si ex cartilagine ensiformi concitetur vomitus, ipsa relaxatur, & internè flectitur, ventriculoque incumbens, dolorem excitat, & assumptorum vomitum concitat.

Ex ductu cholidicho, quando meatus fellei pars non in duodenum implantatur, sed ventriculi fundo inferitur, ut quibusdam hominibus, qui pricocoli dicuntur, accidit, unde fellei humoris vomitioni obnoxii sunt isti tales.

Ex intestinis à motu peristaltico inverso, trahitur ventriculus in consensum, & in vomitum adigitur, ut in iliaca passione contingit, in quâ aliquando injecta enemata, & suppositoria per os excluduntur, in cholera, & lumbricorum superâ expulsionem.

Si ex hepate, humor ad ventriculum transmittitur, vomitus plerumque erit biliosus, cognosciturque ex hepatis dolore, tumore &c. & vomitus magis ante, quam post cibum affligit.

Ex renibus, in dolore nephritico, ob renum cum

ventriculo connexionem, per membranam à peritonæo mutuam, & per sextæ conjugationis nervum, cujus duo rami à stomacho, in tunicam renum interiorem deferuntur; ideoque cum partes sentientes in renibus vellicantur, ventriculus compatiens, ad eorum quæ continet, exclusionem irritatur.

Si tandem per uteri sympathiam vomitus concitetur, conceptio, quia embrio non cruore, sed puro arteriali sanguine alitur, & quicquid inutile, sordidum, & cruoris excrementum erit, per uteri emunctorium singulis mensibus circuitibus non expurgari potest, foras per vomitum, aliasque sentinas extruditur.

Si sanguis vomitu ejicitur à ventriculo, est exiguus, & rubeus. Si ab aliis membris in ventriculum refunditur, & multus, & nigrior, & quidem nigrior, si ex lien, rubicundior, si ex hepate, vel toto corpore.

Causæ externæ ex ægri confessione patebunt, ut si nimio cibo, & potu se ingurgitaverint, vel ictum aliquem gravem, in ventriculi regione acceperint, vel pravam aliquod edulium, aut venenatum ingesserint.

Imminentis vomitus signa sunt, capitis dolor, vertigo tenebrosa, labii inferioris tremor, frequens oris ventriculi morsus, & copiosa salivatio.

His signis cognoscere possumus, an humores in ventriculi cavitate contineantur, vel ipsius tunicis hæreant; si n. in ventriculi cavitate sint, lenissimo rejiciuntur conatu, & inest ventriculo tensio, & anxietas ab assumpto cibo, quæ non cessat, donec humores vomitu ejecti sint, qui plerumque excernuntur, & cibus retinetur. Si verò tunc eis adhæreant, ingestio cibo vomunt, & alimenta sine humore rejiciuntur; citra verò cibus nausea admodum molestat, & quod ejicitur, crassum ac viscidum est, & magno excutitur conatu.

Vomitum duplex est, naturalis & artificialis: naturalis rursus duplex, vel extra constitutionem morbosam accidit, vel ipso morbo præsentem, hinc triplex illius differentia emergit, ut alius dicatur periodicus, alius criticus, & alius symptomaticus.

Vomitum periodicus est ille; qui extra morbosam constitutionem contingit, & velut à naturâ assuetâ præcautionis gratiâ exercetur, & certis temporum intervallis repetitur, unde legimus, antiquos bis in mense continuis, ac interjectis diebus vomere solitos. Et nostris etiam temporibus multi inveniuntur, qui per intervalla quædam, alii singulis mensibus, alii singulis hebdomadiis, alii singulis diebus, magnam humorum saburram vomitu dejicere consueverunt, quibus evacuationibus à multis morbis præservantur. Sed horum deploranda est salus, si quandoque deficiat vomitus, ni arte concitetur, quia gravi occumbunt morbo.

Criticus non raro in morbis contingit, & eo causâ occasionalis (prius coctione parata) salubriter evacuat, vel tota, & perfecta morbi solutio habetur, vel major pars, unde post vomitum levamen sequitur, & magna succedit morbi imminutio.

Symptomaticus, qui fit naturâ à causâ occasionali nimium irritâ, & sine morbi diminutione accidit.

Aliæ differentię ex causis desumuntur externis, quæ concitare valent, hujusmodi est humor in stomacho genitus, vel qui ad ipsum confluit, quique pondere, acrimoniâ, mordacitate, & qualitate ipsi insensus est, quive alio modo ventriculum molestat, irritat, contrahit. Hoc familiariter accidit, si humor ille in stomacho agiteretur, unde iis, qui curru vehuntur, & non sunt assueti; ventriculus interdum ad motus sui peristaltici inversionem, navigantibus irritari solet, quorum vomitum *Hip. aph. 14. sect. 4.* motui, alii tetro maris odori tribuunt. Teter odor, alicujus vomentis aspectus, vel foetidæ rei, & exosæ, imo locutio, imaginatio, vomitum concitat, quia horret stomachus, & circa ipsum primi insurgunt motus, [incipit namque primus motus à centro] ibique sensationes tanquam in ra-

dice excitantur, & ideæ cuduntur. Triste nuncium, afflictiones, & anxietates tam corporales, quam mentales, in ventriculo alterationem, & circa ventriculi os pergrave excitant onus. Cadaveris odor, longè post circa stomachum sentitur. Odores aliquot naribus hausti per ructum redduntur. Carbonum fumus vomitum concitat, quia stomachum affectat; sic quoque tabaci fumus vomitum excitat, & stomachum flavedine tingit. Præ cæteris tandem non tantum emetica maximam vomitum concitandi vim habent, & aliqua venena assumpta, quæ nostræ vitæ sunt infensa, verum etiam alimenta, vel suâ naturâ noxia, vel alicui particulariter exosa; ventriculus namque quædam ita aspernatur, ut sæpè homo mori mallet, quam quid particulariter exosum, invito stomacho, deglutiat, quod si contingat, statim vomitu rejicit. Idem alimenta pingua, & oleosa, vel nimia quantitate ingesta efficiunt, & licet laudabilia, vomitum excitare possunt, ut sæpè lurconibus accidit, quia coctioni reluctantur.

Veterum Causæ.

Apud vulgares vomitus, & nausea eadem sunt causæ, differunt tamen secundum magis, & minus, & eæ sunt, quæ ventriculi facultatem expultricem stimulare possunt, ad noxium expellendum, ad quam facultatem retentrix recurrit, cum debilitata actionibus contrariis expultricis resistere nequit, sola tamen vomitum ciere non valet. Causæ, quæ expultricem stimulant, ad vomitum stimulant. Sunt vel aliquod ventriculi vitium, vel materia irritans, vel utrumque. Ventriculi vitium sunt intemperies, tuberculum, ulcus, vulnus, ob quæ bonus cibus, & qualitate non peccans facultati expultrici molestus est, eamque ad expulsionem irritat. Materia quæ facultatem irritat expultricem, variam assignant, & vario modo id præstat. Materia hæc vel extra assumitur, ita sunt cibi, medicamenta, venena, vel intus producta, & quidem vel in ventriculo genita, quæ aut alimentalis, ut chylus coctus, vel crudus, aut excrementitium quoddam, ut cibus corruptus, pituita, bilis: vel alibi genita in corpore, & in ventriculum allata, eaque vel animata, ut vermes, vel inanimata, ut sanguis, humores, pus, quæ in ventriculum mittuntur ex intestinis, mesenterio, hepate, liene, utero, cerebro, & toto corpore. Materia autem hæc quæcumque, & ubicumque genita sit vel pondere, ac gravitate, vel acrimoniâ, mordacitate & qualitate ventriculo adversa est, vel alio modo ventriculi expultricem irritat, & molestat; atque hoc facilius accidit, si materia illa agitetur, unde iis, qui curru vehuntur, si non assueti, ventriculus subverti solet interdum, maxime verò navigantibus. Optima quidem sententia, sed causam immediatam non rimatur, nam facultas non agit, nisi in virtute agentis principalis.

Nostri Causæ.

Vomitum causæ tam valde differentes sunt, ut peritum requirant Medicum: immediata verò causa à spiritu impetum faciente procedit, & mediata à læsæ partis contractione, seu convulsione, quia in vomitu contrahitur stomachus: sunt nimirum in ejus membranis contracturæ interpositæ, quoties infestans causa occasionalis movetur, vel recurrit & clauso pyloro sese sursum contrahit, non quidem per stomachi corrugationem, sed motu tali rursùm ad gulam adeoque non fit vomitus, nisi clauso pyloro alioquin in duodenum decideret, quod vomitu expelli deberet, itaque semper pylori indignationem, & contracturam arguit.

Causæ occasionales sunt, acidi salis copia, cum aciditas non transmutatur. Vel cum acidum sal si ve alterius generis salia, ita exaltantur in ipso stomacho, ut veneni corrosivi indolem acquirant, vel venena corrosiva foris intus furtivè intrusa. Effluvium liquoris fellei, ex pravâ ductus cholidichi conformatione, quando scilicet non duodeno, sed na-

turæ errore ventriculo inseritur. Cum fellis fermentum oh resultantem calorem rarefcit, illiusque effluvium augetur, quâ de causâ in febribus biliosis observantur vomitus, ex succo alimentitio amarescente; copia effluvi fellei nimia, quam perperam febris causam putant vulgares, cum potius sit effectus. Cum fellis effluvium copiosius quam par est, ita in duodenum inspirat, ut stomachum inficiat. Item vomitum concitant cartilaginis ensiformis interna reflexio, tumor, inflammatio, ulcus, excoctio. Similiter nimium phlegma ventriculi fibris adhærens, coctionem depravans, & substantiæ alibilis insinuationem impediens, unde is ad violentam ejus exturbationem insurgit, & id non solum si ventriculo, verum etiam gulæ parietibus adhæreat; quinimodò si quis, immisso digito, papyro, vel pennâ oleo intinctâ, in fauces, protinus œsophagi fibras ad motus peristaltici inversionem concitabit, & tam nausea, quam vomitus subsequenter. Quandoque causæ tam variæ sunt, & vomitum ex multis causis proponentem, & varias laticum degenerationes ostendentem producant.

Causæ occasionales externæ sunt: vel nimia ciborum ingurgitatio, ita ut ventriculus gravetur, & non possint à fermento subijci, per vomitum exturbat. Vel alimenta lubrica, & pingua in magnâ ingesta copia, quia fermenti vires obtundunt, unde nausea, & deinde vomitus. Cibaria insueta fermento non obediunt. Vinum meracum copiosè, & ad ebrietatem usque potum, quia fermentum figit. Similiter fructus horarj facile corruptiles, ut etiam cucumeres, pepones &c. quæ quam maxime fermento adversantur. Vomentis aspectus, ceti etiam rerum formidarum, & nauseosarum aspectus, imò etiam sermocinatio, & imaginatio ventriculi subversionem concitat, ob imaginationem, quæ radicale in ventriculi ore domicilium obtinet, patet id in oscitatione, quod statim similem imaginationem, & effectum in aliis producit.

Prognosis.

Non omnis vomitus malus est, nam circa morbosam constitutionem, per periodica intervalla dum accidit, ad valetudinem conducit, & à multis præservat morbis; attamen qui nimis crebrò vomunt, ex suo ventriculo sibi cloacam concinnant, suamque senectutem accelerant. Si vomitus à naturâ instituitur, sistendus non est, præcipuè si in morbi initio, & die critico accadat, naturæ tamen expulsio ita permitti debet, quamdiu ea purgentur, quæ purgari debent, & facile agri tolerant, quod si natura nimium expellere deprehendatur, ut vires deiciantur, statim sistendus est, ut *sect. 1. aph. 2. In perturbationibus ventris, & vomitibus spontaneis, si talia purgentur, qualia purgari oportet: confert, & breviter ferunt, sin minus contra.* Docet hic Hip. quoniam vomitus criticus, quivè symptomaticus sit; nam si vomitus id evacuat, quod morbum facit, atque inde aliquid commodi æger sentiat, criticus censendus est; sin verò evacuetur, æger tamen morbo non levatur, symptomaticus est. Criticus vomitus censeretur debet in diarrhœâ, ut *sect. 6. aph. 15. Longo alvi profluvio laboranti, spontaneus superveniens vomitus morbum solvit.* Quia causæ occasionalis in contrariam partem fit revulsio, & illa revulsio naturam refici, ac vires sumere ostendit. Si vomitus in cibi fastidio cardialgiâ, vertigine, & oris amaritæ contingat, salutaris judicandus est, si tam à naturâ efficiatur, quam ab arte proritetur, ex *sect. 4. aph. 17. Eum, qui non febricitat, cibi fastidium, morbus oris ventriculi, vertigo, & oris amaritudo, purgatione indigere per superiora significant.*

Vomitum ex bile flavâ, & pituitâ mistum, qui nec admodum crassus, nec admodum copiosus, & qui duos istos humores habet permistos, bonus censetur ex Hip. *lib. 2. præfag. 38. Optimus vomitus est, qui bilem pituitam mistam habet; ac neque crassitie, neque multitudine admodum excedit.* Talis enim vomitus laudabilis in sub-

stantiâ, quantitate, & qualitate, ex omnibus namque humoribus excrementitiis flava bilis, & pituita sunt omnium mitissimi, si quantitate, & mediocri consistentia, & benè permisti deiciantur. Verùm non tantum vomitus ex utroque humore permisti boni censendi sunt, sed etiam qui seorsim ex alterutro humore accidunt, si talis humor morbum efficiat, quo æger conficiatur, ex. c. in febribus biliosis dictis, bilis criticè, aut pituita in pituitosis erumpens morbi solutionem afferunt, vel saltem maximam salutis spem promittunt.

Vomitum laboriosum, & paucum in febribus malignis contingens, malum; conceptam n. labem venenatam adedò fortem significat, ut vomitum proiicit, quo tamen venenum non expellitur, vel materiæ copiam, quam natura ferre nequit, vel naturæ imbecillitatem, quæ frustra superflua expellere conatur. Vomitum sincerum, & impermisti in febribus acutis, mali, ut *lib. 2. præfag. 38. Sincera autem pituita, vel bilis vomitus, periculosus*. significat. n. non solum humorem crudum, sed etiam incoctilem, qui tum coctionis actum, tum potentiam excludit. *Vomitum viridis, lividus, vel niger, malum. ibid. 39.* significat. n. huiusmodi humores in corpore luxuriare, qui malignos producere solent morbos. *Etsi hi colores concurrant, mortis periculum adest. ibid. 40.* quia varios humores in corpore latitare, & plures difficiles adesse affectiones, significant, quæ eò majus negotium naturæ facessunt, quò difficilius est pluribus resistere inimicis. Celerrimam mortem lividus vomitus, si grave oleat portendit, *ibid. 41. Lividus vomitus cum fœtore lethaliſſimus, & ib. 42. In quovis vomitu fœtores mali.* Significant. n. ingentem putredinem, & nativi caloris extinctionem, cum quâ natura diù consistere nequit. Niger quandoque salutaris esse solet, cum scilicet humor melancholicus dictus, criticè, & cum ægri commodo evacuatur; at lethaliſſimus est, dum è stomachi venis cruentum prolicet laticem, qui illicò ater, & cadaverosus evadit. Vermium vomitus, ratione signi, malus est, quia magnam humorum degenerationem indicat, verùm ratione causæ, bonus, si cuncti, vel majori ex parte expellantur, & præcipuè si criticè id contingat. Saniei pessimus, ulcus adesse significat. Stercoris lethalis, ut *sect. 7. aph. 10. Vomitus ab ileo, malum.*

Veterum Curatio.

Vulgares vomitum, si sit nimius per revellentia, & roborantia ac nimium expultricis motum comprimere curant. Revellunt per acres, & fortes clysteres, ac suppositiora, quæ humores ad alvum deducunt, sed longa est via à stomacho ad anum, cum natura compendiarîa viâ per os se exoneret. Quandoque etiam purgantia, quæ materiam per alvum evacuant, adhibent: sed frustra purgant; cum expultrix facultas irritata ad vomitum vergit, & per ea loca educere oportet, ne procurando vomitum cholera succedat. Calida extremitatibus, & præsertim frigidis applicant, ut pedum lotiones ex aquâ calefactâ, & cruribus phœnigmm, ac sinapismum. Mirabile dicunt esse, quod extremitatum calefactio vomitum sedat, scilicet deorsum trahendo. Item extremorum infrigidationem vomitum à causâ calidâ sedare inquirunt: sed id perspicuum non est, cum frigida pedibus frigidis applicata, calidos, & tenuēs humores potius ad superiora repellere videantur. Sed quid commune habet pedum refrigeratio, vel excafactio cum humoribus in ventriculo stagnantibus, & facultatem retentricem irritantibus?

Retentricem facultatem roborant, remotâ intemperie, & præsertim humidâ, à quâ retentricis debilitas genensum sumit. In causâ calidâ exhibent *rob. ribes, berber. succ. & syr. granator. cydonio. de r. f. siccis, de succ. myrrill. quæ ante cibum propinant.* Præbent quoque panem vino austero madidum, conservam ros. antiquam, diacydonium, syr. corallior. Post cibum cibos adstringentes sumendos præcipiunt, ut *cydonia, pyra,*

messila, sorba, diacydonium simplex, & alia.

Caterum tam medicamentorum, quam ciborum adstringentium usum, omninò improbamus; nam quandoque & ferè semper vomitus excitatur, à facultate pravi humoribus quantitate, vel qualitate irritatâ, & si adstringentia adhibeantur, ubi ventriculus à pravis humoribus obsidetur, quis non videt, necessariò adstringentium usu, humores pravy magis compingi, & magis ventriculo infigi? Imò pravi humores in ventriculo contenti, nisi per superiora eliminantur, majora pariunt mala, & vomitu pejora, ulterius se insinuantes. Præterquam quod adstringentibus in cavo stomachi retenti humores, cum exturbari non possint æſſuant, & suâ gravedine, & acuitate nauseam inducunt, & tunc vertigo, oculorum caligo, scotomia, coloris mutatio, lipothymia, cordis tremor, sudor frigidus, & extremarum partium refrigeratio ad syncopen procedens, succedit. Quod totum in his, qui violenta emetica sumunt antequam vomant, experimur, nam succedente primâ vomitione, omnia tranquillantur. Patet id etiam in assumptis purgantibus medicamentis, nam quotiescumque per inferiores partes purgare non possunt, sed in stomacho agitantur. necessariò tot symptomata in unum coguntur, donec vomitu rejiciantur.

Extra adhibent fomenta ex *rosis, myrtillis, sumach, corticibus granatorum, & postea applicetur pulpa cydoniorum sub cineribus coctorum, cum pulvere myrtillorum, mastiches, sumach. boli armeni, terra sigillata, trochisci de spodio.* Vel imponatur empl. de crustâ panis, vel sequens, ut

℞. Carnium cydonior. sub cineribus coctar. ℥ij. pulv. hypocytid. balauſtriorum, boli armeni, mastiches an. ℥ij. ol. myrtillor. cydonior. an. q. s. f. cataplasma.

Vel applicetur cerorum stomachale ol. ros. subactum.

Si causâ vomitus sit frigida, & materia crassa, attenuantia, & abstergentia miscent adstringentibus. Sumunt diacydonium compositum, mirram cydonior. aromaticam, conservam ros. antiquam cum pulvere mastiches, mentha, thuris, sumendo ad singulas uncias conservæ, pulveris ℥j. vel ℥ss. quæ cum syr. de menthâ in liquidior formam redigunt.

Aquam cinnamomi etiam vomitum compescere dicunt, præsertim si destilletur cum succo cydonior. Efficax est crusta panis in vino malvatico, vel aquâ menthâ cum vino destillatâ madefactâ, & aspersa, pulvere menthâ, caryophyll. macis, cinnamomi, speciebus aromatici rosati, ventriculo imposita.

Interna etiam connumerant opiata, sed in magno vomitu, & ubi materia irritans admodum est prava, & maligna, ac ventriculus valde debilis, ut *theriaca recens, philonium Romanum, & requies Nicolai.* Si hoc modo vomitus sedari non possit, dant operam, ut ejus causa tollatur, non solum per alvum, sed etiam per superius os ventriculi, ut.

℞. Iuris pulli lib. ℔. oximel. simplicis, succi raphaniana ℥j. m. pro vomitorio.

Potest etiam usurpari vitriolum album, vel sal. vitrioli in juscule pingui, vel in cerevisiâ cum butyro. Si materia fuerit biliosa hoc vomitorio utuntur:

℞. Aqua tepida ℥ij. syr. acetos. simpl. ℥jss. m. Nostra Curatio.

Est eadem in vomitu quædam vitæ ratio, quæ nihil penè diversa est, ab eo victu, quem in cardialgiæ curatione instituimus, sunt tamen quædam particularia breviter adnotanda, & primò.

Aër sit purus & serenus ab omnibus impuritatibus immunis, vitetur tamen humiditate refertus.

Cibus semper analogiam ad causam habeat; ea propter alimentis nunc ventriculum roborantibus, nunc vehementem vomitum reprimentibus, & nunc cum juvantibus utendum est: adstringentia verò vitentur, ne pravy humores cum vitæ præjudicio retineant. Sint cibaria facilioris coctionis, ne diutius in ventriculo

culo retenta vomitum excitent; sint potius assata, quàm elixata. Declinentur vaporosa, flatulenta, acrida, & salina, ne mordendo eorum salia vomitum irritent. Fugiantur crapulæ, nimia ciborum repletiones, cibi pingues, oleoli, & fungi: cibetur æger per epicrasim, ne stomachus tanto oppressus onere, ad vomitum insurgat. Si autem vomitus sit diminutus, & adjuvandus sit, æger varios cibos, dulces, & maximè pingues ingerat, quibus & de ficibus, raphano, & similibus, vomitum adjuvantibus aliquid admisceri potest, ut vomitus faciliè subsequatur.

Potus sit vinum non nihil adstringens, & ventriculū corroborans, & præsertim si virium lapsus timeatur, & febris vehementia id non deroget.

Motus vitetur, nec æger curru vehatur, nec naviget, nam huiusmodi motus ventriculū subvertit, & vomitum causat.

Quies magis convenit, nam sic omnia in pace quiescunt.

Somnus, quantum fieri potest, concilietur, cum somnus, & quies non solum omnes tollat evacuationes, præter sudores, sed etiam humores temperet, & crassos concoquit.

Vigilia nimia vitetur, nam concoctricem enervat facultatem, digestionem inhibet, & crudorum ciborum colluviem aggerit.

Alvus estò secundum naturam fluat, ad acrium clysterum usum deveniendum est, ut retenti in stomacho humores noxii sensim subducantur.

Animi affectiones sint moderatæ, vigeat hilaritas, & animi tranquillitas, motus, cura, incæror, & ira vitetur.

Vomitûs curatio hoc modo instituenda est: qui ab aliarum partium affectione ortum ducit, aliis non indiget medicamentis, quàm morbo, à quo dependet, conveniunt; qui verò idiopathicè sit, juxta causarum diversitatem variat, & quidem si vomitus criticè contingat, dum natura impuram humorum congeriem, vel noxia assumpta ad expellendum insurgit, non est compescendus: imò quandoque aliquo emetico propinato juvandus est, juxta illud: *Vomitûs vomitû, & fluxus fluxu, curatur.* Emeticum illud, illi materiæ administrari debet, quod præsentaneum sit auxilium: porro in tali casu magna cognitio, observatio, & diligentia adhibenda est, ut illud scilicet idipsum emeticum accipiat, quod aptum sit vomitum illum concitare, ut materiam à naturâ evacuandam non excedat, & dosis congeriei evacuandæ par sit in efficaciam, alias æger in magnum vitæ discrimen adduceretur. Si verò vomitus fuerit symptomaticus, itidem exemplò sistendus, ne intus degenerum humorum colluvie retentâ, alius sequatur morbus priori pejor, sed per iteratas vomitiones humorum sarcinâ levatâ, quod remanet per emeticum non ægrè exturbari potest, ut vomitus vomitu curetur. Procurandus igitur vomitus aliquo vomitorio mediocri, non imbecillo, quale est *aqua tepida, ol. repens, vel oximel vulgare*, nec vehementi, quod à dissitis trahat partibus, qualia sunt, quæ ex antimonio parantur, attamen tutò nostrum *Hippocras emeticum* propinari potest ad cochleare. j. præcipuè si phlegma crassum, & glutinosum detergendum, & dissolvendum sit. Exhiberi quoque poterit *gylia Paracelsi, seu sal vitrioli albi, vel aqua asculapij.* Ita h, citius noxia exturbatur colluvies, & dein vomitus spontè cessat.

Per vomitum sic sufficienter prævis humoribus exturbatis, ad quæ ventriculū roborant accedendum est. *Detur salis fixi absynth. 3ß. in aquâ menth. 3ij. conservata ros. vitriolata, sed pro omnibus aromatica, & odorata presunt,* quia sicut foetida nauseam, & vomitum concitare, ita odorata peccare possunt, huiusmodi erunt *aromat. ros. myva cydonior. aromatica, tinctura cinnamomi, elixir proprietat. Paracelsi, v.l. sequens vinum aromaticum;* ut

℞. Cinnamomi acuti 3j. zinziberis, nuc. moschat. an. 3j. croci gr. iv. sacchari 3ij. vini lib. 6.

Fervefiant invicem in vase optimè clauso, bibat patiens ejus manè, & serò haustulum calefactum.

Exteriùs ventriculi regioni applicari poterit cataplasma.

℞. Pulv. nuc. mosch. radic. symphyt. major an. 3j. calami aromatici, zinziber. an. 3j. baccar. juniper. 3j. medulla panis 3ij.

coquantur in vino ad pultis consistentiam, & in cataplasmatismis modum calidè ventriculo applicetur.

Si vomitus sit enormis, & natura nimium expellere deprehendatur, tunc non adjuvandus est, sed sistendus *aq. menth. ad 3ij. semel, atque iterum sumptâ, succ. cydonior. crudo admixtum j. vel alterum, extracto zedoaria, absynth. meliss. menth. exteriùs ventriculo applicari poterit epithema ex absynth. & menth. decocto in aceto; vel empl. de theriacâ.* Quòd si vomitus obliatus persistat, & nullatenus sisti possit, ne vires deiciat, tunc ad *laudaniū opiatum* recurrendum est, quod egregiè valet, ubi reliqua omnia parum, vel nihil proferunt. Dosis gr. ij, vel sequens misturâ usurpari poterit, ut

℞. Aqua menth. 3ij. syr. de menth. myrtini an. 3ß. tinctur. cinnam. elixir. citri an. 3ij. laudani opiat gr. ij. diascordij Fracastor. 3j. ol. menth. destillat, gutt. iij. m. detur cochleatim. Vel

℞. Aq. cinnamomi 3ß. menth. 3j. laudani opiat gr. ij. ol. macis stillatij gutt. v. syr. de cinnamomo 3j. m. detur cochleatim.

Si vomitus ab acidi salis copiâ dependeat, usurpanda veniunt, quæ aciditatem obtundunt, huiusmodi erunt *sal absynth. menth. vel magister. corall. perlar. ocul. cancror. fluviatil. ol. tartari p. d. vel*

℞. Ocul. cancror. corallior. rubr. prepar. an. 3ij. sal. absynth. 3ß. sangu. dracon. 3ß. cinnamomi 3j. m. f. p. Dosis 3j.

Si à nimio phlegmate ventriculi fibris adhærente procedat, præter emeticum, quæ phlegma incidendi, & detergendi vim habent, usurpanda sunt, ut, *succus granator. acidor. spirit. vitriol. vel ejus oleum, vel ol. sulphur. per campanam, spirit. vitriol. philosophicus &c. in aquâ plantagin. vel menth.* Hæc eadem quoque liquoris fellei effluvium magnoperè hebetare valent.

Si vomitus ortum ducat à ventriculi debilitate, quæ ventriculū roborant, conveniunt. At si ex pravâ solidi ductus conformatione oriatur vomitus, immedicabilis est, ut ex ventriculi angustia, at hîc medicamentum erit parcius manducare, & bibere.

Quandoque vomitus est à medicamento vomitorio sumpto, & præcipuè ab antimonio, à quo non pauci funesti, & magici eveniunt casus; quapropter stolidâ plebecula tanquam detestabile, & mortiferum hoc minerale divulgant. Verum tantæ infamiae huus mineralis causa est pseudo-chymicorum, & Galenistarum temeritas, qui sine discrimine, & cognitione, tum ægri, & morbi, tum medicaminis, interno destinant usui, quo non paucos impune cum magnâ fortunarum, & æris jacturâ, ad Charontis cymbam in dies demittunt. Ut tot, tantisque consulamus homicidis, nos christiana suadet pietas, ne silentio involvamus, usitatissimum arcanum, & à me pluries expertum ad sistendas superfluas, & enormes ab antimonio excitatas vomitiones, hoc est *pumex*, cujus parum in pollinem redactum in vino propino momenti, atque in momento quasi incantamento vomitiones cessant.

Nauseam tollit *zedoaria, vel ejus extractum acutum* in juvenibus, & senioribus ventriculū malè affectum adeò roborat, ut nihil supra, ideoque ejus usum comprobatum, & commendatum magnifacere libet, cum nunquam aliquem de sperato affectu defraudaverit.

Nauseam ab assumpto medicamento purgante arceat *panis tostus caryophyll. pulv. & aceto aspersus, & ovi vel naribus admotus. Item capa præmorfa.*

Ne quis

Nequis in mari vomat, *salis peregrini* compositio maximè laudatur, quæ talis est:

℞. Lapid. prunell. salis fusi, salis gemma an. ʒi. galanga, macis, cubeb. an. ʒj. m. f. pulv.

Dosis est à gr. iv. ad viij.

maximè jejuno ventriculo; stomachum n. roborat, digestionem juvat, & à putredine præservat.

C A P U T IX.

De Singultu.

Ventriculi orificium ita nervis involvitur, ac si ex solis nervis esset compactum, hinc hoc ventriculi orificium, valdè est sensitivum, ideoque ibi plerique medentes appetitus, & sitis, imò animæ sedem posuerunt. Quadere si ab exotico irritatur hoste, molestiæ impatiens, se contrahit, ut peregrinum excutiat hostem; triplici tamen motu singultu scilicet, nausæa, & vomitu convellitur, quoties infestans causa occasionalis moveretur, recurritvè eâ verumtamen lege, ut quæ intimiùs ipsum molestant ventriculum, singultum excutiant; ea quæ superficialiter magis excruciant, nausæa excludat; quæ verò ventriculi fundum angunt, vomitu excernat. Expulsivus ventriculi motus tripliciter fit, vel natura ad expellendum insurgit, inani vomendi desiderio, & non potest, quia non sufficiënter ad vomendi irritatur motum, & tenuis, & aquosa humiditas, seu copiosa saliva profluit, fit nausæa, aliquando insurgit, & expellit, fit vomitus, vel tandem expellere conatur, & rejicere non potest, fit singultus.

Est igitur singultus motus oris ventriculi, quo frustra exturbare nititur res molestas villis impactas, quæ illi nocent, cum sonitu quodam, quia motu illo aër ventriculo inclusus, cum violentiâ exploditur, & in palatum, in concameratum tanquam locum, sonitum illum effundit.

Circa partem affectam in singultu, digladiantur medentes. Aliqui vocis organa affici contendunt, quia quædam sonitus species in singultu percipitur: Verum tamen decipiuntur, quia magnum discrimen est, inter sonitum, & vocem, & licet quidam audiat sonus, vocis organa per concomitantiam veniunt ex accidenti, ut in definitione diximus, aër n. in ventriculo clausus, violentâ contractione in palatum excutitur, tanquam in concameratum locum, in sonitum se effundit. Plerique in singultu, totum ventriculum affectum esse sustinent, quod non improbabile videtur, nam hujus mali causa, totum ventriculum pro sede habere potest, ideoque non tantum in toto ejus corpore, verum etiam in superiori orificio contineri. Hinc nonnulli singultum quoque ad gulam se protendere existimant, verum ad gulam non pertinet singultus, cum nullo alio, quam attractionis motu moveatur, & cum lubrica sit, humores acidi minimè adhærere possunt. Tandem communis sententia, singultu pro sede superius ventriculi orificium assignat, quia exquisito gaudet sensu, ac propriè eâ in ejus villis interpolatæ sunt contracturæ, ad causæ occasionalis eliminationem.

Verum tamen *Felix Platerus* à communi omnium Medicorum sententiâ dissidet, & non dissitè à ventriculi orificio in singultus sedem inquit. Hujus affectus domicilium non ventriculo, sed diaphragmati tribuit, idque his roborat rationibus, &

Primò singultus fit in malignis febribus, à vaporibus diaphragma infestantibus.

Secundò, quando expultrix ventriculi facultas infestatur, infestatio in diaphragmate præsentitur, à quo ille contractionis motus primariò dependet.

Tertiò, Diaphragma, & ventriculus non tantum viciniam habent, sed etiam unâ communi amictuntur tunica, eosdemque habent nervos, quos ventriculi orificium: ergò eadem incommoda præsentire debet, quæ ventriculus sentit, & cum ventriculus insurgit ad illa excutiendum, & se aperit, diaphragma quoque motu suo impellere, & concutere debet ventriculum ad illum efficiendum motum, quod si magnâ vi opus sit,

reliqui thoracis muscoli adjuvare debent.

Certum est per communem tunicam, eosdemque nervos, quos habet diaphragma cum ventriculo, à ingultiente ventriculo, id in consensum trahi, imò quandoque, & thoracis, abdominis musculos, ut in nausæa, & vomitu observamus; tamen diaphragma thoracis, & abdominis muscoli adjuvando conspirant, ut in sternutatione etiam videre est. Non per hoc tamen nausæam, vomitum, vel sternutationem diaphragmati, thoracis, & abdominis musculis primariò tribuere debemus. Ideoque quia facultas ventriculi expultrix, in singultu primariò irritatur, immediate hunc efficit motum, jure meritò ventriculo adscribitur, ut nausæa, & vomitus, sicut sternutatio cerebro, licet iste motus à vicinis partibus adjuvare possit.

Singultus duplex est, idiopathicus, & sympatheticus; idiopathicus est, cum materia eum producat, in ipso ventriculo coacervatur, sive sint humores acres, vel lumbrici, vel medicamenta aciora assumpta; sympatheticus est, cum ab aliis partibus, diaphragmate, vel hepate, liene, intestinis, renibus, utero, vapores, aut ichores acres ad ventriculum transmittantur. Tandem à toto corpore transferri possunt ad ventriculum vapores, vel ichores in affectibus rotum occupantibus corpus, ut quandoq; in febribus acutis, & malignis accidit.

Signa.

Singultum dignoscere difficile non est, cum auditu ab adstantibus percipiat, & ab ipso patiente indicetur; causæ tamen signis dignoscendæ sunt: singultum, qui nimis succedit evacuationibus, ut acris pharacis, vigiliis, fortibus animi passionibus, immoderatis exercitiis, ab inanitione originem ducere vulgares credunt; versâ autem vice, si nullum horum præcesserit, sed æger cibum, & potum copiosè ingurgitaverit, ægritudine in principio existente, singultum à repletionem ori statuunt. Si denique per essentiam, est magis assiduus, & adsunt in ventriculo contentorum signa, quæ ex sapore, vomitu, ructu, &c. cognoscuntur; si verò provenit per consensum, ut à cerebri, diaphragmatis, lienis, hepatis, intestinorum, renum, uteri, vel alterius partis affectione, ejusdem signa ex propriis desumenda erunt capitibus.

Veterum Causæ.

Vulgaris est sententia de singultu, quæ ab *Hip. aph. 13. sect. 6.* assignatur: *Singultus à repletionem, & inanitionem fit*, cui vulgares se adscribunt Medici, ab inanitione quidem, ut ab immodico sanguinis profluvio à nimia purgatione, &c. à repletionem autem, ut in pueris, qui edaciores cum sint, multo se replent alimento, & in his, qui crapulæ indulgent, & multo se cibo, nimioque potu infarciunt. Verum parcite *Hippocratis* manes, & vos vulgares, qui ejus causam tuemini: Durum nobis est, credere repletionem, & inanitionem, cum sint termini planè oppositi, unicam singultus speciem producere posse. Repletio, & inanitio sunt causæ naturales, non autem arbitrales.

Nonnulli, & veriùs, pro singultus causâ vapores, & ichores assignant acres, rejectâ *Hippocratis* repletionem, & inanitionem, non n. quæ replent, vel inaniunt, singultum pariunt, sed quæ ventriculi orificium mordicant, & vellicant.

Mercurialis Hippocratis causæ patrocinari conatur, sed frustra; acres n. vapores, & ichores ad plenitudinem refert, quia convulsionem efficiunt, plenitudinem inducentes: Inquit n. ipse, sicut vasa inanita dicuntur, quando eo carent, quod continere deberent; ita plena dici debent. Quadere quoniam in ventriculo acres sunt humores, manifestum est, ibi aliquam esse posse plenitudinem. Verum claudicat *Mercurialis*, quia falso innititur principio, & in eandem cadit foveam: Acrum humorum in ventriculo præsentia, non potest plenitudo dici, quia non semper tales humores quantitate peccant, sed qualitate paucissimi singultum excitant; potest, n. esse vapor, qui compressus, non efficit decimam unius

gurtæ partem, & singultum excitare, poteritne vapor hic plenitudinem constituere? Non quæ replent, vel inaniunt, singultum pariunt, sed quæ mordicant, & vellicant. Itaque repletio, inanitio, & acrimonia sunt causæ diversæ, & toto genere distinctæ.

Si repletio mirè vulgares torquet, inanitio eos demeritat, quia impossibile est explicare, quo pacto singultum excitare possit; ejus n. essentia non per entitatem positivam constituitur, sed in negativo consistit: Nemo igitur dixerit naturam ad defectum expellendum insurgere, quin potius eam se moturam ad illum reparandum, & sic attractricem potius, quàm expultricem impulsuram.

Verùm ut Hippocratis æstimatio in suo persistat candore, dicimus repletionem, & inanitionem esse causas remotas, & licet interdum humores ventriculum replent, non tamen quatenus replent, singultum excitant. Ita quoque in singultu causæ quandoque, quæ corpus deplent, conjungantur, ut sæpè in superfluis evacuationibus, & malignis evenit febribus: non oritur tamen singultus ab illis causis, quatenus deplent, cum sunt remotæ.

Nostri Causa.

Proximam, & occasionalem singultus causam statuimus omne id, quod constat ex tenuissimis particulis, & acuminatis, (ut patet in pipere pulverizato, quod si fumatur, & vini cyathus superbibatur, profundius id intrò adigitur) sive id sit salum, acidum, ponticum, vel austerum, à nutrimento, medicamento, vel veneno dependens. Immediata verò causa est vita, quæ invita in oris ventriculi membranis contracturas parit interpolatas, quoties infestans causa occasionalis vellicat, vel irritat, ac proinde movetur, velut auxiliaris in occursum rerum sibi molestarum, ut à se peregrinum excutiat hostem.

Materia occasionalis singultus scilicet vapor acidus, vel ichor ventriculi orificium irritans, ab alimento proficiscitur, unde singultui obnoxii sunt, qui crapulæ indulgent, & præcipuè pueri voraciores, ob acidum exaltatum ex depravatâ ciborum fermentatione, id etiam videre est in infantibus, in quibus ob voracitatem lac accescit, & crebrò singultiunt. Quadere post nimium acidorum usum, singultus excitatur, & quò ventriculi os exquisitiore præditum est sensu, eò facilius singultui obnoxium est.

Vermes singultum excitare possunt, tum ratione sui, sive ventriculi os appetendo, & retro vapore illud inquinando, tum ratione materiæ acidæ, à quâ generantur, etiam in communi sententia, quæ ex putri ipsos generat, cujus putredinis comes est aciditas. Hac etiam ratione singultus febribus accidit malignis.

Medicamenta purgantia virus laxativum, id est putrefactivum habent, quò latex, sanguis, nutrimentum, & solidæ partes in liquamen cadaverosum vertuntur, & singultum pariunt; tum ratione salis septicæ, tum terti vaporis ventriculi os irritando, tum ratione inanitionis, quia ex eorum inanitione, quæ evacuantur, sequitur irritatio in ventriculi orificio.

Venena corrosiva singultum excitant (ut pluries observavimus,) quia plurimo sale caustico putrefactivo, & sulphure inflammabili abundant. Item singultum excitant venena sanguinem coagulantia, ut est viperæ, aspidis, &c. venenum, quod in acido consistit.

In hepatis inflammatione, quandoque singultus supervenire solet, quia pravus vapor, vel ichor ad ventriculi orificium mittitur, vel quia tumidum hepar subiectum comprimit ventriculum, & expultricem irritat.

Prognosis.

Singultus, qui repletioni succedit levior, & periculosus non est; tum etiam ille, qui crism per vomitum interdum antecedit, si reliqua signa in bonum conspirare videantur. In passione hystericâ adeo periculosus non est dummodo ab uteri inflammatione non dependeat, ubi periculo non vacat. Singultum patienti, sternu-

tatio superveniens, singultum solvit, aph. 13. sect. 7. quia sternutatio singultum tollit; præsertim à repletionem excitatum, & ob cerebri consensum cum ventriculo, in vehementi illo motu humorem ventriculum irritantem excutit.

Periculosus est, quia affecto ventriculi ore, ut à cardialgiâ, quia insignem fibrarum in ventriculo tensionem, & dilationem fieri denotat, unde lipothymia timenda est.

Singultus post inanitionem perpetuò mortis nuncius esse solet, sic singultus in laboriosa febre, morbo laborat pessimo, ut habetur in Coacis, & nullus servatur, nisi à repletionem fiat, qui tunc instantem denotat crism per vomitum futuram, & coctionis signa in morbo manifestè apparent: Si verò singultus sit extenuatus, & febre ardente, vel malignâ decumbat, mortis prænuncium prætoribus habet; sit n. singultus ille vaporibus acerbis, & malignis ichoribus, interiorem ventriculi tunicam irritantibus, & illius expultricem ad invitas convulsiones intercalari intermissione molestantibus, sic in omni ventris fluxu, ut diarrhœâ, dysenterîâ, in omni marcore, in quartanâ, & similibus lethale signum.

Malum est omnibus singultum superflue supervenire purgationi, ut aph. 4. sect. 5. ex nimia purgatione singultus superveniens, malum, quia purgantia virus habent laxativum, quod non rarò musculosas convellit partes; in senibus tamen maximopere malum, ut aph. 41. sect. 7. Senibus nimium purgatis, singultus malus, ob virium imbecillitatem. Ab Ileo singultus, malum aph. 10. sect. 7. denotat illam intestinorum partem nervosam inflammatione affici, & ventriculi orificio communicari, vel ichores transmitti; attamen in herniam patientibus intestinalem, non est ita periculosus, quia sola intestinorum reductione evanescit; verumtamen si intestina reduci nequeant, vel gangrænam concipiunt, vel lethalem accendunt febrem, & tum sive reponantur, sive non, mortem accersunt, ut multoties nos observavimus.

A vomitu singultus, & oculorum rubor, malum, aph. 3. sect. 7. Vomitus singultum sedare deberet, si vomitu ventriculi os infestantia rejicerentur, quod singultui perseveranti, humoribus vomitu rejectis, oculorum rubor accedat, lethale est signum; cerebri n. vel ventriculi non parvam denotat inflammationem, quæ non tantum singultus & oculorum ruboris, verum etiam vomitus causa est. Oculorum rubor à cerebri inflammatione, sanguinem ad oculorum venulas exprimente, & in extimam tunicam se effundente, ortum habet, cui ventriculus consentiens per insignes sextæ conjugationis nervos, ab eâ cerebri inflammatione facile ad vomitum, & singultum ventriculus irritatur. Ventriculus inflammatus vomitum, vomitus singultum, & simul cum singultu oculorum ruborem excitat, fervidioris sanguinis portione ad oculos communicatâ, ob maximum inter ventriculum, & cerebrum consensum; vitiato n. plerumque ventriculo, inter suffusionem primordia oculis variæ rerum imagines obversantur.

Ab hepatis inflammatione, singultus, malum, aph. 17. sect. 7. Non semper hepatis inflammationi singultus supervenit, sed tunc cum inflammatio maxima, & deterrima est, & eò usque accrevit, ut vehementer superiori incumbat ventriculo, & singultum excitet; vel affluens ichor ita ventriculi os ad singultum irriter, ut etiam inflammatio, aut erysipelas in ipso ventriculo excite- tur, quod deplorabile est signum.

Aphonia cum singultu pessima. 1. prorrhet. 1. 23. significat n. singultum à pulmonibus excitari, ex nervorum sextæ conjugationis consensu, qui est in cerebro cum stomacho, & organo vocis.

Delirium lethale cum spiritu, & singultu. In Coac. Quando delirium singultum comitatur, vel inflammatus ventriculus ichores, & acres vapores ad cerebrum mittit, aut inflammatum cerebrum per sextæ conjugationis nervos, ventriculi orificio malum communicat, quod utrumque est lethale. Singultus in somno profundo,

fundo, vel animi deliquio, aut tetano obortus, mortem non longè abesse significat.

Veterum Curatio.

Levem, & facilem singultum inquirunt vulgares Medici operâ non indigere, ut est puerorum singultus, quod si importunus sit, & à levi causâ productus, triplex adhibent remedium, & primum est, ut sternutamentum provocetur; dicit enim Hip. 6. aph. 13. *A singultu correptum, sternutatio superveniens liberat.* quia illo concursu humores infixi singultum facientes eliduntur. Secundum, spiritûs retentio ad tollendum singultum quoque juvat, & præferrim cum, quia à causâ frigidâ est subortus, quia spiritûs retentio non solum partes calefacit vitales, verum etiam naturales, & his partibus calfactis, singultus causa extinguitur. Tertium, est frigidus aquæ potus, remedium, quod eos sedat singultus, qui à causâ calidâ, ob humorum acrimoniam fiunt, quia acrimonia aquæ tepore, & humiditate valdè attemperatur. Habet vulgus aliud expertum remedium, & est ut singultienti referatur funestus nuncius, vel de amici, vel consanguinei morte, vel de aliquo opprobrio, quia tunc vita alienatur, & aliò vacat, statim singultus cessat, & postmodum certior fiat de remedii itratagemmate. Plura sunt ejusmodi ridicula remedia, quibus tamen singultus cedit, cujusmodi etiam est, si jam quis singultire incipit, & saltem quemvis singultus sonum numerat, tunc statim cessat mox in primâ singultatione, adeo ut plerumque non opus sit secundam, vel tertiam numerare; si verò erratur in numero, ut sæpius fit, quod quis primam non advertit, & secundam, vel tertiam putat esse primam, tunc etiam nihil juvat. Est tam certum hoc experimentum, ut vix unquam fallat. Præter hos modos sunt, & alii singultum solvendi, qui si sit levis, abstinentiâ, & tenui victu curatur.

Si singultus fuerit gravis, & contumax, per viam inanitionis post magnam febrem, nimiam purgationem, diarrhœam, hæmorrhagiam, &c. singultientem unicâ vice purgant mann. ℥iij. deinde ad lac humectans, & nutriens deveniunt, modo non adsint contra indicantia. Tertio, balnea aquarum dulcium circa stomachum fiant; conferunt jura pingua, carnes contusæ, lac amygdalar. & tandem quicquid humidum radicale restituere aptum est. Confert demum cochleare olei amygdal. dulc. per epicrasim.

Si verò singultus à repletionem fuerit, aliam adhibent curationem, unde si causa replens sit calida, & biliosa, victum ad frigidum, & humidum vergentem institunt; secundo illam vomitoriis exturbant; quod si singultiens ad vomitum sit ineptus, illam ad excretionem præparant, ut

℥. Syr. de endiviâ, infus. ros. rubr. violar. an. ℥ss. aq. endiviæ ℥iij. m.

Præparatum materiam expurgant, ut

℥. Flor. cord. p. j. fol. sen. or. ℥j. pulp. tamarindor. ℥ss. f. decoct. & in suff. colat. dissolve syr. ros. solut. de cichor. Nicol. cum duplicato rhabarb. an. ℥iij. m. f. potus.

Postremo ventriculum roborant absynth. irrorato aq. ros. rubr. & modico aceti.

Si causa replens fuerit frigida, victus ratio ad calidum, & siccum inclinet, & illa disponatur ad exitum, debitis syrupis, ut

℥. Syr. de oximell. corticibus citri an. ℥j. aq. meliss. ℥iij. m. Deinde in formâ pilulari purgans exhibent medicamentum, ut

℥. Pilul. de agaric. trochisc. pulv. hiera ex septem rebus an. ℥j. cum cathartic. ros. ad suff. formentur pilul. & deaurentur.

Post duas horas apozema propinant, ut

℥. Syr. sueff. ros. solut. an. ℥ij. aq. mel. parum. m. f. potus.

Si malum non cesset, iterum ad præparantia, & purgantia per vices assumenda recurrunt.

Internis externa conjungunt medicamenta, ut olea, unguenta, emplastra, cataplasmata, &c. quæ ventri-

culo applicant. Non enim inutile dijudicant cucurbitulam cum multâ flammâ ventriculo applicare, & dorso eâ parte, quâ stomachus vertebris annectitur.

Singultus apud vulgares facilis est curatio, quia si inanitio erit in causâ, repletionem curatur; si repletio, inanitione, ut Hip. inquit: aph. 22. sect. 2. *Quicumque morbi ex repletionem fiunt, curat evacuatio: & quicumque ex evacuationem; repletio; & aliorum contrarietas.* Quæ doctrina Galeni axiomati correspondere videtur: *contrariis contraria curantur.*

Nostri Curatio.

Magnam vim in tuendâ sanitate, & profligandis morbis obtinet diæta, nihilominus non tantum in cibo, & potu consistit, sed in omnibus sex rebus non-naturalibus; hæ namque vel valetudinem collapsam in naturalem constitutionem redigere, vel optimè dispositam conservare possunt. Itaque in singultu de nostro more diæticam præmittimus partem, & deinde ad pharmaceuticam devenimus, unde

Aër non sit nimis calidus, neque frigidus; nam nimis calidus acrimoniam adauget; nimis frigidus acidum intendit: Sit itaque syncerus, & in qualitatibus temperatus, non peregrinis, foetidisque conspurcatus particulis, & si talis fuerit qualitatibus imbutus, corrigatur per suffumigationem ex mastiche, gummi animæ, thure, succino, castoreo, styrace calamitâ, ligno aloës, &c. vel ex herbis odoratis, pulegio, menthâ, origano, &c.

Cibus omni acrimoniâ, fædine, & aciditate vacet, Profunt juscula, carnes pullorum, caponum, & gallinarum, attamen citra notabilem pinguedinem, probantur ova sorbilia; ac proinde nocent acida, acria, & salsa, ut carnes, & pisces saliti, & infumati, similiter fructus horarii, omnia flatulenta, ut castaneæ, & legumina, quæ cruditatibus stomachum replent.

Potus sit decoctum cornu cervi, cinnamomi, anisorum, vel ligni sassafras; si vinum bibat æger, si correctum simplicibus stomachicis.

Motus sit temperatus, ne morbus augeatur, verum quia quandoque affectus contumax est, & singultus materia fortiter ventriculo hæret, ad eam discutiendam conducit sternutatio; vociferatio, deambulatio cita, gestatio, & equitatio, ut in valido motu, è loco affecto dimoveatur.

Quies quandoque magis conducit, ne particulae acidæ ad motum impellantur, & malum producant, quod totum experientia te docebit, an motus, vel quies magis profit juxta morbi constitutionem.

Somnus est unicus spirituum dormitor, ea propter si spontè non obrepit, opiatu alliciendus est; opiata n. acida, & acria temperant, & omne demulcent partes, præcipuè nervosas ab actibus particulis vellicatas, & ad morum convulsivum impulsas.

Vigilia vitetur, sed ne quid nimis, quia spiritus turbat, irrequietos reddit, & humores efficit acres.

Excreta, & retenta in naturali statu arte, vel naturâ servantur.

Animi passiones prudentiæ fræno coërceantur, conducunt propterea terror, timor panicus, ira, gaudium, quibus cum spiritus intrò ad cor, & rursum ad corporis ambitum revocantur, accidit, ut ventriculus materiæ vellicationem non sentiat, dum caloris, & spirituum agitatione materia nonnihil antea quæta concutitur, & loco affecto dimovetur, & dissolvitur, ac in omni singultu à quâcumque causâ orto locum habere possunt.

Vulgaria anicularum, & Galenistarum remedia, ut etiam sunt aqua gelida in singultientis faciem injecta, ut inde terror concipiatur, à quo sæpius spiritus retentio, & per consequens singultus ablatio observata fuit, item frictiones, & motiones in auribus factæ digito auriculari, ut & alia ridicula medicamenta, ceu thoracis compressio, respiratio omissa, & futilia verba, merito omittimus.

Singultus curatio ad illius causas dirigitur, quæ vel sympathicè hunc affectum producant, vel idiopathicè

Sym-

Sympathicæ causæ efficientes, sunt aliarum partium affectus, quibus curatis, singultus etiam curatur. Sic ubi singultus alterius affectus gravis, febris nempe acutæ, aut inflammationis, &c. est symptoma, spontè quidem illo curato, remitti solet, non nocet tamen ea remedia, quæ symptomati deliniendo idonea sunt, diaphoreticis & alexipharmacis opiata associare. Idiopathicus affectus fit ab humore acri, vel acido, statu, aut malignæ qualitatis partecipe.

Si itaque quâcumque ex causâ singultus obstinatè persistat, cuius materia ventriculo firmiter impacta sit, ad ejus evellendas sordes acres, & acidas, & opiata non profuerint, ad emetica, tamquam ad sacram anchoram, confugimus, modò vires, ætas, & vomendi facilitas ad id unâ concurrant: ita sunt *oxysaccharum Angeli Salæ, tartarus emeticus, sapa antimonii, antimonium bis detonatum*, quod per alvum tantum materiam peccantem eliminat, *Hippocras emeticum n. d.* Vel si emetica antimonialia ægri reformident, *radicis asari ad ʒʒ.* substitui potest. Hæc tamen antimonialia in parvâ dosi exhiberi debent, quia sic non nocent, ut perperam vulgus credit, & benignam excitant vomitionem, ac si in corpore remanent, & nullam exerunt vomitionem, tunc magis juvant, quia noxios emendant humores, & præparant ad secuturam purgationem, ut nos experientia docuit.

Si æger ad vomitum nullatenus inclinet, nec nausea premat, peccantes humores lenienti cathartico evacuari præstat, fortiora purgantia, propter majorem spirituum, & humorum tumultum, quem inducunt, meritò rejicimus, quia malum potius intendunt, quàm leniunt; quadere conducunt in primis *aloërica, ut pilula ex aloë*, vel

℞. *Mercurii dulcis gr. xv. diagrydi gr. viij. m. cum syr. de absynth. f. pilul. num. iij. & deaurentur.* Aut convenit *diatartarus Petri Castelli*, ut

℞. *Diatartar. Petri Castell. ʒij. diss. in suff. q. aq. solut. magistralis ut f. p.*

Vel *Diatartarus in formâ pulveris nostræ descriptionis.*

℞. *Tartari vini alb. ʒij. sexa or. tantundem, cinnamomi acuti ʒʒ. m. f. omnium pulv. subtiliss. propinari potest in jure, vel decocto cinnamomi.*

In debilioribus, in quibus emetica, & cathartica locum habere nequeunt, clysteres edulcorantes commendantur; ut

℞. *Decoct. carminat. emollient. lib. j. benedict. laxativ. ʒj. el. ruta ʒij. sal. gemmæ ʒj. vitell. ovi num. j. m. f. clyster.*

Post assumpta vomitoria, vel purgantia, si eliminati fuerint noxii humores, ægri remanent lassii, & defatigati, ac stomachus languet, ad hunc corroborandum, & molestos habitus circa ventriculum hærentes dissipandos, & ad ipsum singultum leniendum conducet *mistura Sylvii*, cujus descriptio talis est:

℞. *Aq. menth ʒj. vitæ Matthiol. vel theriacalis simpl. ʒʒ. confect. alkermes ʒj. laudani opiat gr. ij. syr. menth. ʒj. m.*

Hujus misturæ cochlear unum, vel alterum sumat æger, & ad somnum se componat. Si simul adsunt flatus, qui interdum in singultu reperiuntur, tunc misturæ addendæ sunt *spiritus anisor. gutt. vi. vel viij.*

Ad eundem ventriculum roborandum, & flatus in ructus resolvendos, sequentem misturam proficiam experti sumus, ut

℞. *Syr. anisor. ʒj. elixir. proprietat. destillat. ʒij. elæosacchar. citri ʒj. quint. essent. cortic. aurant. gutt. x. aq. cinnamomi ʒʒ. chocolatis ʒij. aqua menthæ, melliss. an. ʒij. m.*

Credibile non est, quantum in stomachicis affectibus, & in flatibus dissipandis hæc nostra mistura proficit, & reverà dici potest divinum ventriculi nectar, cui si addes *laudani opiat gr. ij. efficies medicamentum ipso prætiosius auro.*

Si singultus fiat à crudo cibo in stomacho, vel à vitiatâ digestionem, tunc conducunt etiam emetica, si æger vomitum non repudiet, aliàs per inferiora purgetur, ac postmodum ad stomachum roborandum utatur *nostrâ misturâ*, scilicet divino ventriculi nectare, vel sequenti pulvere:

℞. *Nucis moschata, ligni aloës, caryophyllor. pulv. diamb. an. ʒj. Zedoaria ʒʒ. zinziber. alb. calami aromatici, cassie lignæ, cinnamomi an. ʒj. f. omnium pulvis.* Capiat manè ʒij. cum paucò vino odorifero.

Post purgantia, & emetica singultui non curato, absorbentia succedunt, quæ hunc curare valent affectum, absorbendo acres, acidasque scorias ventriculi tunicis impactas & ad motum spasmodicum sollicitantes. Verùm absorbentia eligi debent appropriata: nam acidum in singultu ab alio differt acido; nec tot acidorum varietas, quibus nunc tota innititur medicina, tam in theoriâ, quàm in speciali praxi vix determinari potest, imò hoc est specialius, quia speciali acido obtundendo speciale anti-acidum requiritur, sed hîc labor est! Sic in hypochondriaco affectu, aliud est acidum, in scorbutico aliud, in podagrâ aliud, in Lue Venereâ aliud, & ea propter hæc specifica sua habent anti-acida, quæ cognoscere non omnibus datur: sed nostrates medentes vulgares indiscriminatim sine ullâ præmeditatione, & delectu in omni morbo ab acido ortum ducente, præscribunt alkalia, nec specialem differentiam inter acidum, & acidum, quod suo alkali oppugnatur, meditantur: ad hoc assequendum consummatus in medicinâ vir requiritur, qui has acidorum differentias trutinaverit, & non calu ad anti-acida confugiendum. Sed heu, quod magis dolendum! Nunc tota Galenistarum Arcadia in sacram recentiorum arcem se intrusit, & sicut veterum eam sceleravit, ita hanc recentiorum profanabit. Jam acidum alkali, & alkali acido agglutinant, sed mare, cælo miscere dubium non est, & planè ridiculum est Galenistarum Synagogam de alkali, & acido differentem audire. Ad acidas ergo, & acres scorias in singultu delinquentes, specificè absorbendas pulverem *cornu cervi, vel eboris adusti* commendamus, quod remedium sæpius comprobavimus, nec aliâ indiget experientiâ, excellentiùs tamen evadêt, si *corallia* addantur præparata, additione unius, vel alterius guttulæ *olei cinnamomi, caryophyllor. vel anisi.*

Sequentem pulverem multoties in singultu, tanquam divinum remedium experti sumus, quia ex appropriatis anti-acidis componitur ut

℞. *Cinnabar. nativ. ʒj. corallior. rubr. ebor. sine igne preparat. an. gr. xv. margaritar. preparat. ʒʒ. castor. gr. vj. m. f. pulv. subtiliss.*

Cujus dosi ʒj. exhibetur in aquâ menthæ, vel in aquâ cinnamomi cydoniati; temperat namque non tantum acidas, & acres particulas, sed omnes partes membranosas, & fibrosas à succis acidis vellicatas.

Terra sigillata, bolus armena, lapides percarum, cancror. carpinum, & aqua portulacæ maximè conducunt, quia omnes præcipitant corrosivos humores, ac proinde si singultus fiat ab humoribus acris corrosivis, & effervescentibus, in specie sunt usurpanda.

Singultus, si fiat à causâ venenatâ, venenum deprimentibus, inamutantibus, vel eliminantibus antidotis juxta veneni conditionem, curatur. Hinc causa veneni singultum faciente repletionis, & inanitionis causam Hippocratis falsam esse eruimus; nam dantur & aliæ graviore multò ipsius singultus causæ, ut vapor malignus, & venenatus, qui in ventriculum effusus, deteriore infligit singultum, ut in venenatis quibusdam, & incantamento affectis, ac maleficiatis experimur, in quibus non datur neque repletio, neque inanitio aliqua (nisi velint vaporem vulgares ad repletionem reducere,) sed tantum

tantum maligna, & venenata qualitas, quæ ventriculum afficit, unde ut se à malignâ & venenatâ aurâ extricet, motum excitat convulsivum, quo ea omnia, quæ illi nocent, foras explere nititur.

Si febris maligna, variolæ, vel dysenteria singultum comitentur, tunc alexipharmaca, & sudorifera reliquis anti-spasmodicis, & opiatis permiscenda sunt, ut *antidotum bezoarticum in aquâ alexipharmacâ, vel bezoartica, laudanum opiatum nostrum, cum aliquot guttis essentia castorei &c. in nostra Pyretologia descripta.* Vel imitandus est *Riverius, qui cent. 4. obs. 77. continuum in febre malignâ compescuit singultum per emulsionem: Vocatus in Concilium laudani opiat gr. ij. prescribo cum emulsione 4. semin frigid. major. in quâ sal. prunell. 3j. dissoluta fuit: intra horam cessavit singultus, nec amplius rediit.* In dysenteria verò malignâ cum singultu, appropriatum remedium erit *extract. tormentill. cum diascord. Fracastor. cum aliquot gr. castorei.*

Castoreum in singultu maximum est remedium, nam quodcumque acidum in corpore humano effervescens absorbet, & præcipitat, ac proinde omnes spasmodicos compescit motus, quia abundat sale volatili oleoso, ac propterea.

℞ *Castorei 3j. succi menth. 3iv. m. capiat æger cochlear j. vel ij. urgente singultu, eodemque remedio ventriculus calidè bis, aut ter in die potest inungi.*

Opiata omnia felicem habent usum in singultu; hæc n. acida, & acria temperant, omnes partes ab acidis vellicatas pacant, sensum irritationis tollunt, somni dulcedinem alliciunt, doloribus lenimem præstant, & tumultum in republicâ microcosmicâ sedant, si præcipuè aliis præcipitantibus fœdus ineunt & egregiè cum castoreo admista tam in formâ liquidâ, quàm solidâ, am spirituum imperum refrenant, & quasi segiores reddunt, ut somnolentiæ, & indolentiæ testantur. In toto medicinæ orbe tam præstantiora, quàm infallibilia sunt, ut palmam emeticis, catharticis, sudoriferis, & diureticis præcipiant, quæ quandoque nullum, & quandoque oppositum sortiuntur effectum. Si à medicinâ opiata demas, tota quanta est ejus majestas vilis, & abjecta jacebit. Pauci sunt morbi, quibus opiata superpetias non præbent, & si dexterè à perito Medico tractentur, actutum miracula patrant. In singultu opiata præscribimus, quæ vitam sedant; hæc n. ad noxii præsentiam morbos parit, & hæc eadem curat, & opiata singultus causam ab inanitione, vel repletione falsam ostendunt: nam hæc singultum abigunt tam per repletionis, quàm inanitionis viam factum, absque eo quod vel evacuent, vel repleant. In singultu opiata præscribimus cum anti-spasmodicis; sine quibus etiam eundem patrant effectum.

℞ *Extract. Castor. zedoar. an. gr. iv. laudani opiat gr. iij. m. f. pilul. ij. deaurentur pro duabus Dosibus.*

Vel ℞ *Laudani opiat. gr. iij. diacinnamon. ʒj. ol. caryophyll. gut. j. m. f. pilul. iij. III. vicibus.*

Vel ℞ *Dianisi gr. xii. ligni aloës in pollinem gr. v. ol. macis gutt. ij. nepent. Quercet. gr. j. m. f. pil. ij. deaurentur pro una vice.*

Vel ℞ *Theriac. ʒj. semin. anisi. ʒss. essent. nuc. mosc. gutt. ij. laudan. opiat. gr. i. m. f. pilul. iij. pro una vice.*

Vel ℞ *Syr. anisor. ʒi. nepent. Quercet. gr. ii. diacinnam. Regis. ʒss. aq. menth. ʒii. m. detur cochleatim.*

Dum interna administrantur, non desint externa, quæ stomachi, vel umbilici regioni applicentur, ita est cataplasma *Hadriani à Mynsicht* contra singultum. Quidam applicant ventriculo cum spongiâ forum humidum compositum ex *aceto acerrimo cocto cum castoreo, pipere, & sinapi.* Olei *anisi destill. guttâ aliquot* stomacho, & umbilico illitæ similiter egregiè conferre dicuntur.

Tandem in contumaci, & diurno singultu, ad *thermarum sulphurearum* usum, tanquam ad remedia

generosissima confugiendum est; extat apud nos *balneum gurgitelli in Insulâ Enaria.* Vel componi potest, *balneum artificiale, ut*

℞ *Flor. anthos, chamomill. calamint. summit. menth. absynth. an. m. ij. baccar. lauri. juniper. an. ʒiij. semin. cumini, anisorum, carui an ʒj. nuc. moscat. contus. num. iij.*

Bulliant in suff. aq. quantitate pro balneo, in quod ingreditur æger, & calidè se balneet.

CAPUT. X.

De Cholera.

Ventriculus ex depravatæ coctionis reliquiis tot, tantaque congerit excrementa, ut ipse ad vomitum, & intestina ad alvi fluxum excitentur violentum summo cum dolore, virium prostratione, & animi deliquio. Hæc excrementa, quæ ventriculum, & intestina interturbant tanto cum impetu sæpè flava sunt, citrina, viridia, aliquando nigricantia, quandoque amara, acida, &c. Hunc morbum cholera appellarunt medentes, quia cholera apud ipsos significat, flavam bilem & primariam temperamenti cholericæ essentiam, ac biliosarum affectionum causam, & quia in hoc morbo per superiora, & inferiora cholera, sive bilis excernitur, cholera appellarunt: Attamen improprie, & abusive; si n. hoc esset ut à suis causis morbi nomen traherent, hydrops, phlegma, pleuritis, sanguis, & sic de cæteris appellari deberent. Præterea non semper cholera, seu bilis sursum, & deorsum erumpit, sed etiam sæpè serosus, puitosus, &c. humor. Non satis ergò constat, cur huic morbo cholera nomen indiderunt, cum non à bile solâ excitetur, sed potius à corruptis pravi succi cibis, magisque à phlegmaticis, quàm biliosis. Nonnulli hoc nomen crediderunt, à voce *χολή* idest bilis, & *πρω* fluo; sed hoc ex suprâ allatis patet falsum esse, *Alexander Trallianus* tamen lib. 7. cap. 14. aliundè hoc nomen deducit. s. ab intestinis, quæ veteribus *χολαδες* dicta sunt, attamen hæc nomenclatura inepta est, licet n. in hoc morbo una intestina laborant, potius ad stomachum pertinet.

Signa.

Morbus hic facilè cognoscitur, quia æger subito in vehementem, impetuosum, copiosum, & continuum vomitum incidit, cui etiam vehemens alvi fluxus unitur, in quibus per superiora, & inferiora copiosa ingestorum succorum colluvies exturbatur, idque continuatim per aliquot horas; undè sequuntur ventriculi & intestinorum dolores, cardialgia, inflatio, sitis cum aestu, & anxietate, vires misere prosternuntur. Pulsus non raro parvus, celer, ac frequens est, sudor interdum diaphoreticus, extremorum refrigeratio, crurum, & brachiorum sæpè convulsio, virium exolutio, & syncope.

Veterum Causa.

Galenici hujusmodi humorum degenerationem, viscerum intemperiei refundunt, quod à veritate alienum est; nam in febribus maxima est in visceribus intemperies, in quibus tamen nunquam cholera accidit; in hydropè maxima est intemperies frigida sine hac, & omnia viscera à sanguinis inspiratu caliditatem habent. Non negarim tamen sanguinis nimium motum, qualis in febribus observatur, & calorem ex eo resultantem, fellis fermentum rarefacere, & illius effluvium augere, quâ de causâ etiam in febribus, biliosæ observantur excretiones, ex succo alimentitio amarescente, copiâ effluviij fellei nimia, quam falsò febris causam putant, cum sit potius effectus; tamen si alimenta non conspiciant, & fel exaltatum fermentum magis, quàm potest non transmittit, hic affectus non oritur.

Nostra Causa.

Vt nostram de cholera sententiam statuamus, notandum, primò, ut suprâ diximus, quod alimentis in ventriculo sapor acidus ab intrinseco advenit, qui ab æthereâ alimen-

alimentorum parte, antequam fibrarum texturas subeat, separatur, & suam nanciscitur falsedinem, ut vini spiritus falsus, ex acido vino.

Not. 2. quod *Iohannes Baptista Van-Helmontius* non sanè à vulgarium præjudiciis liber fuit, licet novam instituerit medicinam, multis tamen aliorum somniis absque rei examine gratis se subscripsit, & præcipuè maluit chylo credere, quàm ipsum exquirere. Credit iste cremorem acidum, per fellis effluvium in falsum mutari, chylus. n. transiens per pylori angustias, paulatim ad duodenum venit, recipit fellis effluvium volatile in halitus dispersum, à quo falsescit, effluvium hoc ad stomachum etiam penetrat, non admodum tamen copiosum, ex eo quia fellis stomacho magis distat, & stomachi tunicæ sic fabrefactæ sunt, ut volatiliorem illius partem admittant, aliàs n. fermenti digestivi vim enervaret. Vt videre est in avibus, & multis aliis animantibus, in quibus fermentum acrius est, & magna excitatur aciditas, ipsamet bilis substantia, ad cortigendam totam aciditatem intra stomachi cavitatem penetrat. Verùm pace tanti viri nos diximus, quod acidus sapor in ciborum massâ, multo inspirato liquore, vertitur in falsum, id multis rationibus, & mechanicis comprobavimus. Præterea, si fellis effluvium à duodeno in stomachum penetraret, tota chyli massa potius amaresceret, quàm falsum verteretur, vel in falsum amarum degeneraret, quia una fellis gutta, mellis cadum amaricat. Insuper simplex columba felle carens, quo succedaneo cremorem acidum venit in falsum? Porus bilarius à jecinore ad intestinum duodenum descendit, & perrarò non nisi motbosâ contingentia in fundum ventriculi, & pylorum protenditur, ac molestam efficit vitam, eò quod identidem ventriculum acriter lancinat, & coctionem interturbat, bilisque vomitum sæpius concitet. Nec si quolibet digestionis tempore ventriculum secemus, nulla degustatur amarities.

Not. 3. non omnem æthereum spiritum in ciborum massâ latentem educi, sed tantum partem ad motum promptiorem; nam altera pars, quæ in compactioribus materiæ partibus profundius delitescit, inter ciborum reliquias remanet, quæ quia fæculenta est, cum non sit de ventriculi indole, in duodenum exturbatur. Nec vita quiescit, donec omninò ab ingestis cibis totam attrahat essentiam. Vnde ciborum reliquiae ex fermentatione residuæ, quæ sub pylorum descendunt à ventriculo depauperatæ, fermentalem non possunt excitare motum, & ne partim mutatæ remanent, natura spreti fellis effluvium in duodenum, & jejunum immittit, quod ciborum reliquiis se commiscet, & tali menstruo in liquorem solvuntur. Hinc reliquus æthereus spiritus, qui antea in centro ligabatur, ad superficiem evocatur, & talem ob solutionem se movet, & in intestinorum fibras se recipit. His stantibus.

Cum fellis effluvium copiosius, quàm par est, in duodenum ita inspirat, ut stomachum inficiat, vel talia ingerantur alimenta, à quibus non facile avelli possit acidi salis copia, si copiosius fellis effluvium in hæc alimenta inspirat, alimentitius succus amarescit, & in bilem, quàm putant, vertitur, hoc si exaltatur admodum, & cum sale acri conjungitur, virus acquirit laxativum, quod vasorum officia aperit, & non solum succum alimentitium, sed etiam carnes liquat, & sibi simile facit, quod vellicans stomachi, & intestinorum tunicas, illas convellit, & ad excretionem stimulat, & cholera generatur.

Interdum ab eodemmet effluvio nimium quàm par est, ciborum reliquiae in duodeno liquantur, & amarescunt, Interdum aciditas non transmutatur, & nimis exaltatur. Quandoque acrimonia fermenti acrius sal viperinum, quod inerat alimento, superans, idem efficit. Interdum causæ miscentur & ef-

fectum ex mistis causis proveniente & varias laticum degeneraciones ostendentem efficiunt.

Hermetici à nobis non dissident, tamen ipsi, licet ad salia amara, acida, &c. referant, non progrediuntur, ulterius, quod minus faciunt vulgares medici, ut videre est.

Confirmat, quod diximus author *lib. 7. tex. 90.* qui ait: *Cholerica sursum, & deorsum eruptiones è nimio esu carnis, potissimum ovilla crudioris: Item ex cibis insuetis, & ebrietate vini veteris & dulcioris, ex granis pini, locustis, nucibus rancidis, atque ex alliorum usu, porri, & caparum, maxime à lactucis coctis, brassicâ, & similibus crudioribus, à placentis etiam, & dulciariis, & mellitis, fructibus horariis, potissimum cucumere, & pepone. Fiunt autem magis æstate, quia tunc facilius corrumpuntur, & inconfecta manent.*

Nimia caro non potest à fermento subijci, & potissimum cruda. Insueta alimenta fermento non sunt familiaria. Vinum vetus, & dulcius inebrians, figit fermentum. Grana pini, nuces rancidæ facile amarescunt, hoc est effluvi fallis similitudinem trahunt; Alia abundant sale acriori. Porri, & capæ, herbæ crudæ, si sint nimie, fermento non obediunt. Sic quoque fructus horarii, cucumeres, & pepones adversantur, quam maxime fermento, unde ferè nunquam digeruntur. Æstate deficit fermentum, ut diximus.

Cholera, quam siccam vocant, fit à flatu, à ventriculo, & intestinis exeunte, partesque, per quas transit, mordicante; horum genuinam causam afferemus cum de colicâ.

Prognosis.

Cholera morbus ita acutissimus, & periculosissimus est, ut pauci incolumes evadant, nisi forsitan sint robusti juvenes; si tamen assumptorum vitio oriatur, minus periculosus est, quia his exturbatis, plerumque solvitur morbus. Interdum in dysenteriam transit. Cholera solet aliquibus per certa intervalla recurrere, quæ quia corporis redundantiam evacuat, salutatis est. Salubris igitur aliquando, si critico motu accidat, nam intra 18. vel ad summum horas 20. materia evacuatur, & sponte cessat absque medicis præsiidiis. Si cholera somnus superveniat, bonum, quia *somnus omnem evacuationem tollit, præter sudorem.* Si symptomata eveniat, statim angetur, & ruit in pejus, magisque dolorem, & punctiones in ventriculo, & intestinis inferens; primo minus prava excernuntur, scilicet cibi corrupti, deinde latices, tum flavi, tum citrini, postea virides, tandem nigricantes; nam pedentim ad convulsionem, & singultum deveniunt, ultimo verò pulsus evadit debilis, sudor emanat frigidus, & virium exolutio syncope affert, & mortem. Infra unum, vel alterum diem hominem de medio tollit: statim itaque succurrendum est, aliàs ægrum mors expectat.

Veterum Curatio.

Tam Hermetici, quam vulgares jubent non statim evacuationem cohibendam, imò interdum volunt, cum scilicet symptomata urgent, & quod evacuatur sensibile admodum non est, vomitione aliquâ levi vel leniente cum adstringente aliquo mistâ, esse noxios latices evacuandos. Præscribunt etiam clysteres pingues, & lenientes ex lacte ol. ros. butyr. recenti, vitellis ovorum, quibus addunt lactucæ succum, portulac. plantagin. &c.

Hermetici utuntur pro vomitu ciendo, aquâ tepidâ cum aceto stillatitio mistâ spiritu vitrioli, tartaro vitrisato. Pro molliendâ alvo præscribunt rhabarb. extractum cum tinct. absynth. Doses dependent ab ægrotantium viribus, à vitiosorum laticum quantitate, modo exeundi, &c.

Ad humorum acrimoniam tollendam utuntur ros. tincturâ cum spiritu vitrioli factâ, extractis plantag. portulac. cydonior. quibus addunt sal. prunella, si suis urgeat. Viuntur etiam aliqui præsertim in progressu adstringentibus.

Vomitum cohibent medicamentis inferius describendis. Narcoticis utuntur, & quam maximè *laudano opiato*, & similibus quod si magna virium resolutio sit, laudani dosim minuunt, & unius grani pondere offerunt, & bis in die repetunt ejus exhibitionem, si res urgeat. Sed inter narcotica *theriaca recens* principem tenet locum, quæ ad ℥j. exhibita vehementes illas evacuationes, velut in momento cohibet.

Audent aliqui sanguinem mittere, sed nescio, quâ fronte, & si hoc *Galen*i placitis consentiat.

Nostra Curatio.

Cholera cum sit morbus acutissimus, adeoque lethalis, citissimam expostulat curationem, nec proinde in parte diætetica nimium immorandum, sed statim ad pharmaceuticam confugiendum; attamen in curatione perficiendâ, alia conveniunt in principio, alia in augmento, alia in statu, & declinatione, & in omnibus his temporibus, quædam vivendi ratio exquiritur, in quâ primò necesse est, ut

Aër eligatur temperatus, qui ad frigidum potius vergat; nimis calidus vitetur, quia bilem adauget, acriorem, & volatiliorem reddit, & acidum, quod pro fræno habet, dissolvit, ac ventriculum, ejusque fermentum pessumdat. Præterea *Hip. in epidem.* inquit *Æstate, potissimum vere, & autumno minus, hyeme omnium minimè fieri choleram.* Quia æstas omnes humores reddit acriores, & hinc ingesta æstivo tempore, facilius corrumpuntur, & in pravos degenerant succos, unde alvi fluxus sunt frequentiores æstate, quàm hyeme.

Cibus sit facilis coctionis, & paucus præbeatur, sed cave, ne vires concidant sub hoc affectu, est quidem abstinendum, sed primis diebus, attamen modico cibo utendum, & juscula acidis temperentur. Sit adstringens cibus, sed aliquantisper, nam nimis adstringens maximè obesse solet, & ratio quia, ubi humores pravi, & maligni sunt in ventriculo, omni sedulitate evacuationi incumbendum est, eos verò coercere perniciosum. In hoc morbo stomachus est valdè labefactus, ac propterea magnam ciborum copiam nequaquam sustinere posse certum est, attamen cum refici debeant vires, multo indigent alimento, tunc multoties exhibendus est cibus, in paucâ quantitate, ut ter, vel etiam quinquies in die, prout opus fuerit, & magis expedire videatur. Si itaque vires collabi videantur, ac syncope imminente, & febris absit, panis in vino pontico, vel austero maceratus, aut vino cum succo granatorum, aut cydonior. exhibendus est. Si verò febris adsit, panis in aquâ frigidâ, succo cydonior. vel granatorum, erit macerandus, atque itâ primis diebus solus panis offerendus erit. Procedente morbo, ad paulò pleniorum victum transeundum est, ita tamen, ut semper omnibus cibis, qui vim aliquam corroborandi, & adstringendi habent, commisceantur, ita est perdicum, turdorum, columbarum caro, quæ si etiam coquatur in aquâ, & aceto, tanto erit utilior, & commodior. Potest etiam hæc caro assari, & conspergi succo cydoniorum, vel granatorum, vel limonum. Quod si alvus maximè fluat, cum maximo virium languore, uti possumus *sorsico*, quod si ex pullo assato intus infarcto *agresta*, *cydonio*, *amarenulis*, *sorbis*, & pomis acerbis, ac deinde torculari expresso, probatur potius expressum carniū bonarum, & præcipue assatarum. Vitentur cibi pingues, dulces, & acres, ut sunt oleum, butyrum, flos lactis, bellaria, dulciaria, potio, quæ fit ex lacte, & vino mistis, polenta. Item venena, & venenata medicamenta, ut purgantia, quæ modum excedunt, vel antimoniata, ab imperito spagyrico malè præparata, nec sulphure indigesto, vel

parte arsenicali spoliata. Similiter cibaria, quæ suâ naturâ facilè in stomacho corrumpuntur, & in pravam degenerant substantiam, ut fraga, fungi, melones, cucumeres, pruna, persica, & alij fructus fugaces, præsertim si jejuno stomacho, aut eo cibo repleto assumantur, & affatim illis sumptis, bibatur, & ea omnia, quæ corruptioni sunt obnoxia, vel difficilè digeruntur, quæ inter sunt carnes suillæ, lacticia varia, pisces, anguillæ nempe, sepia, locustæ, gambari, ostrea; inter olera maximè porri, capæ, & quandoque lactucæ coctæ, brassica, & præsertim (*Saur Kraut*) quod fit ex brassicis capitatis contritis, sale conditis, & in dolijs asservatis, quod edulij genus est Germanorum maximum palati oblectamentum. Si omnia alimenta evomat æger, & stomachus nihil retineat, ad calidas potiones deveniendum est, quia actu calidas vomitum sistunt, & ventriculi calorem, qui in hoc affectu valdè infirmatur, foveant, & roborant.

Potus sit vinum cydoniorum, vel amarenarum, vel aliud acidulum subadstringens; vitentur vina generosa, nova, & præsertim mustum, & omnia potulenta cruda. Nec ventriculus nimiam potulentorum copiam gravetur, ne stomachi fermentum obruatur, & iners reddatur.

Motus exulet, ne motu humores accendantur, & malum augeatur.

Quies imperetur, præsertim post cibum, & coctione peractâ.

Somnus maximè in hoc affectu conducit, ac proinde provocandus, cum perinde sit, quod lever, & deleat hanc ægritudinem, quàm somnus, qui omnem tollit evacuationem.

Vigilia nimis protracta nocet, quia bilem acuit, & effrenem reddit.

Excernenda, & retinenda debitis naturæ legibus subiciantur, ne quid nimis, & præter modum excernatur, vel retineatur.

Animi affectiones cohibeantur, præcipue ira, mœstitia, terror, nam bilem adaugent, spiritus citiores reddunt, & majorem sanguinis motum concitant, & hinc major bilis copia sequestratur.

Curationis indicatio desumenda est à causarum varietate; si causa sit acida, medicamenta acidum absorbentia, si amara, ea quæ sal amarum deprimunt, conveniunt.

Si à ciborum, vel similium corruptelâ oriatur cholera, qui adhuc in ventriculo hærent, non subito supprimenda, eapropter ab adstringentibus in principio abstinendum, nec alvi fluxus statim in principio coërceatur, quia cohibita excrementa, alia fermentativa sub cinere gliscunt, & novum minantur incendium. Unde si æger ad vomitum sit proclivis, tutò emetica exhibere possumus. Vomitum leniter provocamus simplici aquâ tepidâ cum spiritu vitrioli vel oleo olivarum, vel amygdalar. dulcium. Vel

℥. Syr. emetici ℥iij. salis absynth. gr. iij. m. Aut
℥. Tartari emetici gr. ij. cum aq. hordei m. Vel
℥. Hippocras emetici cochlear. ij. aq. menth. ℥j. m. Vel
℥. Aq. Esculapij ℥ij. vel iij. & exhibe.

Si parçè per inferiora evacuat, & magna adsit per superiora perturbatio; tunc non solum per inferiora versus, blandè abstergentia conducunt, qualia sunt serum lactis, quod & ipsum humorum acrimoniam temperat, ut

℥. Ser. lactis ℥v. syr. ros. solutiv. vel violar. solut. ℥iij. m. Vel

℥. Manna ℥. ij. pulpa tamarindor. ℥. j. dissolve in sero lactis q. s.

Sed etiam clysteres laxantes, ut

℥. Ser. lactis aut juris carnis vervecis vel decoct. emollientis lib. j. ol. viol. ℥. iij. Sacchari rubr. ℥ss. vitellor. ovor. num. iij. m. f. cl. ster. Vel

℞. *Seri lactis lib. j. syr. ros. solut. ℥. iv. m.*

Ubi vomitus major est, & dejectio minor, varia conducunt laxantia, pro quibus magnificimus *serum lactis cum cassia pulpâ*; hoc n. ardorem tollit, & blandè alvum laxat, quibus adhibitis remediis, & vomitus vomitu, & fluxus fluxu curatur.

Verùm vomitoria, & laxantia licet lenientia sint, cautè tamen adhibenda sunt, ne venenum augeatur laxativum, cui quam maximè resistendum, venenum autem auferre valent narcotica remedia; spiritus n. narcotici fixant spiritus salinos peccantes; & virus laxativum extinguunt. Tractandi sunt igitur cholera correpti non aliter ac qui ex dejectorio aliquo hausto vomunt, & per secessum deiciunt magis, quam par est, idem n. morbus est, non negaverimus tamen simplici aquâ tepidâ vitrioli spiritu irroratâ, si cum sale amaro agitur rem. peragendam esse, humores jam productos aliquando debere per vomitum evacuare, nec clysteres prædictos efficiendo, cautè tamen procedendum est. Poterit clysteribus jungi narcoticum aliquod, *vel laudanum opiatum, vel succus papaveris, vel ipsiusmet papaveris planta, vel caput ebulliri poterit cum lacte*, vel juribus, quæ ad clysteres adhibentur. Vel clysteres injiciantur permistâ imprimis *theriacâ* non absque fructu, ut.

℞. *Lactis ℥. xvj. theriacæ à ℥. j. ad ℥. iij. & interdum etiam ad ℥. β.*

Loco *theriacæ* interdum permiscetur *confectio de Hyacintho*, quæ seicè similis est usûs.

Si oriatur cholera ex hyperchatarâ, præsentaneum est remedium, si cum vino bibatur. Uti etiam *theriacam novellam à ℥. j. ad ℥. iij.* assumptam, ratione opii quamcumque hyperchathasin mirabiliter sistere, notum est.

Maximoperè in cholera ea, quæ specificè stomacho succurrunt, commendantur, ita est *mentha*, quæ stomachi est singulare specificum, unde ejus succus insigniter ad choleram excellit, ut ejus syrupus, & vulgò dicitur: *Nunquam fuit lenta stomacho succurrere mentha*. Conveniunt etiam *portulaca, scordium, & plantago*, & sic horum succus, ac syrupus probatur. Nonnulli *quatuor semina frigida majora*, & ex his emulsionem paratas prodesse dicunt, quia humorum acrimoniam temperant, eorumque effervescentiam compescunt, quas nos non possumus non improbare, quia stomachum laxant *Aromata oleosa, nux moschata, caryophylli*, & similia similiter laudantur. Acida item nimiam sanguinis, & bilis effervescentiam compescunt, ut *succus, aut syrupus granat. ribium, berber. de acetos. citri de succo limonum, corallior. & portulacæ* insignem acidum temperandi vim habent. Item *spiritus vitrioli Martis, spiritus vitrioli philosophicus, spir. vitriol. paratus liquor, tinctur. bezoartica scilicet mistura simplex* quæ massæ sanguineæ effervescentiam compescit ratione spiritus vitrioli, blandè adstringit sudorem movet, & malignitati occurrit. Similiter *corallior. solutiones cum citri, aut limonum succo*. Commendamus similiter *crystal. montan. præp.* tanquam specificum, & præsertim ubi nimis acida rejiciuntur.

Quandoque cholera malignitas, quæ à nimia volatili acrimoniâ pender, comitatur, & hæc diaphoreticis, & alexipharmacis à centro per diaphoresin eliminetur oportet. Unde pro potu ordinario confert *decoctum cornu cervi, scorzonera, vel aqua bardana composita, vel cardui sancti, addito semper spiritu terre sigillatæ*. Pro medicamentis sequentia, aliaque humorum malignitatem oppugnantia commendamus, eaque anti-cholericis admista præferimus. ut.

℞. *Extracti rad. tormentill. diascord. Fracastor. an ℥. β. magist. perlar. crystal. mont. præp. contrayerua an ℥. j. m. Cum syr. de scordio f. pilul. xij. & deau-*

ventur. Dosis pilul. iij. dentur spatio 24. horat. Vel.

℞. *Terra sigillata, Strigenis eboris sine igne, magist. corallior. cum succ. citri solut. an. ℥. j. extract. contrayerua, tormentilla an. ℥. β. essentia mentha ℥. β. bezoartic. oriental. ℥. j. laudan. opiatum gr. iij. m. cum syr. de scordio, f. opiata.*

Dosis sit quantitas avellanæ pluries in die, ac nocte Vel.

℞. *Smaragdi præp. unicornu an ℥. j. confect. Hyacinth. ℥. iij. crystal. Martis gr. xv. nepenth. Quercet. gr. iij. tinctur. Martis gutt. x. syr. corallior. de scordio an. ℥. j. aq. mentha, cinnamom. cydoniat. an. ℥. iij. Detur cochleatim.*

Inter præstantissima anti-cholerica medicamenta, quæ excellunt, & sunt veluti divina auxilia, ac proinde nunquam satis laudata, & nunquam in omni alvi fluxu omittenda sunt opiata; hæc enim non minùs omnem temperant acrimoniam, aciditatem oppugnant, ac effervescentiam consequentem compescunt; quàm virus laxativum immutant, humores temperant venenatos, ac spirituum ferociam, & omnes sopiunt sensus. Ita sunt *laudanum opiatum cydoniatum, theriaca coelestis, laudanum opiatum, diascordium Fracastorii, nepenth. Quercetani*, aliaque vulgarij medicorum compositiones, quæ in pharmacopoliis prostant. Unum tantum in opiatorum usu advertendum est, quod in virium dissolutione, seu prostratione, quæ sæpius contingit, magna, vel debita opiatorum dosis non est exhibenda, sed tantum *laudani opiati in. j. vel. iij. nepenth. tantum gr. j. diascordii gr. vj. vel viij.* subsistendum est, & id temel in die, & magnâ cum cautelâ procedendum est, ubi vires jam sunt prostratæ, ut

℞. *Aqua cinnamoni cydoniat. ℥. iij. laudani opiati gr. j. syr. de mentha ℥. j. m. Detur cochleatim. Vel*

℞. *Aqua mentha. ℥. iij. nepenth. Quercetani. gr. j. syr. cydon. ℥. j. m. sumatur. cochleatim. Aut*

℞. *Diascordii Fracastor. gr. vj. confect. alkermes ℥. j. terra sigillata ℥. β. m. pilul. v. deaurentur pro una dosi.*

Oritur quandoque cholera à venenis corrosivis, ut realgare, auripigmento, arsenico crystallino, mercurio sublimato, &c. furtivo modo cibariis intrusis, & inscietur ingestis, tunc *ol. amygdal. dulcium, vel ol. commune, juscula pinguis, vel lac ebutyratum* in magnâ copiâ sumpta, semper tamen cum terrâ sigillatâ exhibenda sunt, hæc n. acidum potenter temperant, & corrosiva obtundunt. Item emulsio *amygdal. dulcium*, admistâ terrâ sigillatâ. Similiter *theriaca* admistis aliquot granis terræ sigillatæ, uti etiam *lac vaccinum chalybeatum* similiter istius terræ adjecticæ, quæ tamdiù continuanda, quamdiù dolor, nausea, vel vomitus persistens. In cholera à mercurio sublimato oriâ, nullum majus remedium expertum habemus, quàm *lixivium affatim potatum*.

Intrinsicis extrinsecis correspondere debent medicamenta ventriculum roborantia, ut *emplastrum Ioannis de Prochitâ, de crustâ panis, ex gummi cararna, de micâ panis cum aromaticis paratum, racamahac &c. hujus farina.*

CAPUT XI.

De Lienteriâ, & Celiacâ.

In casum alimenta sumerentur ore, ac per œsophagum deglutirentur, nisi eadem decenti tempore in ventriculo morarentur, & quidem tamdiù, donec sufficienter coctio absoluta fuerit. Duo habet orificia ventriculus, unum sinistrum, alterum dextrum; sinistrum, sive superum, semel à pastu clauditur in benevalente, & unamquamque boli importunitatem, vel haustus pertinaciam facilè integrè se pandit, cum vix quod sibi quicquam supernè in gula impendat, tolerare queat; quamquam in

in ægrotantibus, & diurnâ pressis inediâ, ejusque patefactio cum dolore, & anxietate magnâ contingit. Dexterum orificium janitoris munere fungitur, diciturque pylorus, digestionis moderator: clauditurque pylorus circumquaque motu naturali, non voluntario per musculum, non aliter ac anus, vesica, aut uterus à conceptu; nec se pandit, nisi absoluta coctione, ut ciborum reliquias in duodenum demittat. Obstinator itaque & accuratior est uteri clausura, quàm superioris orificii. Aperitur interdum inter primum & reliquos vomitus, quando ex intestinis aliquid ascendit; & revera in alvi fluxu, miserere mei, & in aliis affectionibus, in quibus noxii humores ultrò, citròque per pylorum transeunt, sed præcipuè in Lienteriâ, & Cœliacâ affectione nunquam clauditur.

Λεντερία, igitur græca vox, quæ latinè intestinum lævitatem significat, sed perperam huic morbo nomen indidit, nam non tantum intestinum, sed simul, & præcipuè ventriculi est affectio. Est Lienteria ita velox eorum, quæ ingeruntur, exitus, ut per intestina præcipitentur, & dejiciantur, sine coloris, odoris, & consistentiæ mutatione. Cœliaca est passio ventralis. *Κοιλιακή* n. græca vox est, ventrem significat, interdum ventriculum, & quandoque insignem aliquam cavitatem, ita ut cœliaca est affectio, tam stomachalis, quàm ventralis, ideoque ad stomachum, & ad intestina refertur. Est etiam velox ciborum exitus, sed egrediuntur aliquantulum mutati, cum appareant semicocti, licet non perfectè. Unde isti duo affectus inter se tantum secundum magis, & minus differant; nam Lienteria est coctio ablata, cœliaca verò est coctio non dum planè abolita, sed aliquantulum adhuc viget, postmodum verò pedetentim desinit, & veram producit lienteriam.

Signa.

Horum affectuum signa præcipua, ex antedictis patent; nam si cibi crudi & inalterati celeriter, & frequenter per inferiora dejiciantur, & tales, quales sunt assumpti, ita ut cibi ipsi aperte dignosci queant, lienteriam significant. Si verò cibi assumpti, aliquantulum mutati dejiciantur, sed non perfectè cocti, cœliacam denotant affectionem. His adde intensam cruditatem, summam appetitus dejectionem, & malum corporis habitum. Si diu perseveret fluxus, appetentia prostermitur, corpus extenuatur, vires dejiuntur, & in hypochondriis calor percipitur. Ut plurimum est absque dolore, ob acidi fermenti inopiam, & interdum ab aciditate exaltata oritur, & tunc tormina, & dolores invehit.

Veterum Causæ.

Vulgares medici, quorum dogma in omni morbo est caloris, & frigoris, lienteria, & cœliacæ affectionis causam assignantes, semper eandem reperunt nœniam, frigidam & humidam ventriculi, & intestinum accusantes, cum facultatis retentricis ventriculi, & intestinum læsione, ob quàm cibi antequam cocti sint, per intestina descendunt, & per alvum dejiuntur. Læditur facultas retentrix per se, vel per accidens. Per se, dum labefactatur ab insigni intemperie frigidâ, & humidâ, quæ retentricis instrumenta laxantur, & ad retentionem inepta redduntur: & ea aut sola, cum humore pituitoso conjuncta, qui non nunquam è cerebro in ventriculum, & intestina decumbit, sicut & pinguium, & lubricorum immoderato usu, mollis, & laxior factus ventriculus, cibum retinere non potest. Per accidens læditur retentrix, dum expultrix valdè irritatâ, cibos nondum coctos mox deorsum propellit; citius n. quàm par est, expultrix excitatur, & retentrix læditur, sit hoc ab ulcerosâ ventriculi, aut intestinum dispositione, ex acribus, & mordacibus humoribus, eo modo in superficie illorum membrorum factâ, sicut aphthæ in puerorum ore fieri consueverunt. Hæ causæ præcipuè frigida, & humida intemperies, & pituitosus humor, vel ulcerosa

D. Car. Musitan. Oper. Tom. I.

stomachi, vel iurestinorum dispositio, si sint remissiores, cœliacam generant affectionem, quæ est minus velox cibi, & potus, & quidem nonnihil mutati excretio, quibus affectio cœliaca, à lienteria differt, si nimis velox sit excretio, sit lienteria.

Vulgares in cœliacâ affectione chylum impermutatum profluere cedunt, vel quia non recipitur à lacteis, quia clausæ, vel non retinetur ab intestinis ob laxitatem; vocantque fluxum chylosum. Sed de hoc vulgarium putatio chylo sat superque dictum est. Observant quandoque alba, vel farinacea excerni excrementa, in quibus allucinantur; sunt enim, vel ipsa alimenta non mutata, vel devio fermento producta, cum cadavericum præ se ferant odorem.

Nostri Causa.

Lienteria accidit, si alimenta immutata, & cœliaca, si parum mutata egerantur. Hoc vel sit pylori apertione ante tempus factâ, vel digestivi fermenti vitio. Pylorus ante tempus aperitur, irritatus ab aliquâ salis acrioris portione, vel relaxatus à phlegmatis nimietate, vel à sulphure aliquo relaxante, admisto cum phlegmatis portione, ut sunt unctiosa, à quibus relaxari observatur ventriculus sensibiliter, ut simile quidpiam in utero observatur, qui si nimio obducatur phlegmate, semen non retinet, sed statim effluit. Hæc vel ab ipsomet stomacho generantur, vel stomachus ab aliis accipit partibus, & ab his, vel ipsamet excrementa exaltata recipit, vel in stomacho exaltantur.

Prognosis.

Lienteria, & cœliaca sunt morbi non contemnendi, quia diu perseverantes periculosi sunt, & præcipuè si ab ulcere aliquo, vel in stomacho existente, vel alibi, cum universo corpori nutrimentum subripiat, unde atrophia, vel cachexia, & hydrops sequitur, præsertim tympanites. Lienteria cum difficultate spirandi, & laterum puncturâ in tabem transit. Lienteria periculosior est quàm cœliaca. Si lienteria acutis, & chronicis superveniat morbis, lethalis ut plurimum esse consuevit, ob virium prostrationem.

Veterum Curatio.

Vulgares frigidam, & humidam intemperiem contrariis alterant, materiam præparant, & evacuant, ac ventriculum, & intestina corroborant in lienteria, & cœliacâ. Si itaque harum affectionum in causâ sit frigida, & humida intemperies, contraria alterantia præscribunt; ac proinde pro frigidâ, calida medicamenta per os propinant, quæ stomachum, & intestina calefaciendi vim habent, non sint tamen valdè calida, quia humiditatem nimis exsiccano procederent, ita sunt *syr. de cinnamomo*, *absynthio*, *menthâ*, *corticib;* *citri*, &c. quos in hunc modum præscribunt: ut

℞. Syr. de menthâ, cortic. citri an. ℥j. aq. meliss. ℥iij. m.

℞. Syr. de cinnamomo ℥j. aq. menthæ ℥ij. m.

Aliqui commedant sequentes pulveres, ut

℞. Spec. aromat. ros. ℥iij. ambre gryse gr. vj. sacchari ℥iij. m. f. pulvis.

Dosis ℥ij. sumitur in vino. Vel

℞. Cinnamomi ℥ß. galangæ, Zingiberis, nuc. moschat. cubebæ an. ℥ij. sacchari ad pondus omnium f. pulvis. Dosis. ut supra.

Extrinsecè stomachi, & intestinum regioni varia cerata, emplastra, olea, fomenta, & sacculos applicant, quorum formulas adducere, esset potius tempus terere, quàm aliquid boni describere.

Pro humidâ ventriculi intemperie siccantia adhibent medicamenta, sed citra insignem caliditatem, & frigiditatem. Calida itaque, & frigida corrigunt, & idoneum huic intemperiei efficiunt medicamentum, ita est *syr. myrtinus*, *de rosis*, *siccis anisorum*, &c. Item *diacydonium cum aromatibus*, *spec. diarrhodon*. *Abbat. aromatic. ros. diacalamintha*, *diagalanga*, *diacorum*, &c. externè epithemata exsiccantia commendant, fomenta, empl. de crustâ panis, vel ceratum stomachale, vel

℥. Carnis cydonior. mastice. an. ℥ss. caryophyllor. galanga, macis an. ℥j. ros. rubrar. ℥ss. m. cum ol. mentha, & absynth. & cum pistillo subigantur in formam empl.

Humorem pituitosum cum frigidâ, vel humidâ intemperie conjunctum, si adsit, præparant, ut

℥. Syr. de absynth. mentha, mellis ros. simpl. an. ℥ss. aq. fol. quercus ℥j. m.

Notant in hoc morbo vulgares, ut minor sit aquæ quantitas, ne fluxus augeatur, quod enim diutius medicamenta permanent in ventriculo, eò efficacius operantur. Præparatos humores expurgant, ut

℥. Agarici trochisc. ℥j. hiera simplicis, pilul. aloëphangina an. ℥ss. m. f. pilul. vij. deaurentur.

Vel in formâ potûs, ita purgans concinnant medicamentum, ut

℥. Mirob. cheb. emblic. an. ℥j. fol. absynth. Rom. ℥ij. ros. rubrar. pug. jss. baccar. myrti ℥ijss. f. decoct. in aq. plantag. & factâ expressione.

℥. dicti decocti ℥iv. agaric. præparat. Div. cinnamomi, Zinziberis an. gr. iv. infundantur s. art. deinde factâ expressione, adde mell. ros. solut. manna electa, an. ℥ss. m. f. potus.

Evacuatis humoribus, ventriculi facultatem retentricem corroborant medicamentis, tum intrinsecis, tum extrinsecis. Intrinsecis exhibent sequentem opiatam ab Amato Lusitano commendatam, quâ senem quendam hentericum, post multa remedia incassum adhibita, liberatum esse refert, ut

℥. Conserv. ros. antiquæ ℥vj. theriaca optima ℥vj. miva cydonior. q. s. f. opiatâ.

De quâ capiat æger ℥ss. manè nihil superbibendo. Item diacydonium simplex sine speciebus, trochis. de spodio, fructus acerbi, & tandem quicquid refrigerare simul potest, & contingere, sive illud sit solum medicamentum, sive etiam alimentum. Eodem pariter modo agendum est, de medicamentis extrinsecis, ut ea scilicet administrentur, quæ refrigerare, & corroborare possunt, ut est oleum myrtinum cydoniorum, rosatum omphacinum, vel oleum mentha, & absynthij, quibus admisceri possunt pulveres aromatici, ut

℥. Olei absynthij, mentha, ros. omphacini an. ℥ss. pulv. caryophyllorum, mastiches, mentha an. ℥j. ligni aloës, corallior. rubr. præp. flor. ros. rubr. an. ℥ss. cere parum. f. linimentum.

Nostri Curatio.

In hentericâ, & celiacâ curatione, extraneæ causæ si quæ sint omni solertiâ abigantur, & deinde diligens victûs ratio instituatur, quam sex res non naturales complent, pro quibus

Ær ad temperatum frigus inclinet autumnalis, & nebulosus atro carbone notetur.

Cibus sit boni succi, & facilioris concoctu, ne stomacho negotium faceat, & pylorus illum per inferiora respuat; ideoque lenta, humida, viscida glutinosa, pinguis, & quæ sunt difficilioris coctionis vitentur. Item legumina, ferra, lacticia, animalium extremitates, pisces, gelatina, &c. Salsa, acida, & cibi fluidi omninò declinentur, assati elixis præferendi, ut carnes gallinarum antiquarum, caponum, turdorum, perdicum, &c. Sed caryophyllis, nuce moschatâ, vel zinzibere condiantur. Commendant vulgares in his affectionibus vitellum ovi assatum, & aceto conspersum, sed non possumus hoc cibi genus non refellere, quia non tantum curandum est, ut cibi retineantur, sed ut etiam coquantur; vitellus namque ovi assatus, difficilis est coctionis, & quotiescumque non concoquitur, illum pylorus ad intestina evomit. Debet itaque cibus non tantum adstringendi, sed etiam ut coquatur, energiam habere, aliter enim malum pejorabitur. Multa circa victum notamus, & primo, ut cibi offerantur ægrotis, qui ipsis magis arrident: Hippocrates enim aph. 38. sect. 2. inquit:

Parum deterior potus, & cibus, suavior autem, melioribus quidem, sed minus suavis est præferendus. Quia ventriculus grata edulia magis amplectitur, tenacius continet, & optimè concoquit. Secundò abstinendum, quantum fieri potest, ab egerendo, nam hoc correpti morbo non debent quolibet, vel nimio iriamento ad egestionem se conferre, sed cohibere, & quasi sibi ipsis vim inferre: Sic enim natura coacta sensim cibos spontè retinere assuescit. Tertio ut parcè comedatur præsertim in die. Quarto, ut fluidi cibi omninò fugiantur.

Potus sit vinum rubrum, & præsertim ex cerasis austeris, Italicè d' amarene, vel generosum, & subadstringens, vitetur novum, vel si æger vinum non bibat, decocto pilosellæ utatur. Potus iste paucus, nam multus ventris fluxibus infestissimus est: parum igitur, vel nihil bibatur, ferunt enim corvos hac passione astate affici, & à naturâ edoctos esse, ut nihil bibant eo tempore, quo hoc infestatur malo.

Motus corporis sit moderatus, fugiatur nimius, & intempestivus, ut saltatio, equitatio, cursus pilælusus &c. quia si corpus nimis moveatur, fiunt majores excretiones ob majores motus.

Quies sit temperata, vitetur otium, & vita sedentaria, quia corpus reddit torpidum, illudque multis cumulat excrementis, & transpirationem impedit, & alvi fluxus ciborum incoctorum in promptu est.

Somnus more solito sit prolixior, & omni solertiâ pelliciat, nam præter sudorem, omnem adimit evacuationem, & multi in somno excrementitii conquantur humores; nimius tamen declinetur, quia calorem enervat, & phlegmaticos parit humores, nec suo tempore exturbantur, sed diu retinentur, unde pejora emergunt mala.

Vigilia nimia fugiatur, nam digestionem inhibet, & ciborum cruditatem parturit: Somnus itaque, & vigilia sint moderati.

Excreta, & retenta naturæ consuetudini respondeant, ac proinde alvus, quantum fieri potest, cohibeatur præsertim à prandio, & cænâ, nam tali tempore sollicitata, cibos ingestos stomachi janitor irritatus exturbat, & levi egestionis conatu, non egestos cibos à stomacho in intestina præcipitat, & foras propellit. Consuetæ excretiones, ut serosus latex sensibiliter, vel insensibiliter, per universale cutis emunctorium evacuari solitus, non inhibeatur, sed more solito procedat. Urina sollicitetur, nam qui sæpius mingunt, alvum habent adstrictam. Mucus, saliva, hæmorrhoidum vel menstruum suppressio, ad naturale redigantur tributum, nam horum affectuum in causâ esse, vel saltem magnam noxam inferre possunt, sed imperuosè decurrentes reprimantur.

Animi motus vehementiores, ut ira, & timor præ omnibus fugiantur, nam hic relaxat, ut in magnis timoribus urinam, & alvinas fæces involuntariè excerni comperimus, & has auget expulsionem.

Si pylorus irritatur ab acri causâ, hæc vel expellenda vel deprimenda. Expellitur levioribus vomitoriis, vel dejectoriis. Vomitoria non sint sulphurea, nam multoties causa est conjuncta & latet aliquod, licet affectus inceperit ex acrioribus salibus, laxatur pylorus, & resolvitur nervus sexti paris, villos interioris tunice constringens. Poterit exhiberi sal vitrioli albi ℥j. pondere.

Dejectoria sint ex rhabarbara, ex quo extrahi poterit tinctura aqua ros. cichor. hord. &c. Aciditas deprimenda est apopriatis, quæ pluries descripsimus, ut etiam acredo, salsedo, &c.

Si materia acris provenit ab ulcere, vel ab ulcerosâ dispositione aphtharum instar, insidente superficiebus stomachi, vel intestinorum; si in ventriculo sint, vomitoria vitentur, & evacuatur materia lenientibus, admisto aliquo adstringente, & abstergente, poterit exhiberi rhabarb. extract. cum mell. ros. solut. Si ulcerosa dispositio fuerit

fuerit in intestinis, levia vomitoria, vitatis pinguibus, convenient.

Latex nimius phlegmaticus, qui ut plurimum aliquid salis insipidi, vel dulcis admistum habet, à quo quodammodo fixatur, & firmiter adhæret ventriculi, & intestinorum tunicis, si lienterix causa est, vomitu, & dejectoriis auferri debet, confert etiam ad hoc *vitrioli sal. extract. myrobularor. chebul. & indorum extractum, & tinctur. tamarindor. & rhabarb.* Ventriculi regio postea roboratur, tam intrâ, quàm extra, *essentiâ mastichinâ, absynth. menth. tinctur. & extract. cydonior. ribis additis adstringentibus aromatibus & roborantibus, ligno aloës, cinnamom. nuc. myristicâ, &c.*

Interdum oritur affectus ex cicatrice densâ, & levi, quæ densitate suâ, obstructis fibris, succi substantiæ æthereæ distributionem impedit, & retentionem lædit; hæc acrioribus salibus, admistis parùm adstringentibus defricanda est. Juvant *tinctur. ex sinapi, mel-le ros. & aceto* admistis.

Partes, ex quibus excrementa ad ventriculum confluunt, sunt observandæ, & si laborent vel obstructione, vel aliquo alio p. n. effectu, sunt liberandæ. Quod à partibus in ventriculum confluere potest, examinandum est.

Interdum affectus oritur à veneno hausto, vel ab aëre inspirato, & tunc specifica venenum respicientia sunt miscenda, ut si proveniat ex gr. à mercurio sublimato, lienteria curanda est *lacte chalybeato, magist. crystall.* & sic procedendum, &c.

Quæ accedit fermenti vitio, si hoc ablatum est totaliter fermentum, curationem non recipit; si diminutum, exaltari debet; Si infectum, liberari, sed rarò ex solo fermenti vitio, hic oritur affectus. Conspirat cum hoc ut plurimum pylori defectus, qui ante tempus aperitur, ut diximus, & tunc utrique conspiciendum est.

C A P U T XII.

De Colicâ Passione.

ET si intestina unum corpus appareant longum, & continuatum à pyloro usque ad podicem, ratione tamen diversi muneris, quod exercent in tenuia, si-ve gracilia, & crassa, seu ampla dividuntur, & singula rursùm tribus discriminantur nominibus, non secus ac tot distinctæ essent partes; tenuia autem sunt tria Duodenum, Jejunum, & Ileum, à naturâ sunt fabrefacta ad hoc, ut reliqua spirituosâ substantia, quæ in ventriculo non sequestrata fuit, in ipsis tenuibus elici possit; crassa verò intestina sunt tantùm destinata pro fœcibus collidendis; & nonnihil retinendis, & sunt tria; Cæcum, Colon, & Rectum, pro quâ re paucis gaudent venis, & multis dotata sunt anfractibus.

Affectus hic nomen accepit, & dolor *κωλικός*, ac *κωλική διάθεσις* appellatur vulgò colica passio: est igitur colica passio, affectus intestini coli, quod ob sui longitudinem, & anfractuositatem est stercorum, & flatuum receptaculum; ex multâ itaque stercorum, & flatuum permutatione dolorosæ tensiones, & punctiones in hoc intestino contingunt.

Signa.

Dolor colicus adeò acerbissimus est, ut si levior fuerit, verè colicus dici nequeat. In abdomine circa intestinorum regionem versatur, qui aliàs aliquando adeò in uno loco fixus existit, ut maximè sub umbilico paulo fixo, vel terebræ perforanti similis sit; quandoque instabilis, & de loco in locum vagatur, & situs ipse colicum ostendit dolorem. Incipit dolor cum intestino colo, à dextri tenis sede, ubi etiam sæpè figitur (ex eo quia in eâ parte sit valvula primùm à *Bauhino* observata) & ascendit ad hepatis cavum, & hinc secundum ventriculi fundum ad lienem, & sinistram renem, quasi Zona tendit, & ibi deorsum usque ad intestinum rectum flectitur; & ita nunc juxta splenem, &

sinistram renem, nunc in dextro dolor percipitur. Plurimè in dolore colico ventriculus in consensum rapitur, unde appetitus dejectio, nausæa, & variegatorum humorum vomitus excitatur. Plurimi inter colicæ passionis signa referunt, quòd alvus ita adstricta sit, ut nihil ægotantes, nec flatum quidem emittere possint: Verùm hoc signum non est in omni colico dolore, sed tantùm in illo, qui à fœcibus induratis originem ducit.

Si colicus dolor à flatibus oriatur, dolor erit tensivus, & quædam ventris inflatio: ægri flatuum multitudinem, & ventris rugitum percipient, à flatuum exclusionem maximum sentient levamen. Præcessit victus ratio, flatibus idonea generandis. Si flatus in intestinorum cavitatibus contineantur, dolor est vagus, neque in eodem loco consistit, & per intervalla recurrit; Si verò intra eorum tunicas coerceantur, fixus est dolor, quia flatus locum mutare nequeunt: ideoque continuus, & pertinax, quoniam flatus exitum quærentes non inveniunt.

Dolores reliquarum partium in inferiore ventre contentarum à dolore colico facilè propriis distinguuntur signis, tantùm nephriticus cum colici doloris signis tantam habet cognationem, ut barbatorum antesignanum *Galenum* deceperit, ceu 2. de loc. aff. c. 5. & 6. de loc. aff. c. 2. ipse se in hoc deceptum fatetur, qui colico discruciatu dolore, se nephritico laborare, ex lapide alteri ureterum impacto imaginabatur, donec humore per alvum excreto, & deinde sedato dolore, colicum esse animadvertit. Occasione à *Galeno* desumptâ, hic non possum non reminisci, cujusdam Galenici, qui diariâ laborans febre, post moderatum somnum, pectus, brachia, cæterasque corporis partes, pulicum moribus obsignatas invenit, statim in agoniam positus, se petechiali laborare febre arbitratus fuit, illicò ad vesicantium applicationem ineptè confugit. Quæ afferenda sunt signa, quibus hi duo affectus invicem distingui possint, &

Primò dolor colicus in uno loco fixus non permanet, sed hinc inde circumvagatur, & intestini coli ductum sequitur, & quandoque cinguli instar medium affligit ventrem; dolor verò nephriticus semper eadem parti adhæret, & qui calculo è renibus promotò accidit, à supernis ad inferiora descendit versus pubem, secundum ureterum ductum, & semper à dorso incipit, & ad posteriores potius partes circa spinam vergit, sicuti colicus magis ad anteriores, qui & in loco renibus altiore consistit.

Secundò, dolor colicus à cibo assumpto intenditur, quia ventriculus repletus colum reprimat intestine, nephriticus verò neuriquam augetur, sed potius imminuitur, quia aliquid substantiæ cibalis ad renes transfertur, quòd dolorem aliquantulum demulcet: intenditur tamen, ciborum reliquiis ad inferiora descendentibus, & intestinis renes comprimentibus.

Tertiò vomitus vehementior, & alvus strictior est in dolore colico, quàm in nephritico, & quandoq; è contrâ vehementior, & strictior in nephritico, quàm in colico; ideoque utrumque symptoma ita utrique affectui commune est, ut eorum intensio, & remissio difficilior reddat diagnosim, nisi alia concomitantia signa distinguant.

Quartò, in dolore colico majus emergit levamen, ab excretionibus per alvum, & vomitum, quàm in nephritico.

Quintò, in dolore colico urinæ in principio crassiores redduntur; in nephritico verò urina clarâ, tenuis, & velut percolata, procedente autem tempore turbidum quoddam exhibet sedimentum, & demum arenulæ, aut calculi unâ excernuntur.

Addimus, & nos consuetudinem, ut si quis assuetus fuerit nephriticum pati dolorem, vel arenulas, aut calculos excernere, tunc verosimile est in nephriticum incidisse dolorem.

Sunt, & aliæ in abdomine partes, ut ventriculus, ileum & uterus, quæ dolorem pati possunt, & magnam habent cognationem cum colico dolore, quare ne juniores, inexperto (que fallant *medicos*, accurata distrinctio est apponenda. Unde differt à ventriculi dolore; semper n. ventriculi dolor supra umbilicum subsistit, & sæpe ad spinam inter scapulas pertingit, cum ad nonam vertebra ventriculus spinæ alligetur, levatur ructibus vel vomitu. Differt à dolore iliaco, quia iliacus magis pungitivus est, & supra umbilicum fertur in hypochondriis, & membra superiora in consensum trahit, cum plerumque ab inflammatione oriatur, de cujus signis capite sequenti dicemus. Differt ab uteri dolore, quod uteri dolor inguinibus, & coxis communicatur, & supra ilia non ascendit, præcessit partus, menses supprimuntur. &c.

Veterum Causa.

Vulgares pro colicæ causâ frigus, caloremque assignant, sed tam intensi in internis hominis partibus reperiri non possunt, citra illius vitæ subjecti dispendium, ut testantur ii, qui ex frigida aquæ clystere examinati sunt. Deinde si sola frigiditas esset doloris causa, non tam subito invaderet, & tam subito cessaret. Tandem si sola frigiditas esset causa doloris, calefacientibus calor sedareretur, quod tamen non accidit, sed solis adhibitis calefacientibus magis intenditur. Neque calori id consonum esse videtur, nam intestinorum inflammatio tantos valeret excitare dolores, quantos in colicâ deprehenderemus. Deinde solis refrigerantibus demulceretur dolor, quod non evenit. Postremo caloris est calefacere, non autem dolores excitare intensissimos.

Nonnulli solius intemperiei insufficientias animadvertentes, humorem frigidum, & crassum viscidum ex cruditate genitum assignant. Verumtamen hoc improbabile est. I. Humorem hunc tantam frigiditatem in corpore humano actu habere posse, ut actuali frigiditate dolorem tam atrocem generet. II. Neque hoc veritati consentaneum est, cum in intestinorum cavitatibus, ipsi inhærendo hunc dolorem, & quidem frigiditate tantum excitare. III. Cum tum demum doloris causa est, & non antea fuit cum diu ibidem hæserit, & frigus fuerit. IV. Credibile non est colicum dolorem, à quo terebrari, quasi intestina videntur, excitari tantum ab humore crasso, viscido, & intus intestinorum cavitati adhærente, eaque refrigerante.

Alii ad flatum recurrunt, putantque flatum colicum excitare dolorem, quia ex eorum explosione dolorem sedari deprehendunt. Verumtamen simplices flatus possunt quoquo pacto dolores in intestinis parere, illa tendendo, sed non tam acerbos, quales in colicâ experiuntur. Testantur hoc, qui à castaneis, & à musto inflantur, quibus mirum in modum venter inflatur sine sensibili dolore, etsi flatus non evacuentur.

Neque dicatur ob intestinorum clausuram, qua flatus permeare non possunt, dolorem colicum ab ipsis excitari posse, nam clausura hæc à flatibus stypticâ materiâ elevatio fit, vitriolata scilicet, vel &c.

Helmontius vult à fellis fermento aciditatem chylo non auferentem, secundam digestionem vitari, & mucaginem procreari acore refertam, quæ cum plus nimium tenax intestinis adhæret, ut hanc pellant, intestina se comprimunt, convellunt, & corrugant in longitudinem sui, contracturæ n. quæ per transversas, & obliquas fiunt fibras, sunt naturales. Procreatur mucago per laticem, ut per hanc intestina ab hoste se obvallent. Fellis huiusmodi vitia proveniunt ab archeo partis, qui vel sponte ignavus est, vel propter transmissum hostem exosum silet, & blas fermentale in intestina non demittit. Quandoque fel luxuriat, mutat acorem in amarum exaltatum, convulsiones pariens, & tunc colica maligna fit. Ea, à quibus vitatur fel, sunt salia varia corrosiva, ob quæ *archeus* indignatur. Mucago acida est causa occasionalis, ob quam intestinorum *archeus* furit, & futoris motu colicum patitur dolo-

rem, qui eo periculosior est, quo atrocior; hinc n. majorem ostendit indignationem, & per suum blas furiosum, paralysem, manuum, & pedum contracturam excitat.

Probat hoc *Helmontius* à curatione, quæ perficitur iis, quæ *archei* furorem intestinorum placant, quale laudanum est sine opio, quatuor semina frigida, & cum pylorus in consensum rapitur, illius furor binis ovorum vitellis ad duritiem coctis aufertur, & cum aceto rosato distemperatis, quo solo remedio desperatus à colicâ evasit.

Colon, si à salibus resolutis acrioribus in ipsorum mucagine sedem habentibus pungantur, dolorem à parte affectâ parietur colicum dictum, eumque fixum. Si verò ipsum adoriatur flatu iisdem salibus geniti, quod ut plurimum accidere solet, dolore vago, etiam colico appellato tenebitur. Non omnem materiam, ut contendunt vulgares, neque omnem flatum posse colicam excitare, sed tantum acriorem, patet iis, qui sciunt solutionem continui vehementem, non nisi à particulis angulosis effici posse.

Causa Nostra.

Solent ut plurimum colicæ causari ex salium acidorum resolutione, & testantur hoc acida, quæ huic affectui sunt adversissima, ut vini usus, quod facile in stomacho acescit, & fæcum durities, & retentio, quæ à sale styptico, quale acidum est fit. Testantur hoc remedia quæ huic affectui adversantur, quæ aciditatem tollunt.

Sal hoc acidum resultat ex cibis, vel acidis actu, vel potentiâ, ex inspiratione acidorum vaporum, quæ propè mineras hauriri solet, & fermenti acidi, quod, ut *Hermetici* volunt, coctionem facit exorbitantia.

Interdum etiam fit à sale acri piperino, & à sale falso. Quandoque fit à vermibus in quibus etiam aciditas peccat. Interdum à calculis. Quandoque fæces retentæ indurantur, quapropter, quod acre est, in intestinis retinetur, quod resolutum, colicam parit passionem.

Norha colica, quam causant, vel salini flatu, vel salia in peritonæo, vel est in membranis, quæ abdomini, ventrique partibus obtenduntur, eodem modo fit.

Dolorem immediatè tam effectivè, quam susceptivè pendere ab ipso spiritu impetum faciente sat superque lib. 1. c. 1. de capitis dolore probavimus, non verò à continui solutione, sed tantum occasionaliter à læsæ partis contractione; hanc in intestinis causare possunt, vel salia acriora, vel nimia distensio, sed non omnis, nam cum ex omni parte intestina distenduntur, non possunt tam distendi, ut dolor præsertim conspicuus inde oriatur: sed cum intestina convelluntur, sive corrugantur, & postea distenduntur, tunc dolores excitantur. Corrugatio fit à salibus stypticis, & etiam, à salibus acrioribus intestinum vellicantibus. Si hæc igitur in ipsis aderint, & corrugationem fecerint, etiam à flatu simplici colica generabitur, sed majorem efficient dolorem, si simul complicabuntur, & flatu salini acres, & intestina corrugata.

A duplici igitur causâ fit colica, à sale aciori, vel piperino, vel amaro, vel acido; flatu ab ipsis elevato, & à flatu simplici cum corrugatione intestinorum complicato. Corrugationem etiam vermes efficere possunt, externa frigiditas, vel ab aëre, vel à balneo adveniente. Frigidus liquor assumptus stomachum contrahens, poterit etiam contrahere intestina, quod etiam efficere possunt existentes in stomacho latices styptici salibus referti.

Flatu generatur diversimodè, sed ut plurimum ex salium variorum mistione, quorum unum in aliud agens, & motu fermentativo particulas illius ab aliâ divellere tentans, particulas jam divulsas, minus fixiores cum latice in vapores elevat, qui postea conglobati, sed non adeò arcte, à locorum angustia, vel ab aliâ causâ, vel illam pervadunt partem.

Prognosis.

Morbus hic non est contemnendus, quia dolor vires omnes

omnes, & spiritus dissipat, partesque principes in consensum rapit, & estò ut plurimum brevi temporis spatio ad salutem terminetur: tamen quandoque dolor est diuturnus, & lethalis evadit. Dolor colicus si levior, & vagus est, per vices intermittit, & alvum non omninò constringit, ad salutem terminatur; si dolor vehementissimus uno in loco fixus, discruciat, nihil per alvum redditur; præterea si somnus non conceditur, sequitur vomitus, singultus, delirium, syncope, extremorum refrigeratio, & frigidi sudores, ad mortem terminatur.

Colicus dolor diuturnus, qui nunquam mutatur, in lethalem abscissum coli intestini abit, ut *aph. 22. sect. 7. A ventris dolore diuturno, suppuratio.* Colicus dolor, ubi crebrior adest vomitus, & potus retineri nequit, & nihil, vel parùm infra excernitur, in ileum transit lethalem. Si colicus dolor fuerit diuturnus, & à sale acido ortum duxerit, in alios affectus degenerat gravissimos, in arthritidem, epilepsiam, sed sæpius in paralyum. Si verò epidemicus, contagiosus & pestilens, ut plurimum lethalis esse consuevit.

Poterum Curatio.

Colicæ passionis curationem communiter adoruntur, vulgares, à clysteribus, & in clysteres eam terminare faciunt; clyster n. ipsis in hoc morbo dicitur alius emolliens, à quo curationem auspicantur, cui postmodum succedit carminans, & discutiens, (datur namque inter clysteres prioritatis, & posterioritatis ordo) quos eandem die ter, quater, quinquies, & ulterius reiterant, donec dolor evanescat. Si verò decimo, undecimo, & ulteriori clystere alvus non deponat, ut quandoque accidere solet, anum suppositorio sollicitant, iterumque clysteribus obstinate insistunt. Hujus morbi, & clysterum occasione quendam *Med cum* barbatum me observasse recordor, qui colico affectus dolore, post 140. clysteres, quorum alius alio semper longè dissimilior erat, sine fructu cum expertus fuisset, & nunc ceu pervicax hircus ipsis clysteribus adhuc insisteret, nisi à quodam spagyrico alkali suberum curatus fuisset. Sed quod magis mirari subit, magno cum medicinæ de decore, mihi accidit aspexisse duos Galenicos non contemnendos, cuidam colico dolore laboranti alternatim propriâ manu immittere clysteres.

Post aliquot clysteres frustra tentatos, nonnulli levi aliquo laxante utuntur medicamento, ut *pilul. cathol. de trib. vel mann. cum ol. amygdal. dulc. in jure pingui* exhibent, vel ad *castia* exhibitionem deveniunt, quæ improbatur ab aliquibus, nisi ejus flatulentia corrigatur. Sed nunquam evacuandum est per partem affectâ.

Si his, aliisque purgantibus præsidii non cedat affectio, commendant *ol. amygdal. dulc. recenter*, & sine igne extractum ad lib. ℞. commendant quoque *balneum ex hydroleo in quo bulliunt melil. chamom. semin. lin. scennigræc. ror. marin. gramen, malv. apium, petroselin. cæterasque herbas pratenses.*

Verum, si affectus vires acquirat eundo, & his non cedat præsidii, ad obstupescientia deveniunt, quæ sensum auferendo, dolorem tollunt. Neque audiendi sunt, qui hoc præsidii genus abhorrent, nam cum certè mortis periculum imminet, ne ægrum omni spe destitutum derelinquant, præsidia, quæ aliquando fuere salutis, tentant. Verum in discrimine ægrum potius jugulant, quàm ailquod illi juvamen tribuant juxta nostras regulas, ubi fusiùs de opiatorum administratione, egimus. Unde somnifera exhibent, exterius tempora & manus *ung. populeon.* inungendo, vel interius *theriacam novellam*, vel *philon. rom.* propinant, quod mirum in modum huic affectui prodesse fatentur.

Interim ventri applicant *periam lineam imbibitam ol. amygd. dulc. calido*, vel *spongiam madidam in 4. anodyn. decoctis in hydroleo.* Vel fiunt inunctiones ex *ol. chamom. laurin. aut rutac.* vel pariter applicatur *verviciis omentum in oleo prædicto calido madefactum.* Vel *crudum filum cum cinere decoctum in aqua calidum in ventre ap-*

ponunt. Non desunt præterea *fomenta, cataplasmata, emplastra.* Item si colica fuerit biliosa, sequens epithema refrigerans hepatis regioni admovent.

4. *Succi endivie, cichor. an. lib. ℞. lactuca, acetii ros. an. ʒij. m. f. epithema hepatis regioni per modum acetarii.*

In colicâ ex bile æruginosâ ponunt super umbilicum *magnetem*, qui statim à bile attrahit æruginem, & sedatur dolor.

Si hæc sine fructu applicuerint vulgares ne ægrum omni spe destitutum derelinquant, ad quædam remedia, quæ occultâ proprietate dolores colicos lenire creduntur, confugiunt. Inter ea imprimis laudatur *caprinum stercus in pulverem redactum, & cum vino exhibitum. Stercus lupinum album, quod in spinis repertum, in terram non decedit. Datur à ʒ℞. ad ʒj. cum paucosale, vel pipere in vino albo tenui*, ita vulgares præparant stercus galinaceum, &c. Revera vulgarium medicina est tota stercoracea. Verum enim verò multa animalium sterco- ra mirabiles, & præstantes obtinent medicamentosas virtutes: constant namque spiritu volatili ferente flagrabili, (sulphur fætidum vocant spagyrici) & sale fixiori nitroso, quo agri fæcundantur, (ut in *nostrâ Pyrotechniâ* fusiùs diximus,) quod attenuandi & abster- gendi vim habet; sed profectò res indigna est, ut ster- cus à quopiam medico in usum advocetur. Verum, an hoc sal nitrosum, quod stercoribus inest, colicæ pro- sit passioni, non est de vulgarium consideratione, qui aliud sal, præter commune, quo in cibariis utuntur, & gemmeum, quod ad sterco- ra dura liquanda in colicâ præscribuntur, non agnoscunt.

Item hæc alia, quæ occultâ proprietate juvare cre- dunt, propinant, ut lupi intestinum in clibano exsic- catum, & in pulverem redactum ad ʒj Intestina gal- linæ tosta, & similia, quæ juvare imaginantur, vel ob magnam familiaritatem, & amicitiam, quam cum humanis intestinis habent, vel ob vim intestina confor- tandi, vel ob similitudinem. *Lumbrici terrestres præpa- rari* ob signaturam cum intestinis. Laudant *umbilicum infantis recens nati præcisum in argento, vel auro inclusum cum modico sale*, & qui gestat hoc allegatum prosus hoc dolore non corripitur. Omittimus alia quamplurima hu- jus farinæ vulgarium vana præsidia, quia supersti- tiosa videntur.

Si tandem affectus sit antiquatus, ad *guajaci deco- ctum* per multos dies continuatum recurrunt, & per intervalla purgant, clysteresque frequentant.

Nostra Curatio.

Ad dolorem colicum curandum, eandem curam me- ditemur oportet, ac in aliis profligandis humani cor- poris affectionibus, & æquè optimâ diætâ, ac oppor- tunis medicamentis versatur, igitur.

Aër, quantum possibile est, eligendus, aut parandus moderatè calidus, siccus, purus, & tenuis; vitetur cras- sus, frigidus, nebulosus, uliginosus, vaporibus refer- tus, & nimis calidus.

Cibus sit facilis digestionis, & qui paucas generet su- perfluitates. Sit liquidus, vitetur assus, & elixus est vali- dior, minimè flatuosus; aut viscosus; conducunt omnes volucrum montanarum carnes, sed non in aquâ degen- tium, modò pingues non sint, in primis laudatur caro *Alandæ avis, de quâ Galenus in lib. ad Pisonem de anid.* scribit; Secundum proprietatem in colicâ passione pro- desse: quod an verum sit, fides sit apud *Magistrum Ga- lenum.* Conveniunt etiam pullorum, gallinarum, capo- num, hædinæ, vitulinæ carnes, & elixentur potius, quàm assentur. Plurimum in hoc affectu pingua ca- ponum, & pullorum jacula conducunt, quia meliùs per intestinorum tubulos labuntur. Incoquimus *thymum, sampsucum, pulegium, origanum, satirejam, mentham, hyssopum, fœniculum, anisi semen, asparagum, apium, vel petroselinum, & allium.* Addimus jusculis nonnihil, vini malvatici, sit optimè coctus, & fermentatus, aniso vel coriandro conditus. Fugiat æger cibos flatulentos, si passio colica sit flatulenta, ut sunt legumina omnia,

castaneæ, & angue, & cane rabido pejus vitentur cibaria adstringentia, & quæ stypticam reddunt alvum. Item lacticia omnia, cibi acres, falsi, vel visci di vitentur. Similiter pisces omnes fugiendi, præcipuè saliti; parvi tamen convenire possunt, sed condiantur pipere, cinnamomo, caryophyllis, vel nuce moscatâ, aliisque aromatis conditi. Omnia acida maximopere hîc nocent, & omnes fructus horarii, in primis crudi. Edulia, quæ flatus discutiunt, magno habentur in usu, siue dolor sit à flatu, siue ab humore frigido, & crasso; ea propter semper ea ciborum genera, quæ flatus disjiciunt, cum calfaciant, extenuent, desiccant, maximam adferunt utilitatem. Est tamen hîc notandum, ne medicamenta magis calfaciant, quàm par est, quia plerumque medicamenta nimis calefacientia liquant tantum humores, & cum non discutiant, ipsos dolores acerbiores reddere solent. Pariter omnia dulcia vitanda, lagana, similiter pistacia, bellaria, dulciaria, fructus omnes saccharo conditi; omnia namque dulcia, ut & mellita acidum corrosivum in sinu recondunt, ut succum ex harundinibus sacchari, quas vulgò *cannamele* vocamus, expressum, ex quo saccharum concrevit, intra breve tempus acescere observamus. Præterea ex saccharo, vel melle, mediante destillatione, spiritus elicitur metalla exedens. Insuper saccharum antimonium solvit, ut patet, si ambo in retortâ destillantur, & elicitur oleum. Tandem admonitos volumus hujusmodi ægrotos ut parçè prandeant, parçiusque cœnent.

Potus in hoc affectu sit vinum generosum antiquum, vel conditum, ut anisatum, si tale sustineat æger, aliàs mediocre, in quo nullum lateat acidum; Vitetur vinum sulphuratum, aluminosum, &c. ut est Puteolanum, & Pithecusarum, vitetur quoque vappidum, & mustum. Nonnulli omnia vinorum genera in passione colicâ rejiciunt, ob acidum volatile. Spirituosa omnia fugiantur, vel saltem parçissimè hauriantur, quia spiritus animales magis in furorem adiguntur, & dolor augetur. Si vinum non potat æger, decocto sassafras, vel decocto chinæ cum passulis utatur, & interim parçè bibat. Vinum aquosum, atque aqua simplex omninò vitetur.

Motus patientem exerceat in omni exercitiorum genere, ut est cursus, vel saltus; observamus namque veterinarios, quando equi capiuntur dolore, nihil utilius, & accommodatius cursu invenire. Verum magnum inter equos, & homines versatur discrimen; possunt n. equi scuticâ ad cursum impelli, cum hominibus verò humanius, nocet in tanta dolorum acerbitate nimius motus, nec liberè peragi potest in spasmodicâ omnium viscerum retractione, & malum augeri potest: convenit motus, sed moderatus antequam patiens alimentum sumpserit.

Quies multum prodest, sed ecquis quietem habere potest, cum inferni cruciatibus? Imperanda est quies, sed sumpto cibo; motus itaque, & quies stent in suo æquilibrio, & motus non sit nimius, nec quies excedens.

Somnus omni studio procurandus, quia ad omnes dolores leniendos, & morbificas causas concoquendas, nihil est, quod præstantius sit somno, & si doloris necessitas urgeat, admittatur, etiam solito diutius, quo etiam interdiu uti poterit.

Vigilia producta maximopere nocet, ac proinde moderata esse debet, & aliqualem proportionem, datâ paritate, somnus, & vigilia habere debent, estò somnus excedere operæ pretium sit.

Excreta, & reventa secundum naturæ necessitatem procedant, & ante cætera magnopere curandum, ut scybala singulis diebus educantur, diligenterque, ea, quæ alvum adstringere possunt, vitentur. Vitentur fortiora emetica, & efferata purgantia, quia plus noxæ, quàm utilitatis inde sperari potest.

Animi perturbationes proscribantur, nocet mœror,

& tristitia, quia quandoque colicæ productioni anam præbent, attamen non omninò est inutilis ira brevis; hilaritas multum confert, si patiens in tot sævis viscerum naturalium torturis, esse possit hilaritatis capax.

Sumuntur indicationes à causis, & à productis, & pro eorum differentiâ varia remedia colicæ adversantur. Quæ sit ab acidis, eorum ablationem, vel mitigationem expostulat; Auferuntur si fuerint in ventriculo acida salia vomitu ex *sale vitrioli albi*, vel *aquâ benedictâ*: cautè tamen utendum est vomitoriis, præsertim vehementioribus, ne affectus in iliacum transeat. Ejiciunt etiam per cathartica, quæ vehementiora non sint. Adjuvant etiam rem clysteres cum *ol. lini*, & his interdum quando res in discrimine est, adjici potest *croc. metall. vel aqua benedicta* cum maximâ tamen cautione, ob iliacæ passionis timorem; solent. n. hi clysteres vomitum movere.

Deprimunt aciditatem salia ex essentiis oleosis elicta, & in eorum defectu *anisor. feniculi &c.* Abstinentur à pulveribus, qui acidum combibunt, ratione stypticis, quæ cum colicâ conjungi solet.

Conveniunt quàm maximè *opiata*, quæ causam immediatam respiciunt, scilicet vitæ nostræ furorem sedant, & in hoc verus curationis cardo consistit; unde falsum est febrem, consimilesque morbos curari non posse, superstitè causa occasionali: nam non rarò colicam, choleram, diarrhœam, dysenteriam, &c. perfectè curamus per solum *laudanum sine opio*, residua licet massa intus adhuc hospitaretur.

Acidis adversatur remedium, quod pluries posuimus. Vinum in hoc affectu ob aciditatem excitato nocet, quapropter præscribenda est ægro *aqua vel cinnam. vel sassafras. vel anisor.*

℞. Cinnam. ℥ij. sacch. ℥j. aq. lib. iij. vase clauso in B. digestionem extrahatur tinctura, de quâ æger bibat. Hoc pacto poterit etiam fieri aqua, siue tinctura anisorum, & præcipuè coriandrorum non præparatorum, ratione aceti, quod præparata admittunt, & hæc aqua maximè omnium juvat.

In colicâ puerorum adhibetur placenta, ut

℞. Vitellor. ovor. num. vj. agitentur, & addantur semen feniculi, cumini an. ℥j. cum ol. laurino f. placenta, & parti applicetur.

Opiata miscentur etiam clysteribus emollientibus.

Interdum ut plurimum colica epidemica, & maligna fit à paucâ materiâ validâ tamen, & in agendo exaltatâ, & hæc purgantibus magis exacerbatur; & postulat anodyna. Vina nocent ratione tartari, calcis, seu alkali, & sulphuris, quæ à stomachi fermento non superantur.

Quæ à sale amaro oritur, remedia expostulat huic sali adversantia, vomitus ciendus, materia in ventriculo existente, & cathartica in usu etiâ sint benigniora.

In depressione amaritiei cavendum est quàm maximè ab acidis, ne materia acida sit cum amarâ complicatâ; vel lateat in intestinis, & amari latices sint producta, & non causæ.

Multories fœces induratae occasionem quàm maximam huic affectui dant, quia evacuari non sinunt amaros latices, vel acidos, in quo casu ab omnibus purgantibus per superiora abstinendum est; & solis clysteribus utendum est.

Aliquando acida cum terrâ damnatâ miscentur, & materiam viscidiorum efficiunt, quæ arctè intestinorum tunicis adhæret; clysteres tunc fortiores à principio injecti, & iterati materiam agitando, magis nocent, quàm prosunt: conveniunt igitur lenientia, & detergentia. A vomitoriis abstinendum, materiâ in solo ventriculo existente.

Peragenda res est iteratis lenientibus, & interim materia attenuanda; & discutienda est, non medicamentis, quæ magnam fermentationem, & calorem excitare valent, ne flatus multiplicentur. Juvat *ol. zedoaria* Dosis est gutt. iij & potest extendi ad ℥j. Exhibetur cum vino

no vel aquâ appropriatâ, decocto scilicet *marrubii albi, veronica* &c.

Prodest etiam *ol. corticum aurantior*. Dosis est gutt. iv. Dolore perseverante siccis fomentis res agenda est, ut liquatum, & attenuatum excitetur, & excutiat.

Si mitiora cathartica non juverint, exhiberi potest *essentia trochis. albandal;* vel *spiritus vitæ aureus Rulandi*. Dosis extenditur ab ℥j. ad ℥jss. Desistendum est ab opiat.

Flatus tolluntur materiæ ablatione, & mitigatione, & tollitur affectus non solum in hac, sed in aliis causis, ablatione corrugationis intestinorum, ob quam retinentur fæces, & flatus discruciant. Ad hanc tollendam juvant *clysteres anodynii, & emollientes, juscula pinquæ, ol. amygd. dulc. ol. balneum, additis anodynis herbis, & emollientibus*, deinde deveniendum ad discutientia.

℥. Vini malvatici, ol. nucum an. ℥ij. aq. vitæ ℥j. ol. juniper. rutæ destillat. ℥ij. f. clyster.

Exibentur *spiritus vini, & spiritus nitri*, ut

℥. Spiritus vini. nitri an. ℥ss. vel ℥ij. in aq. com. tepidè offer. tinct. cort. aurant. cum sp. vini extracta. Dosis coch. j. Ventriculo gum. tacamahaca, & caragna imponi potest.

Nothæ colicæ causa est, vel in peritonæo, vel in membranis, quæ abdomini, ventrisque partibus adherent. Non cedit clysteribus, nec medicamentis, neque fomentis, quibus alii colici dolores tolluntur, & hoc signo dignoscitur, succedit ut plurimum diuturnis febribus. Observavit *Fernelius* continuas, tertianas, & quartanas, his doloribus finire, & servare typum hic circuitu certo exacerbari.

Curatio peragenda est remediis, quibus illæ febres tolluntur. Diaphoretica profunt, & purgantia præsertim vehementiora, seu acria nocent. Aliqui clysteribus variis alvū solvunt, primas vias cathartico lenienti aperiunt, & immittunt ægrum in balneum tepidum ex emollientium decocto paratum, bis, ter, quater, & quinquies in die, ut temperetur salium acrimonia, & membranarum pori aperiuntur, & altero die catharticum denuò exhibent, deinde repetunt balneum, quod servant, si vires permiserint, usque ad totius causæ ablationem.

Paralysis ex colicâ curatio in magnis tantummodo arcanis sita est, ut auro obryzo, antimonio, perlis, &c. Nisi mox in primâ inceptione succurratur, temporis progressu incurabilis evadit, ideoque non cunctandum, quia alterius indolis, quàm vulgaris paralysis, & præceps est. Purgantia vehementia, quæ ægrum convellunt, prorsus evitanda sunt. Ex purgantibus adhibetur *diatar. arus* convenienti dosi, & per epicrasim, deinde tertio quoque die juvant sudorifera, ut spartari à gutt. xx vel xxv. Mercurius diaphoreticus, antimonium diaphoreticum, &c. Decoctum sassafras, aq. lilior, convall. primulæ veris multum hîc potest, juvat nimirum ventriculum, & intestina, unde mali initia. Quotidiè dentur rotulæ confortantes *cap. de Paralyti* descriptæ. Membra affecta asperiori fricentur linteo, deinde tartari spiritu aspergantur ter quotidie, & tandem *balsamo galbani terebinthinato*, quotidie ter inungatur à qualibet *inunctione radices symphyti majoris in aquâ fontanâ decocta*, linteoque in formâ cataplasmatibus superinductæ, membris inunctis calidè applicentur.

CAPUT XIII.

De Iliacâ Passione.

Alimenta naturaliter in ventriculo continentur, donec ferè tota fermentalis actio in illis completa sit, inferius ventriculi orificium referatur, & ciborum reliquie æthereo depauperatæ spiritu ad duodenum & jejunum defluunt, ubi per fellis effluvium in liquamen vertuntur, ut reliqua spirituosâ pars, ab illius materiæ compedibus extricetur, quo peracto ciborum reliquie, omni spirituosâ spoliata parte ileon ingrediuntur, crassescere, & stercorefcere incipiunt. Cæcum

stercoreum continet fermentum, cui plurimæ sunt cellulæ ad diutius retardandas fæces. Ex cæco in ileon pertranseunt stercora, ideoque amplius, & capacius est aliis, in cujus principio valvula extat intercludens stercorum, statuunque regurgitationem in ileon, ita ut talia ab ileo ad colon sine impedimento descendant, ascendere verò nihil eorum possit, valvulam autem illam non nunquam laxari, passio testatur iliaca, ubi fæces, clysteres, glandes, & suppositoria sursum rapiuntur, & vomita rejiciuntur. Ex colo denique per rectum fit stercorum expulsio. Motus reliquiarum ciborum, stercorumque ad intestinorum motu dependet, mediantibus fibris transversis, orbicularibus, & nervis, quos obtinent, non solum, ut grata arripiant, ac noxiâ expellant, verum etiam ut se moveant; habent n. intestina hunc motum à partibus superioribus ad inferiora, qui lumbricorum terrestrium motui comparatur, qui corporis partes successivâ contractione movent. Hic intestinorum motus naturalis, seu peristalticus aliquando à causis præternaturalibus invertitur, ita ut intestinorum fibræ, quæ à superioribus versus inferiora contrahi debeant, ad superiora contrahantur, & præpostero motu, quicumque in intestinis continentur, non alvum versus, sed ad ventriculum protrudantur, & per os rejiciantur. Malum hoc Græcis *ειλεος*, à vertendo dicitur, latinis *iliaca passio* cum intestini ilei sit affectio; nec non volvulus, quod intestina, quæ alias obscuro quodam moventur motu versus inferiora, hîc manifestè volvi, idest versus superiora moveri videntur. Dicitur & *χορδαψος* *ἐπὶ τῆς χορδῆς ἀνωπεδοῦ*, quod qui manum loco dolenti in ventre admoveat, quasi chordæ tensæ, & duriter convolutæ speciem sentiat. Barbari *Miserere mei* ob acutissimum dolorem, & spurcam stercorum alvi per os rejectionem nominarunt, quod scilicet deplorabile, & commiseratione dignum sit malum.

Est enim iliaca passio motus intestinorum præposterus, & inversus, in quo alvus omninò constricta est, & quæ per inferiora excerni deberent, ad ventriculum rapiuntur, & per eos miserabiliter rejiciuntur.

Signa.

Æger sævissimis, & intolerabilibus in ventre circa umbilicum torquetur doloribus, hypogastrium tumore duro, & eminente inflatur, & vehementer distenditur, alvus ita omninò adstricta, ut nihil prorsus fecum per inferiora excernat, & hoc est proprium, & inseparabile hujus morbi signum. In morbi progressu, cum perniciosè agrotat, nausæâ conflictitur, quam enòrmis subsequitur vomitus, primum variorum humorum, deinde stercoris cum plurimo dolore. Ultimò urinae difficultas, podex introrsum retractus, & ita adstrictus, ut neque specilli extremum admittat, sudor frigidus copiosè emanat, extrema refrigerantur, cor tremit, anxietate, & deliquio deficit, jam, jamque mortem imminere præfigit.

Veterum Causa.

Vulgariū sententia est, idem plerumque ab intestinorum obstructione, & compressione oriri, quæ fit ab inflammatione, quæ vehementer ita eam comprimit, & undique constringit, ut fæces deorsum descendere nequeant, & quia morbus iste in tenuibus consistit intestinis, communicatur stomacho, unde cibi fastidium, nausæa, & vomitus succedit. Idem malum ex intestinorum tenuium abscessu oriri statuunt, quod angustiam similiter in iis parit. Hunc morbum fieri docent, à fecum copiâ adeo induratum, ut propterea ineptæ ad excretionis motum reddantur, ac intestinorum ductui hæreant, & tandem ad stomachum regurgitent, ac per os rejiciantur. Hanc doctrinam ex *Gal. 6. de loc. aff. c. 2. & 3. de natur. facult. c. 13.* sumpsere malè fectatores: sed hæc sententia non omninò est veritati consona; nam estò asseveremus ab inflammatione, abscessu, induratis fecibus iliacam accidere

cidere posse passionem, causam tamen immediatam esse negamus, ut vulgò decernunt, sed tantum obstructionem, & coarctationem esse fatentur, ob quam, eorum viâ occlusâ, nihil prorsus excerni queat. Si intestina tenuia planè obstructa, & coarctata sunt, quomodo stercora, & fæces in crassis cumulata intestinis, per ea in stomachum transire, & vomitu rejici possunt? Et glandes, ad clysteres quomodo per os excerni queunt, si intestinorum viâ omnino perclusa est?

Notabile est exemplum, quod *Mattheus de Gradibus in pract. c. de vomitu* refert de quadam puellâ ann. 12. quæ ileo laborans, non solum nihil per alvum reddidit, sed & fæces, & postea etiam clysteres injectos, non multo post vomitu per os rejecit; Idque cum per totum triduum continuasset, & postea suppositorium longum immisissum fuisset, & illud intra temporis spatium, quo dicitur Pater Noster, & Ave Maria, ut loquitur author, per intestina ascendit ad stomachum, & vomitu fuit rejectum. Postea cum suppositorium aliud filo ad coxam alligaretur, statim rupto filo, ascendit sursum ad stomachum, illudque agra cum parte filii appensi evomit. Et cum tertio suppositorium aliud quatuor filis fortibus alligaretur, & illud paulò post ruptis filis, per os cum parte filorum rejectum fuit. Tandem cum medicus juberet: ut mater aliud suppositorium immitteret, tantâ violentiâ sursum attractum fuit, ut mater ne sursum raperetur, illud extrahere cogeretur. Curata tamen fuit ista puella usculis pinguibus, quæ motum inversum laxant, exhibitis. Quæ quamvis sæpius primo vomitu rejicerentur, accidit tamen, ut secundâ die iterum per alvum dejicere inciperet.

Bardi vulgares intestinorum convolutionem etiam ilei causâ incusant, sed talem convolutionem falsam omnino deprehendimus, cum intestina ita convolvi nequeant; verum quamdiu mesenterio ad lumbos alligantur, impossibile est talem intestinorum convolutionem dari, demonstrante hoc *Helmont. in tract. de flatib.* unde volvuli appellatio, absurda est, dum ileus dicitur volvulus, à volutione. Cæterum intestinorum unius in alterum descensus, idest superioris intrusionem in cavitatem inferioris, seu intrusionem inferioris in cavitatem superioris nullatenus accidere posse testamur, cum non possit assignari motor, neque tortor. Intestinum hoc nunquam contorquetur, & extra mesenterii capsulam dissolvitur, flatus tamen obstructionem excitare & tumidum reddere potest, cum post iliacorum mortem semper intestinum ileon flatu tumidum observetur. Recenset eodem tractatu de flatibus *Helmontius exemplum de Thoma Balbano Antuerpiensi*, qui medicis octoginta mille libras Flandricas pro sanatione obtulit, & cum hi incusaverint involutum intestinum, & velut nodo Gordiano intorrum pro incurabili habuerunt ægrum, qui & hoc morbo extinctus, in cujus cadavere exenterato, nihil præter durum stercus in gracili intestino sexdecim digitis supra monoculum excitasse, multorumque solutorum saburrâ per ileon desuper natasse observatum est.

Non negamus tamen, hernias tam umbilicales, quàm intestinales, quæ in scrotum incidunt, sæpius iliacam passionem gignere, qui excrementa per intestina in umbilico, & scroto convoluta descendere non possunt: unde non possunt excrementa in superioribus intestinis contenta, sursum versus non regurgitare, ob impeditum in ferioem descensum.

Nostra Causa.

Ilei causa est motus intestinorum peristalticus inversus, ita ut reverà id, quod est vomitus in stomacho, hoc est ileus morbus in intestinis; nam quando incipit motus peristaltici inversio in pyloro, fit vomitus, quando verò incipit inversio motus peristaltici in ileo, fit ileus. Est n. unus continuus tractus ejusdem substantiæ similiter connexæ, à summitate gulæ usque ad extremum podicis hiatus. Totus tractus est una substantia membranacea, fibris circularibus nerveis, obliquè

tamen incidentibus composita, quæ substantia nunc est amplior nunc angustior, amplior est dum constituit stomachum, angustior est, ubi gulam, & intestina crassa in specie colon, & tenuia efficit. Quæ de re sicut in statu naturali, unus continuus est motus, à summitate gulæ usque ad podicem, quo ingesta successivè motu peristaltico naturali protruduntur: ita si quodam in loco invertatur hic motus, ut fiat contrario modo sursum versus, tunc oritur excretio contentorum in hoc tractu, non per podicem, quæ excretio interdum est vomitus; si incipiat motus peristalticus inversus à pyloro, interdum est cholera, si incipiat inversus motus circa insertionem ductus pancreatici, & cholidochi, interdum est ileus morbus, quando incipit motus inversus in ileo, seu reliquis intestinis. Nam interdum podex est locus, ubi incipit talis inversus motus, quâ ratione, non tantum clysteres alvo injecti; sed etiam suppositoria fuere rejecta per os.

Motus iste peristalticus inversus, non est immediata ilei causa, sed hujus motus vera, & genuina causa, est intestinorum irritatio facta ab humoribus acidis, vel acerbis intra intestinorum membranas impactis, in acrioribus factis, qui intestinorum tunicas crispant, vellunt, convellunt, & quia intestini coli interior tunica tenera est, ut exquisitissimâ sensilitate gaudet, statim ac irritantis molestiam sensit, vitæ spiritus indignatur, furit, intestinorum fibras crispat, & convellit, & hinc expulsiore intestinorum motus, contractis sursum fibris, & à naturali disiectis symmetriâ invertitur, dolor excitatur immanissimus, ac contenta sursum versus eliminantur oportet. Non itaque mirum est, cum per inferiora partim ob convulsionem, crispationem, & motum retrogradum, partim ob fæcum duritiem, inflammationem, tumorem, ulcerationem &c. intestina vel nimis angusta facta, nihil per inferiora excerni posse, & tantum per superiora assumpta, & sæpè per inferiora intrusa, ac fæces eliminari, Fæcum durities, inflammatio, abscessus, ulceratio, &c. sunt causæ occasionales, & mediatae.

Hujus motus inversi multiplices esse possunt causæ occasionales, nam primò fæcum durities intestina obstruens, impedit excrementorum expulsionem, & ab his intestina irritata non valentia per consuetas vias, & consueto motu illa evacuare, motus invertitur, & per vomitum evacuant, quæ per alvum evacuari debeant.

Secundò, id efficere possunt inflammatio, tumores magni, copia magna flatûs crassi, & etiam intestini circumvolutio, licet rarissimè, & complicatio ex disruptione, in quam tamen sæpè incidere possunt herniosi.

Tertio intestinorum exulceratio insignis, vel acerrima, falsa, nimium quàm par est, intestina vellicantia, à quibus irritata motum invertunt, sursum scilicet impetum propellunt irritantem causam, quem motum reliqua intestina sequuntur, & ipsemet ventriculus.

Quartò, venenum aliquod laxativum, vel in stomacho, vel intestinis existens ex quo vomitus fieri vallet, vel intus genitum, vel aliunde proveniens, & hæc de causâ iliaca passio evenit ex clysteribus quandoque ex bryonia confectis, vel vomitu semel incepto perseverante, qui tam validus est, ut non solum fæces sed etiam clysteres, & suppositoria per vomitum ejiciat, ut passim videre est in praxi.

Contrahitur quandoque iliacus affectus, ex assiduâ alimentorum corruptione, & cruditate, ut plurimum ex carnibus pinguibus corruptionem expertis, item ex abusu fungorum, conchyliorum, fabarum, pisorum, mespilorum, sorborum, aliorumque venenorum; & corruptorum ciborum intempestivo usu. Ex nimia p. n. frigida aquæ potione, maximè si à sudantibus fiat. Ex vermibus etiam hunc morbum exoriri posse non ambigimus. Causa denique procathartica variarum rerum non naturalium abusus est, de quo in curâ diareticâ dicemus.

Prognosis.

Omnis ileus perniciosus est, sed ille, cui stercoreis vomitus accidit, cum ab eo, vix nullus evadat, exitialis; qui verò à fecibus induratis, vel ab enterocoele provenit, minùs periculosus est, & nonnullos convaluisse observavimus; ex inflammatione tamen periculosissimus, cum facilè gangrenâ, & sphacelo corripì possit, & præcipuè in senibus, ut observatio nos docuit; cognosciturque ex eo, quòd dolor statim cesset. Signa lethalia in hoc morbo sunt: vomitus, singultus; & delirium, vel convulsio, vel surditas, ut *aph. 10. sect. 7. Ab Ileo vomitus, singultus, delirium, vel convulsio, malum. Et in coac. Ileo laborantibus vomitus, & surditas, malum.* Ubi vomitum multum, & graviter olentem, stercoreibus simul excretis, intelligit. Aliquando surditas huic accedit malo, materiâ ad caput raptâ: quod ferè indicium est febrem acutam, vel malignam cum ileo esse conjunctam.

Quibus ex stranguriâ ileos supervenerit in 7. diebus moriuntur, nisi febre superveniente, copiosior urina fluxerit. *aph. 44. sect. 6.* Ileus n. qui post stranguriam supervenit, ex acribus accidit salibus, qui eam stranguriam excitare possunt, quorum expulsionem, si natura per urinam tentet, & non perficere possit, & hinc in intestina mittatur tenuia, ibi non solum dolorem colicum, sed inflammationem, & ileum excitare potest, qui lethalis esse solet, ob copiam, & acrimoniam salis, nisi ea rursùm ad venas regurgitet, & hinc per urinam copiosè evacuetur, qui motus vix absque aliquo febrili calore absolvi potest, ut sæpè in talibus naturæ motibus observatur. Putarunt nonnulli stranguriam fieri ab humoribus crassis, & pituitosis, qui etiam magnâ copiâ in intestinis, & venis redundet, superveniente febre, possint illi concoqui, liquari, & attenuari, & per urinas excerni, unde ilei solutio contingat. Verumenimverò credibile non est, crassam illam pituitam, quæ in intestinis est per urinam, & tot circuitus evacuari. Præterea non est necessarium, ut siquid in intestinis abundet, simul etiam in venis redundet, cujus tamen evacuatio è venis, id quod in intestinis est, non tollit. Non mirum, si ita insulse *Hip. aph. vulgares* interpretantur, cum *Gal.* eorum antesignanus se ignorare asserat, quæ *Hip.* dixit in hoc aph. cæque ratione, & experientiâ confirmari non posse.

Si symptomata remittantur, & quid assumpti cibi, vel medicaminum per inferiora exeat, est salutis signum; indicat enim viam iterum esse patefactam: Verùm alvi fluxus ileo superveniens, interdum Medicis imponere potest, ut *Riverius cent. 3. observ. 26.* testatur.

Veterum Curatio.

Vulgares ilei curationem variant, juxta causarum varietatem & primò.

Si ileus à fecum duritie, vel à viscidâ pituitâ ortum ducat emollientia, & varia relaxantia, tam interna, quàm externa ad intestina de obstruenda, ut alvus solvatur, præscribunt: quare statim alvum, sed quia, medicamentum catharticum si exhiberetur, ventrem solvere non posset, imò verò magis ad eas partes materiâ deduceret, ea propter ante purgantis exhibitionem, feces clysteribus emollire conantur, ut

℞. Juris castrati lib. j. vel ol. com. ℥x. succi malvæ ℥iv. butyr. ℥iij. m. f. clyster.
& sæpiùs iteretur. Ubi feces emollitæ fuerint, acrioribus sollicitanda est alvus, ut.

℞. Pulpa colocynth. ℥iij. decoque in decocto emolliente, fiat colatura ad ℥viij. & injiciatur. Quod si il-

lo, vel hoc clystere feces non reddantur, utuntur suppositorio ex felle taurino, vel.

℞. Fol. branca ursina, centaurea major. minoris an. m. b. radic. althea, malva an. ℥ss. hiera, colocynth. an ℥iij. f. decoct. ad ℥xij. m. mell. solut. ℥iv sal. gemma ℥j. m. f. clyster.

Verùm, quia interdum observatum est plures clysteres, & suppositoria fortiora nihil profecisse, & externas alvi emollientes per fatus, inunctiones, cataplasmata, vel balnea ex humectantibus plurimum juvisse, totum ventrem *ol. amygdal. dulc. chamomelin. aneth. &c.* calentibus inungunt. Fotum ex *decocto fol. alth. malva, flor. chamomelin. meliloi. semin. fœnugrac. aneth. & similibus* adhibent. Aut iisdem contusis addunt farinam hordei, semin. lini, fœnugraci, & cum *ol. chamomeli, & amygdal. dulcium* cataplasma ventri applicandum componunt. Balneum, vel semicupium ex dictis emollientibus componunt, quæ coquunt in *hydrolao*. His emollientibus emollientis fecibus, ad purgans deveniunt medicamentum, ut.

℞. Fol. sen. or. ℥. fol. malva p. b. jur. pinguis ℥v. bulliant parum, & colentur, & in prædictâ colaturâ dissolve manna electa ℥ij. f. potus. Vel

℞. Manna Calabrin. ℥iij. dissolve in suff. q. ol. amygdal. dulc. recens elicti, & propina.

Verùm cave, ubi adest intestinorum inflammatio, quia valde exacerbatur, & irritatur à medicamento purgante. Præterea purgans per vomitum excerni potest, cui feces ex motu intestinorum inverso succedunt, & malum ad mortis januas deducit ægrotum.

Vel

℞. Cassia recens extract. ℥j. cremor. tartar. ℔j. cum saccharo f. bolus.

Quod medicamenti genus semel in hebdomadâ propinant. Sed cassia non est tantæ solutionis, quanta à vulgaribus decantatur, cum potius per vesicam, quàm per alvum evacuet, & quia flatuosa est, dolores intendere potest.

Si ileus fiat ex humoribus crudis, ita ut humores crudi, & corrupti, in quantitate intestina obstruant, per vomitum evacuant, deinde clysteribus, & suppositoriis per alvum educunt stercorea.

Si neque emollientia, neque acres, neque suppositoria quicquam conferant, & alia medicamenta non prosint, *Praxagoras à Galeno* multis in locis laudatus jubet, ut peritonæum prope pubem pertundatur, & eo pertuso, simul etiam perforentur intestina, & ex ipsis perforatis extrahantur stercorea, & deinde intestina, & peritonæum consuantur. Sed hoc remedii genus inhumanum est, quia ipsi vulgares inhumani; nam si pertundantur intestina, ægri necessariò jugulantur, quia intestina incisa nunquam coalescunt, & per consequens eorum vulnera sunt lethalia.

Si ab intestinorum inflammatione sit ileus, curationem aggrediuntur, quam in inflammationibus internis adhibent. Si ab abscessu, alique tumoribus, & exulceratione fiat ileus, aliis remedium generibus appropriatis utuntur.

Si ab hernia ileus fuerit productus, totam curationis spem nostri barbati, ut intestina reponantur, in prudentis chirurgi potestate reponunt. Sed estò fiat intestinorum repositio, multoties inflammatio propter ipsam repositionem subsequitur, & æger cum *Charonte* de naulo paciscitur.

Nostri Curatio.

Iliacus morbus magnus est, & lethalis, ac statim jugulare solet, ita ut alii mortem timeant, alii sibi met ipsis graves fiant in tam horrido morbo, & mori potius, quàm vivere exoptent; ideoque Medicum ipso majorem, & celeriore morbo sit oportet: ea propter siquis morbus est, in cujus curatione non cunctandum, profectò iliacum esse censemus, ac in eo curando de victus ratione parum solliciti esse debemus.

bemus, cum inedia potius, quàm plena victus ratio agum torquere debeat, nam ciborum reliquæ non excernuntur, & sic malum intenderent: verum quia quandoque prædicta affectio præcipitem non adigit ægrum, diæteticam curam per sex res non naturales breviter rimemur oportet, quæ pro causæ morbi diversitate; à quâ oritur, varianda est.

Aër eligatur humidus, vitetur siccus & nimium calidus, si malum ab induratarum fœcum obstructione oriatur; si verò ab inflammatione, eligendus frigidus, qui si naturâ haberi non possit, arte parandus erit, pavimentum floribus rosarum, papaveris, nymphaeæ, vel aquâ conspergendo.

Cibus sit paucissimus, & totus curationis cardo in abstinentiâ versatur, quia cum excrementa exturbari nequeant, id saltem paucissima generentur, oportet curamus, in omnibus namque intestinorum affectibus victum tenuem, ita & in hoc, tanquam conducibilem commendamus. Sit cibus liquidus, minimè flatuosus, aut viscosus, & vitentur summoperè edulia frigida, cruda, falsa, & pingua, præcipue si inflammatio adsit, in quâ conduit victus refrigerans, & humectans. Plurimum conveniunt juscula pingua pullorum, gallinarum, caponum, & phasianorum, quia melius per intestinorum ductus labuntur, nec excrementorum copia generatur. Fugiantur cibaria, quæ corporis siccitatem inducunt.

Potus sit hordei decoctum, præsertim si patiens vino non sit assuetus, & adsit inflammatio, aliàs vinum potet, & generosum, quod *Hip. 3. de morb. & 2. epid.* laudavit, & præcipue si ileus fiat à causâ frigidâ humores frigidi, & crudi proculdubio à vino generoso magis funduntur, & liquantur, præterea solidioris cibi excrementis non patet commeatus, & cum ægros nutrire necessarium sit, nullo melius est eos nutrire, quàm vino generoso, quia eos ocys nutrit, nec excrementa progignit, sed quicquid ipsius superest; per urinam exturbatur.

Motus & Quies variant; nam ileus ab inflammatione, vel heriâ quies, à fœcum retentione, motus magis conducit, quia meatus aperit.

Somnus ileo maximum solamen est, quia vires valde conservat, dolores lenit, & superam tollit evacuationem, ideoque multò satius erit curare, ut temperatè dormiant iliaci, quàm vigilent, præsertim si malum ab intestinorum inflammatione ortum duxerit.

Vigilia in obstructione à fœcibus magis conferre videtur, sed moderata esse debet; immoderata n. vires magis prosternit, sicut somnus eas reficit.

Excreta, & retenta magnum auxilium est in suâ naturali simmetriâ conservari, & in omnibus alvis suum deponat onus, cui omni solertiâ invigilandum est, ac perinde omnia, quæ alvum adstringunt, vitentur. Clysteres quoque, glandes, & suppositoria non injiciantur, si experientia constet eâ sursùm rari in stomachum, & vomitu rejici; tunc n. ob præposterum intestinorum motum alvus omninò adstricta est, & podex introsùm retractus, & valvula non obserat, sed laxa sursùm suum efficit motum, quia inversum intestinorum motum comitatur. Per os in hoc malo blandis emollientibus, & lubricantibus alvus scyballa deponat, & podex intactus relinquatur.

Animi passiones moderatè incedant, & iliacus, quantum fieri potest, sit animo fortis, & constans in medio mortis discrimine. Vitetur ira timor, & mœstitia, sola vivendi spes ægrum soletur, quæ afflictorum est medicina, sed spes tuta non est, dum inter spem, & metum dubius vitam trahit, & saepè sapius miseros falsis ludit imaginibus.

Ilei curatio consistit in auferenda intestinorum irritatione & in promovendâ contentorum excretionem, quæ perficitur per emollientia, & laxantia, hujusmodi n. me-

dicamentis inversus & præposterus intestinorum motus sedatur, quia eorum fibræ molliuntur, & laxantur, quo peracto, occasionalibus causis faciliè prospicitur. Monitos volumus *Medicos*, ut ubi stercora dura sunt, vel dura judicantur, nihil prosus agant, nisi antea indurate faeces emolliantur. Hinc in ileo quæcumque purgantia tam levia, quàm fortia per os exhibenda proscribantur, nisi prius intestinorum irritatio sedetur, & ortus eorum motus inversus, ad naturalem redeat statum: permanente namque irritatione, & motu inverso ex intestinis, quæcumque purgantia non tantum fortia, quàm levia semper vomitoria sunt, & malum exasperatur.

Solent in hoc morbo, ægroti summâ virium dejectione laborare, & non rarò in animi deliquium labi. Oritur animi deliquium ex fœtido odore, quem tales affecto morbo, non solum vomitu, & ructu, sed etiam toto corpore, expirant, & fœtida omnia spiritibus, & cordi infestissima sunt. Propterea ea, quæ cordi, & spiritibus succurrunt, præscribere oportet, ut est *aqua theriacalis camphor. vel vinum cum aquâ cinnamomi, & spiritum ros. ambrat.* caute admiscendum, & omnia, quæ animi deliquio succurrunt, propinanda censemus.

Ilei, qui à fœcibus induratis, vel à salinâ aliquâ portione, & terrâ damnatâ intestina obstruentibus ortum trahit, à fœcum emolitione curatio incipi debet. Clysteres conveniunt ex emollientibus, *decoct. altheæ, malv. chamemill. melilot. semin. fœnugrac. lini, vel ex omento vervicis, lutyro, melle, sale gemma,* admistis carminantibus, si status adsit, ut sunt *semin. anisor. fœnicul. &c.* Ubi opus est stimulo, isdem concoquitur *colocynthis, aut in ol. lin. vel rapar. incoquantur trochisc. alkandal ad ʒijss.* Interim glandibus, & suppositoriis uti debemus. Hic tamen perpetuò monendum est, ubi motus peristalticus inversus jam in intestinis crassis, aut ab ipso podice incipit, omnia injecta magno impetu sursùm rapiuntur in stomachum, & vomitu rejiciuntur, tunc multæ circumstantiæ bene observandæ sunt, & ad alia remediorum genera confugiendum est.

Internè conveniunt globuli aliquot plumbei devorati cum oleo amygdalarum dulcium, & quod plures sunt, eò melius, & citius curam perficiunt, quo remedij genere primò *Diocles lib. 4. curat.* deinde *Zac. Lusitanus l. 2. prax. admir. obs. 27. Henr. ab Heer in obs. oppid. rar. & tandem Helm.* usi sunt; globuli namque plumbei quasi suo pondere intestina penetrantes, remoratas, induratasque fœces propellerent, quos deglutiendos cum potu commendant, ægroto stante, vel ambulante. Profectò hoc auxilij genus commendamus, nam plumbum faciliè cum humanâ carne fœdus init, cum amicissimum sit, nec hostilitatem pariat, ut patet, quod multi plumbeos globulos intra corpus immisos à sclopeti ictu interdum aliquot annorum spatio sine omni noxâ, in corpore circumferunt: sed tantæ utilitatis, quantæ illud extollunt, non est. Potest itaque diu pondere suo, si non in stomacho, saltem in intestinorum cellulis remorari, vel à scybalis in lapideam substantiam induratis impediri, nec commeatum haberi, & sic ad plures dies sine affectu, & operatione stagnare, & quia morbus acutus, & lethalis est ileus, æger cum pilulis plumbeis fatis cedere potest. Nocent præterea glandes plumbeæ, ubi adest inflammatio, exulceratio, aut gangræna. Juvare etiam credunt, ubi inferius intestinum superius ingreditur; nam ita inferius in suum detruditur locum, nocere verò ubi ita ingrediuntur intestina, ut superius in inferius descendit; non enim convenire possunt, quin potius malum peiorescent, nec, an inferius superius ingrediat, an superius descendat in inferius, prorsus ullis indiciis cognosci potest. Præterquamquodd hujus mali ascensum, & descensum redarguimus, cum nunquam pars intestini

intestini inferior in superiorem intrudatur, perinde cautiùs hisce mercandum est, alias certò certius à Saturno jugulabitur æger.

Nonnulli *Pseudo-chymici* in ileo ex alvi obstructione temerario ausu, ad pilulam perpetuam confugiunt: hæc fit ex *regulo antimonii fuso in pilula formam*. Dicitur perpetua, quia centies, & ultra, ut dicunt, assumpta, totidem per secessum purgat, & citra efficaciae diminutionem redditur. Verùm perniciosissima est hujus pilulae praxis, cum sit regulus antimonii, medicamentum planè insolens, nec sine operatione in stomacho, vel intestinis moratur, & cum per secessum operari non possit, ob impedimentum, necessariò per vomitum suam exerit operationem, nec cicuratur, nam ex antimonio medicamenta mores, non animum mutant, reguli usus in infusione est, non verò in substantia, & quia remoratur in intestinis, maximos in corpore excitat tumultus, unde inflammatio, vel ulceratio, & æger in tantâ symptomatum tempestate, ubi per secessum irritatio intenditur citra evacuationem, malum per vomitum augetur, & in mortis agone versatur.

Præcipuum remedium est *mercurius, seu argentum vivum*, quod globulos plumbeos superat, sed satis copiosè assumi debet, porrigitur lib. iij. pondere, sed aliqui tantam mercurii quantitatem, à quâ timent, ne natus extingatur calor, & sanguis coaguletur, per timefcunt, & reverà tantum pondere suo lædere potest. Communiter ℥j. præscribitur, ut capiatur in ol. cumini, sed parva est dosis; nimia tamen dosis esse debet ab ℥j. ad ij. vel tandem iv. & id pro necessitate, in quâ constitutus est æger, si minor est dosis, tardè, & difficulter redditur. Propinatur in ovo sorbili, & iteratur, si prima exhibitio non juvat, postmodum simulac per alvum ejectus est, propinatur *olei amygdal. dulc. ℥ss. & ol. destillat. anisi ℥ss.* Vt denuò lubricetur alvus, & intestina emundentur. Quandoque ad aliquot dies in ægro subsistit, tunc ut promptius operetur, æger curru impositus, hinc inde cum impetu trahatur, ut unâ cum scybalis fecernatur. Optimum quidem est remedium in iliacâ passione *hydrargyrum*, sed periculo non vacat, quia nervis inimicum est, totum corpus vi penetrativâ suâ, & subtilitate pervadit, & tremorem, & paralyfim inducit, & quia excessivâ frigiditate præpollet, sanguinem circa cordis substantiam; & vitales spiritus coagulat, & suâ superante humiditate omnes humores, qui in ventriculo, aliisque circumstantibus partibus hæserint, computrescere facit: Verùm tantæ malignitatis non est *mercurius*, quantæ vulgares insimulant, ut fusiùs de *Lue Venereâ* diximus; attamen hæc tanta malignitas in vulgarium opinamento declinatur, tum ob parvam dosim, nempe ad ℥j. vel ij. si unica vice, vel saltem duplici assumatur, tum ob assiduum motum, quo æger exercetur, ac proinde magno ægri auxilio exturbatur, ut multæ extant observationes, multos iliacos per *hydrargyri* exhibitionem sine noxa curatos, quod nos multoties felici cum successu exhibuimus.

Tandem, si hæc remedia non juverint, aliqui ad remedium ab authore *lib. de morbis* recurrunt, ad follem, scilicet fabrillem ano adaptatum; quo per alvum intestina inflant, & dilatant, corrugatio, & obstructio solvitur: postmodum clyster emolliens cum *trochiscis alhandal* inicitur, ad educendas fœces, nisi spontè hoc remedio descendant. Potest etiam hoc remedium intestinum contorsionem tollere, siquid sit, & esse possit. Cæterum fœces induratae quomodo contra aërem folle inflatum descendant? Si flatus remittitur, intestina se arctius constringunt, ob majorem spirituum animalium affluxum. Præterea violentâ aëris intusione intestina distenduntur, & dolor intenditur, si inflammatio adsit, poros aëris frigore constringendo,

affectus potiùs augetur, quàm minuitur: sed aliqui in periculosis hisce affectibus, non tot considerationibus procedunt. Alii, ne aër frigiditate suâ noceat, follem prope ignem attrahunt, ut calidus maneat: Sed licet in folle calidus sit aër, tamen cum impetu efflatur, ejiciendo calorificas atomos, & frigorificas impellendo, semper frigidus iterum redditur.

Præter supra dicta remedia internè commendantur juscula emollientia, quæ humorum acrimoniam, & intestinum irritationem demulcent, & facum duritiem emolliunt, ita est *jusculum malva, aut decoctum flor. melilot. & chamomilla cum oleo lumbicor. terrestr.* Vel intestina lubricantia conducunt, ut oleum amygdal. dulc. cui admiscetur, si dolor urgeat, *syr. papaver. alb. vel semin. ejusdem confusa.* Item ad irritationem sistendam prodest *ol. torebenthina, cui admiscetur mel. ros. solut. cum decoct. hord.* Obstruentes humores tolluntur *cremore tartari pondere ℥ij. vel syr. sol. sen. or.* in jusculis non unâ vice exhibitis. Verùm si subversio, nausea, vel vomitus adsit, interna remedia vita.

Ubi maximus urget dolor, ad narcotica confugimus; hæc enim humorum acredinem corrigunt, spiritus pacant animales, & intestinum contracturas sedant, ut.

℥. *Aque malvar. ℥ij. laudan. opiat. gr. ij. dissolv. & cum syr. de papavere albo ℥j. M. Detur cochlearim.* Vel

℥. *Extract. castorei gr. ij. sal. absynth. gr. viij. cinnab. nativ. gr. v. laudan. opiat. gr. j. M. & cum syr. de papaver. albo f. pilul. iij. & deaurentur. Præ una Dosi.*

Castorina, & omnia anti spasmodica cum anodynis mira præstant in ileo, quia contracturas, & spiritus animales ad naturalem tonum restituunt. Non nos latet somnifera in hoc affectu excretionem tollere, quâ maximopere indigemus, attamen optimè scimus, correctis austeris humoribus, irritatione, spiritibus sedatis, & contracturis, ad emollientia, & laxantia interna, vel externa tutò confugere posse.

Non desint interea externa remedia, ita sunt fomenta ex emollientibus, & laxantibus, ut

℥. *Fol. malva, althea, linaria, violar. an. m. j. flor. chamomilla, meliloti an. m. ss. semin. lini, anisi, foenugraci, anth. an. ℥ij.*

eoque in lacte q. s. & f. fomentum. Nonnulli pro fotu vini spiritum utuntur, si à flatibus, aut ab humoribus malum ortum ducat. Conducit *ol. chamomilla caruleum cum pinguedine taxi* mistum, & probè abdomini illitum. *Zaccutus Lusitanus* ileum ex fœcibus induratis, omnibus aliis irritis, per *stercus vaccinum* toti abdomini illitum curavit. Utiles sunt *serpentum exuvie cum ol. ros. decoctæ*, & abdomini applicitæ. Prodest magnoperè abdomen *galbaneto Paracelsi* inungere. Dum dolor, qui hujus mali est fidus Acharis, urget, admodum laudamus *nervicis omentum* calidè impositum, aliàs ipsum omentum calefiat in tigillo cum *ol. amygdal. dulc. & apponatur.* Vel maximè commendamus *quatuor anodyna in hydroleo* ebullita, in quæ filamenta lini vel cannabis infusa calida abdomini imponantur, & reiterentur ad doloris sedationem. Vel *decoctum hyoscyami, cicuta, sambuci, chamomilla* calidè ventri applicandum conducit.

Si Ileus ab hernia oriatur, variis remediis externis curari debet. In quem finem forus emolliens, balnea, inunctiones, &c. præscribi debent, ut intestinum fibræ relaxentur, & prolapsum intestinum omni studio, & operâ reponendum, pro quibus lege nostram *Chirurgiam cap. de Herniis.*

C A P. X I V.

De Diarrhœâ, & Dysenterîâ.

Quia rectum est iudex sui, & obliqui, ideo ad exactam horum affectuum cognitionem, per secessum adnotare oportet, dejectionem esse illam, quæ tribus gaudet conditionibus, prima quarum, ut sit mollis; secunda eo tempore excernatur, quo ager, dum secundâ fruitur valetudine, excernere solet; tertia, quod excrementorum copiâ, ciborum ingestorum rationi respondeat: talis enim dejectio inferiorem alvum benevalere declarat, & liquida alvi egestio ex usu est, si neque crebrò, neque ex brevioribus excernitur intervallis. Si itaque alvus liquida deiciat, ita ut instar alicujus liquoris effluant, & in plano propter tenuem liquiditatem, non in uno loco remaneant, sed decliviùs decurrant; si vario tempore, & copiosiora quàm naturæ instituto conveniat, verum alvi profluvium constituunt. Sed ea excrementa, quæ molliora, & in plano non decurrunt, alvi profluvium non constituunt; aliquibus enim hoc naturale est, ut semper molliora deponant excrementa pultis instar, nec ex hoc aliquod sentiunt malum, cum potius ejusmodi laxa alvus sanitati conducatur.

Ver. res assignârunt modos ejusmodi alvi profluvii desumptos à ratione ejus, quod excernitur, quando scilicet cibus impermutatus egeritur; hoc lienteriam dixere; si verò degeneres humores, & qualescunque absque sanguine, hoc appellârunt diarrhœam; si sanguis una prodit, *Δυσεντερία* vocatur.

Signa.

In diarrhœâ alvus deijcit excrementa liquidiora, copiosiora, & frequentiora, quàm naturæ instituto convenit.

Dysenterîæ signa adeò sunt facillima, ut artis medicæ pars, quæ de signis agit, in cæteris morbis tota quanta est incerta, & conjecturalis est, in dysenterîâ certa, & minimè conjecturalis existit, & tamen multi imperiti vulgares hæmorrhoidum profluvium pro dysenterîâ pluries acceperunt, & nos testes fuimus oculati, unde patiens frequenter excernere cogitur, & primò alba, & mucosa excrementa, ac temporis progressu sanguine permista, interim sæva excruciant tormina, plerumque adest febris, vigiliæ, sitis, & cibi fastidium, in toto morbi decursu mucus ut plurimum viscidus, & albus excrementis immistus observatur.

Quodnam sit illud mucosum, & album, quod magnâ copiâ plerumque cum sanguine in dysenterîâ excernitur, digladiantur *medentes*.

Aliqui esse pinguedinem ab intestinis abrasam imaginantur: sed magnoperè decipiuntur, quia intestina mastatorum animalium cocta observasse credo, & vidisse pinguedine intus obducta, cum tamen intestina à laniis inversa sint, & pinguedo extra obducatur, intus verò intestina omni destituantur pinguedine.

Quidam mucilaginem, quâ intestina obliniuntur, ad faciliorem excrementorum lubricitatem esse existimant: verum tantam mucilaginis copiâ, & tamdiu excerni posse credibile non est, estò tota ex omnibus abradatur intestinis.

Nonnulli quendam defluum mucorem, sive pituitam à cerebro, aliisque partibus dijudicant: sed id quoque falsum deprehendimus, cum dysenteria sæpè à pituitâ non oriatur, licet admisceatur, tamen non in tanta copia admisceri potest, quanta in hoc morbo conspicitur. Neque caput est pituitæ collegium, quia nihil dat præter mucum, quem ad pelvim, neque aliò

mittit, & nos illos derisimus *Medicos*, qui in spumofarum dejectionum inspectione caput inlulant cum *Hip. aph. 30. sect. 7. Quibus in alvi profluviiis excrementa spumosa sunt, iis ex capite pituita defluit.*

Tandem aliqui pus esse statuunt ab exulcerata intestinorum substantia emanans: Verum si tota intestinorum tenuium, & crassorum substantia exulceraretur, tantam puris copiam, quanta in dysenterîâ conspicitur, impossibile esset excerni. Præterea quis asseverare ausit in hoc affectu esse ulcus? Observavimus apud vulgares exulcerationem in recto intestino, à clystere excitatam, pro incurabili proclamata fuisse, & tamen illuc clysteres abstergentes, & incarnantes incassum pervenisse, multò minùs intestinorum gracilium ulcera, ad quæ nec clysteres, nec remedia pertingunt.

Explosis vulgarium opinamentis, illud mucosum, & album, quod opiparè in dysenterîâ excernitur, dicimus esse laticem, & intestinorum nutrimentum degeneratum à spiritu harum partium innato, qui ab occasionali laceffitus causa linit, & interturbat proprium harum partium coctionis, & digestionis munus, ut se à vi tueatur, & è laticis massâ advocat, quantum sibi opportunum videtur, deinde mucosa, & alba parit excrementa, quibus exaltatas acidas intendit eluere sordes, quæ cum illarum partium nutritioni inepta sint, foràs excernuntur, & partes nutritionis indigæ, novum recipiunt nutrimentum, & successivè in mucosam degenerat indolem; unde magnus illius mucaginis fit proventus. Idem in quamplurimis contingit partibus nullo ulcere, vel abscessu affectis, ut videre est in lippitudine, in quâ copiosum excrementum puri simile continuò emittunt oculi, quod ex sola nutrimenti degeneratione procedit. Idem sæpè asthmaticis, & aliis, qui pulmonum affectibus laborant, contingit; eorum enim innatus spiritus, ab occasionali causa irritatus, alienatur, & eorum proprium alimentum non regitur, unde malè concoquitur, & digeritur, & in mucaginem degenerat, interdum puri similem, quæ per anacatharsin detruditur, & in iis tamen nullum ulcus pulmonis inest, quod imperiti barbari statim pronunciant, conspectâ illâ materiâ puris similitudinem æmulante. Hoc idem interdum iis contingit, qui hæmorrhoides patiuntur, dum mucosam quandam sordem subalbidam, veluti limum per podicem excernunt, quæ tamen pus non est, quia nec abscessu, nec ulcere illic tentatur, & tamen sub puris specie multos incautos fallit barbato. Idem quoque in uteri fluore, seu mensibus albis accidit, cum sanguis mensiuus, qui statuto tempore confertim affluere solet, cessat, quia uteri nutrimentum degener fit à spiritu uteri innato, à causa occasionali laceffito, ob quam hujus partis munus coctionis, & digestionis linit, ut à causa se tueatur occasionali, unde laticem toto ex corpore advocat, ad sordes eluendas, mutatque nutrimentum, & laticem in mucosum, & spurcum illud profluvium, quod per uteri vias eructat. Unde menstrua deficiunt, quia non multum sanguinis generatur, ob alimenti inopiam. Spurcum hoc profluvium non est pus, estò puris speciem æmuletur, nam verum pus aliam habet naturam, ideoque multos imperitos decepit barbato, qui in linteolo conspectâ illâ materiâ, statim ulcus, vel gonorrhœam utero inesse dijudicavere.

Quæ intestina in dysenterîâ sint affecta, cognoscere difficile est. Multi statuunt, si dolor supra umbilicum percipiatur, tenuia affici; si verò infra, crassa maximè laborare: verum hoc rationi consonum non est, nam intestina tenuia, & crassa suprâ, & infrâ circumaguntur. Plerique credunt, si minora, & tenuiora ramenta egeruntur, tenuia affici: si verò ramenta majora, & crassiora cum pinguedine excernantur,

nantur, crassa laborare: sed falsum est; imaginantur enim interiorem intestinorum tunicam pinguedine oblitam esse, & in hunc incidunt errorem, (ut diximus) quia vitalem non inspexerunt anatonem, sed intestina animalium occisorum cocta, & à laniis inversa, cum nulla pinguedo sit intus in intestinorum cavitate, sed extrà ipsis tantum obducitur. Sunt intestina crassa magis carnosâ, quàm tenuia, & extrà copiosiori abundant pinguedine, ut facilè quisquam observare poterit; ideoque id, quod ex crassis excernitur intestinis, non differt ab eo, quod ex tenuibus provenit.

Meliùs igitur cognoscemus, an tenuia, vel crassa affecta sint, ex doloris qualitate, & iis, quæ excernuntur. Si intestina tenuia affecta sint, dolor erit ita acutissimus, ut æger aciculisungi conqueratur, quia tenuia sunt magis membranosa, & exquisitiori gaudent sensu: excrementa autem non statim post tormina, & dolores redduntur, & jam deposita permista magis cum sanguine, & mucagine apparent, quia à superioribus intestinis ad anum longior est via. Sanguis, & mucosa materia in longiori itinere diutius commorantur, & exactius cum excrementis commiscuntur, antequam per alvum excernantur. At si crassa afficiantur: dolor aliquantulum erit obtusior, quia crassa tenuibus sunt magis suo modo carnosâ, ideoque sensu minùs exquisito gaudent, mox à torminibus, & ventris cruciatu statim excrementorum sequitur excretio minùs cum sanguine, & mucorum. Cum utraque afficiuntur, dolor primùm acutissimus, & dein obtusior percipitur, mucus, & sanguis excrementis permisti sunt, & iisdem quoque supernant.

Dysenteria quandoque solet esse epidemica, & contagiosa, cujus signa ipsam præficientia cognoscuntur, ex præcedenti anni temporum statu, si præcipuè is præter solitum ad excessum aliquem defluerit, ut hyems aquilonia, proximumquæ ver australe, & pluviosum, æstas verò calida, & sicca, dysenteriam ad æstatis finem pronunciant, ut aph. II. sect. 3. Si hyems sicca, & aquilonia fuerit, ver autem pluviosum, & australe, necesse est æstate febres, &c. & intestinorum difficultates, præcipuè verò mulieribus, & viris, qui naturâ sunt humidiores. Ut plurimum quoque dysenteria expectatur, quando uberrimus sit fructuum arborum proventus, ut prunorum, cerasorum, pyrorum, &c. à quibus homines tenuioris fortunæ, imprudens plebs, & ætas puerilis se abstinere nequeunt, unde postea diarrhœæ, & dysenterîæ sequuntur, & ad alios transferuntur. Dysenterîæ epidemica, & contagiosa symptomata pejora, & graviora sunt; accidit sæpè angina, delirium, circa anum exulceratio; excrementa valdè fœtida, & variegata. Eodem etiam tempore plures dysenterîâ corripiuntur, & moriuntur.

Veterum Cursatio.

Bardi Galenici pro diarrhœæ causâ, humoris cuiuscumque, & ubicumque in corpore cumulari copiam assignant, quàm natura ab eo molesta immoderatè excernit. Ad horum humorum colluviem, faciunt causæ externæ, & res non-naturales, cibibus, vel potus copiosus, vel vitiosus hoc malum parere possunt. Verùm horum humorum copia, vel pravitas, quæ naturam ad excernendum stimulat, magna est varietas, ratione materiæ, loci, modi, ac causæ efficientis, quam magni momenti ad curationem existimant.

Ratione materiæ, alia est chylosa, dum chylus excernitur, alia humoralis, alia excrementitia, nunc pituitosa, crassa, mucosa, nunc biliosa, nunc melancholica, atra, serosa, nunc pinguis, & quasi oleosa. Ratione loci, unde humor profluit, nunc diarrhœa ortum habet à ventriculo, quando in eo corrupti, &

vitiosi humores cumulantur, nunc à splene, nunc ab hepate, nunc à mesenterio, nunc à cerebro, rariùs à thorace, nunc ab utero, nunc à venis, & nunc à toto corpore.

Tantam humorum colluviem per secessum excerni in diarrhœâ, autopsiâ patet, cum externæ causæ, ac res non-naturales horum occasiones esse possint; attamen de loco, ubi tanti humoris copia moratur, ambigimus, si in stomacho compendiatâ viâ per vomitum potiùs, quàm per secessum exturbaretur, & sic vomitus, & non diarrhœa à pravitate, & copiâ produceretur; si verò per alvum exturbaretur, exturbatâ colluvie, corporis fluxus cessaret. In diarrhœâ itaque compatitur stomachus, & intestina solum afficiuntur, deberent saltem assignare, quâ viâ tanta humorum congeries stomacho suppeditetur, cum nullus à splene, mesenterio, cerebro, utero, venis, & à toto corpore ad stomachum pateat aditus, & viæ salubrosæ sint. Diarrhœæ pars affecta sunt intestina, cum humorum illuvies, quæ defectionem facit, non videtur in ventriculum, sed ad intestina deferri, per quas verò vias deferentur humores, hætenus occultæ vulgaribus medicis fuere, quas nos nostris alumnis patefacimus, quia vulgares videntes, non vident, & intelligentes, non intelligunt. Ad finem duodeni duo visuntur canales, quorum unus ex cistico, & hepatico ductu constituitur, alter verò per pancreatis longitudinem rectâ protenditur. Per hos ductus humorum illuvies ex corporis habitu ad intestina defluit.

Pro immediatâ dysenterîæ causâ, vulgarium synagoga intestinorum ulcus ineptè cognoscit, pro remotâ verò humores acres, & ulcerantes, ut est bilis flavâ, porracea, æruginosa, & atra; tum etiam pituita falsa, ab intenso calore genita; vel per putredinem in ventre falsedinem adepra, & ad intestina delata, ubi propter lentorem diutius adhærens, assiduè detergendo tandem exulcerat. Hujus sententiæ falsitas, ex infra dicendis sat superque patebit, præterquam quòd tenesmus est dysenteria, intestinum rectum excrucians, & tamen ulcus non habet, aliter esset curatu difficilis, & tamen sanguinem, & mucum fundit. Item intestinorum abcessus, post suppurationem, ulcus in intestinis relinquit, & tamen ii, qui tale ulcus patiuntur, dysenterîâ non corripiuntur, & faciliùs est tenesmus, quàm ipsius intestini recti ulcus curare, estò in prospectum veniat, & tenesmus oculis non subiciatur.

Diarrhœam Hermetici effici volunt, à variis salibus, amaris scilicet dulcibus, falsis, acidis, piperinis, quæ interdum miscentur, simul, quibus addunt salium variorum, sulphurum, & reliquorum principiorum copiam; resultantem ex colliquatione substantiæ corporis. Hæc si admodum exaltata fuerint, ita ut intestina corrodant, dysenteriam generant, quæ à dulcibus tamen salibus fieri non potest; quod si fuerint hæc salia arsenicalia, & septicæ, hoc est, ita exaltata, ut carnes liquecant, dysenteriam efficiunt pestilentem, & diarrhœam colliquativam, juxta partes in quibus eminent.

His addendæ sunt omnium salium differentiæ, quas recensuimus vitriolata scilicet, aluminosa, gemmea, armoniaca, quibus humores à vulgaribus considerati sciant: sal gemmeæ scilicet vel commune falsum in pituitâ falsâ conspicitur. Sal armoniacum acetosum in pituitâ acidâ, & in quadam melancholiæ speciè acidæ dictæ. Sal vitriolatum æruginosum, in bile æruginosâ appellatâ. Sal nitrosum amarum, in bile amarâ. Sal aluminosum pungens, & stypticum in pituitâ vitreâ. Sal saccharinum sive dulce, in pituitâ dulci. Sal arsenicale, & septicum, in humoribus malignis, & pestilentibus, à quibus liquantur carnes. Cum hæc resolvuntur, & ad intestina confluant, vel diarrhœam, vel dysenteriam efficiunt,

juxta exaltationum differentias. Generari hæc possunt in stomacho, vel à fermento nimium exaltato, vel alimentis assumptis, vel ab omnibus simul junctis.

Helmontius vult diarrhœam excitari à diversis causis, à pylori furore, hinc excitatur, dum vitia digestionis secundæ referuntur ad primam, vel vitia tertiæ deferuntur ad secundam, quæ natura intendit expurgare per hunc alvi fluxum. Cognoscitur hæc diarrhœæ species, quia vires non exolvit, quapropter *Medicus*, illam perturbare non debet, quamvis æger per diem unum, & alterum triginta vicibus deiciat. Vel accidit diarrhœa vitio fermenti fellis, quod non perficit coctionem. Fit etiam ex retentâ portione chyli plus justo acescentis à fermento præmature, pro novo cibo assumpto. Generatur etiam diarrhœa, ob lapsum naturalis œconomiae fermentorum, scilicet activitatibus abolitis, quæ tabidis, hecticis accidere solet. Causa frequentior est fortius medicamentum haustum, vel virus simile in stomacho, vel intestinis generatum.

Dysenteria, ut *Helmontius* vult, non est intestinorum ulcus, non n. curabilis esset, nam si ani fistula, quæ in conspectum venit, curationem non admittit, multò minùs intestinorum gracilium ulcera, ad quæ clysteres, & remedia pertingunt. Excitatur, ut ipse vult ex pylori furore, qui fit dum vitia digestionis tertiæ deferuntur ad primam, nam tunc pylori *Archæus* intestinorum cruorem in mesenterio profundit, mucos fabricat, & illis eluere conatur exosum hospitem, quem pylori furor fabrefecit, atque hinc oritur fluxus sanguineus, albicans, mucosus, fibrosus. Pylori furorem excitant etiam alimenta, quæ fermenti vim tumultuariè faciunt, ut uva, & alii fructus semimaturi. Illam etiam generant fermenta aliena, ab aëre endemica parata, quia tactus connexum stomachi petit, & imprimit illi odores, fuligines, & fermenta, hæc alimentari liquori juncta, digestionis ministeria confundunt, & excrementa generant varia, à quibus furor pyloro injicitur.

Advertendum, quod *Helmontio* multæ sunt digestiones, prima fit in stomacho à duumviratu. Secunda incipit subter pylorum, in quâ cremor acidus chyli salus redditur, fermenti fellis ministerio, in quâ chylus se separare à stercore etiam incipit, & sicut per plumbum acetis, aciditas transit in dulcedinem aluminosam, sic etiam chyli aciditas fit salsa, & ut acidum vitrioli mutatur à sale tartari, sed longè excellentiori modo, nam nihil chylo commiscetur notatu dignum. Hæc digestio, cum malè se habet, cachexias parit, dolores ventris, & strangurias. Quod natura consultò fecit, nam chylus si acidus permearet, multis intrinsecis coagulationibus obvius esset. Tertia digestio in mesenterio, quod intestinis conjunctam est, incipit, in quâ chylus fit chymus, non propter etherogeneorum appositionem, sed per mearum alimentorum transmutationem ab unius hepatis actione univocâ factâ; hæc digestio postmodum in ipsomet hepate perficitur, sanguificationis culina hepar non est, sed mesenterium, in quo hepar agit per suum blas sanguificativum. In hepate autem sanguificatio non potest totaliter fieri, cum sit corpus solidum, paucas exiles venas habens, & incapax pro retinendo toto cremore comitato à lotii acervo. Fel interim ad majorem urinæ salsæ separationem, & per coctionem cruoris, & corruptionem feri in mesenterium suum blas fermentale immittit. Excrementa interim à chylis separata, flatu naturaliter existente in ileo adjuvante, expelluntur, sed non sic validè, quin sub ilei fine stercus liquidum in venas mesenterii attrahatur. Excrementum hoc ab *Helmontio* scoria dicitur, à quâ urina ringitur, & à quâ impeditur spiritus urinæ coagulans, nam in illa spiritus salis terræ volatilizatur, & à coagulando turbatur.

In crassioribus intestinis stercorem fermentum reperitur, à quo oleosa volatilizantur, & excrementa putere incipiunt. Oleosa volatilizata dant exhalationem inflammabilem; quapropter flatus stercorei, qui ultimis formantur intestinis per anum erumpentes, transmissi per flammam candelæ transvolando accenduntur, & flammam diversi-colorem iridis instar efficiunt, ut observant, præter *Helmontium*, alii. Fiunt etiam flatus ex cibis acido stomachi nondum planè liberatis, sed corruptis per anticipationem, accedente præmaturè stercoraceo fermento. Atque hinc stercorum non est propria digestio, sed putrefactio. Cruor ab hepate generatus, per laxativa evacuatus putridus excernitur, & fibris caret, qualis observatur in dysenteria, dum verò à mesenterio in hepar transfertur, paulatim spermaticus redditur, & albarum fibrarum coaguli homogenii initia sumit, & ad solidiorem substantiam magis accedit. Reliqua in ipsomet authore videri possunt, & an vera sint, examine.

Causa Nostra.

Pro diarrhœæ, & dysenteria causâ stabiliendâ præmittimus, quod quicquid per alvum excernitur, vel in ipsius regione generatur, vel aliunde ad illam confluit. Generatur in illâ, cum animal rectè se habet, pars ciborum ætherea, & stercus; cum pravè disponitur, & pars ciborum ætherea aliter generatur, ac generari debet, vel non generatur, omninò, & sic quoque de stercore philosophandum est.

Pars ciborum ætherea ex alimentis fit, à fermentorum energiâ mutatis, non mutantur tota alimenta in ætheream substantiam, sed pars illorum aptior, in quâ scilicet particula exillunt facilè separabiles ab actione fermentativa, & nova unione aptæ ad ætheream substantiam constituendam.

Retinentur alimenta naturaliter in ventriculo, donec ferè fermentalis actio in illis tota expleta sit, spatium hoc ut plurimum exillimatur octo horarum, quod minuitur, vel augetur ob alimenti, vel copiam, vel defectum, ob actionem fermenti, vel debiliorem, vel potentiorē; sed non ut putarunt veteres, à pylori clausurâ 8. horarum spatium chylus totus conficitur, & simul cum excrementis ad intestina delabitur, sed à primâ alimentorum ingestione, statim ætherea pars separatur, & hinc est, quod famelici, ab assumpto cibo immediatè restaurantur, & nutrices immediatè post assumptum cibum, lac in mammis sentiunt, quod ciborum saporem præferre solet. Diuretica quædam, ut asparagi, & terebinthina statim urinam inficiunt, illi odore putrilagineo, hæc violaceo, & cathartorum vires, quibus lac statim depravatur. Quæ omnia accidere non possent, si chyli generatio ex cibis, post decem horas esset expectanda, ac deinde ejus in sanguinem mutatio; quicquid blaterent aliqui vulgares, asserentes tenuiores chyli partes separari, & stomacho veluti se comprimente per pylorum clausum, quasi per colum paulatim instillare; cum id sufficienter cap. de Ventriculi actione, rejectum fuerit.

Præscribunt vulgares facilioris digestionis cibos præmittendos iis, qui durioris sunt coctionis, deinde putant omnia in stomacho, quæ continentur, in chylum verti homogeneum; pylorum ita ab initio claudi, ut ne quicquam labi, vel guttatenus ante totalem perfectam digestionem, coctionem tandem ab indefinente stomachi calore fieri, & à principio digestionem incipere; & nunquam cessare, quando ejus Vulcanus calor perseverat. Hac stante doctrinâ, cum omnia stomachi contenta in liquidum vertantur chylum, & exquisitè in unicâ stomachi ollâ: sequitur in pastu, præmittenda esse cibaria, quæ durioris sunt digestionis, eò quod tanto longiori caloris spatio coquatur.

Peraçtâ

Peractâ coctione aperitur pylorus, & ciborum quisquilia æthereo depauperata spiritu, ad duodenum, & jejunum intestina delabuntur, ibidemque per fellis effluvium, in liquamen resolvuntur, & pars spirituosâ, quæ in materiæ centro antè ligabatur, soluta, ad superficiem evecta calore, separatur, & per dictorum intestinorum fibras se recipit; quod verò omni parte spirituosâ omnino spoliatum fuit, dum colon ingreditur, stercorefcere incipit.

An verò, quod putat *Helmontius*, sub fine ilei liquefactum hoc excrementum, sive scoria intret mesenterii venas, & ab illo urina tingatur, examinabitur.

In crassioribus intestinis, excrementa stercorefcunt totaliter, crassitiem acquirunt, & fœtorem habent ab exaltato fœrido sulphure, per tot fermentorum examina, & digestiones, expeditis liquidioribus partibus, remanet reliquarum separationum sulphur, quod sparsum erat fœtidum; colligitur, & exaltatur, & hac de causâ, quod ab alvo exhalat, accenditur.

Fœtorem in stercorebus, à sulphure esse demonstrant chymici; quia illo separato, vel depresso, à stercorebus fœtorem tollunt, & hoc pacto in Rupellanâ obsidione alimenta non unâ vice obsessis deserviebant, nam in fœtore liberata excrementa iterum deglutiebantur.

An hoc alicuius alterius fermenti opus sit, vel intestinorum proprii, vel aliunde confluentis ad intestina, vel ab ipsismet excrementis resultantis, non potest fortasse explorari. Aliquid poterit ex observationibus colligi, quibus percipitur ab eodem cibo varia odorum genera, in excrementis percipi, ut passim conspicitur in variis animantibus. Idem alimentum non est, ex quo varii odores resultant: ergo ex animantium diverso fermento.

Diarrhœa, ut colligi potest, vel fit humore degenerato in stomacho, vel in intestinis, vel aliunde transmissò, & ibi vel mutato, vel non. Hinc ad diarrhœam producendam, multum corporis habitus confert. Unde ii, qui parum per cutim transpirant, facile diarrhœæ sunt obnoxii, nam id, quod deprimitur, per alvum excerni solet, ac proinde primo autumnii adventante frigore, ob pororum constipationem, diarrhœæ contingunt.

Causæ diarrhœæ excitativæ, vel sunt externæ, ut assumpta facile effervescebilia, vel internus naturæ motus. Inter assumpta, primum tenent locum melones, cucurbitæ, lac post cibum sumptum, fungi, aliique horarii, & fugaces fructus, ac pisces, qui omnes facile in stomacho acescunt, vel non rectè concoquuntur, vel facillimè fermentescibiles, vel sanguinis massam similiter fermentescentes, diarrhœam producunt; & hinc salinæ, sulphuræ, acidæ, & acres particulæ contentæ exaltantur, & humorum solutionem nanciscuntur. Internæ causæ diarrhœam excitantes, vel sunt per motum criseos, aut per motum symptomatis. Per motum criseos, quando in chronicis morbis materia concocta, scilicet fœces sanguinæ massæ per fermentum separatæ, & præcipitatæ, per opportuna loca filtratæ, & cribratæ separantur, & confertim exturbantur. Symptomata verò diarrhœæ est, quæ in principio morborum turgescunt ex sanguinis massâ fermentativâ & unicâ ejusdem colliquatione oritur. Utrobique tamen ubi apparet, præsupponitur fermentatio aucta, & vitiosa in massâ sanguineâ. Ut plurimum symptomata diarrhœæ ex alimento degenerare, & veneni laxativi indolem induente, producitur, quo sæpè ventriculi, & intestinorum tunicæ inficiuntur, & tunc diarrhœa efficitur continua, adeò ut interdum ægrum ad mortem usque sectatur. Quandoque venenum laxativum adeo vehemens est, ut elaterii virus æmuletur, & siquid vehementius catharticum sit. Hæc humorum colluvies à sanguinis

massâ, & corporis habitu per ductum cholidicum, & pancreaticum, tandem per alvum extruditur. Quandoque hæc colluvies, per totum corpus diffunditur, & tunc in tabidis lethales generantur diarrhœæ, ab hoc veneno laxativo.

Dysenteria à diarrhœa signis, & fluxu differt, in reliquis verò essentialiter non differunt inter se hi intestinorum affectus, nisi accidentaliter, & qualitate tantum excrementorum, quæ ipsos intestinorum fluxus excitare solent, ratione etiam curationis non differunt, uno n. eodemque, ac simili curantur medicamento. Tandem in causis accidentaliter differunt, secundum plus, & minus diarrhœam, plus dysenteriam inducit: si diarrhœa causæ intendatur, dysenteriam inducunt. Fit itaque dysenteria à succo acidiori, & acriori ex alimento degenerato, auctæ fermentationis vitio, & in acorem peregrinum mutato, seu à succo pancreatico, adeo nimis exaltato, vel per se tali, aut non sufficienter à bile temperato, ut venarum in intestinis orificia aperiat, & sanguinem ex illis eruât, ad quem veneni laxativi vis perveniat, qui non posset illud mutare, tunc fit dysenteria. Non admirandum itaque est de veneno laxativo in dysenteria nos mentionem facere; carniū namque animalium cassia fistula nutritorum, esum dysenteriam inferre observamus. Item purgantia fortiora, ut antimonium, scammonium, aut colocynthidem, & similia non raro dysenteriam inducere. Præterea *Mercurium vivum* externè illitum, vel *cinnabirum*, quæ ex mercurio, & sulphure fit, per suffumigium in lue Venereâ curandâ dysenteriam multoties induxisse observavimus. Dolor acerrimus, qui dysentericos torquet non est ex corrosione, nec ita corrosio est causa talis, sed ferè maxima ex parte est ex spasmodicâ intestinorum convulsione, quâ intestina irritata ab acido exaltato, spasmò quodam correpta, se convellunt, & contrahunt, ac motu quasi vermiculari se torquent; sub quo tamen intensissimi sunt dolores, & quidem excretionem præcedunt, quoniam sub istâ spasmodicâ contractione, intestina simul propellunt, & contenta exprimunt, & ita ad excretionem stimulant; nequequam contra nostram sententiam facit *Helmontii* ratio, quia in dysenteria raro intestina exulcerantur, quod si forsan quandoque accidat, de dysenterici vitâ proclamatum est, ob subsequenter sphacelum; defenduntur n. à substantiâ viscidâ illis firmiter adherente, quæ abraditur quandoque, & fixatur missione crassioris excrementi, & fibras emulantur, quæ videntur, ac si essent ab intestinis evulsæ: Probatum hoc; quia si quæ ramenta intestinorum apparent, bacillo agitata diffiunt. Neque ratio ex remediis desumpta obstat; nam leporinus sanguis fermentationem colliquantem superat; & hac de causâ juvat, quo etiam pacto erysipelati adversatur; ferè n. semper dysenteria, ab acidis succis ad fermentationem dispositis excitantur, & hac de causâ pruna cerea, uvæ, his similes fructus autumnales, dum fermentantur, & maturefcunt, dysenteriam causant, ac propterea

Autumni fructus caveas, ne sint tibi luctus.

Dum n. fermentant, & maturefcunt, corrumpuntur, & corrupti intensum, & fortem contrahunt acorem peregrinum, & in dysenteria sunt causâ.

Hæc dysenteria, de quâ nos locuti sumus, benigna est, & ut plurimum febre, & contagio vacat, tantum sporadicè in hoc, vel illo loco, hunc vel illum affligit hominem, & raro fit ex sanguineâ massâ, sed tantum producit ex contentorum destructione, & corruptione in intestinis.

Præter dysenteriam benignam, maligna datur, quæ ut plurimum cum febre malignâ conjuncta est, & non raro pestilentiali, quæ epidemicè grassatur, & sæpè integras devastat regiones, & vulgare contagio se propagat, non solum per communes latrinas, &

per instrumentum, quò clyster injicitur, ut refert *Helidans Paduanus*, inquit n. *Videmus sæpius dysenteriam corripere eos, quibus clyster infunditur, instrumento non bene abluto, quò antea dysentericus usus fuit.* Sed etiam communicatur corporibus per aërem miasmatibus, ac cribus, salinis, sulphureis, & realgarinis conspurcatis à fodinis, lacubus, antris, &c. exeuntibus; & sursum elevatis, quæ unà cum aëre intra intimos lares admittuntur, sanguinis massam inficiunt, & intestinis miasmata fermentativa communicant, malignâ corruptendi energiâ prædita, quæ torturas intestinis feroces imprimunt, & dysenteriam malignam, & contagiosam inducunt, absque eo quòd humores vitiosi in internis visceribus præexistant.

Prognosis.

Diarrhœa levamen afferens salutaris, contrà verò vires dejiciens, mala; illa critica censenda est, hæc autem symptomatrica. Alvi fluxus, si per aliquot dies duraverit, & excrementa deinde crassescere incipiant, bonum; naturæ n. robur, & coctionem denotat, ut in coryzâ, crassescens mucus, instantem ejus prænunciat finem: At si excrementa mutantur in pejus, & etiamnum liquidiora, peiorisque coloris fiant, ut lividi, oleaginei, vel æruginosi, tunc secutura mortem porterunt, ut *aph. 14. sect. 2. In profluvio alvi, mutationes excrementorum juvant, nisi ad mala mutatio fiat.* Et *lib. 2. præfag. 23. Varia excrementa sunt lethalia. Ut & ramosa, atque biliosa, & nigra. Nec non porri colorem imitantia, ibid.*

Alvi fluxus, qui cum dolore, labore, & frequenti dejectione fit, malus; maximam n. significat humorum acrimoniam, quæ intestina vehementer stimulat, pungit, vellicat, & vires sternit. Malus etiam est, qui cum morbo acuto incipit, & cum eo perseverat: malignitatem n. & morbificæ causæ copiam denotat, atque etiam vires exolvit, ut malignum morbum superare nequeant. Fluxus spontè effluens, ægro non sentiente, vel delirium, vel nativi caloris exolutionem significat.

Hydropicis alvi fluxus bonus est in morbi principio, viribus validis, & salvis visceribus; materiæ n. in toto corpore restagnantis, fit evacuatio, ut *aph. 29. sect. 7. Ei, qui leucophlegmatia detinentur, si fortis ventris fluxus superveniat, à morbo liberatur.* Et *aph. 14. sect. 6. Hydrope correpto, si aqua è venis in ventrem defluerit, solvitur morbus.* Viribus autem dejectis, & læsis visceribus mortem infert.

Mulier in utero gerenti, si alvus plurimum profluat, periculum est, ne abortiat. *aph. 34. sect. 5.* A magnâ n. causâ oritur, occasionali ventris profluvium in utero gerentibus, cum eâ alioquin duriore alvo esse soleant: quapropter non solum prævi humores evacuantur, sed simul succus alimentitius excernitur, atque ita fœtus suo defraudatur alimento, vires ob frequentes dejectiones exolvuntur, uteri ligamenta in illâ crebrâ agitatione relaxantur, uterus & fœtus terro excrementorum vapore læditur, unde magnum abortionis periculum minatur.

Pleuritide, & peripneumoniâ correpto, alvi profluvium adveniens, malum *aph. 16. sect. 6.* fit n. vel materiæ morbificæ ad ventriculum, & intestina translatio, vel in consensum trahit, unde virium exolutio. At verò si coctionis signa præcesserint, & pleuritis, ac peripneumoniâ non adeo magna, & in corpore cacochismo alvi profluvium accidat, salutaris diarrhœa esse solet.

Quibus phibificis capilli à capite defluunt: iis diarrhœa superveniente, in propinquo mors est, *aph. 12. sect. 5.* Capilli n. defluunt ipsis ob alimenti defectum. Et eadem *sect. aph. 14. Tabe laboranti, profluvium alvi superveniens, lethale.* Quia superveniens alvi fluxus, ob virus laxativum per totum corpus

diffusum, emaciato corpori omnia alimenta, & vires subtrahit, spiritus dissipat, & non solum proximum partium alimentum colliquat, verum etiam ipsas carnes, & quia fit à vehemente causâ, non facile remediis expugnari potest, ideoque lethalis censetur.

Diarrhœa faciliè in dysenteriam terminatur, quia humores acres venarum orificia in intestinis aperiunt, & ex illis sanguinem eliciunt.

Dysenteria, in quâ superiora afficiuntur intestina, periculosior est, & curatu difficilior; graviora n. accersit symptomata, præcipuè autem ingens cibi fastidium, nauseam, plerumque febri conjunctam, vigilias, immanes dolores, unde citò vires dejiciuntur: In inferioribus autem curatio non adeo difficilis est. Si dysenteria febris advenierit, quæ antea non erat, aut si exigua erat, intendatur, malum: Vel alimenti degeneracionem, vel inflammationem aliquam accessisse denotat, quarum utraque periculosiorem reddit dysenteriam, & præcipuè si ad cibi fastidium febris accesserit, salus deplorata est. *In longis dysenteris, cibi fastidium, malum, & cum febre pejus. aph. 3. sect. 5.* Significat n. coctionem labefactari, ob intestinorum cum ventriculo consensum, cui vel alimenti degeneratio, vel inflammatio conjungitur. Si dysenteria singultus superveniat, plerumque lethalis est; in principio tamen minus periculosus est, quàm in morbi progressu.

A difficultate intestinorum, levitas intestinorum supervenit *aph. 78. sect. 7.* denotat n. intestina tenuia esse affecta, & pylori relaxationem concitasse, unde cibus impermutatus excernitur.

Dysenteria, si ab arabile incaperit, lethalis est. *aph. 24. sect. 5.* Quia magnam salis sectici copiam arguit, quæ exulcerationem in intestinis molitur, omnemque sanationis spem adimit.

Puri sanguinis effusio dysenteria adveniens, mala; venas n. majores apertas, vel erosas significat. Si dysenteria laboranti, velut carunculae deiciantur, lethale est: *aph. 26. sect. 4.* Significant n. substantiam tenuem, viscidam intestinorum tunicae intimæ adhærentem abradi, mistione crassioris excrementi fixari, & tandem excretas carunculas æmulari; si hæc deiciantur, non utique lethalis est, quia regigni potest: attamen si erit intima, vel media intestinorum tunica, quæ excernatur in carunculas abrasa, profectò deplorabilem constituit dysenteriam, ut *cir. aph. Hip.* pronunciat (idque faciliè explorari potest,) quia intestinorum tunica, neque regigni, neque exulcerationi cicatrix obduci potest. Et id intelligitur, si carunculae, seu tunicae ex tenuibus deiciantur intestinis, ut patet ex eodem dicente: *Si tenue quoddam intestinum fuerit divisum, non coalescit.* Non autem de crassis.

Ætas robustior, ut est media, minus periclitatur; puerilis cum sit tenella, citò dissolvitur, ideoque magis periclitatur, quia ratione uti, & Medicorum præceptis nescia, & præcipuè si cum vomitu, & vermibus est comitata dysenteria; plerumque lethalis est, & eò magis, si cum acutâ febre conjugatur; Senilis est minus disposita ad hanc affectionem, quod si accadat, causæ magnitudinem arguit, ob quam tam salina, & acria generentur, & cumulentur excrementa: cui virium, & nativi caloris imbecillitas accedit, & cum ipsi parum sanguinis superfit, si illud parum exhaustiatur, necessariò brevi intereat. Fœmineus sexus virili magis periclitatur, cum fœminæ viris sint viribus inferiores, quòd tamen non semper eventui correspondet: Non paucæ n. fœminæ estò valdè debiles videantur, diutius tamen viris vitam protrahunt, & è gravioribus evadunt morbis, cujus ratio est, quia tutæ intra lares se continent, in quibus Cæli injuriis, & laboribus minus sunt obnoxiiæ; tum quia fœmineum sexum morborum cohors ex solius uteri stipendio oppugnat, ideoque plus morbis assuetis, tum potissimum denique, quia

quia succulentior, frigidiorque est, & adversus calidos, quos dicunt morbos, penes se mephitis colluvium gessat, per quod totius corporis prava, malignosque periodicè exhaustit humores; vel perpetuò guttatim exterminat. Unum de mulieribus dicemus, quod vel in occiduâ ætate, vel in partu moriuntur.

Dysenteria epidemica semper lethalis est, & in principio magis debacchatur, indiscriminatim perimendo, nec exhibita antidota prosunt. O terque; quaterque miselli, qui in hujus epidemici principio; augmento, & statu dysenteria corripuntur! Omnes n. eandem subeunt cladem, & ex tot millibus vix pauci eripiuntur, temporis progressu; tot post funera mitescit malum, quia causa vires amittere, languescere, & tandem sensim dissipari incipit, ac mitius agit, & tunc reliqui dysenterici facilius à faucibus eripiuntur orci, & superstes non inficiuntur. Tunc *Melentes* se jactitare incipiunt; verum dysenteria epidemica invenisse prophylacticon.

Veterum Curatio.

Quod ad curationem spectat: quia vulgares diarrhoeam ex pravis, corruptisque humoribus biliosis melancholicis, aut serosis oriri credunt, & præcipuè ex biliosis acrimoniâ suâ intestinorum expultricem irritantibus; ejus curationem ab humoris peccantis evacuatione auspicantur. Hoc medicamento absolunt purgante, quod compressivum vocant; quia purgando adstringit, ne humoribus commotis, alvi fluxus proritetur; pungit (ut dicitur,) & ungit, fauciât, & sanat, laxat, & adstringit. Non possumus concipere; quomodo medicamentum purgans adstringat, cum propriè purgans dicatur laxativum. Quænam in purgante pars sit; quæ adstringat, vellem nobis assignarent. Si pro compressivo lenitivum intelligunt medicamentum; quod in parvâ quantitate sumptum parum purgat, perperam illud nominant compressivum.

Præscribunt aliqui *rhabarbarum torrefactum*, hoc est ustione vi solutivâ castratum. Utuntur alii *rhabarbaro* ejus $\mathfrak{z}\text{ij}$. vel $\mathfrak{z}\text{ij}$. in substantiâ pulveratâ exhibentes. Alii, & forsan melius, ita procedunt.

\mathfrak{L} . *Rhabarb. opt.* $\mathfrak{z}\text{ij}$. *aq. burf. past.* $\mathfrak{z}\text{iv}$. *infundantur simul per h. 4.* Postea defunde hanc aquam, & *rhabarbarum aliquantulum exprime; & reaffunde alias* $\mathfrak{z}\text{ij}$. *ejusdem aquæ per noctem, & manè decanta; & exprime huius tincturæ dissolve*

syr. ros. solut. $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$. & *f. potus.*

Alii ita compressivum concinnant.

\mathfrak{L} . *Mirobolan. citrin. pulpa tamarind. an.* $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$. *infundantur per noctem in aquâ plantaginis* $\mathfrak{z}\text{v}$. *in express. diss.*

Rhabarb. torrefact. & pulv. $\mathfrak{z}\text{ij}$. *syr. de g. infus. ros. rubr.* $\mathfrak{z}\text{ij}$. *vel syr. de cichor. Nicol. vel manna Calabrina* $\mathfrak{z}\text{ij}$. *m. f. potus.*

Verum in ventris profluvio, ventrem solvere est remedium genus nimis timore plenum, quia majorem humorum colluviem, ad locum affectum trahere, alvum antea laxam laxiorem reddere, malum augere potest; nec æger duas evacuationes sustinere potest. Utinam laxativum vitiosorum humorum copiam minueret, ut reliqui facilius temperari, & concoqui valeant, & abditum non gereret toxicum, quod non tot lanienas, crudelesque medentum inscitias sarcophagi tegerent. Estò medicamenta sint cicurata, sunt tamen lupi domestici instar, qui datâ occasione, dum sibi confiditur, ad solitam suæ naturæ ferociam redeunt. Exhibitum pharmacum non est ampliùs in medentum potestate, ac proinde si benè cesserit, gloriam sibi arrogant, si quid exitiale patrârit, vel ægri erratum, vel ejus naturam nimis pharmaco asculantem, vel (cui ut plurimum fieri solet) pharmaco-

posam accusant insontem, ne sibi, & solutivo detrahant. Quandoque diutius laborant, ut laxantis remedium effrenem compescant effectum.

Hinc ægrotantes hortamur, ne sint tam proclives ad amaros vulgariū calices exhaustiendos, & ab ipsis hoc discant, qui dum de nostris malis negotiantur, & super vitam nostram mittunt sortes postquam suæ medicinæ fidem amiserunt; nunquam pharmaca sumunt, sed ut plurimum absque corporis, & animæ medicamentis miserrimè moriuntur.

Corpore sufficienter purgato, si non cesserit ventris fluxus, & sanguinis redundantis fuerint indicia, & virium robur, itatim ad eam exhaustiendum confugiunt; sed si febris adfuerit, sanguinem etiam detrahunt; licet nullum redundantiæ indicium apparuerit; Verumenimverò, an sanguinis missio in hoc affectu prosit, dicant interfectorum animæ, quæ quotidie sub throno Dei clamant: *Vindica sanguinem nostrum, qui effusus est, Deus noster.*

Si hæc non juvant, totam curationis spem in clysteribus reponunt, quorum innumeras norunt formulas: sed si clysteribus hunc morbum amputare credunt, ex parvo efficiunt magnum, & ex paucis vix unus salvatur. Morbum levem clysteribus instigando, reddunt graviolem, ita ut benignam diarrhoeam degenerare faciant, in deplorabilem dysenteriam. Nullus datur alvi fluxus, in quo primariò stomachus non afficiatur, & isti *Medici* stercorarii, tanquam scarabei se in stercoribus voluntantes, clysteribus intestina sollicitant! Peccat stomachus, & intestina plectuntur!

Interim suos non defraudant ægrotos syr. adstringentibus, ut *myrr. cydon. de ros. sicc. menth. ribibus, myrrâ cydonior. conserv. amaremar. vel fructibus adstringentibus*, ut sunt *mespila, mala cydonia, sorba, corna, &c.* syr. propinant ventriculum corroborantes de *agrestâ, de corticib. citr. absynth. &c.* Præterea stomachum suo fortu empl. & ventrem unctionibus non defraudant.

His pluries adhibitis, & repetitis, si tandem diarrhoea obstinatiores perseveret, ad anodyna, & narcotica pauci confugiunt, ut ad *theriacam recentem, philon. Rom. requiem Nicolai.* Nos in diarrhoeâ felici cum successu experti sumus *phicon. persic.* ut

\mathfrak{L} . *Syr. de suc. myrtillor.* $\mathfrak{z}\text{ij}$. *philon. persici* $\mathfrak{z}\text{ij}$. *aq. plantaginis* $\mathfrak{z}\text{ij}$. *m.*

Dysenteria curationem aggrediuntur vulgares, diversam à rectâ methodo, & tantum productum respiciunt morbosum, intestinorum scilicet exulcerationem, non verò morbi radicem, seu id, unde morbus oritur. Primò intestina evacuant, secundò sanguinem profundunt, tertio humorum mordacitatem temperant, quarto clysteribus ulcus absterunt, quinto dolorem sedant, & tandem narcotica exhibent.

Corpus purgant, sed leviora exhibent purgantia; alvum jam ante laxam lædunt, laxioremque efficiunt, & lento, longiorique vitiosorum humorum in intestina transitu, ac diuturniore in iis morâ, major intestinorum (ut ipsi dicunt) exulceratio fieri potest, si leniora propinant; si fortiora; non solum humores copiosiores, ad intestina detrudent, verum etiam ipsos reddent ferociosiores, & humores dysenteriam excitantes, laxativum continent virus, ideoque purgantia exhibere medicamenta, quæ virus continent laxativum, & dysenteriam reddere pejorem, & majus detrimentum afferre. Præterea medicamentum purgans ad partem trahit affectam, nec per eam evacuandum est, cum in dysenteria intestina, cum fluxione, tum ulcere, & sæpè etiam inflammatione teneantur; idcirco purgantia exhibere non licet, quæ fluentes, & mordaces humores illa magis attrahunt dolorem, aliaque symptomata adaugent.

Maximum inter *Galenistas* versatur dissidium de venæ sectione in dysenteria, verumtamen major horum pars vivæ vocis oraculo necessariam esse fa-

tentur; verum neque necessariam, neque locum habere nos existimamus, & per accidens quandoque juvare potest, ideoque tanquam nocuam, vires inveniunt; & execrandam suademus, quia in eorum opinamento non peccat sanguis, sed cæteri humores, & ideo non phlebotomiam, sed purgationem requirit, & si ulcus in intestinis adeit, ad ulceris curationem, nihil venæ sectio conferre potest, sed potius assiduâ dejectione, vigiliis, doloribus, febribus debilitatas dejicit vires. Insuper est contra *Galenii præceptum* 1. ad *Gauc.* c. 4. & 1. de *vict. rat. in acutis* tex. 16 exclamantis: *Alvo fluente, sanguinem ne detrahas.* Nec sufficiens est eorum indicatio, nam sanguinis missio solam aufert plethoram, quæ quamvis sit in ægroto, cum à dysenteria invaditur non multo tamen post tempore minuitur, ex continuâ insensibili evacuatione, inedia, excretionē, & quandoque ex febre. Nec phlebotomia in dysenteria juvandi cœtitudinem habet, quia ipsorum confessio ne non adsunt demonstrationes, sed tantum probabiles conjecturæ, quæ adducuntur, cum eorum medicina tota sit conjecturalis. Neque vulgaris benè barbatus pro venæ sectione spondere potest eam necessariò prodesse. Hoc unum scimus sanguinis missionem esse remedii genus periculo plenum, vires debilitare, & dysenteriam augere. Cautè igitur in hoc remedii genere procedendum est, quia si non juvat, vel dysenteriam in longum protrahere, vel dysentericum interficere potest.

Ad humores temperandos, eorumque mordacitatem reprimendam, exhibent syr. refrigerantes, & modicè adstringentes, ut de *ros. sic. cydon. plantag. portulac. myrtin. rib. berber. acetos. agrest. corall. cum aq. appropriatis.* Nec non trochisc. de *terr. sigill. carab. spod. bol. arm. terr. sigill. corall. præp. sang. drac. lap. hamat. præp.*

Interea non desunt clysterum myriades, quibus omnes barbati totam curationis spem reponunt, & à clysteribus tantum salutem sequi posse fatentur. Prescribunt clysteres lenientes, mundificantes, adstringentes, agglutinantes, & consolidantes. His intestinorum ulcus sanare conantur: Verum clysteres semper sunt inte inis hostiles, quia cruorem è venis inte ino conterminis emungere non desinunt. Præterea stercus est insensibile, domesticum, & cognatum intestinorum contentum, quod non mordicat, neque sentitur, quia excrementum naturale est: mordicat, & urget, cum ad ani constrictorem pervenerit, dolet clyster, quia exoticus. Unde concludimus quemlibet clysterem, cum sit intestinooticus, non posse illi non esse molestum, ingratum, & in dysenteria noxium. Nunquam *Galenicos* ani fistulam, quam ad manum habent per emplastra sanasse conspeximus: quomodo ergò intestinorum ulcus per clysteres curare possunt? Ille error fuit à scholis dysenteriam definientibus, intestinorum ulcus, quam ut inveteratam, ac penè desperatam sanari sæpissimè, & quidem multà cum securitate vidimus: Clysteres tandem prorsus inutiles dijudicamus, quia eorum materia nullo modo naturaliter ad tenuia, & ad cæcum, imò ad ipsum colon pervenire potest, quia ad coli initium apponitur valvula crassa, & satis membranosa, quæ ilei intestini ingressum excludit, ne quid remeat, aut regurgitet.

Pro summo arcano tenent hujusmodi exterius medicamentum, ut

4. *Carnes cydonior. q. s.*

cum *ros. rubr. & vino rubr. chalybeato applicant ventri inferiori.*

Exterius inungunt abdominis regionem *ol. ros. omphac. cydon. mastich. myrtin. vel ung. comitissæ.*

Pro ultimâ indicatione assequendâ, ex dolore desumptâ, supra partem dolentem applicant ea, quæ dolorem sedant ut sunt 4, *anodyna decocta in hydroleo,*

& cum spongiis applicant, vel *ol. amygd. dulc. modicè calidum cum petis lineis, desuper imponendo verrucis omentum in sartagine frixum, vel ol. amygd. dulc. saturatum; sed præstat in hyperici ol. frixum,* quasi unctiosa, crassa, oleaginosa cuius poros non constipent, sed per pinguedinem, membranam carnosam, musculos, peritonæum, & omentum transeuntia, recta perveniant viâ ad malè affecta intestina, & ibi suas exerant actiones. Frustrâ oblinitur superficies, ubi centralia laborant. Intestinus morbus, intestina sibi asciit remedia.

Narcotica tandem per os aliquoties exhibent, & re vera miranda præstant, quia dolorem sedant, fluxum cohibent, somnum conciliant, & vires reficiunt: Sed diu opiatorum usui non persistendum est, neque iis nimis fidendum, quia licet hæc omnia patrent, & morbus quandoque victus videatur, nisi tamen tempestivè adhibeantur, vel dysentericum jugulant, vel morbus recrudescit, novo superveniente fluxu, & vitæ periculum minatur.

Nostra Curatio.

Explosâ bardâ tam diarrhœæ, quam dysenteria *Galenistarum* curatione, nostram adducamus oportet, ut opposita juxta se posita magis elucescant, & ne à rectâ deflectamus methodo, curationem primò à diæticâ exordimur parte, quia illa huic correspondere debet, ac propterea his affectibus, quæ conducunt pro diætâ à sex rebus non-naturalibus eruimus, unde

Aër sit temperatus, & ad caliditatem potius, quam ad frigiditatem propendeat, estò sæpè morbi causa valida videatur, ægrum tamen in aère frigido versari dedecet; etenim humorum acrodo, & aciditas acrior, & acidior redditur, & exaltatur, & plerumque si maligna, vel epidemica sit affectio: utile est cutis poros patentes etiam sudoriferis, & diaphoreticis servare, ut acres, & maligni humores exhalare possint, quod nisi procuratur, & pori constipentur, tunc insensibilis transpiratio, quæ sensibili est major, cessat, & obstructis excretoriis tubulis, serum in corpore de die in diem crescit, & morâ acrius, & acidius evadit, ac malum ruit in pejus, & hac de causâ primo adventante autumnii frigore, diarrhœas, vel dysenterias grassari observamus. Ob id itaque diligenter incumbendum est, ut in his affectibus cutis pori, quantum possibile, aperti foveantur, & corpus ad sudorem, vel saltem ad auctam insensibilem evacuationem blandè disponatur, quo sudore, vel insensibili transportatione non leviter enormes alvi dejectiones inhibentur, & si febris conserveat, felici transportatione unâ restingitur. Tempore itaque paulò frigidiorē, præcipuè in plagis septentrionalibus, ægri cubiculum calefacere non inutile erit, ac ipsum in lecto tectum se continere commodum. Et cum alvi deicienda gratiâ sæpè ægrum è lecto surgere oporteat, cubile, in quo æger decumbit, non sit frigidum.

Cibus sit paucissimus, imò famem biduanam tolerare ægrum, cujus tamen loco, his nostris temporibus, diætâ tenuiorem adhibere, præstat. Unde *Galenus lib. 2. de med. facil. parab. cap. 2.* ait: *Optimum dysenteria remedium esse cibi paucitatem,* quod maximè diarrhœæ conducit, & hoc quia membra depauperata retinent humores, qui in intestina rapiuntur, & pauca generantur fœces, ita ut intestina fœcū multitudine non irritantur, quæ irritata sanas functiones peragere non possunt. Præterea cibus paucus, & tenuis, quantum vires permittunt, præsertim si febris sit conjuncta, maximè conducit. Cibus itaque sit simplex, & facilis digestionis, ac perinde iis, qui delicatè vivunt, cibos duriores, & concoctu difficiles non exhibere oportet, estò adstringendi vi præditi sunt, ob debilem ventriculi, & intestinorum facultatem

tatem concoctricem, quæ tales cibos non facile concoquere potest. Quapropter in his affectibus cibi durissimi, & difficilis coctionis vitandi sunt citra omnem vulgarium medicorum opinionem, modo adstringendi vim habeant, quia cruditates aggerunt, & malum adaugent. Peccant, qui ova durata, & in aceto cocta agris exhibent; nam ova indurata sunt difficilia coctu etiam athleticis, multò magis in debili ventriculo facile corrumpuntur, & acetum intestina vellicat, & eò magis, si ulcerata sint secundum vulgarium opinamenta. Hinc fabæ, pisa, lentes, panicum, panis biscoctus, vel panis nauticus, vel secundarius, castaneæ non omnibus conveniunt, sed tantum iis, qui his exculentis sunt assueti, & stomachum habent robustum. Vitetur cibus crudus, salis, fumo induratus, & in primis fructus horarii; ut pruna, poma, pyra imatura, vel nimis matura, uvæ, nuges, cucumeres, melones, cucurbitæ, omnesque herbæ, quibus vulgò quisque vesci solet. Vitentur quoque pisces, caro suilla, & omnia, quæ humectant, & difficulter coquantur. Item cibi peregrini, & quibus æger vesci non est assuetus. Similiter cibi calidi, & multis aromatibus conditi. A jusculis, & sorbitionibus abstineat æger, nisi facultate adstringendi prædita sint, & præcipue ab ovis sorbilibus. Hic quoque excludenda sunt dulcia, saccharina, mellita, & super omnia, quæ vocantur *Zuccotti*, cum in clarificatione, & depuratione, lixivium è calce vivâ adhibeatur, unde saccharum acrimoniam è calcis sale adipiscitur; saccharum namque & mel occultum acidum in sinu gerant, & acre venenum, quæ sanguinis, aliorumque humorum misturam fermentando variè turbant, & non ægrè has affectiones excitare valent. Excluduntur in alvi fluxûs principio fructus adstringentes, ut cydonia, lazarolæ, cerasa austera, sorba, mespila, arbutus, corna, myrti bacca, & cætera acida, & austera, nam inquilinum hostem in alienâ domo, & lupum inter agnos includunt; in fine verò morbi ante cibum semper aliquid styptici assumat æger, ut diacydonium, vel quid simile, non verò post, quia ventrem solvit. Conducit omnis cibus temperatus, viscidus, & emplasticâ, seu balsamicâ qualitate præditus, quia humores acres, & acidos obrundit, & hebetat, ita sunt oryza, far, prisana hordeacea, quæ coquantur in aquâ chalybeatâ, vel plantaginis, vel pluviali. Panis sit optimè fermentatus, & coctus, & polline purissimæ farinæ conflatus. Carnes in his affectibus non ita utiles sunt, si tamen curatio probatur, iis quoque uti licet: conducunt itaque carnes exsiccantes, ut turturis, perdicis, starnæ, turdorum, merularum, phasianorum, pullorum, gallinarum, & caponum, sed vescendum potius avibus volatilibus, quam terrestribus, animalibus sylvestribus, quam domesticis, montanis, quàm in paludibus degentibus. Hinc conducunt carnes capreolorum, leporum, cervi, & pedes vituli, splen capræ assatus, & hepar vervicis: Carnes sint potius assatæ, quàm elixæ. Quandoque pro cibo æger placentâ ex ovis, & in secundâ mensâ semper hippace utatur. In virium lapsu jus consumptum, vel forficum conducit, cui adstringentiâ addi possunt.

De lactis usu in dysenterîâ, non exigua est controversia tam apud veteres, quam recentiores; aliqui tanquam toxicum damnarunt, alii tanquam appropriatum medicamentum, & cibum prædicant, quorum sententiæ nos libenter assentimur: nam potenter nutrit, & hoc primum fuit nostrum nutrimentum, & hæc de causâ magnopere lacticiniis oblectamur, hoc etiam lac est primum omnium quadrupedum alimentum, ac proinde pro nutriendis partibus summum est nutrimentum, & quia potenter nutrit, & impinguat, optimum est in atrophîâ, hecticâ, in tæbe, & similibus morbis, est maximum alimentum medicamentosum. Prodest in hecticâ, quia acidum peccans

delet; in phthisi quia humorum acrimoniam temperat, ne pulmones corrodingo malum augeat. Convenit præterea lac in in temperandâ quorumcunque humorum acrimonîâ, & aciditate, ratione partis oleosæ, pinguis, & butyraceæ; uti etiam ratione salis volatilis oleosi, & harum virtutum ratione, specificè in scorbuto convenit, & licet in quibusdam morbis noxium sit, lac, in scorbuto tamen divinum, & præsentissimum est remedium. In omnibus internarum partium exulcerationibus; ut in ulcere renum, hepatis, & similibus. Et quia partis serosæ ratione, abstergit pus, & humorum acrimoniam temperat ratione partis butyrosæ, ulcerum consolidationem promovet. Ratione virtutis humorum acrimoniam temperandi, mirè conducit affectibus urinariis, ex nimîâ feri acrimonîâ, & corrosione, ut in mictu cruento, dysuriâ, stranguriâ, & similibus affectibus urinariis. Tandem his, qui cantharides sumpserunt, est veluti divinum alexipharmacum, ut & qui arsenicum, realgar, auripigmentum, & mercurium sublimatum, est maximum antidotum, item qui aquas stygias, laponariorum lixivium, aliosque liquores corrosivos, & causticos incautè sumpserunt; præsentaneum est remedium. Si itaque lac humorum acrimoniam, & aciditatem temperat, cur tanquam noxium in dysenterîâ proclamant? Si salia acida, acria, volatilia, caustica, corrosiva, realgarina, arsenicalia, & sulphurâ summè inflammabilia lac emendat, obtundit, corrigit, hebetat, & cicurat, cur ut toxicum in dysenterîâ damnant? Sed urgent lactis osiores contra nos autoritate Hippocratis adducti s. aph. 65. *Lac dare caput dolentibus, malum; malum verò, & febricitantibus, & quibus hypochondria suspensa murmurant, & siticulosi: malum autem, & quibus in febribus acutis biliosæ sunt dejectiones, & quibus sanguinis multi dejectio facta est, convenit autem tabidis dare, qui non valde multum febricitant, & in febribus longis, & parvis, si nullum ex supradictis signis adsuerit, & præter naturam consumptis.* Ac proinde dicunt nullo pacto in dysenterîâ lactis usum convenire. Cæterum lac valdoperè in dysenterîâ exhiberi modò per os, modo sub forma clysteris magnâ utilitate per anum injici, & utroque usu prodesse observamus, attamen rectum ejus usum in tali affectione subnectamus necesse est. Lac tribus constat substantiis, caseosâ, quæ est crassa, viscida, & terrestris, & hæc nutrit; pingui, & oleosâ, hæc vocatur butyrum, quæ dolores lenit, digerit, intestina oblinat, quò minùs ab humoribus acidis, & acris lædantur; & tandem serosa, seu aquâ lactis, quæ dicitur serum & est aqua impregnata sale volatili oleoso, & hoc serum habet moderatè laxandi vim alvum, abstergendi, & mundificandi scorias acidas, acres, salinas, & sulphureas in primis viis: omninò his, & pluribus de causis in dysenterîâ utile est lac, & non solum est nutrimentum, sed etiam medicamentum, aut certè ut nutrimentum medicamentosum, & tandem in dysenterîâ nutrit, dolores lenit, quia anodynum, intestina oblinat, abstergit, mundificat, & dysentericum curat. In frequenti usu lac fuit apud antiquos ad abluendos, & evacuandos humores mordaces; eosque temperandos; eo usi sunt: deinde etiam ad fluxum sedandum usurparunt; & ad dolorem leniendum, ut videre est apud *Aëtiûm Terrab. 3. serm. 1. cap. 45. & apud Alexandrum Trallianum lib. 8. cap. 8.* Attamen in ejus usum non per se solum, & simplex, sed coctum, & alteratum venire debet; ubi jam dysenteriam sistere volumus, præparatione opus est, in eo itaque aliquoties ferrum vel chalybs ignitus extinguitur, & lac chalybeatum vocatur, aut si quid aliis commodius videatur, aurum, vel silicium extinctione, ut *Hip. 7. epid.* in filio Critolai usus est lacte alterato ignito silice. Lac itaque coquitur, ut serum absumatur, ne ventrem subducatur, si verò lac chalybeatum sit ingrati saporis, potius decocto

decocto utendum est. Cæterum nocet lac iis, qui febribus tam continuis, quam intermittentibus, & quibuscumque aliis acutis, propter facilem effervescentiam, & alterationem, quoniam, ut dicunt, bilescent, auget effervescentiam, & facit acriorem, & acerbior, hoc namque intelligendum est de febribus intermittentibus, & acutis vulgaribus: nam in febre intermittente scorburicâ, assumitur bonus lactis haustus in die intercalari septem, vel octo horis ante paroxysmum, & mirè prodest. Si in dysenteria febris adfit, ut plerumque conjungitur, cautè cum saccharo rubro exhibendum, non quod, non sit conveniens secundum nostras rationes, sed ut vulgarium morem geramus, politicè omittendum etiam per clysteres, ne vulgaribus venenum proclamandi ansam præbeamus.

Potus sit paucissimus, ne dejectiones augeat, & præcipuum in his affectibus est remedium, conducit aqua pluvialis, plantaginis, aqua hordei destillata, vel decoctum cornu cervi, vel radicis tormentillæ; vel decoctum terræ sigillatæ, præsertim si dysenteria sit epidemica. Quando febris est exigua, conceditur vinum rubrum decocto dilutum: sed angue pejus fugiendum est vinum generosum, ut & vini spiritus; nam hujusmodi vini usus, vel abusus majores, & insolitas fermentationes, & turbationes in sanguine producit, & sic à majori motu, & sanguinis turgescentiâ arteriæ, & venæ in suis extremitatibus magis dilatantur, & aperiuntur in intestinis, unde sanguis majori copiâ effluit, ideoque Bacchi commercia proscribantur, ne æger alterum ponat pedem in cymbâ Charontis. Verum si facultas concoctrix hic laboret, vini usus sæpè necessarius, & utilis est. Si vires deficient, vinum rubrum adstringens, aqua plantaginis dilutum commendamus. Nonnulli aquæ frigida potum præscribunt, sed non convenit, nisi in regionibus calidis, & calido anni tempore. Aliqui in dysenteria epidemica mappam nivè gelidam abdomini applicuerunt, cum totali ægri incolumitate, sed periculosum est remedium. In maximo sitis ardore, magno cum juvenine propinari potest sequens emulsio, ut

℞ Amygdal. dulc. excortic. ℥i℥. semin. melon. ℥ij. papaver. alb. ℥iij. aq. hordei ℔. i℔. plantagin. ℥vj. f. emulsio. extracti radic. tormentillæ ℥i℥. syr. de ribibus ℥iij. m.

Hæc emulsio non tantum sitim extinguit, verum etiam dejectiones refrænât, humores temperat, acres, dolores lenit, & somnum conciliat, qui omnem evacuationem tollit. Dosis ℥vj. pro vice, & frigida propinetur.

Motus omnis vehemens vitandus, ne fluxus magis irritetur.

Quies tantum commendatur, quia fluxum sedat, & vires non absument; Quadere ne æger ob alvi dejectionem sæpè è lecto sese movere, & surgere, ac proinde etiam aëri frigido sese exponere necesse habeat, commodum erit pelvim ægro subicere, cujus generis aptissimam descripsit Fabricius de dysenteria cap. 7.

Somnus semper confert, neque in his morbis curandum est, ut æger à cibo non dormiat; indulgeat itaque somno, seu noctu, seu interdiu, & toties, quoties obrepit, quia per somnum humores dulcescunt, dejectiones refrœnantur, dolores sopiuntur, vires reficiuntur, & uno verbo dicimus: Somnus est unicum dysentericis solamen, & remedium curativum.

Vigilia multum obest, quia humores reddit aciores, sanguis fit acrior, dejectiones exasperantur, & vires prosteruntur.

Excreta, & retenta moderatè se habeant oportet, cum hæ affectiones in excretionem consistant, & retentionem expostulent, in quâ totus curationis cardo versatur. In ipsis facibus inspergi potest pulvis sympathicus, vel alvum deponat æger super caput mortuum vitrioli Martis, quod in persanandâ dysenteria magneticam, eamque

admirabilem vim habet, ut experimento constat. Vel Recipe frustulum ligni fraxini, intinge illud excrementis cruentis, ut undique cruore, & sanie abducatur, tum infige illud in frustulum lardi, & absque extractione in eo infixum maneat, donec æger convalescat. Ad hæc quoque subinde ordinamus, ut pinguedo è lardo recenti alicujus majalis, ad ignem affato extillans forbeatur, dosis pro infante est exiguum choclear plenum, pro adulto duo chocleatia. Interdum pueri adeo refragarii, & immorigeri sunt, ut planè nihil per os illis exhiberi possit, in ejusmodi casu sequens cum salute applicatur: Recipe herba persicaria linguam gustando instar piperis urentis unum, vel alterum manipulum, contunde eam in mortario, affunde simul vini rubri styptici, in quo ignitus chalybs aliquoties sit restinctus, coque ea in pulvem, & in modum cataplasmatum regioni renum calidè superpone, ibi per tres horas relinque, deinde ablatum in sinum humidum sepeli, aliamque partem ejusdem recentis cataplasmatum superpone, & ut prius procede, & brevi dysenteria sanabitur. Unum admoneamus oportet, quod dysentericorum excrementa statim removeantur, ne alios contagio afficiant, ac proinde vel in profluentem abjicienda, vel defodienda, & calce vivâ regenda, lecti stragula subinde mutantur.

Animi perturbationes immodicæ ablegentur, vel saltem intrâ convenientiæ fines coercantur, profecto ab immoderatis, spiritus impitiosiores redduntur, unde sanguis, & humores acriores efficiuntur; cavendum propterea ab irâ, quæ totam sanguinis massam acriorem, & efferam reddit. Mens, quantum fieri potest, hilaritate fruatur, quia propter hilaritatem, spiritus animales per nervos sedatè feruntur, qui sanguinis massam, aliosque humores blandè, & placidè conservant. Damnandi itaque sunt illi Medici mali ominis, qui invisentes ægros, statim maximum vitæ periculum illis denunciant, ac tristes, & timidos reddunt, unde malum augetur, & ipsis mortem conciliant: debet Medicus suos hilarare ægros, eosque certâ salutis spe semper pascere, nam hæc sola virtus (cæteris in Cælum redeuntibus) in terris relicta fuit, ut gentes falsâ nutriet dulcedine, unde affectorum medicina vocatur. Terrorem panicum non tantum diarrhœam, & dysenteriam, verum etiam alios morbos curasse observavimus. Veneris usus dysenteria confert, ut habetur ex Hipp. 7. epid. in fine: Scottario turpis, dysenteria medela est. Hujus rei veritatem experientiâ didicit Ammius Lusitanus cent. 2. curat. 47. Dysentericus, inquit, cum graviter opprimeretur, noctu cum uxore Hymenæum exercuit, & illico dejectiones cessarunt, indeque sanus evasit.

Diarrhœa curatur fermentorum separatione, productorum evacuatione, & delinitione. Delinitio varia est juxta laticis depravati naturam, si in hoc n. abundaverit acidum sal, conveniunt, quæ aciditatem deprimunt, si amarum, quæ amarum, &c. Si conjunctum habuerit laxativum virus, id expurgandum est opiatum, opium namque quoscumque motus, & corporis evacuationes præter sudorem compescit, hæmorrhagias sistit, paroxysmos inhibet febriles, vomitus sedat, &c. in genere tamen omnes humorum motus, sive sint effervescentiæ, sive alii, potenter compescit, unde semper cum præcipitantibus, & diaphoreticis miscetur opium, & propter hoc opium, theriaca tales meretur laudes contra quoscumque alvi fluxus, inprimis cholicos, ita ut veteres non satis illam laudare potuerint, ab opio vim suam sudorificam habet. Theriaca in hoc casu sive externè applicetur umbilico illita, & regioni stomachi, sive internè à ℥j. ad ij. assumatur, egregiè confert, & quidem quò magis est recens, eò potentiùs operabitur, quoniam opii vires minus sunt infractæ, ut

℞ Mivæ cydonior. arom. ℥iij. theriac. recent. ℥j. ol. cinnamom. gutt. iij. m. Vel

℞. Syr. cydonior. ʒj. laudan. opiat. gr. ij. decocti tormentill. ʒiij. m. Vel

℞. Extracti tormentill. ʒss. laudan. opiat. gr. ij. m. f. pilul. iij. & deaurentur. Vel

℞. Syr. de succ. cydonior. ʒj. philon. persic. ʒiv. decoct. pilosella ʒiij. m. detur cochleatim.

Non tamen subito ad medicamenta deveniendum est, nam sæpè productum natura superat, & fermenta restituit, ablatiis iis, à quibus vitiantur. Multoties leniens per os exhibitum vel causam laxativam fovet, & auget, vel generat. Utuntur aliqui vomitoriis juxta aph. 25. sect. 16. Longo alvi profluvio laboranti, spontaneus vomitus superveniens, morbum solvit. Sed in his, qui vomere possunt, sed vomitorium sit lene, ut ag. Æsculapii cochlear. j. hippocras emetic. &c. quia mali causa plerumque in ventriculo stabulata commodissime educitur, in quibus à pinguibus abstinendum. In his verò, in quibus vomitus non convenit, datur aliquod lene per inferiora purgans, ut extractum Rhabarbari, myrobolanorum, tartari, &c.

Cum sit ab acido, juvat aqua chalybeata, quâ acidum saturatur. Quæ fit humore ab aliâ parte translato, si critica est, nihil agendum; si symptomatrica, nec sistenda, nec promovenda, sed non semper tamen est naturæ relinquenda, sed causæ consulendum. Virus laxativum, ut diximus, opiatiss tollitur. Conveniunt in quadam diarrhœâ ungula equorum non luxuriantium cum butyro frixa; sunt autem perniciosæ bestiae lascivientis, nam diarrhœam magis promovent: existimamus juvare ungulas, eò quod virus laxativum combibunt, quod non faciunt lascivientis bestiae ungulae, feminalibus spiritibus plenæ, quæ fermentationem augent. Rhabarbarum juvat, quia interdum tollit causam, sed magis propter virtutem anodynam, quam habet. Quapropter spoliari vult, ut semper juvet, & non noceat, à purganti qualitate, illasâ manente anodyna.

Si diarrhœa populariter grassetur, alexipharmaca sudorifica conducunt, quæ in dysenteria epidemicâ, & malignâ inferius describemus.

Externè contra diarrhœam commendamus theriacam umbilico, & stomachi regioni illitam, vel empl. de crustâ panis, malaxatum cum oleo mastich. vel empl. Joannis de Prochitâ malaxatum cum oleo macis. Convenit stomacho crusta panis tosta, vino austero adpersa, & pulvere nucis moschata stomacho applicata, vel eadem stomachi regio illiniatur falsâ chymicâ.

In dysenteria semper intestina afficiuntur, & stercorificam facultatem non habent, unde dysentericorum excrementa non fœtent, propter alienata fermenta stercoracea, & in intestinis excitatur motus, propter quem stercoracea fermentatio prohibetur.

Cum dysenteria ab acido originem trahit, quod ut plurimum accidit, juvat crocus martis, sed adstrictivus, cujus vis in fixori sale, & sulphure consistit, quod in parte terrestri latitat, quia datur etiam crocus martis aperiendi dotatus viribus; adstringendi enim, & aperiendi vires à diversis ejus operationibus pendent: sed majoris energiae est croci martis essentia, cujus dosi gr. x. in conservâ radie. symphyti. Nihil præstantius datur terrâ exanimatâ vitrioli; pollet namque (ut diximus in nostrâ Pyrotechniâ lib. 4. art. 1.) vi adstringente stypticâ, & emplasticâ, & quia omni acido sale depauperata est, facillè omnem combibit aciditatem, cujus preparatio ita se habet:

℞. Caput mortuum vitrioli; & per varias solutiones aqua dulcis libera ab omni suo sale, & exsicca. Dosis ʒj ad ʒss. Exhiberi potest in syr. de ribibus. Ex his, quæ diximus præstans concinatur pulvis dysentericus, ut

℞. Terra exanimata vitrioli ʒiij. croc. martis adstring. pulv. pilosella an. ʒj. m.

Dosis ʒj. pro qualibet vice in syr. de symphyto.

Crollius pulverem dysentericum eximiae virtutis commendat, ut

℞. Suc. ini, sanguin. dracon. lapidis hamatit. corallior. rubr. semin. portulacæ, plantaginis, anthora, radic. tormentilla, terre strigensis an. ʒij. balaust. ʒj. nucistæ num. iv. cinnamomi ʒss. croc. martis, talci calcinati, matris perlarum calcinat. ossium microsmi calcinat. an. ʒj. Lapidem in porphyrite in tenuissimum reducantur pollinem, postea ex omnibus reliquis tenuissime tritis, & invicem mistis f. pulvis. Dosis ʒj. ad ij. cum ʒiv. liquoris stillicitii plantaginis.

Magnæ energiae est pulvis noster dysentericus, quo familiariter utimur maximâ dysentericorum incolumitate, ut

℞. Terra exanimata vitrioli ʒij. dulced. martis ʒj. pilosella ʒss. terra sigillata ʒj. crystalli montan. præp. ocul. canceror. fluxial. an. ʒi. ossium humanor. calcinat. gr. vj. semin. plantagin. ʒj. succi acaciæ inspissat. ʒss. nuc. moschata gr. xv. m. f. pulvis subtilissimus.

Dosis ʒj. ad ʒss. in syr. de plantagine, de succo myrtillor. vel de symphyto, cum aquis appropriatis, qui manent, & vesperi propinandus est.

Habemus nostras pilulas dysentericas, quarum vires non sat est celebrare, ut

℞. Opii Thebaici,

pone in patinâ supra carbones, & parum effuma, ut digitis teri possit ʒss. dissolve in spiritu vini calido, exprimatur leniter, deinde lento cinerum igne ad extracti consistentiam redigatur, tum adde

dulced. martis ʒij. terræ exanimata vitrioli ʒss. pulv. nucis moschata, lacrymæ sanguinis draconis an. ʒij. succi acaciæ ʒj. olei nuc. moschata essentialis, cinnamomi an. gutt. iv. m.

& cum syr. de cydoniis, formetur massa pilularis, quæ cautè servetur ad usum. Dosis ʒss. ad j.

Magnis laudibus Adrianus à Mynsicht in suo aramamentario medico-chymico effert species diarmatis, diasuccini, & diaplantaginis in dysenteria, quem videre poteritis.

Cautè procedendum est in dysenteria, cum adstringentibus; sæpè n. tempestivè non adhibita, majora pepererunt pericula: ex dysenteria repulsâ in principio talis adstringentibus, pessimi orti sunt morbi. Quo circa fumentes prius medicinis alvum lenientibus, (sed non sine cautelâ hoc faciendum) ut extracto rhabarbari, myrobolanorum, &c. purgatos esse oportet.

Conducunt medicamenta acidum concentrantia, & absorbentia, ut sunt corallia, margarite, oculi cancerorum, horum salia, magisteria, & tincturæ, sed præ omnibus tinctura smaragdi eximium est medicamen.

Commendatur Tragea granorum sambuci, ut

℞. Succ. bacc. sambuc.

maturarum, cum suff. q. farinæ f. pasta, furno inde, donec siccescat, iterum pulverisa, imbibito, & fac pastam, & in furno exsicca, quod aliâ vice repete. Tandem exsicceatur, ut in pulverem redigi possit. Dosis ʒj. cum parvâ portione nucis myristicæ, & exhibe in ovo sorbili singulis auroris, & obtinetur longè optimum remedium ad dysenteriam.

At si nobili medicamine, omnique laude dignissimo pro dysenteria integrâ, & certâ curatione uti velint medentes, eos non illos defraudabimus: est illud leporis sanguis, qui ab eo educitur, asservatur, & exsiccat, cujus ʒj. exhibetur, postquam in magnum adorsus est timorem inter venandum, per canum morsus. Idem caro ejusdem leporis fumo exsiccata efficit. Totum id leporinus sanguis, & caro efficit, quia vitæ furorem, & iracundiam sedat, & pacat energiam duplicis ideæ pavoris à lepore in ejus toto impressa, dum à canibus urgebatur, quia pavidissimum est animal. Hinc quisque discat, omnium morbo-

rum curationem potius in vitæ sedatione, quam in caufarum occasionalium educatione confiftere.

Summopere utramque absolvit paginam *laudani* tam cum opio, quam sine, proficuo namque eventu compertum habemus morbos omnes ex *Archeali* ideâ, in nostra vita partes sedativis, tantum administratis medelis curatas fuisse, & præ cæteris varios uteri furores, asthmaticos affectus, diarrhœas, dysenterias, colicos, nephriticos dolores, & similia mala ab ideâ tantum in vitâ conceptâ producta consopientis *Archeum* medicamenti beneficio confestim profligata fuisse, ipse nos docuit eventus. Sine sedativis, & opiatibus itaque nullam dysenteriam commodè curari posse testamur, & oleum, & operam cum adstringentibus perdi; adstringentia enim in huius morbi principio, priusquam acidæ, & acres particulae humoribus permixtæ evacuatae, & benè temperatae exstant, vel frustra tentata fuisse, vel saltem dysenterias in alia lethalis morbi semina procreasse, & multa peperisse funera observavimus, ut multæ extant historiae. Opiata perinde in dysenteria sunt prodigiosa, & veluti Dei benedictio, dexterè tamen adhibita, & illis cautelis, quas alibi recensuimus; in dysentericis verò indolentibus cautè cum opiatibus procedendum est, nam *carere omni sensu doloris, miserius est quam dolere*. In doloribus dysenteriae pertinacissimis, & urgentibus intrepidè opiatibus utimur, nec cuiquam dysenterico vel aliis ægrotis, quos scimus, & nostræ curationi se submiserunt, hoc medicamento obfuiimus. Hæc succos perdomant acidos, & acres, dolores sedant, vitam sopiunt, somnum inducunt, sudores movent, omnem tollunt evacuationem, & quod mirari subit, ab assumpto laudano, id est laudato medicamento, cruentæ sedes extemplo eliminantur. Hinc frustraneas vulgarium purgationes, phlebotomias, clysteres, & anti-dysenterica esse didicimus. Opiata sunt *laudanum opiatum n. d. aq. somnifera n. d. laudanum cum, & sine opio, laudano cydoniatum, nepenthes Quercetani, discordium Fracastorii, &c.* Quibus præcipitantia & sudorifera admisceamus, & ab his curationem exordimur, ac sequentes formulas in tyronum gratiam describimus, ut

℞. *Laudan. opiat. n. d. gr. v. lapid. benzoar. gr. viij. ocul. cancr. ℞. m. & cum syr. de symphyto Fernellii f. pil. iij. & post cenam propinentur.* Vel

℞. *Diascord. Fracastor. ℞. aq. bursæ pastor. ℞. iij. syr. de succo myrill. ℞. iij. magister. corallior. ℞. j. m. detur cochleatim.* Vel

℞. *Nepenthes Quercetani gr. ij. aq. fol. quercus destill. ℞. iij. magist. perlarum, sibi diaph. an. ℞. j. syr. de succo cydonior. ℞. j. m.*

& cochleatim sumatur post prandium & cenam. Vel

℞. *Laudan. liquidum cydoniat. gr. xv. terra sigillata, elaeosacchari citri an. ℞. conserv. ros. antiq. ℞. iij. m. f. bolus.* Vel

℞. *Syr. de succo plantag. ℞. j. aq. suberata ℞. iv. philonii persic. ℞. iv. aq. cinnamon. ℞. iij. c. c. preparat. ℞. j. spec. diarrhod. Abb. ℞. j. m. pro cochleare.* Vel

℞. *Laudan. sine opio gr. vij. diacydon. aromat. ℞. iij. m. f. bolus, & post cenulam præbeatur.* Vel

℞. *Syr. corallior. ℞. j. decoct. priapi cervi lib. ℞. j. aq. cinnamoni ℞. j. laudan. liquid. gr. xx. gelatinæ c. c. ℞. j. m. pro iulepo.*

Clysteres in dysenteria proscribimus, quia sæpius, imò semper pessimi ominis sunt, & eorum abusus malum potius exasperant, quam leniunt, nec ad male affecta intestina pertingunt, & sicut eorum usus in alvi stypcitate laudem apud vulgares ita in dysenteria, & aliis alvi dejectionibus vituperium meretur, quia clysteres intestina, tanquam aliquid peregrinum irritant, quæ irritatio pessimos parit affectus, & intestina irritata mox clysteres rejiciunt, & ita suis

contracturis, & convulsionibus spasmodicis solummodò exacerbant. Aliqui, si dolores valde urgent, ad hos sedandos, & dysenteriam sanandam, clysteribus opiata admiscunt.

℞. *Capita papav. cum semin. num. vj. semin. hyoscyami ℞. j. hordei tosti, orizæ an. ℞. j. coque in aq. plantag. cujus lib. ij. adde pilul. de cynogloss. ℞. j. vitellor. ovor. num. ij. tragacanthi, gumm. Arabici an. ℞. j. terra lemnia ℞. j. ol. ros. ℞. j. m. pro duobus clysteribus.*

Vel clysteribus *laudani opiat. gr. ij.* induunt. Cæterum timendi, & proscribendi sunt clysteres opiat, ob infelices successus, quos necessariò pariunt. Nec clysteribus olea conveniunt, quia multum acidi in sinu gerunt, nec salia irritamenta, quibus intestina ad excretionem stimulant. Si medici clysteristæ uti velint clysteribus, saltem opiata vitent, & sequentem anodynum injiciant, ut

℞. *Decoct. chamomill. meliloti, fœnugraci, rosar. lib. iij. dissolve sevi hircini ℞. j. ovi vitellor. num. j. ne cohare scat, & injice.*

Externè utiliter sequens *emplastrum* ventris regioni commendatur, ut

℞. *Theriaca, terra sigillata ana f. empl. calidè applicandum.*

Præstat hoc fomentum, ut

℞. *Absynthii, mentha, rosarum an. m. j. calami aromatici, galangæ, zedoaria an. ℞. j. radic. aristolochia rotund. num. vj. incide, misce, & coque cum ana aceti, & vini.*

Hoc acetum cum spongiâ magnâ exceptum, aut pane tosto imbibitum, supra ventriculi regionem impositum, mirificè juvat. Vel fiat ex herbis sequentibus decoctio, quâ venter, & renum regio fomententur.

℞. *Plantaginis, centinodii an. m. m. iv. fol. symphyti, equiseti an. m. ij. gallarum nuc. cupressi, glandium quercuum an. ℞. j. fol. rosarum, verbasci an. m. iij. Decoque in aquâ pluviali, & vino adstringente, additâ sub decoctionis finem pauco aceto. Omentum vervicis in oleo hypericonis calidum, ventris regioni Medicorum vulgus applicant.*

Medicamentorum anti-dysenteriorum tam internorum, quam externorum numerus, quia ferè incomprehensibilis est, nolumus ea omnia apponere, præter ea, quæ experientia confirmavit, & nostrâ praxis huiusmodi ægrotis exhibuit, unde his paucis feliciter expertis contenti erimus.

Hæc medicamenta pro dysenteria benignâ, & communi retulimus, & parùm in epidemicâ, & malignâ proficiunt, in qua solutiva nullatenus conducunt; non enim medicamentum, quod malignitatem per inferiora exturbat, habemus, ac perinde diaphoreticis, & alexipharmacis hanc dysenteriam expugnemus oportet, & eorum, quæ absorbent, combibunt, & acidum temperant, admistione utendum est; inter alexipharmaca, & diaphoretica ea, quæ in febre malignâ recensuimus, excellunt, & hæc, quæ dysenteria epidemicâ appropriata, & specifica sunt, ita est *theriaca, spiritus theriacalis, aq. theriacal. Perri Salii, extractum theriaca. bezoartica omnia, lapis bezoar, sibi diaphoreticum, gelatina c. c. tormentilla, bezoarticum animale, hepata viperarum &c.* Semper n. dysenteria epidemica pro Achate febrem habet malignam, quæ his expugnatur. Hæc alexipharmaca anti-acidis, ut *terra sigillata, magisterio lapidum cancror priapo ceti, &c.* maritanda sunt, ac opiata, ut *laudanum cydoniatum, laudanum cum, & sine opio, &c.* quæ recensuimus, & præter hæc maximopere excellit *diascordium Fracastorii* in malignitate, & dysenteria profligandâ, intermiscamus necesse est. His namque intermistis alexipharmacis, præcipitantibus, & opiatibus malignitatis vires franguntur, sanguis

sanguis suo nitori restituitur, humorum acrimoniâ absorbetur, & corrigitur, miasmata maligna discutuntur, & peregrinum fermentum tam per sensilem transporationem abigitur, febris ipsa, & contagium radicatus tollitur, & penitus extirpatur.

C A P U T.

De Tenesmo.

Dysenteria tam tenuium, quam crassorum intestinorum est morbus, verum si hæc affectio intestinum rectum tantum oppugnet, vocatur *tenesmus*, quæ est quædam dysenteriae species, loco affecto differens, excitans in intestino recto magnum pondus, vehementem tensionem, & assiduam ac implacabilem per secessum excernendi cupiditatem, sed inanem, & dolorificam, ac sæpius ad deiciendum lacessit, nihil verò omnino, vel perexiguus mucus cruentus excernitur. In tenesmo itaque sunt multæ considerationes, & primò maxima adest cupiditas faeces excernendi, ita ut æger nihil magis optet, quam faeces excernere, quia ita credit à tam anxioso morbo liberari, non secus ac qui ventriculi ad orificium usque copiosis humoribus plenum habent, maximo vomendi desiderio tenentur. Secundò huiusmodi desiderium est frustratorium, quia vel prorsus nihil excernitur, vel cruenta mucositas: oritur autem inanis hæc cupiditas, quia intestinum rectum intumescit, propter cuius tumoris gravitatem, credit languens ibi habere magnam excrementorum colluviem, unde frequenter, ad illorum expulsionem insurgit. Tertiò gravissimus adest dolor, tum propter acres, & acidos humores vellicantes, cum propter spasmodicos motus ab his succis inductos.

Signa

Tenesmi signa, ex supra dictis facile elucescunt, nam patiens assiduâ excernendi cupiditate torquetur, quemadmodum stranguriosus sæpè mingendi desiderio, & necessitate tenetur, ita tenesmicus ventris excrementa deponendi, nihil tamen, vel saltem exigua mucosa, cruenta, variegata, nempe flava; viridia, & albicantia excernit, & eadem ferè symptomata patitur, quæ in dysenteria vexare solent, acerbos nempe dolores, vigilias, & specialiter stranguriam, quæ tenesmum semper comitatur, ob vesicæ consensum recto intestino adjacentis, quæ eo inflammato, ab inflammatione intumescit comprimitur, atque etiam à calore vicino simul afficitur, vel urinâ repleta etiam intestinum premit, & dolorem infert, unde desidendi cupiditas augetur: cum ergò alternatim una pars, alteram molestiâ afficiat, hinc tenesmus, urinæ stillicidium, & hoc vicissim maiorem excernendi cupiditatem excitat, & cum eâ aliquando intestini recti procidentia producit, eo quod muscoli, quorum munus est sursum retrahere, continuo dolore, & attrahendi conamine nimium defatigantur, & demum quarundam fibrarum resolutionem suscipiunt, & attractionem demittunt, tum quoque humiditatis delapsu intestini fit prolapsus. Discernitur tenesmus à dysenteria, quod in tenesmo egerendi cupiditas sit assidua, in dysenteria verò interpolata, & non tam vehemens nixus, ut in tenesmo.

Causa

Causa huius morbi proxima est assidua intestini recti irritatio, quod stimulum se contrahit, & ita egestionem urget; propria huius intestini actio est excretio, & præcipuè in eius extremitate vis il-

D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

la viget. Occasionales causæ sunt succi acidi, acres, & corrosivi in rectum intestinum confluentes, qui si ibi hæreant, subito tumorem excitant, proprium nutrimentum in mucum degenerant, abradunt, orificia venarum & arteriarum aperiunt, & sanguinem ex illis in pauca quantitate eiunt, & statim excretionem urgent. Hæc intestini recti irritatio, seu stimulus est vel per consensum, vel per essentiam. Per consensum observatur aliquando in nephritide, quia tunc temporis contingit tenesmus, propter nervos ad renes, & intestinum rectum ex ramulis plexûs mesenterici derivatos. Similiter vesicæ calculus, præcipuè in vesicæ collo hærens, non raro tenesmum inducit, pondere, & irritatione intestinum rectum irritans. Item mulieres partui proximæ, tenesmum patiuntur, propter uterum intestino recto incumbentem. Tenesmus per essentiam fit à succo acido, acri, & erodente, intestinum rectum irritante, sic anus inflammatione, vel abscessu, vel rhagadibus correptus, quandoque tenesmum infert. Ascharides intestinum rectum vellicantes, mordentes, & erodentes, ut plurimum tenesmum excitant. Item purgationes violentæ tenesmum inducunt, propter scorias acidas, acres, & erodentes intestino recto non nihil adhærentes. Tandem dysenteria tenesmum infert, & hæc vel præcedit; vel succedit, quia humores acidi, & acres, qui excernuntur intestino recto adhærent, vel ibi exaltationem nanciscuntur, nonnunquam diarrhœa ob eandem causam succedit. Externæ causæ sunt aer frigidus, excrementorum ventilationem inhibens, vel calidus humores fundens, & acres reddens, potus acrim, & potentium vinorum, cibaria acrim, & omnia, quæ in diarrhœâ, & dysenteria recensuimus. Tenesmum inducere solent infestationes supra lapides frigidos, & præsertim tempore hyemali, ut dicitur

Mensibus erratis, super lapidem ne sedeatis.
prohibendo scilicet excrementorum, & fuliginum evaporationem.

Prognosis.

Tenesmus, neque inter morbos acutos, neque chronicos recensendus est, nec periculosus habetur, cum non difficulter sanetur, nec per se mortem inferat, attamen non contemnendus est, quia propter non levia symptomata, quæ sæpè secum trahit, non satis periculosus est; si aliis morbis complicitur, ut cum febre, vel dysenteria, periculo, & difficultate non vacat; molestis n. vigiliis torquet, & quandoque in tabem conjicit. Item ut scribit Hip. 7. aph. 27. *Si pregnantis tenesmus supervenerit, abortus causa est.* Siquidem assiduo & molesto excernendi nixu, totum corpus, tum maximè uterus laborat, ut potè recto intestino cognatus, & affinis, non mirum si frequentius exurgendo, & desidendo ut plurimum fiat abortus, cum non semper succedat. In pueris, & delicatulis ani procidentiam parit. Tenesmus stranguriam secum vehit, ut 5. aph. 58. *Rectum intestinum inflammatum, facit stranguriam.* Ab acris humoribus ortum ducens, male curatus in dysenteriam transit, à ventositate in ileum, vel colicam, vel in cephalalgiam gravissimam. Si negligatur, in ulcus sordidum degenerat, quod ulterius in ani fistulam abit, vel quasi cancer exulceratus fit. Si singulus diutius coincidat, ægro mortem portendit.

Veterum Curatio.

Pro causarum diversitate, vulgares diversam tenesmi curationem instituunt, in plethoricis, & inflammationem habentibus, venam secant, quasi sanguis in ano tenesmum cuderet, & clysterem refrigerantem hoc modo confectum infundunt.

Z

24. Hor.

℞. Hordei integri m. j. fol. plantaginis, symphyti major. an. m. ℞. ros. siccar. m. j. aq. comm. lib. j℞. coquantur ad ℥xv.

℞. colatura express. lib. j. ol. ros. ℥iij. f. clyster
Si inflammatio valdè urgeat, sic fiat:

℞. Decoct. hordei ℥viij. succi nymphae, plantaginis an. ℥j℞. mucilagi psyllij aq. ros. extract. ℥ij. ol. ros. ℥ij. ℞. m. f. clyster.

Cæterum clyster refrigerans nullatenus convenit, nam intestinum rectum refrigerare est malum augere, & intestini recti inflammationem non tollere, nec tumorem resolvere, sed partem frigidam vel lividam, ac compactam reddere. Præterea frigus est intestinis inimicum, & propter frigidas infestiones tenesmus producit. Nec olea clysteribus pro curando tenesmo conveniunt, quia malum pejorare possunt; cum acidum in sinu gerant.

Si à vitiosis humoribus, ortum ducat tenesmus, purgant: Verum nunquam per partem affectam purgandum, ne humorum colluviè pars magis irritetur, in alium humorum transitu, quia affectus iste à purgantibus inducitur violentis, ut multoties experitur.

Post universales evacuationes, parti affectæ succurrunt clysteribus, quibus humores irritantes abstergunt, vel partem adstringunt, & roborant, dolorem leniunt, ulcus glutinant, & sanant pro variis ulceris temporibus, ac perinde totam curationis spem in varias clysterum formulas, ut in varia ingredientia reponunt, ut

℞. Hordei mundi m. iij. coque in aq. comm. q. s. ad lib. j. sacchari rubri ℥℞. vitellor. ovorum num. ij. f. clyster, Qui sæpius injiciatur ad humores irritantes abstergendos; Vel

℞. Hordei excortic. plantaginis, polygoni, bursa pastoris an. m. j. coquantur ad lib. j. colatura adde boli armeni, sanguinis draconis, thuris, mastiches an. ℥j. succi plantag. ℥j. gumm. Arabici, tragacanthi. an. ℥. iv. ovorum vitellor. num. ij. f. clyster, & diutius retineatur, mirabiliter namque partem adstringit, & roborat. Vel

℞. Decoct. hordei lib. j. mucilagin. psyllii cum aquâ rosaceâ extract. ℥ij. adipis caprini ℥j℞. mellis rosacei ℥j. philonii persici ℥j. ol. rosacei ℥ij. f. clyster, qui reiteratus dolores lenit. Ad ulcus glutinandum, & sanandum sequens enema mirabiliter operatur, ut

℞. Radic. consolida ℥ij. fol. plataginis, sanicula, hyperici, ros. rubrar. an. m. ℞. coque in aq. simplici.

℞. colatur lib. ℞. boli Armeni, thuris, myrrha, sanguinis draconis an. ℥℞. m. & reiteretur. Vel clysteri addi possunt pulveres cerussæ, tutiæ, & boli Armeni subtilissimè levigati.

Conciantur foci, suffitus, infestiones, suppositoria, sacculos, suffumigia, & inunctiones, sed hæc recensere non tam prolixum, quam nauseosum erit, cum sint podicis remedia, quæ meritò Galenicis relinquimus.

Interim vicinas partes circa os sacrum, pecten, & interfæmineum vel foveat decocto verbasci, flor. chamomeli, meliloti, semin. fœnigraci, lini, & anethi, vel has partes inungunt ol. roseaceo, lumbricorum, vel comm. in quo incocta fuerint radices angelica.

Nostra Curatio.

Curamus tenesmum intestini recti irritationem sedando, & acidos, acresque succos dulces reddendo; primi generis sunt opiata, ut diascordium Fracastorii, laudanum cydoniatum, laudanum opiatum, &c. Secundi generis sunt alkalia, ut magisterium lapidum cancer. corallior. perlar. terra sigillata, priapus cervi, vel ceti, magisterium suberis, & cætera medicamenta, quæ in dysenteria descripsimus eodem modo, & formâ propinata.

Præterea conveniunt clysmata, sunt enim quasi via compendiaria, quæ parti affectæ quasi manu applicantur, & notandum, quod sæpè & in paucâ quantitate, scilicet ad lib. ℞. injiciantur, quia difficile ob assiduum conatum retinentur, deinde ut in canalis podicem blandissimè, & rectâ inferantur, ne locum irritent, vel lædant, dolorem augeant, malum pejorent, vel in aliud pejus transmutent. Clyteres optimi fiunt *ex jure carnis vervecina cum aliquot guttulis ol. cere, vel balsami Peruviani*, vel ex lacte in quo ebullierit radix symphyti majoris. Suppositoria *ex sevo hircino cum pilulis de cynoglossâ, vel opio* in gravi tenesmi dolore commendantur. Appropriatum remedium in tenesmo est *thapsi barbati decoctum in lacte* cum linteis fomenti instar ano admotum, & quemcumque tenesmum etiam dysentericum curat. Vel profunt sacculi *ex verbasco, foliis quercus, & anserinâ in lacte decocti*, & posterioribus applicati. Conducunt quoque suffitus *ex thure, myrrha, galbano, nuce moschatâ, & similibus.*

C A P V T. XVI.

De Fluxu Hepatico.

Fluxum hunc falsò hepaticum nuncuparunt veteres, pro ut illum descripsere, in eo decepti, quod hepar esse sanguinis officinam putarunt; ideoque ob ejus imbecillitatem, & atoniam, bonum, laudabilemque sanguinem non generare: sed chylosam materiam in sanguinem tenuem, & serosum convertere, qui cum alendis partibus idoneus non sit, ob imbecillitatem retentricis facultatis hepatis, à naturâ per venas meseraicas intestinis transmittitur, & per alvum excernitur. Sed falsa est vulgatum opinio, nam ex prolixa nostrâ consideratione, & autopsiâ invenimus hepar non esse sanguificationis laboratorium, ut tota credidit antiquitas; neque sanguinis venosi officinam, ut Helmontius opinatus fuit; neque inutile corporis pondus ad dextri hypochondrii vacuum implendum, ut aliqui perperam judicavere: sed solummodò esse colum, per quod sanguinis fit percolatio.

Signa.

Fluxus hic facilè cognoscitur ex liquore, qui per alvum excernitur, nam est merus sanguis dilutus, & velut aqua sanguine tincta, ita ut loturæ recenter mactatarum carniū assimilatur, vel modico sanguini, cui si quis miscuerit multas aquas; sine mordicatione, non autem sine dolore, cum palpebrarum inflatione, pedum tumefactione, & excrementorum crudorum excretionem.

Veterum Causa.

Tota barbatorum grex, hepaticum fluxum ab hepatis imbecillitate ortum ducente, ab intemperie calidâ, vel frigidâ procedere credidit, quia opinati fuere hepar sanguificare, quod falsum exactissimâ anatomia deprehenditur. Præterea videmus ut plurimum graves hepatis intemperies, & primarum qualitatum excessus, alios producere morbos, & non hunc fluxum, & quandoque hunc fluxum sine insigni primarum qualitatum excessu produci. Nonnulli vulgatum intemperierum insufficientiam aspicientes, hunc fluxum producere non posse, ad hujus ignorantia asylum confugiunt, ad occultio-rem scilicet intemperiem, quæ humidi radicalis exolutionem in hepate inducit, ad quam innati caloris ipsius maxi-

maximus sequitur defectus; sed gratis hæc occulta intemperies asseritur, & hujus fluxûs causa eluditur.

Fluxus hepaticus ab Hermeticis refertur ad salis hepatis dissolutionem, ob quam hepar non rectè sanguificat, & sanguinem efficit aquæum, hydropis prænuncium, quod a sale hepatis magis dissoluto generatur.

Nostri Causa.

Causa hujus fluxûs instar carniû loturæ, est copiosum serum depravatum, massam sanguineam fluxilem reddens, & sanguini commistum in venis meseraicis, quod à mesenterio per venam portam in hepar missum, non percolatur, sed ad easdem relabatur, & quia fluxilis, & in intestinis venarum orificia dilatat, copiosè transudat, sanguinis guttis tinctum, hunc fluxum serosum, & cruentum efficit.

Aliqui recentiores rati sunt, talem fluxum hepaticum dictum, provenire superiorum venarum hæmorrhoidalium apertione, per quas sanguis aquosus, & nimium fluxilis evacuatur: & subinde per anum defluit, & effluit, & hoc oritur, quia nimia sanguinis aquositas, & serositas supprimitur, nec per suam emunctoria excernitur, scilicet per insensilem, sensilemque evacuationem.

Prognosis.

Affectus hic in regionibus frigidis; ratò periculosus esse consuevit, in calidis verò semper periculosus est; ut plurimum n. ad cachexiam, hydropem insanabilem tabem, & tandem ad mortem disponit. In juvenibus incipiens, difficulter curatur, & in senibus nunquam. Hunc morbum semel nos in quadam anu observavimus, quæ post multa incassum remedia abiit: Si morbos insequatur acutos, solet esse lethalis, præsertim si superveniat singultus.

Veterum Curatio.

Hujus affectûs curationem perficiunt nostri barbari remediis hepat roborantibus, ejus intemperiem corrigentibus, & fluxum cohibentibus. Purgantibus nullum dant locum, si verò immodicus videatur fluxus, vel impuritates excretioni permittæ, ad sui cohibitionem tantum *rhabarbarum* in parvâ quantitate exhibent, quia *rhabarbarum* inquiunt esse hepatis animam, illudque roborando laxare.

Jecur cujuslibet animalis à proprietate, affectibus hepaticis commendant, ob similitudinem eodemque modo in lienis morbis lienem, renum, renes. Præcipuè *lupi hepar præp.* ad sydera extollunt, creduntque magnoperè in hoc affectu juvare, quia cum *lupus animal* sit vorax, ejusque hepar voracitatem in se ideatam habere, quam humano hepati imprimit, ut chylum in laudabilem sanguinem benè concoquere possit.

Maximoperè rusticâ simplicitate imaginantur, uvam passam majorem, vel corinthiacam hepati opitulari, ob concoctoriâ humorum crudorum vim, atque arctam familiaritatem, & amicitiam cum hepate habere à totâ substantiâ, & occultâ qualitate.

Clysteres hic nihil prosunt, attamen ex roborantibus, ut *jure pulli*, *lacte chalybeato*, *vitellorum ovor.* & *sacchar. rubr. per podicem* roborante hepar.

Non cessant intereâ supra hepar refrigerantia; & calidam intemperiem corrigentia applicare, quia ut plurimum hic fluxus à calidâ intemperie ortum ducere opinantur. Magnæ æstimationis est sequens epithema refrigerans, ut

℞. Aqu. cichor. endivæ, nymphae, plantagin. an. ℥iij. aceti ros. ℥j. pulv. diatriasantal. ℥jss. diarhod.
D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

Abbat. ℥j. camph. ℥ss. m. f. epithema.

Sed apud nostros barbatos, consueta sunt epithemata ex succ. *cichor. endiv. & sonch. cum aceto*, quæ ita concinnata sunt sylvestre pro hepate acetarium; Vel adhibent inunctiones ex ung. *ros. santal. infri-*
gidant. Galeni, &c.

Propinant syr. hepar roborantes, & fluxum cohibentes, ut de *cich.*, *acetosell. ros. sic. portulac. myrtin. endiv. &c.* sed præ omnibus syr. *corallior.* commendant, quia non tantum hepar roborat, verum etiam præstantissimus est ad fluxum cohibendum; sed utinam pharmacopola veram, & genuinam hujus syrupi confectionem scirent, non n. examen sustinet; nec voto respondet, quia granorum *Kermes*, vel *santali rubri* infusione illum reddunt rubrum.

Nostri Curatio.

Perlustratâ vulgarium medicorum curatione; ad nostram deveniamus oportet, & ni rectam victûs rationem instituamus, frustratoriam aggredimur curationem, ideoque sex res non-naturales lustramus, præterquamquod ea victûs ratio, quam in dysenteria præscripsimus, conveniens est, & breviter dicimus, quod

Aër sit temperatus, *Cibi* modici, & facilioris coctionis, *Potus* sit paucissimus, & modicè adstringens, *Quies* magis, quàm *Motus*, *Somnus* magis, quàm *Vigilia* conducit, *Excrementa* naturali fluant ordine, & *animi pathemata* maligna exulent.

Curatio, quia à copioso sero sanguini commisto, vasque relaxante ortum ducit, perficitur medicamentis serum evacuantibus, *conservâ flor persic. extract. mechoac an. jalap. &c.* sero optimè purgato, si fluxus aliquo modo perseverat, vasorum relaxatorum adstringentia, & salis acidi respectu, quæ illud immutant, conveniunt, hujusmodi sunt *tinctura*, *essentia*, & *crocus martis adstringens*, *tinctura sulphuris vitrioli*, & *terra exanimata vitrioli*; sed omnem absolvit paginam *sal corallior. ad ℥ss. in aqua plantagin. lib. j.* exhibitus, manè, & vespèri usque ad morbi declinationem, cochlear j. ab initio, vel ij. aut etiam iij. deinceps, fluxum mirabiliter cohibet.

Sequens *corallior. tinctura* longè optima est:

℞. Sacchari purissimi, corallior. rubicund. subtiliss. pulv. an. p. æq. coque in M. R. cum scobe lignæ (intellige me) lento igne, & si fortassis nimium bulliant, adde tunc aliquid aquæ rosarum, cinnamoni, melissæ flor. citri, & sic lentè coquendo perge, sique tinctura ruberrima, pulvis autem corallior. nigricat, filtra, & serva. Dosis cochlear j non tantum sanguinolentos sistit fluxus, sed etiam cor roborat, conducit morbis uterinis, nimioque mensium fluxui.

Ad hepaticum fluxum sudoriferis, & diureticis, serum illud abundans aliâ viâ è corpore expellatur, deinde roborantibus austeris relaxata vasa resarciantur. Tandem opiata conducunt, & omnia, quæ pro dysenteria curatione descripsimus.

Si sanguis purior per alvum sine dolore, & exulceratione excernatur, nothus, seu spurius dicitur, vocaturque alvi fluxus sanguineus; oriturque sæpissimè à venâ portâ vel ruptâ, &c.

C A P U T. XVII.

De Ictero.

Icterus flavus à vulgaribus medicis describitur; quod sit bilis effusio per universum corporis ambitum, unde universa cutis p. n. fœdatur colore. Diciturque icterus, ut quibusdam placet, ab animalculo, quod

quod à græcis *ίκτερις*, sive *Σκωρίτις*, latinè verò *Viverra*, quod flavi est coloris. Quidam volunt dici ab aviculâ ejus coloris, quæ Galbula nominatur, quam græci *ίκτερις* appellant, quæ si spectetur ab icterico, mori, agro sanato dicitur, si fides adhibenda sit *Plinio*. Latinis *Morbus Regius* nominatur ab Auro Metallorum Rege, eò quod aureum refert colorem, vel quia Regum ornatus præcipuè ex auro constat; hic autem morbus auream repræsentat flavedinem. *Aurigo* etiam huic morbo nomen est, eò quod aurei sit coloris. Morbus *Arcuatus* à *Celso* nominatur, ab arcu cælesti, sive Iride, ex eo quia ejus colorem imitetur. Ab aliis tandem *fellis suffusio* appellatur.

Tres icteri species assignant, unam flavam, seu citrinam, quam ab hepate, nigram à liene, & viridifluentem ab utrisque visceris vitio originem trahere afferunt. Miramur, equidem in icteritiâ vulgares hallucinatos fuisse, & tantum tres ejus species assignasse, cum quaternariâ humorum combinatione, plures assignare potuissent.

Signa.

Unaquæque icteritia per se visui nota est, cum sit curis coloratio facta, cujus visus est judex proprius; nam flava universam corporis cutem flavo tingit colore, & præcipuè oculorum album, & maximè internum angulum, ubi venæ majusculæ, in flavum convertit, unde ictericis omnia objecta flava videntur. Totius ad motum corporis segnities, singultus, spirandi difficultas, & dejecta appetentia adest. Urina adeo intensè flavescit, ut linteola in eâ madefacta croceo tingat colore, vergente ad rubrum. Alvi excrementa albi sunt coloris, & cineritij. In nigra totius corporis cutis nigro imbitur colore; in viridi verò viridescit, sed hæc duæ ultimæ species nunquam, vel rarò accidunt.

Veterum Causa.

Quam perperam *Galenus*, ejusque sectatores felli hunc morbum acceptum ferunt, & felli tantum inesse virum, ut hominem decolorem reddere asserant, patefaciemus; ideoque obstructionem, cystidis felleæ pro causâ stabiliunt, quæ bilis commeatum impedit ad intestina, unde regurgitat in hepar, indeque per venas, universum corpus cum sanguine pervadit, sequestratur, & proprium colorem cuti imprimit. Hæc obstructio est frequens, modò à calculis in cystide felleâ genitis; modò à bile, vel pituitâ crassâ, & copiosâ, modo denique à compressione, ut esse solet durities, obstructio, inflammatio, & scirrhus in hepate. Addunt humori biliosi pravitatem, vel in quantitate, quæ à naturâ regi non potest, neque à sanguinis massâ secerni; vel in qualitate, quæ humores corrumpendo procedit.

Externæ causæ sunt, alimenta dulcia, quæ facile bilescunt, ut mel, & saccharum, ac quæ bilis copiam progignunt, ut vina fortia potenter potata, ut etiam aromata crebrius assumpta, & venenatorum animantium morsus.

Sed malè feriati sectatores cum *Galeno* fel, & bilem synonymia esse crediderunt, utque bilis existentiam probent, incautis felleum liquorem pro bile venditant. Unde non à felle icteritiam fieri demonstratur, quia ictericorum urina, sudor, & quod flavum in sanguine emisso supernatat, amarum non est, in flavo enim non est amaror, sed gustus nitrosus. Non à cystidis felleæ obstructione, nam in fellis folliculo, nullum reperiri transitum, sive os superum exacta anatomicorum solertia hæcenus potuit, nisi infernè, nec si talis folliculus, ab hepatis parenchyma-

te separaretur, & quam optimè fistula inflaretur, immixtus aër, nec minimum aditum ad foras erumpendum inveniret, ut in vesicâ manifestè patet, quæ potius magnâ vi disrumperetur, quam prædictæ aperirentur valvulæ. Ut plurimum in ictericis alvi sordes hodie pallefcere, cras dein rursus flavescere, & iterum pallefcere, ut antea observavimus, quod si ex fellis obstructione fieret, non alternatim contingeret. Præterquamquod ictericorum cadaveribus curiosè inspectis, minimè fellis orificium obstipatum, sed mesenterij venas flavo, & stercoraceo cruore scatuiffe ipsa autopsia demonstravit. Multoties ex assumpto veneno, morsu venenato, & Lue Venereâ contestim quamplurimos ictericos factos ipsi invisimus. Nunquid ille in cute ictus, assumptum venenum, cum scorto lue venereâ infecto concubitus, statim fellis meatum in jejunum oclulit? Si itaque non est fel, non bilis, aut unus ex quatuor fictis humoribus, à quibus fiat icteritia, ergò toto errasse cœlo, deceptoque in assignanda causâ dicendum.

Causa Nostra.

Dùm de fellis liquore extrâ choream loquuntur, non à re alienum de ejus origine, usu, & utilitate aliquid dicere arbitramur. Succus iste antequam in folliculum recipiatur, pars est optima sanguinis, sed serosa tamen, non autem fibrosa, quæ ubique in venis, arteriisque abundare solet, ut jam fluxibilior factus, motui sit promptior, dum verò pars ista sanguinis serosa, sanguini commiscetur, subdulcis est, parumque ad falsedinem vergens, subtilis potius, quam crassa, aquea potius, quam oleaginea; hinc est, quod tam venæ potæ sanguis, quam hepatis caro nullum præferunt amarorem, nam sanguinis serum nullo modo amarum est, neque habet, unde amaro sapore imbui potuisset. Hoc itaque sanguinis serum, à vasis biliarijs fugitur, ac in ijs amarorem, crassitiem, & oleoginositatem acquirit, tam à texturâ fibrarum dictorum vasorum, quam etiam à liquore, quem in vesiculâ invenit à principio generationis, ibi productum, ad hoc, ut sanguinis serum, quod illi immiscendum erat, in amarum verteret, non secus ac vinum dulce aceto immixtum, acetum evadit. Evenit de felleo succo id, quod de nutrimento in omnibus corporis partibus diximus; nam idem, & unicum nutrimentum homogeneum, & simile, in unaquaque corporis parte pro partis cujuslibet dispositione transmutatur, in osse n. fit os, in medullis medulla, in membranis membrana, & sic de cæteris.

Liquor, qui in vesiculâ contineri solet, est omninò vitæ nostræ necessarius balsamus, ac proinde Judæi Christo Domino nostro in cruce, ut diutius in cruciatibus pesteret, vinum felle mistum porrexerunt. Liquor iste non gravat, nec molestat unquam, ac proinde nullos efficit morbos, imò à multis præservat, & præcipuè à putredine hepar, nam fellis vesicula ab hepate amota, statim hepatis substantia dissolvitur, & liquefcit. Fellis disruptio, sive in felle vulnera contestim lethalia sunt, non autem ita hepatis vulnus, inflammatio, & abscessus, nam vitæ nostræ alligatam necessitatem, integritatemque habet ob repentinam mortem. Fel non tantum hepatis calorem naturalem juvat, sicut ignis sub lebere, verum etiam totius corporis. Tandem volatilia sine vesicâ & renibus feliciter vivunt, non autem sine felle.

Multa de ejus usu commentati sunt veteres, nam ejus officium, & nobiliorem non noverunt usum, sed recedant à medicorum aulâ veterum dogmata, tanquam inobsoleta, & rancida, quæ n. priscis abstulsa fuere, nunc rudibus expoliata exuvijs, jam jam nostrum sæculum revisit cuncta. *Aristoteles* ejusque sectatores nullum fellis admittant usum, sed educi ob materiam

teriae necessitatem, ne sanguinis massa inquinetur. Verumpace *Aristolis*, & sociorum, nos diximus, sanguis ille priusquam in vesiculam felleam per valvulas recipiatur, non amaricat, sed subdulcis est, parum ad falsedinem inclinans.

Stercorarij medici stercorebus immerfi, tanquam sues in Cœno, liquoris fellei usum pro clystere naturæ excrementorum expulsionem destinârunt, à mulierculis forsân edocti, quæ infantibus ad aluum laxandam ex felle suppositorium submittunt, sed quia præpostera nati sunt Minervâ, ex ungue leonem, & ex caudâ vulpem cognoscere fatentur. Quam alienum est à veritate, fel excrementorum depulsioni inservire ostendamus. Humanum sterces est flavescere parum, aut multum, tamen amarum non est; canes n. flavum infantium sterces avidius edunt, quia lactis saporem retinent. Attamen huic flavo stercore si aliquot alicujus fellis guttulæ admisceantur, tunc illud nequaquam à cane lambitur. Multi stercore pasti sunt, & de sapore quæriti non esse amarum, sed fœtidum, & subdulce responderunt. In magnis obsidionibus, ob annonæ caritatem milites coacti fuere stercorebus vesci, & quo sapius recomedebant, eò semper dulciora fiebant.

Meam de fellis usu proferam sententiam, & notandum, ut alibi diximus, quod ciborum reliquæ ex fermentatione residuæ, à ventriculo depauperatæ, motum fermentalem in ipsis excitare non possunt, propterea remansissent partim mutata, & partem non mutata. Unde natura vasa biliaria sub hepatis cavo construxit, in quibus humor amarissimus produceretur, cujus pars purissima nobiliorem habet usum, pars verò excrementitia, & à felle spieta per vasa biliaria in duodenum, & jejunum fluit, & ciborum reliquijs se commiscet, atque per alium motum fermentationi contrarium, in liquorem superstites ciborum reliquias resolvit, quâ resolutione peractâ intestinorum villi quicquid substantiæ alibilis in ciborum reliquijs superat, post stomachi fermentationem emungunt, & quod omnino fæculentum est, paulatim transcolando in inferiora intestina, foras deturbatur. Patet hoc observatione, nam in intestino jejunum, in cujus principio obliquè ductus communis inseritur, per integrum curvum tenuium intestinorum nunquam aliquod solidum invenitur, sed semper observatum fuit fluidum quoddam liquamen, (at jejunum ut plurimum, magis quam reliqua, vacuum est) quod dum colon ingreditur, in fæces concrefcere incipit.

Hoc fellis liquamen, ciborum reliquijs immixtum, eas in liquorem resolvere patet ex pictorum usu, qui felle coloribus in miscendis utuntur; sed quia volatile est, agendo, eadem actione, quâ agit, fixatur, mutaturque, aliamque à pristina indelem acquirit.

Alium fellis usum *Helmontius* tribuit, vult n. ipse cremorem à fermento stomachi acido subactum, totumque aciditatum inspirato in duodenum fermento felleo, confestim mutare in fæculum, in quibus autem fel debile sit, ita ut totam cremoris aciditatem non possit penitus vincere, & in falsedinem fermentare, si tantillum aciduli remaneat, ac cum lotio in vesicam recipiatur, his mox acerbissimam stranguriam excitari, quæ senibus, & pueris frequens, & familiaris est ob fermenti fellei debilitatem.

Postquam veterum de ictericiæ causâ sententiam perlustravimus, ejusque tincturam non à felle fieri luculenter ostendimus; recentiorum dogmata, unde talis scaturiat tinctura, demonstrabimus. Certum est in ventriculo, & in ipsis intestinis sedem habere, indeque universam cutim decolorem reddere, nemo sanæ mentis ambigit. Producitur igitur in ventriculo ex vitio coctionis, & digestionis, ex quo chylus degenerat in serosum excrementum flavum, & per ulteriorem degenerationem, flavum pervertitur in nigrum, & ex nigro in viride, & sub errante dige-

stione; diversos sortitur colores, quod sæpè sapius vomitu, vel laxativo rejicitur in intestina, & foras detruditur. Ex chylo in intestinis tenuioribus relicto venæ meseraicæ, quod purum est, exugunt; reliquus verò chylus remanet in ipsis intestinis excrementi liquidi instar diversi coloris flavi, nigri, viridis, & sæpè vehmenti attractione, & suctione venarum meseraicarum, ob alienationem facultatis distributivæ per venam portam in hepar deferatur, & quod præter naturam etiam in corpus dispergitur, unde sanguinem suo pravo imbuat colore, qui per venas delatus totum corpus suo colore tingit. Igitur quod icterum efficit, est fermentum p. n. virulentum, quod pylorum malè affectat, & digestiva, & distributiva, simul alienatur. Sedit virus illud (quod anonymum recentiores dicunt) vel in duodeno, vel longius ab ileo communicatur. Albi, vel cineritij coloris sunt stercora, quod excrementum illud liquidum in malè affecto stomacho, & intestinis generatum ad intestina non deferatur, sed aliò; unde quò magis digestiva, & distributiva erant, eò copiosior ejusmodi fiat tinctura, & intensius albescere stercora, & flavescere lotium in icteritio quotidie observamus.

Huic sententiæ libenter meam suscriberem, duo me doceret; primum chyli genesis, quam unquam natura suâ sub ditione cognovit, ut fufius de *Ventriculi actione* egimus; secundum, ductus quibus mediantibus talis chylus ad meseraicas tranatur. Præterquamquod supponit chylum ad hepar transire, ut ibi sanguificetur, quod alienum à veritate anatomicorum solertia demonstravit.

Meum de ictero proferam judicium, pro quo notandum est, quod non integra ciborum substantia, quam animantia ingerunt, in eorum nutrimentum transmutatur, sed illius pars subtilis, spiritiosa, & falsa; nam pars crassa, fæculenta, & insulsa per intestina excernitur. Hæc separatio à ventriculo occasionaliter, & excitativè à calore promovetur. Unde pars ætherea, volatilis, & spiritiosa, quæ in ciborum superficie clauditur, in ventriculo sollicitata facile se movet, & eodem motu, quo se movet, se separat ab excremento, in ventriculi tunicas se insinuat, ut in nutrimenti loca se conferat; ciborum verò reliquæ per pylorum ad tenuia intestina descendunt, & quia ob parvum 8. vel 10. horarum spatium talis partis spirituosæ, quæ in penetralibus torpida manebat, ab excremento separatio residua compleri non potuit: provida natura excrementitiam fellis partem, per vasa biliaria in duodenum respuit, quæ illis se admiscet, & tali adjutorio in liquorem resolvit, reliqua verò spiritiosa pars, quæ antea à crassioribus materiæ partibus in centro ligabatur, ad superficiem se movet, & eodem motu per intestinorum fibras ad nutritionis loca etiam deferatur. Accidit quandoque vel errante in stomacho digestionem, vel fellei liquoris debilitate, ut pars illa ætherea è cibariis claustris se non extricet, sed tota illa indigesta, diversos sortitur colores, & præcipuè flavum, nigrum, &c. ut in infantibus lac incessanter sugentibus observare est, & in musto, quod in destillatione aquosum liquorem insipidum reddit, post quem in liquidæ picis consistentiam exciscatur, & tunc citrinum eructat oleum quod præcedenti liquori supernatat. Quod si in hoc naturæ conflictu, distributiva facultas alienetur, & excrementum illud, ad intestina crassa tanquam ad locum suum naturalem non deferatur, sed per intestinorum fibras distribuatur, tunc in venas se insinuat, & cum sanguine, qui totus sub ultimâ digestionem exhalat, ad totam corporis peripheriam se extrinsecat, & suo colore tingit, fæces albescunt, & urina crocea evadit. Flava plerumque accidit, quia talis coloris excrementum est sulphu-

cilium, & facilius volatilizatur, quod si in aliis acciderit, aliæ icteritiæ species scaturiunt.

Prognosis.

Icteritia morbus lethalis non est, attamen si cum calculo in fellis vesica, vel scirrho, vel obstructione in hepate complicata sit, incurabilem reddit morbum ob fellis debilitatem. Lethalis in ictero hepatis inflammatio censetur, quia plerumque in abscessum abire solet. Unde *Hip. sect. 6. aph. 42. Morbo regio laborantibus, si fiat hepar durum, malum. Lethiferum icterum venter turgidus, & vehementer intumescens portendit.* Diuturnus hydropem minatur, præcipue si urina simul diu aquosa appareat; hepatis n. obstructionem ingentem denotat. Urina in ictero alba, vel parum tincta, semper malum ostendit, crocea verò semper salutarior habetur. Icterus si in diuturnitatem abeat, periculosus esse solet, nam diu errante, digestivâ, & distributivâ: ut aliqua pars princeps opprimatur, necesse est. Rarò vel nunquam in senibus etiam absque febre, ob fellis debilitatem curatur. Icterus cum dejectâ appetentiâ, vigiliis, & delirio in discrimine versatur, & præcipue, si cum labore loquelam formet, lethalis habetur. Icterus symptomaticus semper malus, criticus verò semper bonus existimatur. Quisnam symptomaticus, quisve criticus habendus sit. *Hip. sect. 4. aph. 64. Icterus in febribus die 7. superveniens, bonum, nec non die 9. 11. & 14. & eadem sect. aph. 62. Quibus in febribus morbus regius ante diem 7. accidit, malum, luculenter expressit. Sed 4. de victus rat. in acut. iniquiens. In febre biliosa morbus regius ante diem 7. natus cum rigore morbum solvit, sine rigore pestiferum, sibi contradicere videtur; nam sæpè ante diem 7. icterum per crisin salutarem observamus, & crises die 3. 4. & 5. per ventris fluxum, urinam, sudores contingere; sed ut verum fateamur, crisis non est ita strictè 7. diei alliganda, nec tam dierum numero, quam coctione æstimanda est: Si itaque coctionis signa appareant, esto ante, vel post 7. diem, icterus superveniat, pro critico habendus est, & si die critico [quem ex suppuratione existimamus] superveniat, pro symptomatico censendus est. Verum enimverò ut *Hipp.* existimationem salvemus, dicendum, quòd per diem 7. quemvis criticum intelligit, & 7. nominat tanquam nobiliorem criticum, ut pro omnibus aliis vult, intelligatur. Si alvi faeces, tum urinæ sint valdè coloratæ, malum portendunt. Flavus icterus securior est, quàm niger, attamen si color alius ex alio oriarur, morbi longitudinem significat.*

Veterum Curatio.

Maleferiati *Galenista*, quia icterum meatuum vesiculæ fellis obstructionem ab humorum crassitie, & visciditate esse, indeque bilis ad hepar regurgitationem, ac hepar incallescere, & majorem bilis copiam coacervare, eandemque propterea bilem ad intestina non descendere, sed per venas universum corpus unâ cum sanguine pervadere, & proprio colore cutem inficere dicunt, ad bilem per alvum subducendam clysteribus utuntur, nam in hoc morbo alvus adstricta manet, ob bilis defectum, quæ interstina non irritat, sed irritate solet, quia non tantum interstina stercora subducunt, sed etiam naturam stimulant: sed falluntur, quia quædam stercorum foetidi sulphuris aura agitata stomachum obnubilat, appetentiam dejicit, & malum adauget. Præterea clysterum vis ad ductum cholidocum aperiendum non pertingit. Deinde humores, crassos, & viscidos obstruentes tribus syrupis incidunt, attenuantque, ut

℞. Syr. de quinque radic. cichor. an. ℥j. aq. fumarie. ℥iij. m.

Preparatos humores purgant, ut

℞. Fol. sen. or. epithymi an. ℥℔. mirbolanor. citr. Div. tartar. vini alb. ℥j. f. decoct. in aq. fumarie & in suff. q. dissolve syr. ros. solut. de cichor. compos. an. ℥iij. electuar. de succ. ros. ℥ij. m. f. potus. Vel

℞. Decocti solutivi comm. ℥v. rhubar. infus. & express. ℥j. manna Calabrina ℥iij. f. potus. Vel in formâ boli:

℞. Crassie recens extract. ℥j. diaphœniceon. ℥℔. trochisc. de rhubarb. Div. m. cum sacchar. f. bolus. Vel in formâ pilul.

℞. Mass. pilul. de rhubarb. hiera simplicis. pilul. aggregativar. an. ℥℔. diagrydii gr. viij. syr. de absynth. f. pilul. vij. & deaurentur.

Verum solutiva remedia, quæ vehementer purgant, nocent, quia sitim inferunt, & appetentiam dejiciunt; ideoque lenientia esse debent. His purgantibus separant bilis versus intestina descensum irritare, & simul obstructa vasa ab infarctu liberare: sed decipiuntur, nam solis purgantibus icteritiam nunquam sublatam vidimus. Postmodum, purgato corpore sanguinem mittunt, verum in hoc morbo potius adest cacochymia, quàm sanguinis plenitudo. Insuper sanguinis missio obstructionem non tollit, quam in icteritiâ supponunt, sed potius augeat,

Præmissis præsidis universalibus, si morbus non cesserit, quia obstructio est pettinax, ad aperientia fortiora progrediuntur, & per aliquod temporis spatium propinant sequens decoctum per septem, vel octo dies, quod icteritiam radicitus tollit, ut

℞. Fol. marrubii, chelidonia majoris, agrimonia an. m. i. ciceror. rubr. ℥ij. radic. rubia tinctor. petroselini, fragaria an. ℥℔. cinnamomi ℥j. croci ℔℔. infundantur per noctem in aq. stillatitiae absynth. lib. ℔. manè bulliant, colatura adde sacchari ℥ij.

Dosis ℥v. capiat manè tribus, vel quatuor horis ante prandium. Vel sequentem syrupum propinant quolibet mane ad icteritiæ extinctionem, ut

℞. Foliorum florum hyperici an. m. ℔. ummitat. cuscute an. passularum ℥ij. rasur. eboris ℥iij. croci ℥℔. f. decoctum in aq. fragaria lib. iij. in colatura dissolve Sacchari q. s. & f. syr. s. art.

Dosis ℥ij. in aquâ absynthij.

Vulgares Medici suis non carent specificis; etenim morbo regio laborantibus imponunt, ut aurum, aureasque picturas semper intueantur: inquit n. sicut aurum ad se habet vim magneticam hominum corda trahendi, ita multò magis aureos illos humores. Ridiculum sanè specificum, quia ipsi ridiculi.

Nostri Curatio.

Optima sunt remedia pro icteritiæ curatione, & ea præscribere debet Medicus, quæ huic morbo sunt appropriata, & specifica; verum si ictericus diætam non observabit, incassum laborabit, nec pro diætâ cibum, & potum tantum, ut vulgus opinatur, intelligimus, sed etiam sex res non-naturales, quarum prima est

Aër, qui temperatus esse debet, & frigidus in calidiorē mutetur.

Cibus sit facilioris coctionis, & boni succi, carnes sint potius sylvestres, quàm domesticæ, assatæ, quàm elixæ, ut aviculæ montanæ, phasianorum, perdicum, & aliarum avicularum montanarum, pullorum, gallinarum, caponum, &c. quibus incoquantur ea, quæ virulentum fermentum abradere, & per urinam exturbare possunt, ut asparagi, sum, fœniculi, radices petroselini, serpilli, &c. Vitentur omnia ea, quæ difficulter concoquantur, ut sunt carnes cervinæ, bubalæ, bovinæ duriusculæ, multumqu salæ, pinguis

pinguia omnia, pisces arefacti, duramque habentes carnem. Exulent legumina, præter cicera rubra, pisces, præter saxatiles; item fructus horatii mellita, saccharata; & dulcia. Sit tandem cibus extenuans, & moderatè sumatur, ingluvies n, maximo-perè nocet, quia *Impura corpora. quanto plus nutris, tanto magis lades.*

Potus sit vinum tenue, & album aquâ fragariæ, vel decocto radicum rubiæ tinctorum dilutum.

Motus sit moderatus, sed præsertim multum se exerceat æger, si medicamenta martialia sumat; prodest n. morbo regio correptis deambulare, laborare, & sudare, ut habetur ex *Hip. lib. 7. Epid.*

Quies aliqualis conducit, sed non abeat in desidiam, quia malum augetur.

Somnus sit moderatus, non nimio utatur, vitetur diurnus, & si æger sit diurno assuetus, post prandium somno se breviter componat.

Vigilia sit somno productior.

Excretiones alvinæ arte, vel naturâ respondeant indies juxta exigentiam; quæ agro debetur.

Animi passiones, quæ stomachi digestionem impedire possunt, ut ira, & tristitia vitentur, & quæ omnium oblectare queunt, admittantur, ac propterea morbus hic regius vocatur, quia jucunditate, & animi hilaritate curatur, quâ Reges semper delectantur.

Icteri curatio pro causarum occasionalium diversitate variè instituenda est; nam si à calculo in fellis vesicâ; ab hepatis obstructione, scirrho, & inflammatione dependet, non nisi hæ affectiones fuerint sublatae, incassum laborabis, his verò sublatis, spontè cessat. Si criticus non medicamento, sed naturæ beneficio curatur; Syptomaticus verò nullam peculiarem admittit curationem, sed ad principalem morbum tota est dirigenda, quo sublato aufertur.

Totus igitur curationis cardo, non tantum in ventriculi corrigendo vitio, sed etiam virulento fermento in extinguendo, consistit, quo habito, statim ad pristinum munus distributiva redit.

Si magnâ excrementorum colluvie stomachus gravetur, ex *sale albo vitrioli à ʒj. ad ʒiv.* ter propinetur blandum vomitorium, quod si affectus contumacior sit *croc. metallor. turpetum minerale* exhiberi potest, & ad *merc. viva à gr. vj. ad viij. in vino infusum* tercurrendum est vel ad *nostrum hippocras emeticum.*

Purgantia à lenioribus ad fortiora progredi debent, attamen in fellis debilitate venena sunt, cognoscitur hoc, quia excrementa colorata sunt. Talia erunt Manna potabilis, rhabarb. extract. aloës essentia, diart. & alia purgantia hydragoga, & phlegagoga, quæ etiam flava excrementa evacuant, quod *Galenum* non observasse miramur; nam 3. *de simpl. cap. 25.* purgantia determinatos humores trahere forsan non decrevisset.

Post universalia præsidia ad ea, quæ ventriculum corrigunt, & virulentum fermentum extinguunt, deveniendum est, talia sunt; *tinct. rhabarb. croc. martis, absynth. & hyperic. sal. urine humane, tart. vitriolat. sal. tartar. absynth. mentha, & omnia alkalia. Spiritus salis sulph. urine humane, ol. & sp. vitriol. in aq. destillat. ut absynth. marrubii, chelidonia, agri-monia, centaurii minoris propinari possunt. Pulvis lumbricorum terrestrium in decoct. absynth. Album gallina in vino infusum, & colatura habita. Pulvis fol. perforata ad ʒj. in vino albo sumptus per aliquot auro-ras. Puerorum icteritiam fragariæ decoctum cum pas-sulis corinthiacis ex aquâ paratum solvit; adultorum verò si marrubii m. s. vel in vino, vel decocto prio-ri maceratus fuerit, quo ad bibendum utatur ad mor-bi declinationem. Chalybeata omnia multum confe-runt; nam sanguinem purificant, & venenum abra-dunt.*

Specifica quamplurima à recentioribus contra icte-ritiam excogitata fuere, & præcipua sunt, ut

ʒ. Rubiæ tinctor. ʒj. vini graci lib. ʒss.

ponantur in matulâ cum capitello cæco, digere per 24. horas, deinde in igne arene bull. ad h. 2. amoto igne, & frigesacto vase, aperi, & decanta. Dosis cochlearia aliquot manè. Vel

ʒ. Flor. sulph. q. v. croc. contus. par. & cum sac-char. alb. equalibus m. Dosis est quantum cuspidè cul-tri capi potest, manè, & vesperi, & intra triduum icterum pellit. *Mercurii lutei gr. j. vel ij. cum the-riacâ, vel ejus extract.* repetitis vicibus, si opus fue-rit simplicem tollunt arquatam.

Exincto virulento fermento, & sublata icteritiâ, ut plurimum flavus ille color cuti impressus, brevi temporis intervallo evanescit, sed ut citius abeat, diaphoreticis, & sudorificis discutiendus est, nem-pe *mercurio luteo, antim. diaphor. bezoartico joviali, sp. tartari, &c.* At quia facies in conspectum venit, curare debemus; ut fædus illius color, quam citius evanescat, itaque *aq. flor. fabar. ol. tart. p. d. vigorata* abluenda est. Ad hunc quoque scopum nonnulli *suc-cum cucumeris agrestis aq. ros. vel lacte dilutum at-trahendum per naves imperant.*

C A P U T X V I I I.

De Ictero ex Veneno.

Sed adhuc ex venenatorum animalium morfu, hau-sto veneno, & lue venereâ, quomodo icteritia generetur, major difficultas non tantum veterum, verum etiam recentiorum scholas contorquet, unde.

Veterum Causâ.

Vulgatum grex quomodo icteritiam inducant, inter se non æquè convenientes varios modos, anileque nugas excogitarunt, & quidem cum sectatori-bus *Gal. 5. de loc. aff. cap. 7.* sanguinem corrumpi, & in bilem converti sancivit. Alii malam hepatis qua-litatem imprimi, ut plurimam generet bilem, quam postea per universam cutim dispergi statuerunt: Alii verò à veneno, sive à morfu venenato, eos solum-modò icteros fieri; qui plurimâ exuberant bile, di-xere, ex eo quod expultricem laceffit, & ita simul bilem toto in corpore redundantem, ad corporis pe-ripheriam detrudit, inficitque. Nonnulli tandem re-lietis fabulamentis à quatuor qualitatibus mendica-tis, ad occultas recurrunt, & hæc se ignorantia te-gunt.

Sed à veritatis scopo multum aberrat cum secta-riis *Galenus*, nam secundum eorum sententiam, san-guis corruptus synocham putrim excitare deberet, attamen hoc falsum experimur, cum ad tactum par-vi pulsus exorbitantem calorem non patefaciant. Præ-terquam quod sanguinis in venis, vel arteriis pu-trefactio manifestum involui errorem, & impossibi-lem existimamus; nam minima pars labe corruptio-nis infecta, semper ulterius serpendo corrumpet, juxta vulgatum in Scholis axioma: *Quod tangitur à putrido, putrescit*, donec totam sanguinis massam corrumpet, putrefaceretque, & sic in naturæ gratiam redire non posset, cum à privatione ad habitum non detur regressus, & vita amplius persistere non posset. Neque verum est, malam qualitatem hepatis imprimi, ut inde magnam bilis copiam generet; nam illa mala qualitas (quam quid sit, non explicant) non potest solum hepatis im-primi, quin alias partes in transitu prius non inficiat. Nec primò bilis copia generatur, & deinde icteritia prove-

provenit, cum illa toto in corpore mutatio subito fiat. Neque necessarium est, ut prius bilis exuberantia in toto corpore inveniatur, & expultrix insurgat; nam si expultricem solummodo stimularet, utique pro individui conservatione, potius venenum è centro ad circumferentiam, quam tantum bilem, vel utrumque eliminaret. Præterquamquod omnes biliosi præexistere deberent. Qui ad occultas qualitates recurrunt, rusticâ nimis philosophiâ utuntur, & ad ignorantiae asylum confugiunt, dum qualitatem sibi notam in effectu, & ignoratam in causâ accusant, & cum ratio deficit, ad causas occultas, in testes non citabiles recurrunt.

Nostra Causa.

Perpensis vulgarium fabellis, nostram sententiam in medium proferamus, pro quâ stabiliendâ, estò magnas involvat difficultates, integrumque exigèrent volumen, tamen breviter præmittemus.

Primò, ut diximus in nostrâ *Pyrotechniâ Sophicâ lib. 3. c. 1.* Venenum est omne id quod sive naturâ suâ exoticum, sive exuberans intra vitæ nostræ receptum, vitam diversimodè agitat, quatit, atque suâ præsentia in varios pellit motus præternaturales, ut in furorem, iram, pavorem, &c. quibus agitated vitæ spiritus, sicut ægrotat, ita demum ni deficient tales motus, fatiscit atque extinguitur.

Secundò hîc nos loqui non de venenis, quæ nostro in corpore progignuntur, sed de his, quæ deforis homini deveniunt. Hæc triplici ex fonte oriuntur, à vegetabilibus nempe, animalibus, & mineralibus. Ea omnia vegetabilia venenata censemus, quæ ciborum naturæ omninò repugnant, & adversantur: quæ naturâ non ejusmodi sunt, ut esitata in alimentum cedere possint. Quinimò contrariam obtinent facultatem, ita ut membra jam nutrita convertant in seipsa. Hujusmodi sunt *Napellus, Aconitum, Sardonium, Nerium*, & alia quamplurima plantarum genera. Animalia ea omnia veneno inficiunt, cujus naturæ humanæ prorsus adversantur, id patet in *viperis, aspidibus, rubetis, rabidis quadrupedibus*: Item in morticinis carnibus, aut fulmine occisis, aut à venenosis, & rabidis animalibus. Metalla illa omnia dicuntur venenata, quæ maleficâ, & lethali vi constant, ita sunt *Sandaracha, & Realgar*, quæ in metallorum fodinis reperiuntur, *Mercurius sublimatus, Arsenicum crystallinum*, & alia quamplurima, quæ hominum malitiâ conficiuntur, miscendo, & exaltando naturalia venena, quæ tam intus assumpta, quam contactu, affricu, illinitione, halitu, & odore hominem de medio tollere valent.

De modo, quo venena in viventia agant Galenus, ejusque sectatores tam varii, tamque discrepantes videntur, ut incompefcibili litigio invicem magno sillogismorum apparatu muniti, digladiantur contentantque & turmis instructi, unusquisque pro propriâ suadendâ sententiâ insudet. Aliqui n. qualitarum elementarium excessu, quarum mistione constant, agere asseverant. Quidam propriâ tantum qualitate, aut formâ, quam occultam proprietatem appellant. Alii vero utroque modo simul agere, nempe qualitate elementari, & propriâ formâ, quam formam specificum vocant. Alii tandem qualitarum tam manifestarum, quam occultarum insufficientiam intuentes *Aristotelis, & Galeni* præjudiciis exuti, in *Epicureas, Democrateasque* atomos impingerunt, & tali, vel tali particularum, seu corpusculorum positi, veneni actionem refundunt. Quæ sententiæ, an ad veritatis scopum colliment, sapientibus, & insipientibus exponendas relinquimus, & interim in tanto opinionum conflictu, ad nostram stabiliendam accedemus.

Cretum est venena diversimodè in nos agere: ali-

qua n. sunt corrosiva, & putrefactiva, quæ ustulando nos rodunt, talia sunt, *Arsenicum, Sandaracha, Realgar, Mercurius meteorizatus, Calx viva*. &c. quæ nimio sulphure inflammabili, & plurimo sale caustico, corrosivo, acuto, volatili, & exaltato constant. Alia vim suffocantem habent, hujusmodi *Napellus, Aconitum, Taxus, Nerium, Fungi*, & quamplurima alia, quæ nimia fracedine, & gas virulento exuberant, ac vitæ nostræ spiritum exufflant. Patet id, nam si in cadum amplum flammam immiseris, si fracedinem vas redoleat, vel fracidæ scæcis tantillum continet, illicò lychnii, aut candelæ flammam exufflat. Idem in vitalibus igniculis intelligendum est. Eadem ratione quoque in cryptis, fodinis, sepulturis, & cisternis necantur viventia odore, & gas loci. Alia verò sunt obstupescitiva, quæ spiritus incrassando, & immobiles reddendo procedunt, talia sunt *cicuta, hyoscyamus, solanum, mandragora, opium, stramonium*, &c. Hæc tenebrosâ caligine obnubilant, obtenebrantque spiritus animales, & vitales figunt, ineptosque reddunt ad motum. Hinc stuporem, anhelandi difficultatem, & non nunquam suffocationes, quas spiritus densando invehunt, & ob omnium facultatum omnimodam interceptionem, spiritus in totius corporis partibus existentes, figunt. Vegetabilia hæc omnia patrant quoddam gas sulphureum, anodynum, vaporosum & scetidum, quod in omnes facultates inspirat, in quo omnis vis obstupescitiva consistit. Alia tandem sanguinem coagulandi vim retinent, hujusmodi est *viperæ, aspidis, rubetæ, scorpionis*, &c. venenum. Patet id, nam demorfi membrum statim arctâ victurâ obducitur, ne tota sanguinis massa coaguletur, quia horum venenum acidum est, ex quo coagulatrix vis pendet, & quoniam, omne acidum à salso præcipitatur, obtunditurque, hinc oritur viperæ, rubetæ aspidis, scorpionis, &c. qui parvas incolunt insulas, veneno carere, eorumque morsum nil præter vulnus habere, quia maris salis exhalationes obtundunt, habetantque horum virus. Unde ad demorfi virus nullum præsentaneum antidotum, quàm ex sale petendum. Alia quamplurima, quæ sub amicâ specie nos illudunt, occultum intus hostem deliterium gerunt, omittimus.

Notandum hîc, ut in nostrâ *Pyrotechniâ*, & alibi pluries diximus, quod omne ens morbosum à duplici causâ constituitur in esse, & operari. Prima est efficiens idea in vitæ spiritu ad noxii præsentiam concepta, in cujus obsequium semel redacta vita, & ab eâ impulsæ ei servit, à quo impellitur. Secunda occasionalis, veluti occasio ad ejus præsentiam talis suscitatur idea in vitâ, ut omne id, quod vitæ nostræ extraneum intra ejus domicilium est introductum, suâ præsentia totam vitæ spiritibus œconomiam turbat, & quietem invertit, sive id deforis receptum, sive susceptum, ut venenum, vel omne aliud vitæ nostræ exoticum simul cum cibo, potu, &c. in nostrum corpus furtivè introductum, sive inspiratum gas, aut minerale, aut quomodocumque putridum, & similia, quæ deforis introducta, sui præsentia, ideam morbosam in vitâ suscitare, sive vitæ integritatem interciperi valent.

Hinc unumquodque venenum propriam habet spheram suæ activitatis, intra quam agit, quod à subjecto se propagat in totum, & mortem infert. Unde corrosivum, hæc horrenda symptomata excitat linguæ, faucium, & gulæ asperitatem, æstum, sitim inextinguibilem, erosiones ventriculi, & intestinorum vehementissimos cruciatus, singultum, tussim, spirandi difficultatem, deliquia, palpitationes, vomitus, convulsiones, manuum, & pedum stupiditates, urinæ suppressionem, dysenteriam, sudores frigidos, & tandem mors sequitur, & capilli, & pili defluunt. Suffocans hæc prava symptomata comitantur lingua, labia

labia, frons, oculi, totumque corpus intumescunt, quale hydropicorum esse solet. Caput perturbatur, gravitas sequitur, & vertigo, delirium, animi deliquium, musculorum, temporum convulsio, tremor, oculorum rubedo, lacrymæ involuntariæ, laterum dolor, pectoris gravitas, anhelitus difficultas, copiosi flatus in intestinis, pylori morsus, crura vacillant, frigidus sudor in toto corpore, pulsus languidi, totumque livido colore fœdatur. Obstupescitivum vertiginem inducit, somnum profundissimum, lethargo non absimilem, à quo æger difficulter excitatur, & magno clamore excitatus, statim iterum obdormiscit. Segnis, languidus, & tristis evadit. Quandoque in amentiam, furorem, & anhelitus difficultatem concitatur. Ebriorum more modò delirant, modò rixatur, & modò varios edit gemitus. Oculos habet rubicundos; & prominentes. Lingua, & os ita arescunt, ut ore semper hiant, frigidum attrahere aërem cogatur. Alvus, ut nihil excernatur, arctissimè constringitur. Coagulans sanguinem, si ab ictu, vel ab inflicto morfu dependeat, primò è vulnere sanguis emanat purus, deinde pars livescit, nigrescit, totumque corpus nobilem in tumorem attollitur, nunc flavescens, purpurascens, viridescens, & nunc nigricans. In parte læsâ vehemens calor, & pustulæ excitantur. Succedit inappetentia, vomitiones biliosæ, singultus, vertigines, mentis stupor, tremores, lipothymia, anhelitus difficultates, parvi pulsus, profundus sopor, &c.

Hinc si venenum, sive corrosivum, suffocans, obstupescitivum, sive coagulans intra vitæ domicilium receptum, sive sit susceptum, vitam diversimodè agitat, quatit, perturbat, & suâ præsentiâ in varios impellit motus præternaturales, ut in furorem, iram, terrorem, pavorem, tristitiam, &c. à quibus agitur vitæ spiritus, tales deficient motus, extinguuntur. In tanto symptomatum conflictu, vitæ nostræ spiritus in suis functionibus pervertitur, & si juxta proprietatem veneni digestiva, vitetur, & alienetur distributiva, statim icterus emergit. Itaque si venenum assumptum, venenatus morfus, sive Lues Venerea, quoquo modo digestivam vitiet & simul distributivam alienet, in promptu erit icteritia.

Signa, & Prognosis.

Signa ex causis suprâ allatis patent. Quò ad prognosim verò, icterus periculosus esse solet, & quanto venenum nocentius, à quo provenit, tanto periculosior censetur, attamen à Lue Venereâ periculo vacat.

Nostra Curatio.

Indicatio hujus icteritiæ curativa est, ut venenum eâ viâ, quâ corpus subivit, si fieri potest, educatur, & expellatur. His ritè peractis, evanescit icteritia. Si per os venenum fuerit assumptum, illicò è corpore evacuetur emeticis, quæ leniora sint, & unâ lentorem habeant, ut salia corrosiva, & sulphura inflammabilia obtundant, & refringant, & simul iis immistum foras detrudatur. Talia eruat ex pinguibus. jusculis, oleo, butyro, lacte, &c. parata, quibus addere alexipharmaca, & mucilagines, quæ vomitum non cohibent, non inutile erit. exhibeantur in quantitate, & pluries, donec nulla veneni suspicio, ex sapore, odore, nauseâ, & dolore sentiatur. Intestina clysteribus pinguibus, & mucilaginosis, si in ipsa descenderit, eluenda, & mundanda sunt. Phlebotomia, & catharticum est ipso veneno nocentius. Post evacuatum venenum, ad alexipharmaca recurrendum est: quædam n. sunt communia, & quædam propria. Communia sunt, tormentilla,

scorzoneria, ruta capraria, scordium, c. c. terra sigillata, bolus arm. aq. theriac. rheriaca, mitridatum, orvietanum, elect. de bacc. juniper, bezoar, unicornu, &c. Sed utinam hæc toxicato prodesse, sicuti à vulgaribus decantantur. Miramur sanè curandorum venenorum artem ad hystrionum imposturas se transulisse: Magnates, & Principes hoc intelligunt, vident, sinunt, nec sibi ipsis prosciunt; cum venenum potius in auro, quàm in lignea paroxide bibatur. Si venenum universalibus præfidiis expugnare intendit Medicus, ambulabit in tenebris, & toxicatus sedebit in umbrâ mortis; nam si, assumpto corrosivo, ut erit arsenicum, merc. meteorizatus, &c. propinabitur theriaca, mitridatum, unicornu, &c. utique illud reportabit javamen, quod ex unguento hernia. Dantur multa alexipharmaca universalia, ut theriaca de mumiâ, arcanum Theophrasti, electuar. nostrum, ad quævis veneni genera, cujusmodi sunt Napellus, virus araneorum, bufonum, thora. cerebrum felis, menstrua, &c. Sed hæc non reperiuntur in pharmacopolio. Necesse igitur est, venenum cognitum haberi, ut speciatim alexipharmacum naturæ veneni, exhibeatur, v. g. mercurii sublimati nullum præsentaneum remedium, quàm alkalia, quorum defectum, lixivium supplet; aquæ Taphaniæ succus limonum, vel mali citri, dummodò non celebrata fuerit phlebotomia, Napelli ol. cavaria. seu Matthioli ex scorpionibus, &c.

Si verò icteritia à morfu, vel ictu animalis venenati pendeat, curandi ratio erit, ut venenum statim foras pellatur, ne ad interiora serpat, ut inhibeatur, & tandem si in venas, vel arterias se insinuat, & extrahi non possit, alexipharmacis expugnetur. Unde vulnus inflicto, non est magni momenti, imò ratione ipsius est ultimum in executione; id quod urget, est venenum, quod illicò est extinguendum, & è vulnere tollendum, & eradicandum. Cum igitur affectio hæc tibi occurrit, statim ipsi vulneri, totique corpori succurrendum est alexiteriis, quibus chymicorum penu turget. Prius vulneri succurres, si pars icta, vel demorsa arctâ ligaturâ obducatur, eique cucurbitulam cum magnâ flammâ applicando, ut major fiat veneni attractio, & iterando, dein solâ aquâ theriacali ex spiritu vini cum sale calcinato abluatur. Interiùs exhiberi poterunt alexipharmaca, quæ vim aciditatis veneni extinguendæ habent, ut sunt alkalia omnia, spiritus vini, spiritus salis non vulgaris preparationis, antidotus viperarum, alkool, & viperarum sal, quod olim in magno usu apud Galenum, qui ut credo lumine naturæ doctus, obscure chymiam subodoravit, & ex viperis magna illa confectio, Theriaca, quam cum idem Galenus s. de loc. aff. c. 7. cuidam servorum imperialium, à viperâ demorso exhibuisset, citissimè colorem suum secundum naturam restituit. Interim cum alexipharmacis diaphoretica, quæ à centro ad corporis peripheriam virus expellunt, sunt miscenda, vulnus verò empl. styptico ol. scorp. malaxato foveatur, vel empl. nostro benedicto.

Si à Lue venereâ pendeat icteritia, mercurialibus tale venenum extinguatur.

C A P U T XIX.

De Melancholiâ Hypochondriacâ.

Illud malum trutinandum aggredimur, quod affectio flatuosa, & ab Arabibus Myrachialis appellatur, nos verò cum communi malum hypochondriacum, idest demoniacum appellamus, vulgò autem ludibrium, & opprobrium Medicorum, & infirmorum flagel-

flagellum, quia hujusmodi malum debitis adhibitis remediis, vix unquam cedit, & licet quandoque perfectè curetur, patientes tamen quasi semper quæque pessima sibi augurantur, nec dum malum ex pugnatum esse credere possunt, sed semper timent, (naturâ n. sunt timoris pleni) ne præter malum, quod sentiunt adhuc aliud periculosius penes eos delitescat, eoque præcipiti, inopinatòque occumbant; ideoque medicos quoscumque inveniunt, consulunt, nullus tamen præscriptis remediis ad longum, destinatumque temporis spatium utuntur, sed brevi dissunt, & novo iterum postulant remedia, iisque statim satiantur, & assiduè queremoniis medicos infestant, eosque læpissimè mutant, quâ de causâ nunquam curatio ex voto succedere potest; morbus n. iste diuturnus est, longoque remediorum usu expugnatur, quod si quandoque cedere videatur, ex levi aliquo errato, vel animi pathemate regreditur.

Signa.

Non admodum hujus affectûs signa difficilia sunt, cum ex symptomatibus, quæ illum comitari solent, requirenda sunt, non tamen in omnibus ægris eodem modo se habent, sed alia in his, alia in illis contingunt. Primò igitur plerisque hypochondriacis stomachi coctio læditur, ac nimis, vel tardè, vel perversè, vel negligenter concoquit. Nonnullis intestinorum coctio vitatur, & fæces in se diu retinent, unde plus justo exsiccantur, & demùm laboriosè, & non nisi vehementiori excernuntur contentu. Continuo aquositate oppletur, & phialismo, seu crebrâ oris salivatione, & expuitione tentatur, unde humiditas illa, quæ aliàs forsan fluxiorem consistentiam facibus conciliabat, jam sursùm arripitur. Verùm in his, qui nullâ crebra oris expuitione tentantur, alvi adstrictio provenit, quod pars cibalis in materiam viscidam, & glutinosam commutatur, quæ cum intestinis adhæreat, alvi adstrictionem parit. Interdum alvi profluvium contingit, ob alimenti degenerationem, naturâ veneni indolem laxativi inducente. Cordis palpitatio in hoc morbo adest, ægrumque satis vehementer perturbare solet, & ut plurimum circa mediam noctem, adeo ut æger ab eâ è somno excitetur, & plurimo terrore, & metu co sternetur, quia nox, & tenebræ naturaliter metum, terroremque augent; accidit autem, cordis palpitatio, à peregrino excremento, præsertim austero, acido, & vitriolato, quod sanguinem inficit, cordisque fibras contrahit, unde spiritus vitalis transitum quarens, non invenit, & attollit partem, quæ gravitate suâ iterum concidit, & cor palpitat, ut observare est operationibus chymicis, qui aquas stygias destillant, mercurium sublimant, antimonii flores, metalla solvunt, &c. quod frequenter cordis palpitatione tentantur. Tunc ægri in magno vitæ discrimine constitutos se existimant, & auxilium anxie quærunt. Ut plurimum, quoque propter obstructionem in hypochondriis, ætus persentitur, qui à salium pugna excitatur, & fermentatione; nam quæ fermentantur invicem effervescent, & ebulliunt, hinc flatus, & murmura in hypochondriis percipiuntur, & interdum illorum flatuum pars per superiora: & inferiora exploditur. Non raro dolores in ventriculo, & hypochondriis à flatibus excitantur, & interdum ad dorsum, & lumbos extenduntur, ut nephriticos æmulentur præsertim si urina rubra, & crassa, quæ hypochondriacis familiaris esse solet, excernatur. Solet in hoc morbo difficilis esse respiratio, quia obstructa viscera inflantur, & diaphragma comprimunt. Genuum robur in acclivi labascit motu, quia crurum, musculi alius ascendendo contrahun-

tur. Pulsatio in sinistro hypochondrio non nunquam percipitur, quando scilicet magna salium ætherogeneitas in his fermentescit locis, & inde systolen, & diastolen majorem efficiunt arteriæ, ita ut tum ab ægris, tum ab adstantibus manum hypochondrio admoventibus, pulsatio percipitur, quæ tum imprimis commoveatur, quando ægri ab irâ, motu citiori, aut potu vini largiori incallescunt. Hæc pulsatio in arteriâ celiacâ insignior fit, quæ quandoque ita continua, & indefinens in morbo inveterato est, ut quocumque tempore manum admoveas, perpetuò pulsationem percipies, quod morbum habitualement, & deploratum denotat. Ad quam rem etiam faciunt, plurimæ in mesenterio glandulæ, & præcipuè illa magna, quæ in ejus centro, primæ vasorum distributioni addicta est. Cum n. glandularum harum, & hic usus sit, ne vasorum ductus comprimantur, si illæ multo turgant phlegmate, arterias comprimunt, unde in arteriâ celiacâ sinistram partem perreptante, major pulsatio excitatur.

Facile quisque in his symptomatibus, quæ recensuimus, malum hoc cognoscere potest, ut aliis non indigeat signis. Non abs re affectarum pertium signa operæ pretium dijudicamus. Unde si morbi focus in ipso contineatur liene, tensio, & durities ejus adest, & facies mala colorata. Si in hepate in illo est tensio. Si in vasis solum inter ventriculum, & hepar post cibum, præcipuè horis circiter 6. vel 7. flatus, rugitus, & dolores percipiuntur, nec tumor, vel durities in alterutro, vel utroque percipitur latere. Si in ventriculo, coctio læsa. Si in mesenterio, ibi tensio, & dolor. Si uterum malo originem dederit, mensium suppressio adest, & frequens in ventre inferiori percipitur rugitus.

Veterum Causæ.

Non discordant hermetici à vulgaribus, in hujus affectûs assignandâ sede, causam tamen ut in more habent, magis, & exquisitiùs explicant. Causa quæ à vulgaribus affertur, est melancholia præternaturalis, atrabilis nuncupata, & ex aliis humoribus extrahitis, & iorrefactis generata, sanguine præsertim, bile, & melancholiâ naturali.

Atrabilis hæc plerumque aliis humoribus etiam vitiosis permiscetur, biliosis scilicet pituitosis, & seriosis, ex quibus magna symptomatum varietas exurgit, & præcipuè flatus exhalantur, qui præter reliqua, animæ sedem perturbant. Generantur primò humores isti vitiosi in liene calido, præsertim intemperie affecto, & etiam in hepate sic pariter intemperato, vel ab hepate translata melancholia naturalis in liene corrumpitur, vel eadem præternaturalis in lienem transfertur.

Supponunt, qui hoc asserunt, vel lienem esse humoris melancholici receptaculum, vel lienem sanguificare, quæ *Aristotelis* est sententia; utrumque tamen suppositum falsum est, omisâ quæstione de humorum numero, quam in tractatu de *Febris* fusiùs diximus.

Lien humoris melancholici receptaculum non est, & affectuum melancholicorum reus injuria actus est, sanguis n. in liene contentus, tam hominum, quam brutorum ejusdem saporis, ac dulcedinis est cum eo, qui in aliis corporis partibus reperitur.

Eadem ratione constat, lienem non habere vim melancholiæ productivam. Lienem non sanguificare, sed tantum sanguinem, arteriosum, sicut hepar venalem, percolare probabimus. Quod addunt, lienem calidiore intemperie affectum, & pariter hepar trahere cibum, & potum crudum, non satis coctum, tenuem, & prius aquosam chyli partem, crassam verò post, quæ postea crassiori destituta vehiculo, in venis me-

meseraicis diutius hæret, magis incrassatur, & adurit, & ad prædicta viscera proveniens, non rectè concoquitur illius pars, altera remanente in venis meseraicis crassiori, improbable est; nam primo supponunt, quod probare debebant, hepar trahere, & lienem sanguificare, & per meseraicas venas chylum putatitium transire, & stomacho non patiente, vel pyloro, posse cibum semicoctum descendere.

Quod præterea dicunt, prædicta viscera intemperata per assationem concoquere, & non per elixationem, ut fieri debet, evertitur etiam non solum, quia non sanguificat, sed quia sanguificatio, neque assatio est, ut patebit.

Neque ex sanguine assato melancholia producit, ut periculum quisque facere potest, sanguinem assando, ut coqui sciunt. Meseraicas non posse obstrui modo, quem dicunt, jam probavimus.

Diocles, à quo *Galenus* non valdè abhorret, vult hujus affectus sedem in ventriculo esse, sive potius in meseraicis, & inflammatoriam passionem esse ipsarum partium, licet afferat etiam quorundam opinionem, qui existimabant pylori os inflammatum esse, *Galenus* vult φλογώσιν, non veram inflammationem esse, quæ opiniones etiam ab ipsismet Galenicis parùm probantur, nam primò, calor non semper percipitur in illis partibus: ergo prius dicendus est effectus, non causa hypochondriacæ. Præterea hi abundant acido humore, qui frigiditatis soboles est, ut ipsi volunt, & frigidus hic humor acidus est, & consequenter non valens φλογώσιν excitare. Secundò coctio hypochondriacis imminuta est frequenter, non depravata, quod penuriam caloris ostendit. Has, & similes rationes perpendentes Galenici, & videntes eorum magistrum concisè admodum, quod facere non solent & dubitantis similem de his differuisse, alio modo philosophati sunt.

Dicunt hepar in hypochondriacis, esse plus justo calidum, & stomachum plus justo frigidum vel ex naturali constitutione calorem stomachi hepar absumens, ut flamma major minorem absumit flammam.

Quibus hypothesibus, calida, quæ observantur in hoc affectu, & frigida defendunt, & differentiam curationis excusant, obstructionem pariter in meseraicis venis volunt esse generatam, ut explicavimus, cætera videte apud auctores.

Plausibilis admodum hæc sententia vulgò est, quod maximæ falsitatis indicium, falsitas hujus sententiæ probatur. I. quia hic affectus statim tolleretur absque remediis, quia stomachus frigidus à vicino hepate calido corrigeretur, & hepar calidum à stomacho, & sic brevi utrumque viscus ad pristinam, & debitam temperiem rediret. Præterea stomachus frigidus chylum frigidum conficeret, & hunc hepar calefaceret, hepar sanguinem calidum efficeret, hunc stomachus ad calorem debitum restitueret. Item calor hepatis, à quo stomachus circumdatur, coctionem adjuvaret ipsius stomachi, & defectum corrigeret, non aliter ac corrigere possunt in communi sententiâ calefacientia medicamenta foris, & intra adhibita, ad temperiem frigidam stomachi, & coctionem adjuvare per illam non perfectam. Sic olla, sive aenum frigidum, si igni ponatur, aquam calidam reddit. II. Qualitates hæc sensibiles sunt, & actu existere debent; ut agant; non in omnibus hypochondriacis, & non semper hepar calere videtur, imo cum hepar calet, & stomachus, & cætera quoque viscera calent. Nec stomachus frigidus observatur, si tactus hujus indicem consulas. III. Calor omnis in partibus est à sanguine, qui cum calet, vel friget, partes omnes, & calere, & frigere facit. Esse calorem omnem à sanguine patet, quia ablato sanguine, aufertur statim calor IV. Quia digestionem, ut probavimus de ventriculi

actione, à calore non peraguntur, sed à fermentis. Ridiculum autem est, quod asserunt de flammâ majori, absumente minorem, nam flamma, neque trahit minorem, neque consumit, sed illius alimentum depascens, quo tempore, illam majorem facit, consumere videtur.

Quod si dicant hepar consumere pabulum ignis stomachi, parùm refert, hoc remanente igne hepatis, qui ipsum benè supplere potest, sic cubiculum clausum, in quo flamma major absumit alimentum minoris, calidum remanet, quousque flamma major perseverat.

Neque dicant calorem hepatis non esse proprium stomachi, & consequenter non posse stomachi coctionem adjuvare, quia calores ejusdem speciei sunt, & antequam calor hepatis alimentum aggrediatur, stomacho communicatur, tum quia naturalis est, tum quia debitus, & ab hoc stomachus adjutus coctionem facit. Sic calor in membris refrigeratis introductus, à calore externo, & ab interno etiam febrili illius membri naturalis fit ille gradus, scilicet, qui debitus, & temperiei naturali illius, & cum febrilis destruitur, ille remanet, ac functiones facit, quas debet. Modus, quo calor, & dolor trahere videantur, inferius explicabitur.

Helmontius molestari quamplurimum in hoc affectu pylorum credit, ex eo quod in pancreate corpore glanduloso multis fermentis dato, pro necessitate œconomix naturalis, peregrinum aliquod sal volatile ex digestionem notum illuc irrepit, mediante latice, vel cruore, hoc quia non vitali Archeo molestum, & maturitate temporis incalescit; calor n. omnis, opera corrosivorum salium fit, atque hinc secundum ipsum resultat hypochondriaca φλογώσις, & ex hoc provenit, quod Archeus partis sentiens hospitem exosum, blas alterativum excitat, illumque non valens expellere, variè commutat, propter quæ partis viciniâ pylorus afficitur, & induit pertinacem segnitiam, propter quam non operatur, quando opus est, & alimentum diutius retinetur, quam par est, supra quod vis fermentalis agens plusquam par est, chyli partem transmigrare cogit in flatus, qui si per ructus non expelluntur, compressionem excitant illam, de quâ hypochondriaci lamentantur: pancreas igitur, & pylorus maximè affliguntur in hoc affectu, occasionalis causa in pancreate, quæ Archeum pylori, ad furorem irritat, sed mesenterium quoque sedes melancholiæ hypochondriacæ est, quæ cloacæ simile, varia indigestionum producta continet, quæ in tempus silent usque ad plenam maturitatem, in quâ exaltata veneni indolem exponunt, & pro hujus varietate agunt in Archei duumviratum, qui commotus in se fabricat entia morbosa, nulla in hoc affectu intemperies accusanda, sed quæ affectum subsequuntur, ea effectus est enixi morbi, quod est antequam ipsam producat. Ens hoc ex proprietate seminis, non solum calidam, sed frigidam intemperiem producere potest, atque hinc hypochondriaci, & à calidis, & à frigidis læduntur, non quod calidum hepar frigida lædant.

Ex quibus colligit in hypochondriacâ non proficiendum esse ad calidam vel frigidam intemperiem, licet cavenda sint, quæ Archei furores intendere valent. Causam occasionalem proritare, accumulare, & digestionum perturbationem magis excitare valent acria, & calefacientia valdè, à quibus summè læduntur hypochondriaci quia augent symptomata, φλογώσιν scilicet, & à digestivâ vi non subiguntur, & consequenter abeunt in excrementa affinia salibus illis in sede melancholiæ stabulatis.

Quæ de Archeis *Helmontius* fabulatur, utinam fuissent, pylorum furere, si non metaphoricè dicatur, non est sanæ mentis asserere. Omnes rationes quas addu-

adducit pro eorum confirmatione, facile solvuntur. Verum est in hypochondriacâ pylorum, ut plurimum statuto tempore aperiri, sed hoc non ex furore, sed ab aliâ causâ, evenit, ut dicemus.

Observatur in hypochondriacâ timor, & mœstitia, quæ ut vult *Galenus* ex spirituum animalium obtenebratione fit, hi n. naturâ suâ puri, & perspicui alacritatem, & lætitiâ inducunt, à quâ constitutione cum dejiuntur, & opaci, ac tenebrofi evadunt, alacritatem, & lætitiâ in mœstitiâ, & timorem mutant. Confirmat hoc idem author 2. de *symptom. caus.* c. 7. exemplo sumpto à tenebris exterioribus his verbis: *Siquidem etiam eorum, quæ extra corpus sunt, nihil videmus, quod nos perinde terreat, ac tenebræ: ergo cum tenebræ rationalis animæ parti sunt circumfusæ, necesse est hominem timere, ut qui semper unâ cum corpore sui timoris causam circumferat.* Spirituum tenebrositas, causatur ab humore melancholico, qui suâ crassitie, opacitate, & colore nigro præditus, spiritus animales inficit, & tenebrosos reddit, ut ipsemet *Galenus* 3. de *loc. aff.* c. 7. ait: *Quemadmodum externa tenebræ omnibus ferè hominibus pavorem inducunt, nisi vel audaces admodum, vel docti fuerint, sic atrabilis color mentis sedem tenebris similem reddens, timorem efficit.*

Hæc *Galenus* sententia puerilis est, nam si anima, ut ipse vult, temperamentum est, quod tamen falsum expressè, & ridiculum est asserere, quid negotii temperamento cum lumine esse potest? Primæ qualitates, quarum proportio temperamentum est, & cum lumine, & sine lumine agunt; si temperamentum non est, ut de animâ humanâ fides nos docet, & spiritualis spiritus à lumine non afficitur, nisi quatenus radii à corpore luminoso manantes, retinam motu afficiant, qui animæ sedi communicatur, ex quâ communicatione anima luminis actionem percipit. Ad hoc autem efficiendum non est necessarium, ut spiritus animales luminosi sint, sufficit n. si motum recipere apti sint, & illum cerebro communicare, ad quod apti sunt ij, qui in hypochondriacis inveniuntur, qui non aliter ac sani, oculorum functiones exercent. Neque constat spiritus animales lucidos esse, ut diximus: ergo alia causâ quærenda est.

Nostra Causa.

Difficile autem admodum est hujus affectûs causam certam invenire, & phœnomina, quæ in hypochondriacis observantur, explicare, unde dependeant; aliquid tamen, si non verum, verosimile saltem afferemus.

Coctionem ventriculi, fœcum separationem, & expulsionem, æthereæ substantiæ ciborum separationem, & distributionem, variati in hypochondriacâ passione omnibus notum est. Excitari præterea flatus innumeros in ipsâ, nemo est, qui neget: incipiendum est igitur pro causæ investigatione à coctionis læsione, ex quâ omnia alia procedere videntur, & possunt. Læditur coctio, quotiescumque fermentum vel acre nimis quàm par est, existit, vel minus, vel volatile admodum, vel fixum, vel vitiatum est in ipso stomacho, sed non solum fermentum sufficit ad coctionem rectè exequendam, requiritur n. aptus calor, & alimentorum qualitas apta debitæ fermentationi, & ut retineatur in ventriculo spatio requisito. Ad distributionem debitam requiritur, ut pylorus nec arctè nimis, quàm par est, claudatur, nec laxè nimis. Ut à fermento incipiamus, ex illius vitiosâ constitutione oriri potest hypochondriacâ passio; si valdè acre est, fermentationem satis magnam excitat, ex quâ flatus erumpunt, & pura ciborum pars in ventriculo diu re-

tenta, & exagitata aciditate se non spoliât, & simul cum ciborum reliquiis in nidorosam, acrioremque transit substantiam, quorum pars, quæ fixa manere debebat, volatilis redditur, hæc in stomachi tunicas cum quâdam parte aqueâ sese infinuat, illasque pederentim obstruere incipit. Superflue serositates ex nimio potu, vel potulentis cibis in ventriculo degenerant, cænosam contrahentes aciditatem à liene, qui corpus est spongiosum, ex arteriolarum multitudine contextum, alliciuntur per vasa brevia, ipsumque obstruunt lienem. Ciborum reliquiæ per pylorum in intestina descendentes, secum rapiunt succi alimentitii portionem, quæ primam fermentationem in stomacho passâ, secundam fermentationem in duodeno, & jejuno sustinet, unde pars essentialis ciborum reliquiis commista, eandem nanciscitur indolem, & intestinorum fibras pertranseundo, paulatim eas obstruere incipit, & mesenterii glandulas, à quibus variæ distributiones venæ portæ, & arteriæ magnæ, & venarum lymphâ crassâ refertarum fulciuntur, inficit, & infarcit, quapropter obstruuntur, succi alimentitii depravati partem aqueam, & tenuem solum admittunt, & hinc urinæ copia, stypticitas, macies, & alia, quæ hypochondriacis accidere solent, subsequuntur.

Hæc eadem facere potest fermentum vitiatum, vitiatum, cum salibus conjungitur, ipsis peregrinis existentibus in ventriculi tunicis, per quas ciborum essentia transit, à quibus etiam in ipso stomacho vitiatum. Vitiatum fermentum probam ciborum essentiam inficit, improba ciborum essentia obstructions vel novas parit, vel antiquas duplicat, infesta salia multiplicat, ex improbâ ciborum essentiâ improbus sanguis efficitur, & quia sanguis per hepar transcolatur, ipsum infarcit, & obstructions parit.

Ex fermentatione depravatâ, acidus succus non se mutat in falsum, & propter nimiam aciditatem, nullo modo corrigi potest; hinc pylorum arctè claudit, ex quo nec ciborum essentia depravata se in stomachi fibras infinuat, nec eorum reliquiæ suo tempore ejici possunt, & cum ejiciuntur aciditate suâ intestina corrugantur, stercoratio impeditur, fellis effluvium obunditur, nec ciborum reliquiæ fluxiles redduntur, & stypticitatem pariunt. Interdum verò nimium exaltata acida, pylorum, & intestina irritant, & varii generis alvi fluxus hypochondriacis succedunt, etiam quandoque biliosi, sive ob nimiam apertionem ab his irritantibus meatum bilis factam, sive bile ab iisdem compressa ubertim tota simul fluente. Varia interim salium genera ex iis resultant, quæ in omnibus partibus hypochondriorum, & præcipuè in mesenterii glandulis fixantur, quæ quandoque fermentantur, calorem acrem, qui in hypochondriis observatur, excitant, & præsertim in ipsâmet cibi fermentatione, & in excrementorum expulsionem, quia tunc à fermentatione excitantur. Cum verò corpus lubricum est, non adeò infestant, quia non adeò fermentantur, & quod ab illis erumpit flatuosum, vel halituosum liberè transit. Incendium excitari posse à salibus diversis simul mistis, quisque qui à primo limimine chymiam vix salutavit, scit.

Et quia fellis effluvio, ciborum reliquiæ à stomacho demissæ non solvuntur, cum fellis effluviū vitiatum est, hypochondriaca quoque oriri potest.

Ex his colligitur rectè cognovisse veteres à succo acido, qui à ciborum fermentatione oritur, ventriculum corrugari, & pylorum claudi, sed non assignasse causam, ob quam peractâ coctione, ipse aperiatur, quæ est, quia in coctione aciditas ferè omnis in ventriculo, mutatur in falsedinem, ut videre est in vini destillatione. Cum igitur vel Medici, vel Philosophi ad naturam, ad potentias, ad facultates.

vel

vel aliquid simile recurrunt, signum est illos genuinam ignorare causam, & velle insciis imponere.

Multoties oriri potest hypochondria ex malâ conformatione, præsertim pylori, ob quam tempore statuto referari non potest, ut debet, ex quâ oritur nimia alimentorum retentio, & supra illam fermentatio, à quâ aciditas, &c. Cum acidus succus, qui in hypochondriacorum ventriculis, ut diximus, plus justo generatur, phlegmate, quod ipsum compescebat, spoliatur, exaltatur, & acerrimus evadit, ut pro variâ intensione exaltationis, modò mitiora, modò vehementiora symptomata inducit, & aquæ fortis ex vitriolo, alumine, & nitro conflata naturam redolet, & illius effectus imitatur, & modò caninam famem, modò rabiem, cum scilicet ventriculus congestus fuerit, & insultat fermentatione ingenti, appetitus depravatos variarum insolitarum rerum excitat, argillæ, interdum calcis, boli armeni, carbonum, & similia. Exquiruntur autem res, quæ combibendo liberare possunt ventriculum à spiritibus illis acerbis, & quia varii illi sunt, varia exigunt corpora, in quæ sese insinuare possint, ideoque ad varias res feruntur.

Curantur hæc affectiones præcipuè vomitoriis, quibus acidi latices evacuantur, & remediis prohibentibus illorum generationem. Analogus est hic humor, quàm maximè aceto, & sicut acetum spiritibus quibusdam excitatis acidum est, qui cum ab eo separantur, acidum non remanet, ut experiuntur, qui acetum destillant. Hi primò laticem insipidum ab aceto separant, secundò laticem acidissimum, remanent tertio in alembico fæces, quàm maximè omnium acidæ, nihil enim aliud sunt, quàm fixiores salis acidi partes capiti mortuo adhærentes, ut maximè unitæ. Has fæces, si in retortâ ulterius aperto destillant igne, qualis ad vitrioli spiritum eliciendum requiritur, ascendant primò spiritus crassi instar nubis, qui in oleum, seu liquorem mordacissimum, & causticum vertuntur. Neque mirum, cum spoliati sint à terrâ damnatâ, cujus consortium impediēbat ulteriorem exaltationem, & penetrationem,

Hinc patet, ex quo oriantur varii melancholiæ hypochondriacæ gradus. Mitiora symptomata oriuntur ex acido succo depresso, majora exaltato, fæcibus aceti simillimo in variis hypochondriacorum partibus degente, à quibus separari vix potest, elevantur ex omnibus flatibus, qui ad varias corporis partes fluentes, modo quem explicavimus, varias præter naturam excitant affectiones, & quia tantus ignis in corpore nostro non est, qui flatibus valeat, præsertim ex fæcibus acidi succi, elevare, fermentativo motu indiget qui suppleat, imò superet, omnem caloris vim.

Enucleandi sunt modi, quibus generantur varia phœnomena in hypochondriacis; Observatur primò in ipsis modò maxima appetentia modò inappetentia; appetentia fit ab acidi humoris nimia vi ventriculi tunicas vellicante, & absumente, & sibi simile reddente dulces latices, vel alios sapes in ipso existentes, quibus explebatur, & muniebatur ab acidorum insultu. Inappetentia contingit, cum copulantur multa excrementa ex digestionē malè peractâ prodeuntia, & ex pylori nimia clausione retentâ, à quibus impletur ventriculus & inhibetur acidorum actio.

Secundò, æstus, præsentitur in hypochondriis, excitatum verò diximus à variâ salium pugna, & fermentatione, quæ maxima est, cum viæ clauduntur, & excrementa retinentur, in quibus salium sedes est.

Tertio, in digestionē varia patiuntur aliqui, injecto cibo benè se habent, ab illo enim deprimuntur acres humores, in progressu verò, cum scilicet actio fermenti alimentum aggreditur, torquentur, ex eo quia tunc acidi latices moventur, & junguntur aci-

dis humoribus ab alimentis resultantibus. Præcipuè omnes laborant finitâ coctione, cum excrementa à pyloro descendere debent, quia à pettinaci pylori clausurâ retinentur, & ulteriori fermentatione agitantur, & separatâ dulciori parte, sive minus acidâ mirum in modum acescunt.

Esse hæc omnia à pylori clausurâ pettinaci, hoc comprobatur, quia cum laxativum aliquod sumitur, à quo pylorus aperiatur, & excrementa dejiciantur, benè se habent.

Quartò, adest flatuum variorum copia, qui oriuntur à fermentatione variorum salium, ut diximus, & quia flatibus naturam retinent eorum, à quibus elevati sunt hinc varias excitant in hypochondriacis passiones, quæ etiam diversificantur locorum ratione. Excitatur in corde palpitatio aliquibus, aliis intestinorum dolores, aliis capitis, &c.

Modos, sive vias, quibus flatibus ad partes distantes feruntur, difficilè est investigare. Diceremus per arterias ferri ad cor, si arteriæ ad cor quid exportarent. Diceremus per venas, sed palpitatio per ructus, flatu evacuato, tollitur. Alia igitur via invenienda est.

Dicamus igitur à flatibus, sive à naturâ flatuum, quædam effluvia exire maximè cum agitur, & flatibus emittit, & effluvia hæc subtilissima, modò ad caput, modò ad cor perveniunt, non aliter ac corpuscula lucis à lucido corpore in corde, vel in capite conglobantur, & uniuntur in flatuum speciem, & continuò dissipantur, & novo egent effluvio, quod si cessant, ratione eorum flatuum læduntur operationes animæ plerumque, & semper metu, & tristitiâ hypochondriaci torquentur. Quomodo hoc eveniat, examinandum est.

Anima (de humanâ loquimur) est substantia realiter à corpore distincta, & actu separabilis, & per se subsistens, unitur corpori, ut forma, cum quo analogiam habet, & illo indiget ad aliquas operationes obeundas, quas scimus, nam si quid agit corpore inscio, ut reverà agit, cum separata est, nescimus modum, quo agit; à corpore igitur rerum phantasmata excipit, sine quibus cogitare nequit; hinc cum corpus adeò patitur, ut ad phantasmata offerenda, ineptum reddatur, anima non operatur.

Atque hinc apoplectici, epileptici, & his similibus alii affectibus obnoxii non cogitant, vel saltem sciri non potest, si cogitant; non enim animadvertunt tunc illi se cogitare, nec recordantur postea tempore insultus se cogitasse, ut cum sunt liberi, quo tempore se cogitare cognoscunt, & postea recordantur se cogitavisse. Ex his animæ essentia colligitur esse substantiam incorpoream in corpore apto cogitare valentem.

Brutorum perceptio, licet in aliquibus similis videatur cogitationi animæ, differt tamen ab hac adeò, & sic imperfecta est, ut cogitatio dici non mereatur. Est in corpore modo nobis incognito; non enim coextenditur corpori, nec est tota in toto, quamvis corpus animatum sit, nam si coextenderetur corpori, ita ut ejus essentia in toto corpore esset extensa, & consequenter materialis, atque corporea. Ejus essentia, & existentia hoc est, esse aliquid in corpore cogitativum est corpore ipso manifestior, nam semper dubitare licet, num aliquando nobis imponat, cum corpora sensibus cognoscimus, sed non cum cogitamus, nam & si cogitatione falsâ, ut vera percipimus, non possumus, censendo id, quod cogitat, vel decipiamur, vel non existere, & cogitare.

Sensatio, quâ objecta sensibilia percipimus, vel excitatur ab objectis præsentibus, & sensatio propriè dicitur, vel ab objectis non præsentibus, & imagi-

natio appellatur. Excitatur ab objectis præsentibus, cum objecta præsentia movent nervorum fibrillas, fibrillæ movent spiritus animales, qui movent vel glandulam pinealem, vel totum cerebrum, à quo motu anima admonetur, & phantasma generatur, & rem percipit.

Spiritus animales nil aliud sunt, quàm viviores, & subtiliores sanguinis partes mediâ fermentatione, & calore ab ea excitato, in corde rarefactæ, quæ indefinenter ingrediuntur magnâ cum copiâ cerebri cavitates. Commeant autem potius illuc, quàm aliò, quia omnis sanguis, qui è corde egreditur rectâ lineâ per magnam arteriam suam dirigit cursum in illum locum, in quem per vias angustas valdè, cum non possit totus ingredi, ingrediuntur solæ illius partes magis agitatæ, volatiliores, & subtiliores, reliquis sese diffundentibus per omnes corporis partes.

Istæ autem subtilissimæ, & volatiliores sanguinis partes, spiritus animales sunt, nec egent ullâ mutatione in cerebro, ut tales fiant, nisi separatione, quâ rejectis sanguinis partibus minùs subtilibus, impedimentum unioni afferentibus, uniantur. Spiritus igitur animales corpora mera sunt, & nullam aliam habent proprietatem, nisi tenuitatem, & celerrimum motum, quo cientur, non aliter ac flammæ corpuscula ex face exeuntia, propter quem nunquam consistunt, quandiu egrediuntur. Quidam ex illis in cerebri cavitates similiter ingrediuntur, alii per poros, qui in cerebri sunt substantiâ poros transeunt, à nervis in musculos, & corpus movent.

In nervis tria sunt consideranda, *medulla, sive substantia interior*, sese extendens instar tenuium filamentorum ab origine, usque ad extremitates membrorum, quibus filamenta nectuntur, *Pellicula filamenta* prædicta circumdantes, & includentes, parvosque tubulos referentes; *spiritus* denique *animales*, qui feruntur per hos ipsos tubulos à cerebro usque ad musculos, & efficiunt, ut filamenta hæc tali modo extensa maneant, ut vel minima res, quæ movet partem eam corporis, cujus extremitati aliquid eorum innectitur, movere faciat simul partem cerebri, ex quâ venit: non aliter ac cum extrema pars tensæ chordæ movetur, alia etiam ei apposita motum concipit.

Sensatio, quæ fit ab objectis absentibus, imaginatio dicitur, verè sensatio est; verè enim animal, à motu simili in organo facto admonetur quamvis objectum præsens non sit, quod per accidens est. Sic campana horologii rectè indicat, & admonet nos de horâ: licet à manu, & non à machinamenti horologii pulsetur, sed quomodo percipiatur id, quod præsens non est, non est difficile explicare. Quod præsens est movet nervorum fibrillas, fibrillæ movent spiritus, spiritus movent organum, quod dicitur. Quotiescunque igitur spiritus licet à fibrillis non moveantur, eodem modo movent interdum organum, admonetur animal, & phantasma efficitur. Potest contingere motus hic, à nervis insciis multiplici modo, vel aliquâ aliâ re movente interius ipsos spiritus, & hoc in somnis accidit, & etiam in vigiliâ, non tamen semper percipitur motus in vigiliâ internos solos ob motus vehementiores ab externis objectis excitatos, quibus anima auscultat, quo devenit etiam in ipsis motibus externis; validus enim sonus percipere non facit invalidum, sed aliquando causa interna est tam valida, ut externum vincat, & hac de causâ contemplationi nimis dediti ab objectis præsentibus non moventur, & tam vehemens hic motus est interdum, ut etiam in vigiliâ reverà censeamus objecta esse præsentia, à quibus validus motus imitti solet, & effici, ut vel motus præsentium objectorum non percipiatur simul

cum aliis, ac si omnia præsentia essent.

Contingit etiam animæ imperio, quod cum rei ideam percipere vult, dirigit spiritus ad locum, in quo vestigium excitatum, sive impressum est ab aliis spiritibus jam motis ab externo objecto, à quo vestigia modificantur, ita ut motum ibi conficiant consimilem illi, ex quo ab objecto externo jam ideam percepit. Atque hanc cogitationis speciem, ut in simplicem sensationem, quæ, ut diximus, ab illâ non differt, cum non affirmet, neque neget, id est neque conjugat neque disjungat, error cadere non potest. Non rectè igitur *Philosophi & Medici* Philosophos secuti volunt, hanc falli posse, & cum hanc falli existimant, non hæc fallitur, sed alia ipsius imaginationis species, quâ censeat anima vel ea esse conjuncta, quæ non sunt, vel simplicem apprehensionem, sive cogitationem fuisse excitatam, ab objecto externo deceptam, à motus vehementiâ. quia ab objecto externo, sed non semper, solet excitari, hoc etiam potest accidere, ob defectum motus vehementioris, ut in somniis accidit. Potest igitur vel ob spirituum tenuitatem, & mobilitatem maximam, vel ob sensorii constitutionem deludi anima, & existimari motum illum excitatum ab objecto præsentis. Potest etiam hoc accidere à vehementiâ nimia illius objecti præcedenti cogitatione.

Quærer, an possit vestigium hoc species, sive imago, sive phantasma appellari?

Respondemus species expressa appellata, est illud ipsum, quod apprehendimus, cum re ipsa imaginamur, & hæc est vera imago rei, si imago dici potest, imò & ipsamet res objectivè residens, ut loquuntur, in animâ tempore solo imaginationis, nam extra illum actum non est, at vestigium est causa, & occasio, ut in imaginationis actu, ipsam imaginationem, quæ tota repræsentatur, effingamus, sive rem ipsam intueamur. Neque potest dici, nisi largissimo modo species impressa hoc vestigium; non enim repræsentat rem, sed effectum repræsentans. Neque phantasma appellari potest, quod soli expressæ appellatæ convenit, etenim sola videtur, & solum in actu imaginandi est, ut diximus, & quemadmodum verò rem præsentem intuemur, anima non convertitur, neque ad spiritus, neque ad nervos, à quibus motus, neque ad seipsam, quæ à motu excitatur ad imaginandum, sed ad rem, à quo principium est motus, sic dum absentem imaginamur, non se ipsam, nec ad cerebrum, vel ad vestigium in eo relictum convertitur, sed ad eandem rem, quam ob factam eandem motionem apprehendit, tanquam eodem modo sibi objectam, & apparentem; & reverà nequit anima, neque ad spiritus neque ad cerebrum, neque ad se ipsam converti, quia ut experimur, non cognoscit, nisi modo à nobis exposito, unde si vult cognoscere, & sui spiritus, & cerebri & spirituum naturam, debet ex iis, quæ extra adveniunt, deducere, ut patet, hunc forsitan alium modum cogitandi in corpore nescimus, à fide edocti sumus extra corpus posse, & habere modum aliter rem cognoscendi.

Ex vestigiis relictis, memoria componitur; hæc quasi plicæ sunt in cerebro existentes, super quibus & novæ plicæ, primis non deletis, superinduci possunt, non aliter ac in chartæ folio, agyrtæ facere solent, cum quo rerum mille figuras, modò has, modò illas repræsentant, plicarum seriebus momento mutatis. Innumeræ autem plicæ in cerebro esse possunt, testatur hoc, tenuitas imperceptibilis animalium spirituum, à quibus fiunt.

Reminiscentia, igitur nullo pacto differt ab imaginatione, sive sensatione rerum absentium, sed dicitur hæc reminiscentia quatenus à vestigiis à memoriâ servatis excitatur. Subtilissimæ plicæ, ut diximus, occasiones

Occasiones sunt reminiscentiæ, eæque variæ, & inconfusæ, cum nullum sit sensorium membranarum, vel nervo in eo, cui sit impressio sensibili re modis innumerabilibus variare non possit, cum vel solus situs, unâ centies millesimâ parte eorum, qualibet invariatus varietatem specialem faciat, ex quo intelliges, quàm variè cogatur resiliere spiritus, quantæque varietate plicas, plicarumque series inducere possit.

Ex hoc quodammodo potest intelligi, quomodo valeamus totam repetere ordine eodem orationem memoriæ commissam, nempe ut plica quædam prima in papyro assumpta, cæteræ in eadem serie constitutæ sequuntur, ita assumpta in memoriâ unâ quadam primâ rei lectæ .s. vel auditæ initium, quod exhibetur plicâ, cæteræ facillè sequuntur, quæ ad eandem seriem attinent.

Intelliges etiam, quomodo reminiscamur rei quæ aliàs oblita videtur nempe ut in papyro prædictâ, cum requirimus causam non facillè obviam distinctam quampiam in eadem serie, pro quâ occurrit, deligimus, à quâ cœpta deductio redit, & tandem occultam, & quæsitam in memoriâ prout in eadem serie nobis occurrit, arripimus, à quâ incipientes deducere, & volvere seriem diù procedamus, quousque illam detegamus, quam occultam requirimus, e. g. si obliti fuerimus novem hominis *Pauli* vocari, evolvimus seriem, & plicam in ea positam, in qua *Petrus* est; sive à quâ excitatur imaginatio, vel phantasma *Petri* formandum, cui cum proxima plica *Pauli* sit, in *Pauli* plicam incidimus.

Sic quoque intelligentes, quomodo facillè reminiscimur eorum, quæ memoriæ, aut recentius commitimus, repetitò defigimus; quemadmodum enim papyri plicæ, quæ posterius fiunt, vel sæpius repetuntur, constantiores sunt cæteris, & facilius occurrunt, & faciliorem consequutionem habent, ita & illa. Ex hoc etiam patet, quomodo, ea quæ memoriæ jam mandavimus, si plurima super illis imprimamus, à memoriâ deleantur, vel vix retineantur, non aliter ac plicæ jam factæ in papyro, plicarumve series aliis multiplicibus superinductis, vel delentur, vel evadunt ita debiles, ut nullo modo resumî, & consequi valeant.

Hinc etiam intellige, quomodo si inter memorandum, attentionem non habemus, ita ut rerum serie, quam sequemur, revertamur ad aliam, non eodem modo, quo memoriæ mandavimus, orationem dicimus, sed transponimus, & denique ab illâ excedimus, ob spirituum mobilitatem, qui cum ab animâ attentè non diriguntur, in alias plicas sese insinuant; nec eandem seriem servant in motu: non aliter ac in papyro, cum plicarum series scitè circumspectæ non tractantur, facillè transitur de unâ in aliam.

Imaginatio vel simpliciter tres comprehendit, non affirmans .s. neque negans, sive nec conjungens, nec disjungens dici solet simpliciter imaginatio. Continuo autem anima imaginatur, quia continuo moventur spiritus, & modò huc, modò illuc recurrentes in cerebri vestigia, sive plicas ab externis objectis impressas, ut explicavimus, non parùm confert motui huic spirituum ipsorum subtilitas; adjuvant, & peragunt hoc etiam aliæ causæ, à quibus impelli, & transferri possunt, & quamvis spiritus sese insinuant, ferè semper per plures plicas, non plures simul imaginantur, forsan quia cum una sit anima non potest ad plures attendere, & converti, vel quia semper ad vehementiorem præ aliis motum convertitur; tanta enim est in principiis naturæ inæqualitas, ut nulli unquam æquales, similesque sint ex parte. Convertitur tamen aliquando ad plura, cum illa se habent per modum unius, quæ vel connectuntur, vel dissociantur, adeo ut quasi una totalis imaginatio sit, quæ duabus,

vel tribus imaginationibus constet, non aliter ut se habet imaginatio tunc ac homo, qui utraque manu duas res juxta sitas, aut stringit, aut disjicit; quippè dum unâ apprehensione, quod imaginamur, & hac non dimissâ, aliam elicit, tunc has duas apprehensiones, vel tanquam congruas copulat, vel distrahit tanquam incongruas, sicque illud quod apprehendit non ut duas res, sed ut unam; aut non unam, sed ut duas habet imaginatio, si comprehensio dicitur etiam compositio, & divisio, sive assensio, vel dissensio, quæ affirmatio, & negatio, enunciatio, & judicium enunciativum appellatur etiam in hac operatione anima errare potest.

Quæres, an compositiva imaginatio, universale cum particularibus jungat, vel sejungat, quod videntur facere nedum homines, sed etiam bruta, e. g. cum canis hominem lapides colligentem observat, aufugit, videtur conjungere particularem illum hominem lapides colligentem ex universali, quod ex inductione didicit, & hanc propositionem affirmare: Quisquis lapides colligit, percussurus est.

Respondemus nihil sensibus offerri, quod particulare non sit, & consequenter nullum vestigium imprimi in cerebro, quod particularis rei index non sit. Cum igitur propositionem universalem quis affirmat, plurium particularium aggeriem concipit, & simul unit, quæ vestigia habent in cerebro, nullo autem modo universale confici potest ut loquuntur scholæ, nisi aggeries singularium unita, ut veri *Logici* docent.

Cum imaginatio ulterius procedit, dicitur rationatio, argumentatio, discursus, & judicium consequutionis.

Neque aliud est hæc operatio, nisi comparatio quædam, nam prius, ut diximus, anima duas apprehensiones, aut componit, aut dividit, prout congruas, vel incongruas inter se esse judicat; postea unam istarum apprehensionum, vel componit cum tertiâ quâdam illi congruâ, vel sejungit ab illâ si incongrua ita ut alteram statim cum eadem tertiâ, aut tanquam simul congruam inferendo componat, aut tanquam simul incongruam inferendo dividat, & hæc est argumentatio; e. g. apprehendimus primò *Socratem*, & hominem, hoc est ut plurium hominum congeriem & convenientiam, quam habent inter se illi plures homines. Judicamus postea judicio enunciativo homines, sive convenientiam, quam habent illi plures homines inter se congrues cum apprehensione *Socratis*, vel implicite vel explicite enunciamus: *Socrates* est homo. Perseverante postea hac apprehensione, apprehendimus animal modo quo supra, & judicantes apprehensionem universalis cum apprehensione hominis congruere, enunciamus: homo est animal.

Denique necessariò sponte naturæ repetentes apprehensionem *Socratis*, judicamus apprehensionem animalis cum *Socratis* apprehensione congruere, & enunciando inferimus: igitur *Socrates* est animal. Exemplum hoc in quartam, quam dicunt, figuram magis quadrat, quia illa magis naturalis videtur, & imaginationi accommodatior, quia gradatim procedit à singulari ad universale; & ad plurium congeriem.

Movetur enim cogitatio primò, & per se à singulari aliquo, quod statim agnoscit, ac enunciat unum ex pluribus similibus, quorum aggeries pro universali habenda est; & quia hæc est una ex aggeriebus pluribus, quæ ob quandam inter se similitudinem pro unâ totali, & universaliori habentur, idcirco facillè agnoscit, & enunciat totalem aggeriem esse unam earum, quæ quâpiam in re consimiles inter se sunt, ac proinde efficitur, ut facillè cognoscat, & inferat singulare illud, quod spectare censuit ad aggeriem simplicem, ad aggeriem quoque spectare.

Nihil enim aliud est, cum dicitur : *Socrates* est homo : homo est animal : ergo *Socrates* est animal, ac si dicatur : spectat *Socrates* ad aggeriem hominum : spectat ad aggeriem animalium : ergo *Socrates* quoque spectat ad aggeriem animalium.

Ex his colligitur, quod quærebamus, & primò supponendum animam ex se non errare errore saltem, qui à nobis cognosci potest. Totus igitur error provenit à corpore, quo mediante, res cognoscit. Secundò, sensationem, & simplicem apprehensionem errare non posse; non enim judicat, cujus est error, & semper anima imaginatur, & imaginari debet excitata à motu cerebri; imò si alias imaginaretur, erraret ipsa apprehensio. Tertiò, errorem totum esse posse in duabus posterioribus cogitationibus, & primò in judicio errare potest judicium enunciativum externorum sensuum culpâ, cum scilicet sic moventur ab aliquo, quod objectum non est sensibile, ut motum deferant cerebro similem illi excitato ab objecto sensibili, quapropter simplex cogitatio apprehendit objectum sensibile, sed non judicat, nam judicare non potest, an extra corpus sit, & reverà adsit objectum, sed enunciativa cogitatio decepta à similitudine motûs, discernit objectum esse præsens. Potest etiam hic error evenire ex causâ existente, non in sensoriis, sed in cerebro, in quo sit causa valens movere spiritus motu illi simili, quo moveri solent ab aliquo objecto externo. Item potest errare anima in enunciando, defectu spirituum, sive potius motuum ipsorum malè modifierum à plicis, qui motus occasiones sunt postea, ob quas anima sciens, sic evenire judicat similia, sive jungat, quæ jungenda non sunt, & contrâ.

Error etiam suboriri potest ex ipsismet plicis, quæ præternaturaliter quâdam causâ sic mutantur, ut animæ occasiones sint concipiendi aliter. Ideam, ac conciperet, si plicæ rectè se haberent, quod ignorans perperam judicat, quamvis reverà ipsa anima non errat, nam sic debet judicare de illis ideis sic conceptis, & si aliter judicaret, erraret; error autem in hoc est, quod nescit plicas non se rectè habere, quod scire, debebat.

Nec minùs potest esse defectus, sive occasio ex spiritibus tam celeriter de unâ plicâ in aliam transcurrentibus, & spatium non dantibus animæ ad immorandum in cogitatione, quantum immorari debet, ut si similitudinem, & dissimilitudinem benè perpendat.

Ex his etiam colligitur, quod memoria vel penitus aboletur, vel minuitur; aboletur totaliter, cum abolentur totaliter vestigia, vel ab aliquo irrepente cooperiuntur, si hoc fixum est, sive potius fixè adhæret, memoriæ defectus durat, non fixum, brevi tollitur.

In melancholicâ hypochondriacâ enunciativa cogitatio læditur, primò cum flatus vel generantur, vel confluent in sensoria, quæ sic agitant, ut agitent sensibilia objecta ibi existentia, vel ad illa effluvia emittunt, & sic forsan deludebatur, qui tibicines se audire existimabat. Potest etiam flatus idem efficere, vel delatus, vel generatus in cerebro, spiritibus immediate motum præbens, qui etiam sic plicas mutare potest, ut varias occasiones animæ præbeant ad errandum. Interdum defectus est hypochondriacis in ipsismet spiritibus, qui ex sanguine acriori, aciores generantur, hi cum volatiles sint, hominem maximè ingeniosum reddunt; facillè enim mobiles sunt, & animæ imperio obsequentes, cum fixantur, inepti admodum redduntur, & stupidos faciunt, & hac de causâ melancholici, modò stupidi sunt, modò ingeniosi; Immo ipsimet, qui olim ingeniosi erant, stupidi redduntur, & è converso. Accidit fixatio vel ex pravâ victus ratione, vel ex indigestione tartarum non sequestrante, & ex omnibus aliis causis coagulantibus

explicatis à nobis in apoplexiâ, & hinc quærenda ratio est, cur melancholici fiant epileptici, & è converso. Fiunt melancholici epileptici, cum fixantur spiritus, & acerrimi redduntur, & qualitate vitriolatâ narcoticâ imbuuntur.

Omnis autem hypochondriaca à stomacho, & hypochondriis ortum ducit, quicquid dicant authores de melancholiâ per essentiali, & consentum; nullibi enim reperitur melancholicus succus, nisi in stomacho, & cum sanguis aliquâ qualitate ab illo imbuitur, ille accusandus est, qui aliunde haberi non potest.

Judicium comitantur sæpè affectus, qui sunt impetus, quibus anima ab opinione objecti boni, vel mali diversimodè affecta, illaque ope corporis, vel fugere, vel prosequi, vel aliter dirigere cupiens spiritus animales per nervos in cor, ejusque vasa, & fibras, aliasque corporis partes determinat, quo illa plus solito vel constringuntur, vel dilatantur, & sanguis vel parcius, vel copiosius per corpus distribuitur; quapropter totum corpus deinde variè perturbatur. Hinc colligitur affectuum, quatenus ad corpus spectant, sedem esse in corde, cor enim præcipue ab affectibus alteratur, sed quatenus mentem etiam afficiunt, in cerebro, anima namque ab hoc solo pati potest, ut docuimus.

Affectus præcipui sunt amor, odium, lætitia, tristitia, spes, desperatio, audacia, timor, ira, pudor. In tristitiâ, timore, desperatione, qui affectus comitantur melancholicos, spiritus cerebri ita determinantur, ut illi se insinuent in illas cordis, & lienis fibras, quæ cordis orificia, & vasa arctant, & copiosi sanguinis ingressum, & regressum, impediunt, & crassas sanguinis partes à reliquo separant, quæ cum sanguine in corde mixtæ dilatationem ibi minuant, ex quo totum corpus pallor. Sed hoc non solum à cerebro evenire potest, nam si sanguis vitriolatâ scatet stypicitate, qualis melancholicorum est, valebit etiam orificia coarctare, & sanguinem veluti congelare, unde cor debilius movetur, & arteriæ eadem ratione, & idè pulsus melancholicorum observantur debiles, & lenti ut plurimum. Contraactionem, quam haurit à vitriolato sanguine cor, per nervum cerebro nunciat, ex quo anima mœret, & timet, & remittens cordi spiritus affectos modo, quem explicavimus, veram tristitiam, & metum efficit.

Pallent hypochondriaci, & reliqui, qui tristitiâ, & metu afficiuntur, ex coarctatione arteriarum, quarum extrema paucissimam sanguinis quantitatem continent; & eò magis quò distantiores à corde arteriæ sunt, quæ cum in vultu visibiliores sint, vultus videtur sanguine destitutus. Potest etiam hoc evenire ex sanguinis incrassatione. Deest tamen aliquando hypochondriacis pallor, cum scilicet flatus, vel alia causa adest sanguinem dilatans, & arctans.

Prognosis.

Morbus hic periculosus non est, obstinatissimus tamen, & longissimus ita deprehenditur, ut in quibusdam per totum vitæ curriculum perseveret, quod vulgò ludibrium, opprobrium, & flagellum *Medicorum* dicitur, quia malum hoc remediis valdè exquisitis ut plurimum non cedit, & licet tandem multa post remedia æger convalescere videatur, paucos tamen intra menses recrudescit, & omnia redintegrantur symptomata. Pertinacissimus itaque est morbus hic, nec ejus curatio ex voto succedit, quia ægri prolixam medicaminum seriè perosi, inobedientes sunt, unde *Medicos* sæpè mutant, & magnum negotium *Medico*, majus (crede nobis) ægroto facillit morbus iste: qua de re nostri veterenarii ne existimationis in hujusmodi

jusmodi ægrotis jacturam faciant, medicâ, sed vulpinâ dexteritate, ut probum aufugiant, ad rusticanum caloris, & frigoris dogma confugiant: Impossibile hujus morbi sanationem, ex ventriculo frigido, & hepate calido pendere asseverant, quia si calida adhihent medicamenta pro stomachi calore reficiendo, hepar adurunt, si frigida pro hepatis refrigerio, ventriculum magis refrigerant, unde sanationis impossibilitas, & sic miseris imponunt ægrotis. Urina crassior melior est in hoc morbo tenui, & aquosâ; urinam verò nigram sine febre sæpè hunc morbum solvisse conspeximus. Alvum constanter laxam habere, bonum; adstrictam vero, malum. Vomitus sæpè utilis deprehenditur. Moderatus hæmorrhoidum fluxus superveniens insigniter juvat; immoderatus tamen vires exhauriendo, periculum portendit. Varices multum prodesse possunt. Menses in mulieribus solvunt morbum. Viri facilius hoc corripuntur morbo, quam mulieres, quia humidiores, tum quia menstruis partu excernuntur humores; attamen si ex corripiantur, difficulter, vel ratò persanantur, cum vehementem causam præcessisse necesse fuerit, & ut plurimum huic malo uterinæ sese associant affectiones, & id gravius, pertinaciusque reddunt. Si dextrum hypochondrium hoc corripitur malo, mirius est, si verò sinistrum; gravius, si utrumque gravissimum. Si in omenti cavitate contineatur, contumacissimum, quia vix illuc medicamina adire possunt. Hypochondriaci interdum in febres heclicas non abssimiles incidunt, & tabidi moriuntur. Sæpè hæc affectio scorbutum comitem sibi asciscit, & ut plurimum in cachexiam & hydropem degenerat. Incipiens facilius curari potest, inveterata verò ægettimè, quia in habitum transit. Si nimium ingruvescit, facile in epilepsiam, vel apoplexiam, vel furorem transit, & præcipue si vertigo vel pertinax capitis dolor concurrat.

Veterum Curatio.

Humorum vitiosorum colluvie in hypochondriis stagnante, primam sumunt indicationem vulgares, ut tales humores exturbentur, & vapores, qui ab his elewantur, & varia symptomata gignunt, discutiantur. Commodè id efficiunt lenientibus medicamentis, non solum humores evacuando crassiores, & viscidos, sed etiam infarctos ductus aperiendo, quibus incidentia, attenuantia, aperientia, & detergentia admiscant. Cæterum cum humores hujus mali causa sint calidi, & vasa, quæ hoc continent, calidiora, & sicciora, non solum sine insigni calefactione peragunt, sed refrigerantibus, & humectantibus talem corrigunt intemperiem, & curant, ne hi vitiosi regenerentur humores & partium, quarum vitio generati sunt, intemperiem, & debilitatem corrigunt, & roborant, ac naturalem conservant temperiem. Optima quidem est vulgare indicatio, sed hoc opus, hic labor est, facilius dictu, quam factu est, cum ipsi contrarias assignent indicationes, & quidem ventriculus frigidus, qui calida requirit, & hepar calidum, quod refrigerantia expostulat, & dum uni prodesse student, alteri nocent, imò:

*Qui binos lepores unâ sectabitur horâ,
Quandoque uno, & quandoque carebit utroque.*

Ad crassos, & viscidos succos ventriculi vitio genitos, & ad torridos, & adustos hepatis culpâ parvos evacuandos tam purgantibus per os assumptis, quam in anum infusis utuntur. Clysteres in hoc affectu ad alvum leniendam parare solent, ex herbis emollientibus, mercuriali, malvâ, parietariâ, floribus meliloti, chamomillæ, &c. Si flatus jungantur, indunt carminativa, item oleum, & mel violatum, mel rosa-

tum, diaphœnicon, cassiam pro clysteribus, & pro stimulo aliquid salis, ut

℞. Herb. mercurialis, chamomilla, malvar. an. m. j. anisorum p. j. decoquantur. f. art.

℞. dicti decoct. ℥. j. mell. violac. ℥ij. diaphœnic. cassia extract. ana ℥ss. salis ℥j. m.

Sunt ita frequentes clysteres in hoc affectu, ut unusquisque vulgaris Medicus myriades calleat, sed clysteres hypo hondria non aducunt, quia longa est via, nec hypochondriacum clysteribus sanatum, sed potius ex his malè se habere vidimus, quia regionem turbant naturalem, ubi mali sedes est, estò Hippocrates in epid. plurimas referat ægrotantium historias, vix unquam aliûs remedii, quàm clysteris, & supposito-rii mentionem facit, quia maximè hoc remedii genus diligebat. Sunt clysteres Græcorum remedia, & salacibus conducunt, ac proinde non sine conscientie scrupulo præscribi possunt, verum hæc ani remedia Galenistis legavit Hippocrates.

Præmissis aliquot clysteriis, melancholicos humores tribus præparant syrupis, ut

℞. Syr. de trib. radic. Genilis, cichor. an. ℥j. aq. capillor. Vener. ℥ij. m.

Vel si melancholia sit adusta, humectantia, & refrigerantia præscribunt, ut

℞. Syr. boraginis, fumarie simplicis, violarum ℥ij. aq. lupulor. ℥ij. m.

Præparatos humores purgatorio expellunt medicamento, ut

℞. Flor. cordial. p. j. fol. sen. or. cum follicul. ℥j. agarici trochisc. ℥iv. f. decoct. in aq. capillor. Vener. & inf. suff. colaturâ. dissolv. syr. de fumar. major. succiani an. ℥ij. confect. hamech. ℥j. rhabar. infus. in parte dicta decoct. colati, & non expressi ℥j. m. f. potus. adde aq. cinnamom. parum. ad flatus discutiendos.

Cum humor hujus mali causâ pertinax sit, & non unâ vice tollatur, post celebratam bis, vel ter, & pluries purgationem, evacuant humorum reliquias, quæ morbum fovent, quare exhibere solent quotidie rhabbari ℥j. vel rhabbarum masticari, & salivam rhabbaro infectam deglutiri præscribunt; certò rhabbari tincturam salivâ factam esse credimus.

Si affectus magis urgeat ad syruporum magistralium usum deveniunt, qui certam salutem restituere solent, quos parant:

℞. Succ. utriusque cichor. utriusque endivie an. ℥ss. succ. hepatica, fumarie an. ℥iv. bulliant, & despumantur, addendo fol. sen. or. polypodii quercini an. ℥j. fol. agrimonie, capillor. Veneris, scolopendrie, melisse an. p. j. radic. cappar. feniculi, api, petroselini nûm. iij. f. colatura, & cum sacchar. f. syr. longus, cui infunde rhabbari opt. vigorati, & inclusi in pupatellâ ℥ij.

Dosis ℥v. pro vice exhibeatur ad vij. vel viij. vices juxta necessitatem. Vel syr. magistralium vice exhibent syr. de cichor. Nicolai cum duplicato rhabbaro, vel syr. de fumarie majori hellebor. ad ℥iv. pro vice.

Verum si vulgares purgantibus hunc affectum curare tentabunt, incassum laborabunt; malum namque exasperatur, symptomata excandescunt, cum purgantibus non obtemperet, & ventriculus cum in hypochondriacis debilis sit, & purgantibus eò magis debilitatur, unde symptomatum procella excitabitur, & æger in aperto versabitur discrimine: à frequentibus igitur purgantibus lenientibus, ut & à validis abstinentum, ne ex diffitis partibus versùs primas vias trahantur humores, & ibi cumulentur, metus sit, unde lenientia tantummodo adhibenda sunt, & etiam rarò conducunt: sed quia ægri quandoque morbi diuturnitate fracti, purgantia fastidiunt, clysteres alternis diebus injiciunt ad vapores revellendos, & ad humorum peccantium portionem educendam. Verum clysteres intestina non subeunt, nec à venis mescraicis illuviei partem exhauriunt, propter valvulæ impedimentum,

Corpore sufficienter, & periodicè purgato, ac producto ablato, vel minorato, sanguinem mittere solent, quod remediū genus, huic affectui quam maxime adversatur, nam ut purgetur ventriculi regio, semper scatet excrementis, & maximum infertur nocumentum à venæ sectione, ut ipsi vulgares sciunt. Non quod, ut sibi persuadent, exinanitæ venæ excrementa trahant; nam cum venæ deplentur, statim concidunt, ut in promptu observare est, & à solo sanguine turgent, nec ulla tractiva vis in corpore nostro est, quam fingunt superficialii *Philosophi*, & *Medici*, ut contemplanti paret. Noxa igitur provenit ex eo, quod minuitur sanguis, à cuius effluviis excrementa corriguntur, & resolvuntur, minuitur etiam calor, qui idem adjuvat, & quia in sanguinis missione volatiliores illius partes egrediuntur, vires labescunt, obstructions augentur, metus, & tristitia, ceteraque symptomata incrementum maximum recipiunt.

Ridiculum autem est, cum putant melancholicum humorem expurgari posse, hæmorrhoidum venis apertis, nam venæ hæ non ex splene, ut volunt, sanguinem recipiunt, sed ad ipsum reportant, quem hauriunt ab arteriis, & quia proximè illum hauriunt, sanguis floridissimus est. Quod si aliquando exeat, vel videatur crassus, id accidit, quia in multis varicosa quædam affectio existit, propterquam sanguinis portio stagnat, & non circulator. Evenit etiam hoc ex orificio stricto ab hirudinibus facto, ex quo sanguis ferè guttatim exit, quapropter statim congelatur in sanguinis missione, cum sit orificium strictum. Ex orificio autem stricto, non pars aquosa sanguinis, sed crassior, in quâ volatiliores partes conduntur, & consequenter melior, & utilior sanguinis pars excernitur, serosâ exclusâ, quomodo hoc accidere possit, non est, qui nesciat, si fluminum cursus observaverit. Quapropter non audiendi sunt, qui putant sanguinem ex venis hæmorrhoidalibus non admodum debilitare; nam, ut *Cardanus* observavit, & passim videre est in iis, qui sunt evacuationibus hisce obnoxii, propter allatam rationem magis debilitat hæc evacuatio, quam omnis alia. Observate, quæso, & comparate eos, qui hæmorrhagiam ex aliâ corporis parte patiuntur, & videbitis eadem sanguinis copiâ exhaustâ, magis debiles apparere subditos infernæ evacuationi.

Neque quod obijciunt adjumentum affert; nam non semper ars imitari potest, quod natura facit: non semper enim scit artifex, an natura id facere debeat, & non possit, ut ille suppleat. Evacuat natura sanguinem aliquando per infernas partes, sed quandoque id facit non rectè, quandoque rectè, ut evacuet, quod in venis fluctat excrementitium, sed quomodo scias excrementitium hoc fluctare in venis, & quâ arte assequi datur partem, ex quâ natura excrementum evacuare vult, nam quamvis circuletur sanguis, & excrementum fluctuet, non semper fluctuat, nec semper circulator, cum toto sanguine per totum corpus, & interdum, missò sanguine ex parte ab excremento distante, minuitur motus sanguinis, & excrementum vel in vasorum parietibus remanet, vel in viis illis, per quas ex uno vase, ad aliud transit sanguis.

Non negaverimus tamen, si deficient alia medicamenta, in assuetis huic evacuationi, ex quâ impeditur oboritur aliquis p. n. affectus; posse sedis venas aperiri, sed cautè id faciendum est, & cum defunt alia medicamenta.

Ad sidera, & tanquam arcana extollunt jura alterata, ut

℞ Radic. asparagi, graminis, cichorii an. ℥ss. fol. agemon. ceterach. capillor. Veneris, buglossæ, cichor. an. m. ss. cremoris tartari ℥j.

coquantur cum pullo gallinaceo, & fiat jusculum per x. aut xij. dies continuandum: sed hæc jura potius ad stomachum debilitandum, & relaxandum, quam ad corroborandum inserviunt.

Quandoque, & ferè semper purgantibus, & hætenus propositis medicamentis pluribus repetitis vicibus malum hoc non cedit, quia contumacius, & diuturnius est, ad chalybis usum recurrunt. Chalybem vulgariū *Medicorum* aliqui temperatum, alii frigidum, quidam calidum, & siccissimum esse statuunt: sed per vulgares qualitates chalybis naturam ineptè venantur, quam nunquam assequentur. Quomodo ferrum, & chalybs in melancholiâ hypochondriacâ prodest, variorum vulgariū variæ sunt sententiæ, & relictis primarum qualitatum figmentis, alii pondere obstructas permeare partes, & ita ab infarctu liberare; alii abstergeri, & aperiendi; alii etiam purgandi vim habere statuunt. *Sennertus* ferrum, & chalybem peculiarem cum humoribus melancholicis, & adustis cognationem habere, atque idcirco eos trahere, seu imbibere, seu cum iis uniri credit, cum melancholia ferrugineum habeat saporem. Quique macrocosmi, & microcosmi analogiam explicant: scribunt, quod *Mars* metallicus majoris Mundi respondet *Marti* microcosmi ejusque servitio destinatur, & custos valitudinis sit ejus membri, cui cœlitus destinatus esse videtur: Sed hæc vana somnia, anilesque fabellæ à Chymicis Medicinæ arti immista cordatos dedecent *Medicos*. Chalybs cum sit legitimus *Martis* filius, & ab Astrologis habeatur planeta igneus, & siccus, nullo modo affectioni hypochondriacæ, quæ ab humore sicco, & adusto generatur, convenit, quia humorem atrum ferociorem redderet. Qui chalybem, seu ferrum suo pondere in hoc affectu prodesse, quia obstructas penetrat partes, decernunt, falluntur, quia alia metalla, ut aurum, mercurius, plumbum, stannum, æs, & ex arte factum aurichalcum sunt ipso chalybe ponderosiora, & tamen in melancholiâ hypochondriacâ non conducunt. Errant vulgares cum *Galeno* assignando chalybem frigidum, & siccum lapidi illum comparando, cum aperiendi vi insigniatur, nam calidi est aperire, attenuare, &c. Reritur chalybem cum humoribus melancholicis, & adustis cognationem habere, sed pro probandâ hac cognitione testibus destituuntur.

Chalys corpus metallicum est, ac proinde in alimentum cedere nequit, & quia etiam crassioris est substantiæ, in penitiores corporis partes penetrare non potest, ac per alvum exturbetur necesse est, & unâ cum eo humor melancholicus imbibitus evacuatur, verum secundum hanc doctrinam, tantummodo in primis viis hærens, stomacho, & intestinis prodest, & cum dejicitur, fœces nigræ redduntur, & nisi fiant, parum felix erit chalybis ulus, & ab eo abstinendum. Non itaque hepar, lienem, mesenterium, &c. penetrare, & morbum curare potest. Quomodo chalybs operetur in hac affectione, in nostrâ curatione dicemus.

Exhibent chalybem vulgares variis modis; alii namque eum subtiliter limatum propinant; alii calcinatum, alii prius præparatum, præparatur, dum ejus limatura in aceto maceratur, postmodum siccat, & tandem trituratur. Chalybis subtiliter limati in substantiâ citra ullam præparationem à ℥ij. ad ℥j. exhibent in aliquâ conservâ, vel syrupo: sed post aliquot doses suo pondere stomacho fit molestus, vomitum provocat, & alvum turbat. Cum sulphure calcinatus, vel aceto præparatus omninò inutilis est, quia omnem suam activitatem in sulphure, vel aceto exerit, & adstringendi vim acquirit. Alii vinum chalybeatum parant, eum infundendo in vino albo, vel vindemiarum tempore conficiunt, quæ ex chalybe medicamenta per mentem exhibent; mane jeju-

no stomacho, & eo sumpto, unâ, vel alterâ horâ obambulet æger, ut facilius distribuatur, sed acclivius petat loca, deinde quiescat. Si vires sint infirmæ exercitium omitti potest, & æger in lecto decumbens assumat, & à medicamento sumpto, quatuor elapsis horis, prandeat, vel si fuerit vinum chalybeatum, in prandio post aliquot bolos hujus cyathulum bibat.

Vel tandem, si anni tempus fuerit opportunum, post sufficientem purgationem, balneum aquæ tepidæ per aliquot dies usurpant; quandoquidem *Galenus* 8. de loc. aff. cap. 6. Solis balneis aquarum dulcium, se multos melancholicos absque alio medicamento sanasse jactitat: Sed hæc sunt aquarum dulcium remedia. Miseri hypochondriaci optatam salutem mediis in aquis fruiâ piscantur!

Serum medicatum, vel copiosum ad plures præscribunt dies. Tandem solent in cruribus cauteria aperire, ad extrahendum fomitem illum melancholicum, & plura alia in hoc morbo adducunt, sed barda, quia ipsi barda, medicamenta, quæ merito præmittimus.

Unum tantum in melancholiæ hypochondriacæ curatione monemus, post tot incassum experta remedia, naturæ remissionem dandam, & à medicamentis abstinendum esse per aliquod temporis spatium; in curatione, & remediorum cursu, hypochondriacos maximè à vulgaribus torqueri, & à quiete verò melius se habere, & convalescere, ac proinde multos sic ægotantes curationis tempore nihil commodi percepisse, demisso verò medicamento rum usu, & ejectis medentibus, qui sibi, non aliis medentur, restitutos fuisse comperimus.

Nostra Curatio.

Si nullus morbus est, qui exactam, & exquisitam exposulat diætâ, hæc in affectione hypochondriacâ necessaria est, cum à diætæ erroribus suamumat genesis, & fovetur; ideoque hypochondriacos, cruditates fugiant oportet, quantum fieri potest, imò neque debere multum impleri, neque etiam jejunare dicimus, eò quod tam excessus, quam defectus admodum melancholicis est infensus. Multi exquisitâ diætâ ab hoc morbo non admodum affliguntur, nec parum ad hunc expugnandum prodesse observamus, & sine eâ medicamentorum usus parum, aut nihil confert: verum hoc diætæ nomen non tantum ad cibum, & potum se protendit, sed etiam ad sex illas res non-naturales dictas, inter quas primum sibi vendicat locum.

Aër, quem moderatè calidum, & purum esse oportet, hinc frigidus, borealis, & australis vitetur, quia hypochondriacam parit affectionem, & hac ratione frigidas incolentes plagas, hoc morbo infestantur.

Cibus sit boni succi, & facilis digestionis, sit calefaciens, ut obstructionem tollere possit. Nimiâ ferculorum repletionem vitet hypochondriacus, neque admittat alimenta, priusquam digesta sint, quæ prius sumpta fuerunt, benè mastigentur, & ita moderatè victitet, ut famis reliquæ maneant, dum surgit à mensâ. Vitet ciborum varietatem, & quamcumque inordinatam diætâ, quia nobis plures conciliamus morbos, nam totius vitæ cardo in sobrietate consistit. Conducunt itaque carnes agninae, vitulinae, vervecinae, bubulae, saltem juniores, & teneræ. Conveniunt etiam pulli, gallinae, capones, perdices, phasiani, starna, aviculæ monatae, merulae, rusticae, turdi, rupeculæ, alaudæ, ficedulae, &c. In varia edulia, variisque modis preparati, quandoque elixi, sed ut plurimum inassati, hoc nam-

que modo hypochondriaci melius se habent, quia acor in hæc edulia agit, & agendo patitur, & patiendo enervatur, unde alvus lubrica redditur, quæ ab aciditate constipabatur. Fugiantur carnes suillæ, hircinae, caprinae, bubulae vetustiores, cervinae, anatæ, anserum, fulicarum, & similes duriores, ac pingues, quia noxiae sunt. Carnes sale conditæ, vel fumo induratae, & exsiccatae omnino vitentur, ut etiam pedes, & animalium viscera; Ova recentia, & tremula, non sunt inutilia, juscula pullorum, gallinarum, &c. mediocri tamen quantitate sumpta hypochondriorum æstum temperant, nimia verò quantitate fluctuationes pariunt. Nocent inter pisces carpio, anguilla, cochlea, tingæ, cancri, pisces duri, sepia, ostrea, polypus, & marinae, plerumque inprimis exsiccati, ut & muria durati, vel fumo siccati. Juvant pisces saxatiles, & ex puris, lupi, perca, &c. Declinentur cibi duræ coctionis, ut legumina, imò in cibis, quæ flatum corrigunt semper admisceantur. Fructus plerique rejiciendi sunt, tum ut plurimum dulces, ac flatulenti, & qui facile corrumpuntur, præter passulas, & pieneas. Cappares à vulgaribus commendantur, verum magnâ cautelâ sunt usurpandi, nam non solum difficilis coctionis sunt, sed quod pejus, acetum, quo condiuntur, humorem, quem dicunt, melancholicum fermentat, & exaltat, ac proinde in hoc morbo acetum tamquam toxicum exulet. Proscribuntur oleosa, ut olivæ muria conditæ; nuges juglandes, amygdalæ, quia oleosa, & hac de causâ oleum hypochondriacis est lethale venenum, ob occultum acidum, quod continet. Nocent proinde ea, quæ acidum, sive manifestum, sive delitescens habent, quia acidum præexistens maximè adauget, malum augetur & ipsum acidum exaltatum intendit, & viscera eò magis acorem concipiunt, humores incrassantur, & malum pertinacius evadit; spiritus animales quodammodo figuntur, torpidiores redduntur, debilitantur, nec facile restaurantur, sed sensim deficiunt, & influxus ad viscera pervertitur, tubuli majorem nanciscuntur obstructionem, & hinc lerna malorum. Eodem modo vitentur saccharum, bellaria, & mellita, ut magna syruporum multitudo, à vulgaribus præscriptorum, qui ex saccharo, vel melle conficiuntur, & est saccharum, & mel palato dulcia videantur, tamen occultum fel continent. Nocet lac, & ex eo lacticia, quia facile acorem concipiunt, quæ ex farina conficiuntur, ut lagana, placenta, encris, spiræ, &c. quicquid crassæ, & viscidæ est substantiæ, quoniam viscidam, tenacem, & glutinosam mucilaginem pariunt, & facile ab interno acore acescunt. Inter olera asparagum, apium, & petroselinum commendamus, quia aperientia sunt. Panis conficiendus est farina cum fursure, non verò ex flore farinæ. Non possumus non vulgariū *Medicorum* ignaviâ, vel calliditatem criminari, qui hypochondriacorum languentem stomachum, oleribus refrigerantibus infarciunt, ut endiviâ, cichoreo, cucurbitâ, &c. quia hæc herbæ facile acescunt, & in stomacho corrumpuntur, & corruptela solet quandoque alvum solvere, sed ut plurimum, & ferè semper per assiduum phialismum expuuntur, & ideo hypochondriaci validi sunt sputatores, unde fœces exsiccantur, & alvi stypticitas insignis oritur. Deus non creavit pro hominibus herbas, sed pro bestiis; nam *Herbam dedit servituti hominum*, & qui herbis vescuntur homines, merito bestiales appellari debent.

Quæres, cur hîc *Neapoli* major hominum pars hypochondriaco malo laboret?

Respondemus, vel ob inordinatam diætâ, vel ob cibi, & potus varietatem, vel quantitatem, quæ à stomacho subigi nequit, & in acidam, vel nidolosam degenerat substantiam, vel, & hæc est genuina

causa, ob pravam victus rationem, quâ omnes in discriminatione necessario utuntur.

Quod ad victum imprimis olera non naturâ, sed arte hic conficiuntur, ac proinde criminosa sunt, nam horti, & viridaria, quæ olera ubertim pro quotidiano victu suggerunt, totius Civitatis latrinis, & cloacis stercoreantur, faginantur, unde tellus ferè mensatim oleribus luxuriat. Vocatur *Neapolis* olerum Civitas, *Neapolitani* per antonomasiam præter omnes Orbis nationes olerum *lurcones* dicuntur, vulgò *magna Foglie*, & tot sunt hic fora olitoria, quot vicos habet Civitas, & in acervo assurgunt olera. Sunt proinde olera stercoreum soboles, pauci nutrimenti, pravi succi, subtilis, & aquosi, ac insigni humiditate excrementitiâ potiuntur, quæ facilè in acorem transeunt: sunt itaque olera vel paupertatis, vel bestialitatis indicium, Sunt *Parthenopæi Pyrothagoreis* non absimiles, qui oleribus vescantur, utpotè quibus animata interdici putabant.

Omnium generum fructus, estò sint uberes, jucundi, & suaves, tamen ob propolarum dolum, & quæstum acerbi, & immaturi ex ardoribus vi simul auferuntur, & in domibus subterraneis tamdiu asservantur, donec citrinum, vel pallidum nanciscantur colorem, & maturitatem mentiantur, & sic venduntur: Cognoscuntur autem, quia pediculi sunt exsiccati, attamen semicorrupti, ac proinde insuaves, & insipidi experiuntur; fructus namque in arboribus maturefcunt, tanquam foetus in utero matris, extra verò corrumpuntur. Vel immaturi, & acerbi venduntur, & tunc eò magis ab omnibus emuntur. Sola ficus recens inter fructus, cum sit fugax, hos non patitur manes, & artificiosâ maturitate caret, & ad ejus maturitatem etiam urgendam, acu oleo delibuta grossorum oscilla terebrant coloni. Quando naturæ ordine servato maturefcit, tunc ejus usus est magnum palati oblectamentum, & utilis; nam optimè nutrit, impinguat, alvum lenit, juvenum vires auget, senibus meliorem facit valerudinem, minusque rugarum vires adjuvat, & idcirco athleatæ olim hoc vescantur cibo.

Carnes, estò quandoque sint pingues, ob pravæ qualitatis pabula, sunt injucundæ, & omnis saporis expertes, nec earum pinguedo condit. fercula, imò quandoque putent, dum lanij has in puteis, diebus quibus vesci non licet, asservant. Aves, & sylvestria animalia; qui à diffitis veniunt locis, eorum carnes ut plurimum putidæ manduntur, estò optimæ sint.

Pisces, quorum omnis generis nostrum *Parthenopæum mare*, maximam suppeditat ubertatem; optimæ sunt notæ, sed minoris nutrimenti, quam carnes, attamen quia in hypogæis diu conduntur, ut diebus, in quibus carnibus vesci nefas est, caro vendantur pretio in foro piscario, ubi à loci algore exterius recens capti videntur, intrinsecus autem putrilaginem condunt.

Quod ad potum, estò vina sint pretiosissima, uberima, generosa, & suavissima, tamen adulterantur ab ænopolis, vel sunt sulphurea, vel aluminosa, nitrosa, armoniaca, ab *Ænariâ Insulâ*, vel *Puteolano Neapolim* advehuntur, vel quæ circa *Vesuvii* culmen, vel radices fiunt, vel quæ in cunctis, Parthenopæis agris producuntur, quia omnes ferè soli partes salinis, sulphureis, aluminosis, nitrosis, armoniacis, & vitriolatis refertæ sunt particulis, quæ intrâ nostrum corpus furtivè se insinuant, aptæ sunt huic morbo proceandæ.

Aquæ, quas pro frigiditate, & bonitate in deliciis habent *Neapolitani*, sunt salubres, leves & permeabiles, hæ arcuatis fornicibus per M. P. in Urbem per subterraneos cuniculos lateritios invehuntur, quam totam irrigant, & in singulas quasque deducuntur

domos, tam in depressiori, quàm altiori Urbis parte locatas, pro quotidiano usu, quædam ædificia replent amplissima, & profundissima, quæ vulgò Parthenopæi *Formali* appellant: sed earum bonitas, simplicitas, & salubritas à tot extraneis quandoque, ut felibus, muribus, gallinis, aliisque putrescentibus, quæ inibi suffocantur, occisorum cadavera, in quæ quandoque injiciuntur omittimus, vel cloacas, ut annis elapsis nostræ domui evenit, quæ in hæc prorumpunt, &c. vitiat, polluit, depravat, corrumpitur; Constat itaque ex hac pravâ victus ratione, quæ inevitabilis est, & aliis justis de causis, quas omittimus, omnes ferè fieri *Neapolitanos* hypochondriacos. Sed cibum hypochondriacis aptum resumamus.

Circa cibum monemus, ut nulla committatur cruditas, idcirco maxima stomachi habenda est ratio, qui in affectione maximè laborat, & perpetuò hujusmodi ægri de stomacho, & capite, quod compatitur, conqueruntur; non n. stomachus semper, & in omnibus eodem modo se habet, & ob vitiosum, quo nutritur alimentum, nonnullos cibos sæpè peculiariter, à quibus læditur, refugit, quorum electionem difficulter assequitur æger, & *Medicus* præsertim in morbi exordio, quando illo tempore magis affligit, donec sibi medicinam, & sibi met medicum se efficiat. Ac proinde non semper cibi tenuiores, & qui facilè alterantur, conducunt, cum in iis, quibus nidorosa cruditas est familiaris, tales cibi facilè corrumpuntur, ac propterea iis exhibendi non sunt; sicut contra iis, qui acidæ cruditati sunt obnoxii, cibi, qui vulgò frigidi dicuntur, ut olera non conveniunt. Eapropter ad peculiarem cibi naturam respiciamus oportet: ea itaque alimenta exhibenda sunt ægrum optimè tolerare, concoquere, & sine ullâ molestiâ distribuere animadvertimus. Ideoque parum refert, an cibi boni sint, an mali, qui exhibentur, sufficit, ut optimè concoquantur, & distribuantur: siquidem cibi etiam optimi, si non benè coquantur in stomacho, plus nocent quàm deteriores, si optimè coquantur.

Potus sit vinum, quod hic *lacrima* vocatur, benè dilutum, maturum, defæcatum, antiquum, suave, & leve; vitetur dulce, adstringens, austerum, acidulum, crassum, novum, & album, quia flatulentum est; vinorum varietas, & ebrietas omnino fugienda, ne stomachus obruatur. Si æger vinum non bibat, aquâ salsâ utatur. Non bibat priusquam, nisi pro ratione alimentum assumpserit.

Motus corporis sit moderatus, nec excedat, sed sumpto cibo, exercitia vitentur, & desidæ, & quieti incumbat æger, non legat, non scribat, neque acu, vel penicillo pingat, & interposito spatio moderatum admittatur exercitium, nam calor, qui motum excitat, humores attenuat, vasa aperit, & obstructions lenit, quadere multi hypochondriaci solo corporis exercitio, si non curantur, melius tamen se habent, & præsertim, si proprios relinquunt lares, & itinerantur animi gratiâ, sed non pedestres per diversos pagos, oppida, & urbes, ibique per aliquot dies inhabitent, & deinde domum repetant. Annis elapsis Domin. *Cosmas Cerasuolo* noster Compater Aromatarius; Vir integerrimæ probitatis, ad mortem usque ab affectione hypochondriacâ ita torquebatur, ut actutum mori videbatur, post multa, & incassum adhibita remedia, tandem, quid agendum, nos consuluit, quem suavisimus, ut animi gratiâ proficeretur, & citò vestri *Romam* profecti fuimus, & primo die adeò sanum se sentiebat, ut multa milliaria itinere quotidie pedestris conficiebat, quando Neapoli vix gressum movere poterat, & in pandochæis quicquid apponebatur, mandebat: *Roma* verò, quia Quadragesimæ tempus recurrebat, &

& carnibus vesci nefas erat, fabis, ciceribus, faveolis, lentibus, prototomis; aliisque Oleribus, haleribus infumatis, carotis, Quadragesimæ tempore quibus uti licet, citra salutis noxam vesciebatur, & quotidie totam percurreramus Urbem, tandem incolumis factus domum mari reversi, & nunc quotannis *Equotutici*, & *Salerni* nundinas petit, ut majori salute fruatur, & semper velut altera phoenix *Neapolim* repetit. Quantum valet corporis exercitatio pro hujus morbi præservatione, dicant rustici, qui ob exercitiam, & laboriosam vitam nunquam hoc corripiuntur morbo, & tamen pravâ utuntur victûs ratione, & innumera tolerant incommoda. O' utinam exercitium vendi posset à Medicis, nam ditiores fierent.

Quies nimia quidem noxia, & præ omnibus aliis sex rebus nonnaturalibus apta nata est, hunc inducere morbum dæmoniacum, quadere multi hypochondriaci, post vana *Medicorum* experta medicamina, æs à Medicis, & splasariis expilatum, *exorcistis Monachis* se se committunt, ut quicquid super sit, ab his arte dæmoniâ expiletur. Mulieres ob vitam sedentariam magis, quam viri hoc afficiuntur morbo, qui ab aliquibus hypochondria uterina vocatur, quia semper compatitur uterus. Ob hanc eandem causam magis viri docti, quam indocti, & rustici hoc morbo vexantur. Mulieres namque pulvinario pro conficiendis laciniis, & docti libris incumbentes incurvati, proni sedent, unde ventriculus, pancreas, & alia adeo comprimuntur, ut succus liberè perreptare, neque debite colligi possit, sed stagnatione acefcat necesse est, ac spiritibus vix ad viscera commearus concedatur ob musculorum, & viscerum complicaturam.

Somnus fit mediocris, tempestivus, & nocturnus, viterur diurnus & diurnus, ne spiritus animales nimium obtorpescant & in viscera non influant, quia ipsorum tonus cessaret, fibrillæ laxiores redderentur, & viscera suo non fungerentur munere, & pro animo à diurnis curis elevando, fieret lethi confanguineus.

Vigilia non nimis protrahatur; qui spiritus animales absumendo nocet; itaque somnus, & vigilia convenientiæ terminos non excedant.

Excreta, & retenta suum servant ordinem, idcirco alvi excrementa ingestis proportionaliter respondeant, & hypochondriaci, qui alvum habent laxam, & bis, vel saltem quotidie scybala egerunt, leviter affliguntur, vel malum non adeo sentiunt, quia semper sentiunt, aliquem producti portionem deponunt, ac proinde qui tali afflictantur morbo os clausum, & podicem apertum, id est sobriè vivere & alvum lubricam habere debent. Menstrua in fœminis, & in viris hæmorrhoides, aliæque consuetæ evacuationes suum servant cursum, nam excernenda, retenta vitium capiunt, morâ acefunt, & malum intendunt: nimia verò excretiones spiritus planè exauriunt, ideoque compescendæ sunt.

Animi motus vehementiores rectâ ratione cohibeantur, ut tristitia, quia spiritus perturbat animales, eosque in suo motu naturali figit, qui tamen nunquam subsistere, sed perpetuò se movere deberent, in tristitiâ namque spiritus animales consternuntur, & perterriti, quò aufugere debeant, nesciunt, & eundem tristem affectum primò sentit stomachus, ubi primi sentiuntur insultus, deinde hunc cordi communicat, illud constringit, & molestiæ sensus percipitur, corde ita constricto, sanguis intra cordis sinus stagnat, in coagulum abit, unde assidua suspiria; anxietates, suffocationes, & cordis lipothymia hypochondriacis obveniunt frequentes. Timor, qui est mentis de instanti, vel futuro periculo trepidatio, ablegandus est, & hic præcipuè hypochondriacorum mentes affligit, qui semper ne ino-

pinatò præcipiti occumbant morti, animo voluntant. In timore omnes spiritus perterriti intensâ consternatione, ut se sospites servant: munitam cordis arcem petunt, & sanguis in toto corpore effectus, & veluti vappa, in venis, & arteriis remanet, hinc sanguis coit, tremor aut occupat, genua labescunt, appetitus perit, comæ flant, & vox hæret, excrementa propter resolutionem sponte fluunt, & id toties, quoties prava eveniunt symptomata. Lenientibus itaque timor dulcedine spei, quæ afflictorum medicina est, & dum spirat, sperat ægrotus. Prescribantur idcirco maligna, & graviora animi pathemata ut mœstitia, anxietas, ira, timor, tristitia, &c. quæ vel sola hunc affectum producere, vel præsentem, miris fovere modis, & augere valent, admonitos igitur & exhoratos volumus ægrotos, ne his malignis animi passionibus se irretiant, quarum aliter frustra *Medicus* curationem tentabit, quia pro his non potitur medicamentis, quæ animi passiones deleant, sed tantum dexteritate quadam uti poterit, quandoque non collimat ad scopum: quapropter potest esse sui Medicus æger, aliter sui ipsius carnifex erit. Maximoperè benigni animi affectus prodesse possunt, & in primis gaudium, quo mediante, spiritus animales cerebrum petentes, jucundas producant imaginationes, & nervosum genus vegetius actuant, qui illic ad pectus derivantur, tunc cordis musculus plenius vibratur, sanguinem rapidius gaudium extrudit, & veluti flammam clarius accensam cum vigore per totum corpus diffundit: Cum sit itaque affectus iste melancholicus, ejus unicum remedium erit solum gaudium, unde sequentes hoc versiculos pro morbi curatione hypochondriacus observet.

Atra melancholico regnat. si in corpore bilis.

Lata ede, lata bibe, lata age, lata vide.

Conducit quandoque ad melancholiam leniendam Veneris palæstra, hæc namque Venus ab antiquis pulchritudinis, deliciarum, voluptatum, & gaudiorum omnium Dea habita fuit, & optimum est contra melancholiam remedium; suo namque igne spiritus ignavos reddit alacres, corporis torporem fugat, humorum illuviem sensibiliter, & insensibiliter exturbat, appetentiam excitat, somnum conciliat, & melancholicos lætificat, & eò magis convenit Veneris usus, quia melancholici sunt flatulenti, ac proinde salaces.

Melancholia hypochondriaca forsan nunquam curatur, potest tamen ita minui, ut æget sibi met persuaseat se ab illâ relictum esse. Primum scopus ad productum dirigitur, quod semper observari debet in medicinâ, quomodo à producto, causæ ablatio impeditur, & quia hoc unicâ vice auferri non potest, pluribus tentari debet. Sordes sunt inprimis viis, & à medicamentis acrioribus, & vehementibus, & ipsæ causæ ita exacerbantur, ut malum duplum efficiant; quapropter inter purgantia eligenda sunt lenientia, & stercorea, interdum tantum vomitum ciere debent, interdum alvum deicere, interdum verò utrumque exequi. Statuitur quale debeat esse medicamentum à loco; si receptaculo sordium, Vomitoria sunt mitissima, & sufficet sal *vitrioli*, quod alio capite etiam juvabit. Dosis sit ʒj. pondere, quæ tamen augeri poterit, si magna excrementorum copia adsit, & æger tortus non fuerit ab alijs medicis. Alvum deficientia erunt, *Tartarus sive simplex sive in cremorem redactus, senna ex qua tintura fieri poterit, manna*, sed hæc non semper convenit, habet n. annexum nescio quid laxativum, quod de scammonij acrimoniâ participat, quæ maxime huic adversatur affectui.

Utiliter conficitur medicamentum ex *senna*, & *tartaro*

raro introductum à Paulo Emilio, quod *Panacea*, *Neapolitana* nunc dicitur, & nescimus, an appositè ad omnes ferè morbos adhibearur, fervenda tamen sunt aliqua in aquæ compositione, & exhibitione, quæ in nostrâ *Pyrotechniâ* posuimus. Sed advertendum est, ne aqua nimis, quàm par est, moveat, vel minùs, nam si primùm evenit, salium acrimonia exaltabitur, stypticitas augebitur, & malum mirum in modum augebit, augens aciditatem succorum in stomacho existentium, & in alijs partibus. Aquæ admiscant alijs *polypodium*, & alijs utuntur loco aquæ syr. fumarie compos. & syr. alijs magistralibus *polypodium* admiscenribus, quandoque etiam alia vehementiora cathartica, edocti ab autoribus: Sed hi quam maximè errant, nam *polypodium* præsertim, ut experientiâ constat, ferini quid habet, & malum auget, & hoc timebat *Galenus*, cum diceret se solis balneis, victuque humido, huiusmodi morbum curasse, quod tamen experientiæ non responderet, subdit tamen fortiora remedia requiri, cum diuturnus factus est morbus.

Poterit etiam ex *senâ* fieri syr. quem *aureum*, seu *regium* vocant, paratur ex *senâ* & tartaro. Aliqui addunt, vel *succum*, vel *tincturam ros. pallid.* cuius dosis est $\mathfrak{z}\text{iv}$. vel v. ad lubricitatem verò tantum procurrandam sufficit $\mathfrak{z}\text{j}$. Ad hoc etiam deservit *diatartari Confectio*, cuius descriptionem exhibuimus. Unicè prodest extractum de ammoniaco, vel ejus pilulæ, quæ sequenti fiunt modo:

\mathcal{L} . Gummi Ammoniaci $\mathfrak{z}\text{ij}$. dissolve in aceto, & per pannum trajiciatur, adde aloës succ. ros. nutritæ $\mathfrak{z}\mathfrak{ss}$. sal. absynthij $\mathfrak{z}\text{ij}$. incorporentur omnia, & f. massa conservanda in alutâ madefactâ ol. anisor. de quâ per intervalla \mathcal{L} $\mathfrak{D}\text{ij}$ ad $\mathfrak{z}\text{j}$. & f. pilulæ.

Dirigenda igitur est curatio ad fermentorum correctionem, & quia hæc arcana postulant magna, & ut plurimum aliunde fermentis advenit noxa, ab excrementis scilicet salinis, à quibus inficiuntur, hæc sunt vel averruncanda, vel deprimenda, quibus ablatis, vel depresso obstructioni quoque consulitur, & quia ut plurimum hæc sunt vitriolata, & acida, deprimuntur remediis à nobis explicatis, in quibus cautè procedendum est: deprimentia igitur sint simul evacuantia, talia sunt medicamenta, quæ ex Marte parrantur, & licet uberius ejus proventus, & frequentia, quâ ubique extat, non nihil sibi derogare videtur, cum paucis expensis ex eo parentur pharmaca, cum ea solum sint rara, quæ cara, attamen recentiores chymiam profitentes, varia jucunda, & ineffabilia conficiunt, estò crudum, limatumque exhibeant nostri barbati, quasi struthionum stomachos ferrum digerentes habeant hypochondriaci.

Sed antequam ad medicamenta martialia deveniamus, inquirendum, quid sit Mars, scilicet ferrum, quid chalybs, & quomodo melancholiam hypochondriacam curet, quomodo aperiatur, & adstringatur.

Mars est corpus metallicum, constans ex copioso sale acido, minimo mercurio, & modico sulphure, cum sufficiente quantitate terræ crassæ, indigestæ, & immaturæ. Differunt *Mars*, & *Chalybs* in eo, quod chalybs sit magis maturus, & præparatus, cum sit durior, & purior. Fit ex ferro chalybs artificialiter, si fiat S. S. S. cum salibus alkalibus, vel cum carbonibus, qui magnam salis alkali copiam habent, ut sunt carbones fagi, sal tartari, rasura cornu tauri, & similia. *Mars* copioso acido non sufficienter saturato abundat: cum ergò stratificatur cum salibus alkalibus fixis, aut cum rasurâ cornu tauri, quæ copioso sale volatili constat, salia alkalia, sive fixa in Martis porositates se insinuant, uniant, & conjungant cum acido martis, & marti majorem duritiem, & firmiorem elaborationem concilient, & ita mars in chalybem mutatur. Hinc fabri fer-

rarii sæpius marti candenti, scilicet ferro animalium cornu affricant, & dum igniti martis beneficio cornua liquefcunt, eorum sal volatile in martem candentem se insinuat, & ejus acido saturatur, & materia fit durior, quàm aliàs ferrum. Verùm hæc differentia est tantum accidentalis, inter ferrum, & chalybem, cum utrumque sit de familiâ ferreâ; magis defæcatum, depuratum, & durius, atque exinde etiam stabilius est corpus chalybis, quàm ferrum: est proinde chalybs humanæ vitæ utilis accommodatius, *mars* verò scilicet ferrum multis depellendis morbis idoneus; chalybs namque salibus alkalibus, vel volatilibus vel fixis saturatus, ideoque substantiæ compactæ est, & salia acida sylvestria absorbere non potest: *Mars* verò quia non compactæ est substantiæ, sed porosus, facillè salia acida vitriolata, & sylvestria absorbet. Veniat in exemplum vitriolum martis quod in suâ confectione spiritus vitrioli in martis corpus agens, supra modum dulcescit, si verò supra hoc vitriolum martis bis, ter, & quater vitrioli spiritus affundatur, non dulcescit, ut gustanti patet, quia *Mars* saturatus est, nec poros subire, nec dulcescere potest. Hinc proficius est martis non præparati usus, quia acidum absorbet, ejus acrimoniam corrigit, temperat, & dulcificat. Ea propter martis limatura in substantiâ assumi debet commodè, præsertim ijs, quorum ventriculi fermentum præternaturaliter est acidum, ut martem solvere posset, vel quibus succus pancreaticus est nimis acidus, & in quorum intestinis acidum est corrosivum: in subjectis tamen tenerioribus commodè propinari non potest, quia periculum est, ne *Mars* in ventriculi fundo subsideat, & exinde acido saturetur, fiat vitriolum in magnâ dosi, quod vomitum excitet; vitriolum namque martis pondere unius scrupuli, vel majoris est vomitivum, ut vitriolum commune.

Est *Mars* alexipharmacum melancholiæ hypochondriacæ, panacæa cachexiarum, digestivum melancholiæ, & obstructionum profilacticon, & nullâ aliâ ratione has curat affectiones, & intra corpus sumptus humorem melancholicum dictum *Galenicis*, modernis succum acidum salia acida coagulativa, sylvestria, & corrosiva absorbet, quæ, dum martem dissolvere conantur, corriguntur eorum acores, & coagulationes dissolvuntur, quia eadem actione, quâ in martem agere tentant, arripiuntur, absorbentur, obtunduntur, corriguntur, temperantur, & dulcescunt supra metallicum martis corpus, quia debilia sunt ad tantam martis duritiem, & firmitatem, ac tandem absorpta & victa præcipitata secum per alvum educit.

Martis proprietates sunt variæ, nunc n. adstringit, nunc aperit, & resoluit: hanc operationis diversitatem oriri existimamus, quia cum Mars constet ex mercurio in minimâ quantitate, sulphure modicâ, copioso sale acido, & sufficiente terrâ damnatâ, si principia activa in operatione, ut mercurii, sulphuris, & salis particulæ per calcinationem evaporefcant, & terra damnata tantum remanet, vel per sulphur, acetum, aliosque succos acidos hæc particulæ ita maximè acidis saturantur, ut inertes, & effectæ redantur ab absorbendum, variæ croci operationes vulgariter fiunt. Crocus itaque martis aperitivus, non est præparandus cum nimis forti acido, quia in quantum acidum abundat, & in ejus operatione accedit, in tantum vis aperitiva impeditur, quia dum acido imprægnatus est, non potest illud in humano corpore absorbere. Unde paucissimo acido præparandus est mars, quoniam tunc plus absorbere potest in corpore: aliàs quæcumque acida facillè martem solvunt, sive sint mineralia, sive vegetabilia. Fit itaque crocus martis aperitivus, per solam aquæ simplicis effusionem, si martis limatura sub-

Cap. XIX. De Melancholiâ Hypochondriacâ. 287

subtiliter trita, diebus canicularibus aquâ simplici irroretur, & radijs solaribus exponatur, & intra paucos dies, eadem martis limatuta in crocum vertitur, & ingens excitatur effervescencia. Quidam aquam simplicem sale absynthij fixo acuiunt, & tali aquâ in loco tepido effundunt martis limaturam, & sic crocum martis aperitivum egregium efficiunt.

Hic crocus martis aperitivus, est pulveris cachectici basis, ex hoc croco aperitivo tinctura croci martis, ejus essentia, extractus & cœtera antihypochondriaca dicuntur; eliciuntur. Feliciter nos certo eventu utimur tincturâ martis aperitivâ.

℞. Limatura martis lb. j. cui affunde roris majalis per senas reiteratas destillationes, vigorati cum optimi vini græci ℥vj. expone Soli percurrenti signum Leonis, aliquoties move, & ad siccitatem redigatur, hoc facto, tere limaturam martis, & reaffunde roris majalis vigorati tantundem, move, exicca, & tere, hoc septies, vel octies reitera, tum demum in vase vitreo superfunde vini spiritum q. s. digere in lento igne cinerum, & sensim videbis spiritum roseo colore infici, decanta, serva, & novum vini spiritum super affunde, & ita procede, donec nullatenus tingatur, hos omnes decantatos spiritus destilla, ad tincturâ remanentiam, quam in vase vitreo obferato serva, & habebis martis tincturam absque ullo corrosivo elaboratam. Dosis ℞. ad j. in convenienti liquore.

Maximè confert vitriolum martis, ut

℞. Limatura martis mundata ℥j. sp. vitriol. ℥v. solvatur mars in spiritu vitrioli, & infrigore concrefcit in crystallos virides, separa, & serva. Nonnulli post martis solutionem, scilicet post 24. horas affundunt aque communis ℥iv. filtrant per chartam emporeticam, & destillant lento igne, quo usque cuticula appareat, tunc permittunt in cellâ vinariâ per aliquot horas refrigerari, & martis vitriolum in crystallos redactum colligunt, remanentem solutionem, iteratò ad omnimodam vitrioli extractionem destillant.

Verùm in confectiōe vitrioli, seu magisterii martis observetur, quod spiritus vitrioli aquâ communi sit benè dilutus, observatum namque est, quod spiritus vitrioli fortiter rectificatus marti affusus, eundem dissolvere non potuit: contrâ dilutus cum sufficienti phlegmate, vel aquâ communi subito martem corrodit, & dissolvit, quia particulae salinae sunt adeo unitae, ut non possint una, post alteram in martis poros se insinuare, sin verò sint dilutae, facile possunt martis poros intrare, & dissolvere.

Non exhibeatur martis vitriolum, nisi leniter purgato corpore. Nos uti solemus pondere granorum quinque, addito extracto rhabarbari, sale absynthij, vel volatili, vel fixo, vel utroque. Interim per epicasim, si alvus non liberatur à chalybe, laxanda est, vel diatartaro exhibito pondere ℥j. vel panacra, vel aliquo alio. Martis usus non debet esse brevis, sed juxta exigentiam.

Aliqui ex marte vinum parant per solam infusionem, sed præstantius est, quod vindemiarum tempore conficitur. Bibitur vel jejuno stomacho quatuor horis ante prandium, vel simul cum cibo. Quantitas præscribitur à majori, vel minori salis portione in vino existente, ab ægrotantis, morbi naturâ, &c.

Conficiunt ex marte varios syropos, & julepos, sed præstantissimus est sequens, ut

℞. Limaturæ martis mund. ℥vj. vini albi optimi lb. ij. digere in M. B. trium dierum spatio, materiam semper agitando, decanta, & liquori decantato infunde passul. enucleat. ℥iv. sol. camedrios, fumarie an. m. B. flor. anthos. cichorei, cortic. tamarisch. an.

℥ss. granor. kermes, rasur. eboris an ℥iij. aloës, Santal. citrini an. ℥j. macis, cinnamomi, caryophyllor. an. ℥ij. croci. ℞. Bulliant in balneo per horam, clauso vase, colatura adde sacchari q. s. coque ad consistentiam syrupi, cui adde syr. de pomis ℥iv. confect. alkermes ℥j. est ℥j.

Præ cœteris prodest spiritus vitrioli martis, qui gratissimi saporis est cum moderatâ aciditate dulcedinem quandam sapiens. Hepati, lieni, & ventriculo roborando, tum etiam obstructionibus eorundum referendis efficax est. Ventriculos cerebri permeat, unde epilepticis destinatur, in vehiculis quibuscumque exhibitus.

Pari pacto juvant aquæ particulis martialibus imprægnatæ, hinc etiam dicitur, ferrariorum canes splene carere; non quod omninò ijs splen deficiat, sed quod sit admodum parvus, quia canes aquam ferrariorum bibunt, assument simul particulas martiales, quæ lienis inflationem, & tumorem inhibent, quoniam acidum coagulativum absorbent, quod dat scirrhus, & lienis inflationes. Multi recipiunt aquam cotis, quæ defluxit ex cote, dum acuitur instrumentum ferreum, & in hac aquâ cotis aliquoties chalybem extinguunt ignitum, quæ postea aqua est pauperum medicina in omnibus morbis ferè chronicis, V. G. in morbo hypochondriaco, scorbuto, mensibus suppressis, alvi obstructione, scirrhus, ictero flavo, & nigro, & in cachexiâ, & omnibus similibus affectibus, cum in his omnibus morbis persanandis mirificas vires obtineat ferrum: nam in genere in ijs affectibus, quos dicunt ab humore melancholico oriri, martialia medicamenta sunt danda, quæ acidum illud absorbent, & acrimoniam corrigunt.

Juvat etiam ferum tempestivè adhibitum, quod tamen non semper, & in omnibus convenit. Non parum juvaminis affert tinctura absynthii n. d. si tinctura fuerit gustui ingrata, saccharo, vel aliâ aquâ appropiatâ, vel syrupo illam emenda. Rhabarbari tinctura multum quoque juvat, attamen iuxta nostram descriptionem, potest misceri cum syr. ros. pallidar. vel aliquo alio convenienti. Prodest aqua absynthii nostræ præparationis, quæ odorem, & colorem refert.

In hypochondriacis magna stomachi ratio habenda est; hic n. est officina, ubi morbus cuditur, & reliqua viscera alimenta perversè confecta transferuntur: jure meritò itaque rectificandus, & corroborandus est, ut rectè concoquat, & transmittat, ad hunc finem nos præscribimus pulveres stomachicos per plures dies assumendos, ut

℞. Pulv. stomach. sin. sacch. ℥ss. elæosacch. citr. ℥jss. m. f. chartula. x. in jure vel aqua tepidâ assumenda Vel

℞. Syr. de Absynth. lo. Zuvelseri, cochlear. j. tinctur. martis n. d. gutt. x. m. & per pulres dies assumatur mane jejuno stomacho cum exercitio. Vel

℞. Tartar. vitriolat. ℞. electuar. de bacc. juniperi q. s. f. pilul. iij. Vel

℞. Spiritus sal coagulat. Mynsicht. g. x. vel xv. propina in convenienti vehiculo. advertendum tamen est, quod hæc medicamenta ad plures dies assumi debent.

Solet quandoque stomachus manè tumultuari, & totam vitæ œconomiam subvertit, huic incommodo facile medebitur patiens, si statim ingruente tumultu aliquid cibi, & parum vini assumat, nam sic reprimitur, & omnis noxia cessat.

Utplurimum hypochondriacos magnus rigor, & partium extremarum frigus concutit, & effusiones caput petunt, dicentes acturum apoplexiam instare, tunc spiritum vini, vel aquâ Regine Hungariæ inunge,

inungi, & per os *aquam cinnamomi*, vel *elixir proprietatis per infus.* assumere debent.

Medicamenta, quæ ex tartaro parantur, multum valent in hoc morbo, quæ si morbum non tollunt, saltem leniunt, ita est sal tartari fixum, sal tartari volatile, tartarus vitriolatus, & supra his ad sydera extollitur tinctura tartari, sed ab aliquibus pseudo-chymicis impostoribus, quid pro quo auro charius hypochondriacis venditant.

Id, quod hypochondriacos magis torquet, est alvi stypticitas, quia intestinorum costio vitatur, & scybala diu retinentur, & hinc plus justo exsiccantur, ac demum laboriosè, & non nisi vehementi conatu excernuntur, & quandoque ad plures dies retinentur, & eo magis indurantur, & malum duplo majus efficiunt; si itaque alvum habeant laxam, non tam acriter à morbo excruciantur, cum sordes, & salium acrimonia exaltata, per alvum unà cum medicamento leniter lubricante exturbentur. Nonnulli ad alvum laxandam utuntur *pilulis de aloë* semel, vel bis in hebdomadâ, quas ante cœnam assumunt: hæ pilulæ sunt innocuæ, & stercoraceæ vocantur, quia sterces ex primis viis educunt.

Nos feliciter præscribimus *pilulas familiares*, quibus nostri ægroti magno cum juvamine contra vim morbi, & stypticitatem utuntur, ut

℞. Ammoniæ ℥iv. aloës hepaticæ ℥ij. rhabarbari electi ℥j. spec. diarrhod. Abb. trium santalorum an. ℥ij. magisterii perlarum, coralliorum, tartari vitriolati an. ℥jss.

ammoniacum dissolve, & extrahe cum aceto scillitico, aloën cum succo endivia, rhabarbarum, & species cum succo citri. Reduc ammoniacum in optimam consistentiam, cui adde alia extracta, & evapora ad extracti consistentiam, & repone ad usum pro pilulis efformandis. Dosis ℥j. ante cœnam sumitur.

Optimus est *syr. fol. senæ or. ad ℥j. cum aliquot guttis aquæ cinnamomi corroboratus*, & post levem cœnulam cubitum iturus, ei admiscendo tantundem aquæ simplicis assumitur, ventrem leniter laxat, & lubricam conservat, potest semel in hebdomadâ assumi juxta necessitatem: Sed nos felicius utimur sequenti lenitivo, quod alvum laxat, & morbo medetur, ut

℞. Fol. senæ or. ℥ij. tartari vini albi ℥iij. cinnamomi acuti parum f. omnium pulvis subtilissimus, & cum syr. de cichoreo Nicolai f. massa,

quæ tota dosis, jejuno stomacho assumitur in jure, vel desuper cyathulum juris superbibendo, & post unam, vel alteram horam, vel immediatè se cibet æger, semel in mense sumitur, vel juxta necessitatem.

C A P U T XX.

De Hydrope.

MOrbus, de quo in præsentī agimus, græcis ὕδρωψ nominatur, à latinis *aqua intercus*, & aqua intercutem, & ab aquâ nomen sortitus est ὕδρω, genericè aquosi, & serosi humoris abundantiam significat, ob quam aliqua corporis pars, vel ipsum corpus p. n. intumescit. Unde hydrope particularis, & universalis est, si itaque aquosi humoris colluvies in capite stagnat, dicitur ὕδρωκεφαλον, de quo egimus in nostrâ *Trutinâ Chirurgico-Physicâ, de Tumorb. cap. de Hydrocephalo*. Si in umbilico dicitur, ἐξομφαλῶ de quo egimus. Si in scroto ὕδρωκλη. Si in utero, uteri hydrope, & dicitur particularis; universalis est totius corporis, aut certè abdominis tumor ab aquoso humore factus, & de hoc hydrope hic agimus, & dupliciter se habet, vel totum abdomen, vel universum corpus à materiâ aquosâ intumescit.

Hinc triplex emergit hydrope; primus ἀσцитης, in quo totus venter inferior, humore aquoso, & seroso impletur, & vulgò *utricularis* dicitur, eò quod aqua in peritonæo velut in utre continetur, ut instar utris pleni turgat. Secundus ἀνασάρκα, vel ὑποσάρκα, vel σαρκήτες, vel ἀσχοφλεγματίας, & est albæ per pituitæ corpus diffusio, eò quod ex pituitâ liquida constat, quæ ex sui naturâ quidem semper in aquâ clarâ modum albet, ex admittione verò alterius cujusvis humoris, alio quoque colore tingitur, & colorem mutat, & universa corporis moles per carnem, & sub carne, humore albo, & pituitoso suffuso, tumida apparet. Tertius τυμπανίτης à tympano, quoniam à flatu venter, & intestina tumescit, & distenditur, quasi pellis super tympano, & compressus, vel percussus sonum edit quasi tympanum, & dicitur hydrope siccus, quia non ex humore aqueo, ut primæ duæ species, sed ex materiâ flatuosâ constat.

Verum hi humores aquosi miscentur, ut raro sit aqua sine flatu, & flatu sine aquâ in abdomine, & hac de causâ *Hippocrates* sub tympanite, ascitem comprehendit, ex eo tamen, quod abundat, appellatio sumitur, & cum parum flatuum admiscetur, ascites appellatur, cum verò copiosus flatu cum aquâ exiguâ, tympanites, sed plerumque aquâ abundant. Ideoque si accuratè rem animadvertere velimus, præcipuam hydropen dicimus ascitem, cæteras verò species, per hujus similitudinem. Ac proinde cum, si quis absolutè hydropticus appellatur, ascite labore intelligatur, cum ascites præcipua sit hydropis species, & dum scriptores absolutè hydropen nominant, ascitem ferè intelligant.

Signa.

Hydropis signa, & primò, ascitis sunt: abdomen valdè intumescit, & indies tumor plurimùm augeatur, & aliæ corporis partes contabescunt. A copiosiori cibo, & potu assumpto, tumor crescit, imò secundum varias Lunæ phases, nunc crescit, nunc decrescit. Umbilicus prominere, cutis pellucet, pubes, crura, femora, & pedes in utroque sexu, & in viris scrotum paulatim intumescere incipiunt. Æger dum de latere in latus circumvolvitur, murmurat, & fluctuat aqua hinc indè, velut aqua mota, vel aqua in utre semipleno, intra peritonæum, & intestina, ex aquâ in abdominis capacitate conclusâ, nec mirum, cum intestina, quasi in aquâ natent. Multum urinæ in principio reddere solent, paulò verò post sensim ejus copia minuitur, magisque fit rubicunda cum crasso sedimento. Tantalea excruciat sitis, sed potu non restinguitur, tussis sicca, interdum humida, respiratio difficilis, crebra, & anhela, eò quod diaphragma à tumore comprimitur. Facies flavet, & videtur æger quasi ictero laborare. Quandoque, quamvis non semper appetitus prostratur, & nausea præmit. Postea verò febricitat continuò, & lentè.

Anasarcae signa sunt: totum corpus enervatum languet, intumescit, & tumor per omnem corporis ambitum æqualiter diffunditur. Carnes emortuo corpori per similes habet æger, molles n. laxæ, & pallidæ efficiuntur. Color albus totius corporis assimilis pituitæ vulgari, mollis omnium membrorum tumor, qui digito pressus vestigium, & foveam aliquandiu relinquit. Venter hic minimè inflatur, ut in ascite, tactus tamen magis crassum experitur. Febris lenta, & continua cum pulsu debili, inæquali, molli, & undoso concurrit. Respiratio semper difficilis, potissimùm tamen post assumpta alimenta. Urinæ sunt tenues, & albæ. Ægri non semper, ut in ascite, sunt sitibundi.

Tympanitis signa sunt: tumet totus venter, & universum autem corpus extenuatur, & emaciatur, unde

de præclarè assimilabat ille thesaurum Imperatoris hydropi ventris, qui quantò magis excrescit, tantò magis Populi crumenæ extenuantur. Ventris tumor rotundus, distensus, & durus manet, ac percussus sonitum tympani instar reddit. Est tumor à flatibus inter intestina, & peritonæum inclusis, quamvis verò in hac hydropis specie, etiam sæpè sæpius unà flatui serum extravasatum sit permixtum, & ob paucitatem non fluctuat in corporis conversione; ea propter tympanites rarò solitarius est, sed ordinariò ascitem habet comitem, quamvis etiam à solis flatibus fieri posse experientia docet. Major est ventris inflatio, sed minor gravitas; frequenter hinc intestina rugitu obmurmurant, & crepitus, multaque flatuum concurrunt. Eructationes, & crepitus sunt frequentes, qui nonnihil levant. Si æger supinus decumbat, venter non cadit ad latera, sed in medium attollitur, cum flatu non ita facillè deorsum descendat. Præcesserunt tormina circa umbilicum, & lumborum dolor, ut *sect. 4. aph. II. Quibus tormina, & circa umbilicum dolores, lumborum dolor, qui neque à medicamento, neque aliàs solvitur, in hydropem siccum firmatur.* Pulsus subdurus est, aliquantisper tensus, celerior, minusque imbecillis, quam in ascite.

Sitis hydropicum malè excruciat, &

Quò plus sunt pota, plus sitiuntur aquæ.

in d

Crescit indulgens sibi durus hydrops,

Nec sitim pellit.

nec à serosi humoris penurià oritur, ut hætenus à Galeni mancipiis creditum est; nam mento tenuis, ut dicitur, est aquis immersus, & velut in aquarum gurgite innatat. Pendet Tantalea sitis, à latice sale in abdomine diutius contento, qui indies plurimum augetur, dum per urinas non exturbatur, quia paucissimè redduntur; imò intenditur, & per varias fermentationes, intensæ emergunt fædines. Malo crescente, dispnæa plerumque ita insignis accedit, ut hydropi erecti sedere cogantur, ob aquarum copiam diaphragmati comprimentem, & cum decumbunt, nisi erigantur, suffocationis imminet periculum. Urinæ paucitas oritur, quia serum, quod per urinarios ductus ordinariè eliminari debuerat, in abdominis cavitatem demittitur. Febris continua, lenta, & habitualis pendet à sanguine suo latice destituto, nec à novo eluitur, & in concretionem abit, vel quandoque pro majori parte in faciem mutatur; est n. latex sanguinis comes pro fluxilitate, & ad corporis sordes eluendas deputatus: à stagnantibus, præter febrem lentam, varia febrium genera facillè accenduntur, ut in praxi observatur.

Veterum Causæ.

Galeni, qui hepati latriam exhibent, illique immolant, & omnem incolumitatem, & languorem in toto corpore humano, uni refundunt hepati, & omne bonum, omneque malum ab hepate oriri, ac proinde etiam hydropem à frigida hepatis intemperie, ortum ducere imaginantur. Hæc frigida hepatis intemperies, tam à morbis calidis, quam frigidis generatur, & ab hepate contrahitur, quæ per se hydropem producere potest, cuius causa proxima immediata, est materia nutritioni inepta, serosa, nimium pituitosa, vel flarulenta in ventris ini cavitare, vel inter carnem, & cutem collecta, copiâ suâ corporis partes distendens. Putant vulgares hepar esse sanguificationis officinam, & quamdiu temperatum est, optimum sanguinem, optimosque gignit succos; ubi verò intemperatum est, nequaquam optimum sanguinem gignere potest. Intemperatur jecur, vel quando abundat calor, ut in febribus ardentibus, in immodico vinorum potentium,

vel spiritus vini, ciborum, vel medicamentorum calidorum usu, &c. Hydrops sæpe excitatur, eò quòd jecur ex nimia siccitatis occurſu quasi areſcat, & membrana ambiens finditur, necnon dehiscat, ut in terrâ, ex nimia siccitate fieri solet; unde serosi humores in abdomen facile per fissuram illabuntur in ascite, quasi exudando, atque destillando. Id etiam contingit in duro hepatis tumore, quod finditur ob nimiam intumescenſiam, & ipsa membrana hepar ambiens relaxatur, & sensum serosa excrementa, in abdominis capacitatem decidunt. Vel quando calor deficit, vel est imbecillis, hepar refrigeratur, & sanguinis serosi copiam generat, ut ex immodicâ mensium, hæmorrhoidum, vel hæmorrhagiarum evacuatione, in quâ unâ cum sanguine magna sit spirituum jactura. Sic quoque ex dysenteria, nec non lienteria id accidit malum, si diutius persistant; calor n. naturalis nimium dissipatur, & hepar refrigeratur. Vel nativus hepatis calor debilitatur per suffocationem, quando sanguis nimia copiâ in venis redundat, præsertim impurus, qualis esse solet in mensium, vel hæmorrhoidum suppressione: per illas siquidem evacuationes corporis impuritates exturbari solent, quæ iisdem suppressis, retentæ totam sanguinis massam conspurcant. Id etiam efficit hepatis inflammatio, ad eum ferè modum, quo flamma major, minorem extinguit. Hepatis, & lienis obstructio, vel scirrhus hydropem gignere potest, quia hepar debilitatur, & hæmatosum non exactè perficit, sed pro sanguine serum producit. Sic qui in longis febribus, quartana, aliisque chronicis morbis consumuntur, in hydropem incidunt, quia insitus hepatis calor dissipatur, & sanguificationis officina intercedit. Eiusdem quoque mali causa est aer nimis frigidus, immodica aquæ frigida potatio, post æstum, & validam corporis exercitationem, item aquæ palustris, impuræ, & turbidæ potatio, copiosus, & frequens alimentorum frigidorum, & crassorum usus, vita sedentaria, nimius somnus, excernenda retenta & ut summatim dicamus, quicquid sanguificationis facultatem infringere potest, sive per errores externos in sex rebus non-naturalibus efficere, ne jecur chylum in sanguinem mutare possit. In hydropē itaque semper adesse debet frigida hepatis intemperies, & citra ejus refrigerationem, impossibile esse aliquem in hydropem incidere dicunt. Quandoque hydrops ventriculi, lienis, pancreatis, intestinorum, venarum meseraicarum, deploratæ obstructionis, renum, vesicæ, uteri &c. vitio contingit; in hoc namque semper perpetuò hepar afficitur primariò, vel secundariò; ita ut nunquam hydrops contingat, quin hæmatosus vitietur, & hepar pro laudabili sanguine aquosum generet.

Cum itaque corpus sanguine nutriatur, iste ab hepate frigidiori generatus crudus, pituitosus, & phlegmaticus in venarum genus talis, qualis genitus est, distribuitur, & inde in totum corporis habitum effunditur, qui tumidus, & albus apparet, unde primò cachexia; deinde leucophlegmatia, & cum nutritioni sit ineptus, partes nutrire nequit, remanet, in partibus, easque tumidas reddit, & hinc anasacra exurgit, & leucophlegmatia, & anasarca generatur, quæ tamen secundum magis, & minus differunt.

Si pituitosus humor, in abdominis capacitatem, inter peritonæum, & intestina sensim extrillet, ibidemque retineatur, ascitem producit; idemmet humor pituitosus, & crudus prolapsus, exagitatus, & attenuatus in abdominis cavitare, si crassos emittat vapores, & flatu, tympanites dicitur. Cæterum rarò flatu tympanitem efficiens solus in abdomine continetur, sed plerumque aquæ permixtus observa-

tur, sicut etiam in ascite non aqua sola, sed flatus etiam in abdomine continetur, & uterque à prædominante nomen mutuatur. Si nimirum aqua flatibus prævaleat, ascites nominatur; Si verò major flatuum, & minor aque copia collecta sit, dicitur tympanites: si denique utrique portio aqualis cumuletur, ambigitur inter utrumque, ita ut ambigere liceat, utrum ascites, vel tympanites talis hydrops nominari debeat.

Sed sicco pede, & silentio non prætereundum est, quod videtur difficile de illius humoris aquosi transitu inter peritonæum, & intestina, cum dubitandi ratio magnam habeat evidentiam, & nullus appareat manifestus meatus per quam transeat prædictus aquosus humor. Ad hanc difficultatem nonnulli fieri dicunt illum transitum per venam umbilicalem, quæ opinio est manifestè falsa; siquidem hæc vena, cum editus est fœtus, ita imarescit, & validi ligamenti vicem supplet. Alii fieri respondent dictum transitum, per quosdam latentes & cæcos ductus, qui soli naturæ sunt manifesti, sicut confirmat *Galenus*, nonnullis exemplis de transitu, præcipuè sanguis à dextro in sinistrum ventriculum; de venis ad arterias, de sanguine menstruo ad mammas, de fœtus transitu per angustum os matricis, quod gestationis tempore nec specillum quidem admittit.

Verum hallucinantur vulgares imaginantes, per latentes, & cæcos ductus serosum humorem in abdominis capacitatem transferri. Vident hostem intra lures, & nesciunt, per quod ostium ingressus est, forsitan januis clausis? Non mirum, quia sunt cæci & semper nesciunt causam, & admirantur effectum, & sic sciunt, quod nesciunt; sufficebat n. dicere, nescimus ductus, per quos in abdominis cavitatem aqueus ille transit humor, & non cæcos assignare meatus. Sunt ipsi cæci, sed non cæci, meatus, qui patent lippis, atq. tonsoribus. Si per cæcos meatus colligeretur aqua, fieri non posset, ut unquam tanta colligeretur copia, ut videtur, siquidem sæpe ventres aquâ repleti, velut dolia apparent. Præterea hydrope æquè omnes homines tentari possent, quia, cum in unoquoque corpore sint latentes meatus, in omnibus etiam aqua genita colligi posset. Insuper posset per hos occultos meatus aqua educi, nam incassum tot vias manifestas machinata esset natura ad expurgandam aquam, & alios superfluos succos. Ad *Galenus* confirmationem, per exempla de transitu sanguinis à dextro in sinistrum cordis ventriculum, de venis ad arterias, de sanguine menstruo ad mammas, de fœtus transitu per angustum os matricis, dicimus, nullibi tam suam patefacere ignaviam, quàm hîc. Si nunc viveret, in maximam felicitatem haberet se scire id, quod suo tempore natura non patefecit, & quæ ipse nescivit, & scire debuit, certè ab illis, qui medicinam à primo limine vix salutarunt, imò à tonsoribus addisceret.

Sed ad hepar à *Galenus*, ejusque mancipiis decantatam hydropis causam, noster redeat sermo: in falso voluntantur supposito, in primis errant principiis, & à janua aberrant; nam ex recentiorum observationibus anatomicis jam compertum est hepar non sanguificare, quia putatitius chylus non ad venam portam, & deinde ad hepar ascendit, sed ad sacculum lacteum descendit, & deinde in subclavias ascendit, & demum in cordis ventriculum. Præterea in omni hydropicorum sectione semper hepar sanæ constitutionis, & incolume repertum fuit, ut multæ extant observationes. Insuper quandoque hydrops à splene vitioso, ex intestinis, si illa perforentur, ex renibus per obstructionem, imbecillitatem, vel exulcerationem, vel ex utero &c. generatur, he-

pate salvo. Tandem quidam ab hydrope liberantur, sola umbilici apertione, nullo habito ad hepar respectu; nam si hepar tam valde frigidum esset, non tam facilè sanitati, evacuatâ aquâ, restituerentur. Multi præterea, aqua semel evacuatâ, vel omnimodâ à potu abstinencia, absumptâ ab hydrope liberantur, quod utique non eveniret, si læsa esset hepatis sanguificatio nam semel evacuata vel absumpta aqua iterum generatur, & sic nunquam curaretur, quod est contra multorum authorum observationes. Est itaque hepar insons in hydrope, cum à recentioribus dejectum sit à sanguificationis imperio. *Helmontius* in multis hoc morbo defunctis, hepar innocuum, & semper inculpatum vidit, imò glo iatur se bis mille hydropicos etiam, quorum lotium jam è cruento nigricaret, & qui totâ nocte vix cochlear minxerant, in pristinam sanitatem restituisse, quorum hepar si vel mediocre noxam habuisset, fateatur se sanare non potuisse.

Paracelsus cum discipulis suis, hydropis causam à sale resoluto pendere asserit, & quidem proximam hydropis causam, statuit sal aluminosum, quod etiam tartarum aluminosum appellat, & sal illud aluminosum resolvi, & liquefcere à variis fatetur causis. Primò, ab influentiâ interni cœli, seu stellæ hydropicæ, & aquosæ, à quâ pluvia interna movetur, quæ salem attingens, illum liquefacit. Secundò, à propriâ salis naturâ, qui naturâ suâ in resolutionem abire aptus natus est. Tertiò, à diætâ aquosâ, cibis humectantibus, & potu minùs convenienti. Quarto, à similibus morbis, qui salem resolvere possunt.

Ingeniosa quidem *Paracelsi* est sententia, quia hepar non sapit, ut stultum vulgare opinamentum, & negandum non est, humorem illum, qui in hydrope abundat, esse salum. Verum est, hydropicorum aqua falsa sit, tamen aquam illam ex viscerum sale resoluto factam esse negamus, cum partes eæ in hydrope integræ sint. Et si eorum sal resolveretur, tanta aquæ copia indè colligi non posset. Præterea notum est salem non liquefcere, & resolvi, nisi à partibus oleosis, terrenisque, quibus admixtus est, separetur, quod in hydropicis non accidit. Unde, quæ de causis resolutionis dicuntur, frustra afferuntur, & partim aliena, partim falsa sunt. Si sal purus alicubi esset in corpore in magnâ copiâ, à cibo, & potu, similibusque causis forsitan liquefcere potest, verum cum talis non detur, frustra ista afferuntur. Non mirum, si circa salia insulsus *Paracelsus* deliravit, nam sicut in macrocosmo sunt salium fodinæ, salinique fontes, hos quoque in microcosmo assignavit; quæ de pluvîâ internâ in Cœlo microcosmico, à stellis hydropicis dicuntur, fabulosa sunt, & magis rhetorum, quàm physicorum, & Medicorum scholis apta; in quibus allegoriis ludere non licet: sed quando ratio deficit, semper ignari ad stellas, causasque longinquas, & ad testes non citabiles recurrunt.

Helmontius, qui medicinam potius destruxit, quàm construxit, ignotum hydropem in peculiari tractatu describit, & hydropis vitium in rene collocavit, ac proinde cruor extravenatus, & grumefactus faciat ventris hydropem, & insuper, quod ren sit adæquatus artifex, patratior, exequutor, & arbiter veri hydropis; & reverà hæc sententia probabilissima videtur, nam hydropici omnes paucas reddunt urinas, & sanè in omnibus parcius, & longè minor, quàm assumptorum potulentorum fert ratio, prodire solet, unde renes primam hydropi præbent occasionem, & ex solis renibus affectis, & lotium non exturbantibus supervenit hydrops; hinc est, quod optima, & tutissima hydropicos curatio, in urinæ provocatione consistat, quâ denud copiosius fluente, subitò evadunt:

evadunt : hydropis itaque vitium in renibus subsistit, verum enim verò parcius mingunt hydropici, quia aquosus humor in abdominis cavitatem labitur, nec ad emulgentes lymphaticas defertur, ut per urinam excernatur. Non negamus tamen quandoque hydropem non fieri renum culpā, propter eorum imbecillitatem, obstructionem, exulcerationem, vel vulnus, &c. sed, quod omnis hydrops renum vitio fiat, hoc minime arbitramur. Ignotum *Helmontius* vocavit hydropem, quia non hepatis, sed aliorum viscerum culpā: imò interdum visceribus penitus illaesis hydrops generatur, ac propterea ejus generatio, & fiendi ratio ignota, & obscura est, si ex hepate oriri supponatur.

Nostri Curatio.

Antequam hydropis causam stabiliamus, cachexiam meditemur oportet, hæc namque est via compendiaria, quæ ad hydropem sternitur. Est cachexia malus corporis, & partium cutanearum habitus, qui à naturali statu mutationem in deteriore innuit, & ex nutritionis vitio pendet, unde in cachexia corporis habitus à colore nativo in pallidum, subtumidum, & flaccidum degenerat, & si malum hoc non curetur, leucophlegmatiam, & actutum anasarcam, & ascitem parit. Hydropis igitur causa à digestionis vitio oritur, ex quo depravatus sequitur succus alimentitius, & hinc sanguificationis depravatio. Ita sunt ciborum intemperantia, excessiva ingluvies, & voracitas, quæ à stomachi fermento subigi non potest & ipsum fermentum infringitur, & obtunditur, ita pravæ qualitatis ingesta, pravum succum, pravumque sanguinem generant. Vel assumpta, quæ crassum, pituitosum, phlegmaticum, vel aquosum pariunt sanguinem. Multa potatio, & crebra vini meracioris ingurgitatio, fermentum ventriculi acidum prosternit; potus enim qui multum vini spiritus in se vehit, atque etiam nimius vini spiritus usus, in primis matutino tempore, vel post cibum assumptus, semper aciditatem minuit, obtundit, & volatilitate, & oleositate suâ, ut patet ex flammâ, quam concipit vini spiritus, hebetat, infringit, & figit, ut experiri licet, confundendo vini spiritum cum spiritu salis, spiritu nitri, aquâ forti, vel alio acidissimo liquore, & invicem destillando: aciditas enim penè tota perit. Idem contingit si vini spiritum una, vel alterâ vice, à pulveribus acidis, & corrosivis, ut spumâ venenatâ duorum draconum, mercurio præcipitato, &c. destillaveris; manifestè enim deprehendes eorum austeritatem, acorem, & corrosivitatem non tantum auferri, sed penitus immutari. Idem ergò hæc aqua vitæ (sed potius dicenda aqua mortis) in ventriculo patrabit, ita namque acidum in ventriculo fermentum, sine quo coctio fieri nequit, obtundet, ut alimenta fermentari, & abinvicem sufficienter separari nequeant, unde crudus, & corruptus succus alimentitius necessariò producitur, & talis conditionis erit sanguis. Præterea ipsum vinum, & vini spiritus corpus ita incendit, fermentum obtundit, vel ferè extinguit, ut isti Lyei nihil ferè appetant, nec comedant, & cum Cerere divortium faciant. Interim acrimonia illa salino-sulphurea, quæ est in vino adusto, vel sublimato Tantaleam parit sitim, quæ postmodum potu vix restinguitur: tunc ad tollendam illam acrimoniam, & sitim restinguendam bibere coguntur, & eò magis bibunt, quia nutritionem per potum restaurant; nam *vini potus famem solvit*. Sic toto pomeridiano tempore, non Cerealia, sed Baccheia sacra frequentant, ac propterea fermentum forsan in ventriculo relictum abluunt continuo illo potu nimio, & sic flaccidior, & ineptior ad coctionem peragendam

redditur ventriculus: unde cruditates in dies augentur, nullus landabilis succus nutritivus generatur, nisi magnus aquositatis proventus, & non potest non generari sanguis crudus, pituitosus, aquosus, vel aliâ qualitate vitiosus, & per corpus deductus primò Teucophlegmatiam, & deinde ascitem producit.

Si potus aqueus crassus, impurus, aut turbidus uberim ingurgitatus; vel cibus crassus, frigidus & viscidus frequenter usitatus, hydropem producere potest, nam fermenta naturalia destruit, latices increflat, minus reddit mobiles, & tubulos illos excretorios infarcit, & venulas capillares & vasa Lymphatica obstruit; unde difficilior sanguinis circulus, & copiosior laticis cumulus intemptiva, copiosior & crebrior frigidi potus ingurgitatio, hydropem quandoque inferre potest. Ex copioso frigida haustu, post nimiam corporis æstuationem, hic affectus oriri solet. Sic in febrium paroxysmo, qui copiosius bibunt, præsertim frigidam, non ægre in hydropem incurunt. Quidam quotidie ante prandium bibens, hypticus factus est.

Evacuationes consuetæ suppressæ, ut menstrua, lochia, hæmorrhoides, hæmorrhagiæ, uterum obstruunt, fistulæ, & id genus alia, hydropis metum injiciunt; sanguis enim retentus, multis particulis salinis, sulphureis, & aluminosis scatet; venas opplet, & infarcit, nec particulis expurgatur, ut per illas evacuationes, omnes corporis impuritates expurgari solebant, sed supprimitur, ac augetur secundum quantitatem, & pravam qualitatem, & totam sanguinis massam conspurcat, hæmatosim depravat. Excretiones auctæ, aut frequenter repetentes, ut lochia immodica; menstrua nimia, hæmorrhoides immoderata, hæmorrhagiæ immodicæ, ingens sanguinis vomitus, ejusque immodicum sputum, vomitio enormis, lienteria, diarrhœa continua, purgationes nimia à cathartice male adhibitæ, dysenteria diuturna, ptyalismus rebellis, Venus immodica, frequenter hydropem minantur; hæ enim immoderata evacuationes, magnam spirituum copiam exhaustiunt, nativum hebetant calorem, fermentum pessumdant, vel ferè abolent, stomachum enervant, nec bonus succus alimentitius sequestratur: unde laudabilis sanguis non generatur, sed ex depravata sanguificatione in serositatem, & aqueam substantiam transit, quia massa sanguinea suo volatili sale destituta, nil præter laticem fabricat.

Frequentior hydropis causa est hepatis, vel lienis scirrhus, hæc duo viscera mediante scirrho, in tumorem eleantur, & quia hepar est sanguinis venalis, & lien arterialis, colum, sanguis tam venalis, ad circulationem, propter meatus scirrhosos obstructos, & coarctatos ineptus redditur, & tantum pars serosa percolatur, quæ in abdomen effusa stagnat.

Hydropem etiam producere potest vitium alicujus visceris nobilioris, cujus usus pro partibus naturalibus est summè necessarius, ita etiam præter hepar, & lienem sunt mesenterium, pancreas, & emulgentia vasa, quæ partes hunc affectum progignere queunt, cum malè afficiantur obstructionibus, vel scirrhis. Sic harum partium obstructione, circulus sanguinis in suis vasibus secretoriis retardatur, & transeuntes partes serosæ, tubuli eò magis obstruuntur. Itæ lymphæ, aliisque humores per mesenterii glandulas, quæ sunt vasa transculatoria, & velut tot cribra & secernicula, secernuntur, & circulantur, & hæc quandoque ob crassitiem obstruuntur, & lymphæ stagnat, aggeritur, & in tumorem œdematosum totum abdomen pedetentim magis, magisque intumescit, donec tandem superiora versus assurgat. Imò contingit quandoque ipsa vasa lymphatica in inferiori ventre

latentia deprimi, & contentum liquorem exprimere, & propelli, vel si aliqua de causâ rumpantur (quia sunt valde tenella,) tunc serosam lympham in abdominis capacitatem diffundunt, & ab ejus egestione hydrops generatur. Interdum ruptis hisce vasculis, lymphaticus liquor in abdominis cavitatem non diffunditur, sed inter vicinas membranas effluit, & tunc inde vesiculæ producuntur, hybatides appellatæ, quibus hepar interdum intus, sed frequentius foris nonnunquam etiam lien, omentum, mesenterium, peritonæum, intestina, aliæque partes in abdomine scate-re deprehenduntur, & ascitem producunt. Interdum hæc vesiculæ dirumpuntur, & serosum humorem in abdominis capacitatem profundunt, ex cujus collectione, hydrops emergit.

Multoties renes hydropi ansam præbent; hi enim urinam variè excernunt, ut plurimum crassam, intense tinctam, & perquam lixiviam, quandoque tamen pauca pallida, tenuis & cruda excerni solet, sed in omnibus parcius, & longè minor, quam assumptorum potentiorum fert ratio. Renes itaque primam occasionem hydropi suggerunt, imò frequentius ex solis affectis renibus lotium non emittentibus supervenit hydrops. Hinc fit, quòd optima, & tutissima hydropis curatio in urinæ excretionem consistat, quâ denudò copiosius fluente, hydropici subito evadunt. Hinc est, quòd hoc serum, alias sub urinæ formâ emittendum erat in abdomine coacervatum, & arte exhaustum, nullas tamen urinæ proprietates nec saporem, nec odorem, nec colorem exhibeat, cessante nempe renum functione. Quandoque renes adipe obstruuntur, urina imminuitur, sensimque aboletur, & hydrops emergit. Interdum lymphatica vasa, quæ urinam ad renes deferunt, obstruuntur, & hydrops generatur.

Datur etiam modus fiendi hydropis extraordinarius, à colliquatione dependens dum non tam conservari, quàm ex contentis aliis humoribus per colliquationem serum hydropicum generari observatum est. Docet experientia in febribus acutis, & hecticis, ut alias excretionem colliquativæ sunt familiares, ita etiam his subito aquâ abdomen intumescere, ita ut præter nutrimentum, & sanguinem ipsa etiam pinguedo colliquefacta in serum abire videatur, uti hoc ipsum in diabeticis quoque fieri solet, in quibus nutrimentum, sanguis, pinguedo, & ipsæ carnes in aquam, seu urinam transmutari observatur: hoc idem ipsum in hydrope accidere potest, & per colliquationem aquarum gurgies in abdomine coacerventur, & per urinam nihil excernatur, ut in defuncto hydrope nos observavimus, qui sectus, nec sanguinis guttam in toto corpore culter anatomicus invenit. Hinc hydropicis subinde observatur, aquam heri evacuationem arte per paracenthesin hodiè æqualiter demum abdomen replevisse. Sed in hydrope colliquationis primaria ratio habenda est, utpotè cujus affectus, seu productum saltem est hydropici ista intumescencia.

Si itaque serosa colluvies in venis, arteriis, & inter carneas fibras pro nutritione delata, & quia adhanc inepta est, dicitur anasarca; si vero in abdominis capacitatem prolapsa, & hinc in tumorem versus superiora assurgat, dicitur ascites; si tandem asciti flatus sit permixtus, dicitur tympanites. Flatum copia generatur ab humore crudo & crasso, qui à calore exagitur, & in vapores attenuatur, & in flatus difficillimè disentiuntur, quia in abdominis cavitate cum aquâ sunt permixti, & conclusi; & abdomen tympani instar extendunt, non retinentur flatus in stomacho, vel intestinis, quia per ructus & vel ventris crepitum exturbarentur, quicquid dicat *Platerus*.

Per quas vias latex seu serum illud in abdominis capacitatem deferatur, vulgarium ingenia torfit;

unde per cæcos meatus transferri assignantur, & reverâ non extra choræam versantur; nam sæpè in hydrope ingens aquæ quantitas unâ die per alvum excernitur hydragogo potiori exhibito, quòd fieri non posset, nisi aqua in abdomine contenta intestinorum tunicas pervadat, & sicut per cæcos ductus exturbatur, ita per cæcos, & latentes transfunditur: verum nec cæci nos ducant, & in foveam in quam inciderunt, incidamus, patentes, & evidentes assignabimus ductus.

Variae sunt causæ quibus in hydrope fiat in abdominis cavitate aquarum collectio, per patentes ductus, præter violenter extrinsecus incurrentes. Prima, quando vasa peritonæi relaxantur, & adeò rarefiunt, ut aqua transcoleatur, & transcolata tandem in spatium illud præcipitetur, ut videmus, si per pannum lineum aquam transfundamus, aquam illam transcolari observamus, quia per rariores panni poros transfunditur, & hoc modo aqua collecta longo tempore, & non statim hydropem facit. Secunda, quando commisti flatus aquæ in vasis prædictis, usque adeò illa extendunt, ut aperiantur ora, quibus apertis, aqua simul, & flatus in ventre inferiori colligantur, ut fit in Tympania. Tertia, quando aqua sola adeò est potens, & copiosa, ut propter copiam ipsius referantur ora vasorum, quibus referatis, egrediatur. Quarta, cum in contentis, particulæ acres, acidæ, salinæ, & corrosivæ, continentia vasa lymphatica corrodunt, & exedunt, ac per corrosa vascula in imi ventris cavitatem, aquarum colluviem evomunt, & hæc causa subitam, & improvisam faciunt hydropem. Quinta, post calculorum egressum subito fit hydrops, ideo fieri dicimus, quia fractus est unus, aut duo meatus urinales, quibus fractis, cum urina in vesicam penetrare non possit, necessario in ventris specum præcipitat. His sic adductis, causas, & vias, quibus inter peritonæum, & intestina colligitur aquarum gurgies, breviter recensemus: sunt itaque erosio à salinis particulis exaltatis, vasculorum lymphaticorum obstructio, aut compressio, rarefactio, exesio, quorum soluta unitate effluit, & abdominis cavitatem latex, seu lymphæ delabitur, & ut uno verbo dicamus, causa est soluta unitas vasculorum lymphaticorum, quæ fit per anastomosis, vel diapedesin, vel diæresin. Hi meatus in viventibus hydropicis sunt patentes, & in cadaveribus minime conspicui sunt, attamen in aliquibus, hos ductus culter anatomicus ostendit. Concludimus tamen ascitem, & tympanitem nunquam generari posse sine aliquâ interiorum partium abdominis solutione continui, quacumque de causâ inducta, & eorum rejicimus sententiam, qui hunc affectum generari docent, per vasorum & vasis interiorum partium exhalantium in abdomine condensationem in aquam, cum illa exhalatio in quibuslibet hominibus continue procedat, & interim ascites paucissimis contingat.

Ne mulieres gravidae, & hydropicæ confundantur, sequentes adducimus pro tyronibus differentias, quibus discernuntur. Primò, Ex colore faciei vivido, & bene habito. Secundo, Ex tumoris speciei, in gravidis namque abdominis tumor ad præcordia sursum vergit, & est inæqualis; in hydropicis autem inferior abdominis pars intumescit, ubera hæcescunt & tumor undique æqualis, & quasi œdematosus, ut nil de foetus motu dicamus. Tercio, Certum est signum fluctuatio, nempe ad tactum senties fluctuationem in hydrope. Quarto, vivacitas, & oculorum vigor significat gestationem, sed ubi hydrops est, perit oculorum nitor, fiunt lividi, &c. Quinto, Urinæ in gravidis non sunt ita constitutæ, ut in hydrope diximus. Sexto hydrops valde membrum gravat, in gestatione non item. Septimò, quo se vertunt hydropicæ, sed labitur aqua, id quòd non fit in gestatione. In hydrope sitis juncta est, in gestatione non. Octavo deni-

denique sub hydrope menstrua quandoque fluunt, in gestatione non, &c.

Prognosis.

Omnis hydropis species perniciofa est; curatu difficilis, & eò difficilior redditur, quanto magis inveterata est; verum in principio non adeo difficilis est ejus curatio, sed inveterati maximam inducit difficultatem, & facilius in servis quam in liberis curatur hydrops propter sitis tolerantiam, & alia multa rædia, quæ magis substinent servi, quam liberi, & longè difficilior curantur divites, & primates, quam pauperes, quia isti ad sitis tolerantiam magis cogi possunt.

Aqua intercutem laborantibus tussis superveniens, malum. sect. 7. aph. 35. Imò verò *sect. 7. aph. 47.* *Aqua intercutem laborans, si tussi corripitur, desperatus est.* Verum non est malum, si tussis præcedat sed malum solummodò esse solet, si tussis subsequatur, id est si primò fiat hydrops, & deinde superveniat tussis absque screatu: ad hoc enim ut tussis sit mala, non solum subsequi necesse est, verum etiam hydropis ratione fieri, quia si tussis aliâ ratione, puta per novam fluxionem hydropi supervenientem accidat, non necessariò, est mala. Mala erit, si fiat ex aqua in thoracem irrepente, ut aphorismi sensus est; ubi enim aquosus humor in tantam crevit molem, ut in thoracem penetret, & jam asperas occupet arterias & deinde tussis superveniat, periculum est, ne haud ita multò post homo suffocetur.

Hydrops morbo acuto puta febrè ardenti &c. superveniens, malus, quia cum æger acuti morbi magnitudine sit jam extenuatus, superveniente morbo novo, maximè periclitatur.

Hydrops à lienis duritie minùs periculosus est, quàm à duritie hepatis, quia lien minùs princeps membrum est, quàm hepar. Scirrhus cujusdam visceris insignoris v. g. hepatis, lienis, mesenterii &c. cum hydrope conjunctus nunquam curatur, aut talis hydrops estò curatus appareat, faciliè revertitur, qui recidivans ordinariò lethalis est, ac proinde si hydropes curationi cessit, ubi recurrit, omnem tollit spem. *Hydropicis, qui remedium efficaciam liberantur, si in eundem reciderunt affectum, desperati sunt.* In *coactis*, significat enim aliquod vitium immedicabile intra viscera latitare, quod, evacuatis aquis, novam earum generationem promover. In hydrope malum signum est, quando nulla aqua in ventre fluctuatio percipitur; tunc enim venter aquis est nimis distensus.

Aqua intercutem laborantibus, exorta in corpore ulcera non faciliè sanantur sect. 6. aph. 8. & ratio est, quòd hydrops aqua partium tubulos impleat, quæ cum circulari non possit, per ulcus egredi conatur, ita ut ei non detur quies, quæ maximè ad sananda ulcera requiritur. Præterea ulcus exsiccatione indiget, quæ in corpore hydropico nullatenùs esse potest.

Abscessus, anthraces, seu carbunculi pestiferi sunt, & brevi ante mortem præcedunt, ut etiam ulcera oris, gingivarum, totiusque corporis, vel maculæ lividæ hydropicorum cruribus, erumpentes, lethales, quia *venæ portæ* præ se ferunt. Hoc confirmat *Hipp. 7. epid. histor. Biontis, & Ctesiphontis*, quorum ille oborto abscessu in genu sinistro: & suppurato obiit. Huic verò paulò ante mortem collectio cum rubore aliquantulum livido, in femore dextro apparuit, & paulò post mortuus est. Et nos in quodam puero 16. annum agente, aqua intercutem laborante in oscheo tumorem cum livore pro extraordinario observavimus, cujus ordinarius Medicus erat Celebrissimus nostri ævi Æsculapius Dominus Antonius Bruno, & tertiâ die hydropicus fati cessit. Observavimus

D. Car. Musstan. Oper. Tom. I.

matrem Dominis Antonii Nola Celebris Musugi hydropicam, cui in femore, quibusdam obortis veliculis, per illas magna laticis copia quotidie effluebat, quo tandem, non amplius emanante, sana evasit.

In hydrope ubi manus, & facies sunt molles factæ, si pruritus superveniat, æger secundâ, vel tertiâ die perit. *Quibus hepar aqua plenus in omentum eruperit, is venter aqua repletur, & moriuntur. Sect. 7. aph. 53.* *Hydrope correpto, si aqua è venis in ventrem defluerit, solvitur morbus. Sect. 6. aphor. 14.* Hic aphorismus priori contrarius esse videtur, sed contrarietas hoc modo solvitur: in priori per ventrem abdominis capacitas, in posteriori per ventrem alvus intelligitur. *Et qui leucophlegmatica detinetur, si fortis ventris fluxus supervenerit, à morbo liberatur. Sect. 7. aph. 14.* Talis autem diarrhœa, morbo incipiente, aut saltem non inveterato fieri debet, & viribus adhuc constantibus, & integris visceribus, & sic intelligitur aph. 14. sect. 6. Si enim ægro jam debili existente contingat, mortem inducit, unde *Avicennas* inquit: *Constitutio anhelitis, & ventris solutio in tribus diebus, mortem significat.* Urinæ paucitas in hydropicis mala, & quò minor illius quantitas excernitur, eò deterior est morbus, quia materia potulenta in ventrem confluit, & nihil ferè illud ad renes pervenit. In sicco hydrope stillidium urinæ malum est.

Hydrops à colliquatione dependens difficillimè est curationis, vires enim omnes solvuntur, & corpus languescit, unde ægrum à tam magno morbo levare difficilimum est.

Omnis hydrops satis curatu difficilis est, & periculosus, una tamen hydropis species magis, vel difficilior, omnium tamen anasarca facillimè curatur, antequàm in ascitem transeat, nam anasarca in ascitem, & ascites in tympanitem transire solet: anasarca itaque cæteris facilior est curatu, significatur enim naturæ robur, cum ad omnes partes diffundatur id quod noxium est, si verò in abdominis capacitatem aqua fluat, difficilis est curationis. Ascites difficilior, ob aquam fluxam in ventris specum, & præsertim si omentum putrefactum sit, & estò aqua punctione extrahatur, paucis post diebus redit, ob alicujus visceris vitium, & productum evacuat, & causa non tollitur, & post punctiorem remanet gelatina quædam in cavitate abdominis, quæ nullâ arte extrahi potest. Omnium periculissima est tympanites, quia præter aquam flatus habet admistos, quorum explosione medicamentum flatus discutiens non habetur. Omnes hydropis species nisi citò in primo sui ortus principio curentur, chronicæ sunt, & habitum corrumpunt, & in curanda hac ægritudine opus totum hominem renovare, quod est solius DEI opus. Est tandem hydrops juratus hostis, qui necessario enecat.

Verumenimverò non omnes hydropici fati cedunt, sed quandoque in medicaminum cursu aliqua salutis spes affulget, quæ egrum sublevare potest; refert namque *Celsus lib. 3. cap. 21.* *Tum demum secunda valetudinis spes est, nam si plus humoris excernitur, quàm assumitur. Neque alienum est metiri, & potionem ejus & urinam.* Ideoque, an venter assumptis quibusdam medicamentis, decrescat. *Commodum est etiam lino quotidie ventrem metiri, & qua comprehendit alvum, notam imponere: postero die videre, si plenius corpus sit, an extenuatur: id enim quod extenuatur, medicinam sentit.* Quod si contrarium eveniat, partibus cæteris, inter pessima recensentur signa.

Certa salus hydropico pollicenda est, si hæc à *Celso lib. 2. c. 7.* descripta reperiantur: *Utrique si firma viscera sint, si spiritus facilis, si nullus dolor, si sine calore corpus est, aequaliter in extremis partibus macrum*

est, si venter mollis, si nulla tussis, nulla sitis, si lingua ne per somnum quidem arefcit, si cibi cupiditas est, si venter medicamenti movetur, si per se excernit mollia, & figurata, si non extenuatur, si urina ex vini potatione, & non potis aliquibus medicamenti mutatur, corpus sine lassitudine est, & morbum facile sustinet, siquidem in quo hæc omnia sunt, is ex toto tutus est: in quo plura ex his sunt, is in bonâ spe est. Sed quis est hic hydropicus, & laudabimus eum? Si hydropicus has optimas habeat notas, certe non infirmus erit, sed optimâ salute fruetur, cum nullas habeat actiones læsas, in quibus morbus consistit.

Veterum Curatio.

Duplicem indicationem pro hydropis curatione desumunt vulgares Medici, unam, quæ ad pituitæ vel aquæ, vel flatus evacuationem pertinet, siue hæc materia sit in abdomine, vel in toto corporis habitu contineatur; alteram à causarum ablatione, quæ talem producunt materiam, & à viscerum, præsertim hepatis, roboratione desumunt: Hepar namque optimis, exquisitisque remediis corrigatur, & roboretur, quia omne malum ab ipso originem habet; ipso namque correcto, & roborato, aquæ educuntur, flatus discutiuntur, & venter imminuitur.

Ante omnia alvum clysterum usu leniunt, qui multum in ascite, & tympanite conducunt, nam in his duabus hydropis speciebus, materia proxima in abdomine, & intestinis continetur, & facile per clysteres educitur, sed non ita in anascarcâ, cum materia evacuanda remota sit ab intestinis:

℞. Radic. cyclaminis, ebuli, asari an. ℥ss. fol. mercurialis, brassicæ marinæ, eupatorii, absynth. pulegii an. m. j. semin. carvi, petroselin. genistæ, anisorum an. ℥iij. polypodii quercini, senæ Alexandrinæ an. ℥ss. flor. genistæ m. j. coquantur in aq. f. q. ad lib. j. colatura addatur diatribit cum rhabarbato ℥ss. benedictæ laxativæ ℥iij. ol. rutacei. irini an. ℥ss. sal. communis ℥j. f. clyster, quo sæpius utatur. Vel

℞. Semin. caribami ℥j. agarici optimi ℥ss. pulpa colocynthis ℥iij. fol. centaureæ minoris, chamædrios, absynth. utriusque an. m. ss. coquantur ad lib. j. in colaturâ dissolve ol. chamæmelini, rutæ, de capparibus an. ℥j. mellis rosacei ℥ij. f. clyster.

Optimum remedium est clyster, non hydropis, sed podicis, nec abdominis specum, in quo stagnat aquosus humor adit, nec flatus, qui in abdomine continentur, exturbat, nec intestina superiora propter valvulam perreptat, nec intestinorum excrementa, quæ per clysterem excernuntur, hydropem cudunt.

Emollitâ per clysteres alvo, statim ad sanguinis educationem se convertunt, in hydrope contententes adesse tres illos scopos, sanguinis missionem indicantes, scilicet morbi magnitudinem, virium robur, & ætatem. Atqui errant vulgares, nam sanguinis missio, non est maledictum remedium, illud est magnum, quod est cujusque vilioris conditionis, magnum sanat morbum. Vires pro phlebotomiâ licet sint validæ, statim in hoc affectu prosternuntur, nec ætas quidquam prodest. Si hydrops à mensium, vel hæmorrhoidum suppressione ortum habuerit, quia sanguis in hepar irruit, ejusque nativum colorem suffocat, ob malignam aliquam qualitatem, aut ejus copiam, sanguinem largius emittunt. Verum horum affectuum suppressiones, non amplius militant, quia in alios affectus prioribus peiores degenerarunt, quorum occasionales tantum fuerunt causæ, neceductus sanguis juvare potest, quia totus ejusdem est conditionis, aqueus putâ, ad ultimam guttam usque.

Deinde pro pituitæ, vel aquæ educatione solemnia medicamenta purgantia instituunt, sed primò eva-

cuandæ materiæ coctionem expectant, sed frustra, quia nullam coctionem admittit, & per se satis tenuis, & ad fluendum apta est. Præparant itaque hos humores per septem, aut octo dies syrupis de corticibus citri, radicibus Gentilis, absynthio; capillis Veneris, & prassio cum aquis appropriatis, ut

℞. Syr. de tribus Radicibus Gentilis, capillis Veneris an. ℥j. aq. absynth. ℥iij. m.

Sed his syrupis exhibitis ventriculus debilitatur, venter repletur, & malum augetur. Præparatos humores aqueos purgant syr. de spinâ ponticâ, & nos tali modo præscribimus, ut

℞. Syr. de spinâ ponticâ ℥iij. de succo violar. ℥j. electuarii de succo ros. ℥iij. m.

& dissolve in vini graci, vel juris carniū ℥v. & exhibe immediatè ante breve prandium. Præcipuus hujus syrupi usus est in cachexia, hydrope, & arthritide, quia potenter aqueos purgat humores: conveniunt itaque in hoc morbo phlegmagoga, & hydragoga. Vel purgant pilulis aquam educentibus, ut

℞. Pilular. aggregat. de rhabarbato, agarico an. ℥j. pilul. de mezereo Div. m. & cum cathartico ros. formetur pilula.

Si necessarium videatur, exhibent apozema, ut

℞. Syr. ros. solutivarum, Sueffani an. ℥ij. aq. betonica ℥j. m.

detur immediatè ante prandium. Verum purgantia validiora, frequentius non sunt usurpanda, quia vires enervant, & deinde major aquarum exoritur proventus, nihil verò mitioribus proficientibus, tum ad fortiora recurrendum est.

Præter hæc composita alia aquosum humorem simplicia, & mitiora habent purgantia, ut est mechoacanna à ℥j. ad ij. cui addunt j. vel ij. diagrydii grana. exhibentque in formâ pulveris. Potentiorum, & efficaciorum prædicant radicem jalapæ à ℥ij. ad ℥jss. Frangulam commendant, quæ purgat serum, humoresve aquosos copiosissime, & vehementissime per alvum in primis, deinde etiam per vomitum. Dosis in substantiâ ℥j.

Sambucus, & ebulus ejus affinis in hydrope commendatur, sed efficacius serofos educit humores sambucus, quam ebulus, ac proinde eorum succus expressus ex interiori cortice ad ℥j. vel ij. in decocto passularum cum momento cinnamomi propinatur, & per superiora, & inferiora purgat. Succus expressus non coquitur, quia coctione purgandi vis minuitur: Sed ob harum plantarum ubertatem in nostris regionibus, earum succus vilescit, & tantum est tenuioris fortunæ hominum, quod à tonsoribus, & fœmellis præbetur.

Ricini grana in hydrope à vulgaribus præscribuntur, at nullatenus ab optimæ notæ Medicis usurpantur, quia nimis potenter, fortiter ac violenter evacuant, & cum impetu fursum, atque deorsum quicquid inveniunt ejiciunt. Dosis granum j. vel vix alterum sumi potest, propter nimiam violentiam: sed hoc medicamento genus in agyras transivit, & pessimos observavimus eventus.

Ad hydropicorum aquas educendas extollunt Gummi guttæ, vomitum tamen quandoque etiam movet, sed non semper, præcipue si specierum aromatici rosati aliquid addatur. Dosis grana viij. ad xij. sed non sine corporis perturbatione operari solet, quadere nunc in aromatopoliis prostat, & tantum pictoribus inservit.

Soldanellam, seu brassicam marinam, in evacuandâ hydropicorum aquâ usurpant, quam salubriter adhibent, quia malignitate caret, nec in hydropiseos curatione omittendam censent, utunturque sub formâ pulveris à ℥ss. ad j. Succus verò expressus propinatur ad ℥j. In decocto præscribitur à m. j. ad jss. misce-

misceri potest reliquis hydragogis, & sic mirâ proprietate hydropem evertit. Magna hujus soldanellæ ubertas in littorali Puteolorum orâ extat; quâ infirmæ fortis homines, quotannis adventante vere accitarium concinnant, & se purgant.

His, & aliis medicamentis, vulgares hydropicorum aquas iteratò eliminare contendunt, sed nunquam per secessum stagnantes serositates in ascite, & tympanite exturbabunt, cum inter peritonæum; & intestina veluti mortuæ stagent; sunt in hoc specu depositæ, & extra naturæ jurisdictionem jacent, quò purgandi vis se insinuare non potest, & assidue ex solutis unitatibus quasi in cavam pelvim destillant, nec à catharsi per cœcos ductus, vel per pseudothyrum eliminari possunt, ac proinde laterem lavant. Aliquid emolumenti purgantia in anasarca moliuntur, sed antequam lympham è conceptaculis imi ventris cavitatem deposuerit, quia tunc

Facillis descensus Averni,

*Sed revocare gradum, superasque evadere ad auras
Hoc opus, hic labor est.*

Interdum in usu habent alia remedia, quibus jecur, tanti mali causam, corroborant, ejusque intemperiem frigidam emendant, quod peragunt tam assumptis, quam admotis medicamentis. Inter remedia hepar corroborantia, primum locum tenere *rhabarbarum* putant, ac proinde in hydrope commendant vocantque illud animam hepatis, & hepar refrigeratum, & quasi emortuum animare, & ad vitam revocare credunt: Sed *rhabarbarum* secundum eorum opinamentum bilem, non verò serosos hydropicorum purgat humores nec in hydrope bilis peccat. Commendatur à vulgaribus, cum à bile hydrops originem habeat, quæ per venas meseraicas, ipsumque hepar diversa, calorem viscerum, & præcipuè hepatis, nativum corrumpit. Hoc unum scimus, *rhabarbarum* in hydrope usurpari posse tunc cum à viscerum obstructionibus originem habet, & in primo principio antequam aquosus humor ventris cavum destillare inceperit, propinatur, quia postmodum ad hydragoga confugiendum est. Si itaque hydropis in causâ sint obstructiones, ea quæ deobstruunt medicamenta præscribunt, ut *rhabarbarum*, *chalybis usus*, *absynthium*, *eupatorium*, *radices aperientes*, & ex his varia medicamenta confecta; item *aqua cinnamomi*, cujus cochlear. j manè, vel ante cœnam interdum exhiberi poterit. Plurimum valet *conserva absynthii pontici*, ex unâ parte comarum illius, & tribus sacchari partibus composita, cujususu nonnullos hydropicos percuratos fuisse testatur *Mathiolus cap. de absynthio*. Vel propinant sequens electuarium, ut

℞. Dialacæ, diacurcumæ ana ℥iij. nucis moschatæ, semin. petroselini ana ℥ij. glycyrrhizæ rasæ ℥j. de absynthio, de eupatorio ana q.s. ad electuarii mollis consistentiam m.

Dosis ad avellanæ quantitatem mane, & serò, ante prandium, & cœnam.

Extollunt *diarrhodon Abb. aromaticum rosatum*, *hepar lupi*, *galangam*, *conservam acori*, & omnia, quæ hepar corroborare credunt. In toto morbi decursu, hepar roborantia, nunquam deserunt, quia frustra aquas educere credunt, nisi non earum generationem impendant, quod non nisi hepar reficiendo, & ad pristinam temperiem restituendo, consequi possunt. Sed ò bardum hominum genus, uni hepati alligatum! Si hydrops confirmatus fuerit, & latex inimicum ventrem per rarefactas, vel adefas venas lymphaticas prolapsus, medicamenta hepar corroborantia, seu veriùs agerientia dicta, magis nocent, quia vasa magis aperiunt, & hydrops festinanter ad ultimam deducitur metam.

Impensè extollunt sudorifera ex decocto *ligni guajaci*, *china*, & *salsæ parilla*; sic enim latices, si non sensibilibiter, tamen insensibilibiter evacuant. *Martianus Rulandus* sudorificum parat ex *baccis juniperi*, quæ cum urinas etiam moveandi vim non exiguam habent utrâque ratione plurimum prodesse poterunt, cujus compositio est:

℞. Granor. juniperi contus. m. iij vini generosi q.s. decoquantur ad medias, & exhibeantur ℥vj. singulis diebus manè, corpusque optimè tegatur.

Horatius Reserus apud *Scholtzium*, se multos pueros, & nonnullas mulieres anasarca laborantes curasse gloriatur usu *syrupi Sancti Ambrosii*, qui sudorificus est; illiusque descriptio ita se habet:

℞. Millii excortic. ℥ij. aq. fontis. lib. ℞. bulliant donec ℥iij. vel iv. illius aquæ supersint: quæ percolata cum equali vini albi generosi portione misceatur, deturque calidum hydropico: copiossimè enim sudabit si optimè tegatur. Sed his sudoriferis malum semper in deterius, suo pondere labitur, qui hydropici liberam non habent transpirationem ob maximam feri colluviem, ac proinde difficulter sudant, & citra madorem illorum corpus est, nec in balneis facile sudore madescunt, & hoc commune cum aliis cachecticis habent, qui omnes difficulter ad sudorem cogi possunt. Præterea sudorifera decocta quotiescumque neque insensibilibiter, neque sensibilibiter suum sortiuntur effectum, necessitatio per urinam exturbare debent, cum urina parciore reddatur, in abdominis capacitate magnus fit aquarum cumulus, & morbus deterior redditur. Insuper in ascite, & tympanite majus damnum afferre decocta sudorifera, cum aquarum colluvies veluti cadaverosa stagnet extra naturæ jurisdictionem; in anasarca tantum locum habere possunt, dummodò sudorem moveant, cum anasarcae materia non adeo incidi, subtiliarique possit, ut per sudorem resolvatur, ac proinde tunc frustra præbentur.

Medicamenta diuretica maximoperè commendant; hæc enim per urinas serosos evacuant latices & curatio feliciter succedit, nam in hydrope urinam minui, & stagnare videmus. Optimum diureticum est apud vulgares *succus chærefolii*, cujus ℥ij. exhibent per plures dies, quolibet mane cum vino albo. Item *semina dauci*, *apii*, *urtica*, *petroselini*, *radix rubia tinctorum*, *cicera rubra*, *bacca juniperi*, *alkekengi*, &c. Vel vina diuretica plurimum conferre censent, quorum exemplum tale est.

℞. Radic. enula campana, apii, fœniculi, iridis siccarum an. ℥jss. radic. valeriana, gentiana, asari, scilla an. ℥j. cortic. mediana, sambuci, ligni sassafras an. ℥vj. sol. absynthii, agrimonie, chamædrios, capillor. veneris sicc. an. ℥ij. summit. centaurii minoris, flor. genista an. ℥jss. petroselini ameos, anethi an. ℥jss. cinnamomi ℥ij. spica nardi ℥ss.

Conquassentur omnia, & infundantur in vini albi mensuris ij. vel iij per aliquot dies, deindè hoc vino utatur omni mane.

Optima sunt diuretica, sed non in ascite, & tympanite, ubi aqua inter peritonæum, & intestina stagnat, quia esset aquam in gurgitem præcipitate, absque spe exhauriendi & præcipuè si renum, vel emulgentium vitio hydrops oriatur; juvare tamen potest in anasarca dummodò acrimonia salina vasa, non excederit, & tunc diuretica corroborantibus mista prosunt, ut ulterior effectus generatio præcaveatur. Notant vulgares medicamenta in hydrope, meliori cum successu, lunâ decrescente magis administrari, quàm quidem alio tempore.

Dum interna pro hydropiseos curatione celebrant, externa etiam administrant, quæ non parùm

ad ventris tumorem discutendum conferunt, ita sunt unguenta, cataplasmata, linimenta, & emplastra, quæ in hunc modum concinnant:

¶. Unguenti Agrippæ ℥jss. arthanita majoris ℥j. mariati, olei nardini, scorpionum an. ℥ss. succi rutæ ℥ij. aqua vite ℥ss. aceti guttas aliquot f. unguentum molle. pro ventris inunctione, quæ calida adhibeatur. Vel

¶. Radic. ebuli ℥jss. bryonia, ireos an. ℥j. baccar. lauri ℥vj. flor. camomilla m. ij. semin. anisi ℥j. Coquantur in aquâ, & vino q. s. ad mollitiem, addendo farinæ lupinorum, cumini an. ℥jss. sulphuris ℥j. stercoris vaccini, vel caprini ℥vij. mellis q. s. f. cataplasma molle.

pro ventris regione, quod multum etiam in tympanite confert.

Vel

¶. Radic. asari, aristolochia rotunda un. 3 jss. rutæ, lupinorum, petroselinæ, cumini an. ℥j. cicerum rubr. ℥j. succi, panis porcini, brassicæ marinæ an. ℥j. laureola, thymeleæ an. ℥ij. olei scorpionum ℥j. cera q. s. f. linimentum. pro renum, umbilici, & vesicæ regione. Efficacia sunt hæc medicamenta extrinseca, ad subuculas conspurcandas, & ubi interna frustratoria experiuntur, externa nullatenus prodesse possunt: nam circumferentiam attingunt, & internum hostem à penetralibus non abigunt.

In desperato malo ad paracenthesim, seu abdominis sectionem transeunt; sed hoc remedii genus rarissime usurpandum est, in cuius operatione multæ conditiones observandæ sunt quæ non in omnibus reperiri possunt. Prima est ut nunquam ad hoc remedium deveniatur, nisi venter ita fuerit aquâ plenus & gravatus, ut virtutem quidem gravet; sed non prosternat, & ratio est, quoniam multò felicius educitur aqua, quando copiosa non est, eò quod humoris copia distentum peritonæum, & distenta cutis facile perforatur. Secunda, ut non fiat, nisi ægri constantibus viribus sint, ita ut possint sese erigere & constrictionem, quæ necessaria est sustinere. Tertia, ut ægri sint sine febre magnâ, & spirandi difficultate. Quarta, ut qui sunt perforandi, ventriculum non habeant imbecillum, vel omentum corruptum. Quinta, ut nunquam perforentur, qui corporis habitum valde contaminatum habent, quia fieri non potest, ut nulla ope sanitati restituantur. Sexta, ut ii non perforentur, quorum corporis habitus est nimis emaciatus, & debilitatus; sunt enim aliqui qui perforare audent, ubi jam prope mortem sunt ægri, & non est mirum, si res ipsis sinistro omine succedat, ut post apertionem facillimè intermoriantur, nam cum lymphâ etiam pusilli spiritus avolant. Itaque statim Hip. 6. epid. sect. 6. secare jubet, in eo scilicet, qui sine febre est, sine pulmonis ulcere, sine alvi fluxu, corpore non emaciato, ætate florente qui partes nobiliores adhuc sanas, & integras habent, nam neque in senibus, neque in infantibus hæc operatio prosperè succedit. Nam si hydrops jam longo tempore sit congestus, vires jam conciderint, & viscera sint debilitata, sicut etiam in ascite, qui à scirrho hepatis, aut lienis, aut morbo aliquo extitit, per se lethalis esse solet; frustra hoc præsidium tentatur, & anima cum aquâ educitur, & extinguitur.

Perforationis modus apud varios authores legi potest, & aqua non tota unicâ vice educenda est, nam juxta Hip. aph. 27. sect. 6. Quicumque empyici, aut hydropici uruntur, vel secantur, si pus, aut aqua universim effluxerint, omnino moriuntur. Quapropter semel, vel bis in die tantum ad unam, vel non ultra duas libras educenda est aqua, quod continuatur usque, quod æger ferè omni aquâ sit exoneratus; nam omnem emittere aquam non licet, quin partes vehementi frigore lædantur, & patiens, jam tot calamitatibus, & laboribus exantlatis, etiam animam ex-

halet: quia vires, & spiritus unâ cum aquâ sabuttrâ exhaustiuntur, spiritus sæpius in aquam illam decumbunt, ut extremam arceant putredinem, ita ut per longum temporis intervallum in abdomine contenta aqua, omnis fœtoris sit expers, quem evacuata citissimè contrahat. Aqua itaque post paracenthesim subinde scatens, necassaris spiritibus deaurata non potest, non in insignes labi putredines, in extremam viscerum corruptelam.

Reverà paracenthesis est optimum remedium pro curando hydropes, imò est via compendiariorum pro aquæ educatione, nam ita facillimè à parte declivi exhaustiuntur, nam estò hydropicus maximâ aquæ quantitate sit repletus, habet tamen, unde eam extinctâ siti evacuet, Verum, ut verum fateamur, est admodum antiqua paracenthesis, & periculo plena, & tot conditiones pro eâ celebranda maximam involvunt difficultatem, non negamus tamen ægrum aliquando in vitâ conservasse. Unde naturâ, & casus Medicos audaculos reddiderunt: non proinde exercenda, quia monstra in naturâ contingunt, quia ex eâ pauci evadunt, præsertim cum ægri, & illorum affines, eam operationem fieri nolint, nisi confirmato morbo, & corruptis visceribus, cum nulla salutis spes supersit, & tum intra breve tempus, & libenter gangrænam accersit. Præterea aquam hydropicorum educere, non est hydropem sanare, nam productum, & effectus educitur, & causa intacta vel relinquitur, ac mali fomes in glandulis, sanguine, vel soluta lymphaticorum vasorum unitate remanet, quæ deindè ulteriori vena scaturire solet; nam semper ad causam respiciendum est, ut eam tollamus, aliter morbum curare impossibile est, & Venusinus inquit:

Nisi causa morbi

Egerit venis, & aquosus albo

Corpore languor.

ac proinde etiam frustranea redditur operatio, quia exhaustâ serosiori parte, remanet crassior, gelatinæ instar in abdominis specu, quæ nullo artificio, ac medicamine eliminari potest.

Tandem pro hydropis curatione, aliqui ad scroti perforationem confugiunt, & profectò ista operatio quam maximè laudatur, cum facillimè per hanc sine ulla molestiâ, & periculo ac maximo cum emolumento, in praxi aquam educi experitur & ferè infinitæ leguntur observationes. Caterum scroti perforatio tantum prodesse potest in hydrocele, cum aqua tantum in ipso stagnet, non verò in ascite, tympanite, & anasarçâ, quia estò aqua evacuetur ex oscheo, non tamen ex toto corpore exhausti potest, & dato, quod hoc eveniat, gelatinam illam per tale foramen evacuare impossibile est, unde semper fomes, & caput mortuum residet.

Alii cauteria, vesicatoria, & scarificationes adhibent, & eadem difficultas urget, & gangrænam sæpè induxisse observavimus, quia pusillus partium calor, facillimè extinguitur. Ideoque satius est ab hujusmodi bardis operationibus abstinere, quam cum ægri maximo periculo eas experiri, licet aliquando nonnullis profuerint, si aliorum observationibus credere sit possibile, nam rationes, & ipsa experientia oppositum ostendunt.

Nostra Curatione.

Peragratâ furili vulgari curatione, ad nostram devenire operæ præstium est, pro cuius exordio illud ante omnia animavertendum est, quod olim memoriâ dignum prodidit Heraclius, is n. cum hydropelaboraret, & Medici cum inviserent, interrogavit eos, quomodo ex tempore pluvioso serenitas esset facienda. Medici cum Heracliti obscuritatem non intelligerent, abierunt, quo factum est, ut Heraclius eos curationis

curationis hydropis tanquam ignaros deseruerit: nam tota curationis ratio est, ut ex pluvîa fiat serenitas, hoc est, ut nimia corporis humiditas desiccetur, hoc autem fieri non potest, nisi partes, à quibus malum oritur corrigantur, & roborentur, nec hoc fieri potest, nisi universum corpus expurgetur, & propterea primò curatio inchoanda est à totius corporis purgatione, neque hoc feliciter evenit, nisi victus rationem instituamus; ab exactâ namque diætâ, & præsertim à totali potûs abstinentiâ, multos hydropicos absque aliorum medicamentorum ope curatos fuisse compertum est, sed non solum in rectâ vivendi ratione curatio consistit, verum etiam in rectâ aliarum sex rerum non-naturalium administratione, propterea

Aër, in quo æger versatur ad modicè calidum, siccum, & serenum declinet, vitetur ventosus, humidus, crassus, & palustris; nihil namque in hydrope, quàm aër frigidus, crassus, ventosus, & præsertim autumnalis nocet.

Cibus sit boni succi, facilioris coctionis, & quantum fieri potest, sit renuis, cum abstinencia hîc multum proficit. Conveniunt carnes leporinæ, gallinarum, pullorum, columbarum, perdicum, phasianorum, & cæterarum avium montanarum, assæ potius, quàm elixæ, nam sic caro magis siccatur, unde *Celsus* dicebat hydropicorum victum esse debere durum, hoc est siccum. Carnes bovinæ, cum difficulter concoquantur, vitentur. Omnia liquida sunt fugienda, & omnia, quæ aquam augere possunt, ac proinde juscula carniū vix admittantur, nisi dejectorium sumpserit medicamentum. Ova sorbilia, & gallinarum hepata plurimum laudantur. Hydropicorum epulæ cinnamomo, caryophyllis, anis, calamo aromatico, coriandris, vel pipere albo condiantur. Nullo modo admittantur acida, salia, viscida, crassa, lenta & glutinosa, quæ difficilioris sunt coctionis. Item lacticiia, quæ obstructions magis adaugent, nocent legumina, & præsertim flatulenta præter cicera. Vitentur pisces, & nisi sitis urgeat, falsi sunt anteponendi, ut haleces, haringes, salmo, cæterique saliti, aut fumo indurati. Fugiantur olera, præter ea, quæ urinam proliciunt, ut asparagi, lupuli, nasturtium aquaticum, sinapi, cochlearia, chærefolium, &c. Inter fructus conducunt passulæ, pistachia, amygdalæ, nuces juglandes, & avellanæ; vitentur crudi. Panis sit optimè fermentatus, & coctus, ac aniso, vel coriandro condiantur, sed si panis fiat ex farinâ, & furfure, melior erit, laudamus tamen, ut hydropici biscocto utantur, modò concoquere valeant, quia vehementer siccatur, & aquositates absorbit.

Potus quanto parcius est, tanto utilior, & ut famem tolerare, magnum in hoc malo est remedium, ita sitim perferre omnium maximè prædest. Debet hydrops esse alter *Tantalus*, qui, ut est in fabulis, apud inferos perpetuâ fame, & siti torquetur, inter poma, quæ recedunt, & mediis in aquis, quæ evanescent, dum famem, & sitim levare tentat, & res verâ famem & sitis est inferni supplicium. Totalis à potu abstinencia, si æger tolerare potest, est certissimum hydropicos curativum, remedium remedium, cum innumera testentur observationes, multos præstinâ sanitati restitutos fuisse, qui ab omni potu per menses aliquot, imò integrum annum abstinerunt, & hîc valet illud carmen:

Abstine, & efficies, quod medicina nequit.
Historiam habemus apud *Plinium lib. 7. cap. 8.* de Julio equite Romano, qui sibi omni potûs genere interdicto, ab hydrope curatus fuit. Illius rustici, apud *Antonium*, historiam habemus, quem cum postularer, quomodo ab hydrope liberari posset, abstine à potu dixit, quo facto liberatus fuit. Refert *Helmontius tract. ignot. hydr.* quod Comitissa de Fallaix, quæ dum

juvencula tumeret, suâsui cujusdam *Medici* abstinuit ferè per solidum annum à potu, solidiori cibo, & jusculis contenta, & sana evasit, vivitque modò septuagenaria. Sunt, qui commendant, propter sitis intolerantiam, ut potetur, & continuo evomatur, is fuit *Metrodorus Epicuri discipulus*, ut refert *Celsus*, qui cum hoc morbo tentaretur, neque æquo animo sitim necessariam ferret, ubi diu abstinerat, bibere solitus est, deinde evomit: sed tale consilium perniciosissimum videtur, multò melius est à potu abstinere, quàm continuo potare, & vomere; nam si redditur, quicquid receptum est, multum tædio demit, si à stomacho retentum est, morbum auget. Potus abstinencia maximum supplicium est, dandus itaque non ultra, quàm ut vitam sustineat, nec frigidus, optimus est, qui urinam movet. Convenit itaque vinum album, tenue, & odoratum, vel absynthio, vel agrimoniâ medicatum; dulce nequaquam detur, cum hoc sitim non sedet; ab aquæ potu omninò abstineat æger. Vini spiritus omninò vitetur. *Uviers* se ægris suis ultra lib. 6. vini qualibet die non permittere, strictâ lege scribit. Et ut minori molestiâ hîc obedire queant ægri, commodum esse, si ex vitro angusti orificii bibant. Humeatur n. sapius vini stillantis momento lingua, & promptius fallitur sitis, nec ejus copiâ venter gravatur. Hydropicus non absimilis esse debet, quàm diviti illi Evangelico: *Pater Abraham, miserere mei, & mitte Lazarum, ut intingat extremum digiti sui in aquâ, ut refrigeret linguam meam, quia crucior in hac flammâ.*

Motus nullatenus convenit, si febris adest, vel si placet debet esse mediocris, citra patientis molestiam, & lecticâ, curru, navi, aut aliquâ aliâ gestatione uti debet; si adest febris ambulandum, currendum, & corpus multis exercitationibus movendum; fuit n. sententia *Hippocratis s. epid.* omni laborum genere, exercendos hydropicos, sed ante ciborum assumptionem, dummodò difficilis respiratio non urgeat, alias moderatè animi gratiâ obambulet, quia

Et vitium capiunt, ni moveantur aqua.
Superiores maximè partes sic perfricandæ, ut spiritum ipse contineat, & evacuandus est sudor non tantum exercitatione, sed etiam in arenâ calidâ, vel laconico, & maximè utiles sunt naturales, & siccæ sudationes, quales in plagâ Puteolanâ & Pithecusis habemus. Prodesse etiam possunt sola balnea naturalia aluminosa, sed magis nitrosa, vel sulphurea, verum omnis humor alienus est.

Quies post cibum necessaria est, & præcipue si æger sit debilis, vel venter adeo intumuerit, ut doctum aquâ plenum referat, quia propter anhelitus difficultatem suffocari potest.

Somnes brevis esse bebet, isque nocturnus, meridianus vitetur, & diuturnus, quia excrementorum colluviem aggerit.

Vigilia cum magis exsiccet, magis juvat, quàm somnus, nec nimis vigiliis opiatorum usu succurrere oportet, nam salutare alias narcoticum, est necroticum.

Alvus mollis servanda, urina diureticis sollicitanda, & aliqua evacuatio aucta hydropicos in causâ sit, ut enormes vomitus, diarrhœa continua, & nimia hæmorrhagia coercetur, vel si suppressa, ut mensium, lochiorum, hæmorrhoidum, vel fistularum evacuatio eundem pariat morbum, provocanda.

Animi pathemata, ut mœror, curæ, tristitia, metus, & id genus alia, nocent, & ira nonnihil juvat, & sola spes, quæ afflictorum est medicina, hydropicum solari potest, & interim est alma fugienda Venus.

Hydropicos nostra curatio est, ut primò, ultrices aquæ removeantur, secundo, ut earum scaturigo sistatur, quia collecta aquarum colluvies potiorè inhibet curationem, ac propterea, quantum possibile est,

est, exhaurienda venit. Vitiatam hæmatosin, & deinde sanguinis crasum emendare, primam digestionem corrigere, & urinæ fluxum concitare in genere oportet: quod totum à causis occasionalibus, & prægressis auspicamus, & pro talium causarum varietate, curationis principium aggredi necesse est, quæ cachexiam tollere valent, maximopere adhibenda censemus.

Quò ad primam itaque intentionem, ad hauriendam aquarum colluviem, purgantia bene conveniunt, cum per hæc quandoque aquam ex abdominis capacitate evacuare contingat; notamus tamen purgantia sæpius iterata noxia esse solere, quia, dum ferositates evacuantur, utiles succi plus minusve una colliquantur, & exturbantur, ac proinde vires enervantur, viscera sternuntur, & malum augetur. In hydrope itaque raro purgare, & ea vitare medicamenta, quæ vehementer purgant, ac intermedio tempore ea præbere, quæ sanguinis massam emendant. In principio sint lenia medicamenta, quæ blandè moveant, eliminant, primas tantum abstergendo vias, & per epicrasim evacuando, quòd si id assequemur, bonum, quia primæ viæ ad fortiora purgantia disponuntur, & corporis contenta non evacuantur, quia aliàs malum augeretur.

Nonnulli vomitoria commendant, quia eorundem usus quandoque proficius observatus fuit, verum non semper est tutus, ac propterea si propinanda sint, sit patiens ad vomendum pronus, & facilis, juvenis, & robustus, nec ab anhelitus difficultate prematur, & tunc commodè vomitus institui potest. Medicamenta vomitiva largâ dosi, præsertim in hydrope confirmato, nam aliter raras promovebunt vomitiones. Ita *Mercurius vitæ* ad gr. iij. vel iv. potissimè vomitus excitat, atqui hydropicum vix movebit, & tantum per inferiora mitius operabitur, quia à ferositatibus acido-salsis fixatur. Ita nos, experientia monet, nam si mercurius vitæ cum sale tosto pro duplâ quantitate super prophiritæ teratur, & deinde à sale liberetur, leniter per secessum excernit, nec iste mercurius senibus propinandus est, nam ani procidentiam producere solet. Vomitiva esse possunt *crocus metallorum*, *flores antimonii*, *vitrum antimonii hyacinthinum*, quæ tam in formâ pulveris, quàm eorum infusa propinari possunt; item *turpetum minerale*, & *arcanum*, sed cautè à vulgaribus, & tyronibus usurpari debent.

Tutiora sunt purgantia, & inter hæc selectiora, quorum energia humores crudos, ferositates, & aquarum colluviem exturbandi vi potiatur, computabimus, & hydragoga dicuntur.

Flores persicorum, ex quibus conserva, & syrupus efformatur, serum sine molestiâ, & torminum cruciatibus elicit, ut

℞. Conf. flor. persic. ℥. iij. elect. de succ. ros. ℥. iij. m. propinetur immediate ante prandium. Vel

℞. Syr. flor. persic. ℥. v. de coct. solut. q. s. f. p.

Jalapâ in genere purgat, sicut reliqua purgantia, quæcumque invenit, & præcipue serosa, & aquosa excrementa, vel saltem excrementa sero, & aquæ convoluta, ejusque dosis est ℥. j. ad ℥. j. Sumitur in formâ pulveris, in decocto cinnamomi, vel anisorum. Paratur ex jalapæ radice *magisterium*, seu *Resina jalapæ*, quæ in minori dosi exhibetur, ut

℞. Resina jalapæ gr. xv. tart. vitriolati ℥. j. diagryd. pro stimulo gr. j. essentia citri gut. ij. vel iij. m. formantur pilula iij. & deurentur pro una vice.

Sunt, qui ex radice jalapæ cum spiritu vini tincturam extrahunt, quam aromatizant cum essentia corticum citri, & est velut arcanum contra hydropem, serosam purgans colluviem. Eisdem jalapæ habet vires in hydrope *mechoacanna*, hæc namque ad ℥. j. aquosa, serosa, & pituitosa evacuat excrementa.

Bryonia radix specificum est hydropicorum purgans, nam ejus radix hydropis signaturam habet, & potenter nimiam seri, vel lymphæ copiam à quâ hydrops occasionaliter fovetur, per superiora, & inferiora cum aliis humoribus evacuare solet. Unde radix correctâ, ejus succus, & exinde paratus syrupus, valdè usitatus est in hydrope. *Bryonia* succum pro arcano in hydrope revelamus, & sequenti colligitur modo, Lunâ crescente, tempore Veris bryoniæ radicem terræ adhuc commissam excava, & operculum ex superioris radice parte abscissâ, paratum superpone, & singulis auroris duo, vel tria cochlearia istius succi in cavo invenies, quem singulis matutinis horis hydropico à cochleari j. usque ad ij. vel iij. exhibe, quo solo medicamento plures hydropicos, Deo annuente, curavimus. Non tantum bryoniæ radix interne adhibita hydropem curat, sed externe etiam contusa, vel ejus succus applicatus cum stercore vacino, vel columbino hydropicorum aquam evacuare potest. In specie in hydrope *bryonia radix* singulare quid obtinere videtur.

Ex cucumeris asinini succo expresso, & inspissato fit *elaterium*, violentum, sed tamen potens medicamentum hydropicos purgans, & præcipue in ascite, conducit, cum per experientiam compertum sit, ex abdominis cavitate hydropicorum serum, & lympham evacuare. Hoc elaterium, quò vetustius, eò efficacius, & melius deprehenditur, & *Cardanus* ad centum annos durare posse asserit.

℞. Eleaterii gr. vj. resina jalapæ gr. v. trochis. Al-handal. gr. ij. m. cum essentia absynthii f. pilul. j. & deurentur.

Fit ex elaterio extractum, ut

℞. Extracti elaterii gr. iij. mercurii dulcis ℥. ss. magist. gummi gut. gr. ij. m. cum. s. q. essentia sambuci, f. pilul. iij. & deurentur.

Maximopere commendamus pilulas hydragogas in pharmacopœiâ Augustanâ & electuarium hydragogum ex ebulo, vel electuarium de spinâ cervinâ in Pharmacopœiâ Regiâ Zunoferi.

Mercurialia in hydropiseos curatione, maximè in desperatis decantantur; hinc mercurius dulcis mistus cum mercurio vitæ conveniens est laxativum, ut

℞. Rob. Sambuci ℥. j. mercurii vitæ gr. ij. mercurii dulcis gr. xv. extracti elaterii gr. ij. cum syr. de spinâ poncicâ f. bolus pro unâ dosi.

Verum mercurius vitæ, & mercurius dulcis sedulo super porphyrite per aliquot horas lavigentur: sic n. mercurii vitæ vis emetica torpet, & ille cum mercurio dulci tantum per inferiora blandè purgat, & hæc mistura solitarie accipi potest cum conserve flor. persicor. ℥. j. Vel mercurius dulcis propinari post cum extracto gummi ammoniaci, ut

℞. Extracti gummi ammoniaci ℥. j. mercurii dulcis gr. xv. f. pilul. v. & deurentur pro unâ dosi.

Si mercurii ope obstructions referantur, & non tantum per alvum, sed etiam per urinæ vias exturbantur, ac læsa vascula gummi ammoniaci mucagine consolidantur, sed iteratò aliquot interjectis diebus exhibeantur. Nonnulli majora cudent cum mercurio dulci in hydropis curatione; ipso namque salivationem promovent, hydropico prius purgato hoc digestivo, ut

℞. Tartari vitriolati ℥. j. B. sæcula bryoniæ ℥. j. sal. card. benedicti, genista an. ℥. ss. magister. corallior. ℥. ij. m. pro octo partibus.

Postea purgant, ut

℞. Mercurii dulcis gr. xv. gummi gutta gr. v. conserve ros. ℥. ss. cum syr. ros. q. s. f. bolus.

Dosim postea tribus granis quolibet mane augeat, quousque phthiasmus uberim proveniat. Vel

℞. Conser.

℞. *Conserve flor. viol.* ʒj. *mercurii dulcis gr.* x m. quotidie augendo gr. iij. & ad oris salivationem usque praebe. Item externe per mercurii illinitio- nem, vel per mercurii suffumigium cinhabaris ope, prunis injectus in schedulâ salivatio promoveatur, & per infundibulum ore hiante excipiaturn fumus, donec sensim salivationem excitet. Potumodum regatur hydropicus in phtialismo, ut diximus de *Lue Venerea*. Insolens reverâ est medicamentum, sed in- solentior hydrops, & perniciosus, ac multos cura- vit; nam non solum salivationem, sed quandoque sudorem, & ut plurimum alvum, & utinam pro- movet: sed *Medicus* tunc majori sedulitate, & æ- ger maximâ obedientiâ uti debet.

Præterea *Paracelsus* omnes hydropiseos species solâ mercurii diaphoretici exhibitione curabat, ut ejus epitaphium Salisburgi in Sancti Sebastiani Nosocomio testatur, circa ullam molestiam, & recidivæ metum *Helmontius* suum mercurium dia- phoreticum in hydrope extollit ad gr. ij ex- hibitum, terque, quaterque, quo plusquam mille hydropicos curasse gloriatur, & citra sensilem eva- cuationem hydropem absque recidivæ timore sanat, & eò præstantius est medicamentum quò tutius omnem hydropis speciem tollit, omnes corpo- ris partes pervadendo, & per diaphoresim om- nem hujus mali mineram eliminat, cum insen- silis evacuatio omnes sensiles superet. Optima sunt cathartica hydragoga, sed ascitem, & tympani- tem non tollunt, cum aquarum colluvies in- abdominis capacitate, velut palustris, & cadave- rosa extra naturæ jurisdictionem stagnet; quapro- pter, has duas species exacerbant, & incurabilem reddunt. Non negamus tamen facili anasarcam le- vare, & curare posse, dummodo vascula lymphati- ca non sint soluta, vel exfesa.

Diaphoretica itaque medicamenta, & sudorifera maximopere commendamus, non solum si aquea, serosa, & lymphatica excrementa sub cute stagnet, (hydrops namque aqua intercus vocatur) sed etiam si in abdominis specu, vel in aliquâ cavitate, ut in hydatibus, ubi paludem efformant, per diaphæ- resim, & sudorem attenuari, & resolvi possunt. Ita sunt sudorifera illa actiora & aromaticâ vi imbuta, ut *decocta ligni guajaci, corticum sassafras, juniperi, buxi, imperatorie radices bardanae, &c.* facta in aquâ cardui sancti vase clauso. Hydropicorum pori cu- tis continuo aperti servantur, & hydropici in su- dore detinendi sunt. Unde balnea nitrosa vel sul- phurea calida conducunt. Vel parari possunt balnea artificialia, quibus incocta fuerint *absinthium, flo- res ebuli, sambuci, agrimonie, chamomilla. & pa- rum nitri*: sed majori cum commodo arena *San- ctæ Restitutæ, in Anariâ vel in Plagâ Puteolanâ vel su- datorium cocti in Anariâ, vel sudatorium Triduli in tractu Bajano, vel stupha sicca cum spiritu vini acensa instituta,* vel tandem *laconicum domi accommodatum,* ante cujus in- gressum hydropico sequens decoctum propinari potest, ut

℞. *Radices felse parille, rasur. guajaci an.* ʒss. *sassafras* ʒij. Infunde in s. q. aqua communis per h. 24. postea coque ad lib. ss. colatura adde syr. de card. benedicto, scabiosa ana ʒvj. sal card. benedicti ʒj. aq. cinnamomi ij. m. pro duabus dosibus.

Aut detur dosi bezoartici mineralis, aut antimonii fixi diaphoretici cum gr. iij. lapidis bezoartici.

Interna sudorifera, & diaphoretica ex mineralium regno sunt *antimonium diaphoreticum à ʒss. ad j. & ultra. Bezoarticum minerale à gr. vj. ad v. Cerussa an- timonii à gr. v. ad x. Sulphur auratum diaphoreticum, flores antimonii diaphoretici, & cætera ex vegetabilium regno parata.*

In hydrope bona sunt purgantia, meliora dia-

phoretica, & sudorifera, sed optima sunt diureti- ca; per urinæ namque vias, faciliter omnis aqua- rum colluvies exturbatur, citra tamen molestiam, & non ut cathartica, & sudorifica efficiunt; & hæc diuretica omnem hydropis speciem curant, tam anasarcam, quam ascitem, & gelatinam in abdo- minis fundo concretam incidunt, & attenuant par- tim ex sale fixo, quo pollent, ita sunt salia alkalia, seu lixivialia *sarmentorum vitium, juniperi, geniste, stipitum fabarum, absynthii, fimi columbini &c.* par- tim ex sale volatili, ut est sal volatile urinae, tarta- ri, armoniaci, cornu cervi, &c. partim ex sale vo- latili oleoso, ut sunt olea aromatica, stillantia qua- vis. Vel sunt acida, ad quæ pertinent spiritus, ut salis dulcis, nitri dulcis, vitrioli, vitrioli philosophici, sulphuris, armoniaci, lumbricorum, & omnes aqua nephritica. Sed præstat sal è busonibus combustis edu- ctus. Præstans est *lixivium benedictum Hadriani à Myn- siche,* ut

℞. *Cinerum lignor. & extremis frond. junip. arte- misie rubrae, geniste, fabarum adhuc in paleis, absyn- thii an.* ʒj. & cum vini albi potentis q. s. f. f. art. lixi- vium.

Hoc validissimè hydropicorum aquam per urinam expellit, & nullo alio diebus aliquot adhibito re- medio hydropem sanat. Dosis manè jejunio stoma- cho ʒij. ad iij.

Eandem virtutem habet ejusdem *Mynsiche lixi- vium diureticum,* & potenter hydropicorum aquas per urinam exturbat.

℞. *Herba linaria cum floribus, genista cum floribus, Ebuli cum toto, sambuci cum floribus an.* q. s. f. ci- nis, ut artis est, ex quo postea cum vini rhenani q. s. prepararetur lixivium clarum.

Dosis ab ʒij. ad iij. per se; vel cum vehiculis specificis.

Subtilissimus busonum pulvis hydropicorum aquas educit à gr. x. ad xv. Datur per iij. vel iv. vices, & postmodum tres, vel quatuor dies non capian- tur, ne æger debilitetur. Optima equidem sunt diu- retica ad hydropem curandum, sed præsertim ana- sarcam, & non ad hydropem, qui fit per resolutionem, nec in ascite, & tympanite; nam colliquati lati- ces in abdominis gurgitem præcipitant, ob impe- ditam urinæ excretionem, & præcipue si affectus ex emulgentium, vel renum vitio ortum duxerit, quia malum augetur, nisi ad occultos naturæ mea- tus confugere velimus.

In hoc morbo à principio, maxima stomachi ratio habenda est; ipse namque depravatè cibos con- coquens volatilem ciborum essentiam nimio phleg- mate saturatam, ab ingestis educit, quod vitium, nec in aliis locorum digestionibus corrigi potest, nam vitium primæ digestionis non corrigitur in secun- dâ, imò semper in detentiù ruit, & crescit eundo. Unde dum per se hydrops incipit, ferè vitium læ- sæ in primis viis digestionis subesse solet, & hinc prava hæmatosis succedit, & sanguis in serum, la- ticem, vel aquam degenerat: huic adde insensilis trans- pirationis defectum, & imminutæ urinæ excretionem, ut *Helmontio* placet, hydrops nunquam fit, nisi re- num vitio. Latex, seu serum hoc est nutritioni ineptus, ideo hydropici, intumescere abdomine, contabes- cunt, & quia circulo alteratur, & attenuatur in in- feriores decumbit partes, & extra vasa subsistens tumo- rem facit. Fit serum hoc intense salinum, & hinc sitis, corrosivum & continui solutiones in vasis lymphati- cis, & in abdominis cavitatem extillat, & hinc viscera naturalia corrumpit. Quia cutis pori ferè in tumore obliterantur, parum transpirant, & sudant.

Hæc, & alia symptomatum procella, ab uno stomachi vitio, & pravâ hæmatosi pendet, utrique ita- que in hujus mali principio occurrendum est, quia

Cum mala per longas invaluerè moras.

conclamarum est de hydropici salute. In incipienti hydrope, corroborandus est stomachus, ut suum munus rectè peragat, & optimam ciborum essentiam nimio phlegmate, seu latice nudatam efficiat, & sanguis optimæ notæ producat. Hæc medicamenta ex Marte petenda veniunt, & ea sunt omnia, quæ in melancholiâ hypochondriacâ retulimus, & brevitate ergo describere omittimus.

Hydropici viscera corroborantur, & hæc corroboratio tantum in eorum deobstructione consistit. Ubi vasa lymphatica sunt rarefacta, vel rupta, conducunt medicamenta, vulgò consolidantia dicta, ut *radix caryophyllata*, *tormentilla*, *consolidana oris*, *folia consolide saracenia*, *sanicula*, *agrimonia*, *stellaria*, *alchimilla*, *verbena*, *plantaginis*, *virga aurea*, *centinodia*, *pilosella*, &c. item *corallia*, *bolus Armena*, *sanguis draconis*. Verum hæc à principio hydropis usurpanda sunt, sed primò aqua est educenda, aliàs frustra laboratur.

In tympanite notamus, semper admiscenda esse vel solitariè usurpanda ea medicamenta, quæ status resolvunt, & dissipant, ita sunt *essentia anisorum*, *cumini extractum*, *liquor ex floribus tapsi*. Extra applicatur *empl. de baccis lauri* quod an profit, dicant hydropici.

Opiata hydropicis lethalia experiuntur, quia hæc in morbis acutis antequam vires deficiantur, & viscerum tonus ulteriùs labefactetur: hydrops cum sit morbus chronicus, ac propemodum ad extrema deducat, & eò vigiliæ accedant opiata omninò sunt vitanda, & non nisi sedulâ ad ministracione, & parvâ dosi cum timore sunt exhibenda. Inò post morbos chronicos, aut acutos, dum adhuc agri languent, & quædam adhuc supersunt symptomata, si iisdem opio succurrere velimus, periculum imminet, ne agri hydropici exinde fiant quod fieri observatum est.

Medicamenta pro hydropis curatione recensere, est arenam littoris connumerare, selectiora, & quæ praxis nos docuit, selegimus. Omittimus extrinseca in hydrope medicamenta, ut unguenta, emplastra, cataplasmata, fomenta, sacculos, & alia, quæ nihil faciunt ad curationem, nam cutem, non verò aquam intercutem attingunt. Paracenthesim repudiavimus, quia ex mille vix unus, quem Juppiter amavit, eripitur, cum semper gelatina, quæ sit à lymphæ aciditate, in abdominis fundo remanet, citra ultra exturbationis spem. Umbilici, scroti, in mulieribus labiorum cunni perforatio eosdem patitur manes. Vesicantia, cauteria, exulcerationes, cætera carnificum medicamenta, gangrænam inducere, & hydropicum ab hac lacrymarum valle eripere possunt.

Vanas tot observationes, ab auctoribus de hydropis curatione externis remediis applicatis conscriptas, arbitramur. Sic *Riverius* refert bufones medios sectos, & renibus applicatos hydropicorum aquas eduxisse. *Helmontius* hoc confirmat, & addit se vidisse hydropicum sanatum, alligatâ anguium senectâ super ventrem, & renes. *Mattheus de Gradibus* ranas vivas renibus applicatas mirabiliter aquas hydropicorum evacuare scribit. *Hieronymus Fabricius ab Aquapendente* magnam spongiam novam aquâ calcis vivæ calidæ imbuunt, expressamque abdomini superligavit; quo remedio pluries non solum hydropem, verum etiam hydrocephalum capiti admotâ spongiâ curavit. Sic enim hydropicorum aquas insensibiliter absumi, & frigidam, humidamque viscerum intemperiem tolli, & lienem induratum sanari asserit.

Optima sunt hæc remedia, sed empirica citra rationem, & perpetuò medentes fefellerunt, & in his observationibus; si veræ sunt, deceptos, & allucinatos fuisse credimus, & vana credulitas de talibus remediorum viribus, eos decepit, ob felices eventus, qui multoties sponte suâ ut monstra accidunt, &

fallaciam, non causam, ut causam, committunt; atqui medicus non usui, aut experientiæ, sed rationi stare debet. In hujus rei confirmationem, observationem nobis cognitam adducemus: quidam Eques tali urinæ suppressione ad plures dies post multa, & exquisita remedia incassum adhibita laborabat; Medici circa ægroti cubile in coronæ modum affidentes; pro inveniendâ medicamine, quod urinam exturbaret, consulebant. Sed ecce cubiculum audacter ingreditur rusticus, & infelutatis Medicis, ægrotum quo morbo affligeretur, interrogat, mingendi impotentia respondit, cui rusticus, nunc nunc te mendum sub penâ capitis curabo, & egressus, cum aliquot herbis regressus, quas in mortario contundere cepit: dicebat enim debere sumere harum herbarum succi tantum 3j. & actutum mingeret, dum herbarum succus intra ciathum exprimebatur, medentes magno cum rubore sese intuebantur. Interim inopinatò ægrotus matulam petiit, & ubertim mingere cepit. Si talem succum ad aliquot guttas summis labiis degustasset æger, quis diceret non à rustico curatum fuisse? Multa sponte suâ vel naturâ operante, in morbis accidunt, quæ barda Medicorum credulitas, irritis medicamenta ascribit.

CAPUT XXI.

De Diabete.

Διαβητης, à Διαβαίνω, idest transeo, quod urinâ citò transeat nomen habet. Alii υδροπαις ἀμυδæ hydropem ad matulam, alii urinæ profluvium nominant. Est itaque celeris, & copiosus urinæ transitus, quem sitis intensa & totius corporis colliquatio sequitur. Lienteriæ comparatur, nam sicuti in hoc affectu cibus non immutatus, sed prout fuerat assumptus per intestina celeriter excernitur: ita in diabete, potus non immutatus, sed ut assumitur sine ulla alteratione, per renes ad vesicam delabatur; unde quibusdam diarrhœa nephritica dicitur, sed congruentius lienteriam nephriticam diceremus. Ita solet urinâ copiosissima in hoc affectu profluere, ut decantatæ historiæ hyperbolicæ videantur: Narat *Donodæus*, se vidisse quendam, qui uno die amplius quàm 40. libras urinæ reddebat. *Cardanus* notabilem; sed majorem fide historiam refert, de quâdam puellâ annorum 18. quæ passa est urinæ profluvium, adeò ut singulis diebus urinæ libras circiter 36. emingeret, cum ex potu, & cibo non plus 7. libris assumeret. Cumque hoc 60. diebus perseveraret, emisit ultra cibi, potus libras 1740. quod pondus puellæ, & si tota in urinam fuisset resoluta, cum puella non potuerit excedere pondus 255. librarum, inò nec 250. attingeret.

Signa.

Diabetes agrè in principio cognoscitur, cum pedetentim, & insensibiliter crescat eundo; unde licet æger plus solito mingat, ad potum, vel aliam causam, id referre solet. Temporis progressu majores adipiscitur vires, & æger sensim majorem urinæ copiam reddere incipit, quæ postremò urinæ quantitas, potus quantitatem longè superat. Fit urinæ profluvium, intensaque sitis, quam assumptus largè potus minimè sedat, quia statim, ac assumptus est, per renes ad vesicam reiciatur. Urina sit tenuis, aquosa, cruda absque sedimento, in quâ temporis curriculo, quædam tenuia corpuscula supernant. Tandem totum corpus extenuatur, & contabescit, quod si urinam contineant ægri, lumbi, testes, & coxæ intumescunt.

Veterum Causa.

Pro immediatâ hujus affectus causâ, *Gal. 6. de loc. aff. c. 3.* cui ejus sequaces se subscribunt, accusant calidam renum intemperiem, cujus opera copiosissimè serum è venis attrahunt, venæ exhaustæ ab hepate, hepar ab intestinis, & ventriculo. Hinc sub tanto pondere pressi renes, irritatâ expultrice, & gravatâ retentrice, ad vesicam sero se exonerant. Unde indefinens exoritur cupiditas potus, qui simul ac assumptus est, denuò renibus arripitur ab hepate, intestinis, & ventriculo, & iterùm gravatâ retentrice, & irritatâ expultrice, ad vesicam immutatam potum deturbant.

Nonnulli sectatores, calidæ renum intemperiei insufficientiam meditantes, abdicata fide *Galenii*, rem ulterius trutinârunt. Unde non tantùm renes calidâ intemperie laborare protulerunt, verùm etiam ipsum hepar, & propterea adustos humores ab ipso genitos, bilem scilicet, fassamque pituitam renum parenchymati imbibitam, quæ assiduè retentricem irritant pro causâ stabiliunt.

Alii eidem intemperiei resistentes, resolutionem, & colliquationem esse decernunt, quæ in venis fit, & in toto corpore ab insigni hepatis, & venosi generis caliditate orta.

Aliqui calidæ intemperiei non acquiescentes, ab analogismo ducti cujusdam serpentis, qui *Λιποδάχτης* appellatur, & in *Lybiâ* præsertim reperitur, morfu suo venenum quoddam in homines insinuat, à quo sitis inextinguibilis inducitur; eodem modo credunt venenum in viventium corporibus generari, ex quadam, & peculiari humorum corruptelâ idoneum ad similem potûs inducendam cupidinem, qui statim ac assumptus est, per urinam redditur.

Hæc & quamplurima alia de diabete causâ fabulamenta commentata est vulgarium medentum credula grex, quæ an veritati consona sint, perquiremus.

Non esse à renum calidâ intemperie hunc affectum suaderetur, quia facilè tolleretur, ablatâ intemperie, tum externis tum internis quod non succedit. Præterea calida renum intemperies, est affectus frequentissimus, diabetes verò rarissimus, & rarissimus à rarissimâ causâ accidat, necesse est. Observamus quamplurimos præsertim calculosos, renes præcalidos habere, qui tamen diabete non patiuntur. Insuper multi renum inflammatione, seu febre renum laborant, & diabete obnoxii non sunt.

Neque credibile videtur renum attractricem tantam esse posse, ut ut etiam ad hepar, & ventriculum usque se extendat, atque inde crudum potum attrahat.

Qui resolutionem, & colliquationem esse dicunt, nil veri asserunt, quia febris elodes, & colliquativa, diabete comitem non habent.

Qui verò ad venenum recurrunt, ad ignotam, & occultam causam confugiunt, quam quid sit, nesciunt.

Joannis Baptiste Van-Helmont sententia, est diabeticam affectionem fieri ab aciditate non castigata à felle; vult enim ipse chylum totum aciditatum à fermento stomachi, inspirato felleo fermento, confestim mutari in salsum, quod si contingeret non castigari, & cum latice in renes se recipere, diabete excitari.

Nostra Causa.

Pro nostrâ de diabete sententiâ stabiliendâ præmittimus primò, quod sanguis multo abundat latice [inservit latex iste ad aciditatem in sanguine corrigendam, & ad ipsius circulationem] qui expurgari non potest, nisi per diaphæresim, & renum officio. Non est latex iste pars sudoris, nec urinæ, quia adhuc manifestum sal non continet. *Su-*

dor materialiter & latex est, fit falsus sudor, à subtili, spirituosâ, & falsâ ciborum essentiâ, per universi corporis fibras dispersâ. Urina quoque materialiter est latex, & suum recipit sal à renum fermento. Unde sal sudoris, & sal urinæ longè differunt, ut in eorum anatome patet. Aves toto corpore actualiter calent, ideoque nocturnos hyemis rigores sub aperto Jove tolerant, non meiunt autem, quia renibus, & vesica carent, ergò quicquid aves bibunt, totum per insensilem transpirationem recedit. Hinc liquet quòd soli renes faciunt urinam, quæ aliàs esset sudor.

Secundo, evacuationem per insensilem transpirationem, esse copiosiorē, quàm quæ per sensilem fit ut luculenter docet *Sanctorius libello de Staticâ Medicinâ*, ubi probat, perspirationem insensilem esse longè pleniorē, quàm omnes evacuationes sensiles simul unitas, ita ut si cibus, & potus unius diei sit ponderis 8. librarum, transpiratio insensilis ad quinque circiter libras ascendit.

Tertiò repetendum, quod diximus de ventriculi actione: Separatio puri ab impuro, in ciborum coctione per fermentationem fit; pars namque æthereæ excitata à ventriculi calore, se movet, & per intrinsecam fermentationem, sapor acidus fermentatis cibis supervenit, qui acidus sal apparet, quod si illa pars æthereæ separetur, falsus evadit. His præmissis.

Pars illa ciborum æthereæ naturæ acidæ, per fermentationem facta, si aciditas non totaliter evadit falsa, sed aliqua aciditatis portio remanet, unâ cum parte spirituosâ vel excipitur à villis, tum ventriculi, tum intestinorum, & inter fibrarum spermaticarum texturas, per universum corpus se diffundit, separaturque, quod aqueum, & serosum est, cum aciditate in renes demittitur. Vel hæc aciditas, unâ cum superfluis humiditatibus, à liene per vasa breviora, quibus ventriculi fundo connectitur, fugitur, & ad renes transmittitur: si ibi exaltatur, diabeticam producit passionem, hæc veluti spina digito infixâ, excitat in renibus calorem, mutat in lotium sanguinem, & ciborum essentiam, quæ viventium vitam sustentat, non secus ac oleum per ellychnii fibras ascendit, accensam sustentat flammam, ineptam sustentationi reddit, quapropter diabetici contabescunt. Oriuntur ab hac aciditate quandoque dolores, vel ulcera, quia sparsa est in magnâ latice copiâ, diluitur, & statim evacuatur, & est valde volatilis: cum verò hæc fixa est, & à minori copiâ feri diluitur, tunc alios generat affectus, stranguriam, &c.

Non inauditum videatur, aciditatem ciborum essentiæ immistam, intra fibrarum spermaticarum texturas, per universum corpus diffusam, unâ cum latice, vel superfluis humiditatibus per vas breve ad lienem, & à liene ad renes delatam, hunc excitare morbum, sanguinem in lotium mutare, alimentum vitæ sustentationi reddere ineptum, & tandem contabescientiam inducere; nam omnia acida diuretica sunt, & exaltata valent dura solvere corpora, patet id in berberum, & limonum succo, & in aceto distillato, quod uniones, margaritas, & corallia solvit; acetum verò radicum non tantùm corallia, & uniones, verùm etiam durissimos lapides, & mineralia resolvit.

Quod tantam urinæ copiam diabetici mingant ut *Donodai*, & *Cardani* historia testatur, non alienum à veritate credimus; nam licet dixerimus sensilem evacuationem, ab insensili superari, accidit quandoque, insensilem per sensilem compensari: observamus namque per æstatis decursum, habitu corporis rarefacto, & poris valde reseratis, majorem diaphæresim, & sudoris evacuationem, paucam verò urinæ excretionem. Contrà verò hyeme, densatâ à frigore cute

reperculsa effluvia, non integrè exhalant per corporis peripheriam, hinc copiosa materiæ serosæ per venas excretio.

Præter aciditatem in diabeticis sanguinem, in lotium mutantem, & nutrimentum ineptum ad vitæ sustentationem reddentem; non integra per corporis habitum fit diaphoresis, sed diminuta, hinc urinæ excretio, huic postea familiarem alui constipationem adde.

Prognosis.

Diabetis prognosis est, quod juniores, non ægrè persolvantur, dummodo in principio cognoscatur, & debita exhibeantur medicamina: distinguere tamen debet, à criticâ urinæ expulsionem, quæ in magnâ copiâ non solum non lædit, verum etiam salutaris esse solet. Seniores ferè omnes intereunt, ceu etiam post laborem immodicum. Veneris usum, & post acutas, vel chronicas febres, si contingat, lethalis plerumque est. Si in confirmationem abierit, intensa sitis excruciat, & omnem alimentitium corporis succum, ad renes rapit, tum tabem, & demum mortem inducit.

Veterum Curatio.

Vulgares practici, qui omnes affectus, ut plurimum calori refundunt, à refrigerantibus, & parùm adstringentibus curationem aggradiuntur, in quâ calidam rem, intemperiem vel emendare, vel auferre satagunt; ac proinde humores intemperiem efficientes præparant cum syr. de agrestâ, succo myrtilorum, cydoniorum, nymphæâ, resis siccis, acetositate citri, portulacâ, &c. cum aquis intubi, plantaginis, buglossæ portulacæ &c. Præparatos humores evacuant, ut

℞ Decocti myrobolan. cydoniorum, tamarindorum ℥iv. rhabarbari infus. in dicto decocto, & expressi ℥v. syr. ros. solut. ℥ij. m. f. potus. Vel in formâ boli, ut

℞ Pulp. cass. fist. recens extract. ℥j. pulpæ tamarind. ℥ij. rhabarbari electi ℥ss. sacchari ros. q. s. f. bolus.

Purgato corpore, non per hoc tota, diabetis causa, statim amputatur, unde intrinsecis medicamentis malo succurrunt, ut repellatur materia, divertatur, & renes reborentur. Repellunt à renibus, fomentis, & inunctionibus. Fomenta faciunt ex decoctis, & succis refrigerantibus, ut

℞ Fol. nymphææ, ros. rubr. plantagin. an. m. j. fol. rubi m. s. baccar. myrti ℥j. sandalor. alb. rubrorum an. ℥j. coquantur in aquâ, deinde

℞ dicti decocti lib. ij. succi symphyti, omphacii lib. s. m.

omnia, & cum spongiâ fomententur renes. Hoc fomentum applicari potest etiam pectinis regioni, quia quadoque à pectine hoc malum renibus communicatur. Si hæ fomentationes non prosunt, obstupescientia incoquunt, ut capita papaverina, hyosciami, fol. solani, & mandragora.

Præter fomenta, ad humores à renibus repellendos, eosque renes refrigerandos, accommodatæ sunt inunctiones, ut

℞ Omnium santalorum ℥j. cornu cerviusti ℥ss. rosar. rubrarum, semin. portulacæ ℥ss. plantaginis ℥ij. olei ros. omphacini, myrtilorum an. ℥j. ung. populeon. ℥vj. aceti rosacei guttas aliquot. cera q. s. f. unguentum. Vel

℞ Unguenti ros. infrigidantis Galeni, populeonis an. ℥ss. camphora ℥j. ol. rosacei, cydoniorum an. ℥ij. cera, & aceti parum f. unguentum.

Pro renibus, quo etiam tota spina ab ultimis potissimum costis inungatur. Quod si nihil hæc proficiant, obstupescientia addunt, ut folia hyosciami, vel medicum opii; hæc n. graviora mala debellare solent.

Interim dum extrinseca adhibent medicamenta,

intrinsecis utuntur ad renes corroborandos, & refrigerandos, ut

℞ Trochis. de spodio ℥ss. cupular. glandium ℥jss. semin. rosarum, portulacæ an. ℥j. carnis cydoniorum sine speciebus ℥ij. syr. si myrtilorum q. s. f. electuarium molles consistentia. Dosis ℥jss. pro vice. Vel

℞ Bol. Armeni ℥j. halastiorum, rosarum, spodi an. ℥jss. semin. plantaginis, lactuca, portulacæ an. ℥ij. gummi Arabici ℥ss. camphora ℥ss. syr. myrtilor. q. s. f. massa pilularis Dosis ℥j.

Si hæc nihil, vel parùm profuerint, diabeticum in balneum conjiciunt, quod arte ita parant, ut

℞ Fol. violarum, endivia, malva, althææ, plantaginis, nymphææ an. m. ij. ros. rubr. m. iv, semin. cydoniorum ℥ij. hordei lib. s.

Coquantur in aquâ q. s. pro balneo. Tempore usûs lactis recens mulcti aliquot mensuras addunt.

Quod si diabetes à causâ frigidâ fiat, contrariâ ratione procedunt, & omnia tum intrinseca tum extrinseca medicamenta calida propinant.

Nostra Curatio.

Eam vivendi rationem, quæ in diabete curando est necessaria, præmittere oportet; diætâ n. si malum non tollitur, saltem mitescit, & quandoque solummodo spontè desistere solet: Verum ut totalem diætæ rationem tradamus, à sex rebus non naturalibus ordinatur, inæque

Aër ad frigidum, & humidum inclinet, aliàs talis arte paretur, vitetur calidus, & siccus.

Cibus sit facilis coctionis, & conducunt carnes vervecinæ, vitulinæ, hædinæ, agninæ, bovinæ, porcine macilentæ, gallinarum, & præsertim avicularum montanarum, sed benè coquantur. Omnes conveniunt cibi, qui sale alkali temperato, vel lentore mucilaginoso potiuntur; hoc namque sal omnem acorem immutat, imbibit, & dulcificat, ita sunt animalium interiora, & extrema, ut pedes, cerebrum, ova sorbilia, lac, à quo ablatum sit serum, lac amygdalarum, ptisanæ succus, oryza, panicum, caseus recens, non salitus. Inter olera conveniunt portulaca, intubus, & lactuca. Inter fructus poma, pyra, passulæ. Inter pisces, saxatiles recentes. A cibis salitis, saccharo, oleo, acribus, & acidis, iisque qui urinam provocare possunt, omninò abstineat. Panis optimus ille est, qui sit ex flore farinæ.

Potus sit aqua fluvialis, chlybeata, sed in paucâ quantitate vel aqua hordei parùm torrefacti, cui admisceri potest succus cydoniorum, vel ribium, vel cornorum, aqua plantaginis, vel aqua florum myrtilorum. Convenit vinum rubrum, adstringens, & crassum, vel vinum ex cerasis austeris. Vitanda autem sunt omnia vina, eaque potuum genera, quæ urinam maximè provocant, & sicut non multum potandum, ita etiam urgente siti, paulò plus potus concedatur, quàm consueverit; & sicut sitis maximus est cruciatus, & multum potare in hoc morbo valdè noxium est, ita non multum bibere, nec etiam abstinere oportet, verum potus non sit spirituosior, & calidior.

Motus corporis omnes fugiendi, quia renes laborant, & in motu nimis incalescunt, aciditas magis intenditur, & malum exasperatur.

Quies magis convenit, quia humorum motum compescit; ideoque in lecto se contineat æger, & decubitus non sit super dorsum, ne renum substantia nimis coarctetur, & incalescat.

Somnus consueto diutius admittatur, quia in somno urinæ excretio cessat, non nimium tamen, & ultra modum producat, quia tunc nocet, spiritus

tus languidiores, & crassiores reddendo, unde acidum in sanguinis malsâ augetur.

Vigilia nimia maximè nocet, nam spiritus exhauriendo, acor augetur.

Excernenda exturbentur, & retinenda retineantur in diabete. Alvus lubrica servetur, nam alvo fluente, efficitur quædam humorum diversio à renibus ad alvum. Sic hæmorrhoides, & menses suppressi, ad naturalem redigantur fluorem.

Animi pathemata immodica vitentur, nam timor, terror, mœror, & ira valdè obsunt. Pro sunt benignæ animi passionēs, ut lætus nuncius, gaudium, & spes. Veneris usus omninò proscribatur, quia non solum lumborum fermentum depauperat, sed spiritus absument animales.

Indicatio diabetis curativa est, ut acor auferatur, vel saltem contemperetur, ne sanguis, & nutrimentum mutetur in lotium, & renes roborentur, ad acorem auferendum, vel tempetandum præstant aqua dulcis balnea; hæc n. poros aperiunt, acidōs latices exhalare faciunt, at ex aquâ ferrariorum parata balnea majoris erunt energiæ.

Purgantia medicamenta non conveniunt; quia acutiores, & fluxiores redduntur latices. Conducunt chalybeata, quatenus sal acidum, in sanguine redundans excipiunt, absorbent, & renes roborantur. Confert martis essentia, tinctura ex n. d. decoctum C. C. sal, magisterium, & coralliorum tinctura, sal santali rubri. Aqua stillatitia, conserva, & extractum symphyti majoris, margarita, ossa sepiæ, ebur præparatum, pulveres crustacei, & testacei.

℞. Julep. de chalybe n. d. ℥j detur ad plures auras eadem dosi. Vel

℞. Tinctura corallior martis an. ℥ss. de hyacintho ℥ij m. pro duabus vicibus. Vel

℞. Extracti symphyti majoris ℥ij croci martis adstringentis ℥j. magister. corallior. ℥ss. sal santal. rubri. ℥ss. m. f. pilul. ix. & deurentur. pro tribus vicibus. Vel

℞. Margaritar. præparat. ℥ss. eboris præparat. ℥ij. collator. rubr. præp. ℥ij. diacordii q. f. f. electuarium. propina mane, & vespere ad quantitatem duarum avellanarum. Vel

℞. Diaplanginis ℥iv. croci martis adstringentis ℥j. m. f. pulvis Dosis ℥ij. in syr. de symphyto. Vel

℞. Decocti sem. papav. albi, fol. ros. rubr. radic. tormenille an. ℥j. crystalli martis gr. viij m.

Hæc omnia non tantum acorem immutant, & absorbent, verum etiam sanguini lentorem conciliant, in suo cursu retardant, incrassam effervescentiam inhibent, & nonnihil ejus fusionem in urinam impediunt.

Aliquando, ut acida fixentur fermenta, ad opiora confugiendum est, ut laudanum liquidum, aut cydoniatum, ribesiatum, sine opio, vel diascordium F. acastorii, quia omnem evacuationem tollunt, & præcipuè urinæ diluvium sistunt.

Conveniunt sudoris parce excitati, cum extracto radicis chinæ, vel salsæ, vel externis remediis, vaporibus scilicet decoctorum convenientium. Diaphoretica hæc sunt vitanda, quia si per diaphoresim non operantur, diuretica evadunt, & urinam movere in diabete minimè convenit.

Conducunt hæc omnia, quæ sale volatili temperato, vel mucilaginoso constant, vel aliquâ stipticitate gaudent ut gummi Arabicum, tragacanthum, succus acatiæ, saccharum penidiatum, species diatraganthi frigidi, terra sigillata, bolus Armenus, semina papaveris albi, lactuca, portulaca, plantaginis, ut

℞. Gummi Arabici ℥ij. terra sigillata ℥j. spec. diatraganthi frigidi ℥ss. f. omnium pulvis, cujus dosis ℥j. in decoct. rad. tormen. Vel

D. Musiani Oper. Tom. I.

℞. Decocti hordei cum radic. nymphae lib. jss amygdal. dulc. ℥ij. semin papaver. alb. ℥ij. lactuca ℥j. portulaca, plantaginis an. ℥ss. f. emulsio, & adde sacchari perlati ℥ss. Dosis ℥iv. ter in die.

Aliqui probant lac, in quod, ad serum absumendum, filices candentes injiciunt. Præstantissimum medicamen parari posset ex aquâ stillantiâ è ranarum spermate, si in eâ sal Saturni solvetur, & madefacta lintiola renibus applicentur.

Paracelsus anodyna renibus applicanda, unicè commendat in hunc modum:

℞. Herbar. hyoscyami, papaveris an. cum toto, contunde eas probe, & cum succorum earum expressorum portione olla, vel cantharo inde, eamque optimè lutatam in B. bullientis fervore detine per duos dies, vel plures, hinc omnem succulentiam exprime, & colatam per pannum leni calore evapora ad spissitudinem mellis, & sic quoque cum lolo, solano, & plantagine procede, facto hoc

℞. inspissata mellaginis hyoscyami, papaveris ℥j. lolii ℥j. plantagini, solagini, rojarum an. ℥ss. camphora ℥j. m. f. linimentum.

Alii consulunt renibus forum ex decocto plantaginis cortic. granator, ros. rubrarum, quæ renes roborant, ne salinos recipiant latices, ut inunctiones ex ol. nymphae, ung. populeon. &c. Sed utinam juvarent, stulta namque sunt medicamina circa corporis peripheriam, ubi centralia laborant. Plurimum confert pulv. ocul. cancr. fluviat. præp. Alkali suberum specificum in diabete est, acidum enim alkalium tactu statim dulcescit, ut experientiâ liquet.

C A P U T XXII.

De Nephritide.

Quemadmodum pleuritis est membranæ costas succingentis inflammatio, hepatitis hepatis inflammatio, & phrenitis inflammatio cerebri; sic nephritis propriè vocari debet renum inflammatio. Propriè dicimus, quia apud veteres Medicos, ut ex Hippocrate lib. de internis aff. colligere licet, hoc nomen nephritis, omnibus ferè renum affectibus commune fuit: verum apud recentiores, consuetudo invaluit, ut dici debeat de renum dolore, ex calculo, & arenâ.

Pars affecta sunt renes, in quibus arenæ, & calculi generantur: sed cur in renibus calculi, & arenæ concrecant, & non in ureterum poris, cum tales meatus angusti sint, inquiramus; ut fiat namque calculus, adesse debet materia necessaria, agens necessarium, & debitum etiam temporis intervallum, ad hoc ut agens materiam ad formam deducat, illud temporis intervallum, metitur ex materiæ morâ in loco notabili, cum verò in ureterum poris, hæc materia diu permanere non possit, quæ in calculos, vel arenas transit, ideo cogi non potest, quia non adest tale temporis spatium, nam urinæ impetus, propter angustos meatus tantus est, ut secum rapiat, detrudatque materiam lapidescentem ex illis partibus. Sicuti videre est in canalibus declivibus, & angustis; propter delabentis aquæ nil concrecere, ita in vasis urinariis similiter contingit. Unde in pueris ob meatuum uretericorum angustiam in renibus non fieri calculos, vel arenulis observamus. Renes itaque affectos esse, ipse dolor indicabit cum positu; in renum n. loco quasi stabilis dolor, jugiter sæpè affligit, in dextro quidem latere, aut sinistro, aut utroque, prout ren dexter, vel, sinister

ster, vel uterque affectus erit. Generantur autem calculi, aut in renum stomacho, sinibusve, vel in carne eorundem, vel substantiâ. Aliquando etiam generantur calculi in hepate, pulmone, intestinis, juncturis, aliisque corporis partibus, sed frequentius multò generantur in renibus, atque vesicâ, de quibus potissimum hîc est sermo.

Signa.

Dolor nephriticus tantam habet affinitatem cum colico, ut ipse *Galenus* in eorum distinctione deceptus fuerit, nam colico vexatus, dolore, se nephritico laborare, ex lapide alteri ureterum impacto, arbitramur, donec humore per alvum excreto, & indè sublato dolore, colicum esse animadverterit. Ita fatetur *de loc. aff. lib. 2. cap. 5. Porro memini mihi ipsi accidisse dolorem vehementissimum, ut mihi viderer in intimo ventre terebro perforari, in eo spatio, per quod à renibus, ad vesicam ureteres scimus extendi. Injecto deinde rutaceo oleo, quum id paulopost excernere tentarem, excrevi simul gravissimo cum dolore, humorem vitreum, à Praxagorâ appellatum.* Contingit itaque non rarò peritissimos Medicos in nephritici, & colici doloris diagnosi errare, cum unicum signum, certam diagnosim constituere non possit; sunt n. omnia signa æquivoca, & valdè incerta, & cum aliis adjuncta, diagnosim adjuvant.

Distinguitur à nephritico colicus dolor sequentibus notis. Primò nephriticus est dolor gravativus in lumbis, constans, in uno loco fixus, & perpetuò affligens, (si à calculo procedit) acerbius tamen corpore inclinato, vel fortius in terram pede alliso, & testiculi lateris affecti contractio: colicus verò dolor in uno fixus non permanet, sed hinc indè circumvagatur, citra testiculorum contractionem. Secundò, decubitus in parte affectâ tolerabilis est in nephritico: non item in colico. Tertiò, colicus dolor post pastum intenditur: nephriticus verò minuitur. Quartò, in dolore colico majus levamen ab excretionibus per alvum, & vomitum emergit, quàm quidem in nephritico dolore. Quintò, urina primùm clara, tenuis, & pauca, velut percolata, vel cruenta, procedente verò tempore, turbidum quoddam sedimentum exhibet, & tandem in dolore nephritico arenulæ, aut lapilli egrediuntur: in colico verò urinae ab initio fiunt, & excernuntur crassiores. Sextò, stupor cruris è directo renis laborantis; calculus n. grandior, nervum illum comprimit, qui in musculos lumbales inferitur, renibus substratos, ab anatomicis *ψῶας* nominatos, qui muscoli ad coxam deferuntur, motui ejusdem inservientes. Talis stupor percipitur ex infessione supra femur, ob compressionem.

Nephritidis signa seorsim spectata æquivoca sunt, & aliis morbis communia, si ramen omnia simul conjuncta considerentur, certam diagnosim efficient. Dolor itaque in loco renum sæpè acerbissimè urget, cum calculus in ureteres ingreditur, vel cum ita sedem mutat intra renem, ut membranam attingere possit, & dolor tunc potissimum intenditur, cum moribus vehementioribus corpus exercetur, & spinam crebrius inflectit æger. Dolor hic tactu non exacerbatur, ut in aliis dolorum speciebus fit. Sæpè etiam ita calculus urget, cum sibi exitum quærit, ut infixi aculei sensationem exhibeat, quamdiu verò quiescit, dolor potius est gravativus, quàm punctorius in rene incumbens sentitur, qui magnâ ex parte stabilis, & fixus est, & subinde etiam ad testem proximum excurrit, unde restis retractio eius lateris, in quo dolor est; renes namque, & ureteres acerbitate doloris irritari, se-

se vehementer contrahunt, & unâ vasa spermatica, & omnes partes vicinæ se contrahunt; quæ vasa testem sibi annexum sursum retrahunt, ut inguini aliquando infixus videatur; Hæc partium retractio ad vesicam & intestina que extenditur, & in tantâ doloris immanitate supprimitur urinæ, & alvi excretio, ita ut tunc temporis medicamenta purgantia nihil operentur, contractione illâ ejus actionem impediente. Alvi excrementa magna ex parte detinentur, unde dolor in renibus augetur, quia à fecibus, vel flatibus renes comprimuntur.

Nausea concurret, & ad vomitum irritatio, & doloribus incrementibus, major oritur nausea, & tandem vomitus pituitæ, bilis flavæ, & subinde etiam æruginosæ sequitur, ob renum cum ventriculo connexionem per membranam à peritonæo mutuam, & per nervum sextæ conjugationis, cujus duo ramî à stomacho, in tunicam renum interiorem deferuntur. Ideo cum partes illæ sentientes vellicantur in renibus, ventriculus compatiens, ad rei noxiæ exclusionem irritatur, & primùm pituitam reiicit, mox bilem, & tandem bilem æruginosam, si malum protrahatur, unde à vomitu dolores mitescunt.

Urina apparet cruenta, & hæc fit ex apertis venulis, aut erosio in renis substantiâ dispersis, ab attritione, quæ fit à calculo aspero, vel acuminato ipsius parenchymati inhærenti. At si paucissimus sanguis excernatur, sanguinis colorem amittit cum urinâ permixtus, & urina lixivium repræsentat; atqui hoc certum non est signum, cum ab aliis causis pondere possit. Circa paroxysmi nephritici initium, urina esse solet tenuis, aquosa, & pauca, quam quandoque integra suppressio consequitur, nisi ambo renes fuerint obstructi. Dum paroxysmus solvitur, & calculus uteri impactus, in vesicam demittitur, urinæ crassæ turbidæ, & copiosæ excernuntur, arenosum habentes sedimentum.

Ultimum signum est calculorum excretio, & si patiens nonnullos antea excreverit, quamvis exiguos, quoties doloribus affligitur, à calculo affectum provenire certa conjectura esse potest. Arenularum excretio certum signum non est, plurimos namque observavimus totâ vitâ multas arenulas cum urinis excrevisse, qui nunquam calculo laborarunt. Ubi itaque arenulæ apparent, ibi calculum adesse pronuntiandum non est, calculus arenulis complicatur, at non arenulæ cum calculo. Unum tantum omnium certissimum signum est, calculus excretus, si enim aliquod signum ex superioribus, quantumvis æquivocum appareat, & aliàs calculus ab ægroto excretus fuerit, calculosum affectum certò pronunciare possumus.

Veterum Causa.

Causæ à *Galenicis* de nephritide assignatæ ridiculæ, & prorsus inanes sunt quas in trutinâ ponere necesse est, ut quanti sint, quisque animadvertere possit, Censuit *Galenus* cum discipulis suis calculi causam materialem esse materiam pituitosam, crassam, viscidam, & lentam concretioni idoneam; efficientem verò calorem, materiam illam exsiccantem, & indurantem, & in lapidem tandem convertentem. Hæ causæ à *Galeno* allatæ non omnibus placent *Galenistis*, sed tantum aliquibus bardis, unde *Riverrius* multis rationibus in hos invehit, &

Primò, si calculi ex materiâ pituitosâ, viscidâ, & crassâ generatur, in cerebro, ventriculo, & intestinis frequenter producerentur, in quibus talis pituita maximè exorbitat. Neque dicant in illis partibus, calorem ad concretionem efficiendam non esse sufficientem; siquidem *Hippocratis* doctrina est, quod calor remissus diuturniori actione ad concretionem

tionem efficiendam sufficit. Hinc est, quod senes ad calculorum generationem sunt magis dispositi, nam calculi materia diutius in eorum renibus moratur, propter facultatis expultricis imbecillitatem, & ita diutius concoquitur à renum calore, & ab eo tandem induratur, estò longè remissior sit.

Secundò, ex *Aristotele* habetur: Quæ concreſcunt à calore, liquantur ab humido: sic lutum à Solis calore induratum, in humido liquatur; Calculus verò nunquam dissolvitur in aquâ. Neque dicas fortem calorem tantam efficere concretionem, ut in humido solvi nequeat: quemadmodum in lateribus contingit, qui probè in fornace cocti, postmodum in aquâ non solvuntur. Nam primum in corpore humano tantus calor non reperitur, deinde laterum concretio ab aquâ non solubilis, minime pendet à calore intensiori, sed potius ab argillæ dispositione, ex quâ lateres conficiuntur, quæ materiam habet lapideæ consistentiæ, & indissolubili acquirendæ idoneam. Lutum n. ex terrâ vulgari conflatum, quantumvis in fornaci coquatur, nunquam lateritiâ acquirit consistentiam, sed perpetuò in humido liqueſcet.

Tertiò, color concretionem efficiens, debet esse siccus, & hoc præstat per exsiccationem, & partium humidarum resolutionem: at cum perpetua sit humiditatis serosæ affusio in renes, & vesicam, talis exsiccatio, & induratio, in his partibus fieri nequit.

Præterea in fluviis, & fontibus lapides generantur, in quibus nullus est calor, imò verò in cavernis aqua stillans in lapidem condensatur, unde pyramides, aliæ exurgunt figuræ: ergò alia causa efficiens præter calorem, & alia materia præter humorem viscidum, & glutinosum est inquirenda.

Tandem pituita indurata gypseam induit naturam, & semper friabilis est, ut in articulorum tophis videre est: at calculi non rarò silicei sunt, quam consistentiam ex pituitâ habere non possunt. Neque tantus calor in humano corpore reperitur, qui siliceam illam consistentiam, tali materiæ inde-re possit.

In calculi materiâ Galenici hallucinati quid pro quo expiscati sunt & mucosam illam pituitam, pro materiali causâ acceperunt, quæ in multorum calculosorum urinis reperitur: sed quam maximè capiti longè à veritatis scopo aberrantur, non n. in renum calculo mucosæ illæ urinæ, ut plurimum visuntur, sed frequentius in vesicæ calculo apparent. Si hæc esset calculi materia, in utriusque partis calculo æqualiter appareret; est nimirum vesicæ malè affectæ excrementum. Vesicæ corpus calculo laborans carnosum evadit, & pollicis crassitiem ita acquirit, ut totam illius cavitatem impleat, unde calculum arctè complectitur, donec urinam suppressens, ægrum miserè jugulet. Calculus grandior, aut inæqualis, vel aculeis præditus, interiorem vesicæ tunicam vellicat, pungit, distrahit, & quodammodo discerpit, & atterit, unde dolor, & imbecillitas parri accidit. Natura, quæ est veluti pia mater, illi suppetias ferre tentans, ad eam partem solito, copiosorem succum alimentitium pro roboratione, laticem pro absterſione, & sanguinem pro nutritione ad eam mittit, & reliquæ partes robustiores ad eam superfluitates deponunt. Vesicæ substantia hos succos nec concoquit, nec assimilât. Hi humores cum à malè affectæ vesicæ substantia, nec concoquantur, nec assimilantur, nec resolvantur, propter partis dolorem, & imbecillitatem, vesicæ substantiam crassiore, & carnosiore evadere, & ad hostis præsentiam magnam excrementorum colluviem mucilaginosam depluere necesse est.

D. Car. Musitan. Oper. Tom. I.

His, & aliis rationibus aliqui convicti, materialem calculi causam assignant succum lapidescentem, & efficientem spiritum quendam lapidificum Succum lapidescentem humorem quendam vocant innata & peculiari vi præditum, ut in lapidem convertatur.

Cœcurit tanquam nycticorax humanus intellectus, in rerum naturalium assignanda causa materiali & efficienti, id clarè patet in calculi renum, & vesicæ generatione, nec *Medicus* quantumvis *Philosophus* genuinam hujus causam, quem nos sciamus, affectus fuit, omnes muscas in aëre volantes venantur, & quisque à vera generationis viâ aberrat. Assignant, aliqui succum lapidescentem pro materiali, & pro efficienti spiritum lapidificum sed si quæ-ratur, cujus conditionis, & indolis sit hic succus lapidescens? Quanam innata, & peculiari virtute præditus, occulta an manifesta & cujus energię sit hic succus? Non explicant, quia nesciunt, sunt *Philosophi* nominales, non reapse, & sciunt, quod nesciunt. Item spiritus iste lapidificus cujus ordinis conditionis, & virtutis sit, ac quomodo operatur, non explicant. Si hic spiritus lapidificus datur, dari debet juxta tria naturæ regna, spiritus vegetabilificus, qui utique non sunt in rerum natura, nisi intelligant mundi spiritum illum universalem:

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus.

Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Admirantur calculum medentes, sed materialem, & efficientem nesciunt causam. Cognoscunt prolem, & parentes ignorant.

Ad hunc spiritum lapidificum ex lapidum generatione, quæ in majori mundo sit, probare contendunt calculi generationem, rerum experientia persuasi in rebus naturalibus, quæ maximi momenti est, adducuntque quosdam fontes, & fluviis reperiri, & præsertim flumen apud Cicones Thraciæ populos, ex quo qui bibit, in lapidem vertitur. Ita cecinit *Ovidius lib. 15. Metamorphoseos fabulâ 17.*

*Flumen habent Cicones, quod potum saxea reddit
Viscera, quod tactis inducit marmora rebus.*

Magnam experientiam adducunt pro lapidum generatione, & si alias non assignant rationes, actum est de rerum naturalium causis: ita vulgarium philosophia est rationibus indigna, ut ad *Ovidii* fabulamenta, pro lapidum genesi comprobanda recurrat.

Item quamplurimis ab authoribus collectis historiis constare dicunt, quorundam fontium aquas in lapides, & saxa converti; alias quæcumque iniiciuntur, ligna, stirpes, animalia intra paucos dies, crusta lapidea obducere; liquores in quorundam montium cavernis in strias, & columnas converti: sed quomodo in magno Mundo generentur lapides, his *Philosophis*, & Medicis omninò delitescit. Aquam in lapides, & saxa converti *Helmontii* fuit opinio, nempe omnia ex aqua fieri tanquam ex materia. Sunt multi fontes, quibus injecta ligna, stirpes, & folia crusta obducuntur, sed non lapidea, verum tophacea, quod totum ex aquarum impuritate limosâ, & glutinosâ ortum ducit, ut pluries nos observavimus, in his thopis post stirpium, & foliorum macerationem horum effigies, & faciliter scindi possunt, imò ex his tophis in nostris regionibus, quia leves sunt respectu filicum domorum altitudines construuntur, quos tophos è fluminibus tanquam à fodinis eruunt. Liquores in montium cavernis, in strias, & columnellas convertit observavimus, in multis, & præcipuè in Sudatorio Trivuli in tractu Bajano, sed hæc in fornice sunt quædam partes salinæ, quæ ex aquis ferventibus eleuantur, & in fornice apponuntur, ac quandam terream particulam liquant, & sunt ita friabiles, ut nulla vi terantur. Observantur hi tophi è renibus excuti, sed friabiles, & in igne facillè in salinam substantiam rediguntur, & quomodo hi generentur, infra dicemus: de cal-

culis siliceam habentibus substantiam, qui nec dentibus, vel ferè malleo frangi possunt, generationis causam assignare difficillimum est.

Præterea hos spiritus lapidificos dari, & obvia quæque in saxa, & lapides converti luculentis historiis à variis authoribus relatis probant. Sic refert *Avenarius lib. 7. annalium Bavaric. ann. 1548* ex terræ motu plures, quàm 50. rusticos, item vaccas emulgentes cum ipsis vaccis extinctos diriguisse, & corpora in salinas, & lapideas statuas redacta fuisse. Sic narrat *Ortelius in descriptione Russia* de pecudum gregibus, & armentis illicò petrefactis. Eandem historiam narrat *Philippus Camerarius in descriptione Ptolem. argument. centur. 2. capit. 70. ex Cornelio Witsludio de aura meridionali*, certis anni temporibus, flante in locis montanis Provinciæ Chilenfis in Armeniâ, cujus quidem afflatu integræ equitum turmæ, velut in statuas lapideas subitò obriuerint, steterintque in viâ eo aciei ordine, quo antea metamorphosin adhuc vivæ iter facerent. Imò apud alios autores Civitates integras, incolas, canes, feles, &c. in lapides à spiritu isto lapidifico conversas fuisse legimus. Adest prope Bajas arbor in petram murata, quæ ab illuc adventantibus rerum antiquarum curiosis visitur. Multa miranda canunt isti authores, sed non credenda, videntur non historiarum, sed fabulæ, & profectò miranda simulacra forent adamussim naturalia. Cæterum hos authores hallucinatos fuisse credimus, nam rusticos, greges, armenta, & equitum turmas catalepsi correpta, & extincta fuisse, & quid pro quo accepisse certum est. Poëticum censemus spiritum hunc lapidificum esse, & non ab imitem *Medusa* capiti, cujus aspectu *Perseus* homines in saxa mutavit. De arbore lapideâ dicimus, esse lapidem in arborem arte mutatum. Hujus farinae sunt statuae apud Charinos, quæ simulacra sibi, & Cancellario Austriaco conspecta fuerint; fuerunt namque saxa arte in has conversa figuras, quæ in fabellas apud bardos transivère. Hunc itaque spiritum lapidificum in renibus collocant, & materiam lapidescentem in cibo, & potu latitare credunt, unde in renibus calculos, & hinc in vesicam prolabentes, & morantes in prægrandes præ loci capacitate, lapides per incrustationem partis ad partem fieri, eodem ferè modo ac lapides bezoar in rupicaparum ventriculis generantur.

Fernelius pro calculi generatione arenosam, calculosamque renum constitutionem, seu dispositionem assignat, quæ renibus insita est, hæreditario jure, ut plurimum à parentibus adepta, cum iste affectus in hæreditarios principem ferè locum obtineat. Verùm in iis, qui talem à naturâ, hæreditario jure, renum dispositionem non habent, calculi etiam generantur: attamen quæ sit illa calculosa, & arenosa renum constitutio, non explicat, putat namque esse arcanam, ac proinde explicari non posse, quod idem est ac dicere se causam ignorare.

Quidam *Medici Astrologiam* profitentes renum, & vesicæ calculos, à cælo mendicant, & eorum causas petunt, dicunt n. *Saturno* cum *Mercurio* in octavâ domo in nativitate diurnâ, significare, quòd natus erit calculosus, aut vesicæ morbum patietur. Miramur sanè *Astrologos* lunam non collimare inter omnia astra terræ viciniorum, & postmodum *Saturnum* cum *Mercurio* in octavâ domo calculosos vaticinantur; nec proinde à tam diffidis Planetis calculorum causam assequuntur.

Nostri Causa.

Explosâ *Galenicorum*, aliorumque *Medicorum* causâ materiali, & efficienti pro calculorum generatione, nostram superest naturæ lumine inquirere, quæ certè difficillima est, & estò calculi in renibus, vel

vesicâ reperiantur, eorum causa efficiens, & materialis ferè clandestina videtur, & hinc velut occultus se intra lates patetacit hostis, ubi furtim generatur, & adolescit, nobis inscijs, & totam nostræ vitæ œconomiam subvertit calculus.

Causa materialis calculi humani, seu materia lapidescens est humidum pingue, viscosum, tenax, & alkalinum sal continens; seu aqua turbida, luculenta, glutinosa, & salsa, quæ è venis lymphaticis, quarum magna ubertas in emulgentibus conspicitur, ut in anatome renum diximus, in renum ventriculos extillat: huic pro causâ efficienti, seu spiritu lapidifico accedit acidum vitiosum, quod urinæ impuritates, & salinas particulas fermentat, ut videre est in liquoris acidi, & falsi admistione, in quâ friabiles in calcucos præcipitat, & si aliquod viscosum, & tenax his liquoribus adhæresceret, in duros lapides, resolutò humido, concretio haberetur. Lapidem multum salis habent cum humido viscoso, ex quo fiunt, permistum; sal n. copiâ suâ duritiem, & firmitatem operatur, unde lapides impuro turgent sale, & indurantur, quia sal coagulativum, & fixativum est principium. Cum magna salis copia, & humidum viscosum non adsit, fit lapidum substantia friabilis, propter summam siccitatem, quæ summopere humidum illud viscosum desiccat; quòd si magna salis copia adsit, & humidum illud viscosum non exsicceatur, eorum substantia duritiem adipiscitur. Dum urina prolabitur è vasis lymphaticis in pelvim, satis quam par est, in renum cavitatibus moratur, acidum illud vitiosum præternaturaliter fermentat, & particulae illæ terræ, pingues, mucilaginosæ, & salinæ fermentescentes in arenulas, & calculos fixantur, & coguntur, qui quotidie coagmentantur, & non raro tota renum pelvis, omnesque tubuli, tali calculoso excremento ita infarciuntur, & replentur, ut omnimoda urinæ excretio supprimatur, ut in quodam Monacho post dissectionem observavimus. Calculi in renibus geniti, tum à vitioso acido coagmentantur, tum à materiâ lapidescente sensim augentur, vel arenularum appositione concrescunt; arenulae n. istæ glutine quodam conjunguntur, & spiritu acido coagulantur, & paruo tempore in magnos excrecunt calculos, nisi prius eliminantur. Calculi minores per ureteres in vesicam delapsi, citò augmentum sumunt, & in prægrandes lapides loci capacitate, lamellatim concrecunt, & incrustantur, ut in lapide bezoar, vel lapide ex follicullo bovis felleo observabile est; observantur namque in his lamellæ, seu cortices sibi invicem superpositæ. Sic n. calculus humanus diffractus, copiosarum lamellarum instar reperitur contextus, in ambitu notabili relicto distinctionis spatio, in cujus centro quasi lapillus, vel arenula, ut nucleus reperitur.

Ex suprâ dictis eruimus constitutionem, seu dispositionem illam calculosam, à *Fernelio* dictam, quam ipse non explicat, non provenire nisi à pelvis membranosa laxitudine, vel rugositate ab acido peregrino, & vitioso introductâ, in quâ urina remoram contrahit, fermentatur, & arenulae, vel calculi generantur; hinc etiam deducimus parvulis arenis, in pelvi contentis, quandoque renes spasmodicè contrahi, & per hanc contractionem, & cunctationem, arenulas coagmentari, & in calculum majorem concrecscere. Non negamus tamen, aliquorum renes vitium aliquod, seu fermentum vitiosum contrahere, & ipsis inhærere, quod præterlabentem urinam inficiat, & ita ad calculosam concretionem disponat. Ita asparagorum comestio, reddit copiosam urinam foetidam, graveolentem, & putrilaginosam, & hinc vitiosum acidum exoritur, fermentat, ac renes inficit, quos ad calculum disponit. Exemplum habemus apud *Helmontium tract. de lithiasi cap. 5.*

§ 17. de *ſto*, qui ex nimio asparigi uſu lithiaſin contraxit. Unde perperam Medici vulgates, asparagos inter quinque radices aperientes collocant, & ſic diuretico lithontriptico fœtum expellentes, cum potiùs renes inficiat, & lithiaſis in cauſâ ſit.

Lithiaſis, vel diætæ vitio contrahitur, vel eſt morbus hæreditarius, qui à parentibus in libero tranſplantatur; liberi namque parem cum parentibus tam internè, quàm externè conſtitutionem, & conformationem ſortiuntur, & eandem in renibus aſſequuntur, unde parentes calculoſi, liberos etiam, calculoſos generant. Aut etiam unà cum lacte nutritis hauritur, ut exemplum lithiaſeos, ex nutrice lithiaſi affectâ habemus apud *Helmontium tract. de lithiaſi*; mores namque, qualitates, genium, conſtitutiones, & temperamenta unà cum lacte ab infantibus ſuguntur, & hauriuntur.

Arenatum, & calculorum cauſa remota, eſt ſtomachi culina, qui eſt velut primus calculorum Architectus, quatenus acidum vitioſum ex ſtomacho ſuos haurit natales, vel quatenus errores in diætâ committuntur, vel quatenus alimenta pingui, tartareo, terreſtri, tenaci, glutinoſo, & ſaſſo referta ſunt excremento; vel potus lutulentus, & turbidus hauritur. Unde calculoſi poſt crapulas, & cruditates certò calculi pœnam luunt. Hinc præcipuam calculi materiam, ſuppeditant panis azimus, aut non benè fermentatus, aut malè coctus, pulres, legumina ferè omnia, lac, & lacticinia omnia, caſeus, ova indurata. Carnes bubulæ, porcina, anſerina, anatina, & in primis ſale, ac fumo indurata. E partibus animalium ventriculus, cerebrum, cor, pulmones, ſplen, inteſtina, pedes. Piſces omnes grandiores, anguilla, item murenæ, alijsque ſquammiſ carentes, etiam viſcoſi, cancri, oſteæ, & conchylia, ut & piſces ſale conditi, vel fumo ſiccati. Fructus immaturi, auſteri, acerbi; & meſpila, pyra, cydonia, caſtanæ, fungi, tubera. Vinum immaturum, auſterum, nigrum, craſſum, fœculentum, dulce, præcipuè muſtum, & id vini genus, quod in locis argilloſâ, tartareâ, & calculoſâ materiâ abundantibus ſit. Aquæ craſſæ, paluſtres, ex nive liquatæ. Unde accidit, quòd poſt eſculenta, & potulenta ſæpiùs renaſcantur calculi; quia hæc acido viſcoſo in primis vijs facilè corrumpuntur, & poſtmodum, ad renes devehuntur, & ad calculoſæ materiæ elaborationem diſponuntur, quia retinentur, & putreſcunt: Unde renum lubricitas, quia iſta materia ſpècilè labitur, magna immunitas eſt calculo. Materiæ huius limoſæ, terreſtris, tartareæ, & ſaſſæ in omni urinâ aliquid reperitur, ut in matulis apparet, attamen in aliquibus corporibus plus, in alijs minus cumulat, propter cauſas, quæ eam ſuppeditant; obſervamus enim, quòd urina clara, & perſpicua excreta, ſi ad tempus in matulâ moretur, corrumpi, & leviter putreſcere inchoet, & hinc arenulæ, & ſucceſſivè cruſta calculoſa ejus parietibus ſeſe affigat.

Prognofis.

Nephritici dolores cenſibus emphyteoticis aſſimilantur, nam eſtò curentur effectus, non tollitur diſpoſitio, quare affectio eſt periculoſiſſima, non tantum ratione doloris, ſed etiam ſymptomatum, & ni tempeſtivè cruciatibus à calculo excitatis ſuccurratur, dolor ille continuus vires atterit, vigilias infert, inflammationes, febres, exulcerationes, urinæ ſuppreſſiones, & alia excitat ſymptomata, ægroſque in maximum vitæ periculum conjicit, & ſi per aliquot dies continuaverit, nec ullis cedat medicamentis, mors metuenda eſt, imprimis ſi cum extremorum perfrigeratione ſudor frigidus in facie erumpat. Lapis prout eſt parvus, vel magnus, magis, vel minus erit peri-

culofus, & etiam variatur prognofis, ad ſupervenientium ſymptomatum varietatem. Parvi, vel læves, & rotundi calculi faciliùs excluduntur, quàm majores, longiores, aſperiores, & acutiores; hi n. cum in ureteres detruduntur, acerbiores, & difficiliùs excluduntur. Calculus friabilior quoque tolerabilior eſt, ſiliceo, ille n. conteri, hic verò nequaquam comminui poteſt, ac proinde calculus renum faciliùs comminuitur, quàm veſicæ, tum propter loci diſtantiâ & duritiem, quàm illis locis lapis iſte inducere ſolet, tum quia eſt extra naturæ juridiſtinctionem eliminatus. Minimo etiam calculo multum ægri cruciantur, dum per urinarios meatus propellitur, qui antea hoc non laborant malo. Si affectus hæreditarius ſit, reverti ſolet, donec pariens eo intereat. Difficiliſſimam curationem in ſene calculus renum recipit, eſtque ſenibus magis frequens cruciatus, quàm pueris, cum hi in veſicâ hunc potiùs experiantur, ut habetur *aph. 6. ſect. 6. Renum, & veſicæ vitia in ſenibus difficulter curantur.* Et 6. popular. ſect. 8. inquit: *Renum affectiones non vidi ſanatas ſupra 50. annum:* In viventibus ſæpè calculi præſentia, in renibus deprehenſa eſt ſolâ ſanguinis miſtione, nullo alio concurrente incommodo, in quibus contingit aliquando, quòd præter omnem opinionem in tali caſu dolor excitatur omnium acerbiffimus; contingit quoque hunc dolorem redire poſt longa aliquando intervalla, quaſi per quosdam periodos. Si urina primò tenuis, & poſtmodum ſpiſſior, & liberaliori miſtu emittatur, arenofamque hypotaſin faciat, morbi ſolutio iſtat. Fœminæ renum calculo laborantes, ſi utero gerant, faciliſſimè abortiunt, vel moriuntur.

Veterum Curatio.

Vulgares Medici nephritidis curationem, primo à præſervatione auſpiciunt, quam in rectâ victus ratione collocant, ne calculo materiam ſuppeditet, ſed hæc immunitas à diætâ certò polliceri non poteſt, non n. nephritici exactam diætam ſemper obſervare poſſunt, quòd quandoque non errent, & ita dulciter decipiuntur, ut in optimæ notæ eſculentis, & potulentis calculorum ſemina non deliteſcant, & illis inſcijs, in hanc affectionem labantur, imò non tantum in cibi, & potûs electione, præſervatio conſiſtit, ſed in omnibus ſex rebus non-naturalibus, quas declinare impoſſibile eſt.

Indicatio curativa vulgarium eſt, ut calculus jam genitus è corpore eliminetur, ſi magnus, ſit, ut priùs comminuetur, ad hoc ut facilè egredi poſſit; & doloris vehementia mitigetur. Quibus indicationibus ſatisfaciunt, alvum ſubducendo emollientibus, vel anodynis, vel carminativis clyſteribus, quos in hoc affectu quammaximè commendant, ut

℞. *Diacatholic. caſſia extracta an. ℥ß. elect. de ſucc. roſ. ℥iij. rhodomell. olei rutacei ana ℥iij. cum decocto com. q. ſ. f. clyſter.* Vel

℞. *Fol. malv. mercurialis, parietaria, beta ana m. j. ſurfurum ℥j. flor. chamomilla, meliloti an. p. j. ſemin. lini, fœnugraci, fœniculi, genista ana ℥iij. coquantur in aquâ ad ℔.j. colatura diſſolve electuarij elocoph ℥j. benediſta laxativa ℥ß. ol. chamomelini, anethini an. ℥j. ſcorpion ℥vj. terebinthina Veneta ℥ß. ſal. com. ℥j. m. f. clyſter.*

Sed non ſufficit unus. vel alter clyſter, ſed ſæpiùs reiteretur, quia ſicut *gutta cavat lapidem non ſemel, & bis, ſed ſæpè cadendo*, ita clyſter non ſemel, & bis, ſed ſæpè iteratus exturbat calculum.

Peccant renes, & podicem ſollicitant, quaſi podex eſſet calculorum artifex. Præterea validiores clyſteres majorem humorum copiam ad inteſtina trahunt, & meatus urinarij comprimuntur: dolores exaſperantur, & nihil emolumenti nephriticis afferre poſſunt, imò contractione propter dolorem, vel

non recipiuntur, vel recepti non redduntur, & dolores adaugent, renes, & urinaria vasa comprimendo; extra dolorem non inserviunt, quia si malum dat inducias, esset irritare crabones, non sedato itaque dolore, incassum sollicitatur ægrotus.

Post clysteres venam basilicam dextri, vel sinistri cubiti aperiunt, si in principio plenitudo sit in toto corpore. At si plenitudo ad partem affectam decubuerit, in poplite, vel malleolo derivationis gratiâ venam secant ad ℥viij. vel ix. pro ægrotantis plenitudine, & viribus. Pulchrum paradoxum, calculi morbum efficiunt, & isti bardi sanguinem mittunt, quasi sanguis calculos in renibus cuderet! Timent inflammationem in dolore nephritico, & ad eam præcavendam sanguinem mittunt: futura prævident, ut prudentis est, & præsentia non curant. Non quia sanguinis plenitudo adest in nephritico, educto sanguine, calculus educitur, imò vires labascunt, venæ concidunt, & calor, qui meatus ampliat, minuitur. Audacter sanguinem fundunt ab illo *Hip. aph. II. sect. 6. edocti: Melancholicis, & nephriticis hæmorrhoides supervenientes, bonum. Hippocrates n. per hæmorrhoides sanguinem crassum vini faci similem evacuari, & hunc calculorum causam esse putavit.* Si itaque nephriticis hæmorrhoides supervenerint, bonum, quia sanguis per hæmorrhoides crassus, & fœculentus, calculorum causam educit, aliter crassities, & fœculentia illa à sanguine una cum sero educta, & adirenes delata, esset causa calculorum proxima. Sed hanc calculorum causam refutavimus, nec serum per emulgentes educitur, sed à venis lymphaticis in pelvim extillat. Unum scimus hunc aphorismum, in pluribus nephriticis non verum experti sumus, nam hæmorrhoidibus supervenientibus, non per hoc dolor cessat: atqui, ut antiquam *Hippocratis* æstimationem tueamur, dicendum nephricos, id est nephritidi obnoxios, hæmorrhoidum fluxum patientes, rariùs tentari nephritide, & hæc est vera aphorismi secundum *Hippocratis* mentem interpretatio, sed præsentī malo si supervenerint, nullum juvamen sentiri; perinde ex hoc aphorismo sanguinem mittendum ex brachio, vel malleolo, vel venis sedis non eruius.

Post venæ sectionem iterum nephriticum clysterisunt, ut

℥. Flor. chamamel. meliloti, summit. anethi, parietaria ana m. ℔. semin. anisi, fœniculi, cumini ana ℥℔. f. decoct. ad ℔. j. in quo dissolve diaphœnic. ℥℔. terebinthina vitello ovi dissol. ℥j. ob anethini, scorpionum ana ℥iij. m. f. clyster.

Post clysteres venæ sectionem, vel hæmorrhoidum apertionem, ut eorum mos est, ad purgans confugiunt medicamentum, ob magnam crudorum humorum colluviem, quæ hunc affectum plerumque comitatur, & præcipuè sub formâ boli ne revomatur; huiusmodi namque ægroti ut plurimum nauseabundi esse solent, imò vomitus, ob connectionem renum cum ventriculo, est unum nephritidis signum, ut

℥. Cassia recens extracta ℥j. diaphœnici ℥iij. rhabbari pulv. ℥j. cum pulv. liquiritiæ, & tragacanthi f. bolus.

℥. Elect. episcopi, seu elefscoph, benedicta laxativa ana ℥℔. rhabarb. ℥j℔. sacchari alb. q. s. f. bolus.

℥. Diasebesten Montagn. ℥j. cassia recens extracta. ℥℔. semin. petroselini, nucis moschata an. ℥j. pulv. liquiritiæ. q. s. f. bolus.

Si æger bolum devorare non possit, purgantia in aquâ florum fabarum, ononidis, vel in decocto malvarum, vel liquiritiæ dissolvunt. Verum hæc medicamenta purgantia, in magno doloris cruciatu ex-

hibenda non sunt; dolorem valde urgente exhibitam, etiam vehementia sæpè non purgant, quia tunc temporis omnes partes sese contrahunt, imò cruciatus augere, calculum tantum movere, & non expellere, ac magnam saburram renibus suppeditare possunt.

Vomitória quandoque propinant, quibus humorum colluviem educunt; revellere n. à parte affectâ credunt, quia non raro natura spontè, urgentibus doloribus, hunc evacuationem magno nephriticum levamine molitur, ut

℥. Aqua tepida ℥iv. ol. com. ℥j. syr. acetos. simpl. ℥j. m. f. vomitorium.

Vel confugiunt ad sal vitrioli. Nos vomitoria non improbamus, sed aliûs conditionis esse debent, quam vulgares præscribunt, imò sæpissimè illis felici cum successu utimur, & præsertim si dolor nephriticus à pastu invadat, vel sit contumax, & inter vomitoria omnibus palmam præripit *mercurius vita*, per quem miracula experti sumus; in tanto n. per superiora, & inferiora nixu, & agitatione, in quo omnis colluvies exturbatur, non potest non eliminari calculus.

Eodem tempore parti dolenti applicant linimenta, cataplasmata, unguenta, inunctiones, placentas, &c. ut

℥. Ol. scorpionum ℥ij. butyri recentis, axungia gallina, ol. liliorum, amygdalar. dulc. an. ℥j. f. linimentum.

℥. Fol. malva, parietaria ana m. ij. petroselini cum radic. m. j. radic. raphani ℥ij. Decoquantur ad putrilaginem, & contundantur, addendo capas sub cineribus coctas num. ij. ol. liliorum, amygdal. amararum, butyri recentis ana ℥ij. f. cataplasma.

quod duobus linteis inclusum ventri applicetur calidè secundum longitudinem ureteris, & quoties refrigerit, in sartagine recalescat. Vel

℥. Ol. keirini ℥j. scorpionum, chamomilla, anethi ana ℥℔. pinguedin. hirci ℥ij. cera parum f. linimentum pro renibus. Vel

Ol. lini, lilior. alborum ana ℥℔. ol. chamomelini, scorpionum ana ℥j. ung. de althæa ℥j℔. f. unguentum.

Vel conficiunt placentam ex capis minutim dissectis, in sartagine frixis cum axungia porci, additis ovis v. vel vj. calidè applicandam. Hæc non est medicamentum pro renum dolore sedando, sed esculentum; hæc n. placenta ex ovis cum cæpâ in magnis delicijs est nostris rusticis.

Hic nostri barbati unguento nephritico pro dolentis partis frictione, utuntur cujus compositio est:

℥. Butyri vaccini ℔℔. ol. communis ℥ij. resina pini, semin. cumini pulv. ana ℥j. succi cyclaminis, apij ana ℥ij. cera citrina. q. s. f. unguentum. Vel

℥. Fol. apij. petroselini, parietaria ana m. j. ol. amygdal. dulc. ℥ij. scorpionum ℥iv. m.

frige in sartagine, & calidè inter duas petias raras reni dolenti admove post refrigerationem calefiat, & iteratò applica. Vel

℥. Quatuor anodyna in formâ, Bulliant in hydroleo & infunde spongiam, vel matassam fili cannabini crudi, & calidè supra partem dolentem applica.

Si dictis linimentis, & inunctionibus dolor non tollatur, vel saltem non liniatur, ægrum in semiculum demittunt ex decocto emollientium, semin. lin. fœnugraci, stor. chamomilla, meliloti, malva radic. cum althæa, &c. compositum addito vino albo hoc ne mitescit dolor ut plurimum, saltem quandiu æger in eo residet. Non tamen frequentius ægri demergendi sunt; quandoquidem vires diuturniori balnei usu, admodum exolvuntur.

Optimæ sunt, inunctiones, & frictiones, sed extrinsecè applicantur, obfessa non adeunt loca, nec facile

facile ea relaxare possunt, ut calculus, relaxatis ureteribus prolabatur. Peripheriam ustulant, subuculas conspurcant, nec dolorem his imposturis tantulum deliniunt, nec inquilinum abigunt hostem.

Cucurbitulas secundum vasorum diureticorum ductum applicant, idque una post aliam, à rene ad pubem descendendo oblique; adeo n. coacervatim lapidem movent, ut dolores repente supprimantur, lapide nimirum in vesicæ amplitudinem transueto.

His, aliisque remediis, & evacuationibus universalibus usurpatis, quibus dolor nephriticus ut plurimum curari consuevit, si adhuc obstinatus perseveret, purgationes iterant, & clysteres frequentant: tunc calculos grandiores renes, & ureteres obstruere certum est, quos diureticis frangunt, & expellunt. Cæterum antequam calculos comminuentia, & expellentia exhibeantur, dolorem nimium sævientem sedant, confugiuntque ad philonium Romanum, requiem Nicolai, theriacam novellam, & pilulas de cynoglossa, vel syrupum de papavere albo.

Calculus comminuunt, & educunt radices ononidis, saxifragia, pimpinella petroselini Macedonii, fœniculi, capilli Veneris, chærefolium, parietaria, sabina; Semina ocymi, petroselini, asparagi, baccæ hedera, juniperi, cicera rubra, amygdala amara, nuclei persicorum, alkekengi, succus limonum, terebinthina, decoctum ligni nephritici, millepedes, quatuor semina majora frigida dicta, lapis nephriticus, liquiritia, lapis judæicus, testæ ovorum, ex quibus pulvis exclusi sunt Sanguis hirci nephriticus preparatus ad ℥j. sed hircus per mensem nutriendus est herbis diureticis sine ullo potu. Nuclei dactylorum, mespilorum, ceraforum, capæ, &c. ex quibus varia decocta, aquas, electuaria, tabellas, emulsiones, pulveres, pilulas, concinnant. Reverà nullus alius morbus, quàm nephriticus tot habet medicamenta, hic morbus tot habet Medicos, quot sunt homines.

℞. Radic. rubia tinctorum, althæa ana ℥j. cicerum rubrorum m. j℔. baccarum juniperi, hedera ana ℥℔. glycyrrhizæ rasæ ℥iij. semin. asparagi, apii, petroselini ana ℥ij. ℔. f. decoctum in aquâ capillor. Vener. ad remanentiam lib. j.

Dosis lib. ℔. quæ dulcificetur cum syr. de althæâ fernelii. Vel

℞. Radic. althæa in vino albo. mundat. lib. ℔. radic. bardana, graminis ana ℥iv. radic. petroselini, ononidis, fœniculi contus. ana ℥ij. fol. parietaria, chærefolij, malvarum ana m. iij. semin. ocymi, hyperici, geniste ana ℥iij. terebinthina ℥iv. contundenda contundantur, infunde vini albi lib. v. stent in loco calido per 24. h. deinde destilla in M. B. huius aqua nephriticus capiat ℥ij. tribus horis ante cibum, manè, & serò. Vel

℞. Semin. asparagi, milij solis, urtica ana ℥iij. Lapid. judæici ℥j. sanguin. hirci nephritici ℔. trochiscor. alkekengi ℥iij. succi liquiritiæ inspissati ℥j. pulverisanda pulveriscentur tenuissime, & cum conserva florum malvarum f. electuarium. Dosis ℔. manè, & vespèri, Vel

℞. Quatuor. sem. frigid. major mund. glycyrrhizæ rasæ an. ℥j. semin. pimpinella, ocymi, petroselini Macedonici, nucis moschata ana ℔. pulv. aromatic. ros. ℥ij. sacchari in aq. alkekengi diss. ℥iv. f. tabella pondere ℥iij.

Capiat æger unam manè ante pastum superbibendo aquæ ononidis ℥iv. Vel

℞. Quatuor. semin. figid. major. an. ℥ij. apij ℥j. genista ℔. cardus benedicti ℔℔. f. emulsio in aqua fragaria ℥iv. sanguin. hirci ad nephritidem ℥j. syr. de succo limonum ℥ij. m. pro uno haustu. Vel

℞. Cortic. avellana. interior. ossium mespilor. ana ℥iij. lapid. spongia, judæici ana ℥j. milij solis ℥ij. nuc.

moschata ℔℔. millepedum ℥ij. f. omnium pulvis subtiliss. Dosis ℥j. in syr. de althæâ. Vel

℞. Macis ℥ij. sangu. hirc. preparat. ℥ij. semin. basil. ℔℔. cineris scorpionum ℥j. gummi tragacanthi dissolut. in aquâ fragaria, f. massa pilularis. Dosis ℥j.

Sed admonitos volumus Medicos vulgates, ne diu medicamentis diureticis insistent, nam corpore non purgato, vel cacochoymo, magnam humorum colluviem ad renes affectos deducere, & malum augere, vel renibus inflammationem, vel urinæ profluvium, vel passionem diabeticam inducere possunt; non n. diuretica calculos comminuunt, vel exturbant, quia calculi intra medicamenta diuretica positi comminuerentur, quod non succedit, sed tantum vias lubricant, & laxat, & hinc calculi, quâ datâ viâ runt.

Nostra Curatio.

Dolor nephriticus colicam passionem, odontalgiam, cephalalgiam, podagram, partus dolores superat, est adeo intensus, & acerbus, ut inter primos cruciatus recensendus sit; non itaque in tantâ crutiatum lanienâ, & inferni doloribus, de victus ratione agendum arbitramur, nec de nephritici victu cogitandum putamus, quia aliàs infarctus stomachus renes premiens, dolorem intenderet. Victus rationem extra actum doloris, & cum malum miutescit, & dat inducias, vel ad præcautionem præscribamur oportet, nec sub diætæ nomine venit tantum cibis, & potus, sed omnia, quæ huic morbo ansam præbere possunt, ut sunt omnes res non naturales.

Aër igitur purus, serenus, & temperatus convenit; fugiendus omnis aër frigidus, sicut, & omnia alia frigida.

Cibus debet esse paucissimus, ne in tantâ dolorum lanienâ, vires labascant, & moderate sumptus, quam diu dolores urgent, facilisque coctionis, qui parum excrementi suppeditet, ciborum varietas, satietas, & crapula, quæ est morborum altitrix, proscribatur, ne stomachus gravetur, renes comprimantur, & dolor præsens exacerbetur, vel frequenter hunc pariat morbum. In temperaturis frigidioribus, & obesitis attenuandi, & incidendi energiâ sit præditus, at in gracilibus, & adustos in corpore habentibus humores, extenuantium usus tutus non est, sed potius humectans victus requiritur. Utilis ergo est panis benè coctus, & fermentatus furfuris non planè expers. Conducit caro vervecina, vitulina, leporina, ova sorbilia. Inter aves alauda primum sibi vendicat locum, & troglotites. Item pernix, coturnix, & cæteræ montanæ. Carnes decoquantur cum diureticis, verum de herbis, oleribus, & cibus diureticam vim habentibus, admonitos volumus tyrones, ne nimium, quàm par est, usurpentur, cum primæ viæ impuritatibus sunt refertæ, neque cum cibus misceatur, ne cibos crudos, vel eorum excrementa secum in renes deducant, at si impuritates vigeant, solis, & jejuno ventriculo iis utendum. Carnes crassum & viscidum gignentes succum vitentur, ut suilla, bubula, taurina, arietina, hircina, annosa, & muriâ, vel aceto condita, sale, aut fumo indurata. Similiter animalium ventres, cerebra, pulmones, lien, mesenterium, intestina, cor, renes testes, & pedes. Item aves lacustres, anser, anas, fulica, &c. hæc namque, & alia esculenta reddunt sanguinem, & serum mucilaginosum, viscosum, tartareum, & accedente tunc acido vitioso calculus facile generatur. Huius etiam conditionis sunt, omne leguminum genus, præter cicera rubra, & ipforum brodium; omnia dulcia, & pingua, oleum, lacticia omnia, & ex lacte parata nocent, ut caseus, hippax, racutia, &c. Vitentur pilices grandiores, lampetræ, mugiles, polypus, rajæ,

rajæ, &c. Item pisces muriâ, vel aceto conditi, vel fumo durati, ut haleces, sulmo, abdomen thymni, &c. saxatiles concedi possunt, ut lucius, perca, &c. Inter fructus vitentur immaturi, austeri, acerbi, cydonia, pyra, mespila, castaneæ, tubera, fungi. Commendantur semina frigida dicta, ut semina milonum, amygdalæ amaræ, nuclei cerasorum, persicorum, avellanarum, ficus tum sicca, tum viudes. Inter hos extant fructus cynosbati, qui insigniter contra calculum commendantur, quem non tantum exturbant, sed etiam ne generetur, præcavent, hos pharmacopolæ in conservâ conditos asservant, & ex iis rob parant: matres familias siccant, & è siccatis edulium calculosis commodum cum saccharo, cinnamomo parant; præstat calculis obnoxiiis his fructibus maturis velci, nam gratissimo potiuntur sapore.

Potus sit vinum mediocre, tenue album, vel pareretur vinum cancrinum, quod maximè prodest, vel temperetur, si sit generosum, aquâ purâ, vel cui incocta sit saxifragia, aut milium solis, vel radix ononidis, vel rubiæ tinctorum. Vitetur vinum adstringens, austum, nigrum, crassum, fœculentum, dulce, & præcipuè mustum, & quod in locis argillofis sit. Si ager vinum non bibat, utatur aquâ, in quâ incoctum sit aliquo diureticum. Fugiat aqua magnorum fluminum, turbida, ut est Romæ Tyberis aqua, palustris, ex nive, vel glacie liquata.

Motus in nephritide non moderatus, sed liberior convenit, quia ex motu fit major spirituum animalium influxus, unde meatus aperiuntur: exercitationes itaque in hac cura conducunt, & corpus exercendum est, ita sunt ambulationes, saltus, gestationes in curibus, nam hisce corporis motibus renes concuti, & ex eâ concussione lapides, vel calculi extrudi solent. Motus tamen vehementes vitentur, ut equitationes, & præsertim ea, quæ dicitur decussatio, quæ valdè renes offendit: saltus, cursus, & tandem omnes motus, qui inclinato dorso fiunt omninò sunt vitandi.

Quies nimia, vita sedentaria, vel exercitium intermissum vitetur, nam magnum damnum calculis renum obnoxiiis infert, quia spiritus animales languescunt, & tunc necessariò cruditates, & terrestres fœculentiæ, unâ cum acido generantur.

Somnus solito diutius admittatur, nimis nocet, nam spiritus crassiores, & infirmos reddit, unde acidum in sanguinis massâ augetur, & tamen quandoque in tantâ doloris acerbitate, somnum longiusculum allicere oportet, quod maximum est remedium; Verùm decubitus supinus super dorsum, ne renum substantia magis coarctetur, declinandus est. Strata plumacea avertenda sunt, & cavendum, ne indumenta gravia, & pellicea renes tegant, ne ligamentis arctius constringantur, quia hæc omnia renum incendium, & angustiam augere solent.

Vigilia nimis protracta maximè nocet, quia spiritus fatigat, dissolvit, & vires deficiunt; ideoque somnus, & vigilia modum non excedant.

Excernenda exturbentur, & *retinenda* conserventur, in primis alvi excrementa quotidie respondeant arte, vel naturâ, quia inutili onere intestina levant, ne renes comprimant. Consuetæ hæmorrhoides suppressæ pristino, & debito restituantur fluxui; quia nephriticis hæmorrhoides supervenire bonum. Hinc aperte deducimus, mulieres minùs præ viris calculo obnoxias esse, & viros hæmorrhoidum fluxum patientes minùs quàm, qui non patiuntur; ac proinde etiam suppressa menstrua mensatim recurrant oportet, quia hæmorrhoidibus, ac menstruis ritè fluentibus, multæ particulæ salinæ terrestres, tartareæ, acidæ per has cloacas unâ cum sanguine eliminari solent.

Animi perturbationes, recta ratio moderetur, ne

nephriticum exasperent dolorem; non negamus tamen gaudio inopinato, vel exandescentiâ, vel terrore calculum exturbatum fuisse, sed sæpius ex his affectionibus malum auctum fuisse observavimus, consuleremus potiùs, ne animus conturbetur, ut spes alat afflictum. Immoderatum Veneris usum multum obesse observavimus; sunt namque calculosi salaces, & Venus in lumbis, & renibus suum habet totum.

Nostram curationem vel in paroxysmo, vel extra instituiamus: per paroxysmum intelligimus sævum dolorem à calculo in renibus excitatum; per extra, si absint calculi, ut præcaveantur, ne generentur.

Paroxysmi curatio præsentem respicit calculum, ubi studendum est, ut præsens calculus eliminetur, & quò citius, eò melius, ne incrementum sumat, & malum augeatur, nec eliminari potest, nisi dolor sedetur, nam in dolore ureteres crispantur, contrahuntur, & se angustiant, & ita malum exasperant, & in eò magis, quò dolor acerbior est in paroxysmo: debent itaque viæ antea coarctatæ, ad debitum amplitudinem, & capacitatem redire, ut calculus ingrediatur. Si verò calculus ipsis viis ordinariis sit major, ut ingredi sit impossibile, tunc comminuendus est, per medicamenta dicta lithontripica. Sed quia non semper scimus, an sit magnus, vel parvus, cum variis formis, & asperitatibus figuratus, reperiatur, semper tutissimum est, ut dolor leniatur, calculus comminuetur, & promoveatur tam per interna, quàm per externa medicamenta. In dolore nephritico urina acrior observatur, à quâ dolores exacerbantur, ob id talia propinanda veniunt, quæ talem urinæ, acrimoniam infringant, & dolorem aliquantulum leniant. Hæc ea sunt, quæ vulgò in calculo vias laxare dicuntur, quæ per se ridicula sunt, nam talia assumpta renes, & meatus urinarios postmodum laxare deberent, ac proinde priùs stomachum, & intestina, utpote, quæ ipsa priùs pertranseunt. Huiusmodi sunt *ol. amygdal. dulc. althea, liquiritia*, & similia remedia, non quatenus acrimoniam tollunt, & dolores demulcent, quo demulcto crispationes, & dolorificæ contractiones meatuum tolluntur; & ita viæ debitam adipiscuntur amplitudinem.

Primò itaque pro nephritidis curatione, danda est opera, ut primæ viæ à sordibus quibuscumque sint liberæ, ne ipsæ coacervatæ renes, & ureteres comprimant, & comprimendo angustient, & malum adaugeant. In paroxysmo nephritico, nihil tam bene conducit, quàm blandus clyster, aut emolliens, aut anodynus injectus, qui certè tempestivè adhibitus multum valet, quia acrimoniam lenit, & dolorem demulcet: fæces igitur propellantur, & clysterum parva sit quantitas, quæ iniicietur, ne copiam renes comprimantur, intestina namque fœcibus induratis distenta, renes magis premerent, cum fæces istam coli partem pertranseant, quæ versus renes sita est, & sic dolores augerent. Hic clyster in paroxysmo, & quidem anodynus maximè proficius est, & sæpè talem clysterem dolores abstulisse observavimus.

℞. *Lactis recentis lib. j. butyri ℥iij. m. f. clyster.* Vel

℞. *Lactis ℥xij, sacchari rubri ℥iij. m. f. clyster.*

Vel iniici potest clyster nudus ex urinâ pueri nondum Venerem experti, & hic clyster ex lacte, vel urinâ pueri plùs valet, quàm ex multis herbis, & radicibus confectus; ab ejus enim blandis vaporibus per intestinorum poros ad renes pervagantibus, ureteres leniuntur, & contractione ablata sæpius calculi, ex ureteribus in vesicam descendunt. Vel fieri possunt clysteres compositi ex vegetabilibus anodynis, quibus convenienter addi potest terebinthina, sed non addatur, quia clysterem diutius retinere ægro proficiuum est, sal n. stimulat ne clyster retinetur.

℞. *Se-*

℥. Semin. lini, fenugraci ana p. iij flor. chamomilla, meliloti ana m. j. B. f. decoctio ad ℥x. in colatura dissolve terebinth cum ovi uuello diss. ℥ss. ol. amygdal. dulc. ℥iij m. f. clyster. Vel

℥. Fol. malva, violaria ana m. B. parietaria m. j. flor. chamomilla p. ij. coquantur in s. q. urine pueri Colatura ad ℥x. adde ol. lini ℥ij. cassia extracta ℥ss. ol. scorpionum ℥. iv. f. clyster.

Quandoque clysteribus flatus discutientia addenda sunt, ne flatus in intestinis contenti, renes compriment, & dolores augeant; calculosi namque ut plurimum flatuum copiam generant, propter ventriculi imbecillitatem.

Fortes clysteres, & præcipue qui solutiva, ut benedictam, laxativam, diaphœnicon, vel electuarium elefscoph, &c. admittunt, vitandi sunt, quia humores agitant, & agitati ad renes decumbunt, & dolorem augent.

Conducunt potius pro corpore expurgando, laxantia, quam cathartica dicta; hæc enim cruciatus intendere, & calculum tantum sine emolumento commovere possunt. In primis laxantia lenia in usu sunt, quæ blandè corpus solvunt, latices acidos leniunt, & urinam, renes abstergendo, movent, ita est cassia, & terebinthina, ut

℥. Terebinthina Veneta ℥ijss. cassia recens extracta ℥j. macis ℥j. m. cum pulvere liquiritia, f. bolus. Vel

℥. Cassia recenter extracta ℥ss. pulv. rhabarbari electi, jalap. ana gr. xv. m. cum saccharo. f. bolus.

Convenientius in lithiasi nihil est, quam si mercurius dulcis cum terbinthina, vel cassia recens extracta, semel, atque iterum iustâ dosi, nempe ad gr. xv. vel xx. exhibeatur; hic nimirum corpus solvit, urinam pellit, & calculum eliminat, ac est strenuus acidi domitor, & hinc ductus amplificatur, & calculi spontè excernuntur, quinimo ad præseruationem multum conducit, quia nephriticus dolor ratio eos infestare solet, qui pilulis istis mercurialibus singulis mensibus utuntur.

Exhiberi potest conserva, vel syrupus flor. persicorum iuxta dosi; hæc namque primam regionem, & mesenterium, ab humorum sarcinâ levat, latices purgat, & renes abstergit, acidum vitiosum & tartareas particulas per urinam exturbando, calculum pellit; ac proinde semen violæ purpureæ mirè convenire perhibent, quia simul purgat, & calculum exturbat, ac in primis si sub emulsionis formâ usurpatur.

Vomitória blanda conducunt, quæ à stomacho, & primis viis unâ cum aliis humoribus acidum tollunt, & præsertim si à pastu dolor invaserit; ferè namque semper nephriticum dolorem subversio, nausea, vel vomitus comitatur, unde ægri aliquantisper sublevantur, & quandoque in concussione calculus eliminatur. Vomitória blanda sunt nostrum hippocras emeticum, aqua Esculapii, &c.

Si patiens plethoricus fuerit, verum hæc plethoria rarè observatur, vena secari potest, ne sanguinis multitudo ob dolorem, & tensionem in partem dolentem ruat, dolorem adaugeat, vel inflammationem pariat: sed hoc dictum sit in Galenico-rum gratiam.

Si his dolor non sedetur, & calculus non exturbetur, ad externa lenientia confugiendum est, quibus renes ad pubem usque inungantur. Prosunt filia ex lino recenter factâ. & non dum lixiviata, decocta in hydroleo cum quatuor anodynis calida lumbis, renibus, & pubis regioni applicata. ut

℥. Ungu. nephritici Mynsicht. ℥ss. ol. nephritici ejusdem ℥ss. cera destillat. ℥j. m. Vel

℥. Ungu. anodynæ Zuwölferi ol. scorpionum ℥iv. m. Vel

℥. Ung. populeonis ℥ss. de cynoglossâ Zuwölferi ℥j. ol. Semin. hyoscyami per express. ℥ij. m. Vel

℥. Radic. cynoglossæ, althææ ana ℥ij. fol. hyoscyami, umbelici Veneris; Solani ana m. j. Flor. chamomilla, sambuci ana p. j. Semin. lini ℥j. coque in lactis dulcis s. q. pro fotu.

Item, cataplasma ex medullâ panis cum lacte, vel cataplasma ex succo cancrorum fluvialium Cratonis, ut

℥. Cancror. fluvial. num. x. contude, & in lacte coque, & succum fortiter exprime, deinde adde medullâ panis albi ℥ij. vitellor. ovorum num. iij. butyri recentis, ol. chamomilla ana ℥j. croci ℥j. m. pro cataplasmate applicando.

Vel inungi potest locus dolens, & regio lumbaris. oleo lavendula, petreolo, scorpionum, de lateribus &c. Conducit etiam cataplasma ex capis, & oleo scorpionum pubi applicandum.

Balnea in renum calculo expeditius curationem absolvent, quæ ex emollientibus concinnari possunt, ut

℥. Herbar. malva, parietaria, violaria, hedera terrestris, saxifragia ana m. iij radic. enonidis, bardana, althææ ana ℥ij. flor. meliloti, sambuci, chamomilla ana m. iij. semin. lini ℥ij. fenugraci ℥ij. baccar. juniperi m. j.

additis rapis multis, concisis, & contusis omnibus, coque pro balneo. Dum æger est in balneo, sumere potest nostri balsami anti-nephritici guttas x. in decocto radicum petroselinæ. Verum hîc est plagâ Puteolanâ Balneum, quod dicitur Petra, ab affectu, nam lapides, calculos, & arenas è renibus miraculi instar expellit, ut nos pluries in nostris nephriticis, in ipso balneo dolorem sedatum, & calculos excretos fuisse experti sumus. Imò hujus aqua ventrem solvit, renes abstergit calida epota, ac à calculis in futurum præservat.

Est adeo quandoque dolor intensissimus, intolerabilis, & ipsâ morte horridior, ut ægri malint mori, quàm diutulè in tantâ crutiatum torturâ vivere; verum cum dolor ad ultimum intensiōis gradum pervenit, & in extremo constiterit, vel in deterius decidat, vel quiescat oportet. Unde sapientius calculum ureteres ingredi, & inde in vesicam delabi observavimus. Ubi in paroxysmo dolor est acutissimus, & vigilæ urgent, ad opiata tanquam ad Sacram anchoram confugiendum est, hæc namque somnum inducendo, dolores sedant, furentes pacant spiritus, urinæ acrimoniam infringunt, ureteres leniunt, & laxant: Verum nos diureticis admista, semper proficua experti sumus, nam, expergefacto agro, citra ullum doloris sensum, calculus in vesicam descendit, & unâ fidelîâ duos dealbamus parietes, dolorem nempe sedamus, & calculum exturbamus; dum n. dormimus, non per hoc urina in vesicam non descendit:

℥. Semin. melonum mund. nucl. persicor. ana ℥ss. f. emulsio in decocto agrim. ℥v. cui syr. de quinque radic. aperient. ℥ss. nepenthes Quercetani gr. iij. sal. dulcis gutt. xij. sanguin hirci ad nephritid ℥j. m. Detur cochleatim, donec somnus abrepat. Vel

℥. Semin. quatuor. frig. major. rec. ana ℥ijss. semin. urtica, apij., petroselinæ ana ℥j. f. emulsio in aq. petroselinæ ℥vj. cui laudan. opiat gr. iij. sal. armon. gutt. xv. syr. de succo limonum ℥ij. m. Detur pro tribus vicibus. Vel

℥. Syr. de althæâ Fernelij ℥j. philonij. Romani Divi lapid. punella ℥ss. pulv. millepedum lotor. ℥j. decoct. radic. ononid. ℥iv. m. pro unâ dest. Vel

℥. Semin. melon. mundat. ℥j. papaver. albi ℥ij. lactu. ca ℥j. milij Solis ℥j. petroselinæ, bardana, dauci ana ℥j. f. emulsio in aqua apij. ℥vj. in quâ sangu. hirc. nephrit. ℥jss. lapid. parcarum, caneror. fluvialium ana ℥j. syr. de quinque radic. aperient. ℥ij. m. Vel

℥. Pilul.

℞. Pilul. de cynoglossâ ℥j. semin. fraxini, cynosbati an. ℥j. m. cum syr. de althæâ Fernelij. q. s. formantur pilul. iv. & deaurantur pro duabus vicibus.

Si post opiata diureticis maritata dolor sedatus fuerit & calculus adhuc in renibus moretur, ad diuretica, & lithontriptica medicamenta, scilicet calculos comminuentia, absolute deveniendum est, ubi primæ viæ repurgatæ fuerint, & humorum acrimonia nonnihil temperata: aliter his non prægressis, si diutius diureticis hæreamus, magnâ humorum colluvie renes cumulamur, & pro renibus abstergendis renes in cloacam convertimus; unde malum augetur, & ex collectis in renibus scoriis, accedente acido vitioso, ictu oculi magnus arenularum, calculorum, sabuli, & lapillorum generatur agger, unde urinæ suppressio, & mors necessario contingit. Nec semper nephritici in lithiasi purgari exoptant, imò reluctantur, cum tantum doloris, & calculi ablationem intendunt; cogitant n. non adesse medicamentum purgans, quod calculos expurgat: tunc cordatus Medicus ea præbeat medicamenta, quæ alvum blandè subducant, & urinam cum calculis pellant. Talis conditionis est *terebinthina Veneta* ex Cypro advecta, quæ in calculo maximè prodest, tam in absente præservando, quam præsentè pellendo; abstergit namque renes, & materiam sabulosam coalescere non sinit, & alvum leniter laxat. Abundat hæc sale volatili balsamico, quo acidum vitiosum obtundit, & tam sola, quam cum aliis permista in renibus, & viis urinariis expurgandis convertit. Solam aliqui hanc, aquâ appropriatâ lavant, vel igne spissant, ut in pilulas cogant, sed inanis est lotio; multum namque ejus salis balsamici volatilis in aquâ deponit, & in igne avolat, ex hoc sale volatili balsamico odor violaceus in urinâ oritur.

Variis modis *terebinthina* exhibetur, vel in formâ pilulari in *hostiâ convoluta*, vel cum *mercurio dulci*, vel hoc modo:

℞. Terebinthina Veneta ℥ij. vitelli ovi parum, dissolve hæc sensim affundendo aquæ saxifragiæ, fragariæ ana ℥ss. ut redigantur in formam cremor. lactis, adde syr. de althæâ Fernelij compos. ℥ss. f. haustus, qui non est ingrati saporis.

Ex *terebinthinâ* paratur *syrupus*, qui in renum calculis mirabiliter operatur, ut

℞. Milij Solis, polygoni minoris, semin. genistæ, ligni visci quercini ana ℥j. f. decoctum in aquâ capillorum Veneris s. artem, & in colaturâ lib. ij. dissolve terebinthinâ ℥ij. optimè dissoluta, & unita cum ovi luteo, sacchari albissimi lib. ij. & lento igne f. syrupus.

Fit ex eadem *terebinthinâ spiritus*, qui etiam arenulas, & calculos à renibus cum aquâ alkakengi ad guttas x. exturbat. Apud *Mynsicht* extant *pilula de terebinthinâ*, *terebinthina laxativa*, & *terebinthina purgans*, quæ maximè nephritidi conducunt.

Descripsimus in nostrâ *Mantissâ syr. pro lithiasi*, & hunc huc revocamus tanquam ad proprium locum, ut

℞. Radic. ononidis, Saxifragiæ ana lib. ij. granorum alkekengi ℥j. semin. danci, petroselini, genistæ, urticæ ana ℥ss. bacc. lauri num. 30. radic. asparagi, cort. exter. apij sylvest. an. lib. ss. cicer. rubror. lib. j. Incisa, & contusa affunde aquæ communi lib. ix. digere in loco calido per 24. horas deinde bulliant, despumando ad sex librarum remanentiam colatura inde sacchari albi lib. iv. f. syr. quem optimè serva.

Hic noster *syrupus arcanum* in dolore nephritico, & in omni calculorum genere probatissimum productâ experientiâ; calculos n. renum præsentaneè expellit vel arenulas atterit: renum, & vesicæ

mucilagines, & tartarum incidit, subtiliat, & unâ cum urinâ educit.

Descripsimus in eadem *Mantissâ Balsamum anti-nephriticum*, cujus præsentaneas curationes, longâ experientiâ admirari, huc referre nos non tædet:

℞. Aqua resina lib. j. flor. sulphuris ℥ss. pone in aludele, & optimè claude, trade lento arenæ igni, donec sulphuris flores solvantur, tum amove, & in vitro benè clauso servabis ad usum.

Lithontripticon famosum est, & nulli secundum; renum namque sabulum, & calculum educit, vel in arenulas atterit, vesicæ lapidem tantum incipientem dissolvit, & propellit, confirmatus verò, & aliquam magnitudinem auctus, vix aliâ ratione, quam sectione curari potest. Calculorum concretionem inhibet, renes roborat, tam proximam, quam remotam sabuli, calculi, arenarum, vel lapidis materiam emendat, & sine molestiâ educit: spirituum namque acido-volatilem, & mucilaginem tartaream (hic namque spiritus, & tartarea mucilago attractu calculos producit) obtundit, invertit, & unâ cum lotio eliminat, ac à calculosâ renum dispositione præservat.

Pro calculo atterendo, vel educendo varias pulverum formulas præscribunt medentes, & nostrates Medici suas aquas, suos spiritus, sua balsama, quæ circumferunt, & è marsupio educunt, ac propriis manibus intra nephritici fauces recondunt, venduntque carius auro quæ frivola, & omnibus communia sunt, & ita isti saccularii sua larvant arcana, ut tantum ipsis, non aliis innotescant, ac speciosorum nominum titulo insigniunt, & ex calculis hac turpi arte aurum educunt. Nos has technas vitantes, ea medicamenta calculos exurbantia, & comminuentia in proximi charitatem præscribemus, quæ in pharmacopoliis componenda curamus, nec nobis aliquod arcanum anti-nephriticum reservamus, quia gratis accepimus, & gratis damus.

Præter ea medicamenta, quæ recensuimus, multa alia supersunt, & horum multa præscribere oportet: hujusmodi erit noster *pulvis anti-nephriticus in nostrâ Mantissâ* descriptus, ut

℞. Sanguin. hirci anti-nephritici ℥iv. lapid. Indai ci ℥j. lapid. in capite in cochlear. sine cortic. repert. ℥j. milii solis semin. apij sylvestris, urtica, petroselini, danci ana ℥. iv. cynosbati ℥. iij. asellorum ℥ij. off. dactylorum, radic. resæ bovis, ligni nephritici, nucis moschata ana ℥ij. boracis mineralis ℥. j. sacchari albiss. ℥ij. m. f. pulv. subtiliss. & religiosè in vitro asserva.

Oculariter sabulum, & renum calculos non tantum deturbat, verum etiam in arenulas conterit, & per urethram unâ cum lotio expellit. Dosis ℥j. vel ij. in syrupis, aquis appropriatis, & specificis. Pro tenuioris fortunæ hominibus, nos multoties expertum habemus nullius pretij, sed magni momenti pulverem, qui dolorem nephriticum totaliter abigit, calculos extrudit, remorata exturbat urinam; & à calculosâ dispositione præservat, & ita se habet:

℞. Stercor. muris semin. fœniculi ana ℥ss. f. pulvis, & in vino albo propinetur.

Ne mireris nos tam vili remediorum genere, pro infimæ sortis hominibus uti, nam quod vile putatur, carum est, & de stercore eriget pauperem.

Habemus & alios pulveres in nephritide pluries expertos, qui nunquam nostros ægiotos felici defraudarunt eventu, quos describere operæ pretium arbitramur, ut

℞. Saxifragiæ, milij solis, radic. ononidis ana f. pulvis, cujus ss. in vino albo patienti propina, & miraberis effectum.

℞. Gummi cerasor. ℥j. semin. urticæ, petroselini, apij sylvestris ana ℥ss. ocymi ℥j. macis ℥ss. m. f. pulv. subtilissimus. Dosis ℥j. ad ss. in vino albo tepido.

Con-

Contra calculum, multæ aquæ antinephriticæ circumferuntur, quarum aliquas nostræ descriptionis expertas referre non inutile erit:

℞ Radic. saxiphragiæ, asparagi, petroselini, fœniculi, graminis, ononidis ana ℥ij. fruct. cynosbati, alkekengi, granor. juniperi, hederæ terrestris ana ℥j. semin. milii solis, urticæ, bardanæ, dauci, hypericonis ana ℥ss. florum genistæ, virgæ aureæ, cyani, calcatrippæ ana p. j.

Contunde contundenda, & pulverisanda, pulverisa, & infundantur in

vini generosi albi ℔ vj.

per tres dies, deinde destilla per vas vitreum ad ℔. ij. evocationem in vase vitreo bene obturato serva. Dosis ℥j. ad ij. cui pro condimento aqua de cinnamomo q. s. admisce. Vel

℞ Cancror. fluvial. viv. num. xx. pone in vase vitreo, & vino graco q. s. cooperiantur, donec emoriantur, stent simul spatio 24. horar. deinde immediate

℞ Limones parvos num. x. in taleolas dissectos, & destilla. Destillati liquoris ℥j. vel ij. sit Dosis.

Innumera sunt medicamenta contra calculum, tam composita, quàm simplicia, quæ omnia recensere impossibile est, aliqua selectiora describemus. Inter semina, illud urticæ egregium est lithontripticon, si quod aliud ex vegetabilium regno. Hyperici semen, & in hoc res clarè patet, quod manu contritum, aut contusum, terebinthinam ipiret, & sapiat, & jam nota est terebinthinæ vis contra calculum. Dauci semen insigne lithontripticon est, & mirabilem hujus seminis calculi prophylacticam vim quotidiana confirmat experientia, de quâ vide Helmontium tract. de Lithiasi, & Charleton in tract. de spiritu gorgonio, seu lithiasi, ubi dauci vim antinephriticam celebrat. Hanc seminis dauci vim antinephriticam adhuc experiuntur Angli, qui cerevisiæ noviter confectæ dauci semen infundunt, & unâ fermentare sinunt, adeo ut qui hunc potum alimento-medicamentosum bibunt, valdoperè à calculo præservantur. Milium solis, quod dicitur lithospermon, & à seminis duritie nomen accepit, est celeberrimum propter vim atterendi, & pellendi calculum, renes à mucilagine viscidâ abstergere, & urinam suppressam ciere solet. Saxifragia, seu saxifraga dicitur talis, ob insignem, quam habet energiam diureticam, urinam promovendi, & sabulum è renibus exturbandi.

Sunt multa alia ex vegetantium Regno medicamenta diuretica, calculos comminuentia, & exturbantia, quæ omnia recensere velle, esset caput de nephritide in librum integrum assurgere, sed quia compositionibus eorum nomina apposuimus, meritò de illis prolixius agere omittimus. Aliqua hujus dotis medicamenta, quæ arte parata, vel parari possunt, in pharmacopolio extant, tantum referamus oportet: Ita sunt sal stipitum fabarum, genistæ, equiseti, urinæ, calculi humani, stercoreis columbini, sal tartari volatile, tartarus virriolatus, sal prunellæ, &c. Item sp. baccarum juniperi, cynosbati, urinæ humanæ, fragorum, alkekengi. Sp. sal. dulcis, nitri dulcis, balsamus salis, sp. sal. armoniaci. Communiter ad calculos comminuendos, & educendos lapides commendantur, & sicut clavus clayum extrudit, ita lapis lapidem: sunt lapis judaicus, lapis nephriticus, lapis spongia, lapis lyncis, lapis in vesicâ apri, vel bovis reperiunt, lapis aquila. Itm lapides cancrorum, percarum, lucii piscis, & similes commendantur. Cæterum hi lapides; aut ex his lapidibus præparata medicamenta non alio modo proficere videntur, quàm quoddâ acidum vitiosum calculi coagulatorem absorbent, & in se recipiunt, & exinde vim diureticam mutatione in falsum acquirunt. Commendantur lignum heracleoticum, nephriticum, guajacum, saxafras, cassia lignea. Item balsamus sulphuris simplex, & anisatus vel juniperinus, balsamus terebinthinæ, & omnium præstantissimus balsamus orientalis albus, similiter omnes tincturæ antinephriticæ. Sed in nephritico cruciatu, tantam remediorum

ferraginem percensere impossibile est, cum unumquodque regnum tam vegetabile, quàm minerale, & animale inexhausta hujus energiæ medicamenta recondat, ac proinde non est medicaster, vel abjectæ sortis homo, qui secreto contra calculos potiri non gloriatur.

Dolor nephriticus cessat, vel mitius agit, dum calculus in pelvi moratur, intenditur verò dum ureteres ingreditur, & per hos transit ductus, & in vesicam descendit. In vesicâ dum hospitatur, omnis dolor perit, omnia symptomata cessant. Tunc ultima restat indicatio, ut per urethram foras extrudatur. Tum si vires ferant ægrum æquitate, vel curru per loca saxosa vehi, vel pedibus iter conficere oportet: præterea liberaliter potare, & à potu, quammaximè potest, urinam cohibere, ut auctâ urinæ copiâ, unâ cum ipsâ calculus excludatur, interim extrâ, & intrâ diuretica applicentur. Cum urethram ingressus est, cavendum, ne remeet, sed digitis ad extremam glandem deducatur, lubricatâ viâ; si in glande restitet, uncinis evellatur, si frustrâ terebello fistula sua incluso teratur. Atsi longius à glande restitet, nec ullâ arte eximi queat, tum à latere rectâ plagâ penis incidendus est, non suprâ ob vasa, nec infrâ, est n. pars membranea.

Supereft nunc ultima nephritidis indicatio, quæ præservatio est, nam estò gloriosius videatur latentem carnificem à renibus exturbare, quàm obnoxium tantis cruciatibus præservare: sed reverà gloriosius nos arbitramur, à tanto malo potiùs quempiam præservare, quàm eundem actualiter patientem curare: non curatur namque nisi post tot supplicia, & vitæ discrimina. Præservant à tam diro morbo ea omnia, quæ pro actuali descripsimus, medicamenta, si semel in hebdomadâ sumantur, & recta victus ratio observetur. Præter hæc herba Theæ eximium est præservativum nephriticum, unde, qui hanc herbam in potu assument, calculis, & sabulo renes, & vesicam infestantibus non sunt obnoxii, dum partim exturbat, partim absomit acidum in primis viis Capitulum allii minutissimè dissectum, & cum aquâ, vel spiritu juniperi singulis noviluniis assumptum, expertum est calculi præservativum; Hoc fundamento non caret, nam sal acre volatile allii, acidum calculorum coagulatorem in renibus corrigit, & correctum, quatenus urinam pellit, simul educit, & ita à calculo præservat.

CAPUT ULTIMUM.

De Arthritide.

Quod maximè optandum est, & cum ipsâ rerum naturâ ortum, cunctisque viventibus inditum videtur, id unum procul dubio esse brevem nostræ vitæ, rerumque humanarum durationem, ad longam diem producere; ea est omnium cura, quæ ita dies, noctesque mentem exagitat, ut illius dulcedine pelli, nec improbo labori parcere, nec precationibus, votisque quibus Deorum numina nobis propitia reddimus, allequi sinamus. Etenim quæ homines arant, navigant, ædificant, quæ sibi, suæque posteritati quærunt, quæ tandem numinibus offerunt, omnia vitæ commoda cedunt, ut ipsis bonâ valetudine frui liceat, affluentique bonorum copia abundare. Sed etsi vivendi spes omnibus optata, quemque suâ dulcedine trahat, ita ut cunctis suminum malorum mors dijudicent; nobis tamen sæpissimè maximo est solatio, bonorumque omnium summum, quippe quæ ærumnis, & omni malo finem imponit; quod tum potissimum usu venire deducimus, cum maximis doloribus, varioque cruciatuum genere corpus torquetur, quibus mens ita agitur, ut dolori impotens facta, pro summo tantarum miserationum solatio, vel ipsam mortem credat. Sed certè illud tormentorum genus sævissimum esse nemini in dubium cadit, cum per omnes artus exquisitus dolor vagatur, quem græci arthritidem, nos articulare morbum vocamus;

camus; profectò huic nec crudelissimum quodlibet quætionis genus, nec severum equulei iudicium est comparandum, quandoquidem illa corporis pars morbo exercetur, ubi sensatio nobilior efficitur; unde mors ipsa; quam summis precibus expetunt, meritò ipsis esset solatio. Quapropter non pauca de his edisseremus, quæ vel antiquitas detexit, vel experientia longo rerum usu, probata nobis indicavit.

Arthridis est, ubi multis articuli, partesque vicinæ doloribus per intervalla infestantur. Dicitur morbus articularis, dolor articulorum, barbaris gutta, quia guttatim hunc morbum excitari credunt. Est arthritidis nomen generale, & à diversis articulis, diversa sortita est nomina, cujus quatuor statuunt species, prout aciditas diversarum partium ligamenta, aut membranas, tendinesve excruciat. Si itaque in manuum carpo, vel articulorum digitis, ligamentis, vel laertis fiat, dicitur chiragra. Si verò in genibus adhæreat, tunc gonagra. Coxendixis verò dolor dicitur, cum gravissimè cruciat supra coxæ articulum, unde in femur, suram, extremumque pedis diffunditur, secundum nervorum ductum, non autem in magno coxæ articulo, sed aliùs hæret ad summam natem. In pedibus verò podagra nominatur, sive malleolos, sive plantam pedis, sive pollicis articulum occupet. Non quilibet dolor morbus articularis vocabitur, verum ille solummodo, qui ex imbecillitate articulorum propter eorum laxitatem, vel viarum amplitudinem, & humorum defluxum nactus est. Humerorum quoque articulos atque vertebrae aliquando invadit. Addimus nullam interdum esse ossium connexionem, quæ immunis sit, ab hoc dolore. Addimus quintam speciem, scilicet arthritidem vagam, articulos ferè omnes infestantem. Dolor hic non est, ut in reliquis fixus, & stabilis, sed potiùs vagus, & errabundus, ac in corpore saltans. Arthritidis nunc peculiariter ut diximus, nunc per omnes corporis artus dispersa, penitus universaliter excruciat, & arthritidem universalem, seu rheumatismum alii appellant, eò quòd non tantum articuli doleant, verum etiam media inter articulos spatia totius corporis, ut sunt muscoli, eorumque membranæ, in primis autem periochia, ac totius corporis habitus, adeo ut nonnunquam & interna viscera nempe ventriculus, intestina, pulmo, hypochondria, & uterus unà doloribus affligantur.

Pro hujus morbi parte affectâ, non conveniunt *Meditantes*, nonnulli pro fonte cerebrum catarrhos, humoresque acres ad articulos depluens statuunt. Alii hepatis, pancreas, glandulas conglobatas, & conglomeratas destinant, ut putat *Sylvius*, qui pro loco affecto membrana ligamenta ipsos articulos cingentia, & colligantia, tanquam hujus mali fomes, & subjectum causæ ponit. *Helmontius* ventriculum primò accusat. Verum nostro iudicio subjectum sunt partium corporis articuli, atque nervi, tendines, ligamenta, membranæ, fibrillæque, quæ ossa vel connectunt, vel ambiunt, hic afficiuntur, & contingit membranas impleri, & subinde etiam distendi: sunt hæ partes acutissimo præditæ sensu, & dum contrahuntur, vel distenduntur, atrocissimos excitant dolores.

Plerumque podagra divites invadit desidiosos, ac proinde *Dominorum morbus* appellatur, ut etiam ex antiquissimâ, & vulgatissimâ illâ podagræ cum araneâ fabulâ apparet, & divitibus familiarem fuisse constat; præcipuè autem lurconibus, & his, qui multò vini meracioris ingurgitationi sunt dediti, vel immoderate Veneri indulgent. Ubi hoc malum semel pedem figit, ibi impofterum per intervalla, & paroxysmos recurrit, & qui à parentibus hoc malo infectis oriuntur filii, hereditario jure, hoc characterizantur morbo, in quibus tamdiu latere solet, donec ad Veneris cæstrum deveniant, ut *Hipp. sect. 6. aph. 30.* innuit *Puer podagrâ non laborat ante usum Veneriorum.*

Signa.

Hujus morbi imminentis signa sunt: sensus in arti-

culorum connexionem solito exquisitior, ut à levissimâ quâque lædatur causâ, putà novi calcei impressione, longa ambulatione, vel aliquo ictu, aut ad lapidem, aliudve corpus duriusculum allisione, præceditque ut plurimum magna animi turbulentia, & ex quavis levi causâ ad iram irretibilitas. Plerumque febricula invasionem antecedit, sed incepturo jam paroxysmo, torpor & vermiculationis sensus, & quidam fervor, præter consuetudinem in morbo articulo sentitur.

Præsentem significat dolor actu articulum excrucians, qui plerumque intumescit, & rubescit, isque dolor omnium frequentissimus in pedibus, & præsertim sinistri pedis pollice sævit, & ad alios articulos non raro plerumque se extendit.

Quomodo dolores Veneri ab articularibus distinguuntur, vide de *Lue Veneriâ cap. de Doloribus Veneriis*; aliqui namque bardi *Medici* in his distinguendis facillè decipiuntur.

Causæ.

Hermetici in articulari affectu tartarum accusant, congestus hic in juncturis juxta salis acrimoniam, dolores nunc mites, nunc atroces parit. Tartarus autem hic, cum seroso latice comitatur, ab hoc n. salia absorbentur. Sed quam via in articulos defluat, tum *Hermetici*, tum *Galenici* controvertunt. Aliqui volunt in parte generari, & ibi separari tartarum à sero; suadent sibi hoc, quia si transiret per vias aliquas, ibi dolorem causaret. Confirmat hoc observatio ejusdem, quod amputato pedis digito, podagrâ affectus non amplius ab eâ affectus fuit. Alii volunt defluere à capite, per nervos sub cute, ut *Fernelius*. Aliqui per venas, & arterias. Aliqui per has omnes partes simul, posse defluere arthritidis materiam asserunt, & posse aliquando ipsismet etiam in articulis generari contendunt. Alii denique & in parte affecta esse aliquid aliunde affluere ad effectum hunc constituendum, esse scilicet in articulis, tartarum hunc excitari à sero aliunde adveniente, & fermentare, & dolores parere.

Helmontius vult arthritidem fieri ab aciditate hostili, quæ in corporis habitum defertur, & ibidem spinæ instar mordicat, & vel in saniem, vel in ichorem abit. Communicatur partibus aciditas tali pacto: in digestionem acor à felle non transmutatur in falsedinem, à sero accipitur, & intra juncturas deponitur, ubi exaltatur, & *Archeum* afficit, & furere incipit, in articulis autem, in quibus abundat, facillè adhæret, quod etiam notat *Paracelsus*. Provenit etiam malum ipsum arthritidis, ab æris injuriis membrorum spiritibus afficientibus, reliqua apud ipsum videri possunt.

Dolores, qui in arthritide excruciant, ut plurimum atrocissimi videntur, & experiuntur, ab acido excitari ipsi persuadent; suadet hoc etiam acidum, sive in vino lateat, sive in aliis alimentis, quod podagræ reddit obnoxios; suadet etiam remedium; nam dolores arthritici leniuntur ab iis, à quibus acida transmutantur, vel absorbentur: sed unde hoc acidum provenit, & cur non omnes, qui patiuntur ab acido, arthritidi non sunt obnoxii, inquirendum. Acidum in digestionem resultat, quod non rotum in falsum mutatur, vel vi ipsiusmet in articulis generatur, vel in articulis continetur, vel aliunde ad articulos provenit.

Arthritides vagæ, quæ dicuntur, generantur ab acido ad articulos transmissio, sed quæ hæc est via, patet, per corporis fibras, & arterias transmitti, & etiam nervos, per quos alimentum dispergitur, ut diximus, per totum corpus. Sed cur dolor non semper in defluxionibus podagricis experitur, quia acor dilutus à sero, per nervos spargitur, qui postea in articulis exaltatur. Arthritides fixæ, vel in ipsis partibus generantur, nullo adjumento aliunde accersito, vel generantur, & adjuvantur à latice aliunde confluxo. Podagra tophacea generatur ab acido coagulante.

Hujus morbi causæ occasionales sunt multæ, ut crebra vinorum meraciorum potatio, nimia salacitas, & in Veneris

Veneris palæstra exercitatio, sed præcipuè erecto corpore, unde arthritidis *Bacchi*, & *Veneris* filia à poetis nuncupatur, Excessiva promptitudo ad iram, & excandescientiam, voracitas, gulositas, crapula, & variorum ferculorum abundantia, quotidie comestorum, otium, abstinencia ab omni labore, & consuetarum exercitationum intermissio.

Prognosis.

Arthritidis morbus lethalis non est, cum ægrotos ad senectutem plerumque comitari, & in nonnullis vitæ diuturnitatem conciliare soleat, quia natura noxios humores, ex quibus alii morbi periculosiores generari poterant, à partibus nobilibus, ad extemas, & ignobiliores corporis partes, per certa intervalla, propellit; attamen ita dolorum vehementium molestissima, duratione contumacissima, & curatu difficillima, ut *Medicorum* opprobrium, & ægrorum flagellum dicatur.

Si in corporibus debilioribus, vel senio confectis materia podagrica ad extremitates, nempe pedes, & manus detrudere non valet, sed cordi viciniora occupet loca, tum cervicis vertebrae invadit, ægrum diu supervivere non permittit. Si verò vehementi articulorum dolori associantur febres acutissimæ, viscerum inflammationes, apoplexiæ, convulsiones, delirium, cordis tremor, spirandi difficultas, ac frigidus sudor, & pulsus parvus, æger eodem die, vel altero morietur.

Solet hoc malum non esse continuum, sed per periodos torquere, dum materia cumulata, per intervalla ad articulos detruditur, quæ quidem initio sunt longiora, ita ut ægri sæpè per menses sex, sæpè etiam integrum annum sunt immunes, postea visceribus, & calore debilitato, & humoribus vitiosis pluribus cumulatis, per breviora intervalla malum redit, interdum post menses tres, interdum singulis mensibus, & tandem nonnullos lecto perpetuo attingere solet.

Qui circa articulos nodos, tophosque habent concretos, nulla humanâ arte curari possunt, id innuit *Poëta* 2. de *Ponto*.

Solvere nodosam nescit medicina podagram.

Item quicumque senes, aut qui ærumnosè vivunt, aut siccam habent alvum, quod breviter & eleganter comprehendit *Hip.* 2. *prorrhet.* inquiens: De Podagrâ hoc dico: quicumque aut senes sunt; aut circa articulos callos tophaceos habent, aut ærumnosè vivunt, siccam alvum habentes, hi omnes sani fieri non possunt humanâ arte, quantum ego novi. Sanat quidem hos optimè dysenteria, si supervenerit; sed & aliæ eliquationes valde profunt; quæ ad inferna loca repunt. Qui verò juvenis est, & circa articulos non dum callos habet concretos, & acurate vivit, & laboris amans est, & alvum bonam habet, ad obediendum pro studiorum ratione, hic sanè Medicum intelligentem natus, sanari poterit.

Multi ita sanari possent; etiam à parente podagrico prognati, ut in primò insultu de futuro morbo avertatur, & non sanantur, quia vel sibi persuadent, malum hoc esse insanabile, ac proinde de *Medico*, & medicamentis non sunt solliciti, & malum, quod in principio sanari poterat, alius radices agere permittunt; vel hujus morbi, ejusque causæ *Medicos* ignaros consulunt, qui podagram salubrem exaggerant morbum & deteriorem reddunt; dicunt enim quòd si humor ille, quem natura per intervalla, ad extremas solet propellere partes, in corpore detineatur necessariò mors sequeretur: sic miseris imponunt, duce ignorantia, ne ab aliis curentur, indicto acerbæ mortis terrore, tacite insinuant. Insuper medicamentorum usum non satis diu continuant quamvis vulgaribus remediis, seu viâ methodicâ id minimè peragatur: hanc n. affectionem evincunt, quæ secretam eam curandi methodum norunt. Non opus est, ut æger semel, vel bis singulis annis æquinoctiorum tempore depleatur, verum diutinâ medicamentorum continuatione. Præterea podagrici tantum de dolore leniendo sunt anxii, & de eo

quâ ratione averti possit, ne redeat, parum, vel nihil. Tandem, & hæc est potentissima causâ, quod ferè nulli exquisitam, accuratamque diætæ rationem observant, & morbi lenientiam, cui allueverunt, ferre malunt, quàm sævioris diætæ legibus se obligare. Hinc provenit potius divites, & nobiles quàm pauperes, & rusticos podagrâ laborare; cum isti frugali utantur mensâ, vitentque *Bacchi* commercia, nec in *Veneris* palæstrâ se exercent, quia ut inquit *Ovidius* 2. de *remed. amoris*:

Non habet unde suum paupertas pascat amorem. Illi verò liberiùs meraciora potent vina, & pluribus aliis modis in diætâ, plusquàm pauperes errent, & præ omnibus frequenter cum *Venere* luctantur, quia ut idem *Poëta* eodem libro inquit.

Divitiis alitur luxuriosus amor.

Cur podagra rarissimè ad suppurationem veniat, examinandum duxi. Nonnulli in eâ versantur sententiâ, ideo id contingere, quia articuli sunt diffiti à caloris fonte; & tantum caloris quantum ad suppurationem requiritur, non habent. Sed hæc causa falsa deprehenditur; nam multoties digitorum apices inflammatione tentantur, quæ in suppurationem abit. Causâ verior: acidus latex suppurationis legibus non subjacet; sed vel totus resolvitur vel in tophos, & nodosam duritiem concrevit, si secum aliquam salis portionem rapiat, & temporis diuturnitate spissescit, tenuiori resoluta parte. Accidit quandoque, curim spontè dirumpi absque sectione, & magnam sub calicis formâ excerni colluviem.

Curatio.

Sicut crapula multos parit morbos, & *Medicos* nutrit, ita frugalis victus ratio quamplurimos præcavet, curat, vellenit morbos. Id luculenter in arthritide experimur, hic namque sævissimus affectus, ut plurimum ex diætæ erroribus genitum sumit, & arthritidi obnoxii malunt in victu errare, quàm strictæ diætæ legibus se subijcere, & tamen hæc ingluvies atrocissimis cruciatibus compensatur, & redimitur. Qui rectè diætæ se committunt, non solum arthriticos præcavent dolores, sed etiam alios morbos, qui ex diætæ erroribus proveniunt vitant, & non raro senectutem attingunt: moderata, itaque victus ratio semper juvat, nunquam lædit, aut fallit; qui in recta victus ratione errant, invilibili carnisfici, ut torqueantur, traduntur: in hoc ergò malo diætæ magni momenti est; tam ad præservationem, quàm à doloris lenimen, vel ne tam citò cruciatus recurrant, & ut rectâ methodo procedamus, diæteticam partem per sex res non-naturales venabimur, unde primò.

Aër eligendus est serenus, purus, & in activis qualitatibus temperatus; vitetur sylvestri sale refertus, nitrosus, frigidus, humidus, crassus, nebulosus, & pluviosus multi namque per intensam brumam, hunc morbum sortiri sunt: hinc inter anni tempora, maximè verno tempore arthritidis excitatur, deinde autumnò, ob humorum morum, & mutationem, qui his anni temporibus fiunt, ut habetur *aph.* 55. *sect.* 6. *Dolores podagrici vere, & autumnò magnâ ex parte moventur.* Et quidem infestare solent, cum humores hyberno tempore cumulari, tum fundi, & moveri; autumnò verò caloris, & frigoris vicissitudine tum fundi tum cogi soleant.

Cibus convenit, qui modicè nutrit, quo sobriè quoque uti conducit, satiari n. cibis admodum noxium est: imò famem per aliquot dies tolerare saluberrimum est. *Valescus de Tarantâ*, quendam podagricum, quotiescumque paroxysmum imminere sentiret, ab omni cibo, & potu prorsus abstinentem, solâ diætâ sanatum fuisse, & centum annos vixisse refert. Observavimus per salubrem, strictamque diætam, materiam podagricam adeo quandoque debellatam fuisse, ut per multos annos ab eâ immunes fuerint. Imò observatum est, aliquibus omnia bona præscripta fuisse, & cum coacti essent sim-

plici, & paupere mensâ uti hoc infortunio à morbis articularibus esse liberatos, & simile quid de quodam refert *Porphyrius in vitâ Plotini*. Quantum potest vitæ temperantia, in omnibus morbis, & præsertim in hisce auferendis! Sed nostris temporibus podagrici, malunt diu invisibili torturæ, quàm inediæ per aliquot dies se submittere, & podagram retinere malunt, quàm latum unguem, ab intemperanti discedere. Podagram nutriunt, & saginant, & ipsi miserè contabescunt, articuli aliquando distorquentur, nonnunquam quoque incurvescunt & movendi facultas amittitur. Cibus itaque sit facilis coctionis, & optimi succi, conceduntur carnes pullorum, gallinarum, & vitentur capones, nam hi podagrâ quandoque laborant. Conducunt alaudæ, perdices, starnæ, phasiani, lepores, cuniculi; capreoli, &c. Sed nostro iudicio ea proscribimus alimenta, quæ plurimò succo alimentitio abundant, & subtili, volatili, & spirituofo prædita sunt, ut, carnes deliculæ, panis similagineus, & id genus alia, quia facilè fluunt, & ad articulos tanquam ad parrem affectam se insinuant, ibique acido fermento inbuuntur, & dolores adaugent; Commendamus itaque ea esculenta, quæ parùm nutriunt, nec succum spirituosum generant, acido resistunt, immutantque, ita sunt carnes bubulæ, vaccinæ, bovinæ, magis assatæ, quàm elixæ, panis nauticus, & similia. Vitentur olea, nam citò acescunt & præsertim omnia, quæ aperiencia dicuntur, ut apium, petroselinum, asparagi. Alimenta acida, falsa, & fumo indurata declinentur. Nocent saccharata, mellita, & oleum, quia potens acidum recondunt, & viscositate suâ obstructions pariunt. Inter fructus conveniunt amygdalæ, passulæ nuclei pini. Calida, & aromatum usus vitentur, quia vias aperiunt, humores colliquant, fluxiores reddunt, & dolores intendunt. Declinentur pingua, & in primis frixa, utpotè quæ non solum malum præbent nutrimentum, sed & alios corrumpunt cibos. Piscium usus sit paucus; ab anguillis, & similibus planè abstinendum, ut & à cibus, qui alvum obstruendi vim habent, vel ventriculum refrigerant. Casei usus, & lacticiniorum non est tutus. Magna tandem primæ coctionis ratio, in arthritide habenda est, & hanc præcipuam arbitramur, nam læsa coctio, ad arthritidem multum facit, ut meditati paret.

Potus non sit vinum, nec generosum, nec dulce, imò omnia vinorum genera ita prorsus exulent, ut in arthriticorum mensâ nec nominentur, cum summam aciditatem, & acrimoniam, ut in tartaro patet, contineant. Quamplures nimio vini generosi potu, arthritidem sibi asciscivèrunt, ut de *Ennio Quintus Serenus* refert:

*Ennius ipse pater, dum pocula siccant iniqua,
Hoc vitio tales fertur meruisse dolores.*

Vino itaque debiti huic torturæ obnoxii sunt, nam in vino Venus, & hinc arthritidem Bacchi, & Veneris filiam finxere Poète, quia nimio Bacchi, & Veneris usu ortam esse veneranda credidit antiquitas. Abstinendum itaque à vino, quod est posterius aqua, & à vino abstinentiâ, multi ab arthritide liberati sunt, ut quamplures referuntur historia. Si verò æger vino sit assuetus, & non sine notabili noxâ eo carere potest, saltem in declinatione, & potissimum quando materia, frigida facit morbum, detur, sed sit benè dilutum. Interim aliis temporibus decocto hordei, vel cornu cervi utatur. Potus ordinarius ex lacte vaccino, mirum in modum arthriticorum est solatium, & multos lacteâ diætâ curatos omninò observavimus, sed nimis arcta diætâ est, nam æger per annum, & ultra solo lacte nutriri debet, & tandem ad panis triticeï usum accedere, deinde ad ova, oryzam cum lacte coctam, si restitui affectat.

Motus fluxionis tempore vitandus, non. n. compedibus vincti, gressus formare possunt, extra verò tor-

turas, tunc cum immunes sunt, ad morbi præcautionem interdum ante prandium ad sudorem usque se exercere debent; post motum tamen & exercitium non prius cibus, & potus sumendus, donec calor ex motu contractus evanuerit. Sit modus in motu, nec nimium quàm par est, ultra vires fatigentur, quia multum stare, ut & nimium ambulare, vel equitare podagricis valdè noxium est. Quanti sit exercitium, dicant rustici, qui laboribus exercentur; his n. viscerum calor excitatur, & siquid vitiosorum humorum adsit, discutitur, ac proinde nunquam, vel raro arthritide corripuntur. Divites verò, quia probrosium, laboribus mechanicis se exercere putant, hoc affliguntur morbo. Imò dedecorosum per plateas ire pedibus imaginantur, ne eorum nomini & statui aliquid derogetur, ac proinde magnificis equis, & auratis curribus ad loca, quæ petunt, estò paucissimis distent gressibus, vehuntur, & magna ostentatione trahuntur, & ad virum unum trahendum, nec unus, vel duo sufficiunt equi, sed quatuor, vel sex requiruntur, hinc quantæ gravitatis sit, mediare. Insuper nec ante Dei conspectum comparituri se humiliant, ut saltem ad templa pedibus proficiscerentur: sed iustus Deus hoc puniendos invisibili carnifici, nimium podagræ, tradit. Sunt isti non absimiles statuæ, quam per somnium vidit Nabuchodonosor, habent caput ex auro, pectus, & brachia ex argento, ventrem, & femora ex ære, tibias ferreas, sed pedes ex ferro, & luto, qui non benè cohærent, & pedes, qui delinquant, conteruntur, in torturâ in cujus mollissimis lectis, eos decubere oportet, & taliter distenduntur, ut vix à corporeo carnifice, pejùs torqueri possent, & ipsi tamen stupidi sua delicta confiteri ut alias in torturâ convenit, non advertunt. Quandoque ab equuleo demissi, in pristino vitæ instituto pergunt, eapropter identidem ad tormentum rursus ludibriosè rapiuntur, donec tandem in iisdem miserimè intereant.

Quies actuali dolori tantum convenit, extra verò, cum pedum bases consolidatæ sunt, sensim se exercere debet, nimia namque desidia, & vita sedentaria, horum cruciatuum in causâ est, qui calor minuitur, vires languescunt, coctiones depravantur, & excrementa exturbantur.

Somnus sit moderatus, longior n. fomenta ipsi morbo suggerit, & noxius est, attamen vigiliarum diuturnitate, & doloris sævitia, defatigato somnum etiam medicamentis, si non obrepat, conciliamus, & quidem meridianum concedimus, ut defatigati spiritus animales iterum reficiantur.

Vigilia utilior, est quàm somnus nimius, modò dolorum sævities non excruciet, vires non deficient, aut cruditates non pariat.

Excreta, & *retenta* ritè secundum naturæ exigentiam procedant, unde alvus servanda erit fluida, vel quacunque die, saltem alternis diebus. Urina quoque statis horis, juxta exigentiam excernatur. Suppressi menses multum faciunt ad generandam podagram, hinc *Hip. sect. 6. aph. 29. ait: Mulier podagrâ non laborat, nisi menstrua defecerint.* Ita idem *Hip. scribit 6. epid. sect. 8. tex 55. In abderis Phæthusa Pythæa uxor, priore quidem tempore fecunda erat: quum autem maritus ipsius in exilium abisset, menses multo tempore suppressi sunt: postea dolores, & rubore, ad articulos oborti sunt.* Magnum quidem præsidium, & beneficium mulieri, adversus omnis generis morbos, est legitima menstruum excretio, per quam natura vitiosos humores simul exturbare solet. Idem quoque de legitimâ hæmorrhoidum excretionem dicendum putans; per hanc enim evacuationem una cum sanguine sylvestria, & tartarea salia etiam eliminantur. Putavit etiam *Hippocrates* Eunchos podagrâ non laborare, ut eadem *sect. aph. 28. Eunuchi neque podagrâ laborant, neque calvi sunt.* Hi n. humidâ constitutione sunt præditi, & ad mulieris naturam accedunt

dunt, forsitan credidit eos Venere non uti, nec posse, & hæc nobis maxima Hippocratis credulitas videtur, & hæc eadem ratione aph. 30. eadem sect. inquit: *Puer podagrâ non laborat ante Veneris usum.* Quia, cum puer Venere trui incipit, humores salini, & acres sunt, hinc Veneri dediti salaces dicuntur. Verum hi aphorismi, Hippocratis temporibus verificabantur; tunc etiam pauci podagrâ laborabant, propter maximam vitæ temperantiam: nunc verò quia intemperanter vivitur, non verè videntur. Nostro ævo ita auctæ sunt deliciæ, luxus, & voluptates, ut nihil supra addi posse videatur, ac proinde innumera est podagrâ laborantium multitudo. Mulieres, eunuchi, & pueri viros adultos, & robustos in omni intemperantiæ genere exuperant, nec illis in Veneris luctâ cedunt. Non mirum ergò, si nunc Hippocrates mendacio convincatur, cum fœminæ, eunuchi, & pueri podagrici sint. Sexus, & ætatis beneficium suis vitiis amiserunt, & quia fœmineam, & puerilem exuerunt naturam, virilibus morbis damnati sunt, ut horum innumera extant observationes. Sæpè in arthritidem incidere solent, quibus antiqua tibiarum ulcera, aut ani fistulæ consolidantur, vel aliarum partium fluxiones supprimuntur. Humores n. qui ulcera crurum diuturna, & ani fistulas excitare solent, sunt ipsi etiam falsi, ut propterea, si supprimantur, arthritidem producere solent; ideoque ulcera, & fistulæ aperiantur, & ad primum fluxum reducuntur, vel si æger renuat, sit podagrâ contentus. Nocet etiam impedita sudoris exclusio, ob pororum cutis constipationem; ac proinde sudores matutini præsertim excitandi sunt, quia salia illa sylvestria, cum serosis humoribus è corpore extirpantur: Quantum itaque fieri potest, ægri ad sudores assuefaciendi sunt, qui propterea stragulis de nocte diligenter sese muniri debent, ut si non sudor, saltem corporis mador, sub aurorâ sequatur. Sudor non tantum ad curandum, verum etiam ad præcavendum necessarius est: dicant qui alienâ vivunt quadâ, alienas subripiendo hæreditates, & vitam sine molestiâ molliter, & delicatè transigunt, alienis vitæ vitando sudoribus, citra sudores, & contra Dei præceptum isti desidiosi (exceptis bonis, aut intelligendo tantummodò de malis) delinquant: *In sudore vultus tui vesceris panem tuo.* Sed isti invisibili carnifici, scilicet podagræ, traduntur. Arthritidi obnoxii est Veneris fugienda voluptas, quia spiritus exhaurit animales, vires enervat, nervos & artus debilitat, & præsertim cum erecto corpore futuere, necesse est, ut in Veneris futuris observatur unde arthritidis Veneris filia nuncupatur, & rata quidem ante Veneris usum esse solet, ut qui vitâ in cœlibatu degunt, rarò vel nunquam podagrâ corripuntur. Sed mirari subit sanè, cur Monachi, qui castitatem profitentur, & cœlibatum voverunt, non sint à podagrâ immunes, sed sæpè miserè torqueantur? Respondet Joannes Doleus cap. de Podagrâ: *Verum in promptu causa est, quia Monachi sunt lasciviosi & otiosi.* Si itaque in vultus sudore panem comederent, in oratione, & jejuniò, ut deceret, vitam transigerent, utique has declinarent torturas, sed vescuntur peccatis vivorum, & mortuorum.

Animi passiones recto rationis dictamine dirigantur, & animus hilaritate, & tranquillitate, in Inferni doloribus, si possibile sit, jocos & musicis concentibus demulceatur, sicut de Orpheo fertur, qui lyre dulcedine sic inferos demulcit, ut Eurydicem uxorem receperisset, nisi citius quàm Proserpina jussisset, respexisset, & de Limenio Thebarum dicitur, quòd multos podagricos, modulandi suavitate pristina restituerit sanitati. Sed torturarum, & equuleorum dolores, cantus dulcedine non minuuntur, nec mens à dolore alienatur: Sed quis pacem habere potest cum Inferni

doloribus? Sunt podagrosi, dum actu acriter torquentur, solatio incapaces. Imò in tantis cruciatibus quandoque psalmodiam, preces, & orationes de nocte cantant, & dum.

Non penetrat superos vox asinina polos.

In rabiem acti veluti animæ damnatæ, sacrilegò ore palinodiam canunt, blasphemantes totam cœlitum hierarchiam, &

Flectere si nequeunt superos, Acheronta movebunt.

Animi passiones concitatiores præcipuè excandescencia, nimia cura, terror, anxietas, &c. vitentur; facile namque paroxysmum arthriticum concitare possunt: timorem tamen multos podagricos sanasse legimus.

Curationem perficit Helmontius sudorificis mercurio diaphoretico, & arcano corallino, fateturque in sui semine podagram interimere, sed qui Helmontiano carent mercurio, & arcano corallino, præfatam curationem aggredi debent, cum imminet podagra, nimium acidum laticem expurgando resina jalapa, extract. gum. gutt. confer flor. persic. syr. domestico, aut catholico, vel vomitorio aliquo medicamento.

Apud vulgares, qui totam hujus morbi curationem diætæ committunt, quandoque usitatum est elect. caryocostinum à Petro Bayro inventum, ejusque descriptio ita est.

℞. Hermodactyl. alb. mundat. diagryd. an. ℥ij. costi, cumini, Zinziberis, caryophyllor. an. ℥j.

tritæ, & cribellatæ conficiantur cum syr. factò ex melle, & vino albo invicem coctis, donec syr. benè cocti formam recipiant, & f. elect. in formâ opiata. Dosis ℥vj. ad viij. solvitur in vino albo, vel in formâ boli super jejunando sex horarum spatio. Scribit idem Bayrus, quam primùm senserit repletionis signa, se sumpsisse hoc electuarium, idque ter, aut quater in anno, atque hoc modo 26. annis ab istis doloribus, quibus antea fuerit tentatus, non fuisse molestatus. Sed hujus electuarii usus in temporibus, & calidioribus naturis poterit esse noxius, ideoque summa præmeditatione exhibeatur.

Rhasis suas celebrat pilulas eo encomio, quòd incedere non valentes faciant ire pedes. Illæ autem ita se habent:

℞. Aloës opt. ℥ss. ros. rubr. ℥ij. hermodactyl. alb. mundat. ℥jss. diagrydii ℥j. cum aquâ ivæ arthriticæ, & mellis ros. f. massa pilul. Dosis ℥j.

Vigilia sunt hæc medicamenta, quæ descripsimus, attamen productum tantum expurgant, superstitie characterem in vitæ spiritu. Podagram non evincit methodica medicina, sed ea quæ abditam curandi methodum novit. Quæ hanc affectionem radicis curant medicamina, non excuduntur, in albo.

Paracelsus pulverem arthriticum laudat, qui leniter, & tutò omnes podagricas defluxiones purgat, maximè commendat:

℞. Hermodactyl. turpeti optimi, sol. senæ, ossium human. sacchari ana f. pulvis subtiliss.

Dosis ℥ss. ad j. mane ex aquâ ivæ arthriticæ.

per dies 3. vel 4. Ossa humana calcinati debent, sed cum difficulter calcinentur, sulphuris flos adhibendus est. Ventrem solvit, acorem immutat, (si in calcinatione non adhibeatur sulphuris flos) & tartarum ab ossibus, & ligamentis educit. Ita humana salia parari possunt, & cum aquâ ivæ arthriticæ extrahi, quæ in paucâ quantitate, in doloribus articularibus exhibentur, & unum quodque os specialem habet proprietatem juvandi patientium partes; nam si sal educitur ex manuum ossibus chiragræ, pedum podagræ &c. prodest.

Cum dolores persentiuntur, leniendi sunt. Juvant ad hoc lixivialia, quæ acidum extinguunt. Nos utimur ebuli, & sambuci foliis, sed nicotiana recentia contusa, & admota maximè dolores sedant, quia narcoticam obtinent vim. Folia hyoscyami cum

lacte, vel cataplasma ex lenticulâ aquaticâ, & floribus chamam. in lacte cocta adhibendo farine hordei parum, maximam vim dolores leniendi habent. Sal Saturni in spiritu vini tenuissimo devolutum mirè dolores lenit. Aqua spermatis ranarum mense martio ante solis ortum, & quidem triduo, vel quadriduo ante novilunium destillata partibus dolentibus imposita, mirabiliter dolores lenit, & partis inflammationem, & ruborem temperat. Præstat etiam ad hoc cataplasma de micâ panis.

Osualdus ung. anodynum tanquam singulare in leniendo dolore podagrico calidè inunctum, miris celebrat encomiis:

℞. Flor. ros. sylvestr. m. x. herba, & cortic. exterioris hyoscyami m. vj.

conciſi simul affunde mensuram ℔. vini, coquantur, & postea trita exprimantur, & colentur: à colaturâ, aqua in B. abstrahatur, ut instar mellis residentia maneat. Hunc liquorem in tigillo vitreato permittite paulatim evaporare, agitando continuè pistillo ligneo, donec inspissescere incipiat, postea affundantur

pinguedin. suille castrata lib. ij.

& misceantur, tandem ita calidè ab igne auferantur, & parum frigefactis ℥j. opii pulverisati, ac in vino saltem soluti, & croci pulverisati, quantitate duarum avellanarum, extract. flor. verbasci addere convenit, & movendo diligenter immiscere, donec frigescendo f. unguentum cineritii coloris.

Facilioris præparationis est sequens mistura, quæ mirificè dolores sopit:

℞. Sp. vini per croci infus. flavescens ℥iv. camphoræ ℥j.

Bulliant parum, deinde dissolve opii ℥j. & partem dolentem illine.

Hæc medicamenta lenientia curationem palliativam respiciunt, & morbum non tollunt, sed dolores percutiendo leniunt. Magnâ igitur cautelâ, & prudentiâ in usum accersenda sunt talia, ne quid pejus contingat; materia n. podagrica percussa, majora peperit mala, in cordi viciniora loca, vel cervicis vertebrae rependo, vix fieri potest, quin Medicus à lenientium usu plus infamiæ, quàm laudis sit reportaturus.

Cum dolores admodum urgent, & vigiliæ, dummodo cætera concurrant, ad opiata confugiendum est, quæ dolores sedant, placidum inducunt somnum, fluxionibus frænum injiciunt, consumunt, & defessos roborant spiritus.

Podagra præservetur, qui ipsi obnoxius est, dummodo nodosa non fuerit, si abstineat à Veneris, & Bacchi commerciis, probâ diætâ, quæ nullatenus negligenda est, solers, & exacta observetur. Itaque cruditates vitet, & si adsint vomitionibus castigare necesse est, manè si facilè, si ægrè à prandio vomat, maximoperè vitentur acida, corpus decenti exerceatur labore, alvus laxa setvetur, quod si non succedat, singulis quibusdam hebdomadibus, primæ viæ diartartaro exonerantur. Podagricis plerumque defluxionibus solstitiorum, & æquinoctiorum tempore corpus mundificetur (quod etiam quovis alio tempore, in mali principio, & ubi imminētis quædam signa præsenſerit æger) pulvere arthretico Paracelsi, arcano corallino, vel essentiâ radice hellebori nigri, vulgari modo cum spiritu vini non ad summum correcto exacta, cuius si quotidie cochlear j. manè, & vesperi sumatur, donec alvus sponte suâ quater, vel sexies tandem soluta fuerit quotidie. Hac nimirum facili, denique purgatione impuritates, defluxionesque podagricæ satis commodè repurgantur. Post mundificationem corpus corroborantia, ut est magisterium perlarum, & dia-phoretica, exhibeantur.

Pro doloribus arthriticis perſanandis, nullum majus medicamentum à nobis centies expertum inveniri potest, quàm sequens nostrum decoctum, quod ita paratur:

℞. Salsæ parille minut. incise ℥ij. juæ arthetica ℥ij. hermodactyl. albor. mundat. ℥. ij. flor. roris marini, chamædrios an. m. j.

Infundatur in aquâ cardui Sancti lib. vi. stent in loco calido spatia 24. horarum. Deinde bulliant clauso vase, quo aperto, injice

fol. sene or. ℥ij.

& post unicam ebullitionem, auferatur ab igne. Dosis ℥vi. manè totidemque vesperi. Victus sit exsiccans, & cruda vitentur. Potus sit aqua sassafras, vel ejus tinctura, quæ arthritidis nectar est, quia ob ingentem siccitatem, & moderatum calorem, excellens est remedium ad omnis generis defluxiones, quas radicitus absumit. Vel potus sit vinum anti-podagricum Paracelsi:

℞. Radic. caryophyllata, acori ana lib. ℔. sol. majorana m. iv. flor. sambuci p. iv.

Infunde in vini mensur. iij. stent in infus. per 8. dies. Sumatur parçè in mensâ manè, & vesperi pro primo potu.

Cum sale mensario misceri poterit sal ossium humanorum calcinatorum, sed ossa hominis debent esse juvenis violentâ morte perempti, & non humati, quæ etiam pulveris arthritici Paracelsi compositionem ingrediuntur.

His omnibus ritè peractis, podagra dummodo non sit nodosa, præcaveri potest, & paroxysmi, vel raro, vel nunquam recurrent, aut si insultus à levi aliquo errore externo, aliquando incidunt, tam graves non sunt, nec dolores continuos, vel insolentes excitant, qui externis lenientibus facile non cedant.

Multæ aquarum anti-podagricarum descriptiones circumferuntur, quadere operæ pretium ducimus præstantiores adducere.

℞. Saponis Januensis alb. ℥j. sal. fusi ℥j. ℔. vitriol. ℥j. acacia.

Bulliant omnia in aceto, cola, & colaturâ foveatur pars dolens tepidâ applicatâ. Vel

℞. Calcis vivæ q. v. injice in aquam frontis, quæ super emineat 4. vel 5. digitis. Hujus.

℞. lib. iv.

& extingue vigesies chalybeam laminam ignitam, immerge postea in eandem

pulv. aris usti ℥iv. cinnabaris ℥℔. digere per 4. vel 5. dies.

Aliqui decoquunt in prædictâ aquâ flor. verbasci, cortices, & flores sambuci. Dolores lenit phlegma vitrioli suo proprio sale, & sulphure narcotico impregnatum. Alii in aquam calcis injiciunt mercurium dissolutum in aquâ forti & hac aqua, uti dicunt, utebatur Rolandus ad sedandos dolores podagricos.

Pro podagrâ perſanandâ, præstantissima, imò divina, & quasi cœlitus immissa est aqua Sanctæ Elisabeth. Regine Hungariæ, si semel in hebdomada in ℥j. podagricus acceperit, & omni mane cum eâ faciem, & ægra laverit membra.

Ad externam curationem tophaceæ podagræ, externa auxilia accersenda sunt, ac proinde præmissis præmittendis unicè hoc commendatur emplastrum dissolvens nodos, & tophos podagricos:

℞. Ol. visci pomor. lib. j. saponis rasi ℥jv. misce in igne donec probè incorporentur, deinde adde cerussæ Venetæ, lithargyrij. an. ℥ij. vitriol. rubificati ℥j. cinnabaris ℥℔.

agita spatulâ, ut per se misceantur, usque ad probam emplastri consistentiam. Non solum nodositate pro-dagricis confert, sed tophis Veneris, callositate omnibus, & ulceribus phagedinis.

D. C A R O L I
M U S I T A N I
I A T R I A S P R O F E S S O R I S.
P Y R E T O L O G I A
SEU
D E F E B R I B U S
L I B E R U N I C U S.

C A P U T P R I M U M.

Cognitio perfecta constitutionis corporis viventis cognitionem cujuscunque morbi præcedere debet, sed illius præcipue, quem Febrem communiter appellant.

Morbus si pro eo sumitur, quod sanitatis integritatem tollit, præter quam in vivente sano suum habere ortum, progressum, & terminum non potest; Quippe corporibus, quæ vita sensitiva carent, si aliquid accadat, quod eorum substantiam lædat, & ab actuali statu removeat, eam morbum pati non dicimus, sed alterationem, corruptionem, degenerationem, transmutationem, ultionem, quampluræque similia accidentia, in iis nos animadvertere pronunciamus, ipsa tamen neque talia accidentia sentire, neque animadvertere scimus. Verùm morbus non pullulat, nisi in ægro vivente, in quo solo ejus semen ipsum excludit, & extra quem nullibi reperitur; in ipso suæ productionis exortu, ipsi viventi sensibilis usque in ejus terminum, vel per ejusdem morbi cessationem, vel per soventis morbum vitæ extractionem; est sanè morbus in vivente sensitivo, non secus ac viscum in arbore vegetante, in quâ suum nascitur semen, suam exclusionem agnoscit, ab ipsâ vim vegetatricem, & succum vegetabilem exhaurit, ac tandem ipsius arboris vitâ vivit, qua ermonticè, & ipsum viscum emoritur, & emori ipsum viscum potest, integrâ manente arboris vegetatrice: sic morbus in sensitivis semen nanciscitur in eorum vitâ, excluditur in ipsa, & ex ipsa augetur, in ipsa minuitur, denique vel per successivam diminutionem in ipsa cessat, eamque in sua integritate relinquit, vel per successivum incrementum omnimodè illam subicit, & simul cum vita ipse morbus extinguitur, quod etiam visco accidit, quod sæpè undequaque suam arborem

occupat, ad se omnem ipsius arboris succum trahit, quo in arbore deficiente, & arbor siccescit, simulque cum ipsa iniquum viscus arescit.

Cum ergo morbus in viventibus sensitivis semen, exortum, progressum, terminumque ejus fuerit in naturâ sortitus, sive passio sit viventis, ut inadæquate communiter dicitur; adhuc ut ipsius naturam, atque essendi, agendique modum clarè, distinctèque cognoscere possimus, naturam viventium sensitivorum ex integro prius cognoscere cogimur, tunc enim præterquamquod per cognitionem naturæ viventium, ipsam quoque morbi naturam cognoscemus; Innotescat etiam nobis, quibus præidiis sit in naturam viventium aditus, ut ipsis communicata morbum tanquam monstrum quoddam in ipsâ naturâ perimat, & extinguat.

Sanè si claram, distinctamque naturæ viventis cognitionem, quilibet particularis exigit morbus; ut per illam cognitionem & ipsa innotescat febris, quæ rectè morborum omnium morbus dici potest, quippe cum omnes facultates lædat, morbos ferè omnes complectitur; huic de febribus libro cognitionem constitutionis viventis corporis, plusquàm aliis medicæ facultati pertinentibus convenit; utrisque enim naturis cognitionis, viventis scilicet, & febris: facile cuique erit reliquorum morborum naturam comprehendere, & ex fundamento intelligere, cæterum si sanitatis, & morbi prolixas quasdam tractationes desideratis, Galenum consulite lib. de diff. morb. de causis morb. de sympt. causis, illiusque alios.

C A P U T II.

Corporis viventis divisionem in continentia, contenta, & impetum facientia, ab Hippocrate traditam optimè fuisse institutam, multumque ad cognitionem constitutionis ejusdem viventis corporis conferre, è contra Galenum in hoc fuisse Sophisticum, illumque veritatem deservisse, demonstratur.

Cum aliquid, quod nos latet, investigare volumus, vel in investigatione decipiemur, vel finem frustabimur, si per occultiora, obscurioraque eo quod investigamus, opus aggredi tentabimus; hujusmodi Galenum fuisse comperimus, qui cum naturam viventis corporis in operationibus, & affectibus nobis patentissimam, in ejus verò essentiâ, causis, & principiis obscurissimam, & occultissimam investigare, & cognoscere vellet, res omnino ab ipso vivente corpore remotas, quæ, an in ipso sint, & quomodo inesse possint, penitus latet, suæ investigationis initium fecit.

Equidem ipse, ut naturam viventis comprehendere, pro fundamento tractatum de elementis primò stravit; deinde logisimum de temperamentis apposuit; tertio, hæc in causas, & principia facultatum naturalium adexit; quarto, has humorum quatuor elementis numero, & qualitate respondentium fabricarices effecit; quinto, tandem ex his reliqua omnia, quæ in corporibus sunt, vel fiunt, sic ille obscurum per obscurius, ignotum per ignotius, incerto semper pede venari visus est, & claudicanti veritati per rethoricæ, & logicæ peritiam suppetias exhibere.

Ecce nunc ad sensum, demonstrarunt rectè philosophantes elementa concreta esse corpora, non autem simplicia, elementum ignis in universitate rerum non esse; calorem, & frigus esse in elementis, prout in reliquis concretis, non autem elementa; ærem, & terram nullo modo concurrere ad corporum missionem, sed ea tantum ex elemento aquæ concretare; temperamenta ex quatuor qualitatibus resultantia, non esse in naturâ, sed motum, formas, vitam, & animam sensitivorum, ab ipsâ naturâ pendere, quæ corporibus inest per se, non per accidens, ut bene *Aristoteles* dixit, quæ natura, sive motus principium non solum in inistis, quæ vocant, corporibus inest, sed elementis ipsis, quippe natura prior ipsis elementis est, illisque universalior. Ex his quid veri contineri possit in *Galeni* theoriis, constitutionem viventis corporis docentibus, quisquam perpendere potest, cum tot figmenta pro constantissimis fundamentis sustituerit.

At *Hippocrates*, ut naturalem Philosophum, sensarumque *Medicum* decet, minimè quidem remota, & extranea, sed ipsum vivens corpus contemplandum suscepit, & ne de eo aliquid temerè pronunciaret, cum compositum, non autem simplex illud esse animadvertisset, dividere prius illud, ac deinde, quid esset, definire nos docuit, unde de vivente verba faciens, sic illud divisit: *Corpus vivens constat ex continentibus, continentis, & impetum facientibus*, quod nec clariùs, nec æquius dici poterat, quippe nil corpus vivens constituit, quod sub illis tribus divisionis membra continet, quod in vivente non inveniatur.

Est tamen in hac divisione primò notandum, quòd pro impetum faciente intelligit *Hippocrates* id, quòd in vivente corpore dicimus esse animam, vitam, naturam, & quicquid aliud, quod supponitur in vivente esse principium motus, facultatum, actionum, & operationum, quodque in corpore organico vitæ functiones exercet, & sine quo corpus merum cadaver ma-

net, ut cum extincta vita sensitiva in equo, vel separata anima immortalis ab homine, quod remanet corporeum, licet eandem retineat structuram, quam ante mortem habebat, neque amplius ab intrinseco moveretur, neque in organicis facultates exercentur, neque in eo penitus ulla est actio, cum in ipso amplius non sit principium illud impetum faciens, à quo omnia in organis fiebant.

Notandum secundo, quòd primo intuitu *Hippocratem* non bene rem egisse ab aliquo existimari posset; enimverò sufficiens videbatur esse, si author corpus vivens in continentia, & contenta tantum dividisset: nam impetum facientia pro iis, quæ continentur, intelligi poterant, quippe vitam, animam, naturam, & si quid aliud his synonymum dicimus, quod impetum faciens denotet, intra corporis ambitum contineri, non videtur, qui ambigere possit; sed in hoc tanti viri non solum errorem non emendare, sed summam sapientiam admirari licet, enimverò vita viventis, quæ ab impetum faciente pendet, in extrema cutis superficie sensum tactus exercet, ita ut à cute contineri vitam rectè dici non possit, imò quia ea, quæ extra nos sunt, sentimus, potius vitam continere corpus, quam illud vitam dicere congruè possumus, & cum vita corporis machinam erectam sustineat, illamque ad varios motus peragendum adigat, ipsam corpus, quod movet sub suâ autoritate continere lucidè apparet; cum alioquin cessante vitâ illicò corpus corrumpat, & ut ad motum adigatur, externo impulsu indigeat. Præterea vita in corpore vivente, intra tubulos, & argines non coercetur; non enim ut medulla continetur in ossibus, ut sanguis continetur in venis, & arteriis, ut liquor alimentitius in fibris, liquor felleus, & urina in vesicis, uti cibi, &crementa in ventriculo, & intestinis, & tandem uti aer continetur in thorace, sed ipsa à medullis cunctarum partium æqualiter diffunditur per totum, ut inculpatum continuum, partesque omnes pervadendo, æqualiter vivificet, ita ut illas in continuâ suâ diffusionem contineat, & foveat; saltem vitam neque contineri à corpore, neque eam continere corpus certissimum est, cum idem terminus sit utrisque, ubi enim in superficie cutis terminatur corpus, ibi & terminatur vita, & quibus æqualis est terminus, neutrum ab altero contineri rectè pronunciamus; sit hujus exemplum ferrum ignitum, in cujus ultimâ superficie, & ferrum, & ignis æqualiter terminantur, imò quodammodo cum ignis ultra suam superficiem calorem diffundat, & ferrum non ultra suam suum corpus ferat, potius ignem continere ferrum, quam hoc illum fateri cogimur; si continens contentæ rei est terminus, quod etiam in corporibus viventibus accidit, in quibus calor vitalis ultra cutem diffunditur, suum esse non habet.

Verum hæ rationes non moverunt *Hippocratem* ad faciendum, quòd impetum facientia enumerari inter contenta non debebant, sed illum ea sola ratio movit, quòd impetum facientia, ejusdem non sint naturæ cum iis, quæ in viventibus contenta; adhuc post viventis mortem in cadavere perseverant; etenim cum impetum facientia, toto cælo sint naturâ diversa, atque distincta ab iis, quæ continentia, & contenta, adhuc in cadavere perseverant, *Hippocrates* existimavit alterius considerationis, & speculationis esse impetum facientia, & alterius continentia, & contenta, quas considerationes, & speculationes cum *Galenus* confundisset, utriusque naturam penitus ignoravit, credidit enim ex mixturâ continentium, & contentorum, in quæ elementa concurrisset dixit, resultare temperamentum quoddam, quod animam, vitam, naturamque appellavit, ut *lib. de natural. facult. lib. de temperam. lib. An animi mores temperamenta corpo-*

rum sequantur. *Lib. de substantiâ facult. natural. in* quibus rem ex professo tractat, & animam nil aliud, quam temperamentum primarum qualitatum esse obstinate defendit.

Cum ergo ex serie hujus unici libri notum fiet, in viventibus corporibus impetum faciens spiritus, non solum febrium, sed omnium morborum sit causa efficiens effectiva; contenta verò possint esse causæ occasionales, à quibus impetum faciens spiritus excitari potest, ad morborum productionem; tandem continentes partes sint subjecta, in quibus facultatum læsiones, symptomatum procellæ, & quæcumque affectiones ex morbo producuntur, sentiuntur. De impetu faciente prius, deinde de contentis, postremo de continentibus doctrinam trademus, ut febris essentia penitus innoscatur.

CAPUT III.

Id, quod in vivente corpore est motionum omnium causa, quam Vitam, Animam, Naturam plerique appellant, & Hippocrates impetum facientem dixit, nullo modo ex temperamento primarum qualitatum resultat, ut Galeno placuit.

INesse viventibus corporibus, id quod movet, nemo negavit, hoc enim fuisset negare sensum; verum quid sit, quod in viventibus movet, non est facile determinare, & hætenus non solum inter Philosophos, & Medicos non convenit, sed res est maxime omnium controversa, & secundum sectarum dogmata agitata. *Galenus lib. 5. de natur. facul. cap. 12.* in hac re duarum sectarum, quas non ignobiles vocat, sententias magnificandas affert, reliquas ut ignobiles respuit, nullâ memoriâ dignas; primam dicit esse illius sectæ, quæ substantiam eam, quæ generationi, & internecioni est subjecta, totam tum unitam esse, tum alterari proponit; alteram dicit esse alterius sectæ, quæ vitam viventium immutabilem, inalterabilemque & in tenuia dissectam, tum vacuitatibus quibusdam interceptam statuit. Primam dicit esse Hippocratis, alteram Epicuri; & illum sectantium, at cum neutrâ ille contentaretur tertiam addidit sententiam suam, quam aded veram existimavit, ut Platonem, & Aristotelem irrideat, qui de animæ hominis immortalitate sentire videbantur; *lib. enim in quo probatur animi mores corporum temperaturas sequi cap. 3.* hæc ait: *Quamobrem animæ essentia erit quodammodo temperatura quatuor, seu qualitatum dicas, humiditatis, siccitatis, caliditatis, sive corporum humidi, calidi, frigidi, ac sicci, facultates autem ex animæ substantiâ sequi; si deinde quoque actiones proveniunt, probare convenit: Si igitur pars, quæ ratiocinatur, animæ species sit, mortalis erit; si quidem ipsa quoque est quadam cerebro temperatura, atque ita omnes animæ species, ac partes habebunt suas facultates temperatura consequentes, talisque erit animæ substantia.* Hæc Galenus, qui postquam Platonis, Hippocratis, & Aristotelis de animâ refutavit sententias, ex iis aliqua transcripsit, quæ licet animam temperamentum esse non pronuncient, eam tamen temperaturam corporis sequi quodammodo insinuant. Conatur deinde suadere animam, ab eo ided temperamentum dici, quia discursus, sive ratio à vino, à cicutâ, ab aliisque medicamentis intrâ assumptis subvertitur, & alienatur. Item quod à nimium refrigerantibus, nimiumque calefacientibus anima exstinguitur, quod totum ratione moti, & alterari temperamenti fieri contendit.

Verum nos paulò post & alterari, & moveri posse animam sensitivorum, & pati, quæ patitur, & agere, quod agit, demonstrabimus, attamen ipsam non esse tunc ulterius temperamentum aperiemus, & nunc contra Galenum id assequi conabimur.

Primò contra ipsum hæc potuimus: Elementa non sunt quatuor: ergo fuit integrum Galeni adificium de qualitatibus, de temperamentis, de humoribus, scilicet tota sua doctrina. Antecedens probatur, nam ignis non est elementum, non solum quia suâ spherâ caret, sed etiam quia suum esse habet in reliquis elementis solitarium, & absolutum; calorem enim, & ignem non in aliquâ mundi parte, in aëre, aquâ, terrâ, & in corporibus concretis, quæ mistâ appellantur, in universitate rerum tantum invenimus. Aër verò licet sit elementum ratione suæ simplicitatis, & constantiæ, tamen sui corporis commistionem reliquis elementis non permittit: nunquam enim naturæ, & arti possibile erit aëris partes cum partibus aquæ per minima misceri, nam summa ejus levitas, & summa illorum gravitas, negant id assequi posse, & destinatio aëris in naturâ non est, ut concretis se commisceat, sed ut illis præbeat locum, & motus libertatem; quinimò ut cælestia corpora cum terrestribus communicent; sine enim aëris perspicuitate, id fieri non posset.

Præterea terra virgò licet elementi proprietatem habeat, ob ejus constantiam agentibus naturalibus invictam, tamen nullo modo concreta corpora ingreditur, ut mechanicè per plantarum, & arborum nutritionem probatur, estque terra tantum uterus, in quo rerum semina suos nanciscuntur motus; neque frigida, & sicca dici meretur, cum ipsa per artem in sal reducatur, quod igne liquecit, & ignescit, quod evenire non posset, nisi terra in suâ radice humorem, & ignem foveret.

Deinùm aqua, quæ sola est concretorum omnium materia, ut in nostrâ Pyrotechniâ demonstravimus, verum est elementum propter suam simplicitatem, & substantiam, tamen positivè frigida dici nequit, quippe igne calefcit adhuc sub formâ aquæ, quod fieri non posset, si frigiditas esset de essentia aquæ, nam res eadem essentialiter calida & frigida esse nequit, & aqua fervens talis esset; porro aqua nunquam ex se ipsâ in positivam frigiditatem abit, sed ad loci ambientis temperiem ea componitur, unde in loco calido calefcit, in tepido tepescit, in frigido frige fcit, &c.

Cæterum Galenus indecisam relinquit qualitatem, an formæ tantum elementorum, an integra elementorum corpora, concurrerent ad mistorum productionem. Cognovit enim, quod quocunque modo rem evenire decernebat, tuebat mistionis elementaris suppositum; quippe si tantum elementorum formas ad id destinabat, præterimus, quod rem impossibilem dixisset, nam formæ non subsistunt extra suppositum, certè ex illis nullum materiale corpus resultare poterat, quippe illis formis deficiebat materia; Si verò pronunciasset elementa materialiter ad corporum mistionem concurrere, jam nullum corpus ex ipsis elementis conflatum fuisset unum per se, sed unum per accidens, & per diversa simul aggregata, ut contra Empedoclem disputavit Aristoteles, & illi occasio data sua constituendi principia physica, quæ materiam esse dixit, non autem quatuor elementa.

Præterea cum non sit in rerum natura concretio, cujus radix non sit humor, siccitatis positivè qualitas in nullo concretorum reperiri potest, unde dicimus os esse ficcum, habiro ad carnem, quæ humidior est, respectu; sed os non minùs ex humore seminali, quam caro concrevit; eodem modo in

in animalibus actu calidis asserere, adesse frigus pro constitutione mixtionis est in physicis negare sensum; quod enim ad sensum calidum est, dicitur respectu alterius calidi magis, vel minus calidum, rectè quidem, sed quod ubi actu calor est, positivum frigus manere imaginari volumus, dementiae criminari possumus; ita cum ferventi aquæ frigidam injicimus, & minus calida evadit, remissio illa caloris temperamentum dici non potest ex frigido, & calido factum, sed evenit ex eo, quod ubi ante mixtionem calor in aquâ excitatus, ferventes reddebat decem aquæ libras, simul atque additæ illi fuere tres aliæ libræ ex frigida, calor illarum decem librarum, additas tres libras excalefacere urgebatur, ac propterea in tredecim libris minor nobis, quàm in decem apparet.

Hæc obiter de quaternatio elementorum, eorum mixturâ, & temperamento tetigimus, quæ largiùs à recentioribus in mille voluminibus inculcantur, ut innotesceret quàm frivolis fundamentis *Galenî* doctrina nitatur; perpendamus nunc quatuor humorum suppositionem, quatuor elementis in viventium corporibus respondentem, ex quorum temperamento vitam, seu animam oriri *Galenus* asserit, & ex eorum intemperie, vel putredine morbos omnes sine febre, vel febres ipsas fieri docuit. Ultrò in hoc obmutesceremus, ne per tot sæcula receptum *Galenî* doctrinam è suis fundamentis evertere videremur, sed quia in Magistri *Galenî* verba non juravimus, solidam, veramque doctrinam suggeremus. Parcite *Galenî* manes, & vos ejus procuratores, qui per epistolam illius causam tuemini, si pro veritate vestigandâ evidentem ejus doctrinæ falsitatem detegemus; nostro enim muneri non faceremus satis; si falsam doctrinam propinarem; id, qui vult, faciat vel deceptus, vel decipiens, nos, qui hanc profiteamur facultatem, laderemus potius, quàm quæ vera non sentimus, ut vera doceremus.

Galenus ergò in multis suorum voluminum locis, & ubique sibi constans, insinuat ab hepatis facultate quatuor humores generari, ex chylo in venam portæ per meseraicas ab intestinis attracto, equidem ex temperato calore jecoris sanguinem, ex illius excedente bilem, ex illius remisso phlegma, ex eodem magis pigro, melancholiam generari asserit; & cum sæpè humoris tum biliosi, tum melancholici quantitas aliorum symmetriam excedat, ut quod eorum superfluum erat, excerneretur, vesicam felleam jecori apposuit, pro flavâ bile, lienem verò in sinistro hypochondrio, pro bile nigrâ, reliqui deinde humores uno in sanguine simul commistos, à jecore in venam cavam transire, per quam pars ejus per universum corpus fluens, pars verò per cor in arterias transiens, pro suâ temperie nutritionem, & vitalitatem animali suppeditaret; cum verò per aliquam causam eveniret, ut unus ex quatuor humoribus in sanguine contentis exorbitaret, vel corrumpere, illicò temperiem dissolvi asserit, & oriri morbum pro conditione, & proprietate humoris exorbitantis, vel corrupti. Hæc est fundamentalis totius *Galenicæ* artis doctrina super quam tot suorum voluminum machina innititur; Videamus, quomodo in naturâ subsistat.

Est ipsius *Galenî* placitum per coctionem in ventriculo generari ex cibis chylum, substantiam homogeneam, & in suis partibus similem, qui deinde à suis facibus separatus in intestinis, suggeretur à venis meseraicis, qui cum essent venæ portæ furculi à jecore prodeuntis, per eas ascendens versus hepar, in ipsis venis, tum in ipso hepate ab ejus facultate transmutaretur in quatuor jam asser-
tos humores, hoc posito, argumentamur sic:

Ubi agentis actio est uniformis in materiâ homogeneâ, & similari; in eodem loco, & eodem tempore necesse est, ut id, quod ex materiâ produ-
citur, sit uniforme, & homogenum: sed actio hepatis est uniformis in chylo homogeneo, & similari eodem loco, & eodem tempore: ergò quod ex chylo producit virtute hepatis agentis, erit homogenum, & uniforme, non quadriforme, & heterogeneum.

Major adeò patet, ut probatione non indigeat, quippe agentia naturalia non sunt libera, sed necessaria, nec possunt ex arbitrio producere ex materiâ id, quod illis placet, sed id, quod materia est ad producendum apta, sic ex tritico tritum, ex fabâ fabam, ex cicere cicer produciunt agentia naturalia, non ex fabâ tritum, neque ex cicere fabam: facultas ergò hepatis cum sit univoca causa, in materiam dispositam agit, non potest producere ex eâ, nisi quod est ad producendum apta, & cum chylus sit homogeneus, non potest dici aptus ad producendum aliquod heterogeneum, sed è contrâ.

Minor constat ex eodem *Galeno*, nam in humorum generatione supponit facultatem hepatis chylum generantis homogenum, in venis meseraicis conclusum, ex quo eodem tempore quatuor humores generari asserit. Consequentia oritur ex præmissis.

Argumentum adversariis est insolubile, neque hactenus aliquem eorum reperire potuimus, qui aliquid, quod satisfaceret, responderet; recurrunt aliqui ad assertionem ejusdem *Galenî*, qui in hepate supponit diversitatem calorum, cum quibus agit: sed quædò, quis in hepate caloris gradus pendit, & nunc illum temperatum pro sanguinis generatione exerceat, nunc alium vehementem pro bilis generatione moveat, & sic de aliis duobus. Si hepar per calorem agit in chylum, calor iste resultat à totius hepatis constitutione, qui in eo erit gradu, quem illius constitutio producit, & ad placitum *Galenî*, augeri, minui, vel temperari non potest.

Fuerunt, qui responderunt in chylo, licet homogeneo, esse commista quatuor elementa, quæ virtute hepatis in quatuor humores transeunt: sed hoc contra *Galenum* directè pugnat, qui homogeneitatem in chylo requirit, & humorum productionem, non chyli homogeneitatis, sed agentis hepatis effectum esse expressè proficitur, & hoc cautè fuit ab eo dictum, nam si hepar chylum in quatuor elementa resolveret, humores non produceret, sed ipsa elementa simplicia, ac deinde necesse esset, ut hepar simplex unumquodque elementum, in unum ex quatuor humoribus transmutaret, quod à *Galenî* mente, & ab ipsâ rei veritate est longè alienum.

Præterea si quatuor sunt humores, cur bili superflua, & excrementitia, quam vocant, natura destituit suum receptaculum, fellis scilicet vesiculam, reliquis verò tribus illud denegavit? An reliqui tres suis superfluitatibus carebunt? Cur lienem bilis nigræ receptaculum factum est, cum ille cavitatem non habeat pro continendo? An humor ipse melancholicus in arteriis, quibus abundat lien stagnabit?

At respondent *Galenista*, cur nos humorum quaternarium non admittimus, si oculis illud in sanguine è venis extracto, & coagulato conspiciamus? Videmus enim humorem subflavum coagulato sanguini supernatare, quis erit, qui negabit illum esse bilem? Videmus deinde florentem sanguinem coagulatum, inter cujus partes fibras quasdam albas conspiciamus, nonne pars una est, quarta substantia, quam sanguinem dicimus, alterum verò phlegma pro suâ parte sanguini commistum?

Et

Et si coagulum illud sanguinis subvertamus, nonne in illius coaguli fundo nigram bilem animadvertimus, quæ quaternarium complet? Itaque ipsa in fundo tanquam gravior, & terrea, in medio stat sanguis, & phlegma veluti humores medii, in superficie verò fluctuat bilis, utque calidior, & tenuior fursùm semper fertur.

Commentum hoc veluti irrefragabilem demonstrationem pro quaternario humorum stabiliendo adducunt *Galen*i Sectatores, sed falluntur.

Primò, quia nunquam observârunt, cujus naturæ esset liquor ille sanguini coagulato supernatans, nam si illum gustâssent, neque amarum, neque acutum comperissent, ac propterea pro bilioso humore illum non reposuissent.

Secundò, cogitare debebant, quod liquor ille supernatans sanguini, quia levior est fibroso sanguine, non autem quia bilis est, ita ut si decantato liquori illi à sanguine suo loco substitueretur aqua fontis, ipsa adhuc sanguini supernatabit.

Tertiò, advertere debebant, quod sanis hominibus per venæ sectionem educitur, aliquando sanguis omnimodè liquore illo carens, & integrè grumescens, ex quo dicere cogentur, quod homo ille bile carebat, & tribus tantùm humoribus sanus vivebat.

Quartò, phlegma, quod sanguini interspersum supponunt, illum non mereret locum, sed sub coagulatione sanguinis situm habere deberet, nam nullibi videmus aquam aëri commistam; videmus tamen aquam tellurem permeantem: ergò phlegma pro quarto humore commistum esse debebat, cum melancholiâ in sanguinis fundo.

Quintò, animadvertere quoque debebant, quod si cum sanguis grumescere incipit, illum in aliud vas ita transmutarent, ut superficies, quæ primi vasis fundum tangebat, sit suprema in altero, completâ tali grumefactione observavissent, quod superficies fundi sanguinis, quæ in priori vase apparuisset nigra, in secundo eam vidissent floridam, & prima superficies, quæ in primo vase erat florida, in fundo secundi vidissent nigram, scilicet quod nigredo in fundo sanguinis non arguit humorem melancholicum, sed tantùm aëris negationem, cujus commercium in superficie superiori floridum colorem effecit. Hæc, & innumerabilia alia afferri possent, contra imaginatum humorem quaternarium, quæ si quis discere desiderat, *Helmontium* adeat in libro, cujus titulus: *Scholarum humoristarum passiva decipio*. Hoc tantùm addemus nostræ inventionis argumentum.

Demus hominem in optimâ sanitate constitutum, certum est, si vera esset quatuor humorum doctrina, talem hominem tum in quantitate, tum in qualitate æquilibratos in corpore quatuor humores habere, certumque quoque erit, quod si tali homini alicujus humoris quantitas, vel qualitas dematur, quod temperamentum sanitatis dissolvitur, & infirmus evadet; propinamus tali homini rhabbari drachmam, & evacuabit sinceræ bilis libras duas, attamen homo ille in pristinâ salute perseverabit, licet humori bilioso duæ deficiant libræ, cum quibus prius sanitatis temperamentum complebat: ergò alibi, quàm in humorum temperamento consistit animantium sanitas. Idem arguere potes, si cum pilulis de Mezereon viginti libras phlegmatis à sano corpore evacuabis, nam absque eo quod infirmetur, integro ferè humore phlegmatico caret.

CAPUT IV.

Id, quod vita, anima, sive natura in viventibus corporibus functiones exercet, est substantia simplex, per cuncta corporis organa æqualiter diffusa, quam Hippocrates spiritum impetum facientem appellavit, & Aristoteles principium motus, & quietis, ejus in quo est per se, & non per accidens.

C Alenum veritati non satisfecisse suppositione elementorum, humorum, & temperamentorum, pro constitutione vitæ animantium, jam satis superque capite præcedenti demonstratum est; operæ prærium nunc erit videre, si id, quod ab *Hippocrate* pronunciatum est, ut fuit ab *Aristotele* confirmatum in hac re, sit magis veritati consonum, quàm quod à *Galeno* fuit prolatum.

Postquam *Hippocrates* consideraverat perfectorum animalium corpora organica esse, & ex partibus differentibus certo ordine, & situ unitis constare, sancivit in ipsis organis, & diversis partibus unum corpus constituentibus, esse consensum unum; consensus iste unus, & conspiratio una à substantiâ quâdam, quæ etiam esset una, ac simplex, causari necessarium erat, nullo enim modo in differentibus organis produci poterat consensus ille unus, nisi cunctis ipsis organis aliquid inexistere commune, quo uniformiter ea regens, unumquodque eorum operaretur id, ad quod suis dispositionibus esset ordinatum, quod evidens est in machinis, & præcipuè in horologiis, in quibus omnes eorum partes in unum conspirant finem, scilicet in temporis horarii designationem: Id sanè in horologiis non eveniret, nisi tot diversæ rotulæ, & aliæ partes, ex quibus componuntur, ab uno simplici, & uniformi motu regerentur, qui à violenter contortâ chalybis zonâ producitur, & est omnibus horologii partibus, quæ moventur, communis; ita à pari cum corpus animale ex diversis componatur organis, quæ omnia in unum sint directâ finem, scilicet ut corpus illud vivat, & sibi destinatas à naturâ functiones exercent, uno simplici, uniformique motu indigeat, qui omnibus est communis, ut unumquodque organum moveret, pro suarum dispositionem exigentiâ; nam re ita dispositâ, cuncta fierent, quæ in corpore à naturâ essent destinata.

Hippocrates ergò ab adductâ horologii similitudine non discedens, hunc motum organis corporis animalis communem vocavit, Spiritum impetum facientem, non secus ac in horologio contortâ Zona chalybea, ut ad suum revertatur situm, impetum facit, & in rotulis horologii motum inducit, eâ tamen differentiâ, quod motus horologio exterius advenit, & dicitur motus per accidens, in animalium verò corporibus est per se, & suis principiis à naturâ implantatus, & omninò ab intrinseco.

Hanc *Hippocratis* sententiam de Spiritu impetum faciente animalium corporibus inexistente, clarioribus verbis confirmavit *Aristoteles*, dum definivit Naturam, dixitque eam esse principium motus, & quietis ejus, in quo inest per se, non autem per accidens, & cum quid esset hoc motus principium, alibi investigaret, protulit: Illud esse spiritum in corporibus propositione respondentem elemento stellarum.

Hinc quisque discat, an temerè, & per arrogantiam nos *Galen*i sententiam deseramus, an ingenuè, & propter veritatis amorem? Cum saniorum Philosophorum judiciis hæreamus, qui ab ipso *Galeno* tanquam magistri venerantur; mens enim *Galen*i ab elementorum quaternario præjudicata, præceptis in errores ivit, sed *Hippocratis*, & *Aristotelis* mens veritatem

tem proximius attingit; quippe in utroque gliscebatur veritatis amor, ut nulli præjudicio addicti, sed *Galenum* elementorum præjudicio addictum, errare necessarium contingit.

Hippocratis igitur, & *Aristotelis* consensu asserere licet *functionem omnium, quæ in organico corpore sunt, causam, & intrinsecum principium esse substantiam quandam simplicem, tenuissimam per universum corpus diffusam, habentem in se principium motus, & quietis, ea peragentem, quæ organorum dispositiones requirunt.*

Diximus: *Principium intrinsecum functionum esse substantiam quandam*, nam per accidens esse non potest id, quod per se est principium, & per se corpori inest.

Diximus, *per universum corpus diffusam*, nam nulla est corporis integri pars in sanitate constituti, quæ ab hac simplici substantiâ vitalitatem non accipiat, in qua re est advertendum, quod hæc substantia simplex per corpus non est diffusa, ut aqua diffusa manet per pannum, madidum, & absque eo quod aqua in fibris ipsius panni infixas habeat suas radices; sed hæc substantia simplex radicata est in fibris corporis organici, ac mediantibus ipsis fibris, per corpus diffunditur, & quibus in organis major concurrunt fibrarum numerus, in iis majus est hujus simplicis substantiæ robur, & functiones majoris momenti exercentur.

Præterea diximus, *Habentem principium motus, & quietis*, nam motus quicumque accidunt corpori, tam passivi, quam activi, hujus sunt simplicis substantiæ, nam ejus extincto motu, licet reliqua sint in cadavere, quæ prius illi aderant, non propterea movetur, est etiam quietis principium, nam quoties illa feriat, actualis organi functio cessat, quæ à voluntate dependet.

Diximus, *ea peragentem, quæ organorum dispositiones requirunt*, ut ex hoc constet erroneam, ac falsam *Galen*i sententiam, substantiam animæ in tres principes facultates dividendam, unamquamque earum ab aliâ distinctam certo visceri tribuentem, nam si ita se res haberet, impossibilis esset in vivente consensus unus, si tria distincta principia in vitæ integritatem concurrerent; non enim animadvertenterat *Galenus* se eadem manu tractare posse calamus ad scribendum, gladium ad feriendum, frænum ad regendum equum, penicillum ad pingendum, & similia instrumenta, quæ secundum eorum varietates, & dispositiones, in variis peragendis exercerentur, unicâ eademque manu ea dirigendo: nam si id animadvertisset, potius quam trium facultatum inventum confusum, & multis absurditatibus refertum *Hippocratis* sententiæ accommodasset, quæ per unicum impetum facientem spiritum pro organorum dispositione omnia in vivente fieri determinavit. Concedimus libenter cor, cerebrum, & hepar corporis partes esse, quibus ferè tota corporis œconomia regitur, pro earum functionum diversitate, sed id à diversitate principii moventis pendere simpliciter negamus; non enim vita, quæ in cerebro, est principio distincta à vitâ, quæ est in corde, & vita, quæ est in corde est principio distincta ab eâ, quæ est in hepate, & sic ab his vita, quæ est in reliquis organis, sed unica est vita, simplex, & uniformis in qualibet corporis parte; verum quia ad cerebri, hepatis, & cordis constitutionem, multus fuit partium spermaticarum concursus, multum quoque illius simplicis substantiæ, & plusquam in aliis partibus, in illis stabulatur, textura verò eorum, & partium, & figuræ dispositio exigunt, ut quoties ab ipsâ vitâ moventur, cerebrum eas functiones exercet, quas exercere aptum natum est, sic cor suas, hepar suas, & eodem modo reliquæ corporis partes. Concipienda mente ergo est,

in animali corpore natura, unus spiritus impetum faciens, unumque motus principium, cujus ope partes omnes ipsum corpus integrantes sunt in motu, & vita unaquaque pro proprio suæ compositionis, & texturæ modo; ubi advertendum est, quod spiritus iste impetum faciens, seu motus principium, ita est fibris, particulisque corporis omnibus intrinsecum, ut nihil in vivente corpore sit illo profundius, neque errabundè per corpus vagatur, sed particulis, quas spermaticas, & primæ conformationis vocant, est inclusum, ac pertinacissimè alligatum, unde est, quod illa viscera magis vitalia dicimus, quæ ad earum compositionem spermaticarum particularium numerum majorem meruere.

Cæterum, si exemplum quaeritis, quo naturam hujus moventis spiritus, pervium corpus diffusi apprehendere possitis, imaginamini Crystallum Luce illuminatum, & in illâ consideratis non esse particulam, quæ illuminata non sit tam æquali diffusionem, ut apprehendi crystalli atomus non possit, quia simul latis atomis non apprehendatur: eodem modo spiritum impetum faciens, ita est per spermaticas corporis particulas diffusus, ut atomus illarum apprehendi non possit, quin atomus inexistentis spiritus non apprehendatur.

C A P U T V.

Spiritus impetum faciens, spermaticis partibus inexistens, movendo eas pro organi dispositione, ad quod constitutum est, exercitium functionis illius organi causat.

Cum jam determinaverimus secundum *Hippocratis*, & *Aristotelis* sententiam, naturam, live vitam in animalibus esse substantiam tenuissimam, habentem in se principium motus, spermaticis particulis inexistens; operæ pretium nunc erit ostendere, quomodo se habeat hæc tenuissima substantia ad exercitium functionum, quæ in, & à corporis partibus organicis fiunt.

Quid pro functione intelligatur, interpretatione prolixa non est opus; est enim functio actio alicujus corporis secundum proprias dispositiones effectum aliquem produciens, sic calami functio est actus scribendi, cujus effectus est scriptura, functio penicilli est actus, sive actio pingendi, cujus effectus est pictura, functio oculi est actus videndi, cujus effectus est apprehensio rei visæ, functio narium est actus odorandi, cujus effectus est apprehensio odoris: functio cordis est actus pulsandi, cujus effectus est ipse pulsus, & sic de reliquis. At quia motus ab *Aristotele* definitur, ut sit *Actus rei in potentia, quatenus in potentia*, scilicet quod res, sive corpus aliquod, quod est in potentia ad peragendam actionem aliquam, quoties potentia illa reducitur ad actum, sive est actu, toties corpus illud moveri, vel in motu esse dicimus; unde secundum *Aristotelem*, & secundum ipsam veritatem idem est dicere, corpus aliquod esse in actu, sive in actione sui motus. Præterea cum functiones viventis corporis sint actiones ipsius corporis, partiumque illius, & actiones non sint aliud, nisi motus vitæ, sive illius tenuissimæ substantiæ, quæ in fibris spermaticis stabulatur, sequitur inde, quod nos tunc inculpatâ sanitate fruimur, cum vitâ liberè, & absque ullo impedimento particulas spermaticas movet, toties functiones illius partis perfectissimæ erunt, & absque ullâ culpâ; hinc generaliter loquendo dicimus, *Sanitas inculcata consistit in motu libero vitæ, quæ organa*

organa corporis exercentur ad fines eis à naturâ destinati.

Diximus, quod *sanitas inculcata consistit in motu libero vitæ*, nam ipsum vivere moveri est, & vitæ radix in eo; quod ex se movetur, sita est, ut tamen ita moveatur, ut motus ejus omni vitio careant, necesse est, ut partibus, in quibus movetur, liberè moveri possit, scilicet ut in ijs nullum inveniat obstaculum, nullum offendat impedimentum, etenim ab eo, quod liberum ejus motum impedit, statim vitiatur motus, vitiatur actio, depravatur functio, & tandem oritur morbus.

Diximus etiam in definitione, *Quo organa corporis exercentur ad fines eis à naturâ destinatos*, nam motus ille vitæ directus est ad movendum organum, sine quo actio succedere non potest, quippe actio non est solius vitæ, sed vitæ simul, & organi; unde hîc aliqua distinctio concipi potest inter motum, & actionem, scilicet quod motus sit solius vitæ moventis organum, actio autem sit exercitium organi à vitâ moti; Apposuius quoque particulam illam, *exercentur*, nam necesse non est, ut organum semper sit in actione, sed sufficit, ut quoties requiratur ejus exercitium ad finem à naturâ sibi destinatum, toties promptum sit illud ad exequendum, ut v. g. Ventriculus destinatus est à naturâ ad promovendam coctionem, sive ciborum fermentationem, verum si ventriculus sit cibus vacuus, ab actione promovendi fermentationem quiescit, ac statim atque in illum cibaria immittuntur, actio illius quiescens ad suum munus exercendum excitatur, & si liberè in ejus membranis vita moveatur, actio illius inculcata erit, & functio promovendi fermentationem perfecta.

In hoc capite tria hæc attendenda, & memoriæ mandanda, *functionem*, scilicet, *actionem*, & *motum*; functio est opus ab actione resultans; actio est liberi motus effectus; motus est solius vitæ, quæ ex seipsâ movetur. Rursus motus est solius vitæ organo inexistens, actio est organi à vitâ moti, functio tandem est opus actionis organi se exercentis.

Diximus, ut tria mente concipiantur, & memoriæ ferventur, ex eo quia vera, tuta, & infallibilis theoria tum sanitatis, tum morbi, tum medelæ in perfectâ intellectione motus, actionis, & functionis consistit, & qui hæc clarè, ac distinctè intelligit, certus esse potest, quod non solum febrium theoriam, de quibus in præsentia agimus, sed omnium morborum infallibilem theoriam secum habebit, quod quomodo eveniet in sequentibus capitibus prosequemur.

C A P U T VI.

Quomodo intelligi debeat spiritum impetum facientem, sive Vitam liberè moveri debere, ut inculcatam sanitatem in vivente corpore producat?

JAm secundum Hippocratis, & Aristotelis sententiam decrevimus animalium vitam esse spiritum, sive substantiam tenuissimam impetum facientem, & se moventem in organis, quibus inexistit; atque etiam insinuavimus hujus substantiæ tenuissimæ motum, causam esse actionum, quæ ab organis, quæ movet, fiunt. Verum subjunximus, quod adhuc, ut actiones organorum inculcatæ fiant, requiri, ut vira liberè moveat, erit nunc operæ pretium aperire, quid necessarium sit, vita in corpore se liberè moveat, & ut in suis peragentis motibus omnibus careat obstaculis, eoque modo moveatur, ut solum id agat, quod est illi conveniens.

Ut id lucidè innotescere possit, distinctionem Hippocratis, quam supra memoravimus repetere oportet, dixit enim ille, quod integrum corpus vivens in tria

dividitur, in continentia, contenta, & impetum facientia. Jam naturam, & essentiam facientium impetum patefecimus, probavimusque quod illorum est munus movere, remanet nunc, ut videamus, quod munus à naturâ sint sortita continentia, & contenta.

Itaque cum munus impetum facientis spiritus sit movere, cum ille inexistat, cum in continentibus, tum in contentis, necessarium est horum, ut munus sit ab illo spiritu moveri; nam quoties aliquid intus habet id, quod movet, id moveri necesse est, sed tam continentia, quam contenta intus haberi impetum facientem spiritum: ergo tam continentia, quam contenta debent moveri: moventur sanè continentia, quæ spermatica necessariò sunt, ad hoc ut suas actiones edant, ut supra notavimus; moventur quoque contenta, adhuc ut disponantur ad fines naturæ cognitos, ad quos disponi non possent, nisi per motum: ergo si integro vivente corpore, spiritus impetum faciens movet, contenta, & continentia necessariò ab illo moventur.

Hoc cognito, sequitur, ut ad hoc movens vita, sive spiritus impetum faciens, liberè movere possit id quod movere debet, & dirigere hos motus ad illos fines, qui illi à rectè operante naturâ sunt constituti; requiritur, ut tum continentia, in quibus movere debet, tum contenta, quæ movere debet, ita sint disposita, ut illas habeant proprietates, quæ moventi vitæ omninò parere, & obedire possint, nam si aliquid in ijs est, quod moventi vitæ parere non potest, illic vitæ adimitur movendi libertas, ac tunc movebit minimè quidem, ut suum institutum requireret, sed ut illam cogit id, quod in continentibus, & contentis existens, suis non parer motibus, tunc enim depravati erunt vitæ motus, & per consequens depravatae erunt tum actiones, tum functiones, quæ morbum in vivente constituerent cum suis symptomatis, signis, aliisque annexis.

Quod ut clariùs elucescat, imaginamini digitum sani hominis, in quo vita ordinatè moveatur, ex eo quia tum partes continentes, tum contentæ in digito ita sunt dispositæ, ut perfecta eorum sanitatis requirit; fingite deinde in talem sanum digitum spinam ingredi, nam tunc quia partes digiti continentes à suæ continuitatis unione lacerantur, vitæ digito aufertur sui motus libertas, & circa spinam libertatem sui motus impediens depravatè agitur, producitque in vicinis continentibus partibus dolorem, & quia per dolorem depravatur motus, qui digiti nutrimentum resolvebat, illud nutrimentum non resolvitur, sed circa spinam coacervatur, hæc nutrimenti coacervatio, cum à continentibus tum particulis capi non possit, & vita in ijs suos motus omninò depravatos exerceat, inflammationem tum ratione distensionis parcius, tum ratione furentis vitæ producit, huic tandem suppuratio succedit.

In hoc exemplo spinæ digito infixæ clarè dignoscitur, quod depravata vitæ motus, à lacerante continuo spinâ, prius dolorem, deinde nutrimenti coacervationem, tertio inflammationem, tandem supurationem producit, spina verò est occasio, ut talia cuncta accidentia fiant; quippe motus vitæ depravatus, œconomiam digiti subvertit per ejus indebitas actiones, quæ à motu immediatè dependet & à subversa œconomia omnes digiti functiones subvertuntur quoque; Unde vobis sint in documentum, quod morborum omnium radix, & fomes situs est in vitæ motu depravato, à præsentia causæ occasio-nalis intrâ corpus productæ, vel in ipsum introductæ, libertatem se moventis vitæ impediens.

Præterea ut motuum vitalium elucescat tum libertas, tum impedimentum, tum in partibus continentibus, in quibus movetur, tum in contentis, quas movet, operæ pretium erit prius de conti-

E e nenti-

mentibus partibus, de contentis verba facere, ut jam quòd cognovistis principium motus in viventium corporibus, cognoscatis occasiones, propter quas suos motus depravatos edere illud cogitur.

C A P U T. VII.

De partibus corporis, quæ continent ab Hippocrate appellata fuere, & quomodo ipsæ esse possint occasiones motus depravati, in spiritu vitæ impetum faciente?

Partes continentales corporis organici, ut unâ voce assignentur, sunt omnes illæ solidæ, quæ ad corporis constitutionem fuerunt ex semine productæ, quæ omnes reduci possunt ad tres species, scilicet ad ossa, & cartilagine, reliqua omnia solida in corpore ex fibris constant, hinc membranæ, nervi, venæ, arteriæ, muscoli, tendines, ex quibus totum corpus, & illius partes constantur, ex exilissimis, albisque constant fibris vario, diversoque modo contextis, pro organi, quod constituunt, exigentiâ.

Est tamen primò notandum, quòd dictæ partes solidæ, ex semine productæ continentales dicuntur, non solum quia destinatae sunt ad continendum excrementa, nutrimentum, sanguinem, & alios humores in corpore contentos, sed etiam quia in ijs continetur principium illud motus impetum faciens, de quo sumus suprâ locuti; nam principium illud motus, sive spiritus impetum faciens, sive vita, sive anima, sive substantia tenuissima simplex, voca illud, ut lubet, penitissimè in ipsis spermaticis partibus gliscit, quas pæe motum ad actiones peragendas dirigit. Itaque possunt primò vitæ motum depravare partes continentales, si non rectè in generationis fluxu fuerint conformatae, sic enim monstra fiunt, & partium deformitates eveniunt in situ, in figurâ, in magnitudine, quos morbos ad unam *Galenus* reduxit speciem quam malæ conformitatis appellavit.

Secundò, depravari possunt vitæ motus, à partibus continentibus, per solutionem continuitatis eorum; enimverò cum vita circularis sit in toto corpore, nec terminatur nisi à seipsâ, continuas requirebat partes eam continentales, ut ipsa quoque sibi ipsi semper continua esset: quoties ergò pars aliqua continens, à suâ continuitate solvitur, illicò vita suos depravat motus, nam necessariò inter extrema solutæ, vel laceratæ partis, aliud intercedere corpus necesse est, à quo vita tanquam sibi hostili se retrahit, & motus rectitudinem subvertit, eveniuntque ea; quæ suprâ de spinâ digito infixâ notavimus.

Tertiò, depravari possunt vitæ motus, à partibus continentibus, si violenter à situ distrahantur, ut in luxationibus, fracturis, alijsue similibus accidentibus evenit; continens enim pars, ubi suum situm non servat, ut requiritur moveri nullo modo potest.

Quartò, depravari, imò aboleri potest vitæ motus, quoties continentales partes gangrænam, sphacelum, vel mortificationem concipiunt, nam ab illis in aliquâ corporis parte mortificatis veluti aufugit vita, & tandem exstinguitur.

Quintò, tandem depravari potest vitæ motus in continentibus, quoties id, quod continent, secundum earum exigentiam non est dispositum, tunc enim vita ipsis inexistens, à præsentia rei illi hostilis, à rectè movendo avertitur, & partes continentales depravatè movere cogitur. Nunc ad contenta nobis eundum est, quæ cum varia, ac diversa sint in corpore viventium, & non uno, eodemque mo-

do contineantur, prolixiori indigent examine, & eò magis qui motuum depravationes vitæ raro à continentibus, & frequentius, imò frequentissimè à contentis exoriantur.

Verum antequam ad contentorum examen accedamus, ex hætenus dictis colligere debemus.

Primò, quòd corpus animale constat ex continentibus, contentis, & principio movente.

Secundò, quòd sanitas corporis animalis consistit in actione, sive motu principij moventis secundum naturam.

Tertiò, Quod actio, sive motus est principij moventis secundum naturam, tam continentium, quam contentorum.

Quartò, Quòd morbus consistit in motu principij moventis depravato à continentibus, & contentis dispositiones secundum naturam non se habentibus.

Quintò, Quòd morbus efficienter, & effectivè fiat à vitâ in illo tunc, quod non movetur secundum naturam, seu liberè, sed præter naturam, seu depravatè.

Sexto, quòd tam continentia, quam contenta occasiones esse possunt morborum, non autem ipsi, morbi, nec eorum efficientes causæ, cum materia morbi sit ipsa vita se movens, forma verò sit actualis depravatio sui motus secundum naturam: subsistitque in vivente morbus, per modum aliorum entium naturalium, per materiam scilicet, & suam formam.

Septimò quòd vita cum alia sit insita partibus, alia influa, quoties depravatur motus vitæ insitæ, particulares morbi fiunt, quoties verò depravatur motus vitæ influæ, tunc universales morbi fiunt.

Octavò, Cum fons influi spiritus sit cor, quoties motus cordis depravatur, toties universalis morbus producit, nam ubique corporis vitæ motus depravantur, lædunturque actiones; morbus iste universalis totum corpus crucians, febris à *Medicis* nuncupatur, ex eo quia ferè semper calorem habet conjunctum.

Nonò, Hunc morbum, quem febrem appellant, nos definimus, quòd sit motus cordis, & partium sibi continuarum à materiâ præter naturam in corpore productâ depravatus, calorem naturalem aliquando usque ad frigoris sensum imminuens, aliquando usque ad igneum gradum adaugens.

Apposui in hac definitione, *Motus depravatus*, loco generis, quilibet enim morbus motus est depravatus, ex eo quia sanitas est motus sive actio corporis secundum naturam, ut *Galenus* quoque placuit: ergo morbus erit motus naturam, sive depravatus, estque motus simpliciter tam sanitatis, quam morborum genus.

Apposui deinde *Cordis* ad differentiam reliquorum morborum, qui febres à *Medicis* non appellantur, ex eo quia in ipsis cor secundum naturam se movere, licet aliqua corporis pars proprio morbo laboret, ut oculus cæcitate, auris surditate &c.

Apposui *continuarum sibi partium*, connotaremus depravatum motum cordis, morbum esse universalem, totius scilicet corporis, non tamen sui ipsius, nam cum venæ, arteriæ, membranæ, & sanguis sint partes corporis cum corde continuæ, & quæ à corde motum habent; depravato cordis motu, & motus partium etiam depravatur, at quia venæ, arteriæ, membranæ, & sanguis universum ferè corpus componunt, cum reliquis partibus sibi continuis: ergo depravato motu cordis, universi corporis motus depravatur, quod idem est, ac universum corpus ægrotare.

Apposui *A materiâ præter naturam in corpore productâ*, ad connotandum occasiones, propter quas motus

motus cordis secundum naturam efficitur præter naturam, & depravatus; nam cum in naturâ quicquid movetur, ab alio moveri necesse sit, ut cor, quod secundum naturam movetur, depravatè & præter naturam moveri possit, necesse est, ut in corpore producat causa præter naturam, ut quod movetur secundum naturam, præter naturam deinde moveatur.

Apposuimus demum *Calorem secundum naturam, aliquando usque ad frigoris sensum imminutum, aliquando usque ad igneum gradum adaugens*, ut connotaremus symptomata, quæ alternatim hunc morbum semper comitantur, nam utrumque symptoma à relatione causæ præter naturam moventis ad motum cordis pendet, ut infra.

CAPUT. VIII.

De Speciebus, sive differentiis contentorum in corpore viventium, quæ Februm occasiones esse possunt.

QUICQUID animantia, ut vivant, in eorum corpora ingerunt, & quod contineri in ijs dicere rectè possumus, in duplici primò haberi potest differentiâ; vel enim utile illud erit, vel inutile: utile quidem est illud, quod separatum ab inutili, semper in intimiores viventis corporis lares se insinuat; inutile verò est illud, quod ab utile segregatum, quam celerrimè potest, per destinatos ductus, foras extra corpus egreditur: hoc quod inutile est, communiter excrementum appellatur, utile verò nutrimentum, quamquam id, quod utile est, & nutrimentum appellatur postquam vitam recreavit, per cutem tandem excernatur, & excrementi nomine non esset indignum: utamur itaque nos his nominibus, inutilis scilicet, & utilis pro majori rei intelligentiâ, & claritate.

Quæ ab animalibus ingeruntur itaque cibaria in ventriculum primò repiuntur, in quo per fermentationem, prima fit utilis ab inutili separatio, inutile excrementum à liene serosum, cœnosum, & terrestre attractum, per renes in vesicam cum urinâ excernitur; habet lien magnam vasorum Lymphaticorum copiam; utile ab ipsâ solidâ ventriculi substantiâ excipitur, inutile verò crassum, & consistens per pylorum in intestina descendit, verum quia non integrè, quod utile erat, ab eo fuerat in ventriculo separatum, residuum utile à solidâ intestinorum substantiâ excipitur, reliquum omninò inutile tandem foras excernitur opportunis temporibus, si integrè valeat animal.

Utile verò, quod à substantiâ solidâ ventriculi, & intestinorum fuit exceptum, per fibrarum intercapedines in universum corpus diffunditur, celeri quodam motu, recreatque famelicam cunctarum partium indigentiam, ac tandem in spinalem medullam, cerebrumque fibrarum omnium per corpus dispersarum in radices successivè se recipit, ubi veluti crassescit, devenique liquor quodammodo spermaticus, qui per fibrarum substantiam iterum in universum corpus refluens, intra canales venarum, & arteriarum à fibris decidens cum sanguine in ijs stante commiscetur, & in ipsius sanguinis augmentum cedit. Interea dum utile per intercapedines fibrarum in cerebrum, & spinalem medullam fluit, & post elaborationem per fibrarum substantiam in ipsum corpus refluit, pars illius tenuior, & aquosior per cutis poros aliquando insensibiliter aufugit extra corpus, aliquando sudoris formâ.

At pars illa perfectior, quæ in fistulas venarum, & arteriarum simul cum sanguine se commiscuit, per venas in dextrum cordis ventriculum fluens, deinde per venam arteriosam in pulmones, postea

D. Car. Musitani Oper. Tom. I.

per arteriam venosam in sinistram cordis ventriculum, demum per sinistram ventriculum in arterias fluens, ultimam perfectionis entelechiam acquirit; quippè excitatur in illo fomes, & tenuis spiritus, qui totum corpus penetrans, illud in assiduo, & æquali calore conservat, reliquum verò sanguinis excitato illo à corde spiritu in arterijs, privatum à venis excipitur, per quas iterumque excitato in eo spiritus iterum arterias ingreditur, sic in circuitum actus, perfectiorum animalium vitam corpora fovet; interim si aliquid feri inutilis per circuitus deponat sanguis, per vasa lymphatica in renes transmittitur, à quibus in vesicam descendens, foras egreditur. Separatur etiam à sanguine in hepate liquor, quem felleum appellant, ad necessarios quosdam usus destinatus ut diximus, qui liquor etiam inter contenta habetur, & per intestina excernitur.

Itaque contentorum in corpore viventium differentia sunt, prima cibi in ventriculo ante ullam separationem. Secunda excrementa, quæ per intestina descendunt. Tertia humiditas cœnosa, quam aliqui à ventriculo lienem sugere credunt, ut eam in renes, & vesicam transmittat. Quarta alimentum, quod per intercapedines fibrarum in totum corpus diffunditur, & in spinalem medullam, & cerebrum fertur. Quinta hujus nutrimenti serosa humiditas, quæ per corporis, peripheriam in sensibilibiter effluit, estque sudoris materia. Sexta ipsa substantia nutrimenti à spinali medulla, & cerebro elaborata & per substantiam fibrarum iterum in corpus reflua. Septima sanguis à dictâ substantiâ in cerebro elaboratâ in venis, & arterijs productus. Octava serum sanguinis, quod in renes, & vesicam transmittitur, differtque hæc urina sanguinis ab alba, quam retulimus, quæ est ciborum. Nona liquor felleus, qui in hepate separatur, & in intestina fluit. Decima addi potest aqua pericardij, quæ ab alimento ipsius cordis producitur, differunt sanè hæc decem, quæ in corporibus continentur, tum substantiâ tum loco, ac quoties per degenerationem à statu naturali occasiones morborum fiunt, toties pro contentæ substantiæ, & continentis loci differentiis morborum differentiæ proprium instituemus, ut scrutemur, quid ex ijs degeneribus eveniat.

CAPUT IX.

Quando ingesta in Ventriculum ante separationem utilis ab inutili possint esse morbi occasiones.

INGESTA in ventriculum triplici modo esse possunt morborum occasiones, vel rationes multitudinis, vel ratione pravæ qualitatis, vel ratione non rectè operantis ventriculi.

Ratione multitudinis, si ita vis ventriculi obruat, ut resistentem multitudinem superare non possit, corrumpuntur tunc ingesta, non fermentantur, & multitudo corrupta nisi vomitu, vel diarrhœâ evacuetur, suo nidore principium illud motus, quod actionum ventriculi est causa, ita conturbat, & irritat, ut omnes ventriculi actiones depravatas & inordinatas efficiat, quibus depravatis non solum id, quod in suâ cavitate retinet ventriculus, sed etiam alimentum, quod in suis fibris continet, degener efficit; quod si eo sit obstinata alimenti ventriculi degeneratio, ut à continentibus illud partibus ad pristinum naturalem statum restitui non possit, jam in fibris ventriculi producta est causa occasionalis pessimi moris, quæ prius in corde, deinde in toto corpore

manifestatur, eo modo, quem infra, ubi de febre ex nutrimento de genere agemus.

Ratione vero pravæ qualitatis ingestorum, non solum actio ventriculi à promovendo in ijs fermento desistit, sed principium motus ipsius actionis à pravâ qualitate ad depravatè movendum adigitur, totamque ventriculi œconomiam subvertit & consequens, proprium nutrimentum degener reddit, quod si citò ad statum secundum naturam non redigitur, occasio erit febris, de qua paulò infra, ubi de nutrimento de genere agemus, læsionis modum aperimus, poterit tamen ventriculi vis vel per vomitum, vel per diarrhœam pravæ qualitatis ingesta eijcere, & tunc ab imminente febre liberatur.

Ratione non rectè operantis ventriculi, vel fermentatio ciborum, vel separatio utilis ab inutili depravatur, unde congeries fit in illo superfluitatum, quibus assuefactus ventriculi rector spiritus, non adedò vehementer in suis motibus turbatur, unde est, quod superfluitates illæ potiùs chronici morbi, quàm acuti occasiones esse possunt; obstructions enim, inappetentiæ, affectiones hypochondriacæ, atiduræ, tabes, hydropes, & similes morbos inducere solent, quorum dignotionem, & curationem alibi tradidimus.

Cum his tribus traditis modis ingesta in ventriculum ante utilis ab inutili separationem, possint esse acutorum morborum causæ, de quorum curatione capite proprio suo agemus: Videndum nunc nobis est, quid evenierit, cum dicta tria secundum naturam se habuerint, & ingesta in separationem utilis ab inutili operent.

Fuit Hippocratis sententia lienem à ventriculo attrahere serosas, & cænosas superfluitates, quod an verum sit, de *Anatomicâ lienis Historiâ* examinavimus; enimverò putavit superfluum potum, fermentationem ingestorum in ventriculi impedire, nisi opportunè separaretur, & hæc separatio necessariò supra pylorum in ventriculo fieri deberi, nam si superflua humiditas per pylorum dependeret, nimium lubrica essent intestina & continuo ferè excernerent, ut avibus evenit, quæ vesicâ carent. Ita quæ cum in ventriculo fieri deberet superflui potus separatio, à nullo viscere hoc opus peragi poterat, nisi à liene per multiplicia vasa brevia fundo ventriculi connexa, qui in renes haustam humiditatem transmittens, & per vesicam excerneretur, hinc lege naturæ sancitum est, animalia omnia, quæ liene carent, renibus & vesicâ carere, & contra, sit itaque.

C A P U T X.

Quando humida superfluitates, quæ ab ingestis cibis in ventriculum ope lienis separantur, possint esse Februm occasiones & cuius generis?

Lien spongiosum habet corpus, ex arteriolarum multitudine contextum, & copiosis vasis lymphaticis retis instar donatum, ideoque quod affatim potatur, postquam in ventriculum descendit, statim à liene per ipsius vasa lymphatica, quæ in ventriculo continentur, fugitur; id quod lien fugit, ut naturæ leges servet, transmittere debet ad renes, quod si propter sui imbecillitatem, vel propter copiam non transmittit, turgidum & durum ipsum lienem fieri conspiciamus, ex eo, quia in eo remanet id, quod attrahit: hæc humida superfluitates in liene stagnantes, chronicorum morborum sunt occasiones & inter febres eam, quam quartanam appellant, producant, quippe earum præsentia motus totius visceris, quo ejus actio-

nes fiunt, depravatur, à qua motus depravatione in illis arteriolis viscus componentibus, aliquid etiam depravatum producit, quod quarto quoque die se fermentescens, occasio erit, ut visceris natura quarto etiam die depravatè moveatur, oriturque quartanæ paroxysmus; de cuius periodo & depravationis modo infra loquemur, nunc sufficiat dixisse, quæ febris species à sero, lienis ope è ventriculo educto producat. Nunc sit.

C A P U T XI.

Quomodo excrementa, quæ per pylorum in intestina descendunt, occasiones februm esse possint?

VT in ingestis cibis utilis ab inutili separatio in ventriculo succedat, fermentatione opus est utile est id, quod æthereæ naturæ est, inutile vero quod scæculentæ & terreæ crassitudinis est, Itaque reparato à liene humido superfluo, ventriculi calor cibos fovens, efficit, ut pars ætherea in ipsis clausa moveatur, ad hoc ut per motum à crassis scæculentis se explicet, motus iste fermentatio dicitur, cuius opus quicquid æthereum est in cibis, scæculentias relinquit & in ventriculi amplexantes villos se recipit, ut deinde per fibras per totum corpus dispurgatur. Interim scæculentum, quod remanet, per pylorum in intestina descendit, quod fellei liquoris auxilio, si aliquid ætherei in ventriculi fermentatione in eo remansit, omninò in ipsis intestinis se separat, & in fæces omninò corpori inutiles transit.

Nunc notandum est, quod si fæces istæ, dum per intestina descendunt, vel ob nimiam moram, vel ob pravorum ciborum, quorum sunt fæces, proprietatem, vel ob defectum facultatis separatricis intestinorum, quæ ab eis non fugit, quod sugere debet, vel ab eis attrahit, quod non debet, degeneres fiunt, acquiruntque indolem intestinorum naturæ hostilem; statim principium motus œconomiam intestinorum gubernans, suos motus depravatos edere cogitur, ob præsentiam degeneratum scæcum, depravaturque per consequens nutrimentum in fibris intestinorum degens, quod deinde motus depravationem proximis sustentat & fovet, usque dum cordi sit particeps, ut infra exponemus, exoriturque continua febris.

Possunt etiam fæces in intestinis degeneres, diversos concitare morbos, ut diarrhœam, dysenteriam, lenteriam, celiacam, & alios quam plures, ex quibus quoties febris etiam concitatur, eodem modo, quo supra, occasionaliter ab humoribus degeneratis concitatur; scilicet quod materia naturæ intestinorum inimica eorum motum depravat, depravatio motus depravat nutrimentum in fibris eorum existens, nutrimentum depravatum deinde proximis fovet febrem.

C A P U T XII.

Quomodo pars utilis à cibis in ventriculo, & intestinis separata, & in eorum villos recepta, quæ nutrimentum vocatur, possit esse februm, & quarum occasio?

Pars illa ciborum æthereæ naturæ, quæ per fermentationem in ventriculo & intestinis à fæcibus separatur, utilis dicitur & nutritioni totius corporis destinata, hanc excipiunt primo villi, tum ventriculi, tum intestinorum, & quia tenuissima est, inter fibrarum spermaticarum texturas per universum corpus se diffundit, non secus ac oleum per ellychij fibras ascendit, ut accensam flammam sustenter; pars

pars ita ciborum utilis à motu continentium eam fibrarum regitur, & ad maiorem semper perfectionem aditur, per separationem ab eâ illius, quod aqueum est, & serosum, ut purior remaneat spiritus volatilis, salus, & vitæ sensitivæ dispositionibus proximus. Interea dum passim depuratur in intercapedinibus fibrarum alimentitius iste liquor, paulatim in cerebrum, spinalemque medullam, à quibus fibræ spermaticæ omnes corporis originem ducunt, fertur ad illum finem, quem sequenti capite explicabimus; nunc de eo agemus, ut præter naturam fieri possit eo tempore, quo à ventriculo & ab intestinis usque in cerebrum, & spinalem medullam per fibras fertur.

Liquor iste alimentitius, ut jam prædiximus, regitur à motu fibrarum, in quas recipitur, qui motus, si secundum naturam fiat, sic quoque ipsum alimentarium liquorem disponit, si verò præter naturam fibræ moveantur, & ipse liquor præter naturam dispositiones adipiscetur.

Moveri præter naturam fibræ possunt, cum ijs adhæret materia aliqua præter naturam; estque tunc materia illa occasio, propter quam fibræ motus depravatur, depravatio verò motus efficienter non producit ab illâ materiâ præter naturam fibris adhærescente, sed à principio motus ipsis fibris inexistente, id est actiones in morbis non læduntur à materiâ præter naturam fibris adhærescente, sed tantum occasionaliter, efficienter verò læduntur actiones à principio motus fibris inexistente, quod ut natura requirit non mover, sed longè aliter.

Materia ista occasionalis præter naturam multiplex esse potest, & in diversis locis, ut jam supra innuimus; esse enim possunt cibi in ventriculo tum quantitate, tum qualitate peccantes; esse potest potus à lieneeductus, si non transmitatur in renes, vel præter naturam disponatur; esse etiam potest excrementum in intestinis quomodocumque præter naturam affectum: attamen hæ causæ occasionales fugacem, & extemporaneum morbum producerent, si depravatio motus fibrarum, quibus adhærent, contentum liquorem alimentitium non depravant; quippe notatæ causæ occasionales licet sint intra corpus, sunt tamen extra substantiam partium, adhærentque superficialiter partibus, non tamen illis infixæ, unde est, quod faciliter ab ijs amoveri possent cum morbi quiescent, verum quia cum ex causâ occasionali superficialiter adhærescente depravetur motus fibrarum illius partis, & per consequens depravatur, quoque nutrimentum in ipsis contentum, quod per illas est intrinsecè dispersum; licet causa occasionalis abstergetur, morbus non cessat, sed sustentatur, à nutrimento inter ipsas fibras depravato.

Hac occasione operæ pretium est notare, quod non omne id, quod est intra corpus viventis, est ipsi viventi intrinsecum, ita cibi in ventriculo sunt intra corpus, sed non sunt ipsi viventi intrinseci: ventriculus enim suam habet cuticulam, qua suas fibras tegit, & cum qua cibos amplexatur. Ita etiam excrementa in intestinis & vesicæ sunt intra corpus, non tamen sunt ipsorum intestinorum substantiæ, & vesicæ intrinseca. Ita sanguis est intra corpus dum, est in venis & arterijs, sed intrinsecus non est ipsius venæ, & arteriæ substantiæ. Nutrimentum vero illud, quod à ventriculo & intestinis versus cerebrum, & spinalem medullam per interstitia fibrarum ascendit, tum illud, quod ab ipso, & spinali medullâ per substantiam ipsam fibrarum in corpus distribuitur, intrinsecum viventi rite dici potest, nam dictæ fibræ ultimæ sunt, & profundiores to-

tius corporis partes, neque ipsi viventi aliud est intrinsecum ipsis spermaticis fibris, quæ sunt sui corporis fundamentum.

Hac distinctione posita, sciendum est, quod non eodem modo lædit id, quod est viventi intrinsecum, ac id, quod est ipsi externum, licet intra corpus quomodocumque præter naturam; nam id, quod est viventi externum, neque illum crudeliter torquere potest, neque assiduò, quippe cum tantum adhæreat, soliditatem partium lacerare non potest, & naturæ moribus abstergi, vel resolui non est difficile, experimur id in partibus externis nostri corporis, quibus si acus adhæreat, ita ut eas leniter pungat, non tamen cutem lacerat, nos punctiorem illam sentimus, neque nimiam dolemus, ac si partem retrahamus à puncturâ, illico liberamur: verum si acus trans cutem adigatur, ut ibi infixa remaneat, & maximos causat cruciatus, & non ex eo quod manus retrahatur, vel moveatur, acum à se rejicit, perseverabitque uniformiter in eo dolor, usque dum aliquâ vi externâ educatur acus.

Ad hoc exemplo nunc discite, quod omne id, quod intra corpus in cavitatibus, ductibus, & meatibus residet, quoties à proprietate naturali degenerat, est quidem naturæ partium inimicum, & hostile, & eo modo, quo acus cutem pungens, & illam non lacerans, est cuti inimica, & hostilis, scilicet quod neque assiduò, neque vehementer illam cruciet, quod abstergi, & separari facillimè potest, cum non sit intrinseca, huiusmodi adhærescentes parietibus degeneratæ materiæ, dummodo ad maximum pravitatis gradum non sint exaltatæ ephemeras febres aliquando producere solent, concitant enim earum præsentia in principio motus illius partis, cui adhærent vehementiam & impetum movendi cum rigore, & horrore prius, deinde cum calore, quibus motibus, si concitans materia omnino abstergetur, post viginti quatuor horarum spacium, principium motus à movendo quiescens, in naturali suo remanet movendi modo.

Verum si vehementibus suis motibus adhærescens materia occasionalis, vel non vincitur, vel omnino non abstergitur, si cum ad quietem se recipere satagit, principium motus iterum ipsam materiam parti adhære animadvertit, iterum ad eodem motus recurrit & ad expulsionem præsentis no-cui assurgit & hoc modo à præsentia materiæ degeneratæ, alicui corporis parti adhærescentis occasionaliter concitatur, & febres, quæ successivis accessionibus fiunt, excitantur.

Interea dum à pertinaciâ adhærescentis causæ occasionalis febres per accessiones fiunt, & principium motus in assiduâ sui motus depravatione perseverat, liquor alimentitius, qui inter fibras stagnat, à naturali indole degenerat, & præter naturam fit. Jam febris, quæ à simplici materiâ occasionali adhærescente concitata, mitis apparebat, & absque symptomatum pravitate, pessimi fieri incipit moris, inualescunt symptomata, vires languent, facultates omnes labefactantur, accessiones ante remissionem præcedentium superveniunt, & tandem omnia malè se habent, quæ cuncti ex eo pendent, quod liquor alimentitius degeneratus intrinsecus est, ipsis partium substantijs, & principium motus, quod eas regit partes, ex continuâ præsentia degenerati illius nutrimenti, continuò depravatè movere cogitur, atque ad naturalem motionem se componere prohibetur, non solum ab eo liquore alimentitio prius degenerato, sed etiam ab eo, qui successivè degeneratur per sui motus depravationem.

Febres itaque quæ sub tertianæ duplicis nomine militant communiter apud *Medicos*, quæque quotidie sensibile incrementum habent absque notabili

præcedentis accessionis remissione, à nutrimento in fibris degenerato dependent; & præcipue in febris partum intro abdominis cavitatem contentatum; quippe cum nutrimentum illud degeneratum sit in ipsis fibris intrinsecum; intermissio motûs depravati expectari non potest, ut evenit in materijs tantum adhærescentibus, quæ per accessionis motum saltem à superficie, cui adhærent, remonentur, & per illud saltem spatium, quo adhærere cessant, intermittitur depravatus motus, & natura suo motu gaudet, at cum nutrimentum degeneratum est in causâ depravati motûs, sive febris, cum illud semper fibris adhæreat, & removeri non possit, post accessionis cursum, in quo motûs principium laboravit, ut materiam à se removeret, cum perseverare eam ibidem animadvertat, absque eo quod tantillum interquiescat, iterum ad pugnam accingitur, & depravationes suorum motuum vehementius sollicitat; Interea semper magis confunditur, semper magis à recto aberrat, semper depravati alimenti copiam, & qualitatem adaugere, unde semper in pejus ruere has febres observamus.

C A P U T XIII.

Quomodo pars illa nutrimenti, quæ per universam corporis peripheriam insensibiliter resolvitur, possit esse febrium occasio, & quarum?

DUm nutrimentum à ventriculo, & intestinis inter fibras, ad cerebrum, spinalemque medullam fertur, motus fibrarum semper illud purius reddere satagit, separatque ab illo aliquid, quod ejus perfectionem impediret, id, quod à nutrimento separatur in circumferentiam corporis, in specie huius partium natura transmittit, à qua continuo insensibiliterque exhalat, materia ista exhalabilis, si integrè separatur, & integrè expellatur optimè valebit animal: verum si integrè non evaporet, quod evenire potest, si repente refrigerata curet, ejus pori constipentur, remanet materia illa inter fibras corporis præter, & contra naturam institutum, devenitque tunc occasio febrium ejusdem motis, cujus capite præcedenti eas esse diximus, quæ ex degenerato in fibris nutrimento eveniunt, continuæ scilicet cum superventione accessionum absque remissione præcedentium, nam cum locus sit idem, & materia, quæ degenerat, sit ejusdem naturæ, ejusdem speciei producere motum consentaneum rationi videtur; facilius tamen febres curantur, quæ ex prohibita transpiratione fiunt, quàm quæ ex nutrimento transpirationi non destinato, de quibus præcedente capite, eveniunt: nam illæ, medicamine exhibito sudorem promoven- te, solvuntur, istas verò sudore solvi posse non est adeò facile.

C A P U T XIV.

Quomodo liquor nutritivus, qui à cerebro, & spinali medullâ elaboratus, per fibrarum substantiam ad sustinendum corpus descendit, febres producat, & cujus generis?

Nutrimentum à cibis separatum, & in ventriculi, & intestinorum fibras receptum, tum per processus, quibus mesenterium per vertebrae lumbares spinali medullæ inseritur, tum per alios, quibus diaphragma per dorsi vertebrae ipsi spinali medullæ fit continuum, in ipsam spinalem medullam,

in ipsamque cerebri medullam recipitur, ibi elaboratur, & indolem animalem acquirit, transmutaturque in hoc aliquid, quod gluten album, spermaticumque repræsentat, gluten, ros, & cambium dictum antiquis per fibrarum spermaticarum substantiam distribuitur, ferturque per universum corpus, nam universum corpus à fibris conflatur, à spinali medullâ, & cerebro descendit. Hic liquor partes substantialiter nutrit, hic liquor nervos, & partes omnes albas in corpore sanguine orbatas in vitam sustentat; hic liquor humidum est radicale partium corpus constituentium; hic liquor intercipitur in resolutis, & paralyticis, qui exsiccantur, licet in partem resolutam venæ, & arteriæ sanguinem deducant; hic liquor, dum acescit in sinuibus articularibus, podagram producit; tandem hic liquor ita in fibrarum substantijs degenerate potest, ut febres producat omnium pessimas, ferèque semper lethales, uti sunt febres castrenses, febres ex peste, febres quædam pusillæ, ac frigida quæ infirmi vires uno, vel altero die omnimodè sternunt, & omnes facultates veluti ex improvviso extinguunt, & mors morbi cognitionem, & remedium non expectat, infirmi suspiciosi sunt, & anxij, & parum constant, parumque aut nihil advertunt.

Dupliciter præter naturam fieri potest liquor iste in substantijs fibrarum, vel per degeneratum nutrimentum inter fibras ipsas, de quo cap. 12. locuti sumus, vel per vehementissima animi pathemata, uti sunt metus, timorque vehemens propter vitam, æstimationisque periculum, ut certitudo invincibilis de suscepto pestis contagio, ut etiam rabidi canis morsus; hinc est, quod tam in iis, qui ex rabie pereunt, quàm in iis, qui ex animi passionibus vitam privantur, pericardium sine aquâ exsiccatum invenitur, aqua enim pericardii ex hoc liquore producitur, qui in dictis casibus cessat. Febres istæ per accessiones incrementa non habent, sed passim, & quotidie declinant, ex eo quia vita tendens ad occasum vix sensibiliter movet, & ratio est, quod cum liquor iste sit primum subiectum, quod principium motûs in viventibus movet, cum illud jam degeneratum moveri non possit, à movendo reliquas partes illico cessat, totumque sub morbi jurisdictione deferit corpus. Præterea cum ex hoc liquore sanguis in venis, & arterijs generetur, quoties præter naturam sit liquor iste, sanguis etiam eadem cadaveroso nidore veluti contaminatur, grumescitque in ipsis vasis, ut in peste, febribus Castrensis, & omnibus frigidis febribus observatur.

C A P U T XV.

Quomodo sanguis in venis, & arterijs contentus possit esse occasio febrium, & quarum?

Liquor nutritivus à medullâ cerebri, & spinali elaboratus, dum per substantiam fibrarum tunicas venarum, & arteriarum constituentium fluit, in cavitates dictorum vasorum exstillat, & sanguinem, qui per ea fertur, commiscetur, perfectumque acquirit sanguinis indolem, assiduus per cordis ventriculos, & pulmones circuitibus; sanguis iste est viventium corporum balsamum, à naturâ eorundem corporum per assiduos labores ad ultimam perfectionem evectum, spiritus est enim volatilis, salus, & quodammodo semovens; nam liquores omnes, qui in viventium corporibus continentur, non ex ipsis, sed ex motu partium continentium loco moventur, tantum sanguis ob ætheream suæ substantiæ naturam, quæ quiescere non

non potest, impetu vehementi per venas, & arterias fertur, dispensatque universo corpori æthereis suis effluvijs placidum illum calorem, quo median- te conservatur in vitâ, sanguis ergo in viventium corporibus, cum æthereæ sit naturæ, quiescere non potest, nam cessante à motu sanguine, calor illi- cò in vivente cessat, & per consequens vita, quip- pe ex motu partium substantiæ sanguinis usque dum per corpus referuntur, calor producitur, ac si in substantiâ sanguinis partes illum constituentes quiescunt, cessat illicò calor, nam cessat illius causa.

Præterea cum sanguis in vasis sit semper in mo- tu quicquid intra, vel extra corpus, quod ipso san- guine calidius sit, producat, sanguinem ipsum ad vehementiorem motum, & calorem excitabit, qui motus vehementior, & calor in sanguine fer- mentatio à recentioribus dicitur, scilicet quòd par- tes æthereæ substantiæ sanguinis, quæ leviter mo- vebantur, ab externo calore sollicitatæ, in vehemen- tissimum motum, atque effervescentiam concitentur, cumque fermentum à fervimento dicatur, quoties fervor rei alicui accidit, eam fermentescere, sive fer- mentationem pati asserant.

Dupliciter ergo sanguis esse potest febrium occa- sio, vel ob vehementiorem, quàm corpori conve- nit motum, vel per totalem à motu cessationem.

Per vehementiorem, quàm corpori convenit mo- tum, cor inter angustias ponit, nam in arterijs præ- ter modum ebulliens sanguis, rarefcit, & spatium majus requirit, quàm ab ipsis arterijs præstatur, ac propterea cor versus regurgitat, prohibetque ne sanguis à sinistro cordis ventriculo, in ipsas ar- terias recipiatur. Interea sanguis venosus ob acce- leratum motum, & fervorem magno impetu in dextrum cordis ventriculum illabatur; in dextrum itaque ventriculum facto celeri sanguinis accessu, & in sinistro præpeditus ejus transicus in arterijs, cor utrinque inter angustias positum, agitari præ- ter modum frequentius, & inæqualiter moveri con- tingit, producitque synocham febrem unicâ acces- sione constantem, scilicet usque in motus, & fer- voris durationem, dummodo fervoris occasio non in solidis corporis partibus, sed in ipso sanguine suum fomitem habeat; nam ut infra dicemus, cum per accidens, & non per se sanguis fervet, tunc febrem synocham non producit, sed eam, quæ per accessionum recursum manifestatur, accidit.

At per totalem à motu cessationem intelligi de- bet, cum pauca sanguinis portio, & in vasis capil- lacibus cessat à motu; nam si tota sanguinis mas- sa, vel in vasis magnis sanguis à motu cessat, illicò mortuum est animal, cessante enim sangui- nis motu, & vita necessariò cessat: cum itaque in vasis capillaribus præcipuè arteriosis aliqua san- guinis portio stagnet, quo per aliquam obstructio- nem in venas capillares transire non potest, I. Ibi motum amittit. II. Grumescit. III. Continen- tium valorum motum depravat. IV. Incipit dolor. V. Apparet tumor cum inflammationem, & fe- bre, quæ synochum typum servat. VI. Circum- stantium partium motus grumefactum sanguinem in pus concoquunt. VII. Completur suppuratio, & cel- sa inflammatio, & febris.

Discite hinc juvenes quàm ineptè, & inscitè *Me- dici* vulgares putredinem in sanguine vobis tuadent, & in continuis febribus, eam in vasis magnis pro- pe evenire, sine fundamento vobis insinuant; san- guis enim putrescere non potest, nisi prius cesser à motu, & deinde grumescat, imò tantum abest, ut putredo sanguinis in facto esse sit causa febrium, ut febres cessent integrè completâ suppuratione, un- de pronuntiaturum fuit ab antiquis. *Dum pus fit, fe- bres, & dolores accidunt*; scilicet in eo actu, quo

sanguis motum amittit, & in grumum concrefcit, in pus deinde digestus à lædendo cessat.

CAPUT XVI.

Quomodo serum, quod separatur à sanguine, & in uris- na formam excernitur, possit esse occasio febrium, & quarum.

Natura in sanguinis præparatione ultimam per- fectionem intendit, prætereant, quæ ad illum elaborandum tot digestionibus separavit, si aliquid falsæ serositatis in eo esset, residuum per vasa lym- phatica in pelvim destillat, & deinde in ureteres, & vesicam descenderet, ad hoc ut è corpore detur- baretur. Serum hoc si ante à sanguine separatio- nem naturam mutet, & sua solida confundat, fit venis, & arterijs inimicum, & hostile, producit- que in ijs febrem, quam synochum putrim appel- lare solent vulgares, quippe cum concitetur à ma- teriâ cum ipso sanguine morbili, per accessiones non recurrit, sed unicâ accessione suam terminat periodum, ut evenit in fermentatione, & efferve- scentia sanguinis, tamen differt febris à simplici sangui- nis fermentatione procedens, ab eâ, quæ à sero urina- rio sanguini commisto excitatur, nam hæc utplu- rimum malum morem sapit, & pravis comitatur symptomatibus ob salium ætherogeneorum fermenta- tionem, quæ in sero urinæ delitescunt; illa verò symptomatibus caret, & in salutem utplurimum ter- minat, ut infra notabimus, ubi de utriusque si- gnis, & curatione verba faciemus.

CAPUT XVII.

Quomodo liquor felleus, in folliculo contentus, esse possit causa occasionalis febrium, & quarum.

Felleus liquor in parenchymate hepatis separatur à sanguine, qui per venam portæ in ipsum hep- atem ascendit, murus hujus separationis concessum est po- ro bilario, qui per hepatis substantiam multiplici furculorum sobole distributus, humorem illum edu- cit, & intestinum duodenum, post insertionem cum ductu cystico, ad necessarios naturæ usus evomit. Liquor iste felleus vehementissimos continet spiri- tus, qui si fermentationis motum concipiant, to- tam massam in vehementem effervescentiam concit- ant, unde evenit, quòd ex vehementi impetu tum in hepar ipsum regurgitat, tum in intestinum, & ventriculum præter modum erumpit, vasa ergo he- parica, cum imperum fermentantis bilis tolerata non possint, in motus depravationem adiguntur, paruntque, quæ de tertio in tertium, illam febrem, per accessiones recurrit, nam liquor felleus est de ijs, quæ quamvis sint intra corpus, intrinseca tamen substantiæ conti- nentium valorum non sunt, cum itaque tunicis va- sorum adhæreat, & non sit illis intrinsecus, conti- nuò in ijs depravatum motum concitare non potest, sed uti per accessionem removeretur, ita à lædendo de- sistit, usque dum per novam suam approximationem, iterum per motus depravationem concitetur; ubi no- tare debemus, quòd tam in hepate ab effervescentiâ bilis, quàm in liene ob depravationem attractæ hu- miditatis à ventriculo, quia sanguinea sunt vis- scera, ab excitatis in ipsis intermittentibus fe- bribus non facilis est transitus in continuas, ut evenit in aliis corporis partibus exanguibus, vel paucò sanguine irrigatis, & quæ albo nutrimento

gaudent; nam sanguis, qui est de naturâ balsami, à motu visceris depravato non ita faciliter depravatur nutrimentum in alijs partibus exanguibus, unde evenit, quod adhærescens dictis visceribus occasionalis causa, licet in ijs depravatum concitet motum, quia sanguis in ipsis stagnans depravationi resistit, efficit, ut non producat nova materia depravata in visceris substantiâ, quæ continuitatis febris esset occasio, ut supra de nutrimenti depravatione latè disservimus.

C A P U T. XVIII.

Quomodo aqua pericardij possit esse febrium occasio, & quarum?

A Qua pericardij non secus ac bilis in felleo folliculo continuò absumitur, & reproducitur; indigebat cor ad motûs perennitatem exercendum, vaporosâ quadam humiditate, quæ ejus æstum temperaret, hoc munus æquabiliter ab aquâ pericardij completur, quæ à substantiâ fibrarum ipsius pericardij continuò in ipsum destillat, & continuò ab ipso cordis calore absumitur, hæc aqua à vehementissimis animi perturbationibus, eo suo statu naturali immutatur, emittique cor versus suos halitus, qui ipsum vehementer lædunt, illius motum depravant, & febrem in eo accendunt continuam, pusillam, & uniformem, mali moris, & malignitatis participem; quippe vires languent, pulsus inæquales, & intermittentes sunt, æger frequentibus defectibus, & lipothymijs corripitur, faciliter in delirium incidit, & spirandi difficultate laborat. Difficilis est talium febrium curatio, & rarò ab ipsius liberantur infirmi; quippe remedijs in pericardium undequaque præclusus est aditus, & neque sanguinis missione, neque purgante medicamento hujusmodi febres remitti possunt.

C A P U T. XIX.

Quomodo enumerata causa occasionales, in diversis corporis partibus degenerationem, & indolem præter naturam nactæ, depravent cordis motum & quamvis in certo corporis loco degenerent, morbum tam universalem producant?

Causa occasionalis febriû omnium, à qua immediatè depravatur continentium eam partium motus in ipsâ cordis substantiâ, vel in ejus ventriculis coadunari, vel produci non potest, nam in viscere tam nobili, à quo omnis viventis motus naturalis dependet, mortale illicò esset, quicquid præter naturam constanter in eo perseveraret, quod etiam ab antiquis medicinæ patribus, & à Medicis omnibus cognitum fuit: Cum itaque cordis motus, & ejus actio depravari debeat, ut morbus universalis, qualis est febris, produci possit, operæ pretium erit investigare, quo pacto lædatur cordis motus, ponaturque in calefacto esse, ut vulgares asserunt; à causis occasionalibus alibi in corporis partibus à corde remotis existentibus. Misterium hoc alteriùs latet in naturæ penetralibus, nec facile hætenùs fuit in veritatis signum collimare.

Communis, magisque recepta sententia, ab hac difficultate se extricat, asserendo elevari ab humoribus putrescentibus, vel putridis ubique corporis id patientibus, vapores versus cor etiam putrescentes, vel putridos, quorum accessu laceffitum cor calidam acquirit intemperiem, & ponitur in calefacto esse; verum qui sic

difficultatem solvunt, ostendere deberent, per quas vias à panaritio, in extremo digito febrem excitare ascendant putridi vapores ad cor? Quomodo vapor extra thoracem excitatus, thoracis cavitatem ingre-diatur, ut ad cordis locum ab illis inveniatur aditus? Atque estò per falsi suppositionem, vapores putridos thoracis cavitatem ingredi, quo sanè pæto pericardij membranam penetrabunt, ut ad cor in pericardio, tanquam in suâ capsulâ undequaque maneat clausum? Rude nimium est inventum hoc vaporum pro tanto solvendo dubio, nec cum rei veritate congruentiam ullam habet, attamen creduli homines, quibus quicquid propinatur, diglutiunt, hanc sententiam veluti continentem veritatem infragabilem recepère, subque eodem sacramento eam tyronibus insinuat, adimuntque illis investigandi libertatem, ijs pro vero irrefragabili venundando id, quod neque remotissimè cum rei veritate congruentiam habet.

Alij sanioris judicij existimârunt à loco, in quo putrescit humor, pro febris excitatione per partem post partem continuari, usque ad cor putrescentis humoris quædam qualitas, quæ simul atque cor attingit, illud intemperat ad calidum; Verum si hæc sententia locum haberet, illius qualitatis transitus per sanguinis massam fieri deberet, cum ad cor nihil accedat præter sanguinem, & vasa; quæ cum ipso sunt continua, qualitas ergò illa in sanguinem recepta à sanguine vinceretur potius, quàm illum vinceret, priusquam ad cor accederet, quippe qualitas illa vel ex primis erit, vel ex secundis; si ex primis, sitque illa calida, humida, frigida, vel sicca, sanguini potius talis qualitas imprimeretur, quàm ad cor accederet; si verò esset ex secundis, eò magis in sanguinem reciperetur: Unde sequeretur, quod sanguis ob receptam quandam qualitatem à materiâ, quæ in reliquo loco putrescit, lædit cor, dum ad ipsum accedit, quod si ita rem intelligerent, nostræ favent sententiæ, quæ in circuitu sanguinis firmata, ipsum sensum judicem habet.

Quo pacto ergò ipsum sensum judicem habeat nostra sententia, de motu cordis aliqua suggerere priùs convenit: Motus cordis à naturâ non est institutus ad cordis conservationem, nam quò ad se attinet, magis præstaret, ut quiesceret, motus itaque cordis ordinatus est ad totius corporis vitalitatem, non cù n vita consistat in motu, & calore, qui etiam motus est, necesse erat, ut in corde veluti à primo movente motu cieretur id, quod toti corpori motum, & calorem impertire debebat; Id quod toti corpori calorem & motum impertit, sanguis est, deficiente enim in corpore sanguine, motus, calor, & vitâ etiam deficiunt: ergò cor per suum motum sanguini motum conferre debebat, ut per illius effusionem in universum corpus, vitalitatem impertiret; ad hunc finem ipsum, natura duo vasorum genera cordis basi affixit, quæ per universum corpus distribuuntur, venam scilicet, & arteriam, sancivitque, ut jam experienciâ constat, ut venæ omnes sanguinem, ab omnibus corporis partibus emungerent, & in dextrum cordis ventriculum, per earum magnum truncum eveherent, & ut truncus magnæ arteriæ à sinistro ipsius cordis ventriculo venosum sanguinem, ab ipso corde elaboratum reciperet, & per minores ramos in universum corpus effunderet.

His positis, quam ipsum sensum patent, sequimur, quod ad hoc ut sanguis à ventriculo exprimeretur in sinistram, & deinde in arteriam, necessarium erat, ut cor moveretur motu quodam æquabili, & perenni, qualem observamus esse illum systoles, quo cor exercetur in animali integrè sano, & à cujus ritmo pendet accedentis, recedentisque sanguinis motus, qui ab illo

illo motu, quem illi cor impertit, non exorbitat, sed proportionaliter ad motum cordis respondet sanguinis motus, scilicet quod sanguis appellit ad cor per venam, pro dispositione motus cordis, non autem per præcipitem quendam, & inordinatum affluxum; & è sinistro ventriculo effunditur in arteriam, etiam pro ejusdem cordis ordinato motu, tum in ratione temporis, tum in ratione quantitatis, ita ut concipiatis in animali in integrâ sanitate constituto sanguinem recipi in cor per venam, & effundi per cor in arteriam, secundum imperium motus ejusdem cordis, non autem secundum ipsius sanguinis quantitatem, vel affluxus celeritatem, & ut paucis dicamus verbis, in animali sano sanguis patet motui cordis, non autem cor patet motui sanguinis.

Præterea notandum est, quod sanguis, cum æthereæ sit substantiæ, claudatque in se ipso spirituum facilliter mobilium copiam, ex levi quavis causâ excitante suos spiritus, in fermentationem adigitur, quæ efficit, tum ut citatiori motu feratur, tum etiam ut quam maximè rareseat, exigatque duplum, triplumvè spatij plusquam ante fermentationem exigebat, ita ut vasa distendi cogantur, ut illum capiant, ut fermentanti musto est omnibus obvium.

Demum est hîc adnectendum, quod à nemine in dubium vertitur, scilicet quod unaquæque pars corporis vel in se, vel circa se furculos habeat saltem capillares, tum venosos, tum arteriosos, & quod fibræ cujuscumque partis depravatè moveri non possint, quin simul venulæ, & arteriolæ per ipsas distributæ depravatè non moveantur, & ipsæ contentum sanguinem depravatè non moveant.

His ita suppositis devenimus ad demonstrationem, quæ nos luculenter docebit modum, quo à causâ occasionali, in aliquâ corporis parte degeneratâ cordis motus depravatur, ad universalis morbis productionem.

Excitatur in extremo digiti alicujus panaritium, à nutrimento ipsius digiti degenerato, jam extremi illius digiti partes omnes depravatè moventur, & cum inter particulas ipsius extremi digiti venæ, & arteriæ enumerentur, has quoque depravatè moveri necesse est, & continuò sanguis, quem continet, depravatè movebitur, motus depravatus in sanguine aliud non est, nisi ipsius fermentatio, quæ tres effectus simul, & semel in ipso sanguine producit. Primus est, ut celerius moveatur; Secundus est, ut majus spatium occupet; Tertius, ut successivè tota sanguinis massa eandem fermentationem patiatur, ut in panificio observamus, in quo parum fermenti integram massæ molem, ad fermentescendum sollicitat.

Ergò fermentescente sanguine in venis, & arteriis per digiti extremum distributis, ob productum panaritium, primò citatior fit motus sanguinis venosi, & arteriosi, secundò ob utriusque rarefactionem vasa distenduntur, fitque ejus regurgitatio quorsum amplior est vasorum capacitas, tertio tota sanguinis massa ob excitatam fermentationem, ad fermentescendum adigitur.

His positis effectibus in sanguine, jam contrarium experimur id, quod in animali integrè sano evenire diximus, motum scilicet sanguinis regi, & gubernari à motu cordis, nam fermentescens sanguis, & citatiori motu agitat, rarefactusque in vasis, non solum motui cordis non patet, sed motus cordis à suis motibus dependet, fitque celerior, inæqualior, remissior, vehementior, pro conditione impetus sanguinis, ejusque fermentationis; Enimverò sanguis, qui per venas in sano animali placidè versus cor movetur, arrepto fermento à causâ occasionali in aliquâ corporis parte, existente vehementissimo motu, & magis rarefactus ad cor ferur: urget illud, ut sibi transitum

præstet; ex alterâ parte sanguis arterialis, qui ob tuam tenuitatem à causâ occasionali, in vehementiorem fermentationem adigitur, rarefcitque magis quàm sanguis venosus, & ab arteriæ substantiâ venâ crassiori locum ampliorem non exigit, à parvis arteriis in aortam, & versus cor regurgitare cogitur, retrudatque in sinistrum ventriculum advenientem sanguinem. Imaginamini nunc qualis sit cordis status in eo casu, quo sanguis per venas in ipsum magno impetu allabatur, & sanguis arterialis versus sinistrum ventriculum regurgitans, impedit, ne sanguis venosus transfundatur, absque dubio suadere vobis potestis cor in illis angustiis vehementius agitari, celerius, inæqualiusque moveri, excandescere inflammari, œconomiam subvertere, & ea omnia efficere, quæ in magnis febribus observare solemus; felix itaque qui remedium comparavit, quo causam occasionalem à loco efficaciter resolvat, & sanguinis fermentationem inhibeat, nam completum habebit medicamen pro omnibus febribus, quæ curationem admittunt, quippe ubi coctionis tempus in febribus expectatu pro maturæ victoriæ, rarus erit felix eventus, nam pejora sunt, quæ in universo corpore, à depravato cordis motu successivè producuntur, quàm prima causa occasionalis, à qua motus cordis depravatio originem duxit.

Concludimus igitur in febribus quibuscumque & cujuscumque speciei, motum depravari in corde à sanguine fermentescente, qui per venas nimio impetu cor allabens, & per arterias versus ipsum cor regurgitans, cordis, quod in medio urgetur, œconomiam subvertit, motumque depravat, à quo æstus febriles producuntur.

Ubi notandum est, quod sanguinis fermentatio, pendet à motu causæ occasionalis in aliquâ corporis parte existentis, nam augetur fermentatio sanguinis, cum causa occasionalis vehementer movet, & cum hujus motus remittitur, remittitur quoque fermentatio, & si illa omninò à movendo cessat, & omninò in sanguine fermentatio, & ex hoc dependent accessionum tempora, quæ in febribus observatur, principium scilicet, augmentum, status, & declinatio; eniverò sollicitata natura à causâ occasionali, licet ejus motus ab illâ depraventur, semper tamen intendit illam remove à se, vel resolvere, vel consumere, at cum ad id peragendum insurgit, quodammodo pigre procedit, nam proximum onus lædentiæ materiæ, non finit naturam vehementer movere, imò quodammodo veluti timore quodam percussa, in primo illo insultu trepidat, & languet, & per consequens sanguis motum etiam languidum reddit, insolitâque novitate languet etiam cor, contrahuntur pulsus, friget corpus, totumque mutatur, & tunc accessionis principium dicitur; paulatim deinde audentior fit natura, & omnibus suis viribus ad pugnam insurgit, vehementissimè se movet, excandescit, fuit, universumque corpus summove, perè agitat; tunc sanguis eodem motu vehementes patitur, & cor vehementer urget, produciturque tunc accessionis majus incrementum. Interea causa occasionalis per dictum vehementem naturæ motum à partibus, quibus infixæ erat, abscondere incipit, & natura suos motus ulterius non intendit, sed sistit, est que tunc accessionis status. Demum cum natura paulatim animadvertat causam occasionalem aliquantulum se retraxisse, paulatim etiam se ad quietem componit, ad quam etiam se componit sanguis, & successivè cor, observaturque tunc accessionis declinatio.

Sanguis ergò in venis, & arteriis, eodem modo se habet ad causam occasionalem, quo se habet olla quâ plena ad accensas circa se prunas, eò enim usque

in ollâ aqua fervet, quousque prunæ circa eam fervorem concitant, sed si vel prunæ removeantur, vel paulatim reducuntur in cinerem, cessat etiam fervor aquæ in ollâ contentæ, reduciturque aqua ad temperiem ambientis aëris: Ita à pari materia degenerata in aliquâ corporis parte se habet velut pruna quædam, quæ fervorem in sanguine concitat; sed si materia degenerata vel removeatur à partibus, quibus vel adhæret, vel est infixa, vel resolvatur, vel omnino abstergetur, sanguis venarum, & arteriarum exemplò reducitur ad temperiem naturalis sui statûs, cessatque urgere, cor, & cessat per consequens febris.

CAPUT. XX.

Periodorum in Febris causa investigatur.

Febres omnes sive intermittant, sive sint continuæ, earum accessionum certa observatur periodus, viginti quatuor horarum spatio quolibet terminatur accessio, sive intermittat deinde febris, sive alia subintret accessio; potest quidem viginti trium horarum esse accessio, ob parvitatem materiæ occasionalis, sed spatium viginti quatuor horarum nunquam transcendit, præterquam in synochis, in quibus ratione circuitûs sanguinis perseverat accessio usque dum sanguinis fervor perseverat.

Hujusmodi causa inter occultas habetur apud *Medicos*, licet humorum quaternatio accessionum recursus refundant, insulsè tamen satis facere annuntiantur. ipsarum accessionum tamen periodo, dignam plures hætenus non invenere causam.

Nos, ut promptius ad rei veritatem accedamus, ea repetere cogimus, quæ in principio hujus libri tradidimus; demonstravimus enim ibi causam efficientem morborum in vivente esse viventis naturam, sive principium motûs in corpore latens; humores verò putridos, vel putrescentes, ut cum communibus *Scholasticis* loquamur, sive materiam aliquam præter naturam in corpore existentem, esse meras occasiones, propter quas natura viventis ad depravatos, inordinatosque motus adigitur: hoc supposito, quòd suprà luculentissimè demonstravimus, sciendum est, quòd agentia naturalia infinitæ non sunt virtutis, sed agendo laxantur, nec eorum actio uniformis esse potest, & ejusdem semper tenoris, nam eadem ratione, qua agendo vires intendunt, eadem sanè ab agendo declinare congruntur, quod non solum in agentibus merè naturalibus verum est, sed etiam in ijs, quæ arbitrio prædita, liberè in aliquam actionem feruntur, ut in nobis experimur.

Præterea sciendum etiam est, quòd cum verum sit id, quod *Aristoteles* protulit, *moveri scilicet ab alio, quicquid movetur*, cum viventium corpora moventur, ea ab alio moveri necesse est, ut si dicamus à naturâ eorum ea moveri; remanet, ut investigemus, quid sit illud in universo, quòd viventium naturam movet, hoc enim cognito, facile erit, ut quoque innotescat ratio motuum periodicorum, quos in orbe evenire conspiciamus. Nos nobis suademus *solem* esse, qui motionum totius universi regit habenas, & quòd ab ejus motu agentia omnia naturalia, normam modumque suarum motionum suscipiunt; nec id suadere erit quidquam à veritate alienum, constet ex accessu, & recessu solis ab hujus regionibus omnia in iisdem immutari, omniaque solis revolutiones sequi, quandoquidem id, quod in rebus naturam, & motûs principium vocamus de naturâ lucis solaris fortassè erit, & eundem servat in movendo suum corpus tenorem, ac servat Sol in regimine universi.

Sol ergò viginti quatuor horarum spatio universum circuit orbem, imminente ejus ortu, crepuscula producantur, & aër contrahitur, diciturque tunc diurni sui motûs initium, post ejus ortum versus medium Cælum ascendit, producitque tunc sui motûs, & caloris in universo incrementum, quod tribus horis ante meridiem, tribusque post, veluti in uniformi caloris diffusionem sistit, declinat postea paulatim in occasum, declinatque in orbe calor, tepescitque ferè omnino, cum sub terrâ circa mediam noctem nos integrâ quiete relinquit. Itaque Sol macrocosmi vita, ejusque principium motûs viginti quatuor horarum spatio, suam terminat periodum, cum distinctione temporum, principij scilicet, incrementi, statûs, & declinationis, quibus diversimode calor in ipso excitat macrocosmo; enimverò tribus horis ante suum ortum, initium supponitur, quo in nostrum emipharium egere incipit, illudque durat usque ad tertiam horam post suum ortum, in qua incipit suum caloris incrementum, quod in meridiem usque semper augetur, sistit tunc in eodem gradu usque ad horam tertiam ante suum occasum, in qua declinare incipit, declinatque semper usque ad horam tertiam ante mediam noctem, tribus deinde reliquis horis post illam, declinatio ad integram quietem se componit; in hoc est notandum, quòd status semper de incremento, & declinatione participat, nec possunt agentia naturalia in medio duorum extremorum longo tempore sistere, quin ad utrumque non inclinet.

Cum ergò animale corpus microcosmi nomine sit insignitum, ex eo quòd quicquid est in macrocosmo, in eo est contractum, & brevium principium caloris, & motûs in eo se habet, tanquam sol in magno mundo spatio viginti quatuor horarum, suorum motuum periodos complens; itaque existente in corpore materiâ aliquâ præter naturam id, quod est natura in vivente, ejusque motûs principium, agere in illam incipit, deinde suas vires, quoad potest, excitat, sistit deinde in illo majoris suo impetu, & ab actione paulatim declinare, incipit, in qua declinatione, si victam omnino materiam agnoscat, ad omnimodam quietem se componit; si verò perseverat, denuò ad agendum accingitur, eundemque agendi modum prosequitur, quam doctrinam ex uno tantum hoc exemplo veram esse vobis suadere potestis, quòd si homo quilibet post necessarij cibi assumptionem, aliquem corporalem incipiat, per duas, tresve horas ob cibi pondus in ventriculo pigre se exercebit, vires deinde acquirendo, per sex, aut octo alias horas alacrius, ac vehementius laborem prosequetur, sistet deinde aliquantulum in vehementi illo labore, ac latus jam à vehementiâ declinabit, demum omnino resolutus ab ingestis cibis recepto vigore, intra viginti quatuor horarum periodum, velit, nolit à labore cessabit, quem resumere poterit, si recenti cibo recreetur, motus ergò vitæ animalium diuturnus non est; egetque recenti motûs causâ, post viginti quatuor horas, ut recentem motum instituat, aliàs in totalem quietem, quæ mors est, properabit.

Ceterum quid sit in causâ, quòd aliquando immediate post viginti quatuor horas in fine declinationis, unius accessionis alia suam initium nanciscatur, aliquando post quietem unius accessionis viginti quatuor horæ intercedant, priusquam sentiatur alterius initium, ut in tertianis; aliquando tandem quadraginta octo horæ quietis habeantur, ut in quartanis, licet in superioribus capitibus aliquid tetigerimus, quòd id quodammodo insinuavimus; luculentius

Materia degenerata occasionalis, vel adhærescit tantum superficiem partis, in qua existit, vel in intima ejus partis substantiam est infixa.

Si adhærescat tantum, est iterum distinguendum, vel enim pars, cui adhærescit, sanguinem intra se habet, vel exanguis est, ex albis tantum fibris constans.

Si sanguinem intra se habet, uti sunt venæ, arteriæ, hepatis, & lienis parenchymata, vel tertianam, vel quartanam febrem concitabit; tertianam, si in venis, vel hepatis parenchymati adhærescat, quartanam verò, si in arterijs, vel lienis.

Si verò exanguis parti materia degenerata adhærescat, viginti quatuor singulis horis excitabit recentis accessionis initium, recurrentque diutius accessionis usque ad totalem occasionalis materiae consumptionem, & id etiam distinguendum est; vel enim nutrimentum partis, cui materia occasionalis adhærescit, suam servat temperiem in accessionum recursibus, & tunc typum duplicis tertianæ, ut *Medici* dicunt, servabit, sive secundum *Galenum* typum febris continuæ absque accidentibus, & symptomatum pravitate; At si per accessionum recursum nutrimentum partis, cui materia occasionalis adhærescit, suam temperiem imittit, fitque ipsum quoque degener, tunc continuam excitabit febrem, varijs accidentibus, & symptomatum pravitate formidabilem, quamque malignam, licet abusive, appellitent *Medici*.

Hujusmodi etiam febrem excitabit materia occasionalis, si non adhærescat parti, sed illa sit infixa; nam id, quod infixum, & intrinsicum est partibus, ipsum est earum nutrimentum, quod vel proprio motu depravetur, & degener fiat, vel à materia adhærescente in sui depravationem adigitur, id per accidens est, at de essentiâ nutrimenti degenerati quomodocumque est, semper continuam producere febrem cum symptomatum pravitate.

Est nunc reddenda ratio, cur partibus exanguibus adhærens materia degenerata, quotidie accessionem exciter? Cur eadem venis, & hepatis infesta, tertio quoque die recurrens accessionem faciat? Cur denique eadem arterias, & lienem contactu lædens, quartanam exciter febrem?

Id ut in apertum veniat, repetere est operæ pretium, quod partes exanguis, à nutrimento vix à cibo separato irrorentur, quod adhuc ætherogencitatem sapit, nec salis volatilis indolem acquisivit, hinc est, quod à quolibet depravato fibrarum motu ipsum quoque depravatur, nam caret essentiâ balsamicâ, quæ illud conservare posset, licet depravate moverentur continentes ipsum fibræ: itaque materia ipsis exanguibus partibus adhærescens, tantum abest, ut moveatur ab affluvijs contenti inter fibras nutrimenti, ut potius ipsum nutrimentum, naturam ipsius materiae degeneratae assumat, transeatque illud ipsum in materiam occasionalem excitatae febris; hinc fit, ut principium motus fibrarum illius partis semper circa se habeat causam depravati motus concitativam, nam si quodammodo esset illa, quæ primò adhærendo, tantum depravatum motum concitavit, perseverat altera, quæ inter fibras jam facta est præter naturam unde est, quod natura completâ sui motus viginti quatuor horarum periodo, cum circa se etiam materiam degeneratam sentiat, iterum contra illam movere incipiat, & sic quotidie prosequitur, usque dum vel superans, vel ad naturalem suum motum se componat, vel omnino à movendo cessat per mortem.

At sanguis cum balsami essentiam à corde per circuitum sit nactus, habeatque salis volatilis naturam, ita ut degenerare à suâ indole non possit, nisi per totalem cessationem à motu, cum in grumum concrevit; vasis, quibus continetur, & parenchymatibus, in quibus est undequaque diffusus, suum quo-

que balsamum impertit, & licet in vasis ipsis, & parenchymatibus materia aliqua degenerata adhærens, depravatum concitat motum, efficere tamen non potest, ut contentus sanguis à suâ indole degeneret; unde fit, quod remota materia adhærescente per motum unius accessionis nihil remanet, quod iterum immediate ipsam naturam concitare ad motum possit, ac propterea ad naturalem suum motum se componit, usque dum remota à se materia iterum approximetur, itemque ad motum illam provocat.

At sanguis venosus, quo etiam hepar turgescit, quia spiritu à corde elaborato caret, vix per viginti quatuor horas, suo balsamo continentes eum partes, à materia degenerata insolentia perseverat, approximetur iterum interea, & iterum ad pugnam naturam provocat, & sic de tertio in tertium.

Sanguis verò arterialis, quia totus balsamus est, & maximam habet salis volatilis copiam, quo etiam liens gaudet per viginti quatuor horas, à continetibus eum vasis remotam, eam causam occasionalem iterum approximari non sinit, quo intervallo paulatim se insinuans, iterum adhærescit, & occasio recurrit de quarto in quartum.

C A P U T XXI.

De ijs qua Medicus attentè animadvertere debet in febrium quarumcumque curatione suscipiendâ.

Nulla occasio per se est sufficiens ad febrium excitationem, sed ut optimè notavit *Gal. lib. 2. de diff. febrium*, requiritur etiam patientis dispositio, aliàs omnes à crapulâ ægotarent, omnes in peste interirent, quod falsum est. Imò multoties ad febrium morem magis concurrat patientis dispositio, quàm occasio, quæ licet levis, cum corpus malè dispositum reperiat, lethalem producere potest febrem.

Notandum est itaque quod in corporibus viventium dispositiones pro magnis morbis raro, fereque nunquam ex improvviso producuntur, sed semper sensim, & temporis progressu, toleratque, quod potest natura id, quod successivè in corpore advenit contra suum institutum, & propter vires suæ activitatis: Interea lassatur, semper contrahitque ignaviam, qua quicquid agit, imperfectè agit, & in suis motibus veluti languet, unde scriptum legimus apud *Hippocratem*: *Spontanea lassitudines, morbos prænunciant*, per longum ergò tempus ita fatigata natura ex supervenienti levi aliquâ occasione, in pessimi moris febrem prorumpet, quæ si ex levitate occasionis tantum mensuretur à Medico, parvi momenti existimabitur. Dispositiones patientis, quæ febris initium præcessere, ex antea infirmi vitâ accuratè Medicus cognoscere debet, ut legitimum ferre possit de morbo judicium, ut opportunè laboranti naturæ medicaminibus opitulari. Occasiones, quibus malæ dispositiones pro magnis febribus in corporibus producuntur, multæ esse possunt, eas ad quinque quotidianos, tum in cibis, tum in potu; ad labores corporis assiduos supra quàm à viribus tolerari possunt; ad excessus repentinos frigoris, & caloris, si ijs multoties corpus corripitur; ad excessus Venereos, & ad animi vehementissimas agitationes; addi potest his epidemica constitutio, quæ non corpora particularia, sed omnes viventes respicit.

Hæ occasiones, si per aliquod notabile tempus in corpore febre correpto præcesserunt, dispositiones in illo producere, quæ ex leni quadam recenti occasione

casione in febrem properant; qua semper mortis periculum comitatur, nam quod magis natura se sustinuit in præcedentium occasionum procellis, eò magis omnibus laxatis habenis, in incipientem morbum præceps illabitur, & in sui confusionem magis intenditur.

Discite hinc, dum ad ægrum acceditis vos curiosos esse debere in inestigandis ijs excessibus, qui ægritudinem præcessere, nam pro magnitudine, & temporis longitudine iudicium salutis, vel mortis facile erit in medium proferre; præterea neque prodest ægri assuetudo in ijs exercendis excessibus, nam assuetudo facit, ut non ita celeriter morbi dispositiones producantur, sed postquam morbus advenit, tantum abest, ut assuetudo in excessibus faustum iudicium arguat, ut potius illud in deterius inclinare faciat, natura enim assueta quoties lassatur, suarum vitium omnimodam jacturam eam fecisse ostendit.

Præterea sciscitari Medicus debet, an solitus sit infirmus magnos evadere morbos, nam si aliàs illos evasit, spes aliqua superest, præsentem etiam evadendi; contra verò si patientis ægri natura nunquam magnos morbos passa sit, facile erit, ut illo adveniente succumbat, & sæpè evenit, ut ij, qui nunquam infirmati sunt, à primo vehementi morbo, in vitæ discrimen adducantur.

Tandem rem sanè paradoxicam vobis animadvertendam proponimus, quam *Hippocrates* memoriæ prodidit, & nos eventibus quamplurimis verum esse didicimus, scilicet maximum ægrotum virium robur in febribus pravi moris, non solum salutis securitatem non præferre, sed suspectissimum esse de mortis periculo; contra verò, qui graciles sunt, & chronicis aliquibus morbis sunt obnoxij, si à febre mali moris corripiantur, quamvis omnino tuti de eorum salute esse non possint, ut plurimum tamen mortis periculum evadunt, dummodo senectus hujusmodi ægrotos non comitetur, & ratio est, quia quò valentior, atque robustior est natura, eò vehementius à causâ occasionali pravi qualitatis, in inordinationem suorum motuum adigitur, & universam corporis œconomiam ita subvertit, ut difficilis, ferèquè impossibilis sit ejus ad pristinum salutis statum ejus restitutio; in ijs verò, in quibus non adeò elata, sed remissior est natura, & tolerandis morbis assueta à materiâ occasionali concitata febris, non adeò abhorret, nec ob sui tenuitatem, in vehementes furores adigitur, ac propterea facilior est ejus ad naturalem statum reductio.

C A P U T. XXII.

De Curatione Februm, quæ a cibis, & potu quantitate, vel qualitate peccantibus excitantur.

Cibus, & potus adeò ad tuendam vitam necessarij sunt, tam sanis, quàm ægris, ut sine ipsis diutius vivi non possit; partes enim tam continentes, contentæ, quàm impetum facientes, quæ continuò absumuntur, eorum debitâ quantitate, & qualitate reparentur oportet: Si verò in his peccent, alius exitus vix esse potest, quàm cruditas, anorexia, henteria, diarrhœa, cachexia, hydrops, innumeraque alia mala, vel mortis occasio, vel huic intemperantiæ febris accedit, de qua in præsentia agimus.

Signa.

Signa, quæ hujusmodi febrem comitantur uno, atque altero die, sunt urinæ aqueæ, capitis dolor, lingua alba limbo obducta, & amarulenta, ructus acidi, vel nidorosi, renum, & lumborum dolor, inappe-

tentia, calor moderatus, pulsus celeres, & languidi, & febris initium cum horripilatione.

Causæ Occasionales.

Si quis febre correptus Medicum accersit, illique referat se præterquamquòd multum comedit, & bibit, vel cibos mali succi ingessit, nullam aliam febris dedisse occasionem, à cibo, & potu superfluo, vel ab eorum pravi qualitate originem duxisse, febrem; credendum est.

Prognosis.

Si vomitu spontaneo, diarrhœa, urinæ profluvio infirmus exoneretur ante secundam accessionem, licet vehemens fuerit primus paroxysmus, altero die immunis erit à febre. Si dictis evacuationibus non exoneretur infirmus, & altero die accessio non superveniat, licet prima accessio ad integram infebrecitationem non devenerit, quarto die immunis erit à febre, si iterum in victu non erraverit. At si dictis evacuationibus non exoneretur infirmus, & altero die novâ corripiatur febre, jam continua facta est febris, quam prava symptomata comitabuntur, & vitæ discrimen; nam novæ febris accessio secundo die certissimum est argumentum, nutrimentum inter fibras ventriculi dispersum esse degeneratum, ob depravatum ipsarum fibrarum motum à lædente ingestorum, vel quantitate, vel qualitate; Si hoc modo res evenierit, instituenda erit curatio, quam paulopost trademus, cum de febribus à nutrimento degenerato concitatis verba faciemus.

Curatio.

Si prima die, & in primâ accessione sit vocatus Medicus, & inveniat ægrotum adhuc ingestorum sarcinam in ventriculo sentientem, vel acidos, vel nidorosos ructus habentem, præsentaneo vomitu illum à febre liberare poterit, pro quo

℞. Vitrioli albi ℥ss. fiat. pulvis.

& exhibeatur in aquâ mentha, vel hordei, vel aliqujus syrupi cochleare. Vel

℞. Aceti scillitici, Syr. de cort. citri ana ℥j. m. & ægroto propina. Vel

℞. Aqua ferventis ℥ij. injiciatur in has fol. tabaci Brasiliensis ℥j. stent simul per horâ quadrantem, deinde aqua à foliis separetur, & infirmo exhibeatur. Vel exhiberi potest Aqua Esculapii, cujus conficiendi ratio hæc est:

℞. Aceti fortissimi q. n.

destilla in Alembico plumbeo magno, abjiciendo quartam partem aceti primò extillantis, tanquam nimis debile reliquum excipe ad siccitatem ferè totalem, cavendo tamen, ne ab aceti mellagine tetrum acquirat odorem. Dulce est gustatui, & datur ad ℥j. ij. iij. usque ad iv.

Celebre, tutum, & omni dignissimum laude, Vomitorium est nostrum *Hippocras Emeticum* in nostrâ *Trutinâ* descriptum lib. 1 cap. 2. De Apoplexiâ & in nostrâ *Mantissâ* in *Armentario Hadriani Amynsicht*, & omnibus emeticis palmam præripit, nullique comparandum, quod ad multos annos asservatur absque suæ aperitionis deperditione, cuicumque ætati, & anni tempori adaptatur magno cum emolumento, unde apud nostrates Medicos in maximo usu est in illis morbis, quibus emetica conducunt. Non displicet nobis ejus confectionem hîc repetere ad reipublicæ medicæ cultum, & proximorum utilitatem. cum medicamentum tam captu jucundum, & blandum, quam palato gratum sit, ut meritò divino Nectari possit, & omnibus morbis, quibus vomitoria conveniunt, est velut Dei manus. Compositio talis est:

℞. Vini

℞. Vini Græci lib. ij. Mercurii vitæ ℥℥. Caryophyll. Cinnam. acuti ana ℥. j. ℞.

fiat pluvius, & inde in vas vitreum amplum, cujus orificium claudere, trade igni cinerum, vel arena, & immediate post primam ebullitionem vas aufer, & serva. Dos cochlear j. vel ij. vel iij.

Hoc nostrum Hippocras est mirabilium omnium maximè admirandum & inexhaustos in se continet thesauros, & quamvis ex eo sumas, si reasundas, vires ejus non imminues, est alter Philosophorum Lapis, cujus confectionem in *Mantissâ* tradidimus.

Verùm ad magnam ingestorum sarcinam è ventriculo evomendam sine ambagibus, & ullis sumptibus tutissimum vomitorium haberi potest, immittendo digitum in fauces, in eis que tandiu titillando, donec vomitus sequatur.

His medicamentis, ut diximus, uti debet *Medicus*, si ciborum moles in ventriculo perseveret, quod ex acidis, nidorosisque eructationibus conicere potest; cæterum si de eo probabilem certitudinem non habeat, à dictis vomitivis se abstinere debet, nec ulterius iis afflictum laceffere ventriculum, sed recreare illum debet tum externis fotibus ex *absynthio*, & *menthâ* calidis, & aceto inspersis, vel applicetur *sacculus* ex *menthâ*, *absynthio*, & *pulegio* confusus, vel ventriculi regio inungatur *salsâ chymicâ*, ut

℞. Ol. nuc. mosch. express. ℥ij. essentia absynthij, menthæ ana ℥. j. m. quibus addi potest essentia melissæ ℥℥.

Præ omnibus celeberrimum erit *scutum stomachicum* ab *Andræâ Bælimelli* in additione *Armamentarii Hadriani Amynsicht*. descriptum.

Tum internis medicamentis, quibus magna inest vis ventriculum corroborandi, & ab ejus fibris nidorem subducendi, qui febrem deinde producere potest, ita sunt:

℞. Syr. de cort. citri ℥. j. elixir propriet. destill. ℥. j. ℞. ol. cinnam. gutt. j. m. Vel

℞. Zulep. Cinnam. ℥℥. Syr. de de cort, citri ℥. j. m. Vel

℞. Syr. de menthâ ℥ij. ℞. aqua cinnam. ℥℥. pulv. aromat. 205. Gabrielis ℥℥. m.

Ad idem valet *syrupus de cinnamomo*, *tinctura ejusdem*, *elixir Helmontianum stomachicum*, *Paracelsi*, *tinctura chocolatis* &c. quibus palmam præripit *Balsamus Catholicus* nostræ descriptionis in *Mantissâ* apud *Armamentarium Amynsicht*. Credibile non est, quantum hæc nobilia medicamenta affluxum à languoribus ventriculum sublevant.

Præterea nullo modo purgante medicamento per inferiora, in hujusmodi febre utendum est, nisi prius coctionis signa in urinâ apparuerint, ut optimè notavit *Gal. de arte curativâ ad Glauconem*, & in libro quos, & quando purgare oportet, quod prius ab *Hip.* fuerat insinuat.

Verùm si in primâ accessione, febris ex ciborum plenitudine, vel qualitate eorum prava exortæ, spontaneus vomitus, diarrhœa, vel urinæ profluvium non evenerint, nec sit *Medico* locus Vomitivum medicamen exhibendi, imperatâ infirmo totali inediâ, tempus secundæ accessionis expectare oportet, quæ si non advenerit, solâ victûs ratione, & medicamentis ventriculum roborantibus, tertiâ, vel quartâ die ad integram sanitatem infirmum adducet.

At si secunda accessio supervenerit, accuratè debet *Medicus* de ante-actâ infirmî vitâ perquirere, nam si excessus, vel aliquis eorum, quos supra commemoravimus, per longum tempus præcesserit, pessimi moris febrem superventuram pronuntiabit, de cujus curatione paulo infra tractabimus; si verò excessus non præcesserint, & ab illo præsentî errore in victu febris tantum fuerit concitata, in bonum cessurum esse morbum pronuntiabit, quod cognoscet à v. g. accessionis insultu, nam melior, erit,

D. Car. Musitani Oper. Tom. I.

quàm primæ, & tertius, quàm secundæ, & dietim omnia in meliùs abibunt, tunc apparentibus coctionis signis in urinâ, cum omni securitate purgans medicamentum infirmo exhiberi potest.

CAPUT XXIII.

De Curatione febrium, quæ ex degeneratione serositatum, quæ à ventriculo per vasa brevia à Liene alliciuntur, proveniunt.

Ilius febris curationem aggredimur, quæ à serositatibus per vasa brevia, in lienem attractis generis agnoscit: hæ serositates in liene, adeò in excrementum cœnosum, crassum, fœculentum, & terrestre degenerant, ut lentam, & diuturnam concitent febrem, quartanam nempe, quæ *Medicorum opprobrium* nominatur.

Signa.

Si homini, febrilis accessio supervenerit cum refrigeratione, horrore, pandicatione, oscitatione, capitis dolore, labiorum livore, ventriculi nausæ, lumborum, renumque dolore, jam quartanam adesse judicabis. Lenis horror primò invadit, deinde frigus totum corpus ad intima penetralia usque perfrigerat, ita ut ossa stringi, & confringi videantur, omnesque artus intimè tremant, ac dentes vehementer tremebundâ collisione concutiantur, postmodum pigre incalescit ægrotus, & sequitur æstus febrilis, mitior tamen quàm in tertianâ, instante autem paroxysmi fine, sudor acidum olens subsequitur, unde hæc febre laborantes, ob acidum illud famelici fiunt; imò & paroxysmi die fames viget, at graviolem efficit paroxysmum, si patiens tum non abstineat: corpus illis grave est, & parum perspirat, vires languent, & morosi sunt, vitam eligunt sedentariam, sic & magni sputatores esse solent, pulsus semper est debilis, ob impeditam sanguinis spirituscentiam. A quarto die nominatur, eo quod semper ab antecedente paroxysmo dies quartus paroxysmum reducat, interpositis binis diebus tranquillis. Terminatio ejus longius protrahitur, ad viginti, nonnunquam etiam vigintiquatuor horas, & sic per longum tempus de quarto in quartum profectitur. Urinæ in principio sunt ut plurimum aquosæ, & crudæ, procedente morbo, sunt coloratiores, & crassiores. Febrilis locus est lien, unde color facilè, & oculorum plumbeus est, & tumor sinistri hypochondrii.

Est quartana itidem alia simplex, alia composita. Simplex est, quæ, ut dictum est, quarto quolibet die recurrit. Composita est, quæ intermedios quoque occupat dies, estque vel duplex, vel triplex. Duplex dicitur, quæ unum habet diem, duosque sequentes affligit. Triplex est, in qua nullo die tranquillitas datur, sed quotidie novus paroxysmus vexat.

Causæ Occasionales.

Ut supra notavimus superflue ventriculi serositates, à liene per vasa brevia alliciuntur, quod ab *Hippocrate* fuit etiam memoriæ proditum hæ serositates vel quantitate insuperabiles, vel qualitate degeneres lienem vel lædunt, vel turgidum reddunt, ejusque coctio vitiatur, & magna inibi cruditis suppellex ex viscosis, ac lentis, simul tamen acidis, & male figuratis particulis aggeritur, unde contumax, & diuturna oritur lienis obstructio. Hinc sanguis arterialis per splenicam arteriam ad lienem potè vertiginosos motus advectus, cœnosus, terrestris, effe-

tus, segnis, ac spiritibus depauperatus veluti cruoris scæx, non concoquitur, nec fermentatur, unde nec spirituosus, nec volatilis fit, & estò succi pancreatici, qui acidus est, portio aliqua ad lienem feratur, sanguis arteriosus in liene ad fermentationem ineptus est, quia sal ejus fixum, in propriâ indole degenerat fit à limositate tartareâ, lentâ, tenaci, aliisque liquaminibus viscosis in meatuum angustis; lienis namque corpus ex complicatis constat arteriis, ac propterea sanguis arterialis spiritibus orbatus, ex succi affluxu fermentationis motum non subit, & spirituosus, ac volatilis non fit, nec reliquum sanguinem volatilisat (de his vide plura *Cap. De lienis anatome ejusque usu*) imò sanguini venoso commistus, illum deturpat, mucidum, austerum, & segnem ob spirituum pauperiem reddit: & qui hujusmodi affectione laborant, vulgares appellant melancholicos, & qualis humor, talis color, unde colorem fuscum, lividum, & sublividum habent. Sanguis arterialis in liene effectus, ob degeneratas, & sal fixum dilutum succi pancreatici irroratione, fermentationem non subit, nec volatilisatur, unde hæ serositates terrestres, salinæ, aluminosæ, tartareæ, austere, vini acedentis instar, arterioso lienis sanguini commistæ, fermentescunt, ut febrem concitant, ac de quarto in quartum diem, per accessiones exaltantur, ob fermentationis ineptitudinem, novamque effervescentiam excitant.

Si ex laboribus, vel febre aliquâ vehementi, à qua convaleuit, multum sitis contraxerit homo, multumque potaverit, neque respondeat urinæ exitus ad potûs quantitatem, interea rugitus in sinistro hypochondriaco sentiat, lienem turgescere conspiciat, jam proximam esse febrem quartanam sibi persuadeat.

Præterea, si in Lacustribus, paludosisque locis, aliquis vitam ducat, aquamque bibat, vel in eâ cibos coquat, aliquâ labe pollutam obstructionem vasorum lienis contrahet, & ex serositatibus ibi stagnantibus facillime in febrem quartanam incidet.

Demum quisquis in potu modum excesserit, illumque per urinam non reddat, si à naturæ robore potus ille superfluous vel per vomitum, vel insensibiliter per cutem non deturbetur, in lienis obstructiones, & in quartanam febrem sine dubio incidet.

Prognosis.

Quartana febris quamvis longitudinem præ se ferat, tuta semper est, omni periculo vacat, succumbere enim morbo natura non potest, quæ per 48. horarum intervallum ab illo non lacescit, & naturali gaudet statu. Longissima, & diuturna est quartana, ob succi terrestritatem & quamvis *Avicennas* dicat, quod si in eâ non committatur error, non extenditur ultra annum, tamen observatum est, ad plures annos durasse, unde *Gabelchoverus* centur. 6. observ. 7. quartanarum exempla congerit, quæ 8. 12. 21. imò 48. 58. durarunt, quod creditu operosum videtur. Hinc ortum fuit apophthegma: *Hydrops, & quartana Medicorum scandala plana*. Verum nostris hisce temporibus, tam diuturna non est, quin abbreviari non possit, ob innumera antifebrifuga, tam à naturâ, quam ab arte reperta, quæ priscis ignota fuere. Præterea quartanæ, quæ æstate contingunt, sunt breviores, quæ autumnæ, & hyemæ longæ, ut habetur *aph. 25. sect. 2. Æstivæ quartanæ plerumque breves, autumnales longæ, & inter eas maximè, quæ ad hyemem usque pertinent*. Inveteratæ quartanæ rarò solvuntur, nisi vere, & æstate. Quæ diuturnas lienis obstructiones nactæ sunt, diuturniores sunt, non sine periculo plerumque in hypochondriacum malum,

scorbutum, cachexiam, vel hydropem terminantur. Si scirrhus lienis succedit, desperatæ est restitutionis; in hecticam enim aliquando terminatur. Infantes facilius à quartanâ liberantur, quàm mediæ, & occidua ætatis viri. Simplex facilius toleratur, quàm duplex, vel triplex; ex simplici enim si duplex, vel triplex fiat, periculosa est.

Quam hæc febris contumax, & diuturna est, quæ *Saturni filia*, & *Medicorum opprobrium* vocatur, tam tuta est, & adedò omni vacat periculo, ut neminem jugulârit, præcipuè in regionibus calidioribus, unde illud Italicum manavit proverbium:

Sopra Quartana non sona campana.

Solvitur quartana quandoque per vomitum, quia crudorum humorum congeries, in primis viis impacta exturbatur. Interdum motu critico, sudoribus nempe, urinis crassis, & nigris, menstruis, aut hæmorrhoidibus, non verò narium fluxu, ut habetur *sect. 8. aph. 3. Quibuscumque in quartanis febribus sanguis è narium defluxerit, malum est*.

Quartanarios solatur *Plato*; cui se subscribit *Hippocrates*, asserunt namque eundem hominem non bis in quartanam febrem incidere, cujus verba sunt: *Primum quidem quartanâ febre idem homo bis neque capitur, neque unquam captus est, neque de cetero corripitur, si semel sanus fiat*. Sed hanc tantorum viro- rum sententiam falsam deprehendit quotidiana experientia, cum plures compertum sit, eundem infirmum iterum quartanâ febre correptum quinimodò *Avicennas* inter quartanæ indicia etiam patientis consuetudinem annumerat. Quartana in morborum chronicorum censu, principatum tenet, unde in tantâ annorum multorum continuatione, nullum alium morbum in par consortium admittit, quod magnum est quartanæ encomium; quartanâ enim laborantes magno morbo non corripiuntur, si verò jam aliò gravi detineantur morbo, & tunc quartana superveniat, liberantur. In exemplum adduci potest convulsio, à qua quartanâ superveniente, liberantur ægri, ut habetur *aph. 70. sect. 7. Qui quartanâ corripuntur, non admodum convulsionibus tentantur; si verò prius tentati fuerint, superveniente quartanâ, liberantur*.

Curatio.

Cum quartanâ febris pertinax, & diuturna sit, ut etiam vulgò *Medicorum opprobrium, & infirmorum supplicium* dicatur, *Medicus* in eâ curandâ ed majorem selectiam adhibere, atque in id attendere debet, ne medicamentis importunè datis duplex, vel triplex efficiatur, vel ex intermittente in continuam transeat.

Præcipua itaque curationis spes, in proba diætæ constitutione posita est, aliter selectissima remedia vix proficere poterunt, & nisi ægri obedientia cum *Medici* industriâ copuletur, & ambo concorditer in malum conspirent, incassum laborant. Maxima igitur sex rerum nonnaturalium habenda est ratio, & primò.

Aër sit temperatus, purus, & lucidus, qui ad calidum potius vergat; æstiva enim quartana brevis est. Vitetur aër nebulosus, & uliginosus, quia quartanarum est ferax, unde si æstas calida præcesserit, & autumnus pluviosus, quartanas quasi epidemicas producit.

Cibus sit boni succi, facilisque coctionis, sub mole tamen mediocri, in quo censu ferè sunt caro volucrum, montanarum, & sylvestrium, ut ficedulæ, alaudæ, perdices, phasiani, turdi, merulæ, & non tamen partum suum in locis palustribus quarentium, ut anates, fulica &c. Conveniunt ova sorbilia, pulli gallinacei, caro hædina, vitulina, leporena &c. Vitentur carnes porcine &c. quæ viscidum generant succum.

Item

Item omnium animalium intestina, & extremitates, Pisces saxatiles sunt laudatiores, & è piscibus omnes illos damnamus, qui in cœnolis, palustribusque degunt locis ut sunt anguillæ, tinæ &c. quia pingue, & glutinosum aliquid insertum habent. Similiter cane rabido pejus fugiantur alimenta fumo indurata, & sale condita. Cibus ergo salinos, acidos, viscidos, glutinosos, terrestres, & flatulentos, summopere repudiamus. Fructus arborum immaturi, austeri, horarii, pyra, poma, melones, castaneæ, juglandes, quia succum crassum progignunt, nocent. Conveniunt amygdalæ dulces, uvæ passæ, poma dulcia, pruna. Nocent quoque legumina, ut fabæ, pisca, lentes, oriza, cicercula, faveoli. Viæ attenuandi, incidendi, & obstructionibus resistendi vim habeat, eapropter alimenta condiantur, & temperentur boragine, radice fœniculi, petroselinæ, cichorei, capparibus, cinnamomo, croco, pipere, zinzibere. In primis tribus, vel quatuor paroxysmis quartanarius tenuiori utatur viæ, ut habetur *aph. 4. sect. 1. Viæ tenuis, & exquisitus in morbis longis semper &c.* Si quartana ex se incæperit, quia in morbi principio materia morbifica copiosior, & crassior est; si verò alium secuta sit morbum, primò ex *Hippocratis* præcepto, viæ crassior adhibendus est, atque sensim versus statum de eo aliquid detrahendum, non enim consultum est, ut vires præcedente morbo, tenuiori diætâ ab initio institutâ magis debilem. Si æger id ferre possit, commodissimum est, ut die paroxysmi, nihil cibi sumat: qui tamen inediæ assueti non sunt, & jejunium facile non ferunt, iis aliquid cibi liquidi, & facilis coctionis post paroxysmum exhibendum.

Tempus cibos exhibendi in omnibus febribus intermittentibus *aph. 11. sect. 1.* describit *Hip. In accessionibus abstinere oportet, nam cibum dare nocuum est: & quibus per circuitum sunt accessiones, ipsâ accessione abstinere oportet.* Et *aph. 19. sect. 1. His, qui per circuitus accessiones habent, nihil dare oportet, neque cogere, sed subtrahere adjectioni ante judicationes.* Danda itaque opera, ut paroxysmus ingruens, imò humorum fermentatio, quæ ante sensibilem paroxysmum sæpè satis diu antecedere solet, vacuum ventriculum inveniat, quod tempus, qui brevissimè desiniunt, sex horarum spatio metiuntur; nam cibi, qui tunc dantur, non corpori, sed febrili alimentum sunt. Multæque tertianæ, & quartanæ producuntur non suâ naturâ, sed diætæ erroribus, atque isto imprimis, quod ægri instante paroxysmo, cibo non abstineant.

Potus sit vinum album, tenue, maturum, non austerum, vel si æger vinum non bibat, utatur agrimonie decocto. Quies summa requiritur in ipsis exacerbationibus, injectis verò diebus inter quosque paroxysmos ad consueta se transferat exercitia, vel equo, aut curru vehatur æger. Somnus largiusculus sit, non ita multum à mediocritate dissidens, & vigilia mediocriter se habeat. Exciteta, & retenta naturæ consona. Alvus molliatur, quantum ejus fieri potest, per consuetos cibos, si verò hi nihil profecerint, infusis per clysterem utendum est, per initia quidem mollibus, postea acribus. Si hæmorrhoides sint suppressæ, ad consuetum fluxum proritentur, & si menstruæ subsistant purgationes, procurandæ sunt, aliàs tartarei humores coacervantur, & acidum multiplicatur. Animi passionibus, ut timor, mæror, terror, lucubrationes, curæ &c. validæ sunt occasiones ad quartanæ productionem, quia sanguinem spiritibus reddunt effectum. Terrore panico multos quartanarios sanari posse ajunt, ut inopinatâ aquæ frigidæ perfusione, subitaneo serpentum & murium aspectu, vel præcipitio ex alto, vel sclopetæ ictu sine glande.

D. Car. Musitan. Oper. Tom. I.

Febris quartana, cum sit chronica, & obstinata, *Medicus* magnam solertiam adhibere debet, & ægrotum perseverantia necessaria est, ut assiduâ medicamentorum mutatione, occasionalis causa concoquatur, & eliminetur: unde si remediorum series intermittatur, unica ferè causa est, ut quartanarii incurati remaneant; siquidem post paucorum usum, tædio affecti, reliqua prorsus respuuntur, & dedignantur. In medicamentorum cursu curare debet *Medicus*, ne ex eorum importunâ exhibitione, vel ex ægri erratis ex simplici in duplicem, vel ex intermittente in continuam transeat. Id etiam ægro prælagendum est, febrem hanc curari non posse, & sat citò curari, si sat benè.

Vulgares Medici indicationem curativam, à causâ morbificâ sumunt, qui est humor melancholicus, frigidus, & siccus, unde ut crassus attenuandus, & incidendus, ut putridus corrigendus, ut adustus refrigerandus, ac deinde idoneis medicamentis evacuandus. A principio itaque quartanarios mollioribus tractant præsidiiis, acrioribus ob succi crassitiem, terrestritatem vitatis, qui non nisi attenuantibus cedit medicamentis; Unde sufficit circa initia, ut mollioribus enematis intestina munden, quasi intestinorum stercus quartanam cederet, postmodum lenientibus medicamentis, siqua succorum colluvies in primis viis appareat, utuntur, ut melle rosaceo, vel mannâ, aut ejusdem medicamentis, minuenda.

Ubi primæ viæ evacuatae fuerint, de sanguificinâ cogitant; verum non omnes eodem vivunt voto, nam nonnulli coctionem expectant, ut sanguinem mittant, quia tunc temporis sanguis fluxior, & tenuior est, sed cum morbus est coctus, *Medicus* est decoctus. Alii in quartanâ sanguinem non detrahunt, nisi redundantia per venarum turgentiam, & alia indicia videantur: sed hæc redundantia rarissima est in morbis Saturninis, & præcipuè si quartana febri mali moris successerit.

De loco sanguinis mittendi rixantur, sed antesignanus *Galenus* brachii sinistri medianam secandam jubet, quem plerique sequuntur vulgares, nec id sine ratione in praxi observant, nam lien in quartanâ laborat, ejusque sanguis fæculentus est, nec suo satisfacit muneri, nempe defæcando, & hinc vitiosi sanguinis cumulus in liene fit, qui proximè ex sinistro latere evacuat. Verum sinistri brachii nullam cum liene rectitudinem per se habet, sed mediante hepate cum venâ cavâ lien connexionem habet. Verum si fluens sanguis crassus, & niger appareat, liberalius illum mittunt, si autem rubet, ac floridus, suprimunt. Nonnulli sanguinem in quartanâ propter crassitiem, & frigiditatem per superas venas evacuari non posse meditantur, ideoque *aph. 3. sect. 8.* habetur *Quibuscumque in quartanis febribus sanguis è naribus defluerit, malum est.* Quia sanguis fæculentus, & crassus per superas venas excerni non potest, nisi purus, venas inferas tundere censent, tum quia per has sanguis crassus, & fæculentus excernitur: tum quia rarò accidit, quin hujusmodi febres ex suppressis hæmorrhoidibus, menstruis, ut plurimum genesim agnoscunt, ac proinde venas in ani foramine, vel in malleolo aperiendas jubent, & postmodum ad venas superas aperiendas accedunt.

De tempore sanguinis mittendi, vulgares digladiantur, nec omnes in eandem se colligunt sententiam, nam cum *Galeno* commodissimam venæ sectionem in principio instituendam judicant, primis viis evacuatis, diebus ab accessionibus vacuis. Aliqui in ipso accessionis die sanguinem detrahunt, quinque aut sex horis ante febris paroxysmum, quod utilissimum est, quia tunc temporis humores moveri

incipiunt; & facilius educuntur. Alii venæ sectionem in plenilunio celebratam, plurimum conferre asserunt, quia tunc temporis ob lunæ motum, humor ille crassus, & sæculentus ebullit, & fluxior redditur, & promptius per venæ sectionem educitur.

Rixantur vulgares in quartanâ de sanguine educendo, & perpetuo extra rem loquuntur, nam in morbis frigidis, ut est quartana, sanguinis missio refrigerat, & frigidiores morbi oboriuntur, ut Scirrhi, hydropes, vel contumax scorbutus, vel ex intermittente in continuam degenerat, lethalis evadit, quia materia morbifica crassior, & contumacior redditur; crassis enim, & terrestribus remanentibus partibus, subtiliores evolvantur particule, à quibus omnis excitabatur motus, & deinde calor, ac quod remanet, irresolubile est, & contumacium morborum causa.

Non desunt, qui in quartanâ, & morbis melancholicis, summis extollunt encomiis venæ, quam salvatellam vocant, incisionem in sinistrâ manu factam, inter digitum annularem, & minimum, cum per hanc sectionem lienem evacuari censeant; attamen nullam aliam hujus rei rationem adducunt, præter experientiam, quæ incerta est, nam ut certa sit, & omnis effectus aliqui auxilio adscribatur, ipsum solum usurpatum fuisse necessarium est, nam si plura simul in usum trahantur auxilia, atque aliquis effectus inde sequatur, cui is tribuendus sit, dubium est; Id, quod etiam in salvatellâ locum habet: Nam si alia plura præcesserunt remedia; & postea salvatella quoque aperiatur, atque æger melius abeat, certè soli salvatellæ apertæ, effectus is assignari, non potest. Cæterum salvatellæ venæ sectio frustranea, & absque fundamento est, nam ramus iste è cubiti venis propagatur, unde nullum cum liene peculiarem habet consensum. Præterea sanguis iste melancholicus crassus est, & per talem exilem ramum commodè evacuari non potest.

Sanguine evacuato, materiam peccantem præparant Syrupis de lupulis, fumariâ, de pomis, boragine, de tribus radicibus Gentilis, bizantino, vel de corticibus citri &c. Præparatam materiam purgant Syrupis de fumariâ majori, de polypodio, qui hîc communiter Sueffanus appellatur, confectio Hamech. Diacatholicon, diasenâ, electuario Indo, syrupis magistralibus &c. quæ melancholicos, succos educendi vim habent. Inter pilulas utuntur pilulis de lapide lazuli, de fumariâ fetidis aggregativis &c. Ex his varias præparant formulas, juxta diversam patientium dispositionem, & libitum, quum quoad ætates, tum quo ad sexus, tum quo ad corporis habitum, anni tempora &c. Et quoniam succi sunt melancholici, & pituitosi, ut in quartanâ spuria, per vices eos præparant, & evacuant, ac propterea à levioribus prius exordiantur, & ad validiora transeunt, inter quæ multum commendant pilulas tartareas, vel de ammoniaco à Quercetano descriptas.

Præter dejectoria pharmaca laudant vomitoria contra Hip. aph. 9. sect. 4. Melancholicos verò plenius per inferiora eadem ratione contraria apponentes. Cujus rei ratio est, quia quemadmodum biliosus succus ob sui levitatem facilius per superiora purgatur, sic melancholicus ob sui gravitatem, nequit per superiora educi, nam deorsum semper inclinatur. Primò vomitoria mitiora adhibent, ita sunt succus raphani cum oximell. vel decoctum hyssop. & sem. aneth. Secundò vomitoria potentiora ut asarum, gratiola, sambucus; rad. hellebor. alb. &c. quæ ante paroxysmum propinant, quia tunc natura materiam morbificam movet.

His vicissim utuntur medicamentis, nempe purgantibus, & vomitoriis, quia quartana morbus chro-

nicus est, & obstinata perseverantia necessaria est, ut assiduâ remediorum vicissitudo, reiteratio illius causam concoquat, & expurget. Intermediis purgationum temporibus, frequentes injiciunt clysters, quibus naturam, ad intestina humores noxios expellere assuefaciunt, & sensim aliquid de materiâ morbificâ per anum educunt. Miseros itaque quartanarios in assiduis medicamentorum angustiis versant, absque ullâ salutis spe, unde diuturno medicaminum usu fatigati, tædio affecti, & viribus enervati, omnia respuunt, & incurati medicam artem, & Medicos devovent. Tandem exactam, & diuturnam dietam petosi in cibo, & potu quum in quantitate, tum in qualitate delinquant, imò cibos pravæ substantiæ expetitos avidè ingurgitant & magno artis, ac Medicorum dedecore à quartanâ liberantur.

Præter purgantia, vomitoria in quartanæ progressu aperiencia, & deobstruentia usurpant, inter quæ utiliter commendant pilulas ex chalybe præparato, postea quarum assumptionem ægrum deambulare jubent; chalybis enim usus in febre quartanâ utilissimus est, quia contumaces lienis obstructions, quæ illam fovere solent potenter aperit, & resoluit.

Observant vulgares in quartanâ, primis diebus non multos sudores, attamen in morbi progressu, attenuatâ materiâ, copiosos sudores, quapropter ad naturæ imitationem, diaphoretica in quartanæ declinatione, ad illius reliquias discutiendas, ad intemperiem longo morbo contractam, ad malum corporis habitum emendandum, ac lienem, ventriculum, & alia viscera chronico morbo debilitata corroboranda, utilissima censent. Ex his potissima obtinet locum Theriaca, quam 3. j. pondere horâ unâ ante paroxysmum cum vino, vel decocto chamædrios exhibent, & per plures paroxysmos reiterant sed paulò ante paroxysmum felicius operatur, quia frigoris augmentum prohibet, & humorem febris causam jam effervescente incipientem commodius discutit, & modò paroxysmum imminuit. vel modo, si materia parcius sit illum prorsus tollit. Inter diaphoretica commendant quoque Mithridatium, carduum benedictum &c. & præ aliis radices falsæ parillæ, china, quarum decoctum primum per viginti dies ante accessionem exhibent, & secundarium pro potu ordinario, contumaces interdum curasse quartanas referunt. Cæterum succus melancholicus, ob sui lentorem, & crassitiem ineptus est, ut in sudorem transeat, estò melancholici multo abundant sero, istâ serositate in sudorem resolutâ, quod remanet, contumacior, & fixior redditur, & in scirrhum degenerat, & pro tuto curando morbo pejorem, & pertinaciam inducunt. Præterea si quartana est in declinatione, & sudores natura movet, quia materiam attenuavit, sudorifica, diaphoretica nullo prorsus modo conveniunt, ut innuit Hip. aph. 20. sect. 1. Quæ judicantur, & judicata sunt integrè, neque movere, neque novare aliquid, sive medicamentis, sive aliter irritando sed sinere oportet Idem repetit lib. de humoribus per hæc verba: Quæ perfectè judicantur non movere: neque medicamentis, neque aliter irritando, novare quicquam. Si itaque vel integra judicatio facta est, vel adhuc sit totum opus naturæ committere & nihil nos novare oportet: ubi verò, ut inquit Gal. in comm. ejusdem aphorismi, indeficienter judicatur, id quod deficit, supplere nos convenit.

Ad leniendum rigorem, utilissimas spinæ dorsi inunctiones dijudicant, quas frequenter usurpant, quando rigor est ita vehemens, & importunus, ut ægrum valdè molester, fiuntque inunctiones ex oleo anethino, chamamelino rutaceo, costino, de piperibus, laurino cum Mithridatio, & theriacâ, ut 2℥ Theriacæ 3℥. β. caryophyll. 3℥. j. costerei 3℥. j. ol. laurini chamomel. ana 3℥. j. fiat linimentum.

addi

addi potest aliquid *spiritus Pini rectificati*: Dum inunctiones fiunt, iteratas, sed leves frequentant purgationes.

Tandem ad quartanæ appropriata recurrunt, quorum tamen agendi rationem nesciunt, qualia sunt *succus absynthii verbenæ radices imperatoriæ, thapsi barbati, plantaginis, decoctum geniste*, & inter cætera hoc commendant, ut

℞. *succi absynthii recentis, theriacæ ana* ℥. j. *vini alb. potentis* ℥. j. *m.*

& ægro propina tribus horis ante paroxysmum, quod ter, vel quater repetunt. *Radices Imperatoriæ pulverisatæ* ℥. j. *cum vini haustu* ante paroxysmum propinata, & aliquoties repetita paroxysmum non tantum mitigat, sed etiam sæpè planè profligat.

Ultimò supra carpos, & pulsus varia applicant topica, ut *Radices urticæ mortuæ contusæ* carpis manuum applicat. *Tinca per remedium dissecta*, & manuum carpis applicata. *Rondoletius* jubet *folia salviæ sambuci, pedis columbini, rutæ ana* m. ℔. *calthæ p. j. irita cum modico salis*, & *vini* carpisque manuum alligare ante paroxysmum, coctionis apparentibus signis.

Pro febris quartanæ curatione omnes intentiones eò sunt dirigendæ, ut serositates lentæ, lutosæ, tenaces, & tartareæ in liene, quæ sal fixum à propriâ indole degenerare faciunt, incidantur, subtilientur, & fluxiles redditæ per convenientia emuntoria eliminantur; unde sanguis arterialis in ipso lienis corpore, mediante sale fixo, ab humorum glutinositate veluti soluto, succi pancreatici affluxu fermentationis motum subit, & volatilis; ac spirituosus evadit. Deinde ut acidum, vel austerum sanguini (qui dulcis, spirituosus, & balsamicus esse debet) per singulos paroxysmos impertitum, quod sanguinis naturalem turbat fermentationem, & efficit, ut ejus salia fermentativa non ritè invicem agant, edulcoretur, emendetur, infringatur, deleatur, ac suas veluti deponat exuvias, & simul effervescentia febrilis coërceatur, & sanguis in naturalem reducatur statum. Tandem visceribus valdè labefactis, ut ventriculo, lieni, hepatis, mesenterio pristinus robur, & vigor restituatur. Quibus ritè peractis, quartana febris feliciter profligatur.

In febris quartanæ curatione, controversia est inter Medicos, plerique, eorum qui specificum, certumque remedium pro eâ curandâ ignorant, sunt voti, ut febris quartana curari non debeat, seu relinquenda, ut post annos spontè evanescat; sic quod ipsi ignorant, nec per alios fieri permittunt, admonentes infirmum, ut à remediis curativis se absteineat, ne majus malum illi superveniat.

Quamplures deinde audaciores, qui specificum remedium quartanæ curativum adepti fuere, quàm citò fieri potest, adhiberi debere suadent; ajunt enim indignum esse Medicum, qui morbum aliquem curare certò potest, illum in longum prothrahere, ut infirmi naturam affligat, & excruciet.

Nos utrumque improbamus, nec ut spontè cesset quartana, expectandum laudamus, nec temerè specifico remedio, exclusis, quæ materiam solvunt, adoriendam esse quartanam censemus; enimverò specificum remedium, quod materiæ fermentationem compescit, sed ipsam non resolvit, & à loco non deturbat, tutum esse non potest, quippe necessariò vel morbi recidiva succedet, vel alius morbus à materiâ non resolutâ, concitabitur.

Quartanæ igitur curationem aggressuri, ægroto primò victus rationem præscribimus, eique imperamus, ab immodico aquæ potu omninò se absteineat, & præsertim accessionis tempore, in ipso verò vigore conceditur, & maximè cum sudoris eruptio; tuncque potus liberalior nonnihil concedendus, sic

D. Car. Musitani Oper. Tom. I.

enim promptius erumpit sudor; & feliciter cedit febris. Secundò, hypochondria tangamus oportet, an adsit tumor, vel scirrhus lienis; nec potest esse diuturna, nisi tandem vitium, & noxâ lienis superveniat, ideoque tunc in omnibus medicamentis simul ad lienem respiciendum erit, ut feliciter eradicetur morbus. Hinc quartanæ non fiunt vitio splenis, sed hujus vitio contumaces, & obstinatæ redduntur, nam in hujus principio hoc viscus est incolume, & illæsum, sed occasionatis causa est nimia aquositas, ad lienem deportata: hac febre diuturnâ redditâ, aut pertinaciter reluctante, vel perperam curatâ, subinde supervenit tumor, aut scirrhus lienis: supervenit imprimis talis hujus visceris affectus, adeoque potius est productum morbosum, quàm radix morbi originaria, cum remota causa ex serositatum degeneratione in stomacho fabricetur.

Hinc menstruis, vel hæmorrhoidibus suppressis, quartanas oriri observamus, ut multa extant apud auctores exempla verum hæc suppressiones ad has febres sunt dispositiones. Verum horum causæ præcedentes in stomacho cudentur, ejusque digestionem fundamentali totum corpus insigniter turbante. Unde neque vasa majora, neque minora, nec tandem ipsum cor est harum febrium primarium subjectum, sed adest certum viscus, seu focus, in quo seminum febrile, & causa occasionalis latitat, & radicitur ut in febribus symptomacis patet, (attamen juxta nostram sententiam, omnes febres sunt symptomatice), sic ulcera, vel vulnera febrem inducunt, & focus est in parte ulceratâ, vel vulneratâ.

In hoc foco seminum, seu fermentum hoc febrile, seu sal illud, quod est naturæ fermentativæ, fermentescere incipit, & miasmata, seu corpuscula exotica quæ emitit, sanguini comiscuntur, ejusque crasim invertunt vitæ œconomiam subvertunt sanguinis missionem turbant ejusque salia naturalia confundunt, & non ritè agunt, unde ex corpusculorum ætherogeneorum cum homogeneis actione, & reactione simultaneâ, calor naturalis intenditur, qui cor in calefacto esse ponit & non est de febrium essentia, sed tantummodò symptoma sequens.

Pro quartanæ igitur curatione, tam causæ occasionales removendæ sunt, quàm seminum febrile in foco latitans eliminandum est, proficua præ cæteris in quartanâ auxiliatur emetica, si ægrotus facilliter vomat; hæc namque ventriculum aquositatibus exonerant, facilius materia per vomitum, quàm per inferiora purgatur. Propinanda sunt hæc ipsa unâ, vel alterâ horâ ante paroxysmum, movet enim hoc ipsum natura, quæ sæpissimè ingruente paroxysmo, se per vomitum exonerat. Emetica, quæ quartanæ materiam domant, ex duplici Regno, vegetabili scilicet, & minerali desumenda sunt, & inter vomitoria vegetabilia primum obtinet locum *Asarum*, & tanquàm singulare febrifugum in quartanâ commendatur, ut

℞. *Rad. asari mediocriter pulverisatæ* ℥. j. *vel* ℥. iv. *vini calidi* ℥. iv. *m.*

& propina horâ unâ, vel alterâ ante paroxysmum blandos provocat vomitus, & æger stragulis benè tectus sudores expectet. Vel alio modo præparatum asarum blandum admodum vomitorium ex foliis præbet, ut

℞. *Asari folia viridia, & succulenta, benè crassa à madore nocturno, & diurno purgata num.* viij. x. *ad xij. ad summum, hæc folia convoluta scinde ad modum tabati in longa segmenta, (non minima quia tunc vehementius dant vomitorium) infundantur per noctem. in aquæ cardui benedicti* ℥. iv. *stent ita in loco tepido, manè colatur per linteum rarium, vel cum oxymel. simpl. ℥ss. detur, vel per se* & nullâ molestiâ vomitum movet.

Post asarum est *Nicotiane decoctum*, ut

℞. *Aqua ferventis* ℥. iij. injiciatur in illas fol. *nicotiane* ℥. j.

stent simul per horæ quadrantem, deinde aqua separetur à foliis, & infirmo exhibeatur.

Multi commendant *Sal vitrioli a* ℞. ad ℥℥. sed quia aliquid remanet, quod in totum ventriculum destruit, & suffocantem habet, ac œsophagum & fauces exulcerat, meritò emeticorum suppellectili proscribimus.

Verum omnibus quibuscumque emeticis præferuntur antimonialia, ut

℞. *Vini in Regulo antimonii infusi* per duodecim horas ℥. ij. & exhibe.

Vel

℞. *Croci metall. gr. xii fiat pulvis*, & exhibe.

Vel

℞. *Merc. Vite gr. vj. infund. per noctem in vin. alb. ℥. ij.*

mane vinum coletur per inclinationem, relinquendo pulverem & vinum propina.

His omnibus præferimus nostrum *Hippocras emeticum* ad cochlearia duo, vel tria.

Ex his omnibus vomitivi quodlibet eligere potest *Medicus*, ut ventriculum exoneret, & quartanæ materiam in aliquâ portione educat; quòd si æger vomitiva non leviter ferat, tunc sequentibus dejectivis uti poterit *Medicus*, sed blandiora esse debent, & diè ante paroxysmum præbeantur,

℞. *Tart. vin. alb. ℥. iij. sen. or. ℥. ii℥. cinnam. acut. ℞. j. f. omnium pulv. subtiliss. & m. exhibe in jusculo.* Vel

℞. *Cremor. tart. ℥. ij. diagridii gr. xv. f. utriusque pulvis.*

qui misceatur, exhibeaturque in jusculo ante prandium. Vel

℞. *Cons. flor. persic ℥. iij. ℞. fumar. immèdiatè ante prandium.* Vel

℞. *Pilul. de tribus Gal ℥j. & suprâ exhibeantur.* Vel

℞. *Extract. Catholici ℞j. f. pilul. iij. inaurandæ.* Vel

℞. *Extract. hellebori nigri ℞j. reducantur in pilul. ij.*

& infirmo exhibe ante cibum.

Vel exhiberi possunt *Pilula Tartarea Quercetani*, vel de ammoniaco. Quòd si æger. pulveres, & pilulas respuat, & purgans medicamentum in formâ potûs exoptet, exhiberi potest syr. de fumar, mai. helleborat. cum suo decenti decocto.

Vomitu, vel secessu exonerato quartanarii ventriculo, si obstructio, vel tumor, vel scirrhus lienem infestet, ad ea, quæ lienis vasa deobstruunt, deveniendum est, quæque urinam lacescunt, sunt hujusmodi hæc:

℞. *Salis prunell. n. d. ℥℥. aquæ cort. fabar. ℥ij. m. exhibe infirmo quolibet manè per viginti dies.* Vel

℞. *Tart vitriolat. ℞j. propina quolibet manè in cochleari cum syr. de quinque radicibus aperientibus per 20. dies.* Vel

℞. *Comar. absynth. num. x. contundantur parvum, & infundantur per noctem in vini albi ℥ij.*

manè fiat colatura, & infirmo per dies ut suprâ præbe. Vel

℞. *frustuli chalybis ℥ij. immergatur in vin. alb. lib. ij. per xxiv. horas.*

utaturque eo infirmus in prandio & cœnâ per xx. dies; altero quolibet diè ejusdem chalybis in recenti vino factâ præparatione. Vel

℞. *limatura chalybis ℥ij f. ejus infusio in succo limonum per 24. horas.*

separatur à limaturâ, deinde succus, reducatur cum saccharo in syrupum longum, hujus ℞. ℥ij. & infirmo propina per 20. diès.

Tandem tanquam Arcanum ad quamlibet pettinacissimam obstructionem solvendam

℞. *Salis absynth. ℥℥ vitrioli Martis gr. vj. m. Exhibe infirmo quolibet mane per xx. diès, augendo dosim vitrioli Martis quolibet mane duobus granis, usque dum ejus quantitas sit scrupuli unius, & illa absynthii sit semper eadem.*

Credibile non est quantum hoc medicamen omnibus lienis affectibus, & reliquorum viscerum obstructionibus sit proficuum; assignavimus xx. dierum spatium his deobstruentibus medicaminibus, nam xx. dierum circuitu septem præterire quartanæ accessiones.

Pulverem cacheticum simplicem magnarum virium in viscerum obstructionibus, & præcipuè lienis felici eventu semper experti sumus, cujus compositionem ingenuè exaratus:

℞. *Chalybis præp. part. j. cassia lignea part. ij. sacch. albiss. part. iij. m.*

Dosis ejus tantum, quantum mucrone cultri arripi potest, detur ter quotidie, manè jejuno ventriculo, horâ tertiâ vespertinâ, & ituro cubitum, tamdiu donec omnis obstructio fuerit expedita, etiam ad aliquot septimanas continuando. Chalybs in bracteas usus tantisper tunditur super incudem, postea subtiliter pulverifetur; incus benè mundetur undique.

Proficua sunt suprâ notata remedia deobstruentia, sed potior est *crocus Martis aperitivus*, vel *tinctura Martis aperitiva* ex *Andrea Battimelli* inventionem in *Hadriani Amynsicht. Auctuario*, & plus valent unâ hebdomadâ assumpti, quam alia medicamenta integro mense, quorum descriptionem, vires, usum, & dosim apud eundem legere potestis.

Simul cum deobstruentibus internis, adhiberi debent inunctiones externæ in sinistro hypochondrio, circa lienem regionem, ut

℞. *Ol. de capparibus q. v. f. inunctio manè, & vespèri.* Vel

℞. *farina hordei ℥. iv. verbenæ cum radicib. caulis, & foliis m. iij.*

contunde, & misce cum ovi albumine, fiat cataplasma, quod loco lienis superponatur; & per tres diès recens applicetur, nam resudabit extra cutem cruenta lienis sanies, resolvitque omnes ejus morbos, sæpèque etiam quartanam. At mirabilis erit inunctio, quæ omnes alias superat, ex oleo laterino, cujus recipe q. s. locumque lienis manè, & vespèri inunge. Si lienis obstructio, vel scirrhus fuerit contumacior, omnem absolvit paginam emplastrum de succo cicute, vel de *Mandragorâ*, utrumque cum ammoniaco distemperatum; succus namque mandragoræ ebur dissolvit, & hinc à medicis in usum introductus fuit *Helmontius* in suis chirographis sequens in quartanâ commendat emplastrum:

℞. *Tabaci q. u. adde vini q. s. coquantur per mediam horam, post coletur, & fortiter, primatur, colatura addatur.*

mellis communis, & ol. comm. q. s. ad consistentiam empl.

applicetur tepidè regioni lienis cum oleo capparum Idem *Helmontius* in quartanâ extollit emplastrum ex paucis solventibus, & abstergentibus paratum ut

℞. *Cera ℥. j. styracis calamit. ℥. ij. ladani liquidi ℥. ℞. asa dulcis, olibani opt. ana ℥. iij. f. empl. f. a.*

quod

quod lieni applicetur, cujus Archeus ab acido stomachi ab ipso censetur ad iram commotus, ut odoratis his ille mulceatur, sopiatur, in quem finem, & varia commendat unguenta, quibus solis quartanam curare posse contendit.

Eximium est *oleum Verbenæ* à nobis in *Mantissâ* descriptum ad rebelles lienis obstructions delendas; nam ejus canales, ac glandularum poros crasso, viscido, tenaci limo obductus, aut particulis terrestribus infectos, vel sale austero, & rigido imbutos, solâ per plures auroras inunctione incidit, attenuat, & dissolvit: eapropter meatus, & glandularum poros obstructos referat, aperit, ac per diureticam semitam obstruentem materiam exturbat.

Multæ ad demulcendum rigorem, & horrorem, quando vehemens, & importunus est, commendantur inunctiones, quibus ante paroxysmum spina dorsâ, usque ad os sacrum juxta ignem inungitur, fit in quartanâ rigor, dum à foco febrili elevata austera aciditas in paroxysmo, partes nervosas, & membranaceas vellicat, & hinc rigor modò minor, modò major, juxta vellicationis qualitatem succedit; in rigore enim primariò panniculus carnosus vellicatur, sed abdominis partes vellicatæ corpus quatunt. Unde & frigus intensum in abdomine, lumbis, cæterisque partibus percipitur. Inguente paroxysmo pulsus fit minor, & debilis, propter debilem sanguinis fermentationem, interdum verò omninò non observatur, & intercipitur, aciditas namque ista massæ sanguineæ communicatur ipsamque quodammodo obruit, nonnihil quasi coagulat, aut inspissat, cordi communicata per venas, ipsius ventriculos, & substantiam, quæ tota musculosa est, contrahit, constringit, convellit, coarctat, undè cor angustiatum suum motum edere non potest, nec arterias movere, sed quasi feriatur, & sanguinem in sinistrum ventriculum propellere nequit, ac spirituum vitalium, ex quibus animales fiunt, cum sanguine elaboratio, ut circulatio imminuitur, unde spirituum pauperies, & hinc insignis lassitudo artus premit, & pulsus quasi feriatio succedit sub qua luctâ calor naturalis sensum deficit corpori, & frigus notabiliter augetur, quod tamen diu non perseverat, sed subactò acido à sale volatili oleoso, cor ponitur in calefacto esse, circulatio augetur, & æstus satis molestus succedit, sed remissior, quàm in tertiana. Ad demulcendum igitur paroxysmi rigorem sequens inunctio commendatur:

℞. *Ol. laurini, vulpini, de lavendulâ, nucis moschata, terebinthina ana 3. ij. m.*

qua inungi debet tota dorsâ spina, à nucâ incipiendo, & ad os sacrum procedendo. Vel.

℞. *Ol. moschelini, de enulâ Mesuæ, de castoreo ana 3. ij. B. styracis liquidæ 3. ij. theriacæ q. s. ut f. inunctio*

Uterum ad frigus compescendum, & rigorem tollendum, nil melius esse salibus fixis experientiâ comprobavimus.

His omnibus præmissis, instat nunc tempus, quo specificis cum omni securitate in quartanæ curatione uti possimus, absque recidivæ, vel alterius damni metu.

Multa per ora vulgi circumferuntur specifica pro quartanâ, non tamen omnia eventus certitudinem præ se ferunt; unum tamen infallibile semper experitur *china china* dictum, seu *cortex Peruvianus febrifugus*, dicitur febrifugus, quia primum contra febres intermittentes etiam chronicus, sed in specie contra quartanas expertus est, unde *Antiquarium Peruvianum* appellatur, nobile sanè remedium nuperrimè ab Americâ suppeditatum, & unicum, & quo eventus cer-

titudinem *Medicus* polliceri potest. Verùm isto sub cortice magna mercatorum fraus delitescit, dum insigniter illum adulterant, adeò ut inter libram unam vix reperiatur uncia una veri. Ne decipiamini dignoscitur à genuino adulteratus ita: Qui est saporis similiterè cum cinnamomo, non est legitimus sed adulteratus, genuinus autem est spissior, & crassior, quodammodo albicans, si dentibus contendantur, & in ore detineatur, primò quendam cinnamomi saporem pandit, paulatim deinde amarissimum manifestat saporem gentianæ nostratis instar, unde à quibusdam china de chinâ vocatur, *Gentiana Indorum*, qua de re impostores ad hunc amarissimum saporem simulandum in aloës decoctum infundunt, sed facilè à aperitis aromataris sapor à corticis. Peruviani sapore discernitur. Verùm hæ notæ pro illis inserviunt mercatoribus, qui hunc corticem integrum vendunt, sed non pro fratribus Jesuitis, maximam quorum & imposturam bardi minime effugere possunt; isti namque in pulverem reductum, aliisque corticibus tritis refertum vendunt, & hujus febrifugi libra una vix capit unciam unam veri, & magne cum quartanarum incommodo propinatur, & ubi una dosis pro debellendâ quartanâ est satis, plures non sufficiunt.

Hujus corticis operandi modum quomodo intermittentes supprimat febres, rimemur oportet, ex ex sensibilibus qualitatibus, quibus decoratur, hoc inquirendum est; pollet namque amaritie cum aliqua stypticitate, ut gustus fidelis est index, ut in multis febrifugis, radice gentianæ centauro minori, chamædry absyntio &c. experimur, quæ impensè amara sunt, & hanc ob qualitatem in supprimendis fermentorum præternaturalium viribus, maximâ pollent energiâ. Cortex itaque Peruvianus cum actu intensè amarus sit fermenta febrilia præcipitat, & effervescentias mitigat febriles, nullam inducendo sensibilem evacuationem, quomodocumque sumatur, & ferè in omnibus paroxysmos tollit. Præcipitare vocabulum, est ex chymicis desumptum, nam sicut cum contenta in vasis fundum projiciuntur: propter similitudinem voce hîc utuntur recentiores. Præcipitantia ergò fermentationem febrilem compescunt, & sordes effervescente crassim massæ sanguineæ perturbantes separant, & quasi ad fundum præcipitant. Corticis Peruviani particulæ ingestæ, sanguini permiscuntur, ipsumque discrasia affectum in novam adigunt fermentationem, & adeò excrementitias particulas exagitat, & febriles turgescencias concitat, ut completâ fermentatione, particulæ excrementitiæ, & heterogeneæ in massâ sanguineâ, & in foco febrili separentur præcipitentur, devincantur, & sanguine innatent subactæ, & circumlent, donec vel medicaminis ope exhaustantur vel per urinam, vel per sudores, vel per insensibiles evacuationes eliminantur. Quandoque materiâ excretia sopitur, circuat, nec radicitus perdomatur, & quantumvis sopita, & cicurata videantur, per aliquot dies accessiones suspendat, post breve tempus, quæ relinquitur, novo arrepto fermento, veluti excusso somno exturgit reseruitque ab novâ diathesi sanguinis missionem perturbat, tunc denuò febriles paroxysmi constanter redeunt & medicina dolosa, & curatio palliativa videtur. Cæterum id accidere potest, vel obstructionis causâ, quæ nisi tollatur, laterem *Medicus* lavat, unde pari certitudine, qua isto pulvere febriles supprimuntur paroxysmi, eosdem postea reverti observamus: remota itaque obstructione, à qua febris fovetur, unicâ istius pulveris dosi, vel nullâ sponte dispater. Verùm hujus pulveris reiteratio sat erit idonea, cum paroxysmorum nimia assiduitate æ-

grotantium vires plurimum atteruntur, hoc modo inducias procuramus, ut natura vires reassumat, & imposterum hosti validius reluctetur, etiam ut quartana febris, durante autumno, & hyeme, minori cum molestia traducatur, hic cortex commode adhibetur: qui autem à febris istius insultibus longiores exoptant inducias, pulverem hunc minori dosi, & crebriori vice assumere debent, scilicet ℥ij. vel iij. per tres continuò periodos capiat, sive accessiones redeant, necne; hac methodo diutius immunes persistunt, & usque tamen hostem licet sopitum intus latentem retinent, quousque his anni temporibus transactis, adventante vere, vel æstate, unicâ pulveris exhibitione vel inquilinum expugnent, vel tempestatis anni ope, vel alius medicaminis suppetiis sanguinis diathesis in melius alteretur, adeoque febris sensim evanescit.

Peruvianum corticem non tantum febribus, quæ cum frigore ægros corripunt, ut quotidianis, tertianis, & quartanis ab aliis, & à nobis mederi compertum est, sed eas quoque quas nothas appellant, & continuas curare novimus. Item hypochondriacis, & cachectivis singulo mane ad unius drachmæ pondus cum vino, quatuor horis ante prandium prodesse testis est quotidiana experientia.

Nonnulli rudes *Medici* de chinâ usui hæsitare cœperunt, timent, namque, ne ejus usus hæcticam pariat febrem, sed unde talem conceperunt timorem, ipsi ignorant, cum hæctica à nutrimento acidiori deriveatur, & ad partium assimilationem ineptiore reddito, quæ eadem acidum corrigentia exposcit remedia, Non ergo ejus usus ob febrem lentam, vel hæcticam imminensem formidandus est, sed eos certiores faciat experientia, vel saltem experto credant Roberto. Si verò intellectum habent limitatum, & hujus usum reformidant, nova excogitent febrifuga, vel nostris inscriptis utantur, quæ nunquam nos, nec febrientes deluserunt.

De tempore chinam de chinâ exhibendi certant medentes, & multi in eâ versantur sentiâ, non præberi corticem, nisi adustis febribus, & in longum propugnatis, vel saltem per multos dies confirmatis, præsertim in tertianâ sperandum est tempus, ut bilis mitescat, & in quartanâ, ut melancholici humoris lentor attenuetur. Imò nonnulli coctionem expectandam esse arbitrantur, ne coctionis lex, quam tantoperè commendat *Hip. sect. 1. aph. 2. Concocta medicari, atque cruda non movere, deque in principis, modo non turgeant, plurima verò non turgent.* & medentes severissime observant, frangatur. Præterea quartana morbus est chronicus, à multis morbis præservat, multum intermittit, nec vitæ periculum minatur, licet producat coctio. Cæterum non expectandum est tempus, ut febris altas emittat radices, quia non facile eradicatur; febris namque leviusculè oboriri incipit, & adeò adolescit, ut vehementior magis, magisque fiat, donec tandem in exultationem deveniat, & febrientes periculis obnoxios reddat. Tempus acutum est, & singulis horis aliquid novi affert, non itaque *Medicus* tempus negligat, quia suam detigit inscitiam Nova semina subiti morbi extemplo opprimenda sunt, & in principio levi medicinâ curantur, post verò minimè. Ita cecinit *Ovid. lib. 1. de Remed. amoris.*

Principiis obsta: sero medicina paratur:

Cum mala per longas convaluere moras.

Expectent, ut per productum tempus, biliosus mitescat humor, & melancholicus attenuetur: sed quis nobis fidus hujus rei sponsor, & pollicitator erit? Nonne immitis, vel crassior, tenaciorque fieri potest cunctando? Obstinata istarum febrium prolixitas

nos, ut subitam manum adhibeamus medicam, admonet, ne malum interim augeatur, & insanabiles morbi, ut obstructions, scirrhi, cachexiæ, & hydropes, viscera corripiant, vel ex simplici in duplicem, ex intermittente in continuam, & ex benignâ, febre, in mali moris degeneret, ut pluries nobis observare datum fuit. Beatam coctionis spem exoptant, quæ præsertim vix illucescit, post plures menses, & annos, & interim vanis præsiidiis ægros diu torqueri, & febris diuturnitate extenuari permittunt. Equidem coctio non ita juxta *auctoris aph.* mentem intelligenda est: Concocta medicari oportet, non cruda: per hoc medicari intelligitur, quæcumque evacuatio sive fiat per urinam, sive per sudorem, sive insensibiliter, sive per alvum per cocta separata. Præterea cortex Peruvianus materias excrementitias, ad novam adigendo fermentationem, separat, præcipitatque, quod est concoquere, ut supra innuimus, unde in sanguinis massâ velut caput mortuum innatant, & sic separata, & præcipitata excerni possunt per sua enuntiatoria. Insuper in his febribus, quas cortex curare potest, datur ungentia, ideoque non expectatâ humoris coctione, sine morâ præbendus est cortex, nam diuturnæ esse solent, & pertinaces obstructions, scirrhus, cachexias, & hydropisim sibi asciscunt; non enim solum in brevibus, & acutis datur ungentia, sed etiam in diuturnis, superadultis, & in iis, qui magnos minantur languores. Nostra itaque sententia est, ut sine cunctatione, omni posthabita segnitie, nec diu expectatâ coctione, propinandus sit cortex sub quacumque præparationis larvâ, quia occasio præceps, atque adeo dicimus cum *Ovid. lib.* ut supra.

*Sed propera, nec te venturas differ in horas,
Qui non est hodie, cras minus aptus erit.*

Illa medicamenta, quæ Altissimus ad hominum utilitatem de terrâ creavit, *Medicus* propter imperitiam, vel lucri cupidinem abhorre non debet, ne fructum afferant in tempore suo. Ægri decumbunt, languant, torquentur, squallent, exeduntur, pereunt, opem petunt, & non est, qui porrigat eis: acturum ergo porrigatur cortex, alioqui quæ utilitas in eo?

Vulgò præcipitur, ut hujus corticis usui, lienis præmittatur purgatio, verum nos sine præviâ pharmaciâ, solitariè hanc obtulimus, & extinctâ febre postmodum pharmacum præbuimus; præstat enim patientem absque febre expiare, quam cum febre, ita namque materias excrementitias, quas febrifugus cortex præcipitavit, purgans deturbat, quod si ante corticis usum purgamus, remotâ febre, iterum ad purgans deveniendum est, aliàs si quæ relinquuntur in morbis non eliminantur, recidivam faciunt. Hac etiam methodo in quibusdam imbecillis, vel lecto affixis utimur, & semper laudabiles observavimus effectus, & unâ, vel alterâ dosi quartanas, quæ ad anni medietatem, & ultra duravere, profligavimus.

Peruviani corticis dosis ab aliquibus præscribitur drachma una, ab aliis drachmæ duæ, hæc verò ℥iij. tunduntur, & in pollicem rediguntur. Cæterum varianda est pro ætatis, temperiei, & adjunctorum ratione; in tenellis namque & delicatulis minor dosi propinanda est.

Infunditur chinæ de chinâ pulvis, horâ unâ, vel duabus, vel tribus ante paroxysmum in vino, & inchoante febre cum partium extremarum refrigeratione, vel febrili frigore sumitur tota dosi præparata, ægerque se componat in lecto, vel sumi potest horâ unâ antequam febrilis paroxysmus invadat. Potest minus in vino macerari, & vix infuso pulvere, extinguuntur febres, imò quandoque in ipso accessionis articulo, cum vino miscuimus pulverem, & sublata fuit febris. Præterea assumptum poculum post horæ quadrantem evomisse,

curatam fuisse notavimus. Vel diutius in vino mace-
ratur, ut per duodecim horas, quadraginta, & quin-
quaginta, imò post triduum, quatrduum, sper octi-
duum &c. & eisdem laudabiles effectus peperisse com-
peruimus. Potest infundi non solum in vino,
aquâ cardui sancti, & sero lactis, sed multifariam
præparari, aliquas in tyronum gratiam describemus
formulas, ut

℞. *China de Chinâ* ℥j. vel ij. vel iij. fiat pulvis sub-
tilissimus, qui infundatur per tres, vel quatuor, vel
ultra horas ante accessionem in vini albi generosi ℥iij.
vel iv.

& in accessionis initio, cum jam extrema frigent, ex-
hibeatur infirmo vinum simul cum pulvere, nam post
illam accessionem amplius non recurret quartana, &
dignum est admiratione, quod licet post horæ qua-
drantem, ut supra notavimus, hoc medicamen, ob
ventriculi nauseam, vel imbecillitatem vomitu reji-
ciatur, non propterea infirmus febris curatione de-
fraudabitur.

Pro puerulis, & delicatulis:

℞. *China china* ℥ss. vel ℥j. infunde in vin. alb. ge-
nerosi ℥j. post trium horarum spatium in fusionem de-
canta, & propina, nam virtus vino impressa satis
est ad febres fugandas; adultis quoque corticis in-
fusionem per decantationem reddimus claram, &
rejectione pulvere, pari laborantium emolumento exhi-
bemus.

Ex eodem cortice parari potest *Tinctura*, ut

℞. *Corticis peruviani* ℥j. f. pulvis subtilissimus. quem
inijce in vas vitreum, superaddendo vini sublimati lib.
℔. orificium vasis deinde exactissime obstruatur, & sepe-
liatur in ventre equino per xv. dies, post quos aperia-
tur vas, & vinum sublimatum pulcherrime tinctum à
facibus separa per inclinationem, & serva in vase vi-
treo optimè clauso, & pro exigentiâ.

℞. *Tinct. cort. Peruviani* ℥j. vini generosi ℥ij. m.

& exhibe quartanario, incipiente paroxysmo; cessa-
bit enim quartana, non secus ac si poculum china-
tum devoraretur.

Vel *Tinctura* hoc alio modo parari potest. ut

℞. *China de chinâ* ℥iij. salis tartari ℥j. spiritus vini
q. s. extrahe l. a. tincturam.

Joannes Zuvelser. in pharmacopœiâ Regiâ ex chi-
nâ cum adjunctis *Extractum antifebrile* ita parat:

℞. *Cort. china china* ℥ij. rad. calami aromatici ℥i.
gentiana, flor. *Centaurii min.* ana ℥ij.
ex incisis, & crassiusculè contusis eliciatur cum sufficien-
te quantitate spiritus vini, repetitis vicibus affusi, vir-
tus tota, quousque spiritus vini colore rubro infuscia-
tur: spiritus tincti omnes filtrari in alembico vitreo per
M. B. ad extracti spissioris consistentiam destillando,
leniter abstrahatur.

Servetur extractum residuum ad usum, quod præ-
sentaneum est remedium in febribus tertianis, & quar-
tanis, cum intermittentibus, tum continuis, instan-
te paroxysmo, vel horâ unâ, aut alterâ antè exhi-
bitum. Dosis ℥j. aut ℥ss. sive in formâ pilularum, si-
ve in liquore appropriato solutum. Nota: ex solâ co-
ctione chinæ chinæ (quæ Romæ, & Venetiis vena-
lis prostat) extractum simpliciter confectum, easdem
obtinere virtutes paroxysmos, fermentumque febrile
extinguendi, & dissipandi, quo certè præsentius re-
medium, aut febrifugum hucusque non sit inven-
tum, vel rarè, vel nunquam fallens *Medicum*, aut
ægrum, modo debito tempore, opportunè, ac præ-
missis præmittendis exhibeatur.

Corticis Peruviani pulverem in pilulas etiam redē-
gimus, & unâ, vel alterâ horâ ante accessionem pa-
ri eventu propinamus, ut

℞. *Cortic. Peruv.* ℥j. f. pulv. subtiliss. & cum syr.
de card. sancto f. pil. vij. & deaurentur.

Item cortex cum purgantibus misceri potest, ut

℞. *china china* ℥j. *diagrydii* gr. viij. salis absynth.
℥ss. m. Vel

℞. *China de china* ℥j. scammonii gr. vij. m.

& exhibe in fine paroxysmi, Vel miscetur cum su-
doriferis.

Habemus nos nobile *extractum febrifugum* in no-
strâ *Mantissâ* descriptum, & ob ejus eximias vittutes,
placet hîc etiam describere:

℞. *For. centaur. min. fol. absynth. cardui sancti*,
scordii ana. m. j. rad. *gentiana*, *china de chinâ ana*
℥j. *imperatoria*, *aristoloch. rotund. ana.* ℥ss. cort. cu-
press. median. rad. *fraxini ana.* ℥ij. *aurant. exterior.*
exsicc. ℥ss. lign. visci querc. ℥ij. nuc. mosch. num. iij.
cass. lign. ℥iij.

Contundenda, & incidenda contundantur, & inci-
dantur, affundanturque in vini spiritum rectificatum
ad trium digitorum eminentiam, stent in loco tepido,
extrahatur tinctura, & novus spiritus reaffundatur,
& iterum extrahatur, quod tinctum est, & toties fiat
infusio, & extractio, donec spiritus non amplius tin-
gatur. Tincturas omnes filtra, & ex cucurbitâ vi-
treâ lento igne extrahatur spiritus ad extracti liquidi
remanentiam, cui postmodum admisceantur sequentes
pulveres tenuissimi, ut
myrrh rubr. ℥ij. *castorei* ℥j. *croci or.* ℥ij. salis ammo-
niaci volatilis ℥j. m.

& lentissimo igne reduc ad extracti consistentiam, & ad
sequentes usus serva.

Omnes febres abigit, potissimum quotidianam,
tertianam, quartanam, hemitritæum, & febres
omnes cum rigore, & partium extremarum perfri-
geratione invadentes. Ante paroxysmum, vel in-
stante ℥j. in pilulas tres redacta exhibetur, & tri-
bus vicibus has exterminat febres.

Sed ne D. O. M. iis remediis Europeos priva-
se, quibus Americanos ditavit, proponemus cor-
ticem alium arboreum, qui nil chinæ de chinâ in
febrium intermittentium curatione cedit, nostrâ in-
dustriâ, ex proprietate saporis, in nostris regionibus
repertus, & usus, ac experienciâ confirmatus,
si eodem modo, & eadem Peruviani corticis quan-
titate exhibeatur; hætenus hoc remedium inter ar-
cana habuimus, nunc primum ex pauperum com-
miseratione, in publicum proferimus, cum arbor,
à qua cortex evellitur, omni regione sit frequens,
illa *Cupressus*, quæ quamvis feralis, & funebris sit,
magna tamen condit contra mortis spicula medi-
camina: Mense ergo Maii in ipsamet cupressi ar-
bore, rami decorticentur usque in ligni duritiem,
ita tamen ut decorticatio incipiat fieri à parte trun-
ci, & prosequatur versus extremos ramos, à qui-
bus non omnino auferantur, ut spontè siccescant,
iis appensæ remaneant cortices, cum sicci erunt, in-
dè auferantur, & sub tecto servantur, in quo li-
ber sit aër, & eò siccescat, quò in pulverem re-
digi possint:

℞. *Horum corticum* ℥iij. f. pulvis subtiliss. &
ut de chinâ chinæ scripsimus, exhibeatur.

Idem experimentum præstat cortex ramorum visci
quercini, sed necesse est, ut bis, vel ter repetatur,
inveniuntur tamen certæ cujusdem arboris visci ra-
mi, quorum cortex cum quartanam, tum epilep-
siam curat, sed id palam facere tempus non est op-
portunum.

Injuria fuisset nobis natura, & illam ut iniquam
Novercam accusare deberemus, si pro intermitten-
tibus febribus extinguendis, ab Indiis occidentali-
bus remedia mendicarem. Actum esset de curatio-
nis spe, si à dissitis terræ plagis, si ab ultimâ Thu-
le pro nostratibus curandis morbis, exotica expecta-
remus præsidia, quæ subdolis quæstus libidine alle-
ctus, in nostras magno cum nostro impendio oras
asportat mercator. Profectò in nostratibus plantis ad-
huc summæ virtutis medicamina latitant, quibus
grassantes

grassantes nostris in regionibus morbos, curare valeamus: ita cupressi, & visci querni cortex, & præter hunc multis aliis potimur, & præ omnibus *Gentiana radice*, cujus sapor est acris, & impensè amaro-re fortiter penetrans, & aliquantisper adstringens, & hinc meritò Peruvianæ cortici, quæ gentiana Indorum dicitur, substituitur, cum ad amissim omnibus hujus gaudeat notis, nec adulteratur, & ante Americani corticis, in nostras regiones asportationem, in magna veneratione habita fuit, & in percurandis tertianis, & quartanis, tum chronicis, quàm nothis usitatissima, & proficua semper experta, & etiam nunc à cordatis Medicis felici eventu propinatur tam sub pulveris, vel decocti, quàm extracti, vel salis volatilis formâ.

Post gentianam planta febrifuga est *Centaureum minus*, quod terræ fel nominari solet, propter egregiam, & expertissimam virtutem, quam exerit in febribus intermittentibus quibuscumque sive sint simplices, sive compositæ, sive erraticæ, sive periodicæ &c. eliminandis, & persanandis, & profectò nullum datur melius vegetabile in febribus intermittentes.

Inter febrifuga non infimum tenet locum *Absinthium*; hoc enim quascumque stomachi cruditates potenter abstergit, & quodcumque in corpore vitiosum acidum corrigit, & emendat, crassos incidit, & attenuat succos, & in specie quascumque intermittentes sanat febres.

Cæterum hæc febrifuga in formâ pulverum, vel potionis ingrata sunt, quoniam non parùm amarificant, præscribi possunt extracta plantarum febrifugarum sub formâ pilulari tam solitariè ad scrup. j. vel 3ß. quàm concomitanter, quia virtus fortior, ut

R. Extracti gentiana, centaur. min. absynthij. ana 3ß formentur pilul. xv. & deaurentur, quarum quinque assumantur unâ horâ ante paroxysmum, præmissis universalibus, & his curata est febris. Nos pro hominibus tenuioris fortunæ ita cum fructu præscribimus:

R. Rad. gentiana 3. j. flor. Centaur. min. 3j. pulveris, & cum theriacâ formentur pilul. xii. pro duabus dosibus.

Imperatoria radix contra febres intermittentes quascumque, seu expertum specificum commendatur, sive adhibeatur essentia in formâ liquidâ, sive sal fixum, quod velut catholicum febrifugum æstimatur à 3j. ad 3ß. ante paroxysmum.

Inter hæc vegetabilia febrifuga summoperè commendatur *Myrrha*, & in specie in quartanâ, quæ propinatur ante paroxysmum à 3j. ad 3ß. vel solitaria, vel etiam secundum antiquorum methodum cum castoreo, & id non eleganter. Utrumque castoreum, & myrrha permiscetur ad 3j. & propinatur in haustu vini ante paroxysmum.

Antiquissima fuit *Galen*i methodus in curanda quartanâ, primò propinando vomitorium, & sequenti die bibendum absynthii succum dedit, tandem duabus horis ante paroxysmum theriacam præbuit, & sic quartanas omnes curabat *Galenus*.

Nos multos quartanarios curavimus, propinando per octo dies syr. de quinque radicibus cum cremore tartari, & postmodum specificum Crollii exhibuimus, & curata est quartana. Item prægresso vomitu, in paroxysmo propinavimus *Cumini*, & *nucis moschata* ana 3j. in vino generoso infus. per tres vices, & multos quartanarios curavimus.

Præterea *al Ammoniacum* est egregium, & nobilissimum febrifugum, in febribus intermittentes, & præsertim in quartanâ, cujus curatio perfecta in hoc sale consistit, si præmissis præmittendis, in specie vomitu, ante paroxysmum exhibeatur, & melior

est expectandus successus, si maritetur cum lapide cancrorum, ut

4. Salis ammoniaci depurati gr. xv. Lapid. cancrorum 3ß. m. f. pulvis.

Rardò bis assumitur, nisi altas egerit radices, quin febris cesset quartana. Cæterum ejus spiritus est febrifugum catholicum, si cum appropriato vehiculo assumatur, à guttis x. vel xv. ad summum. Eiusdem efficaciam etiam erunt flores ejusdem salis.

Lazarus Riverius Centuriâ 3. insigne antiquarium, in omnibus suarum centuriarum observationibus, eximiis decantatum encomiis exhibet, quod nos in nostrâ *Pyrotechniâ sèphicâ* b. 4. c. 3. art. 4. explicuimus, cujus ipse obscuram, & tenui velo obvolutam, fidelem tamen, & omni fraude vacuum descriptionem proponit, quam nos hic in quartanariorum gratiam libamus, inquit enim: *Componitur ergò pretiosum hoc medicamentum ex triplici Hercule, duodecim laboribus ad summam nobilitatem evecto, quibus tandem quartus athleta additur, operis complementum efficiens.* Paratur ex auri, & vitri antimonii ana 3ß. Mercurii vivi 3iij. unumquodque seorsim in suâ aquâ solvitur, solutiones omnes conjunge, & aquas destilla, iterum affunde, & rursus abstrahere ad xii. usque cohobationem, tunc isti pulveri præcipitato vini spiritum affunde, quem renovatum ab eo abstrahere, donec fixus, & inspidus evadat, tunc sub regulâ igniatur; quibus tandem de scammonio nonnihil additur, operis complementum efficiens. Hinc est, quod vomitum, sudores, & sedes movet ratione vitri antimonii non ritè correcti.

Helmontius postquam omnia scholarum contemnit remedia, & irridet, febrifugum universale, proponit tract. de febribus cap. 14. vocatque præcipitatum diaphoreticum, vel Mercurium diaphoreticum, quem dum describit, margaritas subtrahit porcis, & velum adhuc perspicacissimis ante oculos objicit. Est iste Mercurius diaphoreticus fixus, & tinctus cum sulphure Veneris, seu elemento ignis ex vitriolo Veneris, de quo fusiùs in nostrâ *Pyrotechniâ* libro ut supra.

Febrifugis extinctâ quartanâ, infirmi corpus purgandum est, post quartum diem ab assumpto febrifugo, id aliis omnibus dejectivis præstantius efficit conserva ex floribus persicorum, quæ cum sit maximè solutiva, & hydragoga, siquid aliud superest in liene resolvit, illudque tum per intestina, cum per vesicam deturbat.

Cæterum si tumor, vel duresces aliqua in liene supersit, non erit incongruum, ut omninò recidivæ timor auferatur, supra deobstruentia notata, post specificam curationem iterum exhibere; nam illorum usus nec Medicum, nec infirmum pœnitebit.

Pro novissimâ intentione persolvendâ, restat viscerum corroboratio, & acoris peccantis major emendatio, pro qua in usum revocandæ sunt misturæ confortativæ, ex aquis cordialibus temperatis, lapidibus cancrorum, antihæctico Poterii, coralliis, saccharo perlato, margaritis, pro divitibus, pro pauperibus, cornu cervi preparato, martialibus, & similibus acorem absorbentibus, & sanguinis crasim, ac viscerum tenorem emendantibus.

Tædet huc omnia medicamenta referre, quæ proficua esse possunt, cum nauseam potius, quàm quid boni lectori pariant; selectiora, & magis salutaria descripsimus, & quæ indubitata nobis experientia patefecit. Præstat quisque ut paucis, & optimis contentus sit, quàm plurimis, & frustraneis uti.

Consentaneum esset pro quartanæ curatione medicamenta extrinseca recensere, ut quæ carpis admove-ri solent, cum non infimæ sortis auctores illis aliquid tribuant, ut est *Radix urtica contusa*, *Ranunculus*, *folia ruta*, *Tinca per medium dissecta*, *allium contusum cum croco*, *aceto* &c. Sed non voto respondent: sunt medicamenta ab impostoribus excogitata, runc

tunc cum omnia incassum tentarent, ut eorum applicatione expectent beatam curationis spem; optato; quandoque peperisse videntur effectus, quia post longam applicationem venit *beata illa Vetula, quæ accedit in fine morbi*. Nonnulli vulgares Medici magnifaciant *Amuleta* contra quartanam, ut *tres plantaginis radices ante solis ortum collectæ, & ex collo suspensæ. Aranea viva in putamine nucis avellane, & de collo suspensa. Scarabeus vivus in marsupilio inclusus, & de collo gestatus*, perseverat febris, vivente scarabæo, mortuo verò extinguitur. Nonnunquam tanta est Medicorum ignorantia in curandâ quartanâ, ut ægri, ademptâ omni salutis spe, ad incantationes, superstitiones, & maleficia, vel ad amuleta, quæ ridicula postea inveniuntur, pro valetudine comparandâ confugiunt. Non inutile erit huc referre quasdam febres curatas, per amuletum, ridiculum deinde compertum: Erat quædam *Vetula*, quæ multis mensibus quartanâ laborabat, frustra omnibus vulgariis calicibus exhaustis, salutis anxia, secretum, ut à tam pertinaci, & rebeli febre se extricaret, percontabatur: quidam *Monachus* festivus, ex joco se infallibile arcanum pro sanandâ quartanâ habere dixit, eique promisit, exinde quotidieangebatur ab anu, ut promissis staret, tandem impatientissimus schedulam conscriptam, fortiter obvolutam, & vinctam illi consignavit, mandavitque ne eam referaret, aliter curandi febrem facultas amitteretur, imposuitque, ut instante paroxysmo, brachio alligaret, quod alacriter peractum fuit, nec præconceptâ spes eam fefellit, nam ex alligatione febris amplius non rediit. Vagabatur schedula hæc per urbem, & curando febres quotidianas, tertianas, & quartanas, increvit rumor, pervenit tandem in cuiusdam febrientis manus, qui, abactâ febre, tanti arcani exemplum, secum retinere cupiebat, clam cum agnatis, soluto nexu, reclusâ, ac visâ schedulâ, hæc verba Italicè conscripta oculis deprehendit: *Zia Antonia, quando eri giovane, eri puttana, adesso che sei vecchia, sei russiana*. Quot fuere crepitus, risus, & cachinni, non est facile aperire, & schedula contra febres omni virtute cassâ jacuit.

Si quæras, quomodo febres per amuleta, etiam ridicula aliquoties curentur? Respondemus in his solâ imaginatione, & forti Ideâ curam peragi, citra ullam materiæ occasionalis excretionem, naturâ reliquum satagente.

Præter febrem quartanam, quæ quarto quoque die recurrit, si paroxysmi quinto quoque die recurrant, dicitur *Quintana*; Si sexto, *Sextana*; Si septimo, *Septana*; Si nono, *Nonana* vocatur. Quin & dantur febres *Menstruæ*, singulis mensibus redeuntes, talem febrem menstruam observavit *Lindanus* in muliere, quæ toties quoties menstruam patiebatur purgationem, ordinariò per triduum febricitabat. Imò dantur febres *Anniversariæ* seu singulis annis certo tempore redeuntes: Verùm quia hæc febres infrequenter eveniunt, de his nullam habemus rationem.

CAPUT XXIV.

De Curatione febris, quæ ab excrementis per intestina descendentibus concitari solet.

DE serositatibus, quæ in ventriculo ab ingestis separantur, jam egimus, nunc de crassis eorum faculentis, quæ per intestina excerni debent, erit sermo.

Duplici modo excrementa, quæ per intestina descendunt, febrem excitare possunt, vel quia nimium exsiccata, morem in iis faciunt, & opportuno tem-

pore non excernuntur; vel quia ob digestionum errores, in fluorem adiguntur, & intempestivè præcipitant; si primum eveniat, dicitur intestinorum constipatio; si secundum, intestinorum fluxus.

Signa.

Hic non loquimur de omnimodâ intestinorum constipatione, in qua nihil per inferiora excernitur, qualis in Ileo contingit, sed tantum de pigra, & tardâ alvi dejectione, quia ciborum reliquæ, raro pro assumptorum ratione dejiuntur, cui febris supervenit, unde si quis quotidie fæces ciborum quantitati respondentes non excreverit, & capitis dolore vexetur, cibum non appetat, vel ingestum ægrè ferat, circa vespertinas horas totum corpus languidum sentiat, facies paulatim palleat, signum & febrem ex alvi constipatione imminere; si urinæ excessus excrementorum defectum non suppleat, febris hæc excitari solet levi cum calore, dolore capitis, & siti; circa vespertas aliquantulum invalescit, noctes facit aliquando vigiles, circa auroram remittitur, sed ad integram infebrecitationem non pervenit, & à cibi assumptione iterum invalescit. Urinæ vel aqueæ sunt, vel languidum præ se ferunt colorem.

Causæ occasionales.

Causæ, quare alvi fæces in expulsionem remoram contrahant, multæ sunt, ut quando non stimulant, quia ad intestinum rectum non perveniunt, vel quia nullæ adsunt, vel ob earum paucitatem, ex paucis assumptis alimentis, vel propter ineptitudinem ad peristalticum intestinorum motum: fit, ut intestinorum cellulis, imprimis coli stagnant, & non possunt protrudi; vel ineptæ sunt, propter exsiccationem, & indurationem, & in calidâ corporis constitutione, febribus ardentibus, & cæteris, in quibus viscerum humiditas resolvitur, & fæces indurantur. Quidam salivantia quotidie usurpant, quibus salivæ ubertas in os attrahitur, & tam opiparè expuitur, ut sæpè totum pavementum sputo madeat, ista humiditas ab inferioribus sursum rapitur, ita ut intestina tum similiter parum succi retineant; ut etiam his accidit, qui consuetudinem arrogant ad quodvis verbum expuendi. Item hoc idem his, qui in suis cibis radicibus, vel seminibus diureticis, vel diaphoreticis delectantur, unde major humiditatis pars quotidie assumptæ ad renes, vel cutis poros transit, an per urinam, vel sudorem educitur.

Duritiem contrahunt, quia nimis exsiccantur, quod provenit ex cibis nimis siccis, ita sunt ova ad duritiem cocta, carnes assæ, caseus verustus, hypopax, cæteraque lacticia, vel si paucò diluantur potu. Item edulia constipantia, & austera, quæ in deliciis habentur, ut mala cydonia, mespila, sorba, cerasa cum nucleis comesta, amarenæ, corni, amygdalæ dulces, castaneæ, glandes, præsertim si primâ sumantur mensâ.

Si per aliam viam fæces rejiciantur, ut contingit in Ileo, aliisque vomitionibus ab intestinis causatis, ut & in vulneribus, ac per tunicas penetrantibus intestinorum ulceribus.

Idem accidit intestinorum vitio, si intestina superiora occludantur, & fæces ad intestinum rectum non descendant, propter tumorem, scirrhum, inflammationem, gangrænam, vel si coalescant, ut *Marcellus Donatus* de nobili equite *Carolo Navalono* refert de hist. mirabili lib. 4. cap. 10. Huic enim cum alvus supprimeretur, nec aliis modis aperiri posset, undecimo die mortuus est. Corpore aperto, intestinum rectum ita in parte superiori per digitum trans-

transversi longitudinem coivisse, & coaluisse inventum est, ut vix tenuioris funiculi crassitiem aequaret, utrinque in confinia intestini partibus in tumorem quendam velut glandulosum elevatis. Nonnunquam post dysenteriam in fine ita coalescunt, & invicem consolidantur intestina, ut exinde non raro postmodum lethalis alvi suppressio sequatur. Idem accidit, si stupore, vel paralyfi laborent, nam etiam tum temporis parum, aut nihil excernitur. Unde non rarum est, ut in apoplexiâ frustra injiciantur clysteres, propter intestina paralyfi affecta, Vel musculorum abdominis vitio, qui in fæcum excretionem, expultrici opem ferunt, quia vel in ipsis vicinis abdominis partibus affectus aliquis est, qui dolorem parit, ob quem ipsorum motus impeditur.

Siccior redditur alvus à fæcum visciditate, intestinorum parietibus adhærente, quæ impedit, quò minus excerni possint. Unde ii, qui uberibus alimentis crassis, & viscidis utuntur, seu qui eadem in copiosum mucum, ex depravatâ digestionem transmunt, alvi obstructioni obnoxii esse solent; hinc hypochondriaci, quorum intestina hac referta sunt mucagine semper de alvi obstructione queruntur: Sic qui vitam agunt sedentariam.

Vel tandem alvus tardè suum deponit onus, quia fæces non stimulat, vel quia nullæ sunt, vel esto adsint; mordacitate, & acrimoniâ vacant; hæc autem irritatio in intestino recto fieri debet, & licet in reliquis intestinis fæces adsint, tamen si ad intestinum rectum non descendant, nulla fit irritatio, ut diximus in vomitu, & Ileo, vel ob alios intestinorum superiorum morbos, vel si per alium excernantur locum, ut per per vulnera, & ulcera. Vel non deponit onus venter; quia mordacitate carent, vel dum ex alimentis viscidis, & crassis genitæ sunt fæces, mordacitas namque viscidis obtunditur, & non sentitur. Vel quia bilis, quæ intestinis pro fæcum excretionem inservit, deest, vel aliò transfertur, ut fit in ictericis, vel evacuata est, unde post medicamenta purgantia alvus ad unum, vel plures dies subsistere solet, donec novus bilis proventus regignatur, & intestina excrementis sint referta. Vel esto acrimonia sentiatur, retineantur fæces, in retentione assuescunt, & indurantur, ut, iis accidit, qui propter forensia, vel alia negotia præter debitum retinent.

Præterea immediata alvi retentionis causa, est succus felleus, vel pancreaticus malè affectus, & à suâ naturali indole recedens, vel secundum quantitatem, vel qualitatem delinquens; unde si succus felleus, qui vulgò bilis dicitur, non deferatur ad intestina, propter ductum biliarium obstructum, vel bilem in calculos concrecentem, vel pituitam viscidam ipsum ductum obstruentem, id ob sumpta alimenta viscida, & simul pingua, vel quoties ob alimenta crassa ejus sal volatile obtunditur, vel parcius quam par est, vel debilius, ut est in mulieribus, ad intestina deferatur, vel si iners, & viscida reddatur, perpetuò alvinarum fæcum secretionem remoratur. Hoc ita esse in primis ostendit Icterus: in hoc ipso enim, quia hujus succi ad intestina denegatur transitus, ob ejus absentiam, aut omninò, aut maximâ ex parte indurata fæces esse albicantes, nec tinctæ prodire solent. Peccat succus pancreaticus si suam non servet crassim, ut si acidior, acrior, acerbior, vel austerior sit. Hinc hypochondriaci, item mulieres hystericæ, ut plurimum obstructâ laborant alvo, propter nimiam succi pancreatici austeritatem, cujus austeritate indurata fæces, diutius in intestinis subsistunt.

Diximus alibi, quòd peractâ ventriculi fermentatione, & æthereâ ciborum parte secretâ ac per fibrarum intercapedines, in universum corpus pro nutritione diffusâ, ciborum reliquiæ per pylorum

in intestina descendentes, quia æthereâ substantiâ portionem in penetralibus, quæ non integrè secreta fuit in primâ fermentatione, vinctam continent, secundâ indigent, adhuc ut excutiantur: ad hunc finem natura quatuor ut plurimum transversis digitis sub pyloro ductum biliarium & pancreaticum implantavit, per primum succum biliarium è suo folliculo, & alterum pancreaticum immittit, qui ciborum reliquiis se commiscens, magnam excitant effervescentiam; succus namque biliaris suo sale volatili, & oleoso, ut pancreaticus suo spiritu subacido abundat, ut ex falso, & acido magnam effervescentiam, multis operationibus ex chymia petendis, excitari observavimus. Hinc ciborum reliquiæ inciduntur, fluentes redduntur, & æthereæ, ac pituitosa pars, à fæculentiis se extricat, pro corporis nutritione, & fæces omni æthereâ parte depauperata, intestina ad anum detruduntur, & foras eliminantur.

His causis occasionalibus, tam mediatis quàm immediatis adductis, dicimus, quòd fæces per intestina descendentes, febrem concitant ob nimiam moram, qua mediante earum sulphur fit fætidum, degenerant, fæcum proprietatem amittunt, acquiruntque indolem naturæ intestinorum hostilem. Hinc statim principium motus, Intestinorum æconomiam gubernans suos depravatos motus edere cogitur, ob degeneratarum fæcum præsentiam, & consequenter nutrimentum in intestinorum fibris degens depravatur, quod deinde motus depravationem proximis sustentat, & fovet, usque dum cordis fit particeps, & exoritur continua febris.

Prognosis.

Alvi constrictio malum frequens est, nec lethale, sed si diu protrahatur, secundum magis, vel minus periculosum est, & pro minori, vel majori causarum gravitate lethum inferre potest, sive mediata sive immediate, sequente Ileo, de quo in nostrâ *Trutinâ* diximus. Si ab inflammatione, vel alio intestinorum tumore, gravissimum, & plerumque lethale est, & præsertim, si à coalescentiâ ortum ducat. Quandoque tam pertinax, & diuturna est alvi constrictio à scybalis induratis, ut colicos dolores diuturnos faciat, qui semel sedati, frequenter recurrunt quia purgantibus alvus soluta licet videatur, & excrementa liquida eliminata sint, vel nova fit fæcum exsiccatio, vel non pauca excrementa iudurata, & solida in intestinis subsistunt, quæ novos pariunt dolores; excrementa enim liquidiora præterfluunt, & sicca, & dura adhærent. Unde nonnulli bardi vulgares, quia in latere sinistro colon fit angustius, & ibidem hærentia scybala talem inferunt dolorem, quem pro splenico accipiunt. Alvi constipatio multa secum vehit symptomata, ita ut in excrementorum nixu, & expulsionem interdum superveniat animi deliquium, narium hæmorrhagia, enterocèle, aneurysma &c. Tandem obstructa alvus semper capitis symptomata augere solet, corpus ingravescit, ventriculi coctio læditur, reliquæ coctiones malè se habent, & flatus generantur. Præstat propterea tam in sanis, quàm in ægris alvum quotipie suum peragere munus. quàm adstrictam esse. Hinc præmonentur in capitis vulneribus, & quibuscumque capitis affectibus, ut alvus servetur libera, propter consensum, quem mediantibus nervis copiosissimis omnia interna viscera, in specie intestina, habent cum suo principio cerebro.

Quoad febris ab excrementis per intestina descendibus concitata, prognosim attinet, dicimus: si dispositiones ab excessibus, quos supra notavimus, constipatio-

constipationi præcesserint pessimi moris febris expectanda est, nam eo casu nutrimentum malè dispositum inter intestinorum fibras à constipatione fit degener, & fovebit illam febrem, de qua latius infra agemus, ubi de nutrimento degenerato; Verùm si excessus, & dispositiones non præcesserint, constipatio sæcum potius in chronicum morbum, quàm in acutum properat, in obstructionem scilicet, & hypochondriacum affectum.

Curatio.

Indicatio in huiusmodi febribus curativa est, ut venter primò emolliatur, & ea conveniunt, quæ fæces fluxiles faciunt, & vias lubricant; deinde ea adhibenda sunt, quæ stimulant, & hæc salina sunt, quæ leniter intestina irritant, quod primò enematibus tentare oportet, & ita præscribenda sunt.

℞. decoct. com. herb. emoll. q. s. olei, & mell. viol. ana ℥iv. diacatholic. ℥j. m.

fiat injectio per sedem uno, atque altero mane. fiat etiam inunctio per universum abdomen hoc modo:

℞. Butyri recentis s. abluatur quinquies cum vino albo, & eo inungatur abdomen bis in die.

His peractis, & victus ratione instituta, si febricula illa perseveraverit, ad ea, quæ per os assumpta, constipationem tollunt in sæcum constipatione purgantia, quæ solvunt; hæc enim lædunt potius, quàm proficiunt, cum post eorum usum alvus sisti, & adstringi soleat, ut diximus. Sunt adhibenda, quæ leniter stimulant, & quæ aperiendo abstergunt, ad hunc finem:

℞. Cremoris tart. ℥ß. vel ℥j. fiat pulvis, qui infirmo exhibeatur in juscule ante prandium. Vel exhibeatur *Diatartarus in formâ pulveris* alibi à nobis descriptus. Vel

℞. Tartari alb. ℥ij. fiat pulvis, qui ebulliat in aqua font. ℥iij. ad dimidia libræ consumptionem, tunc injice sol. sen. or. ℥j. cinnam. contusi ℥ij. bulliant parum, & auferatur vas ab igne, quo refrigerato, fiat colatura absque expressione, & hujus Aquæ solutivæ simplicis exhibe infirmo ℥viii. singulis diebus per tres dies.

His peractis, & abactâ febre, si constipatio perseveret, instituenda est curatio emollientibus, & irritantibus; & primò omnes causæ occasionales, quæ alvum desidiosam reddunt, detrahendæ sunt: Postmodum causæ internæ, quæ multiplices sunt, appositâ medelâ auferendæ. Si scilicet intestinorum inflammatio, aliisque tumor, si isternus, si ani stupor, & consimiles causæ sint, tollantur iis medicaminibus, quæ in propriis capitibus descripta sunt; non enim tam varias causas uno capite explicare & his mederi facile est. Semper constipationis causæ, contrariam causam admoveere oportet à juxta vulgarium *Medicorum* famigeratum effatum: *contraria contrariis curantur*; Unde si ciborum paucitate alvus sit constipata, cibi plures, si siccitate, humidiores præbendi sunt: si austeritate, & acerbitate dulcibus, & pinguibus cibandi sunt ægri. Si constipatio oriatur ratione ætatis, ut habetur aphor. 20. sect. 2. *Quibus juvenibus alvus humida est, iis senescentibus exsiccatur*. His nullum, vel leve auxilium adhibeatur aliisque interim cibis lubricantibus laxa per vices servetur, & omnia contraria adstringentia vitentur.

Ad scybala fluxilia reddenda, & intestina leviter irritanda, ut eorum motus peristalticus concitetur, & contenta ejiciantur; primò exhibendi sunt alvum lubricantes, ut *spinachia*, *blitum oleo*, vel *butyro condita* vel quæ simul acria, & nitrosa sunt, ut *brassica*, *betæ*, *mercurialis*, & pro certo ventrem laxat; si sol. betæ, & *mercurialis ana m. j. coquantur*.

D. Car. Musian. Oper. Tom. I.

in aliquo vulgari juscule idque capiatur horâ unâ ante pastum. Plurimi sunt fructus, qui ventrem solvunt quia facile corrumpuntur, præsertim si diu in stomacho retineantur, verùm ab iis abstinendum. *Ficus* alvum subducunt, si in hordei decocto coquantur, cæterum nimius ficuum usus improbandus est, quia pediculos generat, quod an verum sit ambigimus *Ova sorbilia* insigniter alvum movent, & quo magis sorbilia eo magis movent, imò in aliquibus subjectis, parvam quasi diarrhœam excitant, quod procul dubio evenit, cum in cruditate nidorosam ova degenerent, quàm per alvum natura exturbat. Ex *passulis* præcipuè *zibibis* fit *vinum passulatum* gratissimi saporis, & odoris, ac velut *Deorum Nectar*, delicatulis egregium; ad ciendum alvum remedium; passulæ namque nihil aliud sunt, quàm mustum concentratum, temperatæ in se, & quæ blandam irritandi vini habent. Item passulæ assumptæ egregiè hypochondriacis, quibus alvum sustinent apertam, conveniunt. Ex passulis multæ concinnantur compositiones, quæ laxativæ dicuntur, quarum descriptiones in pharmacopœis videantur.

Inter medicamenta alvum cientia, utilissimam censemus *Aloëm*, si ℥ß. ad ℥j. horâ unâ ante cœnam exhibeatur, nec copiosè nec assiduè, nam si alvus valdè laxatur, & sequentibus diebus adstringitur. Hæc vitiosos humores in primis viis stagnantes subducit; estque medicamentum stercoraceum & ex purgantibus sola aloë censetur innocua, quia stomachum, & intestina, à subjectis vindicat excrementis; imò intestina, ventriculum roborat, eorum expulsionem sollicitat, pituitam iis substratam abstergit, & vim expultricem irritat. Est naturæ balsamum, quod corpus à putredine conservat, noxia detergit, & abstergit, est specifica vermium antidotus, quos enecat, & expellit, estque arcanum ad vitam longam, unde Italicè dicitur: *Chi vuol vivere l'anni di Noe, prenda l'aloë*. Perperam præscribitur aloës lotio, quia per hanc pars mucilaginis nosa, in qua tota purgandi vis consistit, facile per aquam separatur, & relinquitur pars adstringens & ex medicamento purgante fit adstrictivum. Verus parandi modus est per succorum imprægnationem, & dicitur in succatio; sic cum succo rosarum vocatur *Aloë rosata*, cum succo violarium *Aloë violata* &c. Verùm qui siccâ corporis constitutione sunt præditi, aloëticorum usum vitent, unde senibus propter siccitatem non convenit, sed potius cibis laxantibus eorum alvus emollienda est. Nec propinanda iis, qui fluxui hæmorrhoidali obnoxii sunt, quia aloë, cum sit media inter resinas, & gummata, facile ani extremitati, vel intestino recto adherere potest, & hæmorrhoidum fluxum assiduâ, suâ irritatione, & apertione provocare; unde aloëticas pilulas, suppressis hæmorrhoidibus utiliter adhibemus: Mulieribus verò utero gerentibus, non convenit aloë, solet nam menses proritare, & expellere fœtum.

Serum lactis leniter obstructam proritat alvum, & præcipuè si obstructio ex succo pancreatico nimias austero, & acido fæces coagulante eveniat; nam serum lactis præbet salum nitrosum volatile, cuius ratione salis succi pancreatici austeri, & subtilis acrimoniam temperat, & unâ fæces molliat, si ve solum usurpetur, si ve per tamarindos imprægnetur quod egregiè febribus tam ardentibus, quàm malignis, scorbuticis confert, quia moderatè sanguinis effervescentiam compescit, & blandè alvum subducit.

Ad subducendam alvum constipatam mirificè prodest *Diatartarus Petri Castelli* ad ℥j. sumptus immediatè ante prandium. Item *syr. sol. sen. or.* post cœnam. Ad hunc etiam finem obtinendum, variæ

conservæ laxativæ parari possunt, ut *conserva rosarum rubrarum*, *rosarum moscharum*, vel *violarum*, & præcipuè si sacchari loco addatur *Manna corporis Calabrina*. Nos felici eventu utimur *conservâ prunorum*, quæ ita fit:

℞. Prunor. Damasc. exsic. sine ossibus lib. j. infunde calide in decoct. ex fol. sen. or. s. s. ℥ij. polyp. querc. ℥ij. anisorum ℥ij.

donec turgescant, deinde bulliant, & cum saccharo simplici, vel syrupato, vel cum mannâ fiat conserva. Dosis est cochlear. j. vel ij. horâ unâ, vel duabus ante partum. Leniter movet alvum, lubricamque conservat, & potissimum, ubi clysteres odio habentur, prodest.

Quandoque alvus per multos, & ad longos dies obstructa est, & scybala indurata, & ita exsiccata, ut medicamenta per os assumpta alvum vincere non possint, & periculo sunt plena, ne per os rejiciantur & passio succedat Iliaca: tunc ab alvum moventibus abstinendum est, & per clysmata subducenda, & scybala rejicienda, hæc namque via compendiaria est, tuta, & absque perniciæ. Primò itaque parentur ex emollientibus clysteres, & pluries ingerantur ex *oleo olivarum*, item *oleo lini*, vel injiciantur communes, vel ex decocto communi, quibus addi potest *cassia extracta*, *diaphœnicon*, *diacatholicon*, *benedicta laxativa*, *mel rosatum solutivum*, vel *mel violatum cum oleis* juxta curantis Medici peritiam. His nihil proficientibus, in obstinatissimâ alvi obstructione fiat clyster ex *jusculo carnis cum melle rosaceo solutivo*, cui addantur *salis gemmæ ℥ij.* Hoc namque sal quascumque induratas emollit facies, & fluxile reddit. Quod si sal gemmæ non sufficiat, commodissimè in clysteribus incoquitur *pulpa colocynthidis*, vel *trochisci Alhandal*, *pulpa colocynthidis ad ℥j. in nodulo ligetur, bulliat in decocto, & exprimatur.* Nonnulli in desperetâ alvi constipatione ad ultimum clysterem confugiunt ex *croci metallorum infusione*, vel ex *aquâ benedictâ in decocto emollienti*: Verùm tutus non est, quia posset affectum in Ileum commutare. Sed quia clyisma est ani remedium, meritò repudiamus, & tanquam belluinum, & instrumentum devovemus, *Medecis* tamen vulgaribus consignamus. Præterea periculo pleni sunt clysteres, nam si nimium quàm par est, sunt calidi, intestinum ustulant; si nimium frigidi, ingentes excitant cruciatus; si in injectione distortè injiciantur, in testinum excoriant, exulcerant & difficillimè curatur, quia locus humidus est, & excrementis dicatus. Insuper pessimum est frequenti clysmatum usu naturam sollicitare, quandoquidem assuescit, torpescit, & tandem semper illis irritari vult, ut alvum deponat: melius ergò est eis non assuescere, sed aliis suprâ notatis medicamentis votum obtinere.

Post clysteres suppositoria conducunt, quæ parantur ex sale gemmæ, melle, & pulvere hellebori, vel ex trochiscis Alhandal, hierapicra cum paucâ quantitate salis gemmæ, quorum formulas in pharmacopœis videre est. Cæterum pudendum petulantium est remedium, quod in unâ ex illis civitatibus, quas ultor ignis combussit, inventum fuisse censemus: Unde ex hac ratione, & quia facillimè intestinum rectum inflammari potest, à recentium *Medicorum* aulâ recessit, tantum suppositoria, & glandes apud vulgares in frequenti sunt usu.

Multa externè adhibentur unguenta laxantia, ad motum peristalticum procurandum, ut alvus laxetur, & prostat in officinis *Unguentum de Arthanitâ majori*. Item *emplastrum de felle tauri*, & *colocynthide* umbilico applicatum.

Verùm si in fluorem intestinorum excrementa adigantur, id vel optimè valentis naturæ robore eveniet, & criticus tunc erit fluor, qui dignoscitur, ex eo quod cessato fluore, natura ad integram tranquillitatem se componet; vel ab aliquâ præviâ materia

pertinaciter infixa natura laceffita, & irritata fluorem concitat, & tunc symptomaticus erit fluor, & licet cesset, quia causa intus remansit, morbus sequitur.

Si chronicus fluor fuerit, nihil aut parum agendum superest *Medico*, nam licet incipiente fluxu, febris concitetur, eodem cessante, cessabit etiam febris, & in hoc casu, victus ratio est infirmo præscribenda, exterioribusque fortibus est ventriculus roborandus, mulcebitque intestinorum irritamentum drachma dimidia optimæ theriacæ.

At si symptomaticus fuerit fluxus, omnia post illum in infirmo pejora se habebunt, & ob causam occasionalem fibræ infixam, quæ vel omnino à concitatione floris desistet, & ad interiora se vertet, & pessimi moris continuam febrem fovebit, de qua latè in sequenti capite agemus; Vel in intestinorum cavitates omnes corporis superfluitates convocabit, & diarrhœam, lenteriam, coeliacam, fluxum hepaticum, dysenteriam, aliosque intestinorum morbos excitabit, de quibus opinari in nostrâ *Trutinâ Medicâ lib. 4.* per propria capita tractavimus.

Admonitos hîc vulgares, & sanguinarios medicastros volumus, non in febrium curatione, quas tribus capitibus præcedentibus tractavimus, nullam sanguinis missionis mentionem fecisse; non ex quod à sanguinis missione abhorreamus, sed ex eo quod dictæ febres, sanguinis evacuationem non requirunt: in ipsis enim sanguis præter motum, quem à causis occasionalibus patitur, inculpatus omnino est, & nullo crimine reus, nec motus, quem patitur, adèd vehemens est, ut ventilatione ob partium rarefactionem indigeat; nec temerè fundendus est sanguis cum indicatio pro eo mittendo in agro non inveniatur, ut plerique *Medicorum* faciunt, credentes sanguinis missionem obesse non posse, ubi non profuerit, nam non solum obesse potest, sed in ultimam perniciem infirmum adducere, ubi indicatio non fuerit, teste *Galeno in lib. de curatione per sanguinis missionem*, in *lib. de arte curativâ ad Glauco*. in *lib. de crisis*, & alibi.

C A P U T XXV.

De Curatione Februm, quæ à degenerato partium nutrimento foveantur.

Eodem tempore, quo à cibis per digestionem in Ventriculo, serositates à Liene suguntur, & crassa excrementa per pylorum intestina descendunt; pars illorum nobilis, essentialis, & nutritioni apta, in penitiores corporis lares fertur, ut suo muneri satisfaciatur.

Hanc substantiam nutritivam vasa sanguinis ingredi, ut in sanguinem transmutetur, creditur ab illis qui à sanguine nutriri corpus existimant; nos per demonstrationes, pro quibus adducendis hîc tempus non suppetit, cognitum habemus substantiam nutritivam, quæ separatur à cibis, non vasa sanguinis ingredi, sed fibrarum partes constituentium interstitia pervadere in formâ tenuis liquoris albi, qui per febras ipsas in cerebrum, & spinalem medullam fertur, ut ibi pro proxima sanguinis materia elaboretur.

Verùm, ut rei novitas confusionem non pariat, admonitos volumus *Medicos*, ut cum partium nutrimentum dicimus, intelligant substantiam illam roridam, & quodammodo viscosam, quæ per substantiam ventriculi, intestinorum, mesenterii, peritonæi, septi transversi, mediastini, pleuræ, aliarumque membranarum, partiumque corporis solidarum est diffusa; has partes humorem quendam inter suas fibras, habere compertum est, nemo est, qui unquam negavit, vel qui

nega-

negare possit; nam in animali nuper mortuo ipsis oculis, & tactu humantes esse observantur, nec sanguine eas humescere dici potest, nam albæ sunt, & si prælo exprimantur, album reddunt succum: hunc succum nos roridum partium solidarum nutrimentum appellamus, quod temperie, & motu fibrarum ipsarum partium solidarum regitur, conservatur, perficitur, fluit, & resolvitur; quoties ergo partes solidæ secundum naturam moventur, & actiones earum secundum naturam sunt, nutrimentum per ipsas diffusum secundum etiam se habet, disponiturque secundum naturæ exigentiam, ut animal in sanitate conservetur; at si præter naturam se habeant, depravari necesse est.

Signa.

Antè febris adventum, lassitudines, artuum dolores, ventris constipationes, ventriculi nidores, insomnia, & inquietudines erunt febris prodromi, adveniet deinde febris cum extremorum refrigeratione, & totius corporis horrore, cum capitis dolore, artuum doloribus, ventriculi nausæ, pulsuum suffocatione, quæ usque in accessionis statum perseverabit, calor post frigus debilis sed pungens cum vigiliâ, & siti, cum urinis turbidis, & pallidis; his altera superveniet accessio, in qua refrigerationem vix persentiet æger, incalcescet cum ingrato quodam sopore, pulsus languidi, frequentes, & inæquales erunt, urinae eadem, & spumosa, nox insomnis, & omnium inquietudinum genere referto, lingua alba, tenacique limositate oblita; his, vel ex his aliquibus signis in primâ, & secundâ accessione apparentibus judicabit *Medicus* ægrotum febrè esse correptum, quæ tum in quantitate multum, tum in qualitate pravum succum nutrimentalem, pro fomite habet; prædicet etiam tunc, quod talis febris quolibet die nova, & horrenda pariet symptomata, quæ erunt omnium facultatum lapsus, lumbricorum excretio, efflorescentia, exanthematum per-cutem, lingue asperitas, & livor, absque eo quod infirmus se sicire sentiat, corporis supinus situs, mentis confusiones, phrenitis, paraphrenitis, coma, carus, lethargus, sudor frigidus, excretiones symptomatice, animi defectus, lipothymia, oculorum rubor, in diebus paribus exacerbationes, parotides, & quamplurima alia his pejora symptomata sunt expectanda, quæ non solum materiæ morbificæ coctionem, sed semper morbum in principio esse arguunt, & ipem salutis omnino non adimunt.

Harum febrium signa non adeò certa, & infallibilia sunt, ut non solum vulgares *Medicos*, sed etiam peritos decipiant; est enim morbus insidiosus, qui clam hominem carpit, & non absimilis homini maligno, qui aliud habet in ore, & aliud in corde: Et velut canis, qui caudâ adulatur, & mordet; ideoque fallacia, & optimæ notæ *Medicos* infamant: in principio latent hæ febres, & malignitas altius agit radices, & interim opportunum agendi tempus præterit, & æger in vitæ discrimen ruit. In principio non est tanta malignitatis vehementia, quanta aliquandiu in obscuro delitescit, & interim benigniorem mentitur febre, nec se manifestat, donec tota domus irreparabilem concepit ignem, & cordis arcem occupavit lethale venenum. Eapropter signa diligenter ponderanda sunt, ne cum ægrorum detrimento addiscamus, nec febris, quæ maligna non est, pro tali habeatur, uti quidam nostrates medicastri faciunt, qui inspectâ febre continuâ, vel austâ, statim pro malignâ buccinant, vel si maligna sit, pro benignâ accipiantur. *Pulsus* sæpius initio naturali simillimus est, aut non nihil ab eo discrepare, & febricitare non vidatur; attamen ex eo deprehenditur malignitas, quia postmodum subito fit debilis, & parvus: interdum mox ab initio formicant similis, id est minimus, & fre-

quentissimus. *Urina* quandoque est bona, & sanæ similis, ac suspecta apparet, licet ægri ad interitum properent. Quandoque urina nullas patitur alterationes, & febre malignâ correpti cum urinis optimis, & sanorum simillimis intereunt, unde *Galenus* solitus dicere: *Pulsus bonus, urina bona, & æger tendebat ad necem.*

Nullum ex his signis, quæ adduximus harum febrium, verè pathognomonicum dari notamus, quo posito, febris maligna necessario ponatur, quo ablato, auferatur: Verum ex omnium signorum syndrome, & collatione, certum signum facile stabiliri potest. Notamus, quod omnia signa à nobis adducta, in omnibus febricitantibus non reperiuntur, sed tantum eorum quæ tamen ad morbi speciem ad amissimam constituendam sufficiat.

Cùm nullum pathognomonicum signum habeat febris maligna, ne incautis imponat *Medicis*, per quædam inter se improporionata symptomata, malignitatem rimabimur, tanquam per celeberrimum malignitatis signum. Quando ægri de intensissimo calore interno conqueruntur, & partes externæ parum, aut nihil calent, pravum malignitatis signum. Quando sitis intensa, caloris febrilis modum superat; quando verò non sitit cum intensâ febre, & lingue siccitate, utrumque malignitatis indicium est. Si potus ad restinguendam sitim porrectus, non solum nihil profit, sed etiam lingua scabra, & arida fiat, malignitatis indicium portendit. Si ægri insigniter calent, & de nullâ conqueruntur, siti, etiam malignitatem subesse certum est. Cerebri, & partium nervosarum morbosæ affectiones subito inducæ, neque legitimam servantes proportionem, malignitatem denotant. Alvi, & vesicæ excreta insigniter fœtentia, pestilentem significant malignitatem.

Sunt aliqua præter illa, quæ descripsimus signa, quæ præsentem arguunt malignitatem, ut cardialgia, quam tanquam malignum damnat *Hippocrates*: sed in specie ubi hæc tria symptomata in genere reperiuntur, primum subita virium prostratio: Secundum sitis admodum intensa, appetitus dejectus citra causam ordinariam, & manifestam: tertium vigilie pertinaces, aut leve delirium citra causam manifestam, ut plurimum malignitatem argumentantur.

Putant aliqui proprium, & pathognomonicum febrium malignarum signum, esse exanthemata, seu maculæ purpureæ, pulicum moribus non absimiles, peticulæ, vel perechiæ à recentioribus appellatæ, præsertim in lumbis, dorso, & pectore apparere solent, & proprium, ac pathognomonicum dicunt, non quod necessario in omnibus febribus malignis hujusmodi exituræ apparere debeant, cùm multoties non exoriantur, sed cùm apparent, inferre licet: ergo febris est maligna, quia peculiariter febre malignam significant, & nullo in febrium genere reperiuntur, nisi ubi malignitas adest. Verum apparent aliquando in aliis affectibus, citra febris malignitatem, quædam maculæ dictis consimiles, sed à diversâ prodeuntes causa, à nimia scilicet sanguinis tenuitate, qui à calore agitated, extra capillares venas in cute efflorescit.

Exituræ, quæ malignitatem sapiunt, in cute erumpunt cum aliquali, licet nimia, ipsius cutis elevatione, & tunc propriè exanthemata appellantur, & nullo latèns cutem in tumorem elevant, sed tantum apparent in eâ maculæ pulicum moribus assimiles, & propriè papulæ appellantur (vulgò *Pasticci*) vel petechiæ. Differunt à pulicum moribus, quia istæ punctum in medio non habent, ut morsus pulicum. Distinguuntur etiam petechiæ à pulicum moribus per experimentum, quod *Zacutus Lusitanus lib. 3. prax. admirand. obs. 14.* docet: Experimentum facit cum farinâ lupinorum cum aceto, aut oximellite subactâ: quæ si applicetur pulicum moribus, hi ipsi morsus subito evanescunt: maculis verò malignis applicata, hæ ipsæ non disparent.

Causa Occasionales.

Si morus, & actiones partium solidarum, ab aliquâ causâ præter naturam, ipsas partes solidas lædente depraventur, substantiam nutritivalem per ipsas diffusam, etiam depravari necesse est, & exoticam, naturæque hostilem qualitatem acquirere; unde degener fit, & tantum abest, ut ipsas partes recreet, & restauret, ut potius illas vellicet, lacestat, distrahat, eoque agitet, ut in furorem adactæ, omnimodè earum œconomiam subvertant, totiusque corporis actiones depravatas reddant; hinc febres oriuntur continuæ, pessimi moris, quas malignas, ob symptomatum supervenientium multitudinem, communiter appellant, quæ raro mortis periculo vacant, raro remediis cedunt; sæpius omnem salutis spem adimunt; quandoque vitam in discrimine ponunt, & salutis spem non auferunt, cujus ratio est, quia natura partium solidarum, cui incumbit causam morbi concoquere, separare, & expellere, adeò subversa est, in hujusmodi febribus, ut semper pejora, nunquam meliora moliantur.

Præter ergo quantitatem, pravam ciborum qualitatem, & præter intestinorum excrementa, quæ occasionem esse possunt, ut tum fibræ ventriculi, tum intestinorum ad depravatum motum irritentur, & per consequens evenit, ut succus nutritivalem per eas diffusus, à naturali suâ indole degeneret, quod nisi dispositiones præcedant, non faciliter evenit, præter inquam dictas rationes, aliæ in ægroto præcedere possunt, quæ vel ipsas partes solidas insolentibus motibus irritantes, vel ipsum succum nutritivalem indebitè agitantes, vel utrumque simul peragentes; febres ex nutrimento degenerato producere possunt, sunt quidem ipsæ.

Primò, si quis laboribus supra vires corpus exercuerit, ex nimio enim labore, motuque fibræ relaxantur, debitamque temperiem amittunt, unde & succus nutritivalem in ipsis paulatim degenerat, torpescit, nidorem concipit, tandemque febrem excitat.

Secundò, si quis vel motu, vel calore externo vehementer incalascit, statimque deinde refrigerat, & hoc multoties eveniat, nutritivalem, qui calore fluebat, frigore congelascit, & in his extremis suam temperiem perdit, fitque febris materia.

Tertiò, si quis meraci vini potu se impleat, frequentibusque commestationibus vacet, nutrimentum in quantitate superfluum producit, quod à solidis partibus regi, subigique non potest, ceditque in naturæ onus potius, quam in sustentamentum, promovetque continuam febrem.

Quartò, si quis assiduâ Venere præter modum utatur, partes solidæ cremantur, dissolvuntur, & arescunt, ac per consequens nutrimentum, quod regunt, marcidum reddunt, transitque in pessimæ febris causam.

Quintò, si quis assiduus animi affectionibus, ira, odio, invidiâ, ambitione, timore amittendæ vitæ vel existimationis excrucietur, tum partes solidas, tum nutrimentum iisdem impressionibus imbuunt, subvertunturque ita, ut lethales producant febres.

Sextò, si quis per longum tempus omnimodè vigilet vel longissimo somno indulgeat, in easdem ex nutrimento degenerato, potest incidere febres.

Septimò, quæ ex æeris intemperie, & mutatione, epidemiales producuntur febres, etiam in degenerato nutrimento fomitem habent.

His præcedentibus occasionibus, succi nutritivalem naturalis dispositiones immutantur, & præter naturam fiunt, concitantque febres continuas, malignas, & ut plurimum lethales. Sedulo ergo eas de-

bet inquirere *Medicus*, nam pro ipsarum occasionum vehementiâ, duratione, assiduitate, complicatione, subjectorumque dispositione, certum, infallibileque febris judicium proferre poterit.

Præterea est advertendum, quod succus iste nutritivalem degeneratus, multoties, & qualitate peccat, multoties in qualitate solum, quod ex propriis signis dignoscitur, & ex erroribus ægroti, qui febrem præcessere.

Prognosis.

Febris ex nutrimento degenerato, seu maligna sæpius pessimi ominis est, ideoque prudens *Medicus* de morbi eventu suum judicium differre, & suspendere debet, cum mox, & inopinatè ad vitam, vel mortem terminetur, ut habetur *aph. 19. sect. 2. In acutis non sunt incerta prædictiones vita, & mortis*. Ridiculi sanè sunt aliqui nostrates medicastri, qui inspectâ febre non intermittente, statim pro maligna, & venenatâ, accipiunt, & lethali, at quia æger in nullo vitæ discrimine versatur, miracula patrasse videntur. Proponemus nos præcipua, quibus median- tibus, magnam conjecturam educere poterimus, an febris salutariter, an lethaliter finitura sit, quorum ope quid metuendum, aut sperandum, de ægroto augurari poterimus, ne dubiâ spe decipiamur; con- pertum namque habemus, plurimos, cum perniciosissimis signis evasisse, alios verò cum salutibus occubuisse: peculiaris igitur signa prognostica adducemus, quorum adminiculo, secutiorem prognosim elicere poterimus, quam ex diagnosticis petimus, & hæc tria attendenda sunt, virium robur, symptomata, & coctionis signa.

Primò virium Vigor spectandus est, nam sicut viribus constantibus, nil mali contingere potest; ita cum earum dispendio, nihil salubre expectandum. Virium robur, earumque jactura, ex pulsus vigore, & languore deprehenditur; pulsus namque quod magis est æqualis, & tenorem servat, licet febris maxima appareat, eò aliquid spei pollicetur: contra verò inordinatus, inæqualis, debilis, & quasi contractus, periculosus, præsertim, si in morbi principio appareat. Quod pulsus est major, (quod raro contingit) eò melior, quod minor, eò deterior; nihilominus tamen pulsus parvi, non tam sunt mali ominis in febribus malignis, quam in benignis. Pulsus in febre malignâ intermittens, lethalis est, attamen licet lethalis, plurimos pueros, & senes cum pulsu intermittente evasisse à nobis compertum est, juvenem verò neminem: Attamen *Riverius* inquit: *In febribus tamen malignis, nos juvenes non paucos pulsum intermittentem per multos dies habentes, evasisse vidimus*. Nihilominus pulsus intermittens in febre ardente, ordinariò est periculosissimus. Pulsus minutus, & frequens, qualis est formicans aut miurus lethalis; significat enim vires sensim deficere, & in proximam ruinam delabi. Non solum pulsus parvus, rarus, & debilis, sed etiam sano similis cum aliis pravis signis admodum periculosus est. In febribus malignis interdum ægri febre carere videntur, cum tamen in pejus, & ad interitum ruant.

Secundò, Syptomata supervenientia sunt, ex quibus harum febrium variatur eventus, ac proinde partes, principes, earumque actiones, ut animales, vitales; & naturales, sedulo præ oculis *Medicus* habere debet; his namque benè constantibus, bonum: contra verò se habentibus, malum.

Quod ad actiones læsas, & facultatem animalem attinet, inquit, *Hip. aph. 33. sect. 2. In quovis morbo mente constare, & benè se habere ad illa, offeruntur, bonum: contra verò se habere, malum*. Est autem mente constare, agere, & loqui, quæ rationi consona sunt, & consueto, ac decorè omnia agere: mente non consta-

re ægri dicuntur, qui aliquam actionem voluntariam non rectè faciunt, & præter consuetudinem vel parum, vel multum, vel ferocius, vel absurda, aut obscena loquuntur, manus in vanum jactant, festucas, colligunt, lodices veluti sarcinas colligunt, obscenas denudant partes. Quæ omnia breviter complexus est Hip. Præter consuetudinem aliquid facere, & velle aliquid prius non consuetum; aut contrà, prævum, & delirio proximum. Hinc si febrili malignæ delirium superveniat, periculum portendit, ut multi apud Hip. passim extant aphorismi. 2. coac. aph. 14. In homine moderato ferox, & audax responsio malum. 1. progn. aph. 23. Qui à febre continuâ, aut pulmonis, aut capitis dolore manus ad eos fert, aut frustra venatur muscas, aut colligit festucas, aut de veste evellit pilos, aut de pariete stipulas carpit: id omne malum exitialeque. ideoque nullum delirium est tutum. Verumenimverò delirium, quod cum risu fit, tutius: quod verò cum audaciâ, & furore, periculosius, & hoc omnium pessimum. Si perpetuum non est, & per paroxysmos recurrat, & leve, minus periculosum verum attendendum est, ut pulsus robur, respiratio inculcata, & appetitus salvus sit, ne Medico imponat. Et quamvis delirium perpetuò malum sit, ex eo tamen ægrotantis interitus, non est perpetuò prædicendus, nisi cum eo alia signa mala, & lethalia concurrant. Est minus periculosum illud delirium, quod somnus excipit, ut habetur 2. aph. 2. Ubi somnus delirium sedat, bonum, & præsertim si copiosus sudor simul conjungatur; post somnum autem perseverans admodum periculosum est.

Somnus comatosus in febre acutâ periculosus, & cum virium imbecillitate, proximam mortem portendit: quando autem hujusmodi coma diuturnis succedit vigiliis, est magis perniciosum, ob spirituum absorptionem, significat enim omnimodam caloris nativi extinctionem, & sic quando phrenetici comatosi evadunt, jam morti sunt proximi attamen lethargus comate, & carus utroque periculosior est. Siquis laboriosâ febre obstupescat, & veluti cathoche afficiatur, morbo laborat pessimo lib. 1. coac. 47. nam sicut coma in febribus acutis est periculosum, sic cathoche multo periculosior est, quæ fit à materiæ acidioris translatione in cerebrum, & nervos, unde nervorum tensio, atque idè qui hac affectione laborant, in eodem statu manent, in quo reperiuntur & apertis oculis rigidi consistunt, & ita à comatosi differunt, qui perpetuò oculos habent clausos. In eo, qui periculosè ægrotat, insomnia mortuorum, sepulchrorum, & sacerdotum, futuram mortem, prænunciant; moriturus enim aliquando animæ suæ à corpore separationem præsentit, eamque corpori per insomnia repræsentat, per species eorum, quæ mortem significare valent.

Surditas in febribus malignis periculosissima est, juxta Hip. doctrinam, verum id in principio apparens, militat, sed in statu in his febribus apparens, salutaris est, ut nos multoties observavimus, quantumvis periculosi symptomatibus existentibus; denotat enim cerebrum satis validum, & noxios humores ab internis ad externas detrudere partes.

Si per somnum candidæ partis oculorum demissis palpebris aliquid appareat, nec alvi fluor, nec inedia in causa est, nec ita æger dormire consuevit, vitiosum indicium, lethaleque admodum est; facultatis enim palpebras moventis extinctionem significat. Si in morbo aucto oculus unus, altero minor fiat, lethale est, Hip. 1. progn. denotat facultatis regentis imbecillitatem, quæ illum oculum deferere incipit. Si autem perversa fiat, aut pallida palpebra, aut labrum cum aliquo aliorum signorum scire oportet, morti proximum est. Lethale etiam est labra resoluta pendentia, & frigida, & alba esse reddita. Hip. 1. progn. & aph. 49. sect. 4. In febre non intermittente, si labrum, palpebra, vel supercilium, vel oculus, vel nasus perversatur, vel non

videat, vel non audiat; jam debili existente corpore: quicquid horum eveniat, mors proxima est.

Lingua tremula in acutis, mortifera; significat enim maximam animalis facultatis imbecillitatem & summam cerebri læsionem, ideoque in phreneticis jam morti proximis lingua hoc modo contremisceret

Fauces exulcerata cum febre malum, verum, si aliud superveniat signum eorum, quæ diximus, pessima esse, prædicere oportet, cum periculo esse hominem. Hip. 2. progn. Hæc namque exulceratio à pravâ, & malignâ causâ generatur, & periculosa est, & cum illa non possunt non apparere alia signa prava. Oportet itaque alia signa considerare, & si aliquod aliud prævum appareat, mortis periculum prædicere.

Multa corporis jactatio, anxietas, & inquietudo, in febre acuta mala; ostendit enim humorum feritatem; & turgentiam, qui cum tenues sint, & valdè mobiles, & vehementer in corpore agitentur, fit, ut maximum immineat periculum; ne in principes iruant partes, & perniciosum producant effectum. Jactatio, anxietas, & inquietudo, multa de morte exhibent præfagia, ut si æger varias decubitûs formas mutet, nec uno loco quiescat, sed variè se jactet, ac moveat, modò se attollat, modò dejiciat, modò in latus, modò in ventrem, modò in dorsum decumbat, nec ullam servet figuram, dummodò crism non præfagiat Si seipsum æger continere non valens, subinde ad pedes delabatur, funestum, Hip. Significat enim virtutem animalem esse propemodum extinctam, ut corporis pondus regere, aut sustinere non possit, unde illud propria gravitate ad inferiora prolabitur. Perniciosum etiam est pervolve se ad marginem lecti, ac primum pedes excludere, deinde corpus erigere, nisi cohibeantur, vel excidere, vel surgere; obicurrum enim delirium, & adeò funestum ostendit, ut ex hoc signo nemo convaluit.

Stillæ sanguinis è naribus pauca effluentes malæ; sicut & quælibet excretio exigua, & in paucâ quantitate, vel postquam apparuerit, illic cessaverit; denotat enim naturam in opere decumbentem, vel ex succi malitiâ, aut ejusdem mole prostratam: siquidem omnis excretio in morbis acutis, quæ inchoatur tantum, & non perficitur, maximè damnatur ab Hip. quia major est securitas in febribus, in quibus natura nihil excernit, quàm in quibus pauca, & inutilia. Adde, quod nulla apparente stillâ, materiæ benignitas elucescit, quæ inepta est ante tempus naturam irritare.

Nares præter modum dilatatæ, in morbo acuto; periculum portendunt; denotant enim magnam facultatis animalis imbecillitatem, quæ cum thoracem sufficienter dilatare nequeat, ad summum temperandum incendium, in dilatatis naribus compensare conatur, ut per illas aër copiosior attrahatur.

Quid per actiones vitales, in febribus malignis; de ægri salute, & morte præfagiendum, suo ordine dicemus: Cordis palpitatio, syncope, vel lipothymia, in hisce febribus summum vitæ prænunciant periculum, sive cor per consensum, sive per essentiam afficiatur; indicant enim vitalis facultatis defectionem, & cor in angusto esse positum à causâ malignâ, & rarò mortem effugiunt, sed citò ob spiritûs exolutionem intereunt.

Respiratio præternaturalis pessima est, unde Hip. 4. aph. 50. inquit. Ubi in febre non intermittente difficultas spirandi, & delirium acciderit, lethale; quia duò vitæ principia cor nempe, & cerebrum vehementer læsa sunt, & ad mortem conjurant, utraque autem passio, spirandi scilicet difficultas, & delirium diu persistere debent, ut lethalia dicantur: nam in perturbatione criticâ, utrumque salutariter interdum contingit. Magna, & rara respiratio cum febre acutâ pessima; delirium enim vel præsens est, vel imminet,

mens namque à specierum ubertate valdè occupata est, quæ in delirio repræsentantur, facultatem musculorum thoracis moventem aliò avertit, ut non fiat respiratio, nisi magnâ urgente necessitate, unde rara efficitur, sed raritas magnitudine compensatur. Hac eadem etiam ratione, melancholici, & amantes, non raro huiusmodi respirationem magnam, & raram habent, quia profundis defixi cogitationibus, respirare obliviscuntur. Frigida spiratio in morbis acutis, proximam mortem significat; indicat enim caloris nativi extinctionem.

Quò ad actiones naturales læsas: *Dejecta omnino in morbis appetentia, valdè periculosa.* Quibus cum strepitu alimenta in ventriculum descendunt, ut in puteum projici videantur, malum; significat enim œsophagi fibras esse resolutas, ut descendencia alimenta continere nequeant, & ad ventriculum veluti manu ducere, ut in naturali diglutatione fit.

Si quis in laboriosa febre singultiat, morbo laborat pessimo, 1. ccac. 47. fit enim singultus à malignis humoribus interiorem ventriculi tunicam vellicantibus, quæ ad eorum expulsionem insurgit, & ferè nullus febre malignâ correptus, cui singultus supervenit, servatur.

Vomitus paucus, & laboriosus in acutâ febre, malus; quæ enim decretoria sunt, exigue non secernuntur, sed quæ ita evacuantur, omnia duorum alterum significant, aut materiæ copiam, quam natura tolerare nequit, & ex eâ aliquid symptomaticè effunditur, vel naturæ imbellicitatem, quæ superflua frustra expellere nititur. *Vomitus synceri, & impermissi in acutis febribus, mali 10. Prorhet.* Nam humor syncerus, non tantum est crudus, sed etiam incoctilis, & omnem coctionis actum, & potestatem excludit, cujus generatio vel particularis alicujus vitio fit, vel fervore, & incendio febrili, exhaustâ aquosâ, & serosâ parte: ideoque in acutâ febre magnum intus incendium latere ostendit, plerumque à naturâ invincibile. Sic vomitus variegati, ex multis humoribus constantes mali. Vomitus porraceus, æruginosus, lividus, niger, aut fatidus lethalis. Item dejectiones synceræ in morbis acutis pessimæ. Pingues, viscosæ dejectiones lethales. Spumosæ dejectiones in febribus acutis malæ. In febre vermes prodire, malum, tam vivos quàm mortuos, potissimum si soli, & sine stercore exeant. Si lumbrici in morbi declinatione exeant, cum excrementis, apparente coctione, bonum.

Uerior alvi dejectio, in quolibet morbo, mala, vires namque maximè resolvit, & naturam prostermit; & animæ defectionis periculum imminet. At si cum ventre tumido, & crescente efferatur, pessima; significat enim nativi calores exolutionem, unde cruditates, & multis flatibus generantur, quibus venter intumescit. Paucae dejectiones, vel quæ statim ubi inceperint, sistuntur, malæ; paucae enim inutiles sunt, nec ad morbi causam tollendam sufficiunt: at si inceperint, & cohibeantur, significat pravos humores qui per intestina ferebantur, aliò esse conversos, ubi gravem noxam inferri possent. Liquida dejectio, quæ cum morbo aucto incipit, & cum eodem perseverat, mala. *Alvi dejectiones visellina, virides, æruginosæ, nigra, aut valdè fatida, mala. 2. progn.*

Urina in febribus malignis, atque pestilentialibus substantiâ, colore, & contentis urinæ sanorum similes exitiosæ; denotant enim venenatam qualitatem, & nihil succorum noxiorum per utinas excerni, quod summè perniciosum est. Urina, quæ insciis ægrotis, & non recordantibus mingitur, pessima; vel enim cerebrum valdè læsum significat; vel partium naturalium robur extinctum, ut suas functiones amplius exercere nequeat. Urina, quæ crassa, turbida, & confusa meitur, deinde per seipsam clara evadit, &

limpida, bona; significat enim victoriam naturæ secernentis heterogenea, & quod sibi noxium est, expellentis, & eò magis, si post huiusmodi clarificationem, crassior pars in fundo subsideat alba, lævis, & æqualis. Urina, quæ clara meitur primùm, deinde verò post aliquod tempus conturbatur, bona; denotat naturam coctionem inchoasse, & illius insignie rudimentum edidisse. Urina crassi, turbida, talisque permanens, ut igni opposita clarescere non possit, mala; Si vires fuerint constantes, chronicum ferè morbum ostendit; Si imbecillitas adsit, ægri mortem prænunciat: fit enim ex crudorum, & crassorum humorum copia, quos multi status iis permixti conturbant, & exagitant, atque ita si veres sint debiles, periculum est, ne ab huiusmodi humorum copiâ suffocentur; si verò validiores sint, longo indigent tempore, ut materia illa concoquatur, & edometur. Urina, quæ turbida mingitur, & talis permanet cum fœtore insigni, pessima; significat in vesicâ, aut aliis vicinis partibus gangrænam adesse. Urina nigra in morbo acuto apparens, perniciofa. Denotat insignem humorum torrefactionem, quæ in atræ bilis naturam eos degenerare facit, undè lethales producuntur effectus. Urinæ subsistentes in morbis acutis perniciosæ; talis enim urinæ suppressio fit, vel ab igneo calore, serum sanguinis prorsus absumente, vel à naturalium functionem extinctione. Urinæ sedimenta livida, aut nigra, pessima. Enæorema divulsum, inæquale, aut nigrum, malum. Nubecula juxta urinæ superficiem, circuli modo evecta, in morbis acutis, pessima; instantem denotat phrenitidem, & ex eâ mortem. Urina pinguis, oleaginosa, nigra, & livens cum sedimento nigro, vel livescente certum exitium pronunciant.

Sudores quoque sæpè in febribus accidunt, & ipsi etiam salutem, vel mortem prænunciant. Sudores, qui cum manifestæ coctionis signis, die critico, & rigore præcedente, ex toto corpore, calidi, copiosi, stillantes, & cum vapore erumpunt, & quibus febris, vel perfectè solvitur, vel admodum imminuitur. Ex his bonis sudoris conditiones, & regulas elicimus; bonus itaque sudor sex conditiones habere debet, quarum *Prima* est, ut ante sudoris eruptionem coctionis signa apparere debeant. *Secunda*, ut boni sudores die critico erumpat. *Tertia*, ut boni sudores, criticum aliquem sequantur rigorem; natura siquidem cum è venis tenues, acutosque humores detruddit, & in corporis habitum propellit, vellicatis partibus sensibilibus, quas illi humores prætergrediuntur, rigorem concitat cum partium extremarum refrigeratione, rigorem verò, & refrigerationem, si natura satis robusta fuerit, calore foras erumpente, febris acuta, & magna consequitur, cujus calore humores extenuati, in copiosum solventur sudorem. *Quarta*, ut sudores copiosi sint, & calidi, atque ex toto prorumpant corpore. Tunc enim robustam denotant facultatem, cum æquè per omnes corporis partes calorem diffundat, ipsosque superfluos humores in sudorem digerat, & æquè per omnes partes resolvat; quod ei quidem prælanguidæ non succedit, aut cum maligno laborat morbo: sudore enim tunc inæqualiter vacuantur, in quibusdam partibus plùs, in quibusdam patùm, vel nihil. *Quinta*, ut sudor stillans effluat, & cum vapore; ostendit enim naturam pravis humoribus dominari, eosque valdè ad superficiem expellere. *Sexta* tandem, ut ex eo sudore morbus tollatur, vel admodum minuatur.

Ex allatis boni sudoris notis, facilius, qui mali sunt, sudores innotescunt, ac proinde sudores in morbi principio apparentes, mali; in principio namque, omnia sunt cruda, & nihil potest salutariter excerni, nisi priùs debitè concoctum sit. Idcirco vera est hæc doctrina, de omni evacuationum genere, quæ in principio

cipio morbi nunquam possunt esse salutare. Sudores, qui die non critico contingunt, mali; sunt enim symptomatice, à vi morbi concitati, qui enim à naturæ motu benè operantis fiunt, diebus tantum criticis contingunt. Si inter sudandum horror, vel rigor sæpius recurat, malum; Novus iste naturæ conatus, magnam illius perturbationem denotat, quæ non potest propositam evacuationem convenienter perficere, sed denuò insurgit cum magno virium, & vitæ periculo. Unde *sect. 7. aph. 4. A sudore horror, non bonum.* Sudatiuncula omnis præcipue, quæ circa caput, & cervicem apparet, mala. Hæc sudatiuncula plerumque contingit ob magnam imbecillitatem viam, quæ humores circa cutem existentes continere nequit, ut videre est in syncope, ubi exiguus sudor circa caput, collum, aut pectus emanat, aut etiam in moribundis, talis sæpenumero sudor contingit, qui Diaphoreticus vulgò nominari solet. *Frigidi sudores cum acutâ quidem febre, mortem: cum mitiori autem, longitudinem morbi significant. aph. 37. sect. 4.* Frigidi sudores fiunt à calore naturali partium solidarum penè emortuo: cum nimirum sudor ob calorem febrilem intus ferventem erumpens in partibus exterioribus calore naturali jam destitutis refrigeratur. Et quidem ejusmodi sudores semper mali sunt, quomodocumque erumpant, seu copiosi, seu pauci, seu ex toto corpore, seu ex capite, collo, pectore: perniciosiores tamen, qui circa caput solum, aut extremas partes conspiciuntur. Sudor, qui cum erumpere cœperit, statim desinit, malus; significat enim naturam excretionem moliri, & præ imbecillitate non posse opus comple- re. Sudores assilui, sive modici illi, sive copiosi in febre acutâ, mali, denotant enim naturæ imbecillitatem, quæ humores retinere non potest, ideoque qui continenter sudant, sed modicè, si evaserint, diu saltem ægrotare solent: At si crebrò magnam sudoris copiam profundant, palam est non multò post eorum virtutem resolutam iri. Addimus, quod sudores quicumque, qui per plures dies perseverant, symptomatice sunt, quia critici intra unum diem absolventur. Sudor, qui non effluit, sed instar granorum mili in cute apparet, malus; hujusmodi namque sudor in capite, aut cervice tantum apparere solet per syncopes, aut alias virium exolutiones, quæ copiosum sudorem effundere non possunt, sed exiguum tantum, qui in tales globulos granis mili efformatur. Fœtidi sudores in morbo acuto pessimi; summam enim corruptelam significant; quæ naturalem corporis œconomiam destruit, & evertit. Sudor multus in febre acutâ apparens, eam non imminuens, malus; ostendit enim humorum multitudinem quam natura difficilè superare potest, & non nisi longo post tempore, quod in morbis acutis non conceditur: ideoque periculum est, ne natura succumbat, antequam coctionem perficere potuerit.

Restat tandem, ut advertamus, quæ mortis, vel salutis signa exituræ præstent: Maculæ purpureæ, quantum est, ex vi coloris salutem portendere solent, cum plures sunt, majores, & coloris benignioris, ita & albicantes, & subpallidæ, quoniam mitiores succos peccantes denunciant, & criticè erumpunt, ac naturæ victoriam ostendunt. Si verò pauciores, minores, & pravi coloris, ut violaceæ, virides, vel lividæ, aut nigræ, symptomatice excernuntur, & naturam succumbere significant, & certam mortem semper pronunciant. Præterea si postquam apparuerint, & retrocesserint, pessimum signum est; indicant enim materiam morbificam ad interiora refluere, & & mortis formidinem augere, eo magis si in exigua quantitate fuerint, nec alia signa salutaria habeant annexa. Exanthemata in variis partibus apparentia, majoris malignitatis soboles sunt, quam maculæ purpureæ, atque adeò majus portendunt periculum.

Tertiò attendenda sunt coctionis signa, quibus etsi non sit fidendum, cum succi maligni coctionem non admittant, tamen si cum aliis annectantur salubribus signis, salutem portendere solent; semper autem in hujusmodi casibus, generalis constitutio attendenda est, quæ si ut plurimum ad salutem terminatur, bonus sperandus erit exitus: si verò ad mortem, nequaquam erit fidendum.

Non incongruum erit hinc in prognosis calce, ea signa, quæ proximam animæ exhalationem arguunt, subnectere, præter ea, quæ notavimus, ut cum mors præ foribus adsit, domestici magis curent patres spirituales vocare, qui præstò sint in animæ auxilium.

Frigida spiratio in morbis acutis, proximam mortem significat, denotat enim caloris nativi extinctionem. Si corporis adeò grave est, ut ungues, ac digiti lividi sint, expectanda continuò mors est. *Ungues nigri, digiti pedum frigidi, nigri, demissi, vel proclinati mortem proximam esse portendunt. Hip. 8. aph. 12. Si oculi caligant, vel lucem averfantur, somno multo, & astu detinetur, extra spem est. aph. 15. facies, quam Hip. penicillo describit; quæ Hippocratica vocatur, mortem ante oculos denotat: fuerit autem sanè facies hujusmodi, oculi concavi, nares acute, collapsa tempora, aures frigide, & contractæ, cutis in fronte dura, intensa, & arida, color pallidus, vel niger, lividus, aut plumbeus.* Quæ omnia ex pessimis causis internis contingere solent.

Pessima est respiratio, quæ fit cum stertore, qui omnibus ferè morientibus accidit, ut aliquando ante mortem in gutture quædam veluti ebullitio, fervor, seu strepitus audiatur (*Italicè hic spera vocatur*): quicumque igitur morbo ingravescente, stertor pertinaciter perseverat, & intenditur, proximi sunt morti, & unum, aut alterum diem ante obitum apparere solet, & ægrum veluti laqueo suspendit; significat enim extinctam omnino facultatem, quæ excrementa ab asperâ arteriâ, & faucibus excernere nequit. Est tandem etiam morti proximus, & extra omnem vitæ spem positus æger, tunc cum inferior venter à suo motu quiescit, & thorax tantum se movet, & hoc cessante, scapulæ cum claviculis, nariumque pinnis moventur, & his tandem motu quiescentibus, mentum per tres vices movetur, & tunc de ægri vitæ conclamatum est.

Curatio.

Cum continuarum febrium lædendi modus, non sit in omnibus unus, & idem & ex læsionis, symptomatumque modo, indicatio pro curatione desumi debet, regulam tradamus oportet, cujus usus in curationis indicatione desumenda est, ne error committatur; sciendum itaque est, quod succus nutritivus, dum degenerat, & in quatuor differentiis esse potest; Primò, si quantitate, & qualitate sui pravâ eò naturam in solidis partibus opprimit, ut earum motus non solum depraver, sed etiam retardet, ferèque aboleat; Secundò si quantitate paucus, qualitate pessimus, idem præstabit. Tertiò, si quantitate multus, qualitate verò non adeo pravâ, naturam gravabit, sed non adeo subvertet; Quarto, si tandem neque quantitate, neque qualitate adeo pravus, ipsam naturam irritabit, sed non opprimeret.

Primo, & secundo modo eas febres pariet succus nutritivus, qua continuas cum accidentibus appellavit *Galenus*, *Medici* communiter malignas indignant.

Tertio, & quarto modo eas concitabit febres, quas *Galenus* continuas absque accidentibus appellavit, *Medici* communiter continuas, sub typo duplicis tertianæ malignitate carentes, indigitare solent.

Uniuscujusque modi ex quatuor assignatis signa, & symptomata docuimus, ut certa, & non scrupulosa ex eorum cognitione norma, curationis emergat. Si quantitate multus, & in pessimam qualitatem degeneratus sit succus nutritivus, ex quia aliqua ex suprâ enumeratis dispositionibus præcellerit; assignavimus signa.

Hoc febris genus, sicut & aliarum duplici debellatur præsidio, diætetico scilicet, pharmaceutico: diæteticum in sex rerum nonnaturalium regimine consistit, & quodad primum

Aër sit purus, serenus, lucidus, & temperatus, & si talis naturâ non sit, saltem arte paretur sit itaque: ex calido temperatus. Nimis calidus vitandus, quia febrili combinatus, magnum incendium, & suffocationem, vel saltem ex spirituum resolutione maximam vitium imbecillitatem pareret; frigidus maxime arcendus, poros namque occludit, & diaphoresim inhibet, quæ in hoc febris genere summopere medicamentis promovenda est, inò omnes ægri febre malignâ laborantes, aëri frigido se exponentes, omnes moriuntur, ut pluribus compertum est exemplis.

Cibus debet esse rarus, & paucus, sed optimus, & facilis coctionis, qui non faciliter corrumpatur, talis erit panis contritus in pulli juscule excoctus, à carne omninò abstinendum, nam in hujusmodi febribus vis ventriculi digestiva ferè penitus adimitur & caro in pessimam abit corruptionem, & cadaverefcit, sorbitionibus itaque potius, quàm cibis solidis alendos esse ægros inquit *Hip. aph. 11. sect. 2. facilius est impleri potu, quàm cibo*, Eiusmodi enim diætæ naturæ magis convenit, citius namque reficitur natura his, nec revocatur à pugnâ, quam cum morbo inivit. Vitanda plurium ciborum ingurgitatio, ne in febrilem degeneret materiam, quia, qui tali laborant febre *Corpora habent impura, & quò magis nutrities, eò magis lædes. sect. 2. aph. 10. Medicus*, & adstantes in ægri incolumitatem conspirare debent aliter si adstantes, quæ *Medicus* præscribit, aut omittunt, aut intempestivè adhibent, aut inconsulto *Medico* aliquid circa ægrotum moliantur, certè in ægri vitam conjurant. Verumenimverò nostrates mulierculæ, quæ ægrotis inserviunt, affines, & amici, qui ægrum adeunt, ad vires sustentandas, ut nugantur, pluribus, & variis eduliis, ac crebrò in eorum perniciem infarcire solent. Verùm victus ratio virium incolumitatem, & per accidens curationem respicit. Non tantum mulierculæ insimulandæ sunt, sed etiam *Medici* qui politici evaserunt, nimium ægrotis indulgentes, & tantum student, ut nobilibus, & plebeis placeant, ac de ægroti viribus solliciti esse videantur, quarum conservatio, non ex nimia eduliorum ingurgitatione, sed ex exactâ diætâ, & commodâ remediorum administratione dependet, nec quod ingeritur, sed quod digeritur, nutrit, nec cibus, aut potus est graviorum morborum medela, sed medicaminum est sanatio. Febrientium ventriculus; unâ cum toto ægrotat, febris namque morbus universalis est, nec natura materiam morbificam, & cibum simul concoquere potest, sed deficit ambobus, & interim materia febrilis cumulatur, & ob alimentorum copiam læditur digestio, fermentatio corrumpitur, febrili causæ fomentum, & fomitem præbet, Hinc *Hip. aph. 55. sect. 7. inquit: Si quis febricitanti cibum præbeat, quem sano exhibet, valenti robur ægrotanti morbus fit*. Infarciunt febrientes carnibus confusis quæ nidorosam, & cadavericam transeunt corruptionem, item jurebus consumptis, ovis sorbilibus, testibus pullorum, avium, caponum, vitulorum assatis, vel elixatis cum endivia, cichorio, aut boragine, & pro secundâ mensâ fructibus, & bellariis non sine insigni multorum perniciæ, & morte.

Ita *Asclepiades* Romæ olim agris balnea, vinum, carnes, & quicquid gratum, & optatum erat, concedebat, & sic Civium Romanorum mentes mirabili artificio ad se trahebat, non sine discrimine, & morte. In acutissimis ergò, ut plurimum quatuor primis diebus, tenuissimus requiritur victus, pro cedente verò tempore, pleniusculo utendum est. Non possumus non commendare *Turcas*, qui statim ac in febrem incidunt, per tres dies neque cibum, neque potum assumunt, & perfectè abique *Medicis* curantur. Sed hîc observari debet anni tempus, ætas, & morbus, quibus in febribus expedit, aut non juxta *aph. 17. sect. 1. Quibus etiam semelne, an bis, & plus, minusvè, & gradatim præbere cibum convenit, spectandum. Dandum etenim aliquid tempori, regioni, ætati, & consuetudini*. Fructus horarii, omnes, aut ex fructibus parata, & olera, fermentando sunt nocua; nam omnia, quæ augere, & cedere fermentationem possunt in febribus nocent. Melita, saccharata, alimenta nimis solita, & aromatica quæcumque, in febribus insigniter lædunt; hæc enim admodum fermentativa sunt adeoque fermentescendo fermentationem præternaturalem intendunt, & febrem adaugent. Non impellendi sunt febricitantes ad cibum, neque minis aut quovis alio modo quia alimenta quæcumque citra appetitum, & cum nausea ingesta non digeruntur, sed putrescunt, scorias febriles adaugent, unde in continuis febribus ad aliquot dies nihil comedatur, hinc consultius est ad cibum non cogere, vel persuadere ægros, Cibandi tempus docet *Hip. aph. 11. sect. 1. In ipsis tamen exacerbationibus cibum adimere oportet, nam præbere noxium est, & circuitus redeunt morbi, in ipsis accessionibus abstinendum*. Qua in re hoc nostro ævo multum peccatur ut diximus, quo plurima hominem pars, indiscriminatim alunt ægros, nullâ observata temporum ratione; Natura enim dum in accessione adversus morbos congregitur, conficiendo alimento minus intenta est quo fit, ut illud non fermentatum febrem, ejusque symptomata augeat.

Quò ad potum attinet, abstinendum à potu in febribus detestamur, estò febris in *Galenistarum* opinamento sit passio calida & sicca, cui frigida, & humida correspondere debet. Anihela sitis, magnum est symptoma in febribus, & nullo alio queruntur febrientes, quàm de hoc nec alio restinguitur, nisi potu, cujus interdictum ingentes suscitât molestias, cruorem, solidarum partium alimenta cum viribus, & humidum deprædatur innatum; ideoque stricta sitis sex millies, & ultra aquarum latrocinia patravit, & totidem quæ *Medicis* attulit opprobria. Interdicitur aquæ potus à vulgaribus, sub panâ mortis, sed febrientes vulgariū mortem non expavescentes, potius morti se destinant, quàm sitim tolerare velint; fracto funesto decreto, relictâ siti, & per sudorem abactâ febre, rigidos deludunt *Medicos*. Vulgares ad febrientium sitim deludendam, circa thalamum varios arte factos aquarum salientium fontes imponendos jubent, præter frondentium arborum ramos, quibus parietes, & pavimentum sternunt, ut aquarum murmure pellatur sitis. Miseri febrientes mediis in aquis, aquam quærunt, & parem cum Tantalo sortiuntur sortem? Ita, *Horat. lib. 1. Serm. Satyrâ 1. cecinit.*

*Tantalus è labris sitiens fugacia capiat
Flumina*

His sic stantibus, aquam non affatim potandam concedimus, sed intra limites: *Ne quid nimis*. Non calidam præbemus, quia febrientes non appetunt, quia talem non sitiunt: frigidam autem in remisso, non in summo calore; non igitur sitis toleranda. nec quidem subter sudorem, & tum potus calidus esto.

Febrientium potus sit aqua cardui sancti, scorzoneria, vel

vel galega sed his omnibus palmam præripit *decoctum cornu cervi*, quo nos pro ordinario potu in febribus præsertim malignis utimur, & plus auxilii hoc, quam omnia alia medicamenta affert. Maximoperè *aquam cardui benedicti vel communem in qua gelatina cornu cervi dissoluta sit*, commendamus, vel *serum lactis optimè depuratum* depurari debet, ne pars caseosa remanens, malum exasperet, & cum pomo absque acido in taleolas dissecto purificatur. Vulgares extollunt *Lactis serum depuratum, & succo citri acidulatum*. Item ad malignitati, & pravitati obfistendum, in potu addunt *citri, aurantiorum, limonum, vel granatorum acidorum succum, spiritum vitrioli &c.* Verum acidularum in his febribus usus, tutus non est.

Vini potus à vulgaribus medicis arctè interdicatur cum febris in eorum sententiâ non, sit, nisi metus calor, & ab Hippocrate ignis vocatur, ac proinde febricitanti vinum præbere, est veluti oleum, ad extinguendum ignem: sed pessimo utuntur consilio, nam calor, seu Hippocratis ignis in febris definitione perit, cum non sit febris constitutivum, sed accidentaliter consequens, & calor & febris sunt radicaliter distincta: & concessio, quod calor augeatur, non per hoc & augeatur malignitas: crescit calor, quod fortius ad causæ occasionalis expulsionem insurgit, imò si caloris molestia vini potu increverit, virium fœnore compenatur, quæ morborum sunt medicatrices. Vini haustulum, in febre malignâ nos non improbamus; est enim virium conservator, & præstantissimus restaurator: calor, qui timetur, est à spiritu volatili, in integro verò vini generosi haustu, vel scrupulus unus, vel drachma dimidia continetur: quæ noxa à tam parvâ dosi contingere potest? Vinum namque est humanum nectar, ideoque naturæ amicissimum, & vitæ nostræ analogum continet spiritum, est summè cardiacum, vires insigniter conservat, & deperditas restaurat; imò pars ejus spiritalis nutrit, & non raro sanguinem adedò promovet, ut ad diaphoresim, vel diuresim disponat. Qui modicè in febribus vino utuntur, vires conservant, & faciliùs convalescunt qui vino non utuntur, vel naturæ beneficio evadunt, vel diu valetudinarii decumbunt. Nemo ambigit, quin pestis sit febris atrocissima, acutissima, & celerrima, quin absque, sudoribus, & vini meracioris potu solvatur. Vinum lymphaticum in febribus tanquam valdè proficuum, malignitati maximè adversum, & ut ventriculi languentis lenimen concedimus, verum à nimio potu abstinendum hortamur.

Motus & quies modum servant, ne succorum degeneratorum particulae, ob motum nimium agitentur, nimiam concipiant fermentationem, & febre adaugeant, conveniunt tamen frequentes; & vehementes frictiones, ad hoc ut natura ad noxii expulsionem excitetur, Quies magis convenit, ut continuatâ diaphoresi corpus per insensilem evacuationem, degeneratos succo deturbare possit, ut pristinus restitatur tonus: Verum nimio quies nocet, particulae namque magis torpescunt, & ob cunctationem, pejorem nanciscuntur naturam, quæ deinde ob nimiam copiam turgescunt, sanguinem turbant; & febre intendunt,

Somnus & vigilia debitam servant vicissitudinem, quod si alterutra excedant, debitis emendetur modis; est tamen infestus somnus, sub primum morbi accessum initus, verum post statum multum est necessarius; præsertim sumpto sudorifero, quia tempore somni sudores copiosè fluunt, Et Somnus omnem evacuationem tollit præter sudorem, Item somnus post cibum, & horis quietioribus procuretur.

Sic animus in tranquillitate detineatur, & animi pathemata, ut in primis cura, terror; pusillanimitas, mœror, excandescencia sedulo vitentur; his enim

vitam, sanguinem, cæterosque succus alterandi vis inest, vel saltem compescantur, aliter febriens in his incompefcibilis majorem sibi febris malignitatem comparabit, & mortem accelerabit; forti itaque sit animo & speret in Deo, & ipse eum eripiet.

Excreta, & retenta in statu naturali conserventur, & alvus nisi suum deponat onus, arte quotidiano clysmatum, vel glandium usu ad scybala deponenda proritetur, quibus addenda hiera, ut naturam ad aliquid molendum promoveat.

Perlustrata diætetices orâ, Chirurgiam, & Pharmacëuticam peragrandam aggredimur, & primò, an in hac febre sanguis, sit detrahendus, ambigimus. Veteres Galenici in his febribus, præmissio clystere, sanguinem mittunt, præsertim verò circa febris initia, aliqui non ultra quartum, alii ulterius, cum vires consent, quia in his præter malignitatem etiam putredo, & Saluberrimum esse in omnibus putridis sanguinem mittere, ita dictante eorum Antesignano Gal. II. meth. censent. Vel quia ut plurimum malignitas à putredine ortum ducit, ubi autem ingens fuerit putredo, ingens quoque malignitas, & pariter erit incendium, præsertim viscera; quapropter ingens desideratur ventilatio, & refrigeratio, & præcipuè si adsit vel immineat aliqua interna alicujus visceris inflammatio, quæ non rarò febribus malignis contingere solet. Ad duo itaque spectant vulgares, vel ad putredinem; Si malignitas putredini prævaleat, minori copiâ sanguinem educunt: Si malignitas putredo magis quam malignitas prævaleat, majori copia detrahunt, quia ex putridis humoribus intra venas translatis maligna febris, tutò phlebotomiam semel, bis, aut ter reiterans, donec tota putridi humoris in venis contenti sarcina exonerata sit, præsertim sanguinem fundunt, si ab aliquâ evacuatione sanguineâ suppressâ, ortum habuerit febris, ut in mulieribus, in viris hæmorrhagia.

Cæterum vulgares in sanguinis missione hallucinantur, & præsertim in febris principio, nam vires, morborum medicatrices, quæ tantoperè in superando hoste tam maligno necessariae sunt, perfringuntur, & vix deinde pro ferendo, & vincendo morbo sufficient, & malignitas, quæ velut anguis in herba latebat, vires colligit, eas exferit, & sævitiam intendit. Præterea febris hæc non est cognitu facilis, ut non tam vulgarem, quam etiam cordatum decipiant Medicum, quia non statim ostendant pravitatem; blanditur enim hæc, & fallit canum instar, qui caudâ blanditur, non & acriùs mordent: Veluti sirenes quæ cautis dulcedine sopiunt, sopitos demergunt devorantque demersos. Insuper in febrium principio nunquam sanguis mittendus est, quia maxima adest humorum cruditas, & detractio sanguine, calor imminuitur, & cruditas eò magis augeatur.

Neſcimus, qua ratione, in omnibus putridis sanguinem mittere, saluberrimum esse putarit Galenus; supponit enim ipse ex humorum putrescentiâ, putridas oriri febres: Verum si febres putridæ darentur, omnes tali laborantes febre, essent veluti tunc ex putri nati, & putridi absque ullâ salutis spe interirent, quia secundum vulgatum scholarum axiomâ: *Quod tangitur à putrido, putrescit*. Dicant quæso, quomodo putridum à sano adimunt in harum febrium curatione? Venæ sectio plethoræ, & non putredini; non sanguinis missione putridi humores evacuat, sed aliâ ope medicâ indigent. Præterea putridi humores vel sunt intra venas, vel extra; si intra, vel parietibus adhærent, vel cum sanguine fluctuat; si in parietibus, frustratoria est sanguinis missio, nam etsi totus auferatur sanguis, causa febrilis intacta remanet, imo illæsa, quia auferatur sanguis, qui ipsam eluere, vel dissolvere potest

est. Si in venis fluctuant, & totas occupant venas, quantum libet minutas, non proficies, ex eo quia quod remanet, eodem modo se habet ad vires debilitatas, ac se habet totus sanguis, ad vires integras. Si non totus corruptus est, quis pro te spondeat venæ sectione corruptam tantum partem, & non bonam extrahi? Si extra venas est febris causa, ad quid sanguinis missio? forsan ad trahendam, ut vulgi volunt, illam intra venas? Quicquid sit de hoc, certum est sanguinis missione vires minui, & consequenter morbum augeri. Incertum tamen est in vulgare opinione ipsam juvare, quia ipsorum confessione etiam non demonstrationes, sed probabiles conjecturæ sunt, quæ pro illâ afferuntur: In ambiguis autem melius est vires servare, quam perdere. Adde, quod febres tenuem expostulant, victum, ex quo etiam minuuntur vires, quod agnoscunt *Medici Hippocratem, & Galenum* deseruerunt, imò rationem, & experientiam, atque in statu morborum, pleno victu uti coguntur, ex eo quia venæ sectionibus, & purgationibus ægrorum vires sustulere, & magis læduntur à venæ sectionibus affligi ægroti, qui in statu pleno utuntur victu, quam ii qui illarum tyrannidem experti non fuere, ex eo quia ob imbecilles vires concoquere bene non possunt; quapropter cumulantur excrementa, viæ occluduntur, per quas forsan natura crisin tentare vult, & ipsa defatigatur, unde morbo, & *Medico* succumbit. Ad id, quod dicunt venæ sectionem conducere, ut sanguinis massa ventiletur, & calor supprimatur, merum figmentum est, nam ad hoc, ut sanguis ventiletur, aëri exponi, vel intra venas aërem attrahi necesse, quod dolosum est effugium, cui pravis repugnat: Nam ubi sanguis est insigniter calidus, & in vasis coarctatur, vix ebullitioni sufficiens spatium habere potest, tunc sanè quando vena aperitur, potius effervescencia augetur, quia pro ebullitione majus adipiscetur spatium. Tandem suppræssæ evacuationes, ut menstruorum, hæmorrhoidum, vel hæmorrhagiæ, sunt harum febrium causæ mediatae, non verò immediatae.

Venæ sectionem in hujusmodi febribus tanquam noxiam, & maledictam repudiamus; quia sanguinis effluvia, quæ calida sunt, dum è venis, & arteriis per corpus diffunduntur, tum materiam resolvunt, tum naturam sublevare possunt, quæ omnino torpet, ut ad purgans se accingat; quod si è venis educatur sanguis, cum novus non regeneretur ex coctionis ventriculi defectu, cessat unica illa spes effluviis sanguinis, pro caloris corporis conservatione: præterquam quod in harum febrium principio, semper adest virium imbecillitas, & facultatum lapsus, quibus præsentibus, sanguis mitti non debet. Præterea malignitas, sanguinis missione non tollitur, sed alexipharmacis. Item ex sanguinis missione vasa concidunt, & diaphoresis non facile procuratur, & natura segnior facta, crises moliri non potest, sed morbo succumbit; in specie verò in febribus cum macularum, vel pustularum excretionibus conjunctis, venæ sectio instituta est lethalis, quia crisin ad cutem factam impedit. In his itaque febribus, sanguiniseductio nullum habet locum, adeò ut quod malignior sit febris, eò magis, noceat; idque eò magis quod serius fuit instituta. Tandem vulgares febres malignas venenatas vocitant, atque ideo in his semper venenum sumentibus sanguinem non detrahunt nam ex sanguinis detractio venenum magis ad partes internas diffundi dicunt: ita neque in hac febre venenata, sanguis mitti debet, nam ita venenum, seu malignitas augebitur, & magis in partes nobiles irrepit. Neque dicant vulgares, quod dispar ratio de veneno est, nam in veneno nulla febris adest, nullaque putredo. Non ita dicant,

nam quotquot *aquam Tiphariam*, quæ venenum est, quod febrem inducit, sumunt; omnes, quibus vena secatur, è medio tolluntur; quibus intactus est sanguis, omnes evadunt absque alexipharmaco, quod appropriatum est limonis, vel citri succus. Ex his itaque colligimus febres malignas, sectâ venâ magis perniciosas fieri, imò ipsa phlebotomia est ipsa malignitate malignior, & in certum vitæ discrimen conjicit ægrum, & pauci, quos æquus amavit Jupiter, evadunt. In morbis, qui epidemice grassantur, ut in pleuritide, dysenteria, ophthalmia, catarrho, angina, febribus &c. sanguinem mittere est certò ægrum jugulare. Infelices, qui in morborum epidemiis decumbunt primi, quia antequam specificum, & appropriatum remedium per ægrorum funera, quod morborum exstinguit, comperiat, omnes morri succumbunt.

Neque in his febribus audiendi sunt illi, qui hircudinibus per venas sedis, febris materiam educere existimant; nam sanguis ille innocens est omnino inculpatus, fovetque suo calore mesenterii partes, in quibus febris materia copiosior stagnat: quod si sanguinis eductione mesenterii partes refrigerarent, omnino de spe salutis, & vitæ infirmi actum erit.

Uno tantum modo extractus sanguis, in febribus, nocere non solum non potest, sed multum prodesse: est ille, si scarificatâ cute, cucurbitulis sanguis educatur, sed cornettis educi præstat; sanguis enim cutaneus in his febribus veluti grumescit, & non solum naturæ non opitulatur, sed illi onus adauget, impeditque ne per cutem febris materia resolvatur; extrahi potest ad libræ pondus semel, aut bis, post quartum, vel septimum febris diem pro morbi acutie, & validitate.

Maximoperè apud nostrates, *medicastro* in febribus malignis curandis in statu decantatur Vesicantia, taliter appellata, eo quod vesicam quandam tenuibus repletam ichoribus in partibus, quibus applicantur, excitant: componatur autem ex *cantharidibus preparatis, seminibus sinapi euphorbia fermento veteri, & aceto scillitico* nam horum præsidiorum ope, plures ab his affectibus vindictos fuisse, aut saltem plurimum utilitatis consequutos, quotidianæ ferè testantur observationes. Sed quoniam nullum in arte medicâ extat præsidium, adeò sit tutum, ac felix, ut nullâ andigeat arte, sed indistinctè in omnibus affectibus, naturis, & quovis tempore adhiberi possit; propterea de vesicantium usu plurimæ institutæ fuere disceptationes, num scilicet eorum usus salutaris sit, in quibus morbis, aut quo tempore conveniant, & quibus in partibus sint applicanda, & inter plures signanter opus hoc aggressus est *Hercules Saxonia in suo opere de Phœnigmis*, quorum etiam utilitatem insigniter commendat *Hœferus in Hercule Medico*.

In frequenti usu vesicantia sunt apud *Italos, Gallos, & Hispanos* in febribus malignis, in statu, ad magnitudinem thaleri, in carpis manuum, vel in pedibus ad promovendam malignitatis expulsionem quoniam raro sudorifera usurpant. Prodit ex vesicis quidam ichor quem humorem venenatum, malignæ febris causam appellant, & in primis commendant tunc, cum externa frigent, & interna uruntur. Item in tumoribus apperendis, præsertim malignis, in bubonibus, & anthracibus commodissimè tales vesicas excitare solent, ne venenata materia introrsum versus regurgitet, & ita cum præsentis ægri periculo repellatur. Similiter ad capitis affectibus soporosis, apoplexiâ, vertigine lethargo, caro, comate, si hæc vesicæ in nuchâ excitentur, quoniam ibi opus est ut concitetur dolor, & vigilet ager & si vesicantia sint lenia, & non excitentur cum doloribus vesicæ, tunc sine fructu adhibentur.

Tum etiam in oculorum affectibus cum fructu applicant, in specie in inflammatione, lippitudine, & similibus affectibus. Vel dentium doloribus applicant pone utrumque aurem, in semilunæ formam. Ad catarrhum vesicatorium cervici, & scapulis adhibent. Item tanquam optimum præsidium comendant à capite in destillationibus. Tum etiam in arthritide, & dolore ischiadico, & similibus morbis, à lymphâ acidâ oriundis, optimè conducunt, pro evacuandâ tali lymphâ, ut ejus motus inhibeatur. Tum quoque in hydrope, ut lymphâ mali causâ evacuetur, sed vesicantia hîc non aded sunt tuta, estd nonnulli aliquando profuerint, quia partium calor pusillus facillè extinguitur, & gangrænâ sæpè afferre solent. Tum tandem in paralyti, & atrophîâ, ac sexcentis aliis affectibus, ut alimento commeatus concedatur.

Profectò hos non infirmæ notæ authores, circa tam perniciosum medicamentum delirasse, insudasse ac hostem pro amico, & pro alexipharmaco venenum expiscatos fuisse obstupescimus, omnia vesicantium ingredientia sunt malefica, venenata, abundantque sulphure inflammabile nimio sale volatili, acri, exurenti, & caustico, principale quorum fundamentum sunt cantharides. Hæc sulphura, & salia mobilitate suâ, & volatilitate in sanguinis massam se insinuant ejusque missionem conturbant, & febrilem calorem adaugent, mictum sanguineum cum dysuriâ excitant, & cum lorii stillicidio sanguinem extrahunt, erosus vasis, non sine intolerabili ardore, & angustîâ hinc perennes vigilæ, quæculi dolores, inquietudines, virium lapsus, facultatem prosternationes, & ægrotantium clades. His cruciatibus non medella, sed bina in die tonsorum laniena adjungitur. In tantâ symptomatum procellâ natura, quæ est morborum curatrix, in varios præternaturales tumultus agitata, à materiæ morbificæ coctione distrahitur, & à frustrâ crisi, quam forsan moliretur impeditur. Omittimus ulcera, (si quandoque ægri evadant) quæ ut plurimum tum ob cachexiam, tum ob malam curandi rationem sæpè chronica, vel cachectica fiunt.

Hoc fallacis medicamenti genus, corticem attingit, & nucleum intactum relinquit: corporis superficiem discerpit, & hostem in centro latentem non perstringit: centrum laborat, & insontem laniat peripheriam: & quot spei lineas ducit, omnes ad mortis centrum properant. Ichor ex vesicis extillant, non est nisi latex sanguini innatans, in aquam mutatus, non aliter ac in ambustis observamus, nec ichor iste est malignæ febris causâ, quia per vesicantium lanienam eductus, febris, vel saltem malignitas imminueretur, quod oppositum experimur. Celebrant vulgares in affectibus soporosis vesicantia, ut in lethargo, caro, comate, &c. at non soporosus, quia dormit, malè se habet, sed quia malè se habet, ideo dormit, nec somnum impedire utile est sed solum somni radicem tollere necesse est. Qui itaque per dolorum lanienam somnum suspendunt, ejus radicem non tollunt, & ægrum crudeliter perimunt.

Unicam tantum indicationem habere possunt vesicantia brachiis, & crucibus applicabilia, quam habet sanguis scarificatâ cute cucubitulis eductus; verum si vesicantibus tantum spes salutis in infirmi reponatur, de illius vitâ actum jam est. Pro signo, non pro horum effectuum curatione, applicari possunt vesicantia, quia applicatis his, si nulla sequatur operatio, nulla sequatur operatio, nulla excitetur vesica, certissima mors expectanda est. Hinc etiam corporibus mortuis vesicatoria etiam fortissima applicata, nullam excitent vesicam; unde si in ægro non operentur, curatio ad mortem terminatur sic etiam, si excitatâ vesicâ, nullatenus pur-

gatio sequatur, mors imminet, sed hoc signum multoties fallax experti sumus: Unum tantum pro certo afferre possumus: quod quando locus vesicatus nigrescit, de vitâ ægri conelamatum est.

Expedeti à primâ medicinæ columnâ, nempe à Sanguinis missione, ad secundam transitum facimus, scilicet ad purgans Medicamentum, quibus tota vulgare medicina per sanguinem, & merdam innititur: appellant enim vulgares, hæc duas columnas, duo magna præsidia: quibus indiscriminatim omnibus in magnis morbis utuntur, & pro his inquit *Hip. Magnis morbis, magna præsidia conveniunt.* Verum, an in febrem malignâ purgans medicamentum conveniat, & quando, maximopere ambigimus. Eapropter dicimus nullo modo convenire, quia purgans turbata sanguinis missio non tollitur, & purgatio directè cachochymia, non verò febris, præsertim malignitati debetur; hæc namque antidotis solum, seu alexipharmacis expurgatur: Si ergo conveniat, id indirectè solum, & per accidens, quatenus scilicet unâ cum malignitate quoque in corpore magna nutrimenti degenerati illuvies primis viis, stomacho, intestinis &c. inhæreat, ex prægressis erroribus in potu, cibo, cæterisque à quibus non solum malignitas fovetur, sed etiam augetur; sic enim degeneratorum succorum ubertas minuitur, primæ viæ mundatur, natura facilius sublatâ, crisesque molitur. Id ex appetitu prostrato, nausæ &c. hæriolamur, ventriculum à peccantibus humoribus esse gravatum à qui prius evacuari debet nam alias alexipharmaca, & sudorifera, si dentur, in ventriculo pravis succis, immista, infringentur, & non facillè claustra perumpere possent.

Purgans medicamentum, præter quàm in principio, primâ die, & non ultra secundam vel tandem tertiam exhiberi potest, absque infirmi damno; in principio diximus antequam quamcumque excretionem aliam per cutem molitur natura, elapsa est, quia occasio præceps: sed absque spe, quod multum prodesse posset, primâ enim, & secundâ die turbata, atque confusa adeo natura non est, ut ad purgantis stimulos aliquid moliri non possit quod saltem aliquam materiæ portionem non deturbet, id etiam ab authore aphorismorum insinuat fuit *aph. enim 29. sect. 2. Cum morbi inchoant, siquid movendum videtur, move: cum verò consistunt, ac vigent, melius est quietem habere.* Et *aph. 10. sect. 4. Purgandum in valde acutis, si incitet materia, & eadem die, differre enim in talibus malum est.* Et generosus esset *Medicus* in hujusmodi febribus, si causæ pro iis præcesserint, primo, vel altero die in purgante medicamine exhibendo; fieri enim potest, ut à purgante sollicitata natura, contra materiam febrilem insurgat, & in posterum sub illius onere torpeat, quod multum interest ad morbi curationem. Caveant *Medici*, ne quæcumque propinent purgantia, in specie in morbi cursu, & à quocumque apparentibus sudoribus, petechiis, aut maculis, & à quocumque stimulo abstinendum, & ne quidem ad clysteres, aut suppositoria accedendum sit quia sic insigniter naturæ motum retardant. Purgantia itaque ab initio tradenda sunt, quo planè elapso, emittenda, fortiora nocua sunt; nihil enim exitius est, hominem febre malignâ correptum, certius ad interitum trahit, quàm quæcumque in specie ingens, & superflua purgatio ut pluries experienciâ comprobavimus. Purgantia itaque ab initio tradenda sunt, quo planè elapso omittenda, fortiora nocua sunt. Lene medicamentum esse debet, quod vulgares *minorativum* appellant; propinant isti duo purgantium genera, minorativum unum, quod utique in harum febrium principio admittimus, eradicativum alterum, quod improbamus, & ita vocari credimus, non quia febrem, sed unâ febrientem è viventium terrâ eradicat.

Inter medicamenta, quæ succum nutritivalem degeneratum, à fibris educunt, intestina, & ventriculus non ladunt, & naturam non laceffunt, primum habet locum conserva florum persicorum, ut

℞. Conf. flor. persic. ℥. iv.

Exhibe infirmo immediate ante prandium.

Mirabiliter etiam id præstat *extractum catholicum*, vel sequentes Pilulæ, ut

℞. Pilul. de tribus Gal. ℥j. reduc in v. pilulas, & infirmo exhibe. Reduci etiam posset in formâ potûs nobile medicamen hoc modo :

℞. fol. sen. or. polyp. querc. tart. pulverisati ana ℥j. manna coacta ℥iij. cinnam. contus. ℥iij. aqua font. ℔j. fiat decoctio in vase clauso, & deinde colatura absque vehementi expressione de qua

℥. ℥viij. & in eâ diss. syr. flor. persicor, vel de succ. ros. persic. ℥iv. m. f. p. & exhibe.

Describemus nobilissimum, & gratissimum medicamentum, quæ *Manna potabilis* vocatur, vulgò hîc *Aqua Angelica*, quæ pulchrum nanciscitur colorem, & facile delicatulis, infantibus, & his, quibus nausæa premitur ventriculus, & qui solo aspectu medicamentorum odorem perhorrescunt, propinari potest; hæc namque adeo gustui, & palato grata redditur, ut laguentibus in deliciis sit, ut

℞. Tant. opt. pulv. ℥vj. bull. in aqua borag. ℔j. ad mediatis consumptionem, coletur. & in colaturâ infunde per noctem fol. sen. or. s. s. mund. ℥℔. & mane factâ levi ebullitione, coletur & diss. in eâ *Manna elect. Calabrensis* ℥iv.

Clarificetur cum albumine ovi, & trajiciatur per manicam Hippocratis. Si libet, addatur aqua cinnamomi vel florum Namp. Aliqui addunt succi limonium, vel citri portionem ut potio acidat reddatur ad gustatûs oblectamentum, alii in odoratûs gratiam addunt aquam florum citri, vel aurantiorum, &c.

Hac methodo omnes potiones solutivæ clarificari possunt, & loco mannæ addere syrapiâ solutiva, confectioes, electuaria solutiva, &c. convenienti, dosi, clarificando cum ovi albumine, & trajiciendo per manicam Hippocratis.

His lenibus purgantibus in formâ potûs in decocto semper adminiscent laudabiliter vulgares aliqua in pravitate gratiam, ut sunt cortices citri, radix tormentillæ, scorzonera, scordium; ulmaria, succisa, vencetoxicum vel contrayerva, &c. & ipsâ portione *Tryphera Persica* unicam unam dissolvunt.

Initio in hujusmodi febribus purgans exhibemus medicamentum, non ad malignitatem eliminendam nam non habemus medicamentum purgans, quod malignitatem evacuet, sed ob rationes suprâ allegatas, tum antequam vires concidant, & succorum congeries, febris, & malignitas augeantur, & latè intra corpus dispergantur, tum antequam caput petant, & deliria, vel lethargum &c. excitent, antequam cor opprimant, ac syncopes excitentur, & idèò magis faciendum suademus, quia in his non est expectanda coctio; maligni coctionem non admittunt. Verùm hanc doctrinam non in omnibus indifferenter commendamus, sed solùm particulariter in aliquibus casibus, & Primò, si febris valida & acuta sit. Secundò, ut diximus, si magna degeneratorum succorum congeries in primis viis stagnet, à qua ægrum sublevare expediat. Tertiò, si degenerati succi, ab initio in motu aliquod membrum motum minentur, vel si aliqua turgentia species in corpore appareat, verùm hæc turgentia rarissimè contingit.

Si ventriculus subversione, vel nausæa infestetur, vel adhuc cibo sit repletus, provocandus est vomitus quatenus ventriculus evacuat. Ex vomitoriis præferuntur cæteris antimonialia, propter sulphur malignitati resistens Pro vomitu itaque ciendo medicamentum proponimus, quo, qui hujusmodi fe-

bribus correpti usi sunt, (primâ, secundâ, & tertiâ die, sed non ultra, quibus exactis, est potius febrientem necare, quàm curare) omnes mortem evaserunt, nec unquam nos fefellisse recordamur, cum illud multoties exhibuerunt: Hoc est medicamentum metallicum spagyricâ arte paratum, quod *Mercurius Vitæ* à pharmacopolis communiter appellatur. Circumferuntur etiam in aliquibus chartulis sub *Algorethi* nomine, ob inventoris cognomentum, qui fuit *Victorius Algorethus*, Vis hujus medicamenti ex sulphure antimoniali dependet, quod per artificum à suo corpore fuit extractum, & universum corpus mundificandi, & naturam sublevandi vires obtinet, nam unico actu profusissimos movet sudores, & per superiora, & inferiora ventriculi, & intestinorum saburram exturbat; hujus medicaminis effectus non admirantur nisi ii, qui illud in frequenti habent usu: modus exhibendi hic est:

℞. Mercurii Vitæ gr. vj. f. ejus infusio in vini alb. generosi ℥ij.

spatio decem horarum, separatur tunc vinum à pulvere, & vinum infirmo exhibeatur.

Optimum quidem emeticum est *Mercurius Vitæ*, sed omnibus emeticis vehementior est, & eo non nisi in robustis, & in summâ virium fiduciâ utimur & adèò potentissimè humores à toto corpore eradicat per vomitum, secessum, sudorem, & urinam & unâ cum his pravitate eliminat, ut nihil recidivam faciat, & sicut aurum integrè ab omni inquinamentorum genere purgat antimonium, ita corpus humanum ab omni impuritate abstergit, ideoque primis diebus, cum vires vigescant, propinandum curamus. Sed cum non omnibus liceat ire Corinthum, pro debilibus, & delicatulis cautè, & multâ circumspectione, exhibendo opus est, ac pro his *Mercurii vitæ* vehementia circurari debet, ne evadat *Mercurius mortis*. Nos ex Mercurio vitæ nobilissimum, tutissimum, & blandissimum præparamus emeticum quod *Hippocras emeticum* appellamus, infundendo

Mercurii Vitæ ℥iij. cinnam. acuti, caryophyll. ana ℥j. in vin. alb. generosi ℔j.

& post levem ebullitionem clauso vase in igne arena cum omnibus ingredientibus servatur ad usum, & in exhibitione decantatu. Tanta est inexhausta hujus nostri Emetici virtus, ut lapidem philosophorum æmuletur, nam quò magis de emetico exhaustes, & magis reaffundes, in infirmitum, & ultrâ emetica exhauritur virtus. Est blandum emeticum adèò tutum, ut puerulis ad cochlear unum, adultioribus ad duo, & robustis ad tria exhiberi possit; Leviter omnem saburram in stomacho, & duodeno stagnantem per vomitum rejectat, & lenes movet secessus: nam triduum horarum spatio, universum corpus sudore, vomitu, & secessu purgabit, & cessatâ medicamenti actione, quod dignoscitur, si per mediæ horæ spatium infirmus non amplius vomat, cibo refocilletur solido, nam liquidum facillimè revomet.

Idem præstat, sed non adèò efficaciter, crocus metallorum, ut

℞. croci metallorum ℥j. fiat pulvis, infundatur in vini generosi ℥ij.

per decem horas, vinum à pulvere coletur, exhibeatur eodem modo, quo de Mercurio vitæ scripsimus. Ad idem, sed minori efficacità, valet *Calix chymicus ex Regulo antimonii. conflatus*, ut

℞. Vini generosi ℥ij.

injiciantur in calicem chymicum, ibi detineantur per duodecim horas deinde infirmo eodem modo exhibeantur quo suprâ.

Est advertendum, quòd dum infirmi ex dictorum medicaminum assumptione vomunt, si per vices parum

parum calidi iusculi sorbeant, facilius voment, & medicamen tolerabunt. Robustis, juvenibus & atate consistentibus, absque nullo scrupulo exhiberi possunt præscripta medicamenta, cautè verò cum iis procedendum in pueris, gracilibus, & senibus; in namque securitatem, incolumitatemque in nostro Hippocras emetico solummodo nanciscuntur.

Verumenimverò ultra secundam, & tertiam diem in huiusmodi febribus purgans medicamen, vel vomitum ciens exhibere temerarium est, & contra antiquorum regulas, documenta, & contra ipsam rationem; nam postquam natura infirmi unum, atque alterum febris insultum passa est, confusa est in suis operationibus, neque agit nisi id, ad quod à morbi materiâ urgentur, & non amplius in suâ potestate est ad oportunos fines medicamentum dirigere. Præterea per illos duos insultus morbi materia in penitiores corporis partes se insinuavit, & quia separata non est, sed per universum corpus per minima diffusa, per motum medicaminis, non solum purgatur, sed vehementius agitur.

In his ergò ultra secundam omninò Medici parere debent Hippocratis textui 1. aph. Concocta medicari, atque movere non cruda, modo non turgeat, & Galeni regulis in comm. ejusdem textus, & libro quos, & quando purgare oportet, scilicet quod nisi in urinis coctionis signa appareant, interdictum sit Medicis, iis remediis movere naturam, quæ illam urgere possunt ad agendum id, quod in statu salutis agere non solebat; Remanet tamen ei libertas ea conferre naturæ præsidia, quæ ad illas agendas actiones eam promovent, quas in salutis statu exercere solebat, ac propterea licet Medico injectionibus per sedem intestinorum excrementa sollicitare, urinam ciere, & præcipuè insensibilia effluvia per cutem affluenter promovere: nam degenerato nutrimento nullum expeditius est ad exitum iter, quàm illud per cutis poros, in quod naturaliter inclinatur, licet ergò Medico hæc omnia tentare, & si opportunè id fecerit morbi victoriam, per naturæ crism repotare, feliciter poterit.

Notamus interdum esse febrem purè malignam, & interdum esse cum febre continuâ ardente conjunctam, & rarum est febrem ardentem esse, cui non sublit modò major, modò minor malignitas: in tali ergò casu, morbi sunt quasi complicati, & ad illud, quod magis urget dirigenda est præsertim curatio, adeoque interdum ad malignitatem respiciendum est per alexipharmaca, interdum febri pernobilia præcipitantia, quandoque utrique per moderata acida, aut sulphurea metallica fixa antimonialia, nam hæc & ardentibus, & malignis conveniunt. Considerandum itaque, an in febribus malignis, pura, scilicet simplex adsit, an conjuncta sit febris ardens, ut pro circumstantiarum varietate medicamenta propinanda, non præcipitantia, nunc sudorifera, nunc solo, nunc mista invicem variare possumus.

Injectionum per sedem variæ sunt formulæ sed hæc erit præstantior:

℞. Decoct. comm. q. s. olei mell. viol. ana ℥iv. salis comm. ℥j. hiera picræ ℥ss. m. f. injectio.

Hoc, vel alia enemata, non solum in febris principio, ad primam regionem ac excrementis liberandam, sed etiam in toto febris decursu; usurpanda sunt, si alvus non fluat spontè, idque singulis, vel alternis diebus; his enim quotidiana subducuntur excrementa, & quædam materiæ morbificæ portio sensim detrahitur. Tum etiam humores ad partes vergentes in contraria loca, eaque naturæ consentanea retrahuntur. Hæc clysmata ex decocto emolliente componenda sunt adhibitis laxantibus benignioribus: acia

D. Car. Musitani. Oper. Tom.

& diagrydiata, quia naturam ad excretionem nimium irritant. & sæpè perniciosos alvi fluxus inducunt, cane pejus vitentur.

Quod si in morbi decursu alvus liquida appareat, non idcirco ab enematis abstinendum, sed modicè detergentibus, & refrigerantibus utendum est. Verum si maculis, & pustulis apparentibus, fortè superveniat alvi fluxus, nequaquam suppressendus est nisi copiâ excesserit, aut maculas retrocedere faciat, aut agrotum sensibilibiter debilitet; est enim quodammodo naturæ motus, evacuationem sensibilem moventis, & ideo cautè suppressendus. Caterum tales alvi fluxus alio tempore venientes, cum sint symptomatici, ac subinde lethales, propterea alexipharmacis adstringentia simul miscenda sunt, ut præcaveantur tanquam funestum symptoma id, quod in febribus præsertim malignis cum excretionem ad cutem conjunctis notandum.

Urinam provocant spiritus vitrioli, oleum sulphuris, sal prunelle, sal absynthij, sal tartari vitriolatum, ut

℞. Tartari Vitriolati ℥j.

in iusculo infirmo exhibe. Optimus etiam est spiritus salis dulcis ad guttas decem in iusculo propinatus. Mirabilia hæc medicamina sunt, & præterquam quod urinam movent, corruptioni resistunt, degeneratum nutrimentum resolvunt, disponuntque illud, ut Naturæ pareat.

Promovent degeneratum nutrimentum ad transpirandum per cutem; ea omnia, quæ cardiaca communiter appellantur, uti sunt elixir vite, magisterium perlarum, coralliorum, confectio alkermes, confectio de Hyacintho, julepus gemmatus, diagarmariton frigidum &c.

℞. Elixiris Vite Quercet.

exhibe in iusculo, vel in syr. de scordio,

℞. Magisterii Perlar, ℥ss.

propina in cochleare de acredine citri.

℞. Confect. Hyacinth. vel alkermes ℥ss

exhibe in vino generoso.

Quidam recentiores perlas, margaritas, corallia, gemmas, & omnia cardiaca, in quæ hæc ingrediuntur, à penu medico prorsus proscribere conantur, & reverà mulierum auribus, collo, & brachiis magis, quàm agrotantium stomachis conveniunt: verum nos non omnino inutiles in medicinâ productas, & tantum ad mulierum cultum existimamus; nam harum præparationes in pollinem, salia, magisteria &c. reductæ in aceto, limonum succo, spiritu vitrioli, vel alio menstruo dissolvuntur, omnis horum liquorum acrimonia dulcescit, & infringitur. Eodem experimento hæc medicamenta internè assuptam, degenerati nutrimenti aciditatem, humorum acrimoniam & malignitatem demulcere, & obtundere conjectamus. Præterea quæ cardiaca communiter existimantur, quodammodo vim habent diaphoreticam, sed valde debilem, & his suprandis febribus imparem; Nunc efficacia ex triplicato naturæ regno medicamenta, quibus ut plurimum felici eventu utimur, trademus. Omnia erunt sudorifera, vel saltem diaphoretica, quæ nutrimentum degeneratum incidunt, attenuant, & subtiliant, illudque à centro ad universale corporis emunctorum vel insensibilis halitus formam evocant, vel alexipharmaca, quæ malignitatem expugnant. Hæc medicamenta Medicus in promptu, & præ digitis habere debet, eaque per vices variare, ne natura uni, eidemque usurpata nimium assuescat, illiusque energiam propter nimiam familiaritatem contemnat. Adidimus, quod febrium malignarum non semper, nec in omnibus est una, eademque ratio, sed peculiari malignitatis gradu insignita, ideoque pro corporum anni temporis, & symptomatum varietate admodum diversa, ita ut quod uni profuerit, alteri non conferat. Ideo postquam per aliquod temporis spa-

H h

tium

tium uno usus fuerit alexipharmaco, ad aliud, & aliud transire necessarium erit, mutatio namque medicamentorum multum juvat, & licet alexipharmaco in omnibus eodem usurpari possint, subinde tamen appropriata adhibenda, aut pro symptomatum varietate specificanda.

Hic notandum volumus, quo major est malignitas, eo frequentius copiosus provocandus est sudor; & ter spatio 24. horarum propinanda sunt medicamenta sudorifero alexipharmaca, semper tamen habito virium respectu, ne nempe sit nimius, neque aeger nimis est stragulis tegendus, experientia namque docuit, nimis contactos cum sudore expirasse. Præterea nimia, & profusa sudoris prolectio serum nimis exhaustiendo, sanguinem coagulat, & inspissat. Cum sanguinis massæ est sale acri, admodum volatili, & realgarino (in hoc enim sale malignitatis causa consistit, ut de Pestilente dicemus) ita plus æquo sit dissoluta, ut propriam amittat consistentiam, tunc sal acre, volatile, & realgarinum malignitatis causa corrigi, emendari debet acidis, austeris, terreis, remediis oleosis permixtis sudoriferis, & alexipharmacis, idque cō magis, quo crebrius sudore coguntur ægri, Huc referimus omnes terras sigillatas, ipsumque adeo sulphur minerale, aut metallicum omne, sed ritè præparatum vitrioli, antimonii &c. Huc etiam spectat *Diascordium*, & *Opiata alia*, quæ impetuosorum humorum effervescentiam, & motum inhibent, ac particulas salinas obtundunt. Sic ad salis hujus actionis correctionem, faciunt salia volatilia blanda, oleosa, quatenus salem volatilem, acrem, realgarium foras è corpore pellunt; sic sanguini debitam restituant consistentiam, ægros debilitatos reficiunt. In ipsâ sudoris torturâ acida spirituosis mista, naribus applicentur, quæ ægros debiles nonnihil animant, ita sunt *acetum theriacale*, *oleum cinnamoni*, *tinctura alkermes*, *qua apoplectica acida spiritus vini* & similia. Si inter sudandum aeger valdè sitiat, & lingua sit arida, jusculum succo citri ad gratiam temperatum propinandum, quo non tantum sudoris eruptio promovebitur, sed insuper salis peccantis, acrimonia noxia corrigeretur.

In vegetabilium Regno *Scordium* inter sudorifera, & alexipharmaca primam sibi vendicat sedem, quomodocumque usurpetur; suntque ex eo julepi, syrupi, acetum, aqua &c. valdè commendabiles in febribus malignis, tam curandis, quam præservandis, & præsertim celebre est in morbis malignis, & pestilentialibus *Electuarium Diascordii Hieronymi Fracastorii* quod ita componitur:

℞. Cinnam elect. terra lemnia cass. lign. ana ʒʒ. scordii ʒj. dictamn. Cretici, tormentill. bistort. gentiane. galbani puri gummi Arabici ana ʒiv. opii Thebaici semin. areos. ana iʒ. styracis calamitæ ʒiv. boli Armen. præp. ʒiʒ piperis longi, zinziberis elect. ana ʒij. mell. opt. ʒiʒ. vini generosi ʒʒʒ, syr. ros. . ʒʒ.

Misceantur exactè, & fiat elect. s. a. Dosis à ʒj. ad ʒj. iam solitariè, quum cum aliis sudoriferis, vel alexipharmacis misceri, vel propinari potest.

Secundum obtinet locum *Contraeryva*, quæ planta decantata est contra venena, quod vocabulum herbam alexipharmacam significat, quoniam illius pulvis, adversus venena præsentissimum est remedium, eaque per sudores, aut insensilem transpirationem evacuat, & tota sudorifera, & alexipharmaca est. Hæc nostro sæculo ab Hispanis ex India occidentali allata est. Hanc plantam Indi scriptores existimant commune esse alimentum quo Capræ cervi lapidem bezoardicum generantes velci consueverunt, & ex eâ præcipuè vim alexipharmacam, lapidi bezoardico tribui. Dosis est a ʒj. ad ʒj. in formâ pulveris. quæ exhiberi cum aquâ cardui benedicti, aut cum aliis alexipharmacis, & sudoriferis permisceri potest.

Non infirmum tenet locum in abigendis morbis malignis *Scorzonera*, præcipuè quæ Viperaria nomi-

natur; ob insignes virtutes, quas in venis resistendo per morsum in animalibus inflictis habet, in quo nulli cedi simplici, & vis ejus venenis resistendi alexipharmaca, satis nota est; unde ejus radix quomodocumque usurpetur, accommodatissima est morbis malignis, & pesti, eapropter in syrupos, electuaria, essentias antipestilentiales, acetum bezoardicum, & conservam paratur, item decoctum radice scorzonæ cum cornu cervi paratur, quo tanquam basi pro julepis in malignis febribus utimur.

Galega, seu *Ruta capraria* experta est contra viperæ morsum, & historiam refert Forestus de laceratâ cum Viperâ pugnante, quæ quoties vulnerata fuit à Viperâ, confugit ad hanc Galegam, & aliquid contra morsum decerpit, postmodum verò hac deficiente, mortua est; in cujus remedium herba per se estur, atque etiam exterius illinitur. Unde maximopere in febribus malignis, petechialibus, & pestilentia maximum est alexipharmacum, & sudorificum: sit ex hac aqua syrupus, & in emulsionibus, misturis propinandis usurpatur in morbis malignis.

Tormentilla vi diaphoretica, & alexipharmacâ pollet, quapropter sudorem movet, & sub formâ sudoris malignitatem, & quia una est plantis adstringentibus celeberrimis, quæ tota, quanta est, adstrictoria est propterea in quibuscumque morbis malignis cum fluxibus nimis alexipharmaca, & adstrictoria est nimia. Unde ejus decoctum, extractum, vel pulvis in malignis cum dysenteriis, & diarrhæis conjunctis, item dysenteriis epidemicis, & in morbis malignis cum hæmorrhagiâ maritis, valdè convenit, nam fluxum sistit, & malignitati resistit. Præterea in hæmorrhagiis, fluxum uteri sanguineis, & vomitu sanguineo præsentaneum est remedium.

Imperatoria epidemias morborum, venenis ferè omnibus, ac venotorum animalium tum moribus, tum ictibus opem præbet, quia sudorifera, & alexipharmaca est, quapropter febribus malignis egregium præbet remedium.

Angelica etiam venenis mirificè resistit, & ad rabiosorum, & venenosorum morsus exterius imposita, & interius assumpta valet ac proinde alexipharmaca est, quia sudorifera, unde in morbis malignis ejus extractum, vel quocumque usu sudorem promovet, & unâ malignitatem expellit.

Succisa aliis ab herbariorum vulgo *Morsus Diaboli* appellatur, hoc superstitiosum obtinuit nomen, quia radix semper ex unâ parte mutila videtur: Unde dicunt nonnulli superstitionibus dediti, credulum sequitur vulgus Diabolum ob tantæ efficacæ radicem, humano invidere generi, atque hac de causâ ubi succrevit, statim eam undequaque dentibus succidere, & circum rodere: quod pervenit humana ignorantia, & superstitio. Hujus radix alexipharmaca est & sudorifera, unde febribus malignis ad ʒ. j. multum commendatur.

Ulmaria tota, quanta est, planta alexipharmaca, & egregiè sudorifica est malignitatem expellens foras sudoris beneficio. Hinc etiam in morbis epidemicis malignis frequentis usus est, & in specie in alvi fluxibus, diarrhæis, & dysenteriis epidemicis autumno ut plurimum grassantibus, ejus aqua stillatiua sæpius pro vehiculo medicamentis bezoardicis in morbis malignis inservit. Extractum ejus à *Quercetano* contra pestem, febres malignas commendatur.

Carduus benedictus, præter vim antipleuriticam, quia sanguinem ab acido præternaturali coagulatum dissolvit, sudoriferus est, & ob id alexipharmacam obtinet virtutem. Unde febribus malignis, & morbis contagiosis egregiè succurrit. Eadem vi antipleuriticâ, & alexipharmaca *Carduus Maria* potitur.

Hæc ex vegetabilium regno præcipua legimus, tanquam majori vi sudoriferâ, & alexipharmacâ pol-

pollentia, sunt & alia, quæ describere productum esset negotium, & extra choræam progredieremur, minori virtute prædita, quæ brevitatis gratiâ prætermittimus. Ex his, & aliis multa eliciuntur pro febribus malignis medicamenta, ut decocta, conservæ, aquæ stillatiæ, syrapi, julepi, spiritus, essentiæ, extracta, & salia volatilia, tam sola, quàm cum aliis combinata propinantur. Eadem nunc hoc, nunc illo modo diversimodè combinata varia constant sudorifera, & alexipharmaca.

Raymundus Minderus Chylostagma diaphoreticum componit, quod valenter sudorem pellit, venenatamque omnem materiam, malignitatem à centro, ad corporis circumferentiam pellit, & suâ subtilitate corpus undique pervadit, ac putredines abigit. Unde peste correptos adjuvat, febribus malignis adversatur, morbos contagiosos strenuè oppugnat, exanthemata, maculas pulicares, seu petechias, variolas, & morbillos excludit ejus compositio est:

*℞. succor nuc. jugland. immaturar limonum acetosa, pimpinella ana ℥. j. β. card. bened. scordii, ruta ana ℥. j. scabiosa. hedera terrestris, calendula, melissa ana ℥. viij. chelidonia, galega, aceti de rubo Idæi, sambuci, rosati ana ℥. iv. rutacei ℥. j. Rad. tormentilla, gentiana, dictamni albi ana ℥. ij. vinacetoxici, carlina ana ℥. ij. β. petasitidis, obstrui, angelica, zedoaria Cort. citri ana ℥. ij. boletorum ceruinor. ℥. ij. fol dictamni Cretici, scordii, chama-dryis ana ℥. j. Santal. citrin. ℥. ij. ligni Rhodij pulv. ℥. ij. theriaca Andromachi ℥. ij. mithridati Democratis ℥. j. baccar. juniperi recent. ℥. j. cortic. median. sambuc recent. fraxini recent. ana m. ij. Cortices sambuci, & fraxini unâ cum baccis juniperi contundantur in mortario vehementer, & extrahantur inde succi cum sufficienti quantitate aceti de floribus tunice, aqua pimpinelle, & rosarum sumendo singulorum partes æquales. Hic expressus succus permisceatur cum succis, & liquoribus supra commemoratis, diluaturque in his theriaca, & mithridatium Tandem verò cætera incisa, & contusa, in succis, & liquoribus jam dictis infundatur, atque us sic tridui spatio macerentur, postmodum lento roridi balnei calore per destillationem liquor evocetur, in cujus medietate suspendatur camphora in nodulo serico ligata drachma una, altera medietas pro iis, qui camphoram non ferunt, seorsim reservetur. Datur ejus portio in syr. de acredine citri, additis speciebus liberantis, corpore ab ejus usu ad sudorem composito. Verùm *Joannes Zuelferus in animadversionibus in Pharmacopœam Augustanam Raymundi Mindereri Chylostagma diaphoreticum* jure merito corrigit, quod perperam Theriaca, & Mithridatium destillationibus committitur, qui utriusque potior pars sit mel, neque ejus vires mediante destillatione elici nequeunt, nisi ad totalem humiditatis expulsionem urgeantur, quod in lento roridi balnei calore perfici non potest. Reliqua videte apud eundem.*

Nos sequentem miræ efficacis spiritum alexipharmacum composuimus, qui talis est:

℞. Radic. scorzonera, imperatoria, angelica, bardana, zedoaria, contrayerva ana ℥. ij. Herbar. scordii, galega, morsus Diaboli, vincetoxici, dictamni Cretici, cardui sancti ana. m. j. Semin. citri ℥. ij. ocymii ℥. β. Cort. citri recent. extim. aurantior. ana ℥. ij. baccar. juniperi ℥. j. β. hedera arborea ℥. ji. incidenda incidantur, & contundenda contundantur, & infundantur in vini spiritus ℥. vi. stent per octiduum in loco calido, in cucurbitâ vitreâ, impositio alembico cæco, juncturis optime clausis, ne quid expiret. Tandem impositio alembico rostrato, fiat destillatio in B. M. Lentissimo igne ad siccitatem usque. Huc finita destillatione, destillatum sacibus reaffunde, & juncturis clausis, digere per triduum; deinde destilla per cineres lentissimo igne, destillatum circula, & usui serva.

D. Car. Musitani Oper. Tom. I.

Quantæ efficacis, & valoris sit hic noster spiritus alexipharmacus in febribus malignis, & pestilentialibus, experientia te docebit, nam volatilitate suâ momento in omnes corporis venas se inserit, totumque pervadit corpus, nutrimentum degeneratum in penitioribus delitescens, à centro ad peripheriam potentissimè evocat, putredini resistit, malignitatem cicurat, & utramque sensibiliter, vel insensibiliter evacuationem, per universale corporis emunctorium promovet; exanthemata, petechias, morbillos, & variolas ad expulsionem impellit; partes roborat principales, spiritus reficit, cor exhilarat, animi deliquia pellit, syn-copes delet, & languentem excuscat calorem, valetque plurimum tam in curatione, quàm in præsertione. Dosis ℥. j. ad ij. in vehiculis appropriatis.

Sunt nonnulli medicastri, qui in alexipharmacis, & bezoarticeis calorem timent, & eò magis si cum vini spiritu conficiantur, puerhorrescunt, ne febribus intendatur calor, verùm si hic intenditur, malignitas enervatur. Saltem ad alexipharmacorum, & bezoardicorum efficaciam extrahendam vino utantur, nam in aquâ nulla fit extractio, unde sequens nostra *Aqua alexipharmaca* optima erit.

℞. Rad. tormentilla, bardana, enula campana, angelica, gentiana, pimpinelle, Zedoaria ana ℥. β. fol. betonica, scabiosa, hyssopi, ruta centaur. min. cort. median. fraxini ana p. β. Incidenda incidantur, contundenda contundantur, & infundantur in vini alb. opt. ℥. ij. adde theriaca opt. mithridatii ana ℥. β. pulv. terra sigillat. santal. citrinor. ana ℥. ij. misce, stent in loco calido per v. dies deinde destilla omnia in alembico, lento igne ad remanentiam duarum partium, & usui serva.

Vel saltem, si vini spiritum, quia igneus est, timent, illum aquâ fontanâ diluant, ut ejus æstus temperetur, qua de re sequentem *Aquam bezoardicam* componimus.

℞. Rad. carlina exsiccata ℥. β. petasit. contrayerva, vincetoxici ana ℥. ij. fol. scordii. flor. hyperic. absynth. ana ℥. ij. m. f. pulvis, cujus ℞. ℥. xii. aqua fontis ℥. ij. spiritus vini rectificat. ℥. j. misce, & post quatuor, vel quinque digestionis dies destilla per vesicam ad medietatem. Dosis pro præsertione cochlear j. pro curatione ij. reiterando semel, post quinque horas desuper sudando, quousque meliorari sentiat æger.

Plura alexipharmaca ex Vegetabilium Regno descripsimus, sed quia his plena sunt omnia opera medica, meritò præmittimus. Præterea ex aliorum, & his nostris receptis quantum conjicere potuimus plantas alexipharmacas vertiginoso cursu, & vitioso circulo ferri, & varia alexipharmaca diversimodè combinata fieri: eodem ferè modo ac ex viginti literis latinis diverso concursu, ordine, & positu diversa complentur volumina, & tamen eadem sunt literæ, figurâ tantum differentes; vel ut ex atomis diversimodè combinatis, & situatis Universum non aliter ac in eodem chartæ folio agyræ facere solent, cum quorum mille figuras, modò has, modò illas repræsentant, plicarum seriebus momento mutatis.

Theriaca innumeras in omnibus ferè morbis obtinet virtutes, nec est morbus, cui non competat, & præcipuè expertum est alexiterium adversus venena, & venenatos morbos, in specie ex vegetabilibus, & animalibus, non verò mineralibus; unde in pestilentibus constitutionibus, ipsissimâ peste, ac eò magis in febre malignâ, quæ est peste mitior, alexipharmaca est, non tantum ad præsertionem, quantum ad curationem. Hinc meritò omnium medicamentorum Reginam nominamus, & nunquam à sublimi, & pristino majestatis throno deposita fuit, ob promissionum certitudinem, & actionum efficaciam, singulari multorum encomio celebratam, & non nisi interituro orbe deponetur. Antiquitus solum Imperatoribus, & Regibus

bus, magnis sumptibus simplicia ad ejus confectio-
nem, à diversis orbis partibus comparantibus, usui
fuisse constat, cujus confectio non nisi *Medicis Casa-*
reis, & *Regiis* ob fidem peculiari privilegio crede-
batur. At nunc simplicia ejus compositionem ingre-
dientia, quasi intra proprios lares oborirentur, ac
proinde multis succedaneis conspurcata eas non pa-
trat morborum sanationes, quas olim feliciter molie-
batur, quia à pharmacopolis tenuissimæ fortunæ, &
lucri cupidine allectis, januis clausis, & à multis
impostoribus clam conficitur, & urinam non desi-
derarentur aliqua simplicia, quæ essentialia sunt, ideo-
que nunc vilis prostat, ob ejus ignaviam, & vilem
mercedem, quia nunquam pretiosæ merces vili pre-
tio comparantur. Tantum Venetiis optima, præstan-
tissima, & omnibus absoluta conficitur theriaca, &
totam Italiam, & ultra peragrat, quia providus, &
augustus Senatus in ejus confectioe pharmacopolis
sapientiores præficit *Medicos*, & salutis deputatos, ac
aperto Jove, undique concurrentibus civibus, &
exteris, conficitur.

Ex theriacâ, aqua theriacalis fit, & ipsi theria-
cæ præferenda videtur; est enim tenuissima, valdè spi-
rituosa, & volatilis, facilius, & citius penetrat, to-
tumque corpus pervadit. Præstantissima est in febr-
ibus malignis, petechialibus, peste variolis, & mor-
billis. Sudores prolicit, malignitati, & humorum
putredini resistit, lumbricos enecat, & utramque eva-
cuationis paginam tam sensibilis, quàm insensibilis
complet. Humores laudabiles conservat, vitiosos cor-
rigit, partes principales roborat, viresque restaurat.

Timent nonnulli theriacæ caliditatem, unde pro
eâ temperandâ varios excogitarunt liquores, & suc-
cos, quibus theriacæ energiam proliciant. Valdè tem-
peratam *Bauderoni Aquam Theriacalem*, nonnulli
existimant, quia alium non recipit liquorem, nisi
acetum, & succum limonum, à quibus calida ingre-
dientia valdè temperantur; ideoque ab ℥ss. ad ℥j. in
aquis, vel decoctis sudoriferis exhibent. *Lazarus*
Riverius eodem afflictatus scrupulo, aliam paratu
facillimam majori febrem refrigerandi vi præditam,
& malignam qualitatem oppugnantem excogitavit,
quæ in toto morbi decursu usurpari valet, ejusque
compositio talis est.

℥. *Limones recent. & succolent. num. XII.*
Cortices, & semina eximantur, succus exprimatur, eique
adde cortices prædictos, & semina, succi scordii lib. iij.
acetosa, card. bened. ana lib. j. rasura corn. cervi ℥iv.
theriaca veteris ℥vj.

Cortices limonum in tenues laminas decidantur, semina
contundantur, & herba, qua minus habent succi inter
contundendum succo limonum irrorentur, omniaque de-
stillentur in MB. Hujus aquæ detur ℥j. per se, vel
cum aliis liquoribus permista.

Nostrates *Medici* eodem theriacæ calore perculsi
omnes *Aquam Theriacalem Petri Salii* præscribunt:

℥. *Succ. ruta capraria, acetosella, scordii, citrii,*
ana lib. j. theriaca ℥j. ℥. Commista macerentur in B.
tepedo, deinde destillentur ad siccitatem usque, aquam
destillatam serva. Dosis ℥ss. ad ij.

Inepta, & nauseabunda aqua theriacalis est, tam
Lazari Riverii, quam Petri Salii, quæ illorum *Me-*
dicorum libidinem explet, qui aquam theriacalem si-
ne vino, vel vine spiritu exoptant, vel cum refor-
midant; nam hi succi, nullâ præcedente fermenta-
tione, nil dant, nisi insipidum phlegma omni virtute,
& efficaciam cassum, ignavum menstruum, & im-
proportionatum, ad omnem extractionem, & theriacâ
conspurcatum. His utantur succis, ut theriacæ cali-
da ingredientia temperent, & vini spiritum aufu-
giunt, quia calidus, sed frustra laborant, nam sine
vini spiritu nulla fit extractio, neque vini spiritum
in dosi exili in hujusmodi febribus timere debent,

quia theriacam volatilisat, & vehit, & demus, quod
febrem augeat, malignitatem obtundit. Præterea mis-
ceri potest cum aqua scorzonera, ruta capraria &c. vel
cum syr. de scordolo, acredine citri, cardui sancti &c.

Sequens aqua Theriacalis est cum spiritu vini, ut
℥. *Spiritus Vini opt. rectificati lib. j. ℥. theriaca*
veteris ℥viij. myrrh. elect. ℥j. ℥. Croci orient. ℥ss.
misceantur omnia, & infundantur per 24. horas, per
cineres in alembico vitreo lentissimo igne destillentur,
destillata circulentur in ventre equino, & iterum de-
stillata, & serva. Erat aqua summè efficax in sudori-
bus provocandis, in febribus præsertim malignis,
pestiferis &c. Dosis ℥. ij. in aquis syrupis, julepis &c.
appropriatis, jejuno stomacho.

Mithridatium celeberrima est antidotus, quod à
Mithridate Ponti, & Bithyniæ Rege nomen, & fa-
mam accepit; hoc enim adversus venena se præmu-
niebat, & venenis vitam alebat, tandem ne in Ro-
manorum triumphum raperetur, cum frustra sapius
venenum bibisset, concidit suâ manu. Mirificum est
Mithridatium curativum, & præservativum electua-
rium pro venenis, undè in debellandis tam exterius
morsu, vel alio modo inflictis, vel interioribus ingestis;
in febribus malignis, & peste nullum datur majus re-
medium: theriacæ pares habet vires, & eodem mo-
do morborum miriades curat, & ab illis præservat.
Hinc nonnulli ex hoc electuario unâ cum theriacâ
Aquam theriacalem destillatam conficiunt, ut

℥. *Succ. cort. nucum virid. lib. iv. ruta cardui sancti,*
calendule. melisse ana lib. ij. Rad. petasit. recent. lib. j. ℥.
bardana lib. j. angelica recent. imperatoria ana ℥. vj. fol.
scordii m. iv. theriaca veteris, mithridatii ana ℥viij.
vini generosi lib. xii. aceti vin. alb. acerrimi lib. vj. succ.
limon. lib. ij.

Infundantur in vas vitreum, quod optimè claude, &
per duos, vel tres dies stent in Balneo, vel in ventre
equino, deinde destilla s. a. & servetur ad usus. Dosis
℥j. ad ij. vel iij. vel Potentissimū est alexiterium contra
quæcumque venena, pestem, similesque morbos ma-
lignos, & contra omnem aëris infectionem, à qui-
bus præservat, & curat.

Nostrates medicastri nunc in febribus malignis
Antidotum Matthioli magnâ energiâ tanquam magnum
arcanum in his necessariò depellendis præscribunt,
undè qui optimæ notæ medicus videri exoptat, ad
hoc tanquàm ad sacram anchoram recurrat oportet:
eunt, quò itur, & omnes in eodem libro legere co-
nantur. Optimum quidem Antidotum, nam The-
riacen, & Mithridatium excellit, cum ingredientium
numero ferè innumero longè superet; imò tanta sim-
plicium congerie Matthiolus hanc suam antidotum sa-
ginavit, ut penè trecentis octaginta, & plura conge-
lerit, & hæc octies, septies, quinquies, quater, &
ad minus ter, vel bis iterarit, nec his contentus, ut
antidotum omnibus numeris absolutum conficeret,
ad composita, ut species cordialium temperatarum,
diamargariti frigidi, diamoschi dulcis, diambra, de
gemma frigida; ad trochiscos de camphorâ, scilliti-
corum, de viperâ, tandem ne medicamentum tam
simplex, quàm compositum intactum relinqueret,
ad theriacam, & mithridatium recursum habuit, ut
magnum moliretur. Hujus antidoti auctorem rerum
simplicium, & compositarum medicinalium cogni-
tionem potiùs ostentare, quàm medicæ necessitati sa-
tisfacere voluisse credimus. Verùm ex hac tot in-
gredientium confusione antidotum confecit, cujus
vires assignatæ promissis non respondent, nam inte-
græ libræ comestæ neminem à veneno, peste, febre
maligna, aut aliquo alio illorum morborum, in qui-
bus hæc antidotus celebratur, immunem præserva-
re, aut iidem infectum liberare potuerunt, undè
cum *Horatio in Arte Poëticâ de Antidoto Matthioli*
dicere possumus:

amphora cepit

Institui : currente rotâ , cur urceus exit ?

Cæterum pro Matthioli Antidoto feliciori successu substitui potest, vel Mithridatium.

Opiata ad vegetabilium regnum spectant, & in febribus malignis quibuscumque utramque faciunt paginâ, nempe vitam sedant, sudoris excretionem promouent; hinc symptomata leniunt, vigilias, & deliria præcauent, & impetuosos humorum effervescens motus impediunt, & compescunt, in specie horrendum, ac metuendum sæpius sanguinis per nares profluvium sistunt. Ita sunt *Nepenthes Quercetani*, *laudanum opiatum à nobis in Mantissâ descriptum* &c. Verum propinari debent pro salutari usu tribus conditionibus, Prima, quò ad tempus, nunquam in statu morbi, sed tantum in principio, & præcipue incremento. Secunda, viribus adhuc constantibus, quas alias debiles spiritus sopiendo, magis debilitant, nec dum quando omnia sunt desperata, quia tunc inutilia. Tertia, tunc cum naturæ motus non solum prohibent, sed si crisis imminet, propinari non debent, Exhibendi modus est, ne propinentur solitariè, sed semper appropriatis, vel diaphoreticis, vel specificis mista, quia tunc jucundiùs, & feliciùs operantur; undè in febribus malignis semper permisceri debent cum medicamentis bezoarticis, alexipharmacis cum bezoartici minerali, fœtiali, cum salibus volatilibus, ut viperarum, cervi, &c. quia siquid his subest, facile corrigitur; capropter nostrum *laudanum Opiatum* præ omnibus maximopere conducit, quia alexiteriis, & diaphoreticis constat. Undè & *Theriaca*, & *Mithridatium*, & *Diascordium Fracastorii* præferuntur in malignis, quia super basin opii sunt constructa. Notamus tamen, quòd theriaca sola absque acido adjuncto propinata malignarum principio, præsertim cum fervore excessivo, seu effervescentiâ nimia conjunctarum, nonnihil sit suspecta: quoniam per se sola nimiam sanguinis turgescens excitare solet: ergò miscenda cum aceto rutaceo, &c. quæ sanguinis effervescens nimiam blandè compescunt.

In vegetabilium regno non datur potentius alexipharmacum *camphorâ* tam interne; quàm externè, & stupendos præstat effectus in peste, & febribus malignis. Est adeò volatilis, ut in pyxide coercita, nullo vestigio relicto, exhalet, ut enim conservetur, & non exhalet, cum aliquot piperis granis, vel lini seminibus consociatur. Est ergò liquor totus oleosus, & volatilis condensatus; vel potius est sal volatile quoddam concentratum cum pinguedine sulphureâ, & oleosâ, ac proindè adeò penetrantis, & volatilis est naturæ, ut accensa, vehementissimè mediis conflaret in undis: ideoque potentissimè penetrat, per totum corpus minutatim se insinuat, & à centro ad corporis peripheriam, nutrimentum degeneratum, unâ cum malignitate per sudorem profusimè, vel insensiles exhalationes expellit. In febribus malignis miscetur cum sale volatili cornu cervi, vel sale volatili viperarum, addito antimonio diaphoretico, ut

℞. antimonii diaphoretici ℥j. salis volatilis cornu cervi, vel salis volatilis Viperarum gr. viij. camphora gr. ij. iij. vel iv. pro ratione ætatis; m. f. pulvis pro unâ dosi,
qui singulis octo horis repetendus est.

Solvitur camphora, pro eadem febre malignâ in spiritu theriacali, & fit spiritus theriacalis camphoratus, qui est tertium ingrediens misturæ simplicis.

Citrus ita totus alexipharmacus est ut non sine ratione omnibus theriacis, mithridatiis, & confessionibus magistralibus, iu usu antipestiali, & alexipharmaco præponatur. In morbis malignis, tam præservandis, quàm curandis, post sudorem nihil

D. Car. Musitani. Oper. Tom. I.

melius, quam succus citri acidus confert, sive assumatur succus in potu, sive super alimenta exprimatur: nam quando cum sudoribus deficiunt, & imbecillitas oritur, assumpto citri succo, ejus aciditas sanguinem nimis fluxilem moderatè coërcet; & debitam ei consistentiam restituit, simulque malignitati resistit, ne cuniculos agere, & se multiplicare possit. Ex citri semine ordinariè fiunt emulsiones in morbis malignis, variolis, morbillis, & petechialibus.

Nux jugulans, sive *nux regia* à nocendo dicta fuit, quia gulæ; linguæ & palato nocent nuges; in nimia namque quantitate comestæ, & præsertim siccatissimæ excitant, cruditates, vertiginem, & sitim inducunt, & certum est versantes, vel ad tempus sub plantæ umbrâ dormientes, cephalalgia, & quandoque febre affligi: emittit enim pravum halitum, quî cerebrum protinùs irrepit, ideoque juxta semitas plantatur, & hac de causâ his dolet carminibus:

Nux ego juncta viâ cum sim sine crimine vita,

A populo saxi prætereunte petor.

nec adeo nux noxia, quin in se aliquid boni non coërcet; condidit quandoque natura venenum, in cujus sinu alexipharmacum abstruxit. Conditæ, cum impregnata sint aromatis, valdè pro capitis, & stomachi corroboracione internè conducunt, & erigunt etiam membra ad Venerem torpida. Succus ex his putaminibus viridibus expressus, & inspissatus vocatur Rob nucum, quod in faucium affectibus, & præcipue in inflammatione uvulæ, tonsillarum, & in anginâ conducit. Præ omnibus est maximum contra venena præservativum; nota namque est antidotus Mithridatis, qua se præservasse fertur à quocumque veneno, & constat ex aliquibus nucibus juglandibus, aliquot foliis rutæ, & aliquot ficibus, adeò ut ab omnibus semper nucibus juglandibus adscripta fuerit vis contra venena. Hinc in Belgio proliat *Aqua Prophylactica* contra pestem, & febres malignas aliosque morbos malignos epidemicè grassantes, cujus primum ingrediens sunt nuges juglandes, modò non sint basis. Ejus compositio est hæc, nam quia non ubivis est obvia, describere lubet:

℞. Rad. angelica. Zedoaria ana ℥j. petasidis ℥ij. fol. ruta ℥iv. melissa, scabiosa, flor. calendula ana unc. ij. nuc. jugland immatur. concisar. ℔ij. pomor. citrior. recent. concisor. ℥.

Contundantur omnia simul, deinde affundantur acetum vini optimi ad tres, quartas partes, ex arenâ in cucurbitâ vitreâ per se destillatâ lib. vii. Digerantur per noctem, deinde destillantur igne cinerum lento ad siccitatem, idque sine ustione, & acetum hoc usui serva.

Si extractum, & sal tibi placet affunde destillatum capiti mortuo, sive remanentiæ, ac per triduum digere, ad extractionem tincturæ, quàm filtra filtratam destilla in MB. ad extracti consistentiam: caput extrahe. Descriptionem hanc habet *Barbette in praxi lib. 3. cap. 3.* uti etiam in tractatu de peste. Compositio est elegans, frequentis est usus, ut diximus contra pestem, & alios morbos malignos, & epidemicos.

Peragrato Vegetabilium Regno, ex quo eas selegimus plantas, quæ virtute alexipharmacâ, diaphoreticâ, & sudorificâ febres malignas pellere natae sunt; nunc Minerale Regnum inquiramus oportet, ut inde ea eruamus medicamenta, quæ fixiori energiâ pravitatem eliminant. Ex mineralibus duo eliciamus medicamenta, sudorifica nempe, & diaphoretica, & ob hanc rationem alexipharmaca sunt, & in omnibus febribus tutissima; & saluberrima censemus; natura namque quamplurimos acutos morbos criticè per sudorem, vel diaphoresim feliciter curat: imò morbi illi qui catharticis, emeticis, & alterantibus curari nequeunt, quia radices altius habent fixas, ut epilepsia, paralyse, contumaces catarrhi, hydropes, arthritides, lues Venerea, &c. sudoribus

Hh 3

cradi-

eradicantur, imò in intermittentibus febribus, ordinario paroxysmo fausto sudore natura finit. Insuper in malignis febribus, hoc totum ejus est negotium, ut per cutis poros malignitatem eliminet, cujus vestigia non raro sunt exanthemata, petechiæ, & pustulæ per corporis superficiem disseminatæ; ideoque nulla febris tutò absque futuræ recidivæ suspicionem curari potest, nisi corpus maduerit. Hinc Medicus naturæ Simiolus sudorem provocare debet, quia sæpius necessitas indicatur, cum indubitatum sit, tertiam morborum partem per sudorem, vel auctam saltem insensilem transpirationem curari posse. Eapropter semper Medicum in praxi curare oportet, ut cutis pori conserventur reclusi, ne iis occlusis, aut præsens augeatur morbus, aut superinducatur ipsi novus. In febribus malignis semper materia morbifica est cruda, id est non separata, sed potius in fibris, vel sanguini præcipitata in ipsis fermentat, prius coquatur, i. præcipitetur, & separatur oportet, alias enim vel sudor sequitur nullus, vel crudus latex aquosus, cum copiosis spiritibus volatilibus exhalat, sine ægri levamine, imò potius cum summo ejusdem dispendio; tunc ut his casibus occurramus præcipitantia præmittenda sunt, vel sudoriferis addenda. Imò non raro non præcipitantium usum spontanei sequuntur sudores, sed hoc non est necesse, ut rigorose adeò observetur in morbis malignis, ubi non est materiæ cruditas. Hæc ergò asseverant ea, quæ alibi dicta sunt *aph. Hip.* de concoctis evacuandis, tam de purgantibus, quàm de diureticis, & sudorificis esse.

Medicamenta sudorifica, & diaphoretica ea censemus, quæ nutrimentum degeneratum, & sanguinem colliquefacere apta sunt: sed cum eorum consistentia sit à subtili eorum acido, omnes particulas in primis nutrientes, cæteris permixtis blandè coagulatis, sicque in debitâ unionem conservans, patet ex hoc facile, quia sudorifica operantur, quatenus hoc acidum temperant, vel ejus actionem impediunt; non enim calefaciendi, & attenuandi vim habent, quam ex insipido eorum sapore colligimus, cujus ratione etiam delicatioribus quibusvis ægrotantibus, & ingrata respondentibus, medicamenta facile exhibemus. Sunt hæc diaphoretica in duplici discrimine, prima sunt positive talia ex. c. spiritus volatiles salini omnes, ut *cornu cervi, urina, sanguinis humani, viperarum* &c. Item salia fixa, ut *cardui benedicti, absynthii, tartari.* Item vegetabilia, ut *angelica, centaurium minus, carduus benedictus* &c. Similiter *camphora* &c. Hæc enim ceu alkalia pura, vel his copiose imprægnata, præcipitant acidum, & sic effectivè sanguinem attenuant, & fundunt. Secunda privativè talia, quæ non constant tali alkali manifesto, sed vel hoc sunt imprægnata occultè, vel sunt talia, ut absorbeant acidum in se, vel alio modo ejus activitatem impediunt, ut *terra sigillata, oculi cancrorum, lapis bezoar, antimonium diaphoreticum, cornu cervi ustum, vel philosophicè præparatum* &c. dum enim ab his inhibetur acidum, & hoc ea aggreditur solvendo, sanguis, vel degeneratum nutrimentum attenuatur, & resolvitur, & sic sequitur sudor, & ita etiam perbellè discurrit *Ertmullerus*.

Magnum discrimen est inter sudorifica, & diaphoretica; sudorifica enim ea sunt, quæ sanguinis, vel succum alimentalem, post sustentationem attenuant, & fundunt, & in halituosam substantiam convertunt, quæ vaporem ad corporis ambitum fertur, & roris instar per glandulas cutis millares transsudat, & in guttulas concrevit sensim decurrentes; Diaphoretica verò ea sunt, quæ diaphoresim i. insensilem augment evacuationem, & hanc eandem materiam insensibiliter, & perenniter resolvunt, non secus ac afflatus anhelitus æstatis tempore, invisibiliter in auram ambientis calidam evanes-

cit; ab externo autem hyemis frigore, mox condensatur in vaporem visibilem, crassæ nubeculæ instar. Unde insensilem transpirationum nubecula semper nos ambit, & hæc diaphoresis, seu insensilis transpiratio, teste *Sanctorio in Staticâ Medicinâ*, omnes sensiles antecellit evacuationes. Felix ille in morbis curandis Medicus, qui optimæ notæ diaphoreticum est assequutus, nam ferè majorum morborum partem absque sensili, & manifesta depellit. Sunt nonnulli medentes, qui Mercurio diaphoretico primi ordinis potiri gloriantur, sed ejus operationes nomini non sunt consonæ, nam quandoque per secessum, vel vomitum operatur, & si diu assumatur ptyalismum excitat: Considerate quæso, an sit diaphoreticus.

Ex minerali Regno, antimonialia fixa omnibus aliis medicamentis palmam præripiunt, quia antimonii sulphur, de naturâ solari nonnihil participat, malignitatem figit, fixatamque per corporis poros nonnihil educit. Hinc bezoartica sive minerale, solare, sive Joviale &c. pro basi antimonium agnoscunt. Placet huic bezoartici mineralis præparationem transferre ex nostrâ *Pyrotechnia Saphicâ lib. 4. cap. 4. articulo unico* ut

℥. Spum. venenat. duor. Drac. semel rectificat. ℥iv. his calore resolutis, superfunde spiritus salis balsamici uncias totidem guttatim, ne nimia ebullitiones spirituum jacturam faciant. Destilla ex arenâ per cucurbitam, cum alembico omnem liquorem ad siccitatem usque, terram exime, & probe tere, eique liquorem destillatum reasfunde cum ℥ij. spiritus recentis balsamici, & destilla ut antea. Huic pulveri trito reasfunde liquorem destillatum cum aliis ℥ij. ut supra, & procede rursus, ut prius. Massam tritam trade Vulcano docimastico examinandam per aliquot horas, materiam continuo agitando rudiculâ ferreâ purâ. Tandem eam, alcohol vini ab eâ aliquoties abstrahendo, rectifica, ut remaneat pulvis siccus, candidus, & dulcis. Singularis est ejus usus in omnibus affectionibus pestilentibus, & febribus malignis populariter grassantibus; eas enim è centro educit, & evellit, sudores potentissimè movendo. Exhibentur gr. iij. ad vj. in Diacordio Fracastorii, extracto contrayervæ, camphorâ &c.

Antimonium diaphoreticum in febribus malignis summum est medicamentum; efficacissimè namque coagulatum, degeneratumque nutrimentum per sudorem, & insensilem transpirationem resolvit, somnum conciliat, naturam exaltat, illumque ad crimum disponit, absque eo quod vomitum, vel secessum moveat. Ita fit:

℥. Antimonii, & salis petra ana ℥ij. Pulverisa, & simul misce, pone in tigillo, deinde adhibito carbone vivo, statim detonabit. Vase frigefacto, materiam exime, abluè, & rursus tere, miscendo ut supra ana salis petra & eodemmodo calcinando, & elaborando, nam non ut prius facile concipiet ignem, tertiâ etiam vice ut supra similiter age. Tandem da ignem liquefactionis modicè ad horæ spatium. Ultimo totum illud, quod remansit, tritum coquatur in quâ fontis, per ebullitionem id, quod subtilius in aquâ solvitur, & tandem præcipitatur in pulverem admodum albicantem & tenuem, sæpius abluendum. Quod si acetum destillatum immittatur in idem decoctum filtratum, facilius, & celerius pulvis iste cadit majorum virtutum, qui dicitur magisterium antimonii diaphoretici, & idem præstat in minori dosi quod ipsum antimonium diaphoreticum, sed majori energiâ Aquarum ablutiones si conservabis, in nitrum concreverunt, & vocatur nitrum antimoniatum. Longa est hæc operatio, verum cum non sit tam longa via, quæ abbreviari non possit, non opus est terrâ istâ detonatione, sed una sufficit, si cum triplo salis nitri detonetur. Quidam parant antimonium diaphoreticum, recipiendo antimonii partem unam

nam salis nitri partes octo, & procedunt communi modo: cujus antimonii diaphoretici dosi erit à granis vj. quoniam mimis fortiter est fixatum. Hoc antimonium diaphoreticum; si fiat ex Regulo antimonii, est longè perfectius, & nobilius eo quod fit ex antimonio crudo; nam hoc præterea habet commodi, quod illud, quod fit ex antimonio crudo, temporis successu propter attractionem ex aëre, denud fit vomitivum: quod verò fit ex regulo, non adeò facile alteratur.

Dosis antimonii diaphoretici per triplicem detonationem est ℥j. qui vesperi quolibet die ad febris usque extinctionem in cænâ propinari debet, vel Antimonii diaphoretici ℥j. salis volatil. card. bened. ℥ss. syr. de succ. scordii ℥ss. camphoræ gr. iij. m. Vel

℥. Syr. de rutâ caprariâ unc. j. spiritus theriacalis n. d. ℥j. stibii diaph. ex Regulo gr. iij. m. viij. aque Scorzonere unc. iij. m. Vel

Extract. contrayervæ ℥ss. diascord. fracastr. ℥j. antimonii diaph. ℥ss. m. f. pilul. parvæ deaurende. Vel

℥. Stibii diaph. ex Regulo gr. vj. laudani opiat. gr. j. cum aliquot gutt. syr. de scord. f. pilul. j. deauranda. Vel

℥. Theriaca, vel Mithridati ℥ss. Stibii diaphoretici ocul. cancr. ana ℥j. m. fiant pilul. v. & deaurentur.

Magnas habet vires in percipiendis febribus malignis, & epidemicis sulphur. antimonii fixum, nam egregium est sudoriferum. Elicitur hoc ex cinnabari antimonii in collo retortæ collecto, post destillationem butyri antimonii, sed non est necesse illud ex cinnabari elici, cum ita parari possit:

℥. Antimonii crudi pulverisati q. v. bulliat in s. q. lixivii fortis ex cineribus clavellatis, tartaro usto, & calce viva parati, coloratum lixivium decanta, cui affunde aceti destillati q. s. & precipitabitur ad fundum, hoc precipitatum sulphur, denud recenti lixivio bulliat donec coloretur, atque tum cum aceto destillato precipitetur, separa à lixivio per inclinationem, deinde aquâ communi edulcora, & lento igne exsicca.

Hoc antimonii sulphur inflammabilitate destituitur, quia adjuncta sibi habet salia; Sic commune sulphur in se est inflammabile, si verò in alkalico solvatur liquore, & cum acido precipitetur, in lac sulphuris, tunc suam amittit inflammabilitatem, propter salia nimirum adjuncta ejus volatilitatem figentia, & inflammabilitatem immutantia. Eodem ferè modo, sulphuri aurato diaphoretico accidit, quod ex reguli scoriis fit, dum per acetum destillatum ad fundum petit, qua etiam ratione inflammabilitate caret.

Sulphuris antimonii dosi est à granis viij. ad x. in aquis sudorificis, decocto limaturæ cornu cervi, vel mithridatio, theriaca, extincto scordii, camphorâ, sale volatili cardui benedicti, vel aliis vehiculis appropriatis, ut aliquid præstare possit.

℥. Sulph. antimonii gr. vij. salis volat. corn. cervi gr. viij. bezoartici mineralis gr. v. magist. ocul. cancr. ℥ss. m. f. pilul. parvæ, quæ deaurentur. Vel.

℥. Syr. de card. sanct. ℥j. sulph. antimonii gr. vj. bezoartici Jovialis g. iij. aquæ theriacalis cum sp. V. ℥j. aquæ bardanæ composita ℥j. iij. m. pro unico haustu.

Sulphur auratum diaphoreticum est insigne sudorificum, sanguinisque mundificativum; unde febribus malignis, epidemicis, & ipsi pesti aptissimum est medicamentum. Paratur ex facibus Reguli, ut

℥. Facies Reguli q. v. easque per digestionem, & ebullitionem reduc cum aquâ communi in lixivium, quod calidum per chartam emporeticam traice, cui refrigerato iniice aceti destillati parum, & sensim fundum petit sulphur. Lixivium per

inclinationem separa, & croceum sulphur multis ablutionibus edulcoratum, & exsiccatum collige, & serva.

Dosis, est ℥. j. commodè permiscetur aliis alexipharmacis, vel liquoribus appropriatis, ut

℥. Sulph. aurati diaphor. unicornu fossil. veriana ℥ss. ocul. cancr. magisteriu ℥j. corn. cervi sine igne ℥ss. m. f. unicus haustus in jure consumptio. Vel.

℥. Sulph. aurat. diaph. stibii diaph. ana ℥ss. salis volatil. c. c. gr. x. m. cum extract. contrayervæ q. s. f. pilul. parvæ deauranda pro unâ dosi. Vel.

Syr. de scordio ℥j. sulph. aurat. diaph. gr. xv. salis volatil. card. sancti gr. vj. terra sigillata ℥j. aqua galega unc. iij. m. pro unico haustu.

Cinnabaris antimonii maximum est medicamen sudorificum, ideoque in morbis malignis, febribus malignis, & epidemicè grassantibus, ac in ipsa peste expertum est remedium; ac proinde Poterio fuit suum sudorificum antipestilentiale, quod per sudorem restituit ægros. Cinnabaris antimonii, si retorta ultimo, & urgentiori ignis gradu candeat, ad plures horas, sublimabitur ad collum cinnabaris rubicunda, firmiter illi adhærens, unâ cum mercurio vino. Constat cinnabaris ista ex antimonii sulphure solo cum mercurio vivo combinato, nec vomitus, nec secessus movet, sed diaphoreticum, & anodynum est: Cæterum unâ, & alterâ sublimatione purificari debet, ut perfecte rubescat, & omnes sordes, superfluumque de se mercurium deponat. Præsentaneum est auxilium in febribus malignis, morbis epidemicè grassantibus, peste, morbillis, variolis cum epilepsiâ, & ubi jam ægri delirant, adjunctis salibus volatilibus, & præsertim conu cervi, aut succini. Dosis à ℥. ss. ad j.

℥. Cinnabaris antimonii ℥j. salis volatil. cornu cervi, & succini ana gr. vj. m. cum extract. contrayervæ q. s. f. pilul. parvæ, & deaurentur. Vel.

℥. Bezoartici mineralis gr. v. cinnab. antimon. gr. xv. camphoræ gr. iij. theriaca q. s. f. pilul. iij. deauranda.

Præterquamquod hæc cinnabaris malignis conveniat morbis, est etiam singulare in epilepsiâ remedium, ideoque Magnes epilepsiæ vocatur, Hinc omnibus affectibus convulsivis, ut doloribus colicis, nephriticis, abdominis, & in specie hysteriæ passioni cum opiat, & camphoratis, item partium nervosarum morbis, ut contracturis, convulsionibus, tremoribus optimum est remedium; similiter capitis erysipelas: scabiem malignam, & luem Veneream, provocato sudore cinnabaris antimonii feliciter curat.

Cerussa antimonii est diaphoretica, ac proinde insigne alexipharmacum in febribus malignis censetur. fit ex unâ reguli antimonii parte, & duabus nitri: funditur regulus una cum nitro in crucibulo sufficiente ignis quantitate, stent in fusione per unius horæ spatium, post refrigerationem tere, & edulcora materiam quam lento igne exsicca, iterum ut supra unâ cum nitro reverbera, donec in citrinum abeat colorem, deinde ablutionibus edulcora, & sicca, sic evadit diaphoretica, diciturque Diaphoreticum Regulinum. Dosis ℥. ss. ad j. & ℥ss. commiscetur, ut supra, quatuor, vel quinque horis ante cibum. Verum non tantum febrim malignæ accommodum est remedium, verum etiam omnibus illis, qui per diaphoresim curantur, & præsertim ulceribus antiquis, scabiei, pustulis curatio ni obstinatis, item luem Veneream profligat. Cæterum de hac observatum fuit aliquando, quod mercurii instar moveri salivationem, & rarum hoc, & observatu dignum, aliàs soli mercurio hoc proprium; nec nos admiratione dignum ducimus; constat namque hoc semiminerale i. antimonium ex plurimo mercurio, qui in regulo sub saturni larvâ

magis ludit, quàm in aliis antimonialibus præparatis, in quibus evanescit in auras.

Ne mireris tu nos tantoperè in febribus malignis, aliisque languoribus antimonium diversimodè præparatum, supra omnia medicamenta, & alexipharmaca exrollere, nam est chymicorum Idolum, & sicut isti indè ad operis majoris perfectionem perveniri exoptant: ita & nos ex hoc solo antimonio ad proximi incolumitatem collapsam, verum lapidem præparamus. Cæterum quis unquam eximias dotes, & arcanas antimonii vires, in quolibet morbo tam diro, & deplorato, quàm chronico perfigando recensere valebit? facilius est arenas maris, & pelagi aquarum guttas dinumerare, quàm hujus inexhaustos exhaurire thesauros. Tot medicamentosas referat virtutes, quot modis in Vulcani sacratio combinatur, & pro præparationis, & miscelæ varietate discrepant pharmaca, ad sanitatem collapsam, in salubriorem statum reducendam, & ad fartam tectam conservandam, est veluti Dei dextera. De hoc semiminerali prophetavit Ovidius dum cecinit lib. 2. in Ibin:

*Nam quoniam variant animi, variabimus artes;
Mille mali species, mille salutis erunt.*

Est omni auro præstantius, & etiam omni fabuloso Mercurio, qui mortuos ad vitam revocabat, potentius. Tot ex antimonio parantur medicamenta, quot ex nullo alio simplici in medicinâ, excepto Mercurio, haberi possunt: Nunc purgat, nunc vomitum movet, nunc diaphoresim, nunc sudorem, nunc urinam proter, nunc confortat &c. adeò ut solo antimonio, tota pharmaceutices suppellex, ad omnes morborum sanationes compleri possit, cum omnis generis medicamenta, ex eo parari possint. Hoc est verum Phœbi balneum, fabulantur namque poëtæ, Vulcanum in hoc balneo, Phœbum spurcum lavisse, & ab omnibus maculis, & spurcitiis repurgasse: Phœbus enim aurum, & balneum antimonium significat, solent aurifabri aurum variis metallis conspurcatum, & adulteratum, ut purificetur, & ab illis liberetur, cum antimonio fundere; hoc quod operatur antimonium cum auro conspurcato, idem in humano corpore evenit, nam homo impurus, & digestionem sordibus spurcus, optimè ab antimonio purificatur, omnesque ejusque sordes absterguntur.

Inter mineralia, terras alexipharmacas connumeramus, ita sunt *Bolus Armenus*, *terra Melitensis*, *terra sigillata* &c. *Terra Melitensis* est, quæ ex Insulæ Melitæ, seu Maltæ adfertur, & signata est D. Pauli sigillo, assumitur contra venena, febres malignas, & epidemicas, quæ sudoris beneficio malignitatem exturbat. *Terra sigillata* vera (nam adest adulterina, quam nos hic Neapolis hisce oculis fingi, & sigillari vidimus) non tantum febribus malignis epidemicis, petechiis, variolis, & morbillis convenit, verum etiam in peste, morbis venenatis, dysenteria, diarrhœa malignis, & contagiosis populariter grassantibus.

Succinum, ejusque sal volatile singularissimum est medicamentum, præsertim ubi nervosum genus à malignitate simul est affectum, vel lethargo corripiatur æger. Dosis à gr. v. vj. ad scr. ß. admittis aliis appropriatis, ut

℞. Salis volatilis succini scr. ß. extracti castorei gr. v. cinnabar. antimonii gr. vj. m. & cum syr. de galega q. s. formentur. pilul. iij. & inaurantur.

Multa medicamenta ex succino parantur, quæ potius mulierum affectus respiciunt, quàm febres malignas, verum in nostro proposito facit liquor cornu cervi succinatus, qui fit ex spiritu corno cervi, &

fale volatili succini: Hæc tria invicem miscentur, & destillantur. Succinum à plerisque autoribus maximoperè in febre malignâ peste commendatur: *Helmontius in tractu de Peste* narrat de chirurgo in pestis curationibus celebri, qui sese præservavit, affricando succinum septem pulsibus planetarum, idque quotidie semel, qua fricatione ad pulsus præservatus fuit. Sunt autem septem pulsus planetarum, duò temporum, duò corporum, duo tali, & scorbiculi cordis.

Ad hunc nostrum tractatum etiam pertinet Sulphur simplex, quod sulphuris antimonialis locum commodè supplere potest, cum magnam inter se habeant affinitatem, ac proinde internè assumptum, in debita dosi sudorem producere, & morborum, & febrium malignitati resistere solet, unde lenibus diaphoreticis & sanguinis massam purificantibus, inter quæ viperata, & antimoniata excellunt, palmam præripit. Solet etiam internè, & externè contra pestem commendari, & valde in eadem præservanda, & curandâ commendantur sulphuris medicamenta Oenopolæ spiritus acidi sulphuris beneficio, vina diu conservare solent, in permutatione dolia suffumigandi, ne corrumpantur. Hic spiritus sulphuris acidus, qui sub fuliginis formâ vinum conservat, vocatur ab *Helmontio* Gas sulphureum, quia non est spiritus acidus, sed ex parte sulphureâ oleosâ constat. Hoc Gas clarè nobis ostendit, quod singulari polleat vi, in arcendâ putredine à corpore humano, ex eo quia vinum præservat, quod aliàs corrumpetur. Hoc Gas sulphureum acidum in potu potus sulphuratus egregium in febribus malignis, & epidemicis, cum sit singulare remedium in earundem curatione. Hinc gutta una, duæ, vel saltem tres olei sulphuris in jure, aquâ, vel alio liquore sumptæ manè, jejuno stomacho, sunt arcanum ad vitam longam, & ab omnibus morbis præservativum.

Ex semimineralibus acidulis spiritus mirificè commendamus, ut sunt *spiritus Vitrioli*, *spiritus salis*, qui omnes præstat, *spiritus sulphuris*, qui est egregius, *spiritus vitrioli philosophicus*, qui tunc conducunt, cum sanguinis massa à fale maligno acri, & admodum volatili in febribus malignis est nimis dissoluta, ut propriam amittat consistentiam, ob id cum alexipharmacis, & sudoriferis miscendi sunt, idque cò magis, quò crebrius sudore coguntur ægri, qui in declinatione sudoris porrecti, & post sudorem continuati, sanguini debitam restituunt consistentiam, ac ægros debilitatos egregiè refocillant, ut suprâ diximus. Miscentur hi spiritus cum julepis malignitati resistantibus, sed ad gratissimam aciditatem, & sic corpus ad diaphoresim blandè disponunt. Præterea cæteris spiritibus quasi præfertur *Spiritus Nitri* nunc solus, nunc quod melius est, cum spiritu vini dulcificatus.

℞. Syr. de aced. citri unc. j. aqua card. sanct. unc. iij. Spiritus vitrioli q. s. m. pro gratâ aciditate. Vel
℞. Julep. de scorzonera unc. j. Stribii diaphoretici scr. ß. aqua ruta capraria unc. iij. Spiritus sulph. q. s. m. ad gratiss. aciditatem. Vel

℞. Julep. card. sanct. unc. j. ß. Sulph. aurati diaph. gr. viij. Spiritus salis dulcis, vel spiritus nitri dulcificati q. s. ad gratam aciditatem.

Admonitos volumus vulgares, ne hos spiritus tumultuariè simul syrupis, julepiis, aquis &c. immisceant, sed unus eligatur pro medentis libitu, & immisceatur juxta nostri recepti descriptum, pro his, vel aliis febribus; nam malignas maligniores, & lethales reddet, & benignas, malignas, & perniciosas efficiet, quia permisti in corrosiva, & lethalia transeunt venena, ut fusiùs infra cap. 26. de febre ex aëris mutatione dicemus.

Inter

Inter hæc medicamenta *Nitrum fixum*, seu sal prunellæ recensemus, verum si fuerit antimoniatum i. fixatum cum sulphure antimonii, quod fit in præparatione antimonii diaphoretici, vel in præparatione sulphuris aurati diaphoretici, eo melius, & sal prunellæ cum sulphure communi præparato præferatur, nam in tali nitro præparato, adest adhuc subtilissima pars sulphuris antimonii, adeo ut ratione huius, corpus ad blandam diaphoresim disponitur, & sal vitiosum, unde sitis excitatur, corrigitur. Dosis ʒ. j. in aquâ hordei. vel in potu ordinario.

Expediti à Mineralium Regno, quorum, quia inexhaustos continet thesauros, minimam recensuimus partem, ad Animalium Regnum tandem devenimus, & ea computabimus, quæ bezoartica, alexipharmaca, diaphoretica, & sudorifica sunt pro harum febrium sanatione, & primò nobis se offert.

Cervus, qui totus est alexipharmacus, omnia ex eodem parata, easdem virtutes obtinent alexipharmacas, & sudoriferas. Ex ejusdem cornu nulla parantur medicamenta, verum rarissimè crudum usurpatur, quia difficilis est digestionis & æger ægrè cibum digerit, consideratè nunc, an cornu digerere possit: usurpatur tamen quandoque in pulverem redactum, & per setam trajectum in affectibus, ubi acidum præcipitandum, & compescendum est. Præparatur cornu cervi pro usu alexipharmaco, & sudorifero duplici modo, nunc cum igne, & nunc sine igne. Id, quod cum igne præparatur, est cornu cervi igne aperto ustum, vel quod post spiritus, olei, & salis volatilis destillationem adustum remanet in fundo retortæ; sed est caput mortuum, sive terra mortua, sive calx mortua omni virtute activâ spoliata, cum ignis sit mors rerum, nullus usus, præter hoc, quod humiditatem absorbeat, & acidum in primis vis compescat. Quod si quandoque hoc cornu cervi utrum exhibuit sudores moveat, ab aquâ sudoriferâ, ut cardui sancti, &c. vel à stragulis, quibus æger optimè regitur, provenit, estò in se aliquid salis fixi contineat; sive igne præparatur, cum concoquitur in aquâ, donec moleseat, & aliquantisper evadat friabile, vel quando destillatur aqua ex plantis, tunc imponuntur cornu cervi frustula in alembico, adeo ut ascendens vapor cornu cervi frustula penetret, & exinde fiant mollia, & friabilia, & sic vocatur cornu cervi sine igne s. philosophicè, seu spagyricè præparatum. Hoc cornu cervi sine igne præparatum, esse spiritum, oleo & sale volatili imprægnatum, patet ex eo, quod si retortæ indatur, spiritum, oleum, & sal volatile reddit, utrum non in tantâ copiâ, ac si cornu cervi crudum destilletur, sufficit tamen aliquid partis spirituosæ remanere, ut cornu cervi usto præferatur. Cornu cervi spagyricè præparatum, in morbis malignis, ut peste, febre malignâ, morbis epidemicis, &c. pro præcipitatione, & sudorum expulsionem; habet enim vires alexipharmacas, & sudores ciendi, ob spiritum, oleum, & sal volatile, quæ continet.

Ex cornu cervi præparatur *Gelatina*, quæ nihil aliud est, quàm sal volatile concentratum ab humiditate roscidâ, & alimentitiâ ejusdem cornu: præparatur hæc ex cornu cervi rasato, quod concoquitur in aquâ satis diu, colaturâ refrigeratâ in frigido, gelatina in summitate liquoris supernatat, & hæc dicitur gelatina simplex, vel fieri potest evaporando decoctum cornu cervi ad gelatinæ concretionem; fit etiam acidulata, quando scilicet liquor vel in decoctione, vel post filtrationem sufficienti quantitate spiritus vitrioli, vel succi citri imprægnatur. Dissolvitur uncia una cochleari super ignem, soluta injiciatur potus ordinarii lib. j. vel dissolvitur in julepis alexipharmacis, ut de galegâ, carduo sancto, scorzonera, vel uti possumus pro reliquorum alexi-

pharmacorum vehiculo. Proficua est Gelatina cornu cervi in febribus malignis, acutis, infantibus pro expellendis variolis, & morbis malignis, ubi opus est expulsionem, blandâ corporis ad diaphoresim dispositionem, Præterea hæc gelatina valde convenit in diarrhœâ, & dysenteria epidemica, & malignâ in potu dissoluta, vel dissolvitur in syrupo cydoniorum, coralliorum, de symphyto, vel myrtino, quoniam tales adstringunt. Sint quædam recepta in tyronum gratiam:

℞. Corn. cervi. spagyr. præp. ʒj. stibii diaph. ʒʒ. perlar. præp. ʒj. Magist. ocul. cancr. ʒj. m. pro tribus dosibus. Vel.

℞. C. C. sine igne præp. ʒij. cinhab. antimonii ʒʒ. magist. corall. ʒj. camphoræ gr. j. m. detur in jure pulli. Vel

℞. Salis volat. C. C. ʒj. salis volat. card. sancti scrup. β. sulph. aurat. diaph. gr. vj. salis volatilis succini gr. iv. m. propina in cochleari syr. de galegâ. Vel

℞. Bezoart. mineralis gr. v: salis volat. c. c. gr. xii. discord. q. s. m. f. pilul. j. & deaurentur. Vel

℞ Spiritus c. c. succinati, misturæ simplicis ana. ʒʒ. m. detur, in julepi de scorzon ʒj. Vel

℞. Spiritus cornu cervi ʒʒ. nitri antimoniat. scr. j. gelatine c. c. ʒij. spiritus fulig. acidi volatilis ʒʒ. m. & exhibe in syr. de card. sancto.

Ebur alexipharmacum est, non minùs cornu cervi, præparatur, ut de cornu cervi diximus, aut spagyricè, vel cum igne. Spagyricè præparatum est diaphoreticum, & effervescentias sistit; ideoque febribus ardentibus, & præsentim malignis illud commendamus, ut

℞. Eboris spagyricè præp. ʒj. antimonii diaphoretici scr. j. m. & cum syr. de galegâ, vel card. sancto, & cum aquis appropriatis propina.

Ex ebore etiam fit gelatina, spiritus, oleum, & sal volatile, ut de cornu cervi diximus.

Unicornum verum in multo usu est in morbis malignis, peste, febre malignâ, variolis, morbillis, similibusque aliis morbis. Dosis & à scr. β. ad scr. j. & ʒʒ. Præbetur magno cum fructu, & præcipitat egregiè, ac sudorem mover.

Unicornu fossibile, quod ad vires unicornu verum æmulatur, nam cum aliis debitis combinatum in febribus malignis, diaphoresi opus habentibus, & præsertim in variolis, morbillis, & petechiis cum cervinis associatum egregium est.

Familiale est nobis unicornu fossile, quia in aliquibus nostris regionibus, è terra foditur, sed rarissimum est unicornu verum apud nos, cum ex Indiâ asporteretur, unde solum in Regum, & Magnatum domibus reperitur. Hinc nos perpetuò Deo gratias agere debemus, qui in unicornu veri inopiâ, cornu cervinum tanquam optimum quid pro quo, & succedaneum ubertim concedere dignatus est, & eadem potitur virtute.

Lapis Bezoar est summæ virtutis alexipharmacæ; Bezoar enim est vocabulum Persicum, & significat id, quod venenis resistit, & ad hujus imitationem nos appellamus essentiam bezoarticam, pulverem bezoarticum &c. non lapidis bezoar ratione, quia nullus ingreditur, sed ob similem virtutem diaphoreticam, & venenis resistendi. Reperitur hic lapis in primo ventriculo capracervi, qui vocatur Omalius; dicitur hoc animal Capracervi ob similitudinem, quam ferè habet cum caprâ magnitudinis, & proprietatum ratione, & partim cum cervâ ratione figuræ. Hæ capracervi tam in Indiâ Orientali, quàm Occidentali inveniuntur, unde lapis bezoar duplex est, unus Orientalis, alter Occidentalis, verum non datur cervorum genus in quo talis lapis

lapis non reperiatur, qui pro lapide bezoar venditur. Lapis bezoar in Indiæ tam orientalis, quam occidentalis capris, beneficio fermenti acidi volatilis, est substantia mucilaginosa, & residua in ventriculo. Hic lapis totus alexipharmacus est, potenter venenis resistit, & egregiè per sudorem expellit, has virtutes habet bezoar ex duplici ratione, primâ ob virtutem præcipitantem, secunda ob alexipharmacam; virtus præcipitans provenit à sale nitroso, alexipharmacâ à plantis, hæ namque capræcervi, quæ lapidem bezoar generant, pro ordinario alimento contrayervâ, aliisque plantis bezoarticis vescuntur. Mirificas habet vires in depellendis venenis, ob vim alexipharmacam, sudorificam, vel saltem diaphoreticam, & hinc febribus malignis, petechialibus, variolis, morbillis, cæterisque malignis, & epidemicis morbillis, cæterisque malignis, & epidemicis morbis appositè convenit. Dosis orientalis à gr. v. ad vj. apud vulgares præscribitur, verum in tam parvâ dosi parum, aut nihil operari potest. Nos à scr. β. ad scr. j. præscribimus, & occidentalis dosim semper ingeminamus. Exhibemus Lapidem Bezoar in aquâ scorzonæræ, cardui sancti, bardanæ, &c. Admonitos tamen volumus vulgares Medicos, ne lapidem bezoarticum aliis medicamentis, ex pluribus ingredientibus conflatis immisceant, quia quandoque unum alterius virtutem obtundit, & sic juxta facultatem, qua potiuntur, quod aliàs evenit, quando medicamenta separatim exhibentur, ac proinde cum *Anselmo Boëtio* dicimus: *Suadeo itaque, ut nobile istud medicamentum* (de lapide bezoar loquitur) *perpetuò solum, si ejus certum commodum desideretur, exhibeatur.*

Cæterum hodiè ex hujus lapidis exhibitione nullum sensibilem effectum observare potuimus, ac proinde huic lapidi magna fiducia adhiberi non debet, quia cum sit illius pretium aut carius, quamplurimi propolæ, in eo adulterando strenuè student, ut vix alios quam adulterinos hodiè habere possimus, & inter centum lapides bezoar, apud nos vix unus reperiatur, qui sit genuinus, & adeo apud nos Italos sunt copiosiores, & frequentiores, quam ut non sint in natali solo. Cujus rei testimonium inde elici potest, quod rerum Indicarum scriptores testentur, lapidem bezoar apud ipsos Indos rarum, & magni precii esse; cum apud nos tamen magna ubertas, & satis vili pretio constet, & hac de causâ in contemptum, vel saltem in maximam suspicionem etiam genuinus devenit. Hinc patet maximam partem adulterari, & falsificari, unde evenit, quod sæpius irritò usu sit præscriptus lapis bezoar.

Tantum est impostorum artificium in adulterando lapidem istum, & tanta in cognitione, & electione difficultas, ut verus à falso vix possit cognosci, & discerni Varii sunt modi ab auctoribus propositi, quibus hic verus lapis cognoscitur, sed semper formidinem involvunt; unus tamen præ aliis modis minus mendax videtur: Lapis ponderetur, deinde in aquam communem demergatur, in qua per aliquod temporis spatium relinquatur, post quod eximatur, & optimè abstergatur, si idem pondus, antequam erat injectus, habeat, pro veraci habendus est; sin verò pondere est auctus ab imbitu, ceu falsus reiiciendus est; lapis enim bezoar ita compactæ consistentiæ est, ut nullo modo humorem imbibere, & nullam ex eo ponderis alterationem acquirere possit: falsus vero non ita compactus est, & propter porositatē in pondere augetur. Verum enim verò hic modus non est tutus, nam omnes lapides humiditatem contrahunt, præter silices, quinimis duri, & compactissimæ consistentiæ sunt, modo lapis bezoar tantam duritiem, & densitatem non habet, imo in aquâ degens non solum humiditatem concipit, & consequenter in pondere augetur, sed si diutius degat in aquis, dissolvitur, ut

Monardes observavit. Est & aliud experimentum, quod adulteratus ab ingenuo discriminatur: Parum lapidis abraditur, & supra accensum carbonem projiciatur, si falsus, statim misturæ odor percipitur, si verus, nullum spirat odorem, & hic est germanus tutusque modus lapidis imposturam discernendi. Verum lapides bezoar non esse opificio extructos non sufficit, quia adulterini esto diligenter inspiciantur, genuinos repræsentant, & quantumvis sub experientiæ torturâ ponantur, semper dignoscendi modis respondent; non enim desunt partibus notis alii lapilli, qui tamen nullis viribus sunt præditi, unde impostorum versutias effugere ducimus. Unum tantum infallibile experimentum habemus, quod est bonitatis index, ad verum lapidem bezoar discernendum, & à *Boëtio* adducitur his verbis: *Nullum tamen certius probitatis indicium, quam si venenum homini, aut cani detur, & oblato pulvere evadat.*

Ob tot difficultates, quibus lapis bezoar involvitur, & verus in natali solo vix obtineri potest, quia rarus, & carus in suspicionem venit, & nunquam à recentioribus præscribitur, quia si adulteratus, febris crescit eundo, vel virus in præcordia serpit, & æger vanâ lapidis bezoar spe delusus, cum Charonte de naulo paciscitur. Si vero quandoque factò experimento, ut supra cum *Boëtio* diximus, verus habeatur, tantum Magnatibus præbeatur, quia pretiosus; pauperibus tamen pro bezoar sufficient cornua cervina, quæ nobiliora sunt lapide bezoar, ut apertè testatur *Rulandus*. Nos ut in potu navigemus, pro bezoar utimur bezoartico minerali, stibio diaphoretico, sulphure aurato diaphoretico, cinnabari antimonii, & aliis alexipharmacis supra à nobis descriptis, vel pro infimæ sortis languentibus, medicamentis ex cornubus cervi paratis. Item pro lapide bezoar, contrayervam substituimus, hac enim pro communi alimento capræcervi vescuntur, & bezoar generant. Similiter pro lapide bezoar exotico commodè substitui potest calculus humanus, qui reverâ lapis bezoarticus microcosmi est, & egregius in sudore ciendo, quia non minus malignitati resistit, nec minus in febribus malignis, & pestilentibus convenit, quam verus lapis bezoar orientalis, imò in ipsâ curandâ peste, præfertur etiam lapidi bezoar orientali; id quod expertum fuit modernorum Anglicorum experientiâ, in ultimâ peste Londinensi.

Hadrianus Amynsicht in Armamentario Chymico, cui nostram adjunximus Mantissam, Bezoar potabile per resolutionem, & extractionem lapidis bezoar describit, quod productâ oratione ad febres malignas, epidemicas, petechiales, pestilentes, variolas, morbillos, cæterosque morbos venenatos commendat. Et p. 28. *Magisterium lapidis bezoar* per resolutionem, & præcipationem designat, quod in omnibus affectibus, & symptomatibus malignis, & contra omnia venena cordi infesta; præsertim ubi qualitas calida, & putredo deprehenditur, adeoque in aliis omnibus, ubi lapidis bezoar usus laudatur, extollit. Verum enim verò magna fuit Hadriani simplicitas, & credulitas in horum medicamentorum præparatione; non enim lapidem bezoar in natali solo esse rarum, & cariorē auro, nec impostorum fallacias in adulterando bezoar, nec alios lapides paribus notis consideravit; nec præterea lapidem tam integrum, quam in pulverem redactum, tam in forma potabilem, quam in magisterium præcipitatum, non desinere esse lapidem, & eundem esse lapidem contemplatus fuit. Insuper Hadrianus, quia bezoar cum spiritu acido conficit, potiùs hujus lapidis vires destruit, quam exaltat.

Post lapidem bezoar in Regno animali se tandem offert *vipera*, quæ, quia tota alexipharmacâ, & bezoartica est, insignes obtinet dotes, in morbis malignis,

lignis, & venenatis quibuscunque, tam in febribus malignis, & pestilentialibus, quam in specie quando jam usque eò res evenit ut pulsus deficere videatur. Ex viperis sunt salia theriacalia, seu salia volatilia viperarum, quæ sunt magni usus, & efficaciar in morbis malignis, venenatis, febribus malignis, & contagiosis, imò in ipsâ peste egregiè conferunt à gr. v. vj. ad scr. ß. vel addito camphoræ grano, in aquâ appropriatâ, ubi summa viget malignitas. Item essentia viperana ejusdem, & majoris energiar paratur. Similiter pulveres ex viperis, qui vocantur pulveres bezoartici animales. Nos in febribus malignis jus consumptum ex viperis cum pullo paramus, magno cum febriculis juvamine. Sed de Viperis opiparè tractavimus. *De Vulnibus ex venenato morsu. insiliis.*

Eximia fit ex Viperis *Tinctura diaphoretica*, ex tribus principiis chymicis descripta à celerissimo nostri temporis *Andræa Battimelli in Auctuario Hadriani à Mynsicht*, cujus receptum huc adducere maximi momenti existimamus ob iteratas experientias:

℞. Salis volatilis viperarum, salis volatilis cornu cervi ana ʒj. m. & serva. Deinde

℞. Spiritus Viperarum, spiritus cornu cervi ana unc. ij. m. & serva. Postmodum

℞. Olei Viperarum, olei cornu cervi ana unc. iij. m.

& his mistis superfunde spiritus vini optimi tunc, iv. & statim solventur. Hoc peracto, accipe spirituum viperarum & cornu cervi, & conjunge cum solutione oleorum, & per Retortam destilla, & habebis sulphur cum Mercurio maritatum. His peractis, accipe. Salia volatilia superius servata, quibus superfunde sulphur, Mercurium, & claudes vas Hermetice, & digere per mensem chymicum, & jam facta est trium principiorum Sossalis, sulphuris, & Mercurii unio, & nostra *Tinctura diaphoretica* completa est.

Hæc nostra *Tinctura diaphoretica*, summum alexiterium est in febre malignâ, epidemicâ, petechiali, omnibus morbis epidemicè grassantibus, & omnes alios ex dictis malis enascentes, & omnia prava symptomata ex illis promanantia restinguit; variolas, & morbillos cum symptomatum lenimine deturbat. Omnes pestiferas infectiones, auras venenatas, & cujuscunque generis venena maximè cordi infestas, per sudorem, vel insensilem transpirationem eliminat, & principes munit partes. Tandem in omnibus morbis, qui per diaphoresim sanabiles, est specificum medicamentum. Reliquas hujus tincturæ vires apud eundem legite. Dosis scr. j. in liquore appropriato.

Hæc pauca medicamenta contra febres malignas ex inexhausto naturæ arario, & triplici ejus Regno hausimus, alii aliis autoribus partim descripta sunt, & alia partim aliis, describenda reliquimus. Remanet tantum, descriptis internis, externa describere medicamenta, juxta vulgarium *Medicorum* consuetudinem, ita sunt Oleum scorpionis Matthioli, quo tanquam alexipharmaco pulsus temporum, manuum, & pedum liniunt. Unguentum rosaceum, aut refrigerans Galeni, quo renes, superpositis vitium foliis, inungent, ad febrilem temperandum calorem. Epithemata, quibus cor contra pravitatem roborant, & alia hujus salinarum describunt, quæ omnia recensere ignavum esset opus.

In febre malignâ, magnâ symptomatum habenda est ratio; hæc enim morbum sequitur, velut umbra corpus, & quandoque adeo atrociora asse-

ciantur, ut non contemptâ febre, necesse sit his succurrere, cum scilicet ex eorum violentiâ, vitæ periculum imminet, ita sunt nimiar virium prostrationes, quæ maximopere urgere dicuntur. Ita sunt vigilie, deliria, alvi fluxus, vomitus, cardialgia, lipo nimia, sitis, linguæ ardor nigredo &c.

Magnæ virium prostrationes, confortantia exigunt quæ in animi defectione ægros reficiunt, & spiritus roborant vitales; hæc roboratio duplex est, una quæ substantiam, morbi diuturnitate, longâ corporis inedia exhaustam concernit, & hæc ad succos, & sanguinem regnendos pertinet; altera, quæ repentinam animi defectionem respicit, quæ interdum in plenâ corporis succulentia, à venenatis, malignis, & cordi infestis vaporibus irruit, & hæc confortandum docet.

Confortantia, quæ corpus à morbo extenuatum respiciunt, è culina petenda sunt, & æger potius coqui, quam *Medici* operâ indiget: Sed Corpora longo tempore extenuata, oportet sensim reficere, brevi vero breviter aph. 7. sect. 2. Hinc facilius est potu refici, quam cibo. aph. 11. sect. 2. Unde mirificè jura consumpta conducunt, quia confertim, & celeriter nutriunt. Consummatum insigniter confortans *Hartmannus* describit.

℞. Caponem, vel perdicem solam, vel cum parte aliquâ carnis vitule, in minutissimas partes conscinde, & ossa in mortario concoquassa, & in phialam aptam vitream, vel stanneam inde cum paulo cinnamomo, phialam exacte claudes, & in catinum aquâ fervente plenum pone, ut per tres horas bulliat aqua. Hinc carnem exime, & liquorem exprime, quod est optimi saporis, & odoris, statimque congelatur, caro vero est dura, & insipida, liquoris cochleari vel imper se vel cum alio juscule exhibetur.

Vires, quæ repentinâ animi defectione exolvuntur à venenatis, malignis, & infestis cordi vaporibus roborari debent medicaminis alexipharmacis, cordialibus, & stomachicis, præsertim spirituos, & volatilibus, quæ odoretenus, adhuc in stomacho degentia, cordis arcem, aliasque præcipuas partes, & totum corpus contra malignos, & venenatos insultus roborant, hujusmodi est *Vini spiritus*, qui summè cordiale, & diaphoreticum existit, in cujus defectu *Vinum generosum*, quod semper ad manus in domibus paratum habetur, substitui potest. Spiritui vini succedit *Aqua cinnamomi lactiginosa*, quam pharmacopolæ lactiginosam reddunt benzoës infusione. Vel substituimus *syr. de cinnamom.* sed maxime ad restaurandas vires, & cor tuendum confert oleum cinnamoni ad ij. vel iij. guttas in aliquo vehiculo. Item *Elixir. proprietatis Paracelsi* à scr. ß. ad scr. j. in convenienti vehiculo. *Hadrianus Amynsicht.* multa corroborantia in Armamentario describit, ut *Eleosaccarum citri Gemma vitæ, tinctura coralliorum, Diacinnamomum Regium, Trochisci cordiales*, & quamplurima hujus farinæ, quæ omnia sunt medicamenta in forma. Apud vulgares in magno usu est *Julep. Gemmatus*, sed revera magna impostura pro ægrotis, non verò pharmacopolis. Apud recentiores decantatur *Tinctura Alkermes, Hyacinthi* &c. sed præstat illa, quæ est nostræ descriptionis, ut

℞. Confect. Alkerm. vel. confect. Hyacinthi unc. j. aqua ardentis, pomor. redolentium, vel alterius aquæ stillatiæ ana ʒß, spiritus vitrioli ʒ. j. digerere, & decanta.

Eodem prorsus modo paramus tincturas ex aliis officinarum electuariis v. g.

℞. Confect. cinnam. unc. j. aquæ ardentis ʒß. m. omnia in phialâ, exacte claudes, & digere, liquorem tincturâ imprægnatum decantatione à fecibus libera, quem syrapi appropriatis admistum exhibe.

Magna

Magnarum virium est aqua confortativa usitata, cuius confectio est:

℞. *Aquar. cerasor. nigr. rosarum, boraginis buglossi, flor. violar. tilia ana* unc. vj. *cinnam. opi.* ℥. β. *margarit. or. præp.* ℥. ij. *corall. albor. præp.* ℥. j. *cornu cervi præp.* ℥. iv. *confect. manus christi perlata* ℥. v. m. ad vitrum pro usu.

In omni virium debilitate, & languore exhibetur, spiritus animales puriores reddit, sensuum internorum, & externorum organa reficit, atque ita generale quasi confortans omni ætati: sexus, & morbo accommodatum existit.

Præ cæteris confortatibus eminent *balsamus sanguinis humani*, & *elixir sanitatis*, quæ in nostra *Manissa* descripsimus, quam videte.

Inter omnia alia confortantia, præstantior non reperitur. *Spiritus fuliginis* à guttis vj. ad scr. β. *oleum ejusdem* à guttis ij. ad iij. *Sal fuliginis* ejusdem ponderis, exhibetur in Vino, vel alio convenienti liquore. Est tantæ efficacæ, & energiæ, ut si ejus guttæ vel grana tria in aceto angonizanti exhibeantur, mirificæ, & incantamenti instar reparant vires, exsuscitant, quasi illius animam ab inferis revocant: non secus ac lampas propter olei defectum, si ad extinctionem ruit, oleum reaffundatur, ad pristinum redit fulgorem. Hinc imminentis mortis, vel futuræ sanitatis experientiam observare licet: Si sudor post exhibitum oleum, vel sal copiosius emanarit indubitatum erit sanitatis, vel convalescentiæ signum, sin secus mortis.

Spiritus sanguinis humani cum suo sale volatili, maximas languentes, & morti proximos restaurandi, & vivificandi, vires obtinet; est enim hic spiritus vitæ nostræ spiritui simillimus, quia à sanguine elicitus fuit in quo nostræ vitæ spiritus residet, facile spirituum defectum reparat. Verum hodie propter subdolum impostorum vafritiem, vix non dubitabilis reperitur, & hac occasione nobis in mentem venit quidam *medicus chymicus*, ut ipse dicit, qui ab amico interrogamus, quò peteret? Tabernam carnariam, ad mercandum bovis sanguinem, ut sanguinis humani spiritum efficeret, respondit. Sed hoc est minus, & minus & tolerandum malum, pharmacopolarum nullus sanguinis humani conficit spirituum, quia proscripita est à chymicis phlebotomia, tum quia laudabilis non profunditur, nec in quantitate peccare potest caritatis gratiâ, tum quia totus temeratus lue Venereâ, vel affectione hypochondriacâ vel aliis languoribus, & tamen latè reperitur? Sunt nostrates pharmacopolæ sicut diabolus, qui non habet, & vendit lanam. Vendunt isti spiritum ex calce vivâ, sale ammoniaco confectum, quem pro sanguinis humani spiritu vulgarium *Medicorum* grex interne exhibent, cum tantum externe odoretenus usurpari debeat: est enim spiritus salis armoniaci vitæ nostræ maleficus, & insensus hoc modo confectus.

Vigilia nimia in febribus malignis tunc sit, cum febrile fermentum, spiritus animales immoderato agitat motu, iste cerebrum implent, nervorum valvulas patulas reddunt, & continuo affluxu in corpus influunt. Immoderatæ itaque vigiliæ medendum est, ne deliria, & virium exolutiones succedant; ea propter nimie vigiliæ, succurrit laudantium opiatum, sed semper propter malignitatem, aliquod alexipharmacum admisceri oportet, ut

℞. *Sy. corall.* ℥. β. *aquæ papav. albi* ℥. ij. *Stribii diaphoretici* scr. β. *sacch. perlati* ℥. ij. *laudanii opiatii* gr. ij. m. & cochleatim exhibe singulo horæ quadrante, donec somnus concilietur. Vel

℞. *Diascord. fracastr.* ℥. β. *corn. spagy. præp.* q. s. *f. pilul. iij.* & deurentur.

Cæterum non nostrum laudanum opiatum præ-

bemus, quia alexipharmacum est simul; Verum enimverò in opiatorum exhibitione, maxima cum cautelâ procedendum est, ne soporosa affectio succedat. Præterea opiatii usu dissuadetur ægris nimis debilibus, & impuritate ventriculi laborantibus, & præsertim si crisis immineat, quia plus nocimenti, quàm emolumenti, ab hoc expectandum est. Si vigilia non admodum excefferit, emulsionibus ex feminibus frigidis tollitur, ut

℞. *Syr. de nymphaea* ℥. j. *semin melonum* ℥. β. *papav. alb.* ℥. j. *lactuca scr.* j. *f. emuls. in aquæ lactucæ.* ℥. iij.

& exhibo; sanguis enim æstum, & fermenti febrilis acrimoniam temperant, assiduum spirituum influxum impediunt, & vigiliæ subinda compescunt.

Ad vigiliæ refrenandus vulgares *Galenici* cataplasma applicant plantis pedum, ex cucurbitis recentibus contusis, foliis sedi majoris, lactucæ, & similibus. Item conferre dicunt pedum lotiones, ex decocto herbarum refrigerantium; Sic enim frigiditatem per nervos cerebro communicari credunt.

Delirium in febre fit à scoriiis sulphureis, acerbis, salinis, & acutis in massâ sanguineâ intermistis, à quibus spirituum varia, & confusa in cerebro agitatio excitatur; subtiliores, & fervidiores redduntur spiritus, agiliores quidem, sed simul confusius, & perturbatius in cerebro agitatur, & hanc agitationem semper vigiliæ pertinaces præcedunt, & perpetuò in febrium continuarum incremento, aut in principio statim ipsius statûs delirium affligere solet, ubi maxima est massæ sanguineæ effervescencia. Ex inconditâ spirituum agitatione in cerebro, varia, & inanis cohærentia oritur, & diversa phantasmata ab animâ offeruntur ut inconditi sermones, fletus, flosculorum, qui nusquam sunt collectiones, muscarum venationes, variæ artuum motu, tandem convulsiones sæpè lethales superveniunt aut donec spiritibus non tantum absumptis, vel incondito narcoticorum usu fixatis, delirium in lethargum, vel in effectum caroticum mutetur.

Pro delirii curatione scorix sulphureæ, salinæ &c. eliminandæ sunt diaphoreticis, & alexipharmacis; inordinata spirituum agitatio opiatii sistenda; & sanguinis febrilis incendium compescendum præcipitantibus, vulgò refrigerentibus dictis, vel sanguinis effusione. Hæc medicamina simul maritanda, ut plurimum sunt, ut unâ tribus satisfaciamus indicationibus, & horum maxima pro delirio sedando, spes in opiatii reponenda est, & omnibus aliis frustra tentatis, tutius ad opiatia, tanquam ad sacram anchoram confugimus, quæ vix penè nunquam fefellerunt; nam diaphoretica sunt, scorias educunt, spiritus animales concitatiores, & inordinato motu furentes, ad quietem reducant, sanguinis massam nimis ebullientem compescunt, & naturam viribus defectam reficiunt, & eadem opera placidâ quiete restaurent: Verum enimverò tutius est ægrum à delirio præcavere, quàm idem curare, opiatia itaque vigiliarum tempore adhibeantur præstat, quàm ubi æger delirus evasit. Certum est opiatia legitimè adhibita, esse magna remedia, & optimè commendantur in delirio febrili: verum si tempore non opportuno, aut non legitimè parata adhibeatur, plus obstant, quàm prosunt, & si spiritus, furentes non compescant, eorum motum non refrænent, delirium potius pejorant, cum opium somnia turbulenta, & terrificâ inducat; Si verò opiatii spiritus nimium figas, metus est, ne per opiatia in lethargum delirium convertas. Cum enim spiritus in delirio sint admodum volatiles, & subriles, & simul propter motum continuum aucti, sint pauci ex auctâ

auctâ narcoticorum dosi, facile in lethargum, sive carum permutari potest, obstructis nervorum valvulis, per quas spiritus in corpus affluunt, & hæc permutatio est periculosissima.

Delirii itaque curationi hæc præscribere solemus, quæ furentes spiritus animales, ad placidam disponunt quietem; scorias resolvunt febriles, diaphoresim aperiunt, & sanguinem in citiori motu retardant:

℞. Bezoartici mineral. scr. ℞. nitri antimoniat 3 j. magist. perler. or. gr. vi. tinctura corall. scr. ℞. syr. de nymphæâ 3. ℞. aquæ endiviæ 3. ij. laudani opiat gr. ij. m.

Observa tamen, quod opiata in primâ exhibitione in minori dosi præscribimus, dein sensim ad majorem progredimur, & cochleatim dissoluta cum alijs medicamentis, eundem affectum respicientibus exhibemus. Vel

℞. Syr. de papav. alb. 3. ℞. tinctura anodynæ Zvelferi 3. j. essentia hyperici scr. ℞. m. Vel

℞. Stibij diaphoretici. oculi cancr. ana scr. ℞. camphoræ gr. j. nitri perlati scr. j. syr. papav. alb. unc. j. nepenth. Quercet. gr. ij. diss. in aqua lactuca unc. ij. m. Vel

℞. Syr. papav. errat. unc. j. ℞. diascordij Fracast. scr. iv. diamarg. frigid. scr. j. confect. Hyacinth. 3. j. magist. corall. 3. ℞. aquæ anagallidis unc. v. m. detur cochleatim. Vel

℞. Syr. papav. alb. unc. j. sang. hirci 3. j. extract. hyperic. scr. j. laudani opiat n. d. gr. iv. tinct. smaragd. scr. ℞. aquæ anagallidis unc. iv. m.

Exhibemus quandoque emulsiones simplices, vel somniferas ex quatuor somnibus, ut dicunt, frigidis majoribus, semine papaveris albi; lactucæ cum anodyno in aqua Nymphææ, anagallidis, vel sonchi, quæ edulcorari possunt cum syrupo de Nymphæâ, vel saccharo perlato.

Interim externa non negligenda sunt epithemata refrigerantia: & præcipitantia, quæ fronti, & sinicipiti applicari debent, ex herbis recentibus portulacæ, sedi majoris, lactucæ, florum rosarum, nymphææ, camomillæ, meliloti parata. Ridiculum planè fuit, quod in ægotâ febre malignâ delirante observavimus: Devotus quidam Galenicus abrafo ægræ capiti melonem aqueum per medium dissectum imposuit, delirans ægra unâ risum, & animi angorem suscitabat, hasta in ejus manu deficiebat, & altera Pallas videbatur, & tamen ejus Palladis arcem flammeis Vulcanus urebat. His parum, aut nihil proficientibus, ad cataplasmata narcotica deveniendum est. A Zacuto Lusitano tanquam expertum commendatur decoctum radicis mandragoræ, & hyoscyami cum similibus externè applicatur. Mirificè confert succus cancrorum fluviatilium vivorum expressus, & fronti applicatus; sed potentiùs operatur idem cancrorum succus cum aqua spermatis ranarum mistus, & fiat cataplasma, vel

℞. Aquæ spermatis Ranar. unc. viij. succ. cancr. fluvi. contus. express. unc. ij. opij aceto correcti 3℞. camphoræ, croci ana scr. ℞. m. pro epithemate.

quod cum duplicatis petijs fronti tepidè admove, nam sic blandum conciliabis somnum.

Apud Galenistas in usu sunt varia animalia, ut anates, palumbes, pulli, galli, catuli &c. viva per pectus dissecta, & calentia statim cum omnibus interaneis incipiti, aut toti capiti abrafo applicant, & ita applicato animali superponunt lintea, vel culcitram, ne calor cesset, & uno remoto, post hoc subito applicatur aliud, & id aliquoties continuandum. Verùm apud optimæ notæ Medicos hæc animalium carnificina in desuetudinem abiit. Mirum, inquiunt, in modum hæc animalia delirantibus, & phreneticis auxiliari, & reverà horum calor, & vapor blan-

cus, & subtilis exhalat, qui maxime nostris poris est amicus, & convenientissimus ad obstructions in illis facile tollendas. Nonnulli venæ sectionem instituunt, & quò citiùs eò meliùs, verùm quia adest febris maligna, in principio, sine tanto discrimine celebrari potest, illis cautelis, quas Medici sciunt, & quò ad locum notant, quòd si forsan aliqua sanguinis evacuatio suppressa præcesserit, ut in puerperis, in partibus inferioribus in talo, & postmodum in brachio secanda est vena, sed arteriotomia præstat.

Pro affectu lethargico & comatoso sæpiùs expergefaciendi sunt ægri, & naribus nodulus ex camphorâ, aut rutâ aceto madidus objici potest, vel succus nasturtij aquatici iisdem injici, sed præstat spiritus salis armoniaci odore tenus Vesicatoria quoque pro vessando, & excitando ægroto brachijs, & etiam pedibus applicari possunt. Vel sequens medicamentum fronti applicandum est, ut

℞. Thuris, bacc. lauri, piperis nigri ana unc. ℞. subigantur probè cum ovorum albumine, & q. s. fronti imponatur, & somnolentiam arcebit. Verùm vana sunt hæc medicamenta, nisi mala somni radix tollatur, nam comatosus dormit, non quia somno indiget, sed quia malè se habet.

Ad alvi fluxum compescendum, præter in nostrâ Trutinâ lib. 4. cap. ii. adnota, ea medicamenta, quæ malignitatem oppugnant, & unâ alvinum fluxum sistunt, admiscenda sunt, & præsertim Diascordium Fracastorij & ita unâ fidelitâ, duos dealbamus parietes, unde in tyronum gratiam, & eorum, qui juxta proverbium, sine cortice natare non possunt, hæc recepta subnectimus, ut

℞. Diascord. Fracast. 3j. extract. tormentillæ scr. j. magist. corallior. 3℞. dulced. Martis gr. xii. syr. plantag. unc. j. aquæ ejusdem plantag. unc. ij. m. capiantur pro libitu. Vel

℞. Syr. de succ. myrtil. unc. ij. corn. cerv. spagyricè præp. stibij diaphoretici ana scr. ss. philonij Persici 3j. margarit. præp. scr. ss. decoct. tormentillæ unc. iij. m. Vel

℞. Myræ cydonior. aromatic. 3j. pulv. tormentillæ scr. ss. nepenth. Quercet. gr. j. terra sigillatæ, crystall. montan. præp. ana scr. j. ocul. cancr. fluvi. scr. ss. gran. chermes gr. xii. nucis mosch. gr. vj. oleosacch. citri gr. aliquot. sacch. perlati q. s. cum syr. de symphi. f. bolus pro duabus dosibus. Vel

℞. Diascord. Fracast. scr. j. lacrym. sang. drac. scr. ss. essentia croci Martis gr. viij. extract. tormentill. scr. j. m. & cum syr. cydonior. f. pilul. parvæ inaurandæ pro una dosi.

Vomitus tollitur, si nimius sit remedijs in nostrâ Trutinâ lib. 2. cap. 8. De Nauseâ, & Vomitu descripta; si verò paucus, & necessarius erit vomitus, vel pro tollendâ cruditate à stomacho, febris curationem impediens, promovendus erit nostro Hippocras emetico, vel alijs emeticis in hujus capitis initio descriptis.

Cardialgia compescenda est remedijs dictis in nostrâ Trutinâ Medicâ quibus ea, quæ malignitatem respiciunt, admiscemus, & absorbentia, & præcipitantia adjungimus, & in alumnorum medicinæ gratiam, sequentia in formâ describimus:

℞. Eboris præp. 3℞. cinnab. nativ. gr. v. margarit. præp. scr. ss. diascord. Fracast. 3℞. cum mucilag. sem. cydon. q. s. f. pilul. parvæ deaurandæ pro unâ dosi Vel

℞. Corn. cerv. usti 3℞. ocul. cancr. fluvi. scr. j. lapid. benzoar. gr. vj. stibij diaphoretici scr. ss. philonij Romani q. s. f. bolus. Vel

℞. Bezoart mineral. gr. v. magist. corallior. gr. viij. terra sigillatæ scr. j. Laudani opiat n. d. gr. iij. confect. alkerin. 3. scr. spec diarrhod. Abb. scr. ss. syr. de mucilag. unc. j. aqua menthe, unc. ij. m.

Lipothymia in febre malignâ pessimum symptoma est; terribilissimam enim mortis speciem præ se fert, & facile in syncopen transit, ac sæpius repetens de medio tollit. Provenit, ut diximus in nostrâ *Trutinâ Medicâ lib. 3. cap. 2. de Lipothymia & syncope*, a sanguine, qui in corde coagulatur, & ad motum reddit ineptum, vel ab activiori sanguinis parte fixatâ; vel ab aliquâ nimîâ evacuatione sensili, vel insensili; vel ut plurimum in febre malignâ succedit à vapore maligno, & aurâ venenatâ, qui vitæ spiritus suffocat.

Lipothymia succurrit spiritus vini, citri, cerasorum, nigrorum, vel aliquod oleum odoratissimum stillatitium ut *angelica, cinnamomi, citri, caryophyllorum*, vel ex eis parata *balsama caryophyllorum, cinnamomi, vite n. d.* quæ naribus illini debent; suavi enim fragantiâ spiritus reficiuntur, & collapsæ recreantur vires; vel aliquot horum guttæ estò in ventriculum non ingerantur, sed palatum tantum attingant; subito hominem vivificant, à *Lipothymia* liberant, & hilariorem vitam spirare faciunt. Verum *lipothymia*, vel *syncope* prout febris malignæ symptoma est, interna cardiaca, & quæ malignitatem obtundunt, requirit medicamenta, ac propterea, quæ sanguinem in corde coagulatum resolvunt, & motum restitunt, ac malignum vaporem, auramque venenatam, & vitæ spiritus suffocantem absumunt, resolvuntque, pro qua re eorum, quæ in nostrâ praxi exhibemus, formulas describimus, ut

℞. *Magist. corall. rosati gr. vj. salis perlarum or. gr. iij. tinctura alkermes n. d. ℥ij. bezoar. orient. gr. v. salis volatilis succini gr. iij. spiritus corn. cerv. gutt. viij. salis sang. hirci ℥ss. tinctura cinnam. ℥jss. syr flor. borag. vel exgilarantis Domini Laurentij. ℥jss. aqua melisse ℥ij. m.*

Hujus haustus unum, vel alterum cochlear per intervalla exhibeatur. Vel

℞. *Tinct. corall. gutt. vij. spiritus c. c. succinati gutt. viij. oleosacch. citri gutt. vj. elixiris Matthioli gutt. ix. spiritus theriacalis camphorat. scr. ss. salis volatilis viperarum gr. v. aqua perlar. n. d. ℥ss. syr rubi Idæi ℥j. aqua pomor. redolent. ℥ij. m. deur cochleatim.*

Vel

℞. *Ligni aloës raspati scr. ss. os. de corde cervi gr. xij. salis volatilis c. c. gr. vij. lapidis bezoar. or. gr. v. magist. perlar. or. scr. ss. manus Christi perlata q. s. ut f. bolus,*

Vulgares cordis regioni varia epithemata in formâ applicant, quæ an prosint, in nostrâ *Trutinâ* trutinavimus, & repudiavimus: aliquo tamen modo prodesse possunt, quatenus mediante respiratione ingredientium odor attrahitur.

Sitis in febribus malignis, molestissimum est symptoma, imò dirum inferni supplicium, ut de *Tantalo* fabulantur Poëtæ; nam os cum ejus adjacentibus partibus urit, viscera torret, angit, & evigilare facit, & nullo medicamine, nisi fonte levatur. Fit sitis à corpusculis salinis exaltatis, & ad fauces proVectis, absumpto laticè, à vehementiori sanguineæ massæ æstuatione, quæ laticem vaporetenuis sollicitando, particulas exagitat salinas, quas sub falsi halitus formâ, ad os elevat, undè sitis, & ariditatis illusio ibidem producitur. In his febribus, sitis symptoma est non contemnendum, nocet namque corporis nutritioni, & vires valdè dejicit. His in febribus sequentibus remedijs restinguitur sitis, attamen malignitatem respicientibus maritatis, ut

℞. *Limatura C. C. crudi unc. iij. ponantur in pupatellâ, & coque in aqua fontana lib. viij. ad duorum digitorum transversorum casum, adde tum Corticis citri recentis, contrayerne, rad. scorzonera ana m. j.*

obtege vas optimè, remove ab igne, & probe frigescat, deinde cola, & adde.

Spiritus vitrioli, vel spiritus sulph. ad gratissimam aciditatem, vel salis prunelle ℥. iv m. & frigide propina. Vel

℞. *Aquar. sonchi galega, scorzonera ana unc. iv. syr. de succ. limon. de aced. citri julep. rosati ana. unc. j. nitri antimoniati ℥j. ss. vel spiritus salis dulcis, vel spiritus nitri dulcis m. q. s. ad gratiss. aciditatem, & cocleatim exhibe frigide. Vel pro divitibus.*

℞. *Aquar. borag. uncj iij. card. bened. lib. ss. rosac. unc. j. Sacch. perlata unc. j. succ. citri recent. express. q. s. m.*

Propinari etiam ad sitim leniendam potest tinctura rosarum, vel violarum, & omnia acida; hæc enim salina corpuscula exaltata, à quibus talis fovetur sitis, abstergunt, & diluunt, & per urinæ ductus expurgant. Hac eadem ratione eundem usum habent seminum frigidorum emulsionem, & præcipue ubi vigiliæ molestant, & sitis angit, parari potest emulsiō somnifera, ut

℞. *Amygdal. dulc. excoriat. sem. melon. ana unc. j. papav. alb. ℥. j. lactuce ℥j. f. emuls. in aq. lactuca unc. vj. syr. de papav. albo de Nympha ana unc. j. m. sumatur frigida horâ somni à Cœrâ. Sed qui plura de siti desiderat, legat nostram *Trutinam lib. 3. cap. 6. ubi ubertim diximus.**

Hic admonitos volumus vulgares *Medicos*, ne nimîâ siti abstinentiâ, quam nos execramur, suos jugulent fabrientes, nihil enim bibere maximus cruciatus, & summa pœna sine juvamine, imò potius cum noxâ, quia tunc bibendi necessitas monet, & prodesse, ac nullo modo obesse, atque adco potus sub pœnâ mortis vetitus, & rupta *Medici* obedientia, millies medenti attulit dedecus: intensam igitur sitim, præ omnibus aliis, aquea curant, quia salinas particulas diluunt, & ad urinæ vias deducunt. Quot potius usus nostro corpori commoda præstat, quæ etiam juscula, aliaque, liquidiora alimenta præstare possunt, his breviter complectimur; vires namque ex humidi devastatione exolutas reparat. Insuper inservit ad cibos in ventriculo miscendos, liquandos, ad facilius undique coctionem suscipiendam, quia coctio fit in humido, & ad ciborum essentiam per angustos vasorum meatus ferendam. Præterea est sanguinis comes, ne in concretionem abeat, & est deputatus ad partium eluendas sordes. Prohibet tandem, ne volatilis ciborum essentia, corpori sustentando destinata, à calore accendatur.

Nigrities in lingua fit mediantibus vaporibus fuliginosis ferventibus, causticis, & malignis, ab æstuatione sanguinis massæ, cum expirato aëre elevatis, qui per pulmonum spiracula è cordis foco prodeunt, ad palati fornicem alliduntur, & linguam quasi re-verberio feriunt, & nigredine quadam imbuunt. In linguæ nigredine ea interna conducunt medicamenta, quæ fervidiorem massæ sanguineæ agitationem, benignioribus fixantibus subacidis compescunt, ita sunt *conserva citri, syrupus rubi Idæi, arcanum duplicatum, lapides cancerorum, corallia rubra subtilissime pulverisata.* Topicè linguam obducimus linimento ex *sedo majori, succo cancerorum fluvialium, mucilagine seminum psyllij, & lapide prunelle.* Vel aufertur aceto destillato, & saccharo cando cum aquâ stillatitiâ rosarum admisto.

Lingua ardor, & fervor fit, quando ejus humiditas naturalis non tantum absumitur, sed acescit, & à torrido calore velut elixatur, non aliter ac si à jusculo fervido elixaretur, & postmodum scabra evadit, finditur quandoque à particulis acutis, quæ ejus continuitatem solvunt. Ardor, fervor, & fissuræ linguæ curantur medicamentis humectantibus, & lenientibus linguæ admotis, & in ore detentis, ita sunt

muci-

mucilaginosâ, in primis *mucilagine seminum psyllij, cydoniorum, malva, vel mucilago tragacanth extracta cum aquis lactuca, rosarum, sedi majoris, vel portulacæ, ut*

℞. Mucilag. sem. cydon. psyllij extract. cum aquâ sonchi ana 3ij. ss. syr. violar. 3j. ss. m.

Exhibeatur parum per intervalla, & in ore detineatur. Vel

℞. Mucilag. sem. malv. extract. cum decocto hord. gelatinæ cornu cervi ana 3. ij. sacchari perlati 3j. succ. centr. fluvi. 3j. ss. m.

Et includantur in serico raro, ligentur in noduli formam, qui detineatur in infusione aquæ rosarum, & sæpè lingua liniatur. Vel

℞. sem. cydon. sine cortice, cucumeris ana 3j. papav. albi 3ij. gummi tragacanth. 3j. β. contundantur, diamargarit frig. 3j. m.

Et cum mucilagine seminum psyllij aquâ rosarum extrahat, & albumine ovi fiant trochisci in ore detinendi. Vel

℞. Aqua hordei, Sedi majoris ana ℥. β. syr. granator. dulc. violar. ana 3j. diamor. 3℥. Lapid. prunell. 3j. β. f. gargarisma.

Sed sale prunellæ in aquâ sedi majoris dissoluto utilissimè lingua, & fauces abluuntur, ejusque particula absorberi potest, ut ad œsophagum simili ardore affectum perveniat. Optimum gargarisma erit lac caprinum, vel emulsio ex quatuor seminibus frigidis majoribus, facta in aquâ senicionis, vel gargarisma ex cremore hordei diluto in aquâ lactucæ utiliter adhibetur.

Si verò nutrimentum degeneratum in quantitate non peccet, sed tantum in qualitate, ut in epidemiis, & pravis aëris constitutionibus accidit, tunc febres producuntur, quæ absolute malignæ dici merentur, ex eo quia *Medicum* decipiunt, nam primis diebus, prava illa qualitas non manifestatur, resistiturque à partium solidarum naturâ, quæ cum multitudine non graventur, parvifacere qualitatem demonstrant, ac pulsus boni erunt, urinæ bonæ, principesque facultates constantes apparebunt; tandem in quarto, vel septimo prava qualitas, superatâ naturæ resistentiâ, in apertum veniet, cum perniciosorum symptomatum multitudine.

In hujusmodi febribus, eadem erit curationis methodus, quam supra proposuimus; nam eodem modo detergendum est nutrimentum degeneratum, sive multum, sive paucum illud sit: unum tantum advertendum est, quod multoties, cum à copiâ non gravetur natura, qualitate prava illam stimulante, in furorem, calores vehementes, & excandescantias adigitur, unde sanguis in vasis vehementer fermentescens cor angit, & lacefcit, additque afflictiones afflictæ naturæ; in hoc casu inter quartum, & septimum diem bis brachij vena secari potest, & vice qualibet, dimidiam sanguinis libram detrahere, dummodò ad id concurrant corporis habitus plethoricus, urinæ rubræ, calor vehemens per universum corporis habitum, sitis, & virium robur. Harum febrium malitiam occultam, præcognoscere *Medicus* potest, si in principio in infirmo omnia bene se habeant, leviter febricitet, & tamen omnia corporis membra, ita sint ad motum pigra, ut ad motus corporis se vires non habere fateatur infirmus.

Verum si nutrimentum degeneratum quantitate sit multum, & pravam tamen qualitatem non habeat, rheumaticam cum miti calore pariet febrem cum raudedine, thoracis angustia, in appetentiâ, nausea, oris amarâ, limositate, absque vehemēti siti, urinæ crassis, & pallidis, pulsibus contractis, sed pressis, vehementer assurgentibus; his signis apparentibus, exlimandum est febrem in degenerati nutrimenti copiâ, sine pravâ qualitate fomitem habere, quæ solâ

D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

coctione curatur, ac propterea neque medicamentum purgans, neque sanguinis missio, huic convenit febri; utendum tamen est frictionibus, cucurbitulis, inunctionibus ex oleo amygdalino, oleo nucis moschatae per expressionem vigorato, vel ex vino sublimato. Victus debet esse tenuis, & paucus, potus parcissimus, ambiens aër calidus, præterea diaphoretica sunt exhibenda, quæ supra præscripsimus; hæc namque materiæ coctionem promovebunt, illamque disponent, ut naturæ motibus pareat: cum verò coctionis signa apparuerint, tunc turò purgans medicamentum exhiberi potest ad materiæ expulsionem.

Demum si nutrimentum degeneratum, neque multum in quantitate erit, neque qualitatem adeò pravam habeat, vehementiorem excitabit febrem; quippe cum natura materiam illam præter naturam, circa se sentiat, & neque ab ejus qualitate, neque quantitate opprimitur, furere incipit, excandescit, calorem intensissimum excitat, sitim accendit, urinæ subrufo colore saturat, alvum stringit, in accessionum incrementis vehementissimè palliat, tandem peiores sunt affectus, quos suis inordinatis moribus causat, quàm qui primitivâ febris materiâ producuntur: his tamen furoribus apparentibus, non adeò timendum est *Medico*, quippe motus naturæ vehementes irritamentum arguunt, non autem urgentis materiæ dominium, & superioritatem, quod si *medicus* benè se gerat in sedando naturæ furorem, sine dubio morbi victoriam consequetur; contra verò semper pejora sunt timenda, ubi natura torpet, & pigre se movet, tunc enim dominantem sibi febris materiam arguit: in furiosis ergò febribus, sanguinem mittere saluberrimum erit, ut *Galenus* scripsit.

Aperienda ergò est vena in his febribus bi- & ter pro infirmi robore, & febris impetu, nunquam tamen ultra mediam libram, pro qualibet vice detrahi sanguis debet, & hoc post quartum diem, cum sanguis vehementius effervesceat.

Verum cum radix hujus febris etiam in nutrimento degenerato consistat, iisdem remedijs curanda est hæc febris, quæ diaphoretica efficacîâ prædita supra fuerunt descripta; fugiendumque est à purgante medicamento, si coctionis signa non appareant. Demum pro continuis febribus generalem regulam tradamus oportet, scilicet quod si furiosæ illæ sint, siticulosæ, & vehemēti calore conjunctæ, venæ sectione quisque uti poterit, pro ægri temperie, & virium robore, si contra torpidæ sint febres istæ, pigræ, atque tepidæ, tunc ipsis nullo modo convenit venæ sectio; in principio, & non ultra secundam diem, tum purgans medicamentum, tum vomitum excitans convenit, sed ultra secundam diem, neutrum exhiberi debet, nisi signa coctionis appareant: medicamenta demum diaphoretica, quæ à centro ad circumferentiam movent, vel sudorem, vel insensilem transpirationem, omnibus his febribus conveniunt, & omni tempore, & semper prodesse possunt, & nocere nunquam.

C A P U T XXVI.

De Febribus ex Aëris mutatione.

Post febrium malignarum tractationem, non incongruum erit laconicè, de febribus ex aëris mutatione aliquid libare, cum etiam hæc, ex nutrimento degenerato genesim trahant; eapropter multum primò perpendere conducit, cur in quibusdam nostræ Italiæ regionibus, quodam anni tempore perniciosæ, & lethales ex aëris mutatione contingant febres, quæ si in principio, ab accurato *Medico* non extinguantur,

quantur, per minerale emeticum, quarto transacto die, in malignas degenerant, optima quæque respuunt medicamenta, & intra decimum quartum, ut plurimum interficiunt. Quod negotium auxit, in harum vestigandis causis, est quod nullibi in Europâ, nisi in quibusdam Italiæ regionibus, dictæ contingant febres; unde nec laboriosum iter, nec fervidus solis calor, nec eduliorum, nec aquarum, nec tandem cœli mutatio sunt causæ, ita nostris regionibus, cœu alijs communes, ut jure merito institui potuissent harum febrium effectrices, nisi dicere velimus, hoc maximum præjudicium, à vulgaribus *Medicis* fuisse introductum hæc in nostras regiones, & non in alias; cum omni tempore, & latè iter facientibus, mali moris febres contingant, propter labores, marores, cibi & potus ingurgitationes, incommoditates in itinere toleratas, aliasque occasiones eveniant: sed quicquid sit de hoc.

Primum considerare oportet ejusmodi febres, quæ ex aëris mutatione fieri censentur, potissimum grassari solere sub æstatis finem, atque inter autumnii initia, quo tempore fervens tellus halitus, expirationesque emittit: sed illud etiam animadvertere oportet, quod ex argillâ excoctâ, & ex terrâ valde exsiccata copiosius expirationes educuntur, quotiescumque aliquis accedit humor, ut vel maxime ex odore manifestum esse potest. Præterea nosse oportet, non omnes terræ regiones ita esse dispositas, ut prædictarum febrium generationem admittant ex aëris, cælique mutatione, sed illas potissimum esse his febribus obnoxias, in quibus adsunt frequentes rerum mineralium fodinæ, præsertim salis nitri, sulphuris, chalcanti, aluminis, salis communis, & similium, cujusmodi sunt aliquæ Italiæ regiones, quarum tellus inter pauca milliaria, diversis est referta fodinis: at non ita Insularum, Galliæ, Germaniæ, Hispaniarum &c. provinciis, in quibus perpetuò homogenea, & uniformis iter facientibus sese offert, & quia Hungaria multas in suo sinu mineralium fodinas fovet, suas quoque patitur clades, grassatur enim ibi febris, quam ex loci nomine *Hungaricam* dixerunt, unde qui prope incolunt fodinas, metallorum fumum, id est virus arsenicale inspirant, (vocatur namque arsenicum, fumus metallorum) & juxta exaltationum gradus varijs cladibus sunt obnoxii. Tandem illud quoque considerandum est, quod tum vitrioli spiritus, tum salis nitri, sulphuris, salis communis &c. Salubriter in pauca doli dilutus intrinsecus, in multis assumitur morbis, sed hos memoratos spiritus simul permistos esse omnino corrosiva, & lethalia venena. Hinc capite præcedenti, vulgares admonuimus *Medicos*, ne suis ægrotis hos spiritus permistos præbeant, quia febrem ex aëris mutatione excitarent non ab similem.

Quibus rebus perspectis, facile harum febrium causæ intelligi possunt; quamobrem per varia telluris loca iter facientes, circa autumnii initium spiritu hauriunt perspirationes modò vitriolatas, modò nitrosas, modò aluminosas, modò sulphureas &c: quæ intra corpus assumptæ, atque permistæ, procreare valent substantiam quandam venenatam, & humanæ vitæ insensam, unde ex aëris mutatione febres excitari queunt, quæ à perspirationum heterogenearum producto sustentantur, quod in stomachi convexo, vel thoracis cavitare coagulatur, ex quo tot malignorum symptomatum varietates emergunt. Imò cunctis nostris regionibus, tantâ est telluris heterogeneitas, & horum salium ubertas, ut in una, eademque terræ parte, diversa mineralium miscela congeratur, & ubique aer diversis conglomeretur, & vitietur expirationibus, præsertim primis succedentibus autumnii pluvij. Unde si quis una nocte, vel die, extra proprios lares, ad aliquot horas somno

indulgeat, statim febri ex aëris mutatione victimam se exponit, quia in somno expirationes, & inspirationes raræ sunt, & particule salinæ, vitriolatæ, sulphureæ, nitrosæ &c. permistæ diutius nobiscum, & intra nos morantur, & magis se insinuant, somno. Eapropter quis itineretur, extra recta moretur, in aëre magis conspurcato versetur ibique non dormiet, immunis erit à tam diræ febris suspitione. Quapropter post Sirij ardorem, nemo tam facile itineri se committit, ne febre ex aëris mutatione corripiatur, & hoc anni tempore, qui alibi reperitur, ibi ad frigidam usque aëris temperiem moratur, & inde in proprias properat sedes. Verum enim verò compertum habuimus, quod quando autumnus est siccus, hæ febres iter facientibus non succedunt.

Has febres, quas ex aëris mutatione vocant, endemicas, non verò epidemicas esse arbitramur, quia licet utraque sit communis, endemica tamen semper, statis periodis aliquas nostræ Italiæ regiones infestat, atque ita quasi patritia, & vernacula est, qua de re plura endemica Provincias reddidit desertas.

Signa.

Hæ febres quemlibet bardum *Medicum* fallere non possunt, & cognoscuntur; sufficit enim, ut aëris mutatio præcesserit: tunc febris accessionem lassitudines, artuum dolores, inquietitudines, capitis potissimum dolor prægrediuntur, deinde febris cum totius corporis frigore, capitis, & artuum dolore, somnolentiâ, ventriculi nausæ, & quandoque vomitu, pulsuum contractione succedit, post frigus debilis subit calor cum vigiliâ, siti, aliisque symptomatibus. Primæ accessioni evenit secunda, imperceptibili cum frigore, deinde calor cum ingrato quodam sopore, pulsus erunt languidi, frequentes, & inæquales, nox vigil, inquietitudinum omnium genera, & symptomata vexantia partim ingravescent, & partim denuò patefcunt, Secundæ tertia accedit accessio, absque ullo frigore: incalcescit, & omnia, vel aliqua signa, quæ capite præcedenti recensuimus, cum pravis symptomatibus palam febrem, ex aëris mutatione ostendant continuam.

Causæ occasionales.

Sunt harum febrium causæ occasionales, particule vitriolatæ, sulphureæ, aluminosæ &c. permistæ in terræ fodinis, post caniculares dies, mediante pluviam fermentescentes, & elevatæ, quæ per aëris attractionem in stomachi convexo, vel thoracis cavitare, propter moram congeruntur, & coagulantur, & in virus degenerant corrosivum, quod nutrimentum in suis partibus conspurcat, & à propriâ indole degenerare facit: degeneratum tanquam exoticum, hostile, & venenatum renuiturâ fibræ spermaticis, à quibus regitur, & fibrarum, & consequenter arteriarum motus depravatur, à principio motus ipsius inhærente, qui cordi impertitus, febrem excitat pessimi moris; Imò ipsæ particule nitrosæ, aluminosæ, vitriolatæ &c. permistæ, quia totum pervadunt corpus, sanguinem inficiunt, & contaminant, qui in aliquibus patribus, in grumulos abibit, unde palpitationes, lipothymias, syncopes & alios cardiacos pariunt affectus; ac inflammationes internæ, parotides, & variæ exituræ protuberant, & cætera prava emergunt symptomata, Eodem ferè modo, febrium malignarum genesim esse dicimus, hoc tamen cum discrimine, quod hæ causam occasionalem abintrâ cognoscunt, illæ, ut epidemicæ, endemicæ, castrenses, aliique morbi populariter grassantes, ab extra.

Prognosis.

Prognosis.

Febres ex aëris mutatione, pessimi ominis sunt, & si quartum tetigerint diem, & opportuno non restinctæ fuerint emetico, vel decimo quarto enecant, vel producuntur, & tandem interimunt, vel chronicam intermittentem post se relinquunt, quæ nisi specificis eradiceretur febrifugis, attingit tempora veris.

Curatio.

In curatione febrium ex aëris mutatione, magna sedulitas adhibenda est, & nisi primis diebus statim suo extirpetur emetico, de ægri vitâ ferè jam conclamatum est; Unde statim ac accersitus fuerit *Medicus*, non de sanguinis missione cogitet, nam febris venenata est, & in morbis venenatis sanguinis missio, est ipso veneno nocentior; non de medicamento purgante, nam hoc à circumferentiâ ad centrum trahit, quod in venenatis, est venenum ad corporis penetralia impellere, nec purgans habemus, quo per sedes venenum extrudimus. Unum tantum superest medicamentum, quod est emeticum, his enim febribus semper nausea, & quandoque imperfectus vomitus accedit, & quasi digito vomitorium natura designat, & hoc uno tantum medicamento, venenum per illud ostium, per quod se in corpus intrusit, ut in membri à viperâ demorsi sacificatione, & in sanguini per cucurbitulam educatione, venenieductio feliciter contingit. Optimum inter omnia emetica nostrum *Hippocras* eminet, & ex eo tempore, quo illud in lucem protulimus, neminem peremit, sed omnes à mortis angone redemit; hoc enim omnem saburram in stomacho, & duodeno stagnantem per vomitum rejectat, & plures movet secessus, omnemque pravam materiam, in qualibet corporis parte delitescentem exturbat, & omnem auram in penitiores partes intrusam, & præsertim in thoracis cavitatem potentissimè evocat, & per proxima emunctoria transpirare facit. Postmodum regatur æger alexipharmacis, propter alicujus malignitatis relictæ suspicionem: ad hujus effectum summoperè commendamus mineralia diaphoretica, hujusmodi enim febres vegetabilium medicamentis reluctantur, verum ex his proficuum *aquam alexipharmacam, bezoarticam, & antidotum bezoarticum* in nostrâ *Mantissa* experti sumus, in resolvendo nutrimentum degeneratum per corporis circumferentiam. In reliquis gubernetur febrilis, ut capite antecedenti diximus.

CAPUT XXVII.

De febrium curatione, quæ ex prohibita Transpiratione originem ducunt.

Nutritum à cibis, & facibus separat, dum per fibras solidas, ad meliorem usum in cerebrum, & spinalem medullam fertur, semper magis, atque magis perficitur per separationem aliquarum superfluitatum serosarum, quæ illi impedimento essent, superfluitates istæ à calore naturali, qui à sanguinis effluviis producit, versus cutem in halitus insensiles resolvuntur, & perenniter à cute effluunt. Constat ista cutis triplici exilissimorum vasculorum capillarium genere, tanquam tot filamentis artificiosè constructa, ex capillaribus scilicet vasculis, quæ ob exilitatem fibræ vocari possunt, venarum, arteriarum, & nervorum, quæ ita inter se contexuntur, ut quoddam rete, mirabile totum corpus investiens constituent. Sub istâ texturâ reticulari, copiosæ constitutæ sunt glandulæ miliares, suis excretoriis vasculis

exteriora cuticulam versus spectantibus instructæ, quorum orificiola cutis poros constituunt. Hi pori inconspicui sunt, attamen hyberno tempore, tantum conspicui fiunt, cum corpus derepentè denudatur, ac propterea cutis tota porosa est, veluti cribrum, præter foramina conspicua, variis in locis necessariorum introitum, & exitum, ut os, aures, nares, &c. Hæ cutis glandulæ, è sanguine per capillaria vasa emulgent, & copiosè separant ejus partem aquosam superfluum, salibus oleosis superfluis, aliisque particulis inutilibus, tum primariò massæ sanguineæ, tum etiam partium continentium imprægnatam, quæ sub halitum per se invisibilem formâ, per vascula eorum excretoria expirant, adjuvante non parùm calore, tum ipsius corporis expirantis, tum etiam corporis ambientis, & hæc insensilis transpiratio appellatur. Per hanc corporis porosam cutem, & insensilem transpirationem magis sublevamur, quàm omnibus sensibilibus simul unitis, & per hanc ex arte Staticâ *Sanctorius* triginta annorum experientiâ deprehendit, pluribus unicâ die naturali tantum evacuari, quantum per alvum quindecim dierum cursu. Hinc etiam observavit evacuationes insensiles, & quæ per spirationem fiunt, esse longè pleniores omnibus sensibilibus simul unitis: Observavit ipse cibi, & potus unius diei, octo librarum pondere, transpirationem insensilem ascendere ad libras quinque, quæ quidem transpiratio longior est in calidis temporibus, & in iis, qui vestibus utuntur densioribus. Tanta est hujus insensilis transpirationis necessitas, ut ex impeditâ multi oriantur morbi, & liberâ, vel artificiosè promotâ, præserventur, vel iidem curentur.

Signa.

Si quis dum vehementer calet, & dicta effluvia in vehementi sunt motu, acturum frigescat, illic denatur cutis, & materia, quæ fluebat à frigore percussa, concrevit, obstruitque porositates, per quas, cumque intus moventur effluvia, effluere non possint, in ipso corpore detinentur, partium naturam agitant, febremque excitant, quam ex prohibita transpiratione originem ducere *Medici* asserunt; in his febribus accessionum principio horror totius corporis concitatur, lassitudo, capitis dolor, pulsum languor, inappetentia, sitis intolerabilis, urinæ, confusæ, sunt harum febrium signa conjuncta.

Causæ Occasionales.

Si sanguinis massa, à quacumque causâ crebris motibus, & validis agitetur, insignius effervesceat, nimis incalcescit, indeque nimium attenuatur, & quasi liquefit, ut in magnis corporis exercitationibus videre est: tunc superfluitates serosæ salinis oleosis, & aliis particulis inutilibus imbutæ, in sanguinis massâ, & partibus continentibus stagnantes, ita unâ agitantur, & in halitus attenuantur, ut transpiratio in maximam copiam augeatur, & ubertim versus cutem propellantur, & à glandulis imbibitæ, per poros vel sub halituum insensibilem, vel sub guttularum minutissimarum formâ erumpunt; eadem enim est sensilis transudationis, ac insensilis transpirationis materia.

Si corpus, dum vehementer à causâ occasionali incalcescit, & effluvia in vehementi sunt motu, vel affatim erumpunt, protinus frigescat, densatur cutis à frigore percussa, & impeditâ transpiratione, retinentur effluvia, agitantur, & partium naturam lacefunt, sanguinis fermentatio turbatur, & immediatè febris ex prohibita transpiratione progignitur cum omnibus illis signis, quæ recensuimus.

Prognosis.

Per se febres ex prohibitâ transpiratione periculo vacant, vehementia symptomata non pariunt, nisi re-tentorum effluviis agitatio nutrimentum ita agi-tet, ut degener fiat, & in hoc casu febres in aliam speciem transibunt, de qua præcedenti capite egimus, & sic per accidens vitæ periculum præ se ferre possunt. Finiuntur feliciter auctâ insensibili transpiratione, vel fausto sudore.

Curatio.

Indicatio curativa harum febrium, erit cutis po-rositates aperire, & retenta effluvia, per eas ad exi-tum sollicitare; eapropter in huiusmodi febribus tum venæ sectio, tum purgans nullo modo conveniunt, cum neutrum sit indicatum, imò potius detrimentum afferre possent.

Lenienda est primò alvus, injectionibus per sedem. Victus debet esse tenuis, & rarus, ut natura ejus mo-le non gravetur, & pororum apertioni vacare valeat: Exercenti debet corpus frequentibus frictionibus, & cucurbitulis, post quas junctioe olei amygdalini un-unguento nucis moschatae roborati, fovendum.

Si his frictionibus insensibilis transpiratio non eve-niat, ad interna medicamenta recurrendum est, quæ insensilem transpirationem, & quandoque sudorem concitent, ac proinde sanguis & continentes partes purificantur, absteruntur, & unâ aquositates supe-fluæ retentæ, excrementis salinis, aliisque exoticis par-ticulis vitiosè fermentantibus imbibitæ, funduntur, attenuantur, & per cutis poros insensibiliter, vel per fuliginum accretionem evacuantur. Hujus conditio-nis medicamenta sunt diaphoretica, vel sudorifica; hæc enim sanguinem fluxiorem reddunt, qui cele-rius effervesceat, insigniter incalescit, & omnes corpo-ris meatus laxantur, & referantur, unde superflua aquositates unâ cum particulis salinis; aliisque hete-rogeneis excrementis rarefactæ, in sanguinis malsâ ocyûs circulant per insensilem, sive sensilem trans-pirationem foras secernuntur. His foras eductis, ces-sat sanguinis fluor, & iterum debitam adipiscitur con-sistentiam, fermentatio placidior fit, circulatio secun-dum naturam redit, calor sensum remittitur, & pori debitam servant apertionem.

Ad poros itaque aperiendos, & ad retenta effluvia foras sollicitanda his, & aliis uti possumus, ut

℞. *Antimonii diaphoretici* ℥ss. *Corn. cerv. spagyricè præp.* 3℔. m. & detur cum syr. card. sanct. cochl. Vel

℞. *Sulph. aurati diaphor.* gr. viij. *salis volat. corn. cerv.* gr. vj. m. cum syr. de ruta capraria. Vel

℞. *Cinnab. antimonii, salis volat. card. sanct. ana* ℥ss. m. cum theriacâ, formentur pilulæ iij. & deaurentur. Vel

℞. *Salis ammoniaci volat.* gr. iij. *camphoræ* gr. ij. *diascord. fracastr.* q. s. formentur pilulæ iij. & deau-ventur.

Maximæ efficaciam nostrum *Antidotum Bezoarticum* in nostrâ *Mantissâ* descriptum ad 3j. experti sumus: deinde æger stragulis tectus, insensilem transpiratio-nem expectet. Hinc *Medicos* horratos volumus, ut in omnibus morbis, & præsertim in febribus, passim diaphoreticis exhibitis, cutis pori servantur aperti, ne iis occlusis, aut augeatur præsens morbus, aut novus ipsi superinducatur.

Antiqui Medici, & præsertim *Galenus* balnei te-pidi usu has febres felicissimo successu curabant, & nos, qui id multoties experti sumus, uno, vel altero balneo, febres ex prohibitâ transpiratione curavimus; quippe integram indicationem curativam balnei usus complet, poros enim aperit, & retentas fuligines re-solvit, & educit, caloremque corporis ad naturalem temperiem reducit: usus iste balneorum in his febr-

bus, nunc recessit ab aulâ *Medicorum*, sicut antiquo-rum medicamenta quàm plurima nobilissima, nam *Medici* venerari cupiunt, ut veterum *Medicorum* secta-tores, præcepta autem illorum in medendo veluti ran-cida, & exoleta repudiant.

Si his non cesserit febris, ad diaphoretica supra de-scripta veluti ad sacram anchoram recurrendum est; illa enim ex integro indicationi curativæ faciunt satis.

CAPUT XXVIII.

De Febrium curatione, quæ ex humido Radicali, fibrarum partium solidarum degenerato, originem ducunt.

Nutritum à cibis separatum, per interstitia fi-brarum in spinalem medullam, & cerebrum fer-tur, in illis medullis indole animali acquisitâ, fit ma-teria apta, ut substituat in humidum radicale par-tium solidarum; descendit enim per solidum fibra-rum partes solidas constituentium, recreatque illas suâ glutinosâ, purissimæque humiditate, qua omnes albæ corporis partes, assiduo perfunduntur, & in vitâ sanguinis auxilio conservantur.

Duplici modo depravari potest humidum hoc ra-dicale partium solidarum, uno cum transit in cau-sam febris acutæ; altero cum transit in febris hecti-cæ, vel tabidæ causam, quam vocant. Hinc primò de hoc acutæ febris genere, deinde de hecticâ febre agimus.

CAPUT XXIX.

De Febrium acutarum ex humido radicali depravato, curatione.

Uno modo depravatur humidum radicale fibra-rum partium solidarum, cum ex vehemeni cau-sa temperies substantiæ medullaris, tum cerebri, tum spinalis medullæ dissolvitur, quod faciliter evenit ho-minibus vehementissimis animi passionibus afflictis; Imaginativa enim hominis, cum in medullari substan-tiâ subiectetur, si vehementissimis Idæis melancholi-cis imbuatur, medullaris substantiæ temperiem cor-rumpit, simulque corrumpitur humidi radicalis tem-peries, eò magis si malæ dispositiones in corpore præ-cesserint; humido radicali ita depravato, ruit illicò homo, vires extemplo amittit, delirio corripitur, vel saltem mente non constat, vel non advertit; pulsus vix percipitur, friget potius, quàm calet, faciem effi-cit *Hippocraticam*, non sitit, non appetit, per inter-vallâ furit, per alia quiescit, respiratio rara, & su-spiriosa, tandem mors in quarto, vel septimo evenit. Assignatis causis his supervenientibus symptomatibus, infirmo spes vitæ nulla superest, & *Medico* nihil agen-dum, præter mortis præsagium.

Depravari, corrumpique potest humidum radica-le, sensibiliiori nobis modo, eandemque mortis spe-ciem producere, cum scilicet pars aliqua corporis externa, vel interna gangrænâ, vel sphacelo corrup-pitur; corrupto enim humido radicali fibrarum sper-maticarum, in parte gangrænâ, communicatur ejus fermentum, in humido radicali adjacentium fibra-rum successivè, continuèque serpens efficit, ut to-tius corporis humidum cadavericum fiat, corrumpat-urque homo, priusquam integrè moriatur. Cæte-rum cum sphacelus nullum penitus aliud admittat remedium præter abscissionem jam sphacelati à vivo, & integro, neque febres, quæ ex depravato nutri-men-

mento ob dissolutam temperiem substantiæ medullaris producuntur, remedium nullum admittere possunt, cum nequeat in illis abscissio corrupti à sano reparari, quæ aliquando in partium externarum gangrænis mortem impedire solet.

CAPUT XXX.

De Febre Hæctica.

Miserabile febris genus est *Hæctica*, quæ cunctis terrorem incutit; non est de aliarum febrium indole, quæ vel febrientem paucis diebus exstingunt, vel per crism ad pristinam reducunt incolumitatem. Est ipsissimâ peste horribilior; nam grassante peste, plurimi infecti servantur. Est Venereâ sævior lue, quæ ubi primum innotuit, adeò sæva, & formidabilis fuit, ut ferè semper perniciofa, & lethalis extiterit, & licet hanc luem natura non curet, quia nunquam in hac crism molitur, attamen nunc temporis mitius, & amabilius nobiscum se gerit, nam exquisita adinvenimus medicamina; quibus infallibiliter, & radicitus illam extirpamus. Sola hæctica febris nec arte, nec crisi reparabilis est, sed vanâ medicaminum ope, necessariò longo post tempore necat, & tamdiu persistit, quousque *facies* appareat *Hippocratica*, & ossa consumptâ carne, tantum tegantur. Est adeò contagiosa, ut non tantum viventes, verum etiam ædes inficiat, ac proinde ab amicis, & sanguine junctis vitatur. Hæcticus perpetuò mortem ante oculos habet, & omni futuræ salutis spe cassus, à febris initio ad finem usque vivendo inoritur, & moriendo vivit.

Est febris hæctica, sive habitualis dispositio singularum universum corpus componentium particularum, à naturali statu recedens, ob læsionem substantiæ alicujus membri principalis, quod ratione sui muneris aliquid cunctis ipsis totius corporis particulis distribuit.

Non oblitus sumus, caloris in hæctica febris definitione, cum in communi *Medicorum* vulgarium sententiâ, ad constituendam febris essentiam, calor necessariò requiratur; cæterum nos suprâ docuimus affectionem illam viventium corporum, quam febrem *Medici* appellitant, in caloris excessu non consistere, sed in depravato cordis motu, quem multoties exorbitans naturalis calor comitatur, multoties verò non. Hanc sanè doctrinam in hæctica nunc ulterius confirmamus, cum sæpissimè experti simus, contabescencia corpora, nullo prorsus exorbitanti calore exuri, vel siccare, imò tactu frigido, potius, vel teporis sensu illorum marcidum habitum repleri. Præterea concipere non possumus, quomodo in hæctica febre apud vulgares, velut nuda qualitas, absque causâ foveante, in solidis corporis partibus sit radicatus?

Dividunt febrem hæcticam in *primariam*, quæ à principio invadit, & in *secundariam*, quæ aliis succedit febribus. Dividunt deinde in *simplicem*, quæ sola, & ab aliis separata affligit, & in *compositam*, quæ simul cum aliis, ut cum febre putridâ, ut dicunt, complicatur.

Partem affectam, seu hujus febris subjectum, esse solidas corporis partes putavit antiquitas. Alii pro adæquato subjecto cor, vel potius solidas cordis partes credunt, quia plus æquo ejus partibus irritatis primò, & deinde exsiccatis, cor non benè sanguificat, & per consequens corpus non benè nutritur; putant enim cor sanguificare, & partes solidas, scilicet spermaticas sanguine nutriri; eâ decepti larvâ, quia consumptio, & emaciatio in partibus solidis, & præcipuè carnosus apparet: sed enim sanguis non per se, quia

malè generatus fuit, at per accidens unâ cum latice à substantiæ membri principalis læsione inficitur, ut infra docebimus,

Tres hujus febris gradus vulgò assignatur. In primo alteratio, & extenuatio adeò exigua est, ut vix ab ægro percipiatur, & vix à *Medico* cognoscatur, & interea hanc curandi febrem occasio, præceps labitur. Secundo in gradu, evidentior est corporis consumptio, & calor intensiusculus, præsertim unâ, vel alterâ horâ post cibum elapsa, quo calor tunc quoque in malis, & manuum volis se manifestat. In tertio gradu absimitur humidum radicale, unâ cum partium nutrimento, pinguedine, & etiam ipsâ ossium medullâ, ac ipsa partium stamina, seu ipsæ fibræ arescunt, & tandem exsiccantur: tunc apparet *facies Hippocratica*, & æger vix habet tenuem, quæ tegat ossa cutem, cum urinâ oleaginosâ, & sudoribus colliquativis, qui gradus appellatur *Hæctica Marasmodes*, seu *tabes*.

Marasmodum in tres species secundum veteres *Græcos* dividimus; enimverò cum ab eo, quod ad corporis particulas advenit, jam contaminatum est; vel ab eo, quod ab ipsis particulis malè affectis contaminatur; vel tandem ab eo, quod contaminatum advenit, & in ipsis ultrò corrumpitur, affectionem habitalem produci necesse sit. Primo modo *atrophiâ* dici debere, secundo *cachexiam*, & tertio *phthisim* congruenter existimatum fuit.

Producitur *atrophia* vel cum nullus assumitur cibus, vel cum licet assumatur, nullam penitus patitur alterationem. Utroque modo singulæ corporis partiæ, alimento prorsus destitutæ, in atrophiam, & tandem mortem properant. Secundo modo producitur *atrophia*, cum læsa ventriculi, vel cordis substantia, adjacentiumque his visceribus principalium membrorum liquores, qui ab ipsis generantur, & ad cunctas corporis particulas fluunt, ab ijs non admittuntur, neque assimilantur, ob pravam illam impressionem, quam à læsâ viscerum substantiâ receperunt; tunc non solum inducitur habitualis affectio, ex eo quod partiæ nutrimento privantur, sed universum corpus celerrimè contabescit, & ob rectisum repudiorum liquorum versus naturales, spiritualesque partes.

Secunda marasmi species dicitur *cachexia*, produciturque cum conservantibus adhuc ventriculo, corde, adjacentibusque membris eorum temperiem, atque producentibus adhuc toti corpori liquores non praveos; quia tamen natura insita singularum particularum à sanâ dispositione recessit, advenientes illos liquores, non solum in earum habitu non apponit, sed eos corrumpit, universumque corporis habitum mucidum reddit ex languore, qui *cachexia* dicitur.

Phthisis verò ferè semper *cachexiæ* succedit; fit enim cum contaminari, vitiosique liquores à particulis solidis non admissi, in mesenterium, vel thoracem recurrunt, produciturque in visceribus naturalibus, abscessus, inflammationes, erysipelata, similesque affectus, quos necessariò exulceratio consequitur, eosque secuta *cachexia* jam in *phthisim* degeneravit, quæ incurabilis ab omnibus existimatur, cum in ipsâ non solum requiratur medicamentum, quod à principali aliquo membro vitium contractum abstergat, sed ei naturalem temperiem restituat, quod munus vix naturæ permittitur, & arti omnino negatur.

Signa.

Febris hæctica admodum lento graditur incessu, & ægro vix est sensibilis, & crescit eundo, & æger cum tanto pernicioso intra lares hoste versatur, quem non advertit, & sic de eo eliminando non cogitat, imò cum

cum tam insidioso hoste placidè dormit, & de tanto hoste admonitus, admonentem obtrectat, rixatur, & inimicitias contrahit. Est velut insensibilis favilla, quæ recta serpit, & dum clara dat incendia, inextinguibiliter cuncta succendit. Hæctica calor nimis lenis, & occultus est, & vix primo tactu perceptibilis, at si diutius ægri manus attrahatur, aliquantulum se prodat. Febris non recurrit per accessiones, attamen post cibum duabus, vel tribus horis se manifestat calor nonnihil, & exacerbatur cum genarum rubedine: deinde corpus sensim, & insensibiliter emaciatur, in primis autem caro musculosa inter pollicem, & indicem evanescit, paulatimque omnis carnea pars, ut suræ, & ubicumque ea sit, perit, ut saltem ossa cute obrecta remaneant, & tunc dicitur *hæctica marasmodes*; nam hæctica incipiens, conjunctam non habet emaciationem, ubi verò contumacior est, ut corpus emacietur, vocatur hæctica marasmodes.

Pulsus est frequentior solito, parvus tamen, debilis, & in dies minor cum successivâ, & clandestinâ virium prostratione, caput, & universum corpus dolet, ægri sunt segnes, sitiunt aliquando cum tussiculâ siccâ, temporis cursu humidâ cum multo excreatu, quandoque copioso sputo carent. Sunt tristes, sæpius morosi, urina ferè naturalis, & sanis similis, sed postmodum in progressu, in illâ oleum supernatare videtur, quod non est ipsa solidarum partium pinguedo, ut plurimi bardè judicant; sed sunt particulæ pingues oleosæ, in sanguinis massa existentes, quæ unâ cum serò, mediante fermentatione, & circulationis lege ad urinæ vasa transeunt. Circa appetitum, & somnum mediocriter se gerunt, nihilominus indies emarcescunt. Hæctica laborantes, sudore præsertim nocturno infestantur molestissimo, qui viris insigniter prosternit; quia colliquativus est, unde totius corporis contumptio; & *facies Hippocratica* sequitur.

Tribus assignatis marasmi speciebus sua correspondent signa, undè.

Atrophie signa sunt pallor, macies, labiorum retractio, narium acuminatio, unguium excessus supra carnem, rugæ cutis, ipsius exsiccatio, sitis sine linguæ siccitate, alvi excretio vigilis, pulsus frequens, & exilis, extremorum refrigeratio, respiratio anxiosa, & rara sine tussi; his apparentibus atrophie infirmum laborare judicabis, à totali ciborum defectu, vel à prorsus destitutâ ventriculi facultate dependente.

Cachexiâ infirmum laborare conjicies, si cutis universæ colorem non simpliciter pallidum, sed fædum animadvertes, si in eâ non simplicem siccitatem, sed squalorem observabis, furfuribus, aliisque spurcitijs horridum, pediculorumque multitudinem, hujus ungues sunt aduncæ, ut etiam nares, os lividum ostendet, & linosum, non multum sitit, cibum stomachatur, sæpè diarrhœa laborat, pulsus habet frequentes, inæquales, exiles cum acuto quodam, sed pauculo calore, quovis corporis motu, licet leni, spiritus anxietatem patitur, tussiculâ cruciatur siccâ. His apparentibus signis cachexiâ laborare infirmum, tibi suaseris à vitiosis humoribus nascente, sive à principalis alicujus membri læsione, sive à causâ externâ vitium contraxerit.

Notare hîc convenit, quod cachexia, quæ neque ab externâ causâ, neque à læsione alicujus visceris, vel regionis naturalis, vel spiritalis originem ducit, necessariò à substantiâ medullari cerebri vitiatâ movetur, cujus signa sunt: Aridus totius corporis habitus, præceps, & inexpectata macies, pulsus parum à naturali statu recedens, artuum contractio, & abbreviatio, aspectus mutatio, acutus calor, falsa fames, excrementorum copia, & hujusmodi cachexia facilimè in phthisim degenerat.

Phthisis signa sunt extrema macies, cutis squalor, calor acutus, & exurens infirmo non sensibilis,

pulsus frequens, & durus, spirandi difficultas, tussis profunda, purulentæ materiæ excretio cruori commista, vigilia, anxietas, ciborum desiderium, frequens diarrhœa, cui mors immminet.

Hoc est signum, omnibus dictis tribus marasmi speciebus, malus habitus, qui in deteriorem, semper abit, depravatio motuum pulsus absque sensibili accessione, vel declinatione, symptomatum exacerbatio post prandium, & cœnam.

Præterea cum dictæ marasmi species, à læsione substantiæ cujuscumque principalis membri originem ducere possint, unumquodque ipsorum membrorum læsum, propria, & patognomonica signa, in suo marasmo patefacit.

Unde primò à *ventriculo* producti marasmi signa sunt durities, & tensio in situ orificij superioris ipsius ventriculi, tussis tenax cum excreatione tenacis pituitæ, per intervalla spirandi difficultas, pulsus frequens, & inæqualis, extremorum tactus tepidus, & ad frigiditatem potius vergens.

Intestinorum marasmi signa sunt durities circa mesenterium, assidua diarrhœa cum cruenta, & mucosâ excretionem.

Lienis marasmi signa sunt scorbuticæ affectiones, scilicet anhelitus fætor, marcidus cruor è gingivis effluens, excretio cruentæ materiæ, ipsius lienis durities, ulcera fœtida in cruribus, urina pauca, rubra, & quæ statim corrumpitur.

Marasmi hepatici signa erunt: fædus color totius cutis, ejusdem hepatis tumor, & durities, mesenterij omnimoda exsiccatio, diarrhœa cruenta, continua sitis, & calor acutus.

Renum marasmi signa sunt: anhelitus nidorosus, corporis macies, urina purulenta, putrida, & pessimè olens, calor acutus, sitis, & à cibo febris incrementum.

Pulmonis marasmi signa sunt: tussis perennis, purulenta excretio, spirandi difficultas, vocis rauco, sanguinis arterialis excretio, genarum rubor, calor acutus pulsus frequens, tenuis, & durus.

Cordis marasmi signa sunt: calor exurens, pulsus frequentissimus, & parvus, labiorum rubor, anxietas, & circa costas ejusdem cordis inæqualis pulsatio, quibus reliqua, quæ de pulmone diximus, succedunt, ac tandem mors.

Cerebri marasmi signa sunt: repentina totius corporis macies, cui nulla præcesserit tussis, nulla spirandi difficultas, nullus vehemens calor, & nulla pulsus depravatio: sed hæc omnia illam sequuntur usque in phthisis productionem. Hæc sunt signa marasmi comitantia, quæ certum præstant argumentum, membri principalis læsi marasmi producentis primò, & per se; nam reliqua membra, deinde per accidens concurrunt, unumquodque pro sui muneris functione per accidens læsâ.

Causæ occasionales.

Febrem habitalem in corporis habitu consistere vulgares *Galenici* credunt, ita ut sit quidam calor, uti vocant, in partibus solidis, & continentibus residens, ac proinde nudum calorem solidis corporis partibus inhaerentem, absque foco, & fomite conservari supponunt, & hac de causâ in curatione intemperiem calidam, & siccam refrigerantibus, & humectantibus corrigere conantur, quam sententiam prorsus ineptam existimamus.

Ad percipiendam habitalem corporis dispositionem, omnes nervos intendere debemus, ut clarè, distinctèque cognoscamus primum illud, quæ hæc affectio suum nata fuerit principium; non enim habitualis affectio produci potest, nisi principale aliquod membrum, non per accidens, sed essentialiter

in propriâ substantiâ læsionem contraxerit: supponit itaque principalium membrorum læsionem, vel omnium, vel quamplurium, vel saltem eorum unius, sufficit enim unius principalis membri læsio, ut reliqua deinde lædantur, quippe principalia membra mutuo gaudent influxu, nec potest eorum unum malè se habere, quin reliqua, & ipsum universum corpus, malè se non habeat.

Principalia membra sunt ventriculus, cor, & cerebrum, quæ principaliores habent influxus. Primus est nutrimenti, quod à ventriculo, & intestinis toti corpori suppeditatur. Secundus est sanguinis, & caloris, qui in corde perficitur, & per universum corpus distribuitur. Tertius tandem est roris, & cambii, quod in solidas totius corporis partes dispergitur, & à substantiâ medullari cerebri, & spinali medullâ elaboratur.

Præter principalia membra, quæ mutuo gaudent influxu, dantur alia membra minus principalia dicta, & ministrantia vocamus, ita sunt *intestina*, tum pro munere, quod commune cum ventriculo habent, tum pro excrementorum transmutatione, & expulsiōe, ex superioribus intestinis ad inferiora. *Lien* ob serositates, quas à ventriculo fugit, & in venas transmittit. *Renēs*, qui serum ab humano corpore sugunt, & in vesicam deponunt. *Hepar*, quod sanguinem colat, & volatilem facit, ad vivificandum corpus. *Pulmones*, quorum ope aer intra corpus recipitur, ad diversos fines necessarius.

Membrum principale, ratione sui muneris, aliquid cunctis ipsis totius corporis particulis distribuit, unde substantiæ illius principalis membri læsio, habitualement inducit affectum; cum verò animal suas exercet functiones, ob quas cunctis corporis particulis præparatur, in bono habitu conservatur: etenim licet oculi sint viventis animalis principalissimæ partes, ut etiam sunt testes, quia tamen istæ partes functiones non exercent, quarum ope aliquod cunctis corporis particulis præparatur, si oculi extrahantur, si testes abscindantur, vel quomodolibet istæ partes corrumpantur, non proinde habitualis affectio inducitur, quod non sic evenit, si hepar, lien, intestina, ventriculus, cor, pulmo, & cerebrum in earum lædantur substantiis, vel à corporibus extrahantur: nam omnes corporis particulæ, quæ ab his aliquid recipiunt, vel depravatè recipiunt, à naturali habitu recedere coguntur.

Fit febris hectica, si inter membri principalis partes spermaticas, liquor nutrimentitius à cerebro, & spinali medullâ elaboratus, in propria indole depravetur, propter causas procatharticas, scilicet sex res non-naturales, ex partium discrasia, illarum fibræ naturalem amittant ordinem, positum, & figuram. Hæ partes ob læsionem, & compressum vitium, liquorem alimentitium regere non possunt, & dispositiones præter naturam adipiscitur, qua de re ad spermaticarum partium sustentationem, redditur ineptus, & principium motus depravatè in fibris movetur, à causâ occasionali ipsis inexistente, ac proinde lenta accenditur febris, nec sanguis in venis, & arteriis laudabilis generatur, cum hujus liquor iste sit causa proxima, & immediata, qua de re corpus emaciari oportet.

Si humidum istud partium radicale, ita disponatur à substantiis medullaribus, ut in partibus solidis suum esse glutinosum amittat, sed celeri motu in effluvia, à corpore evolet calore exurente, & semper æquali infirmo insensibili producto, efficit, ut corpus paulatim arescat, & tandem in totalem consumptionem, id est marasimum properet hac itaque ratione evenit hectica febris à nimio corporis motu, & defatigatione, à vigiliis, & curis productis, irâ, invidia, nam

Invidus alterius rebus macrescit opimis.

à febribus continuis cum copioso sudore, diariâ, synochâ, acurâ, vel chronicâ, Zelotypiâ, nimiâ Veneris palæstrâ, aliisque animi passionibus. Præterea quandoque humidum istud radicale suum esse glutinosum amittit, & celeri motu sensibilibiter è corpore effluit, unde corpus sensim contabescit, ut ex vulnere aliquo cum synoviæ fluxu, de quo egimus, abscessu cum humorum affluxu, vel ex ulcere aliquo maligno, in aliqua corporis parte existente, vitium fermentale, huic humido radicale communicatur, ob contractum illud vitium, fit fibris solidis sustentandis ineptum, efficit, ut corpus paulatim tabescens, temporis cursu totum marcidum fiat. Observavimus nos mulierem hecticâ febre laborantem, ex fonticulorum multitudine, qui omnem rorem nutrimentitium absumpserant, quam, clausis, & curatis istis fonticulis, curavimus. Hæc hectica febris, quæ à causâ externâ, ut ab ulcere, vel à lue Venereâ originem ducit, curationem admittit, quia tam ex ulcere, quàm ex lue Venereâ proveniente, membra principalia non per se, sed per accidens sunt læsa; nam corporis liquores, à dictis causis externis contaminati, dum ad principalia membra accedunt, necessario illa inficiunt, ac illorum unumquodque in sui muneris functione depravatur: hinc confusa oriuntur signa, & non minus unius membri læsi, quàm aliorum præstant argumenta, fieri tamen potest, ut cum principalia membra roboris æqualitate non gaudeant, eorum imbecillimum facilius vitiatorum liquorum recipit influxum, & reliqua in illud jam debile factum se exonerant, quod cum illi tolerabilis non sit, ejus substantiæ læsionem facilius contrahere potest, atque tunc licet vitium ab externa causa productum, efficacibus remediis curetur, marasmus tamen non cessat, nam à læsione substantiæ, membra postea ab externa causa contaminata foventur.

Excitatur frequenter febris hectica, non tantum alicujus visceris principalis læsione; læso enim hoc vel illo, ob mutuum influxum, consensum, conspirationem, & circulationis legem, omnes partes lædantur oportet; eapropter in visceribus animalibus, vitalibus, vel naturalibus inflammationes, abscessus, tumores, erysipelata similesque affectus, quos exulceratio, & pus sequitur, oboriantur, febrem habitualement copulari necesse est, ut ex sanguinis sputo ex pulmonibus, pulmonis inflammatione, pleuritide non repurgatâ, septi transversî, hepatis, lienis, mesenterii, renum &c. Inflammatione suppuratâ talium viscerum substantia læditur, humidum radicale degenerat, & ineptum ad solidas corporis partes sustentandum redditur sanguis, & succus alibilis ad carnosarum corporis partium nutritionem destinatus, à pure conspurcatus, & depravatus renuitur, & inde necessario contabescunt.

Oritur ut plurimum habitualis febris ex viscerum minus principalium obstructionibus, ut ventriculi, intestinorum, mesenterii, hepatis lienis, uteri &c. Si enim ventriculus depravatè, vel diminutè assumpta alimenta concoquat, & in reliquam corporis non diffundantur; Intestina suo non fungantur munere; Mesenterium in glandulis visciditate, vel materiâ, argillaceâ obsideatur, & quandoque pulmones etiam sabulosâ cretæ instar per totum obsitos observavimus, & quandoque exsuccos, & aridos; Hepar sanguinem venosum rectè non colet, & volatiliorem non reddat; lien sanguinem arteriosum jam effectum non spiritualizet, & fiunt in his partibus obstructiones rebelles, & chronicæ, & suo munere orbatae, nutrimenti succus, & sanguinis massa tum in proprio foco, & sede depravatur, inquinatur, & particulis nimis salinis, & acribus remorâ saturatur, & æquali circulo ineptus non solum non redditur, sed non assimilatur, & à propria indole degenerat.

Unde

Unde alicujus membri tam principalis, quàm infer-
vientis, propter imbecillitatem functio primò, deinde
substantia vitiatur, depravatur, læditur, & nutrimen-
tum partibus spermaticis talis membri, non solum
non apponitur, sed degenerat, & à cæteris partibus
renuitur tanquam ineptum, & habitualis exoritur af-
fectio.

Huic affectioni magnam ansam præbet ventricu-
lus, & diminutè, vel depravatè concoquat, ac pro-
pterea ex depravato succo alibili depravatum sangui-
nem fieri necesse est, ut ex depravato sanguine par-
tes opipare nutriri non possunt, imò humidum ra-
dicale, in solidis corporis partibus, cum principalis
membra substantiâ, quandoque depravatur, corrupti-
tur, nec eas sustentat, & unâ omnes partes contra-
bescere oportet. Unde febrem hæcticam sua primor-
dia in ventriculo, ex vitio à digestionem habere clarè
patet; exacerbatur enim, & exasperatur singulis ven-
triculi digestionibus, & à pastu excrescit, quòd cau-
sa materialis ex digestionem depravatâ augetur; febris
proinde hæctica, quæ aliis non supervenerit morbis,
ut plurimum alimentorum vitio in stomacho induci-
tur, ac prosternitur appetitus, superveniente non-
nunquam ipsorum alimentorum fastidio: Non nega-
mus tamen, in hujus febris initio, inculpatam coctio-
nem in ventriculo aliquando celebrari, adveniente
tamen tempore, compatitur ventriculus & depravatè
concoquit.

Proprium, & inseparabile hæcticæ febris indicium,
imò signum pathognomonicum est, allaro cibo, post
aliquot horas febrem accendi, ac pulsum solito ma-
jorem, celeriore, & frequentiore percipi, in fa-
cie ruborem levem, & in cute calorem blandum ita
excitari, ut nova invasio videatur, quam neque hor-
ror, neque extremarum partium refrigeratio, neque
quædam veluti dormitatio, neque alia insignis se-
gnities, aut omnino inæqualitas aliqua, vel in cali-
ditate; vel pulsu comitatur: & tandiu hoc caloris
augmentum durat, donec cibus fuerit digestus, & di-
stributus, quo peracto, ad pristinum habitum redit, in
quo antequam cibus assumeretur, conspiciebatur.

Quòd hoc eveniat, facilè deducitur ab his, qui hæ-
cticæ causam in depravatâ, & læsâ ventriculi coctio-
ne stabiliunt; inquiunt enim ex depravatâ coctione,
depravatum generari chylum, qui descendens ad in-
testina, ad venas lacteas, deinde in Pecqueti saccu-
lum, postmodum per thoracicas ad cor ascendens, san-
guini commistus, ipsum perturbat, & febrem solito
majorem accendit: sed has chyli nænias fusissimè in
nostrâ *Trutinâ Medicâ c. de Ventriculi actione* refuta-
vimus. Non negamus tamen calorem solito majore-
rem, in obstructis à digestionem, ob substantiæ nutri-
tiæ remoram in obstructis ventriculi canaliculis au-
geri.

Ineptus *Galenus* hujus rei causam tradens, ineptum
affert exemplum, & docet eâ ratione accidere, qua
calci superposita aqua, fervorem, & ebullitionem ex-
citât; si enim intra manus quis calcis glebam reci-
piat, ejusdem parvifaciat caliditatem, quam neque
sentiet; quòd si ad terram deponat, atque aquâ per-
fundat, videbit, quamprimùm vehementer calefa-
ctam, atque ita ferventem, sicut lebes, quando in-
genti adhæserit flammæ, vapores etiam non pau-
cos, ab eâ efferri conspiciet, quòd si etiam tangere
ausus fuerit, facilè ex hoc deuri contingeret. Opti-
mum quidem exemplum sed idiotissimum sapit: Ve-
rùm *Galenus* bardo, calcis exemplo utitur ad facilitio-
rem hujus rei intelligentiam, quia aliam rationem
adinveniente non potuit, & quia ipse rudis, rudibus
suis loquitur alumnis: nam quemadmodum ab aquâ
calci superpositâ fervor excitatur, eo quòd geni-
tis ex calce vaporibus, à superpositâ aquâ cavitates
obstruente denegatur, & prohibetur transitus, unde

recenti in calce fervorem excitant. Et hinc notat
Mercurialis, quòd si acetum, vel vinum calci su-
perfundatur, fervor qualis ab effusâ aquâ non excita-
tur. Idem contingit hæcticis ab assumpto cibo; nam
tunc ab hæctico calore cibum pariter calefieri necesse
est, & sic in vapores, & halitus plurimos dissolu-
tus, augmentum illud caloris efficiat extensivè, sal-
tem calore adaucto, quemadmodum augetur ignis
combustili adauctâ materiâ.

Porro ut nostram adducamus sententiam, ea no-
temus oportet, quæ in nostrâ *Trutinâ lib. 3. cap. 1. de Ventriculi actione* fusius tractavimus: Quæquæ ci-
borum genera ventriculum attingentia, actutum di-
geri, nutritionem incipere, & languentes reficere ar-
tus in sano ventriculo, in imbecilli autem nequaquam
contingere patefecimus, quia, *Si quis febricitanti ci-
bum præbeat, quem sano exhibet, valenti robur, agro-
tanti morbus fit, aph. 55. sect. 7.* Eapropter cum hæcti-
corum ventriculus, vel hæcticæ febris ansam det, vel
unâ patiatur propter membri principalis consensum,
conspirationem, non potest in hæctico ventriculus sa-
nas peragere functiones, ac proinde nutritionem de-
pravatam fieri, & depravatum motum, à motû prin-
cipio oriri necesse est: eapropter essentialis ciborum
substantia acido-salina, & acris evadit, ac se sangui-
ni, vel nutrimento ejusdem farinæ commiscens, vel
alicujus principalis membri læsi substantiam attingens,
aciditatem salinam, & acorem intendit, effi-
citque illud, quòd materia combustilis leni igni inje-
cta, facere apta est.

Fit in hac febre pulsus celer, & frequens, non à
sanguinis visciditate, ut plures perperam autumant,
sed à fibris consumptis, & resolutis in sanguine, à
particulis acido-salinis, & acris: has enim fibras
clarè conspici detur in sanguine è venâ pedis educto,
intra calentem aquam, quæ ad vasis fundum delapsæ,
in mucosam concrevissent substantiam, & manu, vel
assere agitata albam quasi nebulam repræsentent,
has pro animalis nutritionem inservire credidit no-
ster *Thomas Cornelius in Progymnas. 6.* sed nos san-
guini pro fræno in *Trutinâ* diximus, ne his expers
dissolutus, & effrænate in gyrum verteretur. Caret
his fibris hæcticorum sanguis, idè eorum pulsus ce-
ler, & frequens observatur, & idè circa arteriarum
loca, calor lentus manifestior, & magis præceptibilis
sentitur, quàm in partibus venosis & carnosis.

Temporis cursu hæ particulæ acido-salinæ, & acres
in sanguine congeruntur, ac proinde intenduntur,
exaltantur, & solventem nanciscuntur indolem, unde
non tantum in sanguine serum solvunt, verum etiam
rorem, nutrimentum, & carnes colliquant, relictis
fibrarum texturis, in sudorem, qui colliquativus ap-
pellatur, præsertim nocturno tempore infestans, &
hinc consumptio, & facies *Hippocratica* subsequi-
tur.

Prognosis.

Febris hæctica dicitur habitualis, non quia sit in
habitu corporis, sed quia difficilè à subjecto remo-
vetur, id est curatur; unde eventum valde incertum
habet, & ferè semper lethalis est. Tres habet gra-
dus, seu tempora, principium, remedium, & finem,
in primo gradu, scilicet in principio, non admodum
difficilis est curationis, attamen eam cognoscere diffi-
cile est; clàm enim ita serpit, & cuniculus agit, ut
indies incurabilius reddatur: quæ verò magis chro-
nica, èd difficilius curari potest, id est quòd propin-
quior primo gradui, èd facilius, quo propinquior ter-
tio, id est tibi accedat, èd curatu magis impossibi-
lis, ac proinde primus, & secundus gradus curatu fa-
cilius, quàm tertius, quæ enim cum tæbe conjuncta est,
& profundas egit radices, lethalis est; Cum humidum
illud

illud radicale absumptum, & exsiccatum sit, partesque similes assumptæ, refici non possint. Si viscus aliquod principale, aliudque minus principale essentialiter læsum sit, ut vix, ac ne vix refici, vel reparari possit, lethalissima. Quæ putridæ, ut dicunt, febri, intermittenti, vel continuæ conjungitur hæctica, curatu difficilissima est, & plerumque lethalis. Tabidis in aquam marinam expuentibus, si pus fundum petit, celerem perniciem denunciat, sit autem marina aqua in vase æneo. Qui tabe vexantur, si sputum, quod extrussunt; carbonibus injectum graviter olet, perniciosum signum. Si lienteria, aut alvi fluxus, capillorum defluvium, tibiæ inflatio, sudor colliquativus, aut facies Hippocratica accedat, mors præforibus adest.

Nullus eorum, qui habitu corporis præditi sunt humidiori, statim ab initio hujusce modi febre correptus fuit, sed quicumque sunt naturâ sicciores, ac præsertim si unâ calidam habuerint corporis constitutionem, vitamque elegerint in laboribus, vigiliis, curis, victuque paucis, hos statim ab initio hæctica febris invadere solet, ex irâ, vel tristitiâ, ac magis æstate, statuque temporis calido, & sicco, ac loco præterea consueti.

Febres hæcticæ ut plurimum ab anno decimo quarto, ad trigésimum quintum affligere solent, & ægri in hisce annis constituti, difficillimè evadunt, qui autem ante hanc ætatem, vel paulo post hæcticâ corripiuntur, sæpè curantur, vel saltem longo post tempore palliativâ curâ vitam protrahere possunt, & præcipuè mulieres.

Curatio.

Habitualis febris curationem à diætetico fonte exordimur, qui in rectâ sex rerum non-naturalium administratione consistit, ex qua remediorum materia desumitur, & primò se nobis offert.

Aër, qui secundum vulgares ad frigidum, & humidum vergere debet, si vel admodum calidus sit, vel admodum frigidus corrigatur. Pro calido inducendus est arte contrarius, subterraneis inventis domibus, quæ frigidissimæ sint, & maximè ad Septentrionem versæ; quapropter *Gal. 1. meth. cap. 8.* Aëstatis tempore aëre existente calidiori, ægrum in loco subterraneo degere præcipit, qui frigidissimus sit, & maximè perflatus, & hoc unico remedio *L. Riverius* hæcticum extremâ confectum macie, intra mensem restitutum vidit. Optimum quidem remedium, quod hujus febris indicationi respondet; putavit enim caliditatem, & siccitatem in solidis partibus radicatam, & à nullâ causâ foram, febrem hæcticam consistere ac proinde hujus medicamentum esse per contraria, scilicet frigidum, & humidum. Vel aëris caliditatem in conclavi assidue aquâ, quæ prorsus frigidissima sit, de vase in vas transfusâ temperant, cujus strepitu etiam somnus conciliatur; tum etiam pavimentum frigida indè aspergunt, & floribus ex herbis refrigerantibus, tum ipsi herbis refrigerantibus plurimis frequenter illud disseminant, turbâ quoque hominum ingredi prohibet, hæc namque domum celefacere potest. Cæterum de hoc minimè ambigendum est, nam hujusmodi morbus contagiosus est, ac propterea à sanguine junctis, & amicis etiam charis declinatur ægrotus. Frigidissimum aërem admittendum, præcipit *Galenus*, quatenus respirando attrahitur, ut qui calorem, qui est in corde admodum refrigeret, quamvis minimè conferat, quatenus extrinsecus ægrum contingit, quippe id densat, cogitque cutem, ac humorum, qui comburuntur, effluxum transpirare prohibeat. Attamen majus fore ex frigida inspiratione commodum affirmat, quam ex cute condensatâ, præsertim illud vitari possit operimentis corpus probè mu-

niendo; porro utendum maximè ejusmodi aëre in iis hæcticis, quibus primum, quod afficitur, ipsum est cor. Verum si hæctica febris ex pulmonis ulcere fuerit, aërem frigidum ulceris ratione non convenire, quia frigidum est ulceribus inimicum, putant, sed temperatum in activis ad calidum vergentem, in passivis siccum. Qua ratione *Galenus* phthicos ad Stabias à Græciâ mittebat, ubi aër siccior erat, sed illi in Græciam non revertebantur, sed per proximum Vesevi orificium, ad Averni fauces descendebant; non enim deperdita pulmonis pars, ab aëre cujuscunque optimæ notæ, reparabilis erit.

Aër secundam nostram sententiam debet esse temperatus, nullis inquinatus expirationibus, ac alkaliscis refertus particulis, qui particulas acido-salinas, & acres inspiratu castiget, qua de re unius loci aër magis salutaris est, quàm alterius: contra verò particulis salinis, acidis, & acris conspurcatus, sanguinem inspiratu acriorem reddit, qui pulmonum vesiculas erodit, scindit, secat, & ulcus in eorum substantiâ producit, ut in aliquibus observamus regionibus, in quibus, vel phthisis generatur, vel generata ad ultimam morbi periodum terminat. Multum conferre aëris salubris mutationem in febre habituali experimur, attamen in primo, & secundo gradu, in tertio verò nulla salutis spes remanet, ut in quo gradu nostrates *Medici* cum magnâ æris, & totalis valetudinis jacturâ suis ægrotis, tandem aëris mutationem suadent. Hic *Neapoli* Stabiarum aërem saluberrimum esse prædicant, quia alkalinis particulis à Vesevo monte est imbutus. At Stabiæ everse fuere à *L. Syllâ*, extat nunc ex earum rudibus, ut fertur, Civitas, quæ *Castrum ad mare* vocatur, vulgò *Castello à Mare di Stabia*, cujus aër ita nunc depravatus, & conspurcatus est, à magna stagnantium aquarum, & putridarum copiâ, ut quotannis adventante autumno, epidemicæ grassentur febres, imò inibi fluviolus est, quem ex fœtore *Aquam fœtidam* appellant, cujus energiam odoretenus in cephalalgia incolæ extollunt, mirum est ex viro alexipharmacum elicere cephalicum, ineptè credere.

A Stabiis *Neapolim* versus multi extabant pagi, ut *Pompejanum*, ex cujus rudibus nunc visitur *Turris Annunciata*, sed hujus aër à *Sarno flumine* aliquibus in locis stagnante, pestifer redditur, & quotannis ejus putrida effluvia dant incolis pœnas.

Extabat olim *Herculanum*, cujus rudibus novum superinductum est oppidum, vulgò *la Torre del Greco*: Hic extat celebre Nosocomium, ad quod Phthici pro incolumitate recuperandâ confugiunt, sed miselli pro vitâ mortem subeunt. Multos nos phthicos huc misimus, sed nullus regressus est, imò omnes perierunt, & nullus, quem hominum memoria-scire potest, evasit, & reverà est hujus languoris laniena, &

Una salus victis, nullam sperare salutem.

Sunt hujus Nosocomii tecta, ut cætera taceamus, adeò effluviis, & excrementis, quæ ab ægrotis excernuntur, conspurcata, ut sanos inficiant, & malè affectos interiniant. Sunt in hoc tractu multi Pagi, ut *Resina*, *Leucopetra*, *Pörtici*, &c. in quorum privatis domibus, facilius redimitur salus, attamen adventante autumno, has sedes tanquam lethiferas fugiant oportet, tum ob paludum vicinias, quum ob fermentantes immunditias, quibus *Neapolitani* ad olorum ubertatem hortos stercoreant. Olim his in locis, triumphali amictu natura ambulare, & ludere solebat, at nunc squalida, & discepta vestem aëris insalubritatem deplorat.

Parem, imò nequiores sortitus est tractus *Puteolanus*, *Bajanus*, & *Cumanus* sortem, erat olim adeò jucundissima plaga, & saluberrima, aëris temperies,

maris tranquillitate, loci amœnitate, & soli fertilitate gaudebat, ut nec *Cæsares*, & *Proceres Romani* fuerint, nec ferè Romanus Civis, qui in hoc tractu suam non habuerint Villam, imò hortulum, villulam, ne dicamus tuguriolum, in quam à laboribus, forensibus curis, & exactis prœliis, non se conferrent ad oria, voluptates, solatia, pompas, ludos, luxus, commestationes, Bacchi, & Veneris delicias, tandem videbatur altera Roma. At nunc solitudine, loci squalore, aëris gravitate, & tetris mephitibus totus inhabitabilis marcescit, pauci visuntur habitatores, & tuguriola potius, quàm domos illic aspicias, ac litus à paucis, & pauperimis piscatoribus tenui cymbâ percurri. Cuncta temporis voracitas attri ait:

*Quantum potuit mutare vetustas,
Et nunc horridior nullus in orbe locus.*

Sat aëris ratione digressi sumus, regrediamur nunc ad fontem diætetikum.

Cibi laudantur à vulgaribus refrigerantes, & humectantes, quia hujus febris causam in calore, & siccitate consistere fatentur, verùm non conveniunt, quatenus refrigerant, & humectant; non verò juxta nostra principia, eos convenire cibos dicimus, qui sanguinem, cæterosque succos acidos, falsos, & acres temperant, & dulcificant, insuper qui laudabilem producunt succum, facile concoquuntur, citò nutriunt, & quam minima generant excrementa, hujusmodi sunt juscula pullorum, gallinarum, caponis, ovorum vitelli, &c. Prosunt carnes hædi, vituli, vervecis, porcelli, phasiani, perdicis, lepuseculi, &c. sed elixæ assis præferuntur. In jusculis incoquunt varias herbas hortenses, ut portulacum, endiviam, lactucam, boraginem, cichoreum, acetosam, &c. Verùm hæc olera parùm nutriunt, & in febrè habituali laborantium stomachis facilè ob diminutam, vel depravatam digestionem corrumpuntur, & in acidum degenerant, illudque adaugent. Pisces concedi possunt, sed saxatiles eligendi sunt, in puris nantes aquis, qui tenerâ sunt præditi carne. Inter fructus comedantur poma, pyra, pruna damascena, cerasa, passulæ, & ficus; hæc enim succum alimentitium dulcem producunt.

Putant vulgares, hecicos infixum solidis partibus habere calorem, quo alimenta facilè, prompteque depopulantur, ac proinde illis alimenta solida, & viscosa præscribere solent, ut animalium extremitates, carnes limacum, cancrorum, testudinum, ranarum, illæ carnes cum viscosæ sint, & humidæ, facilè partibus agglutinantur, nec facilè à calore febrili absumuntur, & sic partium solidarum siccitatem remorantur. Verùm animalium extremitates pauci nutrimenti, & difficilis sunt coctionis, in stomacho immutantur, & mediante fermentatione ex ipsis pars subtilis, & spirituosâ elicitur, non viscosa, quæ ad partes solidas nec pervenire, nec apponi potest, pro illarum nutritione. Concedimus nos in hoc affectu animalium extremitates, quatenus acidum absorbent, quia alkali occulto constant.

Limaces montanas valdè pro hecicâ commendamus, non quia viscosæ, & humidæ sunt, & facilè partibus adhærent solidis, sed quatenus in se sal volatile admodum temperatum habent, sicuti habetur in plantis, quas refrigerantes appellant vulgares. Unde vel præparatæ ad esum, vel destillatæ, imprimis si post plurium dierum diætâ nutriantur saccharo, & farinâ: postmodum aquâ, & paucò sale coquantur, postremò abjecto cortice, optimo pulli jure ad esum præparentur, egregium dant remedium contra hecticam.

Cancræ non marini, vel palustres, sed fluviatiles eximium nutrimentum potius medicamentosum, quàm simplex nutrimentum præbent, & optimè conducunt,

exulceratione; totus namque cancer, quantus est, vulnerarius est, & occulto sale volatili alkali vulnerario saturatus, ut de vulneribus diximus, & alibi; qua ratione conveniunt pro eliciendo acido excrementitio partium in hecicâ, ac etiam pro expurgandâ acrimoniâ, sive fermento corruptivo acido ulcerum renum, & pulmonum in phthisi, ac proinde in hecicâ, phthisi, tabe, & atrophîâ sunt magni usûs. *Butyrum cancrorum* in phthisi singulare est remedium, quod paratur, miscendo butyrum non salitum cum cancris fluviatilibus contusis, & invicem exprimendo, & ad humiditatis consumptionem inspissando, vocaturque butyrum anti-hecticum *Lapilli cancrorum* in hecicâ magnum habent ulum. Item *pulvis cancrorum* cujus præparationem in nostrâ *Pyrotechniâ sôphicâ* docuimus, in supra dictis affectibus magni momenti est. Prostat in officinis *Syrupus cancrorum fluviatilium* pro hecicâ, & phthisi.

Testudo terrestris magnæ efficacîæ est in hecicâ, & phthisi, ex hac paratur à vulgaribus syrupus, Sunt, qui ex testudine singulari artificio *magisterum ex testudinibus* pro tabidis parant. *Medicorum* vulgus his in affectibus jura consumpta testudinis præscribit. Pro esu prius nutriri debent saccharo, & farinâ, deinde coquantur, & abjecto cortice, tandem coquantur in gallinarum jure non admodum salito.

Pisnam hordeaceam, & præsertim ipsius cremorem optimum pro his alimentum esse credunt vulgares, quia frigidum, & humidum censent, & non temperato sale alkali saturatum: verùm est hordeum decorticatum, equorum potius quàm hominum alimentum. Frequentius farra præscribunt, quæ æger stomachus non facilè concoquit, cum vis digestiva laboret, & actualis ignis non nisi post octo, vel decem horarum spatium concoquit; hæc enim emaciata, & consumpta corpora multum nutriri, & incrassare credunt, Qui infirmum habent ventriculum, vel delicatioris sunt, alimentis facilioris coctionis uti debent, ut sunt variæ panatellæ; jura consumpta, vel jura restaurantia, carniû destillationes per descensum, quæ verò per ascensum fiunt, non nisi mæras aquas inspidas reddunt, minimè nutriunt. Optimè nutrit, imò nutrimentum medicatum est, *Pasta Regalis*, ad hujusmodi ægrotos restaurandos idonea, cujus confectio talis est:

℞. Pulpa caponis, vel perdicis elixata ℥. iij. amygd. d. in aq. ros. macerat. ℥. iv. pinearum ℥j. s. sem. papav. alb. ℥. ij. gummi Arabici, tragacanth. ana ℥. j. s. cum aq. ros. paucâ f. pasta regalis auro obducta.

Passulæ sunt egregiæ in phthisi, & *Riverius* in *Cent. 4. obs. 43.* phthysicam passuli curatam narrat: *Puella phthysica, & ad extremam maciem perducta, & consilio Medici solis passulis victitavit cum pane comestis, & pro potu utebatur decocto hordei, & liquiritiæ, sicque intra octo menses restituta est, & optimè, ac probè impinguata.* Joël commendat passulas ad corpus pinguefaciendum, & incrassandum: & aliàs in discrasia sanguinis temperandâ, & corrigendâ passulæ blandæ, ac temperatæ insigniter conveniunt. Reverà passulæ nil aliud sunt, nisi mustum coagulatum, in quo blandus vini spiritus allervatur.

Optimè conveniunt *nuclei pinearum, pistachiorum, amygdalarum dulcium*, quatuor semina majora vulgò frigida dicta, *papaver album*, & similia; hæc enim suo lentore mucilaginoso humores acido-salinos, & acres obrundunt, dulcificant, & per urinæ ductus educunt.

Sunt, qui commendant *ostreas* in hecicâ, de quibus *Lindanus* habet exemplum, de hecicâ ostrearum usu curatâ: Dicit namque *Fuit Amstelodami virgo xx. annorum, quæ ex ulcere pulmonum, in hecicam inciderat, & iam desperata per aliquot annos decubuerat: huic agrè obveniebat voluptas comedendi ostreas, unde cum ipsi*

gratificaretur, vigintiquinque parata fuere ostrea, quas avidissime comedebat: postero die cum sentiret, quod se haberet melius, plures fuere oblata, & ita in totum ab hectica liberata fuit. Sed hoc credat Judæus Apella.

Dulcia, ut mel, & saccharum maximè vitanda sunt, ex eo quod propter aciditatem latentem stomacho infensissima sunt, & hecticam deteriore reddunt. Mel destillatum dat spiritum acidum volatilem corrosivum, Saccharum per se destillatum subministrat spiritum acidum, & corrosivum, qui corallia, perlas, & similia subiecta, ut spiritus aceti, corrodit. Imò si saccharum cum antimonio optimè permisceatur, & per retortam destilletur, prodit liquor antimoniat, sive oleum antimonij, dum saccharum corrodit antimonium, & corrosivum per retortam secum vehit. Saccharum rafinatum fit per aquam, in qua soluta fuit calx viva, quæ aqua dum purificatur saccharum, fit, ut illi communicetur acido corrosiva, & quò magis rafinetur, eò magis evadat corrosivum, & noceat pulmonibus, & partibus internis. Unde in phthisi, alijsque exulcerationibus internis ulcera sordida, pulmones, aliasque partes ad putrilaginem disponit, patet ex eo, quia si carnes recentes saccharo spargantur, subito putrescunt. Quapropter saccharum, ob vim fermentativam, maximè nocet; hinc propter effervescentiam periculosum est syrupos, conservas, & similia medicamenta saccharo parata præscribere, in febribus sive intermittentibus, sive continuis: ac propterea discite, quod multi ægroti divites in febribus interire solent, propter syruporum, & medicamentorum dulcium, vel saccharatorum usum, quæ nimium exasperant febres: cum contra pauperiores, qui non semper sint solvendo medicamenta saccharata, nudis decoctis, & simplicibus feliciter curentur, propter sacchari defectum.

Potus sit decoctum hordei, vel seminum emulsiones, vel optimum erit decoctum chinæ cum passulis. Gal. 10 meth cap. 5. & 6. aquam frigidam exhibet, eaque se multos à marasmo præservasse gloriatur; verum si corpus valdè extenuatum est, periculum minatur, ne pusillus calor extinguatur. Si ventriculus admodum debilis fuerit, & æger vino sit assuetus, concedi potest vinum aquosum, & valdè dilutum, quod coctionem, & distributionem juvat. Vel admodum elegans potus erit vinum ex passulis malvatici instar. Vel optimum erit decoctum chinæ cum passulis. Omnia potulenta spirituosissima maximè nocent, & sæpè huic malo occasionem præbent. Item potulenta, quæ diaphoretica, & sudorifica sunt, cane, & angue pejus vitentur, quia vires prosternerent, sudorem excitarent colliquativum, & corpus absumerent.

Motus non convenit, sed quies potius imperanda est, estò ante cibum, si vires ferant, leve aliquod exercitium conferre possit, aut ejus loco leves frictiones institui possunt.

Somnus nec longior, nec brevior sit; nam longior viscerum calorem adauget, & corpus magis exsiccat, attamen minus incommodi ex longiori, quam ex breviori oritur, quia somnus magis humectat, quod in febre maximè experendum est. Dormiant hectici in molli strato laneo, non plumeo, commodamque latitudinem habent, linthea sæpè mutantur; quæ aqua rosarum antea irrotata fuerint. Vigiliæ immoderate spiritus resolvunt, vires dissolvunt, corpus calefaciunt, humores aciores reddunt, & totum emaciant, ideoque Somnus, & vigilia, utraque si modum excefferint, malum.

Alvus prior proritetur glande, aut clystere ex jusculo pulli cum hordeo, malvâ, & violariâ parato, addendo vel violaceum, butyrum, & ovorum

vitellos. Excretiones reliquæ solitæ, & præsertim naturales, in suo toto servantur, ne ægium debilitent, si segnius procedant, promoveantur, reliquæ verò omnes fugiantur, quales sunt sanguinis excretiones. Si alvi fluxus superveniat, ægium ad interitum committatur, ideoque refræmandus est.

Animus in tranquillitate, & hilaritate detineatur, ac spe, quæ alit afflictos, demulceatur; vehementes animi passionibus: ut ira tristitia, & metus, ex quibus sæpius hecticam productam vidimus, quantum fieri potest, vitentur. Venus, ex qua etiam hecticam partem observavimus, fugienda est, quia corpus valdè resolvit, & absomit.

His præmissis, curationem pharmaceuticam instituamus oportet, & primò secundum rancidæ medicinæ sectatores, curam proponimus, quam internam, & externam instituunt. Inter interna primum locum sibi vendicant medicamenta purgantia, & præcipue, si prima regio excrementis scatet, propter cruditates à debili ventriculo productas, ita sunt Manna, cassia, syrupus rosarum solutivorum, & si vires non sint prostratæ, exhibent infusum rhabarbari cum decocto prunorum, tamarindorum, myrobolanorum, buglossi, & violarum. Cæterum purgantia etiam lenia tuta non sunt, & vires in hoc affectu conservari debent, nam non curatur in primo, quia tunc non percipitur, nec actiones lædit, sed tantum in secundo, vel tertio gradu, & in his si diarrhœa superveniat, malum, ac proinde irritari non debet. Præterea solutiva corpus emaciant, calorem adaugent, & febrem intendunt, unde malum exasperatur, & nos multos hecticos purgatos, mortuos fuisse observavimus.

Postmodum refrigerantia, & humectantia medicamenta in formam juleporum, jusculorum, & emulsionum redigunt in hunc modum, ut

℞. Aquar. endivie, lactuce, acetosæ ana ℥ss. ℥ss. syr. violacei, nymphae, pomorum ana ℥j. m. f. julep pro tribus dosibus.

bis in die sumendis, & per plures dies continuandis. Vel

℞. Hord. integri. p. j. fo. endivie, cichorii, lactuce, pimpinellæ ana m. j. flor. borag. buglossi, violarum, nymphae ana p. j. prunor. damasc. par iij. coquantur ad ℥ss. j. ℥ss. in colat. diss. syr. de cich. simpl. de nymphae ana ℥ij. f. julep pro iv. dosibus.

Ex iisdem simplicibus cum pullo gallinaceo, vel gallinâ juniore decoctis parant jusculum ad eundem usum, ut

℞. Radic. chinæ ℥j. ℥ss. hordei integri p. ij. quat. sem. frig. mai. j. ℥ss. contendantur; iisque impleatur venter capri, aut pulli junioris. fiat jusculum, cui adde sacchari rosac. ℥j. ℥ss.

capiat æger per longum tempus; reficit enim, & impinguat.

Præscribunt radicis chinæ decoctum, cum simplicibus refrigerantibus, & humectantibus, quod per diuturnum tempus propinant; hoc enim hecticos nutriti, & pinguescieri credunt. Verum corpora impura, quò magis nutries, eò magis lædis, & sit cibus quantumvis optimus (medicamentum namque non nutrit) nunquam nutrire potest, nisi morbi causa tollatur; præterea china sudores movet, quod periculosum est in hoc morbo. Perperam vulgares indicationem curativam à macie, & calore, qui sunt effectus, & symptomata, & non à malo habitu ex succorum impuritate, & membri principalis læsione contractâ, desumunt.

Ad sidera extollunt, & in frequenti habent usu pro febre hectica, hinc nostri Medici vulgares Aquam Capocephali, cujus nomen ab authore derivatum est, qui Capocephalus cognominabatur, Medicus

Neapolitanus ; cuius conficiendi modus talis est,

4. Fol. borag. buglessi, endivia, melisse cichorij, ceterach, capill. Ven. plantag. betonica, sampsi, fumaria, acetosella, scabiosa, lin. cervina, hepatica, rad. gramin. ana m. vij. pomor. appior. n. x. mica panis albi m. j. gallina n. j. serpent. vulgò. Cervone n. j. testudinum num. iij.

Ex his omnibus hoc modo fit aqua. Panis infunditur in aquâ florum myrtillorum, herba cum carnibus minutim conteruntur, & omnia destillantur per alembicum vitreum moderato ignis regimine. Propinant hanc aquam per quadraginta assiduos dies, ad trium unciarum pondus in aurorâ, & in sistendis destillationibus, & contra febrem hecticam sine pari celebrant.

Optima quidem aqua, quæ passim à quopiam mediculo in hecticâ febre præscribitur, sed sine fructu, & nullum à febre habituali, & destillatione, quam vocant, ereptum vidimus, & nos pluries præscripsimus, ut ejus vires experiremur, & nunquam effectus famæ respondit, ac proinde tanquam fucilem examine rejicimus, & primò, herbæ, nullâ præcedente fermentatione, nil reddunt, nisi sudores, qui potius in aquam elementarem, quàm in singulares virtutes combinantur, potioribus partibus earum essentialibus in residuo concreto remanentibus. Secundò, carnes gallinæ, serpentis, & testudinum in destillatione, dant vapores omni virtute catentes, qui in capitulo, & inde in recipiens, in aquam elementarem coagulantur. Nemo famelicus vapore è carnibus ebullientibus exhalante se saturare, aut collapsas vires restaurare potest. Considerate quæso, an tabidos hæc aqua restaurare possit? Easdem habebit vires, ac aqua elementaris, imò nisi recentissima sit, cadavericum spirat odorem, & ægrum inficit potius, quàm reficit, & malum pejorat.

In summâ emaciatione, non tantum per os, verum etiam per podicem hecticum restaurant; frequenter namque nutrientes ex pulli vel capitis vervicis juscule cum saccharo, & vitellis ovorum clysteres injiciunt. Cæterum clysteres cujuscumque generis in habituali febre, & in quacunque aliâ, sunt podicis remedia, & periculo pleni, ac proinde semper fuerunt hostiles, diarrhœam enim in hecticâ concitare possunt, & ægrum in mortis agone constituunt. Præterea neminem, quem scimus, per anum nutritum fuisse observavimus. Sed quis credet alimenta per clysteres in intestina crassa, loca fœtida, injecta, & stercoribus admista nutrire posse? Deberent alimenta in his intestinis per ipsos in chylum mutari, quod nullatenus evenire potest; nam in ventriculi cruditate assumpta alimenta non mutata, neque ullo modo cocta, ab alvo defluunt per tortuosos intestinorum gyros, & ante excretionem in putatitium chylum mutarentur, quod non succedit. Unum tantum in hoc, repudiata chylicatione in nostrâ Trutinâ, fluctuando credere possumus, secundum nostram sententiam, spirituosam ciborum portionem ab intestinis crassis elevari, & aliquo modo vitam sustentare, non verò restaurare.

Inter optima remedia hecticis opportuna lac censent vulgares, cum eorum indicationi correspondeat, & utramque compleat paginam; est enim accommodatissimum hecticis alimentum, & medicamentum, quod maximè refrigerat, & humectat, quia non solum accidentaliter, & qualitativè, sed etiam substantificè, & facillè distribuitur. Quatuor de idoneo lactis usu norant, scilicet ipsius speciem, exhibendi tempus, quantitatem, & denique modum.

Primò, varia sunt lactis genera, omnium tamen optimum muliebre fore censent, ob substantiæ familiaritatem, quam cum nostris generationis pri-

mordijs habet, & ullius erit, si ex ipso ubere sugatur: sed quia morbus contagiosus est, nulla mulier etiam paupercola, tanto se vitæ periculo exponit.

Post humanum lac, secundas vices obtinet asininum, usitatius est; inita itaque prius multorum vulgatum Medicorum consultatione, lac asininum præscribunt ad multos dies, & menses, sed advertunt, quod multum confert asina nigra, & in otio refrigerantibus herbis est nutrienda, & quolibet mane pestenda: at non absque sale asina nigra esse debet, ab illâ medicinæ parte edocti, quæ analogismo morbos curat, nam cum nostrâ in hac urbe observant, quibus nigri pallij est usus, non rustico, sed nobiliori, & delicatori sanguine natos, moribusque similiter urbanis studere, sic pariter de asinâ nigrâ crediderunt. His imposturis pinguioribus vulgares, & asinæ nigræ evadunt, & miselli hecticici, & phthifici in sceleri formam redacti magno vitæ, & fortunarum dispendio, ad aëris permutationem tandem instigantur.

Post asininum, succedit lac caprinum, quod licet minus refrigeret, magis tamen ad alendum valet. Unum de lacte asinino, & caprino ex nostrâ observatione dicere possumus, quod si aliqui hecticici, vel phthifici evaserunt, mores asininos, vel caprinos induerunt, id etiam in infantibus à capra partis, ob paupercolarum matrum lactis inopiam observavimus. Lac autem recentissimè multum, & adhuc calens hauriatur, ne alteretur ab aëre; idcirco inductâ prope cubiculum asinâ, vel caprâ, in vas calefactum mulgeatur.

Tempus exhibendi magis idoneum sine dubio est matutinum, cum scilicet ventriculus vacuus invenitur ab assumpto cibo; assumitur tamen quatuor, vel quinque horarum spatium ante prandium. Post assumptum lac æger quiescat, & non solum à corporis, & animi motu, verum etiam à loquelâ & somno absterneat, ni ramen ob ventriculi languorem sit illi somnus concedendus; si verò vires ferant, levî deambulatione per cubiculum se exerceat. Non prandeat, donec lac benè digestum, & à ventriculo secessum animadverterit, & æger fame provocetur ad cibum. Vulgò lac sumitur semel tantum in die, sed præstat bis in die sumere, & adhuc præstat, si æger solo nutriatur lacte, nam præterquam quod in majori copiâ sumptum, majores exerit effectus, & magnum vitatur incommodum, quod ex jusculis, & carnibus cum lacte permistis exoritur, facillè enim putrescunt.

Quantitas ab eorum Antesignano Gal. 7. & 10 meth. med. præscribitur, ut scilicet ex eo assumatur cyatus, verum ejus mancipia docent, ut primâ vice à duabus, vel tribus uncijs exordientes, ad quinque progrediamur, ut ventriculus illi assuescat, illius quantitatem sensim unguendo, usque ad uncias octo, decem, & libram unam, diligenter observantes, ne lac in ventriculo ace scat, coaguletur, vel corrumpatur; qua de re saccharum ei permiscet eâ proportionem, ut ad lactis uncias octo, sit sacchari uncia una.

Ut tandem lac commodè usurpetur, quidpiam in contrarium, quod ejus usum perturbet, vel inhibeat, adesse non debet, ut magna febris, aut capitis dolor, aut hypochondriorum tumor, aut biliosus alvi fluxus, ut Hip. sect. 5. aph. 64. notat. Illius usus ad quadraginta dierum spatium producendus est.

Quantum ad ea medicamenta, quæ exterius adhibent, omnium accommodatissimum, & hecticis utilissimum præsidium, aquæ dulcis Balneum censent vulgares, ut 10. meth. cap. 10. latè prosequitur Galenus. Hoc plurimum valet ad hecticum calorem extinguendum, siccitatem humectandam, & omnia viscera

ta temperanda; ægrotos itaque in Balneum aquæ dulcis moderatè calidum conjiciunt manè, depositâ alvo naturâ, vel arte, duabus, vel tribus horis post assumptum jusculum, vel ovorum vitellos, in quo tandem æger immorari debet, donec spontè tepescat, & tandem refrigeretur. Quod si nimis tardè hæc mutationes fiant, ut æger tædio afficiatur, aquæ frigida affusione balneum ad libitum tepescat, & refrigeretur. Hanc tamen adhibent cautionem, ut cum triplex qualitas in eodem balneo haberi possit: æger in calidâ parùm immoretur, in tepidâ diutius, & in frigida nimium. A balneo ægrum linteis calidiusculis molliter detergant. Postea verò oleo violaceo, *nymphaea*, *rosaceo*, vel *amygdalarum dulcium* &c. inungunt, & in thalamo collocant. Verùm nos per istam unctionem ambigimus, quin æger nucem Beneventanam adeat. Postmodum ubi parùm quieverit, jusculum vel aliud ferculum propinant.

Zacutus Lusitanus noster balneum ex hydroleo miris encomijs evehit *Obser. 35. lib. 3. Praxis admiranda*, & tantæ utilitatis rationem ex eo desumit, quod balneum ex aquâ dulci paratum, cui olei copia adjuncta sit, tensas partes emollit, siccas, & rarefactas humectat, & poros obstructos, ac præ siccitate conniventes aperiendo, ad extimas, maximèque distantes corporis partes alimentum atrahit. Alij balneo aquæ dulcis, ut plus humectent, *malvam*, *violariam*, *brancam ursinam* &c. addunt. Quidam verò balneum ex lacte dulci magis exoptant.

Salutiferum præsidium est balneum, sed loca affecta non adit, circumferentiam lenit, & centrum non attingit. Extimam siccitatem ad tempus humectare potest, sed hæticum calorem extinguere, vel saltem temperare non valet, nisi fomes in suo foco deleatur, quò balneum pervenire non potest.

Quando æger balneis uti non potest, admovent cordi, & hepatis epithemata hoc modo concinnata; ut

℞. *Aq. rosar. nymphaea*, *portulacæ ana* ℥iij. *succ. granator.* ℥j. *pulv. elect. diamarg. frig.* ℥ij. *ossis de corde cervi* ℥j. *camphoræ gr.* iv f. *epith. cordi admoventum.* Vel

℞. *Aquar. endivia*, *lactuca*, *cichorij. ana* ℥iij. *acet. rosacei* ℥j. *trium santal.* ℥ij. *spodij ex ebore* ℥j. f. *epith. hepatis admoventum.*

Sed hæc epithemata Asiaticè in nostrâ *Trutinâ* repudiavimus.

Hepatis regionem unguento rosaceo, vel cerato santalino inungunt: cæterum oleorum, & unguentorum inunctio proscribenda est; nam poros constipat, & obstruit, ac proinde febrem intendere potest.

Curativa tabescentium corporum indicatio, nullo modo à malo habitu desumenda est, ut v. gr. à macie, ut pinguis producat habitus: & à fædo cutis calore; ut floridus fiat: ab exorbitante calore, ut ad temperiem reducat, & à similibus, quomodo *Medicorum* vulgus hodiè tabidorum curationem aggreditur, nam prædicta sunt effectus, & symptomata potioris causæ, à qua pullulant; tanquam à radice. Ridiculus sane est *Medicus*; qui tabescentem conatur reddere pinguem, nisi tabis causam prius evellat, imò tantum abest, ut cibus optimi, & plurimi nutrimenti, in tabescentis corpore, in bonum cedat, ut corruptioni, plusquam alij obnoxius afficiat nutrimentum. Erit ergò indicatio curatiua omnium marasmodum, purificatio liquorum solidas corporis partes irrorantium, cum correctione vitij eos contaminantis; siue illud in membrorum principalium substantijs sit impressum, siue à causâ externâ originem ducat; Verum enimverò cum liquores corporis purificationem admittere non possint, utque dum contaminans illos vitium subsistit, & contra correctio vitio, facile sit ipsi naturæ liquorum purificationem moliri, cardo curationis marasmodum om-

nium, in correctione vitij in substantijs membrorum principalium contracti, vel ab externâ causâ exorti, prorsus innititur: quippè vitio correcto, liquores etiam corriguntur atque paulatim in bonum habitum corpus adducunt, absque medicamento, vel cibi speciali exhibitione, sed sufficit communis, & ordinarius.

Est adeptorum medicorum sententiâ, dari non posse medicamentum, quod membra principalia essentialiter læsa, ad pristinum restituere possit, nisi indolem habeat universalem, scilicet; ut sit tantæ subtilitatis, perfectionis, & temperiei, ut ipsi naturæ ob symbolum conjungi possit, & membris reddere, quod illis deficit, vel auferre, quod illis præter naturam est additum; cumque ad tale medicamentum obtinendum summa industria, & artificium requiratur, specifica quædam medicamina trademus, quæ instaurationem principalium viscerum, tummoperè, & marasmo ab ipsis supervenienti succurrunt.

Si itaque in tabidum incideris, qui signa tabis ventriculi supra notata præ se ferat, sitque auxilio capax, vomitu primò illum levabis hoc modo:

℞. *Vitrioli albi* ℥j. fiat pulvis. qui conf. flor. borag. inclusus exhibeatur, & immediatè post jusculi gallinacei uncias tres superbibendum præbe. Verùm hoc emeticum non est tutum, ob indolem suffocantem.

Si validæ constant infirmi vires.

℞. *Merc. Vita opt. præp. gr.* iv. infunde per noctem in vini graci ℥ij. manè vinum separetur à pulvere. & infirmo exhibeatur: Sed præstat *Hippocras emeticum nostrum* alibi descriptum.

Post vomitum usus *Vitrioli Martis* per 40. dies prosequatur curationem, ejus dosis erit gr. vj. quæ augeatur paulatim usque ad gr. xv. manè jejuno stomacho. Verùm vitrioli Martis usus repudiatur à nobis in nostrâ *Trutinâ*: præstat *Tinctura Martis* à nobis descripta in *Martis Julepo*, vel idem *julepus*: & quolibet etiam die exhibe, elixiris proprietatis *Hellmontij.* ℥j. duabus horis ante prandium, totidemque dosim ante cœnam in syrupo de corticibus citri, & oleo sacchari citri gr. v. Vel exhibe pulveres stomachicos *Quercenati sine saccharo* per mensem. Exteriùs ventriculi regionem summo cum juvamine applicatur *Scutum stomachicum*, quod in *Auctuario Andrea Batimelli in Hadriani A Mynsicht Armamentario* descriptum reperitur. Si opus fuerit; vomitus repetatur, & à solutivis abhorre.

Verùm si signa tabis intestinorum tibi occurrant; à vomitivis, & solutivis abstine, & curationem cum fero lactis caprini institue:

℞. *Seri lactis* ℔j. sensim augendo ad ℔ij. syr. de succ. Viol. ℥ij. m.

Quòd si serum per alvum reddatur, per xx. dies, ejus usum prosequere, nam curationem integram complebit; nisi serum per alvum reddatur, post secundam vicem ab eo abstine, & per 40. dies sequentibus utere pilulis

℞. *Myrrh. opt.* ℥j. *aloës* ℥ij. f. pulvis utriusque & cum terebinthinâ Venetâ reduc in massam pro quibus dosis à ℥j. ad ℥ij. quolibet mane. Vel pilulis nostris familiaribus in nostrâ *Mantissâ* descriptis ad ℥j. quem in duas redige pilulas, unâ ante prandium, & alterâ ante cœnam utere.

Si tabes à liene, siue scorbuto signa se manifestaverint, deobstruentibus, & diureticis curatio tentanda est purgato prius corpore, quàm ita consequeris:

℞. *Seri lactis caprini* ℔j. ferveat in igne, & dum fervere incipit, injice fol. sen. or. ℥ss cinnam. contus. ℥ij. vas illic cooperiatur, & auferatur ab igne, frigescentum serum coletur, & infirmo exhibeatur per quatuor dies eadem dosi. Hoc levissimo purgante, corpus à crassis humoribus liberetur, tunc

℥. Vitrioli Martis, salis absynthij tart. vitriolat. ana ℥j. in pulverem redacta misceantur, hujus mistura recipe ℥j. & infirmo exhibe quolibet mane per 40. dies

Unicè prodest, & singulare remedium erit. Tinctura tartari, vel sal volatile tartari ex descriptione Andrea Battimelli in Auctuario, vel sal ammoniacum aperitivum, vel Tinctura Martis aperitiva ejusdem Battimelli.

Si lien durus, & turgidus apparuerit, dissolve oleo de Verbenâ à nobis in Mantissâ descripto. Demum lienis substantiam hac inunctione corroborabis:

℥. Olei laterini q. s.

quo quolibet mane per 30. dies lienis locum inunge, & hæc est omnium affectionum lienis efficacissima curatio, ita ut obstinatas etiam vincat quartanas.

Scirrhum etiam hepar suam affert tabem, cum proprijs signis, ut supra, quam diarrhœa cruenta semper comitatur, hanc hepatis tabem tutò curabis, solo sero caprino, absque ullâ additione, nisi solius syrupi violarum:

℞. Seri lactis lib. ij. Syrupi viol. ℥ij. m.

Exhibe per xv. dies quolibet mane. Nec te terreat cruentus fluxus à seri usu quippe causam leniter abstergit, cum partium integrâ mundificatione. Post seri usum, liquore absynthij per mensem hepatis substantiam roboratis, quem ita parabis:

℞. Absynth fol. ℥ summi at. q. s.

Contundantur crasso modo, injiciantur in vas vitreum amplum absque ullâ additione, quod optimè obstruatur, ne exhalet, & bulliat in B. M. per 24. horas, refrigeretur, tunc vas & aperiatur, liquoremque pretiosum absynthij à folijs separatim remove, leni foliorum expressione, & serva.

℥. Hujus liquoris ℥ ij. vini albi generosi ℥ij. m. & infirmo exhibe per mensis spatium. Interea hepatis regionem unguento ex santalis fovebis.

Corroboranda demum esse hepatis substantia, (rhabbari essentiâ, rhabbarum à vulgaribus hepatis anima vocatur) quam ita parabis.

℥. Rhabbari opt. ℥j. fiat pulvis, Cui affunde in vase vitreo Spiritus vini ardenti lib. ss.

sine, ut simul maneant per 12. dies post quos spiritum vini intensè coloratum à rhabbaro per inclinationem separa. Spiritum hunc tinctum retortæ vitreæ inde, & lenissimo calore fac, ut vini spiritus pro terciâ parte destilletur. Quod remanet in retortâ serva, est rhabbari genuina tinctura, quæ balsamum est hepatis. Dosis ejus est unius scrupuli quolibet die per mensem.

At si marasimum ex pulmone, signa affirmaverint, & tussis assidua, & spirandi difficultas, vigilem faciat, ægroto, somnum pro quiete tussis Cinoglossæ usu concilia:

℥. Pilul. de cynogloss. gr. xii.

& infirmo exhibe post cœnam quartò quolibet die. Vel exhibe Laudani opiat gr. vel iij. in Mantissâ ex nostrâ inventione descripti.

Verùm si ex sanguinis rejectione periculum imminet, sequenti utere arcano, quod nunquam te deferet in sanguinis ex pulmone dejectione:

℥. Ranas palustres integras, uti sunt, q. v. atque viventes in ollâ cum suo operculo, in calidissimum furnum immitte, ibique exsiccantur, usque dum in pulverem redigi possint, fiat earum pulvis, cujus infirmo exhibe in syr. de Papavere ℥j. Cessabit illicò sanguinis ejection, induciturque lacerato vasi cicatrix, ita ut novâ laceratione opus sit ad novi sanguinis ejectionem. Pulmonem deinde elixire proprietatis in nostrâ Pyrotechniâ descripto roboras:

℥. Elixiris propriet. destill ℥ ss. Syr. de papavere ℥j. ss. m.

Hæc dosis per 24. horas ægro sufficiat per vices ad modum lambitivi. Vel roborabis balsamo nostro ca-

tholico, vel balsamo sanguinis humani in Mantissâ descriptis, vel balsamo Peruviano liquido in eodem syrupo.

Porrò si tabes ex corde tibi signa apparuerint, potius mortis prædictionem, quam salutem ex medicamentis præponere poteritis; incipienti tabi ex corde Lac perlarum mederi tantum poterit, quod absque industriâ & artificio haberi non potest, aliquod tamen perlæ promittunt, si aceto stillatio solvantur. oleo tartari p. d. præcipitentur, à sale abluentur, & residuus earum pulvis per 60. dies infirmo exhibeatur, quolibet mane pondere unius scrupuli. Verùm quia hodie in magno sunt pretio, potius ad pulchrum mulierum vultum, quam ad morborum sanationes valere credimus; unde insulse ab hæcticis, & phthificis assumuntur, cum magno æris dispendio, & absque salutis spe. Conducunt perlæ, sed sub lactis, scilicet primigenij liquoris formâ, & non à menstruis acidis solutæ, & præcipitatæ, quia his saturatæ nullam vim obtinent. Præscribant vulgares Medici has perlas solutas, & præcipitatas divitibus tantum, & tenuioris fortunæ hominibus pro perlis, matrem perlarum præparatam, quia majores dotes in matre, quam in filiâ experientur. Eximium medicamentum est in marasmo ex corde Aqua Perlarum nostræ descriptionis in Mantissâ. Vel elixir cordiale, vel magisterium cordiale à Battimelli in Auctuario descripta. Tribuunt medentes vim cordialem perlis, sed qua ratione nescimus, cum tantum præcipitandi vim habeant. Multum præstat tabidis ex corde, cinis cancrorum fluviatilium loco, & tempore haustus pondere ℥ss. Demum liquore ex cornu cervino, tanquam magno remedio in tabe ex corde utere, quem ita parabis:

℥. Limatura C. C. ℥j. aqua comm. lib. j. ss. bulliat ad duarum partium consumptionem, quod remanet aqua à limaturâ separa, & serva.

℥. Distilla aqua ℥j. lactis perlarum ℥j. vel magist. cordialis ℥j. vel elixiris cordialis cochl. j. m. & ægro propina per 40. dies.

Hanc etiam curationem adhibere poteritis tabi ex cerebro, quæ nunquam ferè auxiliis capax invenitur, & hæc de marasmodum curatione, qui ex substantiæ principalium membrorum læsione ducunt originem.

Verùm si ab externâ causa corporis liquores, contagium susceperint, ac propterea tabidum prodixerit habitum, prudenti Medico ut plurimum salutis spes relinquitur, at si ex ulcere ab externâ causâ producto, tabes aliquem invasit, hoc modo illum curabis. Solutiva sunt fugienda, ut etiam vomitum scientia, corpus, si opus fuerit, aloë, vel rhabbaro tantum leniendum, deinde tota spes in vulnerariis reponenda est, inter quæ hoc, quod tradimus, efficacissimum experti sumus:

℥. limatura eboris, cornu cervi, lign. guajaci ana ℥j. ponantur in pupatella, deinde

℥. Betonica, sampsoci, santal. rubr. ros. incomplet. ana ℥j. ss. aq. font. lib. j. ss.

Ponantur hæc omnia simul cum pupatellâ in vas vitreum altum, quod optimè obstrue, ne quid exhalet, & bulliant in MB. per quatuor horas, sine deinde, ut omnia frigescant, & à pulveribus, & pupatellâ decoctum exprime,

℥. Hujus decocti ℥v.

quas infirmo exhibe mane, & vesperi duabus horis ante cibum, quo vulnerario utere per 40. dies; nam paulatim æger bonum adipiscetur habitum cum ulceris curatione.

Egimus hucusque de febris habitualis curatione, à membrorum principalium substantiæ vitio, vel læsione genesis ducente; cognito enim membro principali affecto, facilius hæctica, quam quartana febris curatur

ratur. Medicamenta, quæ descripsimus, non secundum vulgarium opinamentum, scilicet ad calorem refrigerandum, & siccitatem humectandam (sunt hi affectus, non causæ) adduximus, sed quatenus membri principalis partium spermaticarum, humidum radicale læsum ab acido-salino, & acri à causis procatharticis excitato, vel inducto corrigunt, temperant, edulcorant, vel si obstructio adsit, deobstruunt; hæc namque omnia medicamenta à nobis allata sale alkali, vel volatili, blandiori, & temperato abundant, & acrimoniam acido-salilam destruunt. Agendum nunc superest tam de illis medicamentis indolem ferè universalem habentibus, quæ humidum radicale in membro principali deturpatum, & hujus partes spermaticas, & solidas rectificant, quàm quæ sanguinis massam, nutrimentum, lympham, aliosque succos conspurcantes corrigunt, emendant, repurgant; uno namque membro principali læso, reliqua, ipsum universum corpus lædi, ac circulates & irrorantes succos coinquinari, ac malum corporis habitum produci certum est. Quandoque sanguini massa, nutrimentum, & lymphæ à causis procatharticis acido-salilam nanciscuntur acrimoniam, & dum in vertiginem aguntur, ad aliquod principale membrum imbecillum appellentes, illud sensim, & insensibiliter lædunt, & habitualement febrem gigni necesse, est. Hæc medicamenta, ut suum sortiantur effectum, sale alkali, vel volatili blandiori, & temperato prædita esse debent, & hinc succus alimentitius, sanguis, & ipse latex temperatur, corrigitur, emendatur, dulcescit, & ab omni acrimoniâ & acore salino vindicatur, & focus, unde aliquod acre succis subministratur, extinguitur. His ritè administratis, sanguis in suum naturalem redit circuitum, & succus alimentitius, qui antea ob acorem à partibus respuebatur, fit illis gratus, & genialis: qua de re consumptæ, & extenuatæ corporis partes avidè nutriuntur, reficiuntur, pinguescunt, humidum radicale restauratur, & pristinæ sanitati hæcticus restituitur,

Summoperè commendatur *Lac perlarum*, magisterium perlarum, aquæ perlata, & manus christi perlata & *Helmont*. inquit: perla in suum primum concretum lacteum soluta, sunt absoluta phthysios, & hæctica cura: Sed nunc solutæ cum menstruis corrosivis (non patet alius modus) parùm aut nihil conducunt, & decantatis encomijs non respondent, imò potius obfuisse, quàm profuisse observavimus: porro qui primogenium perlarum liquorem habent, magno pro hæctica, & phthysios curatione potiuntur arcano, sed primogenio perlarum liquore carentes, substituere possunt perlas preparatas, vel lapides cancrorum fluvialium simpliciter in pulveres redactos. Pulveres cancrorum fluvialium valdè commendamus, & cum magno fructu exhibuimus; sunt enim in acrimoniâ salinâ destruenda planè egregij.

Eximium medicamentum est *Manna*, seu *Saccharum aluminis*, cujus descriptionem habet *Andreas Battimelli* in *Auctuario*. *Dolæus* Dulcedinem aluminosam commendat, quam ita parare potest, qui vult: *Alumen pulv. in calore arena igne phlegma destillatum suo corpori reddat, denique hanc destillationem septies repetat, donec totum phlegma in ejus corpore maneat: paratum alumen tritum solvatur in liquorem in loco humido p. d. Hunc liquorem deinde balneo per 12. vel 15. dies digere, postea separatis fæcibus, liquorem purum filtratum lento igne coagula.* Dosis gr. x. ad xv. in liquore convenienti.

Petrus Poterius salutare *Antihecticum* (ita appellatum ab usu contra hæcticam) describit, quod nos pluries exhibuimus, & multos hæcticâ febre correptos, à Libitinâ subtraximus, & nihil est, nisi *Regulus Antimonij*, & *Jovis compositus cum triplo nitri perfecte fixatus* sed magna adhibenda est solertia, quia Joviale

sulphur auferatur, at hæc non omnibus est nota. Communitè prostat colore cæruleo, qui tamen imposturam olet; nam color cæruleus est adhuc de sulphure *Jovis* inflammabili ratione cujus interdum movet vomitus. In ejus itaque præparatione secernendum est sulphur, ut præstantissimum habeatur hoc antihecticum, cujus dosis à gr. vj. ad viij. Verùm hodie propter pseudo-chymicorum imposturam, decantatos non præstat effectus. Nonnulli putant hoc antihecticum ex alumine fieri, quod de *Lue Venereâ* in febris habitualis curatione descripsimus ex *Hoffmanni* mente, qui perperam ex alumine componi opinatus est, sed revera est quædam operatio, quæ cum aluminis dulcedine, mannâ, & saccharo coincidit. Qui hoc caret anti-hectico, vel aluminis saccharo, uti potest antimonio diaphoretico ritè fixato, vel ebore sine igne præparato.

Magnarum virium, & felicitis successus *Aquam Anti hæcticam* in nostrâ *Mantissâ* descriptam, semper experti sumus contra hæcticam febrem, In phthysi vero *Decoctum Anti-phthysicum* etiam in nostrâ *Mantissâ* descriptum nunquam satis laudare possumus ob stupendos effectus, quos præstat; phthysis namque inchoata, & pulmonis ulcus, ex quo pus toti sanguinis massæ impertitur, unde lenta febris suam agnoscit genesim eliminatur, & tabes profligatur, ac propterea ulcus mundificat, consolidat, sanat & sanguinem pure conspurcatum abstergit.

Non omittenda sunt *Viperarum jura consumpta*, quæ tabidos ex quavis causâ summoperè restaurant; vires enim reficiunt, ut infirmo difficile non sit, valioribus non uti medicamentis, quæ alioquin ferre non posset.

℞. Viperas ij.

à senectâ denudatas, abscissis capitibus, caudis, & abjectis extis, minutissimè contere, ac in vitrum ampullum injice, quibus adde

Vini generosi ℥j. aquæ card. bened. ℥ss. santalor. rubr. cinnam. contus. ana ℥j. Vas optime claudere, & bulliat in MB. trium horarum spatio. Post refrigerationem vasis fiat juris expressio, quod propinetur infirmo bis in die per 40. dies, & hujus magni remedij admirabimini effectus; valde enim sanguinis massam renovant, & humidum radicale reparant.

Lactis usum non omninò improbamus, & primò lac humanum maximè appropriatum homini est alimentum, cum ab infantiâ accommodatissimum, & primum fuerit, utpotè infans in utero ipso jam dudum assuefactus, ac proinde laudari solet in phthysi, in primis quidem si æger nutricis mammæ adhibeatur, ut ipsemet mammam exfugat, vel calidè emunctum propinetur, si nutrix infici perhorrescat; est namque phthysis morbus contagiosus. Refert *Forestus* in suis observationibus, quòd *Aliquando juvenis quidam phthysi, & tunc desperatâ laborans fuit curatus per lac humanum, dum necesse habuit, ut sibi conducere nutricem, ex qua singulis matutinis, & vespertinis horis exhaureret lac, unde factum est, ut non tantum fuit restitutus à tunc, sed etiam nutricem postmodum imprægnavit. Nam lac mulierum armat in Venerem, ut eidem sine lassitudine, & debilitate virium possimus operari navare.* Verùm aliquando lac humanum fallit in phthysi. Secundò lac asininum potum, potenter nutrit, ac valdè commendatur in hæctica, phthysi, & atrophîâ, in quibus expertissimum celebrari solet, cujus vis in sale volatili temperato consistit, ac propterea optimè nutrit. Tertiò lac caprinum omnibus reliquis lactis speciebus præfertur, propter seri, & salis volatilis copiam, quia capra est animal spirituosum, & agile, & hinc parum dat lac, quod minus præ reliquis lactis speciebus in se continet materiæ caseosæ; nam in lacte, quò minus est talis substantia caseosa, eò elegantius, & efficacius est; omnes enim noxæ à caseo-

sa materiâ proveniunt. Quartò lac bubulum etiam magni æstimatur.

Lac genericè est elegans nutrimentum medicamentosum, & ejus bonitas non æstimanda est, ex proprijs qualitibus, sed ex bestię qualitibus, ejus sanitate, longævitate, & salubritate; nam quò longævius, *Helmontio* auctore, & salubrius est animal, eò convenientius est lac ad vitam longam. In genere notum est, quòd animalia quò salubriores comedunt herbas, eò salubrius dant lac. Unde in hecticâ si herbis humectantibus, & refrigerantibus secundum vulgares, secundum verò recentiores sale volatili temperato, & blandiori abundantibus, ut sunt borago, buglossa, endivia, cichorium, lactuca, acetosa, &c. pascantur bestię, lac ipsum, quod hecticis prodest, eo magis erit appropriatum pro hecticæ curatione.

Lac tribus constat substantijs, prima est aquosa, & dicitur serum lactis; secunda pinguis, & unctiosa, quæ butyrum vocatur, tertia crassa, viscida, & terrestri, & appellatur caseus. Lac ratione partis oleosæ, pinguis, & butyraceæ, uti etiam ratione salis volatilis nitrosi, convenit in temperandâ quacumque humorum acrimoniâ, unde in hecticâ prodest, in qua peccans acido-salinum, & acre in partibus delet. Dum humorum acrimoniam temperat, in phthisi conducit, ne corrodendo pulmones, malum augeat. Hac eadem ratione in omnibus partium internarum exulcerationibus, ut renum, hepatis, & similibus conducit, ob partem serosam, quæ pus abstergit, & humorum acrimoniam temperat, & partis butyrosæ ratione, ulcerum consolidationem adjuvat.

Observandum est in lactis usu, quòd calidum assumi debet, & quò citius post bestię emulsionem ex bestię hauritur, eò est melius; facile namque ab aëre alterari potest, ne itaque nimis alteretur, expedit mox calidum bibi. Hujusmodi lactis alteratio patet ex eo, quod facile acefcit, & quòd postquam emulsum est, pauco interjecto tempore, in vermium propaginem convertitur, & copiosos exhibet vermes, si lac tantillum aëri fuerit expositum. Dum lacte utitur æger, viter omnia acida tam in potu, quàm in victu, ne lactis coagulationem inducant; lac enim acida coagulant, ac propterea cum lacte permiscetur aliquid sacchari, vel aliquid de spiritu salis ammoniaci, vel simili, ne coagulatio succedat; saccharum enim potenter lactis coagulationem impedit, & præ omnibus menthæ succus, ut alibi diximus. Si sacchari tantillum in lac injiciatur, exinde nec butyrum, nec caseus fieri potest. Pessima omnium est lactis corruptio, quando coagulatur, nam corruptio optimi pessima, & multos producit langores, de quibus alibi.

Lactis diæta hoc modo instituenda est; Tempore matutino, jejuno stomacho assumatur libra una lactis, additâ sacchari candi uncia unâ, post haustum moderatus instituat motus, & per tres horas jejundet: tempore vespertino tribus horis ante cœnam eadem dosis reiteretur, ut manè eodem modo, & jejunium iterum imperatur, ut fiat distributio. Multa sunt, quæ lactis usum inhihent, sed *Non hac tempus spectacula poscit*. Accommodatissimus erit lactis usus in hecticâ, tabis, atrophîæ, phthisis curatione, sed non nimis ferotinus, & integris viribus instituendus est, his enim deficientibus, nihil, aut parùm prodest.

C A P U T XXXI.

De Curatione febrium, quæ à sanguine vel in motu, vel in substantiâ depravato producuntur.

Humidum radicale in cerebro elaboratum, per substantiam fibrarum, venarum, & arteriarum fluens intra ipsos venarum, & arteriarum tubulos de-

stillat, & præexistenti in ijs sanguini commiscetur, & in sanguinem transit, & sanguis spiritus concretus, fibrosus de naturâ salis volatilis, perenniter se movens, tum quò ad se totum, tum quò ad propriæ substantiæ partes, cùm effluvia à se semper emittat, quibus universum corpus calore perfundit.

Sanguini quò ad primum, præter naturam accidere potest, est ut vel citiori motu moveatur, quàm naturæ convenit, vel omninò à motu cesset, & in grumum concreseat, utroque modo, sit naturæ intolerabilis, & hostilis, quam ad depravatos provocat motus. Citiori motu cieri potest sanguis, vel in grumum concrecere vel per accidens, vel per se. Per accidens dicta accidentia patitur sanguis, si ex causis, quas adducemus, vel citiori motu moveatur, vel concreseat in grumum, & in eo casu curationis scopus respicit causas illas, quarum ope sanguis, à naturali suo motu exorbitat, pro quibus abstergendis opportuna remedia per capita tradimus. Per se verò vehementiori motu cietur sanguis, si grumescit, cùm absque aliâ causâ præter naturam, in corpore existente, ejus substantiæ partes præter naturam moventur. Primò itaque de citiori motu agimus, deinde cùm in grumos transit.

Signa.

Hæc febris citra rigorem, vel horrorem, vel etiam perfrigerationem impetit. Color corporis & faciei rubicundus apparet, arteriæ carotides vehementer pulsant. Oculi, & totius corporis venæ amplæ, & turgidæ conspiciuntur, unde lassitudo tensiva oritur. Adest tensivus capitis dolor, temporum pulsatio, vigilia, inquietudo, pectoris angustia, respiratio anghela, laboriosa, & frequens, æstus præcordiorum vehemens, & sitis Tantalea. Pulsus magnus, plenus, æqualis, & frequens. Urinæ vel apparent laudabiles, vel crassiores, & ad rubedinem tendentes. Arripit frequenter carnosos corporis habitus, & in floridâ ætate constitutos, qui plethoricum præ se ferunt habitum, & verno præsertim tempore promptius excitatur. Hæc febris paroxysmis caret, per accessiones non recurrit, sed semper æqualiter, & uniformiter procedit, quò sanguinis fervor persistit, & eo cessante, omninò quiescit. Dicitur febris continens, synochos à *Galeno* vocatur, nempe vel in eodem tenore perseverat, vel decrescit paulatim, vel crescit æqualiter. Unde illius tres petuntur differentiæ; quæ enim in eodem tenore persistit, *homotonos*, seu *acmaistica*; quæ continuò decrescit, *paracmaistica*; quæ semper crescit *epacmaistica* nominatur.

Causæ occasionales.

Excitatur à sanguine febris, per vehementiorem motum, quàm corpori congruit, atque hinc cor inter angustias versatur, nam sanguis in arterijs præter modum ebulliens rarefcit, majorem exigit interapedinem, quàm ab arterijs exhibetur, ac proinde versus cor regurgitat, & impedit, ne sanguis à sinistro cordis ventriculo recipiatur; interim sanguis venosus, ob acceleratum motum, & fervorem magno impetu in dextrum cordis ventriculum illabitur, itaque ventriculum, facto celeri sanguinis accessu, & in sinistro præpeditus ejus transitus, in arterias cor utrinque inter angustias positum, exagitari præter modum, & frequentius moveri contingit, producitque febrem synocham, seu continentem, quæ sine ullâ exacerbatione durante motu, & fervore, à suo principio usque ad ultimam, & integram sui cessationem æqualiter perdurat. Fervoris, & motus occasio, non in solidis corporis partibus, sed in ipso sanguine suum habet fomitem; nam cùm sanguis per accidens, & non per

per se æstuat, tunc synocham febrem non producit, sed eam, quæ per accessiones recurrit. Est sanguis spiritus volatilis falsus se movens, & ob ætheream suæ substantiæ naturam quiescere non potest, sed suo motu per venas, & arterias fertur, ac proinde sanguis in suis vasis semper est in motu, & quicquid intra, vel extra corpus, quod ipso sanguine validius sit, producat, sanguinem ad vehementiorem motum, & calorem excitabit, quia partes ætheræ, & volatiles sanguinis, ab extraneo sollicitatæ calore, in vehementissimum concitantur motum.

Causæ externæ, quæ citatiorem motum, & ingentem calorem in sanguine excitant, sunt omnia; quæ sanguinis plenitudinem in corpore coacervare possunt, nec sanguinea proritur febris, nisi sanguis in quanto, & multitudine luxuriat: hujusmodi generis causæ sunt, plenior ciborum, ac potuum usus, ut sunt ex carnibus cibaria, & vinorum potentium potationes ebrietates, & crapulæ. Ita etiam nimia quies, vita sedentaria, & consueta exercitia intremissa. Vel consueta hæmorrhoides, hæmorrhagiæ, seu menses suppressi, per aliam quamvis regionem evacuatio, ex quibus faciliè sanguinis plenitudo in corpore aggregatur. Faciunt etiam ad hoc internæ causæ, scilicet calida, & humida corporis constitutio, carnosus, & plethoricus corporis habitus, venarum amplitudo, ætas juvenilis, &c. Proximæ autem, & continentes hujus febris causæ sunt; quæ fervorem & accessiorem in sanguine producere possunt, & eadem, à quibus ephemera excitantur febres, dum leviores sunt, ab iisdem si paulò validiores fuerint, synochæ oriuntur febres: quinimo plerumque quia plus potest dispositio, & apparatus corporis, quam activitas causæ agentis, præsentis in corpore sanguinis plenitudine, quævis causa externa, quamvis levis hanc poterit febrem excitare. Item vehemens corporis motus, labores intempestivi, iter per ardentis solis radios, calida cibaria, iræ, excandescentiæ, vel aliæ causæ, quæ multum corpus calefaciunt, febrem excitant continentem.

Pro hujus febris causâ assignant vulgares obstructionem; densatis enim, & obstructis cutis porositatibus, præsertim à frigido aëre, hic in frigidis natantes aquis, & in frigido aëre dormientes, faciliè hoc febris genere febricitare credunt. Cæterum non in solâ porositatum obstructione, hæc febris consistit, tum hyeme tantum, cum in sensilis impeditur transpiratio, hac febre corripiri deberent; sed ita impedita esse debet transpiratio, ut totam sanguinis massam, aquæ instar supra ignem positæ, continuo in motum vehementem, & validum calorem adigat, quod nullo modo evenire potest, nisi in habitu plethorico, & verno tempore, quo sanguis in corpore magis prædominatur.

Præcedit apud vulgares reliquas febres *Ephmera*, five *Diaria* omnium simplicissima, & curatu facilissima. Dicitur ephmera à duratione, à Græcis *epi*, & *emera*, quasi unico die durans, alij etymon sumpisse putant ab animali quodam Ephemerone dicto, quod unius diei spatio nascitur, & moritur. Hæc vel brevis est, vel longior vel longissima. Brevis est ephmera; longior synochus simplex; longissima synochus putris. Verum hæc febres differunt tantum secundum magis, & minus, secundum gradus, & symptomatum rationem, ac in curatione secundum minora, vel majora, & efficacia medicamenta. Putant vulgares ephemeram febrem, esse calorem præter naturam in spiritibus primò accensum, deinde horum ope in corde, demum in toto corpore, actionem lædentem. Cæterum nos secundum nostram doctrinam dicimus, esse motum vehementiorem, & calorem exorbitantem in sanguine excitatum à causis occasionalibus, sed levioribus, quam in synocha, Ephmera exquisita

tutissima est, nam viginti quatuor horarum spatio finitur, si sit plurimum dierum, in synochum simplicem transit, & *Medicis* nec lucrum, nec famam parit, cum nunquam, vel rarissimè pro ipsius curatione advocentur.

Duplex febris genus, ex sanguine vehementiori motu sollicitato oriri asserunt vulgares *Galenici*, unum ex ipso citra putredinem accenso; alterum verò ex eodem non solum accenso, sed etiam putrescente; illud synocham simplicem, seu non putrem; hoc vero febrem synocham putrem communiter appellant. Si synochos diutius quam par est producat, tunc in synocham putridam mutari *Galenici* censent, quod majora, & evidentiora in hac febre, quam in illâ apparent putredinis signa, unde sanguinis massam in venis, & arterijs majoribus, contentam, putrescere credunt, eò quod sectâ venâ, sanguis corruptus appareat, quam illusionem planam facit experientia; nos namque multis in optimâ sanitate constitutis verno tempore sanguinem detraximus, & in plerisque variegatus, & corruptus videbatur, ita existimassent vulgares summum in illo putredinis gradum, cui tamen nullum aderat vitium. Opinantur vulgares, quod si sanguis intra venas, & arterias putrescat, generari, inde febrem synochon putridam, si verò extra venas, phlegmonas, symptomaticè unâ febrem excitari, & hæc quidem in temperamento sanguineo, in bilioso verò massam ejusmodi intra venas putrescentem, efficere febrem continuam ardentem, seu tertianam continuam; extra autem venas tertianam intermittentem; in phlegmaticâ corporis constitutione, produci à malsâ sanguinis putrescente intra venas, quotidianam continuam; extra eas quotidianam interpolatam; in temperamento verò melancholico, hoc modo fieri quartanam continuam, & interpolatam.

Ineptè, & inscitè vulgares *Medici* putredinem in sanguine suadent in continuis febribus, & eam in vasis minoribus sine fundamento insinuant; impossibile namque censemus, sanguinem in venis, vel arterijs putrescere, quin perfectò putrescendo pergeret tota sanguinis massa, & planè putrefacta, vita amplius persistere non posset, quod autem putrefactum est, nunquam redintegrari, vel renovari, vel in naturæ gratiam redire potest, ut patet in quolibet pomo tantillâ putredinis labe imbuto, putridum enim ejus punctum, semper ulterius putrefaciendo procedit, donec totum pomum putrefactum sit: quomodo hoc succedat in pomo, Asiaticè de lue Venereâ diximus, ubi vulgatum illud dictum trutinavimus: *Quod tangitur à putrido, putrescit*. Præterea sanguis putrescere non potest, quin prius à motu desistat, & si tota sanguinis massa, in vasis magnis à motu cesseret, exemplò moritur animal; cessante enim sanguinis motu, & vita necessariò cessat. Si in vasis capillaribus aliqua sanguinis portio stagnet, quo per aliquam obstructionem in venas capillares transire nequit, ibi motum amittit, deinde grumescit, imò tantum abest, ut sanguinis putredo, in factò esse sit febrium causa, & febris cesseret, integrè completâ suppuratione, unde pronunciatum fuit à veteribus: *Dum pus sit febres, & dolores accidunt, magis quam jam confecto*. Scilicet in eo actu, quo sanguis motum amittit, & in grumum concrevit, in pus deinde digestum à lædendo cessat.

Secundum nostram sententiam dicimus, quod synochus à sanguinis commotione, & effervescentiâ nimia dependet, & in sanguine puro nullam superfluitatem, & extraneam admistionem vehente concitatur, at si sit minor, ephemeram, si major, synochum simplicem constitui. Pro synocha putri, ut vulgarium *Medicorum* æstimationem conservemus, & limitatum eorum judicium explanemus, quia se explicare nesciunt, dicimus, quod si motus, & calor accadat sanguini impuro superfluitatem continen-

te, vocatur febris synocha putris, & reverà nullam putredinis lobolem continet, ut probavimus, sed tantum lortitiam, & peccat in quali. Illa æstuatio fit ob materiæ heterogeneæ separationem, pro majori, vel minori ejus quantitate, materiæ qualitatem vehementior, vel mitior separationis labor à naturâ adhibetur, donec materiam illam heterogeneam sequetur, & vel per suppurationem alicubi institutam, vel per hæmorrhagiam, vel sudorem, vel diarrhœam, vel vomitum, vel urinæ profluvium exturbet, & quomdiu iste naturæ labor durat, tamdiu ardet continua febris, & fiunt in eâ mutationes per septenarios, qui dies critici sunt, vel semiseptenarios, qui judicatorij sunt; si verò vitium non sit in sanguine, sed in partibus cœctioni dicatis, in ventriculo nempe, vel mesenterio, vel pancreate, vel felle &c. tunc diversæ febres intermittentes oriuntur, in quibus natura per certos paroxysmos, fermentationem instituit, donec materiam degeneratam impediens, vel obstruentem paulatim abigat, vel percoquat.

Præter has continentium febrium species, alia circumfertur, quæ *Ardens* appellatur, græcè *Causos*, & præter synochi simplicis signa, duo pathognomonica, & characteristica adnexa habet, exurentissimum calorem, & sitim inexstinguibilem, ac clamorifam, ita ut quævis bibant ægri, semper tamen sitis excruiat. His duobus, ardori scilicet, & siti subinde accedit linguæ ariditas, labiorum fissuræ, capitis dolor, delirium, & alia symptomata, subinde concurret faucium ardor, ac rubor obscurus, & tunc temporis lingua non tantum arida existit, sed etiam calore puniceo nigricante imbuta apparet. Ab iisdem causis occasionalibus supra allatis excitatur; Verum quia in hujusmodi febre urens reperitur calor, & sitis incompefcibilis, propterea à calidissimis succis in vasis magnis ebullientibus originem fumeret, quales sunt biliosi, vel ad ipsorum naturam accedentes, imaginantur vulgares, ac proinde ad febres biliosas continuas reducant, & à synocha putri tantum gradu differre credunt. Febris ardens inter æstivos morbos muneratur, acutorum morborum naturam sapit, & quandoque epidemicè grassatur.

Febris ardentis causa, juxta nostram sententiam, est sal volatile oleosum, & acidum, quod tanto conflictu in mistione vitiosè concurret, & fermentat, & sanguinis massam in tantam concussionem, & motum adigit, ut inde exurentissimus æstus, & efferatus Vulcanius producat ardor, qui in universum distribuitur corpus; & quod sal volatile oleosum, & acidum abundat, eò insigniter calor acris, & acutus observatur, & quod magis sanguinis massa est oleoso sale imprægnata, eò pulsus admodum frequens, & major erit, & urinæ crassiusculæ, & coloratioris. Sic terebinthinæ spiritus salinus volatilis oleosus, cum nitri spiritu mistus, si ambo sint rectificari, promptissimè effervescentiam concipit. Hæc febris corpora juvenilia adoriri solet, quorum sanguinis massa, copioso sale volatile oleoso est repleta, & hoc verno, & æstivo tempore contingit, & corpora eusarca, & euchyma, massa quorum sanguinis nimis pinguis, & oleosa est, & eos similiter, qui crapulis, & ebrietatibus sunt dediti, arripere assuescat; hæc namque corpora magis sunt disposita ad tales febres, dummodò causæ externæ, quæ res procatharticas in actum deducant, adjungantur. Igneus ardor ex salis volatilis oleosi turgescentiâ provenit; dum enim ob hoc sal sanguinis massa turgescit, facillimè ingentes concipit ardores. Pulsus evadit maximus, & necessariò frequentior ex massâ sanguineâ ebulliente. Ex lymphâ salivâ minùs insipidâ, fauces humectare solitâ, sale volatili oleoso imprægnatâ, sitis intolerabiliter excrucians dependet, &

ex eadem salivâ eodem sale infectâ faucium, & linguæ ardor, ariditas, color, & fissuræ proveniunt. Ipsa sanguinis massa insigniter effervescens, non potest non insigniter animales spiritus turbare, & excalefacto cerebro eosdem agitare, unde tota Palladis domus ardet, & vigiliæ, capitis dolores, & tandem funesta insequuntur deliria.

Prognosis.

Ephemerea febris, ex suâ naturâ nullum involvit periculum, & curatu facilis est, sæpè absque *Medici* ope per se plerumque intra 24. horas cum maiore, aut sudore desinit, licet aliquando ad tertium extendatur diem, quem si transgrediatur, in synochum simplicem, vel si nutrimenti degeratio accedat, in malignam, vel in hæcticam degerat quandoque ob commissum in diatâ, vel medicamentis errorem, ac proinde non contemnenda est.

Synochus quantum est ex se levissima, & tutissima est, & brevi quoque tempore terminatur; frequenter enim quatuor, aut sex dierum spatio desinit, adeò, ut rarò septimum attingat, vel excedat diem, & tum hæmorrhagiâ, vel sudore terminatur, unicum tantum habet discrimen; facillime enim ex levi quopiam vel *Medici* curantis, vel ægri errato, imò si ulterius producat, in malignam, si nutrimentum degener evadat, degenerat, vel sicut ephemera, ita synochus transit in hæcticam. Synochus increfcens alijs deterior est, & ratio in ipsâ fit bona crisis. Synochus non admodum timenda est, nisi si aliquod pessimum symptoma ipsi adjiciatur.

Nulla febris æque citò, ac tutò per crism terminatur, quàm ardens, & exquisita die septimo finitur, aliter nono, undecimo, & demico quarto, præsertim si æger febrem non ægrè ferat, non nimis æstuet, nec nimia crucietur siti, nec graviter vexetur: Si facilè spiret, si nullam partem internam dolore sentiat, si dormiat, si somno sublevetur, si corpus æqualiter sit calidum, ac molle; si lingua non sit adeò arida, nigra, vel aspera; si urina bona: tum enim febrem brevem significat, & præsertim si cœctionis signa appareant cum virium robore, in die critico larga è naribus hæmorrhagia accidet, sine dubio æger evadet; exquisitæ enim febres ardentes, per sanguinis eruptionem judicantur, & hæc narium hæmorrhagia ordinaria est talium febrium crisis. Singulare hæmorrhagiæ exemplum *Zacutus Lusitanus lib. 1. Prax. admirand. obs. 86.* affert de febre ardente ingenti, per copiosum sanguinis affluxum ex dentibus criticè solutâ. Quin & idem *Zacutus Lusitanus lib. 8. Prax. hist. cap. 6. obs. 4.* febris ardentis crism per sanguinis sputum observavit.

Nos mulierem ardenti correptam febre observavimus, hanc menstrua retenta concitasse conjectavimus, nec nos conjectura fefellit, menstrua proripiantia exhibuimus medicamenta, & apparentibus, immunem à febre reddidimus. Nonnunquam per sudores judicantur, & *Hildanus cent. 6. obs. 77.* sudoris critici post febrem ardentem notatu dignam affert historiam, de quodam robusto viro cum ardentissimâ febre conflictante, qui septimâ die in sudorem adeò flavum incidit, ac si croco tinctus esset, & quidem copiosum, ita ut linthea subinde madida, necessum esset removerentur. Quin & interdum alvi fluxus superveniens, si sufficiens, & spontaneus fuerit, hanc febrem tutò solvit.

Febris quæcumque non intermiserit periculo est plena, & quod magis symptomata sunt vehementiora, eò febris periculosior est, unde signa pathognomonica, ut exurentissimus calor, & sitis incompefcibilis, quod vehementiora sunt, eò febris periculosior est. Idem periculum minatur, si lingua sit arida, & sitis absit, deno-

denotat enim vel agrum delirio teneri, vel appetentem ventriculi facultatem emori. Lingua nigra cum siccitate, scabritie, scissuris, & ustione lethalis; ob ardentis enim febris exurentem calorem, lingua impensè arefcit, & adustas fuligines à viscerum incendio elevatas recipiens, camini instar, nigredine tingitur. A minori quidem ustione siccitas, & scabrities efficitur, à vehementi verò scissuræ producuntur, quemadmodum terra valdè exsiccata æstatis tempore undique & fissuræ patitur. Lingua ab initio exulta significat alicujus visceris inflammationem, quæ ex hypochondriorum dolore, ducitie, tumore, aut calore dignoscitur. *Quibus plurimum sicca tusses leviter irritantes, in febris ardentibus fiunt, non multum sibi infestantur.* 4. aph. 54. *febrem ardentem succedens rigor solvit.* 4. aph. 58. Verum statim à principio rigor proprium est pravitatis signum. Urinæ nigræ, ut tenues, & crudæ, vel alia mala indicia habentes, malæ sunt. Si urinæ sanorum similes sint, & cum virium robore, bonum. Si urina antea crassa postmodum attenuetur, malum; significat enim sal volatile oleosum raptum ad cerebrum habere, & delirium excitare, quod lethale signum. Alvi fluxus in principio magnus vires dissolvens, aut ex materiâ insigniter corruptâ est periculosus, & interdum mortem minatur. Periculosior est causus, si vires imbecillæ sint, si itaque quod raro accidit, senex ardente corripiatur febre, lethale, in pueris verò minus est, quàm in juvenibus, at adveniens hyeme cæteris paribus deterior est. Tandem si febris ardenti malignitas complicatur, admodum periculosa.

Curatio.

Febres continentes secundum gradum, & symptomatum remissionem, & intensionem differunt, ac proinde secundum varias horum graduum figuras, earum curatio instituenda est; eapropter mitiora febri ephemeræ, majora synocho simplici, & maxima ardenti conducunt medicamenta, & potissima curatio è sex rebus nonnaturalibus, & primò ex diætetico fonte, deinde pharmaceutico, & tandem chirurgico delumuntur.

Aër igitur pro inspiratione sit frigidior, qui si naturâ haberi non potest, arte paretur, ut diximus, attamen ita eligendus est, ne diaphoresi obsit, & cutis porositates obstruat, ac febris intendatur. Videatur aër calidus, aut æstuosus, ne febris causæ fomentum præbeatur.

Cibus tenuis esse debet, quia febris continens morbus acutissimus est, & brevi tempore judicatur. Cum itaque morbus peracutus est, extremos protinus labores habet, summèque tenuissimo victu utendum ex aph. 7. sect. 1. & ea atiquorum solertia fuit, ut potissimam totius curationis partem, in tenui victu constituerit, & ægris acutissimâ laborantibus, febre, tenuissimum victum imperaret, Optimum sanè remedium, quod multos curat ægros, & hac de causâ *Celsus* inquit: *Multi magni morbi curantur abstinentiâ, & quiete.* Qui si curati nequeant, saltem multos leviores redduntur, efficiturque ut ægri cum ijs vivere possint: Sed nostris hisce regionibus, adeò est muliercularum contumacia, ut in febris quantumvis acutissimis, semper febrientes varijs infarciant edulijs, timent enim, ne propter unius, vel duorum dierum totalem à cibis abstinentiam pereant, sed perperam agunt, nam *Sicut sanis cibus est robur, ita ægrotanti morbus: Et corpora impura quò plus nutries, eò magis lades.* Cæterum maximæ sunt Medicorum illecebræ, & imposturæ, qui Magnatum curam suscipientes, ex eorum arbitrio operantur, ac ita in cibis ingerendis desideria complent, ut tandem miseros in peniciem præcipitent, & de Magnatibus commune dictum verificatur

Vivunt, ut volunt, curantur, ut jubent, & moriuntur, ut debent.

Victus itaque in febris ardentibus debet esse tenuis, quia appetitus ferè semper jacet consternatus, nec febrientes ad cibum sunt cogendi, alimenta itaque assumpta, ob calorem febrilem potius putrescunt, quàm digeruntur, & quicquid non rectè digeritur, in scorias facessit febriles. Præterea in victu errata ferè semper recidivam inducunt, quando scilicet uberiori alimentorum euchymorum ingestione, viscera debilitata novum fomitem pro febre ministrant. Alimenta stomachum aggravant, quia abest fermentum digestivum, ac propterea non ita cibandi sunt ægri, ut à morbo pinguescant, sed per aliquot dies ægros jejuna præstat, quia faciliter jejunium ferunt. Abstineant febricitantes a carnibus, quia stomachus unâ ægrotat, & cadaverescunt; vitent etiam omnia ea, quæ stomachum gravant, & tantum juscula tenuia refrigerantibus condita assumant, postmodum panatellis in jure carniū utantur.

Potus sit aqua hordei, vel serum lactis, vel decoctum cornu cervi, cui instillantur aliquot guttæ spiritus salis dulcis, vel spiritus salis nitri dulcis, vel succus citri, sed de potu fusiùs infra.

Quies magis, quàm motus congruit; sed quis quietem habere poterit, cum ardoribus sempiternis? sit decubitus in locis frigidis, qui ad purum patent aërem, ac persflantur. Stratum molle sit non plumeum, sed lanum, & sæpiùs renovatum, vel ex corio ventri pleno. Indusia, & lintheamina satis gracilia, & non sordida, quæ assiduò mutari debent, sub quibus pelles teneantur, lecto non existente ex corio: lectus sit abundè spatiosus, quò membra excalefacta subinde ad alias, & alias ejus partes transferri possint, & per stibellum aër ignavior concitetur: Interim æger stragulis levibus, & mollibus operiendus est, neque nimis integumentis onerandus est. Per cubiuli pavementum folia viridia vitis, myrthi, flores rosarum violarum spargantur, & aquâ frigidâ irrorentur, hæc enim exsiccata calefaciunt, & aquæ salientes in viciniâ sonum edant; si aliquando contigerit, ut nimia frigiditas sit, ut hyeme, æger fortiter exuratur à febre, igne sine fumo aliquantulum temperanda est: sed modicam salutis spem in febriente collocare oportet.

Somnus moderatus juvat, nam febrilem temperat æstum, furentes pacat spiritus, sanguinis motum quodammodò moderatur, vires reficit, & ad sudorem disponit; nimis tamen calorem obruit nativum, & excrementorum evacuationem inhibet. Vigiliæ præcipuè productæ, semper noxiæ.

Alvus sit libera, & singulis diebus excrementorum deponat. onus, quò si liberè non fluat, clysteribus ex varijs emollientibus, & refrigerantibus proritetur. Danda est opera, ne ea, quæ secundum naturam expelli debent, retineantur, nisi modica adsit evacuatio vires exhaustiens, quæ impedienda est.

Animi passiones, & perturbationes, ut excandescentiæ, mærores, curæ terrores eliminantur; hæc enim æstum febrilem intendere possunt.

Februm continentium curationem in ephemeram, synochum, & causum dispertimur vel per durationis tempus, vel secundum minorem, vel majorem caloris intensionem, vel symptomatum vehementiam, &

Primò ab ephemeræ febris curatione exordimur, quæ quotiescumque viginti quatuor horarum spatium metitur, nullam medendi rationem præscribimus, quia inutilis est hujus febris species, & ad eam curandam *Medici* rarissimè advocantur, nisi unius diei intervallum transcendat, quia per se, & quidem per madorem, vel sudorem, vel aliam excretionem terminare solet. Cæterum quia quandoque accidit, ut Principes, Magnates, & divites,

quæ

qui majorem suæ salutis curam gerunt, hac corripiantur febre, *Medicos* in consilium advocent, pro ejus curatione quædam instituenda est methodus, vel quia levi datâ occasione, in synochum, vel acutas, vel hæcticas transit.

Post debitam diætâ, febriens cibandus est tenui victu, concoctu facili, humido, & frigido, qui febrium est proprius, & magna solertia adhibenda est, ne in diariæ curâ error patretur; periculum est, ne in hæcticam degeneret. Porro quia variæ causæ occasionales diariam inducunt febrem, secundum earum varietatem, variam instituemus curationem; Tentare autem oportet, & contrarium semper afferre ei, quod molestat, labori quidem quietem, vigiliis verò somnum, iræ autem, & furori, ac tristitiæ sermonibus, actionibus, spectaculis, enarrationibus, animi jucunditatem, sic qui cogitatione laborant, omnino ratiocinationes omittant, & qui ex adenarum inflammatione febricitat, ejus curationi intendat, ac multo prius unde ulceris originem habuit. Hæc quidem febrium ephemerarum indicia, atque remedia sufficiunt.

Prisci *Medici* ephemera febris curationem aquæ tepidæ balneo peragebant, quo etiam in statu sano frequentissimè uti solebant. Verùm nostris hisce temporibus, hujusmodi balnea recesserunt ab aulâ *Medicorum*, in hujusmodi etiam febre obsoleverunt; & reverà balneorum usus minimè tutus habetur propter plethoram, cacochymiam, fluxionem, quæ in talibus corporibus timeri debent, ne accidant. Alterum præsidium, quo utebantur, erat victus refrigerans, & humectans ex *hordei cremore*, *jusculis refrigerantibus*, *julepis*, *syrupis ex succo limonum*, *violarum*, *cicherij* &c. Sed pro causarum occasionalium varietate, cum variet curatio, secundum earum varietatem curationem adducemus ad *Galenistarum* mentem.

Si itaque ab *æstu*, seu *solis ardore* ortum ducat ephemera febris, adhibito victu refrigerante, & humectante, ægrum in locum frigidiorum transferunt, & *oxyrhodonum* fronti, & temporibus applicant, & *syrupum de Nymphaea cum seminum emulsione* propinant.

Si à frigore pendeat febris, præcipuè si æger exercitio æstuans in aërem frigidiorum protinus se recipit, tunc sudorem maximè in fine accessionis variis sudoriferis provocant.

Si à *Cutis densitate*, & *pororum obstructione* originem duxerit: cutis densitas, & pororum obstructio emollientibus, & rarefacientibus præsiidiis removenda est, & leves frictiones sæpius repetidæ, & postmodum ex *oleo amygdalarum dulcium*, vel *violaceo* inunctiones, sed præstat ex *vinis spiritibus* inunctio, nam hæc cutem rarefacit, poros aperit, & sudorem promovet, vel dictus spiritus admisceatur cum oleo nucis myristicæ per expressionem, oleum namque amygdalarum, vel violarum unctuositate suâ poros obstruit.

Si à *Labore*, vel *corporis motu* genesisumat ephemera febris, quies imperanda est, ut victus uberior, ac concoctu facilis præbendus est, & potu spirituosissimo, spiritus animales refocillandi sunt. Si lassitudo adsit, frictiones celebrandæ sunt.

Si à *vigiliis* oriatur nimis, tunc placidus conciliandus est somnus, *emulsione somniferâ*, vel unico, aut altero *laudani opii* grano.

Si à *crapulâ*, vel *cruditate* procedat febris, aquæ calidæ potione utendum est, quia hoc poculum eximiam corruptos cibos abluendi per alvum, & ejiciendi potentiam habet, præstantissimi enim verò fuerit auxilij vomitus citatus, si ad vomendum æger facilis fuerit, at si ægrè vomat, inedia, vel victu tenuiori ad siccitatem vergente utendum est, & quæ in ventriculo ingesta sunt, per alvum emollienti, & laxante clystere deferantur. Cæterum si corruptio

metuatur; vomitus proritandus est, vel purgatio instituat; attamen si spontaneus vomitus superveniat, febris solutio impromptu est, ut & si alvus sponte fluat, optimum erit naturæ remedium, ubi verò plus æquo soluta nimium fluxerit, aded ut vires dejiciantur, reprimentibus medicaminum auxiliis occurrendum est. Interea ventriculus intrinsecus roborandus est, sed de hac febris specie, ejusque sanatione cap. 22. egimus.

Si ab *inediâ*, victus *euchymus*, & refrigerans convenit, sed sensim reficere oportet.

Si à *mæror* ephemera febris sit, ea medicamenta, quæ succum austerum emendare solent, conducunt.

Qui propter *Curas*, & *cogitationes* diariâ laborant, ad somnum alliciendi sunt: Sic Helena in magnis animi perturbationibus ad Nepenthis usum recurrebat, vel animi solamina recensenda sunt.

Si ex *irâ*, animi tranquillitatem, & hilaritatem conciliare oportet, ac sanguinis fervor cibo, & potu refrigerante temperandus est.

Si *obstructiones*, aut consimiles effectus eadem ephemera febris sequatur, erunt prius affectus prædicti propriis expugnandi præsiidiis, nam ad eorum remotionem, ipsa quoque eliminabitur febris.

Ejusdem naturæ est febris ephemera ex *bubonibus*, nam *aphorismorum auctor*. 4. aph. 55. habet *Omnes febres ex bubonibus mala præter ephemerus* Malæ, inquit, nam quotiescumque bubones febre copulantur, & illa ephemera non est sunt febrium pestilentium soboles, & symptomata, veneno enoxerante sese ad ignobiliorem emunctorij inferioris locum, & ad pestilentia referuntur symptomata, & gressante peste visuntur: cujusmodi non sunt, si febris adsit ephemera. In omni itaque febrium ephemerarum curatione, ad duo respicere oportet, ad sanguinis scilicet fervorem compescendum, & causis occasionalibus, quæ molestant, oppositum semper afferendum.

Pro synochi simplicis curatione *Galenus* procuratores, cum eodem Antesignano *Galeno* duplici præsidiorum genere utuntur, nempe sanguinis evacuatione, & refrigeratione, & hinc duplex præsidium, venæ scilicet sectionem & frigidæ potionem statuunt; propterea idoneo instituto victu refrigerante, & humectante cum abstinentiâ à vino, calidisque omnibus cibariis, & alvo facibus exoneratâ, statim nullâ interpositâ morulâ, ad sanguinis missionem, tanquam ad sacram anchoram properant, nisi ex aliquâ stomachi cruditate, tamdiu eam procrastinare cogantur, quamdiu prædicta adesse videbitur Sanguinem itaque in hac febre liberaliter mittunt, & præsertim si verum fuerit tempus, adolescentiæ ætas, calida, humidaque temperies, vel suppressa aliqua sanguinis evacuatio præcesserit. *Galenus* sanguinarius, sanguinem ad animi deliquium fundendum censet, & hanc sanguificinam in adolescentulo quodam hujusmodi febre corrupto exercuit, ex qua subdit illicò febrem quasi jugulasse. Verùm hujusmodi extremæ evacuationes, ad animi defectum usque non sunt tutæ, imò perniciosæ, & periculum imminet ne febrem jugulandi loco, jugulemus ægrotum, ut ipsemet *Gal.* lib. de curandi ratione per sanguinis missionem cap. 12. nonnullis *Medicis* evenisse refert.

Quantum ad frigidæ potionem in hac febre spectat, eam *Gal.* tantâ in copiâ exhibenda esse præscribit, ut æger palleat, tremat, & toto refrigeretur corpore: sicque asserit eam igneum extinguere calorem, solidas roborare partes, & inutiles per alvum, vel urinas, vel sudorem excernere humores. Magnum quidem remedium ad tantum febrilem æstum temperandum, sed suos patitur manes; nam in tantâ frigidæ ingurgitatione, pro, præter naturam extinguendo calorem, periculum ingruit,

ne natus exstinguatur calor, & sanguis, ob repentinam refrigerationem in aliquâ parte stagnet, & inflammationem inducat internam. Præterea si post uberrimam frigidæ ingurgitationem, & sanguinis refrigerium neque per vomitum, alvum, utinas, vel sudorem aqua non excernatur, in magno vitæ discrimine versatur febrilis; nam vel in anhelitis difficultatem hydropem, convulsionem, tremorem, lethargum, vel in alium gravem ruet affectum. In fervido itaque febris ardore, cum corpus plurimum æstuat, noxium est illud derepente frigido potu affatim refrigerare, nam plurimos prave parere affectus, & non ægrè vitæ, quæ est mansio caloris in humido exstingui potest, ideoque uberrimam frigidæ positionem absolutè damnamus, juxta aph. 51. sect. 2. *Plurimum, atque repente calefacere, vel frigerare, vel quovis alio modo corpus movere; periculosum. Omne enim nimium naturæ inimicum, sed quod paulatim fit, tutum est.*

Ut impunè uberrimus frigidæ potus assumatur, multas condiciones proponit Galenus, ne scilicet intra corpus adsit aliquis crassorum, tenaciumque humorum apparatus, nec dispositio aliqua inflammatoria, nec etiam particula aliqua imbecilla, ut v. g. ventriculus, lien, hepar &c. nam quamplures à gelidæ potione in his casibus noxæ succedunt: cum igitur hæ, & aliæ circumstantiæ, ad hujusmodi potum absque noxâ usurpandum requirantur, & illæ in paucissimis requirantur hominibus, illas observare difficile sit, & ex præpostero usu, tot imminuant pericula, hoc frigidæ remedium hac nostrâ tempestate declinavit ab usu, quia Galeni doctrina declinare cœpit. Eapropter satius erit alijs remedijs sanguinem & totum corpus refrigerantibus, ijsque tutioribus uti, ut syrupis, julepis, conservarum expressionibus, emulsionibus, epithematibus, linimentis cum aquis ejusdem pariter facultatis & victu omnino refrigerante.

Parant julapia ex decocto hordei, acetosa, dichorei, vel ex aquis endiviæ, fumarie, lactucæ, portulacæ, sonchi &c. Vel exhibent syrupos de portulacâ, endiviâ, de succo cucurbitæ, lupulorum, fumarie simplici, vel de soncho cum aquis refrigerantibus, quibus addunt diamargarit. frigid. cum modico diatrifantali. Vel parant emulsionem ex amygdalis dulcibus, quatuor seminibus majoribus frigidis in aquâ admiscantque syrupum de papavere albo, quæ maximè prosunt, si vigilie adfuerint. Epithemata in formâ frigida cordi, & hepati applicant, & lumbis unguentem rosaceum, vel refrigerans Galeni, vel ceratum santalinum admovent. Potum præscribunt ex decocto hordei, vel ex aquâ panis, quam ita conficiunt: Ponunt panem in aquâ frigidâ, donec probe mollescat, deinde colant pro potu ordinario, & sacchari momentum addunt, cum lubet.

Pro synochi curatione, secundum nostram sententiam, unica curandi methodus emergit, ut vehementissimus sanguinis motus, ex quo nimia ejus effervescencia dependet, tranquilletur, quem tenui, & humido instituto, ac frigido potu, alijsque medicamentis compescimus. Multum confert tinctura violarum, quam ita parabis.

℞. Cons. violar. ℥. iij. aquæ fontis lb. j. spiritus vitrioli ℥. j. m. maneat simul per sex horas, fiat deinde colatura cum expressione, quæ frigida fiat, & infirmo circa vespas exhibetur, efficacissima est hæc tinctura ad compescenda omnia inter incendia febrilia. Eiusdem energię est rosarum tinctura, quam alibi sic paravimus.

℞. Flor. ros. siccat. mundat. q. v. inde phiala vitrea, cui infunde olei sulphuris per campanam factum q. s. ad madorem rosarum omnium cum aqua quantitate, ut sensibilis acoris olei sulphuris sit sapor; phialam probe

obturatam lento calori exponere per aliquot dies, & per aliquot vices agitabis, ut aqua probe tingatur, tincturam separabis, ac simili modo novum sulphuris oleum, & aquam impone, digere, & decanta toties donec omnem rosarum tincturam elicies, quod fiet ter. a, vel quaternâ infusione; nam manebunt rosæ albæ omni rubro calore privata in fundo, extractam tincturam serva ab omni face residuâ liberam, ut optimè niteat quam vitro vasi clauso impone. Dosis est ℥j. ad ij. in syrupis refrigerantibus, quos in Galenistarum curatione recensuimus.

Sequentem syrupum, ad sanguinis fervorem compescendum utiliter experti sumus:

℞. Syr. de succ. viol. ℥. iij. aquæ card. sancti ℥. v. spiritus vitrioli q. s. ad gratiss. acidit. m.

Pro tenuioris fortunæ hominibus, sequentem positionem præscribere solemus:

℞. Succ. limon. ℥. ij. aquæ fontis lb. β. sacchari ℥. β. m. f. frigida portio.

Ad Sanguinis effervescenciam, ejusque citatiorem motum pacandum multum valent emulsionem seminum vulgè frigidorum dictorum, ut

℞. Semin. melon. ℥. j. aquæ portulacæ ℥. v. f. emulsio, & syr. de nymphaea ℥. j. β. spiritus salis dulcis gutt. xv. m.

Emulsio nostra somnifera nunquam satis laudari potest in sanguinis æstu, & vehementi motu sistendo, præcipuè si laboriosæ fuerint vigilie, ut

℞. Amygd. d. à cort. mund. ℥. β. semin. melon. ℥. j. papav. alb. ℥. j. lactuca ℥. j. f. emulsio in aquæ lactucæ lb. β. syr. de nymphaea, papav. alb. ana ℥. j. anodyn. mineralis ℥. j. vel flor. nutri ℥. ij. m.

Sumatur frigida horâ somni à cœnâ. Verum in synocho medicamentum opiatum quantum prodest, credibile non est, nam præterquamquod somnum conciliat, sistit etiam sanguinis effervescenciam, ac proinde

℞. Syr. de succo cucurbitæ ℥. j. nepenth. Quercetani gr. ij. aquæ lactucæ ℥. iij. m.

& hora somni post cœnam propina; Quam sic efficax Aqua nostra somnifera in Mantissâ descripta ℥. β. experientia te docebit.

Aquæ potum in synocho, in vulgari curatione improbavimus, sed eo modo, quo Magister Galenus eum præscribit, attamen in hac admodum necessarium intra convenientiæ limites censemus, porro hanc febrem solo potu medicinali, ut syrupis, julepis, emulsionibus &c. refrigerantibus, & humectantibus expugnare possemus, cœterum potus simplex, & naturalis remedium est à naturâ institutum, quia aqua naturâ suâ est frigida, & humida, ideoque hujus potus non sit nimis calidus, ne sanguinem ad citatiorem motum concitet, & hac actione vini potus, ipsiusque spiritus, & omnes potus spirituosi planè exulent, quatenus sanguinem nimis agitant, & in majorem effervescenciam adigunt; neque nimis frigidus, cum corpus maximè calefactum sit unde enim hic morbus oritur, quia omnes pori subito mutantur, & facile tunc insensilis transpiratio impeditur, adeò hic morbus semper calidus est, & noster calor natus, à duobus validis hostibus exstingui solet, à frigore scilicet exstinguente, & calore dissipate: ad sanguinis igitur vehementem motum, fervorem temperandum potus frigidus ita necessarius est, ut ad aquæ motum, & æstum in lebe supra ignem posito, frigidæ aquæ injectio; sed ut absque noxâ sumatur, æger non unâ vice, sed pluribus reiteratis parum, & frequenter impunè bibet, pro citiori sanguinis motu, & effervescencia tranquillando, & aqua optimas habeat notas, quas in nostra Trutinâ lib. 3. cap. 6. de siti intensa recensuimus.

Alterum præsidium in synocho expugnanda, est sanguinis missio, sed antequam hanc aggrediamur, leniendus est venter enematis refrigerantibus, quibus

bus uti etiam possumus in toto morbi decursu. ubi necessitas urget, ut

4. *Decocti comm. q. 5. olei, & mellis viol. ana 3. iv. cass. extract. 3j. m.*

& quolibet die secari potest brachiorum vena, sanguinemque educere ab unc. iv. ad lb. 3. juvat in syncho simplici venæ sectio, potius ventilando, quam evacuando; sic enim particulae calidae nimis agglomeratae, & incendio jam proximae ab invicem separantur, & veluti cum foenum exardescere aptum, si aperto exponatur aëri, ejus accensio praecavetur: repetitis igitur vicibus, ea sanguinis quantitas educenda est, quae ad ejus motum; & effervescentiam tranquillandam necessaria fuerit.

Corporis purgatio in hujusmodi febre, per se locum non habet, ut facile ex dictis liquet; verum inquirunt vulgares, quod si ex praecedentibus erratis, appareat in naturali viscerum regione humoralis aliqua colluvies, de qua dubitare possunt, ne in putredinem abiens, febrem ad putridam transmutet, ac etiam augeat; laudant in hoc casu, leni aliquo dejectorio pharmacho colluvies praedicta expurgetur, ut v. g. mannâ, cassiâ, & similibus.

Febris ardentis curationem sub silentio involvit *Galenus*, quia eam cum tertianæ continuæ curatione coincidere credit, attamen secundum ejus mancipiorum mentem, eadem proponere satius erit, qua posita, patebit etiam simplicis tertianæ continuæ *Galenistarum* curatio, cum non multum inter se per ipsos differant. Cum autem in caelo dum aegrotos magis excrucient symptomata, calor scilicet exurentissimus, & sitis inextinguibilis, circa hæc duo totus curationis cardo volutatur in orbem, ut ambo tranquillentur. Exstingunt incendium summè refrigerantibus, & humectantibus, capropter in hac febre plusquam in quavis aliâ refrigerandum, & humectandum, nam dimicandum est adversus Vulcanum. Aër itaque si naturâ non sit frigidus, & humidus, talem arte parant, potissimum, si febris ardens fuerit exquisita, & anni tempus æstivum: parant autem excitatis circa cubile, & in angulis domûs salientibus fontibus, & herbas refrigerantes in pavimento sternunt. Vitandæ insuper sunt hominum in febrientis cubiculo frequentia, & quævis alia, quæ aërem calefacere possunt. Victus rationem pariter refrigerantem, & humectantem præscribunt, quare abstinendum ab omnibus salsis, acerbis, pinguibus, frixisque cibariis, ab aromatum, vini &c. usu. Alvum quotidie sollicitant, injectis enematibus pariter refrigerandi vim habentibus, ut quæ ex oleo, & melle violaceo parantur, imò *Mercurialis ex Oribasii*, & aliorum veterum sententiâ in his febribus etiam enematum usum ex aquâ frigidâ probat: Verum frigidum intestinis inimicum, & tormina gignit, convenientius autem ex lacte, vel sero, decocto hordei, prisanâ &c. parant.

Pro potu potissimum aquâ hordei utuntur; simplex namque aqua à *Mercuriali*, & nonnullis in hac febre suspecta censetur, quia in biliosis bilescit, quod credat *Judæus apella*. *Averroës* in ardentibus febribus summo perè usum aquæ anguriæ probat, *Mercurialis* hujus vice aquis stilitiis ex solano utitur: Cæterum solanum hortense narcoleos suspectum est, sicut & omnes ejus species. Verum in hac febre summè refrigerandum, & humectandum putant, & inter hujusmodi præsidia principem extra omne dubium tenet locum, aqua frigida, præcipue si nullum adsit, quod ipsam prohibere dicunt, idcirco liberaliter aëris permittenda, idoneo tamen tempore: sed quia inter alias condiciones optat *Galenus* in urinis coctionem, videtur propterea, donec cruda fuerit affectio, ab aquæ potu abstinendum. Huic tamen *Galenus* sententiæ contradicere *Averroës* quinque rationibus videtur, & ostendere conatur adversus *Galenum* in ardentibus febribus, etiam coctione non appa-

rente, frigidam propinandam esse, & primò quidem, ob ardentis febris incendium, quod facile corporis humiditates exhaustire, & sic miseros aegrotos ad marasmodum ducere poterit. Secundò, quia experientiâ sæpè refert, innotuisse aquam frigidam ante coctionem in ardentibus febribus exhibitam profuisse. Tertio, nam inquit, bilis ardetes febres excitans, cruda dicitur, non caloris defectu, sed potius excessu, quia scilicet summè fervida, ac propterea ab aquæ frigore potius coquitur, quam incrudatur ad temperiem redacta. Quarto, quia, inquit, si noxa attendatur, quæ in frigida potu hujusmodi febribus inferri potest, alia esse non poterit, quam febris ipsius productio, hæc autem multò levior extat respectu noxæ, quæ è febris incendio aëris ipsis inferri potest, quare major erit utilitas in ipsius usu, quam detrimentum. Tandem, nam pluries refert se expertum fuisse, laborantibus ardente febre servo, & domino, non valuisse dominum largiori aquæ frigida usu, servum autem periisse ob ejusdem gelidæ privationem.

Verum *Galenus* procuratores rem altius trutinantes, cum ex utraque parte, nisi rectè procedatur, noxam contingere posse meditantes, respondent primò distinguendum esse de potu; hinc enim vel ad satietatem usque, & largè satis ad febris exstinguendum ardorem exhiberi potest, vel in minimâ quantitate, & duntaxat ad temperandum febris incendium; si de primo sit sermo, hunc cum *Galenus* censent, non nisi coctione apparente aëris fore propinandum, tunc enim nulla noxa insignis exinde accidere potest, & hoc modo allatam *Galenus* doctrinam intelligendam esse putant: Secus autem si, crudâ existente, ægritudine, exhibeatur, nulli dubium exinde est putridinem facile posse adaugeri; si de secundo sit sermo, de quo, ut attendenti patet, concludunt supra dictæ *Averroës* rationes, ijs poterit absque dubio etiam coctionis non apparentibus indicijs aëris elargiri, eâ tamen conditione, ut quò magis ad coctionem emergit, eò magis potius quantitas adaugatur. Distingunt secundò de febris acutiei, & vehementiâ, de anni tempore, & ægrotantis naturâ, calido enim, & sicco tempore, ac vehementi existente febre, & biliosa satis ægri naturâ, largiores sunt in potu propinando: secus autem si frigidum fuerit anni tempus, febris non ita vehemens, nec biliosum, sed frigidum fuerit ægri corpus.

Alterum præsidium vehementer refrigerans, ex supra dictis putatur venæ sectio, quare in hac febre summo perè phlebotomandum esse videtur, ut summè refrigerent, & hujus sententiæ fuit *Galenus* 1. aph. comm. 23. ubi habet: *In ardentissimis febribus si usque ad animi, defectionem sanguis mittatur, statim totius corporis habitus refrigeratur, & febris exstinguitur, & plurimis etiam alvus citatur, & sudores emanant, & quidam eorum ex his sanitati sunt restituti. Alij adjecti plurimum, vehementiam ægritudinis absciderunt.* Sed hoc præsidij genus redditur suspectum, & est noxe, ac periculi plenum; hujusmodi namque febris biliosissima est, atque ut plurimum tempore anni valdè æstuoso contingere solet, quo à venæ sectione prohibemur, ut docet *Hip. vi. de morbis vulgaribus aph. 44. Impeditio incruenta expuentibus tempus anni, lateralis morbus, bilis.* Quæ verba *Gal. comm. 3.* Sic exponit: *Prohibentur illi, qui cruenta rejciunt, à venæ sectione, ob anni tempus, quod adversatur, aut propter affectum lateralem, vel propter redundantem humorem, si is biliosus sit.* Quod propter anni tempus patet nam calidioribus anni temporibus, quemadmodum sub exortu canis, à secandâ venâ abstinemus, & pari etiam pacto, si homo valdè sit biliosus: periculum igitur in hac febre, ne sanguine evacuato, bilis potestè, magis effervescat; sanguinem namque demerre nihil aliud est, nisi auferre frænum bili, juxta

Avicenna, & Averrois consilium. Eapropter *Mercurialis* cum vulgaribus distinguit, vel enim in febre ardenti multa sanguinis copia bili juncta est, vel pauca; si multa, sanguinem mittere licet; si pauca, ab omni venæ sectione prorsus abstinendum est, ne scilicet ipsi bili frænum auferatur. Cognoscitur autem multum sanguinem bili esse conjunctum, & propterea sanguinem largè mittere licere, si urina sit turbida, & crassa, ex ægri temperie distinguitur, & febris ad continentis modum afflictione, quod si urina sit tenuior, si clara, si flava, signum est aut solam abundare bilem, aut exiguum sanguinem ipsi associari, & consequenter nullam requiri sanguinis missionem. Barda est hæc vulgare de sanguinis missione doctrina, & distinctio de solâ bilis abundantia, vel de sanguine cum paucâ bile, ac propterea ejus explorationem prætermittimus.

Maleferiati vulgares, cum de magnis loquuntur morbis, semper in ore habent, *Magnis morbis magna, & exquisita remedia convenire*, & hæc ad duo magna præsidia tantum reducunt, ad sanguinis missionem, & medicamentum purgans; tanquam ad duas medicinæ bases, quibus omnes morborum sanationes supersternunt, & omnes eorum ægroti, per hæc duo magna præsidia cadunt. Hæc omnibus morbis tam magnis, quam parvis tanquam medicamenta de communi morborum omnium applicant. Sunt veluti garruli histriones, qui oleum balsamum nacti, omnibus morbis convenire, & mederi jurejurando asseverant. Magnum remedium fatemur esse illud; quod magnum curat morbum, & dicitur magnum respectu morbi, non sui ipsius, estò vile, vel nullius sit pretij. Sic aquæ frigida potus, febrem curat ardentem; lac est magnum remedium contra haustas cantharides; citri, vel limonum succus magnum medicamentum est pro aquâ Tephaniâ, quæ ad paucas guttas lentam accendit febrem, contra quam adhibita phlebotomia necessariò enecat; imò nos experientia edocti sumus, sumptâ hac aquâ inficiunt patientem *Medici* opem renuentem convalescere, quia non phlebotomatus fuit, & hæc aqua vulgò vocatur aqua phlebotomiæ, nam sectâ venâ, etiam ut dicunt, ad ventilandum, spes superest nulla salutis.

Hisce vulgaribus adhibitis remediis, si adhuc febris persistat, quia quatuor modis exquisita ardens per vomitum, vel alvi fluxum, sudorem, aut per sanguinis evacuationem à naribus terminare solet, sedulo naturæ motum, ad quemnam ex his vergat, observant. Si ad vomitum inclinet, hunc usu *syrupi acetosi, oxysacchari cum decocto hordei, raphani, & consimilium* adjuvant. Si ad sudorem vergat, hunc lincolis oleo violaceo, rosateo, amygdalarum dulcium &c. imbutis, calidis tamen procurant. Si ad sanguinis fluxum, scilicet hæmorrhagiam, leviter nares impositis suum pilis perficere solent, quinimò nonnulli etiam hirudines naribus applicant. Si tandem ad dejectionem propendeat, pus nulla ad excretionem prædictam appareat naturæ vergentia, primò noxios succos præparant syrupis bilem præparantibus, ita sunt *syrupi de succo endivie, cichoris, portulacæ*, cum aquis prædictis; præparatos postmodum aliquo leniente extrudunt pharmaco, ad quem usum *Hippocrates, & Galenus 4. de acutis text. 7.* utebantur *asinino lacte, vel etiam caprini lactis sero*, ad cujus solutionem adjuvandum *syrupum ex rosis solutivis, vel julepum aureum* addunt, aut in ipsomet sero dissolvunt *mannam Calabrinam*. Addunt etiam alij *rhabbarbari infusionem*, prout magis expedire videbitur, quæ lenientia pharmaca ad plures exhibent vices, ut scilicet simul, & semel alvum molliant, & refrigerent, prout febris exposcere videtur.

Et quoniam in hac febre potissimum infestant vigiliæ, omni solertia somnum non solum usu syrupi de

papavere, sed etiam inunctionibus in plantis manuum, pedum, in temporibus, ac extremis naribus ex *unguento populeonis* procurant. Laudant etiam ad hunc in capite *oxyrodina*, abrasis prius capillis, vel etiam *stillicidia ex decocto foliarum lactuæ, solani, hyoscyami, capitum papaverum, rosarum incompletarum, malvarum, violarum, & consimilium*, quæ præcipue observant in exquisitis ardentibus curandis febribus.

Hæc est vulgare febris ardentis exquisita curatio, in spuriâ, & nothâ, quam à pituitâ salsa humoristâ fieri garriunt, gelidæ aquæ potum, & omnia frigorifica proscribunt; calorificis verò & tepidis potius utuntur, nec sanguini mittendo indulgent: sed potissimum eorum curatio circa alvi subductionem mollioribus enematis, & succorum noxiarum præparatione, ac eorundem expurgatione vel per vomitum si ad hunc natura vergat, vel per alvi defectionem medicamentis phlegmagogis versatur. Et hæc pro curativâ ardentium, tum exquisitarum, cum illegitimarum febrium curatione secundum humoristas sint satis, & quia per eos pura tertiana non differt ab ardente nisi loco, nam hæc in venis cordi proximioribus, illa verò in remotioribus excitatur, liquet proinde eodem ferè pacto curari, solum faciunt discrimen secundum magis, & minus, scilicet non adeò in eâ refrigerant, & humectant, quemadmodum in exquisitâ ardente, quare leviora pro ipsius curatione remedia usurpant.

Pro febris ardentis curatione juxta nostra principia, primò sal volatile acre, & oleosum æstuans temperamus, & alteramus, deinde post ejus tranquillitatem, ad naturæ vergentiam, in specie per sudorem subiandè eliminamus, nisi crisis *Medicum* præoccupet. Verum enim verò, ut rectam moliamur methodum, sedulum oportet esse *Medicum*, ne pro febre ardente, aut aliâ continuâ malignæ medeatur; accidit enim quandoque, ut primis diebus febris maligna ardentis tantum speciem arguat, & interim insidiosâ malignitate delitescat, & irrepit. Cum itaque interdum causas malignitati copulari soleat, tutius est simul in principio malignitatem oppugnantiâ, adhibere. Unde propinentur in principio bezoartica, vel alexipharmaca, nec æger ad sudorem cogendus est, quia tunc temporis, cum omnia sint cruda, nec quicquam secretum, sine usufructu sudor proritur, imò ægium debilitaret, malum intendere potius, quam indè utilitas exigeretur. Bezoarticis, aut diaphoreticis semper addimus præcipitantia, & sanguinis discrasiam corrigentia, ut corpore ad diaphoresin disposito, suo tempore perfectus, & largus proliciatur sudor.

Potus in causa liberalior concedendus est, & præsertim si sitis sit clamorosa, & æstus exurentissimus; hinc pessimo peccant consilio *Medici* febrientibus omnem interdcentes potum, equidem ex denegato potu, febris ardor sanguinem deprædatur, solidarium patrium alimenta absumit, humiditates exhaurit, vires enervat, & viscera exsuccat, & arida, imò semiusta reddit, ut multæ prostant ex cadaverum anatomie observationes: liberaliorem itaque ægris elargimur potum, ut hæc, & alia detrimenta declinemus, & optatus defluat sudor. Atqui præstat, ut crebrò, & parcius bibant, quam unâ vice copiosissimum ad omnimodam satietatem haustum ingurgitent; prior bibendi modus successivè alterat, (omnis subitanea mutatio periculum minatur) posterior omnem stomachi œconomiam nimis evertit.

In causâ principio si alvus strictica, vel saltem non satis libera sit, clysteribus blandis, & lenientibus sollicitanda est, qui solum lubricam fervent: at si quotidie suum deponat onus, nullatenus stimulanda, est.

Quando sanguinis missio necessaria videtur, primò injiciatur clyisma, deinde, quia pulsus maximus urget

in febre ardenti, & periculum imminet, ne ex nimia sanguinis ebullitione, & rarefactione vasa distenta & nimis repleta liberiores impediunt motum, & suffocationis, vel saltem vasorum ruptiones evenire, possint, phlebotomandum est. Itaque ubi venæ sectio taliter est necessaria, ut aliter fieri non possit, (quia non semper est necessaria) in primo principio instituenda est, sive præmisso, sive neglecto clysmate, sive mane sive vespere; multi namque sanguinem mittendi tempus matutinum dijudicant, sed ubi necessitas cogit, quodcumque tempus erit opportunum, quia periculum est in morâ, & malum crescit eundo, qui tempus habet, tempus non, expectet, nam quandoque occasio est præceps, & calva, nec tempus, quod præterijt, redire potest:

*Sed prope, nec te venturas differ in horas,
Qui non est hodie, cras minus aptus erit.*

Quando igitur necessaria est, in primo principio celebretur phlebotomia ventilationis gratiâ, secundum enim, vel tertium expectare diem, pro venæ incisione periculosum est, & præsertim si febris maligna est, in qua phlebotomia est ipsâ malignitate malignior.

Medicamentum purgans nullatenus in principio, sed in morbi declinatione expedit, concoctâ jam materiâ, & transvillatâ maximâ febris effervescencia ex parte; in morbi verò cursu prius omittendum est, sed tantum alvus blanda servetur, & hoc præsertim ubi nulla malignitatis suspicio adest; nam in malignis cautissimi esse debemus in alvo aperiendâ, quia nunquam malignitas per anum exturbatur.

Emetica nullo modo convenire arbitramur, attamen si in principio, & augmento nausea ex bilis in stomachum regurgitatione ita urgeat, ut lipothymia, vel cardialgia immineat, vel præcordiorum anxietates exinde concitentur, consentaneum erit in principio, vel incremento vomitorium; moris enim impeditis, medicamina deinde facilius operantur.

Si malignitatis sit metus propinari potest *Tinctura diaphoretica ex tribus principiis ad ℥. j. in Battimelli Auctuario descripta*. Vel *mistura simplex*, quæ etiam vocatur *Diaphoreticum in peracutis Paracelsi*. & constat ex tribus spiritibus, nempe spiritus theriacalis quinque partibus, spiritus tartari tribus partibus, & spiritus vitrioli unâ parte mistis invicem, & servatis in vitro optimè obturato, dosis ejus est à ℥. ℞. ad ℥. ij. Tyrones, & vulgares Medicos admonitos volumus, ne in hujusmodi febre, medicamenta spirituosâ, & volatilia præbeant; hæc namque sanguinem in maximum circulationis motum adigerent, febrile incendium, & vesaniam concitarent sitim, & malum peiorarent, ac febris ex ardente fieret ardentissima.

Optima & appropriata huic febre sunt remedia, quæ sal volatile nimis acre mitigant, & temperant, ex feminibus oleosis parata, cujusmodi sunt *emulsionnes ex quatuor vulgò frigidis seminibus majoribus, aut minoribus, semine papaveris albi, lactuca, amygdalis dulcibus, vel ex hordeo ad crepaturam cocto*, quibus salia nitrata addi possunt, ut

℞. Sem. 4. frig. maj. ana ℥. ij. ℞. papaveris albi ℥. ij. lactuca ℥. j. f. emulsio in aqua sedi majoris, ruta capraria ana ℥. iv. nitri antimoniat ℥. ℞. stibij. diaphoretici gr. vii. sacch. alum. ex Battimelli d. ℥. ℞. edulcora cum sacch. perlato q. s.

Hoc sal volatile acre figunt nitrata, ut *nitrum fixum, sive sal prunella, flores nitri, nitrum antimoniatum, vel fixum cum sulphure antimonij*, & hoc fit in præparatione antimonij diaphoretici, & sal prunellæ præfertur cum sulphure præparato, nam adest subtilissima sulphuris antimonij pars, cujus ratione corpus ad lenem diaphoresin disponit, & unâ sal vitio-

sum corrigit: cætera nitrata nimij incendij vires assumunt, salis oleositatem coercunt, & totum ad blandam diaphoresin dirigunt, vel per diuresim deplent. Propinatur ad ℥. j. in syrupis & julepis cum aquâ sedi majoris, sonchi, portulacæ, lactucæ, vel in potu ordinario cum dictis aquis, vel decocto hordei assumi potest uncia dimidia per 24. horas, cum sit admodum salutare. Assumitur etiam in formâ pulveris cum fixis antimonialibus, ut

℞. Nuri depurati gr. xv. sulphuris aurati diaphoretici, vel antimonij diaphoretici. ℥. ℞. m.

& in vehiculo idoneo propina. Vel

℞. Nitri antimoniat ℥. j. antimonij diaph. ℥. ℞. C. . spagy. præp. ℥. ℞. m.

Hæc nitrata medicamenta tam sola, quam maritata omnia acida mineralia superant, quia nimiam salis oleosi volatilitatem figunt, & per transpirationem, vel per urinæ semitas exturbant, & nil magis calorem febrilem compescere, & domare potest, quam ipsum nitrum.

Inter medicamenta, quæ sal volatile oleosum acre figunt, & temperant, & ubi oleosius fuerit, ejus oleositatem nimis volatilem coercunt, obtundunt, concentrant, & ad naturalem tranquillitatem, & diaphoresim graduant, cæteris palmam præripiunt spiritus mineralium acidi, ut *spiritus sulphuris, vitrioli, & salis, vitrioli philosophici, spiritus nitri dulcificatus*, & ex his tincturæ paratæ, ut rosarum, violarum, florum bellidis &c. Permiscemus hos spiritus acidos julepis, vel syrupis refrigerantibus dictis cum aquis ejusdem qualitatis ad gratam aciditatem. Cæterum his spiritibus præferuntur *spiritus dulcificati cum spiritu Vini*, sic spiritus salis dulcis, & spiritus nitri dulcis fit, si spiritus nitri, vel salis spiritus vini ana commisceas, & ter, vel quater ex retortâ vitreâ cum suo recipiente, juncturis optimè clausis, destillabis, uniuntur hi spiritus inseparabiliter, & dulcificantur. Prædicti spiritus dulcificati pro usu interno meliores sunt alijs, qui crudi exhibentur.

Causo ex vegetabilibus appropriata sunt remedia, quæ acido sapore sunt imbuta, & citius primum obtinet locum, & pravitati adversatur succus ejus expressus, item succus limonum, ribium, granatorum, berberum, & similia acida, ex quibus variæ parantur potiones, quæ in morbi decursu propinantur v. g.

℞. Decoct. cornu cervi ℔. j. succi citri ℥. ij. syr. de nymphaea ℥. j. spiritus nitri dulcificati, vel spiritus salis dulcis q. s. ad gratiss. aciditatem m. Vel

℞. Syr. papav. rhæad. ℥. j. ℞. succi limonum ℥. j. aque acetosella ℔. ℞. spiritus salis dulcis q. s. ad gratiss. acid. m.

Tamarindi in aquâ communi decocti ob acidulum saporem, quo potiuntur, febris incendium restringunt, quia sal volatile acre præcipitant, & insuper alvum stricticam leniter referant; præstat tamen tamarindorum decoctum in lactis fero, quod blandius nitrosi ratione abstergit, & melioris notæ medicamentum evadet, si cum succo citri ad meliorem depurationem aciduletur, tunc enim maximopere febrilem exstinguit æstum, & alvum blandè relaxat.

Optima remedia in causo sunt opiata, verum in eorum exhibitione observandæ sunt illæ conditiones, quas in nostræ *Trutina lib. 1. cap. 1. de capitis dolore* recensuimus, & præter has, legitimum explorandum est tempus, quod non est in principio, nec in statu, quando imminet crisis, sed acceptabile tempus est in augmento: tunc enim non tantum æquantem calorem febrilem insigniter delinit, sed somnum conciliando delirium præcavet, & humorum orgasimum, seu immanem effervescenciam compescit, & sopit. In causo furibundum motum ad meliorem componit frugem, laudanum opiatum, sed eo non perversè uti, sed acceptabili tempore exhibere debemus,

fermus; nec, quibus desperata est salus, præbeamus oportet; nam præsentissimo medicamini, & laudato, quod multis profuit, multosque servavit, methodi imperitiâ, plerique notam incurrunt, & perpetuò suspectum reddunt, ut de nepenthe vulgus Italicè fert: *Nepenthe, non mi pigliar, che ti ne penti.* Opiatis utendi modus est, nunquam sola exhibentur, sed semper alterantibus sociata, vel alexipharmacis mista, prout necessitas postulaverit, propinentur.

In linguæ, & faucium affectibus, ea conducunt medicamenta, quæ de Anginâ in nostrâ *Trutinâ* diximus.

Causus per madorem, quem natura quandoque digito demonstrat, ut plurimum judicari solet, tunc blanda sudorifica propinanda sunt, & vitentur, quæ febris ardorem intendunt, ut sunt volatilia, & spiritiosa: solum conferunt, quæ insipida; ita sunt omnia medicamenta ex *cornu cervi preparata*, & præcipuè *Gelatina*, *antimonium diaphoreticum*, *sulphur auratum diaphoreticum*, omnia bezoartica, & præsertim *Foviale*, verum hæc semper, præcipitantibus maritanda sunt, ut *Lapide cancerorum anti-hæctico Poterii*, *saccharo aluminis*, *saccharo perlato*, *manu christi perlato*, *diamarg. frigid.* &c. Hæc enim sal volatile oleosum acie, præterquamquod temperant, diluunt, & per cutis poros unâ cum latice in guttas proscribunt.

C A P U T XXXII.

De Curatione febrium, quæ à Sanguinis motu intercepto producuntur.

EGimus de febrium curatione, quæ ad rapidum sanguinis motum, & maximum ejus incendium, in vasis magnis, ob loci capacitatem eveniunt, tempus nunc potest, ut de intercepto sanguinis motu tractemus: per interceptum ejus motum, intelligi nus, cum pauca portio in vasis capillaribus cessat a motu; si enim tota sanguinis massa, vel in vasis magnis à motu cellaret, exemplò moreretur animal, namque cessante sanguinis motu, & vita necessariò cessat. Cum itaque in vasis capillaribus, præcipuè arteriosis, propter loci angustiam motus intercipiatur, sanguis seipsum figit, & veluti grumescit, in hoc casu, continentia illum vasa, in furorè adiguntur, producantque in illâ parte tumorem inflammatum, cum vehementi dolore, partium internarum inflammatione, & febre, quæ eundem cum synochâ servat tenorem. Tumores isti inflammati, ex sanguine coagulato procedentes, vel in extimis corporis partibus, vel in visceribus intus conclusis fieri possunt. Qui in extimis corporis partibus eveniunt, usque dum sanguis in pus concoquitur, dolores, & febres concitant, facto pure, dolor, & febris cessat, & per puris abstersionem, & ulceris cicatrizationem, integra cura perficitur, & de his passim in nostrâ *Trutinâ Chirurgico-physicâ Tomo I.* satis egimus. Restat nunc de internis inflammationibus agamus, quæ variæ sunt, pro partium varietate, & prout occasio postulat in unum redigimus caput, & sigillatim alibi agemus.

Signa.

Quatuor inflammationis signa pathognomonica, à *Celfo* supputantur, *calor, rubor, tumor, & dolor*, sed hæc signa in parte externâ, & vîbili per se apparent, in parte verò internâ, & invisibili aliis indiget adminiculis. Tumor propter partem affectam interius latentem videri nequit, ac proinde per alia signa rimemur oportet: exploratur tumor per tactum externum, sub quo tensio, renitentia, & quandoque tumor observa-

tur, si pars ossibus non tegatur, si verò ossibus muniatur, ut thorax, dolor pungitivus, & acutus sentitur, præcipuè in respirationis motu, qui in omnibus inflammationibus internis semper depravatur, accedit inanis tussicula. His signis proprium læsæ partis signum accedit, scilicet læsa ipsius partis functio, quæ semper inflammationem, secundum partis varietatem innuit. Sic ex c. si in hypochondrio dextro, ponderis sensus cum insigni hujus regionis ardore percipitur, pars ad tactum insigniter calet, & ad renitentiam quandam tuberat, interius pulsationes admodum molestæ sentiuntur; accedit febris aucta, cum difficili quadam respiratione, quæ est eadem, quam in synocha descripsimus, cum tussi leviuscilâ, in qua omni excreandi conatus est inanis, certo certius ex his signis conjunctis, hepatis inflammationem vaticinaberis, sic de aliarum internarum partium inflammationibus divinari licet; in mesenterii tamen inflammatione propter sensum obtusum, omnia symptomata minus clara sunt, unde sæpissimè ægròs, & *Medicos* fallunt. Fit inflammatio in parte determinatâ, ac proinde non semper eadem profert accidentia morbus, sed ea ex parte, in qua residet, venari oportet: sic læsa deglutitio in anginâ; respiratio difficilis in pleuritide, non oriuntur à morbo inflammationis, sed à parte propter inflammationem læsâ. Tandem tanquam pathognomonicum internæ inflammationis signum, febrem synocham ita adesse oportere fatemur, ut hac absente, & nullo modo inflammatio dici debeat.

Causæ occasionales.

Inflammationis causa, est sanguinis grumescens ex stagnatione, & hæc est, vel interna ex sanguinis ad motum ineptitudine per vasa capillaria; vel externa ob quodcumque vitium, quod vias coarctat, easque ad sanguis com meatum reddit ineptas. Sanguis redditur ad motum ineptus, vel ex nimia visciditate, & crassitie, ob seri defectum propter aliquam causam absumpti, vel ex sanguine nonnihil congruato, & subsistit. Hæc duo scilicet sanguinis spissitudo, & coagulatio ferè universalis inflammationum causæ sunt, tam internarum, quam externarum. Grumescit sanguis ob acidum sanguini permistum, sive ob lympham nimis acidam, sive ob rem externam, quæ ipsi acorem suggerit. Quod sanguis ob acidum congrumescat, experimentum habemus ex liquore acido per syringam in venam intruso, vel ex sanguine in liquorem acidum immisso. Ex hac sanguinis grumescentiâ, internas progigni inflammationes ob vitiosum, & peregrinum acorem, pleuritidis exemplo, quæ frequentissimè recurrit, primò demonstramus; sectâ enim pleuriticornin venâ, sanguis, qui educitur, dum luit semicoagulatus apparet, quod omnibus febribus cum inflammationibus conjunctis est commune. Secundò, sanguinem crassescere, & coagulari ex medicamentis, quibus optimè internæ curantur inflammationes, demonstramus, talia sunt, quæ sanguinem dissolvunt coagulatum, & per sudorem, aut urinam ejus acorem exturbant, quia acidum corrigunt, & absorbent, ita sunt *lapides cancerorum*, *sanguis hircinus*, *syrupus papaveris rhæados*, *dentes apri*, *sibium diaphoreticum*, & cætera, quæ in casu, & percussione, ad sanguinis thrombos extravasatos dissolvendos præscribuntur. Item *Sperma ceti* internè, & externè, & similia, Occasionalis internarum inflammationum causa, est nimia corporis incalescentia à motu nimio, vel ab exercitio violento, ejusque in subitaneum frigus translatio; dum enim sanguis incalescit, attenuatur, & celerius per tubulos fertur; frigescente corpore, sanguis minus movetur, crassescit, coagulatur, & vasa capillaria obstruit, moratur, & ob moram acorem contrahit,

qui partibus volatilibus resolutis, individuus corruptionis est comes. Causæ externæ vasa coarctando sanguinis motum inibent, vel enim vasa comprimunt, vel eadem angustiant, vel adstringunt &c. Sic arctæ ligaturæ, contusiones, casus; & dolorificæ fibrarum nervearum contracturæ, levi quasi spasmo fibras nervosas, & musculosas contrahunt, in qua contracturâ, unâ vasa capillaria contrahuntur, crispantur, & coarctantur, ac sanguini liberum dene-gant com meatum, ac proinde subsistit, grumescit, & inflammationem parit.

Prognosis.

Inflammatio interna vel resolvitur, & hic curationis modus tutissimus est; vel ab acido exuberante, & prædominante coagulatur, & in scirrhum transit, quæ pessima est, propter tumorem contumacissimum, & curatu difficillimum, & nisi cautè, & sedulò tractetur, facillimè fermentationem concipit, & in cancerum degenerat, cum cancer occultus, & scirrhus in paucis differant; Vel inflammationis materia, in pus concoquitur, & tunc nisi illi vel per asperam arteriam, vel per intestina, vel vesicam aliquis non pateat aditus, non solum ita faciliter non superatur, sed in ipso inflammationis cursu natura succumbit, & in gangrenam abit, ex qua irreparabilis sequitur mors.

Curatio.

Quod diætam spectat, aer non sit nimis calidus, nam spiritus dissipat, nimis frigidus sanguinem grumescere facit, sit itaque temperatus. Alimenta subministret avara manus, ne nimius sanguinis generetur proventus, & inflammationem augeat. Abstineat à nimis calidis, ut piperatis; hæc enim sanguinem in fluorem, & motum adigunt, & propter angustatas vias, dolorem in loco inflammato intenderet. Caveat æger acida, salita, saccharata, frigida, præsertim sic hæc inflammationis causæ fuere. Vinum fugiat, ob latentem, quem continet acorem. Potus sit aqua cardui sancti, decoctum cornu cervi, vel aqua papaveris rhæados, vel decoctum herbæ Theæ. Motus nimius vitetur, ne dolorem adaugeat, & magis quiete fruatur. Moderato succumbat somno, & à vigiliis immoderatis declinet. Excernenda excernantur, & retinenda retineantur. Animi passiones, & præcipuè ira, & mœror proscribantur, & animus in tranquillitate detineantur.

Febris ab internâ inflammatione suscitata, primò nullum auxilium à medicamento purgante, tum ex *Galen* authoritate, cum ex ipsâ ratione; quippe sanguis in loco inflammationis concretus, neque separari, neque educi à purgante medicamento potest: affligitur interea à medicamento purgante natura, & citius inflammationis importunitatibus succumbit.

Neque à frigida aquæ potu effervescentiæ extinctio in inflammatione expectari potest, cum fervor ille à simplici sanguinis motu non pendeat, sed à sanguine jam concreto in inflammationis loco, qui dissolutionem, & pristinam fluiditatem requirit, non autem refrigerationem.

Neque à sanguinis missione curationem expectare possumus, estò ut medicamentum purgans obesse non possit, nam à venæ sectione sanguis fluens educitur, non autem ille, qui concretus inflammationem producit: attamen *Gal.* 1. aph. 23. scribit: *In maximis inflammationibus, ad animi deliquium sanguinem detrahendum esse.* Porro ejus procuratores non ad animi deliquium sanguinem mittunt, sed revulsione, & derivationis gratiâ, absque ullo scrupulo, attamen somniatæ revulsione, & derivationis leges penitus ab *Harveano* sanguinis motu evertuntur, & cum sanguis vertatur in orbem impossibile est cum in aliquam partem

fluentem ex corde, per alium locum evacuandi revellere: ex quacumque igitur parte sanguinem mittas, æquè totum corpus sanguine repletur, nec ad peculiarem quandam partem, sed ad universum corpus pertinet. *Galenistarum* revulsiones, & derivationes tantum operantur, quantum sanguis evacuat, & quatenus imminuitur, per se enim non sunt necessaria, nisi in insigni plethorâ. Uno modo venæ sectio juvare potest, si scilicet sanguis nimium premens, dolorem inferat, & inflammationem augeat, quando plus sanguinis circa inflammatam partem colligitur, quam venæ sorbere possunt, & simul ex vehementi illâ pressione membranæ, & vasa extenduntur, ac fibris rupturam minantur: in hoc casu venæ sectio institui potest, quia impetum, & copiam imminuit, & nimius sanguinis motus reprimitur, quocumque autem alio fine venæ sectio celebrata, semper nocere potest. Insuper phlebotomia solum plethoram aufert, & hæc in inflammationis principio aliquibus quandoque est, cum à morbo impetuntur, & non multò post exhauritur propter assiduam insensilem transpirationem, & ob victum tenuem, quæ præscribendus est, sanguis non regeneratur. Præterea omnis noster calor, à sanguine suam cognoscit genesim, & imminuto sanguine per venæ sectionem, minuitur quoque calor, vires prosteruntur, vis digestiva, & sanguificativa aufertur, & consequenter si natura resolutionem tentare velit, morbo succumbit. Tandem inflammationes, quæ per venæ sectionem restituntur, facilius ex quacumque levi occasione recurrunt; videmus enim, quod quando semel in parte facta est inflammatio à causâ internâ, subinde in eadem parte recurat. Sic quidam quotannis pleuritide laborant, alii tonsillarum inflammatione corripuntur, alii anginâ afficiuntur. Iis, qui semel erysipelate afflicti fuere, nisi benè curentur, recurrit malum, idque in eadem parte. Aliqui remanere in parte inflammationem passâ quandam dispositionem, secundum quam fit inflammatio, inquiunt, sed hæc dispositio quid sit, non intelligitur, quare scrupulosus non satisfacit. Cæterum juxta nostram sententiam dicimus, fibras nervosas, & musculosas semel contractas, & coarctatas nunquam tam benè post primam inflammationem naturalem nancisci positum, sed quodammodo crispatas ex pravâ curatione remanere, & quacumque levi datâ occasione irritatas contrahi, crispari, & coarctari; hinc vasa capillaria sanguinem deferentia comprimuntur, angustiantur, & liberum sanguini transitum interdicunt, unde sanguis subsistit, in thrombos transit, inflammationem iteratò producit. Hinc ex fibris nervosis, & musculosis naturalem situm non servantibus in fracturis, & luxationibus, dolores in aliquibus temporum mutationibus sentire conjectamus.

Inertes vulgares in principio, inflammationibus repellentia applicare student, quibus sanguinem stagnantem repellere, vel urgere volunt, ut per arterias regrediatur, sed hæc stoliditas ex ignorantia circulationis sanguinis procedit; etenim impossibile est sanguinem, qui per arteriam influxit, per eandem reflueri posse. Præterea repellentia valde suspecta, & noxia censemus, etenim frigida, acida, & austera sunt, & applicatâ inflammationes peiorant, quia sanguinem antea stagnantem magis coagulant; magisque congruant.

Galenistarum chorus pro instituendâ inflammationis curâ, ad morbum, & causam respiciunt, & unâ fideiâ duos dealbant parietes, quibus ablatis, symptomata faciliè quiescunt. Inter cætera, quæ adhibent medicamenta, venæ sectionem necessariam esse censent, siquidem ex sanguinis effusione, in qua totam curationis spem collocant, renitentia, calor, dolor pulsativus, & febris, qui inflammationem faciebant, necessariò desinunt; sed hanc sanguificinam supra repu-

repudiavimus. Ad calorem nimium extinguendum, quia inflammationis curationem, inflammatae partis refrigerium esse existimant, & juxta *Galen*i doctrinam calida frigidis curanda, refrigerantia adhibent vulgò dicta medicamenta: sed hæc noxia, & perniciofa sunt, etenim sanguinis motum impediunt, tubulorum obstructions augent, & congruescentiam pariunt, imò refrigerando tumorem non tollunt, in scirrhum mutant, vel lenes inflammationes in lethales degenerare faciunt.

Pro nostrâ inflammationis internæ curatione instituendâ, ea præscribimus medicamenta interna, quæ sanguinis visciditatem, & crassitiem attenuare, ejus acorem absorbere, grumos factos resolvere, fientes præcavere, retardatum sanguinem in suo circulo fluxiorem reddere, & stagnanti iterum ejus motum conciliare valent, hujusmodi sunt medicamenta sudorifica blanda, ut *cornu cervi spagyricè preparatum*, *ebur sine igne paratum*, *mandibula lucii piscii*, *dens apri*, *virga tauri*, *os de corde cervi*, *lapides cancrorum fluviatilium*, & cætera, quæ plurimo sale volatili temperato sunt imbuta, cujus ratione sanguinem attenuant, acorem præcipitant, grumos dissolvunt, & fluxionem reddunt, quibus *Sperma Ceti*, quod egregiam in dissolvendo sanguine congrumato vim habet, ac proinde tam in omnibus inflammationibus internis, ut anginâ, pleuritide, peripneumoniâ, hepatis, lienis, renum inflammationibus, & casu ab alto convenit, quàm in omnibus tumoribus externis inflammatoriis, ex sanguine congrumato ortis resolvendis, ut mammillarum non tam ex sanguinis grumo, quàm ex lacte congrumato, sub emplastri formâ applicatum, in quem usum *Hadrianus à Mynsicht emplastrum de spermate ceti* describit.

Præterea D. O. M. cordatis Medicis arcanum revelavit, quo ratione salis volatilis, concretus in vasis sanguis, inflammationis occasio resolvitur, & in naturæ gratiam restituitur, & illico inflammatio, tensio, dolor fabris, reliquaque concomitantia symptomata remittuntur: est hoc arcanum *sanguis hircinus*, cujus præparatio in hunc modum se habet: *Hircum suspende cornibus, & crura posteriora reflecte ad cornua, testes absconde, & sanguinem fluentem excipe in vase amplo, & exsicca in sole, si æstas sit, vel retro pistoris furnum, ut docet Helmontius tract. pleura furens*, præstat propriâ manu parari, nam in officiniis ut plurimum est adulteratus, & ovillum pro hircino accipies:

4. *Sanguinis hirci 3j. fiat pulvis.*

& infirmo exhibe in syrupo de papavere erratico, vel in jusculo jejuno stomacho bis, vel ter eadem dosi. Sanguis hirci Sylvestris sanguinem congrumatum potenter resolvit ad grana decem, ut *Lazarus Riverius cap. de Pleuritide* refert, quia uberiori sale volatili scatet, & idè ejus vires potentiores sunt, verum quia hîc eo caremus, sanguinem hirci domestici ad 3j. usurpamus, nam hujus vires infirmiores sunt, attamen tanti remedii effectus, & præsentaneam infirmi salutem mirabimini. Medicamen hoc est pleuritidis specificum *Helmontii*, & hætenus à quibusdam magnis viris, ad hunc morbum exhibitum, & decantatum fuit, attamen nos non solum pleuritidi, sed anginæ, pulmonis, inflammationibus hepatis, lienis, mesenterii, renum, reliquarumque internarum partium, vulneribus, casui ab alto, contusionibus internis, præsentaneum, & infallibile remedium convenire propriis experientiis observavimus, imò quamplurimis aliis morbis, & præcipuè in menstruorum tarditate, vel suppressione, mensibus cum dolore fluentibus, vel hystericâ passione ex viscido, vel sanguine in uteri vasis congrumato; etenim visciditatem, ejusque grumos incidit, attenuat, fluxilem reddit, & per uteri emunctorium exturbat. Insuper puerperis, quibus lochia diminuta, vel prorsus intermissa sunt salutare, & præsentaneum experti sumus remedium. Præ-

D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

terea in hæmorrhoidum doloribus, sanguinem in varicosis venis congrumatum solvit, in naturæ gratiam, & vertiginosum restituit motum, & exanimantem compescit dolorem. Hinc deridendos esse censemus mediculos illos, qui in quavis sanguinis excretionem sistendâ, ut hæmorrhagiâ, sputo, vomitu, nimio mensium fluxu &c. hirci sanguinem propinant, nam sanguinem fluidiorem reddendo, malum adaugent, & excretionem sollicitant: convenit hirci sanguis in illis tantum morbis, qui à sanguinis crassitie, visciditate, congruescentiâ, & non aliter suam agnoscunt genesim.

In omnibus internis inflammationibus conveniunt sulphura metallica fixata, quæ acidum in quacunque corporis parte destruunt, & primum tenent locum *antimonium diaphoreticum*, *sulphur auratum diaphoreticum*, *tinctura antimonii Battimelli*, & ejusdem *Mercurius diaphoreticus*. Item *Bezoartica* tam simplicia, quàm composita conducunt. Similiter *Mistura simplex*, *aqua bezoartica n. d. in Mantissâ*, *magisterium cordiale Battimelli*, *sal volatile cornu cervi*, *unicornu verum preparatum*, *spiritus salis dulcis in aquâ chæresoli*, & *syrupo de papavere rhæados*, vel *salis armoniaci spiritus tam acidus, quàm salinus ex Battimelli descriptione*, vel *spiritus tartari*, qui maximopere ad sanguinis lentorem dissolvendum profunt. Dum febris urget, nitrata, ut *anodynum minerale*, *nitrum fixum*, *nitrum antimoniatum*, *spiritus nitri dulcis*, & alia ex nitro parata remedia conveniunt. Maximopere conducunt *emulsionem ex seminibus cardui Mariae*, & *cardui sancti*, quibus addimus *antimonium diaphoreticum*, & *sperma ceti*; Inter vegetabilia eminent in sanguine congrumato dissolvendo, & acido absorbendo *chæresolium*, *mentha*, *carduus Mariae*, *carduus sanctus*, *papaver rhæados*, & *bellis minor*, ex quibus *aqua*, *syrupi*, & *salia volatilia* parantur.

In internis inflammationibus ea medicamenta salutaria esse diximus, quæ aciditatem obtundunt, sanguinis congruescentiam inhibent, thrombos dissolvunt, fientes præcavent, fluidiorem reddunt, & in circulum adigunt, ac proinde hæc sunt omnibus inflammationibus communia; unde quæ *cap. de Pleuritide* descripsimus, & præter hæc magni æstimamus *utrumque pulverem* in nostrâ *Mantissâ* descriptum; quæ *cap. de Anginâ*; & ea tandem, quæ *cap. de Echymomate* internè retulimus; quæ in Casu, ut *Mumiam*, *feculam bryoniae* propinavimus, conducere experientia nos docuit.

C A P U T XXXIII.

De curatione februm, quæ ex sero urinario in massâ sanguinis stagnante, originem ducunt.

Natura, ut ad ultimam perfectionem sanguinem adigat, ejus aquosam partem per tot digestiones segregat, fluidâ existente massâ, & per lymphatica deturbat vasa, tam partem fluidam, quàm ex digestionum vitio forrè genitam, quæ excrementitia fæcia, aut alias quascunque sordes, impuritates, & scorias imbibit, abluat, & abstergit, & ex sanguinis massâ per ductus lymphaticos in pelvim, hinc per ureteres ad vesicam urinariam expurgat, non verò ut hætenus à Medicis creditum est, per emulgentes, sed de his fusiùs egimus *cap. de Renum Anatome, Tomo 3. Physico-chirurgico, de Renum Vulneribus*. Et hæc urina quoddam lixivium, aqua, & sale salso volatili imprægnatum: sed hoc volatile salsum constat alkali, & acido, ambobus volatilibus, quæ partibus sulphureis oleosis non paucis temperantur, ut ex urinæ anatome constat. Accidit multoties, ut hunc serum urinarium non

separetur à vasis lymphaticis, & in pelvim, & renes non deponatur, quia eorum munere non funguntur, vel imperfectè illud exercent, tunc serum illud in sanguinis vasa regurgitans, sanguini commiscetur, ejusque puritatem contaminat, & sanguis hoc sero contaminatus febrem excitat, quæ synochus putris à Galeno dicitur.

Signa.

Continua est ista febris, semper uniformis cum remisso calore, undoso pulsu, oris siccitate, & absque bibendi desiderio, & cum corporis gravedine; his existentibus signis, si in vesicam non descendat urina, quod exploratur immisso cathetere, si nil urinæ excernatur, si nullus vesicæ tumor, nullus in pube dolor, & nulla in perinæo adsit gravitas, febrem à sero urinario in sanguinis vasis stagnante, & ipsi sanguini commisto pendere existimandum est. Non loquimur hîc de Ischuriâ spuria, nam hæc nullam habet comitem febrem, & alias agnoscit causas, quas proprio capite adducemus.

Causæ Occasionales.

Februm ex sero urinario in mafsâ sanguineâ stagnante, causæ vel in ipso sanguine latent, vel in ductibus lymphaticis, serum hoc in pelvim non fecerentibus, & utrisque semper eadem sunt. In sanguine, cum serum ita mucilaginosum est, ut ab ipso sanguine, nec secerni, nec in vasorum lymphaticorum poros invasari possit. Vel quia serum cum sanguine fluens, acido-austero peccat, & in ductus non transfunditur, ob pororum obstructionem ab ipso acido austero genitam. Vel austera aciditas vasis lymphaticis hæret, quæ obferat, & ita constipat, ut ne gutta quidem in pelvim transcolet, sed stagnans coagmentatur, regurgitat, sanguini commiscetur, ejusque missionem turbat, salia confundit, & sanguinem conspurcat: fit venis, arteriisque hostile, & inimicum, ac in sanguine febris, quam synocham putrim vulgares appellant, concitatur, quæ semper uniformiter recurrit, quousque suam compleat periodum.

Prognosis.

Hoc febris genus necessariò suffocabit, si præsertim è naribus fætidus urinæ odor emittatur, nisi vasa lymphatica sanguinis serum in pelvim transcolantia, proprio muneri restituantur, saltem ante septimum, nam post septimum, licet urinam transfundant, rarè infirmus liberabitur; attamen si copiosus concurrat sudor, diutius supervivere potest, vel minorem minatur perniciem.

Curatio.

Indicativa harum februm curatio est, ut feri mucilago in sanguine incidatur, subtilieturque, aciditas austera in ipso sanguine immutetur, obtundatur, cicuetur, & lymphaticorum ductuum constipatio referetur, & tandem sanguis à salium heterogeneorum contaminatione expurgetur: curationem itaque ab hydragogis auspicamur, ea namque feri partem educunt, & reliquum tenuius reddunt, renum facultatem ad suum peragendum excitant munus, & quandoque simul urinæ calcar addunt:

℞. Conserva flor. Persic. ℥iv.
exhibeantur infirmo immediate ante prandium.

Expurgato corpore, appropriata medicamenta ea præscribimus, quæ aciditatem austera, & salia tam in sanguine, quam in vasis lymphaticis corrigunt, infringunt, & per urinam expellunt, ita sunt lapides cancerum fluvialium, oculi lucii piscis, lapides percarum, omnia testacea, & crustacea. Vel manè, & vespere jejuno stomacho, exhibe infirmo qualibet vice sequentem compositionem, ut

℞. Salis prunella, tart. vitriolati ana ℥. ss. j. ma-

cis ℥. j. reduc in pulverem. Dosis ℥j. in conservâ violarum. Vel

℞. Semin. urtica scr. ij. dauci scr. j.
contunde, misce, & propina in vino albo. Vel

℞. Semin. apit sylvestr. milii solis, cynosbat. ana ℥ij.
contunde, misce, & exhibe ℥j. pro dosi in jure cicerum rubrorum, vel petroselinis, vel decocto anonidis.

Omnia, quæ diuretica, & anti-nephritica sunt conveniunt, & præsertim balsamus anti-nephriticus, liquor ad urinæ retentionem, pulvis anti-nephriticus, syrupus pro lithiasi in nostrâ Mantissa descripti. Item quæ volatilia, ut sal tartari volatile, spiritus salis ammoniaci salinus, spiritus tartari &c.

Si his adhibitis medicamentis, urina non reddatur, pubis regio capis sub cineribus coctis numero. ij. oleo scorpionis subactis calidè foveatur, ut urina proritetur: quod si urinæ proventus non eveniat, ad hoc aliud tanquam ad extremum recurre:

℞. Croci or. ℥ij.

ponantur in pupatellâ, foveant per dimedium horæ quadrantem in vase vitreo clauso cum vini albi lb. ss.

℞. Hujus vini ℥j

quam infirmo exhibe bis in die.

His, aliisque incassum adhibitis medicamentis, & omni spe salutis ademptâ, tanquam ad sacram anchoram ad diaphoretica, & sudorifica confugimus, quia hæc serum crassum subtiliant, & salia heterogenea turbata, per pororum hiatum unâ eliminant, etenim idem serum urinæ, & sudoris materia est, æstate namque ubi diaphoresis, vel sudor magis augetur, urinam parcius, hyeme verò ob utriusque diminutionem, assatim transcolari experimur.

Unum tandem advertendum volumus, ut æger strictam servet diatam, & parcius, vel nullatenus bibat, ne aucto feri cumulo, malum pejoretur absque ullâ salutis spe.

C A P U T XXXIV.

De Curatione Februm, quæ ex liquore felleo fermentescente suscitantur.

Liquor felleus, sive in vesicâ felleâ, sive in vasis biliariis hepatis excrementum non est, ut vulgares perperam opinantur, sed ibi à naturâ producitur, ut ad diversos deserviat usus, quod fusu in nostrâ *Trutinâ Medicâ l. 3. de Ictero, & in Trutinâ Chirurgico-Physicâ cap. de hepatis Anatome* retulimus, ubi de ejus generatione, & usu quamplurima notati non indigna adnotavimus. Liquor iste vehementissimos continet spiritus, qui facillimè moventur, & febrem, quam Tertianam vocamus, progignunt.

Signa.

Juvenis vehementis naturæ, si æstivo tempore intempestivè se exercuerit, multum vini, vel aquæ potaverit, aliaque in cibis errata commiserit, febrem tertianam illi imminere judicare poteris, cum extrema refrigerantur, vehementi totum copus concutitur frigore, dentes quatunt, pulsus contrahuntur, capitis dolor accidit, sitis excruciat. principium accessio- nis tertianæ febris jam esse judicabis; adveniet deinde calor quandoque pro corporis constitutione diversus, nunc vehemens, nunc remissior, modò longior, modò brevior cum variis anxietatibus, siti intensâ, vomitu bilioso, urinâ croceâ, quæ omnia 24. horarum spatio non solum remittuntur, sed omninò cessant; jam tertianâ laborare febre infirmum pronunciabis: nam post 24. horas, quas omninò quietas infirmus habebit, secunda insuget accessio eadem symptomata proferens, & sic deinceps de tertio in tertium procedet febris, quæ tertianæ exquisitæ nomine

ne indigitatur, vulgò tertiana simplex appellatur, nam duplex datur tertiana, in qua paroxysmi singulis diebus recurrunt, quandoque in tertiana duplici duo paroxysmi eadem die apparent, alterà die remanente liberà, quam nonnulli duas appellant tertianas, & à tertiana duplici distinguunt, quæ distinctio nullius est ferè momenti.

Infestat in tertiana ut plurimum amarorum humorum vomitus, hic oritur ex effervescente humore felleo, in ventriculum regurgitante, eumque spasmodica vellicatione ad vomitum irritante, unde tertianarii fellis effluvio succum alimentitium amarescentem vomere coguntur, quem perperam vulgares febris causam putant, cum potius sit effectus.

Associatur huic febris oris amarities, hæc vel è serò ob effluviū felleum amarescente, per glandulas salivales, vel è stomacho fellei liquoris halitu ad fauces delato provenit, & hinc ad linguam, unde gustus organum ita amarore inficit, ut febrientes cibum, potum, & ipsum saccharum tanquam amaritie imbutum falsò imaginantur, & non aliter ac amarum respiciunt.

Hanc febrem tum capitis, tum lumborum dolor comitatur, quia in hujus calore arteriarum pori valdè explicantur, & particulae salinae, & sulphureae scindentes, & pungentes, per illos expelluntur, nunc in lumborum regionem deponuntur, nunc ad caput deferuntur, & ob aculeata, & scindentia corpuscula pungunt, convellunt, crispant horum partes, & sensim dolores produciunt.

Siris intensa tanquam hujus febris ordinarius comes, ortum ducit à salinis, & sulphureis corpusculis amaris exaltatis, & in ventriculum, ejusque orificium, œsophagum, laryngem, & linguam delatis.

In febre tertianâ totum corpus ingenti concutitur horrore, & frigore, quod à materiæ nitro-sulphureæ acrimoniâ concitatur, quæ dum à vesicâ felleâ, & vasis cholidochis diffunditur, ventriculum, intestina, abdomen, cæterasque nervosas primò vellicat partes, deinde totum corpus suo motu, spasmodico quatit.

Uina ob insignem salis, & sulphuris succi felleci rapidum motum croceo saturatur colore; ob alios succos, corpuscula à renibus segregata, ac terrestres moleculas, quas secum rapit, redditur turbida.

Hæc febre laborantes, de dolore sub hypochondrio dextro quærentur, quia bilarii ductus ibi intestino duodeno infiguntur, & hinc febrientes ob sal acre oleosum de æstu, & ardore in abdomine conqueruntur. A depravatâ succorum fermentatione sæpè sæpius status excitantur, & ex his subsistentibus præcordiorum anxietates commoventur, & si unâ stomachus afficiatur, & infletur, difficilis respiratio, ingentes angustiae, & dolores sub costis nothis suscitantur. Difficilis respiratio quandoque à sanguinis effervescentiâ, eoque in pulmones stagnante, & ebulliente ortum ducit. A sale oloso acri volatili, rapidius in sanguine moto, spirituum animalium perturbatio provenit, & hinc pertinaces vigiliae, & si hoc sal Minervæ arcem petat, ibique exaltetur, ut facile ex urinis est conjicere, deliria febrientes sollicitant.

Solet aliquando febris tertiana non adeò vehementia præ se ferre symptomata, & prolixiorē suæ declinationis terminum habere, ob concitantis eam liuoris fellei lentorem, & visciditatem, & hujusmodi tertianam spuriam, seu notham appellare solent, ex eo quia septem accessionibus terminari non evenit, ut exquisita tertiana.

Causa occasionales.

Duplicis generis tertianæ febris causam accusant Galeni mancipia, intrinsecam, & extrinsecam; intrinseca est calidum, & siccum hepatis temperamentum, ejusdem succi biliosi suppressa aliqua evacuationio, qualis nonnullis per vomitum præsertim fie-

ri solet; extrinseca est aër calidus, & siccus, motus citati; labores nimij, ira, inedia, vigiliae, calidus, & siccus victus, ac omnia, quæ humorem biliosum progignere, & coacervare possunt. Verum errant male feriati humoristæ cum eorum Antesignano Galeno; magnum namque inter bilem, & liquorem felleum intercedit discrimen, & estò synonyma esse credant, & incautis succum felleum pro bile, & contra venditent, quid pro quo accipiunt.

Tertianæ febris causæ sunt omnia illa, quæ liquorem felleum plus justo augere agitare, vel in fermentationem adigere possunt, ita sunt calidior aeris constitutio, validi motus, exercitia immoderata, improbi labores, productæ vigiliae, curæ graves, longæ inediae, excandescentiæ, crapulae, ciborum calidorum usus, & aromatum, vinorum generosorum, potationes, &c. Item dulcia non tam augment, quam turbant liquorem felleum, & vitiosam cum ipso effervescentiā excitant, unde vulgò dulcia bilefcere fertur. Liquor iste felleus constat ex particulis ita spirituosus, & volatilibus, nempe sale volatili oleoso, ut faciliter moveatur, qui si fermentationis motum concipiat, totam massam in vehementem concitat effervescentiā; unde ex vehemēti impetu in hepa. ipsum regurgitare, tum in intestinum duodenum, & ventriculum erumpere evenit, vasa ergò hepatica, intestinum, & ventriculus, cum fermentantis bilis impetum tolerare non possint, in motus depravationem adiguntur, & illam pariunt febrem, quæ de tertio in tertium per accessiones recurrit.

Prognosis.

Febris tertiana intermittens, omnium censenda est brevissima, & tutissima, ut habetur *sect. 4. aph. Febres quocunque modo intermiserint, periculum abesse significant.* Et *aph. 59. ejusdem sect. Tertiana exquisita septem circuitibus ad summum judicantur.* Imò vulgares hanc febrem, etiam notham febrientibus salutares præbere suppetias credunt, ut potè qua sanguis depuratur, non minus ac multa vina generosa, quæ aliquoties fermentando, generosiora evadunt, hinc illis hæc febris sanguipurgium dicitur, cum per hanc sanguis quasi depuratur. Cæterum in magno versantur errore; hæc namque febris, in eorum sententiâ, potius sanguinem conspurcat, quàm purgat, & quandoque obstructions, aliaque post se relinquit incommoda. Præterea si vina generosa primâ vice fermentant, non generosa evadunt, sed in acerrima transeunt aceta, ut experiētiâ constat. Febris itaque tertiana tum exquisita, cum notha per se periculo vacat, sicut quælibet febris, quæ intermittit; succumbere enim natura non potest, ubi per intervalla ipsa suorum motuum libertatem acquirit: Verum hæc doctrina sub duplici conditione intelligenda est, prima scilicet, ut febris ad exactam, & completam deveniat intermittentiā, adeò ut in pulsibus nulla præcedentis febris super sint indicia; alterâ, ut paroxysmus ipsius semper cum sudore per totum corpus erumpente terminetur, nam si hæc duæ conditiones, vel saltem ex ipsis unica desit, non omnino fidendum. Multa febris tertianæ supervenire possunt, quæ vitæ periculum inferunt, licet febris ex se periculosa non sit; ac propterea est advertendum, quòd si quis specificum obtinuerit remedium pro tertianæ curatione; expectare non debet, ut tertiana sponte cesset, quia faciliter ob ægri errores degenerare potest, neque conveniens est nisi post quartam accessionem aggredi, postquam quodammodo natura humoris qualitatem, & quantitatem domuit. Non raro febris tertiana, ex unâ fit duplex, ex exquisitâ fit notha, vel ex intermittente in continuam, & ex benignâ in mali moris febrem degenerat. Multoties dantur tertianæ malignæ, & pestilentes, quæ

esto evidentes habeant intermissiones, ægrotantes tamen non raro de medio tollunt.

Icterus, vel alvi fluxus tertianæ febrî superveniens eam solvit, materiâ jam concoctâ. Et hæc est unica via compendiaria, qua hujusmodi febres perfectè judicantur, cum enim illarum focus in cistide felleâ, vel hepate, intestino duodeno, vel mesenterio, aliisque partibus primæ regionis contineatur: etiam si qua singulis accessionibus effertur exhalatio, in corporis habitum irrumpens, vel sudoribus, vel insensibili transpiratione, vel papulis expurgetur: manet tamen crassamentum, quod nisi naturæ beneficio, vel medicamentorum ope, per alvum expurgetur, aut febris diuturnæ, aut obstructionum, aut recidivæ, aut aliorum morborum contumacium causa esse solet. Tertiana laborantibus, si puulæ: aut ulcera in labijs, & natibus erumpunt, febris finem prælagire potest *Medicus*; est enim veluti quædam crisis, quæ ad illas partes fit, verum quandoque cum labijs ulcerosis pertinaciter insistit.

Ordinariò hæc febris intra septem, vel decem periodos cessare solet, & hîc notandum est, semper præstare in tertianis, ut paroxysmi postponantur, quam anticipent, & causa quidem facilis est, nam ubi paroxysmi seriùs adveniunt, signum est vel fermentum febrile diminui, vel saltem tardiùs è suo foco moveri, quod utrumque in morbis bonum est signum, præsertim in febribus: anticipent, diutiùs produci certum est, & si ulteriùs serpit febris, tunc difficilior est curatu, & notha, atque extensa nominatur, ob longitudinem, quam habet, ita ut si autumno incæperit, ad vernum usque tempus producit, propterea semper de eâ dubitandum, cum faciliùs in continuam faciat transitum, quæ si non adeò diuturna sit, periculosa tamen est censenda, licet nunc minùs secundùm quod modò majora, modò minora secum associet symptomata, verum si diu perseveret, in hepatis tumorem, cachexiam, hydropem, & cætera facile deducet.

Curatio.

Febris tertianæ curatio desumenda est ex sex rebus nonnaturalibus dictis, quarum usus rectè administratus, comite naturâ, febrem curat, & primò se nobis offert

Ær, qui temperatus, serenus, & purus esse debet, ne febris calorem intendat. Cibus sit refrigerans, & humectans, quia in *Galenistarum* opinamento bilis est humor aridissimus, & calidissimus, quam ignis elemento correspondere fatentur, ideoque vitentur alimenta calida, fumo indurata, aromatica, salita, mellita, & dulcia. *Cibus* sit moderatè capiendus, quantitas sit, ut benè concoqui possit, attamen non in ipso paroxysmo; natura enim tunc cibi coctione avocatur ab humorum febriferorum coctione, sed assumi debet quinque, vel sex horis ante paroxysmum. Addimus & nos in accessione terro halitu totum corpus perfundi, ac propterea cibum recens assumptum labefectari, maximâ ex parte corrumpi, & in occasionalem febris causam transire; eapropter tum in tertianâ, tum in alijs febribus intermittentibus, æger ante paroxysmum, nec in ipso neque cibum, neque potum capiat, nec somno succumbat. *Potus* sit ex aquâ acidulatâ sulphuris oleo, spiritui vitrioli, vel salis, vel utatur æger *tincturâ rosarum, vel violarum, ribium, limonum vel succo citri*. Vinum prorsus exulet, donec febrilis coquat materia, at ubi concoqui incæperit, dandum est paucum, tenue, & aquosum. *Quies* magis confert, quam motus, *Proelia* maximopere nocet, ideoque somnus conciliari debet medicamentis opitris suo febrifugo maritatis, vel emulsione nostrâ somnifera, vel amygdalatis, vel seminum melonum,

papaverum, & lactacæ emulsionibus. *Alvus* stictica cly eribus, vel glandibus poriretur. *Animi passiones* & præsertim iræ, excandescentiæ: & inæror turgentur, & animus hilaritate fruatur.

Pro febris tertianæ curatione ea usurpamus medicamenta, quæ ætellei liquoris acre sal v latile oleosum temperant, invertunt, leniunt, & ita sanè disponunt, ut faciliùs priusquam ad specifica deveniantur, deturbentur. Felleus humor austeris, ut *omphacij, berberum. limonum, & granatorum succo* mirificè temperatur. Acida, ut *spiritus vitrioli, sulphuris, salis dulcificati, spiritus vitrioli Philosophicus, vel salis ammoniaci n. d. in Pyrotechniâ*, fellei liquoris acrimoniam potenter infringunt, verum diluuntur in aquis appropriatis, vel sero lactis ad gratissimam aciditatem, vel fiunt ex his tincturæ, ut *absynthij n. d. rosarum rubrarum, violarum, boraginis &c.* vel syrups admisceri possunt, ut

℞. Syr. de succ. Viol. ℥℔. aquæ card. sancti ℥iv. spiritus vitrioli, vel sulph. q. s. ad grat. ss. aciditatem. Eiusdem fellis, turgentiam liniunt, & corrigunt emulsiones ex oleosis seminibus paratæ, &

℞. Sem melon. ℥j. f. emulso in aqua card. ben. ℥iv. syr. de nymphaâ ℥℔. m.

Salia vegetabilium fixa per incinerationem parata, non solum humoris fellei effervescentiam compescunt, sed tertianam tollunt, ita sunt *sal absynthij, cardui benedicti, centaurij minoris &c.* imò hi si adjungantur *antimonium diaphoreticum, vel oculi cancrorum preparati*, raro fallunt, ut

℞. Salis absynth. fixi, ocul. cancr. prep. ana ℥℔. stibij diaphoretici ℔℔. m.

& in aqua cardui benedicti q. exhibe.

Succus deinde felleus ita temperatus, promptiùs volatilitate sua per superiora eliminatur, si præsertim æger sit nauseabundus cum oris amaritie, & ad vomitum facilis, tunc bilem dictam ad stomachum repere, ibique turgere, sursum affectare viam, & exitum quærere manifestum est argumentum: sic ventriculus ab acris salis volatilis oleosi scorijis expiatur, prima coctio faciliùs peragitur, & febrilis paroxysmus imminuitur, & quandoque tollitur. Unde relictis dejectivis, ad vomitum clementia in tertianæ curatione confugiendum est.

Pro specifico emetico in tertianis commendant vulgares *Vitriolum album*. ut

℞. Vitriolum alb. à ℔j. ad ℥℔. fiat pulvis, quem in juscule propinant, vel in alicujus conservæ, ut *boraginis, violarum, vel rosarum cochleare* exhibent, cum juscule superpotatione. Sed nos tale vomitivum repudiamus, quia strangulanti indole, & exulcerante potitur, & aliquid subinde, quod in totum ventriculum destruit, remanet. Et itaque conducunt emetica, quæ blandiori prædita sunt energia, ita est *decoctum ex folijs asari in aquâ cardui benedicti factum, vel decocti nicotiana unicia dimidia.* Item *tartarus emeticus Mynsicht à gr. iv. ad vj* Sed omnibus emeticis palmam præripit in blanditie nostrum *Hippocras emeticum* ad cochleare unum, ut nobiscum plures plures experti sunt. Unum tantum notamus vomitoria ex antimonio parata, ut *aquam benedictam Rulandi, crocum metallorum, vitrum antimonij hyacinthinum, infusionem reguli antimonij, flores antimonij, mercurium vitæ, & alia ex antimonio petita*, stabulantem in primis viis materiam feliciter exturbare: Verum hæc sicut solerrem spagyricum, ita peritum, qui ea exhibeat, *Medicum* requirunt, aliter sunt velut culter acutus in manu infantis, ut gladius in manu furiosi, ut multa passim funesta observantur exempla, ideoque in naturis debilibus, observatis omnibus legibus, quas in propinandis vomitorijs recensuimus, exhibenda censemus. Blandiora itaque emetica (estò in paroxysmo non facile aliquid

quid præbendum) ita necessitate urgente, in ipso paroxysmo exhibemus, quia tunc bilis dicta ventriculum repit, unde & in accessionis initio angustia, & dolores circa præcordia sentiuntur, & ægri quandoque lypothymia corripuntur, ac proinde tunc vomitoria exhibere licet: eapropter non solum anxietates illæ tolluntur, verum etiam paroxysmus imminuitur, & interdum febris aufertur.

Si verò bili dicta, ad inferiora vergat, quod vergit, eò ducere oportet, eodem modo per intestinorum excretionem deturbetur necesse est, & tum præcipue quatenus bilem è duodeno, meatu cholidocho, & ipso fellis folliculo turgentem, exprimendo evacuat medicamentum purgans, & hæc quidem evacuatio sponte quandoque contingere solet in tertianis exquilitis, & exquisitè judicantur: ex torminibus autem, & anxietatibus imum sollicitantibus ventrem, cognoscitur medicamentum catharticum requiri, & hæc est via commodior; natura enim ipsa viam hanc per intestina ad excrementorum excretionem, sibi stravit, imò à corpore universo ad intestina commodior, & magis usitata est. Medicamentum purgans intermissionis die exhiberi debet, idque matutinis horis, ut vulgò fieri solet, dummodò intermissio in eas incidat horas, & non die paroxysmi, quia tunc est afflicta natura, & afflictæ non est addenda afflictio. Insuper medicamentum purgans, à circumferentiâ ad centrum trahere dicant, & natura in paroxysmo à centro ad circumferentiam exturbat, & ita duo instituerentur motus, unus alteri contrarius, quos non sine damno tolerare posset. Præterea si natura die paroxysmi per sudorem evacuationem moliri velit, sudor per medicamentum purgans magno cum detrimento inhiberetur. Vel si natura purgationem per alvum institueret, & Medicus eodem die purgans exhiberet medicamentum, metuendum, ne ex utroque motu immoderata succederet evacuatio magno cum ægri detrimento. Intermissionis itaque die exhibendum est medicamentum purgans: Cæterum hæc medicamenta blandiora esse oportet, & à diagrydiatis, antimoniatibus, cæterisque pharmacis, quæ vehementer solvunt ventrem, omninò cavendum, nam hæc exhibere, est sulphur igni addere, & febrem in duplicem, vel continuam, vel alterius moris reddere, ac proinde levioribus acquiescere licet, & quæ bilem dictam evacuare apta sunt ita est *Manna potabilis n. d. extractum rhabarbari*, vel *eius infusio cum decocto senna*, vel *cassia*, in bolum redacta, ut

℞. Cass. recens extract. per setam ℥. ij. rhabarbari opt. ʒ. j. m. & cum sacch. f. bolus. Vel

Syr. rosar. solut. de Cichor. Nicolai, diaprunum, lenitivum, & ex his potio in hunc motum parari potest.

℞. Fol. sen. or. tart. vin. alb. ana ʒ. j. rhabarbari opt. ʒ. j. pulpa tamarind. ʒ. ʒ. f. decoct. in aqua fumar. & in suff. q. diss. syr. de cichor. Nic. ros. solut. ana ʒ. iij. diapr. lenit. ʒ. ʒ. m. f. p. Vel

Cons. ros. pers., vel flor. pers. vel earum expressionis exhiberi possunt.

Alii non intermissionis die medicamentum purgans, sed instante paroxysmo propinandum esse censent, his suasi rationibus: Natura utiliter paroxysmi die evacuationes molitur, ac eodem ferè die semper crisin instituit: itaque cum Medicus sit naturæ minister, eam æmulari debet, & quidem jure, nam tunc humores moventur, & agitantur, ac natura tum humorum motu, tum onere irritata facilius evacuationem adjuvabit: & reverà tali curandi methodo, plures longissimis febribus laborantes multò citius, quàm aliàs ereptos observavimus.

Cæterum quæ supra adduximus, facile hanc dirimunt litem; si enim materia, instante paroxysmo, ad ventriculum repat, in ipsâ accessione vomitorium præbendum, sed lenè, ut diximus; si verò ad inferiora

inclinet loca, die paroxysmi lenem purgationem instituere oportet, præsertim si multa humorum congeries in primis stagnet vijs, ita ut ante initium purgationis motus sit absolutus.

In debilibus, & delicatulis remedia podicis, scilicet clysteres conducere inquirunt vulgares in principio, & fine paroxysmi, & felici cum eventu in praxi experiuntur, quia non dubium est, quin materia quædam separata, & ad intestina detrusa per clysteres aducatur, & hinc paroxysmus imminuitur.

Evacuata alvo, inter se rixantur *Galen*i discipuli; venæ sectio in tertianâ simplici conducatur? Et rixandi anam è magistro *Galeno* i. ad *Glauc. cap. 9.* desumunt, ubi in tertianæ exquisitæ curatione, nullamde venæ sectione mentionem facit, cum tamen in curatione tertianæ nothæ postea ejus meminerit. Eapropter in maximâ animi afflictione versantes in *Galen*i mentem interpretando insudant, & varias adducunt causas. Unde aliqui *Galen*i autoritate annexi, venæ sectionem in tertianâ intermittente omittendam arbitrantur, quia ipse non dixit. Alij verò, qui eam admittunt, varias afferunt conjecturas, cur *Galenus* de venæ sectione mentionem non fecerit. Nonnulli putant eum venæ sectionem omisisse, quod eam, tanquam quidam clarum, & extra omne dubium præsupposuerit, vel brevitatis studio omiserit; quod tamen vix locum habet, cum adeò clarum non sit, à quo indicetur venæ sectio in hac febre tertianâ exquisitâ, & postea in tertianâ nothâ ejus mentionem facerit, neque necessaria præsidia brevitatis gratia omittenda sunt. Alij censent, ideò eum omisisse, quod in febre id; quod maximè ad venæ sectionem desideratur, non adsit, virium scilicet robur. In tertiana enim exquisita omnia, ætas anni tempus, regio, temperamentum, ad calidum, & siccum vergunt, & proinde tale corpus viribus valentibus esse non potest.

Isti *Medici* vulgares, capita cucurbitina, *Galen*i doctrinam tanquam ex tripode, imò ex quadrupede dictatam venerantur, de umbra asini, & lana caprina rixantur. Cæterum nos juxta nostra principia in tertiana exquisita, nullo modo venæ sectionem esse necessariam dicimus, & præcipue cum aliquot mille, absque venæ sectione esse sanatos constet, præsertim his nostris regionibus, & cum experientia quotidiana pateat illos, qui frequentius educi sibi sanguinem pariuntur, satis proclives ad febres fieri, & porò nos doceat, quod febris tertiana simplex per venæ sectionem in duplicem mutatur, vel saltem producit, nec venæ sectio quò ad primas vias aliquid auxilii afferre potest, imò sanguis ex vulgare opinamento, cum sit frænium bilis, isto destituta fræno effrenatè defertur.

His ritè peractis, ad febrifuga, ut febris omninò exstinguatur, recurrendum est medicamenta, quæ non præsentem febrem, sed dum instat ante paroxysmum exhibeantur, imò unâ, vel duabus horis ante, & repetantur, & sæpius in duobus, tribus vel quatuor paroxysmis, licet non redierint suo tempore, ut sic junctis viribus cum natura operentur, & aliqua semini febrilis particulæ sopitæ, perfectè exstinguuntur.

Helmontius ad febres intermittentes, *salia volatilia ex plantis cephalicis*, ut *sampsuco*, *salvia*, *betonica*, *rore marino* &c. commendat. *Anti febrile Crollii* nos felici cum successu usurpamus, cujus descriptio est:

℞. Spiritus Virrioli ʒ. j. Salis absynth. ʒ. ʒ. aqua cichor. ʒ. ij. m.

Propinantur instante paroxysmo, & ad febris extinctionem reiterari debet. *Antimonium diaphoreticum* est insigne anti-febrile, non nisi quartâ febris transactâ die, & præsertim si in declinatione sudor effluat, tunc diaphoretica præcipitantibus, vel sudorifera sociata felicissimè febris seminio supremam imponunt manum; hæc enim, alkalia cum sint, febrile fermentum præcipitant, effervescentiam exstinguunt, & febrem tollunt.

Omnia

Omnia amara, fellei liquoris acre sal volatile oleum invertunt, obtundunt, corrigunt, ejusque fermentationem inhibent, & ad naturalem reducunt temperiem: amara itaque in hac febre sunt veluti anti-febrilia, ac proinde nos plures à febribus intermittentibus solo *electuarij hiera picra* usu cripuimus. Hæc etiam ratione *absynthium*, quia amarum est, ejus succus condensatus ad 3. j. assumitur in vino, horâ unâ ante paroxysmum, vel ejus extractum in formâ pilulari, & idem dicimus de *carduo sancto*. Sed *Centaureum minus* in febribus intermittentibus insigne est febrifugum; est enim amaritie amarius, unde fel terræ vocatur, & inter vegetabilia totum anti-febrile nominare meruit: eapropter herbæ, & florum in formâ pulveris 3. j. in hanstu vini propinatur, vel ejus extractum in pilulari formâ. Hæc vegetabilia superat *Gentianæ radix* in fugandis febribus intermittentibus; pulverisata enim à 3ß. ad 3j. in vehiculo appropriato, ante febris invasionem, repetito usu, elicitu sudore, febres fugat. Rustici ejus succum inspissatum contra febres intermittentes assument, felici cum successu. Recentiores ex gentianâ extractum febrifugum cum spiritu vini faciunt, quod aliis commiscent, & pilulas formant antifebriles, ut

℞. Extract. gentianæ, centaur. min. absynthij ana 3ß. m. f. pilul. ix. & deaurentur.

Dosis pilul. iij. horâ unâ ante febris accessionem assumendæ.

Egregium febrifugum, & magis modernum est, *Cortex Peruvianus* vulgò dictus *China China* saporis amarissimi, quem Hispani *Palos de calentura* appellant, qui primùm expertus est contra febres intermittentes quascumque, etiam chronicas. Adhibetur in tertianâ unâ, vel duabus horis ante paroxysmum, & infunditur in vino albo generoso ad 3j. vel ij. vel formari possunt pilulæ: sed de hoc cortice, alijsque febrifugis fusiùs in quartanæ curatione agimus. Verumenimverò hic cortex ob mercatorum fraudem facile adulteratur, & vix legitimus reperitur, ideoque *gentianæ radix*, quia insigne febrifugum est, *Corticis Peruviani* loco adhibeatur hortamur.

Hæc febrifuga operantur, præcipitando fermenta febrilia, & effervescantias mitigando febriles. Vulgares *Medici* primò purgant, deinde febrifuga propinant, & post rursus purgant: sed perperam faciunt, nam frustra sunt per plura, quæ possunt fieri per pauciora. Aliqui primò purgant, & postmodum febrifuga exhibent: cæterum malè operantur, nam in his febribus relinquuntur aliquæ particule fermentabiles sopitæ, & non totaliter præcipitatæ, quæ postmodum vires ex levi aliquâ occasione assument, & recidivam faciunt. Nos verò evacuatâ fellei liquoris saburrâ per vomitum, ad specifica devenimus, sed ubi vomitus non est locus, ad quæ succum felleum invertunt, & obtundunt medicamenta, & deinde febrifuga confugimus. His specificis anti-febrilibus extinctâ febre, purgamus, nam materiam præcipitatam purgante exterminamus, & sic recidivam vitamus, quod utique non eveniret, si primò purgaremus, & deinde febrifugis febrem exstingeremus: posset enim ex his, quæ relinquuntur, febris exsuscitari, nisi reiteratò purgaremus, quod utique supervacaneum existimamus.

Allatis specificis non solum tertiana, & quartana citò, tutò, & jucundè curantur, sed febres omnes, quæ ab extremorum refrigeratione accessionum, initium habent, licet ad perfectam infabricationem non devenerint, profligantur. Discite nunc Tyrones, & vos patres barbatî, *Galenî* procuratores, quàm falsa sit humorum quaternarii doctrina, cum unum, idemque remedium quotidianam, tertianam, & quartanam infallibiliter curet, quas ab humoribus inter se contrariis pendere mendaciter sectariorum *Medicorum*

armenta fatentur: Hujusmodi remedia si cognovisset *Galenus*, quia Vir erat ingenuus, certè libros suos Vulcano consecrasset.

CAPUT ULTIMUM.

De Curatione februm, quæ ab aquâ Pericardii ortum habent.

AQua in pericardio sicut quotidie cordis calore absumitur, ita perenniter reproducitur, necessaria erat hæc, ut cordis æstum temperaret, extrinsecus humectaret, nimiam siccitatem inhiberet, ejus motum lubricaret, & ut cor innatando minùs grave fieret, & in nullam impingeret partem: ita hæc aqua cordi est necessaria, sicut quælibet aliâ pisci, & sicut piscis extra aquam vivere nequit, ita aquâ pericardii diminutum tabem, & tali liquore privatum, mali moris febrem inducit, de qua nunc agimus. Putarunt nonnulli *Galenî* discipuli majorem istius liquoris copiam cordis palpitationem facere: Cæterum autopsia comprobatum est omnes, quorum post mortem pericardium, majori hujus liquoris copiâ confertum fuit inventum (et si morboosi viverent) in nullam cordis palpitationem incurrisse, sed tantum, dum vivebant, pulsum languidum, & rariorem habuisse. Neque ab istius liquoris copiâ tanta pericardij angustia fieri potest, ut cor in eo se movere nequeat, & hinc palpitet, sed contrâ magis dilatatur, & laxatur, unde faciliùs in eo multò movetur.

Signa.

In hac febre vires languent, pulsus sunt inæquales, & intermittentes, ager frequentibus animi defectibus, & lipothymis corripitur, facilius in delirium incidit, & spirandi difficultate laborat.

Causa.

Aqua Pericardii à vehementissimis animi perturbationibus, & quandoque à tali veneno, quod tacemus, in suo statu naturali immutatur, & suos immittendo halitus, cor versus absumitur, & ipsum vehementer lædunt, illius motum depravant, & febrem in eo accendunt continuam, pusillam, uniformem, mali moris, & frequentibus animi deliquiis comitatam.

Prognosis.

Talis febris curatione difficillima est, & raro ab hac eripiuntur ægroti, quippe remediis in pericardium unde quaque præclusus est aditus, tantum hoc receptum ab *Agrippâ de Vanitate scientiarum* descriptum multum prodesse potest:

℞. Tabellionem unum, testes numero vij. adde Sacerdotem cum aquâ, & oleo benedicto, & dispone &c.

Curatio

Hujusmodi febres neque sanguinis missione, neque medicamento purgante remitti possunt, remotis itaque his duobus magnis medicamentis à vulgaribus tam decantatis, est ne derelinquendus æger in faucibus orci? minimè quidem, si quæ tamen suppetiæ suppeditari possunt, à cardiacis tantum petendæ sunt, hujusmodi erunt *Aqua perlarum*, *balsamus sanguinis humani*, *elixir sanitatis* à nobis in *Mantissâ* descriptum. Vel *Aqua cordialis*, *elixir cordiale*, *magisterium cordiale*, *unctura corallorum* à *Battimelli* descripta, attamen hæc cum liquoribus appropriatis cochleatim per brevissima intervalla usurpanda sunt. Sed utinam hæc optimæ notæ medicamenta, sicut aliis cordis passionibus auxiliarentur; ita pericardium, cui undequaque præclusus est aditus, irreperent, ejusque absumptam repararent aquam! Arcem, cui interdicta est aqua, diu hosti obsistere, & manus non dare impossibile judicamus.

D. C A R O L I
M U S I T A N I
J A T R I A S P R O F E S S O R I S,
D E
M O R B I S M U L I E R U M
L I B E R U N I C U S.

Q U Æ S T I O P R I M A.

De Semine.

SEMEN in universum sic dictum est à serendo, quasi serimen, & sicuti vegetabilium semina fertili commissa telluri plantas, fructusque germinant; ita prorsus ex virili semine in agrum muliebre depositum, homo generatur. Et sanè nil aliud, dum coitum exercet homo, facere videtur, quàm plantare, quod nos pariter docuit Philosophus ille, qui interrogatus, dum coitum exercebat, *planto*, respondit, *hominem*, de quo semine in præsentem nos sumus tracturi, undè sit.

A R T I C U L U S P R I M U S.

Quid sit Semen.

ALICUJUS rei quidditatem scrutantes, quid nominis cognitum præsupponere debent: cum igitur nos seminis quidditatem scrutemur, liberabit tantisper in hujus articuli vestibulo circa seminis ethymologiam immorari. Semen itaque (ut diximus) à serendo dici communiter volunt, undè satis omnibus commune est quoddam vocabulum, quod ad aliud usque propagandi principium se extendit. Semen græco nomine γόνιμ nuncupatur, & hinc nomen accipit gonorrhæa, quæ latinis fluxus seminis spontaneus dicitur. Vocatur etiam σπέρμα, & hinc albæ corporis partes, & exangues, quæ ex semine genitæ creduntur, spermaticæ dici solent, quia nimirum ex seminis crassamento efformantur. Appellatur quoque *genitura*, quo nomine sæpius utitur Hippocrates pluribus in locis: sed distinguitur à geniturâ semen; semen enim magis latè patet, quàm genitura, quia largo modo sumptum accommodatur etiam plantis, genitura verò solis animantibus, iisque perfectis convenit. Sed estò in loquendi rigore differentia hæc inter semen, & genituram statuatur, communiter tamen DD. hæc confundunt nomina. Verùm quid inter semen, & genituram intersit, liquet ex Arist. sententiâ; nam genitura est humidum illud excrementum, quod suo sexui alteruter genitale subministrat; semen autem est conceptus ille, qui ex utroque parente perficitur.

Quò ad seminis naturam, seu quidditatem mirum est, quàm variæ, quàm discrepantes sint de illo assignatæ definitiones, tum à priscis, tum à recentioribus.

Nos hîc celebriores tantum adducemus, & ad trutinam revocabimus.

Ut verum in primis philosophantium sententias attingamus, Stoici secuti principem sectæ Zenonem, volunt seminis, seu genituræ illam potiore partem, quæ unâ cum crassamento ex viro exiit, esse animæ partem, & avulsionem.

In simili pariter sententiâ constat fuisse Epicurum, qui dixit semen esse corporis, & animæ detractam partem, ideoque Venereorum usum officere valetudinis commodo. Id autem Epicurus ut pleraque omnia, mutuatus fuisse videtur à Democrito, qui apud Plinium Venerem damnavat, ut in quâ homo alius exiliret ab homine.

In eadem quoque sententiâ fuisse Tertullianum, & Gregorium Nisæum, constat ex his, quæ litteris consignârunt: In illo ipso, inquit Tertullianus, ultima voluptatis æstro, quo genitale virus expellitur, nonnè aliquid de animâ videmus exire? Atque adeo marcescimus, & denigrescimus cum lucis detrimento. Gregorius autem apertè prodidit inesse in hominis semine animam, omnesque animæ facultates in eo delitescere suo & tempore edendas: Id autem ad hunc modum concludit: *Nulla res in animata vim in sese habet movendi, atque crescendi: atque perspectum est eos, qui in utero aluntur, & incrementum suscipere, & de loco ad locum moveri: igitur unum, ac idem esse debet, tum anima, tum corporis constitutionis principium.*

Hæc autem sententiâ estò egregios habuerit Aucthores, tamen suspecta illis videri debet, qui verâ religionem tenentur? Etenim animæ nequaquam ex progenitoribus dantur, sed illæ à DEO immediatè creantur.

Inter antiquiores etiam Hip. lib. de geniturâ semen definit,

definit, quod sit portio quadam robustissima universi illius humoris, qui in toto corpore continetur.

Hanc Hip. definitionem rejiciunt aliqui, dicendo non esse omnino bonam, quia in ipsa relucet semen à toto decidere, quod apud omnes ratum non est, sed maxime controversum. Verum hæc confutatio nihil concludit, quia ex hac definitione nil aliud elicitur, quam semen esse robustissimam sanguinis portionem, non autem à toto corpore, quia reliqui humores à sanguine differenter in propriis resident conceptaculis, unde ad ipsum distinguendum à reliquis, expressè subdit: *illius humoris, qui in toto corpore continetur.*

Melius itaque dicendum hanc Hip. definitionem ex eo adæquatam non esse, quia excedit definitum, nam si sumatur robustissima sanguinis portio hominis non adhuc adulti, de hac etiam verificatur definitio.

Insuper Aristoteles, quem nonnulli ex recentioribus sequuntur, 1. de generatione animalium cap. 18. Semen definit esse excrementum utile ultimi alimenti.

Hujus definitionis fundamentum ex sufficienti partium enumeratione ab argumento desumitur adducto ab ipso Aristotele, qui inquit: *Unumquodque quod est in humano corpore, vel est illius pars secundum naturam, vel præter naturam, vel colliquamentum, vel excrementum, vel alimentum: at semen non est pars secundum naturam i. e. integralis ejusdem corporis, quia ipso deciso, corpus adhuc integrum remanet.*

Neque est pars præter naturam, quia in corpore bene se habente nihil præter naturam inveniri potest; quoniam quod præter naturam est, non nisi in corporibus ægrotis observatur: semen autem in corporibus sanis multum, & efficax reperitur. Insuper non est pars præter naturam, quia in perfectis, & nullo modo monstruosis animalibus reperitur.

Neque est colliquamentum, nam nostra substantia in ardentissimis tantum liquatur febribus, proinde in maximis caloribus, & corporibus morbois cum calore consumptis, ac sine aliquâ delectatione excernitur, quæ excretio semper periculosa erit, cum mortem minari soleat: Sed semen in ardentibus febribus non excernitur, ejusque excretio est voluptuosa, & quandoque utilis, ut alibi dicemus: igitur semen nostri corporis liquata substantia non erit.

Neque tandem est alimentum, quoniam ea, quæ nutriunt, forinsecus adveniunt: at semen intra nos est, quin etiam si alimentum foret, nequiret universas corporis partes nutrire: ergo ex sufficienti partium enumeratione, semen est excrementum, & ut excrementum excerni debet, & quia quam maxime non solum generationi inservit, sed etiam robori masculo, ideoque utile dici debet: & cum ex sanguinis reliquiis dependeat, eo quod humor nutritius superfluus demittitur ad testes, pro semine generatione, merito deinde concluditur ultimi alimenti i. e. sanguinis: igitur semen est excrementum utile ultimi alimenti.

Verum tam Aristotelis definitio, quam aliquorum recentiorum ratiocinatio in multis claudicat, & primo non videtur discriminare semen à sanguine menstruo, qui multo magis excrementum dici debet, cum singulis mensibus à natura excernatur. Insuper utile additum supra excrementum destruit rationem illius, nam excrementum, ut excrementum inutile est etiam ex Aristotelis doctrinâ 2. de generat. animalium cap. 4. ubi excrementum dicitur quid incoctum, & terreum, adeoque expurgandum: semen autem maxime coctum, spumofum, & spirituosum est, ut præ cæteris notavit Zaccutus Lusitanus, id ipsum deducens ex Aristotelis doctrinâ. Præterea excrementum ex communi Medicorum sententiâ, juxta Galeni doctrinam lib. 2. de diff. febr. c. ule. vel est excrementum quantitatis, vel qualitatis: modò semen nec excrementum quantitatis dici potest, quia in corpore sano non exuperat, & assi-

duò in suis conceptabilis conservatur, quod si quandoque abundat, natura per pollutiones involuntarias expellit illud, quia fatuum, generationi ineptum. Neque excrementum est qualitatis, quia putredinosum, aut corruptum non est, nam aliter minimè esset generativum, etsi aliquando corrumpatur, potius statum morbosum, quam naturalem consequitur; unde cum semen degenerabit, æquivocè solum semen dici potest: ergo verè excrementum non est.

Secundò in multis claudicat ratiocinatio, etenim per illam non sufficienter enumerantur omnes corporis partes; siquidem ex anatome constat, quod aliæ sunt partes continentes, aliæ contentæ, & aliæ impetum facientes, ut propterea quamvis semen pars continens, & solida corporis non sit, non tamen negari poterit pars humoralis ejusdem, sicut etiam spirituosæ, quia à sanguine dependet, & fluxilem retinet conditionem, ac pluribus abundat spiritibus, ideoque in propriis conservatur vasis. Neque solum dici potest semen pars humoralis corporis, verum etiam alibilis, si non totius, saltem testium, & reliquarum partium, in quibus continetur; etenim secundum plurimorum sententiam semen est testium, & partium pudendarum nutrimentum. Tandem licet semen ex sanguine fieri dicatur tanquam ex materiâ, non tamen rationabiliter dici potest illius excrementum, quemadmodum nec sanguinem appellamus excrementum chyli, licet ex chylo (ut dicunt) originem trahat, aliàs homo ipse esset seminis excrementum.

Alii semen definiunt, quod sit instrumentum effectivè viventis à vivente decissum pro similis generatione.

Statuerunt isti animam à semine provenire, sed non immèdiatè. Ideoque in semine negarunt esse animam; vim tamen in eo à generante communicatam esse docuerunt; à quâ, & formatio corporis, & ipsa anima generati proveniat. Hujus sententiæ fuit Jacobus Schegkiius, Albertus Magnus, & alii Peripatetici, qui docuerunt generans quidem semen communicare, non tamen cum semine animam, sed saltem semini virtutem tribuere, quâ mediante, etiam mortuo generante, semen animam generato tribuat, ita ut semen, quod in se animam non habet, vivens tamen, & animam generet, non à se ipso, sed in virtute generantis. Sicut enim videmus in motu projectorum, ea moveri non à seipsis, sed vi à projiciente impressâ, etsi projiciens cum projecto amplius non conjungatur, & à malleo artis habitum non habente aliquid artificiosum produci, non propriâ, sed artificis, qui malleo utitur, vi: ita etiam à semine inanimato animatum produci, vi ab inanimato impressâ.

Cum animadverterent multa absurda sequi, si semen simpliciter pro instrumento habeatur, ac proinde distinguunt inter instrumentum conjunctum, & separatum. Hujus autem distinctionis necessitatem sumi putant ex diversitate perfectionis agentium, & naturæ ordinis rerum. Quædam enim operari cum medio, & sine medio ut viventia; alia inferioris ordinis, non habere tantam perfectionem, eaque operari per seipsa. Instrumenta ergo separata docent operari per virtutem permanentem, quam habent participatam ab agente; conjuncta verò successive suscipere virtutem operandi, & ob id dependenter à suo principali agente operari.

Separati instrumenti naturam explicant exemplo politico; Rex enim in locis dissitis operatur, quasi esset præsens, per derivatam à se potentiam, quam tribuit legibus, & iudicibus: sed homines privati, & idiotæ sibi solum viventes oportet, ut per seipsos operentur.

Afferunt & aliud exemplum, quo suam sententiam probare volunt, machinarum scilicet artefactarum, seu automatum, & horologiorum, in quibus rotæ plures ordine moventur, absente artifice, impressâ tamen virtute ab artificis primâ directione.

Conjunctorum naturam explicant exemplo Serræ, quæ jacens habet talem dispositionem, ut possit recipere motum in ordine ad secandum; non tamen est instrumentum agens usque dum recipit directionem ad motum, & secandum ab artifice.

Instrumentum separatum dari etiam motu projectorum probant; Lapis enim projectus moveri potest, etsi statim moriatur projiciens.

Ita etiam rem de semine sese habere statuunt, docentque generare animalia extra se projecto semine, virtute derivatâ permanenter in illo existente, ut possit operari, & operetur de facto sine actuali generantis influxu.

Verum hæc opinio quocumque etiam modo explicetur, & palliatur, falsa, & à veritate aliena deprehenditur; ipse enim *Arist. etiam 7. metaph. c. 9. tex. 31. Semen inter agentia univoca recenset.* Omnia verò agentia univoca non sunt è numero causarum instrumentalium, sed principalium. Deindè omnia instrumenta propriè dicta cum principali conjunguntur, & per se nullam habent efficaciam, nisi in virtute agentis principalis.

Quæ de instrumento separato afferuntur, nisi rectè explicentur, falsa, & sine ratione conficta sunt. Equidem posset semen instrumentum separatum appellari, quatenus nimirum semen cum generante non necessario conjungitur, sed ab eo subordinatur; & eandem vim, imò eandem animam, quam generans habet, à generante accipit. Verum quia ipsi animam semini esse negant, inanem operam sumunt, dum semen instrumentum separatum esse dicunt. Etenim etsi, dum instrumentum non agit, re ipsâ ab agente principali separari possit, ut Penicillus à pictore, Serra à fabro, Calamus à scriptore; tamen in ipsâ actione nullum instrumentum dari potest, quod insitâ virtute agat, (ita enim agens principale esset, non instrumentarium) sed omne instrumentum in operatione per se nullam habet efficaciam, sed pendet, & dirigitur à principali agente, & separatum ipsum amplius per se non agit.

Distinguendum igitur est inter actum primum, & secundum instrumenti. Ut aliquid sit instrumentum actu primo, sufficit dispositio instrumenti ad actionem aliquam edendam necessaria. Malleus per suam duritiem, gravitatem, formam, & instrumentum ad ducendum, & dilatandum metalla, eaque in certam formam fingenda, sed actu primo. Malleus hoc modo formatus nunquam per se aliquod metallum ducet, & dilatabit, sed præsentia, & motus artificis cum dirigentis est necessarius, & tum actu secundo malleus est instrumentum. Ita calor natus est instrumentum, quo natura ad coquendum utitur; calor tamen ille id non præstat, nisi anima, quæ est causa principalis, concurrat. Et de ratione instrumenti est, agere supra vires suas, & producere effectum se nobiliorem, quatenus scilicet à causâ principali movetur, & dirigitur: quod dum ea facit, non aliquam virtutem instrumento imprimit, per quam illam actionem, quæ est principalis agentis, edat. Neque n. instrumenta ipsa necessario fabricatur artifex, sed ea vel à naturâ, vel arte accipit, & ab arte, vel naturâ pro suo usu dispositis utitur; in serrâ, quam faber lignarius à fabro ferrario accipit, videre est. Idèque exemplum politicum Regis in locis diffitis per leges, & judices operantis, ut morale, ad physica non quadrat. Et subordinati judices supremi judicis potius ministri, quàm instrumenta sunt, neque virtute physica aliquâ communicatâ agunt. Neque n. instrumenta propriè dicta vicariam operam causæ principali præstant, & ita eandem actionem, quam causa principalis, etsi concessio, & communicato modo, edunt, sed saltem concausæ sunt, & nisi artifex ageret, ipsa etiam nihil agerent, & cessante agentis principalis motu, ipsa etiam ab actione cessant.

D. Car. Musici Oper. Tom. I.

Exemplum de impulsu, & motu projectorum quod attinet, vim instrumentis impressam non satis probat. Quâ ratione motus ille projectorum fiat, non satis clarum, & inter philosophos valdè controversum est. Sed magis consentaneum motum hunc fieri potius ab aëre, vel ratione aëris, quàm à vi projecto impressâ. Nemo n. hætenus explicare potuit, quæ & qualis sit virtus illa à movente impressa, & quomodo motu locali, brachii v. g. imprimi potuerit, & nunc quidem immediatè, nunc mediante re aliquâ, ubi inhæreat, quomodo iterum tam brevi destruat. Et plura omnino sunt absurda, quæ hanc opinionem comitantur, & propterea pro confirmandâ virtutè receptâ instrumenti separati afferri non possunt.

Exempla verò illa machinarum artificialium quod attinet, artificialia sunt, in quibus arte non ipsa movendi vis, quæ naturalis est omnino, ut patet in ponderibus appensis, machinis communicatur, sed motus ille rotis arte fabrefactis dirigitur, longè verò alia ratio est agentium naturalium.

Nonnulli alio adhuc exemplo instrumenti separati naturam declarare conantur, ferri licet igniti, quod stupam accendit; ajunt n. calorem ferri producere ignem instrumentaliter in virtute ignis, qui ferrum calefacit, & jam ut instrumentum ejus non amplius conjunctum, sed separatum, agit: Potest n. jam ille ignis, quo ferrum calefactum est, esse extinctus. Verum enim verò ferrum ignitum non accendit stupam vi communicata ab igne jam absente, sed propter ipsum ignem, qui ferro ignito inest, eique sese per minima insinuavit. Nec calor est instrumentum ignis, nam in nostrâ sententiâ, calorem ab igne penes gradus tantum differre probavimus in nostrâ *Pyrotechniâ Sophia.*

Et propterea verba sunt, quibus nulla veritas in physicis subest, agens principale transmittere suam actionem per virtutem à se derivatam: sed tota instrumenti ratio, ut dictum est, in eo consistit, ut effectum se nobiliorem producat, eumque non sibi similem, sed artificii. Et hæc communis ratio omnis instrumenti est. Ideoque instrumentum dividi non potest in conjunctum, quod agat, & operetur per aliquod participatum, in esse successivo, & separatum, quod agat per aliquod participatum inhærens. Nam de omnis instrumenti naturâ est, operari per aliquod participatum ab agenti principali in esse successivo. Et cum primum successivus ille influxus causæ principalis cessat, etiam tota illâ actio instrumentalis cessat: quod verò agit, & operatur per aliquod appaticipatum sibi permanenter inhærens, non est instrumentum, sed jam ut principale agens operatur; neque supra suas vires agit, quod de essentiâ instrumenti est. Summa agens, cujus effectus respondet, & æqualis est virtuti sibi formaliter inhærenti, est agens principale, non instrumentale; nullumque datur agens in rerum naturâ, quod recipiat virtutem ab alio sibi permanenter inhærentem, per modum instrumenti, aut quod agat virtute sibi communicatâ, sibi que permanenter inhærente, ut agens quo, sed quicquid agit, agit ut quod.

Et propterea etiam semen à plantâ, vel animali emissum, quia virtute insitâ, etiam si à nullo amplius regatur, corpus plantæ, vel animales efformare potest, non est agens instrumentale, quia non agit ut instrumentum; sed principale, quia agit ut causâ principalis, virtus autem illa non aliundè fluere potest, quàm ab animâ semini insitâ.

Semen nos juxta nostra principia definimus: *Est spiritus quidam, cui anima, & virtus plastica proxime insidet, & idem corporis organici, à quo decedum est, in se continet, & proinde corpus organicum simile ei, à quo decedum est, formandi, & individuum ejusdem speciei cum generante sese perficiendi potentiam habens.*

M m Constat

Constat semen ex duabus substantiis, nempe ex humido illo crassamento quod corpus seminis appellatur, & hoc sensibus nostris est manifestum, atque ex tenuissimâ quadam substantiâ, quæ eum nostrum effugiat sensum, solâ ratione deprehenditur. Cæterum in hac omnem efficiendi vim, atque energiam inesse demonstravimus: nam crassior illa substantia, quæ oculis est manifesta, nil aliud est, nisi quoddam vas, seu conceptaculum illius subtilissimæ naturæ, quæ quidem *Philosophorum* oculos hætenus elusit, qui pro nucleo cortices acceperunt.

Hoc seminis crassamentum nemini in dubium vertitur, cum sensibus observandum se præbeat, major difficultas, & obscuritas est de parte illâ tenuissimâ, in quâ efficiendi vis inest: Hæc n. oculorum aciem omnino fugere videtur; auctores ferè omnes inculpan celeberrimum illum *Aristotelis sermonem* 2. de generat. animalium c. 3. Inest in semine omnium, quod facit, ut secunda sint semina, videlicet, quod calor vocatur, idque non ignis, non talis facultas aliqua, sed spiritus, qui in semine, spumosoque corpore continetur, & natura, quæ in eo spiritu est, proportionem respondens elemento stellarum.

Verum ex hisce *Aristotelis* verbis nihil erui possumus, quod ad explicandam, cognoscendamque seminis naturam facere videatur: nam *Aristotelica*, rationis fundamentum positum est in discrimine celestis, & elementalis caloris. Nobis autem persuasum est ignem à Sole excitatum esse ejusdem rationis cum illo, qui chalybis, silicumque attritu producit.

Paracelsus vim, atque energiam seminis positam arbitratur in mumiâ, ut vocat, seu vitati ballamo, & sulphure, quod per animalis corpus se dispergit, suoque favore omnia complecti; ejus autem naturam penè incorpoream vult esse, & conservari in humido genitura crassamento, ceu in vase idoneo, donec in iterum coniecta vires suas possit exercere.

Pro exactâ hujus spiritus dispositione, dicimus dari agens internum in naturâ, tam omnibus corporum motibus universale, quam particularibus rerum naturalium operationibus de naturâ spiritus, & omnino in se intelligibile.

Hæc thesis licet scholasticis paradoxica videatur, quia illis nova est; tamen eam subodorasse videntur tam prisci, quam recentiores *Philosophi*, qui non tantum phantasie purâ imaginandi thymosi, ut *scholastici* quidam solent, sed naturæ lumine ducuntur ad rerum naturalium indaginem.

Et quidem primò *Plato in Timæo* insinuat spiritum in universo Mundo corporeo, ceu animam in corpore omnibus naturæ corporibus veluti præsidere, atque regere, & singulas hujus spiritus ideas esse veluti particulares actrices, & rectrices quorumcumque corporum, à quibus ideis, & spiritu universali tanquam à sensibilibus hujus orbis, & singulorum corporum ejus Archetypo, omnes tam ad commune bonum, quam ad singulorum corporum conservationem, & perfectionem conspirantes motu, atque operationes pendere demonstrat.

Hunc eundem spiritum naturæ nomine videtur etiam designasse *Aristoteles*; unde quorumcumque naturalium corporum generationes, ac operationes naturæ tribuere videtur, tanquam ei quæ verum principium operativum earum est; unde eam quoque definit per principium motus, & quietis, ejus in quo est &c. elemento stellarum, in seminibus animalium statuit 2. de generat. animalium cap. 2.

Hoc idem ens *Hippocrates* calidum appellavit innatum, quod in nostro corpore tanquam vitalium omnium operationum initium speculatur, hinc 1. aph. 14. inquit: Qui crescunt, plurimum habent calidi innati &c.

Hoc idem *Galenus* statuit, tum in commento hujus

aph. tum lib. de tremore, convulsione, & palpitazione, aliisque in locis, ubi passim spiritum, sive agens in corde, hepate, cerebro stabulans, tanquam omnium vitæ operationum statuit principium.

Hoc idem spagyricæ fucultatis cultores variis etiam nominibus insignite conantur; hinc *Lullius* quintam essentiam appellavit, putans namque cuncta naturæ corpora componi ex quatuor elementis materialiter, cum id vitam, esse, & motum eis tribuat, aliud ab alimentis diversum esse conspexerit, hinc ei quintæ essentiæ (tanquam aliud quid præter quatuor elementa) nomen dedit.

Paracelsus cum spagyricis rerum sulphur appellat. *Helmontius* ens seminale, ac in viventibus animatis Archaum appellat. *Petrus Io. Faber* Spiritum Mundi appellat, & alij passim recentiores lumine naturæ etiam talem spiritum in universis corporibus tanquam operationum omnium efficientem causam statuunt.

Unde patet, quod licet omnes hi *Philosophi* diversis utantur nominibus, ac mediis, ut hunc spiritum in eo convenire videntur, quod esse corporeum minimè participare afferant, licet in corporibus, & in toto Orbe tanquam universale agens statuant, quibus præmissis, ut à Scholasticis tanquam novâ hæc thesis non esibetur, nunc.

Probatum posita conclusio lumine naturæ: observantur in naturæ corporibus variæ operationes prodeuntes ab intrinseco eorum esse, attamen id, à quo prodeunt, minimè à sensibus est observabile: ergo de naturâ spiritus; nam omne, quod est, vel est corporeum, & materiale, ac sensibile, vel incorporeum, spirituale, & intelligibile: at tale agens incorporeum excludit à suo esse corporeum: ergo est de naturâ spiritus.

Confirmatur, quia id quod in corporibus est principium operationum, eò ea permeat, penetraque, ut liberè in eorum penetralibus excurrat, summâque celeritate suâ exequatur munia: sed talis est natura spiritus, ut scilicet nil ab esse corporeo impediatur: ergo tale agens est de naturâ spiritus.

Ex quibus intelligi potest, quid sibi velit *Plato in Timæo*, dum inquit: Orbem corporeum, & sensibilem inesse, & operari pendere esse intelligibili, nam de hoc spiritu videtur loqui; qui est universale agens in rerum naturâ, à quo hujus orbis machina, & singula naturæ corpora habent esse, vitam, & motum.

Hinc colligi poterit, quod quod magis corpora naturalia de esse spiritus participant, eò magis activiora sint: nam cum omnis actio corporum pendeat ab eorum spiritu intrinseco, hinc quod magis habent, & participant de spiritu, eò activiora sunt.

Ne verò gratis, & absque ullo fundamento talem spiritum tanquam agens assignari à nobis afferant scholastici, quoniam non determinamus, quomodo in naturâ venerit, atque nunc perseverat tanquam agens, tam universale quorumcumque motuum naturæ in universum, quam particulare concurrens, scilicet ad particulares singulorum corporum motus.

Dicimus, quod talis spiritus, qui nunc in rerum naturâ perseverat, tanquam agens universale, à quo tam generationes quam conservationes, ac operationes rerum naturalium pendent naturaliter, nil aliud est, nisi illa Idea, quæ in principio creationis rerum naturalium in mente Creatoris fuit concepta; (estò alij dicant esse Spiritum Domini, qui ferebatur super aquas) in mente n. Conditoris Universi præcedere debuit tam universalis Universi, quam particularis in Universo contentorum Idea, quia velle non poterat, quod prius non intellexerat. Præcesserat igitur in mente Creatoris creandi orbis, & singulorum corporum Idea, antequam omnia, & singula crearentur corpora omnibus completa numeris. Hæc Idea, ut

extra

extradivinam mentem specificaretur, requirebat subiectum, in quo sigillaretur, ut tanquam formale, activumque initium produceret in materiâ, & ex materiâ quicquid primò fuit in mente Creatoris conceptum. Hoc tale subiectum omni Ideâ carere debebat, & esse simplicissimum, immaculatum, perspicuum, ac translucidum, ad hoc ut sigillanda in ipso Idea, ab aliis Ideis, compositionibus, maculis, opacitatibus, renitentiis, ac umbris in ipsius instituto non confundere-tur, eapropter DEUS primò creationis die lucem creavit, & patet ex primo *Genesis* lucem fuisse primam universi creaturam: nam antequam reliqua generabilia, & corruptibilia naturæ creasset corpora Altissimus, constat fecisse lucem, quam non quidem aliquam particularem creaturam esse observamus, ut in ipsâ omnium creandorum sigillaret Ideas.

Nullum ens in naturæ universitate tantam diversarum formarum expressionem, tantam ætherogeneitatem, contra distinctionem, tantam colorum diversam representationem habere videtur, nisi lux; constat n. solam lucem hæc peculiares habere dotes, ut ex simplicissimâ sui entitate, tot invicem factis reflexionibus, refractionibus, complexibusque suorum radiorum, diversas rerum exprimere valeat species, sive formas. Sed id ad sensum patere potest sequenti modo.

Ponatur aliquis in conclavi ita clauso ut lucem non aliundè admittere possit, nisi per exiguum foramen, quod parvæ avellanæ nucis magnitudinem æquet foras autem ex oppositâ foraminis parte varia adsint corpora à solis, vel aliâ luce insigniter illuminata, tunc intra conclavis foramina apponatur alba papyrus; nam pingentur in eâ rerum foris illuminatarum imagines cum suis coloribus, sed tamen inversæ, eoque distinctiores, quò longiùs à foramine papyrus abfuerit. Et si forsan simulacra sic visa, luminosiora, & distinctiora videre cupiat, atque accuratissimè delineata cernere velit, poterit in foramine vitream lentem convexam adaptare ex earum specie, quibus semines in conspiciis utuntur, trans quam meatus lumen, exprimat in albâ papirò imagines ipsa visibilia objecta accuratissimè repræsentantes.

Ex quâ experimentiâ constat vim efformandi, sive exprimendi rerum imagines propriam esse lucis: In hac luce DEUS creandorum Id eam sigillavit, quam nos spiritum seu agens universale appellamus, à quo omnes generationes, conservationes, & operationes rerum naturalium pendent, à quo omnia sunt, vivunt, & moventur.

Iste spiritus replet totum terrarum Orbem, movetque singula naturæ corpora secundum eam exigentiam, quam lux formalis, sive essentia cujuscumque corporis exigit; ita ut ipse sit principalis motor in naturâ, regula verò, & determinatio differentialis motus pendet ex formis, in quibus ipse coërcitus movetur, & eas movet non secus ac mens in corporibus animalium movetur, & movet singula corporum organa juxta exigentiam constitutionis eorum.

Hujus thesis probatio est evidens ex dictis: nam cùm agens universale quorumcumque motuum productivum, sit spiritus, & totâ in rerum naturâ emergunt diversi motus, ac operationes, quot sunt corporum formæ; dicendum igitur consequenter, videtur, diversos motus corporum pendere à diversitate formarum, atque eorum exigentiâ. Undè Poëta 6. *Aeneidos* ad hunc finem cecinit:

*Principio cœlum, ac terras, camposque liquentes,
Ludentemque globum Luna, Titaniaque astra,
Spiritus intus alit, totamque infusa per artus
Mens agit at molem, & magno se corpore miscet.*

Sicut individua uniuscujusque creatæ speciei dicunt dependentiam à DEO per creationem in initio creationis huius Orbis. quâdo creaturæ omnes secundum

D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

Creatoris Ideam proprium habuerunt esse: ita hanc ideam, seu spiritum corporibus generalibus, & corruptibilibus sigillavit Altissimus, in quibus naturaliter gliscit, & propagatur, quæ fuerunt fœcunditatis benedictione repleta, ut sibi simile ens producerent, postquam ab Altissimo creata fuere cuncta corpora naturalia, quæ productio non secus ac lumem de lumine pendet, ac producitur.

Patet etiam ex *Genesis* autoritate, nam constat dedisse Altissimum cunctis creatis corporibus facultatem, quâ producerent semen juxta genus suum, quo mediante crescerent, & multiplicarentur super terram, producendo unumquodque sibi simile ens: nec similitudo formalis individuorum potest pendere, nisi ex similitudine Ideæ producentis.

Hanc Idealem formarum productionem lumine naturæ intelliges, si per singulorum corporum naturalium generationes discurrens, observabis unumquodque innaturalium generationes discurrens, observabis unumquodque innatâ facultate ferri ad productionem peculiari seminis, ex quo non alia emergir forma, nisi similis illi fuerit, à quâ tale semen fuit productum; semen autem utpotè quid conservandis naturalium rerum speciebus destinatum, non potest ab alio naturaliter potestativam habere illam virtutem producendi similem formam, nisi ab eo, à quo fuit productum.

Spiritus iste, sive Idea communis fuit omnibus corporibus creatis, tam vegetabilibus quàm animalibus perfectis, vel imperfectis, ac mineralibus, diversificantur tamen juxta corporum exigentiam, & organorum dispositionem; nam unumquodque vivens suo modo corpus organicum habere debet; unde si bruta haberent organa ita disposita, ut homine, utique nihil ab hominibus, quoad vocem, multasque functiones, non verò quoad sermonem, differrent, patet id quod dicimus de Tauro illo æneo à *Valerio Maximo relato lib. 9. cap. 2. de Crudelitate, & à Perillo Siculo invento, in quo inclusi, subditis ignibus, longo, & abdito cruciatu, mugitus, resonante spiritu edere cogebantur; ne ejulatus eorum humana sono vocis expressi Philaridis tyranni misericordiam explorare possent.* Ita contra si formaretur corpus humanum ex æte exactè organizatum, ac intus clauderetur aliquod brutum, hoc ejulando, humanam edere vocem.

Inest brutis aliqualis intellectus, cognitio, memoria, & judicium, quibus medianribus, quasi aliquâ rationalitate prædita, sua præstant munia, quamvis non æquali cum perfectione peragantur in omnibus brutis, nam prout analogia illa ratio secundum majorem, vel minorem organorum aptitudinem in aliis excellentior, atque vegetior in aliis verò magis torpida est, ita etiam alia bruta ab aliis ingenij acumine, intellectus memoriâ, docilitate, ac stupiditate differunt. Verùm hoc non tantum provenit in brutis ab organis, & eorum partibus benè dispositis, & proportionatis ad actiones peragendas, nisi aliquid adsit, quod illas ad actiones destinatas aliter, atque aliter immutet, ac incitet, nihil agent, Hæc actio, seu operatio mediata pendet ab innatâ partium dispositione, & ab objectis, sed immediate ab eo, quod abjecta cognoscit, & dispositas partes ad agendum diversimodè incitat, quod ipsum etiam antea partes disposuit, earumque dispositionem, ut modò tali, modò alio modo agant. Hic est ille spiritus, qui è seminis crassamento eductus, & solutus, in materiam rursus agit, eamque variis modis ita disponit, ut præter multas alias etiam dictæ nobiliores, & admirandæ actiones in brutis proficiantur.

Multa de elephantorum ingenio, & solertiâ ram mirra narrantur, ut fidem superare viderentur, nisi à viris dignis recenserentur. Videmus canem magnâ curâ domui invigilare, quippe nostras sedes ingredientem, si nobis, ipsique sint noti, magno excipit gaudio, caudâ adulatur, multisque blanditiis amicum esse testatur; si

minùs suo latratu ignotos esse indicat, in illo ringendo invehitur, nec finit domum intrare, donec dominus illos amicos esse admoneat; præterea etsi dormiat per totam noctem, excubias agit, dormiens somniat, & per somnium latrat. Cane etiam nullum animal fidelius: quocumque Dominus tendat, sequitur, mandata intelligit, & exequitur, illum sollicitè custodit, proque suo domino in quælibet pericula promptus, vel adversus ipsam mortem propriæ vitæ discrimine pugnat, & quod maximè est admirandum, tunc majori afficitur lætitiâ, cum labores, cursûque cum ipso dominus partitur. Nutri obedit, pullatus etsi domino irasci videatur, nullatenus tamen si statim vocetur, omnis injuriæ immemor ingenti gaudio occurrit. Idem in venatione aliquo modo ratiocinari videtur; nam ad trivium veniens, cum duas vias odoratu indagavit, per quas fera non transiit, quasi sic ratiocinaretur: aut hæc, aut istac, aut illac. transiit sed neque hæc, neque istac, ergo illac. Quis simiarum gesticulationes, & humaharum actionum imitationes ignorat? Psittacos ad humanam vocem imitandam assuescere nemini ignotum, imo idem de Picâ observamus. Græves certâ disciplinâ peregrinari, & excubias agere notum est? Tacemus formicarum ingenium, & miram solertiam. Tacemus singulare artificium, quo aviculæ nidos construere, araneæ telas texere, apes favos cenicere, ac mella colligere sciant, & alia innumera hæc necessariò prætereunda.

Præterea sunt quidam homines, quibus, vel unum humani intellectûs granum superest, & aliqualis brutorum intellectus quotidie conspicuus fiat per eorum actiones; quapropter ex rationibus manifestissimè patet ab objectis nullum motum in brutis suscitari posse, nisi percipiantur bona, vel mala, etsi taliter percipiantur, necessariò iis debere inesse aliquod per modum recipientis & aliquod percipiens ab objecto percipiendo diversum.

Præterquam quòd indigent homines conveniente educatione, culturâ, & exercitatione, ut ad summum perfectionis culmen deveniant. Patet in iis, qui in ipsâ infantiâ per matrum immisericordiam, aut propter hostium persecutionem, vel alium casum in sylvis depositi, à brutis nonnullis animalibus illic enutriti sunt, atque inter illas feras adoluerunt, diuque vixerunt, qui postea casu à venatoribus capti, prorsus ferale ingenium, & mores ab omni rationalitate alienos induisse, atque sic non nisi corporis figura à brutis, ac sylvestribus feris distingui visi sunt, quorum exempla inveniuntur apud *Plinium*, *Ph. Camerarium*, *Jacobum Cars*, & plures alios.

Non per hoc sequitur (quod inferre possent nostri adversarii,) si in brutis esset aliqualis intellectus, & cognitio: ergò etiam habent animam, eamque non minùs immortalem, quàm est hominis anima. Quod n. aliquam animam sentientem, & percipientem habeant, omninò concedendum existimamus, sed negamus, quod immortalis esse possit, æquè ac hominis anima: nam maxima istarum animarum differentia, & origo longè diversa omninò contrarium ostendunt.

Constat namque in sextiduo creationis rerum omnium naturalium, DEUM, creativâ actione dedisse esse singulis Universi creaturis, & dedisse eis potestatem, qua naturaliter ad sui similis productionem ferrentur: post autem sextiduum præter animam nostram intellectivam, nil nisi miraculosè create videtur, at hominî non videtur tributa talis facultas productiva alterius hominis juxta genus suum, quoniam animæ humanæ productionem sibi soli tantùm reservaverat. Altissimus, nec n. ab alio produci congruum erat ipsius Altissimi ter gloriosi iconem, nisi à seipso, ut habetur *Genesi cap. primo. Faciamus hominem ad imaginem, & similitudinem nostram. Formavit igitur Dominus Deus hominem de limo Terra, & inspiravit in faciem ejus spiraculum vitæ, & factus est homo in animam viventem. Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem*

Dei creavit illum masculum, & fœminam creavit eos. & Joan. 1. Quæ neque ex sanguinibus, neque ex voluntate carnis, neque ex voluntate viri, sed ex Deo originem ducit. Animam hominis spirituales, & immortalem nos credimus sub indubitabili certitudine, & claritate intemeratæ Catholicæ fidei, in quâ obsequentissimè noster quiescit intellectus; licet per sensus nostros, & ratiocinî inductiones naturaliter confirmari possit, eam tamen disputationibus committere non audemus. Animam humanam esse spirituales, & immortalem, nec morbis, nec mortî obnoxiam candidè profiteamur.

Loquimur hîc de spiritu impetum faciente, ut loquitur *Hippocrates*, Archæo secundum *Helmontium*, animâ viventis, & animâ sensitivâ (quæ ut synonyma concipi debent, ne confusionem pariant) alterabili, caducâ, mortali, morbis, & passionibus subjectâ, quæ tam in specie brutali, quàm in specie humanâ parentum seminibus per individua propagatur per feracem illam benedictionem: Benedixitque illis Deus, & ait: *Crescite, multiplicamini, & replete Terram.* Quæ in homine eò vivit, quo perseverat immortalis animæ præsentia, cum utriusque requiratur concursus in humanâ vitâ exercendâ.

Ex rationibus, & quotidianis experimentis inferimus aliquod animæ humanæ analagon brutis, sed morale concedendum. Confirmamus saltem hoc ex uno satis notum, quod interdum brutâ etiam delirant, (hoc patet in simiis, similiter in canibus, vel aliis brutis hydrophobiâ correptis) cum tamen delirium non corripiat, nisi animalia, quæ bene valentia sapiunt: nam potentia, & impotentia naturalis ad idem subjectum referendæ sunt. Cum n. homo delirat non insanit secundum animam immortalem, sed secundum sensus internos, quos cum brutis commune habet, qui bene, vel malè operantur, prout organa sunt benè, vel malè disposita, & secundum internum percipiens, quod anima sensitiva est: atque sic etiam bruta secundum hos sensus, & internum percipiens delirant, & non secundum aliam animam.

Ex his, quæ diximus clarè patet omnia viventia per semina generari, crescere, & sese multiplicare, ac semine, sive illo crassamento esse spiritum, sive animam, quæ à generante in generatum transfunditur, & traducitur. Quæ, ut hæc clariora fiant, demonstranda sunt per viventium genera in specie.

Duo sunt viventium genera, scilicet plantæ, & animalia, quæ etiam diversum propagationis modum habent; alia n. viventia habent sexus, alia non. Ea, quæ non habent sexus, sunt plantæ, quæ tunc generant, cum producant semen, quod est corpus ita à generante elaboratum, & dispositum, ut ubi perfectum est, à generante separari, integrum subsistere, & cum eo anima generantis in generatum transferri possit.

De plantarum semine duo adnotamus; Primum multiplicationem illam, quâ anima in numerosam sese diffundit prolem, ut patet de tritico turcico, millio, nicotiana, &c. per feracem illam benedictionem: *Crescite, & multiplicamini.* Quantum potuit divina illa benedictio! Secundum plantarum semina duas habere partes, (ut de humano semine diximus) unam primariam, quæ sola seminis nomine digna est, hæc constat animâ, quæ vitæ, & formationis plantæ opifex est. Hic internus opifex totius plantæ ideam, & delineationem in se continet, undè semina quocumque loco humectata, & quocumque calore fota extra terram quoque dehiscunt, & radículas protrudunt, postea etiam prima germina: integrum verò plantæ corpus, nisi è terrâ, tanquam ex utero per primas radículas alimentum attrahatur, è semine formari non potest. Habet & semen pulpam, tanquam materiam, ex quâ prima plantæ rudimenta formantur. Hæc seminis pulpa non tota anima

animata est, sed tantum illa pars, quæ vulgò *corculum* nominatur, quæ, si corrumpatur, nihil ex semine gignitur. Ideoque formicæ illam particulam erodere feruntur, cum semina congregata ab iis germinare incipiunt. Contrà verò si reliquum corpus à vermibus erodatur, nihilominus germinant, modò corculum saluum sit, ut videre est in fabis, pis, phaseolis, &c. Reliqua pulpæ pars non frustrâ facta est, sed, nutrimenti loco est pro tenellâ plantâ.

Insuper adnotamus, quod pulpæ seminum accidit cortex exterior, quasi theca, quæ pulpam & internum semen contra externas injurias tuetur. Respondet cortex ille exterior corticibus, & putaminibus, ac membranis ovorum. Cum n. plantarum semina non ut animalium viviparorum in uterum matris conjiciuntur, sed sæpe diu extra terram, quæ ipsis matricis loco est, asservuntur. Cortex hic contra externas injurias semen illud internum defendet, ne priusquam germinare incipiant, aut in ipsâ germinatione ab externis causis occurrentibus lædatur.

Quomodo autem plantæ ex semine propignantur, non ratione tantum, sed ipsis quoque sensibus percipi potest; Inest n. in plantarum semine germen quoddam satis conspicuum, quod quidem absolutam formam, & simulacrum futuræ plantæ repræsentat, ut videre est in amygdalis, nucibus, pineis, & fabis, quæ discissæ, & bipartitæ, eodem præsertim tempore, quo humoris plenæ turgescunt, produnt genuinos surculos, seu germina plantarum.

Semina in terram commissa à causâ occasionali germinare incipiunt, & una pars deorsum tendit, & radicem; altera sursum, & reliquum plantæ corpus constituit. Huic tenellæ plantæ à latere adjacet seminis corpus reliquum, è quo canalis in ipsam plantam tenellam tendit, per quem succus alimentarius tenerrimæ advehitur, donec adoleverit, viresque acquirat, proprias succum alimentarium è terrâ alliciendi, & elaborandi.

Varum quanquam similitudinaria plantarum in naturâ productio hæc, per ea quæ suprâ diximus, aliquo modo patere videtur, tamen ignota remaneret adhuc earum generatio, nisi internum earum agens in rerum universitate detegatur; siquidem patet ex dictis, latere in earum semine spiritum, per quem semen fertur ad productionem sui similis entis, à quo ipsum fuit productum. Cæterum quid sit illud, quod promoveret seminum productionem, ipsaque semina ad formulam corporum, adhuc ignotum mansit Scholasticis Peripateticis, notum verò iis, qui lumine naturæ ducti ejus scientiam aggrediuntur, secuti recentiores sunt, qui non nisi dependenter à sensuum observationi physicam aggrediuntur scientiam. Eapropter dicimus id, à quo efficienter dependet omnis formarum expressio, & affectiva productio in rerum naturâ, esse quendam motum intrinsecis corporum seminibus insitum, secundum expromendæ formæ, vel seminis naturam, ac indigentiam, qui motus proprio vocabulo fermentum appellamus.

Hæc thesis aliâ non indiget probatione, nisi ipsâ autopsia, quâ sat patere potest, quid sit in rerum naturâ fermentum; motus namque omnis intrinseco corpore spiritui, sive luci internæ in situs est ille, quia suâ vi agitatur, quo agitato, & moto in suas destinationes procedit, materiamque, cum quâ ludit in universo, secundum sui ideam delineat, format, & determinat, unde varias materiales in eâ pingit, exprimitque formas. Sic immediate, & per se dum ex plantæ semine planta consurgit, procedit plantæ generatio ex interno seminis spiritu procedente juxta sui ideam ad plantæ productionem, Sic per se ex ovo pullus generatur, dum internus ovi spiritus procedit juxta sui ideam ad pulli generationem.

In plantæ productione dantur causæ excitantes, &c.
D. Car. Musicans Oper. Tom. I.

merè occasionales, & sunt illæ, à quibus planta non per se, & immediate dependet, sed mediatè quatenus causas naturales, sive interna rerum semina promovent, excitantque ad effectum productiones, sive generationes, uti se habet calor gallinæ ova foventis, à quo occasionaliter, sicut & ab omni alio proportionali calore, & merè excitativo procedit pulli exclusio ex ovo, quatenus scilicet calor ille externus penetrans internum ovi spiritum aliàs torpescens, unde illum excitat ad sui complendam destinationem, sive pulli generationem. Eodem etiam modo Sol suâ luce, & calore Veris tempore præsertim seminum, & stirpium internum excitat spiritum ad suas patrandas generationes, qui aliàs totâ hyeme torpidus mansit.

Sunt quidam, quorum intellectus ita elementis est immersus, ut præter elementa nihil sciant, ac propterea ex elementorum mistione non tantum plantas, & animalia, verum etiam omnia ex ipsis deducere conantur. Cæterum nos juxta nostra principia dicimus, quod terra plantarum generationibus intersit, seu uterus, aqua pro nutrimento, aër ut absque impedimento ad earum proceritatem assurgant, ignis nullatenus plantarum Compositionem ingreditur, quia est mors rerum. Hoc totum patet ex mechanicâ adducta ab *Helmontio tract. cui tit. complex. atque mist. elemental figm. §. 30. p. m. 68.* in quâ aperte probat non tantum vegetabilia, sed omnia corpora naturalia, ex duobus constitui causis, sive principiis in esse, & operari, materiâ scilicet, & efficienti intrinseco, seu materialiter constare ex aquâ, essentialiter verò ex ente seminali, sive interno spiritu, seu efficienti intrinseco.

Hinc eruimus nullas plantas absque semine nasci, cæterum quia internum efficiens; sive ens seminale in re ipsâ latet, & sensibus ita manifestum non est, sine semine multas plantas in campis, pratis, & alibi sponte nasci Philosophorum vulgus decrevit. Non unus est spontaneæ plantarum generationis modus; sæpe namque terræ ex se sterili aliundè semen communicatur, patet ex eo, quod post pluvias, & inundationes, ventorum vim, vel per aves novas plantas in quibusdam locis pullulasse, & provenisse, observatum est. Condidit Altissimus ille rerum patrator singula corpora in hoc sensibili Orbe, quibus proprium dedit esse per ferax illud verbum, *Fiat*, ac fecundâ benedictione terram (quæ erat inanis, & vacua) postquam seminibus replevit, indidit quoque illis potestatem crescendi, & multiplicandi super terram, ut scilicet successivis generationum periodis illam replerent, ut habetur *Germinet terra herbam virentem, & facientem semen, & lignum pomiferum faciens fructum juxta genus suum, cuius semen in semetipso sit super terram. Et protulit terra herbam virentem, & facientem semen juxta genus suum, lignumque faciens fructum, & habens unumquod semen-tem secundum speciem suam.*

ARTICULUS II.

Ex quâ materiâ Semen constat?

DE materiâ, ex quâ semen constat, variæ, disceptantesque sunt Philosophorum sententiæ, & Primò, *Galenus* ineptè putavit primariam seminis materiam esse sanguinem benè coctum. Id docent artæriæ spermaticæ insignes ad testes delatæ, quæ certè majores sunt, & plus sanguinis conferunt, quàm qui soli testium nutritioni inserviat. Docent præterea venæ spermaticæ sanguinem residuum à testium nutritione & seminis confectione referentes ad cavam. Docet tandem experientia, in nimia Venere, loco seminis non raro sanguinem cum aliquâ voluptate excretum fuisse, signum evidens illum in seminis materiam convergendum esse, quod primùm suscipit in pampiniforme rudimentum, & ultimò in testibus elaboratur.

Verum decipitur *Galenus* cum sociis suis, si credi feminis crassamentum fieri ex superfluitate sanguinis magis elaborati, & in albam crassiorumque substantiam mutati, atque concreti, idque probare nititur, quod semen quamquam cruentum enixum fuerit ab illis, qui præter modum re veneræ usi sunt. Atque nos certissimis freti conjecturis, atque observationibus affirmabimus feminis crassamentum non ex purpureo sanguine in album humorem mutato constitui, sed tale, quale est, de propriis vasis affluere, & in propria receptacula recludi; inde cuncubitus tempore exiliat, nec unquam purpurei sanguinis speciem exhibuisse. Quod si aliquando compertum sit sanguinolentum effluxisse semen, id potius crediderimus ex venæ, vel arteriæ alicujus hiatu, quam ex seminis defectu provenisse: nam verosimile est libidinis æstrum languere, tinginemque cessare, ubi universum semen è corpore exilierit.

Nec sanguis nutritionis materia est, ut perpetram hætenus creditum est, quia obesi multum nutriuntur, & pauci tamen sanguine abundant, ut ex venarum, & arteriarum exilitate conjectari licet, contra graciles plurimo potiuntur sanguine.

Multi antiqui confici semen ex quodam succo è cerebro, & spinali medullâ deciduo tradiderunt. Sic notat *Hippocrates lib. de geniturâ*, semen è cerebro in lumbos, & spinæ medullam diffundi, & ex hac in renes, indeque ad testes defluere. id etiam dicit *Plato in Timæo* semen esse medullæ spinalis defluxum: & *Alcmaeon* illud esse cerebri portiunculam.

Verum nullas eximias vias à cerebro, & spinali medulla ad testes anatomicorum culter invenit, ideoque horum authorum opinio neglecta mansit.

Glossonius, *Warthonus*, & *Charleton* scribunt feminis materiam esse chylosum quandam crudiorum liquorem, è mesenterio in cerebrum, indeque ad testes delatum per nervos, quos copiosos testibus, & epididymis inferi tradunt.

Sed horum opinioni repugnat experientia, cum pauciores tantummodo eosque exiles nervos eò pervenire doceat ocularis inspectio. Præterquamquod istum chylosum liquorem nunquam natura cognovit, ut fusiùs in nostrâ *Trutinâ Medicâ* rationibus & experimentis probavimus.

Alii, ut *Clemens Nyloe*, & *Hieronimus Barbatius*, putant semen generari ex liquore lymphatico, seu ex sero generari. Verum adeò frigidis rationibus hanc suam confirmant opinionem, ut confutationem non mereantur.

Quidam tandem pro proximâ feminis materiâ nutritivum stabiliunt succum, ex quo omnes corporis humani partes nutriuntur, atqui pro nutritivo succo album intelligunt gluten in sanguine innatans, cujus visciditas, seu fibrosa textura causa est, ut partibus opponi valeat.

Verum enim verò vulgaris est eorum sententia, nec subsistentes habet rationes; nam hic succus alimentivus, est putativa Galenistarum pituita ex crudo proveniens chylo, nempe sanguis crudus, & incoctus, qui majori indiget coctione, ut in sanguinem vertatur. Præterea docere deberent, quomodo hic succus glutinosus, & fibrosus subtiliatur, ut per *ἀνασφύρες* venarum arteriarumve poros permeet, & iterum in gluten redigatur, ut partes nutrire, & in semen redigi possit? Et si partes spermaticæ hoc nutriuntur succo, isto, an sanguine? Insuper quare aliquâ sanguinis tincturâ imbutus, ut plurimum non pervadit succus iste nutritivus? Sed de hoc succo fusiùs de *actione ventriculi* egimus.

Nostra sententia est, crassamentum illud constare ex nutrimento à cibis separato, & in ventriculi, ac intestinorum fibras recepto, quod per processum, quibus mesenterium per vertebrae lumbales spinali inferitur medullæ, tum per alios ductus, quibus diaphragma per

dorsi vertebrae ipsi spinali medullæ fit continuum, in ipsam; spinalem medullam, in ipsam cerebri substantiam recipitur, & ibi elaboratur, mutaturque in hoc aliquid, quod gluten album, spermaticumque repræsentat. Hoc ros, & cambium dictum antiquis per fibrarum spermaticarum substantiam distribuitur, ferturque per universum corpus, nam universum corpus fibris conflatur à cerebro & spinali medullâ descendantibus, & hoc nutrimur; iisdem .n. nutrimur, quibus constamus. Hujus liquoris tenuis, albi, & glutinosi optime, & purissima seferitur pars, & pro spiritus receptaculo in vesiculas seminales deponitur, ac usque ad excretionis tempus asservatur, absque eo quod testes pervadat, ut videre est in castratis, qui dum libidinantur, etiam hoc ejaculantur crassamentum quod ex nutrimento constat, juxta nostram sententiam rectè nos *faruum* appellamus *semen*, quia spiritus caret, hujus conditionis est illud, quod per pollutiones involuntarias in somno excernitur.

Ex hujus crassamenti nimia excretionem, ortum ducit dorsalis tabes, quæ è cerebro, & spinali medullâ oritur; debilitato .n. post nimium coitum cerebro, fit magnus affluxus hujus tenuis, albi, & glutinosi crassamenti non satis depurari è cerebro in spinalem medullam, indeque colliquatio ad debilitatas vesiculas seminales. Hinc Veneris ludibria, pollutiones, multique crassamenti profusio in somno absque voluptate.

Hoc crassamentum in vesiculis seminariis servatum, salinis abundat particulis, ac proinde falsuginosum gustu deprehenditur. Vnde eruimus has particulas salinas Venerem stimulare, fertileque reddere hoc crassamentum, ob id Ægyptii canes ad coitum inertes falsamentis, carnibusque sale maceratis, ad Venerem reddebant alacriores; hinc Veneri dediti salaces dicuntur: Propterea Venerem è sale natam finxere Poetæ. Hinc etiam deducimus obesa corpora, in quibus pingues, ac sulphurei prædominantur humores, parum crassamenti generare, & inertia esse ad Venerem, contra verò sicciora, in quibus falsi prædominantur humores, multum crassamenti generare, illudque copiâ actum titillationem pruriginosam, & irritationem exitare, ac proinde esse ad Venerem proclivia, & validiora.

Non tantum hujus crassamenti fertilitatem à salinis particulis pendere docemur, verum etiam ipsamet experientiâ duce, comiteque ratione terram à sale fecundari; observamus, namque nec terram in fructus germinare, & herbulas, vel minimum cespitem edere suo sale seminali (ut ita dixerimus) orbatam, loca siquidem montana, & maximè acclivia, vel prorsus sterilia evadunt, vel ratâ circum vestiuntur herbâ brevi duraturâ: quippe aquæ lapsu ad declivia fertur unâ sal cum ipsâ aquâ dilutum, ubi verò in aliquas vallecultas deprimitur mons, ibi fertilior seges, & luxurians herbarum copia lætissimè frondet, nec ex stagnanti humore sal abluatur; imò magis abundat, cum aqua ex supernâ delabens parte illo referta sale, & inibi stagnant, illud quoque deponit, totumque à terra exhauritur. In sale igitur terræ semen residet, nec ob aliud campi stercoreantur, & stipula incenditur, nisi ut pinguior fiat, nimirum sale abundet copiosiores; stercus, & cinis multum salis nitrati, & alkali continet. Pater id, nam si ignis culinarii cineres, in primis lignorum quernorum per agros dispersi, illi multò ferriliores evadunt, quam si finus bubulus inspergatur, & diuturniorem conferunt fertilitatem, quia multò plus salis in se continet. Si humano stercore in cloacis collecto, vel etiam columbino, aut gallinaceo stercorentur agri, decuplo majorem fertilitatem iis præbent, quam si bubulo, vel equino eadem, aut duplâ, triplâve quantitate stercoreati fuerint, quia scilicet duplo plus salis in se continet. Aqua pluvia, multo sale volatili, calore Solis attenuato, & unâ cum aquosis vaporis in sublime elato, imprægnata herbas, & plantas multò felicius crescere facit, quam

Quæstio I. Art. III. An Semen decidat à toto. 415

quàm si aliâ aspergantur aquâ. Sic pisces in piscinis etiam feliciùs degunt, & prolifcant, cùm pluit. Et itaque sal non tantùm plantarum, verùm etiam animalium proxima materia vis, & vitæ quidam fomes. Hinc satis probatum putamus omnium rerum viventium fertilitatem à sale, & ex sale produci, ita ut minimè alienum videri debeat, quod necessariò multò copiosiores salinæ particulæ ad seminis crassamentum concurrant, quàm sulphuræ.

ARTICULUS III.

An Semen decidat à toto?

AN semen decidat à toto, an verò à parte aliquâ determinatâ; variæ recensentur opiniones, & majorem dubitandi rationem induxit antiquitas.

Prima opinio *Hippocrati* tribuitur *lib. de morbo Sacro*, ubi asserit semen ab universo corpore generari, & à singulis ejus partibus decidi, quia *lib. de geniturâ* inquit: *Semen esse particulam quandam validissimam universi illius humoris, qui in toto corpore continetur*; ac proinde asseverat semen ex toto corpore ex solidis, & mollibus partibus, & ex universo totius corporis humido secerni.

Hinc *Hippocratis* sententiam sectatores probant primò: Ubi Venus exercetur, tantillo seminis emisso universum corpus languet, & Caballus semel tantùm ad coitum admissus, tantas ammittit vires, ut per aliquot dies eas etiam largioris victu vix recuperat: evidens est signum quod semen ab universo corpore sit desisum.

Verum universalis ille languor accidit, quia in Veneris palæstrâ per insensilem perspirationem alimentum, & sanguis in vehementi illo motu copiosius diffilatur, ac resolutò alimento, & magnâ sanguinis parte per diaphoresim, magna spirituum resolutio contingit.

Hinc humidiora corpora semper minùs molestè ferunt Veneris incommoda, & alacriora fiunt, & post coitum magna exoritur fames ad corporis indigentiam reficiendam, & restaurandam. Hæc est ratio, quare Veneris usus homines ab aliquibus vindicat morbis; nam hoc contingit circa morbos vulgò frigidos, & humidos, ut habet *Hip. 6. epid. sect. 5.* qui in corporibus humidis, & carnosus coitum commendat, & vituperat in gracilibus, nempe quia caliditatem inducendo, illa magis salubriora reddit, hæc verò magis extenuat, & lædit.

Secundò fœtus similis est parentibus, & tamen intelligi nequit, unde talis oriatur similitudo, nisi intelligamus semen à toto corpore descendere, & omnium partium impressionem suscipere similium partium in fœtu productivam.

Hæc autem ratio inefficax est, quia similitudo nulum affert indicium, neque concludit semen à toto descendere; causa n. principalis univoca, dum causat, intendit tantùm assimilare sibi effectum in specie similem, non autem individua libus lineamentis oris, & omnium membrorum comparem: quòd si quandoque hæc eveniat similitudo, potiùs fortuitæ sorti conceptionis, quàm naturæ legi attribui debet. Præterea admirabilem Dei providentiam in tantâ individuorum humanæ speciei varietate admiramur. Imò aliquando filii generantur parentibus similes in voce, motu, unguibus, capillis, & si quæ sunt aliæ id genus, partibus, quæ nullo modo generare semen, aut dimittere possunt. Aliquando etiam avis, aliisque majoribus, ex quibus semen non receperunt.

Quo pacto fiat, ut fœtus similitudine formæ externæ modò patri, ut plurimum matri, & quandoque alieno similis existat?

Hujus rei varias olim causas *Hippocrates* annotavit *lib. de geniturâ* à diversâ qualitate, & quantitate seminū viri, ac mulieris simul mistorum desumptas, cujus senten-

tiam quamplurimi sequuntur, sed non eodem modo explicant, quorum opiniones, quia nullis solidis innituntur fundamentis, non refutamus. Juxta nostra principia dicimus, totum hoc negotium à matris imaginatione pendere, quippe mulier gravida, cùm vigilans vix unquam non imaginetur hoc, aut illud, & cogitationes suas ad fœtum in utero contentum pletumque convertat, si philautiâ laborans, sui proprii corporis externam figuram, & formam super omnes alias admiretur, erit infans ei similis: si verò mariti forma ei placeat, ejusque imaginem sæpè attentâ mentè concipiat, erit fœtus patri similis. Si tandem alieni forma mulieri placeat, & altâ mentè externi idolum concipiat, nascetur fœtus externo similibus.

Lubet in hujus rei conformationem historiam recensere nobis tantùm referatam: Adolescens quidam, & nubilus virgo mutuò sese diu ardentè amavère, pacti invicem conjugii fidem, at pater invitam virginem alii juveni in matrimonium collocavit. Hæc ita primos servavit amores, ut amasium altâ mentè repostum etiam in, & extra viri congressum volutarit; quot peperit filios, tot ad amussim in oris, & totius corporis lineamentis amasio perquam similes spectabantur. Quarè viro multoties uxorem tanquam mœcham perimendi in mentem venit, propriosque liberos ad necem usque diverberabat. Pudica uxor in desperationem acta, id viro, quod ei innocenter exprobrabatur, machinata est; undè occasionem naçta ex viri absentia, compressa fuit ab amasio, concepit, suoque tempore filium viro simillimum peperit, quia in compressione fortem viri ideam concepit. Hunc filium maritus tanquam legitimum amplexabatur, ac deosculabatur, cæterosque tanquam nothos aspernabatur.

Hanc autem similitudinem à seminis viri, aut mulieris, ut vulgò fertur, qualitate, vel quantitate non procedere, ex eo satis liquet, quòd mulier prægnans etiam cujuscumque alterius hominis (qui nullam cum eâ familiaritatem exercuit, nec quidquam seminis ad fœtum formandum contulit) externam formam firmâ imaginatione concipiens, fœtum ei similem producat, imò sæpè monstruosas formas videns, earum aliquas fœtū multoties imprimat.

Mirabiles sunt imaginationis vires, præcipuè in gravidis, quæ tantâ animi impotentia, & aviditate prægnantium totam vitæ œconomiam exagitans, perturbant, & depravant, ut in tantâ animi perturbatione, & agitatione, nisi alicujus rei comestibilis concupitæ compotes fiant, vel abortiunt, vel apposita manu ad aliquod membrum, licet inadvertenter, & citra voluntatis concursus sui appetitus, concupitæ rei in fœtū carnibus stigma depingunt, ejus objecti repræsentans, quod à matre fuit per desiderium conceptum, membro contacto correspondens, imagine objecti illius perturbationis. Unde si appetitus fuit ad cerasum, depingitur cerasum utique in fœtu, & in membro simili, quale prægnans sibi manu tetigit, quod viridescit flavescit, & rubescit quotannis, iisdem temporibus, quibus arboris cerasa has colorum varietates acquirunt.

Quomodo id contingat, dignum inquisitione videtur, pro quo dicimus hominum perturbationes circa stomachicos fabricari, & inde ad cor descendere, mulierum verò procliviùs ad uterum mitti, quia mulier naturaliter inspirationes vitales mittit ad fœtum, ideoque omnis præcordiorum commotio in mulieribus continuò respicit uterum, sive in eo adsit fœtus, sive non. Omnis generatio imaginationem, seu ideam præsupponit, juxta quam suas exsequitur dispositiones, unde tam in animalibus, quàm in plantis sua cujusque est imaginatio suo modo: hæc imaginatio est in spiritu, qui est internus fœtus formator, & organorum ejus faber est lux formalis sensitiva in seminis germine contenta, quæ sicut à matris sensitivo spiritu regitur, & conservatur in utero, ita per conceptum, seu desiderium cuditur. Idea

rei conceptæ, & desideratæ in matris sensitivo spiritu, qui sicut fœtus conservationi, & regimini incumbit, ita impressam in eo Ideam concupiti objecti in subjectam fœtus materiam sigillat, & exprimit. Prægnans non operatur, nisi sit perturbatione perculsa vel conjuncta sit libidinis perturbatio: Ita igitur prægnans mulier fortiter per suam ideam operatur, ut nec vir, nec alia quævis fœmina operatur. Insuper in prægnante manus requiritur, organum organorum, ut externum, & signum determinati membri, in quo imago sculpenda est, quia anima perpetuò utitur mediis, super quæ imago fertur ad esse, & operari. Quare notandum, si prægnans fuerit dextra, sinistra tum manu aliquod sui membrum attigerit sub perturbationis insultu, nihil inde super fœtum signabitur. Unde aparet quod manus illa, quæ communis, quotidiana, & ordinaria est cogitatum exsecutrix, sit etiam directiva ad imaginationes. Per fortem matris imaginationem concupitæ rei idea ad uterum, & ad fœtum jam formatum defertur, qui, quia tenellus est ob summam corpusculi sui mollitiem facile suscipit ideam per matris imaginationem sibi fortiter impressam in illo membro per dexteram contacto, quæ admodum exigua est in exordio, sed in dies magis, magisque cum fœtu crescit: Sicut litteæ, vel picturæ in corticibus fructus cucurbitæ, aut peponis, alteriusve, acui, vel scalpello leniter insculptæ, paulatim crescunt cum fructu. Si vegetantium fuerit idea, stigma quasi vegetanti vivit vita in sensitivâ vitâ, unde quotannis suo tempore colorum vicissitudines adipiscitur, & sic discurre de aliis stigmatibus.

Tertiò, morbi parentum hæreditario jure, & quasi per fideicommissum transeunt in filios, ut podagra, epilepsia, phthisis, lithiasis, & alii: quod non contingeret, nisi semen à contaminatis descenderet partibus.

Non est perpetuum, nec verum simpliciter hæreditarios morbos in filios propagari, cum expertum sit ex sanis parentibus filios affectos, & ex affectis parentibus sanos ortos fuisse. Quod si quandoque morbi hæreditario jure à parentibus in filios traducantur, non per hoc semen à toto descendere infertur; nam hæreditarii morbi in seminis spiritu ideantur, & suo tempore cum idea in prole adoleverit, in liquorem proximè assimilandum, in partes similes, & in ipsâ corporis recrementa se diffundit, ac juxta illius suæ ideæ nocuæ proprietates fructus parit.

Quartò, à mutilatis parentibus mutilatos filios, à claudis claudos, à cæcis, cæcos sæpius nasci videmus; oculo v. g. vel brachiis in patre deficientibus, non habetur unde desumi potest pars oculi, brachiorumve productiva. Et non rarò cicatrix, & similia externa in sobole propagantur: signum evidens à toto, fœtui quid communicari, ut traduce quodam ea omnia in istum derivari queant.

Huic argumento facilè respondent vulgares Medici, quod non omnes mutilati parentes filios generant mutilatos, sed sunt multi mutilati, qui filios, generant perfectos, & idem de claudis, cæcis, &c. dicendum putant, etsi quandoque accidat esse potius casu, & per accidens, quàm ex necessitate. Optima quidem responsio, sed digna cachinno, cum non voto respondeat.

Investigandum igitur, quomodo ex semine etiam illæ partes, quibus parentes diu ante generationem caruerunt, suppleantur; cum tamen ab illis nullus spiritus architectonicus emanare possit?

Respondemus hoc fieri, quia defectum istum supplet parentum imaginatio, qui cum quotidie videant alios infantes, pueros, & adultos, omnibus membris benè natos, sibi firmiter imaginantur, se tales etiam producturos, arque ita deficientium partium ideas dicto spiritui seminali non minus imprimunt, eumque non aliter modificant, quàm si ex talibus partibus modificatio illa præcessisset, idque non tantum secundum figuram, verum etiam secundum totam naturam. Quan-

tum valeat fortis imaginatio liquet in mulieribus gravidis, quæ per hanc solam mirabiles ideas effingentes, mirabiles sæpè rerum imaginum, non solum figuras, colore, & masculas, sed ipsas res secundum totam suam naturam fœtibus interdum addiderunt. Sic nati fuere aliqui cornuti, quod mater à cornuto animali exterrita, istius cornu tam firmam ideam concepisset, & fœtui impressisset, ut non macula, aut solus color, sed ipsum verum cornu in eo excreverit. Experientia. n. docet, si mulier de alicujus hominis parte mutilatâ, à quâ fortè exterrita fuit, continuò, & fortiter cogitet, illam fœtum mutilum in lucem edere, licet ipsa, & maritus ambo integri sint: & contra si de fœtu integro, & sano fortiter cogitet, eam fœtum integrum parere, quamvis, vel ipsa, vel fortè maritus aliquâ parte sit mutilatus. Ita etiam vir per fortem imaginationem potest partium deficientium ideas multò facilius spiritui seminali imprimere secundum totam naturam, quàm mulier illas per suam imaginationem potest delere, immutare, vel depravare: & quia illud de muliere per experientiam certum est, hoc de viro adhuc multo certius habendum est. Nec de eo dubitandum, si parentes de partibus ipsis deficientibus continuò, multumque cogitent, nec per alias imaginationes istarum deficientium partium ideas spiritui seminali imprimant, eos tunc genituros fœtus talibus partibus mutilatos, Hoc ex eo in primis patet, quod si parentes noti fuerint aliquâ parte mutilati, cum postea de partis istius integritate non facilè aliquas ideas sibi imaginari possint, ut potè quàm nunquam integram in se cognoverunt, sæpè etiam fœtus eadem parte mutilatos producant. At si diu post nativitatem aliquâ parte mutilati fuerint, tunc istius partis, cujus integritatem, & usum antea in se ipsis cognoverunt, ideam facile, & fortiter imaginari, atque sic in semine, ejusque spiritu ideæ illius defectum supplere possunt.

Quintò, suavissima voluptas, quæ in seminis emissionem percipitur, est in toto corpore, igitur à toto corpore semen separatur.

Suavissima in seminis ejaculatione percipitur voluptas, non quia semen à toto fuit corpore, sed sentitur in toto corpore, quia egreditur per partem cum quâ omnes corporis partes consensum habent; unde non mirum, si corpus gestiat universum. Nec voluptas est in toto corpore per se, quia non accidit in principio, sed potius in fine coitus fit tota simul, non autem divisa: at si esset ex semine à toto deciduo, prius fieret delectatio in unâ corporis parte, deinde in aliâ. Præterea suavissima est, quia naturalis, & omne ad naturalem rem pertinens summam habet voluptatem, & hæc facit, ut animantes ad coitum ardentius excitentur, ac proinde.

Per victum, & coitum pugnant animalia quæque.

Similiter necessaria est summa voluptas, quia per istam perpetuantur species, & ideo in omnibus satietas, in coitu nulla.

Secunda opinio semen è cerebro, tanquam à fonte descendere asserit ita scribit *Alcmaon*, & reverà hæc sententia non multum à veritatis scopo aberrare videtur, si animo volutemus, quæ Venus salacibus incommoda affert, quibus cerebrum, functionesque maximè animales læduntur. Sunt Veneris incommoda: capitis dolores, ingenii offuscatio, sensuum obtusio, vertigo, artuum imbecillitas, imò quod pejus est, *Arnoldus* cujusdam juvenis sine cerebro caput repertum fuisse refert, & *Medici* causam ad immodicam Venerem retulerunt. Hinc Poëta cecinit:

*Est Veneris fugienda tibi immoderata voluptas;
Nam capiti, mentique nocet, sensusque retundit,
Virtutemque hebetat animale, & corporis omnes.
Debilitat nervos, infirmaque corpora reddit,*

Verum hæc sententia falsitate convincitur, quia nullas eximias vias à cerebro ad testes anatomicorum solertia

Quæstio I. Art. III. An Semen decidat à toto. 417

solertia invenit. Præterea animales functiones in cerebro, tanquam in proprio organo, exercentur, & quia in coitu maxima fit spirituum jactura, ideo libidinis in immoderato Veneris usu enumerata accedunt incommoda. Ad id, quod refert *Arnoldus Medicos* illos, quid pro quo accepisse dicimus.

Tertia opinio est *Platonis* in *Timæo* asserentis semen à spinali medullâ derivari.

Sed hæc sententia convincentem non effert rationem, nec usque modò à spinali medullâ in testes anatomicus culter vias invenit. Ad id, quod in hanc sententiam de tabe dorsali adduci potest, respondemus. quod excernitur, non habere seminis rationem, sed tantum esse crassamentum seminis, id est spiritu seminali destitutum. Præterea nos multos Eunuchos tabe dorsali correptos observavimus.

Quartam opinionem adducit *Fernelius* 7. de procreatione animalis; sustinens semen non in solis testibus perfici, sed in omnibus partibus spermaticis elaborari, at non in sanguineis. Ejus autem ratio est: Vnumquodque eo nutritur ex quo constat nutritio ordinata est ad restaurandum id, ex quo partes constant, & nutriri debent illo, ex quo factæ: sed partes spermaticæ formatae fuerunt, factæ fuere ex semine: ergò debent semine nutriri: at unaquæque pars generat alimentum quo nutritur, ergò omnes partes spermaticæ debent semen generare, quo nutriuntur.

Errat *Fernelius* existimans semen in omnibus partibus spermaticis perfici, (nisi loquantur de crassamento;) nam partes spermaticæ licet ex semine conflatae sint, non per hoc semen generant, ut eo nutriantur, sed unaquæque pars secundum sui naturam proprium nutrimentum sibi elaborat, & id in eis particulis efficit, quod est ad conservationem ipsius partis aptum. Vnde est, quod nutrimentum in medullis est medullare, in ossibus osseum, in venis venosum, in arteriis arteriosum, in nervis nerveum, in cartilaginibus cartilagineum, &c. Quod summâ providentiâ fuit à naturâ ordinatum, enim verò cum defectus, corruptiones, & lacerationes propriarum partium reparare fuerit huic nutrimento demandatum, ut ipsum reparandæ partis exigentiam necesse erat. Neque verum est unumquodque nutriri eo, ex quo formatum fuit, nam materia nutritionis, & generationis non debet esse eadem, nisi in qualitatibus, ut fertur; aliàs si *Fernelii* argumentum efficax esset, convinceret os debere esse nutriri, membranam membranâ, &c. cum in vivente non dissipatur id ex quo, sed id quod formatum fuit.

Quinta opinio est *Avicenna*, qui notavit à cerebro, corde, & hepate, tanquam à partibus principalibus semen descendere.

Verum hanc sententiam rudem, & crassam arbitramur; nam congrua ratio & via assignari non potest, quare à cerebro, corde, & hepate, & non à reliquis etiam partibus semen decidat, cum cæteræ partes quoque progigni debeant.

Pro Sextâ sententiâ stat *Aristoteles* 1. de generat. animal. cap. 4. qui arbitratus est semen non ab universo corpore decidere, nec in testibus generari, sed produci in pampiniformibus, hoc est in vasis illis prope testes positis, semen continentibus, & ita dictis, quia capreolorum vitis formam referunt. Inquit .n. testes ad seminis generationem nihil aliud conferre, quam quòd pondere suo vasa seminalia ampliora, & patentiora teneant, quò commodior fiat seminis ejaculatio, (& reverà in concubitûs actu testes non contractos, sed nimium pendulos observavimus) non secus ac pondera testorum telis appendi solens, ut texenda fila aperiant, & distendant. Ita lib. 5. de generat. animalium cap. 7. exemplificat: *Quemadmodum textrices telam jugo jungentes, & tamen distendentes appendunt pondera, qualâpides vocant: eodem modo testes sunt appensi vasis spermaticis.*

His argumentis *Aristoteles* testes ad generationem non esse necessarios, probat, &

Primò, Pisces, serpentes, multaue alia animalia testibus destituta coeunt, semen emittunt, & generant.

Respondemus, quòd estò aliqua animalia testibus destituta generans, non per hoc sequitur testes non esse ad seminis generationem necessarios; quoniam illa animalia non testiculata habent aliquod aliud testibus analogon, in quo ipsis semen præparatur, idque secundum eorum naturam non minus bonum, quam aliis conficitur in testibus. Sic in piscibus masculis cognovimus illud corpus albicans subire testium vices, & quòd coeant, in fluviatilibus manifestè videmus, idque in marinis etiam fieri certum est: Balena quoque habet penem longitudinis sex, septemque pedum, proculdubio ipsi ad coitum à naturâ concessum. Hinc minime dubitandum pisces quoque minores genitalibus esse præditos, quæ licet nobis invisibilia existant, (sicut etiam in Ranis, & Bufonibus) tamen adesse coitus docet, iisque aliquod testibus analogon inesse, quo semen conficitur, generatio ostendit. Quantum ad serpentes, quos *Aristoteles* carere testibus dicit, illud verum non est; nam serpentes mares à foemellis distinguuntur per penem, & testes: & si fortè multi etiam sunt, qui testibus carent, in piscibus, proculdubio reperitur aliquod testibus analogon, quod testium vices suppleat.

Secundò, nonnulla animalia testibus exsectis, postea adhuc generasse observatum est: sicut *Aristoteles* lib. 1. de gener. animalium cap. 7. refert taurum post exsectos testes, vaccam implevisse.

Respondemus, quòd licet animalia quædam, exsectis testibus, adhuc generasse dicantur, hoc (si verum est, quòd nos falsum putamus) ex eo factum fuit, quòd ante testium excisionem crassamentum in vesiculis seminariis fecundatum fuerit ab ante seminali, quòd postmodum testibus jam privata per coitum in uterum iniecerunt, & sic generarunt.

Tertiò *Cabrolus* refert observ. anatom. 3. se vidisse adolescentem intestatum, qui tamen uxorem duxit, & complures genuit liberos.

Respondemus isti adolescenti in testato judicato testes intus delituisse in abdomine, nec illum sine testibus generasse.

Quartò, idem *Cabrolus* cit. loc. refert se Monspalii dissecuisse cadaver cujusdam viri, qui virginem stupraverat, in quo tamen, neque exterius neque interius ullos testes, sed tantum vesiculas seminarias invenit.

Respondemus *Cabrolii* historiam nihil contra nos probare, quia proponit casum præternaturalem, rarissimum: neque liquet ex historiâ, an stuprator ille semen emisit: præterea si fortè emisit, proculdubio, in isto homine fuit aliquod aliud testibus analogon, in quo ipsi semen confectum fuisse potuit.

Tandem *Galenus* lib. 1. de semine cap. 17. Semen in solâ testium substantia generari, & perfici putavit, quem sequuntur *Cardanus*, *Argentarius*, *Vallosius*, *Andreas Laurentius*, & alii. Consideravit namque *Galenus* quòd quibusdam læsis corporis partibus, illæsis remanentibus testibus, sempe perfectum producitur semen: contra, solis his ablatis, vel læsis, absque ullâ in aliis partibus læsione, semen perfectum fieri non potest, hinc decrevit in testium substantiâ generari, & perfici semen.

Non consideravit *Galenus* primò, quòd nunquam semen in testibus invenitur. Nec quicquam probat historia à *Denadeo* relata, cum inquit: *Hispanus quidam testis dolore intolerabili diu vexatus, maluit sibi testem amputari quam diutius vitam in tormentis trahere, extraxitque testem, cum adhuc calentem per medium dissecaret, in faciem ipsius prorupit semen*: nam semen non fuit, sed testium alimentum degeneratum, quòd in causâ doloris erat, & testis in statu versabatur morbofo.

Secundò

Secundò, nullas manifestas cavitates, aut ventriculos habent testes, in quibus semen colligi, vel affervari potest.

Tertiò, nulla manifesta vasa recipiunt, per quæ seminalis materia fluit, aut effluit; Quia utique non ita lubricus pro seminis generatione, & perfectione testium substantiam statuisse. Bardus fuit *Galenus*, qui putarit parenchyma testium proprium, tum ob temperamentum calidum, & humidum, tum ob specificam proprietatem semen conficere, cum seminis materia testes non ingrediatur, nec unquam semen in illis reperiatur.

His itaque rejectis opinionibus, nostram stabiliamus oportet, pro quâ præmittimus, quod pluries diximus, quòd nos pro semine non intelligimus illud crassamentum; quòd in vesiculi reconditur seminariis, cum sit semen fatuum, seu infœcundum, id est spiritu destitutum, idèoque seminis nomine planè indignum est, estque tamen corpus, conceptaculum, seu vas illius spiritus, quem formatorem vocamus: sed pro semine hîc intelligimus spiritum rerum agendarum scientiâ prædictum, & hic spiritus veram seminis rationem habet, hæc scientia præsupponit in formante spiritu omnes ideas efformandi viventis, aliter illud efformare non posset, verum ideæ non sigillantur nisi in luce: ergò spiritus iste est de lucis naturâ, & scintillæ lucis à centro diffusæ in ipso venerearum illecebrarum æstro excussæ secum patrantis ferunt ideas, atque unâ cum humido illo crassamento ad exitum excitantur, ut concurrentibus dispositionibus in materiâ se expriment.

Spiritum istum, animam, vitamque vocamus, quem esse de lucis naturâ probamus.

Primò, In usu Venereo, dum semen emittitur, caligant oculi: igitur in lumine consistit, si dum propagat, in lumine defectum ostendit.

Secundò, Omnium sensitivorum semina lucida sunt, diaphana, transparentia, atque perspicua, quæ sic esse non possent, nisi lumen adesset.

Tertiò, si tota vitæ essentia consistit in liberâ operandi potestate, atque se movendi, hæc operationes, & hi motus nunquàm fierent à vita, nisi illam moverent objectorum imagines, sive ideæ, quarum complacentia, sive displicentia ad amorem; vel ad horrorem vitæ arbitrium vertetent: ergò ut vitæ liberè operandi, & se movendi potestas reducat ad actum; necessariò imaginibus indiget, ipsaque talis sit essentiæ, ac proprietatis, ut imagines, & ideas recipere, & conservare possit, at in magno mundo, cujus perfectum vivens est epilogus, imagines, & ideæ tantum recipiuntur in diaphano lucido. Ergò si in vitam perfecti viventis imagines, & ideas recipi necesse est, ipsam diaphanam, ac lucidam esse quoque concedendum est.

Quartò, In mundo visibili non datur celerior transitus à termino à quo ad terminum ad quem, quàm ille, qui fit à luce; nam in quasi infinita distantia quanta est à Sole ad terræ superficiem, non potest imaginari instans, quo dicatur radium solatem in superficiem terræ excurrisse, sed eodem visionis actu, quo, Sol videtur in Cœlo, conspicitur radius in superficie terræ, ita ut dici non possit: visus fuit in Cœlo, & post brevissimum instans pervenit illius radius in terram; sed voluntas, in qua præcipuè vita consistit, in vivente movet pedis digitum tanta immediatione, ut non possit assignari instans inter actum voluntarium movendi, ac motum ipsum: Ergò vita necessariò est de natura lucis, cum hæc pernecitatis actio tantum luci inter visibilia competat.

Quinto, In quavis parte animalis vita principaliter cum resideat, indè necesse est vitalitatem universis membris impertiri: at id fieri non potest per canales, & urculos, vel alimentum, vel voluntatis iussu deferentes, ut sunt venæ, arteriæ, ac nervi; nam vita non

minùs in venæ cavo, ac substantia membranarum ejus, prout in ejus convexo, adjacentequè illi carne, succedentibusque particulis, usque in extremum cutis; quod idem non solum de sociis arteriis, ac nervis, sed etiam de ossibus, quæ à vitâ penetrantur citra, ultraque, illa, suas functiones exercet, nosque in nobismetipsis experimur inculpatissimam, & unitissimam quandam per universum corpus vitæ continuitatem, ita ut levi extremi digiti puncturâ toto corpore concutiamur, à viperino dente vix perforata cute brevi spatio contabescimus; sic etiam vix in epidermidem transfusa saliva rabidi totum hominem dementat; at in universi systemate nihil invenitur, quod æqualitatem cætera corpora penetrando servet, præter lucem: Ergò in microcosmo de natura lucis esse debet, quod universa membra penetrando, illis inæqualibus, æqualem vitalitatem tribuat.

Sextò, in lipothymicis, & deliquiis oppressis sensibilibiter observatur defectus cujusdam luminis in toto aspectu, livescunt namque ungues, totaque corporis superficies cadaverosa evadit, terminatis verò his vitæ eclipsibus, pristinum restituitur lumen, idque est in dies obvium, dum in domicilio vitæ scilicet internis in visceribus degener nutrimentum, lucem vitalem eclipsat; nam extemplò pallor, icterus, aliisque depravatus calor corporis habitum defordat: neque id ex defectu sanguinis, ejusque vitio evenire tibi suadeas; sed omninò ex cessationes, vel obumbratione radiorum vitalium; etenim corpus optimè nutritum, atque exquisitè floridum si sit panico terrore perculsum, pallescit illicò optimo, & copioso in habitu existente sanguine; timor enim non secus ac nebula densa discum vitalis luminis in suo domicilio citcuit, radiorumque progressum ad superficiem intercipit.

Septimò, Viventium omnium oculi, qui fenestræ dici possunt, unde vita in prospectum nobis se offert, lucidi apparent, ac micantes; cessante verò vitâ, illicò cessat in oculis lumen, evaduntque tenebrosi, ac cornei, perseverante sæpè calore, corporisque temerie: Ergò spiritus iste, anima scilicet sensitiva, sive vita in lumine consistit, sive in luce, ut habetur *Io. 1. In ipso vita erat, & vita erat lux hominum, & lux in tenebris lucet, & tenebre eam non comprehenderunt.*

Præmittimus tandem, quòd hic spiritus, vita, seu anima de luminis naturâ in humano corpore suum habet thronum, sive sedem; sed non in corde, ut *Aristoteli* fuit cordi, non in cerebro, ut *Galeno*, neque in alio peculiari viscere: sed in corporis centro, in diaphanis membranarum, in diaphragmate, & propriè in centro nerveo lux hospitatur vitalis, à seminalibus principiis accensa, & ex seipsa subsistit, usque in subjecti dissolutionem. Hinc radicaliter in universam peripheriam vitale lumen secundum organorum capacitatem irrodiat pro vitæ muniis exercendis. Hoc idem domicilium animæ rationali assignamus (una competit utrique sedes) in homine namque una ab alterâ non separatur, nisi per mortem.

Maximopetè hujus centri nervei structuram admiramur, cum nihil in hominis trunco inveniatur, quod huic centro nerveo non persolvat, saltim dependentiæ tributum; nullibi namque tot corporis partes simul coeunt, non sine mysterio, vena cava, arteria aorta, spinæ vertebræ, hepatis, lienisque exortus, os ventriculi superius, mediastinum, plura, sternum, costæ, cartilago xiphoides, & si quæ aliæ sunt in trunco partes, unaquæque in hoc nerveum centrum concurrat. Et hæc est ratio cur hoc centrum percussum, vel leviter vulneratū instantaneam, irreparabilemque inducit mortem cum immediatâ cadaveris refrigeratione, quam moriendi, ac refrigerandi pernecitatem transosso, avulsoque cerebro, & corde, non observamus.

Nostram sententiam cultro anatomico demonstramus, nam diaphragma superius arctissimè peritonæo connectitur, & cum omnia extrahuntur vala inciditur arteria

arteria aorta, seu magna, & vena cava sub diaphragmate, ac cum istis duobus magnis vasis unâ extrahitur peritonæum, renes, ureteres, & omnia vasa generationi inservientia. Tempore sedulæ separationis horum vasorum præter venam, & arteriam vulgò dictam spermaticam, observantur filamenta quædam orta ex illâ parte, à quâ peritonæum fuit extractum. Hæc filamenta albicantia sunt, nec huc usque optima anatomicorum solertia observavit, an sint nervi, an alia vasa aliquem deferentia liquorem; verum hoc unum scimus, quod factâ atq̃ ligaturâ, neque suprà, neque infrâ aliquo modo intumescere videntur. Hæc rectâ feruntur unâ cum vasis sanguiferis, & in glandulas parastatas inseruntur, ac intra testium substantiam cum aliis vasis perturbantur; hinc in vasa transeunt deferentia, sive ejaculatoria, quæ nullam habent communicationem cum vasis seminalibus, & prostratis communicantur glandulis.

His itaque ex anatome rectè desumptis, dicimus, quod hic spiritus, qui est de naturâ lucis, & verum semen, in centro nerveo residens, in illo, vehementi Veneris æstro excutit lucis scintillas, quæ secum patrantis ferunt ideas, & per insensiles filamentorum cavitates defluunt ad vasa deferentia, & in crassamento ejaculatione, quæ fit à vehementi omnium viscerum compressione, & expressione, ac grani hordeacei rarefactione, crassamento extra vesiculas se communicant, & unâ ingrediuntur urethram.

Hinc colligimus ex nostro phænomeno nulli usque adhuc cognito testes pro seminis confectione, & perfectione non inservire, ut hætenus creditum est, sed tantum esse, mediantibus filamentis supra enarratis, ductus, per quos spiritus ille transit, & Eunuchos, ac testibus lætos ad generationem esse inhabiles, quia testibus carent, scilicet organis, per quæ spiritus transire deberet, non carent tamen crassamento, quia illud, cum libidinantur, emittunt: Verum aquosum, & non spumolum est, ut in perfectis conspicitur hominibus, ob fermentationis defectum, quæ à spiritu tantum procedit, quo eorum crassamentum caret.

In hoc articulo unum restat dubium examinandum, scilicet, cum illæ spirituosæ irradiationes contingant, tam in corpore pueri, quàm in adulti, & generationis munus æquè peragi, cur non possit à puero, quàm ab adulto, cum spiritus formator in utroque æqualiter adsit?

Ad quod respondemus duabus de causis; Prima, quia spiritus ille in puero, nondum habet subjectum conveniens, quod inhabiliter; nam nutrimentum in puero facile consumitur, & in corporis incrementum transit, atque ex eo nihil reducat, ex quo crassamentum confici possit. Secunda, quia in puero detunt requisita media ad opus illud perficiendum; nam præter nimiam nutrimenti dissolubilitatem, & ineptitudinem, etiam partes spermaticæ sunt nimis debiles ad crassamentum conficiendum, in pueris penis nimiam habet brevitatem, & meatus sunt nimis angusti ad crassamentum ejiciendum; famellis genitalia sunt nimis parva, & constricta, ipseque uterus nimis angustus ad semen recipiendum.

Hinc eruius semen non generari, nisi cum corporis habitus jam siccior, & robustior evasi, cumque ad summum ferè incrementi corporis perventum est. Atque hinc inter 14. & 20. annum hoc robur, hæcque firmitas corpori maximè accidit, eo tempore crassamentum generari incipit, tantoque majorem perfectionem in dies nanciscitur, quando corpus validius evadit, & minore incremento opus habet.

ARTICULUS IV.

An Semen sit Animatum.

Celeberrimam aggredimur quæstionem, quæ tantoperè tam Philosophorum, quàm Medicorum in-

genia torfit, an semen sit animatum; duplicem continet assertionem hæc quæstio, unam negativam, alteram verò affirmativam, & revera magis consentaneum est animatum ab animato, ut à causâ principali produci debere, quàm animatum ab inanimato.

Affirmativa itaque est nostra assertio, juxta nostra principia, asseveramusque semen animatum esse, non verò, ut impiè contendit *Daniel Sennertus*, animâ rationali, ipsamque animam cum semine à parentibus in sobolem propagari, per illam benedictionem; *Crescite & multiplicamini*, sed tantum animatum esse illo spiritu interno, quem impetum facientem vitam sensitivam, animam viventis, naturam, essentiam, ut synonymè nos vocamus. Nec nostra sententia nova est, sed pro nobis præstantissimi quique omnium sæculorum Philosophi, & Medici certant, hujus sententiæ est *Hippocrates lib. de diæta*, *Plato in Timæo*, *Galenus p. de semine cap. 7.* *Themistius*, *Scaliger Cardanus*, *Argentius*, *Mercatus*, *Capivaccius*, *Volcherus*, *Cotter*, *Christophorus à Vega*, *Zabarëlla*, *Ioubertus*, & plerique alii.

Possimus ad nostram confirmandam sententiam horum auctoritates adducere, verum auctoritatibus certare nobis non licet, cum hoc tantum vulgarium, Philosophorum, & Medicorum sit proprium; pugnantem igitur nobis restat rationibus, & experimentis

Sunt aliqui, qui hanc quæstionem obscuritatibus involvunt, dum disputant: An semen sit animatum; nec satis suam explicent mentem, an semen hominis, an brutorum, an plantarum intelligant. Verum ne in re tam seriâ aliqua dubii suspiciò relinquatur, per animatum nos intelligimus substantiam, cui anima actu inest, & quærimus, an talis substantia sit semen. Sunt nonnulli, qui nullum semen actu animatum esse contendunt; alii plantarum quidem semina animata esse statuunt, animalium verò, & in primis hominis semen actu animatum esse negant. Nos verò secundum, nostra principia omne semen animatum esse sustinemus, ac proinde in genere de omnibus probandum suscipimus, eorum semina esse animata quorum rationes sunt:

In semine sunt animæ operationes; ab omnibus. n. Philosophis conceditur hoc principium: omne quod movet est actus, & hæc tria indissolubili nexu sese sequuntur: *esse, posse, & operari*, & proinde operationes nos ad potentiam deducunt, & potentiâ ad essentiam; potentiæ n. e. u. modi promanant ab ipsâ animæ essentiâ, & sunt ab inseparabiles, nec migrant de subjecto in subjectum. Et tam absurdum est, nihî excogitari possit absurdius, statuere conformationem ut & nutritionem, & augmentationem, quæ cum ipsâ animâ incipiunt, à principio non vitali proveniunt. Neque potentia vitalis alii rei non vitali suam vim communicare potest, ideoque cum in semine operationes animæ appareant, rectè, & necessariò concluditur, in eo esse animam potentiis hæc operationes exercendi instructam.

Dux sunt in semine operationes; quæ nos ad latentis animæ cognitionem deducunt, una seminis, ac conceptus vivificatio, altera partium omnium formatio, quæ ad vitæ actiones edendas necessariæ sunt. Primò n. quodlibet semen, ut in plantis manifestum est, ab animâ conservatur, & aliquandiu prolificum permanet, aliud brevior, anni scilicet biennii, aliud etiam plurium annorum, pro specierum diversitate, spatio, & quamdiu integrum, & incorruptum est, ac locum idoneum, præsens alimentum, & calorem externum excitantem nactum, in plantam suæ speciei crescere aptum natum est. Viderur aliquibus absurdum, tritici semen in granario actu vivere, sed nullam, cur id absurdum sit, reddunt rationem. Contra rationi magis consentaneum est, semina vivere. Etsi n. in

in plantarum seminibus ad sensum nullus appareat motus: tamen anima intus latens otiosa non est, sed semen id vivificat: eodem modo, ut in arboribus tempore hyberno nulla ad sensum actio apparet, quæ tamen animâ non destituuntur, sed intus latente vivificantur, quæ tempore verno actionibus manifestis sese iterum prodit; quod idem fit in seminibus. Semina enim dum vivunt, fecunda sunt, & sationi apta, quæ verò emortua sunt, sationi apta non sunt, neque in iis ulla planta pullulat. Etsi, nisi viverent semina, unde quæso, fit, ut humectata saltem & calore fota statim germinare, incipiant? Altera operatio est corporis organizatio, opus planè præstantissimum, & admirandum, cujus humana intelligentia non videtur capax, & suam fateri oportet ignorantiam, ac Creatoris immensam admirari sapientiam.

Secunda ratio est: Quicquid sibi simile generat, necesse est genito suam communicare essentiam, aliàs non secundum essentiam, simile: Sed quodlibet vivens sibi simile generat: igitur genito suam communicat essentiam, ac proinde non tantum materiam, sed etiam formam, quâ in primis rei essentia absolvitur. Et nisi hoc fieret, nulla daretur generatio univoca, & generans nihil, nisi materiam præberet, neque unde anima proveniret, doceri posset; Cum sæpè generans, antequam ex semine planta, vel animal efformatur, mori possit, & postea ad plantæ, vel animalis efformationem, nihil eorum, nisi calor externus, accidat. Ita interdum semina, & bulbi plantarum multis annis asservantur, antequam planta inde enascatur plantâ, à quâ semen, vel bulbus generatus fuit, dudum emortuâ. Ita ex ovo etiam formacis calore pullus excluditur, gallinâ, & gallo à quorum coitu ovum generatum est, dudum jugularis. Et omnino si in semine non esset principium activum à parentibus communicatum, parentes verè generare dici non possent, cum saltim materiam suppeditarent.

Tertia ratio est: Si semen esset inanimatum, & nihilominus animatum produceret, nobilior ab ignobiliore produceretur, & seminis virtus substantiam produceret; quod absurdum, cum nihil ultra vires suas agat: & id quod animatum non esset, ederet actiones animæ proprias, conformationem, nutritionem, autionem, attractionem, formaret ossa, carnes, membranas, quæ actiones omnes simul in primâ statim conformatione, quæ mox ab initio conceptionis fit, exercentur.

Et licet nonnulli respondeant, agens aliquod à virtute alterius producere posse affectum nobiliorum, quàm virtute propriâ aliàs perficeret: tamen si id fiet, fit agente principati præsentem, non absente, quod in generatione non accidit; Pater n. abesse à loco, in quo fit generatio, imò jam mortuus esse potest. Ita & mater abesse potest, vel extincta esse; id quod fit in pullis, qui excluduntur à calore fornacis, vel avis alterius speciei.

Sunt plerique, quibus hæc nostra opinio multum displicet, quorum argumenta perpendamus oportet, &

Primum: Neque in seminibus plantarum, neque in ovis, neque in conceptu perfecto, operationes, quæ plantæ, vel animalia edunt, apparent.

Verum iis ipsis non ignotum est, differre actum primum, & secundum, neque à negatione actus primi argumentandum esse; est n. animæ essentia in semine actu primo, neque ullâ ratione monstrari potest, quod postea eandem aliunde accipiat: saltem actus secundus semini deest, cum careat instrumentis expressis ad operationes necessarias, quæ tamen apparandi potestatem habet. Atque ita deest semini saltem illa à corporis, & partium corporis structurâ, non illa, quæ ab animâ est, perfectio. Imò nec in plantis à negatione actus secundæ ad negationem actus primi argumentari licet; id

quod in arboribus, & plantis aliis perennantibus tempore hyberno videre est in quibus nulla operatio manifesta est: anima tamen reverà in iis adest.

Secundum: Animæ subjectum non potest esse, nisi corpus organicum, & persuadentur hi *Aristotelis* verbis, qui animam definivit *esse actum corporis organici*.

Sed *Aristoteles* non definivit animam in suâ essentia simpliciter consideratam, sed in ordine, & respectu corporis. Quod tamen cum ipsa non inveniatur, sed sibi formet, ac fabricet, necesse est, quod antea fuerit in organico. Verum quod ad animæ receptionem corpus organicum non requiratur, multa sunt, quæ probent.

Primo. n. cum ad organicam constitutionem requiratur certa partium quantitas, numerus, figura, situs; hæc omnia ad animarum receptionem non sunt necessaria. Animæ n. cum per se quantæ non sint, in materiam recipiuntur sine ullâ quantitate, & figurâ. Et manifestè hoc videmus in plantis, in quibus quantitates, & figuræ variæ mutantur, manente eadem animâ. Alia n. est quantitas, & figura germinis è semine primo pullulantis, alia proceræ postea arboris. Tempore hyberno in hortis caules emoriuntur, manente radice salva, atque in eâ animâ. Deinde, figura corporum est effectus, animarum; ergo non est prævia ad eas dispositio. Anima n. ipsa est, quæ terminat quantitatem sui corporis, & quælibet anima suo corpori determinatam figuram inducit, eamque in nutritione, & augmentatione conservat, unde tot figuræ, & tot magnitudines sunt corporum viventium, quot sunt animarum differentia, aliamque magnitudinem, & figuram habet rosa, aliam quercus, aliam abies, aliam perdis, aliam gallina, aliam pavo. Tertio, anima per se, & primo est in partibus, quatenus sunt similes, & non quatenus organica. In organis verò saltem est, quatenus constant è similibus. At similes partes, ut tales, nullam certam figuram habent: & proinde anima non est in iis, ut certam figuram, vel quantitatem habeant, sed saltem quatenus tales sunt. Nimirum anima est in osse, non quatenus dens, tibia, ulna, talus, sed quatenus os, & omnibus æquè inest: ideoque & in fracturis, in quibus ossa aliam, quam naturaliter habent, figuram sæpè acquirunt manet nihilominus anima, & æquè postea est in callô, etiam nimis magno, atque in osse antea integro. Unde & in nutritione in alimentum nullâ figurâ præditum introducit, & sufficit, ut hanc saltem, vel illam constitutionem similem habeat. Atque ita organica dispositio non est necessaria ad actum primum, sed solum ad actum secundum, seu operationes edendas. Neque corpus, ut organicum, simpliciter est subjectum adæquatum animæ, sed tum solum corpus organicum, quando jam corpus perfectum est, & debet operari, & suis operationibus se in vitâ conservare. Et organa requiruntur ad operandum, non ad essendum simpliciter, ut tum solum necessaria sunt ad essendum, cum esse sine operationibus non potest conservari, quod accidit, quando corpus jam ad statum perfectum est deductum. Figura verò, & organizatio, ut nonnulli loquuntur, est animâ posterior, non prior; & proinde non est dispositio ad animam suscipiendam necessaria. Præterea dispositio ad formam sunt immutabiles: at figura, & organizatio in viventibus non est immutabilis. Patet utrumque in animalibus, & plantis. Terminus, quem omnes, qui animam infundi statuunt, longissimum ponunt, est dies quadragesimus. At eo tempore adhuc rudis est partium delineatio. Quid verò de brutis dicetur, quibus animam infundi nemo docet? Annon ibi anima est primis statim conceptus diebus? At quantum temporis progressu figura corporis mutatur? Et multò magis in plantis hoc accidit; primis enim diebus, ubi plantæ jam è semine pullulare, & germinare incipiunt, tam rudis adhuc est plantæ conformatio, ut non nisi à peritissimis *Botanicis* agnos-

agnoscatur, hanc, vel illam plantam esse, quæ postea temporis progressu multis modis mutatur.

Tertium, Si in semine esset principium activum conformationis, seu generationis, ut alij confundunt, semen ageret in se ipsum: at nihil agit in se ipsum ut docet *Aristoteles*: ergo. Quia, si ageret aliquid in se ipsum, idem esset agens, & pariens actu, & potentia respectu ejusdem; quod est impossibile. Secundò, quia esset destructivum sui ipsius, & maxime semen: quia illa actio ejus tenderet per se ad destructionem ipsius; tenderet etiam ad generationem viventis, quæ fieri non potest absque seminis destructione.

Ad solvendum hoc argumentum, communiter solet responderi, in semine esse diversas substantias: unam tenuem, & spirituosam, alteram crassam, & terrestrem. In illâ residere virtutem activam, hanc esse materiam, & principium passivum; & illam virtutem activam ex spirituosa parte agere in partem seminis crassiorem, tanquam in materiam; & hac ratione unum, & idem non agere in seipsum, sed in diversum, nec unum, & idem habere rationem principii activi, & passivi respectu ejusdem, sed solum respectu diversorum. Activum illud principium, seu illam virtutem residere in spiritu seminis, docet *Arist.* 2. de generat. cap. 3. his verbis: *Inest quid in semine, quod facit ut secunda sint semina, videlicet quod calor vocatur, idque non ignis, non talis facultas aliqua, sed spiritus qui in semine, spumosoque corpore continetur, & natura quæ in semine est, respondens elemento stellarum.* Idem docet *D. Thomas* 1. part. q. 113. art. 4. ad 3. his verbis: *Et ideo non oportet, quod vis illa activa habeat aliquod organum in actu, sed fundatur in ipso spiritu incluso in semine, quod est spumosum, ut testatur ejus albedo.*

Verum hæc solutio non valet, & in rei veritate non est nisi mera evasio, adinventæ argumenti elusionem. Quia non est verum talem virtutem in spiritu seminis residere. Quod probatur primò, quia spiritus, qui in semine est, vel est pars essentialis ejus, vel non est: si est, sequeretur unam partem essentiali alicujus entis esse destructivam alterius partis essentialis ejusdem. Hoc esse non potest, primò; quia infinitæ inveniuntur res in mundo, constantes diversis, ac heterogeneis partibus, in quibus tamen non videtur unam unquam destruere alteram, seu unam esse ordinatam ad destructionem alterius. Etenim si una esset ordinata ad destructionem alterius, sequeretur, quod esset ordinata ad destructionem totius, & consequenter sui ipsius. Unâ enim parte essentiali destructâ, totum destruitur. At contrâ est: quia partes essentielles unius entis non sunt comparatæ ad pugnandum inter se, seu se mutuo destruendum, sed ut concordi nexu colliguntur, & amicâ unione valeant formam sustentare: & forma vicissim comparata est, ut partes illas teneat unitas, & regat, ne à se mutuo secedant, vel se mutuo destruant. Nisi etiam n. esset, nunquam posset forma in rebus heterogeneis, vel ad minimum tempus subsistere, ac permanere. Accidit, quod actio omnis promanat ab ente toto, & ab ente perfecto, & à supposito; partes autem essentielles unius entis non sunt ens totum; neque ens perfectum, nec suppositum: & ita per se non agunt.

Sed hoc tertium argumentum non est tanti, quanti adversarii æstimant. Primò enim sciendum est, propriè loquendo non semen esse caulam conformationis, sed spiritus, seu anima, quæ est in semine. Atque ita dum à semine vivens corpus formatur, non idem agit in se ipsum; sunt enim in semine duæ partes, anima, & corpus seminis. Agens autem primum est anima, quæ non in seipsam agit, sed in subjectam sibi materiam, corpus scilicet seminis, & præterea in nutrimentum maternum, quod in animalibus

ad fœtus formationem attrahit, in plantis verò in alimentum, quod à terrâ allicit. Et licet ubi animal, vel planta generatur, semen esse designat: tamen ea generatio non est corruptio, sed perfectio, & corpus illud, quod semen appellatur, dum in plantam, vel animal abit in statum nobiliorem deducitur, & perficitur. Atque dum ita ex semine fit planta, vel animal non ipsum seminis corpus in alium statum se transfert, sed ab animâ in eo latente in illum promovetur.

Quartum, si per traducem fieret generatio, migraret anima in aliam materiam, ut subjectam, aut esset per se divisibilis.

Hujus argumenti facilis est responsio; etenim sicut in augmentatione, & dum ex glande fit ardua quercus, anima sese novæ materiæ communicat, non transit de subjecto in subjectum, sed eadem manens, sese novæ materiæ communicat: ita dum anima sese semini communicat, non migrat de subjecto in subjectum, sed eadem in generante manens sese in semen diffundit, & procedit, ceu lumen de lumine, cum sit de naturâ lucis.

Neque etiam propterea per se est divisibilis; ut enim dum à plantâ radix, vel surculus avellitur, è quo in terram immisso fit nova planta, plantæ prioris anima non fit minor, sed eadem integra manet: ita etiam dum semini à generante anima communicatur, anima generantis non fit minor, sed eadem manet. Neque ulla hîc est diversitas inter radicem, & surculum à plantâ avulsum, & semen; varia etiam est propagationis plantarum ratio. Et quod radix, vel surculus sit animatus, non verò semen dicitur, sed non probatur. Etsi semen non est pars, ut radix vel, surculus: fructus tamen est plantæ, qui æquè, ut partes animatæ sunt, animatus est, imò excellentiore modo animam continet.

Quintum, Si semen plantæ esset animatum, esset jam planta essentialiter, cum è terrâ crescit, nulla fieret plantæ generatio, & ita in arbore, & herbâ illâ, in quâ semen productum est, facta esset generatio, & in arbore, vel herbâ generaretur arbor, vel herba, non in terrâ, quod absurdum.

Sed concedimus suo sensu totum argumentum, & quod absurdum putant, nullo modo absurdum, est, modò rectè explicetur. Equidem seminis in vivente generatio generationem non absolvit: primum tamen, & primum opus, quod est ad generationem necessarium est seminalis materiæ elaboratio, ut idoneum subjectum cum sit, cum quo anima propagari possit, & animæ materiæ illi elaboratæ communicatio. Postea tamen pertinet ad generationem & hoc, ut semen illud, quod à generante animam accepit, non amplius generanti cohæreat; sed ab ipso separetur, & quod antea unum ejusdem speciei individuum fuit, jam plura fiant. Quod dum fit, dicitur revera generari arbor, vel herba, non cum planta, è terrâ crescit, non est ejus generatio, sed plantæ in actu imperfecto constitutæ ad actum perfectum deductio. Neque curandum est, quod vulgus apellet generationem, aut non apellet, quidve ejus intelligentiæ, sed quid rectæ rationi, & veritati sit consentaneum. Vulgus etiam *Philosophorum* est ignarum, nescitque ubi, & quando fiat verè productio formæ plantæ, & essentialis generatio, & nescit distinguere, inter actum primum, & secundum; inter imperfectum, & ideo unum pro alio accipit, & tum primum putat plantam generari, quando jam perficitur, & operatur, & quando, jam radices, & folia producit, quorum productio non est ipsa plantæ generatio, sed jam genitæ operatio, & perfectio. Et ipse *Aristoteles* semen, & id à quo genitum est, synonyma, vocat. Distinguendum igitur est inter actum entitativum, & formalem, secundum quid, & simpliciter. Tum enim actu perfecto forma dicitur præsens, cum

habeat omnia organa ad actiones edendas necessaria, non verò cum est in parte, aut materiâ seminis, & eâ nondum omnibus organis instructâ. Aliàs enim ramus abietis, in quo animam esse negari non potest, dicens esset abies; pès hominis, homo. Ideoque à præsentia formæ ad denominationem formati, non licet argumentari, sed tum demum rectè dicitur quid esse animal, vel vivens aliud, cum anima est in subjecto suo rectè disposito, ut operationes suæ speciei edere possit.

Sextum, Si semen esset actu animatum, semen papaveris esset papaver, semen canis esset canis.

Respondemus, quòd species rerum naturalium non denominantur ab essentiali ratione, quam forma dat, sed ab eâ constitutione, quâ sunt species mundi sensibiles. Quapropter etsi una secundum formam sit essentia seminis canis: tamen quia alia semini, alia canis secundum partes corporeas, & sensiles est constitutio, semen non appellatur canis, sed semen canis. Eodem modo etsi una anima est in bombyce, & papilionem: tamen bombyx non appellatur papilio, nisi dum fit volucris.

Septimum, Si semen esset animatum, viveret, si viveret, nutriretur; omne enim vivens quamdiu vivit, nutritur, teste *Aristotele de respir. c. ult.* Quia verò semina reposta in horreo, granario, vel cistis, & capsulis inclusa non nutriuntur, non vivunt, & proinde nec animata sunt.

Verum vita dupliciter sumitur, vel pro actu primo, seu ipso esse viventium, vel pro secundo, id est, pro operari. Vivunt semina actu primo, sed non necessario secundo, neque necessario actiones viventium exercent. Et locus *Aristotelis* saltem intelligendus est de viventibus jam perfectè conformatis. Interim tamen anima in semine non planè otiosa est, sed id ipsa vivificat, unde tamdiu semina sunt fecunda, quamdiu animam habent: postquam verò animam amiserunt, emortua sunt, & infœcunda. Neque animæ operationes solâ nutritione absolvuntur, sed sunt, & aliæ ejusdem operationes, ut conformatio. Quamprimum tamen aliqua facta est conformatio, & quamprimum locum, & materiam idoneam nacta est, anima nutrimentum pro corporis sui formatione, & nutritione statim attrahit.

ARTICULUS V.

An Fœmina Semen efficiat?

QUæ de semine hætenus diximus, soli virili competere arbitramur, ac proinde de fœmineo ambigimus, an fœmina semen efficiat, emittatque, cum plerique *Philosophi*, ac *Medici* mulierem semine destitui statuunt, eamque menstrua seminis loco tantum habere. Hujus sententiæ fuit *Arist.* lib. 1. de generatione animal cap. 19. 20. & ult. quem sequuntur *Averroës*, *Avicennas*, *Albertus Magnus*, *D. Thomas*, & cæteri *Peripatetici*, quorum doctrinam libenter amplectimur, quia nostris cohæret principiis, dempto tamen sanguine menstruo, de quo infra, idque sequentibus probatur rationibus, &

Primò, nulla patet via, per quam semen è tælis ad uterum pervenire potest.

Secundò, si semen emitterent fœminæ, citra prærequisitum maris congressum, fœtum edere possent, quia omnia haberent ad generationem requisita, scilicet semen, unum generationis principium, & sanguinem menstruum alterum.

Tertiò, seminis emissio maximam affert voluptatem: sed multoties fœminas concepisse, nullâ perceptâ ex coitu voluptate compertum est: igitur sine seminis emissionem.

Quartò, gravida interdum fit mulier sine ullâ suæ humiditatis excretionem.

Quintò, quo tempore mas pubescit, & semen effundit, pubescit etiam fœmina, & menstrua apparent: virili itaque semine muliebri menstruum correspondet.

Sextò, sacrae literæ *Levit. XV.* viri seminisflui, & fœminæ sanguis uæ expiationem ponunt, quasi huic menstruum, illi semen insit.

Septimò, tandem per seminis muliebris in uterum injectionem in mulieribus gravidis, post coitum creber fieret abortus: illud enim semen, vel in utero corrumpere, & sic incluso fœtui varia mala, & tandem mortem induceret: vel ex eo elaboretur, & aperto uteri orificio, sequeretur abortus.

Verum hæc sententia suspecta habetur, & rejicitur ab *Hip. lib. de geniturâ*, & *diatâ*, à *Gal. lib. 2. de semine c. 1.* & aliis, qui fœminas semen efficere, & emittere contendunt his argumentis, &

Primò, In mulieribus sunt eadem organa semen generantia, quæ sunt in viris, & non deficit in illis materia, ex quâ componitur semen: igitur mulieres verum gignunt semen, quia natura nihil frustra molitur, quare non posuisset eadem organa in mulieribus semen generantia, nisi ipsa ad semen etiam conficiendum deservirent: ergo verè, & propriè semen conficiunt, & emittunt, dummodo non sint defectuosæ, & imperfectæ.

Sed hoc argumentum ab anatome desumptum nullius præii est; nam perperam putarunt *anatomici*, sicut viri, qui intestati videntur, testes in abdomine delitescere, ita quia in fœminis conspicui non sunt, rati quoque intra abdominis cavitatem fœmineos delitescere testes, & quia in superiori, & extrinâ, utrinque lateribus, uteri parte duo corpora non rotunda, sed anticâ, & posticâ parte lata, & depressa, quibus acumbunt tubæ, observarunt, pro testibus acceperunt, illi que vasa præparantia duplicia, arterias, & venas spermaticas consignarunt, attamen nonnulli, ut *Laurentius* & *Veslingius* prostratas denegarunt, qui eas quavis solerti dissectione nunquam observare potuerunt. Neque hos putatitios testes dissectos semine imbutos comperies; nec ipsas tubas, cum sint corpora quædam ex pluribus, minutisque glandulis coagmentata, quorum usus usque modò latet.

Secundò, Mulieres in coitu magnâ cum voluptate semen excernunt, eademque symptomata, quæ viris quoque contingere solent, sentiunt, nempe tristitiam, lassitudinem, visus turbationem, torporem, libidinis cessationem.

Certum est mulieres in veneris palestrâ liquorem quendam, seu colliquamentum magno cum impetu & summâ cum voluptate ejaculari, quem perperam mulierum fautores pro semine accipiunt. Verum liquor ille ex lacunis meatûs urinarii orificio collocatis primario erumpit, secundariò ex meatibus in uteri collo copiosè existentibus, cui multum etiam conferunt glandulæ in vaginâ, & uteri collo existentes. Isti priores ductus circa colli orificium, & meatus urinarii exitum conspiciuntur, & ex crasso, membranosoque corpore circumcirca meatum urinarium existente hunc accipiunt liquorem; posteriores verò ex nervosâ, & membranosâ colli uterini substantiâ, & etiam earum partium glandulis, & reliquum liquoris à vagina glandulis. Nec liquor iste à testibus provenit, quia testes muliebres dictos semper hoc liquore destitutos observavimus, nec à tubis, quia vacuæ reperiuntur, attamen mulierculæ salaces uno impetu è pudendis tantam hujus liquoris copiam exturbant, quantam, si testes, & tubæ pleni essent, non emitterent. Nec verum est à coitu mœrere mulieres; nam quædam mulier interrogata, num post venerem pœniteret, & tristaretur, respondit: *Pœnitet, & tristor ignaviâ viri, quæcenties nequeat coire, & libidini satisfacere*; imò post coitum hilares, etsi plures sint coitus, hilariores conspiciuntur.

piuntur, nec quidquam afflictas potest lætificare mulieres, nisi coitus. Imò si puellæ in fasciis implacabiles, vis sedare lacrimas, ejus titilla pudendum, & exemplò luctus verteretur in gaudium, quia hic sensus ceteros antecellit, & occupat, ut fufius de sexto Sensu diximus. Nec in coitu lassatur mulier, sicut vir; nam Messalina prostituta libidinis mulier dicere solebat, etiam à viro centies in die comprimeretur, se quidem lassari, non tamen satiari, de quâ *Juvenalis Satyra* 6.

Et lassata viris nondum satiata recescit.

Et non semper in coitu liquorem hunc exturbat, sed quandoque post plurimam vaginæ uterinæ perfricationem, in reliquo si centies comprimatur, non ulterius hoc emittit colliquamentum, nisi salacissima fuerit. Neque fœminæ visus turbatur, imò perspicuitatem nanciscitur, quia ejus corpus multâ exoneratur colluvie, quæ visum turbare potest; Nec tandem libido in mulieribus à coitu cessat, imò potius defatigantur, quàm exsaturantur, quia in ipsis libido nunquam satiatur, & cessat, ut in viro, in quo libidinis æstrum languet, & tædigo cessat, ubi totum crassamentum à corpore exilierit; nam semen non emittunt. Hinc in mulieribus semel libidinis fax accensa inextincta perseverat, & extincta facillimè reaccenditur: usui crescit, & cæteris satietas in coitu fœminæ nulla.

Tertiò, Mulieres non minùs, quàm viri, voluntariis se delectant pollutionibus, & semen proliciunt, imò nocturnis infestantur pollutionibus. Insuper inter ipsas sodomiam exercent maximâ cum voluptate, & copiosum ejaculantur colliquamentum.

Non negamus mulieres voluntariis se delectare pollutionibus, infestari involuntariis, & sodomiam exercere: verùm juxta nostra principia, ambigimus, an talis actus vera pollutio, vel vera sodomia dici possit, sed tantum, quid analogon, quod idem de Eunuchò dicere possemus, cum illud quod detrudunt semen non sit, cum interno destituatur spiritu, sed liquor quidam profiliens à membranoso corpore circa meatum urinarium, ab uteri vaginâ ejusque glandulis.

Quartò, In viduis, & iis, quæ hysterice vexantur passionibus, copiosissima seminis copia partium titillatione erumpit.

Falsum est hysterice passiones fieri ex copioso semine, sed ex quodam sale excrementitio, quod in corpore muliebris suas habet digestiones, & exaltationis tempora, & quali in momento ad agendum erumpit, ac ob consensum, quem uterus cum omnibus corporis partibus habet, varia emergunt symptomata. Hoc sal vel congeritur in sanguine menstruo in uteri emunctoriis detento, in liquore in uteri vaginâ, ejusque glandulis, vel circa meatum urinarium in corpore membranoso. Liquor iste ex se gustu deprehenditur falsus, quod nisi coitum depleatur, ejus sal excrementitiâ adipiscitur exaltationem, & hysterice excitat passiones. Quando fit hujus salis excrementitii congestio in supradictò liquore, si uteri collum obstetricis digito, vel pessariis titilletur, utique hujus liquoris cum excrementitio sale magna fit excretio, hysterice vidicantur, quod non contingit, si à sanguine menstruo ortum habeat hysterica passio, nisi menstrua proritentur.

Quintò, Virgines, & Viduæ juniores uterino corripiuntur furore, dum illarum genitales partes nimio infarciuntur semine, & libidinis æstro agitatae furias, & rabiem concipiunt, qui morbus seminis evacuatione cessat.

Concedimus Virgines viro maturas, & viduas juniores quandoque furore laborare uterino, verùm eas in hunc incidere morbum, quia illarum vasa spermatica copioso infarciuntur semine, negamus, cum vasis, & semine destituantur. Furor fit uterinus ex liquore circa meatum urinarium in corpore membranoso

congesto & propriè in, & circa clitoridem, quæ pars amoris dulcedo, Veneris æstrum, & sedes amoris ab anatomicis nominatur. Et reverà in actu Venero exquisitissimam sensationem, & titillationem jucundissimam mulieribus præbet, unde in hac parte delectationis mulierum maxima sedes est. Hic liquor congeritur in hac parte, & quia falsus, (unde libidinosæ appellantur salaces, quæ lassari quidem possunt, sed non satiari) nisi depleatur, nimiam ob cunctationem sensim ejus salinæ exaltantur particulæ, in excrementitium, fixumque abeunt sal, acorem contrahunt, & in parte turgent. Immoderatus iste veneris affectus mulieres ad insaniam, seu delirium ex immodico veneris appetitu ortum redigit, quia mulieres omni verecundiâ, omnique pudore deposito, imò honestatis subversa ratione, lascivis, & obscænis delectantur sermonibus, venerem avidè, & effrænate expetunt, ad libidinem explendam viros invitant, sollicitant, iisque se prostituunt.

Sextò, Gonorrhæam sæpè patiuntur mulieres, quæ nil aliud designat, nisi seminis effluvium.

Erant, qui dicunt mulieres gonorrhæâ corripi, cum semine careant, sed nutrimenti in uteri vaginâ, ejusque glandulis degenerari est fluxus, idcirco impropriè gonorrhæâ vexari pronunciant.

Tandem mulieres castrari possunt, & non modò fecunditate destituuntur, verùm etiam veneris voluntatis omnem deponunt appetitum. Ita accidit illius rusticis filiæ, de quâ lepidam narrat historiam *Wierus*: *Rusticus quidam, inquit, cuns filiam suam amasso clam indulgere animadverisset, ipsam congrue vinculis alligatam castravit: ut erat suæ fœminas castrandi peritus, unde nata amoris oblita, rei tantum domestica serva deinceps operam navavit.*

Mulieres castrari sine maximo vitæ discrimine non posse dicimus: nam utrinque illa secanda forent, quod periculo non vacat, cum ex quolibet abdominis, & præcipuè illi vulnere in cavitatem penetrante interiori, mox intestina prorumpant; quæ vulnera hîc mediocrem magnitudinem habere deberent, ut digiti inferi, & putatitios testes inveniri, ac educi possent. Præterea ex testis sectione etiam dicta vasa resecantur spermatica, quorum hæmorrhagiam in interiore ventre sistere difficillimum foret, ut ex eo liquet, quod satis difficulter sistatur in viris, quorum tamen vasa in testis ablatione extrinsecus commodè ligari, vel actuali cauterio, urgente necessitate, inni possunt. Quamvis suibus testes abstrahantur, & etiam canes fœmellæ eodem modò nonnunquam castrantur; tamen id pari securitate in mulieribus tentari non potest, neque tantis periculis mulieres exponendæ sunt, quantis bruta animalia exponere licet, quorum multæ fœmellæ in istâ castratione moriuntur. In illâ castratione, cuius meminit *Wierus* totus uterus extractus, & abscissus fuit pecudum more, nec mirum, si ad conceptionem fuit inepta, & ex hac castratione non multò minùs periculi impendet, quàm ex priore.

Optima quidem responsio, sed objectioni non satisfacit, qua de re juxta nostra principia dicimus magnum discrimen inter mulierum, & virorum castrationem intercedere; viris namque in sectione complura vasa ad testes, & proxima loca pertinentia discinduntur, unde vitæ intercluduntur, per quas spiritus ille ad procreationem necessariò permeare solet, ut notavit *Hip. lib. de geniturâ*, & hac de causâ ad procreationem redduntur inutiles. Quamvis non desint, qui tauros, equosque testibus abscissos generasse fateantur, & sunt, qui memorant mulieres cum castratis viri coeuntes nonnunquam concepisse, quod tamen tam scitu, quàm factus difficilior est: Castrati enim concubare nequeunt, nisi cum mulieribus impudicis, à quibus veritatem extorquere omninò difficile est. Mulieres

in castratione infœcundæ evadunt, vel quia uterus extrahitur, & sic procreationis loco destituuntur; vel quia testes vulgò dicti, vel tubæ extrahuntur, non quia in his locis semen conficitur, perficitur, vel aservatur, aut ova fœcundanda, ut ab aliquibus creditur continentur, sed steriles redduntur, quia occluduntur, præcidunturque viæ per quas quidam liquor ad generationem necessarius permeare debet, ut sequenti articulo fusiùs. Et castratæ mulieres, non minus, ac castrati viri, effrænate libidinantur, & in coitu crassamentum effundunt.

ARTICULUS VI.

An Mulier aliquo modo ad generationem concurrat?

Indubitatum est nec marem, nec fœminatam solum ad generandum animal sufficere, sed utrumque ad animalis constitutionem concurrere. Negavimus in mulieribus & semen, & testes, verum non dicimus ad ornatum solum esse datos, quia in parte abditâ, minimeque conspicuâ nullus esse potest, sed illa duo corpora ad summam necessitatem esse à naturâ constituta. Nunc inquirimus, in quo illa necessitas consistat, & quid in animalis constitutione fœminas præstet; unde pro articuli intelligentiâ.

Præmittimus, ut ex plantarum semine aliquid producat, æquè requiritur terræ fertilitas in conveniente calore, & humiditate falsis particulis debito modo perfusâ, atque imprægnatâ, Nisi hæc duo concurrant, nihil ex plantæ semine generatur; nam si optimum triticum in salis, ferri, plumbi, vel arenæ aridæ cumulum injiciatur, nihil inde excrefcit, esto per se fœcundum sit, quia non injicitur in materiam convenientem, in quâ ejus germen dissolvi, & in actum promoveri possit: Similiter si injiciatur in terram, cui nimium salis inest, vel cui calx, ærugo, aliave similis materia particulis corrodentibus, & valde acribus prædicta admisceatur, tunc spiritus in suo germine extinguitur, nec quidquam ex eo producit: ac si injiciatur in terram pinguem, & stercoreatam, mox accedente calore tenuiores terrei humidi particulæ subeunt minimos seminis tritici poros, ejusque substantiæ immiscentur, quæ intumescit, & sic germen ejus solvitur, ac prorumpit in actum (omnis etiam generatio in humido fit) & quod inde formatur, mox ab eodem humido, unâ cum crassioribus seminis particulis colliquato, ac misto, nutritur, augetur, & increfcit, postea projectis radicibus majus, & solidius nutrimentum ex ipsâ terrâ sumpturum.

Ita se quoque res habet in hominis generatione. Uterus ager, seu terra est, semen virile fœcundum excipiens, idque rorido calore convenienter perfundens: sed nisi ille ager habeat humidum, copiosum, & convenienter præparatum, atque excoctum, quod suscepto semini se illico circumfundat, ejusque poros sibi ens, se cum eo commisceat, sicque spiritum in crassamento latentem dissolvat, ac in actum promoveat, nihil è virili semine generatur. Illud autem conveniens, & præparatum humidum nonnulli semen muliebrem appellant, sed perperam; nam indignum est vocari semen, cum interno careat spiritu. Provenit hoc humidum à testibus, & per tubas & vasa deferentia in uterum demittitur in fœcundo congressu, & est parvæ quantitatis, nec hoc humidum est illud, quod à mulieribus in coitu excernitur; nam ille liquor, ut diximus, à membranoso corpore circa meatum urinarium, ab uteri vaginâ, ejusque glandulis posilit in magnâ copiâ, & ad procreationem nihil confert, sed tantum fomitem præstat, atque incitamentum, estque quod-

dam generationis quasi lenocinium. Hinc liquet liquorem hunc in conceptione necessarium non esse, nec semper in Veneris congressu emitti; ac proinde vera fatentur mulieres sæpenumero se concepisse, nullâ perceptâ ex coitu delectatione, seminis idest hujus liquoris emissionem. Hoc humidum, si aut non infundatur in uterum, ut contingit, cum mulieres nimis in veloci, seu brevi coitu, humidum non emittunt, vel propter ætatem, ut in vetulis, quæ hoc humido destituuntur; aut per se non benè constitutum, vel nimis frigidum, humidius, fervidum, acescit, atque sic ad crassamenti virilis convenientem dissolutionem, ac fœtum ineptum sit, tunc non fit conceptio, quia spiritus in virili crassamento latens non excitatur, ac dissolvitur, sed suffocatur, & extinguitur.

Et sicuti modò diximus in plantarum generatione præter convenientem calorem, non minus necessarium esse humidum terræ conveniens, quàm ipsum semen, utpotè quo humido semen dissolvi, ejusque germen à crassiusculis particulis liberari, & in actum promoveri, quodque ex eo formatur etiam primitus crassioribus ipsius seminis particulis ab isto humido colliquatis, eique permistis nutriri debet: ita etiam res se habet in homine, in quo humidum muliebri simile est pingui humido terræ, ac proinde æquè necessarium ad generationem, quàm semen virile, utpote quo semen virile foveri, dissolvi, ejusque spiritum expediri, atque in actum produci, & quo unâ cum crassioribus seminis virilis particuli colliquato, prima fœtus delineamenta nutrir, augeri, increfcere, & ad tantam molem deduci debent, ut sibi ipsis postmodum per uterum concessa, ac per os & umbilicum infusa alimenta conficere, & præparare possint. Atque ille est verus, maximèque necessarius usus illius humidi muliebris, sine quo hominis generatio nunquam procedere potest, quàm plantarum sine fœcundo humido terræ.

Solent Medentes gravem exagitare quæstionem, an semen muliebri sit necessarium ratione materiæ dissolventis, fœventis, & nutrientis? An verò illud etiam in formando ipso fœtu aliquam efficientis rationem habeat? Verum pro semine muliebri, sive intelligant sensibilem liquorem in coitu excretum, sive illud humidum supra à nobis relatum, perperam sentiunt, cum tam liquor? quàm humidum veram seminis rationem habere non possint.

Usque modò una sententia fuit, muliebri semen efficientis; & materiæ nutrientis rationem simul habere, ac semini virili admisceri, ex iisque seminibus commistis unam fieri massam, & ex eâ in utero simul fermentatâ, educi spirituosum germen, per quod, & è quo fœtus membra delineantur. Hanc sententiam tueretur Sennertus, cui etiam patrocinatur Ludovicus Mercatus, qui hoc uno herculeo argumento, se totum dubium penitus sublaturum, & formantem vim seminis muliebris probaturum existimat.

Omne, quod assimilatur passum cum victoriâ, necessario agit: sed filius aliquando assimilatur matri; ergo in generatione filii agit.

Respondemus concedendo totum argumentum, nec inde sequitur semen muliebri dictum in generatione præstare vim agentem formationem fœtus: nam multum certè differunt, mater agit, & semen matris agit. Nam mater agit in virile, & suum semen, dum utrumque in utero amplectitur, fovet, & calefacit, sicque illius spiritus de potentiâ ad actum suscitatur, hoc verò ad materiam nutriticiam aptum facit: Verum nec illa, nec ejus semen ad partium conformationem quicquam tribuit, nisi mediâ, per quæ latens in semine virili potentiâ ad actum promovetur. Sed de hac quæstione agatur de fœtus formatione. Similitudino filii ad matrem nihil probat, ne fusiùs diximus, in forti matris imaginatione etiam diù formato fœtu consistit.

Præter *Mercati* argumentum, adhuc tria alia satis gravia obijciuntur ab aliis authoribus. 1. Quod ex equâ, & asino gignatur mulus. 2. Quod ex viro, & bestia, non homo, sed monstrum irrationale gignatur. 3. Quod mulier alba ex viro Æthiope multoties concipiat, & producat infantem album. Quæ non videntur posse fieri, nisi à formante vi seminis fœminini, quatenus illa cum masculini seminis formante vi concurrat.

Sed antequàm hæc argumenta dissolvamus, notandum censemus, semen masculinum non procedere in actum, neque ex eo produci aliquod simile ei, à quo processit, nisi illi conveniens admisceatur fermentum, & alimentum, quod si in utroque, vel in alterutro defectus, seu error, aut vitium fuerit, tunc vel nihil, vel aliquid vitiosi ex eo produci, quod tamen natura perficit, quousque potest: eodem modo, sicut videmus inter plantas semen tritici, vel hordei in terram inculatam, & aridam injectum degenerare in lolium, aliasve inutiles herbas, ferè nullam cum prioribus similitudinem habentes, scilicet propter defectum convenientis fermenti, & alimenti. Sic peregrina semina, ut notavit *Aristoteles* ad postremum pro terræ naturâ redduntur: hæc enim materiam, corpusque semini-bus præbent, & oves caprino lacte educatæ, durius lani-tium præferunt. Hoc præmissis, nunc ad argumen-ta accedimus, & respondemus.

Ad primum, quod illud non probat fœmineum se-men concurrere cum masculino, ut causam forma-tionis coefficientem, sed in dicto casu ex masculino semine activum germen, nec debito modo produci, nec convenienter procedere in actum propter impedi-menta, quæ occurrunt, scilicet propterea quod à se-mine equæ semen asini, nec satis convenienter pro naturâ istius animalis dissolvatur, nec ei conveniens alimentum in primâ factâ formatione suppeditetur. Hinc internus spiritus operator, qui nunquam otiosus est, cum non possit ex isto asini semine formare asinum perfectum, gignit animal, quod proximè acce-dit ad asini naturam, scilicet mulum, qui ratione se-minis asinini formantis naturâ est asinus; at ratione alimenti, seu primi nutrimenti ab equâ copiosè suppe-ditati, & ab equæ naturâ participantis, corporis molem asinina majorem, & equæ aliquo modo similem conquirat.

Ad secundum dicimus semini virili eodem modo dictum errorem contingere in utero brutæ fœmellæ, atque hinc internum spiritum loco humani fœtus ge-nerare monstrum irrationale, eodem modo sicut etiam in mulieris utero interdum ob similem defectum con-venientis fermenti, seu illius aliquod vitium, (nempe seminis muliebri malè dispositi: illud enim fer-mentat semen virile) vel ob primi alimenti vitium, loco hominis, ex semine virili fœcundo generantur molæ, modò animalia bruta instar ranarum, formi-carum, lacertarum, aliave similia monstra, quorum varia exempla inveniuntur apud *Medicos*, observa-tionum scriptores. Quæ monstra interim non gene-rantur à semine fœmineo, tanquam vim aliquam for-mantem in se continente, sed vitio seminis fœminini producuntur, quatenus illud malè dispositum, impe-dimentum confert, cujus ergò virilis seminis forman-di efficientiâ turbatur, & impeditur, ut benè agere non possit.

Ad tertium dicimus, quod mulier alba, non pro-pter seminis sui aliquam formandi vim, sed propter fortem de fœtu albo ideam, possit ex Æthiope nigro, producere fœtum album: imò quod propter eandem ideam mulier nigra ex Æthiope nigro possit fœtum album concipere, & in lucem edere, cujus rei extant exempla. Certè imaginatio in mulieribus concipien-tibus, & gravidis mirabilia præstat, non tamen circa fœtus formationem, verum etiam circa eum jam for-matum, quorum nullum activitati seminis fœminini

adscribi potest. Fuere nonnulli, quia putârunt in equâ modò dictâ, aliisque brutis animantibus imaginatio-nem etiam fortiter operari circa fœtus formationem. Illud autem strenuè negant, & quia bruta animantia ratione destituuntur, hinc etiam nullam imaginatio-nem iis adscribunt, sed siquid alieni in utero genitum sit, id multoties à vi formatrice seminis fœminini procedere arbitrantur. His respondemus, etsi bruta di-cantur imaginatione, intellectu, & memoriâ destitui, illa tamen habere aliquid istis analogum, (ceu diximus) ut ex eorum actionibus manifestissimè liquet. Bos co-gnoscit præsepe Domini sui, apes cum mella collegit, inter centum similia alvearia suum cognoscit & ingre-ditur, canis heri sui mandata intelligit, & exequi-tur &c. & quod tale imaginationi quaecumque ana-logon etiam in brutis concipientibus, & gravidis ali-quid circa fœtum efficere possit, docuerunt oves *Pa-triarche Jacobi Genes. cap. 30.*

Noster *Thomas Cornelius Consentinus progymnasina-te* 5. de hac re aliam concepit opinionem: quippe scri-bit soli fœmineo semini inesse, tum primam materiam è quâ, tum causam efficientem, per quam fœtus for-matio fit; virile verò semen neque materiam forman-di conceptus esse, neque ipsum formatorem in se con-tinere, sed nihil ad generationem conferre, præter-quam substantiam quandam insensibilem, quæ mate-riam à fœminâ collatam dumtaxat subigit, ac movet.

Cum nostro *Consentino* consentit *Deusignius lib. de genesi microcosmi*: ubi apertissimè docet fœtum forma-ri ex solo fœmineo semine, idque non tantum esse materiam, ex quâ delineatur, sed eidem quoque poten-tiâ inesse animam vegetativam, fœtus formatricem, verum illam ex eo non posse extricari, & in actum produci, nisi virile semen accedat, tanquam quod-dam fermentum substantiam ejus dissolvens, sicque la-tentem animam extricans, & ad formandi actum pro-movens.

Verum hæc nova opinio longè recedit à verò, dum imperfectiori semini muliebri, quod verum semen non est, ut diximus) totam formationis vim, & formandi primam materiam adscribit. Absurditas in vegetabi-libus manifesta est, nam arboris semen, tritici, fabæ, aut pisi, quod est instar seminis virilis, injectum in suam vulvam, scilicet terram, terræ semen, seu succum, accedente calore non dissolvit, ex eoque sibi simile producit, sed ab ea dissolvitur, & sic spirituosâ ejus parte compedibus solutâ, atque in actum prodeunte, ex sese prima delineamenta formandi efformat, eaque formata primò colliquatis sui ipsius crassioribus parti-culis, hinc succo terræ conveniente (qui fœminei se-minis vicem gerit) nutrit, & auget. Res patet in piso, fabâ, aliisque similibus, quæ in solo aëre, ac humidò tepido deposita, non fermentant aërem humidum, ut ex eo aliquid generetur, sed dissolvuntur ab aëre, sicque spirituosâ parte compedibus solutâ, & in actum pro-deunte in sese, & ex sese formant formandum, gem-mamque projiciunt primam. Sic etiam se res habet in semine masculino, cum bestiarum, tum hominum, quod in vulvam projectum, non inducit semini mulie-bri aptitudinem ex se aliquid formandi, sed à semine fœminino solutâ ejus massâ, maximè spirituosâ ejus pars formandi vim continens, colligitur in bullâ, in quâ compedibus jam soluta ex sese efformat, quod forman-dum est, semenque muliebre, quod primò fermentacæ succi vim gessit, innox deinde pro formati alimento in-servit. Porro quod citato loco dicit *Deusignius* de se-mine galli in gallinæ ovarium coniecto, illud nihil contra hanc nostram sententiam facit: quippe paucis-sima seminis galli quantitas sufficiens est, è quâ pri-mum pulli delineamentum formetur, nam si fœtus hu-manus primò delineatus formicæ magnitudinem ha-bet, quàm exilis, & quantò minor erit in principio fœ-tus gallinaceus, & quantilla seminis portio ad ejus pri-

mam delineationem requiritur? Sed verum non est, quod addit *Deusignius* gallum uno coitu totum ovarium fecundare, omniaque in eo contenta ova, etiam minima, vix pisi magnitudinem habentia, hinc fecunda evadere; licet gallus non amplius gallinam comprimat: nam semen galli non ingreditur, nec fecundat alia ova, quam illa, quæ jam ad maturitatem pervenerunt, reliqua parva, & immatura non magis fecundantur à semine galli, quam puella trium, quatuorve annorum fecundari posset à semine viri; imò cruda illa, seu immatura ova adhuc inepta sunt, quæ admittant, aut recipiant semen galli, atque hinc quotidiano ferè coitu opus est, ut sic quæ quotidie natura evaserunt ova, semine galli perfundantur, ac fecundantur. Nec observatio à nostro *Thomâ Cornelio* adducta vera est, cum inquit: *Illud morbi aliquando contigit observasse gallinam bis à gallo compressam viginti duo peperisse ova fecunda.* Imò nec paritas quidquam probat scribens: sed & id quoque contemplatione dignum existit, papiliones illos, qui ex bomicibus per transformationem quandam oriuntur, magnam ovorum multitudinem, quam feminae utero gestant, unico initu complere, atque fecundare (cum tamen interea ejusmodi ova duriori obducantur testâ) nam ejusmodi ova sunt matura, ac proinde non mirum, si unico, sed initu diutino fecundantur. Atque hinc fit, quod illæ gallinæ, quæ gallo rarius utuntur, (est observatio ipsi vulgo nota) multa ova subventanea, seu infecunda pariant: è quibus per gallinæ incubationem pullus non procedit, ea scilicet, quæ nihil de galli semine receperunt; atque hinc etiam illi, qui ova gallinæ supponere, ex iisque pullos habere desiderant, talium gallinarum ova quarant, quæ generosi galli consuetudine utuntur.

His rectè trutinatis, statuimus semen muliebre, scilicet humidum supra à nobis commemoratum, in generatione concurrere, ut materiam necessariam quidem ad seminis virilis dissolutionem, & fortum, ipsiusque primò delineati embryonis nutritionem; sed nullam ad prima delineamenta effingenda materiam conferre, nullam quoque in fœtu formando efficientis rationem habere. Id docuit *Aristoteles lib. 2. de generat. animal. cap. 4.* Verum muliebre semen, scilicet humidum illud abdicare, & tanquam nullius usûs astimare non possumus, cum illud in generatione maximè necessarium esse docuimus, probavimusque, & cum necessarium sit, atque formandi potentiam non habeat, non potest esse necessarium, nisi ratione talis materiæ sine quâ virilis seminis potentia non potest suscitari, & exsurgere in actum. Efficientis autem nullam habere rationem, ex eo innotescit, quod mulier absque, maris congressu ex seipsâ non concipiat, licet quandoque humidum hoc in nocturnis pollutionibus dictis è vasis spermaticis in uterum excutiat: quæ tamen, si semen esset, & duo contineret principia generationis, agens, & patiens, cum in se locum, & tempus conveniens habeat, non posset, non ex se concipere. Præterea sic à naturâ comparatum est, ut tantum unicum sit agens, quod effectum naturalem producit, atqui si mulieris semen etiam efficientis rationem haberet, jam duo forent principia agentia, nempe semen viri, & semen mulieris, quod repugnat instituto naturæ. Ad si hæc, si uterque sexus vim præstaret activam, mas aut idem produceret, aut femina, aut diversum; si idem, tunc alterutrum superabundat; si diversum, tunc semper gemelli, aut hermaphroditi: atqui illud rarè, hoc rarissimè contingit. Denique sentia nostra per naturalem instinctum vulgò ab omnibus confirmatur; nam liberi non denominantur à matre, sed communiter à patre, tanquam ab eo, qui efficiens principium ad eorum conformationem contulit.

Ex jam dictis igitur liquet, semen muliebre in se non continere virtutem formatricem fœtus, in hocque formando nullam habere efficientiam, imò nec primam materiam ad primam formam fœtus delineamenta conferre: se illud tamen maximè necessarium esse, ut materiam virile semen dissolventem, ac foventem, spiritumque formantem semini virili inhaerentem solummodò ab impedimentis liberantem, & ad agendum, omniaque prima corporis stamina ex se ipso, suavè substantiâ formandum disponentem, ac delineatum embryonem nutriendum.

QUÆSTIO SECUNDA.

ARTICULUS I.

De Sanguine Menstruo.

HActenus credidère *Medentes* non solum semen ad fœtus generationem concurrere, verum etiam sanguinem menstruum alterum esse principium, idque materiale tantum, non autem efficiens, sicut semen. Sanguis igitur menstruus absolute *menses* ac *menstrua* vocantur, vulgò *tempora*, quod scilicet statim temporibus suat. A nonnullis *flores* dicuntur, eâ proculdubio de causâ, quod sicut arbores fructum non ferunt, nisi flores præcedant: ita ad concipiendum apta non est mulier, nisi prius menses fluant. Sanguis menstruus est excrementum ad matricem confluent, quod natura singulis mensibus per ductus datos foras expurgat. Hinc falsa est nonnullorum *Medicorum* sententia asserentium hoc excrementum menstruum florem esse mulieris, velut arboris cujusdam. Optimus sanè *Medicus*, qui stercus pro flore aspiceret! Flos mulieris emergit, cum concipit, eâ n. ipsâ horâ erumpit. Florem hunc deinde etiam fructus excipit, qui est fœtus. *Galenus* cum sociis suis tres sanguini menstruo consignavit usus, quorum primus est, ut fibrarum partium materia in conceptione, ac proinde materiale principium. Secundus, ut factâ partium conceptione sit geniti fœtus alimentum. Tertius tandem, ut excluso jam fœtu sit lactis materia, sed his deficientibus, ipsa natura corpus ad exonerandum copiâ singulis mensibus sanguinem ab utero excernit; at tamen recentiorum observationes, & rationes hos usus. ut superfluos, & futes explodunt.

ARTICULUS II.

Cur in Fœminis tantum fiat Purgatio menstrualis?

FOeminas sanguinis menstrui tantum tentari purgatione dubitabile non est, nec probatione indiget, cum id sit Sole clarius; verum cur talis purgatio fiat, digladiantur *Medentes*.

Communiter censent à fœminis, utpotè humidioribus exuberantem sanguinis portionem singulis quibusdam mensibus per uterum evacuari.

Sed sunt mares fœminis humidiores, qui sanguinis evacuationibus obnoxii non sunt: sic etiam bruta quamplurima humidiora sunt, & tamen menstrua non subsunt evacuationi.

Galenus quantitati refundit causam, tum ob frigidam naturam, tum ob mollem humidamque earum temperiem, quæ magnam sanguinis copiam cumulare solet: unde fit, ut sanguis iste nimia luxurians quantitate, per uterum excernitur.

Verum hæc *Galenus* sententia falsa seprehenditur; nam non omnes mulieres frigida, humidaque naturæ sunt. Præterea si menstrualis purgatio copiâ fieret, omnes mulieres essent plethoricæ, quod à nemine sanæ mentis conceditur, & si quandoque menstrua deficerent, nullum præsentaneum inveniretur remedium.

um, quàm phlebotomia, quæ sanguinis copiam minuit, quod oppositum experimur.

Quidam non quantitati, sed qualitati tribuunt, tum manifestæ, tum occultæ, manifestæ, quia non sine molestiâ & mordacitate excernitur: deinde quia hujus sanguinis contactu, virile membrum in coitu à fœminâ, quæ menstruo laborat, excoriatur; occultæ verò qualitati, quia sanguis menstruus veneratus est, idque ex ejus operationibus probant, & retentus gravissima infert symptomata. Sed qui ad qualitatem occultam confugiunt, nimis rusticâ utuntur philosophiâ.

Alii & quantitate, & qualitate peccare simul credunt.

Nos menstrualem purgationem in fœminis fieri non quantitate, sed qualitate asseveramus; naturam. fœminas expurgat ut purget, & depuret. Hinc arbitramur magis sanguinem depurari, quàm minui. Unde, ut inquit Hippocrates *Sana mulier à mensibus bene fluentibus judicatur: siquidem, si fluunt menstrua, expurgatur, isdem verò deficientibus morbi fiunt*, quod signum est illam copiam excrementorum aggregatam, & non expulsum illorum causam esse malorum. Ob hoc ab interdictâ purgatione accidunt melancholica, insania, mania, apoplexia, epilepsia, sterilitas, uteri suffocatio, cancer, cephalalgia, cachexia, hydrops, arthritidis, icterus uterinus, febris, impetigo, cordis palpitatio, deliquium: & sexcenta alia mala, quæ pravam sanguinis, aliorumque succorum qualitatem sequuntur, non verò sanguinis quantitatem.

Pro nostrâ de menstruali purgatione stabiliendâ sententiâ norandum, sanguinem multis redundare particulis salinis, & sulphureis, quæ circulatione summe volatilifantur, non tamen quandoque sine capitulis mortui residuo propter terrestres particulas; multo abundare latice, qui ad ipsius circulationem, & sordium ablutiones inservit, multisque recrementis, quæ per vulgatum ora Medicorum pro humoribus resonant. Præterea, quia sanguis, dum conficitur in vasis inter circulandum, partes quædam continuè resolvuntur, & aliæ denuò reficiuntur, hinc à cruditate, aut nimia coctione, quid excrementitium congeri oportet, quod postea effervescentiâ ab ejus malsâ per insensilem evacuationem separatur. Hæc insensilis evacuatio omnibus sensibilius simul unitis longè copiosior est, ut luculenter docet Sanctiorius libello de Medicinâ staticâ, quod si quandoque hanc insensilem diminui contingat, per sensilem comparari necesse est. His perpenfis.

Dicimus menstrualem fieri purgationem, quia mulieres diminutam habent insensilem evacuationem, eadem namque poros nactæ sunt exiguos, & intercutim, membranamque carnosam uber subternitur adeps, ac proinde quantum sanguinis inficitur, perspiratione non absimitur, & licet mulier multo minus edat, bibatque quàm vir, plurimo tamen scatet sanguine; & quia multis abundat recrementis, quæ per insensilem perspirationem singulo quoque mense expurgari debent, ut sanguis depuretur, & quia non expiantur, natura ad uteri venas, tanquam ad destinata emunctoria, eum sequestrat, ut per ea expurget. Præterea menstruum primis diebus magis est infectum, quàm quod subsequutivis fluit. Hinc erui-mus viragines, & rusticæ mulieres, quæ magis, quàm ipsi viri laboribus exercentur, paucio, vel nullo tentantur menstruo. Hic sanguis menstruus à naturâ depulso in emunctoria, spiritu destituitur vitali, fitque excrementum, qui morâ vires, & virus acquirit, & nisi à natura elimeneretur, recentis cadaveris proprietates assumit, & mala tot excitabit, quorum numerum comprehendere facile non erit.

ARTICULUS III.

In quibus fiat Sanguinis Menstrui purgatio.

Post vetiti pomi esum prima illa parens, Eva, libidinis prutigini se obnoxiam fecit, virum in congressus laceffivit, admisitque; eapropter humanam deturpavit naturam, cujus labes per successivam culpam, quasi per fideicommissum, cruentem deturpationem in mulieres traduxit. Unde conjicimus, quod Eva per membrum quo multis subnoxiam se reddiderit ærumnis, apud posteros testificari debeat, sui lapsus hæreditariam, culpam, & in naturâ cruentam deturpationem. Ob hanc noxam in naturam menstruum sub maledictio permanfurum introivit, ac proinde mulieres Harpyarum instar fœdissimæ per uterum, idest per cloacam singulo quoque mense cruentant exturbant colluviem. An omnibus, an verò quibusdam mulieribus eveniant, hic inquirendum, pro quo.

Dicimus infantes fœminas in primâ ætate constitutas, adultas uteros gerentes, lactentes, vel quæ aliquo laborant morbo, vel diutinâ maceratas fames, vel in senio constitutas, innoxie sanguinis menstrui destitui.

Putarunt vulgares Medici infantes mulieres sanguine abundare, universumque illum in corporis augmentum verti, quod ea ætate plurimum est, unde superfluum sanguinem, qui expurgari deberet, non remanere crediderunt, quâ ratione etiam à pueris semen non emitti existimarunt.

Verum nostra sententia est puellas menstrua purgatione carere, quia in illis sanguis menstruus non generatur; nutrimentum n. quod in sanguinem transire deberet, in corporis augmentum vertitur.

De utero plenis dicunt sanguinem in utero retineri ad fœtus nutritionem, tum etiam quia cum clausus sit uterus, sanguis non effunditur; si n. uterus aperiretur ad sanguinem effundendum, fœtui noxa inferretur, quâ ratione Hipp. 5. aph. 61. inquit: *Si mulieri utero gerenti purgationes procedant, impossibile est fœtum esse sanum*, vel, ut inquit Arist. 7. de generat. animal. cap. 2. *Tunc proles procreatur aut minus vitalis, aut infirma*.

Sed decipiuntur, & decipiunt Medici; nam fœtus in utero, ut dicemus, non nutritur sanguine menstruo, & ob id deficit, quia transit in placentam uterinam, nutrimentum partim ad fœtus, partimque ad prægnantium nutritionem inservit nec à nutritione superest, ut in menstruum transeat. Solent quandoque fœtæ multum in victus ratione peccare, & tunc superfluum alimentum in sanguine vertitur, & sanguis menstruus singulo quoque mense ab utero ferentibus excernitur, ut multoties nos observavimus, etiam sine fœtus damno: quia hæc excretio non fit ab acetabulis, & venis in uteri fundo existentibus, sed à venis, quæ disseminatæ sunt per matricis collum, & tunc nullatenus prolem lædit.

De lactantibus inquirunt universam sanguinis materiam, quæ per uterum expurgari deberet, ob lactis confectionem tendere ad mammas, ob maximum consensum, quem hæ partes inter se habent.

Verum errant; nam lactis materia non est sanguis menstruus, sed nutrimentum, desideratur menstruum, quia in lac transit nutrimentum, & non in sanguinem.

Mulieres morbo correntas menstruali carere purgatione credunt quia natura addo illi morbo devincendo intenta est, ut hanc evacuationem compler non possit, vel quia ipse morbus vi suâ hanc impedit evacuationem.

Nos verò dicimus morbosas mulieres carere menstruis, quia extemplò ipsis tenuis victus ratio instituitur, & juxta morbosarum affectionum conditionem vel minuitur, vel depravatur coctio, vel insensilis, aut

quandoque sensilis augent evacuatio; ac proinde non multum nutrimenti in sanguinem transit.

Verulas menstruali purgatione destitui asserunt; quia eâ ætate maximus sanguinis est defectus, ita ut nec sufficiat corpori nutriendo, unde tunc mulieres emaciantur. Verum nos hoc pendere ob nutrimenti inopiam statuimus.

In reliquis mulieribus? quæ nullum habent impedimentum, naturaliter ferè menstrua purgatio armonizari debet, quædam magis, quædam verò minus, ut *Hippocrates lib. de morbis mulierum*, inquit: *Quæ peperunt, faciliores habent menses, quæ non peperunt, graviores*: nam ex parte venæ tum majores, tum fluidiores; hoc est magis expeditæ fiunt, & uterus magis aperitur, magisque purgationi assuescit. *lib. de natura* inquit: *Albas mulieres habere copiosos menses, nigras verò pauciores*. Ratio est, quia mulieres illæ frigidioris sunt constitutionis, poros habent angustos, multo sub cute adipe abundant, quarum sanguis per insensilem perspirationem non defæcatur, & semper longiores eliminant menses; hæ verò calidiorem naturæ sunt corporis constitutionem, laxos habent poros, laboribus, & motu ferè virilibus exercentur, sanguinis incrementa absumunt, & difflabilia faciunt.

ARTICULUS VI.

Quo anno incipiant, desinantque Menstrua.

QUOD ad primum in puellis dicimus menstrua purgationem circa 14. annum incipere, sed non raro ob regionis, sanguinis, uterique varias constitutiones nunc tardius, nunc verò citius incipiunt, quam obrem jure optimo definitum menstruorum tempus stabiliri non potest. Legimus nonnullas menstruales 5. 6. 7. 8. & 11. anno, attamen regulari lege circa 14. erumpunt. Verum quibus nimis præmaturè incipiunt, in hisce plerumque quoque eò citius cessare, & brevioris vitæ signum esse solet, in tardiori eruptione contrario modo. 14. anno variæ in corpore mutationes experiuntur, & hoc tempore mulieribus accidunt ea signa, quæ maribus obvenire solent in primâ feminis emissionem; circe eundem annum observamus mutari vocem; fit etiam gravior, quam vocis mutationem *Aristoteles* appellavit *caprire*, *Senerius* *hircescere*, & nos appellamus *hircuitallire*. Sub primam menstruorum collectionem virginibus vox quoque fit aliquantulum asperior, & gravior. Ubera intumescunt ita, ut ad duos digitos promineant, quod *Aristoteles* appellavit *tractare*, pueris quoque protuberant mammae ad verticelli magnitudinem. Utrique pubescunt: id est, parvam circa pudenda emittunt lanuginem, quæ deinde in pilos concrevit. Mammarum intumescencia contingit, quia harum venæ maximum cum partibus generationi dicatis habent consensum, unde non mirum est; si unâ in repletionem consentiant.

Eodem quoque tempore pubescunt mares, & feminae, quia corpora, quæ semen, sive sanguinem effundunt menstruum, sicciora fiunt, quod ad viscera, quia humido illo crassamento, & cruento latice destituuntur. Laxior verò fit cutis, quia in feminis, & sanguinis menstrui effusione, fit quidam motus, & effervescentia, quo totum concutitur corpus, cujus est aperire, aut laxare; tum etiam, quia partes illæ, quæ pudendis circumstant, majorem acquirunt calorem ex feminis, vel menstrui accessu, unde apertiores fiunt.

Mutatur eodem tempore, tum puerorum tum puellarum habitus, ex macilentis fiunt pinguiore, & ex sanis morbosiores, sicuti ex morbofis saniores fieri solent. Ut *Hip. 3. aph. 28.* inquit: *Plurimi autem*

morbi puerulis judicantur, nonnulli quidem in 40. diebus nonnulli in 7. mensibus, nonnulli vero in annis 7. quidam verò jam ad pubem accedentibus. Qui vero permanserint, nec in pubertate finierint, puerulis, aut feminis cum menstrua erumpunt, consensescere consueverunt. Et de morbo comitiali præsertim affirmavit 2. aph. 45. *Quicumque juvenes morbo comitiali laborant, mutatione maxime ætatis, & temporum, & locorum, & victuum quoque liberantur, lib. 5. tex. 7. addit: Illæ virgines, quæ morbos non habent, illis simul cum pubertate, vel paulò post corripuntur, & ratio esse potest, quia pueri, vel puellæ multis antea abundant excrementis, cum hæc deinde in coitu, vel menstruali purgatione excernantur, tunc non mirum, si corpora evadunt saniora; & cum corpora quæ prius erant sana, & consequenter excrementa non habebant, necesse deinde est, ut per feminis emissionem, & menstrua purgationem fiant morbosæ; nam semper in his evacuationibus aliquid boni ad sanitatem facientis emittitur, quo emissio, non mirum, si sanitas evadat deterior. Deinde mutantur corpora quoad animi affectus; nam venustiora, hilariora magis evadunt, magisque civilitati, ne dicamus, vanitati student, ac fenestris facilius se exponunt, quia veneris stimulos sentire, juvenes amare, & matrimonii desiderio maximopere incitari incipiunt, & tunc puellæ custodiri debent, quia tunc maximè ad veneris usum invitantur, & non ægrè comprimuntur.*

Secundum quæsitum duplicem habet sensum; vel enim sensus esse potest, quamdiu desinere debeat menstruatio in actu primo, & in habitu, vel ut alii loquuntur, ad quantum tempus extendatur universale tempus, quo debet mulier singulis mensibus habere menstrua purgationem, vel quæsitus sensus est de menstruatione in actu secundo, & in particulari, nempe quantum unica menstruatio durare debeat, adhuc ut sit naturalis, & conveniens, pro quibus

Dicimus circa primum, experienciâ constare in mulieribus menstruationem ut plurimum terminari circa annum 45. vel citius, vel tardius, & quandoque, sed rarissimè, ad occiduam usque ætatem perdurare juxta corporum varietatem, victus rationem, cœli constitutionem, &c. Deficit menstruatio; (non enim per totum vitæ curriculum perseverare potest, quia in mulieribus tali tempore diminuitur ventriculi actio, & consequenter tanta nutrimenti copia, ut in floridâ ætate, non generatur, sed tantum, quantum ad totius sustentationem sufficere valet, & nutrimenti superflui pars in sanguinem mutatur, qui ad virilitatem tantum sufficit. Unde eadem ætate fiunt mulieres macilentæ & uteri tubuli ob quandam retractionem, vel laxationem ad menstruationem redduntur inhabiles: siquidem ut mammae in vetulis exsuccæ, & collapsæ videntur, ita earundem uterus retrahitur, & ferè meatibus destituitur, & mutatâ pristinâ constitutione, ut ad menstruandum, & concipiendum redditus ineptus.

Circa secundum dicimus, quod maxima in quam plurimis occurrit diversitas, patientibus quibusdam fluxum copiosum, aliis parcum, aliis velociorem, aliis tardior, aquosior, pluribusque differentiis interfectum pro diversâ corporum constitutione, abundantes enim plurimo sanguine, & fervido citius, & crebrius cruentationem emittunt menstrua, crasso autem, modico, & lento ditata sanguine tardior, & paucior experientur repurgationem. Quædam singulis mensibus, aliæ alternis, vel majori spatio interjecto, redeunte postmodum fluxu adeo confertim, ut magno pere debilitentur. Diversa quoque vitæ dispositio multum parit discrimen, quæ si plenior sit, otiosa, frigidioris constitutionis, item sanguinis tenuitas, vel acrimonia, vasorum amplitudo, hæc, & similia copiosius parant effluvium. Ad hæc in quantitate, & tempore menstrua multum variant, quædam etiam per duos saltem,

Quæstio II. Art. IV. Quænam sit causa periodi &c. 429

tresve dies fluunt, brevius autem tempus erit morbo-
sum, & sterile, ut & longius: sæpe namque conna-
turale est, atque conveniens aliquem servare modum,
quia sunt quædam mulieres, quæ vel idem excedunt
tempus, ita ut purgari soleant per quinque, sex, vel
octo dies; cunctæ tamen ut plurimum initio, & fine
tenuiorem, & pauciolem emittunt purgationem, in-
termedio autem spatio abundantiolem, & crassiolem.
Sunt aliquæ, quæ neque idem attingunt tempus, vel
per noctem, vel diem tantum expurgant, & hæ ne-
que steriles, neque morbosæ observantur.

Verum *Hipp. lib. de morbis mulierum* in qualibet sa-
nâ muliere sanguinis menstrui quantitatem designat ad
duas heminas Atticas, seu sesquilibram, aut duas fe-
re libras. Quæ tamen quantitas in omnibus mulie-
ribus non observatur, sed pro constitutionis æta-
tis, victus ratione variat; nam juniores, & cum purga-
ri incipiunt, minus purgantur, & in suo flore paula-
tim sanguis ad ætatis usque florem augetur, tum verò
aliquandiu æqualitatem servat, ita ut neque crescat,
neque decrescat; tandem ætate declinante paulatim
rursus minuitur, donec omnino cesset. Ideoque ea
menstrui quantitas naturalis est, quæ ætati, consti-
tutioni, vitæ generi comperit, eaque ex eo cognosci-
tur, quod post menstruum fluxum neque alia corpo-
ris gravitas, neque virium debilitas relinquitur, unde
prædicta *Hippocratis* doctrina ut plurimum semper in-
telligenda est.

ARTICULUS V.

Quænam sit causa periodi Menstrualis?

Cum jam constet causa, propter quam mulieres
singulis mensibus menstruum expurgant sangui-
nem, quia verò præterquam quod simpliciter expur-
gant, habent pariter, ut hanc expurgationem faci-
ant quodam cum ordine, ut quadam ordinatâ repeti-
tione, ita ut singulis mensibus hanc habeant expur-
gationem, quæ determinata repetitio hujus purgatio-
nis singulo mense succedentis appellatur à *Medicis*
periodus menstrualis; idcirco hujus quoque rationem
assignare debemus, hoc est, quænam ratio sit, pro-
pter quam hujusmodi expurgatio fiat singulo quoque
mense, & non singulâ quaque hebdomadâ, vel sin-
gulis diebus, ut fæcum excretiones fieri solent, vel eti-
am cur non fiat rarius post duos, vel tres menses.

In quâ re tantus est labor, ut reverà voluerunt non-
nulli talem determinatam periodum non servari; ita
ut non quolibet mense necessariò mulieres hunc san-
guinem expurgare contendunt: sed

Contra hoc apertum est ipsarum mulierum testimo-
nium, quæ non solum se quolibet mense has habere
purgationes fatentur, sed etiam per determinatum
tempus, neque talis certæ repetitionis diem postpo-
nunt, ita ut quamvis in nonnullis peculiaribus varia-
ri possit, generalius tamen semper certa est singulis
mensibus.

Voluerunt alij hujus circuitus causas esse determina-
tam quandam excrementi sanguinei quantitatem,
quæ determinata quantitas per unum mensem col-
ligitur, & sic quolibet mense naturam stimulat ad ex-
purgationem: hujus rei exemplum afferunt eorum,
qui semper determinare singulis diebus fæces expur-
gant, non aliâ ratione nisi propter aggregatam quan-
titem.

Sed estò demus excrementi sanguinei quantitatem
naturam ad expurgationem stimulare, non autem
dicimus causam esse, propter quam determinatè hu-
jus purgationis fit circuitus, & ratio est, quia non
semper omnes mulieres, imò neque perpetuò una
mulier eandem sanguinis quantitatem expurgat, sed
nunc majorem, nunc minorem, & cum hac quantita-

tis varietate non variatur circuitus: sed si talis circui-
tus ab eadem quantitate proveniret, tunc quantitate
variata, variaretur circuitus.

Quidam ad hujus excrementi sanguinei qualitatem,
sive proprietatem confugiunt, quod sui expurgatio-
nem exigit singulis mensibus.

Sed hæc sententia falsâprehenditur, vel enim recur-
rit ad qualitates occultas, atque proprietates indici-
biles, quæ semper ignorantiam specioso pallio, sed
rusticano obductam ostendunt, & luculenter convin-
citur: nam mulieres non perpetuò unam excremen-
ti rationem expurgant, cum quandoque serosiolem,
crassiolem &c. exturbent: igitur si hic circuitus ab ex-
crementi qualitate, quod expurgatur, proveniret,
variata hac excrementi qualitate, periodus variari
deberet: variatur autem qualitas invariata periodo:
igitur à qualitate non oritur periodus. Vel confugit
ad manifestas qualitates, & hæ assignari deberent.

Ultima, & communis opinio est *Arist. 7. de hist. animal. cap. 2. & Gal. 3. de diebus decret. cap. 2.* quos
innumera vulgarium sectatur grex, referentium ad
Lunam hujus determinati circuitus rationem, & re-
verà *Helmontius* menstruum lunare tributum appellat;
verum ad lunam recurrere, est miserum quærere sub-
terfugium, unde pro hujus intelligentiâ.

Supponunt primò, generaliter mulieres semper fe-
re hanc habere evacuationem circa tempus aspectu-
um lunarium, vel circa novilunium, vel circa ple-
nilunium.

Supponunt deinde secundò Lunam in iisdem aspe-
ctibus inducere nimias commotiones in humidis cor-
poribus; ita enim observatur in aëre excitare pluvias,
vel ventos, in mare tempestates, & in echinis, can-
cris, aliisque testaceis, & crustaceis quoddam humi-
ditati augmentum, (luna namque præsidet aquis) si-
cut etiam in plantis in plenilunio, quod lunâ decre-
scente non observatur. Imo etiam in corporibus hu-
manis videmus his temporibus excitare catarrhos, &
generaliter humidorum excrementorum exuberanti-
am, quod magis verosimile est in ipsis mulieribus
contingere, quæ humidiores sunt, ut *Arist. cit. loco*
inquit: *Fœmineus sexus dicitur quæ subjectus.* Ex his
apertè patet hujus sententiæ ratio: nam cum hæc
purgatio circa hos lunares aspectus contingat, cum-
que luna possit esse causa, cur tunc talis fiat evacua-
tio; humiditates commovendo, quæ in corpore sunt,
meritò cur in tali corpore determinata recurrat hæc
evacuatio, lunæ tribui solet, unde vulgò fertur, ju-
niores lunâ crescente, adultiores jam mulieres lunâ
decrecente purgari, unde versus:

Luna vetus vetulas, juvenes nova luna repurgat.

Optima quidem sententia, sed rationes insulsæ, &
experientiæ ineptæ, quæ genuinam non pacant men-
tem. *Aristoteles, & Galenus* ignaviæ suspitione ma-
lè audiverunt, dum periodi menstrualis causam ineptè
mendicârunt lunâ, quæ luna aquis, corporibus
humidis, præcipuè fœmineo sexui præset. Ità pe-
riodica sanguinis expurgatio non ad lunam, sed ad
internam uteri monarchiam pertinet, quia mulieris
sanguis a recrementis expiari debet intercapedine,
quâ lunâ per Zodiacum singulos metitur cursus. Lu-
na non aggregat, vel hunc sanguinem extrudit men-
struum, estò uteri purgatio cum lunæ aspectibus coin-
cidat; nam coincidere utrique termino est per acci-
dens. Si istam mulierum purgationem luna causa-
ret, saltem omnes juniores, lunâ crescente, & adul-
tiores, lunâ senescente, ferè essent menstruæ, ac
luna silente, menstrua feriant, quod falsum osten-
ditur.

A novilunij aspectibus ad plenilunium usque in cor-
poribus humidis, nimias induci commotiones, ut in
aëre pluvias, vel ventos, in mare tempestates; in
cor-

corporibus humanis catarrhos & humidorum excrementorum congeriem excitari ipsa autopsia falsitate convincit; cum non tantum in his aspectibus, quam in aliis contingant.

Ad id, quod obijciunt Echinos, cancos, astacos, cæteraque crustacea, & testacea esse plena, lunam crescente, & deoefcente esse vacua, respondemus hoc esse maximum præjudicium à vulgo introductum; nam æquè in omnibus lunæ aspectibus plena sunt, unde in apophthegma transit ridiculum: Quid luna cum astacis? Verum id contingit, ubi ingentem eduliorum copiam hæc aquatica animalia pro victitando habent. Secus verò si incolant loca, in quibus ob victus parsimoniam parcè victitant; nam in omnibus lunæ aspectibus erunt inania. Verum enim verò negare non possumus plena interdum inveniri, lunam crescente, & senescente, vacua; nam hæc noctu victitant, quia eodem tempore cernunt, & lunæ lumen aquas plenius, & splendidius illuminat, semper crescendo ad plenilunium usque, ob majus luminis spatium uberius utuntur alimento, ac proinde pleniora evadunt; lunam verò senescente, ob debile lumen debilis aquarum irradiatio succedit, & propter illuminati temporis angustias, parciore potiuntur cibario, ac parcius nutrita observantur.

Non fabulas de pleniori, & debiliore lumine lunæ cavimus, sed astronomicè id probamus; luna namque est globus quidam opacus, existens in cælo sub Sole: unde quidem à Sole illustratur medietas globi lunaris, quando autem luna opponitur soli, illa ipsa medietas illustrata vergit ad superiorem cæli partem, ad nos autem versa est alia obscura medietas; in omni demum flatu medio conversa est ad nos partim medietas lucida, & partim obscura, & eò plùs, vel minùs de medietate lucidâ, quò plùs recedit, vel accedit luna ad solem, & quia infra quadraturas medietas plùs ad nos convertitur de parte obscurâ, & minùs de lucidâ, ideo apparet pars lucida corniculatâ. Hinc fit, quòd luna crescens sequitur solem, oriturque, & occidit post solem, quia nempe recedit recedendo à sole ab Occidente Orientem versus, Decrescens verò præcedit solem, & oritur, & occidit ante solem ab Occidente Orientem versus. Ideo quoque luna crescens lucet vespertino tempore, scilicet post solis occasum: luna decrescens matutino, scilicet ante solis ortum. Insuper luna crescens vertit cornua ad Orientem, quia pars illuminata est occidentalis ad solem conversa: luna decrescens vertit ad Occidentem, quia medietas illustrata est orientalis respiciens solem. Itaque à novilunio ad plenilunium pars illuminata respicit terram, obscura superiorem cæli partem; contra in senescente pars obscura terram vergit, & illuminata ad superiorem cæli partem.

Objiciunt Lunæ fautores ad suæ sententiæ confirmationem experienciâ consistere arbores, lunam crescente, incisâs ob maximam succulentiam brevissime cariem contrahere, lunam verò senescente, quia superfluo destituuntur humido, incisâs perennari.

Non ita dicant; nam falsum est arbores, lunam crescente, incisâs, breviter cariari, decrescente, multos servati per annos; siquidem arbores hybernò tempore alimentum è terrâ non hauriunt, & earum anima torpescens non tantum feriari, verum extincta videtur, cum veluti inutilia cadavera omnium operationum specificarum expertes appareant, & tamen animâ non destituuntur, sed ab intus latente vivificantur. Hoc tempore crescente, sive decrescente luna, si arbores inciduntur, diu constant. Vernò tempore à radiis solaribus ad rectos angulos incidere incipientibus arborum anima, aliâs torpescens, ad motum excitatur, alimentum è terrâ uberius haurire incipit, & actionibus manifestis sese iterum prodit. Hoc, & ulterio-

ri tempore incisâs arbores quacumque lunæ quadraturâ cariem contrahunt.

Trutinatis, explosisque pro periodo menstruali aliorum causis, nostram stabiliamus sententiam oportet, cur menstrua statis temporibus, & per certas periodos fluant?

Revera magnum fuit naturæ opus, hanc determinatam repetitionem cruentam mulieribus evenire, aliâs si singulâ hebdomadâ, vel singulis diebus fieret, mulieres nimis spurcæ, & viris essent invisæ, ac cunius in naturâ admodum sterilis foret.

Fit periodica sanguinis excretio tunc, cum sordibus expurgari debet, purgari namque est res à mistione alienorum, & ad rem non facientium corporum liberari, nec natura indistinctum excernit sanguinem, sed tantum impurum, aliâs potius debilitaret, quàm juvaret. Hæc nullatenus contingere potest, nisi per intrinsecam fermentationem, id est fermentum, quo natura omnia perficit; contingit igitur per quandam sanguinis fermentationem in menstruo secretio, non aliter ac impuræ partes à puris in musto per fermentationem intrinsecam in dolio quasi factio motu violento, per collectionem sequestrantur, & in ejus fundum sequestrantur.

Menstruus sanguis abundat particulis salinis volatilibus, quæ per insensiles evacuationes, ac in hominibus, non resolvuntur ob pororum angustias, & magnam ob pinguedinis copiam sub cute latentem. Insuper mulieres quodam scatente sale acido, & hoc accidit, quia præ hominibus sed non admodum habent calidum; quapropter hoc fel ciborum reliquiis à ventriculo per pylorum demissis se immiscet in duodeno, & tali menstruo in liquorem resolvuntur, ut reliquus æthereus spiritus, qui antea in centro coërebatur, ad superficiem evocatus in intestinorum fibras se insinuat. Sic hic liquor amarissimus non admodum calidus, tunc pars æthereâ, quæ in corporis fermentescentis superficiem non totaliter se extricat, & quia salis indolem præse ferre debet, ob materiæ ætherogeneitatem in falsum non transmutatur, sed acidus evadit, & spirituosâ ciborum pars non probè ab acido liberatur, & fluidior redditur: quapropter virgines, quibus fel viget, vel parum vel nihil menstruantur.

Quoties particulæ salinæ non resolvuntur, in sanguinis massâ detinentur, ipsum reddunt impurum, & perensem commoda acidi salis portio in eodemmet congeritur sanguine: supra hoc acidi corpûs salinæ particulæ exaltantur, & magnus in sanguine excitatur præceps fermentum, non aliter ac fervor ex alkali, & acido, ac quòd omninò fæculentum, & impurum, est à puro cum sero ad uteri emunctoria deponitur, & guttatim foras deturbatur.

Ex particulis salinis volatilibus, & acido sal fieri aluminosum, probat aluminis ex vini fæce confectio, quòd nihil aliud est, quàm quoddam sal volatile vini, & sal acidum, quòd ob fæcum copiam, & pondus quasi motu violento in musti fermentatione se præcipitavit. Constat igitur sanguis menstruus sale aluminoso, vel alumini analago, & veritati consentaneum est, acré quoddam aluminosum singulis mensibus exaltatum, causam esse cruentæ purgationis. Præterquam quòd non phantasie lumine ducti, sed experienciâ duce id probamus: siquidem linteum menstruo intinctum, si in ebullientem demergatur aquam, maculam contrahit imposterum indelibilem, quæque tertiâ saltem elotione excidat è linteo foraminato, non secus ac acido sulphuris spiritu corrosum foret. Id quòd sanguini humano, aliâs sit exoticum, sive per nares, vulnera hæmorrhoides, vel dysenteriam fluxerit.

Salinæ, & acidæ particulæ ex fermento aciores redduntur, & sanguinis massa rarefcit, uterus fervore corripitur, & uteri vasa acrimoniâ dilatantur, ac impuritates tum volatiles, tum acidæ unâ cum sero sequestrantur

tur, ad emunctoria præcipitantur, ac denique per vaginam foras erumpunt. Hinc menstruum primorum dierum magis impurum est, quàm subsequivis fluat, quia primis diebus impuriore partes à sero eluuntur, quàm subsequivis; serum enim à naturâ institutum fuit ad sanguinis sordes eluendas. Ostendunt hanc fermentationem, instante menstruali excretionem, fervor, & æstus uteri, distensio, & dolores, qui ad lumbos usque protenduntur, quos scilicet ob quandam tensionem à sanguinis impulsu patiuntur partes, ne multum efficiat ejusdem acrimonia. Quandoque caput dolor obsidet, & nostrates mulieres in menstrui argumentum tempora, & frontem sericâ ligulâ vinciunt. Venerus æstus circa pudoris sinum sensum serpit, unde menstruant, & præsertim puellæ amoris incendia præsentiant. Peractâ excretionem, depuratâque sanguinis massâ, in eodem sanguine recolligi incipiunt salinæ particulae, & acidum, quod quidem secundum corporis dispositionem, scilicet ob ætatis constitutionem, vel errores circa res non-naturales, mox tardiùs, mox citiùs suam perficit collectionem. Unde est, quod vel citiùs, vel tardiùs noviter menstrualis subsequitur excretio. Quod si nullum impedimentum sit obvium, intra mensem congeruntur, & menstrua perficiuntur.

Quæres primò, Quâ de causâ evacuatio per uterum instituat?

Respondetur, vasa uteri laxiora esse cæteris, ob specialem texturam, non tamen adeò laxa, ut inde sanguis continuò effluat, sed aliquando portionem ab arteriis excidere ob hanc laxitatem, quæ omnis à venis recipi non valet, remanens in partibus magis exaltatur, & sic poros ampliat, & habitu communicato ad arterias, ampliat etiam illarum oscula, & sanguinem continuò reddit-acriorem; cum igitur ad quoddam acrimoniæ genus reducitur, quod sic orificia aperire valeat, & sanguinem inficere, ut valeat exire, accidit per uterum purgatio menstrualis.

Quæres secundò, Quare brutorum mulieres viviperæ non menstruant?

Respondetur, estò sint quædam menstruant, ut simiæ, ferè tamen reliquæ non menstruant. Hujus causam suspicantur vulgares esse in brutorum fœminis redundantis illam sanguinis portionem, quæ vel in pilos, pennas, ungues, aut cornua commutatur. Verùm rustica, & non ingeniosa ratio videtur; siquidem nec fœminæ nostræ, nec simiæ pilis carent, & tamen menstruant. Imò multas mulieres barbata menstruant observamus.

Vel hujus causam pro fœminis brutalibus ad immodica exercitia, continuosque referunt labores. Sed neque nostræ fœminæ suis destituuntur laboribus, ac exercitiis. Amazones, & Spartanas mulieres viris fortiores, laboribus deditas, ac bellicosissimas menstruant legimus: igitur vulgatum ratio, dum infirmo nititur fundamento, ruit. Si igitur brutales fœminæ à laboribus immunes vitam degerent, menstruant-ne? minimè profectò.

Nonnulli vulgò recentiores dicti, qui Epicuri sectæ sunt addicti, hoc speciali uteri structuræ tribuunt; nam aliter in fœminis, ac in brutis solertissima natura uterum conformavit, & quia est æquè persimilis uteri textura simiarum uteri structuræ mulierum, hinc est, quod pari menstruant jure. Sed hæc textura non est absimilis occultis Galenistarum qualitatibus. Non menstruant puellæ, & vetulæ, non quia uteri structura non est debite disposita, sed quia sanguis menstruus non generatur. Hinc brutorum fœminæ non ob diversam uteri structuram non menstruant, sed quia menstrua non generantur. Posita speciali uteri structurâ, seu conformatione, & menstrui generatione in mulieribus adductis, equidem natura provida mulieris sanitati prospiciens, & mala, quæ ex mensium retentione oriri solent, præcavere cupiens, singulis mensibus alias com-

pensare vias quærit, per quas sanguinem eliminet. Ita menses non per uterum, sed per alia loca excretos fuisse observavimus, per nares scilicet, hæmorrhoides, vomitum, alvum, cum urinâ, ex oculis, auribus, dente eliso, per mammarum papillas, umbilicum, &c. Eodem ferè modo brutis fœminis accideret, si menstrua deficerent ob diversam à nostris fœminis uteri structuram. Insuper natura alias parare sibi solet vias, ut nedum sanguinem menstruum, sed etiam reliqua excrementa extra corpus deponat, qua de re hominem observavimus, cui deerat podex, peractâ coctione, ciborum reliquias per vomitum rejicere.

Observatur in brutorum fœminis quid serosum statis temporibus per uterum excerni, cum scilicet fervore correptæ ad concipiendum libidinantur. Verùm hoc serosum non arguit diversam uteri conformationem, nec menstruum dici potest, sed illud est serum salinum, quo cunnus inflatur, titillatur, & ad libidinem proutitur. Insuper hoc serum in brutorum fœminis consultè natura generat, ad hoc ut brutorum penis libentiùs illo sero madidus in coitu intra viscera ageretur, estque naturæ sputum. Brutorum fœmina à conceptione coitum repudiat, & tantum admittit, cum concipere vult, at nostræ mulieres quod prægnantes sunt, eò avidiùs, & delectabiliùs comprimuntur. Unde Poppea M. Agrippæ infandæ salacitatis mulier super hoc interrogata petulanter respondit: *Ideo bestias non coire gravidas, quia bestie sunt.* Et hac de causâ nostrarum mulierum pudenda semper sunt madida, ut perpetuò futuri possint.

Quæres terciò, cur brutorum fœmina à conceptione coitum repudiet?

Respondetur, Causa est, quia brutorum uterus gravidus valde extuberat, & propinquus est foramini exteriori, ideò mares, qui alioqui genitalia magna, & producta habent, plenum uterum agitant, impellunt, frangunt, quas molestias, & dolorosas brutorum percussiones fœminæ sustinere nequeunt, ac proinde repugnant. Præterea bestię sensu tantum feruntur ad id, quod actu est, ideòque præteritæ voluptatis, postquam conceperint, immemores à coitu abhorrent; Veneris enim sensus solum ad prolis generationem datus est, minimè verò ad voluptatem, & delectationem, quamobrem tunc temporis noxam sine delectatione sentiunt, quod si materia abundet, in pilos, cornua, ungues, ac reliqua integumenta transit.

Quæres quartò, cur in animalium genere sola mulier gravida delectabiliùs marem admittat?

Respondetur, mulier locos circa iterum habeat crassos, uterus plenus non extuberat, & à rimâ magnâ ad internum uteri orificium decem digitorum dimensio interjacet, cujus dimensionis non est virga virilis, & imparibus pugnat armis, ideòque ab ipsi uterus non molestè repercutitur, quod si quandoque, quod raram est, tantæ longitudinis sit, mulier sterilefcit, vel plena abortit: sed nunquam recipi potest choirda, quæ ad putei fundum pertingat. Hæc ratio ex anatome, & experienciâ desumptâ, adeò certa est, ut aliâ non indigeat. Item Deus immortalis hominibus concessit, ut gravidæ uxores sine noxâ suos sustinerent viros, ne alienas comprimere cogerentur mulieres: sed hæc ratio est moralis. Optimè mulierem materiæ primæ comparavit Aristoteles: *Sicut mulier appetit virum, ita materia prima appetit formas*, insitus est appetitus mulieris ad virum, & viri ad mulierem, & in coitu à voluptate, & delectatione primò uterque trahitur: *Trahit sua quemque voluptas*, & non à primo matrimonii fine, qui est prolis generatio, unde voluptate tractus vir coit, & mulier eadem allecta comprimere sinit, & impletur, & etiam impleta eò insatiabiliter virum appetit, ut potiùs laxetur, quam satietur, & tum gravida nihil desiderare deberet. Hinc Zenobia Palmerinorum Regina inter alias spectabiles

stabiles sui animi dotes, summoperè celebratur, quia *Obedentum* conjugem, gravida nallatenùs admittere volebat; modestam namque mulierem non propter voluptatem, sed prolis causâ matrimonium celebrare dicebat.

Quæres Quinto, cur mulieres prægnantes majorem præsentiant in coitu voluptatem, & delectabilius comprimi sinant, quàm vacuæ?

Respondent nonnulli, quia mulieres gravidæ frequenti utentes coitu, semen intra uteri cavitatem detinere, & quia uteri os tunc exactissimè occlusum est, summam efficere voluptatem.

Verùm horum sententia falsa deprehenditur; nam semen in eâ detentum corrumpeteretur, ac putresceret, & gravia tum mulieri, tum foetui oborirentur incommoda, qualia tamen eam ob causam nunquam accidisse observatum est.

Respondent alii, quòd sicut in gravidis menstruum viæ fluxui destinatæ occluduntur, ita etiam viæ seminum influxui destinatæ, tam arctè contrahuntur, ut toto gestationis tempore, nihil seminis admittant, nisi cum fortè per ferventissimum libidinis æstrum referantur, sicque admissio semine superfœtatio succedat, quæ certè rarissima est. Sic n. uteri os, facto conceptu, exactissimè clauditur, seminisque virilis ingressum penitus arcet: ita etiam dicti feminales ductus uteri protuberantiis alligati, tunc temporis occlusi, seminis muliebris illapsus in uterum prohibent. Ex his mulierem gravidam, propter hoc impeditum seminis ad uteri cavitatem influxum, in coitu aut nullam, aut longè minorem perferre voluptatem, quàm non gravidam inferunt.

Verùm potius esset tollere, quàm solvere, quod quærimus, & experientia oppositum docet, unde mulier prægnans apud scortatores in adagium transit, quod nos ob verecundiam tacemus. Præterea ad nostram explorandam sententiam multas honestissimas, & modestissimas mulieres, quibus familiarissimè utebamur, percontati fuimus, & liberè nobis confessæ sunt gravidationis tempore majorem perferre voluptatem quàm alio tempore, atque viri accubitu ægrè carere posse, quàm aliis temporibus.

Respondent quidam, semen gestationis tempore à testibus, & tubis per latera fundi utrinque verius inferiora descendere, ac peritonæo cum tendinibus musculorum obliquorum perforato supra pubis ossa clitoridi jungi, & semen, quia à diffitis titillando excurrit partibus, per clitoridem excernitur; ideoque prægnantes majori cum voluptate coire.

Sed hos ductus, sive convenientes semini transitus nunquam anatomicorum solertia detexit, ac proinde non absimilem sunt occultis *Galenistarum* qualitatibus. Falsum est per clitoridem semen excerni, cum nullum foramen habeat extrinsecè pervium. Si occultum, ut hi fatentur, & invisibile, quis eis revelavit? est quidem anilis fabella in anatomicis institutionibus.

Respondemus ad quæsitum, & præmittimus, quòd non tantum gravidæ mulieres, sed etiam eæ, quibus uterus exectus est, summâ cum voluptate coeunt, etsi illis nullum in uterum semen illabatur, ac proinde necesse est mulieri, ut aliquâ insit pars, quæ eam ad libidinem fortiter stimulet, & sicut in viris stimulus iste in glande penis fricatione suscitatur, & ad summum intenditur voluptas ex seminis transitu: ita in mulieribus quoque stimulus iste in tentigine, seu clitoris glande per fricationem manu factam, vel per coxæ supra coxam motionem suscitatur, & liquoris ejusdam ex uteri vaginâ prodeuntis titillatione maxima perferitur voluptas. Liquor iste, quem falsò pro semine accipiunt vulgares, circa colli orificium, glandulas vaginales, & mearum urinarium recolligitur. Præterea gestationis tempore interius uteri orificium arctissimè occluditur, & primis mensibus durum,

postremis verò molle, & pulposum existit, & nihil ex utero effluit, nec quidquam extrinsecè in eum intromitti potest. Vagina sursum retrahitur, arctior, & inæqualis evadit, ejus rugæ orbiculares sunt crebriores, & densiores, ac quia per uteri vaginam plurimæ arteriæ, & venæ distribuuntur sanguine turgidæ, vaginam calidiorem, & tumidiorem reddunt, labia quoque cunni tumidiora evadunt.

Ex his ritè perpenſis eruiſus in prægnantium coitu penem virilem vaginæ rugas omnes æqualiter contrahere ultro citroque, & quia crebris ictibus clitoris cum turgidis labiis arietatur, cæteræque interiores confricantur partes, multo, gratoque perfunduntur calore, earum pori valdè rareſiunt, & liquor quidam, seu semen fatuum, eodem calore attenuatum à vaginâ, ejus glandulis, & à partibus circa clitoridem, & mearum urinarium existentibus foras exilit, & ex hac unâ parte magnum in coitu percipiunt oblectamentum, ex alterâ majorem adauget voluptatem partium confricatio, seminis virilis immissio, & emissio, ac quia pruriens semen, & spiritibus plenum titillat, suavissimè demulcet. Unde si in vacuis voluptas in congressu venereo ad tres uncias, in prægnantibus ad novem reperitur.

Sed ad nostrum quæsitum, quare brutorum fœminæ non menstruant, noster redeat sermo, & non menstruare dicimus, qui liquorem felleum habent calidissimum, & ipsæ, sicut & mares, calidissimæ sunt toto corpore actualiter, tolerant enim glaciales hyemis rigores sub aperto Jove, nec læduntur. Præterea brutorum mares, ac fœminas natura piloso, vel laneo induit amictu, ac proinde pellem pluribus perviam meatibus, per quos emergunt excrementa, nactæ sunt, ut videre est in hominibus hispidis, qui diaphoresi copiosiori potiuntur. Id in humano patet capite, quod quia capillis est refertum, perspirationi maxime opportunum existit, sudoris, fursurum, sordium, & animalium immundorum excitat proventum, ac in vulgarium sententiâ pilorum, & capillorum usus ad ebibendas, absorbendasque totius corporis fulgines institutus creditur. Hinc responsionem pro nostrâ sententiâ eruiſus brutorum fœminas non menstruare, quia fel præcalidum habent, ideoque copiosiore adepræ fuere expirationem, per quam earum sanguis ab omni purgatur extraneo. Sic mulieres hirsutæ, vel barbatae parum, vel nihil menstruant.

ARTICULUS VI.

An Sanguis menstruus sit noxius, & quare?

NON defuere *Medici*, & *Philosophi*, qui miris encomiis sanguinem exere menstruum, hujus farinæ viri fuere *Hip. Gal. Arist. Aëtius, Fernelius, Mercurialis, Rodericus à Castro, Sennertus*, cæterique vulgares, quos innumera posteriorum sequitur grex. Crediderunt ii menstruum unum generationis humanæ primordium esse, foetum in utero illo nutriti, ex illo sanguineas elaborari partes, extra uterum illo in mammis in lac converso cibari. Dissentaneum profectò, & à ratione alienum esset generationis principium ex pessimâ materiâ, & qualitate constare. *Hippocrates lib. de naturâ pueri* inquit: *Fœtum trahere, quod dulcissimum est in sanguine, pallidaque solent esse utero gerentes, quoniam purus ipsarum sanguis ad fœtus nutritionem, & incrementum absumitur.* *Fernelius* existimat foetum non ali sanguine menstruo in utero, sed purissimum, & suavissimum rapere, partemque illius sanguinis vitiosi circa uterum in venis hæere, partem maximam reliquo priori sanguini permisceri, & quia nequit naturæ vis omne illius virus mitigare, ac evincere, gravidis mulieribus plurima mala obveniunt.

Contra.

Quæstio II. Art. VI. An Sanguis Menstruus sit &c. 433

Contra Gal. 1. de sympt. causis. cap. 7. inquit: *Fœtum non solum nutriri optimo, & laudabili sanguine, sed impuro, & vitioso, & adversus Erasistratum, fœtus nutriri in utero eo sanguine, qui ad uerum fluere solebat, quem 2. de femine salutarum vocat evacuationem in fœminis, que concipiunt, in gravidis verò materiam, ex qua fœtus generatur. Sed horum authorum ineprias refutabimus infra.*

Nos cum aliis authoribus sanguinem infamamus menstruum perniciosi, pravi, mortiferi, nihilque magis tritum, quam illius truculentiam decantare, non quia copiosus, sed quia veneficus. Canes siquidem in rabiem incurrunt ab ipso deglutito menstruo: nonne edunt sanguinem canes? sed nunquam inficiuntur, non fieret à sanguine, quia copioso, sed quia infenso. Menstruosa mulier suo intuitu speculum maculat, & fœdat: isto n. tempore venenosa est, & Basilisci oculos habet ex causa menstrui, & venenosi sanguinis. Hic detestandus est enormis ille abusus, & ritus maledictus diabolicarum meretricum, quæ à diabolo persuasæ, menstruum suum amasiis præbenti, philtrum ad amorem conciliandum credentes, quod tamen diabolicum, & flagitiosum mendacium est; illud n. torum venenum est, vel fit haurienti, adeo ut nunquam convalescat, donec supremum exhalet spiritum. Et licet quidem talis validissimam habeat constitutionem, & spe, vel opinione diutius vivat: malum tamen id evincere nequit; sed cutis, & vitæ jecturam lucre cogitur. Vel cæco insaniant furore, id à *Lucretio* celeberrimo Poëta expertum fuit, cui uxor credula, dum conjugem furore poetico abstractum extraneo amore detentum temerè suspicatur, ei suum menstruum propinat, quo ductus in rabiem sibi tandem mortem conscivit. Hoc verum est philtrum non amorem, sed furem inducere, hominesque ad insaniam redigere: cujus rei passim extant historiæ, quæ testantur meretrices amasios, & uxores maritos, quos in sui amorem philtris protrahere conatæ sunt, ad insaniam redeisse, & quandoque ad melancholiam asininam.

Sacro Legis Divinæ edicto ad mulierem accedere menstruantem prohibetur est Levit 18. *Ad mulierem, quæ patitur menstrua non accedes, nec revelabis fœditatem ejus &c.* Coitum, concubitumve cum fœminâ menstruantem sub mortis pœnâ Deus prohibuit Levit. 20. *Qui coierit cum muliere in fluxu menstruo, & revelabit turpitudinem ejus, ipsaque aperuit fontem sanguinis sui, interficientur ambo de medio populi sui. Omne sanctum non tangat, nec ingrediatur Sanctuarium, donec impleantur dies purgationis sue.* Quocirca *Divus Thomas* in 4. dist. 32. art. 2. quæstiuncula 2. inquit: *Prohibitum esse viro ad mulierem menstruantem accedere, & similiter prohibitum mulieri in tali fluxu debitum petere.* Scotus quoque esse peccatum mortale ex parte utriusque. Et *Ezech.* 18. conjungit peccatum adulterii cum peccato menstruatæ dicens: *& uxorem proximi sui non violaverit, & ad mulierem menstruantem non accesserit.*

Sunt maleficæ mulieres tempore menstrui fluentis, vini, cerevisiæ, hydromelis, aceti, & lactis summæ hostes; nam has res nisi tractent, circa eas versentur, easque inspiciant, & anhelitu tangant, corrumpunt; vinum n. mutatur, & fit pendulum, cerevisia, & hydromel acetosum, acetum infirmatur, & acredinem suam amittit, lac etiam acefcit, & coagulatur: ferrum rubiginem contrahit, terra ut ab aceto fortissimo abraditur, arbores, flores, olea, frutices, adicitus exsiccantur, sterilefcunt tactæ fruges, moriuntur, insita exuruntur hortorum germina, & arborum fructus, quibus insidere dicuntur. Hæc, & quamplurima aliâ patrat mala mulier, non solum dum menstruum per uterum excernit, verum etiam si per alias partes ordinato cursu de-

flectatur, ut per os, nares, mistum, hæmorrhoides, ubera, inguina, &c. ejusdem erit conditionis, & energiæ.

Dum menstruum in muliere supprimitur, nec statim emanat temporibus, gravissima infert symptomata, ut viscerum obstructions, cachexiam, hydropem, apoplexiam, melancholicam insaniam, maniam, epilepsiam, sterilitatem, cancerum, cephalalgiam, podagram, fœdum colorem, febrim, impetiginem, cordis palpitationem, deliquium hujusque perniciiei quamplurima.

Videte quæso, quot mala patrat sanguis menstruus & in conscientia dicite: An unum humanæ generationis principium esse possit? An ex illo sanguine dictæ partes conflentur? An fœtus illo nutriatur in utero? & tandem an in lac pro infantis nutritione vertatur?

Estò nos perniciiei sanguinem menstruum incusemus, non desunt tamen asservare multorum morborum remedium esse; unde inquiunt podagram, strumas, parotides, sacros ignes, furunculos menstruatæ mulieris tactu leniri, gestatione porriunculæ vestis mulieris ita infectæ, tertianas, quartanasque febres curari, ac illinctu comitiales morbos omninò sanari. Verum hæc omnia tam laudes, quam opprobria mereri possunt, quia incerta, vana, & inexperta. Unum tantum nos expertum habemus, verrucas solo sanguinis menstrui illinctu curari.

Quoad secundam articuli partem, scilicet quare sanguis menstruus sit noxius, non convenit *Medicorum* vulgus unde

Respondent nonnulli illos pravos effectus ex agitatione pendere, quæ sit in corpore; cum sanguis expurgatur menstruus. Verum hæc sententia nimis rustica est; nam multos pravos observamus effectus à sanguine fieri existente extra corpus, & jam illâ agitatione remorâ.

Respondent alii causam esse hujus sanguinis fœculentiam: sed hæc opinio falsa deprehenditur; nam multa alia videmus fœculentoria, & illos pravos non producere effectus, ut sunt alvinæ fæces quæ canes potius nutriunt, quam illos in rabiem adigunt.

Respondent multi esse ejusdem sanguinis mordicationem: sed isti pariter à veritate aberrant; nam quæ per mordicationem agunt, nostras corrodunt partes, sed multi effectus à menstruo proveniunt absque corrosione, quod signum est ipsum per mordicationem non agere. Præterea, ex sanguine menstruo nos virus tabificum elicere non latet; quod longâ enecat morâ, absque eo quod corrosivum sit.

Sanguis menstruus ad destinata emunctoria, proscriptus spiritum vitalem exuit; non secus ac vinum quædam, exacto anno, vappa fiunt; & cadaverosus evadit, horridas cadaveris proprietates, & vires in pejus eundo adipiscitur; deinde fit virus, & nisi celerius foras extrudatur, detentus fit virulentior, & vitæ hostilis, quia à pristinis sanguinis naturâ, & proprietatibus degeneravit: ac proinde vim fermentalem potènti contagio imbutam, & lethales nanciscitur acerbitates, ac juxta varios veneni gradus varia mulieri concitat pathemata, ut apoplexiam, epilepsiam, maniam, insaniam melancholicam, viscerum obstructionem, cachexiam, cordis palpitationem, deliquium, syncopen, & id genus alia. Dantur venenæ, quæ interimunt, & hos supra citatos æmulantur morbos; & hæc sunt vera venena, quæ caveri nequeunt, quia clanculùm se insinuat, vitam suffurantur, & nullam veneni suspicionem exhibent, cum mors morbo, & non veneno ascribatur. Hæc venenorum diversitas juxta varios exaltationis gradus in sanguine menstruo reperitur, & prout has, vel illas impetit partes, varia suscitatur symptomata.

DE MORBIS MULIERUM

LIBER UNICUS.

MISERABILIS præ hominibus est Mulier, tam in cœlibi, conjugato, gravido, quàm viduo statu, quia unius uteri ratione sexcentis facta est calamitatibus obnoxia; in omni enim ætate, statu, & conditione mulieris uterus angit, in varios casus, & vitæ conjicit discrimina. Harum ærumnarum in causâ fuit prima Parens, nam post vetiti pomi esum libidinis prurigne se obnoxiam reddidit, virum in congressum excitavit, admisit, & in posteras mulieres vitiatâ radice per traducem originalem innumeras propagavit qualitates. Per membrum, quo peccavit Eva, plexa, fuit, & multis miseriis se, ejusque propaginem: submisit, & sui peccati lapsum non tantum cruenta mensatim deturpatio in mulieribus testatur, sed etiam ærumnarum multiplicatio, ut habetur *Genesi cap. 3. v. 16. Mulieri quoque dixit: multiplicabo ærumnas tuas, & conceptus tuos: in dolore paries filios.* Has mulierum ærumnas per capita digeremus, & unicuique medicas apponamus manus.

CAPUT PRIMUM.

De Mensum Suppressione.

Menstruis non fluentibus, ac utero morbi contingunt, verum non omnes mulieres menstruas patiuntur purgationes; nam puellæ ante annum 14. menstruis carent, erumpunt verò cum in veneris monte lanugo efflorescere, ubera intumescere, & papillæ prurire incipiunt, legitima maturitas ad matrimonium designatur & aptissimum est tempus ad concipiendum. Menstruis privantur vetulæ quinquagesimum ætati annum transgressæ. Gravidæ, & lactentes menstrua non habent. Viragines, mulieres, quæ laboribus ferè virilibus exercentur mensibus destituuntur. Item, quæ diu alicui succumbunt morbo, vel magna profluvia, & evacuationes passæ sunt, vel diutinâ maceratae sunt fame. Imò sunt nonnullæ mulieres, quibus nunquam menses fluunt absque salutis incommodo, & has insuper concipere observamus. Non agimus hîc de mensum suppressione puellarum, vetularum, lactantium, viraginum, agrestium, chronico morbo, profluvio, vel inædiâ maceratarum; nam hæ sanguinem non generant menstruum, ac proinde nullam in corpore molestiam percipiunt, & in his nullatenus medicamentis provocari debet, quia incassum laborabis, & in gravidis abortum provocabis: sed de hisce agimus mulieribus, quæ purgationis legi obnoxie sunt, vel quibus fluere consueverunt, & menstrâ, vel penitus destituuntur purgatione, vel non sufficienter purgantur, & hinc variæ molestiæ affectiones, & prava emergunt symptomata.

Dicitur menstruorum suppressio, ubi planè aboletur fluxus iste; ubi verò fluit, sed non sufficienter, & egre simul malè se habent, vocatur menstrui imminutio, & paucitas. Hic fluxus, dum in juvenculis primum incipit singulorum mensium seriem ad unguem non observat; nonnullæ enim tertio quoque mense solùm menstruant, & in suo fluore ad ætatis vigorem augetur, cum verò aliquandiu æqualitatem servat, ita ut neque crescat, postmodum iterum ad finem vergendo desinat. Quibus etiam nimis præmaturè incipit, in his plerumque quoque eò citius cessare, & brevioris vitæ signum esse solet, & tardiori verò eruptione contratio modo.

Signa.

Signa mensum suppressionem indicantia varia sunt, & facillè Medicum decipere possunt, verum optima,

& infallibilia signa à verâ ægrotantis confessione desumenda sunt: sed quia vel à causis p. n. vel naturalibus procedit suppressio, aut à graviditate, utriusque suppressionis signa distinguamus oportet; solent enim mulieres quandoque incautos decipere Medicos, accidit multoties ex illegitimo concubitu, ut impleantur, & ut abortum procurent; graviditatem contractam mensum suppressione adumbrant, & medicamenta menses provocantia sibi præscribi instant expetunt, ne itaque Medicus gravidæ muliere hæc medicamenta præscribat, sciendum est.

Primò, quod gravidæ ut plurimum naturali potiuntur colore, qui in mensum suppressione valde mutatur: faciei color fœdus efficitur, nempe luridus, pallidus, innaturaliter albus, lividus, vel virescens.

Secundò, Gravidarum symptomata in dies sensim mitescunt, in simplici verò mensum suppressione, quò diutius menses subsistunt, eò symptomata magis cumulantur, & intenduntur.

Tertiò, Ingravidis tertio exacto mense infantis motus, & situs sensibiliter percipitur manu ventri inferiori admotâ; in aliis verò tangitur quidem aliquis tumor, sed œdematosus, maximè durus; qui circumscriptionem non habet semper cum utero limitatam.

Quartò, Si interius uteri osculum à peritâ obstetrice tangatur, non ita exactè clausum, ut in gravidis percipitur, sed potius durum, contractum, & quodam affecto dolore.

Quintò, Gravidæ ut plurimum sunt hilares, & in animi pathematibus parum moventur: in mensum verò suppressione plerumque mœsta fiunt, & tristitiâ afficiuntur.

Cæterum optimum graviditatis indicium ex mammarum inspectione, & contractione nos desumimus, quotiescumque in graviditatis suspicionem devenimus, ne nos decipiant fœmellæ, & sub prætextu, quia in menstruorum suppressione sanguis ad mammas habet raptum, illis mammarum contrectationem suademus; nam graviditatis tempore glandulosa mammarum substantia turget, quam vulgus *Spongiam* appellat, areola fit fusca, & aliquibus tuberositatibus hinc inde conspergitur, quæ proximè, & actu menstruantibus, etiam observamus.

In suppressionis itaque mensum signis, faciei color vitatur appetitus prosteritur, & ciborum vertitur fastidium, nausea comitatur, sunt copiosæ sputationes, totum corpus redditur grave,incipit, scapulæ, lumbi, & crura dolore vexantur, pectus difficili premitur anhelitu, præsertim si scapulas ascendunt, imus venter torminibus protunditur, pedes

pedes intumescunt, urina nigritante tingitur colore. Si sanguinis visciditas obstructioni ansam dedit, tunc albo cruditatis colore lotium inficitur, & cruditate concurrente signo, plerumque adest pedum tumor, corporis, & in primis faciei laxitas, & pallor, ac oculorum intumescencia. Fiunt tristes, laborum pertesæ, pulsus parvus, rarus, & debilis, somnolentiâ vexantur, & plerumque lipothymiâ corripuntur. In quibusdam tempore, quo menstruationes succedere solebant, exiguum admodum signum exeuntis albi, vel rubei apparet, & statim evanescit ideo incipiente, & non subsequente fluxu, gravatâ ita exasperantur partes, ut ægrotantes de capitis, pectoris, lumborum, ventris, artuum dolore, gravitate, & tensione conquerantur, & si pedes, & inguen vellicantur, hypochondria subinde vagis vaporibus, & dolorifica perreptatione vexantur: Venter inflatur, in abdomine rigitus exaudiuntur, sensus tensionis circa genitalia, & pubis regionem adest, pulsationes in variis corporis partibus, crebræ caloribus & frigoris vicissitudines. Si caput conturbetur, frequens aurium sonitus, tenebricosa oculorum obfuscatio, & vertigo succedit. Si pulmo comprimatur, difficili respiratione assliguntur. Si cor, lipothymiâ, & syncope. Item rubor, fervor, vel vultus pallor, & uberum inflatio contingit. Horror inæqualis cum febrili interdum paroxylmo totum adoritur corpus cum dolore, & gravitate regionis uteri, & coxarum, fit quandoque febris tam ardens, ut obscurè urina rubeat, & fæcem præ se ferat, ac si lotura recentis carnis fuligine contemperata esset, quæ in nonnullis, cum stranguriâ, & dysuriâ excernitur, vel omnino cohibetur.

Locus affectus sunt uteri vasa, & uteri collum obstructum, & in primis rami inferiores arteriæ hypogastricæ, venis ipsius non exclusis; nam per anatomen constat vasa hypogastrica non ad uterum, sed ad ejus cervicem utrinque deferri, probatur id, quod tempore conceptûs menstrua sæpe fluere pergant.

Causæ.

Vulgares *Galenici* in mensium suppressione uteri intemperiem frigidam, & siccam accusant, ac proinde quæcumque uterum infrigidare, vel exsiccare possunt, mensium suppressorum causæ: sed hæ remotæ, & non proximæ sunt.

Causæ, propter quas menstrua supprimuntur, sunt vel ex uteri vel sanguinis vitio. Ex uteri planè vitio, quando ejus vasa in vaginam terminantia aut obstruuntur, aut angusta sunt. Obstruuntur à materiâ quadam viscidâ, glutinosâ, & mucilaginosâ, & fluxus statò tempore inhihetur. Vel facta sunt à naturâ nimis angusta, adeò ut licet sanguis profluere tentet, propter eorum exilitatem, & angustiam premere, & egredi non potest, unde sæpe per alia inconvenientia loca exitum quærit, ut per hæmorrhoides, nares, oculos, dentium alveum, aures, pulmones, sudorem &c. Item angustantur vasa ex parsimoniâ, cum mulieres seipsas debito defraudant alimento, & nunquam ferè ad satietatem comedunt; non enim tantum supra, sed infra modum ingesta cibaria viscera pervertunt, & continuâ nimîâ paucitate spatia fiunt angustiora, donec tandem minuta vascula conniveant, & transitum denegent.

Ex sanguinis vitio supprimuntur menses, ex ejusdem nempe nimîâ crassitie, & glutinosâ visciditate, quæ massæ sanguineæ volatilem crasim invertit, fermentationem, aut turgescientiam uberiores, & fluxilitatem impedit, & ad motum reddit ineptum.

Suppressionis mensium causæ remotæ à sex rebus non-naturalibus sumendæ sunt, ita est aeris frigidi susceptio in uterum, mensibus fluentibus, unde in

uteri vasis subita sanguinis coagulatio succedit, & hinc sanguinis fluxus suppressio subsequitur. Sic manuum, aut pedum refrigeratio, vel aquæ frigidæ immersio, & quævis interna, vel externa refrigeratio hanc inducit passionem, unde lotrices, talesque, quibus manibus, & pedibus multum in aquâ frigidâ immorandum venit, sæpius hoc corripiuntur morbo; hunc etiam infert super lapidem mensibus erratis sessio, multum ad mensium suppressionem conducunt, præcipuè his imminentibus, vel fluentibus. Hæc enim refrigeratio subitanæ sanguinis coagulationem inducit. Mulieres, quæ multifariæ, & quantitativè voracitati quotidie incumbunt, ventriculum debilitant, non bene concoquunt, unde cruditates, mucæ, gines limositates, visciditates, & coagulationes gignunt, quibus sanguis conspurcatur, & viscerum meatus obstruuntur, & sanguineæ massæ statis mensium periodis purgatio non succedit. Hinc magna ventriculi habenda est ratio; nam hoc vitio, caco-chymiâ subsequitur, ex qua cachexia suboritur, & ordinariò mensium suppressio; & morbus, quem *χλωρωσις* vocant, & ex hac ratione suppressis, mensuum causa in stomacho radicitur. Subitanea ventriculi refrigeratio etiam tempore insignioris ætus, ut plena aquæ frigidæ ingurgitatio, vel potio *SORBERTI* frigiditate suâ sanguinis turgescientiam supprimit, & menses actu fluentes sinit. Desidia, otium, & exercitiorum intermissio excrementorum colluviem aggerit, sanguinem incrassat, calorem extinguit, & corpus obelat, ubi sanguis non tantum minuitur, verum etiam in pinguedinem transit, & cessant, non modò menses, sed etiam omnis conceptio. Immodicæ evacuationes, ut larga sanguinis effusio per venæ sectionem, vel hirudines, hæmorrhagiam, hæmorrhoides, dysenteriam, & venæ ruptionem mensium suppressionem inducunt. Medicamenta, ut & alimenta nimis refrigerantia, incrassantia, acida, austera, & adstringentia mensuum suppressorum sunt in causâ. Tandem animi passionibus potentissimæ sunt causæ, quò ad mensium suppressionem; nam sicut gaudium, & moderata ita per auctam sanguinis fermentationem menstruum fluxum promovent: ita contrà tristitia, zelotypia, mæror, terror, pavor, & timores insigniores menses cohibent; sicut notum est narium hæmorrhagiam, subito incusso timore actutum compesci.

Prognosis.

Mensium suppressio est lerna malorum; ut *Hipp. 5. aph. 57.* inquit: *Si menstrua non fiant, ex utero morbi contingunt.* Unde omnes mulierum affectus, ut plurimum ex hac radice pullulant; ac proinde quilibet *Medicus* statim ac vocatus ad mulierem fuerit, de mensium statu, eorumque fluxu quærere debet. Gravissimarum itaque ægritudinum sæpè causa est longa mensium retentio, & ut plurimum malum chronicum, nisi tempestivè curetur.

Mensium suppressio est velut urna *Pandoræ*, unde omnes mulierum morbi ut plurimum ex utero, quasi ex equo *Trojano* exiliunt, & quamvis ex se primò valde perniciosum videatur, tamen temporis progressu variorum, gravissimorumque morborum causa esse potest; aliquando enim hinc cachexiæ, leucophlegmatiæ, hydropes, podagræ, articulorum doles, lumborumque gravissimi dolores: sed aliæ aliis succumbunt in alis; ut sunt apoplexia, epilepsia, infania, melancholia, mania, cephalalgia, & ophthalmia. Quandoque sanguis corruptus sævit in pulmones, & asthma, tussim, & sanguinis sputum concitat, eorum vasa aperiendo, exedendo, vel ulcerando, & hinc phthisim producit. Similiter eveniunt deliquia, cordis palpitationes, & syncopes, ci-

bi fastidium, sitis maxima, vomitus, coctionis subversio, icterus citrinus, seu color universæ cutis fædus, dolebunt partes ventris, pectinis, febris accedet, alvinæ fæces supprimuntur. Continget sterilitas, uteri suffocatio, inflammatio, exulceratio, corruptio, cancer, dolores, & cruciatus vehementes, furuncul, impetigo, & tot morbi, quot ex Pandoræ urnâ emerferunt, contingent.

Mensium suppressiones ultra sex menses insanabiles censentur, quod universaliter verum non est, quia hoc tempore venæ coalescunt, & ferè curationem non suscipiunt. Difficilius curantur suppressiones, quæ à succorum gravitate, vasorum obstructione, vel angustia pendent, quia rebellis iste humor in penitiores illos meatus insinuatus, non nisi multis remediis, diuturna opera, cujus mulierculæ sunt valde impatientes, educi potest. Suppressio mensium, quæ ex proprio uteri affectu nascitur, omnium pessima est quia pars illa per idiopathiam læsa difficilè curari potest, ob perpetuum excrementorum affluxum, quorum receptioni ea maximè est disposita, ita ut totius corporis sentina, & cloaca à nonnullis nominetur. Retentis menstruis mulieres sæpè deformantur, fiunt hirsutæ, barbæ, ac virilem contrahunt habitum.

Minus periculosa est illa suppressio, quæ oritur ex præpostero sanguinis fluxu, quando nempe per alias effluit vias, ut per vomitum, hæmorrhoides, hæmorrhagias, &c. ut habetur *aph. 33. sect. 5. Deficientibus menstruis, sanguis è naribus profluens, bonum.* Nam per aliam partem exoneratur natura, & supplet, & est retentionem augere videatur, tamen ex accidenti juvat, bonum est in genere signi, & malum in genere causæ, mala, sed ad optatam pervenitur metam, quatenus, & deobstruit, & à multis alioqui impendentibus liberat.

Curatio.

Quemadmodum menses naturaliter fluentes à multis malis mulieres præservant, ita ipsorum suppressus fluxus est multorum causa malorum, ac proinde huic morbo citò occurramus oportet, ne natura assueta ab hac excretionem desuescat, ac primò eorum curationem à causis remotis, scilicet à sex rebus non naturalibus auspicabimur; hæc namque perperam adhibitæ hunc morbum producendi occasiones esse possunt, & dextrè usurpatæ eum profligare valent.

Aër itaque sit calidus, ut effervescentiam, & fluxum in sanguine excitet, & conserve; vitetur frigidus, ne in eo talem inhibeat fermentationem, ac proinde nec manus, aut pedes refrigerentur, & præcipuè manuum, & pedum in aquam frigidam immersio omnino, instantibus, vel fluentibus mensibus declinetur, ne sanguinis turgescencia, fluxibilitas reprimatur.

Cibus sit calefaciens, extenuans & aperiens, unde conducunt carnes gallinarum, caponum, pipionum, & avicularum montanarum elixæ, & ex harum jure ossa aromatibus condita, & petroselino; hæc namque deobstruunt, & menses provocant. Inter olera fœniculus, & asparagi, sed porri, & allia assueris conveniunt. Præterea maximopere cicerum rubrorum cum croco, & multo petroselino jus. Inter fructus caricæ, amygdalæ, passulæ, pineæ, pistachia, & dactyli. Vitentur olera vulgò frigida dicta, & cibaria, quæ crudos, & crassos generant succos; item lac, & omnia ex lacte confecta, omnia acida, austera, & adstringentia. Panis recenter è forno calens extractus multum nocet, quia viscido suo lentore fermentationem maximè compescit. Panis sit optimè fermentatus, & semine anisi, fœniculi, vel cumini conditus.

Potus sit vinum album, tenue, & ætate medium,

vel aqua, in qua decoctum sit cinnamum, cortices citri, coriandorum, vel lignum sassafras. Potus aquæ, vel vini frigidus, vel potio *Sorbeti* cane rabido pejus vitetur.

Morus, & labor conducit, quia fermentationem in sanguine excitat, corporis meatus reserat, ejusque superfluitates attenuat, & resolvit, verum ante cibum maximè confert.

Quies omninò vitanda, nam calorem debilitat, magnam excrementorum viscidorum supellectilem congerit, sanguinem incrassat, fermentationem inhibendo, obstructions multiplicat, & menstrua delet.

Somnus moderatus confert, quia corpus calefacit, humores concoquit, attenuat, eliminat; immoderatus verò crudorum humorum aggeriem generat, & ad omnem excretionem corpus reddit ignavum, nam somnus tollit evacuationem.

Vigilia coctionem enervat, & spiritus fermentationem in sanguine excitantes resolvit, unde depurativa fermentatio inhibetur, & suppressio succedit; itaque ne quid nimis, & somnus, & vigilia modum servant.

Excernenda excernantur, & *retinenda* retineantur, itaque alvus lubrica servetur, & suppressi menses debitis medicamentis tempore, quo fluere solebant, proritentur, alio verò tempore incassum laborabis; si per alia loca sanguis mensatim fluat, vasa uterina deobstruantur, & per ipsa excernantur; si verò per hæmorrhoides decurrat, nil peragendum, cum sit quid pro quo, & est magna mulierum felicitas uterum habere ab omni cruentatione immunem.

Malignæ animi passiones, ut mœror, pavor, & subitaneus timor prorsus vitentur; nam validissimæ causæ sunt ad suppressos menses actu fluentes, vel fluxuros, ne imposterum succedant, quia vasa refrigerantur, obstruuntur, sanguis coit, & turgescencia inhibetur. Confert lætitia, & moderata ira, quia sanguis turgescit, & menses fluere facit.

Veneris usum in mensium suppressione maximopere commendamus, & est præsidium non contemnendum, quia coitus morbis succurrit pituitosis, motu suo corpus excalefacit, meatus dilatat, & aperit, & dum uteri cervix ultro utroque pene confricatur, sanguis effervescentia excitatur, magna liquaminis copia excernitur, in veneris palæstrâ multa excrementa eliminantur, præcipuè si tripudium agatur, ut Hispanarum mos est, & mulieres ex coitu alacriores, & jucundiores apparent, & omnem deponunt mœrorem: sed hoc auxilii genere pauperes viduæ, & innuptæ orbantur, ac proinde harum mensium suppressiones semper in deterius cum variis symptomatibus ad mortem usque intenduntur, si prudentiâ abutantur.

In Pharmaceuticâ suppressorum mensium curatione *Medici* curare debent, ne menstrua provocare tentent iis, quibus non debent, aut quibus fieri nequit, ut evocentur, neque iis, quæ lactant, aut utero gestant, nec laboriosis, & admodum tenuiter viventibus, aut morbo extenuatis, nec viraginibus, & iis, quæ nullum inde sentiunt incommodum, etsi diu retenta habuerint menstrua, nec iis, quibus malum ex cicatrice ortum traxit, quia curationem non recipit; curatio itaque eas comprehendit, quæ ex mensium retentione malè se habent.

Curationem proinde pharmaceuticam indicationibus, perficimus, & primò vitiata ventriculi digestio emendetur, sanguinis cruditas, & visciditas aromaticis salibus volatilibus corrigatur, humorum visciditas vasa obstruens tollatur, & his appropriata, quæ sanguinis fermentationem concitant, adjungantur, & attenuantibus debitus sanguinis fluxus mensatim provocetur. His ita stantibus, ubi diutius menses retenti fuerint, antequam menstrua moveantur, universalia præmittamus oportet, nam frustra menses cientibus

utemur;

utemur, nisi ventriculus refertus à cruditatibus acidis liberetur, ac massa sanguinea corrigatur; unde primò, quæ viscidos humores in primis viis stagnantes exturbant, & vasorum obstructions tollunt, medicamenta conducunt. Eapropter si viscida humorum saburra in stomacho delitescere videatur, vomitoria ad hanc humorum congeriem evacuandam nimis appropriata sunt, præsertim si ægra facilè vomat, & tempus sit vernum, vel æstivum, blandum vomitorium erit nostrum Hippocras Emeticum, vel asari decoctum, vel alia ex antimonio desumpta.

Si verò totum corpus pravis scateat humoribus, ab ejusmodi impuritatibus liberandum, & præcipua ea per inferiora purgantia lenia, quæ alvum laxare, & venarum orificia aperire valent, præscribimus, hæc sunt Aloës, & aloëtica, sive colocynthidis, & omnia ex colocynthide parata, quibus uterum respicientia, & menses cientia admiscetur, ut

℞. Masse pilul. de hierâ cum agarico, mercurii dulcis ana gr. xv. m. cum s. q. essentia castorei, & f. pilul. deaurandæ. Vel

℞. Spec. diaturbis, rhabarb. an. ℥j. sal. volat. succini, castorei ana gr. iij. m. f. pilula. Vel

℞. Extracti hellebori nigri ℥j. merc. dulc. gr. xii. m. l. pilula. Vel

Oximell. helleborati ℥j. Syr. artemisia ℥j. dissolve in s. q. juris cicer. rubr. ut f. p. adde aq. cinnam parum.

Item conveniunt pilula fœtida, de hierâ, aloëphangina, pilula de tribus Kusi, ex aloë, croco, & myrrhâ cum gummi ammoniaco. Vel

℞. Masse pilul. fœud. major. aloëphangin. ana ℥. resina jalap. gr. x. olei macis. gr. iij. m. l. pilul. pro duabus dosibus.

Si obstructions in mensium suppressione fuerint evidentes, ea, quæ obstructionem abigunt, præmittenda sunt, de opiparè in malo hypochondriaco diximus, & hîc primò lenia purgantia ex Diatartaro Petri Castelli, vel ex aquâ solutivâ Pauli Æmilii Ferili conducunt, deinde ad medicamenta martialia confugiendum est, ut est Syrupus de chalybe n. d. vitriolum Martis, vinum Martiale sine acidis, & corrosivis elicta n. d. ut

℞. Syr. de absynt. Zuolferi cochl. j. tinctura Martis g. xx. elæosack. citri ℥. m. Vel

℞. Tinctura Martis n. d. cochlear. j.

propinetur ad plures dies. Sed nos expertum habemus pulvere cachecticum simplicem miræ virtutis in obstructionibus, qui necessario aperit, & menses movet, ut

℞. Martis in Crocum sine sulphure, & aceto redacti n. d. ℥. cassia lignea ℥. iv. m.

Dosis quantum cultri mucrone arripi potest, detur ter quotidie, manè, jejuno stomacho, horâ tertiâ vespertinâ, & ituro cubitum, in syr. de quinque radicibus aperientibus cochleate tamdiu, donec omnis obstructio eliminata fuerit, ad aliquot septimanas continuando cum matutino exercitio, corpore tamen prius à viscidâ, & tartareâ obstruente saburrâ expedito hoc leni medicamine, ut

℞. Tart. vini albi ℥. fol. sena or. ℥iij. cinnamomi acuti ℥. f. omnium pulvis subtiliss. m. cum syr. de cichor. Nicolai q. s. f. massa, quæ in jure pulli propinetur.

His ritè propinatis, intra horum medicamentorum cursum quandoque menses fluunt, quòd si non contingat, saltem depravatum corrigunt sanguinem, tunc ad ea, quæ turgescientiam in sanguine promonent, & hæc spiritiosa, volatilia, & aromatica esse debent, recurrentes, & est, & eo tempore menses cientia propinentur, quo aliàs ordinariò fluere solebat, & ipsa natura fluendorum mensium signis mulieres admonet, & illa sunt: dolor lumborum, ventris, pectinis, item crurum, & pedum gravitas, & lassitudo, difficultas anhelitus, hypochondriorum tensio, capitis dolor,

& gravedo quæ omnia diligenter animadvertenda sunt, alioquin rarò, imò nunquam menstrua concitabimus, quia natura non coop eratur; cum verò mover, tunc, instituenda est curatio. Quod si mulierculæ aliqua molestiæ signa, quæ præcedere solebant, non sentiant, cum suppressio ob temporis diuturnitatem nulla præ se ferat indicia, interrogandæ sunt, an singularem in corpore sanguinis agitationem, vel majorem molestiam certo tempore in mense, gravitatis dolorem, vel lumborum tensivum: vel pulsationem in locis vicinis, vel extraordinariis φλογώσεis, aut febriles effervescencias, aut incallescenciam percipiant. Quod si aliquod ex his præsentiant aliquo tempore, à menstrua sanguinis effervescenciâ provenire certum est, quæ sanguinem ad excretionem impellit, tunc medicamenta ad sanguinem eliminandum propinanda sunt. Verum si malum confirmatum fuerit, nec talia minima indicia percipiant mulieres, convenientissimum circa novilunium juvenibus, vetulis verò post plenilunium medicamenta præbendi tempus erit, si verum est.

Luna vetus vetulas, juvenes nova luna repurgat. quo nos Quæst. 2. art. 4. de causâ periodi menstrualis repudiavimus. Verum opportunius tempus est plenilunium, quia tunc simul temporis sub Lunæ incremento humores dilatati, & quasi spumæ facti facilius medicamentis obediunt. In plenilunio itaque mensium expellendorum curationem aggredimur, præmissis purgantibus acribus, aut emeticis, sed his cautè procedendum est cum mulieribus, deinde ad menses moventia confugimus, inter quæ primum assignamus locum Syrupo Mulierum in Mantisâ n. d. quem huc referte non piget, ut

℞. Succ. depurat. hedera corymb. petroselini, artemisia ana lib. j. dictamni Cretici, pulegii, melissæ, origani sabinae recenter exsicc. ana m. j. cassia lignea ℥. Fiat horti infusio in aquâ capill. Veneris ad ℥. iv. quater repetatur, postmodum hujus infusionis ℥. iij. m. cum succis depuratis, & cum saccharo albissimo lib. iv. coque ad syrupi consistentiam, & servat.

Prodigiosus est hic syrupus, & veluti divinum elixir; nam humorum viscidorum copiam, & sanguinem concretum, & veluti cadavericum in uteri venis proscriptum incidit, subtilia, infarctos meatus aperit, & venarum obstructions referat. Eapropter mensuorum tarditatem sollicitat, intermissa, & suppressa provocat, vapores ex utero elevatos capiti, cordi, & stomacho impertitos unâ cum sanguine per mulierum emunctorium educit. Morbis, qui ex utero genesim suam agnoscunt, ut χλωρώσι, seu pallidis virginum coloribus, cachexiæ, hystericiis passionibus, & aliis prodest. Item partum accelerat, & faciliat, lochia suppressa promover, secundinarum frustula relictâ educit, fœtum mortuum expellit, molas exterminat: Sed ne mulierculæ utero gerentes te decipiant, mensium defectûs specioso pallio, cave sub divinæ ultionis pœnâ. In mensium tarditate, vel suppressione propinandus est ante tres, vel quatuor autoras, tempus recensendo, quo menstrua recurrere solebant. In maximo usu est hîc pro felici successu. Dosis ℥j. vel ℥ij. cum aquis appropriatis.

Sequens Syrupus de Angelicâ radice appellatur n. d. pro mensibus ciendis est tanquam sacra anchora, & in arcanis habetur, omnibus namque ifritis, hoc unico eliminantur.

℞. Radic. Angelica, bryonia ana ℥j. fol. sabina pulegii, origani ana m. ij. croci ℥j. caryophyll. contus. par. iv. flor. lavendule roris marini ana ℥iij. Infundantur in aquæ stillatiæ artemisia lib. v. Bulliant deinde clauso vase, & cola ad lib. iv. & cum saccharo q. s. coque ad formam syrupi & serva. Dosis ℥j. ad j. cum aquis appropriatis.

In eadem nostrâ Mantisâ expertas habemus pilulas pro mensium retentione, ut

4. *Diſſammi alb.* ℥ij. *Sabina* ℥iij. *boracis Veneta*, *fœcula bryonia ana* ℥j. *myrrhæ electa*, *aſa fœtida*, *gumi Sagapeni ana* ℥. ij. f. omnium pulvis ſubtiliſſ. & cum ſyr. de *artemiſſâ* f. *maſſa pilularis*, quæ in alutâ oleo *ſabina* imbutâ ſerveatur pro uſu.

Tam efficaces ſunt hæc pilulæ in tarditate, vel menſtriorum ſuppreſſione, ut nunquam ad quatuor vices deveniendum ſit, & propinandæ ſunt terciâ, vel tandem quartâ aurorâ ante tempus quo fluere ſolebant: humores namque viſcidos, ſanguinemque in venarum oſcillis obſtructis congrumatum incidit, attenuat, & impoſterum ſtatis periodis, menſtrua reſcunt, ac mulieres ab omnibus angoribus, qui ex menſium tarditate, vel ex omnimoda ſuppreſſione geſum ſumunt, eripiunt, & incolumes præſervant. Nullo modo propinandæ ſunt, niſi in extremâ neceſſitate, & quando omnia vulgaria medicamenta incaſum adhibita, nullam præſtiterint opem. Pariter faciſant partum, fœtum mortuum, & vivum educunt puerperis, quibus diminuta ſunt lochia, vel prius intermiſſa, vel ſecundinæ retentæ, vel aliqua eorum pars reſicta, divino ſunt auxilio. Doſis ℥ij. vel ℥. j.

Quæ medicamenta menſes ſtimulant, fermentationem promovere neceſſe eſt, ac proinde viſcidos incidere & ſubtiliare humores, concretum diſſolvere ſanguinem, venarum obſtructiones reſerare, ac ſale volatili acri prædita eſſe, ac propterea, quæ menſes movent, neceſſariò diureſim excitare oportet, unde inter vegetabilia *Radix Angelicæ* uterina eſt & menſibus ciendis appropriata. Item *radix fœniculi*, *rubia tinctorum*, *ariſtolochia rotunda*, *pyrethri*, *bryonia*. Similiter aromata, quæ ſale volatili oleoſo abundant, optima ad menſtruas ſollicitandas purgationes cenſentur quia ſtomachum roborant, & vitioſam ſanguinis craſim corrigunt, ac volatilitate ſua fermentationem menſtruam ſollicitant, ita ſunt *Crocus*, *Cinnamomum*, *Caryophylli*, *cardamomum*, *galanga*, *piper*, *nux moſchata*, & cætera ex his varia medicamenta compoſita. appropriata, uterina ſunt ſequentia vegetabilia, quæ menſes proritant, ut *matricaria*, *artemiſſa*, *calamintha*, *pulegium*, *chereſolium*, *Leuſticum*, *ſabina* & cætera, ex quibus varia medicamenta ad menſes ciendos componuntur.

Cicera rubra magnam vim obtinent diureticam, ac proinde inſigniter menſes, & lochia promovent, & noſtrates mulieres ad hunc finem ex his *jus cum petroſelino*, & *croco* parant, quod magno emolumento proponant. Item aliæ ſic procedunt: *Recipiunt Cicera rubra m. iij. macerant in aquâ pluviâ tepefaſta per duos, vel tres dies, deinde addunt nonnihil croci & parum fermenti, quo panis fermentari ſolet, miſcent, tranſcolant, & colaturam agre propinant.* Ex ſupra dictis vegetabilibus varia parari poſſunt medicamenta ſub variis formis, uſitatiùs ſiunt noduli in vino infundendi, ut

4. *Radicum fœniculi*, *rubia tinctor.* ana. ℥. j. *Cardamomi*, *nucis moſchata ana* ℥j. *ſol. roris marini*, *laven-dula ana p. j.* *chereſolii*, *ſabina ana m. j.* *bacc juniperi lauri ana* ℥iij. *Cinnamomi*, *macis ana* ℥j. *croci* ℥. j. *olei tartari* ℥. (ad extrahendum)

Incifa & contuſa includantur in nodulo, qui infundatur in vinum gracum, de quo quotidie mane jejuno ſtomacho, & per duas horas prandium bonus hauriatur hauſtus.

Caſtoreum magnis potitur viribus in ciendis menſtris, fœtu mortuo promovendo, ſecundinis pellendis, & lochiis retentis, expurgandis, ac propterea inter urina medicamenta cenſetur tam in ſubſtantibus, quàm ſub forma extracti vel eſſentiæ cum aliis uterinis.

Aſa fœtida caſtoreo ſuccedit, & convenienter in

expellendis menſibus cum pipere & myrrhâ adhibetur, unde

4. *Extracti caſtorei* ℥. j. *fœtida* ℥j. *m. cum ſyr. de cinnamomo*, f. *pilula V. deauranda.*

Optimum & eximium uterinum caſtoreo non cedens eſt *Myrrha*; hæc namque felici ſucceſſu in formâ pulveris propinari poteſt, vel *Trochiſci*, ex eâ parantur, ut

4. *Myrrhæ* ℥. iij. *Lupinor* ℥. j. *fol. ruthæ Men-raſtri*, *diſſammi Cretici*, *Cumini*, *rubia tinctorum aſa fœtida*, *Sagapeni*, ana opponatis ℥ij. *ſucci artemiſſæ q. s. fermentur trochiſci ex arte.*

Tarditatem menſtruam ſollicitant, quæ ex craſſorum humorum copiâ, aut concreto ſanguine orata ſit attenuant, incidunt, & inſarctos meatus aperiant; partum difficilem, & etiam fœtum mortuum promovent, imò non raro, ut ſecundinæ retentæ putreſcant & pernicioſos inducunt morbos, in caſu *Myrrha*, vel ejus trochiſci egregium remedium, quia ſecundinarum putredinem arcent, & unâ pellunt, ac promovent. Unde in malignis puerperatum febribus cum lochiis retentis, aliis remediis admiſceatur myrrha, quæ malignitati reſiſtit, & ſimul lochiorum fluxum promovet, & ſemper cum eſſentiis uterinis maritatur. Trochiſcorum doſis eſt ℥. j. ut

4. *Syr. de quinque radic. aperic. aperientibus.* ℥. j. *trochiſcor. de myrrhâ* ℥. j. *aquæ capill. Ven.* ℥iij. *m.*

Succinum inſigne uterinum eſt, ſi tam ſub formâ tincturæ, quàm ſalis volatilis propinetur, & multa ſymptomatibus ex menſium ſuppreſſione pronatis prodeſt.

Aloë in formâ pilularum ſumpta hæmorrhoidum fluxum provocat, quia facilè extremitati ani, vel in-teſtino recto inhæreſcere poteſt. Unde hæmorrhoidum fluxui obnoxii ex frequenti aloëticorum aſſumptione in talem fluxum incurrere ſolent: Ita aloë menſium ſuppreſſione laborantibus conducit, quia venarum oriſicia appetit.

Maximopere *myrrham*, *aloën*, & *crocum* maximam in movendis menſibus energiam habentia commendamus, & medicamenta ex his tribus parata ad ſollicitanda menſtrua aptiſſima eſſe aperientia nos docet, & ita procedimus.

4. *Aloës* ℥ij. *myrrhæ* ℥ij. *croci* ℥. j.

Pulverifentur, & cum ſyr. mulierum f. maſſa pilularis. Doſis ℥. j. ad. ij. ad aliquot auroras & optatam expetieris curationem, nam viſcidos ſubtiliant humores, venarum oſcula aperiant, & majori efficaciaci, quàm trochiſci de *myrrha* operantur.

Ex his tribus elixir proprietatis conſtituitur, quod inſigniter ſuppreſſos ſollicitat menſes, ut

4. *Aloës epatica. myrrhæ*, *Croci opt.* ana ℥. j.

Contunde optimè myrrham & aloën, deinde crocum cum eis contundendo congloba. Indantur vitro cum lib. j. ſpiritus vini optimi, & digerantur per dies octo, claſſo vaſe, deinde deſtilla lento igne, donec nil ampliùs per alembici roſtrum aſcendat, & ſerva. Caput mortuum etiam comburi poteſt, ſi vis, & ſal extrahi, ut cum ſuprà dicto elixire miſceri poſſit.

Optimum eſt hoc elixir, ſed per alembicum aloës, croci, & myrrhæ tinctura cum parte eſſentiali non aſcendit, qua de re nos hoc idem per infuſionem, & digeſtionem tantum paramus, & in obſtructis menſibus mirificè præſtat, & à nobis *Balsamus proprietatis* appellatur. Sunt nonnulli, qui hoc elixir cum liquoribus acidis parant, ſed perperam in menſium obſtructione, nam acida impenſius adſunt. Optimum erit elixir ſtomachicum *Helmortii*, quod cum aquâ cinnamomi, aloë, myrrhâ, & croco per deſtillationem paratur, quia præter quam quod ſtomachi impuritates corrigit, menſes movet.

Borax nativa ad ℥. j. pro pellendis menſibus. imò ſecund-

fecundinis, mola & fœtu mortuo omnibus remediis palmam præripit cum decocto pulegii, addito pulvere cinnamomi, & est potentissimum remedium.

Salia volatilia ex vegetabilibus utericis, ut *melisse, artemisia, sabina, pulegii, origani* &c. multum conducunt ad menses proritandos. Vel ex his vegetabilibus summopere prodest essentia, ut *artemisia, melisse, sabina, pulegii, &c.* Item olea essentialia destillata *cinnamomi, cariophyllorum, aut succini*, & quod optimum est *sabinæ* egregie menses movent in aquâ *cinnamomi, vel pulegii, vel sabinæ, vel in horum decocto.*

Omnia absorbentia acidum hîc prosunt; acido enim absorbendo in tertium sal mutato per urinæ vias, vel alias eliminatur, ut

℞. *Corall. preparat. oculor. Cancror. ana ʒi. Croci Martis aperiivi gr. x. m. detur.*

Si menses actu fluentes à subitaneo frigore timore, terrore, vel tristitia subito supprimantur, ad sanguinem congruatum, & eundem fluidiorem & naturalem motum reddendum; valet spiritus salis armoniaci, nunquam satis laudandus, vel sequens medicamentum expertum, ut

℞. *Spermatis ceti. ʒi. Castorei ʒj. & in syr. mulierum propina. Vel convenit sanguis hirci in syr. de Artemisia. Vel*

℞. *Trochiscor. de myrrha ʒij. Castorei ʒj. salis volatilis sabinæ ʒi. syr. de papavere erratice ʒi. aquæ cinnamomi ʒj. m.*

Cum menses apparete incipiunt, dari potest. ʒj. *boracis native cum gutt. iv. aut v. essentia croci in aquâ pulegii, vel cinnamomi, aut in succi sabinæ ʒi. aut solum sabina in vino græco cocta.*

Quandoque mensium suppressorum vitium in ipso latet utero, quod eorum fluxum impedit, & hoc certissimeprehenditur, si posteaquam omnia facta fuerint, nullo subsequente effectû, tunc ad externa confugiamus, & ad tale balneum, instante jam tempore fluxus, præveniamus oportet, ut

℞. *Herbar. artemisia, melisse, origani, matricariæ ana m. ij. sabina m. ʒi. roris marini m. j. malvæ althææ, serpilli ana p. iij. flor. chamomillæ, hyperici, centaur. minor. ana m. iij. baccarum lauri ʒi. radic. brionie ʒij. Aristoloch. rotunda, rubia, tinctorum. ana ʒj.*

Incisa & contusa grosso modo coque in suff. quantitate aqua pro balneo, quod matutino tempore ingrediatur, & umbilico-tenus sedeat ad horam in eo; herba duobus sacculis includatur, quorum uni supersedeat, altero inferior foveatur venter. Sed balnea naturalia præstant, ut Balneum Gurgitelli, ferri, Plage Romana, in Pithousâ, omnibus tamen palmam præripiunt Balnea Novana, ut fusiùs dicemus. Verum enimverò advertendum, ne fomenta, & balnea sudores moveant, quia menses potius sisterentur, quàm promoverentur.

Post balneum partes circa uterum sequenti inungantur oleo, ut

℞. *Ol. lilior. ʒj. Lavendæ destillat. ʒj. pulv. calaminth. Sabina ana ʒj. Styracis calamitæ ʒi. m. Vel sequenti unguento, ut*

℞. *Ol. lilior. alb. cheirini ana ʒi. succi rutæ, sabinæ ana ʒi. Styracis calamitæ ʒij. Cera q. s. f. Ung.*

Notum, & expertissimum est, & ab omnibus unanimi consensu laudatur sequens suffumigium, ut

℞. *Scorias Reguli antimonii, coque in lixivio cinerum fagi, ut extrahatur rubedo.*

Hujus partibus quatuor admisce vini malvatici partem unam. Hujus misturæ cochlear j. atque alterum vel plura funde super filices ignitos, vel recrementum ferri candentia, & patiens excipiat fumum ad lochia. Vel fiat lixivium è facibus antimonii cum aquâ communi, & supra prunas affundatur, & excipiat vapor. Decantatus est pro fœminis mensium obstructione laborantibus ejus vapor per infun-

dibulum receptus; sæpè enim fit, ut ab ejus, antequam hora effluat dimidia, menses hac ratione proritentur. Nonnulli loco hujus laudant suffitum ex Scoris Martis ignitis cum urinâ antiquâ & fetida irroratis. qui utero receptus mira præstat.

Pessi in mensium suppressione utiles sunt, sed semper in eorum usu incipiendum est à mitioribus ex *mercuriali, artemisiâ, sampso, pulegio, origano melissâ, & similibus.* Postea his nihil juvantibus ad fortiora progrediendum est.

℞. *Sabina, calaminth. ana ʒi. trochisc. de myrrha ʒij. Styracis calamitæ. galbani ana ʒj. excipiantur in melle despumato & f. pessi. Vel*

℞. *Myrrha. rubra, aloës ana ʒi. castorei ʒi. rad. hellebori nigr. contusi, fol. sabinæ ana ʒi. croci gran. viij. boracis native ʒi.*

Misce cum succo calaminthæ, vel artemisiæ, vel cum suff. quantitate tragacanthi in vino albo q. s. f. pessi, parum in nodulo serico oleo sambucino madido, & indendo, sæpiusque iterando, non tamen diù relinquantur in uteri collo, ne damni aliquid inferant, phlegmonem, aut febrem pariant, aut exulcerint; insuper mucilaginis, & succis temperare, & acrimoniam corrigere decet, additis iis, quæ simul uteri collum emolliunt, & ad evacuationem aptius reddunt. Hos pessos, sicut & clysteres uterinos virginibus adhibere non convenit, ne virginitatis claustrum violetur, tamtummodo pro uxoribus, & viduis in usum trahantur: Verum hi pessi, sive pessaria, & clysteres intra uteri collum intrusa luxuriam, & Veneris appetentiam excitant, ac proinde tutâ conscientia præscribi non possunt, ideoque ad alia hæmagoga confugiendum est.

Quæres, quid dicendum de venæ sectione in hoc affectu?

Respondetur, cum uterus excrementis abundet, & affectus contumax sit antiquatus venæ sectionem potius obesse, quàm prodesse; ex eo quia minuitur cum sanguine id, quod obstructionem solvere, vel prohibere potest, ut observatur noxa in venæ sectionibus iteratis, & copiosis. Occurrendum est igitur vitio sanguinis & causæ, ob quam non effluit per vias, & hoc veri Medici munus est. Venæ igitur sectio locum habere non potest in hoc affectu, nisi per accidens, quatenus scilicet à copia nimia sanguinis, noxa aliqua timeatur, sed tunc poterit etiam res perfici aliâ evacuatione non sic molestâ,

C A P U T II.

De Nimio Mensium Fluxus.

Sicut menstruis subsistentibus morbi ab utero accidunt, ita menstruis abundantibus, morbi eveniunt ex aph. 57. sectione 5. Debet sanguis menstrualis tanquam sarcina lethifera singulis mensibus expurgari, sed ejus fluxus suum modum servare juxta cujusvis corporis constitutionem, & naturam, qui si excedit, non jam suæ destinationis leges non servat, non tantum superfluous, & lethiferus educitur, sed simul necessarium vitæ pabulum effunditur, & eo vires minuuntur, & enervantur, & si non sistatur, & obstinate fluat, tandem ægra magna Ditis fores pulsant.

Commodissimum fluxus menstrui tempus est, quod biduum, vel triduum durat, & postmodum cessat, & plerumque secundum valetudinem, & fecunditatem indicat, longius, vel brevius oppositum. Diuturnior fluxus ut plurimum fœminis mollibus, & albis, brevior, duriusculis, & nigris accidit; hæ enim ut calidiores, ita etiam sanguinem citius delabentem habent illæ verò frigidiores sanguinem tardiorum, & pituitosiorum; & influendo minus promptum. In nimio mensium fluxu menses sunt solito plures, &

copiosiores, & diutius fluunt, quam convenit, vel tempore non competente, & spatio consueto: sed adeo abundanter, & cum impetu, ut periculum metuendum sit; diversus tamen hic fluxus sub uno nomine mensium complectitur, quamvis modum excedens, & verum & innocuum sanguinem profundens, non amplius menstruum, sed sanguinis profluvium dici debet. Post partum quoque sanguinis purgatio aliud nomen acquirit, puta lochiorum, quorum non minus ac mensium inevitabilis necessitas, excessus tamen periculum infert. In his primò sanguis menstruus excretivus excernitur, deinde laudabilis, & hinc vires minuuntur, debilitatur, & mortem infert.

Signa.

Nimum sanguinis per uterum profluvium ex agræ relatione patescit, & per se facile cognoscitur, si nimirum sanguis copiosior, & p.n. excernatur, & fœminæ eo debilitatur; nimium enim illud, quod quantitatem excedit, quantitas verò in fœminis est incerta, nec adeo determinata est.

Comitantur agræ hæc symptomata, appetitus prostratio, coctio impedita, & depravata, cruditas aggeries, mutatio coloris faciei consueti in fœdum, pallescentem, vel lividum; virium prostratio, corporis lassitudo, coxæ, & crurum gravitas, lumborum dolor, lusus pedum tumor, & cum his corpus inflatur, & hydrops introducitur. An verò ex uteri fundo, an aut ex ejus cervice sanguis profluat, ex eo cognoscitur, quod sanguis, qui ex ipso uteri fundo profluit, nigrior est, & plerumque grumosus, qui verò ex cervice, rubicundior, & fluidior.

Signa causarum sunt; si à sanguine copioso nimius sanguinis fluxus dependeat, adest plethora, & sanguis profluens grumescit. Si à qualitate, sanguis erit corruptus. Si à nimia aquositate, & serositate, adsunt serosi humoris indicia, & sanguis non grumescit. Qualis sit sanguis, qui excernitur, in linteo, in quo excipitur, cognoscitur.

Causæ.

Nimum sanguinis ex utero profluvium, ut plurimum in sanguine inquirendum est, quia rarius ab utero pendet, ut est violentia interna, quæ venas rumpit, ut est abortus, vel laboriosus partus, sive per obliquum fœtus exitum, vel ob ejusdem magnitudinem, vel ex uteri venis præruptis ex gravi pondere sublato, vel ex immoderata sternutatione, vel ex acri pessario ad aliquod tempus gestato; sed hæ causæ, quæ uteri vitio sanguinis fluxum excitant, raræ sunt: Atqui veræ sanguinis profluvii causæ in ipso sanguine inquirendæ sunt, quas ad tres referimus.

Prima est, quando sanguis in nimiam turgescitiam, & exagitationem adigitur, & uteri venas aperit, & profluit, & tanta est aliquando sanguinis copia, ut non tantum venarum aperiat ora, sed subinde etiam venas rumpat, id quod in validis exercitationibus contingit, ita est vehemens corporis motus, saltatio, vel alia corporis incallescencia per validam exercitationem, laborem, cursum, lassivam deambulationem, copiosam vini meracioris ingurgitationem, balnea, aromata, effectus animi calefcentes, ut effrænis coitus, iracundia, gaudium excessivum, ritus immoderatus, desiderium ardens &c. hæc enim sanguinem in orgasmum, & effervescentiam redigunt. Hæ causæ patent, ex eo quia genæ rubent, venæ turgent, pulsus est magnus, celer, & frequens, quæ sanguinis orgasmum significant.

Secunda, quando uteri profluvii in causa est sanguis aquosus, nimis tenuis, & fluxilis, & mulieres, quæ succulentiori, & seroso potiuntur habitu, huic uterino profluvio obnoxia, & sanguis, qui excer-

nitur, aquosus, & lotura carniū similis est. Sanguis aquosus & fluidior redditur, quando stomachus depravate digerit, & potulentâ diætâ immoderate utimur.

Tandem tertia profluvii sanguinis causa est serum massæ sanguinæ acrius suâ acrimoniâ irritans sanguinem, aut ipsas erodens venas.

Causa hujus effectus immediata, proxima, sola venarum p. n. apertio; Vitia verò sanguinis mediatæ causæ sunt quatenus vasorum orificia aperiunt. Aperiuntur vasa vel per anastomosim quæ fit à causis externis, vel internis. Internæ sunt humiditas vasorum, à quâ eorum orificia laxantur, sanguis verò tenuis, aut orificia vasorum laxans, vel copiâ eadem aperiens. Externæ sunt balnea, & fomenta humectantia & calefacientia, vel usus medicamentorum orificia venarum aperiendi vim habentium, ut est aloë, ut & medicamentorum menses moventium. Vel per Diapedesim nimium mensium fluxum accidisse, raro observatum; hæc verò fit à nimia vasorum laxitate, eorumque exinde tunica nimis rarefactâ, & sanguine tenuiore sensim eam transudante, ac penetrante. Id tamen observasse scribit *Forestus lib. 28. obs. 12. in quadam fœminâ biliosa, & tenuem sanguinem habente, quæ ultra novem menses purgationem menstruatam hac de causâ passa est, & tandem eâ perijt.* Per Diapedesim contingit apertio vasorum minorum, per quam deinde fit sanguinis resudatio, quæ sensim stillat, non autem confertim, ut in Anastomosi. Vel per Diaresem, seu solutionem continui per causam procatarticam, venas disrumptem, seu lacerantem, quæ in abortu & laborioso partu evenire solet. Similiter à re quacumque exedente, puta exulceratione, erosione, sive intrus sponte nascatur, sive applicationem topicorum acrim excoriativorum, vel causticorum, ut sunt pessaria acia & similia, excitantur. Vel per Rixim, seu ruptionem, quæ interdum fit à sanguinis copiâ, quæ in fœminis quandoque contingit, quia menses diu subsistunt, & postea confertim erumpunt. Idque fit eo facilius, si externæ causæ sanguinem agitantes accedant, ut ær calidior frigidior, balneum calidius, exercitationes vehementes, choræ, saltationes, animi pathemata & imprimis excandescencia, evidentes & externæ causæ sunt partus & difficilis, abortus, catus ab alto, percussio ponderis gravis elevatio, coitus immodicus & violentus, ut & sternuatio nimia, & violenta.

Prognosis.

Sicut sanguis est vitæ, & virium partus, ita ejus amissio, quodcumque ea eveniat, non potest non juxta dispersionis proportionem debilitare, & integralis omnino interimere; & sic etiam hæmorrhagia uterina excessiva eandem servat naturam, unus tamen effusionis modus præ altero celerius, vel tardius magis; vel minus nocet. Diapedesis enim, cujus signa sunt rarus corporis, mollisque habitus, tenuis, & serosus sanguis, sensim effluens omnium minimè periculosa est, quia fit paulatim, & sic coctioni aliquot spatium relinquit, & interim aliud conficiendi cruorem, est tamen aliis diuturnior. Anastomosis, & Rixis, quæ cognoscuntur ex multo confertim prodeunte sanguine, causisque calefacientibus supra describitis, majus minantur periculum ob simultaneam, & celerem sanguinis emissionem efficacibus tamen medicamentis sanabiles aliis esse solent, quia plerumque in corporibus vegetis, & plethoricis accidunt. Diabrosis, cujus sunt, sanguis sensim cum doloris perceptione, colorumque differentia profluens; cum certa admistione quadam nempe sanieni, ichoris, ramentorum &c. omnium maximè difficilis est, & immedicabilis, quia fit cum organorum destructione.

In genere autem quodlibet enorme mensium profluvium, & irrestinguibile, si non ex se, saltem ex accidenti periculosum est, & imprimis in adultioribus, & si immodicè duret; nam; præterquamquod vires exsolvit, etiam variorum morborum causa est, quia menstruis abundantibus morbi eveniunt corpus refrigerat, decolorat, alvum fluorem inducit, emaciat morbo opplet, sterilitat, pedes tumefacit, in hæcticam, cachexiam, & hydropem præcipitat, vel si affatim, & celeriter effluxus fiat, lilypothymiam, syncopem, & mortem sine dilatione accersit. Quo fluxus est diuturnior, eò difficilior curatu evenit, imò sæpè incurabilis, & mortem inducit. In senescente muliere nimius sanguinis uterini fluxus plerumque incurabilis est imò lethalis: In juvenula admodum periculosus est, si perseveret. A profluvio sanguinis desipienda, & convulsio, malum. Sanguinis profluvium per viam crisis in corpore pleno aut vitiosis humoribus scatente, & cum patientis tolerantia cohiberi non debet. Immodica mensium profluvia, quæ ex partu grandiori fiunt, minus sunt periculosa, cum sua sponte cessent; si autem abortivi fœtus fiant, repentinum quandoque periculum indicunt.

Curatio.

Sanguinis uterini profluvium primò curatio diætetica maximè confert, quâ nihil proficiente, ad pharmaceuticam confugiamus oportet; multoties namque solâ diætâ morbos profligamus & hanc ad sex res nonnaturales revocamus, quæ si benè regantur, optatam salutem, si verò malè, magnam noxam asferre possunt, quia primò aër corpora potenter afficit, ideo.

Aër ad siccum, & frigidum declinet; vitetur nimis calidus, ne sanguis in turgescientiam adigatur, & nimis frigidus, ne sanguinem ad interiora pellendo, fluxum citatiorem promoveat.

Cibus sit facilis coctionis, & boni succi, qui in crassandi, refrigerandi, & adstringendi vi præditus sit, & à cœnâ aliquando abstinere non inconsultum præcipuè, si sanguinis copia fluxus in causa sit. Conveniunt itaque hordeata, & juscula, lactucâ portulacâ, endiviâ urticâ condita. Conducunt viscera & animalium extremitates, ut pedes, quæ sanguinem minùs fluxilem reddunt. Carnes perdicum, phasianorum, merularum, avicularum, cuniculorum, capreolorum, leporum, carnes autem potiùs assæ, quam elixæ offerantur, sed eæ potiùs, quæ sanguinem crassum generant, esse debent. Item farra, oriza, panicum, caseus recens, lagana ova frixa &c. Inter fructus cydonia, mespila, pyra, pruna sylvestria, corna, cerasa austera, ribes, sorba, & cæteri fructus austeri. Vitentur alimenta difficilis coctionis, carnes, & pisces fumo, & sale indurati, ac aromata, spiritiosa, & volatilia, quæ sanguinem nimis quàm par est, excalefaciunt, & in citatiorem redigunt motum.

Potus sit parvus, præcipuè quando sanguis est nimis tenuis, & aquosus, ex aquâ plantaginis, bursæ pastoris, portulacæ foliorum quercûs destillatâ, vel decocto radicis tormentillæ, syrupo ribium dulcificato. A vino ægra omninò abstineat, quòd si quandoque in stomachi, & virium gratiam concedi debebeat, vel quia assueta sit, rubrum, quod apud nos lacryma vocatur, parca manu præbeatur, & potulenta ad frigidum declinentia perpetuò propinentur.

Morbus omnis laboriosus, & violentus sub majoris sanguinis fluxûs, vel vitæ pœnâ vitetur, ac omnes inferiorum partium frictiones, quia sanguinem calidiorem & fluxiorem reddit, & ad majus profluvium disponit.

Quies omnino imperanda, ut sanguis lento, & naturali suo orbe gradiatur, unde otium in hoc affectu maximè conducit, & ad majorem cautelam in molliori lecto decumbat, præsertim si vires jam debilitatæ fuerint, non tamen calidiore, ne sanguis turgescientiam arripiat.

Somnus sit moderatus, & longior potiùs, quàm brevior. & tam noctu, quàm interdiu capiatur, quod sponte non obrepat, medicamentis concilietur cum omnes in somno tollantur evacuationes, & fiat cruribus elevatis & complicatis.

Vigilia non nimis protrahatur, quia omnis excessus malus, & corpus nimis evacuationibus, quæ in Vigilia fiunt, extenuatur.

Excernenda assumptorum quantitati suo modo correspondant, unde alvus quotidie sua deponat scybala, & urina non frequenter excernatur; quapropter diuretica vitentur, quia menses sollicitare solent. Sudor quandoque utilis esse solet, præcipuè si sanguis sit nimis serosus.

Retinenda retineantur, & præsertim sanguinis fluxus cohibeatur, quia est animæ substerniculum, & excreto sanguine, anima purpurea statim evolat.

Animi passiones vehementes, ut excandescencia, exclamations, furores, rixæ, cæteræque malignæ, quæ sanguinem in orgasmum & exaltatam effervescientiam redigunt, omnino vitentur. Verùm maximè prodest panicus timor, quia sicut iste menses suo naturali cursu fluentes sistit, ita uterini sanguinis profluvium supprimit, Quanta timoris vis sit, ita Laconicè *Papianus* expressit:

Primus in orbe Deus fecit timor.

Hinc Lacedemonii timorem tanquam Deum coluerunt, cui multa templa dicata fuere, & multi mortales vi timoris tanquam Dii coluntur, & hoc timore ferè nunc totus regitur orbis, ut discutienti patet. Ægra Venere, longiori tempore abstineat, nam observatum est quasdam ex Veneris usu recidivam passas fuisse.

Perlustratâ, parte diæteticâ, ad pharmaceuticam properamus, & si unâ sanguinis fluxus non curatur, saltem alterâ sanatio perficitur. Curatio itaque non procrastinanda, periculum enim est in morâ, ne natura irâ huic fluxui assuescat, tandem difficulter etiam si velit pedem revocare, non possit, cum venarum orificia diu aperta per assiduum fluxum detenta fuerint; difficillimè enim tunc consolidabuntur, & non ita facillè curabitur, si diu perseveraverint, & tamen plerumque hæc curatio mali *Medico* committi solet, postquam inveteratum fuerit, cum in principio per fœmellarum, & obstetricum remedia tractetur.

Curatio ergo hujus fluxus properanda, & primò danda opera juxta causarum indicationes, ut sanguis nimium fermentescens compescatur, & in blandam consistentiam redigatur. Secundò nimis fluendus inspissandus, incrassandus, & nimia aquositate privandus. Tertiò particulæ acres irritantes, & corrosivæ in massâ sanguineâ hospitantes obtundantur, & tandem viâ nimis laxæ comprimantur, & adstringentibus consolidandæ. Juxta igitur causarum diversitatem aliter & aliter instituenda est curatio, & hic uterini sanguinis fluxus à nimio hæmorrhoidum fluxu, aliisque hæmorrhagiis nihil differt.

Ad hoc uterini sanguinis profluvium supprimendum, sunt nonnulli, qui venæ sectionem extollunt, sed in quocumque loco celebratur, pessimo adhibetur eventum, quia semper uterinum fluxum plus promovet, & augere solet. Nec in sanguinis fluxu plethora adeste potest, quia minoratâ quantitate fluxus cessaret, nec mulieres hunc patientes plethorica dici possunt, sed potiùs cacoehymæ, ob prævam sanguinis qualitatem quam singulis mensibus excernunt. Sunt etiam, qui

ventriculum à sua colluvie, quæ plerumque uterum inquinat & varios uterinos parit affectus, purgant & juxta Hip. vel emeticum, vel catharticum, ad superfluos latices educendos præbent, ut sanguis spissior reddatur, & minus effluat. Sed toto errant cælo in ipsius profluvii actu præbentes, quia purgatio stimulat & fluxum promovet, non itaque universalis, ut phlebotomia, & purgatorium medicamentum in nimio mensium fluxu prætermittenda sunt; ad præcautionem tamen talia usurpanda veniunt, quæ constrictionem post se relinquunt, ita sunt tamarind. vel rhabarbarum, ut

R. Rhabarb. opt. pulveris. ℥. j. mivæ cydonior. ℥. ÷. aqua plantag. ℥. ij. ÷ m.

Ad sanguinis orgasmum, spiritum ferocientem compescendum, & in placidum circuitum redigendum, leniter refrigerantibus & incrassantibus utimur nitro, vel ex ipso floribus salis nitri, vel lapide prunella, quinimodò acida blande adstringentia adhibemus, ut sunt Syr. berberum, ribium, portulaca, conserva cerasorum austerorum, de cornis:

R. Corall. rubr. preparat. ℥ij. terra sigillata ℥ij. carnis cydonior. condita ℥j. lapid. hematit. ℥ij. lacryma sang. drac. ℥j. sem. plantag. ℥ij. ÷ m. cum syr. ribium q. s. fiat electuarium. Vel

R. Succ. acacia ℥ij. succin. præp. ℥ ÷ extract. rad. tormentilla, hyperici ana ℥j. terra exanimata Vitrioli ℥ij. boli Armen. ℥ij. croci Martis adstringentis ℥ ÷ confectiois de Hyacinth. ℥j. succi cydonior. ℥j. syr. de rosis siccis q. s. m. f. electuarium.

Detur in aurorâ, & duabus horis ante cœnam ad magnitudinem castaneæ. Hæc medicamenta, & electuaria sanguinem fermentescentem compescunt, blandè attemperant, refrigerant, & ad naturalem restituunt consistentiam.

Ad sanguinem nimis tenuem, & fluxilem ea medicamenta, quæ inspissant, & incrassant, præscribimus ut est *Plantago* quacumque ratione sumpta, sic ejus succus ad menstruas evacuationes mira præstat, ut

R. Succ. plantag. ℥ij. succ. acacia ℥j. m. dissolve & propina.

Ex eadem plantagine fit syr. simplex, vel compositus juxta *Arnoldi de Villanova* descriptionem ut

R. Succ. plantag. lib. ÷. aqua ros. lib. j. spodii. nucum cupressi, balauft. Sumach. sang. drac. in lachryma, gummi Arabici torrefacti, mastich. thuris galli, hyppocist. lapid. hematit, ana ℥ij. aqua com. sacch. q. s. F. syr. f. a.

Maximæ energiæ est hic syr. & non tantum in mentis impetuosè fluentibus, sanguinis sputo, & vomitu, ac mictione cruentâ, sed in quocumque humorum fluxu, sive alius, conducit, sanguinem & incrassando, & sistendo.

Plantaginis succedit portulaca, quæ sanguinem nimis tenuem, & fluxilem, tam sub formâ aquæ, succi, quàm syr. incrassat usurpata, unde in omni sanguinis rectione, ac fluxu conducit, & præsertim omne sanguinis ex utero profluvium, tam acidum corrigendo, quàm ipsum sanguinem incrassando procedit, ut

R. Syr. portulaca ℥. j. lapid. hematit. præp. ℥ij. lachrym. sang. drac. ℥. ÷. terra examinata vitrioli ℥j. succ. portulaca ℥j. spiritus vitrioli gutt. XL. aqua portulaca ℥ij. m. detur cochlearim.

Ad sanguinem tenuem, & fluidum inspissandum optima sunt austera, & acerba, vulgò adstringentia dicta, ut omniphacium, & acacia Nonnull. hydragogis medicamentis aquosum à sanguine educunt humorem; sed veremur, hæc ne sanguinem in turgescentiâ adigant, & inde major sanguinis fluxus concitetur, nec natura duas evacuationes tolerare potest. Alii ad hunc aquosum humorem à sanguine

fecernendum sudoriferis utuntur decoctis; sed infelici successu, nam hic tenuis humor unâ cum sanguine dum insensibiliter in halitus, vel in sudorem attenuatur, alteratur, & excalefacit, & quâ datâ portâ, per uterum unâ ruunt; & incompefcibile sanguinis profluvium succedit. Optimum consilium judicamus diætâ exsiccantem præscribi, succulenta interdicens.

Descriptimus in nostrâ *Mantissa nobile electuarium menstruorum profluvium*, quod, quia omnem absolvit paginam, huc referre tanquam ad proprium locum, operæ pretium dijudicamus, ut

R. Balauft. lapid. hematit. præp. ana ℥j. ÷ sem. Plantag. granor. Kermes ana ℥ij. terra sigillata, sang. drac. veri, succi acacia, terra examinata vitrioli ana ℥ IV. pilosella, tormentilla ana ℥. ÷. f. omnium pulvis subtilis, f. m. cum diacydonii ℥ij. laud. n. d. ℥j. confer. ros. antiqua ℥ij. & cum syr. de plantag. q. s. f. electuarium.

Probatissimum, & expertissimum est hoc nostrum electuarium in nimio mensium fluxu, etiam diuturno temporis fluente, & omnibus aliis medicamentis incassum tentatis: sed quæso, ne te nimium decipiat, nimium enim æstimandum est, quando mulieres eo debilitantur; qui nimium est illud, quod debitam excedit quantitatem, quæ in fœminis certa, nec aded semper est determinata: nimium ergo ex virium prostratione censendum est, evacuantur namque menses, ut fœmina levetur, non verò gravetur, & prosternatur. Sistit uterinas hæmorrhagias, ut pluries experti sumus, sanguinem namque fluxilem, tenuiorem, serosum aquosum, & carniū loturæ similem inspissat; & quodammodo incrassat; acriorem corrigit & edulcorat; Vasorum apertiones, vel per anastomosim, aut per diæresim obstruit, adstringit, & consolidat, spiritus uterini orgasmum, id est sanguinem nimium turgescenscentem, compescit, & refrænât, lochia nimium vel diu profluentia hoc nostrum electuarium debito fluori restituit, vel sistit. Dosis est castaneæ quantitas bis, vel forsantèr in die ante cibum.

Nos polline pro superfluis mensibus sistendis utimur, qui nunquam nos fefellit, & tribus vicibus optatum consequimur effectum: est hic *Cortex granatorum acidorum*, quem hucusque pro arcano habuimus, ac proinde propriâ manu paravimus, & tenuioris fortunæ mulieribus dono dedimus: at nunc à latebris educimus ingenuè communicamus. Hujus dosis ℥j. ad duos, vel tandem ℥j. in vino austero, quem, ut videntes non agnoscant, terrâ examinata Vitrioli abstruimus.

Urtica eximias habet vires in quacumque sanguinis excretionē sistendâ; non tantum per nares, sputum, tussim, vomitum, & hæmorrhoides, sed etiam in nimio per uterum fluxu, si ejus succus depuratus ad ℥j. vel ij. & tres propinetur, vel cum aliis medicamentis sanguinem sistentibus commisceatur, præstantèr operatur.

Pro particulis acribus, & corrosivis sanguinis massam irritantibus, & venarum oscula exedentibus obtundentibus, edulcorantibus, & earum acrimoniam eluentibus utimur medicamentis, & ea præscribimus, quæ aquea serum lactis, & ipsum lac, corallia, & omnia ex coralliis parata, ut syrupus, eorum tinctura, vel, & magisterium, lac perlarum, magisterium matris perlarum, sperma ceti, oculi cancrorum cornu cerui, & ebur preparata. Item testacea, & crustacea, quæ vim sanguinis corrigendi acrimoniam habent. Similiter bolus armena, terra sigillata, succinum album, trochisc. de carabe, ossa septæ preparata, ut

R. Syr. corall. ℥j. magist. matris perlarum ℥j. oss. sepæ preparat. spermatis ceti, terra sigillata ana ℥j. aqua sanguis orba ℥iv. m.

Si nullis remediis sanguinis fluxum sistere vulgares possunt, tanquam ad sacram anchoram; ad cucurbitulas mammis applicandas recurrunt juxta aph. 50. sect. 4. *Mulier, si placet, menstrua sistere, cucurbitulam quam maximam ad mammas appone.* Verum hoc remedii genus sæpius malè cedere solet, ex quo Cancrum in quadam muliere, & in quodam juvene ex hæmorrhagiâ raucedinem incurabilem observavi-

De Albo Mulierum fluxu?

Falsò putârunt nonnulli hunc fluorem iis tantùm mulieribus accidere, quæ virium passæ fuerint, nam multæ extant observationes etiam puellas octennes, & novennes, quæ nunquam menstruas purgationes ratione ætatis habuerunt nec virium passæ fuerunt, huic ipsi fluiori albo fuisse obnoxias. Nos puellulam septennem, alteram quadriennem, equidem ex nostrâ inspectione virgines, quæ nunc adultæ incolumes vitam degunt, ab hoc fœdo eripimus fluore. Hinc hic fluor albus aliud vitium est à mensium decoloratione, ut perperam aliqui putant, cum aqua litur tam menstruatas aggrediatur, tam quæ nunquam menstruata viderunt, quàm etiam quibus jam lege naturæ menstruata fluunt. Solet ut plurimum hic fluxus familiarissimè affligere mulieres, quibus menstruat cessant: rariùs verò virgines, aut puellas pel- luit, quia & gravidæ afflisse multoties observavi- mus. Nullæ itaque ætates ab hoc malo immunes exi- stunt, quæ simul consideratæ procul dubio hunc flu- xum cum menstruo minimè convenire demonstrant,

estò instantes fluxu menstruo sæpius sit copiosior, propter copiosiore[m] ejus materiam, ac proinde certam hic fluxus nullam observat periodum, sed nunc assiduus, nunc interruptis quidem, sed variis vicibus recurrit, ac propterea, ut diximus, circa legitimum menstruationis tempus copiosius, & uberius scaturit.

Hic fluxus albus distinguitur à gonorrhœa, estò cum hac maximam habeat similitudinem, quòd in hac feminalis materia non est ab utero, sed a seminariis conceptabilis profluit; & mensuris fluentibus non cessat, fluor autem mulieribus sistitur, quando menstrua scaturiunt. Si verò gonorrhœa ex impurâ venere non generatur, tamen in ea semper cum quodam. licet exiguo voluptatis sensu semen profunditur quod in fluore muliebri non contingit.

Mercurialis hoc affectu omnes mulieres corripit, & hunc affluxum omnibus semper esse continuum, perperam imaginatus fuit; argumento ductus, quod loci madeant; cæterum id perpetuum non est, neque si esset propterea fluxus continuus dici debet, aliud siquidem est loca madere, aliud humorem fluere; si enim acris, irritatus est continuò fluit, si benigna, non ita.

Menses decolores ab hoc fluxu differunt, quia menses decolores adhuc ad menses sed depravatos pertinent, color tamen rubet, & adhuc in iis conspicuè apparet menses verò albi, vulgò dicti, & substantia; & colore à mensibus differunt. Deinde etiam tempore, & modo excernendi à mensibus decoloribus fluor muliebris differt menses enim decolores etiam suadem periodum observant, etsi non semper exactè: fluor verò muliebris alio, quàm menses, fluit tempore, nonnullis continuò, aliis ante, aliis post menses gravidis quoque & quibus menses suppressi sunt, accidit.

Discernitur etiam fluor muliebris à materia purulenta, quæ ex uteri ulceribus funditur, & cum materia purulenta effluit, ulceris præsentis notæ adsunt, quæ absunt in fluore muliebri. Ipsum etiam pus, si sit laudabile, crassius est, & magis albidum, quàm menses albi, & minoris quantitatis, si verò sit saniosum, cruore perfusum est, & cum dolore excernitur.

Discernitur à pollutione nocturnâ, quod pollutio ista per somnum saltim accidit, & cum rei veneræ imaginatione conjuncta; cum fluor albus quavis accadat horâ.

Signa.

Fluoris albi signa facillè Medico innotescunt, partim ex ipsius fæminæ ægotantis relatione, partim ex urinâ percipiuntur, quæ p. n. est albidior, & crudior, ac sedimentum pituitosum, & inodorum ordinariò observatur, vel nescimus, qui flosculi pituitosi, & albi percipiuntur; partim ex symptomatibus conjunctis, lumborum, s. abdominis, hypogastrii dolore, cordis palpitatione, atrophîa, totius corporis gravitate, anhelitus difficultate, & mutato totius corporis colore. De quo Hip. de naturâ mulierum inquit: Cum fluxus albus abortus fuerit, veluti urina asinina apparet, & dolor inum ventrem habet, & lumbos & lateris mollitudinem & tumores sunt crurum, & manuum & cava eleuantur, & oculi tumidi sunt, & color arquatus, & albus fit, & cum iter facit, anhelat.

Moderatus fluxus nulla gravia symptomata habet conjuncta; immoderatus verò tum quoad materiæ copiam, tum quoad causæ utriusque pertinaciam, habet primò conjunctam virium prostrationem, secundo cachexiam, & manuum, & pedum torporem, sterilitatem, & ad concipiendum maximum impe-

dimentum. Humores, qui fluorem constituunt mulierum non semper ejusdem sunt naturæ; nam modò sunt albi, & pituitosi sero lactis perlimiles, modò pallidi, aut lividi, modò ad viriditatem vergentes aut subrubri, & saniosi, modò fatidi, vel factoris, expertes. Ægra rectissimè referre potest, quænam humorum, qui excernuntur, qualitas; eadem tamen è linteis quibus humor iste excipitur, facillè patescit, si n. ut Hip. 2, de morbis mulierum docet, lintea infecta arefacta simplici aquâ laventur, in umbrâ, ac post inspiciantur, manifestè abundantis excrementi colorem referunt, qua ratione à cognatis vitiis discerni potest.

Si humor sit acer & putris sæpè febres lentæ accidunt; si pituitosus, & copiosus, ac laxiorem uterum reddat, uteri procidentia excitatur.

Cum hujus floris signa Medicum de malo certiore[m] fecerint, in his non tantum inhærendum, sed ulterius inquirendum est, ubi s. vitiosus ille generetur humor. E toto corpore pravum illum confluere humorem cognoscitur ex eo, quod in toto cacochymia signa adsunt; & nullius morbi signa in utero reperiuntur. Si verò ex aliqua parte humores illi ad uterum confluunt, ejus affectus signa aderunt, quæ ex prædictis nota sunt. Si verò ex utero ipso solum hic fluxus originem ducat; nec cacochymia in tero corpore, nec, ullius partis affectus signa adsunt. Si verò à solo utero fluxus hic proveniat, materia pauca est utpotè quæ solius uteri est excrementum; si verò à toto, vel alia parte, copiosior.

Causa

Causa immediata album mulierum fluorem prodigens, est succus alimentitius totius, & uteri nutritioni destinatus; qui crudus, vitiosus, & copiosus sero acri dilutus massæ sanguinæ communicatur: tunc enim transcolatur à sanguine sine sanguine, cum non solum extra consuetum sanguinis fluxus tempus accadat, & sanguis retinetur, & vitiosi humores detruduntur, quod etiam in alvi fluxibus, & vomitivus accidit, in quibus quoque materia è venis evacuat. Detruduntur isti humores ad vaginales uteri glandulas, cum sint ad tam totius, quàm uteri nutrimentum inepti, quasi per modum corizæ, ad universale emunctorium (est uterus veluti cloaca, quod quàm totius Corporis excrementa confluunt) deponuntur, & per uteri orificiū, quod sensim laxatur, & glandulæ, quæ si resolvuntur, continuo madore depluunt, & quæ data portâ ruunt. Est iste morbus veluti grassator, qui non modò proximas, sed etiam distitas partes suo spoliatus nutrimento, in putidum præcipitat liquamen: id clarè patet; nam oculi concidunt, malæ labescunt, cætera membra suo defraudata nutrimento solito graciliora evadunt. Huic præterea affectui semper cachexia copulatur, viscera suo debito delusa nutrimento languent, & eorum vitalia fermenta enervantur, & præcipuè stomachus qui suo naturali destitutus fermento, nec alimenta subigere, nec spiritualizare potest, sed in crudam, & vitiosam transformat mucilaginem, quæ nullo correctæ loco per universale emunctorium, mulierum tanquam totius corporis cloacam ut est, in navi sentina, laxum, adaperitum, datâ portâ fluit, & præsertim ob partis declivitatem, & hiantem uterum; & temporis progressu ob consuetudinem, quæ est veluti altera natura, quemadmodum his contingit, qui acrem tabaci fumum per tubulum attrahunt in buccam, huic continuato aliquandiū usui assuescunt; postmodum enim hæc consuetudo in naturam quasi congenitam abit, ita ut semper os salivâ madeat, & tamen vera saliva non est, sed lymphæ corporis à depravatâ consuetudine continuò

tinuò contracta : ita etiam fit in tali utero vel multam attritionem , vel per plures abortus , aut nimios mensium fluxus passo , ut deinde naturam quasi ex consuetudine induat continui corporis alimentum lymphæ acri dilutum , & conspurcatum exturbandi , & hac ratione virgines tale quid rarissimè experiuntur.

Præcipua hujus albi fluoris causa est constitutio frigidiore , & pituitosior , ac caloris nativi imminutio , unde mulieres consistentis , vel occiduae ætatis huic affectioni sunt obnoxiae : juniores autem , & robustæ magis sanguinis profluvio tentantur. Hic fluor albus his frequens est , quæ vitam desidiosam degunt , & habitu molli , laxo & phlegmatico præditæ sunt , & omne corporis exercitium averfantur ; eapropter non faciliè hic morbus agrestes , & laboriosas adoritur mulieres , sed solum urbanas , & vitæ sedentariæ deditas familiariter , & imprimis victu frigido & humido utentes. Eximiam in dorsi spina , lumbis , vel utero refrigerationem passis , hoc malum frequenter accidere solet , sive hoc fiat ex frigidissimi aëris afflatu , sive ab assiduo aquæ frigidae alluvio lotricibus , & quæ multum mulieres in aqua versantur. Quandoque evenit à ventriculi imbecillitate , nec non ab affectibus frigefacientibus , ut sunt mæror , timor , terror , tristitia , avaritia , & tenacitas sibi ipsi multum detrahens , & ex parsimonia vili victu se macerans , unde ob talem defectum mala sequitur nutritio , & prava alimenti confectio. Intermissio vitæ laboriosa etiam frigidum inducit habitum , & sic duplici modo cruditates , & sanguis nutritioni ineptus progignuntur. Unde magnus Lymphæ acidæ proventus emergit , quæ irritat , & ad sui excretionem provocat. Quibusdam ab uteri imbecillitate , prægnatione , partu , vel ab externâ injuriâ accidit. Item ingens coëundi tam immaritatis , quàm viduis , & virginibus desiderium ; salaces namque semper uterum hiantem , & quodam ichore stillantem habent , ac proinde huic fluori obnoxiae sunt , imprimis ubi semel laudabilis victus ratio adest , vita sedentaria , & curis vacua.

Prognosis.

Fluor muliebris malum diuturnius est , & præsertim familiare ætati occiduae , cachecticis , aut quibus menstrua substituerunt , aut non amplius fluunt , & virginibus chlorosi laborantibus. Infestat ut plurimum mulieres corruptas , aut quæ pluries pepererunt , vel abortu passas , vel uteros in nimio coitu exercitatos , vel nimiam humiditatem madentes. Cui malum hoc accidit , non faciliè removeatur , & quam diu in utero immoratur , cum majori lubricitate humidum reddit. Fluor hic in aliquibus indefinenter perseverat , in aliis autem per intervalla redit , & difficulter remediis cedit. Invalescentes os uteri relaxat & hians ita conservat , ut semen corrumpat , vel uteri lubricitate retineri non possi , & sponte fluit , ac ad concipiendum inhabilitat. Putidum reddit uterum , mulier sibi met fit gravis & coitus usus viro redditur abominabilis , & virgæ noxius. Malum perniciosum est , quippe temporis progressu fluor intenditur & uterum immedicabiliter exulcerat ; natura enim huic effluxui penitus assuescit , ut fiat alijus fistulæ instar. Quandoque ex nimio effluxu uterum lubricat , & prolapsum facit. Insuper totum ægræ corpus refrigerat , & tumidum reddit , ob feriantem in frigore transpirationem superfluae humiditatis per poros , imprimis faciei , oculorum , & procedente patiens scetidè pallet , gracilescit , mæret , fastidit , pigrescit , dolet , & in lumbis gravatur. Fit cachectica , & hydropica , vel tabida , vel atrophica , & mors ante fores cubat. Eò deterior est hic fluxus , quò humor pejor est , ut si sit lividus , cruentus , fœ-

tidus , aut luteus , quàm albus , & pallidus. Facilius hic fluor in principio curatur , dum causæ , à quibus originem habet , nondum patentibus sunt , nec radices egerunt ; progressu verò temporis difficilius redditur , & totum corpus tandem excrementa per hanc viam , & suum alimentum corruptum eliminare assuescit , aut ipse uterus debiliore jam redditus aliena excrementa facilius suscipit. Huic fœdo fluori in principio occurrere debet , nec tamen statim sistendus , donec vitiosa colluvies , sit eliminata aut correctæ aliàs atrox capitis dolor , convulsio , cardiagla , vel hydrops ex intempestiva fluoris restrictione excitatur. Si muliebris fluxui convulsio , aut animi defectus superveniat , malum , sect. 5. aph. 57. Quia malum vehemens est , vel diu duravit , & materia cerebro , & nervoso generi communicata est. Fluor hic in Vetulis prope incurabilis est , & eas ad mortem usque comitatur.

Curatio.

Totus fluoris muliebris cardo pro curatione in causatum semotione versatur , quibus ablatis , aufertur fluor , ad causas tamen abigendas medicamentis diætam copulemus oportet , nam hæc duo ad totalem sanationem conspirant , hanc diætam , seu victus rationem in sex rebus non naturalibus venamur , ac proinde.

Aër eligatur serenus ad calidum aliquantulum vergens , & siccus. Vitetur pluviosus , austrinus , & frigidus.

Cibus sit boni succi , facilisque fermentationis , ne cacochymiam , & fluorem intendat , & Cœnam aliquando , imò semper non attingere saluberrimum censemus. Cibus qualitate suâ humori peccanti sit oppositus , siccandi nempe energiam continens , quia ut plurimum humores crudi , & pituitosi peccant , vel saltem commiscantur ; ac proinde omnia cruda , & uda , ut olera , fructus horarii , pisces molles , lac , pingua , dulcia , salta vitentur , & præ aliis acida , quia sero , & glandulis sunt hostilia ; hunc namque fluorem mulierculas acetariis abutentes plerumque hisce in nostris regionibus , & alibi , frequenter corripere compertum habemus. Sed non oburgare non possumus maleferiatos *Galenicos* , qui humores istos pravos adstringentibus eduliis , & medicamentis coercere student , ut cydoniis , pyris , omphacio , acetosâ , amylo , orizâ cum lacte coctâ , vel carnibus addito succo granatorum , berberis , ribiumque. Hæc enim talia excrementa in corpore retinent , & alias partes nobiliores impetere , & alia graviora mala excitare possunt : nî forsan propter nimiam uteri humiditatem , & laxitatem talia adhibeantur.

Potus sit vinum rubrum , & austerum pro assuetis , quæ à vino omnino abstinent , decocto lassafrae , vel herbæ Theæ utantur , verum potus sit in paucâ quantitate.

Motus sit moderatus , ut ambulatio animi gratiâ ad corroborandum tantum calorem naturalem , & ad corporis assumendas superfluitates ; vitetur immoderatus , ut chorea , cursatio , equitatio &c. quæ totum concutiant corpus , humores in calefacto esse ponunt , liquant , & ad muliebre colluviarum depluere faciunt.

Quies non sit nimia , nec sit vita sedentaria , & in desidiam abeat ; hæc namque animum debilitat , & multas congerit in corpore superfluitates , quæ deinde ad mulieris sentinam decumbunt.

Somnus sit etiam moderatus , quia calorem augeat naturalem , membra corroborat , humores concoquit crudos , superfluos resolvit , & omnem tollit evacuationem ; Immoderatus verò , & diuturnus calorem naturalem reddit inertem , & phlegmaticos multiplicat humores. Ægra supina non dormiat , ne calefactis lumbis , humores confertim uterum versus confluant.

Vigilia suos non transgrediatur limites ; nam intra

suos posita lares, omnes corporis superfluitates eliminat; excessiva verò cruditates gignit, spiritus resolvit, corpus attenuat, & macie suffundit.

Excernenda excernantur, & *retinenda* retineantur, ac proinde consuetæ excretiones, ut alvus, urina, sudor, saliva, mucus, & alia excernenda per consuetos ductus in suo robore conserventur, & assumptorum quantitati corresponsdeant, ne malum intendant, & insensilem evacuationem omni sensibi majorem in suo cursu conservemus oportet. Cave, ne menstrua provocēs, nam fluxum album pro menstruo sanguine opiparè concitabis.

Animi passiones malignæ omnino abigantur, ut desperatio, mœror, timor &c. quia à corporis circumferentiâ ad centrum, putà uterum recurrunt, corpus à suo naturali statu immutant, spiritus dejiciunt, sanguinem subvertunt, & uterum impetunt: omnes namque malignæ passiones malignam in utero primariò cudent Ideam, ejusque œconomiam subvertunt, unde malum adaugent. Ex animi itaque pathematibus solam spem, & gaudium maximoperè huic affectui conferre observavimus; nam alit afflictos, & gaudium calorem excitat naturalem, facultates corroborat, spiritus purificat, digestionem juvat, sanitatem conservat, morbos pellit, & vitam prorogat. Mulier itaque huic spurco fluxui obnoxia, ne irascatur, non mœreat, omnem abigat timorem, latos peragat dies, & perpetuò bonâ suæ salutis, spe fruatur. Abstineat ægra à Veneris deliciis; nam in ejus usu succutitur, incalescit, & in subagitatione æstuat uterus, & hanc versus non fluxus, sed profluvium album irruit, & malum ruit in pejus.

Assignatâ victus ratione, pharmaceuticam partem vestigemus oportet, & ea medicamenta, quæ tam recentem, quàm chronicum fluxum album curant, magnâ solertiâ suggeremus: perpetuò ea vitanda medicamenta, quæ adstringunt; nam hæc ea excrementa, quæ è corpore eliminari necesse est, retinent, & alia graviora mala priori pejora concitare possunt. Tota igitur recta curatio in causarum occasionalium correctione, vel totali remotione consistit, quibus ablatis, fluxus desinit, quod totum per medicamenta convenientia, symptomatis maximè urgentis mitigationem, & per glandularum cervicalium corroborationem contingit. Fluxus mulierum albus, si diu duraverit, non statim suppressendus est, aliàs graviora parit symptomata.

Pro rectâ itaque fluxus uterini curatione primò stomachi maximè habenda est ratio, ut probus succus alimentitius conficiatur; hic enim non tantum totius, sed etiam uteri nutritioni destinatur. Hinc optimum, & laudabilem nutritivum succum omni medicamentorum supellestili procurare necesse est, ea propter optimum fermentum stomacho redire ad optimam nutritionem (quod à Paracelso Alchymista ventriculi nominatur) oportet, hoc namque optimè se habente, non tantum totius, sed etiam uteri salubris succedit nutritio, & curatio ex voto succedit, aliàs ægra in eodem valetudinario jacebit. Secundò sanguis crudus, vitiosus, & acri lymphæ dilibutus, à quo Cachexia genesis sumit, propter pravam digestionem corrigendus, & emendandus. Tandem specificis huic malo insistendum est, & talia esse debent, quæ serum acidum temperant, & superfluas ferositates imbibunt, vel eas eliminant, & hinc post se adstrictionem relinquunt, & partium, præcipuè uteri corroborationem moliuntur.

Circa venæ sectionem, sanguinarij *Galenistæ* rixantur, & obstinatè in aliquibus celebrandam tuentur, ut si malum ortum habeat ex mensium suppressione vel à plethora, vel à corpore, quod non dum sit emaciatur. Verum de umbra asini altercantur vulgares; nam suppressionis indicativum est menses ciere, & hoc fluxum augere potest, & si diu suppressio persistit juxta subjecti conditionem, cachexiam progignere potest.

Ne plethorica mulier in album fluxum non nisi prius cachexia corripiatur. Si corpus nondum sit emaciatur, timenda est macies, præcipuè cum sit morbus chronicus, ac proinde sanguinis educti semper periculum minetur. Verum nostra sententia rationi magis consentanea est, ac propterea venæ sectionem nullo modo in hoc affectu necessariam esse sentimus; nam fluxus hic à caco-chymia suam genesis agnoscit, quæ per phlebotomiam advenas attracta sanguinem conspurcare valet, ideoque nullus phlebotomiæ locus esse videtur. Præterea in caco-chymo hoc affectu, vires assidue prosternuntur, & corpus non raro tabescit, phlebotomiâ eò magis labefactatur, & suo alimento frustratur: præstat igitur à venæ sectione abstinere.

Hujus affectus curationem ab universali peccantis humoris evacuatione, quæ illius naturæ convenit, exordiantur vulgares: verum purgantia propriè dicta magna circumspectione, & rarissimè in ulum veniant, quia noxia semper, vel parum aut nihil juvare, quin potius fluxum magis augere experti sumus. Cautè itaque propinanda sunt purgantia per inferiora, aut omnino omittenda, ac proinde ubi eadem exposcit necessitas usurpanda sunt maritata, ut jalappa cum rhabarbaro, ut

℞. jalappa, rhabarb. pulveris. ana ℥. m. cum elect. de succ. ros. f. pilul. magnitud. cicerum & deauratur. Vel

℞. Resina jalappa, Merc. dulcis ana ℥j. m. cum syr. de Cichor. Nic. f. pilul. iij. & deaura. Vel

℞. M. P. de agarico ℥j. m. cum mell. ros. solut. & fermentur pilul. V. deaurandæ. Vel

℞. rhabarbari ℥j. m. cum succo bryonia, & mell. ros. solut. f. pilule. Vel

℞. Resina jalap. gr. xii. agarici trochis. ℥j. m. cum cathartico ros. & f. pilule deaurandæ.

Hæc, & id genus alia medicamenta vim solutivam habent, cujus noxam à purgante inductam adstrictione quadam relicta emendant, partesque roborant, quæ à vulgaribus perperam compressiva vocantur.

Purgantibus potiora emetica in hoc affectu arbitramur, in iis præcipuè quibus facilis est vomitus; humores namque crudi, qui circa ventriculum hospitantur, vel visceri ejus tunicis fortiter adhærent, vomitu exturbantur, tum etiam ab utero potenter revelluntur. Vomitus commodè institui potest post cibum à duabus, vel tribus horis, quia tunc temporis phlegmatum congeries unâ cum cibo facilius, & minori cum molestiâ evomitur, & in hac concussione per facta excrementitiosorum saburra ab infernis ad supera fit revulsio. Cave, ne mulieribus jejuno stomacho, emetica præbeas, quia sunt pusillanimes, & in spasmodicis ventriculi motibus mori imaginantur, & in agone versantur; ad vitandum itaque omnem metum, & forsan veneni suspicionem præstat cœnant juxta mediam noctem, & asfatim omni eduliorum genere se infarciant, & de mane præbeatur emeticum, sed lene, hujusmodi est, ut

℞. Diasari Fernelii ℥. oximel ℥j. juris pulli tepidi q. f. m. Vel

℞. Aqua Esculapii ℥iij. Vel

℞. Hippocras emetici cochlearia. Vel

Et post duas vomitiones exhibeatur juscum tepidum ad majorem vomitus facilitatem. Verum emeticum juxta necessitatem reiterari potest, ad prudentis Medici arbitrium.

Cum succus alimentitius non tantum totius, sed etiam uteri nutritioni destinatur, & quandoque vel in propriâ culina, vel in partibus alendis depravari accidat; maximâ solertiâ Medicus ut probè in ipsâ officinâ generetur, incumbere debet, ut purus putus in omnes corporis partes pro nutritione, & præcipuè in uterum deferatur, & in itinere alicujus fermenti vitio in aliquo viscere hospitantis, ne conspurcetur & pravâ indole imbutus ad mulieris emunctorium pertingat, vel vitio fermenti uterini in ipso utero, & cervicalibus glandulis degeneret. Ut tanto malo consula-

mus, primò ventriculi ratio habenda est, ut coctionis munere integerrimè fungatur. Si itaque stomachus diminutè concoquat, & separatio utilis ab inutili diminuat, non tantum externis præsidis, ut fortibus, inunctionibus, sacculis; & stomachicis sentis, sed etiam internis fovendus & corroborandus est, hujus energiae est Symplicium, vel julep. de cinnamomo, corticibus curi, mentha, elixire Helmontiano stomachico, proprietatis destillato, Paracelsi, oleo cinnamomi, vel hujus tinctura, chocolatis tinctura, & id genus aliis quæ stomachum diminutè concoquentem sublevent, & quæ variè combinata in variis formulis propinari possunt.

Si verò stomachus depravatè concoquat, magnus fit ob depravatam coctionem aciditatum, & serositatum proventus, quibus affluens ventriculus chronicorum morborum in causâ est. Ad hanc itaque emendandam culpam *Martialia* inter quæ *tinctura Martis dulcis n. d. Tinctura Martis aperitiva Battimelli; crocus Martis aperitivus, essentia Martis &c.* ad multas auras cum aliquali exercitio conducunt, de quibus in nostra *Trutina* capite de Melancholiâ hypochondriâ. Pro famellis pauperibus sufficit *vinum Martiale*. Conducunt præterea tartaræa, ut *sal volatile tartari tinctura tartarus vitriolatus sal abynthii, sal centaurei minoris, spiritus salis coagulatus Amynsichti, sal armoniacum aperitivum &c.* Pulvis stomachicus *Quercetani, Poterii*, quæ omnia aciditatem imbibunt, corrigunt, destruunt, & tubulorum obstructions patefaciunt.

Si vitium & fluoris in causâ sit hepar appropriatum remedium erit *habarbarum*; nam ab aliquibus hepatis anima vocatur; si lien sit causa occasionalis, hæc eadem supra deobstruentia appropriata videntur, si mesenterii glandulæ fluoris uterini causæ sint, hæc eadem conducunt.

Huic malo si cachexia conjuncta sit, ut semper fidus Achates it Comes, & ex obstinatissimis obstruccionibus haurit originem, tunc præter annotata medicamenta *pulvis cachecticus simplex* à nobis descriptus. Pulverem cachecticum *Quercetani* maximopere improbamus, cuius nullus debet esse usus, quia nimio sulphuris abundat, qua de re acidum peccans non absorbet & ita à *Quercetano* describitur:

℞. *Limatura chalibis cum sulphure calcinati ℥. j. fœcula radicum aronis ℥j. ÷ ambra gryseæ ℥ ÷ essentia corall. margaritarum ana ℥ij. corn. cerv. philosophice præp. succini preparati, cinnamomi ana ℥. iv. sacch. ad pondus omnium. fiat pulvis.*

Hunc longè superat *pulvis cachecticus* à *Ioanne Zuvelero* in *Pharmacopœiâ Regiâ* descriptus. ut

℞. *Vitrioli Martis ℥j ÷ magist. nostri solubil. corallor. matris perlarum, oculor. Cancr. ana ℥ ÷ Cremoris tartari ℥j ÷ elæosacch. cinnam. ℥j ÷ Croci Austriaci ℥j ÷ f. omnium pulvis in vitro custodiendus. Sumitur in vehiculis appropriatis à ℥ ÷ ad ℥ij.*

Optimum pro cachexiâ remedium erit *Bezoardicum Martiale*, & omnia *Martialia* supra descripta, eâ methodo, ut emeticum, vel catharticum præcedat. Confert etiam *Elixir cachecticum, & elixir cachecticum alterativum, & laxativum*. Hæc namque omnia aciditatem acidam emendant, quia ex primæ digestionis vitio oritur, quæ cruditas ad sanguinis massam unâ cum succo alimentitio delata, illius fermentationem inhibet, & hæmatosum turbat, unde sanguis crudus, viscidus, austerus, saturninus variis particulis inquinatus generatur, in suo retardatur motu, & totum corpus conspurcat; ac propterea anticachectica omnem aciditatem absorbent, immutant & dulcificant: cruditates emendant, & corrigunt: visciditatem acidam sanguinis massæ communicatam incidunt, subtiliant: lympham acidulatam repurgant, sanguinis discrasiam temperant, illumque à saturninâ indole eripiunt, laudabilem, & temperatum reddunt

D. Car. Meisiani Oper. Tom. I.

& conservant, ac suo naturali motui fermentativo, circulo restitunt.

Alii ad corrigendam cachexiam, & album fluorem inde ortum sistendum, & eradicandum multa specifica commendant. & præsertim *decoctum roris-marini* continuatum diutius, quosvis fluores mulierum albos semper felicissimè sanare asserit *Lindanius*, nec opus esse alio reinedio, & certè *rosmarinus* nobile est vegetabile in affectibus mulierum curandis. Sunt nonnulli, qui *rori-marino folia mentha & melissa* adjungunt, ex quo ternario medicamenta quæcumque anticachectica componunt, quæ continuato usu malum tollunt. Sunt & alia contra cachexiam, fluoris muliebri occasionem appropriata & specifica experta, ita *radix galanga, cyperi caryophyllata, sampuci, & horum oleum destillatum*, sicut etiam *vulneraria*, ut *alchimilla, agrimonia, venorica, &c.*

Specifica in hoc fluore sunt omnia, quæ acidum temperant, serositates imbibunt, & post se aliqualem adstrictionem relinquunt, ut *Antihæcticum Poterii ex quartâ parte reguli antimonii, & parte quintâ Iovis cum triplo nitri detonantis. Corallia rubra varie preparata; lapides cancrorum; mater perlarum, stibium diaphoreticum, ebur, & cornu cervi preparata, Magisterium Saturni, cinnabaris, antimonii, pulveres viperarum, saccharum aluminis, crystalus preparata, ostiocola, &c.* in diversas formulas combinata, & iterata in appropriatis liquoribus.

Inter acidum attemperantia, & destituentia *Lac* primas obtinet sedes; nam alimentum medicamentosum est, ac proinde nutrimentum dulce reddit, sanguinem acidulatum temperat, quamlibet nostri corporis aciditatem destruit, & quodcumque fluidum incrassat, ob pinguem, & oleosam substantiam, sed sumi debet illis regulis à nobis alibi descriptis.

Conveniunt quam optimè gummata, & resinae, & in dicto fluore, præsertim *terebinthina*, quæ ut in gonorrhœâ maximam est virium, quia est affectus glandularum, ita in fluore muliebri, qui ab aliquibus gonorrhœa appellatur, quandoque *Medicis* accipiunt quid pro quo.

Hæc quoque ratione conveniunt aromatica balsamica, quia acidum corrigunt, & exturbant, ita sunt *radices iridis florentia, helenii, galanga, bistorta &c.* Non contemnenda inter herbas *mauricaria, sabina, origanum, & artemisia*. Salutaria putamus *salia volatilia* ex his vegetabilibus elicita; morbis namque chronicis, & liquoribus acidè austeris corrigendis quàm maximè valent.

C A P U T IV.

De Sterilitate.

Non opus est sterilitatem delineare, cum ex se pateat, & quisque eam quotidie apud Diores observet, qui numerosam prolem sustentarent ob maximum argenti, & auri pondus congestum, & tamen liberis carent, & hac de causâ infelissimi arbitrantur, quia non habent, quibus, uberrimam suam hereditatem relinquunt, unde vitam quam à parentibus hauerunt alii communicare non possunt, & eorum nomen cum campanæ sonitu evanescit. Hi ingenti auri pondere fœcunditatem amarent, si possibile esset, & tamen sæpè apud debitis adhibitis remediis fœcunditas vindicatur, si à naturalibus causis fovetur. Interdum verò ex singulari, imperscrutabili, & justo Dei iudicio liberi denegantur, ut illorum memoria deleatur de terrâ viventium, ut in Sacris litteris multa extant exempla, & tali sterilitati à Deo immixtæ mederi velle frustraneum judicamus. In aliis verò sterilibus aliqua spes affulget, ut testatur experientia.

Sterilitas non est ejusdem generis; nam quædam mulieres à primo ortu, vitio aliquo contracto in utero, steriles sunt. Aliæ non simpliciter steriles sunt, sed respectu ad virum, quæ postea, quia prudentes sunt, mutato semine, concipere solent. Aliæ ob morbosam aliquam uteri constitutionem, non concipiunt, quæ ætatis progressu, aut arte mutata, & in meliorem frugem redactâ postea concipiunt, & quæ juvenes steriles erant, adultiores deinde concipiunt. Denique quædam sunt, quæ quidem semel, vel aliquoties pepererunt, & postea sterilescunt, aliquo in partu contracto vitio, quod deinde conceptionem impedit.

Sterilitas igitur nil aliud est, quàm impedimentum, & privatio illius feracis benedictionis Dei, quam suis creaturis impertivit. *Et creavit Deus hominem ad imaginem suam: ad imaginem Dei creavit illum masculum, & feminam creavit eos. Benedixitque illis Deus, & ait. Crescite, & multiplicamini, & replete terram*, tempore scilicet, oportunus jam præsentem, quæ impleri deberet. Steriles apud vulgus non tantum vituperabiles existimantur, verum etiam antiquitus erat infamiae nota in familia, unde ab Ecclesiæ Dei introitu arcebantur.

Hujus morboſi affectus omnium *Medicorum* consensu respectu mulierum pars affecta est uterus cum annexa tuba fallopiana, & ovario, quidquid dicat Salmuth, alibi à nobis citato, de fœtu digiti magnitudine per os rejecto. Verum enimverò non tantum hic defectus ad mulierem verti debet, sed ad humani seminis vitium, nam si terra sit fœcunda, & infœcundo conspergatur semine, nulla succedit conceptio, & si semen infœcundum sit, sterilis terra, idem dicendum, quia *non omnis fert omnia tellus*. Itaque quandoque utriusque vitio sterilitas contingere potest, ac proinde utriusque signa adducemus, & curationem instituemus.

Signa.

Veteres Medici, fœminæ, an viri respectu esset sterilitas, huc venabantur. Primò, sperma utriusque conjugis sensim in aquam infundatur, & quod supernataverit, fœcundum est, quod subsidet, infœcundum. Secundo utriusque semen inspergito super lactucæ, vel teneræ plantæ radículas, & quod illas exsiccaverit, sterile est. Tertiò, Accipe septem tritici grana septem hordei, & septem fabarum, mingat super ea uterque conjugum seorsim, si post septem dies nascantur, fœcundus est is, qui minxerit, si non nascantur, sterilis. Quartò, si alter conjugum mingat super malvam, & arescat, sterilis est, sin minùs fœcundus. Quintò, si vir dies novem, aut circiter mingat in uno vase, & mulier in altero, in quibus sint fursures cocti, in cujus vase vermes citius enascuntur, ejusdem est sterilitas. Quorum tamen signorum priora absque scelere desumi nequeunt, & omnia ridicula, & vana censentur, & potius sterilitatis suspicionem arguere, si vir uxorem cum priori marito fœcundam implere non possit, aut si fœmina ex marito cum prægressa uxore fœcunda non concipiat quanquam, & hoc ex disparitate provenire potest, quippe sæpe fit, ut neuter coeuntium sit sterilis, sed quia eorum sunt abhorrentes naturæ, idcirco nihil ex sese, ex aliis verò generare possunt, sic amborum impensè calidorum, aut frigidorum non facilis est consensus, temperamentorum, aut etiam contrariorum perinutilis censetur congressus.

An mulier sit sterilis, ut nullatenus concipere possit, an hoc vitium in marem vertatur, hoc à priori perſcrutari impossibile judicamus, & quod de suffitu *Hip. 59. sect. 5. inquit: Si mulier non concipit scire autem velis, si conceptura sit, pannis circumte-*

etiam infernè suffias: & si odor per corpus iret ad nares, & os, scito, quod ipsa non ex seipsa sterilis est, quod incertum, & fabulosum existimamus, experientiâ duce.

Manifesta sterilitatis signa sunt, & difficilem non habent diagnosim, causæ, quæ seminis receptionem impediunt, & hæc sensibus patent; facile enim dignoscitur ætas tenuior, aut provectior, mala partium uteri vicinarum conformatio, ut quando mulieres sunt curvæ, gibbosæ, ventricosæ, claudæ vel crura distorta, aut depressum coccygem habent, & nimis pingues, cõgitandi ansam dent, tales in situ, & decubitu ad coitum apto impediri seminumque debitum concursum fieri non posse. Eandem debitam seminis receptionem impediunt in utero tumores, ut scirrhus, hydrops, prolapsus, ulcera, astrictiones, clausus, & partium genitalium distorsiones, quæ obstetricis, vel chirurgi exploratione innotescunt. Mulieres, quæ faciem habent morbosè palentem, inflatam, laxam, virescentem, luridam fœdè coloratam, menstruorum defectum indicant, & consequenter sterilitatem, vel cachexiam, leucophlegmatiam, hydropem, aliumque gravem affectum habent, & sic morbo durante non concipiunt, vel alio quovis gravi laborant morbo, ut gonorrhœa, fluore albo, lue venereâ, cancro, hectica, calculo, ulcere vesicæ, ejusque quovis morboſo, quorum indicia partim affectu exteriori inspectione, partimque obstetricis exploratione habentur, partim ex moribus, & vitæ actionibus sterilitatis signa eruuntur, quæ semen effectum reddunt, ac proinde fœmina continuò sedens, pigra, & semnolenta, pallida, flaccida, ac carnis laxitate, menstruis suppressis, vel copiosis, tenuibus, vel aquosis prædita, vel parçè, aut inordinate fluentibus, nec non catarrhis, & defluxionibus obnoxia, & humidum habet uterum, coitum non appetit, minorique in eo afficitur voluptate. Stupidæ sunt circa pectinem, lumbos, & crura mons Veneris est lævis, & sine pilis semen crudum, & tenue cum exigua voluptate excernit, sive ea talem connatum habeat habitum, vel pravâ diætâ, esu nimirum crudorum fructuum, & olerum, diuturno, & largo multæ aquæ frigidæ, aliorumque refrigerantium haustu sibi acquisiverit.

Vel à constitutione uteri calidâ, & siccâ pender, qualis est in viraginibus, & hanc indicat facies rubicunda, pilis, superciliis nigris, his additur frequens iracundia, nimia in omnibus actionibus promptitudo, fortis vox; & virilis, verruculam unam, aut alteram in mento pilis obsitam gerens, vel etiam aliquantulum in circuitu oris pileſcere velle visa, seu lanuginescens, uti fit in adolescentibus prima circa os lanuginis vestigia ostendentibus. Menstruorum paucitas, color ruber, obscurus, calor, & acrimonia, ut sæpè pudenda exulcerent. Genitalium pruritus, maximum, & flagrans ad Venerem desiderium; prompta, & celeris seminis in coitu excretio; pollutiones frequentes, & libidinosa insomnia.

Siccæ uteri constitutionem significat mensium paucitas, oris uteri siccitas, pruritus, & fissuræ, quæ rhagades dicuntur, pauca in coitu seminis excretio; ex nimio coitu molestia. Corporis gracilitas, & summa macies, vel obesitas; utraque enim sanguinis defectum, & inopiam arguunt: obesitas quidem, quod sanguis in pinguedinem mutatur, & coagulatur, ac parum sanguinis in venis remanet; macritudo verò, quod exhaustio, & inanitio corporis præcessit, vel per severam jejunii castigationem, vel progressi morbi depascentis, vel hæmorrhagiam, vel profluvia, vel improbos labores, vel sudores, aut vigilias, ulcera ubertim manantia, & fonticulos multum effluentes; singula hæc corpus exhauriunt, & cruorem imminunt, quem nisi redintegratum ordinarius mensium fluxus indicet, fœcunditati locus non est.

Signa autem sterilitatis ex veneficiis diabolicis parum sunt

sunt, nec causas, & rationes manifestas judicare possunt, nisi quod plerumque tales conjuges se invicem implacibili prosequantur odio; neuter tamen odii causam, vel rationem reddere potest, imo & interdum seminis utriusque ejaculatio, raro difficulter, & cum labore fit.

Descriptimus signa, quibus mulieris sterilitas dignoscitur, sed quandoque hæc non uxoris, sed viri vitio vertitur, & frustra illa multorum remediorum usu torquetur. Sterilitas à viro procedens dignoscitur ex morbis partes genitales obsidentibus, ut est nimia ventricositas, vel hernia in uterum genitalium copulationem debitam impediens, vel qui penem habet improporcionatum; minus enim brevis semen ad uterum deferre non potest, excessivè longus infæcundus, valde crassus uterum impensè aperit, & semen effluit; nec facilè post concubitum clauditur. Vel vir semispado, vel decrepitus, semen tenue, languidum, aquosum, vel frigidum, & effectum tribuens. Item extenuati fæcundo destituuntur semine, ut & luxuriosi, Veneris frequentia enervati, valetudinarii, ebriosi, frigidi, & semen crudum, tenue, aquosum, & gonorrhœicum sine prolifico generantes quod à matrice, serosa debilitate, citò diffluit. Sterilitant quoque testes confusi, frigidi, abscissum, vel ulcus experti, urethræ foramen obliquum, virgæ inerigibilitas, ulcus, vel convulsio penis, caruncula, & verruca in urethra enascens, & seminis ejaculationem impediens, potus quoque creber camphoræ, anethi, rutæ, menthæ, & medicaminum ex saturno factorum, ut communis fert rumor. Item testium illinitio ex opio, hyoscyamo, cicutâ, mandragorâ, similisque farinæ stupefactivis crebrius applicatis. Sed quis sterilitatis signa, tam respectu uxoris quàm viri denuerare valet? Quæ defunt ex causis petenda sunt.

Causæ

Sterilitatis causæ non solum innumeræ, sed etiam imperscrutabiles esse possunt, & nunc à viro, nunc à muliere provenientes, quandoque ab utroque & quod mirum est, inveniuntur interdum conjuges ambo fæcundi, nec tamen ulla ratione generare possunt. Unde hoc proveniat, magna est inter *Medentes* discrepantia. *Galenici* ad temperamentorum doctrinam confugiunt, dicuntque quod eorum temperamenta ad invicem non sunt analogæ, & harmoniaca, exempla sunt talium steriliū: Ubi maritus curiosius expecturus, an sterilitatis causa in se sit, cum servâ consuevit, eamque imprægnaverit, similiter uxor id expectura, cum altero rem habuerit, se impleverit, vel post prioris conjugis obitum alteri nupta, pariter conceperit, alii discrasiam accusant, & temperamentorum inconvenientiam causam esse dicunt, ita ut uterque sit nimium humidus, vel siccus, calidus, vel frigidus; frigidum enim, & calidum, humidum & siccum convenire debent, talia namque contraria spermata invicem mox fermentationem ineunt, & pugnando causa sunt conceptionis, & commemorationis fœtus. Hinc eruunt, quod interdum ejusmodi discrasia ad certum tempus tantummodò intercedit, ac postmodum sponte cessat, quemadmodum interdum reperiuntur, quia decem, vel plures annos steriles in matrimonio cohabitant, ac deinde absque ullis remediis fæcundescunt, verum hoc quandoque ob tantulum auxilii accidit. Cæterum hæc doctrina desumpta est à temperamentorum imposturâ, ut est caloris, frigoris, humiditatis, & siccitatis commentum, & una qualitas alteri debet esse opposita ad fæcunditatem inducendam, ut semen unius sit calidum, alterius frigidum, vel unius humidum, alterius siccum, & simul contrarietatem pugnando, fæcunditatis in causa est, ut inquit *Ovid. primo metamorph.* *frigidi pugnabant calidis, humentia siccis.*

D. Car. Mustiani Oper. Tom. I.

Discrasia, seu repugnantia harum qualitatum nullatenus; fæcunditatem conciliare potest, sed potius concordie pace hæc succedere debet. Nonnulli Veteres, & recentiores in ea sunt sententia, adstunt enim certam maris, & fæminæ requiri proportionem seu harmoniam ad generationem, sed qualis sit, & in quo consistat hæc proportio, & harmonia inexplicabilis, & ex causis quasi pertransennam Eruditiores tantummodo rimantur.

Sterilitatis causa, tam in mare, quàm in fæmina latere potest; in mare primum vitium esse potest in semine, ut si non generetur, aut minùs sit spirituosum, quod ex congressu cognoscimus, qui si sit languidus, & diutius tædio protractus, ob id semen minùs spirituosum, & defectuosum innuit; aut vitiatum, & generationi ineptum. Quod semen non generetur, vel infæcundum reddatur, ætati tribuimus; cum nec nimis tenella, nec adulta semini fæcundo generando apta sit: Hanc ætatem alii aliter definiunt: in viris commodam ad Venerem aptam esse intra decimum octavum annum, in fæminis non ante decimum quartum, sicut & post sexagesimum rarò fæcundi & fæminæ post quinquagesimum rarò concipiunt: esto observamus quandoque juvenes ante decimum quartum annum coire, & generare, ac fæminæ etiam ante concepisse, sicut viros quosdam post sexaginta generasse, & fæminas post quinquaginta concepisse; tamen fœtus illi plerumque debiles sunt, & fæminæ, quæ ante hoc tempus nubunt, in partu periclitantur. Si uterus debilis, vasis ruptis, vel sæpè profusus redduntur steriles. Censet *Plato*, ut proles sit vegetior, commodissimum generandi tempus esse in viris à trigésimo, in puellis à decimo octavo. *Mercurius* inquit hanc ipsam causam esse, cur tot monstrosi, & mente parùm valentes sint Principes, & Magnates primogeniti, & plerumque non vitales, aut infirmi, quia nimirum ob imperium, & principatum, vel pueri puellis, aut senibus puellæ junguntur. Cæterum non ad annorum numerum simpliciter respiciendum, & ætas generationi apta non solum annorum numero, sed corporis robore, & constitutione metienda est, & dum malitia supplet ætatem, & tam in fæminis, quàm viris veneris prurigo stimulat, præstat nubere ante terminum à Platone destinatum, quàm uri, aut vagæ libidini vacare. Communiter in fæminis tempus conceptioni aptum est, cum ipsis menses erumpere, & mammæ augeri, & fororiari incipiunt, sunt ab hoc tempore aptæ ad concipiendum, donec menses subsistunt. Mares verò fæminas implere possunt, cum hircuallire incipiunt, qui jam pubescentes vocem emittere incipiunt gravem, & subraucam, quo tempore pueros ipsos hircuallinos appellant, sive quod tum primum veneri, hiantes, hircum olere incipiunt, sive quod vocem edant graviolem, hircinæque non dissimilem. Præterea juvenibus mammis tuberculum aliquantisper tactu dolorosum suboritur ad magnitudinem verticilli ob partium genitalium consensum cum mammis.

Multa sunt medicamenta, quæ semen disponunt, vel impediunt, vel fœtum abortire faciunt. Inter semen extinguentia, & conceptionem impediencia est salix, quæ non tantum muliercularum venenis appetitum enervat, unde nimiam salacitatem obtundit, si primo vere surculi tenelli salicum abscinduntur, sic enim fluit liquor, quo formata massula mulieri propinata efficitur, ut nunquam amplius existimet res venereas, sed si salicis decoctum jejuno ventriculo aliquoties à muliere potetur sterilitatem inducit. Aut crocus, vel mentha statim à congressu vaginæ uteri immissa conceptum impedire dicunt. Borax ante vel brevi post congressum intro assumptus cum decocto salicis ad conceptus impedimentum disponere dicitur camphora arcere Venerem, & consequenter emasculare, unde versiculus:

P p

Cam-

Camphora per nares castrat odore maces.

Sed de camphora oppositum experimur, nam succulentius salacior reddat. Item post congressum pessus ex helleboro nigro cum castoreo intrusus conceptionem tollit. Et si conceperit mulier genituram disperdit.

Multa prædicant ad sterilitatem inducendam amuleta, utero gestare os de croce cervi, matricem mulæ, gagatem, smaragdum vel saphirum. Si dentes pueri in primis cum cadunt, suspendantur, antequam veniant in terram, & ponantur in lamina argenti, & suspendantur super mulieres, eas imprægnari, & parere prohibent. Si stercus leporis suspendatur super mulierem, nunquam concipiet. Vel in cubili appendat corium mulæ. Vel comedat grana hederæ nigræ. Aut si mulier, quæ peperit, & per aliquot annos non vult concipere, liget in Secundina infantis per quam pepererat, tunc cataputæ grana, quòt annis valet sterilis permanere; sed hæc amuleta, & remedia sunt animalium delirantium, quibus facillè intentas decipiunt mulierculas, idèoque hæc credat Jūdæus Apella.

Item maleficia, carmina, magicæ incantationes, & ligaturæ, quibus tam viri, quàm mulieres infæcundantur, & ligantur, ac inepti ad conceptionem adduntur, multa ab auctoribus afferuntur, & præcipuè horum maleficiorum *Isaac* describit quædam ex animalis fieri, ita testiculos gallorum in lecto, sanguine positos congressum impedire; quædam sunt ex inanitatis, ut si nux juglans separetur, cujus medietas ab utraque viæ parte ponantur, per quam sponsi ituri sunt, aut si quatuor fabarum grana, nescio, quâ electione, in lecto ponantur, vel in via, vel supra ostium, quod maleficium genus pessimum, & efficax esse putat; Quædam ex metallis, ut ex acu, qua mortuus confusus fuit; quæ ex characteribus cum sanguine vespertilionis, & multa alia, quæ passim ab auctoribus circumferuntur, quæ sterilitatem inducere putantur, & celare satius fuerit, ne maligni homines, aut incauti tyrones prece, aut pretio seducti, iis abutantur. Credat qui vult his nanis frustraneis; nam nos quia sumus scrupulosi, parùm aut nihil assentimur. Extat in jure Pontificio textus de frigidis, & maleficiatis, & dicuntur maleficiati, quotiescumque Doctores naturalem infæcunditatis causam non assequuntur, vel ad causam occultam, vel inper scrutabilem, vel maleficam recurrunt.

Secundarium sterilitatis vitium in Viris instrumenta generationi dicata respicit, ut sunt, qui penem nullo modo erigere possunt, vel paralyti laborantem habent, vel qui pene erecto cunni labia vix tangeres, oppidò flaccesit, antequam illum intra uteri cervicem insinuent, semen emittunt. Infæcundi sunt spadones, aut semispadones, & quibus testes quæpiam de causâ atriti sunt, vel qui penem habent brevissimum, ita ut in uteri profunditatem ejaculari non possint; aut si penis respectu uteri longior, & uterum plurimum feriat; item si sit nimium crassus, latus, improporcionatus, & asinus, quem mulier sustinere nequeat, vel adeo uteri os aperiat, & ipsum hiare faciat, aut præ dolore comprimi nequeat, & semen retinere; vel si vir sit succubus, & mulier incuba, aut qui mentulam habeant distortam, aut urethræ foramen obliquum juxta frænum in parte infernâ, vel vasa spermatica malè conformata, obstructa, coarctata, vel contusa, quippe hi omnes semen rectè ad uteri recessus ejaculari non possunt. Similiter si semen sit nimis aquosum, frigidum, corruptum, perpaucum, vel effectum præ nimia venere, vel quæpiam de causa. Hujusmodi enim semen esto in uterum fertilem decidat, nunquam ad fætationem habile erit: Eodem modo si semen malum in terram bonam decidat, nunquam germinabit, & fructificabit; proportio enim inter semen & terram intercedere debet, aliter nulla succedet fætatio. Boni seminis notæ

sunt, ut gravidis speciem referat, sit album, tenax, splendidum, odorem palmæ, & jasmini, aut florum sambuci referens.

Ex parte mulieris sterilitatis causæ sunt plurimæ; inter quas prima recensetur, viti genituram non recipere, altera non continere, tertia illam corrumpere, quarta materiæ defectus. Non recipit, quia uteri clausura, vel cervix occlusa est, vel uteris os compressum, ut contingit in valde pinguibus; comprimunt enim os uteri ab omento. Non recipit etiam cui os uteri distortum est, aut aversum à pudendo; avertitur aut longius à pudendo, cum mulier non concupiscit, nec amat virum cum enim valdè concupiscit, os uteri occurrit, & glandem virilem amplectitur, etiam si brevius sit virile membrum, movetur n. uterus deorsum.

Non continet viri genituram uterus, ob lævorem; & provenit, si mulier frequenter comprimatur, ex nimio enim coitu uteri rugæ à nimio, & assiduo conficatu lævigantur, & tandem obliterantur, & receptum semen vomunt, & hæc de causâ meretrices, quibus coitui coitus accedit, non concipiunt. ad hoc itaque ut uxores fæcundentur, non ita frequenter futiri debent, sed tantum semel, aut bis in hebdomadâ. Elapsis annis Neapolitana Civitas à terræ tremore miserabile excidium passa fuit, & meretrices, ac ganeos ob jamjam imminentiæ mortis terriculamentum à Venere per aliquod tempus se abstinerunt, exacto timore ad pristinam Veneris rediere palæstram, & magna meretricum pars concepere. Non retinetur semen, si mulier statim à coitu tussiat, sternutat, clamat, saltet. Non continetur semen ab utero ob magnam humiditatem, ut contingit victu humidiori, otio, in nimio mensium fluxu, albo fluore, vel aquoso, gonorrhœa ulceratione, abortu, partu laborioso, calculo vesicæ, uteri procidentia, vel aliis morbis, quibus mulier ratione uteri obnoxia est, cum ipse uterus sit totius corporis latrina, his namque mediantibus debilitatur uterus, hiæ, & genituram receptam vomit, vel immediatè, vel post aliquot horas, vel dies, vel postero die.

Semen corrumpunt coitus ardens, seminis mora in matricis collo, cui accedit invitus utriusque, vel alterius coitus, ut fieri solet inter eos, qui inviti matrimonium contrahunt; amor enim utriusque genituram conciliat, quo circa amantes fœminæ crebrius concipiunt, nisi nimium ardens fuerit concubitus, ex quo semen resolvatur, & spiritus evanescat. Item sanguis morbosus, vel nimius mensium fluxus, vel horum carentia, vel inordinati, & vitiosi, quemadmodum enim arbor tam flores, quàm tempore florum suorum pruina patiens, vel vitiosum, vel intempestivum florem ardens, qui nimirum sibi ipsi depascentes, erucas, vel brucos, aut cantharides progignat, vel præcociter & pruinoso Cœlo erumpat, fructum, vel planè nullum; vel paucissimum refert: ita quoque flos muliebris penitus absens, vel intempestivè, vel vitiosè præsens, vel imbris profluvii submersus, semper uterum sterilem, vel abortivum arguit. Seminis prolificum spiritum sive plasticum evanescere facit nimia caliditas, vel frigiditas, humiditas aut ariditas, obesitas, gracilitas, flatuositas, vel angustia &c. Sicut in agro nimium humido, vel arido extremè, itidem pingui, vel macro seminatio fit incassum, ita similiter matrix præhumida vel exsucca, vel pinguedine lubrica, vel macritudine squallida semen suffocat, & corrumpit ut habetur *Aph. 63. sect. 5. Et quæcumque præhumidos uteros habent, non concipiunt, extinguuntur enim in iis genitura. Et quæcumque siccos multum, & præcalidos, nam ex defectu alimentum corrumpitur semen.* Hoc semen, respectu uteri, non absimile illi semini evangelico, apud *Lucam cap. 8. v. 5. Exiit, qui seminat seminare semen suum: & dum seminat, aliud cecidit secus viam, & conculcatum est & volucres cœli comederunt illud. Et aliud cecidit inter spinas, & simul exorta spina suffocaverunt illud.*

Materiæ

Materiae defectus, est quarta sterilitatis causa, pro quo intelligunt vulgares sanguinis, & semini defectum, vel vitium; supponunt enim menstruum pro foetus nutritione deservire, sed hallucinantur, nam multae mulieres, quae nunquam menstruaverunt, conceperunt, & peperunt. Praeterea tempore gestationis non generatur sanguis menstruus, & ad quartum usque mensem multa symptomata utero gerentes patiuntur, ut cibi fastidium, nauseam, picam, & quaedam cibos quosdam peculiare, quibus antea maxime delectabantur, ita aversantur, ut si vel offerantur, vel eos viderint, imò, nominati, audiat, penè in animi deliquium incidunt. Contra aliae cibos, & potus, à quibus antea alienae erant, vel quos etiam aversabantur, tam avidè appetunt, ut nisi eorum participes fiant, maxime laedantur. Supponunt vulgares mulieris semen ad foetus generationem concurrere, quod nos utique refutavimus, illud namque liquamen, quod mulieres in coitu, vel in pollutionibus voluntariis emittunt, semen non est, sed quoddam serum in membranis cervicis uteri stagnans, quodam sale volatili refertum, quod pro coitu est quoddam lenocinium. Meditemur itaque omnes vegetabilium generationes, & experiemus pro matrice terram inservire, semen verò, puta spiritum in semine latantem, causam efficiente in talis vegetabilis esse, & humorem è terra pro corpore efformando exhaustire: pari modo sic de muliere differendum, huius namque uterus est veluti terra, cui humanum committitur semen, spiritus nempe internus in illo colliquamento contentus, qui illic corpus delineat, & nutritur ad exclusionis tempus utque. Non dissimilis ovo in viviparorum fieri solet humanus conceptus: hoc tantum inter conceptum. v. g. humanum, & ovum gallinaceum interest, quod hoc paratam habeat materiam, quae satis est, donec pullus absolute conformatus excludatur; humanus verò conceptus non omnem continet materiam ad partum usque necessariam, hanc enim singulos in dies à vasis maternis mutuatur. Quamobrem non ea modo animalia, quae ovipara & ex putri dicuntur, sed ea quoque vivipara, & ipsum quoque nobilissimum genus humanum ex ovo progignuntur, quam veritatem sub decorâ fabulae specie cecinerunt Poëtae; referunt enim Ledam Tyndari Regis uxorem, ob egregium decus Jovem adamasse, quâ cum frui nequiret, in cygnum mutatus cum eâ concubuit, & expletis legitimis mensibus, Leda ovum peperisse dicitur, ex quo Castor, Pollux, & Helena nati esse finguntur. Adest in mulieris utero Ovarium, non aliter ac habet gallina, ovulis refertum, quae inconspicua sunt, tempore autem quo femina jam matura est viro, & ad venerem innato appetitu ardentè fertur, quemadmodum in proprio receptaculo, sive in testibus turgescunt, ut fiat conceptus, tunc ovum quodlibet ab humano semine in coitu fecundatur, ut gallus gallinam comprimens ova fecunda reddit; fecundatur ovum in mulieres ovario de die in diem augetur, & tandem ex loci, & situs mutatione in uterum excluditur, & ibidem effervescent, donec omnia delineamenta, sive membra acceperit, unde Steno eruditissime inquit: *Omnis uterus, dum foetum gerit, ovum gestat.*

Hæc sententia multis rationibus stipatur, & pluribus experimentis ab authoribus comprobatur, cultroque anatomico patet, cuius rei exemplum legere est apud Hip. de psalteria. Statuitur itaque cum recentioribus vesiculas illas, quas testiculi muliebris tunica involvit, esse vera ova, è quibus, & in quibus humanum generatur corpus, quae ova spiritibus è semine virili exhalatis, & fortiter electis fecundantur, & beneficio corporis glandulosi in tubas falloppianas deponuntur, per quas in uteri cavitatem pervenire solent. Hinc concluditur ova illa in mulierum testiculis remanere debere, donec aurâ virili fecundentur,

quippe testiculi membranam perforatam nullibi videbis, ac proinde ovo exitum concedere nequit, ubi verò aurâ virili fecundatur ovum, circa illud tempus quoddam glandulosum excrevit, quod membranam testiculi efficiens ovum educit, quo facto cum tempore corpus illud glandulosum evanescit, & testiculus muliebris in pristinum reducit, statum.

Ex his supra notatis, eruiamus quasdam mulieres steriles esse, quia virum in coitu admittere nequeunt, vel quia imperforatae, vel quia angustiores habent vaginam, quam ut virile semen recipere, aut admittere nequeat: quaedam verò penem admittere quidem possunt, sed aut semen, vel ejus aura ad ovarium perungere non potest, & quidem aliquando ob uteri procidentiam, vel glandulas uteri cervicales tumefactas aut quibus vel distortum, vel coalitum, vel quomodocumque angustiatum, est internum uteri orificium, aut ob tumores, aut exulcerationes, cancerum &c. aut ob obstructionem Tubæ falloppianæ, & sic sæpè obstructæ, coalitæ, aut compressæ sunt viæ ab autero ad tubas falloppianas.

Aliae causæ sunt, quia in iis ova vel intemperata, vel obstructa, vel indurata, vel membranula crassiori nimis involuta, ut ab aurâ seminali fecundari non possint. Aliae, quod ovula habeant aut parva, aut exsucca: Aliae quod toto corpore intemperatae sint, aut cacoehymæ, aut nimis obesæ, aut nimium patiantur fluxum fæmineum, aut fluxum album; sed ut plurimum sterilitatis causa est obstructio tubarum falloppianarum, quæ vel ab acido austero vasa illa constringente, vel à callo, vel à calculo, vel scirrho dependeat, vel à nimia pinguedine, quæ oleositate sua liquores resistentes ita inficit, ut minus simul effervescere possint.

Materiae tandem defectus una sterilitatis causa est, quando deficit illa materia, ex qua foetus conformatur, & hæc est illa juxta cordatorum Medicorum sententiam, quæ semper in omnibus animantibus reperitur, & nil aliud est, quam crassus lentusque humor albicans, qualis in universo propemodum ovorum genere reperitur. Ejusmodi humorem sanguini permixtum sæpissime in fecundarum mulierum mensuris conspicimus, quam vulgus pituitam, seu crudum sanguinem arbitrantur, incipit autem hic humor in mulieris uterum confluere multis planè diebus à fecundo coitu; tum verò in massam cogitur, & membranâ obducitur, fitque quodammodo ovum molliori tunica septum. Sæpè autem albugineus iste lentor vel peritissimis viris imposuit; nam in abortu ejectus habitus est pro geniturâ, ut adest exemplum in Hip. de Psalteria.

Hic albans humor, seu albugineus deservit pro ovi uterini incremento, & tandem materia nutrimenti foetus in utero suppeditatur; hinc est, quod nutrices quæ lactant, rariùs concipere, aut conceptum formare soleant. Item macriores fœminæ, & aridiores minus fœcundæ sunt, & si quandoque concipiunt, ob huius materiae defectum tempori progressu abortiunt. Similiter pingues excessivè cum materia alba, minis istius in pinguedinis supplementum suppeditetur, & ipsæ etiam minus fœcundæ observantur. Tandem fontanellæ, quæ uberius fluunt, aut ulcera inveterata, fistulæ, aut fluor albus, cum sanguinis massam insigniter exhaustant; & corpus spoliatur, observatur, quod in fœmellis sint ad sterilitatem ineptæ.

Hæc materia, seu albugineus humor pro foetus incremento, & nutrimento inservit, ut rectè insinuavit Hip. lib. de carnibus foetum per os alimentum ex utero matris sugere, quâ in sententiâ fuerunt etiam præclarissimi Philosophi Democritus, Epicurus. Si verò quis quærat, unde possit cognosci foetum in utero sugere animum referat ad pueros infantes, brutosque animales, qui simul ac nascuntur, alvi sacis

excernunt: atqui non haberent ejusmodi excrementa nisi in utero luxissent; imò nec mammam ita ut in lucem prodeunt, fugere nossent, nisi id in utero antea didicissent. Verùm hîc mirari licet illorum stupiditatem, qui cum omnem *Hippocratis* doctrinam oraculi loco suscipiant, & venerentur, hanc tamen pulcherrimam conjecturam negligunt; & tanquam delirantis somnium rejiciunt; nam promptum quidem est excrementum, unde illius fides potest confirmari, enim verò inest semper in ventriculis factum, qui animalis utero continentur, lentus quidam humor ei prorsus similis, in quo fœtus ipse innatare cernitur, quin etiam in ingluvie pulli gallinæ, aut columbini nondum exclusi ejusmodi lentorem sæpe numero vidimus, ut propterea hinc possumus jure inferre, fœtum non omne alimentum per umbilicalia vasa arripere, sed aliud etiam circumfuso liquore hianti ore sumere, quod in catellis nondum natis pluries observavimus, hoc aut deinde coctum, atque confectum in reliquum corpus distribuitur. Hujus autem alimenti reliquæ inutiles ad inferiora intestina depulsæ efficiunt nigricantem illam massam, quam *Meconium* à similitudine appellatam scripsit *Aristoteles*, quamque recens nati pueruli antequam mammam appetant solent excernere. Nihil hîc miramur illos, qui dicunt pellucidum illum humorem, qui tenello embrioni circumfunditur, ejus esse sudorem, urinæ etiam, ut nonnulli volunt permixtum; nam certum est hunc ex albugineo lentore quodammodo colliquefacto effici, atque extare, antequam animalium membra corporentur. Quicquid sit quamprimum pusillus embrio formatur, in magnâ hujus humoris ubertate fluctuat, ut minimè credibile sit, è tantillo corpore tantam humoris copiam effluxisse. Adde, quod urachus in humano fœtu non est pervius, atque adeò nequit per eundem excerni urinam, imò hæc toto graviditatis tempore in vesica asservatur, tandemque per verenda post partum educitur.

Prognosis.

Sterilitas affectus perniciosus non est; & sæpe sanitati non multum obest, verùm non solum apud *Judeos*, sed etiam apud omnes ferè gentes probrosa est; nam eâ de causâ primariâ viri ducunt uxores, ut ex iis liberos generent, familiam conservent, & genus propagent humanum, quo matrimonii sine frustrato, secundarius tantum super est finis, qui est ad sedandam libidinem. Hinc pro dotium restitutione litigia, & apud Principes, & Reges divortia, excitantur. Mulieres steriles ut plurimum morbosæ sunt, quia humores excrementitii, qui cum probè post partum evacuari solent, in iis retinentur; tardius tamen senescunt, quia à molestiis, quas graviditatis, partûs, & puerperij tempore, fœminæ, quæ concipiunt, patiuntur, immunes sunt. Neque enim sine causa *Medea* apud *Euripidem* dixit, se malle ter sub clypeo in acie dimicare, quam semel parere, quod oppositum repetunt nostræ famellæ malle potius parere, quam panem conficere. Chronicus est affectus sterilitas, & sæpe incurabilis, & ex causis, quibus pendet, eam hariolari possumus, ac primum ætas cœterior conceptionem non impedit, nisi ad tempus, & illa in ætate adultiore expectanda est. Ætas provectior omnimodam conceptionis desperationem affert. Si tamen adhuc menstrua statis periodis procedant, aliqua conceptionis spes supresse potest, sed admodum pusilla, & inprimis illis mulieribus, quæ quadragesimum ætatis annum exceperunt; quia licet mulieres, juniores pepererunt, in eâ etiam ætate concipere soleant, illæ tamen, quæ nunquam gravidæ fuerunt exiguam spem habere debent, in eâ ætate con-

cipiendi, quia viæ compressæ, & coalitæ sunt, & uterus tandiu desidiis, & marcidus redditus nullo modo fecundari potest. Sterilitas à pravâ membrorum conformatione inducitur, ut in iis, quæ claudæ sunt, aut ciura distorta, vel cœcygem depressam habent; incurabilis. Ota à coalitu viarum uteri, inprimis à totali obstructione ductuum Falloppianorum, à callo, calculo &c. aut à morbis uteri gravioribus, ut tumore, scirrho, ulcere, flore alba, mensium defectu, uteri procidentia, phthisi, elephantiasi, lue venerea, aliisque curatu facilior, aut difficilior est, prout dicti morbi faciem, aut difficilem admittunt curationem. Si à nimia pinguedine sterilitas ortum ducit, curationis spes superest, maciem inducendo. Nec tamen fœminæ simpliciter steriles habendæ sunt, quæ insignem aliquam intemperiem habent in primâ juventute, ob quam à nullo viro fecundari possunt; morò enim vel ætate, vel medicamentis intemperies corrigi possit, postea fecundæ redduntur. Si non simpliciter fœmina sit sterilis, sed quia ipsius constitutio virilis seminis constitutioni parum conveniens est, non solum per illud medicamentorum mutatur semen fecunda reddi potest, sed etiam ætatis progressu, quo intemperies illa mutatur, vel medicamentis illam corrigentibus.

Curatio.

Non una, & eadem est sterilitatis causa, sed multiplex, & varia, ac proinde varias suppeditat indicationes, quæ per se manifestæ sunt, eapropter varia, & contraria iis inservire debent medicamenta; miramur subindè illorum *Medicorum* ignaviam, & stupiditatem, qui uno, eodemque omnes steriles se curaturos jactant, sed quod sit hoc appropriatum remedium, nescimus. Primaria sterilitatis curatio in diætâ consistit, & hanc in sex rebus nonnaturalibus inquirimus, ut diætâ medicamentis respondeat.

Aër itaque sit temperatus, vitetur frigidus, & hyemalis. *Aëris* mutatio fœminas steriles reddit fecundas, & præcipuè thermæ infra dicendæ, ut nobis multa exempla patefunt, quæ tamen reticemus.

Cibus sit optimi succi, & plurimi nutrimenti, sed qui non ita facile concoquatur, ut major flatuum copia exciteretur, convenit itaque panis ex optimo tritico confectus cum semine sesami, oryzâ, fabis, phascolis, pis, ciceribus, quibus summa est laus, quia abundè calefaciunt, flatus pariunt, & multum nutriunt. Ex carnibus conducit vitulina, hœdinâ, vervecina, capones, gallinæ, perdices, phasiani, starnæ, pavones, turtures, pulli collumbini cum erucâ cocti, sed omnium superant vires passeris, quia mirificè venerem incendunt, & semen adaugent. Item cerebella passerum, & columbarum; arietum, & gallorum testes. Nota est apud *Lusitanum* historia de illa muliere, quæ incauta marito dedit in cœna gallorum testiculos cum melle, & aromate paratos, ex quo cibo in non explebile veneris cœstrum devenit. Ova sorbilia summè commendantur, ex quibus etiam paratur pulmentum ex vino, ovorum luteis, saccharo, cinnamomo, & croco. Ex piscibus utiles saxatiles omnes, & optimi sunt nutrimenti, ut perca, malli barbuti, lucij auratæ, soleæ, lingulatæ, & similes multo aromate, ac vino conditi, aut hoc in tactu præparati, ut

R. Galanga, piperis longi, cinnamomi, zinziberis, cardamomi, nucis moschata ana 3. ij. croci 3. j. nucleorum pini, pistaceorum, avellanarum, dactylorum, passularum ana 3. iij.

Contrundantur omnia simul & cum sapâ, vel vino fiat intinctus, quia tamen plures dulcibus non delectantur, admixtis piscibus, dactyli, & passulæ detrahantur, & loco sapæ, acetum cum menthâ trita, & pau-

allii additur. Tandem omnes pisces, & præsertim salitos, vel muriâ conditos ad venerem excitandum, & fœcundandum maximopere commendamus; nam venus orta mari, & luxuriosi dicuntur salaces. Inter olera ea, quæ flatus excitant, quia venerem lacessunt, conducunt, ut melissa, pulegium, nasturtium, ocy-mum, fœniculum, brassica, eruca, & eorum semina. Ex fructibus commendantur pistaceæ, nuclei pini, castaneæ, avellanæ. Inter radices pastinaca, satyrion, allium, cæpa, porrum, vel eryngium, eorumque semina, quorum conditores vide apud *Plautinum de arte coquaria*. Veteribus in frequentissimo ciborum usu fuerunt bulbi, his præsertim admisti, quæ veneris conciliandæ gratia parabantur, utpotè qui venerem stimulant. Quod autem ad id expetiti, & commendati fuerint *Martialis* apertè testatus est in xeniis suis, dum cecinit:

*Cum sit anus conjux, & sint tibi mortua membra,
Nil aliud bulbis quam satur esse potes.*

*Qui præstare virum Cypria certamina nescit
Manducet bulbos, & bene fortis erit.*

*Languet anus, pariter bulbos ne mandere cesses,
Et tua ridebit prælia blanda Venus.*

Hæc omnia alimenta venerem excitant, semen adaugent, & fœcunditatem inducunt, si dexterè usurpetur. Proscribimus omnes cibos crudos, viscidos, & acidos, & nimis aromatizatos.

Potus sit vinum, quia in vino venus, sed ejus potus ad ebrietatem vitetur; quotidiana namque experientia tumultentiam plures reddere steriles observamus. Nocet quammaximè liberalior frigida aqua potus, ut etiam potio illa, quæ sorbetta communiter appellatur, eodem pariter modo potio Chocولاتæ, Caffæ, herbæ Theæ nimia copia ingurgitata.

Motus sit mediocris, & domesticis se exerceat curis mulier, nimium vitando motum; hinc Scythicæ mulieres ut plurimum sunt steriles, & infœcundæ ob crebriorem equitationem. Vitentur saltationes, clamores, cusses, sternutationes frequentes, & præsertim post celebratum hymenæum. Cæterum si mulier sit obesa vitam ducat laboriosam, sollicitudinibus, & curis domesticis incumbat, & validè exerceatur.

Quies nimia vitetur, attamen post exercitia, nimiosque labores necessaria est, præsertim post cibum, sicut phlegmaticis; frigidis, & humidis constitutionibus, & temperaturis, utilis est motus, ita calidis, & cholericis quies commodior, quia nimium temperat calorem, & choleram obtundit: motus itaque & quies sint moderati pro fœcunditate concilianda.

Somnus sit paulò longior in molliusculis cultricis ex pluma, ut Septentrionalium est usus; verum mulieri obesæ somnus sit pareus, & super lectum duriusculum.

Vigilia nimia nocere potest, quatenus spiritus animales resolvit, qui multum ad conceptum contribuere debent; proxior aut vigilia sit obesæ, nec somnus, & vigilia modum excedant, quia malum.

Excreta, & Retenta secundum naturæ institutum procedant, unde venter quotidie ciborum reliquias deponat, & menstrua periodicè fluant; nocent enim supressa, diminuta, vel fluor uterinus. Si menstrua per convenientem locum non se exonerent, manducantur appropriatis medicamentis ad mulieris emunctorium, præterquamquod si per hæmorrhoides scateant; novimus namque multas mulieres fœcundas, compensatis menstruis, sanguinem mensatim per anum evacuant.

Animi passiones, ut ira, rixa, tristitia, invidia, timor, & profundæ cogitationes fugiendæ; ex namque uterum feriunt, conturbant, ejusque œconomiam ita subvertunt, ut sterile scat: abigantur itaque curæ, sollicitudines, tristitiæ, cæteræque malignæ animi passiones, & ducatur vita hilaris, & de-

litiosa, & animus tranquillitate fruatur. Odium inter conjuges implacabile semper est sterilitatis radix, nec vir cum fœminâ invitâ, nolente, & repugnante coëat, quia nunquam penem intra uteri vaginam in tanto luctu certamine, contradicente venerem, intrudet: sed potius antequam vir cum muliere coëat, concilientur (cujus conciliatio non agere succedit; nam odium inter virum, & uxorem e meis ad cubile, & non ultra perseveret, ut vulgò fertur). blandis verbis, tactibus lascivis, largisque promissis ad concubitum alliciat, & dum libidinis æstro conflagratur, comprimatur; tunc enim copiosi spiritus ad partes genitales & uterum confluunt, isque semen avidius arripit, & pro conceptu retinet. Si hæc ad fœcunditatem non sufficiant, quia vir, vel mulier coitum non concupiscit, nec amat, tunc amatorias audiat fabulas, lascivosque successus, lusitet cum pulchris, & lascivis puellis vir, mulier verò formosis, & petulantibus juvenibus, à coitu tamen absteineat, quoad animus assuescat, & genitalia veneris æstrum sentire incipiant. Aspicere gallos, canes, equos, & similia animalia coeuntia veneris appetentiam excitat; nam:

*Segnius irritant animos demissa per aures,
Quam quæ sunt oculis subjecta fidelibus, & quæ
Ipse sibi tradit.*

Honestatis tamen reverentia moraliter perpetuò servetur, si in tam fædo coitus brutalis obtutu spiritus sensitivus mentem in libidinis æstum non impellat. Detestandus itaque theatrorum usus, quæ in Apulia mense Maio construuntur, ad quæ longo examine homines, & mulieres, imò matres cum filiabus in-nuptis, & viduæ spectatum veniunt equos admissarios, qui sobolis procreandæ gratiâ equas compri-munt, unde omnes ad effænem provocantur luxuriam, & dicere possumus:

Ille locus casti damna pudoris habent.

Est hic subnectendus coeundi modus pro fœcundandâ muliere, sed ne castæ offendantur aures, & nostrum cœlibatum tumeret, brevibus rem expediamus, quod si videatur absurdus, expungatur. Expendimus pro hac re quæ apud authores offendimus, & à conjugatis hausimus: Vir itaque & uxor concubaturi nec supra modum repleti, nec nimium famelici sint, nec nimio calore, aut frigore, nec nimia siccitate, aut humiditate afficiantur; nam repleto nocet Venus, propter nimiam agitationem, quæ cruditis causa est; famelico vacuatione officit; calefactum motu inflamat; & refrigeratum sequenti refrigeratione offendit. Quod si in his delinquere contigerit, tolerabilior erit excessus, si calefacto potius, quam refrigerato, humectato, quam exsiccato, repleto, quam famelico corpore contingat. Quâ verò horâ diei coeundum sit, non satis apud authores constat; nam *Hip.* auroræ tempus determinat; quia peractâ coctione, corpus ab omnibus excrementis opportunè repurgatur, qua occasione victus ordinem describit: *Labor, cibus, potus, somnus, Venus, omnia moderata*, ubi apertissimè jubet, ut Labor cibum, cibus potionem, potio somnum, somnus Venerem præcedat. *Paulus, & Aëtius* aliter sentiunt, ante concubandum, & post cibum, ut succedens somnus absumptas viri reparet vires, fœmina verò semen genitale facilius, & fortius retineat, & quiete ad conceptum paret. Reverà nullum aliud opportunius tempus nobis videtur in concubitum, quàm à cibo, quia tunc spiritus sunt vegeti, & luxuriantes, & vir, & uxor alacrius coeunt, ac postmodum placidè obdormiunt: sed in omnibus humanis actionibus determinari potest, in coitu verò nullum, sed tunc exercendum putamus, cum præbetur occasio, & præcipuè illis, qui alienâ fruuntur Venere, ad hanc coituum seriem uxorati observare deberent, quorum

unusquisque uxorem habet propter fornicationem, & huic tamen legi nullatenus parere possunt, &

Omnibus in rebus modus est saluberrima virtus.

Sed ista virtus in Veneris palæstrâ non reperitur, & Veneris leges sine lege feruntur, tunc cum mater amorum imperat, nullâ postpositâ morâ, ejus imperio patendum est, si est propitiâ rei concupitâ. In hac re interrogandæ sunt mulieres, quæ omni tempore, nocte, & die, & toties, quoties suppetit occasio, Veneri indulgendum esse dicunt.

Quòd anni tempus commodius est ver ad prolificum concubitus, & potissimum tertio, vel quarto die à menstruorum cessatione; caveat vir in mensium fluxu coitum exerceat, quia exitialis omnino est, tum iis, qui commiscuntur, tum fœtui, & si fortè menstruans mulier conceperit, plerumque invalidum, impurum, morbosum, & minimè vitalem fœtum sic generationem prodeat oportet: fieri etenim non potest, ut sanguine jam impuro, & depravato generatus, non etiam morbosus, & minimè vitalis nascatur fœtus; & hac de causâ *levitico cap. 15. versu 24.* lege interdictum fuit toto menstruationis tempore cum uxore virum coire: *Si coierit vir tempore sanguinis menstrualis, immundus erit septem diebus.* Hinc viros admonitos esse volumus, ut die medicamenti purgantis, à re Veneriâ omnino caveant; non enim natura duplicem fert, vehementemque evacuationem, & non solum est sterilis, sed sæpè lethalis.

Quæ hucusque diximus ad matrimonii usum direximus, ut uxorati valetudinem tueantur, & proli generandæ incumbant, sed frequenter usu venit coitum suo primario fine defraudari, ac proinde ut suum sortiatur effectum modos assignemus oportet: Concubiturus itaque vir, non ex abrupto uxorem more biutorum comprimat, sed sensim ante congressum omni illecebrarum genere eam disponat, alliciat, & provocet, ac pro lenocinio colloquia inhonesta introducat, fabulas amatorias recitet, & amores narret, ejusque pulchritudinem supra omnes alias extollat mulieres, & tunc illi adhæreat, molli complexu foveat, demulceat, titillet, & lasciviora verbis oscula commisceat, mammas deinde contractet, & præsertim papillas, quibus exquisitus voluptatis sensus inest, & ex contactu se erigunt penis instar, & magnum cum utero consensum habent, postmodum, ut amantium mos est ad deliciarum portum, ad ultimam amoris metam, scilicet ad vulvam descendat, & clitoridem obtrechet, titillet, in cujus contrectatione exquisitissimam, & jucundissimam sensationem, & amoris dulcedinem sentiet uxor; contrectet interim vir penem, & quandoque præputium ultra, citroque impellat, tunc in utrisque excitato spiritu sensitivo carnali, & accensâ Veneris flammâ, uterque coeundi desiderio fremit. Ardet uterus, & favillas excutit, spumescit, stillat, fatiscit, & hiantem ore omnium viventium patrem impatienter expectat; hinc viventium pater ante naturæ valvas in varios se adigit motus, & in latum, & longum se porrigit, rigescit, rubescit, & calore æstuat, & hinc utriusque genitalia fervore scintillant; tunc congregiantur, & ut feliciter procedat coitus, ponatur mulier supra humilem spondam, cujus natibus pulvinar supponatur, dorso incumbat, caput verò paululum demissum habeat, crura bene divaricata hinc indè, & acclivia ita teneat, ut tota rima magna ad podicem usque in propatulo sit, os cunni ad illam eleveatur partem, quæ ibi est uteri cavitas, quia tunc directè in ipsum projicitur semen. Tum penem intra vulvam salivâ illitum intrudat, & ultrò, citroque blandè urgeat, & mora, ac lenta utatur frictione, ut Ovidius notat:

Crede mihi veneris non est properanda voluptas.

Vitetur ardens coitus, quia infœcundus est. Inte-

rim mulier clunes non retractet, & subigat, ut mulierum Hispanarum mos est, quæ dum futuantur, prænimia voluptate (sunt nimium salaces) se toto corpore movent, & choræam exercent Phrygiam, & quoddam ardentè dicunt carmen, quod Hispanicè dicitur *Chaccara*, & hac de causâ Hispanæ infœcundæ sunt. Vitetur in coitu luctus, timor, mœor, & immodica ira, quia hæ animi passiones sterilitatem pariunt: Verùm Veneris sensus omnia maligna animi pathemata abigit, quia cum iste exercetur actus, omnes sensus otiantur, & facultates feriantur, cum sit omnium exquisitissimus, & major sensatio minorem occupet. Averrendæ itaque sunt omnes animi passiones horâ coitus; non enim solum ad concipiendum tranquillius conducit animus, verùm etiam ad bonæ, & optimæ indolis edendos conceptus; quapropter spurii magna ex parte sunt pravis moribus dediti, quia concipiuntur parentibus, vel timentibus, vel animo malè affectis, vel machinantibus. Hinc etiam fit, ut sapientum filii ut plurimum rudes, stupidoque ingenio nati sint, ut de Hip. filiis fertur; quia viri docti dum coeunt magnas ferè semper curas in mente gerunt, neque animo sunt tranquillo, unde mulieres vel non concipiunt, vel conceptus heberos, & pravos in lucem edunt. Hinc gaudia voluptates, blanditiæ, oblectamenta deliciæ, joci, cantus, amores, cæteraque humanarum consolationum genera in prolifica requiruntur venere; eapropter sint prolifica, vel à venere primò pudor, & timor, deinde mœores, anxie sollicitudines, artium ingenuarum studia, & cætera, quæ animum exagitant, ac proinde in conjugibus mutuus tantum amor optimæ indolis genituram conciliat.

Dum itaque vir uxorem comprimit, & leniter ar-vum genitale colit pro homine plantando, tum mulier proprii seminis effluxum ex titillante voluptate instare perceperit, virum eâ de re admonebit, ut eodem, si fieri possit, temporis articulo ipse suum ejaculetur semen, ut ex utriusque seminis concursu conceptus fiat. Instabiliter hoc actu mulier manibus viri lumbos prenda, fortiterque constringat, & vir uxoris nates utraque præhendat manu, & ita validè una vinciantur, ut identificentur, & fiant duo in carne unâ, & in tota parvâ epilepsiâ tandiu arctè persistent, donec utriusque semen in unum se commiscuerit intra uteri capacitatem. Nec statim à seminis ejaculatione à mulieris complexu se extricet vir, ne aer in uterum adhuc hiantem subeat, & semina corrumpat, antequam planè commista coierint; digresso viro, quieta se contineat mulier, cruribus decussatis, & molliter in altum elevatis, ne motu, & declivi situ semen prolabatur; tum temporis se à sermone contineat, præsertim contentioso, tussi, sternutatione, ac si fieri possit, somno se tradat.

Optimus est hic coeundi modus de facie ad faciem, quo omnes ferè utuntur homines, sed lascivior quàm par est, nam hoc modo venter ventri, pectus pectori, os ori admovetur, & oscula verbis commiscuntur obscænis, imò quod tacete præstaret, ne castæ offenderentur aures: sunt multi, qui digitum intra mulieris anum intrudunt, vulvamque ita constringunt, ut arctius concubant, qui obscæni, & impudici contractus, nil generationi inserviunt. præterea huic coeundi modo multum os pubis obstat, ne priapus in naturæ hortum totaliter ingrediatur, & suum seminium spargat; Præterquamquod vir comprimens uxorem utero plenam crebris ictibus, ventrem contundens, abortum procurat. Sed remotis hisce lasciviæ illecebris, in quibus semper est matrimonii abusus, & culpa non vacat, propter impertinentes ad prolis generationem actus: nos citra illam conscientiæ scrupulum modum

modum, quem omnia animalia natura docuit, assignamus, quia est naturalis, & naturali instinctu omnia sequantur animalia, & tamen hunc omnes ferè authores tanquam mortale facinus explodunt, quia homo est animal voluptuarium, & politicum, ac proinde naturæ ordinem invertit. Hic coëundi modus est more ferarum, si nempe à tergo in vase naturali vit cum muliere coëat, cui sententiæ mulri fautores, validæ rationes, & anatomicorum suffragantur observationes. Ita *Arabes Medici Hieronymus Mercurialis, Paulus Aegineta*, & quamplurimi alii sentiunt; hoc namque modo cur angustè concumbit, penis capulo-tenus, præcipuè si mulier aliquantulum inclinata recubat, intruditur, & si fuerit sterilis, facundatur, ut cecinit *Lucretius lib. 4.*

Nam more ferarum,

*Quadrupedumque magis ritu plerumque putatur,
Concipere uxores, quia sic loca sumere possunt,
Pectoribus positæ, sublati semina lumbis,
Nec molles opus sunt motus uxoribus hilum?
Nam mulier prohibet se concipere, atque repugnat,*

*Clunibus ipsa viri Venerem si lata retractet,
A que exossato ciet omni pectore fluctus,
Ejicit enim solum rectâ regione, viasque
Vomeris, atque locis, averit seminis ictum,
Idque sua causâ consuevit scorta moveri,
Nec complerentur crebrò, gravidæque jacerent,
Et simul ipsa viris Venus ut concinnior esset,
Conjugibus, quod nihil nostris opus esse videntur.*

Quem sequitur *Quintus Serenus* his carminibus:

*Irrita conjugii sterilis si munera languent,
Nec sobolis spes est, multos jam vana per annos,
Fœmineo fiat vitio res, nec ne filebo,
Hoc poterit magni quartus monstrare Lucreti.*

Sed qui hujus coëundi modi rationes, observationes, & alia plura scitu digna legere cupit, an sit lethale peccatum, an culpâ vacet, & licitè exerceri possit, videat *Trutinam chirurgicophilicam tom. 2. de Viceribus cap. 9.* ubi Asiaticè de his agimus.

Verumenimverò, ut coitus fertilis, & salubris sit, tam respectu viri, quàm uxoris, debet esse moderatus, si uterque futuræ prolis desiderio, Venere utuntur, iis nec frequentior, nec rarior concubitus esse debet, quàm res expostulat, ac proinde saluberrima, & facundissima censetur Venus, si iustis intervallis moderatè exerceatur, dum corporis vires non lædat, & corpori levitatem inferat, ac alacritatem, & meliorem illum conciliet habitum, & potissimum ætate florentibus, iisque qui calidâ & humidâ sunt constitutione, succulento, ac optimo corporis habitu constantes; iis namque, teste *Celso*, rara Venus corpus excitat, imò animum exhilarat, iram ingentem remittit, & plurimas pituitosas, melancolicasque ægri tudines aufert, vertiginem tollit, seminis fumositates, ac vapores à cerebro divertendo. Ideoque salubrius cæteris Veneri indulgere poterunt, modo intervallo tam longo repetita sit Venus, ut neque resolutio aliqua inde sentiat, neque languor, aut dolor, sed homo se ipso quodammodo levior sit factus, ac meliùs respirare videatur, quod ut plurimum fiet, si bis in hebdomadâ celebretur. Hinc hujus doctrinæ occasione non possum non in medium asserre cujusdam Provincialis Hispani concionem monachorum honestate, & castitate Neapoli à mensâ habitam, quæ ita se habet *Aora no es tiempo de aquel piccarillo del Provincial passato,) & hic in eadem discumbebat mensâ) que permitia, que frayles se fussen cada noche, cada noche in mulieribus: che se haga de esta misma manera, aora en este convento, yo no puedo*

permitterlo, y si ay alguno de vosotros, che non quier obedecer a mis mandamientos, se vaya con mil, y quinientos Diablos se hirà in mulieribus una vez, o alo mas dos cada semana, asi lo ago yo, y lo aconseja S. Tomas ob salutem corporis: y si se hallara alguno, all ha ga lo contrario, yo le castigare absque remissione; sed hanc concionem alicujus festivi hominis esse inventum credimus, nec Patrem Provincialem virum tam religiosum hanc concionem an fratres habuisse nullatenus imaginari possumus.

Frequentior coitus languorem, & imbecillitatem, imò sterilitatem affert, non solum viro, sed etiam fœminæ. Nobis constat, de quodam scorto, quod unâ nocte tricies à quodam Monacho compressum per mensem lassatum decumbere oportuit. Nota est etiam historia de illius Terraconensis uxore, quæ apud Aragoniæ Reginam marito litem intendens, atque conquesta, quòd cum illa decies in die congregi solitus esset, effecit, ut capitali supplicio, ne imposterum cum illa coiret, prohiberetur; nec satis videmus, an magis hanc mirari possumus, quæ cum fœmina sit alioqui insatiabilis, ut Salomon refert, tam de hac re querimoniam excitaverit; an juvenulam illam Germanicam, quæ referente Mizaldo, unâ nocte quinque feriatim militibus prostitit, aut Proculum Cæsarem è quo Germanicas Virgines intra quindecim dies concepisse ferunt, & decem ex virginibus unâ nocte fœminas reddidisse: sed omnes antecellit Messalina Imperatrix, (quæ non erat unius viri uxor, sed omnium) tam effrænata, & inaudita libidinis fuit, ut si centies à viro calcaretur, defatigari, & non satiari dicebat, & hanc planè regiam existimabat victoriam, unde relicto viri thalamo, ac mutatâ vestè noctu lupanaria frequentavit, & cum nobilissima suæ ætatis meretrice contendens, eam quinto, & vigesimo concubitu se vicisse jactavit, labore denique se potius fessam, quàm concubitu satiatam destitisse affirmavit, de qua inquit *Juvenalis Satyrâ 6.*

Et lassata viris nondum satiata recessit.

Narrant Herculem Thespii filias quinquaginta una nocte omnes mulieres reddidisse, è quibus totidem filios suscepisse. Est apud Indos quædam herba tantæ virtutis, (cujus meminit Theophrastus) ut ea comesta quidam ad septuaginta coitus cesserit, & tandem guttatim esset spermatis emissio, & in sanguinem deveniret. Sed isthæc inaudita libidinis exempla sua, crederemus equidem hos semen non emittere, sed tantum quandam exhalationem, & quandoque in creberrimo veneris usu multoties sanguinem excretum fuisse ex venæ, vel arteriæ alicujus hiatu, & repentinam mortem nonnunquam secutam fuisse observavimus, qua ratione *Cornelium Gallum, & Q. Actherium* equites Romanos in venereo actu expirasse refert *Plinius lib. 7.* Præterea plurimum coeuntes parum vivere, ac citò senescere compertum est; hinc passeris mares, quia salacissimi, citius fœminis ob veneris assuetudinem senescunt: Mulus longioris vitæ est equâ, & asino, à quibus genitus est, sic castrati diutius vivunt, quàm non castrati, & fœmina ex accidenti diutius quàm mas, cum tamen ex naturâ masculus non castratus sit longioris vitæ, quàm fœmina, quia calidior, & in calore stat vita hominis. Hinc meritò *Epicurus* vir alioqui vitæ modestissimus, continentissimus, & omnium Philosophorum sui temporis summus, cujus doctrina nunc eò magis colitur, interrogatus, quisnam esset coitus usus in semine? Nullum profectò respondit, necis suâ destituebatur ratione, existimabat enim veneris usu corporis, & animi vires labefactari, utpote quia summum bonum in rectâ corporis constitutione, & sanitate ponebat.

ponebat, & hanc ille voluptatem appellabat. Non multum ab hac sententiâ abhorruit *Pythagoras*, qui interrogatus, quando congregiendum cum fœmina foret? Cum voles, inquit, teipso fieri debilior. *Diogenes Cynicus* in eâ fuit sententiâ, ut crederet modestis hominibus venere utendum esse, non ob copulatam illi voluptatem, sed ut noxam vitarent, quæ à retento semine nasci solet. Verum mulierculis & hominibus lascivis, & luxuriosis coitus tantum ad humanæ vitæ solatium, voluptatis blandimentum, ad sollicitas leniendas curas, & ad tristem exhilarandum animum tantum concessus videtur, ac proinde perpetuò in spurcâ veneris mephite, tanquam sues volutantur. Non fuit veneris usus ad satiandam luxuriam, vel libidinis æstrum temperandum primariò datus, ut voluptuarii imaginantur, sed ad sobolem propagandum, & hinc duplex emergit finis, prolis nempe procreatio, & luxuriæ lenimen, cui actui insignes illecebras, & superflui excernendi libidinem sagax copulavit natura, ut tanto libentiùs, imò avidiùs, & ardentius inter se conjungerentur; si enim sola voluptate, quæ omnium est esca malorum ad coitum non instinctu naturæ traherentur, futurum omnino esset, quod *Epicurus* dicebat, & non corporis modò, sed animi vires frangerentur, ut *Claudianus* cecinit:

*Luxuries perdulce malum, quæ dedita semper,
Corporis arbitriis, hebetat caligine sensum,
Membraque Circaeis effœminat acrius herbis,
Blanda quidem vultu: sed qua non tetrior ulla
Interiùs fucata genas, & amicta dolosis
Illecebris &c.*

O tu quicumque es, uxorem duxisti, debitor factus es uxori, solve debitum, aut cede bonis.

At non sine maximo nostri animi cruciatu laudabilem matrimonii usum, à suo optimo instituto ferè nunc degenerare conspiciamus; nam paucissimi hodie propter generandæ prolis finem coeunt, sed more ferarum in coitum feruntur, non matrimonii præcipuum finem meditantes, nec primariò in mente, sed tantum secundariò ad explendam insatiabilem luxuriam. Utum tantum omni vitæ probitate majorem novimus primariò uti conjugii fine, nam disposita uxore in thori spondâ subuculâ etiam depositâ, cruribus divaricatis, & in altum elevatis, & iste omni devotione plenus, ante naturæ tribunal genuflexus prolixum habet alloquium, non uti matrimonio ad oblectamentum, laxum, sedandamque libidinem, non ad noxam ex retento semine vitandam, sed ad humani generis propagationem, ut conjugii jura exposcunt, illecebrisque voluptatibus, aliisque deliciis, quæ ad verum matrimonii usum non faciunt, se nunquam assentire protestantur. Nonnulli propter sanitatem tuendam tantum coeunt; alii, quod maximè dolendum, ne sobolem procreent, vel extra naturæ limina habent amicas manus, vel congregiuntur, extra naturæ hortum semen projiciunt. Tandem aliqui, *corruperat omnis caro viam suam*, proh facinus! puellam, quæ in puero, alii puerum in puellâ, alterum in altero sexum mutant. Malè pereant perdit. Vir nubit in fœminam, Venus mutatur in alteram formam, ac proinde non mirum, si coitus superfluus sit, & deinde naturæ ager suo destitutus cultore sterilecat, & nulla pignora reddat; sed mutati post fata, ajunt, *Pythagoræi in scarabæos*.

Parcite jam, castæ aures, si patrum honesta, & minus pudica hæctenus in medium attulimus, ne erubescatis quæsumus, quia calamus non erubuit, nec nostrum cælibatum hæc pernecessaria tractatio

laccessit; siquidem non ad lasciviam concitandam, sed ad commodissimæ rei dilucidationem, vergente necessitate, & rerum serie pro sterilitatis alexipharco hæc scriptis mandavimus, & auribus ab uxoratis hausimus. In matrimonii itaque usu modestiam, & temperantiam commendamus, ut legitimo modo, & sanctis legibus concessus exerceatur; non enim illicitâ Venere quisquam uri debet, tantum coire, ut liberis opera detur, & corporis sanitati consulatur, nec quod legibus divinis omnino adversatur, tentare opus est: Creator namque tantum homini indulgit, quantum ad speciei humanæ propagationem, & valetudinem tuendam sat est. Appropinquandum igitur uxori magna cum honestate, & temperantiâ in *Oeconomicis Aristoteles* his verbis insinuavit: *Sit pudor in verbis, in operibus verò fas, atque honestas, nec quatiant sine verecundiâ, ac pudore, hæc enim meretrices ad mœchos pati decet*.

Expediti à sex rerum nonnaturalium regimine, ad pharmaceuticam curationem gradum facimus pro sterilitatis curatione; hæc namque vel legitimâ observatâ diætâ, vel pharmaciâ perficitur. Verum curativa indicatio in sterilitate multiplex esse solet, juxta causarum multiplicitatem, quibus varia medicamenta occurrere debent: ac proinde non possumus non admirari aliquorum *Medicorum* inscitiam, & resupinatum errorem, qui uno, eodemque remedio omnem sterilitatem abigere se inaniter gloriantur. Nos secundum causarum diversitatem aliam, & aliam curationem instituemus.

Si itaque sterilitas per maleficia, incantationes, carmina, & ligaturas introducta fuerit, perexiguus est Medicinæ locus, & ratio removeri potest, nisi simul veneficiorum instrumenta, quorum nempe beneficio talia parata sunt: sed pro his ad preces, & orationes confugiendum est, quæ à viris pietate præstantibus ardenti animo fusæ, divinum implorant auxilium, ac proinde maleficia, & incantationes, quæ fecunditatem abigunt, exorcismis, & adjurationibus, quibus per divina immundus spiritus expelli traditur, curantur. Præterea inquirendum est, ubi veneficium absconditum sit, ubivis in ædibus, an supra ostii limen, vel ad cardines, si acus mortuorum, quæreturque in subliminibus, vel sub lecto, ejusve stramine, culcitra, vel pulvinari, vel sub ipso pavimento quicquam absconditum, vel defessum jaceat, & siquid reperiatur, igni comburendum tradatur, lectus autem, ipsiusque stratum cum aliis permutetur, benedicaturque. Si nihil inveniat, donum permutatam oportet. Prodesse contra maleficia dicunt abrotanum oleo illitum, ac vino sumptum, radicem asparagi cum vino dulci coctam, allium hortense, satorejam, ocymum, vel carduum hortensem vino generoso maceratum, si hæc vera sint experientia te docebit. Si ex fabis, nullo humano auxilio, sed sola divinâ virtute curari maleficia scribit *Isaac*. Si verò ex nuce, jubet, ut conjugum uterque nucem integram separaret, spargatque ex utraque parte viæ, deinde jungat, & post septem dies coeant; hæc tamen omnia ex fide scripsimus, quæ accepimus, nullamque experientiam fecisse fatemur, ac proinde fides sit penes authorem. Unum tamen dicimus, si hæc, & alia non juverint, imploranda est Divina Majestas, imprimis à peccatis recedendo, deinde largas distribuendo elemosinas, jejunia celebrando, ac ardentissimis precibus, & orationibus insistendo: sed ad quid tot carnis macerationes, & animi contritiones? sufficit *Pater noster*.

Solet humani generis hostis omnifariâ versutiâ hominibus illudere, & nocere, & præsertim in iis, quæ ad generationem pertinent: Sic in cælibatu

salacitatem, & in matrimonio odium, frigiditatem, & maleficium omni arte insufflat, vel per ligaturas virilitatem, & fecunditatem adimit, ut nimirum illic scortationem, & hic adulterium promoveat, & in utrobique gehennæ reos distinet, probè nocens & scortantes, & adulterantes in regnum cælorum non ingressuros. Per frigiditatem, seu extinctam virilitatem intelligimus morbosam erigendæ virgæ in potentiam, in ætate floridâ extra morbum contingentem; hoc enim ægrotantibus, & decrepitis naturale est, quod exhaustis spiritibus mentula flaccescat, nec ullo pacto erigi possit, reliquis verò aliàs sanitate fruentibus, talique ætate, qua aliis coætaneis vigere solet: talis impotentia si accidat, imprimis matrimonio junctis, & brevi antea contrario modo alacribus, consuetum, & morbosum quid est.

Hujus impotentiae, seu frigiditatis causæ diversæ esse possunt, putà virium debilitas, cordis imbecillitas, & palpitatio, copiosa sanguinis effusio; seminis penuria, & frigiditas. Similiter nervorum virgæ resolutio ex nimia refrigeratione per moram in aquis, vel locis frigidis, vel per medicamenta refrigerantia intus, & extra adhibita, nervorum, & vasorum spermaticorum obstructions, per humores frigidos, & diætam crassam, & infrigidantem; frequentius verò impotentia procuratur per diabolicas, & veneficas operationes, uterque magicas à Satana per instrumenta sua ad corporis, & animæ noxam suggestas. Quandoque imaginationis distractio impotentiae causa est, sicut evenit his, qui totâ suâ intentione ad studia, & magnas occupationes feruntur, vel maximis negotiis impensè occupantur. Quidam etiam in omnibus omni cogitatione, imaginatione ad res divinas, & religiosas amorosè reperiuntur. Vel etiam in cunctis ad venerem quidem apti, & seminosi sunt, sed ita verecundi erga fœminas; ut appropinquantibus veluti incantamento impotentes reddantur, ut talis quidem impotentia aliam non habet medicinam, nisi ut prius cum fœmina intercedat frequens consuetudo, & familiaritas. Diuturna quoque à venere abstinentia virilia contrahit, semen incrassat, ac fermè coagulat, eique interdum ad genitalia motum conciliat & desuetudinem coitus parit, non secus ac diutina intermissa lactatio, lac in mammis exsiccat, & aufert. Hujus impotentiae remedium, ut virilia sæpe sæpius contractentur, fricentur, calefiantque, ut calor in illis excitentur, distendanturque de obstruantur, semen liquefcat, & sic diu intermissa, vel sopita venus susciatur, & vires acquirit. Ad hunc etiam finem multum profunt inunctiones, & interna medicamenta infra describenda.

Adest & alia, tum respectu viri, tum uxoris impotentiae causa, quæ est ligatura; uterque enim ligari potest, & hoc modo vir nullatenus virgam erigere potest, & mulier semper uteri cervicem sibi constringi sentit, non ut quidam, qui se ligatum dicit, & cum uxore nec erigere, nec nullatenus ob virgæ flacciditatem coire potest, & tamen est egregius masculorum concubitor; nam ligatus virilitatem amittit, nec amplius virgam erigere potest, nec uxor virum admittere. Ligat maledicta saga uxorem, vel virum genuflexa supra sepulchralem lapidem, tunc cum sacerdos Missam celebrat, & sacrum facit, quidem ter recitat carmina, & tres nexus in patientis ligula vincit, & ligatus sit impotens propter maleficam operationem, donec ligatura per contraria carmina solvatur. Est & alius ligaturæ modus, qua veneficæ sua instituunt veneficia per ligna nempe frigida, ut sunt quercus rami, & spinæ acaciæ, idest pruni sylvestris, è quibus clavum, seu paxillum sectione formatum in jamjam emissam ad terram urinam adhuc tepentem configunt, pedibusque penitus intra terram

calcitrando propellunt, & protinus vir ille, cuius urina ita maleficè tractata est virilitatem amittit, nec amplius ipsius erigitur virga, donec clavus extrahatur, vel ligno priori contrario, nimirum calido operatio frigida annihiletur, quod fit ex furculis lauri, buxi, hederæ arboreæ &c. in fasciculum, seu scopas ligatis, quarum ramusculi sursum, caudices verò, seu manubrium dicti fasciculi deorsum recto modo teneantur, tum afflictus suam emittat urinam in superiores ramusculos; & ita à superiori ad inferiorem defluat, & à fascino liberatur: ambo autem conjuges unà omni vespere per aliquot dies quantitatem nucis juglandis electuarii sequentis cum vino generoso assumant, ut

℞. rad. maj. turgidar, satyrii recentis recentissimè contusar. eryngii recentium, vel recenter conditarum, pastinaca condita, zingib. condita, ana .j. seminum eruce, pastinaca, napi, feniculi ana ℥j. .i. urticæ lini ana ℥j. .i. piperis longi .ss. scincorum, abjectis capitibus, & pedibus num. iij. rasura priapi cervini ℥ij. cum syr. conservæ cortic. q. s. f. electuarium.

Alii homines & mulieres ligant, ut ad concubandum reddantur impotentes, ut si virgam lupi viri, vel mulieris nomine ligaveris, adeò ad veneris, munus explendum imbecilles fiunt, ut ferè videantur eunuchi, donec solutus fuerit nodus. Solet quandoque contingere, ut hæ ligaturæ diaboli arte factæ, tam validæ sint, ut nullâ bona, vel mala ope tolli possint; vidimus tamen semel, atque iterum aquæ haustum ex ore equi masculi in præterfluente potantis elapsæ, & subito vasculo collectæ multum contra ligatos profuisse. Item pudenda cujuscumque sexus, decocto aquilegiæ simplicis diligenter laventur, & dente demortui pulverisato super carbone fumigantur, in sterilitate, & impotentia per incantationem factâ hoc valet. Ligatum à quopiam malefico sanare creditur picus avis comesta: ad hæc suffitus ex dente hominis mortui, & si corpus totum inungatur felle corvino, & oleo sesamino. Vel si argentum vivum in calamo, aut avellanæ nucleo vacuo cum cera occlusum sub pulvinari maleficio læsi collocetur, aut sub limine ostii, per quod is in ædes vel cubiculum intrat. Si sponsus, *Arnoldus* inquit, per nuptialem annulum mingat, solvi ab impotentia Veneris & fascino. Quòd si in amantis calcem stercus amatæ ponatur, ubi odorem senserit, solvitur amor: nam odiosa est hæc res, & ab *Ovidio* deducta in lib. de remedio amoris:

*Illæ tuas redolent, Phineu, medicamina menses:
Non semel hinc stomacho nausea facta meo.*

Si sterilitas oriatur, quia fœmina virum admittere non curatur, sublati obstaculis, quæ conceptionem inhibent; ac proinde si uteri clausurâ, imperforatio sit in causâ, ejus curatio ex propriis capitibus petenda est, & ad chirurgiam confugiendum. Si in causâ sit uteri angustia, distorsio, obstructions, tumores, & ulcera, illis providendum est remediis in eorum curationibus. Partium genitalium angustia ob teneram ætatem, curatione non indiget, siquidem ætatis progressu propriam nanciscitur capacitatem.

Hiatus uteri si sit conceptionis impedimentum, qui ex ipsius debilitate, putà immoderato coitu, magnitudine membri virilis, nimio menstriorum fluxu fluore albo, laborioso partu, vel abortu originem habuit, & ita hisce de causis laxatur, ut fibras, & membranas uterûs observare nequeat, remotis causis occasionalibus, hunc hiatus & laxitatem curabis primò exsiccante victus ratione, deinde evacuantibus catharticis, si humores abundant, postmodum sudor proritandus est decocto radicis chinæ falsæparillæ, ligni guajaci & sassafras, vel balneis sulphuris, suffumigiis, ut

℞. Rosar. rubr. ʒ. i. thuris, mastich. myrrh. sang. drac. boli armeni, myrtillor. ana ʒ. i. Hyracis lala-mita ʒ. i. laudani ʒ. i. spica nardi ʒ. i. formetur tro-chis. ad suffumigia paranda.

Vel præscribi potest fons, ut

℞. Decocti mirtil. florum ros. Cortic. mali punici, balaustiorum, nucum cupressi, rad. Symphyti, in vino rubro.

Vel parari potest balneum sequens,

℞. Matricaria absynthii, origani, calaminth. arte-misia, flor. chamomill. meliloti ana m. j. sem. rutæ syl-vestris. Syracis, calamit. xylobalsami, carpobalsami, costi, rubee, been rubei ana ʒ. i.

Coquantur in suff. aquæ quantitate pro balneo, quod ingrediatur mulier, & decumbat ad umbelicum usque.

Vel sequens pulvis parari potest, ut

℞. Radic. Symphyt. mai. balaust. nucum pressi pilo-fella, terra sigillata, eboris præp. sang. drac. mastich. singulor. partes æquales, pulverisentur, & singulo mane ʒij. dentur.

Si immodicus menstruorum fluxus, vel albus mulierum fluor, vel mensium suppressio conceptum impedian, & sterilitatis sint in causâ, ex propriis capitibus petenda est.

Obesitas tam respectu viri, quam uxoris, est sterilitatis causa, quia obesi paucos gaudet semine, ob nimiam pinguedinem, cum feminis, & adipis eadem sit materia, ideoque veneri nimium indulgent graciles, quam obesi. Præterea obesitas in viris penem reddit brevior, & in mulieribus uterum comprimit, nimia partium naturalium pinguedo pudenda impedit, ne inter se adaptari possint. Si itaque obesitas infœcunditatis in causâ sit, Duplici scopo curatur, primis est, ut jam facta pinguedo absumat, secundus verò est ut prospiciamus, ne nova generetur, pro quo assequendo victus ratio, in qua totus curationis cardo versatur, ita præscribenda est; ut tanta pinguedinis sarcina absumatur, & nova non regeneretur.

Aër itaque subtilior, calidior, & siccior esse debet, ut pinguedo attenuetur, resolvaturque, & hac ratione balneum siccum, hypocaustum &c. juvant.

Cibus sit parvus, & parcus, quia ciborum frugalitas, & abstinencia plures curavit obesos, nulla namque res majori celeritate, & securitate nimiam corpulentiam, quam fluidi, solidi, & humidi subtractio minuit, ac proinde abstinencia, & jejunia non parum faciunt ad maciem inducendam. Nos multos obesos ad triremes, vel hostilem carcerem detrusos solo tenui victu graciles, vel emaciatos ex his evasisse quotidie comperimus. Notissima est illius Abbatis obesi historia, qui ad nimiam abigendam corpulentiam thermas maximas esculentorum apparatu petebat, datâ affinium operâ, in banditorum manus offendit, & ad multos dies in rupe cavatâ victus, & citra excubias asservatus, solo pane, & aquâ parcissimè victitabat; interim simulatâ multorum millium aureorum solutione pro recepta, & comæatum assequutus, thermas adire renuit; non enim illis indigebat ob abactam corpulentiam. Cibus itaque non sit temperatus, sed acris, acidus, salinus, ut incidat, attenuet, resolvatque, ac perinde qui vim diureticam habeat, ut limones cum sale, aurantia, fructus austeri, & acidi, qui valde extenuant. Item acriora aromata, zingiber in Indiâ conditum, cinnamomum, caryophylli, sinapi, nasturtium; verum acida magna cautione usurpanda sunt, ne majora inde eveniant mala. Laudatur panis hordeaceus, quia minus nutrit, reliqua alimenta, quæ nimium nutriunt, in parcissimâ præbeantur quantitate. Juvant pisces saliti, caro infumata, & tandem nunquam explenda fames.

Potus sit aqua, hæc namque non nutrit, vitetur

vinum, quia cibi, & non potus rationem habet illam verò commendamus aquam, quæ per diuresim facile exturbatur, & quò citius potus mingitur, eò melius corpus emaciatur, & id diabetes confirmat, quæ correpti emaciarî solent. Ad hunc proinde finem nimius aceti usus, vel posca, succus limonum, spiritus salis, vitrioli, sulfuris; acida enim pingua incidunt, attenuant, resolvuntque; sed moderate assumuntur, quia ex acidis intempestivè sumptis, ac nimium usurpatis obesos in alios affectus perniciosiores, & forsan incurabiles conjectos vidimus, multa ac proinde cautione usurpanda veniunt. Maximopere ordinarium herbæ Theæ potum commendamus, quia omnem absolvit indicationem, alvum putâ, urinam, & sudorem movet, ideoque facili negotio emaciat.

Motus multum conducit, & vehementiora exercitia pro corpore extenuando, exemplum in rusticis habemus, qui rarissimè corpulenti observantur; hinc mulieres vitæ laboriosæ, curis, ac sollicitudinibus incumbentes, corpulentia non sunt obnoxia, & inde fertiliores experimur.

Quies nimia vitanda, ne in otium degeneret, nam obesitati producenda admodum idonea est; unde hinc nobiles, & matronas ob desidiam ventricosos, servos & servas ob assiduos labores, & exercitia graciles, ac proinde illos steriles, hos sæcundos, illos citius senescere, hos verò diutius observamus.

Somnus diuturnus fugiendus, quia impingat, nam succus nutritius torpescit, & in copiosorem agglutinatur pinguedinem, & corporis peripheriam occupat, nec per hanc resolvitur, hinc urso, taxo, glires, qui toto hyemis tempore in latebrosis cubilibus quiescentes, in somno sepulti, pinguioribus evadere, est experientia testis. Hinc Martialis inquit:

Dormitis nimium, glires, vitulique marini,

Nil mirum, si vos crassa Minerva premit.

Vitandus itaque somnus diuturnus, & diurnus, ad obesitatem curandam sufficiat somnulus nocturnus.

Vigilia magis conducit, quia corpus extenuat, omnes ejus superfluitates eliminando.

Excreta, & retenta naturæ imperio regulentur, ac proinde viæ, per quas digestionum scoræ proscribi debent, sint patulæ; hinc intestina scybala quotidie deponant arte, vel naturâ, sed ad obesitatem tollendam horum suppetias non affert; observamus namque obesos diarrhœâ correptos facili negotio emaciari, ideoque purgatoria medicamenta ad hunc consequendum finem maximopere conducere existimamus, ac præmissa exactissima diætâ, vomitis potissimum iis qui, vel quæ facile vomere, & tolerare solent, lenis, & iteratus prodest. Deinde purgationculæ leviores sapius, & per epierasim iterentur; nam fortiora medicamenta nullatenus sustinere possunt obesa corpora, quia viribus non constant: Cave itaque à validis catharticis, ne pro tollendâ obesitate, in aliam priori pejorem morbum, & forsan in mortis agonem patientem conjicias. Et quia viribus non constant, idcirco etiam à sanguinis missione abstinendum arbitramur, quamobrem errant, qui ad pinguedinem detrahendam hoc remedii genus conducere rentur, ex quo potius corporis habitus frigidior redditur, & vires labuntur, præterquamquod sanguis non nutrit, & obesi pusillâ sanguinis copiâ potiuntur, sed succus alimentitius. Utendum igitur pilulis de aloe, alëo-phanginis, vel de hiera cum myrrhâ mistis, quæ ut alia amara deterfivæ sunt, quasi suâ amaritie succos attenuare, & simul dissolvere, bilem acuere, & sic acriorem, & amariorem succum alimentitium reddere possunt, ac proinde biliosi ratio sunt obesi. Item ex aloeticis elixiria, & extracta parata, necnon rhabbaro, aloe, & agarico parata pilule, insigne hic præstabunt commodum, sed omni mane, vel cubitum iturus has capiat patiens.

Præter medicamenta purgatoria per vires iterata, & maximopere conducere arbitramur, quæ sensilem, & insensilem, & diaphoretica dicuntur promovent evacuationem: verum insensilis omnes simul unitas superat, ut *Sanctorii* per multos annos experientia patet; hæc namque transpiratio nunquam supprimitur, eò sensiles quandoque desinant, & plus homines consumunt, quam insaurant; licet quotidie bibant, vorent, ut inde obesi reddantur. Trutina hanc litem dirimere potest, quia ex victu pleniori, vel crapula plurium dierum, imò mensium, aut annorum nemo fit ponderosior, omnes verò plus minus leviores. Ad obesitatem itaque minuendam, vel tollendam multum confert insensilis transpiratio, quæ laboribus, & exercitiis, nunc palæstrâ, pilâ, nunc curru, equo, vel navi excitatur, iis namque exercitiis validis succi, & ipsa corporis pinguedo aciores fiunt, & mediante acredine attenuantur, & insensibiliter evanescent in auras. Hinc nimiam obesitatem maximè tolli sub ardentibus febribus, atrophia, phthisi, hæcticâ, diabete observamus, ubi omnes corporis succi sunt acres, & salini, à calore excedenti præsertim febrili liquefcere contenta quælibet, & attenuari magis, oleosâ plus minus cum sint texturæ, non secus ac ipsa pinguedo, nemo facile inficias ibit. Quæ igitur medicamenta diaphoretica, quia insensilem promovent evacuationem, multum in obesitare conducunt, & pro his sudorifera substituimus; hæc namque si sudores non eliciunt, per diaphoresim deturbant, ideoque *lignorum decocta*, ut *guajaci*, *corricis ejusdem*, *sassafras*, *visci quercini*, *salsæparilla* &c. conducere censemus, quia sanguinis massam, ejusque circulationem rapidiorem reddunt; unde pinguedo sensim liquefcit, & denuo lymphæ imbibitur, & per poros sub formâ sudoris excernitur. Item sensibilem diuretica, quæ per urinam evacuant, recensemus, quia maximæ sunt energiæ ad extenuandum, ut patet in diabete, quæ mediante corpora emaciantur. Item diuretica aliis præferimus *tartarea*, & *nitrosa*, ut *lapis prunella*, *sal nitrum fixum*, & alia quamplurima, quæ cap. de lithiasi retulimus. Item *radix apii*, *asparagi*, *semen dauci*, & ea, quæ menses movent, ut *capilli veneris*, *arthemisa*, *pulegium*, *sabina* &c. Verum admonitas volumus mulieres, ne imprudenter nimis extenuantibus utantur, ab his enim mensium viæ arctantur, & sanguis ad superiora recurrit, unde sæpe multa mala; & sæpe mors accidere potest. Menses in fœminis, & hæmorrhoides in viris obesis suppressas semper promoventibus, & in mulieribus ea remedia, quæ in mensium retentione recensuimus, adhibenda sunt: atqui mulieres obesæ parum vel nihil menstruant, quia paucopotiuntur sanguine, cum tota succulentia alimentitia ferè in pinguedinem degenerat, ideoque primò aliquantisper extenuandæ sunt, & deinde menstruæ purgationes promovendæ. Inter extenuantia fonticulos connumeramus; hi enim promiscuè quicquid inveniunt humoris alluentis colliquant, & successivè succum alimentitium in liquaminis perulenti formâ exhauriunt. Nimius veneris usus hic multum conducit, quia absumptis spiritibus animalibus, succi alimentitii copia assumptorum locum sequi debet.

Animi passiones malignæ ad imminuendam obesitatem multum faciunt, ut mæror, curæ, ac sollicitudines, quæ succus incrassando, graciles reddunt. Item ira, rixa, excandescencia concitator hoc facit, quia hæc spiritus attenuat, & eorum fluxum concitat, & succi aciores, vel saliores, & inepti ad nutritionem redduntur.

Solet quandoque gracilitas, seu siccitas esse evidens sterilitatis indicium, ex terra desumpto argumento, nam simile fœminis gracilibus accidere comperuimus,

D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

quale arenæ, argillosæ terræ, aut petrosæ accidit, dum illis semina committimus, ut inquit *Hyp. aph. 62. sect. 5. Et qui plus equo siccus & adurentes nam defectu alimenti corrumpitur; dissipaturque semen.* In fabuloso enim loco nihil feliciter nascitur, sed semen occyssimè contabescit. Gracilitatis itaque curativa indicatio est, graciles incrassare, & pingues reddere; verum difficile est siccum corrigere intemperiem, quia humiditas contraria parum activa. & humida substantia deperdita non facile restauratur, facilius perinde obesitas tollitur, quam macies incrassatur, & longius est incrassandi, quam extenuandi tempus, & impossibile emaciatum pinguescere arbitramur, nisi prius maciei causa tollatur, & præsertim si aliqua alicujus membri principalis deperditio sit in maciei causâ, imò quò magis nutries, eò magis lædes. Cateùm gracilitatis curatio perficitur per ea, quæ valde nutriunt, & humectant, hæc namque eadem est, ac in hæcticis, & in sex rebus nonnaturalibus investigamus.

Aër itaque sit humidus, & crassus, ut est in *Bœotiâ*, ubi homines sunt pingues, juxta illud *Horatii lib. 2. epist.*

Bœotum in crasso jurares aëre natum.

& qualis aër, talis est sanguinis massa.

Cibus sit humectans, optimi nutrimenti, concoctu facilis, minimè excrementitius, & aqueo abundans humore; quare utendum est carnibus aquatiliis, & domesticarum avium, quæ saginantur prifanâ, aut pane in lacte macerato, lactucâ, endiviâ, vel intybo. Profunt juscula pingua pullo- rum, gallinarum, phasianorum, sturnorum, vituli, vervecis, in quibus parari potest panatella, vel etiam concoqui potest farrum, oryza, vel amyllum, vel prifana in lacte cocta exhibeatur. Lac maximè conducit, quia sicut infantes pinguescit; ita adultos, similiter lac coagulatum, quod toto anno matutinis horis communiter per urbem divenditur. Juvant carnes testudinum; limacum; ranarum, gelatinæ, & aliæ carnes temperatæ, & mucilaginosæ, quæ omnes maximè nutriunt. Item ova sorbilia, & omnia, quæ humectandi rationem habent, Et hujusmodi sunt fructus horarii, inter quos uvæ, præcellunt; ita pinguedo, quia multam substantiam aqueam præstant, dummodò in paucâ quantitate sumantur, & nimio humido excrementitio careant, qui corrumpi possint. Similiter passulæ, caricæ, amygdalæ dulces, pinei nuclei, pistachia, & dactyli reddunt homines pingues. Panis tanquam optimum nutrimentum omnibus aliis admisceatur cibis juxta illud: *Omnia cum pane*; sed companatici rationem habeat, corrigit namque panis omnem ciborum pravitatem, ac proinde alimentorum Theriaca vocatur, & in omnibus vitetur fames.

Potus sit hordei, vel passularum decoctum, vel potius vinum tenue dulce; hoc enim maximè nutrit, & potius cibi, quam potus rationem habet, unde qui plurimo utuntur vino, ut plurimum sunt pingues. Vitentur succi acidi, & præsertim acetum, & omnia acia & in omnibus sitis.

Motus vehemens omninò vitetur, unde vita sedentaria, & otiosa maximè conducit, verum exercitium longè a cibo animi gratiâ peragi debet, ut recidiva fames resurgat.

Quies non tantum corpori, sed etiam animo necessaria est:

Otia corpus alunt; animus quoque pascitur illis.

Verum post cibum maximè conducit; adeò temperata esse debet, ne in otium transeat, & inde multæ cruditates, & obstructions aggerantur, ac postmodum

multa mala sequantur, ac proinde motus, & quies moderationis fines non transiliant.

Somnus sit moderato paulò prolixior, hic enim graciles impingat, & semper somnolenti vigilantibus sunt pinguiore, quia somnus ciborum coctiones adjuvat, & multæ superfluitates melius in somno exturbantur. Præterea omnes abigit sollicitudines, & lassitudines à vigiliis advectas, ideoque quies rerum & animi pax dicitur, ut

*Somne quies rerum, placidissime sorone Deorum,
Pax animi, quem cura fugit, tu pectora duris
Fessa ministeriis mulces, reparasque labori.*

Schola Salernitana docet somnum vitandum esse.

*Si vis incolumem, si vis te reddere sanum;
Curas tolle graves, somnum fuge meridianum.
Parce mero, Canare cave, nec sit tibi vanum
Surgere post epulas: irasci crede profanum.
Nec teneas miſtum, nec cogas fortiter anum.*

Sed hæc scholæ Salernitanæ carmina non tanti æstima, nam desinunt in anum.

Vigilia nimia proscribatur, quia coctionem inhibet, & enervat, cruditates gignit, & macilentos macilentiores reddit, ideoque aurea sit regula somni & vigiliæ, ne nimis excedant.

Retinenda, & excernenda debitis naturæ legibus ferantur, hæc namque à potu, & cibo suam cognoscunt genesim, quia parte essentiali post corporis sustentationem resoluta, scorix, eorum reliquix, & superfluxæ humiditates, quæ exercitiis consumuntur, & eliminantur per varia emunctoria, & primò alvinæ feces, quotiescumque intestinorum gravitas persentitur, saltem semel in die, & præsertim matutino tempore eliminantur naturâ, vel arte, viterur nimia lubricitas, quia hæc corpus emaciat, ut in diarrhœa observatur. Barbatissimi Galenici ad consumptos reficiendos, clysteres nutrientes præscribunt. Eodem ferè modo quoties vesica ab urina urgetur, exhaustiatur. Hinc Schola Salernitana:

Nec miſtum retine, nec, comprime fortiter anum.
Fugienda nimia cibi, & potus repletio; non enim quod ingeritur, nutrit, & impingat, sed quod digeritur, & hac de causâ Lurcones graciles observantur, quia eorum cibus non digeritur, & hinc corpus nutriri nequit. Si menses nimium fluant, reficiendi, aliter non tantum sterilitatem, & maciem, sed etiam vitæ periculum minantur: suppressi prorientur.

Animi pathemata maligna prorsus declinanda sunt, ut ira, mœror, timor, anxietas, rixa, odium, invidia, iniquitas, ambitio &c. hæc namque passiones animum cruciant, spiritus protesternunt, carnes extenuant, & ossa arefaciunt, admittendæ itaque tantum sunt benignæ animi passiones, ut spes, gaudium, risus, jucundæ confabulationes, & omni meliori modo animus, ad hilaritatem, & tranquillitatem componatur, tandemque venus alma viterur.

Si sterilitas dependeat ab acido austero ductus Falloppianos, & alia vasa constringente, & quandoque illorum fibras convulsivè vellicante, & sic spiritum plasticum inquietante, & medicamenta, quæ acidum, & austerum corrigunt, conducunt, ita sunt salia volatilia aromatica, item absorbentia, cinnabarina &c. huic scopo sequens pulveris compositio succurrit:

℞. Cinnabaris nativæ ʒ. i. rasura eboris ʒ. ii. secundina mulieris exsiccata ʒ. i. satyrionis ʒ. i. m. f. pulvis
Dosis ʒ. i.

Si ductus Fallopianus à phlegmate, vel à materia tartareâ sit obstructus, ita ut seminium virile, estò

optimè effusum fuerit, ad ovarium non pertingere possit, tunc varia præparantia, incidentia, attenuantia, & purgantia conducunt, ita erit *unctura ligni sassafras ab Hadriano Amyrsiche descripta*, ut

℞. Aqua fontana bene cocta, & adhuc summè calida lib. viij. ligni sassafras in taleolas tenues incisi ʒ. ij.

Sient in infusione per noctem in ollâ novâ, & bene coopertâ donec per se frigescent: manè per chartam filtrantur, & colatura clara cum unctura cassiæ lignæ parum aromatizetur, & ad usum pro potu quotidiano servetur. Hæc unctura viscida, pituitâ, & materiâ tartareâ ductus Falloppianos infarctos deobstruit, illamque incidit, attenuat, & per uteri colluviarium eliminat, menses provocat, & uterum ad conceptionem præparat, quia ob ingentem siccitatem, & moderatum calorem loca generationi dicata ab omni infarctu liberat.

Maximopere etiam ad sterilitatem abigendam, & conceptionem juvandam supra dicti authoris sal uterinum commendamus, quia uteri obstructions referat, ut

℞. Rad. bryonia lib. ij. dictamni alb. pœonia ʒ. i. lib. j. visci querc. granor. chameædes, Sambuci ana lib. i. Herbar. roris marini, melissæ, matricariæ, Nepetæ, pullegii ana ʒ. iv.

Ex omnibus mistis fiat calcinando cinis, ex quo postea cum aquâ melissæ, vel aliâ appropriata extrahatur sal candidissimum. Dosis ʒ. j. in vehiculis appropriatis, & specificis.

Ad hunc etiam finem omnia salia volatilia ex herbis uterinis elicitâ conducunt, quia obstructi uteri vias referant, viscidos humores utero impactos, incidendo, subtrahendo, & depellendo, Hartmannus sal satyrionis commendat, si ejus ʒ. i. post meri sum fluxum in vino malvatico, vel in aquâ vitæ mulierum sæpius exhibeatur.

Præmissis præparantibus, & incidentibus, pituitam illam viscidam è corpore, & utero evacuabilis resina jalap. vel mechoacanæ, vel agarici, vel pulvis de ammoniaco, vel illis purgantibus, quæ uterum respiciunt, uterinis admittis.

Si ovorum tegumenta sint nimis crassa, vel dura, & virili semine fecundari non possint, conducunt salia volatilia, in primis ex herbis uterinis elicitâ, & ex his, quæ venerem stimulant, item spiritus armoniaci volatilis anthosatus, ut & varia suffumigia infundimus, passi &c.

Sterilitas si à paucitate liquoris in ovulis contenti pendeant, & omnia, quæ semen adaugent, conferunt, ita sunt cibi optimè nutrites; *Succolata cum lacte cocta, Diacinnamomum regium ab Amyrsichi descriptum*, ut

℞. Succolata Indæ ʒ. iv. nuc. moschat Indicæ condit. num. ij. syr. cinnam. q. s. m. in formam electuarii, & adde confect. Alkermes ʒ. j. olei cinnam. ʒ. i. ambra moschata, margaritar. trochiscat. ana ʒ. j. fol. auri Hungarici num. xxxi.

Denuò misce, & tanquam regium, & magnificentissimum medicamentum, ad usum repone.

Item sequens electuarium, ut

℞. Conf. flor. salvia, anthos ana ʒ. j. Radic. eryng. condita, nucis Indicæ condita ana ʒ. iiij. succolata ʒ. iiij. pulv. antophll. sem. seseleos ana ʒ. ij. cum syr. de cinnamomo fiat electuarium.

Ut mulier itaque fiat prægnans, si opus, universalis præmittimus, & talia esse oportet, quæ venerem stimulent, & generationis instrumenta roborent, & hæc etiam viris conducunt, ideoque utrisque propinanda sunt, attamen simul habitâ constitutionis, & craseos subjecti propriæ ratione, in primis, an gracilitas, obesitas, vel cachexia militet, & aliæ quamplurimæ sterilitatis causæ spectandæ sunt, tum

ratione

ratione seminis. tum iustrumentorum generationi dicatorem, quas retulimus, quibus sublati, fecunditas respectu utriusque succedit.

Ad instituendam igitur curationem antequam menstrua fluant, nniversalia, quæ totum corpus respiciunt, præmittantur, & post medicamenta specifica utero appropriata continuentur, & hæc uterum, & partes generationi dicatas corroborant, & hujus energię sint, quæ venerem utriusque sexus stimulent & augeant, hujusmodi sequentia sunt medicamenta, ut

℞. Castaneas vino Cretico maceratas, deinde coctas. num. xx. satyrionis num. x. scincorum num. ij. pinear. pistaciorum ana ℥. iv. seminum eruca ℥. ij. cubebar. ℥. j. cinnam acuti ℥. ÷ sacch. j. fiat electuarium, De quo sumatur ad castaneæ quantitatem ante, postve cœnam Vel

℞. Pistaciorum ℥. j. zingiberis, piperis longi, scincorum ana ℥. ij. satyrionis num. iv. pinearum mundatar ℥. v. Contundantur optimè, misceantur, quibus adde conserva radicis eryngii q. s. & fiat electuarium.

℞. Cinnam zingiberis, piperis, sem. nasturtii, synapis ana ℥. ÷ lingua avis, sem. capæ, scincorum ana ℥. j. sacch. albiss. in aquâ ros. dissoluti ℥iv. fiat confectio in morsellis.

Decantatum est non solum apud Medentes, sed etiam vulgus celebre electuarium illud, quod Dyasatyrium vocatur, cujus descriptionem adducere non pigebit:

℞. Soccol. seu eryngii alb. & mund. lib. j. bull. in jure cicerum, rad. satyrionis ℥. viij. raphani ℥. iij. dragontea ℥. ij.

Contundantur, quibus superpone lac vaccinum ad duorum digitorum eminentiam, olei sesamini, butyri vaccini recentis ana ℥. iv.

Coquantur convenienti igne ad spissitudinem, & si opus fuerit, reiterato, adde lac, oleum, & butyrum. quousque perfectè coquantur. Tunc immisce. mellis depurati lib. vj. succi caparum humidar. lib. j. ÷.

Iterum omnia coquantur, quousque perfectam adipiscantur consistentiam. Auser ab igne, & sequentes inde pulveres, caudarum, & lumborum scinci. ℥viiij. seminum eruca, nasturtii, pastinacæ, sinapi, asparagi, zingiberis, cinnamomi, piperis longi, lingua avis, sem. fraxini, ana ℥. iv. m. & adde pinear. mundat. lib. j. ÷. pistachior. mundat. contusor. ℥. x. cerebri passerum coctorum ℥ij.

Omnia optimè misce, & aromatiza cum moschi ℥. j. ac probè subacta in vas optimè clausum ad usum reconde. Dosis ℥. j. in vino puro generoso. Verum in horum electuariaorum usu multoties observavimus pro coitu augendo profusos accidisse sudores & de more solito tantum coivisse: non itaque cogenda, sed ducenda venus.

Supradictorum electuariaorum vis est potenter venerem veluti emortuam excitare; corrigit namque, & emendat, frigidam partium genitalium intemperiem à propriâ constitutione, morbo vel nimio coitus usu enatam; semen multiplicat, illudque fecundum, & generationi aptum reddit. Testes, & renes roborat, eorumque imbecillitati succurrit, partes generationi dicatas proritat, calefacit, erigit, tumefacit, rigidas reddit, & coeundi desiderio æstquare facit, quia partes genitales alias frigidityate torpidas, vel nimio coitu effœtas calefacit; & confortat; ac omne coitus impedimentum aufert, hominem reddit fecundum. Impotentes, frigidos, maleficiatos, & senes fortiter in veneris castris militare facit, & quamplurimi, qui diu cum uxoribus absque ulla liberorum spe concubuerunt: horum electuariaorum venerorum usu innumeras susceperunt proles. Præterea homines reddit hilares, & amafios, ac tota eorum mens veneris palæstram meditatur. Est tandem me-

dicamentum analepticum, & nimio coitu consumptos, & emaciatos reficit; primævas restituit vires, stomachum roborat, & optimam per universum corpus nutrimenti distributionem promover.

Verumenimverò admonitos volumus viros; ne his abutantur electuariis, nec violenter, & cæco luxuriæ impetu more ferarum ferantur; nam nimius coitus sterilitatis est occasio, & est nonnunquam hæc medicamenta venerea, tam fortem reddiderint naturam, ut ad decies, quindecies, & ultra coeundum pervenerint multi, tamen simul animam cum vitæ veneris in castris amiserunt, nimium namque est naturæ inimicum: omnia itaque moderatè tum ob fecunditatem, tum ob vitæ incolumitatem, & sic unâ fidelia duos dealbabunt parietes.

Essentiam Satyrionis sub brevibus, & obscuris verbis Paracelsus lib. 3. cap. II. de Vitâ longâ, & ab Osvaldo Crollio in Basilicâ chymicâ explanatam, reperimus, & est præstantissimum medicamentum in vere confortandâ, daturque magno cum juvamine frigidis, & maleficiatis: senibus item invalidis virilitatem amissam potenter restituit. Dosis ℥. j. ad iij. & iij. in vino muscatellino.

Idem Paracelsus specificum Venereum describit, ut

℞. Castorei, galangæ, macis, caryophyll., anisi, piperis longi, boracis Venetæ ana ℥. ij. boleti cerv. in ℥. j. ÷ satureiæ, rad. satyrionis, valerianæ ana ℥. j. stinci marini sine cauda aronis, cardamomi ana ℥. ÷. m. Et redige in pulverem tenuissimum, quem cum essentia ambra tertiâ parte distempera, & fac inde cum spiritu pilulas Dosis ℥. ÷. vel ℥. j. ÷. leniter in ore dissolutæ deglutiantur.

Maximæ energię pro languidâ, & emortuâ vere confortandâ & excitandâ est satyrium ex signaturâ quia ejus bulbi testiculos, vel humanos, vel brutales repræsentant; (ab aliquibus testiculi canis vocantur) quia duos habet bulbos hæc planta in radice, & unus est turgidus, alter verò flaccidus. Turgidus luxuriem incendit, eamque flaccidus extinguit, colligendi sunt itaque bulbi turgidi & in electuariis contra impotentiam, amissam virilitatem, & fecunditatem adhibentur. Potest fieri ex his conserva, eadem condiantur pro usu Venereo.

Ejudem facultatis cum satyrio est Eryngium, nam egregias habet vires id concitandâ venere, ac ejus radix, & semen in electuariis, & morsulis venerem excitantibus præscribitur radix condita. Fit ex radice eringii conditâ electuarium, quod singulariter pro maritis frigidis maleficiatis commendatur, ut

℞. Conf. rad. eringii. satyrionis ana ℥iij. zingiberis viridis conditi, cortic. citri conditi ana ℥. ÷. amygdal. dulcium, nucleorum pini, pistachiorum avellandarum, daëtylor pulpa, nucum viridium ana ℥. j. priapitauri, testiculorum leporis ana ℥. ÷. seminum pistaciæ, cinaræ, eruca, sinapi ana ℥. j. piperi albi, galangæ, cinnamomi ana ℥. ÷.

Tritis terendis misceantur omnia f. l. a. electuarium, quod insigne est contra viros frigidos, & maleficiatos secretum. In omnibus medicamentis venerem cientes observetur, addenda esse primò remedia, quæ semen augment, ut sunt amygdalæ, nuclei pini; pistacæ, pulpa nucum viridium. Secundò admiscenda, quæ semen titillandi vim habent, ut sunt: quæ sale volatili acri constant, ut piper album, galangæ, cinnamomum, & semen eruca; eringii, sinapi, cineræ &c. Erucæ sale volatili acri abundat ac propterea eximium est venerem, tam ejus planta, quam semen: in stimulantâ venere hic est vulgare remedium, nam ubique in campis ubertim reperitur, & in foro olitorio patrum venalis invenitur, ac propterea Schola Salernitana canit:

Excitat in venerem tardos eruca maritos.

Q1 3

Hæc

Hæc medicamenta descripsimus, non quia venerem diminutam, vel emortuam stimulant, excitant, & augent, sed quia venerem excitando utriusque sexus partes generationi dicatas roborat, & hinc fecunditas succedit; omne enim agens agere non potest, nisi prius exaltetur, & naturæ hortus fecundus esse nequit, nisi optimè colatur, unde Priapus Bacchi, & Veneris filius propter membri virilis magnitudinem in Deorum numeros receptus; meruit esse numen horrosum. Roborantur itaque & disponuntur genitalia ad fecunditatem, conceptionis impedimenta specificis auferantur; omnis namque fecunditas à sale dependet, exemplum, & experimentum à terrâ fertili parente sumimus; nam quò sale abundat, eò fecundiori generatione in eâ luxuriant quæcumque generabilia corpora, & feracior redditur. Imò compertum habemus, quod si terra omni sale privetur aliquo mediante artificio, ita sterilefcit, ut semina, plantæ minimè in ejus gremio germinant, & crescent; ubi verò abundantior est sal, ibi feracior existit. Sic salis beneficio ex fimo, vel vegetabilium corruptione resultantis, saginantur arva, dum stercoreantur. Præterea rustici sylvas, sentosæque arva subjectis incendunt flammis, & in cineres vertunt, quia hujusmodi cineres plurimo scatent sale, ac proinde hujus salis beneficio arva, plantæque reddunt fecundiores, unde vegetius pullulant, quàm fimo fuerint saginata, latet namque in hujusmodi cinerum alkalibus salibus vis, & fomes quidam vitæ, unde cineres alicujus vegetabilis in aliquam telluris partem indantur, feminalem ejusdem speciei vegetabilem producendi habet. Quæ venerem stimulant, genitales partes generationi destinatas roborant, & ad fecunditatem disponunt, salinæ sunt particulae; Sal itaque venerem concitat, genitalia firmat, prolificumque reddit semen, & qui falsamentis, carnibuscumque sale maceratis vescuntur, alacriores ad venerem redduntur? & hinc salaces veneri sunt dediti, ac proinde venerem è sale natam finxere poetæ.

Abundat uterus sale, eodemque imbutum est semen humanum, ut gustu cuique patere potest, attamen utriusque sexus sal suam temperiem servare debet, & hanc nullatenus excedere; nam si sit insipidum nulla fecunditas expectatur, sed tantum sterilitas, & cognoscitur tum gustu tum inertia ad coitum: si verò sit acerrimum, sterilitatis est argumentum, expetitur gustatu, quia linguam salsedine suâ discerpit, tum nimio coitu, tum quia partes tangendo, ipsas veluti igni excalefacit, vel incendit. Exemplo terræ id comprobamus; nam si sit indiga sale, vel eodem excessivè referta, in fecunda redditur; siquidem terra suo spoliata sale sterilefcit, & loca ubi sal effoditur, cæteræque salinæ sterilissima sunt, quippe sal fixum suâ exurenti acredine fecunditati prorsus resistit, vegetabilium germina exurendo, & cætera salia volatilia, vel fusa in se fixando. Sal, quod terræ fecunditatem continet debet fufum, tenuibus particulis compositum, ut quolibet fermentitio motu exaltetur, ut in plantam germinescat; nam alkalibus resperfa uberior redditur.

Ea medicamenta fecunditatem promovent, quæ utriusque sexus id femine salia corrigere, emendare, & ad propriam temperiem prolificam reducere apta sunt, & volatilia ex aromatibus venereis, & uterinis elicita esse oportet, ut moschata, ambrata, theriaca caelestis, diacinnamomum Regium, essentia nucis moschata, rois marini, veronica, tinctura coralliorum sassaparilla; sal volatile Satyrionis, eringii, vel eruca ad 3. j. in aqua vite mulierum, pistachiorum, pinorum; sal volatile melissæ, matricariæ, arthemisiæ &c. Maximum, & certum specificum est elixir Crollii marinum cujus 3. j. in omnibus uteri defectibus in

aqua melissæ pro vice assumitur, & multas mulieres steriles hujus elixiris usum fecundasse scimus. Partes genitales, vel animalium salacissimorum ad abigendam sterilitatem quammaximè juvillè observavimus, ita sunt testiculi verris exsiccati, vel priapus cervinus ad 3. j. Item vulva leporis, vel exsiccata Valet essentia, testiculorum, vel vulvarum propinata cum essentia ambræ. Summopere commendatur electuarium factum ex priapo tauri, & cervi cum floribus stocadis Arabicæ, & melle, quod convenienter irrorari potest cum essentia formicarum. Insigniter nonnulli contra sterilitatem laudant pulverem secundine humane ad 3. j. Item summopere extollitur spiritus formicarum, & ex his parata essentia uterina.

In viperis præsertim bonum fallatet ad fecunditatem conciliandam; totius namque corporis œconomiam renovat, viscerum fermenta jam effœta restaurat, & vitalem sanguinis fermentationem promovet, & masculat. Præ cæteris Helidæus Paduanus in obs. p. 294. refert, quod brodio, in quo carnes viperinæ decoctæ fuerunt unâ cum columbo juveni myrobolanis, & similibus, mulier leprosa fuit curata, quæ cum esset jam quadragenaria, & antea semper sterilis, hoc ipso decocto tamen, & sanata à leprâ, & simul fecunda fuit reddita. Unde viperarum esus, earundem essentia, aut in specie sal volatile non erunt frustanea ad conciliandam fecunditatem, cum notum sit, quod viperarum esus mates reddat fecundos, non aliter ac galli, & gallinæ viperis enutriti admodum fiunt fecundi; quorum animalium postmodum easdem vires possidentium esus ad eadem confert mala, & cum scabiem luem veneream &c. sanat, tum etiam ad fecunditatem, vitæ productionem, corporis nitorem, oculorum claritatem conciliandam, confert.

Internis externa copulanda sunt; ac proinde utilia sunt balnea artificialia, menstrua purgatione exacta, quæ ad quinque dies continuari debent, ut

℞. Rad. bryone, imperatoria, angelica, valeriana ireos, fol. betonica, mercurialis artemisia, pulegii, majorana lauri, salvia, matricaria, summitat. juniperi. bacc. juniperiana q. s. fiat balneum.

Egressa è balneo per dimidiam horam in lecto decumbat, & sacculum justæ magnitudinis ventri imponat; è melissa calaminthâ, menthâ, aut matricaria paratum, & vino aspersum. Vel institui potest suffitus ex gummi anime, racamaachâ, benzoës, vel

℞. Gummi juniperi 3. j. bacc. ejusdem 3. ij. thuris, mastich. gummi ammoniaci ana 3. m. pro suffitu.

Aut fiant trochisci carbonibus iniijciendi pro suffitu, ut

℞. Ladani, styracis calamita, benzoës ana 3. ij. ligni aloës 3. j. moschi gr. vj. cum infusione tragacanthæ, aqua ros. f. trochisci.

Adhiberi debent interim pessi è foliis mercurialis, & matricariæ recens contusis, vel

℞. Mastiches, styracis liquida ana 3. j. fol. melissæ, nepethæ mercurialis una 3. j. cariophyll. nucis mosch. ana 3. j. zibeth. 3. j. cera albâ q. s. fiat pessarium.

Post balnea, & suffitus; pectinis, & umbilici regio oleis, & linimentis uterinis inungatur, ut

℞. Olei cheirini 3. j. destillat. majorana 3. j. cariophyll. 3. j. nucis mosch. per express. 3. j. styracis liquida 3. ij. zibethi, moschi ana gr. vj. cera parum f. linimentum.

Varia emplastra perinæ, & lumborum regioni applicant, quæ continuò gestant, vel singulis noctibus usque ad ultimam hebdomadam, quâ menstrua erumpere solent, ut

℞. Emplastri myricalis 3. j. styracis liquida gummi

mi caranne ana 3. ij. galla moschata 3. ÷ ol. caryophil. 3. ÷ nucis moschata per express. 3. j. m. cum oleo cheirino, fiat emplastrum.

Sum. noperè commendantur clysteres uterini, ut
Rad. urinsque Aristolochia ana 3. ij. gentiana, zedoaria ana 3. j. herba hedera terrestr. Centaurii minoris marini ana m. j. melisse, artemisia rubra ana m. ÷ cardomoni min. 3. ÷

Incidantur, & contundantur pro decocto ad clysterem.

Tandem ad sterilitatem abigendam utiles sunt thermæ naturales sulphuræ, bituminosæ, aluminosæ, nitrosæ, ad quas plerumque mulieres steriles, tanquam ad asylum confugiunt, & quædam sæpè non sine fructu. Habemus hic uberrima *Balnea in Aenariâ, ut Gurgitelli, Cithara, & Plage Romana à Iulio Iassolino descripta*, ad quæ nostrates Medici infœcundas mittunt mulieres, sed non felici cum successu: Cæterùm omnibus balneis palmam præripiunt ad fœcundandas mulieres balnea *Novana*; hæc nam adèd satulifera, & infallibilia ob innumeras observationes, quotidianas experientias sunt, & omnes sterilitatis causas emendandi, corrigendi, & peculiari, ac privata adimendi patiantur energiâ, suppressa menstrua provocant, uterum purgant, & à quocumque pravo abstergunt humore. Insuper hæc balnea moderatè mollescent, ac proinde uteri durities, callositates, scirrhus, cæteroque tumores resolvunt, uteri clausuram, vel angustiam aperiunt, distortionem dirigunt, pravam membrorum conformationem emendant, omnem uteri intemperiem tam simplicem, compositam corrigunt. mirabiliter exsiccant, unde fluorem album sistunt, menstrua impetuosè fluentia coercunt; uterum prolapsum ad pristinum redicunt statum; omnes incantationes, & maleficia solvunt, & ob subtilem, digestivam & penetrantem, quam habent virtutem, causam cuiuscumque conditionis occultâ, & specificâ qualitate emendant. Quod magis mirandum, balneatores isti nunquam laxantur, & magnâ charitate, fraternâ imò paternâ hæc balnea quocumque anni tempore subministrant, balneantque mulieres in fœcundas in in privatis laribus; qua de re in maximâ veneratione, & conceptu habentur apud mulieres, eosque mariti venerantur, quia plurima de dotium restitutione dirimunt litigia, & innumeram procreando sobolem, à pueris, imò ab omnibus indifferenter Patres vocantur.

C A P U T V.

De furore Uterino.

Est & aliud symptoma, quod miserum sexum fœmineum quandoque infestare solet, vocatur *furor uterinus*, quo corripuntur fœminæ, abjecto pudore, omni verecundiâ, & nullâ honestatis ratione habitâ, lascivis, & obscœnis verbis delectantur, venerem avidè; & furiosè experunt, & ad eam viros invitant, iisque se prostituunt, sic audent, quæ ad explendam venerem facere possunt. Vocatur *Nymphomania*. Item *Priapismus fœminarum*. Aliis etiam dicitur *Melancholia mulierum*. *Uteri deliramentum*, *spiritus plastici furor*, *excandescencia* &c.

Symptoma censetur in genere actionum læsarum, tam naturalium, quàm animalium; nam immoderata ad naturalem, depravata veneris imaginatio ad animale spectat, fitque jam malignæ & fœdissimæ mentis passio. Provenit ex vitiato uteri temperamento, unde locus primariò affectu uterus est ac ejus partes, in quibus veneris viget appetitus, ut sunt testes, & processus ille, quem delectationis sedem in

quibusdam statuimus; ac præsertim collum uteri, & ejus osculum, sicut caninas fames, & immodica sitis in ore ventriculi sunt: per consensum autem communicato fervore diaphragma, & cerebrum etiam compatiuntur, utrolibet enim vitiato delirium sequitur.

Ex quo patet affectum hunc diversum esse à *salacitate*; etsi enim in salacitate quoque fit magnus veneris appetitus; tamen nullum adest delirium, & fœminæ salaces intra honestatis rationis limites adhuc se continent, & siquid tamen occultè id faciunt, in præsentia verò aliarum appetitum illum venereum celant. Ita liquet differre à *pruritu uteri*; quia iste in senioribus etiam ortus sine libidine, delirio, & veneris appetitu esse potest; si sit conjunctus cum appetitu venereo, saltem *salacitatem* parit & fœminas libidinosas facit sine delirio, & furore, quales fuerunt *Semiramis Regina, & Messalina*, quæ lassari quidem poterat venere, sed non satiari. Si ille in sui consensum cerebrum trahit, rabiosum delirium ad illum sequitur, ex quo fœminæ depositâ omni pudoris verecundiâ, insatiabili desiderio viros palam insectantur, aut sese suspendio, flammæ, & in puteos præcipites dant majoris dedecoris fugiendi gratiâ. Ad hæc uti pruritus satyriasi virorum, ita furor priapismo correspondere videtur, & in pruritu, quia humor turgit, partes cum delectatione dolent; in furore non dolent, tandem quia pruritus annosus, furor virginibus magis contingit; nec aliter differt à *furore maniacorum*, nisi quod in illo utero uteri substantiâ, & universum ejus corpus, eisdem afficitur symptomatibus. Est quidem & alius affectus huic affinis; quem *uteri furem* antiqui appellaverunt; quando nimirum universa uteri substantia & totum ejus corpus incalescit, cum dolore, & lumborum gravitate, horripilatione, fastidio, & urinæ, ac excrementorum alvi suppressione, & fœmina coitum vehementer appetit, sed ob dolorem venere uti pertimescit. Verùm à solâ intemperie uteri calida provenit iste affectus, non à feminis acrimonia ut furor uterinus.

Ad furem uterinum pertinet, & illud symptoma, quo nobilem aliquam fœminam, ætatis mediocris, bonæ habitudinis, sanguineam, albam, carnosam & facie rubram, elegantis corporis aliisque pudicam correptam fuisse scribit *Matthæus de Gradibus conf. 80*. Ea, cum non esset prægnans, per intervalla quædam in mentis perturbationem incidit, & furiosa quasi evasit. Primum totum corpus ejus tremuit, omnesque ejus partes etsi immobiles detinerentur, in ventre sonitus audiebantur, & hinc præter solitum veneris, ac libidinis cupido invasit, cui immoderato appetitui, cum vir satisfacere, sive non posset, sive non vellet, reddebatur vigilans, & incipiebat quasi insanire. Postquam verò à viro concepit, semper libera fuit ab omnibus hisce accidentibus, si verò post partum inter annum, aut duos non conciperet, in pristinum furem incidere solebat.

Appetitus nimirum naturalis sensitivum stimulat, qui etsi à ratione corrigi, & suppressi deberet: tamen, ut in causis jam dicitur, cum sit nimius, ratio, & vincitur, & delirium quasi excitatur, ut fœminæ, omnis honestatis oblitæ, obscœna loquantur, appetant, & faciant, imò quandoque etiam mortem sibi ipsis afferant. Et cum varia hic appetitus naturalis, & sensitivi pugna sit cum ratione, quæ id honestis fœminis moderari, & suppressere appetitum conatur, hinc hujus affectus quidam gradus, seu differentiæ oriuntur. Interdum enim honestæ fœminæ hunc appetitum præsentiscunt; sed eum, quantum possunt, supprimunt nec præ pudore patefacere audent, unde præ nimio veneris

appetitu contabescunt. Interdum verò fœminæ ab appetitu illo vincuntur, ut eum rectâ ratione, nec moderari, nec celare possint, unde cum impudentiâ, & audaciâ, nulla verecundiæ habita ratione, cogitationes liberè proferunt, & turpia atque obscœna loquuntur, virosque sine pudore sectantur, & sollicitare audent. Ideoque plurimi statuunt hoc affectu laborasse virgines illas *Milesias*, & mulieres *Lugdunenses*. De virginibus enim *Milesiis* refert *Plutarchus*, de virtute *Mulier*. eas catervatim sese suspendisse, nec potuisse monitis, precibus, aut ullâ vi impediri. De *Lugdunensibus* verò mulieribus refertur, quoddam catervatim sese in fluvios, & puteos præcipitarint, quod factum esse putant, quod cum summo veneris appetitu laborent, nec tamen præ pudore affectum hunc patefacere auderent, nec etiam appetitum illum tolerare possent, præ impatienciâ vitam laqueo: & aquâ finire aggressæ sunt, sicut de peste illa *Atheniensi* scribit *Lucretius lib. 6.* quoddam agri præ ardore in fluvios se præcipitarint: & amore infano quosdam laborantes, cum re amata protiri non possent, sibi ipsis violentas manus intulisse, ex historiâ notum est.

Laborant itaque in his affectibus cerebrum, & spiritus animales, & quidem ex consensu partium genitalium, & uteri, quod ex sequentibus patet. Nam quoddam ita delirant, est quoddam perpetuò pruriunt, & irritantur circa uterum partes genitales, imprimis spiritus naturalis. Nam ut naturalis pruritus, & titillatio cupidinem faciunt veneris & desiderium ita continua, & immodica irritatio, continuum faciunt desiderium, & cui præ magnitudine causæ resisti non potest. Ut enim titillationi minùs assuetæ resistere nequeunt, quin in nescio quos gestus inimicos, & ludicros impellantur, sic & iis accidit, quæ in hoc affectu corripiuntur, ut scilicet continuo irritatæ, & titillatæ, vel prurientes nihil nisi de venere, & cogitent, & loquantur, emanante eadem affectione, imò verò crescente, in furorem & delirium adiguntur. Huic affectui potissimum obnoxia sunt aut viduæ juniores, aut virgines temperamentum tantillò aut calidioris, aut melancholici.

Signa.

Inveteratus quamvis hic affectibus signis non indigeat, utpote qui ex furore, delirio, colloquiis, & similibus aliis venerem referentibus, facile cognosci potest; incipiens verò in paulò honestioribus sæpe latet, & non nisi prudenti conjecturâ cognosci potest. Cognosces tamen extristitiâ, mœrore, taciturnitate, lachrymis, pulsu parvo, debili, & subinde tardiore, & subinde verò frequentiore, prout scilicet sermo incideret de amore, aut venere aut juvene aliquo amabili. Sic etiam hâriolari poteris ex oculis demissis, tumentibus, volubilibus, & acriter splendentibus ex subitâ mutatione tristitiæ; si mentio fiat rei veneræ, aut coitus, risusque subsequente immodico, ex faciei rubore pallorem subsequente. Prodit etiam fœminarum affectionem garulitas, & quod instar furiarum aguntur inquietæ, iracundæ, oculis sublimimus, & in compositis, pruriunt, ac manibus locos sæpius fricant, quorum tactu insigniter delectantur, nihil aliud imaginantur, aut loquuntur, quàm de virorum consortio, de coitu de rebus lascivis & in honestis, quam omnia etsi pudore fœmineo, interdum celent, gaudent tamen iis auditis, & similibus, maxime si impudici tactus occultè accedant. Vix abstinere possunt à sermonibus veneris, à gestibus impudicis, multa loquuntur inconcinne, delirant de personis, quas amant, saltant tripudiant; gestum, & vultum viris gratum, & ami-

cum præbent, & quod intus urit gestibus ostendunt, viros adoriuntur, suavia cum suavis comitant, oscula osculis excipiunt, imprudenter se gerunt, & instar melancholicorum varia sibi imaginantur. Affectio multò gravior, satyriasi, ac pruritu, indecens, ac turpis, quæ tamen adhibitâ multâ diligentia facile curatur, non adhibitâ, in insaniam, & in opprobrium procumbit.

Causa.

Veteres *Galenici* existimant semen in hoc affectu putrescere, & malignam qualitatem induere, unde gravia hæc symptomata emergunt. Verum si putresceret, procul dubio malignam, & venenatam qualitatem indueret, & quod tangitur à putredine putrescit. Verum enim verò si semen intra vasa sua propria saltem incalesceret, & majorem, quàm naturaliter solet, acrimoniam contraheret, naturam tamen firmat, retinet, & ita nulla parva symptomata inducit, sed saltem veneris nimiam appetentiam excitat.

Hippocrates in lib. de morbis virgineis retentum sanguinem menstruum causam hujus mali esse dicit. Sed pace tanti viri observatum est, fœminas quasdam, quibus menses rectè fluxerunt, hoc malo laborasse.

In hoc malo duo effectus præter naturam concurrunt, unus est in cerebro, scilicet appetitus immoderatus, seu imaginatio, imò forsan etiam ratiocinato depravata circa insatiabilem veneris appetitum, qui animalis facultatis depravatio est: Alter verò & à quo appetitus animalis vitiatus oritur, est appetitus naturalis veneris nimius. Ut enim in aliis actionibus, naturalis appetitus sensitivum movet, hic verò ipsam, & ratiocinationem, quæ tamen utrumque, si omnia rectè se habent, moderatur, tamen appetitus sensitivus interdum vincit rationalem.

Nonnulli quidem delirium oriri à vapore per spinalent medullam, & vasa ad cerebrum pertingentia à semine calido ascendente existimant, qui spiritus animales turbet, & hoc delirium excitet. Verum non putamus necessarium esse hunc vaporem ex semine ascensum, sed solum nimirum appetitum sufficere. Cum enim viris amor insanus à continuâ de re amata cogitatione excitari possit, sine vaporis alicujus spiritus turbantis communicatione, & è testibus ascensu, idem etiam in fœminis accidere potest ex nimio appetitu, qui imaginationem, & ipsam rationem quoque vincit.

Ut deveniamus ad causam tam horribilis affectus scire oportet, spiritus ille incendiarius redditur flammivorus, imprimis incendit eas Ideas, quæ exprimunt de Venere; hinc illi spiritus circa partes genitales existentes cerebro talem plicaturam faciunt, & eosdem poros cerebri aperiunt, ut ferè nullæ aliæ Ideæ fiant quam de libidine. Causæ verò, quæ spiritum irritant, & stimulant præter ætatem juvenilem, temperamentum biliosum, veneris experimentum, potissimum sunt liquoris genitalis muliebris ex glandulis cervicalibus proveniens abundantia acrimoniam, eaque falsâ, vel acidâ, spirituum copiâ, propter quam illæ quidem magis, vel minùs ad venerem incitantur, majoremque, aut minorem ex coitu percipiunt voluptatem, & derique causæ externæ, ut sunt aer calidus, siccusque & serenus, propter quam causam mulieres æstate, magis quàm hyeme, aut alio tempore ad venerem irritantur, alimenta quoque calida acria, salita, acida, aromatica leniter diuretica suum symbolum addunt; Venus enim ut sale prognata creditur, ita falsis, acidisque, & aromaticis valde accenditur. Vigiliæ quoque

que protractiores hîc contribuunt, & vita otiosa. Varii ex memoriâ, aut recensione rei venereæ affectus animi, & denique excretionem quædam vel suppressæ, vel auctiores, ut menses suppressi, alvus segnior liquoris ex utero copiosum profluvium quibus accedunt blanditiæ amantium, choreæ, amores ficti, & similia. Misere mulieres in principio ut plurimum nondum audent præ pudore affectum proferre, sed tacite lascivientes paulatim contabescunt, quod si putridus insuper sit halitus, desipientia conjungitur, ac tum fœminæ pulso pudore cum audaciâ, quasi æstro percitæ, viros insectantur, & appetere, imò sæpe sollicitare audent, maxime, si connaturale temperamentum calidum augeatur; quas plerumque vulgares philtris, hoc est amatoriis poculis insectas, ac seductas existimant, quin & ipsæ non raro idipsum prætexunt, ut patrata facinora excusent, aut metu pœnæ, aut rerum causas ignorantes.

Prognosis.

Miserabilis autem est hic affectus, quod lente tantum, & sensim curari potest, tum quod macula est honestioribus familiis, nec enim illi titillationi resistere possunt, imò tanta aliquando ejus vis est ingravescente morbo, ut tandem viros palam, & coram omnibus ad coitum invitent (quandoque inveniuntur quidam scelesti, à quibus premuntur,) rem veneream proprio, vernaculo nomine includentes proclamant. Si maturè adhibeatur medela curabilis est; & si diutius perseveraverit, & firmas egerit radices, in veram maniam degenerat. Magna salutis spes est, quando longiora intervalla aut quando corpus emaciatum instaurari incipit, & commemoratio rei venereæ coram illis facta eas non amplius ita afficit & perturbat.

Curatio.

Diæta in omnibus morbis aurea censenda est ipsa curat morbose etsi nullum adhibeas medicamenta attamen in hoc miserabili mulierum affectu nihil prodest, quando incendiarius totam domum exardet, nullus bonus effectus conspicitur; attamen quando in principio animadvertimus, eam præscribere oportet, eamque à sex rebus nonnaturalium initium facimus.

Aër est eligendus, vel faciendus, frigidus & humidus, vitetur calidus, & siccus, à quo mordicus & inflammabilis redditur, & sic malum excandesceret.

Cibus sit parcus & sobrius, qui corporis alendo sufficiat, non vero nimiam sanguinis copiam suppediet, simulque refrigeret; cum fœminæ, quæ tali affectu laborant, refrigeratione indigeant. Cibi non multi nutriti, ac perinde abstinendum à carnium esu, imprimis, gallinarum, perdicum, caponum & similibus, ut & ovis. Potius conveniunt carnes bubulæ & pisces recentes. Cibi condiantur aceto, aromatibus non multis, & sale copioso abstinendum, cum falsa venerem irritent & hinc Venus è spumâ moris dicatur orta. In esu etiam sint lactuca, portulaca, endivia, cichorium, acetosa, melones cucurbita, cerasa, poma pruna, melissa. Ab amygdalis verò pincis, pistaciis, dactylis ficibus abstinendum.

Potus vinum non bibendum, nec cerevisia crassior, sed tenuis aliqua aut aqua cocta semine coriandri condita. Ista tamen mutatio non subito, sensim fieri debet, aliàs inordinatâ, & subitâ mutatione, & ad cibos non consuetos transitu, agræ sibi alia, & magis gravia mala attrahunt.

Motus, otium vitent, nam tales fœminæ laboribus, & exercitiis, iisque continuis exerceantur: nam

*Otia si tollas, periere cupidinis arcus
Exstingueque jacent, & sine luce faces,*

Quies omnino vitanda; nam corrumpit corpus, extinguit calorem naturalem, auget phlegma, & multa mala excitat, quod cognoscens Poëta inquit:

*Cernis ut ignavum corrumpunt ocia corpus?
Ut capiant vitium, ni moveanter aquæ.*

Igitur inter motum, & quietem debet intercedere aliqua proportio.

Somnus sit moderatus, & parcius, potius in principio quidem; ubi verò eam delirare incipiunt, somno multo ipsas uti commodius est. Neque dormiant in plumis mollibus in culcitra, sed linteaminibus, quibus folia viticis & salicis substernantur. Aëgra supina non dormiat, ne calefactis renibus pollutio involuntaria succedat.

Vigilia sit longior, & prolixior, quam somnus; ipsa enim attenuat & resolvit spiritus, somnus & vigilia non excedant modum sed in æquilibrio stent, ne noceatur temperaturæ; nam *Hip. inquit sect. 2. aph. 3. somnus atque vigilia, utrumque si modum excesserint, malum.*

Excernenda, & retinenda ne exorbitent, sed in suo naturali cursu conserventur; nam si menses non fluant, proritentur, ne impediti malum augeant, alvus lubrica fervetur, si non naturâ, arte sollicitetur, Urina si non detineatur, volens eam reddere, non poterit. Cogitationes de rebus venereis quantum possunt, omnino excutiant, sint procul, idque facilius præstabunt, si cum masculis non conversentur; librorum, qui de rebus venereis & amatoriis agunt, lectione abstineant; picturas ejusmodi non inspiciant, sed potius ea videant, audiant, legant, quæ tristitiam ex animo excitare valent. Exortentur fœminæ sic affectæ ad honestatem & opprobrium eis proponatur, nisi resipiscant. Sic Milesias virgines curatas legimus, lege promulgatâ, ut quæcumque sese hoc affectu percitæ necarent per forum nudæ traherentur: cavendum tamen ne dedecus divulgetur, ne spreto pudore & famâ, admonitiones non curent. Imprimis meditationibus colloquiisque sanctis, & sacris precibus cum jejuniis adversus libidinem pugnent. Confert coitus iis, quibus licet, nam etsi usus veneris libidinem augeat, moderatus tamen, & modestus valet, quatenus mulcet fœmina, & furor mitigatur, excerniturque titillans, at turgens semen.

Animi passiones in hoc malo nihil juvat eas moderari, sed tantum fœmina ad venerem intenta est; nisi pudor aliquid efficiat actum est, Vinciat domus, & optimè custodiatur, nam sæpe decipiunt, & arreptâ fugâ, quærenda est Monitiones Virgines audiant, ut suæ, totius familiæ, famæ, atque honori consulant, neque tam turpiter se prostituant, precibus & jejuniis veneris stimulum illum doment, habitatio earum sit cum honestis, & pudicis virginibus, & matronis, turpia, & obscæna nec minus audiant, nec videant, nec legant. Tutissimum quoque est, ut tales Virgines matrimonio honesto viro jungantur, cum *melius sit nubere, quam uteri*; durissima sunt prælia castitatis, ubi quotidiana pugna, & rarissima victoria.

Curatio.

Vulgares calidos humores, & vitiosos insipientes, qui uteri, & seminis caliditatem fovere, & augere possunt, & abundant, & ii temperandi, ac lenioribus medicamentis evacuandis sunt; quia tamen sanguis seminis est materia; si is in corpore abundet, & calidior sit evacuandus, & quidem non semel, sed sæpius, si opus sit; cum sanguinis missione, & sanguinis malsâ, & totus corporis habitus & uterus

uterus refrigeretur, & proinde vix præstantius remedium aliud ad hoc malum vincendum, quam sanguinis missio. Si tamen humores adusti, & ad maniam multum declinare videantur, etiam fortiora, quæ atro humori comperunt, usurpari possunt.

Putant Galenici humores, & sanguinem efficere malum, & evacuato humore, & sanguine, statim compescere morbum. Si remanet guttula una humoris, & sanguinis, affectus superstes viget, quia evacuatur causa mali, & non malum; non est sanguis, qui uteri, & totius œconomiam subvertit, sed quid in sanguine, est spiritus incendiarius, qui semel apprehensa furoris idea, ita sibi cudit, ut præter rem nisi veneream sibi continuo imaginatur, spretâ quacumque aliâ, & morbi qui in forti ideâ conservantur, diu perseverant, & remoto hoc spiritu, cessat morbus, quia licet centies phlebotomabis, invictus, & fortior evadit, quousque totus sanguis evacuetur, & cadaver existat. Si quæris in humoribus, in nullo istorum invenies, quia si centies purgabis, centies perseverabit, & præcipue si mania adjuncta fuerit, imò malum in pejus reduces.

Tandem accedunt ad uteri, & universum corpus refrigerantia, & humoris fervorem temperantia, præ aliis commendant balnea ex refrigerantibus parata, & ea pluries in morbi decursu erunt repetenda, ut

Rx. Fol. lactuca, salicis, nymphae, & ros. ana m. ij.

Coquantur omnia in balneo, quod ingrediatur tepide, sine sudore, bis in die longe à partu. Summam enim curationem in eo consistere aiunt, ut uterus valde refrigeretur, in quem finem etiam ad tempus serum lactis suadent.

Quibus omnibus addunt illa specifica quæ quædam pollent virtute semen extinguendi, ac refrigerandi. Cui usui conferunt omnia refrigerantia. Riterius sequens commendat destillatum, ut

Rx. Fol. nymph. salicis, viticis ana m. ij. lactuca, portulaca, umbilici Veneris ana m. j. sem. quatuor. frigid. maj. lactuca, papaveris albi ana ʒ. ÷ aneth. ʒ. ij. flor. nymph. violarum ana m. j.

Contundantur omnia recentia, & irrorentur succo limonum, & destillantur in B. M. ac singulis aquæ libris adde camphora ʒ. j. Capiat. ʒ. j. frequenter.

Optima sunt balnea, quæ universum corpus, & uterum humectant, sed centrum morbi non attingunt; refrigerant partes externas, partes verò intrinsecas, ubi sedes mali, & focus residet, non pertinent, alibi quærendus.

Vel emulsio ex semine frigid. maj. lactucæ, papaveris albi extracta cum aquis nymphææ, lactucæ, & salicis cum syr. violaceo. Præscribunt varia opiata.

Inter externa magnificiunt omnia linimenta refrigerantia, lumbis, pubi, & perinæo admovenda, & laminam plumbeam supra renes continuo gestandam esse præcipiunt. Insectio in vulvam fiat ex decocto hordei pauco cum succo solani, sempervivi, aut cicutæ. Verum hæc medicamenta lumbis, & perinæo, & lenimenta supra renes præscribunt, faciunt semen stagnare in iisdem locis, & nova scæna sentitur. Insectio in vulvam non potest fieri, nisi in viduis, & qui maritos habent ignavos.

Si affectus perseveret, applicentur cauteria cruribus; nihil enim præstantius est, quam materiam per istos fonticulos derivare. Optima sunt cauteria, sed nihil nisi corruptum per istos fonticulos derivant, ægram torquent, cauterizant innocentem partem, & vulvam non attingunt, unde mulieres magis furiant in furore uterino.

Tandem si confirmatus est morbus, quod cognoscitur ex mania, actum est de ægra.

Quoad nostram curationem attinet, si sanguis abundat, per epicrasim minuendus est appropriatis nostris medicamentis minorari debet; vel si liquores

acres, genitales spiritum plasticum ad libidinem iritant, & spiritus animales accedentes, temperandi, & eluendi sunt, ut

Rx. For. nymph. ros. ana m. j. fol. lactuca, portulaca ana m. ij. sem. viticis plantag. ana ʒ. ij. coquantur ex aquâ, postea colat. ʒ. xx. adde aquæ cinnam. ʒ. vj. spiritus nitri dulcis gutt. xvij. m. f. apozema, de quo capiat ægra bis, vel ter de die ʒ. iij. Vel potest parari.

Rx. Fol. nymph. viticis, salicis ana m. iij. lactuca portulaca, umbilici veneris ana m. j. sem. lactuca, papav. 4. frigid. maj. ana ʒ. ÷. anethi ʒ. ij. fol. nymph. m. j. violar. m. ÷.

Contundantur omnia recentia, & irrorentur succo limonum, ac stent in digestionem hor. 24. postea destillantur, & destillati singulis libris addatur camphora ʒ. j. servetur ad usum. Dosis ʒ. j.

Aqua castitatis summopere laudatur à cunctis authoribus.

Vel Decoctum tale fiat:

Rx. Summit. viticis, fol. lactuca. salicis, flor. violar. nymph. ana m. j.

Coquantur, fiat potio, quæ aromatizetur sem. coriandri, & edulcoretur saccharo: vel cum suff. q. f. syr. cui sub finem adde camphora ʒ. j.

Emulsio in hunc modum parari potest:

Rx. Sem. lactuca, papav. alb. 4. frigid. maj. ana ʒ. ÷. aquæ lactuca, nymphææ, salicis ana ʒ. iv. fiat emulsio: adde julep. Violar. ʒ. ij. magist. corall. ʒ. j. m.

Electuarium tale paretur:

Rx. Conf. flor. nymphææ, violarum, summit. viticis florentis recentis ana ʒ. j. rosar. ʒ. ÷. corall. rubr. præp. smaragdi præp. ana ʒ. j. caulium lactuca condit. ʒ. j. cum syr. violar. & nymph. f. electuarium.

Faciunt autem huc primò refrigerantia, ut lactuca, viola, nymphææ, quod contra veneris insomnia bibatur, & ea prorsus adimat, potaque aliquot diebus, genitale infirmat. Salix, cujus folia trita, & pota, & sumpta cum aquâ præstat mulieribus, ne concipiant. Libidinis intemperantiam coercet, ac in totum auferunt sæpius sumpta, folia portulacæ, & umbilici veneris. Tandem semen extinguit vix, quæ etsi vim calefactoriam habeat, & menstrua moveat, occultam tamen proprietatem habet ad extinguendum semen, & veneream libidinem coercendam, unde & agni casti nomen accipit, cujus & folia, & flores, & semen id præstant. Ruta, anethum, quorum, & semina, & comæ comesta, aut cocta, ac pota venerem extinguunt. Cannabis, cujus semen idem præstat, si præsertim comedatur, seminalem materiam absomit, Camphora, quæ plerumque Medicorum testimonio venereos ardores potentissimè extinguit, ac inter reliqua hujus generis medicamenta facile primas obtinet. Tandem utraque facultate id præstant corallia, quæ & vim refrigerandi, & exsiccandi, & procul dubio etiam occultam qualitatem habent, quibus teste Dioscoride, seminis profluvia, albosque mulierum fluores curant, nocturnasque pollutiones arcant. Smaragdus, de quo etsi affirmatur, etiam gestatum venereum actum impedire, vel à coitu frangi: experientia tamen id non respondet. Cicuta, quæ potentissimum est ad extinguendam venerem, scribit de ea Dioscorides lib. 4. cap. 74. herbam cum coma tritam, & testibus circumlitam, libidinum imaginationes in somno compescere, & genitale resolvere, atque præter præstare, ut eorum testiculi alimentum non sentientes contabescant, & propterea extra genitalibus imposita venerem extinguit. Verum enim verò, cum omnium consensu Medicorum notum sit, cicutam præsentaneum venenum esse, sine periculo exhiberi non potest. Hæc tamen pro libidine Medici præscribi possunt, vel soliditariè, vel cum combinatione

inatione, ut major effectus percipi queat, & per aliquot dies continuari debent.

In primis verò ad uterum, & universum corpus refrigerandum, humorisque fervorem temperandum, utile est aquæ dulcis Balneum, & tale parari potest, ut:

R. Fol. lactuce, salicis, nymphae, vitis, portulacæ, umbilici veneris ana fasciculum. j. flor. ros. rubr. violarum, nymphae ana m. ij.

Coquantur in aqua dulci pro Balneo, cui fœmina bis de die infideat, sudorem tamen caveat.

Inter hæc, & alia præscribi solent anodyna, quæ valent compescere furorem uterinum in principio, sed si jam altius fixerit radices morbus, & suas faciat insolentias, crede mihi, quanto magis sumat, tanto magis insolelescet, quare omittere debemus tale salutiferum medicamen.

Post balneum fiant inunctiones oleo Nymphae, unguento ros. camphorato aliisque ex succo viticis, lactuce, hyoscyam, cicuta, salicis, addita camphora Utilis pessus in mulieribus ex succo plantaginis, portulacæ. & cucurbitæ.

Verùm de hisce medicamentis, præcipuè iis, quæ occultâ vi semen, & venerem extinguunt, monendum, cautè ea usurpanda esse, & nonnisi in Monialibus, & iis Virginibus, quæ certis de causis conjugium inire non possunt. In Virginibus verò, quæ matrimonio se Viris jungere cupiunt, ab iis abstinendum, cum steriles efficiant. Talesque universalibus illis, & medicamentis, quæ saltem qualitatibus manifestis, humorum, & seminis caliditatem, & acrimoniam temperant, contentæ esse sanguinem sapius emittere debent. Quæ si non sufficiunt nihil tutius est, quàm sese honesto matrimonio viro jungere, cum congressus legitimus conjugum matrimonio conjunctorum certissimum, & à Deo hominibus, qui dono continentiae carent, concessum, ad libidinem, & ardorem venerem domandum, remedium sit. Interim verò diætâ commodâ, quæ non parum quoque ad ardorem libidinis compescendum facit, uti opus est.

C A P U T VI.

De Morbo Virgineo.

MORBUS hic ab Hip. chlorosis, à recentioribus febris alba, febris amatoria, morbus virgineus, pallidi virginum colores, & Icterus albus appellatur.

Inter quæ primò est *fœdus ille virginum color*, & febris alba, qui affectus, ita familiaris, imò proprius quasi est, ut morbus virgineus quoque à plerisque autoribus appellatur. Est enim humorum crudorum copiâ, & obstructions, pedum tumores, & alii morbi in hoc morbo concurrant: tamen cum symptomata præcipuè hîc manifesta sint, inter symptomata quæ ab utero, & præcipuè à suppressione mensium proveniant, hîc de hoc malo agere libet.

Appellatur ab Hip. hic morbus, chlorosis, quæ vox virorem, vel etiam pallorem significat, quod virgines hoc morbo laborantes è pallido virentes appareant. Vulgò appellatur morbus virgineus quod virginibus jam viro maturis magis sit familiaris, cum virginibus tum temporis sanguinis menstrui fluxus ad uterum contingat, qui si effluere non possit, & subsistat, ad majora vasa, & hinc in varias corporis partes, con. hepar præcordia, & totum penè corpus regurgitet, varia symptomata excitat.

Dicitur febris alba, non quod febris semper conjuncta sit, sed quia sic affectus speciem febricitan-

tium, colore pallido, virium debilitatè, pulsus celeritate, & frequentia, quæ non caloris augmento à ventilationis defectu, calorisque suffocatione quasi habet, præ se ferunt, cum potius plerumque iste affectus frigidus sit.

Febris virginea, quod virginibus familiaris, & amatoria sit, cum ratione coloris, juxta illud:

Palleat omnis amans, color hic est aptus amanti. Tum ratione ætatis cum virginibus viro maturis accidat.

Dicitur etiam *fœdus, seu pallidus virginum color*, ut & Icterus albus, quod sicut in Ictero, redundante humore biliolo, totum corpus flavo colore tingitur: ita in hoc affectu, pallido, & albo colore inficitur. Plurimæ quidem virgines colorem hunc non pro fœdo, sed pro pulchro habent, & amantibus convenire, & gratum esse persuasum habent, juxta illud modò dictum.

Palleat omnis amans, coloremque rubicundum rusticum esse putant, ideoque ut talem colorem sibi concilient rerum noxiarum, & absurdarum esu, frumenti, cere, cinerum, gypsi, nucis moschatæ, (ut faciunt virgines Hispanæ, quem colorem appellant *Chevadro* viscera intemperata reddunt, & obstructions in iis excitant.

Complectitur autem hic affectus plura mala, ac symptomata, & actionum facultatis naturalis, & motus animalis læsiones: totaque ferè corporis œconomia in hoc affectu pervertitur: conjungitur sæpe malacia, pica, cordis palpitatio, difficultas spirandi, melancholia, febris lenta, capitis dolor, totius corporis cachexia, pedum inflatio, tumor.

Est morbus virgineus coloris faciei naturalis in pallidum, & virentem mutatio, cum virium languore, & gravitate omnium membrorum, cibi fastidio, cordis palpitatione, respiratione difficili, mœrore, pedumque & palpebrarum, & totius faciei tumore œdematoso, à pravâ nutritione, & humorum crudorum copiâ, ex viscerum hepatis, lienis, ventriculi pravâ dispositione genita, & vasorum circa uterum, & vicinorum viscerum obstructione, atque inde menstruorum suppressione, proveniente, ortum habens.

Signa.

Primò sese offert faciei, & totius corporis color pallidus, & subalbidus, interdum verò plumbeus, lividus, ac virentes. Hunc affectum comitari solent tumor, & inflatio hypochondiorum, lassitudo totius corporis spontanea, crura quoque & pedes, præcipuè circa malleolos intumescunt, & ob serosorum humorum abundantiam corpus laxum, & molle cernitur, miseræ in hoc affectu vexatæ, si scalam ascendunt, vel alio modo se movent, statim de respiratione conqueruntur difficili, semper ferè percipiunt cordis palpitationem cum pulsatione in arteriis temporum, pulsus aliquando observatur celer, ut febricitare videantur, & hinc etiam dicitur à vulgo *febris alba*, dolor adest capitis gravans, somnus ipsas affligit ac sunt ad omnia torpidæ, & ob acidum illud depravatum in ventriculo, adest aliquando cibi fastidium, atque rerum absurdarum appetitus, & cum laborant pica menses ipsis ut plurimum sunt obstructi. Parum sitiunt, quæ hoc morbo corripiuntur, frequentes patiuntur ructus, abdomen à pastu intumescit, borborygmus sentiunt, & rugitus, nauseabundæ sunt, atque aliis plerumque segniores. Excreta, quæ à quacunque viâ excernuntur, cruda sunt, & pituitosa. Ordinariò frigent, nisi quando phlogosi laborant, quæ ipsis frequens est, quibus omnibus signis præsentibus, omnino de hoc morbo ambigere nullus debet.

Non

Non tamen hæc symptomata, & signa omnia in omnibus semper apparent, sed pleraque in plurimis, & omnia in quibusdam.

Causa.

Hic affectus oritur quandoque à pituita tantillo acidior, & viscidior, sæpe verò à liquore in glandulis uteri vaginalibus prodeunte vitioso, & malè se habente, massæ sanguineæ crassim perturbante, & spiritum opprimente, & quasi obruente; hinc tota massa sanguinea ad fermentationem concipiendam iners redditur, aliquando verò acris uti facile ex symptomatibus morbum hunc concomitantibus demonstrari potest cum misellæ hæc cadaverum instar palleant, Tumor, & inflatio hypochondriorum in hoc affectu frequens oriuntur, à flatibus à vitioso Gas excitatis cavitatem abdominis distendentibus, qui sursum premendo diaphragma, difficilem faciunt ejus motum deorsum, hinc difficilis est respiratio, quæ ab exercitiis augetur, quia tunc humores magis incalescunt, & dilatantur, sic quoque vapores in abdomine inclusi magis majus rarefacti, majus spatium occupare debent, hinc magis distendunt abdomen, fortius premunt ipsum diaphragma, hinc difficilis respiratio augetur ab exercitio, & motu corporis.

Lassitudo totius corporis spontanea oritur à spiritus torpore, ac ejus spirituum animalium paucitate, & visciditate, qui sæpe in uteri luto hærent, nec se extricare valent, quapropter non sufficiunt ad multa exercitia. Sic enim oriri potest hæc spontanea lassitudo à multis musculorum, ubivis in toto corpore obstructis, adeo ut spiritus animales possint tantum in pauciores musculorum influere, hinc difficile possint, & flectere membra movenda, & insuper etiam hi spiritus animales hinc sunt segniores & minus agiles. Si adsit vellicatio, uti sæpe adesse solet, oportet sanguini aliqua crassiori conjuncta sit acrimonia fibrillas arteriarum, vellicans & spasmodicè vibrans.

Externæ verò causæ sunt, tum totius corporis, tum præcipuè manuum, pedumque refrigeratio, aquarum ingurgitatio, intemperantia in cibo, vitiosa, & absurda alimenta assumpta, ut sunt creta, oryza, crudi cespites, oculi cancerorum, frusta panum exsiccati, indurati, nuces moschatæ, acetum, succus limonum, mala limonia, aurantia, fructus æstivi, quæ omnia fermentum ventriculi, aliarumque partium enervant, & corrumpunt. Symbolum suum addunt somnus nimius, intempestivus, quies nimia, & torpor. Animi affectus frigidiores, imprimis tristitia, & mæror, excretiones variæ suppressæ, alvus segnior, suppressio mensium, eorundemque diminutio, & denique hæreditas, siquidem hic affectus etiam per hæreditatem contrahitur.

Differt à suffocatione ex utero, quod in hac uterus in situ, vel figura vitiata oberrat: in virgineo morbo frequentius obstructions extra uterum sunt in viis, nec ideo dispnoea accidit, quod uterus seprum comprimatur, sed quod citius, ac magis seprum dilatari cogatur, & conetur, quod tamen nequit obstructionis magnitudine impeditum. Differt à melancholiâ, quod in eâ humor crassus per adustionem fit, in morbo virgineo per cruditatem. Ab Epilepsia, quod in halitus ex utero ascendunt inquinato semine, vel menstruo; in morbo virgineo, non halitus, sed humor ipse per corpus universum diffunditur: & siquando est, is quidem nec magnus, sed frigidus & crassus.

Mucidi Galenici obstructionem hic omnium venarum, præsertim verò vasorum circa uterum existentium culpant, causæ veræ obstructionem harum ip-

si sunt humores crassi, viscidi, & crudi ex præva plerumque victus ratione producti.

Prognosis.

Virgineus morbus periculo non vacat; quando totam corporis œconomiam pervertit, & ad longum tempus perseverat, in hydropem interdum mutatur. Atque observatum in corpore hoc morbo extinctis, hepar totum scirrhosum, & corruptum inventum fuisse. Et si caput humores petant, interdum ad insaniam fœmina redigitur. Cum cor in hoc affectu valde afficiatur, sæpe accidit, ut facultate vitali oppressâ, ægra subito moriatur. Quia uterus refrigeratur, & viscerum calor debilitatur, ac sanguis frigidus inde generatur, nisi maturè huic malo occurratur, sterilitatem infert; aut si pariunt, partum infirmum, & parum vitalem edunt. Iste morbus satis est diuturnus, & si radices egerit difficulter, præcipuè si hepar simul afficiatur. Si verò saltem ab utero oriatur, facilius curatur, & solutis ejus obstructionibus, virgine pristinae sanitati restituuntur. Si etiam ventriculus valde afficiatur, & cibi pertinax fastidium adsit, rerum verò alienarum, & absurdarum ingens desiderium, periculosum malum est: cum possibile non sit, eum morbum tollere, qui alimentorum assumptorum vitio continuo fovetur, & augetur. Si menses fluere justo tempore, & quantitate incipiant, jam victoriæ de morbo spes affulget. Ex maritatis steriles difficilius corripuntur: virgines promptius liberantur, si aut viro cohabitent, difficulter etiam sanantur lienis obstructions, ob crassitiam alimenti attracti, ideo diligenter curandæ, ne in melancholicum habitum, nigrum icterum aut delirium degenerent.

Curatio.

Omnis morbus tam magnus, quàm parvus diætâ, hæc namque valet sine Medico morbum sanare si sit brevis; si verò sit chronicus, cum Medico debet inire fœdus, & curatio ex voto succedit. Hæc per se res non-naturales vagatur, & sunt.

Aër si purus, ad calidum vergat, unde curatio tempore verno, æstivo felicius procedit, & æstate hoc morbo laborantes longè commodius curantur, quàm aliis anni temporibus, & si aëris constitutio simul contra morbum pugnat, plus unâ septimanâ, quàm tempore frigido, humido totidem mensibus perficietur; quæ verò in locis frigidis, & humidis habitant, vix integrè sanantur.

Cibus sit boni succi & facilis coctionis, omnes verò pravi succi studiosè vitentur, ut frigidi, & humidi. Abstineant igitur ægræ planè ab oleribus, fructibus horariis, lacte & lacticiniis, piscibus. Condiuntur cibi hyssopo, salvia rore marino cinnamomo. Panis sit bene formentatus semine fœniculi, carvi conditus.

Potus sit vinum, ab aquæ tamen potu, ut & jusculis, & liquidis nimis abstineat, fugiat acetum, tanquam noxium, estò ægræ sæpius id appetant.

Motus sit moderatus in principio, & declinatione morbi sensim augendo, quia calorem excitat. In primis utiles sunt frictiones asperiores manè in lecto institutæ.

Quies est in iis valde noxia, quia aquæ sine motu putrescunt.

Somnus sit moderatus, nec verò somno nimium indulgeat, etsi ob vaporum copiam ad cerebrum ascendenti in somnum sint propensiores. Imprimis manè non diu dormiant, nisi si noctu vigiliaverint.

Vigilia optima est pro morbo Virgineo, quia humores crudos digerit, & quò diutius vigilaverit eo melius, at tamen quò tolerare poterit, nam somnus est imago mortis, vigilia verò est imago vitæ.

Excretio & Retentio regulantur juxta præscriptum naturæ

naturæ; nam si alvinæ faeces non respondeant semel, aut bis in die, sollicitentur pilulis, & clysteribus; si urina non respondeat suo modo, diureticis proritetur; nam habere podicem, & urinam proclivem ad exitum; magna sunt juvamenta, expurgantur per suam viam humores. Si menses non respondeant quid semper suppressi sunt; suo naturali statui restituantur, si tantillum effluxerint magna spes salutis affulget. Si sudor non fluat, (qui semper in mulieribus est obstructus) saltem sollicitatur, quia diaphoresim movebit.

Animi passiones malignæ sint procul, ut mœror, tristitia, quia coagulant humores, & malum augment. Benignæ passiones, ut gaudium, spes &c. vel rixæ, iræ &c. utiles sunt, quia spes alit afflicto, & rixæ augment calorem naturalem, & corpus faciunt evaporare saltem insensibiliter. Venus ipsis utilis est, non tamen ubi malum in vigore summo est, & dum virium maxima adest imbecillitas.

Galenici Veteres, ut rectè procedant, primò alvum clysteres, vel aliâ leni evacuatione sollicitat, venam secant, si affectus recens, & virgo aliquo modo sanguinea, & quidem venam brachii sinistri, si lien sit obstructus, dextri si hepar, vel commodissimè in talo aperiendam ridiculè censent. Verumenimverò indiscriminatim in quocumque morbo venam secant, & toto cœlo falluntur; Primò, quia insignis adest totius corporis refrigeratio, & jam incipiens cachexia. Deinde crudi humores, pituitosi, aquosi potius quàm sanguis peccant. Tertiò, quia maxima adest virium debilitas, quæ venæsectionem non admittit.

Deinde varia apozemata aperientia, & purgantia exhibent, & quia humor crassus est, calefaciendus, & attenuandus, idèò unicum apozema non sufficit, pluribus vicibus res perficienda est. Variæ sunt partes, quæ obstructionem patiuntur in hoc morbo, aperientia eligenda ea quæ, cum partibus quæ afficiuntur, familiaritatem habent; ratione hepatis, hepatica; ratione lienis, splenica; ratione uteri, uterina. Et omnino eadem ferè hîc curandi ratio est, ac leucophlegmatia; cum è simili causa oriatur hydrops.

Ad apozemata aperientia, & purgantia, quorum formulis abundant eorum libri; peractâ solemni purgatione, tanquam ad sacram anchoram confugium. Deinde viscera roboranda esse ajunt corroborantibus, & variis specificis visceri labefactato debitis, quæ suo loco peti possunt, uti & reliquorum Authorum indicationes.

Si petas nostrum votum in curatione, hoc tale erit. Omni operâ annitendum erit, ut spiritus à torpore excitatur, spiritus animales è luto suo extricentur, acidi viscerum humores corrigantur: & correcti educantur & simul ventriculi habenda est ratio.

Ut itaque ordine procedamus, primò quidem prima regio mali labes est, ut si saburra illa accida in ventriculo lateat, turè vomitorium lene exhibere poteris, ita est aqua Æsculapii, vel crocus metallorum in substantiâ, aut mercurius vitæ, vel Hippocras emeticum, illis regulis à nobis descriptis; verum quia Vomitorium semper metuendum mulieribus, suspensionem de veneno atigurantur, idèò omittendum. Verum quia humor in torpore jacet, & acidi spiritus, viscerum humores torpidi manent, extricentur, corrigantur. Purgandum est apozematibus parum, & læpe, quia subiectum est debile, & ablatis viribus, nihil boni est moliendum, illas medicamentas de suppressione mensium usurpanda sunt, vel potes dare pilulas catharticas, & imprimis ex gummaris paratas, additis croco, vitriolo, salibus fixis, mercurio dulci &c.

Sequenti vino medicato feliciter usi sumus:

℞. Herbar. melissa, rorismarini, pulegij, nepetha ana m. ÷ radic. heleni, aristolochia rotund. ana D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

gelica, bryonia ana 3. ij. fol. sena s. st. 3. i. radic. hellebori nigri opt. 3. ij. agarici albi 3. ÷ cortic. aurant. semin. cardamomi, dauci creti ana 3. j. limat. chalyb. in nodulo ligat. 3. j. cassia lign. vera 3. ij.

Contusa, & confracta denur in nodulo, cui affunde vini albi Græci mensuram unam. Dosis 3. iij. in die.

Conducunt hîc omnia, quæ in mensium defectu diximus, imprimis Martialia, quæ acidum corrigunt, austerum emendant, & eliminant, quod solo vino martiali sequenti consequimur:

℞. Essentia Martis 3. j. cassia lignea 3. ij. cinnam, electi 3. j. ÷ caryophyll. 3. j. vini malvaticis lib. ij.

Stent in digestionem loco calido per biduum, postea coletur per manicam Hippocratis. Dosis 3. j.

Lazarus Riverius beneficio pulveris cachectici innumeras virgines, & mulieres chlorosi laborantes curavit, & nos testes oculati fuimus, quantum valeat, & quantum possit hic pulvis cachecticus, multas virgines ruentes ad interitum sanatas vidimus; & pulvis cachecticus simplex veluti divina dextra est in hoc morbo bis in die sumptus; ac proinde pro pauperibus vinum chalybeatum multum prodest, & ferè idem patrat effectus.

Sequens electuarium etiam laudatur à Cratone trium Imperatorum Archiatro:

℞. Limatura ferri cum aceto parat. 3. vj. cinnamomi, nucista condita ana 3. iij. rhabbari 3. j. spec. aromat. ros. 3. j. ÷ mellis, sacchari ana lib. j. m. f. electuarium.

Primò autem hîc monemus, attendendum esse, an venæ circa ventriculum, & in mesenterio, an verò hepar, aut lien magis obstructæ sint. Si enim ventriculi propria vasa præcipuè obstructa sint, chalybs crassiore modo præparatus exhibendus, & vomitum moventia admiscenda, vel vomitus ante usum chalybis, vel diebus intermediis provocandus est. Ita enim vitiosis illis humoribus vomitu rejectis, facilè viscera convalescunt. Si autem humores vitiosi in ventriculo hærentes, ad penitiores partes obstructione laborantes deferantur, morbus inde gravior redditur.

Si mesenterium præcipuè obstructum sit, hoc electuarium laudat Mercatus.

℞. Spec. diarrhod. abb. Diacurcum. agarici trachis. ana 3. j. medull. carthami 3. ij. cor. rad. ramicis, rubia, semin. dauci ana 3. j. ÷ caryophyllorum 3. j. chalybis minutissime triti, & vino præparati 3. j. mellis despumati q. s. f. electuarium.

Cujus Dosis est à 3. j. ad 3. iij.

Quod si eo assumto laborans vomerit, non est prohibendum, nisi aliquod damnum timueris aut diu vomitus persistat: quod vitium vitare poteris purgatâ infernè alvo & ablatis à compositione carthamo & agarico.

Si verò hepar præcipuè obstructum sit; chalybs subtilius præparatus exhibendus atque medicamenta hepatica, quæ per alvum evacuant, nullo verò modo vomitum moventia, admiscenda. Hepate affecto, hoc electuarium idem commendat:

℞. Limatura chalybis lib. 3. ÷ quam vase vitreo excipe additis vini albi 3. viij.

Mox vas illud igni lentissimo appone, diligenter hinc & inde chalybem, & vinum sursum, ac deorsum agitando tandem decem, aut duodecim ebullitionibus fervere finito; quoad usque ejus spumosum sursum ferri videas, ac mediocriter crassescere conspicias, tunc spumofam, ac pingvifam chalybis partem, quæ fervore separatur, simul cum vino in aliud vas transfunde atque id quaterfacito, ordine prædicto: nimirum denuo aliam vini quantitatem conjici in eandem limaturam, & eodem modo fervere sine, parique ratione separari, & pro tertio, & quarto idem facies, servato prædicto ordine. Itaque

vinum cum supra dictâ quadruplici spumâ quatuor coctionibus ex chalybe rursus igni appone, donec leviter fervens mellis spissitudinem acquisierit, quo tempore usui servare oportet, ex quo electuarius hoc modo conficitur:

℞. Sem. petroselini, dauci, spec. diacuncuma, diarrhodana ℥ j. cinnamomi ℥ j. chalybis modo dicto præparat. ℥ vj. cum melle despumato f. elect.

Cujus ℥ iij. ad ℥ v. summo mane præmissio levi exercitio, exhiberi possunt.

Liene obstructo spleni à medicamenta addenda, Mercatus liene affecto hoc modo chalybem præparat.

℞. Limatura chalybis lib. j. Quam semel abluc aceto, & à recrementis expurga, postea, facta colatura, super pannum inspergito, & projice pulv. caryophyllor. ℥ . quæ per diem & noctem eo modo sunt dimittenda: & mox ea excipere oportet vase aliquo vitreo, cui adde vini albi opt. ℥ x. ac projice desuper limaturam cum pulveribus spec. diarrh. scolopendr. fol. senæ, cort. rad. cappar. & aliis supradictis, aut citra ipsos: deinceps quàm valde concutito, commotâ vehementer phialâ, mox tamen soli ferventi exponere per integrum diem; ac si hyems fuerit, in furnariâ stupâ, aut loco alio calido adserua: tandem octo, aut decem diebus idem facies, donec limatura ipsa in vinum ferè liqueatur, parum, aut nihil in fundo resideat, sed veluti mixtum sit quoddam factum sit, cujus ℥ iij. exhibito, purgantibus tamen & exercitio præmissis.

In hoc morbo aliquandiu continuandum est incipientibus, attenuantibus, & deobstruentibus, imprimis convenient, salia volatilia, & fixa, olea aromatica, pulveres minerales, additis stomachicis, atque uterinis. Sit sequens mistura cochleatim sumenda:

℞. Aqu. menthae, cortic. aurantior. ana ℥ iij. aqua Viciae Matthiol. ℥ j. antimonii diaphoret. ℥ . spiritus salis armoniaci gutt. xx. ol. alicujus aromatici, vel carminativi gutt. vj. syr. de menthâ ℥ j.

Omnia quoque amara conducunt, ut Tinctura absynthii, centaur. min. cochlear. vel eupatorii aquat. elixir. propr. Hic etiam conducunt ea, quæ viscidum illud acidum absorbent, & edulcorant, simulque corroborant spiritum. Sequens pulvis cum in finem erit proficiuus.

℞. Acid. tart. Myns. oculor. cancri, croci Martis ana ℥ j. ol. caryophyllor. gr. iv. m. pro ℥ . dosibus, mane, & vesperi singulas exhibendo.

Dum itaque humores emendati, ut ex parte evacuati sunt, porro reliquæ per sudores eliminandæ sunt, sive ex decocto aliquo ex lignis, sive misturis diaphoreticis, sive pulveribus, sive aliis, quæ sudores movent. Vel paretur sequens balneum ad vasa aperienda, & relaxanda, & materiam obstruccionum fundendam, atque dirigendam. Cujus tanta est efficacia, ut aliquando viderimus quibusdam ægrotantibus menstruas purgationes in tertio, aut quato balneo profluere incepisse, quæ per longum tempus antea delituerant:

℞. Rad. althææ, liliorum, enula campanæ, bryonia, cucumeris agrestis ana lib. ij. fol. mal. violaria, mercurialis, pulegii, matricaria, melissa ana m. iv. seminis lini, fœnugr. leviter confusi ana ℥ ij.

Coquantur in aquâ fontis pro balneo quod ingrediatur tepidè bis in die, sine sudore, & longè à pastu, per biduum singulis diebus decocto renovato.

Verùm ubi sunt balnea naturalia, eò meliora, nam aquæ sulphureæ penetrant, sudorem movent, & corpus rectificat, ita sunt balnea Gurgitelli, quæ octo balneationibus sanant quemcumque morbum virgineum, menses movent, & corpus in optimâ constitutione conservant.

Denique de hoc circa hanc curam monendum, licet fœmina rubicundior, vegetiorque fieri incipiat, non statim à curatione desistendum esse, sed eam repetendam, & continuandam esse, donec vel

menses, vel certum sit omnes viscerum obstruccionis liberatas esse.

Ac denique congressus, si legitimè fieri possit illo enim calor naturalis in partibus multum excitatur, quo uteri vala impensè dilatantur. Docet experientia interdum prinâ conjugii nocte, pallidis mensium fluxum excitari, aliis verò, quæ optimâ fruuntur valetudine, tempus consuetum anticipati.

CAPUT. VII.

De Passione Hysterica.

DUm semen, & sanguis menstruus præter naturam retinentur in mulieribus, putrescunt, ac corrumpuntur, & acidam, austeram, ponticam, malignam, & propemodum venenatam qualitatem acquirunt, unde vapores maligni elewantur, & ad varias corporis partes deferuntur, propter mirum consentum, quem uterus habet cum omnibus propemodum corporis partibus, & inde varia accidunt symptomata, ita diversa, ut jure dixerit Democritus in epistolâ ad Hippocratem, sexcentarum arum natum, innumerarumque calamitatum autorem esse uterum; & ipse Hipp. scripserit lib. de morbis virginum, multis, & incomprehensibilibus fere actionibus premi miserimas mulieres. Non illas omnes affectiones hoc capite explicare aggredimur, & unico hystericae passionis nomine comprehendimus, Galenum imitantes, qui lib. 6. de loc. affect. cap. 5. dicit hysterica passionem unum quidem nomen esse, varia tamen, & innumera accidentia sub se comprehendere Ab Helmontio vocatur asthma uterinum; in viris vocatur suffocatio hypochondriaca, in fœminis suffocatio uterina. Sylvius hunc affectum appellat suffocationem, & strangulationem hypochondriacam æquè viris, ac mulieribus solemnem.

Est cettè gravissimus affectus, & varia sub se comprehendit symptomata, & propterea non solum missellis ægrotantibus, sed Medicis ipsis & adstantibus, timorem incutit; subito enim fœminæ prosternuntur, corpus refrigeratur, respiratio, & vox quasi faucibus hæret, pulsus cessat, & nonnunquam sensus, & motus aboletur, ut miseræ quasi mortuæ jaceant, de quibus in signis agemus.

Magnam habet similitudinem cum syncope catalepsi, apoplexiâ, & epilepsiâ à quibus tamen sic distingues.

A syncope quidem pulsu; nam in animi defectione cessat; in suffocatione uteri remanet, licet exiguus, rarus, & languidus; in syncope sudet frigidus, & color lividus adest; in suffocatione color non mutatur, aut eertè ruber, seu pallidus est: sudor nullus. A catalepsi, quia sic affectæ frigida remanent, & oculis apertis, neque audiunt, neque vident quod suffocatis non contingit. Ab Epilepsiâ, convulsione qua carent verè suffocatae sine alterius affectus, licet convulsivum nonnunquam patiantur motum. Præterea, quia in uteri suffocatione mulier vocata læpè audit, præsertim cum pungitur, aut pili avelluntur, sentit, & manu collo admota se suffocari indicat, & licet non possit respondere, tamen post accessione recordatur, & non habet spumam, qualis conspicitur in epilepsiâ; in epilepticâ autem accessione neque vocata audit, nec postea recordatur, & spumam in ore habet Ab apoplexiâ quia stertor non adest, neque anhelitus, aut sensus penitus intercipitur. Insuper in hysterica spuma signum est salutis, in aliis lethale A lethargo etiam febre discernitur, quæ præfocata non vexantur. A venenis denique frigidis assumptis, dolore, icteritiâ, vomitu, unguium, & extremitatum lividitate,

ditate, quæ sicuti in venenatis non adsunt. Verum, quia pleraque ex his symptomatibus communia esse solent, accuratè omnia intueri oportet, ne turpiter decipiantur.

Signa.

Affectum hunc comitatur respiratio difficilis, faucium adest strangulatio, ac bolus quasi faucibus hæret, aut angustia quædam quasi à fuste in œsophagum intruso strangulari videtur; adsunt etiam borborygmi, & rugitus, aliquando nausea adest, rarius vomitus, pandiculario, & cardialgiæ comites sunt. In ipso paroxismo pulsus imminuitur quandoque in totum aboletur, interdum ad quadrantis dimidiæ, & integræ horæ spatium, subinde ad satis notabile tempus ad unum, vel alterum diem, ita ut tales ægræ pro mortuis habeantur, nullis signis unde vitam adesse judicare possumus sese prodentibus, ut plura exempla apud Auctores fide dignos habemus. Fauces etiam ita constringuntur, ut suffocari agrotantes videantur, succedit pallor, & frigus notabile, motus, & sensus nunc in totum, nunc ex parte tolluntur, sæpe in abdomine percipitur globus quidam ad diaphragma usque ascendens, quem falsò uterum dicunt, cum uterus quatuor suis ligamentis firmiter annexus, sit.

Accedunt quoque animi deliquia, varii motus convulsivi, ac epilepsia, menses sunt sæpè suppressi, in hypochondrio utroque præcipuè sinistro percipitur pulsatio, conqueruntur ægræ de anxietatibus, siti, doloribus variis, imprimis verò capitis, ventriculi, artuum &c. alvum aliquando habent obstructam, & tamen à lenientibus hic enarrantibus. Tandem ne pereant agrotantes, post paroxysmum longiorem, aut breviorum, imò interdum ad notabile temporis spatium cordi, & arteriis motus restituitur, & pulsus observatur, pectus quoque extendi, atque complicari, sicque respiratio redintegrari, incipiunt, vox quoque quæ antea nulla, redit, & ægræ de molestiis præcordiorum conqueruntur, aliæ odorifera perferre nequeunt, ambram scilicet, moschum, cinnamomum, rosas &c. quos odores, & plures viri absque deliquio animi tolerare non possunt. Hæc sunt symptomata graviora nostri affectus, non enim quemlibet hæc comitantur symptomata; in aliis pauciora; in aliis plura sunt, imò adeò obscura, ut vix ab incantatione discernantur, omnia etiam enarrare, quæ deinde conjunguntur symptomata, impossibile est.

Sunt tandem alia signa, quæ distinguunt inter præfocam, & mortuam, & vulgariter quidem floccis naribus admotis, clausis fenestris, & recedentibus adstantibus, cyatho aquâ pleno prætori imposito, aut speculo ori, ex eorum motu, infectione præsentem respirationem, vitamque arguunt. Verum quia hæc parum firma sunt, ideo pilorum avulsione potius de vitâ cognoscendum, & sternutatoriis, ex pulvere hellebori, ac pyrethri naribus insufflato, aut pennâ intinctâ in aceto acerrimò squillitico, in quo ruta incoxerit, vel spiritus salis armoniaci fumans naribus admotus. Sed neque hæc certitudinem habent plenam, quia in quibusdam solâ pulsatio vitam tueri potest, quapropter suffocati, apoplectici, ac epileptici meritò aliquandiu servantur, etiam nullo respirationis indicio: fuerunt enim jam pleræque ex sarcophago relatæ, & ex sepulchro auditæ. Cur verò *Arabes* his, *Germani* cunctis defunctis triduum definierunt, causa videtur, fœtor, qui in triduo ab obitu manifestatur; aliis humorum motum, cum enim sanguis perpetuò, pituita quotidie, bilis quoque tertio die, melancholia quarto moveatur, ad unum horum, si suppresset homo, excitandus erat.

Dr. Car. Musiani Oper. Tom. I.

Causa.

De causa hujus intricatissimi affectûs sentiunt maleferiati *Galenici* esse semen muliebre, & sanguinem menstruum, dum præter naturam retinentur, & corrumpuntur, malignamque ac venenatam qualitatem acquirunt; ex quibus maligni vapores elevantur, per arterias, venas, & nervosum genus ad superiores partes ascendunt, & prout vel ad hanc, vel illam feruntur, diversa symptomata producant.

Verum varios humores excrementitios in uterum confluentes, qui diuturnâ morâ putrescunt, & tetros vapores emittunt. Hujus rei fidem faciunt vetulæ non paucæ, quæ sanguine menstruo, & semine destitutæ, hysterice tamen affectibus sunt plurimum obnoxie.

Nullum membrum alienâ vivit quadriâ, nisi uterus, ac proinde existimamus in abdominis partibus inferioribus, præsertim in utero existere spiritus animales, qui Janitori ad uteri nutum esse debent, qui spiritus animales intra uteri fibras existentes, si omnia ad nutum peragunt lenes, & contractiores motus constanter fiant; sin verò iidem spiritus ab hoste, putâ acido vitioso, austero facile effervescenti plurimum irritantur, tunc tumultuariè insiliunt, ita ut densius aggesti, & in auxilium vocantes spiritum vitalem statim progredi, & pertransire nequeunt, inde membranas, quibus intertexuntur, distendunt, divellunt, & dilatant, quin & sæpe ipsas quasi à vento incluso inflatas attoli & antè propelli faciunt, hinc & uteri, & mesenterii plicæ à spiritibus agitatæ intumescunt, imò cum insultibus exilire, ac intra abdomen arietare videntur, nec minùs ventriculi, ac intestinorum tunicæ à spiritibus eo modo expansis, impetumque facientibus elatæ in varias distensiones, ac inflationes urgeri solent, in hac spasmodicâ convulsione, & dolorosè convulsis intestinis, & abdomine aliorum in alias partes subinde continentur motus cum fortiori spirituum animalium perturbatione, hinc à spasmodicâ faucium contractione oritur illa constrictio faucium, & globus in abdomine; hinc sæpè oriuntur epilepsia &c. In graviore hoc malo ab eodem acido, vel austero, tandem supervenit sanguinis quodammodo congruati stagnatio in præcordiis, inde que omnimoda suffocatio, & reliqua symptomata facile ex his præmissis deduci possunt.

Eadem causa respirationis impeditæ, & imaginationis boli in faucibus esse potest, quod intestina torqueantur, & convellantur, quapropter diaphragma minus deorsum ferri potest. Secundò quia muscoli abdominis, & gulæ convellantur, ita ut pectus, & abdomen minus, & cum summâ difficultate moveantur, & gula constringatur, quapropter anima judicat vel vinculo gulam constringi, vel globum in gulâ hære, in aliis verò partibus hærentes particule austere, acidæ, varias convulsiones excitant, & morbus hic cum epilepsia valde conveniat.

Verum diximus à semine, & sanguine corrupto malignam, & venenatam qualitatem acquiri, ad hoc ut fiat hæc passio hysterica, attamen verum non est quodd acidum, austerrum, seu ponticum sit causa tantæ torturæ muliebris, cum vetulæ semine sint destitutæ, paucumque habeant sanguinem & patiantur hunc morbum.

Prognosis.

Non admodum periculosus est hic affectus; ex se enim rarò lethalis est quamvis ratione, aut conjunctorum morborum, aut supervenientium symptomatum subinde lethalis fieri potest, diuturnus autem est,

& contumax, præsertim si altas egerit radices, aut plurima eaque gravia conjuncta habeat symptomata, præsertim in vetulis. Viragines non, aut minus huic affectui sunt obnoxie, quam fœminæ sedentariæ, quia illarum sanguis spirituosior, & genus nervosum firmitus est. Periculosus esse solet hic affectus puerperis, & prægnantibus. Aliquando in epilepsiam degenerat. Sternutatio mulieri hysterica superveniens bona. *Hip. sect. 5. aph. 35. Mulieri hysterica sternutamentum superveniens, bonum.* Robur enim significat cerebri, & illo motu maligni vapores cerebrum obsidentes discutuntur; tum humores vitiosi utero contenti evacuantur. Sic etiam bonum est, si copiosi ructus superveniant; his enim & morbus, & paroxysmus sæpè terminati solent.

Postquam paroxysmus hystericus aliquandiu duravit, ægræ ad se redeunt valdè defatigatæ, scilicet à convulsionibus, & membra dolent; non secus ac si fustibus percussa essent, & reverà quoque utrobique est doloris causa; nam sicut à fustium ictibus fibræ rumpuntur, unde dolor; sic quoque à convulsionibus hinc illinc fibræ franguntur, & hinc illi dolores.

Curatio.

In paroxysmo passionis hystericae nullo modo diæteticam curationem tentabis; extra verò paroxysmum infirmam ad assumendum cibum conveniens impelles, & quia diætetica consistit in sex rebus non-naturalibus, ideo exordium faciemus ab aëre.

Aër sit temperatus, vitetur asperior, & borealis, odores extinctæ candelæ, moschi, zibethi, aliorumque ingratorum vitentur.

Cibus sit boni succi; austera, acida, salsa, & concoctu, & fermentatu difficilia vitentur, castaneæ &c. nocent etiam fumo indurata.

Potus sit vinum optimè defæcatum, vel tenue, nocet omne vinum non bene costum, & fermentatum, item potus aqueus, mustum &c.

Motus, & Quies, excreta, & retenta, imprimis menses suppressi, alvus constricta, & semen retentum, si modum excedant, non sunt patroni hujus affectus.

Somnus, & vigilia etiam in mediocritatis cancellos contineantur; nocent enim somnus, & vigiliæ nimis protractæ, cum varias cumulent cruditates.

Animi passiones sint hilares, spes, gaudium; moerore autem graves, & animus meticulosus, consternatio ex inopinatis casibus, & siqui sunt similes affectus hunc morbum faciliè inferre possunt.

Ad curationem igitur vocati *Medici* caveant diligenter, ne incauti mortuæ remedia adhibeant; neve muliercularum communi errore, quidquid affectus illis contigerit, in uterum rejiciant, cum possint ex aliis causis suboriri, ne tandem vulgari superstitione sic affectas ab immundo spiritu teneri judicent.

Veteribus *Galenistis* suffocationi uterinæ curativæ intentiones duæ sunt, una, quæ præsentem respicit affectus hujus paroxysmum, altera, quæ tempus paroxysmo liberum; eò ergo incumbunt, ut vapor malignus ex utero adscendens dissipetur, & à membris principalioribus avertatur, dein, ut humor è quo elevatur vapor, evacuetur, & è corpore eliminetur, tandemque partes corroborentur.

Postquam ergo fœmina in lecto collocata, ut faciliùs respiret, & fasciæ corporis omnes solutæ fuerint, naturam excitant clamores, & proprii nominis inclamatio, pilorum in pudendis præcipuè avulsio, auriumque vellicatio, ligaturæ, & frictiones dolorificæ, præ omnibus tamen observatione titillationes in plantis pedum paroxysmum discutunt.

A partibus verò superioribus, auram adscendentem

revellunt eadem ligaturæ, & frictiones dolorificæ partium inferiorum, femorum, crurum, ac pedum, cucurbitulæ sine scarificatione, cum multa flammâ, primò suris, & femoribus, deinde etiam inguinibus appositæ.

Naribus graveolentia, & fœtida admovent, quibus partim vapor ipse discutitur, partim ejus adscensus, dum uterus graveolenti aversatur, impeditur, qualia sunt, *pluma avium, imprimis perdicum combusta, pili, corium, cornua combusta, castoreum, asa fœtida, galbanum, oleum succini, &c.* ut vapores illi maligni discutiantur, adhibenda volunt, in quem finem etiam arcani instar verrucas, (quæ tibis equorum adnascuntur) comburunt, fumumque naribus excipere instituunt. Pudendis suaveolentia varia exhibent, ut *zibethum, moschum, galla moschata, cæa* additâ ratione, ut scilicet humbrum, & spirituum motus in utero versus inferiora revocetur, & quasi consopiat.

Revocandam etiam, & revellendam volunt materiam ad superiora ascendentem, clysteribus ex uterinis, & carminativis paratis: ut etiam materia vaporum mater, ex utero tollatur, pessos in maritatis utero indunt, *Barbaris Nascalia* dicta, naribus verò indunt varia sternutatoria, auribus *oleum salvæ, succini, spica &c.* *Emplastrum de Galbano*, aliaque regioni umbilicali imponunt; & si à menstruorum fluxu impedito proveniat, venam tali secare jubent, aliaque varia uterina, & anodyna exhibent &c.

Si à semine retento affectus oriatur, nihil coitû conducibilius est, cum mulier fuerit excercitata, si viro conjuncta sit. In coitûs penuria multi consulant pudendorum confricationem, atque titillationem ab obsterice factam, immisis digitis in uteri cervicem oleis aromaticis perunctis. Verum cum id sine scelere fieri nequeat, à *Medico Christiano* nunquam est præscribendum.

Postquam è paroxysmo elevata est fœmina, laborandum, ne is recurrat, quod sit causarum remotio. Cum verò, ut antea dictum, proxima hujus affectus causa sit vapor malignus ab utero elevatus, hic verò ex semine, & sanguine menstruo corruptis elevetur; danda opera, ut semen, & sanguis corruptus evacuentur; neque quicquam horum amplius corrumpatur, uterusque corroboretur.

Itaque si à semine retento affectio hæc ortum habeat, universalibus purgationibus, quæ lenes esse debent, ac sæpe repetendæ sunt, præmissis iis, quæ seminis generationem prohibent, utendum. Imprimis verò curandum, ne semen in utero corrumpatur, ac propterea si aliquod in utero vitium sit, id corrigendum; aut corruptum sit semen, maturè evacuetur, quod commodissimè fit clysteribus uterinis, & pessis.

Ut reliquæ verò discutiantur, & uterus roboretur, convenientia emplastra, & unguenta uteri regioni adhibenda, ut

℞. Syrac. liquida ℥ij. caryophyllorum, seminum agni casti, angelica ana ʒ. alipta mosch. ℥j. olei nardini, lilior. albor. cera ana q. s. f. Ung.

Vel *℞. Sem. agni casti ʒj. santal. omnium ana ʒ. pulv. ros. alb. ʒj. gummi tacamahaca ʒj. caranna ʒij. alipta mosch. ʒ. terebinth. ladani, cera ana q. s. fiat emplastrum.*

Imprimis verò in hoc causæ genere bonâ diætâ opus est. Utantur huic affectioni obnoxie, & semine abundantes; victu tenui; carniū nimio usu, vini potu & omnibus, quæ semen copiosum gignunt, abstineant; lascivos sermones, conversationes, lectiones venereas vitent, & si virgines sint, viro jungantur.

Si vero à mensruis retentis, & corruptis malum originem

originem habeat, ea curatio instituenda quæ de mensium suppressione.

Quia tamen nec semen retentum, nec menstrua suppressa, suffocationem uterinam excitant, nisi peculiari modo corrumpantur, & malignitatem occultam, ac venenositatem induant, communia quædam medicamenta sunt, quæ humores illos discutunt, malignitati adversantur uterum roborant. Parantur vero talia ex *melissâ*, *menthâ*, *pulegio*, *calamenthâ*, *radice angelica*, *mei*. Imprimis efficax, & utilis est hîc, *radix Bryonia*. Parant aquas destillatas, pulveres, ut sunt *species galangæ*, *diacalamenth.* *diacinnamomum* &c. *Mithridatium*, *requiem Nicolai*, & *castor*. quibus concinnant varias formulas, quarum omnium *Præticorum Galenicorum* volumina referta inveniunt.

Nos omnem operam, omneque studium in curando hoc affectu adhibemus, ut extra paroxysmum causa remota acidum illud, & austerum, seu ponticum corrigatur. Uteri suffocatio analogiam habet ad apoplecticos, & epilepticos affectus, quapropter probabile est ab iisdem causis ab acidis, scilicet vitriolatis anodynis in utero existentibus provenire.

In paroxysmo verò, ut spasmodica illa concussio, & contractio, & suffocatio, tollatur. Spasmodicam illam contractionem auferunt omnia ea, quæ spiritus animales extra pomeria sua vagantes iterum in ordinem pristinum restitunt, in quem finem commendamus salia volatilia urinosa, aliaque fœtida, & subtilia acria, ut sunt *spiritus armoniaci volatilis*, *fuliginis*, *ungula equi*, *tinctura castorei*, *asa fœtida*, *charta cum pennis perdicum combustis* &c. Subtilissimorum talium odoratorum, seu fœtidorum vis tantum non sensibili effectu se exierit in his, uti in summè debilitatis, & lypothymiis odor vini generosioris, vel alijs aromatici, quas nonnunquam ad vivos revocare videtur. Pudendis suaveolentia admovenda, ut *zibethum*, *moschus*, *gallia*, *alipha moschata*, ut humorum, & spirituum motus in utero versus inferiora revocetur. In pauperibus sufficiunt *pulvis caryophyllorum*, *cinnamomi*, *nucis moschatae*.

Vel *℥. Syracis calumita*, *benzoës ana ℥j.* *gallie moschatae* \mathfrak{d} cum *mucilag. tragac.* fiant trochisci,

Qui carbonibus injiciantur, & fumus per infundibulum in orificium uteri immittatur.

Cavendum tamen hîc tegumentis necessariis, ne odor ille suavis ad nares ægræ pertingat, malumque augeat.

Revocant etiam, & revellunt materiam ad superiora ascendentem clysteres flatus discutientes alvo injecti, Vt

℥. Artemisia, *mercurialis*, *majorana*, *pulegii ana m. j.* *semin. carui*, *cumini ana ℥ij.* *rutæ m coque id aquâ *s. q.* in colat. *lib. j.* diss. elect. *diaphœnic.* *hieræ ana ℥j extract. *castorei ℥j.* *ol. rutæ. ℥j fiat clyster.***

Magnoperè commendamus oleum Jovis quod sic paratur: Solve stannum Anglicum in aquâ forti, ex nitro & alumine factâ secundum artem. Et stannum ipsum paulo post in fundo apparebit, in modum calcis albicantis. Hanc calcem exsicca, & per ollas super cucurbitâ tubulatâ positas sublima, quemadmodum alijs sunt flores antimonii albi, atque ita corpus Jovis sursum fertur in formâ pulveris, seu farina candidissima. Hunc pulverem solve in aceto destillato, & extrahe per biduum quotidie sæpius vas agitando. Solutiones, & extractions repete per recens acetum distillatum, donec tota completa fuerit extractio. Tandem extractum omne conjunge, & acetum destillatum usque ad siccitatem inde evapora, aut destilla. Quod remanet, cum spiritu vini extrahe, quemadmodum cum aceto destillato factum: separa *vi. ssim* spir. vini usque ad medietatem. Pone in locum humidum, & enascentur crystalli, quas demum

in liquorem per diliquium solve. Is liquor umbilico hysterice immixtus, statim suffocationem sistit. Intra à gutta. j. ad ij. ad summum iij. repetitis vicibus exhibetur.

Oswaldus Crollius miræ virtutis præparat elixir uterinum, ut

℥. Castorei lib. \div *croci ℥ij.*

Extrahe tincturam cujusque seorsim spiritu vini, & separa spiritum ad remanentiam extractorum, quibus mistis adde

Extracti *Artemisiae ℥. iv.* *salis matris perlarum ℥j.* *oleorum stillatitiorum angelica, anisi, succini ana ℥ij.*

Digerantur mista omnia per octo dies.

Dosis hujus elixiris ℥j. vel ij. ingruente paroxysmo hysterico, tunc illicò sanantur. Quod si singulis mensibus appetentibus menstruis æquali dosi utantur, non revertetur morbus.

Interiùs adhibetur essentia, vel extractum chamaectes, ut

℥. Granor. sambuci probè maturator. q. u.

Exsicca, & cum aquâ ardente extrahe tincturam, hanc si vis ad mellis consistentiam, vel picis redigere potes.

Dosis est extracti ℥j. tincturæ unum, vel alterum cochlear.

Quam maximè juvat fœcula *Bryonia* non solum in paroxysmo. sed etiam extra ad præcavendum; summum enim uteri mundificativum est, cum quo habet signaturam, miscetur cum castoreo, asa fœtida, cum ol. & tincturâ, succini.

In passione hysterica ad convulsivos istos motus sedandos & simul austerum absorbendos. *Jovialia*, *saturina*, *anodyna*, *castorina*, *cinnabarina*, omne ab solvunt medendi punctum.

Tinctura bezoartica cum spiritu armoniaci, castorei, vel elixir uterinum cum essentiâ anodyna mista generosa sunt remedia.

Laudanum sequens hysterikum in usu nostro comprobatur, est generosum remedium, quod in usum ægrotarum communicare lubet:

Extracti opii cum aceto facti ℥j. *zedoaria ℥ \div *verruc. equinar. rad. calami arom. ana ℥j *cinnabaris native, castorei ana gr. xii.* *croci gr. xv.* *lap. bezoari. orient. ℥ \div *olei succini, ruth. ana q s. f. l. a.* extractum.***

Cui grana ii, & iij. ad quatuor in aquâ melissæ, aut calaminthæ exhibita mira præstant, his verò aquis destitutis, in vehiculis domesticis cervisiâ &c. propinandum.

Extractum lichen sic fit:

℥. lichen. q. s. Affunde aq. melissæ, pone in vitro ad tincturæ extractionem, & abstrahere ad extracti consistentiam.

Hæc de medicamentis durante paroxysmo exhibendis, extra paroxysmum verò hic affectus, aliam postulat methodum, sedato, & inducias ferente acido, hostem illum apertius aggredi audemus: Hinc extra paroxysmum conveniunt illa, quæ acidum illud ponticum absorbere, præcipitare, dulcificare, & quovis modo corrigere apta sunt, & simul respicere debent janitorem uteri, & hæc sunt omnia uterina specificè juvenia, ut aromatica, & volatilia; dein omnia præcipitantia correcto aliquo modo austero pontico sæpe viscido, operæ pretium est, ut deinde educatur; in quem finem varia conducunt purgantia antihysterica maritata.

Sequens medicatum vinum non est contemnendū usus, ut

*℥. Herbar. absynth. card. benedicti, melissæ, scolopendr. ceterach, ruthæ ana m \div *Radici zedoaria, eringii, pinpinellæ ana ℥j *angelicæ ℥ij.* *Rhabarb. opt. ℥ij.* *fol. senæ ℥j.* *sem. sileris mont. faniculi, carici ana ℥. ij. \div *cortic. aurantior. tamarisci, fraxini ana ℥ij.* *tart. crudi ℥ \div *incisa d. ad Chartam.*****

Si quis pilulas amat, sequentes erunt, ut

℞. *Spec. diacymini* ℥j. *asa fetida* gr. xii. *extract. castorei* ℥j. *extract. croci* gr. v. *extract. rhabarb. extract. resina jalappe ana* ℥j. *ol. rectificati succini, tinctura castorei ana* gut. vj. m. fiant pilulae,

Quæ sufficiunt pro xxxvi. vicibus, purgantibus caute incedendum.

Vel ℞. *Rad. bryoniae* ℥iij. *fol. sen.* ℥j. *agarici* ℥ij. *zinziberis* ℥j. *cinnam.* ℥j.

Infundantur per noctem in aquâ fontis. In colat. dissolve. Syr. rosac. ℥j.

Fiat potio sumenda bis, aut ter in mense.

In iis, quæ facile vomunt, utile est vomitum proritare semel, aut bis in mense, ad hunc finem *sal. vitrioli* in aquâ appropriata exhibemus à ℥j. ad ℥j. & in histericis specificum prædicamus. Pilulæ foetidæ majores bis in mense ad ℥j. exhibitæ sunt utilissimæ.

Sed longè efficacior est pulvis sequens, qui diuturnas, & contumaces affectiones hystericas sanat, si frequenter assumatur ℥j. pondere cum vino, aut pane hostiario, vel in boli formam redactus cum syrupo artemisiæ, ut

℞. *Rad. gentiana, Dictamni albi, tormentilla pithuri, rhapontici, bistorta, aristolochia rotunda, carlina, baccarum lauri, angelica, imperatoria, semin. coriandri prap. semin. anisi, grana juniperi, mastiches, boli armena orient. terra sigillata ana* ℥iij. *croc. orientalis* ℥ij. fiat pulvis tenuissimus in vase bene clauso reservandus.

Commendamus ad hunc affectum *vitriolum Martis*, ejusque granum unum, vel duo cum duplâ sacchari portione exhibemus per multos dies cum vino, aut liquore idoneo.

Post universalem purgationem, ad materiæ morbificæ discutiendas, conveniet decoctum sudorificum, per plures dies exhibitum, ex ligno sasafras, aut guajacino cum semine fœniculi, & viticis paratum. In eundem usum maximè convenient Theriaca, sulphurea, & bituminosa quales sunt nostræ Gurgitelli, quarum usu multas optimè habere quotidiana experientia patefacit.

CAPUT. VIII.

De Uteri Procidentia.

Uteri procidentia, prolapsus, descensus, sive exitus, & egressus, quem Arabes *matricis precipitationem* vocant, tunc fit, cum uteri corpus per fœminæ pudendum ita evertitur, ut instar strutiocameli ovi foras promineat juxta majoris, aut minoris differentiam, prout violenta everfio contingit. *Fernelius* agnoscit inter prolapsum, & descensum hanc differentiam, quod in descensu in infimas partes uterus pervolvatur, prolapsus verò gravior sit, quod everfusus uterus foris procedat; ejusque fundum, uti diximus, instar ovi promineat; neque verò ut imperiti putant, à suis solutus appendicibus, ac ligamentis totus decumbit; nam ita procideret, restitui minime posset, sed ejus ligamenta fiunt laxiora, præsertim cum peritonæum, aut ipsius vincula dissolvuntur, aut dirumpuntur, ut enim variis partibus per diversas propagines alligatur, ita illo per tunicam à peritonæo demandatam.

Signa.

Uteri procidentia signa ex ægræ relatione patent; congeritur enim depondere, & tumore instar ovi, nunc minoris, nunc majoris. Quandoque tumor vulvæ labia aperiendo, apparet, quandoque extra labia se vi-

dendum exhibet. In principio adest insignis partium dolor, quibus annectitur uterus, lumborum nempe, hypogastrii, pudendi, & circa os sacrum. Si malum diu duravit, ob assuetudinem dolor demulcetur, & solum quædam ponderis molestia percipitur, & in ambulando impedimentum præbet. Interdum alvinæ fæces & urina suprimuntur ob compressionem. Quandoque supervenit febris, & quandoque convulsio.

Causa.

Procidere uterum putarunt nonnulli, quando ejus fundus prolabitur, invertiturque propter ligamentorum relaxationem, extensionem, vel ruptionem, & deorsum labitur, ut pars intima extrema sit; laxiora inquirunt, fieri ligamenta à variis causis occasionalibus, ut ab humoris pituitosi affluxu, à nimio fluxu feri, aut sanguinis, diutino fluore muliebri; ab his enim immodicis evacuationibus per uterum factis relaxantur ligamenta, & foras prolabitur. Externæ causæ sunt partus laboriosus, balnea, infessus, linimenta, & omnia emollientia, & refrigerantia, ut pedum & lumborum refrigeratio, sessio super lapide frigido, sic & potus aqueus, alimenta lubricantia. Diuretica sæpius repetita & exhibita, nimia corporis exercitatio, aut ambulatio pedestris, equestris, saltatio, tussis, sternutatio &c. subiti, & graves animi affectus. Excretiones aut suppressæ, aut immodicæ, alvus adstricta, diarrhœa, dysenteria, vel similes causæ, quæ vel à toto corpore, aut parte aliqua ad uterum refundunt. Nonnunquam, & sine ullâ istarum causarum debilitantur corpora, ut membranæ, musculisque vulvam sustinentibus exolutis contingat uteri procidentia, quod in occidua ætate fieri solet. Vel ligamenta extenduntur à frequenti, & difficili partu, gravi & onerosa fœtus gestatione. Vel rumpuntur à violentis causis, ut ictu casu, vel ponderosi fœtus gestatione, aut ponderis elevatione, præcipue post partum, saltatione, partu laborioso, aut abortu, violentâ secundinarum extractione, sternutatione post partum, vociferatione &c. His de causis uteri procidentiam fieri, aiunt, sicut quandoque muscoli ani, sphincteres dicti, intestina, omentum è suo loco deorsum labuntur, ut in ramice contingit, & ita matricem sæpe deorsum ruere, & è corpore propendere, & sicut etiam in sanitatis statu uteri substantia densa, & compacta est, nonnunquam tamen in statu morbofo laxatur, ut scrotum. Fundus prolapsus, & inversus carnem propendulam scroto virili persimilem, ovumque anserinum magnitudine æquantem repræsentat, vel quod per vulvæ rimam procidit, ovo strutiocameli simile est, majoris tantum, aut minoris ratione differens, prout inversionis violentia coegerit. Si cervix prolapsa sit, caro rubens virili, glandi cum suo foramine similis, extra corpus ante pudendum propendet.

Hanc uteri procidentiam ab omnibus ferè Medicis tam Antiquis quàm Neotericis hætenus decantatam invenimus; verum isti oculos glaucomate offuscatos habuisse credimus, & non mirum si quid pro quo, vel pro Cete Cancrum aspexerint, aspexerunt namque aliquid rugosi, & membranei ab interiori colli uterini parte versus pudendum propendere, quod pro utero ipso acceperunt, & adhuc quotidie omnes ferè vulgares vanâ spe delusi, etiam pro utero habent. Resipiscant, quæso, imperiti Medentes, & his rationibus palinodiam canant.

Uterus pro parte inferiori duobus ligatur fortissimis ligamentis, quæ illum firmiter retinent, ne superiores comprimat partes, & neque in dextram, vel sinistram contorqueatur, & meatum, vel cornu, vel os interius dilatans, quod ligamentorum alterum relaxetur; aut contrahatur ad partem dexteram, vel sinistram. Hæc liga-

ligamenta inferiora, quæ processus sunt nervei, tere-tes, & cavi, ortum habent à lateribus fundi uterini, vasa deferentia contingunt, & ad inguina descendunt per peritonæi productiones, ac ad pubis os devenientes, bipartuntur, & antequam in latam, & nerveam exilitatem degenerent, una medietas clytoridi jungitur; altera verò in membranam latam per femoris musculos excurrit. Vteri cervix cum vicinis partibus undique connectitur, antèrùs vesicæ urinariæ, ossibusque pubis, beneficio membranarum à peritonæo prodeuntium; posterius recto intestino, & ossi sacro, cui toto ductu incumbit, & circumcircuità fibris quibusdam vicinis partibus alligatur.

Parte superiore uterus duo habet ligamenta lata, membranosa, ac robusta, sed mollia, ut incremento augeſcentis sensim fœtus successivâ expansione spatium relinquat, quorum primum in lateribus observabile pro expansione quâdam peritonæi habetur, estque membranosum penitus, tamque latum, ut cum tubis ac testibus, necnon fundo confibulatum, uterum ossibus ilium annectat, vocatur hoc aliforme ob similitudinem alarum vespertilionum, quam refert.

Ex hac uteri anatome constat, ipsum ligamentiſ fir-mari, & roborari, ut in oneribus ferendis, expellendo fœtu, clamoribus, laboribus & humorum fluxu ad hanc partem, nullatenus per relaxationem invertatur, nec minùs hæc ligamenta rumpi possunt, quia à naturâ non conflata sunt ex chartâ emporeticâ. Intuper præter hæc firmissima vincula natura peritonæo totum munivit uterum præter venas, & arterias, quod si quandoque peritonæum relaxetur, devolvitur, & decidit in partem inferiorem aliquibus magis, aliquibus minùs. Præterea uteri figura aliis rotunda statuitur, aliis pyriformis, sed estò ad rotundam accedat, quò capacior sit uterus, tamen cucurbitæ fundo optimè assimilatur, quia fundus rectè deorsum sensim angustia-tur, collum verò uteri canalem oblongum, & rotundum repræſentat, inversa cervice: Ex hac igitur figurâ clarè patet, nullo modo uterum inverti posse, cum ejus fundus amplior sit & collum angustius, non invertitur itaque ut mactatorum animalium intestina à laniis invertuntur; non enim si ita procederet, restitui posset, & præcipuè illis vanis medicamentis, quibus jactabundi authores uteros prolapsos restitui gloriantur. Putant, credimus, *vulgares Medicos* per relaxationem, aut ruptionem uterum è suâ sede inverti non aliter ac tibiale invertitur. Non equidem ab ignaro vulgo dissonat, quod inter naturæ miracula connumerat matricem per rimam magnam deorsum non prolabi.

Nos uteri procidentia, quam vocant, causam proximam esse vaginæ, seu cervicis uteri annexus fibrosi cum partibus vicinis solutionem statuimus; vaginæ namque uterinæ tunica rugosa est, mollis, laxa, & inæqualis ob rugas orbiculares, ut major titillationis ab attritu in coitu voluptas percipiatur nervosæ, sed nonnihil spongiosæ, fungosæque substantiæ: Vt non solum penem stricteius amplectatur, ac semen melius ad uterum deferat, sed etiam ut parvùs tempore infantem excludat. Ista membrana rugosa, seu tunica separatur à cervice, vicinas impellit partes, & deorsum in pudoris sinum derruditur, ob loci dispositionem fit corpus orbiculare ex hac tunicæ relaxatione, & versus pudendum invertitur, quandoque extra propendet, quod uterum mentitur, bardosque decipit *Medicos*. Sed quod pejus est, nonnulli imperiti hunc prolapsum quandoque pro uteri herniâ suspiciantur. Observamus nos in quadam muliere hanc tunicam totaliter è suâ sede divulsam, & gangrænâ penitus consumptam, in qua post triste fatum culter anatomicus, quia *Medentes* obstinatè uteri procidentia decessisse asseverabant, uterum minime è suo loco prolapsum patefacit. Causæ occasionales possunt esse omnes illæ, quas in vulgarium recentuimus.

Prognosis.

Affectus hic rarò perniciosus est, attamen molestus, & opprobriosus, quia fœminis in deambulando impedimento, est, ac veneris dulcedinem, conceptionem quandoque & rectam menstruorum purgationem impedit, ac quendam fluorem concitat. Dum recens est, & extra vulvam non procedit, facilius curatur; at si diuturnus fuerit in corpore cocochymo, & debili, ac extrâ prolapsus non nisi longo post tempore, & equidem difficulter sanatur. Facilius in junioribus, quàm adulescentibus curatur, & præsertim quibus & si reponatur, levi de causâ interum procidit. Si dolor, febris, inflammatio, vel gangræna ab aëris alteratione, aut violentâ repulsione accedat, si subsequatur menses suppressio, vel hysterica passio, convulsio, & alia gravia symptomata, fœminæ mortis causa est, & præsertim puerperis.

Curatio.

Medicina absque diætâ est mutila ex unâ parte, attamen cum suis partibus perfecta, est; hæc namque si non curat, saltem ex partibus completa est & *Medicus* alacriter curam potest aggredi: ista diætâ ex sex rebus non-naturalibus auspicari potest, quæ sunt.

Aer, in quo vivit ægra ad siccum magis, quàm calidum vergat, & præcipuè si à laxitate ligamentorum sit uteri procidentia, ægra vitet aërem humidum, & balnea.

Cibus siccans, & adstringens, & glutinans, ac propterea conveniunt oryza amyllum, cydonia pyra, caseus recens. Fructibus verò horariis, piscibus mollibus, lacte, leguminibus, ac pinguibus abstinendum.

Potus sit Vinum subadstringens rubrum, nec largè potet

Motus sit moderatus, nec vagetur per lectum, quia uterus ex se ipso vagatur.

Quies in summo vitet, nec moveatur multum, non clamet, non canter, non rideat, neque etiam quantum fieri potest sternutet; omnia illa jurgia quæ rissim concitare valent, vitet.

Somnus sit longior quàm vigilia, & quò diutius dormiat, eò melius.

Vigilia vitet prolixam, nam corpus extenuat, ac somnus, & vigilia, si modum exceſſerint, malum.

Excretio, & retentio, si corporis excretio nimis profluat, sistenda; si nimis sistatur, clysteribus juvanda est, quia fæces comprimunt renes, sic flatus, & stercus in intestinis procidentiam adaugent; si urina adsit, depletur.

Animi Passiones absint, & præcipuè quæ uteri subvertunt œconomiam, ut jurgia, rixæ, exclamationes, ira, contentiones vitent: hilaritas, mœror, timor sunt boni successus. Spes alit afflictas Alma Venus, tanquam lethiferum venenum fugiatur. Tota igitur prolapsus curatio potissimum in operatione chirurgicâ consistit, danda opera, ut id, quod prolapsum est à sua sede, quamprimùm restituantur, & contineatur. Ad hunc finem obtinendum, ægram super dorsum resupinam coxis altioribus dilatatis, reflexis poplitibus, pedibus divaricatis, constrictis natibus, & demisso capite in lecto collocabis. Postmodum admotâ manu, tumor tepido inunctus oleo comprimatur ab ægrâ, obstetrice, vel chirurgus introducatur, ac in situm reponatur naturalem. Si vagina uteri partium vicinarum compressione nimium intumescat, præmittatur clister, si flatus, vel stercus in intestinis procidentiam adaugent, si utina in vesicâ adsit depleatur: Uterus namque inter intestina, & vesicam suam obtinuit sedem, [id est inter stercus & urinam] intestina enim, vesica tensa, & repleta repositioni relucantur.

Si uteri vagina intumuerit ex alteratione ab aëre externo frigido, & reponi non possit, adhibeatur fœtus ex decocto *malva*, *alibæ*, *seminis lini*, *fœnugraci*, *florum chamomilla*. Vel fiat fœtus ex roremarino, *salvia*, *absinthio decoctis in aqua & vini partibus aequalibus*, aut coquantur folia, & bacca *lauri*, *mentha*, flores *sambuci*, *summitates artemisiae in vino adstringente*, & fœtus tepidè cum linteo applicetur. Si inflammatio adsit, tamdiu differenda est repositio, donec sistatur. Remisso tumore post fœtum, prius uteri vagina inungenda est mucilagine radicis consolidæ, & postea aspergenda pulveribus, qui asperitatem nullam habent, ne partem lædant, sed glutinandi magis, quàm adstringendi vi polleant, ut

℞. *Mastiches*, *thuris ana* ℥ij. *sarcocol. in lact. muliebri nutri* ℥j. *muria*, *balaustror. lacrim. sang. drag. acacia. hypocistidis ana* ℥j. f. omnium pulv. subtiliss.

Tumor sensim & blandè reponatur, quod si ægrè succedat, id peragat obstetrix baccillo crassiori obtuso linteolis involuto, vel intrudendo insuper gossypium in se involutum, formâ, & crassitudine muliebri sinui respondens, linteoque exceptum, ac vino rubro stiptico imbutum, sic absque dolore, & violentia in propriam sedem devolves.

Commendant aliqui tanquam specificum ad spontaneam vaginæ urinæ repositionem suffitum ex pelle *anguilla sale condita*, & infurno exsiccata, & in pulverem redacta, alii verò ex stercore bubalo. Multi naribus admovent bene olentia & fœtida genitalibus subjiciunt, dummodò mulier hystericae passioni non sit obnoxia. Rodericus à Castro de morbis mulierum lib. 2. cap. 17. ad uteri repositionem plurimum conferre scribit, ut chirurgus cauterium actuale, aut aliud ferrunt candens manu ostentet, ac fingat eo uterum inurere velit; Ita enim natura contrahitur, & cum ea uterus ipse, tum etiam quæcumque alia pars extrâ prominens. Ad hunc ferè modum, *Zacutus Lusitanus* de quadam muliere narrat, quæ ab anno, & dimidio uterum prolapsum habebat summa cum duritie, & post multa, & frustra tentata præsidia nihil proficiens, ad ridiculum confugit: supposuit mulieris cruribus mures filo alligatos, quibus positus, & per femora vagantibus, fœminæ metus ingens occurrit, & repentè uterus propriam in sedem reductus fuit, & à malo imposterum tuta remansit. Verùm pace nostri *Lusitani*, ipse ratus fuit cum *Platone in Timæo* uterum esse animal sensu, & ratione particeps, quod facilè ab alio animali terretur; quàm medicamentis indiga est vulgarij medicina, ut quandoque seriis incassum tentatis, ad ridiculas inventiones recurrere cogatur pro morborum sanatione! Quidam in hoc affectu vomitorium commendant; quia ad superiora sit humorum revulsio, & est hoc titulo proficuum, nihilominus aliâ ratione metuendum est, hoc namque suas exerit vires magno impetu, & conatu, non minùs quàm sternutatio uterum pellit. Imò experientia docuit ad partum difficilem, & fœtum mortuum excludendum, nihil efficacius esse, quàm vomitorium exhibitum.

Postquàm uteri vagina convenienter fuerit reposita, omni industriâ & arte, procurandum est, ut in suo loco contineatur: Mulier itaque in lecto collocetur aliquantulum inclinata, cruribus extensis, & ita coaptatis, ut unum alteri iucumbat, & per octo, vel novem dies in hoc situ consistat. Interim procurandum est, ne alvus segnior, vel laxior sit; nam si fæces duræ sint, vagina in iis egerendis facilè prolabitur, fluida alvus laxat. Duo sunt medicamentorum genera, quæ repositam uteri vaginam in suâ sede retinent; quædam hanc in suo loco stabiliunt & Partibus vicinis agglutinant, & coalescere faciunt, ea sunt medicamenta adstringentia, & agglutinantia; quædam verò tantum vaginam retinent, ne prolabatur, & hæc

cura palliativa nominatur. Equidem verò, quæ fit curatio per agglutinationem est vera curatio; nam solius naturæ est agglutinare continui solutionem, & ut hæc facilius rectiusque perficiatur, ea adhibenda sunt medicamenta vulneraria, quibus in vulneribus consolidandis, & enterocelis curandis utimur. Hæc medicamenta adstringentia, & agglutinantia in hoc affectu cum internè, tum externè adhibemus; verùm cautè usurpanda sunt, si menstrua, statis periodis, fluant, ne supprimantur, & inde graviora proveniunt mala: opportunum igitur hujusmodi remediis utendi tempus est, ubi menstruus fluxus præterit.

Dum sequentia adhibemus medicamenta, quies seriò imperanda est, caveat proinde sibi ægra à vociferatione, jurgiis, omnibusque illis quæ tussim, aut sternutationem concitare valent. Sumat ægra bis, vel ter in die sequentem haustum adstringentem, & vulnerarium, ut

℞. Herbar. *herniaria*, *pilosella*, *stellaria*, *bursa pastoris*, *polygoni ana* m. j. radic. *consolida mai di-étamni albi*, *tormentilla*, *bistorta ana* p. j. ros. rubr. p. ij. nucum cupressi num. iv. fiat decoctio in vini rubei lib. iv. vase optimè clauso.

Non credibile est, quantum valeat in uterinæ vaginæ procidentia hoc nostrum decoctum vulnerarium per os assumptum, qui experietur nos vera dicere, fatebitur. Imò si per syringam in vulvam injiciet, compendiarie utetur viâ pro talis affectus sanatione. Ad uteri vaginæ roborationem exhiberi potest sequens pulvis:

℞. Radic. *thapsi barbati* ℥. ij. flor. *myrti*, sem. *pastinac. domestica ana* ℥j. rasura c. c. & nucis mosch. ana ℥. oculor. cancr. præp. ℥. j. corall. præp. ℥. ij. fiat pulvis.

Cujus dosis est ℥. j. in vino austero.

Ad firmandam uteri vaginam in suâ sede, pessus sæpius renovandus eâ figurâ, quæ vaginam impleat, fiat ex spongiâ, vel lana, vel gossypio, vel ex petiis lineis, & sequenti imbuatur decocto, & in vulvam immittatur, ut

℞. fol. *myrti*, *quercus rubi*, *artemisia*, *matricaria ana* p. j. cortic. *granator. cupular. glandi p.* balaustrorum, *baccar. myrt. ana* ℥. ij. succ. *acacia*, *hypocistidis*, & *sarcocolle ana* ℥. j. sang. *drag. boli armeni, mastiches ana* ℥. ij. *sumach. ℥. j. alum. r c c* ℥. vi. fiat decoctum in paribus paribus vini austeri, & aqua ferrariorum.

Interim umbilico, vel sub mammarum regione, aut utrique reni cucurbitulam cum multâ flammâ sine scarificatione admovent.

Ventri imponunt sequens emplastrum, ut

℞. Radic. *cyperi*, *bistorta ana* ℥. j. gallarum, *acacia ana* ℥. j. nucis cupressi. ossium dactilor. semin. *myrtill. ana* ℥. j. picis, *colophonia q. s. f. emplastrum*.

Lumborum & pectinis regioni tale applicant emplastrum:

℞. *Opoponac. ℥. ij. styracis liquida ℥. j. thuris, mastiches, picis, boli armeni ana* ℥. ij. cera q. s. f. emplastrum.

Vel admovent emplastrum contra rupturam, vel pro retentione fœtus, vel unguentum comitissæ.

Fiant suffitus ex pelle *anguillæ*, vel ex fœtidis. Suaveolentia, ut *ambra*, *mochus* &c. naribus non admoveantur; eorum enim odor non solum ad nares pertingit, verùm etiam ad uterum, & solum præcipitationes inducere, sed etiam caput, & cor lædere, ac hystericas passiones excitare possunt, præcipuè si mulier his obnoxia sit. Prædicta remedia per duodecim, vel quindecim dies continuanda erunt.

Solent vulgares convenientes instituere purgationes, humores pituitosos leniter purgantes, ac uterum denuò præcipitent, post quas decocta exhibent sudorifica ex radice *chine*, ligno *guajaco*, vel salsa parilla

parillâ, sed, optimum est *visci quercini lignum* admiscere, quod potenter exsiccat. Si hæc quæ attulimus, non prolint, *therma sulphurea in Puteolano*; vel *insulâ Anaria* efficacissimum erunt remedium, & rarum, quæsum usu multas mulieres convaluisse vidimus.

Quod si nulla perfectæ salutis spes super sit, tunc uti possumus curâ palliativâ, quâ tantum vagina in suâ sede retinetur, ad hunc finem *Hippocratis Zona* est adhibenda; hac enim sine procidentie periculo munitæ mulieres ambulare, muniæque quotidiana exercere possunt, & vagina ab externo non læditur frigore.

Paratur autem hæc Zona ad eum ferè modum, quo fasciæ pro herniâ parari solent.

In deploratis procedentiis utilissima sunt pessaria, formâ rotundâ & tantæ longitudinis, & crassitie esse debent, ut citra violentiam intrudi, vaginam tamen, ne iterum procidat, retinere possint. Formantur commodissimè ex levissimo suberis cortice, aut glomere è filo, vel melius funiculo, & in cerâ liquida intinguntur, & eâ obducuntur. Sint lævissima, aliàs attritu suo menstrua alba excitarent, vel naturam ad seminis ejaculationem impellerent, quâ necessariò corporis vires debilitarentur. Fiunt perforata, ut menstruorum fluxus, vel falsus ichor ex utero profluens non impediatur. Alliganturque ligulâ sericâ, indunturque ut commodius quando libet, extrahi possint, quod tamen rariùs fieri debet, & non nisi concubitùs tempore. Hoc pessario adolescentulam munivimus, quam tanto ita lenivimus, ut à viro compressa conceperit, gestarit & suo tempore natum in lucem ediderit. His pessariis munitæ mulieres, vagina ita firmiter suo loco persistit, ut pedes ambulare, currere, saltare, sternutare, vociferari, rixari, equum, aut currum ascendere, pondera elevare &c. possint, & nullum tamen præsentiant incommodum.

Bardi vulgares, qui uteri fundum inverti, & deorsum prolabi, ac per magnam vulvæ rimam extra corpus procidere imaginantur, pessaria ad columnellæ formam, ut prolapsum uteri fundum in suâ sede retineant, efformant, non aliter ac columna fornicem fulcit. Verum hæc pessaria ad columnellæ modum non habent, ubi suam stabiliant basim, sicut nostra, quæ uteri orificium non excedunt, & sunt depressa ac perforata, veluti placentula, ac unius transversî digiti cum dimidio crassitiem æquant, quorum circumferentia orbicularibus uterinæ vaginæ rugis adhærent ipsamque vaginam, quæ prius pendula erat, firmiter in suo loco stabiliunt. Multa miranda canunt vulgares de pessario in columnellæ formâ, sed non credenda; asseverant namque ut mulieres conceptum retineant, utero gerant, pariantque, absque eo quod extrahatur, non impedire, imo etiam si mulieres propter uterini procidentiam concipere non potuerunt, ut concipiant, auxilio est. Verum nos adduci non possumus, ut credamus cum tali pessario in uteri fundo mulieres concipere, utero gestare, & parere posse, quin potius conceptum, gestationem, & partum impedire, ut consideranti patet. Pessaria juxta nostrum institutum confecta, antè coitum extracta, & post intrusâ conceptionem non impediunt, ac gestationem, & partum, quæ si utique concubitùs tempore non attraheretur, impedirent, ut faciunt aliquæ devotæ mulieres, quæ intra uteri collum, ad cervicem usque, quantum fieri potest, spongiæ frustulum, vel petiam, ne concipiant, intrudunt, & post coitum extrahunt unâ cum semine.

doque corripere solent. Dicitur uterus quod in eo tanquam in utre quodam fœtus continetur. Matrix, quod fœtui alendo se matrem præstat, atque etiam per imprægnationem matres efficit. Loci & locelli, quod locus initialis sit hominis, ac præ omnibus aliis jucundis locis juvenibus placet. Hic, quem ad concipiendum, conservandumque fœtum in fœminis primus Protoplastes condidit, situs est in hypogastrio, seu infima imi ventris regione, in pelvi, quasi ossæ, quam pubis, sacri, ilii, coxendicisque cursus efformant, cujus pelvis in fœminis major est amplitudo, quam maribus: unde etiam fœminis grandiores, & ampliores sunt nates. Talem obtinuit situm uterus, ut pro fœtus magnitudine infans distendi, & commodè etiam excludi posset. In medio locatus est, ad nulum inclinans latus, nisi dum utero gestat mulier masculum, vel fœmellam: tum enim dexterum, vel sinistrum magis occupare solet, estò hoc non perpetuò sit verum. Positus verò est inter intestinum rectum subjacens, & vesicam incumbentem tanquam inter duo pulvinaria, unum stercore, aliud urinâ repletum. Quid ergo superbimus; qui inter sterces, & urinam nascimur?

Vteri magnitudinem non tantum variat ætas, corporis moles, sed & veneris usus, & fœtura, consideraturque in longitudine, latitudine, & crassitie. Longitudo in iis, quæ mediæ sunt staturæ, & venere utuntur, à pudendo usque ad fundi finem communiter est undecim digitorum, fundi verò trium. Fundi latitudo duorum, aut trium digitorum, quæ in non gravidis eadem est latitudo fundi, ac cervicis, atque hinc amplitudo facile conjici potest. In virginibus parvus est, vesica minor, perfectis major, quibus tamen venere abstinentibus, ut & vetulis satis parvus, sed crassus est: at major in illis, quæ sæpè conceperunt, & utero gestarunt, tum enim magis, magisque amplifi catur, cum ante in gravidationem sacri ossis initium non superavit, fundus postea ad umbilicum. & non ultra etiam extenditur, ut tenuibus incumbat intestinis. Crassities uteri eodem ferè modo variat, nam in virginibus tenuis est substantia, in adultioribus crassior, & quod sæpius mulier uterum gerit, eò crassior est ejus substantia. Mensibus fluentibus, crassescit uterus & quando instat mensium excretio, humida, & crassa apparet uteri substantia. In gravidis purarunt *Gal. Vesalius*, alique anatomici uterum, quod magis extenditur, eò magis attenuari, & crassitudinem in longitudinem absumi. Sed hi decepti fuere, uterum namque præter naturam tenuiorem observarunt, sive ex humoris defectu, sive nimia distentione, & tunc de facili rumpitur à fortioribus impellentibus, ut in puerperâ observavit *Salimuth*. A primo conceptu uterus secundum omnes dimensiones paulatim ab augescente fœtu dilatatur, & in dies crassior, carnosior, & robustior redditur, ac postremis mensibus duorum ferè digitorum crassitiem æquat & tamen tanta uteri moles intra duas, vel tres à partu hebdomadas per celebrem lochiorum expurgationem ad pristinam redit magnitudinem. Uteri figura aliis rotunda, aliis pyriformis statuitur, sed licet ad rotundam accedat, quod capacior sit uterus, tamen cum *Sorano*, & *Fallopio* fundum cucurbitæ optimè assimilari posse sentimus, quia fundus recta deorsum sensim angustatur; collum verò uteri canalem oblongum, & rotundum repræsentat. Cavitatem obtinet exiguam, quæ in non gravidis, præcipuè virginibus, vix fabam majusculam capit, & factâ conceptione unâ cum fœtu, ac toto increfcit. Hæc nullis cellulis est donata; uti falsò septem cellulas ei aliqui tribuunt, sed solâ lineâ quædam per longitudinem exporrectâ, & interiore tantum parte carnosæ tunicæ designatâ in dextram sinistramque partem

CAPUT IX.

De Vteri Viceribus.

AB uteri vaginâ rectâ ad uteri fundum penetramus, & ea describimus ulcera, quæ hanc partem quan-

partem, dirimitur, qualis linea etiam in viri scroto extrinsecus conspicitur.

Constat triplici membranâ distensibili, & amplabili, ut totus cum crescente fœtu ampliari uterus possit; extrema hujus membranæ tunica à peritonæo prorogatur, estque robusta satis, ut non faciliè crepet, intima nervosa est, fibrosa, & porosa, media omnimodè carnosâ, extra prægnantiæ rationem densa, & admodum compacta est. Post autem fœtum conceptum humorem opposititium in modum spongiæ tam largiter combibit, ut eò paulatim laxata stupendam gravidæ utero crassitiem adducat.

Uteri fundus suâ substantiâ superius nulli parti annectitur, ut liberior sit ejus extensio: à lateribus verò duobus ligamentorum paribus, quorum usus est uterum suspensum tenere. Vnum par superius est latum, & membranolum statuitur, à musculis lumborum ortum; desinit verò in uteri fundum prope cornua, laxum, & molle est, ut extendi, & contrahi possit. Vocatur hoc aliforme, ob similitudinem alarum vespertilionum, quam refert. Atque hujus partis beneficio alligatur ossibus illi. Hoc ipsum subinde quandoque laxatur, vel etiam violenter distrumpitur (ut per vim, partus difficultatem, pondus fœtus &c.) ex quo mox uteri fundus suo fulcro destitutus, uterus in sinum descendit, & inversâ aliquando cervice, atque aliquando vel lateraliter ad inguina recidens peritonæo ansam ad herniam præbet, vel inverso modo foras ruit, ubi tamen accedat necesse est quoque solutio connexionis colli. Alterum par inferius rotundum, instat lumbricorum, subrubrum instar musculorum ab utroque fundi latere profectum antrorsum pergit, peritonæumque, ac musculorum abdominis permeans, atque ad pubis ossa deveniens bipartitur, unaque medietate clitoridi jungitur, alterâ autem in membranam dilatatum, per femoris musculos spargitur.

Per uterum etiam varia vasorum genera discurrunt, arteriæ scilicet, venæ, nervi, lymphæ ductus, & tubuli quidam utero peculiare; innumeræ ferè arteriolæ uteri tubulos ingredi, ibidemque terminari conspiciuntur, sed usque adeo exiles, ut sine microscopii opæ, vel alio artificio instituto, vix discerni queant. Notatu etiam dignum est, quod duplo, vel triplo plures & majores, magisque flexuosæ arteriæ per uterum, quam per vaginam, serpant. Sed ad uteri ulcera noster redeat sermo.

Signa.

Uteri ulcerati signa sunt gravissimi pubis dolores, indefinenter, vel per intervalla puris cœridi saburra fluere solet vel per se, vel una cum lotio, illudque mordicans reddit, sinciput dolet, aliquando convulsionēs accedunt, initio quidem ubi una inflammatio adest, febris associatur, paucior sanies dolorificè exit, ubi autem ulcus jam suffodiens evasit, plus saniei cum mitiori dolore effundit, Sæpe sphacelus inde oritur, qui nunquam ad pudenda usque se extendit.

Causa.

Ad ulcerum uteri causas referunt *Galenici* inflammationem suppuratam, & apostemationem, ruptione suâ ulcus efficientem, quod neglectum, vel præviâ vivendi ratione deterioratum ulterius exulcerat; item humores acres defluxu suo coryzæ instar, in uterum confluentes, exulcerantes, demumque profundius erodentes; partum difficilem læsionem utero inferentem, vel per laboriosum conatum, vel violentam fœtus, vel secundinæ ex utero evulsionem; venerem immodicam, præsertim per improporionatum concubitum, vel luis, veneræ contagiosam uredinem medicamen-

ta in uterum immissa, vel alia quædam assumpta acrimia, & erodentia.

Uteri ulcus secundum nostram sententiam oritur ab inflammatione in abscessum transeunte; ex particulis enim acido salinis exaltatis in materiâ purulentâ contentis, uteri continuitas dissolvitur, & ulcus producit. Vel non præviâ inflammatione, & tunc ex mensium, vel lochiorum suppressione oritur, vel sanguine lymphaticisque succis nimis crassis, sive acris, qui tardius in utero circulant, vel remotam acquirunt, copiosius solidis, & continentibus uteri partibus collecti, acorem contrahunt, tubuli, & vasa dilacerantur, quibus dilaceratis, pus excitant, unde ulcus, imò sanguis, & succus alimentarius corrumpitur, & acrimoniam nanciscitur, & unanimum pure emanat. Quandoque uterus à lue venereâ conspurcatur, corrumpitur, eroditur. Vel lapsu, percussione, contusione uterus læditur, fibræ rumpuntur, canaliculi destruuntur, succi non circulant, circa destructa conceptacula stagnant, & intestino motu fermentescunt, particule acutiores suscitantur, & plures rumpunt fibras, ac nutrimentum fundunt, quod corrumpitur, & corruptam materiam purulentam promover.

Prognosis.

Ulcus uteri festinam exposcit opem, alàs ruit in pejus, est namque uterus colluviarium proscripti sanguinis impuri, & menstrualis cadaverosi, ac proinde sponte ad gangranam, & sphacelum proclivis; verum quoties pus ab eo album, paucum, & minimè fœtidum effluit, minus periculi, & sanationis difficultatis habet; nigrum verò, & fœtidum ulcus cacoëthicum, & corrosivum, ac medellæ inobediens designat.

Curatio.

Non opportunis tantum medicamentis uteri ulcera sanescunt, verum diæta in his non respuenda est, aliàs chirurgus incassum laborabit; cæterum in sex rebus nonnaturalibus insistendum, ut consequi possimus optatam spem: hæc namque malè affectam partem restaurare, & bene dispositam in meliorem statum redigere possunt.

Aër debet esse temperatus, nam nimis calidus succos resolvit & salia destituta exaltantur; nimis frigidus sanguinem, & cæteros circulant succos inspissat, & incrassat, & ulceribus inimicus.

Cibus sit facilioris coctionis, qui plurimo sale alkalico sit refertus. Vitentur salsamenta, ut carnes muriâ conditæ. Item pisces sale indurati. Nocent nimis pinguia sulphure exuberantia; Conducunt animalium juniorum, & vitulinæ carnes. Vitentur omnia dulcia, quia, viscidum in se continent, & per extrinsecam exaltationem transeunt in corrosivum.

Potus sit vinum nec acre, nec dulce, sed medium optimi coloris ad helvinum vergentis, saporis, & odoris, sed quod aquam admittat; nam *dilutum crescit, dulcescit, & lacerare nescit.*

Somnus immoderatus sanitatem destruit; nam naturales impedit evacuationes, appetitum rejicit, crudos cumulat humores, calorem hebetiorem reddit, & spiritus animales torpidos; moderatus verò sanitati confert, humidum radicale restaurat, spiritus laboribus diuturnis dissipatos instaurat, calorem ad interiora revocat, membra calefacit, crudorum humorum coctionem optime perficit.

Vigilia spiratur, & sensus excitat, & calorem in omnes coporis partes adjuvat, excrementorum propulsione promovet, & membra vigore fovet; immoderata exsiccat, & contabescit. Somnus itaque & vigilia mode-

moderati sanitatem conservant, immoderati verò eandem destruunt.

Motus multas utilitates corpori præstare potest; unde motus efficit, ut corpora nostra non ita faciliè ab externis injuriis afficiantur, sed causis ægrotare facientibus magis resistent; exulceratæ in utero mulieres debent se domi continere, ut motus non augeat attritu malum.

Quies est tantum corpori, verum etiam multum necessaria, moderata quies in ulceratis in utero servanda est, & semper partis conditio attendenda est.

Excretio, & *retentio* ulceratis ad ordinarias leges debito modo revocanda est, præcipuè monstruorum fluxus solitus promoveatur, insensilis transpiratio non impediatur; sic urina, lac, & saliva, ut & alvus sit lubrica naturâ, vel arte.

Animi pathemata pro tuendâ valetudine aptissima sunt, & corpori nostro amicissimus affectus est gaudium, & spes; hæc namque cum sit futuri boni expectatio, est afflictorum medicina. Contrarii animi affectus, ut timor, mœsticia, mœror, ira &c. insignes in corpore efficiunt mutationes; est etiam veneris usus ulceratis fugiendus, ne breve illud dulcedinis tempus diuturna reddat ulcera.

Curant *Galenici* uteri ulcus humorum acrium affluxum inhibendo per venæ sectionem in brachio institutam, si ægra sit plethorica, si cacochymica per repetitum catharticum medicamentum à pravâ colluvie corpus repurgant, benignioribus tamen utuntur catharticiis, ut *foliis sene*, *rhabarbaro*, *myrobolanis*, & *electuario catholico*, sed sedes non est uteri emunctorium. His præmissis, per totum sanationis tempus decocta vulneraria, & abstergentia propinant ex radice *china*, *symphyti*, *aristolochia rotunda*, *foliis agrimonie*, *plantaginis*, *pimpinellæ*, *centinodia*, *millefolii*, *artemisia*, &c. Vel *terebinthi resinam cum saccharo rosaceo*, & pro majori ulceris exsiccatione *pilulas de bdello*, aut *pulverem ex trochiscis alkekengi* exhibent. Interim utero exulcerato non desunt lotiones ex decocto siccantium, cum valde phlegmatica pars sit, ut

℞. *Herbar. pilosellæ plantaginis, persicaria maculata, equiseti ana m. j. florum rosar. rubr. malvæ arboreæ ana p. ij. balauft. p. j. f. decoct. in aqua suff. quantitate*, & colatura tepidè injiciatur. Vel *decoctum hordei*, in quo *mel rosatum sit dissolutum*, additâ *myrrha paucâ quantitate*, injiciunt. Pessum quoque ex *croco*, *oleo rosaceo*, *adipe anserino*, & *medullâ cervinâ* paratum adhibent. Externè infussiones, cataplasmata, & suffumigationes adhibent, & pro suffumigio sequentibus utuntur trochiscis:

℞. *Thuris, styracis calamitæ, myrrhæ, mastiches, gummi juniperi, Ladani ana ℥. j. cum s. q. terebinth. f. s. a. trochisci.*

Absterfo ulcere in decocto *equiseti, millefolii*, & *ros. rubr. dissolvunt unguentum diapompholygos* & in uterum injiciunt.

Vteri ulcus curamus, prius corpus deplendo pilulis mercurialibus; hæc namque sanguinem, lympham, aliosque succos à particulis acidis, & salinis repugant, mundificant, & ulcerum sanationem promovent, post quas ea propinamus medicamenta, quæ particulas acidas corrigunt, eliminantque ad quem finem diaphoretica, & porosa sufficiunt; prominamus itaque decocta sudorifica; quæ non tantum sudores, verum etiam per urinas humores peccantes aciores eliminant, ac simul quoque acres, & acidos temperant. Commendamus *salia volatilia*, *oculos cancrorum*, *stibium diaphoreticum*, *sulphur auratum diaphoreticum*, *cerussam antimonii*. Cornu cervi, ebur philosophicè præp. sal. succini volatile, c. c. viperarum, saccharum Saturni &c. Item potiones mundificantes, & abstergentes ex decocto radice *aristolochia*, *bistorta*, *herbarum melissa*,

artemisia, *perforata*, *persicaria*, *millefolii* &c. In quo coralliorum, & margaritarum magisteria exhibemus, quæ acida, & corrosiva salia domant.

Pro potu ordinario sequentem commendamus, ut

℞. *Dictamni, melissa, matricaria, artemisia, agrimonie, scordii, vincetoxici, pulegii, summit. hyperici, radice symphyt. tormentilla ana m. j. seminum fœniculi ℥. j.*

Concidantur omnia in particulas, & exactè misceantur, tum

℞. *Hujus mistura largum manipulum, superfundo aquæ communis lib. iij. vel iv. Coquantur in vase cooperulato ad transversum pollicis casum, colatura in cellâ probè obturata servetur, admisce tertiam vel quartam vini partem, ut ægra pro potu ordinario bibere possit, quod copiosius, eò melius, quod minus etiam vini admiscet, eò ocyus sanat, sed ejusmodi potus per multos menses ad sanationem usque continuari debet.*

Quoad topica per syringam varios liquores: & misturas detergentes, injicimus, ut *lapidem calaminarem præparatum*, vel *lapidem salutis in aquâ plantaginis solutum*, vel *aquam veneream, n. d. vel vinum aloëticum, vel myrrhatum.*

Solet quandoque uteri ulcus corrosionem nancisci, & ipsum uterum, & quandoque intestinum rectum perforare, ita scortum observavimus, quod nunc fæces per uterum, nunc per intestinum excernebat, plura præbuimus medicamenta, & injectiones pergitimus, & nunc incolume, sed cum eadem excretionem inter amasios vitam ducit. Quandam honestam mulierem in uteri vaginâ ulcere laborantem per plures invisimus vices cum quodam optimo empirico, & quia ulcus sordidum, & corrosivum erat, & ægra debilis, intestinum excedit rectum, unde quadam tenesmi specie correpta cum cadaverosa excretionem intra tres dies, utero, & intestino sphacelato, non obiit, sed abiit.

Interdum uteri ulcus, ut gonorrhœa virulenta curari debet, quæ etiam sæpe huic ulceri conjuncta est, & ea conveniunt medicamenta, præter mercurium diaphoreticum & nostrum arcanum metallicum, quæ lib. 3. de luce venereâ, cap. 2. Gonorrhœa descripsimus.

CAPUT X.

De Cervicis uteri ulceribus, & rhagadibus.

Nonnulli hanc partem exulceratam, quam trutinandam aggredimur, uteri cervicem improprie appellant, rectè appellatur uteri ostium, quia virile membrum per hoc ingreditur, & egreditur; ac rectius à quibusdam uteri vagina vocatur, quoniam virile membrum in se recondit, ut vagina gladium, aut cultrum excipit. Est hæc vagina mollis, laxa, rugis orbicularibus inæqualis, (ut major rillitationis ab attritu percipiatur voluptas) substantiam habet nervosam, ut dilatari possit, sed aliquantulum spongiosam, & fungosam, [hæc in libidinis cæstrò aliquantulum turgescit, ut virile membrum strictius comprehendat] longitudinis digiti longioris est, & latitudinis intestini rectè: quæ longitudo, & laxitas variant pro ætatis ratione, nec non prout fœmina magis, vel minus libidine fervet. Sic quoque variant rugæ in virginibus, nec non in mulieribus, quæ rariori utuntur venere, nec ad eam fervidè proclives sunt, quàm in iis quæ nunquam pepererunt, multo crebriores, ac densiores sunt, quàm in iis, quæ æpius pepererunt, nec non in meretricibus frequentiori utentibus coitu, utpote in quibus sensim ferè oblitterantur. Non tantum hic nos de uteri vaginæ ulceribus agimus, verum etiam de ejus partium ulceribus

ulceribus, quæ sub oculos candunt, ut sunt labia, nymphae, carunculae myrtiformes, & clitoris. Est clitoris glandiforme corpusculum illud in superiori pudoris muliebris sinu situm, & à nymphis custoditum, sub qua foramen est emittendo lorio. Ab *Avicenna* virga mulieris appellatur, & quia est vulvæ non relaxatæ instar, ob hanc emulationem columella ab *Hip.* nuncupatur. A nonnullis membro virili correspondere peperam creditur; nam potius cum virilis virgæ glande convenit, in qui tantummodò voluptatis sensus ex coitu, & non in reliquâ parte oblongâ, sed longitudo tantum inservit ad seminis in uterum porrectionem, ita quoque clitoris procul dubio glandis muliebris munere fungitur. Hæc pars exquisitissimum habet sensum, & in actu venereo jucundissimam præbet titillationem, unde in hac delectationes mulierum præcipua sedes est, dum coitu utuntur, atque hinc amoris dulcedo, veneris æstrum, libidinis sedes, & irritamentum dicitur; eapropter nulla pars in coitu majori delectationis sensu afficitur, ac mulieres fricatrices in venerem magis, quàm illa exagitat.

Clitoridis magnitudo communiter exigua est, sub nymphis ferè latens, deinde leviter prominet, in aliquibus præsertim libidinosis, quæ venerem voluptuose exercuerunt manifestè cernitur, in aliis in majorem longitudinem ad formam penis virilis excrevisse observatum est. *Platerus* clitoridem monstruosam in quadam muliere collum anserinum crassitie, & longitudine æquasse vidit. Excrevit in illis fœminis, quæ continuo, & frequenter hanc partem contrectant, & fricant, quâ ratione penis muliebris nominatur, ita ut hujusmodi mulieres illa parte nonnunquam abusæ fuerint, & cum aliis sui sexus coierint, sic *Pemplus* scribit de quadam *Helena*, quæ hac parte multas exercebat fœminas, & virgines vitiabat, quia in coitu penis virilis instar turget, & quando erigitur, ad libidinem stimulat, unde evenit, ut penis virilis loco clitoride aliquando abutantur mulieres nonnullæ, & mutuo coeant, quas conficatrices, vocant, eapropter hæc pars virorum contemptus dicitur. Hujus libidinis inventrix scribitur *Phileas* quædam, qua usa etiam sit *Sappho* poetria, sed de his *Paulum Apostolum ad Romanos* loqui censemus 1. 26. *Nam fœmina eorum immutaverunt naturalem usum, qui est contra naturam.*

Signa.

Cervicis uteri ulcera cognoscuntur ex dolore, & continuâ eo in loco mordicatione, quæ sensum augetur, & intenditur, ac præcipuè si tangatur, vel abstergentium aliquid immittatur, & præ omnibus concubitus horum ulcerum est index. Deinde visui etiam patent, adhibito matricis speculo. Tandem cognoscuntur ex puris effluxu, quod interdum odore caret, interdum flavum est, deinde fœtidum, prout ulcus modò mite, modò sordidum est, cujus portio quandoque mensibus fluentibus, cum sanguine fluit, si ulcus magnum sit. Trahuntur etiam sæpe partes aliæ partes in consensum, ut si ulcus vesicæ orificium simul afficiat, urinæ ardor, & frequens supervenit mictio, caput, lumbi, aliæque partes in consensum trahuntur, unde vel dolent vel malè afficiuntur, etiam febris accidit lenta crebris horroribus.

Causarum signa facile innotescunt, quæ sunt vel externæ, & evidentes, ut medicamentum erodens, partus difficilis, concubitus violentus, vel impurus, quæ ex ægræ relatione percipiuntur. Si hæ causæ absint, ab internis malum natales suos habuisse necesse est. Si fuerit secundina corrupta lo-

chia retenta, fluor uterinus gonorrhœa, vel alius humorum affluxus, facile innotescunt.

Rhagades cervicis uteri non ægrè innotescunt; nam ulcuscula sunt rimosa, & oblonga, iis simillima, quæ hyberno tempore in labiis, manibus, & pedibus è frigore oriri solent. Recentes latent, temporis tamen cursu, vel in coitu sese produnt, quia tum dolor pruriginosus aliquis excitatur, & cruoris aliquid effunditur. Quod si res ita se habeat, & de malo adhuc suspicio aliqua angat, uteri cervice reserata, & inspectâ, malum sub oculos cadit.

Causæ.

Ulceræ cervicis uteri, ut dicunt vulgares, fiunt vel à causis internis, ut ex diuturno humorum biliosorum, aut serosorum acrim affluxu, ut in fluore uterino diu perseverant, aut ex malignis humoribus cum sanguine menstruo in hanc partem, quasi corporis muliebris sentinam confluentibus, qui per hunc locum evacuantur, præsertim in lue venereâ, & malignâ gonorrhœâ, aut semine corrupto, aut secundinis corruptis, lochiis item diu post partum retentis, & corruptis, ex inflammatione in abscessum versâ, dum materia purulenta acrior reddita partem prodit affectam, sicque abscessus rumpitur, & pus effunditur, ac in ulcus abit, vel ex excrementis in uteri plicis retentis, & ibi putrefactis. Vel à causis externis evidentibus, ut sunt medicamenta acria, & erodentia imprudenter applicata, partus difficilis, violentus coitus &c. Tandem sunt vulneratio, casus, percussio, ut in aliis locis, quæ si non rectè tractantur, ulcera excitare possunt.

Secundum vulgarium sententiam cervicis uteri rhagades internè inducuntur ab humorum acrim, præsertim lentorum, & viscidorum affluxu, qui hisce adhærent partibus, ejusque rugas secundum rectitudinem exulcerant. Addunt etiam ingentem uteri siccitatem, quæ rhagades ut plurimum fiunt. Cæterum hæc pars nunquam sicca observatur, cum uterus sit universale, & totius mulierum corporis emunctorium, & veluti colluviarium, quod perenniter profluit. Vel fiunt à medicamentis acribus, vel à coitu violento, vel à partu laborioso, ubi fœtus grandior fuerit, ut rugas aliquas in uteri vaginâ dirumpi necesse sit, quæ unitatis solutio ob continuum excrementorum affluxum sordida evadit, & hujusmodi ulcuscula excitantur.

Ulceræ in uteri vaginâ à particulis acido-salis membranarum fibras solventibus oriuntur, sive hæ in sanguine menstruo, in fluore albo, aut lochiis, sive cum semine virili à lue venereâ conspurcato communicantur. Vel tunc fiunt ulceræ, cum vasa sanguifera erosa sanguinem fundunt, & per moram inter rugas putrescit, ac in pus commutatur. Vel producuntur cum sanguis, aliufve succus obstructione in suis conceptaculis retinetur, in quibus stagnatione acorem concipit, vasa erodit, & patefactâ viâ in suppositam defluit partem, ibi temporis tractu corrumpitur, in pus degenerat, & ulcus excitat. Vel inflammationes in abscessum degeneratæ tale ulcus excitare possunt. Externæ causæ sunt partus difficilis, orta violenta harum partium tubulorum, ac canalium exulceratio ab obstetricæ imperitiâ; ad hanc referimus violentum concubitum, vel medicamenta erodentia imprudentiùs applicata.

Oriuntur rhagades internæ à particulis acido-salinis in uteri vaginas excurrentibus, & ulcuscula secundum plicas excitantibus. Externæ à coitu violento, penis crassitie, vel à frictione petulanti, vel à fœtu majori vi extracto, unde nimium distentæ non facile cedunt, sed impulsui resistunt, donec vehementiori, & frequentius repetitâ diffingantur.

Prognosis.

Prognosis.

Vaginæ uteri ulcera spernenda non sunt; licet exigua, & quandoque curatu difficillima, cum in parte exquisito præditâ sensu sint, ac variis excrementis recipiendis idoneâ, unde fibrillæ omnes ab acribus particulis ita discinduntur, ut quælibet levis exco-riato magnam exigat *Medici* solertiam, & nisi rectè tractentur, in gravia degenerant ulcera. Hæc pars cum multis aliis consensum habet, unde varii morbi, & symptomata per consensum excitari possunt. Si hæc ulcera non fuerint magna, & fuerint recentia, facilius curantur, si nullum accidens conjunctum habeant. Si verò fuerint magna, antiqua, & sordida, vel luem veneræ comitem habeant, difficulter curationem recipiunt. Si fuerint sinuosa, & depascen- tia, insanabilia judicamus. Quæ sub oculos cadunt, fa- cilius curationem admittunt, quàm quæ in profundo latent.

Rhagades maximè molestæ sunt, privant namque mulieres veneris dulcedine, ob dolorem, qui in coitu ex- citatur. Recentes facilius curantur, quæ verò callosa factæ sunt ulcera, ut plurimum curatu difficillimæ sunt, & præsertim eæ, quæ luem sequuntur veneræ.

Curatio.

In uteri vaginæ ulceribus, exactiorem vivendi ra- tionem agræ præscribere necesse est, quia est non sa- net, multum tamen intemperantia nocere, & malum peiorare potest; eligantur itaque cibi euchymi, viten- tur acida, nimium salita, & dulcia ob occultum acidum in se continentia interdican- tur, fructus horarii exulent, vinum eligatur oligoform, & dulce, acidum angue pe- jus fugiatur, præ omnibus tandem sex rebus non-na- turalibus dictis, imprimis venus, tanquam lethale ve- nenum fugienda est.

Cervicis uteri ulcera curare solent vulgares illis in- dicationibus, quibus aliarum partium ulcera. Primo itaque opportuno medicamento acres humores, unde uteri vaginæ ulcera ortum habent, purgant, & decen- tem vivendi rationem, ut talium humorum genesis in- hibeatur, instituunt. Si prædicti humores à toto depen- deant, universales, si à parte aliquâ, topicas celebrant evacuationes repetitas, nec non sanguinis missiones, præcipue si menstrua defecerunt. Si intemperies ad- sit, juxta ejus conditionem corrigunt. Si à lue veneræ contractum sit ulcus, malignitatem expugnant veneræ, deinde curationem, ut in aliis ulcerum generibus, communem instituunt.

Si dolor urgeat, illum sedant, ne molestiam agræ in- ferat, ac ne ad partem affectam colluviem trahat. Do- lor plerumque à sordibus, & sanie ortum ducit, ac ple- rumque inflammationem habet comitem, tunc quæ sordes, & sanie abstergendi, inflammationem refri- gerandi, & dolorem pacandi vim habent, medicamen- ta applicant. In hunc usum revocant, lac infusum, & præsertim chalybeatum, vel ovorum albumina tria, vel quatuor, conquassata, & cum mucagine seminum psylli, vel emulsione seminum papaveris mista. Vel emulsiones se- minum papaveris, & quatuor frigidorum majorum cum se- ro lactis caprino Si dolor urgeat, aquam hordei cum suc- co hyoscyami usurpant, vel ipsum quoque opium aliis ad- miscunt.

Si ulcus fuerit sordium, illud detergunt, sero lactis, aquâ hordei cum melle. Si valentior exposcat remedia, illud decocto agrimonie, absynthii, centaurie minoris, & ra- dicis aristolochie abstergunt. Si valde sordidum fuerit, in hoc decocto, vel aliis unguentum Apostolorum, vel Æ- gyptiacum dissolvunt. Non desunt pessaria, injectiones, infusiones, clyteres uterini, irrigationes, fumi, unguen- ta nec non convenientia emplastra epigastrio appli- canda, ac efficaces dijudicant thermas exsiccantes. Non

solum externa medicamenta, sed interna, ut terebenthi- nam cum saccharo deglutiendam præbent, vel pillulas de bdelio à 3. j. ad 3. j. Non desunt decocta exsiccantia: nec potiones, ut

4. Fol. artemisie, agrimonie, pimpinellæ, continuo: die ana m. j. radicis rhapontici 3. j. sem coriand. 3. ÷ viticis 3. j.

Coque in vini albi mensurâ, & dulcorentur saccharo. Bis singulis diebus ad 3. iv. exhibe, ad longum tempus continuetur.

Ubi ulcus mundatum fuerit, illud carne implent, & tandem cicatrice medicamentis de communi ulce- rum omnium claudunt.

Cervicis uteri rhagades vulgares Galenici curant, si ab humoris acris fluxu originem ducant, universales totius corporis evacuationes præmittendo, & postea ad topica deveniunt, quæ citra mordicationes humorum acrimoniam lædunt, unde commendant oleum lini, & rosarum cum ovi vitello, item succum plantaginis diu in mortario plumbeo cum pistillo agitatum, donec spissescat: Lac etiam cum saccharo, unguentum quoque & mucila- ginibus cum plumbo usto, & pompholige paratum, vel artemisie succum cum cerussâ in mortario plumbeo agita- tum, donec unguenti consistentiam nanciscatur. Non desunt interea medulla, axungia &c. de quibus abun- dè diximus in labiorum rhagadibus secundum Galeni- starum curationem.

Si pruritus, & dolorem comitem habeant, unguen- tum ex mucilagibus, seminum psylli, cidoniorum, mal- vae cum butyro insulso, & oleo rosaceo, vel unguentum po- matum, vel album camphoratum usurpant. Si callo- sâ fuerint, unguentum ex oleo liliorum alborum, medullâ cervinâ, terebenthinâ, & cerâ parant. Si a partu la- borioso, vel coitu violento ortum cognoscant clystere uterino e decocto rosarum, plantaginis, aristolochie, arte- misie cum bolo armeno, sanguine draconis, & thure utuntur, vel ex iisdem cum ovi album pessarium con- ficiunt & indunt.

Cervicis uteri ulcerum curationem aggredimur, tum internis, tum externis; interna ea sunt medicamenta, quæ particulas acidas, & salinas vel exturbant, vel di- luunt, vel immutant, unde ad earum exturbationem maximopere conducunt pilula de tribus, vel extra- ctum catholicum cum mercurio dulci, vel manna mercurii. Item decocta ex lignis, potiones etiam vulne- rariæ, ut quoque pilula ex terebenthina cum mercurio dulci. Externè verò ad ulceris mundificationem, si sordidum fuerit, convenit decoctum ex radice gen- tianæ, aristolochie rotunda: foliis absynthii, summita- tibus sabinae, & hyperici. Vel fieri possunt injectio- nes per syringam cum aquâ saphiræ, vel veneræ, vel ex infusione lapidis medicamentosi, quæ ad cicatricem us- que valet. Si ulcus fuerit chronicum ad thermas sul- phureas, & aluminosas confugiendum est, ea sæpè ul- cera, quæ aliis medicamentis sanari non potuerunt, sanant. tum artificiales ex similibus paratæ minerali- bus, optimæ sunt.

Si ex violento, & reiterato coitu, vel ab improvidæ obstetricis in partu difficili dilaceratione contractum fuerit ulcus, multum valet decoctum radicis symphyti majoris, summitatum hyperici, scordii, saniculae, stella- rie, aristolochie cum myrrhæ pauca quantitate pro uterina injectione. Vel si in conspectum veniat ulcus, præter hæc, quæ acutas absorbent particulas conveniunt, ut porosa ex lithargyrio, carussa terra exanimata vitrioli, mercurio dulci, myrrhâ tuiâ, &c. Nec non balsamus proprietatis, vel infusio lapidis salutis, vel vini spiritus, vel oleum myrrhæ per deliquium, vel balsamus catholi- cus, multum valebunt.

Verumenim verò ulceris vaginæ uteri curatio à lue veneræ curatione non dissidet; ut plurimum namque ipsius lue sunt symptomata, & tunc eodem modo, ut gonorrhœa virorum curari debet, & purganti-

bus mercurialibus utimur sub diversis formis ut

℞. *Rhabarb. pulverisati gr. XII, terebinth. opt. ℥. ij. mercurii dulcis gr. XIV. m. f. pilulæ. Vel*

℞. *Pulp. cass. recens extract. ℥ij. rhabarbari vigo-
rati 3. j. mercurii dulcis ℥. j. cum sacch. f. bolus.*
Vel sumantur pilulæ ex terebinthinâ, & mercurio dul-
ci ut de lue venereâ diximus lib. 3. cap. 2. de gonor-
rhœâ. In uterum fieri possunt injectiones per syrin-
gam, ex vitriol. cyprii, vel lapidis saluris, vel dra-
canis mitigati infusione, vel aquâ saphireâ.

Si chronica fuerint ulcera, non aliter ea cura-
mus, quàm ut ipsam luem veneream, tum per pur-
gantia mercurialia, tum sudorifera, alia, de qui-
bus opiparè de lue venerea diximus. Si sub ocu-
los veniant in uteri vaginâ ulcera penicillo leviter
tangantur aquâ aluminosâ, vel mercuriali, vel spiri-
tu mercurii albo diluto, vel spiritu mercurii dulcis. Vel
adhibere possumus suffumigium intra uteri vaginam
per infundibulum admisto tantillo cinnabaris natura-
lis, vel ex antimonio, vel artificialis.

Virginæ uteri rhagades pro causæ diversitate diver-
sa expostulant remedia, eapropter si à coitu violento,
penis crassitie, vel à partu laborioso pronatæ
sint, clystere uterino utatur ægra ex decocto ar-
temisia, malvarum, aristolochia, rosarum, plantaginis
radicis symphyti majoris cum bolo armeno. Si dolor,
& pruritus rhagades comitentur, injectiones in ute-
ri vaginam indantur ex decocto quatuor anodynorum
in hydroleo, in quo dissolvatur parum unguenti anodynii
vel olei papaveris per expressionem, vel olei ex se-
minibus hyoscyami. Si à particulis acidis vel salinis
stagnantibus, vel aliunde defluxis pronascentur rha-
gades, ea prosunt medicamenta per os, quæ poro-
sa sunt, & diaphoretica, in uteri vaginam verò inda-
tur pessarium ex sevo hircino, mucilag. sem., Satur-
ni sacch. in oleo sesamino. vel ex vitellis ovorum in-
tinctum. Pessarium hoc modo fit: Accipe pannum se-
ricum ejusdem longitudinis, cujus sunt rhagades, indantur
pessarii ingredientia in crassioris digiti figuram efforma-
ta, filo alligentur, & liquori intinge, & postmodum
in uteri cervicem immitte, qua per tres horas ma-
neat, his transactis, iterum intinge, & immitte.
Si luem veneream sociam habent, applicari potest
unguentum pomatum à nobis descriptum cum mer-
curio dulci, vel in ipso unguento, vel alio dissol-
vatur mercurius vivus tamdiu, donec nullum mer-
curii granulum appareat.

CAPUT XI.

De Abortu.

ABortus est imminuti fœtus exclusio, atque adeo
fœtus mortuus in utero non dicitur abortus,
donec excludatur. Sive ergo fœtus vivus, sive exclu-
datur, qui nondum maturus est, neque accretio-
nis, quam in utero recipere debet, terminum attigit,
abortus dicendus est.

Maximas autem inter, & frequentissimas gestatio-
nis læsiones certè abortus est, in quo fœminæ gra-
viter, imo multò gravius, quàm in ipso naturali affli-
guntur partu, unde addimus hanc rationem, quod po-
ma immatura nonnisi vi evulsa decidunt. Sunt etiam
ex miscellis his, quæ consentiunt, se malle decies
parere, quàm semel abortire. Sunt verò aliæ, quæ
abortiunt inter ambulandum, & non se lecto com-
mittunt quales ego novi plures.

Certum est hominem fieri in, & ex ovo, vesiculis
illis enim germen inest, ex quo corpus humanum
pullulat, quum scilicet adveniente aurâ seminali maris
ad istam pullulationem germen disponitur, quæ

dispositio, ovi fœcundatio, sive conceptio vocatur.
Semen enim virile si in uterum, imò sæpe ad ip-
sum ovarium ejaculatur, aura seminalis exhalatur,
& testiculos subit, pervadit, & ova ibidem hærentia
penetrat, per totamque eorum substantiam diffunditur.
Si autem ex omnibus ovis unum occurrat, in cujus ger-
minis gremio aliquot dispositus ad fermentandum,
cum aurâ seminali reperiatur, statim inchoat illa ef-
fervescentia, quæ per totam corporis producendam
vitam durare debet, & tunc mulier concepisse, si-
ve ovum fœcundatum fuisse dicitur. Ovum ita fœ-
cundatum per ductus Fallopiianos ac utericavitatem
delabitur, & tunc simul augetur humoris copiâ,
adeo ut sub formâ bullæ indefinenter incrementum
patiat. Hinc Anatomici ferè omnes primordium
fœtus bullam observarunt. Quantæ verò turbæ ex-
citantur circa hunc actum testantur gravidarum sym-
ptomata. Primis enim conceptus diebus adsunt fa-
stidium cibi, nausea, & vomitus inanis, pica ad-
miranda, tormina ventris, alvi fluxus, dolor den-
tium, vertigo, cephalalgia, spasmus, & quando-
que dolor ischii, sæpeque conceptus falsus, abortus.
Mediis gestationis mensibus miscellæ gravidæ affligun-
tur tussi, palpitatione, & lipothymia, lumborum,
& coxendicum dolore, hæmorrhagiâ narium, uteri,
&c. Ultimis mensibus ipsis accidunt urinæ suppres-
sio, vel stranguria, alvi durities, & tarditas, ab-
dominis fissuræ, & sæpe loco fœtus eijciunt mo-
lam. Quorum symptomatum potiora, & frequen-
tius occurrentia examinabimus.

Signa.

Abortus facti signa manifesta sunt; abortus ergò
contingere potest à primo conceptionis momento
usque ad septimi mensis initium. Frequentius obo-
riri solet circa tertii mensis finem, sed & accidit
ante, & etiam post idem tempus. Ante decimam
post conceptum hebdomadam vix habentur exclu-
siones pro vero abortu, quia vix tunc aliquod fœ-
tus rudimentum apparet, vix antequam ipsius placen-
tæ initium, unde tunc potius pro mola habetur;
nisi enim fœtus apparet in placentæ corpusculo, ne-
gatur verus conceptus, nec proinde tunc concedi-
tur abortus.

Signa verò abortus imminentis sunt varia, sæpe
incerta, quia fœminis inexpectato, & ex improvise
accidit. Probabiliter verò præcedentia, & illum fu-
turum demonstrantia hæc sunt Lumborum, coxa-
rumque gravitas insolita, & ad motum segnitie, appe-
tentia dejecta, rigor, aut horror per vices recurrunt,
capitis dolor, præsertim circa oculorum radices; la-
terum, ventrisque superioris constrictio; mammarum
detumescencia, & extenuatio, unde ex Hipp. aph.
37. Sect. 5. Si mulieri utero gerenti mamma subito ex-
tenuentur, abortus sequitur. Significat enim mamma-
rum illa extenuatio, sanguinis defectum in venis,
utero, & mammis communibus. ob quem fœtus
periclitatur. Si verò à causâ aliquâ externâ abortus
concitetur, unde sequetur violenta fœtus agitatio,
& vasorum disruptio cum dolore illarum partium,
spiritus, & sanguis ad partes genitales ruunt, qui-
bus mamma destituta, extenuantur. Præterea lac co-
piosum è mammis effluens partum imbecillum, &
hinc metum abortus indicat, ex Hipp. aph. 53. Sect.
5. Mulieri utero gerenti, si lac multum è mammis ef-
fluat, fœtum imbecillum significat, si verò mamma so-
lida fuerint, fœtum significant saniozem. Si verò do-
lores frequentes, & fere continui, renes & lum-
bos excrucient, qui versus pubem, & os sacrum
exporrigantur, cum quodam ex utero egerendi co-
natu, certum est imminenti abortus indicium. Dolores
enim illi membranas, & ligamenta quia fœtus utero
alliga-

alligatur, tendi; ac divelli significant. Quod si dolores illos, & conatus, sanguis purus vel, serosus, vel aqua ex utero profluens, subsequatur abortum instare, & disrupta vasa, ac membranas, atque os uteri apertum esse significat, Eodem tempore situs fœtus mutatur, & qui antea sublimis, & fastigiatus, ventris medium occupabat, jam conglobatus versus pudenda provolvitur: tum etiam non raro gravia symptomata consequuntur, ut rigores, tremores, cordis palpitationes, animi deliquia, hæmorrhagiæ copiosæ.

His addere licet, quod docuit *Hipp. 2. epid. 71.* quod si à causis externis violentioribus, puta ictu, vel casu, & similibus, vehemens dolor, & perturbatio in grávida excitetur: statim vel saltem eadem die sequitur abortus; si verò minor fuerit vis causæ externæ, ad tertium diem abortum differri posse, quo cessat abortus periculum, quia vulnera huiusmodi tertio, ad summum quarto recrudescere solent, vel admodum mitigari, unde fœtus denuò in utero confirmatur, & retinetur. Quod præceptum maximè est in praxi momenti, ut prægnantes mulieres post violentum causæ alicujus externæ insultum in lecto per triduum, aut amplius quiescant, & remedia abortum prohibentia usurpent.

Causæ.

Abortus causas ad mentem *Galenistarum* vel oritur à nimia sanguinis abundantia, maiore tunc ejus ad uterum affluxu; item à defectu sanguinis in matre ad nutriendum fœtum, aliisque causis remotis.

Nos abortus causas tam in matre, quam in fœtu quærendas esse censemus, quatenus illa à rebus non nonnaturalibus & præternaturalibus vario modo agentibus misere affligitur. In fœtu verò quatenus in vel per se, vel per accidens mutationem patitur insignem & ex pravâ; & præternaturali dispositione exitum affectat. Sic & causâ proxima rimanda est aliquando in utero, quatenus is undecunque vel à plethora, aliis rebus inconvenientibus, spirituum animalium nimio influxu, Reginæ molestatione irritatur, & interdum spasmodicè convellitur ad inconvenientem exclusionem; prout enim ventriculus in vomitu, sic etiam uterus in abortu ad excludendum fœtum officii solet.

Morbus quoque aliquis gravior ipsius fœtus undecunque ortus abortum producere potest, quatenus scilicet inde fœtus facili matre à matre vegeta excluditur. Sic & sæpe accidit quando abdomen matris non rite constitutum sit vel tensus, vel durum, cominodamque distentionem non ferens, indeque fœtus ad sui exclusionem cogitur, hisce accidit uteri conformatio vitiosa, si vel substantia, carnosâ nimis crassa, vel callosa, vel nimis prava sit capacitas uteri, ut sufficienter distendi nequeat, vel nimia laxitas utero insit, quæ omnia abortum hunc ciere possunt. Sic etiam si Ianitor uteri mitis est sed semper indignabundus, unde non potest non fieri, quin semper abortiat.

Causæ hujus abortus etiam esse possunt, quando mater, vel ob prægressum, vel præsentem morbum febrem putà, hydropem, scirrhum uteri, erysipelas inflammationem, abscessum, & cancerum, non parvam sentit virium deperditionem, unde fœtum per consensum mirè, & perperam affici posse nullus dubitat.

Sternuatio, tussis, vomitus, vociferatio frequentes, simulque vehementes abortus metum inferunt, quatenus vires tam matris, quam fœtus iis absumentur & abdominis muscoli uterum quasi movendo nimis & concutiendo premunt, & sæpissimè ad fœtus exclusionem, etiamnum immaturi, cogunt. Sic & mo-

la tam utero, quam placenta firmitus adhærens, grave tanquam pondus deorsum premit, & nonnunquam verum fœtum expellit.

Ad procataceticas matrem valde urgentes, & per consequens ipsum tenellum adhuc fœtum argentes, abortus referimus causas res non-naturales *Medicis* dictas, ubi

Aër frigidior post calidum præcipue, qui in uterum admissus, & ipsum uterum lædere, & irritare, ac ipsi fœtui nocere potest; sic ab ignis, balnei, stupharum constitutione abortus: uterus inde ad fœtus concepti excretionem stimularur. De quo *Hipp. aph. 12. sect. 3. si verò hyems australis, & pluviosa, & serena fuerit, ver autem siccum, & aquilonium: mulieres, quibus partus in ver incidit, ex quacunque occasione abortiunt, &c.*

Cibus si copiosus sit fœtum suffocare potest, si exiguus, & fœtui alimentum subtrahitur, & mater debilitatur; Si parvus, ac mali succi, pravum nutrimentum fœtui suggerit, ob quod iis debilitatur, vel etiam moritur, cibi quoque aperientes, & medicamentosi, & uterum, stimulare possunt.

Potus maximè culpandus, vinum generosum; & inebrians vitetur, ut *Angelus lib. Indic. cap. 13. Cave ergo ne bibas vinum, ac siceram, nec immundum quicquam comedas.* In specie verò à vini spiritu copiose assumpto abstineant fœminæ, multa etiam tristitia exempla docent hinc factum fuisse abortum.

Motus corporis quicumque nimius, & violentus fœtum excutere potest, ut saltus, quo modo *Psaltia* apud Hippocratem conceptum excussit, gestatio; aut elevatio gravis ponderis, lapsus, cursus, in equo, aut curru succutiente vectio, percussio ventris ac dorsi, abdominis compressio, tussis magna, vomitus, sternuatio, convulsiones. Sic etiam à qualicumque sanguinis excessu abortus produci potest, dum is scilicet plus, quam par est, ad ventrem fluit, fœtum premit & fibrillas irritat, ut postea simul cum sanguine tenellus prodire fœtus cogatur. Insignis qualicumque partium hæmorrhagia, nimius qualicumque menstruorum fluxus, alvi fluxus, vehemens, & dysenteria, hunc ciere abortum potis sunt.

Vigiliæ nimia spiritus exhaustiunt. Somnus nimius calorem hebetat. Sed istæ causæ raro tantam vim habent, ut abortum excitare possunt.

Evacuatio nimia per alvum, vomitum, quod & purgationes pertinent, abortum excitant, cum quod alimentum fœtui subtrahunt, tum quod in universo corpore humores, & spiritus exagitant, qui motus facile ad uterum, & fœtum etiam pervenire potest, tum quod in purgantibus fortioribus maligna qualitas, & uterum offendit, idque præcipue fit ante quartum mensem, & post septimum. Sanguis verò per uteri venas, & hæmorrhoides effluxus nimis fœtui alimentum subtrahit, præcipue si is grandior sit, contra nimia repletio, & sanguinis abundantia fœtum interdum suffocat & abortum excitat. Dum enim major sanguinis copia ad uterum confluit quam à fœtu absorberi possit, circa uteri venas cumulat, naturamque gravat, unde vel mensium fluxus excitatur, qui fœtus simul excludatur, occasionem præbet; vel si retineatur, calorem, & fœtum copia suffocat.

Animi pathemata idem præstant, repentina hominum dimicatio, mortuorum, laniatorum inspectio, latronum incursus, fulgur, tonitrua, ignis accensus in ædibus propriis, aut vicinis, bombardarum, & nolarum sonitus; constitutio australis, inconstans, & parum clemens: aër fœtidus cloacarum; teter etiam odor lucernarum, aut funalium extinctorum. Culpanda venit hic omnis compressio, & constrictio abdominis, vel thoracis. Hinc malè consulunt

suæ sanitati delicatulae foemellæ, quæ nescio qualem corporum gracilitatem, & rectitudinem quarunt, dum lumbos formant ad os usque coxendicis, & quod adhuc magis reprehensione dignum, pectora laminis, orichalceis, item ligneis sæpe suffulta gerunt, quæ ad maiorem venustatem ad usque pudenda gestare non verentur, quia corpus ita constringunt, ut vix respirare potius sint. Hinc plures à sola vestium arcta contractione abortus patiuntur. Hisce certe constrictionibus vasa redduntur adeo angustiora, ut circulatio sanguinis impediatur aliquo modo, & sic sæpe obstructions, tumores lancinationes, abscessus, ulcera, phthisis, respiratio difficilis, & plurima mala exoriri possint. Itaque gravidæ ab ejusmodi vestimentorum genere, quàm maximè abhorreant, induentes e contra vestes magis accommodatas, & sibi, & foetui minus noxias.

Veneris usus immoderatus, qui vel musculos abdominis comprimendo, vel ligamenta, quibus foetus utero innectitur, rumpendo, uterum agitando, vel vasa umbilicalia rumpendo; vel uterum, & foetum agitando abortus causa esse potest.

Prognosis.

In abortu semper mulieres magis periclitantur, quàm in partu naturali, quia violentior est, quàm naturalis partus, & tempore alieno fit. Ut enim in fructibus maturis pediculi ab arbore laxantur, & fructibus sponte decidunt: ita & in partu naturali vasa, & ligamenta, quibus foetus utero cohaeret, sponte laxantur, & solvuntur, quæ in abortu abrumpi necesse est. Aliquando tamen evadunt, sed multis symptomatibus infestantur, & steriles postea redduntur. Interdum enim ex disruptione vasorum violentâ, hæmorrhagiæ nimiae excitantur, quas syncope, deliria, convulsiones, & tandem ipsa mors sequuntur, & raro servantur, quibus in abortu, vel post abortum convulsiones accidunt. Hinc testatur *Aræus* se nullas vidisse servatas ex iis, quibus in abortu, aut post abortum convulsiones supervenerunt. Abortus in primiparâ periculosior est, quàm in asfuerâ. Mulieres admodum teneræ constitutionis magis periclitantur, quàm obesæ, febres, palpitationes cordis, cardialgia, aliaque symptomata pejora abortum reddunt periculosiorem. Minus tamen læduntur, quæ aliàs sanæ sunt, & quæ infantes jam pepererunt, ut via jam patentior sit, & partui assuetâ, & quæ uterum habent humidior, & laxior. Magis quoque periclitantur in abortu foemina nimis graciles, propter infirmitatem; ut & nimis crassæ, propter angustiam, & adstrictionem. Periculosior est abortus sexto, septimo, & octavo mense; quia infans jam grandior, in exitu majores labores & vasorum, ac ligamentorum ruptionem affert. Inflammatio uteri ex abortu contracta, ut plurimum lethalis. Sanguis in uterum magnâ copiâ affluens, non expurgatur, sed in eo putrescit, & ad superiora regurgitat, unde febres æstuosæ, palpitationes cordis, cardialgiæ, reliqua symptomata supra enumerata. In abortu paucorum mensium foemina abortum passa semper imprægnata est.

Curatio.

In omni morbo, præcipuè in abortu convenit cura diætetica, quæ ut plurimum consistit in sex rebus nonnaturalibus ritè adhibendis.

Aër in abortu sit temperatus, & absque fervore, si tamen adsit, emendandus est, tum frigidis pavimento inspersis, tum odoribus gratis aliisque naribus admissis odoramentis nocet omnis odor ingratus.

Cibus detur paucus, coctus facilis, sit panis triticeus succo herbarum, vel vino granatorum, cidoniorum, &c. imbutus, vitentur cibi conditi, salsi, acres, ex

nimio enim sinapis usu abortum hunc observavi. Vitentur acida nimis humida aromatica. Juscula dentur temperata acidulis.

Potus omnem effugiat inebriationem, vel cum vino, vel cum ejus spiritu.

Somnus, & *quies* conducunt.

Animus sit pacatus, & tranquillus.

Cane, & angue pejus vitentur ira & terror. Reliqua superius inter causas recensuimus.

Galenici, præsentē plethorâ, cum abortus imminet venæ sectionem instituunt, & ubi insignis caco-chymia adest, purgationes blandas iterandas esse jubent; mediis præsertim mensibus gestationis interim toto gestationis decursu adstringentia, & roborantia varia, quæ scilicet abortum prohibere possunt in usum revocatur, quorum in fluxu mensium immodico plura descripta sunt quæ repetere non libet extra graviditatem omnes pravæ corporis dispositiones, quæ abortum producere solent, removendas esse ajunt, ut sunt plethora, caco-chymia, & peculiares uteri morbi v. g. intemperies, inflammatio, ulcera &c.

Sic & varia externa, unguenta, linimenta, emplastra, cataplasmata; fotus, conveniunt.

Ut foemina, quæ nondum est gravida, ab abortu, si concipiat præservetur totius corporis ejus constitutio diligenter perpendenda est, & si plethora, caco-chymia, vel morbus aliquis insignis in toto, & præcipuè in utero adsit, is debito modo amovendus. Et imprimis si abortus acidat ob nimiam sanguinis copiam, sanguinem ante conceptionem sectâ, incubito venâ imminuere utile est; Imò si, & post conceptionem eo abundet, metuendumque sit, ne ob copiam sanguinis abortiat gravida, quarto, vel quinto mense vena in brachio aperienda, sanguisque imminuendus.

Si verò ob caco-chymiam, quod & frequenter accidit, ob pituitosos, & frigidos humores, quibus uteri vasa, & acceptacula plena sunt, abortus fiat totum corpus convenienter evacuandum: hinc uterus per pessos purgandus, tandemque calefaciendus, exsiccandus, & roborandus.

Et imprimis eæ, quæ sæpius abortum passæ sunt cum facile conicere possint, quâ de causâ abortiant, rectissimè facerent, si illam tolli curarent, antequam iterum conciperint. Si id tamen neglectum, sit, id etiam, dum gravidæ sunt, præstandum, & ante illud tempus, quo ante abortire solitæ sunt, vel venæ sectio instituenda; vel si caco-chymia insignis adsit, ea leni, sed frequenti purgatione, & per episcrasim tollenda: atque iis, quibus humida adest corporis intemperies cum pituita, uterum laxans, decoctum chinæ, & salsaparillæ exhibere utile est, additis iis, quæ foetum roborant.

Et propterea gravidæ, quæ abortui obnoxie sunt, in aère temperato versentur, vitent æstum, & frigus, odores graves, imprimis candelarum extinctarum. Utantur cibis temperatis, boni succi, facili coctionis; ab aliis verò medicamentosis abstineant. Vinum bibant non potens aut cervisiam puram. Morus corporis, animi valentiores vitent. Non frequenter cum marito coeant. Ne alvus constipetur, & dura fiat, caveant, foetus ipse si sit debilis, & causæ omnes, quæ eum debilitare possunt, removendas, isque roborandus. Alterantia quoque usurpanda, quæ vi adstringendi, & roborandi ligamenta, quibus foetus utero annectitur, prædita sint, quæque uterum firmant, & foetui peculiari proprietate vires & robur addunt. In quem finem conducunt blandiora balsamica, aromatica, & spirituosâ, simulque astringentia, ut sunt *tinctura coralliorum*, *terra Japon. liquor stypticus balsamicus*, *tinctura antiphthisica magisterium coralliorum*, *eboris*, *specificum cephalicum* nox-

moschata, radix bistorta, lapides cancrorum, caryophyllata, macis cinnamomum, aqua epileptica, vita mulierum, cordial. Hercules saxonie, tinctura cinnamomi, & plurima alia.

Si ergo abortus sit metuendus ex terrore, conducet mi. ura sequens sæpius cochleatim exhibenda, ut
R. *Magister. coralliorum* 3. j. *margarit. preparati* 3. ÷. *rasura eboris* 3. j. *mastich.* 3. ÷. *granator. chermes* 3j. *manus Christi perlata* 3. ij. m. f. pulvis. Vel

Aqua epileptic. langii, aqua vita mulierum ana 3j. ÷. *magister. coralliorum, specifici cephalici, smaragdi preparati ana* 3. ÷. *syr. de cinnamomo* 3. vj. misce, detur.

Si à lypothimiæ abortus metuatur sequens conducet.

R. *Aqua cinnamomi boraginat. cordialis cordat. c. cordial. Hercul. Saxonie ana* 3j. ÷. *tinctura coralliorum* 3. ÷. *syr. granator.* 3. vj. m. detur cochleatim. Si est ab irâ, tunc conveniunt antispasmodica, & anti-epileptica, quia ira est levis epilepsia, sic & bezoardica hoc in casu magni sunt usus. ex. gr.

R. *Aque cerasor. nigr. flor. tilie, epileptica Lang. ana* 3. j. *syr. corall. paonie ana* 3. vj. *tinct. corall.* 3j. ÷. m. detur.

Item detur magisterium eboris, & ungula alcis.

In abortu, ubi simul adest sanguinis ex utero profluvium sequens conducet:

R. *Mastich. terra sigillata turbit albi ana* 3. j. *sanguinis draconis, boli armeni ana* 3. ÷. m. f. pulvis, Dosis 3j.

Si est à fluxu nimio, tunc conveniunt magis adstringentia, & stomachica, & quandoque opiata, item cydoniata, laudanum cydoniatum, pellicula ex ventriculo gallinarum.

In genere contra abortum profunt pulvis contra abortum Augustan. & magisterium coralliorum cum succo citri aliaque modicè adstringentia.

Si fœmina semper abortiat sequens detur:

R. *Aqua embryon.* 3. ij. *nucis mosch.* 3. ÷. *sacch. rosar. vel perlata q. s. ad gratiam.*

Externè vero cataplasinata adhiberi possunt ex micâ panis albi, vel pastâ mellitâ cum vino malvatico calidè abdomini imponenda, supersperso pulvere caryophyllorum, & nucis moschatae, cinnamomi, herbisque menthæ, majoranæ, florum rosarum albarum balaustrorum, & similibus aliis. Vel unguenta, & linimenta adstringentia additis olei aromaticis. ex. gr.

R. *Unguenti Comitissæ* 3j. ÷. *olei mastich.* 3. ij. *nucis mosch. destill. gr.* 3. m.

Graviora symptomata, ut dolores, tormina, aliaque mitiganda sunt enematis, eluctuariis, opiat, & caveatur, ne quis in diætâ error committatur, qui abortum promovere possit.

Daniel Sennertus instante abortu, gravida, ut brachio alliget, & sub alis gestet lapidem aquilæ præcipit.

tem parenchymata viscerum refert. Aliàs membranosa, & fibrosa magis est, & quidem interdum ita viscida, & tenax, ut ferro cedat. Nonnunquam formam alicujus refert, habetque interdum formam oblongam, interdum orbicularem, interdum rhomboïdem. Aliquando brutorum animalium figuram molæ referunt aliquando etiam membri alicujus humani figuram.

Et quidem molæ quædam vitâ omni destitui videntur, & tantum instar concreti sanguinis sunt aut placentæ uterinæ dictæ similes, cui vasa umbilicalia inseruntur: quædam saltem vegetantur, & nutriuntur: interdum verò & sensum aliquem, ac motum obscurum habent, instar Zoophytorum. Et tales varias figuras habent, interdum vesicæ instar ex amplo ventre in angustum verticem mola surgit rostro suillo, vel alterius animalis similis. Interdum polypi modo in plures ramos, & rostra plura, vel brachia dividuntur. Aliquando motum habent. Nonnunquam etiam una, nunc plures molæ excluduntur.

Præterea nunc ab utero excluduntur solæ, sine fœtu, nunc ante fœtum, nunc cum fœtu, quæ nunc post fœtum, & quidem nunc breviori tempore, nunc post aliquot dies. Sæpe etiam aliquot mensibus utero hærent. Imò interdum longo tempore cum fœminis consenscunt. Molam annorum quinque sevisse *Savanorola tract. 6. cap. 21. rub 27.* refert.

Distinguitur verò à verâ conceptione, quod in molâ ex mammis intumescantibus nullum lac exprimi queat, quemadmodum contingit in utero conceptu; in molâ etiam nullus motus blandus est, uti ab infante percipitur, sed ut lapis gravis ex uno latere in aliud cum molestiâ delabatur. Ab hydropo distinguitur duritie, & in molâ quidem venter intumescit; sed pedes, manus gracilesunt. Præterea molæ id proprium est, quod per manus compressionem pondus ex uno latere in aliud protrudi possit, quod in fœtu gestato minimè accidere solet; Dein in gestatione molæ gravida vehementem commotionem in ventre ante tertium mensem percipit, in fœtus verò gestatione ante quartum mensem nunquam, vel rarissimè.

Signa.

Molam cognoscere non facile est, cum & verum fœtum, & hydropem, aliosque uteri tumores, & obstructions à suppressione mensium æmulari possit, imò interdum cum ipsis conjungatur. Præcipue verò ante quartum mensem nulla cognitio certa de istis est, & vix à verò fœtu discerni possunt, cum utrobique eadem ferè appareant symptomata, menses retineantur, cibi fastidium, & nausea suboritur, colorque faciei mutetur. Temporis autem progressu facilius cognoscitur, & quatuor signis. Primum est motus; postquam enim fœtus jam moveri incipit à molâ discerni potest. Nam quanquam etiam à molâ, & flatibus motus quidam excitari possit: tamen fœminæ facile fœtus motum à flatibus discernere valent. Præterea si fœmina de latere in latus convertitur, mola in latus, in quod decumbit, instar lapidis volvitur, cum insigni ponderis sensu, quod longè majus sentiunt, quàm dum fœtum vivum utero gerunt. Aut si quem motum habet mola, is tremulus saltem, & palpitans est constrictionis saltem, & dilatationis, non verò in omnem sitûs differentiam, quod in vero fœtu accidit. Si tempus quo moveri solet infans, præterierit & nullus motus in utero percipiatur, interim verò venter intumescat, nec tamen hydropis adsint indicia, molæ latentis id signum est.

Secundò, fœtus verus à molâ, ventris figurâ, & mole discernitur. Ubi enim fœtus verus in utero est, venter præcipue versus umbilicum, attollitur & acuminatur, & versus latera molliter utrinque coarctatur. In mo-

C A P U T. XII.

De Mola.

INter errores, qui formatione fœtus contingunt, id est, à corporis humani formâ alienum, generatur, quod Latini *Molam* appellant, procul dubio à pondere, quod instar molaris lapidis fœminis grave, & molestum est.

Est autem magna molarum differentia. Nunc enim est tantum caro iuformis sine ossibus, nihil certi referens, veni tantum referta, & cute, vel membrana obducta; imò interdum etiam præter membranam exteriorem, nihil quo intertexatur, habet, sed sal-

lâ verò venter in omnem dimensionem æqualiter attollitur, & quidem globus quasi, seu massa in uteri & lumborum regione posita tactu percipitur.

Tertiò, in gravidis lac verum circa quartum mensem generari incipit, quod natura de fœtûs nutritione sollicita generare maturè inchoat; In molâ verò mammarum equidem etiam intumescunt, sed verum lac equidem etiam in iis non generatur, sed quædam cruda materia, quæ progressu temporis tandem evanescit.

Quartò, graviora, quæ molas, quàm quæ verum fœtum in uterum gestant, habent symptomata. Vires enim magis prosteruntur, & languent, respiratio est difficilis, dolores que dorsi, & inguinum frequenter mulieres molestant.

Si tandem post decimum mensem & præterlapso tempore partûs legitimo, venter adhuc sit tumidus nec hydropis signa adsint, de molâ non levis suspicio est. Soletque ea sese postea magis prodere; cum interdum non solum mensibus, sed annis in utero hæreant molæ.

Omninò verè difficulter cognoscitur mola, si cum fœtu vivo conjuncta: ni forsan ex mole ventris majore, & gravitatis pondere, ac symptomatibus gravioribus; ut & si hydrops, vel alii tumores conjungantur, ea etiam difficillimè cognoscitur.

Causa

Molæ causa materialis *Galenicis* est semen utriusque parentis vitiosum, in concubitu in uterum illapsum, & ab uteri aviditate retentum, à caloreque uteri induratum, in quam materiam sanguinem influere dicunt per cotyledones, eoque nutriri, & augescere fœtum.

Nos verò molæ causam dicimus esse seminis virilis, vel etiam solius sanguinis, acrisque liquoris in utero coagulationem ab acido ut plurimum factam, induratumque. Generatur autem facilius mola, imò vario modo generatur, si sanguis non solum copiosus sit, sed & impurus, & ad fœtus nutritionem ineptus, quem natura menstruo tempore, ut inutilem excretura erat. Hinc adeo accidit, ut mola plerumque generetur, si fœmina cum viro concubat, imminentibus jam, vel influentibus & nondum planè cessantibus menstruis. Interdum & in iis, quæ diu menstrua suppressa habuerunt.

Prognosis.

Mola semper periculosus affectus est: quia insigniter uterum, & totum corpus lædit. Retinentur enim menses, & cum toti in augmentum molæ non assumantur, magna humorum colluvies in utero, & circa eum cumulat, quæ utero, & toti corpori plurimum damni infert. Si in plures partes mola divisa est, minùs periculi affert, cum plerumque tertio, aut quarto mense, dum adhuc mollior est, ejici soleat. Ubi verò unica, & solidior massa est, plerumque in vitæ periculum fœminas conjicit; cum vel non sine insigni difficultate excludatur, & ob partium uteri dilacerationem insignes hæmorrhagiæ sequantur, quæ cum sisti nequeant, fœminis interitum afferunt. Si fœtui jungatur mola, vel enecat, vel insigniter lædit. Si molæ hydrops conjungatur, ferè lethale est; cum duos gravissimos morbos fœmina vix sepe are possit. Si molæ solæ sint, sæpe non solum pluribus mensibus, sed & pluribus annis in utero hærent, quibusdam consenscunt; semper tamen in causâ sunt, ut mulier citius, quàm si absque molâ fuisset, intereat. Et quò diutius hæret in utero, eò difficilius tollitur, & sæpe tolli non potest. Quin & consenscunt fœminæ, & commoriuntur. Et quidem interdum fœminæ ex molis, quas longo tempore gestant

nullum incommodum, & periculum, præter molestiam ex molâ, & pondere percipiunt. Nullum animal, exceptâ muliere, molam concipit aut gerit teste *Aristotele*.

Curatio.

Sex res non-naturales, diætâ dicta, tam necessariae sunt, ut cuique mulieri molâ laboranti, sint opportuna, nec sine illis quid bonum moliendum putamus; igitur aliquid dicemus breviter. Aër sit calidus. Vires conserventur alimentis facilis, & boni succi, & nutrimenti multi, ovis nimirum, jusculis, & carnibus pullorum, gallinarum, caponum & perdicum. Vino, margaritis, conservis rosarum, violarum, boraginis, spec. elect. de geminis, de hincincho. Motus magis quàm quies convenit. Somnus non par est, quàm quies. Animi passiones lenitivo procedant, & Venus fugienda est tanquam lethale venenum.

Tutissimum verò fuerit, præcavere, ne fœmina molas concipiat, id quod eo præstabit, si non coëat mensibus instantibus, aut fluentibus, & corpore impuro, & non purgato, ut & utero intemperato, aut obstructo. Si enim molarum generatio præcaveri debet, hæc vitia removenda sunt, antequam fœmina coëat. Nec coitus nimis frequens esse debet. Si enim coitus sit frequentior; præsertim in corporibus non robustis, & vegetis, semen debile generatur, quod ad molas generandas aptum est.

Si verò molam in utero genitam esse, cognitum satis sit danda opera, ut quamplurimum antequam radices firmiores in utero agat, tollatur: Id quod fiet, si purgantia, aperientia, & expultricem irritantia assumantur, tum etiam extra adhibeantur vasa uteri, & ligamenta emollientia, & detergentia, & omninò ea ferè medicamenta, quæ in mensibus suppressis, & partu difficili, ac fœtu mortuo usurpari solent.

Ergò, si mulier sit plethorica, venæsectio largior institui potest. Ut enim alias ob largiorem sanguinis missionem gravidæ abortire solent: ita etiam si sanguis ad nutriendam molam subtrahatur, natura ad eam expellendam facilius sese accingit, Si verò minùs sit plethorica, sanguinis evacuatio parciore esse potest. Utrobique tamen commodissimè in talo, aut poplite aperitur, cum venæ istæ mensibus provocandis, & utero purgando sint aptissimæ. Si tamen sit magna sanguinis copia, venæsectio repeti, & sanguis largius detrahi potest; si minor ejus copia, parcius.

Post venæsectionem purgantia exhibenda, & quidem validiora, eaque sit, reperenda. Cum enim purgantia medicamenta magnam fœtum deijciendi vim habeant, in molâ quoque exturbanda plurimum valent: id quod confirmat illud *Aristotelis*, qui 4. de gen. amal. cap. 7. scribit, mulierem molam tribus, vel quatuor annis gestasse, & tandem dysenteriam superveniente molam ejecisse.

Purgato corpore, primo emollientia & laxantia adhibeantur, ut

℞. Rad. althææ, lilior albor. ʒi. fol. althææ, mercurialis, parietaria, brancæ ursina ana m. j. flor. chamomeli, meliloti ana m. — semini lini, fœnugraci ana ʒ. vj. coquantur in juscule carnis, tum col.

℞. lib. j. adde butyri recent. ol. amygdalar. dulc. lilior. albor. ʒj. fiat. clyster.

qui aliquoties repetatur.

Ex iisdem plantis fiant balnea, fomenta: ut & linimenta, atque unguenta ex oleo lilior. albor. amygdalar. dulc. butyrō sine sale, pinguedine caponis, anseris, ut viæ, & vincula, quibus mola utero adhæret, laxentur.

Hinc exhibenda etiam interna medicamenta menses moventia, *dielamnus creticus*, *aristolochia*, *bryonia*, & similia.

Extra quoque hujus medicamenta usurpanda, ut clyster talis fiat:

℞. Rad.

℞. Rad. *bryonia*, *aristolochia rot. longa* ana ℥. ÷. *asari* ℥ ij. fol. *rutæ*, *sabina*, *artemisia*. *dielamni*, *pulegii*, *matricaria* ana m. j. flor. *sambuci*, *chamamel.* ana m. ÷. *semin. fœnugraci*, *lini* ana ℥. ÷. coque in aq. suff. colatura.

℞. lib. j. elect. *hierapicra* ℥. j. *trochis. alhandal* ℥ j. *olei rutacei*, *cheirini* ana ℥. j. ÷, fiat clyster.

Ex magmate verò, à quo clyster paratus est, cataplasma fiat, quod ventri imponatur.

Pessus verò talis fiat :

℞. *Trochis. de myrrha. galbani, opopanacis* in vino dissolv. ana ℥. in radicis *cyclaminis* ℥. *hellebori albi* ℥. ÷. cum succo *rutæ* fiat pessus.

Si verò talia omnia frustra tententur, & usurpentur ad chirurgiam deveniendum, quæ primò solâ manu perfici potest, vide hanc operationem apud *Guilhel. Fabricium*, deindè instrumentis ferreis, si manus perfici nequit, peragenda est.

Cùm verò post molam ejectam plerumque insignes hæmorrhagiæ, & dolores sequi, viresques deijici soleant, hæmorrhagiæ nimix succurritur partium frictione, & ligatione, foru manuum, linteis vino calido immerfis, & aliis quæ de fluxu mensium nimio enumerata sunt. Ut

℞. fol. *plantag. bursæ pastoris, rubi quercus, flor. ros. rubr.* ana m. j. coque in chalybeata.

Postea

℞. *farina hordei volatilis* ℥. j. pulv. *balauft. nucum cupressi, cortic. granator. ros. rubr, consolida major.* ana ℥. j. *ranarum combustar. boli armeni sang. dracon.* ℥. ÷.

Cum decocto antea parato, & modico aceti. f. cataplasma, quod uteri regioni imponatur.

C A P U T. XII.

De fœtu Mortuo.

IN partu difficili ob magnos, & diuturnos labores, sæpè fœtus extinguitur: interdum etiam ante labores partus ex causis præternaturalibus, quales sunt eæ, quæ abortum provocare consueverunt, eumque mori contingit; si nondum determinatum parienti tempus attigerit, abortum facit; si verò ad illud tempus pervenerit, facit partum difficilem, quia ad legitimum, & naturalem partum fœtus cum matre cooperari debet, ut è carcere suo egrediatur.

Signa.

Cognosces fœtum in utero mortuum esse, si admotâ manu, amplius moveri non percipitur, sed decumbente fœmina in latus, in id devolvitur etiam infans, veluti immobile quoddam saxum; sed & mortuus jam ponderosior est matri, quia facultatibus, quibus antea regebatur, non sustinetur, & spiritus quibus orbatur, addunt corpori levitatem; adhæc mortuo fœtu extenuantur mammæ, dextera quidem si mas, sinistra si fœmina; dolores fiunt circa umbilicum, ac lumbos, quia vivæ partes mortuum fœtum, ut sibi maximè dissimilem averfantur, quò fit, ut inferiores partes comprimantur, & stranguria, tenesmus accadat; tactu frigida genitalia sentiuntur; & extinctum fœtum calorem, quò antea duplicabatur: fœtida, aquosa, deinde etiam subrubea quædam ab utero manant, ipsius etiam fœminæ oculi concidunt, palpebræ instantur, ipsa languet, segnis fit, ac mollescit, color ejus in fuscum mutatur, visus adest tenebrositas, anorexia; aures, labia nariumque extremitates pallent, ac frigent, facies rubet, & tumescit; crebris animi deliquiis, convulsionibus, & horripilationibus corripitur, sitis vexat

turbulenta insomnia, dentium fremitus; quæ omnia ex elatis sursùm ad cor, & cerebrum à cadavere vaporibus fiunt, & sub secundem, aut tertium à mortuo fœtu diem contingunt. Verùm si fœminæ anhelitus fœteat, indicium est, jam quoque cœpisse putrefieri, tandemque omnia accidunt, quæ ex relictis secundinis. Periculum valdè multum est præsertim, si octavo mense contingat, ideo diligenter curandum, ut quàm ocissimè mortuus fœtus expellatur. Quòd si ante exclusum fœtum secundina excluditur, mortuus in utero fœtus est, qui cum fœtus in utero non nisi per umbilicalem arteriam spiraret, & per venam umbilicalem nutriatur, eadem causa nullus spiritus, nullumvè nutrimentum ad ipsum comineare potest; Porro, quæ lethargico sopore premuntur, resolutæ sunt, ac difficulter revocari possunt, lethaliter afficiuntur, & quæ ad maximas exclamations revocatæ, debilitè respondentes, rursus in soporem deferuntur, quæve per convulsiones contrahuntur, aut nervis tremulæ fiunt, & quibus pullus opidò tumidus verùm obscurus, ac debilis deprehenditur, & languidæ sunt, ac membra atollunt, quæ autem, nil tale patiuntur, servari posse, expulso fœtu, spes est.

Causa.

In partu difficili ob magnos labores sæpè fœtus extinguitur; ac protinus cognoscere expedit, ne corrupto, matri quoque immedicabile accidat damnum, quamquam sint qui scribant ad vigesimum jam annum gestatum vidisse. Moritur in utero ob alimenti defectum vel ob malitiam, vel quia plethora suffocatur, aut solutis acetabulis alimento defraudatur solvuntur ictu saltu, tussi, sternutamento, animi pathematibus, vel laxatur nimio mucore; corrumpitur etiam fœtus exhibitio medicamento, quod menses provocat, aut ex potu amarorum, vel ex morbo acuto, astuoso, & magno, ac demum ex partus difficultate. Imprimis verò fœtus extingui solet, si adeo præpostera figurâ prodeat, ut nullo excludi possit, neque ab obstetrice vel chirurgo extrahi, aut in meliorem situm converti, Cùm enim hoc modo in orificio hæreat, & omnem matris conatum eludat, sic ut in conatibus, variisque motibus, & compressionibus, interdum mater, & fœtus, interdum mater sola; & interdum fœtus solus moriatur.

Prognosis.

Quod ad prognosim spectat, periculosus est fœtus in utero mortuus, & nisi maturè excludatur, febres, lipothimias, sopores, convulsiones, & mortem inferre solet.

Curatio.

Quando fœtus mortuus est, atque adeo difficultas pariendi major, quamprimùm ut expellatur, annitendum, ne si putrescat, matri immania importet symptomata, mortem nonnunquam minitantiæ. Quæ autem fœtum mortuum educere valent, potissimum sunt illa pellenia partum, modò dicta, & omnia, quæ menses potenter movent, ut sunt, *radices dielamni albi, aristolochia rotunda, irid. florent. asari, hellebori nigri, folia sabina, dracunculi, matricaria, croci calendula, gummi, ut myrrha, aloë. borax, ammoniacum, galbanum sagapenum, pulpa colocynthidis, & alia similia.* Nos cum successu hoc in casu utimur *trochiscis de myrrha, borace Veneta, foliis sabina, croci, limaturâ Martis &c.*

Angelus Sala in triumpho emeticorum, testatur se felicissimo, cum successu pluries in hoc casu exhibuisse mercurii vitæ gr. iv. vel v. idque remedium potentissimè fœtum mortuum excludere, & reliquis remediis prævalere. Quod tamen propter vehementem suam.

operationem, summâ cautione, & Medici prudentia indiget.

Omnia balsamica, quæ putredini resistunt, sunt egregia, ut

*R. Dictamni albi, cinnamomi, testiculi equi, bor-
racis ana 3. castorei, myrrhæ, succini albi ana 3.
m. f. pulvis, dividendus in iij. partes æquales.*
Sequens tanquam expertissimum remedium commen-
datur.

*R. flor. cheirini, borracis Veneta, succini albi præp.
rasura ligni sabina, galliæ moschat. croci orient. ana
3. confect. alchermes 3. magarit. preparat. 3.
m. assumuntur cum aqua cinnamomi calide.*

Vel sequens ut

*R. Boracis, dictamni Cretici, sabina ana 3. myrrhæ,
radicis asari, cinnamomi, croci ana 3. fiat pulvis.
Dosis 3. j.*

Ut autem ista medicamenta facilius effectum suum edant, antequam propinentur, fœmina in balneo ex emollientibus desidere potest, vel partes circa uterum inungere ol. lilior. alborum, amygdal. dulc., chamæmelino, adipe gallinæ, anserino.

Neque inutile fuerit, si vires ferant, etiam purgantia medicamenta exhibere, quæ & vitiosos humores, qui in hoc fœminarum statu faciliè colliguntur, evacuant, & consequenter fœtum propellunt.

Externa quoque ad fœtum mortuum ejiciendum usurpanda: fiat nimirum fœtus ex mercuriali. dictamno Cretico, thymo Cretico, radice ireos, cucumeris agrestis. flor. chamæmeli, stœchad., genista. Post ejus usum, hypogastrium, & pubis regio, ac lumbi inungantur unguento, de artanità. Vel

*R. Rad. cyclamin. ireos, aristoloch. rot. cucumeris syl-
vestr. ana 3. ij. nitri, myrrhæ ana 3. j. farina lupinor.
3. vj. opoponac. 3. j. ol. cheirini, q. s. f. emplastrum,
vel potius cataplasmata.*

Quod si medicamentis in fœtu mortuo extrahendo in cassum laboratum fuerit, ad chirurgiam accedendum; sit autem illa operatio duobus modis, vel sola manu, vel instrumentis.

Verùm in nostris regionibus nunquam, aut certè rarissimè, fœminæ tales operationes admittunt, sed potius rem omnem Deo, & naturæ committunt.

CAPUT. XIV.

De Partu difficili.

OMnem partum fore difficilem; & dolorosum ab Eva usque ad ultimam fœminam, importat immutabile Dei decretum Gen. 3. 16. sex muliebri promulgatum his verbis: *Admodum multiplico dolorem tuum etiam conceptus tui: in dolore paries liberos.* Contra hanc ergo difficultatem nemo Medentum quicquam remedii afferre præsumit, sed in his, ce casibus, ubi partus communi parientium modo, & temporis spatium non absolvitur, sed alio infantis egressu, longiorique tempore, & puerperæ laboræ, angustia, gravioribus symptomatis & majori periculo contingit.

Differt autem partus ab abortu, quod in partu fœtus jam maturatus, & perfectus sponte sine concurrente alienâ causâ, vel impulsu ad lucem vivus festinet, & cum utriusque, nempe fœtus, & matris conamine pariat; abortus verò immaturè, & violenter exturbetur, adeo ut vivus ob sui incompleti-
onem manere nequeat, sed necessario intereat, ut jam Job. lib. 3. 15. ejus mentionem facit his verbis; *Sicut abortus abditus non amplius essem; ut infantes qui non videntur lucem.* A fœtu autem mortuo, & molâ grandiore discriminatur, isti non pariantur,

nec sponte exeant, sed manu chirurgicâ extrahi, vel evelli debeant.

Commoratus igitur à primâ conceptione tot septimanis in utero fœtus, quot annis populus Dei in deserto, atque itidem absque corporali cibo, saltem manna materni lactis roali stillatione tam diu sustentatus ex suo tenebroso carcere liberatur, stupendaque & summè admirabili Divinâ providentiâ, & auxilio per viam inter duos ossa pubis, seu scopulos arctissimè sitam in hujus Mundi lucem deducitur, ad non sine planctu, & lamentabili ingeminatione O. A. si puer sit, quasi diceret: O Adam, vel O. E. si puella sit, ac si clamitet: O Eva, vagiendo nostrorum parentum lapsum omnis nostræ miseriæ causam deplorans.

Signa.

Signa autem instantis partus ordinaria sunt hæc: Dolores totum corpus maxime lumbos, coxendices, ac imum ventremprehendunt, idque atrocius in primiparis, seu inexpertis, mitius verò in his, quæ multoties pepererunt, dolentque inguina, pectinis ossa, & crura; iidem tamen non solum dolores in partu, sed & abortu, molâ, & fœtu mortuo percipiuntur; legitimi autem partus signa sunt, quod justo à conceptionis tempore, nempe mense nono, vel decimo dolores ingruunt, cum gravedine uteri, fervore, & dolore in natibus, lumbis, & inguinibus uterique pondus, & tumor deorsum vergunt ad partes inferiores, totaque moles ad pudenda decumbit, superiores autem, partes graciliores, & contractiones fiunt, loca verò super pectinem, & inguina extenduntur, cum apertione, & humectatione orificii uterini, cervicisque uteri dilatatione, & inflammatione, frequens quoque mejendi cupiditas laceffit, & immisso digito in orificium uteri quidpiam ad magnitudinem ovi in eo perferitur, & alba quædam colluvies aliquibus primò ex utero profluit lenta, & deinde verò copiosè, & ad sanguineum ruborem accedens, ruptis nimirum tunicis fœtum includentibus, tum liquor serosus sanguine mistus satis largè effluit, effluxuque vias lubricat, ubi deinde fœtus rumpendo sequitur, & si is non statim dictum liquamen sequatur, sed tamdiu tardet, donec omnis liquor effluerit, difficilis deinde partus sequitur ob resiccationem viarum.

His itaque incipientibus parturientium doloribus obstetrix præsens, omnibus ipsius ligamentis nec non capillis solutis, ut laxamentum ubique liberrimum habeat, in inferiori ante eam sellâ sedens blandis, & solatoriis verbis eam hortetur, ut omni clamore intermisso, totum suum spiritum superius compressum, ad inferiores partes convertat, hoc tamen ne citius, quam par sit, fiat, alias in vanum parturiens laboraret, & se debilitaret, ut postmodum, quando opus esset, sufficientibus viribus destitueretur, accuratè igitur obstetrix, nosse debet, quando infans in procinctu exeundi est, tunc enim totum parturientis imum ventrem, verendaque optime oleo litacco calido perungat, perunctâ etiam propriâ manu, orificiumque matricis circumagendo aperire, & diducere studeat, ut chorion præcidere queat, sique folliculus iste, seu involucrum infantis ob tenacitatem rumpi tardaret, unguibus vel instrumento, summâ tamen cautione, ne infans lædatur, ruptionem illius adjuvet, immisissisque digitis totam viam sufficienter adhuc magis aperire, & lubricare debet, ut infans exire queat, cautelâ tamen adhibita, ne fortè subito, & præpropere prolabatur, ipsiusque caput, vel cervix quassatione lædatur, opportunissimum autem tempus adjuvandi infantis est, quando liquor animalis profluit; eo ipso enim tempore matrix se omnimodè aperit, tuncque obstetrix optimè manibus succurere potest, liquore autem penitus elapso

elapso, iterum se concludit, & tunc manualis ductio importuna est, & facile sanguinis fluxum concitat. Quum verò infans exire incipit, obstetrix eum suaviter panno suscipiat, procedentibus unà secundis, & quando paululum in terrâ quieverit, umbilicus quatuor à ventre ejus digitis; novaculâ; vel aliò cultello acutissimo præcidatur, ligatò prius funiculo probè abdomen filo forti aliquoties circumactò, duorum; vel trium digitorum distantia ab abdomine, ubi deinde tribus circiter digitis à ligaturâ funiculus refecetur, exsiccândo sanguinem in eo remanentem coagulatum, obligandoque, ne subsequente sanguinis fluxu infanti periculum causetur, exsiccatus autem sponte decidit, citiùs, vel tardiùs pro constitutione nati, sanguisque affluentis copiâ, ex decedentiâ tamen citiori à quarto die breviorē vitam, ulteriori; seu quinto à resectione die longaviorem obstetrices hariolantur.

Notandum autem, labore partûs jam instante parturienti non multum alimentum esse obstruendum, sed paucò probè tamen nutriente cibo eam esse reficiendam; plurimò enim cibo infarcta spiritus, & calorem distrahit, & occupat, quo minùs laborem partûs sustinere queat, omnes quoque lapides pretiosi ab ejus digitis removeantur, quidem enim fœtum gestationis tempore in loco continent, & sic necessariò etiam enim jam ipsum retracturi essent, partumque remoraturi. Item omnis perfratio, & accessus aëris frigidi ante in, & post partum arceatur, quodlibet enim frigus adstringit, & genitalibus partibus inimicum est.

Si verò nihilominus partus præternaturalis, & difficilis incideret, quod inde cognoscitur, si conatus pariendi ultra viginti quatuor horas duraverit, summoque cum cruciatu, & vitæ periculo matris, & infantis, vel alterius labor partûs in suspensò teneatur, tunc præter ordinaria media etiam ad alia, & non rarò instrumenta chirurgica confugiendum est.

Causæ partûs, difficilis præternaturalis diversæ sunt, partim ab utero partim à fœtu, & partim ab externis provenientes; ab utero possunt esse, si naturali constitutione admodum intemperatus sit in frigiditate, caliditate, humiditate, & similibus, vel nimium amplus, vel angustus, flatulentus, inflammatus, ullovè, affectu valetudinario afflictus, vel facultate expultrice languidus; aut retrentrice tenax sit; à fœtu verò, si justo sit grandior, capitosiorvè, vel platonius, seu amplis humeris, cujus gratiâ quædam filias suas ejusmodi humeratis desponsare noluere, ne nimium infantes patribus similes in partu matribus essent calamitosi; vel si fœtus sit debilis, vel omninò extinctus, ab eoque ad exeundum exigua, vel nulla fiat cooperatio vel etiam situ præternaturali ad os uteri provolvatur, nempe pedibus, vel manibus, aliâve ulla parte præter caput, vel etiam fœtus involucrum sit adeo spissum vel tenue, ejus ruptio spontanea planè non, vel justo citiùs contingat, vel idem involucrum, seu secundina præternaturaliter utero adnascatur intusque detineatur; tum enim infans licet legitimè pariat, attramen nisi eadem felicitate secundina quoque tota exclusa sit, idem periculum & difficultas in partu remanet; ad defectuosum quoque uterum pariter referri potest, si patiens sit adhuc nimium juvenula, vel primaria, imprimis serò elocata, tum enim omnia ita firmescunt, & occallescent, ut non nisi perdifficilè, & multo cum negotio necessaria pro excludendo fœtu diductio, dispanisioque fieri queat, vel etiam prægresso aliquo profluvio, vel morbo, aliòvè exhaustionis modo ita confirmata, & viribus orbata, ut satis laboriosè ad parturiendum fœtumque excludendum niti nequeat.

Ab externis verò causari potest partus difficilis,

si sit inclementia aëris, in maligna cometarum impressio; vel injuriosa tractatio, unde ira, excandescencia, zelotypia, tristitia, terror, & similia animi pathemata incuriantur; vel inconveniens diætâ, usque refrigerantium; & constringentium tam internè, quàm extrinsecè per balnea, vel topica adhibitorum; item infelix casus per contusionem, ictum, occursum, lapsum dislocationem, & similia.

Prognosis.

Omnis partus difficilis, ut laboriosus, sic etiam periculosus est aut matri, aut fœtui, aut utrique, imprimis si vel mater aut fœtus agrotent, aut languidi sint, & debiles, vel si nimis, aut juvenulæ aut vetulæ; vel cum altero brachio fœtus primum prædeat, qui quidem modus est pejoris notæ: fœtus si vasis umbilicalibus circa collum aliquoties involvantur pro pessimo habetur. Hunc partum difficilem sæpe sequuntur ruptio vasorum pectoris, hinc oritur plithisis, sanguinis sputum, molesta tussis, dilatio colli partium, inde scrophulæ. In aliis rumpitur peritonæum, sequuntur herniæ, tum umbilicales, tum inguinales, quibusdam pupillæ dilatantur, læditurque visus, quædam vexantur stranguriâ interdum sequitur claudicatio, sterilitas, nimia amplitudo, deformes ventris rugæ, vaginæ uteri proci-dentia sæpe in partu contingit difficilis, siquidem violentiori tractatione, quæ continebat, non rarò sequi cogitur, & nisi blandè reponatur, alia symptomata plura producit. Fœtus, ubi aquæ ab utero diu sunt elapsæ, in magno versantur periculo, nam aquæ illæ inserviunt pro respirationis materia, sicut nobis aër, nam inspiratione assumit eas, redditque iterum in expiratione. Cum igitur aquæ illæ deficiunt fœtui, idem est, ac si nobis, eriperetur aër, adeoque fermentationes cordis fœtus magnum sufflammationis incurrunt periculum. Propter elapsas illas aquas difficilior adhuc redditur partus, quia partes tunc siccæ fiunt, quæ glabræ esse debeant, ut fœtus meliùs excludi possit.

Extrema si frigeant, lethargus, sudor frigidus, syncopiticusque, respiratio difficilis, deliria, convulsiones, resperatio, risus Sardonicus, &c. haud fallaces mortis insequentis prodromi. Spem verò bonam facit mater, si est hilaris, ac constantis animi, vires quoque sufficientes, adsint, sternuramentum supervenerit bonum. Quando partus difficilis adest, cum omnibus bonis, non desperandum est. Paralysis alterutruscutis aliquando remanet post partum difficilem.

Curatio.

Restat nunc perfectâ prognosi, ut de diætâ puerperæ post partum difficilem prospiciamus.

Aër ergo sit paulò calidior, & frigidus omnis vitetur; quantum enim is vel uterum incautiùs nunc admissus, vel totum etiam corpus ambitu suo alteret puerperas, pluria tristia nos docent exempla. Hinc enim sæpe sanguis quasi coagulatur, grumescit, & dolores, tormina, anxietates, lypothimix, & febres sæpenumerò morbi graviores prompti sequi solent. A calido omnes benè se habent, inde enim disponuntur ad sudores, quâ diaphoresi præservatur corpus à puerperâ, aliisque puerperarum affectibus aliàs solemnibus.

Quoad cibum is sit talis qui lochia secundum naturam fluentia non sistit, nec nimis promovet, in quo sæpe puerperarum salus consistit. Omnes ergo cibi acidi, crudi flatulenti exulent, Nocent quoque omnia pingua, falsâ; austera, fumo indurata, & frixa, item lacticinia. Laudantur verò pulli, perdices, lepores, juniores, & carnes vitulinæ, agninæ, & bovinæ juniores,

fuscula gallinacea, avenacea cum passulis, minoribus profunt.

Potus nocet frigidus, æstuante corpore assumptus. Vinum, ut & alia generosa maximè puerperis nocent, exinde enim sæpe incurrunt in febres acutas, & lethales.

Somnus & quies nimia, quemadmodum, & exercitia immodica, propter quæ & ante tempus malè convertitur fœtus, sunt noxia.

Quoad *motum* optimè faciunt puerperæ post partum ad minimum per novendium se lecto affigant, extra enim oleas seu lectulum vagari primis diebus periculosum est.

Excreta, & retenta naturali fluant modo.

Animi affectus subitanei, & graviores, ut ira, excandescencia, tristitia, mœrores, solitudines exulent, studeant hilaritati.

Antequam ipsam medendi methodum aggrediamur, præmittimus pauca de officio obstetricis. In selectione igitur requiritur, ut omnia sit perita, nec temulentia dedita, imò etiam satis literata, & in libris anatomicis chirurgicis ac re herbaria, ingenio, & memoriâ valens, mundicie studiosa, sanitare, & vegetâ ætate gaudens, pia, impigra, non fraudulenta, morosa vel avara, sed mitis, compatiens, pudica, prudens, proba, & ab iracundia, & excandescencia furore aliena, non timida quoque sed animosa, ut puerperas præsertim primiparas in conatu parturitionis excitare, & animare, & indifficultate, & variâ necessitate expedite, & opportunè subvenire norit. Officium ejus in partu est in geniosè infantem excipere, præternaturaliter prodeuntem in situm naturalem reducere, aptèque ad partum deducere, ac dirigere, in præcidendo, ac deligando umbilico infantis gnaram esse. Adhæc indiget sellâ, seu cathedrâ obstetricali sellæ tonsoriæ non multum absimili, præterquamquod in anteriori sedis parte instar seminulæ præcisa sit, ut decidere ibi infans possit; adjunctas præterea habeat tres alias ministras, quarum prima ad dextram, altera ad sinistram, tertia verò à tergo locentur, ut parturiens lateralibus incumbat, à dorsali autem teneatur poterit tamen pariens etiam loco sellæ in sinu robustæ fœminæ sedere, & nunc tertia ad tenuendum dorsum non est necessaria; in promptu quoque sit liliaceum oleum, spongia mollis, lana munda, fasciæ, panni lintei, cervicalia, odoramenta, & medicamenta roborativa. Obstetrix verò pro se priori humiliorem sellam, etiam præstò habeat, ut paulo inferius sedere, & promptè manus dirigere possit, sive in femoribus alterius fœminæ sedeat obstetrix humilius sedere debet facie suâ aversâ, & non faciem parturientis directâ, ne præ verecundia se concludat, si in lecto partus fiat, eodem modo depresso obstetrix ante eam sedeat.

Verumeninverò omnis magistratus obligatur, nullam nisi peritissimam, & ab egregiis Medicis examinatam ad obstetricandum matronam admittere, ob varios casus, quæ in parturientibus, gravidisque, imò etiam aliis fœminis quotidie accidunt, & ob pudorem sæpissimè Viris Medicis non revelantur, imprimis in partu ubi peculiariter virorum inspectionem mulieres pudorosa horrent, si ergò obstetrix nulla, quæ plurimorum, atque etiam Anatomia si perita, facile ex imperitiâ damnum sit quod postea corrigi nequit, cujus aliquando magistratus rationem est redditurus, cum loco parentum, patrumque patriæ, imò ipsius Dei sint, ac in omnibus suorum liberorum curam habere obstricti, imò magis quam parentes; nam vulgares parentes semper suos liberos sustentant, & vix nunquam ab eis, nisi in summa necessitate sustentationem accipiunt, magistratus verò à suis subditis, ditissimè sustentantur.

Si ergo obstetrix ad parturientem vocatur, omnia quæ circa ipsam tractandam necessaria, cautè prævideat, observetque, si difficilius procedat negotium, alias prudentes sibi adjungat, hilari vultu excipiat parturientem, promittendo illi facile labores, vetet ne parturiens acida, assumat, ventos quoque clausis fenestris, & januâ ab illa, nisi ad recreationem; arceat.

Instante verò partu, gravida commodè locanda est, optima est sella, in qua ponatur fœmina; aliæ verò lectum eligunt, aliæ amant stando, ad lectum se inclinando parere. Locum ante parietem occupet declivorem obstetrix, præmissa exploratione pudendum ventris, perinæ, partesque muliebres oleo amygdalarum dulcium, seu, liliorum alborum illiniat; observetque dolores, ac uteri aperturam; ut parientem ad conandum, seque juvandum adhortetur; instituat quoque, si uterus se non ritè aperiat, fumum ex semine carui, vel cumini, quod egregium est. Potest re etiam non ita succedente suaderi parienti, ut surgat, ac leni deambulatione, sive per se, sive ductu aliarum exitum fœtui paret.

Diductis postea labris, si viderit os uteri internum apertum, fœtumque capite ingressum, jubeat parientem, ut compresso anhelitu, sufficientique corporis motu partum promoveri non desistat, una etiam patientis abdomen leniter comprimendo expulsionem vellificat.

Membranas duriores, infantemque cingentes unguibus cautè, ne fœtum lædat, aperiat, cæterum situs vitiosos dexteritate suâ ita dirigat, ut prævio capite, qui modus optimus, in hanc miseriarum vallem ingrediatur. Eredientem fœtum obstetrix subtiliter attrahat, cavendo, ne corpore adhuc molli, qui distorqueat, vel laceret. In lucem edito fœtu, sanguis, qui in vasis umbilicalibus exillit, versus infantis umbilicum comprimatur, & relicta parte quatuor digitorum transversorum longitudine ea abscindatur, vino abluatur, & umbilicus filo proxime à ventre distantia constringatur leniter.

Si in partu infans quasi semiamis in lucem prodeat cura habenda, ne planè exstinguatur, ideoque obstetrix prudens spiritum ipsi infanti, aromata mansa, & halitus afflare, & adspirare debet, linguæ, vel ori instillet guttam aquæ vitæ, vel alijs spirituosæ, narium quoque foramina, & pulsus spirituosus sunt illinendi. Secundinæ postea sunt extrahendæ, quod fieri debet, vel abdominis compressione, & labore à puerperâ solâ, vel obstetrix manum oleo calidè intinctam in uterum immittat, easdemque attrahat, sin uteri parti alicui accreverint, sedulo danda opera, ne violenter abrumphantur, sed leniter hinc inde trahantur, ne damnum in de oriatur.

Tunc puerpera monenda, ut complicatis cruribus, ventre verò ligato fasciis in lectum calefactum decumbat, lochiorumque fluxum expectet. Interea obstetrix infanti sordes, mucumque abstergat solito lavacro, in quo plantæ cephalicæ, ne lavacrum sit nimis calidum, quod infanti summè noxium, imò sæpe mortiferum.

Hæc sufficiant dicta de statu partus ordinario, & naturali. Difficilis partus curatio instituitur per eadem media paulò ante specificata, præcipuum autem ab ardentissimè ad Deum fufis precibus, eapropter si figura se offerat, obstetrix tum proprio, si callet, tum Medici potissimum consilio maximè situm attendat parientis. Matrem igitur si offendit debilem (curatio enim primariò consistit in matris, & fœtus corroboratione, ut ambo laboriosam hanc sustinere possint provinciam) varia præscribat corroborantia, & analeptica. In quem finem profunt vinum calefactum cum macere vitellis ovi, & saccharo, addito

troco; vel detur aliquoties *confectionis, alhermes*, quantum cuspide cultri capi potest; inungatur umbilicus matris *vino malvatico, vel balsamo vitæ*, vel imponatur cum pane tosto. Sic & propinetur cochlear unum, vel alterum *balsami embryon*. Ventri quoque imponatur *panis mellitus cum vino malvatico*, vel alio aromatico imbutus, *item cum pulvere cinnamomi. caryophyllorum &c.* inspersus.

Matrem, fœtumque roborabis cardiacis, spirituosius aromaticis, salibus volatilibus, & similibus aliis internis cum specificis maritatis usurpandis:

R. Aqua rorismar. cortic. aurant. ana. ℥. j. vitæ Matthioli, tinctura cinnam. ana. ℥. confect. de alhermes sine odore ℥j. ol. destill. mac. gutt. iij. spiritus salis armoniaci aromatiz. gutt. xij. succini gutt. ij. syr. de mentha, vel cinnamomi ℥vj.

Secunda intentio Medici consistit in viarum dilatatione, & lubricatione. In quem optimè instituitur ante partum infessus, seu semicupium ad facilitandum partum, sequens commendatur ab Ertmuller:

℞. Herb. malvar. althææ, melissæ flor. chamomill. ana m. ij. malvæ, meliloti ana m. j. semin. lini, fœnigraci ana ℥iij. rad. althææ ℥iv. incisa dentur ad charitam.

Decocto horum gravida infideat, quandiu cum euphoria fieri potest, idque ferè alternis diebus imminente partu, deterfo madore in lectum se componat, illinendo postmodum lumbos, regiones umbilici, & lumborum, linimento ex mucilagine seminis lini, fœnigraci, althææ, olei amygdalarum dulcium, liliorum alborum.

Vel propinetur aliquod specificum, quorum plura sunt, inter quæ pro expertissimo commendamus hoc: Capias duo, vel tria ova recentia gallinacea cruda, coque ea in novâ ollulâ, superfusâ aquâ pluviali, vel fontanâ, donec probè bulliant, hujus aquæ largum haustum parturiens bibat, & brevi juxta nostram experientiam liberabitur.

Fidum quoque experimentum habetur in mercurio, vel vivo, vel in pulverem parato, teste etiam Matthiolo si nempe vidisse, argenti vivi ℔. vel ℥. ab obstetricibus nullo incommodo, sed semper prospero cum successu agrè parturientibus, prout & nos medicamento mercuriali menses per triennium suppressos in ordinem redigimus, aliosque per eundem præcipitatum idem, & ejusdem diuturnitatis obtinuisse novimus.

Nimis tamen fortia, ut sabina, filix, nisi in summa necessitate, in usum ne veniant, sterilitatem enim inducunt.

Helmontius in partu difficili pro arcano censet hepaticum anguillar. serpentum &c.

Apud pauperes vidi partum sæpe difficilem solvi haustu urinæ mariti.

ligamentis ex serico rubro, rursusque relaxentur, & iterum fortiter stringantur, & sic consequenter per aliquot vices, si tamen sisti noller, tum coquantur duo, vel tria ova cruda recentia in aquâ pluviali, vel fontanâ, donec aliquandiu optimè bullierint, assetur etiam integra nux moschata super flammam candelæ accensæ cereæ, cujus dimidium commansum devoret, superbibito largo haustu dictæ calentis, conducit præterea hæc aqua decoctionis ovorum adversus quodlibet sanguinis profluvium.

Victus constet ex his, quæ probè nutriunt, & facilis sint coctionis, ut sunt avena, & hordeum decorticata, pruna, juscula ex jure pullorum, caponumque, ipsaque caro eorum, ut & vitulina, agnina, & hædina, suilla vero, & quævis fumo, vel sale condita, ut & pisces, olera, ova dura, caseus, & lacticia fugiantur; pro potu vinum sit tenue, vel cerevisia clara, semper tamen absque actuali frigidityte assumpta; per novem dies à partu continuos conducit ipsi, si accipiat pinguedo caponis ad ℥iij. liquefiatque super leni prunarum calore, injiciantur tum ℥iij. macis minutim concise; maneant simul per semihoram in calore ebulliente, deinde pinguedo per linteum exprimatur, ut macis remaneat, hujus colatæ pinguedinis omni mane quantitas nucis moschatæ ac vesperi tantundem in jure pulli assumatur.

Sin autem in partibus verendis aliqua vulneratio, ruptio, laceratio, vel læsio contigisset, tunc inspergunt pulverem radice consolidæ majoris, ac deinde pessos adhibent ex succis arnoglossæ, portulacæ, & albumine ovi paratos, applicando etiam hoc linimentum:

℞. Cortic. granator. ℥j. lythargyr. subtiliss. trita ℥. cum ol. ros. q. s. f. linimentum mediocre, cum linteolis imponendum.

Infans autem, ut supradictum est mox post partum à suo funiculo umbilicali separandus, ligando, & constringendo prius dictum funiculum trium digitorum intervallo ab abdomine infantis vinculo linteo, vel serico, spatiumque duorum digitorum extrius à vinculatione funiculum resecando, ubi resecto umbilico cruento subtilissimus pulvis cretæ, vel boli armeni, vel croci martis inspergitur, butyrumque recens insulsum linteo exceptum imponitur, ad ejus consolidationem; Prognosis obstetricum de umbilico infantis talis circumfertur: Si ea ejus pars, quæ ventrem proximè respicit, rugosa, vel nodosa conspiciatur, quamlibet rugam, vel nodulum matri portendere infantem etiamnum ex ea pronascendum, nimirum tot pueros quot rugæ rubente adsint, puellas autem, si ejusmodi rugæ albescant, quoties explanatus compareat dictus umbilicalis processus, & absque ullâ rugositate, toties matrem in posterum sterilem permansuram.

Porro umbilico obligato (ex cujus retentione etiam magnitudo major, vel minor virgæ virilis prædictur) infantulus balneolo ex aqua dulci moderatè calenti (antiqui tamen Græci aquam falsam ad ejusmodi balneum insumpserunt ad firmationem meliorem cutis infantis) infertur, ita ut corpusculum aquâ mergatur caput verò emineat, ac optimè abluitur eam cautione, ne quicquam quæ auribus illabatur, sinistra manu tenetur caput, dextro figurantur oculorum cavernæ, ac capitis decens figura comprimendo disponitur, & ab omni immunditie optimè mundatur, & gingivæ quoque suaviter, ac molliter fricantur, brachiola, & cruscula itidem decenter configurantur, adhæc digito auriculari præcipue excretionem vitæ, nempe foramina narium, & ani leviter ampliantur, & dilatantur, & quantum fieri potest, ad excernendum excrementa disponuntur, seu incitantur, immisso etiam oris digito ad tollendam omni salivam inditoque in anum

minimo

CAPUT XV.

De Regimine Puerperæ, & Infantis.

Puerperæ quælibet ante, in & post partum ab omnibus tam actu, quam potentiâ frigidis tam intra, quam extra corpus omni studio custodiatur, nullique frigida auræ perfationi, vel ulli gelidæ aspergationi exponatur, sed mox à partu in molli lecto quasi sedens jaceat, scilicet tantoperè exaltatis cervicalibus, capite, & dorso incumbens, ut ferè sessionis figuram referat, femoribus paulum distantibus, ut purgatio liberè procedat, ad spontaneam usque ejus cessationem; si vero nimius sanguinis fluxus acciderit, magnæque virium debilitatio inde causetur, tunc ligentur digiti articulares utriusque manus,

removetur, nec minus aurium meatus, ac palpebræ probe aperiuntur, & exterguntur (antiquis verò *Græcorum Medicis* usitatum fuit guttulam olei oculis infantis instillare eum in finem: ut tunice, quibus constant, emolliantur, extergantur, & puerili integrum visum recipiant; ne autem tenelli oculi à luce lædantur, lavacrum in loco obscuriori mediocriter tepente instituitur, manibus quoque pectus leviter comprimatur, ut natura instigetur ad reddendam urinam, & quando sic ubique omni studio lotus, & mundatus est infans, nunc ad lenem ignem mediocriter calefactis linteis abstergitur, & reficcatur, linteisque pannis involvitur corpus, ac insuper aliud linteolum capiti circumregitur, superaditisque demum aliis tegumentis pro cuiusvis regionis consuetudine infasciatur, longaque fasciâ, seu cœniâ, aliquoties circumactâ colligatur, omnibus membris in rectum situm positis, ne aliquod irregulari positione, & colligatione figuram curvam, vel intortam acquirat, fasciatus debite in cunas reponitur, ac in tanto interveniente spatio obtegatur, ut sine impedimento respirare queat, muscisque nullus relinquitur accessus ad infantem turbandum; Quando rursus à somno evigilat, obstetrix nonnihil sacchari pulverisati, vel mellis cocti, & non crudi cum pulpâ pomî assati deglutiendum præbeat, hoc enim remedii genere laxabitur, ac omnis superfluitas per secessum excludetur.

Unâ autem, atque alterâ horâ elapsâ, rursus fasciatione solvitur, ab excrementis extergitur, ac denuò omnibus corporis partibus, ac articulationibus in rectum situm repositis, iterum infasciatur, lactatur, ac in cunas reponitur, altero rursus eodem balneatur, artuumque configuratio reiteratur, idque singulis diebus ad minimum semel, vel bis, extensio autem sapientius, ne diutius in excrementis, & urinæ madidatione jacens exulceretur. Balneatio itaque, & membrorum sedula dispositio omni die per unum, vel alterum mensem repetitur, talique configuratione impeditur, ne ulla corporis pars deformis, & distorta evadat, qualibet etiam balneatione prius in dorso, ac deinde in pectore, & anterioribus partibus fomentari, omniaque concava loca, nempe sub axillis, ad collum, & inguinibus bene mundari, & extergi debent: Adhuc oculi & aures sæpius linteolis, tepente aquâ, vel lacte humectatis extergantur, & mundificentur, inguina quoque ab urinæ aspersione detergenda, & ad ignem siccanda crebrius veniunt, ne ab acredine lotii excoeriantur, quod si fiat, inspergantur pollen hordei, vel farinæ asserum à vermibus exesorum, vel quod melius est, flore cinci (cincum autem species calaminatis est in igne liquefens, datque in ollis sublimatoriis flores, velut antimonium) & brevi iterum exesa cuticula consolidatur. A qualibet autem balneatione uberibus adhibetur, & lactatur: nullum quoque lac ipsi convenientius est materno, quod tamen ante tertium diem nato non detur, sed ab aliâ interim fugat, donec matris propriæ lac in mammis concretum prius sit emulsum, vel per certum ad hanc rem instrumentum exsuctum, quod ita paratur, ut ipsa puerpera sibi hoc lac vitiosum per illud exsugere valeat. A lactatione cunabulis redditur, eorumque consuetâ agitatione, & cantilenarum modulatione in somnum consopitur.

Lactatio sæpius in die fieri debet, modò ex unâ, nunc ex altera mamma, nutrix verò manu papillam osculo infantis insertam quasi exprimendo teneat, ne infans opus habeat operosa suctione primam lactis stillam extrahere, at semel stillans facile instar filteri pergit suctionem levem sequi, sed nunquam in lavacro lac sugendum ipsi præbeatur, prout & adulti in balneis non impunè bibicuri essent, ut in nobis ipsis in juventute experti sumus, ita etiam infans in suo balneo sine gravi noxâ non lactaret. Quando

autem plorat, aspiciatur fasciæ ligatura, an forsitan ex distortionem ejus infans malè habeat, vel aliquid pungitivum adsit, & ipsi mo estiam inferat, vel rursus sitiat, vel in nimio æstu jaceat, quod ex rubedine vultus animadvertitur. Quamvis autem maternum lac infanti præ omni alio optimè conducat, sæpe tamen ob vitium mammarum matres coguntur nutrices substituere, quod si ita eveniat, eligenda est integræ valetudinis, ampli pectoris, grandioris staturæ, mediæ ætatis, seu inter vigesimum septimum, & quadragesimum ætatis annum, quæ mediocriter sit mammarum (nam neque nimis parva, nec nimis vasta ubera lac optimum habent) & ad minimum ter peperit, non salax, potatrix, munditiæ negligens, sordida, tritiss, vel melancholica, cujus etiam lac prius examinari debet, an inculpati vices gerat: Sicuti enim vinum Cos tantummodò bonum est seu calore, odore, & sapore præstans, ita etiam itidem lac bonum excellere debet colore, nimirum albissimo, odore, nempe suavi, & sapore videlicet dulci, & consistentiam habere mediocrem, id est non nimis spissam, vel aquosè tenuem, cujus proba est, si ejus gutta stilletur super unguem pollicis, vel, tersum speculum, in rotunditate persistat, nec defluat. Ab hac qualitate si lac deflectat, colorisque sit flavescentis, lividiusculi, odoris injucundi, vel subfætidii, saporis nauseosi, insueti, subamari, vel salsi, & facile acescat, consistentia promptissimè defluat, vel calescat, tale lac eandem, ex qua desumptum est, minus prosperè valere arguit, ac infanti noxam parit, nempe caseosum lac astrictam alvum, inappetentiam, & vomitiones; aquosum verò tormina, & flatus; flavescentis fluxum ventris, & pustulas ardentes; falsum autem scabiem, & pruritum.

Non raro tamen lac inculpatum vitiatur, si nimirum nutrix pravo utitur cibo, & inconvenienti diætâ, conveniens enim requirit, ut moderato exercitio corpus moveatur, alias instar stagnantium paludum fracescit, & putredinem concipit, item ordinem in cibo, potu, & somno servet, talibusque alimentis nutriatur, quæ facilis sint concoctionis, & laudabilem cruorem generent, à contrariis autem, & è stomacho sursum vaporantibus absteineat, præcipuè à capis, allio, porro, caseo, putrido vetusto, brassica doliis conditâ, carne suillâ, fumarâ, salitâ, succidiis, & ab his, quæ salacitatem stimulant, quibus mirum in modum infans lactans læditur, imprimis si nutrix iterum concepit, nequaquam ergo talis ulterius lactet, sed vel infantem ablactet, vel alia nutrix substituatur, donec infans sesquiannum, vel ad summum biennium ætatis agat, tuncque lacti desuescat, & alimento solidiori assuescat.

Interim si alii defectus lactis ingruerent, remedia convenientia adhibeantur, pro exemplo: Si lac imminuatur, indaganda est causa, & si ab indelito aliquo cibo, vel potu dependeat, abdicandi sunt, si ex pauciori alimento, liberaliori detur locus, fovendo simul mammas calidis vestibus, quas & sæpius confricare convenit, ac oleo quodam temperatâ calefactionis inungere, nempe oleo irino, anethino, vel fœniculi, præmisso fortè ex decoctione ficuum, fœniculi, althææ, malvæ, & similibus.

Intro assumat ejusmodi pulverem

℞. Semin. fœniculi, anisi, seseli, apri ana ℥ij. rad. cardui. Maria ℥. piperis longi. ʒj. sacch. albiss. ʒij. m. f. pulv. subtilissimus. Vel
℞. Sem. napi, pastinacæ, fœniculi, seseli ana ʒij. lini ʒj. cinnamoni acuti ʒij. sacchari ʒij. m. f. pulvis.

Cujus

Cujus Zij. vel largum pugillum in vino generoso, horâ unâ ante pastum accipiat.

Si verò lac nimiâ copiâ abundet, minuendus est nonnihil cibus, ac potus, imprimis in hisce, quæ multum nutrimenti dant, ut sunt ova sorbilia, carnes, & vinum, vena quoque est (præterquam mox à partu) secunda, antequam verò remedia ad exsiccandum lac in uberibus applicentur, emulgendum prius est lac illud jam in mammis existens, ne à remediis in massam duram coaguletur, seu congeletur tum sequens convenit.

℞. Pulv. gallarum, & Cumini ana. q. p.

Coquantur in aceto vini, & intinctis spongiis, vel linteis hic decoctionis liquor calens fomentando mammis applicetur. Idem potest fieri decoctione lapidis arenosi albi in aceto, vel herbæ, & radices hyoscyami ita in aceto bullitæ, vel decoquantur lentes in pulvem, & ex eis cataplasma mammis superponatur.

Reliqui lactis defectus diætâ corriguntur, si nimirum nutrix alimentis, potuque, & aliis rebus convenienter regatur, vitando omnia nimis acria austera, copiosa aromata, potum inebriativum, pisces, carnem ferinam, & similia, cavendo quoque ab iracundiâ, lasciviâ, forti corporis exercitatione, vel labore, balneatione, multâ ingurgitatione, imprimis autem ab ebrietate.

Poriò etiam modus in lactatione infantis servetur, nimium enim lac, quo ventriculus ejus obruitur, corrumpitur, gravat, & variam ut intemperantia in adultis morbositatem parit, quia omne nimium etiam rerum optimarum vertitur in vitium.

Nutritum infantis quod attinet, in hoc lac maternum palmam reliquis omnibus, mensibus prioribus mox à partu præripit, verum partibus corporis circa mensem quantum augmentum in extensione capientibus, etiam capacitas ventriculi ampliatur, ideo cibus quoque aliquantulum materialior sensim ventriculo porrigatur necesse est, quem in finem pulcæ è polline triticeo, & lacte vaccino, addito modico sacchari, vel medullâ similageâ contritâ cum lacte costâ parantur.

Tandem juxta præcipuorum Methodicorum veram doctrinam, cuilibet infanti propriæ matris lac præ ullo alio convenientissimum quidem est; verum enimverò si mater connatam habeat, vitiositatem, ita ut sit furtiva, mœchatoria, stolidâ, morbida, vel pravo victu confirmatum habitum morbosum introduxerit, tunc ipsius lacti pariter vitioso, utrique aliud ex nutrice optimè constitutâ necessariò longè præferendum est. Imò maritus ipsius id cognoscens bene facit, si in truncum sylvestrem, si fieri potest, furculum hortensem, optimæ qualitatis inserat, id est vitiosæ matris infanti ingentem indolem, & morbositatem, per lactis melioris notæ transplantationem corrigat, quantum corrigi possit, cætera Deo optimo maximo commendans.

C A P U T X V I.

De Lactis Coagulatione.

Non infrequenter lactantium mammæ lactis coagulatione, & caseoso coagulo affliguntur, cum vasa illa lactifera lacte nimium replentur, & distenduntur. Hic tumor interdum totam mammam, interdum ejus partem occupat, ac postmodum multa parit incommoda, nisi maturè obsistatur; quapropter doloribus, & non rarò febribus lactentes torquentur, quinimò in sapore, & consistentiâ lac depravari solet.

D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

Signa.

Tumor hic facilè cognoscitur; nam adest mammæ durities, modò minor, modò major modò totam occupat mammam, modò unam tantum ejus partem, adest pariter dolor, & quandoque rubor, & malo procedente, febris supervenit, inflammatio, & exinde suppuratio.

Causa.

Causæ quærendæ sunt, vel ipso lacte, quod præ aciditate in grumos concrevit, & caseatur, vel in quolibet alio acido aliunde cum lacte allato; siquidem lac copiosum occultat acidum, & diutinâ in mammis retentione antequam exsugatur, vel emulgeatur, acidum exent, coagulatur, non secus ac quodlibet aliud lac foris in vasis repositum acescit, quod etiam videmus brevi spatio aclescere, instillato aliquo liquore acido mox caseari, ac in serum, & grumos separari. Hinc lac coagulantes, & caseantes coagulo utuntur hædino, quod est lac summè acidum, & cautè ad hunc finem servant, & coaguli hædini defectu, lacte ficulneo utuntur, quod est summoperè acidum. Idem etiam contingere potest post nimium refrigerantium, vel calefacientium usum applicatorum, quæ aquosiores lactis partem exhalare faciunt, crassiori relictâ. Item coagulationem in lucere possunt omnia ea quæ lacti aciditatem conciliant, inter quæ primatum obtinent mœror, terror gravis, & præcipuè panicus, rerum acidarum supra mammæ applicatio. His victus accidit prava ratio, acetariorum, vel rerum acidarum abusus, &c. Exinde tumor, dolor, rubor, & mammæ inflammatio.

Nonnulli sub mammæ inflammatione lactis coagulationem comprehendunt, sed frustra laborant; siquidem inflammatio est solius sanguinis & non lactis soboles, & licet statuant mammæ inflammationes duas habere causas immediatas, sanguinis copiam, & copiam lactis, extra rem loquuntur nam unâ cum lacte putrescente, sanguis calore, & dolore impeditus grumescit, vel elabatur, & etiam putrescere incipit.

Prognosis.

Lactis coagulatio plerumque sponte cessat, ut remediis opus non habeat; Interdum nisi convenientia applicentur remedia, & præcaveatur, inflammationem, febrem, apostemationem, & quandoque ex Chirurgi ignorantia, fistulam accersere solet. Interdum quoque dum lac induratur, scirthus, & non rarò cancer inde oritur.

Curatio.

Curatur hic tumor, si à nimio proventu promoveatur, lactis imminutione, si verò ab illius coagulatione in coaguli educatione, vel resolutione. Educitur lac in puerperis quæ lactant, ore infantis, quodd si unus non sufficiat plures adhibeantur. Sunt in hac nostrâ civitate quædam mulierculæ, quæ sibi hac arte victum quærant, lac e mammis sugentes & lautè vivunt. Solent & pauperculæ mulieres adhibere catellôs. Vel ab ipsâ matre emulgeatur, vel exsugatur instrumento suctorio ex vitro, quod vulgò *succetrola* vocatur, vel amphorâ prolixum collum & ventrem amplum habente, quæ immergatur in aquam calidam, vel ad ignem calefiat, ejusque orificium immediatè papillæ applicetur, & prematur nam ab amphoræ refrigeratione, papilla in amphoræ collum intruditur, & lac guttatim extrillat. Hoc utimur artificio, præcipuè ubi papillæ non satis patent,

parent, vel non satis se exerunt; extrahuntur hoc artificio, & patentiores fiunt.

Inter remedia, quæ lac dissolvunt coagulatum, sunt *spiritus salis armoniaci dulcificatus ad guttas vj. sperma ceti*, quod grumos quoscunque dissolvit à 3 ÷. ad j. *oculi cancrorum, antimonium diaphoreticum, mu- mia, pulvis asellorum ad ðj. Item semen fœniculi, cumini, chærefolium, mentha, calamintha* internè sumpta. Valer etiam *seminis anethi 3j.* quolibet mane.

Exterius suas meretur laudes *Emplastrum de spermate ceti*, cujus compositio est:

℞. Cera alba 3iv. spermatis ceti 3ij. gum. galb. in aceto dissolut. 3j. m. f. s. a. emplastrum.

Per quod liquatum trahatur tela, fiatque vulgò dictam spanadrapum; utrinque alternatim applicandum. Hoc emplastrum lac in mammis à coagulatione non tantum præservat, sed etiam coagulatum iterum solvit & discutit, aut restituit. Exterius etiam commendatur *essentia menthae* inuncta, sed magnâ cum cautelâ adhibenda est, ob infelices eventus, quos ex aliorum applicatione observavimus: Verum tutior est *mentha succus*, qui lac coire, densarique in caseum non patitur, si ejus folia lacti immergantur, imò si coagulatum erit, hujus succi guttas aliquot instilles, statim solvitur, & in pristinam reddit formam. Ex hoc experimento habemus, quod quoties lac in mammis caseosam nanciscitur coagulationem, corrumpitur, ac inflammationem accersit, tumorem, apostemationem indubiè parit; aptissimum itaque, & præsentaneum remedium est, si candido menthae succo mammae foveantur. Item si in infantium ventriculis lac caseoscat, quod ex adstrictâ alvo, inappetentiâ, & vomitionibus conjectari oportet, eodem menthae succo, vel ejus syrupo succurres. Nos pro experimento habemus *inunctionem ex oleo ros. omphacino, & cera*, quâ lac in mammis coagulatum dissolvimus, & multas mulieres ex imminenti apostematione eripimus.

Vulgares pro hoc curando affectu multa vulgaria præscribunt epithemata, forus, inunctiones; verum quia in unoquoque præcipue admiscetur *acetum*, vel quandoque *hædi coagulum* potius ob aciditatem malum adaugent, quàm resolvunt. Quod si dolori accesserit mammarum durities, & rubor ob inflammationis metum, tanquam arcanum commendatur *Sambuci Rob* linteo obductum, & calidè quousque perferre poterit mulier singulis horis mammis applicatum: hoc enim remedio lac resolvitur, & ab inflammatione præcavetur.

His internis, & externis medicamentis attenuantibus, & solventibus adhibitis, si præveniri, aut impediri suppuratio nequit, vel quia *Medicus* non statim accersitus fuit, vel quia vulgaria adhibuit medicamenta, tunc admovenda sunt illa, quæ ipsam promovent, ac capite de inflammatione descripta sunt, & juxta nostram methodum tota curatio peragatur; verum quandoque contingit, ut mamma ad sanitatem perducere non potuerit, quia lac ab abscessu emanat, tunc lac exsicceetur in utraque mamma, aliàs frustra laborabit chirurgus.

C A P U T XVII.

De Mammarum inflammatione.

Mammæ variis tumorum generibus infestantur; nam cum glandulosâ consistit substantiâ, ita ut nihil sint, quàm corpusculorum glandulorum quamplurimorum perexiguorum congeries, & ex aliâ parte grandiora vasa à naturâ receperint, ob commodiorem lactis generationem, ad quem usum po-

tissimum sunt formatae, tunc omnes cujuscumque generis succos recipiunt, cum tenues, tum crassos; frequentius tamen inflammatoriis tentantur tumoribus; nam facile in iis lac concrevit, & concretum tensiones, dolores, inflammationes, & febres advehit. Præter inflammationes non rarò scirrhus infestantur, tum à principio, nec alteri succedens affectui, sed etiam inflammatoriis secundariò, scilicet, tumoribus succedentibus; nam cum rarò mulieres ab initio *Medicorum* consilia advocent, & in his casibus facile obstetriculis, aliisque fœmellis se committant, quæ varia, atque diversa administrant medicamenta, quibus facile tenues particulae discutuntur; crassioribus relictis, iisque induratis in scirrhi dispositiones transmutantur, quin immò ex his facile quoque ad cancos perducuntur. Primò de inflammatione tractabimus, quæ frequentius in iis generatur, & potissimum in puerperis, vel ex sanguine ad mammas concurrente, vel lacte in iis detento; nam cum hac nostrâ tampestate plurimæ enixarum, quæ suos partus alere nequeunt, vel nolunt, meritò hujusmodi tumoribus infestantur, lacte in mammis detento, & eò magis si per uterum non rectè purgentur. Ad- dimus etiam, quod pleniori ut plurimum utuntur victu, pullis, scilicet contulis, juribus consumptis, carnibus, ovibus, & similibus, & quod magis facit, vino græco generoso utuntur, à quibus causis sanguinis plenitudo, moles augetur, quæ ad mammas ipsas, ut diximus, recurrens, promptè inflammationes excitat.

Signa.

Vera mammarum inflammatio facile cognoscitur ex tumore duro, rubro, calido, & dolente, & vehementi in mammis pulsatione, his conjungitur quoque febris, quæ inflammationis focia semper existit.

Causa.

Pro mammarum inflammatione statuunt vulgares chirurgi sanguinem ad ipsas recurrentem; verum in- quunt, nunquam exquisitam, & sinceram in iis fieri inflammationem, & ad sanguinem excrementitium confugiunt, ac propterea ut plurimum spuriam, & illegitimam fieri, secundum quod sanguis vel biliosus, vel pituitosus, aut melancholicus fuerit, vel horum omnium naturam sapit. Ex sanguine bilioso inflam- matio gignitur *erysipelatoza*, seu ad erysipelatis natu- ram vergens; ex pituitoso provenit *œdematoza*; ex melancholico deinde oritur *scyrrhosa*, seu scirrhusæ dispositionis particeps, seu tandem quodam modo has participabit omnes, ubi sanguis horum om- nium particeps fuerit. Verum errant humoristarum scholæ; nam inflammatio ad erysipelatis naturam ac- cedens, esset pernicioza, quia ab erysipelate suppura- tio malum, quod in inflammatione oppositum ex- perimur; si esset œdematoza, nunquam suppuraretur; si scyrrhosa, insanabilis: & itaque vanum qua- ternarii humoris figmentum.

Vera mammarum inflammatio fit à nimia sangui- nis ubertate, vel incallescenciâ, ob menstrua, vel lochia suppressa, vel imminuta, vel ob pleniorum victum, qui ubi uber, vel impurus ad ubera regurgitat; maximus enim consensus, & confluxus est ab utero ad mammas, ac in vasculis cappillaribus hærens, ac stagnans, imò extra ipsa vascula in laxam mam- marum substantiam elabatur, ibique à circulatione impeditur concrevit, ac accescit, hinc tumor, calor, pulsatio, & inflammatio oboritur. Potest etiam ab externis causis etiam contingere, nempe à contu- sione, lapsu, ictu, nimia vestium stricturâ, repentinâ post calorem perfrigeratione, ac sudoris erupti percussio- ne. Item ab animi affectibus, nempe terrore, irâ, zelotipiâ, lascivâ concupiscenciâ, nihil enim potentiùs

uterum afficit his affectibus, & per consensum etiam facile mammæ.

Prognosis.

Mammæ inflammatio non est contemnenda, licet aliorum calidorum tumorum respectu per se minus periculosa sit, partium tamen affectarum ratione sæpe perniciofa evadit, & propterea quia mammæ laxâ substantiâ multis præditæ sunt glandulis, caloremque habent debilem, facile eorum inflammatio vel in abscessum, qui in fistulam abire solet vel in scirrhus, vel in cancrus degenerat.

Curatio.

Curationem perficiunt vulgares, primò tenui, & refrigerante victu cum abstinentiâ à carnibus, vino, & quæcumque plenior generant sanguinem interdiciunt. Deinde si sanguinis copia in corpore redundet, unde affluxum metuant, inflammationem augeri existiment, & potissimum si à menstruorum, vel lochiorum suppressione, vel imminuto fluxu, inflammationem provenire suspicentur; primò venam in talo tuncunt, vel crura scarificant, & inde venam in cubito aperiunt. Si uterus non sit in causâ, illicò venam in cubito secant, & reiterant. Verùm hac sanguificinâ affluxum præcavere student, & non quod urget, avertunt; affluxum, & elapsum intra laxam mammarum substantiam, licet totum sanguinem exhauriant, non attingunt. Si vitiosi humores affluant ad mammæ, & sanguinis affluxui, & inflammationi ansam præbeant, lenia exhibent medicamenta. Verùm si centies purgarent, nunquam inflammationem curabunt, nisi in resolutionem, vel suppurationem abiret, imò purgancia inflammationes semper in pejus mutare solent.

At quia inflammationis indicatio apud vulgares est, inflammatae partis refrigeratio, propterea refrigerantibus, ut dicunt, utuntur: imponunt ergò sæpius supra mammæ, linteum poscâ madidum, vel

R. Succi lactuæ, portulacæ, solani ana ℥. j. ÷ olei ros. ℥. ij. chamomeli, aceti ana ℥. j. m.

Verùm hæc frigida, & repellentia periculosa sunt; nam calorem labefactant, & facile mammæ in lapideam duritiem adstringunt, unde scirrhi curatu difficiles, & quandoque cancri oriuntur. Tandem discutientia adhibent, ut

℥. farina fabar. lupinor. semin. lini, fœnugraci. Pulv. flor. chamemel. ana ℥. j. coque, & adde ol. chamemel. ℥. ij. f. cataplasma.

Quod si materia non discutatur, & tumor non minuatur, alterutrum metuendum est, vel ut materia induretur, vel ut suppuretur. Si induratur, emollientibus utuntur, ut

℥. fol. malvæ m. j. coque ad putrilag. & adde farina semin. lini, pul. radic. althææ, flor. chamemel. ana ℥. j. coque iterum, & adde ol. sesamini ℥. j. f. cataplasma.

Vel inungunt oleo lumbricorum terrestrium.

Si inflammatio ad supurationem vergat, suppurationi incumbunt Emplastro diachylonis, vel pane triticeo in lacte cocto cum pauxillo croci, vel sequenti cataplasmate, ut

R. fol. malv. althææ ana m. j. ficuum num. V. farina semin. lini, fœnugraci ana ℥. j. fermenti ℥. ÷ coque in lacte vaccino, & adde unguenti basilici ℥. j. Croci ℥. j. m. f. cataplasma.

Ubi pus generatum est abscessum ferro aperiunt, pure educito, ad sanguinis fluxum sistendum, stupam cum ovi albumine conquassato applicant, quam post viginti quatuor horas removeant, & per longum tempus digestivo tegunt, post quod unguentis incarnantibus, & cicatrizantibus utuntur.

D. Car. Musiani Oper. Tom. 1.

Inflammationis mammarum curatio in sanguinis obstruentis, vel elapsi resolutione consistit, unde medicamenta conveniunt, quæ pristinae circulationis restitutionem promovent, & reliquas particulas vitiosas, & terrestres per convenientia emunctoria eliminant, sive per alvum, urinam, menses, sive transpirationem, hujusmodi sunt diaphoretica, ut aqua stillatitia cardui benedicti, cherasfolii, bardanæ. Item sperma ceti, sanguis hirci ad pleuritidem, c. c. sine igne præp. stibium diaphoreticum, bezoarticum minerale, sulphur auratum diaphoreticum, spiritus cornu cervi, oculi cancrorum, sal volatile cornu cervi, cardui sancti &c. quæ in aliis inflammationibus descripsimus.

Exteriùs conveniunt spiritus vini camphoratus, crocatus, aqua Reginae Hungar. & si dolor urgeat, aqua spermatis ranarum tepida, vel aqua vitrioli, vel epithema ex thure, & myrrhâ cum vino coctis, & tepidè applicatum. Item emplastrum de spermate ceti, vel bis in die admoveatur ung. althææ, quod egregiè resolvit, & discutit.

Quod si pristina fluiditas sanguinis reparari nequeat quia inflammationis materia pus concepit, suppuratio potius promovenda quàm præpediendâ, eam promoveamus emplastro filii Zachariæ, & mucilaginis, vel sequenti cataplasmate, ut

℥. Rad. alib. lilior albor ana ℥. j. fol. malvæ, mercurial. ana m. j.

Coquantur ad molliem, quibus contusis, adde farina tritici, hordei ana ℥. ÷ butyri recentis ping. gallinæ ana ℥. j. ol. chamemel. q. s. fiat cataplasma, tepidè imponendum.

Pus jam genitum esse cognoscimus ex febris, caloris, doloris, pulsusque in mammâ remissione, & tumoris in acumen; sub quo inundatio percipitur, elevatione, rectissimè fit, si pus quamprimum effundatur; tunc sequenti cataplasmate opus perficies, & complebis: Capa sub cineribus assata, & cum axungia porcinâ, & modico sapone Neapolitano subacta citò abscessum rumpit, vel emplastrum Apostolicum. Cæterum emplastrum nostrum benedictum, quod cap. de strumis ingenue communicavimus præstantissimum erit, quasi Dei benedictionem in hoc persanando morbo consequutum sit; nam solâ superpositione, & renovatione abscessum maturescere facit aperit, & sanat, ut nos experti, nec in mammarum abscessu alio usi sumus usque adhuc citò tutò, & jucundè plusquam centum mulieres hoc morbo affectas curavimus. Ita hoc emplastrum omnia alia excedit hoc in curando morbo ut mulieres hoc morbo, affectæ, quibus hujus emplastri pauxillum tradidimus, & seipsas absque chirurgi quotidiano usu curarunt, emplastrum pro mammarum apostematibus appellavere.

Si abscessus sponte non rumpatur, non scalpello aperiendus est, quia mulieres sunt delicatulae, & instrumentum ferreum pro apertione abhorrent, sed aliquantisper præstolandum est, & indubitanter opæatum à nostris medicamentis consequentur effectum. Quod si metus sit in morâ, sedulò aperiendus est brevi incisione, sed in loco decliviori, ut puri commodior detur comæatus, quo facto, sensim pus evacuandum est, deinde pauxillum, turundâ medicamine imbutâ amplius fiant abscessus orificium, quod idem observandum est, si sponte rumpatur. Abscessum apertum mundifica non vulgari methodo, sed summam adhibe diligentiam, & exquisitis utere medicamentis, cum mammarum substantia sit spongiosa, & cavernosa. Primò igitur aliqui apertum abscessum vulgari digestivo digerunt, quod utique per aliquot dies non improbamus, si post quos huic mel rosatum simplex immiscueris, & optimum digerens, & mundificans efficies, deinde turundis oleo nucis juglandis utere,

vel balsamo sulphuris terebinthinati, tandem persanatur emplastro diasulphuris Rulandi, vel sodicationum Paracelsi, vel oppodeldoch.

CAPUT XVIII.

De Morbo Pilari.

Quidam Medici inter mammarum affectus referunt malum pilarem, quod Græci Trichiam appellant, sic dictum à pilo, qui in mulierum mammis post partum invenitur, & cum lacte excernitur, neque veteres Medici de hoc ambigunt & sæpe hoc malum, sed non verum pilum in lætantibus observavimus, cujus quoque *Aristoteles lib. 7. de hist. animal. cap. 11.* mentionem facit, statuit namque si pilus poculo haustus sit dolorem moveri in mammis, qui non sedatur, donec pilus vel expressus exeat sponte, vel cum lacte is exsugatur.

Hanc ineptam Aristotelis sententiam *Hieronymus Cardanus*, & *Thomas à Veigâ* sequuntur, & ineptè credunt pilum lactationis tempore ad mammas pervenire posse, vel epotum, vel cum cibo sumtum, quia attracti virtus in mulieribus tunc validâ urget, vel ob sanguinis ad mammas confluxum, & partis laxitatem, vel cum chylo celeriori fluxu agitatam ad mammarum tubulos, & ipsum tandem lactis receptaculum delatum, ex quo cum lacte per papillarum cuniculum quendam ejectum, qui ex eodem prominet aliquâ parte, ut digitis, vel vossellâ se facillè præbet extrahendum.

Nec nos majora, & devia movent exempla; refert enim *Langius lib. 2. epist. 40.* de juvenulâ quadam in principis cujusdam Germani gynæceo, quæ cum sese ad speculum adornaret, detentis ore aliquot acubus, quibus peplum affigeret, ab amasio à tergo clanculum accedente intra scapulas percussa, acus deglutivit, quas post biennium, illæsis ureteribus, eminxit. Item *Alexander Benedictus* narrat de puellâ Venetâ, quæ acum deglutiverat, eamque post biennium eminxit, calculo incrustatam. *Antonius Benevenius* refert, quod mulier Hetrusca acum cupream deglutiverat, quam triennio inde, juxta umbilicum sana excreverat. Narrat *Helmontius de insectis materialibus §. Vilordia anno 1636.* Rusticus mihi notus volens saginare vaccam, illi quotidie poculum dedit, cui incoxerat olera cum furfuribus. Tandem emaciatur in die magis capitque dextro crure claudicare: casâ vaccâ, inventus est brevis culter uxoris sue, in capulum buxeum retortus, inter costas, & homoplatam abditus: rustica enim concidendo rapam, cultrum inter olera reliquerat eum qui vacca bibendo deglutiverat. Hæc, & alia exempla, an vera sint, fides sit penes suos autores. Unum tantum scimus nos deglutitos numinos, lapides, metallorum fragmenta, clavos, & id genus alia per anum excreta fuisse.

Has aniles fabellas credat, Judæus Appella, quod nos non ita facillè Aristoteli, ejusque procuratoribus per epistolam assentimur; sed cum cordatis Viris, Vesalio, Mercuriali, Sennerto, & recentioribus aliter sentimus; non enim per tot angiportus, tenuisque anfractus ab ore ad mammas pilum duci posse arbitramur, etiamsi mamma illum fortè, cum in ipsarum venis consisteret, amplexuræ essent. Certum est pilos in tot coctionibus immutatos permanere, cum compactioris sint substantiæ, verum hoc potius nos movet si pili facillè ciborum reliquiis adhæreant, cur non cum fæcibus per intestina, tanquam per libertus potius ostium, quàm per tot exilissimos meatus, totque anfractus ad mammas usque deriventur; dicimus itaque hos pilos in mammis

generari. Quid autem sint sub iudice lis est: *Mercurialis* namque sanguinis fibras esse putat, ceterum sanguinis fibræ à sanguine non separantur, sed totus ad mammas affluit. Alii probabiliter statuunt in mammis hos pilos generari, ut in aliis corporis partibus pili generantur, & ex iis excernuntur quemadmodum in renibus, urinariisque meatibus, & per urinam excretos fuisse restantur fide dignæ observationes, & hos nobis multoties autopsia demonstravit, sed nec horum genesim adducunt. Puerile namque est cogitare pilum haustum ventriculum, meleraicas, jecur secundum eorum sententiam, per transire; & ad mammarum cavernas per mille anfractus pervenire.

Signa.

Pro morbo pilari in mammâ adest rubedo, ingens dolor, rigor, febris, capitis dolor, & totius corporis lassitudo, & alia symptomata, quæ pilus ibi generatus excitat, dum exitum quærit.

Causa.

Pili causa in mammis est natura lasciviens in succo alimentitio, quem assimilare deberet, & non solum non assimilât, sed facultatis assimilatricis errore in hoc aliquid juxta exilium partium situm transmutat, videtur pilus sed reverà non est talis, sed quid pilo analogum. Hoc idem, & alia plura in abscessibus frigidis, atheromate, steatomate, & melliceride observantur, tunc cum solida continent corpora, ut ungues, pilos, lapides, spinas, variorum insectorum figuras, &c. Hæc etiam quandoque in mammis accidunt, & interdum præter naturam generantur pili. Lapidem scribit *Bald. Rorssius* in mammis genitos se observasse. Narrat etiam se novisse mulierem, quæ cum gravissimis uberum doloribus exagitaretur, ei dolor non prius desierit, quàm apertis vomitis utrinque vermes profulserint. Sunt mammae exquisitissimi sensûs, unde facillè à rebus præter naturam in ipsis genitis læduntur: hinc dolor, ex quo partis contractio oboritur, & in glandulis obstructio, ex hac, lactis stagnatio, demum aciditas, hinc sanguis in vasis capillaribus stagnat, & tot, quot in signis enumeravimus symptomata, emergunt. Unde evenit quandoque, ut inflammationi, & lactis coagulationi mammarum trachia succedat.

Prognosis.

In mammarum trachiâ libenter, extracto, vel exsucto pilo, evanescent symptomata, quod si in longum protrahatur tempus, pili eliminatio, in abscessum degenerare solet.

Curatio.

Hujus morbi curatio in pili eliminatione consistit unde si sponte non exeat, lac sugendum præbeatur infanti, & leviter exprimatur, vel si ex papilla promineat, digitis, vel forcipulâ extrahatur; quod si reluctetur, exterius mamma *cancrorum fluvialium*, vel *marinorum succo* illiniatur. Interea chirurgos admonitos esse volumus, ut à frigidis, & repellentibus, quæ ceu venena vitanda sunt, se abstineant; esto enim humorum affluxum, & suppurationem impendant, succos tamen stagnantes magis ingrascent, & ad resolutionem reddunt inhabiles, & glandulosum corpus mammae corruptioni facillè obnoxium reddunt. Eapropter interiùs, & exterius varia diaphoretica adhibeantur, quæ obstructions referent & aciditatem emendent.

CAPUT XIX.

De Papillarum fissuris.

Mulierum gravidarum, aut puerperarum, præcipuè lactantium papillæ, non secus, ac oris labia, anus, uterus, volæ manuum, & plantæ pedum, interdum finduntur, rimulas, fissuras, seu scissuras, quas rhagades vocant Græci, contrahunt, quia tenerimâ obductæ sunt tunica; acerbos patiuntur dolores, maxime dum lac sugit infans, ubi alias eadem papillæ sanæ existentes potius ab infantis suctione, titillationem ac veneream sentiunt voluptatem ob inter mammas & uterum consensum. Aliæ foveæ, hoc est rimâ in papilla molestantur.

Signa.

Hic affectus nullo alio indigent indicio, præter inspectionem; sunt enim ulcuscula, rimosa, & quandoque maxima veluti fovea in papillæ foraminulis, valde molesta, & dolorifica, & maxime inter sugendum, & ob dolorem acerbissimum sustinere non possunt lactantes, ut mammae sugantur, ex quibus quandoque sanguis, & quandoque ichor, seu corrupta lymphæ stillat.

Causæ.

Oritur hic affectus à nimia cuticulæ teneritate papillas ambiente, quæ ob fortiolem infantis suctionem dividitur, cum à gingivis, aut adentibus papillæ mordentur. Sæpe excoriantur, ab infantium ore aphthis, aliisque ulceribus malè affecto, vel à lactis effusi particulis sponte & continuo affluentibus, in papillis adhærentibus, non rectè absterfis, & aciescentibus, vel à falsâ lactis acrimoniâ ipsas etiam mammas, & partes vicinas, ad quas pertingit, excoriant; vel à particularum salinarum, vel acidarum in cutaneis papillarum poris existentium dominio, à quibus papillarum tunica in fissuras diffunditur, vel ex lymphæ benignioris & oleosæ defectu, papillarum teneritatem, vel rigiditatem non inungentis, & emollientis. Huc referimus causas, externas, ut sunt aer in calore excedens, aut nimis frigidus, & acris, qualis in Martio, & à constitutione Aquiloniâ dominatur, quia tunc temporis aer multum acidi nitrosi in se continet, unde in his, qui teneriori cuticulâ præditi sunt, fissuras in labiis, & manibus excitare solent.

Producitur fovea à fibrarum disruptione inter fissuras existentium, à fortiori adhuc acrimoniâ acido-salinâ in fissuris collecti productâ, quæ fit à lymphæ benignioris, & oleosæ defectu, tum glandulas, tum fibras humectantis, & illinientis, ne tam facile à quadam externâ injuria disrumpantur.

Prognosis.

Papillarum fissuræ & foveæ non solum molestæ sunt; & acerbissimo dolore conjunctæ, sed si diutius durant, difficulter sanantur; quia ob infantium suctionem, nulla, aut exigua papillis datur quies, & in prava transeunt ulcera, ob acre ibidem adhærens unde sæpe tota corroditur, & absuntur papilla, & mulieres ad lactationem planè redduntur ineptæ.

D. Car. Musuanæ Oper. Tom. 1.

Curatio.

In minimis his affectibus, ita diæta observanda est, ne saltem auream excedat mediocritatem aliter Medicus, & medicamenta incassum laborabunt. Aërem frigidum, & aquilonium vitet ægra, nec tali aëri papillas exponat.

Putant vulgares hos affectus ab humorum biliosorum acrimonia, vel siccitate, à quibus cutis disrumpitur, & eroditur progigni, ideoque bilis acrimoniam obrudentibus, eos curari credunt, ac proinde linimentis ex semine Pylii, & cydoniorum utuntur, quidem iuniam, cerussam, oleum rosarum, aut liliorum, vel butyrum recens, vel anatis axungiam admiscunt. Lactantibus verò antequam infantes ori papillas inferant, imponuntur. aqua rosarum abluantur. Si dolorem in ipsâ suctione lactantes sentiant, papillis calicem stanneum, vel argenteum, superiori parte perforatum, mammae respondens, papillâ uberis recens vaccæ mactatæ rectum apponunt, & infanti papillam illam vaccinam sugendam præbent; sic enim infans suget, & labiis papillam fissam, & dolentem non attinget, & lac suget. Ad præcautionem ultimis tribus gestationis mensibus, ne papillæ findantur, nonnulli capulas, aut pileos e cerâ paratos, abietis resinâ pleno, thoraci alligatos excogitarunt, quos papillis superimponunt ne decendant, ubi resina absumpta est, novam infundunt.

Ad papillarum fissuras, & foveas curandas necessaria sunt medicamenta, quæ particulas acido-salinas in papillis collectas, vel aliunde suppeditatas emendat, hebetant, & diluunt, qualia sunt diaphoretica; ut antimonium diaphoreticum, bezoarticum minerale, cætera, vel remedia porosa, & volatilia sæpius exhibita. In parte conducunt terra examinata vitrioli, spiritus vini camphoratus, cremor calcis vivæ, cremor lactis, mucilagines, quas in labiorum rhagadibus retulimus fibras siccas, & frigidiore emolliant leniuntque mucilagines extractæ cum aqua spermati, ranarum, addito momento sacchari saturni, & tutia preparata. Excellens, & omni laude dignum remedium, est butyrum elicium ex cacao in chocolatis officio. Optimum medicamentum est oleum ovorum, lumbricorum, vel unguentum aureum cum guttulis aliquot olei destillati ligni Rhotii. Vel sequens Linimentum:

℞. Ol. amygdal. dulc. q. s.

in quo frige radices lilii, in taleolas dissectas, amotis radicibus; extra ignem agita oleum candelæ ex cerâ albâ, donec fiat linimentum. Vel convenient axungia, & pinguedines in labiorum fissuris descriptæ.

Ad dolentes papillarum fissuras, vel à fortiori infantium suctu, vel à lactis aciditate, vel à lactantium aphthis applicetur oleum hyperici, vel rosarum in quo radices pimpinellæ fuerint infuse.

In fovea vel papillatum exulceratione laudamus oleum cera, vel balsamum proprietatis per infusionem, vel balsamum Peruvianum vel oleum myrrhæ, cujus descriptio talis est:

℞. Ovum unum.

Vel plura indurata mediâ elixatione, quæ à cortice munda; ac in duas partes æquales dividit, aufer vitellum. & vacuum imple myrrhâ electâ in pollinem redactâ, filo circumligatum ovum claudet, ponit in loco humido inter duas patinas. Ovum aperi, & liquorem ad hunc usum invenies. Si papilla sanguinem stillat, infusione lapidis medicamentosi, vel terræ examinata vitrioli utere. Adverte tamen, quod in horum medicamentum applicatione semper pileolus plumbeus in apice foraminibus pluribus pervius super papillam imponendus est.

Tt 3

Tandem

Tandem supremam manum imposuimus de morbis mulierum tanquam ad humanæ generationis officinam: Adest tantilla præ omnibus aliis, quæ viros allicit, & dementat, ac mulieres in varios adigit cruciatus, verum in hoc naturam culpare debemus, quæ invitat, & trahit: Cæterum per naturam, quæ peccavit mulier multis ærumnis obnoxia facta est, & præter cruentam deturpationem ob paratum scelus, & communes cum viris languores, sexcentarum ærumnarum, & innumerabilium penè morborum propriorum jugum sufferre cogitur, quibus muliebrium tribuitur cognomen, eapropter uterus est omnium totius corporis pravorum humo-

rum sentina, imò cloaca, unde jure merito miseriæ abyssus, calamitatum chaos, morborum morbus, & lerna malorum dici potest. Ob commercium, quod cum nobilioribus, & principalibus habet, cor, cerebrum, nervos, diaphragma, ventriculum, intestina, dorsi medullam, vesicam &c. in languores trahit; hinc mulieres faciliè epilepsiâ, animi deliquio, cordis palpitatione, suffocatione, asthmate, inappetentiâ, nausæâ, vomitu, colico, vel dorsi dolore affliguntur. Quantum Creatori debemus, qui nos non fecit fœminas & à tot carnificum cohorte eripuit, atamen nos ingrati, nec etiam tantum munus acceptum animo volutamus?

D. C A R O L I
M U S I T A N I
DE
M O R B I S
I N F A N T U M E T P U E R O R U M
L I B E R U N I C U S.

C A P U T P R I M U M.

*De iis, Qui primis Puerperii diebus accidunt,
& de eorum diata, & educatione.*

Ictus homo est morbus, & huic omnis ætas, sexusque omnis subiicitur, & ejus jugum ferre cogitur. Latere neminem poterit, & calamitarum infantum à prima nativitate ipsos vexantium ferrago, horumque promptissimum, perniciosum tamen connubium, quo nulla fere sine comitibus in scenam prodit.

Si quidem oris ulcera, vomitus, tussis, vigiliæ, pavores, umbilici inflammationes, aurium humiditates accidunt. Cum dentire incipiunt gingivarum pruritus, febres, convulsiones, alui profluvia, & maximè cum caninos accidunt, tum dentes, ut variis, qui præcipuè his pueris, qui crassissime sunt, alvum durum habent. Cum verò adoleverint, tonsillæ, & vertebræ in occipitio, ad interiora luxuriantes, crebri anhelitus, quos Asthma vocant calculi, lumbrici, ascarides, verrucæ, & alia tubercula adveniente tempore, crescit morborum seges.

Initium ergo sumamus, quomodo scilicet infans in enutritione lædi possit; fœtus n. humanus in hanc lucem editus, abluitur, & ipsi funiculus umbilicalis ligatur & sic sedo committitur, & deinde ipsi præbetur mamma, ex qua sugit lac, adeo ut primis post partum mensibus, omnibus bihoriis, vel post tertium, vel quartum mensem sexies, post modum bis, vel ter de die lactari debent infantes. Hoc lactis potu removetur alitus per annum, & sic femina ad biennium, ad triennium pultum propinant. Postmodum mecomium si intestinis latitat, viride, nigrum eiiciatur, aliàs funestorum morborum causa est. Excrementum hoc originem sumere à nutritione, fœtus in primis per os, hinc si diutius detineatur acedo, est author plurium morborum atrociorum. Hinc Medici optimè cum successu antequam lac, & puliculam præbeatur propinant, ex-

betur cum mannâ oleum amygdalarum dulcium, vel Syr. de b chor. Nicolai cum rhabarbar. cum melle confert, additis oculi cancerorum.

Nunc paucis lactis vitia videamus: inter omnia lac ad alendum infantum esse saluberrimum naturæ infantis accommodatissimum, in primis lac maternum utpotè quod infans in utero ipso jam dudum est assuefactus. Aut saccharum, quia acidum in sinu gerunt, dant infanti pro potu ordinario lac probe coctum. Lac ergo optimum est colore candidissimum, sapore dulcissimum, odore interdum, consistentia mediocre.

Curatio.

Infantem per unum; ad summum per biennium lactasse, & nutricibus, & matribus non cohibendi sunt, si mater infantem nutrire nequit, eligenda est nutrix, si verò perfecta, seu mediocri sanitate fruitur. Nutrix debet esse habitus inculpati, ætatis mediocris, floridi coloris, moribus honesta, & ab omni voracitate, & ebrietate aliena, quæ ad minimum bis peperit, & liberos suos educavit. Nutrix vitiat omnium aëris inclementiam, imomoderatas vigilias, quietem, & ad summum longiorem, omnia quoque animi graviora pathemata fugiat, quia spiritus animales totum genus nervosum, & his mediantibus totam massam, & ut reliqua corporis contenta, commovent. Mulieres lactantes fugiant à coitu, quia miselli infantuli panam luant.

C A P U T II.

De Insultibus Epilectis, Convulsionibus, & Pavoribus.

Epilepsia puerorum in ventriculo lac corruptum, vel in intestinis suam agnoscit genesim.

Prognosis.

Quando in infantibus frequentes oscitationes, oculorum, & palpebrarum levis moras, manuum

commotiones, brachiorum extensiones, pavores, & tremores, & vigilias nimium esse observatas videmus epilepsia est timenda, quibus in ipso paroxismo copiosa circa os saliva, aut spuma observatur, & convulsi valde clamant. Item quibus ob motus convulsivos respiratio impeditur, aut qui excrementa, aut urinam inuiti excernunt, denique qui post epilepticum insultum valde mutantur, moriuntur.

Curationes.

In epilepsia puerorum habenda est ratio cibi, & potus, & dentur alimenta, quæ non facile corrumpantur. Potus sit aqua hordei cum semine anisi liquirit. & aliis.

Si acidum lateat, tunc convenit blandum catharticum, vel lene vomitorium, sæpè iniiciatur enema, ex sero lactis addito melle, vel applicentur suppositoria ex candela, sapone veneto, fructu betæ rubræ, radic. petroselinii &c. Si hæc omnia absorbentia acidum conducunt, paulatim descendimus ad sequentia; Unicornu fossile, bezoar, CC. corallia, ungula alcis, magisterium lune &c. laude digna sunt, omnibus palmam præripiunt cinnabarina exaltata, laudana opiata, vel theriaca cælestis, & alia anodyna, præcipitantibus juncta. Vel conchil. matris perlar. antimonium diaphor. oculi Cancror. CC. vel sequens pulvis laudem permeretur:

R. Cinnabar. antim. gr. ij. cran. human. preparat. ungul. alcis preparat. an. ʒi. cordis, & pulm. talpa ʒij. bezoart. lunar. smaragdi an. ʒj. croci ʒi. ambre gr. ji. m.

Pro experientia dantur lumbrici terrestres exsiccati, pulverizati ad ʒi. aut ciner. talpar. Ex quibus egrégium observavi effumigium, vel sequens Pulvis.

R. Pulv. secund. human. corall. rubror. cran. human. preparat. an. gr. iij. succin. gr. j. m.

Detur in vehiculo appropriato

Nec minus laudari merentur sp. flor. tilie, cerasor. nigr. flor. pæonia, lilior. convallium, flor. aurant. & similia eliciti.

Vel lactantibus in forma pulveris, ut.

R. Ocul. cancror. preparat. gr. xij. cinnabar. antimonii gr. iv. m.

Fiat pulvis in quatuor partes dividendus.

Externè etiam ut acidum illud corrigatur, partim cerebro, partim ventriculo, partim abdomini applicamus emplastrum ex theriaca, additis oleo succini, ambra, moscho, vel emplastrum ex Galbano iisdem additis. Vel linimentum ex oleo nucis moschata, aut macis expressis. oleo castorei, addita ambra, & moscho, quo scrobiculum cordis, & totum abdomen illiniendum theriaca, aut oleum succini, vel rutha naribus illita profunt.

Partium frictiones inferiorum sunt adhibendæ. Caput, ventriculus, & intestina roborantur sequenti emplastro.

R. Empl. de Beton. ʒj. Balsam. Peruvian. ʒi. ol. cranii human. cornu cervi. tartar. fetidi an. ʒi. sal. volat. c. c. gr. xij. m. f. emplastrum malaxetur, & applicetur.

Non intermittendi suffus ex thure, mastiche, ambra, &c. Reliqua pavoribus, seu somniis terriferis applicari possunt medicamenta hic descripta, sed mitiora.

CAPUT III.

De Phthiriasi, seu Morbo Pediculari, Tinea, Favis, Achoribus, & Crusta lactea.

Miselli infantes in tenera ætate, tam sædo pediculari morbo affliguntur, ut vix respirare

possint, non tamen infantes, sed multi Reges, alique Magnates hoc malo extincti sunt, prout testantur historiarum monumenta.

Causa.

Quidam ex sordibus tertiæ coctionis hæc insecta generari existimant. Nonnulli ex terrestri portione lymphæ, pediculos ex carne ortum habere contendunt. Alii putrescentem culpani sanguinem.

Nos multiformia insectorum latere semina in lacte, aliisque alimentis, quæ non tantum in ventriculo non rectè alterantur, sed & vitiosum subministrant nutrimentum, unde serum redditur crassius, quò deinde diutius, & per insensibilem transpirationem non foras emittitur, non foras emissum, necessariò corrumpitur, & sic occulta ante, & oppressa penitus principia seminalia in sero latentia sui juris facta, in viva transeunt animalia. Cum hæc defædationes pustulosæ, crustæ ulcerosæ, quæ crustæ lacteæ, achorum, & tineæ nomine veniunt, sunt veluti maculæ lacteæ propter materiam saniosam expulsam ad exteriora conspicuæ ab evaporatione corporis exortæ, parum in causâ differunt, eas pediculari huic morbo adicere libet. Ex lymphæ enim nimis, seu præter naturam acidæ, falsæ, nitrosæ plus minus simul viscidæ vitio originem ducere existimamus.

Prognosis.

Morbus pedicularis, sæpè malum est tædiosum, subindè contagiosum, ut scabies, sæpè etiam lethale, multi enim phthiriaci mortui sunt. Achores, tinea cum sæpius pueros, & infantes à gravioribus morbis liberant, attramen non sunt valde periculosa mala: ab ipsis tamen aliquando cranium corroditur, acido scilicet facto corrosivo.

Curatio.

Præcaventur animalcula hæc tædiosa proba victus ratione, munditie, corporis blandâ purgatione, vitatis omnibus pravis alimentis, in primis abstinant à sicibus pueri, cum experientia constet has plurima in se continere horum animalculorum semina, ut & carnes. Corpus ergo à superfluo liberetur sero, in quem finem pro puero annorum quinque, vel sex convenit sequens purgans.

R. Pulv. jalappæ gr. viij. merc. dulc. gr. iij. ansim. diaphor. gr. ij. syr. ros. solut. simpl. q. v. misce.

Maximè conducit sæpè exhibere pilul. unam, atque alteram aloëticam. In vermibus aloëtica, antimonialia, mercurialia profunt maximoperè. Item merc. dulcis ad gr. ij. aliquot mirificè confert. Pannus quo auri fabri vasa deaurata extergunt, capiti imposita. Item urina bovis calida imposita, levetur per aliquot vices, radices expellit omnes mali, commodius ergo malum curatur, si caput lavetur cum sp. vini, in quo semel staphisagria, baccæ lauri infusa fuerit. Vel succo tabaci expresso caput liniatur, vel succo cochleariæ. Ad Achores, favosque sanandos conveniunt varia cathartica, & præsertim hydragoga, superfluum serum vitiosum è corpore exterminandum, in quem finem superius commendata purgantia è jalapio, & mercurio dulci conducunt, evacuato hoc sero, ejus acrimonia acida, & viscida corrigatur, in quem finem omnia alchalia volatilia valent.

Si oritur hæc à nutricis vitio, detur illi pilul. de fumarina, serum lactis, seu essentia fumaricæ.

Si ulcera sunt maligna, & serpentina acri acido orta, sequens conducit linimentum:

R. Lapis

℞. Lapis calaminar., Farin. cum aceto subacta q. s. m. & f. linimentum.

Vel i. j. Bafon. ponantur in olla, cum oleo bulliant, frige facto vale decanta, & fervetur oleum, quo illine crustas, & aufer, quo linimento fæpius inungantur achores.

Si ulcuscula hæc saniem emittant tenuem, & acrem, præmissis præmittendis laventur aquâ spermatis ranarum, inspergantur pulveres acidum imbibentia, & viscidum modicè resolventia, exsiccantia, & detergentia ut sunt creta, succinum, cornu cervi ustum, lapis calaminaris, cerussa, myrrha, flor. sulphuris, vel crocus martis.

Invenitur quandoque in locis pilosis cum pruritu ingenti, ita scalpendo sanguinem mittunt: Vocantur Syrones, vulgò piattole, sunt ita tenues ut visum effugiant, homines spurci abundant ijs animalculis, dormiendo simul sæpè cum istis transferuntur, & ex uno mille, & mille generari possunt. Remedium nanciscuntur ung. ros. cum mercurio.

C A P U T. IV.

De Difficili Dentitione.

SI unquam infantes doloribus afficiantur, certè hoc dentitionis tempore accidit. Inter rarò tamen contingentia hæc recensenda, ut plurimum verò circa mensem octavum dentes erumpere solent canini, ac incisores, tardant, etiam in quibusdam, aliquandò ad annum primum, & ad secundum, rarissimi nè ad tertium, quartumvè.

Germen in maxillis dentium est instar albuminis, ovi mucosi, & tenuis, cellulis eorum contenti. quod de die in diem durius redditur, usque dum illum induratu gingivam perumpat.

Prognosis.

Qui cum tussicula dentium difficilius, & tardius hoc absolvunt negotium. Salus prædici potest, si dens citò erumpit, infantes nullam præviam foveant diathesin morbosam, Spasmodica adsint, & symptomatrica omnia, ceu face extincta, vel exenta spontè evanescent. Si verò eruptio variis de causis retardetur, & symptomata de die in diem excrecant, imò nova, prioribus ablatis, accedant, naturæ robur imminuitur, & debilitatur. Sic tandem infantum tenella corpuscula hoc oneri ferendo imparia redduntur, & morbus hic in mortem terminari solet, & diem ultimum obire miselli coguntur.

Curatio.

Ad curandum hunc affectum, primò eò vertetur, ut dentium exitus quantocius promoveatur, illumque remorantia obstacula removeantur, & symptomatum urgentium mitigatio procu etur. In primis verò eò incumbendum, ut alvus sit libera, quæ si obstructa relaxetur, vel per clysteres, vel mannam, vel syr. de cichor. cum rharbarbar. vel pulv. jalappa.

Gingivæ emolliendæ pinguibus, oleosis, mucilaginosi, illinantur cum butyro majali pulv. liquirit mixto. Conveniunt quoque pinguedo anserum, gallinar., anatum, coturnicis, leporis, ejusque cerebrum: laudant quoque cerebrum vituli, agni, oleas lilior. albor. amygdal. dulcium. Item cremor. lactis, succus excan-
cris vivis, cum aq. flor. cyani. His in locis exhibent infantibus non quidem ineptè frustulum lardi, optimè quoque radix althea, vel irid. florent. semper infantibus mastica-
dantur. Detur candela cerea alba-
masticanda.

Mulieres in hunc finem appendunt infantibus duriora, quorum agmen ducit dens lupi, crystallus, jaspis canali argenteo inclusus, chalybs sepius, & ultra candefactus in lacte caprino, vel muliebri extinctus. Multominus periapta, & amuleta dens hominis, dens equi primum natus, pellis lupi, radic. colocynth, vipera mascula.

C A P U T V.

De Aphthis.

Aphthæ sunt vulgò escharæ quædam, sed leviusculæ, quæ in summitate pastularum quorundam in ore oriuntur, decidunt, & renascuntur varii coloris, variorumque accidentium.

In infantibus non est affectus infrequens, aliquando totam oris superficiem occupare solent, aliquando solum linguam, aliquando in solis faucibus, aliquando solum in palato, & in gingivis, imò œsophago, ventriculo, & intestinis, & aspera arteria fiunt. Aliquandò albescent, aliquando flavescent, subindè livent, interdum nigrescent, vel alterius coloris. Aliæ molles sunt, aliæque humidæ. Aliquandò instar crustæ unum constituunt ulcus cuticulam infestans, & corrumpens. Incipere solent à gingivis, postea à linguâ ad palatum, totumque os serpunt, & ad fauces, & œsophagum descendunt.

Causa.

In infantibus aphthæ fiunt è lactis acescentia, acris acidum est excorians prædictarum partium membranas, alii culpant lympham acescentem, & humores circulates vitiosos: fons peccantis acidi potissimum, quærendus est in ventriculo ex corruptela lactis.

Prognosis.

Aphthæ acres symptomaticæ malæ sunt, criticæ mitiores. Bonæ sunt, quæ statim ab initio prodeunt, & minus occupant. Si hinc indè tantum dispersæ sunt, quæ albæ, quæ molles sunt, & humidæ, quæ facile abluendo decidunt, è contrariò malæ, quæ aut lividæ sunt, aut flavæ, aut nigrescentes, aut siccæ, & quæ nullum afferunt levamen, quæ in unam crustam coeunt.

Curatio.

Aphthæ consistit in acidi acrioris correctione, in novæ generationis impeditione, illarum maturacione, in mundificatione, & consolidatione.

Acidum aphtharum mirè corrigit vitellum ovorum, cum aquâ ros. & saccharo candi permixtum. Acrimoniam istam acidam etiam temperat succus raparum quocumque modò expressus, aphthis illicitis, cui momentum mellis, vel sacchari addendum. Succus cancror. fluviatilium. Item veronicæ ad os eluendum mirè confert, bis, vel ter instrumento linco tangatur.

℞. Vitell. ovor. num. j. mell. despumat. Zij. succ. veron. rapar. an. ʒ. croci gr. vj. macis ʒ. cum aq. veronica, & ros. q. s. detur.

Ad os eluendum cerevisia recens, serum lactis, syr. de jujubis profunt. decoctum veronica, oleosa, mucilaginosas, ut sunt psillii, cydonior. aliquandò interponenda cum melle, vel aq. quâ chalybs extinctus est, & salviacum melle ebullierint.

Non debemus in hoc affectu proclives esse ad purgandum, quia facile diarrhæa sequeretur, quæ pessima

fima est, alvus postea solvenda suppositoio è sicu præparato ut fæces emolliantur.

Tunc sudoriferum lenè pro tenerâ ætate adhibeatur sequens:

℞. Bezoart. mineral. gr. vj. vel v. lapid. Bezoar. gr. vj. vel gr. vij. croci gr. ij. m. f. pulvis.

In adultioribus ablui possunt, quæ tamen non in tenellis, ut:

℞. Mellis despumati ℥. spiritus vitriol. sal. com. an. gr. x. m.

Non hic de Ranulâ agimus, cum satis, superque tractaverimus de Tumoribus.

C A P U T. VI.

De Ictero.

Infantès non solum jam nati, sed & in ipso utero adhuc existentes, ictero inficiuntur, plerisque tamen mox à partu solet supervenire hic affectus; ac per aliquot dies durare, & deinde iterum recedere, qui se prodit per colorem totius cutis flavum instat croci, quo non solum universi corporis superficies cum albumine oculorum sed & pinguedo, & partes carnosæ, & membranosæ, ipsumque parenchyma tinguntur. Quod malum aliquandò cognosci potest ex urinis flavescens, & linteamina tingentibus, & per alvi fæces aliquandò albicantes.

Causa.

Nos hujus affectus causam deducimus à bile, vel à particulis sulphureis in mafsâ sanguineâ nimis sca- tentibus, undè ex matribus, rebus spirituosioribus, atque volatilibus vini spiritu, & similibus indulgentibus, nam statim à partu utero corripuntur. Bilem in ictericis esse posse volatilem, & acrem, & producere hunc affectum indubitarum est, hunc affectum in tenellis his etiam oriri posse ab obstructione ductus bilarii facta à meconii, aliisque viscidis humoris præsentia certum est.

Prognosis.

Hujus affectus prognosis difficilis est, nam infantium morbi curatu difficiles sunt.

Curatio.

Quò ad curationem illa facilè oleosis salibus lixiviosis internè, & externè usurpatis, curatur. Alvus strictior sit commodè sollicitanda syr. de cichoreo, addita ras. ebor. in pulv. vel syr. de cichor. cum rhabarbar. vel rhabarbar. Vel exhibetur grana j. piperis, vel plura juxta tolerantiam infantis cum pulv. marini; Quod centies expertus fui in ictero.

Postea exhibeantur incidentia ut chelidonium, & in singulis diebus de tinctura croci guttæ aliquot, omnia n. croceata conducunt. Item sudorifera similiter omnia, quæ attulimus Cap. de ictero in Nostra Trutina Medica.

Infantes in lucem editi, & præsertim circa quarum diem à partu affici solent, conspicitur enim rubedo totius cutis cum pruritu, & aliquali rubescencia, & excoiatione.

Causa est, quod sanguis parvulorum in utero materno sæpe à sanguine matris scorbutico inficiantur, qui ab aère externo ex respiratione aucto efferves- cit, hinc magis agitur, à quo motu interno salia illa minus volatilia, & immiscibilia ad peripheriam,

præsertim ad glandulas intercutaneas, miliares depo- nuntur, ubi se cum pruritu produnt.

Curatio hujus affectus consistit potissimum in pro- curandâ transpiratione, hinc mulieres corpus abluunt vino calido, quâ blanda frictione aperiuntur poruli cutis per quos deinde salia ista æterogenea, & semi- na morbosa excludi possunt, & sic quoque simul vis- cositates poros obstruentes, & in utero materno requisitæ abluuntur, in quem finem, & non malè aquæ saponem, vel lixivii modicum addunt, ut me- lius detergantur hæ sordes. Si verò jam urget affec- tus, varia sudorifera alchalia sunt exhibenda. Item in hoc casu conducunt salia volatilia ad gr. j. exhi- benda, & antimonium diaphoreticum itidem ad gr. j. propinandum. Sal viperarum. Martialia bezoarti- ca conducunt.

C A P U T. VII.

De Torminibus Infantum.

Tormina infantès torquentia malum nuper natis est ferè inevitabile, & valdè familiare, quod ipsis non tantum à nutricum lactis coagulo, & elu acidorum accidit, sed ut plurimum videmus hoc malum, vel à flatibus, vel humoribus acrimoniâ aci- dâ peccantibus ortum, flatum eorum indicia sunt, quod in talibus abdomen valdè distendatur, & excretis flatibus levamen persentiant miselli. Acidi verò in- testina rodentis, ac mordentis indicia sunt, præter ejulatum excrementa alvi viridia, ab acido tincta, & corrupta, vel flava, & deinde paulò post virides- centia, & acidum spirantia, quem colorem Au- thores à bile è succo acido corrupto deducunt, sive is sit pancreaticus, sive lymphaticus.

Causa.

Hæc tormina nuper natis familiaria sunt, à pra- vâ diætâ matrum, & nutricum, in infantès derivan- tur, cum illæ alimentis nimium viscidis, & glutino- sis viscido, & glutinoso acido generando ansam præ- bentibus indulgent, vel tale aromatibus conditis, bilis acrimoniam multum augentibus, vel acetariis acido humori generando aptis, abutuntur gravidæ, vel lactantes; ex pastâ nempe acidâ in intestinis latitante, concurrente simul vitioso acore, & al- chalino bilis stimulo gas tale flatuosum generatur.

Prognosis.

Pertimendum malum, multi enim sunt desperati, nec ullum remedium prodest, in multis faciliter supe- ratur.

Curatio.

Curatio institui potest, quæ consistit in flatuum discussione, & causæ eorum correctione, ac edu- ctione.

Inter flatus discutientia carminativa meritò magni- facio aquam carminativam zedoaria, anisor. mentha, fœniculi; Detur sequens mixtura cochleatim.

℞. Aqu. carminativa, fœniculi, mentha, ana ℥j. sp. nitri dulc. gut. vj. theriac. cœlestis gr. iij. essent. citri sac- charin. q. s. m.

Ubi materia tenax, ac glutinosa simulque acris existit, semper utendum ad flatum, qui etiam discuti debent clysteribus carminantibus. Dolores quoque à flatibus orti sedantur ab opiatis exempli gratiâ syr. papaver. siimpl. vel laudano opiato. Externè verò in hoc

hoc casu conveniunt, olea, linimenta & unguenta, ut sunt *ol. destillata chamomilla feniculi, anisi, cortic. aurantior. carvi*, cum oleis coctis *anethi, lumbricor. castorei* mixta. Item *Emplastrum de baccis lauri* toti abdomini impositum.

Quando non ad sunt flatus, sed pasta illa viscida, nimis tenax & glutinosa est, tunc conveniunt *syr. de manna, de cichoncum rhabarbar. flor. persicor. ros. solut. cum sennâ, & aliquot granis jalapapulverata* à quibus cunctis curatio perfici potest. Si verò infantes ob debilitatem ferre nequeant, nutricibus dentur, quia lac secum defert qualitatem purgantem.

Externæ causæ removeantur, ut sunt alimenta condita, *mentha*, vel à matre, vel à nutrice immodicè ingesta, animi quoque pathemata fugiantur, in primis mœror, metus, & ira, si enim tale quid contingat, prius ex sugatur lac è mammis, antequàm præbeatur infanti.

CAPUT VIII.

De Tussi, & Asthmate.

INter affectus infantibus præsertim molestos sunt tussis, & asthma, qui ut plurimum à materiâ acidâ mucilaginosâ in cavo ventriculi fluctuante exoriuntur; undè muscoli pectorales expirationi inservientes simul convelluntur, sed dubium est ab eodem acido, & viscido muco bronchia quoque occupari, & fibræ eorum lacerari, undè tussis, & stertor produci solet.

Diximus ergò, quòd sæpissimè sit materia acida mucilaginosa, & tenax in ventriculo agitans, & probatur per id quod ab ista mucilaginosâ materiâ per vomitum eijectâ, levamen percipiunt parvuli.

Vomitum verò, & sternutatio si superveniant, bonum est, si convulsiones & alia peiora accedant symptomata actum est de eorum salute.

In his affectibus diæta sit accurata. Aër sit calidus. Cibus, & potus absque acido; omnia enim acida pectori inimica sunt, maximè in his tenellis, qui lacte nutriuntur. Frigidus enim aër in his regionibus hunc affectum excitare valet, inde enim tenellæ pulmonum fibræ irritantur, convelluntur, & à frigido, succi corporis tenellorum incrassantur: iique stagnando acres redduntur, & multa incommoda parere possunt.

Curatio in hoc consistit, ut materia viscida, viscosa in ventriculo, vel alibi latens quantocius educatur, in quem finem conducit vomitorium præsens; nam levamen, & juvamen, affert.

Ad resolvendas verò reliquias materiæ acidæ, conducunt varia incidentia appropriata: sequens, vel similis mixtura non inconveniens erit.

R. Aquæ hyssopi, mentha, feniculi an. ʒj. tinctura propria ʒi. syr. de nicotiana ʒi. m. detur cochlearim. Vel.

R. Oximellis scillitici, syr. de iussilag. an. ʒj. raphani è succo ʒi. balsami sulphur. anisati gr. v. m. detur ad lambendum.

Vel detur aliquid de sequente pulvere in lacte, vel jusculo, vel pulte, in primis præsentè asthmate.

R. Specier. diatreos. facula aronis. an. ʒj. cran. human. succini catarrh. an. ʒj. m. detur.

Et si simul aliud obstructa sit, & asthma urgeat, sequentem in pulte per vices exhibe.

R. Mecoacan. alba ʒi. facula brion. ʒij. succin. catarrh. ʒj.

Vel detur manna ad ʒij. In quem finem spermaceti à ʒi. ad ʒj. datum, optimum est. Subsequitur enim sæpè vomitus, hinc infantes ab anxietate respira-

tione cum metu suffocationis liberantur, evacuata, scilicet materiâ viscidâ.

Si lymphæ acrior laryngem infestet, & ab aëre inclementiore instar catarrhi ad partes ruat, & rassim excitet siccam, suademus usum spermatidis ceri à ʒi. ad ʒj.

Si hæc omnia nihil prosint medicamenta quæ descripsimus, unum instar omnium sit, *tinctura sulphuris*. Quâ semel, & pluries à patiente sumtâ, veluti altera Phoenix vitam resumere videtur ægrotus.

Inter externa præcipua sunt sequentia, capiti imponantur cum lino *pulv. mastiches, vel olibani, vel succini*, vel vertici imponatur ceratum pro bregmate usitatum, *tacamach. q. s. malaxetur cum ol. mastich.* & super alutam extendatur, ac applicetur.

CAPUT IX.

De Alvi Fluxu, & Adstrictione.

INfantium non tantum intestina malè afficiuntur per tormina, sed eorundem ventriculus, & intestina afficiuntur, per alvi fluxum, qui pluries lethalis existit, & per alvi adstrictionem nimiam.

Causa

Alvi fluxus oritur, aut ex vitio lactis, aut alimenti corruptione, aut ex colluvie acidâ, & acri in intestinis collectâ. Alvi adstrictio sæpè oritur à productâ tenaci saburrâ & simul austerâ contrahente. In diarrhæa quando in infantibus maxima adstet copia acidi, quod acidum per glandulas intestinorum excernitur, & transeundo fibras vellicat, & planè corrodit, imò quandoque simul vasa sanguifera, hinc varia humorum miscela excernitur plurimum ergò hic acidum peccat, pro ut ex odore excrementorum ipso apparet, hinc deficit bilis, ex alkali volatili constans acidum minus temperans.

Prognosis.

Hic affectus sæpè curatu difficilis est, & diarrhæa hæc tenellos ad plures septimanas excruciat, eosque ad tumultum comitatur, quò viridiores eò peiores sunt alvi fluxus, Alvi obstructio verò facilius curatur.

Curationes.

Diæta sit absque acido, & sale, lac dulce cum oryza, & farina cocta, aptus est cibus, in primis si addatur aliquid maceris, cinnamomi, vel nucis moschatae. Si adultiores sint, conveniunt carniura jura. Item ea, quæ ex ovibus cum lacte parantur, convenit etiam pro potu lac optimum, in primis cum Thea.

Alvi fluxus curatio consistit in supradictis stomachicis; ab initio prosunt abstergentia ex decocto hordei simplicis, cum syr. ros. solut; deinde abstergentia balsamica cum foris, tum intus adhibenda sunt. Conveniunt hic omnia carminativa, theriacalia, absorbentia bezoartica, opiata, &c.

Ad dolores intestinorum, convulsiones tollendas, ad fluxum sedandum, & acrimoniam delendam, officium sequens egregium facit.

R. Essent. theriac. ʒj. anodyn. ʒi. Balsam. peruvian. ʒj. m. detur ad vitrum. Dosis gutt. aliquot.

Sequens Pulvis pluribus experimentis comprobatus est in torminibus infantum, cum alvi fluxu.

R. Unicornu fossile, corallor. rubr. preparat. C.C. ʒi. an. ʒj. terra sigillata ʒi. theriac. Androm. gr. iv. ex-

tract. Castor. gr. iij. ol. macis gut. ij. m. f. pulvis. Dosis a ʒi ad ʒi.

Totum abdomen inungatur sequenti, vel simili unguento.

R. ol. mastiches Cydonior. an. ʒj. nuc. moschat. express. ʒiij. m.

Enema præcipue conducit in alvi fluxu, ex lacte chalybeato, melle rosato, & vitellis onorparatum.

Magisterium corallior. cum succo citri, ebis sine igne paratum nux moschat. mastich. &c. Item aq. cinamomi cydoniata, syr. corallior; de ros. siccis, spir. mastichi, theriace Andromachi, & coelestis. Item laudan. opiatum cydoniatum egregia sunt medicamenta ex gr.

R. Aq. plantagin. ʒj. mentha, cinamomi cydoniat. ʒi. aa syr. corallior. j. spir. mastiches ʒj. m. Vel.

R. Magist. corall. cum succo citri ebis sine igne præpar. an. ʒi. terra sigillata ʒj. m. pro aliquot vicibus.

Externe convenit oleum cydonior. mastiches, myrtillor. nuc. moschat. expressæ. Unguentum comitissæ, & superius dicta cataplasmata, & emplastra alia.

Alvi adstrictio infantibus contingit, vel ob sensus obstructionem à pasta tenaci, quia bilis non fluit ad intestina; quæ stimulans esse debet, aut copiosius aut sterum, sive reperia ut in succo pancreatico, sive in bile, si scilicet instar amurcæ in folliculo suo stagnet.

Alvi adstrictio curatur in infantibus remediis lenientibus, quæ tunc nutrici, tunc infanti sunt adhibenda.

Nutrici jasculum in quo folia senæ cum semine anisi sint incocta exhibendum damus. Infanti enemata ex lacte dulci cum therebintina, in vitello ovi dissoluta applicetur si obstructions sint pertinaces aliquid aquæ benedictæ addere soleo. Deinde detur manna in uculo, vel brodium passular. laxativar. Si adsit materia visida in paulo adultioribus addere soleo grana aliquot pulver. jalappæ, vel detur pilul. j. angelicæ, scilicet aloëtica, vel syr. de foliis senæ, vel syr. de ros. albis, vel syr. de flor. persic. Ego soleo grana aliquot mercurii dulcis propinare, qui mucum resolvit, & verminationi resistit ad gr. iij. iv. cum felici successu, quem misceo cum lacte, vel pulte, vel syr. de acredine citri. Vel.

R. Fol. senæ sine st. ʒj. semin. anisi faniculi an. ʒj. acidi tartari ʒi.

Infunde per noctem in aquæ malvæ, & mercurialis an. q. s. manè eoque lento igne in colaturâ ʒiij. dissolve mannæ Calabrinæ ʒj. iterum colaturæ adde syr. de cichor. cum rhabarbaro ʒvj. pulv. jalappæ ʒi. m.

Eternè venter, & umbilicus inungatur calido ol. chamomillæ, in quo parum colocynthid. coctum sit, aut inungatur umbilicus unguento de arthanitide.

Pinguedo anserina, & gallinæ cum corticibus nucum juglandium applicata, oprime confert, vel suppositoria ex melle cum speciebus hieræ picræ, vel ficus filo alligata intrudatur recto intestino.

Si linimentum desideras, parari potest.

R. Ung. de Arthanitide ʒj. fellis tauri ʒj. aloës ʒi. ol. colocynthid. ʒj. m. f. linimentum.

CAPUT X.

De Calculo Urinæ, Obstructione, ejusque incontinentia.

Non solum juvenes hic affectus angit, verum & parvulos, statim ac lucem aspexerunt, contorquet aliquando.

Cause.

Urinæ tum obstructio, tum mictio involuntaria pueris, magis est familiaris, quam adultis; obstru-

ctio urinæ non tantum fit in his tenellis à calculo, sed etiam sæpe à viscosâ materiâ meatus urinariorum obstruente, attamen infantes etiam calculo obnoxii sunt; quod sæpe fit in tenellis, & quandoque tertia die post partum, ubi lintea sabulo rubro conspurcata videntur; in paulo adultioribus sæpe ejusmodi urinosum sedimentum observatur, & in promptu causa est; quia lac, alique cibi crassi, ad generandum calculum, & viscidam materiam facile symbolum suum addere possunt, accedente spiritu volatili. Huc pertinet etiam hæreditaria dispositio aliaque quæ aliunde peti possunt.

Urinæ incontinentia frequens est pueris, acciditque ijs ut plurimum ob imbecillitatem, & resolutionem musculis sphinteris vesicæ, ob intemperiem ferrosam, quæ gaudent pueri, malum quoque hoc facile in habitum, & consuetudinem degenerat. In hoc casu spiritus animales, accedunt superius, scilicet facta viâ in cerebro, & plicis, in offenso pede ad musculos ad vasa excretioni urinæ dicata, ut illa semper aperiatur. Remotæ quoque symbolum suum addere possunt lac vitiosum, & pulces, aut aliorum tenacium crassorum alimentorum abusus, & voracitas nimia.

Prognosis.

Calculus vesicæ infantibus, nisi lithotomo experto committatur lethalis. Renum obstructio à viscidâ materiâ, ut & urinæ incontinentia Medico sæpe negotium facessunt.

Curationes.

Diætam quod attinet; cibus sit laudabilis, & boni succi omni opera vitentur acida, & salta. Pueri, qui calculo laborant potum theæ assumant, in quo sal volatile oleosum usurpent. Infantes non sunt minis excipiendi, quando mingunt, alias urinam retinendo, sibi damnum inferunt.

Curatio obstructionis urinæ consistit in internorum, & externorum medicamentorum exhibitione, ubi semper respiciendum in tenellis ad mucaginem acidam quæ resolvenda, & si adsint calculi illi leniter expellendi sunt. Utilissimè ergo pro ratione ætatis, hoc in casu exhibere solemus ʒj. tenuissimi pulveris succini albi, cum pulv. ocul. cancror commixti. aut sanguis hirci cum lacte, vel aq. perroselini, aut aquæ betulæ. In paulo adultioribus prodest etiam decoctum radicis apii, ononidis, asparagi, fæniculi, rusci &c.

Conveniunt quoque balnea, & inunctiones. Balnea artificialia parari possunt, ex radic. ononidis, fol. althææ, malvæ, flor. Chamomillæ, &c. Post balneum regio vesicæ, & non nunquam dorsi inungatur ol. scorpion. lilior. albor aut super imponatur, & interdum pectini cataplasma ex contusa parietaria chærefolio cum ol. chamomillæ &c. Nutricibus etiam varia sunt exhibenda, & detur decoctum radic. ononidis, vel succus flor. consolidæ regalis ad tres guttas, vel plures ætatis ratione.

Incontinentiæ urinæ convenit sequens.

R. Testiculor. lepor. test. ʒj. Guttur. gallinæ cremat. vesicæ porci cremat. an. ʒi. glandium ʒij. semin. ruthæ fol. nepeth. an. ʒj. m. f. pulvis ad usum.

CAPUT XI.

De Vermibus, vel Lumbricis.

Nulli sexui, aut ætati parcunt vermes, sed tamen ut plurimum iis vexantur infantes, & pueri, nec ipse fœtus utero ab his liber est.

Sunt

Sunt verò lumbrici animalcula viva; oblonga in corpore nostro partibusque ejus genita, nam ut calculus, sic etiam lumbrici in partibus generari possunt, in capite, fauce; naso, genis, sublingua, hepate, utero renibus, in vulneribus, & ulceribus, in ple- risque nostri corporis partibus, sed præcipue tamen in ventriculo & intestinis; & sunt trium ferè gene- rum, nam vel sunt lumbrici vulgares teretes illi, oblongi, & magni, & tenues, & parvi, quales sunt in caseo recenti, & subpingui, vel in carnibus pu- trescentibus reperiuntur, vel lumbrici, qui ordinariè in intestinis crassis, & præcipue quidem colo repe- riuntur.

Signa.

Signa verò verminationis in infantibus, & pueris manifestiora, in adultis verò obscura sunt, adeo ut in illis curari facilius, quam cognosci possint. At ratione constitutionis corporum diversis in locis mi- ros agunt ludos. In intestinis distentiones cum borbo- rygmis, ac variis doloribus sæpius lancinantibus oriun- tur.

Appetitus variè læditur, est modo auctus ut ci- bis sufficienter expleri non possit, modo valde pro- stratus, & depravatus.

Sinus est subinde nulla, aut pauca, subinde auctior, plerumque depravata, difficilis ut plurimum ver- mes hos comitatur respiratio, adest fætor oris, vel odor sub acidus: tussicula sicca adest in quibusdam, est humida cum vomitu, aliquandò cum diarrhæa spumosa, & fæculenta, lenteria, imò non nun- quam cum dysenteria, maximâ cum virium debilitate, imò Medicus quamvis lynceis sit oculis præditus, at- tamen in cognoscendo hoc morbo fallit & fallitur. Pruritus narium, terrores in somniis, & inquietu- dines insequuntur; ipsis facies est pallida, & livida, oculi plumbei, tumor, & livor sub palpebrâ infe- riore, oculi sunt collapsi, & cæruleo, quasi annu- lo circumducti, quam tabem dixeris, cum febre, quæ circa vesperam exacerbatur, imò ipsa intestina per- forando gangrænâ, & sphacelum inducunt: tandem accedunt cordis palpitationes, & frequens animi deliquium, motus convulsivi, & epilepsia, & tan- dem mors.

Causa.

Nos existimamus vermes à putredine non oriri, sed quòd in intestinis reperiantur, ex inde est, quoniam cum cibis sæpè assumantur ova, quæ à muscis in ali- menta deposita sunt, vel in ipsis existunt alimen- tis; quæ in debiliori stomacho, ut infantibus, ac pueris non destruuntur, hinc diminuta sit fermentatio, & excluduntur, sicque vermes ex alimentis producuntur, qui in intestinis nutrimentum inve- nientes, remanent, & multum chyli absument, de- ficiente chylo rodunt ipsa intestina, adeoque velli- cando ipsorum fibras dolores sæpè excitant, ita atro- ces, ut febris inde producat, & ipsa intestina per- forata sunt.

Prognosis.

Verminatio tempestivè cognita, non admodum periculosa est, equidem vermes faciliè necari, & expelli possunt. Diuturnus sæpè est hic affectus, ani- madversus præteritur, vel parum efficiens negligetur, ac multi quorum cura neglecta est perierunt; pro symptomatum quoque frequentia, ac gravitate periculosus, vel non, ægri status est judicandus, Signum roboris, ac somni interrupti terribile est; in hujusmodi ægrotulis sæpiusculè sanitati tamen

D. Car. Musitani. Oper. Tom. I.

sequeuntur non nocet, quod medicamentorum or- gana interiora digestionum non destruat. Lumbrici in febribus rejecti plerumque malum significant. Sæ- pè tamen verminatio latens & occulta gravium quo- rundam malorum causa est, ut epilepsiæ, syncopis, apoplexiæ, &c. & non nunquam mortis.

Curationes.

Sedula danda est opera, ut vermes productos ne- cemus primò, deindè si non necatos, tamen vivos expellamus.

Vermes necantia præcipua sunt, omnia amara, ita est Zedoaria, quod saccharo obduci potest, & sic comedi, aut in pulverem redigi, atque ad ð. exhiberi. Possunt exhiberi radic. gramin. cichor. acetosæ, gentia- na, tanacetum, corallina, angelica, summitates absynthij, centaure. min. scordii, semin. hyperici, santonici.

Exhibeatur sequens mixtura:

R. Aq. flor. acacia, scorzonera graminis an. ʒiv. es- sentia hyperic. ʒij. tinct. vitriol. martis tartarizat. ʒ. syr. de succo limon. flor. aurantior. an. ʒij. m.

Aqua cæparum pro rusticorum infantibus sufficit, quia mucus intestinulis vermium nutritioni, ac sub- stentaculo idoneus destruitur. Amara egregia sunt tinct. simplicis santonici, vel detur pro potu ordinario aq. mercurii, aq. graminis, hyperici, scordii, tana- ceti, &c. vel detur mercurius dulcis, vel calomelanos Torqueti, & omnia mercurialia sunt egregia in ne- cando vermium.

Ad mucos in primis viis latentes proderit se- quens.

R. Tinct. myrrha, ʒij. sp. C. C. essentif. ʒj. m. detur guttatim in brodio, vel plures guttas quater in die.

C A P U T. XII.

De Intertrigine.

I Nter affectus frequenter infantes affligentes non postremum locum tenent intertrigines; suntque ul- cera cutanea, seu excoiationes inter femora ex acri- moniâ salinâ exorta.

Causa.

Ut plurimum intertrigines oriuntur ex acrimoniâ falsâ undecumque contractâ, externè quoque adve- niente. Sic etiam à linteis immundis, vel si à con- tinuâ humectatione urinæ partes haud præserventur, sed negligentur, inde enim tenerrima epidermis ita emollitur, & relaxatur, ut sensim penitus erosa se- parari soleat. Si infantes nimis sint obesi, ut sæpius exponantur aëri frigidiori, sicque impeditur transpira- tio insensilis, hinc cumulat serum acre, quod symbolum suum addere potest.

Prognosis.

In ulcera pejora, si negligentur hoc malum, de- generare potest: Diæta sit ab omni acido libera.

Curatio.

In curatione munditiei maxime studendum est, panni mundi, & læves sint, minimè asperi, sed po- tius lana succisa partibus excoiatis imponatur, & lin- tea quibus utuntur à sordibus salinis benè laventur, & exsiccentur. Mulierculæ nostræ cerussam & lapi- dem calaminarem contusum immittunt sacculo li- neo, & ita parti dolenti aspergunt. Ab aliis lauda- tur crocus martis ex vitriolo præcipitato, vel pulvis

V u ex

ex cretâ, terrâ Japonensi, C. C. cum momento cerussæ, qui cuticulæ spoliatae parti imponi potest. Optimè verò, & cum bono effectû aquâ calidâ bis de die laventur inguina, vel aquâ ros. & plantaginis: semen lycopodii efficax præbet remedium.

C A P U T. XIII.

De Atrophia Infantum.

Atrophia hæc dicitur *macies puerorum, tabes dorsalis, febris hectica* & quandoque *phthisis*. Describitur, quod sit *extenuatio præternaturam corporis, tum totius, tum partium ob frustratam nutritionem in infantibus, & pueris*, ut plurimum à mucoso acido, & viscoso oscula ductusque lacteos obstruente, & glandulas meseraicas consequenter infarciende, raro à visceribus malè corruptis, sæpius à *comendonibus* oborta. Comitatur sæpius hunc affectum tumor abdominis, quos enim ex hoc affectu extinctos aperiri, in illis glandulas mesenterii tumidas, & obstructas reperi, denegato enim sic nutrimenti transitu, necessario partes, nectare suo rorido privantur, ita ut adiposæ, carnosæ, deinde tendinosæ, ligamentosæ, & membranosæ partes alimentari destituantur madore, accedente simul acrimoniâ sanguinis, exsiccentur, corrugentur, & minuantur. Quum enim chylus nimis viscidus, vel vitioso acore inquinatus distribuitur pro sanguinis augmento, & partibus corporis nutriendis, necessario depravatur massa sanguinea, imò ipsi spiritus animales ob vehementiorem pabuli dissipationem, & absorptionem dissipantur, reges quoque ob interceptum com meatum redduntur ad regendum inepti, & lassi, satis enim exinde liquet, quod præter habitus confidentiam, summam quoque virium prostrationem simul præsentiant miselli.

Signa.

Infantes hoc malo detenti, alimenta voraciùs, & largiùs appetunt, absument ex inde tamen haud desideratum præsentiant fructum, *crinones aminati* producant pruritum, & laceffunt plus minùs membranas. Unde infantes continuo ejulatu, inquietudine, vigiliis suum exprimunt dolorem, & tandem incipiunt emarcescere, in tabem prorumpunt.

Causa.

Ubi ab indole suâ genuinâ dulci, in naturam ætherogeneam, hoc est, acrimoniam, aciditatem, salsedinem, amaritiam, aliamque nutritione ineptam facessit natura, inde enim necessario massæ sanguineæ crasis insigniter vitari & corrumpi debet; Particulæ ergo, quod sunt aciores, & salinæ, eò ineptiores sunt nutritioni, quæ sanguinem vi suâ corrosivâ non raro instar menstrui chymici solvunt, fundunt, ac balsamicas particulas destruunt, quâ unione solutâ particulæ plures tam insensibiliter, quàm sensibiliter per cutis poros, aliaque emunctoria eliminantur, prout testantur sudores colliquativi, urinæ oleaginosæ, & pingues, alvi fluxus; undè non potest non fieri quin partes debitæ suâ frustentur nutritione. Hinc plures infantes sunt, qui contabescunt solo sanguine vitioso sine pulmonis aliorumque viscerum corruptione.

Prognosis.

Cùm isti habeant viscera teneriora, inde etiam debiliora, ob regum quoque imbecillitatem, tabifico huic morbo minùs resistere valent, & magis cum

periculo extenuantur, quàm illi, qui habent spiritus vegetiores.

Curatio.

Curatio diæterica in eo consistit, ut sit laudabilis, facilioris digestionis, optimi, lacteique succi, ut corpori languido, & membris emaciatibus robur, & nutrimentum inde accedat, per cibum enim, & potum succi nostri, qui per urinam, alvum, sudorem, ac insensilem transpirationem, quotidie consumuntur, refarciri debent. Si infans adhuc lac sugit, tunc mater, vel nutrix optimis nutriri debet cibis, (exulent hic omnia acida,) paulò adultioribus, conducit potus theæ cum lacte.

Curatio ergo sequentibus indicationibus nititur; ut viæ occlusæ materiæ nutritivæ transitum denegantes, recludantur, quod facile obtinere, est si hæc sint obstructæ à viscidâ, tenacique materiâ per volatilia, aliaque aperitiva; hæc enim visciditatem humorum incidunt, ac corrigunt, cui scopo etiam inferviunt ad eam viscidam amurcam eluendam lenientia, & blandè purgantia, nam fortiora roridum liquorem simul educunt, malumque pejorant.

In usum trahantur rhabarbarum, prima Damascena, præsertim ex his, additis aperientibus parata decocta, & infusa.

Sic syr. ros. solut. infantibus lactationis tempore exhiberi potest, post oblectationem verò lactantes mucida, aliaque ferre non possunt, his & ab iis abstinendum est. Melius conducere Tartarus vitriolatus, & arcanum duplicatum. Dosis est tot grana, quot habent annos pueri; item conducit tinctura martis vitriolata, in singulos ætatis annos guttæ.

Si verò simul acidum peccet, & austerum causa ista corrigatur. Profunt oculi cancor. aliaque cadavera terrea, & insipida, quæ salium ætherogenorum acrimoniam acidam obtundunt, ut:

R. Aq. primul. veris, è cancris, centaur. min. antihectic. schroder. an. ʒj. ras. ebor. C. C. preparator. an. ʒi corallor. rubr. preparator. ʒi tartari vitriolati ʒj. julep. ros. ʒj. m.

Detur singulis diebus cochlearia ij. bis in die.

Alii usurpant anti-hecticum Poterii, sacchar. Saturni, antimoniatum, & alia.

In atrophia infantum cum ventre tumido ab obstructione glandularum non tantum intestinalium, sed & mesenterii chylo transitum non permittentium, ab acido producta, præ aliis conducit tinctura Martis ad guttas aliquot exhibita, & ad tempus continuata. Interponenda hic sunt pro ætatis ratione purgantia ex jalappa, vitriolo martis, & tartaro vitriolato parata. Martialia hic omnem implent paginam; si in forma pulveris placet, sequenti modo exhiberi potest.

R. Magist. chalyb. tart. vitriolat. an. ʒi m. f. pulvis. in xij. partes divide. Vel.

R. Gummi Ammoniacy, Sapon. veneti an. ʒi m. f. pilul. num. xvi. singulis diebus detur. una. Vel

R. Tinct. Ammoniacy chalyb. ʒj. m. detur ad 6. ad 8. guttas in potu, vel lacte.

Omnia hæc remedia viscidum mucum incidunt, & simul acidum corrigunt, quia ex alkali fixo, & simul incidente vi prædita sunt. In tumido ventre sequens emplastrum toti abdomini impositum conducet, quia penetrantibus volatilibus, Leosis particulis constat.

R. Gummi ammon. ʒiv. in sp. vin. dissolu. collat. adde decoct. tabaci ʒviij. sapon. veneti ʒiv. gummi. carannæ ʒij. salis ammoniaci ʒj. coque in consistentiam empl.

Egregium quoque est ad atrophiam pueror. tollendam aq. hederæ arboreæ, ut & pulvis ejus ad ʒi in aq. ejusdem aliquoties exhibitus. Venter quoque mane, & vesperi cum axungiâ caponis illinatur.

Inter

Cap. XIV. De Febribus Tum Intermittent. &c. 507

Inter externa pro humectandâ, & dulcorandâ massâ sanguineâ, profunt balnea, & fots ex lacte, & decocto capitis, & pedum vervicis, quæ in aquâ simplici tamdiu concoquenda sunt, donec consumptis omnibus carnibus, ossicula sola eximi possint, & adjiciantur aliquandò herbæ, & flores emollientes, radic. althææ herbæ ejusdem in primis hederæ arboræ, & filicis malvar. violar. portulac. hyperic. buglossæ, cum rad. flor. chamomillæ.

Emplastrum de meliloto applicetur.

Si adsint sudores colliquativi, tinctura anti-phthistica, & omnia Saturnina, & aluminosa.

Ad *crinones*, seu *Comedones* expellendos, & enecandos, & inde fædam sæpè dorsalem tabem curandam, omne fert punctum, ad illos eliciendos balneum aquæ dulcis cui parum mellis addatur, inde facile vermiculi, dulcedine decepti per poros cutis capitibus suis prominent, qui deindè, vel unguibus, vel cultro, vel novacula extrahi queunt. Vel ad mulicularum nostrarum mentem infantum dorsum melle illiniatur, & postea cultro rasorio capita vermium ita allectorum abscindantur.

Tabem dorsalem infantilem feliciter curavit *Zaccutus Lusitanus* exhibendo ter ʒj. Castorei, nam castoreum fætoe suo vermes strenuè necat.

C A P U T. XIV.

De Febribus tum intermittentibus; tum Continuis, infantibus, & Puerulos affligentibus.

Considerabimus nunc frequentes infantibus nuper natis, ac paulò adultioribus febres continuas, & intermittentes, quibus plerique corripuntur, & multi è medio tolluntur.

Causa.

Continuæ hæc febres tenellos affligentes, ut plurimum simul lentæ sunt, ex acido scilicet viscido, quo abundant infantes, & pueri productæ, his cognatæ sunt catarrhales, à lymphâ nimis acidâ ortæ. Non numquam sunt periodicæ, continuæ, quatenus in infantibus lactantibus lac ab acido grumescat, vel abeat in coagulum, indè variæ oriuntur obstructions pororum, & tubulorum, quâ obstructione factâ, fermento febrili fomes subministratur, quod dein ex tubulis istis certis periodis elabitur in sanguinem, ibidemque ejus mixturam turbat; undè febres periodicæ oriuntur, & aliquandò intermittentes, si verò turbatio hæc sanguinis, & ejus secretio intentior sit, tunc oriuntur malignæ, quæ se aliquandò in conspectum dant cum exanthematibus, interdum sine iis, attamen cum calore intensissimo.

Certum verò est, omnes ferè febres, maximè intermittentes, ex corruptione lactis internâ, aut ex pororum cutis obstructione externâ ortum habere, inde enim digestionis perfectio impeditur, & vitatur; cum deindè non corrigi possint erratâ indigestione secunda, sic non potest non fieri, quin sanguis turbetur, & effervescencia febrilis tenellorum concutiat corpora.

Prognosis.

Quodd prognosim concernit, febres intermittentes non ita sunt periculosæ, ac continuæ, quæ tamen omnes valdè eos emaciant, & diù, hisce in oris vultudinarîi permanent.

Curatio.

Diæta sit tenuis, non enim varia alimenta, & potulentum. *D. Car. Musuani Oper. Tom. I.*

ta usurpanda sunt, ceù matres, quæ amant suos infantes nimiam facere solent, pessimè enim illorum sanitati consulunt. Cibus neque sit acidus, neque salus, neque frigidus. Potus sit in lactantibus lac, paulò adultioribus cerevisia, vel potus theæ.

Varietas harum febrium variam etiam medendi postulat methodum. Intermittentes quamvis rariùs affligant tenellos, attamen faciliùs curantur, quotidianæ, & tertianæ vomitoriis præmissis. Hoc ergo in casu syr. emeticum in aquâ menthæ, vel faniculi exhibeas, vel radix ireos florent ad gr. aliquot data sæpius effectum præstat, sæpè non, si ergo certior incedere velis propines syr. superius dictum per vires. Sed cautius antimoniaris apud infantes procedendum est, & quidem ob scomma vulgi, & si forsam ob morbi atrocitatem infanti moriendum est, tunc statim vulgus inserit Medicum propinasse vomitorium, & sic debilitasse infantem, & viam ad mortem stravisse, eapropter Medicus sæpè ea negligere debet, quibus non nunquam ægros à morte liberari potest, ob metum famæ. Tutiùs ergò mediâ incedas viâ, & loco vomitoriorum exhibere poteris per alvum purgantia, quæ sæpè eandem evacunt materiam, quàm per aliam viam. Propines ergò cochleatim superius præscriptam potionem purgantem, ex foliis senæ, rhabarbar. aliisque paratam. Ante paroxysmum sæpè cum effectu injici curavi enemata, quibus solis non nunquam in puerulis paroxysmum substuli, & puerulos à febribus intermittibus liberavi. Præmissis his, aliisque purgantibus securiùs ad alterantia nos conferimus, in quem finem præ aliis puerulis commendamus in his febribus intermittibus *sp. salis armoniaci*, vel loco ejus *salia fixa herbarum*, *card. benedicti*, *absynth. centaur. minor.* &c. vel tandem *arcanum duplicatum Mynsicht* cum *ocul. cancror.* juncta ferunt punctum.

Emplastrum febrifugum carpis manuum applicandum, vel *raphanus* soleis pedum imponendus.

Quodd continuas concernit, & simul lentas ab acido viscido productas, in his conducunt prædicta laxativa, & enemata postque *sp. salis armoniaci* omnem impleat paginam, in primis in catarrhalibus ex lymphâ acidâ ortis, *sp. salis armoniaci anisatus*, & *liquor. C. C. succinatus* profunt. In his catarrhalibus *tinct. myrrhæ*, aliis febrifugis præferimus, absorbentia quoque haud negligenda sunt, interque ea aliis facillè palmam præripit sequens.

R. Pul. ocul. cancror. gr. xij. cinabar. antimonii gr. iv. m. f. pulv. in 4. partes equal.

In ablactatis *liquor tartari*, item *sal armoniacum* cum *ocul. cancror.* junctum præ aliis conveniunt.

Si verò febres sint simul ardentes, calore, sitique intensâ vexent misellos, ab initio vomitus excitandus est, aut ad alvum relaxandum, & saburram viscidam ex primis viis eliminandam, lene detur purgans, quo fado, & sæpiùs exhibeatur sequens, vel similis mixtura cochleatim.

R. Aq. Card. Benedict. scorzonæ. an. ʒj. antimon. diaphor. ʒj. C. C. sine igne preparat. ʒj. sacchari candi q. s. m.

In paulò adultioribus conveniunt *nitrum antimoniatum arcanum duplicatum.* item varii julepi acidulati ex gr.

R. Aq. acetos. scorzonæ. an. ʒij. tinct. corroborant. vel flor. cordial. vel bellid. ʒj. syr. acetos citri q. s. m. ad gratum acid.

Concedi possunt acidulæ in robustioribus in primis nitrosæ ut sunt serum lactis cum lap. prunellæ. Si simul malignitas timenda, & mixtura sanguinis magis turbata sit, tunc conveniunt præter dicta, mixturæ ex bezoarticis, & theriacalibus paratæ, & gr. ex *Dioscord. theriaca cælesti*, & *el. de ovo*, aliisque concinna-

cinnatæ; quæ fufius in nostro libro de Febribus descripsimus.

CAPUT XV.

De Variolis, & Morbillis.

Variolæ, vel à variando, quod cutim variant, vel quod verius videtur, quod quasi parvi vari sint. Nos hoc loco usitatissimam significationem retinendam putamus, & per variolas illa exanthemata intelligimus, quæ per modum criseos cum maligna ut plurimum febre plurimis stipata symptomatibus in cute erumpunt, & suppurantur.

Per morbillos verò indigitamus illas rubras maculas cum protuberantia minori, & pruritu in cute prorumpentes, ut plurimum cum febre, quæ tumen citius, & citra suppurationem discutiuntur. Variolarum apud antiquos nulla fit mentio, putamus morbos certas habere periodos pro occultis illis, atque incomptis adhuc alterationibus, quæ in ipsius terræ accidunt visceribus, pro varia scilicet ejusdem ætate, & duratione, & sicut alii morbi olim exiterunt, ut lepra, aliique nunc exoluerunt.

Signa.

Sunt ergò imminentium, vel præsentium variolarum, & morbillorum signa generalia. Si calida, & humida, seu austrina præcesserit hiemi, quæ in aëre varias mutationes efficit, has autem verno plerumque tempore grassari hætenus observavimus.

Imminentium verò variolarum in singulis individuis signa attendenda sunt essentialiter inhærentia. Hodie enim maximè in eo peccatur, quod Medicus non statim ab initio cognoverit variolas erumpentes. Quare ægroti interrogandi sunt, si tantum quædam suspicio variolarum adsit, num hoc malo nondum laboraverint, num cum infectis conversati fuerint, vel saltem hoc morbo afflictitos aspexerint, indeque terrorem conceperint?

Præsentes verò esse variolas, vel jam imminentes persequentia signa patebit. Accedit primò calor ob alteratam massam sanguineam, & à suâ texturâ inversam, ac circulationi resistantem, febris acrior, cum pulsu frequentiori, qui calor continuò citra remissionem æqualiter, vel non sine æquabili exacerbatione cum horripilatione prævia, lassitudine dolorosa, & languare notabili, & dolore dorsi laborant, quæ secundo, vel tertio die adesse solet, febris suis symptomatibus stipata, siti scilicet, capitis dolore, nausea, vomitu, &c.

Variolæ, & morbilli solent ut plurimum circa medium diei erumpere, subsequi plures tertio, & quarto die toto agmine se ostendere solent, & hoc in casu non tantum facies inspicienda, sed nudari debet corpus, in primis dorsum ex quibus licet tarda, læta sæpius eruptio contingit, cum febris ex augmento ad statum festinat. Infantibus, aliisque antequam erumpant, præcedunt nausæa vomitus, sæpè verò tremores, convulsiones, & epilepsiæ. Jam verò eruptis sitis immodicè torquet cum oris siccitate, nec exolventia viscera etiam largior compescit potes, in aliis mitior, & sæpè deficit, alvus ordinatio, quasi de industria, ad tres, quatuor, aut quinque, vel etiam plures dies obstructa est. Observatur palpitatio cordis, & quasi suffocativa, & anxietas circa præcordia, syncope, pulsus citior, qui in arteriis temporum observatur, occurrunt cephalalgia, vigiliæ, aliquando in principio somnus inquietus, cum terrore, & delirio, convulsivi motus, cum dentium stridore, lethargus, &c.

In cutis superficie præcedit pruritus major cum punctationis sensu in toto corpore. Oculi rubent, illacrymantur, caligant, nares pruriunt cum stertitatione, & in hæmorrhagiâ solvuntur. Aures tinniunt, ræcedo, tussis sicca, ut & pandiculationes cum oscitatione crebra adsunt. In excretis occurrunt primò cutis asperitas cum madore, & sudore, postea quæ tertio, & quarto die ferè primò in dorso magis, postea in ventre, & facie, maculæ rubræ, quasi continuæ in cute erumpunt, successive augentur, faciemque in variolis emittunt usque ad undecimum ferè diem donec propulsa omni, & sensim concocta materia siccantur, & in crustulas, squamulosque fatiscunt.

Causa.

Causam ergò variolarum proximam, aura genitalis seminis virilis per hæc ad massam sanguineam penetrare, & hinc ova muliebria aperire, fecundare apertaque, & sæpè fecundata ad uteri cavitatem mitti, vel deponi queat.

Nota est sententia in nobis esse aliquod implantatum principium, ratione cujus nemo ferè variolas affugere queat, cujus causam adducunt ex lacte nutritivo, tamquam extra uterum clauso ab infantulis, quatenus hoc more omnium lacticiniorum facillimè corrumpatur, & abeat in liquamen acido-salforum, & sub visciditate sæpè diu, imò ad plures, annos, in tubulis, aliisque locis latitet, quod postmodum acidum aliquandiu occultatum, tandem occasione datâ, vel ab aëre, vel à contagio, vel à victu, aliaque re non naturali massæ sanguineæ per fermentum simile extrinsecus inspiratum, perniciosas febres, effervescentias excitata. Suspicio tamen variolas esse ex acido salino volatili, quod ex contagio apparet, non idem ab acido fixiori sperandum.

Prognosis.

Quando variolæ, & morbilli adultos corripunt, majus subest periculum, quam si infantes, & pueros. Sic periculosius est malum, quando invadit hyberno, & autumnali tempore, quam si æstivo.

Si multæ, lividæ, & nigræ maculæ imprimisque in variolarum in medio apparent, vel ipsis interspergantur, malignitatem insignem, & hinc maximum indicant periculum, nec semper ab externâ facie symptomatum mitiorum metuendum est hujus mali genus. Calor febrilis, si post quartum diem, vel cum jam erumpunt, exanthemata non cesset vel ad minimum non remittat, non vacat periculo.

Respiratio difficilior, & quasi suffocativa, est mali ominis, sitis deficiens, & appetitus prostratus post eruptionem variolarum, aut morbillorum non vacat periculo.

Deliria ab initio in apicum se sustinentia, sine risu, & somno non imminuta, denudatio, constans oblivio amicorum, tremores, convulsiones, stridor dentium, vigiliæ pertinaces, pessima signa.

Mensium fluxus eruptioni variolarum sæpè superveniens, vulgò lethalis existimatur.

Diarrhææ eruptioni supervenientes malè judicantur, attamen plures laborarunt tali fluxu, & sanati sunt; nigræ tamen cruentæ virides, & fædæ dejectiones ab omnibus pro lethalibus habentur.

Tussis sterilis peior, quam cum ejectione, sputum crassum malum, cruentum, non semper malum est.

Hæmorrhagia narium copiosior, & in eruptione melior est, & variolarum quantitatem imminuit.

Sudores excretivi boni, resolutivi, & frigidi lethales. Frigus extremorum etiam pessimum est in variolis. Variolarum color lividus, violaceus, nigricans, peior est rubro, vel citrino, majoremque de-

notat

notat malignitatem. Distinctæ, rotundæ, & simul erumpentes, fastigiatae, molles variolæ sunt meliores; variolæ more acutorum absoluunt ordinariè suum tempus per quatuordecim dies. Mictus cruentus, pæthia interspersæ lethale sunt lignum.

Curatio.

Aër sit ex calido temperatus, æther fugiatur peregrinus, ejus malignitas in excitandis variolis, & morbillis consistere videatur, in corrosivo acido volatili aëri facillimè sociabili, & ex dissitis etiam locis communicabili, non tantum circulantibus humoribus advecto, sed & transpiratione insensibili, aut exaspiratione rursus reddito, & aëri denuò communicato. Nimis verò calidus suffocat, male igitur faciunt mulieres, quæ nimis calefaciendo conclavia, & hypocausta plures trucidant, quàm liberant, sed & nimis frigidus arcendus est, quia motum naturæ sæpè impedit, poros cutis occludendo, nè exanthemata per cutem expelli possint, nè ergò in declinatione statim aëri frigidus exponantur pueri, indè enim sæpè recidivas patiantur.

Quò ad cibum, & potum, prosunt juscula avenata, hordeacea cum passulis, præsertim cum succo citri acidulata, quod arcanum est hoc in morbo, gelatina cornu cervi dulcis, & acida. Pro potu quandoque solum decoctum hordei cum cornu cervi usto, & scorzonera sufficit. Vel fiat nodulus ex semine aquilegiæ, terrâ sigillatâ, cornu cervi philosophice præparato, vel quod melius est, cervisiæ tenuis, & benè defæcata instilla tincturam aquilegiæ cum spiritu vitrioli, vel nitri acidulatam, vel tincturam bezoarticam, Potus enim pro siti sedandâ non denegandus est. Carnes, & pisces, salsa, acia, dulcia, aromatica, omnes fructus horarii; item vinum, mustum, aliaque minùs defæcata; potulenta angue pejus vitentur, vinum tamen rubrum ad cochlearia aliquot concedi potest, calore non intenso existente.

Motus, & quies sint moderata.

Somnus sit cum *vigiliis* moderatus, nec ante sextum eruptionis diem ægri lecto affigendi sunt. *Quies* tamen præ motu eligenda est.

Alvus ante perfectam eruptionem, etiam si diutius paulo adstricta sit, intempestivè non aperiatur.

Animi affectus omnes in primis terror, ex quo plures in hunc morbum incidisse novimus, sic curæ tristitia, terrores vitanda, & gaudium præ his eligendum esse existimamus, optimum, & ceterum in peste præservativum est.

Sunt infantes qui ab initio sunt quieti, tunc mercurium dulcem cum cinnabari antimoniali, ut utpotè lymphæ acescentis acris; insigniora correctiva commendant, vomitoria ea propter exulare volumus, ut & clysteres, & venæ sedionem. Hinc etiam omnia præcipitantia initio vitanda sunt, donec, peracta ebullitione, separatio in sanguine peracta sit imprimis sex diebus nihil præter liquorem detur nostrum, quando verò sexto; vel septimo die non eruperint, exhibenda diaphoretica fixiora quidem, si verò jam in bubones abierint, tunc iterum ad novam febrem sedandam; blanda acida exhibenda sunt, ultimis diebus possunt dari antimoniata fixa cum myrrhâ.

Die quinto lecto ægrum adjudicare, ipsique blandius aliquod cardiacum exhibere potest:

℞. *Electuar. dioscord.* ʒj. *aq. scorzonar.* ʒj. *cordial. hercul. saxonia* ʒj. *syr. acetos. citri* ʒj. Detur ad viurum. Vel

℞. *Aq. card. benedict. scordii an.* ʒj. *laudan. liquidi gr. x. m.* Detur.

Vel aqua expulsiua sequens.

℞. *Radic. contrayervæ scorzonæ. sanicul. an.* ʒj. *fol. scordii, scabiosæ flor. trinitatis, aquilegiæ, calendula bu-*

D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

glossæ, violar. an. m. ʒj. *ros. c. c.* ʒvj. *gummo lacce* ʒij. *semin. aquileg.* ʒj.

infunde, & destilla cum decocto lentium q. s. aq. expulsiua, de qua singulis vj. horis duo cochlearia exhibenda.

Vel.

℞. *Extract. theriacal. gr. x. terra sigillata, lapid. scissilis an.* ʒj. *m. f. pulv. dividendus in duas part. equal. cum aq. cardiaca exhibendus.*

Vel si variolæ nimis diu cuti inhæreant, die septimo detur sequens.

℞. *Bezoart. or. gr. iij. croc. gr. ij. mirrhæ gr. j. m. f. pulv.* Vel

℞. *Semin. aquileg. trapi. card. benedict. an.* ʒij. *cum aq. fumarie, scorzon. f. emulsio.*

Vel sequens.

℞. *Antimonii diaphor. ʒj. mirrhæ gr. v. castor. gr. ij. m. f. pulv. divid. in duas p. equal. qui detur ultimis diebus.*

Cum autem hi pulveres amaritiem præ se ferant, & tenelli nauseosi existant, melius fallimus aliquot guttulis, & non minori cum fructu essentia myrrhæ, vel castorei alkalizatae, ante extractionem probè cum ol. tartari p. d. imbibitur.

Myrrham enim in variolis, & morbillis tot experimentis confirmatum medicamentum laudibus extollimus, undè & essentiam myrrhæ, seu tincturam salutis conducere dicimus, sic etiam essentiam castorei tam simplicem, quàm compositam ex castoreo, & assa fætida, cum sp. vini tartarizato, tamquam præservativum, & curativum laudamus.

Sic *saccharum, & magisterium saturni* internè exhibitum, hoc in casu massæ sanguineæ, & lymphæ acidum mirificè compescit, simulque placat nostram vitam, ejus egregia est in omnibus internis inflammationibus; hinc etiam proderit in variolis. Hic conducet diaphoreticum regulinum; antimonium diaphor. cum c. c. in emulsionibus adjecta mirra optimum existit expellens.

Medicamenta sub acida in variolis semper conveniunt, quibus non tantum sanguinis dissolutioni nimia medetur, sed & sanguinis motum intestinum nimium, & indè metuendam inflammationem coercemus.

Ubi autem eruperint pustulæ diligenter perpendendum est, num ex numero discretarum, vel confluentium sint variolæ, quod facili Marte ex pustularum magnitudine, paucitate, tardioreque erudione, & atrocium symptomatum absentia hauriri poteris, illas esse de genere discreto.

In hoc casu ubi eruperint, exhibenda sunt cardiaca, & diæta paulo calidior concedi potest, conducunt juscula ex pane, & cerevisia saccharo parata. In confluentibus verò periculosæ plena res est alex, hic Medicus occasionem habet suas tentandi vires, & ostendendi quid in arte medicâ calleat. Cum ergò post nonum diem ex suppuratione tot bubonum, nova febris excitetur, quæ sæpè undecimo vel decimo tertio die ægri jugulantur, acida blandiora iterum frequentius exhibenda, die verò septimo, octavo, & nono blandiora bezoartica cum myrrhâ propinanda sunt, si scilicet variolæ prodire nolint, vel retrocedere, in quo casu, & extrema fricentur linteo calido *succini suffitu* per fuso. Factâ ergo sic pustularum eruptione, & corporis fervore remittente, eò annitendum tertio, ut earum maturatio absolvatur, quod faciliè obtinere possumus per sæpius exhibita antimoniata, terrea cum adjectâ myrrhâ talis est formula.

℞. *Ocul. cancror. ʒj. terra sigillata ʒj. mirrhæ gr. vj. m. detur.*

Quò suppurationis, & maturationis opus promoveatur, quod faciunt etiam *marina, corallia, mater perlar. & oculi cancror.* quibus tamen semper socianda myrrhâ. Sic enim suppurationem promovebimus, &

sine notabili fovearum vestigio variolarum crustæ decidunt.

Quod si gravior acrimonia, & nimia ebullitio sanguinis vitam perturbans, sub eruptione horum exanthematum epilepsiæ intulerit symptomata in tenuioribus proderit *spiritus cornu cervi succinatns*, & *sal volatile cranii humani*; paulo verò robustioribus *cinnabaris antimonii* conducet.

R. Pulv. Bezoar. 3j. succ. albi præparat. 3j. cinnabar. nativi ʒj. laudan. opiat. gr. ij. m.

Sequens quoque laudem meretur.

R. Cinnabar. nativi, cranii humani, ungula alcis an. 3j. Bezoar. Lunaris, smaragdi præparat. an. ʒj. croci ʒj. ambra grisea gr. ij. m. f. pulv.

In defendendis partibus præ cæteris considerationem merentur oculi, & fauces, ne à variolis afficiantur. Ab illis exæcitās, ab his suffocatio metuenda est.

Præservationis oculorum ergo multa à practicis commendantur. Sequens est usualis.

R. Aq. ros. Plantagin. solani an. ʒj. croc. oriental. ʒj. mucilag. sem. cydon. & semin. sumac. an. ʒj. m. quo inungantur oculi.

Convenit, & hic lac muliebre, caprillum, cremor lactis; Sic in inflammatione ocul. confert *sacchar. saturni* cum *aq. flor. cyani*, *calcatrippa*. &c.

Ad præservandas nares valet *ol. lilior. albor. amygdal. dulc.* cum paucis *ol. citri*, vel *acetum ros. camphoræ* imprægnatum detur ad olfaciendum.

Ad impediendas fossulas cutis commendant partes illiniendas *ol. amygdal. dulc.* sine igne expresso cum spermate ceti mixto; optimum effectum vidi verum cum pingui poros obstruendo insensibilem transpirationem impediunt non est deveniendum ad hoc remedii genus. Ab initio variolar. prorumpentium statim debet facies illini *spiritu vini myrrharo* ad duas dies repetitis vicibus, præter lapsis primis diebus *Sacchar. Saturni*, *aq. ros.* mistam linteaminibus exceptum faciei sæpius applicetur, vel pennâ illinatur.

D. C A R O L I
M U S I T A N I
 J A T R I A S P R O F E S S O R I S.
P Y R O T E C H N I Æ S O P H I C Æ
 L I B E R P R I M U S.

P R O O E M I U M.

UOTIES ipse mecum considero, institutam nostrorum temporum physiologiae normam à tot, tantisque Illustribus viris incomparabili felicitate, meliori quæ even-
 tu aggressam, non modò antiquorum ingeniis anteferendos, verum longo tra-
 ctu post se illa reliquissè, nec vel quicquam gloriæ ab illis præreptam certissi-
 mè puto. Etenim si antiquorum doctrinam cum nostrorum inventis confera-
 mus, satis apertè cernemus, intra angusti temporis spatium, innumera priscae medicinae
 mysteria detecta, & sextenta ferè, quæ jam usque ab ultimis nostrorum patrum sæculis
 fuerant incogita, secundo ausu nostræ ætati advecta. Quinimò tot, tantæque nunc præ-
 clarissimarum rerum cognitiones, novarumque disciplinarum pulcherrimi parrus excolun-
 tur, atque quotidie ad uberiores fructum promoventur, ut modò non sit, amplius cum
 antiquis de ipsâ naturâ conquerendum, ipsamque uri novercam accusare, quod verita-
 tem in profundo abstruserit. Laudabilis sanè ab Hippocrate instituta physiologiae ratio, at-
 que etiam Galeno, aliisque præclarissimis viris, quot unquam suspexit antiquitas, laudabilis
 profectò fuit [non is sum ego, qui ausim quicquam eorum laudi detrahere, audax nego-
 tium esset, & impudens], sed non quæ non concedat ingenioso Harveo, qui primus sanguinis
 motu explorato novum mundum aperuit posteritati. Quid dicam de incomparabili Willi-
 sio, qui cunctas physiologiae partes novis inventis, admirabili studio, summâque doctrinâ
 illustravit, primusque de fermentationis naturâ præclarissimè disseruit, unde innumera ferè
 tum in physicis disciplinis, tum in hominis naturâ nostræ ætati detexit. Per quot sæcula
 in ignorantiae sinu demersa delituerunt, veræ motuum naturalium rationes, chylicationis
 modus, humoris nutritiæ, sanguinis, & succi nervosi distributio, sacci lactei inventum,
 fellis, glandularumque usus, & sextenta nostrorum philosophantium impensâ industriâ con-
 quista artificis naturæ opera. Longum nimis esset singula inventa, & denuò instituta, sin-
 gulosque auctores per censere, qui regale veritatis iter ingressi, decumanam Sapientiae por-
 tam tenuerunt. Sed ut verum fatear, quod negabit nemo, nemo veritatis amator, pri-
 mum huic operi in natura excitato lapidem chymia jecit. Cui enim hucusque non inno-
 tuit ex fermentantium liquorum motu, destillatione, calcinatione, sublimatione, spirituum
 permixtione, exactaque rerum omnium anatome, quot, quantaque tum in Physicis, tum
 in Medicis, in universâ, tum denique natura sint adducta. Complurima huc afferrem, &
 per singula exactissimè percurrerem, si per tempus id liceret, atque cum iis res esset,
 qui de re Philosophicâ, & Medicâ non essent optimè meriti. Ideoque tantum opus ag-
 grediamur, & pro virili, summâ diligentia, & instituto persequemur, meis tamen cohor-
 tationibus alios in re Chymicâ invitare certè animo non est, si res se ipsam commendat;
 unde alacri animo nervos intendite, sic dabit Deus meliora.

C A P U T I.

De Chymiae Originis, & Progressu.

Chymiae originem præsentis cap. à fundamentis
 auspiciaturi, ne illois, ut dicunt, manibus, non
 modicæ utilitatis tantum futurum opus tractare videa-

mur; hæret animus satis, ne digna, ut quæ hominum
 memoriae prodatur res sit, quippe quæ nihil adhuc
 habet explorati quis fuerit inventor, quæ primæ ori-
 gines, proximæque originibus, ut aliquid certi affir-
 mare, vel refellere possemus. Res est antiqua, &
 supra omnem hominum memoriam, nec usque ad
 hanc diem apud Scriptores, qui vetustiorum rerum
 monumenta posteritati tradidèrunt, quod fidem evin-
 cere potuisset, videre mihi datum fuit. Unde om-

nia, quæ nunc extant, multa verisimilitudine quadam nituntur, quàm credulitate, nonnulla quoque poetis magis decora fabulis, quàm incorrupta rerum prisca- rum fide nitere conspiciuntur. Nos autem etsi inter sacrum, & saxum stemus, non tamen à proposito rei difficultate deteriti, mentem avertamus, cum pro virili parte satis nobis consuluisse visi sumus nobis videre, si verisimilitudine ducti veritati propius accedere enitemur, itaque quid faciemus, à vero non desistere omnium consensu apparebit.

Apud omnes jam satis constat, Chymicæ usum antiquissimum esse, imò cum ipso ferme nascente mundo ortam fuisse Chymiam, si latissime illius usum accipere volumus, illud sanè perspicuum reddere potest, primi nempe Parentis lapsus; Etenim tunc primum homo in sudore vultus sui, pane ut vesceretur, ad agrorum culturam se contulit, variasque artes propriâ industriâ excogitavit, quibus vitam potuisset agere: nec certè instrumenta, quibus terra colebatur, modus quo arva pinguiora fiebant, omnisque agrorum cultura sine Chymia, sive eam natura docuerit, sive industria potius excogitarit, peragere, vel quilibet potuisset: Præterea modus panem fermento conficiendi, mustum in doliis fermentandi, aliaque innumera satis id aperte demonstrant.

Sed quia Chymici in metallorum transmutatione, ut ad auri perfectionem illa eveherentur, plurimam operam navarunt, eorumque officium sit, unita corpora solvere, & soluta coagulare, illud manifestum videbitur metallurgos, huic arti fundamenta jecisse, & hisce profectam initiis ad hæc usque tempora semper majores in usus crevisse, & vires acquireret eundo; nostri siquidem instituti erit ab his initium ordiendæ rei sumere. Quàm verosimiliter igitur poterimus paucissimis dicemus, & absolvemus.

Julio Firmico Constantini Magni temporibus florenti, anno à partu Virginis 32. *Samuel Boccardi* Chymicæ inventum hisce verbis adscripsit: *Novum esse inventum, nec illius quemquam meminisse ante Julium Firmicum*, quod etsi *Suida*, & *Eusebius* narrent, nos tamen libentius crediderimus instauratorem potius fuisse, quàm inventorem, ejusdem *Firmici* adductus testimonio affirmantis è priscis Chaldaeorum, & Aegyptiorum voluminibus, hanc doctrinam in lucem extulisse. Ante multa siquidem tempora Chymiam effloruisse, sat ex duobus, ut multa prætereamus manifestum fiet: Primum liquet *Hermetem Trismegistum* de hac arte non pauca posteris consignasse; certumque est, post diluvium vixisse; non negaverimus tamen in Aegypto plusquam nullibi, & incrementa cepisse, & dignationem, ita ut variis characteribus, & hieroglyphicis tanquam rem pretiosam non cuilibet evulgandam absconderent. Extat, & aliud *Firmici* monumentum, qui Alchymistarum meminit, ut jam dudum cognitorum ab Astrologis in eorum divinationibus, unde ipse *Lib. 31. decret.* Luna in nonâ domo hanc prædictionem de Alchymistis scriptam reliquit: *Si Saturni hac domus fuerit, scientiam Alchymia dabit: si Solis, providentiam in quadrupedibus.*

Sed ratio postulat, ut credatur non procul abesse à veritate, illud in quod non pauci consentiunt *Tubalcainum* nempe huic arti primum omnium materiam ministrasse, occasionemque dedisse; Legitur etenim in sacris Bibliis *Gen. cap. 4. Sella genuit Tubalcain, qui fuit malleator, & faber in cuncta opera aris, & ferri.* Nec æs & ferrum (etsi ad communes usus, & agriculturam parasset) vel fundi, coqui, & ab impuritatibus separari, ut ad usus fabrefieri potuissent sine Chymico magisterio credibile est: inde ad posteros hanc artem pervenisse, & in majores usus crevisse, non est cur verum non putetur.

Non multo ab hinc tempore, terrarum orbis aquis diluvii unâ cum artibus, cæterisque rebus demersus, latuit, inde post diluvium *Hermes Trismegistus* quibus-

dam tabulis in valle Hebron repertis, hanc artem excitavit, illustravitque, ut nonnulli ob id inventionem attribuant. Vixit *Hermes* anno ab origine mundi 2000. præceptoremque habuit. *Noachum*, ipse postea *Chamephis*, sive *Chus* magister fuit, Præterea *Isidem* instituisse ex *Diodori Siculi lib. 1.* memoriâ extat: columnam fuisse inventam narrat in sepulcro *Isidis*, ubi ipsamet inscripserat se ab *Hermete* institutam, ejusdem etiam est sententiæ *Franciscus Patritius in Hermete*, unde *Isidis*, & *Osiridis* temporibus vixisse ex hoc satis liquet. Attamen non nos latet plures fuisse *Hermetes*, ut apud *Cic. 3. de nat. Deorum*, sed hunc illum *Hermetem Trismegistum* putamus ter maximum sacerdotio nempe regali dignitate, & sacrarum rerum scrutatione; primum traditur philosophiam à naturalibus ad divina convertisse. Fertur (sed de auctore parum constat) in valle Hebron post diluvium invenisse tabulam *Smaragdianam* appellatam, & nonnulli dicunt, in ejus sepulchro à quadam feminâ nomine *Zara* fuisse inventam, sed quis hujus tabulæ auctor fuisset, non satis quoque liquet: Hanc religiosissime venerantur *Chymici*, quippe in eâ certum occultari medicamentum putant, quod dum morbi pellantur, sed ætas quoque omni suo cursu incolumis, & vegeta servetur, illamque etiam continere artem, quâ metalla vilissima summè perficiuntur, sed ænigmatico, & allegorico sensu obscurata, veram expositionem accomodare admodum difficile, ne dixerim, impossibile à Chymicis reputatur. Placuit illam hic subnectere: *Verum est sine mendacio, certum & verissimū. Quod est inferius, est sicut id quod est superius, & quod est superius, est sicut id quod est inferius, ad perpetranda miracula rei unius. Et sicut res omnes fuerunt ad uno mediantione unius, sic omnes res natae fuerunt ab hac unâ re adaptatione. Pater ejus est Sol, mater ejus Luna. Portavit illud ventus in ventre suo. Nutrix ejus terra est. Pater omnis Thelesmi totius mundi est hic. Virtus ejus integra est, si versa fuerit in terram. Separabis terram ab igne, subtile à spisso, suaviter magno cum ingenio. Ascendit à terrâ in Cælum, iterumque descendit in terram, & recipit vim superiorum, & inferiorum. Sic habebis gloriam totius mundi. Ideo fugiet à te omnis obscuritas. Hæc est totius fortitudinis fortitudo fortis. Quia vincet omnem rem subtilem, omnemque solidam penetrabit. Sic mundus creatus est: Hinc erunt ad aptationes mirabiles, quarum modus est hic. Itaque vocatus sum *Hermes Trismegistus*, habens tres partes Philosophia totius mundi. Completum est, quod dixi de operatione Solis.*

Solent plerique pro certo decernere *Moysem* (qui ab *Hermete* non longè abfuit) Chymicæ artis peritissimum fuisse, quippe qui vitulum aureum conflatilem, quem opere fusorio Aaron populo Israëlitarum adorandum effinxerat: *Combussit* (ut *Exod. 32. vers. 20.* habetur) & contrivit usque ad pulverem, quem sparsu in aquam, & dedit ex eo potum filius Israël, Sine Chymia hoc fuisse factum credibile non videtur; unde *Cornel. à Lapide* studiosissimus Bibliorum Interpretæ hæc ita exponit: *Conjecit vitulum in ignem, certis admixtis herbis, ut liquaretur in massam, & quasi in carbonem redigeretur, & in verbo contrivit hæc dicit Hæbr. Et movit usque ad tenuitatem q. d. Moses carbonem illum, vel massam igne extractam contudit, & contrivit in minutum pulverem.* Inferitur quoque huic loco fabula noxios haustu aquæ tali cinere respersæ auream barbam, vel labia reportasse, vel in dolores ventris, aliumque morbum incidisse, quamobrem occidebantur, utpotè idolatriæ labe infecti; sed hæc Iudæorum sunt fabulamenta, non etenim in hoc idolatriæ dignoscebantur, ut *Cornel. vers. 28.* exponit hilce: *Occidat quisque quemlibet occurrentem, etsi artissime ab eo conjunctum, plerique etenim omnes in populo rei, & consocii erant idolatriæ vituli, idque satis, tum voce, tum ornatu, tum choreis, tum ebrietate, aliisque modis prodebant. alii apud Ruper. & Albulen. volunt noxios ab innoxiiis fuisse discretos per cineris vituli, inde enim*

noxios auream barbam, vel aurea labra, alios etiam morbos contraxisse, sed hac Judaeorum sunt fabulanti.

Nos vero ex his omnibus, quæ hætenus dicta sunt, nil certi decernere audemus, ut Moysen Spagyricum faceremus, ideo aliis pensandum reliquimus. *Mariam Prophetissam Moysis sororem in chymicorum classe non pauci reposuerunt*, etenim in Bibliothecâ Regis Galliarum codicem quendam, de Chrysopopæiâ extare prodit *Isaac Casaubonus* cui tit. est. *Art. sacra*. Laudatur sæpè Hermes, & Maria, & scripta Judaica, quem credimus non absimilem esse illi, qui hodie circumfertur sub nomine *Turba Philosophorum*, cui subjunctus est liber sub tit. *Pract. Maria Prophetissæ sororis Moysis*. Sed sicut reliqui sunt apocryphi, sic hoc quoque extimamus.

Sunt multi eadem sententiâ constituti, qui quas plurimas à poëtis fabulas effictas de hac arte intelligendas esse putant, qualis est illa Draconis à Cadmo interempti, Horrorum Hesperidum, Veneris cum Marte rete captæ, Atalantæ cum Hippomene, Expeditionis Argonauticæ, quam fabulam Suida intelligendam putat, non ut aureum vellus arieti eriperent, Jasonem cum Argonautis Cholchidem cum Medea Regis Ætæ filia transvectos fuisse, ut poëtæ fabulati sunt, sed ut librum reportarent, in quo ars aurifactoria continebatur; Sed nos, an his intacta fides sit adhibenda non satis scimus. Quamvis non nos fugiat poëtæ sub decora, & efficta fabularum specie, non pauca mysteria, & insigniora philosophiæ arcana cecinisse, ut vulgus aurium delinimento teneretur, reliqui, & jactantia apparentis ornatus, & rerum mysteriis animos, quandoque delectatione remitterent, quandoque utilitate intenderent; attamen, quæ potior sit in rebus tam obscuris, dubiisque veritas sub fabulis ignorare ultrò fateamur.

At ad certiora redeunt, illud verum est Chymiam apud Ægyptios non parvum suscepisse incrementum, & veluti quid summè venerandum, & sacrosanctum religiosè custodiebant Ægyptii, ut Reges tantum hanc exercere, & colore possent, posterisque de regali stirpe in successionem tradebatur: profanum namque censebant divinum magisterium inter populum vulgari, inde tot hieroglyphicis, characteribus, symbolis, allegoriis, ænigmatibus, labyrinthis, (ut proprius fuit huic genti mos) sollicitè asservant, quem morem ad hæc nostra usque tempora videmus observatum; Sed eò crevit hæc ars, ut *Diocletianus Suida* scripsit omnes chrysopopæiæ libros conquiri, & comburi jussit ne in posterum hac arte ditati à Rom. Rep. deficerent, nam publicæ opes, quibus, vel arma in populos inferebant, vel hostiles impetus propulsabant, arte Chymicâ semper cumulatiores cogeantur.

Ex horum præsertim libris *Democritum Abderitam* omnium antiquorum Philosophorum facile principem, Chymiam didicisse *Eusebius* auctor est, nam ut *Diogenes Laërtius* in ejus vitâ refert, ad Ægyptios Sacerdotes profectus est, inque Persidem venit ad Chaldaeos, Magos audivit, Indiam petiit ad Gymnosophistas, & Æthiopiam, rubrum mare transfretavit, multaque loca tenuit, discendi vehementi cupidine flammatus; Sed præ cæteris clarissimum hujusmodi extat argumentum apud *Senecam* ad *Lucilium*. *Excedit porro (loquebatur Seneca) vobis eundem Democritum invenisse, quemadmodum decoctus calculus in Smaragdum converteretur, quâ hodie coctura inventi lapides coctiles colorantur*. Sine Chymia id evenire an potuisset, non certè videmus. Divitiis itidem abundavit, narrant nonnulli *Xersem* hospitio exceptum à patre *Democriti* cum decies centenum milium exercitu, & ipsum *Xersem* præceptores dedisse *Democrito* fertur, ut edoceret.

A Græcis ad Arabes Chymiam venisse ex ipsius Arabibus conspicimus. *Mesues* maximè excoluit, *Avicenna*, etsi nullum ediderit librum, attamen Chymia studiosissimum fuisse, *Sorfanus* in ejus vitâ narrat, ipsiusque industriâ, & cultura ad non parvum progressum venisse dicit; quod si omnes Arabes, qui huic arti operam dederunt, videre animo fuerit, *Andream Libavium* adeas in exam. sent. *Paris. chol. contra chym.*

Apud Monachos latuit post Arabes, nam quod temporis superabat sacris occupationibus expediti, aliisque curis exoluti, in Chymia studium contrebant: quamplures effloruerunt optimi viri, nimirum *Albertus Magnus*, *Raimundus Lull.* *Sarvanarola*, *Basilus Valentinus*; cujus viri doctrinâ intituendum traditus fuit *Theophrastus Paracelsus*, qui medicinæ Chymiam associavit, & ad grandes, & mirabiles usus evexit, inde per totum terrarum orbem pervagata philosophiâ adjuncta fuit, ut propterea *Joan. Baptista Van. Helmont* securiorem viam ingressus, multa innovare cœperit, perque latiore campum spatiatu complura invenit, quibus Medicina, & Philosophia collustraretur, attamen posteritati magnam partem reliquerunt detegendam, maxima fortuna nostri sæculi: Videmus etenim infinita propemodum inventa sapientissimis viris hæc sæcula dedisse, à quibus ne dum Chymia, verum etiam Philosophia cumulationi semper novarum rerum accessione collustratur, & locupletatur, quod ut exteros sileamus incomparabilem nempe virum *Robertum Boylem*, qui inter experimenta vitam omnem transegit, *Thomam Willisum* non vulgari judicio præditum, aliosque famâ, & operibus satis, superque notos; ad domestica me conferam, & inter tot viros omni litteraturæ genere illustres, hos non præteribimus, *Thomam* illum *Cornellum* Philosophorum præclarissimum, *Renat* genium sortitum, Philosophiæ, & bonorum artium restitutorem; cui *Partenopæi* suarum virtutum incrementa non immerito referunt accepta; *Leonardum à Capua*, qui solus abstrusissima naturæ penetralia ingressus, nostri ingenii imbecillas vires demonstravit, omni eruditionis lumine, scientiarumque culturâ imbutus, jam suum nomen per omnes penè mundi oras resonans longè, lateque diffunditur; *Joannem Baptistam Capucium*, *Sebastianum Bartolum* gloria nostrorum temporum natos, ut illa merito bearent, quibus invida mors alienam felicitatem perosa, non sine parvâ jacturâ omnium lachrymis orbavit: Mortuam jam dudum Philosophiam, Medicinam, Eloquentiam, cæterasque disciplinas, ne dum in horum pectore renatas vidimus, verum impenso labore, miræque industriâ brevi adoletas ad summum culmen evexerunt, omnique præjudicio exoluti, eorum studio, & diligentia Chymia omnibus antiquorum sordibus expolita fuit, posterisque nobilitatem, & adauctam reliquerunt. Igitur isti omni sanè laudè cumulandi, non parvam gloriam huic arti quæserunt, ut nostræ felicitati adscribendum sit, hæc tempora Deorum immortalium munere nos tenuisse.

C A P U T I I.

De variis Chymia nominibus, & eorum Ethymo.

Non parum ad perfectam rerum noticiam nominum varietates primò perspectas habere, & cognitas; quibus tam artes, quam scientiæ ornata fuere, conducit: quippè, ut *Plato in Gorgia* loquebatur: *Cognitionem nominum sequitur ipsa rerum cognitio*; itaque cum

cum in auctores offendimus utiliter varietate usus non quoddam novum nostris auribus obrepere & menti tenebre offundentur. Cordate igitur Epictetus dixit: *Initium cognitionis est nomen consideratio*. Merito multa nomina, quibus hanc disciplinam appellare consueverunt, tum antiquiores, tum recentiores in medium profertentes expendimus.

Alchymiam primum vocarunt aliqui ab *Alych*, voce, quæ apud Hebræos fluens facere importat; alii dictam putant à græca voce *Αλχη*, & *Χυμος* salis scilicet succum, & condimentum (intellige de philosophico) significante; alii dicunt accessisse ex Arabica lingua articulum *Al* huic voci *Chymia*.

Alchaminiam non pauci apellarunt à Chamo Ægypti Rege cui hujus Philosophici salis inventio adscribitur, à quo Ægyptus ipsa Chammia nuncupatur, inde Alchaminiam interpretati sunt salem Chami, salem Ægypti; Sed decipiuntur, nam ut refert *Herodotus*, oppidum erat antiquum in Ægypto, quod Chemis dicebatur, vel ut *Plutarchus* auctor est in *lib. de Iside*, & *Oriside* sacra Lingua Ægyptus à Sacerdotibus Chemia vocabatur, unde potius Chemia nomen derivasse credibile esset; sed ut liberè dicam, quod sentio, in hisce rebus nil certi affirmare ausim. Attamen alii à *Χυμι* verbo græco, apud Latinos fundendo dictam putant Chymiam, cum solida fundat, & fusa coagulet. Alii à *Ponchimo* nempe succo, vel sapore, chymiatrī ē quolibet corpore succum extrahunt purum, & veluti exugunt, natura docente nutritivum succum ab alimento exugere, partesque inutiles relinquere.

Inspicientes nonnulli ad Alchymiam spectare puri ab impuro separationem, Euchimie nomine ornarunt, bonum namque elaboratumque succum ignis ministerio educit, purum ab impuro dividens.

Cælius Rhodiginus vir antiquitatis studiosissimus, & omni literaturæ eruditione imbutus *Antiq. lect. lib. 7. cap. 2.* *Archymiam* vocat, quasi *Argyru Chymiam*, argenti scilicet fusoriam.

Quamplures artem Hermeticam appellant ab *Hermete Trismegisto* instauratore, vel inventore, hujusque disciplinæ professores, filii Hermetis, & Hermetici dicuntur.

Philosophiam *Mesues* appellavit, ejusque assecras Philosophos, philosophorum filios, sapientes: Jure tamen, nam vel hæc sola naturæ penetralia media vitali rerum omnium anatome permeat, vel inter reliquas disciplinas principem locum sibi vindicavit.

Chrysopopæiam non raro dixerunt, utpotè nobilissimæ metallorum in aurum transmutationi addictam. *Paracelsus* cum aliis recentioribus Spagyricam appellant à voce græcâ *σπαγω*, nempe evellō, & *Αγυρτιν* scilicet congregatio, separat liquidem corporum particulas, & cogit.

Pyrotechniæ nomine ornarunt nostri quoque: nam veluti ignis est officina, cuncta medio ignis labore absolvens.

Denique artem perfecti magisterii, artem segregatoriam, separatoriam, destillatoriam, Hermetis artem, Magisterium sapientium vocarunt.

stare, ita definiemus, partem nimirum; tam practicam, quam theoreticam comprehendentem. Est ergo Chymia facultas naturalium rerum contemplatrix; ignis, sive alterius, artificio quacumque corpora solvens, & coagulans unde salubriora medicamenta eliciuntur. Contemplatur equidem Chymia corporum principia, eorum compagem dissolvendo, quod nisi hanc solutionem contemplatio sequeretur, ultra ad tot artefacta recte instituenda progredi non posset; hæc tamen ignis opē adjuva, sive actuali, potentiā, vel fermentali perficit, ut ex inferius enarrandis clarum fiet.

Practicam dumtaxat partem nobis videtur *Beguium* definisse in vestibulo *Tyro. chym.* cum dixit: *Chymia est ars corpora naturalia mixta solvendi, & soluta coagulandi ad medicamenta gratiora, & tutiora concinnanda.* Et tali solutione, & coagulatione profectò perfectiora educuntur medicamenta, quippe spirituosior, & exquisita ē corporibus pars separatur, ex qua tota illorum corporum vita oriebatur, quam tamen partem crassior substantia, ex densis particulis compacta conservabat, nimirum per hujus crassioris substantiæ particulas diffunditur, & sub latibulis veluti intrusa cohibetur. Attamen neminem latere arbitror hanc puriorem partem, melioremque corporum succum illum esse, qui tot, tantaque mirabilia patrat, & corporum sanationes perficit, morborum acerbitati resistit, corporumque constitutiones facile in pristinum reponit, ut propterea illa puriori parte separata, quod reliquum est, nulla vi, & energia præditum, ut unitile cadaver terra damnata non immerito à nostris nuncupatur. Salubriora certè, & tutiora isthæc sunt medicamenta, utpotè nullo prorsus pacto naturam morborum in commodis implicitam per gravantia, & fastidientia, quippe Chymicæ artis magisterio utile ab inutiles, & sæculento evellitur, nec naturæ morbo jactatæ operi relinquitur. Ipse quoque *Galenus* (cujus assecras hisce medicamentis hodiè oscitanter obstrepunt) qui Chymiam, vel parum subodoravit medicamenta, pro parte saltem attenuare summopere expetivit, atque in dies angebatur, ut aliquem exquireret modum quo calidam, purioremque vini substantiam, ab eodem vino extrahere potuisset; quippe exquisitissimæ virtutis fore ex eo dijudicabat, quia in parvo vis omnis comprimitur. Inde *lib. II. de simpl. med. facul. cap. II.* scripsit: *Quæ rennium sunt partium medicamenta: iis quæ sunt crassarum partium plus habent efficaciam, etiam si parem sortita fuerint facultatem, nimirum quia melius penetrant.*

Omnis Chymicæ partitio in tres species præcipue resolvitur, prima vocatur aurifactoria, quam à græcis *Χρυσωποιεα* dicitur, quia metallorum imperfectorum in nobilissimum metallum aurum, transmutationi præcipuam dat operam. Alia est Philosophica, qua ad naturæ cuniculos subeundos, & rerum proprietates dignoscendas quamplurimæ instituuntur operationes. Alia denique Medica ex hac parte humanorum corporum natura inspicitur, unde ut eorundem salutem tutari possit, nobilia medicamenta majori vi, & efficaciam præditā, nec injucunda, sed grata quibuslibet tutiora exquirat. Aëris quoque, & aquarum salubritatem, morbos aliaque ad humani corporis valetudines spectantia exactissime vestigat. Attamen hanc partitionem ex ipsius Chymicæ vario hominum usu ad quamplurima agenda profectam certè arbitramur, etenim Chymiam ex se artem à reliquis distinctam esse, nemini in dubium cadere semper existimavi.

C A P U T. III.

De Chymia Definitione, & Partitione.

Omnis quæ à ratione suscipitur de aliqua re institutio loquebatur *Cic. I. off. debet à definitione proficisci, ut intelligatur quid sit, de quo disputatur*, hoc etenim veluti primo lapide subitrato, omnis deinceps, quæ sequitur partitio benè sibi constabit.

Nostri ut est instituti Chymicam facultatem tra-

C A P U T I V.

De Chymia Officio, Neceſſitate, & Dignitate.

OMnia, quæ in univerſo cernimus, atque in admirabili naturæ libro legimus, uſque ad hanc diem profundo ſinu abſtruſa jacerent, nec tantarum rerum notitiam adepti ad ſecretiora, & nobiliora contemplanda proveſti eſſemus, niſi Chymia dirigente, uſum ignis ad naturæ arcana aperienda adhibuiſſet. Hujus namque uſus quanti ſit ad Chymia operationes rectè inſtituendas, illasque ritè exequendas, ex hoc perſpicuum ſat eſſe poteſt, cum nec metallorum, mineralium, aliarumque rerum hujus artis miniſterio, ſive ſolutiones, & fixationes, purificationes, & tranſmutationes perfici poſſent. Ad hoc omnis Chymia ſpectat labor, & officium, & quæ ad ignobilium in nobiliora metallorum tranſmutationem tanquam ad unum ſcopum dirigit, niſi ſolutionis, purificationis, &c. miniſterio ſint adjuta, omnis ſpes fruſtabitur, & opus. Hoc proprium eſt ipſius officium ut purum ab impuro ſecernat, ſive ſpiritus inflammabiles è corporibus educat, ſive ſulphur, & ſal ſeparet; Videmus etenim ſpiritus inflammabiles è quolibet corpore educi, ſubſtantia æthereæ tam affines, ut cujuſlibet vaſis poros ſubeuntes evolent, vel vitrea ſint hermeticè obſignata, vix contineri queant: Hæc non niſi pars illa purior eſt in unocumque corpore diſperſa, & latitans quæ veluti ætherea eſt facilè mobilis, ita ut ſingulorum corporum particulas ſpontè pervia pervadat, ideoque quantulocumque motu ſit agitata, illicò ignem concipit, & tota in flammam lambentem abit.

Sulphur quoque ſecernitur, hujus ſubſtantia aliquantulum particeps, in flammam urentem facilè erumpens, attamen magis craſſæ ſubſtantia in ſe admixcet, unde flamma ſpiſſior evadit, non uno, raroque colore prædita ex variis, denſiſculis particulis conſtans, ita ut alium motum ſuperiores conſi partes, alium mediæ, aliumque in baſi ipſius conſi flammæ noſtris oculis cieant, unde varii colores, ex varia æthereorum globulorum in oculo exiſtentium, juxta rectas líneas propulſorum, agitatione animæ repræſentantur; Unde illud quoque obſervamus flammam tenaciùs hære, ut propterea abſumpta quid ſæculenti poſt ſe relinquat: non ſecus ac oleum (quod ſulphuris pars quædam videtur eſſe) Chymico magiſterio è corporibus ſeparatum, hujus craſſæ ſubſtantia aliquid admixcere, cuilibet ſatis manifeſtum eſt.

Sal tandem, quod ſecernitur, ſive fixum, ſive volatile, quendam latitantem ſpiritum cohibere intuemur (magis tamen exaltatum in volatili ſale, quam fixo, hic etenim ſupra partes ſubſtantia cujuſdam magis craſſæ, ſeu terreſtris, quàm illam ſulphuris dicebamur, fixatur) ubi ipſa rerum ſemina inſidere, & occludi non alienum à veritate videtur. Ipſamet experientia duce, comiteque ratione docemur, nec terram in fructus germinare, & herbecula, vel minimum ceſpitem edere, ſuo ſale ſeminali, ut ita dixerimus orbatam; loca ſiquidem montana, & maximè accliva, vel prorsus ſterilia evadunt, vel rara admodum herba circumveſtiuntur, brevi duratura, quippe aqua lapſu ad decliviora fertur, unà ſal cum ipſa aqua dilutum, ubi verò in aliquas valleculeſ depriimitur mons, ibi fertilior ſeges, & luxurians herbarum copia latiſſimè frondet, nec ex ſtagnanti humore ſal abluitur, imò magis abundat cum aqua ex ſupernâ parte delabens, illo ſale referta, & inibi ſtagnans, illud quoque deponit, totumque à terrâ exhauritur. Unde falſum eſt quod vulgò creditur,

ſterilia hæc loca ex humoris defectu fieri, cum aperte falſum convincatur, etenim propè montium cacumina, ubi fontes perenni lapſi erumpunt, credibile non eſt, aquarum penuria viciniora, & ſummiora loca laborare, quod etiam manifeſtum eſſe poteſt, ſi terra effodiatur continuo humor exiliet, attamen herbarum ceſpes, vel nullus, vel rarus progignitur; ſed ubi aqua copioſius rigat proximum marginem, & vicina loca, mucoſa quadam lanugine veſtit, & ornat: Nullus igitur locus, eſſi ſummus aquis deſtitui poteſt, quia aqua ſubtus terram permeat, perque ejus viſcera hinc, inde delabitur, & ad ſuperiora enitens evadit, vel filtrationis ope, vel evaporationis à continuo viſcerum terræ calore ad frigidam ejusdem terræ extimam ſuperficiem delata, ubi impingens, à frigore denſata guttatim in ſtillicidia decedit. In ſale igitur terræ ſemen reſidet, nec ob aliud campi ſtercorantur, & ſtipula incenditur, niſi ut pinguior fiat, nimirum ſale copioſiore abundet: Stercus, & cinis multum ſalis nitrati, & alkali continet. Atque ut id magis, magisque ratum fiat, & teſtatum, non prætercurrendum illud putamus, quod complurium obſervatione dignum fuit, ſol è vegetabilibus. aliisque corporibus ſeparatum; cum vaſis parieti adhæreſcens, paulatim concreſcit; vegetantis plantæ, ſemini, & foliis, à quibus elicitur in bullas gliſcens; ita aſſimulatur, ut quandoque difficile non ſit, ex ipſomet ſale plantam dignoſcere, quod non immerito philoſophantium ora, oculosque in ſe convertit, & rapit.

His, aliisque partibus corporibus ſpoliatis, id quod remanet, apud chymicos caput mortuum nuncupatur, non tamen omni re denudatum, ut prorsus inutile ſit, nam aliquam ſalis, alteriusve rei particulam licet exiliſſimam continet ita tamen ut hac privatum reſtat tandem terra quædam, quam utpotè nihil in ſe inutile admixcens damnatam vocarunt. Hoc præcipuum eſt Chymia officium, ſupra quod cæteræ quæ inſtituuntur operationes, tali ſubſtruuntur fundamento.

Horum omnium neceſſitas ex illo innotefcet, tum quia ad vitæ uſum eſt comparata, tum ad naturæ arcana diligentius exploranda. Quot quantaque nobilia medicamenta parentur aquibus noſtra vita uſque ad lapſantium annorum curſum ſatis benè firma conſervatur, cuilibet ex inferiùs enarrandis patebit, nec id ſolum præſtat, verum abſque eo quod ſaſtidii periculum urgeant medicamina, ſub prava mole compreſſa componit majori vi prædita ad mala propellenda, morboſque proſtigandos: Nec naturales corporis functiones à naturâ abſolvi poſſent, niſi ipſa Chymica quadam arte uteretur, quippe fermenti ope cibum concoquit & purum ab impuro ſecernens, in omnes corporis partes diſtribuit aliaque perficit, quæ relinqui brevitæ nos monet. Hanc artem Philoſophi ad naturæ aditus, & ſeceſſus penetrandos, ut liberiori pede excurrerentur, traduxerunt utpotè apprimè neceſſariam non ſine uberto fructu amplexari fuere, qua profeſſò aperta, omnibus patefacta eſt janua, & ſtrata fuit via ad illud philoſophia ſtudium excolendum, quo noſtra ætas melioribus auſpiciis nata, quàm priora ſæcula, beata fuit, ut non modò antiquorum ſorti non invidendum nunc fore arbitror, verum in maximam felicitatis partem ſemper duco, in hæc tempora invidiſſe, quibus omnes penè naturæ theſauri reſerati, largiori pænu nobilitati homini Philoſopho ſe demonſtrant, non immerito, namque hoc phyloſophia ſtudium ad delectationem animi, mentisque jucunditatem comparatum, ſine quo hominis nomine indigni omnes videmur, cum ut loquebatur Cic. 1. *Academ. 9. Nec ullum ut apud*

Platonem est majus, aut melius à Diis datum minus homini, ad summum perfectionis fastigium est evedum; Summa hæc laus omnis Chymiae danda est, quippe nec per experimenta philosophari concessum esset, unde ratio solidior confurgit, nisi Chymia usum ministrasset, & modum, nec salubriora medicamenta ad corporum sanationes collata instituerentur, & eorundem constitutio cognosceretur, nisi Chymia dirigeret, & Philosophia variis hujus operationibus fecundata contempleretur, ita ut altera alterius ope, & consilio vigeat, & polleat.

Ex his, quæ hæcenus dicta sunt non difficile erit cuilibet satis aperte cernere dignitatem ipsius Chymiae, ideoque non multum laborandum in hoc existimamus: Si quidem sive ejus originem consideremus, sive progressum, semper nobilissima, nedum digna ministeria tractavit, & ad altiora animum adjecit. Peperit hanc artem spectatissimum illud desiderium transmutationis imperfectorum metallorum, in perfectiora, ut auro mortalium sitis accenderetur, atque ut id assequeretur, & voto cuncta cederent ad naturæ librum evolvendum se addidit, inde rei difficultate subacta (non dixerim vanitate) locupletioreque auri venam effossa (verum nempe philosophandi fontem) ad naturæ penetralia recludenda se convertit, unde inexhaustæ in dies semper succrescunt venæ, & quia sub naturæ censu microcosmi quoque venit contemplatio, ejus considerans structuram, non pauca adinvenit, quibus ejusdem conservatio stabiliretur, quæ omnia non modo ejus dignitatem supra alias artes, & nobilitatem demonstrant, verum eminentiam, ut procul ab omni dubio videatur illis merito dignam nominibus, quibus antiquiores ornavunt.

C A P U T V.

De Chymia Sectis.

MUNDUS ut rerum varietate componitur, atque non una, eademque facie vestitur, ita hominibus velle suum cuique inest, nec eodem voto vivunt, inde tam variæ sunt hominum, tamque discrepantes in una re sententiæ, quod admirationi non sit; nos quotidie litium assiduo conflictu jactari, & dissentionibus agi: Non secus ac in cæteris rubus qui Chymiam excoluerunt, non in eadem sententiâ sunt constituti, sed in varias sectas divisi, quisque pro sua acerrimè contendit, quorum nobis molestum non erit dinumerare.

Omnium prima Arabum fuit, apud quos maximè claruit, sed magnâ, & meliori sui parte mutila, utpotè metallorum duntaxat transmutationibus addicta, auri cupidine illecti, cujus constructioni omnibus nervis contendebant, complures effloruerunt auctores, quos *Andreas Libavius in exam. Paris. schol. contra chym. lat. recenset.*

Nec minùs illa *Monachorum* manca fuit, quæ post *Arabes* effloruit, multis siquidem *Aristotelicorum* præjudiciis obvoluta, licet *Albertum Magn. Raimundum Lullium*, alios hujus farinae viros habuerit.

Harum illa celebratior est *Hermetica*, tam antiqua; quàm nova à *Paracelso* una, altera ab *Helmontio* instituta; *Theophrastus* siquidem *Paracelsus* Anno à partu Virginis 1493. in Helvetiâ natus, nedum à patre in Chymiâ institutus, verum florentissimis in hac arte viris traditus fuit, qui novam ingressus viam, novam doctrinam, & philosophandi methodum in lucem protulit, & licet subtilissimis disquisitionibus naturæ penetralia sibi visum fuerit ingressum; attamen toto erravit cælo, dum

potius densiorem nubem obduxit, suâ non dixerim obscuritate, & tenebricosâ jactatæ mentis infelicitate, sed confusa; nunquam sibi constante doctrinâ, quæ nocte ipsa cæcior tantam caliginem adduxit, ut animos potius fatiget, quam vel minimum roboret, abjiciat, quam attollat. *Cothurno*, ut dicunt *versatilior* videtur, quippe principia, quæ ad naturalium rerum contemplationem summa firmat industria, sæpissimè evertit, aliis, vel de novo confectis, vel ex diametro pugnantibus, multoties negando, quod affirmavit, & quam statuit doctrinam, seipsum oblitus magno molimine aggredi conatur, ita *Paracelsus Paracelsus* pugnat, & secum ipse acerrimè contendit. Quam plurima loca infinitis propemodum scatent paralogismis, & omnia excomposito vernacula conspurcata, & obtenebrata dialecto. Non rarò nebulosus homo turture loquaciôr velut principis naturæ comes esset, & minister fumos vendit, ut liberè cum *Horat.* loqui possimus: *Quid ferat hic tanto dignum promissor hiatus.* Sed quod magis est curiositate dignum, insensus *Galenus*, & ipsum subsannans, in *Galenus* dicta relabitur, elementa, & qualitates supponit, aliaque *Galenus* exscripta figmenta à bona Philosophia aberrantia; dicam de hujus ingenio, ut celebre illud extat apophthegma, *benè currit Theophrastus, sed extra viam;* Attamen ut verum fateamur, in Theoriâ infeliciôr Vir, in praxi felicissimus fuit. Sed prætereundum non putamus, digito velut ejus principia monstrare, quippe ejus famæ rumor apud omnes increbuit.

Non multum ab *Anaxagora* (qui omnia in omnibus inesse voluit, nec de novo quid fieri, sed quod latebat segregari) dissidet *Paracelsus*: Elementa, ut rerum matrices, & thecas omnium semina occludentia posuit, quæ inanitates, seu vacuitates vocavit, ut pro cunctorum corporum receptaculis statui possent. In duos globos universum distinxit: Superior (qui firmamentum, seu Cælum dicitur) ignem, & aërem continet; inferior Terram, & Aquam. Quinque rerum principia esse voluit, duo passiva visibilia, seu materialia, tria activa invisibilia. Primi generis sunt *terra damnata*, quia sicca omni activitate nudata, tantum emplastica vi prædita est. *Phlegma*, quia insipidum nullo odore, sapore tantum humidum est, hæc duo principia *Relollaca* appellantur à *Theophrasto*, utpotè nulla seminum vi ditata, vel quidquam agentia: Vulgaribus elementis correspondent, terræ scilicet, & aquæ. Secundi generis sunt *Mercurius*: ab ipso definitur, est humor acidus æthera permeabilis, subtilissima, vivifica, & spirituosâ substantia, vitæ pabulum, & *Uria*, sive essentia, forma, vel formæ instrumentum. Vocatur variis nominibus, nempe spiritus, spirituale, movens, informans, intelligentia, intellectus. *Sulphur* est humor ille oleaginosus, substantificus, caloris conservator, primigenius partium, vegetandi, transmutandi instrumentum, dulcedinis, & odorum scaturigo. Vocatur agens, natura, & judicium, anima, forma, principium formale, & inflammabile. *Sal* est principium omnis firmitatis, & soliditatis auctor, per quod corpora dissolvuntur, coagulantur, deteruntur, unde sapor omnis emanat. Vocatur corpus, patiens, principium fixum, materia, materiale.

Hermetica nova à *Joanne Baptistâ Van-Helmont* instituta, *Aristotelis*, *Galenus*, & *Theophrasti* præjudiciis non sanè libera, eorumque trices sæpissimè obtexta, etenim qualitates cum istis supponit, *Paracelsam* quandoque deformat, ut reformet: Philosophiam incohavit (ut *Cic. Varroni* dicebat *Academ. 1.*) ad impellendum satis, ad docendum parum. Verum the-

riæ nitore non certe aspernanda, duo statuit rerum naturalium principia, *Aquam, & Ens seminale*, de quibus infra.

Alteræ sectæ ex his confluit, quam *Galeno-Chymicam* appellant. Firmitatem rerum chymicarum oculatiores *Galenci* respicientes, non audentes, nec valentes negare, terra, marique, ut dicitur, conati sunt, *Aristotelisque* principiis, & deliriis explicare, & associare; Sed mare cælo miscere dubium non est. Quid commune habent Chymicæ principia cum horum commentis? Aliam, non Aristotelicam Philosophiam addiscat oportet, qui Chymicæ animum advertere intendit. Ex hac enim agglutinatione dubito quin monstrum illud nascatur *Horatianum*.

*Humano capiti cervicem pictor equinam
Iungere si velit, & varias inducere plumas,
Undique collatis membris, ut turpiter atrum
Desinat in piscem mulier formosa superne:
Spectatum admissi risum teneatis amici.*

Vel illud Aristotelicum apud Scholas celebrissimum, Entis rationis.

Nos verò in hisce institutionibus hanc Spartam non aggredimur, aliorum principia per trutinam traducere, sed experientiâ duce veritatem assequi conabimur.

Verum quia corporum transmutatio, & virtus in principiis componentibus residet, idè ut clariori luce ad eorum virtutem eliciendam procedamus, aliqua de eorum principiis prægustabimus, ne sicco vestigio rem aggredi videamur.

C A P U T VI.

Præsupponuntur aliqua de corporum naturalium Principiis, ad dicendorum intelligentiam necessaria.

Spagyrica facultas, dum naturalia corpora mediis variis ignis operationibus tractat, ut utile, ac putum ab illis educat, rejectis inutilibus eorum impuritatibus, non aliter id perficit, nisi separando eorum principia, à quibus naturæ corpora in esse, & operati constituuntur; nam cum omnis corporum virtus, ac operatio, à chymicis quæsitæ, ex illorum essentiâ pendeat, & omnis essentia, ex principiorum componentium esse prodeat: hinc antequam varias ignis operationes, ad principiorum separationem directas examinandas aggrediamur, aliqua de principiis naturæ lumine, hic præsupponenda duxi, & quidem.

Primò supponendum, omnia corpora naturalia ex duabus tantum constitui causis, sive initiis, inesse, & operari, materia scilicet, & efficienti intrinseco, seu materialiter constare ex aquâ, essentialiter verò, & quidditative ex ente seminali, sive interno spiritu, efficienti intrinseco, quem lumen appellamus.

Patet naturæ lumine, & quidem quo ad primam partem, quod scilicet omnia naturalia materialia constent ex aquâ demonstratur experientia ab *Helmontio* adducta, *Tract. cui tit. complex. atque mist. elemental. figm. §. 30. p. m. 68.* inquit: *Omnia verò vegetabilia immediate, & materialiter, ex solo aquâ elemento prodire hac mechanica didici.* Capi enim vas terreum, in quo posui terrâ in clibano arefacta libras 200. quam madefeci aqua pluvia, illique implantavi truncum salicis, ponderantem libras quinque, ac tandem exacto quinquennio, arbor inde prognata pendebat 169. libras, & circiter uncias tres. Vas autem ter-

D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

reum, sola aqua pluvia, vel destillata, semper (ubi opus erat) maduit, eratque amplum, & terra implantatum, & ne pulvis obvolitans terra commisceretur, lamina ferrea stannio obducta, multoque foramine pervia, labrum vasis tenebat. Non computavi pondus foliorum quaterno autumno deciduorum. Tandem iterum sicavi terram vasis, & reperiæ sunt eadem libras 200. duabus circiter uncias minus. Libra ergo 169. ligni, corticum, radicum, ex sola aqua surrexerant. Ex adductâ mechanica, sicut apertè patet, vegetabilia materialiter ex solo aquâ elemento prodire, sic proportionaliter de cæteris hujus orbis productis seminalibus, mineralibus scilicet, & animalibus pro nunc discurrere poteritis, cum demonstrationes, quæ ex animalibus, & vegetabilibus huc adduci possent, brevitatis causa omitto.

Quò ad secundam nostræ suppositionis partem, quod scilicet, essentialiter unumquodque corpus ex ente seminali, sive spiritu intrinseco, sive luce tanquam principio omnis motus, ac formationis & alterationis corporis uniuscujusque in quo talis conditur spiritus, facîle etiam demonstrari potest lumine naturæ, & quidem.

Primò quia omnes quas videmus corporum operationes, alij tribui agenti non possunt nisi intrinseco huic spiritui, in eorum aquæ centro condito. Etenim ei agenti tribuere debemus actiones, quo posito ea ponuntur, & quo ablato, auferuntur: manente tamen hoc spiritu in intrinseco corporum nucleo, talia corpora conservantur in suo esse, specificasque edunt actiones, & ablato, corpora destituuntur, & omne actiones auferuntur: Nam si omnia semina vegetabilium e. g. quæ aliàs tali spiritu ditata, fecunda sunt, illo destituuntur, infæcunda, ac inutilia evadunt, nec ampliùs talia semina in vegetabilis productionem aspirant, haud quaquam operantur, sed veluti inutilia cadavera, omnium operationum specificarum expertia jacent: ita si supra triticum v. g. vel aliud semen, aliàs fecundum, acetum asperges, aut fermentum, in eo aliter excitabis, statim comperies talem spiritum fermenti conturbatum motu, evanescere, unde talia semina infæcunda redduntur.

Secundò talem spiritum esse tanquam essentialiter constitutivum, seu entelecheiam omnium corporum, luculentius demonstrat spagyrica: Nam si vinum, cervisiam vel alios vegetabilium succos, priùs fermentatos distillaveris, statim leviusculo igitur calore, ex eis elicies substantiam quandam volatilem, ætheream, inflammabilem, totius concreti crasim, atque naturam redolentem, hac substantia, dum talia corpora privantur, remanent veluti inutilia phlegmata, omnis saporis, odoris, vel alterius actionis expertia.

Supponendum secundò corpora omnia naturalia, suas mutationes, sive generativas, & substantiales, sive alterativas, & accidentales in hoc orbe subire, solius fermenti beneficio, quod ut dicemus, nihil aliud est, nisi quædam indita excitativa potestas promovens internum corporum ens seminale, quod omnis motus in corporibus est initium, & causa, ut infra demonstrabimus. Condidit namque Altissimus ille rerum patrator singula corpora in hoc sensibili orbe, quibus proprium dedit esse per ferax illud verbum fiat, ac fecunda etiam benedictione, terram (aliàs inanis erat, & vacua) postquam seminibus, animalibus, mineralibus, &c. replevit, indidit quoque illis potestatem crescendi, ac multiplicandi super terram, ut scilicet successivis generationum periodis illam replerent. Hoc igitur, quo mediante, creaturæ omnes in suas moventur productiones, aliosque motus, fermentum vocant spagyrici, est quæ diversum juxta uniuscujusque interni seminis, sive spiritus se-

X 2 minalis

minalis, uniuscujusque corporis diversitatem. Sed hæc clariùs patebunt ex dicendis, cum de igne fermentali.

Supponendum tertio, differre inter se universi corpora, propter interni ignis, seu spiritus in penetralibus aquæ concepti formam, sive Ideam secundum situm, vel figuram in eo ideatam, sive impressam, quæ dum in materiâ exprimitur, materialem quoque format corporum differentiam. Quam ideam nacta fuere producta naturalia, in initio eorum creationis, dum per verbum fiat, fuit extra causas posita illa essentia, sive idea, eo modo quo in mente Creatoris erat ideata. Sic essentia, seu primum constitutivum, sicut & primum distinctivum, seu principium motus, & quietis (quæ synonyma sunt) corporum naturalium est idea, quæ internum corporum spiritum, sive semen determinat, illique communicat vini seminalem corporum naturalium productivam.

Hæc de rerum naturalium principiis libavimus, quia eorum usum ad dicendorum intelligentiam per necessarium existimamus.

At quoniam apud nonnullos spagyricæ facultatis professores consueta est *Paracelsianorum* principiorum, *Salis* scilicet *Sulphuris*, & *Mercurij*, seu salis, liquoris, & balsami usurpatio. Hinc pro hujus rei coronide, hic nobis duo remanent inquirenda. Primo, quid *Paracelsus* intelligat per hæc sua principia. Secundo an veri principij rationem habeat. Pro qua re.

Supponendum quartò, quòd mediâ ignis anatome, tres substantiæ, triplici specie, seu formâ invicem distinguibiles, è corporibus universi educi solent à *Spagyricis*, quas ob analogiam, quam dicunt cum sale, sulphure, & mercurio, ita appellavere *Paracelsista* cum *Parafelfo*, easque tanquam rerum naturalium principia asseruere.

Et quidem primò, media destillatione, quandoque è corporibus educitur, substantia quædam æthereæ, volatilis, facilè inflammabilis, ac sulphurea, & ob analogiam, quam dicit cum minerali sulphure, sulphur appellatur. Hanc etiam substantiam balsamum dixerunt, tum quia balsamicâ ut plurimum pollet virtute, tum etiam quia ex ejus conservatione in corporibus, balsami ad instar, ea à corruptione præservat & ex ejus educatione, illa statim corrumpuntur. Appellant etiam ignem vitalem, tum quia omnis calor vitalis corporum ab eo prodit, tum etiam quia sulphurea dicta substantia, dum è corporibus educitur, ignea præstat vi, ut dicemus *cap. de Igne potentiâ*; tum quia eo excitato, aut è solari lumine per conum in puncto unito, aut ab alio igne producit, & accenditur, in corporibus ignis. Vocant demum dictum sulphur, animam, quia sicut anima, sive internus spiritus corporum continet crasim speciem, ac essentiam, à qua omnes emanant corporum activitates, ita animadvertentes hæc à dictâ sulphureâ substantiâ prodire, animam ideo eam nuncupavere.

Secundò *mercurium* vocant liquorem quendam acidum permeabilem, qui ob analogiam, quam habet cum vulgi mercurio, sic eum appellant. Nam sicut *mercurius* est radix & materia omnium metallorum, ita ut junctus soli sit Sol, junctus Veneri in Venerem degeneret, &c. ita quoque liquorem hunc ceu corporum omnium materiam dixere, adeo, ut in ligno sit lignum; in brassicâ sit brassica, in lapide lapis, &c. Vocant etiam hunc liquorem humidum radicale, quia secundum eos est radix, & pabulum sulphuris, in quo tanquam in suâ radice stabulatur, gliscit, operatur.

Tertio demum sal inquirunt esse corpus, sive principium illud fixum mirandis virtutibus, præditum,

omnium saporum, & soliditatis corporum auctorem, appellantque sal ob maximam similitudinem, quam habet cum sale comuni, dum è corporibus extrahitur.

Hæc inquirunt esse rerum naturalium principia activa *Paracelsista*, quibus duo alia addunt principia, quæ passiva materialia, & omnis virtutis expertia asserunt, & sunt illis *Terra damnata*, & *Phlegma*, quæ tamen cum nihil agant secundum pisos, inter vera principia, essentialiter participantia, non numerantur. Tria autem supra enumerata aiunt essentialiter principia esse, & mutua Sigizia inter se unita corpora naturalia constituere asserunt. Hinc vocatur ab eis sal materia, sulphur forma, mercurius spiritus. Sal patiens, sulphur agens, & mercurius informans, vel movens. Sal principium fixum, sulphur inflammabile, mercurius vaporosum. Sal materiale, sulphur formale, mercurius spirituale. Sal ars, & sensus; sulphur natura, & judicium; mercurius intelligentia, & intellectus. Demum præcipuè asserunt, quod sal se habeat ut corpus, sulphur ut anima, & mercurius ut spiritus.

Ex quibus breviter hîc adductis, rectè percipere poteritis quid sibi velint *Paracelsista* per *sal sulphur*, & *mercurium*, ac quomodo ad varia componenda corpora per eos concurrant. Videndum nunc est, an veri principij rationem habeant; hinc.

Supponendum quinto, *Paracelsistarum* principia verè, & realiter non esse prima principia, ex quibus, unumquodque corpus componitur, & in suo esse constituitur, sed ea nihil aliud esse, nisi substantias in corporibus pro seminum exigentiâ productas, sive ignis activitate ex illiseductas. Non tamen esse primas, & simplices, ut principia, sed ex aquâ, & ente seminali diversimodè compositas, pro uniuscujusque seminis exigentiâ.

Demonstrari id facile per ignem potest, quia dicta tria invicem transmutantur, & resolvuntur in alia se ipsis simpliciora: ergò dicta tria realiter, & verè non participant, cum ipsa ex aliis componatur, neque sunt prima, ex quibus omnia corpora componuntur, cum non omnia corpora in ea resolvantur. Probatur experientiis, quibus compertum habemus, tam mercurium, ut ajunt, quam sulphur in sal transmutari secundum unam partem, & in aquam elementalem secundum aliam, manente deinde ipsâ aquâ non resolubili in alia principia, tam ab arte, quam à naturâ. Sic omnis res oleosa, sive sulphurea, sive mercurialis per attactum salis alkali secundum unam partem in salem, & secundum alias in aquam elementalem resolvitur. ut si spiritus vini v. g. vel alia similis sulphurea inflammabilis vegetabilium substantia, ex sale tartari, aut sibi simili cognato destilletur, pro decimâ sexta parte transmutatur in salem, & reliquum totum quod destillat, est simplex elementalis aqua. Rursus omnis sal alkali, addita pinguedine, vel simile aliud per quod seminis coagulantis nexus dissolvitur, etiam in aquam transit, ut in sapone, & similibus accidit. Præter quamquod omnis sal alkali, antea sal non erat in mixto, sed combustionem fit sal, per colliquationem scilicet spiritus interni seminalis cum aquâ, non secus ac Arsenicum, & sal nitrum ambo volatilia per mutuam colliquationem fixantur, &c. Maneat nunc ergò tria *Paracelsi* principia, vel produci à corporum naturalium intrinseco semine, vel ab igne educi; nam alibi clariùs patebit, ea componi ex aquâ materialiter, & ex ente seminali formaliter sive essentialiter; hic autem per tempus non licet in theoriis ulterius immorari, sed his sufficienter pro dicendorum intelligentiâ præsuppositis, ac libatis; ut ad nostrum institutum redeamus, sit.

C A P U T VII.

Explanantur voces abstrusiores apud Chymicos usurpata.

NE in vocum obscuritate, quibus Chymia utitur, hallucinentur Tyrones, eas breviter enucleare necessarium ducimus; nam peculiaribus, ac propriis Chymici utuntur vocibus, quæ vel ad arcendos prophanos, vel ut utantur sermone *Paracelsi* vernaculo, (qui proprio idiomate hanc artem scripsit) in Chymia usurpantur: operæ pretium igitur duximus, magis necessarias, & abstrusiores Chymici idiomatis explicare, sit igitur.

A R T. PRIMUS.

Metallis attributa nomina enucleantur.

CUm Chymia operationes suas ad materiam mediis instrumentis, & ministeriis dirigat, ne sine ordine in hac re prædecamus, prius ad materiam spectantes voces, deinde ad instrumenta, & ministeria, postremo ad operationes explicemus.

Metalla enim *Platonius Proculus* primus, Planetarum nomine appellavit, quem secuti Chymici, vel ab analogiâ ducti, vel ut aliquam operationem explicando, indoctis occultarent, singulis metallis singulorum Planetarum nomina, & characteres illis ab Astrologis attributa assignarunt, & primo.

Metallorum nobilissimum *aurum*, præstantissimi planetarum Solis scilicet nomine, & characterē signarunt.

Argentum, Luna appellatur, & Lunæ characterē insignitur.

Ferrum, Martem nominarunt, & Martis characterē signaverunt.

Argentum vivum, vel Hydroargentum ob Mercurij similitudinem, à Mercurio nomen, & signaturam accepit.

Stannum, Jovis nomine, & Characterē, decoratur.

Cuprum, sive Aurichalcum Veneris, & nomine, & characterē gaudet, tum ob analogiâ, tum quia in Cypro Veneris insulâ abundantius, & nobilius reperitur.

Plumbum Saturno debet, & nomen, & signum. Uterus Solis nomine, & Microcosmi, Cor à Chymicis aliquando significatur, & hoc ut volunt, qui, sicut à solis motu, totius macrocosmi pendet harmonia, ac conservatio: sic à cordis motu microcosmi quoque pendet vitalis consonantia. Unde aliqui hac ducti analogiâ, aurum cordi amicum asserere. Sic quoque Lunæ nomenclatura cerebrum denotat, & cerebri morbis ab argento accersitis medicaminibus occurrere prætendunt. Sed hæc nimis à re nostrâ aliena, videntur; nam nos probabimus, cum de medicamento essentia agemus, non ab imaginatis Planetarum analogiis, sed ab interno Astro uniuscujusque medicaminis vitæ nostræ symbolicè applicato, morborum perfici curationes, ipsa operante natura; quæ secundum *Hippocratem* nostrum morborum est vera medicatrix.

Virtutem quoque sive potentiam rerum, nedum mineralium, sed etiam vegetabilium, & animalium ex præparatione acquisitam, Astrum Chymici appellare consueverunt, an quia corporum illa energia ad Astralem, Æthereamque essentiam exaltata, Astrorum ad instar per suum Blas in morbis depellendis operatur; an verò quia secundum *Arist.* 2. de generat. animalium cap. 3. corporum semina per corres-

D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

pondentiam elemento stellarum explanare nituntur, unde defæctas è materiæ impuritatibus Chymici ministerij beneficio rerum virtutes, Astrum appellant; An denique quia aliqui Astrologicis nimis credentes, putant à cælestibus constellationibus ortas.

Sic quoque eodem præjudicio ducti aliqui, Tetrarchias veluti in hisce inferioribus singulis tribuunt planetis. Soli enim è mineralibus aurum. E gemmis carbunculum, rubinum, hyacinthum, ætitem, & succinum, quæ omnia solaria vocant. E vegetabilibus, omnia aromata, acetosam, boraginem, buglossam, calendulam, chelidonium, helitrophium, hypericon, cichorium, & similia. Ex animalibus leonem, &c. quæ generosa, & hilaria sunt.

Lunæ præter argentum, è mineralibus subjiciunt alumen, corallia, & similia. Ex vegetabilibus Agnum castum, alkekengi, & similia. Ex animalibus canem, capram, &c.

Saturno ex mineralibus plumbum, saphirum, magnetem, & omnia terrea, quæ dicunt fusca, & ponderosa. Ex vegetabilibus Apium, opium, herbam paridem, &c. Ex animalibus Bufonem, & omnia solitaria, nocturna, & tristia.

Veneri cuprum, Berillum, coriandrum, &c.

Mercurio argentum vivum, althæam anisum &c.

Sic enim quoque Zodiaci signis subiectas esse volunt omnes materias à Chymia tractandas; hinc proinde, herbas, semina, & radices jubent colligi debere, cum sol hoc, vel illud ingreditur signum, cui illarum quælibet subjici asserunt. Sed hæc, & similibus omissis somniis tanquam vanis fabellis in reali philosophiâ immistis, ad utiliora accedimus: Qui verò plura de his desiderat, legat *Carruchium*, qui ad tædium usque hæc insinuat.

A R T. SECUNDUS.

Mineralium attributa nomina exponuntur.

Antimonium ænigmaticè dicitur *lupus*, quia ut lupus omnia ferè animalia vorat, sic etiam Antimonium omnia metalla, præter aurum, absumit. Dicitur *Proteus*, quia ignis beneficio multiplices colores induit. Vocatur etiam *radix metallorum*, quia quasi fundamentum illorum est; omnibus enim metallis adjacet, unde à nonnullis statuitur ipsorum minera. Appellatur etiam *Saturnus Philosophorum* à voracitate ipsius, quia destruit, & absumit omnia metalla, sive quod Plumbi naturam sapiat, sive quia multi ex antimonio, Philosophorum lapidem fieri autumant, & ob easdem rationes dicitur quoque *Magnesia Saturni*. Vocatur denique *Aries*, quia cum Sol, Arietis signum graditur est lucidior, ita aurum per antimonium repurgatum, splendidissimum nanciscitur colorem.

Arsenicus dicitur *fuligo*, seu *fumus metallorum*.

Alumen dicitur græcè *συνελευ*, Arabicè *seib*, seu *seb*.

Salnitrum vocatur *Cerberus Chymicus*, quia sicut poëtæ de inferorum cerbero trifauce fabulantur, ita spagyrici de salenitro dicunt, esse vegetabilium, mineralium, & animalium universale menstruum. Dicitur *sal infernalis*, quia inflammabilis. *Sal ferreus*. *Serpens terrenus*, quia in terra vivit. *Sal sulphureus*. *Sal Anderone*, *Anatron*, *Hermetis*, *Baurach*, *Cabalatar*, & *sal petra*.

Sal Armoniacum aliud in arenis Lybicus concrevit, aliud nostrâ ætate factitium est. Dicitur *sal Solare*, quia dissolvit solem, scilicet aurum, *Aquila cælestis*, *sal mercurialis philosophorum*, *sal cælestis*, &c.

Sal gemmæ dicitur etiam *fossile*, ex eo quia eviatur in fodinis, gemmeum verò, quia splendet gemmarum ad instar.

Sal anatron dicitur sal ex *Usneâ lapideâ* tractum.

Sal, quod acutiem habet dicitur à Chymicis *Alembroth*.

Viride æs dicitur *Zinniar*, & *Zadir*, quod nomen Veneri competit.

Vitriolum dicitur etiam *Alcoth*, *Azeighi*, *Aregi*.

Vitriolum rubrum dicitur *Azudich*.

Vitriolum liquefactum, aut vitriolatum significat vitriolum de minerâ tractum, & liquidum, quod coagulari nequit, vel à minera æris tractum, Vitriolum novum, est vitriolum album.

Marchasita dicitur *Zeatuiter*, *Zitter*.

Auripigmentum dicitur *Zarnich*, & *Zarnech*.

Sulphur à *Paracelso* appellatur *resina terra*, sive *pinguedo*, *Alnerick*, *Kibrih*, *Rabrie*, *Alphebriok*, *Alchibith*, *Aneriok*, *Alcebris*, *Akiboth*.

ART. TERTIUS.

Attinentia ad Animalia, & Vegetabilia nomina explicantur.

Usnea est muscus, vel plantis arboreis, vel lapidibus, vel ossibus animalium adnascens.

Medulla in plantis, mediam plantarum partem, & molliorem, quæ etiam *cor*, & *matrix* dicitur, significat. In animalibus verò, tum adipem in eorum ossibus contentum, tum molliorem illam partem, quæ & in spinâ, & in cranio reperitur, denotat. In mineralibus quoque medulla est pars illorum molliuscula, quæ etiam in faxis nonnunquam observatur.

Album græcum est *stercus canis*.

Zibettum Occidentale est *stercus hominis*.

Acerum quandoque significat liquorem quemcumque acidum, sed ut plurimum ex vino factum.

Lanugines in plantis sunt filamenta tenella, extimæ cuticulæ illarum instar lanæ ibi adnascencia, ut videre est in *Verbasco*.

Venæ plantarum sunt fibræ, quæ in ramulos divisæ in illarum foliis apparent.

Signatura est, quid signatum in medicaminibus, sed in plantis præcipuè à similitudine illius vites indicans.

ART. ULTIMUS.

Instrumenta, & Operationes Chymico usui infervientes describuntur.

Multis utitur instrumentis Chymia, ad suas perficiendas operationes, idè prius instrumentorum adducemus supellectilem, deinde verò operationes ejus explicabimus.

Et instrumenta quidem sunt fornaces, vasa, lutum sapientiæ, & reliqua ad hæc attinens supellex.

Fornaces sunt instrumenta, quibus Chymicæ operationes peraguntur, à quibus denominantur destillatoriæ, reverberatoriæ, & his similes. Pro quibus construendis, habeas lateres, & terram pinguem, sive figulinam, quam misce, & subige cum arenâ, fimo equino, vel simul aliâ substantiâ filamentosâ, & quandoque etiam aquâ falsâ.

Vasa vitrea semper sint pro Chymicæ operationibus peragendis, quæ si desint, adhibeantur terrea, sed vitreata, ut vocant. Artifices utuntur etiam metallicis quandoque & præcipuè æneis; ab his tamen abstinendum est, quando materiæ, quæ destillantur acres sunt, vel mestua acida. Nam hæc in metallis suas exerunt actiones, atque illa erodere valent. Poteritis verò illis uti tantum in destillatione vegetabilium, quæ talem aciditatem non habent.

Vitrea vasa varias habent formas, quatenus variis destinantur usibus, & primò.

Circulatorium est vas vitreum, ubi infusus liquor nunc ascendens, nunc descendens circulatur. Hujus generis vasa sunt, sed duo præcipua.

Pellicanus est vas nuncupatum à figurâ Pellicani pectus suum rostro fodientis, quod repræsentat, amplo scilicet ventre, in angustius collum vergente, quod retortum, & recurvatum in ventrem immitit, habens propterea in summitate exitum per quem liquor infundi possit, qui exitus postea infuso liquore, Hermetico, vel alio sigillo clauditur pro liquoris circulandi exigentiâ.

Dicta est alterum *vas circulatorium* duabus alis, vel utroque brachio lateribus applicato constructum, cujus interior pars est ad modum cucurbitæ, cui impositus est Alembicus habens in supernâ ejus parte os infundendo liquori necessarium.

Circulatio est liquoris puri per circularem solutionem, & coagulationem, vi caloris exaltatio, ut volatilior, & spirituosior illius pars continuò elevari, & decidere possit, ut purum ab impuro separetur, &c.

Circulus est instrumentum rotundum, ex ferro factum ed vltra dividenda idoneum. Perstringuntur autem hoc instrumento vitra, sic: Circulus candens factus vitro opponitur, & tamdiu retinetur, donec vitrum incalescat, & dum adhuc ferveret, immittitur aquæ frigidæ guttula.

Crucibulum est vas fusorium ex terrâ factum, igni contumatissimo, ut resistat, acutiore basi, & tereti in ampliorem capacitatem, tam triangularem, quam rotundam desinente, ad fundenda, & liquanda mineralia factum.

Cucurbita est vas plerumque turbinatum, in cucurbitæ formam excrescens, hæc aliquando fundo est globoso, aliquando plano.

Cucurbita caca est, quæ in summitate Hermeticum habet sigillum.

Hermeticè sigillare est sigillo hermetico vas claudere, quod fit cum Vitrum media fusione in vasis summitate unitur, & clauditur, vel in lateribus, si latera sunt aperta, &c. ne quid liquoris expiret.

Potest etiam quandoque sigillum fieri pastâ luto cum aquâ falsâ subactò, vel calce cum ovi albumine conquassata, &c.

Aves hermetice sunt spiritus illi, qui in circulatorio se se contorquentes, & in gyrum commoventes, ascendunt, & descendunt.

Bocia idem significat, ac cucurbita, dicitur etiam *Beton*, *Baton*, & *Atanor*.

Capitellus, sive *Pileus*, tegumentum est, cui cucurbita supponitur.

Alembicus nunc totum Capitellum, sive pileum significat, nunc capitellum, & cucurbitam simul.

Excipulum, sive receptaculum, sive recipiens, est vas illud, quod rostro pilei, seu alembici ad excipiendum liquorem destillantem imponitur.

Vesica est vas metallicum ex cupro, ut plurimum, in formam vesicæ, vel ovi, duorum, vel trium pedum altitudinis.

Retorta sive *cornuta* est vas globosum, cujus collum paulatim à ventre reflexum recedit, ac sensim in oblongum desinit.

Matracium est vas etiam globosum, cui collum directè à ventre recedit quadrupalmarem circiter longitudinem habens.

Destillare est liquorem vi caloris attenuatum, in recipiens appositum projicere.

Caput mortuum est id quod remanet in fundo, vel vesicæ, vel retortæ, &c. post destillationem.

Matula est vas ad instar matulæ, cui alembicus superponitur in materialium destillatione.

Non idem est, ut aliqui confundunt, destillare, & sublimare; nam destillatio propriè est liquorum;

Sub-

D. C A R O L I

M U S I T A N I

J A T R I A S P R O F E S S O R I S,

P Y R O T E C H N I Æ S O P H I C Æ

L I B E R S E C U N D U S.

De Igne, & variis ejus Operationibus.

R I N C I P A L E in hac arte agens ignis est, non enim est in Chymiâ operatio, quæ ab eo non perficiatur. Ignis enim omnia corpora in sua solvendo principia, tam eorum virtutem pandit, ut *Apostolus Paulus 3. ad Corinthios: Dies enim Domini declarabit, quia in igne revelabitur, & uniuscujusque opus quale sit, ignis probabit*, quam etiam multa denuò producere, ac transmutare valet in hoc orbis amphitheatro corpora. Hoc potentissimum agens tantum operatur in natura prodigia; corpora enim homogenea fixa illuminare, atque ignire valet: homogenea volatilia in vapores, & exhalationes resolvit; ætherogenea in aquam, & ens feminale reducit, atque inter has actiones nova in dies producere valet entia, ut Sal, Vitrum, ac multa medicamina, quæ alias produci non poterant. Tota igitur ars Chymica in benè regulando igne cum consistat, ignis ideò naturam perpendamus oportet, ut melius eum regulare, ac in nostros usus dirigere possimus, sit ergò.

C A P U T I.

Quid sit Ignis.

I G n e m tanquam unum ex quatuor, tam Macrocosmi, quam Microcosmi elementis concurrere, tam ad hujus orbis, quam singulorum corporum structuram asserit. Syllogizantium vulgus. Neque verum est, quòd asserit elementa invicem transmutari, nam

Primò, aër rarefactione non potest transire in ignem, imò nec nullo modo, nam alias minima flammula totum aërem accendere posset, quoniam aër flammæ continuus semper, continuoque & successivè unus post alium incalesceret, attenuaretur, & inflammaretur, quousque Universum in ignem verteretur; Id quod autem quandoque in aëre flammescere videtur, ut patet in aliquibus Comætiis, lampadibus, capreis igneis, & lanceis, meteorisque aliis, non aër est, sed pinguis exhalatio in aëre existens.

Secundò, neque aër condensatus convertitur in aquam, ut videre est in aëre condensato, summopere in Pneumoticâ bombardâ, in cujus tubulo aër semper aër est, quod autem videtur verti in aquam, non aër, sed vapor in aëre existens, qui nihil aliud est quàm minimæ guttulæ dispersæ ejusdem aquæ, compressione coactæ, quibus cum careat aër, nunquam aqua creari potest.

Tertiò, neque aqua condensata terra fieri potest,

neque terra è converso rarescendo in aquam verti potest; quamvis enim terra videatur quandoque à sole in aquam verti, id succedit tantummodò cum terra aqua imprægnata est, hoc est aquæ guttulas insensibiles continet.

Singulis Elementis singulas primarum qualitatum tribuunt *Galenista* cum eorum Antesignano *Galenò* combinationes, quarum unam in summo, alteram in remisso gradu unam quamque combinationem requirere ajunt. Sic terræ siccitatem in summo, frigiditatem in remisso tribuunt; Aquæ frigiditatem in summo, humiditatem in remisso; aëri humiditatem in summo, calorem in remisso; Igni demum siccitatem in remisso, caliditatem in summo gradu tribuunt. Has verò qualitatum combinationes, ceu singulorum elementorum constitutivas essentias statuunt. Hinc ex mutuo elementorum confluxu, mutuam etiam earumdem qualitatum mixturem emergere ajunt, ac facta veluti ex eis simul confluentibus veluti consonantia; inquit singulorum ex elementis constitutorum corporum constitui essentiam, quam nihil aliud esse nisi temperamentum statuunt. Hinc secundum temperamenti diversitatem, diversas mixturem formas in naturâ constitui ajunt. Hæc in corporibus non viventibus statuunt; in animalibus verò, & præsertim in homine quatuor elementa sub humorum quaternatio ludere ajunt, eò ut quatuor humores asserant esse viventium elementa. Sic bilem igni proportionaliter correspondere, atrabilem terræ, sanguinem aëri, pituitam verò aquæ asseverant.

Has seniles nugas primarum qualitatum præscrutari lubet, an eas natura unquam agnoverit? &

Primò, ignem à calore, & calorem ab igne minimè distinctum agnoscimus, nec moderatus calor ab igne actuali comburente differre credimus, ut fusiùs dicemus.

Secundò, frigiditatem omnem, siue frigus non constitui per entitatem aliquam accidentalem frigidam, sed nihil aliud in se esse, nisi lucis, & caloris, siue substantiæ calidæ privationem fatemur, nam corpora, quæ lucem à suâ entitate excludunt, excludunt calorem. Sic defectu lucis vitalis, cadavera ab actuali frigore occupantur, & in ea terræ plaga, ubi sol supra horizontem emergit cum tantâ inclinatione, ut trium horarum spatio commoratus, illumque meritis in occasum vergit, intolerabile frigus experitur: occurrunt quippè radij solares terræ superficie cum tantâ inclinatione, itaut in eorum reflexione, minimum motum ciant in corpuscula in aëre dispersa; etenim quò minor est ad superficiem inclinatio, eò vehementior fit reflexio, & motus corpusculorum, unde calor oritur. Constat siquidem æstate, quò proprius vertici nostro sol accesserit, quia normaliter, & ad rectos incidunt angulos solares radij, eò calor intenditur, lucidiorque dies conspicitur; solares igitur propellas radios, caloris lucisque fons prorsus extinguetur. Sol meritò mundi cor apud philosophos appellatur. Quod verò ex tali corpusculorum remissiori vel vehementiori motu, ne dum calor, verum & ignis excitetur, vel remittatur, in motu vehementi fermentantium corporum, luce meridiana clariùs liquet: ex illâ agitatione, & corporum conflictu semina ignifica suscitantur, unde actuale sapissimè elici à nobis fuit observatum, ut post pauca fusiùs dicemus.

Dicunt aliqui, actu frigus agere, & corpora frigefacere, ut contingit in nivè respectu vini, vel aquæ, vel similis corporis, quod ab eâ frigefit: ergò frigus erit revera ens positivum, non autem calidi simplex privatio.

Non inquam ita dicant, quia in similibus actionibus corporum non succedit frigefactio à qualitate positiva, quæ ibi forsan agit frigefaciendo, sed quia aqua, vel vinum, vel simile corpus calidum calorificis æthereis particulis privatur, absorbendo scilicet eas corpus frigidum, & consequenter non est nix quatenus frigida, quæ agit, sed corpus calidum, quod dum nivem excalefaciendo progreditur calorificis extraneis particulis, sicuti privatur, ita nivem excalefacit; & ipsum frigefit, quatenus huiusmodi calorificis partibus privatur, & consequenter semper remanet veram frigiditatem consistere in coloris privatione.

Tertiò, quò ad humiditatem ejusque naturam, præterquam quòd constat ex *Arist. 2. de generat. & corrupt. text. 5. 4. & 2. de anima tex. 113. humidum illud esse, quod aqua est, vel habet intra se aquam, que est principium omnis humiditatis constitutivum, nam cit. tex. 2. de anima inquit: humidum autem non est sine corpore, neque udum, sed necesse est aquam esse, aut habere aquam, & cit. 2. de gen. tex. 14. hæc habet: Udum quidem est, quod habet alienam humiditatem superficie tenus; tamen lumine naturæ patet id humidum esse, quod vel aqua est, aut aquam in se recipit.*

Quartò demum siccum, quòd propriè sonat ex succum, continetque negationem duntaxat humidi, opponi ipsi humido, ex eadem *Aristot. sententiâ* patet cit. locis, & consequenter nihil aliud esse siccitatem, nisi privationem humoris, siue aquæ; illud namque siccum esse lumine naturæ patet, quod minimè aquam secum admiscet.

His de primarum qualitatum natura breviter li-

batis, poteritis eadem methodo per cæteras, quas secundas appellant qualitates, discurrere, sufficentissimè per situm partium substantiæ, sed.

Ad ignem noster redeat sermo, quem demonstrabimus tanquam digniùs agens in rerum natura, ex perspectis ejus operationibus ut infra, & quidem si celebriores Philosophos percenseas, clariùs descriptam ejus naturam reperies, quàm scholastici solent.

Primò, Antesignanus Medicinæ dictator *Hippocrates* ceu divinum aliquid, atque immortale ignem admiratus est *lib. de Carnibus tex. 1.* inquit: *Et videtur sanè mihi id, quod calidum vocamus immortale esse, & cuncta intelligere, & videre, & audire, scire omnia, tum præsentia, tum futura: huius igitur plurima pars, cum turbata essent omnia in supremam circumferentiam secessit. Et videtur mihi ipsum veteres æthera nominasse. Altera pars inferna appellatur, terra; frigidum quid, & siccum, & multis motionibus obnoxium, & in hac sanè multum calidi inest. Tertia pars aëris medium locum occupavit calidum quid, ac humidum existens. Quarta verò pars terræ proximum locum capit, humidissimum quid, ac crassissimum.* En quomodo calidi actiones, siue ignem in hoc orbe rimatur *Hippocrates*?

Secundò, *Stoici* mirabiles insipientes in rerum naturâ ignis operationes, Dei Optimi Maximi naturam, non nisi per ignem explicari ausi sunt, referente *Galen. lib. de hist. philosophicâ* ubi sic habet: *Stoici Deum esse pronunciant ignem arte præditum rationeque & viâ ad generationem procedentem, atque omnes rerum omnium rationes continentem, &c.* Hunc ignem *Zeno* æthera esse voluit, quem ut refert *Cic. 1. de nat. Deor.* Deum dicit esse. Unde cecinit *Ovid.*

Est Deus in nobis agitante calefcimus illo.

Et Poëta. *Iovis omnia plena.*

Tertiò, *Cleanthes Zenonis auditor*, ut narrat *Cit. 1. de nat. Deor.* Tum ipsum mundum Deum dici esse, tum totius naturæ menti, atque animo hoc nomen tribuit, tum ultimum, & altissimum, atque unâque circumfusum, & extremum omnia cingentem, atque complexum ardorem, qui æther nominatur certissimum Deum judicat.

Meritò divinus Poëta dixit.

Spiritus intus alit, totamque infusa per artus.

Mens agitat molem, & magno se corpore miscet.

Id *Euripides* quoque tragico cothurno lepidè, atque præclare expressit:

Vides sublimè fustum immoderatum æthera,

Qui tenero terram circumjectu amplectitur?

Hunc summum habeto Divum: Hunc perhibent Iovem.

Hanc divinitatem astris tribuit, cum enim ex tali ardore, seu nobilissima, purissimaque ætheris parte progignantur, meritò tota esse ignea, ut potè calida, & pellucida duorum sensuum testimonio confirmari *Cleanthes* putat tactus, & oculorum. In sole præsertim, quorum ignium est princeps, omnia sua clarissima luce collustrans, hoc manifestum reddidit: Nam solis calor, & candor illustrior est, quàm ullus ignis, quippe qui immenso mundo tam longè, latèque colluceat, & is ejus tactus est, non ut tepefaciat solum, sed etiam sæpè comburat, quorum neutrum faceret, nisi esset igneus. Hunc tamen solis, & reliquorum astrorum ignem non ei similem dixit, quæ ad nostros usus adhibemus, sed qui corporibus animantium continetur; hic etenim vitæ conservator, auctor est, & alimentum, contra verò ille confector, & consumptor omnium, unde cum solaris ignis universæ terræ, omnibusque animalibus salutaris sit, itidemque rerum productor, vita, & conservator (is enim efficit, ut cuncta

cuncta in fructus germinent, in vitam reviviscant, & adoleta pubescant) dubium non est similem esse eorum ignium, qui in corporibus animantium cohibentur. Hæc adducit ex *Cleanthe cit. Cic.* Ne dum ut ostendat Solem, & reliqua astra ignem esse verum animantia, & præstantiori quolibet alio intelligentia prædita, utpote simili animantium igne vitæ omnis, intelligentiæque auctore respirantia, & cum eam mundi partem incolant puriorem, æthereamque atque Oceani, terræque respirantis humoribus longo intervallo extenuatis alantur, sit sensu acerrimo, mobilitateque celerrima præcellere, iisque intelligentiam inesse acutiorem. Etenim (ut *Cic.* ibidem loquebatur) licet videre acutiora ingenia, & ad intelligendum aptiora eorum, qui terras incolunt eas, in quibus aer sit purus, ac tenuis, quam illorum, qui utantur crasso calo, atque concreto.

Sed complures præstantissimi Philosophi, cum ex priscis, tum ex recentioribus solarem ignem, non ut *Cleanthes* putavit similem ei, qui nostro usui, & victui inservit, solemque perpetuis ardere flammis credidere. Hujus placiti fuit *Anaxagoras*, *Democritus*, aliique; & ex recentioribus *Keplerus*, *Kircher*, & complures. Profectò ut dicam quod res est, nihil æquius ex nostratibus, quam ignis soli proprius assimilari videtur. Etenim ne dum *Eccles.* 43. *Sol fornax* dicitur in operibus ardoris, verum simile quid in sole per Telescopium nuper Mathematicorum solertia deprehendit, ut in ære, apud fornaces fusorias liquefacto conspicitur; æstuat namque pariter in sole, sicut in ære liquato, inconstans undationum lumen, & utrobique exundans, inæqualisque umbrarum, ac splendoris discurrens motus conspicitur, ut nec veriori similitudine solis splendor quam fusoriæ fornacis ære jam fuso explicari possit. Prospexit quoque Telescopium in solari discomaculas perpetuâ vertigine circumactas, faculas, fuligines, & vortices, quæ omnia non nisi ignitorum corporum esse negabit nemo: Imò ipsamet rerum omnium magistra experientia, quotidie nos edocuit ignem facile cuilibet corpori injici radiis solaribus in lente convexa vitrea, vel parabolicis speculis exceptis; non immeritò igitur solem flammæ assimilavit *Pater Stephanus natalis* in suo volumine *Sol flamma*.

Attamen propositum non convincere hæc solis cum flamma comparatio videbitur, neque rationi consonum globum ignitum solem esse; quippe flammæ figura in conum se attolit, basis in ellychnio, vertex, sive punctum in ipsâ flammæ summitate residet, solem verò ad sphaeræ figuram effectum ex opticis observationibus satis apertè demonstratur: Et si non desint, qui dicant solaris coni basim nostris oculis conspicuam semper esse, nunquam verticem, idè sphaericum apparere. Præterea sol cum restauratione, & alimento non indigeat (quippe vel consumptum, vel sensibilibus diminutum jam nunc prospiceremus) neque ignem esse, flammæque figura efformatum, certum erit; Nam ignis alimento egere nemini dubium fuit, inde quia flamma, ut rectè *Arist.* affirmat, sit ab accensis halitibus incessanti motu, ut fluviorum aquæ, semper sibi denud succedentibus: nisi nova fuligo deperditæ loco succedere, absumptasque partes continuò restauraret, statim ellychnium lumine destitueretur.

Sed hæc nihil nos urgent, nam idè flammæ figura in conum assurgit, & nova fuliginis reparatione indiget, quia ab aëris circumfusi gravitate compressa ad superiora enititur; indè sit partes medias celerrimo, & incessanti motu agitatae supra alias assurgere, ex quo conus efformatur, unde cum fuligo ex tali successivo motu habeat, ubi avolans feratur, idè semper nova fuligo ad deper-

ditas partes restaurandas requiritur: non secus ac fluviorum aquæ, nisi haberent, ubi ferrentur, persisterent semper eadem absque aquarum successivo adventu, sicut stagnorum aquæ. Simili quoque modò in sole discurrendum est, etenim solis particulæ non extra feruntur, cum non sit ubi avolent, idè neque in coni figuram attoluntur, neque reparatione egent.

Non tamen me latet, complures præstantissimos Philosophos putasse omnia astra nutriri, ut *Plin.* pro certo tenuit sidera humore terreno pasci, & Stoici Solem Oceani humoribus, Lunam ex aquis dulcibus ali apud *Senec.* 2. q. nat. cap. 1. affirmant, ex Calo, & terrâ alimenta omnibus animalibus, omnibus satis, omnibus stellis dividuntur, quorum sententiam Astronomicorum recentium accurata exploratio stabilire posset. Maculæ solares per tubum modò illuminatiores, modò tenebricosæ observatæ, fuligines, faculæ, &c. alimenti defectum, & restorationem designant non absimili modo, si in fornacem tenebricoso lumine ardentem lignorum, bituminisque copia injiciatur, tunc majorem flammam, illuminationemque erumpit, ideoque altas stellas *Cic.* renovatas appellavit. Hanc de siderum nutritione sententiam, ideo ut certam statuebant, quia ignea existimabant, ut *Cic.* 2. de nat. Deor. loquitur: *Sunt autem stella natura flammæ, quò circa terræ, maris, aquarum vaporibus aluntur, vis quæ à Sola ex agris tepesactis, & ex aquis excitantur, quibus altæ, renovatæque stella, atque omnis æther refundunt eadem, & rursus trahunt indidem, nihil ut fere intereat, aut admodum paululum, quod astrorum ignis, & ætheris flamma consumit.* Indè putabant nonnulli ex hujus humoris defectu, mundum quandoque igne absumendum, rursusque ab igne (quem Deum putabant) renovandum, ut ibidem *Cic.* hisce ait: *Ex quo eventurum nostri putant, id de quo Panætium addubitare dicebant, ut ad extremum omnis mundus ignosceret eum humore consumpto, neque terra ali posset, neque remearet aer, cujus ortus aqua omni exhausta, esse non posset, ita relinqui nihil præter ignem, à quo rursus animante, ac Deo renovatio mundi fieret, atque idem ornatus oriretur.* Hic ergò Deus, & mundum creat, & conservat, & renovat; En quanti fuit apud Philosophos ignis!

Quartò, *Plato*, & *Platonici* omnes eum tanquam mundi hujus, & corporum omnium animam asseruere.

Quintò, *Paracelsus lib. 2. Philosophia ad Athenienses tex. 6.* ignem considerat non quatenus in combustionem lucet, sed tanquam quid sub combustionem ludens, productivus tam combustionis, quam lucis, quasi spiritus comburens, dum inquit: *Ignis, qui urit, elementum ignis non est, ut nos videmus, sed ejus anima nobis inaspectabilis, ignis elementum, & vita est. Jam verò elementum ignis non minus in viridi ligno inesse potest, quam in igne. Ipsa tamen vita non aequè adest, ac in igne. Inter animam ergò, & vitam discrimen est. Ignis enim si vivit, urit. Si verò in animâ est, in suo elemento, ustione vacat.* Hæc *Paracelsus*, quæ obscura quoquo modo videntur, sed si materiali operatione explanentur, liquent. Nam ut inferius explanabimus, ignis non tantum ludit, ut conspicitur in combustionibus culinariis, sed à philosophis ignis quoque actiones sub fermentorum, & menstruorum operationibus, celeriores, atque potentiores videntur ijs, quæ ab igne actuali fiunt. Sic *Chrysulæ*, *Gehennæ*; *Stygia*, & cæteræ aquæ fortes, metalla solvunt, quæ aliâ igne actuali ita solvi nequeunt. Sic ignis, (intellige tam de actuali, quam potenciali, sive menstruali, quam etiam de fermentali) dum vivit sub larva scilicet spirituum, urit; sin verò in anima est, hoc

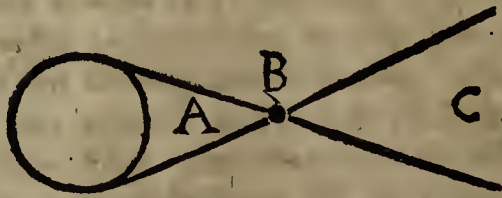
hoc est in elemento suo, seu corpora componit, ustione vacat; quia in centro aquæ conclusus non urit, sed corporum proprias excipit actiones. Sexto *Joannes Baptista Van-Helmont. tract. cui tit. complex. atque mist. elemental. figmentum* §. 2. ejus inspicuens operationes in ordine ad Pyrotechniam illum appellavit, mortem inquiens: *Ignem negavi elementum, & substantiam: sed mortem in manu artificis, ad grandes usus datam.*

Hinc quoque patet *Paracelsum* ignem appellare illud idem, quod sulphur appellat; cui specificas corporum proprietates, actiones, motus, muniaque cum omnibus *Paracelsitis* tribuit.

Ex quibus definiri potest ignis, quod sit lumen accensum sive excitatum, atque è corporibus extrinsecatum ab alio igne, sive ex radiorum solarium unione in puncto, ubi vel sustentatur ab ipso Sole absque materia accensibili, vel in materia accensibili conceptum.

Demonstrari id potest ex eo quia producit ignis in rerum naturâ; vel enim dum excutitur à lapide cum chalybe percussa, vel ex radiorum solarium cono, vel ab alio igne. sed in corporibus universi, ut probavimus cum de principiis, nullæ prouducuntur operationes nisi dependenter ex eorum intrinseco lumine; sive ente seminale: ergo &c. minor demonstratur, quia à corporibus simplicibus, idè concipi non potest ignis, ut ab aquâ, aëre, & terrâ virgine, quia carent intrinseco sulphure, sive ente seminale: ergo idè concipitur in productis seminalibus, quia consimile lumen habent in eorum penetralibus inclusum, quod dum accenditur, sive ab alio igne, sive à radiorum solarium unione in puncto, vel aliter in materiæ superficie evocatur, urit solvit, aliasque ignis perficit operationes. Nam ex omnibus corporibus præter aquam, aërem, & terram virginem per Chymicam artem elicitur quandoque spiritus analogicus perficere valens operationes, quas actualis ignis producere solet. Sic aquæ chrysulæ, stygiæ, regiæ, & reliquæ, quæ ex corporibus seminalibus educuntur, metalla, & lapides solvunt, non secus ac actualis ignis; dicendum igitur ignem non produci, nisi ex excitato, sive accenso lumine corporum formalium constitutivo.

Ex quibus habes primò non aliter differre ignem, qui sub flammæ larvâ ludit, ab eo qui sub mediocri calore, ac unus solaris radius v. g. à pluribus in puncto unitis, à quibus ignis actualis sustentatur, & in corporibus flammiferis ignis excitatur. Ad hoc probandum ponamus experimentum. Accipiat speculum concavum, ad solis radios exponatur, tunc solares radij A. post speculum convergentes in B. puncto omnes coibunt, conicam figuram efformantes? punctum verò concursus focus appellatur, quia inibi ignis concipitur. Post verò talem concursum divergunt in C. & calorem tantum dabunt, quorum divergentia, rarefactio vulgò appellari potest, ut in subjecto schemate patet.

Ex hac ergò mechanicâ habes primò, quod calor cono, sive in puncto connexus ignis, dum est rarefactus, est calor. In densitate ludit ignis, in raritate verò calor.

Secundò, in extremo Judicio, cum orbis Creator mundi machinam per ignem dissolver, nullo alio igne id efficiet, nisi solaribus radiis in cono unitis, è corporibus universi ignem extrinsecabit.

Tertiò, in Babilonis fornace tres hæbreorum pueros, Sidrach, Misach, & Abdenago ignis non combussit, & capillus capitis eorum non fuit adustus, & sarabala eorum non fuere immutata, & odor ignis non transivit per eos, ut habetur in prophetiâ *Danielis cap. 3.* quia Cunctipotens Deus miraculum patravit, non subtrahendo concusum, ut blaterant scholæ, sed fornacis ignem rarefaciendo; nam ut habetur eodem cap. 3. *Angelus autem Domini descendit cum Azariâ, & sociis ejus in fornacem: & excussit flammam ignis, & fecit medium fornacis quasi ventum roris flantem, & non tetigit eos omnino ignis, neque constrivit, nec quidquam molestiæ intulit.* Præterquam quod Pia Mater Ecclesia canit: *Deus, qui tribus pueris mitigasti flammam ignium: concede propitius, &c.*

Quartò sulphuris flamma magis urit, quàm aquæ ardentis flamma; quia sulphur est concretum, & condensatum corpus ex lumine, & calore, & idem est sulphur, ac ignis: at non ita aqua ardens, quia calorem, & lumen habet rarum, & volatile, & tenuè sulphur; idèque illud magis, quàm hæc urit. Ex hoc collige ignes fatui, quorum materia est quædam viscositas, & pinguedo sulphurea, quæ à solis cælestis calore attenuata, & sursum elevata, facili negotio motu suo excandescit, & inflammatur; tenuitate, quâ pollent hi ignes; res circa quas exardescere videntur, non comburunt. Ità sunt fatui illi ignes, qui navium malo, antennis & velis insidere videntur ex æstuante pelago. Quando geminæ sunt flammæ gentilitiis nominibus Castor, & Pollux fratres vocatæ sunt: quando una tantum Helena utriusque soror. Cum duæ apparent, sunt fausti ominis, & infallibilis tranquillitatis apud Nauceros prognosis; contra quando una navis malo, vel antennis insidet haud boni ominis. Hi ignes, & similes hujusmodi, qui ex terrâ exoriuntur, semper æstatis tempore; & nocte serenâ; fatui dicuntur, quod non urant, propter materiæ subtilitatem, & raritatem, sed tantum splendeant. Ex eadem materia subtili, rara, & tenui exoritur ignis lambens valdè familiaris, & fausti ominis esse creditur, qui interdum hominum, aliorumve animalium capitis adhærescit. *Plin. lib. 7. cap. 107.* refer, supra caput *Servii Tullij* in pueritio hunc exarsisse ignem, *Regiæ* dignitatis nuncium. *Ex Virg. 2. Æn.* In *Alcanio* *Æneæ* filio eadem flamma, seu lambeus ignis regiam dignitatem præmonstravit.

Quinto, ignis non minus suo flammifera luce corporum accensorum, quàm etiam sub spirituum larvâ ludit, qui etsi nan accensi, sed media destillatione è corporibus educti, potentissimè tamen urunt, unde *Hermetici* inquiunt: *Vulgus cremat per ignem non per aquam.* Prædicti spiritus conspicuum non habent ignem, estò eosdem pariant effectus, & interdum validiores, ac ignis conspicuus intensus, hoc quia in humido stabulant, ut experimur in aquâ, & oleo ferventi; non conspicitur autem in aquâ, vel oleo ferventi ignis, quia ob illorum humidum sese in flammam explicare nequit, neque illorum superficies solida est, ut in ipsis sic in hæreat, ut lumen reflectere, & conspici valeat.

Ignis non est substantia, neque accidens; non est substantia corporea, quia ferrum ignitum porosum non est, ut carbo, & tamen potentiùs urit, & consequenter magis de igne participat, & cum non dentur corporum penetrationes, necessè est ignem corporis naturam non participare; nam in poro ferri minori majoris copia ignis inest, quàm in poro carbonis majori, si ex effectibus causas venari licet; Neque accidens, quia accidens, non potest esse in hæfionis alterius accidentis sub-

subjectum, ignis verò lumen, & alia quam plurima accidentia habet: Ignis ergò est creatura neutro plusquam accidens, & minus quam substantia, à Domino in hominum usus destinata.

Proprietates ignis sunt hæ, prima, cuncta penetrat corpora, & quæ penetrationis incapacia sunt, saltem illuminare nititur, ut aurum &c.

Secunda, ignis sine aëre non vivit, sed suffocatus à dententa fuligine perit. si ultra mensuram aër flammam fugit, hac sua fuga pyramidalem figuram facit; si verò aër à fugâ detineatur, coarctatur, atque ignem extinguit, qui tunc perit, non alimenti denegati defectu, sed toti nequeuntis fuliginem detinere. Aqua lignem extinguit, non per contrarietatem, sed poros occludendo, & citius aqua fervens, quam frigida, quia citius penetrat. Extinguitur etiam fuliginis constrictione.

Tertia novas creaturas destillatione producit ignis; nam volatila per ipsum fixantur, & fixa volatilizantur, & tria principia Chymica non separantur, sed de novo producantur.

Quarta, igne fumus in Gas sylvestre, seu incoercibile convertitur, ut in pyrio patet pulvere.

Quinta, quæ igne calefiunt, ut aqua, aër, &c. non per contrarietatem calefiunt, sed per Relollæi alieni generationem, quatenus agit, quod ipsi agere iustum est. Relollæum, hoc est alienum, est afficiens non produceris ex fermentis, & seminibus rerum v. g. calor in aquâ est Relollæum transiens, quia violenter introductum; ideò namque cessante igne, à quo est productus, sua sponte, statim minuitur, cessatque non amplius fons. Ignis per contrarietatem non agit, quia contraria rerum natura nunquam agnovit; tum quia folium frigidissimum aër ignem magis intendit, & ignis fortius urit sub flatu, & frigore Boreæ, quam Austri: igitur non per contrarietatem, quia frigiditate remitteretur.

C A P U T II.

Quotuplex sit Ignis.

Non alium ignem, præter Culinarium, qui apud nos accenditur, & extinguitur, rude cognoscit vulgus; Præter hunc vulgares Philosophi vanis analogiis ducti, ignem prout elementum in propriâ sede, ac debitâ regione proximè sub Cœlo, supra aerem chimæricè alium agnoscunt; Nos verò in Chymiâ triplicem cognoscimus ignem, quia sub triplici formâ ludit, & corporum destructiones, resolutiones, & immutationes perficit. Nullum inter hos tres ignes substantiales discrimen agnoscimus, nisi accidentale, & penes operandi modum. Dicitur n. unus actualis, alter fermentalis, alius verò potentialis, seu menstrualis, de quibus sigillatim nunc agendum est, unde sit.

A R T. PRIMUS.

De igne actuali, & ejus in Chymiâ operationibus.

Quid actualis sit ignis, jam satis dictum est, unum tantum dicendum restat, actualem ignem, vel ratione corporis, circa quod agit, vel ratione loci, vel modi, habere intensiões, vel remissiones, unde varia graduum emergunt discrimina.

Joannes Baptista Van-Helmont. in rerum naturâ ignis gradus considerans, quindecim constituit, quos ita distinguit titulo, calor efficienter non digerit, sed tantum excitativè §. 35. p. m. 127. inquit: Ego verò ad clariorem doctrinam in Chymicis, gradus distingo, ut primus sit, ubi summa frigiditas est remis-

sior. Etenim qui Chymiam, naturæ pedissequam, & simiam emulatricem fingit, atque subinde magistrum: totam naturam speculationi Chymia subdo. Secundus ergo gradus in natura sit calor, qualis est aqua nondum glaciata. Tertius ubi remissè friget, prout est aqua putealis. Alioqui calor absolutus ad tactum nostrum (qui tepidus est) fallitur, frigereque putatur, quidquid se minus calet. Et cum plus minusve tactus calet, inconstans facit indicium caloris. Quartus demum gradus est teporis levinusculi. Quintus jam tepet. Sextus est noster. Septimus jam febricitat. Octavus Solis majalis. Nonus destillatorius, & qui jam tactum superat. Decimus destillat cum ebullitione. Undecimus sublimat sulphur, & spiritus siccos. Duodecimus liquefacit, & pyritem sublimat. Decimus tertius est in subfusca ignitione. Decimus quartus est ignitio candens. Decimus quintus tandem est folium, & reverberij ultimatus vigor.

Hos gradus in naturæ corporibus, prout diversos producant effectus Helmontius consideravit, non ut Peripatetici, qui octo inobservabiles, & imaginarios, aut Galenista quatuor Chymericos sibi persuadent, sed ferè innumerabiles agnoscimus. Calor, & ignis substantialiter non differunt, sed tantum accidentaliter, ut diximus, igitur unicus in universi naturâ sub ejusdem suæ essentiae unitate conspicitur; penes gradus solummodò differt, quia ex sui primæva proprietate calefacere, sive internum è corporibus spiritum extricare habet, ex cujus motu ceteri in naturâ succedunt effectus, ut sunt maturandi, rarefaciendi, fermentandi, exhalandi, liquandi, &c.

Actualem ignem quatuor in præcipuos gradus genericos distinguimus, prout ad nostrum ulum quadrupliciter administramus.

Primus gradus est mitissimus teporis ad instar, illiusque B. mitis, vel fimi appellatur. Tactus organo exploratur gradus hic tali modo: Digitus in B. immergitur, neque excedentem caloris sensationem digitus sentit. Hujusmodi est ignis vaporosus Philosophicus, qui incubatu gallinæ matris ex ovis pullos excludentis circumscribi potest. Sicut cujusmodi est omnis calor rectè dispositus, sive temperatus. Ægyptij hoc caloris gradu mediis fornacibus ex ovis pullos excludunt.

Triplici modo hunc gradum, vel Balneo Maris, sive Maria, vel Balneo roris, sive vaporis, vel medio aliquo non humido, sed sicco, ut Tigillo, &c. supra moderatam flammam posito, administramus. In B. M. ipsamet aqua Chymico vasi immediatè dat calorem. In Balneo roris non ipsamet aqua immediatè calorem dat, sed vapores ab ipsâ aquâ calente erumpentes, qui gradus dicitur calidus, & humidus. In alio verò, ignis à tigillo catino, &c. vel alio medio exhalationes rerefactæ dant calorem, qui gradus dicitur calidus, & siccus.

Secundus gradus est cinerum, quia fit à calefcen-
tibus cineribus à mediocri igne accenso sub tilligo, in quo sunt cineres. Hic gradus est primo intensior, & exploratur, quia tactum evidenter ferit, attamen læsionem digito non affert.

Tertius gradus est arenæ, vel scobis ferri ferventis, qui ab arenâ, seu scobe ferri in tigillo supra ignem posita, fit. Hic gradus non solum tactum evidentiùs ferit, sed etiam lædit.

Quartus denique gradus, qui etiam summus est, ac nudus, vel apertus, quia viva flamma lignorum, vel congestarum prunarum, foliis vehementer inflatis procuratur, & nullo medio operi adhibetur. Hic gradus intenditur ad reverberij potentissimum ignem usque, qui ratione loci in reverberij furno administratur.

Aliqui secundum cum tertio confundunt, & sic tantum tres ignis gradus assignant; sed perperam, nam

nam diversimodè arena, sive scobs ferrea, diversimodè verò cinis ignem concipiunt, hæc enim minus densa est.

Adverte tamen, unumquodque horum graduum suos habere gradus juxta majorem, vel minorem intensiorem caloris, in latitudine illius gradus sub quo continentur.

Primus gradus primi repidissimus est, & magis ad frigiditatem, quàm ad calorem accedit. Secundus primi est repidus, & æquè de frigiditate, & calore participat. Tertius primi, magis participat de calore, quàm de frigiditate, tamen nunquàm tantum calorem habet, ut latitudinem primi gradus excedat. Quartus primi, ita de calore participat, ut omnem frigiditatem excludat.

Primus gradus secundi leniter tactum urit. Secundus secundi fortiter. Tertius secundi fortius. Quartus secundi fortissimè, nec tamen tactum lædit.

Primus gradus tertii non admodum tangentem lædit. Secundus tertii moderatè lædit. Tertius tertij supra moderationem lædit, non ita tamen, ut digrum destruat. Quartus quarti taliter lædit, ut tactus destructionem incipiat machinari.

Primus gradus quarti denique organum tactus destruere incipit. Secundus quarti totalem destructionem efficit. Tertius quarti intensius, & celerius. Quartus quarti intensissimè, & celerrimè id exequitur. Primus carbonibus excitatur, secundus carbonibus, & flammis, tertius augentur flammæ, quartus magis, maximèque intenduntur, ut in reverberij furno circumvolutantur, diciturque ignis Rotæ.

Notandum, quòd licet Balnei calore designetur primus ignis gradus, tamen à Balneo in operatione omnes ignis gradus haberi possunt, audacto scilicet igne, & primus gradus erit, cum aqua calefcere inceperit. Secundus designabitur ab aquæ calore magis audacto, & acriter se percipi faciente. Tertius habetur cum aqua ita calida fuerit, ut fere urat. Quartus tamen ab aqua haberi non potest, quia in quarto ignis debet esse intensissimus, ut in igne nudo, qui gradus in reverberij furno tantum haberi potest. Sic proportionaliter in arenâ, & ferri scobe idem servari poterit ordo, ac in Balneo diximus. In igne verò nudo, sive aperto omnes hujusmodi gradus administrare poterimus, secundum intensiorem, aut ignis approximationem ad opus Chymicum. Sic candelæ flamma primus gradus attingi potest. Secundus carbonibus remisè accensis. Tertius ex eisdem audactis. Quartus verò ex lignis, &c.

Alij alios ignis gradus concinnant, sed ut ad hos reducibiles recensere omittimus.

Alij vero ignem distinguunt in mediatum, & in immediatum, humidum, & siccum, sed hi sunt modi, quibus ignis modificatur, non verò propter hos diversi gradus ab assignatis assignantur, ut v. g. ignis suppressionis, qui fit carbonibus vivis super arenam, retortam regentem, positis scilicet accensis.

ART. SECUNDUS.

De Igne Potentiali, sive de Menstruis.

Quem *Galenista* calorem virtualem, sive potentialem corporum vocitant, hunc *Chymici* Vulcani beneficio è corporibus extractum, atque educum, menstruaalem, sive potentialem ignem appellant. Hic enim ignis non aliter ac actualis corpora comminuit, solvit, fermentat, unde excellentiori vi quandoque vulgari igne, ignis iste menstrualis pollet, dum in opere Chymico excellentiores perficit operationes.

Quæ menstrua appellant *Chymici*, non sunt illa excrementa sanguinea, quæ singulis quoque mensi-

bus per uterum mulieribus, quæ ejus ætatis sunt, ut possint concipere, accidere solent, ut quidam Medicus *Galenista* Neapolitanus *Sennerti* Chymiam perlegens, putabat: Sed pro mensruis spiritus aliquos, aliaque solventes aquas intelligunt; quæ, quia ut volunt, nisi mensis spatium suas perficere, dicunt, solutiones, quamvis non semper, ideo mensrua appellant. Mensis autem Chymicus, sive Philosophicus, ut aiunt, quadraginta dierum est.

Definiri igitur potest juxta nostra principia ignis hic potentialis, quòd sit lumen, sive ens seminale productorum seminalium, quòd artis auxilio ab aquæ copia liberatum, adhuc sub superficie alicujus particulæ, sive materiæ clauditur. Est tamen adeò superficie proximum, statim aliquod productum seminale tangit, extemplo à contactu suam vim, atque energiam in actum deducat, qui actus eo efficacior, & vehementior erit, quò corpus, quòd illi approximatur, est sulphure, sive spiritu seminale affluentiùs, & abundantius in superficie sui.

Corporum comminutionem à mensruis pendere oculatiores Philosophi intuentes, ab eâ desumpta analogiâ, non ab simili modo in animalium ventriculis coctiones fieri asserere; Nam intuentes forsitan durissima ossa è canum ventriculis comminui, ferrum à struthio Camelo, vitrum, & lapides ab avibus, atque hæc in eorum alimentum cedere, quæ corpora, & si potentissimo actuali igni exponantur, vix immutari intuebantur: hinc consimilem succum, (quem acidum digestivum vocant) in animalium ventriculis coctionis effectivum asseruere.

Mensrua alia actualia, alia potentialia.

Actualia dicuntur illa, quæ actuaalem solvendi, & penetrandi vim habent, cujusmodi sunt aquæ ardentes, fortes, sulphureæ, acutæ, stygiæ, Regiæ, spiritus omnium salium, & eorum sicca sublimationes.

Potentialia verò sunt illa, quæ solvendi vim non statim ac corporibus approximantur, illa solvunt, sed vim solvendi, & potentiam habent, quæ ut solvant, indigent adjutorio, hujusmodi sunt sulphur minerale, sal perræ, & reliqua salia, vel similia, quæ dum corporibus metallicis, vel lapideis solvendis applicantur, illis commissa, in illa non agunt, nisi externi ignis beneficio, qui spiritus solventes à crassioribus materiæ partibus, à quibus antea ligabantur, liberans, atque eorum vim excitans, energiam solvendi in actum deducit, ut metalla, & lapides solvant, quæ mensrua sicca etiam appellari solent.

Item mensrua actualia triplicia sunt, vel enim sunt aquosa, & insipida, ut aquæ, sive simplices, sive destillatæ, vel sulphurea, sive oleosa, ut spiritus vini, terebinthinæ, &c. vel salina, sive acuta, & hæc vel sunt vehementer corrosiva, ut spiritus nitri, salis, vitrioli, aquæ fortes, &c. vel minus corrosiva, ut acetum destillatum, limonum, & berberum succus, & similia.

Mensrua Chymica quandoque non sunt simplicia instrumenta separandi, sed aliquando in ipsummet, quòd perficiunt opus, transeunt, dum partes acutæ, & volatiles solvendo, immutantur, & fixantur supra corpus in quò agunt, patet in magisteriis, aliisque Chymicis solutionibus, ac præsertim in martis vitriolo, nam vitrioli spiritus, dum martem solvit, dulcificatur, & tranit in aliud, quòd martis vitriolum dicitur. Eadem ratione acetum destillatum, limonum succus, & similia dum corallia solvunt, dulcescunt, ac cum coralliorum magisterio, vel sale perseverant.

Hinc ex hac doctrinâ, quantum luminis hæc ars medicinæ professoribus affert, facile cognoscere poteritis; nam inde, quomodo omnes morbi, qui ex

suc-

succorum corruptela suboriuntur à salibus alkalizatis, vel volatilibus curentur, quidve coralliorum, unionum, & similium pollines perficere valent, facili negotio colligere poteritis: nam hæc omnia omnes acores præcipitant, corrigunt, destruunt; aciditas enim ceu corruptionum omnium, & fermentorum matrix est, ceu & morborum causa, quæ dum per similia retunditur, mille morborum felices succedunt sanationes. Hac ratione martis vitriolum, absynthii sal & similium obstructions solvunt, & volatilia cephalicarum herbarum salia, sudores promovent in febribus, coctionesque adjuvant.

Pro completâ menstruorum naturâ enucleanda, per quid agant in corporibus, & solvant, videndum est cum non desint hujus sæculi celeberrimi Viri, qui *Aristoteles* & *Galen*i abjurata fide, in *Epicureas*, *Democrateasque* atomos incidunt, menstruorum actiones corporum particulis, seu corpusculis angularibus, triangularibus, rotundis, turbinatis, &c. tribuunt, quæ ratione similitudinis cum corporum solvendorum partibus, illa solvere aiunt. Quorum sententiam non ut à veritate alienam omittimus, sed ut juxta Chymicorum positiones rem explicemus.

Ideo secundum à nobis jam posita principia, pro hujus rei intelligentiâ dicimus: Omnia corpora ex duobus principiis constare, intellere, & operari, *Materia* scilicet, sive *Aqua* & *Efficienti*, sive *Ente Seminali Interno*, omnesque corporum actiones, proprietates, munia, ac dotes ex dicto ente seminali, pendere, sic v. g. triticum præter ejus materiam, ens seminale internum habet, per quod vegetat, germinat, crescit, aliudque sibi simile producere valet frumentum. Hoc igitur intrinsecum corporum semen, si per fermentalem motum è materiæ centro in superficiem evocatur, non amplius specificas corporum perficit operationes, sed alias induit vires.

Iste spiritus, ceu naturæ arario, in terræ thecis, ac præcipue sub salis forma quadam substantia latet. Unde non nisi ex salium destillatione, talis in magnâ copiâ elicitur spiritus. Hinc colliges.

Primò, cur ex aquâ talis spiritus elici minimè possit, nam cum aqua summâ homogeneitate gaudeat, ac quandiu aqua est, omnem excludit seminum labem: hinc neque à naturâ, neque, ab arte in alia principia resolvable est; etenim si igne torqueatur, tota quanta est, in vapores evolat, qui dum coagulantur in eandem numero aquam redeunt: ea enim tantum est seminum susceptiva, nec quidquam præter salinas mumias resolvere valet, neque in corporibus ex se ipsa agere valet.

Secundò, omnem menstruorum activitatem tantum pendere ex ente seminali, sive spiritu in materiæ superficie ludente, & quò major in materia erit spirituum copia, eò erit major, & celerior menstrui activitas.

Tertiò sulphur, nitrum alumen & similia, dum solvendis metallis, vel lapidibus tanquam menstrua applicantur cur igne indigeant; nam internus eorum spiritus, qui in materiæ penetralibus torpidus manebat, ab igne extrinsecò dum excitatur, ac materiæ superficiem deducitur, in solvendis corporibus agit.

Quartò demum, dari posse menstruum aliquod universale, seu liquorem immortalem; qui absque reactione, & de pauperatione sui cuncta naturæ corpora solvere valet, quod *Alkamest* philosophi appellant, de quo dicunt: *Vulgus cremat per ignem, nos per aquam*. Quod menstruum requirere inquirunt quindecim spirituosæ substantiæ partes collectas in unicâ materiæ parte; nam sicut spiritus vini v. g. pro ejus decima sexta parte est spiritus æthereus, aliæ verò quindecim partes sunt aqua pura: Ita, si contra habeatur liquor, qui pro decima sexta par-

te erit totus spirituosus, & pro una parte aqueus, erit *Alkamest*.

A. R. T. T. E. R. T. I. U. S.
De Igne Fermentali.

Dum spiritus sub fermentali motu movetur, ac ludit, corpora etiam alterare, ac transmutare valet. Sic omnium corporum, tam alterativæ quam generativæ vicissitudines hoc in orbe à fermento exoriuntur; nam dum corporum lumen, intrinsecus Archetipus, atque formator diversimodè movetur, movet quoque & materiam, unde omnis corporum mutatio pendet. Hinc conjecturalis, ac phantasticus *materia* peripateticorum *appetitus* diversas ad formas, nisi ad hunc nostrum reducatursensum, nihil reale in naturâ ponit.

Talis in naturâ motus, vel à solari vel consimili calore, seu spiritu excitatur, qui in productorum seminalium substantia conceptus cum centrali semine sive spiritu ex mutuâ confectione ambo ad motum excitantur. Est igitur motus fermentalis, caloris extranei, quatenus foventis; atque excitantis spiritum intrinsecum corporum, radicaliter verò est latentis in concreto spiritus. Sic in naturâ germinant semina dum Sol à Tropico Capricorni ad Cancrum accedit; quia à solaribus radiis, præsertim in Vere, spiritus seminalis corporum alias torpescens, ad motum excitatur, ac juxta destinatas seminum Ideas operatur. Sic quoque pulli exclusio ex ovo excitativè à gallinæ fotu, sicut & ab omni temperato calore habetur, essentialiter ab intrinseco spiritu ovi; nam ibi calor extrinsecus fovens non est, qui pullum ex albumine efformat, sed spiritus, qui in ejus albumine torpescibat, & à calore extraneo, dum excitatur, pulli generationem molitur.

Demonstrari id ulteriùs potest, quia simplex aqua, quæ utpote simplex, & à nulla seminum labe pulchra, fermentationis est expers, licet ab extrinseco calore foveatur, nam spiritu seminali caret, in quo motus fermentalis consistit.

Sic intelliges, quomodo pasta non fermentata, ab ea in quâ excitatum est fermentum, ad fermentum provocatur, quia extraposti spiritus vis, & motus, & aciditas fermentatæ jam massæ, superficiem non fermentatæ dum attingit, illam rumpit, atque aperit odore tenui, latentemque in non fermentatæ massâ spiritum ad motum excitat, qui ad materiæ superficiem ascendens acorem producit.

Lumine naturæ sic fermenti natura explicata, illius utilitatem, & necessitatem in hoc arte intelliges; nam cum omnis vis corporum medicamentosa in hoc spiritu lateat, quam non reddit, nisi prius fermentali motu à centro ad extimas aquæ partes fuerit delatus, ideo hæc ars fermento utitur tanquam id, quod spiritum concretorum ad extimas partes deducit, qui facile deinde per destillationem habetur.

Pro cujus rei clariori demonstratione, veniat in exemplum mustum recenter ab uvis expressum; hoc pro una parte dolio adaptetur, ut per fermenti motum; vinum fiat; pro altera verò parte vitreis vasis destilletur, hæc in destillatione aquosum liquorem insipidum reddet, vix à simplici elementari aquâ distinguibilem, usque dum mustum in liquidæ picis consistentiam exsiccebitur. ac tunc oleum subcitrinum eructabit, quod præcedenti liquori supernabit: reliquum deinde carbonizabitur quemcumque Vulcani torturam spernens, nisi aperto conflagetur æthere. Si verò alteram mu li partem, quæ per fermenti motum in acidulum vinum degeneravit, temporis intervallo destillabis, vix perceptibili calore si urgeatur, vinum purissimum dabit spiritum in tenuissimum vaporem, qui in refregii loco in crystallinum liquorem coagulatur oleosum, Diaphanum, acutum, omnind

cremabilem integram vini essentiam secum ferens; Ipso enim abstracto spiritu, quod remanet, vinum non est, sed phlegma ignavum, quod si igne sollicitabis, aquosum eructabit liquorem ulque in sui omnimodam exsiccationem, quæ vix partem fæcum multi respectivè carbonizatam præstabit proprio gravidam sale. Denique, si aliquam dicti vini partem ulteriùs fermentare permisisses, & in acetum transmutaretur, illudque destillas, reddidisset acetosus spiritus, primò debiles, atque gradatim acutiores, ac ultimos acutissimos, paucissimis tamen subsidentibus fæcibus omni sale carentibus.

Videte igitur in eodem uvarum succo, diversas fermentorum operationes, quarum omnium scopus est, ut vegetabilis spiritus in succi penetralibus degens, semper magis atque magis in illius se efferat superficiem. Hinc est quod destillatum mustum; nullum eructat spiritum, sed puram aquam; quia spiritus ex defectu motus fermentalis ab ambagibus sui concreti se non extricaverat, ac propterea calor prius simplicem evaporavit aquam, quæ in superficie ludebat, qua consumpta, spiritus in carbonem se recepit, ut ignis violentiam sperneret.

Hinc deridendi sunt illi, qui ex musto in doliis fermentescente, adaptatis pileis doliorum foraminibus, vini spiritum cremabilem elici asseverant: nam mustum in doliis fermentescens nil aliud, præter incoërcibile Gas, nisi aquam simplicem eructare experientia, præter rationem, constat.

Vinum verò, in quo fermentalis motus præcessit, spiritum ipsum in superficie habet (quod ex acidulo vini sapore, & musti dulcedine evidenter dignoscitur,) & statim primo ignis vigore elevatur, reliqui verò spiritus, qui fortè non ascenderunt, postquam aquoso phlegmate ab igne exonerati fuere, adhuc in fæces fixantur, quæ idèò sale sunt gravidæ: Quartam tamen partem fæcum multi vix æquare videbis. Sed ab aceto in quo duplicis fermenti vis omnes spiritus extrinsecavit (quod ex illius acutissimo acido gustatu dignoscitur) vis ignis omnem spiritum in formâ volatili sublimat, ita ut nullæ fæces, nullumque sal remaneat, præterquam tincturæ. stillantisque spiritus à primo ad ultimum, idèò semper acutior percipitur.

Quæ ex mechanicâ rectè percipere poteritis, quorsum fermenti vis procedit; ut corporum naturalium mille perficiat metamorphoses, tam in hac arte, quam in natura. Quod namque fixum erat, omnemque ignis spernens activitatem, fermentali virtute volatilizatur, ac illud idem quod sal fixum erat, per fermentum in volatiles salinas abit in auras.

Natura fermento utitur ad corporum mutationes peragendas. Sic herba, ligna, aliaque similia sub terrâ fracescunt, dum fermentum arripiunt; ac in hoc aliquid in novæ herbæ, vel arboris alimentum cedit, mutantur. Sic quoque vitrum, lapides, & similia, quæ igne actuali contumacissimo resistunt, sub terrâ fracescentes, transmutantur.

Recentiores naturalis Philosophiæ alumni, duplicia in rerum natura fermenta assignant. Primum in se continet autem fluxibilem, seu spiritum seminalem (quem *Paracelsus* & *Helmontius* *Archeum* appellant) qui suo fluxu in animam viventem aspirat.

Secundum verò continet in se motus initium, generationis rei in rem possidet, quod licet tanquam sui initium non habeat auram seminalem, quæ rerum agendarum complectatur scopos, odore tamen, vel aura aliquo vivente participata, quandoque in animam viventem aspirat. Primi generis fermentum habent semina omnia, tam animalium, quam vegetabilium, quem spiritum prolis similis generant

di productivum habent, ex cuius vi, atque energia, animal, vel vegetabile producere habent. Secundi verò generis sunt putrefactiones omnes, tam succorum à vegetabilibus quam animalibus, expressorum, vel ipsorum vegetabilium, vel animalium, ex quibus vermes, ac animalia alia producuntur.

Has corporum scænas in naturæ theatro fermenti energia prodeuntes, Chymia inspiciens, hinc, naturæ pedissequa, ut corpora naturalia transmutare & ipsa possit, etiam quandoque fermentationis operi, qua fermentationis doctrina instructa hujus sæculi præstantissima ingenia, coctiones omnes, quarum beneficio in nostro corpore eduliorum transmutationes celebrantur, à fermento fieri asseruere.

C A P U T. III.

De variis ignis in Chymia operationibus.

Corpora igne tractabilia è triplici vegetabilium, mineralium, & animalium Regno hoc in orbe eruditus Chymista rimatur; unde secundum variam corporum naturam. variæ ignis operationes à diversis auctoribus dinumerantur, &

Primò *Quercetanus* septem ignis adnumerat operationes, quæ sunt calcinatio, digestio, fermentatio, destillatio, circulatio, sublimatio, & fixatio.

Secundo *Paracelsus* lib. 7. de transmutationibus rerum naturalium adducit operationes, quas ceu gradus transmutationis Chymici appellant, & sunt septem, calcinatio, sublimatio, solutio, putrefactio, destillatio, coagulatio, & tinctura, per quas Chymicæ operationes corpora veluti subtiliationis scala transmutari inquit, dum ait: *Si quia jam istam scalam ascendat, is in tam mirabilem locum perveniet, ut multa secreta videat, & experietur in transmutatione rerum naturalium.* Quæ *Paracelsi* divisio cum supra allata *Quercetani* aliquo modo coincidere videtur, & aliquo modo differre,

Alias alii Chymicæ operationes enumerant, sed facile, vel cum prædictis septem confunduntur, vel ad eas reducuntur.

Alii verò duas assignant præcipuas genericas ignis operationes, ad quas perficiendas cæteras reducunt, quarum primam solutionem appellant, alteram verò coagulationem; Sic enim ad solutionem perficiendam dirigunt calcinationem, sublimationem, putrefactionem, destillationem, &c. atque eadem ratione alias operationes ad coagulationem dirigunt.

Nos verò cum *Paracelso*, *Johanne Fabro*, & aliis quæcumque naturæ corpora per sex præcipuas tractabimus operationes, quæ sunt, calcinatio, sublimatio, solutio, putrefactio, destillatio, & coagulatio sive fixatio.

Unde tinctura dicta à *Paracelso* emergit, quæ secundum ipsum est Arcanum summum, omnia corpora in summam puritatem, ac perfectionem tingens. Nam omnis medicaminum activitas in hoc sensu tinctura dici potest, quasi vitam sua virtute tingens. Nos de omnibus principalibus hisce Chymicæ operationibus distinctis articulis agemus.

A R T. PRIMUS.

De Calcinatione.

Variis ignis operationibus Chymia utitur, ut corporum purum ab impuro rectè sequestrare valeat, quarum ni Chymicæ facultatis Tyro probè fuerit eruditus in tenebris versabitur, omniaque temerè, & in cassum, efficiet; eas igitur hic sigillatim perensemus oportet, pro completâ rei Chymicæ

micæ intelligentiâ; à calcinatione sumpto initio.

Calcinarior est conversio cuiuscumque rei in cinerem ab igne, sive actuali, sive potentiali. Vel est pulverizatio rei per ignem facta per privationem humiditatis partes consolidantis: Vel est misti in calcem solutio, Quæ omnes definitiones in unum sensum coire videntur, nam dicitur conversio in cinerem, sive pulverizatio rei per ignem facta, sive solutio in calcem, ut nomine calcinationis designetur tantum ea pulverizatio, quæ per ignem tantum fit, nam aliæ rerum pulverizationes propriè calcinationes non sunt sed potiùs triturationes: siquidem propriè calcinatio est solutio rei in calcem, calx autem cinis est, cinis: verò nihil aliud est, quam corpus circa quod ignis totaliter egit, nihilque aliud superest comburendum, quia ibi aliud non remanet ustioni aptum, seu igneavi in auras resolvable.

Dici solet etiam à Chymicis Alcoholizatio, & cinis sive calx; *Alkohol* nisi aliud sonat, nisi spiritus, sive sal omni humiditate privatus, Hinc spiritum vini dephlegmatum appellant alcoholizatum, & salia quæ ex cineratis seu alcoholizatis corporibus extrahuntur dicuntur alcalia. Quilibet pulvisculus tenuissimus; ablatione superflue humiditatis (præsertim ex mineralibus factus) calx appellatur. Quando verò pulvis, vel calx, planè redditur impalpabilis, ad sensum subtilissimus; tenuissimæ farinæ instar, tùm *Alkohol* appellatur.

Calcinatione utuntur Chymici, ut vires potestativæ simplicium in actum deducantur, nam cum naturæ lumine, nostris ex theorematibus constet vim omnem corporum medicamentosam in intrinseco eorum spiritu seminali latere, qui dum intrinseco materiæ, sive aquæ ergastula fixus nimis; & tenaciter alligatus remanet, hinc privatione, sive superflue, sive extraneæ humiditatis, ignitionis beneficio exhalantis, aut discontinuatione partium eorundem corporum: veluti extravertitur, unde promptius suas exerit vires, ac operatur; unde calcinatio, semper fit cum conservatione humiditatis radicalis fixæ.

Id verò optimè observabile est in cineribus, seu calce ignitorum, ac calcinatorum, corporum, ubi admirandam quandam saliformem substantiam reperies, quæ igneavi vi, ingentique activitate prædita, tam in naturâ, quàm in medicinâ mirabiles operatur effectus; agit namque id quod aliàs corpora ante quam calcinata erant, minimè operabantur. Huius n. salis beneficio cineres, arva, plantas, segetesque reddunt fecundiores, unde vegetius pullulant, germinantque, si cineribus, quàm fimo fuerint saginata. Latet namque in huiusmodis cinerum alkalibus salibus vis, & fomes quidam vitæ, unde si cineres alicujus vegetabilis aliqua telluris parte indantur, vim seminalem producendi ejusdem speciei vegetabilem autumat *Petrus Joan. Faber cap. 2. Palladii spagyrici*, non secus ac ranæ quotannis in limum resolvuntur, ex eodem limo propriæ earum vitæ fomite, tanquam ex semine renascuntur. Imò ut refert idem supra cit. auctor, muscæ, quæ hyemis tempore pereunt, si cineribus, earum corpora cooperiantur brevi tempore vivificantur, ac per ærem abeunt volitantes, victumque quaritantes non secus ac aliàs veris tempore, adveniente calore, spontè resuscitantur. Hæc, & alia operantur in naturâ prodigia salia. In medicinâ etiam mirabiles sunt huiusmodi alkalizati salis dotes, dum eo utimur felici successu ad inspiratos, chronicosque multos morbos prostrigandos; aliàs usualibus seplasiarum vulgaribus medicaminibus, insuperabiles, suo loco fusiùs dicemus,

Calcinatio duplex est una *actualis*, *potentialis* altera. *Actualis* ea est, quæ fit actuali, validoque igne, *D. Car. Musiani. Oper. Tom. I.*

quæ vera calcinatio dicitur. *Potentialis* autem est illa, quæ potentiali igne fit, ut sunt aquæ fortes, chrysulæ, stygiæ, regiæ, spiritus omnes salium, & similia quotquot extant dissolventium genera.

Rursus actualis calcinatio etiam triplex est, quatenus triplici corporum generi competit.

Prima dicitur *cinesactio*, quæ est ignitio, quæ vegetabilia, & animalia violento igne in cineres rediguntur.

Secundo *reverberatio*, quæ est ignitio, quæ corpora præsertim mineralia igne reverberante in reverberii furno, calcinantur.

Tertia demum dicitur *desiccatio*, quæ nihil aliud est, quàm resolutio, & attenuatio superflue, sive accidentalis humiditatis in corporibus existentis, ab igne, facta, quæ fieri solet in salibus, vitriolo, alumine, & similibus, præsertim antequam retortæ indantur pro eorum spirituum destillatione, quæ media calcinatione extranea inutili privantur humiditate ut prior media destillatione deinde eliciatur ab eis spiritus, ut suo loco dicemus.

Calcinatio autem potentialis, seu potiùs corrosio peracta ab igne potentiali adhuc quadruplex est, quatuor diversis modis, seu mediis perficitur. Prima dicitur *amalgamatio*: quæ definitur esse corrosionem metalli per hydrargyrum adeoque metallorum propria est, ad chrysopopæos potiùs spectans, qui ea utuntur ad metalla perficienda, sive gradianda, utuntur etiam ea aurifabri pro aliorum metallorum deauratione &c. quæ fit quando metallum (excepto tamen ferro) in tenuissimas bracteolas comminutum cum mercurii partibus octo plus minusve secundum metalli minorem duritiem, igni exponitur, ab ejus unitatem dissolvendam, nam evaporato mercurio remanet metallum tenuis calcis ad instar.

Secunda dicitur *stratificatio*, cui affinis est etiam cæmentatio, quæ fit cum crucibulum, pixis, vel aliud simile vas, laminato metallo, & pulveribus corrosivis repletur, faciendo stratum super stratum, idest ponendo parum sulphuris corrosivi in pixide, & parum tenuis pulveris, sive laminarum metalli supersternendo metallum pulveri corrosivo, & vicissim pergendo usque ad vasis repletionem, quod igni, sive carbonum, sive reverberii exponitur, sicque cæmentatur per horas 4. 8. 12. 24. &c. pro artificis intentione, & metalli cæmentandi natura, & hac etiam utuntur Alchemistæ, ad metalla depuranda, ac diversimodè coloranda, vel exaltanda.

Tertia dicitur *fumigatio*, duæ est corrosio metalli per fumum, vel per acrem vaporem, fitque cum corpus metallicum in lamellas deductum, suspenditur super aquas fortes, acetum, mercurium, plumbum liquefactum, &c. uti vulgò cerussam parare consueverunt ex plumbo suspensio super acetum vaporem.

Quarta demum dicitur *Præcipitatio*, quæ est corrosio per aquas fortes, per spiritus acutos, cæterosque acidos liquores, quæ fit cum corpora mineralia & metallica liquari corrosio immerguntur, & postmodum corrosa, & soluta, vel aliquo liquore ad vasis fundum reperiuntur, vel aquæ solventis abstractione, seu destillatione calcem in fundo derelinquunt.

ART. SECUNDUS,

De Sublimatione.

Sublimatio est ignis operatio valdè principalis atque pernecessaria scitu; hinc igitur quid sit, quidve in Chymiâ præstet inquiramus, oportet.

Et quidem ejus naturam nomen ipsum pandit; nam sicuti in communi loquendi modo, sublimare nihil aliud

aliud significare videtur, nisi attollere sive in altum evehere, unde homines metaphoricè dicuntur sublimis, dum honore, virtute, ac gloriâ, à reliquorum hominum turbâ distinguuntur, ac quasi segregati, ac selecti sunt à reliqua vulgariâ hominum facie: Ita in Chymicorum vasculis varia, dum sublimantur corpora naturalia, ac in altum elevantur puriores eorum spiritus ab illorum inutili feculentia separantur; quapropter definiri sublimatio potest, quod nihil aliud sit quam fixi humidi radicalis, sive sulphuris sive entis seminalis, sive spiritus essentialis corporum elevatio, atque à sua terrestri materiali facie segregatio, igne rectè operante. Latet namque in naturalibus corporibus essentielle quid igneæ, & æthereæ naturæ, quandoquidem minimum sed in virtute, & energia maximum, quod dum materiæ compedibus intrusum manet, fixum ac permanens est, essentiali, specifica activitate, vel nulla, vel nimis debili præditum, quia ejus potestativa operandi vis est impedita, quamdiu intra materiæ ergastula clauditur, quod nisi alta petens, ab illâ separetur, atque in actum deducatur, suis minimè decorabitur facultatibus; est autem maximè affinis destillationi hæc operatio, atque per id ab ea differt, quia destillatio humidorum propria corporum est, sublimatio autem siccis administratur rebus, unde aliqui destillationem describunt esse humidam exaltationem sicut sublimationem siccam appellant elevationem.

Administratur verò sublimatio propriè rebus mineralibus, tanquam siccioribus, sicut destillatio corporibus vegetabilibus, & animalibus utpote humidiori substantia præditis, ut insinuat *Paracels. lib. 7. de naturâ rerum*, ubi de earum tractatione edisserens inquit: *Sicut spirituale à phlegmaticis, & aqueis rebus in destillatione ascendit, & à suo corpore separatur, ita in sublimatione spirituale à corpore, volatile à fixo, in rebus siccis, ut sunt omnia mineralia, attollitur, & sublimatur, & purum ab impuro separatur.* Et *Hermes* ita videtur in suâ tabellâ smaragdina sublimationem indicare: *Separabis terram ab igne, sublime à crasso, &c.*

Quid verò in naturalibus corporibus operetur sublimatio, ipsa sensuum autopsia docet, dum ejus beneficio multa crassa corpora subtilia redduntur, ut in sulphuris, vel antimonii floribus accidit. Multa corrosiva, & acria evadunt dulcia, & benigna, ut præceteris in mercurio dulci id observabile est, ubi mercurius sublimatus acerrimus, acutissimus; ac suâ ingenti corrosione venenosus, novi mercurii admistione, & cum eo sublimatione dulcescit, mitigatur atque in nobile luis veneræ, præsertim recentis facessit medicamen. Multa etiam benigna, & dulcia, è contra evadunt acria, & corrosiva, ut in ipsâ mercurii sublimati fabrefactione contingit, qui dum ex vitriolo rubificato sale præparato, & sale petreæ, & similibus, aliàs non adeò corrosivis, fit sublimatus valde corrosivus, &c. Item ejus medio multa volatilia fixantur, pleraque impura purificantur, ut inferius observabitur.

Sublimantur autem corpora, vel per se sola, vel cum additione. Per se sola, ut antimonium, sulphur, sandaraca; arsenicum, &c. quæ siccas habent volatiles ad ignem exhalationes. Per additionem, ut in mercurio sublimando liquet; mercurius per minima, dum cum salium spirituosius particulis miscetur, sublimat, qui aliàs per se solus non sublimaret.

Vasa, quibus ad sublimandum utimur, debent esse, vel vitrea, vel terrea vitreata secundum sublimandi corporis exigentiam, ut sunt matulæ, matraccia, bocia, & similia, quibus adaptantur pilea, vel rostrata vel non rostrata, vel nullo modo adaptantur, ut cum aludele vel retorta utimur &c. quibus nullus adaptatur pileorum usus. Vasorum figuræ, vel debent esse oblongæ, vel teretes, ut clariùs in praxi observatur, eo tamen,

ut ab ignis calore capitellum, aut superior vasis pars minimè incalescat. Vasa vitrea debent esse lutata, sive luto sapientiæ munita, ne dissileant.

Ignis debet administrari, ac graduari secundum corporis sublimandi exigentiam; alia enim corpora exigunt fortem ignitionem, ut marchasita, tutia, antimonium, & similia; alia mediocrem, ut mercurius, realgar, &c. alia ignem remissum, ut sulphur.

Gradus autem ignis in sublimatione rectè sunt observandi, aliàs operatio malè se habebit; primò n. ignis lentus est exhibendus, & talis, qui valeat humiditatem tantum, si adsit in materiâ sublimandâ, ab illa separare, elevare, & per rostrum vel aliter foras expellere, deinde pedetentim debet augeri, & intendi ad ultimum usque gradum, à materiâ sublimandâ exigitum, ut clariùs in praxi liquet.

Ad sublimationem reduci etiam possunt exaltatio, elevatio, & fixatio, ut rectè fateatur *Paracels. cit. loco* nam multa mediis iteratis sublimationibus fixantur, & constantes fiunt, &c. ut fusiùs infra.

ART. TERTIUS.

De Solutione.

Solutione etiam utitur Chymia, ad corporum naturalium referendas cortices, inutilesque segregandas quisquilias ab eorum puriori, atque subtiliore parte, ut scilicet melius possit ex eis medicamentolas elicere virtutes: sic docente natura, quæ in animalium corporibus, ut congruum è cibariis præpararet, educatque nutrimentum, illa priùs dentibus contrita, medio excitativo calore digerit, resolvit, unde purum recipit, rejectis inutilibus eorum impuritatibus.

Solutio igitur diversimodè ut sic accipi solet. Et quidem apud *Grammaticos* idem est, ac à vinculis liberare ut in nostrâ *Grammaticâ Speculativâ* diximus. Apud *Philosophos* idem significat, ac rem patefacere. Apud *Medicos* idem, ac liquare, & mollescere. Apud *Chymicos* verò idem denotat, ac minimas partes comminuere, seu in aquam convertere. Unde multoties metallorum calcinatio, sive per salia corrosiva, sive per aquas fortes, dicitur etiam solutio. Propriè tamen in strictâ significatione, solutio à Chymicis accipitur pro corporum reclusionem, seu resolutionem in sua principia. Unde definiri solet, quod sit operatio, quâ corpora naturalia mista in sua principia, ex quibus à naturâ sunt composita, resolvuntur. In quo sensu sumitur pro prima, & principali ignis operatione, cum Chymia omnes alias ignis operationes eò dirigat, ut perfectam principiorum analysim perficiat, ut scilicet ea perfecta melius possit utile, homogeneum, essenziale ens, sive spiritum purum, è materiæ claustris absque impuritatibus elicere, atque ad medicinæ usum adducere. Verùm sumitur hic solutio tanquam particularis spagyricæ operatio, seu inquit *Paracels. sup. cit. lib. de transm. rerum natur.* Tanquam tertius gradus quo itur ad naturalium rerum transmutationem; nam sæpè sæpius post calcinationem, vel sublimationem, vel destillationem, sequitur, ut solvas materiam, quæ in fundo remanet, ut purum ens essenziale inde educas.

In quo sensu sumpta solutio duplex est. Una scilicet quæ fit à frigore, & humiditate, quæ dicitur etiam resolutio. Altera verò caloris, quæ solet quandoque appellitari dissolutio, Solutio frigoris fit in humidâ, & frigidâ cellâ, aut aliàs in aëre, in marmore, vel vitro, quæ fit beneficio vaporum aqueorum in atmosphærâ existentium, quæ solvunt omnia salia, omnia corrosiva, omnia calcinata in liquorem, in aquam in oleum. Omne namque quod in frigore solvitur, est

est de natura salis alkali, quod omni humido radicali, ab ignis activitate, utpotè privatum siccissimum est unde novi humidi vapore tenuis in atmosphæra contenti imbibitione solvitur; ac liquoris formam induit; unde omne quod in frigore, & humido aëre solvitur, iterum ignis calore per humidi extranei exhalationem coagulatur in pulverem; vel salem. Solutio verò caloris solvit omnia pingua, & omnia sulphurea, quæ ignis medio fit. Nam quidquid ignis calor solvit, hoc coagulat frigus in massam, & quidquid calor coagulat (præsertim saliformæ,) hoc solvit rursus aër, & frigus.

Hic differendum esset de mineralium per aquas fortes solutione, de quâ quoniam satis supra diximus, cum de calcinatione egimus, idèd merito hîc eandem repetere omitimus.

Hæc operatio ministrari solet omnibus solidis materiis, quæ ad alias ignis operationes constantes resistunt, ac consequenter non adeò facilem admittunt volatilis earum substantiæ separationem, ut sunt omnia salia alkalia, & mineralia fixa, quæ volatilizari exigunt, ac ob anaticam unionem spiritus cum materia; ab una, vel altera ignis operatione non solvuntur in sua principia. Hinc semivolatilia sunt separata volatili eorum parte, solvitur fixa, ut similiter volatilizetur, ut in operatione spiritus vitrioli rectificati, sulphuris metallorum, & similibus accidit operationibus. Solvuntur n. hæc dum eorum partes, vel novi humidi haustu, ut alkalia, vel novi spiritus volatilis admistione, atque actione discontinuedur, ac iterata vel comminutione, eò subtiliantur, ut veluti novam naturam nanciscantur, ac in nova entia transmutentur; Unde illud spagyricorum oritur theorema, quod si corpora eò subtiliantur, ut amplius subtiliari non possint, transmutantur; Id namque quod fixum est, ut inquit Paracels. cit. loco ignem habet absconditum valde corrosivum, ac summis virtutibus præditum, qui solvis corporum vinculis, subtiliatisque fixæ materie partibus à corporibus educitur, novasque acquirit vires sub nova forma ludens.

ART. QUARTUS.

De Putrefactione

A Bominabile non putrefactionis apud vulgum, sed Chymicis grata; ea n. utuntur, ut puram, puramque partem essentialiẽ corporibus putrescentibus educere possint. Non n. Chymicum opus perfici potest, quandiu constitutivâ corporum essentia, sub materiæ larva corpori componendo vacat; Hinc putrefactione utuntur spagyrici, quâ corporum compagem destruentes, facilius spirituosam eorum partem essentialiẽ ex eis elicere possint, ac in eorum usus disponere: sic edocti ab ipsâ naturâ, quæ etiam putrefactione utimur, ut in terræ sinubus animalia, mineralia, & vegetabilia in sua solvat initia, hac educta homogenea spirituali eorum parte, ab impuris eorum ætherogeneitatibus meliùs possit illam, vel in vegetabile *Leffas* vel in minerale *Bur* pro seminum exigentiâ convertere.

Leffas autem, & *Bur* sunt duæ voces, quæ à *Paracelso*, & *Helmontio* usurpari solent, ad significandos duos liquores terræ diversos, pro seminum exigentiâ per localia fermenta transmutatos. Nam liquor ille aliàs simplex, & homogeneus, qui per terræ viscera fertur, ut in vegetabilium, vel mineralium cedat alimentum, si in vegetabilium radice, cœu in culinâ haustus fuerit, ubi media coctione, seu peculiari seminis fermentatione vegetabilem dispositionem induit, *Leffas* dicitur; Si autem fermentalem mineralium odorem subibit, indolemque mineraliẽ assumpserit, dici solet *Bur*.

D. Car. Musitani Oper. Tom. I.

Putrefactione utitur igitur natura, ut vicissitudinales rerum naturalium compleat periodos; corpora n. quæcumque ætherogenea media putrefactione in sua principia, ex quibus primò componuntur, resolvuntur, ac sub ea seminum specificorum amittunt virtutes, ac facultates, ut rursus novam seminum specificorum quorumcumque corporum, quæ producuntur, indolem acquirant; novoque hausto fermento, in eorum alimentum cedant, unde novas formas, novasque induant operandi facultates. Id quod forsan inspiciens *Aristot.* I. de generat. cap. 3. tex. 17. inquit: *Non nisi ex corruptione unius generari, alterum & e contra.* Ita, & in animalium ventriculis non nisi putrescentibus priùs sub digestionẽ cibariis, educitur purus nutritivus pro animalis alimento, succus.

Naturæ igitur pedissequa spagyrica facultas, cum purum; homogeneum, & essentialiẽ corporeum succum educere intendit, ea prius media putrefactione destruit, ut solutis eorum principis meliùs possit quam ab impuro segregare. Unde non immeritò *Paracels.* cit. loco asserit hanc operationem esse primum, ac principalem gradum Chymicæ, & consequenter ut plurimum primum omnium debere administrari.

Definiri igitur poterit, quòd sit partium ætherogenicarum digestivi, seu fermentalis caloris ope corruptio, per spiritus essentialis separationem à radicali corporum humido; seu materia. Quod præcipuè cum intendunt acutiores spagyrici, & advertentes id perfici optimè per putrefactionem, eam idèd veluti cujuscumque Chymicæ operationis fundamentum, ac principium, commendarunt artis filiis.

Comprehenduntur sub putrefactione digestio, & circulatio, quibus mediis purum ab impuro à corporibus separatur. Multa renovantur, & in aliam formam traducuntur. Corrosiva quæcumque acrimoniam deponunt, atque lenia, & dulcia evadunt. Quæque sua exotica qualitate in nostram vitam immaniter furerent, assumpta; circulantur. Per hanc operationem rerum mutantur sapes, odores, colores & alia mirabilia, tum in arte spagyricâ, quàm in naturâ perficiuntur.

ART. QUINTUS.

De Destillatione.

SÆpe sæpiùs ad corporum superficies evocato spiritu, sive essentia, media digestionẽ, sive putrefactione, destillatione utimur, ad eundem è materiæ impuritatibus extrahendum; post putrefactionis igitur notationem, destillationis naturam perquirere necessarium ducimus.

Definitur autem destillatio à *Beguino*: *Quòd sit partium humidarum; in halitus à calore attenuatarum, atque elevatarum & halituum ab ambiente frigido in liquorem coactorum, per alembici rostrum, in excipulum subiectum extractio.* Eo enim est directâ à Chymicis destillatio, ut purum, & essentialiẽ rerum omnium humidum volatile, è reliqua imputa materiæ parte separaretur, atque ea utuntur, præsertim quando volatilis essentia rerum sub humida larva ludit. Sic docente natura, quæ postquam in terræ thecis, corporum principia per putrefactionem separavit, ea in vapores halitus resolvit, medio solari igne, ut illis in media aëris regione evecctis, ejus frigiditate percussis, in varia facessunt meteora, unde aquea pars in rorem, pluviam, grandinem, nivem, &c. decider, tanquam corporum, quæ in terræ sinubus generantur, alimentum, Ignea verò, sive æthereæ inibi in fulmina, tonitrua, ignes cadentes, & similia.

Per destillationem namque à Chymicis omnes aquæ, liquores, & olea subtiliantur, ex omnibus Pinguibus sulphureus, oleosus spiritus elicitur, &c. Ulteriùs mul-

tae res in destillatione fixantur per cohobationem; multa fixa volatilizantur, &c.

Reducuntur ad destillationem rectificatio: & cohobatio. Rectificatio est repetita liquorum destillatio, ad eorum spirituosas partes magis purificandas; & e parte materiali separandas. Cohobatio vero est destillationis, reiteratio, quae liquor destillatus, rursus facibus affunditur, & denuo destillatur, quae fieri debet facibus prius tritis, & humore paulatim imbutis, ut macerentur.

Rursus destillatio alia est calida, alia frigida. Calida est, qua partes spirituosae, & subtiles à materialibus, & crassis, mediante igne, separantur. Frigida vero, qua per descensum absque igne partium subtilium, à crassioribus fit separatio. Quae etiam dicitur filtratio, vel deliquium ob diversos modos, quibus haec operatio fit, & quidem filtratio, vel fit per chartam emporeticam, aut manicam Hippocratis, laciniam mucronatam, aut simile aliud instrumentum, Deliquium vero dicitur, cum immundae calces, salia, & similia aëreae humiditatis haustu liquabilia, vel per se inclinatae tabulae marmoreae, aut vitreae imponuntur, vel sacculo inclusa suspenduntur, ut in aëre vaporoso liquefcentia purum sal ab aliquâ resolutione emittant, ut in tartari oleo fabrefaciendo accidit.

Aliae etiam destillationis differentiae à variis modis & vasis cum quibus ea fieri solet, à Chymiae professoribus desumptae, huc adduci possent, ut sunt, quae fiunt, vel per ascensum, aut descensum. A vasis vero alia dicitur recta, ut per Bociam, Marracium, Urinalia, &c. Alia dicitur obliqua, seu per Retortam, &c.

Sed cum haec, & similes destillationis differentiae, vel parvi, vel nullius sint momenti, ac facilius si quae sunt, percipi possunt in praxi, & penes artifices, ideo hic merito percensere omittimus.

A R T. S E X T U S

De Coagulatione, & Fixione.

Hucusque eas percensuimus ignis operationes, quae ad extrahendum è corporibus purum essentialem spiritum ab impurâ materiali eorum faculentia diriguntur; nunc de coagulatione, seu fixatione agimus, qua scilicet possimus eundem spiritum; sive essentiam adeo tenuem, atque volatilem, ne statim aufugiat in auras, rum fixare, tum etiam ut valeamus res sua volatilitate nimis vitae nostrae infensas, cicurare, ac corrigere, media coagulatione, seu fixatione.

Coagulationem, & fixationem simul hic examinamus, quia haec operationes, adeo sunt affines, ut aliqui unam cum alterâ indifferenter confundant, ac utramque pro eodem usurpent.

Nos vero remur aliquo modo inter se differre has operationes tantum secundum magis, & minus; nam fixa ea sunt, quae humidum radicale adeo permanens habent, ut nullis agentium viribus volatilizari sinant (præterquam ab Alkahest, ut a cultioribus Chymiae professoribus circumfertur) ut aurum, vitrum, salia alkalia, & similia, quae ob anaticam unionem essentiae cum materiali eorum parte, nullis ignis viribus volatilizari sinunt; sed fixa permanent. Coagulata vero ea dicuntur, quae concreta quidem sunt sed facile ab igne volatilizari possunt, & ulteriorem fixationem quandoque recipere possunt, ut metalla imperfecta, & alia mineralia, ut vitriolum, alumen, arsenicum, salnitrum, armoniacum, gemmeum, commune, & similia, quae partim volatilizationis; partim ulterius fixationis sunt capacia. Itaque patet quod si aliquod magis latè patens coagulatio, quam fixio,

quia multa sunt coagulata, non fixa, ut aqua, quae in nivem, grandines, &c. coagulatur quidem, sed non fixatur. Sic mercurius sublimatus, aut vulgari modo præcipitatus coagulatur quidem, sed non fixatur; è contra vero nihil est fixum, quin etiam sit coagulatum, ut discurrenti patet. Sed quicquid sit de hac differentiâ, solent esse aliqui, & unam pro alterâ accipere. Unde.

Definitur primò à Gebro coagulatio, quod sit rei liquida reductio ad solidam substantiam per humidam privationem.

Quae definitio non omni competere videtur coagulationi; nam multa coagulantur absque humidam privatione, sed tamen ipsum corpus humidum, si ve volatile coagulatur multoties, & fixatur absque humiditatis separatione, sed ipsa humiditas volatilis coagulatur, & fixatur, ut passim in praxi observatur.

Secundò, Faber in suo Palladio Spagyrico eam definit; quod sit humidam radicalis puri volatilis in permanentem substantiam radicalem unctuosam permutatio, quod idem sonat, ac mollis induratio, & humoris occultatio.

Multipliciter autem fieri hanc operationem communiter asserunt Spagyrici. Et quidem primò per exaltationem, quando scilicet humor ignis vi attenuatus, ac in vapores coactus evolat, remante essentiali humido; vel sub saliformi substantia, vel aliter coagulato, ac fixato. Sic omnia salia in aqua soluta, per humidam exhalationem coagulantur. Secundò coctione, seu digestionem, qua spiritus volatiles quandoque fixantur, & metalla omnia, & reliqua mineralia, & cætera in terrae visceribus coctione indurantur. Tertiò conjunctione, seu unionem, quae fit, quando volatile purum, & nitidum cum fixo itidem puro unitur, in cuius contactu fixatur, sic spiritus omnes volatiles attactu salis fixi alkalizati, vel alterius similis corporis etiam fixantur aliquo modo, sicut etiam suo attritu quandoque volatilizare valent corpus fixum quod solvunt, dum tangunt. Qui præcipuus est fixationis, seu coagulationis modus quo utuntur passim Spagyrici, nam sal essentiale sub formâ volatilis spiritus ludens, tactu salis fixi ejusdem naturae magis essentialicatur, ac simul cum fixo ambo coalescunt in quintam essentiam.

Aliqui omnes modos, quibus coagulatio fieri potest ad duos tantum præcipue reducunt, ad separationem, & comprehensionem.

Coagulatio per separationem illis est, quando humoris separationem, sive illius, quod fluit, durum mistum evadit, & hanc volunt esse coagulationem Chymicam, cujus usus frequens est in corporum depuratione.

Coagulatio per comprehensionem est quando res humida solida fit absque ulla ipsius diminutione, ut cum salia, vel aqua coagulantur, quam coagulationis speciem ad generationis spectare fatentur.

Atque haec satis sint de igne, & variis ejus operationibus; nam sit alias forsitan apud varios auctores reperietis commentas ignis operationes, facile ad supra à nobis adductas reducuntur, cum omnino cum prædictis conveniant, præterquam quod & quae excogitabiles ab aliquibus, sunt ea in praxi observabiles; minime erunt tanquam diversa à nobis supra allatis.

Quibus mediis operationibus elicit Chymia è naturae corporibus essentiam, (quam Paracelsus appellat tincturam) unde varia præparat medicamina; hinc ob operationum ignis examine expediti, medicaminum edissertationem aggrediamur, oportet. Sic igitur.

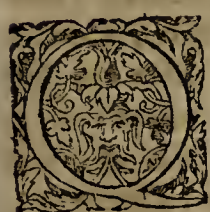
D. C A R O L I

M U S I T A N I

J A T R I A S P R O F E S S O R I S .

P Y R O T E C H N I Æ S O P H I C Æ

L I B E R T E R T I U S .

*De Secretioribus Medicamentorum Chymicis Preparationibus in communi; & præsertim**De eis quæ ex Vegetabilibus educuntur.*

U I D Q U I D ad mortalium lamentabiles reparandas calamitates, alterabilemque vitam in suo sanitatis tono conservandam, aut in atoniam lapsam, ad naturalem harmoniam restituendam sagax natura dixerit, nunc aggredimur examinandum; morti namque per vetiti esiligni venenum, ducta est obnoxia humana natura, morbis quoque tanquam dispositionibus ad mortem se subjecit: semel namque maligno Satanæ suâsu obsequens, deturpata prima ejus simplicitate, defædata ejus puritate, corruptibilis dum evasit, mille morbosarum ærumnarum sustulit quoque sagittas à quibus non nunquam confossa languet, sæpe vulnerata fatiscit. Hinc omnipotens ille rerum parens, talem humanæ naturæ statum clementer commiseratus, creavit de terrâ medicinam, ut tantoperè ab eo dilecti hominis vita, ab irruentibus in diès morborum flagitiis vindicaretur, quam ut è naturæ sinu depromeret, Chymiâ utitur homo, quâ scilicet posset in proprii vultus sudoribus industri laborum artificio, bonum, & purum rerum naturalium à malo, & impuro, quod terra sub spinarum, & tribulorum misterio offert, vindicare, segregare, & uti; Unde igne naturalia tractans corpora possit pura medicamina ab impuris venenis secreta, non autem illis immista languentibus propinare. Sit ergo.

C A P U T I.

Quid sit Medicamentum, in quo consistat ejus vis curativa, & per quid differat ab Alimento, & Veneno.

N E in tenebris versemur in particularium corporum perficiendâ anatome, nescientes, quid ex illis sit eliciendum, ut medicamina fabricare possimus; videndum prius in communi est, quid sit medicamentum, & in quonam consistat ejus vis morborum curativa, ut melius cognoscamus eorum naturam in particulari, ac in ægrorum solamen dirigere.

Medicamentum igitur definivit *Galenus* i. de simpl. medic. facult. cap. i. quod sit omne id, quod naturam nostram alterare potest. Verùm pace *Galenî* manca videtur hæc sua definitio; cum non solum medicamento, verùm etiam Veneno, & morbis ipsis competere videatur, à quibus etiam natura nostra alteratur. Præterquàm quod omnis realis definitio fieri debet per demonstrationem essentialis constitutivi, sive per explicationem causarum; à quibus ens quod definitur in suo esse constituitur; *Galenî* autem adducta definitio in hoc deficere videtur.

Definiri igitur potest aliquantò melius medicamentum cum *Fabro* lib. i. *Myrothecii Spagyrici* cap. 3.

Medicamentum est purum natura, quod naturam nostram læsam, & morbo afflictam alterando succurrit, & juvat; per quam definitionem medicamenti natura sat patere potest: Nam dicitur, purum naturæ, ut pateat essentiæ constitutivum medicamenti, sicut & omnium aliorum corporum naturalium operativum initium, à quo unaquæque res primò constituitur in suo esse, & ab eo omnis corporum pender operatio. Dicitur verò, quod naturam nostram læsam, &c. per quod patet differentia medicamenti ab omni eo, quod non est ipsum; nam tantum medicamenti proprium est naturam nostram eo modo alterare, ut illam læsam juvet, restituat. &c.

In quo autem consistat vis omnis curativa medicamenti, per quam nostram alterare valet vitam, ac à morbis vindicare, incompescibili jurgio contrahitur inter scholasticos *Galenistas*, & *Paracelsistas*, aded ut ambæ hæc sectarum phalanges, magno logismorum apparatu munitæ, invicem pugnent, unaquæque tamen pro propriâ suadendâ, ac tuendâ, sententiâ: *Galenista* enim sicuti omnia corpora naturalia, ex quatuor elementorum connubio prodire affirmant, ita eorundem omnes activitates primis elementalibus qualitatibus refundunt, quas sicuti contrarias invicem assignant, omniumque corporum activitatem vi contrarietatis sustentare putant, ita etiam omnia medicamenta vi ejusdem contrarietatis

agere, morborumque curationes perficere suadentur.

Paracelsus autem *Galenum* Helvetico veluti cachinno irridens, licet quandoque sibi inconstans, atque dissimilis ad sæpè explosa elementalium qualitatum theoremata recurrit; tamen negat medicamina vi contrarietatis morbos curare, & fatetur omnem medicaminum activitatem, ac, sanationes omnes vi similitudinis perfici, à quo etiam seducta *Paracelsistarum* turba, pro hac astruenda sententiâ acriter contendit.

Sed hæc facile compescere poteritis lites, si lumine naturæ, primò cognoveritis omnem vim, sive virtutem medicamentolam, per quam medicamenta morbos curare valent, consistere in pura, ætherea, spirituosâ, essentiali rerum substantia (competente tamen, non autem exuberante) in quâ *Archeus* vitalis suas reperit delicias, atque pacem, unde natura à suo casu veluti resurgit, atque exjacente fit sedens.

Secundò, si animadvertatis ambas hac sectorum phalanges, lumine tantum phantasiæ ductas, ac seductas in varietate suppositi versari, sub æquivocis tamen, nec de eodem termino disputare. Nam *Galenista* suum dum astruunt axioma: *contrariis contraria curantur*, loqui videntur de eâ contrarietate, quæ refertur ad morbum, quia dum ex propriis constat causis, quæ sua activitate vitam pessumdantes, in ejus destructionem terminantur; hinc medicamentum quatenus morbo resistit, eumque expellit, rectè dici poterit in hoc sensu: contraria contrariis curari, cum contraria ea sint in naturâ, quæ se mutuo expellunt. *Paracelsista* autem considerantes omne malum, & defectuosum, seu morbosum non in positivo, sed in negatione integritatis vitæ consistere, quatenus omnis morbus consistit in integritatis vitæ privatione; hinc considerans purum medicamentorum ens vitæ applicatum, (quæ secundum *Hippocr.* est vera morborum medicatrix) ob maximam, quam habet cum illâ similitudinem, illam restaurare, reparare, munire, atque à defectuoso statu ad integrum reducere, atque ad eam sanam reddere asservit: *similia similibus curari*. Non tamen vi contrarietatis, sed vitam restaurando, quæ dum restauratur, ipsa dein insurgit ad morbosorum entium, à suo limine proscriptionem. Atque ad eam cum non loquantur de eodem termino hi disputantes, nulla amplius supererit de hac re inter eos lis.

Ex quibus colligere etiam poteritis, differentiam medicamenti ab alimento, & veneno; nam alimentum etiam est pura ciborum substantia, quæ nostrum vitæ spiritum sustentat, non secus ac oleum totum inflammabile, purum, ac æthereum, in ellycnio accensam sustentat lucem, ac in ejus alimentum cedit. Venenum verò est omne id, quod, sive natura sua exoticum, sive exuberans intra vitæ nostræ limina receptum, vitam diversimodè agitat, quatit, atque suâ præsentia in varios impellit motus præternaturales, ut in furorem, iram, pavorem, &c. à quibus agitur vitæ spiritus vitæ spiritus, sicuti ægrotat, ita demum ni deficient tales motus, fatiscit, atque extinguitur. Non secus ac v. gr. si puro oleo aquam, quæ minimè inflammabilis est, atque aliud simile misceas, quod deinde, si diu perseverabit, flammam reddit aliquantò infirmam, ac demum extinguit in ejus radice receptum; idque quia id non est exiguum, neque in lucis nutrimentum cedere valet.

Colliges hinc differentiam medicamenti à veneno, & alimento, quia alimentum tantum habet vitam sustentare, atque in eodem tenore conservare. Venenum verò habet eam pessumdare, destruere, attenuare, ac in pejus alterare, ac demum extinguere. Medicamentum verò eò illam alterare valeat; ut à statu morbofo ad sanum, suâ vi restituere va-

leat, causas omnes occasionales vitæ nostræ infensas proscribendo, abstergendo, atque diversimodè agitatum pacando, è præternaturali statu morbofo, ad naturalem statum reducere, ac restituere valet.

C A P U T. II.

Quotuplex sit Medicamentum in Communi.

T Ot debent esse medicaminum species, quot sunt modi, & viæ, quibus natura (quæ est vera morborum medicatrix) sanationes morborum perficere valet; Nam cum omnis morborum curatio consistat in ablatione causarum morbosarum, à quibus fiunt, & conservantur in vitâ entia morbofa; quot igitur erunt causæ morbificæ, & viæ, quibus earum expulsio perfici potest, tot debent quoque esse medicaminum species, sive facultates, & energię, pro cujus rei clariori intelligentiâ.

Supponendum, omne ens morbosum, à duplici causâ constitui in suo esse, & operari. Prima, & principalis est efficiens Idea in *Archeo*, seu vitæ spiritu ad noxii præsentiam parata, in cujus obsequium semel redacta vita, ab eaque impulsâ, ei servit, à quâ impellitur. Secundò est occasionalis, quæ est veluti occasio, ad cujus præsentiam, talis suscitatur Idea in vitâ, non secus ac ex ictu chalybis, & silicis excutitur ignis, ut est omne id, quod vitæ nostræ extraneum in suâ quadrâ introductum, suâ præsentia, totam *Archei*, sive vitæ spiritus *Oeconomiam* turbat, ac quietem invertit. Sive id sit deforis receptum, sive susceptum, ut venenum, vel omne aliud naturæ nostræ exoticum simul cum potu, cibo, vel pharmaco in nostrum corpus furtivè introductum, sive inspiratum Gas, aut minerale, aut quomodocumque putridum, sive Epidemicum, sive Endemicum, & similia, quæ deforis introducta valent sui præsentia Ideam morbosam in vitâ suscitare, sive vitæ integritatem intercipere. His etiam addere poteritis injecta à *Sagis*, quæ simili modo operantur, *Archeum* commovendo, ac in varios furores impellendo, &c. Sive fuerint retenta nostrarum facultatum vitio, errore, vel defectu, ut sunt recrementa vel post celebratas alimenti coctiones residua, vel ex alimentorum transmutatione penes nos prognata: quæ tanquam ex nostræ vitæ republicâ expulsi cives, utpotè unitatis, & concordie hostes conturbantes, quandiu intra ejus limina manent. Cujus rei sit in exemplum spina digito infixâ, sola præsentia, insitum illius partis turbans spiritum, qui ad noxiæ præsentiam iratus, noxiæ concepta Idea, tumultuatur, ac influo veluti evocato spiritu, ut noxium, sibi que peregrinum expellat hostem, ac à vitæ limine proscribat, furit, impellit, ac furiosè movetur, unde pulsus ingens, calor adauctus, dolor, & cætera in digito excitantur, ita imperante concepta in insito spiritu digiti furoris Idea, occasionaliter ibi suscitata, à solâ spinæ præsentia. Unde curatio ibi perficitur, vel ablata spinâ, in quâ occasionaliter fovebatur ibi furoris Idea, vel illinctu leporini adipis à canibus prædati, vel linteoli etiam à leporino sanguine madefacti, aut alterius ejusdem animalis vitæ participis applicatione, ubi pavoris Idea jam sigillata, ceu in vitæ sede ob violentæ mortis timorem, perseverat in animali aliàs timidissimo. Sic hac eadem suppositâ theoriâ, compertum habemus, *Dysenteriam*, quæ etiam sustentatur à furoris Idea in intestinis concepta, exhibita etiam leporini sanguinis à canibus mactati drachma una confestim curatam, &c.

In quâ re animadvertendum etiam sæpè sæpius ex solâ Ideâ in Archeo concepta, absque extraneâ materiâ occasionalis in visceribus præsentia, veluti seminaliter nasci, ac sustentari morbos aliâs contumacissimos, quos archeales appellat. *Helmontius*. Sic in mulieribus hysterica affectiones ex solâ furoris, timoris, pavoris, vel simili Ideâ uteri nascuntur, & quandoque ad ultimam usque earum tragædiæ scenam complendam sustentantur. Pari etiam modo Idea in semine podagrici, vel aliter morbofi patris semine concepta seminaliter, veluti jure hæreditario filium podagricum, vel aliter morbosum generat, &c. sed his breviter suppositis tanquam ad remedium cognitionem pernecessariis.

Dico primò, quòd sicut ex superius dictis morbus in suo esse duo dicit, scilicet Ideam in Archeo conceptam, à quo efficienter, & impuritatem vitæ extranearum præsentia, à quibus occasionaliter morbus suscitatur; ita proportionaliter omne medicamentum (morbo ex Diametro aliâs oppositum) in suâ essentiâ duo perficere debet, scilicet impuritatem omnium proscriptionem è vitæ limine, unde Archei pacatio, atque sui naturalis toni reductio resultat; & prognatæ Idæ morbificæ extinctionem.

Dico secundò duplicis generis medicamenta ab arte spagyricâ parari possunt. Aliud est universale, aliud verò particulare. Universale est illud, quod, ob maximam puritatem, perfectionisque entelechiam, ac summam cum vitæ nostræ spiritu analogiam, quam habet, valet quomodocumque morbosam vitam sanare, seu quoslibet morbos curare. Cujusmodi sunt singula *Paraselsi* arcana, ut liquor Alkahest, tinctura lili, lapis philosophorum, mercurius corallatus, Diaphoreticus, seu aurum obrizontale, & similia, quæ unius dissolventis spiritus consanguinitate conspirant in unisonum. Valent enim hæc maxima spirituosa suæ substantiæ puritate, vitalem archeum, ab omnibus sordibus extraneis, illique exoticis mundare, ac vitam in summam suæ perfectionis, & sanitatis formam tingere, atque exaltare. Particulare verò medicamentum illud est, quod particulari modo, & viâ, particularem morbum curare valet.

Particulare verò medicamentum rursus dividitur (universale enim, quoniam in unitate consistit, non est divisibile in alias species) & aliud est purgans, aliud verò anodynum, seu confortans. Purgans medicamentum illud est, per quod excrementorum omnium retentorum, vel aliarum impuritatum evacuationes perficiuntur. Anodynum autem, seu confortans illud est, quod, ob maximam genialem similitudinem, quam habet cum nostro vitæ spiritu, atque balsamicam virtutem archeum theticâ idearum cohorte tumultuantem, atque temulenter furentem solatur, pacat, ac penè fatiscentem confirmat. Non secus ac qui operoso labore lassatus dies, ac noctes transegit, totus tam corpore; quam mente fatigatus, atque adeò deficeret, nisi refectus grato colloquio sociali, ac amæna conversatione, atque cibo, & potu meraciori, tristes, defessas, oppressas, exhaustasque reparando vires, ad pristinum reducatûr naturalem tenorem.

Rursus purgans medicamentum quatenus quatuor diversis modis, ac viis excrementorum, & aliarum impuritatûm ablationem, resolutionem, ac consumptionem, moliri potest, etiam quadruplex est, scilicet Emeticum, Catharticum, Diureticum, & Diaphoreticum. Emeticum, sive vomitivum purgat per vomitum. Catharticum per inferiora. Diureticum per urinarum vias excrementa resoluit. Diaphoreticum demum per sudores, seu per diaphoresim evacuat.

Anodynum verò, sive confortans, vel per odorem, vel per radium, veluti spirituale operatur.

Primi generis sunt suffitus, & odores omnes, quæ balsamica, quæ pollent vi naturale nostrum radicale humidum (Ballamum vitale à *Paraselfo* appellatum) corroborando, archeales morbos curare valent. Secundi generis sunt Periaptra omnia, & Anuleta, ut Alcis unguis contra Epilepsiam; & magnetis emplastrum, ut inquirunt aliqui, pro abortu præcavendo, &c.

His addunt aliqui remedia dicta specifica, quatenus, vel sunt tantum alicui nostri corporis appropriata, eamque peculiari modo respiciunt, ut inquirunt aliqui, sic capitale, ophthalmicum, odontalgicum, cordiale, stomachicum, uterinum, &c. vel alicui morbo specialiter curando idonea, ut epilepticum, apoplecticum, podagricum, febrile, pestilentiale, venereum, vulnerarium pustulosum ulcerosum, &c. medicamentum denominatur. Quæ medicamina etiam præfatis modis, vel scilicet sedando archeum, vel abstergendo impuritates à particularibus visceribus, operantur, quamquam in specie unum quodque peculiare membrum, seu morbum respiciat.

Uterius sumpta differentia medicamentorum à formâ, aliud dicitur aqua, aliud spiritus, aliud oleum, quinta essentia, tinctura, extractum, flos, magisterium, ballamum, clyssus, fæcula, elixir, sal, vitriolum, &c. quæ juxta corporum tractandorum differentiam educuntur, ut infra patebit. Nos ergo eâ quæ practicâ operatione, & observatione comperta habemus, quò usque vires sufficient, demonstrabimus.

C A P U T. III.

De Materiâ circa quam versatur Chymia, ut medicamina educat.

Exposuimus huc usque omnium instrumentorum suppellectilem; & operationes recensuimus Chymico ministerio pernecessarias. Nunc præponamus, oportet materiam circa quam Chymia versatur, à quâ scilicet mediis tam instrumentis, quam operationibus suos producit effectus, & præcipue medicamina, de quibus propriè hic agimus.

Corpora igitur naturalia, quæ in terræ sinu successivis generationum periodis obnoxia sunt, materiam esse à spagyricâ facultate tractabilem, nemo est qui ambigit. Constat namque ex sacris creasse *Altissimum de Terrâ medicinam*; non igitur nisi in terrâ ea inquirenda erit. Præterquam quòd omnia, quæ ad alterabilis hujusce vitæ sustentamentum necessaria sunt, non nisi è terrâ prodeunt; è terrâ etiam quidquid valet contra morbosum, petendum.

Triplici autem differentia, distinguimus omnia naturæ corpora à Chymicâ facultate tractabilia. Aliâ n. sunt *vegetabilia*, aliâ *mineralia*, aliâ verò *animalia*; à quibus veluti à triplici regno universa generabilia, & corruptibilia corporum monarchiâ comprehenditur.

Et quidem sub vegetabilium Regno continentur omnia, quæ vel vegetabilia sunt, vel à vegetabilibus producuntur, ut herbæ, arbores; ligna, fungi, cortices, aromata, gummata, flores, fructus, &c.

Sub mineralium verò Regno subduntur metalla omnia, sive perfecta, sive imperfecta, & ea, quæ ex metallis dependent, seu cum metallis generantur in mineris, ut antimonium, marchasita, lithargyrium, auripigmentum, arsenicum, sulphur, tutia, vitriolum, alumen, & similia. Lapidés etiam, & omnes eorum species, ut gemmæ, uniones, corallia, &c. etiam sub mineralium Regno continentur.

Sub animalium demum Regno subijciuntur animalia tam perfecta, quàm imperfecta, & quæ ad eorum partes tam fluidas, quàm solidas attinent, ut carnes, ossa, membranæ, sanguis, excrementa, &c.

Nos igitur juxta hanc corporum naturalium divisionem, & medicaminum, tractationem, proportionally dividemus. Agentes in præsentī libro de iis medicamentis, quæ ex vegetabilibus educi possunt. In sequenti verò de iis, quæ ex mineralibus parantur. In ultimo demum de iis, quæ ex animalibus, & eorum partibus dependent, agemus. Sit ergò.

CAPUT. IV.

De Medicaminibus, quæ ex Vegetabilibus educuntur.

Primò morbis accommodata remedia, è vegetabilium Regno eductibilia pertractamus, non ut vulgò solent seplax ea simul miscere, atque offam conflando ex pluribus simplicibus, ut in formâ syrupi, confectionis, pulveris, vel pilularum, aut simili alia larva languentibus exhibeant; sed tantum delicatiori modo ea tractantes, ex illis puram, homogeneam, spirituosam substantiam, essentialē ab impura fæculentia, materiali, inutili, ut s. puriora, gratiora, atque efficaciora parare valeamus medicamina.

Purior autem, atque defæcior vegetabilium pars, dum è materiali impura separata in medicamen transit, secundum variam mistorum, è quibus educitur, naturam, variam quoque inducit formam, ut salis, spiritus, olei, clyssi, magisterii, &c.

ART. PRIMUS.

De modo extrahendi essentiam volatilem è vegetabilibus.

Latitare in omnibus vegetabilibus sicut & in aliis naturæ corporibus, substantiam quandam ætheream, spirituosam facultatem omnium, & operationum causam, luculenter lumine naturæ satis, superque demonstravimus; nunc quomodo è corporibus extrahi possit, videndum. Tali namque substantiâ turgente, vegetant plantæ omnes, germinant, florent, fructusque edunt, ea verò fatifcente, & hæc fatifcunt, ac corrumpuntur; ed quia talis substantia est ipsissima plantarum vita.

At quoniam talis essentialis substantia, dum per ignem è corporibus educitur, sub triplici formâ præcipue, ut plurimum ludit, scilicet sub formâ spiritus volatilī, salī volatilī, & salī fixi. Hinc primò agendum de modo extrahendi eam, sub formâ spiritus volatilī manentem; ac infra quomodo sub formâ salī, sive fixi, sive volatilī ludens educatur, videndum. Ea namque in hominum usum cedit, tam in alimoniam, quàm in medicamentum.

Quam substantiam inspicientes Medici, ac Philosophi omnes variis conati sunt decorare speciosis nominibus, ut illam demonstrare, ac significare possent. Aliqui enim spiritum, alii humidum primi-genium, alii calidum innatum, ignem cælestem, balsamum, sulphur, mumiam, Cælum Philosophorum, & similibus nominibus appellavere; alii quintam essentiam, alii rorem cælestem. Nos verò qui parum de nominibus solliciti sumus; talem entitatem dicimus esse vegetabilium, sicut etiam omnium corporum, vitam, essentiam, seu essentialē constitutum rerum naturalium.

Volatilī igitur hujusce essentiæ extractio è vegetabilibus, variè à pluribus traditur. Alii enim extrahunt succos è vegetabilibus, ac fermentare sinunt. Alii ipsa contusa vegetabilia absque succi è facibus

separatione fermentant. Rursus alii per mensem, alii hebdomadam volunt fermentari debere. Nos verò compertum habemus; non ex omnibus vegetabilibus indifferenter eodem modo, nec eodem tempore fermentationis essentiam volatilem extrahi posse; sed pro corporum diversitate, diversos servari extrahendi modos, nam aliqua essentiam habent in superficie, & levi, vel nullā indigent fermentatione. Quædam in centro, & magnam requirunt. Sicut, & aliqua sunt tenuia, quædam verò densa, & compacta; quamobrem non analogâ operatione, ac modo ex omnibus extrahi potest essentia volatilī. Sic alio modo ex floribus, alio ex herbis, & fructibus, alio ex lignis, alio ex aromatibus, alio ex gummatibus, &c. extrahitur.

Et quidem ex floribus, fructibus, & herbis sequenti methodo volatilī essentia educi potest, nam in his modus extrahendi est idem, solum verò tempus fermentationis variatur, prout scilicet longo, vel brevi temporis intervallo fermentari exigunt; Flores enim vel nullam, vel minorem fermentationem, quàm fructus, vel herbæ exposcunt. Signum verò jam peractæ fermentationis est sapor acidulus, & odor vinosus.

℞. Flores, herbas, vel fructus ad libitum, contundantur, si virides fuerint, si verò sicca aqua, vel ex eisdem floribus, herbis, vel fructibus destillata, vel defectu hujus, communi madesac ad proportionem viridum. Sine per mensem, vel minus pro rei exigentiâ in ventre equino fermentari, ac torculari exprime omnem succum, cui novos flores, vel herbas reasfunde, & iterum per mensem fermenta, ac deinde destilla calore B. nam reddent primò spiritus volatiles, inflammabiles, redolentes naturam ejus, à quo sunt educti, quos si vis rectifica, & usui serva.

Alii cum Paracelso lib. 4. Archidox. ita procedunt in extractione quintæ essentiæ ex herbis, & similibus quæ crescentia Paracelsus appellat.

℞. Crescentia contusa perquam optimè, quæ ponas in vas aliquod aptum, & hoc in ventrem equinum septimanis quatuor collocetur. Pesteà destilla per B. Iterum ponantur in firmum equinum diebus octo, & rursus per M. B. destillantur. Ita ascendit essentia quinta per alembicum, corpus verò manebit in fundo. Si quid essentiæ quintæ restitisset in fundo, putrescat ulterius, & fac ut prius. Accipe tandem aquam destillatam hanc, eamque de crescens hoc iterum adde, ac ita per pellicanum digerantur simul diebus sex, inde color spissus fiet quem per M. B. abstrahes, & recedet corpus in fundo, quinta essentia remanente in superficie. Hanc separa juxta rectorivum processum, alias Pressorium à facibus, & finito quintam essentiam hanc digeri diebus quatuor.

Alii demum hoc alio modo procedunt.

℞. Herbam succulentam, & recentem è terrâ evulsam cum foliis, & radice, tere, & pralo exprime succum ejus, & phiale impone ad deservendum, ut supra, donec vini saporem, & odorem acquisierit. Destilla lento calore, ut spiritus ascendat per modum aqua vitæ strias facientis, quæ striæ quandiu perdurant, tandiu continuanda est destillatio, evanescentibus autem striis, cessandus est ignis, ne phlegma spiritui misceatur. Qui si forsitan phlegmatis aliquam portionem secum habet, rectificandus est lentissimo igne, donec à phlegmate purus sit, quem cognosces gustu, quia talis spiritus sapit omnino aquam ardentem, & ardet sicut vini spiritus alcoholizatus.

Qui ultimus processus extrahendi essentiam volatilem è vegetabilibus non absimilis videtur, ei quo vinum fit vulgari modo, ac destillatio ferè analogâ ei est, quâ fieri solet spiritus vini rectificatus, quinta essentia vini ab aliquibus appellatus, ubi reperies in infimis dolii partibus, ubi talium succorum fermentatio celebrata est, adhærentes fæces, seu tartarum,

rum, à quo sal etiam vegetabile, tam volatile, quam fixum admirandis etiam virtutibus præditum, extrahi potest, ut infra dicemus.

Qui tres modi extrahendi essentiam volatilem è vegetabilibus, in unum coire videntur, quodd scilicet media fermentatione æstuans spiritus ad materiæ superficiem evocatus, mediâ destillatione extrahatur, sive id fiat contulis vegetabilibus, confusisque simul succo, & facibus, sive expresso prius, ac à fecibus separato succo, quæ opus non variant.

Ufus autem huiusce volatilis essentia est in febribus, præsertim malignis, & omnibus morbis per diaphoresim solubilibus; cum namque sit summe diaphoretica talis essentia, & vitæ nostræ balsamum, omnibus consequenter morbis accomodari felici cum successu potest, cum tantum naturam suâ puritate, ac balsamicâ vi confortando, ac sublevando juvet. Est etiam vulnerum balsamum, tam interius assumpta, quam exterius applicata, omnem namque inhibet corruptionem.

In quâ re notandum, non totius corporis essentia extractionem haberi, per spiritus volatilis separationem tantum; sed quandoque in facibus, quæ post destillationem remanent, latitat etiam sal essentialis, in quo pars quoque essentia totius mixti conditur: unde non nunquam facies, quæ remanent, debent comburi, & sal extrahi, modo infra dicendo, ad totalem essentia extractionem ex corporibus.

Alia autem corpora ad vegetabilium regnum atinentia, ut aromata, gummata, ligna, & cætera sicca naturæ, cum essentiam volatilem præfata extrahendi methodo non reddant, sed alia longè diversa, ac sub diversâ etiam formâ, scilicet sub formâ tincturæ, magisterii, clyssi, &c. Hinc omisso eorum examine, in genere ubi de magisteriis tincturis, &c. agemus, eam expendemus, nunc verò sit.

ART. SECUNDUS.

De Sale volatili, sive essentiali è vegetabilibus parando.

Ludit etiam in naturâ sub saliformâ quædam substantia rerum essentialis spiritus, qui tam in natura, quam in medicina mirabilium effectuum est patrator. In naturâ namque est veluti seminum omnium, plantarum, mineralium, & animalium essentia, & vitæ fomes, & proximum, purumque alimentum. Nam quò magis terra huiusmodi sale abundat, eò fecundiori generatione, in eâ luxuriant generalia quæcumque corpora, atque feracior redditur. Imò compertum habemus, quodd si terra omni sale aliquo medio artificio priveretur, adeò sterilefcit, ut semina, & plantæ minimè in ejus sinu germinant, crescantque. Secus verò quo abundantior est sal in ea, eò fertilior redditur. Sic salis beneficio ex fimo vegetabilium corruptione tenus resultantis, saginantur arva, dum fimo stercoreantur. Est namque volatilis, sive seminalis spiritus sedes; unde, qui nimia ad Venerem propensione, & libidine pruriunt, salaces dicuntur. Repit namque in terræ visceribus huiusmodi sal, ac aquâ solutus, huc illuc dum fertur, varia generare corpora, ac diversimodè transmutari experientia dicat; dum juxta insitorum fermentorum naturam in terrâ varias subit formas. Sic ut alibi diximus, in vegetabilium radicibus, haustus peculiari plantæ fermento in succum *Leffas* proximum inchoato plantæ nutrimentum transmutatur. In minerale verò succum proximum mineralium (*Bur* ab *Helmontio* appellatum) alimentum, sive incrementum transmutatur, semel minerali odore tenus fermentatus, ut suo loco uberius diximus. Hæc, & alia in naturâ operatur sal essentialis, quæ ulterius medicina demonstrat, dum salem istum mirandis vir-

tutibus refertum, in morbis depellendis observat, ut in sequentibus patebit.

Unde non immeritò hæc, & alias intuentes salis operationes *Hermetici*, & *Paracelsisti*, eò ducuntur, ut illum tanquam tertium rerum naturalium principium asserant, ut supra innuimus. Quid ni & ipsam non admirabimur antiquitatem, quæ salis excelsas admirata virtutes, summis laudibus, cum decorare conatur? Nam *Homerus* divinum appellat, & *Plato* in *Timeo* amicum Dei corpus nuncupat.

Est autem sal in naturâ in duplici præcipue differentia, quatenus duplici methodo è naturæ corporibus elici potest, licet unica, & homogenea essentia sit utriusque constitutiva. Alius enim est volatilis, alius verò fixus. Et quidem demonstrata in præsentis articulo salis essentialis, & volatilis extrahendi methodo, in sequenti, quomodo fixum educatur, agemus.

In quâ re advertendum, quodd ea vegetabilia, quæ succo magis abundant, majorem salis volatilis copiam reddant, quæ autem sicciora, ac solidiora sint, salis fixi abundantiora, ac uberius fixum salem, quam volatilem reddunt. Hinc quoniam ex succo prædictis vegetabilibus major, ac uberius volatilis salis copia elicitur, ut ex herbis, fructibus, &c. Hinc sequenti methodo ex huiusmodi vegetabilibus volatilem salem extrahes.

℞. Herbas, ex quibus extrahes omnem succum, quem putrefac cum facibus in vase amplo, & oblongo colli, vel in furno igne digestionis vel etiam in ventre equino per quindecim, aut viginti dies, pro ut major, vel minor herba durities exegerit. Deinde destilla per MB. quidquid poterit destillare: humiditas destillata iterum infunditur facibus, & calidè permiscetur, & filtrantur simul, dum calent, ut quidquid est salis simul cum humiditate per filtrum transeat. Depura aquam à subsidentibus facibus, & ad consumptionem tertia partis deinde calore B. evapora: Quod superest dein in loco frigido collocandum est, ut sal essentialis in crystallos coeat, quas collige, & serva. Aquam remanentem iterum bullire sinas, ad consumptionem tertia partis, & eodem modo pone in loco frigido, ut crystallizetur sal, sicque procede usque ad omnimodam salis ab ea extractionem quod conjicitur sapore; nam quandoque extrahitur ad ultimam usque aqua evaporationem, ut clarius in præxi patet.

Ufus huiusmodi salium est quasi in omnibus morbis, ac præsertim in febribus sunt veluti universale præsidium, secundum *Helmontii* sententiam. De quibus salibus *Joan. Petrus Faber* lib. 2. *Myrothecii spagyrici* cap. 2. inquit: Pollent enim summis virtutibus, & in medicinâ faciendâ, beatus est Medicus, qui tales crystallos habet, ut medeatur morbis.

ART. TERTIUS.

Qui methodo Sal fixum è vegetabilibus extrahatur.

Educitur etiam vi ignis è vegetantibus fixum sal, seu Alkali, ut aiunt Chymici, quia per alkoholizationem ex eis paratur. Est namque hoc sal summatum virtutum plenum, quia in se continet fixum vegetabilium spiritum, sive essentiam, estque corporum tanquam fixa eorum essentia sedes, ac fundamentum, sive generati corporis conservatio, fulcrum. In misto autem sal non est, sed fixa, & stabilis ejus essentia, fit verò sal mediâ incineratione, dum tantum in cineribus residuus reperitur. Fit autem hoc modo:

℞. Vegetabilium siccorum q. v. combure, & reduce in cineres albosissimos, è quibus cum maximâ quantitate aque vel ex eisdem vegetabilibus destillata, vel etiam communis

communis, extrahesal, faciendo lixivium ex cineribus, & aqua, quæ cum hypostasim deposuerit, per inclinationem separetur lixivium clarum à subsidentibus cineribus; lixivium si opus fuerit, depura pluribus filtrationibus medijs; dein aquam lento igne evapora, & reperies in fundo vasis sal, quod serva ad usus varios ut infra.

Verum huiusmodi salis extractio tunc fit, præcipue quando simul cum eo conjungenda est etiam volatilis vegetabilium essentia, ut infra; nam si absolutum ægris propinare volueris; saporem lixivij habet, licet etiam aptum sit medicamentum, ita præparatum.

Hinc alij, ut saporem lixiviale ab eo adimant, recipiunt cineres modo supra dicto factos, ac iterum cum sulphuris æquali parte calcinationi exponunt, ad totalem usque incinerationem, dein etiam supra alato modo sal extrahunt, ac usui servant, sic enim saporem lixiviale non habet.

Habent huiusmodi salia vim laxativam, nam humores quoscunque compactos à ventriculo, & intestinis abstergunt, incidunt, resolvunt; unde omnibus ferè ventriculi & intestinorum morbis sunt accommodata remedia, ut cholera, dysenteria, colica, sed præcipue obstructionibus omnibus hypochondriacis curandis, summâ cum utilitate, & lenitate valent. Omnibus ventriculi indigestionibus, præsertim acidis, nec non fami præternaturali ex acido humore ibi stagnante oriundæ, præsentaneum habemus expertum medicamentum; unde prægnantibus, quibus periculosa est aliorum medicamentorum administratio, ob abortus periculum, summâ cum securitate administrari huiusmodi salia poterunt, dum a ventriculi variis tentantur affectionibus, aliàs clamorosis.

Possunt exhiberi, vel cum aliquo jusculo, vel absolute. Dosi à gr. x. ad ʒj. β, magis, vel minus juxta corporis habitum.

Adverte tamen, quod cum jusculo aliquo sal alkali exhibetur; oportet abstinere huiusmodi sales, cum jusculis, sive vehiculis acidis misceri; nam huiusmodi salium proprium est, acidis præcipitare succos, eorumque acores corrigere, à quibus omnium fermentorum morbosorum fomes pendet: hinc alkali dum cum acido jusculo suas eferunt actiones, redduntur deinde inefficaces, ac nullius activitatis participes. Id mihi apud Galenistam videre contigit, qui ægroto ictericiâ laboranti, per plures auras salis absynth. fixi ʒj. in limonum succo absque languentis levamine exhibuit.

Hinc præsentaneum eruitur medicamentum, ad dentium stupiditatem ex acido proveniente, ut alkali perfricentur dentes.

A R T. Q U A R T U S.

De Essentia Menthae.

E Gimus supra quomodo vegetabilium essentia aliàs homogenea, vi ignis sub triplici diversâ substantiâ, spiritus scilicet, & salis, tum fixi, tum volatilis ludens extrahatur; Non pro completâ rei notione videndum, quomodo ex illorum mutuâ unione, unica præparetur, velut totalis vegetabilium essentia.

Verum quoniam varia est essentiarum extrahendi methodus, pro diversitate corporum, ex quibus extrahitur; nam alia sunt succulenta, alia sicca, alia gummosa, alia lignosa, &c. Hinc in primis ex succolentis totalis essentia extractio fieri num possit videndum, inferius agentes de alijs; Et primò quidem exordium sumimus ab essentiâ menthae, quæ sequenti methodo fit.

℞. Mentha mense Julii collecta quantumvis, ex qua per expressionem extrahesuccum in maximâ copiâ, fermenta per xx. dies in ventre equino. Deinde destillaento igne cinerum, donec stria cesset, hoc enim est si-

gnum, quo cognosci potest spiritum ascendisse omnem, quem ter vel quater lentissimo ignis calore rectifica, donec ab omni phlegmate vindicetur. Dein ex magmate residuo per fermentationem salem volatilem extrahes, ut supra diximus, ac demum ex subsidentibus sacibus, & alia mentha prius sicca per combustionem saltem extrahes fixum conjunge omnia simul, & serva.

Alij alio modo ex menthâ, sicut etiam ex simili- bus alijs herbis odoriferis, extrahunt essentiam, ut.

℞. Mentha q. v. putrefac per xx. dies, prius tamen optimè confusa, ut supra, destilla, ut spiritum supra dicto modo extrahas, quem rectificatum residuo magmati pluries affusum digere, & destilla. Poteris loco spiritus menthae, etiam vii spiritum vini rectificato ad supereminentiam iv. vel v. digitorum magmati imposu. Digere per iv. aut v. dies in cineribus, aut B. tepido, deinde destilla, donec stria cesset: separa phlegma, rectificando spiritum, quem iterum magmati residuo reafunde, & digere per ij. aut iij. alios dies, & destillabis supra dicto modo, quam digestionem, & destillationem multoties reiterabis, separato phlegmate in singulis destillationibus, donec sal volatilis ascendat, quem serva, ut cum spiritu conjungas.

Deinde oleum per descensum ex aliâ mentha copiâ extrahes ita.

℞. Mentham siccam in maximâ quantitate, quam immitte in vas terreum, aut in vesicam cupream ad collum usque & comprimes, ut majorem copiam vas capiat, quantum fieri poterit: tum demum linteo madido collum vasis cooperies, aliudque vas fictile vitreatum vacuum, sed solum aqua fontana perlimpida semiplenum submittes, & conjunges alterum alteri, ita ut os vasis pleni mentha subintret os alterius vasis, aquâ fontanâ semipleni, & sic unita vasa, juncturis peroptime lutatis, in terram sepelias, facta fovea, donec vas aquâ semiplenum totum cooperiatur, & plenum mentha usque ad medietatem etiam sepeliatur, terra, vel arena undequaque supposita. Deinde coronam lapidum fac instar putei osculi circa vas mentha plenum, donec vas æquent altitudine, in medio corona stans: hanc coronam carbonibus ardentibus reple, ac etiam lignis impositis, ignem per v. aut vj. horas continuando. Urge dein ulterius ignem quò ad fieri poterit per iij. aut iv. alias horas. Demum frigesctis vasis, & sejunctis separabis oleum ab aquâ per infundibulum. Hoc oleum deinde rectifica in retortâ, cum paucis vitriolo ad rubedinem calcinato, ter, vel quater, singulis vicibus mutato vitriolo. Deinde huic oleo rectificato, & ab omni empyrenmate vindicato, immitte nova folia mentha, & expone insolationi per aliquot dies; vase opt. obturato deinde his expressis, folijs, & oleo omni opt. emunctis, nova folia oleo immitte, & iterum insolationi expone, ac exprime præfato modo, iterando immissionem, & expressionem ter, vel quater, donec oleum fragrantissimum mentha odorem acquisiverit. Huic oleo deinde immitte spiritum, & sal tam volatile, quam fixum extractum, tam ab omni residuo magmate, quam ab aliâ novâ menthâ. Digere per iij. dies, & serva in pholis per quam optimè clausis. Vires, & usus hujus arcani.

Primò enim hoc menthae arcanum mirabiliter omnibus ventriculi affectibus resistit, eò quod eum roborat, & ab omnibus vindicat excrementis, quæ ipsum turbare possint. Sic statim singultus, vomitiones, cholera, Bradepsiam, Apepsiam, &c. tollit efficaciter. Secundò, lumbricos omnes, & ventris tinea teretes enecat, tam assumptum quam externa ventris perfunctione. Tertio, capitis dolores ferè omnes, qui per consensum à ventriculo foveantur, mulcet, & curat. Quarto rabidorum canum moribus tuto succurrit, si recens vulnus eo arcano lavetur, & imposito gossipio eo arcano madido per aliquod tempus madefiat. Quintò, pestiferis omnibus, & malignis morbis resistit. Demum, tumores omnes duos discutit, & dissolvit, & phlegmo-

& phlegmones ad suppurationem deducit, atque suo spiritu balsamico pestilens virus in bubone solvit, ac tumorem ad coctionem perducit.

Dosis est, dum interius sumitur à ℥ ÷ ad j. in aquâ cinnam. anis. fœnic. & similibus.

Non hic prætereundum, quod non tantum in essentiam, redacta mentha multis medetur morbis; verum etiam lac coire, densâque in caseum non patitur, si folia lactis potionibus immergantur: at si in coagulatum lac ejus succi aliquot guttas instilles, statim solvitur, & in pristinam reddit formam. Ex hoc experimento habetur, quod quoties lac in mammis caseosam nanciscatur coagulationem, corrumpitur, ac inflammationem accersit, tumorem, & apostemationem indubiè parit; aptissimum, & præsentaneum remedium est, si menthæ succo mammæ foveantur, Item si in infantium ventriculis lac casefcat, quod ex adstrictâ alvo, inappetentiâ, & vomitionibus conjectari oportet; eodem menthæ succo, vel ejus syrupo succurres. Si verò febres, in somnô pavores, vigiliæ, ventris tormina, alvi fluxus (præterquam dentitionis tempore) patiantur infantes; à corrupto lacte ortum ducant, oportet: tunc omnibus his morbosus affectionibus, rosaceo saccharo felici cum successu succurrendum est.

ART. QUINTUS.

De Essentiâ Tithymalorum, sive Esulæ.

OMnia tithymalorum genera, esulam indifferenter aromatarij appellant, quæque maximam purgandi vim obtinent, ob maximum virus laxativum, quo scatent; verum propter crudum lacticinium succum, quem continent, inter venena censentur, qui tamen, si mediâ coctione in essentiam redigatur, in mira transit medicamenta cathartica, perfectioribus donata dotibus, eorum quæ magno sumptu ab Oriente, Arabia, aliisque longis terræ plagis in nostras asportant regiones mercatores; non eò enim injuria nobis erit natura, ut non nisi è dissitis regionibus petitis remediis morbi nostrates curarentur: latitant etiam in nostratribus herbis adhuc summæ virtutis arcana, ac præ cæteris in Tithymalis conditur essentia omnium ferè vulgò incurabilium morborum curativa, quæ sequenti modo extrahitur.

℥. Tithymalorum maximam quantitatem, sicca, & combure, ac præfata methodo generali salem extrahe ex cineribus, quem serva. Deinde ex alia tithymalorum quantitate exprime succum, qui dividendus est in duas partes, ex quarum una prædicta etiam aliâ methodo extrahe sal volatile, ex alterâ verè elice spiritum volatilem, ut supra etiam diximus; In hoc spiritu deinde solve, & septies destilla invicem. Cui destillato conjungendum est purum sal illud fixum, quod reservasti ex cineribus tithymalorum extractum, & omnia simul miscendo vase vitreo reserva, optimè clauso; cui si vis, adde parum spiritus rosarum gutt. ij. vel iij.

Usus hujus arcani est in omnibus morbis, qui purgatione indigent; nam corpus in summam puritatis entelechiam restituit, sanguinem mundificando, atque essentiam humani corporis in vigore suo, & virtute mirificè conservando.

Dosis hujus medicamenti est à ℥ss. usque ad jss. in jusculis, aq. cinnam. & similibus.

Tithymali succum absque præviâ præparatione in aridas ficos ad ternas, quaternasve guttas instillant aliqui, ut cum his inarescant, quas ad usus recondunt binas tamen, quaternasve ficos purgationis gratia sumpsisse satis est, cum validissimè, indiscriminatimque deiciant. Unde rusticorum medicamenti meritò nomen sibi ascivit.

D. Car. Musitani Oper. Tom. I.

ART. SEXTUS.

De Essentiâ Sambuci, & Ebuli.

DUplex parari potest arcanum ex Sambucis, unum quidem ex fructibus, alterum verò ex totâ plantâ.

Et quidem ex fructibus sambuci perfectè maturis parari potest medicamen specificum uterinum secundum. Quercetani, & Fabri sententiam hoc pacto.

℥. Granor. sambuci q. v. contunde, & prælo exprime succum, quem in vasis vitreis mundis reponè, ac ad siccandum in calore solis, vel in B. vel simile calore tepido pone ad leniter destillandum, ut quidquid est humiditatis superflue inde exhalet. Servetur magma, ex quo parari possunt pilulæ gr. xv. vel xx. ad usum, quæ dosi, si exhibetur suffocatione matricis laboranti, illicò sublevatur.

Ex totâ autem plantâ non abfimili modo, ac suprâ diximus de extractione aliarum essentiarum etiam parari potest essentia, cum hac tamen animadversione, quod sal fixum extrahi potest, tam ex foliis, quam etiam ex lignosâ parte sambuci; sal verò essenziale volatile, & spiritus ex floribus, sive fructibus, & simul contulis, & expressis, ut in generali methodo diximus.

Cujus essentiæ vires, & usus valent præcipuè ad calorem nativum fovendum, ac ad augendum, unde mirificè à morbis præservat.

Febres omnes, & præcipuè intermittentes curat, eò quia corpus ad quartam usque digestionem, è sordibus purgat, mundat, abstergit, tam per diaphoresim, quàm per vias urinæ, & sanguinem suo sale purgat, vivificat, ac à corruptione præservat.

Podagram etiam, & chiragram, & omnem articulorum dolorem solat, eò quod fluentes humores solvit, fluxiones corrigit, ac amplius fluere non permittit.

Suffocationem, & omnes uteri affectiones efficaciter curat, purgatque omnem humorum extraneorum, seu retentorum excrementorum illuviem à stomacho, intestinis, & utero.

Hydropicos, præsertim leucophlegmaticos, leprososque perquam optimè evacuat; salem enim omnem excrementosum, corruptumque corrigit atque foras expellit.

Acuit omnes sensus, ac præsertim visus imbecillitati succurrit, quia vitæ spiritum: cujus hæ sunt functiones, detrusis foras serosis, aliisque excrementosis humoribus, ad suam summam puritatis formam restituit,

Sumitur in Jusculis mane jejuno stomacho ad quantitatem ℥j. vel ij. salubri tamen servato victus regime, per tres auroras continuando, & deinde intermittendo, & iterum repetendo, post decem, aut quindecim dies, si infirmitas non adhuc perfectè fuerit curata.

Ebuli autem essentia eadem methodo etiam fit, ac sambuci, ac aliorum vegetabilium succulentorum essentia extrahitur. Illud advertendo quod ex fructibus Ebuli, & foliis extrahitur spiritus, & sal volatilis, ex reliquâ autem plantâ, sal alkali, quæ præfata superius methodo invicem miscentur.

Ex fructibus ebuli paratur etiam tinctura, quæ dicitur essentia granorum chamaæctes, idest ebuli, paratur autem sequenti modo.

℥. Magnam copiam granorum actes, exsiccentur in umbrâ, ponantur in matraccio colli longi usque ad medium, superinfunde aquam vitæ, ut per quatuor digitos supernat, adde spiritus vitrioli aliquot guttas, & vase benè obturato fiat digestio in MB. per v. aut vj. dies quò usque aqua tincturam instar rubini acquirat,

separa illam per inclinationem, & in vase vitreo optimè clauso serva.

Est præstantissimum in uteri suffocatione remedium, nam intrò sumptum paulatim erumpentibus sudoribus, & quiescente corpore paroxysmum sistit, & vapores ex ipso corpore per diaphoresim resolutos expellit, & illicò excitabitur. Dosis cochl. ss. usque ad j.

Colligi autem debet hoc vegetabile autumnii tempore; tunc enim majori essentia quantitate scatet, sicut, & omnes alia plantæ, quæ tunc temporis ultimum suscepere incrementum, ac perfectionem: exceptis tamen iis, quæ æstate, vel veris tempore perfectè adultæ sunt, quæque neque ad autumnii usque tempus pertingunt, eæ enim eo tempore, quo ultimum perfectionis terminum suscepere, colligi debent pro essentia extractione.

Ulus autem essentia ebuli est ad omnem Hydropem, sicut Sambuci: nam sæpius per intervalla iterando dosim, eam curat, nam omne fermentum corruptivum sanguinis extingit; corruptum enim degeneratumque alimentum, sicut, & omne aliud excrementum foras pellit. Sumitur etiam per intervalla, ne vires, quæ mediocres, & lenes sunt, pereant. Adaptari etiam potest eadem methodo hypochondriacis, & similibus chronicis affectibus.

Quartanam, & ferè omnes intermittentes febres curat, ita ut vi sua resolutiva tam per diaphoresim, quam per vias urinæ, sicut etiam per alias vias excrementa nostri corporis, à quibus hæc mala foveantur, deturbet, expellatque.

Demum est summum arcanum in arthritide; nam omnes ejus dolores citissimè sedat, si cum gossipio eo arcano madido, partes dolentes repidè foveantur, nam suâ vi, & balsamico sale, tam insitos articulorum spiritus recreat, quàm excrementa resolvit.

Dosis est à ʒss. usque ad j. in robustioribus naturis; sumitur similiter in jusculis, ovis sorbilibus, aquâ cinnam. vel formatur in pillulas, vel in tabelias, &c.

ART. SEPTIMUS.

De aliis vegetabilium succulentorum Essentiis.

Prolixum nimis esset per vegetabilium succulentorum essentias hîc sigillatim excurrere, vanusque esset omnis laborum sumptus, cum analogæ extrahendi methodus omnibus ferè succulentis vegetabilibus competat, atque adeò ex unius descriptione, facillè cæterarum præparationes addisci possunt, magis verò nobiles, & præcipuas nostratium plantarum describam essentias, ut pateat non minùs è dissitis regionibus adductis simplicibus quàm nostratibus morbos curari posse.

Et quidem primò ex *Cucumere agresti*, *Bryonia summum purgans medicamentum*, præstantioribus donatum viribus scammonio, cæterisque aromataria purgantibus, paratur & quidem scholæ Sectariorum *Galenii* succum cucumeris agrestis, (quem *Elaterium* vocant) tanquam venenum esibitant, quo deinde utuntur tanquam in desperatis morbis, & præcipuè cum eo hydropicos à serosis humoribus sæpè sæpius purgant; nam violenta actione educendi hujusmodi serosos humores, pollet, à quibus hydrops occasionaliter fovetur.

Verùm si arte spagyricâ tractetur hoc vegetabile, & ex eo essentia educatur, in summum transit arcanum, methodus tamen ex eo essentiam extrahendi, non ab-similis est supra allatis; extrahitur namque ex hujus succo sal, & spiritus volatilis; ex totâ autem plantâ optimè calcinatâ, sal fixum; & purissimum, quæ simul uniuntur, & habebis summum arcanum.

Cujus præcipuè vires, & usus, sunt ad crudos serosos humores ex visceribus educendos, ideoque ad hydropicos curandos præcipuè commendatur. Quartanam febrem quarta portione curat, cum occasionalis ejus causæ ablatione, seu evacuatione.

Fædos virginum colores, præsertim ex abolitis, vel diminutis menstruis, ortis, curat, ac sanguinem ab omni labe purificat, menstrualesque purgationes cit hoc medicamentum.

Anhelosis, & asthmatis humido summo cum juvenine subvenit, eò quòd catarrholas omnes materias educat, & siccatur tumentia serosis humoribus, pulmonum bronchia.

Omnibus demum morbis ex degeneratis, aut crudis nutrimentis, sive retentis subvenit, excrementis unde tumoribus omnibus duris illinctu succurrit, discutit, eosque podagram omnem, & quemcunque arthridis dolorem etiam curat, tum interius tum exterius administratum.

Sumitur à quantitate ʒss. ad ʒj. in jusculis, &c. exterius autem dum applicatur, cave ut id, & similia aliâ Chymica magisteria, ne excalefacias, nam leniusculo quocumque tempore subtilissima ejus pars summè efficax evolat, sed frigida uti sunt, applica.

Ex *Bryonia* etiam essentia simili modo extrahi potest, quæ valet ad eosdem ferè affectus, ad quod valet cucumer agrestis.

Vulgò autem ex ejus radice *facula* præparatur, quæ in singulare transit uteri mundificativum, undè omnibus ferè uterinis affectibus, præsertim ex retentis menstruis mirificè succurrit. Modus autem *faculam* parandi talis est.

℞. Rasuram radicum Bryonia minutim incisa, & confusa, pone in sacculo lineo, & omnem succum extrahe prelo, quem pone in vase, ut deponat fæces, quæ spatio duorum dierum fundum vasis petent, decanta aquam ad instar feri lactis supernatantem, fæx ponatur in vasis vitreis, ut veluti clyssi ad instar in umbra siccetur.

Dosis est gr. x. cum paucis castoreo, vel assafatida exhibita. Valet ad omnes uteri suffocationes, ut supra diximus.

Præsentaneum etiam remedium ex *rasura radicum Bryonia* habemus, ad omnes tumores occasione contusionis ortos; nam omnes livores, & sugillationes, ex coagulato sanguine ortas infra 24. horarum spatium curat, resolvendo sanguinem in aqueum humorem, eumque ita resolutum per poros educendo.

Non absimili modo *Bryonia succus varices* curat, experimentum feci in Illustri Equite N. N. viro incomparabili, qui varicem in crure patiebatur, & per nimium dolorem partem cruciantem ei domo non licebat exire, unde vocati, primò Chirurgus, dein Physicus ordinarius, primus *gallina axungiam*, secundus *amygdalar. dulc. ol.* tanquam arcana ut parti imponeret, ei præceperunt: Sed cautus Eques perpendens se potiùs noxam, quàm juvamen ex relaxantibus perceptum, utrumque *Galenistarum* ludificavit medicamentum. Meum accersivit concilium, ut ejus morbo aliquod medicamentum melioris notæ, axungia, & oleo, succurreret. Post varicum assignatas causas, signa, & prognosim, ad curam deveni, ad quam necessarium erat medicamentum, quod sanguinem nimis crassum, in venæ corpore, quasi in gurgite stagnantem, fluxilem redderet, dein venam dilatatam corrugaret, pristinoque restitueret statui. Præscripti *Bryonia succum* (ad acutiem infrigendam) cum *terra sigillata*, & *fanugrafo* ad mollem consistentiam, ut parti imponeret, & intra paucas horas sanitatis statu potitus domo exilivit.

Decoctum ejus ischiadicum dolorem solatur, per chlystres injectum, terna, vel quaterna vice usque quò in evacuatione sanguinis aliqualis appareat tinctura.

Dosis

Dosis radice pro infusione sit ʒij. ʒ. & sensim crescat pro ægri sufferentia. Tempus infusionis sit 24. horarum.

Simili etiam methodo, ex *Brassicâ marinâ*, *Helleboro*, *Colocynthide*, aliisque similibus vegetabilibus parari possunt essentia, quæ similibus polient purgandi viribus, ac *Bryonia*, & *cucumer agrestis*.

ART. OCTAVUS.

De Essentiis ex siccis vegetabilibus extrahendis, sive de Extractis.

Siccorum vegetabilium essentia, extracta communiter vocantur, quæ non nisi convenienti imprægnata liquore, longaque ac iterata media maceratione, essentiam sub extracti forma exhibent; educitur namque ex huiusmodi siccis corporibus tantum tinctura spiritiosa, cum sale fixo mediis iteratis liquoris imprægnationibus, macerationibus, decantationibus, & destillationibus: quod autem in fundo remanet, est extractum, sive siccorum vegetabilium essentia.

Diversus autem debet esse liquor, quo fit extractum, pro diversitate corporis, à quo parari debet essentia; alia enim aqua communi vini spiritu imprægnata, sive ex eisdem vegetabilibus destillata, alia vino, alia vini spiritu, alia majali rore etiam destillato, imprægnantur, macerantur, &c. ut essentiam reddant in forma extracti.

Rursus extracta, alia formæ sunt liquidæ, alia duræ; liquida extracta sunt, quæ mellis, vel syrupi ad instar, quæque non omni humiditate privantur media destillatione, quia scilicet magnam essentialia spiritus partem amitterent, si usque ad eorum substantiæ exsiccationem destillarentur, Dura verò sunt, quæ prorsus omni humiditate privata, in duram usque formam rediguntur. Ad liquidam formam reducuntur, ea extracta, quæ à benignis, atque balsamicis eliciuntur simplicibus, quæque assumpta suo volatili spiritu vitam recreant, ac solantur. Ad duram verò formam ea rediguntur, quæ naturæ nostræ nimis infensa, atque deleteria sunt, quæque suo spiritu abundantia, vitam nimia agitatione turbarent, fatigarentque Primi generis extracta, ab omnibus confortantibus vegetabilibus educuntur, ut è cinnamomo, caryophyllis, rore marino, fantalis, aloë, & similibus benignis purgantibus, ut rhabarbaro, agarico, rosis, fena, & similibus. Secundi generis extracta parari debent ex omnibus vegetabilibus, sive nimis narcoticis, ut opio, hyosyamo, &c. vel ex purgantibus, quæ sua volatilis spiritus nimietate vitam insolenti motu agitent, perturbarentque, adeoque ut aliquo modo cicurentur, eorum extracta media exsiccatione nimio volatili spiritu privantur, sic durum ex *Helleboro*, *elaterio*, *esulâ*, *Bryoniâ*, & similibus educitur extractum.

Demum alia extracta simplicia sunt, quæ ex uno simplici vegetabili educuntur, alia composita, quæ ex pluribus simul vegetabilibus parantur, eodem tamen servato extrahendi modo in compositis, ac in simplicibus, ut infra.

Mihi autem usitata magis extracta, longiorique usu comprobata, tandem huc adducere placet, alia rum per analogiam cum adducendis, tum apud varios auctores, qui vult addiscere poterit. Sit igitur primò.

Extracti Rhabarbari descriptio.

Si *Rhabarbarum*, sicut, & alia vegetabilia, viride, & succiplenum haberi posset in nostris hisce regionibus, non absimili methodo, ac suarum de extractione essentia ex viridibus vegetabilibus extrahi posset.

D. Car. Musitani Oper. Tom. I.

set præstantissimum medicamen, sed cum non nisi siccum, & omni succulentâ substantiâ emunctum in nostras regiones asportetur, muranda consequenter erit ejus essentia extrahendi methodus, ut

ʒ. *Rhab. opt. q. v. tere & immitte in aquam roris majalis destillatiter, vel quæter, ad supereminentiam quatuor digitorum, Pone in digestionem cinerum tepidorum per iv. aut v. dies, donec tota aqua opt. in colorem rubicundum tingatur: separa tinctam hanc aquam per decantationem, cavendo, ne ejus limpiditas perturbetur. Iterum aliam aquam novam infunde, digere, & decanta, ut supra, donec non amplius tingatur aqua à magmate rhabarbari residuo. Deinde magna omni tinctura privatum combure. & in cineres albis. reduc, ex quibus salem extrahere fixum, quem tinctura misce. Deinde destilla lentissimo igne, donec omne humidum ascendat, & magna residuum maneat liquidum veluti mel, vel Butyrum, in quo gradu descendendum est à destillatione, advertendo, ne inter destillandum magna, sive extractum, quod in fundo alembici residet nimia humoris inopia, & violentia ignis comburatur, & empyreuma redoleat, & habebis extractum, cui si vis, addere poteris gr. aliquot scammoni, spiritus vitrioli dissoluti.*

Vires hujus extracti multæ sunt, nam in primis innocens est medicamentum purgans, in obstructionibus efficax, omnesque affectus ab obstructione factos curat. Hinc aquam intercutem, regium morbum, lienis, vel hepatis tumores, diuturnasque febres per intervalla assumptum sanat.

Vermes infantium enecat, unde propter ejus benignitatem, pueris etiam propinari potest.

Dysenteria, cholera, aliisque alvi fluxibus etiam offerri potest, si cum croco Martis, aut terra exanimata vitrioli exhibeatur.

Datur etiam ab alto devolutis, ruptisque tam interne, quam externe, quibus, ut majori cum juvamento offeratur, essentia, mumia addi potest. Ad hunc effectum vulgares Medici utuntur Mesues pulveribus absque ulla præparatione, qui ex rhabarbari ʒ. j. boli armeni Orientalis ʒj. rubia tinctorum gr. xv. constant.

Dosis est ʒj. usque ad ij. in pueris verò à ʒj. ad ij. cum syr. aquis stillatitiis juribusque morbo convenientibus.

Advertendum tamen in harum essentialium, sive extractorum præparatione, quod quandoque dum destillatur aqua, quâ mediante extracta est è vegetabilibus tinctura, destillat oleosa quædam substantia simul cum aquâ, quæ cum tritorio etiam separari debet, & cum tincturâ, sive extracto misceri.

Extracti Agarici descriptio.

Agaricum fungus arboreus est adeoque exuccum etiam convegetabili vivens vita, sicut & succo nutritur arboris, cui adhæret, compactioris naturæ habens essentiam, ac rhabarbarum; exposcit ideoque aliam methodum parandi extractum, ac supra diximus, ut

ʒ. *Agarici q. v. tere, & diss. in spir. ros. pallid. vel hujus defectu, rore majali spiritu vini alkoholizato ad medietatem imprægnato, & in vitro opt. clauso, vel in cineribus tepidis vel in ventre equino pone, ad digerendum per mensem, quo transacto tempore, per decantationem spiritum clarum, ac limpidum à faculenta agarici materia elice, quem custodi in vitro opt. clauso, magmati verò residuo alium affunde spiritum, & eodem modo per viij. dies digere, decanta, & serva. Ex residuo deinde magmate, per combustionem salem extrahere fixum & cum servato spiritu conjunge, & sensim lento B. colore destilla, donec, vel syr. non bene cocti, vel mellis consistentiam habeat, cui adde ol. cinnam. vel caryophyll. ad saporis conciliationem.*

Poteris etiam servare aquam, vel spiritum inde-

Z z 2 stilla-

destillatum, ad similes extrahendas essentias. ex catharticiis aliis medicamentis siccis, ut è sena, scam &c.

Ufus hujus extracti est, ad omnes crassos, lentos, & quoscumque alios humores evacuandos, ab omnibus nostri corporis partibus. Datur etiam summo cum juvamine omnibus quibuscumque pectoris affectibus, præsertim asthmaticis humidis, & sanguinem extus-sientibus.

Urinam quoque pellit, & menses commodè promover, ventris tineas enecat. &c.

Dosis est ʒj. usque ad ij. in juculis, syr. & similibus.

Extractum Sena.

IN Hetruriâ, quia *sena* recens, & succulenta habetur; servanda est methodus eadem, supra diximus de extractione vegetabilium succulentorum, scilicet ut extrahatur spiritus, sal volatile, & fixum; at quia ad nostram regionem ut plurimum sicca, & arida ejus asportantur folia, ejus extractum non absimili modo ac rhabarbari extractum per infusionem s. senæ in rore majali destillato, ut supra diximus, parabimus: Unum advertendo, quod digestionis tempus debet esse longius, ut in rhabarbaro diximus ad xv. vel xx. dies, sena enim non tam faciliè tincturam reddit, ac rhabarbarum, indiget ergò majoris digestionis tempore, ut eam reddat.

Cui extracto ad mellis consistentiam redacto oleum per descensum ex eadem senâ extractum, & sal fixum m. Oleum enim per descensum eodem modo, ac diximus de extractione essentiae menthæ eliciendum est, ut

℞. Fol. sen. lib. iv. vel v. & Alembico terreo descensorio impone s. a. & destilla fortissimo igne. Ex hac destillatione separabis aquam, quæ nullius momenti est, ab oleo, quod binâ, vel ternâ destillatione à vitriolo ad rubedinem calcinato, ab empyreumate vindicandum erit, quod adde priori extracto. Ex omni verò magmate residuo, cineribus factis. sal fixum purum est extrahendum, & similiter extracto addendum, cui adde parum olei cinnam. vel caryophyll. & sic evadet purgans medicamentum gratissimi odoris.

Adverte hic, quod etiam poteris observare hanc eandem methodum destillationis per descensum, in extractione essentiarum ab aliis succis purgantibus medicamentis, & potentiora evadent.

Pollet iisdem ferè viribus, ac cætera extracta purgantia Exhibetur à ʒj. ad ʒss. similiter in juculis, syr. in formâ pilul.

Ex quibus extracta parandi modis, colligere poteritis similibus siccis vegetabilium (ut sunt ligna, cortices, fungi, fructus, &c.) extrahendi essentias, ut ex *myrobolanis colocynthide, turbut. &c.*

ART. NONUS.

De Scammonij, Aloës, Guttagamba, & aliorum concretorum succorum extractis.

HÆc tria vegetabilia succi arborei concreti sunt, purganti enegia præditi, qui ita crudi sicuti vulgò exhibentur, parum, vel nihil boni per se operantur; ex iis tamen efficaciores, & benigniores essentiae arte spagyrica ita parari possunt, & quidem primò ex Scammonio ita parari potest extractum.

℞. Scammonij lib. j. quam succo limonum destillato solve, addendo spiritus Vitrioli ʒj. vase opt. clauso, digere per mensem, Destilla levissimo igne, donec magma residuum ad Syr. consistentiam perveniat, ovi destillatam aquam iterum affunde, & digere iterum per viij. dies, filtra, ut à faculentis materiis, quibus scatet scammonium vindicetur, & iterum destilla, donec syr. consistentiam aquirat. Deinde ex novo scammonio ol.

per descensoriam destillationem extrahe, separa ab aqua, quam projice, quia nullius est usus, ol, autem ei supernatans, ab empyreumate ter vel quater, à vitriolo ad rubedinem calcinato, destillando vindica, & ab residua omni faculentia, per incinerationem sal alkali extrahe, quod conjunge cum ol. & extracto superius magmate, & serva ad usus.

Potest exhiberi tanquam tutum, & blandè purgans medicamentum; nam ventriculū, & intestina non ita urit, sicut scammonium non ita præparatum.

Tumores omnes dueros exteriori applicatum, discutit, ac dissolvit; unde secundum Fabri sententiam, Cancros, tam exteriori applicatum, quam interiori assumptum curat, sicut etiam lepram, si bis in mense eo utatur æger.

Dosis est à ʒss. usque ad j. in formâ pilulari, cum juculis, syrup. & similibus.

Aloës autem essentia simili modo extrahitur, destillando scilicet lib. ij. ejus per descensum, ut supra diximus, oleumque destillatum rectificando per destillationem à vitriolo ter, vel quater, Ex cineribus residuis sal extrahendo, & invicem miscendo. Deinde solve aliam aloës lib. in spiritu Vini opt. alkoholizato, digere per xv. dies, vase opt. clauso, filtra, & serva. Iterum affunde novum spiritum, & similiter digere per 3. vel 4. dies. filtra, & serva. Deinde lento B. calore destilla vini spiritum, donec magma mellis consistentiam acquirat, cui conjunge sal. & ol. digere per aliquot dies, & serva, vase opt. clauso, ad usus.

Vires hujus arcani, multæ sunt, Et quidem 1. est summum ulcerum, & vulnereum balsamum. 2. tineas, vermesque omnes infantium enecat, omnemque corruptelam in internis visceribus impedit, & humores p. n. evacuat. 3. est summum febrifugum. 4. Regium morbum curat, &c.

Dosis est à ʒj. ad ij. jeuno stomacho, in formâ pilularum, cum juculis, syrup. &c.

Guttagambæ autem extractum, similiter paratur destillando lib. j. per descensum, ut supra diximus de aloë, & sal. fixum ex communi residua face extrahendo, & eum ol. conjungendo. Deinde ex lib. ss. dissoluta in phiala vitrea cum spiritu vini, vel spiritu vitrioli ana, solutum succum digero per xv. dies, decanta, & serva. Iterum affunde novum spiritum, & digere per iij. vel iv. alios dies, decanta, & serva, quod vera donec amplius spiritus non tingatur. Deinde lento B. calore destilla spiritum, donec magma relinquatur in consistentiam mellis; quod conjunge cum ol. & sale fixo & serva.

Viribus ferè similibus pollet, ac cætera purgantia medicamenta, curat namque quartanam, subvenit hydropicis, præsertim leucophegmaticis, pallidisque virginum coloribus, arthriticis, membrorum tremoribus. Cutanea etiam omnia vitia, sive exteriori applicatum, sive interiori sumptum curat.

Dosis est gr. v. viij. aut xvj. similiter cum syr. &c. ante auroram jeuno stomacho.

Ex quibus colligere poteritis modum, quo ex similibus siccis, concretisque vegetabilium succis, extrahi potest essentia, in quibus sigillatim describendis, hic non moror, cum faciliè ex supra allatis modis id pateat. Colligere item poteritis methodum parandi extracta composita, quæ non absimilis est prædictis; simplicium namque pluralitas non variat extrahendi modum.

ART. DECIMUS

De Extractionibus essentiae ex Floribus, sive De Tincturis.

Tincturæ ab aliquibus appellantur florum essentiae; an quia flores omnes quicquid essentialis spiritus habeant, in tinctura conditur; an verò quia in extrema

extima eorum superficie, eorum essentia, ludat, ita ut si nimis tales flores inter digitos versentur, statim eorum essentia evolat, remanentque exanimata corpora, omni odore destituta, ut in *Gelsimino* patet. Mirum tamen in natura est, quod arte spagyrica, omnium florum tinctura auferri possit, absque eo quod substantia corrumpatur, illud accidens ita proprium, & innatum floribus, adeoque substantiam penetrare videtur, ut nulla vi separari possit, quin eorum substantia corruptionem sortiatur: Nihilominus experientia docet, hæc ita fieri, ut nullo modo florum substantia lædatur; odore enim solo, & vapore sulphuris, rosæ rubicundissimæ. In albissimas statim transeunt, illælis florum foliis. Rationem hujus, spagyrici Philosophi, ita tradunt: Rerum omnium colores à sulphure interno, & innato pendent, hoc enim cum sit caloris innati centrum, & fomes, coctiones, & digestiones omnes, humidi alimenti, & radicalis parit, ex coctione autem illa, & digestionem varia, est etiam varia colorum diversitas, sulphuris autem interni rerum omnium, & mineralis summa est cognatio, & affinitas, ita ut unum sulphur sequatur alterius sulphuris substantiam, & magneticè ad invicem trahantur, hinc est, quod dum substantia sulphuris mineralis liquata, se in humidam, & aquosam substantiam arte spagyrica redacta, florum corpuscula tenuissima ingreditur, eaque penetrando, alimentitiam substantiam florum, quæ colorem continet, dissolvit, & secum unit, & sic permiscetur invicem, & color florum transit è corpore suo proprio, & nativo, in homogeneam sulphuris substantiam.

Methodus igitur extrahendi florum essentiam, sive tincturam, cum aliquo modo sit diversa, à supradictis, hinc nos peculiari titulo de tincturis, sive florum essentia extrahendis agimus.

In quâ re illud advertendum videtur, quod in aliquibus floribus, præsertim purgantibus, purgans virtus non solum manet in superficie, seu in tinctura, sed in spiritu aliquo intrinseco, seu humido radicali à tincturâ diverso, ideo adhuc è purganti energia, præditis floribus alio modo, ac ab aliis confortantibus, vel anodynis floribus, paratur tinctura, ut si exempli gratiâ ex *rosis pallidis moschatis* essentiam parare, & elicere voveris, non diversa à supradictis methodo servata elicies, ut

℞. Ros. albarum moschatarum q. v. contunde, & exprime succum, quem fermenta, ut extrahas spiritum æthereum, cui parum ambra gris. & moschi addere poteris, ad odoris suavitatem conciliandam, & habebis summè balsamum cardiacum, medicamentum purgans, quod efficacioribus viribus erit donatum, si salem volatilem, & fixum ab eisdem rosis extractum habes. Vel in dicto spiritu alias rosas albas moschatas addas, iterata ter, vel quater novarum rosarum infusione, à quibus expressum spiritum usui serva.

Est summum, & suave catharticum, quod etiam infantulis, mulierculis, aliisque delicatulis hominibus, & magnatibus conveniens. Nam omnibus animi deliquiis est præstantissimum medicamen; fatiscen-tes namque spiritus solo odore recreat, reficitque; Uteri suffocationi etiam mirificè confert, tam assumptum, quàm si uteri os perungatur. Hinc apoplecticis, ac vertiginosis summopere prodest.

Dosis est ab ʒss. ad j. mane jejuno stomacho.

[Hinc simili modo procedere poteris in extractione essentiarum, ex aliis purgantibus floribus, ut ex *rosis damascenis*, floribus persici, & similibus purgante facultate præditis, ut non modò tincturam, verùm etiam succum essentialem extrahas, si purgantem eorum essentiam elicere voveris.

Ex aliis autem floribus tantùm confortanti, vel anodyna, facultate præditis, tincturam tantùm extrahere poteris, in quâ omnis saporis, & odoris gra-

ta latet energia. Confortantis tincturæ autem extrahendæ methoduserit, ut

℞. Flor. ros. sic. rubr. mundat. q. v. immitte in phialam vitream, cui infunde ol. seu acetum sulphuris per campanam factum q. s. ad madorum rosarum omnium cum aqua quantitate, ut sensibilis sit acoris olei sulphuris sapor; phialam probè obturatam, vel insolationi, vel lento simili calori expone per aliquot dies, & per aliquot vices agitabis, ut aqua probè tingatur, tincturam separabis, ac simili modo novum sulphuris ol. & aquam impone, digere & decanta toties, donec omnem rosarum tincturam elicias, quod fiet terna, vel quaterna infusione; nam manebunt rosæ alba, omni rubro colore privata in fundo, extractam autem tincturam serva, ab omni face residua liberam, ut probè limpida niteat, quam vitreo vasi clauso impones ad sequentes usus, imponendo aliquot uncias sacchari.

Et quidem 1. Efficax est ferè ad omnes ventriculi defectus, præsertim appetitus dejectioni succurrit, ad sitim præter naturam sedandam, &c. eo quia falsos, acresque omnes humores, à quibus talis fovetur sitis, solvit. Undè siticulosus omnibus, & ardentibus febribus summum est solatium. 2. Capitis ferè omnes effectus curat, qui à ventriculo ortum habent. 3. Catarrhos omnes, destillationes, aliasque fluxiones mitigat. Denum oris etiam ulcera, & aliarum partium curat, &c.

Dosis est ʒss. ad j. similiter in jusculis syrup. &c. mane jejuno stomacho.

Hinc intelligite non absimili methodo, esse procedendum in extractione tincturarum ex aliis floribus, unde tincturam violarum ita parabitis, at melius ex recentibus, quàm ex siccis, his prius à virore quocumque liberatis, ut

℞. Flor. viol. q. v. contunde, & macera in propria aqua, exprime, & depura, affunde ol. salph. per campanam elicti, vel spiritus vitrioli ad gratam aciditatem, pone in calore leni, donec tinctura voio respondeat, & adde sacchari q. s.

Efficacissimum est medicamentum ad omnes affectus thoracicos. Valet ad compescenda omnia inter incendia, ad dolores omnes, & angores, & fluxiones compescendas.

Dosis est ʒss. in jusculis, syr. &c.

Ex floribus *Peonia*, summum efficies medicamentum ad epilepsiam, si tincturam extrahes, præsertim cum vitrioli spiritu rectificato, pro sulphuris oleo tantùm substituto; nam vitrioli essentia etiam est epilepsiæ remedium. Continuatur tamen per mensem integrum, mane jejuno stomacho, cujus dosis erit à ʒ. j. usque ad ʒss. in spiritu vini, syrup. jusculis, & similibus.

Poterit etiam hæc alia servari methodus, parùm dictis dissimilis in extrahendis florum tincturis, quæ etiam apta est v. g. in floribus serpentariæ.

℞. Serpentariæ majoris flores (qui sunt purpurei, & pręgrandes) q. v. tunde, & succum elice in magnâ copiâ, quem vitreo vasi impone cum modico fermento, ut digeratur, deinde destilla calore B. & elicies spiritum æthereum, quem ter, aut quater rectifica lento ignis tepore, deinde hoc mediante spiritu imprægnato, cum aliquâ ol. sulphuris portione, ut supra diximus, elice tincturam ex aliis floribus serpentariæ, methodo prædictâ, cui summè depurate addere poteris salem volatilem & fixum ejusdem plantæ, & summum habebis arcarum ad magnos usus.

Et quidem 1. Ad ophthalmiam, & nebulas omnes, tam interiùs, quàm exteriùs, applicatum. 2. Summum est balsamum ad vulnera, & ulcera omnia, tam simplicia, quàm depascentia; tam parti applicatum, quàm per os assumptum; sanguinem namque suo sale volatili balsamico purificat, & ab omni labe mundat. Unde ad cutis omnes scabrositates, serpigines, herpes, pso-

herpetes, pforas, &c. tam parti illinctum, quam etiam per os assumptum, valet.

Dosis est à ʒʒ. ad j. in vehiculis, jejuno stomacho, continuando per mensem in morbis chronicis; Exterius verò applicatur per se solum, illinendo linteis eo arcano madidis.

Non eadem methodus in extrahendis florum tincturis semper servanda est, sed una quandoque dissimili modo, ab alterâ extrahitur, hujusmodi, est *papaveris erratici tinctura*, ut

℞. Conf. flor. papaveris erratici ʒj. flor. papaveris erratici. spiritus vitrioli irrorati ʒj. misce, & cum aqua ex succo prædictorum florum destilla ʒ. xxx. extrahatur tinctura rubicundissima, quam postea filtra, & adde syrup. è succo flor. papav. erratic. parum vitriolati ʒ viij. m. & ad usum serva.

Prodest defluxionibus calidis, tenuibus, & acribus asperam arteriam, & fauces exasperantibus, insomnia que facientibus: Tussim quoque inde natam; nec non catarrhum, & phthisin sedat, refrigerat, atque somnum conciliat. In pluritide, & laterum puncturis, ad dolorem mitigandum, inflammationem resolvendam, sudoremque eliciendum, est admirabile præsidium. Insuper ad alvi profluvium, & dysenteriam excitatam ex affluxu materiæ acris, & biliosæ valdè prodest.

Dosis ab ʒj. ad ʒij. per se, vel cum vehiculis idoneis.

Ad diversitatem vegetabilium; pro eorum tinctura extrahenda, diversa menstrua requiruntur, unde alia quoque methodo, ut in *tinctura absinthij*, quæ tali pacto elicitur.

℞. Absinthij Romani probe exsiccati m. j. aquæ com. vel stillatitiæ ex eodem absinthio vulgari modo elictæ lib. j. aq. ardentis ʒ ij. digere phiala opt. clausa, in Sole per aliquot dies, decanta, & filtra, si vis & si times à vini spiritu media evaporatione tincturam ab illo libera.

Adverte, quòd si vis potentior tincturam, & non times à menstruo, adde ʒj. olei sulphuris. Si tinctura fuerit gustui ingrata, saccharo, vel alia aqua appropriata, vel syr. illam emenda.

Valet pro obstructionibus mirabiliter, ictero, &c. dosis est ʒj.

Diverso modo flores hyperici dant tincturam, nam respuunt aquam, ut

℞. Summitatum Hyperici florentis pulverizatarum q. v. Macera obtiduum in spiritus vini rectificati suff. quantitate, stent in loco tepido, postea filtrentur, & habebis tincturam rubicundissimam Rubini instar, saccharo edulcorandam, & ad usum servandam.

Ufus In contumacibus affectibus valdè utilis, imbecillitatem, hebetudinem, stupiditatem, torporemque mentis, quantum per artem licet, corrigit, & emendat, omnesque imaginationum affectus feliciter tollit. Morbis etiam renum, & vesicæ prodest, urinam provocat; & menstrua pellit.

Dosis à cochl. iij. ad iv. bis in die, mane ante solis ortum, & vespere eundo cubitum.

Ex bacc. non absimili modo paratur tinctura.

℞. Aq. vitæ q. suff. granorum juniperi m. ij. contundantur, & macerentur in prædicta aqua diebus iij. coletur, & servetur ad usum.

Quod si efficacior, compositamque parare velis hoc modo procedere.

℞. Bacc. juniperi recent. & crassiusculè contunde lib. j. sem. anis. contus. ʒiv. radice Angelicæ ʒj. lign. nephritici ʒʒ. macis elect. ʒij. mista infundantur in vini malvatici lib. viij. stent in infus. per 14. dies, quotidie aliquoties movendo; Postea in MB. destillantur, & cum hoc destillato liquore ex Bacc. Junip. tincturam extrahere, ut artis est, quæ deinde filtretur, & parum edulcora, & servetur ad usum.

Ufus. Excalescit, aperit, attenuat, & discutit. Stomacho utilis. Contra pectoris vitia, tussim, in-

flammationes, tormina, & serpentum ictus effluamè bibitur. Venenis mirifice adversatur; quare pestilentiam arceat hausta. Calculos quoque è renibus pellit, urinam ciet. Unde ruptis, convulsis, & vulvæ strangulatui subvenit.

Dosis à cochl. j. ad iij. mane jejuno stomacho.

Non prætereundum illud celebre medicamen, quod ex granis juniperi conficitur, quæ *Theriaca Germanorum* appellatur, fit enim tali pacto.

℞. Gr. junip. recentia & matura, in mortario marmoreo conterantur: quibus ad singulas libras, aquæ pluvialis destillata lib. iv. superfundatur, & per triduum in loco calido digerantur: postea per pannum colentur, & fortius exprimantur. Colatura filtretur, exhaletque ad extracti consistentiam; cui saccharum addere poteritis.

Datur in colicâ, calculo, suffocatione matricis, mensium suppressioni, defluxionibus frigidis, hydrope. Est etiam præservativum specificum contra pestem, & omnem aërem contagiosum. Dosis ʒj.

Efficies elect. pro stomacho, quod *Paracelsus* proponit in consiliis Medicis, consilio primo p. m. 742. si superioris præparationis ad lib. j. addas pulveris zinzib. ʒj. macis, & calami arom. an. ʒij. cubeb. ʒj. & mista omnia excipies vitro, quod exquisitè obturatum in sole stet ad mensem unum. Hoc electuarium ad roborandum stomachum non parum faciet, si sumatur à pastu.

Ex corticibus quoque extrahitur tinctura; ex cortice *Pruviano* ita.

℞. Corticis Peruvian. sive chichachina ʒj. f. subtilissimus pulvis, quem injice in vas vitreum superaddendo spiritum vini dephlegmati lib. ʒ. Orificium vasis deinde exactissimè obturatur, & sepeliatur in ventre equino per xv. dies, aperiatur tunc vas, & vini spiritum pulverimè unctum à facibus separa per inclinationem, quem serva in vase vitreo opt. clauso.

Ufus. Hæc tincturâ tertiana, & quartana non solum citò, tutè, & jucundè curantur; sed febres omnes, quæ à refrigeratione extremorum accessionum initium habent, licet ad perfectam infestationem non devenierint. Discant hinc juvenes, quàm falsa sit humorum quaternarij doctrina, cum unum, idemque remedium infallibiliter curat quotidianam, tertianam, & quartanam, quas ab humoribus inter se contrariis pendere, mendaciter insinuant sectariorum Medicorum Grex. Hujusmodi remedia si cognovisset *Galenus*, quia vir erat ingenuus, certè libros suos igni cremandos tradidisset.

Dosis ʒj. in vini generosi ʒij. exhibetur, incipiente paroxismo. Extincta cum hac tincturâ febre, per inferiora purgandum est corpus, ad hoc, ut ejus recidiva vitetur.

Medicorum vulgus ad intermittentes febres, ita parat hoc specificum per infusionem.

℞. Corticis Peruvian. ʒij. ʒ. f. subtilissimus pulv. qui infundatur per 12. horas ante accessionem in ʒ. iij. vini albi generosi, & in accessionis initium jam extrema frigent, exhibent infirmo vinum simul cum pulvere.

Dignum est admiratione, quòd licet post horæ quadrantem hoc medicamen, ob ventriculi nauseam vomitu ejiciatur, non propterea infirmus, morbi curatione defraudabitur, quòd non accideret vomitus, si sub tincturæ forma ægris propinarent.

Ex lignis quoque sua tinctura extrahi potest, ex *sassafras* ita concinnabis.

℞. Aq. font. benè coct. & adhuc summè calida lib. viij. lign. sassafras in taleolas tenues incis. ʒij. stent in infus. per noctem in olla nova vitreata, & benè cooperta donec per se refrigescant: manè per chartam filtrentur, & colatura clara cum tinctura cassiæ ligneæ parum aromatizetur, & ad usum pro potu quotidiano servetur.

Ufus

Ufus. Catharrhis, & Arthriticis nectat est. ob ingentem enim siccitatem, & moderatum calorem est remedium excellens, ad omnis generis defluxiones, quas radicitus absumit, nec non calculum ejicit. Flatus discutit. Uterum ad conceptionem præparat. Menses provocat. Coctionem juvat. Vomitus cohibet, & alvum subducit. Sed iis qui extenuati sunt, & imbecillibus non convenit.

Dosis propriè non observatur, sed patiens ad libitum bibat, continuendo per aliquot septimanas.

Ex radicibus tandem ita paratur tinctura.

℞. Rhabarbari drach. unam pulveriza, & pone in phiala vitrea cum ℥iv. aq. stillatitiae cichor. vigorata cum aliquot guttulis ol. sulphuris, & vini spiritus, clauda phialam, & digere in loco moderatè calido, decanta, & filtra.

Valet non solum ad vermes, sed etiam ad obstructions tollendas. Poteris illam miscere cum syr. ros. pallidarum, vel cum aliquo alio convenienti. Si indiges adstrictione, in tincturam mollem redige, nam pars purgans exhalabit, vel saltem labefactabitur.

Dosis est, si contra vermes vis illam usurpare unum, vel alterum cochlear; Si ad pueros purgandos ℥ss. vel integra, habita ætatis ratione, & virium. Quod si tempus suppetit, melius est purgationem instituire per epicrasim dictam, & sic ℥ss. sufficiet.

Atque ex his descriptis omnibus modis extrahendi tincturas, colligere poteris methodum, qua aliæ similes in vegetabilium Regno extrahi debent; nam non solum prolixum esset, verum etiam tædiosum, sigillatim omnes vegetabilium tincturas perquirere.

ART. UNDECIMUS.

De Extractione Essentiae ex gummosis vegetabilibus.

Gummi omnia genera arborum, etiam sunt concreta humidi radicalis in arborum corticibus; nam sæpè sæpius vulnerata arbores gummi reddunt, ac summam vi balsamicam pollent, cum magnam essentialis oleosæ essentiae in se coercerant quantitatem, idque patet, ex eo quia facillimè ignem concipiunt, ac totæ inflammabiles. Hoc humidum radicale gummatum; tribus constat principis scilicet. sale, sulphure, & mercurio; & sunt excrementa istorum trium principiorum, nihilo minus alia dicuntur sulphurea excrementa, alia mercurialia, & alia salina; quod aliis prædominetur sulphureum quid, aliis mercuriale, aliis verò salinum. Sulphurea ergo sunt excrementa omnia gummata, cum in his plus sulphuris reperiatur, quam mercurii, & salis. Sed quia diversam nanciscuntur formam; ideò diversam quoque essentiam, & diversam extrahendi methodum involvere debent. Et quidem primo sit.

Extractionis essentiae Terebinthinae descriptio.

℞. **T**erebinthina Veneta, & spiritus vini an. lib. j. misce simul. opt. & baculo agita, donec unita sint deinde phiala vitrea satis ampla impone; ut medietas, vel tertia saltem pars vacua sit, ubi tamdiu agitantur donec in albedinem summam redigantur, tunc reponere in loco frigido, ut hypostases demittant, ubi supernatabit omnibus spiritus vini, deinde sequetur Terebinthina in ol. dissoluta flavi coloris. Ultimo sequetur sal Terebinthinae albi coloris, qui separatus. & exsiccat, cathartica est virtutis, purgatque absque ullo incommodo per inferiora. Spiritum deinde, & ol. post separationem salis m. & digere in B. tepenti, vase opt. clauso, ne spiritus exhalet. Deinde destilla igne cinerum servatis gradibus, primò scilicet lentum administrando ignem, donec spiritus vini una cum spiritu Terebinthinae è phleg-

mate egressi sint, Tunc augendus est ignis, & mutandum recipiens, quia ol. Terebinthina egredietur flavi coloris, ubi ignem adaugendo, & continuando, aliud egredietur ol. rubri coloris, quæ duo olea simul mista rectificentur, ter vel quater per retortam, magna autem, quod remanet in fundo alembici exime, & contunde subtiliter, cui adde duplam quantitatem respectu ponderis sui, spiritus Terebinthinae, qui in primâ destillatione egressus est simul cum vini spiritu, digere in B. tepenti per xv. dies, ut dissolvatur omnino magna, destilla, destillatum iterum affunde, digere, & destilla, donec ascendat sal volatile Terebinthina, quod ultimo egredietur in formam mellis coagulati, vel in capitello alembici coagulabitur, aut in fundo recipientis in forma ol. residet. Ex magmate residuo, si vis sal extrahere fixum, nam minima erit quantitatis, poteritque etiam omitti ejus extractio, quoniam Terebinthina, sicut, & cætera gummata minimam fixi salis quantitatem habent, quia eorum substantia tota sulphurea est, & volatilium partium, ideoque inter comburendum tota ferè evanescit. Misce simul omnia, iterum digere per 3. dies, & si opus erit, rectifica, & serva in phiala opt. clausa.

Vires autem, & usus hujus arcani valent ad multos chronicos depellendos morbos, & quidem.

Primò, Diureticum summum est, unde nephritico affectu laborantibus solatium est, nam arenulas, & calculos comminuit, detrudique ac suam balsamicam, quæ pollet virtute, renes, aliaque urinaria vasa carminat; solatur, demulcet.

Secundò, Ulceribus, omnibus, tam benignis quam malignis curandis, & glutinandis efficacissimum est balsamum.

Tertiò, In gonorrhæis gallicis percurandis, nihil est potentius; suam namque balsamicam vi, renes, & omnia vasa à venenata luis labe affecta abstergit, purificatque.

Dosis est ℥j. in vehiculis appropriatis. Exterius applicatur cum gossipio eo madido ad modum balsami.

Terebinthina, absque eo, quod per extractionem in essentiam arte spagyrica redacta sit, aliqui in gonorrhæa Venereâ utuntur per os assumpta, ad quantitatem ℥ss. quolibet mane jejuno stomacho per sex, vel octo dies, cum pulv. glycyrrhizæ, & sacch. ad formam boli. Alij lavant, sed inficite faciunt, multum enim sui balsami per lotiones perdit, fitque ferè inutilis. Latet in terebinthinâ mirabile balsamum, quod in vias urinarias specifica proprietate fertur, illisque balsamicam suam virtutem impertitur, prohibetque ne earum nutrimentum degeneret, contumpatur, vel fixetur: Unde est quod post assumptam terebinthinam urinam, quæ ejicitur, violaceum odorem, à longè sensibilem secum ferat. Nonnulli procedunt hoc modo: Terebinthinae lib. j. concoquunt in aquæ lib. 24. donec odorem amittat, & inspissetur, adeò ut refrigerata digitis in pulv. verti queat, ac vitri modo dissiliat; Sed ineptè faciunt, cum tota pars essentialis in aquam transeat, remanetque tantum pars inutilis vi balsamica spoliata. Aliqui tandem medicastri propinant terebinthinam crudam in ovo sorbili, quod medicaminis genus ferculum nimis ingratum, ob olei rosæ defectum à digestivo parum differt. Nos verò in gallicis gonorrhæis, utimur terebinthinâ Venetâ illotâ ad quantitatem ℥ijss. tertio quoque die intra hostiam convoluta aquâ madefactam cum mercurii dulcis gr. x. vel xv. in formam pilulari, cui medicamini nulla gonorrhæa, quantumvis virulenta, resistit, movetque duos, vel tres secessus, & urinæ quantitatem. Illicò urinæ acredinem, & in erigendo dolorem tollit, materiam fluentis colorem immutat, omnia symptomata benigna reddit, & ad octo vices integrè curat fluxum.

Essentia Thuris Extractio.

4. **T**huris lib. j. ab omni sordities mundat, media lotionem, tunde, & diff. in alia lib. spiritus vini alkoholizati, aut Terebinthina supra descripti, in amplo vitreo vase opt. obturato digere in B. tepenti aut in fimo equino per xv. dies. Deinde destilla igne cinerum, ut separetur spiritus affusus, iterum affunde digere per 4. dies, & destilla, ut prius affusus spiritus vini, aut Terebinthina separetur. Deinde mutato recipiente, continuabis ignem, & destillationem donec nihil aliud ascendat. Ex residuo magmate sal extrahe fixum, quod cum ol. m. & serva.

Eosdem ferè habet usus, ac oleum, sive essentia Terebinthinæ, exhibeturque eadem dosi.

Hæc etiam servari poterit methodus extrahendi essentiam, ex aliis gummosis vegetabilibus, tam scilicet ex uno simplici gummi, quam ex pluribus simul mistis; ideoque in aliis hic sigillatim describendis non moror.

ART. DICIMUS SECUNDUS.

De Aromaticorum vegetabilium essentiis.

Si possent haberi virentia aromata, non absimili methodo ex eis essentia extraheretur, ac supra de viridibus aliis vegetabilibus diximus, At quoniam ut plurimum sicca ad nostras eviguntur regiones, ideo hic methodum extrahendi essentiam, ex eis siccis describimus.

Et quidem aliqui, olea essentialia appellant, Chymicâ arte, extractas aromatum essentias, in quarum extractione diversimodè procedunt.

Et quidem primò aliqui utuntur iteratâ vini generosi, vel aquæ rosac. &c. spiritu vini imprægnati infusione, digestionem, & destillationem. Alij tantum descensoriâ destillationem, ut supra diximus, ut v. g. si ex cinnamomo essentiam parare vis.

4. Cinnam. elect. q. v. tunde grosso modo, & in suff. vini alb. generosi quantitate infunde, & digere per iij. aut iv. dies, & destilla calore MB. aquam lacteam, quæ destillat, novo cinnam. reaffunde, digere, & destilla, quæ tertia vice reiterata, & in ultima destillatione habebis ol. essentielle cinnam. subalbidum, quod separa ab aqua, & vase clauso serva, residuum verò à destillatione cinnam. ure, ut sal fixum extrahas, quod misce cum dicto ol. ad usum.

Alii autem hoc alio modo procedunt in extractione olei essentialis à cinnamomo. ut

4. Cinnam. q. v. contunde grosso modo, & per descensoriam destillationem supra descriptam ol. elice magno igne, ut comburatur cinnam. oleum extractum rectificatur, destillando illud à vitriolo ad rubedinem calcinato. Deinde affunde illud supra novum optimum cinnam. etiam leviter contusum cum aliquali portione aquæ cinnam. stillatitia optima, & per retortam destilla in MB. donec totum ol. ascendat, quod cinnam odorem fragrantissimum recuperabit cui adde sal extractum ex combusto residuo capite mortuo, & ad usum reserva.

Aliqui tandem in ejusmodi aromaticis essentiis extrahendis, amygdalas, tartarum, aut alia addunt, ut indè majorem olei copiam proliciant, quæ frans omnino rejicienda est.

At hi duo modi supra dicti essentiam à cinnamomo extrahendi, ambo benè procedunt. Poteris autem aquam servare, quæ etiam eosdem ferè habet usus, ac essentia, licet sit aliquantò debilior essentia, sive oleo cinnamomi.

Hoc verò cinnam oleum magnos habet usus, & primò quidem Summum est vitæ nostræ balsamum, tam interiùs, quam exteriùs applicatum. Menses nam-

que mulierum potenter provocat, partum faciliat, cor exhilarat, memoriæ imbecillitati confert. Ventriculum roborat, venerem stimulat, &c. 2. Etiam exteriùs applicatum est summum vulnere, ac ulcerum Balsamum. In animi deliquiis singulare est solatium. 4. Virginum pallidos corrigit colores. Demum, summum est sudorificum, unde in febribus ad sudores provocandos, tutò potest exhiberi.

Dosis est gut. iij. vel iv. similiter in aquâ cinnam syrup. ovis sorbilibus, &c. exteriùs autem applicatur cum gossipio, dicto arcano madido.

Atque ex his collige. 1. Non absimili methodo esse procedendum in extractione essentiarum, ex aliis aromatibus, ut ex nuce myristicâ, caryophyllis, piperè, & similibus aromatibus, nam omnia analogis pollent viribus balsamicis, atque confortantibus.

Collige 2. Benè posse eandem methodum in quibuscumque aliis, tam simplicibus, quam compositis vegetabilium magisteriis separandis servari, ac in superioribus titulis diximus, ut facilè cuique sanæ mentis patere potest in praxi, & apud auctores, qui alia describunt vegetabilium arcana, quisque videre potest. Verum pro hujus rei coronide sit.

ART. DICIMUS TERTIUS.

De Elixiribus.

Multæ aliæ superessent vegetabilium magisteriorum descriptiones, quæ ex multis simul vegetabilibus parari solent à variis auctoribus, ut sunt Elixiria, Balsama, &c. quorum præcipua describam, quibus cætera addisci possunt.

Et quidem primò Elixiria, ea magisteria appellat Paracelsus lib. 8. Archidox. quæ corporis nostri præservativa; seu balsama sunt vitalium omnium viscerum, quæque sunt essentia puritate, calorem vitalem adaugent, fovent, conservant.

Varias autem elixiriorum adducit cit. Paracels. descriptiones, ut salium, balsami, dulcedinis, quintarum essentiarum, subtilitatis, &c. quorum descriptiones vix intelligibiles videntur. Illud tamen præ cæteris varijs auctores diversimodè describunt, quod Proprietatis dicitur, hujus descriptio Paracelsica sequens est.

4. Aloës hepat. myrrhæ, croci an. ʒij. quæ simul in Pellicanum, & in arenam posita mensibus duobus ascendant levissimè. Separa tandem per alembicum ol. à facibus præter adustionem. Ol. hoc unà cum circulo per mensem digeri permittit, pondere quidem aequali, post serva. Hæc ille.

Verum hujus elixiris vires summæ sunt, ac penè incomparabiles, tamen propter circuli defectum non omnibus licet, sed tantum filiis artis, arcanum hoc præparare.

Alij elixir proprietatis Paracels. hoc modo, quem nunquam, sicut, & cæteras descriptiones, quæ circumferuntur, somniavit auctor, parant, ut

4. Aloës, myrrh. & croc. an. p. æ. ponantur in vase vitreo cum paucis spiritu sulphur. pone in ventre equino spatio xx. dierum, & postea adde q. s. aq. cinnam. & aq. vite, & destilla per retortam.

Tamen aliam descriptionem defectu præfati elixiris, mediocrem tamen, ita tradit Helmontius.

4. Aloës lucida, myrrh. opt. & croci opt. an. ʒj. sin. plus sumptis, frustra id factum reperies. Duo priora terantur accuratè; crocus verò quia non teritur nisi exsiccat, potius conglobetur tundendo. Ponantur in vitro capacissimo, & forti, sigilleturque liquato collo vitri. Et circumdetur moderato calore, ne vas dissiliat, donec videris totam offam in fundo coaluisse, & circulari ol. elatum cum aqua in parietibus vitri. Tum aperiatur collum vitri, & infunde lib. aq. cinnamomi, & destilla per arenam madidam, cui sensim aqua bulliens affundatur. Donec non amplius à nostro alembici quidquam stillat.

Quo

Quo medicamine tam quartanam, quam continuam statim curasse fatetur; adeo ut qui noctu susceperat Sacrosanctum Viaticum, & olei extremam unctionem, cum convivam in prandio circa lectum habuisse fertur.

Crollius, & alii aliter ejus præparationem describunt, ut

℞. Myrrha, Aloës epat. & croci Orient. an. ℥iv. pulveriscentur omnia diligenter, & in vitrum indantur, humectando opt. spiritu vini alcoholizato, postea affunditur rectificatum ol. sulph. per campanam factum ad eminentiam 4. digitorum, ponatur in digestionem, & circulatione per duos menses, tandem quod tinctum, & extractum fuit per inclinationem separa, materia in fundo restanti bonum spiritum vini affunde, & circulando per menses 2. iterum coloratum extrahe, separa, ac priori liquori colorato m. Faces in fundo lente destillentur, quod primum egreditur, addatur superiori tinctura, & uia per mensem adhuc sine destillatione circulentur. Nam ita paratum elixir saporis erit non admodum ingrati.

In quâ re illud diligenter esse observandum; idem fatetur *Crollius*, materiam sc. primo esse irrorandam spiritu vini, ut fiat quasi pasta, & deinde ol. sulph. affundendo, alioquin totam materiam in nigredinem à spiritu sulph. in myrrham, & aloëm, propter pinguedines suas agente, veluti combustionem tingi asserit cit. auctor.

Verum tamen. quamquam non adeo perfectum sit hoc elixir, etiam summi pollet virtutibus, & quidem 1. Est summum vitæ nostræ balsamum, eam à putrefactione præservans, præcipue in senibus. 2. Miranda in affectionibus pectoris, & thoracis præstat 3. Adversus pestifera contagia populatim grassantia. 4. Viscera omnia nostri corporis ab omni labe mundat, unde ventriculi defectibus, catarrhosis, & tussientibus, hemicraniæ, vertigini, & oculorum caligini succurrit. 5. Ob hanc eandem rationem cor, & memoriam, sensusque omnes acuit, confortatque. 6. Febrem quartanam curat. Demum omnium vulnerum, & ulcerum etiam interiorum viscerum summum est balsamum.

Dosis est à vj. ad x. & xij. guttas in vino, vel aquâ conveniente specificâ.

Alij verò breviori, & faciliiori modo, hoc idem elixir præparant, cujusmodi præparatum apud plerisque in usu est.

℞. Aloës epat. mirrh. & croci opt. an. ℥j. contunde opt. mirrh. & aloëm, deinde crocum cum eis: contunden- do, congloba, ut supra diximus. Deinde indantur vi- tro cum lib. j. spiritus vini opt. & digerantur per dies 8. clauso vase deinde destilla lento igne, donec nil amplius per alembici rostrum ascendant, & serva. Caput mortuum potest etiam comburi, si vis, & sal extrahi, ut cum su- pra dicto elixire misceri, quod melius est.

Quod elixir ita præparatum licet non adeo perfe- ctis virtutibus præditum, compertum habuerimus, ac supradictum tamen illud idem perficit, sed debiliiori modo. Sunt nonnulli, qui hoc idem elixir per infusio- nem, & digestionem tantum parant & mirifice præ- stat interiùs, & exteriùs.

Crollius elixir pestilentielle describit, non tam pestis præservativum, quam curativum, ut

℞. Flor. sulph. ℥iij. affunde ol. juniperini è baccis re- ctificati ad eminentiam, 3. vel 4. digitorum, ol. succi- ni ab odoris vehementia liberati, quartam partem ad ol. juniperi: stent in arenâ sapiùs movendo, ut flores lente sine adustione solvantur. Postea.

℞. Theriaca electa lib. j. extrahe cum spiritu vini opt. tincturam, quam à spiritu vini separatam, seorsim serva. Rad. Elenij, angelica, bacc. juniperi contus. an. ℥iij. cum eodem spiritu vini extrahe tincturam quam in B. separatam m. cum tinctura Theriaca, ac

affunde ol. juniperi, & succini floribus sulph. impræ- gnatum, & per papyrum bibulam priùs filtratum, om- niaque circula lentissimo calore per dies 14.

Habebis secretum, quod in peste, & morbis epide- micis, ex Dei benignitate, ad miraculum operari solet.

Dosis j. vel ij. guttæ vino, vel aceto quotidie ma- nè. Vel singulis septimanis semel viij. vel x. gutt. jeju- no ventriculo expectato sudore assumantur. Præservat à putredine, & nil impuri relinquit in corpore. Cor- reptus statim ab initio accipiat à ℥j. ad ij. in vino, aceto rutaceo, vel alio liquore appropriato, & sudet; potenter venenum è corpore pellit.

Idem præfatus auctor elixir uterinum magnæ effi- caciæ describit ita.

℞. Castorei lib. ℔. croci ℥ij. extrahe tincturam cu- jusque seorsim cum spiritu vini, & separa spiritum ad remanentiam extractorum: quibus mistis adde extra- cti Artemisæ ℥iv. salis matris perlarum ℥j. ol. destilla- anisi, angelica, succini an. ℥ij. digerantur mista omnia per 8. dies.

Dosis hujus elixiris ℥j. vel ij. ingruente paroxys- mo hysterico qualicumque tunc illico sanantur. Quod si singulis mensibus appetentibus mensuris æquali dosi utantur, non revertetur morbus hystericus, cor- rigit enim, & emendat menstruorum vitia.

Qui plures elixiriorum descriptiones cupit addisce- re, legat varios auctores, & inveniet elixir epilecti- cum, apoplecticum, stomatichum, nephriticum &c.

Describunt alij alia elixiria quæ vita, appellant, quæ nihil aliud sunt, nisi multorum aromaticorum vegetabilium volatiles spiritus maceratione, & de- stillatione media in vino, vel vini spiritu peracta, & destillatione ejusdem vini spiritus imprægnatilibus spiritibus aromaticis; ut

℞. Caryophyll. nucis mosc. macis, zed. galang. pi- per. long. pyrethri, cort. citr. majorana, sulvia, ammi, nardi indici, cubebar. xylaloës. cardamomi, cinnam. menth. lavendula, costi, pulegij, calaminth. calami a- romatici, stechadis, chamadryos, chamapityos, an. p. a. & in pulv. redacta vino opt. macerentur, inde levissimo igne destilletur aqua perspicua & odorata, cui adde moschi gr. j. vel ij. & serva.

Dosis cochlear. j. jejuno stomacho calorem natu- ralem vivificat, canitiem retardat, &c.

Hæc etiam eadem methodo varii, varias parant aquas diaphoreticas, cujusmodi præ cæteris est aqua Theriacalis *Quercet.* cujus sequens est descriptio.

℞. Theriaca opt. ℥iij. Myrrh. elect. ℥℔. croci ℥ij. spiritus vini lb. ℔. Misceantur omnia, digere, ac per cineres in alembico vitreo lentissimo igne destillentur, de- stillata circulentur in fimo equino per 8. dies, iterum destilla, & serva.

Ufus hujus aquæ est in sudoribus provocandis in febribus, præsertim malignis, pestiferis, &c.

Dosis ℥ij. usque ad ℥℔. in aq. card. benedicti, ju- lepis, &c. jejuno stomacho.

Sunt aliqui, qui è theriacâ efficaciam extrahunt, succo limonum aliisque aquis ut aufugiant vini spiri- tum, propter ejus caliditatem; sed frustra laborant, nam sine vini spiritu nulla fit extractio, & succus limonum est improporcionatum menstruum, ad talem operatio- nem. Quod si quis vini spiritum timeret in hujusmodi fe- bribus, in parvâ dosi utatur ad ℥j. vel ij.

Balsami autem vocantur à *spagyricis*, qui vulnerum, vel ulcerum omnium remedia sunt, quique solo illinctu omnem putredinem abigunt. Nil aliud sunt nisi olea essentialia; sive simplicia, sive composita. Simplicia ex vegetabilibus educi possunt, supra retulimus, ubi egi- mus de gummosis, & aromaticis vegetabilium essentiis, quæ omnes vi balsamica pollent. Composita autem balsama nil aliud sunt, nisi dictorum vegetabi- lium essentiæ commistæ, cum aliquali ceræ, vel olei portione, ut ad instar unguenti, vel olei adap-

adaptentur. Quorum plures descriptiones reperietis apud diversos auctores ut v. g. si vis *caryophyllorum balsamum* conficere.

℞. Ol. caryoph. *methodo supradicta* preparati ℥ij. ol. amygdal. dulc. ℥ij. cera ℥ij. funde prius ceram simul cum oleo amygdal. deinde adde ol. caryophyll. & baculo ligneo diligenter agita igne levissimo, donec unguenti consistentiam acquirat, & serva, potest misceri ol. cinnam. semoto prius tigillo ab igne.

Erit summum ulcerum, & vulnerum balsamum, si applicetur cum linteis eo madidis, vel simili alio modo.

Sic etiam conficere poteritis balsamum compositum cinnam. anisor. aloës, &c. si horum essentiam similiter præpares.

Sed præ cæteris extat *balsami vite* descriptio, apud varios auctores tanquam magnum arcanum celebrati, quæ sequens est.

℞. Myrrh. Aloës ep. thuris, balsami peruviani, bdelij, gummi ammoniaci, sarcollæ, mastichis, gummi arabici, styracis, ladani, bacc. lauri, & assungia castorei an. ℥vj. croci ℥ij. nucis myristica, cinnam. caryophyll. gummi anime, Zedoaria, galang, spica ramana, cardamomi, & cubebæ an. ℥ij. pulveriza omnia, & digere cum vini spiritu defecatissimo, qui emineat digito uno, 24. horarum spatio, vase opt. clauso. Deinde destilla in cineribus per retortam vitream igne lentissimo, liquori extracto add. ol. samp. camomill. puleg. hyssop. salvia, ruhe, spica, & lavendula an. ℥j. thymi, saturie cubebæ. Zedoaria, nucis myristica per express. fact. an. ℥ß. cinnam. caryophyll. ros. citri, aurantior. feniculi, anisor. & carui an. ℥ij. m. & digere vase opt. clauso, & serva.

Verum quamvis balsamum hoc sit insigne cordiale, & ad multos affectus cordis, capitis, ventriculi, & uteri commendetur, & illius usus sit tam internus, quam externus; valde tamen ejus est operosa compositio. Nos verò simplici aliquâ essentia supra descripta utimur: nam non multiplicata miscibilium, sed essentiarum simplicissima homogeneitas balsamicas, aliasque medicamentosas perficit virtutes.

ART. DECIMUS QUARTUS.

De Anodinis.

Anodyna ea appellantur pharmaca, quæ dolores, angores aliosque humanæ vitæ cruciatus sedare, & pacare valent, idque non per molestantia causæ (ad cujus præsentiam vita p. n. tumultuatur) ablationem, sed quia sensum veluti obstupefaciunt, soporem inducendo, à quo mala fere omnia sedantur, juxta illud Seneca in Hercule furente.

Tuque ò domitor

Somme malorum, requies animi,

Pars humana melior vite.

Pacamur namque quando in eo quod anxietas multæ sollicitudines, melancholiæ, aliæque animi passionis, dormitione tollantur. Proficuo namque compertum habemus, eventum morbos omnes ex Archeali idea partos in nostrâ vitâ, sedativis administratis tantum medelis, curatos fuisse, ut præ cæteris uteri varios furores, asthmaticos affectus, viscerum dolores, aliaque alia similia mala, ab ideâ tantum in vita, conceptâ producta, consopientis archeum medicamenti beneficio, confestim profligatos ipse docuit eventus.

Multæ autem adsunt apud diversos auctores anodynorum descriptiones, & quidem primò *Paracels. lib. 7. Archidox.* ubi de specificis agit, ita *specificum anodynum* describit.

℞. Opij Thebaici ℥j. succi pomor. aurantiorum, cydoniorum, an. ℥vj. cinnam. caryophyll. an. ℥ß. confusa per quam opt. simul omnia, mistaque ponantur in vitrum cum suo coopertorio caco, digerantur in sole, vel

in simo per mensem, postmodum exprimantur, & impo-
nentur iterum cum sequentibus.

℞. Moschi ℥ß. ambra Div. croci ℥ß. succi corall. & magisterij perlarum an. ℥j. commisce, postquam digestionem eorum mense factam, adde quinta essentia auri ℥j. quâ permixta cæteris anodynorum specificum erit, ad auferendum quoscunque dolores internos, & externos, ut nullum torqueatur, vel corripatur membrum ulterius.

Verum licet hoc specificum anodynum sit maximum medicamentum sedativum, summisque virtutibus, tamen valde operosa est ejus operatio, & admodum difficilis, ob succi coralliorum, & quintæ essentia auri defectum, tamen extant aliæ anodynorum, præparationes faciliore opere, & labore factibiles, apud varios auctores, præsertim apud *Libanum, Crollium, Quercetanum, Beguinum, Poterium*, & alios; præ cæteris tamen celebrantur sequens *Laudani opiatum*, seu *Nepenthes* descriptio.

℞. Opij Thebaici q. v. scinde in particulas seu bracteolas parvas, & tenues, & in patinâ vitreâ, vel argenteâ igne lento arena, vel cinerum exsicca tantisper, donec spontè suâ, & cum digitis in pulverem comminui possit. Nam exhalabit sensim sulphur quoddam vaporosum, fatidum, in quo omnis vis narcotica, & obstupefactiva consistit. In quo perficiendo, cave, ne vaporosum illud opij gas inspiret, nam ledit cerebrum. Deinde extrahere cum aceto destillato, vel succo limon. deprato, ab opio hoc ita correpto tincturam superfundendo ad eminentiam v. vel vi. digitorum, digerendo medioeri calore, donec affusus liquor tinctus sit rubini, vel granati ad instar; separa tinctum liquorem per decantationem, & serva, & rursus residuo magmati novum liquorum affunde, digere, decanta, & serva, iterando affusionem, digestionem, & decantationem tincti liquoris clari supra residuas opij faeces toties, quoties acidus liquor tinctus apparebit rubeo colore, nam si croceus erit extracta tinctura color quem post rubeam separationem extrahes, ne misceas illam cum reliquâ tincturâ; quia crocea nullius est efficacia, tincturam verò rubicundam, & claram alembico vitreo imponas calore B. ad evaporationem aceti, donec residua tinctura mellis consistentiam acquirat. Deinde.

℞. Hujus extracti opij ℥ij. Magisterij, vel salis coralliorum, & perlarum an. ℥j. extracti croci cum spiritu vini facti ℥iv. m. omnia diligenter, & serva. Cui addi possunt aliquot gut. ol. caryophyll. & cinnam, vel parum moschi, vel ambra, &c.

Hoc laudanum est penè inculpabile, & multis virtutibus præditum, & quidem dolores omnes sedat, fluxiones ferè sistit, ardoremque consumit, somnum inducendo, naturam confortat, &c. unde in delirio, phrenitide, febribus, pleuritide, vomitu, arthritide, uteri suffocatione, &c. summo cum juvamine potest exhiberi. Dosis est à gr. ij. ad iij.

Advertendum tamen est in usu *Nepenthes*, aliorumque narcoticorum, quod multa sunt, quæ illa non admittunt, vires nempe infirmæ, corpus impurum, humorum crassities, & naturæ motus. Vires imbecilles semper prohibent, motus naturæ non semper, nam cum immodicus hic est, ita ut non possit coerceri nisi opiatum, tunc opiata sunt cautè, & in parva dosi offerenda. Nec solus naturæ motus præsens opiata prohibet, sed etiam imminens, quapropter cum dolor capitis signum sit imminens crisis, tunc non debet opiatum tolli. Quod si urgentissimus sit, ita ut syncopes inducat, nec alia remedia, vel, extra vel intra adhibita succurrant, tunc ad opiata necessariò recurrendum est, sed in pauca dosi sunt usurpanda in hoc casu, & admista aliis medicamentis, quæ quomodò respiciant ad naturæ motum, & hoc non solum, quia ad quod magis urget est respiciendum, sed etiam quia non semper imminens crisis certi sumus.

Corpo-

Corporis impuritas, & humorum crassities, cum dolor maximè urget, opiatorum usum fartassè admittit, nam opium non tantùm coagulando operatur, subtiles partes incrassando, ac densando furescentes, sed efferatos icores figit, refrigeratque, mordaces succos temperat, ac mitigat, partes etiam munit, præsertim præcipuas, poros illarum claudendo, & minus obvios reddendo caulis dolorificis, spiritus vitales, & animales figit, nervos illis minus obvios reddit, & sensum minuit, ita ut imperum, & insultum vaporum malignorum, qui illis insidiantur, spernant.

Adde, quòd opiata cum sulphurea sint, pollent vi quadam Diaphoretica, & sudorifica, qua humiditates morbificas expellere valent, unde ad causam doloris etiam respiciunt. Merito igitur cardiacis, & præsertim theriacæ admiscuntur narcotica, ut diaphoreticorum simplicium vim acuant, & non ut vulgò putatur tantùm ne evanescere faciant illorum vires, quæ volatiles sunt, & facilè exhalabiles.

Ex his collige, quòd opiata prudenter administrata, non solum dolorem, & doloris causam abscindunt, verùm etiam recreant, & tuentur omnes corporis partes præcipuas, præsertim cor, & uterum, & interdum sulphureos spiritus fixando, & occasionalem materiam mitigando, febrium ardotes solantur, unde epilepsiæ, melancholiæ, mania, vulvæ strangulationi, delirio, hæmorrhagiæ, fluoribus ventris dysentericis, hepaticis, lientericis, & similibus, colicæ, dolori nephritico, & innumeris aliis p. n. affectibus occurrunt. Quà de re non mirum est, si apud *Græcos*, & *Arabes* innumeræ opiatorum descriptiones inveniuntur, speciosis decoratæ titulis, & prædicatas ferè adversari ipsas omnibus p. n. affectibus, & medicinæ Monarcha *Paracelsus*, qui merito appellatur, opiatis pilulis nescio, an ex mineralibus, an verò ex vegetabilibus confectis, an verò ex vegetabilibus confectis, quæ secum semper ferre solebat, mira effice, re valuit, ut ejus hostes etiam testantur. Sed quantum opiata ritè adhibita prosunt, tantum obsunt malè administrata, ut passim observare est in vulgaribus *Medicis*, qui opiatis non paucos ægros jugulant. Non solum *Medicus* respicere debet in opiatis exhibendis, effectus, vires &c. sed quàm maximè advertere, ad illorum reparatorem, neque ipsis uti, nisi à semet ipso, vel à perito artifice præparatis, neque fidem adhibere seplasiariis, maximè in *Nepenthes* confectio- ne. Unde melius est, si *Nepenthe* legitimè administrato caret, ut confugiat ad philonium, requiem *Nic. pilul.* de cynogloss. & cæteras in officinis usitatas compositiones. Sint narcotica ritè correctæ, & vetustatem sapiant; nihil enim tam benè illa corrigit quàm vetustas. *Nepenthes Hyoscyamo* careat, & non veniat in usum, nisi transacto longo tempore à compositione; longo enim tempore opium cum adstringentibus probè miscetur, fermentatur, pravitatem amittit, compescuntur, & obtunduntur nimium subtiles illius spiritus, ligantur, coguntur, & exhalant, à quibus omnis noxa; hi enim intimiora viscerum penetralia, mirum in modum, & plus justo invadunt. Spiritus, & sensus tenebricosi caligine obnebulant, obtenebrantque. Corrigentia posuimus in *nepenthes* descriptionibus. Hic tantum sciatis, nil tam Opium posse corrigere, quam crocus; crocus enim facultate, qua ebrietati resistit, & crapulæ, opium etiam corrigit, & similitudine illius spiritibus unitur. Quæ adduntur pretiosa, ut Bezoar lapis, autum, ambra, &c. ab aliquibus, partim superflua sunt, partim inutilia, & parum fortasse noxia. Veteres etiam, & recentiores aliqui timentes opij frigiditatem, ignea corrigentia adhibent, & sic opium, quod calidissimum, ipsorummet regulis, calidissimis corrigunt. Nos, si simplicissimum laudanum parare velimus, illud efficere

poterimus ex sola opij. & croci tinctura, corallino pulv. vel magisterio addito, & guttulis aliquot olei sulph. ad fermentationem juvandam, & opij spiritus nimium subtiles figendos.

Non leve litigium circa opij crasim intercedit. Alij sensuum externorum, gustus, & palati arbitrio ducti, calidum ob amaritudinem dixere. Nonnulli ob stuporem, difficultatem anhelandi, ac nonnunquam suffocationes, quas spiritus densando invehit opium, frigidum in sommo dijudicavere, & quasi cum, sicut a symmetriam habere crediderunt, ob stuporem, & animalis facultatis omnimodam interceptionem. Alij verò hinc inde aspicientes, rationes utrique suffragantes, inter utramque mediam statuere sententiam, neque calidum, neque frigidum pronunciaverunt, sed tanquam ad ignorantia alylum, ad qualitates occultas, & ad formas à tota substantia confugere. Frigidum dixerunt, quia calidis contrigitur, ut croco, sed in hoc errant, non quia crocus est calidus, opiatorum ingreditur confectioem, sed à facultate, qua ebrietati resistit, & crapulæ (ut diximus) corrigit opium. Calidum esse nemo sanæ mentis, est, qui ambigat; nam opium quoddam sulphur inflammabile, indigestum, ac obstupescitivum, quod *Narcoticum* vocant *spagyrici*, habet, unde verum opium facilè concipit ignem.

Hinc habes somni naturalis, & p. n. causam, nam sulphur est unum chymicorum principium, & hoc tam in mineralibus, quàm in vegetantibus quibusdam reperitur, quod narcoticam habet virtutem, tale est in opio, in *Hyoscyamo*, & in aliis multis ex vegetabilibus; ex mineralibus verò in vitriolo, &c. hoc in homine esse probant *Chymici*, primò ex constitutione, quia extrahitur ab homine mortuo tale sulph. ex mitione, utitur rebus tale sulphur habentibus, alitur enim ex herbis; leguminibus, frumentis, in quibus, vel actu est, vel potentia hujusmodi sulphur, & animalibus, quæ illis vescuntur. Inesse in lactuca actu sulphur narcoticum patet; quia cum lactuca maturefcit, ferè ut papaver somnum inducit, quòd non facit cum tenera est, quod deberet hoc magis efficere, si humiditate, & frigiditate id perageret. Præterea ex frumentis, & leguminibus fermentati, liquor conficitur inebrians, & somnum inducens.

Cum *Narcoticum* sulphur, vel in alimentis, vel in sanguine existens exaltatur, ac cerebrum invadit, tunc pori cerebri clauduntur, spiritus inepti ad motum necessarium redduntur, ob fixationem, & somnus oritur: si non admodum sulphur exaltatum est, vel somnus naturalis, vel qui parum à naturali differt, generatur; Si exaltatur magis, & etiam incenditur, tunc lethargum efficit; Si ad ultimum ferè gradum exaltatio provenit, Carum gignit. Quòd si spiritus in partibus totius corporis existentes figit, catalepsim facit, & hinc facilè controversia tollitur, quæ agitat *Medicos* de somno præternaturali, qui aliquando febres acutas comitatur, nam cum febres fiant à sulphure, si sulphur illud de narcotico participat, necessariò somni præter naturales generantur; aliquando figitur; vel mercurius, vel sal à narcotico sulphure, & tunc affectus insuperabiles ferè procreantur.

Inesse vim narcoticam in sulphure, probant *Chymici*, primò, ex vino, cujus sulphurea pars narcotica est. Secundò, ex opio, cujus pars inflammabilis etiam est narcotica, qua separata ab opio, opium amplius narcoticum non est.

Hinc collige causam effectuum soporiferorum à vulgaribus *Medicis* assignatam, scilicet humorem pituitosum, vel aquosum in cerebro præternaturaliter contentum; qui si in copiâ non admodum magnâ copuletur, & cerebri substantiam irroret, ac refrigeret, illiusque meatus insensibiles obturet, comatosum affectum generat, quòd si putredinem concipiat, live

ve in tumorem sit collectus, sive per totam cerebri substantiam dispergatur, lethargum efficit; si in magna copia, & inbibitur à tota cerebri substantia, carum producit, falsissimam, & alienam à veritate esse, probatur.

Primò, Pituitosus humor in multis catarrhosis maximè abundat, qui tamen his affectibus non corripiuntur. 2. Quia hydrocephalo affecti, quorum cerebrum totum aqua aspersum est, neque comatosi, neque lethargici sunt. 3. Sectionibus compertum est, quamplurimorum cerebrum pituita, & aqua fuisse aspersum, qui tamen nunquam somnum præternaturalem habuerunt. 4. Quia multi incidunt in hos affectus; ex vini generosi nimio potu, qui consequenter in cerebro vini vapores, calidos, & siccos habent. Præterea frigida regionis incolæ, scatent excrementis pituitosis quamplurimis, & tamen in hos affectus incidunt, non aliter ac alij, qui in aliis regionibus habitant, cum deberent, vel perpetuò, vel sæpè hæc pati: igitur somnus præternaturalis, neque frigoris, neque humiditatis soboles est, quia multoties, quorum cerebrum summoperè calet, & lingua siccatur, hi observantur prædictis soporosis affectibus obnoxij.

ART. DECIMUS QUINTUS.

De Aceto Destillato.

Menstruum multorum vegetabilium, sicut & mineralium est acetum destillatum, nam sæpè eo utimur præsertim ad extrahendas eorum tincturas, ut diximus supra, cum de opij extracto egimus, pro præparatione laudani superius descripti, quod ita paramus.

℞. Acetum generosum imponas alembico vitreo, (cave namque ab aëre, nam spiritus aceti, cum corrodat, mutatur attactu ejus) & destilla; nam primò egreditur phlegma, quod separa, deinde medioeri igne proseguere distillationem, usque ad ultimos spiritus, & serva.

Parant etiam Chymici acetum radicatum, quod nihil aliud est, nisi acetum destillatum, & cum proprio suo sale in facibus residuo conjunctum, toties destillando illud à sale, donec sal simul cum spiritu volatilizetur, ita verò paratur.

Destillato aceti spiritus usque quò facies in fundo Alembici residue ad mellis consistentiam redigantur. Deinde extrahe sal, superfundendo aquam communem facibus ad supereminentiam 4. digitorum, & digere per bi-duum in calore B. deinde filtra, & ad tertiam partem evapora, deinde pone in loco frigido, ut crystallos producat, quas recipe, & iterum evapora aquam residuam ad tertiam, ut crystallos iterum reddat usque ad ultimam aqua evaporationem. Crystallos exsicca, deinde acetum pluries destillatum, & ab omni phlegmate liberatum crystallis superfunde, ita ut lib. j. crystallosum addantur. iv. aceti. Deinde lento igne rectificetur acetum, & à phlegmate inutili liberetur; Urge postea ignem, mutato recipiente, & toties acetum à sale fixo destilla, donec totum per Alembicum ascendat.

Hujusmodi radicatum acetum valet ad durissimos lapides, corallia, uniones, ac mineralia solvenda, pro variis magisteriis conficiendis, ut sequenti libro dicemus.

Parant alij brevius acetum radicatum, sive alkali-zatum, sæpè cohobando acetum supra residuas suas facies, & singulis vicibus urgendo ignem usque ad retortæ candorem. Cohobatio autem fieri potest usque ad quartam, vel quintam distillationem. Separandum est etiam phlegma, quod primò destillat.

ART. DECIMUS SEXTUS.

De Spiritu Vini.

Destillatur etiam vinum non secus, ac etiam acetum solet destillari, cum hac tamen differentia, ut in destillatione vini, spiritus primò ascendit, deinde phlegma: in aceti verò destillatione è contra, phlegma prius destillat, deinde spiritus, paratur autem sequenti methodo.

Digere vinum spirituosum in fimo per 8. dies, vase bene clauso, deinde illud affunde in cucurbitas alias, vel in matrarium, quibus superpone alembicum rostratum, juncturis bene clausis, deinde lento igne destilla, ut artis est. Exibit primò spiritus nimis volatilis, æthereus, qui lentissimo igne erit distillandus, & refrigerando, sæpè imponendo petias aqua frigidâ madidas supra alembicum. Nam subtilis hic spiritus est vini essentia, sapitque vini spicificum saporem, & odorem.

Poteris etiam ad majorem vini spiritus perfectionem comparandam, obstruere aliquantisper, molli-ter tamen, matrarij os, ut scilicet transeundo per gossipium spiritus, phlegma deponat in gossipio, unde purior evadat, Cum phlegma destillare incipit, amove recipiens, nam est ignavum, & inutile. Urge phlegma usque ad mellis liquidi spissitudinem, dando ignem per gradus, & accipies oleum pingue. Ex capite mortuo, sal elicies. Si præstantiorem vini spiritum desideras, rectifica eum sæpius, repetitis distillationibus, donec phlegma deponat, eritque totus cremabilis, sulphureus, & volatilis, sic habebis spiritum generosissimum, & verum alkohol, sine omni aquositate, tenue admodum, & fugax, cujus guttula effusa, terram non attingit, sed evanescit in aërem. Sed dignum hic consideratione videtur, cur vini spiritus sit inflammabilis, aceti verò nequaquam? Ob id evenire liquet, quia vini spiritus abundat substantia ætherea, sulphurea, & sale volatili: aceti verò per secundam, & ulteriorem fermentationem in vino factam, sal volatilis, fixus evasit; unde clarè conspicitur prius phlegma ascendere, deinde spiritum, etenim si aceti sal volatilis esset, æthereæque substantiæ particeps, vel quolibet motu agitatus ab inutili phlegmate, intra quod cohibetur, statim liberatur, ut in vini spiritu experimur; quòd cum non eveniat in aceto, manifestum erit salein fixum continere, substantiæ magis crassæ affinem, quod & multo indiget motu, ut ascendat, atque ut prius phlegma separatur, intra quod tenaciùs hærescit, ejusque ascensum impedit. Præterea vini spiritus nihil, vel parum tincturæ è mineralibus elicit, contra verò aceti: quod nisi ipse sal esset maximè fixum, sicut in cæteris menstruis, ut propterea posset in metallorum particulas potentiùs agere, & se intrudere, id non eveniret, ut discurrenti manifestum esse potest. Hunc vini spiritum variis speciosis nominibus decoravere spagyrici, nam dicitur aqua vitæ aqua ardens, sulphur cæleste, menstruum cæleste, cælum Lullij, claves Philosophorum, &c.

Potest etiam destillari vinum absque præcedenti digestionem; administratur verò digestio, dum vinum est recens, & adhuc non benè fermentatum in doliis. Debetque spiritus elici à vino bono, odorato, meraco, non autem, ut vulgò solent, à vappâ, aut ab eo, quod jam corrumpi incipit (vulgò *shulluto*) spiritum destillare mercatores, ut sumptibus parcant; nam talis vini spiritus minimè debet tanquam vini essentia ægris interiùs propinari, cum cordialibus confectio-nibus, syr. &c. sed tantum eo uti poterimus, tum ad externas unctiones, tum ad alios externos usus, tum etiam tanquam menstruum ad varias tincturas, &c. è corporibus eliciendas.

Hic spiritus, sive vini essentia est summè cordialis, unde

unde cordis tremori, live palpitacioni ex causa flatulenta confert, spiritus namque vitales recreat, stomachum roborat, cruditates digerit, flatu expellit, præservat à putredine, acuit sensus sed obesis, & illis qui frigidum nacti sunt temperamentum, ut vulgò ajunt, propinandus est moderatè: nam immoderatè multos pravos gignit affectus, inflammat enim spiritus, ignis ad instar corpora exsiccat, & ut uno absolvam verbo: ab immoderato spiritus vini usu, multi interierunt, unde potius meretur dici aqua mortis, quàm vitæ. Nocet biliosis temperaturis, epati, & renibus. Hydropem gignit, & phthisim. Obest apoplecticis, epilepticis, & pueris. Extrinsecè ad ophthalmiam, dolores ex causâ frigidâ, ad casum, & percussione valet.

Erysipelatis summum est emedium; erysipelate itaque incipiente, ter, vel quater in die, partem in quâ apparuerit, spiritu vini omni phlegmate privato, & omninò cremabili irrorâ: idque fiat per tres dies; nam si erysipelatis materia fermentalis facta non est, eo spatio cura perfecta est, & quarta die æger erit immummis à febre. Vini enim spiritus partium spermaticarum, & continentium amicissimus est, earumque robur multum adauget, profundissimè penetrat, poros aperit, & materiam erysipelatis resolvit. Si quis vini spiritum exhorreat, ex eo quia calidus existimemur, hic sciat, quòd tantum abest, ut spiritus excalefaciat, ut intensè refrigeret quem experietur, si media æstate vini spiritus totus cremabilis, sine ullo phlegmate super propriam carnem aspergatur, frigidior enim illam sentiet, quàm si à glacie rangeretur.

Non solum ex vino spiritus ardens elicitur, verum etiam ex *cerasis, fragis, bacc. Juniperi &c.* ardentes spiritus mediante fermentatione, & reiterata rectificatione facile parantur. Ut etiam ex rosis, aliisque herbis, & floribus per fermentationem, reiteratamque destillationem & rectificationem ardentes spiritus elici possunt.

Non abs re nobis annectere videtur, modum conficiendi medicamenta solutiva, quæ spagyrici clarificata vocant, vulgò *purgantia destillata*, & certum est potiones clarificatas, pulchrum nancisci colorem, & faciliore negotio ægrotis delicatulis, infantibus, & his quibus ventriculus nauseat premitur, & qui solo aspectu medicamentorum odorem perhorrescunt propinari, quam amari calices, quos *medicorum* vulgus omnibus indifferenter languentibus propinant; nam clarificata purgantia, aded gustui, palatove grata redduntur ut ipsis languentibus in deliciis sunt, modus talis est pro *manna potabili* clarificata.

℞. *Tart. opt. pulver. 3vj. bull. in aquæ borag. lib. j. ad medietatis consumptionem coletur, & in colatura infunde per noctem sol. sen. or. s. s. mund. 3℔. & mane facta levi ebullitione, coletur, & dissolvantur in ea manna elect. Calabrensis 3iv. clarificetur cum albumine ovi, & trahiciatur per manicam Hippocratis. Si libet addatur aquæ cinnam. vel flor. namp.*

Aliqui addunt succi limonum, vel citri portionem, ut potio acida reddatur ad gustatus oblectamentum; alii in odoratus gratiam addunt aquam flor. citri, vel aurantiorum, &c.

Potio hæc actu etiam frigidâ dari potest, nec ob id ejus minuitur operatio. Potest loco aquæ Borag. quælibet alia aqua substitui, prout diversi exposcunt morbi. Potest etiam ex leniente fieri purgans; addita rhabarb. agarici, Jalap. aut ulterius medicaminis infusione, nec non ingredientium omnium.

Hac methodo omnes potiones solutivæ parari possunt, & loco manna addere infus. ros. solut. syrapiæ solutiva confect. & electuaria solutiva, &c. conveniente dosi, clarificando cum ovi albumine, & trahiendo per manicam Hippocratis.

D. Car. Musitani. Oper. Tom. I.

Dosis pro varia ægrotum natura ad libitum variari potest.

Sed ad nostrum vini spiritum redeamus, ex quo recentiores varios concinnant julepos, ac sæpe sæpius cordialibus remediis admistos, ægris propinare solent.

Et quidem primò purum ex eo *julepum vitalem*, tam simplicem quam compositum parant. Et primò quidem vitalis simplicis descripto hæc est.

℞. *Sacch. opt. ad syrup. consistentiam cocti lib. j. aqua vitæ, & rosacæ an. 3vij. m. amoto prius ab igne sacch. & ut penè refrigerescere incipiat. Nam si dum nimis calet saccharum, vini spiritum ei misceas abiectionis nimii impatiens in auras, & nullius, vel parvæ virtutis erit julepus.*

Alii pro Julepo vitali simplici conficiendo, accipiunt sacch. clarificatum cum aq. ros. ad lib. j. cui miscent spiritus vini 3ij. vel etiam spiritus ardentis pomorum odoratorum.

Ufus ejus est in tussi, catarrho, aliis pectoris, & capitis catarrhosis affectibus.

Conficiunt etiam alii *julepum vitalem compositum* ut

℞. *Sacch. q. v. coque ad syrup. consistentiam, & in ipsis lib. j. adhuc calentem injice cinnam. pulverisati 3j. santal. rubr. & citrin. an. 3j. ligni aloes 3j. ambre grise gr. vi. spiritus vini opt. & aqua pomorum redolentium an. 3v. aufer vas statim ab igne, & opt. claudere, & digere extra ignem, donec liquor spontè refrigerescat, à facibus postea illum libera, & serva.*

Paratur etiam aliquando solo cum cinnam. aliquando cum muscho, vel ambra, &c.

Dosis 3j. vel ij. cum conveniente liquore, vel etiam absolute.

Conficiunt etiam cum vini spiritu *oleum sacchari* vel simplex, vel compositum, ut,

℞. *Aq. ardentis 3. iv. cinnam. contus. 3℔. vase vitreo opt. clauso digere, liquorem decanta, & pone in patina vitrea ampla, & adde sacch. albiss. pulver. 3ij. candela vel charta spiritu vini madefacta, accende tinelluram, & spatula ligneâ, vel argenteâ continuo materiam agita, donec ignis extinguatur.*

Poteris pari modo parare oleum ex santalis caryophyll. ambra, moscho, &c. sicut etiam absque ulla tinctura solo vini spiritu sacchari ol. conficies. Pro saccharo poteris etiam uti melle.

Si cupis liquorem spirituosorem, non sinas totum vini spiritum comburi, & exhalare, sed antequam totus absumatur, flammam extingue.

Ufus: Est suavissimi saporis, corroborat, & in tussi eliminanda, modo febris absit, egregiè prodest: Expectorationem promovet, & asthmaticos juvat. Raucedini confert, &c.

Alius etiam *sachar liquor* absque vini spiritu elici potest.

℞. *Ovum j. vel plura, indura media elixatione, deinde à corticibus munda, ac in duas partes æquale dividi, aufer vitellum, & vacuum imple sacch. candidissimo filo circumligatum ovum claudere, & pone inter duas patinas in cella vinaria vel alio loco humido. Ovum postea aperi & liquorem in phialâ serva.*

Valet ad optalmiam, & multos alios oculi affectus sicut etiam faucium, oris, &c.

ART. DECIMUS SEPTIMUS:

De variis Vegetabilium Decoctionibus.

Sæpè ad contumaciores morbos profligandos decoctis utimur, quorum usus apud omnes Medicos communis est, eò, ut multorum morborum curationes, non nisi decoctis committant.

Communis verò sensus *scholasticorum* est, decocta

habere vim exsiccantem, atque adeò ad exsiccan-
dos multos ab eis fictos humores propinari asserunt.
Verùm nos non adducimur, ut credamus unciam
cujuscumque exsiccantis vegetabilis, quinque, aut sex
aliis aquæ unciis immistam, quæ valent ut quinque
humectare, exsiccare posse, cum *siccitas ex Aristotele:*
nihil aliud sit, quam humidi defectus ac ipso naturæ
lumine constat, exsiccationem perfici, per humidi
evaporationem à calore factam; non igitur video
quomodo ut in quinque vel sex aquæ unciarum exhi-
bitione, siccatio fieri possit, quin potius contrarium,
scilicet humectatio succedat.

Verùm pro hujus rei intelligentiâ juxta nostra prin-
cipia dicendum, decocta propriè non exsiccare, cum
siccitas non sit qualitas positiva, neque posito, quòd
haberent vim exsiccandi, ideo morbos curare valerent,
cum non simplex humiditas, cui supponitur con-
traria siccitas, sed humorum degeneratio à naturali
statu, ut plurimum similes morbos gignit. Præter-
quamquòd semper cum ægri maximo propinarentur
damno, quia non minus excrementitium, quam nu-
trimentitium humidum sua siccitate resolverent deco-
cta; tum quia non esset major ratio, cur unum po-
tius, quàm alterum resolverent, exsiccarentque, tum
etiam quia non adest in nostris visceribus sedulus se-
parator aliquis, qui ad medicamenti exsiccantis nu-
tum, excrementitium, à nutrimentitio sequestret, il-
ludque subjiciat, exponatque medicamento, ut illud
tantum exsiccet, infonte remanente.

Meliùs inquam dicendum, juxta nostra principia,
& lumine naturæ ducti, quòd sicuti omnis corpo-
rum actio pendet ab intrinseca eorum essentia seu
spiritu seminali constitutivo eorum, qui ludens in
vegetabilibus, præsertim sub forma salis essentialis;
ita decocta agere virtute hujus spiritus, sive salis es-
sentialis soluti in aqua decoctionis. Unde decocta diu-
reticam vel diaphoreticam habent vim, quatenus sal il-
lud essentialis, aliud excrementitium sanguini innatans,
corrigit, resolvit, à quo ut plurimum retento multi
generantur morbi chronici, qui ut curentur, decocta
exposcunt.

Quam sententiam confirmat primò eventus; nam
observabis decoctiones eandem vim retinere, quàm
ea simplicia, ex quibus parantur habent, unde ex
simplicibus purgantibus purgans, ex anodynis ano-
dynum, ex aromatis aromaticum decoctum para-
tur: Idque non ex aliâ ratione, nisi quia essentia-
le specificum simplicium migravit in aquam; media
maceratione, digestionem, & ebullitionem, quam ve-
luti seminali virtute illud idem operandi, ac simpli-
cia perficiunt, imprægnavit. Argumentum est igitur
evidens, non relollaceam vim, sed substantiales vir-
tutes aquæ transfusas, à simplicibus in decoctis agere.

Secundò id confirmat, quia præter decocta pur-
gantia, omnia ferè alia, vel per diaphoresim, vel
per urinæ vias resolvunt: ergò quatenus habent sal
essentialis, quod diaphoreticum, vel diureticum est.
Idque non quia simplicem humorem, per illas vias
resolvit, sed quia sal omne excrementitium a sanguine
& visceribus deturbat, quod ut commodius expellat,
natura id simul cum humido, à quo resolvitur, eji-
cit, vel per sudores, vel per urinam.

Confirmatur igitur ex hoc: vim omnem, & fa-
cultatem decoctionum in tinctura, & sale essentiali con-
sistere.

Unde habes primò, quæ clauso vase, quæve aperto
decoctiones fieri possunt; ex enim quæ sal fixum ha-
bent, vel non adeò volatile, fieri possunt aperto va-
se: quæ autem sale volatili abundant, sunt deco-
quendæ clauso vase. Verùm nos semper laudamus de-
coctionibus faciendis vas clausum, ad majorem cau-
telam. Vasa sint semper vitrea, vel horum defectu,
sumantur terrea sed vitreata.

Habes secundò, dura, & compacta vegetabilia;
longam sustinere coctionem; è contra verò rara,
& humida, & aromata, quorum vis omnis, & fa-
cultas in superficie consistit, brevem, lentamque exi-
gunt coctionem. Aliqua etiam solam macerationem
exp. unt. Nos verò plerumque utimur digestionem per
24. horas, deinde ea ebullire sinimus. Ad commo-
diorem, & faciliorem salium essentialium, seu tinctu-
ræ extractionem in decoctis, præsertim vulnerariis
pro qualibet aquæ communis librâ, admiscemus 3ß.
spiritus vini alkoholizati; in nephriticis, aliisque
diureticis admiscemus aliquantulum olei sulph. ut aqua
parumper ace scat: ita enim potentiùs aqua agit,
resolvit, extrahitque tincturam à simplicibus.

Varias verò decoctionum species commenta est
vulgarium *Medicorum* schola, singulis partibus, &
morbis accomodatas nostri corporis, hinc cardiaca,
stomachica, hepatica, splenica, cephalica, gallica,
epileptica, nephritica, vulneraria decocta excogita-
vit, quibus veluti possit singulas partes obsidentes mor-
bos aggredi.

Singulas autem decoctionum species, hic adducere
ommittimus, tum quia nimis longum esset eas hic
per censere; tum etiam quia facilè eas descriptas re-
perietis apud varios Auctores.

Ea verò decocta hic afferemus, quæ ob vim, &
facultatem, quam habent curandi vulnera, & ulcera,
tam interna, quàm externa, vulnerariæ potiones ap-
pellantur, quarum usus consuetus est apud *Germanos*
aliosque recensiores *Medice* facultatis Professores, qui
non solum ad vulnera, & ulcera, verum etiam ad
compluresque alios ingruentes morbos percurandos,
felici cum successu utuntur, sunt enim aliqua simpli-
cia, quæ ob balsamicam virtutem vitæ nostræ fami-
liarem, quam habent, semel decocta, & epota va-
lent, ad præfata vitæ humanæ mala percuranda. Eo-
rum multa dinumerat *Paracelsus tract. 2. Chirurgia magna*
cap. 2. ex quorum sex, vel pluribus decoctiones pa-
rabis ad ulcera, & vulnera, Hæc verò vulneraria sim-
plicia ibidem annumerantur: *Sanicula alba, Sanicu-*
la sylvestris, Alchimilla, Ophioglosson, Trifolium. Con-
solida media, Telephium. Limonium utrumque, Mu-
mia, Sperma ceti, Terra sigillata vera. Rhabarbarum
Buxi folia Aristolochia, Agrimonia, Symphitum, Per-
sicaria, &c. quibus adde *Rhaponticum, Santalum ci-*
trinum, & rubrum, Sampsucus, Betonica, Ebur, Cor-
nus Cervi, & Balsamica ferè omnia vegetabilia, nec
non gummosa omnia ligna, & gummata.

Parari etiam possunt ex viridibus herbis (nam ut
plurimum siccis semper utimur) vulnerariæ portio-
nes, si earum succus exprimatur, fermentetur depu-
ratusque ægris exhibeatur.

Ad saporem, & odorem in hujusmodi potionibus
conciliandum, poteris aromata etiam adjicere, &
cum aliis vulnerariis herbis decoquere, vel etiam post
factam decoctionem, aquæ, vel olei essentialis aro-
matici parum miscere, ad saporis, & odoris usque
gratiam.

Poteris etiam simul cum alimento decocta vulne-
raria parare, si carnes, vel pullos cum aquâ; vel vi-
ni spiritu quantum sufficit misceas, & ebullire sinas.
Vel etiam gelatinas ex carnibus, cum quibus simpli-
cia vulneraria decocta sunt, conficias. Hujusmodi au-
tem alimenta, mirum est quantum ad glutinanda,
& cicatrizanda vulnera valeant.

Demum adest alius modus adductus ab eodem *Pa-*
racelsus cit. loco, quo parari possunt vulnerariæ po-
tiones cum vino absque coctura, ut si vindemiæ
tempore sufficientem quantitatem præfatarum her-
barum in musto ad defervendum indas, ac post ter-
tium mensem supra aliam quantitatem herbarum, in
alio vase ponas, ut vinum omnem earum virtutem in-
ducatur

ducat, quo vino uti poteris, potionum vulnerariarum loco.

Formulæ autem parandi eas variæ sunt, & pro ægri viribus; & exigentia, ut

℞. Sanguis, vincaperuince centaureæ, betonica an. m. j. consolida regalis m. ℞. agrimonia m. ij. decoquantur in lib. j. ℞. vini opt. albi vase bene clauso, vel in lib. j. ℞. aqua fontis, cui adde spiritus vini alkobolizati ℞ij. m. f. decoct. cui admiscere poteris aquæ, vel ol. cinnam. parum ad odorem gratum, & saporem conciliandum sufficit per tres vices. Vel

℞. Ophioglossi m. iij. alchimilla m. ij. vincaperuince minoris m. j. periclimeni m. j. ℞. Rhabarbari ℞j. Rhamnolici ℞ij. cinnam. ℞℞. contundantur grosso modo contundenda, vel minutum incidantur, & f. decoct. in lib. iij. aquæ à spiritu vini imprægnata, vel vino.

Hæc decoctionis formula aliquantisper solvit alium poteritque exhiberi pro qualibet dosi lib. ℞.

Ex quibus colligere poteris proportionalem methodum, ne dum vulneraria decocta; verum etiam omnia alia, quæ excogitari possunt ut Venerea, nephritica, &c.

Hæc potiones vulnerariæ vim, & facultatem habent curandi vulnera, & ulcera, tam interna quam externa ut fusiùs de Vulneribus cap. de Potionibus vulnerariis egimus.

Potiones vulnerariæ naturale temperamentum conservant, intemperiem corrigunt, radicalem balsamum ad suam temperiem reducant, & restituunt, celerique motu tum per universum, tum ad partem vulneratam, & ulceratam deferuntur. Sicque meritò vim & facultatem habent curandi vulnera, & ulcera.

Hujusmodi potiones, ut diximus, debent fieri in vase aliquo, cui aliquid adæquatè superimponi possit nam herbis in vinum, vel in aquam projectis, aliud vas superimponitur, & juncturas farina tritici cum ovi albumine subacta illine, ut vini spiritus, & herbarum volatilis essentia, nullo modo aufugere possit, sed si in vas superius ascendat, iterum decingat. Sicque illinitis & exsiccatis vasorum juncturis, supponitur ignis, qui non sit vehemens, sit tamen æqualis per horæ spatium, post quod ignis à vase subtrahatur, & relinquatur, ut refrigeret: Cum frigidum est, aperiat, & per linteum decoctum vulnerarium in aliquod vas mundum percola, leni tamen herbarum expressione, & benè conclusum servetur.

ART. ULTIMUS.

De Specificis quibusdam vegetabilium medicamentis.

EA vocant medicamenta specifica *Hermetici* & quæ ex natura sua alicui morbo curando tantum sunt appropriata, sive alicui parti nostri corporis, ex innata proprietate suæ essentia juvare sunt dicata.

Multa autem *Chymica* arte parabilia specifica describit *Paracels. lib. 7. Archidox.* ut odorata, diaphoretica, anodyna, stictica, &c. quorum mentionem hinc, illinc sparsim nostro innixi ordine, in præfenti nostro spagyrico labore nos facimus. Hic autem tantum adducemus ea specifica *Chymica* præparatione minimè egent, quæque ex vegetabilium Regno desumuntur.

Et quidem primò, à multis vegetabilium specificis remediis sedantur uterini motus, furores, &c. Et præ cæteris ad uteri suffocationem, proficuum compertum habemus medicamen, quod describit *Paracels. cit. loco*, quod est fumus corticis ficus, qui dum per vulvam intrat, morbus curatur. Valet etiam ad menstrua provocanda absynthii, vel Artemisia succus exsiccatus, & in forma pilulari pluries exhibitus. Sunt etiam quam plurima alia remedia, quæ tum ex mineralibus, tum ex animalibus desumuntur, quæ suis locis describemus.

Sic etiam habebitis specificum nephriticum, ex Dauici semine, si ℞j. vino opt. albo coctam exhibeatis, vel pulvere tenui,

Habebitis etiam alium specificum ad pleuritidem ex vegetabilibus, si flores papaveris erratici pulvere tenui ℞j. pondere in aqua cardui benedicti exhibeatis. Id efficit syr. vel tinctura. *Pæonia radix* de collo suspensa epilepsiæ obnoxios liberat. Alia specifica passim reperietis, tum apud varios auctores, tum etiam ex mineralium, & animalium regnis, quæ suis locis dabimus.

Atque hæc satis sunt adducta ad exemplum, quicquid ad hunc librum spectat, nam ex his breviter adductis poteris unusquisque progredi ad aliorum medicaminum *Chymicorum*, & vegetabilium præparationem. Omnes namque vegetantium essentias prosequi velle, non solum infinitum esset opus, verum etiam tædii, & nullius utilitatis plenum. His igitur paucis contenti, finem huic libro imponimus. Nunc sit.

D. C A R O L I
M U S I T A N I
I A T R I A S P R O F E S S O R I S,
P Y R O T E C H N I Æ S O P H I C Æ
L I B E R Q U A R T U S.

De Chymicis Magisteriis, ex mineralium Regno præparabilibus.

HUc usque igne exploratore vegetabilium Regnum percurrentes, eorum essentia medicamentosas virtutes, ac proprietates, quas pro humanæ naturæ reparandis morbis in eis condidit rerum ille parens in effabilis, perquisivimus. Nunc quid in mineralibus clausit creatrix illa benignitas immensa, inquirendum; ibi enim ne dum inexhausti thesauri, quibus inexplabilis humana ambitio suos expleat cupiditatis ardores; verum etiam summa arcana à tot, tantisque sapientibus quæsitæ, nec non creata illa ab Altissimo, malorum omnium curatrix medicina conditur. Tota namque Philosophantium per ignem schola sedula, in mineralium perquisitione versata est, aut auri sacra impellente fame, ut chrysopopæum, scilicet lapidem inde peterent, aut humanæ vitæ mortiferis impellentibus ærumnis, ut reparatricem eorum medicinam nam pararent. Mineralium igitur Regnum, & nos in hoc præsentī libro rimabitur, in eorum naturam, generationem, incrementum, & principium laborantes, & in eo, quod ad medicaminum secretionem spectat, Chymicam præparationem juxta nostrum institutum, quibus scilicet Medicam facultatem decorare, ac perficere valeamus ac quò ad fieri poterit ad eorum cognitionem progrediemur; non quidem per inania verbosa vulgarium scholasticorum jurgia, neque per phantasticas conjecturas; sed impetrato ab Altissimo sapientæ lumine, qui est lumen luminum, & fons omnis cognitionis, & intelligentiæ, ut scilicet illuminemur in tenebris, in quibus universa naturalim rerum scientia jacet sepulta. Nil astruentes, quod vel experientia non edocuit, vel sensuum exacta autopsia non confirmavit.

C A P U T I.

De Magisteriis, quæ ex salibus, & saliformibus omnibus mineralibus educuntur.

Mineralium naturam, generationem, incrementum, ac processum, ad varias metamorphoses in naturæ sinu, seu in terræ visceribus, hic non tantum, quoad fieri poterit, examinabimus; sed etiam, quod ad praxim spectat, seu ad medicaminum præparationem per ignem perficiemus.

Verumtamen cum mineralium innumera fere sint genera; nam alia sunt salia, alia alumina, vitriola, alia metalla, & hæc sive perfecta sive imperfecta, alia lapides, geminæ, &c. Hinc nos ne in tanta rerum varietate confundantur, absque ordine procedentes, agemus primò de magisteriis, quæ ex salibus, & saliformibus omnibus parantur, idque quia, cum alia mineralia diversam exigant spagyrici ignis administrationem, ac vegetabilia, & animalia, cum ut plurimum ne dum igne actuali, verum etiam potenciali, &

fermentali indigeant, ut magisteria ex eis parari possint; & cum potentialis ignis, sive menstrualis, sive spiritus omnes fortes corrodenes, ex salibus præcipue educantur: hinc primò de salium magisteriis agendum, deinde ad alia mineralium genera tractanda, gradum faciemus, sit igitur.

A R T. P R I M U S.

De vitriolo.

Illud minerale aggredimur examinandum; quod Paracelsi opinione, & suasu integra medicamentorum officina foret construenda. Dicitur *Vitriolum*, quia vitri ad instar lucidum est. Unde eo magis est perfectum, & nullius extranei mistione suspectum, quò magis purum, lucidum, ac vitrea veluti diaphaneitate participat. Dicitur *Auramentum sutorium*, quòd in inficiendis pellibus, sutores coriarii usurpant. Dicitur *Chalcanthum*, derivatum nomen à voce græca Καλκός, quæ æs significat, nam optimum est quod

est quod ex ære fit cognosciturque quod cultro affricatum, rubeo colore tingit.

A quibusdam *sal mineralis & metallorum*, ait falsum, nuncupatur, cum sit corpus tribus constans principiis, sale, sulphure, & mercurio, & non uniforme, ut sal; Nam si vitrioli naturam, substantiam, & proprietates contemplerur, invenimus illud ætherogeneum. Quod ex tribus Chymicorum constet principiis, nulla indigemus demonstratione, cum sole id clarius sit; nam cuncta metalla in vitriolum resolvuntur, & iterum in metalla verti possunt, patet in vitriolo Lunæ, Jovis, Veneris, &c. juxta illud commune axiomam *Unumquodque resolvitur in ea principia, ex quibus constat*. Unde sequitur, omne vitriolum esse metallum solutum, sive ab uno, sive à pluribus spiritibus acidis, omne metallum solutum à spiritibus acidis, esse vitriolum.

Hinc variae sunt, species pro diversitate mineralium, & metallorum, è quibus originem ducunt, discrepantes, *Caruleum*, laphyri instar, præsertim cyprium, cupri, & auri soboles est: *Viride*, martis productum: *album* ex argenteis mineris ortum cognoscit; & intermixta plura juxta metallorum species tineta, de quibus plursvè, minusvè participant.

Quidverò vitriolum sit, quantum ad practicæ cognitionis complementum spectat, ipsamet docet Chymica experientia, ex qua patet nil aliud esse, nisi sal sulphuris embrionati ab indole metallica. Sal namque sulphureus metalli venam lambendo, ipsum erodit, unde facessit vitriolum. Id docet manualis experientia in vitriolo Martis, Lunæ, Veneris, &c. Præterquam quod si optimum arte parare velis *vitriolum commune*, naturam imitando.

℞. Aeris q. v. funde, & ei sulphur injice, donec flamma absumpserit. Postquam ita erit fusum, & sulphur combustum, confestim aq. pluvia infunde, unde virescat: Idque toties repete, donec as totum in aquam migraverit. Exhala tandem aquam, & vitriolum optimum habebis.

Unde habes, quod id, quod ante cuprum erat, semel à sulphure corrosum, vitriolum producit, ex sulphure salem acquirens, & id quod sulphur erat cupri erosionem vitriolum fit.

Crescit etiam pari ratione vitriolum præstantissimum naturaliter in fodinis, in quibus natura sal acidum sulphuris esurinum appellatum, producit, quod venam æris corrodens in vitriolum coagulatur. Dicitur hinc propterea cuperosum. Suam verò nanciscitur diversitatem, juxta diversitatem mineræ, quam erodit. Hinc omnium præstantissimum *Cyprium* esse ferrur ob cupri, & auri mineram, sed plerumque solent mercatores vulgare vitriolum adulterare, & pro cyprio supponere, quod refert *Helmont.* destillavisse, non nisi ignavum quendam spiritum ex eo elicuisse.

Adest vitriolum *Hungaricum*, *Cyprium*, *Venetum*, *Romanum* cognomento, &c. Nos Veneto plerumque utimur, quod debet esse lucidum, ad viridem tendens colorem, & extraneæ mistionis non suspectum; nam quandoque vena plumbi simul cum cupri vena miscetur, vel arsenicum, quod sæpe simul cum metallis obvium est in fodinis (dictum ob id fumus metallorum); hinc vitriolum, quod inde nascitur, sæpe extraneæ malignitatis suspectum est, ac consequenter nocuum medendo; perfectio igitur vitrioli in puritate sulphuris consistit.

Plurimæ semper existimationis apud Philosophos exitit vitriolum, ceu nobile; inter cætera, minerale; quod miris Altissimus decoravit dotibus Ejus arcanum varis figuris ænigmaticis adumbrarunt, ut illa est. *Visitabis Interiora Terra, Redificando Invenies, Occultum Lapidem Veram Medicinam. Primæ omnium*

D. Car. Musitani Oper. Tom. I.

literæ Vitriolum efficiunt simul collectæ vocum. Verumenimverò innumeris prædictum est dotibus, ut non tantum ex eo plurima magisteria Chymica parentur, eò ut *Paracels. lib. naturalib. rebus cap. 8.* asserat, quod quoties vitriolum in aliam formam & essentiam reducitur, toties peculiare arcanum ex eo fiat; verum etiam absque ulla præparatione spagyrica ad plurimos languentium affectus valet.

Ulcerata sordida mundificat, & carneas excrescentias pulvere tenuis absorbit. Est præstans errhinum naribus inditum. Interius vomitiones movet Adversus hantia fungorem venena, ex aqua potum auxiliatur & multis aliis succurrit morbis, jecoris potissimum & ventriculi.

Ex veneris vitriolo, sola calcinatione, ejusdem fit pulvis Sympathicus, Sole Leonis signum percurrente, ad albedinem usque eoque in pollinem redacto, cujus usus est in sanguinis fluore, seu hæmorrhagia, & in sympatheticæ vulnerum sanatione. Insigne medicamen ex vitriolo ad inflammationem paratur, ante inceptam suppurationem, absque eo quod in abscessum degeneret; incepta enim suppuratione, in abscessum abire necesse est: nam sanguis coagulatus, vel grumefactus in naturæ gratiam redire non potest, vel resolvi, sed dum in pus abiit neutrum potest. Ut

℞. Vitrioli com. ℥j. aq. ros. alb. vel com. lib. ℔. fiat in ea vitrioli solutio, & in hac aqua vitriolata tepida linteis inflammationem fove, nam 24. hb. spatio inflammationem tollit.

Est in vitriolo vis magna anodyna, spiritum sedans, non autem refrigerans materiam coagulata, ut cap. de Inflammatione fusiùs dictum est.

Aliqui ex vitriolo concinnant *aquam arterialem* eximiis virtutibus præditam, tali modo.

℞. Aq. Plantag. ℥ij. aq. ros. ℥℔. alum rocc. ust. ℥℔. sacch. cand. drach. j. vitrioli opt. ℥℔. Urinae pueri sani ℥j. m. omnia simul, & filtra per chartam emporeticam, & serva in vase vitreo bene clauso addendo spiritus vitrioli gutt. iv.

Inservit ad hæmorrhagiam vulnerum, tam ex arteriis, quam ex venis, infundens in dicta aqua petias vel filamenta, & miraculi adiutor sanguis fluens cohibetur. Sicut cuilibet sanguis profluvio prodest, debito loco aquam applicando. Pro sanguinis expuitione, dosis ℥℔. pro vice, bis in die, cum aqua appropriata, vel syr. convenienti.

Per spagyricam vitriolum excruciatum, innumera exhibet medicaminum genera, præcipua sunt spiritus oleum, magisterium, sal &c. de quibus singulis vitrioli præparationibus, nobis hic sigillatim agendum.

Et quidem primò *spiritum, & oleum vitrioli*, ita vulgò præparare solent;

℞. Vitrioli opt. q. v. ponatur in tigillo, vel olla terrea vitreata ad ignem, ut coquatur ad siccitatem usque, nam primò liquefcit, deinde sensim ebullitionem concipit, deinde cessante ebullitione sensim instar lapidis induratur. Tere in pulverem, & retorta ampla impone ad medietatis repletionem. Retorta opt. Sapiennia luto loricanda est, ne dehiscat, aut rimas contrahat, vel sponte decidat. Retortam in apto reverberii furno adapta. Emittens ejus collum amplo recipienti opt. connecte, ut nil expiret. Destilla tandem per gradus, & sensim urge ignem per horas 12. donec spiritus omnis destillabit, & fumi albi incipient in receptaculum transire. Tunc remove receptaculum, & aliud collo retorta opt. adapta, & urge ignem, donec nil amplius destillet, & habebis

Recipientem autem collocatur in arenâ madidâ, & sensim sacculum aquâ frigidâ madidum applica, quod recipientis convexa pars integatur, ut refrigeretur, vel etiam id fieri poterit petiis aqua frigida madididis.

Alii vitriolum prius in aquâ pluviâ solvunt, filtrant, & postea ad calcinandum, seu rubificandum ollæ, vel tigillo imponunt, & deinde destillant præfato modo, tam spiritum, quam oleum.

At quoniam nimis difficile est, vas recipiens sequestrare à collo retortæ, flagrante adhuc igne, atque adeò periculosum est, ne dehiscat, ut multoties me eventus edocuit; hinc faciliorem modum, nec non securiorem, adhibere soleo in destillatione tam spiritus, quam olei vitrioli, absque tamen vasis sequestratione, & mutatione, candente adhuc igne in medietate operationis: utor namque duplici vase recipiente, quorum unum in aliud expiret, quæ simul optimè committo, & collo retortæ applico. Ita enim in primo vase spiritus congelabitur, in secundo olei magnam quantitatem, in tertio demum, vel nullum, vel paucissimum reperio; Atque adeò eandem prosequendo destillationem, habeo spiritum, & oleum vitrioli.

Ufus huius spiritus est in febribus ardentibus, & malignis, præsertim siticulosis, cum appropriatis syrup. aquis, & similibus vehiculis mistus. haustus, ardorem nimium temperat, sitim & extinguit, quatenus sal, & excrementa febrifica abstergit, & consumit. Et diureticus, diaphoreticus, incidens, attenuans, & putredini resistens. Utilis est obstructionibus hepatis, lienis, & mesenterii, appetitui prostrato, & c. Nephriticis summopere prodest expellendo calculos; arenas, & mucilagines è renibus. Tincturas è rosis, violis, & similibus extrahit. Cum aqua dilutus dentes dealbat. Aphas curat. &c.

Dosis sunt gutt. vi. x. xii. &c. seu usque ad liquoris convenientem aciditatem.

Phlegma, quod elicitur in destillatione spiritus vitrioli ophthalmiæ succurrit, oris ulcusculis medetur, & fluxiones in fauces irruentes sistit. Inflammationi, & erysipelati tutò admovetur.

Helmontius aliam tradit vitrioli spiritus inusitatam destillationem, quæ spiritus vitrioli essensificatus, sive rota essentia vitrioli volatilis est, & summis, virtutibus in medicinâ præditus, cujus processus talis est.

℞. Vitriolum commune non suspectum malignitatis peregrinæ, bulliendo in olla liquefac, & coque ad siccitatem usque, fradla olla, vitriolum instar lapidis induratum tere in pulverem, fieri autem vult ipse destillationem sex retortis vitreis simul opt. tamen loricatis. Optimè collum retortæ recipienti vasi connectatur ne tantillum expiret. Destilla tamen præfato à nobis modo, ministrando prius ignem per gradus, ac tandem urgeatur. Carbone, quantum possibile est furno venti, qui propria crate flatur. Cum autem furvus venti cessaverit spiritum in vas recipiens dimittere; aperiatur à latere porticus, qua via reverberium flammæ lignorum subter retortam penetrat, perseveretque per v. aut vi. noctes summo igne, naturæ possibili. Retorta videbitur tibi forsan liquari in tanta ignis procella, at nihilominus constans perseverabit: eò quod exterior lorica terrea vitrum detineat, combibatque atque ita invitrietur, quantum operisat fuerit. Memineris tandem, vas recipiens à collo retortæ sequestrare, flagrantissima adhuc igne. Alioquin videbis refrigeratis vasis, spiritus redire in facem, quæ illos expuit. Tum demum accipe colchotar, sive facem è destillatione residuam, quæ sulphuri commista comburatur usque in omnimodam sulphuris conflagrationem. Hanc autem dein irrorabis, & madefacies præfato spiritu. Qui uti statim imbibitur in cucurbita vitrea ita inde repletus, nil nisi phlegma agnoscat, atque inutile redit, remanso spiritu imbito in colchotare, idque repetitum renovat sexies, aut septies, donec tamen spiritus affusus rubescat, qui supernabit colchotari. Quod si unum est, cessandum à saturitate imbibitionis. Adeoque drives colchotar, bene exsiccatum indatur retortæ, & destilletur usque in ultimos spiritus, jam flavescences, olentes mel-

lis grati odorem. Abstrahere vas recipiens à retorta adhuc candente, ob supra dictam rationem, & serva in vase opt. clauso cum cera, vel similiter obstructo.

In quâ re plura notanda occurrunt, ad spagyricæ artis cognitionem conducentia, & quidem.

Primò, essensificari vitrioli spiritum per iteratam imbibitionem ejus supra caput mortuum, & deponere inutile phlegma per attractum fixi colchotar, & quò illud deponit, eò perfectior, blandior puriorque evadit.

Secundò, pari ratione, medicamenta omnia Chymica, suam nancisci perfectionem, dum ad summam essentia puritatem, & subtilitatem deveniunt; nam spiritus vitrioli hoc ultimo modo destillatus, eò est purus, volatilis, atque essensificatus, ut si de uno vase in aliud transfundatur, ejus lib. j. ferè $\frac{3}{4}$ deperdatur.

Tertiò, hunc vitrioli spiritum sua puritate, & subtilitate esse facilius permeabilem, ideoque multos morbos curare, & præsertim epilepsiam quartanam, hydropem, aliosque contumaciores, affectus.

Quartò, eò medicamenta esse activiora, quò sunt subtiliora, ac puriora; nam vulgaris vitrioli spiritus, penè nullius est efficaciae, eò quia multam impuri, & inutilis phlegmatis copiam secum admistam habet, adeoque veri spiritus minimè indolem retinet, sed est veluti minerale acetum; præfatus verò spiritus sua puritate, quatenus volatilis, ac falsus est, ita rectificatus pergere usque in quartam digestionem valet, resolvendo quæcumque excrementa morbosa in itinere obvia, & per consequens, quatenus tollit causas occasionales, plures morbos chronicos curabit conveniente dosi in jusculis, julepis, &c.

Aliqui in vitrioli spiritu conficiendo, nullo adhibito delectu, sive purum, aut impurum sit vitriolum homogeneum, an reliquis mineralibus inquinatum destillationi subjiciunt, verum totus rei cardo in eo consistit, ut levi pretio talia medicamenta divendi possint, & vitæ, ac sanitatis potius, quam æris, fiat dispendium. Tacemus fraudes, quæ committuntur, dum vitriolum adulterant, alumen, & nitrum illi subreptiè admiscendo, quò majorem spiritus copiam eliciant, confusumque cahos divendant. Sed non tacebimus id, quod aliqui omni Dei timore, & proximi charitate exuri, patrant, aquæ fortis $\frac{3}{4}$ aquæ fontis $\frac{3}{4}$ immiscendo, dividuntque pro vitrioli spiritu. Non interim considerant, an salubris, an corrosivus, & causticus sit spiritus. Si incurios Medicos decipere possint, judicet is, qui in Chymia expertus est. Nec mirum si promissis, spagyrica medicamenta non respondeant, & nobilissima ars in dies vulgi ludibrio exponitur.

Ex capite mortuo paratur sal quod vocatur etiam sal colchotar, & sal vitrioli. Dicitur namque caput mortuum residuum à destillatione spiritus, & olei vitrioli colchotar, cujus sal hoc pacto paratur.

℞. Caput mortuum vitrioli, sive vitriolum ad rubedinem usque calcinatum, perfunde in aquam fontis calentem, digere per. 2. dies, deinde filtra, aqua adhuc calente, toties donec aqua limpida appareat. Filtratam aquam evapora ad medietatem, vel usque quò cuticula supra eam appareat. Remove ab igne, ut refrigescat, & crystallos dabit, quas collige, & aquam iterum supra dicto modo evapora, ut crystallizetur sal; atque ita procede usque ad ultimam aquæ evaporationem, & crystallizationem salis.

Potest etiam ex vitriolo crudo, hoc eodem modo sal, sive vitriolum vomitivum confici, si in aqua calida solvatur, filtretur, &c. ut de colchotare diximus.

Tertiò *Angelus Sala*, hoc alio modo parat, Vitriolum vomitivum.

℞. Vitriolum romanum ceruleum q. v. reduc in pulv.

Et supra chartam in loco calido, sive in radiis solaribus pone, ut probè exsiccentur. Solve illud postea in aqua communi, & mediis filtrationibus à facibus libera. Solutionem evapora ad tertiam partis consumptionem. Vas in locum, frigidum colloca, ut crescant crystalli: crystallos recipe- & solutionem iterum evapora. Idque ter, vel quater re- pete donec omnes crystallos deponat.

Has, & alias salis vitrioli præparationes adducunt varii auctores, quæ nihi aliud sunt, nisi vitriolum vivificatum, & purificatum, quod minimè intra cro- pus assumendum est; habet namque indolem fuffo- cantem. Interno usui, vitriolum album, destinatur, prius tamen reperitis solutionibus probè purificatum, ut

¶ Vitriolum album, dissolve in aqua pluvia, filtra, evapora ad pelliculam, relinque in frigido per dies 4. fient crystalli, exime, iterum evapora, ut antea: hic la- bor ter reiteretur coagulando, & dissolvendo, ultimo ter eodem modo procede cum aqua ros. crystallos in parvo calore exsicca, & spontè in pulv. album rediguntur.

A Paracels. lib. de naturalibus rebus c. 8. Gryllus, ab aliis Gilla appellatur, estque lene vomitivum, quod ad multos morbos depellendos commodè usurpatur, ut in initio febrium ferè omnium, cerebrum purgat, epilepsiæ medetur, vertigini succurrit, aliisque cere- bri symptomatibus ex corruptis, & acris ex ven- triculo sursum actis vaporibus ortis. Item in pleurisi, lipothimia à repletionem humorum corruptorum, car- dialgia; item in hepate, & liene obstructis mirificè prodest. Lumbricos etiam enecat, prostratumque ap- petitum conciliat. Purgat tam per vomitum, quàm aliquando per inferiora.

Dosis Paracelsi est quantum sex vicibus supra cus- pidem cultri comprehendere potest; aliis ʒj. nos verò usque ad ʒj. perspectâ ratione virium, & morbi, fe- lici cum successu exhibuimus.

Colchotar autem, neque inutilis est, sed in medi- cina adhuc aliquos habet usus; pollet namque vi astringente sticticâ, & emplasticâ in ulceribus con- solidandis, & suâ vi sticticâ adstringente sistere valet hæmorrhagiam sanguinis, tam in vulneribus, sicut etiam ex naribus. Intus verò minimè debet usurpari, ut loco cit. inquit Paracel. nam vomitiones moyet, ob vitriolicum, sal, quod in se continet. Quod si interiùs usurpare velis.

¶ Caput mortuum vitrioli, vel vitriolum ipsum ad rubedinem calcinatum, & per solutiones varias aquæ dulcis libera, ab omni suo sale, & exsicca.

A Fabro terra exanimata vitrioli, & ab aliis corpus examine vocatur, cuius præstans est usus in Diarrhœâ, & Dysenterîâ. Dosis ʒj. ad ʒss.

Vitriolum suum habet sulphur, unum dulce, alte- rum verò anodynum, seu narcoticum. Sulphur dulce ita paratur.

¶ Vitrioli puri q. v. solve in aqua calida, solutioni affunde guttatim ol. tartari (alii lixivium ex cineribus clavellatis), & præcipitabitur sulphur vitrioli, quod edul- coratum serva.

Confert pulmonum affectibus, mundificat ulcera putrida, cicatricesque inducit.

Sulphur vitrioli anodynum, sive narcoticum ita pa- rabis.

¶ Limatura martis purissima p. j. Vitrioli Hunga- rici ceru'ei, aut vitrioli Veneris p. ij. tere, & m. omnia, postea in cucurbita superfunde acetum destillatum, ut su- peremineat dimidium digiti transversum, coque, & coagula lento igne arena ad siccitatem, quo facto, urge ignem, ut omnia rubeant. Vasis refrigeratis, materiam exime tere, & affunde acetum destillatum, ut ad tres digitos supernatet. Quo facto, digere biduum, aut tri- duum; donec nempe acetum bene coloretur, quod postea decanta sine sæcum perturbatione. Rursus affunde aliud, donec omnis vinclura extracta sit. In hoc vinclto aceto de- luescit sulphur vitrioli combustibile. In acetum vinclum,

& filtratum insperge guttas aliquot ol. tart. per deliquium facti, & sulphur narcoticum fundum petet, quod aqua communi sæpius ablue, donec aqua non amplius acredi- ne, aut gustu vitrioli inficiatur, hoc n. nisi fiat propter salis vitrioli præsentiam nauseam, vel etiam vomitum efficiet; post ipsum siccandum, & ad usum servandum.

Anodynum est insigne, & reliquis omnibus meri- to anteferendum: quodque Paracels. summoperè com- mendat, & magni æstimat. Narcoticis compositio- nibus admisceri potest.

Atque his principalibus, & magis comprobatis operationibus vitrioli, hunc complemus articulum.

Alias reperietis apud alios authores, vel arbitrio commentas potius, quàm experientia comprobatas; vel cum hiscè à nobis adductis confundi comperie- tis; nunc sit.

ART. SECUNDUS,

De Sale Communi.

S Al examinandum aggredimur, non tamen illud Schymicorum principium, sed minerale, ex tri- bus conflatum, sulphure, quod ratione caliditatis, & igneæ substantiæ habet; mercurio, quem ratio- ne humiditatis continet; Sale, de quo in summo participat, ratione siccitatis terrestis. Triplicem in naturâ cognoscimus salem, vegetantium, minera- lium, quatenus ex triplici regno elicitur. Sal com- mune; seu minerale triplicem in hoc orbe habet or- tum, unum dicitur fontanum, aliud marinum, aliud verò montanum, seu minerale; fontanum, & mari- num arte excoquantur, minerale verò à sola naturâ mediis in montibus coctum est.

Ipsa observatio varias salis communis pandit pro- prietates; nam talis est salis necessitas, ut absque sale naturali naturaliter homo vivere nequeat: pro- inde hoc opus habet in omnibus cibis. Etenim sal naturæ balsamum est, quod corruptionem arcet ca- lidi sulphurus cum humido mercurio, ex quibus homo naturaliter est compactus. Cum prima prin- cipia, & quodlibet sibi simili nutriri oporteat, sequi- tur hominem ad sui sulphuris interni sustentationem ardentibus uti cibariis, humidis ad mercurium tuen- dum, & falsis ad sal in condenti facultate conser- vandum. Ejus conservationis virtus in eo maxime conspicitur, dum carnes emortuas à putredine diu- tissimè conservat, quantò magis vivas præservabit, judicare facile fuerit. Sal est ciborum correctio, nam si non intervenit, in his nulla est etiam correctio, quos quidem estò stomachus receperit, decoquere minimè potest; est enim in sale expulsiva virtus in secessum, vel in urinam, quæ duo nisi conserventur in suo cursu naturali, omnes vitæ facultates frustra- tur viribus expulsionis. Sanguis natura propria falsus est, & insulsum non recipit nutrimentum, quod si quandoque recipere coactus sit maxima quidem ine- dia, hoc in corruptionem abit. Ut igitur hoc vi- tetur vitium, ordinatum fuit alimentariis cibi sal ad- ditivum, ne meatus naturales obstruantur, mem- braque suis debitis fraudentur nutrimentis. Præterea latet in sale facultas resolutiva, oppilationes in po- ris accidentaliter contingentes aperiendi, ac per re- solutionem in urinam expellendi, Nam urina cum sit sal cruoris, tantum id est, sal duntaxat ex sale naturali, quod naturale cum sale microcosmico asso- ciatum per conjunctionem, simul ambo maxime fa- ciunt ad excrementorum expulsionem: hinc sudor, lacrymæ, saliva, & quidquid ex humano corpore expulsionem recipit, salinam indolem redolet. Sal venerem stimulat, prolificumque semen red- dit, ob id Aegyptii canes inertes ad coitum falsamentis, carnibusque sale maceratis, ad Vene- rem

rem alacriores reddebant, hinc Veneri dediti salaces dicuntur; propterea Venerem è sale natam fixerunt Poetæ. Balsamicam salis vim perpendens *Paracels. lib. 1. de naturalib. reb. cap. 4.* donec in aqua solutum vulnorum esse balsamum, ulcerum vermes enecare, atque à corruptione præservare asserit, ac à scabie mundare, si in balneo conjiciatur scabiosus, eo lavetur, &c.

Sal ubique locorum secundum magis, & minus reperitur, & hoc ex provido naturæ consilio; nam ex sale, quem in se terra habet, ejus fertilitatem, & fecunditatem pendere: quo orbata statim sterilefcere sat, superque diximus.

Sed hæc positio videtur potius experientia, rationi contraria: siquidem loca ubi sal scinditur, vel effoditur, cæteræque salinæ sterilissima sunt; quippe sal exurenti sua acredine, fecunditati prorsus resistit. Imò quia sterilitatis hyeroglyphicum, idèd Principes solo æquatis civitatibus, quas sæpius rebellatas sub imperii ditione continere, nec poterant, nec expediebat, aratro superinducto, sale aspergunt, ut vel ipsa tellus improborum, & facinorosorum mater sterilefcet, jussæque ultionis pœnas experiatur; Iridem quemadmodum speciali gratia obsecundante, omni abundantia loca complentur, ita flagitiis irritata, omnia calamitatibus & infortuniis agitata, tandem perpetuò concidere necesse erit.

Attamen huic objectioni facillimè occurrimus. Certum est salina loca infæcunda esse, sed hoc quia sal, cum plusquam nullibi copiosius abundet, idèd sua præpotenti vi attractiva, qua refertus magis, magisque pollet germinantem, & fecundum terræ sale totum in se attrahit, & imbibit, quo orbata, sterilefcit. Similiter Principes sale mimitari rebellis civitatis cuncta ad se convertentes infæcundam, omnique ubertate denudatam derelinquunt.

Nos verò existimamus experientiæ, & rationi magis consonum videri illud, nempe: sale esse principium omnis fixationis, & soliditatis, unde fit sale communem, tam in fodinis progenitum, quam industria factitium (qui mineralis etiam dici potest, cum aqua maritima, à fodinis in ipsa stantibus, salsa reddatur) quò plus elaboratur eò particulis magis solidis, & compactis constare: Sal verò terræ fecunditatem continens, est magis fufum, & tenuibus partibus componitur, ita ut quolibet fermentitio motu exalteretur, & in plantam germinescat, nam alkali indolem retinet; ideoque terra alkalibus referta, uberior fit. Clarum redditur hoc, nam si sales alkali in retorta positi, tenui ab igne agitentur, illicò in aquam ascendunt, quod idem accidit in sale à terra, arte Chymica separato, quo deinde orbata, sterilefcit: Unde patet de alkaliū specie esse. Contrà verò sal commune in igne perpetuò fufum persistit, non secus ac aurum, quòd si spiritum ex ipso elicere velimus, non nisi aliquo menstruo intermisso, quod cuneum appellamus, assequemur. Illud ex hac salium anatonie oritur, sale communem fixare suprà se salis germinantis terræ partes, & tenaciter intra se cõhibere, quippe volatile supra fixum agens, fixari apud omnes est inconfessò, unde fit illas ineptas esse ad plantæ ortum.

Ex sale communi multa concinnantur medicamina, & quidem primo chymicorum vulgus diversimodè ex eo parat spiritum valde acrem, *Bequius* in suo tyrociniò refert; nos verò omiffis aliorum erroris parandi spiritum salis modis, breviter nostrum ex propria industria comprobaturum dabimus, ut

L. Salis communis opt. depurati, & decrepitati p. j. boli com. p. ij. tere omnia subtiliter, & m. per minima invicem, & ampla retorta, & firmè luto munita impone, ut tertia ad minimum pars remaneat vacua. Et in furno reverberii juxta processum de destillatione spiri-

us vitrioli dictum, destilla usque ad ultimos spiritus, atrove recipiens, calente adhuc igne, & spiritum serva.

Hic est modus destillandi salis communis spiritum, cui destillationi adicitur bolus communis, vel terra figulina; vel etiam laterum farina, ut salis partes per minima ad invicem discontinuantur, ut facilius ignis activitate possit cogi in spiritum; nam sal semel fufum omnem eludit ignis activitatem, atque diu in igne perseverat absque eo quod in spiritum resolvatur: boli autem partes per minima inter salis particulas interjectæ, fusionem inhihent, atque adeò sal facilius in spiritum cogitur. Quod omittentes, vel non videntes plures *spagyrici* in salium destillatione, omnem laborem, atque operam frustra terentes, vix ignavum phlegma è salium destillatione elicere.

Quæ boli, vel terræ figulinæ mistio observanda est, ne dum in salis communis destillatione, verum etiam nitri, & omnis alterius fufibilis salis spiritus extractione; præterquam in destillatione vitrioli, aluminis, & similium, quæ terram mineralem secum admistam habent, quæ boli munere fungitur; adeoque dum destillantur, boli admistione non egent.

Cujus spiritus vites potenter usurpantur, tum interius; optimum namque est præsidium urinæ ardoribus, ac renum præsertim dysurias solatur, calculos, & mucilagines renum per urinas resolvit, ac exturbat, sitim exstinguit, putredini resistit, hydropicos juvat nec non lumbricos, & ascharides enecat. Exterius verò inunctus sanat membra luxata, contracta, paralytica, apostemata, dolores, ac tophos podagricos mitigat, & discutit, si cum ol. terebinth. vel ceræ misceatur. Dentes dealbat, &c.

Dosis est gutt. i. ij. vel iij. usque ad ℥℥. in jusculis, syrup. &c.

Lapides, corallia, uniones, durioraque corpora solvit, ritè præparatus aurum ipsum aperit.

Parant etiam *crystallos* aliqui post supra dicti spiritus extractionem, dissolvendo massam in fundo retortæ residuam, filtrando, & ad tertiam evaporando, ac in frigido aère asservando. ut crystallos producat, quas si dulciores desideras, iterum solve, & coagula, & quo pluries id efficies, eò dulciores habebis: quarum usum commendant in apepsia, inappetentiâ, nausea & alia pleraque præstant miranda in ventriculi morbis.

Jactabunda nimis apud Chymicos est ostentatio de *spiritu salis dulci*; sed hæc nunquam demonstrari potest, cum dulcedo non proveniat, ab ipso sale, sed à spiritu vini, quem admiscet; unde ita parant.

L. Spiritus salis opt. dephlegmati, & spiritus vini an. destilla ter, vel quater, ut inseparabiliter uniantur, sic subtiliatur, & dulcescit.

Est egregium in peste præservativum, arcet enim omnem putredinem. Ventriculum cum reliquis visceribus in optima conservat dispositione.

Emunctiores verò *spagyricæ* artis Professores, altius per ignem salis communis naturam trutinantes, potiora, & nobiliora ex eo parant arcana.

Et quidem *Theophrast. Paracels.* varias parandi arcani salis vias describit in Archidox. tamen in una spiritus ejus essensificatione per depurationem ab inutili, ignava phlegmatis parte, nec non infixi volatilizationem conspirant.

Essensificatio spiritus salium, per depurationem ab inutilis phlegmatis portione traditur lib. 4. Archidox. sequenti modo.

L. Salia, quæ calcinabis opt. si volatilia sunt adures, postmodum resolvantur in tenuitatem, & in aquam destillentur. Aquam hanc in putrefactionem ponito per mensem, & per B. destillato, & ascendet aqua dulcis, quam abjice. Quod ascendere noluerit, iterum in digestionem ponas per mensem alium, & destilla sicut prius, de roties, donec amplius dulcedo nulla percipiatur.

Qua via parari inquit essentiam quintam salis, ea pro-

proportione ut ex calcinata lib. j. salis, vix $\frac{3}{4}$ z. essentia quintæ habeantur.

Essentificationem verò salis spiritus per fixi volatilizationem tradit lib. 8. sub nomine salium elixitis, ubi eam describit, ac demum lib. x. eandem magis declarare videtur, ita verò in hac operatione procedi potest.

℞. Sal opt. preparatum albiss. & mundiss. hoc in pellicanum ponatur cum aqua solventis, sive spiritus salis destillati tanta quantitate, ut sexties pondus illius superet. Digerantur in fimo equino simul uno mense: postea destilla calore balnei, ut phlema egrediatur. Deinde igne potentiori destilla ad ultimos usque spiritus, iterum affunde, ac eodem modo destilla usque ad omnimodam salis volatilizationem.

Demum Joann. Petrus Faber lib. 3. Myrothecii spagyrici cap. II. ita procedere videtur in extractione quintæ essentia salis communis.

℞. Sal com. decrepitatum, postquam decrepaveris, solve in aqua fontana limpidâ septies destillata. Hanc solutionem filtra, ut opt. depuretur, & evaporabis ad siccitatem, quod toties iterum donec solutio sit opt. depurata, & sal opt. exsiccatum, tunc imponere retortæ opt. luto munitæ, ut spiritum extrahas modo quo supra diximus, destillatum spiritum rectifica, & à phlegmate quantum fieri poterit libereur, & conjuge cum pari pondere salis ex residuo magmate in fundo retortæ remanso, modo quo supra diximus. Sal verò sit opt. depuratum, donec levissimum solvatur igne, ut cera, vel ut butyrum, & rubrum acquirat calorem, & dulcedinem summam, & sic ambo conjuncta digere in B. per mensem unum in retortâ obturato ejus osculo, donec spiritus colorem acquirat rubrum, & extrahat salis sui tincturam, & solvat cum solutione firma, & physica; tum demum destillabis, & omne volatile facies, & rectificabis iter, aut quater, & recondes ad usum. Deinde totam hanc operationem veluti resumens, inquit: Ut habeas absolutam salis essentiam, dissolve salem tuum opt. depuratum in spiritu salis rectificati, & hoc omne conjuge cum pari quantitate spiritus vini alcoholizati, putrefac, & destilla & purifica & purum, & homogeneum conjunge simul, & serva.

Ufus hujus arcani, & vires omnium ferè morborum sunt curativæ; primò enim præservat ab omni corruptione corpora omnia, tum viva, tum mortua, adeoque est balsamum vulnerum omnium, & ulcerum. 2. Arcanum est summum in expellendo vesicæ, & renum calculo, & agglutinandis colli vesicæ, & renum ulceribus 3. Est omnium viscerum obstructionum aperitivum, & curativum. 4. Purificat omninò sanguinem ab omnibus sordibus extraneis; unde in curandis febrib. nihil est efficacius: tollitque idèò lepram, scabiem, impetigines; lentines, ignem sacrum, herpetem, aliosque sanguinis, & cutis affectus, Hinc eadem vi omnium coagulatorum humorum resolutive p. n. tumores omnes externos, tum frigidos, tum calidos curat, frigidos sola perunctione discutit, calidos autem ad maturationem, & suppurationem brevissimo tempore perducit. Arthritidi, & ejus doloribus prodest, tophos, & nodos dissolvit; nervos foyet, calorem naturalem adauget, ac demum cum sit mirum præservativum, suâ vi vitæ longæ est arcanum.

Dosis est drach. j. usque ad ij. in aquis cinnam. jusculis, & similibus vehiculis, quacunque hora, secundum necessitatem, pro reparanda autem juventute mane jejuno stomacho secundum Fabri sententiam. Nos remur minori dosi primis vicibus usurpandam esse, deinde verò potest sensim augeri dosis, prout observatio demonstrat.

Datur sal gemmæ, quod est genus salis communis, & in fodinis lapidum frangitur, specieque crystallorum splendens eruitur, unde gemmeum, à gemmis ob colorem nuncupatur; alias dicitur sal fossi-

le. Easdem, & si hoc habeat vires cum sale communis, sustituique eidem possit, rarioris tamen usus est in praxi Medicâ; crebrioris in Chymiâ, ubi solutionibus metallorum sale communi antecellit. Eo utuntur Medici vulgares ad stercora dura eliquanda, adeoque ad colicam, & tormina arcenda.

ART. TERTIUS:

De Sale Nitro.

Est, & aliud salis genus, quod nitrum dicitur, & à spagyricis variis insignitum fuit nominibus. A quibusdam Cerberus Chymicus vocatur, quia triplici modo præbet universale menstruum, quo vegetabilia, mineralia, & animalia resolvi, meliorari, & exaltari queunt. Dicitur serpens terrenus, quia in terra vivit, & estò è terra elicitus, & veluti deposuerit spolia, post aliquod tempus, terra affluenter illud reproducit, ut antea, ob insitum principium. Vocatur sal petra, proprie autem sal terra, magis dicitur meretur, cum ex terra immediatè decoquatur. Dicitur tandem sal infernalis, quia totus inflammabilis, & igni immediatè injectus, in ignem veluti conversus, totus avolat.

Tanta oritur ex nitri cum sulphure compositione violentia, ut qui ex eorum miscela concinnatur pulvis pyrius, seu bombardicus (execrandum venenum omnium venenorum violentissimum!) non tantum exemplò viventia sternit, verum etiam eorum vis unita tanta est, ut horrendæ tempestates, ac urbium, montiumque summersiones iis adscribantur.

Unde tanta sulphuris cum nitro violentia progignatur, demonstrare operæ pretium ducimus, tum ut eorum naturam noscere, & contemplari possimus, tum etiam ut pyrii pulveris portentosi effectus, quo pacto oriantur, ostendamus.

Nitratum pulverem ex sulphure, nitro, & carbone componi cuilibet notum jam est.

Sulphur præcipue constat substantia quadam æthereâ, non difficilè mobili, & inflammabili, itemque oleaginosa, nec sale, (vitriolicum est, ut in ejus oleo experimur) omnis fixationis principio, terraque abundat; unde fit, ætheream substantiam, seu sulphuream nimis exaltatam intra salis, terræque particulas subsidere; ac proinde igni admotum, vel quolibet motu in flammam faciliè prorumpit, ut in superioribus adnotavimus.

Nitrum verò sale sulphureo abundat, attamen sal præcipuum est: etenim diu fustum igni resistit, ejusque spiritus non ascendit, nisi bolus intermiscetur, nec per se accenditur, nisi carbonem injicias, aut sulphuri commisceas; quod subita cum flammæ eruptione, & sonanti strepitu circumjectum æthereâ propellit, illudque veluti magnus follis abigit, exploditque unde ventus, sonitusque progignitur: ejus impetus sæpius fustum salem extra vasis crepidinem ejicit. Hoc idèò evenire docemur, quia sal utpotè fixationis omnis causa, sulphur intra se tenacissimè velut in vinculis cohibet, ut propterea adventitio sulphure, nitri sulphur adjutum, viribusque validius factum, vincula, & ergastula dirumpat, suisque implexibus liberatum, ampliorem locum appetat; Etenim salis particula ex se sulphuris, & spiritus particulis uniri expetunt; magnamque cum illis affinitatem habent: Unde videmus salem volatilari, cum sulphuris, & spiritus major pars, in salis composito permanet, hoc non eveniret, nisi salis particula ascensionis alioquin ineptæ, sulphuris, & spiritus particulis statim unirentur, & ab illis ad capillum unâ traherentur.

Carbo tandem multos meatus antequam incenderetur,

retur; habebat quos postea magis latos multa crassam partium evolatione acquisivit, intensior quippe fumus vaporibus immistus exhalavit, itidem carbo multam ignitorum seminum, seu sulphuris intra suos poros claudit, quippe ex abundantiori fumo, & vaporibus prius exhalatis, arguitur reliquas carbonis partes majori, & puriori sulphure exaltato abundare, nam fumus rarissimus conspicitur, qui potius halitus dici debet, ut in papyro carbonizata experimur serpenti, & celeri motu excurrentes ignis particulas, donec sulphur residuum absumatur, & cineritius quidam color in materia relinquatur, & rustici linteo carbonizato pro fomite utuntur, Sal quoque inest, Alkali nempe, & terrestris pars, unde ex his.

Facile pyrii pulveris lubita accensio, cum horrendo fragoris impetu clara reddetur. Quippe medio aquæ vehiculo, per minima hæc tria cohærent. Sulphuris communis particulæ, quia magnam affinitatem habent, cum illis sulphuris nitri, atque sal nitri ex se petat uniri cum sulphure, ut diximus, fit inde bene invicem cohære. Carbonis permissio sua semina ignifica huic misto largitur, unde fortior vis sulphuris redditur, subitæque accensioni apta: Sal illud carbonis cum sit alkali pronior est ad motum, quam illud nitri. Subeunt hæc omnia nimis latos carbonis poros (utuntur carbone nucis avellanæ, qui laxior est) inque sua terrestri parte continentur. Cum autem ignis pyrio pulveri admoveatur carbonis sulphur, quod veluti fomes est, illico incenditur, sulphur commune, & nitri è vinculis salis intra quæ cohibebantur, totum simul liberat illisque disruptis, liberiores petunt locum, unde circumjecta corpora magno cum impulsu prosiliunt, & propelluntur, ideo ingenti cum aëris circumstantis sonitu, & violento flatu effugiunt.

Talis pulvis in exiguas pilulas debet formari, ut sulphuris particulæ omnes illico incenduntur, quod si crassior esset massa, prius in superficiem, deinde ad interiora penetraret, quod multum exigeret temporis, ut in fulgure crassa, & durata pyrii pulveris massa confecto experimur; non enim per aliquod temporis spatium per liberum aëra excurrent, accensum perduraret, si in granulos pulvis permaneret. Tota hujus pulveris materia evolat in auras, nec quid fixum relinquit, etenim salis particulæ ex se uniri cum sulphure postulant, & secum unitæ, cum illo impetu rapiuntur.

Nitrum nihil aliud est nisi pinguedo terrestris, saliformis, quæ trans poros terræ permeans, est veluti plantarum, lapidum, aliorumque corporum materia proxima, fecunditatis terræ etiam causa. Nam in id fatiscencia, media putrefactione, corpora resolvuntur, & ex eo cuncta, quæ in terræ græmio generantur, producuntur tanquam ex materia. Ea enim telluris pars, ubi multa vegetabilia, vel animalia putrescunt, est nitro feracior, & abundantius ex ea elicirur. Unde solent nitri collectores, ex ea terræ parte illud elicere, ubi jumentorum, ovium præsertim stabula fuere, eam aqua elementari lavando, aquam filtrando, & exhalando, donec in superficie pelliculam producat, & tunc talem aquam injiciendo in vasta vasa lignea, ubi talis aqua, dum refrigeratur, congelatur in ea salnitrum, in strias glaciei adinstat. Terra tamen est ejus matrix salcedinem urinofam jumentorum sibi similem reddens vi fermenti sui proprii nitrosi, terræ insiti. Nec nisi nitri beneficio saginantur arva, dum fimo stercoreantur. Nec Neapolitanorum horti, tot redderent olera ad habitantium epulas propria, nisi perquam optime stercorearentur.

Distingunt aliqui salnitrum à sale petrae, quatenus salem, qui purior est, mundior ab omni aliena, vocant ipsi nitrum, qui verò mistus est cum co-

pia salis communis appellant sal petrae, quæ differentia, non est essentialis, sed accidentalis, secundum magis, & minus. Unde probatio nitri, ita peragitur: projice sal nitrum in carbonem ignitum, si omne avolaverit, purum judicatur; è contrà verò si aliquid remanserit, quantum remansit, tantum de sale communi participare existimatur.

Alii aliam assignant nitri differentiam, aliud fossile, seu minerale esse inquit, & hoc etiam diversum est pro diversitate loci, ubi colligitur, nam aliud ex Nili inundationibus, & fluctuum exsiccationibus in Ægypto spontè nascitur, ubi magna nitri copia accipitur, unde dicitur nitrum à Nitria Ægypti regione in quâ copiosissime elicirur. Aliud verò in multis mineris spontè enascens colligitur, quod etiam *Borax*, & *Chrysocola* dicitur. Alia verò nitri species factitia est, ex terræ lotionibus excerpta, ut supra diximus, & hujusmodi nitrum dicitur etiam quandoque ab aliquibus *Aphronitrum* quod est summè purificatum. Aliud tandem est nitrum naturale, quod spontè in parietibus, & antiquis ruderibus nascitur, quod est perfectissimum, & in ignem injectum totum in flammam evolat, perfectionis signum, quod de sale communi non participat: tali nitro naturali nostra Calabria est liberrima. Verum in usu Medico, quia caremus hic naturali, venit tantum factitium nitrum; fossile autem ab aurifabris potissimum tractatur. Nos verò dum de ejus variis operationibus hic agimus, tantum factitio utemur.

De Nitri qualitatibus haud parum convertitur: sunt enim qui frigidum existimant, quia in corpore humano frigidas edit operationes, calorem scilicet fugando, vel alliciendo: Sunt, & qui calidum dijudicant, quia revera est sal sulphureum, inflammabile, nam non solum operationes edit igneas in Chymiâ, sed omnes commotiones, & meteorologicas impressiones, tum subter terram, tum supra aërem gignit.

Ex nitro, non secus ac de sale communi, ut supra diximus, spiritus elicirur valde acer, & mordax, basis aquarum fortium, quibus auri fabri in auri, & argenti separatione utuntur. Is vehementissimus est, & totus igneus metalla, & corpora quæque dura penetrans, vim habet ea calcinandi. Illud tantum animadvertendo, quod nitrum non decrepita-tur, sicut sal commune, sed usque ad summam siccitatem, & quandoque ad proximam fusionem est exsiccandum, & deinde retortæ indendum, & destillandum juxta methodum in destillatione salis communis descriptam.

Usus ejus quoque est analogus spiritui salis communis; valet namque in colicâ cum aquali spiritus vini parte, febribus omnibus stictiosis, pleuritide, angina, & prunella cum convenientibus jusculis, syrupo &c.

Dosis est ℥j. usque ad 3j. prius tamen purgato corpore, & observatis virium robore, & natura morbi; attamen nisi in pauca quantitate propinabis, ventriculum corrodere solet.

Possunt quoque ex capite mortuo elici crystalli eodem modo, quo supra diximus de sale communi; attamen si ritè operatus fueris, nihil extrahes, quia nitri lib. j. spiritus tantundem reddit. Eosdem ferè habent usus, ac crystalli salis communis.

Fit ex nitro magisterium, quod *sal prunella* dicitur, eo quod prunellæ est veluti antidotus. Vocatur *lapis prunella*, *anodynum minerale*, sequenti conficitur modo.

℥. Salis nitri opt. depurati lib. j. funde in crucibulo, & dum est opt. fustum, projice in eodem crucibulo sensim floris sulphuris 3j. in plures vices, agitando cum spatula ferrea, usque quo sulphur totum combustum fuerit. Projice deinde supra marmor, ut concreseat in crystallos, & serva.

Unde

Ufus ejus præcipuè est in prunella, angina, & faucium omni inflammatione, in laxitate, putredine, & exsione gingivarum. (Ubi in gargarismis solvi debet). Præstat in febribus, ardentibus, putridis, & malignis, phlogosin viscerum naturalium, tum, & cordis contemperat, & à putredine præservat, & sitim mirificè extinguit. Nos experti sumus in pleuritide, & peripneumoniâ, dolore nephritico, & gonorrhœâ.

Dosis est ʒss. usque ad ʒj. in syrup. Julep. jusculis, & aquis appropriatis.

Externè in topicis anodynis, ac refrigerantibus, ubi præcipuè solvitur in liquore appropriato, cum linteo. Nos experti sumus ad morphæam, nitrum dissolutum cum succo limonum.

Verùmenimverò nitrum hoc sicco modo, & igne, purificatum, sal ptunculæ dictum, officinis usitatissimum est, & igneum, & mordax est; præstat igitur illud quod solvitur in aqua communi, pluviali stillatitia, vel aliqua alia destillata refrigerante, & odore fragrante, ut ros. viol. lilior. convall. &c. copia aquarum debet esse ad solam nitri dissolutionem, & cum prædictis aquis nitrum est solvendum, per filtrum, purificandum, & aliquali aquositate exhalatione denuò chrySTALLIZANDUM in leni calore, ne fragrantia, & magis spirituosæ aquarum partes in diutina coctione exhalent, sed potius cum nitro unitæ permaneant, illudque in virtutibus suis nobilitent, & intendant.

Hinc pari ratione ac diximus suprâ, parari potest ex eo arcanum per essensificationem ejus, &c.

ART. QUARTUS.

De Sale Armoniac.

Est quoddam salis genus, qui armoniacus, & armeniacus dicitur, quia ex Armeniâ asportari creditur, vel ammoniacus à græcâ voce Ἀμμων, quæ arenam significat, quia sub arenis Lybicis concrevit. Cæterum armoniacus sal, qui naturalis, & legitimus sit, ad nos convehi desit, quippe factitius, adulterinusque est, qui passim in seplasiariorum officinis venditur, sit ex urinâ humanâ, sale communi, & fuligine. Volatilis est admodum, & fugax, mercuriali natura præditus; abundat sulphure, quod facillè sublimatur; estque radix saporis acidî, quo sit, ut densissima, & tenacissima corpora dissolvat, constarque triplici sale, vegetabili, minerali, & animali.

Dicitur sal armoniacum, sal solare, aquila cælestis, alba mercurialis fuligo, sal mercurialis Philosophorum.

Habet vim diaphoreticam, præcipuè in febribus, maximè in quartana, resistit putredini, &c. Externè erò in gangræna, carne putrida absumenda, in angina curanda (in gargarismis). Quinimodò aquam ceruleam, seu saphircam, ad tollendam oculorum albuginem inde circumforanei tali pacto conficiunt. *Recipiunt aquam calcis vivæ, in quâ dissolvunt salis armoniaci convenientem portionem, permanere sinunt in pelvi aenea aliquot horarum spatio, quò usque cerulei coloris aqua evadat, filtrant per chartam emporeticam, & in vase vitreo asservant.* Non tantum oculorum albuginibus medetur, verum etiam ulcera mundificat, & sanat.

Salis armoniaci in medicinâ paucae sunt operationes, & præcipuè sublimatio; quo modo tanquam insigne diaphoreticum in febribus commendatur, ut

℞. Salis armoniaci lib. j. squamarum ferri ʒx. m. & sublima in aludele forti igne, vase refrigerato, separa quod sublimatum est. & m. cum v. aut vi. ʒ. salis com. præp. & iterum sublima sexies, novum salem semper addendo, collige sublimatum, & serva.

Dosis est xij. vel xv. gr. in omnibus febribus, quod pluries pro ægri exigentiâ repetendum.

Circumfertur hujusmodi sublimatum, aptum esse ad metalla in fluidum mercurium reducenda. Nec potest componi aqua regia absque sale armoniaco, ut infra dicemus. Valet etiam (quoniam est summè volatile) ad sublimanda multa metalla, alique fixa corpora mineralia, eaque transmutanda. Unde *Paracelsi lib. 7. de transmutatione rerum naturalium* inquit: *Notandum hic est, quòd quodlibet metallum, quod in sublimationem per sal armoniacum perducitur, postea in frigore, vel in aëre solvatur in oleum, & contra in igne coagulatur in lapidem. Quæ quidem una est ex maximis, & summis transmutationibus in omnibus rebus naturalibus, nempe metallum in lapidem transmutare.*

Estò armoniacus sal, propter naturam nimis fugacem, sit summè volatilis; non per hoc tamen spagyricorum industria spiritum non elicit tali methodo.

℞. Salis armoniaci, q. v. m. cum argilla humida, ac exinde fac globulos. Destilla per retortam s. a.

Ufus hujus spiritus est in quartanâ, & obstructionibus, est summè incisivus, & diureticus, solvit itidem calculum. Dosis à gutt. iij. ad vi. vel x.

Affusus solutionibus metallicis cum aqua forti factis, indeque per alembicum abstractus, secum alias corrosivas aquas transportat. Extrinsecus anaticè cum spiritu vini mistus, & plumaceolo loco dolenti podagrico aliquoties illinctus, dolores ad miraculum restinguit, præcipuè si in eo tantillum camphoræ fuerit solutum.

ART. QUINTUS.

De Alumine.

Alumen nihil aliud est, quam salugo terræ mineralis naturæ saturninæ, constans ex spiritu acido, & sale terrestri caustico. Triplicem cognoscit ortum, vel per se in venis suis invenitur, vel ex aquis mineralibus excoquitur, vel ex terrâ & lapidibus, aliisve mineralibus extrahitur.

Aluminum genera sunt multa. Alumen *capillare*, quod in capillamenta dividitur, in officinis autem vulgò *fior di pietra*, unde dicitur alumen plumbeum, & lapis amianthus. Ex eo sunt qui telas conficiunt, quæ ignibus injectæ ardent quidem, sed flammis invictæ splendidiores exeunt, unde quoque *ellyphnia* ex eodem *incombustibilia* fiunt. Undè minerale istud est natura sua fixissimum, adeò quidem, ut omnem reverberii ignem eludat. Differt ab alumine scissili, quòd hoc combustibile sit, saporisque adstringentis; illud non item.

Alumen *saccharium*, quod ex alumine rupeo crudo, ovorum albumine, & stillatitiâ rosarum aquâ paratur.

Alumen *catinum*, propriè aluminis genus non est, sed sal ex cinere cujusdam plantæ, à Mauritanis *Kali* vocatæ, vulgò *soda*, cujus cinere fabri vitriarii ad vitrum conficiendum utuntur; Alumine verò catino ad vitra in fornacibus expurganda. Huc referri potest sæcum alumen, quod ex vini sæce paratur, sit conformatis è sæce panibus deinde sole siccatis, & igne tandiù perustis, quousque candorem conceperint.

Alumen *squamosum*, sive scissile, quod speculum asininum dicitur, sit ex squamoso quodam lapide, & vitri modo pellucido. Hunc itaque in ignem conjiciunt, & incensus illicò claritatem amittit, dissilitque in tenuissimas laminas, & gypsi modo albescit, ejusque induit speciem.

Alumen *rupem* dicitur illud, quod conficitur ex rupe, seu saxis.

Ferè nullus est usus aluminis communis spagyricæ præparati in medicina; Nam eruditiores spagyrici vix circa eius præparationes laboravere, an quia parum, vel nihil habet esse; an verò quia adsunt nobiliora in mineralium Regno remedia; an demum, quia, potiora remedia ex vitriolo (quod aluminis vices ferè supplet) educunt; cui cum affinis sit alumen minerale, eadem methodo, qua ex vitriolo parantur medicamenta, parari possunt ex alumine. Et quidem *Paracel. lib. 4. Archidox.* eandem tradit methodum parandi essentiam ex alumine, ac ex vitriolo.

Crudum (quod alumen rupeum intelligimus) diversimodè in medicina usurpamus. Et quidem ex eo dissoluto in aqua, sticticum ad oris ulcera, laxitatem, & putredinem gingivarum, anginam, columellam laxatam, & ad tumores pedum ædematosos paramus medicamen. Internè ab empiricis pro febrifugo exhiberi solet. Sunt qui in dysenteria exhibent.

Non tantum alumine crudo, verum etiam adusto utimur, quod tali modo paratur.

℞. *Aluminis q. v. ponatur in fœtile novum, & tandem uratur, donec totum alumen efferbuerit, nec ulterius spumam, emitat, refrigeratum servetur ad usum.*

Aluminis usti usus est ad vulnerum, & ulcerum excrescentias, & callositates carnosas exedendas, & ad putredinem arcendam, &c. apud Chirurgos.

Ex alumine *Fallop.* parat aquam aluminosam, quæ ulcera mundificat, exeditque carneas excrescentias ita.

℞. *Aq. Plantag. & ros. an. lib. j. aluminis rupei, & mercurii sublimati an. ʒij. f. s. a.*

Ex alumine usto, & pulvere sabinæ ana, fit infallibile medicamen à nobis felici eventu, centies expertum ad mora, cristas, verrucas, condylomata, mariscas, & cæteras excrescentias.

Miscetur autem cum salibus, quibus aquas fortes paramus, excoquiturque igne aperto in vase terreo, donec omni exhalata humiditate, probè fuerit exsiccatum, sua namque siccitate cohibet, ne salia fusa, suos spiritus retineant, exhibetque etiam suos spiritus acres, & mordaces, unde fit, ut dictæ aquæ fortiores reddantur,

ART. SEXTUS.

De Tartaro.

Tartarus est spiritus vini aciditas, agens in vini fæce, & doliorum lateribus undique sese apponens, lapillorum crystallinorum duritiem referens, mox obscuro colore, mox candido magis, juxta vinorum differentiam se in conspectum pandit. Non paucam portionem tartari in fæcibus reperies, quæ ob copiam, & pondus fæcum, quasi motu violento in vini fermentatione, à crystallizatione tractam non potuit, doliorum lateribus apponi, ita compagem crystallizari, & adhærere. Probat hoc alumen ex vini fæce, quod nihil aliud est, quam quædam species tartari calcinati cum fæce. Est igitur tartarus vini sal, tamen aciditatem conspicuam, & prævalentem habet gustum, & saporem gratum vinolum referens. Ad cujus confirmationem dicimus, quod novimus, quendam hominem, qui ex suff. aquæ quantitate, & tartari portione cum passulis, mediante coctione, & clarificatione cum succo limonum, & ovi albumine, vinum concinnabat, quod non vili aliis venditabat, quam imposturam detegere non erat facile, cum referret omnes boni vini notas.

Quanquam tartarus ad vegetabilium Regnum spectet; tamen una cum mineralibus de eo agimus, cum sit corpus salinum fixum, quod duritiæ suæ, lapidi non cedit, & omnes ejus præparationes, fe-

rè analogæ sunt eis, quæ pro mineralibus parandis instituuntur.

Quò perfectiora, & salutaria sunt vina, eò præstantiorem etiam tartarum producant; hinc boni tartari; notæ sunt, ut continua serie sit dolii lateribus coagulatus, & in longitudinem protensus adhærescat, ut sit ponderosus, & sua duritiæ lapidi non cedat, & ab ea parte, qua vinum tangit, plurimis apicibus adamantis instar, acuminatus splendat, & quod confractus non appareat spongiæ instar, porosus, aut terra refertus, sed substantia sua sit solidissimus.

Hoc tartaro non solum aurifabri, vitriarii, serici infectores, alique artifices mechanici, pro eorum artificio diversimodè utuntur; verum etiam ejusdem maximam in medicinâ utilitatem experimur: Salutaria enim medicamina, ex eo conficiuntur, ad quæ tanquam ad sacram anchoram, in plurimis morborum monstris, tuto confugere possimus.

Tartarus substantiam subtilem, acidiusculam, & penetrativam habet, qua ratione sitim à causa calida excitatam extinguit, bilis fervorem reprimat, appetentiam excitat, ventriculi dolores sedat, viscidos, tenaces, tartareos, mucilaginosos humores attenuat, & resolvit, & interiorum viscerum obstructions referat. Deinde ratione salis, qui cum aciditate est junctus, flatus à causa frigida exortos, non tantum discutit, sed etiam omnis generis crudos, tartareosque humores incidit, & blandè educit, & hac ratione, non dantur solutivæ potiones, quæ tartarum in decoctione non admittant.

Ex tartaro crudo multa vulgaria præparantur medicamina, & primò *Petrus Castelli in forma electuarii diatartarum*, ita parat.

℞. *Tart. vin. alb. subtiliter pulverizati, fol. sena elect. an. ʒiʒ. manna elect. & sacch. rubr. an. ʒj. zinzib. anis. cinnam galang. min. an. ʒj. syr. ros. fol. ʒ. v. f. elect. s. a.*

Alii *Diatartarum in forma pulv.* hoc modo parant.

℞. *Tart. vin. alb. ʒij fol. sen. or. ʒj. cinnam. ʒj. f. omnium pulvis subtiliss. & adde sacch. ad pondus omnium. Sumitur in jure.*

Ex eodem tartaro alii aquam solutivam communem parant ita.

℞. *Tart. vin. alb. subtiliter pulverizati ʒiij. aq. fontis lib. ij. bull. ad solut. tart. adde sen. or. ʒij. cinnam. grosso modo contusi ʒij. bulliant parum, post refrigerationem coletur, & ad usum servetur.*

Sed celeberrimus Medicus *Paulus Æmilius Ferrillo* ex propria inventione, aquam solutivam magistralem, ita descriptam posteritati consignavit.

℞. *Sals. parilla scissæ, minutim incis. & benè lotæ, polip. querc. contus. tart. alb. pulverizati, uvarum corinthiacarum an. ʒij. santal. rubr. contus. ʒj. limatura ligni sancti, rasura eboris, & c. c. non calcinati an. ʒj. Ponantur hac ultima tria in pupatella, & simul cum aliis projiciantur in lib. xx. aq. fontis ferventis, ac deinde aperto vase detineantur in loco tepido per 24. horas, ebulliant postea ad consumpt. 3. partis aq. & tunc adde fol. sen. or. ʒiij. cinnam. lect. contus. ʒj. bull. par. & auferatur vas ab igne, ab igne ac benè coopertum frigescat. Aqua per inclinationem à materialibus pura separetur, alique express. & post separationem in ea exprimatur fortiter pupatella, & servetur.*

Dosis à lib. j. usque ad ii. propatients dispositione. Exhibeatur frigida post anisorum conditorum comestitionem; jejuno stomacho per v. aut vj. dies. Leniter solvit corpus septies, vel octies in dies. Lauto indiget prandio, & ex carne; cruda omnia interdiciuntur.

Spagyrica ex tartaro multa parantur medicamina, & primò *sal essentialis*, dictus *cremor tartari*, sequenti methodo.

℞. *Tart.*

Cap. I. De Magisteriis, quæ ex salibus, &c. 565

℥. Tart. opt. loti q. v. reduc in pulv. subtilem, affunde aq. ferventis bonam quantitatem in vase figulino vitreato, vel vitreo, (nam in hac, sicut & in similibus operationibus oportet à metallicis vasis abstinere, acida enim in vasa metallica, suo acore agunt, ac transmutantur) fac ebullire, & spatula lignea agita, ut solvatur: Cola per manticam Hippocrat. dum adhuc calet. Residuo tartaro affunde aliam aquam ferventem, agita, & cola, idque reitera, donec nil nisi arena irresolubilis, restet. Has aquas tart. imprægnatas repone, ut refrigescant, & sal concreascit; quo pacto aquam per inclinationem effunde, & sal quod parietibus vasis adheret, collige. Aquam iterum fac ebullire, donec cuticulam in superficie contrahat, & iterum refrigescat ut sal reddat, ac ita procede usque ad ultimam aq. evaporationem. Si depuratus, non satis candidus sit, solve iterum in aqua ferventi filtra, & repone, ut ante ad coagulandum.

Not. hic quod unica tartari dissolutio sufficit, licet inde non evadat adeò candidus; nam quod frequentius ipsum coxeris, eò plus de virtute ipsi detrahes; Hinc non semper ad medicamenti pulchritudinem, sed potius ad ejusdem efficaciam respicientium est. Multoties enim nimium curiosis, & artificiosis nostris laboribus, rem destruimus potius, quam quod boni aliquid exinde efficiamus.

Uus cremoris tartari est crassos, viscidos, tartareosque humores, præcipuè autem in primâ ventris regione stabulantes incidere, attenuare, & detergere: commodè igitur adhibetur, in obstructione epatis, lienis, mesenterij, in melancholiâ hypochondriacâ, &c. si quotidie exhibeatur ejus ℥ ℞. vel etiam integra. Nos exhibuimus eum usque ad ℥j. in robustioribus, tanquam nobile purgans citra omnem nauseam. Solet etiam exhiberi ejus ℥ ℞. cum extracto scammonij à gr. viij. tanquam opt. purgans. Exhibetur verò in jusculis.

Circa tartari cremorem monendi sunt Medici, de fraude, quæ in hoc conficiendo committitur; nam pharmacopæorum talis est incuria, ut propriâ manu parare nolint, quia ab impostoribus, & pseudochymicis libram septem, vel octo assibus emunt. Fraus in hoc consistit, quod impostores, ut solutionum, filtrationum, & crystallizationum laboribus parcant, semel soluto tartaro aluminis quantitatem admiscant, ut in crystallos abeat. Hinc Medici suo defraudantur sine, cum adstringendi, & non aperiendi qualitate alumen præditum sit.

Potest tartarus solutus, & crystallizatus peregrinis virtutibus imbui, eidem vis, vel cathartica, vel diuretica, imprimi, mediis decoctis rerum, vel catharticum, ut *falappa*, *mechoacanna*, *hellebori*, *fol. sen.* &c. vel aperiendum ut *rad. cichor. oculorum cancrorum*, *chalybis*, &c. unâ cum iisdem tartarum dissolvendo, coquendo, & iterum crystallizando, qui licet alieno colore inficiatur, nihilominus, si in porphyrite teratur, iterum albescit, atque tali modo paratus cremor tartari feliciter in medicina usurpari potest.

Secundò elicitur ex tartaro spiritus sequenti modo

℥. Tart. vin. alb. puri, vel etiam cremoris tart. lib. v. pone in retortam capacem, in furno adaptamodo quo supra in destillatione spiritus vitrioli diximus. Da ignem per gradus, ut primus gradus sit cinerum, vel arenae adinstar, & egredietur spiritus cum fumis albis, postea ol. ascendet, & ignis parum intendi debet sensim, donec totum ol. quod satidum est, ascendat, advertendo ne ignis nimium invalescat. Oleum, & spiritum rectifica, destillando à sale extracto ex capite, mortuo, dein digere cum ana spiritus vini per mensem, & odor gratiosior erit, & serva.

Sunt etiam qui supra caryophyll. rectificant, ut ejus factorem corrigant.

D. Car. Musiani Oper. Tom. I.

Ulus hujus spiritus multiplex est. Primò in febribus malignis, & pestilentibus, est namque optimum diaphoreticum. 2. Est summum de obstruens, ac putrefactiones omnes tollit. 3. Si ter quotidie sumatur, paralyticis succurrit, totum corpus penetrando, & roborando. 4. In Hydrope etiam feliciter administratur, præsertim si cum ol. vitrioli parum immistus exhibeatur. 5. Vitia menstruum retentorum corrigit, ea provocando, ac demum tanquam universale mundificativum in omnibus fere morbis administrari potest, ut in Erysipelate, Icteria, lue venerea, scabie, serpigine, lentigine plucitide, in contracturis, & similibus morbis. Dosis gutt. ij. & vj. usque ad x.

Parant tertio oleum tartari per deliquium, ita.

℥. Tart. ad albedinem calcinati, ponatur in cella vinaria, vel alio loco humido, donec resolvatur in oleum, quod postea filtrandum.

Qui liquor revera oleum non est, sed propter suam unctuositatem, hoc nomen saltem adeptus est: In se ipso autem nihil aliud est, quam sal tartari, humiditate aëris incellâ imprægnatum, ac in liquorem solutum.

Ejus ulus est, in omnibus serpiginibus, præsertim autem venereis, tinea, scabie, verrucis, faciem erugat, & cutim reddit teneram.

Parari etiam potest quarto ex tart. aliud magisterium, ex ejus scilicet oleo per deliquium, & spiritu vel oleo vitrioli invicem mistis, quod ideo dicitur *Tartarus Vitriolatus*, ut

℥. Ol. tart. per deliquium ℥ iv. spiritus vitrioli ℥ ij. affunde guttatim spiritum vitrioli supra tartari oleum in vitrum capax, quæ duo in mutuo actu, magnam concipiunt ebullitionem. Deinde instillato vitrioli oleo, & omni cessante ebullitione, fiet ex ambobus unitis coagulum albissimum. Evoca humiditatem supernatantem, evaporando lento igne ad siccitatem salis, & hoc quod remanet, erit tartarus, quem ut elegantiores facias, super eo destilla ter, vel quater spiritum vini. Dosis ℥j. ad ℥j.

Conficiunt alij tartarum vitriolatum crystallizatum hoc modo.

℥. Cremor tart. ℥ iv. spiritus vitrioli ℥ ij. Digerendo solvantur. Hinc affunde aquam calidam, ut penitus solutio fiat, abstrahere aliquantulum, & repone ad crystallizandum. Dosis ℥j.

Digestivum est præstantissimum, tartarum in corpore humano efficacissimè resolvens. Hinc utilissimè exhibetur in viscerum obstructionibus, nephritico, ictero, mensium retentionibus, melancholia hypochondriaca, splenis duritie, hydrope, in omnibus febribus, præcipuè in quartana, &c. pluries dosis iterari debet.

Hadrianus à Mynsicht in suo Armentario parat tartarum nitratum ita.

℥. Sal tart. & nitri præp. an. p. a. solvantur in aquâ ros. calidâ; postea filtrentur, & super ignem incoquendo mediocriter, donec quasi crustam acquirat, reliquum in frigido concreascit: sic habebis crystallos, quas serva.

Præstantissimum est medicamentum; singularem incidendi, & detergendi humores crassos, & tartareos, nec non meatus obstructos aperiendi vim habet. Insuper in febribus putridis, Hungaricis, ac malignis experimentum est. Putredini resistit. In inflammatione gutturis, quam prunellam vocant, præsentissimè juvat. Calculum renum, & vesicæ impuritates expellit, urinamque movet. Dosis à ℥j. ad ℥℞. in vehiculis appropriatis.

Parant etiam quintò ex tartaro sulphur, vel tinturam, (ut ajunt) sequenti modo.

℥. Salis tart. defacatissimi q. v. & in crucibulo igne valido funde, & in fluxu tamdiu serva, donec ex

viridi colore in ceruleum transferit, & tunc erit tanta acrimonia, & erosionis, ut ad gustum lingue ad motum, instar ignis urat. Extrahit per spiritum vini superfundendo ad supereminentiam trium digitorum, & relinquendo, aliquantulum in frigido, postea in cineribus leniter excalesciendo; quam extractionem toties repetet, quoties possibile fuerit. Separa dein per distillationem spiritum vini, & manebit in fundo retorta liquor rubens instar sanguinis, odoris fragrantissimi, qui denique cum recenti spiritu vini ad eminentiam unius digiti conjunctus, & in phiala lento calore digestus. partim in formâ liquidâ rubet.

Ejus gutt. iv. ad viij. in vino generoso exhibitæ urinas vehementer promovent, ac resolutos pellendo humores, præstans est præsidium in hydrope, melancholiâ hypochondriacâ, cachexiâ, obstructionibus omnibus, & similibus aliis morbis, ac etiam renum, & vesicæ calculum comminuit.

Alij tandem spiritum vini salis tartari affusum, ex retorta lenissimo igne destillant, ut spiritum vini tartarizatum eliciant: sed in magno errore versantur; nam spiritus vini dephlegmatus, supra salem tartari sibi cognatum pro xvi. parte mutatur in salem, & totum reliquum fit aqua simplex elementalîs.

ART. ULTIMUS.

De Aquis Fortibus.

Non solum actuali utimur igne in mineralium parandis magisteriis, verum etiam menstrualî, seu potentialî, qui aquarum fortium beneficio administratur, quæ potentiùs, ac efficacius agunt igne ipso flammifero; Nam metalla omnem spernunt ignis actualis activitatem, ac fusa diu in eo perseverant, ab aquis verò fortibus in aqueum solvuntur humorem, aliamque veluti subeundo larvam, suas exhibent virtutes. Hinc postquam salia, & saliformia sub ignis examine adducimus, de fortium aquarum fabrefactione, quæ ex salibus etiam plerumque prodeunt agendum.

Variis verò appellantur nominibus aquæ fortes, ut Chrysulæ, Causticæ, Separatoriæ, Ignis Gehennæ, Ignis Infernalis, Aquæ Stygiæ, &c. maximè corrosivæ sunt, omniaque metalla, & mineralia, præter aurum, solvunt. Regia verò illa dicitur, quæ aurum tantum solvit. Conficiuntur verò ex pluribus simul mistis salibus, ut sale nitro, vitriolo, alumine, sale communi, sale armoniaco, stibio, &c. simul destillatis.

Pluribus autem modis hæ parari solent fortes aquæ à variis authoribus. Et quidem primò Paracels. lib. i. Archidox. ita aquæ fortis præparationem describit.

℞. Sal nitrum, vitriol. & alumen aequalibus partibus, quæ destillabis in aqua n. fortem. Hanc rursus ad suas faces affundes, iteratòque in vitro destillabis. In hac aquâ forti clarifica argenti, & postea in ipsa sal ammoniacum solve.

Alii hoc pacto aquam fortem communem parant.

℞. Vitrioli exsiccati lib. iv. salis petra repurgati lib. ij. tere, & simul m. deinde impone retortæ opt. luto munita in furno reverberij, & modo quo diximus in distillatione spiritus vitrioli, destilla, donec spiritus rubri, & nebulosi in receptaculo dissipentur, & habebis optimam aquam fortem, quam exime, & clarifica hoc pacto.

℞. ℥j. vel ij. hujusmodi aquæ, injice puri argenti ℥j. & solve, solutionem deinde infunde aliis tribus partibus, & albæ evadent, sine residere, & purum affunde, & serva.

Nos vero paravimus optimam aquam fortem juxta præscriptionem Paracels. hoc modo.

℞. Vitrioli opt. exsiccati per ebull. in igne aluminis

eadem modo exsiccati per ebull. nam fit veluti calx, & nitri exsiccati lento calore p. a. tere opt. & m. simul omnia, & retortæ luto munita modo, quo diximus supra, destilla, clarifica, & serva.

Si vis illam fortiorem parare, poteris facibus affundere, & iterum destillare.

Hoc etiam modo nos paravimus aliam aquam fortem ex nitro probè exsiccato, & alumine calcinato,

℞. Aluminis, pone in tigillo ad ignem, ut liquecat, & ignem continua donec omnis cessaverit ebullitio, & ad instar calcis siccetur, & nitri opt. exsiccati ad mediocritatem caloris, vel solis, vel ignis, an. lib. iij. tere subtiliter, & opt. invicem m. & retortæ opt. loricatæ impone, & modo quo supra diximus, destilla, & serva. Erit aqua fortis potentissima.

Hoc enim pacto parabitur aqua fortem communem; quæ omnibus hisce modis fit elegans, & potens ad metalla omnia (excepto tamen auro) solvenda.

Si verò aquam Regiam cupis, quæ aurum solvere valeat, dissolve ℥j. salis armoniaci probè exsiccati in ℥iv. aquæ fortis communis, & ea aurum solvet.

Aliqui verò præcipiunt aquas Regias esse fabricandas, destillando sal ammoniacum simul cum aliis materialibus, sed hi hallucinantur; nam sal ammoniacum cum sit volatile in forma salis volatilis, non autem attenuabilis in forma spiritus, potius in collo retortæ sublimando affigitur, ibique spiritibus aliis egredientibus, remanet, adeoque aqua Regia commodius fieri poterit solvendo sal ammoniacum in ipsâ aquâ forti communi, ut diximus, & erit efficacior. Verumenimverò utique sal ammoniacum in distillatione aquæ Regiæ, absque eo quod sublimet, cum aliis materialibus misceri potest, si eâ cautelâ adhibeatur, quam posuimus proprio art. de salis ammoniaci præparatione.

Describunt alii alias aquarum fortium, seu Stygiarum species, quas diversimodè componunt, miscendo cinnabarim, antimonium, mercurium sublimatum cum dictis materialibus, ex quibus aquæ fortes communes destillantur, &c. Item varia cæmenta, quibus metalla solvere, ac diversimodè graduare nituntur, quorum descriptiones extant apud Paracels. lib. de cæmentis, & graduationibus. Nos verò eas omitimus, tum quia potius ad Alchymistas, quàm ad Spagyricos spectare videntur; tum quia allatæ à nobis aquarum stygiarum descriptiones sufficiunt, suppleantque in spagyrica omnes aliorum cæmentorum, aliarumque aquarum fortium vices.

Advertendum etiam, quòd spiritus salis communis, vitrioli, nitri, &c. singuli per se soli mineralia, & etiam metalla solvere valent, ceu aquæ fortes, quibus etiam plerique loco aquarum fortium utuntur.

Quibus breviter de salibus, & saliformibus omnibus mineralibus adductis, pro virium sufficientia, completum nunc volumus hoc caput de salium præparatione. Si verò alia occurrent salia vobis præparanda, simili methodo tractare poteritis. Nunc sit.

C A P. II.

De Magisteriis Lapidum, Gemmarum, Coralliorum, Unionum, & similium.

Lapides pretiosi, Gemmæ dicti, Margaritæ, Corallia, & similia non minus suo splendore, colorum varietate, atque decore humana quævis valent allicere desideria; verum etiam magnas in medicâ facultate exhibent virtutes: Siquidem vulgus Medicorum, ut in eorum naturæ cognitione cæcutientes, tamen ab eis oc-

cultas

cultas qualitates, ad magnos servant, & propinant ægrotorum usus, & magna, in eo quod nesciunt, concepta spe, credunt, dum magni pretij medicamina ægris ministrant; Magna quoque profligare humanæ vitæ mala, ac dum lapides hosce pretiosos diversimodè in pulverem tenuissimum contritos, devorandos ægris exhibent, non minus crumenæ, quàm morbo imponunt, dum ob spagyricæ facultatis ignorantiam, eorum nesciunt proportionatam præparationem; Unde sicuti per triturationem non desinunt esse lapides, ita exhibiti omnem eludunt, tam ægrotorum, quàm *Medicorum*, sicut, & adstantium spem.

Dubia hinc eorum manet apud omnes ferè philosophos cognitio, ac quò varij variatim de eorum ortu, ac componentibus principiis sentiunt, eò incertitudinem augent. Hinc aliqui ex purissimâ elementorum parte, à mutuâ qualitatum colluctatione invicem coagulata. Alij insufficientem videntes elementorum doctrinam, & insipientes in hujusmodi lapidibus, veluti astrale lumen, hæc inferiora deferentes, ad cælestia recurrunt, ac singulis Planetis, eorum generationem dicare nituntur. Alij videntes aquam à nimia frigoris activitate in glaciem densatam, gemmeam veluti formam induere; hinc ab analogismo ducti, rati sunt pari ratione gemmarum generationem fieri in terræ visceribus, ex glaciata scilicet aqua, ex intentiore frigore ita densata. Alij videntes vitri duritiem, ad diaphaneitatem caloris beneficio prodire, hinc asseruere pari ratione gemmas ex genere metallico per nimium calorem, vel simili aliâ materiâ produci. Alij ex crystallino sale, sulphure, & mercurio suâ invicem activitate coagulati gemmas ex aquâ, & mucilaginoso mercurio, sale, & sulphure alios lapides prodire asserunt. Alij ex spiritu universali Mundi, & humido radicali, sive ex elementis diversimodè distillatis, sive sublimatis in terræ visceribus coagulatis generari asserunt. Alij ex spiritu quodam lapidifico. Alij demùm ex semine; sive fermento, & aquâ fieri dixerunt. Nos verò in tanto opinionum conflictu, omisso in præsen- ti illarum examine (quippe longæ tractationis res esset) ad id quod, praxis demonstrat, & parat, acci- demus.

Et quidem vulgò gemmas, corallia, margaritas, &c. in subtilissimum pollinem contritas, diversis im- micent compositionibus, quam consuetudinem ser- vant usque ad præsentem diem, sic julepum gemma- tum, Hyacinthinam confectioem, Alchermes ma- gnos vendunt pretio Aromatarij, ob gemmarum pul- verem, quem admistum habent, ac durissima illa corpuscula, etsi tenuissima à nostro calore atteri, at- que in actum deduci haud posse satis liquet, nec no- stri corporis meatus subire valent.

Gemmæ, & lapides pretiosi durissimi pluribus com- positionibus additi, quantum detrimentum humanæ vitæ inférunt, patefaciam. Norum est Adamas, du- rissima gemma, quem subtilissimè etiam teratur, & lævigetur, pro ut, & vitrum, nihilominus ventricu- lum, & intestina (quibus tenaciter adhærent, & in eorundem mucorem tenuissimis suis aculeis se se in- sinuant) successu temporis terebrare, aut ad mini- mum exulcerare, connatumque eorum mucorem abra- dere, & consequenter, vel mortem ipsam vel saltem malum corporis habitum, ob vitiatam exinde ventri- culi coctionem, inducere possint: At non igitur quid simile ab aliis quibusdam gemmis, & pretiosis lapidi- bus durioribus, nimirum Chrystallo, Smaragdo, Sa- phyro, Rubino, &c. quæ digestionis penitus subjecta non sunt, & caloris nostri nativi imperium omnimo- dè respuunt, metuendum an sit, cuivis prudenti dili- gentius expendendum relinquo.

Illud unum verò juvamen, hujusmodi contritos lapides inferre spagyrica edocet facultas, & ipsa ex-

perientia demonstrat, quòd dum quandoque intensa aciditas ventriculum oblidet, ut plerumque in ma- lignis febribus, aliisque similibus morbis occurrit, exhibito gemmarum pulvere, nimia illa aciditas cor- rigitur, dum agit in hujusmodi pulveres, unde dul- cescit, non secus ac limonum succus, vel acetum de- stillatum, aut similes acidi succi, dum lapides sol- vunt, eadem actione, quâ solvunt, dulcescunt.

Hinc conjicere poteritis rationem, cur, ipsâ natu- rà dictante, fœminæ præcipuè testas, lapides, car- bones, calcem, & similia appetant, & aliquando ad hujusmodi depravatam appetitum explendum avi- dè devorent? Nam sit hujusmodi appetitus ex ni- mio acore stomachi, qui ex eorum esu, sicuti corri- gitur acor ille, ita talis sedari solet appetitus.

Atque ex hac eadem doctrinâ conjicere poteritis, cur pleræque aves lapides, vitrum, ferrum, &c. de- vorent, ac comminuant? Nam tales aves magnam habent in ventriculo aciditatem, cujus ope illa devo- rant, ac resolvunt.

Non tamen ob id existimo, quòd prædicti lapides in medicinâ prorsus inutiles sint, nec eximiis suis viri- bus polleant, præsertim si ritè, & debito suo men- struo in liquorem, salem, magisterium, &c. soluti ægris propinentur. Hinc spagyrici, ut ex eis medica- mentosas eliciant virtutes, diversis artificiis solvunt, calcinant, &c. de quibus operationibus infra in sin- gulorum lapidum, vel gemmarum præparationibus egemus. Sit nunc.

ART. PRIMUS.

De Coralliorum Præparationibus.

Corallia miro naturæ artificio, in maris imo pro- ducuntur, seu arbuscula crescentia, & vegeta- bili veluti vita viventia.

Magna verò lis est inter authores, qui de eorum piscatione agunt, an corallia sint corpora dura, sicuti extra aquas maris observantur, an mollia, dum in imo maris manent? Et quidem ferè omnium opinio est, corallia sub undis molles esse herbas, extra verò aquas, lapideam induere formam: *Bequinnus* autem id negat, ac coral- lia eandem duritiem retinere sub undis, ac ex- tra illas habent, inquit; ab experientiâ ductus; nam *lib. 2. Tyrocini Chymici cap. x.* fatetur multos amicos ei confirmasse, corallia sub undis dura esse, sicuti ex- tra illas observantur, eò quia illa exploranda dimise- runt sub undas, ubi duriora observavere.

Verùm quidquid sit de hac controversiâ, cujus ve- ritatem scire parum est emolumenti. ignorare parum detrimenti; Sat est scire tres coralliorum esse species, *rubrum, album, & nigrum.* Rubrum corallium om- nium censetur optimum, album peculiare habet fa- cultates; nigrum verò rarissimum est, & ferè nullius usus. Nobis verò de rubris tantùm agendum, tanquam cæteris perfectioribus, per quorum analogiam alia etiam corallia tractari poterunt.

Quorum primus usus apud plures nationes, est tan- quam amuletum; & periapton, unde gestantur à pue- ris, & à fœminis, ut vi influentiæ eorum vitam præfer- vent, ab epilepsiâ, cordis palpitatione, febribus, ute- ri strangulationibus, &c. 2. In usus Medicos vulgaris *Medicorum* schola, direxit in pollinem redacta, vel in porphyrite lapide terendo, vel calcinando. 3. Spagy- rici ulterius eorum naturam trutinantes, duo præcipuè ex coralliis parant, magisterium, sal scilicet, & tinctu- ram, ex quibus deinde in gustus gratiam varios com- ponunt syrupos, aliosque liquores.

Et quidem *coralliorum sal* fit eodem modo, ac *salia* ex aliis mineralibus parari solent.

℥. Coralliorum q. v. ac per plures ablutiones à sale marino, & omni extraneâ facultatâ libera, donec nitida, & pulchrum colorem rubrum acquisiverint, tere minutim, & in aceto ter destillato vel succo limonum depurato dissolve, & digere per ij. dies, vel etiam unum, solutum separa, & corallia, quæ adhuc integra perseverant, denuò diss. & decanta, & ita procede, donec omnia corallia dissoluta fuerint, solutiones omnes filtra, & in urinali ad siccitatem usq; destilla, & sal coralliorum manebit in fundo vasis, quod ut pulchrius evadat, dissolvi poterit in aquâ purâ, filtrari, & iterum coagulari.

Uius coralliorum sicuti multos, eosque magnos prædicat Paracels. ita quoque conjiciendum est, sal eorum eandem retinere vires. Illud verò secundum Paracelsi lententiam est animadvertendum, quòd corallia debent esse lucida, & opt. rubra, nam quò magis de rubore, & lumine participant, eò perfectiores habent virtutes. Si autem obscura sint, & non ita nitida, potius lædunt, quam profunt.

Solvunt inquam primò phantasmata, spectra, fascinationes, terri culamenta, melancholiam, uteri furores, epilepsiam, &c. 2. Eorum sal sanguinem in universo corpore mundificando, ferè omnibus humanæ vitæ affectionibus confert; hinc sistit fluxus omnes immodicos, ut muliebres, fluxus ventris, & tam diarrhææ, quàm dysentericæ; tam fluxui hepatico, quàm tenesmo mirificè prodest, sanguinis rejectiones per hæmorrhoides, eadem ratione corrigit. Menstruis superfluis, & fluxui uteri albo summoperè succurrit. Hinc cum sit summè confortativum, & deobstruens remedium, poterit ferè omnibus morbis administrari, ut hydropi, spasmo, epilepsiæ, calculo, suffocationi matricis, &c.

Dosis est gr. x. xx. usque ad 3j. ratione habita ætatis, & vehementiæ morbi. In vehiculis appropriatis.

Magisterium coralliorum paratur hoc modo:

℥. Coralliorum suff. quant. aceti vini opt. destillati ad suff. eminentiam, stent per noctem in calore, ut f. solutio, decanta, & filtra per chartam. Mox reliquis adde aliud acetum ad solvendum, eò usque illud repetendo, donec penitus, quòd reliquum est, non nisi facibus remanentibus, solvatur: Colatura instilla ol. tart. p. d. parati, ut pulvis deiciatur. Hunc seorsum positum ablue aquâ fontanâ aliquoties, postmodum exsicca, & ad usum serva.

Eisdem habet usus, ac coralliorum sal, sed efficacius.

Aliqui oleum coralliorum parant hoc modo.

℥. Sal coralliorum, pone in cellâ supra marmor mensibus Junio, Julio, & Augusto, & in liquorem solvetur, quem, addito rosarum spiritu optimo, aliquandiu circulare, & ad usus necessarios servare poteris.

Sed oleum coralliorum propriè oleum non est, sed liquor per deliquium factus.

Tincturam verò coralliorum varij variis describunt modis, qui an veri sint ambigo; adducam ergò præcipuos singulorum authorum, ut meliorem deinde eligere possitis.

Et quidem primò Beguinus lib. 2. sui Tyrocinij Chymici cap. x. multos tradit modos extrahendi coralliorum tincturam, præcipuus verò hic est, ut

℥. Corallia, tere, & cum ana salis petra per integrum diem igne moderato calcinentur, ut simul cum nitro fusa maneant, deinde mediis ablutionibus coralliorum pollinem à nitro vindica, & ex pulvere coralliorum siccatò tincturam extrahe cum spiritu vini digerendo per 24. horas toties, donec nullus color ei transfundatur. Quæ remanet coralliorum materia cum alio nitro, ut diximus, iterum calcinetur, & eodem modo separato nitro, tincturam extrahe, ac ita procede calcinando, lavando, & spiritum vini affundendo, atque digerendo, & decantando, & iterum reaffundendo, donec omnem coralliorum tincturam extraxeris.

Hunc etiam modum describit Paracels. lib. 6. Archidox. suo nomine magisterij coralliorum, quo etiam modo parat ipse magisteria ex gemmis, aliisque lapidibus sed in eo à præfato Beguini modo differre videtur, quòd Paracels. ea in calcem resolvi vult simul cum nitro, non autem simpliciter colliquari.

Secundò Poterius postquam aliorum modos extrahendi tincturam ex coralliis improbasset, hunc tanquam alius meliorem ex Quercet. adducit.

℥. Salis corall. modo, quo diximus, extracti variis solutionibus, filtrationibus, & coagulationibus, depurati lib. j. retorta luto munita inde, atque blando igne, primum phlegma, seu aquam insipidam prolice; auge deinde ignem, & mutato recipiente, spiritum athericum flagentem elice cum exigua portiuuncula olei veri etiam flagentissima, & rubicundissima.

Tertio Crollius in sua Basilicâ etiam multos tradit modos extrahendi coralliorum tincturam, præcipuus vero sequens est.

℥. Corallia integra, prius tamen opt. lota, calcina igne reverberij, primum lento, ut saltem viva flammâ corallia intestis, sive tigillis terreis in furno reverberij posita, superficie tenus tangat. Corallia hoc modo primo gradu albescunt, coloremque nativum abscondunt. Tandem verò gradibus ignis invicem succedentibus coralliorum corpus est fatigandum, donec ex albedine in flavedinem, & ex flavedine in rubedinem summam reducantur, corpore toto reddito spongioso, & levi, id quod plerumque biduo, vel triduo absolvitur. Hoc igitur signum, dum in promptu fuerit, tunc demum corallia beneficio graduum ignis facta sunt habilia, ad propriam tincturam in aliud menstruum deponendam. Sic itaque preparata corallia, si in spiritum vini, vel in alkohol spiritus rosis in jalis injiciantur, paulò post sponte sua, in id idem alkohol tincturam deponunt, facibus illis sine ulla virtute in fundo remanentibus. Tinctura igitur hæc, aliquantulum menstruo vini per destillationem inde ablato, sit rubicundissima cum quadam dulcedine.

Hæc ille, ac ejus vires, & usum deinde describens inquit: Est tantarum virium, ut post ejus usum aliquoties repetitum, impossibile sit ullam impuritatem in sanguinem totius corporis humani superstitem esse posse.

Exhibetur in vehiculis convenientibus à gutt. ij. ad vj. & x. Hæc sanè tinctura coralliorum Medico commendatissima esse debet, obstupendas ejus vires, ut quæ cum spiritibus hominum magnam convenientiam habet.

Hæ sunt præcipuæ coralliorum tincturæ descriptiones, si plures optas, apud varios authores innumeras invenies, quæ an veræ tincturæ sint, an potius imposturæ, manualis experientia te certiore reddet. Miror sanè eruditissimos, & de arte spagyricâ benè meritos viros, de eâ præparandâ tam falsò scripsisse; Nam sunt meræ solutiones, & calcinationes, & facili negotio, salium, vel spirituum acidorum beneficio, in pulverem album præcipitantur: abstractione dein menstrui, destillando vel evaporando, similiter in salinum pulverem album rediguntur. Genuina coralliorum tinctura non oritur, ex tam ingentibus torturis, tam diuturnis laboribus, & tam variis, & violentis calcinationibus, quibus potius ea destruimus, quàm aliquid boni ex ipsis elicimus. Oritur quandoque non ex coralliis, sed potius, vel ex affuso menstruo, vel ex digestionem affusi liquoris, & sic inefficaces, nec examina sustinent, nec voto respondent putativæ illæ coralliorum tincturæ. Quidam impostores, & pseudochymici, qui vix chymiam à primo limine salutaverunt, gloriantur, & se jactitant de singulari aliqua coralliorum tincturæ præparatione, & circumferunt aliquas solutiones subrubras, easque falsò pro prædicta tinctura pharmacopolis venditant, sed subrubras infusione granorum Kermes, vel santali rubri reddunt. Hoc idem in syrup. coral-

coralliorum confectio efficiunt. Dantur equidem quædam menstrua, quæ ex coralliis genuinam extrahunt tincturam, sed non omnibus dantur.

Absunt etiam aliæ coralliorum præparationes, ut Butyrum, flores, spiritus, &c. in quarum descriptione non moror, cum ad has relatas, si quæ aliæ sunt, redantur.

Habent verò genuinæ coralliorum tincturæ easdem vires, ac supra diximus de eorum sale, sed excellentiores, & efficaciores, unde perfectius, & celerius operantur, quam sal.

ART. SECUNDUS.

De Margaritis.

Margaritæ nobilium mulierum delitiæ, & oblectamentum, nec non ornamentum, uniones etiam appellantur, cum hac tamen differentia, quod parvæ margaritæ perlæ appellantur, majores verò uniones dicuntur.

Earum productio è conchis esse creditur, quasi illarum in imo pelagi existentium partus, ac genitura, unde, & semini adaugendo, nec non vitæ spiritui vivificando, plurimum conferre compertum habemus.

Nobis ex Indiâ Orientali, & Occidentali asportantur, quibus in locis arte perforantur omnes; Dos omnis earum in magnitudine, lævore, pondere, & præcipuè in candore, & splendore latet, quales esse circumfertur, quæ in Orientali mare piscantur. Nam quæ nascuntur in Oceano Occidentali, præsertim in Scoto, & Angelico sinu, parvæ sunt, non adeò pellucidæ, ut Orientalibus comparari possint.

Fertur eas primùm Arabes, medicamentis cardiacis immiscuisse, quos secuti Græci, eas porphyrite lapide tritas exhibuisse. Demum Hermetici eas dissolutas, & in liquorem verfas, ut facilius permeare, atque a calore nostro subjici possint, ægris propinavere.

Haud verò dissimili modo, ac de coralliis diximus, parantur & margaritæ, tam scilicet sal, solvendo eas paratur, quàm etiam earundem sal destillando, ut diximus supra in secundo modo extrahendi coralliorum tincturam, paratur perlarum essentia. Parant etiam alio modo perlarum essentiam alij authores, quam etiam perlarum oleum appellant, ut

℞. Electam perlarum quantitatem, quam solve in aceto vini destillato. Remove deinde acetum per distillationem, & sal perlarum denuò in novo aceto destillato dissolve, abstrahere denuò per distillationem ad siccitatem usque, ac deinde dissolve aquâ communi destillata, & iterum destilla toties, donec summam dulcedinem perlas acquisivisse conjicies. Et hoc etiam sal, vocatur magisterium perlarum. Deinde huic sali perlarum defæcatissimo in phialâ affunde vini spiritum rectificatum ad 2. digitorum eminentiam, ac orificio vasis opt. clauso, illud ad digerendum pone in calore B. per viij. vel x. dies, quo tempore margaritæ essentiam suam olei ad instar spissi ad superficiem ipsius spiritus vini remittunt, quam caute separa, & alio vini spiritu superaffuso, equali operationis spatio, digestionem adhibita, eam toties collige, quoties visum fuerit. Convertetur namque hoc modo totum sal, relictis paucissimis facibus, in essentiam, seu oleum. Quod denuò cum spiritu vini aliquandiu circula, postea leni distillatione spiritum B. vini separa, & serva. Eadem deinde perlarum essentia cum spiritu vini ex retortâ, proportionatò calore, pluribus institutis cohobis, tandem tota fit volatilis per retortam transiens.

Ulus verò, & vires hujusmodi perlarum essentiæ magnæ sunt 1. Enim cardiacum est nobilissimum, vitæ spiritum confortando, unde corpus sanum conservat, lætumque pristinae sanitati restituit. Lac muliebre emendat, utriusque sexus semen adauget, & corrigit.

D. Car. Musici Oper. Tom. I.

Cerebrum confortat, unde & memoriæ conducit. 2. Summum est in omnibus ferè morbis præsidium, præsertim in contracturis, resolutione nervorum, phrenitide, apoplexiâ, tabe, paralyti ad gr. x. bis in septimanâ. In epilepsiâ, si per 6. septimanas mane, & vespere jejuno stomacho eâ utatur æger. Ac demum ferè omnium morborum singulare est medicamentum, tam curativum, quàm præservativum. Dosis gr. v. x. usque ad xv. in aquis confortantibus, ut cinnam. caryophyll. &c.

Ex quibus etiam conjicere poteritis salis, sive magisterij perlarum usus, & vires, licet aliquanto inferiores. Dosis verò salis sive magisterij perlarum est à gr. x. xxv. usque ad 3j. in aquis convenientibus, vel in opt. vino dulci, vel etiam in ovo sorbili, &c.

ART. TERTIUS.

De Gemmis.

Inter mineralium divitias potissimum locum obtinent gemmæ, seu lapides pretiosi; Si quidem ob eorum varios colores, formositatem, atque splendores, nescio an terrena sydera, an sydereos lapides, è cælestibus hausto semine, in terris generatos, superbo naturæ conatu observes. Ecquis non miratur, in hujusmodi gemmis astralem veluti virtutem, radio tenus in nobis operantem?

Varij autem sunt hujusmodi lapides pretiosi, colore, & splendore invicem distincti, ut Smaragdus, Adamas, Hyacinthus, Saphyrus, Rubinus, Carbunculus, Topasius, Chrysolitus, Ametistus, Crystallus, &c. de eorum verò virtutibus parùm, aut nihil cognitum fuisse patet, quia quotquot de eis scripsere, tantum circa eorum cortices, colores scilicet, splendores, & cætera versantur; de nucleo, aut parum, vel nihil certi, sed solum solâ opinione ducti, citra ullam experientiam, pauca commentati sunt.

Medicæ autem gemmarum præparationes, quæ vulgò extant, utut extollantur à Medicorum vulgarium cohorte, varias prædicando de gemmarum confectio-nibus dotes, in roborandis viribus, morborum maligna perniciæ propulsanda, &c. Nos semper parare fecimus; Nam licet auro, argento, & gemmarum pulvere refertæ sint tales compositiones, tamen longè à medicamento naturâ, & conditionibus alienæ sunt, quandiu in suo esse immutatae manent.

Remur autem cum communi Chymicorum scholâ, quod si hujusmodi lapides proportionali solutione, ut eorum exposcit natura, præparentur, suas non secus ac metalla exhibere virtutes. Verùm circa gemmarum præparationem parùm, vel nihil insudasse majoris notæ spagyricos reperimus, an quia rara est eatum copia, aut quia majora exhibent medicamina alia mineralia, minoris quidem pretij, facilioris præparationis, & efficacioribus prædita dotibus, ut infra dicemus.

Paracels. verò non secus ac è coralliis, duo parat medicamina è gemmis magisterium, seu, sal, & essentiam, seu tincturam, & quidem primò ita describit lib. 6. Archidox.

℞. Gemmas primò contritas, & calcinatas juxta re-verberatoriam conditionem, & sal nitrum commune, pondere quidem equali, nempe lib. quæ simul in calcem opt. comburantur, & postmodum abluantur ardenti vino tamdiu, donec amplius materia nulla superflua sit re-per-ta. Post ablutionem rursus hanc materiam calcina, & per omnia fac, ut prius, & sic totum in vinum ardens transit. Hoc per ebullitionem evaporare finito, sic habebis alkali, quod resolutum in aquam servato.

Utrum, & dosim hujus magisterij describens, inquit: hujus administratur, n. um non est cur abhorreas, licet utcumque sit acutum, & calcinatum, cum eâ quidem

acuitate, solum id operetur, quod sibi reluctatur: estque tam subtile, ut gutta unica sola, totum corpus tingat in singularem virtutem.

In x. Archidox. cap. 3. hæc habet de gemmarum magisterij præparatione: *Magisterium verò est, ut illas primùm cum sulphure calcines per 4. horas, reverberes, ac postea cum nitro comburas, demùm cum aquâ simplici coquas horis 8. filtrés coagules, cum vini spiritu extrahas.*

Ex quibus Paracelsi verbis hunc poteris collire modum parandi magisterium gemmarum, juxta cujus tenorem procedere clariùs poteris.

℥. Gemmarum, & sulphuris opt. an. lib. j. calcina in igne reverberij per horas 4. deinde iterùm calcina cum lib. nutri, & opt. reverbera, ut quoad fieri poterit partes earum discontinuantur, deinde fac ebullire hanc calcem cum aquâ communi per horas 8. ut media ebullitione gemmarum sal aquâ solvatur, aquam filtra, & si aliquid calcis indissolutum perseverabit, iterùm ut supra cum natri ana calcina, & in aquâ fac ebullire toties, donec tota calx in aquâ solvatur, aquam deinde filtratam fac evaporare, & in fundo vasis alkali gemmarum reperies. Extrahere iterùm cum spiritu vini donec tota massa in spiritum vini transeat, coagula si vis, & serva.

Essentiam verò, sive tincturam gemmarum, sic lib. Archidox. 4. describit idem Paracelsus.

℥. Gemmas, aut margaritas, vel uniones, contundas in fragmenta crassiuscula, non in pulverem, & in vitrum politis acetum radice affunde, ut iv. aut v. digitis latis superemineat, & integro mense digerantur in ventre equino, quo peracto, materia tota liquida apparebit. Hanc alio radicato lavabis aceto, concutiendoque simul permisceto: Sic recipit acetum in se lapidis colorem. Coloratum in vitrum aliud effundes, acetum rursus affunde, prout antea, toties donec amplius non coloretur. In isto colore continetur essentia quinta, residuum est corpus. Accipe deinde colores, & in siccitatem lentè coqui finito, postmodum aqua destillata sapius abluito, quò usque dulce fiat, ut supra, &c. Tandem hunc pulverem super marmor solui permitte: gemmarum, & unionum ad hunc modum habebis essentiam quintam.

Aliam verò gemmarum descriptionem in x. Archidox. lib. tradere videtur, ubi primùm gemmas per sulphur calcinari, ac postea in radicato aceto dissolvi, putrescere, ac dein essentiam in spiritu vini separari vult. Poterit etiam gemmarum essentia hunc in modum parari secundum Fabri descriptionem lib. 3. Myrothecij spagyrici cap. 18.

℥. Gemmarum frustula, & ter, vel quater cum pari quantitate sulphuris, & salis petra in tigillo ignies, & calcinabis, repetitis ignitionibus, seu calcinationibus, donec pulvis albus sit: tunc lavabis hunc pulverem aquâ tepidâ, & à sale vindicabis: & desiccatum ignies per ij. dies, ac deinde ita candentem, si fieri potest, injice in vitrum spiritu salis rectificato plenum, pedetentim injiciendo, ne nimis ebulliendo salis spiritus effundatur: cessata ebullitione, injice ambo in matrarium, & clauso orificio vasis in B. bulliente digere per xv. dies; donec solvatur pulvis, qui si in primâ digestionem totus non solvatur, effuso per inclinationem primo spiritu, affunde novum salis spiritum, & digere, ut prius, toties, quoties omnis pulvis solutus fuerit. Has omnes solutiones vitro claudes, & digere in B. tepenti per mensem, ut melius solvatur, & in aquam transeat quidquid tempore breviori solvi non potuit. Deinde per retortam destillanda est aqua spiritiosa salis: ultimò augendo ignem, mutato vase recipiente, colligenda est gemmæ tinctura, quæ si ex smaragdo fuerit, erit viridis, si ex rubino rubicundissima, &c. quæ si tota non ascendit, sed maneat aliquid in fundo retortæ, quod habeat aliquid consistentiæ, iterùm id omne dissolvendum est cum egresso spiritu salis, & per aliquot dies digerendum, & destillandum per retortam, donec tota substantia gemmæ ascendat, quæ si opt. non colorata erit essentia, connecten-

da erit & digerenda cum novis gemmis ejusdem speciei, & servanda ad magnos usus Medicos.

Est namque hujusmodi tinctura summè confortans, medicamentum cardiacum, idèò tanquam arcanum magnum in omnibus ferè morbis, renum, vesicæ, & calculis, nec non ulcerum, & vulnèrum ferè omnium balsamum exterius appositum erit.

Dosis est ʒj. ad ʒj. quacumque hora secundum morbi conditionem, si autem tempus eligi poterit; exhiberi debet mane jejuno stomacho, in aquis confortantibus, &c. Exterius verò cum gossipio applicatur.

Atque ex his conicere poteris cæterorum lapidum, tam præciosorum, quàm quorumcumque aliorum præparationes. Hic autem non moror in adducendis aliorum lapidum virtutibus, ac peculiaribus præparationibus, tum quia illæ possunt videri apud varios auctores, tum quia per tempus non licet, nisi in magis necessariis, & utilibus commorari; idèò sit

CAP. III.

De Sulphuris, Antimonij, Mercurij, & similium hujusmodi fossilium præparationibus.

Non minorem occupant locum in spagyricâ facultate hujusmodi mineralia; nam nobiliora parant ex his medicamina, quàm ex perfectis quibuscumque metallis, & nobilissimis mineralibus spagyrici. ut infra patebit. Imò omnium Chymicorum opera magis in his perficiendis, ac præparandis, quam tota versatur. Circa horum igitur anatomen, & nos omni quo poterimus studio, laborabimus: Sit igitur

ART. PRIMUS.

De Sulphure.

Sulphur resinosum, ac pingue minerale, mirandis virtutibus, & energiis in operando ita præditum est, ut ejus activitatem nihil remoretur, tellus repentinò concutiat fragore, subterraneique Orbis tenet sceptrum. Est namque veluti terræ pinguedo quædam combustibilis, jugi fermentatione in terræ visceribus gliscens, in flavam, & sub viridem veluti formam concrescens; ex cujus quandoque æstibus subterraneus producit ignis, ac portentoso naturæ prodigio æstuans, impatiensque æthera petens, prodigiosos Orbis tremores patrat, montiumque hiatus; unde innumera oppida, & civitates, ne dicam regiones, hujus Vulcani eruptione subversæ, abolitæ, & quasi telluris barathro ad universitatis centrum hiant, absorptæ, in favillas, & cineres redactæ, in fumum abiire. Fumum eructant etiamnùm funesti Ætnæ in Trinacriâ, fori Vulcani in Puteolano, ac flammivomi Vesuvi in Campaniâ, montana cacumina, subjectisque accolis climactericos minitantur annos, periodicas eruptiones, sulphureosque torrentes latè omnia devastantes. Unde, etsi natura ignitis terriculamentis subiectas, in Urbes incendia minitari videtur, suos tamen terrores in languentium solamen, & medelam contorquet, dum thermæ sulphuræ, quæ omnes pro maxima sui parte, ex sulphure subterraneo accenso constant, & ortum ducunt, vel calentibus antris, vel mineralibus aquis, in morborum perniciem, montium viscera pandunt, & languentes gratiosè admittunt, fovēt, & sanant.

Duplex autem sulphur à spagyricis assignatur, aliud tanquam vitæ principium, in rerum omnium compositione, urque causa constitutiva ingreditur, quòd à quàmplurimis spagyricis sulphuris nomine insigni-

insignitur cum *Paracelso*. Sic omnia metalla ex mercurio, sale, & sulphure, velut ex constitutivis principiis componi, & in eadem resolvi asserunt; Aliud vero sulphur minerale dicitur.

Rursus minerale hoc sulphur duplex est, unum, quod quia ignem non adhuc expertum est, sed sponte in minerâ nascitur, dicitur, hoc *sulphur vivum*, quia nitedulæ ad instar lucidum est; alterum verò *sulphur* ignem expertum *flavi*, vel *sub viridis coloris* est, probaturque quia pingue admodum spectatur.

Minerale igitur hoc sulphur, multipliciter ab arte spagyricâ præparatum, multa nobis exhibet remedia, crudum namque secundum *Paracelsi* sententiam in *lib. de natural. reb. cap. 7.* minimè usurpari debet, sed tantum à suis fæcibus liberatum; diversimodè igitur per ignem excruciatum, diversa præbet medicamina, ut flores, balsamum, tincturam, lac, butyrum, acidum liquorem, vulgò sulphuris oleum dictum, & similia.

Et quidem primò per sublimationem sæpiùs repetitam, aliqui *sulphuris flores*, parant vulgari chymicorum more, nihil cum ipso sulphure admiscendo, ut ipsum sulphur purius, & subtilius reddant, purgando illud à terrestribus suis recrementis, quæ in sublimatione non ascendunt. Alij admiscunt eidem talia, quæ ejus liquefactionem impediunt. Inter quæ aliqui colchotar, seu caput mortuum vitrioli adjungunt. Totus sublimationis cardo in eo consistit, ut tale, quid sulphuri commisceamus, pro ejus sublimatione, quod illi de virtutibus suis, ne quidquam detrahatur, vel ex parte destruere valeat: Nec etiam tale subjectum in quod sulphur ipsum suo spiritu acido agere, adeoque vi adjecti dissipari, vel in aliud transmutari possit. Hoc colchotar, seu vitriolum calcinatum facit, ubi sulphur in sublimatione suo spiritu acido, agit in illa metalla calcinata, & mineralia, quæ occultè in colchotare adhuc latent, pro ut sulphur accensum, quædam metalla dissolvere, solet, & in agendo patitur, & patiando debilitatur, & ex parte destruitur. Igitur ea sulphuri admisceri debent, in quæ sulphur non agere, nec admistorum reactione pati, ne majori ex parte dissipari, & destrui possit. Talia erunt sal communis, vel gemmæ decrepitatus, item alumen opt. calcinatum, quorum salium admistione, plus duplo florum sulphuris adipiscemur. Sal decrepitatus, vel alumen calcinatum igitur in florum sulphuris præparatione admisceatur, à cujus spiritibus sulphur ipsum in suis virtutibus magis intenditur, idèò

℞. Sulph. lib. j. salis decrepitati lib. ij. pulverizentur, & misceantur, & imponentur cucurbitæ vitreæ, cui superponatur alembicus altus, & capax, cui vas recipiens adapta. Collocetur cucurbita in cinerib. vel arenâ, dando lentum nimis ignem, nam post 2. vel 3. horas phlegmatis aliquid destillabit, & durabit per 4. vel 5. horas. Auge sensim ignem, ac tandem ultimum carbonum gradum, ut tigill. in quo est arena, rubeat, nec tantus sit ita excedens ignis, quia non flavo sed nigro ascendente colore flores, sed sit tantus, ut detineatur ipsum in fluxu in cucurbitâ. Flores elevatos exime à capitello, & si sublimatio non adhuc fuerit completa, & cucurbita adhuc calens erit, cuò orificium ejus tege, ne sulphur ab aère aperto accendatur (ut sæpe eventus me docuit.) Amotis floribus, iterum citò repone capitellum & ignem continua ad 10. horas, refrigeratis, post absolutam sublimationem, vasis, & omnibus collectis floribus, caput mortuum remanet friabile, & porosum, ac prunis aspersum non amplius ardet, quod est signum privationis substantiæ omnis sulphureæ. Rursus hos flores misce cum novo sale com. decrepitato, sublima, & habebis sulphuris flores tenuissimos, & purissimos, & pro qualibet lib. sulph. 3. circiter florum.

Vires, & hujusmodi florum usus sulphuris plures

sunt, & primò sunt multorum morborum prophylacticon, seu præservativum, quàm curativum medicamen, præservant namque à peste, febribus, &c. & curare valent omnem tussim, sive ea recens sit, sive antiqua, pro quâ sic ex eis solent tabellas conficere.

℞. Flor. sulph. 3j. pulv. ireos 3ij. sacch. alb. in aq. ros. solut. 3iij. f. tabellula, vel rotula, ut artis est.

Quarum usus est in tussi, & similibus etiam pectoris affectibus, eas in die frequenter in ore habendo.

Similiter poterit in omnibus ferè pectoris, & pulmonum affectibus tanquam specificum medicamentum propinari, ut asthamate, phthisi, tussi, pectoralibusque omnibus catarrhis, &c.

Est etiam diaphoreticum, si cum convenienti vehiculo exhibeantur, unde cum sit nostri corporis impuritatum correctivum, ac abstersivum, poterit summo cum juvamine exhiberi in omnibus illis morbis, qui (ut vulgo ajunt) exsiccatione indigent.

Dosis à 3ss. ad j. habitâ ratione ætatis, & virium in curatione, in præservatione autem gr. viij. vel. x.

Paracels. verò hæc eandem operationem etiam perficit, elevando sulphur ab aloë epaticâ, & myrrhâ secundâ, vel tertiâ vice, ut supra diximus, quo modo præservativum summum est in peste, pleuritide, omnibus apostematibus, & putredinibus corporis, si sumatur manè jejuno stomacho, conficiturque flores hujusmodi sulphuris sequenti modo.

℞. Sulph. purgati, seu flor. sulph. ita præparat. 3x. Myrrh. rubr. 3ib. Aloës opat. 3j. Croci Orient. 3ss. M. f. pulvis.

Dosis poterit exhiberi similiter à 3ss. ad 3j. in aquâ cinnam. caryophyll. &c.

Secundò paratur ex sulphure aliud Magisterium, quod dicitur lac, cremor, sive butyrum sulphuris, sequenti modo.

℞. Flor. sulph. 3j. salis tart. 3iij. m. & superfundit de aqua communis lib. iv. digere in arenâ per diem naturalem, ita ut sub finem aqua ferè bulliat, & sulph. penè omne solutum fuerit, postea filtra calidè per chartam emporeticam, & superaffunde aceti destillati q. s. sic cremor lacteus sulphuris paulatim precipitabitur. Separa dissolvens per inclinationem, & iteratis ablutionibus, materiam edulcora. Ultimò digere cum spiritu vini, & exsicca, & sic habebis lac, seu butyrum, vel cremorem sulphuris albißimum.

Usus hujus magisterij est in confortando vitæ spiritum, seu vires naturales: sanguinem purificat, morbos pectoris, & pulmonum, ut tussim, asthma, destillationes, phthisim curat. In exsiccandis catarrhis, ventositatibus stomachi, &c. Est etiam pestis, phthisis, ischiadis, podagræ, & similibus morborum præservativum.

Dosis ejus est, quantum ad vehiculum albo colore tingendum sufficit, exhibetur mane, & vesperi cochlear. j. miscetur cum aquâ cinnam. caryophyll. spiritu vini, &c.

Tertiò, paratur ex sulph. oleum, seu liquor, non secus ac vitrioli spiritus acescens.

℞. Sulph. triti lib. j. vel etiam plus, pone in vase terreo sub campanâ vitreâ, & adaptetur vas terreo sub campanâ, ita ut dum accenditur sulphur, fumus egredientes flammam non suffocent, sed ut libere in illam evecti in liquorem densentur, qui in vasa supposita destillet, ac dein accensa, ac combusta priori portione sulphuris, alia apponatur, & simili modo accendatur, & habebis ol. sulph. acidissimum, ita ut si benè operatus fueris, ex lib. j. sulph. habebis 3j. olei.

Usus hujus liquoris est ferè idem, ac vitrioli ol. commisceri namque potest cum syrup. aquis, &c. ad febrium immoderatam sitim tollendam, &c. ut de vitrioli spiritu supra diximus, eadem dosi.

Sulphuris spiritus, ut diximus, peculiarem modum destillandi expetit diversum ab omnibus aliis, nempe per campanam vitream, unde licet artificiosè operatus fueris, tamen ex sulphuris lb. j. vix ꝑ. aut j. excipies, restantibus paucis, & exiguis recrementis, è quibus, si in magnâ copiâ colligantur, parum salis sulphuris elixiviat. Reliquæ sulphuris partes integrantes, & substantificæ in auras evanuerunt, quas posse revocare, & coartare impossibile est. Quidam Chymici alios modos ejusdem spiritum destillandi tentârunt, ne omnes sulphuris spiritus subtiliores, qui in destillatione per campanam maxima ex parte in auras abeunt, strictius conservarent; verùm oleum, & operam perdidērunt. Requiritur igitur ad sulphuris oleum eliciendum per communem destillationem, aliquod, quod sulphuri per minima immistum sit, veluti vinculum, quod sulphur à sublimatione impediât, (nescio tamen an sublimet in igne suppressionis) sed liquatum permaneat, & ejus acidus spiritus edere sinat. Quodnam sit hoc, Chymicis ingenij sagacioribus ad inveniendum relinquo.

Quandò ex sulphure balsamum sequenti modo cum Terebinthinæ spiritu conficitur, ut

℞. Flor. sulph. ꝑ. spiritus terebinth. ꝑ. m. & vitrum in arena colloca, ut spatio 8. hor. lentè bulliat, & instar sanguinis coloretur. Deinde spiritum tinctum decanta, & alium rursus affunde, & eodem modo procede toties, quoties spiritus ab his tinctus prodierit. Spiritum hunc tinctum deinde destilla, & per destillationem spiritum prolicies, remanente tincturâ in fundo alembici in formam extracti, quam tincturam, ut priorem reddas, iterum per vini spiritum extrahere, poteris & coagulare.

Quod magisterium appellatur, & ab aliquibus rubinus sulphuris, cujus usus est contra phthisim, quippe valet ad ulcera pulmonum consolidanda, præservat à peste, aliisque morbis contagiosis. Hoc balsamum utilissimum est ad ulcera sananda, etsi maligna, & pessimi moris. Valet etiam vesicæ excoriationi, & urinæ suppressioni succurrere.

Ejus etiam tinctura cum spiritu vini extracta valet ad tussim, aliosque pectoris affectus curandos.

Paratur etiam alio modo balsamum per destillationem hoc pacto, quod ad extrinsecos usus optimum est.

℞. Flor. sulph. lb. 8. olei lini, vel etiam com. lb. j8. coquantur parum simul in vase terreo vitreato, spatulâ ferreâ semper movendo, igne leni, ad mellis spissitudinem coque. Post super marmor affundatur, ut refrigescat, quo in tenues partes scisso, per retortam destilla, & habebis ol. subnigrum, fatidum, & gravè olens. Si verò volueris graveolentiam corrigere, poteris per aliquot vices supra caput mortuum cohobare.

Plures sunt hujusmodi ol. usus, præsertim in nervorum convulsionibus, aliisque affectibus, ut doloribus, frigidis tumoribus, &c. Valet ad vulnera, vel se solo, vel etiam in aliis unguentis adhibitum.

Parant denique tincturam sulphuris tartarizatam, pro quâ primò hepar sulphuris paratur, ut

℞. Sulphuris crudi, aut ejusdem florum, & salis tartari puri partes aequales, leniter simul liquando in patellâ terreâ, cavendo tamen ne flammam sulphur concipiat. Ex hoc hepate, vel massâ, in pulverem redacta, extrahatur, beneficio spiritus vini rectificati, repetitis vicibus, affusi sulphuris rubedo, & essentia, quæ peracta extractione à copiâ spiritus vini per abstractionem in M. B. liberanda, & usui Medico asservanda est.

Præstat in morbis contagiosis, ac peste ipsâ, à qua præservat: obstructions viscerum naturalium reserat, ac morbis etiam pectoris medetur.

Atque hæc de sulphuris præparationibus breviter satis sint dicta. Aliæ si forsan sunt apud alios auctores, eæ cum explicatis à nobis coincidunt. Nunc verò sit

ART. SECUNDUS.

De Antimonio.

Illius quidem mineralis examen aggredimur, quod tantoperè garula, & inexperta vulgare Medicorum caterva, tanquam detestabile, & exitiale venenum blaterant, allatrant, divulgant, quibus imperita, & stolidi plæbeculæ pars adulatur; Chymicosque detestantes, eò, quia hoc minerale tractant, eo errore perculsi, ac si mortiferum aliquod monstrum tale minerale esset. Non Antimonium, sed *Anti*, & *Dæmonium* i. æquale Dæmonio appellitant. Relegent, proscribant, contemnantque antimonium, & cum reliquis venenis repudient hi, quorum rerum naturalium scientia scrutinium obiter, & saltim tumultuariè comprehendit; at non mirum, si extra limites non profiliunt, cum eorum judicium sit limitatum. Hos excuso blaterones, qui ab antimonio abhorrent, illudque pro deleterio dijudicant, & hortor, ne ignito pharmaco se concredant, cujus virtus, & energia adhuc desideratur. Qui hujus mineralis indolem, dotes, & vires intimè non penetravit, potius fuga sibi consulat, quàm ut temere illud aliis consulat. Est enim antimonium dextrè à spagyricis paratum, tam auxiliare medicamen, ut chronicos deplotatosque morbos profliget; at non ritè præparatum, tanquam culter in pusionis manu, aut tanquam ens bifidus in stulti dextrâ. Verūmenimverò proscriptionis, & quærelarum super antimonium causa, est vulgare Medicorum temeritas, & audacia, qui sine discrimine, & cognitione, tum ægri & morbi, tum remedij, interno destinant usui, unde non pauci funesti, & tragici casus subsequuntur. Nonne Carocciolorum inclyta familia adhuc obortis lacrymis *D. Ottavium* per antimonij regulum, acerbo funere extinctum lugent? Alios omitto, quos impunè cum magna fortunatum, & æris jactura ad Acherontis Cymbam in dies demittunt. Hujus mineralis principia, qualitates, vires, multiplices præparationes, usum, & desim discant prius, & vituperent, infament, despiciant, & à Medica suppellectili postea proscribant, si deleterium, noxium, infestum, reum agnoscent, & sic non ex acceptæ injuriæ præsumptione, sed ex judicio damnare viderentur; si alexipharmacum, innocens, salutare, cum famæ restitutione palinodiam canere tenerentur. Ast isti Plyttachi quod nesciunt, damnant, & forsan quod nunquam aspexere. Hujus veritatis comprobationem expertus sum elapsis annis, cum essem in illius ingenui viri *Nicolai Salsano* officinâ aromataria, in loco ubi vulgò dicitur *la Loggia*, ut ad magisterium concinnadum, pyritem emerem: Quidam venerabilis senex, *Medicus Galenista*, benè Barbatus, vulgò *Barbagiano* illuc adventavit, qui contortis luminibus in pyritem, illicò exclamare cepit: Hoc est antimonium, & ac si humani generis hostis rictum aspexisset, se crucis signo munivit, fugamque arripuit; At illius boni viri *Nicolai* magno conatu, & blandis precibus, jurejurando testantis non antimonium, sed pyritem esse, rediit, & aversâ facie acriter obstinatus antimonium esse contendebat. Hinc conjectari licet Plyttacorum, more conviciari. Sinite vos hosce stolidiusculos phormiones suâ dicacitate latrare, ac circa incognita delirare; & interim tanti mineralis per ignem inquirete dotes, quas in proximorum charitatem dirigite, ad eas quidem præsentaneas gravissimorum morborum medelas, & salutares effectus, tanquam à divina auxiliatrici manu promanasset, quos loquax ista *Medicorum* grex, tanquam incurabiles deserit, ut confundantur, & fileant.

Antimonium tam à priscis, quàm à recensioribus Chymicis variis condecoratur nominibus. Latine dicitur *Stibium*, græcè *Στίβιον*. Enigmaticè, *Lupus* à devorando, quòd cuncta metalla devoret, præter aurum. *Proteus*, quòd in varias figuras, & colores diversos se transmutari sinat, Vulcani beneficio. *Radi metallorum*, quia omnibus metallis adjacet, vel quia à nonnullis metallorum minera statuatur. *Saturnus Philosophorum*, & *Magnesia saturnina* à devorando, tum quòd saturni i. plumbi naturam redoleat; tum quoque quòd lapidem indè parare somnient. *Idolum Chymicorum*, quia inde ad operis majoris perfectionem pervenire exoptant. *Auri balneum*, quia poëtæ in isto lavacro, Vulcanum lavisse Phœbum, & ab omnibus sordibus, imperfectionibusque repurgasse fabulantur. *Aries*, quòd sicut Sol cœlestis in ariete constitutus fulgentissimis radiis nostrum clima ferit, ita etiam aurum, quod solem cœlestem nuncupant, ab antimonio purgatum fulgentissimo colore, & ab omni sorditie purgatum splendet. Tandem *Paracels. Leonem rubrum*, & *Basilus Orientalem leonem* appellitare solebant.

Antimonium est corpus semi-minerale, metallis cognatum, & proximè adnascens, eò quia ex iisdem principiis, quibus, & metalla in terræ visceribus, conflatum est. Constat ex sulphure, mercurio, & sale. Sulphure pro majori sui parte purissimo, solari, partim inflammabili, & partim fixo, impuros & fatido, non aliter, ac commune sulphur; Mercurio metallico, sulphure minus copioso, Saturni naturam participante, indigesto, attamen coagulato, magisque coacto, quàm ipse mercurius; Et sale pro minimâ sui parte cum aliquâ terrestreitate, vitriolatam indolem participante.

Quod ad antimonij delectum spectat: Illud est expetendum, quod ex auri, argenteque fodinis eruitur, adeoque Hungaricum, & Transylvanum omnibus palmam præripit, ex eo, quia principiis purioribus, sulphure, & mercurio, à spiritu, & semine auri, & argenti, imprægnatis, imbutum est. Striis id splendentibus, scintillantibus, & longioribus, obscuraque rubedine (quæ ejus bonitatem arguit, ob sulphuris abundantiam) præditum est, & hoc quando igne fusum, & in conicam massam effusum est. Hujus *Paracels.* sub nomine rubentis leonis, & *Basilus Monachus*, sub titulo Orientalis leonis meminit.

Antimonij usus vetustissimus fuit, ad venustatem mulieribus conciliandam, præsertim secundum oculos; aufert enim ex eis sordes, & supercilia denigrat, ut habet in *Sacris lib. 4. Reg. cap. 9. Porro Iezabel; introitu ejus audito, depinxit oculos suos, stibio, &c.* Jerem. 4. *Cum vestieris te cocino, cum ornata fueris monili tuo, & inxeris stibio oculos tuos, &c.* Ezech. cap. 23. *quibus te lavisti, & circumlinisti stibio oculos tuos, &c.*

Vires autem, & proprietates planè variæ, & præstantes sunt, non tantum in usu Medico, ac etiam multis artibus inseruit mechanicis, unde artifices, qui campanas conflant, aiunt, has edere sonitum magis concinnum, magisque auribus gratum, ac sonorum, si stibij non nihil cæteris admisceatur metallis, dum unâ in fornace liquantur. Iis etiam expetitur, qui vasa è stamno faciunt. Item iis, qui metalla faciunt, & poliunt specula. Iis præterea qui calchographis characteres, & typos effingunt. Stibium cum quolibet metallo, sive ferrum sit, sive chalybs, in fictili fusorio permistum ea celerius liquandi præbet materiam. Quam ob causam, qui ferreos, sphericosque globos bombardis immittendos è fuso ferro conformant, nisi stibium admiscerent, nunquam sanè (ut pro certo affirmant) id fluxum facerent. In auro purgando ab aliorum metallorum admistione, adhibetur.

In usu Medico non modò cognovit Gal. qui lib. 9. *simpl. medic.* sic inquit: *Stimmi ad facultatem de-*

siccantem adjunctam habet hoc medicamen adstrictivum: quamobrem, & ocularibus medicinis commiscetur, & illis scilicet, quæ conformantur in collyria, quæ vocant, & siccis, quæ utique sicca collyria cognominant. Verum etiam *Dioscorid.* & multi alij antiquiores. Crudum intra corpus ad gr. iij. iv. vel v. exhiberi potest, ut videre est apud *Matthiolum*, sed magis tutum est præparatum propinari.

Ex Antimonio crudo paramus aquam *Anti-Veneream*, ita

℞. Sals. parilla minutim incis. ℥ iv. ligni visci querc. rasura c. c. an. ℥j. rasura eboris ℥ 6, Antimonij crudi minutim incis. petra pumicis an. lib. 6. hæc duo ligentur in petia linea, & simul cum rebus in lib. xx. aq. font. per 24. hor. stent in infus. demum bull. lento igne ad consumptionem medietatis, in fine adde cinnam. ℥ 3. cola, & ad usum servetur.

Bibitur pro potu ordinario. Uius ejus est in doloribus ex morbo Gallico, quos statim post 12. dies sedat, debet continuari per 40. dies. Bubones tam legitimos, quàm spurios retolvit, sic quoque gummatæ. Cibus debet esse ex carne assata, & vitentur cruda. Corpus debet esse purgatum. Operatur per diaphoresim, & sudores, per secessum leniter, & urinam.

Hac aquâ plures curavi languentes desperatos, & deploratos, quos vulgares post decocta, suffumigia, & extremam hydrargiri inunctionem, omni sanitatis spe destitutos deseruerant.

Post *Basilium Valentinum Paracels.* post quem innumeri, ferè recentiores authores spagyricè præparatum, in medicinam internè assumendum introduxere antimonium, cujus præcipua medicamina nos adducemus.

Et quidem 1. Ex eo paratur magisterium dictum *Hepar antimonij* ob similitudinem coloris hepatis, quem refert. Dicitur etiam *Crocus metallorum*, quia etiam croci colorem quoquo pacto repræsentat, sit sequenti modo.

℞. Antimonij crudi, & salis petreæ an. lib. j. m. & opt. trita impone in crucibulo, vel alio vase. Deinde adhibito carbone vivo, hunc pulverem accende, & mutua conflagratione figetur antimonium, & arsenicali suo sulphure spoliabitur, & instar croci redigatur. Edulcora aqua calida, & ad usum serva.

Si aquæ, in quâ crocus metallorum edulcoratus fuerit, acetum instillabis, præcipitem dabis crocum subtiliorem, seu ut aliis placet, *sulphur auratum*.

Ex aquâ, edulcorationibus illis imprægnata, si aliquantulum evaporaveris, crystallos nitri, vel lapidem prunellæ antimoniale colligere potes, cujus usus idem, qui prunellæ dicti: exhibet itidem insigne causticum.

Martinus Rulandus ad sydera extollit crocum metallorum, sed quis nam sit, & quomodò conficiatur, variè agitur; *Quercetanus* enim opinatur illum crocum *Rulandi* non esse diversum à croco metallo vulgari: *Hartmannus* ab hoc non nisi levi discrimine distat, quod in præparatione situm est, nempe nitro fluenti, & ab igne remoto, sine inflammatione admiscet antimonium, spatulâ ferreâ continuo agitando, donec omnia probè sint mixta, quæ tandem accendit. Verum enim verò sequens præparatio, est *crocus metallorum Martini Rulandi*, quo desperatos profligavit morbos, ut

℞. Antimonij electi, salis communis, nitri ana p. æ. minutissime trita, & mixta in catino, luto probe munito. foramine tamen parvulo in medio superficiæ spirituum arsenicalium exhalandorum gratia relicto, in furnum anemum collocentur, igne folium adhibito, donec omnia sufficienter fluant, tandè hoc continuando, quando fumus per foramen illud perrumpere non desinit. Quando verò

verò desinit, ignem probe ad horæ quadrantem adauge, deinde exime, ubi vase infrigidato; antimonium infundendo à salibus supereminentibus instar reguli à scoris sequestratum se se per malleum detruncandum, atque in pulverem terendam facile dabit. Tritus pulvis instar cinnabaris rubicundissimus erit.

Croci metallorum usus est in vomitu ciendo efficacissimus, unde cum omnia ventriculi excrementa exturbet, multis morbis inde prodeuntibus confert, Et 1. In capitis doloribus, qui ut plurimum ventriculi impuritatibus foveantur, sicut, & vertigine summo cum juvamine datur, imò etiam solâ ejus exhibitione quandoque radicitus hi, & similes affectus curantur. 2. In melancholiâ hypochondriacâ, & omnibus ventriculi affectibus propinatur, 3. In pleuritide, tam nothâ, quàm exquisitâ, tussî tam recenti, quàm inveteratâ, & omnibus ferè affectibus pectoris. 3. In omnibus febribus, ac etiam in peste, ubi præsertim ab initio vomitus est consulendus. In febribus ex aëris mutatione, est veluti alexipharmacum. 5. In præservatione ab arthritide, &c.

Dosis gr. xv. ad xx. observata tamen ægri temperie, ætate, & viribus. Poterit in debilibus, & non tamen adhuc vomitiva medicamenta expertis (in multis observavi tantum sedes movisse, & non vomitiones) exhiberi tantum infusio, quæ fieri solet in vino albo optimo, citrà residentiam pulveris. Exhibetur etiam in dolore colico (sed timendum est ne per clysterem affectus degeneret in ileum,) vel etiam ischiado in clysteribus, summo cum juvamine, si nimirum dicti croci 3ß. vel j. maceretur, vel ebulliat in vino, & colatura deinde juri, vel decocto pro clystere parato indatur.

Paratur etiam ex croco aqua ophthalmica à Quercetano, hoc modo.

℞. Croci metall. 3j. infunde in aq. euphrag. fenic. vel aliâ simili ad pondus lib. 5. & digere per 2. dies agitando vas, filtra, & serva.

Uius ejus est in visus imbecillitate, ac etiam in cataractâ oculorum, ac ferè omnibus oculorum affectibus, si gutt. j. manè in oculo stilletur. Quo modo applicata etiam alvum solvere, inquit, idem Quercet. ex quo conjicere poteritis quantæ efficaciz sit hujusmodi aqua, in detergendis oculi maculis, aliisque defectibus.

Hujus croci etiam beneficio paratur aqua benedicta Rulandi tempore ab eo decantata in suis centuriis Medicis, quæ ita fit.

℞. Croci metall. 3j. pulveriza, & in lib. iij. vini infunde, & vitro opt. clauso, ut nihil profus expiret, tandem ad solem, vel ad similem mediocræ calorem retine, donec vinum citrinum colorem acquirat, postea filtra, & in vitro benè clauso asservetur.

Dosis est 3ß. ad ij. ut videbitur, valet ad eosdem usus, ut supra diximus de croco.

Hinc illud de hoc medicamine, & aliis ex antimonio parabilibus notandum, quod eadem dosis valet pluribus infusionibus, æqualiter virtutem emeticam communicare, absque suæ substantiæ deperditione; unde constat medicaminum virtutes potissimum in spirituosâ eorum parte latere ut supra diximus.

Hartman. etiam conficit syrup. ex dictâ aquâ benedictâ emeticum, ut

℞. Aq. benedict. 3vj. aq. ros. odorat. 3ß. pulv. cinnam. 3ij digere per hor. 24. in loco calido, postea cola, & in colat. diss. sacch. albiss. 3 viij. coque ad syrup. mediocrem consistentiam.

Dosis, & usus ut de aquâ benedictâ diximus.

Secundò parant antimonium Diaphoreticum, ita.

℞. Antimonij, & salis petræ an. lib. j. pulveriza, simul m. & pone in crucibulum, vel tigillum inter accensas prunas, ut candeat, tum injice 3ij aut circiter hujus mixtionis, & statim detonabit. Postea novos pulveres

inijce ita ad finem continuando. Vase refrigerato, materiam exime, ablue, & rursum tere, miscendo ut supra cum anasalis petræ, eodem modo calcinando, & elaborando, tertiâ etiam vice similiter peragendo. Tandem da ignem liquefactionis modice, ad horæ spatium. Ultimo totum illud, quod remansit tritum coquatur in aq. font. per aliquot h. postea calens decoctum per filtrum transmittatur, & loco frigido relinquitur: Sic nimirum per ebullitionem, id quod subtilius in aqua solvitur, & tandem precipitatur in pulverem admodum albicantem, & tenuem, sæpius abluendum, & exsiccandum. Quod si acetum destillatum immittatur in idem decoctum filtratum facilius, & celerius pulvis iste cadet majorum virtutum.

Usus, & vires hujus antimonij diaphoretici sunt, quod resistit putredini, mundificat sanguinem, conducit adversus omnes obstructions, licet inveteratas, hepatis, lienis, mesenterij, aliarumque partium internarum, adversus retentionem mensium, cachexiam virginum, hydropem, melanchol. hypochondriacam, luem Veneream, ulcera tam interna, quàm externa, scabiem: præsertim confert intertitanâ, quartanâ, & febribus malignis, exanthematibus, variolis, & pleuritide, rumpit interna apostemata, sine ullâ molestiâ sudorem movet, &c.

Dosis à gr. x. ad xx. in conveniente vehiculo.

Marcus Cornacchinus Medicus Pisanus antimonij pulverem describit, sub Comitibus de Warwick nomine, compositum ex antimonio, cremore tart. & Scammonio sulphurato, quorum trium ratione, Cerberum appellavit, ita.

℞. Antimonij 3j. salis nitri 3ij. simul negligenter triturantur: mox in vase testaceo supra carbones ignitos collocato, ad comburendum, seu ut dicunt, ad calcinandum. Sed notandum, ne talis calcinatio fiat igne admodum vehemente. Hoc facto iterum tantundem salis nitri ponitur, & denuò comburantur. Tertio denique rursum tantundem salis nitri superadditur, & comburantur. Quoniam verò secunda, ac tertia vice difficulter admodum calcinatio sequitur; ea propter, ut vis ignis quoquò versus penetrare possit, ferro, seu carbone ignito continuò res ductæ sunt versanda, donec ex aquo undequaque penitus combustæ sint.

Scammonium sulphuratum ita paratur.

Accipitur scammonij electissimi certa quedam quantitas, eaque crassiusculè trita; super chartam exugentem appellatam, extenditur: mox sulphure super ignitas prunas injecto, super fumum, qui ex sulphure attollitur, charta jam dicta eo usque detinetur, quousque scammonium liquari, & charta adhaerere incipiat.

Cremoris tart. præparatio est eadem, quàm nos descriptimus art. de Tartaro.

Vires. Tantum pulveri huic attribuit author, ut peculiarem de eo conscripserit librum, commendatque ad omnes ferè morbos, qui purgatione opus habent.

Dosis scammonij à gr. vi. ad xvi. Antimonij gr. iv. xii. ad xx. Cremoris tartari ad antimonij proportionem.

Advertendum 1. quod semper scammonium sulphuratum, seu diagridium in pulvere Cornacchino superare debet duo reliqua ingredientia in pondere, adeoque etiam in virtute operandi, ut omnes ejusdem operationes diagridio, nequaquam verò antimonio ascribendæ, aut tartaro; Antimonium enim ad pulverem paratum non differt, ab antimonio diaphoretico: Sufficiet ergò duæ detonationes.

Advertendum 2. quod antimonium diaphoreticum, & ad pulverem paratum, non est diu asservandum; nam per repetitam nitri admixtionem, antimonij sulphur crudum, & emeticum violentum pro majori parte figitur, redit tamen hoc antimonium ad genium, ac feroces magis induit qualitates, ubi aëri expositum fuerit, ac diu asservatum, & par-

& parvâ dosi exhibitum cor potius afficiat, cardialgias, vomitus excessivos, ac immites accerlit, præsertim in malignis febribus, quorum non paucae extant tragædiæ.

Tertiò ex antimonio paratur *Regulus* sine additione, sive simplex hoc pacto.

℥. *Antimonij Hungarici* lib. j. contunde particulatim, qua crucibulo immissa, supra pulverem carbonum, ad iv. vel v. digitorum crassitiem, tegatur, & igni fusorio forti, ad dimidiam horam, vel ultra tradatur. Postea remove ab igne, ut frigeant omnia, & fracto crucibulo, in medio scoriarum regulus comparebit, qui à scoriis separandus. Scoria verò relicta, & eodem modo, quo supra, crucibulo novo injecta, recteque carbonum pulvere ad horæ quadrantem, igne forti fundende sunt. Quibus iterum frigefactis, regulus qui apparebit, separandus. Scoria porro tertiâ, & quartâ vice, eadem viâ, quâ supra, pulvere carbonum superasperso, fundenda sunt, & regulus semper separandus.

Ex antimonij lib. j. tres ferè partes (si benè operatus fueris) reguli puri habebis, qui posthac simul in unam massam fundendus.

Parant alij antimonij regulum compositum hac methodo.

℥. *Antim. nitri*, & *tart. an.* lib. j. tere, & misce. Deinde colloca crucibulum inter prunas accensas, & cum canduerit, injice in ipsum cochlear. j. pulverum, & statim cooperi crucibulum, donec fumus cesset. Tunc amove cooperculum, & novos injice pulveres & iterum claudere, operationem reitèra, usque ad totalem pulverum consumptionem. Urge ultimò ignem ad fusionem usque crucibulum move, ut regulus fundum petat. Crucibulo frigefacto, regulum à facibus separa, & serva.

Formatur ex regulo vas, qui dicitur *calix Chymicus*, in quo si vinum ad ℥iv. infundatur, & per noctem relinquatur, præbet vinum suavissimum per superiora, & inferiora suaviter purgans.

Ex facibus reguli paratur aliud magisterium, quod dicitur *sulphur auratum diaphoreticum*.

℥. *Faces reguli*, ut supra preparati, easque per digestionem, & ebullitionem reduc in lixivium. Lixivium calidum per chartam emporeticam trajice, cui frigefacto, adde parum aceti destillati, & paulatim fundum petet sulphur. Lixivium per inclinationem separa, & croceum sulphur multis ablutionibus edulcoratum, & siccatum seorsim collige, & serva.

Ulus. Insigne est sudorificum, & sanguinis mundificativum. Unde omnibus morbis ex humorum mala qualitate oriundis aptissimum erit remedium, præsertim epidemiis.

Dosis à ℥ss. ad j. in convenienti vehiculo.

Valer etiam lixivium à facibus reguli, vel etiam faces ipsæ reguli, si supra accensas prunas ponantur, suo vapore menstruas purgationes, & lochia retenta promovere, si per infundibulum in utero vapor excipiat. Inquit namque *Beguinus*: Sape enim fit, ut ab ejus usu, antequam hora effluat dimidia, menses proritari. Curat etiam herpes, & ulcera serpentia, si coniungantur.

Ex Antimonij regulo *Faber in Chirurgia spagyrica* cap. 17. de cancro, antimonium sudorificum parat sequenti methodo.

℥. *Reguli antimonij* q. v. reduc in pulv. & m. cum pari quant. salis petra, & calcina ambo in tigillo forti per 3. horas in mediocri igne. Deinde iterum reduc in pulv. & iterum permisce novæ quantitati salis petra & calcina iterum, & hoc itera donec regulus antimonij in pulv. albissimum convertatur, quem ablue aqua dulci tepida, donec tota salis substantia pereat, & habeat pulv. albissimum, quem igne desiccabis, & ad usus viros conservabis.

Dosis ejus erit ℥ss. aut j. cum aquâ cardui benedicti, aut ulmariz.

Conficiunt alij *Regulum Martis stellatum*, cujus usus est in medicinâ, & alchymia; Alij verò *regulum Solarem, Lunarem, Iovialem*, quos apud varios auctores videre poteritis.

Quartò parant ex antimonio *Vitrum*, hoc modo *Hyacinthinum*.

℥. *Antimonij* q. v. tere, & calcinetur in vase figulino amplo, & lato, non vitreato supra ignem lentum, ut incipiat fumigare, continuo materiam movendo (cave à rudiculâ ferreâ, ferreum enim antimonium devorat, sicut & cætera metalla) ne concresecat, quod si evenierit, denuò pulverizare oportet, & ad ignem denuò colloca, procedendo ut prius, donec fumum sulphureum (à quo cave) non amplius evomat, nec nodos concresecat, sed maneat in formâ pulveris grysei, qui tamen non diu, post peractam calcinationem, asservandus est, ne ab aère attracto alteretur, ac agrè postea diaphaneitatem nanciscatur. Propterea illicò absoluta calcinatione; legitimâ crucibulo immissus igni fusorio tradendus est: Sic spatio quadrantis, aut dimidia horæ perspicuitatem (quam immisso stylo ferreo, non autem diu intus relinquendo experiri licet) mutuabit; quâ apparente, statim effundatur in tabulam lapideam, vel pulv. ancæ, ut in vitrum pulcherimum representans rubinum, abeat. Vitrum si adhuc opacum fuerit, reitèranda est fusio donec hyacinthinum colorem nanciscatur. Aliqui dum est in fusione nonnihil sulph. com. frustulatim injiciunt, quod illicò antimonium depurabit. *Matthiolus* aliquid antimonij crudi admiscet, sed depravat pelluciditatem.

Matthiolus antimonij ut supra calcinati ad lib. j. addit *Boracis* ℥ss. & crucibulo fundendum tradit, efficitque vitrum, quod colore, & nitore chrysopatios, etiam nonnunquam granatos refert.

Ulus vitri antimonij est humores crassos, viscidosque ejicere, in ventriculo, vicinisque locis superfluos, idque per vomitum, ac per alvum. Resistit venenis, in peste præcipuè, si cum aceto propinetur, quippe hac ratione, & sudorem ciet: utile quoque est in febribus putridis ac malignis, hydrope, &c.

Dosis à gr. ij. ad iv. In infus. à gr. iij. ad vj. in vini ℥ij. vel iij.

Solent nonnulli ex hoc vitro pocula conficere, in quibus vinum per aliquot horas infusum steterit, ac postmodum potetur, potenter operari deprehenditur.

Quintò paratur, ex antimonio aliud magisterium emeticum, sed elegantius, & perfectius croco metall. regulo, & vitro, quod appellatur à *Beguinus mercurius vita*, sive *pulvis emeticus*. à *Crollio* dicitur *flos butyri antimonij* ab aliis *pulvis Angelicus*. Quo præsertim utebatur tanquam peculiari arcano in multis profligandis morbis *Victorius Algorethus* Medicus Veronensis, qui per totam ferè Italiam illud venale mittebat, magnas sibi comparavit opes, unde nomen desumpsit pulvi Algorethi, vulgò dictus *Algoreth*. Appellatur, & ab aliis *Aquila alba*, paratus sequenti modo.

℥. *Antimonij Hungarici*, & *mercurij sublimati* an. lib. j. subtiliter pulverizentur, invicem misceantur opt. in mortario vitreo, ac in aère, vel aprico aliquandiu relinquuntur, quoad ab aère attracto nonnihil humectentur, indantur postmodum retorta vitrea lutata, cui recipiens adapta, vel ex arenâ, vel potius igne aperto (ut ultimò urgentiori igne, cinnabaris sublimatio promoveatur) per gradus destillentur, prodeunte ol. crasso butyri instar, quod si forsan concresecit in collo retortæ, ut sæpè fieri solet, tunc admoto carbone candente externe ad collum retortæ, fac ut liquecat, ne obstructo collo, impediatur destillatio. Auge parumper ignem per gradus, donec totus liquor destillet, intende deinde, finita liquoris destillatione, ignem ultimò per unam, atque alteram horam, ut retorta candeat: & sublimabitur ad collum retortæ (quod largum sit) cinnabaris rubicunda, firmè ter illi adherens.

adherens, unâ cum mercurio vivo. Cinnabaris, fracta retorta, separatim colligatur. Iste liquor est valde corrosivus, dicitur antimonij butyrum, seu oleum, liquor gummosus, seu spuma venenata duorum Draconum.

Si oleum magis clarum, ut & cinnabaris magis pura desideratur, oleo crudi antimonij regulus ejus, pro eorum destillatione est substituendus. Præterea & oleum, seu butyrum, semel destillatum, denuò vel per se, ut purius, vel etiam addita cinnabari propria, ut rubicundius, & præstantius à sulphure antimonij reddatur, rectificari potest.

Hujusmodi verò butyrum, seu ol. usus est tantum externus in gangrænâ, & sphacelo; nam tanquam causticum medicamentum putridam destruit carnem usque ad sanam, hanc deinde ab ulteriori putredine præservat sola, & iteratâ hujusmodi liquoris illusione, tantum supra partem putridam, quæ fieri debet, donec omnis putredo destruat. Sic etiam circa carbunculum pestilentialem, hoc oleo circulus fiat, vel carbunculum etiam parumper dicto madefacias oleo, paulatim emoriendo excutitur, ac deinceps convenientibus balsamicis emplastris sanabitur. In apoplexiâ liquor duorum draconum linguæ aspersus prodesset poterit.

Ut autem dictum emeticum pulverem ex hoc liquore gummoso facias.

℞. Ol. seu butyri prædicti antimonij corrosivi q. v. cui aq. simpl. suff. quant. & quidem largiter, superaffusa, præcipitatur pulvis albicans; Qui ab aquâ acidâ per filtrum, & decantationem separandus, ac repetitâ effusione aquæ, probè edulcorandus est siccandus, & servandus.

Pulvis hic *mercurius Vita* dicitur, & iisdem ferè virtutibus cum antimonij floribus præditus est, quemadmodum ex solo antimonio, non verò ex mercurio, ut vulgi opinio est, ortum ducit: Quod ipsa mechanica, & experientia probari potest. Etenim si is simpliciter igni fusorio in crucibulo committatur; illicò in *Vitrum albescent* abit; Evidentissimo signo ab antimonio ejus esse originem.

Hujus emetici pulveris usus plerique sunt, omnes febres intermittentes domat, pestem, luem veneream, lepram, hydropem. Valer etiam ad omnes illos effectus quos de croco, regulo, & vitro supra diximus, sed efficacius. Quapropter cautè cum hoc mercurio vitæ, non dum correcto procedendum, isque non nisi natura robustioribus, propinandus: ne mercurius vitæ, mortis evadat.

Dosis est à gr. iij. usque ad vi. Si autem ejus exhibitio erit per infus. infundere poteris ad pondus gr. vi. usque ad viii. & per horas 12. in vino albo generoso digere, & infusionem tantum circa pulverem propina.

Valer autem idem pulvis pluries vinum emeticâ virtute tingere, & ratio est: quia summa est cognatio sulphuris interni rerum omnium, & mineralis, & unum sulphur alterius sulphuris substantiam sequitur, & vi-quasi magnetica invicem trahuntur; Hinc est, quòd dum substantia volatilis sulphuris vini ingreditur, & penetrat substantiam sulphuris mineralis antimonij, invicem uniuntur, & in unum permiscuntur: Attamen vegetabile, & volatile vini sulphur agens supra sulphur fixum, fixatur, & ipsum, eadem actione, qua agit, indolemque emeticam acquirit, idque toties quories infusio reperitur. Hoc in aquâ; ex eo quia sulphure caret, non accidit.

Potest à dicto pulvere adimi vis emetica, & fieri ut paulò mitius per inferiora tantum operetur, sequentibus modis.

Et quidem 1. si in vitro igne arenæ foveatur, donec rubere parumper incipiat, & postea abstrahatur, parumper prius digerendo per iv. vel v. vices spiritu vini

alkoholizato, tunc enim per alvum tantum purgabit.

Secundò, si cum sale communi tosto pro dupla quantitate diu, multumque super porphyrite teratur, & lavigetur; sal verò aquâ simplici sæpius afusâ totaliter abluatur, & pulvis remanens probè edulcoratus, exsicceetur.

Tertiò, fundendo salis nitri ℥iij. in crucibulo, in igne aperto, sed moderato, & pedetentim addendo mercurii vitæ ℥ij. & agitando, ac parum in igne detineantur, refrigerato crucibulo, cum in fundo reguli adinstar invenies: hinc elixiviato sale nitri per repetitam aquæ simplicis affusionem, probè edulcoratus, & exsiccat, diciturque *mercurius vita correctus*, qui ad gr. iij. iv. vel v. tantum per secessum operabitur.

Ut autem diaphoreticus dictus pulvis fiat, adempta vi emeticâ, & catharticâ: extrahe ab eo acervum destillatum per aliquot vices; postea ad pondus gr. ij. vel iij. sudores tantum movet. Idem etiam præstabit spiritus salis, aut nitri, vel aq. fortis communis, si supra dictum pulverem ponatur, & deinde bis, vel ter cohobetur; nam eum penè fixando, tam emeticam, quam catharticam etiam tollendo, virtutem diaphoreticam tantum reddet, si deinde post omnimodam solventis aquæ destillationem, pulvis iterata aquæ communis abluitione, à corrosivis aquæ fortis salibus, liberabitur.

Aqua, quâ Butyrum antimonij edulcorasti, quoniam secum rapuit vim corrosivam salium vitriolatorum mercurij sublimati, si leni evaporatione ad aciditatis usque destillationem per retortam pellatur, transit in vitrioli spiritum elegantem, qui *spiritus vitrioli Philosophicus* dicitur, & egregias non solum virtutes in medicinâ obtinet, utpotè in epilepsiâ infantium, & puerorum curanda, obstructionibus hypochondriorum referendis, & febribus ardentibus extinguendis, à guttis iv. ad x. in convenienti vehiculo; verum etiam ad alios labores, tanquam menstruum singulare, utiliter usurpari potest.

Cinnabarim antimonij à collo retortæ collectas unâ, & alterâ sublimatione purificare poteris. Medicamentum est diaphoreticum in lue Venereâ, leprâ, elephantiasi, aliisque similibus contumacioribus morbis. Est specificum in epilepsiâ cum æquali pondere magisterij perlarum, corall. & cranij humani.

Dosis à gr. x. ad xv. in liquore idoneo. Externè adhiberi potest ad luis Venereæ sanationem in suffumigijs.

Quidam Medicus in suffumigijs ad luem veneream sanandam cinnabare antimonij tanquam arcano utitur, dosim gr. iij. cum pulv. mastiches præscribens ad 30. dies, & ulterius usque ad luis curationem, quotidie ægrum suffumigando. Gloriatur iste hoc suffumigium pyralismum, sudoresque non provocare, nec diarrhœam, dysenteriam, & urinam promovere, sed insensibiliter operari. Putat iste cinnabarim antimonij diversam esse à factitiâ officinarum, quia factitia illa supra enarrata symptomata excitat, antimonialis verò non. Sed hallucinatur; Nam cinnabaris duplex est, una naturalis, seu nativa, altera artificialis, sive factitia. Naturalis est terra mineralis, lapidescens, rubicunda, constans ex sulphure, & mercurio vivo cum terrestri materia instar lapidis compactis. Artificialis paratur ex mercurio vivo, & sulphure communi, ac purò, liquando nimirum sulph. ℥iv. & immiscendo vivi mercurij. ℥viii. & ex hac mistura, beneficio repetitæ sublimationis habetur cinnabari artificialis officinarum. Cinnabaris antimonialis, quæ & artificialis est, constar ex sulphure antimonij, & mercurio, partim ex antimonio, & partim ex mercurio sublimato. Igitur utraque cinnabaris iisdem constare principiis compositione, & resolutione patet. Quod antimonialis non

non excitet symptomata supra enarrata, hoc ex parva dosi ortum habet; excitaret enim ea, si in illa dosi in suffumigiis adhiberetur, ac adhibemus vulgarem officinarum. Si artificiali in parva dosi, & diu uteremur, utique nulla symptomata enarrata promoveret.

Sexto flores per sublimationem ex antimonio eliciuntur, ut

℞. Antimonii subtiliter pulverizati q. v. pone in cucurbitam fictilem, cucurbite adapta alembicum cecum, vel rostratum cum excipulo; aut si mavis, connecte ollas quinque vel sex, ita ut se se invicem gradatim excipiantur; olle sint perforatae, excepta ultima, & prima: Ignem gradatim admove, nec si nimium fortis, nec debilis nimis. Si enim fortior sit, funditur antimonium, nec sublimatur. Sin vero debilius, non ascendunt flores. Si recte ignem relexeris; colliges triplices flores, albos, flavos, & rubros.

Humidi spiritus in excipulo excepti ad gutt. iij. vel v. valent lumbricos expellere.

Verum horum florum antimonii in medicinâ nullius est ferè usus; quapropter solent artifices illos corrigere longâ nimis, & operosâ operatione, in quâ describendâ non moror, tum quia facile alia antimonialia medicamina tutiora, florum loco substitui poterunt: tum quia, si florum hanc correctionem quis desiderat, illam apud authores legere poterit.

Septimo, elicitur ex antimonio tinctura, quæ præstantissimum est medicamentum diaphoreticum, cujus descriptiones variæ sunt apud diversos authores; nos vero sequentibus duabus tanquam magis probatis contenti erimus, & quibus primò sequenti modo fit per stibii calcinationem.

℞. Stibij electi q. v. pone in vase terreo lato plani fundi super fornacem reverberii, agitetur spatulâ ferreâ continuo movendo, donec fumus cesset, & stibium fiet album, vel subflavum (in qua operatione cavendum à liquefactione, & à fumo noxio stibii); tere deinde, & pone in aludele in reverberii igne, per mensis Physici spatium, bene occluso aludele, nam antimonium rubeum acquireret colorem, ex quo deinde extrahere tincturam cum spiritu vini sæpius affuso, donec rubini adinstar tingatur. Omni deinde extractâ, tincturâ, vini spiritum destilla, & tincturam serva ad magnos usus; Nam erit veluti summum omnium arcanum morborum; causas è corpore per sudorem exturbando absque ullo vitæ incommodo, imò vitæ spiritum restaurando perficit.

Dosis est gr. ij. iij. usque ad viij. cum aquâ cinnam. cayophyll. &c. manè jejuno stomacho, si id morbi conditio permittet, sin minus quacumque hora.

Alii ita antimonii tincturam eliciunt.

℞. Antimonii mineram, fundatur in crucibulo, igne forti, & in acetum spiritu nitri acetum infundendo, extinguatur: acetum sit in illâ satis largâ operculo superius clausa; foramine tamen pervio, per quod antimonium infundi possit. Atque hæc antimonii fusio, & extinctio in aceto sæpius repetatur, quousque acetum rubicundissimo colore tinctum sit. Hoc peracto, abstrahatur illud in alembico vitreo leniter destillando per cineres, donec ferè totum acetum transierit ad mellaginem. Huic massæ relicte spiritu veneris, vel vini tincturam extrahere, ut artis est.

Parant octavo ex antimonio ol. hoc pacto.

℞. Antim. crudi, sacch. candi an. ℥iv. alum. calcinati ℥j. simul tere, & m. destillaque per retortam, igne valde moderato. Sic accipies ol. rubicundum.

Valeat ad fistulas; ulcera maligna, gangrænam, & sphacelum, ad separandam carnem mortuam à vivâ.

Paratur etiam alio modo antimonii ol. ex croco metall. ut

℞. Croci metall. & sacch. albiss. an. q. v. tere, & irrorâ opt. spiritu vini, digere per aliquot dies. Lenissimo igne destilla, (alioquin vas, propter nitrum, & saccharum dissilit) donec omnis aquositas evocetur. Postea

D. Car. Musiani Oper. Tom. I:

aulo igne ol. destillabit. Ex hoc oleo tincturam elicere poteris, si l. a. operatus fueris cum spiritu aceti, & vini.

Laudatur tanquam Panacea ad omnes morbos, nam parumper sedem moveat circa vesperam, vel sequenti die; fortè unam, vel alteram, ac blandè etiam per diaphoresim pravos humores expellere fertur.

Dosis est iv. usque ad viij. gutt. in convenienti liquore, vel conservâ.

Nono, ex antimonio elicitur sal.

℞. Massam, quæ à destillatione butyri antimonii in retortâ residua remansu, reduc in pulv. Bis, vel ter calcinetur cum sulph. admiscendo qualibet vice massæ antim. lib. j. sulph. ℥ss. Hinc abstrahere aceto destillato, post extractionem salis; remanet materia salina subflava, quæ cum aquâ simplici denuò soluta, & filtrata, ad cucullam iterum solutione abstracta, concrecant in loco frigido, crystalli salini, qui diligenter asserventur.

Usus. Mundificat sanguinem, expurgat corpus ab omnibus impuritatibus, curat lûem Veneream, & hydropem, prodest in podagrâ, rumpit apostemata, fugat febres. Extrinsecus mundificat ulcera maligna.

Dosis gr. iv.

Parant, decimò ex antim. sulph. multis modis, & primò, ex cinnabare, ut

℞. Cinnabaris antim. q. v. reduc. in pulv. coque cum lixivio forti, ex tartaro calcinato, & calce vivâ, in sartagine ferreâ, horis iij. quousque lixivium rubicundo colore tingatur: tinctum decanta, aliudque superaffundatur, & coquatur; quod tandiu continuandum, quousque lixivium non amplius rubro colore tingatur. Tincturas omnes calentes filtra, & in loco frigido relinque, donec pulvis rubicundus (qui est verum sulphur antimonii) fundum petierit, quod segregata aquositate, vel lixivio per decantationem, & filtrum, sæpiusque aquâ recenti affusâ, quousque omnis salsedo, ablata sit, sulphur asservetur. Mercurius vivus, qui in sartagine conspicietur, partim ex mercurio antimonii, partim ex mercurio sublimato originem trahens, seorsim custodiendus est.

Ex hoc genuino sulph. paratur Panacea antimonii, ita.

℞. Sulph. jam descripti, reguli antim. an. ℥j. ol. sulph. per campanam, vel ol. vitrioli rectificati ℥iij. digere per 8. dies in loco calido, dein destilla ex arenâ per retortam vitream, ter cohobando, urge postremò ignem quarti gradus horis 12. & erit totaliter fixum, quod exime, & cum aq. ros. lava, & exsicca. deinde ℞. Huius pulv. ℥j. Magist. vel salis corall. ℥ij. m. exactè.

Usus: Est instar panacæ, habet in se vim diaphoreticam, ac sanguinem mundificandi, ideoque quibuslibet morbis per sudorem sanabilibus interservire potest, præcipuè lûi Venereæ, scditiæque cutis. Repe-tenda est dosiis sæpius in quibuslibet morbis, præsertim verò in epidemiis, & malignitatem secum vehentibus. Dosis a gr. x. ad xv. & xx.

Secundò alii ita sulphur antimonii parant.

℞. Antim. crudi, tere minutissimè, & superaffunde lixivium forte, digere per dies 7. ut fiat extractio; extractionem filtra, & leniter ebulliendo, reduc in pulv. rub.

Interservit extrahendæ tincturæ, purgat per superiora, & inferiora. Dosis a gr. ij. ad v.

Alii verò ita parant.

℞. Antim. pulv. q. v. coque in lixivio forti, & præcipita aq. pluv. imprægnatâ aceto destill. hinc edulcora.

Usus. Tutius agit per vomitum, quàm crocus metall. dosiis a gr. iij. ad v.

Tandem ex antim. mercurius elicitur tali pacto.

℞. Aq. pluvia destillatâ cum sale armoniaco, affunde antimonio pulverizato, digere per dies 8. hinc decanta, & evapora; habebis pulv. albicantem dulcem, qui ad ignem fusus, Saturnum exhibet nobilissimum, nihilque aliud est, quàm mercurius antimonii.

Alii antimonium macerant aliquandiu in spiritu tartari imprægnato sal. armon. hinc sublimant, sublimatumque in sartagine agitant ad acquirendum mercurium.

Pro hujus art. coronide libet hic annectere antimonii vitrum flavum, succinum repræsentans, quod paratur.

℥. Antim. struis splendidibus, scintillantibus & longioribus, obscuraque rubedine præditi q. v. pulveriza subtiliter, pone in vase terreo, non vitreato amplo, plano, & lati fundi, calcinetur supra lentum ignem, quousque gryseum acquirat colorem, semper versando materiam, ne concreascit, quod si accidat, denuò pulverizetur, & collocetur ad ignem, procedendo, ut prius, donec sulphureum non eructet fumum (à quo cave,) & cum gryseum acquisierit colorem, tunc cum ana salis petra, & iart. opt. pulv. & mixt. m. cum sapone molli, ut f. pasta, ex qua fermentur pilula, & f. regulus s. a. in cuius confectioe optimum tempus eligi debet, sole, & luna Piscis, & Aquarii signum percurrente; quem iniice in crucibulum opt. ignitum, post cuius fusionem pedetentim pro qualibet libra, Boracis ℥v. immitte, & amonium ab igne calcinabis, ut antea, quousque fumus cesset. Postea in ignito crucibulo immitte calcinatum regulum, in quo injice boracem (qua sit in paucâ dosi, aliter vitrum album efficies), & sulphur flavum, maneatque in fusione per horæ quadrantem, tunc experiri quandoque poteris, an versum sit in vitrum pellucidum, & flavum, stylo ferreo, in parva dosi, quod si non eveniat, iniice parum sulphuris flavi pluribus vicibus, quoad depuretur, & reddatur diaphanum, & flavum; tunc supra marmor projice, & habebis antim. Vitrum flavum.

Adverte tamen 1. quod peractâ calcinatione, & fumigatione, ex templo fundendus est in crucibulo, aliter per aliquod temporis asservatus ab aëre attracto alteratur, redditque vitrum opacum. 2. Ne crucibulum, in quo funditur, ex ferri misturâ sit conflatum, quia vitrum redderetur obscurum. Idem accideret, si calcinaretur in vase ferreo, vel ferreo instrumento versaretur.

Ex hoc vitro possunt efformari calices Chymici emetica virtute vinum tingentes, cuius vires, usus, & dosis sunt, ut supra diximus.

Ecce quomodo ab eodem stibio habes diversa medicamina, juxta diversam ejus præparationem; unde conjicies similium medicamentorum virtutes, potius ex diversa præparatione, quam ex innatâ proprietate habere.

Atque hæc adduxisse sufficiant de antimonii operationibus, tanquam selectioribus & principalioribus, alias, si quæ sunt præparationes, si quis vult, legat apud varios authores.

ART. TERTIUS.

De Marchasita, Arsenici, & Auripigmenti operationibus.

Lapidem, quem Πύραυρον græci appellant, Mauritani Marchasitam dicunt, & licet pyrites propriè dicantur, lapides, à quibus chalybe excutitur ignis, tamen quia marchasita cæteris magis scintillat chalybe, aut ferro percussa, per antonomasiam ipsa sola pyrites appellatur, tanquam cæteris præstantior. Foditur hæc in omnium metallorum ferè fodinis, genere, colore diversa, ut plurimum aureis, vel argenteis scintillis respersa. Unde marchasitarum omnes species, nihil sunt, quam corpora mineralia, & diversitatem ex metallorum diversitate sortiuntur, juxta eorum participationem. Aliæ enim dicuntur marchasitæ auri, aliæ argenti, ferri, plumbi, cupri, &c. omnes autem ex una, ea-

demque materia sunt compositæ, differunt tamen in gradu coctionis: per quam coctionem mercurii illorum, & sulphura infecta, indigesta, ac corrupta, recipiunt aliquam differentiam, unde colores varii apparent, faciuntque flavos, albos, nigros, plumbeos, &c. componuntur ex plurimo sulphure albo, aut rubeo infecto, & corrupto, plurimo sale, & paucio mercurio. Reperiuntur ferè semper in montium cacuminibus, ubi auri, & argenti, minera in profundo delitescit; Ex mineris sulphur indigestum, impurum, ac corruptum, mistum plurimo sale, & paucio mercurio in telluris superficiem vi centralis caloris exhalat, & marchasita conflatur; quod si fuerit flavum, erit marchasita auri, si album, argenti, &c. Invenitur quandoque quæ aurum, argentum, vel æs intra se continet.

Plurimæ marchasitis sunt virtutes, quas Medicorum vulgus ignorat, dum dijudicant, sub istis duris cautibus metallicis nihil naturam collocasse, præter simplex esse; adhibentque tamen exterius in formam empl. ad duros concoquendos, discutiendosque tumores: tamen falluntur, si videant, quomodo in omnibus marchasitis, quæcumque tandem fuerint, latent, potentissimæ virtutes purgandi, æquæ fortes uti in antimonio, unde.

Si ℥j. marchasitæ infundatur in ℥iv. aut v. vini albi, purgabit magna efficacia hydropicum, & prudens usus istius eum certissimè sanabit; Sic enim evacuantur potenter omnes serositates, aperiuntur omnes meatus interiores corporis, & præterea fortificatur hepar.

Aliqui marchasitæ extractum ita parant.

℥. Marchasitas auri, pulveriza, & impone testa vitreata, calcina vi ignis, & inde materiam rudicula ferrea agitando, donec non fumet amplius, & ejus sulphur impurum omnino combustum sit, tum per secerniculum agatur, & inde tincturam cum aceto destillato, aut succo limonum prolice, evapora menstruum ad extracti consistentiam.

Usus hujus extracti est in febribus intermittentibus corpus purgare, & potenter omnia humorum genera; Serum potentissimè educere, ideoque hydropicos ad miraculum juvare.

Nonnulli ex marchasitâ conficiunt oleum, sal. flores, vitrum, præcipuè verò aquam, quam perhibent auri animam extrahere, relicto corpore albo.

Unum extat marchasitæ tantoperè à nostratibus mulieribus exoptatum magisterium, quod ita paratur.

℥. Marchasita argenti q. v. contunde in pulverem, ejus nigredinem sapè eluendo, auferes, donec aqua limpida, & clara inde fluat: postea sicca illam, & diss. in aquâ forti facta ex sale nitro, & alumine, cui vini spiritum affunde, & momento præcipitabitur in alkohol instar nivis candidissimum, quod ab omni acrimoniâ salium aquæ fortis sæpius abluendo aqua pura, & exsiccando, liberari debet.

Potest loco spiritus vini cum oleo tartari per deliquium facto, vel aqua marina præcipitati. Deinde rursus cum sale præparato per dimidiam horam terti, & lavari potest, & in umbrâ exsiccare debet super papyro.

Usus ejus est ad vitia cutis auferenda, lichenes scilicet, impetigines, scabritiem manuum, & similia tollenda. Valet etiam ad fucum inducendum.

Arsenicum est fumus, seu fuligo metallorum, reperiturque in fodinis metallorum, scilicet auri, argenti, stamni, plumbi, ferri, & cupri. Arsenicum ex terrâ, & aquâ compositum esse aliqui volunt; nonnulli ex sulphuris naturâ; plerique ex mercurio, & sulphure; Nos verò ex mercurio, sulphure, & sale constare dicimus: ex mercurio minimo inter principia; nimio sulphure inflammabili: plurimo sale caustico, & exurente. Ista tria principia sunt corrupta, &

& putrefacta, male, & perperam invicem unita; sine ulla proportionem reciproca nectunt, & sine vinculo istam compositionem.

Dicitur & auripigmentum. Græcè Ἀρσενικόν, ejus genera tria recensentur album, arsenicum in specie sic dictum, seu arsenicum crystallinum. Citrinum seu flavum, realgar, risagallum, auripigmentum. Et tertio rubeum, sandaracha.

Arsenicum crystallinum idè dicitur, quod crystalli modo pelluceat, non fit per se, nec spontè nascitur in fodinis, sed factitium est, fitque ex auripigmenti scobe, & pari salis pondere mistis, teruntur una, & sublimantur, donec crescat in lapidem, idque toties repetitur, donec adeò purum efficiatur, & crystallum referat. In medicinâ præstantissimum est album, eligaturque crystallinum, ponderosum, durum, benè purum, ad lacteum colorem tendens.

Auripigmentum, & sandaracha nativæ sunt, nec inter se in alio differunt, quàm quod alterum magis, alterum verò minus excoctum fuerit in terræ visceribus, ubi gignuntur. Unde colorum diversitas in coctione secundum plus, minusve sulphuris putrefacti, & corrupti, quod in compositione reperitur.

Nonnulli chemistæ icteritiâ idèst auri cupiditate laborantes, in arsenico tincturam albam, & rubeam aspicientes, credidè in illis verum arcanum lapidis contineri, album argentum, rubeum aurum existimaverunt, donec per examina oppositum experti fuèrè. Nec eo contenti, ulterius se obstinatissimè insinuarunt, ut ad fixationem pervenirent, ac tantisper, dum nulla domus, possessio nulla reliqua sibi manserit miseris, in se transmutationem potius quàm in metallis experti; & hoc quia nullâ præviâ mineralium, & metallorum cognitione, hoc opus aggressi sunt, quod, & hodiè maxima operantium pars, in hac arte facit. Aliqui in arsenico insudantes, eorum sententiam ad metallorum transmutationem ex Sybillinis versibus vetustissimis ad hunc modum se habentibus, comprobare videntur.

Novem literas habeo, quatuor Syllabarum sum intellige me.

*Tres prima duas literas habent singula,
Reliquæ reliquas, & sunt munda quinque;
Totius verò numeri centuriæ sunt due octo,
Et tres ter decades cum septem. Intelligens autem quis sim,*

Non rudis, vel ignarus eris ejus quæ in me est Sapiëntia.

Hæc omnia conveniunt, in hac dictione græcâ græcè dinumerata Ἀρσενικόν, quod ad albam tincturam attinet. Verum est tamen auripigmentum, cum propria sua natura aurum continere, quod per industriam nonnunquam separari potest in cæmento, vel projectione, vel aliàs in argentum, cuprum, vel plumbum attractione, non propterea sequitur hoc per suas operationes, atque tincturas productum esse, sed quod ante inerat, per separationem duntaxat, veluti ex sua minera solet, ortum est. Cajus Princeps hujus excoqui jussit ingens pondus, & post postremas purificationes, multum auri invenit omni specillo probatissimum, ad pretium auripigmenti æquabile, non tamen ad operatorum labores. Est igitur auripigmentum auri vena, sed inops, & indiga.

Album in medicina usitatissimum est, fulvum, sicut rubeum nullius pretii. Album vim Medicam in se continet, ita ut tutò ei fidatur in omnibus morbis, ad quos paratum est: fulvum minoris efficaciae, leprosum in se continet virus: Rubeum quoque minorem in medicina virtutem habet, pejusque venenum, cui nihil salutare.

Arsenici operatio in veneno consistit, ideoque Medicum singulariter doctum, prudentem, peritum, diligentem, expertum requirit.

D. Car. Musitani Oper. Tom. I.

Arsenicum inter venena haud infimum locum tenet, estque venenorum maximum, nec immeritò, nam præter summam acrimoniam urentem, causticamque facultatem, tantâ quoque malignitate vitæ nostræ balsamo infestum est, ut non modo intus assumptum, sed etiam extrinsecus adhibitum, horrenda symptomata introducat, ut sunt convulsiones, manuum, & pedum stupiditates, sudores frigidi, palpitationes, deliquia cordis, spirandi difficultas, tussis, vomitiones, vehementissimi ventriculi, & intestinorum cruciatus, erosiones, sitis inexplebilis, æstus, faucium, & gulæ asperitas, urinæ suppressio, dysenteria, &c. Et tamen quidam nefarii ausi fuèrè arsenicum laxativis jungere, cujus venositatem, ut corrigerent, species de gemmis adjecerunt.

Verumtamen facultates quoque habet utiles intrinsecus in curanda peste, affectibusque venenatis, sed debito, & spagyrico modo paratum. Extrinsecus utimur ad denudandam pilis quamvis partem, verum si diutius adhæreat, nec cuti etiam ipsi parcat. Ad capitis pediculos enecandos cum lixivio. Aliquando cauteriis, & amuletis admiscetur.

Auripigmenti, & sandarachæ vires ferè eadem sunt nisi in arsenico crystallino paululum sunt mitigatæ, & id ob sal in ejus præparatione admistum.

Spagyrici variè ex arsenico parare nituntur medicamina, at præparationis scopus eò dirigendus est, acrimonia mitigata dulcescat, & aura venenata, & volatilis separetur, quæ omnia habentur per sublimationem, fixationem, & liquationem.

Beguinus parat rubinum diaphoreticum, Petrus Ioannes Faber quintam essentiam describit, & alii quam plures, quorum præparationes prædicant ad internos usus nostri corporis; Nos verò cum Paracelsi lib. 1. de reb. naturalib. cap. 1. remur magisteria ex arsenico parabilia, quæcumque illa sint, minimè ad internos usus esse administranda, sed tantum externè, eò tamen, ut venenatam qualitatem mediâ præparatione deponat. Deponit verò venenum mediâ fixatione, fixatur autem per calcinationem cum nitro, quo modo fit oleum ad magnos usus externos.

Et quidem 1. per sublimationem parant ex arsenico rubinum diaphoreticum, ita

4. Arsenici q. v. sublima bis, vel ter in arenâ, semperque separa pulv. subtiliss. qui in aludele instar farine adheret (est enim arsenici venenum,) partem crystallinam m. exactè cum flor. sulph. an. & sublima.

Vires. Est specificum in affectibus pulmonum ex crassis catarrhis. Datur quoque sudorem ciendum in morbis malignis, & venenatis.

Dosis à gr. iij. ad v. in convenienti vehiculo.

Eodem modo potest parari, & rubinus ex auripigmento aequali dosi ad similes affectus adhibendus.

Secundò per fixationem, seu calcinationem arsenici oleum ita paratur à Paracelso.

4. Arsenici, & nitri p. æ. unde. Immitte in tigillum, prunisquæ impone, ut evaporare, ac bullire incipiant rarisper, donec fumus, ac bullitio cessaverit, hæcque ad imum fundi adipis instar in sarragine fluentis se demiserint. Deinde per h. j. aique alteram (quò diutius, eò melius) sepone, ut quiescat, dehinc misturam hanc mariori super infunde, aureum acquirere colorem, & in loco humido si ponas, fluidum in adipem converteretur.

Modò sciendum hoc ol. ad leniendum posse cum vino sublimato permisceri, vel cum aliâ quadam aquâ convenienti. Potest etiam tart. calcinatum eodem modo solvi, & redigi in ol. majoresque acquireret virtutes.

Usus ejus est in mali moris ulceribus percurandis. Pustulas morbi gallici in naso, vel ore, aliisque in locis erumpentes curat sola dicti ol. inunctio. Curat præterea serpignes, tineam, lupum, cancerum, carcinomata, fistulas, &c.

Tertiò per destillationem spiritum, & butyrum arsenici parant, ut

4. Arsenici p. j. & mercurii sublimati p. ij. destilla per retortam, ut fieri solet in parando butyro antim. primò egreditur spiritus subtilissimus semper fumans, & subsequens liquor crassus, qui in aq. com. precipitatur, vel in suo liquore servatur.

Vires. Spiritus dicitur matrem solvere radicaliter, tincturisque ingressum præbere in corpora metallica. Butyrum verò est septicum violentum, cancerorum ulceratorum eradicativum; debet autem ei par quantitas opii ad sensum doloris obtundendum permisceri, & ex filo capto circumcirca admoveri cum defensivis convenientibus.

Verum in his, & similibus medicamentis Chymicis requiritur summa diligentia, & observatio artificis, tam in præparatione, quam in observatione, ut praxis clariùs docet, nunc sit.

ART. QUARTUS.

De Mercurio.

Absolutis salibus, & sulphuribus, ad mercurium gradum facimus, attamen hîc nos non loquimur de mercurio, qui unum est ex tribus principiis: nam sic mercurius est humidum radicale totius mundi, ex quo omnia fiunt, nutriuntur, foveantur, & conservantur; Sed de vulgi mercurio, quod dicitur *argentum vivum*, quia Lunæ instar est albus; vivum verò ratione mobilitatis, qua semper irrequietum agitur, unde dicitur *animal currens sine pedibus*. Dicitur Mercurius à notâ Mercurii cœlestis velocitate, & inconstantia, de quâ fabulati sunt Poëtæ. Dicitur *Hydrargyrum*, quia aqueum videtur argentum, & reverà aquæformis est mercurius, non verò aqua madefaciens omne, quod tangit.

Constat argentum vivum, ut singula, ex sulphure, sale & mercurio. Sulphuris copiam habet, mercurium perquamoptimè mistum cum sale, ita ut mercurius suo sale cohibeatur. Sulphur inde ita est anatizatum cum mercurio, & sale, ut non faveat nec mercurio, nec sali, sed ambo æqualiter amet. Unde ob sulphur perpetuò est fusile, & currit in superficie planâ absque adhærentiâ suæ substantiæ; ob ejus copiam perpetuò est in motu, & non adhæret, & quia mercurius perquamoptimè mistus est cum sale, ita ut mercurius suo sale cohibeatur, non madefit, nec madefacit.

Antiquiores Græci admodum tenuem de hydrargyro habuere notitiam, ut colligitur ex *Dioscoride lib. 5. c. 7. ex Oribasio lib. 13. ex Actuário l. 5. c. 12. & ex Avicennâ lib. 2. tract. 2. Gal. lib. 9. simpl. medicament. temperè pronuncavit: Argentum vivum ex sponte nascentibus non esse, sed ex iis, quæ parantur, velut cerussa, eruo, psoricum, lythargyros: fateturque se nullum istius mineralis fecisse periculum, an interimat, si devoretur, vel ubi foris fuerit admotum.*

Posterioribus vero sæculis in communem ferè usum adscitus est mercurius, & in contumacissimorum morborum curationem; unde non pauca circa illius facultates exortæ sunt inter Medicos recentiores controversiæ, quidam naturæ esse calidæ pronuntiârunt, alii verò frigidæ, alii temperatæ, quidam veluti toxicum, ac perniciosissimum venenum à communi hominum usu, atque commercio proscribendum docuerunt. Demum quidam adeò extulerunt, ac pro tam admirabili remedio habuerunt, ut angelicum pronuntiârunt; cum tam admirabilis, & stupendæ naturæ sit, ut quascumque formas, veluti novus Proteus sibi induere videatur, & tamen propriam nunquam amittit, nam in altum in atomos eleva-

tus, deorsum præcipitatus, mortificatus, fixus, aut quomodocumque mutatus, naturam semper suam, & essentiam servat, ut ad pristinam suam facillimè redigatur formam. Fallopius inquit esse imaginem & speciem resurrectionis, miraculum Soli Deo reservatum, & hoc exemplo apud incredulos confirmare possumus, ut verbo Dei ex nostro cinere resurgamus, cum pulvis præcipitatus iterum in argentum vivum reviviscat. Semper quippe suum retinet corpus, nec ullam subit corruptionem, aut alterationem, eo quod in sui corporis consistentiâ homogeneus sit, nec partium alteritatem habet, quam homogeneitatem etiam auro ejus filio præstat, ideoque inter utrumque magna illa familiaritas, & necessitudo, illudque præ cæteris avidè amplectitur, protinus cum illo congreditur, amalgamatur, & amicaliter unitur; tanquam verum, & homogeneum auri menstruum, & sicut facilius est aurum construere, quàm destruere, ita facilius est naturæ mercurium construere, quàm destruere.

Quantum ad qualitates, Avicennas dicit esse frigidum, & humidum in secundo gradu, cui consentit Averroës, ut refert Pandeclarius. Fernelius de abditis rerum causis, frigidum, & humidum in quarto gradu dicit hydrargyrum, quod confirmat Matthiolum. Alii sustinent calidum esse & siccum intensissimè; pro primâ opinione militat Fallopius de metallis, & fossilibus cap. 37. pro secundâ adducunt Galenum 4. de simpl. cap. 18. dicentem *Hydrargyrum esse causticum*, talia sunt in quarto gradu calida, quanquam scilicet de simpl. 19. asserat: *Esse à totâ substantiâ contrarium humanæ naturæ, & in fine ejusdem fateatur se nescire hujus mineralis usum*, ut supra. Aliqui esse calidum, & humidum in quarto gradu, Amatus Lusitanus dicit esse frigidum, & siccum. Matthias Untzerus de anatome spagyricâ mercurii ait esse temperatum, compositum ex partibus calidis, & frigidis, præparatum verò esse calidissimum. Idem sentit Saxonia de Lue Venereâ mistum esse imperfectum, à quo per calcinationem frigidum evolat, & remanet calidissimum. Hos damnat Sennertus c. 21. de Lue Venereâ, prohibetque esse calidum, & siccum, quorum rationes omnes adducere, & repudiare satis prolixum esset scribere, eò magis quia ad nauseam usque apud Fallopium, & Sennertum discussæ inveniuntur.

Recitatas nugas, & allata fabulamenta, hætenus de argento vivo protulere, qui horrore quodam percussi, illud neque extremis digitis tetigere. Unde quid de hoc minerali docuerint, nunc videamus, qui à primis qualitatibus ejus virtutes non emendicârunt. Horum aliqui dixerunt argentum vivum esse venenum, alii verò id negârunt. Matthias Untzerus prolixè probat non esse venenum adducendo Avicennam lib. 4. fen. 6. dicentem: *Argentum vivum potum non ledere, sed egredi per alvum*. Idem Haly Abbas lib. 1. Pract. cap. 43. & Rhasis in 9. ad Mansorem de potu argenti vivi statuunt. Brassavolus sine ullâ noxâ intra corpus assumi asserit, cum Veterenarii brutis vermibus scantentibus, quod ex anhelitu cognoscunt, avellanæ nucis putamen dimidiatum argento vivo repletum; & faucibus injectum, quatuor vicibus diglutiendum tribuant, nullo graviore morbo succedente, curant. Et pueris in extremo constitutis periculo, quibus cætera nihil profuerant, duorum granorum milii quantitate felicissimo cum eventu Brassavolus exhibuisse testatur. Et nos absque ullâ noxâ plusquam centies moribundis pueris mercurium vivum exhibuimus pondere unius scrupuli, & ab imminente morte fuerunt liberati, nequatis illicò vermibus. In Galliâ verò propinatur pueris pro quotidiano remedio aqua mercurii hoc modo parata:

4. Mer-

℞. Mercurii vivi ℥j. eam injice in aqua ferventis lib. 3. Bulliat per spatium dimidii quadrantis, deinde aqua à mercurio decantetur, & sumetur pro quotidiano usu. Nam vermes non solum illico necat, sed eorum generationem prohibet, corporis temperamentum servat, & contagia arcet. Id quod mirum est, eadem mercurii uncia quantumvis aquæ quantitatem eâ imbuat virtute, ut paulopost de hac veluti infinita mercurii virtute explicabimus.

Mulier cum abortum tentasset diversis remediis, ad eundem obrinendum, libram integram argenti vivi, eam ingurgitasse refert *Matthiolus*, & apud me constat pro eodem fine, mulierem mediam libram mercurii ingessisse, sed ut abortum non obtinuit, ita illæsa à mercurii assumptione remansit. Verum est, quod obstetrices laboriose parientibus, scrupulum unum mercurii exhibere solent, pro partus acceleratione, & non frustra. Imò observatum est quosdam sitibundos noctu in tenebris vasa argento vivo plena pro poculo arripuisse, & plenis faucibus argentum vivum magnâ quantitate exhaustisse, id tamen sine damno per alvum rejecisse. Tentavere adulteræ mulieres, multoties argenti vivi exhibitione Zelotypos necare maritos, sed argentum vivum uxoribus humanius, scelus non complevit, unde extat apud *Ansonium* epigramma:

Toxica Zelotypo dedit uxor macha marito,

Nec satis ad mortem credidit esse datum.

Miscuit argenti lethalia pondere vivi,

Cogere ut celerem vis geminata necem.

Dividat hac siquis, faciunt discreta venenum.

Antidotum sumet, qui sociata bibit.

Ergo inter sese dum noxia pocula certant,

Cessit lethalis noxa salutifera.

Protinus ut vacuos alvi petiere recessus,

Lubrica dejectis qua via nota cibus.

Quam pia cura Deum, prodest crudelior uxor,

Et cum fata volunt, bina venena juvant.

Servi in mineris argentum vivum colligentes, ut dominos fraudent, argenti vivi aliqua pondera ebibunt, illudque deinde per secessum ejiciunt, & secretò venundant.

Citati omnes authores, & decantatæ experientiæ dilucidè concludunt, argentum vivum purum, crudum, & nullâ præparatione antedatum, non solum non esse venenum, sed innocuè intra corpus assumi posse.

Contrà non desunt, cum argentum vivum non solum non tetigerint, sed neque viderint, qui illud lethiferum toxicum esse crediderunt, credulis professoribus eorum scriptis, eundem metum impresserint, hujus farinæ homines fuere *Galenus*, *Aërius*, *Conciliator*, *Cardanus*, *Fernelius*, & alii, qui sine ullo fundamento argentum vivum, stuporem, tremorem, convulsionem, paralysem, epilepsiam, apoplexiam, lipothymiam excitare, & interdum mortem afferre insinuant, sed horum hominum, de hoc minerali ignorantiam diffusè demonstrat *Quercetanus in Alexicaco*, & in consilio de *Lue Venereâ*, & ab aliis plurimis præcipuè à *Sennerto*, & *Zacuto* controversia decisa est.

His de argento vivo traditis, quæ quicquid de eo vulgaria ingenia protulere continent, aliud superest examen faciendum, an scilicet argentum vivum pro Luis Venereæ antidoto fuerit communiter receptum. Tale esse argentum vivum sustinet *Quercetanus* cit. suprâ locis, *Epiphanius Ferdinandus Hist.* 17. jurejurando affirmat 150. gallicos curasse ætatis, sexûs, regionis, & temperamentis varios, & vario anni tempore; atque *Laurentium* memorat plusquam 1000. sine recidivâ curasse, & hanc mercurii alexipharmacam vim ab oculis qualitatibus pendere, & à proprietate specificâ disputat *Felix Platerus*. Qui argentum

D. Car. Musitani Oper. Tom. I.

vivum Luis Venereæ antidotum esse negant, ii sunt, qui ex ignorantia illud venenum esse existimant; ceterum passim experientia docet, & hætenus docuit, eæ morbi Venerei species, quæ à vegetabilibus remediis, atque à provocatis sudoribus evinci non possunt, ab applicatione mercurii absque ullo periculo radicitus curantur. Nunc nostras observationes, & argento vivo fundamentalem doctrinam ingenuè communicabimus.

Sciendum itaque est primo, quod argentum vivum est corpus metallicum, in cujus productione causa est naturæ industria, ut sub lege omnium corporum mistorum illud non posuerit; quippe omnia corpora mista corruptioni, alterationi, divisioni, & transmutationi experiuntur obnoxia, tantum argentum vivum, hoc gaudet privilegio, ut incorruptibile, inalterabile, indivisibile, & immutabile non solum ab ordinariis naturæ, & naturalium argenti viribus, sed etiam à vehementissimis liquoribus, aliisque mediis, quæ humana industria hætenus invenit, & imposterum inveniet; ac propterea multum à cognitione hujus mineralis absunt ij, qui illi primas tribuunt qualitates, vel in excessu, vel in remisso, nam qualitas à toto misto manat, suum corpus deserit, & in aliud imprimitur; argentum verò vivum, cum sit corpus indivisibile, & inalterabile, nil sui alteri corpori conferre potest: nam siquid ex suâ substantiâ deperderet, illud non esset, quod antea erat, quod falsum est in hydrargyro innumeris experimentis.

Neque qui toxicum, & venenum argentum vivum esse credidit, ob eandem rationem sua indivisibilitatis aliquid rationi consentaneum retulere; cum id quod venenum est, aliquid à se, quod vitam adoriatur, & occidat, emittere necesse est, quod cum in argento vivo impossibile sit, impossibile quoque est ut venenosum esse possit: Verum tamen est, quod cum argentum vivum neque venenum, neque cibus dici possit, medicamentum illud nobis suadere debemus; unde neque exterius applicandum, neque interius exhibendum esse præter necessitatem, & morbi urgentiam: quæ curare solet, existimamus, more aliorum medicamentorum, nam præter necessitatem assumptum, si uti venenum non lædit vel ratione admirabilis suæ penetrationis, vel ratione excelsus ponderis (quod gravissimum præ omnibus metallis, excepto auro) lādere faciliter potest.

Secundò sciendum est, quod argentum vivum constantiam, indivisibilitatem, & inalterabilitatem, uti illud semper idem, in suo corpore conservat, ita quicquid quod acutum, salinum, vel sulphureum est quoties in argentum vivum agere conatur, supra illud emoritur, & in aliquid aliud à pristino omnino destinatum, transmutatur, argento vivo semper eodem perseverante, licet illud aliquâ larvâ mutatum appareat. Hinc discite, quàm sit innocens, & omnis venenositatis expertus, dum simplex, parum, & nulli alii corpori commistum erat argentum vivum: cum deinde liquoribus acutis, salis, sulphureisque, commiscetur, tantam venenositatem acquirere potest, ut infra, quadrantis horæ spatium hominem perimere possit, ut de ejus sublimato experimur.

Ubi est advertendum, quod non est argentum vivum, quod in venenum convertitur, sed sunt salia acuta liquorum acrium, quæ dum impenetrabile mercurii corpus strenuè adoriuntur, illudque corrodere præsumunt, quia debilia sunt ad tantam hujus corporis evincendam constantiam, ipsa super mercurii corpus transmutantur, exaltantur, & corrosivi veneni proprietates, acquirunt; itaque venena non ex mercurio, sed supra mercurii corpus producuntur,

Ccc 3

& coq.

& coagulantur : nam mercurii corpus , post calcinationem venenosam , si à salibus calcinationis separatur , idem remanet mercurius , qui ante calcinationem erat , quod evenire non posset , si aliqua mercurii pars in venenum abiisset , nam de privatione ad habitum facilis non est regressus. Dupliciter ergo argentum vivum adjuncta sibi in venenum transmutat , vel per sublimationem , vel per præcipitationem.

Primo per sublimationem , sal vitrioli volatile in corrosivam , ac veluti igneam naturam mercurius convertit , nam vi ignis illud secum rapit , & suis partibus commistum illam acutiem sollicitat : fit autem argentum vivum sublimatum , hoc modo.

℞. Mercurii purgati , vitrioli rubificati , salis preparati ana lib. j. salis nitri ℥iv. Terantur , & misceantur simul in mortario lapideo cum modico aceti tamdiu , donec mercurius nullo pacto appareat vivus. Quæ omnia bene mista pone in cucurbita luto munita , cui superimponere alembicum rostratum : Da ignem per gradus s. a. per viij. vel x. horas , & excipe aquam fortem quæ per alembici rostrum destillabit , & habebis mercurium sublimatum ad instar nivis album. Operam ut melius perficias , poteris iterum sublimare , addendo pro qualibet libra mercurii sublimati aliam libram salis preparati , & vitrioli uncias quatuor , ac tertio cum sale tantum sublimabis.

Afferimus mercurium sublimatum potentissimum esse , corrosivumque venenum , sequenti artificio omnem ejus corrosivam activitatem aufereris , & in suave medicamen transmutabis , qui Mercurius dulcis , & ab aliquibus Drago mitigatus appellatur.

℞. Merc. sublimati , & merc. vivi curentis an. lib. ℞. ponantur ambo in mortario lapideo , & eo simul pistillo misceantur , ut vivi merc. nullum granulum appareat , sed in massam nigricantem ambo redigantur. Pone in aludele , & igne arena administrato per v. vel vi. hor. sublimabitur merc. Scinde deinde vas ferro ignito , & merc. dulcem recipies , remanentibus in fundo facibus , quas una cum nigricante materia collo vasis adherente rejice.

Nota quod eadem salia corrosiva , quæ cum sublimato perseverant novi vivi mercurii adjunctione , & actione mediâ iteratâ sublimatione dulcia fiant , nec adeo corrosivam vim retineant. In mercurio dulci conficiendo sufficit unâ tantum sublimatio , si purum , insipidumque obtinueris ; iteratis n. sublimationibus infringitur vis purgatrix. Si verò sexies sublimabis , efficies Calomelanos Turqueti , insigne contra lumbricos medicamen , si diagridio immisceas.

Ufus hujus magisterii est in lue gallicâ , gonorrhœâ recenti , &c. Bubones etiam incipientes resolvit per secessum evacuando , dissipat , expellitque omnis luis venereæ infectionem ; priusquam dolores gummata , aliæque species his graviores non apparuerint , nam in his aliquod affert levamen , minime quidem integram sanationem. Felici eventu ego utor in puerorum lumbricis enecandis , Ictericam gallicam curat , & calculum renum expellit. Administratur à Quercet. in multis aliis morbis tanquam Panacæa.

Dosis est gr. xv. ad xxx. pro conditione personarum. Commisceri potest cum pil. solutivis , conservis catharticis , confectiōe hyacinth. & alkermes aliisque similibus pro Medici cupidine , & infirmi exigentia.

Secundo per sublimationem paratur merc. sublimatus rubeus non corrosivus , Arcanum corallinum dictum ita.

℞. Merc. opt. purgati lib. j. salis petra opt. purificati , vitrioli ad rubedinem calcinat. an. lib. ij. Pulverizentur , & misceantur opt. subinde irrorando , & incorporando cum aceto destillato acerrimo donec dispareat penitus merc. Hinc sublima ex arenâ in cucurbita lutatâ cum capitello , & exit primum phlegma , dein auctiori igne

per 24. hor. continuato , sublimabitur sublimatum proxime à materiâ rubeum , paulo altius flavum. Utrumque rubeum , ac flavum cum salis petra lib. j. & alum. calcinati lib. j. m. impastaque cum phlegmate prioris aceti destillati , sublimaque denud ut prius hor. 12. & ascendet iterum sublimatum rubicundum , ac flavum , collige singula seorsim , rubicundum elue aquis cordialibus , ac ab eo efflagrare sine spiritum vini ; flavum calcina igne mediocri , ut rubeascat , hinc elue similiter , ac corrige cum spiritu vini desuper accenso. Facies nigricantes cum merc. in capitellum ascendentes abjiciantur in singulis sublimationibus.

Ufus est in hydrope , morbo gallico , podagrâ , scabie , ulceribus , cancro , &c. Dosis à gr. iij. ad v. cum thetiacâ succ. ros. pilulis catholicis. Purgat per inferiora præcipiti , est magnum Arcanum in deploratis morbis.

Mercurius non æquè bonus existit , sed variat. 1. Ratione matricis , seu loci naturalis , unde naturali loco censetur optimus , qui eruitur è mineris vicini auro , vel argento , & hinc optimus censetur Hispanicus , & Hungaricus. 2. Ratione inquinamentorum , quibus nonnunquam per se in terra conspurcatus est unde ut plurimum scater commistione arsenicali , antimoniali , saturnina , cadmiosa , quibus nonnunquam in terræ cuniculis venenosus redditur. 3. Nonnunquam à malevolis adulteratus venditur ; adeo exactè eum , adulterare norunt beneficio plumbi , ut quoque simul per corium transire queant , adeoque difficile sit fucum cognoscere. Quapropter ne quis incautus decipiatur ; non à re erit hæc bonitatis signa observare. Primo bonus censetur , qui per retortam propulsus , nihil recrementi relinquit. 2. Qui in cochleare argenteo evaporationi super prunis impositus , maculam relinquit flavam , aut albicantem ; qui nigram , aut fuscâ relinquit purgari debet. 1. Expressione per corium , quâ facibus crassis in corio remanentibus , mercurius transit , sed hic modus non est tutus , ut diximus. 2. Lotione lavetur autem vel per acetum simpliciter , aut cum sale mistus , vel per lixivium calcis vivæ , & cinerum clavellatorum , vel etiam per lixivium saponariorum , sapius nimirum cum his agitando , & vicissim à sordibus eluendo. Purgatur quoque agitatione soliti cum spiritu vini in vitro obturato separatur enim nigredo ad latera. 3. Destillatione , destillatur nimirum in arenâ per retortam igne sat forti idque per se , sine additione , vel addito sale tartari , calce vivâ , & similibus. Opt. vero purgatur amalgmando cum metallis perfectis , ac postmodum per retortam , corpore admisto separando. Opt. purgatus censetur mercurius ille redivivus , qui ex sublimato , præcipitato , & cinnabare elicitur , ut diximus.

Parant alii ex merc. præcipitatum album , quem non nulli mercurium cosmeticum appellant , quo mulieres in perpoliendâ facie utuntur , more aliorum , & similium pulverem albicantium , qui fucata quadam albedine eandem imbuunt. Ast si frequenter adhibeatur , vereor ne poris se insinuet , & temporis tractu dentibus , aliisve partibus non leve damnum inferat , idcirco ejus usus inter cosmetica improbatum prostant longè præstantiora cosmetica , quibus innocenter uti possumus.

℞. Merc. ℥iv. diss. in aq. foris suff. quant. & affunde aquam salsam , præcipitabitur in pulv. alb. dissolvens per inclinationem effunde , & præcipitatum multis ablutionibus omni salsedine , & acrimonia priva. Tandem exsicca , aq. ros. ablue , & iterum exsicca.

Ufus ejus est in morbis venereis , cujus dosis à gr. viij. ad x. xv. & xx. cum massa pilul.

Præcipitatur mercurius hoc alio modo.

℞. Merc. sublimati q. v. coque in aq. font. ebulliendo ad ignem lentum , deinde in hanc solutionem claram ,

claram, & puram guttatim instilla ol. tart. per d. facti, & statim præcipitabitur merc. instar pulv. lutei coloris. Decanta aquam, pulv. aq. pura toties elue, donec aqua, quæ egreditur, nihil saporis acris retineat. Postmodum pulv. lenio igne exsicca, & serva.

Hujusmodi præcipitatus merc. dicitur ab aliquibus: *Præcipitatus Luteus*, cujus gr. v. vel vi. in theriaca vel simili alio vehiculo exhibentur jejuno stomacho; bis in hedomada; quo modo soluit quoscunque morbos chronicos, ut obstructions, febres erraticas, icterum, &c. & secundum Hartmanni sententiam, est etiam contra ipsa venena validius.

Simili modo præcipitatur merc. ad ulcera curanda aptus, sequenti modo.

℞. Calcis vivæ lib. iij. & extingue in lib. xxiv. aq. com. quam filtratione redde limpidam. Dein lib. ejus iv. adde sublimati com. subtiliss. pulv. scrup. ij. & brevi temporis spatio, is se præcipitabit in pulv. citrinum ulceribus malignis curandis appropriatum. Aqua inservire potest carnis luxurientis consumptioni.

Hic à Lazaro Riverio tam decantatum in suis centuriis febrifugum detegamus, cum præcipitati species sit, cujus ipse suboscurem & tenui velo obvolutam, fidelem tamen, & omni fraude vacuam descriptionem proponit, inquit: *Componitur ergo pretiosum hoc medicamentum ex triplici Hercule xij. laboribus ad summam nobilitatem evecto; quibus tandem quartus athleta additur, operis complimentum efficiens. Fit ex Sole, antim. & merc. 13. destillationibus. Quartus athleta, idest spiritus vini additur ad operis complementum. Clarius ita paratur:*

℞. Auri purgati ℥ß. solve in aquâ Regiâ, item in eadem aquâ regiâ solve ℥ß. vitri antim. seorsim, in aq. forti. autem solve merc. vini purg. ℥iij. solutiones omnes limpidissimas conjunge, & omnem humorem abinde destilla, quem iterum affunde, & rursus abstrahere ad xij. usque cohobationem, tunc isti pulv. præcipitato vini spiritum affunde, quem sexies renovatum ab eo abstrahere, tandem fixus, & insipidus pulvis sub tegula ignatur, quem Boavius suum Herculem appellavit, omniumque aliorum catharticonum speciebus anteponendum judicavit, tanquam domitorem luis venereæ, febrium perechialium, pestilentialium, vermium, aliorum morborum incurabiliū.

Notandum verò prædictam aq. regiam non esse conficiendam mediante sale armoniaco, quia nimium volatizat, & in sublimationem adducit merc. & vitrum antim. sed sale marino, vel gemmæ, quamvis & ejusmodi aq. regis valde volatizet, & proinde singularis industria requiratur, siquis hujus Herculis familiaritatem exoptet.

Describuntur ulterius innumeratæ mercurii præcipitationes à variis authoribus, quæ non absimili à supra descriptis fiunt; idè siquis eas desiderat apud eos videre poterit.

Nobiliora verò, & potentiora arcana, quæ ex mercurio parari possunt, ulteriori ejus fixatione fieri, ac per dicta solventia vulgaria fiunt, certum est: Nam Paracels. & Helmont. per liquorem immortalem alkahest dictum, corallatum, vel diaphoreticum parant mercurium, quæ sunt duo ex summis artis spagyricæ arcana, quorum singula valent ad omnes morbos curandos; tamen etiam deficiente liquore alkahest parari potest arcanum ex mercurio, media iterata ejus solutione in com. aq. forti, quod dicitur mercurius diaphoreticus. Sic Paracels. lib. de morte rerum ejus descriptionem tradit inquit: *Ut autem in præcipitatum redigatur merc. non alio modo procedendum est, quam ut in opt. aq. forti calcinetur postea graduata aq. fortis ab eo abstrahatur quinquies, plus, minusve, donec præcipitatus pulchrum colorem rubeum acquirat. Hunc præcipitatum dulcifica quantum potes: ultimo quoque rectificatum vinum ardens ab eo destilla septies, vel novies, vel toties, donec in igne candescat, & non*

aufugiat: tunc habes merc. præcipitatum diaphoreticum.

Helmont. mercurii diaphoretici tract. de febribus cap. 14. sequenti modo descriptionem tradit.

℞. Pul. Joan. de Vigo propriâ manu paratum, nam alioquin admisto minio, est adulteratus; prout quaecunque medicamen Chymicum, quod venale extat, fraude plenum est. Hic pulvis, affusus elemento ignis de vitriolo veneris extracti cum aqua regia cohobandus est quinquies, sub finem augendo ignem: nam fixatur planè. Et est pulvis valde corrosivus. Qui dein cohobetur decies cum aq. vitæ opt. dephlegmata; & vicibus singulis renovata; donec omnem corrosionem secum abstulerit. Et tum iste pulvis, instar sacchari, dulcis est.

Verum hæc Helmont. mercurii diaphoretici descriptio, non ita facilis erit, ut non requirat peritum artis spagyricæ, optimum artificem, exactumque Philosophum, qui ne dum rectè noscete sciat, verum etiam separare essentias ex metallis, seu sulphur essenziale; elementum ignis ab Helmont. appellatum. Quod idem advertit idem Helmont. cit. loco, dum inquit: *In preparationem ejus ingentis opere esse, nec solius putantis, sed vere scientis, est sulphuris veneris, seu elementi ignis, ejus preparatio, ex quo summa diaphoretici mercurii perfectio pendet.*

Verumenimverò licet Helmont. qui dum margaritas porcis subtrahit, velum ante oculos adhuc perspicacissimis ponat: nos tamen ingenuè aperiamus, quid sit elementum ignis ex vitriolo veneris.

Ignis iste, sive sulphur veneris aliud non est, nisi ea pars cupri, quæ per ærium contactum viridescit: pars hæc est à cupro est ignis industria separanda, ita ut remaneat metallum album; quod Anonymum dicunt, & non sit amplius cuprum; major in hoc arcano comparando difficultas in separatione hujus ignis veneris, qui sine totali cupri destructione haberi non potest, consistit. Fit eadem methòdo, quâ quinta essentia ex metallis extrahitur, cujus descriptionem Paracels. lib. 4. Archidox. de extractione quintæ essentia ex metallis tradit sequenti modo.

Metallum in aquam solvatur, postmodum hoc solutum per B. destilletur, & abstrahatur; purificeturque tamdiu, donec in oleum reducat, quod è phialis parvis, aut cucurbitulis per alembicum destilletur, & pars una metalli manebit in fundo; hoc iterum in oleum ut prius reducat, ac destilletur tamdiu, donec omne metallum ascenderit: postea purificetur iterum per mensem: lento demum igne rursus destilletur, & vapores primum ascendent, atque defluent in receptaculum, quos amovebis. Tandem ascendent obscuro duo colores, unus albus, alter verò juxta metalli naturam, & conditionem. Et cum ascenderint, omnino separantur in recipiente, sic ut essentia quinta maneat in fundo, color autem albus corporis nateat superius. Hac duo separato per tritorium, ac phialâ aliâ excipe quintam essentiam, cui vinum ardens affunde purificatum, & maneat cum ea tamdiu, donec prorsus acuat, postea coletur, vel separetur ab essentia quinta, & recens iterum affundatur: hoc toties feceris, donec acuitatem nullam percipias amplius. Tandem aquam bis destillatam affundas, quæ quidem abluatur, & ad suam dulcedinem perducatur; ita asservato. Hac viâ preparatur essentia quinta metallorum. Album verò si reduxeris, habebis inde malleabile corpus album, & metallicum, quod cognosci nequit, sub quâ specie contineatur. Plures aliæ viæ reperiuntur ad extractionem essentia quinta, quas quidem subicemus, quod à nobis extractions vera quintarum essentiarum non existimantur, sed tantum transmutationes, in quibus extractio nulla fit; nec venit in usum.

Ignis, sive sulphur veneris dum dicto præcipitato affunditur, sulphuri mercurii extraverso inseparabili thoro conjungitur, efficitque ut nunquam amplius in mercurii centrum se recipiat, luduntque tunc in pulveris superficie ambo sulphura, alterum mercurii, quod summum est resolutivum, & alterum Veneris, quod summum est anodynum, ex quorum

quorum reciproca virium consertione, in curando tot prodigia emergunt.

Hujus arcani energia, sive hoc medicamen præscripto jam instituto conflatum, sive aliud ex aliis mineralibus, alioque artificio confectum, dummodo diaphoreticam attigerit indolem, omnibus curandis morbis, qui curationem admittunt, erit efficacia præditum, eritque in arte medendi Catholicum, quo complebitur quicquid Physicus, & Chirurgus optare possunt sanando.

Hinc aliqui stante sulphuris veneris imperitia, adhuc absque eo diaphoreticum mercurium parare nituntur, qui non adeo perfectus, tamen omnia alia vulgaria mercurialia medicamenta sua activitate superat, ejus descriptio talis est.

℞. Pulv. Joan. de Vigo, qui fit ter præcipitando merc. per opt. aq. fort. & ad summam rubedinem redactum, adhibito igne forti in fine destillationis, cohoba, deinde quinquies cum opt. aq. regis, in fine cuiuscunque destillationis augendo ignem, & erit pulvis valde corrosivus, tunc cohoba decies cum spiritu vini opt. alkoholizato, vel toties donec dulcis f. ut saccharum.

Ufus ejus est in lue venerea, hydrope, febribus, ulceribus, omnibus ferè aliis morbis, qui ex materiali aliqua causa producuntur, ac foveantur; nam corpus humanum quantumvis sordidum purgat, ac abstergit, si prudenter tamen exhibeatur.

Dosis est gr. ij. iij. usque ad iv. in formâ pil. In febribus autem exhibetur ante paroxysmum cum aliquo sedativo, ut Nepent. pil. de cynoglossâ. In lue autem gallicâ, ulceribus, aliisque affectibus poterit exhiberi cum pil. vel confect. solut. Theriacâ, &c. Vel mane jejuno stomacho, vel etiam quandoque vesperti ante cœnam, ut videbitur.

Summa mercurii homogeneitas, non patitur propriæ essentiae separationem, sed aquæ elementaris adinstar ad ignem vel totus evolat, vel diu impermutatus in suâ essentiâ perseverat. Nam si in vapores cogitur, ac subtiliatur, non mutatur in se, sed à frigore percussus, in primum redit mercurium; non secus ac communis aqua, dum in vapores cogitur, non transmutatur substantialiter, sed tantum accidentaliter, ideoque sub vaporum larvâ, impermutata perseverat aqua, non secus ac erat prius. Patitur verò mercurius seminales impressiones, sub seminum fermentali activitate, ac secundum se totum hoc, vel illud facessit metallum vel semiminerale &c. Sicut & aqua, quæ etiam suâ homogeneitate summè gaudens, tantum à seminibus subacta, non patitur propriæ essentiae separationem à se ipsa, sed tota sub corporum genesi accretione materialiter perseverat.

Hæc verò non animadvertentes aliqui, varia dum conati sunt è mercurio, sicut & ex aliis mineralibus extrahere magisteria, ut salem, spiritum, oleum, &c. unde frustra tempus, operamque consumpsere, ac si aliquid spiritus, vel salis è mercurio extraxisset jactent aliqui, præsertim Alchymia, & Crysopepæia operam dantes, vel in errore versantur, vel alios decipere conantur. Nisi velimus dicere, quod si spiritus, vel sales hujusmodi mediis corrosivis dum è mercurio extrahere forsan tentarunt, ij nil aliud sunt nisi fortium spirituum sales volatiles eadem activitate, qua solvunt, vel fixati, vel adhuc volatiles permanentes, non autem mercurii, unde.

Aliqui spiritum mercurii album diaphoreticū ita parant.

℞. Merc. sublim. tenuiter pulverizati p. j. argilla rub. p. iij. m. & fac cum aq. com. globulos in umbra exsicandos, destilla dein ex retorta vitrea per arenam igne suppressionis (gradatim tamen) horis 2. adhibito prodit elegans spiritus, quem serva. Si quid mercurii sublimetur, cum recenti argilla m. & procede ut antea. Dosis gr. j. ij. iij.

Spiritum verò mercurii rubrum hoc modo.

℞. Merc. sublim. tenuiter pulverizati, limatura matris an. m. & resolve per deliquium in ol. flavum, quod diligenter collige. Residuo (quod non solum) affunde aq. com. ac extrahe sal: sal purificatum, & coagulatum denuò ol. conjunge, fietque aurei, vel crocei coloris. Destilla in arenâ ex cucurbitâ humili per alembicum brevis rostri, primò exhibit phlegma, quod seorsim colligatur, auctiori deinde igne ascendit rubedo, quæ partim in excipulum (quod mutatum fit) destillabit, partim in alembico, & rostro, butyri instar, adhaerescet: urge ignem, donec nihil amplius ascendat, tunc cessa. Phlegma destillatum unâ cum rubedine ad spondilia cucurbitæ elevata; redde capiti suo mortuo, reitera; destillationem per alembicum eundem, vix incallescens alembico, liquecet rubedo in alembico adhaerens exstillabitque rubicundissime in excipulum: postquam rubedo hæc extillaverit, mutato excipulo, suscipe phlegma subsequens, ac postea rubedinem aliquam igne auctiori, ut antea collige, idque repete tot vicibus, quot opus fuerit.

Ufus utriusque hujus spiritus magnus est, in primis verò rubri: expellunt per sudorem quodcumque in corpore noxium fuerit, aliisque medicamentis difficulter cedit. In lue gallicâ pustulæ hujus usu sponte cadunt, tubercula minuuntur, dolores sopiuntur, ulcera fætida manantia exsiccantur, & consolidantur.

Dosis g. j. ij. &c. in aq. theriacali, misturâ simpl. spiritu guajaci, decocto, & similibus.

Oleum mercurii diaphoreticum dulce ita paratur.

℞. Merc. sublim. q. v. solve in aceto destillato, digere, abstrahere acetum destillatum ad siccitatem, residuum in retorta digere cum spiritu vini rectificatissimi, donec fiat crassus liquor. Hinc destilla ex arenâ igne forti, & prodibit liquor instar lactis. Lactem hunc liquorem reasfunde materiæ in fundo relicta, & destilla denuò. Sic extillat oleum album, ac fragrans sine corrosione.

Curat ulcera maligna, cancerosa præsertim renum & vesicæ. Ufus tam internus quàm Externus.

Aliqui ex mercurio ita sulphur extrahunt.

℞. Merc. sublim. q. v. affunde acetum destillat. stent per septimanas aliquot, ut extrahatur flavedo s. a. Decantatos liquores destilla ad siccitatem, & habebis pulv. rubeum, qui est verum mercurii sulphur.

Vires Paracelsi maxima huic attribuit præconia, in curandâ podagrâ, epilepsiâ, morbo gallico, &c. quorum radicem per sudorem expellit. Dosis gr. iij. iv.

C A P U T IV.

De metallorum Preparationibus.

Explicatis jam in superioribus aliorum mineralium magisteriis, nunc ad ea enucleanda aggredimur, quæ ex metallis educuntur, singula in singulis articulis expendentes, circa quorum anatomen more nostro, quæ detegenda occurrunt, breviter aperiemus, initium facientes, ab auro, tanquam omnium perfectissimo.

A R T. P R I M U S

de Auro.

Aurum Sol appellatur à Chymicis, quia Soli, tum macrocosmico: seu cœlesti, tum microcosmico, idest cordi sympatheticè respondere creditur. Appellatur quoque Rex metallorum, quod principatum inter metalla sibi vendicat. Græcè dicitur χρυσός. Est aurum corpus metallicum nobilissimum, solidissimum omnibus metallis natura, & perfectione superius, fixissimum, & incorruptibile.

Com-

Compactum est in terræ visceribus ex principiis perfectis, sulphure, mercurio, & sale summè coctis, digestis, & maturatis. Ex sulphure quod est ad summum à naturâ sublimatum, & ab omnibus fæcibus, nigredinibus, & spurcitiis depuratum, ut nulum uspiam ex omnibus metallis esse possit. Ex mercurio, qui secundum naturam metallicam ad summum separatus, ac ab omnibus terrestreitatibus, & accidentibus liber in purum mercuriale corpus, ad summam perspicuitatem transmutatus est. Ex sale, quod est ad summum crystallizatum, tamque subtiliter sequestratum, & depuratum ab omnibus suis acrimoniis, acerbitatibus, aluminositatibus, & vitriolitatibus, &c. ut nihil adhærens jam habeat, sed exquisitè in se ipso ad summum elucidatum, & ad diaphaneitatem evectum sit. Ex sulphure citrinum obtinet colorem; ex mercurio compacto pondus reliqua metalla excedens, & constantiam; ex sale solidissimum, fixissimum, & incorruptibile corpus habet. Malleo maximè dilatatur, cum mercurio vulgi facillimè, præ reliquis metallis unitur.

Hæc tria principia purissima ita inseparabili thoro, & indissolubili nexu uniuntur, ut permanentia, & indissolubilia fiant, & *facilius est ex non auro aurum construere, quàm ipsum destruere.* Hoc ob ingentem unitatem, & optimam misionem, adeò fixam nan, ciscitur naturam, quod non modò communem sequitur permansionem, verùm etiam incorruptibilem ferè temperiem. Hinc est quod quanquam longioribus sæculis aurum in terrâ, vel in aquâ sepultum maneat, nunquam rubiginem contrahit: Sicuti in igne diutissimè permanens, non modò aliqua ex parte comburitur, aut evolat, sed & depuratus, & splendidius efficitur. Ad hæc ob optimam sui unitatem, nullo phlegmate, nulloque pingui redundat, ita ut perpetuò fulgeat, splendidissimum, que perduret. Quin etiam tractantium manus nullo colore tingit, nempe croceo, aut nigro, quem, admodum cætera faciunt metalla. Neque etiam aliquo odore, aut sapore gustantium, aut olfacentium, tum nares, tum palatum inficit.

Nullum habebat olim usum in medicinâ, Arabes primi tanti metalli vires experti sunt, atque suis compositionibus immiscuerunt, limatum, aut in foliola redactum, quam quidem crassam, rudemque ejus præparationem nostri pharmacopolæ adhuc retinent, à vulgaribus Medicis persuasi, qui aurum limma comminutum, aut foliatum languentibus propinant, quasi verò struthionum stomachos, ferrum digerentes habeant. Medicorum vulgus magnâ simplicitate aureas catenas, nummos, & his similia in liquore extinguit, vel cocturam facere molitur, & quidem aquâ simplici, in turbidâ quadam potione, in melle, in jure aliquo, aut vino ad confortationem spirituum, ac membrorum principalium. Nonnulli in confect. elect. multisque aliis medicamentis, miscent, ut in *Diathamaro* secundum descriptionem *Nicolai*, elect. de gemmis, elect. lætitiæ *Gal.* confect. cardiacis, aureisque Alexandrinis. Aliqui in aureis vasis, & edere, & bibere delectantur. Verùm impossibile est, aurum fixissimum metallorum à debili calore, & fermento ventriculi insito digeri, & actuari posse, quod igne vehementissimo, reliqua metalla vincente, lapidesque consumente, non uritur, sed purius, ac perfectius redditur: donec ad summum suæ perfectionis gradum devenerit, tunc in igne tanquam Salamandra jubilat. Non aurea majorum sæcula ad nos refluxerunt, quibus thesauri adeò vilescunt, ut ipsa ægrorum intestina, œsophagus, & labia, mentum, & barbæ obryzo incrustentur auro. Taceamus hanc insaniam, & prodigialitatem, nisi ægri quoque magno incommodo inde tentarentur, dum

scilicet actio chylicationis, suctio, & transitus chyli per lacteas ex intestinis, ejusmodi aureis corpulculis intervenientibus, turberetur. Nam quædam venarum osculis, in mesenterio, & intestinis sitis, se insinuarent; quædam citra alterationem, ut ingesta, per alvum cum excrementis inauratis descenderent; reliqua verò corporis Oeconomiam turbarent. Aurum limâ comminutum, aut foliatum, medicamentorum compositionibus admistum, nulum alium usum habet, nisi ut vulgi oculos pacat, & saturet. Verùm dum fallaci hoc auri fulgore plebis oculos demulcere volumus, saltem ea ratione id præstemus, ne sumptuum, & crumenæ pauperum immemores, illis fortunas simul, & sanitatem insania hæc nostrâ prodigialitate eripiamus.

Auri vires roborando cordi, spiritibus vitalibus, & sanguini mundificando dicatas esse tradunt propter mutua cordis, & auri effluvia sympathica, & magnetismum inter aurum, & cor, quod alienum à veritate esse supra allatæ rationes convincunt; applicari quidem posset extrinsecus majori in copiâ, atque dubio procul majori cum utilitate, vel nullo dispendio. Hoc unum scio, aurum in crumena gestatum, corroborando, & lætificando cor, præstans esse, contra melancholiam remedium.

Ut ab auro essentiam suis machinamentis melioris notæ spagyrici separarent, diu insudârunt; tandem nunquam mediis suis dissolventibus auri essentiam cum ejus destructibilitate, sicut & in aliis contingit metallis, extrahere: varii enim variis solventibus, licet id tentavere, tamen omnes operam, oleumque perdescentes, remansere delusi, etsi forsitan aliqui sunt, qui aurum potabile, quintam auri essentiam, sulphur auri, & similia arcana adepti fuisse jactent, ij. vel decepti decipiunt, vel alios decipere conantur. Etsi magisteria ex auro ad magnos usus conservant, ea nil aliud sunt, nisi essensificati spiritus, vel aquæ fortes supra auri corpus; vel si auri aliquid comminutum in se ipsis retinent, illud intransmutatum perseverat, & facile à perfecto spagyrico in pristinum aurum reduci potest.

Neque verò omnis virtutis auri expertes fuisse remur præparationes à *Paracels.* in *Archidox. lib. de Vita longâ* aliis in locis descriptas, ex eo quia *Paracels.* cum Circulato majori aurum dum tractavit, facilis fuit virtutis ejus aliqualis extractio. *Helmont.* etiam impossibile existimat ab auro. essentiæ separationem, ob summam ejus homogeneitatem, ut in *Progymnasmi. meteori §. 6. & tract. cui tit. pharmac. ac disp. modernum §. 55.* aliisque in locis fusè demonstrat. Quapropter frustra labore videntur omnes, qui conantur ex auro magisteria elicere, nisi prius aurum in primam sui materiam resolverint.

Vulgares verò varii spagyrici, tanquam summum arcanorum arcanum summè jactant, *aurum potabile*, quod multis modis per auri comminutionem per diversa solventia factam efficere conantur; præcipuum verò modum placet hic adducere.

4. *Auri g. v. solve. in aq. Regiâ, solum per ol. tart. per d. facti sensim præcipita in pulv. tenuiss. quem edulcora multis lotionibus per aquam puram factis, donec tota acrimonia aq. regis evanescat. Deinde exsicca levissimo calore solis (adverte ne exsiccet igne, quia magno cum fragore accenditur, diciturque ideo aurum fulminans, Græcè Κεραυνο-χρυσον, tum demum hunc pulv. fulminantem diss. in spiritu salis essensificato, & dissolutionem fove in B. tepenti per xv. vel in ol. seu essentia vitrioli, vel in sale tart. volatili, & serva ad usum.*

Circumfertur esse omnium membrorum curativum, & præservativum hoc arcanum, ac omnia alia artis spagyricæ arcana in virtute superare.

Dosis

Dosis est à ℥ss. ad j. in aquis cinam. caryophyll. &c. quacumque horâ dici.

Sunt etiam penè innumeræ aliæ auri potabilis descriptiones authorum, sed nullius forsan energiae, si quis eas desideret, penes eos legere poterit. In descriptâ autem auri potabilis præparatione, aliquid virtutis in esse remur, idque potius ex spiritu salis essentializzato, aut spiritu vitrioli, vel sale tart. volatili prodire, quàm ex ipso auro censemur, ob prædictas rationes.

Aurum fulminans, fertur esse in signe sudorificum, & Bezoarticum, cujus dosis est à gr. iij. ad iv.

Aurum fulminans complurima, quæ prius uti portenta in Philosophiâ suspiciebantur clarissimè demonstravit, nec amplius tot, tantisque verborum nugis rerum naturalium effectus, sub obscuro delitefcunt. Tonat tale aurum tanto cum impetu, ut nec Bombarda, vel aliud quidpiam ita vehementius explodendo aërem impetat. Flammam tamen, & scintillas non concipit, nec ut multi credidere deorsum fertur tantâ vi, ut durissima quæquæ subjecta, etsi ferrea perforet, neque vel levi calore agitata tonat; Siquidem sæpius periculum fecimus, nec horum quidquam, quæ vulgò circumferuntur vidimus quinimò duabus, vel tribus pilulis super ferrea lamina, alia lamella superinducta positis multo, jugique calore experti fuimus aurum tonasse, & lamellam ad superiora magno impetu enixam. Hujus impetuosa eruptionis tanto cum sonitu emissæ, causam explorare dignum videtur. Non ab aliâ exoriri existimo, quàm à sale armoniaco, & tartari oleo pedetentim infuso, quæ in solis corpus strictim adhærent. Etenim aurum, ut fusiùs supra explicuimus, ex perfectissimâ depuratorum principiorum mixture præcipue salis defæcati valdè fixum evadit. Sal verò armoniacum est admodum volatile, ideoque facillè sublimat, unde ne totum simul sublimet cum spiritus ex eo elicitur, madida argilla cohibetur, tum quia argillosæ particulae nonnihil suo motui resistunt, tum quia per ammoniaci corpus intermixtæ illud separant, ne totum simul junctis viribus sublimet, quippè mercuriali natura præditum sulphure abundat; Proindeque sal, & aquila cœlestis, sal mercurialis, &c. vocarunt.

Particulæ igitur salis armoniaci, utpotè volatiles minus impuræ sunt, magisque de ætheræâ substantiâ participant soli maximè cognatæ sunt (non enim agerent in aurum, nisi uniri peterent, sedemque sibi aptam quærent) ubi in auri particulas incidunt, facillè per cavitates, quas reperiunt, se intrudunt, illas solvunt, sedemque tam aptam sibi extruunt, ut ab omni motu desistentes arctissimè perstringantur, sal verò tartari paulatim instillatum (oleum enim nil aliud est, nisi sal solutum, ut diximus) magis stringit prius unitas particulas. Etenim aliquas, licet exiguas inter illas particulas inveniens, aptiorem quærit locum, unde ille motus excitatur, quem posteaquam invenit intra suas ramosas, seu crassiusculas particulas corpusculis salis armoniaci in illis auri fixatis, secum strictim velut intra labyrinthum involutis sistit, velut glutem inter illa implicitæ, in compactionem massam coguntur; si verò totum simul oleum immergatur magnum motum excitans, priorem compagem auri cum sale armoniaco exturbat, ita ut non possint priori sedi restitui, vimque fulminantem aurum amittet. His ritè expensis, facilis est ratio, unde magnus sonitus nascatur, quippè cum hæc compages à magno calore conetur exturbari (magnus debet esse calor, nam stricta unio resistit) particulae omnes simul vim rejiciunt; sed à calore superata (etenim facillè à suâ quiete jam acquisita, sal ammoniacum excitatur) sunt salis ammoniaci particulae utpotè volatiles, & ad sublimandum aptis-

simæ concitantur, paulatim tamen propter auri particulas, & olei intermixturem cohibentes illud, non secus ac argilla, postea verò à diuturno calore nimis percitæ, magnumque spatium exposcentes, ad suos motus describendos totius massæ vincula immoderato impetu disrumpunt, quia auri particulae, & olei durissimam compagem intexerunt. Unde omnes simul violenter dissociatæ erumpunt, amplioremque locum exposcentes, circumfusum aërem, tam subito, tantoque impetu propellunt, ut ingens sonitus inde oriatur. Tantus impetus idè omnes excedit, quia auri massa ex se aliis durior, durissima fit istorum corporum cohesione. Sparatio particularum ex illo videbitur manifestè, nam quod reliquum est, duarum specierum formam exhibet, coloris purpurei nempe, & albicantis.

ART. SECUNDUS.

De Argento.

Argentum à Chymicis *luna* dicitur, à græcis *ἄργυρος*. Est metallum perfectum, auro tamen ignobilius, & imperfectius, constans mercurio penè fixo, ac sulphure albo, etiam penè fixo, & sale vitriolato, non ita puro, sed poroso, non minus perfectis, quàm puris, sed non ita perfectè coctis, maturatis, & fixis ut in auro; non enim tam grave, nec tam fixum, aurum. Ideoque, etsi aliquo modo durat in igne, & in cineritio persistat: non tamen dura in cæmento regali, antimonio, sulphure. Dilataur post aurum maximè. Ex sulphure non perfectè cocto, album sumit colorem.

Est metallum proximè ad auri naturam accedens, eò ut aliqui aurum esse solo colore distinctum ab alio auro putent, sed qui per ignis anatomen argenti naturam cognoverit, cognoscer quoque ejus differentiam ab auro, nam habet in se sulphur quoddam separabile à suo mercurio, & sale, quod non habet aurum, quod ob summam sui puritatem, omnem extranei sulphuris admixtionem à se excludit.

Primi argentum introduxere in usum Medicum *Arabes*, qui non secus ac aurum, etiam medicamentis cardiacis immicuere; hinc adhuc viget in officinis foliati argenti usus; qua cum utilitate exhibeatur, patet ex supra dictis, cum de auro supra egimus; nam sicut sub argenti formâ perseverat; ita minimè medicamenti operationes perficere valere remur.

Deinde spagyrici argentum per ignis analysim tractantes, varia parare nituntur ex eo medicamina. Et quidem primò per calcinationem vitriolum ex eo parant, à quo deinde essentiam, seu tincturam, oleum, vel liquorem ab aliis appellatum eliciunt.

Calcinatio verò multiplex instituitur, & præcipue cum sulphure fit, & cum aquis fortibus.

Et quidem cum sulphure calcinatio argenti fit, argentum stratificando (prius tamen cupellatum & in subtilissimas bracteolas redactum) in crucibulo cum duplo sui ponderis sulphuris triti, & reverberando, donec sulphur totum flagret; & in auras abeat, quæ ambo adhuc ignita projicienda sunt in aquam puram, limpidam, & rursus quod remanet in fundo indissolubile, iterum cum duplo sulphuris triti calcinando, & eodem modo in aquam projiciendum est, idque toties repetendum, donec totum dissolutum fuerit argentum, & cum sale sulphureo in aquam migraverit, aqua deinde evaporanda est, donec cuticulam contrahat, & tunc in frigido loco reponenda est, & vitriolum cæruleum pulcherrimum in fundo congelatum reperies. Aquam decanta, & iterum evapora, donec cuticulam contrahat, & supra dicto modo

modo fac, ut vitriolum reddat, idque toties repetendo, donec omnis aqua prorsus exhalaverit.

Per spiritus autem fortes *lunæ* sic calcinari potest, ut vitriolum reddat.

¶ *Luna cupellata, & in subtiliss. lamellas redacta*
 § IV. pone in retortâ, & superfunde spiritus nitri, vel aq. fortis q. suff. ad eam solvendam. Deinde per diem naturalem digere, & destilla calore B. omnem humiditatem; tunc vase refrigerato superinfunde novum spiritum, digere, & destilla omne phlegma. Deinde aquâ purâ calidâ omne quod in massâ caruleam coagulatum est, dissolve, & filtra, & tandiu evapora, donec cuticulum contrahat, pone, ut diximus, in loco frigido ut vitriolum concreseat, & dicto modo procede ad omnimodam vitrioli extractionem.

Alii ad *lunæ* vitriolum melius præparandum, ut dictum est, dissolvendo lunam cum spiritu nitri bis, & probè evaporando humidum per distillationem, deinde quod in fundo remanet, ponunt in digestionem per 40. dierum spatium, quo tempore luna redigitur in aquam viscosam albam, quæ in loco frigido concrecet in vitriolum viride, & caruleum.

Laudatur *lunæ* vitriolum ad plures usus, ut in morbis chronicis, apoplexiâ, epilepsiâ, obstructionibus omnibus, &c.

Dosis est à gr. x. ad §iſs. in convenienti vehiculo, mane jejuno stomacho.

Sic autem parato ex *lunâ* vitriolo, conficit Chymici tincturam tali modo.

¶ *Lunam, diss. eam in aq. forti, & affusione aq. falsæ precipitatur ad fundum matræ in calcem candidam, quæ frequenti ablutione aq. communis edulcorari debet, & exsiccari. Hujus calcis* ʒi. salis præpar. ʒij. salis armoniaci ʒij. hæc probè m. in mortario vitreo, & reverbera per octiduum, elicitur tinctura spiritu vini alcoholizato, & circulatur.

Confert manîæ, & aliis cerebri affectibus.

Sed not. quod ablato menstruo remanet tinctura in formâ liquoris. Hæc eadem tinctura instar carulei ultramarini coloratissimi extrahitur ex limaturâ *lunæ* cum spiritu vini, in quo aliquid salis armoniaci fuit solutum, quæ ulterius postea ablato hoc menstruo, & tinctura, quæ remanet à salsedine liberata alkohole vini repetitis, cohobiis, in oleum elaborari potest.

Tinctura *lunæ* est diaphoretica, & aliquantulum anodyna. Cerebri inflammationi, nervorum convulsioni, morbo attonito, insanîæ, delirio, & melancholiæ maximè prodest. Ejus gutt. iij. vel iv. in aq. beton. saly. vel meliss. Est singulare quoddam remedium hepatis, lienis, datur in aq. cichor. centaurii min. scolopendr. Confortat omnia membra principalia, spiritusque animales mirificè exsuscitat.

Multa alia ex *lunâ* parantur medicamina, quæ si vobis placet præparare, non absimili methodo, ut supra dicta præparantur; unde ne tempus in *luna* teramus, sit.

ART. TERTIUS.

De Plumbo.

Plumbum, quod Saturno macrocœmico Chymicè comparatur, etiam macrocœmico saturno, lienî prodesse creditur, est metallum omnium ferè vilissimum, ponderosissimum, auro excepto, molle, lividi, ac nigricantis coloris. Constat ex mercurio copioso, impuro, & naturam antimoniam æmulante; Sulphure pauco, itidem impuro, indigesto, fetido, ac nigricante, & sale impuro, liquabili, & aluminoso.

In examine aliorum metallorum imperfectorum adhibitum, ea absomit, & una in fumum abripit, aut

in scorias convertit. Hinc ad perfectâ, & nobiliora metalla purganda, ab aliis metallis imperfectis adhibetur. Hæc operatio dicitur cupellatio, in quâ aurum, & argentum pura redduntur, evanescentibus imperfectis. Hæc Saturni proprietas, vertendi metalla imperfecta in fumum, aut in scorias in examine, sive cupellatione metallorum nobilium, tribuitur copioso ejus mercurio antimoniam naturam æmulanti.

Natura semper ad perfectionem, & puritatis culmen anhelat, & eatenus, quin metalla imperfecta, & impura ad perfectionem, & puritatem conducatur, separata imperfectione, & impuritate; Unde præterquam quod unumquodque metallum invicem transmutari potest, arte utente eadem materia supra terram, quâ ipsâ sub terrâ, & in suis cavernis; tamen plumbum in stannum, & argentum ope naturæ vertitur. Siquidem experientia nos docet, in mineris argenti reperiri communiter plumbum, & in nonnullis ambo simul permixta, ut argentum imperfectum videatur, ferè ob digestionis defectum: quapropter metallicarum periti rerum, diligenter easdem claudunt, meatusque omnes obfirmant, ne aer illuc penetret, & spiritus metallici egrediantur. Nam eo modo minera plumbi mutabitur, & fiet minera argenti per successionem temporis, quod tamen sæculum integrum, vel circiter excurrat.

Hinc ineptum clarè percipitur, quorundam stupidorum opinamentum, qui existimant plumbum, aut stannum, domorum fastigio impositum, sæculi unius lapsu in argentum transmutandum. Quippe nec solaris calor, nec confusa variorum spirituum, saliumque per aërem excursio, id perficere potest, quod proprii fermenti digestio in fodinis operatur, ut manifestum redditur ex rubigine continuo succrescente in illis laminis tecti, quæ densiores fiunt temporis cursu, etenim variæ particulæ acres illas assidue corroduunt, donec absument. Nec minus rationi, & experientiæ contrarium videtur, quod *Faber* dixit hanc nempe rubiginem cum metallicis spiritibus in loco optimè clauso conditam in perfectum metallum verti. Quippe clarum est continua erosione subtiliores, seu puriores metalli partes separari, ideoque in suâ compage amplius cum perseverare nequeat, crassiores, & terrestres derelinquuntur, ut quilibet experietur, si rubiginem, igne reverberii in crucibulo imponat, quæ in plumbum haud fundetur.

Plumbum per corruptionem facile reducitur in suum spiritum, cerussam, minium, lithargyrium, & postremò in vitrum, quæ sunt medicamina simplicia, composita verò sunt innumera, nam nullum extat emplastrum, & unguentum, quod non habeat cerussam, vel minium, vel lithargyrium pro basi.

Lithargyrium est excrementum spumosum è depuratione argenti, aurique, quæ fit fuso argento, vel auro commiscendo magnam plumbi quantitatem, igne follium per aliquod spatium administrato, residuum. Duo ejus sunt genera, unum argenteum, quod albi coloris, alterum aureum quod flavi coloris existit. Verùm non nisi coctione differunt, aureum magis vim ignis passum est, quàm argenteum. Aureum præfertur argenteo.

Vires siccat, & refrigerat, moderatissimè adstringit, reprimat, occludit, cava explet, extergit, sarcoticum est.

Minium tali pacto paratur, Funditur plumbum in matulâ terreâ, vel ollâ ferreâ, purgaturque scoriis, deinde aucto igne, ut olla candeat, continuâ agitatione cum spatulâ ferreâ reducitur in calcem, quæ cribellata postea, & diutius verberata transit in minium.

Cerussa quoque ex plumbo extrahitur ita.

¶ *La.*

℥. Laminas plumbi q. v. eas accomoda supra os vasis terrei ampli corporis, & lati orificii, affunde aceti acerrimi q. s. tege os vasis tela, ne quid expiret, relinque in loco calido, cum lamina soluta fuerint; precipitant in fundum vasis, tunc decanta aceti id quod clarum est; & quod remanet in fundo exsicca in sole, laviga supra marmor, traice per setam, & serva.

Præter hæc simplicia medicamenta, quæ per calcinationem ex Saturno eliciuntur, alia majoris energiae, ad multas morborum curationes perficiendas in arte paratur, &

Primò paratur saccharum, sive sal Saturni, ita

℥. Calcis Saturni, vel minii, cerussæ q. v. affunde acetum destillatum, stent aliquandiu, extrahaturque s. a. decantatos liquores filtra, humiditatemque abstrahendo coagula: sic habes sal saturni, quod iteratis solutionibus, & coagulationibus primò in aceto destillato, dein quoque in aqua purificari, & tandem ad crystallizandum poni poterit, reiectis in operatione facibus. Si sal saturni crystallizatum in cella reposuris, liquefcit paulatim, atque hac ratione ol. saturni per deliquium acquiri potest. Si solutioni saturni instillabis ol. tart. p. j. precipitabitur in magisterium.

Vires. Saccharum, sive sal, & magisterium (utriusque eadem est ratio) intra corpus sumptum suâ frigiditate libidinem veneream extinguit: Qui in cælibatu vivere constituerunt, & illo uti volent, consultius facient, si regionem saltem externam admisto oleo inungant.

Dosis gr. iv. v. vi. in vehiculo convenienti.

Extrinsecus arcet libidinem, si umbilicus, & priapus eo inungantur. (Nota si vicissim mederi velis, utere Balneo Laconico, & inunge umbilico oleum nucis moschatæ destillatum.) Mira quoque præstat in ulceribus corrosivis, malignis, cancris, impetiginibus, ambustis, ac inflammationibus. Dissolvit tumores duros, & scirrhusos, applicatur commodè contusionibus, confert inflammationibus, rubedini- que oculorum, in aq. ros. & euphrasie.

Secundò paratur spiritus ardens Saturni, ut

℥. Salis saturni, vel potius ol. saturni per deliquium q. v. destilla per retortam vitream lutatam, cui alligetur amplum recipiens, juncturis opt. clausis, aliter non parvam portionem amittes, & fragrantiam ipsius spiritus, quæ exsuperat omne vegetabile; procede destillando, servatis ignis gradibus, primò exibat fumus albus, postea ol. rubrum, ab oleo destillato primò separabis oleum flavum supereminens, & aliud ol. rubicundum, quod se ponit in fundo, & replicans destillationem, separabitur phlegma à spiritu ardente.

Hunc odoratissimum saturni spiritum, servabis tanquam pretiosum Balsam. ad varios profligandos morbos, tam internos, quam externos.

Ufus. Sudorificus est, hinc prodest in peste, melancholiâ hypochondriacâ, febribus ardentibus, morbo gallico, &c. Ufus internus hujus spiritus non est ita tutus, ex eo, quia virilitatem destruit, & emaculat, ideo illum præbere non debemus conjugatis.

Dosis à gutt. ij. ad iij. in vehiculis appropriatis.

Tertio paratur Butyrum saturni tali pacto.

℥. Lithargyrii, vel minii, q. v. reduc in pollinem, cui affunde acetum destillatum ad supereminentiam duorum digitorum m. in vase vitreo, stent simul per 24. horas, sed tertia quaque hora agita materiam, ut fundum petat, post residentiam acetum stillatitium clarum per inclinationem separa, & serva, dein ℥. hujus liquoris partes ij. ol. amygdal. dulc. partem. j. m. guttatum ol. in vase plumbeo, vel aneo, ut f. Butyrum.

Ufus Butyri saturni est ad omnia, quibus convenit unguentum rosaceum, & multo potentius agit. Præterea ambusta omnia sanat, & citissime ad cicatricem conducit, dolores hæmorrhoidum mitigat, & demulcet. Ulcera maligna, & depascentia compes-

cit, & temperat ne ultra progrediantur; & dolores extinguit. Applicatur exterius cum petiis lineis aceto madidis, & expressis: ejus usus frequenter iterandus, præsertim in inflammationibus, & ambustis, quia corpus ejus citò disperditur ab inflammatione.

Quartò tinturam saturni parant alii hoc modo.

℥. Crystallor. saturni cum aceto destillato facti, & edulcorat. q. v. extrahe cum spiritu vini, filtra, digerendo defæca, (subsident enim facies) abstrahere tandem vini spiritum, & remanet tintura rubra in fundo.

Præstantissima est medicina in mania, melancholiâ, quartanâ, phthisi, lienem aperit, in melancholiâ hypochondriacâ apprimè, conveniens est. Dosis gutt. ij. iij.

Quintò ex saturno excellens cosmeticum paratur, dictum lac virginium, quo virgines uti deberent, ut

℥. Alum. crudi ℥ iv. decoquantur ad tertias in aq. font. lib. ij. Postea. ℥. Lithargyrii lib. ℔. aceti vini alb. lib. ℔. Decoquantur ad residuum lib. j. colentur, & commisceantur ambe aquæ, & spatula tamdiu agitentur, donec albescant.

Cosmeticum est medicamentum, cuti perpoliendæ, ac manibus lævigandis accommodum, faciem tergit, lentigines delet, cutis infectiones adimit, nec non serpigines, lichenes, impetiginesque persanat.

Johannes Schroderus lac virginis hoc modo describit.

℥. Aq. solan. nymph. lactuc. aceti an. ℥ij. dissolvantur in his lithargyr. ℥j. cerus. candida ℥ iij. camphor. ℥j. stent aliquot horis, dum resederint, quæ crassa sunt, tum transcolentur per filterum, aut cribrum setaceum.

Ufus magnus lactis hujus est, non solum in decorandis virginibus, acquirendoque nitore faciei, sed & in scabie emendanda, sanguineque sistendo, tum ad passam frontem explanandam, exporrigendamque.

Sexto parant alii aquam saturninam, sive Æsculapii vomitoriam, ut

Distilla acetum fortissimum in alembico plumbeo magno, abjiciendo quartam partem aceti primò extillantis, tanquam nimis debile, reliquum excipe ad siccitatem ferè totalem, cavendo tamen ne ab aceti mellagine retinuum acquirat odorem.

Dulce est gustui, datur ad ℥j. ij. iij. usque ad iv. in febribus intermittentibus pro vomitorio, & contra epilepsiam phlegmaticam à ventriculo suscitatum.

Tandem ex saturno paratur, eliciturque mercurius tantopere ab Alchymistis expetitus, ad metallorum transmutationem, qui tali methodo elicitur.

Fiat lixivum ex cineribus cavell. lib. j. ciner. sarment. vitis lib. iv. calcis vivæ lib. j. silic. ust. lib. ij. cum aceto destillato. In hoc lixivio solve saturn. limat. & quando lixivium lactescit, injice Borac. (tertiam partem respectu saturni injecti) ut solvatur: dein destilla gradatim, & extillabit tandem in receptaculum mercurius currens.

ART. QUARTUS

De Stanno.

Stanum à Chymicis dicitur Juppiter, quod Jovi macrocosmicos sympathicè conveniat, & proinde Jovi microcosmico, id est epati. In veteri medicinâ ferè nullus ejusdem erat usus, at Neoterici Chymiam profitentes, in medicinam introducere. Est metallum molle, mimus tamen ductile reliquis, & veluti aridum, frangibile sub malleo, & incude: album, unde vocatur plumbum album, resplendens cum lævore quodam, & argento ferè simile; Est naturæ amicum. ut quotidiano usu comprobamus. Saturno, seu plumbo longè præstantius, atque ejus materia, à plum-

bi materia valde nobilior, hinc ab eodem plumbo discrepat duritie, candore, & minori ponderositate. Permanet in igne, sed in vehementi evaporat, & in auras convertitur. Facile unitur plumbo, unde stannarii, cum plumbum, aut stannum durum reddere contendunt, commiscunt ista duo, in unam massam, quæ multo durior evadit, quam si ista separata essent.

Constat ex iisdem, quibus cætera metalla, principis: mercurio puriore (in genere ignobilium) maxima sui parte, molliore, & fugaciore, quam metalla duriora, fixiore verò quam plumbum; sulphure albo, sicco, impuro, & minus maturo; & sale dulci metallico sui generis.

Ex Jove non inferioris ordinis parantur medicamina, pro languentium salute, licet *Quercet.* existimet stanni usum in medicina esse nullum; nos verò contrà, ut experientiis notum est, ejus necessitatem, & usum nunquam satis celebrare possumus, &

Primò parant sal, aut *Vitriolum Jovis* tali modo:

℥. Jovis in Angliâ nati q. v. solve in aq. forti, facta ex alumine & nitro. Quiescat ita solutio, & videbis calcem Jovis albam, instar nivis, ad fundum vasis precipitari, quam sublimari oportet, sicuti cum flores albi antimonii parantur, & invenies pulv. albiss. instar pollinis, in capitello sublimatorii, qui in aceto, vini, ter destillato, solvendus, & integrum biduum digerendus, vas sæpè agitando. Dein eo, quod solutum est, per inclinationem effuso, aliud acetum vini reasfundendum super id, quod adhuc dissolvendum restat: & omnia menstrua, usque ad siccitatem per M. B. extillanda, bonusque vini spiritus super id, quod in fundo vasis remanebit, fundendus, digerendus, decantandus, & alius spiritus substituendus, donec totum solvatur. Tunc oportet duas tertias spiritus per B. extillari, & reliquum in frigidum collocari, ut crystalli formentur, quæ separata in liquorem resolvuntur, si in locum humidum, super marmor, ponantur.

Ufus. Gutt. iij. aut iv. in umbilico fæminæ hystericæ calidè confricata, uteri suffocationem statim tollunt. Hic idem liquor summum est remedium in morbis venereis. Curat omnis generis ulcera fætida, fistulas, lupos, cancos, noli me tangere, & alia carcinomata maligna. Duæ, aut tres gutt. exhibitæ intra corpus, potenter alvum movent.

Crollius hic idem Jovis sal, ita faciliore via parat.

℥. Cinerum stanni aperto igne sine sophisticatione parati q. v. salem non aqua, ut habent irriti vulgarij descriptionum labores, sed aceto destillato extrahas, quem postea à suo sale aqua pluviali, solvendo, filtrando, & lenissimè in B. evaporando septies edulcora.

Ufus. Secretum, & efficacissimum in suffocatione calidè umbilico inunctum: matrix ubi sentit calorem, confestim in locum suum redit, nec amplius inde movetur.

Dosis gr. iij. tribus, aut quatuor auroris continuis in aquâ artemisiæ, vel aquis cordialibus.

Parant secundò ex Jove non satis laudabile medicamen, qui dicitur *Juppiter diaphoreticus*, ita

℥. Jovis Anglicani limati, in scutellâ terreâ non vitreatâ, calcinati ℥ij. merc. sublim. ℥ iv. simul m. & per retortam destilla, igne arena, apponendo vas recipiens aq. semiplenum: cumque destillare inceperit, da ignem suppressionis moderatum, donec omnis liquor extillaverit, & precipitatus fuerit in aquam. Quod autem ad collum retortæ sublimatur abraditur, & cum eo quod destillatum est, per noctem digeritur. Aq. spiritu vitrioli impregnata separatur, & ad usus servatur. Calx verò exsiccatur.

Ufus ejus est in omnibus morbis, in quibus movenda est corporis diaphoresis. Dosis à gr. iij. ad vi.

Theophrastus Paracels. ex Jove, & mercurio nobi-

D. Car. Musvani Oper. Tom. 1.

le medicamen cõctione parat, qui dicitur *mercurius diaphoreticus*.

℥. Mercurii cum stanno coagulati q. s. redigantur in tenuissimum pulverem, qui dein pulvis in aureâ scutellâ in aceto vini opt. constituta, ac vino sublimato repleta aliquandiu asservetur, tandem vinum illud alcoholizatum accendatur, idque aliquoties iteretur, & videbis vinum, mercurium, & stannum in quandam oleitatem resolveri.

Ufus hujus olei, inquit, est, ut ejus gutt. j. in vino opt. exhibeatur: atque æger stragulis opt. tectus ad sudorem se componat, sudoris autem normam, ac modum experientia abundè docebit. In lue gallicâ persanandâ adhibetur.

Tandem aquam ophthalmicam utilissimam *Angelus Sala* nobis descriptam reliquit.

℥. Calcis Jovis ℥. iij. aq. mell. virginici lib. j. circulentur per mensem Chymicum in ventre equino, & separando subtile à spisso, servetur ad usum.

Ufus. Præservat visum senibus, si accipiatur hujus liquoris per duas, vel tres vices in hebdomadâ in convenienti dosi, cum æquali portione vini albi. Præservat etiam ab inflammationibus, sistit, & curat fluxiones corrosivas, & aufert maculas externas.

Plura alia ex stanno confici medicamina, atque labores describi possent: utpotè oleum ex gummi Joviali, sulphur, flores, crystalli, & mercurius currens. Verùm si quis ea exoptat *Clossann*, & *Schroderum* adeat.

ART. QUINTUS

De Marte.

Ferrum, quod *Mars* à Chymicis dicitur, etsi detestandum utpotè mortis instrumentum, attamen ad vitæ præsidium est comparatum, nam inquit *Plin.* hoc tellurem scindimus: ferimus arbuta, ponimus pomaria, vites squalore deciso annis omnibus cogimus juvenescere. Hoc extruimus tecta, cædimus faxa, omnesque ad alios usus ferro utimur. Sed eodem ad bella, cædes, latrocinia, non cominus solum, sed etiam missili, volucrique nunc tormentis excussio, nunc lacertis, nunc verò pennato, & aliis recter in perniciem hominum inventis.

Ferrum est metallum imperfectum ex iisdem, quibus cætera metalla, constans principiis, ex paucis mercurio, & plurimo sulphure fixo; minus liquabili, crudiori, seu ex sulphure, & sale, quæ partibus terreis crudioribus immista sunt: Inter quæ sal atque sulphur dominio superant mercurium. Hinc accidit, quod metalla quò majori, & copiosiori abundant mercurio, eò facilius liquantur, & malleo extenduntur, unde ferrum, quia minimum habet mercurii, idèd diù ignitionem sustinet, tardissimè funditur, & malleis non cedit, nisi calefactum, & promptè calcinatur. Difficile etiam mercurio jungitur, cum ejus minus obtrineat.

Est præterea aliqua differentia inter ferrum, & ferrum, quò ad loci natale solum, climata, & ferti fodinas, id dum quod præstantius est, & purius chalybs appellatur, qui tamen si naturaliter defæcatus è terræ visceribus elicitur; ars etiam ferrum in chalybem excoquere didicit ita.

℥. Ferrum in virgulas, vel lamellas digiti majoris crassitudinis adductum, virgulæ vel sint rotundæ, vel quadratæ parum refert, in vase terreo oblongo, & harum. f. s. s. s. & capaci cum duabus partibus pulv. carbonis salicis, aut sagi, & una parte rasuræ cornu bovis, vas undique luto probè munietur, idque per 4. vel 6. horas pro quantitate ipsius chalybis in furno venti cum ardentissimo igne excoquatur. Exacto tempore, & refrigerato vase, chalybem invenies

perfectissimum. Quod si artifex emolumentum majus ab hoc opere percipiat, pro lamellis, & virgulis, instrumenta cuiuscumque generis, gladios, enses, & alia ex ferro simpliciter conficere poterit eaque hoc artificio in chalybem adducere.

Ferrum, præ cæteris metallis in medicinas destinetur, ex eo pharmaca paucis expensis, & solertia reliquis palmam præripientia parari valent; attamen uberior ejus proventus, & frequentia, quâ ubique extrat, nonnihil sibi derogare videtur: cum ea solum sint cara, quæ rara.

Antiquissimus fuit ejus in medicinâ usus, tam intus, quàm deforis; crudum, limatumque nostri exhibuerunt majores: sed recentiores Chymiam profitentes, varia, jucunda, & infallibilia pharmaca ex illo conficiunt, quæ diversis dotata sunt viribus; adstringendi, & aperiendi, juxta diversas ejus operationes. Vis aperitiva in volatiliori potissimum parte consistit, ac proinde in sale, & sulphure: adstrictiva in fixiori, adeoque in parte terrestri latitat, aperit obstructions, & aperta obstruit, pungit (ut dicitur) & ungit, sauciat, & sanat.

Medicamenta, quæ ex Marte spagyricè parantur sunt Potissimum.

Primò per calcinationem *Crocus Martis*, qui tam variè à Chymicis præparatur, ut penè infinita, & varia extent apud authores recepta; sed nos selectiora adducemus.

4. *Limatura chalybis à sordibus ventilatione, & ablutione diligenter mundata lib. ij. salis prepar. lib. iij. m. simul, & in ollâ terreâ reverbera per diem naturalem: massam exime, & tere: dissolve in aq. calidâ, & lava toties, donec ab omni salsedine & terrestreitate liberetur. Exsiccatur deinde, & in pulv. subtilem tundendo, & cribellando reduciuntur. Postea reverberantur per viij, vel x. dies, donec superficies eleveatur & in crocum rubicundissimum impalpabilem, quo ablato, reliqua pars toties, & tamdiu reverberetur, donec tota in crocum abeat. Vas terreum limaturam continens habeat operculum, ne cineres super crocum decendant, ita tamen elevatum, ut inter vas, & operculum flamma liberum habeat transitum.*

Crocus martis omnium optimus, & ad medicinæ usum præstantissimus est, si sola limatura martis sine additione salis communis, & alterius heterogenei per se in igne reverberii florificetur, & postea per aquam dulcem à sordibus eluatur, qui autem cum corrosivis, salibus, &c. conficitur, periculo non vacat, melius autem, & citius procedit operatio reverberationis, si priusquam furno reverberii committatur, limatura martis aliquoties puerorum urina conspergatur; hac enim ratione inter reverberandum surgit in florem uno, atque altero die, qui tamen quotidie colligendus est, ne ignis violentia reverberii pereat, aut ex rubicundo colore in nigrum vicissim demigret, ac desinat.

Usus croci martis vulgaris internus est ad fluxum ventris, diarrhœam, dysenteriam, gonorrhœam, hæmorrhagiam quamcumque sistendam, sed cautè procedendum est; sæpe enim hujusmodi adstringentia tempestivè non adhibita majora pepererunt pericula. Quò circa sumentes, prius medicinis attenuantibus, & alvum subducentibus purgatos esse oportet. Externus ejus usus est in exsiccandis ulceribus, ac vulneribus.

Dosis à gr. x. ad xv. & ad ℥j.

Paratur etiam *Crocus Martis* è laminâ chalybis candente, & scintillante immissa in magdalleonem sulph. cujus vi chalybs, liquefit, & decidit granulatum in vas suppositum frigida, vel aceto plenum. Granula exsiccata teruntur in pulv. subtilissimum, & si placet in crocum reverberantur spatio 6. vel 8. horarum.

Usus, Virtutem hic crocus habet obstructa viscera aperiendi, & humores crassos attenuandi: unde prodest

in cachexiâ, (hæc martis calcinatio est basis pulveris cachetici *Quercet.*) pallidis virginum coloribus, ictero, menium, Jecoris, lienisque obstructionibus, affectu hypochondriaco, & similibus.

Alii alio modo crocum martis parant, ut

4. *Strictura martis q. v. phiala vitrea indita, acetum destillatum acerrimum affunde, locoque aprico expone, ut per se exsiccetur: hoc toties per integrum mensem repetere, deinde per biduum reverbera, & tabula humida ad crassitiem j. digui insperge, inde enim grossitiem iij. digitorum acquirit, suque subtilis veluti lana, & in colore purpureus.*

Hujus vj. vel vij. gr. sumpta omnem hæmorrhagiam, & etiam dysenteriam compescunt.

Parant alii tincturam croci martis tali methodo.

4. *Limatura martis, & ei acetum destill. affunde & per aliquot dies ita dimittere, ut extrahat dulcedinem, quæ parim erit pulchra; & rubicunda, partim pallida pro ratione chalybis. Tunc acetum abstrahere, & aliud affunde, idque tamdiu repete, donec nil amplius extrahatur, quod ij. vel iij. mensibus fieri solet; hoc tempore elapso omnes effusiones commisce, & per B. destilla; residuo spiritum vini affunde, & digere: ita enim tincturam extrahit, tunc spiritum vini abstrahere, & alium affunde, & s. a. ita procede, habebis tincturam verissimam martis.*

Hæc tinctura ad obstructions pertinacissimas hepatis, lienis, venarum meseraicarum & matricis; ad icteritiam enim, & hydropem incipientem est efficacissima pondere ℥j. cum decenti liquore in potu sumpta.

Ab Osualdo paratur croci martis essentia ita.

4. *Scoriam ferri caruleam vitrescentem, rejectam in illis locis ubi minera ferri funditur, tere in pulv. minutum, pone in vitreo, affunde acetum vini destillatum acerrimum, stet in calore mediocri per xiv. dies, & tingetur colore rubro, filtra, & abstrahere in B. remanet materia rubra, ter, vel quater aq. plur. abstrahitur, ut sapor aceti evanescat: potest etiam prius, in tigillo, in arenâ calidâ parum calcinari movendo; ut aceti evanescat aciditas, & postea cum aq. edulcorari, si debite tractetur, spontè se in cellâ postea pars in ol. supra marmor. resolvit.*

Usus. Conducit in sistendis mensibus, ac fluxionibus intempestivis. Prodest albæ profluvii mulierularum, gonorrhœæ, hæmorrhoidibus, dysenteriae, fluxui hepatico, & diarrhœæ, urinæ incontinentiæ, & diabetæ. Hæmorrhagiæ internæ, si ejus à ℥j. ad ℥ss. cum succ. cydon. condensato, seu conf. ros. ℥iij. assumatur, aut vulnèri sanguinem fundenti aliquid inspergatur. In omnibus jecoris, & lienis obstructionibus deploratis, sed sumentes prius medicinis (ut diximus) attenuantibus, alvum subducentibus purgatos esse oportet. Lienosis datur ex aquâ asplenii, adianti, tamarisci. In hepatis affectionibus in aq. intybi, cichor. agrim. exhibetur, tunc sistit sanguinis sputum. In morbis dissolutis, hydrope, & aliis, ubi consolidatione opus. Ventriculum corroborat, & nauseam tollit in conf. ros. vin. generoso.

Dosis à gr. viij. x. xij. ad xv. in vino rubro, aq. plantag. bursæ pastoris, tormentillæ, in conf. symphyti, &c.

Secundò parant ex chalybe *Vitriolum martis* ita.

4. *Chalybem, & cum sulph. calcina. eo nempe modo ut sulphur chalybis ad summum candefactio super aq. admoveas. Hoc enim facto chalybis statim liquefit, & in aquam destillat: hunc itaque ex aq. exemptum exsicca, tenuissimè contere, ol. sulph. acidum rectificatum affunde, aliquamdiu digere, & postremo in aquam destillatam infunde confidet hoc pacto vitriolum non contemnendum.*

Alii tali pacto martis vitriolum conficiunt.

4. *Spiritus vitrioli, vel sulph. per campanam facti licet*

non reſtificati ꝑi. aq. com. iij. in matraccio, & adde limaturæ martis ꝑi. hocque aſſervatum colloca in cineres calidos, ut omnia bulliant lentiffimè ſpatio 6. horarum. Poſtea in-
frigidari ſpontè permittè: invenies in vaſe generatum vitriolum viride, ſplendescens, quod calore diſſolvitur, frigore coagulatur.

Nos verò ita martis vitriolum conficere ſolemus.

℞. Limaturæ martis mundat. ꝑi. ſpiritus vitrioli, vel ol. ſulph. per campanam facti ꝑi. iv. m. in matulâ, & ſtatim ſpiritus vitrioli, vel ſulph. ebullit, ſtent ſimul ſpatio 24. hor. affunde poſtea aq. com. ꝑi. iv. & filtra calidè per chartam emporeticam. Deſtilla lento igne in vaſe vi-
treo, quouſque appareat cuticula, tunc permittè refrige-
rari in cellâ vinariâ per aliquot horas, & invenies mar-
tis vitriolum, quod amove, & reitera ad omnimodam vi-
trioli extractionem.

Uſus 1. Eſt blandè vomitivum, ſi exhibeatur ad ꝑi. 2. Ad aſthma in ſyrup. pectoralibus ad gr. iij. 3. Eſt medicamentum ſpecificum in ſtrangulatu uterino, & hydrope matricis. 4. In ſuppreſſione menſium. 5. In pallidis virginum coloribus. 6. Hydrope. 7. Scirrho hepatis, lienis, & meſenterii. 8. In obſtructione he-
patis, lienis, & meſenterii. 9. Eſt ſingulare reme-
dium in melancholiâ hypochondriacâ. 10. Tandem in
cancro, &c.

Parant tandem alii ſpiritum vitrioli martis calcinan-
do martis vitriolum, deſtillant proceſſu, quod vi-
trioli ſpiritum eliciunt, aſſervantque ſine rectifica-
tione, aut phlegmaris abſtractione, ne ſpiritus ejus
ſulphureus tollatur. Eſt enim hic ſpiritus gratiſſimi
ſaporis, cum moderata aciditate dulcedinem quandam
ſapit. Hepati, lieni, & ventriculo roborando; tum
etiam obſtructionibus eorundem reſerandis efficax eſt.
Ventriculos cerebri permeat, unde epilepticis, & apo-
plecticis deſtinatur, in vehiculis quibuſcumque exhibi-
tus.

Ex marte varia componuntur medicamina, ut ſunt
vinum martiale, rotulæ, pilul. elect. ſyrup. & ipſe
mars potabilis, quæ cum ſint vulgaria, meritò omit-
timus.

ART. SEXTUS.

De Cupro.

CU, ſeu cuprum, Venereum ſpagyrici appelli-
tant, quod cum Venere cæleſti in macro-
coſmo, cumque generativis partibus in microcoſmo
ſympathiam habet; unde ſal albus ex chalcanto Ve-
neris præſtat, ad certiſſimam omnium morborum
ſanationem, qui matricem infeſtant, & præcipuè
ſuffocationis pericula. Idem ſal cum pari quantitate
ſalis nitri cryſtallizati junctum contra dyſuriam; uri-
næ ardores, & renum inflammationes ſolacium præ-
bet. Spiritus acidus opem fert illis, quibus deest
facultas retentrix ſeminis, & qui perpetuâ gonorr-
hœâ laborant. Eſt metallum imperfectum, durum,
ac ſolidum, igne fuſibile, & ſub malleo extenſibile
conſtans ex paucis mercurio citrino impuro; ſale ru-
bro; & ſulphure infixis, purpureo, & impuro, non-
dum benè maturatis. Eſt hinc auro cognatum, &
principia, ac ſemina auri in ſe continet: unde ſi ma-
gis ejus materia fuiſſet cocta, aurum dediſſet puriſ-
ſimum. Eſt enim in cupro ſulphur rubeum, ſed in-
fixum & impurum valdè, natura non potuit ipſum
figere, & depurare ob temporis anguſtias, quas ha-
buit in figendo, & depurando; opus enim incæp-
rum jam rapiunt avari, & aurum inde fieri expec-
tare nolunt, malunt cupro uri, quam poſteris au-
rum futurum relinquere: ergo quod natura non fe-
cit, ars, naturam ſequendo, idem ipſum poteſt.

Laudatur æs, quod reperitur in inſulâ Cypri Du-
D. Car. Muſſan. Oper. Tom. I.

plici colore dotatur; unum quod in colore eſt au-
ro ſimile, & à latinis aurichalcum appellatur; alterum
quod rubrum eſt, abſolutè æs vocatur. Chymici par-
viſcientes rerum colores, abſque ullo discrimine æs
& aurichalcum Veneris nomine indigitant, & licet
æs, & aurichalcum in ſuperficie diverſos oſtendent
colores, tamen Chymici naturæ penetralia trutinan-
tes, apertè oſtendunt hoc nobile minerale, intus ju-
cundiffimum, cyaneum habere colorem, ut patet in
multis medicaminibus, quæ ex eo parantur.

Cæterum cuprum inſalubre metallum eſt ſive cru-
dè, ſive ſimpliciter in ſuum vitriolum reſolutum,
ſive extractum mediante aliquo ſimplici menſtruo. Si-
ve enim acètum, ſive alius ſuccus acidus, vel liquor
ſalinus urinoſus æri affundatur, aut vaſi æneo in-
fundatur, nil aliud elicitur, niſi inſalubre vitriolum
cærulei coloris, ſapore amaro, æruginoſo, & nau-
ſeoſo, ſtomachi cum inteſtinis œconomiam ſubver-
tens, ac legitimi veneni mineralis ſymptomata, ef-
fectusque produciens; quæ ſymptomata, pravosque
effectus patiuntur, qui vinum in æneis vaſis potant,
propter viride æs, ſive vitriolum ex ære ab acidira-
te vinoſa extractum, ſive reſolutum. Monendi ſunt
itaque pharmacopolæ, ne ſua medicamenta; quæ
acredinem, & aciditatem ſapiunt, in æneis, aut ex
aurichalco paratis vaſis, conficere velint: ſed po-
tius in ferreis, è metallo omnium ſaluberrimo, aut
terreis, lapideis, vitreisque inſtrumentis, acria, aut
acida, vel ſaltem vinoſa, medicamenta parent. Ne-
que per hoc omnem uſum Medicum cupro denega-
re, ſed tantum crudi, aut ſimpliciter ſoluti æris
uſum internum improbare intendo; artiſcioſiora ve-
rò & Philoſophica ex ære parata medicamenta, non
ſaris in medicinâ commendare poſſum; *Helmont* enim
ex ære elementum ignis, ex vitriolo Veneris parat,
quod eſt ſummè anodynum, cujus extractionem cum
de mercurio egimus, docuimus.

Æris uſus antiquitus fuit ante argentum, & pe-
nè etiam ante aurum. Virtutes ejus, & facultates
ab omni ævo nobis innotuere. Veruſſimus *Hippo-
crates* uſus fuit intrinſecus, & extrinſecus, ad hydro-
pem, ad pleuritidem, &c. *Galenus* ejus uſum in ex-
trinſecis morbis multum commendat, in intrinſe-
cis liberè faterur de eo, ac de aliis mineralibus pe-
riculum nullum feciſſe, ut qui in his non eſſet val-
dè eruditus: de hydrargyro, quem non eſſe de ſponte
naſcentibus dicit, manifeſtè denotat. Poſteriores *Græci*
nec ejus intrinſecum uſum commemorant. Ad ulcera
verò ſuis unguentis, & emplaſtris ſæpius miſcebat
æris ſquamen, ejus eruginem, florem, & uſum.
Medici vero Chymicâ arte edocti, relicto ære cru-
do, alias præparationes agnoſcunt his longè præſtan-
tiores, ex, quibus frequenter experimur.

Primò Veneris crocum tali pacto parant.

℞. Laminas Veneris f. s. s. s. cum ſale præparat.
calcina paulatim leviter igniando. Poſtea ignitas in aquam
inſice, atque à nigredine benè elue, iterumque f. s. s. s.
calcina, atque elue ut prius. Tandem coque, ac repo-
ne, ut ſubſideat crocus, quem edulcora aquâ, & exſicca-
tum in vitro debite munitum ſerva.

Veneris crocus præditus eſt virtute ad ſtringente, &
exſiccante: cujus uſus, ut plurimum in externis, qua-
lia emplaſtra, unguenta, & pulveres adſtringentes
ſunt. Proſicius eſt ad exſiccanda ulcera, quæ copio-
ſo humore madent.

Non abſimili, modo Veneris calcinationes ſunt, ac
de ejus croco diximus: Diſſolvitur enim cuprum in aquâ
forti, ex ſale nitro, & alum. facta, & aſfuſione aq.
repida cum particula martis, vel luna cum particula mar-
tis, vel luna præcipitabitur ad fundum vaſis. Poſt ab-
ſtrahere rursus aquam fortem per deſtillationem. Vel la-
mina veneris reverberantur in æs uſum in fornace fi-

gulorum, quod facile contritione in calcem redigitur. Vel lamina ponuntur ni crucibulo cum equali parte sulph. trii f. s. s. & reverberantur 3. vel 4. horis in as ustum.

Hujus usus est in ung. Egyptiaco, Apocolorum, præcipitato nigro, empl. de gratiâ Dei, &c. utimur loco flor. æris, quibus caremus. Prodest ulceribus putridis.

Secundò Veneris vitriolum tali ordine conficiunt, præter descriptionem, quam art. de vitriolo tradidimus, ut

℞. Cupri calcinati, sive squamarum cupri q. v. reduc. in pollinem, quem in aceto destillato per diem naturalem digere. Tinctum acetum per inclinationem effunde, & aliud reffunde toties, donec non tingatur ulterius. Deplotiones filtra, & ad tertiam evapora, vel destilla, quod relinquitur in fundo vasis, ponatur in locum frigidum, habebis vitriolum viride, obscurum, & splendescens.

℥. Lamin. veneris q. v. cum ana sulph. trii (ut dictum est in veneris calcinatione) reduc. in pulv. subtilem, & in ollâ terreâ cum sulph. trito calcinatur continuo cum baculo cupreo movendo, donec totum sulphur combustum fuerit. Hinc calx denuoteritur, & cum octavâ parte sui ponderis sulph. trii calcinatur, ut supra, hocque quinquies, aut sexies repetitur. Postea calx ista in aquam ferventem projicitur, & baculo sæpius movetur, dum fundum vasis petit, & aqua refrigeratur: quæ filtrata evaporet ex tribus partibus, & ponatur in locum frigidum, ut crystallos ceruleas producat.

Compendiosiori tamen processu veneris vitriolum parabis, si illud efficies, ut de martis vitriolo diximus, eritque majoris efficacis, & energis.

Usus vitrioli Veneris absque alia præparatione, valde utilis in cachexiâ, ventriculo prodest, inappetentiam corrigit, fluores genitalium, tam hominum, quam mulierum sistit, attamen in pauca dosi, aliter vomitionem excitaret.

Spiritus vitrioli Veneris eodem ferè modo, quo spiritus vitrioli martis, destillandus est per retortam probè lutatam, igne aperto, ad extremam radicalis humiditatis, oleique rubri expulsionem, continuato igne, & ad ultimum gradum usque adaucto, spatio. ij. dierum.

Hujus spiritus virtutes in roborando stomacho, ad medendum morbis capitis, febribus extinguendis, hysteris sublevandis, aliisque morbis curandis non sunt exiguæ.

Oleum rubrum ex vitriolo Veneris elicatum, est mirabile in affectibus renum, & vesicæ, item in uterinis affectibus.

Parant alii oleum viridis æris causticum ita.

℞. Virid. æris part. j. niri part. ij. ponantur in catillo, incendantur carbone, donec deflagraverint, quod remanet solvatur in cellâ per deliquium, vel in vesicâ suillâ diligenter clausâ in aq. demersa.

Valet ad pustulas Venereas, & verrucas absumentas.

Sal Veneris eadem ferè methodo ac diximus in præparatione salis vitrioli, elicatur: & utriusque eadem est præparatio. Veneris sal calefacit interiùs, quàm reliqua metallorum salia, corroborat ventriculum, cruditatesque inibi emendat, proinde flatibus, aliisque affectibus inde oriundis v. g. colico, & similibus medetur. Uterum frigidum calefacit, ejusque suffocationem sanat, menstrua promover, renum quoque morbis succurrit. Dosis gr. ij. iij. ad v.

Parant tertio nonnulli insigne medicamen, qui dicitur mercurius Veneris diaphoreticus ita.

℞. Limatura Veneris ℥j. merc. meteorizati ℥ij. salis mercurialis ℥ij. B. Trita, & simul mista pone in matrarium firmum, dando ignem arenæ: donec instar cere omnia liqueant. Tum matrarium ita calens frigida impone, ut in partes dissiliat, & mercurius sub-

viridis effluat; quem exsiccatum in retortam parvam, cum spiritu sulph. vel vitr. in cineribus per diem naturalem digerendam collocabis: & postea cum binis cohobis in arena destillabis: tandemque ablues bis, aut ter, & ultima vice aq. cord. vel spiritu vini.

Usus. Non tantum præstantissimum remedium diaphoreticum est contra luem Veneream: Verum etiam insigne Bezoarticum contra pestem. Dosis gr. j. vel ij. in aquâ theriacali, vel aliâ specificâ.

Ex viridi ære aquam conficimus, quam mineralem appellamus, quæ per syphonem in penem injectâ, gonorrhœam gallicam curat. In hanc eandem aquam mercurii meteorizati aliquot grana dissolvere solemus, qua caries, pustulæ, & ulcera gallica statim persanatur.

Egimus de mineralibus perfectis, ex quibus in usu Medico magnam medicaminum supellectilem ad morborum sanationes extraximus; meritò nunc pro eorum completa cognitione de Bezoarticis agamus, oportet, quæ ex ipsis educuntur, cum illa maximo opere decantemus, quod sudorifica, vel saltem diaphoretica sint. Nullam enim calefaciendi vim habent: idque ex eorum insipido sapore probatur, cujus ratione etiam quibusvis agrotantibus delicatioribus, ingrata respicientibus medicamina, cum salutis usura exhibemus. Quot sunt mineralia perfecta, tot sunt Bezoartica, quæ ex ipsis parantur, & ideò nos in unum cogimus articulum.

ART. ULTIMUS.

De Bezoarticis.

Bezoarticum minerale ita paratur.

℞. Spuma venenata duorum draconum semel rectificata ℥iv. His calore resolutis, supersunde spiritus salis balsamici uncias totidem, guttatim; ne nimia ebullitiones jacturam faciant spirituum. Destilla ex arena per cucurbitam cum alembico omnem liquorem ad siccitatem usque, terram exime, & probè tere, eique liquorem destillatum reffunde cum ℥ij. spiritus recentis balsamici, & destilla ut antea. Huic pulveri trito reffunde liquorem destillatum cum altis ℥ij. ut supra, & procedè rursus ut prius. Massam tritam trade Vulcano Docimastico examinandam per aliquot horas: materiam continuo agitando rudicula ferrea pura. Tandem eam, alkohol vini ab ea, aliquoties abstrahendo, rectifica, ut remaneat pulv. siccus, & candidus.

Usus ejus singularis est in omnibus affectionibus pestilentibus, & febribus malignis populariter grassantibus: eas enim à centro educit, & evelli, sudores potentissimè movendo. In erysipelate capitis etiam curando potentissimum est remedium.

Dosis. Exhibentur gr. iij. usque ad vi.

Bezoarticum Solare, seu Metallicum ita fit.

℞. Solis purissimi in aq. philosophicâ soluti ℥ij. ipsique adde guttatim liquoris gummosi septies rectificati ℥j. fiet maxima ebullitio. Pone matrarium super calidos cineres ad iij. vel iv. h. Tum præcipita in aq. com. & sæpius ablue, ultimò cum aq. cordiali, & tandem exsicca. Habebis lapidem admirandæ virtutis: præsertim si ut Bezoarticum minerale, priùs rectè figatur.

Usus. Diaphoreticum est utilissimum, quod vires conservando, sudores movet, articulorum dolores, artuumque morbos cum hydrope, & leprâ, omnibus ejus specibus, in appropriatis vehiculis, expellit. Dosis à gr. v. ad vj.

Bezoarticum lunare, ita paratur.

℞. Lunam, eamque diss. in spiritu salis petra, ut pondus ejus benè augeatur. Deinde ea in aq. viscidam per digestionem redacta, funde unam ejus partem super x. partes liquoris gummosi benè rectificati, liquefactique, & super hac mistura spiritum ex serpente terreno bis, aut ter destilla,

destilla, dando ignem magnum circa finem. Tandem hæc materia in crucibulum posita, per unam horam, & dimidiam ignienda, atque super ea in pul. redacta spiritus vini comburendus.

Ufus, ad cerebri affectus: estque specificum ad omnes morbos muliebres. Dosis est à gr. vj. ad viij.

Bezoarticum Saturninum. Simili prorsus modo ex vitro saturni, quod fit ex minio, & silicibus simul fusis, & aliquoties cum eodem butyro antimonii rectificato tincturam extrahe, illudque dicto cum spiritu nitri fige. Est in omnibus affectibus splenis remedium efficax.

Bezoarticum Joviale hoc modo paramus.

℞. Reguli antim. ℥iij. Jovis puri in Angliâ nati ℥ij. Seorsim fusa misceantur, postea pulverizentur, pulv. ad merc. purissimi sine arsenico exaltati, & prius subtiliter in marmore levigati ℥v. omniaque commista subito in retortam parum excalescentemingere, & ultro butyraceum ol. videbis egredi, gradatim tamen ignem subministra, etiam post ij. horas suppressorium ignem adhibeas: hoc butyrum cum spiritu salis ter cohobando in album præcipitatum fige, & postea ignitum in spiritu vini extingue.

Ufus. Potenter sudores pellit, prætereaque icterum, hydropem, lepram, luis Venereæ, & podagræ reliquias cum totâ radice funditus per diaphoresim evellit. Dosis à gr. j. ad iij. vel iv.

Bezoarticum Martiale, ex croco martis solius ignis beneficio facto, cum butyro antimonii rectifica-

to indigestione elice tincturam rubicundissimam: Butyrum tincturâ antimonii imprægnatum fige cum menstruo fulminantis salis, more usitato. Est specificum, & præstantissimum remedium in omnibus fluxionibus ventris, & præsertim ab hepate ortum suum capientibus.

Bezoarticum Venereum ex batiturâ Veneris cum oleo antimonii dicto elicitur tinctura, quod fixatum ad Venereos morbos commendatur.

Bezoarticum Mercuriale. Ex vitro merc. vitæ cum butyro antimonii correcto elicitur tinctura rubea. Idem igitur per spiritum nitri fixatum transit in bezoarticum excellens virtute prioribus non cedens.

His itaque modis possunt bezoartica, seu diaphoretica cum omnibus metallis fieri, in quibus virtuosæ partes ipsorum metallorum cum butyro antimonii conjunctæ, per nobile menstruum salis nitri sin ul figuntur, ac in nobiles medicinas abeunt: Quinimod ad easdem formas illorum plura alia ex iisdem fingi, & confici possunt, de quibus priora sæcula forsitan non cogitarunt.

Et hæc satis sint adducta ad hujus libri complementum, ex tot, tantisque Chymicæ operationibus quas descripsimus; quisque filius artis ad ulteriorem aliorum medicaminum chymicorum præparationem ex proprio Marte, labore, sudore, impensis, & patientiâ progredi poterit ad ulteriora arcana concinnanda, cum mineralium Regnum inexhaustos contineat, thesauros; Ideò nunc sit.

D. C A R O L I M U S I T A N I

J A T R I A S P R O F E S S O R I S, P Y R O T E C H N I Æ S O P H I C Æ L I B E R U L T I M U S.

De Chymicis Magisteriis, ex Animalium Regno parabilibus.

Andem ad animalium regnum appulsi, ipsam nedum laudibus extollere benignissimam naturam, verum libenti animo gratari jucunda beneficentiae recordatio nos monet, & pungit. Videmus nihil esse in hoc Orbe, quod ipsa nostrae vitae usui non accommodaverit, sive ut in recta suae pristinae firmitatis consuetudine conservaret, sive à praesentibus malis quibus sapissimè angitur, liberaret. Triplex regnum huic ministerio destinavit, ut haec omnia perageret. Satis quippe cuilibet manifestum fiet, si naturae opera contemplabitur, nostram vitam continuo, ne dum vegetantium, & animalium haustu ali, verum etiam mineralium; latent siquidem mineralia, & in omnibus corporum partibus natura abstrahit, quibus non aperte, sed furtivo quodam modo vescimur. Vel aer, & aqua quâ utimur quotidie, varia salium genera, & mineralium intra se continet. Attamen non raro varia istorum miscella humana corpora agitata infirmantur, & tandem obruta malis concidere necesse esset, nisi provida natura ex triplici eodem Regno medicamenta deprompsisset, ut nunquam à lege tutandae vitae illis data descisceret. Unde sat illi non fuit ex vegetantium, & mineralium regnis medicamenta ministrasse, nisi ex animalium quoque largiretur. Qua dere ordo postulat, ut postquam peragravimus Vegetabilium, & Mineralium regna, jure merito illis de medicaminibus, quae ex Animalium regno educuntur, agamus, necesse est: attamen hunc librum in unum caput comprimemus; ideò sit.

C A P U T U N I C U M.

Quae Animalia sub hoc Regno contineantur.

Cum vegetabilibus hoc habent animalia commune, quod alimentum in vegetationem utraque sumunt, haec ore, radice illa quidem, quae sensibus rursus inferiora sunt animalibus. Sub animalium Regno continentur animalia, tum perfecta, ut sunt homo, & cuncta bruta, quam imperfecta, & horum tria sunt genera, reptilium in terrâ, volatiliū in aëre, natatiliū sub aquis; horum aliqua insecta vocantur, quae ex putri materia nascuntur, ut lumbrici, muscae, ranæ, &c. De his omnibus in praesenti libro nos agemus, quae ad usum Medicum pertinent & de omnibus eorum partibus, tam fluidis, quam solidis, ut sunt carnes, ossa, membranae, sanguis, sperma excrementa, & cætera, quare praesens caput in tres partemur articulos; in primo agemus de illis medicaminibus, quae ex homine; in

secundo, quae ex brutis; & in tertio tandem, quae ex insectis eliciuntur. Ad hanc pertractationem complendam ob temporis penuriam non sicco vestigio transibimus, sed aliqua selectiora, & praecipua, ut noster mos est, dicemus.

A R T. P R I M U S.

De Medicamentis Chymicis, quae ex Homine eliciuntur.

Cum praecipuum inter animantia locum teneat mortalis homo, cum ob animam rationalem ad Omnipotentis Dei imaginem conditus sit; merito primò de illis agemus medicaminibus; quae ex homine educuntur. Nulla equidem pars in homine extat, tam homogenea, quam etherogenea, tam alimentitia, quae in nobile non transeat pharmacum. Et quidem.

Ex humanâ carne paratur mumia (non loquimur de mumiâ, quae reperitur in Aegypti sepulchris), quae ab alto devolutis medetur.

Ex

Ex sanguine varia parantur medicamenta, ut *sal armoniacum* tali modo.

℞. Sanguinis humani lib. j. sanguinis bovis, vel alterius animalis lib. ij. aq. putei lib. vi. m. & filtra pone ad ignem, & bulliant ad consumptionem aq. & sal manebit in fundo. De ejus præparatione, & usu fusiùs diximus in proprio articulo.

Sal sanguinis humani quoque paratur ex fœcibus post olei extractionem relictis. Extracto siquidem oleo, ignis augetur, tunc sal volatilis ad retortæ vel capirelli spondilia sublimatur. Vel fœcibus concrematis, & in cinerem versis aqua stillatitia affunditur, filtratur, & tandem distillatur, vel evaporatur, & in vasis fundo remanet sal, repurgatur, & pellucidus redditur, ut in art. de salium vegetabilium præp. diximus.

Hic sal morbis vesicæ, podagræ, chiragræ, & gonagræ medetur.

Paratur ex humano sanguine oleum ita.

℞. Sanguinis juvenum (verno tempore extracti) q. s. m. cum suff. quant. spiritus vini cucurbitis bene munitis, digere in ventre equino per mensem, dein distilla igne ciner. & progredietur una cum aquâ ol. Repete distillationem in M. R. & extrahes spiritum cum phlegmate mistum, redifica in retortâ novies. & habebis oleum.

Ufus Maximè commendatur ad epilepsiam radicatus tollendam, (si singulis diebus per mensem integrum sumatur ℞. à novilunio incipiendo, & postmodum singulis noviluniis semel per unum ℞j.), ad paralytum, apoplexiam, pulmonem exulceratum, pleuresim, &c.

Ex cranio humano, (quod ad capitis morbos conferre compertum est, & nominatim ad epilepsiam, paratur magisterium hoc pacto.

℞. Limatura cranii humani nunquam humati, humoreque adventio privati q. v. cum alkohole vini salviato ad supereminentiam vi. digitorum, per mensem diindium digere, deinde per retortam pelle reassusum liquorem, cum capite mortuo denuò digere, ac vicissim distilla, idque tertio repete. Tandem omne abstractum aliquancircula, abstractoque alkohole vini è lento B. & essentiam cranii instar coaguli remanentem serva.

Ufus. Epilepsiæ est verum curativum, si ejus gr. aliquot in convenienti vehiculo exhibeantur.

Humano ex cranio paratur sal, & extrahitur ex ipsâ cranii limaturâ remanente in fundo retortæ, quæ calcinatur, & s. a. sal extrahitur, quod maximoperè epilepsiæ prodest.

Eodem modo pariter sal elicitur ex omnibus ossibus humanis: sed cum difficulter calcinetur, sulphuris flos adhibendus est, & postea extrahitur cum aquâ ivæ arthriticæ, Ita humana salia parata exhibentur in paucâ quantitate in doloribus articularibus & unumquodque os specialem habet proprietatem juvandi patientium partes; nam si sal educitur ex cranio, prodest morbis capitis, ex manuum ossibus chiragræ, pedum, podagræ, &c.

Usnea cranii est muscus nascens in cranio intercepti, aëri exposito, ingrediturque compositionem unguenti sympathetici, scilicet magnetici.

Ex urinâ humana paratur spiritus, ut

℞. Urinam infantis sani bibentis vinum, quam relinque in vase opt. obturato per menses ij. ut putreficetur, deinde distilletur ex cucurbitâ, cujus orificium obturetur triplici charta ol. imbuta, vel spongia similiter imbuta, quâ spiritus urine igneus tantum transit. Postea redificetur: fiet igitur spiritus omnis f. toris expers.

Inservit hic spiritus ad omnes obstructions interiorum membrorum, utpotè hepatis, lienis, hypochondriorum, mesenterii. Flavam, & nigram icteritiam, cachexiam curat. Calculum renum, & ve-

sicæ atterit, doloresque inde ortos sopit.

Ex eadem urinâ humanâ extrahitur sal quod fit filtrando urinam, & eandemmet coagulando, & aceto stillatitio dissolvitur, & coagulatur, ita repetendo per tres, vel quatuor vices. Facultatem habet absterlivam, unde obstructionibus convenit.

Ex humanis calculis sal extrahitur, qui à *Paracels.* ludus humanus appellatur, cujus præparationem sparsim commendat, nusquam tamen ejus descriptionem genuinam, à multis hæctenus exoptatam, & anxie quæsitam, reliquit; ut

℞. Calcul. calcina primum igne lento, dein magnò. inque pulv. redactos, cum aequali portione sulph. & salis petra mistos reverbera in alcohol al. bissimum, quod ad ignem cinerum moderatum in succum terberum clarificatum ponatur, oportet, donec totum dissolvatur: tunc filtrato liquore, extillandus is est per B. ad siccitatem, sic sal manebit in fundo vasis.

Ufus. Expellit potenter calculum è renibus, & vesica. Exhiberi possunt ejus gr. iij. iv. in decenti vehiculo, Lunâ crescente: estque dosis aliquoties repetenda.

Hæc sunt, quæ de medicamentis ex homine depromptis brevis scribere permisit, qui plura cupis, passim apud authores inveniet.

ART. SECUNDUS.

De Medicaminibus, quæ ex Brutis educuntur.

Ruta multa medicamina exhibent, quæ quidem magnos habent in medicinâ usus.

Johannes Baptista Van-Helmontius ex hirci sanguine in pleuritide nunquam satis laudabile medicamen parat, ita inquit; *Hircum suspende cornibus, alligatisque pedibus postremis ad cornua, abscessis testibus castratur. Cruor inde emanans usque in ejus mortem excipitur, & siccatur. A vendibili cruore (qui nil nisi orillus est) dignoscitur, quod venalis facile teratur, ejus pulvis sit puniceus: hircinus autem verus difficillimè, atque tedioussime teritur, estque picci coloris pulvis illius.*

Dosis est ad ℞j. per tres, vel quatuor vices in aqu. card. bened. syrup. papav. rheados in pleuritide. Datur quoque inflammationibus internis, in anginâ, & spitu sanguinis.

Idem supra cit. author ex sanguine, & carne leporis, duo infallibilia remedia parat, dicens: *Pavidiissimum ergo animal leporem videlicet occiderunt, non quidem telo, ut inopinâ morte occumbat: sed venando, ut per canum morsum intereat: quò vis geminata pavoris imprimatur in ejus totum. Itaque linteum in leporis sanguine tinxerunt, & siccatum asservaverunt. Idemque in vino carptim exhibuerunt, & curata est, dysenteria. Itemque siccum apposuerunt erysipelati, & sanatum est. Imò milites Germani leporem fumo siccatum præbent in potu, & curatur dysenteria non fallaci eventu. Dosis sanguinis, & carnis est ℞j. Leporis pinguedo uncta spinam digito, vel alteri loco fixam una nocte extrahit.*

Multa animalium stercora mirabiles, & præstantes obtinent medicamentosas virtutes; Constant enim spiritu volatili farente flagrabili (sulphur fatidum vocant) & sale fixiori nitroso, quo ægri facundantur (ut diximus) & interim ut humanum taceamus stercus (res profectò indigna, à quopiam ut in usum advocetur,) pavonis stercus multoties non fallaci eventu in vertigine, & epilepsiâ experti sumus hoc modo.

℞. Stercus pavonis, exsiccâ, & reduc in pulv. maceretur ℞j. per noctem in vino Trajice per linteum, & exhibe vertiginoso, vel epilepticis manè jejuno stomacho

ad multos dies continuando à novilunio usque ad plenilunium, aut amplius, si opus sit. Potest admisceri saccharum.

ART. ULTIMUS.

De Medicaminibus, quæ ex Insectis eliciantur.

Non minoris efficaciam sunt medicamenta insectorum, ac cunctorum aliorum animantium, unde multa magisteria parantur, & quidem in usu Medico magnificienda.

Parant spagyrici ex ranarum spermate illud medicamen, quod *sperniola* appellatur, ad cuius intelligentiam sciendum est, quod sperniola est sperma ranarum, quod ineunte vere, hinc, inde circa lacus palustres, & stagna reperitur; unde postea solis beneficio ranæ in viva animalia excoquuntur. Illud autem ad medicinam colligendum est Mense Martio ante Solis ortum, & quidem triduo, vel quatrinduo ante novilunium, (in plenilunium enim maximè facit,) inque usus adhibendum. Chirurghi periti eo crudo imbuunt lacinias, easque vicissim, idque sæpius faciunt. His utuntur postea ad inflammationes quaslibet vulnerum tollendas, imò si suprà iisdem emplastra extenduntur, mirificè eosdem affectus retinent. In erisypelate pedum, vel manuum, aut alterius membri externi, sæpius recurrente, nihil eo utilius est, si tantum sicca talis lacinia, cum sperniola cruda præparata, loco affecto applicetur, ac membrum involvatur. In tibiis, seu cruribus, erisypelas facilè cedit, si ex linteis fiant tibialia affabre facta. Hæc verò septies, vel etiam amplius cum eadem sperniolâ imbibantur, & quasi cum eadem conquassentur, denuoque exsiccantur. Hæc nimirum multos annos durare possunt, modò ne aquâ aliâ extergantur, vel mudentur. Ab eorum usu nec tam facile redit erisypelas nec tam difficulter repellitur, quin statim ab initio applicationis, & dolor, & tumor cum rubore faveant.

℞. Spermatis ranarum q. v. in mense Martio, destilletur per se in B. triduum ante novilunium collecti (ut suprà diximus) sic enim non fatet. Habitâ hac aquâ.

℞. Myr. el. thur. masc. an. ʒ ij. croci triti ʒ iij. tere omnia, & m. Hunc pulv. imbibe aq. stillatitiâ sperniolâ, idest spermatis ranarum, vigesies, vel trigesies, ita tamen ut semper prius spontè exsiccetur, postea ad usus suos servandus est.

Usus. Summum est remedium in hæmorrhagiâ naribus, gutture, utero, quia frigiditate suâ sanguinem coagulat. Confert quoque; si solvatur, cum ace-

to, & erisypelati, doloribusque podagricis calidis applicetur. Hæmorrhagiam quoque vulnerum impositione sistit, panaritium necat, &c.

Parant ex Ranis alkalia hoc modo.

℞. Ranas vivas q. v. pone in ollâ vitreatâ, operculo bene clausâ, & in furno post panis extractionem opt. exsiccantur ad perfectam pulverizationem, post quam in vase serva.

Usus. In immodico mensium fluxu, in vomitu, & sputu sanguinis, in fluore albo mulierum, hæmorrhagiâ, & gonorrhœâ. Dosis ʒj.

Bufo, etsi animal sit deterrimum, venenosum, & abominabile; attamen non effugit usum Medicum, eumque tum internum, tum externum. Internè ejus pulvis hydropycorum aquas per urinam educit; externè est *pestis presagium*, & *antidotum*, unde cap. de Anthrace fusiùs egimus.

Paratur mirabile oleum ex Bufonibus sequenti modò.

℞. Bufones ij. vel iij. purgenturque per iij. dies. Inde olla nova vitreatâ, quibus superfunde olei lib. v. vel vi. claudere vas ne quid expiret. bull. in aperto fove, lento igne per sex horas. Permite vas sponte refrigerari, decanta, & ad usus serva.

Usus. Est veluti singulare arcanum, purgato corpore, avulsisque capillis, in curandâ Tineâ, & Alopeciâ pluries partem affectam inungendo.

Peragrato jam tandem animalium Regno, nunc tempus monuit rem omnem ad umbilicum ducere. Quantâ industriâ, quantâque solertiâ in alienæ utilitatis compendium his talibus studuissemus: multus labor, quo plurimis ab hinc annis Pyrotechnicâ in re insumimur, summâque animi delectatione tene-mur, per hæc pauca nostri ingenii testimonia vos edocuit. Unum dumtaxat credatis velimus (quod sat ipsi observare potuistis) non temerè hæc omnia, quæ ad exactam medicamentorum præparationem spectabant, nostro huic libello intrusisse. Optima siquidem selegimus, multa, probatâ priùs meliorum authorum fide, multoties ad rationum incudem devocando conquassavimus, complura nostrâ diligentiam exactissimâ passim ignis examine, laborata protulimus; ita ut nihil in hisce desiderandum, quod absolutissimè rei conveniret, reliquisse; nisi suscepti negotii amor me fallat, certo certius adducor. Si grata, cordique fuerunt, vestræ humanitati acceptum referimus, qui hos meos labores probare non dedignati estis, ad graviora forsân laccessuri. Unde Deo gratari licet, qui ex nostri animi sententiâ huic operi, & fundamenta jecit; & supremum imposuit fastigium.

D. C A R O L I
M U S I T A N I
J A T R I A S P R O F E S S O R I S,
A D
H A D R I A N U M A M Y N S I C H T
Medici Germanici Præstantissimi
T H E S A U R U M E T A R M A M E N T A R I U M
Medico - Chymicum
M A N T I S S A,

Quæ locupletiori Penâ non adhuc cognita, vulgataque Medicamenta congerit; sive conquisita, sive propria industria excogitata, & experientia probata, eorundem usu, atque operandi rationabili energia.

Cui accessit

A N D R E Æ B A T T I M E L L I A U C T U A R I U M,
E T
H I E R O N Y M I P I P E R I C O R O L L A R I U M

J O S E P H M U S I T A N U S, P H Y S I O L O G I Æ P R O F E S S O R,
L E C T O R I.

Um in manus nostri Musitani pervenisset H A D R I A N I A M Y N S I C H T The-
saurus, & Armamentarium Medico Chymicum, nedum egregiè probati Viri soler-
tiam, & judicium in medicamentorum, & syntaxi adtexenda, atque dirigenda fuit
admiratus, verùm præ omnibus maximam illius ingenuitatem, atque ut corda-
tum nominem decebat, animi candorem magnoperè laudavit. Siquidem inventa acri studio;
obstinatoque labore conquisita, quæ per alios revelari nefas, ac veluti Divino quodam spi-
ritu afflata, Cœloque delapsa custodienda essent, communis boni amator, non iniquus,
alienivè appetens humanis usibus publicavit, ac revelavit. Quare cum in hominem ita
moratum, ejusdemque cum ipso farinæ incidisset noster Avunculus, continuo in mentem
venit, quæ sua opera, atque ingenio ante annos aliquot fabricatus fuerat Medicamenta
illius Libro adglutinare, uberioresque Thesaurum posteritati per manus faciliè tradere;
Quòd si ad hanc usque diem in publicum non prodire, quæso, id malignitati tribuere nefas
erit existimare (sat namque tibi innotuit hac livoris nota liberum quoquo Terrarum ver-
sus ejus nomen pervenisse) equidè humano generi potius consulere, tutiusque publicæ
saluti studere voluit diutina, atque exactiori ignis, ususque censura, quæ per ætatem ma-
tutiori judicio examinanda usu venire facile potuissent. Quinimò passim experiri vo-
luit, an Hadrianea Medicamenta nostro quoque Cœlo congruerent: quod non sine mo-
dici temporis spatio id fieri quotusquisque erit, qui non videat? Ità & prudentem Virum
decebat, studiorum suorum otio non abutentem. Et certe qui in ea, quæ A Mynsicht præfa-
tus est, animadverterit, talis instituti necessitatem commendabit; Borealis quippè Cœli ho-
minibus, Saxonix præsertim inferioris, & Balthici maris accolis testatur se accommodasse,
praxi tamen felicissima. Nostrum quoque Cœlum, quod ad Hadrianea medicamenta atti-
net conspirare securiori eventu observare per tempus sapissimè licuit. Quare non modicum
operæ pretium fecisse fatendum est. His insuper Mantissam adnexit eorum, quæ hætenus
incognita

incognita erant; Propria namque industria ad humanos usus quam multa machinatus fuit medicamenta, quæ ut omnibus innotescerent, eorundemque salutare successus quisque probaret, divulgari voluit, famamque tanti Authoris sequi, atque candorem. Præterea multa notatu digna, quæ in theoria, quæ in praxi, quæ per Hadrianum fuere prætermissa accessere, ut nedum illius ingenium, verum summam in facienda medicina diligentiam profiteri necesse sit. De Aureo Philosophorum Lapide, ut morem Authori gereret, temporique inserviret, nonnulla & ipse vaticinatus est. Attamen non ita spernenda scriptio hæc erit, ut omnino projicienda esset, ac veluti futilis perdenda; Siquidem quamplura aperit mysteria, voces, ænigmata, & ad instar Delphici Oraculi, vel Thebanæ Shyngis de Chrysologorum grege deploranda Pseudophysiologorum ingenia ruspabantur, atque cum Domitiano aucupabantur. Perlege, & bene his ergo utere L. humanissime, illiusque mentem inspicce. Hic tuæ incolumitati dum totus incumbit, suam ætatem inter tot, tantosque labores terere continuo, tandemque perdere gloriatur. Bene itaque vale, tantisque sudoribus tuto frui.

AQUA ALEXIPHARMACA.

R Ad. tormentilla, bardana, enula campana, angelica, gentiana, pimpinella, zedoaria ana unc. dimid. fol. betonica, scabiosa, hyssopi, ruta, centaurii minoris, corticum med. fraxini ana p. dimid. Incidenda incidantur, & contundenda, contundantur, & infundantur in vini albi lib. vi. adde theriaca optime Andromachi, Mithridatii Damocratis ana unc. dimid. pulv. terre sigillata, santalor, citrinor. ana drach. iii. m. stent. in loco calido per quinque dies, deinde destilla in alembico vitreo lento igne ad remanentiam duarum partium, & usui serva.

Nonnulli in nostra aqua vini spiritum timent, quia igneus est, illum aqua fontana diluunt, ut ejus æstus temperetur, qua de re sequentem aquam bezoarticam componimus.

AQUA BEZOARTICA.

R Ad. Carlina exsicc. lib. dimid. petasit. contrayerva, vincetoxici ana unc. ij. fol. scordii, flor. hyperic. absynth. ana drach. iii. m. f. pulvis, cujus ℥ unc. xii. aquæ font. lib. ii. spiritus vini rectificati lib. j. & m. post quatuor vel quinque digestionis dies destilla per vesicam ad medietatem, & serva.

Vires, Usus, Dosis.

Quantæ efficacæ, & valoris sit hæc aqua alexipharmaca, & bezoartica nostra in febribus malignis & pestilentialibus, experientia te docebit; nam volatilitate sua momento in omnes corporis venas se inserit, totumque corpus pervadit, nutrimentum degeneratum in penioribus partibus delitescens à centro ad peripheriam potentissimè evocat, putredini resistit, malignitatem cicurat, & utramque sensibilibiter, vel insensibilibiter per universale corporis emunctorium eliminat. Exanthemata, petechias, morbillos, & variolas ad expulsionem impellit. Partes principes roborat, spiritus reficit, cor exhilarat, animi deliquia pellit, syncopes delet, & languentem exsuscitat calorem, valetque plurimum tam in curatione, quam in præservatione, ut libro de Pyretologia diximus. Dosis pro præservatione cochlear j. pro curatione ii. reiterando semel post quinque horas, desuper sudando, quousque se meliorari sentiat æger.

AQUA ANTI-HECTICA.

R Ad. caryophyll. sphyæ. mai. tormentilla, gentiana ana lib. dimid. Bellid. min. tussilag. sedi mai hederæ terrestr. vineæ pervinca, prassii ana m. dimid. veronica, liquiritia ana m. iv. cancror. fluviatil. num. xxx. sang. porcelli lib. ii. contunde contundenda, & infunde in lactis vaccini lib. xx. deinde in vase vitreo per M. B. destilla, & destillatum liquorem ad usum serva.

Vires, Usus, Dosis.

Hæc aqua succum alimentitium, & sanguinem temperat, corrigit, & ab omni acrimonia, & acore salino vindicat, & focus, undè aliquid acre succo ali-

mentitio, & sanguini subministratur, exstinguitur. Hinc sanguis in suum naturalem redit circulum, & succus alimentitius, qui antea ob acorem à partibus renuebatur, fit illis gratus, & genialis: qua de re consumptæ, & extenuatæ corporis partes avidè nutriuntur, reficiuntur, pinguescunt, humidum primigenium restauratur, & pristinae sanitati hecticus restituitur. Dosis unc. iii. vel iv. & saccharo perlato edulcorari, & bis in die propinari possunt.

AQUA ANTIVENERE A.

S Alseparilla minutim incisa unc. ii. ligni visci quercini unc. j. dimid. limatura cornu cervi, rasura eboris ana unc. dimid. antimonii crudi minutim. incisi, petra pumicis contusi ana unc. iii. Hæc duo ligentur in petra lineæ, & simul cum aliis infunde in aquæ fontis lib. vj. Detineantur per 24. horas in infusione, demum bulliant lento igne ad tertiam partis consumptionem, in fine adde cinnamomi acuti drach. ij. cola, & ad usum serva.

In hujus aquæ confectioe pumex admiscetur pro antimonii correctivo, aliàs enormes excitaret vomitus, ad quos sistendos tamquam incantamentum valet parum pumicis in pollinem redactum & in vino propinatum, ut fusiùs in nostra Trutina medica lib. 4. cap. 8. de Nausea, & Vomitu egimus. Verum ut verum dicamus, pumicis admistio frustranea est, nam experientia nos cum aliis docuit antimonium decoqui posse absque tali correctivo, & non provocare vomitus, ut videre est apud Zuelfserum, Borellum, Vullisium, & alios, quos de Lue Venerea Tomo 4. lib. 3. cap. 19. de Doloribus Venereis retulimus.

Vires, Usus, Dosis.

Ad dolores venereos radicitus extirpandos non datur in tota Republica Medica potentius medicamen hæc nostra aqua, & longè superat omnia antidota contra luem, & merito inter alia primum sibi vendicat locum, & omnibus palmam præripit. Hujus ope inutilia decocta, & æstuarina ab aula medicorum recesserunt, & quos ægrotos Mercurii suffumigia, & extremæ inunctiones deluserunt, hæc ad pristinam evocavit sanitatem. Adeo in lue infallibilem in dies experti sumus, ut multos, quos deploratos vulgarium grex post decocta, suffumigia, & inunctiones omni salutis spe orbatos deseruit, hujus aquæ beneficio ab orci faucibus revocaverimus. Bibitur hujus aquæ amphora una tribus vicibus partitis s. mane, in prandio, & cœna; reassusio pro potu quotidiano uti potest, quia amphora una non est satis. Post decem dies dolores sedat, imò gonorrhœam curat, bubones tam legitimos, quam spurios resolvit, gummata discutit, ulcera, & pustulas, nullo adhibito extrinseco medicamento, exsiccant, imò plura præstat, & aliis morbis à Lue Venerea præstans est medicina, ut quotidiana experientia nos docuit. Cibum debet esse ex carne assata; cruda, acida, & salsa vitentur. Corpus debet esse purgatum, operatur per diaphoresim, sudores, urinam, &

& leniter per secessum: Verum notandum est, quod si diarrhoea superveniat, cessare debet aquae usus, aliter enim aegrotus in vitae discrimen conjicitur, ut multa testantur exempla. Ejus usus continuari debet per mensem chymicum; nam licet intra decem dies dolores sedet, tamen aliud est dolores sedare, & aliud radicitus sanare. Quolibet anni tempore tam rigido, quam fervido sumi potest.

AQUA ARTERIALIS.

7. **C** Olcorhar. alum. usti, sacch. candi ana drach. dimid. urina junioris hominis, aqu. ros. ana unc. dimid. aq. unc. plantag. ij. Diu simul omnia agitentur in mortario, postea mistura in phialam vitream injiciatur, & asservetur pro usu, quo tempore per inclinationem liquor erit effundendus.

Vires, Usus, Dosis.

M Agnum arcanum est in sanguinem ab arteriis relectis sistendo, nec simile in toto naturae orbe reperitur, si arteriae incisae linteolum hac aqua madidum applicetur, imposita manu. Recenti aneurysmari multum conducit spongia madida, imposita, ut in *Physico-Chirurgico Tomo 1. cap. de Aneurysmate* diximus. Eadem quoque energia, & eo magis venalis sanguinis fluxum ex vulnere in momento supprimit, & si vulnus fuerit penetrans, syringa injici potest. In haemorrhagia sistenda nulli est comparanda, si linteolum, vel gossypium aqua udum naribus intrudatur. In mulierum nimio sanguinis fluxu renibus magno emolumento applicari potest. Haec eadem interius ad supprimendum sanguinis sputum, dysenteriam, haemorrhoidalem, & hepaticum fluxum propinari potest. Dosis à guttis x. vel xv. in aqua Polygoni, & non ultra, vomitum excitaret.

Haec aqua diu asservari non potest, facile namque corrumpitur, & graviter olet ob urinae administrationem, pro qua re sequens nostra diu incorrupta asservatur, & magis mirabilia operatur, ac etiam tutò per os assumi potest.

ALIA AQUA ARTERIALIS.

7. **A** Qu. plantag. unc. iv. alum. rocc. usti. vitrioli rubificati ana drach. j. sacch. candi drach. dimid. f. omnium pulvis subtiliss. m. & in phiala parum agitata, deinde adde lacrym. sang. drac. corallior. rubr. in pollinem redact. lapid. hematit. præp. ana drach. dimid. spiritus vitrioli gutt. x. iterum agita, & una stent per duos, vel tres dies, ut ingredientia solvantur, postmodum filtra, & in vase vitreo optime clauso ad supradictos usus reserva.

Vires, & Usus.

Arteriarum, & venarum incisarum sanguinem affatim profluentem sistit, haemorrhagias, sanguinis sputum, & fluxum ex quacumque corporis parte coercet.

AQUA AD GONORRHOEAM SPECIFICA.

7. **T** Erebinth. Venet. lib. iij. thuris, mastiches, niri, sanguin. drac. Sarcocoll. grosso modo pulverisat. ana unc. iij. mumie Alexandr. unc. ji. rad. consolid. utriusque ana l. B. flor. cyperi unc. v. rad. card. bened. valeriana ana unc. ij. tormentilla, dictamni Cretici, gentiana, contrayerva ana unc. j. Infunde per sex dies in alembico vitreo in suff. q. vini alb. generosi, deinde destilla.

Vires, Usus, Dosis.

Specificam hanc aquam meritò nominamus; nam gonorrhoeae apparentibus indiciis exhibeatur, urinæ acrimoniam temperat, & dolorem in penem erigendo infra paucissimos dies demulcet, & aufert, deinde fluxum saniosum sensim imminuit, & tandem om-

nem absolvit curationem citrà recidivæ suspicionem, & imposterum quisque à luis Venereae symptomatibus tutus esse potest.

ARTERIALIS PULVIS.

7. **P** Ro aqua arteriali nos sequentem ejusdem virtutis, & efficaciae pulverem paramus, ut.

Alum. rocc. calcinat. vitrioli rubificati, sacch. candi ana drach. j. lacce pictorum, lacrym. sang. drac. corallior. rubr. cera Hispanica rubr. ana drachch. dimid. fiat omnium pulvis subtiliss. in vase vitreo asservandus.

Vires, & Usus.

Applicatur supra venas, & arterias resectas, ac omnia vulnera sanguinem profluentia, & pro nimio sanguinis profluvio per os cum syr. de symphyto Fernelii sumi potest.

AQUA OPHTHALMICA PRETIOSA.

7. **H** Erbar. recent: ruta, euphrasia, faniculi, chelidonia. ana lib. ii. flor. recent. ros. alb. libr. i. cichor. lib. dimid. subtiliter incisa, & confusa stent in loco calido per quatuor dies, deinde destilla in M. B. ad siccitatem, cohoba ter, & aquae stillatitiae indeladid. hematitis præp. drach. ij. salis Saturni drach. j. auri stridentis unc. dimid. croci metallor. drach. ii. dimid. Vas vitreum sigilla, & per quindecim dies stes in loco calido, deinde aperi, & per chartam emporeticam filtra, & tinctum liquorem in vase optime clauso asserva.

Vires, Usus, Dosis.

Pretiosa reverà est hæc aqua in omnibus oculorum affectibus: ophthalmiam, & pugillationem resolvit, vehementissimos dolores lenit, pterigia, & pannos incipientes discutit, nebulam, & albuginem tollit, lippitudines, & lacrymationes sistit, fistulas, & pustulas, sanat, suffusionem, & cataractam incipientem avertit, guttam serenam, & cecitatem evitat, viscosos, & excrementitios eorum humores dissipat, tunicas roborat, visus debilitatem corroborat, eumque clarificat, & tandem conspiciam proscibit. Dosis gutta una, vel altera in malè affectos oculos ter in die, inanè, meridiè, & vespèri instillatur; ad visum verò conservandum; & clarificandum, semel in aurora laventur.

AQUA OPHTHALMICA COM-PENDIOSIOR.

7. **A** Quar euphrasia, faniculi ana unc. ii. chelidonia unc. iv. rosar. albar. unc. ii. dimid. ruta unc. i. dimid. tutia præpar. unc. iii. caryophyllor. integror. drach. ii. dimid. antimonii crudi unc. ii. camphora drach. j. virid. aris, aloes succotrin. ana drach. ch. ii. vini græci lib. iv. Inde omnia in vas vitreum, quod optime claudet, & ad usus serva.

Vires, Usus, Dosis.

Ad oculorum inflammationes, rubedines, ardores, fluxiones, lacrymationes, lippitudines, & nebulas celeberrima est, & omnibus oculorum defectibus succurrit, si ter in die gutta una, vel duæ in oculos ita cadant, ut totos internè humectent. Si hac aqua oculi laventur, visum conserva, & ab omnibus immittentibus tuctur malis.

Non est via tam longa, quæ breviari non possit: nos magno tenuioris fortunæ hominum emolumento paucis impensis, in oculorum inflammatione, rubore, fugilla

sugillatione, fluxione, & cœteris affectibus sequens receptum præscribimus, ut

℞. *Aq. ros. alb. vel chelidonia unc. ii. lapid. hæmatis præp. drach. j. m. & utere.*

AQUA PERLARUM.

℞. *A Quar. quatuor cordial. ana unc. ii. manus Christi perlata unc. j. magist. perlar. drach. dimid. succin. alb. pulverisati scrup. j. aqua Langii unc. j. m.*

Vires, Usus, Dosis.

Insigne cordiale est in lipothymia, & syncope; cor enim, & vitales facultates imbecilles refocillat, exhilarat, spiritus vitales revocat, & ferè fugientes coarctet. Præterea hæcticis solemne est medicamentum.

AQUA SOMNIFERA.

℞. *S Uccor. depurator. folani, lactuca, hyoscyami, papav. alb. ana. lib. j. pone in vase vitreo, & infundantur semin. lactuca, papau. alb. folani somniferi, lolii ana unc. i. cortic. rad. mandragoræ, cynogloss. ana unc. ii. croci Orient. drach. ii. dimid. Terantur omnia, & digerantur per tres, vel quatuor dies (vigorari possunt spiritus vini lib. j.) postea destilla per alembicum, juncturis optimè clausis, lento igne, ad tertium cohobium, & cautè servetur ad usum.*

His ingredientibus vindemiarum tempore musto infusus fieri potest vinum somniferum.

Vires, Usus, Dosis.

Omnes humanæ vitæ cruciatus sedat, & pacat, id non per molestantis causæ ablationem, sed quia obstupefacit, somnum inducendo; undè in omnibus capitis doloribus; colicis, nephriticis podagricis, & innumeris aliis dolorificis affectibus simile medicamen non reperitur, & non solum dolores sopit sed omnes corporis partes præcipuas tuetur, potissimum cor, & uterum; ac interdum sulphureos spiritus fixando, & occasionalem materiam mitigando, febrium solatur ardores; capropter epileptæ, melancholiæ, mania, vulvæ strangulationi, delirio, hæmorrhagiæ, & omnibus alvi fluoribus, ut diarrhææ, lienteria, cœliacæ, fluxui hepatico, dysenteria, tenesmo, & hæmorrhoidum cruciatibus auxiliatur. Hinc omnes morbos ab Archeali Idea partos, ut varios uteri furores, asthmaticos affectus, & alia similia mala ab Idea tantum in vita concepta producta narcoticis administratis medelis profigari quotidie experimur. Dosis drach. dimid. post pastum, sed si plus dederis, in profundo, & perenni veterno infirmum sepelies.

AQUA SUDORIFERA.

℞. *L Ign. guaiaci limat. l. B. corticis ejusdem unc. ii. salsa parilla unc. iii. sassafras unc. i. Mace-rentur per 24. h. in vini generosi albi l. iii. Deinde affunde aquar. Sonchi, Bugloss. Borag. ana lib. iv. rad. angelica, bardana, Scorzoneræ, gentiana, arist. rot. ana. unc. ii. contrayerva unc. i. Zedoaria, 3. vi. fol. card. Bened. galangæ, Scordii ana m. ii. facta maceratione destilla, & aqua extracta adde theriacæ antiquæ Mitridatii ana unc. ii. cortic. exterior citri unc. i. B Sem. citri unc. ÷ florum Sambuci p. ii. confect. de hyacintho 3. iii. Lapid. Benzoar. or. 3. ii. Iterum destillentur ex balneo vaporoso rostro capitelli immissi ligni aloës 3. ii. & serva in vase optimè clauso ad usum.*

Vires, Usus, Dosis.

Præstantissima est hæc aqua febribus malignis & exanthematibus pellendis. In omnibus morbis malignantis naturæ, ut febribus petechialibus, castren-

sibus, Hungaricis, & pestilentibus est vera antidotus; Datur puerulis, ubi variolarum, aut morbillorum suspicio adest; eas namque efficaciter eliminat, & cor à putridis vaporibus tutum reddit. Dosis unc. ii. ad iii. in syr. de scordio, vel card. benedicto unc. i.

Sicut hæc nostra aqua sudorifera morbis contagiosis, & malignantis naturæ depellendis est efficacissima antidotus, ita lvi Veneræ, quæ est maligna, & contagiosa, medetur; & nullum alexipharmacum est tam potens hanc luem profigare, quam sudor, medicamentum minimè insolens, ut est suffumigium, & extrema hydrargyri inunctio, quæ ptialissimum excitat, fauces, gingivas, palatum, & linguam ita exulcerat, & tumefacit, ut fami, & siti parcant; nam hujusmodi ægrotis aquam præbere est toxicum ad necem dare; vel diarrhæam simplicem, vel cruentam promoveret maximis torminum torturis, & patientis vitam in quæstione ponit: Sola itaque aqua sudorifera, vel decoctum est tutissimum lvi Veneræ prophylacticon, omnesque ejus curat species, ut dolores, gummata, pustulas per universam cutem &c. ac ipsum Venericum seminum radicitus exterminat: Pro hujus nostræ aquæ sudoriferae usu præmittenda sunt universalia medicamenta putà purgantia de communi morborum omnium, sed his mercurialia præferenda sunt, ut alvus aliquoties subducatur; ita namque crassi succi inciduntur, subtiliantur, & fluxiles redduntur, & facilius per sudorem proscribuntur. Præmissis hisce, curatio per diætam sudorificam perficitur, dum æger singulis diebus bis, mane, & vespere ante pastum hujus aquæ accipiat ʒvi. vel ultra pro circumstantiarum varietate. Interim in lecto lodicibus benè tectus profusissimos expectet sudores, & à sudoribus abstergis utatur æger cibis assis, & non elixis, & pro potu, decocto secundatio ex lignis elicitio, quod bocchetum vocatur. Sudor nunc brevior, nunc prolixior juxta qualitatem morbi continuandus est. Dum curatio per sudorem perficitur, interpositis tribus, quatuor, vel quinque diebus, lenis instituantur evacuatio, & cum alvus subducitur, per illum diem æger à sudore vacet oportet.

AQUA AD STRANGURIAM.

℞. *L Actis caprini lib. xv. cortic. fabar. flor. ros. albar. ana m. ii. rad. alth. malvar. ana lib. dimid. fruct. alkekengi unc. j. sebest junibar. ana unc. ii. quatuor. semin. frigid. mai. unc. dimid. sem. papau. alb. cydonior. ana drach. xv. lactuca drach. iii. macis unc. dimid. boli Armen. unc. ii. Contundenda contundantur, digeranturque, postmodum in M. B. s. a. destilla, & destillatumque liquorem ad usum serva.*

Vires, Usus, Dosis.

Ad urinæ ardorem efficacissima est hæc nostra aqua quæ acidum saltem non tantum in urina obtundit, & immutat, sed etiam primario in stomacho; unde suam scaturiginem agnoscit, corrigit, ac proinde ardorem in mingendo abigit. Renum, ureterum, & vesicæ mucilagines abstergit, & asperitates complanat. Dosis unc. i. ad unc. iii. quibus admisceri potest ocul. cancr. fluviatil. drach. i. vel Balsami Peruviani liquidi gutt. aliquo & per plures auroras sumi.

ANTIDOTUM BEZOARTICUM.

℞. *T Heriaca Veneta, Mitridatii, confect. alkerm. ligni aloës raspati ana drach. i. corn. cervi spagyricè præp. semin. citri sine cortice drach. dimid. benzoar. Or. gr. xl. bacc. hedera num. xxx. rad. scorzoneræ drach. i. dimid. contrayerva drach. j. stibii diaph. scrup. xv. sacch. perlata unc. dimid. syr. de ruta capraria q. s. ut f. antidotum, quod in vase argenteo, vel stanno conserva.*

Vires,

Vires, Usus, Dosis.

Mirandæ virtutis est hæc nostra antidotus, potissimum contra febres malignas, petechiales, variolas, morbillos, ipsam pestem, & venena; à centro enim ad corporis circumferentiam humores noxios evocat; cor ipsum à venenata aura tuetur, humorum virulentia resistit, & omnibus symptomatibus inde ortis occurrat. Dosis drach. i. ad ii.

BALSAMUS ANTINEPHRITICUS.

℞. **A** Quaresina lib. i. flor. sulphuris unc. dimid. Pone in aludelo, & optimè claude, trade lento arena igni, donec sulphuris flores solvantur, tum amove, & in vitro benè clauso servabis ad usum.

Vires, Usus, Dosis.

Lithontripticon famosum est, & nulli secundum; renum namque sabulum, & calculum educit, vel in arenulas atterit, vesicæ lapidem tantum incipientem dissolvit, & propellit, confirmatus verò, & ad aliquam magnitudinem auctus vix alia ratione, quam sectione curari potest. Calculorum concretionem inhibet, renes roborat, tam proximam, quam remotam sabuli, calculi, arenarum, vel lapidis materiam emendat, & sine molestia educit; spiritum namque acidovolatilem, & mucilaginem tartaream [hic namque spiritus, & tartarea mucilago attractu calculos producit] obtundit, invertit, & unà cum lotio eliminat, ac à calculosa renum dispositione præservat. Renum exulcerationi curandæ valde efficax est remedium, ac proinde gonorrhœæ medetur. Omnibus pectoris affectibus, tussi, asthmatis, empyemati, & pulmonis vomicae subvenit. Dosis scrup. dimid in syr. vel aqua morbum respiciente, vel in jure. Præterea dolores colicos, & flatus sola ejus inunctio pacat, & dissipat. Optimus tandem pro vulneribus curandis est balsamus nulli cedens.

BALSAMUS CATHOLICUS.

℞. **T** Huris unc. dimid. styracis unc. ii. benzoini unc. iii. myrrh. elect. unc. dimid. balsam. Peruvian. solid unc. i. aloës succotrin. unc. dimid. semin. & flor. hyperic. unc. i. mosch. Or. ambra grisea ana scrup. dim. Semina, & flores hyperici; inde in vas vitreum cum spiritus vini alcoholizati lib. iii. quod optimè obsepa per 24. horas, deinde decanta, & decantato spiritui rubore imbuto inde supradicta ingredientia subtiliter in pulverem redacta, stent in infugrone per .xx. dies ad Solem, vel in ventre equino, vel in cineribus calidis, & hoc exacto tempore, seponè à focibus spiritum decantando per inclinationem, & in vase vitreo optimè clauso tanquam thesaurum custodi.

Vires, Usus, Dosis.

Catholicus dicitur hic balsamus ob universales, & mirabiles effectus, & omnibus morbis tam externis, quam internis congruit; carnes namque mortuas à corruptione præservat, & perennat, undè si vitulina frustum, vel hoc genus aliud ter, vel quater hoc balsamo irrores, incorruptibile evadet, & in mumiā abibit, quanto magis carnes vivas à corruptela præservabit? omnia vulnera tam casim, quam punctim inflicta, etiam sclopetorum in qualibet corporis parte, tam cum contusione, ossium fractura, quam carnis deperditione, etiam capitis cum cranii, meningum, & cerebri læsione, absque Trepani usu feliciter, & tuto curat: hunc balsamum in vulnus instillando, partesque adjacentes inungendo, cum gossypii imbuti applicatione, & decenti s. a. ligatura. Si veidò vulnus sit penetrans, syringa hunc balsamum intrude, nec turundis opus est; nam sunt ad curam

D. Car. Mustani Oper. Tom. I.

tionem impedimenta physica, nec vulneribus emplastra, cerata, vel unguenta superponas. Hic balsamus sanguinem effusum, vel grumatum volatilitate sua, subtilitate, & spiritualitate penetrat, attenuat, discutit, & ad insensibilem transpirationem sollicitat; vel in naturalem fluiditatem, & è quiete ad motum adeò adigit, ut à venis resorbeatur, & in vitæ gratiam redeat. Si suppurari incipit, suppurationem inhibet, & suppuratum in habitus resolvit. Ossium fracturas ferruminat, solutam unit carnem, deperditam redintegrat, inflammationes prohibet, easque extinguit, affectas, & circumscissas roborat partes, sanguinis fluxus impedit, tumores discutit, & dolores demulcet. Felix erit ille Chirurgus in vulnerum curatione, qui tali potitur balsamo, sed unà infelix, quia digestivo non utens, vulnerati crumenam digerere non poterit: Sed de his fusiùs in nostra *Trutina Chirurgico-Physica* Tomo 3. de *Vulneribus*. In omnibus ulceribus, in quacumque corporis parte cum materiæ affluxu, intemperie, carnis excrecentia, ossis carie, erysipelate, sordidis, verminosis, sinuosis, in ipsa gangræna, & cancro præsentaneum, & salutare est medicamentum. In aurium ulceribus non habet simile, tumoribus adaperitis præsens est medela. Dentium dolorem solo tactu tollit, stuporem abigit, & mobiles firmat. Gingivis exesis, exulceratis, laxis, & putridis medetur. Fauces, & uvulam exulceratas curat. In omnibus oculorum affectibus promptum est medicamentum; nam si in oculos gutta una instilletur, inflammationem, & ruborem resolvit, fluxiones inhibet, lacrymas extinguit, vulnera, ulcera, & pustulas consolidat, carcinomata sanat; maculas, nebulas, pterigia, & ungues delet, imbecillitatem roborat, visum clarificat, & cataractam prohibet. Dolorem ischiadicum, podagricum, cæterosque articulares frequenti inunctione, si non tollit, saltem demulcet. Penis carunculam, mediante syringa absumit. Solo olfactu capite dolentibus, vertiginosis, & apoplecticis succurrit. Flatus dissipat, & dolores colicos sola externa inunctione sedat. Catarrhalibus fluxionibus, tussi, asthmatis, empyemati, phthisi, pulmonum vomicae, & aliis pectoris affectibus præsentaneum est remedium, tam ore sumptis, quam pectore inunctis, Specificus est stomachicus, tam in ejus regione illitus, quam ore propinatus; stomachum enim confortat, digestionem promovet, appetentiam excitat, & omnibus morbis inde ortum ducentibus, ut intestinorum affectibus, lienteria, cæliacæ, diarrhœæ, &c. subvenit. Insigne est cardiacum in cordis tremore, palpitatione, lipothymia, & syncope. Alexipharmacum est in vulneribus venenato telo inflicis, morfu carnis rabidi, viperæ, aspidis & scorpionis icu, à veneno præservat, ac proinde febribus malignis, & pestilentialibus summum est benzoar. Dosis cochlear dimidium ad unum in vehiculis propriè morbum respicientibus.

BALSAMUS SANGUINIS HUMANI.

℞. **S** Ang. humani sani lib. j. alkohol. vini opt. unc. ii. post debitam digestionem distilla ex retorta, repete totius digestionem in ventre equino per sesquimensē, aut per plures septimanas, donec videlicet aqua appareat gemina, inferior rubra, superior alba, quas ambas separatim serva.

Vires, Usus, Dosis.

Utraque in caduco, inveteratis capitis doloribus, aliisque cerebri affectibus insignem præstat usum. Memoriam confortat, spiritus recreat animales, loquelam vel impeditam, vel amissam restituit, venena expellit, pectoris angustiam ampliat, pulmones impuritatis infarctos expedit, proximè morituris succurrit.

E c c r i t

rit, & quasi ad vitam revocat; sanguinem purificat; convulsioni mirifice opitulatur; aliosque usus in tota medicina, observatis ubique cæteris ab bene medendum necessariis, exhibet. Datur in vehiculis appropriatis, vel in vino utriusque ana guttæ vi. ad xii. usque.

CERATUM AD CALLOS.

℞. Gummi ammoniaci, galbani cum spiritu vini solut. & inspissat. tana unc. j. euphorbi drach. j. alum usti drach. j. dimid. virid. æris. drach. ii. dimid. Merc. dulc. unius sublimationis drach. ii. olei euphorbi, cera citrina ana qu. s. m. f. ceratum s. a.

Vires, & Usus.

Mirabile est hoc ceratum in manuum, & pedum callis, & clavis percurandis: absque enim tumore, inflammatione, & dolore illos conterit, & id quod remanet, sensim secer nitur.

DECOCTUM ANTI-PHTHISICUM.

℞. Ad. symph. mai. aristoloch. rotunda ana unc. dimid. fol. hederæ terrestr. unc. j. dimid. plantag. scabiosa, cynogloss. ana m. j. sanicula, hyperic. ana m. ij. rad. china in taleolas unc. j. Infunde in aqua stillatitia sanicula s. q. & post 24. horas bulliant, & de hac colatura ℞. unc. xii. quibus diss. succ. purificati persicariae, pyrolæ ana unc. j. dimid. edulcoretur m. annus Christi perlata s. q. vel balsamo Peruviano liquido forisficetur pro usu.

Vires, Usus, Dosis.

Prodigiosum est hoc decoctum in phthisi imminenti, & inchoata, cum nunquam confirmata curetur phthisis; phthisim namque imminentem avertit, quia acidum, acre, vel salsum in sanguine, & latice corrigit, temperatque; inchoatam phthisin, & pulmonum vlcus, ex quo pus toti sanguinis massæ communicatur, undè non tantum lenta; & habitualis febris suam cognoscit genescim, eliminatur, & tabes lethalis profligatur, mundificat, consolidat, sanat, & sanguinem pure conspurcatum repurgat, & abstergit. Dosis unc. ii. ad unc. iii. manè, & vespèri.

DECOCTUM AD HÆMORRHOIDUM DOLORES.

℞. Fol. hyoscyami, malva, althæa, violaria ana m. j. dimid. meliloti flor. chamomilla semin. lini. fenugraci ana m. j. tpsi barbati m. ii. fiat decoctum clauso vase in aqua, & vini rubri pari portione, & amove ab igne, excipiat fimum calentem in ani orificio, quantum ferre potest æger.

Vires, & Usus.

Præstigiosum ferè est hoc decoctum in atrocissimis sedandis hæmorrhoidum doloribus, ut pluries, & ultra nos experientia docuit; sunt reverà hæmorrhoides tumentes exquisito præditi sensu, undè illis in partibus intensissimi sentiuntur dolores, & profectò cruciatus Averni, & qui tali corripiuntur morbo, opprobrio obsignantur.

DECOCTUM AD SIMULANDAM AMISSAM VIRGINITATEM.

℞. Vc. cupress. iv. summit. rub. n. vi. cort. mali punici num. i. fol. myrtill. p. i. gall. n. xii. rad. symphyt. mai. unc. iij. alchimill. unc. i. dim. Contundantur omnia, & infundantur in vini rubr. austeri lib. iii per duos dies, tum adde alum. rocc. unc. dimid. mastich. gummi cerasor. sang. drac. ana drach. iii. succ. acacia

drach. ii. vitri subtiliter pulverisati drach. ii. dimid. sarcocoll drach. iv. Bulliant omnia ad tertiam partem vini consumptionem, fiat fortis expressio, & expressum servetur. Tunc ℞. frustum spongiæ oblongæ, & in expressum immerge, & filo obligatum cura, ut intra uteri vaginam à muliere intrudatur, teneatur per 12. horas, post quas extrahatur, & aliud infundatur immittaturque, & ita per duos assiduos dies reiteretur.

Vires, & Usus.

Præsentaneum est remedium pro putatitia virgine, quæ devirginata fuit, & hanc ob causam nequit se solemni jungere hymenæo; adstringit enim vulvam, estò plures ediderit fœtus, & ita coarctat, ut laboriosus sit sponsi conatus in penem intra uteri vaginam intrudendo: Nec hoc nostrum medicamen utramque complet paginam, nam in primo coitu sanguis egredi debet, qui est certum, & indubitatum incorruptæ virginitatis testimonium, verum nec quia cruentatio non succedit, per hoc virginitatem non testatur: ad cruentationem ergò inducendam, ut nullus de virginitate ambigendi locus relinquatur, & omnes virginitatis notæ concurrant, aliqui ita procedunt: ℞. Colchotaris drach. ii. calcis viva drach. i. fiat amborum pulvis subtilissimus, & misceatur, de inde cum aqua gummi fiat massa, quæ in pinuclos divide, quorum unus 24. horatum spatio ante congressum supponatur. Verum hoc medicamenti genus necessario sanguinem excitat, attamen periculo non vocat, nam dolorem, & escharam inducit, post cuius casum vlcus curandum relinquit: Ad hoc itaque declinandum malum, tutius erit quatuor hirundines colli uterini initio applicare, ita ut venæ intumescant, magis astringant, sanguisque fundatur, quem bolo Armeno inhibe & hoc ante congressum, simulata virginis depilatione, aliquot horis fiat, & habebis certum, & infallibile utrumque virginitatis signum, quod pluries expertum est.

Multa huic medicamini adnectenda, & notanda forent, quæ meritò ob justas causas omittenda censemus; nè tantummodò in abusum trahatur, sed ut facti tantum sit remedium, & honori consulatur, recensemus, itè ne interneciones eveniant, & perennes opprobrii notæ spectatis inurantur familiaris, & tandem nemo se infamare tenetur.

ELECTUARIVM AD MENSTRUORUM PROFLUVIUM.

℞. Alast. & lapid. hamatit præp. ana drach. i. sem. plantag. & granor. Kermes ana scrup. ii. terra sigillat sang. drac. veri succ. acacia, terra exanimata vitrioli ana scrup. iv. pilosell. & tormentill. ana scrup. dimid. f. omnium pulvis subtiliss. m. cum diacydon. drach. iii. laudani opiat. n. d. scrup. i. conf. ros. antiq. unc. ii. & cum syr. de plantag. q. s. f. elect.

Vires, Usus, Dosis.

Probatissimum, & expertissimum est hoc nostrum electuarium in nimio mensium fluxu, etiam diuturno tempore fluente, & omnibus aliis medicamentis incassum tentatis: sed quædò, ne te nimium decipiat; nimium enim æstimandum est, quando mulieres eo debilitantur, quia nimium est, illud; quod debitam excedit quantitatem, quæ in fœminis est certa, nec adeò semper determinata: nimium ergò ex virium prostratione censendum est, evacuantur namque menses, ut fœmina levetur, non verò gravetur, & prosternatur. Sistit uterinas hæmorrhagias, ut pluries experti sumus, sanguinem namque fluxilem, tenuiorem, serosum, aquosum, & carniū loturæ

turæ similem inspissat, & quodammodò increffat acriorem corrigit, & edulcorat; vasorum apertiones, vel per anastomofin, aut diatesin obstruit, adstringit, & consolidat; spiritus uterini orgasmum, idest sanguinem nimium turgentem compescit, & refrænat lochia nimium, vel diu profusientia hoc nostrum ele-
ctuarium debito fluori restituit, vel sistit. Dosis est castaneæ quantitas, bis vel forsan ter in die. Nos polline pro superfluis mensibus sistendis utimur, qui nunquam nos fefellit, & tribus vicibus optatum consequimur effectum. Est hic cortex granatorum acidorum, quem hucusque pro arcano habuimus, ac proinde, propria manu paravimus, & tenuioris fortunæ mulieribus dono dedimus, at nunc è latebris educimus, & ingenuè impertimur. Cujus dosi scrup. i. ad ii. & tandem drach. i. in vino austero, quem, ut videntes non agnoscant, terra exanimata vitrioli abstruimus.

ELIXIR SANITATIS.

℞. **C**orall. rubr. subtiliter pulverisat. unc. iv. pone in aludele, & superfunde coralliis succ. limon. depurat. s. q. & obturato vase reponere in ventre equino, vel insola per mensem chymicum. Deinde ℞. Perlar. Or. pulv. unc. i. inde alii vasi vitreo, & affunde spiritum vini rectificatum ad trium digitorum transversorum eminentiam: Tum ℞. flor. rorismarini, boraginis, salvia, melissa, carlina, angelic. betonic. ruthe ana m. j. Contusa pone in alio vase vitreo cum spiritu vini, qui ad tres digitos emineat: postmodum ℞. Cinnamon. acut. unc. j. caryophyllor. unc. dimid. aloës unc. i. dimid. anisor, unc. j. bassar. juniperi unc. viii. myrrha unc. ii. croci drach. ii. dimid. santal unc. dimid. amira. gris. drach. ii. Optimè contusa in alio vase vitreo una ponantur cum spiritu vini ad quatuor digitorum eminentiam. Hæc vasa vitrea bene clausa per quindecim dies insolentur, tum demum in unum vas vitreum omnia vasa depleantur, cui recipiens, juncturis optimè caussis, ne quid expiret, adapta, & per M. B. destilla, & elicetum liquorem inde Pellicano, cui immitte fol. auri num. 60. sigilla, & per quinquaginta dies in ventre equino circula, & tandem circulatum elixir in vitro optimè sigillato tanquam Attalicum asserua.

Vires, Usus, Dosis.

Sicut sol omnes planetas supereminet, ita hoc nostrum elixir omnia elixiria, & medicamina exsuperat; insigne namque, mirabile confortativum est, & eximium cardiacum in omnibus cordis affectibus, totam naturam corroborat, vigorem intendit, perfractas reficit vires, calidum innatum adauget, canitiem retardat, vitam producit, libitinam ante fores retardat, omnem tristitiam abigit, sens acuit, membra principalia firmat, sanguinis massam purificat, omnes humores ad symmetriam redigit, & malignitatem per insensibilem transpirationem eliminat. Dosis cochlear dimidium, vel unum, in julepo, syrupo appropriato; vel in jure: pro præseruatione semel, vel bis in hebdomada sumitur juxta exigentiam,

EMPLASTRUM BENEDICTUM.

℞. **O**l. comm. lib. iii. rad. arund. unc. ii. lilior. cœlest. unc. iii. alihæ unc. j. dimid. Dum oleum ebullire incipit, affunde radices mundatas, & in taleolas subtiliter incisas. Coque ad nigredinem usque, quas aufer, & pedetentim injice cerussa unc. iii. tutia, præp. unc. j. dimid. cera citrina unc. iii. semper agitando spatula. Coque ad nigredinem usque ad emplastri consistentiam, tandem adde balsam. Peruviani nigri drach. ii. aufer ab igne, & serua.

D. Car. Musitani Oper. Tom. I.

Vires, & Usus.

Credibile non est quantum hoc emplastrum ad maturanda, rumpenda, & sananda valeat omnium apostematum genera, tam calida, quam frigida, imò tophos podagricos maturefcere facit, & sanat. In strumis persanandis est veluti Dei benedictio, In ulceribus utere, & admiraberis effectum. In mammarum apostematibus non habet par, & ita verbis est experientia major, ut æger sui ipsius sit Chirurgus, si adhibetur illis conditionibus, quas alibi descripsimus. Silentio involvendum putavimus hoc emplastrum, ne margaritas ante porcos projiceremus, & benedictum non dandum canibus, quia apud vulgares Chirurgos, qui à tonsoribus parum, vel nihil differunt, vilesceret: sed utut eorum illa crepent, in proximi charitatem ejus descriptionem imprimendam curavimus.

EMPLASTRUM DE LADANO.

℞. **O**l. olivar. lib. ii. lithargyr. aur. unc. xx. cera flava lib. dimid. colophonia, resina pini gummi ammoniaci in aceto dissoluti, ladani puri, gummi elemi, styracis calamita ana unc. j. pulv. rad. ireos Florent. flor. camomill. & meliloti ana unc. ii. fol. sabina pulv. unc. dimid. thymi drach. ii. ol. camomellini, lilior. anethini, & laurini ana unc. j. exungia anseris, capon. suilli, & medull. cervi ana unc. j. f. empl. s. a.

Vires, & Usus.

Emplastrum hoc non est n. d. sed quia ejus receptum multum expetitur, & desideratur, ob innumeras, quas habet dotes, depromendum curamus; vulneribus namque recentibus, & antiquis insigniter medetur, symptomata, & fluxiones supervenire solitas præcavet, ab inflammatione vindicat, carnem bonam producit, & cicatrices obducit. Ulcera annosa, & etiam maligna potenter curat, callos, & carni-um excrescentias attenuat, & absumit; manantia & œdematosa exsiccat, & humorum fluxus avertit; saniosa, & putrida mirabiliter abstergit; depascentia, phagædenica, gangrænosa, & cancerosa, sistit, & ad incolumitatem reducit, Ruptorum abscessuum saniem tergit, siccatur, eosque cicatrizat. Abscessus dueros, & rebelles à materia crassa exortos calefacit, incidit emollit, artenuat, discutit, & insensibiliter resolvit. Vel fermenta juxta materię dispositionem, maturat, concoquit, ad suppurationem disponit, aperit, digerit, mundificat, exsiccat, carne replet, & cicatrice obstruit.

EMPLASTRUM MAGISTRALE.

℞. **S**ucc. herb. Reginae unc. vi. cera citrina unc. iv. resina pini unc. iii. terebinth. unc. ij. succ. Jedi mai. solani, plantag. ana unc. ii. plumbi usti, & loti, cerussa Venet. tutia præpar. lithargyr. aur. minii ana unc. dimid. Mercurii salvia extincti unc. ii. ol. ros. myrtill. q. s. f. empl. s. a.

Vires, & Usus.

Desunt verba in efficacia hujus emplastri extollenda, ubi experientia illucescit; mirè namque, & potenter omnia ulcera cujuscumque sint conditionis, tam simplicia, quam composita, tam maligna, quam benigna, tam recentia, quam annosa felicissimè abstergit, exsiccat, & ad cicatricem perducit. Vlcenibus Venereis, gummatis, & bubonibus spuris unicè prodest. Tumores ad apertos breviter ad sanitatem ducit. Tumores ad suppurationem pervicaces vel resolvit, vel juxta materię contentæ conditionem suppurat.

EMPLASTRUM RUPTORIUM.

℞ **O** L. ros. camomill, amygd. dulc. ana unc. iii. ter-
rebinth. Venet. unc. ii. resina pini unc. iii. ce-
ra citrina unc. j. dimid. sarcocoll. euphorb. ana unc. j.
cantharidum drach. j. Merc. precipit. rubr. drach. j.
dimid. semin. sinapi drach. j. m. f. empl. s. a.

Vires, & Usus.

Mirandum est emplastrum ad quemcumque tumorem durum maturandum & brevi temporis intervallo aperiendum, quantumvis maturationi reluctetur, & præsertim ad bubones venereos aperiendos, & præsentaneum est remedium pro his, quibus causticum, vel ferrum timorem incutit.

EMPLASTRUM AD RUPTURAS.

℞ **R** Ad. consolida maj. recent. mundat. & consciss. lib. j. sanicula lib. dimid. Polygoni unc. iii. unc. cupress. consciss. num. x. Coquantur in sufficienti aqua ferrariorum quantitate, repetitis vicibus affusa, quousque tota virtus, & mucilago extracta sit. Colatura omnes ad remanentiam circiter lib. iii. & consistentiam mucilagineam evaporent. Tunc ℞. Picis navalis, colophonia ana unc. iii. resina pini unc. iv. His leniter calore liquatis, & mistis adde supra dicta mucilag. lib. iii. & coquantur lento igne continuo agitando, ac sensim sequentes immisce pulveres sang. drac. mastich sarcocollæ, alum. usti, boli Armeniana unc. dimid. succ. acacia, hypocistid. in vino austero solut. ana drach. iii. olibani, myrrha ana drach. ii. dimid. ros. rubr. balauft. aristoloch. rotunda ana drach. iv. lapid. hematitis præp. Croci Martis adstring. ana drach. iii. mumie drach. ii. Tandem inde bdell. in acet. destill. solut. & inspiss. unc. j. Coque ad emplastri consistentiam.

Vires, & Usus.

Credibile non est, quantum hoc nostrum emplastrum mirificè ad bubonocelen, epiplocelen, & enteroclen persanandas valeat, quo si quis ad prædictos utatur tumores tam pro junioribus, quam adultis, mirabilia præstabit, ut centies nos experti sumus, & nunc, esto pro arcano habuerimus, ad herniosorum utilitatem in lucem ingenuè edimus. Emplastrum hoc alutæ superinducendum est, & suo subligaculo debitè alligandum, & ante septimum diem non renovandum, quo tempore præterlapso novum admoveatur, & sic procedatur ad sanationem usque: sed de his herniis, & aliis vide in nostra *Trutina Chirurgico-physica* Tomo I. de Tumoribus.

EMPLASTRUM AD RUPTURAS.

℞ **C** Era virginea, olei abietini ana unc. iv. pisci navalis, myrrha, thuris, mastich. ana unc. ii. styracis, calamita, benoini, sang. drac. ana unc. iv. balsam. Peruvian, unc. j. funde oleum, & ceram, & sensim cetera infunde, ultimo balsamum Peruvianum, & f. empl. s. a.

Vires, & Usus.

Efficacissimum experti sumus hoc emplastrum in rupturis persanandis, tam in pueris, quam in junioribus, si super alutam emplastri portio extendatur, & loco affecto applicetur, quinto quoque die renovando, & continuetur per duos menses, superponendo optimam ligaturam, & habebis intentum.

EMPLASTRUM ALIUD PRO RUPTURA.

℞ **R** Esina pini, gummi Arabici ana unc. vi. mastich. elect. colophonia ana unc. ii. sang. drac. unc. j. thuris unc. ii. glutinis piscium unc. j. fiat omnium pulvis

subtilissimus, quem misce cum sufficiente quantitate car-nium limacum adempto cortice, ut fiat emplastrum sine igne.

Vires, & Usus.

Centies emplastrum hoc rupturis applicuimus magno cum patientis iuvamine, & salute, extenditur super alutam, & parti affectæ imponitur cum sua arcta ligatura, & tertio quoque die renovatur, & admiraberis effectum.

EXTRACTUM FEBRIFUGUM.

℞ **F** Lor. Centaur. min. fol. absynth. card. sancti scor-
dii ana m. i. rad. gentiana, china de china ana
unc. i. imperatoria, aristoloch. rotunda ana drach. i. di-
mid. cortic. cupress. median. radic. fraxini ana unc. ii.
aurantior. exterior. exsicc. unc. dimid. ligni visci querc.
unc. ii. nucis moscb. num. iii. cass. lign. drach. ii. dimid.
Contundenda, & incidenda contundantur, & incidan-
tur, affundanturque in vini spiritum rectificatum ad
trium digitorum eminentiam, stent in loco tepido ex-
trahatur tinctura, & novus spiritus reaffundatur, & ite-
rum extrahatur, quod tinctum est, & toties fiat infusio, &
extractio, donec spiritus non amplius tingatur. Tincturas
omnes filtra, & ex cucurbita vitrea lento igne extraha-
tur spiritus ad extracti liquidi remanentiam, cui postmo-
dum admisceantur sequentes pulveres tenuissimi, ut ℞.
Mirrha rubr. drach. ii. castorei drach. i. Croci Or. scrup.
ii. salis ammoniaci volatilis drach. i. misce, & lentissimo
igne reduc ad extracti consistentiam, & ad sequentes usus
serva.

Vires, Usus, Dosis.

Omnes febres abigit, potissimum quotidianam, ter-
tianam, quartanam, hemittetæum, & febres om-
nes cum rigore, & partium extremarum perfrigeratio-
ne invadentes. Ante paroxysmum, vel instante drach.
i. in pilulas iii. redacta exhibetur, & tribus vicibus
has exterminat febres.

HIPPOCRAS EMETICUM.

℞ **M**erc. vita drach. ii. dimid. cinnam. acuti,
caryophyll. ana drach. i. dimid. vini gra-
ci generosi lib. ii. m. & in vase vitreo clauso, in
igne arena post levem ebullitionem cum omnibus in-
gredientibus servatur ad usum, & in exhibitione
decantatur.

Vires, Usus, Dosis.

Tanta est hujus nostri Hippocras emetici inexhaus-
ta virtus, ut philosophorum lapidem æmuletur;
nam quo magis de emetico exhauries, & magis reaf-
fundes, in infinitum, & ultra emetica virtus exhaui-
ritur. Nobilissimum, tutissimum, & blandissimum
emeticum est, adeo ut puerulis felici cum succes-
su frequenter exhibeamus. In apoplexiâ, & epilepsiâ
magnum est medicamentum. In capitis dolore, ut
in nostrâ *Trutinâ* diximus, à stomacho per consen-
sum excellens est, in cardialgia, aliisque stomachi
defectibus salutare experti sumus; leviter namque
omnem suburram in stomacho, & duodeno stagnan-
tem per vomitum rejectat, & lenes mover secessus,
In febribus, ut quotidianâ tertianâ, quartanâ, ex aëris
mutatione, malignâ, & ipsâ peste singulare est medi-
camentum, & quasi Dei manus. Dosis puerulis ad co-
chlear. i. adultioribus ii. robustis iii. ut fusiùs in no-
stra *Pyretologia*.

LIQUOR MIRABILIS PRO TINEA.

℞ **S**cilla, rad. asphodeli s. artula regia ana lib. i.
incidantur in frusta, olei com. lib. iii. Bulliant
ad

ad nigredinem usque, tunc cochleari perforato aufer, & abjiciantur, & affunde picis liquida, quæ vulgo pegola dicitur, lib. ii. Bulliant ad horam, deinde aufer ab igne, & post refrigerationem in vase vitreo serva.

Vires, & Usus.

Mirabilis profectò, imò mirabilissimus est hic nostræ descriptionis liquor ad curandam tineam, malum spurcum, & abominabile, quia contagiosum, & pueros infectatur, quo nos centenos semper blandè curavimus; morbus n. cutaneus contagiosus est, & capitis cutem ulceribus manantibus conspurcat, & capillorum radices exedit: ideoque inter puero- rum morbos recensendus venit, & si quandoque adulti hoc inficiantur morbo, ab infantia ad hanc usque ætatem evectus fui. Scabiei non absimilis est affectus, & cutaneus, sed hoc discrimine, quod hic altas agit radices, se in cutis medullium insinuan- do, & sua contagione fermentativa inibi blandum partis nutrimentum in acido-salsum degenerare fa- cit, corrosivum reddit. Hoc nostro liquore cen- tum geminis pueris usque adhuc incolumitatem re- stituimus, est n. medicamentum blandum, & nul- lum pueris timorem incurit, & cuicumque ætati etiam tenellæ, & delicatæ administrari potest, nec tam spurco malo nostras temeramus manus, matribus tantum, quibus maxima est cura puero- rum, hanc sanationem peragendam imponimus. In hoc morbo nullum præmittitur medicamentum universale, ut purgatorium, & phlebotomia, nam esto centies purges, & sanguinem detrahas, ma- lum semper pertinacius reluctatur, nisi ad specifi- cum devenias, quantum ætas potest tolerare te- nella. Hoc itaque nullis internis eget præsiidiis, quia solius parvis est peccatum; sufficit tamen ali- qualis vivendi ratio, quantum à tenella ætate ex- torqueri potest. Primò itaque sequenti decocto ca- lido quicquid fursuraceum, crustosum, vel putu- lentum deterge, & sicca, ut *℞. Aqua hordei q. s. in qua fol. malva, scabiosa, capill. Ven. meliloti, lavendula, fenigraci, arist. long. ana m. i. fursuris m. ii. Bulliant, & decoctum decanta.* Sequenti die omnes capitis capillos novacula abra- de, & tertio caput aspero linteolo aliquantulum frica, ut inca- lescat, deinde immediatè nostro liquore illud inunge per 7. dies manè jejuno stomacho, postmodum de- cocto superius descripto lava, & ita per alios, con- tinuos dies inungendo; & octavo lavando procede per mensem chymicum, & admiraberis curationem. Descripsimus in Trutina chirurgico physica hoc fœ- dum malum, ejusque inibi curam attulimus, capillos puta evellendo, deinde decocto caput abluendo, & bufonum oleo inungendo, quæ operatio est nimis dolorosa, & prolixa; attamen hic noster liquor est blandum, compendiarium medicamentum, ac citò, & jucundè ad pristinum statum partem reducit affe- ctam. Describimus quoque in hac nostra Mantissa un- guentum ad tineam percurandam, sed huic nostro li- quori minimè comparandum.

LAUDANUM OPIATUM.

℞. R Ad. asclepiad. contrayerva, imperator. angelic. carlina, scorzoner. Zedoar. bistorta, tormentil- la ana drach. i. dimid. Carnis viperin. drach. iii. sangui- nis Drac. i. dimid. Camphora drach. i. cortic. china de china, ligni visci querc. ana unc. dimid. Pulverisatis af- de in vase vitreo, Alcohol vini ad quatuor digitorum eminentiam, claude vas cum capitello caco, digere in M. B. spiritum tinctum decanta, novum affunde, & ita reitera, donec omnis tinctura extracta sit, confunde has omnes tincturas, & filtra, quibus adjuuges extracti simpl. De Car. Musitani Oper. Tom. I.

opii. unc. i. extracti croci drach. i. magist. ceratior. rubr. magist. perlâr. ana scrup. iv. ambræ grise drach. dimid. ol. macis per express. scrup. ii. misce omnia simul, & adde sacch. pulverisati unc. i. pone omnia in cucurbita ad Balneum vaporosum, connectendo vas recipiens, jun- cturis optimè clausis, extrahe spiritum sudorificum, car- diacum, & alexiterium, cui non est similis alter. Re- duc totum sensim in massam, quam asserva in vesica ol. caryophyll. imbuta.

Vires, Usus, Dosis.

Hoc laudanum est immensus thesaurus contra dy- senterias, diarrhœas, & omnes alvi fluxus epidemicè grassantes. Item insigne cardiacum, & alexipharma- cum contra omnes febres malignas. In delirio, ma- nia, epilepsia, capitis dolore, vigiliis immoderatis præsentaneum medicamentum. In colica, lithiasi, do- loribus articularibus, omnibus desperatissimis, matri- cis suffocationibus, omnibusque morbis ab utero ena- tis ultimum est asyllum. In sistendis catarrhorum de- fluxionibus, menstruorum profluviiis, & hæmorrha- giis stupendum est medicamentum, cui nullum simi- le invenitur. In omnibus atrocissimis sedandis doloribus est ipsissimum divinum auxilium. Est laudanum, id est laudatum medicamentum, quod in tota medicami- num suppellectili vix rarius, & presentius simile reperi- ri, & excogitari potest. Eapropter tu hoc unico utere pharmaco in depellendis morborum angoribus, quos obliquavimus, & Deum, & homines testamur, ip- samque experientiam testem advocamus, languentes tibi creditos à faucibus orci fore erupturum: Inte- rim nobiscum Deo gratias age, qui tantum munus ad proximi incolumitatem nobis contulit, quod in- genuè communicamus; nam medicina est peculiate Dei donum non omnibus concessum, sed tantum il- lis, quibus datum est intelligere. Dosis à gr. ii. us- que ad iii. & iv.

LIQUOR AD URINÆ RETENTIONEM.

*℞. S*ucc. limon. coepe ana unc. dimid. pulv. borac. mineral. gr. x. m. & propina.

Vires, & Usus.

Præsentaneum, & compendiarium est remedium pro ischuria, & disuria, quaecumque enim urinam per quodvis tempus, vel totaliter impeditam, gut- tatim exstillantem mirum in modum intra unius ho- ræ spatium propellit, & ægrum à faucibus orci liberat.

OLEUM FOETIDUM.

℞. O L. lini lib. v. pone in olla capacissima, quam colloca in igne carbonum, & dum ebullit, sen- sim projice sulphuris subtiliter pulverisati lib. ii. seduli- tate in sulphuris projectione utere, nedum spumescit, ex- tra vas oleum exsiliat, aufer ab igne vas, rege, ut fri- gescat, tùm per infundibulum in retortam, cui recipiens adapta, lutatis juncturis, immitte: destilla servatis ignis gradibus, tandem ultimum ignis gradum adhibe, quousque nihil extillet, destillatum oleum in vase vitreo optimè sigillato serva. Foetentissimum ut stercus Diaboli, sed pretiosissimum reddes hoc oleum, si assafoetida un- ciam unam, vel duas in retortam immittas.

Vires, & Usus.

Hoc oleum pto hystericæ passionis paroxysmo pretiosum est, quod in ampulla vitrea odore tenuis na- ribus applicitum dicto citius, & ictu oculi mulieres suffocatas, & vitali aura quasi orbatas, & penè ex- tinctas ad vitæ munia revocat: est velut alter Or- pheus

pheus, qui extinctam Euridicem ab inferis reduxit, & sicut odorata multas exanimant mulieres, ita foetida illas sanant oportet. Sunt mulieres velut Harpiae, quarum colluviarium foetidis gaudet: Ea propter, si oleo naribus admoto suffocatio uterina protinus non cessabit, postmodum umbilicum inunge, vel recto tramite ampullam juxta vulvam colloca, vel eam imbus, ut olei putor exhalet, & mortuam magno cum adstantium stupore revocabis ad vitam. Hoc oleum odore tenuis halitus austeros, & ponticos absorbet, praecipitat, corrigit, uteri Monarchiam tumultuantem compescit, & omnium partium convulsiva contractio cessat, & tandem halitus austeri per uberes ructus terminari solent.

OLEUM VERBENAE.

℥. **V**erbena rubr. m. j. radic. cappar. & utriusque Lilii ana unc. j. saxifragiae unc. dimid. radic. cyclaminis, & bryoniae ana drach. vii. semin. agni casti drach. iii. Contunde omnia, & infunde in vini generosi lib. vii. dimid. Ol. antiqui opt. lib. j. dimid. Digere super calidos cineres per duos dies, deinde bulliant ad vini consumptionem, & facta colatura, servetur oleum ad usum.

Vires, & Usus.

Eximium est hoc oleum ad rebelles lienis obstructions delendas; nam ejus canales, ac glandularum poros crasso, viscido, & tenaci limo obductos, aut particulis terrestribus infartos, vel sale austero, & rigido imbutos sola per plures auctores inunctione incidit, attenuat, immutat, & dissolvit: Ea propter meatus, & glandularum poros obstructos referat, aperit, ac per diutericam semitam obstructentem materiam exturbat.

PANCHYMAGOgon.

℥. **P**ulv. colocynth. rad. elebor. nigr. ana unc. ii. scammon. turbith. gummosi, hermodactylor. agaric. alb. aloes succotrin. ana drach. iv. fol. sen. Or. rhabarb. ana unc. iv. spec. diarrhod. Abb. unc. j. Terenda terantur, & incidantur incidenda, & cum vini spiritus a. fiat extractio.

Vires, Usus, Dosis.

Appellatur Panchymagogen, seu extractum Catholicum; quia omnia humorum genera, ex quibus omnes materiales foventur morbi, feliciter evacuat, minori cum molestia assumitur, & leniter optatas exequitur operationes. Dosis a scrup. i. ad ii. & ad drach. i.

PILULAE CEPHALICAE.

℥. **R**osar. rubr. unc. ÷ laudani, thuris, stecadis, trochis. Alhandal, scammon. rosati, mastich. aloes ana unc. j. cum succ. ros. rubr. & chelidonij f. massa pilularis.

Vires, Usus, Dosis.

Merito dicuntur cephalicae, quia feliciter caput purgant, & a nervoso genere crassos propellunt humores; ac proinde vertigini, hemicrania, & cephalalgia, tam recenti, quam antiquatae succurrunt. Insuper spiritus visivos adaugent, lucidos reddunt, visum clarificant, ejusque imbecillitati opitulantur. Ad aurium tinnitum, tonitum, sibilum, & gravem auditum maximopere valent, memoriam infirmam restaurant, & omnia sensuum instrumenta purgant. Stomachum roborant, acuunt coctionem, & appetentiam excitant, iliakis, & colicis, tortutis medentur. Dosis a 3. i. ad i.

PILULAE FAMILIARES.

℥. **A**mmoniaci unc. jv. aloes hepatica unc. ij. rhabarb. elect. unc. j. spec. diarrhod. Abb. trium santalor. ana drach. ii. magist. perlar. corall. tart. vitriolat. ana drach. i. dimid. Ammoniacum diss. & extrabe cum aceto scillitico, aloen cum succo endivia, rhabarbarum, & species cum succo curi. Reduc amoniacum in optimam consistentiam, cui adde alia extracta, & ovapora ad extracti consistentiam, & ad usum reponere pro pilulis efformandis.

Vires, Usus, Dosis.

Familiariter pro melancholicorum, & hypochondriacorum obstructionibus referendis utimur; alvum namque lubricam reddunt, omnesque crassos, & tartareos humores sensim, & quidem radicitus, subducunt, omnibusque aegritudinibus a pituitosa materia prognatis singulariter medentur. Omnes viscerum, ut stomachi, lienis, hepatis, mesenterii, &c. obstructions aperit, & affectiones inde exortas, ut icterum, hydropem, lienis, & hepatis tumores resolvit, uteri obstructions referat, & suppressos mentes provocat. Harum usum quibusdam podagricis multum profuisse experti sumus, & instantes colores adeo immutasse, ut mitius affligerint, vel tardius redierint, aut citius desierint. Dosis scrup. i. & in duas redigitur pilulas, una ante prandium, altera vero ante coenam sumitur, leniter alvum stypticam lubricam reddunt, & quotidie assumi debent.

PILULAE DYSENTERICAE.

℥. **O**pij. Thebaici, pone in patina supra carbones, parum effuma, ut digitis teri possit drach. dimid. diss. in spiritu vini calido, exprimatur leniter deinde lento cinerum igne ad extracti consistentiam redigatur, tum adde dulcedinis Martis scrup. ij. terrae exanimata vitrioli scrup. ij. dimid. pulv. unc. mosch. lacryma sang. drach. ana drach. dim. succ. acaciae scrup. ij. olei nucis mosch. essentialis, cinnam, ana gutt. iv. m. cum syr. de cydonijs, formetur massa pilularis quae caute servetur ad usum.

Vires, Usus, Dosis.

Omnem ventris fluxum compescit, potissimum dysenteriam, deinde diarrhoeam, fluxum hepaticum, tenesmum: choleram, coeliacam, &c. haec namque dolorem sedant, fluxum cohibent, somnum conciliant, vires reficiunt; similiter dolores colicos, & nephriticos momento sedant. Dosis scrup. dimid. ad scrup. j.

PILULAE AD GONORRHOEAM.

℥. **C**olophonia unc. j. Merc. dulc. gummi guajac ana drach. ii. dimid. bals. Peruviani drach. iii. Pulverisa, & cum syr. de althea, vel Nymphaea formetur pilula xxx. & deaurentur.

Vires, Usus, Dosis.

Quam efficacissima sint ad purulentam gonorrhoeam persanandam experientia te docebit; has enim nos hucusque pro arcanis habuimus, & propria manu paratas tantum amicis cum totali gonorrhoeae exterminatione exhibuimus; Nunc fraterna acti charitate, fideliter communicamus, nec quilibet utuntur pilulis, medicamento indigent purgante, & tunc de lais Venereae symptomatibus aliis in posterum esse possunt, Statim, vel quocumque tempore post a contracta gonorrhoea exhiberi debent, & in decem dies curata est qualibet quantumvis virulenta gonorrhoea. Dosis pilula ii. vel iii. in

aurora

aurora, & exacta diæ ratio observari debet. Pro infirmæ fortis hominibus ex colophoniam tantum pilulæ parari possunt, pro hujus fluxus saniosi curatione, & admiraberis effectum.

Potimur nos quibusdam pilulis, quibus quarto, vel quinto tandem die omnem virulentam persanamus gonorrhœam, sed has propria manu paramus pro amicis tantum, sed in lucem venire ambigimus, ne scortationem repetendi ganionibus ansam præbeamus, & nos libidinum fautores videamur.

PILULÆ PRO MENSIIUM RETENTIONE.

4. **D**istamn. alb. scrup. ii. sabina drach. iii. boracis Venet. fœcula bryonia ana drach. j. myrrh. elect. asæ fœtida, gummi sagapeni ana drach. ii. fiat omnium pulvis subtilissimus, & cum syrupo de artemisia fiat massa pilularis, quæ in aluta oleo sabina imbuta servetur pro usu.

Vires, Usus, Dosis.

Tam efficaces sunt hæ pilulæ in tarditate, vel menstruorum suppressione, ut nunquam ad quatuor vices deveniendum sit, & propriandæ sunt tertia, vel tandem quarta aurora ante tempus, quo fluere solebant, humores namque viscidos, sanguinemque in venarum oscillis obstructis congruatum incidit, attenuat, fluxilem reddit, & per mulierum emunctorium expellit, & in posterum statis periodis, menstrua recurrunt, ac mulieres ab omnibus angoribus, qui ex mensium tarditate, vel ex omnimoda suppressione genesis sumunt, eripiunt, & incolumes præservant. Nullo modo propinandæ sunt, nisi in extrema necessitate, quando omnia vulgaria medicamina incassum adhibita nullam præstiterint opem. Partum facilitant, fœtum vivum, & mortuum educunt; puerperis, quibus diminuta sunt lochia, vel prorsus intermissa, vel secundinæ retentæ, vel aliqua earum pars relicta, divino sunt auxilio. Dosis scrup. ij. ad drach. j.

PULVIS ANTI-NEPHRITICUS.

4. **S**Ang. hirci nephritici drach. iv. lapid. Indaici drach. i. dimid. in capite, in capite cochlear. sine cortice repert. drach. i. dimid. semina milii solis, apii sylvestr. urtica, petroselini, dauci ana drach. i. cynosbati drach. iii. asell. scrup. ii. off. dactylor. rad. resta bov. ligni nephritici, nucis mosch. ana drach. ii. boracis mineralis drach. i. sacch. albiss. unc. ii. m. fiat omnium pulvis subtilissimus.

Vires, Usus, Dosis.

Oculariter sabulum, calculos renum, & vesicæ non tantum deturbat, verumetiam in arenulas conterit, & per urethram unâ cum lotio expellit. Humorum visciditatem, & tartarum, tam renibus, quam vesicæ hærentem incidit, attenuat, & propulsat. Urinæ guttatim egredienti, vel suppressæ præsentialiter opem præstat. Tandem à calculosa dispositione præservat. Dosis drach. i. ad drach. ii. dimid. in syrups, aquis appropriatis, & specificis. Ad præsertionem sufficit drach. i. si semel in hebdomadaprehendatur. Pro hominibus tenuioris fortunæ nos multoties expertum habemus remedium, quod dolorem nephriticum totaliter abigit, calculos extrudit, remoratum exturbat urinam, & à calculosa præsertione dispositione, & ita se habet: 4. Stercoris muris, sem. fœniculi ana drach. dimid. fiat pulvis, & in vino albo propinetur. Ne miteris nos tam vili remediorum genere pro infirmæ fortis hominibus uri, nam quod vile putatur, catum est, & natura de stercore erigit pauperem.

PULVIS CONTRA LUMBRICOS.

4. **S**Emin. santonici drach. ii. tanaceti, citri mund. ana drach. i. corallina drach. i. dimid. pulv. bryonia drach. i. sem. hyperici scrup. ii. Merc. dulcis scrup. iv. rhabarb. drach. ii. m. f. pulvis subtiliss.

Vires, Usus, Dosis.

Valdè eximius est in enecandis omnium lumbricorum generibus, non tantum in intestinis, sed in quocumque corporis latibulo, quos per sedem potius mortuos, quam vivos expellit: imò verminum ovula extinguit, ac proinde ab omni verminosa progenie sumentes præservat. Dosis drach. i. ad ii. vel drach. i. in conferva florum boraginis, vel in alio vehiculo.

PULVIS DYSENTERICUS.

4. **T**erra exanimata, vitrioli drach. ii. dulced. Martis drach. j. pilosella drach. j. dimid. terra sigillata drach. j. crystall. montan. præp. ocul. cancer. flux. ana scrup. ii. off. human. calcinat. gr. vi. semina plantag. scrup. j. succi acacie inspissat. unc. dimid. unc. mosch. gr. xv. misce, fiat pulvis subtiliss.

Vires, Usus, Dosis.

Specificus est in omnibus alvi fluxibus, & nulli alii medicamento comparandus, ut in cœliaca, lenteria, diarrhœa, fluxu hepatico dicto, præsertim dysenteria, & tenesmo. Dosis drach. i. ad drach. i. dimid. in syr. de plantagine de, succo myrtillorum, de symphyt. & aquis appropriatis, qui manè, & vesperi propinandus est.

PULVIS EPILEPTICUS.

4. **M**agist. corallior. drach. j. stercoris Pavonis drach. iii. cinnab. nativ. vel ejus loco cinnab. antimonii drach. j. salis volatil. succ. scrup. j. flor. pœonia scrup. iv. radicis angelice drach. j. dimid. laudani opiat. scrup. dimid. sacch. perlati unc. dimid. fiat pulvis subtiliss. m. & pro usu serva.

ALIUS PULVIS EPILEPTICUS.

4. **L**igni visci querc. drach. ii. magist. cranij. microcosmi scrup. ii. rasur. ung. alcis drach. j. dimid. magist. perlar. drach. j. flor. anthos, tilia ana drach. i. sulph. antimon. salis nitrosi, stercoris pavonis ana scrup. ii. sacch. pœonati unc. dimid. misc. f. pulvis subtiliss. pro usu.

Vires, Usus, Dosis.

Uterque noster hic pulvis specificus est in epilepsia ob admitandas, & arcanas virtutes, quibus in hoc morbo Herculeo poritur, & revera omnia medicamenta anti-epileptica prætergreditur, imò in vertigine, spasmo, & passionibus histericis est verum prophylacticon; acidum namque vitiosum nervos infestans absorbet, undè spirituum animalium accensionem, & explosionem, nervorumque, ac fibrillarum irritationem compescit, ac proinde spiritibus animalibus efferis, & volatilibus fixatis, necnon eorum motibus explosivis suppressis, malum tolerabilius reddit, & interdum planè abigit. Dosis drach. i. ad drach. i. dimid. cum syrupo de pœonia, aqua flor. tilia, lilior. convall. lavendulæ, &c. Pro curatione continuari debet per novem dies, & æger ab hujus pulveris absumptione per tres horas jejnet.

PULVIS PLEURITICUS.

4. **S**Ang. hirci drach. ii. ii. dimid. pulv. de virga cervi drach. i. ocul. cancro. drach. l. dimid. la-

pid. prunell. scrup. iv. sulphur. citrini drach. dimid. flor. papav. rhæad. drach. i. stibii diaphoretici scrup. ii. f. pulvis subtiliss. m. & asservetur pro usu.

ALIUS PULVIS PLEURITICUS.

℞. *S* *Alis volatilis. cruoris birci, cornu cervi ana scrup. ii. lapidis carptionis, mandib. lucii piscis ana drach. i. flor. sulphur. scrup. i. dentis aprugni drach. ii. sem. card. Mariae scrup. iv. f. omnium pulvis subtiliss. m. & usui serva.*

Vires, Usus, Dosis.

Magnum arcanum uterque hic pulvis est contra pleuritidem, peripneumoniam, & omnes internas inflammationes; sanguinem enim effusum, vel coagulatum resolvit, fluxilem reddit, in naturæ gratiam, & vertiginosum motum restituit, acorem corrigit, & exanimantem compescit dolorem. Est tantæ in pleuritide efficaciam, ut efficacior non detur. Dosis drach. i. ad drach. i. dimid. bis, vel ter per diem exhibetur in syr. de papav. errat. in aqua cardui sancti, cardui Mariae, vel in jure saccharo albo edulcorato.

SYRUPUS MULIERUM.

℞. *S* *succor. depurator. hederæ corymbi, petroselini, artemisia ana lib. i. dipt. amni cretici, pulegii, melisse, origani, sabinae recenter exsicc. ana m. i. cassia lignea unc. dimid. fiat horum infusio in aqua capillorum Veneris ad libras quatuor, quæ ter repetatur, postmodum hujus infusionis libras tres misce cum succis depuratis, & cum sacchari albi libris quatuor coque ad syrupi consistentiam, & serva.*

Vires, Usus, Dosis.

Prodigiosus est hic syrupus, & velut divinum elixiri nam humorum viscidorum copiam, & sanguinem concretum, & veluti cadavericum in uteri venis proscriptum incidit, attenuat, subtilizat, infarctos meatus aperit, & venarum obstructions referat. Eapropter menstruum tarditatem sollicitat, intermissa, & suppressa provocat, vapores ex utero elevatos, capiti, cordi, & stomacho impertitos unâ cum sanguine per mulierum emunctorium educit. Morbis, qui ex utero genesis suam cognoscunt, ut chlorosi, seu palladis virginum coloribus, cachexiæ histericis passionibus, & aliis prodest. Item partum accelerat, & faciliat, lochia suppressa promovet, secundinas retardantes educit, fœtum mortuum expellit, molas exterminat. sed ne mulierculæ utero gerentes te decipiant mensium defectus specioso pallio, cave sub divinæ ultionis pœna. In mensium tarditate, vel suppressione ptopinandus est ante tres, vel quatuor auras, tempus recensendo, quo menstrua recurrere solebant. Dosis unc. ii. cum aquis appropriatis.

Infimæ fortunæ mulieribus ad provocanda menstrua retenta nos *pulegii, sabina, melisse, origani, & capillorum Veneris decoctum*, quod neminem quam scimus, fefellit, maximo emolumento præscribere solemus.

SYRUPUS PRO LITHIASI.

℞. *R* *Ad. ononidis, saxifragia ana lib. ii. granor. alkekeugi unc. j. semin. dauci, petroselini, geniste, urtica ana unc. dimid. bacc. lauri n. 60. rad. asparagi cortic. exterior. apii sylvestris ana lib. dimid. Cicer rubr. lib. i. laciſa, & contusa affunde aqua comm. lib. ix. Digere in loco calido per viginti quatuor horas, deinde bulliant, despumando ad sex librarum remanentiam, colatura inde sacchari albi lib. iv. & fiat syrupus, quem optime serva.*

Vires, Usus, Dosis.

Hic noster syrupus arcanum est in dolore nephritico, & in omni calculorum genere probatissimum producta experientia; calculos enim renum præsentaneè expellit, vel in arenulas atterit renum, & vesicæ mucilagines, & tartarum incidit, subtilizat, & unâ cum urina educit, & his, qui difficulter mingunt, mirabiliter opitulatur, Calculosam renum dispositionem ita emendat, & corrigit, ut calculi, & arenulæ in posterum non generentur. Dosis unc. j. dimid. cum aq. hederæ terrestris unc. ii. pro actuali morbi cruciatu; pro præservatione verò aliquot cochlearia semel, vel bis in hebdomada sumantur.

TINCTURA ALKERMES.

℞. *C* *Onsect. alkermeſ unc. j. aqua ardentis, pomorum redolent. ana lib. dimid. spiritus virioli drach. j. digere, & decanta.*

Vires, Usus, Dosis.

Insigne est cordiale in lipothymia, syncope, & cordis palpitatione; cor namque roborat, ab omni aura venenata præservat, animi robur augeat, collapsas reficit, vires, aufugientes ad cordis arcem revocat, subito hominem vivificat, & hilariorem vitam spirare facit. Melancholicis, & convalescentibus summum est medicamentum, & tristitiam sine causa manifesta ortam abigit. Dosis unc. dimid. ad j. cochleatim sumpta per intervalla.

Eadem ferè methodo parantur tincturæ ex aliis officinalibus confectionibus, ut de *Hyacinto*, de *Cinnamomo*, &c.

TINCTURA CAPILLORUM.

℞. *G* *Allar. comm. num. xx. ponantur in tigillo cum ol. comm. & pauca cera ad frigidandum, donec nigerrime deveniant, tunc eximantur, & cum panno exsiccantur, pulveris subtilissime, & per setam trajice, tunc ℞. Aluminis parum, Veneris usta. cum sulphure (vulgò ferretto di Spagna) drach. iii. caryophyllor. num. viii. pulv. cort. granator. drach. ii. dimid. adde parum Merc. meteorizati. Horum omnium f. pulvis subtiliss. trajice per setam, & opt. m. cum pulvere gallarum. Tunc ℞. Ollam novam, quam igni colloca cum vini nigri lib. j. & dum ebullit, injice pulveres, & aliquantisper clauso vase bulliant, remove ab igne, & decanta.*

Vires, Usus, Dosis.

Hæc nostra capillorum Tinctura non inservit pro hominibus canis, hi enim adscititia coma utentes, inventam simulant, & esto decrepiti, juvenes videntur antiqui; sed in mulierum tantum antiquarum gratiam, quæ niveos habent capillos, describimus. Quantum præjudiciales mulierum venustati, & vanitati sint hujusmodi capilli, eas interroga, quæ malunt mori, quam hanc pudendam naturæ injuriam tolerare; Ad hanc itaque fucandam quot imposturas, quot tecnas, quot artes comptorias adhibent, comprehendere facile non est. Paucis hujus tincturæ sumptibus hanc temporis injuriam redimere possunt, si lotos lixivio communi capillos albos hac tinctura calida penicillo passim optimè irrigent, & panno calido per sex horas involvant, post quas iterum lixivio lavent, & nigerrimi, ac nitidi evadent, si bis repetatur hæc tinctura, durat ad annum.

TINCTURA CORALLIORUM. RUBRORUM.

℞. *N* *liri fixi lib. j. funde in patina ferrea, & sensim aquam communem calidam affunde quousque fixetur,*

fixetur, aufer ab igne, & frigeſcat: Tunc. ʒ. diſſiſalis fixi unc. iij. corall. rubr. pulverifator. tantundem, pone in urinali vitreo, & aquam ad duorum digitorum eminentiam affunde, bulliant ad aquæ exſiccationem, tunc paulatim aquam calidam adde, quouſque in paſtam redigentur, remove ab igne, ut frigeſcat, tum dicto urinali inde ſucci limonum deputat. lib. ÷ & reiteratò pone in igne cinerum, & ſpatula lignea agitata, quouſque tinctura rubra appareat, quam frigeſcitam decanta, & ſerva.

Vires, Uſus, Doſis.

Varias coralliorum tincturas ſpagyrici circumferunt, ſed perfectò tales non ſunt, ſed potius coralliorum ſolutiones, & non genuinæ tincturæ, quas impoſtores ligno ſantali rubri, vel radice rubiæ tinctorum, vel granis chermes adulterant, & an proſint, vel obſint, certò ambigimus.

Hæc noſtræ deſcriptionis tinctura eſt ſummæ energiæ contra phantaſmata, epileſiam, & melancholiam, quia ſanguinem in toto corpore ab omni ſæce, & ſorditie purgat, ipſumque renovat, ac proinde ſpiritus vitales reſcit, calorem naturalem roborat, & ad adæquatam temperiem corpus reſtituit, calorem naturalem augendo, & corroborando, unde homo non facilè morbis fit obnoxius. Præterea ſummoperè dysenterię, tenefmo, fluxui hepatico dicto, nimio ſanguinis profluvio, tam per uterum, quam per hæmorrhoides, & hæmorrhagias, albo mulierum fluori, & omnibus morbis ab humorum acredine ortum habentibus, & omnibus defectibus à ſanguinis coagulatione, vel impuritate ortis ſuccurrit. Inflammationes reſolvit, februmque ardoreſ mitigat. Partes principes tuetur, illaſque contra omnes malignos munit humores; ideoque cordis palpitationes, animi deliquia, & ſyncopes fugat. In matricis ſuffocatione felici cum ſucceſſu exhibetur. Doſis à ʒ. j. ad ii. in vehiculis morbum reſpicientibus.

TINCTURA PURGANS.

ʒ. **I** Alappe reſinoſa, gbitta jemou, ſcammonii ana unc. i. Seorſim pulveriſata miſce, & inde aludeli, ſuperfunde ſpiritum vini rectiſicatum ad quatuor digitorum tranſverſorum ſupereminentiam, optimè claudere, ne quid expiret, digere in igne arena per quatuor dies, ſed cave, ne bulliat, agita vas aliquoties, quotidie demum vas aufer ab igne, & poſt refrigerationem tincturam rubicundiffimam per inclinationem decanta, quam in vaſe vitreo optimè claſſo reponere.

Vires, Uſus, Doſis.

Hæc Tinctura adedò blanda, & tutà eſt, ut ſit purgans medicamentum Principe dignum: conducit namque omni ætati, ſexui, & complexioni, omnes humores ſine moleſtia, & torminibus à diſſitis corporis partibus educit, coctionem juvat, ſtomachum roborat, & appetentiam excitat. Eapropter in omnibus ferè capitis affectibus, ut dolore, vertigine, apoplexia, epileſia ſummum eſt medicamen. Cachexiæ, & omnibus hydropis ſpeciebus mirificè opitulatur. Præterea rheumatismo, podagræ, chiragræ, iſchiadi, &c. confert. Item ventriculum, hepar, lienem, & meſenterium ab omni humorum infractu liberat. Eſt tandem veluti Catholicum, quod omnibus morbis ab humorum colluvie ortis unicè prodeſt. Doſis drach. i. ad ii. vel iii. in aliquo ſyrupo, vel julepo.

UNGUENTUM PRO DOLORE HÆMORRHOIDUM.

ʒ. **O** L. roſac. q. ſ. agita eum piſtillo in mortario plumbeo, donec inſpiſſeſcat, & tunc adde

lactis muliebris q. ſ. ſucci ſedi minoris, viridis aris opii Thebaici parum, & iterum agita in mortario plumbeo, donec unguenti ſpiſſitudinem adipiſcatur.

Vires, & Uſus.

Hoc unguento dolentes inunge hæmorrhoides, & incantamenti iſtar dolore vacabuut. Quandoque quidam medicaſtri pro hæmorrhoidibus, præſertim in pueris, & meretricibus accipiunt quaſdam excreſcentias venereas in ani circulo; ex præpoſtero concubitu genitas; quibus à noſtro unguento nullum afficri poteſt ſolacium; hoc enim unguentum nullatenus pro his excreſcentiis inſervit, ſed ſolumodò pro tuberantium hæmorrhoidum dolore ſolemne eſt lenimen.

UNGUENTUM PRO AMBUSTIS.

ʒ. **C** Ort. median. ſambuci m. iii. ſevi hircini caſtrati lib. i. pulv. thuris, Colophonie anaunc. ii. dimid. ol. roſ. lib. iii. ſucc. barb. hirciq. ſ. rad. ireos recent. in taleolas redact. m. ii. bulliant in dicto oleo cortices, radices, & ſuccus ad humiditatis conſumptionem, deinde adde dictos pulveres, & cere q. ſ. fiat unguentum.

Vires, & Uſus.

Pretioſum eſt contra omnia ambuſtionum genera; pars namque ambuſta hoc unguento linitur, & ſi ſupeditant ſambuci folia, ea ſuperpone cum faſciis.

UNGUENTUM MIRABILE.

ʒ. **O** L. comm. veteris lib. v. cum ſequentibus, abſynthij, ruta, ſalvia, roris marini, betonica ana m. i. caput papav. alb. num. vi. bulliat q. ſ. deinde cola oleum, cui inde reſina pini unc. iv. colophonie unc. ix. picis navalis unc. viii. cera citrina unc. vi. Bulliant lento igne, ſpatula lignea ſemper agitando, poſtmodum aufer ab igne, frigeſcat, & pro uſu ſervetur.

Vires, & Uſus.

Mirabile reverà eſt unguentum hoc pro vulneribus, contuſionibus, ulceribus recentibus, antiquis, malignis, dyſepuloticis, Thelephiis, depaſcentibus, noli me tangere, canceroſis, &c. Ante hujus unguenti uſum, locum affectum, vino calido, vel ſublimato lavamus, & exſiccamus, deinde, manè, & ſerò applicando citò, tutò, & jucundè curationem complemus; hoc enim mundificat, abſtergit, fluxiones inhibet, ſanguinis fluxum prohibet, carnem pravam excreſcere non ſinit, calloſ avertit, incarnat, cicatrizat, & plus facit una hebdomada quàm aliud integro anno.

UNGUENTUM PUSILLUM.

ʒ. **O** L. roſar. lib. dimid. cera alb. unc. j. dimid. tutia præp. & ceruſa ana drach. j. camphora drach. ij. dimid. m. f. ung. ſ. a.

Vires, & Uſus.

Amabo, ne unguentum hoc puſillum contemnat, ob ingredientium paucitatem, nam plus valet adamantis calculus, quàm ingens mola aſinaria, puſillum namque eſt, & paucis gaudet componentibus, ac longa, & aſſidua experientia, comprobatum eſt in perſanandis omnibus puſtulis, ulcuſculis, ulceribus emanantibus, etiam Venereis, & cujuſcumque progeniei in partibus tenui epidermide obductis, & ſecretioribus naturalibus utriuſque ſexus, & tandem in quacumque corporis parte, & pro puſillâ pecuniâ magnum, & præ-

& pretiosum, licet pusillum, emitur unguentum, quo quisque sui ipsius æger, & chirurgus esse potest.

UNGUENTUM AD TINEAM.

℞. *Succ. scabiosa, olei laurini ana unc. iii. bulliant ad consumptionem tertia partis, tum adde sulphuris ignem non experti drach. iii. salis ammoniaci drach. j. virid. aris drach. dimid. semper spatula agita, donec perfecte incorporentur, & in fine adde camphora scrup. ii. & statim aufer ab igne, semper movendo, & optimè immisce ol. tart. p. d. unc. dimid. f. s. a. unguentum.*

Vires, & Usus.

Efficacissimum, & felici semper eventu à nobis expertum est hoc unguentum ad percurandam tineam; nutrimentum enim degeneratum, & in fibris cutis capitis à diuturna mora corruptum, & nutrimenti

sal in acido-salsum degeneratum: & in corrosivum exaltatum, quod pilorum radices corrumpit, facile in cutis medullio corrigit, acidosalsum nutrimenti sal obtundit, fermentum corruptivum extinguit, partem affectam in pristinum restituit statum, & consolidationem promover. Nullis internis hoc unguentum indiget medicamenti, cum solius partis sit vitium; omnes itaque capillos [si omnes hoc spurco laborent morbo] novacula abraide, deinde ℞. *Aq. hord. q. s. in qua bulliant fol. scabiosa, adianti, roris marini, althea, salvia, lavendula ana m. j. flor. ros. incomplet. p. j. bulliant, & decoctum decanta.* Hoc decocto calido quidquid furfuraceum, vel purulentum est, absterge, & exsicca, deinde totum caput hoc nostro unguento semel in die inunge, & viginti dierum cursu curationem expecta. Sed de hoc fœdo malo fusiùs in nostra *Trutina Chirurgico-physica Tom. 2. de Ulcerib. c. 25.* egimus. Præterea pro scabiei curatione infallibile est medicamentum.

DE LAPIDE PHILOSOPHORUM, SIVE TINCTURA PHYSICA,

Processus Philosophicus inauditus.

Iat vini spiritus rectificatissimus, qui per repetitas sublimationes ita phlegma depolat, ut totus cremabilis, sulph. hureus, & volatilis evadat verum alkohol, & ita fugax, cujus guttula effusa terram non attingat, sed evanescat in auras, & hoc erit primum nostrum menstruum,

Tunc recipe Mercurium ex cinnabari redivivum more solito per cornutam, & habebis Mercurium purissimum omni labe, impuritate, & sophisticatione expertem.

Accipe dictum Mercurium redivivum, quem adhuc sale, & aceto destillato expia, in vase vitreo perpetuò disturba, & fortiter concute, ut acetum atrâ imbuatur larvâ, quod decanta, & recens affunde, & hoc toties reitera, donec non amplius nigrescat. Tunc advertes Mercurium valde coruscum, ut fulgur, quod optimi Mercurii erit pro opere nostro argumentum.

Tum recipe hujus Mercurij resuscitati partes quatuor, Mercurii meteorizati propria manu parati partes octo, in mortario ligneo, & pistillo ligneo unâ misce, quousque nullum Mercurii vivi granulum amplius appareat, quod non ægrè terendo, miscendo assequeris.

Postmodum hanc misturam aludeli inde, & igni, arenæ committe, & temperatum sublimationis abhibe ignem, quem sensim, sensimque intende, donec materia tota meteorizetur; hanc dextrè collige, & iteratò, ut priùs operatus fuisti, quinquies meteoriza. Tunc sublimatum summopere nectareum, & crystallinum possidebis. Hoc est sal nostrum, sal sapientum, quod mira operatur. Hoc tere in mortario ligneo, & in polinem redige, pone in cucurbita vitrea, superfunde ad duorum, vel trium digitorum eminentiam spiritum nostrum igneum supra præparatum, & Hermetice claude, & in lentissimo igne digere per horas 24. aliquoties in die movendo, & agitando, hoc exacto tempore, destilla lento igne, & eructabit vini spiritum unâ cum spiritu Mercuriali, hunc in vase

bene clauso, ne exhalet, asserva. Residuo sali reaffunde spiritum nostrum igneum, ut supra claude, digere, destilla, & custodi, & toties repete, donec sal nostrum sit totaliter solutum, & per alembicum ascenderit cum spiritu nostro igneo. Magnum jam opus perfecisti, jam Mercurius noster partialiter factus est volatilis, jam sensim aptus erit ad solis, vel lunæ recipiendam tincturam. Verum magnum perfecisti opus: immensas ergo Deo redde grates, qui hucusque hoc opus mirabile produxit. Iam vides, quod hoc opus totaliter sit naturale, & partialiter artificiale. Nec hoc magnum opus tibi cimmeriis obvolutum tenebris descripsimus, sed sole clarius, ut nostri Prisci nobis semper parabolis, hyeroglificis, fabulis, & ænigmatibus imposuerunt.

His ergo omnibus numeris absolutis, accipe spiritum nostrum Mercurialem, spiritum igneum, qui ventre suo chalybem nostrum magicum occultat, & inde retortæ vitreæ, cui recipiens connecte, juncturis optimè clausis, & lentissimo igne spiritum vini igneum abstrahere, & remanebit in vasis fundo. Quinta essentia Mercurialis, sive Anima Mercurii, quam fortiori igne propelle per retortam, ut planè volatilis fiat, ut omnes loquantur Philosophi:

*Si fixum solvas, faciesque volare solutum,
Et volucrem signas, faciet te vivere tutum.*

Hæc est luna nostra, fons noster, in quo se lavent Rex, & Regina: Serva hanc pretiosam Quintam essentiam Mercurialem jam summè volatilem in vase bene clauso ad ulteriorem usum.

Nunc progrediamur ad auri vulgi operationem, quam sine fūco, verborum ambagibus & invidia communicamus, ut ex auro vulgi aurum nostrum philosophicum habeamus, sicut ex vulgi Mercurio philosophorum, Mercurium mediante nostra operatione philosophica, paravimus.

In nomine ergo Domini Accipe aurum vulgi, purifica illud vulgari more per antimonium, & in granula converte, quæ sale, & aceto laventur, & satis purum erit:

Hujus

Hujus ergo auri recipe partem unam, cui superfunde essentiam nostram Quintam, seu Mercurii animam, partes tres, ut numerant Philosophi à septem nempe usque ad decem, ita etiam, & nos numeramus, est itaque numerus noster philosophicus, igitur à tribus, & uno exordimur maritentur simul, ut sponsus cum sponsa ad procreandos sui generis foetus, & mediante calore nostro philosophico videbis aurum vulgi submersum, & planè in deliquium coivisse, quoniam est sui generis & aurum ex hoc fonte originem sumit; propterea matris instar est ipsi, & ratione hujus mirabilis fontis convertitur aurum vulgi in aurum nostrum, quod Philosophorum nullus hucusque detexit.

Iam consummatum est matrimonium, jam de duobus factum est unum, ita sulphur philosophicum in promptu est, & ut aiunt Philosophi, *Sulphure soluto, lapis in promptu est.* Gaude, & exulta quia Attalicum thesaurum possides, & interim roga Deum, ut coepta tua ulterius secundet, ut hucusque propitius fuit: Accipe ergo in Dei nomine vas nostrum philosophicum, in quo Rex, & Regina tanquam in thalamo amplectuntur, & colloca in Balneo nostro philosophico, & eousque relinque, donec terra facta fuerit tunc aqua facta est pax inter aquam, ignem, jam elementa nullam amplius contrarietatem habent, quia cum elementa conversa fuerint in terram non amplius contrariantur, quoniam in terra cuncta elementa quiescunt, inquit enim Philosophi: *Cum videris aquam coagulare seipsam, ratus es scientiam esse veram, & operationes tuas esse verè philosophicas.*

Aurum vulgi jam non est amplius vulgi, at nostrum, s. philosophicum ob operationes nostras, primò summè fixum, deindè summè volatile, denique summè fixum, & in elementorum conversione tota scientia pendet. Primum aurum erat metallum, nunc sulphur cuncta metalla in suum sulphur convertere potens. Iam tinctura nostra facta est totum sulphur, quod energiam habet omnes morbos in pristinam vertendi salutem. Hæc est nostra medicina universalissima contra omnes humani corporis etiam deplo-

ratissimos morbos. Infinitas ergo Omnipotenti redde Deo grates pro omnibus his, quæ nobis contulit, & tu, cum adeptus fueris, amabò ne inopum obliviscaris ne Deus tui obliviscatur.

In hoc nostro opere magno duo fermentandi, & projiciendi modi desiderantur, quibus suppressi, non facile, qui hos non callent, operis artificium assequuntur, ac proindè fermentandi modus talis est: Accipe sulphuris nostri prædicti partem unam, & projice super tres partes auri purissimi in crucibulo fusi, & in momento videbis aurum vi sulphuris conversum in sulphur auri rubeum inferioris qualitatis, ut primum sulphur, cujus accipe iterum partem unam, & denuò projice super tres partes auri fusi, & iterum convertetur in sulphur, seu massam frangibilem, cujus iterum accipe partem unam super tres auri partes, & habebis metallum malleabile, & extensibile, si sic invenies, bonum, aliter adde aliud sulphur, & iterum abibit in sulphur, tunc satis fermentatum erit sulphur, sive medicina nostra ad naturam metallicam.

Projiciendi modus talis erit: Recipe hujus sulphuris fermentati partem unam, & projice super decem partes Mercurii vivi in crucibulo calefacti, & habebis metallum perfectum, si non satis coloratum esset, funde iterum, & adde aliud sulphur fermentatum, & ita coloratur; si frangibile evaderet, adde Mercurii vivi sufficientem portionem, & erit omnibus numeris absolutum.

Iam habes hic, amice, descriptam universalem medicinam, tam pro salute ad quocumque humani corporis morbos profigandos, & ad vitam producendam, quam ad transmutanda in aurum perfectissimum cuncta metalla. Redde itaque Omnipotenti Deo infinitas gratias, qui humanatum calamitatum miseris, tandem hoc nostro ævo inexhaustum thesaurum nobis revelavit, & nos ad commune commodum patefecimus: præ omnibus pro tanti muneris largitate, ne delinquas in conspectu ejus, oramus, aliter si feceris, sine auro evades Midas auritus.

cæteraſque partes principes à malignis vaporibus in corpore natis, vel forinſecus allatis tuetur, illoſque ad corporis ambitum propellit, ſpiritus diſſipatos reſtaurat, vivificat, vegetos reddit, vires reficit, & in omnis cordis pathemate irrita cordialia epithemata Galeniſtarum facit. Hujus aquæ cordialis Doſis eſt vnum, vel alterum cochlear per epicraſim reit-
terando.

BALSAMUS SATURNI.

℞. **S**alis Saturni cryſtalliſati lib. j. tere ſubtiliter, & diſſ. in ol. roſac. hyperic. ſanícula, chamomill. Appariciſ, Scorpion. Juniperi, lavendulæ ana unc. iij. m. fortiter agita, donec perfectè coierint, circula per dimidium menſem chymicum, quem ſerva in vafe vitreo optimè obturato.

Vires, & Uſus.

Singulare arcanum eſt hic Saturni baſſamus pro vulneribus cujuſcumque conditionis fiat, etiam telo venenato inſectis; venenositatem namque arcet, purgat, & purificat, omnemque putredinem inhibet, & à ſymptomatibus; quæ ſupervenire ſolent, vindicat; & brevi temporis curſu perfectæ ſanitati reſtituit. Pro ulceribus unicum eſt, & expertum remedium, præſertim corroſivis, quæ à ſale nimis exaltato ortum ſumunt, ut inflammationibus, ambuſtis, puſtulis faciei rubris, impetigine; ſerpigine, herpete, cancro, lupo, & ſimilibus ulceribus malignis, corroſivis, & Saturninis, quia ſicut vulgare ſaccharum acrimoniam, & amaritiem corrigit, & temperat, ita ſal Saturni, quod pro baſi baſſamum ingreditur, ſalia corroſiva, & realgarina in ulceribus mitigat, & dulcificat. Renibus inunctus baſſamus ille libidinem extinguit, & caſtitem inducit.

BALSAMUS VULNERARIUS.

℞. **F**ol. ſanicul. ſummitat. hyperici, & botrios, fol. heera terreſtr. ana m. ii. ſalvia utriuſque, chamepit. ana m. dimid. Macerentur per tres dies in vafe fictili cum vini albi generoſi lib. iij. adde olei veteris lib. iv. bulliant lento igne ad vini conſumptionem, in colatura miſce terebinth. lib. ii. thuris opt. unc. iv. myrrh. unc. iij. maſtich. ſang. drac. ana unc. ii. ſtyrac. calamit. unc. j. ferveſcant parum lento igne, deinde inſolentur per decem dies, & in vafe vitreo ad uſum ſerva.

Vires, & Uſus.

Nunquam ſatis laudatus eſt hic baſſamus io cujuſcumque generis vulneribus percurandis, in quacumque corporis parte inſectis, etiam penetrantibus, & cum oſſium fractura; nam vulnera cito; & tutò ſanat, pus generari non ſinit, dolorem arcet, & ſi adſit, pacat, inflammationem impedit, & ſi circumjacentes partes illinantur, habet deſenſivam rationem. In nervorum vulneribus mira præſtat,

CATHARTICUM CATHOLICUM.

℞. **R**ad. Apii; aſparagi, petroſelini ana unc. dimid. enula camp. drach. vi. herb. abſynth, card. bened. Centaurea min. ana m. i. flor. roris marini, lavendula, pæonia, primula veris ana p. i. fol. ſampſuci, betonica, ſalvia ana m. dimid. ſem. chartami unc. i. anisor. ſaniculi, ebulli ana drach. ii. polyp. querc. unc. vi. Inciſa, & conuſa groſſo medo inſundantur in ſ. q. vini albi ſpatio 12 hor. Deinde bulliant lento igne, vitro bene clauſo per horam, poſtea colentur, ac exprimantur fortiter, reſiduo iterum ſuperfundatur vini alb. generoſi q. ſ. & bulliant, ut
D. Car. Muſitani Oper. Tom. I.

prius per mediam horam, & iterum colentur tunc omnes colaturas albumine oui clarifica, & tandem ad extracti conſiſtentiam evapora, & ſerva.

℞. Tunc ℞. fol. ſen. Or. jalap. mechoacan. ana unc. iij. rhabarb. elect. unc. ij. epithymi. flor. cord. ana m. dimid. galang. nuc. moſch. zingib. alb. ana drach. ii. macis ſcrup. ii. caryophyll. piper. long. lign. aloës ana drach. ii. Inciſa, & conuſa inſundantur in ſ. q. ſpiritus vini, per tres dies digerantur, ut illorum vis totaliter extrahatur, tum decanta tincturam, & novum ſpiritum deſuper funde, digere, decanta, & ſerva donec nulla tinctura extrahatur, & redige in extractum. Conjunge hæc duo extracta, & denuò diſſ. cum ſ. q. ſpiritus vini, & lege artis tincturas filtra, & lento igne ad formam extracti evapora.

Tum ℞. Reſina Jalap. ſcammon. ana unc. i. mechoacan. unc. dimid. gummi gutt. drach. vi. Reduc in pulverem, & in ſpiritu vini exactè diſſ. filtra, & in hac tinctura ambo extracta diſſolve, tunc iterum filtra, quod filtratum eſt, evapora ad extracti conſiſtentiam, quod irrorata ol. cinnam. ac caryophyll. aliquot guttis, & ad uſum ſerva.

Vires, Uſus, Doſis.

Hoc noſtrum catharticum dicitur Catholicum, ideſt univèrſale, quia omni ætati, ſexui, & tempori eſt appropriatum; tam enim in genere, quàm in ſpecie omnes humores ſuperfluos, & degeneres in quibuſcumque penitioribus corporis partibus latitantes leniter, ſine moleſtia; nauſea, & torminibus purgat. Ea propter nobilius, ut hoc noſtrum catharticum, in tota rerum natura inveniri non poteſt. Doſis ſcrup. dimid. ad ſcrup. i. & ad drach. dimid.

CERATUM AD VULNERA.

℞. **O**l. roſac. violar. chamomel. ana unc. i. axungia gallina, medull. crurum vituli ana drach. dimid. lumbricor. terreſtr. vino lotor. unc. i. butyri recent. drach. vi. mucilag. althææ lib. i. dimid. Bulliant omnia ad conſumptionem mucilaginis, deinde colentur & colatura adde lithargyr. aur. unc. ii. dimid. mini unc. iij. cere albæ q. ſ. f. ceratum, addendo terebinth. unc. i. maſtich. lavendula ana unc. dimid.

Vires, & Uſus.

Excellens eſt hoc noſtrum Ceratum ad vulnera in locis nervoſis, & etiam tendinoſis vel diſſectis, vel punctis; hæ enim partes exquisitiſſimo gaudent ſenſu; & præter intenſiſſimum dolorem alia prava accerſunt ſymptomata, & præſertim putredinem: ea propter hoc ceratum dolores demulcet, à putredine præſervat, & nervorum vulnera ſanat, ut pluries nos experientia docuit. Applicatur calidum ſupra partem vulneratam.

CROCUS MARTIS APERITIVUS.

℞. **M**artis limati q. ſ. & cum aquo ſalis ammoniaci pondere miſce, tere, & ſublima, ſublimatum collige, tere, & ſuperfunde aquam calidam, & decanta, hoc reutera, quouſque omnis acrimonia ſalis ſublata fuerit, tum demum exſicca, & ſerva.

Vires, Uſus, Doſis.

Hic Crocus Martis ex noſtra inventione eſt affectus hypochondriaci unicum, & ſummum remedium; nam non ſolum acidum vitatum in ventriculo, abdomine, primis viis inhærens, ſed etiam ſuccum pancreaticum nimis aciditatum, felleum torpidum, viſcera labefactata, & humores depravatos corrigit, emendat, abſorbet, infringit, obtundit, immutat, & omnium viſcerum obſtructiones referat. Imò ſpiritus Saturnina energia fi-

xos, torpidos, sopitos, & quasi defunctos erigit, restaurat, & suscitatur; quandoque inordinatos, perturbatos, & ferocientes ab acido sylvestri, unde tota corporis machina concutitur, corrigit, emendat & pacat. Sanguinem ab acido conspurcatum, unde fœdus, luridus, & teter oritur colo, purgat, emendat, abstergit. Eapropter scorbuto, leucophlegmatia, cachexia jam jam ad hydropem ruentis, febris albæ, lienis, hepatis, & mesenterii tumoribus medetur. Menstrua suppressa movet, pigra sollicitat, & diminuta auget. Dosis scrup. dimid. cum iulepo, vel syrupo appropriato, per mensem continuari debet, præmissa tamen catharsi

ELIXIR CORDIALE.

¶ *S*alis perlarum unc. i. dimid. salis corallior. maris perlar. ocul. caner. ana unc. i. m. & serva. Tum. R. lapid. benzoar unc. i. cui superfunde succ. citri unc. iii. stent simul per tres dies, deinde cola, & serva. Tunc. ¶ Galang. caryopholl. piper. long. cubebæ. unc. mosch. ana unc. dimid. cinnam. unc. iii. lign. aloës unc. dimid. Incisa, & contusa infundantur in f. q. spiritus vini spatio 12. hor. tum adde flor. cord. & rosanap. j. Destillantur denique omnia per alembicum rostratum, igne mediocri, quod destillatum est, serva. Tunc ¶ Confect. alkermes, Hyacinthi, diambra ana unc. ii. quibus superfunde, quod supra destillatum est, & servatum. Stent in infusione per tres dies in loco calido, deinde colentur, & colaturam serva. Tunc accipe salia supra dicta, quibus superfunde totam quantitatem tinctura, alkermes, &c. supra servatas, claudere vas, & calore lentissimo digere per dies octo, postea adde solutionem lapidis Benzoar, & iterum digere, & circula, denique filtra, & habebis elixir cordiale, cui adde aquæ cinnamomi unc. vi. m. & serva ad usum.

Vires, Usus, Dosis.

Insigne est medicamentum in omnibus cordis affectibus, nam magnanimitatem adauget, morbis melancholicis, & sine ratione mœstis mirificè succurrit. Est specifica cordis medicina in animi deliquio, tremore, palpitatione, lipothymia, & syncope, ac illud ab omni aura venenata, & aëre maligno tuetur, & roborat, spiritus omnes reficit, & penè aufugientes evocat, unde proximè mortuos & agonizantes ad vitam quasi revocat. Chronico morbo extenuatos, vel imbecillitate deficientes roborat. Partes principes munit, & præsertim caput, vertiginem abigit; epilepsiæ medetur, visum clarificat, omnes sensus acuit, à multis morbis eius usus præservat, & canitiem moratur. Tum ventriculorum diminutè, vel depravatè concoquentem corrigit, & bonam digestionem promovet. Summum tandem remedium est contra febres syncopales, malignas, & pestilentes. Dosis cochlear unum, aliquoties repetendo.

ELIXIR SENECTUTIS.

¶ *C*innam. elect. unc. i. dimid. zingiber. drach. i. piperis albi drach. dimid. granor. Paradisi, unc. mosch. caryophyll. ana drach. j. squinant scrup. dimid. spicnard. gr. viii. Omnia crasso modo contusa infundantur in spiritus vini lib. ii. per decem dies et singulis diebus bis agitentur, tandem colentur, & si libet, adde saccharum ad libitum.

Vires, Usus, Dosis.

Hoc nostræ inventionis elixir Regium planè medicamentum est, vivificum Nectar, & maximus humanæ Vitæ Thesaurus; humiditates namque in toto corpore excrementitias absorbit, putredinem arcet, omnibus morbis à sanguine depravato, & nutrimento degenerato genitum ducentibus, resistit, corroborat, vires viribus firmat, spiritus quoscumque reficit, sanguinem mundi-

ficat, calorem nativum adauget, humidum primigenium sustentat, sensus omnes tum internos, tum externos acuit, memoriam fœcundat, intellectum excitat. Veneris defectus reparat, & tandem cuius proprium est, sanitatem conservat, vitam prolongat, iuventutem producit, canitiem, & senectutem em retardat, unde merito lac senum nominatur & huius usu juvenes repuerascunt, & senes juvenescent, ac propterea mortale, & caducum animæ humanæ domicilium huius crebriori usu, interim moderato, si ad immortalitatem aspirare non potest, saltem ad vitam longam aspirare facit, quod Dei donum est. Dosis drach. dimid. ad drach. i. alternis diebus jejuno stomacho in aurora cum decenti liquore.

EMPLASTRUM MATRICALE.

¶ *G*Albanopt drach. j. dimid. asa fœtida unc. j. mirrhæ rubræ drach. ii. dimid. b. bellij, ca. annæ ana drach. ii. pulv. mateicariæ, artimsiæ ana drach. dimid. semin. agni casti scrup. i. ol. succini scrup. is. Castorei scrup. dimid. Gummata dissolvantur in aceto, & l. a. f. empl.

Vires, & Usus.

Eximium est hoc emplastrum in acerrimis, & diuturnis uteri cruciatibus, præsertim utero gravidis, & puerperis, quibus hic affectus periculosus esse, & in epilepsiam degenerare solet. Maximum remedium est in uteri dolore ab impedito menstruorum fluxu, vel si instanti mensium fluxui dolor accedat, vel menstruis maximo cum dolore fluentibus dolor copuletur; sanguinis enim acrimoniam corrigit, vel eius thrombos fluidos reddit, vel si dolor à semine in utero corrupto ortum sumat, illud absorbit. Uterinæ suffocationis materiam in rictus, & flatus resolvit & absorbit. Uteri ascensum, ut bardè autumant aliqui, in propria sede obfirmat. Fluorem uteri compescit, & abortum præcavet. Calidum uteri regioni applicatur.

ESSENTIA EPILEPTICA.

¶ *D*uo, vel tria crania microscopica, ex violenta morte, recentia, hac in mortario marmoreo crasso modo terantur: hac materia trita inde phiala vitrea capaci, desuper affundendo spiritum vini vulgarem, ut quatuor, vel quinque digitis supernatet. Vas accuratissimè claudere, ne quid exhalet; fiat digestio in Balneo vaporoso, saltem per duodecim dies. Postmodum coletur, & exprimatur materia per torcular perquam fortissimè, & prodibit liquor rubicundus sanguinis instar, qui oleosus, est, & serosus, iterum affundatur fœcibus novum menstruum, digerendo per quatuor, vel quinque dies, colando, & exprimendo per torcular, ut omnis essentia substantiæ exactissimè extrahatur. Omnes hi liquores, & expressiones invicem commisti alembico indantur, destillantur per Balneum vaporosum, donec remaneat extractum in forma sapa imprægnatum tum sulphure, tum sale, quo potissimum cranium abundat, imò totum ferè salinum est. Tandem huic extracto denuò superfunde vini spiritum, digere per viginti dies, & habebis puram essentiam, cranii humani. Hanc essentiam digestam, & perfectè depuram tanquam pretiosissimum thesaurum adversus morbum Herculeum religiosissimè serva. Dosis scrup. dimid ad scrup. j. in liquore convenienti.

MAGISTERIUM CORDIALE.

¶ *M*Agist. perlar. ocul. cancr. corn. cervi spagyricè præp. magist. corall. rubr. & alb. ana unc. j. lapidis Benzoar Or. occ. ana unc. dimid. radic. tormentill. contrayervæ, petasit. ana unc. j. lign. aloës unc. dimid. His omnibus rite præparatis, ac in pollinem redactis adde salis perlar. & corallior. ana unc. j. omnia exactè misce in mortario lapideo, & adde sacchari albiissimi unc. vj. iterum misce diligenter, & tandem irrota olei cinnamomi-

moni, citri, anisor. & caryophyllor. aliquot guttis, quibus etiam addi potest ambra gris. scrup. i. & serva in vase vitreo bene clauso ad usum.

Vires, Usus, Dosis.

Magnam habet efficaciam in percurandis omnibus cordis affectibus, febribus syncopalibus, & malignis, sed minime cum nostro Elixire cordiali est comparandum. Dosis drach. ii. ad iii. in vehiculis propriè morbum respicientibus.

Nostrates Medici magno cum vsu fructu circumferunt *magisterium* quoddam, quod *cordiale* (sed nescimus, quomodo cordiale sit) appellant, & magni faciunt, imò ad illud, tanquam ad sacram anchoram, in febribus malignis confugiunt, componitur ex *Antimonio diaphoretico*, *perlis preparatis*, *oculis cancrorum*, & *cornu cervi preparato ana.*

MAGISTERIUM PERLARUM.

Perlar. crassiusculè contusar. lib. i. cui superfunde spiritus nitri unc. vi. Sient in infusione per duos dies in calido, tum infunde aqua calida lib. ii. & in digestionem relinque per plures horas, postea filtra, & denique precipita opt. spiritum vitrioli, cuius opera perla soluta ictu oculi summe albicantes, nivis instar fundum petent, à quibue postea prædictum solvens per inclinationem decanta, & materiam aliquoties aqua calida perfecte edulcora. Quòd si quid indissolutum in fundo remaneat, iterum superfunde spiritus nitri portionem, & ut supra procede ad plenariam usque perlarum dissolutionem. Hac methodo alia parantur magisteria. ut oculi cancror. matris perlarum, coralliorum, & hoc genus alia.

MAGISTERIUM HYACINTHI, SMARAGDI ET RUBINI.

Hæc magisteria eadem quoque methodo, & officio parantur, sed illorum calcinatio antecedere debet, vt.

Hyacynth. vel Smaragd. vel Rubin. q. v. contundantur subtiliter, & cum pari florum sulphuris pondere calcina, tum aqua calida aliquoties lava, & denique superfunde spiritus nitri vini horum libra unc. vi. digere, & ut supra procede, ut diximus in Magisterii Perlarum præparatione. Et ita ex omnibus lapidibus pretiosis perfectum magisterium habebis hucusque nunquam detectum.

MANNA, SEU SACCHARUM ALUMINIS.

Aluminis rocc. q. v. solve in s. q. aqua fontis, filtra, & serva, tum fac lixivium ex cineribus ligni querni, & tartaro calcinato, ita ut lixivium forte evadat, & lixivium, & ambo unà confunde, & magisterium aluminis ictu oculi precipitari & fundum petere videbis, relinque per horam, ut subsideat, & supernatantem liquorem decanta, & aquam dulcem desuper funde, & decanta, & tandem repete donec alumen manna, vel sacchari instar dulcescat. Cæterum compendiosiori methodo ita mannâ seu saccharum Aluminis efficies, si recipies Alum. rocc. q. v. & projicies in s. q. lixivii saponariorum, & momento alumen precipitatur, post subsidentiam decanta lixivium, & reasfunde aquam communem, & decanta, & ita reitera, donec alumen dulcescat, & siccatum serva.

Vires, Usus, Dosis.

Magnum arcanum est in febre hæctica, hæc enim consistit in subtili partium solidarum aciditate, quæ effervescens in istis partibus, lenem, & blandum inducit calorem, præternaturalem tamen, sensum, sensum.

D. Car. Musitani Oper. Tom. I.

simque depascentem partium nutrimentum, & easdem ad ariduram ducentem: hæc aluminis dulcedo aciditatem in partibus solidis hærentem concentrat, & nutrimentum, ac sanguinem aciditate conspurcatum temperat, obtundit, & abstergit. Hoc aluminis saccharum est *Petri Poterii* decantatum illud *Antihæcticum*, & sicut dulcedo aluminis saccharina in *Dysenteria* promptissimè absorbet acidum intestina exulcerans, & corrodens, ita etiam in hæctica promptè arripit, & imbibit istud subtile acidum, quo obsidentur partes hæcticæ, quo acido correcto, & abluto vel sponte postmodum hæctica cessat.

MENSTRUUM AD EXTRAHENDAS ESSENTIAS RESINOSAS.

Nitri, purificatissimi, & omni humiditate privati q. s. Saturni lib. j. dimid. funde in patina ferrea, cui sensim superfunde nitrum, quod olei instar liquescet. & tandiu spatula agita, donec fumum non edat. Frigefactam massam exime, & invenies Saturnum coagulatum, & nitrum desuper fixum restabit. Tunc Nitrum fixum, & calidè subtiliter pulverisa, & pone in cornuta, ac ingulis nutri fixi libris superfunde spiritus ex nitro absolute destillati lib. ii. Destilla, & prodibit spiritus insipidus, ter cohobio, & semper insipidus exstillabit, & in tertio cohobio ita da ignem, ut nitrum fixum intra cornutam exsicceatur, quam frange, & nitrum in fundo repertum calidè pulverisa in mortario lapideo cum pistillo etiam lapideo, pulverisatum pone in vase vitreo, in loco humido, ut fiat oleum p. d. quod per chartam emporeticam filtra & singulis dicti olei libris misce spiritus vini rectificatissimi lib. ii. & in retorta lentissimo igne destilla, donec totus vini spiritus exierit, & ter cohobæ spiritum vini supra dictum oleum. Hoc peracto, ol. nitri p. d. in fundo retortæ relictum lentissimo igne exsicca, ut ejus sal remaneat, quod tere calidè in mortario cum pistillo lapideo, & pone in vase vitreo, ut in cella vinaria solvatur in ol. p. d. & per chartam emporeticam filtra, & denuo cum vini spiritus rectificatissimi lib. ii. per retortam cohoba, & habebis menstruum pro omnibus essentiis resinosis eliciendis immortale, quod cuncta corpora resinosa penetrat, & solvit, custodit crases incorruptas, & per balneum non ascendit, est liquor immortalis, agit, solvit, absque eo quod debilitetur, vel patiatur, est parvum tandem Alkahest, quod ingenuè, & sine invidia communicamus, & hac methodo sternitur iter ad celebre illud Magni Theophrasti Paracelsi Alkahest, si ulterius progredieris, sed præstat, hoc potius alto silentio involvere, quam multi foramen ostendere, & vulgo fertur,

Si vis v. g. ex succino essentiam sub forma olei extrahere, ita procede: **H**ujus menstrui lib. j. succini pulverisati unc. ii. pone in matraccio, vel aludele, & per 24. horas trade digestionem in igne arena, deinde adde spiritus vini rectificati lib. ii. & per alias 24. horas circula, & videbis supra spiritum vini oleum succini supernatans, aureum colorem referens. Frigefacto vase, separa, & serva. Menstruum à vini spiritu separa, ut artis est, quod ad inexhaustos usus religiosè custodi.

MENSTRUUM AD EXTRAHENDAS VEGETABILUM TINCTURAS.

Roris majalis per munda linteamina in pratis collecti q. u. deinde per chartam emporeticam filtra, circula in matraccio capacissimo cum capitello cæco in ventre equino per 40. dies, deinde destilla in B. M. ad quartam usque partem, quod remanet, abjice. Recipe quod destillatum est, iterum pone in ventre equino cum eodem matraccio per alios, 40. dies, post quos destilla

in eodem B. donec quarta pars remaneat, quam abijce, & destillatum pone in eodem matraccio, in ventre equino per 15. dies, & postmodum destilla, & quartam partem projice, & hoc quater repete, & habebis spiritum roris nuditissimum, summopere penetrantem, & solventem, quem circula ad libitum, & factum est menstruum, cuius ope folia metallorum volatilia efficiuntur, & in aquam, seu spiritum volatilem abeant, si optimè Pyrotechnicam artem calles. Ad extrahendas aromatum florum, & herbarum essentias recipe spiritus roris lib. iii. spiritus Vini alcoholisat lib. ii. m. & convenientis menstrui quantitate utere secundum extractionum exigentias.

MERCURIUS EX ANTIMONIO.

Antimonij partem puriorem, quæ iuxta nostram sententiam est Regulus ipsius antimonij, hanc subtiliter pulverisa, cui admisce salis ammoniaci, tartari, & nitri partes æquales, tere omnia simul, inde retora optimè lutata, & per decem dies igne lento digere, tandem superfunde spiritum urinae puerorum ad supereminentiam duorum, vel quatuor digitorum, ac iterum digere calore leni, tum tandem destilla igne lento, deinde fortiori, & denique fortissimo, & hoc igne Mercurius Antimonij suaviter & sensim destillabis, quem ab omnibus partibus separa, & serva.

Vires, & Usus.

Hic Antimonij Mercurius ardentè expetitur ab Alchymistis pro metallorum metamorphosi. Hic Mercurius, quem ex nostra inventionè ex antimonio eliciamus [ut sulphur, & sal taceamus] est ex Mercurio metallico, Saturni naturam participante, indigesto, attamen coagulato, magisque coacto, quam ipse Mercurius, quem nostra inventionè fluidum reddimus.

MERCURIUS DIAPHORETICUS

Mercurium, quem solve in spiritu nitri, solutum filtra, & aqua maris, vel aqua, in qua solutum sit sal marinum, præcipita præcipitatum edulcora, & sicca, & denno, solve in suff. q. spiritus nitri, præcipita, edulcora, & sicca, hunc processum septies repete, tum in aludele septies sublima more solito; sic enim Mercurij partes per repetitas solutiones, & sublimationes externæ intravertuntur, & internæ extravertuntur, et fixus, ac diaphoreticus evadet. Huic Mercurio si vis, adde ad libitum Mercurium Vitæ fixum, & fortiter tere. Tum tandem septies, & ultra spiritum vini vulgarem semper recentem affunde, & destilla, ut velut saccharum, dulcis evadat, & serva. Si experiri vis an fixus sit, trade igni fortissimo, donec candescat, omnem Vulcani activitatem spernet.

Vires, Usus, Dosis.

Multæ Mercurij diaphoretici descriptiones circumferuntur, sed hæ sunt meræ Mercurij præparationes, & ob hunc Mercurium pluries præcipitatum quidam medici, & pharmacopolæ gloriantur, & veluti bulla intumescunt, tanquam magnum arcanum comperiissent, & magno pretio, carius auro venditant: sed decantato ab authoribus effectus non patrat, imo potius imponunt, cum quandoque horrendas vomitiones, & secessus, imo si pluries propinetur, ptialismum excitat. Hic noster Mercurius diaphoreticus tantum indolem diaphoreticam nactus est; ea propter in omnibus morbis, qui curationem admittunt, erit efficacia præditus, & quicquid Physicus, vel Chirurgus in sanando optat, complebit. In lue Venerea, & in quacunque eius specie, ut gummatibus, doloribus, ulceribus, pustulis, gonorrhœa, etiam in tabe summum, & catholicum remedium est. Item in quacunque hydropis specie, quibuscumque febribus, etiam malignis, epide-

miciis, pestilentialibus, & omnibus fere aliis morbis qui ex materia aliqua causa producuntur, & foventur; nam corpus humanum quantumvis sordidum per diaphoresin purgat, si prudenter exhibeatur. Dosis gr. ii. ad summum iii. in pilulæ aggregativæ gr. vi vel vii. vel in confectiōe de Hyacintho, vel alkerme, mane ieiuno stomacho, vel vespèri ante cœnam videbitur.

PANACEA MERCURII.

Mercurij currentis unc. iv. Mercurij sublimati unc. viii. m. & sublimata ter, vel quater ex aludele, ut artis est, & habebis sublimatum dulcem, hunc dissolve in spiritu vini, solutionem filtra, & spiritum vitrioli præcipita, & Mercurius vasis fundum petet nive candidior, quem aliquoties aqua fontis calida dulcifica, ut in saccharinum abeat præcipitatum, tum demum huic superfunde spiritus vini optimi unc. viii. destilla, & hoc ter reitera, & ad usum serva.

Vires, Usus, Dosis.

Hæc nostra Mercurij Panacæa omnibus luis Venereæ speciebus appositæ est, nec est symptoma, quod huic non cedat; doloribus namque, gummatibus, ulceribus pustulis, bubonibus, gonorrhœæ quatumvis antiquæ, renum ulceribus, &c. si internè sumatur, medetur, & tandem tabem Veneream, si dextrè administretur optimè curat. Externè ossium erosioni, ulceribus, pustulis, cariebus, & bubonum spuriorum glandulis adaptis mirificè succurrit. Oris, faucium & columellæ ulcera in gargarismate perfectè sanat. In pectoris hydrope, empyemate singulare est medicamentum. Multis aliis morbis accommodari potest, ut nos comperuimus, quos usus te docebit.

SAL AMMONIACUM APERITIVUM.

Martis limati lib. dimid. salis ammoniaci lib. j. optimè misce, & in aludele sublima, sublimatum collige, & denuò huic adde Martis limati unc. viii. & iterum sublimatum collige, cui denno misce Martis limati unc. iii. & tertia vice sublima, & ita sufficienter sal erit imprægnatum sulphure, & in vase vitreo conserva hoc sal pretiosum.

Vires, Usus, Dosis.

Miraculosum, & probatissimum est hoc nostrum sal in cujuscumque visceris referendis obstructionibus citò, sine patientis molestia; summum est aperitivum, quia sublimè subtiliores sulphureæ Martis particulas rapit, ideoque penetrat, & omnia obstructa viscera aperit. Dosis gr. v. ad viii. in syrupo appropriato, vel iusculo, bis in hebdomada sumitur matutino tempore.

SAL TARTARI FIXUM.

Salis Tartari ex calcinato tartaro extracti lib. j. cui admisce exactè sulphuris unc. j. dimid. & in vase fictili moderato igne calcina ad sulphuris deflagrationem usque, denique dissolve in aqua fontis, filtra, evapora usque ad cuticulam, & habebis sal tartari crystallinum, quod in deliquium abire non potest.

Vires, & Usus.

Singulare est remedium in stomachi, intestinorum, mesenterii, hepatis, lienis obstructione, & ipsissima melancholia hypochondriaca; humores namque viscidos, & tartareos incidit, attenuat, subducit, in febribus intermittentibus putredini resistit, & sanguinis massam corrigit, alvum lenitet solvit, purgatque, si aliquot diagrydii granis roboretur. Dos. drach dimid. ad drach. i. in iusculo, vel alio liquore appropriato.

SAL

SAL TARTARI VOLATILE.

℥. **S**alis tartari summè purificati lib. j. quod fit per iteratas solutiones, & coagulationes, usquequò sal tartari summè purificatum, ac, lucidum fuerit, tunc veniat pluvia super hanc terram aridam ad eam restaurandam, & impinguendam, hoc est desuper funde spiritus vini optimè rectificati unc. j. dim. d. ità tamen ne pelagus fiat, jam necesse est, ut sol super hanc terram radios suos expandat, & sic mediante rore, ac radiis solaribus terra habilis fiat, ad sublimandum, quod pluries reiteretur oportet, & sulphur, & Mercurius perfectè unà maritantur, & coeunt, & facilius ad altiore gradum extolluntur, quæ sublimatio peritum, & patientem requirit spagyricum, qui maximam solertiam adhibere debet, ut sal tartari sublimetur. ceu sit Mercurius sublimatus.

Vires, & Usus.

Hoc nostrum sal volatile tartari nulli cognitum est magnum arcanum, & gloriosum remedium, in melancholia hypochondriaca etiam antiquata; momento enim omnia viscera obstructa volatilitate sua penetrat, irrepit, & reserat, ac omnia acida in quacumque penitiori corporis parte immutat absorbet, & dulcificat, ac tandem omnia hujus Dæmoniæ morbi symptomata aufert. Nolumus mirabiles hujus salis volatilis vires nimium verbis extollere, nam non opus est hedera, & satis per se sibi laudes ex affectibus acquirit. Dosis gr. v. ad scrup. dimid. in vehiculo appropriato.

SCUTUM STOMACHICUM.

℥. **C**innamomi electi, caryophyllor. ana drach. i. galangæ, macis ana drach. dimid. nuc. mosch. scrup. ii. calami aromatici drach. i. dimid. lign. aloës scrup. i. gall. mosch. balauft. ana drach. dimid. rosar. rubr. drach. ii. mastich. laudani ana drach. i. bals. Peruviani nigri drach. dimid. ol. mastiches, & mentha ana unc. i. dimid. ros. unc. ii. cera unc. i. resina terebinth. q. s. f. l. a. ceratum.

Vires, Usus, Dosis.

Celeberrimum est hoc nostrum Scutum stomachale in omnibus stomachi defectibus, ideoque in frequenti habemus usu propter mirabiles, & salutare effectus; omnibus enim vitiis à materia cruda ortis succurrit, coctionem juvat, ventriculum debilem roborat, ciborum appetentiam excitat, cibum in cœliaca retinet, ventris fluxus compescit, dolores à frigidityte genitos sedat, flatu dissipat, vomitum cohibet. Applicatur stomachi regioni calidum super alutam extensum, & ad casum usque gestatur.

SPECIFICUM CONTRA GONORRHOEAM.

℥. **V**eneris purificata unc. iii. Mercurii vini unc. vi. f. amagama, ut artis est, in crucibulo. Hoc facto, pulverisa hanc misturam, & cum pari salis niri pondere calcina, & habebis Veneris calcem. quam aqua calida lava tandiù, donec dulcis totaliter evadat, tandem super hanc aliquoties vini spiritus accendatur, & ad usum repone in vase vitreo.

Vires, Usus, Dosis.

Est peculiare specificum contra gonorrhœam quantumvis virulentam, & antiquatam jamjam omnia luis Venereæ symptomata minitantem, & estò gonorrhœa cessare videatur, redit tamen, exhibitò hoc specifico; D. Car. Musian Oper. Tom. I.

mover namque hoc specificum gonorrhœam simul, & eandem exstinguit, & Venereum contagium radicatus à corpore vellit, ac ab omni imposterum suspitione vindicat. Dosis gr. ii. ad iii. in aliqua massa pilulari, & tandiù reiterari debet, quousque omnis saniosus fluxus sublatus fuerit, quod breviter evenit.

SPIRITUS SALIS AMMONIACI ACIDUS.

℥. **S**alis ammoniaci lib. i. fursuris lib. ii. m. opt. & ex retorta benè loricata, igne mediocri spiritum elice. Hunc spiritum rectifica, & habebis spiritum salis ammoniaci acidum, quem in vase vitreo opt. clauso ad usum serva.

Vires, Usus, Dosis.

Magnum Arcanum est in malo hypochondriaco, & vocatur spiritus Anri-hypochondriacus, item in cachexia, hydrope, calculo renum, & ciendis mensibus, imò lochus retentis, vocatur spiritus antiquartius, quia febrem curat quartanam. Dosis gutt. v. ad scrup. dimid. in vehiculo convenienti.

SPIRITUS SALIS AMMONIACI SALINUS.

℥. **S**alis ammoniaci lib. j. salis tartari unc. viij. pulverisa, & m. opt. pone in retorta, & superfunde spiritus vini opt. lib. ij. destilla igne mediocri, & elicies spiritum salinum summè volatilem. Dicitur salinus, quia ex duobus salibus componitur, & tam internè sumi, quàm externè applicari potest ab innumeras virtutes, quibus potitur,

Vires, Usus, Dosis.

Easdem habet dotes, ac spiritus salinus, imò ob summam volatilitatem ocysime viscera malè affecta penetrat, eaque rectificat, & hypochondriaco malò desperato, ac omnibus ejus symptomatibus, & morbis indè ortis succurrit. Dosis scrup. dimid. ad scrup. j. in liquore appropriato. Externè in doloribus podagricis vix habetur simile remedium. Externè etiam natibus admotus propter fragrantem & penetrantem subtilitatem valde commendatur, & veluti divinum medicamentum experimur in apoplexia, lethargo, comate, caro, & similibus capitis affectibus, item in suffocatione uterina; si enim in hisce perniciosissimis morbis vita intercepta fuerit, vel patiens de naulo cum Charonte pactus fuerit, exemplo revocatur ad vitam.

Maleficus, & vitæ insensus est spiritus salis ammoniaci à pharmacopolis ex calce viva, & sale armoniaco destillatur, quem vulgariū medicorum grex internè usurpant; externe ad oretenùs tantum & non aliter usurpari debet.

TINCTURA ANTI-EPILEPTICA.

℥. **S**alis ammoniaci salis tartari ana unc. iv. m. & superfunde spiritus vini optimi lib. j. destilla per retortam cum recipiente optimè clauso, igne moderato adhibito, & exibat spiritus potentissimus, & summè volatilis, quem serva in vase vitreo benè clauso, ne effugiat. Hoc peracto, ℥. Luna capellata unc. j. reduc in laminulas, & in crucibulo cum floribus sulphuris fac. s. s. s. & igne mediocri calcina cave, ne luna fundatur, sed tantummodo sulphuris flores comburantur, & reperies lunam calcinatam cærulei coloris; cui superfunde spiritus volatilis supra servati unc. iv. Claude vas Hermeticè & digere in loco calido, & videbis tincturam cæruleam pulchram, quam tanquam inestimabilem thesaurum serva.

Vires, Usus Dosis.

Hæc Tinctura nostræ inventionis productò usu comprobata est epilepsiæ prophylacticon, & verum arcanum.

num, & tam recentem, quàm antiquatam, tam idiopathicam, quàm sympatheticam curat, morbi sententiam exhauriendo; particulas nitro-sulphureas retundit, hebetat, & resolvit: spiritus animales ab his particulis irritatos, furiosos redditos, impetuosè, & inordinatè motos pacat, reprimat, constipat, & figit, undè motus contractivus, & concussivus ex fibrillis nerveis feriat. Cerebrum consolidat, memoriam excitat, & sensus omnes acuit. Apoplexiæ, & vertigini solo olfactu medetur. Itèr maximum remedium est in caro, lethargo, comate, catalepsi, ecstasi, mania, melancholia, catarrho, cæterisque periculosissimis capitis morbis salutare est medicamentum. Dosis guttæ vj. ad x. in paroxysmo, & vix bis repetitur cum liquore, vel syrupo specifico, & morbum respiciente, quem exemplò resolvit; pro præservatione ter in hebdomada matutino tempore sumi debet.

TINCTURA ANTIMONII.

℥. **S**ulphuris aurati ex scoriis Reguli Antimonii optimè dulcificati lib. dimid. cui admisce salis ammoniaci tantumdem, & ex aludele sublima, sublimatum iteratò tere, sublima, & hanc operationem ter repete, ut si qua virtus emetica, & diaphoretica tantum remaneat. Accipe tum hoc sulphur auratum, & aliquoties sublimatum tere, & toties aqua calida ablue, donec sale spoliatum sit, tum tandem huic sulphuri superfunde spiritum vini vulgarem, ut superemineat ad quatuor digitos. Claude vas, digere circula trium, vel quatuor dierum spatio, & rubicundissimus vini spiritus evadet, quem decanta, & reiteratò vini spiritum superfunde, digere, circula, & decanta, quousque vini spiritus nullatenus sulphure coloretur; has omnes decantationes destilla in B.M. ad tincturæ rubicundissimæ consistentiam, & in vase optimè clauso reponere.

Vires, Usus, Dosis.

Hæc nostræ descriptionis tinctura præstantissima est in febribus, putridis, epidemicis, malignis, petechialibus, pestilentialibus, variolis, & morbillis; omnes enim febris mineram à centro ad corporis ambitum sensibilibiter per sudorem, vel insensibilibiter propellit. Itèr morbis cutaneis, ut pruritu, scabiei, elephantiasi, morphææ, pustulis, etiam Venereis per universam cutem inspersis summum est auxilium; sanguinem enim, nutrimentum, totumque laticem omnibus icoriis salinis, sulphureis, vitriolatis, aluminosis, &c. purificat, & ad intemeratum statum reducit, quasi de novo progeneratum. Dosis guttæ v. ad viii. vel x. in vehiculo appropriato.

TINCTURA CORALLIORUM.

℥. **C**orall. rubr. pulverisator. lib. i. cui superfunde acetum destillatum ad trium, vel quatuor digitorum eminentiam, digere in loco calido, quandoque movendo, & post octo dies, quod solum est decanta, & aliud acetum superfunde, digere, & decanta, & hoc repete ad totalem coralliorum solutionem, omnes solutiones filtra, & igne moderato evapora, & in vasis fundo remanebit sal coralliorum, quod exime, & in aqua pluviali aliquoties dissolve, & coagula, ut acetosa salia removeantur, & purum, ac nitidum sal evadat. Tum ℥. hoc sal coralliorum, & impone illud in phialam vitream oblongam, & superfunde spiritum vini ad eminentiam trium, vel quatuor digitorum, claudere vas opt. & per dies octo digere, & habebis spiritum vini tinctum colore subrubro, decanta tincturam, & alium spiritum superfunde, claudere, & digere per alios octo dies & iterum tingetur spiritus, & tincturam decanta, & hoc toties repete, donec spiritus non amplius tingatur. Omnes tincturas filtra, & retorta non lutata immitte, ac lento igne spiritum vini e-

voca quousque tinctura in fundo rubicunda appareat, quam in vase vireo benè clausam ad usum serva.

Vires, Usus, Dosis.

Hæc coralliorum tinctura tota est essentialis, ut ex effectu quisquam conjicere potest; nonnulli rubicundissimum colorem venari conantur, & post varias, & inanes coralliorum torturas ad granorum chermes, vel fantali rubri fucum confugiunt, & quid pro quo piscantur. Sufficit in hac tinctura aliqualis rubedo, & essentialis coralliorum pars, quæ sub salina ludit forma.

Efficacissima est hæc tinctura ad sanguinem ab omnibus scoriis, tam in arteriis, quàm venis purgandum, eapropter omnes morbos à sanguinis impuritate, putredine, & corruptione natos radicibus tollit. Sanguinem grumatum solvit, illumque renovat. Menstruis superfluis, & matricis suffocationi mirificè prodest. Dysenteriae, fluxui hepatico dicto, & tenesmo unicè auxiliatur. Inflammationes sedat, & febrium æstum temperat. Partes principes, & præsertim cor contra omnes pravae humores munit, & spiritus vitales roborat. Obstructiones referat, & maximum medicamentum est contra phantasias, melancholias, epilepsias, paralyses, & felici cum eventu in diabete, & gonorrhœa exhibetur. Dosis à drach. j. usque ad ii. in vehiculo propriè morbum respiciente.

TINCTURA DIAPHORETICA ANTIPESTILENTIALIS.

℥. **S**piritus vini lib. j. Theriaca unc. j. dimid. myrrha rubræ unc. dimid. radic. petasit. modò exsiccat. unc. j. spermatis Ceti, terra lemnica ana drach. j. radic. vincetoxici drach. ij. dictamn. alb. valeriana ana drach. j. dimid. camphora gr. xx. Crassiusculè pulverisata infundantur in vitro probè clauso, & in loco calido per octiduum, vel plures dies macerentur, postmodum decantata, & serva.

Vires, Usus, Dosis.

Hæc tinctura pluries à nobis peste grassante proficua experta est, & eximiae virtutis, & efficaciae in omni febrium genere, quæ per sudorem, & insensibilem transpirationem eliminari possunt, ut in febribus malignis, Hungaricis, epidemicis, putridis, variolis, morbillis, & petechiis, insuper in omni veneno, tam ex vegetantium, quàm animalium regno; omnes enim noxios humores, malignos, & venenatos vitæ infensos à centro ad corporis ambitum religat, putredini resistit, venenositati reluctatur, infectionem, & ærem pestilentem arcet, partes principales roborat, symptomata indè orta avertit, sanguinis massam purificat, cor tuetur, & tutum hominem reddit tam in curatione, quàm à præservatione. Dosis drach. ij. dimid. in appropriato vehiculo.

TINCTURA DIAPHORETICA EX TRIBUS PRINCIPIIIS CHYMICIS.

℥. **S**alis volatilis viperarum, salis volatilis cornu cervi ana unc. j. m. & serva. Deinde ℥. spiritus Viperarum, & spiritus cornu cervi ana unc. ii. m. & serva. Postmodum ℥. Olei Viperarum, & olei cornu cervi ana unc. iii. m. & his mistis superfunde spiritus vini optimi unc. vj. & statim solvantur. Hoc peracto, accipe spiritum Viperarum, & cornu cervi, & coniunge cum solutione oleorum, & per retortam destilla, & habebis sulphur cum Mercurio maritatum. His peractis, accipe salia volatilia superius servata, quibus superfunde sulphur, & Mercurium, & claudere vas Hermeticè, & digere per mensem chymicum, & jam facta est trium principiorum, scilicet salis, sulphuris, & Mercurii unio, & nostra Tinctura diaphoretica completa est.

Vires

Vires, Usus, Dosis.

Hæc nostra Tinctura diaphoretica summum alexiterium est in febre maligna epidemica, pestechiali, omnibus morbis epidemicè grassantibus, & omnes alios ex dictis malis enascentes, & omnia prava symptomata ex illis promanantia restinguit; variolas, & morbillos cum symptomatum lenimine decubat. Omnes pestiferas infectiones, auras venenatas, & cujuscumque generis venena maximè cordi infesta per sudorem, vel per insensibilem transpirationem eliminat, & principes munit partes. Tandem in omnibus morbis, qui per diaphoresim sunt sanabiles, est specificum medicamentum. Omnes fœdas cutis infectiones, ut pruritus, scabiem, impetiginem, lychenes, althum, leucem, seu vitiliginem albam, morphœam, porriginem, herpetem, serpiginem, lepram, elephantiasim, ejusque species, ipsamque luem Veneream radicitus curat; omnes enim in cutis glandulis miliaribus, vel profundius particulas acidas, acres volatiles, vel acido-salinas fixas, vel terrestres, lympham his particulis refertam, vel nutrimentum, & sanguinem his quoque conspurcatum mirè temperat, diluit, subtiliat, resolvit & per cutis poros educit, ac denique ductuum obstructions tollit; unde lymphæ diluitur, nutrimentum abstergitur, & sanguis purificatur, renovaturque. Eadem quoque energia pustulas, maculas epaticas, & ulcera, quæ per vulgares medicos Epatis insolentia eveniunt, curat. Dosis à scrup. dimid. ad scrup. i. in liquore appropriato.

TINCTURA HYSTERICA.

℞. **I**ovis in Anglia nati q. v. & igni vehementi in sartagine ferrea calcina, semper pistillo ferreo agitando, & movendo, donec Iupiter in pulverem redigatur impalpabilem, & tunc recipe Iovem in pulverem redactum cum aquis partibus nitri calcina, & habebis calcem subgriseum, super quam affunde acetum acerrimum ad trium digitorum eminentiam, digere in loco calido 12. horarum spatio, aliquoties movendo, deinde tinctum acetum decanta, & novum supersunde, hoc repete quater, vel quinque, tum accipe omnes solutiones, quas igne moderato evapora ad salis remanentiam. Hoc sal solve aliquoties aqua fontis, & coagula, ut sal acetici deponatur. Tunc huic salis supersunde spiritum Vini, & post tres dies filtra, & ad tincturæ consistentiam evapora, & habebis tincturam hystericam nostræ inventionis, quam serva.

Vires, Usus, Dosis.

Singularis, & specifica est hæc tinctura in hystericâ passione, seu uterina suffocatione; acidum namque austerum, seu ponticum, unde hoc malum suam cognoscit genescim, corrigit, absorbet illiusque effervescentiam compescit, motus convulsivos, & spasmodicam contractionem corrigit, & suffocatio tollitur. Diaphragmatis, & thoracis impeditum motum redintegrat, & naturalis respiratio redit. Acidum austerum in ructus resolvit, & mulieres, quæ pro mortuis habebantur, revocantur ad vitam. Dosis gutt. iii. ad sex in aqua artemisiæ, vel aquis cordialibus. Vel calida hæc tinctura umbilico, vel partibus naturalibus inuncta: matrix enim ubi sentit hujus tincturæ colorem, confestim omnes vitæ seditiones pacat.

TINCTURA MARTIS APERITIVA.

℞. **L**imatura Martis lib. j. cui affunde roris majalis optimi Vini græci unc. xi. expone Soli percurrenti signum Leonis, aliquoties move, ut ad siccitatem redigatur, hoc facto, tere limaturam Martis, & reasunde roris majalis vigorati tantundem, move exsicca, & tere hoc septies, vel octies, reitera, tum demum in vase vitreo supersunde vini spiritum q. s. digere in lento igne cinerum, & sensim videbis spiritum roseo colore infici, decanta, serva, & no-

vum Vini spiritum superaffunde, & ita procede, donec nullatenus tingatur, hos omnes decantatos spiritus destilla ad tincturæ remanentiam, quam in vase vitreo observato serva, & habebis Martis tincturam absque ullo corrosivo elaboratam.

Vires, Usus, Dosis.

Præstantissima est hæc Martis Tinctura nostræ descriptionis in referendis obstructionibus, etiam chronicis, quæ altas fixerint radices, & aliis generosis restites ruit remediis, & plus valet hæc una hebdomada sumpta, quam aliud medicamentum integro mense; hujusnamque attractu tincturæ, quæ omnia irreptit viscera, omnia acida emoriuntur, sanguinis, & spirituum diffcrasia emendatur. Dosis scrup. dimid. ad scrup. j. in convenienti liquore.

TINCTURA TARTARI.

℞. **S**alis tartari per iteratas solutiones, & coagulationes q. v. inde vasi fictili, & in furno figuli, vel vitrariorum fornace calcina, quousque sal coeruleum nanciscatur colorem, hoc pulverisa, & in phiala vitrea oblonga pone, & supersunde, vini spiritum vulgarem, ad trium, vel quatuor digitorum supereminentiam. Vas claude optimè, digere, & circula per mensem chymicum, interdum aliquoties agita, donec rubedo in extrahente spiritu appareat, hunc decanta, & novum reasunde. claudere, digere, & circula, rubicundum spiritum decanta, hoc repete quousque Vini spiritus non amplius tingatur. Has omnes tincturas conjunctas in B. M. destilla ad justæ tincturæ consistentiam, quam studiosè custodi.

Vires, Usus, Dosis.

Hæc nostra Tinctura in morbo hypochondriaco seu, Dæmoniaco est velut divinum alexipharmacum, estò morbus iste altas, & productas egerit radices, vel ægum in marasum adegerit præcipitem, paucos intra dies ejus usus funditus extirpatur, & corpus optimè nutritur; volatilitate namque sua omnes obstructas perlustrat regiones, & alkalica energia omne acidum sylvestre obtundit, absorbet, & per diureticas semitas exturbat: intra venas se ingerit, & sanguinis massæ jam effœti, & languentis spirituale fermentum imprimit, à quo sanguis Saturnina indole denudatur, restauratur, & spiritus in sanguine veluti sopore languentes ad solida excitantur munia. In hydrope, summum est remedium, & scorbuto maximum affert solamen. Dosis à scrup. dimid. ad scrup. i. in appropriato liquore, ad plures auras.

UNGUENTUM MUNDIFICATIVUM.

℞. **A**bsynth. centaur. min. agrimon. veronica, plantagin. sanicula ana m. i. macerentur in aquæ lib. ii. & coquantur lento igne, donec relaxentur, fiat expressio, & in libram dimidiam insice mellis ros. simpl. lib. dimid. Bulliant iterum ad aquæ ferè consumptionem, tum adde ol. ros. lib. j. cera in eodem liquat. unc. iii. pulv. cancr. ustor. drach. iii. farina lupinorum, pulv. radic. gentian ana drach. ii. myrrhæ drach. j. dimid. aloës drach. ii. ireos Florent. viridis aris ana drach. j. fiat unguentum ut artis est.

Vires, Usus, Dosis.

Longa experientia hoc nostrum unguentum in ulceribus sordidis saluberrimum perpetuò experti sumus; eorum namque sordes tenues siccant, crassas concoquit, & detergit. Succos peccantes corrigit, acres temperat, corruptionem inhibet, & si verminosa fuerint ulcera, vermes enecat, aciditatem, & salsedinem obtundit, undè in lupo, noli me tangere, & cancro non insalubre est remedium. Carnem pravam absumit, bonam generari facit, & ad perfectam cicatricem conducit. Præterea vulneribus à canis rabidi morsu inflictis specifica proprietate succurrit.

AD HADRIANI A MYNSICHT

Medici Germanici præstantissimi

THESAURUM ET ARMAMENTARIUM

Medico-Chymicum

HIERONYMI PIPERI, IATRIAS PROFESSORIS,
COROLLARIUM,

SIVE

Parvus communis valetudinis tuendæ, amissæque instaurandæ

THESAURUS,

IN QUO

Non pauca Selectiora medicamina hucusque ignota proprio Marte excogitata, sive conquistata, & longo comprobata experimento Spagyricè fabrefiunt; arcana Virtutes, usus, & dosis præscribuntur: Tandem pro Coronide Maximum Arcanum ex duobus Planetis, Marte putà, & Venere, tam pro Medicina Universali, quàm pro Chrysopopeia aëscribitur.

Illustrissimo, ac Amplissimo Viro
Dno. D. NICOLAO GASCON, & ALTAVAS,
Ordinis de Alcantara Equiti,
Sacrae Catholicae Majestatis Status Consiliario,
Supremi Regis à latere Senatus
Regiam Cancellariam Regenti Decano,
Atque Civitatis Acerni Marchioni.
Munus hoc
Pro beneficiorum in nos largitate
Leve,
Pro Singulari Virtute
Levissimum:
Hieronymus Piperi à Tabernis
Philosophiæ, ac Medicinæ Doctor
D. D. D.

Quid? nisi Parva Magno?
Etunt in pretio, si tua feceris,
Nec alio egent nisi te ipso,
Sit nostræ observantiæ pignus
Oblatio,
Sit Magnitudinis tuæ
Acceptio;
Solis amulus
Vilissima quæque non despicias,
Sed illustras.
Vultu Sereno;
Nulli, quàm TIBI, debitum
Obsequii munus
Excipe,
Vale diu felix,

V. I. D. ANDREAS PERRUCCI

AD BENEVOLUM LECTOREM.

Adriani A Mynsicht pretiosum Armamentarium Medico-Chymicum, Mantissa D. Caroli Mustani, & Andrea Battimelli Auctuario ditatum, tot divitiis ad humanam conferentibus salutem scatens; tantum cujuseunque sequelæ sectatoribus dilectum, acceptumque: Pluries lucem ex prælis vidit: præcipueque ubi excellentiora præstantissimæ artis medicæ ingenia florescunt, nitent. Novis nunc noviter locupletatum margaritis tibi offert Typographus: enim verò Clarissimi Doctoris Hieronymi Piperi Iatrias Professoris inventionem, labore, ope, industria adauctum, quod ad hominum salutem incolumitatesque tuendas retuperanda sive conferre possit, non deest: Ipsenam quicquid exaratum dispersum, reconditum præcipuum tot voluminibus: magna ob dispendia difficiliter ab Aromatariis, Rizotomis, Spagyricis, Pharmacologis, Chymiatrisque præ manibus habendis: quod rarum quod peregrinum, quod exquisitum ad ægrorum medicamina, Sophorumque curiositatem compescendam; Quò melius, citius, securius, & magistraliter malis occurrere, naturæque defectibus succurere possit, compendiosè hic epilogare, exprimereque, etiam faciliore ad Vulgi instructionem planiorique sermone curavit. Hisce namque peculiariter Partem nopais curandis languoribus Nostrates utuntur, habita clymatis, & complexionum ratione. Maxime igitur ejus ingenio, curæ, vigiliisque teneris, qui totis viribus solutis indemnitati affabrè consulens, nullis parcens sudoribus, multa propriis Marte, & Minerva adinvenit, multaque ex tenebris confusionum; tot ex tantisque libris meliora seligendo, certiora in lucem edendo, ad instar Apis ex diversis clarissimorum utique Auctorum [quorum brevitatibus gratia nomina conticescit,] miscellaneis floribus mel fugens; Hoc suavissimum favum artis Professoribus exhibet, præbet. Nec vanæ ambitionis tumor ad hoc agendum eum ducit; sat enim suum fulget nomen, nec meliori indiget Iubare, cujus majora expectamus, magnis laboribus ad volumina edenda incumbens. Amicorum ergo suasio, vim legis habens, proximi amoris curat, & necessitas ad operam manum traxit. Et quamquam ditissimus Amynsicht Thesaurus auctionibus ingeniorum perfectus appareat; eaque de causa pluribus impressionibus editus; attamen cui aliquod ad perfectis simum ornatum non deerit, pulchritudo non datur. Excipe ergo libenter (*Candidè Lector*) opus, quo tuo non posse complacere ingenio haud

haud dubito, earumque non futurum denuò Salubrium, insalubriumque medelam exercen-
tibus non timeo; Hocque tam Galenicam quam Chymicam insequentibus doctrinam, cum
peripicacissimum novissimi Auctoris ingenium speculationum arcanis, Praxisque lacubrationi-
bus experimentum faciens non uni adstringitur tenaciter opinioni; Verùm quærens Veri-
tatis vestigia quò medendi certiolem, indubitataque methodum adinvenit, se dirigit,
se confert. Nec mireris à Justiniani Legum Professore Physicam scientiam artemque collu-
strantem collaudari: Virtutes etenim sibi invicem adhærent bonumque semper cuique pla-
cet. Hoc opus igitur, benignissime Lector, suscipe, accipe, excipe, eoque fruiere, Vale.

ANTIDOTUS CEPHALICA MIRABILIS.

Zinziberis. galang. mastick. cumin. orig. ana
drach. dimid. unc. moschat. calam. aromatic.
asar. carpesior. idest cubeb. lign. aloës. macer.
emin. apii, amios ana drach. ij. thur. alb. cary-
ophyllor. cardamon. azedoar pyrethr. castor. piper long.
S nigr. cost. cyper. ana drach. iij. menth. sicc. drach. v.
terantur, S pulverisentur omnia, S cum penidiarum, S
mellis despumat. quant. suff. f. l. a. Elegma.

Vires, Usus, Dosis.

Merito hæc nostra Antidotus nomen mirabilis
sortitur ob mirandas quibus insignitur virtutes:
Etenim Epilepsia, Lethargia, Memoria imbe-
cillitati, Vertigini, multisque aliis cerebri morbis,
qui tam per Sympathiam, sive per consensum hypo-
chondriorum, quam per Idiopathiam, sive per capitis
essentiam existunt, summum est therapeuticon, ac pro-
phylacticon, caput, & ventriculum roborando, spiri-
tus animales restaurando, & illustrando, sanguinem
crassum subtilizando, ac dissolvendo, vitiosos vapores
per sanguinis circulum, aut per nervorum communi-
cationem sursum scandentes, ibiq; infestantes, repri-
mendo, & depravatam illam albicantem substantiam,
qua cerebrum & ipsius nervi irrorantur, & madescunt,
ad varia vitæ munia obeunda tam necessaria corrigendo,
& demulcendo, potens est. Dosis sit cochlear. j.
sumendum, in præservatione singulis quibusque heb-
domadis.

AQUA ANTI-PESTILENTIALIS.

Radic. Angelic. gentian. tormentill. scorfoner. an-
thor. vincetoxic. caryophilat. montan. chamaleon
alb. dictam. alb. ana drach. i. Zedoar. bolet. cervin. san-
tal. omn. ana drach. xii. fol. scord. card. benedict. echinon.
chamadrios ana. i. theriac. Andromac. mithridat.
optim. an. unc. ii. camphor. drach. ii pulverisentur omnia
grosso modo, S infund. in vini malvatic. opt. lib. iv.
spiritus vin. dephlegmat. lib. ii. stent in infusione per octi-
dum in loco calido, vas vitreum quotidie agitando,
deinde destilla per organum vitreum in B. M. igne len-
tissimo.

Vires, Usus, Dosis.

In magno usu hanc aquam tempore pestis esse arbi-
tratur, quia sanos à corruptione præservat, ne à pesti-
fero, & maligno aëre lædantur, infectos curat omnem
contagionem sensibiliter, & insensibiliter exhaustiendo.
Item insignis est in febribus Epidemicis, malignis, &
acutis; omnes enim venenatos & malignos humores à
membris principalibus per sudorem egregie pellit, ea-
propter etiam petechiis, variolis, & morbillis succur-
rit, anthracis summum est remedium, & in erysipelate
magnum est solamen. Dosis in præservatione co-
chlear. j. vel ii. pto actuali morbo ab unc. dimid. ad. j.

AQUA LITHONTRIPTICA.

RHabarbar. elect. drach. ii. galang. granor. para-
dis. anisor. fenicul. agaric. Mastick. cinnamom.
elect. ana drach. i. glycyrrhiz. unc. dimid. lapid.
Indaic. drach. ii. dimid. muhradat. drach. v. Macis
drach. iij. caryophyllor. drach. dimid. vin. ardent. par.
i. vin. malvatic. part. ii. Ponantur omn. in vase vitreo
z. obturato per dies 14. postea destilla.

Vires, Usus, Dosis.

Potentissimum remedium hæc aqua est ad fugandum,
& expellendum Renum, & vesicæ calculum; tataricam
namque, & vesicæ ptocreati solet, potenter eliminat,
ipsum minuendo & conterendo farinæ instar una cum
lotio egregie propellit, spiritum acido-volatilem, sive
lapidificum mirum in modum obtundit, & invertit; à
lapidifica renum dispositione præservat, obstructions
partium micæ dicatarum tollit, stranguriæ, disuriæ,
& doloribus Nephriticis succurrit. Dosis tam in
præcautione, quam in curatione sit à cochlear. j. cit-
citer capiendum, in præservatione bis in hebdomada,
stomacho jejuno.

AQUA PHYSOGONA.

FLor. Camomil. Roman. manip. xxx. incidantur;
S contendantur in aqua camomill. lib. xvi. stent in
digestione, in loco calido per octiduum, deinde colentur,
S pralo fortissime exprimantur. In colatura iterum
infundantur flor. Camomill. incisor. S contusor. m. xxi.
stent in infusione in colo calido per octiduum, postea co-
lentur, atque pralo fortissime exprimantur. In colatura
iterum infundantur, incisis tamen, S pulverisatis inci-
dendis S pulverisandis, florum camomill. Roman. m.
xi. flaved. cortic. exterior. aurantior. unc. i. dimid.
herb. absynth. pontic. centaur. minor. puleg. origan. ana
m. dimid. cervi drach. iij. card. benedict. drach. iv. card.
Maria unc. j. stent in infusione in loco calido per octi-
dum, destill. in organo vitreo in B. M. igne lentissimo.

Vires, Usus, Dosis.

Discutit, dissipat flatum, & lenit dolores ventriculi,
& intestinorum, est medicamentum verè Anodynum,
& colicæ passioni appropriatum, turòque exhiberi po-
test etiam in morbis existimatis, calidis, si attempe-
retur cum unc. i. aquæ destillatæ frigidæ, endiviæ, son-
chi, cichorei, &c. pto diversitate morbi præsentis ca-
lidi. Datur. ab unc. ii. ad unc. iij.

AQUA THERIACALIS SUDORIFERA.

THeriac. antiq. lib. dimid. radic. elen. S thib.
ana unc. iv. Cyclamin. drach. vi. lign. gnaia.
S cortic. eiusdem analib. dimid. Macerentur per diem
in vino albo q. s. postea ponantur in vase vitreo, S destilla.
S. A.

Vires, Usus, Dosis.

Hæc aqua Theriacalis omnes alias longè superat;
tenuitate namque sua, & subtilitate in omnes penitio-
res corporis partes se insinuat, & pervadit ac proinde
præstantissima est in febribus malignis, pestiferis, ex
aëris mutatione, petechialibus, in ipsa peste, variolis,
morbillis, & lue venerea, sudores profusissimos à cen-
tro ad circumferentiam proluit, malignitati, & humo-
rum putredini resistit, & sensibiliter, ac insensibiliter no-
xium, & deleterium in corpore latens eliminat. Humo-
res laudabiles conservat, vitiosos corrigit, partes princi-
pales, & vires restaurat. Recipit hæc aqua vinum ad extra-
ctionem, nam acetum, succus limonum, & alii succi à
The-

Theriaca nihil abstrahunt, imo nauseabunda, & inepta erit sine spiritu vini, vel saltem sine vino, & hoc modo conficiunt, quia vini spiritus caliditatem timeant, ne febre adaugeat, sed detur, quod febre adaugeat, est in parva dosi, & malignitatem obtundit. Dosis sit à drach. ii. ad unc. dimid. per se vel cum malignitatem respicientibus.

ARCANUM AD SURDITATEM.

℥ *Alv. majoran. rorismarin. hyssop. artemis. menthastr. calamint. Camomill. mellilot. hyperic. abrotan. satureia anam. i. coquantur cum aqua in olla vitriata supra quam collocentur aures, ut fumus ingredi possit, masticando rem aliquam continuo, ut fabas; etenim pori hoc modo melius aperiuntur, & tandiu detineantur aures, donec decoctum frigescat. Quo facto statim instillentur in aures aliquot guttæ olei colocynthidis, mox claudendo eas gossypio moschato dicto oleo imbuto, demum aliquantulum supradictarum herbarum supraponito somni tempore; iteretur singulis diebus, & perfecte sanabitur.*

BALSAMUM APOPLECTICUM PROMULIERIBUS.

℥ *O. L. unc. myristic. express. unc. i. ol. stillat. succin. rut. rorismarin. salu puleg. sampsuc. ana drach. dimid. balsam. nigr. liquid. drach. i. ol. castor. stillatit. scrup. i. ol. cinnamon. scrup. dimid. m. f. Balsamum S. A.*

Vires, Usus, Dosis.

Præstantissimum est hoc Balsamum Apoplecticum pro sexu fœmineo, qui odorem Moschi, Ambræ, Ziberhi ferre nequit: narium enim extremitatibus admotum, aut inunctum Apoplexiæ, Verrigini, multisque aliis capitis morbis, maximè si ab utero originem trahant, mirificè confert: animales enim spiritus suscitatur, & suaviter recreat, recursus, ascensum, sive convulsionem uteri ad superiora statim in locum suum reducit, uterinum fermentum exaltatum cohibet, vaporesque ex eo ad supernas partes ascendentes cogit, sistit, & reprimat, & gravissima alia symptomata hinc nasci solita impedit.

BALSAMUM VULNERARIUM.

℥ *O. L. anethin. lib. v. flor. hypericon. lib. i. spir. vin. unc. iv. Imponantur omnia in vase vitreo stricti orificii, & soli exponantur per mensem quotidie agitando, postea colentur cum forti expressione, colatura immerge semin. hyperic. grosso modo contus. unc. iterumque soli exponantur per dies viginti, addendo terebinth. Venet. lib. i. ol. stillat. bacchar. iuniper. unc. iii. styrac. liquid. lign. Alcès, Myrr. elect. styrac. calamit. ana unc. iii. croc. unc. i. Pulverisatis pulverisandis grosso modo uniantur cum supradicto oleo, & coquantur in B. M. per sex horas, ne refrigescant, colentur denique cum forti expressione, clarificentur ad Solem per dies 40. & habebis Balsamum, quod usui serva.*

Vires, & Usus.

Quantæ virtutis sit hoc nostrum Balsamum in percurandis vulneribus, experientia te certiore facit; nam sanguinem extravasatum, vel subter diffusum, vel grumatum, vel nutrimentum degeneratum, vel lympham acidescens attenuat, subtiliat, discutit, & per vulneris poros ad exhalationem sollicitat à centro ad circumferentiam. Suppurationem incipientem inhibet, pus generatum discutit, dolorem sedat, febre prohibet, à corruptione, & mortificatione præservat, partium solutionem reparat, mundificat, siccatur, consolidat, glurinat, & sanat magis hoc una hedomada, quam aliud integro mense. Applicatur cum filamentis. Vulnerato propinari potest nostra potio, ut vis combinata fortior evadat, & sanatio acceleretur.

CATAPOLIA AD MEMORIAM.

℥ *Vbeb. calam. aromatic. unc. myristic. caryophyllorum ana drach. i. dimid. thur. opt. myrrh. elect. ambr. or. seu succin. ana drach. i. masch. gr. v. aqu. maioran. q. s. f. l. A. pilule,*

Vires, Usus, Dosis.

Ad memoriæ imbecillitatem mirificè opem præstat; cerebrum namque corroborat, ejusque meatuum obstructions aperit, crassos, lentos, viscidosque capitis humores absorbit, ingenium ob prædictas causas stupidum acuit, sensus omnes vivificat, & studiosos ad quasvis disciplinas capeffendas habiles reddit. Dosis sit scrup. i. ad drach. dimid.

CEROTUM ANTI-VENEREUM.

℥ *M. Ercur. viv. unc. viii. solve in s. q. spiritus nitri, solutioni adde aqu. marin. ut Mercurius præcipitetur, postmodum Mercurium præcipitatum ab aqua separa, & ad solem exsicca. Hoc facto ℥ Gumm. ammoniac. in acet. acerrim. macerat. lib. i. coquatur ad ignem usque ad aceti consumptionem, inde add. axung. suill. unc. viii. cer. flav. unc. iv. coquantur simul ad Emplastri consistentiam, imponendo mastich. pulveris. & Oliban. an. unc. i. in fine ad præscriptam mercurij præcipitati quantitatem, & l. A. f. Emplastrum.*

Vires, & Usus.

Singulare, & admirandæ virtutis, ut experientia constat, est hoc cerotum contra luem veneream, & præsertim contra gummatas, & atrocissimas noctis torturas, putà dolores venereos, pluriès parti affectæ applicitum. Item pustulas, & ulcera in quacumque corporis parte, imò caries ipsas curat; productum namque immutat, & obtundit, ac ipsum seminarium venereum disperdit, citra ullam molestiam, quo peracto, deveniendum est ad medicamentum purgans bis, vel semel pro totali securitate.

COLLYRIUM UNIVERSALE.

℥ *Fenicul. absynth. Apii, ruta cum radicibus, eaphrag. salv. betonie. auripigment. pimpinell. card. benedict. ana part. æquales. Hac omnia simul in mortario contusa misce, ac urinam pueri infunde. Deinde ℥. granor. Piper. tritr. num. 14. Mellis cochlearia duo. Camphor. drach. i. Hac omnia simul in mortario contusa per lineum exprime, & colaturam, seu succum in vase vitreo conserva, deinde per spatium novem dierum soli prædicta colatura est exponenda, postmodum destilletur, & ad usum servetur.*

Vires, & Usus.

Ad omnimoda ferè oculorum vitia summè salutare experitur. Perfectissimè enim omnes oculorum prolapfus, inflammationes, contusiones, ardores, rubores, inustiones, nebulas, fistulas, maculas, &c. curat: siquidem si singulis diebus manè, & vespèri guttam i. in oculum patientis instilles; omnes oculorum fluxiones sistit, calorem temperat, inflammationes, & contusiones resolvit, fistulas sanat, tenues albugines detergit, ruborem aufert, acrimoniam, & ardorem mitigat, lacrymas sistit, & exsiccat; vehementissimum dolorem sedat, & demum ipsam oculorum substantiam corroborat. Merito igitur collyrium hoc meretur dici universale, tum ob universales, & mirabiles effectus, quos in se continet, tum etiam quia omnibus oculorum morbis est ferè conveniens.

CONFECTUM SEMINIS CORIANDRI.

℥ *H. Erb. maioran. m. i. dimid. rorismarin. m. cubeb. Hunc dimid. Incidantur, contundantur, & coquantur*

quantur in lib. ii. acet. acerrim. ad tert. part. consumpt. deinde colentur, & in colatura sufficienti infunde tepide semin. coriandr. lib. ii. stent in infusione in loco calido per diem integrum; deinde coletur, & exsiccentur coriandrum, affundendo saccharum depuratum, & coctum, conficiantur l. A. ex unica tunica confecta.

Vires, & Usus.

Huius confecti aliquot grana, si peracto prandio, vel cœna, occluso ore, dentibus paulatim atterantur, vix exprimi potest, quantum memoriæ, & coctioni profuerit: cerebrum enim roborando immune reddit à vaporibus ad ipsum per peculiare ductus sursum ascendentibus, eorumque incongruum motum reprimit, adeoque de quampluribus cerebri morbis est Prophylacticon; insuper itomachum roborat, flatus dissipat, & oris halitum commendabilem efficit.

CONSERVA PRO DENTIBUS.

Pulver. Corallior mactich. lacrym. sangu. dracon. radic. consolat. maior. bolarmen. terr. lemn. lemn. rosar. rubear. balauft. baccar. myrt. ana drach. ii. gumm. cat. drach. i. dimid. Conserv. rosar. rub. & Syr. earumdem ana lib. dimid. Conserva.

Vires, & Usus.

Valet magnoperè ad dentium mobilitatem stabilendam; sua namque styptica, & absorbente, qua gaudet, vi, eos vacillantes figit, corroborat, conservat, & immobiles reddit; similiter laticem acido-salium ad dentium alveola, & ginivarum substantiam fluentem immutat, & corrigit. Sumatur, eam dentibus affricando manè, & serò ante cubitum.

ELECTUARIUM VIRIDE.

Radic. pœonia. lign. vise. quercin. ana drach. dimid. cran. human. tot. in vino albo, & adust. simpl. Cortic. myrobal. citrin. ana drach. ii. specier. diamb. drach. vii. specier. pliris arcotic. Nicol. drach. iii. ungu. alcis, & corn. cervi ust. an. drach. i. dimid. semin. cur. mund. acetosell. & semin. portulacæ ana drach. i. Pulverisatus pulverisandis, deinde cum saccharo albo dissolut. in s. q. aque ros. rub. f. l. A. Electuarium.

Vires, Usus, Dosis.

Virtutes huius nobilis Electuarii sunt tam præclaræ, & insignes adversus Epilepsiam, ut reverà superent omnia alia specifica, & appropriata convenientia ad ipsum Herculeum morbum: Adeo electuarium hoc palmam præripit, ut in tota medicamentorum suppellectili non inveniatur tam magnum arcanum, quàm Viride hoc Electuarium, experientia te docebit; siquidem mira, qua pollet virtute, humores crassos, viscidosque, sive lymphæ copiam incerebri substantia, vel in nervorum principio stagnantes, per quos spirituum animalium affluxus inhibetur, calefacit, attenuat, discutit & exsiccat, & per consequens nervorum meatus referat, acidumque vitriolatum fibrillas nerveas infestans, & contorquens absorbet, ac intensos vapores corrigit, & reprimit. Datur in ipso patoxyismo epileptico drach. j. vel drach. j. dimid, dissolut. cum aqu. florum tilia, & cetafor. nigror. sylvestr. an. unc. dimid. In præsertione datur in omnibus quadris lunæ, vel etiam in humida aëris constitutione scrup. ii. cum iisdem aquis. Pueris, & Infantibus (quibus præcipue convenit) sufficit dimidia, aut minor dosis pro ætatis ratione.

EMPLASTRUM DE CUCUMERE SYLVESTRI.

Radic. cucumer. asin. in aqu. coct. contus. & per setaceum traiecit. parumque exsiccat. unc. iii. gumm. ammoniac. acet. solut. unc. ii. galban. & sagapen. ana unc. dimid. ol. cera, philosoph. & de cappar. an. unc. ii. cer. flav. q. s. m. f. Emplastr. iusta consistentia.

Vires, & Usus.

Emplastrum hoc est quasi divinum auxilium, & multorum annorum experientia probatum, nec agrotum & medicum fefellit. Tantæ est efficaciæ; ut omnibus Emplastris spleneticis palmam præripiat; splenis namque tumorem, duritiem, & scirrhum digerit, emollit, discutit, & miraculosè resolvit, & ad naturalem magnitudinem reducit lienis regioni applicitum; Item quæcunque tubercula discutit, vel saltem ad maturitatem conducit. Similiter scirrhum in quacunque corporis parte sola superpositione discutit, & resolvit, aliosque duros tumores, ut Athetoma, steatoma, & Melicerides, stumas, Gummata, tophosque Podagricos curat.

EMPLASTRUM DIVINUM.

Olei, in quo limatura plumbi incoxerit unc. iii. rasapin. & gumm. elem. an. unc. iii. plumbi cum dimidio hydrargyri ad ignem fus. & in pulverem vers. unc. dimid. ceruss. lot. tutia præparat. lapid. calaminar. ana drac. ii. cer. flav. in aqua fabrorum liquat. & lot. q. s. m. f. Emplastrum.

Vires, & Usus.

Nulli alii Emplastro hoc nostrum in tota chirurgorum suppellectili comparandum est; nec inveniri sin ille potest in curando ulcere corrosivo, & canceroso, lupo, noli me tangere, maligno, phagædeno, chrytonio, dissepuloto, antiquo, aliisque deploratissimis, & incurabilibus; ea namque mundificat, exsiccat, abstergit, malæ carnis corruptionem, & excrecentias inhibet, carne replet, consolidat, & ad perfectam curationem breviter reducit. Ulcera cuiuscunque conditionis in quacunque corporis parte sordida, fœtida putrida, exedentia, verminosa, & quacunque ulcuscula simplicia, vel venerea miraculi ad instar intra paucos dies sanat.

IUSCULUM PURGANS.

Radic. cichor. buglos. ana. unc. i. fol. cichor. pimpinell. capillor. Vener. ana. m. i. f. decoct. cum frustulo carnis verve cinæ, vel vitulin. colatura leviter incoque sen. mund. drach. iii. ansor, & cremor. tartar. ana drach. dimid. expressioni dissolve mann. mont. unc. i. dimid. colat. capiat. manè.

Vires, & Usus.

Valet ad alvi stypticatem, ac asthmaticis, tussientibus, empyematicis, Phthisicis maximoperè prodest; quia sputum faciliat, pectus mundificat, & pulmones exulceratos abstergit, & in omnibus pectoralibus affectibus utimur.

LAUDANUM SINE OPIO HARTMANNI.

Limatur. martis purissim. sine omni pulvere part. i. vitriol. ungaric. part. ii. tritis. & mistis omnibus in cucurbita. superaffunde acetum, ut superemineat digitum dimidium: coque, & coagula lente tene arena ad siccitatem. Quo facto, urge ignem, ut omnia quodammodo rubeant. Vasis refrigeratis, materiam exime, tere & affunde acetum ad eminentiam quatuor digitorum, digere,

digere, donec acetum tingatur, quod fiet intra tres vel circiter quatuor dies. Acetum tinctum sine fecum perturbatione decanta, alioque affuso tandiu tincturam collige, donec non coloretur amplius. In acetum tinctum, & filtratum infilla guttas aliquot olei tartari per deliquium, & Sulphur Narcoticum petet fundum, quod aqua communi sæpius ablue, donec aqua non amplius acredinem, aut gustum vitrioli præbeat. Nisi. n. hoc fiat per salem vitrioli nauseam, vomitumque ciebit. Tunc. ʒ. pulv. santal, rubr. & curin. ana unc. i. pulv. macis, galang. piper. cardamom. ana drach. iii. fol. a. cum spiritu vini extractum. Extrahe etiam mummia Egyptiac. unc. i. cum aqua cicchorei. Tincturas diligenter collectas, & filtratas conjunge cum Sulphuris Narcotici drach. ii omnia simul in vase clauso per quindecim dies lento calore digere. Postea menstruum usque ad mellaginem abstrahere. Hinc adde extract. croc. drach. dimid. magisterii perlar. unc. i. massam usque recondatur.

Vires, Usus, Dosis.

Hoc Laudanum sine opio laudatum est medicamentum, & omni lapide pretioso, & ipso auro pretiosius, & omni alio Laudano cum opio præstantius, & tutius; ejus namque energia in Sulphure Narcotico vitrioli consistit, quod vitam nostram, quæ ad causæ occasionalis præsentiam tumultuatur, & fûtit, pacat, & tranquillat; hac vita irritata, morbi succedunt, & hac sedata, curantur; dum somnum naturalem hoc Laudanum inducit. Paracelsus medicorum monarcha opiatis pilulis, & forsan ex minerali sulphure narcotico confectis, quas secum semper gastare solebat, deploratas effecit sanationes, ut eius testantur hostes. Laudanum, quod cum opio efficitur, malæ indolis est ob qualitatem obstupescitivam ex sulphure fœtido, & indigesto, quo exuberat naturam, quæ citra opii destructionem destitui nequit, ac propterea ex ejus exhibitione quotidie tragici observantur eventus, quæ nullatenus de Laudano sine opio dici possunt. Innumera sunt huius Laudani virtutes, & ferè omni morbo accommodatissimæ; lenait namque, pacat, & curat omnes vehementissimos, & acutissimos in quacumque corporis parte dolores, quibus est veluti divinum auxilium, & quasi ultimum subterfugium, ac veluti sacra anchora periclitantibus; undè in vigiliis, ac immodicis inquietudinibus unicum est solatium, quàm inveterato, aurium oculorum, dentium dolore, passione Colica, Iliaca, Lithiasi, Pleuritide, Arthritide, Rheumatismo, Gonagra, Podagra, Ischiade, in morbis thoracis, & pulmonis, Tussi, Asthmate, Phtisi &c. in Phrenesi, Mania, Melancholia, Epilepsia, Vertigine. In vomitu, singultu, ventriculo debilitato. In omnibus affectibus cardiâcis, & cardialgia. Omnibus excretionibus, Diarrhœa, Dysenteria, Tenesmo, Cœliaca, Lienteria, Fluxu Hepatico, dolore hæmorrhoidum, in mensium, & hæmorrhoidorum profluvio, albo mulierum fluxu, in sputo, & vomitu sanguinis, in quacumque hæmorrhagia, & in omnibus uteri passionibus, & suffocationibus. In febrium æstuatione summum est solatium. Non est itaque morbus, & cruciatus in humano corpore, in quo Laudanum sine opio non conducatur. Dosis à gr. i. iv. vel vi. quæ post cœnam circa lecti introitum afferatur, vel quacumque hora diei juxta necessitatem.

LIQUOR PRETIOSUS.

ʒ. Radic. recent. Satyrion. lib. ii. aqua dulci hæc probe dilue, pannisque lint eis exacte munda. Hoc facto, in mortario lapideo optimè contunde ad augendo medull. panis alb. recent. coct. unc. viii. Iterum omnia simul contundendo, reduc in formam massæ, & si radices non adeo recentes, & succosæ essent ad formandam massam, adde aliquantulum spirit. vin. Tunc hanc mas-

sam reponè in phiala vitrèa cum alembico cæcè adaptato, iuncturis optimè clausis. denique digere in fimo equino per duos menses continuos. Transacto tempore, aperies phialam, & exprimes fortiter succum, qui aliquantulum viscosus erit, residuum optimè calcina pro extractione salis, qui aliquantulum viscosus erit, residuum optimè calcina pro extractione salis, qui succo viscoso superius reservato additur, & hanc misturam ad phialam vitream cum alembico cæcè adaptato pones iterum ad digerendum per alios duos menses continuos, ut superius fecisti: in fine injice liquorem citrinum, quem per inclinationem à facibus separa, cui adde denique guttas aliquot olei cinnamomi, vel nucis myrsicæ.

Vires, Usus, Dosis.

Liquor hic magnum est in coeundi impotentia arcanum; nam Venerem emortuam potenter vivificat, & ad desueta munia excitat frigidam partium genitalium intemperiem emendat, & earum imbecillitati succurrit; utriusque sexus genitalia calefacit, & roborat, tumefacit, & validè erigit, coeundi cupiditate æstuarere facit, & omne coitus impedimentum rollit, undè frigidis, & maleficiatis prodest, non tantum juvenes, sed etiam senes, debiles, & segniores fortiter in Veneris castis militare facit, & semen reddit fecundum. Valet insuper ad restaurationem, & conservationem balsami nostri radicalis, si semel, aut bis in hebdomada eo utatur. Dosis drach. i. ad ii. vel ad unc. dimid. superbibendo vini Malvatici, vel cujusvis generosi cyathulum i.

MERCURIUS DIAPHORETICUS HELMONTII.

ʒ. Mercur. depurat. (nam non opus est pulvere Joannis de Vico) unc. iii. solve in aqu. fort. & olei vitriol. ana unc. viii. destilla prout moris est ex retorta vitrea, repete addendo novum oleum vitrioli, & aquam fortem ad quintam usque cohobationem sub fine augendo ignem: hoc absoluto, edulcora pulverem, si placet, aqua communi ad tempus, si non placet. ʒ. aqu. ovorum unc. viii. abstrahere, reitèra nova affusa aqua ovorum, donec corrosionem abstuleris omnem. Hoc peracto, cohoba decies cum spir. vin opt. dephlegmat. exsecetur, & igneatur in crucibulo, prout moris. manebit pulvis fixus aliquo modo adstringentis saporis. Modus conficiendi aquam ovorum sequens est ʒ. Spir. phlegmatic. alumin. spir. phlegmatic. vitriol. ana lib. dimid. [notandum quod non debent esse fortiores spiritus, sed priores, qui cum phlegmate egrediuntur] acet. destillat. lib. i. dimid. albumin. ovor. dulcor. lib. iv. [putamina potes addere] affunde pedetentim spiritus, & acetum, nam fermentant valdè, destilla usque dum videris oleum projicere, iùm abstinè a destillatione, calcina quod in cucurbita reliquum est; reaffunde aquam de albumine destillatam, reitèra destillationem, & sic habebis aquam ovorum.

Vires, Usus, Dosis.

Hic Mercurius Diaphoreticus Helmontii maximum arcanum est in medicina, & præfatus author hoc in desperatis morbis mira præstabat, & hoc eodem, qui utetur, eadem efficit. In omni itaque hydropis specie, febribus tam malignis, quàm epidemicis, & in quocumque morbo, qui à producto materiali sustentatur, in Lepa, elephantiasi, lue Venerea, gummatibus, doloribus, ulceribus, gonorrhœa, tabe, &c. facit quantum Physicus, atque Chirurgus optare volent. Dosis gr. i. in pilul. aggregativ. vel confectione Alkermes.

OLEUM

OLEUM ANTI-SPASMODICUM.

Flor. camomill. melilot, aneth. rosar. rubr. ro-
rismarin. ana m. i. ol. antiqu. lib. i. pul-
pin. rosat. violat. ana lib. dimid. vin. malvatic. lib.
i. Infundantur omnia simul per octiduum postea bull.
in balneo ad consumpt. vini inde f. expressio, & ite-
ra in oleo, addeque spir. vin. lib. i. unc. moscat. num.
iv. baccar. heder. num. 60. laur. numer. 40. tritura
grosso modo, & infunde per xii. horas, addendo lum-
bric. terrestr. sub umbra arbor. aurantior. dulc. exca-
vator. & collector. lib. dimid. bull. ad consumpt. spir.
vini; tandem adde castor. veri drach. iv. refrigera,
cola, & ad usum serva.

Vires, Usus, Dosis.

Magnæ energiæ est hoc oleum ad quaslibet con-
vulsiones post debitam evacuationem; membris nam-
que spasmò correptis medetur, nervorum origini,
& partibus convulsis inunctum; unde tam universa-
li spasmò, quàm particulari conducit, ut strabismo,
spasmò Cynico, manuum, & pedum contracturæ,
convulsioni à capitis vulneribus, & uteri convul-
sioni, imò omnibus motibus convulsivis, & spasmò
flatulento, qui crampus appellatur. Locus autem spaf-
modicus calidè manè, & vesperti inungatur; molli-
ficat, resolvit, & nervos roborat.

OLEUM PRO VISCERUM OBSTRUCTIONE.

Succ. absynth. lib. i. succ. rut. unc. viii. ol. de
Cappar. de lateribus, & lilior. alb. ana lib. i.
pulp. Colocynthid. unc. ii. panis porcin. unc. iv. in-
fund. per. xii. horas, postea leniter bulliant, colentur,
& oleum ad usum serva.

Vires, & Usus.

Admirandas operatur virtutes supradictum oleum
in omni viscerum obstructione, ut quotidiana testa-
tur experientia; ac proinde obstructionibus ventri-
culi, Hepatis, Lienis, Mesenterii, ac in cache-
xiam ruituris suppetias fert calidè inunctum regioni
naturali; nam calefacit, aperit, penetrat, & quo-
rumcunque humorum aggeriem attenuat, & alvum
lubricam reddit, ac probatissimum est ad mensura-
cienda. Ungatur patiens manè jejuno stomacho, &
moderatè se exerceat.

PILULÆ ANTI-HYPOCHONDRIACÆ.

MArtis sine sulphur. parat. unc. i. aloës op.
senæ mund. rhabarbar. elect. & agaric. recent.
trochiscat, ana drach. ii. semin. fenicul. & bryon ana.
scrup. ii. pulver. Diarrhodon. Abbat drach. dimid.
croc. scrup. dimid. gum. ammoniac. in aceto solut. & tra-
iect. drach. iii. cum oximellite f. massa pilularum.

Vires, Usus, Dosis.

Hypochondria, & ventriculorum ab humoribus cras-
sis, & viscidis imbuta leniter purgando liberant; imò
omnes humores tartareos, & austeros incidunt, at-
tenuant, & exturbant, ac propterea omnem regio-
nem naturalem, Hepar, Lienem, Mesenterium,
Pancreas, & præcipue Stomachum mali sedem, &
portitorem ab omni obstructione immunia reddunt
acidum illud sylvestre absorbent, emendant, & ipsum
sanguinem austeritate imbutum, & effæctum repur-
gant; & spiritus torpidos vigorant ac proinde in ca-
chexia, febre quartana, cholorosi, & menstruum
retentione mirificè prolunt; & tandem omnibus hy-
pochondriacorum symptomatibus succurrunt, co-
ctionem juvant, & appetentiam excitant. Omnibus hæc

D. Car. Musiani Oper. Tom. 1.

nostræ pilulæ conveniunt, cum nullus ex mortali-
bus à malo hypochondriaco se eximere possit. Do-
sis drach. i. capiatur per octo, vel novem dies con-
tinuos plùs, minutè manè jejuno stomacho, deam-
bulando per unam, vel alteram horam.

PILULÆ AD GONORRHOEAM
VIRULENTAM.

MErcur. dulc. drach. dimid. succiniusti pulv.
ris. croc. mart. calcanth. i. dimid. gum.
Tragagant. pulveris. balsam peruvian. dur. extract. hy-
peric. ana drach. ii. terebinth. prius benè rot. cum aqu.
rosar. rubr. unc. ii. pulv. glycyrrhiz. q. s. m. & f.
massa.

Vires, Usus, Dosis.

Gonorrhœam curandi potissimam habent ener-
giam hæc pilulæ, nam in omnem virulentiam tol-
lunt, dolorem in penem erigendo demulcent, uri-
næ acrimoniam compescunt, & quantumlibet vi-
rulentam gonorrhœam radicitus curant, ac paucis
diebus curationem absolvunt citra futuræ noxæ sus-
picionem. Præterea accomodatissimæ in percutandis
renum ulceribus sunt. Dosis drach. i. ad ii.

PILULÆ NICOLAI SALERNITANI
CONTRA FLUXUM.

MIrtyllor. balauft. malicor. simphyt. sanguin.
dracon. bol. armen. acac. hypocistid. rosar. iar-
tar. sumach. croc. gall. moscat. Domini Nicolai gal-
lar. cinnamom. spod. mastich. gum. arabic. ana drach.
i. Opii. drach. dimid. Hypocistidis succum, opium, &
acaciam in succ. myrt. & lentisc. dissolve, reliqua in
tenuissimum pulverem redige, & ex arte fac massam.

Vires, Usus, Dosis.

Probatissimæ experientiæ sunt per tot annorum
circuitum hæc pilulæ à Nicolao descriptæ, sufficiat
ortum habuisse à Salernitano; alvo namque laxæ per-
petuò opem tulerunt; hinc omni alvi fluxu, ut
Diarrhœa, Dysenteria, Tenesmus, Lienteria, Cœ-
liacæ, & Fluxu Hepatico, imò in nimio mensium
fluxu, & albo mulierum fluore sunt veluti iucanta-
mentum, & nunquam medicum, & ægrotum de
optato effectu defraudarunt. Dosis scrup. ii. ad drach. i.

PILULÆ STOMACHICÆ APERIENTES.

MIchridat. theriac. opt. aloës succotrin. ana drach.
i. mastich. scrup. ii. myrrh. croc. ana scrup.
j. extract. chalyb. drach. dimid. cum succo salvia fiat
pilularum massa.

Vires, Usus, Dosis.

Contra omnia stomachi vitia quotidie maximo
cum sumentium emolumento has experimur pilulas;
nam stomachum corroborant, collapsam ejus ap-
petentiam excitant, coctionem adjuvant, ejus an-
gustias in cibi transitu tollunt, alimenti distributio-
nem accelerando, obstructiones aperiunt, & ipsum
à succorum crassorum infarctuliberant, leniter pur-
gando ab omni putredine cuncta membra præservant,
& lumbricos enecant. Dosis drach. i. ad drach. i. di-
mid.

PILULÆ DE SUCCINO CRATONIS.

Pulver. succin. mastich. ana unc. dimid. aloës drach.
x. agaric. drach. iii. aristoloch. rotund. ver. drach.
i. cum Syr. de betonic. q. s. f. massa.

G g g

Vires

Vires, Usus, Dosis.

Admiranda illarum virtus, & nunquam satis laudanda existit quoniam alvum leniter solvendo à quamplurimis incommodis ventriculum liberat; caput roborando, adeoque à catarrhalibus, fluxionibus, sive destillationibus in subjectas corporis partes irruentibus, à quibus variæ morborum soboles gignuntur, & denominantur, præservant. Præscribit author bis in mense, sumereque jubet post primum somnum. Dosis drach. i.

POTIO VULNERARIA.

℞ **R**adic. aristoloch. rotund. consolid. major. gen-tian. ana unc. i. flor. tilia, sambuc ros. rub. ana p. j. fol. olivar. oxalid. plantag. scabiosa, persicar. agri-mon. vinca pervinca pulmonar. polygon. major. seu centi-tinod. ana m. ii. f. decoct. in lib. ii. aqu. capillor. vener. & succ. urtic. depur. lib. i. dimid. bulliant ad consump-tert. part. deinde colentur. Cujus colature ℞. unc. iv. aut v. adde pulver. sang. hircin. antipleuric. drach. di-mid. pulver. ranar. ad albedinem calcinat. scrup. i. pulver. rub. tinctor. & cancror. fluviat. ana scrup. ii. pulver. rhabarbar. opt. cydoniat. scrup. i. acet. acerrim. drach. i. dimid. m. f. potio.

Vires, Usus, Dosis.

Maximo in usu sunt apud Germanos potiones Vul-nerariæ, imò in totâ Germaniâ non est barbitonsor, non vetula, nec carnifex, qui propriam potionem vulnerariam non vendant pro sanandis vulneribus: solum nostri Itali, & præsertim Partenopæi Chi-rurgi his portionibus non utuntur, sed nescimus, an ignorantia, (& hanc profectò credimus) an versu-tia ducti has respuant, undè vulneratorum Sanatio-nes non sine vitæ perniciæ, & ægri expilatione diu-tius protrahuntur. Felix ille Chirurgus erit in vulne-ra curando, qui vulneratis has præbebit potiones, nam citò, tutò, & jucundè sanabit; hæc namque nostra potio parti vulneratæ alimentum medicamen-tosum suggerit, quod celeri motu balsamicam vir-tutem, tum toti corpori, tum parti vulneratæ de-fert; ac radicalem balsamum ad suam temperiem re-ducit, & restituit. Vulnerum symptomata, tumorem, inflammationem, febrem, & carnis excrescentias in-hibet, sanguinem concretum resolvit, & omnem acorem suo Alkali absorbet, obtundit, destruit corrup-tionem impedit, & omnia vulnera tam casim, quam punctim, & ex contusione brevi temporis spatio in-ternè sanat cujuscumque corporis parti inflicta. Item maximi emolumenti prorsus curativi est percussis, & devolutis ab alto, sanguinem expuentibus, vel emin-gentibus, ac nimis mensium profluviis, sed cave, ne in his sanguinis excretionibus sanguinem semper de-trahas, ut aliquorum barbatorum Medicorum mos est, qui radicalem hujus potionis operationem non intelligunt, Dosis ut supra.

PULVIS ALEXITERIUS.

℞ **C**ontrayerv. or. unc. i. corall. alb. & rub. spod-stitib. diaphor. ana unc. i. dimid. corn. cerv. phi-losoph. præp. lapid. bezoar occident. ana drach. dimid. ambr. grisea gr. xv. margarit. præp. drach. ii. terr. lemn. alb. bollamen. or. ana drach. dimid. fiat omn. pulvis.

Vires, Usus, Dosis.

Efficax est in omnibus Constitutionibus Epidemicis, & malignis, ac in ipsa peste, omnes enim partes principales munit, & humores venenatos, ac vitio-sos per Sudorem, vel diaphæresim egregiè pellit, & eorum acrimoniam etiam absorbet; ac propterea ef-

ficacissimum experti sumus contra variolas, & mor-billos, febres petechiales, & malignas ex aeris mu-tatione: uti nec minùs contra Eryupelas, & alia Symptomata venenosa, ubi alexiteria præsidia viru-lentæ malignitatis resistentia, ac sanguinem mundi-ficantia requiruntur, summa virtute operatur. Do-sis drach. i. dimid. in Syr. de Scordio, & aquâ theriacali; ad præservationem sufficit drach. dimid. in vehiculo convenienti. Advertendum est, quod præ-fatus hic noster pulvis alexiterius bis in die reite-rari debet, donec sæva symptomata cicurentur, se-cus operam perdes.

PULVIS ANTI-PODAGRICUS.

℞ **T**Artar. Bonon. fol. sena. or. ana unc. i. rha-barbar. opt. drach. ii. bermodaelyl. turbit. ana drach. iv. diagryd. drach. i. Salsaparil. iuxta arteric. ana unc. dimid. f. omn. pulvis.

Vires, Usus, Dosis.

Mirabilem efficaciam habet tam in curando, quàm in præservando ab omnibus Arthritidis speciebus: ita enim serosam, ac tartaream materiam, Poda-gricas fluxiones gignentem commodissimè evacuat, ut simul acidium hostilem omnibus articulis adhæ-rentem obrundit, & per Diaphæresim resolvit, & evellit; articulorum atrocissimos solatur dolores, in-flammationes, & rubores temperat, ac fluxionibus frænum injicit. Dosis à drach. ii. ad ii. dimid. in jure pulli, aut vino albo.

PULVIS CARDINALIS PALLOTTÆ.

℞ **A**ristoloch. utriusque, bistort. genian. carlin-tormentill. dictam. cretic. rhapantic. herb. card. sanct. baccar. laur. bol. armen. terr. lemn. ver semini anisor. mastich. ana unc. dimid. pirethrii rhabarb. opt. & croc. ana drach. ii. f. omn. pulv. subtiliss. & in va-se optime clauso asservetur.

Vires, Usus, Dosis.

Appropriatum remedium est hic pulvis contra Pleuritidem, Peripneumoniam, ceterasque inflam-mationes, ut tot annorum serie expertum est, & major est experientia dictis, nullum Pleuriticum, quem scimus hujus pulveris exhibitione periisse com-pertum est; sanguinis enim acorem coagulatum san-guineum resolvit, in grumos coagmentatum dissol-vit, fluxilem reddit, & in naturæ gratiam redire facit; ipsum etiam in circulum adigit, febrilem de-mulcet ardorem, & dolorem exanimantem compescit. Est adeò expertum, & infallibile remedium, ut nul-lam Medio famam pariat, nam Medicæ artis igna-ri sputum, citra sanguinis tincturam observantes Pleuritidem, Peripneumoniam, & alias internas in-flammationes non fuisse existimant. Dosis drach. i. sumi potest quatuor horis ante, vel post cibum in jure pulli, vel syr. de papaver. rhæados, vel Card. benedict.

PULVIS DENTIFRICUS.

℞ **C**orall. rub. balaustr. petr. pumic. alumin. usti, gal-lar. gallie moschat. ana drach. i. Cyper. spum. mar. Cardamom. sal. armoniac. sal. prunell. ana drach. i. dimid. spic. nard. lign. aloes spod. mastich. succ. licii. sive gummi. car. ana drach. i. Caryophyllor. drach. i. di-mid. m. f. omn. pulvis.

Vires, & Usus.

Utilis est ad dentium sordities abstergendas, & fa-dos colores corrigendos, & nobis usitatissimus est: dentes enim nigros, vel fuscios, flavosque ad natu-
ralem

ralem reducit candorem, & eburneos reddit, si hoc pulvere sæpius fricentur; imò ad tantam albedinem evehit, ut quot dentes sunt in ore, tot perlæ orientales videantur. Non finit hic pulvis dentes stupore corripere, mucilaginem; & lapides dentales auferre, mobiles firmare, caries tollere, vermes perimit, ovula extinguit, Odontalgia succurrit, & quàm maximè sanitati conducit dentes in optima constitutione habere. Insuper laxitati, putredini, gingivarum erosioni, ac earum excrecentiæ, & tumefactioni confert; ac tandem malè olentem animam corrigit.

PULVIS AD DIFFICULTATEM PARTUS.

¶ **T** Esticlor. equi in Clybano ex arte siccator. cinamon. acutissim. nucleor. dactylor borac. croc. rub. tinctor. fol. sabin. sicc. ana drach. ii. trochisc. de myrrha drach. i. m. f. omnium pulvis.

ALIUS PULVIS AD EUNDEM AFFECTUM.

¶ **C** Ass. lign. ver. succin. alb. preparat. ana unc. dimid. borac. drach. ii. croc. or. scrup. iv. herb. sabinae unc. ii. pulveriscentur omnia subtilissimè.

Vires, Usus, Dosis.

Exhibetur uterque hic noster pulvis fœminis; quæ in partu multum, diùque laborantes, in discrimine vitæ versantur; multiplicat quidè, & auget partus agones; seu nixus, fœtum tamen citò, & maxima facilitate tutissimè, Dei auxilio, excludit. Experimentum certissimum est. Expellit quoque secundinas in partu detentas absque mora, & diminuta menstrua præsentis auxilio sollicitat, & provocat. Datur à drach. dimid. ad drach. i. cum aquæ artemis. simpl. ÷ vel comp. lilior albor. ana unc. i. & aq. cinnam. unc. dimid. nec non cum haustu vini albi.

PULVIS HYDROPICUS.

¶ **S** En. mund. turbit. hermodactyl. semin. ebul. jalap. mechoacan. ana drach. i. Cremor. tartar. drach. ii. gummi gutt. pulv. diamb. Mesues, Diarodon. Abbat. semen. fœnicul. ana scrup. i. sacchar. Cand. ad pondus m. f. omnium pulvis.

Vires, Usus, Dosis.

Commendatur, imò pro maximo hydropicorum specifico reputatur pulvis hic; Cum non solum serosam humiditatem in corpore fluctuantem per alvum & urinam evacuet; verum etiam per sudorem, & insensibilem transpirationem; materiam flatulentam discutit, & dissipat, obstructions viscerum naturalium referat, & tonum naturalem jam amissum eis restituit. Dosis drach. i. dimid. ad ii. dimid. ad ii. cujus infund. per noct. in vin. alb. unc. iv. Capiat manè vinum & pulverem, quinto quoque die præmissis universalibus.

PULVIS AD LAPIDEM VESICÆ.

¶ **R** Adic. fœnicul. restabovis, camamel. betonic. parietar. flor. cheir. rorismarin. salv. baccar. laur. juniper. ana drach. dimid. semin. genist. unc. i. viol. althæa, anisor. ana scrup. i. semin. quatuor frigidior. major cinnam. nucis myristic. ana drach. i. glycyrrhiz. drach. ii. m. & f. pulvis subtilissimus.

Vires, Usus, Dosis.

Calculus Renum facili marte propellitur, sed non ita Vesicæ, quia est extra naturæ jurisdictionem, & ob productam in vesicâ moram durior existit, quàm

D. Car. Musitani Oper. Tom. I.

Renum calculus, qui friabilis est, ac proinde ac medicamenta contra vesicæ lapidem vana, & inutilia semper reputantur; tum ob longam viam, in qua immorantur, & debilitantur, tum quia, cum fit magnus, & siliceam nactus fuerit duritiem, non tantum medicamenti non confringitur, sed neque malleo conteritur, tum quia si vesicæ sit adnatus, vix remedium est capax, nisi à perito Lithotomo sectione educatur. Hic noster pulvis, cum vesicæ calculus pusillus est, inservit; tunc enim illum infrangit, conterit, & in arenulas contritum expellit. Dosis est drach. i. ad i. dimid. in vino albo, vel decoct. cicer rubr. aut alio vehiculo diuretico.

PULVIS AD MALEFICIATOS.

¶ **O** ss. Corv. unc. ii. trifol. major. fruct. seu semin. herb. Paradis. petroselin. Macedon. semin. ejusdem, Cortic. rad. hellebor. alb. ana unc. i. dimid. m. f. omnium pulvis.

Vires, Usus, Dosis.

Pulvis iste magnum experimentum est contra maleficiatos, & fere de Cælo missus; nam maleficium solvit, omnia phantasmata, ac incantationes citra superstitionem eliminat; imò frigidos, & maleficiatos, qui virilitatem amiserunt, ad desuetam Venerem concitat, & partes genitales frigidas, & quasi emortuas vivificat; semenque prolificum gignit, ac propterea summum remedium est contra sterilitatem. Usurpatur etiam præservationis gratia, si quis eum semper secum gestare curret; in nodulo inclusum, sed quo Marte hoc operetur, alibi, annuente Domino, sufficienter rationem adducemus; siquidem institutum hujus operis est non prolixitatem, sed breviter tenere. Dosis drach. dimid. ad scrupul. ii. & drach. i. cum vino generoso, vel alio vehiculo convenienti

PULVIS PECTORALIS MICHAELIS.

¶ **R** Adic. aron. radic. ireos florentin. ana unc. dimid. flor. sulphur. unc. i. antihætic. Poter. drach. iii. flor. bezoin drach. ii. m. f. omnium pulvis.

Vires, Usus, Dosis.

In omnibus Thoracis, & Pulmonis affectibus præsentaneum est medicamentum; has enim partes ab omnibus humoribus crassis, lentis, & viscidis vindicat, eos attenuando, incidendo, & per sreatum educendo, ac propterea tussim tam antiquam, quàm recentem imò Asthmatis secundum omnes ejus species non sine admiratione succurrit, Pleuritidi auxiliatur Phthisi, & febris Hæcticæ summum est præsidium tandem omnes Pectoris, & Pulmonis aggritudines tollit. Dosis est drach. i. in syrupis pectoralibus admodum lambitivi manè jejuno stomacho, & sero ante cœnam.

PULVIS STOMACHICUS EJUSDEM MICHAELIS.

¶ **R** Adic. caron. lib. i. arcan. duplicat. Mynsicht. limi. sal. absynt. unc. iii. radic. calam. aromatici unc. i. cinnam. catiophyllor. ana drach. vii. dimid. macis, piper. long. zinziber. cubeb. cardamom. granor. Paradisi, semin. Kerm. zedoar. & Coriandr. ana unc. dimid. m. f. pulvis f. a.

Vires, Usus, Dosis.

Omnibus stomachi languoribus succurrit, appetentiam depravatam reficit, & collapsam suscitatur mucilagines ventriculo adhærentes incidit, & sub-

ducit, Venter roboretur; cruditates corrigat, coctionem adjuvat, succi nutritii distributionem promouet, flatu expellit, & stomachi dolores ab acido provenientes sedat, ac proinde hypochondriacis, qui perpetuo de stomacho conqueruntur, summum est solatium; & tandem omnibus morbis, qui Maciem adjunctam habent stomachi vitio, prodesse experti sumus. Dosis drach. i. ad i. dimid, in jure pulli, vel alio liquore appropriato vel saltem sumatur mane jejuno stomacho in aqua tepida.

ROTULÆ CEPHALICÆ.

4. **C**ubebar. drach. ii. semin. pœonia maris, decrescente luna collect. scrup. i. lign. aloës drach. dimid. margarit. præp. scrup. ii. smaragd. præp. scrup. i. ambr. gris. scrup. dimid. pulverisanda pulveriscentur subtilissime, deinde 2. ol. nuc. myristic. stillatit. drach. i. macis stillatit. scrup. i. rorismarin. gutt. v. lavendul. gutt. iv. sacchar. alb. in f. q. aqua lilior. convall. dissolut. lib. i. m. & l. a. fiant Rotulæ.

Vires, Usus, Dosis.

Cerebrum, & omnes sensus purgant, & corroborant, spiritus animales recreant, & restaurant; memoriæ conferunt, diuturnum capitis dolorem demulcent, Epilepticis, Vertiginosis, Congelatis, & malis Cerebri, nuncupatis, frigidis conducunt. Item stomachum ac intestina refrigerata summe calefaciunt, ac roborant, & à doloribus præservant, & membra tremula stabiliunt, ac tandem ad omnes humiditates adventitias, & excrementitias totius corporis conveniens, & appropriatum est medicamentum. Sumuntur quovis tempore tres, quatuorve pro una vice, ita tamen, ut in lingua per se dissolvantur.

SYRUPUS ANGELICUS.

4. **S**ena mund. unc. i. pulv. rhabarb. opt. unc. dimid. Santal. citrin. & coriandr. præpar. ana drach. i. aqu. Cichor. unc. xx. infund. calide supra cineres per sex horas; calatura express. dissolv. pulp. cass. recent. extract. unc. iv. infund. per quatuor horas calide per vices agitando cum cochleari ligneo cola, & exprime; colatura express. dissolve mann. mont. unc. iii. Sacchar. alb. unc. iv. liqua simul lento igne sine ebullitione sæpe cum cochleari movendo, & f. syrupus idonea consistentia.

Vires, Usus, Dosis.

Syrupus hic leniter purgat, ubi alvum per intervalla solvere oportet, eapropter Thoracis, & Pulvis affectus, ac destillationes compescit, humores namque crassos attenuat, & exturbat, ac proinde Asthmatis, Tussi, tam recenti, quam antiquæ, Pleuritidi, Phthisi, & Hæmophthisi, conducit; sed in his tribus caute procedendum est, nam ventrem nimis solvere in Pectoris affectibus periculosum est, & vitæ periculum minatur; tantum hic syrupus in his mirificam sibi adeptus est laudem, quia leniter suum peragit munus: Thoracem, & Pulmones saluberrime dilatat, tergit, lenit, & purgat. In malo hypochondriaco. s. Dæmoniaco insigne est præsidium, nam hypochondria ab omni humorum infarctu blande liberat, & omnia symptomata inde oriunda præcavet. Tanta levitate, in subducendo est præditus ut in quacumque debili constitutione, gracili corpore, ætate tam infantili, quam occidua, tuto propinari possit, cum nullam humorum commotionem concitet, imò adustos temperat humores, & per alvum subducit, tandem in Renum affectibus mira præstat. Dosis ab unc. i. ad ii. vel iii.

SYRUPUS CATHOLICUS.

4. **R**adic. cichor. unc. iii. apii, petroselin. asparag. rusc. ana unc. i. Paonia, zinzibér. calam. aromatic. caryophyllat. ana unc. dimid. polypod. querc. mund. lib. dimid. glycyrrhiz. rasæ unc. ii. cortic. mali citr. unc. i. cort. rad. cappar. drach. vi. herb. capill. verner. meliss. eupator. centaur. minor. epithym. fumar. cuscute ana m. i. endiv. acetos. ana p. i. summitat. absynth. m. i. semin. fenicul. drach. vi. anisor. unc. dimid. carvi, amios ana drach. ii. nasturt. hortens. drach. iii. cardamom. unc. i. semin. quatuor frigidior. major. excort. ana unc. i. dimid. flor. anthos. p. i. betonic. borrag. bugloss. rosar. violar. ana m. i. stac. ad. Arabic. unc. i. passul. mundatar. unc. ii. Incidantur, contundantur, & coquantur in aqu. borrag. bugloss. cichor. fumar. ana lib. v. ad tertias, deinde colentur, & clarificentur albumine ovi: Colatura clarificata adde sacchar. albi lib. viii. coquantur iterum ad syrupi consistentiam; in fine autem coctionis adde cinnam elect. pulverisat unc. i. macis pulverisat. unc. dimid. ligentur simul in petia, & l. a. f. syrupus.

Vires, Usus, Dosis.

Utiliter exhibetur hic syrupus ante medicamentorum purgantium usum: humores enim crassos attenuat, nimis lentos incidit, nimiumque viscidos abstergit, fervidos, & acres mitigat, terreos emollit, & omnem materiam morbificam ad substantiæ mediocritatem ita redigit, ut non cum ventris torsione, non cum pulsus depravatione, neque cum ingenti virium lapsu, sed promptè, blande, & innoxie evacuari possit, viscerumque obstructions liberat. Dicitur syrupus Catholicus, quia omnes humores ad futuram evacuationem præparat. Datur unc. i. dimid. cum aqu. appropriat. simplic. unc. iii. vel unc. i. cum aqu. appropriat. compositar. unc. ii.

SYRUPUS PRO CAPITIS DESTILLATIONE.

4. **S**uccin. lib. i. ponatur in tigillo supra ignem, ut liqueat ad formam picis, in quo injice opii grosso modo contusi unc. iii. comburantur simul, donec reduci possint in pulverem, de qua accipiantur ex. g. drach. ii. & bulliant in lib. ii. aqu. betonica donec consumatur medietas, postea filtra per chartam, & cum saccharo, f. syrupus, ut artis est.

Vires, Usus, Dosis.

Tenuēs, acres, & salsas destillationes à capite, seu aliunde in subjectas partes delabentes, ut in asperam arteriam, vel pulmones, & exinde illas lādunt exasperant, exulcerant, & habitualement excitant febrem; siquidem eā, qua pollent acrimoniā nerveas lancinant fibras, inde irritato diaphragmate, oritur tussis ad humorem irritantem expellendum, cujus repetitis ictibus, laxata pulmonum compage, ruptisque alveis fluxus purpureus qua data porta ruit: inde rabes à relicto cruore, acremque mora contrahente sobolescere potuit: à defraudato alimento sub viscidæ materiæ larva evacuato, corpus marcore obruitur, vel si mavis, eo quod succus nutritius aculeis salinis, atque acidis nimium imprægnatus, nutritioni redditur ineptus; temperat, immutat, refranat, sistit, somnumque conciliat syrupus hic; ac propterea nutrimentum ipsum salinis mucronibus, acidisque sordibus exutum, in partium optimam alimoniam facessere valet: caput etiam roborat, ne humores degenerent, solvantur, & depluant, tussimque propellit. Dosis unc. i. cum aqua nymphææ, vel decocto Chinæ longè à cœna cubitum iturus.

SYRU-

SYRUPUS DE HELLENIO AUGENII.

R Adic. hellen. & polypod. querc. in vin. alb. dulc. macerat. ana unc. ii. possular. enucleat. unc. dimid. sebestem. num. xv. farfar. pulmonar. fol. satireia, & calamint. ana m. i. fol. unum. mag. tabaci, glycyrrhiz. ras. drach. ii. semin. urtic. & gossipii ana drach. i. dimid. coquantur in suff. quant. aqu. scabiosa, & muls. postea colentur, colatura add. sacchar. albidissim. q. s. ad consistentiam syrupi.

Vires, Usus, Dosis.

Optimus est hic syrupus ad tussim, vocis raucedinem, Catarrhum, Asthma, Phthisim, omnia Pectoris, & Pulmonis vitia, Pleuriticis parum, vel nihil excreantes; humores namque crassos, viscidofque incidit, attenuat, & facilliter expectorare facit. Item defluxionibus tenuibus, & falsis à capite, vel aliunde ad asperam arteriam, Thoracem, & Pulmones depluentibus conducit, quia tenues defluxiones sistit, incrassat & maturat, falsas immutat, dulcificat, & has omnes partes rectificat, & corroborat. Sumitur lambendo.

SYRUPUS MELANAGOGUS.

R Adic. polypod. quercin. mund. lib. dimid. radic. bugloss. borrag. ana unc. i. glycyrrhiz. rasa cortic. radic. cappar. cortic. tamarisci ana unc. i. dimid. herb. epithym. p. i. cassuth. fumar. meliss. scolopendr. ana p. dimid. semin. anisor. & fenicul. ana drach. iii. semin. quatuor frigidior. major. mundator. ana unc. dimid. pæonia, decresciente luna, collect. unc. dimid. flor. cordial. p. i. be-zonic. m. dimid. Stæchad. Arabic. unc. ii. myrobolanor. Ind. unc. i. dimid. prunor. Ungaric. enucleat. lib. dimid. jujubar. num. xx. Incidenda incidantur, contundantur, & coquantur in aqu. borrag. & bugloss. ana lib. iv. & aq. fontan. aq. f. ad tertias, colentur, & colatura clarificetur albumine ovi, atque in ea parum bull. fol. senæ Alexandrin. sine stipitibus lib. dimid. deinde stent in infusione in loco calido per noctem, manè iterum facta una, atque altera ebullitione colentur, & clarificentur: colatura clarificata add. syr. de epithym. de fumar. major. violat. solutiv. ana lib. dimid. sacchar. alb. despumat. & clarificat. lib. iv. m. & coquantur ad syrupi consistentiam, & f. l. a. Syrupus clarus; in fine autem coctionis aromatizetur hoc modo, ut $\frac{1}{4}$. macis elect. drach. iii. cinnamom. acutissimi drach. vii. zinziber. drach. ii. spic. Indic. drach. i. dimid. pulveriscentur subtilissime, & f. ex linteo purissimo nodulus.

Vires, Usus, Dosis.

Humorem melancholicum retorridum, five acidum ex Cerebro, Liene, Hepate, Hypochondriis, & Mesenterio blandissime purgat; singulare est remedium Melancholix, Epilepsix, Lienis obdurati, Scorbuti, Febris quartanæ, Scabiei, Impetiginis, Vitiliginis, Elephantiasis, atque omnium diuturnorum, & lentorum morborum, quos viscerum impuritas, aut ventris obstructio genuit. Sensus etiam acuit, mentis torporem, & stuporem tollit, timores animi profligat, imaginationis hallucinantis nebulas depellit, lætitiæ lumine cor, & cerebrum irradiat: Est omnis ætatis hominibus conveniens, imò nec prægnantibus infensum. Datur ab unc. i. dimid. cum aquar. appropriatar. unc. ii. vel iii.

SYRUPUS REGIUS DOMINI MERCATI.

Succ. mercurial. depurat. & emulsion. semin. cartham. in aqu. pomor. redol. fact. ana unc. vi. aqu. scorzoner. unc. vii. sacchar. alb. q. s. ut l. a. f. syrupus, cui adde, dum coquitur, in ligatura confectio. hyacinth.

D. Car. Musitani Operi. Tom. I.

alkermes sine odore, & pulver. elect. de gemm. ana drach. ii.

Vires, Usus, Dosis.

Dicitur syrupus Regius ob egregias virtutes, quia etiam Rege est dignus, & à Regibus sumi debet; gustum enim oblectat, & solo palati tactu, spiritus restaurat vitales, & olfactus fragantia sua spiritus reficit animales; ideoque præberi debet Principibus, Magnatibus, delicatulis, & iis, qui omne refugium medicamen; nam leniter adstrictam sollicita calvum, pronas vias scybalis absque torminibus exonerando, lubricamque conservat. In cordis affectibus, tremore, lipothymia, & syncope summum est Cardiacum cochlearum sumptus. In malignis animi passionibus, mœrore, melancholia, timore, & pusillanimitate maximum est solatium; nam spiritus depurando, & reficiendo lætitiā inducit, cunctas passiones tranquillat, omnesque acuit sensus. Dosis drach. iii. vel iii. dissolut. in suff. quant. decoct. solut. cordial. fact. in aqu. meliss. ut f. potus, cui (si libuerit) addi & dissolvi potest drach. dimid. elæo acch. citri, & tantundem elæosacchar. cinnamomi, sumi etiam potest eadem dosis syrupi per se absque decocto.

SPECIES ABSORBENTES.

S Tib. diaphoretic. corell. rubr. ocul. cancror. colcho-tar. præp. cinnabar. nativ. ana scrup. dimid. vitriol. mart. gr. vi. extract. opii gr. i. m. f. pulvis.

Vires, Usus, Dosis.

Valent ad stomachi ardorem, dolorem, torsionem, & punctiones; item Cardialgiā, Picam, Malaciam, famem caninā, ructus acidus; omnemque dolorem, ardorem &c. pacant, leniunt, & veluti incantamentum sopiunt, aciditatem temperando, immutando, obtundendo, præcipitando, & resolvendo; ac propterea in cruciatibus intestinorum, & omnibus morbis ab acido genensim habentibus præsentaneum est medicamentum, ut in urinæ ardore, podagra, omnibusque doloribus articularibus, Lithiali &c. sumitur hæc dosis in jure, vel alio liquore decenti.

SPECIFICUM ANTI-EPILEPTICUM PUERORUM.

M Agister. cran. human. ungu. Alcis, ocul. cancror. ana drach. ii. salis volat. cran. human. & ungula Alcis ana gr. x. cinnab. miner. drach. ii. ol. destillat. cinnam. gutt. x. f. omnium pulvis subtilissimus, & diligenter serva.

Vires, Usus, Dosis.

Mirabile secretum est hoc nostrum specificum; imò ipso auro pretiosus in curanda, & præcavenda idiopatica, & sympathetica epilepsia puerorum, ac infantium; Confortat enim, & insigniter munit cerebrum, in eoque infensam materiam corrigit, spiritus animales ab ea irritatos, & inordinate motos, ac proinde fibrillas nerveas spasmodicè hinc inde agitata, pacat, & sistit, ac lac coagulatum in infantis ventriculo acetosum redditum, immutat; dissolvit, & resolvit. Dosis sit à gr. x ad xii. plus, minusve pro ætatis ratione, exhibetur tempore paroxysmi, vel in ipsius metu in aqua Epilept. Lang. tilix, vel flor. pæoniæ; infantibus diluatur cum lacte materno, & paulatim ori intulitur.

SPECIFICUM ANTI-ICTERICUM.

C Ecoct. radic. chelidon. unc. iii. in qua dissolv. n. tri fixi scrup. i. syrup. capillor. vener. unc. i. dimid. albumin. ovor. n. i. m. & agita.

Ggg

Vires

Vires, Usus, Dosis.

Magnum arcanum est in percutiendâ Ictericâ, quam infra paucos dies abigit, nec ullus Ictericus de hoc specifico queritur, & quorquot illud sumpserunt, omnes sanitati restituti fuere, expertis crede, quibus si minimè credis, experire, & experientiam verbis majorem invenies. Nauseabundum non est imò maximum gulæ oblectamentum, quod si nive refrigerabis, nectareum libabis forbetum. Ductuum, aut pori biliarii, aut meatus cystici, vel vasorum cholidochorum obstructions aperit, bilem supra modum genitam per urinam eliminat, & ad justam temperiem reducit, ac auriginosum colorem penitus è toto corpore proscibit. Non tantum Ictericam flavam, sed etiam nigram, quam bardum vulgus à matris maledictione provenire credit, curat, & nigrum colorem penitus è toto corpore per urinam eliminat. Sumatur per quinque vel sex auroras juxta necessitatem postmodum purgatur corpus semel, aut bis, ut *℞. Rhabarb. opt. drach. i. dimid. sal. coagulat. A Mynsicht. gr. x. decoct. radic. chelidon. unc. iii. infunde per noctem, manè decanta, & f. potus.*

SPECIFICUM ANTINEPHRITICUM.

℞. Rhabarb. opt. drach. iii. granor. Junip. drach. v. cortic. cass. unc. dimid. anisor. drach. i. fenicul. drach. ii. dauci unc. i. agarici zinziber. cinnamom. galangæ ana drach. i. macis scrup. ii. glycyrrh. ras. drach. vi. vini opt. part. ii. vini. ardent. part. i. Ponantur omnia in vase vitreo optimè obturato per dies xv. postea destillentur.

Vires, Usus, Dosis.

In Nephritide summum solatium est hoc specificum, & à tanta renum tortura potentissimè liberat, & præservat; nam latices à sanguine in renum pelvim depositos, tartareos, faculentos, lutulentos, ac mucilaginosos non sinit in arenulas, vel calculos concrefcere à spiritu acidò; sed unà per urinæ vias exterminat; calculos verò ex his concretos mirè dissolvit, confringit, & in arenulas exturbat, ac tam materiam calculorum proximam, quam remotam, antequam in sabulosam abeat concretionem, dissolvit, & unà resolvit. Dosis drach. ii. vel iii. Cum Syr. de quinque radicibus aperientibus, vel aqua Ononidis, stomacho jeuno.

SPIRITUS ANTIPARALYTICUS.

℞. Accar. laur. juniper. castor. veri euphorb. ana drach. ii. dimid. semin. herb. paridis, radic. primula veris & angelic. ana unc. dimid. sal. flor. Camomil. & lavendula anap. i. Caryophyllor. macis ana drach. iii. mastich. myrrh. styrac. liquid. ana unc. dimid. gum. hederæ, galbani ana drach. iii. contusa, & pulverisata infunde in spir. vini opt. lib. iv. stent in digestionem per triduum, deinde destilla ex arena ad siccitatem usque.

Vires, Usus, Dosis.

Præmissis universalibus, nucha, & nervorum origo, ac membra paralytica, & arida inungantur hoc spiritu, ac fortiter fricentur, & membris affectis lintea madefacta superponantur; volatilitate namque sua, & spirituositate penetrat, calefacit, nervorum obstructions referat, scorias acerbæ, & austeras incidit, & resolvit, nervos roborat, ac membra laxa, flaccida, emortua ad vitam revocantur, & deobstructis nervorum tubulis spiritus liberè pervagantur, & sensus, ac motus interceptus redit.

SUPPOSITORIA MEDICINALIA.

℞. En. colocynth. ana unc. i. dimid. scammon. unc. i. aloës succotrin. unc. ii. ellebor. alb. drach.

iii. semin. anisor. fenicul. cumin. ana drach. iii. Caryophyllor. cinnam. zinziber. ana drach. ii. dimid. rhabarb. unc. ii. f. omnium pulvis, & cum sacchar. rubr. f. suppositoria, seu confecta medicinali in ciam-bello.

Vires, & Usus.

Mirabilem præstant opem hæc suppositoria in lubricandâ alvo, & est via compendiaris, quâ inferior porta occlusa, referatur, ad quæ p. n. sunt, exturbanda absque ulla noxa & tutiora ipsis clysteribus sunt qui quandoque quia nimis calidi sunt intestinum rectum ustulant, vel perperam intrusi ipsum exulcerant, minus frigidi, convulsionem causant, quæ mala patrata vitæ periculum portendunt, vel certè curatio in longum protrahitur. In omni itaque ventris adstrictione optimum præbent usum, intestina scybalis exonerando induratis, & mucagine exhaustiendo, unde eorum usus non tantum in alvo styptica, sed etiam in doloribus colicis à fœcibus nimis exsiccatis, vel à flatibus distendentibus; Siquidem hæc pituitam viscidam flatuum productricem incidunt, & eliminant, conducunt. Item ileo, enterocoele, doloribus nephriticis, fœcibus renes comprimantibus; ac proinde quoque utero, & vesicæ unicè ea commendantur, & remotius in affectibus capitis, & maximè soporosis, in quibus alvus perpetuò irritanda, hypochondriacis &c. eximie conducunt. Hinc in hypochondriacis maximè extolimus, & maximam curationis spem reponunt ii, qui pluries his usi fuere. Insuper in lumbricis enecandis, ac educendis summis pollent virtutibus. Nulla tandem evacuantia certius alvum subducunt, mitius naturam sollicitant, & efficacius efficiunt, quam hæc nostra suppositoria, cum sint præsentanea, & præsertim ubi purgantia, locum non habent, vel adhiberi non debent, si vires sint debilissimæ. Hinc pro clysteribus suppositoria subrogamus, quos meritò nonnulli recentiores penitus damnant, & à sensu remediorum proscibunt; quapropter pudendum Medicorum subsidium, & turpissimum medicamentum vocant: unde Germanorum vulgus potius moriendum putat, quam clysterium applicandum.

Solum apud Neapolitanos clysteres in magno habentur cultu, & à pueritiâ his assuescunt non citra quæstum, quia ut plurimum ad senium usque stypticitate non corripuntur, & alvus perpetuò laxa conservatur. Non est morbus tam magnus, quam parvus, in quo isti medentes clysteres non præscribunt, & ita horum invaluit usus, unusquisque instrumentum pro clysterum injectione domi allervet. Tolerabilior esset clysterum usus pro scybalis educendis, sed ferre non possumus nutrientium abusum, & ægrotos per podicem nutiri *Hildanus Observ. cap. 4. Fol. 311.* ex aliorum fide refert gravidam, à morbo per sex hebdomadas ab omni ferè cibo adhorrentem per clysteres fuisse altam. Sed quis non videt, fallaciam esse non causæ ÷ ut causæ. Hos clysteres nutrientes magnificat, & ad sydera extollit *Petrus Antonius de Martino Medicus Geosonensis in suo Responso Trutinæ Medicæ Mustiani Libr. i. cap. 18. de Anginâ pag. 180.* & passim in multis aliis morbis, in quibus ægri cibum renuunt, vel eum assumere nequeunt: imò quod admiratione dignum est, si ægri diebus, quibus carnibus vesci nefas est, in Vigiliis, quatuor Temporibus, & Quadragesimâ, vel in aliquibus aliis ægrorum Devotionibus jejunium frangere nequeunt, eis clysteres ex jure pulli, caponis, vel vitulæ cum vitellis ovorum, & caseo, vel ex jure consumpto, vel chocolatâ propriâ manu injiciet, nec ægroti jejunium frangunt, cum per os non assumatur. Si virium debilitas, syncopes, vel lipothimia ægrum urgeat, nec quidquam cibi, vel medicamenti assu-

nere potest, clysteribus confectionem de Hyacintho, vel alkermes admiscet, & ex cloaca facit culinam, O Bardum non Medicum, sed Merdicum Homuncionem! Quis te docuit ad ægrotos nutriendos culum esse culinam.

TINCTURA BEZOARTICA.

Radic. gentiane, petasit. contrayeru. dictam. alb. tormentill. ana. unc. dimid. herb. absynth. card. bened. scord. dictam. Cretic. ana m. dimid. Cortic. aurant. citr. ana drach. i. flor. centaur. minor. ror. marin. stechad. lilior. conval. vel tilia, rosar. rub. ana p. i. semin anisor. feniculi, pæon. dauci Cret. ana drach. ii. Omnia incisa, & contusa trassiusculè, infundantur in s. q. aceti optimè destillati in vase benè clauso in calore continuo per dies octo, agita vas aliquoties, postea colentur, & exprimantur fortiter, residuo iterum superinfundatur, novum acetum destillatum, iterumque digere, & exprime, ut prius, & hoc fac quousque materia totaliter sit privata tinctura sua ad usum ulteriorem serva. Tunc accipe illud, quod remansit post extractionem tincturarum, & impone ad ollam vitriatam, & mediante igne reduc in cineres albas, ex quibus, beneficio aquæ card. benedict. rut. caprar. extrahatur sal ipsius, quod etiam serva ad usum. Peractis his omnibus, trahantur tincturæ prædictæ per filtrum, in quibus prius potest dissolvi sal prædictum ex fœcibus extractum: & denique per B. M. usque ad medietatem revocetur acetum destillatum, & remanebi in fundo vasis tinctura majoris efficacia, in qua dissolve Theriac. Androm. opt. spiritus theriac. camphorat. spiritus tartar. opt. ana unc. iii. Digerantur omnia simul per alios tres dies leni calore, ut fiat perfecta unio; denique denuò omnia filtrantur per chartam emporeticam, & habebis tincturam bezoarticam, quam in vase optimè clauso religiosissimè custodi.

Vires, Usus, Dosis.

Maximum arcanum est in Medicina hæc nostra tinctura bezoartica, & validissimæ energię contra omnes auras venenatas, & pestiferas, contagia corpori humano infesta, quæ insensibiliter à toto eliminat, partes animales, & vitales corroborat: contra febres malignas, tam pestilentes, quàm epidemicas, febres petechiales, variolas, morbillos, contra epidemicos affectus, ut Anginam, pleuritidem, & dysenteriam. Item erysipelas, & alia Symptomata venenosa, ubi bezoartica malignitati resistunt, & sanguinem mundificant, requiruntur. Dosis drach. i. vel iii. in vehiculis appropriatis.

TINCTURA CAPILLORUM.

In unc. i. aq. fort. infunde limatura Lune cupellata drach. i. stent in loco calido per diem, donec Luna fuerit soluta; adde aquarosar. alb. unc. iv. in qua drach. i. vitriol. Romani fuerit soluta. filtra per chartam & ad usum serva.

Vires, Usus, Dosis.

Magnoperè capillorum tinctura à mulieribus præferrim vetulis expetitur; ferre namque non sine cordis dolore possunt canos capillos, ideoque omni industria in denigrandis capillis tota earum cura versatur, ut venustæ juvenes, sed antiquæ videantur, & tamen alterum habent pedem in cymba Charontis, vanitate premuntur, quæ cum ipsis nascitur, & ad tumulum usque vivit. Sed inter mulieres vetulas, & juvenes magna intercedit contrarietas; hæc namque nigros dealbant capillos, & pulvere utuntur cyprio, qui suo odore grato caput insigniter roborat, & colluviarii putorem occulit, capillos red-

dit candidos, & tot Cypriæ videntur. In mulierum itaque canarum gratiam hanc capillorum tincturam descripsimus. Ad denigrandos capillos, primò caput lava, deinde inunge pectinem, quo capillos pecte, vel penicillum imbue, eoque capillos irriga, & exsicca, & corvo nigriores evadent, & hæc tinctura ad multos menses perseverat, & interim emergentes è cute canos inunge capillos, ne una capillorum pars nigra, & altera cana appareat, caveant tamen, ne cutem attingant.

VINUM COMPOSITUM AD LUEM VENEREAM.

Sena. or. unc. iv. lign. guaiac. unc. vi. sass. frass. unc. ii. anisor. unc. iii. jalap. hermodactyl. turbit. ana unc. dimid. agaric. elect. drach. iii. poly. pod. quercini virid. unc. iv. ivæartetic. m. i. Incidantur omnia minutim, & imponantur in vase vitreo capaci, & infund. in lib. xii. vini generosi, stent per tres dies; postea ipsum vinum bibatur, nec amoveas supradicta simplicia ingredientia usque ad finem vini.

Vires, Usus, Dosis.

Vinum hoc medicum, & anti Venereum maximum solatium est lue Venerea correptis, præcipuè doloribus, gummatibus, ulceribus & pustulis per totum corpus disseminatis; nam luem, ejusque seminatum radicibus exterminat, etiam inveteratam, & funditus eruit, & si dolores affligant, primò eos sedat, deinde sanat absque recidivæ suspitione. Bubones tam legitimos incipientes, quàm spurios resolvit; Gonorrhœam quantumvis antiquatam, quæ nullis remediis cessit, curat, & incipientem paucis diebus profligat. Dosis lib. dimid. manè jejuno stomacho, & vesperti, si vires supersint, aliàs tantum in aurora, sumatur saltem per duodecim dies. Observeretur debita, & exsiccans diæta, infra hoc tempus, potus sit decoctum salsæ parillæ, & interim patiens intra proprios degat parietes. Purgat leniter per inferiora, nutrimentum degeneratum in partibus tam diffitis quàm intimis abstergit, sanguinem ab omni rectificat sorditie, producta Venerea devicta, vel immutata unà cum Galenistarum humoribus eliminat, & ipsum luis fermentum pessundat. Dosis cyathus unus manè, & vesperti jejuno stomacho, vel sumatur tantum mane, si operatio larga succedat.

UNGUENTUM PRO RHAGADIBUS MAMILLARUM.

OL. amygdal. dulc. lib. i. radic. lilior. albor. unc. iv. contund. & simul cum oleo bulliant usque ad consumptionem humiditatis. Cola & cum cera alb. q. s. f. l. a. unguentum.

Vires & Usus.

Summum præsidium est hoc nostrum unguentum pro lactantibus, quæ maximo in mammis cruciatur torquentur, è quibus non tantum ichor, seu lymphæ corrupta, sed etiam quandoque sanguis extillat cum rhagadibus inficiuntur, & tunc majori afficiuntur dolore, cum infans lac fugit; ubi aliàs eadem lapillæ sanæ existentes, ab infantis suctione, titillatione, & quandam veneris voluptatem sentiunt ob maximum consensum inter mammas, & ut rursus, ut à tali voluptuosa sensatione ad mammas infanti præbendas trahantur. Hoc unguentum papillatum fibras rigidas, & siccas emollit sua unctuositate, particulas acutas acido-salsas absorbet, & domat, dolorem abigit, consolidationem molitur, & in erosionem, & ulcus abire non sinit, si pluries in die papillæ inungatur, nec infantem à suctione detrudit. luvat quoque rhagadibus labiorum, podicis, uteri &c.

UNGUENTUM AD SUCCORUM SALSEDINEM

L *libarogr. auri unc. i. myrrh. unc. dimid. zinziber. drach. ii. ol. rosar. lib. dimid. cera citrina unc. i. dimid. m. & l. a. f. unguentum.*

Vires, & Usus.

EX hujus unguenti linitione succorum salsedine cicuratur, & mitescit, unde humoris salsedinem corrigit, & dulcificat sola partis inunctione; capropter pruritum tam in anu quam in secretioribus mulierum locis temperat, & tollit imò ipsum pruritum post curatam scabiem in aliquibus corporis partibus relictum sedat. Similiter prurigines, serpigines, & impetigines sanat; ulcera ob humoris salsedinem pruriginosa, & exedentia emendat; ac proinde herpetem tam simplicem, quam milliarum, & aestimoneam lenit, & ad sanitatem perducit. Experiri potest hoc unguentum, si aliqua corporis pars scillâ succo imbuatur, statim ingens pruritus cum maximo scalpendi desiderio excitatur, hæc pars nostro illiniatur unguento, citò miraculi instar pruritus evanescit.

UNGUENTUM PRO SCABIE.

T *Erebinth. lib. i. bull. usque ad spissitudinem, postea adde butyr. recent. lib. i. agita cum spatula lignea, donec refrigescat: insuper adde præcipitat. alb. unc. dimid. & l. a. f. unguentum.*

Vires, & Usus.

Scabies affectio contagiosa est, & solo tactu inficit, nec tam periculosa est, quam molestâ, & abominanda, nec tamen lethalis, attamen ex prava curatione intro pelli potest, & pejora symptomata, imò quandoque mortem asserre. Bonam judicant scabiem, ut signum vulgares medici, quatenus sanguis ab impuritatibus liberatur, & segregatur in glandulis cutaneis, sed errant; nam vitium est cutaneum de foris adveniens, & extrinseco indiget remedio. Hoc nostrum itaque unguentum quamcumque scabiem, tam siccam, humidam, quam gallicam certò certius sanat absque recidivæ timore, extinguit enim fermentum glandulis cutaneis impressum, & particulas acido salinas fixatas immutat, attenuat, & resolvit ob admixtum mercurium præcipitatum album, qui est si renuus aciditatis domitor, sola inunctione, sed trinæ inunctionis tempore ager domi se calidum contineat ob ptyalismi suspensionem, qui accidere potest, nec oculos, labia, & pudendas partes inungat, imò si totum corpus inungere renuat, plantas, pedum, & manuum volas, vel tantum pulsus inungat, perfectè sanabitur.

UNGUENTUM CONTRA VERMES.

O *L. cydonior. absynth. ana unc. ii. semin. plantag. portulacæ, endiv. corall. rubr. præparat. corn. cerv. usti farin. lupinor. ana drac. ix. aloës succotrina drach. iv. fell. bovini unc. dimid. acet. parum, cera & ol. q. s. m. & l. a. f. unguentum.*

Vires, & Usus,

Efficacissimum est hoc unguentum pro enecandis tam infantium, quam adultorum lumbricis cujuscunque speciei sint in intestinis, aliisque corporis partibus sola externa ventris inferioris inunctione, quos enecatos per sedem exturbat; imò omnem materiam putrem ex qua vulgus Philosophorum progigni ineptè credit, corrigit, eorumque ovula extinguit, & à lumbricis imposterum præservat.

DE POTIONE HERBÆ THE.

Herbæ Thé sicca drach. i. vel ii. projice in aqua ferventis unc. i. & dum ferverit, amove ab igne, tegatur, folia fundum petent, calidissima quantum tolerari potest infusio potetur vel sorbilletur, si refrigerit nullius momenti esse dicitur: folia, quæ in fundo remanent, secunda vice concoqui possunt. 2. Alii hanc herbam in pulverem redigunt, quem in aquam fervidam projiciunt, & utrumque hauriunt. Ad hanc potionem deliniendam, sacchari aliquantulum permiscet, vel præparatione paululum anisi, vel fœniculi, vel aliquot caryophyllor injiciunt. Nonnulli 3. hanc herbam destillant in B. M. cum aquis appropriatis. 4. Infusa ad unc. i. dimid. in aqua cardiaca vel vino generoso cujus iij. vel iv. cochlearia sorbentur, adjuncto saccharo. 5. Ex ea exprimitur succus dum herba viridis est, dum sicca, potest fieri extractum, & in utroque modo redigendo in pilulas, capiatur ad gr. x. Tandem tabaci instar attrahitur fumus symphulo, & eo modo morbis capitis, & pectoris frigidis nec non narium fluxionibus conducit. Alii etiam conservam ex ejus pulvere cum saccharo conficiunt addito syr. de betonica, & ejus aqua.

Vires, & Usus.

Admiranda, & ferè omnigenæ virtutis est usus herbæ Thé, quæ Chinesibus dicitur *Thee*, Japonensibus, ut & Indis, *Cha*, Tartaris, & Parthis *Tay*, vel *Tzai*, & tandem Europæis *Thé*, quo non solum univsum Chinæ Imperium, sed & India, Tartaria, Thabeth, Morgor, & omnes orientalis plagæ incolæ utuntur, non semel in die tum jejuno stomacho, tum immediate post prandium, sed quoties ipsis libuerit Europæis quoque nunc familiaris, & usitatus est potus.

Duplici insignitur substantia, una volatili, & spirituosâ, ut ex ejus suavi, & jucundo odore aquæ communicabili quisquam conicere potest; altera verò fixâ, terrestri, animadvertitur sapore suo amaro, aspero, & adstringenti, ac proinde moderatè calefacit, & exsiccat, aperit, resolvit, attenuat, & diuretica est. Pluribus cerebri morbis medetur; cerebrum namque nimis humidum est, ceræ mollis instar sigillum facile admittentis, sed impressionem non diu conservantis unde fit, ut phlegmatici, & infantes memoriæ sint infidæ. Mediocris requiritur siccitas in organis, & humorum puritas ad retinendas ideas, rerumque vitandam confusionem. Moderatè itaque Thé cerebrum siccit, purgat, memoriâ firmat, & mentem purificat. Concludimus itaque pluribus capitis morbis summæ esse utilitatis, soporosis affectibus, & catarrhis à vaporibus ortum habentibus (ut ajunt) ita conducit non tantum præcavendæ, verum etiam sanandæ Apoplexiæ, Lethargiæ, Paralyti, Vertigini, & Epilepsiæ, quæ ut plurimum à nimia lymphæ effusione nascuntur. Item oculorum morbis, aurium susurris, & id genus morbi aliis, ut omnibus capitis doloribus desperatis à quacumque causa ortis.

Qui Thé potu utuntur integras insomnes plures transigunt noctes, quia spiritus animales in nimium, & continuum adigit motum. Pro hoc peragendo motu habet cerebrum suas valvulas, & has etiam habent nervi, per quas in cerebrum spiritibus animalibus datur ingressus, & regressus istæ valvulæ in vigiliis semper apertæ, & suspensæ permanent ob fortem spirituum agitationem, & motum. Caterum hi spiritus ad motum impelluntur, à substantia volatili, & spirituosâ, quæ quamdiu durat, tandiū vigilia persistit, nec qui plures noctes insomnes studendo, negotiando, vel meditando incumbere cupiunt, nihil inde patiantur. Imo ebrietati resistit maximo cum juvamine, quia cor-

corpus nimio Bacchi potu pessundatum suæ integritati restituit, novasque ad potandum suppeditat vires. Asthma cujuscunque gradus tollit. Cardiacis affectibus & uteri vitiis, hypochondriacis, & laxitudinibus summopere medetur. Putant Chineses hanc plantam sibi à Diis donatam ad vitam prorogandam ad extremum vitæ senium, & ad averrendos morbos vitæ insidentes. Stomacho minificè prodest; nam nimiam fermenti aciditatem ejus amaritudo corrigit, & stypticas fibras à quacunque relaxatione, quæ plurima progignuntur mala, constringit; quapropter errores primæ coctionis corrigit, & affectus inde dependentes eliminantur; stomachi dolor, colica passio à crudis humoribus, vel flatibus inclusis, & diarrhœa ab indigestione, & chyli corruptione curatur; nam stomachum, & viscera roborandi vim habet. Hac eadem ratione Dysenteria, & chronicæ, Diarrhœæ non minus convenit, ubi humores cicurare, nutritioni destinatas partes roborare, & serum acre absolvere oportet. Hujus herbæ Thé potus sanguinis spu o ex quacunque occasionali causa pendenti medetur, adstrictione namque sua vasorum extrema anastomasi, vel diabrosi adstringere valet; lienis morbos tollit, quia amaritie sua acidum lienis fermentum obtundit, & dulcificat. Arthritidem ejusque species, Rheumatismum, & Nephritidem non tantum curat, verum etiam ab his præservat; ac propterea japonenses, & Chineses Thé potui indulgentes hisce affectibus non sunt obnoxii, & hæc est forsitan ratio, quare illis regionibus hi morbi sunt ignoti.

DE POTIONE CHOCOLATÆ.

Post tractatum de Thé potu, non alienum à re de Chocolatæ Potione, cum ejus invaluerit usus, aliquid edisserere djudicamus; est enim Chocolata Æthereus potus, Cœli ros, Astrorum sudor, vitale semen, divinum nectar, Deorum potio, Panacæa, & universalis medicina. Ab ultimis Americæ regionibus, cujus solum Mexicum hujus seminis ferax est, ad Hispanos vecta, apud quos ita iuvaluit usus, ut eâ carere maximæ paupertatis indicium putetur, ab his ad Parthenopæos transfretavit, quibus inter deliciarum illecebras, palati oblectamentum, gulæ irritamentum, & sanitatis solatium habetur. Præterea maximum est nutrimentum, & unâ medicamentum; non solum n. sumentes, & qui huic potui nimis indulgent, nutrit, & impinguat, sed à multis morbis præservat, & curat. Senibus, & decrepitis maximè proficuum est, quia vitam prorogat & omnes, qui hoc Indico utuntur Nectare, firma fruuntur valetudine, imò, absque aliorum alimentorum ope, vitam incolumen prorogare possunt, ob maximum nutrimentum, quod corpori suppeditat, ac exhaustas corporis vires reparat; præcipuè cum ovi vitello in aliquot juris carniū cochlearibus dissoluta. Est insigne medicamentum stomachicum; omnes namque stomachi languores, debilitates cruditates, vomitum, & cardialgiā reparat. Intestina à flatibus, aut colica passione vindicat, & ipse qui diarrhœa, aut superpurgatione exhaustum habet ventriculum, hujus chocolatæ potu, summum experietur medicamentum. Phthisicis penè deplo-ratis robur, sanitatem præter omnem spem quotidianus chocolatæ usus restituit, & in podagra summum est solatium, ac proinde podagrici hoc quotidie Deorum nectar citra noxæ suspicionem, & maximo cum emolumento bibant. Nonnulli temeratio ausu chocolatam obstructions parere asserunt, quia cacao frigidum, & adstringens est, quasi ejus frigiditas, & stypticitas, dum conteritur non corrigatur ab ingredientibus calidis, quæ potius aperiant, & attenuent, quam obstruant: obstruet planè

ipsum cacao, si quis illud integrum absque attritu, & compositione comedat, & non quale chocolatam ingreditur cum ingredientibus, tunc. n. obstructions, pallidum, & lividum faciei colorem parit, non aliter, & in virginibus chlorosi laborantibus, quem quidem vultus colorem summopere exoptant mulieres Hispanæ scias origine natas. Sic itaque cacao nuces absque ulla præparatione, & ingredientibus comestæ, obstructions inducunt, & ipsamet chocolata ob nimiam sacchari admisionem, vel nimia copia sumpta, multos male se habuisse observavimus. Id autem sanè non tantum chocolatæ ope accidit, sed aliis liquoribus, qui si nimis potentur, cum sint optimi, noxii evadunt; Sic vinum plus nimio ingurgitatum non amplius roborat, & calefacit, sed frigidos generat morbos, cum natura illud evincere, vel in alimentum convertere non valeat; ita si chocolata quis nimium indulgeat, butyrosæ, & pingues partes, quibus abundat, in nutrimentum non rediguntur, necessariò obstruunt. Sumi igitur debet, ut prodesse possit, ad unum, aut duos crateres, sic concionatores sive ante, sive post concionem optime se habent; sic ante concionem pectoris, & vocis vires diutius, quam jusculum sustinent. Conducit iter facientibus (præsertim tempore brumæ) manè antequam ad iter se accingant, & vesperti absoluto diei penso; multum namque nutrit, ita ut jusculum ex carne nec tamdiu, nec tam ad satietatem alimentum corpori suppeditat, & vires roborat, ac propterea quisque citra alium cibum per plures dies tribus crateribus per integrum diem potest esse contentus, manè puta, meridiè, & vespere. Quidam chocolatam nive congelatam advesus aëris æstum sumunt, quæ quidem voluptati potius, quàm valetudini consult: verum pro alimento, & sanitate hanc potionem ebibunt, calidam, imò calidissimam, ferventem quantum tolerari potest, forbillare tenentur; hac tamen cautione, ne linguam, & palatum ustulet.

Sunt qui ante eius portionem aquæ frigida haustum deglutiunt ad hepatis refrigerium, aut biscotella in chocolata intingunt, & comedunt: sed eam solitariam, ex cucuma extractam potare præstat absque aliorum consortio, & hoc modo sumpta, est universalis medicina, non tantum ad sanitatem tuendam, sed ad multos actuales morbos profligandos; ac propterea calorem, sanguinem puriorem generat, cordis substantiam vivificat, flatus dissipat, obstructions aufert, stomachum roborat, appetitum excitat, sumentibus est signum salutis, virilitatem auget; canitiem retardat, vitam ad senium usque producit; cuicumque ætati etiam tenellæ præberi potest, ut refert *Caldera in Diatrib. pag. 486.* de puero illo recens ablactato; qui per quatuor menses solo chocolatæ haustu vitam produxit; & tandem licitè absque jejunii ecclesiastici violatione hujus ætherei nectaris poculum unum usurpari potest.

DE POTU CAPHÆ.

Post potionem herbæ Thé, & Chocolatæ, tertium locum potui *Caphé* tribuimus. Nascitur *Caphé* in Arabia felici in illius vastis agris absque cultura, & leguminis peregrinæ species magnitudini nostrarum fabarum ob quædam accidentia correspondens. Antequam in pulverem redigatur Latini *Bunchum* appellant, Galli, *Nos*, & in pulverem redactū *Caphé, Cavé* &c. Antiquus apud Arabes, & Turcas est potus, & tam divites, quàm pauperes singulis matutinis diebus ante *Caphé* potum aliquid cibi assumunt, persuasi id stomacho jejuno sumptum in bilem verti, & quidquid in stomacho offendit, in bilem mutare, ipsum arrodere, & ad exinanitionem usque debilitare, membra gravedine afficere, appetitum solvere, anxietate, mærore, & impatientia animum cumulare; & tandem totum corpus dejicere. Hinc est, quod ante tabernæ *Caphé* reperimus

reperiuntur vendentes panes antopticios, quos potaturi manducandos emunt, experientia edocti illud hac cautione sumptum salubrius esse. Arabes, & Turcæ non solum in privatis domibus Caphé potant, verum etiam in tabernas Caphé generatim singulis horis se conferunt ad portionem sumendam, & de variis rebus confabulando, majorem diei partem transigunt. At nunc multis ab hinc annis caphé potus apud Europæos invaluit; nam non est dives, non pauper, qui eo non utatur. Hinc Neapoli magna hominum pars tabernas caphé frequentant, qui hanc portionem ad plures crateres potantes, inibi majorem diei partem terunt, confabulantes de variis orbis rebus, & præsertim bellicis, politicis, & curiosis, tam publicis, quam privatis, unusquisque secundum propriam propensionem, quæ quotidie contingunt.

Nos, non nisi torrefacto utimur; ejus namque virtus in centro coercetur, & tantum vi ignis in ejus corpus penetratur, & ad superficiem extricatur, phlegmate, quo irretiebatur, exhalante, quia sal aliquod fixum, & humor quidam oleaginosus non nisi torrefactionis gradu ad extimam corporis partem evocatur. Si nimium, aut minus, quam par sit aduratur, inutile redditur, & hæc est ratio, cur multoties suum non sortiatur effectum, post debitam torrefactionem grosso modo tundatur in pulverem, sed cave, ne in farinam abeat; tunc Ꝛ. Vas ad hoc idoneum, cui infundes aquæ craterem decem, aut duodecim unciarum pondus non excedentem, & cum aqua aliquantulum ferbuerit, circiter trium drachmarum pulverem injicias, cave, ne quidquam effundatur; pulvere namque injecto, illico incredibili celeritate in spumam agitur. Si aquam vasis labia attingere inter bulliendum animadverteris, amove ab igne, ad movendum iterum quousque duodecies circiter efferbuerit aqua, ne quid effundatur, etiam cavendo; hoc enim si acciderit, frustranea fieret decoctio, cum omnes spiritus, & sic virtus, evanesceret, & penitus periret. Hoc peracto, vas amoveatur ab igne, & in cineribus satis calidis absque ebullitione conservetur, donec magma fundum petierit, & decoctio limpida, & subflava supersit. Tunc inclinatione crateri affundetur, cavendo, ne magma quod nihil est, liquori remisceatur. Hic potus non continua serie, sed sorbillandus quantum poterit calide, & quò calidiùs assumitur, eò salubrius. Hujus potionis sapor debet esse aliquantulum amarus, alioquin sua caret virtute. Aliqui, quorum palatum est delicatius, caphé amaritudinem saccharo ad jucunditatem injecto, mitigant, sed beneficas qualitates minuunt, & solam caliditatem relinquunt. Non tantum caphé potio est medicamentosa, sed etiam succum alibilem continet, qui adeò spiritus reficit, & nutritioni plurimum confert, ut quidam pauperes ut sumptui parcant, plures operarii apud Turcas manè haustis aliquot crateribus, & aliquot aliis per reliquum diem, ipsum absque cibo transigunt. Unus, aut alter crater ad summum manè jejuno stomacho assumptus sufficiet, & à cibo abstinendum aliquot exinde horis, & singulis diebus semel potasse sat erit. Qui ad stomachi agitudine sublevandam id cupiunt, non manè, sed immediate post prandium usurpare debent. Advertendum tamen ne illi nimium assuescat natura, atque in alimentum convertat, quod præstans fuisset medicamentum. Propterea magis è re erit bis tantum, vel ter in hebdomada eà uti: ni adsint impurus aer, vel aliud quodpiam, quod urgeat; sicuti etiam, & in potu herbæ Thé hoc adnadvertendum.

Quò ad Caphé qualitates analysi constare dicimus parte terrestri, & sale alkali fixo, quod torrefactione educitur, sed in minima quantitate, & sale volati-

li oleaginoso, ac sulphure, & sale volatili, quibus mediantibus multis occurrit morbis.

Caphé potus innumera sunt dotes, ac proinde primam coctionem mirifice juvat, omnemque ab eà perturbationem avertit; unde laudabilis sanguis generatur, per quem omnes corporis partes nutriuntur, crescunt, & integræ manent.

Suo sale volatili omne stomachi acidum obtundit, delinit, mitigat, & demulcet. Sua parte terrestri deterfiva adstringens est, & sic stomacho grata. Hujus fermentum roborat sua qualitate deterfiva, & tartareas fæces in eo, & tenuibus intestinis contentas expurgat, & sua partium siccitate superfluas absorbit humiditates. Insuper acidas cruditates, quæ in primis viis interdum fluctuant suo alkali absorbet. Per hanc portionem nulli corruptioni stomachus obnoxius est; coagulationes morborum vulgarissimas causas impedit, & hinc transpirationem insensibilem sanitatis conservatricem, admodum juvat. Exemplum habemus in Turcis, qui non nisi aquam potant, leguminibus, cibis lacteis, & fructibus magis quam carnibus gaudent; vescuntur pane azymo, & minus cocto, quæ stomacho noxia maxime videntur, & rarissime ejus affectibus laborant, quod non nisi huic potui debent, est itaque caphé potus strenuissimus acidî domitor.

Præterea pituitam vitream colicæ intestinorum frequentem causam, ut fertur, non secus ac stomachi cruditates fundere, & resolvere valet hic potus; sic etiam hepatis, lienis, & pancreatis obstructions à viscidis succis ortas feliciter referat. Summum medicamen est phlematicis, & puellis chlorosi laborantibus; nam sanguinem superflui humidi, & glutinosi consumptione exsiccat, humores crassos attenuat, eorumque expulsionem promovet, ac propterea nimium menstrui fluxum coercet, & suppressum promovet, ac vapores dissipat uterinos. Utilissimum experitur ad renes purgandos, & sero viam parat; ac proinde hoc potui utentes, omnino à lithiasi sunt immunes Turcæ, & hydrope rarius tentantur. Item caphé potatores podagræ non sunt obnoxii; ac propterea qui in oriente degunt (ubi usatissimus est caphé potus) nunquam calculo, vel podagra laborant.

In thoracis affectibus mirabile est caphé, in tussi, asthma, & in vocis rauedine; nam pectus dilatat, excreatum promovet, & catarrhos sistit; lac capheatum maxime phthisicos pristinae sanitati restituit, & empyicis succurrit. Vulgaris caphé potus multas tertianas, & quartanas curavit.

Confert caphé, qui vapores, humoresque acres ad cerebrum repentem effundit, & dissipat, novosque oriri inhibet, spiritus puriores reddit, memoriam fecundam efficit, visum, & auditum acuit, cerebrum humidum exsiccat, & roborat; unde immani cephalalgia etiam antiquæ medetur; spiritus narcosi irritos expedit; unde qui studiorum causa diu vigilare volunt, hac sese portione præmuniunt post cœnam, in ebrietati resistit; Vertigini, Epilepsia, Catalepsi, morbis soporiferis, & cæteris, de quibus experiantiam consule, mirifice medetur.

His, qui sunt gracilis, aut sicca constitutionis, & calidæ interdicitur, quia nimis exsiccat, & tantum præscribitur mollibus, pinguibus, & effœminatis, aut vino abstinentibus non parum conducit, ac proinde temperaturis pituitosis, stomachis debilibus, lente digestionem perficientibus, obstructionibus, humoribus glutinosis valde est conducibilis: biliosis ergo stomachis celerius digerentibus, nimium calidis, macilentis, adustis, solum in serum sanguinem habentibus, & quibus vasa sanguine rapidius circulante sunt repleta, & iis quibus sanguis extravenatur maxime nocet. Tandem non omnibus æquè hic potus profici-

alius est, non ratione Caphé, sed culpa, temperamenti ignoratione, & omiſſa alicujus medici consultatione; non itaque omnibus efficax est; & hoc verum est, ut etiam manna multos constipat, & sena in syncope præcipitat, & tamen benigna sunt medicamenta.

Quandoque his Caphé potus admirandos à nobis suprà decantatos non patrat effectus ob aliquorum il-

lud vendentium malitiam, qui loco pulveris Caphé lucri cupidine allekti, pane adusto, fabis, lupinisve totis, & pulverisatis tertia parte augment, & alterant ita ut verlatissimi vix advertant. Periculosa fraudis fomes lucrum est, quos enim non cogit auri sacra fames? Ad hanc igitur evitandam imposturam, à quam præstaret in propriis ædibus parari!

METHODUS AD MEDICINAM UNIVERSALEM

Ex duobus Planetis, Marte scilicet, & Venere in deploratissimis morbis conficiendam: necnon ad quodcumque imperfectum metallum in perfectissimum transmutandum, non omnibus hucusque nota.

Accipe igitur pulcherrimam Venerem, & reduc illam in purissimum salem s. vitriolum s. vitriolum, quod facile mediante sulphure, & igne fit, deinde aquis calidissolutum & evaporatum in pulcherrimum transit vitriolum, his omnibus rite peractis.

Impone hujus vitrioli libras decem in retorta vitrea bene lutata, & reverberii igne, sed primi gradus destillare incipe, ut primò phlegma recipias quod ad ulteriorem usum reserva.

Deinde auge ignem ad tertium gradum usque & exhibent spiritus fortiores, & aciores, quos etiam in vase optimè clauso serva ad usum sequentem. Postmodum auge ignem ad quartum, & ultimum gradum usque s. fusionis ad minus per tres horas, & habebis oleum rubicundissimum, & ponderosissimum, quod similiter serva ad ulteriorem usum.

Tum demum accipe caput mortuum, quod nigro nigrius erit, & mediante phlegmate suprà reservato sal extrahe, quod viridiusculum, erit, & nullius valoris; ulterius igitur calcina, ut totalis materia vitriolacea evanescat, & habebis demum purum, & albissimum sal, quod etiam ad usum sequentem serva, nam hæc est terra nostra virginea Veneris, quæ multum valet ad hoc nostrum opus.

Nunc ad fortissimum Martem procedamus oportet, ut mediante nostra methodo, ac summo nostro labore ex illo ejus viscera fortissima habeamus, quæ ad hanc nostram medicinam mirabilem summe sunt necessaria, & utilia.

Accipe itaque mercurialem nostrum spiritum, quem suprà spiritus acres Veneris appellavimus, & superfunde Martis limaturæ, ut superemineat quatuor, vel quinque digitos; stent omnia in loco calido per tres, vel quatuor dies, interdum sæpius agitando, ac movendo; deinde philtrea, & habebis tincturam viridiusculam, quam evapora ad medietatem usque & post duos, vel tres dies vitriolum Martis habebis, quod serva.

Residuo Marti novum spiritum mercurialem Veneris perfunde, & iterum digere in loco calido per tres, vel quatuor dies, & iterum tincturam viridiusculam habebis, ut prius, quam etiam evapora, ut suprà fecisti, & iterum post tres, vel quatuor dies alios alias Martis Cryсталlos habebis, quas etiam cum aliis serva.

Hanc operationem ad minus ter, vel quater repete, donec quantitatem justam harum cryсталlorum adeptus fueris, semper hanc methodum observando.

Tunc has omnes Cryсталlos Martis impone retortæ vitreæ optimè lutatæ, & munitæ, quam colloca in Reverberii furno, recipienti adaptato, & jun-

cturis optimè clausis, igne moderatissimo destillare incipe per duas, vel tres horas, & recipies rorem martialem, quem optimè serva ad usum.

Deinde fortifica ignem, & fac, ut sit ignis flammæ per duas, vel tres horas ad minus, & recipies spiritus Martiales fortes, & acres, separa hos spiritus acres, & adhuc ignem intende, donec incipiant destillare guttæ rubæ, ac ponderosæ, quas etiam in vase optimè clauso serva. Auge ignem adhuc, ut totaliter exeat oleum hoc rubicundissimum martiale, quoniam Thesaurus nobilissimus est in hac mirabili medicina, ut inferius docebimus.

Ex magmate Martis cum rore martiali superius servato extrahe salem albissimum, ac cryсталlinum, ut fecisti in extractione, & præparatione salis Veneris, ita procede in extractione, & præparatione hujus salis Martis, ut dictum est.

Jam habemus extracta tam ex Venere quam ex Marte; illorum viscera, quæ adhuc sunt impura, indigent nostra philosophica præparatione, ac purificatione, ut sint abque ulla impuritate, aliter medicina nostra sit spuria, & consequenter ejus operationes spuria, ac nullo modo legitimæ: procedamus ergo ad purganda eorum viscera, & interiora, &

Primò de purificatione, sive rectificatione spiritus acidæ Veneris, vel Mercurii.

Accipe tunc spiritum nostrum acidum, vel spiritum Mercurialem Veneris impone retortæ vitreæ, & ex arena destilla omne acidum, quod potest ascendere, & quod in retorta remanet, rejice, & iterum impone spiritum destillatum, & destilla, ut prius, & quod remanet, rejice iterum, & hoc fac toties, donec non amplius fœces remaneant in fundo retortæ, & tali methodo habebis spiritum purum Mercurialem ex nostra Venere, quem iterum optimè serva in vitro bene clauso; est enim hic Mercurius unus nempe Veneris summis virtutibus præditus.

Nunc ad Purificationem sanguinis Veneris procedamus.

Sanguis Veneris, quem in præcedentibus oleum rubicundum nominavimus, quod etiam nisi summe purificatum fuerit, nullius est virtutis, uti etiam ubicumque invenitur sanguis impurus, pessimum indicativum est, necessarium judicamus, ut ab omni labe mundetur, adeo ut purus, ac purissimus evadat, & modus hic est.

Accipe hunc sanguinem impurum, & ex retortæ destilla toties, donec non amplius fœces in fundo retortæ

retortæ reliquerint, ut in purificatione spiritus Mercurialis Veneris fecisti, & compleram purificationem sanguinis Veneris serva ad usum sequentem.

Nunc procedamus ad purganda viscera Martis.

Recipe spiritum acidum Martialem; ut dictum est superius, & purifica illum modo prædicto, ut in purificatione, & rectificatione spiritus Veneris diximus non magis, nec minus, & purgatum spiritum Martis habebis; quem serva ad usum sequentem in vase optime clauso.

Ad purificandum sanguinem Martis, qui etiam purificari debet; procede, ut in purificatione sanguinis Veneris fecisti, non magis, nec minus, & habebis sanguinem Martialem purgatum.

Jam cuncta viscera tam Martis, quam Veneris sunt purificata, & ab omni labe accidentali libera, jam habes principia pura; jam sponsus ad recipiendam sponsam paratus est, ut ex iis filii procreentur non spurii, sed legitimi, pulchriores, & nobiliores, non dissimiles parentibus, imò multum excellentiores. Jam venit dies conjunctionis, ac matrimonii, dies lætitiæ, & jubilationis. Ecce quam pulcher puer ille, ecce quam pulchra hæc puella; ille ex domo Martis, hæc verò ex domo Veneris; ille fortitudine præditus, hæc verò pulchritudine; ille ad bellum semper paratus, hæc verò ad amorem excercendum prompta. Ambo nati de stirpe nobilissima, nec non antiquissima, imò ab origine mundi eorum generatio fuit, etenim eorum pater est Sol, mater verò Luna.

Ad conjunctionem matrimonii procedamus.

Accipe terram nostram albam, & virgineam tam ex Marte, quam ex Venere, & tere hanc in subtilissimum pollinem, impone ad phialam vitream, ac paulatim instilla partem unam de spiritu Veneris, & partem unam de spiritu Martis, & calore tenui semper decoquendo, donec spiritus sint coagulati in terra sua, jam pars conjunctionis completa est, & sanguis deest: igitur & modo prædicto sanguis Martis, atque Veneris in terra nostra coagulatur, nempe guttatim, & paulatim instillando, & decoquendo non unica vice totum, & sic mediante spiritu, & sanguine terra nostra rectificatur, ac fit pulchra, ac fortis, & sic vis ejus integra erit, si versa fuerit in terram, si Mars, ac Venus Vulcani dolis fuerint capti.

Vires, Usus, Dosis.

Hujus medicina universalis.

Scias, benevole lector, hanc medicinam esse mirabilem in suis operationibus pro omnibus cu-

randis morbis; placuit namque Deo ob lapsum cum morte temporali omnes morborum species in genus humanum immittere, sed ob suam misericordiam, & bonitatem omnium remedia creare, sed ea cordatis medicinæ cultoribus tantum revelare voluit, qui manus carbonibus denigrant, & ante fornaces sudore madescunt: nam:

Virtutem posuere Dii sudorem parandum.

Hæc nostra medicina in aliquibus per insensibilem transpirationem, in aliis per sensibilem juxta patientis, & morbi conditionem operatur, ejusque effectus sensibilibus percipitur; nam cuncta celeritate totum penetrat corpus, consumit superflua, renovat deperdita, sanat morbida, nec ullam ulteriorem admittit degenerationem. Apoplexiam itaque, Epilepsiam, Paralysem, Hydropem, Cancrum, Scirrhum, Strumas, Lepram, Elephantiasim, Chiragram, Podagram, Luem Veneream, febres malignas, pestilentes, omnes morbos chronicos, & quotquot apud bardos vulgares incurabiles habentur, aliaque corporis contagia mirifica virtute propellit. Dosis gr. i. ii. vel iii. in convenienti vehiculo, & omni tempore sumi potest.

Potest etiam hæc medicina specificari ad naturam metallicam, & modus specificationis, fermentationis hic est.

Accipe hujus medicinæ, partem unam & partes tres auri purissimi, funde aurum in crucibulo, fuso superinijce partem medicinæ, depone ab igne, & videbis aurum esse redactum in pulverem rubicundissimum. Cujus una pars cadit super decem partes Mercurii vivi, & erit totum redactum in perfectissimum aurum.

Jam habes, amice Lector, indeficientem Theaurum, non à Lemuris custoditum, quem si quis effodere tentat, vel eum timore correptum è vivis decidere, vel fustibus flagellatum bardum vulgus credit, non allegoricis poetarum figmentis, non sybillinis ænigmatibus, symbolis, characteribus, sophismatibus, vel imposturis obvolutum: sed ea simplicitate, & cordis sinceritate, quâ Altissimus, à quo omne donum perfectum descendit, nobis non fato, neque fortuna ad hunc nos pervenire dedit, sed sola vocatione divinitus facta potius quam studio ad hanc felicitatem pervenimus. Si Attalicas exoptas opes, huic nostro Magno operi manum admove, & nos vera dicere experieris, & Medicæ arti dic longum vale, nam: *Non dat Galenus opes*: verum pauperum ne sis immemor, nam alias divinam tibi arrogabis indignationem, & divitis Epulonis cruciatus experieris; itaque pro tanto munere, divitiis, & vita longa, ac incolumi hoc nostro frui arcano, & Deo Optimo Maximo gratias age, cui sit laus, honor, & gloria soli in æternum.

I N D E X

RERUM ET MATERIARUM,

Quæ in hoc Primo Tomo Operum
R. P. CAROLI MUSITANI
continentur.

A <i>Abortus</i> quid?	Pagina 482.	<i>Ab Aethyope</i> , mulier <i>Europææ</i> gravida facta, quâ ratione pariat infantem album?	425
Signa.	ibid.	<i>Ægyptii</i> Summopere chymiam excoluerunt	512
Imminentis signa.	ib.	<i>Æris</i> principia, ejusdemque cum auro cognatio	591.
<i>Abortus</i> quo tempore frequentius oboriri solent.	ibid.	Ufus antiquus apud Hisp. & Gall.	ib.
<i>Abortus</i> causæ proximæ.	483.	<i>Ægyptus</i> sacra lingua dicitur chymia.	564
Causæ remotæ.	ibid.	<i>Agrimonia</i> specificum est in fluore albo mulierum.	447
Causæ juxta vulgares.	ibid.	<i>Affectus</i> soporosi quid?	32
Juxta Authorem.	ibid.	Eorum Signa.	ib.
<i>Abortus</i> causæ tam in matre quàm in fœtu quærendæ.	ibid.	Veterum causa.	33.
<i>Abortum</i> provocat spiritus vini copiosè injectus	ibid.	Juxta Authorem.	ib.
<i>Abortum</i> ut purgantia provocent.	484.	Prognosis.	33.
<i>Abortum</i> quomodo sanguis per uteri venas & hæmorrhoides profluens pariat.	ibid.	Veterum Curatio.	34.
<i>Abortum</i> ut testium arcta nimis constrictio efficiat.	ib.	Juxta Authorem.	35.
Prognosis.	ib.	<i>Albugines</i> .	53.
Curatio juxta vulgares.	ib.	<i>Album grecum</i> convenit in angina	116.
Juxta Authorem.	ib.	<i>Alchymilla</i> est specifica in fluore albo mulierum.	447
Diæta.	ib.	<i>Allia</i> & Porrum in mensium suppressione assuetis conveniunt.	436.
In <i>Abortu</i> quare mulieres magis periclitantur, quàm in partu naturali.	ib.	<i>Alkaest</i> seu menstruum universale.	529.
<i>Abortus</i> in Primipara periculosior est, quàm in asuetis.	ib.	<i>Aloë</i> & aloëtica menses movent.	488.
In <i>Abortu</i> quæ mulieres magis periclitantur.	ib.	<i>Aloë</i> in paroxysmo passionis hystericæ confert.	473.
<i>Abortus</i> quare periculosior Sexto, Septimo & octavo mense, quàm aliis mensibus.	ib.	<i>Aloë</i> ut Hæmorrhoidalem fluxum provocet.	438.
In <i>Abortu</i> paucorum mensium, fœmina abortum passa Semi imprægnata est.	ib.	<i>Alopecia</i> .	593.
Ad <i>Abortum</i> præcavendum an Venæ sectio conveniat?	ib.	<i>Alvi fluxus</i> , vide diarrhœa.	346.
An purgatio.	ib.	<i>Aluminis</i> saccharum specificum in fluore albo mulierum.	447.
Ad <i>Abortum</i> præcavendum qualis diæta conveniat.	ib.	<i>Aluminis</i> natura.	563.
<i>Abortum</i> provocantia remedia.	484. 485.	Usum infallibile medicamen.	564.
<i>Abortum</i> à terrore pulvis præcavens.	ib.	<i>Amalgamatio</i> quid?	518.
Mixtura ad idem.	ib.	<i>Algaroth</i> .	575.
<i>Abortum</i> à lypothymia præcavens potio.	ib.	<i>Ambrata</i> fœcunditatem promovent.	462.
<i>Abortum</i> ab ira præcavens potio.	ibid.	<i>Ambusta</i> .	588.
<i>Abortum</i> præcavet ungula Alcis.	485.	<i>Amoris infani</i> in viris causa.	464.
In <i>Abortu</i> ubi simul adest sanguinis profluvium conduens pulvis.	ib.	<i>Amuleta</i> in febre quartanâ.	346.
In <i>Abortu</i> metu à fluxu nimio, quæ præservant.	ib.	<i>Amuletum</i> in Epilepsia.	52.
<i>Abortus</i> instante gravida lapidem Aquilæ in brachio & sub alis gestet.	ibid.	Aliud.	54.
<i>Abfynthium</i> intermittentes febres curat.	546.	<i>Amuleta</i> varia ad sterilitatem inducendam prædicantur, quæ sunt vana & inutilia.	466.
<i>Ab alto</i> devolutus.	543.	<i>Anethi</i> semen coagulatum lac dissolvit.	450.
<i>Acetum</i> distillitatum.	552.	<i>Angina</i> .	563 565
<i>Acetum</i> ad obesitatem utile.	458.	<i>Angina</i> quid.	598.
<i>Acida</i> obesitatis remedia.	ibid.	Signa.	ib.
<i>Acida</i> pingua incidunt & resolvunt.	ib.	Veterum causa.	ib.
<i>Acida</i> austera & astringentia in mensium suppressione vitanda.	436.	Juxta Authorem.	99.
<i>Acida</i> sero & glandulis sunt hostilia.	445.	Prognosis.	101.
<i>Adipis</i> & semini eadem est materia.	458.	Veterum curatio.	102.
<i>Aer</i> frigidus incautiùs in partu admissus, qualia inferat symptoma.	489.	Juxta Authorem.	104.
		<i>Angelica</i> Syrupus compositus menses ciens.	437.
		<i>Angelica</i> uterina & mensibus ciendis appropriata	438.
		<i>Angelica</i> confert in passione hystericâ	439.
		<i>Anguillam</i> & serpentum hepar <i>Helmontius</i> in partu difficili pro arcano censet.	491.
		<i>Angelica</i> venenis resistit.	362.
		<i>Animalium</i> nomina.	520.
		<i>Anima</i> non in corde, non in cerebro, sed in corpore	520.

Index

ris centro sedem habet.	418	<i>Aqua saphirea.</i>	363
Ad anima receptionem non requiritur corpus or-		<i>Aqua saturnina seu Æsculapii.</i>	588
ganizatum & quare.	420	<i>Aqua solutiva communis.</i>	564
Animi passionum malignarum noxa.	446.	<i>Aqua solutiva composita</i>	ib.
Animi deliquium,	548. 559. 570.	<i>Aqua theriacalis.</i>	549. 621
Aniades V. Tonsillarum tumor.		<i>Aqua ad stranguriam</i>	
Annulus præstigiatus.	11	<i>Aqua theriacalis Bauderoni.</i>	600
Anodyna furorē uterinum compescunt in principio	466	<i>Aqua sudorifica</i>	600
Antihæcticum Poterii est specificum in fluore albo		<i>Aqua somnifera.</i>	600
Mulierum.	447	<i>Aqua theriacalis Bauderoni.</i>	364
Antimonium diaphoreticum est specificum in fluore		Destillata.	ib.
albo Mulierum.	ibid.	Petri salii	ib.
Antimoni variâ nomina.	573.	Cum spiritu vini	ib.
Est exitiale venenum apud vulgares.	ib.	<i>Aqua ad debilitatem visus.</i>	221
Ufus ejus vetustissimus.	ib.	<i>Aqua vita mulierum fœcunditatem promovet.</i>	462
Mechanicis inservit.	ib.	<i>Arbor petrificata.</i>	306
Crudum non officit,	ib.	<i>Aristoteles fuit baldus.</i>	142
Quibus principiis constat.	ib.	<i>Arcanum corallinum.</i>	582
Diaphoreticum	574	<i>Argenti principia.</i>	586
Mercurius.	577	<i>Aristolochia rotunda</i> radix est uterina & menses	
Oleum.	576	mover.	438
Regulus.	571	<i>Aromata balsamica</i> conveniunt in fluore albo mu-	
Sal.	577.	lierum.	447
Sudorificum Fabri.	575	<i>Arsenici natura & species.</i>	578
Sulphur.	575 577	<i>Artemisia</i> menses ciet.	438
Vitrum.	575	<i>Artemisia</i> in fluore albo mulierum commendatur	447.
Antidotus Matthioli proscribitur.	364	<i>Arthritis</i> quid!	313
Antidotus Cephalicus mirabilis.		Ejus Signa.	314
Antidotum Bezoardicum.	600	Causæ.	ib.
Aphia.	558.	Prognosis.	115
Apoplexia.	545. 569. 570	Curatio.	ib.
Apoplexia quid?	11.	<i>Arthritis.</i>	541 542 561 574
Ejus signa.	ib.	<i>Asarum</i> est febrifugum.	341
Veterum causæ	12	<i>Asa fœtida</i> menses mover.	438
Iuxta Authorem.	ib.	<i>Asellorum</i> pulvis lac coagulum dissolvit.	494
Prognosis.	14	<i>Asparagus</i> in suppressione mensium utilis.	436
Veterum curatio	154	<i>Astaci</i> & cancri an sint pleni lunâ crescente &	
Iuxta Authorem.	16.	vacui decrescente.	429
Antifebrifugum Crollij.	405	<i>Astma</i> quid!	158.
Antiquariarium Riverii.	346	Ejus signa.	159
Appetitus dejectio.	540. 556	Veterum causæ.	ib.
Aqua antiepileptica.	529	Iuxta Authorem.	ib.
Aqua Æsculapii.	366.- 366	Prognosis.	ib.
Aqua Alexipharmaca Authoris.	363	Veterum curatio.	ib.
Aqua aluminosa Fallopii.	364	Iuxta Authorem.	ib.
Aqua Angelica seu manna potabilis.	405	<i>Astma.</i>	542. 549. 571. 591
Aqua antipestilentialis.	621	<i>Auris Batava.</i>	123.
Aqua antihæctica.	598	<i>Aurium dolor</i> quid?	ib.
Aqua arterialis.	557. 598	Ejus signa.	ib.
Aqua Antivenerea.	572	Veterum causæ.	ib.
Aqua aluminosa ad ulcera cervicis uteri.	483	Iuxta Authorem.	124
Antivenerea.	598	Prognosis	ib.
Aqua castitatis ad furorē uterinum efficax.	466	Veterum Curatio.	ib.
Aqua Bezoardica.	598	Iuxta Authorem.	ib.
Aqua cardiaca.	612	De excrementis p. n. ab aurium Cavitatibus.	12.
Aqua Benedicta Rulandi.	574	Eorum signa,	ib.
Aqua bezoardica Authoris.	601. 363	Veterum causæ.	ib.
Aqua Capocephali.	385	Iuxta Authorem.	ib.
Aqua confortativa usitata.	374	Prognosis.	ib.
Aqua antinephritica Authoris.	601. 313	Veterum Curatio.	ib.
Aqua ad hæmorrhoides specifica	599	Iuxta Authorem.	123
Aqua fortis ejusque variæ descriptiones.	566.	<i>Aurium gravis auditus & surditas.</i>	528
Aqua distillata purgans.	77	<i>Aurium inflammatio</i> quid?	122.
Aqua ad dentium mobilitatem Authoris.	149	<i>Aurium sonitus</i> quid?	126
Io. Baptistæ de la Porta.	ib.	Ejus signa.	ib.
Aqua mercurialis ad ulcera cervicis uteri efficax.	482	Veterum causæ.	ibid.
Aqua ophthalmica Authoris	125	Iuxta Authorem.	127.
Aqua lithonriptica		Prognosis.	161
Aqua ophthalmica	574	Veterum curatio.	ib.
Aqua ophthalmica Angeli salæ.	589	Iuxta Authorem.	128.
Aqua physogona.	621	<i>Astra ignea & summa intelligentia præditi oceani,</i>	
Aqua prophylactica contra pestem.	366	terræque humoribus aluntur.	278.
Aqua Regia.	557	<i>Auripigmentum</i> per quid è <i>Sandaracha</i> differat,	ibid.
Aqua Perlærum.	200. 599		
Aqua pluvia magis ad irrigandum conducit, quàm			
fontana & quare.	414		Sybil.

Rerum & Materiarum.

Sybillinum oraculum interpretatur.	579.
Inest verum Aurum.]	579
Aurum ex tribus principiis constat.	585
Aurum Fulminans curtonet.	586
Aurum potabile.	586
Aurum tam foliatum, quàm limatum in lypothymia & Syncope confutatur.	201
Austera & acerba sanguinem nimis tenuem & fluxilem incrassant.	442

B

B Albi sunt ad melancholiam dispositi.	85
Balbus erat Aristoteles.	141
Balbuties quid.	ib.
Ejus signa.	ib.
Causæ.	ib.
Prognosis	142
Veterum curatio.	ibid.
Juxta Authorem.	ib.
Balneum artificiale in singultu Authoris.	239
Balnea Novana in mensium suppressione eximia.	439.
Balneorum Novatorum dotes.	ib.
Balneum in suppressione mensium	ib.
Balneum in suppressione mensium si sudores movet mentes potius sistit, quàm promovet.	ib.
Balneum contra sterilitatem.	462
Balneum ad furorem uterinum.	467.
Balneum in morbo virgineo efficax & ejus preparatio	450.
Balnea naturalia sulphurea, ut conferant in morbo virgineo.	ib.
Balsamum Apoplecticum.	622
Balsamum Apoplecticum. pro mulieribus - - -	
Balsamum Antinephriticum Authoris.	312. 712
Balsamum caryophyllorum.	550
Balsamum Catholicum Authoris.	3. 601
Balsamum Embryonum partum faciliat.	491.
Balsamum Samaritani.	169
Balsamum Saturni.	580. 613
Balsamum proprietatis.	438
Balsamum sanguinis humani.	601
Balsamum Vulnerarium.	613. 622
Balsamum sulphuris.	572
Balsamum vita.	550
Bezoardicum Iouiale.	593
Bezoardicum Lunare.	592
Bezoardicum Martiale.	593
Bezoardicum Mercuriale.	ib.
Bezoardicum Martiale est optimum remedium pro cachexia.	447
Bezoardicum Minerale.	369. 593
Bezoardicum Saturninum.	ib.
Bezoardicum Solare.	592
Bezoardicum Venereum.	593
Biliofi cur non obesi.	458
Blasi quid à balbis differant.	141
Bristorta radix in fluxu albo mulierum efficax.	447
Borax nativa pro mensibus pellendis, imò secundinis Molâ, & fœtu mortuo omnibus remediis pulmoni præripit.	438
Borax tante & brevi post congressum intrò assumptus cum decocto salicis ad conceptionis impedimentum disponere dicitur.	449
Brunneri compositio in asthma.	163
Brutis juxta Authorem inest aliqualis intellectus cognitio, memoria, & judicium.	411
Non tamen habent animam rationalem & immortalem.	412
Brutis inest aliquid animæ humanæ Analogum sed mortale.	ibid.
Bruta an delirare possint.	ib.

Brutorum fœminis an menstrua non patiantur.	438
In Brutorum fœminis, an serosum quid per uterum excernitur, cum fervore correptæ ad concipiendum libidinantur.	432.
Bryonia radix menses ciet.	438
Brionia radix valet in passione hysterica.	473.
Ejus fœcula ad idem.	ib.
Bulimus quid?	212.
Ejus Signa.	213
Causæ juxta Veteres.	ib.
Juxta Authorem	ib.
Prognosis.	214
Veterum curatio.	ib.
Juxta Authorem.	ibid.
Butyrum Antimonii.	576
Arsenici.	580
Saturni.	588
Sulphuris.	572

C

C Achexia.	542. 544. 566. 574
Cachexia Signa.	380
Cærefolium menses ciet.	437
Cærefolium sanguinem congruatum dissolvit.	494
Calaminta menses movet,	439
Calaminta congruatum sanguinem dissolvit.	494
Calcinatio quid sit.	530
Quare illâ uruntur chymici.	531
Divisio & subdivisio.	ib.
Calculorum generatio G. Montem fernelii.	306
Juxta Authorem.	ib.
Calculus.	546. 547. 551. 557. 560. 567. 561. 565. 568
Caligo oculorum.	546
Calix chymicus.	575
Campi cur stercorentur.	414
Camphora Venerem arcet.	449
Camphora Venereos ardores extinguit.	466
Calemulanos Turqueti.	582
Camphora est alexipharmaca.	365
Cancer.	579. 582. 591
Cancrorum lapides specifici sunt in fluore mulierum albo.	447
Cancrorum oculi sanguinem congruatum resolvunt.	494.
Cancri fluviales in Hectica utiles.	384
Canes à menstruo deglutito in rabiem incidunt.	82.
Cannabis Semen venerem frœnat & feminalem materiam extinguit.	466
Per Coire quid intelligat Aristoteles.	428
Capitis dolor quid!	2.
Ejus Signa.	4
Veterum Causa.	ib.
Juxta Authorem.	9.
Prognosis.	ib.
Veterum Curatio.	12.
Cardialgia quid?	228
Ejus signa.	ib.
Veterum causa.	239
Juxta Authorem.	ib.
Prognosis.	ib.
Curatio Veterum.	ib.
Juxta Authorem.	230
Carduus benedictus est alexipharmacus.	362
Castoreum in singultu utile.	239.
Castoreum potitur magnis viribus in ciendis mensibus, fœtu mortuo exturbando, secundinis pellendis & loclitis retentis promovendis.	43
Caryophyllata est specifica in albo fluore mulierum.	447
Caryophylli menses movent.	438
Casus ab alto.	584

Index

<i>Cementatio</i> quid sit.	530.	<i>Coitus</i> non est concessus ad veneris satiationem voluptatem, sed ad sobolem procreandam	456.
<i>Catalepsis</i> quid!	27.	<i>Coitus frequentior</i> ad molam generandam confert	436.
Ejus Signa	ib.	<i>Coitus</i> in chlorosi quare utilis	470.
Veterum Causa	23.	<i>Coitus</i> conducit in passione hysterica à retento.	
Juxta Authorem	ib.	femine	472.
Prognosis	24.	In <i>Coitu</i> quare & unde voluptas adsit	416.
Veterum Curatio	ibid.	<i>Coagulatio</i> quid sit	534.
Juxta Authorem	25.	Multiplex sit	ib.
<i>Catechu</i> seu terra Japonica abortum præcavet	484.	<i>Colchotici</i>	558.
<i>Cataporia</i> ad memoriam	622.	<i>Cholica</i> passio quid	245.
<i>Catarrhus</i>	542. 553.	Ejus Signa	ib.
<i>Catharticum</i> Catholicum	612.	Veterum causa	246.
<i>Ceratum Antivenereum</i>	622.	Juxta Authorem	ib.
<i>Ceratum ad Callos</i>	602.	Prognosis	ib.
<i>Ceratum ad Vulnera</i>	613.	Veterum Curatio	247.
<i>Cervæ vulva</i> exsiccata efficax contra sterilitatem.	462.	Juxta Authorem	ib.
<i>Cerebri marasmi</i> signa	380.	<i>Cholica</i>	540. 546. 591. 574.
<i>Centarium minus</i> in febribus intermittentibus constat.		<i>Colorum</i> multiplicatio unde oriatur	545.
<i>Cerussa Antimonii</i> diaphoretica est	367.	<i>Columella</i> inflammatio & laxitas quid	139.
<i>Cervus Alexipharmacus</i> est	369.	Ejus Signa.	ib.
<i>Cautiones</i> in opiatorum exhibitione	550.	Veterum causæ	140.
<i>Causa</i> omnium motionum in vivente corpore, vitam, animam & naturam plerique appellant, & Hippocr. impetum facientem dixit	321.	Juxta Authorem	ib.
<i>Ceratum stomachicum</i>	73.	Veterum curatio	ib.
<i>Chamaædes</i> essentia & Extractum in suffocatione uteri efficax	473.	Juxta Authorem	ib.
<i>Chalybis</i> præparatio in mensium retentione	472.	<i>Collyrium</i>	622.
<i>Chiragra</i>	541.	<i>Conserva prunorum</i>	386.
<i>China china</i> descriptio	343. & seq.	<i>Consummatum</i> confortans Hartmanni	384.
<i>Chylostagma draphoreticum</i> Minderi	363.	<i>Contraria</i> contrariis quomodo sit intelligendum	536.
<i>Cinnamomum</i> menses ciet	458.	<i>Conceptio</i> quid & quomodo fiat	482.
<i>Cinci flores</i> excoctionem ob urinæ acridinem in recens natis infantibus curat	492.	<i>Conceptionis</i> aptissimum tempus in fœminis est cum menses ipsi erumpere & mammæ augeri & sororari incipiunt	448.
<i>Cincum</i> quid	ib.	<i>Conceptionem</i> producere mares possunt & fœminas implere, cum <i>hirquillare</i> incipiunt & qui jam-pubentes vocem emittere possunt gravem & subraucam	ib.
<i>Cinnabarina</i> in strangulatu uteri conducunt	473.	<i>Conceptionem</i> impedit & semen extinguit salix	ibid.
<i>Cicera rubra</i> menses & lochia promovent	438.	<i>Conceptionis</i> primorum dierum symptomata	448.
<i>Cicuta</i> maniam inducit	73.	<i>Conceptionis</i> mediis mensibus symptomata	ib.
<i>Cicuta Venerem</i> extinguit	466. 467.	<i>Conceptionis</i> ultimis mensibus symptomata	ib.
<i>Cinis cancerorum</i> fluvialium	388.	<i>Conceptionis</i> impeditæ causa, si ab hiatu uteri oriatur, quomodo curetur	457.
<i>Cinnabaris Antimonii</i> est diaphoreticus	367.	Ut <i>Concipiat</i> mulier & prægnans fiat, quibus remediis utendum	460.
<i>Cirrus Alexipharmacus</i> est	369.	<i>Concoctionis</i> depravatæ noxæ	446.
<i>Cineres</i> ut terram fœcundant	414.	<i>Consolida radix major</i> menses immodicè fluentes sistit	843.
<i>Chlorosis</i> ut morbus Virgineus	480.	<i>Contrayerva</i> alexipharmaca est	366.
<i>Clitoris</i> quid!	ibid.	<i>Confectio</i> seminum coriandri	622.
Cur. <i>Columella</i> ab Hippocr. appellatur	ib.	<i>Conserva</i> pro dentibus	623.
<i>Clitoridis</i> usus	ib.	<i>Convulsio</i> quid!	54.
Exquisitissimum sensum habet	ib.	Cur in paralyfin nunc dextra nunc sinistra pars & in convulsione anterior & posterior afficiatur	55.
Ejus magnitudo & situs	ib.	Ejus Signa	ib.
Dicitur <i>Virga muliebris</i>	ib.	Veterum Causa	56.
<i>Cholera</i> quid?	223.	Juxta Authorem	ib.
<i>Coagulum hædium</i> quid	494.	Prognosis	ib.
<i>Cocctio</i> fit per calorem juxta Galeni mentem	302.	Veterum curatio	57.
Juxta Authorem	300.	Juxta Authorem	58.
<i>Cæcitas</i> quid!	117.	<i>Convulsio</i>	568.
Ejus Signa	ib.	<i>Coralliorum tinctura</i> abortum præcavet	484.
Causæ	ib.	<i>Coralliorum species</i>	567.
Prognosis	ib.	<i>Corallia specifica</i> sunt in fluore albo mulierum	447.
Curatio	ib.	<i>Corallia</i> in paroxysmo passionis hysterice utilia	450.
<i>Coitus frequentiores</i> conceptionem impediunt	450.	<i>Cordis palpitatio</i> quid!	193.
In <i>Coitu</i> statim à feminis ejaculatione, à mulieris complexu, non se extricet vir & quare	454.	Ejus Signa	194.
In <i>Coitu</i> in clitoridis contrectatione exquisitissimam & jucundissimam sensationem & amoris dulcedinem sentit uxor	ibid.	Veterum causæ	ib.
Post <i>Coitum</i> ut se se gerere debet mulier	ib.	Juxta Authorem	195.
<i>Coitus</i> qualis esse debeatur ut si fertilis & salubris	455.	Prognosis	ib.
<i>Coitus moderatus</i> quæ commoda afferat	ibid.	Veterum Curatio	196.
<i>Coitus frequentioris</i> incommoda	ib.	Juxta Authorem	366.
<i>Coerentes</i> plurimum, parum vivere & citò consensescere est compertum	ib.	<i>Cordis palpitatio</i>	Cordis
De <i>Coitu</i> sententia Epicuri & Pythagoræ	ib.		
<i>Coitus</i> cur concessus	ib.		

Rerum & Materialiarum.

<i>Cordis marasmi Signa</i>	380.
<i>Cornu Cervi Specificum est in fluore albo mulierum</i>	447
<i>Corpora naturalia</i> , quò magis de esse spirituali participant, eò magis activiora sunt	410
<i>Corpus non dissimile est ab Herologio</i>	325
<i>Corpus animale ex diversis componitur organis & omnia in unum diriguntur</i>	325.
<i>Corporis viventis divisio in continentia contenta & impetum facientia ab Hippocr. tradita</i>	320
<i>Cortex ramorum visci quercini in febribus valet</i>	345
<i>Coryza quid?</i>	131
Ejus Signa	ib.
Veterum causa	ib.
Iuxta Authorem	ib.
Prognosis	132
Veterum Curatio	ib.
Iuxta Authorem	ib.
<i>Clyster Belluinum est remedium</i>	12
Nutritius confutatur	102
<i>Cremor sulphuris Tartari</i>	567
Ejus animadversiones	ib.
<i>Crocus menses provocat</i>	438
<i>Crocus Martis</i>	613. 598
<i>Croci Martis essentia</i>	ib.
<i>Crocus Metallorum</i>	673
Martini Rulandi	ib.
<i>Crocus Veneris</i>	591
<i>Crustacea & testacea sanguinem immodicè fluentem sistunt</i>	442
<i>Crystallus præparata; specifica est in fluore albo mulierum</i>	447
<i>Crystalli salis communis</i>	560
<i>Cucurbita mammis applicata in uterina hæmorrhagia an conveniat</i>	443
<i>Cumini semen coagulatum sanguinem dissolvit</i>	494
<i>Cupellatio quomodo fiat</i>	586
<i>Cyperirades specifica est in fluore mulierum</i>	447
<i>Curatio Februm à cibis & potu, quantitate vel qualitate Peccantibus</i>	366
Signa	ib.
Causæ occasionales	ib.
Prognosis	ib.
Curatio	ib.
<i>Curatio februm ex degeneratione serositatum provenientium & quæ à ventriculo per vas breve à liene alliciuntur</i>	337
Signa	ib.
Causæ occasionales	ib.
Prognosis	338
Curatio	ib.
<i>Curatio februm quæ ab excrementis generari solent</i>	347
Signa	ib.
Causæ occasionales	ib.
Prognosis	348
Curatio	349
<i>Curatio februm quæ à degenerato nutrimento foveantur</i>	350
Signa	557
Causæ occasionales	552
Prognosis	ib.
Curatio	555
<i>Curatio februm ex aëris mutatione</i>	575
Signa	576
Causæ occasionales	ib.
Prognosis	377
Curatio	ib.
<i>Curatio Februm quæ à prohibita transpiratione originem ducunt</i>	ib.
Signa	ib.

Causæ occasionales	ib.
Prognosis	378
Curatio	ib.
<i>Curatio Februm quæ à sanguine depravato oriuntur</i>	ib.
Signa	379
Causæ occasionales	380
Prognosis	382
Curatio	383
<i>Curatio februm quæ à sanguinis motu intercepto producuntur</i>	309
Signa	ib.
Causæ	ib.
Prognosis	392
Curatio	393
<i>Curatio Februm quæ ex sero urinario in massâ sanguinis stagnante originem ducunt</i>	401
Signa	402
Causæ occasionales	ib.
Prognosis	ib.
Curatio	ib.
<i>Curatio februm quæ ex felleo fermentescente producuntur</i>	402
Signa	ib.
Causæ occasionales	403
Prognosis	ib.
Curatio	404
<i>Curatio februm quæ ab aqua pericardii ortum habent</i>	406
Signa	ib.
Causæ	ib.
Prognosis	ib.
Curatio	ib.

D

<i>Dauci semen est diureticum</i>	459
<i>Datura Indorum quid?</i>	42
<i>Decoctiones in Ictero</i>	470
<i>Decoctum arthriticum Authoris</i>	318
<i>Decoctum Ictelis</i>	163
Pectorale Zuvelferi	173
Antiphyficum Authoris	193
In Pthysi	ib.
Aliud Authoris	ib.
Aliud	ib.
Sudorificum Authoris	21
<i>Decoctum Sudorificum in passione hysterica convenit & quando</i>	474
<i>Decocta qua ratione exsiccant</i>	553
<i>Decocta Vulneraria quomodo vulnera & ulcera curant</i>	554. 555
Eorum Variæ formulæ	555
<i>Decoctum Authoris in hecticâ febre</i>	385
<i>Decoctum Antiphyficum</i>	602
<i>Decoctum ad hæmorrhoidum dolores</i>	ib.
<i>Decoctum ad simulandam virginitatem amissam</i>	ib.
<i>Delirium</i>	550. 587
<i>Destillatio quid sit?</i>	533
Quotuplex	534
<i>Diala valet sine Medico morbum sanare, si brevis sit, si verò chronicus, cum Medico debet initiari fœdus, & curatio ex voto succedit</i>	468
<i>Diacinarnorum regium fœcunditatem promovet</i>	460
<i>Diaphoresis ut procuretur</i>	462
<i>Diaphoretica medicamenta ad obesitatem minuendam, vel tollendam utilia sunt & quare?</i>	ib.
<i>Diuretica maximæ sunt energiæ ad corpus attenuandum</i>	459
<i>Diuretica sunt radices asparagi, apri & semen dauci</i>	ib.
<i>Democritus peritissimus chymicus</i>	513
H h h 3	Democritus

Index

<i>Democritus interrogatus ab Hippocrate</i>	72	<i>Electuarium in Chlorosi</i>	169
<i>Demosthenes linguae vitia quomodo correxit</i>	142	<i>Electuarium in obstructione mensium</i>	169. 170
<i>Diatartarus in pulveris forma</i>	564	<i>Electuarium in obstructione Hepatis</i>	ib.
In forma electuarii	ib.	<i>Electuarium ad menstruorum profluvium</i>	602
<i>Dentium dolor quid?</i>	143	<i>Electuarium viride</i>	613
Ejus signa	ib.	<i>Electuarium caryocostinum Bayri</i>	317
Veterum causa	ib.	<i>Electuarium in philtre</i>	83
Juxta Authorem	444	<i>Electuarium sanguinis sputo</i>	132
Prognosis	ib.	<i>Electuarium granorum juniperi</i>	546
Veterum Curatio	ib.	<i>Electuarii diascordii Fracastorii compositio</i>	362
Juxta Authorem	145	<i>Elixir proprietatis insigniter menses suppressos sol-</i>	438
In nonnullis graviditatis est signum	ib.	licitat	438
<i>Dentium color foetidus & sordities</i>	147	<i>Elixir proprietatis cum acido peractum in mensium</i>	438
Ejus Signa	ib.	suppressione non convenit	438
Veterum causa	ib.	<i>Elixir proprietatis preparatio</i>	548. ib.
Juxta Authorem	ib.	<i>Elixir proprietatis Helmontii ut preparetur</i>	548. ib.
Prognosis	448	<i>Elixir uterinum Crolli</i>	549. 470
Veterum Curatio	ib.	<i>Elixir uterinum Crollii fecunditatem promover</i>	462
Juxta Authorem	ib.	<i>Elixir Asthmaticum Authoris</i>	121
<i>Dentium mobilitas & casus</i>	148	<i>Elixir Sanitatis Authoris</i>	92. 603
Ejus Signa	149	<i>Elixir vina</i>	549
Causae	ib.	<i>Elixir uterinum</i>	ib.
Prognosis	ib.	<i>Elixir Cordiale</i>	614
Veterum Curatio	ib.	<i>Elixir fenna</i>	ib.
Juxta Authorem	ib.	<i>Emplastrum in quartana Helmontii</i>	342
<i>Dentium stupor quid?</i>	146	<i>Emplastrum Epilepticum</i>	57
Ejus Signa	ib.	<i>Emplastrum ad nodos & tophos</i>	318
Veterum causa	ib.	<i>Emplastri benedicti Authoris dotes & compositio</i>	495 602
Juxta Authorem	ib.	<i>Emplastrum de spermate, Ceti Lac in mammis coagula-</i>	494
Prognosis	147	tum dissolvit	494
Veterum Curatio	540. ib.	Pro inflammatione mammarum valet	ib.
Juxta Authorem	ib.	<i>Emplastri de spermate ceti compositio</i>	494
<i>Deus pro bestiis, non pro hominibus herbas crea-</i>	283	<i>Emplastrum de ladano</i>	601
vit	300	<i>Emplastrum magistrale</i>	ib.
<i>Diabetes quid?</i>	ib.	<i>Emplastrum raptorium</i>	604
Ejus signa	301	<i>Emplastrum ad rupturam</i>	ib.
Veterum causa	ib.	Aliud	ib.
Juxta Authorem	302	Aliud	ib.
Prognosis	ib.	<i>Emplastrum de Cucumere asinino</i>	623
Veterum Curatio	ib.	<i>Emplastrum maturativum</i>	614
Juxta Authorem	ib.	<i>Emplastrum divinum</i>	633
<i>Diabolus nos non obcecat & ipsum accusamus</i>	79	<i>Empyema quid?</i>	166
<i>Diarrhoea & dysenteria quid?</i>	254	Signa	ib.
Ejus Signa	ib.	Veterum Causa	167.
Veterum causa	255	Juxta Authorem	ib.
Juxta Authorem	256	Prognosis	168
Prognosis	258	Veterum Curatio	ib.
Veterum Curatio	259	<i>Emulso cannabina</i>	93
Juxta Authorem	260	Antipleuritica	150
<i>Difficilis Infantum dentitio quid?</i>	150	In siti intensa	226. 262
Ejus Signa	ib.	Somnifera	98. 262
Causa	ib.	Somnifera Authoris	398
Prognosis	157	<i>Emulsiones in hecticâ febre</i>	375
Curatio	ib.	<i>Elementa in se invicem non transmutantur</i>	523
<i>Dioscoridis hystoria de Cicuta</i>	73	<i>Ens morbosum à duplici causa in Archæo concepta</i>	549
<i>Doronicum preservativum in vertigine</i>	46	constituitur	44
<i>Diocletianus chrysopopæiae libros combussit</i>	513	<i>Epilepsia quid?</i>	ib.
<i>Dysuria</i>	560	Signa	ib.
<i>Dystochia V. partus difficilis.</i>		Veterum causa	48
E		Juxta Authorem	49
<i>Eclipsis lunaris</i>	14	Prognosis	49
<i>Ecstases sanctorum</i>	23	Veterum curatio	52
<i>Ebur alexipharmacum est</i>	369	Juxta Authorem	52
<i>Ebur est specificum in fluore mulierum albo</i>	447	<i>Epilepsia</i>	545. 551. 559. 567. 568. 593
<i>Electuarium in nimio fluxu sanguinis</i>	442. 443	<i>Enema Mynsicht in convulsione</i>	54
<i>Electuarium Authoris probatissimum in immodico</i>	483	<i>Enema in tenesmo</i>	267
fluxu sanguinis	460. 461	<i>Epithema in mania</i>	494
<i>Electuarium ad excitandam venerem</i>	461	<i>Equi ungula in passionis hystericae paroxysmo con-</i>	472
<i>Electuarii Diasaryii descriptio</i>	ib.	fert	462
Ejus vires	ib.	<i>Eruca egregium est aphrodisiacum</i>	ib.
Illo non est abutendum	ib.	<i>Eryngium Venerem stimulat & confortat</i>	Essentia
<i>Electuarium insigne contra viros frigidos & maleficia-</i>	ib.		
tos			

Rerum & Materialiarum.

<i>Essentia testiculorum vel vulvarum cum essentia am-</i>	
<i>bræ efficax est contra sterilitatem</i>	462
<i>Essentia epileptica</i>	614
<i>Essentia Brionia</i>	553
<i>Cucumeris agrestis</i>	542
<i>Ebuli</i>	541
<i>Essentificatio spiritus Salium</i>	560
<i>Gemmarum</i>	570
<i>Granorum Kermis</i>	541
<i>Mentha</i>	540
<i>Perlarum</i>	569
<i>Essentia Sambuci</i>	541
<i>Terebinthina</i>	547
<i>Thuris</i>	548
<i>Tithymalorum</i>	541
<i>Volatilis ex floribus, fructibus & herbis</i>	539

F

<i>Fames canina quid?</i>	215
<i>Ejus Signa</i>	ib.
<i>Veterum causa</i>	ib.
<i>Iuxta Authorem</i>	216
<i>Prognosis</i>	217
<i>Veterum curatio</i>	ib.
<i>Iuxta Authorem</i>	ib.
<i>Fames praternaturalis</i>	580
<i>Fabula quamplurimæ num de chymia intelligantur</i>	573
<i>Facula Bryonia</i>	542
<i>Febris definitio juxta Authorem</i>	326
<i>Febres ex aëris mutatione</i>	375
<i>Signa</i>	376
<i>Causæ occasionales</i>	ib.
<i>Prognosis</i>	377
<i>Curatio</i>	ib.
<i>Februm curatio, quæ ex humido radicali degenerato</i>	
<i>originem ducunt</i>	378
<i>Februm acutarum curatio, quæ ex humido radicali de-</i>	
<i>pravato originem ducunt</i>	379
<i>Febris Hæctica quid?</i>	ib.
<i>Pars affecta</i>	ib.
<i>Signa</i>	ib.
<i>Causæ occasionales</i>	380
<i>Prognosis</i>	382
<i>Curatio</i>	383
<i>Febres</i>	539. 546
<i>Continua</i>	549
<i>Erratica</i>	582
<i>Maligna</i>	540. 546. 549. 558. 565. 574. 575. 577. 590
<i>Petechialis</i>	540. 546. 550. 565. 577. 583
<i>Putrida</i>	546. 556. 565. 574
<i>Quartana</i>	540. 542. 546. 565. 575
<i>Tertiana</i>	541. 542. 546. 574
<i>Fluxio</i>	545. 588. 593
<i>Febrifugum Lazari Riverii</i>	583
<i>Febru principia</i>	589
<i>In chalybem transmutatio</i>	ib.
<i>Ficus purgantes</i>	541
<i>Flores Antimoni</i>	577
<i>Sulphuris</i>	571
<i>Flores Benzoini</i>	169
<i>Ni ri Mynsicht</i>	106
<i>Fluxus Etaticus quid?</i>	266
<i>Ejus Signa</i>	ib.
<i>Veterum causa</i>	ib.
<i>Iuxta Authorem</i>	267
<i>Prognosis</i>	ib.
<i>Veterum curatio</i>	ib.
<i>Iuxta Authorem</i>	ib.
<i>Fluxus Epaticus</i>	568. 582. 598
<i>Fomentum in dysenteria</i>	26
<i>Fotus in dolore aurium</i>	124
<i>Authoris</i>	

<i>Fuga Demonum quid!</i>	77
<i>Fluxus muliebris</i>	568
<i>Fœtus, Virginum Color V. Pallidi Virginum colores</i>	
<i>Ficulneum lac summè acidum, quo caleantes utun-</i>	
<i>tur, in defectu coaguli hædini</i>	494
<i>Fertilitas omnium viventium undè oriatur</i>	499
<i>Fluor muliebris V. Mulierum fluor.</i>	
<i>Fœcunditas omnis dependet à sale</i>	46.
<i>Fœcunditatem promoventia remedia</i>	ib.
<i>Fœcundos reddit mares viperarum usus</i>	462
<i>Fœcunditatem promovet sal volatile viperarum</i>	ib.
<i>Fœtus similitudine formæ externæ, qua ratione mo-</i>	
<i>dò patri, modo matri similis existit</i>	415
<i>Fœtus similitudo parentum à feminis virilis aut mu-</i>	
<i>lieris qualitate vel quantitate non procedit</i>	ib.
<i>Procedit ab imaginatione gravidarum</i>	ib.
<i>Fœtus à prima conceptione tot septimanis in utero</i>	
<i>commoratur, quot annis populus Dei in de-</i>	
<i>serto</i>	488
<i>Fœtus mortuus</i>	487
<i>Fœtus mortui in utero signa</i>	ib.
<i>Fœtum mortuum comitantia symptomata</i>	ib.
<i>Causæ</i>	ib.
<i>Prognosis</i>	ib.
<i>Curatio</i>	ib.
<i>Fœtum mortuum remedia interna</i>	488
<i>Externa</i>	ib.
<i>Authoris remedia</i>	ib.
<i>Fœtum mortuum expellunt balsamica quæ putredini</i>	
<i>resistunt</i>	ib.
<i>Ad Fœtum mortuum expellendum, Mercurius vitæ</i>	
<i>in usum revocandus</i>	ib.
<i>Ad Fœtum mortuum expellendum conferunt purgan-</i>	
<i>tia</i>	ib.
<i>Ad Fœtum mortuum expellendum fœtus</i>	ib.
<i>Ad Fœtum mortuum expellendum Linimentum</i>	ib.
<i>Operatio Chirurgica</i>	ib.
<i>Ad Fœtum mortuum expellendum, experientia do-</i>	
<i>cet, nihil esse efficacius quàm vomitorium</i>	ib.
<i>Per Frigiditatem seu extinctam Venerem quid intel-</i>	
<i>ligatur</i>	
<i>Frigiditatis illius variæ causæ</i>	
<i>Frigiditatis illius remedia</i>	
<i>Furor uterinus</i>	463
<i>Ejus Synonima</i>	ib.
<i>Est symptoma in genere actionum læsarum</i>	ib.
<i>Locus primariò affectus est uterus & ejus par-</i>	
<i>tes</i>	ib.
<i>Ut à Salacitate differat</i>	ib.
<i>Ut ab uteri pruritu distinguatur</i>	ib.
<i>Priapismo virorum responder</i>	ib.
<i>Ad Furorem uterinum pertinens symptoma</i>	ib.
<i>In Furore uterinam & delirium fiat</i>	ib.
<i>In Furore uterino, ut laborant cerebrum & spiri-</i>	
<i>tus animales</i>	464
<i>Furore uterino quæ potissimum sunt obnoxia</i>	ib.
<i>Furore uterini Signa</i>	ib.
<i>Inveteratus facilè cognoscitur, incipiens non</i>	
<i>item</i>	ib.
<i>Furore uterini causæ</i>	ib.
<i>Iuxta Vulgares</i>	ib.
<i>Iuxta Authorem</i>	ib.
<i>Prognosis</i>	ib.
<i>Curatio</i>	ib.
<i>Curatio juxta Vulgares</i>	465
<i>Iuxta Authorem</i>	466
<i>In Furore uterino, duo affectus p. n. concurrunt</i>	464
<i>In humoribus non quærenda causa</i>	ib.
<i>Furor uterinus sensim & lentè curatur</i>	465
<i>Quando salutis spes.</i>	ib.
<i>In Furore uterino an Venæ sectio conveniat</i>	ib.

Index

<i>An purgantia</i>	466
<i>An cauteria</i>	ibid.
<i>Authoris remedia</i>	ibid.
Balneum aquæ dulcis confert	ibid.
<i>Fuliginis spiritus</i> in passionis hystericæ paroxysmo confert	473

G

G <i>Alanga</i> specifica in fluore albo mulierum.	447
<i>Galanga</i> egregium est aphrodisiacum.	462
<i>Galega</i> valet contra vipero morsus	362
<i>Galenus</i> ridet <i>Platonem</i> & <i>Aristotelem</i> .	369
<i>Galenus</i> convitia.	12
Anatomix ignarus	ibid.
Rem Herbariam scripsit ex <i>Dioscoride</i>	ibid.
<i>Galenus</i> ad <i>Stabias</i> mittebat pthysicos.	190
<i>Gangrena</i>	577
<i>Gargarismata</i> in angina	106
<i>Gaudii utilitas</i>	440
<i>Gemmarum orius</i>	569
<i>Gemma an vitæ sint noxia</i>	ibid.
<i>Gelatina cornu cervi</i> in febribus malignis utilis	369
<i>Gentianæ radix</i> in febribus malignis confert	346
<i>Gentiana</i> radix menses provocat	437
<i>Gonorrhoea</i>	565. 582. 398
<i>Graciles</i> cur ad <i>venetem</i> propensi	439
<i>Graviditatis indicia</i>	434
<i>Graviditatis</i> optimum indicium, ex mammarum inspectione & contrectatione desumitur	ibid.
<i>Gravidarum symptomata</i> in primis mensibus	482
Medio gestationis tempore quæ sint	ibid.
Symptomata ultimarum mensium	ibid.
<i>Gravida</i> post violentum alicujus causæ insultum in lecto per triduum & amplius quiescunt remedia abortum prohibentia usurpent	ibid.
<i>Gravida mulieres</i> an à causis externis violentioribus semper abortiant	ibid.
<i>Gummatum</i> commendantur in fluore albo mulierum	447
<i>Gutta serena</i> quid?	117
Ejus signa	ib.
Causæ	ibid.
Prognosis	417
Curatio	ib.
<i>Gryllus</i> <i>Paracelsi</i>	559

H

H <i>Æmorrhagia</i>	552. 557. 593
<i>Hæmorrhoides</i>	568. 598
<i>Hemicrania</i>	540
<i>Helenii radix</i> in fluore albo mulierum utilis	447
<i>Hermes Trimegistus</i> chymix reparator.	512
<i>Helleborus niger</i>	77
Albi usus apud veteres	ib.
<i>Herpes</i>	545
<i>Hepatici marasmi</i> signa	380
<i>Hepar antimoniij</i>	573
<i>Hippocras emeticum</i>	16. 337
<i>Historia stuardi</i> de puero melancholia correpto	16
<i>Hircescere</i> apud <i>Sennertum</i> quid	428
<i>Hirquillare</i> apud <i>Musitanum</i> quid	449
<i>Hirquillantes</i> appellamus eos qui fœminas implere possunt, sive quoddam primum veneri hiantes hircum olete incipiunt sive quoddam vocem edant graviolem, hircinæque non dissimilem	49. 550
<i>Homo sit inerecono</i>	ib.
<i>Horatius lippeus</i> erat	107
<i>Hydrops</i> quid?	288
Ejus signa	ib.
Veterum Causa	289
Juxta Authorem	291
Prognosis	293

<i>Veterum Curatio</i>	294
Juxta Authorem	295
<i>Hydrops</i>	541. 542. 544. 546. 566. 574. 575. 576. 582. 584. 588. 591. 593.
<i>Hydrops pulmonis</i> quid?	390
Ejus signa	ibid.
Veterum causa	391
Juxta Authorem	392
Prognosis	ibid.
Veterum curatio	ibid.
Juxta Authorem	393
<i>Hyosciamus narcoticus</i> est	99
<i>Hyosciami nigri semen</i> maniam inducit	176
<i>Hysterica passio</i> v. passio hystERICA	

I

I <i>Icterus</i> quid	629.
Ejus signa	ibid.
Veterum causa	ibid.
Juxta Authorem	633
Prognosis	546. 565. 63
Veterum curatio	634
Juxta Authorem	635
<i>Icterus ex veneno</i>	637
Veterum causa	ibid.
Juxta Authorem	638
Signa & prognosis	641
Curatio	ibid.
<i>Iliaca passio</i> quid?	586
Ejus signa	587
Veterum causa	ibid.
Juxta Authorem	579
Prognosis	590
Veterum curatio	591
Juxta Authorem	592
<i>Id</i> quod vita, anima, sive natura in viventibus corporibus functiones exercet est substantia simplex per cuncta corporis organa æqualiter diffusa	323
<i>In chyle</i> homogenea sunt commista quatuor elementis	322
<i>Impertigines</i>	588
<i>Imperatoria</i> venenis resistit	362
<i>Imperatoria</i> contra febres intermittentes valet	346
<i>Ignis</i> quid secundum <i>Hipp.</i>	524
Paracelsum	525
Helmontium	525
In fornace Babylonica quare non combussit ib.	
<i>Ignis</i> quatuorplex	527
Itualis gradus secundum <i>Helmontium</i>	ibid.
Juxta Authorem	ibid.
<i>Ignis fermentalis</i> quid?	529
Fermentum duplex est	530
<i>Incubus</i> quid?	26
Vigilantibus evenire non potest	27
Ejus signa	ib.
Veterum causa	ibid.
Juxta Authorem	29
Prognosis	ibid.
Veterum curatio	ib.
Juxta Authorem	30
<i>Indigestio</i>	540
<i>Infantis recens nati</i> regimen	491
<i>Infantium recens natorum</i> excoiatio ob loti acredinem, ut curetur	492
<i>Infantium nutrimentum</i> lac maternum palmarum præcipit reliquis omnibus	493
Lac maternum quibus in casibus non convenit	492
<i>Infanti</i> quando pulicula exhibenda	ibid.
<i>Instrumenta chymica</i> describuntur	520
<i>In-</i>	

Rerum & Materialiarum.

<i>Intestinorum marasmi</i> Signa	310.
<i>Ischiadicus dolor</i>	542. 571. 574
<i>Julepus vitalis simplex</i>	583
<i>Julepus vitalis compositus</i>	ib.
<i>Jupiter diaphoreticus</i>	589
<i>Luscula consumata</i>	623
<i>Lura consumata viperarum.</i>	389

L

L <i>Aboriosa vite intermissio</i> frigidum induit habitum	445
<i>Lac</i> & omnia lacticia vitentur in mensium sup- pressionem	436
<i>Lac</i> inter acidum temperantia & destruentia primas des obtinet	417
<i>Lac</i> est alimentum medicamentosum	ib.
<i>Lactis</i> utilitates	ib.
<i>Lac</i> maternum quando infanti exhibere non con- ducit	492
<i>Lac</i> nullum convenientius materno	ib.
<i>Lac</i> maternum ante tertium diem infanti non exhiben- dum	ib.
<i>Lactis</i> laudabilis requisita	499
<i>Lac</i> pravam quale?	ib.
<i>Lactis</i> laudabilis proba	ib.
<i>Lac</i> laudabile ut inculpetur	ib.
<i>Lac</i> copiosum occultat acidum	500
<i>Lac</i> cur citò acescat	ib.
<i>De lactis coagulatione</i>	493
<i>Signa & Cause</i>	ib.
<i>Prognosis</i>	ib.
<i>Curatio</i>	ib.
<i>Curatio juxta Vulgares</i>	494
<i>Quare improbat</i>	ib.
<i>Lac</i> copiosum è mammis effluens, partum imbecil- lem & hinc motum abortus indicat	482
<i>Lactis</i> coagulationem impediunt lentes in pulvem de- coctæ & mammis applicatæ	ib.
<i>Lactis</i> coagulatio quare non comprehendatur sub mam- marum inflammatione	493
<i>Lac</i> nimia copia abundans quomodo à matre possit exugri	ib.
<i>Lac</i> , quo artificio exugatur, ubi papillæ, non satis patent & satis non se extendunt	ib.
<i>Lac</i> coagulatum dissolventia remedia interna	494
<i>Externa</i>	ib.
<i>Ad lactis coagulationem</i> in mammis præsentaneum remedium est mentha succus, si eo calidè fove- antur mammarum	ib.
<i>Ad lactis coagulationem</i> mammis inunctio Authoris experta	ib.
<i>Lac</i> in mammis quoties caseosam coagulationem nan- ciscitur, corrumpitur & accersit inflammatorium tumorem & apostemationem indubiè parit	ib.
<i>Lac</i> in mammis coagulatur & caseatur ab acido	493
<i>Lactis</i> defectus corriguntur diætæ	ib.
<i>Lac</i> ficulneum summè acidum est & hoc caseantes utuntur coaguli hædini defectu pro lactis coa- gulatione	494
<i>Lac</i> Sulphuris	571
<i>Lac</i> asinum confutatur	386
<i>Caprinum</i>	ib.
<i>Humanum</i> in febre hæctica	ib.
<i>Lac</i> perlarum in febre hæctica	388
<i>Lactis</i> usus in dysenteria an conveniat	261
<i>Lacryma</i> hypochondriacis convenit	283
<i>Lapis bezoar</i> alexipharmacus est	369
<i>Lapides</i> , vitrum, carbones &c. cur devorentur	567
<i>Lasa ventriculi coctio</i> quid?	208
<i>Ejus</i> Signa	ib.
<i>Causæ</i>	ib.
<i>Prognosis</i>	ib.
<i>Curatio</i>	ib.

<i>Laudanum hyssericum</i> Authoris	473
<i>Lenitivum</i> Authoris	28
<i>Laudanum opiatum</i>	550. 605 625
<i>Leniticum</i> ciēt menses	437
<i>Lentigines</i>	583
<i>Leporis vulva</i> exsiccata valet contra sterilitatem	462
<i>Lepra</i>	593
<i>Lichenis</i> extractum in uteri suffocatione efficax	473
<i>Ejus præparatio</i>	ib.
<i>Lienis marasmi</i> Signa	380
<i>Limaces montana</i> in febre hæctica utiles	384
<i>Ligatura inter conjuges</i> quid	457
<i>Quomodo fiat</i>	ib.
<i>Ligatura ut liberantur conjuges</i>	ib.
<i>Linimentum</i> in mammarum fissuris	497
<i>Lingæ tumor</i> quid?	137
<i>Ejus</i> Signa	ib.
<i>Prognosis</i>	ib.
<i>Curatio</i>	ib.
<i>Lienteria & Celiaca</i> quid	342
<i>Ejus</i> Signa	343
<i>Veterum</i> causæ	ib.
<i>Juxta</i> Authorem	ib.
<i>Prognosis</i>	ib.
<i>Veterum</i> curatio	ib.
<i>Juxta</i> Authorem	244
<i>Lingæ frænum</i> quomodo in infantibus præscienden- dum	142
<i>Linguam</i> quam loquerentur infantes, nullam edocti	128
<i>Historia super hoc</i>	ib.
<i>Lipothimia</i> quid?	197
<i>Ejus</i> Signa	ib.
<i>Veterum</i> causa	ib.
<i>Juxta</i> Authorem	188
<i>Prognosis</i>	ib.
<i>Veterum</i> curatio	ib.
<i>Juxta</i> Authorem	ib.
<i>Liquor</i> in aurium surditate	131
<i>Ad visus</i> imbecillitatem	123
<i>Liquor Hollerii</i> in Mania	80
<i>Liquor absynthii</i>	388
<i>Liquor fellens</i> est causa occasionalis febrium	331
<i>Liquor nutritius</i> febres producere valet	360
<i>Liquor preciosus</i>	614
<i>Liquor</i> ad retentionem urinæ	605
<i>Liquor mirabilis</i> pro tinea	604
<i>Lithargyrium</i>	587
<i>Loci vallocelli</i> an uterus dicantur	477
<i>Lixivium benedictum</i> Mynsicht	299
<i>Lixivium diureticum</i> Authoris	ib.
<i>Logis</i> variis linguis dæmoni tribuunt	79
<i>Potius</i> Diabolo, quàm Deo tribuunt	ib.
<i>Lues venerea</i>	554. 576. 577 579. 582. 583. 584. 592
<i>Lugdunensium mulierum</i> furore uterino correptarum historia	464
<i>Lucretius</i> pro poculo amatatorio in rabiem incidit	82
<i>Lumbricorum terrestrium oleum</i> , efficax est ad papil- larum fissuras	497
<i>Lura</i> calcinationes	586
<i>Lutandi instrumenta</i> varij modi.	521
<i>Luxuriosi</i> cur salaces dicuntur	531
<i>Lupus</i>	589

M

M <i>Agisterium</i> coralliorum	568
<i>Caranij humani</i>	569
<i>Gemmarum</i>	569.
<i>Marehasite</i>	573.
<i>Mamma</i> nec nimis vastæ, nec nimis parvæ, optimum lac habent	491.

Mamma

Index

<i>Mamma</i> , si calidè foveantur succo menthæ lactis coagulatio in iis resolvitur.	294.	<i>Juxta Authorem.</i>	89
<i>Mamma</i> si ob lac coagulatum indurentur & doleant, <i>sambuci</i> 2006. linteo obvolutæ tum & calidè quousque perferre poterit mulier, singulis horis iis applicetur, lac resolvit & ab inflammatione præservat.	494.	<i>Melancholia hypochondriaca</i> quid.	273
In <i>Mammis</i> si lac nimia copiâ abundet, an vena secanda?	493.	<i>Ejus signa.</i>	274
Minuendus cibus & potus.	ibid.	<i>Veterum causa.</i>	ibid.
<i>Mammarum</i> inflammatio.	494	<i>Juxta Authorem.</i>	ibid.
<i>Mammæ</i> nil aliud sunt, quàm corpusculorum glandulorum quam plurimorum perexiguorum congeries.	ibid.	<i>Prognosis.</i>	276
<i>Mammæ</i> cur grandiora vasa receperint.	ibid.	<i>Veterum curatio,</i>	281
<i>Mammæ</i> omnes cujuscumque generis succos recipiunt.	ibid.	<i>Juxta Authorem.</i>	ib.
<i>Mammæ</i> cur frequentius inflammatoriis tumoribus tententur.	ibid.	<i>Melancholici</i> cur fiant apoplectici.	283
<i>Mammarum</i> inflammatio, cur in puerperis potissimum generentur.	ibid.	<i>Melancholia hypochondriaca.</i>	565. 566. 574. 591
<i>Signa.</i>	ibid.	<i>Memoria imbecillitas.</i>	546
<i>Vulgarium causa.</i>	ibid.	<i>Melancholia.</i>	552. 568. 585. 588.
<i>Juxta Authorem.</i>	ibid.	<i>Mel</i> vitetur in febre hæctica.	395
<i>Causa interna & externa.</i>	ibid.	<i>Medicamenti</i> definitio.	535
<i>Mammarum</i> inflammationem erysipelatousam, dedematousam & scirrhouam, quare non admittit <i>Author.</i>	ibid.	<i>Quotuplex.</i>	536
Ad <i>Mammæ</i> ab Utero maximus est consensus & confluxus.	ibid.	<i>Circa</i> quid versatur chymia.	537
<i>Prognosis.</i>	495	<i>Menstrui sanguinis</i> definitio, divisio & subdivisio.	528
<i>Curatio juxta Vulgares</i> juxta authorem.	ibid.	<i>Menstrua Alba.</i>	598
<i>An vena secanda.</i>	ibid.	<i>Menstrua retenta.</i>	542. 546. 548. 565. 574. 591. 592
<i>An purgatio convenit.</i>	ibid.	<i>Menstrui sanguinis</i> synonyma.	436
<i>Indicatio quæ apud Vulgares.</i>	ibid.	<i>Menstrui sanguinis</i> definitio.	ibid.
<i>An frigida & repellentia mammis applicanda.</i>	ibid.	<i>Quos usus Galenus ipsi tribuit.</i>	ibid.
Ad <i>Mammarum</i> inflammationem, varia remedia interna.	ibid.	<i>Menstruus sanguis</i> cur flores appellatur.	ibid.
varia remedia externa.	ibid.	<i>Menstruales purgationes</i> cur in fœminis tantum fiant.	ibid.
<i>Manna</i> potabilis, vulgò Aqua angelica.	505.	<i>Menstruales purgationes</i> an sanguinis quantitati, ut placuit Galeno adscribendæ.	ibid.
<i>Magisterium Cordiale.</i>	614.	<i>An à quantitate & qualitate simul procedat.</i>	427
<i>Magisterium perlarum.</i>	615.	<i>An à qualitate solâ.</i>	ibid.
<i>Magisterium Hyacinthinum.</i>	ibid.	<i>Menstrua purgationes</i> fiunt in mulieribus, quia diminutam habent insensibilem transpirationem.	ibid.
<i>Manna a Aluminis.</i>	ibid.	<i>Cur</i> nullo, vel paucio tententur menstruo viragines & rustica mulieres.	ibid.
<i>Mania</i> quid.	68.	<i>Menstrua</i> non sunt fœtus alimentum.	ibid.
<i>Differt à Demoniaco.</i>	ibid.	<i>Menstruus sanguis</i> an sit virulentus.	ibid.
<i>Febre</i> non laborat.	69.	<i>Quæ</i> mulieres menstruo sanguine innoxie destituuntur.	ibid.
<i>pars affecta.</i>	70	<i>Menstrua purgatione</i> cur puellæ careant.	447
<i>Ejus signa.</i>	71	<i>Menstruus sanguis</i> cur in puellis non generatur.	ibid.
<i>Veterum causa.</i>	72.	<i>Gravidis</i> cur menstrua deficient.	ibid.
<i>Juxta Authorem.</i>	73.	<i>Menses in gravidis</i> , an fœtus sint alimentum.	ibid.
<i>Prognosis.</i>	74.	<i>Menses in gravidis</i> per quas vias aliquando fluant.	ibid.
<i>Veterum Curatio.</i>	ibid.	<i>Menstruorum mulierum</i> effectus circa res externas.	433
<i>Juxta Authorem.</i>	75.	<i>Mensium defectus</i> multorum morborum causa est & quinam sint illi.	ibid.
<i>Mania.</i>	557. 560. 588.	<i>Menstruus sanguis</i> an noxius & quare.	ibid.
<i>Marchasita</i> natura & species.	578.	<i>Menstruus sanguis</i> an noxius propter agitationem quæ fit in corpore, cum evacuat.	ibid.
<i>Maresmus</i> in tres species dividitur.	379.	<i>An</i> propter ejus sæculentiam.	ibid.
<i>Mars</i> ex quibus principiis constat.	286.	<i>An</i> propter sanguinis mordacitatem.	ibid.
<i>In chalybem</i> transmutatio.	ibid.	<i>Menstrui sanguinis</i> noxarum vera causa.	ibid.
<i>Martialia medicamenta</i> in decoctione depravata utilia.	447.	<i>Menstrui sanguinis</i> illinctu curantur verrucæ.	ibid.
<i>Martis vitriolum</i> in uterina suffocatione confert	474	<i>Ex Menstruo sanguine</i> virus tabificum elicitur, quod longâ enecat morâ absque eo, quod corrosivum sit,	ibid.
<i>Mecominum</i> quid.	42	<i>Quæ</i> mulieres non habent menstruum fluxum.	434
<i>Medici otiosi</i> in Pharmacopoliis.	479	<i>Cur</i> viragines.	ibid.
post se scholam cavensem trahunt.	183	<i>Cur</i> vetula.	ibid.
<i>Medicus physicus.</i>	ibid.	<i>Cur</i> morbo laborantes.	ibid.
<i>Medici</i> assimilantur <i>Monachis Prædicatoribus.</i>	184	<i>Mulieres</i> sunt nonnullæ quibus nunquam fluunt menses absque sanitatis incommodo.	ibid.
<i>Melampodium.</i>	77	<i>Mensium</i> imminutio quid?	ibid.
<i>Melancholia</i> quid?	83	<i>Mensium</i> fluxus dum in juvenculis incipit singulorum mensium series ad unguem non observatur	ibid.
<i>Ejus signa.</i>	84	<i>Menses</i> quibus præmaturè fluere incipiunt, in his plerumque eò citius cessant.	ibid.
<i>Veterum causa.</i>	85	<i>Mensium suppressionis</i> signa.	ibid.
<i>Juxta Authorem.</i>	ibid.	<i>Menstruorum</i> encomia quæ prædicantur.	433
<i>Prognosis.</i>	87	<i>Menstrua</i> quo tempore incipiant, & quo desinant.	428
<i>Veterum curatio.</i>	88		

Rerum & Materialiarum.

- Mulieres albae* cur copiosiores habeant menses, nigrae vero pauciores. *ibid.*
- Mulieres* quae pepererunt, an faciliores habeant menses. *ibid.*
- Menstrualis fluxus*, cur tempus definitum stabiliri non potest. *ibid.*
- Menstruare* vitæ sunt virgines 5. 6. 7. 8. & 11. annorum. *ibid.*
- Menses* in virginibus p. n. fluentes, brevioris vitæ ut plurimum signum esse solet. *ibid.*
- Menstrua purgatio* mulieribus perseverat, ut plurimum usque ad 45. annum. 428.
- Quandoque sed raro ad occiduam usque ætatem. *ibid.*
- Mulieres* cur quædam citius & crebrius, aliæ tardius menstrua pariantur. 428
- Menstruorum quantitas* vel paucitas unde pendeat. *ibid.*
- Menstrui fluxus* an luna sit causa. 429
- Menstruum lunare tributum* appellatur. *ibid.*
- Menstrui fluxus periodici* causa. 429
- Menstrua* cur statim temporibus & per certas periodos fluant, *Authoris* sententia. 430
- Menstruus sanguis* cur primis fluxus diebus magis est impurus, quam in subsequendis. 431
- Menstruali* excretionem instante, quare fervor æstus, uteri distentio, & dolores qui ad lumbos usque protenduntur, persentiantur. *ibid.*
- Menstrualis purgatio*, qua de causa per uterum instituitur. *ibid.*
- Menstrua* simia patiuntur. *ibid.*
- In *Mensium suppressione* venus utilis & quare. 436
- In *Mensium suppressione* locus affectus, sunt vasa uteri & imprimis rami inferiores arteriæ hypogastricæ, veris ipsius non exclusis. 435
- Mensium suppressionis causa*, an frigida & sicca uteri intemperies. *ibid.*
- Causa*: *Causa remota*. *ibid.*
- Causa* propter quam menstrua supprimuntur, sunt ex uteri vel sanguinis vitio. *ibid.*
- Mensium suppressionis causa* ex uteri vitio. *ibid.*
- Mensium suppressionis causa* ex sanguinis vitio. *ibid.*
- Menses* cur sæpe per inconvenientia loca exitum quaerunt. *ibid.*
- Menses*, ut ex nimia sanguinis crassitie & glutinositate supprimantur. *ibid.*
- Mensium suppressio* ut aëris frigidioris susceptione in uterum, mensibus fluentibus contingat. *ibid.*
- Menses*, ut refrigeratio supprimat. *ibid.*
- Menses* quare voracibus mulieribus supprimuntur *ibid.*
- Menses actu fluentes*, quomodo aquæ frigida ingurgitatio sistat, *ibid.*
- Menses* potentissime supprimunt, passiones malignæ animi. *ibid.*
- Mensium fluxus* ut per gaudium & moderatam iram promoveatur. *ibid.*
- Menses*, ut terror, pavor, timor cohibeant *ibid.*
- Mensium suppressio* est lerna malorum & veluti urna Pandora. 435
- Ex *Mensium suppressione* omnes mulierum affectus, ut plurimum pullulant. *ibid.*
- Mensium suppressionis prognos*. *ibid.*
- Mensium suppressio inveterata*, quos morbos procreet. *ibid.*
- Mensium suppressiones* ultra sex menses insanabiles censentur. *ibid.*
- Mensium suppressio* à vasorum obstructione & angustia quare difficulter curentur. 436
- Mensium suppressio*, quæ ex proprio uteri affectu nascitur, an omnium pessima. *ibid.*
- Mensibus suppressis*, cur mulieres sæpe fiunt hirsutæ, barbæ & virilem contrahunt habitum. *ibid.*
- Mensium obstructio*, quæ oritur ex præpostero sanguinis fluxu, cur minus periculosa. *ibid.*
- Menses naturaliter fluentes* à multis morbis præferunt. *ibid.*
- In *Mensium obstructione* diæta qualis observanda *ibid.*
- Menstruis instantibus* vel fluentibus, cur manuum vel pedum in aquam frigidam immersio vitanda. *ibid.*
- Mensium obstructionis curatio*. *ibid.*
- In *Mensium suppressione*, maxime conducit jus cicerum rubrorum cum croco & multo petroselinæ. 437
- Utilia sunt sceniculum & asparagus. *ibid.*
- In *Mensium suppressione* veneris usus commendatur. *ibid.*
- Venus ut conferat. *ibid.*
- In *Mensium suppressionis* curatione, an in omnibus menstrua provocare tentandum, & in quibus non. *ibid.*
- Menses* cientibus frustra utuntur, si ventriculus sit repletus cruditatibus acidis. *ibid.*
- In *Mensium suppressionis* curatione, an vomitoria utilia & quare. *ibid.*
- Menses* cientis pilulæ specificæ. *ibid.*
- In *Mensium suppressione* pulvis cachecticus miræ efficacit. *ibid.*
- In *Mensium obstructione* pulvis purgans. *ibid.*
- Mensium instantium signa*. *ibid.*
- Menses* per triennium suppressos, ad ordinem redegit *Author* medicamento mercuriali. 438
- Menses* cientibus quo tempore utendum. 437
- Menses* cientia remedia, cur in Plenilunio utendum. *ibid.*
- Menses* cientis egregius syrupus. *ibid.*
- Menses* provocantia medicamenta qualia debeant esse. *ibid.*
- In *Mensibus* cientis optimum & eximium remedium est myrrha. *ibid.*
- Menses actu fluentes*, frigore, tristitia, terrore subito suppressos, revocat spiritus salis armoniaci. 439
- In *Mensium actu fluentium suppressione*, remedium expertum. *ibid.*
- In *Mensibus suppressis* si vitium in ipso utero lateat, ut cognoscatur. *ibid.*
- In *Mensium suppressione* Balneum. *ibid.*
- Suffragium egregium. *ibid.*
- In *Mensium suppressione* pessaria. *ibid.*
- Diu in utero quare non relinquenda pessaria. *ibid.*
- In virginibus adhibere non convenit *ibid.*
- Veneris appetentiam excitant. *ibid.*
- In *Mensium suppressione* an vena secanda. *ibid.*
- Negative pronunciat *Author*. *ibid.*
- Mensium fluxus*, tempus est quod biduum vel triduum ducat & postmodum cessat. *ibid.*
- Mensium fluxus*, diuturnior est in fœminis mollibus & albis, quam in duriusculis & quare. *ibid.*
- Mensium fluxus nimius*. 446
- Mensium nimij fluxus signa*. *ibid.*
- Mensium nimium fluxum* quæ symptomata committantur. *ibid.*
- In nimio mensium fluxu an ex uteri fundo, an ex ejus cervice profluat cognoscatur. *ibid.*
- Mensium nimij fluxus causa*. *ibid.*
- Mensium fluxus nimius*, ut plurimum in sanguine inquirendus est. *ibid.*
- Rarius ab utero pendet. *ibid.*
- Mensium nimij fluxus*, à sanguine pendentis variæ causa. *ibid.*
- Mensium fluxus immodici causa* proxima & immediata est à sola venarum præternaturali aperture. *ibid.*
- Causa mediata. *ibid.*
- Prognosis. 440
- Mensium omne profluvium immoderatum* quare est periculosum. *ibid.*
- Mensium profluvia*, quæ ex partu grandiore sunt in minus periculosa, quam si fœtus abortici causa fiant. *ibid.*
- In

Index

In <i>Mensium</i> fluxu immodico, <i>Dieta</i> qualis?	ibid.	<i>Messalina</i> Imperatrix effrenata & inaudita libidinis mulier.	455
In <i>Mensium</i> nimio profluvio <i>curatio</i> quare non procuranda.	ibid.	<i>Milesiarum virginum</i> furore uterino correptarum historia.	465
<i>Mensium</i> nimiorum <i>curatio</i> .	ibid.	Quomodo curata.	466
In <i>Mensium</i> nimio fluxu, an hydragoga convenient	441	<i>Metallorum</i> nomina.	521
442.		<i>Metallorum</i> & <i>mineralium</i> nomina.	601. 521
<i>Mensium</i> albus fluxus quid?	443	<i>Minium</i> .	587
<i>Mensium</i> fluxui albo an solæ mulieres, quæ virum passæ sunt, sint obnoxia.	ibid.	<i>Monachus</i> festivus pro arcendâ quartanâ schedulam vetulæ consignat.	347
An <i>Mensium</i> fluor albus, aliud sit vitium, à decoloratione mensium.	ibid.	<i>Morbus</i> pilaris.	496
A <i>Mensium</i> flore albo nullæ ætates sunt immunes.	ibid.	Ejus etymon.	ibid.
<i>Mensium</i> albus fluxus nullam observat periodum	444	An sit verus pilus, qui è mammis extrahitur.	ib.
<i>Mensium</i> fluxus albus à gonorrhœâ differt.	ibid.	Negat <i>Author</i> .	ibid.
Circa <i>Mensium</i> fluxum album error <i>Mercurialis</i> .	ibid.	<i>Aristotelis</i> sententia de hoc pilo.	ibid.
<i>Mensium</i> fluxus albus, seu fluor muliebris, ut à materiâ purulentâ differat.	ibid.	Hanc <i>Author</i> refutat.	ib.
<i>Menses</i> decolores, à mensium fluxu albo differunt.	ibid.	<i>Authoris</i> sententia.	ibid.
<i>Mensium</i> fluor albus, ut à pollutione nocturna differat.	ibid.	<i>Morbi</i> pilaris signa.	ibid.
<i>Mensium</i> fluxus albi, signa.	ibid.	Causa.	ibid.
<i>Mensium</i> fluxus albi causa immediata.	ibid.	Prognosis.	ibid.
<i>Mensium</i> fluorem album comitantia symptomata.	445	Curatio.	ibid.
<i>Mensium</i> fluiori albo, cur salaces mulieres obnoxia.	ib.	In <i>Morbi</i> pilaris curatione abstinendum à frigidis & repellentibus.	ibid.
<i>Mensium</i> fluor albus, cur diuturnus.	ib.	<i>Morbus</i> virginus.	467
<i>Mensium</i> fluor albus, quibus familiaris.	ibid.	Synonyma.	ibid.
<i>Mensium</i> fluioris albi Prognosis.		Cur febris alba dicitur?	ibid.
Curatio.	445. 446.	Cur chlorosis?	ibid.
In <i>Mensium</i> fluxu albo, <i>Dieta</i> .	445	Cur febris virginea?	ibid.
An in <i>Mensium</i> fluore albo, astringentia convenient & quare?	ibid.	Cur Icterus albus?	ibid.
In <i>Mensium</i> fluore albo potus sit in paucâ quantitate.	ib.	Cur pallidus virginum color?	ibid.
In <i>Mensium</i> fluore albo, menstrua ne provoces.	ib.	Tota corporis œconomia in hoc affectu pervertitur	ibid.
In <i>Mensium</i> fluore albo quâ ratione venus noceat.	446.	<i>Morbus</i> virginus quibus stipatur symptomatibus	ibid.
In <i>Mensium</i> fluore albo, curationem stomachi, quare maximè habenda ratio?	ibid.	<i>Morbi</i> virginei definitio.	ibid.
In <i>Mensium</i> fluorem album non ruit plethorica mulier nisi prius cachexia corripiatur.	ibid.	Signa.	ibid.
In <i>Mensium</i> fluioris albi curatione, an vena secanda.	ib.	Causæ internæ & externæ.	ibid.
In <i>Mensium</i> fluxus albi curatione, cautè propinanda sunt purgantia, aut omnimodò omittenda.	ibid.	Prognosis.	ibid.
In <i>Mensium</i> fluore albo, purgantibus, quare emetica præferenda?	ibid.	Curatio juxta vulgares.	ibid.
Emetica in hoc casu, cur post pastum exhibenda?	ibid.	Juxta <i>Authorem</i> ,	ibid.
<i>Menstruum</i> ad extrahenda essentias resinosas.	615	In Morbo virgineo, cur ab exercitiis difficilior fiat respiratio?	468
<i>Menstruum</i> ad extrahendas vegetabilium tincturas.	ibid.	Laxitudinis spontaneæ causa.	ibid.
<i>Mentha</i> lac coagulatum dissolvit.	494	<i>Morbus</i> virginus ut differat à suffocatione ab utero.	ibid.
<i>Mentha</i> succus, si eo calidè foveantur mammae, lac in eis coagulatum resolvit.	ibid.	A Melancholia.	ibid.
<i>Mentha</i> lac coire, densarique in caseum non patitur, si ejus folia in lac immergantur inò si coagulatum erit, succi ejus guttas aliquot, si instilles, solvitur & in pristinam formam redit.	ibid.	Ab Epilepsia.	ibid.
<i>Mentastrium</i> à congressu vaginæ uteri immixtum, conceptum impedire dicunt.	449	Qualis dieta observanda.	ibid.
<i>Meretrices</i> cur non concipiant?	450	In hydropem interdum mutatur.	ibi.
<i>Mercurius</i> ex quibus constat principiis.	580	An vena secanda?	469
<i>Mercurius</i> Dulcis.	575. 582	Vomitorium confert.	ibid.
Diaphoreticus.	616. 583	Vinum martiale in hoc affectu utile.	ibid.
Cat arcticus.	ibid.	In Morbo virgineo cachetici pulveris Dotes.	470
Correctus.	ibid.	In Morbo virgineo, cautiones observandæ, circa martialium usurpationem.	469
Diaphor. <i>helmontij</i> ?	624. ibid.	In Morbo virgineo sudores quando conveniunt.	470
Paracelsi	ibid.	In Morbo virgineo pulvis specificus.	470
Albus Præcipitatus.	582	In Morbo virgineo efficax balneum & ejus descriptio.	ib.
Sublimatus.	ibid.	In Morbo virgineo, licet rubicundior fieri incipiat virgo, non desistendum à remediis.	ibid.
<i>Mercurius</i> ex Antimonio.	616.	<i>Monachus</i> , mulier & Gallus post coitum non mærent.	90
<i>Mercurialis</i> aqua ad ulcera cervicis uteri.	482	<i>Morbus</i> sacor V. Epilepsia.	
<i>Mercurius</i> vivus in difficili partu, est experimentum fidum.	491	Mola etymon.	485
<i>Mercurialium</i> pilularum dote	479	Mola definitio.	ibid.
		Molarum differentia.	ibid.
		Mola an vitâ donata.	ibid.
		Mola ut ab hydropem distinguatur.	ibid.
		Mola signa.	ibid.
		Sunt quatuor.	ibid.
		A Mola, ut fœtus verus distinguatur.	485
		Mola	

Rerum & Materialiarum.

<i>Mola</i> difficulter cognoscitur præsertim si cum foetu	
conjuncta est	486
<i>Causæ juxta vulgares</i>	ibid.
<i>Juxta Authorem</i>	ibid.
<i>Prognosis</i>	ibid.
<i>Mola</i> quare periculosus affectus	ibid.
<i>Mola</i> si <i>hydrops</i> jungatur, quare fere lethalis est	ibid.
<i>Molam</i> nullum animal, excepta muliere, concipit	
aut gerit teste <i>Aristotele</i>	ibid.
<i>Molæ Curatio</i>	ibid.
<i>Diætæ</i>	ibid.
Ad <i>Molam</i> præcavendam quid mulieri agendum	ibid.
<i>Molæ generandæ</i> cur frequentior coitus dat ansam	ibid.
<i>Molâ cognitâ</i> venæ an sectio conferat	ibid.
An purgatio	ibid.
<i>Molam</i> excludens <i>clyster</i>	ibid.
<i>Molam</i> excludentia remedia	ibid.
<i>Molam</i> excludens <i>peffus</i>	487
Post <i>Molam</i> exclusam succedens hæmorrhagia ut lista-	
tur	ibid.
<i>Motus</i> hypochondriacis prodest	284
<i>Historia</i>	ib.
<i>Motus</i> definitio ab <i>Arist.</i>	322
<i>Morphæa</i>	563
<i>Mulieres</i> cur quando prægnantes sunt, alacrius &	
avidius comprimuntur	431
<i>Mulier</i> cur in animalium genere, sola gravida dele-	
tabilius marem admittit	ibid.
<i>Mulier</i> optimè materiæ primæ comparatur	ibid.
<i>Mulieres</i> gravida cur majorem sentiant in coitu volup-	
tatem, quàm vacuæ	ib.
<i>Mulier</i> quæ pepererunt, cur faciliores menses ha-	
bent	430
<i>Mulieres</i> salaces cur fluori albo obnoxie	445
<i>Mulieres</i> morbose menstruis quare careant.	427
<i>Mulieres</i> albæ copiosiores habent menses, nigre verò	
pauciores	ibid.
<i>Mulieres</i> cur quædam citius & crebrius, aliæ tardiùs	
menstrua patiantur	ibid.
<i>Mulier</i> menstruosa speculum maculat	82
<i>Myrrha</i> optimum & egregium est uterinum mensibus	
ciendis aptum	438
<i>Myrrha</i> in malignis febribus puerperarum utilis	ibid.
<i>Myrrha</i> oleum ad papillarum efficax	497
Ejus pacandi modus	ibid.

N

N ævi materni unde	415
<i>Narium hæmorrhagia</i> quid?	133
Ejus signa	ibid.
Veterum causæ	ibid.
<i>Juxta Authorem</i>	ibid.
<i>Prognosis</i>	ibid.
Veterum Curatio	ibid.
<i>Juxta Authorem</i>	ibid.
<i>Narcoticorum</i> effectus	550
<i>Nasalia</i> quid?	472
<i>Nausea</i> & vomitus quid?	230
Ejus signa	231
Veterum causæ	232
<i>Juxta Authorem</i>	ibid.
<i>Prognosis</i>	ib.
Veterum Curatio	233
<i>Juxta Authorem</i>	ibid.
<i>Neapolitani</i> quia salaciores sunt, visum amittunt	119
Cur affectione hypochondriacâ laborant	283
<i>Vulgo dicuntur</i> Magna Foglie	ib.
<i>Neapolitanorum</i> horti cur fertiles	562
<i>Nepenthes</i> quercetani	500
<i>Nephritis</i> quid?	303
Ejus signa	304
Veterum causæ	ib.
<i>Juxta Authorem</i>	306
<i>Prognosis</i>	307

Veterum curatio

<i>Juxta Authorem</i>	309
<i>Noctambulus</i> v. somnambulus	
Non omnia mala à Dæmone dependunt	79
<i>Nitri</i> varia nomina,	561
Quid sit <i>nitrum</i>	560
Ubi maximè abundat	ibid.
Calidum an frigidum sit	ibid.
<i>Nitrum fixum</i> ; diaphoreticum est	106
<i>Nicotiane</i> decoctum	342
<i>Nodus</i> ciens menses	433
<i>Nusis</i> moschatæ essentia fœcunditatem promovet	462
<i>Nutricis</i> bonæ requisita	492
<i>Nutrici</i> qualis diætæ Observanda	ibid.
<i>Nutrix</i> gravida facta, à lactatione abstinere debet	ib.
<i>Nux juglans</i> præservat à veneno	365
<i>Nymphomana</i> v. furor uterinus	

O

O besi cur ad venerem inertes	414
<i>Obesitatis</i> curatæ ciborum frugalitate & abstinencia exemplum	458
<i>Obesitas</i> ciborum frugalitate & abstinencia pluries curata est	ib.
<i>Obesitas</i> , tam respectu viri quàm mulieris quare sterilitatis causa	ibid.
<i>Obesi</i> paucò semine gaudent	ibid.
<i>Obesitas</i> si infœcunditatis sit causa, ut curetur	ibid.
<i>Obesi</i> ut gracilescant	ibid.
<i>Obesitatem</i> quæ minuant	458
Ad <i>Obesitatem</i> tollendam valet potus herbe theæ	ibid.
Ad <i>Obesitatem</i> minuendam motus & vehementiora exercitia profunt	ibid.
<i>Obesitatem</i> producit nimia quies & otium	478
<i>Obesi</i> diarrhæa correpti, emaciantur	ibid.
Ad <i>Obesitatem</i> vomitus lenis & iteratus prodest, ut & purgatiunculæ leniores sæpius exhibitæ	ibid.
In <i>Obesitate</i> tollendâ, cavendum à charhanticis validis	ibid.
Ad <i>Obesitatem</i> tollendam an venæ sectio conveniat	ib.
<i>Obese mulieres</i> quare parum vel nihil menstruant	459
Ad <i>Obesitatem</i> tollendam quare nimius Veneris usus conferat	ibid.
Ad <i>Obesitatem</i> imminuendam quomodo passionés animi malignæ conferant	459
Ab <i>Obesitate</i> minuendam qualis aër convenit	ibid.
In <i>Obesitate</i> qualis cibus & potus convenit	ibid.
<i>Obstetricis</i> officium	488. 490
Quid ante, in & post partum agere debeat.	490
<i>Obstructio</i>	542. 549. 558. 559. 561. 565. 572. 574. 588 591
<i>Oculi</i> sunt fenestræ viventium	436
<i>Olera</i> frigida in mensium suppressione fugienda	ib.
<i>Oleum</i> ceræ in papillarum exulceratione utile	497
<i>Oleum</i> hyperici in quo radices pimpinellæ fuerint infusæ, efficax est ad papillarum fissuras	ibid.
<i>Oleum</i> Lumbricorum ad papillarum fissuras efficax	497
<i>Oleum</i> Myrrhæ in papillarum exulceratione eximium	ibid.
Ejus parandi modus	ibid.
<i>Oleum</i> ovorum ad papillarum fissuras utile	ibid.
<i>Oleum</i> verbenæ obstructions delet	343
<i>Oleum</i> sagarum	78
<i>Oleum</i> Arsenici	579
Bufonum	597
Cinamomi	548
Coralliorum	564
Menthæ p. d.	540
Mercurii diaphoretici dulcis	586
Perlarum	569
Sacchari	533
Sanguinis humani	595
Senæ	544

Index

Sulphuris	571	Partus difficilis	438
Tartari p. d.	565	Partus instantis signa.	ib.
Vitrioli	557	Ut differat ab abortu	ibid.
Oleum antiposimodicum	625	In Ante & post partum obstetricis officium	488. 489. 490.
Oleum pro viscerum obstructione	ibid.	Partu instante, quare non multum alimentum gra-	489
Opium, ut ex eo parata remedia ad uterinam hæmor-		vidæ est exhibendum	489
rhagiam quantumvis immoderatam omnem ab-		Ante, In, & post partum omnis perflatio & accessus	492
solvit paginam & quomodo	448	aëris frigidi quare arceri debet	492
Opium calidum, an frigidum	557	Partus præternaturalis & difficilis ut cognoscitur	ibid.
Opiata Amati lusitani in lienteria	247	Partus difficilis causæ	ib.
Opiata Anticholerica	245	Prognosis	ibid.
Ophthalmia quid?	107	Curatio	ib.
Ejus signa	ib.	Dietæ	ib.
Veterum causa	108	Partum difficilem comitantia symptomata	ibid.
Juxta Authorem	ib.	Ad partum remedia interna & externa	490
Prognosis	ib.	In Partu ut Mulier & fœtus roborentur	ib.
Veterum Curatio	ib.	Ad Partum facilitandum remedium Authoris expertissi-	491
Juxta Authorem	110	mum	491
Ophthalmia	545. 574. 588. 589.	Ad Partum facilitandum Mercurius est fidum experi-	ib.
Origanum in fluore albo mulierum utile	450	mentum	ib.
Oratio Dominicalis in Epilepsia refellitur	49	Ad Partum difficilem Vomitoria utilissima	16
Ostrea laudantur à Lindano in hæctica febre	384	A Partu si in verendis ulcus, vel excoriatio contigerit,	ib.
Ova sorbilia alvum movent	349	inspergendus pulvis radicis majoris	ib.
Os sapie præparatum ad uteri hæmorrhagiam utile.		Partum difficilem solvi apud pauperes, haustu urinæ	491
Ostioçalla est remedium specificum in fluore albo mu-		mariti sæpe vidit Author	491
lierum		In Partu fortia, ut sabina filix, nonnisi urgente ne-	ibid.
Ovarium sunt testiculi muliebres		cessitate exhibenda quia sterilitatem inducunt	ibid.
Operationum in corpore principium est spirituale.		Passionis hysterica sinonima	470
	P	Passio hysterica ab Helmontio vocatur Asthma me-	ib.
		rinum	ib.
		Passio hysterica ut differat ab Epilepsia	470
		Ut ab Apoplexiâ	ib.
		Ut à lethargo	ib.
		Ut à venenis frigidis assumptis	ib.
		Passionis hysterica symptomata	471
		Signa	ib.
		Signa quæ distinguunt inter præfocam &	ibid.
		inortuam	ib.
		Causa juxta Vulgares	ib.
		Juxta Authorem	ib.
		Passionis hysterica causæ, an semen muliebre & san-	ib.
		guis menstruus p. n. retenta & corrupta	ib.
		In Passione hysterica, unde oriatur constrictio faucium	ib.
		& globus in abdomine	ib.
		Prognosis	471
		Curatio juxta Vulgares	ib.
		Juxta Authorem	472
		Passione hysterica, cur virgines raro corripiantur	ib.
		Passione hysterica correptæ mulieri, cur sternutatio	ibid.
		superveniens bona	ibid.
		Curatio, alia in Paroxysmo alia extra, Paroxy-	ib.
		mum	ib.
		Dietæ qualis	ib.
		Ad Passione hysterica detentas mulieres, vocatus Me-	473
		dicus qua ratione uti debet	473
		Passionis hysterica quomodo seminis & sanguinis men-	ibid.
		strui retentio, possit esse causa	ib.
		Varia remedia	ib.
		Passio hysterica, analogiam habet cum Epilepsia &	ib.
		Apoplexiâ	ib.
		In Passione hysterica, remedia convulsiones motus fe-	ib.
		dantia conferunt	ib.
		Passio hysterica magnam habet similitudinem, cum	470
		syncope catalepsi, Epilepsia & Apoplexia	470
		Passula sunt egregiæ in pthysi	384
		Pasta regalis	ib.
		Perlarum mater, specifica est, in fluore albo mulie-	447
		rum	447
		Pessarium in uteri rhagadibus	482
		Pelvis cur in fœminis amplior quàm in viris	477
		Per-	Per-

Rerum & Materialiarum.

<i>Perdicum pennæ combustæ in paroxysmo histerico ef- ficaces</i>	472	<i>Portulaca</i> dotes	ib.	
<i>Periodorum</i> in febribus investigatur <i>causa</i>	334	<i>Portulago</i> libidinis intemperantiam coërcet	466	
<i>Pestis.</i> 546.549.560.571.572.574.576.583.592.		<i>Potio Vulneraria</i>	626	
<i>Philtrum</i> quid?	80	<i>Potio</i> in immodico mensium fluxu efficax	422	
<i>Ejus signa</i>	81	<i>Potus</i> aquæ vel vini frigidus & <i>potio sorbeti</i> cane pe- <i>Causa</i>	81 <i>ne</i>	364
<i>Prognosis</i>	82	<i>Potus</i> qualis esse debet in mensium obstructione	ib.	
<i>Curatio</i>	ib.	<i>Prisana hordeacea</i> hecticis commendatur	384	
<i>Phrenitis</i> quid? differentia	59	<i>Ponium</i> hellebori	478	
<i>Signa</i>	60	<i>Potus Hippocraticus</i> , vulgò <i>Hippocrasso</i>	20	
<i>Causa</i> veterum	ibid.	<i>Potus</i> chocolatæ	633	
<i>Iuxta Authorem</i>	62	<i>Potus</i> caphè	ib.	
<i>Prognosis</i>	63	<i>Potus</i> Thée	632	
<i>Phrenitis</i>	569	<i>Puelle</i> domi calidiores sunt	70	
<i>Phthisis</i> quid?	183	<i>Puerperarum</i> regimen quale esse debeat	491	
<i>Ejus signa</i>	184	<i>Puerpera</i> Ante ; In ; & post partum, ab omnibus fri- <i>Causa</i> Veterum	186 <i>gidis</i> , tam intra quàm extra corpus omni stu- <i>Iuxta Authorem</i>	187
<i>Prognosis</i>	188	<i>dio</i> custodiantur	491	
<i>Curatio</i> Veterum	ibid.	<i>Situs in lecto</i>	ib.	
<i>Iuxta Authorem</i>	190	Si nimius sanguinis fluxus		
<i>Phthisis</i> 546.571.572		Contingat, quid agendum	491	
<i>Phthisis</i> succedit <i>cachexia</i>	380	<i>Remedium</i> specificum ad hoc	ib.	
<i>Signa</i>	ibid.	<i>Puerperarum</i> victus qualis	491	
<i>Pica & Malacia</i> quid?	16	<i>Pria pismus</i> fæminarum V. furor uterinus		
<i>Ejus signa</i>	ibid.	<i>Priapus cervinus</i> efficax ad sterilitatem	462	
<i>Causa</i> Veterum	ib.	<i>Puerorum</i> morbi	499	
<i>Iuxta Authorem</i>	219	<i>Puerorum</i> recens natorum diæta	ib.	
<i>Prognosis</i>	220	<i>Puerorum</i> recens natorum morbi	ib.	
<i>Curatio</i> Veterum	221	<i>Puerorum</i> mecomium unde	ib.	
<i>Iuxta Authorem</i>	ib.	<i>Quomodo</i> expellatur	ib.	
<i>Pilule de Ammoniaco</i>	286	<i>Lac</i> maternum cur pueris saluberrimum	ibid.	
<i>Pilule Anti-cholericæ</i> Authoris	242	<i>Lactis</i> boni requisita	492. ibid.	
<i>Pilule Antinephriticæ</i>	607	<i>Bonæ</i> nutricis requisita	492	
<i>Pilule Cephalicæ</i>	606	<i>Puerorum</i> Epilepsia, convulsio & pavores	499	
<i>Pilule Dysentericæ</i>	ib.	<i>Horum</i> morborum prognos	ib.	
<i>Pilule ad cynoglossa</i>	74	<i>Curatio</i>	500	
<i>Pilule familiares</i> Authoris	288.606	<i>Varia</i> remedia interna & externa	ibid.	
<i>Pilule ad gonorrhœam</i>	606	<i>Puerorum</i> phthiasi, Tinea, Favis, achores & crusta		
<i>Pilule pro mensium obstructione</i>	607	<i>lactea</i>	ib.	
<i>Pilule Nicolai</i>	625	<i>Causa</i>	ibid.	
<i>Pilule sine cura Cyriaci Werberi</i>	31	<i>Prognosis & Curatio</i>	ib.	
<i>Pilule stomachicæ</i>	625	<i>Puerorum</i> difficilis dentitio	501	
<i>Pilule de succino</i>	ibid.	<i>Puerorum</i> aphtæ	ib.	
<i>Pilule de styrace de le Boë sylvi</i>	174	<i>Aphtarum</i> definitio	ibid.	
<i>Pilule fætidæ</i> majores bisin mense ad 3j. sumptæ, sunt <i>utilissimæ</i> in suffocatione hysterica	474	<i>Causa</i>	ib.	
<i>Pilule in chlorosi</i> efficaces	469	<i>Prognosis</i>	ib.	
<i>Pilularum Mercurialium</i> dotes	458	<i>Curatio</i>	ibid.	
<i>Pilule</i> in suffocatione uteri efficaces	474	<i>Remedia</i> interna & externa	501.502	
<i>Pilule</i> in mensium obstructione efficaces	437	<i>Puerorum</i> icterus	502	
<i>Pisces</i> cur in piscinis feliciùs prolificant cum pluit	415	<i>Causa & prognos</i>	ib.	
<i>Plantarum semen</i> duas habet partes	412	<i>Curatio</i>	ibid.	
<i>Plantas</i> quomodo ex semine progignantur	ibid.	<i>Puerorum</i> tormina ventris	ibid.	
<i>Plantago</i> menses immodicè fluentes, sistit	442	<i>Causa & prognos</i>	ibid.	
<i>Plantaginis syrupi</i> dotes	ib.	<i>Curatio.</i>	ibid.	
<i>Pleuritis</i> quid?	152	<i>Remedia</i> interna & externa	502.503	
<i>Ejus signa</i>	153	<i>Puerorum</i> tussis & Asthma	503	
<i>Causa</i> Veterum	ib.	<i>Causa & prognos.</i>	ib.	
<i>Iuxta Authorem</i>	154	<i>Curatio.</i>	ib.	
<i>Prognosis</i>	ib.	<i>Remedia</i> interna & externa	ib.	
<i>Curatio</i> Veterum	155	<i>Tinctura</i> sulphuris est præstantissima.	ib.	
<i>Iuxta Authorem</i>	ib.	<i>Puerorum</i> alvi fluxus & astrictio.	ib.	
<i>Pleuritis</i> 546.549.559.567.571.574.595.		<i>Causa & prognos.</i>	ib.	
<i>Pæonia radix</i> à Galeno decantata	50	<i>Curatio.</i>	ib.	
<i>Plumbi principia</i>	587	<i>Remedia</i> interna & externa	503.505	
<i>Pocula amatoria</i> maniant, excitant	54	<i>Puerorum</i> calculus urinæ obstructio, ejusque inconti- <i>nentia.</i>	504	
<i>Podagra</i>	541.571.582	<i>Causa & prognos.</i>	ib.	
<i>Poppea</i> infandæ salacitatis mulier	431	<i>Curatio.</i>	ibid.	
<i>Porrum</i> in mensium suppressione convenit	436	<i>Specificum</i> in urinæ incontinentia.	ib.	
<i>Portulaca</i> sanguinem nimis tenuem & fluxilem corri- <i>git</i>	442	<i>Puerorum</i> vermes & lumbrici.	161	
		<i>Lumbrici</i> quid?	505	
			Iii 2 Trium	

Index

Trium sunt generum.	ibid.	Contra vermes Authoris.	607. 212
Signa & causæ.	ib.	Cynoglossæ.	74
Prognosis & Curatio.	ib.	Deati fricius Author	263. 626
Vermes necantia.	ib.	Alius Authoris.	263
Puerorum Intertrigo.	ib.	Crollij.	ib.
Intertrigo quid.	ib.	Pulvis Cachecticus Quercetani.	441
Causæ & prognosis.	ib.	Zvvelferi.	ib.
Curatio.	505. 506	Epilepticus	52. 53
Puerorum atrophia.	506	Haly abbatis.	190
Atrophie definitio.	ib.	Hidropicus.	627
Signa.	ib.	Pulvis in narium hæmorrhagia.	136
Causæ.	ib.	Ad lapidem vesicæ.	627
Prognosis & Curatio.	ib.	Ad Maleficiosos.	ib.
Remedia interna & externa.	506. 507	Nephriticus Authoris.	312
Aqua & pulvis hederæ arboreæ est specificum		Opthalmicus.	120
remedium in atrophia puerorum	507	Pectoralis Michaëlis.	627
Puerorum febres tum intermittentes tum continuæ	ib.	In singultu Authoris.	238
Causæ & prognosis.	ib.	Alius Authoris.	ib.
Curatio & remedia.	ibid.	Pulvis secundinæ in philtro.	83
Crinones seu comedones ut expellantur in in-		Smaragdi?	31
fantibus.	ibid.	Stomachicus Artekmanni.	212
Tabes dorsalis infantilius curatur ter exhiben-		Pulvis mirabilis in retentione mensium.	437
do Castorei ʒj.	ib.	Pulvis contumaces affectiones hystericas sanans.	474
Puerorum variolæ & morbilli.	508	Pulvis in lactis defectu.	492
Variolarum Etymon.	ib.	Pulveris Cachectici dotes in chlorosi.	469
Variolæ quid?	ib.	Pulvis in morbo virgineo sanguinem edulcorans, aci-	
Morbilli quid?	ib.	dum absorbens & spiritus roborans.	ib.
Variolarum apud antiquos nulla fit mentio	508	Pulvis Authoris expertus ad fœtum mortuum expel-	
Signa.	ib.	lendum.	488
Variolarum imminentium signa.	ib.	Pulvis Authoris ad fœtum mortuum expellendum,	
Variolarum præsentium signa.	ib.	usum præcedere debet balneum.	ib.
Quo tempore erumpere solent.	ib.	Psoa.	545
Symptomata quæ ante & post eruptionem va-		Pulvis cachecticus simplex.	342
riolarum solent contingere.	ib.	Pulvis Angelicus seu Algaroth.	575
Causa & prognosis.	ib.	Pulvis Emeticus.	576
Variolæ & morbilli in adultis periculosiores,		Pulvis Iohan. de vigo.	584
sunt quàm in Infantibus.	ib.	Pulvis Marci Cornachini, dictus Cerberus.	574
Variolæ quæ periculosiores.	ib.	Pulvis sympatheticus.	57
Curatio.	509	Pubertatis signa.	428
Dieta qualis esse debeat.	ib.	Pubescunt eodem tempore Mares & Fœminæ &	
Potus sit decoctum hordeicum cornu cervi		quare.	ib.
Usto & scorzonerâ.	ib.	Puberibus cur laxior sit cutis.	ib.
Alvus cautè aperienda.	ib.	Puberibus tam Maribus quàm puellis, cur mutatur	
Vomitoria & clysteres vitanda.	ib.	corporis habitus,	ib.
Præcipitantia omnia in initio variolarum vi-		Cur animi affectus.	ib.
tanda.	ib.	Pumex in nausea & vomitu.	234
Remedia.	ib.	Pulmonis marasmi signa.	380
Myrrha in variolis & morbillis est eximia.	ib.	Pus genitum esse, quomodo cognoscatur	195
In variolis & morbillis saccharum seu magi-		Pus genitum ut effluet efficax cataplasma.	ib.
sterium saturni internè exhibitum, massæ san-		Authoris ad id efficax.	ib.
guineæ & lymphæ aciditatem spirificè com-		Emplastrum benedictum.	
pefcit.	ib.	Ferro aperiendus abscessus.	ib.
In variolis medicamenta subacida semper con-		Putrefactio quid?	533
veniunt	ib.	Pyrethri radix mentes movet.	437
Variolæ an sint confluentes an discretæ opti-		Pyrius pulvis cur tanto impetu erumpat.	561. 562
mè observandum.	ib.		
Variolarum maturatio ut promoveatur.	ib.		
Ut oculi & facies præserventur ne à variolis			
afficiantur.	5105		
Ut nares à variolis præserventur.	ib.		
Ad impediendas folliculas variolarum reme-			
dia.	ib.		
Pulvis arterialis.	599		
Pulvis alexipharmacus.	626		
Pulvis antipleuriticus Authoris.	156		
Alius Authoris.	157		
Pulvis antipleuriticus.	607. 608		
Pulvis Antiepilepticus.	607. 626		
Artriticus Paracelsi.	318		
Asthmaticus Authoris.	164		
Antipodagricus.	626		
Cardiacus.	626		
Cinnaberis nativ. contra vertiginem.	46		

Q	Vies hypochondriacis prodest.	285
Q	Quina essentia salis communis.	561
Q	Quomodo aqua pericardij possit esse febrium oc-	
	casio.	406
Q	Quomodo causæ occasionales febrem producant.	ib.
Q	Quomodo excrementa possint esse febrium occasio-	
	nes.	328
Q	Quomodo humidæ superfluitates possint esse febrium	
	occasiones.	ib.
Q	Quomodo injecta in ventriculum possint esse morbi oc-	
	casiones.	327
Q	Quomodo intelligi debent, spiritum imperum facien-	
	tem sive vitam liberè moveri debere, ut inculpa-	
	tam sanitatem producat in corpore vivente.	325
Q	Quomodo liquor felleus esse possit causa occasionalis	
	febrium.	331

Quomo-

Rerum & Materialiarum.

<i>Quomodo nutrimenti pars possit esse febrium occasio.</i>	336
<i>Quomodo excrementum possit esse febrium occasio.</i>	303
<i>Quomodo sanguis in venis & arteriis contentus, possit esse febrium occasio.</i>	ibid.
<i>Quomodo serum, possit esse febrium occasio.</i>	331

R

<i>Radix asari contra philtum.</i>	82
<i>Radix Rhodia in capitis dolore.</i>	10
<i>Radix solani maniam inducit.</i>	73
<i>Regina tortentorum.</i>	226
<i>Rhabarbari &c.</i>	
<i>Rhabarbari essentia.</i>	388
<i>Ros quomodo febres producat.</i>	330
<i>Ranarum alcalia.</i>	596
<i>Rancedo.</i>	546. 571
<i>Reges tantum chymiam exercebant.</i>	513
<i>Regulus Antimonii simplex.</i>	575
<i>Rotula Cephalica.</i>	628
<i>Rubedo oculorum.</i>	545
<i>Rubinus diaphoreticus.</i>	578
<i>Ex auripigmento.</i>	579
<i>Sulphuris.</i>	572
<i>Rhabarbarum est remedium appropriatum Epati.</i>	446
<i>Anima Epatis vocatur.</i>	ibid.
<i>Rhagades papillarum V. papillarum fissura.</i>	
<i>Roris marini decoctum continuatum ad cachexiam & fluorem album mulierum confert.</i>	447
<i>Roris marinus nobile est remedium in affectibus mulierum.</i>	ibid.
<i>Rosmarini essentia, promovet fecunditatem.</i>	462
<i>Rubie tinctorum radix ciet menses.</i>	437
<i>Rustici cur raro obesi & corpulenti.</i>	453
<i>Ruta semen extinguit.</i>	456

S

<i>Sabina menses provocat.</i>	438
<i>Sabina essentia egregie ciet menses.</i>	ibid.
<i>Sabina in mulierum fluore albo efficax.</i>	447
<i>Sacchari liquor.</i>	563
<i>Saccharum vitetur in febre Hectica.</i>	385
<i>Saccharum pectoris affectibus non convenit.</i>	505
<i>Saccharum seu sal saturni.</i>	588
<i>Sacculus in palpitatione Cordis.</i>	197
<i>Sal Epilepticus.</i>	52
<i>Salis armoniaci natura.</i>	563
<i>Ejus confectio.</i>	ibid.
<i>Sal armoniacum.</i>	616
<i>Sal Coralliorum.</i>	568
<i>Cranij humani.</i>	595
<i>fixum e vegetabilibus.</i>	554
<i>Epilepticus.</i>	52
<i>Gemmae.</i>	561
<i>Jonis.</i>	589
<i>Prunellae.</i>	562
<i>Tartari.</i>	565
<i>Vitrioli.</i>	557
<i>Urinae humanae.</i>	595
<i>Sal volatile sylvij.</i>	26
<i>Sal terram fecundat.</i>	412
<i>Sal aluminosum, fit ex salinis particulis volatilibus & acido.</i>	430
<i>Sal volatile in affectione hysterica efficax.</i>	473
<i>Sal vitrioli in hystericis est specificum,</i>	474
<i>Sal volatile cardui sancti in mammarum inflammatione commendatur.</i>	498
<i>Salaces mulieres uterum semper hiantem & quodam</i>	

<i>ichore stillantem habent.</i>	445
<i>Salaces mulieres cum mensium fluxui albo obnoxiae.</i>	ib.
<i>Sal Tartari.</i>	616
<i>Sanctorum Ecstases.</i>	23
<i>Salernitarum Collegium tyrones cogunt ut jurent in verba Galeni.</i>	3
<i>Sanguis hirci in artemisiae.</i>	
<i>Syrupo sumptos, menses subito suppressus revocat.</i>	437
<i>Sanguinis hirci virtus in mammarum inflammatione.</i>	493
<i>Sanguis nimis tenuis & fluxilis qua ratione corrigatur.</i>	442
<i>Ad Sanguinis nimium profluvium remedia.</i>	400. 564. 598.
<i>Sanguis abundat particulis salinis & sulphureis, quae circulatione summe volatilifantur.</i>	427
<i>Sanguis menstruus an sit philtum.</i>	433
<i>Sanguis menstruus constat sale aluminoso & aluminis analogo.</i>	430
<i>Sanguinis hirci ad pleuritidem praeparatio.</i>	595
<i>Sanguis sputum quid?</i>	175
<i>Ejus signa.</i>	ibid.
<i>Causa veterum.</i>	176
<i>Iuxta Authorem.</i>	177
<i>Prognosis.</i>	ib.
<i>Curatio veterum.</i>	178
<i>Iuxta Authorem.</i>	181
<i>Sanguis Asini in mania.</i>	79
<i>Sanguinis missio a Belzebub inventa.</i>	178
<i>Saturnina remedia in suffocatione uterina utilia.</i>	473
<i>Saturni magisterium, specificum est in mulierum fluxu albo.</i>	447
<i>Satyrum magnae est energiae pro languida & mortua venere confortanda & excitanda.</i>	461
<i>Satyrum duos habet bulbos in radice, unum turgidum alterum flaccidum, ille venerem excitat, hic extinguit.</i>	ibid.
<i>Scabus.</i>	452. 565
<i>Scordium alexipharmacum est.</i>	362
<i>Seminis boni notae.</i>	450
<i>Semen cur non retinetur in mulieribus.</i>	ibid.
<i>Semen ad generationem fetus concurrat.</i>	ibid.
<i>Scutum stomachicum Authoris.</i>	212
<i>Scotus extasi fuisse correptum.</i>	13
<i>Scutum stomachale.</i>	617
<i>Semen quae corrumpant.</i>	ibid.
<i>Semen humanum sale esse imbutum probatur.</i>	462
<i>Seminis etimon.</i>	407
<i>Semen & genitura quomodo differunt.</i>	ibid.
<i>De Semine Zenonis & ejus sectatorum sententia.</i>	ibid.
<i>De Semine opinio Hippoc.</i>	407
<i>refutatur.</i>	408
<i>De Semine sententia Authoris.</i>	409
<i>De Semine opinio Aristotelis.</i>	408
<i>refutatur.</i>	ibid.
<i>De Semine sententia Alberti Magni.</i>	ibid.
<i>De Semine opinio Paracelsi.</i>	ib.
<i>Semen ex duabus substantiis constat, crassamento humido & tenuissima substantia.</i>	410
<i>De Seminis materia Variarum Authorum sententiae.</i>	413
<i>Authoris sententia.</i>	414
<i>Seminis crassamentum quid?</i>	ib.
<i>Semen fatuum & infecundum dicitur.</i>	ibid.
<i>Seminis crassamenti nimia excretio tabem dorsalem producit.</i>	ibid.
<i>Est saluginosum & venerem stimulat.</i>	ib.
<i>Est receptaculum seu vas spiritus formantis.</i>	ib.
<i>Semen an decidat a toto, an ab aliqua parte determinata.</i>	415
<i>Variarum circa hanc rem opiniones.</i>	ibid.

Index

<i>Semen</i> an à Cerebro decidat.	416	<i>Sordes aurium</i> asini in vigiliis.	42
An à <i>spinali medullâ</i> .	417	<i>Spermatis</i> ranarum aqua exterius in inflammatione	
An ab omnibus partibus <i>spermaticis</i> .	ib.	mammarum utilis.	595
An à Corde cerebro & epate.	ibid.	<i>Sperma ceti</i> coagulatum sanguinem dissolvit.	494
An à <i>vasis pampini</i> formibus.	ibid.	In mammarum inflammatione confert.	495
<i>Semen</i> ex quâ materiâ constat.	414	<i>Spiritus</i> compositus in catalepsi. 26. Epilepticus.	52
De <i>Seminis</i> materiâ sententia <i>Galenii</i> .	ib.	Sanguinis humani. ib. Vini compositus.	163
<i>Semen</i> an in solâ testiculorum substantiâ generetur.	417	Vitrioli anti-epilepticus puerorum.	53
<i>Semen</i> est spiritus rerû agendarum scientiâ proditus.	418	Cornu Cerui in mammarû inflammatione utilis.	495
In aëris naturâ consistit.	16	Antiparaliticus.	630
Anima, vitæque vocatur.	ib.	<i>Spiritus vini</i> vim narcoticam continet.	552
In centro nerveo residet.	ib.	Cur sit inflammabilis secus aceti.	ib.
<i>Semen</i> in qua ætate in homine generatur.	419	<i>Spuma venenata</i> duorum draconum.	582
<i>Semen</i> an sit animatum.	ib.	<i>Stamni</i> principia & proprietates.	588. 589
Affirmativa sententiæ argumenta.	ib.	<i>Stercus pavonis</i> .	598
Negativa opinionis.	4	<i>Sterilitas</i> quandoque non uxoris, sed virò vitio ver-	
<i>Semen</i> orane est animatum.	419	tatur.	ibid.
<i>Semine</i> plantarum omnia vivunt.	ib.	<i>Sterilitatis</i> si à viro pendeat signa.	449
<i>Semen</i> quod libet in plantis ab anima conservatur.	40	<i>Sterilitatis</i> causæ nunc à viro nunc ab uxore prove-	
<i>Semen</i> in mulieribus an efficientis, vel materiæ nu-		nunt.	ib.
tritionis rationem habeat.	420	Num quandoque ab utroque.	ibid.
Affirmantium rationes.	ib.	Inveniuntur quandoque conjuges ambo fœcun-	
Ad rationes illas responsio.	ib.	di, & tamen generare non possunt.	
An <i>Semen</i> solum muliebri ad generationem conferat,		<i>Sterilitas</i> an à diversitate temperamentorum conjugum	
nil verò semen virile, ut placuit <i>Cornelio con-</i>		pendeat, ut <i>Galenus</i> voluit.	ibid.
sentino & <i>Densingio</i> .	425	<i>Sterilitatis</i> causæ à mariti parte quænam sit.	450
<i>Semen muliebri</i> ut ad generationem concurrat.	426	<i>Sterilitatis</i> secundarium in viris instrumenta genera-	
<i>Semen plantarum</i> duas habet partes.	417	tioni dicata respiciens quodnam sit?	ibid.
<i>Secundinæ</i> ut extrahendæ.	490	<i>Sterilitatis</i> causæ ex parte uxoris quænam sint?	451
<i>Sirina</i> menstrua patiuntur.	437	<i>Sterilitatis</i> causa est materiæ defectus.	451. 452.
<i>Semicupium</i> ad partum facilitandum.	491	<i>Sterilitatis</i> causa ex parte ovarum, & ovarii.	457
<i>Sennertus</i> opera Dei tribuit Diabolo.	79	Quid materia ex quâ Conformatur fœtus.	ib.
<i>Serpigo</i> .	565. 588	<i>Sterilitas</i> quid.	457
<i>Singultus</i> quid. 235. Ejus signa.	ibid.	<i>Sterilitas</i> non est ejusdem generis.	ibid.
Veterum causæ. ibid. Iuxta Authorem.	236	<i>Sterilitatis</i> signa.	448
Prognosis. ib. Veterum curatio.	237	<i>Sterilitatis</i> signa Antiquorum vana & ridicula.	ib.
Iuxta Authorem.	ibid.	<i>Sterilitatis</i> causa ratione maris, unde petatur.	449
<i>Singultus</i> .	540	<i>Sterilitas</i> unde, cum neuter coeuntium est fertilis.	448
<i>Sitis</i> intenta quid.	222	Si <i>Mulier sit sterilis</i> , ut nullatenus concipere possit, an	
Ejus signa. ib. Veterum causæ,	ibid.	hoc vitium, in marem vertatur hoc à priori	
Iuxta Authorem. ib. Prognosis.	224	perscrutari est impossibile.	ibid.
Veterum curatio. ib. Iuxta Authorem.	225	<i>Sterilitatis</i> manifesta signa. Causa. ibid.	ib.
<i>Spiritus impetum faciens</i> spermaticis partibus inexistentis,		<i>Sterilitatis</i> causæ ex moribus & vitæ actionibus erui	
movendo eos pro organi dispositione, ad		possunt.	ibid.
quod est constitutum, exercitium functionis		<i>Sterilitatis</i> causa potest pendere à constitutione salidâ &	
organi causat.	324	siccâ uteri.	ibid.
<i>Spiritus Alexipharmacus</i> .	363	<i>Sterilitatis</i> signa ex diaboli maleficiis.	ibid.
<i>Species</i> sive differentię contentorum in viventium		<i>Sterilitati</i> à maleficiis ut subveniatur.	457
corpore, esse possunt febrium occasiones.	327	<i>Sterilitas</i> potest oriri ab obesitate, tam viri quàm	
<i>Spiritus Arsenici</i> .	580	uxoris.	452
Ardens saturni. 588. Mercurii albi diaphoretici.	584	<i>Sterilitatis</i> indicium quandoque solet esse evidens.	ib.
Rubri. ib. Salis communis.	590	Contra <i>Sterilitatem</i> secundinæ humanæ pulvis insignis	
Dulcis. ib. Salis Armoniaci.	53	est efficacæ.	462
Tartari. 565. Vini.	552	Contra <i>Sterilitatem</i> balneum.	ib.
Vitrioli. 587. Urinæ humanæ.	595	Alia remedia.	ib.
<i>Spiritus plassic</i> furor vide furor uterinus.		Ad <i>Sterilitatem</i> clyster.	ib.
<i>Spiritus Mercurii dulcis</i> ad ulcera cervicis uteri, ef-		<i>Sterilitatem</i> abigunt thermæ sulphuræ.	ib.
ficax.	482	<i>Sternutatione</i> in apoplexiâ.	17
<i>Spiritus salis armoniaci</i> sanguinis coagulationem dissol-		In Catalepsi.	26
vit	494	<i>Stibium diaphoreticum</i> in mammarum inflammatione	
<i>Spiritus vini camphoratus</i> in mammarum inflammatio-		efficax.	495
ne, exterius convenit.	495	In papillarum fissuris.	467
<i>Somni</i> moderati & immoderati commoda & incom-		<i>Species absorbentes</i> .	629
moda.	436. 446	<i>Species antiepileptica</i> .	ib.
<i>Somnolenti</i> vigilantibus sunt pinguiore.	460	<i>Species anti icterica</i> .	ib.
<i>Somni</i> entomia.	ibid.	<i>Specificum antinephriticum</i> .	630
<i>Solutio</i> quod sit.	552.	<i>Stramonium</i> quid.	113
Quotuplex sit.	ibid.	<i>Sublimatio</i> quid sit.	531. 532
Soli Deo est futura prædicere.	79	<i>Succinum</i> à malignitate præservat.	360
<i>Somnambul</i> quid.	36	<i>Succinum</i> est insigne uterinum & menses provocans.	457
Ejus signa. 37. Veterum causæ.	ibid.	<i>Succinum album</i> in uteri hæmorrhagia utile.	ib.
Iuxta Authorem. 38. Prognosis.	ibid.	<i>Suffimigium</i> ad uteri cervicis ulcera efficax.	482
Authoris curatio.	ib.	<i>Suffimigium</i> in suppressione mensium egregium.	439
		Suffi-	

Rerum & Materialiarum.

Suffitus in Paralyfi.	22	Theriaca Germanorum.	546
Epilepticus.	52	Timor panicus in sanguinis profluvio confert.	442
Suffusio quid.	113	Therma sulphurea & bituminosa in passione hysterica	
Ejus signa.	ib.	maximè profunt.	474
Veterum causæ.	ib.	Therma sulphurea ad sterilitatem abigendam sunt ef-	
Juxta Authorem.	114. & 115	ficaces.	463
Prognosis.	114	Tinctura Alkermes.	608
Veterum curatio.	ib.	Tinctura Bezoardica.	631
Sugillatio quid.	112	Tinctura capillorum.	608. 588. 631
Ejus signa.	ib.	Tinctura Coralliorum rubrorum.	ibid.
Causæ.	ib.	Tinctura Coralliorum sassafrata fecunditatem promo-	
Prognosis.	ib.	vet.	462
Curatio.	ib.	Tinctura Alkermes & Hyacinthi Authoris.	398. 398
Sugillationes.	542	Tinctura china chinæ.	546. 345
Sulphur auratum diaphoreticum in mammatum in-		Tinctura Diaphoretica Battimelli vel melius Mu-	
flammatione efficax.	495	stiani.	398
Sulphur Antimonii fixum.	367	Tinctura rosarum.	395
Sulphuris natura effectus & species.	574	Tinctura Violarum.	ibid.
Auratum diaphoreticum.	575	Tinctura Absynthij	546
Mercurij.	583	Antimonij. 775. Baccatum juniperi.	546
Veneris.	584	Croci martis.	590
Tartari.	572	Tinctura Alkermes Autho. is. 29. Croci.	162
Vitrioli dulce & anodynum.	557	Coralliorum. 262. Hyperici Mynsicht.	91
Sudorificum Fabri.	575	Martis aperitiva. 287. Papaveris erratici.	156
Suppositoria.	630	Rhabbari.	259
Suppuratio ut promoveatur.	495	Sassafras Mynsicht.	98
Suppurans cataplasma.	ib.	Scillæ.	163
Syrupus Angelicus.	628	Tinctura Hyperici.	545
Syrupus Authoris ad compescendum sanguinis ferve-		Florum serpentariæ.	545
rem.	395	Gemmarum.	569
Syrupus Catholicus.	628	Lunæ.	587
Syrupus pro capitis destillatione.	628	Papaveris erratici.	546
Syrupus Emeticus.	574	Perlarum.	569
Syrupus de helenio.	629	Rosarum pallidarum.	545
Syrupus menalogogus.	ibid.	Rhabbari.	547
Syrupus mulierum.	608	Saturni.	588
Syrupus pro lithiasi.	608	Sulphuris tartari.	555. 572
Syrupus Regius.	609	Tartari.	ib.
Syrupus Hellebori nigri Zvvelf eri.	78	Tinctura purgans.	609
Hyperici Mynsicht.	91	Tinea.	565
Pro lithiasi. authoris.	312	Tontillarum Tumor & inflammatio.	128
Martis aperitivus.	237	Ejus signa.	ib.
Nicotianæ compositus.	162	Veterum. causæ.	ib.
Papaveris erratici.	156	Juxta Authorem.	ib.
Sassafras Mynsicht.	96	Prognosis.	ib.
S. Ambrosij.	295	Veterum curatio.	139
Terebinthinæ.	15	Juxta Authorem.	ibid.
T			
Tabella sulphurea.	521	Tortentilla sudorem movet.	362
Tabes.	569	Topica in ulceribus uteri quæ conveniunt.	479
Tabula Anti-epileptica.	53	Tragea anti-pleuritica Hartmanni.	156
Tamarindi febris incendium restinguunt.	398	Granarum Sambuci.	263
Tartari natura.	564	Transpiratio insensibilis multum facit ad obesitatem mi-	
Nitratus Mynsicht.	565	nuendum.	459
Vitriolatus.	ib.	Ut excitetur transpiratio.	ib.
Tenesmus quid.	265	Trichia quid?	496
Ejus signa.	ib.	Tractare quid apud Aristot.	428
Prognosis.	ibid.	Trochisci menstruum tarditatem sollicitantes.	439
Veterum curatio.	ib.	Trochisci cur ad suffumigationem in affectionis hyste-	
Juxta Authorem.	266	ricæ paroxylmo conferant.	473
Terra examinata vitrioli	559	Tussis.	546. 571. 572. 574
Terra sigillata adulterina.	368	Tussis quid.	169
Testiculi animalium salacium amorem conciliant.	82	Ejus signa.	170. Veterum causæ.
Testiculi an ad generationem necessarii.	417. 418	Juxta Authorem.	171
Non Testiculata animalia habent aliquid aliud testi-		Prognosis.	172
bus analogum.	417	Veterum Curatio.	ib.
Testudo terrestris in hectica febre est utilis.	334	Juxta Authorem.	173
Terebinthina in fluore albo muliebri & in gonorrhœa		V	
magnarum est vitium.	447	Varices.	542. 543
Testacea sanguinem immodicè fluentem sistunt.	442	Vegetabilium nomina.	520
Thée potus ordinarius contra obesitatem valet.	458	Veneris calcinationes.	591
Thée potus.	632	Veneri dediti Salaces dicuntur.	414
		Ad Venerem cur obesi inertes.	ibid.
			Ad

Index Rerum & Materialiarum.

<i>Cur post venerem languior accidit.</i>	ibid.	<i>Vnguentum ad succorum falfedinem.</i>	635
<i>Venerem cur humidiora corpora minus moleſtè ferunt</i>		<i>Vnguentum anodynum.</i>	
& alacriora fiunt.	ib.	<i>Crollij.</i>	138.
<i>Venus cur gracilibus nocet.</i>	ib.	<i>Cordiale.</i>	197
<i>Veneris immodica incommoda.</i>	414.436	<i>Cratonis</i>	59
<i>Veneris ſenſus ſolum ad prolis generationem datus eſt,</i>		<i>Nephriticum.</i>	308
minimè vero ad voluptatem & delectationem.	423	<i>In pthysi.</i>	190
<i>Venerem in utroque ſexu ſtimulantia remedia.</i>	460	<i>Sagarum</i>	75
<i>Venerem ſtimulans electuarius.</i>	ib.	<i>Somniſerum Schroderi.</i>	421
<i>Veneris ſpecifici Paracelſi deſcriptio.</i>	461	<i>Vngula aſini in Epilepſia;</i>	50
<i>Venerem à ſale natata fluxere Poëta.</i>	ib.	<i>Vnicornu alexipharmacum eſt.</i>	369
<i>Venerem ſtimulantia ſalinas habent particulâs.</i>	ib.	<i>Vomica pulmonis differt à pthysi</i>	18
<i>Veneris utilitas in urinæ ſuppreſſione.</i>	436	<i>Vnguentum pro ſcabie:</i>	ib.
<i>Venus qua ratione in dicto effectu utilis.</i>	ib.	<i>Vnguentum mundificativum:</i>	519
<i>Veneris uſus immodicus ut abortum pariat.</i>	484	<i>Vnguentum contra vermes.</i>	633
<i>Vermes.</i>	540. 559. 560. 581. 582. 583	<i>Vnguentum pro tinæâ.</i>	610
<i>Venerum.</i>	546. 575	<i>Vrtica dotes.</i>	442.
<i>Verruca.</i>	592	<i>Vrtica uteri hæmorrhagiam ſiſtit.</i>	ibid.
<i>Verruca ſolo ſanguinis menſtrui illinctu ſanantur.</i>	433	<i>Convenit in ſputo ſanguinis.</i>	183
<i>Ventriculi fermentum Alchymiſta dicitur à Paracel-</i>		<i>Vterinas hæmorrhagias ſiſtentia remedia.</i>	ibid.
ſo.	446	<i>Vteri conſtitutionis calidæ & ſiccæ ſigna.</i>	445
<i>Veronica eſt ſpecifica in fluore albo mulierum:</i>	447	<i>Vterus cur viri ſemen non contineat.</i>	450
<i>Veronica eſſentia promovet ſecunditatem.</i>	462.	<i>Vterus cur viri ſemen non recipiat.</i>	ib.
<i>Verris reſticuli explicati cōtra ſterilitatem ſunt eximij.</i>	ib.	<i>Vterus omnis dum fœtum geſtat, uterum geſtat.</i>	452
<i>Vigiliarum commoda & incommoda.</i>	436. 445	<i>Vteri ulcera.</i>	477
<i>Viſus imbecillitas.</i>	541. 545. 574. 116	<i>Vteri ulcus venereum ut curari debeat.</i>	479
<i>Veneris uſus convenit in delirio melancholico.</i>	92	<i>Vterus ſale abundat, æodemque imbutum eſt ſemen hu-</i>	
<i>In melancholiâ hypochondriaca.</i>	285	<i>manum.</i>	462
<i>Veneris uſus convenit in catarrho:</i>	97	<i>Vterinus furor, vide furor uterinus.</i>	
<i>In diarrhæa & dyſenteria.</i>	262	<i>Vteri pruritus correfpondet viſorum ſatyriaſi.</i>	463
<i>Venena in corporibus quomodo agant juxta Gale-</i>		<i>Vterus quare ita dictus.</i>	477
<i>lenum 271. Juxta Authorem.</i>	272.	<i>Vterus cur loci vel locelli appellatur.</i>	ib.
<i>Vena ſectio in Angina rejicitur.</i>	102. 103	<i>Vteri ſitus & anatome.</i>	ibid.
<i>Indyſenteria 259. In Maniâ.</i>	745.	<i>Vteri magnitudo variat.</i>	ib.
<i>In plenitudine. 157. In ſanguinis ſputo.</i>	182	<i>Vteri qualis magnitudo in gravidis.</i>	ibid.
<i>Ventriculi actio.</i>	202	<i>Vteri ulcerati ſigna.</i>	478
<i>Marafini ſigna.</i>	380	<i>Vteri ulceris cauſa juxta Vulgares.</i>	ibid.
<i>Vertigo quid.</i>	43	<i>Juxta Authorem.</i>	ibid.
<i>Ejus ſigna. ib. Veterum Cauſe.</i>	44	<i>Vteri ulcerum Prognofis.</i>	ib.
<i>Juxta Authorem ib. Prognofis.</i>	45	<i>Vteri ulcus cur promptum poſtulat remedium.</i>	ib.
<i>Veterum Curatio. ib. Juxta Authorem. ibid.</i>		<i>Curatio juxta Vulgares 479. juxta Authorem</i>	479
<i>Vertigo.</i>	545. 549. 559. 574	<i>Dieta.</i>	478
<i>Vigilia quid.</i>	39	<i>In Vteri ulceribus ut diaphoretica conveniant.</i>	459. ibid.
<i>Ejus ſigna. ibid. Cauſa ib. Prognofis.</i>	40	<i>In Vteri ulceribus diaphoretica ſunt ſpecifica.</i>	479.
<i>Curatio.</i>	40	<i>In Vteri ulcere injectiones.</i>	ibid.
<i>Viſus debilitas.</i>	116.	<i>Vteri cervicis ulcera & Rhagades.</i>	ib.
<i>Signa ejus. 117. Cauſa 117. Prognofis</i>	119.	<i>Signa. 480. Cauſa juxta Vulgares.</i>	ibid.
<i>Curatio.</i>	119	<i>Juxta Authorem. ib. Cauſe internæ & externæ. ib.</i>	
<i>Vinum Antipodagricum Paracelſi.</i>	318	<i>Prognofis. 481. Curatio juxta Vulgares.</i>	ibid.
<i>Vinum aromaticum in naulea & vomitu.</i>	234	<i>Juxta Authorem.</i>	ibid.
<i>Vinum medicatum Artmani.</i>	96	<i>Vteri vagina cur ita dicta:</i>	479
<i>Vinum compositum ad luem veneream.</i>	631	<i>Cur etiam oſtium uteri vocatur.</i>	ib.
<i>Vinum paſſulatum alvum movet.</i>	349	<i>Vteri vaginæ anatome.</i>	ib.
<i>Vinum cibi & potus rationem habet.</i>	458	<i>Vteri cervix cur nunquam ſicca obſervatur.</i>	ib.
<i>Vinum medicatum in chloroſi.</i>	469	<i>Vterus eſt univerſale & totius mulierum corporis &</i>	
<i>Vinum calefactum cum macerè, vitellis ovoſum & ſac-</i>		<i>emunctorium & veluti colluviarium quod per-</i>	
<i>charo addito paucis croco partum faciliat.</i>	491	<i>enniter profluit.</i>	ibid.
<i>Vinum in uteri ſuffocatione efficax.</i>	473	<i>Vteri cervicis ulcera chronica, curantur ut lues vene-</i>	
<i>Vino malvatico ſi inungatur umbilicus matris, partum</i>		<i>rea.</i>	479
<i>faciliat.</i>	491	<i>Vteri vaginæ curatio non differt à curatione luis vene-</i>	
<i>Vini ſpiritus quibus prodeſt & quibus obest.</i>	552	<i>rea.</i>	ib.
<i>Vitriolum quid?</i>	556	<i>Vteri Rhagades quæ remedia expoſtulent.</i>	482
<i>Vitriolum Martis.</i>	591	<i>Vteri rhagadum pruritus curatio.</i>	ibid.
<i>Vitriolum veneris.</i>	592	<i>Vterus cur non aſcendere poſſit.</i>	476
<i>Vitrum Antimonij.</i>	576	<i>Vterus procidentia quid.</i>	474
<i>Viperarum dotes.</i>	462	<i>Synonima.</i>	ibid.
<i>Vipera ad ſterilitatem efficaces.</i>	ib.	<i>Inter Vteri prolapſum & deſcenſum qualis differentia.</i>	ib.
<i>Viperarum eſus ſecundum reddat mares.</i>	ib.	<i>Varie ſententiæ.</i>	16
<i>Virga muliebris, quid?</i>	490	<i>Vterus prolabi nequit.</i>	474.
<i>Virgines qua ætate pariantur menſtruum fluxum</i>	428. 434	<i>Vteri prolapſus quid ſit juxta Authorem.</i>	47
<i>Virginibus ſubprimam menſtruorum collectionem vox</i>		<i>Prognofis. 475. Curatio juxta Vulgares. 476. 477</i>	
<i>fit aliquantulum gravior & aſperior & quare</i>	428	<i>Juxta Authorem.</i>	ib.
<i>Virginibus cur circa menſtruorum collectionem mam-</i>		<i>Conſiſtit in operatione chirurgicâ.</i>	476
<i>matum intumeſcentia contingit.</i>	ib.	<i>Quomodo inſtituenda. ib. Remedia varia.</i>	ib.
<i>virginæus morbus. V. morbus virginæus.</i>		<i>Dieta.</i>	476
<i>Vitrioli terra exanimata exterius valet in papillarum fiſ-</i>		<i>Vterus juxta Platonem eſt animal ſenſus & rationis</i>	
<i>ſuris.</i>	497	<i>particips.</i>	475
<i>Vitex ſemen extinguit.</i>	466	<i>In Vteri prolapſu cura paliativa.</i>	477
<i>Umbilicus veneris, coercet veneris intemperantiam. ib.</i>		<i>In Vteri vaginæ prolapſu, remedia repositæ uteri va-</i>	
<i>Unguentum de Albea egregiè reſolvit & diſcutit.</i>	495	<i>ginæ in ſua ſede continentia remedia.</i>	476. 477
<i>Valet in inflammatione mammarum.</i>	ib.	<i>Vulnerariæ in ſanguinis ſputo.</i>	183
<i>Unguentum Aureum cum guttulis aliquot olei diſtillati</i>		<i>In Empyemate.</i>	169
<i>ligni Rhodij, efficax eſt in papillarum fiſſuris.</i>	497	<i>Vulneraria ſimplicia.</i>	554
<i>Unguentum pro an buſtis.</i>	609		
<i>Unguentum pro dolore hæmorrhoidum.</i>	ib.		
<i>Unguentum mirabile.</i>	609		
<i>Unguentum pro rhagadibus mammillarum.</i>	631		
<i>Unguentum puſillum.</i>	609		

